עי"ז

אייר- סיון תשע"ה

גיליון מקיף לבירורי הלכה ומנהג

אליבא דהלכתא

גיליון רשת כוללי הערב "אליבא דהלכתא" שעל ידי ישיבת "חברת אהבת שלום"

רמת בית שמש, רמת חפציבה בית שמש, הקריה החרדית בית שמש, ביתר עילית, ברכפלד, בית וגן, רוממה, נוה יעקב, רמת שלמה, גאולה, רמת אשכול, גבעת שאול, קרית יובל, בני ברק, רכסים, קרית ספר, נתיבות, חיפה, רמות, אופקים, אשדוד, מעלה אדומים, אלעד, תל ציון, צפת, קרית הרצוג, פרדס כץ, נתניה, רמת אלחנן בני ברק, נוה יעקב מרכז, קעמונים, נהריה, עבריה, כרמיאל, דימונה, ירוחם, קרית אתא, קרית גת, עירת הכרמל, אשקלון, קרית יערים, בני ברק - מערב, מעלות, פתח תקוה.

הלכות עירובין: דיני שכירות עכו"ם, שיתופי מבואות, עיר של יחיד ורבים וספק עירובין

סימנים
שפ"ב-שצ"ה

גנזי הלכה

תשובות וחידושים מכת"י רבותינו נ"ע

מהר"ר **בכור רפאל אבואלעפיה** זלה"ה

מחו"ר קושטא

בשונה מקהלות אחרות בתורכיה, זכתה קהילת קושטא, אשר גם בדורות האחרונים עמדו מתוכה חכמים גאוני עולם, יושבי על מדין, ומחברי חיבורים כבירים. אך למצער, מעטים המה אשר יצא טיבם ושמם בקרב קהלות ישראל, ורובם שקעו בתהום הנשיה. חיבוריהם שנותרו בכתיבת יד עדיין מצפים לגאולה, ומהם אבדו ולא נודע מקומם ואף זכרם לא נשתמר.

היותר נודעים מבני חבורה זו[1] המה הגאונים: מהר"ר רפאל ביטראן, בע"ס 'מדות טובות' פירוש המכילתא, ו'זכור לטוב' מערכות וזכרונות כ"י; מהר"ר שלמה אליעזר אלפנדארי, הוא הגאון הנודע, סבא קדישא, רבה של קושטא ודמשק, ובסוף ימיו בערי הקודש צפת וירושלים ת"ו; מהר"ר חיים מנחם פראנג'י, בע"ס 'ישמח לב' (תרכ"ח-תרל"ח) ו'מטה לחם' (קושטא תרס"ב); מהר"ר שלמה עוזיאל, בע"ס 'ענף עץ' (אזמיר תרל"ז); מהר"ר שלום הכהן, תשובותיו נדפסו מכ"י ע"י הוצאת אהבת שלום (ירושלים תש"נ); ועד אחרון מהר"ר יעקב ארגואיטי, בע"ס שו"ת 'ירך יעקב' ח"א (איסטנבול ת"ש), ח"ב כ"י, 'זכר עשות' מערכות וזכרונות כ"י, 'וישכם יעקב' חידושי הש"ס כ"י, 'יעקב הקטן' חידושי רמב"ם ושו"ע כ"י, 'ויאמר יעקב' דרושים.

הגאון מהר"ר בכור רפאל אבואלעפיא, נמנה אף הוא על בני חבורה זו, ומן המיוחדים שבהם היה. כיהן כדיין בבית הדין וממונה על ענייני איסור והיתר (בין השנים תרמ"ז-תרמ"ח)[2]. הותיר אחריו בכ"י חיבור נפלא בשם **תורת המנהגים**, כולל בקרבו אוצר בלום של מנהגי העיר קושטא לדורותיה, מלוקטים מפי סופרים וספרים בדפוס וכתיבת יד, ועליהן שמועות רבות מאת חכמי דורו, ומשא ומתן בדבריהם כדרכה של תורה.

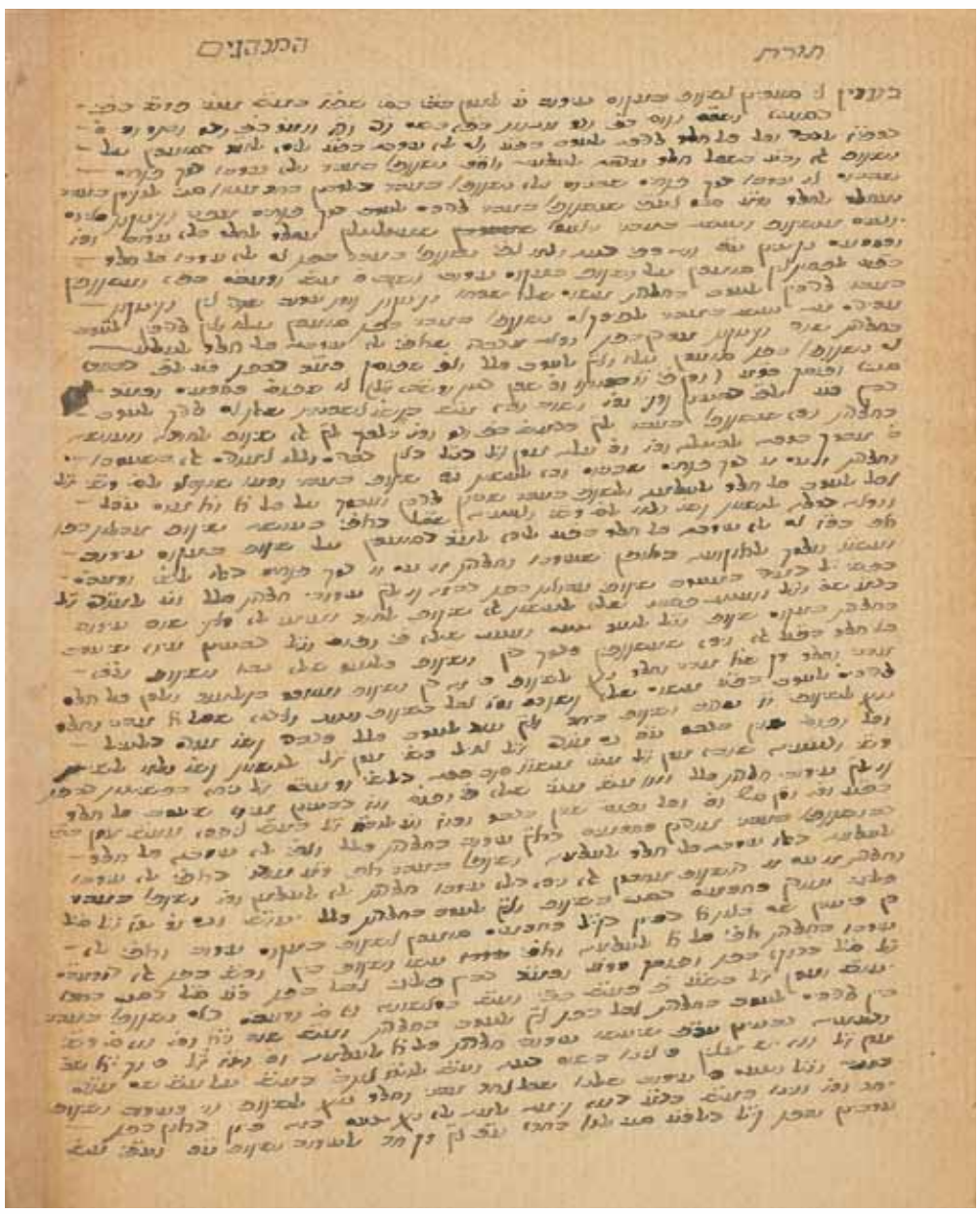

ספר תורת המנהגים בכ"י מהר"ר בכור רפאל אבואלעפיה, מחו"ר קושטא

1. על חבורה זו בהרחבה, ראה במבואו של ר"מ בניהו לס' מדות טובות, פירוש המכילתא למהר"א ביטראן, הוצאת יד הרב נסים, ירושלים תשמ"ט. | **2.** ע"פ הנרשם אחר פטירתו

בגיליון:

מפתח עניינים מפורט בעמ' קפ

טלטול מבית לבית של ישראל שעירבו דרך פתח שביניהם כשיש עכו"ם בחצר
הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו

בעה"ב המשכיר בתים לישראלים ולנכרי אם אוסר עליהם הנכרי כשאין הבעה"ב דר עמהם
הגהות הגרנ"ק עמ' י"ד

גדר ההיתר של שכירות
מקור הלכה עמ' מ'

תינוק בגדיו וצואה שבמעי אדם לענין כלים ששבתו
מקור הלכה עמ' ל"ה

בדין לחי וקורה מאיסורי הנאה ובדין מצוות לאו ליהנות ניתנו
עוד יוסף חי עמ' נ"א

אמירת ברכה אחת על עירובי תבשילין ועירובי חצירות ועירובי תחומין
נתיבי המנהגים עמ' מ"ט

שכירות מבני ביתו של הנכרי
עיון הלכה עמ' ה', הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו, ביני עמודי עמ' קמ"ו

דיני שכירות רשות מגוי ומומר
ביני עמודי עמ' ק"מ

שכירות מאורח של הגוי
עיון הלכה עמ' ה', שיח הלכה עמ' כ"ח, הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו

שני גויים הדרים בבית אחד אם צריך שכירות משניהם
עיון הלכה עמ' ו', שיח הלכה עמ' כ"ו, הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו, ביני עמודי עמ' קמ"ו

גוי שאינו נמצא בביתו ויכול להגיע תוך יום ע"י רכב האם אוסר
הוראת הלכה עמ' מ"ד, ביני עמודי עמ' קי"ז

אורחים בבית מלון ובעל המלון גוי או אחד מהאורחים גוי האם אוסר
הוראת הלכה עמ' מ"ד

חילונים המצויים בזמנינו האם יש להם דין גוי שאינם יכולים לערב
הוראת הלכה עמ' מ"ד

מנהג הנחת עירוב בבית הכנסת
נתיבי המנהגים עמ' מ"ט

האם משתתפים בביצים חיות
הוראת הלכה עמ' מ"ה, ביני עמודי עמ' ק"כ

גליון זה יוצא לאור לעילוי נשמת הורי הנדיבים החשובים המסייעים והתומכים בהחזקת רשת הכוללים

המרוחם
אברהם בן אלטון **הררי** ז"ל
נלב"ע כ"ז טבת תשכ"ב
וזו' המרוחמת
שרה עליזה טובה בת מזל **הררי** נ"ע
נלב"ע ו' טבת תש"ן

מוהר"ר **פרץ**
בן מוהר"ר **שמואל נטע** ע"ה **גראס**
נלב"ע כ"ב טבת תשנ"ז
וזו' החשובה מרת **יענטא**
בת מוהר"ר **אשר** ע"ה
נלב"ע י"א ניסן תשס"ד

הרה"ח ר' **נחום יואל**
בהרה"ח חיים יעקב ע"ה **הלפרן**
נלב"ע ה' בכסליו תשמ"ז
וזו' החשובה מרת **הדסה** ע"ה
בת מוהר"ר **אפרים** ע"ה
נלב"ע ט"ו אדר ב' תשס"ח

רשת כוללי ערב
אליבא דהלכתא
שע"י ישיבת חברת אהבת שלום

ספר זה הינו תעודה ראשונה במעלה לידיעת מנהגי העיר קושטא וחכמיה, סדריה והליכותיה[3].

ספר תורת המנהגים עמד בכ"י לפני רבה האחרון של קושטא, רבי רפאל דוד סאבאן, כאשר נמצא הגהותיו בשולי הגליון בחתימת שמו נא"ה דר"ס [=נאם הכותב דוד רפאל סאבאן], ואף הביא ממנו דיבור ארוך בהגהתו לס' זכר עשות למהר"י ארגואיטי[4], ובראשו יקדים: 'נא"ה דר"ס, בהיותי בזה מצאתי נכון לפני להעלות על משב'ח הדפוס מה שהניף ידו על הדבר הזה אחד המיוחד מחו"ר עירנו מר גברא רב"א [=רפאל בכור אבואלעפייא] ז"ל בספרו תורת המנהגים והמה בכתובי'ם והילך לשונו...'. (וראה עוד שם מערכת פ' אות ה': 'ואל תשיבני מהוראת רבני קושטא... שכבר בא חכם רב"א דעמיה בס' תורת המנהגים כ"י ותריץ יתיב...'. ושם אות ג"ל: 'נא"ה דר"ס, עיין לרב"א בעמיה בס' תורת המנהגים כ"י...').

ספר תורת המנהגים, הנמצא עתה בשלבי עריכה מתקדמים על ידי הוצאתנו, נשתמר בכ"י בגנזי ספריית ר"מ בניהו ז"ל (ע 96), ונמסר לנו באדיבותו וטוב עינו של בנו ידידנו הנכבד הרב חנן בניהו יצ"ו. תשואות ח"ח לו, וזכות הרבים תעמוד לו ולכל ב"ב אכי"ר.

לפנינו דיבור אחד מתוך הספר בדיני עירובין, בענין אם סומכין על השיתוף במקום עירוב, סובב הולך על דברי הטוש"ע סי' שפ"ז.

תורת המנהגים

בענין אי סמכינן אשיתוף במקום עירוב, עיין למרן בב"י בסי' שפ"ז במ"ש מעיקרא פירוש רש"י בפי' דסוגיא, ושכ"כ התוס' בפרק הדר[5], והגהות בפרק א[6] בשם הר"ם, ורבינו ירוחם[7], והמרדכי בפרק הדר[8].

ובתר הכי כתב דכפי זה לדברי הכל כל חצר צריכה לערב בפני עצמה, ואם לא עירבה בפני עצמה ליכא למ"ד דסומכין על השיתוף, אלא הכא במאי עסקינן בשכל חצר עירבה לעצמה ואח"כ נשתתפו במבוי ולא עירבו דרך פתחים שביניהם, או עירבו דרך פתחים שביניהם ולא נשתתפו במבוי, דלרבנן בחד מינייהו סגי להתירן במבוי ומחצר לחצר, ור' מאיר סבר אעפ"י שנשתתפו במבוי צריכים לערב דרך פתחים[9], מפני התינוקות שאינם יודעים מהשיתוף הנעשה במבוי, ויאמרו שמטלטלין מחצר לחצר בלא עירוב וכו', וכחכמים נקיטינן ע"כ. הנה כפי דעה הלזו, אפילו נשתתפו במבוי בפת, אם לא עירבו כל חצר בפני עצמה לפחות אין סומכין על השיתוף במקום עירוב.

ושוב כתב מ"ש הרמב"ם בפ"א[10], המשתתפין במבוי צריכין לערב בחצרות משום שלא ישכחו התינוקות תורת עירוב, שהרי אין התינוקות מכירים מה נעשה במבוי, לפיכך אם נשתתפו במבוי בפת סומכין עליו ואין צריכין לערב בחצרות, שהרי התינוקות מכירין בפת. נראה מדבריו שאפילו לא עירבה כל חצר לעצמה, אם נשתתפו בפת סומכין עליו ואין צריך לערב כלל. ואפשר שפוסק כמ"ד דבפת כולי עלמא לא פליגי דבחדא סגיא, ופוסק כר' מאיר (וכן פירש הרב המגיד בכונתו, וכתב שכן דעת הרשב"א ז"ל[11]), או שפוסק כחכמים וכמאן דאמר דביין כולי עלמא לא פליגי דבעינן תרתי וכו'.

ושוב הביא מ"ש בתשו' אשכנזית[12], שאלת אם צריך לערב בחצרות היכא שנשתתפו במבוי. לא צריך, כדמשמע בפרק הדר וכו', הילכך לא צריך אלא שיתוף לחודיה, והעושה שניהם מברך ברכה לבטלה וכו'.

וכתב עלה מרן ז"ל דנראה לו דאין דברים הללו אמורים אלא בשעירבו החצרות זו עם זו דרך פתחים שביניהם ובא לעשות ג"כ שיתוף במבוי, וכמו שנתבאר לסברת רש"י ז"ל, אבל לערב כל חצר לעצמה ולשתף במבוי, שניהן צריכין, ומברך על כל אחד ואחד מהם, עכ"ל.

ונראה דרצה להשוות תשובה הלזו לסברת רש"י ודעימיה שס"ל דאפילו בעושה שיתוף מבואות בפת, אף בכ"ז אם לא עירבה כל חצר בפני עצמה ליכא למ"ד דסומכין על שיתוף במקום עירוב, ומשום הכי הוצרך לאוקומה באופן שעירבו החצרות זו עם זו דרך פתחים. דאילו לשיטת הרמב"ם, בפשיטות י"ל דמיירי במערב שיתופי מבואות בפת, דבזה תו ל"צ עירובי חצרות כלל.

ועיין למור"ם ז"ל בדרכי משה[13] שכתב וז"ל, והמנהג פשוט שלא לעשות אלא שיתוף לחוד, ומימי לא ראיתי שום עירוב בחצרות במקום שיתוף, ונ"ל לומר טעם המנהג שלא פירשו הפוסקים הנ"ל דבעינן מיהא שיערב כל חצר בפני עצמה אלא היכא שמשתתפין כדרך דין השיתוף, כלומר שלא גבו השיתוף מכל אחד מבני החצר, רק שאחד מבני החצר נתן לשיתוף, כי זה דין השיתוף המוזכר בתלמוד, ולכן כל חצר צריכים לערב בפני עצמו משום שלא תשתכח וכו', אבל בשיתוף הנהוג האידנא שכל אחד מבני החצר נותן לשיתוף, הרי זה עירוב ושיתוף ביחד וא"צ עוד לערב כלל, כדברי תשובת מהר"ם דלעיל, וכל הפוסקים שוין בדבר, ע"כ.

גם מור"ם ז"ל אזיל כשיטת מרן ז"ל להשוות תשובה הלזו לשיטת רש"י ודעימיה שהביא מרן ז"ל מעיקרא, משום הכי כתב ככה, דלשיטת הרמב"ם ז"ל ניחא בפשיטות, דבפת תו ל"צ עירובי חצרות כלל, וזהו מ"ש מעיקרא שלא פירשו הפוסקים הנזכרים דבעינן מיהא שיערב כל חצר בפני עצמה וכו'. וכן סיים וכתב וכל הפוסקים שוין בדבר, וכנזכר.

ועיין להב"ח ז"ל[14] במ"ש איפכא ממ"ש מרן בב"י, דבנשתתפו במבוי מורינן כחכמים דאין צריך עירוב בחצרות כלל, ואפילו לא עירבה כל חצר לעצמה, דאלו עירבה כל חצר לעצמה ושיתפו במבוי אף ר' מאיר מודה דאפילו לא עירבו החצרות זו עם זו דהשיתוף מחברן, אלא היכא דלא עירבו חצרות לא לעצמן וכו' ושיתפו במבוי פליגי, ומורין כחכמים דסגי בשיתוף ואין צריך לערב בחצרות כלל, יעו"ש.

וגם הרב ט"ז ז"ל ס"ל כן, כיעוין שם באות א', דכיון דקי"ל כחכמים סומכין אשיתוף במקום עירוב, ואפילו לא עירבו בחצרות אפילו כל א' לעצמה, ואפילו עשו השיתוף ביין וכ"ש בפת, אלא דהרמב"ם ז"ל ס"ל דדוקא בפת, ופוסק כר' מאיר וכמ"ד דביין פליגי, אבל בפת כ"ע ס"ל דסגי בחדא, יעו"ש.

ומרן ז"ל בש"ע[15] פסק כמ"ש בב"י, ומ"ש בראשונה היא סברת הרמב"ם דאם נשתתפו במבוי ביין צריכים לערב בחצרות אבל בפת אין צריכים לערב בחצרות, ומ"ש שוב וי"א וכו' הוא סברת רש"י ודעימיה, דבעינן עכ"פ שיעשו עירובי חצרות כל אחת לעצמה. וכתב הט"ז ז"ל[16] כי הך י"א שכתב מרן ז"ל הוא יש מאין, כי אינו בשום דעה.

וע"ש להט"ז אות ב' במ"ש על מ"ש שם מור"ם בהגה, ונ"ל הטעם כי עירוב שלנו שכל אחד מבני החצר נותן לשיתוף, הוי כעירוב ושיתוף יחד וכו', והיינו כמ"ש בדרכי משה, דהוא תימה למה לא נתן טעם בזה, כיון דאנן בפת ערבינן ובפת קי"ל דלכ"ע סגי להו בחדא, ע"כ א"צ רק חד לעירוב ושיתוף, ע"כ.

ועפ"י מ"ש אין כאן מקום תימה, כי הוא כבר ראה וידע סברת הרמב"ם ז"ל דבפת ל"צ עירובי חצרות כלל, אבל הוא בא ליישב לשיטת רש"י ז"ל ודעימיה, וכשיטת מרן ז"ל. ואף כי הרב ט"ז ז"ל לשיטתו אזיל למ"ש באות הקודם דכשכבר נשתתפו במבוי לא בעינן עירובי חצרות כלל, ואף הרמב"ם דפליג ע"כ ל"פ אלא בנשתתפו ביין לא היכא שנשתתפו בפת, ובפת כ"ע מודים, מור"ם ז"ל קאי לשיטת מרן דסובר דלרש"י ודעימיה אפילו בנשתתפו בפת בעינן שיערבו כל חצר בפני עצמה וכנזכר.

ועיין להמאמ"ר ז"ל באות ד' שכתב בזה על הט"ז ז"ל, יעו"ש. וע"ש באות א' במ"ש דדברי מרן ז"ל תמוהים וכבר תמהו עליו רוב האחרונים, ועכ"פ מור"ם בדרכי משה הביא דבריו ולא חלק עליו, גם קצת מהאחרונים נמשכו אחריו. ועיין רבינו ירוחם ז"ל חי"ו שכתב דסומכין על שיתוף במקום עירוב ר"ל שאין החצרות צריכות לערב זו עם זו, ומשמע דעכ"פ בעו עירוב לכל חצר בפ"ע, וזה מסייע הרב פרישה, ע"כ. ר"ל מ"ש הפרישה ליישב דברי מרן ז"ל וכמ"ש מעיקרא. ולכאורה י"ל עליו דדברי רבינו ירוחם ז"ל הללו כבר הביאם מרן ז"ל בב"י בתוך דברי הבאים דקיימי בשיטת רש"י ז"ל כפי שיטתו, והכי אמר מר וכ"כ רבינו ירוחם בחי"ו, ועלה סיים וכתב ולפי זה לדברי הכל כל חצר צריכה לערב בפני עצמה וכו', כיעו"ש.

איך שיהיה, המתבאר מכ"ז הוא דמנהגינו דרובא מרובא דאינשי מתא דלא עבדי עירובי חצרות כלל וכלל וסמכי על שיתופי מבואות המונחים בבתי כנסיות, יש להם די והותר על מה שיסמוכו, חדא כפי רוב רבני האחרונים ז"ל דס"ל דלכ"ע היכא דשיתפו בפת לא בעינן עירובי חצרות כלל, ואפילו לשיטת מרן דס"ל דלרוב הפוסקים דקיימי בשיטת רש"י ז"ל בעו נמי שיערבו כל חצר וחצר בפני עצמה, כבר סתם הוא מעיקרא כשיטת הרמב"ם, ואח"כ כתב סברת רש"י ודעימיה בלשון י"א, וכלל מוסכם בידן בש"ע, סתם ואח"כ מחלוקת הלכה כסתם.

והיה נראה עוד לומר, דאפילו אם יעשו השיתוף ביין בלתי שום עירובי חצרות, יש להם על מה שיסמוכו על רובא דרבוותא לשיטת רוב האחרונים דאפילו בשיתוף ביין ל"צ עירובי חצרות כלל, היפך סברת הרמב"ם.

אבל נבוך אני בזה, מאחר דכפי שיטת מרן ז"ל אין כאן אפילו פוסק אחד שיסבור דבשיתוף ביין או בשמן תסגי בלתי עירובי חצרות כלל וכלל, דאפילו הרמב"ם ז"ל לא אמרה אלא בפת. ועוד דאף כפי סברת רוב האחרונים, הרמב"ם ז"ל פת בעי, גם הרשב"א ז"ל בשיטה זו קימא, כמ"ש הרב המגיד שהובא בב"י. וכיון שכן מאחר שאפשר וסמי בידן לעשותו בפת, יש לעשות השיתוף בפת.

וראיתי למהרח"פ[17] ז"ל בספרו הבהיר זכרנו לחיים ח"א אות ע"ך[18], במ"ש וז"ל, מ"כ בכתה"ק להרב כמהר"א צבי ז"ל וז"ל, דע דהשתא רובם ככולם אינם עושים עירובי חצרות וסומכים על שיתופי מבואות במקום עירוב אפילו כל חצר לעצמו, וכן המנהג שלא לברך על שיתופי מבואות, ויחידי סגולה שאינם סומכים על שיתופי מבואות ועושים עירובי חצרות, מברכין על ע"ח. ובשנה זו שנת התקס"ח עשיתי מעשה בהסכמת מורי הרב תפארת ישראל נר"ו (מני"ר מוה"ר כמהר"י אלאטיף ז"ל) ועשיתי השיתוף לכל הק"ק ובזכיה ע"י אחר לכ"א מבני הבתים, וברכתי עליו, ונתכוונתי להניחו בשם שיתוף ועירוב אף משום עירוב הבתים [כדי] לציי"ח המחלוקת הידוע, עכ"ל הרב ז"ל, עכ"ל.

בספרו תורת המנהגים כ"י נלב"ע בשנת תרנ"א. | **3.** חיבור נוסף ממנו נשתמר בכ"י בספריית הגרי"מ הלל שליט"א, כולל חידושיו על סדר מסכתות התלמוד, חידושי רמב"ם ושו"ע, וכמה דרשות וביאורי מקראות. | **4.** מערכת ש' אות מ"א. | **5.** עירובין ע"ג ע"ב ד"ה כל. | **6.** הגהות מיימוניות הל' עירובין פ"א אות ט'. | **7.** רבינו ירוחם, תולדות אדם וחוה נתיב י"ב חלק ט"ז. | **8.** עירובין רמז תקי"ז. | **9.** עיין עירובין ע"א ע"ב, מח' רבנן ור' מאיר. | **10.** מהל' עירובין הלכה י"ט. | **11.** עבודת הקודש שער ד' סי' ו'. | **12.** שו"ת מהר"ם מרוטנבורג דפוס פראג סי' פ"ט. | **13.** שם ס"ק א'. | **14.** שם אות א'. | **15.** סימן שפ"ז סעיף א'. | **16.** שם ס"ק א'. | **17.** =רפאל חיים פרץ. | **18.** חלק או"ח.

בינת שמחה

הגאון רבי שמחה בונם ולדנברג זצללה"ה

שיתוף ע"י אחד מבני החצר המועלת במקום עירוב

א. בביאור דברי הרמ"א שהצריכו שיתוף ועירוב כאשר אחד מבני החצר נתן לשיתוף אם הכונה בלא עירוב

סימן שפ"ז ברמ"א [שכתב וז"ל דאנו נוהגין לכתחלה שלא לעשות רק שיתוף אחד בקמח וכו', ולכתחלה אין לעשות יותר, והא שהצריכו שיתוף ועירוב היינו בזמן הגמרא שבני החצר לא נתנו לשיתוף, רק החצר עירבו ביחד ואחד מבני החצר נתן לשיתוף] **שיש אופן שיתוף שנתן רק א' מבני החצר. לכאורה המכוון גם בלי עירבו, וכן פירש האבהעו"ז, וע"כ השיג דאין זה גם שיתוף - וא"כ מ"ש בחזו"א** [סימן צ' ס"ק י"ז] **לנטות דיועיל גם בלי עירבו אתיא כדברי הרמ"א. - ובגאון יעקב השיג בלא עירבו, ובתחלת דבריו משמע שמשיג דגם בעירבו אין א' יכול לתת עבור כולם - והיינו דשיתוף הויא מילתא חדתא, ולא מיבעיא אי אין סומכין על שיתוף במקום עירוב דהוו תרי ענייני, אלא אפי' סומכין ג"כ אפ"ל דלא מהני. - ובחי' מהרמ"ז** [דף כ"ג ע"א מדפי הרי"ף] **ס"ל דהרמ"א מחלק בין עירבו או לא, והרמ"א איירי בעירבו כיון דלא מהני לחצר עצמה, והוכיח דרבינו יהונתן ס"ל דאפי' עירבו לא מהני שיתן א' חלק עבור כולם (כל מ"ש שנותן חלק עבור כולם הוא כשנתן בסתם, אבל אי זיכה לכולם הרי זה כנתנו כולם, וכמ"ש החזו"א** [סימן צ' ס"ק ג'] **לענין ה' שגבו עירובן).**

ובחזו"א [סימן צ' ס"ק ג'] כתב דבעירבו מהני שיתן א' עבור כולם בשיתוף, וכמ"ש רבנו יהונתן בפרק כיצד משתתפין דסגי בגרוגרת לכל חצר. והעיר רנ"ק הי"ו דלפי הוכחת מהרמ"ז הנ"ל הרי מוכח דלא תלי זה בזה, דהרי הרבינו יהונתן בעצמו לא ס"ל דבנתינת א' סגי. ולפי"ד מהרמ"ז יוצא דלמעשה לא פליגי רמ"א ואבהעו"ז בדין זה של אפשרות נתינה של א', דהרי גם לאבהעו"ז יתכן דבעירבו מועיל, ומאידך גם לרמ"א לא סגי בנתינתו כשלא עירבו. - אך רנ"ק הי"ו העיר דהרי מהרמ"ז מפרש דברי הרמ"א אליבא דעת היש אומרים שלא מהני עבור חצר עצמה, והרי הריטב"א הוא בעל דעה זו, ומשמע דאי נימא כרמ"א דבנתנו כל א' לשיתוף מהני גם לחצר עצמה, הרי צ"ל דהריטב"א לא רצה לפרש הסוגי' באופן זו כדיבואר לקמן בעזה"י (או משום דבזה מהני גם לר"מ, או משום דסתם שיתוף בנתינת א' עבור החצר), ובכ"ז כתב הריטב"א דשיתוף דקא איירי הסוגי' לא מהני לאחר, משמע דלשיתוף מיהא קא מהני גם לא עירבה לעצמה. ואולם לפי"ד מהרמ"ז יתכן דצ"ל דכונת הריטב"א דאה"נ דגם למען קיום השתוף בעי' עירוב החצר לעצמה, וממילא מוכח דאין הנידון על החצר עצמה - כיון דכל הנידון כשא' נתן חלק לשיתוף - וא"כ ע"כ נפ"מ לענין יחידים או בכלים שהוצאו בהיתר כגון כומתא וסודרא (או באיסור ואליבא דשיטת רש"י, או לרשב"א תוך ד"א ואכמ"ל) - אך קשה לומר כן דא"כ הרי לא הוצרך הריטב"א למייתי עלה משום דאין ענינם א'.

ב. בטעם דלא בעינן להרמ"א לערב כשאחד מבני החצר נתן לשיתוף

ובעצם חידושו של הרמ"א משמע מפשטות דבריו דבאופן זה הוי **עירוב ושיתוף**, ולא צריך למייתי עלה משום דין סומכין על שיתוף, ולכן גם אליבא דמ"ד בגמ' דאין סומכין מ"מ באופן זה סומכין, וכן נראה שפי' בכונת דבריו הב"ח סי' שפ"ו, וע"כ הקשה ע"ד רמ"א סי' שס"ו דכתב דמניחין בבהכנ"ס דלא הוי מקום דירה. אך בתירוץ מהרמ"ז הנ"ל משמע דמפרש דאתי עלה משום דבכה"ג סומכין על שיתוף, וע"כ מקשה המהרמ"ז מדף פ' ע"ש [שלא אמרו לערב בחצירות אלא שלא לשכח התינוקות, משמע דאפי' בכה"ג בעי עירוב], כי אם מפרש דהוי עירוב ושיתוף א"כ צ"ע כקו' מהרמ"ז מדף פ'. ויעו"ש בקו' הא' דמוכיח דסתם שיתוף הוא הזיכוי [ובכה"ג יש לכל אחד חלק בו ואפ"ה לא הוה אלא שיתוף לחוד], ובזה צ"ע דהרי יתכן דשם אשמועי' תנא אופן הזיכוי (ועי' אור שמח מ"ש בההוא ענינא, ולדבריו יש שם חידוש מיוחד), ושפיר אפ"ל דכאן איירי בלי זיכוי. וקושיא הב' משמע דמקשה דסיפא דר' יוסי איירי בגוונא דרישא בזיכוי דהוי לכל א' חלק. וצ"ע א"כ נימא דומי' דרישא ביין, וא"כ הרי בזה ודאי מסתבר דלא קאמר הרמ"א כיון דכונתו דהוי **עירוב ושיתוף** דהיינו כאשר כיון עבור עירוב, והרי לזה לא יועיל יין, אך אי מהרמ"ז מפרש משום סומכין לכאורה א"ש ראייתו זו. אך אכתי צ"ע דיתכן אפי' אי משום סומכין, מ"מ אולי רק למ"ד דגם פת לא מהני אזי יתכן דמ"מ בנותן כל א' חלקו סמכי' על פת, ובזה לא חיישינן לשכחת תינוקות, דכיון דהוי חיי נפש וגם כל א' נתן חלקו איכא שפיר היכר לתינוקות, אבל יין דחזי' ללישנא בתרא דלכו"ע לא סמכי' משום דבזה אין כלל היכר לתינוקות, יתכן דלא מועיל גם בנתן כל א' חלקו, ובפרט לפי צד הא' של הגא"י דיין לא מהני מדינא דלא אמרי' מיגו, א"כ הרי ודאי דלא יועיל גם בנתן כל א' חלקו (ועי' ביאור הגר"א סי' שפ"ז משמע כצד הב' דלא מועיל משום שכחת תינוקות, וע"כ הוכיח דלא ס"ל כן מדלא אוקמי' כחכמים למתני' דדף ע"ג ע"ב. - אך רנ"ק הי"ו העיר דאיך יתכן לאוקים כחכמים כיון דרישא ודאי דלא אתא כוותיהו, כיון דלא סמכי' על ערוב במקום שיתוף, וע"ע שם משמע דיש ט"ס בתיבת א"כ).

- ובחי' אבהעו"ז סי' שס"ה משמע ג"כ שמפרש בכונת רמ"א כהב"ח מדהביא קו' הב"ח, ורק כתב דלשיטתו בסי' שפ"ז א"ש דאתי' עלה משום סמיכה על שיתוף - והגר"א סי' שס"ו ביאר ע"ד הרמ"א משום סמיכה על שיתוף בהביאו מקור מדברי הגמ' בהא דיין, והיינו דאמרי' מיגו, והיינו דמשוה כמו דאמרי' מיגו מיין, ה"נ אמרי' מיגו לענין המקום דמועיל בשהניח במקום שאינו בית דירה, וא"כ זה דלא כרשב"א שלא ס"ל כן כמ"ש במ"ב סי' שפ"ז [שעה"צ ס"ק ג'] בשמו. - וע"ש שכ' כן גם בשם הריטב"א, אך בחזו"א [ס"ק ט"ז] מחלק בזה דיתכן דהריטב"א כאן יסבור דלא כהרשב"א. ועי' גא"י שדן הרבה בענין מיגו במקום, וכתב שם סברא שהרשב"א ס"ל כן כיון דס"ל דלא מועיל ביין א"כ לא אמרי' מיגו, ע"כ גם במקום לא אמרינן, וא"ש דברי הגר"א המוכיח ממ"ד ביין, דהרי בסי' שפ"ז פסק הרמ"א כדעה זו, וא"כ צ"ע מאי דסתם במ"ב כהרשב"א. - ויעוי' בשעה"צ אחר שדייק מהרשב"א והריטב"א, ציין לדברי הרמ"א בסי' שס"ו והב"ח סי' שפ"ו ולמ"ש בבה"ל סי' שס"ו - ושם הביא שהגר"א כ' משום סמיכה, וכ' דבזה מתיישבות קו' הב"ח ודכ"כ בפמ"ג סי' שפ"ז, וא"כ אולי נתכוין באמת דאין דבר זה פסיקא לי', ובזה יתכן דהגר"א שם נתכוין לציין על אמיתות הדין ומשום דס"ל כן, וכשיטת הט"ז סימן שפ"ז ע"ד הרמ"א הנ"ל, שהרי אפשר שהתיר משום סמיכה על שיתוף, אך ביה"ל מפרש שכונתו ליישב אליבא דהרמ"א, א"כ ז"א שהגר"א מפרש שכונת הרמ"א משום סומכין על שיתוף, וזהו כפי דמשמע מחי' מהרמ"ז כנ"ל בהוכחתו מדף פ', אך כאמור לכאורה אפ"ל דבזה לא חידש הרמ"א דשאני ע"י נתינת כל א' וא'.

ג. די"ל בדברי הרמ"א דנתינתו לשיתוף מועיל לעירוב למ"ד דאין סומכין

ואולם לפי ב' אופנים הנ"ל מתפרש עכ"פ דכונת הרמ"א גם לענין הפלוגתא בגמ', ודבגוונא דנותן כל א' א"ש גם למ"ד אין סומכין משום דבאופן זה סומכין, או משום דלא צריך לדין סמיכה, אלא דזהו הן עירוב והן שיתוף, ובזה א"ש הוכחת האבהעו"ז מרש"י (אך יעוי' בחי' מהרמ"ז שכ' לדחות ראייתו). - אך בלימוד עם רנ"ק הי"ו נתעוררנו ע"י הנ"ל דאולי אפשר ליישב כונת הרמ"א רק לענין הנידון לדעת הי"א דאין סומכין על שיתוף לענין היכא דלא ערבו בחצר עצמה - ואשר במ"ב כ' דהרמ"א נתכוון ליישב אליבא דשיטה זו, א"כ אולי רק ע"ז המציא חידושו דאם נתן כל א' חלקו מועיל גם עבור החצר עצמה. ורק דאכתי צ"ע דהרי הריטב"א מקשה דאין ענינם א', ומאי מוסיף בזה שנותן כל א' חלקו, ואולם אי נפרש כנ"ל דכאן הוי הן עירוב והן שיתוף, א"ש דהרי זה כעירוב להדיא, אך אי נפרש דאתי' עלה משום סומכין גם אי המכוון דאפי' מ"ד אין סומכין, מ"מ מדוע כאן סומכין כיון דאין ענינו א', ובפרט אי כנ"ל דכל המכוון רק לענין זה שבאופן זה יועיל למ"ד סומכין מדוע כאן שאני - אך לקמן יבואר בעזה"י - ז"א עכ"פ אם כנים הדברים הרי א"ש דל"ק קושית אבהעו"ז, דשאני בנידון דרש"י לענין סומכין, והרמ"א לא קאי למ"ד אין סומכין, לפי"ז גם ל"ק קו' מהרמ"ז מדף פ' דר' יוסי ס"ל אין סומכין, וגם ל"ק קו' הב"ח סי' שפ"ו כיון דהרמ"א נתכוין לאין סומכין, ורק דחידש דמועיל גם לחצר.

ד. באיזה אופן יועיל נתינת אחד גם לעירוב

והנה מהרמ"ז כ' להוכיח מרש"י סוכה דף ג' כהרמ"א, וכנראה כונתו דמוכח דנתינת א' מועיל עבור כל בני החצר מדכתב רש"י [בד"ה ואין משתתפין בו, לענין בית שאין בו דע"ד והוא פתוח לחצר] דאין בית אחר, משמע דביש בית אחר הרי נותן האחר, ובנתינתו סגי עבור כל בני החצר וא"צ לדון משום בית זה. - אך לכאורה אפ"ל דכונת רש"י דמרישא [דאין מערבין בו] לא ידעי' רק בשהנידון בעירובי חצרות אמרי' דלבית שאין בו דע"ד אין חשיבות לעומת שאר בתים שיש בהם דע"ד, ואין אוסר עליהם וביתו כחצר דמיא, אך אכתי הרי יתכן דבבואנו לדון במבוי אולי בזה כל חצר שיש בה בית אפי' שאין בו דע"ד יש חשיבות לאסור, ואלא דאי יש שם גם בית שיש בו ד"א א"כ הרי כבר נתבטל כח בית זה בחצר, ולא נאמר דלגבי מבוי יש לו כח לאסור דכבר כוחו מבוטל ע"י בן חצירו, אך באין שם כלל בית אחר הי' אפ"ל דלגבי מבוי גם בית שאין בו דע"ד חשיב, ע"כ אשמועי' דגם במבוי אין לו חשיבות. - ורנ"ק הי"ו העיר ע"ז מהרמ"ז דאולי אפ"ל דכשיש שם בית לא יועיל נתינת חבירו גם עבורו, ורק כאן שהרי בית אין לו כדשמעי' כבר מרישא, אכתי יש ס"ד שלחצירו יש חשיבות, וע"כ בזה אילו הי' אחר עמו הרי לא הי' צריך לדון דעבור חלקו בחצר ודאי יתכן דמועיל נתינת חבירו עבורו, ע"כ הוצרך רש"י לאופן שאין כאן אחר (ודייק דקמ"ל דגם לחצירו אין חשיבות). (-ואולם הרי לכאורה כיון דאין לו בית הוי כיש לו רק חצר, א"כ מאי שייך כלל לאסור את המבוי, אלא דגם בזה אפ"ל כנ"ל דהיה ס"ד דלגבי מבוי יש לו חשיבות, ורק דנימא דגם ביש אחר הוי ס"ד דאין בזה ביטול כוחו, ורק דכיון דאין זה משום כוח בית ממש הוי יותר ראוי להכלל בנתינת חבירו דהוי משום כוחו בחצר, ובזה הם מאוחדים, ורק דלצורך עצם האיסור צריך אכתי לומר דהוי אתי מכח ביתו. ורק דבאופן זה הוי שפיר אפ"ל דנפטר בנתינת חבירו) - ואולם מזה גופא עורר הנ"ל דיתכן לומר באופן זה דבכל שיתוף יתכן או דמשתף הן לחצר והן לבית, או דמשתף לחצר, ואי הנידון לשתף גם בבתים לא מועיל נתינת א' עבור כולם כיון דבבתים אינם מאוחדים, ואי הנידון בשיתוף החצר יכול לתת עבור כולם (ועי' גא"י ע' קנ"ה טור א' ד"ה מערבין שדן בזה אי שיתוף משתף גם לבתים. וע"ש עי' קצ"ו טור ב' ד"ה והא).

וא"כ הרי יתכן דזו גופא כונת הרמ"א דבנותן כל א' הרי זה כשיתוף הבתים, ע"כ מועיל גם לערוב הבתים כחצר עצמה דגם השיתוף כולל לבתים, אבל בנתן א' הרי השתוף הוי לחצרות עם המבוי, וע"כ בזה לא מועיל לבתים. - ולפי"ז א"ש דמתי לא הוי ענין א' עם ענין עירוב החצר עצמה - כקו' הריטב"א - רק כשהשיתוף לא כולל לבתים, אבל כשכולל לבתים הרי הוי ענין א', ומאידך זה גופא אם יכול לתת א' עבור כולם תלוי בזה גופא כפי הנ"ל, דלשתף חצרות גרידא יכול לתת עבור כולם דשם הם כמאוחדים, אבל כשהנידון לשתף גם הבתים צריך שיתן כל א', וע"כ כשבאמת נתן כל א' כבר מועיל גם לעירוב החצר עצמה. וכשהנידון לשתף החצרות גרידא יכול א' לתת עבור כולן, וע"כ כשהי' כך לא מועיל לחצר עצמה דאין ענינם א'.

ואולם זה א"ש יותר אי גם בלי שערבו בני החצר בכ"ז יכול א' לתת לשיתוף, דע"י זה יוצא שבחצר הם ממילא מאוחדים, על כן לשיתוף החצירות גרידא יכול אפי' בלי עירוב. אבל בשנתנו גם לבתים יתכן גם אינהו שעירבו בחצר עצמה לא יכול א' לתת עבור כולם גם לענין הבתים, דלענין הבתים עם המבוי הוי כענין אחר שלזה לא מועיל שיתן עבור כולם, ורק באיפכא כשנתן כל א' ואי שייך לסמוך בזה גם לענין עירוב החצר עצמה דהוי ענינם א' לענין סמיכה, אבל לא שע"י עירוב הם כא' לגבי שא' יוכל לתת עבורם. אבל אי גם לשיתוף החצרות גרידא לא יוכל לתת עבור כולם, רק אחר שעירבו בחצר עצמה, וע"כ הם מאוחדים, דחוק לחלק דהעירוב יועיל רק לתת עבור כולם בחצרות ולא גם עבור הבתים.

אליבא דהלכתא

עיון הלכה

הגאון רבי שמחה בונם ולדנברג זצללה"ה

דירת נכרי המעכבת בעירוב

סימן שפ"ב. סעיף א'. בשו"ע. הדר עם עכו"ם בחצר אינו אוסר עליו עד שיהיו ב' ישראלים דרים בשני בתים וכו'.

והיינו עכו"ם שיש לו שם מקום פיתא, דלא עדיף מישראל דלא אסר ע"י מקום לינה (אע"ג דלכאורה שייך שילמוד ממעשיו מ"מ לא עדיף מישראל, ואולם גם חשש דילמוד ממעשיו הוי רק ממי שעיקר דירתו כאן). וכן משמע בעבודת הקודש דף כ"ו ע"א סוף טור ב' [שער ד' אות י' שכתב "אם יש בפונדק אפילו גוי אחד אוכל לעצמו - הרי"ז אוסר"]. (ודוחק לומר דשם המכוון רק לאפוקי שע"י אכילה אתם ביחד אין אוסר עם מקום לינה).

ועיין חזו"א סימן י"ח [או"ח מועד סימן פ"ב] ס"ק כ"ז וכו', וכן משמע בחזו"א סימן כ"ו [או"ח מועד סימן צ'] ס"ק ל"ח בסופו.

נכרי הדר בחצר שדרים שם אחים המקבלים פרס מאביהם

מ"ב ס"ק ג'. ואוסרים זה על זה. לאפוקי במקום שאינם אוסרים זה על זה כגון אב ובניו שמקבלים פרס מאתו שאינם צריכים לערוב וכו' אין עכו"ם אוסר עליהם וא"צ לשכור רשותו. **ובשעה"צ ס"ק ג'.** ומ"ש באחים שמקבלים פרס הוא מדברי הב"י, ועיין בדמשק אליעזר ס"ק ו' שהקשה על דין זה וכו', אכן מדברי תשובות הרא"ש כלל כ"א סעיף ד' משמע קצת כדברי הב"י וצ"ע.

ע"ש בשו"ת הרא"ש שהוזכר ענין זה בשאלה ולא בתשובה - וכמש"כ כאן בחידושי בית מאיר סעיף י"ז, וכנראה שהוכחת השעה"צ דכל נידון השאלה הוא רק משום שכיח דדיירי, הא לולא זאת הוו כחד אע"ג דבמוליכן למקום אחר צריכין עירוב. ולענין עצם נידון דשכיח דדיירי ס"ל להב"י דלא חיישינן לזה, וכמו בשנים בבית א'.

בטעם שישראל המשכיר ביתו לנכרי אינו אוסר עליו

מ"ב ס"ק ז'. ובספר עבודת הקודש להרשב"א כתב עוד טעם לדין זה שאין דרכו של ישראל להשכיר או להשאיל לעכו"ם בית בחצר שהוא שרוי בתוכה ולא גזרו חכמים וכו'. **ובשעה"צ ס"ק ו'.** ע"ש בדף כ"א ע"ד, ובדף כ' ע"ג הביא ג"כ דין זה ולא נקט רק טעם זה האחרון לבד.

עיין הגהות חתם סופר מש"כ נפק"מ בזה לענין מכר, וס"ל דעיקר הטעם המובא ברמ"א [- דלא השאיל לו ביתו כדי שיאסור עליו]. ועיין לקמן בבה"ל סימן שפ"ד מש"כ לענין טעמי הרשב"א.

ישראל המשכיר ביתו לנכרי אם אוסר על בני החצר

שעה"צ ס"ק ו'. ועיין בבית מאיר שהשיג על דינא דרמ"א דהא לא מקיימא תקנתא דרבנן בהכי שלא ילמוד ממעשיו דהא וכו', ועיין עוד שם שהביא מדברי הרמב"ם בחיבורו ובפירוש המשנה שפליג אדין דרמ"א, ומסיים בצ"ע לדינא.

עיין בה"ל סימן שפ"ד ד"ה אינו אוסר בסופו.

ישראל הדר בביתו של נכרי בשכירות ויש לו רשות השתמשות בכל הבית

מ"ב ס"ק י'. ומיירי שיש לו להעכו"ם חדר מיוחד, דאם יש לו רשות לישראל להשתמש בכל הבית לא גרע משכירו ולקיטו של העכו"ם ולא יצטרך לשכור רשותו.

היינו מהגוי אבל צריך לשכור מהאי ישראל, או לדעה ב' דסעיף י"ב סגי בנתינת עירובן.

ישראל השוכר מקום לדור בבית העכו"ם

מ"ב ס"ק י'. ומיירי שיש לו להעכו"ם חדר מיוחד, דאם יש לו רשות לישראל להשתמש בכל הבית לא גרע משכירו ולקיטו של העכו"ם.

עיין לקמן סעיף י"ג ובמשנ"ב ס"ק מ"ג שלדעת ב"י בעינן שימוש בכל הבית, ולדעת האחרונים סגי ביש חדר א' שיש לו רשות כבר הוי כשלוחו.

ישראל ששכר מקום לדור בבית הנכרי אם דינו כשכירו ולקיטו

מ"ב ס"ק י'. דאם יש לו רשות לישראל להשתמש בכל הבית לא גרע משכירו ולקיטו של העכו"ם, ולא יצטרך לשכור רשותו, ועיין בסעיף ט"ו מש"כ שם.

והיינו שהאחרונים פליגי על הרמ"א וס"ל דכשאין שוכרן לא הוי כשכירו ולקיטו, וכאן דומה לשם דהרי אינו שכירו ולקיטו שלו אלא ששכר ממנו, ועי"ז הוי כמו שותף שלו.

טלטול בחצר שנכרי דר שם

בה"ל ד"ה אז הנכרי אוסר עליהם. פשוט הוא דאינו אוסר עליהם רק להוציא מבתיהם ומביתו של עכו"ם לחצר או למבוי, אבל בחצר גופא או במבוי כלים ששבתו בתוכם בודאי מותר לטלטל וכו', וכתבנו כ"ז להוציא מדברי מהרי"ל וכו'.

עיין סימן שצ"א בשעה"צ ס"ק ג' [לענין מבוי שאין העכו"ם אוסר לטלטל כלים ששבתו בו, סיים דלמהרי"ל יש להחמיר בזה]. - ועיין דגול מרבבה סימן שפ"ט, ולכאורה צריך לומר דאזיל בשיטת מהרי"ל, ולכן בשכונת הגויים אסור גם בטלטול יתר מד' אמות.

נכרי אם אוסר על בני החצר בטלטול

בה"ל באו"ד. אבל בחצר גופא או במבוי כלים ששבתו בתוכם בודאי מותר לטלטל וכו', וכן מבואר להדיא בסימן זה סעיף כ' בהגה וכמו שהאריך בזה בב"י עי"ש.

לכאורה משם ליכא ראיה, דשם [בספינה] גם מהרי"ל יודה כיון דאין כלל חילוק דיורין, ורק כשיש חילוק דיורין ס"ל דאסור גם בחצר, והרי פשיטא דמהרי"ל ג"כ ס"ל דבעינן אוסרין זה על זה, ובספינה כשאין בתים מיוחדים הרי לא אוסרים זה על זה.

טלטול מחצר לחצר שיש שם גוי

בה"ל באו"ד. וכן הגרעק"א בחידושיו כתב דבפשוטו אין העכו"ם חמור מישראל וכמש"כ למעלה, וכן דעת הפמ"ג במשב"ז אות ה' לבד כל הראיות שהבאתי למעלה.

עי"ש בפמ"ג לענין טלטול מחצר שדרים רק ישראלים לחצר שיש שם גם גוי, ודן בזה היכא הניחו העירוב [דאם הניחו העירוב בחצר שאין דר שם עכו"ם, אף שלא שכרו רשות מעכו"ם מ"מ בני חצר שאין שם עכו"ם מותרים לטלטל לחצר שדר שם עכו"ם, ובני החצר שעכו"ם בו אסורים מחמת עכו"ם], וצ"ע דלכאורה לגבי דידיה הוי כאין עירוב דהגוי מבטל עירובם, וא"כ יוצא דלא עירבו עם בני חצר הב'.

שכר מהגוי קודם שעירבו

בה"ל ד"ה צריך שישכירנו. השו"ע לא ביאר אם השכירות מהעכו"ם צריך להיות קודם העירוב חצירות דוקא, או שפיר דמי אף אח"כ.

עיין אשל אברהם (מבוטשאטש) סוף סימן זה.

השכירות מהגוי אם יכול להיות גם אחר שעירבו עירוב חצירות

בה"ל באו"ד. והנה ממה שאמרו בגמרא (ס"ו ע"א) מה מערב חמשה ששרוים בחצר אחת אחד מערב ע"י כולן, אף שוכר נמי אחד שוכר ע"י כולן, משמע מלשון זה דמתחילה מתערבין יחד ונעשו כולן כאחד, ואח"כ אחד שוכר בשביל כולן. וכמו לענין אחד מערב ע"י כולן דהוא דוקא באופן זה.

בחידושי אבן העוזר דף ס"ד [-ס"ה ע"ב] ס"ל דהאי דינא [דשוכר בשביל כולן] הוא רק בשבת, אבל בערב שבת סגי לשכור עבורו [והרי הוא כשכירו ולקיטו], אם כן לדעתו אין הוכחה משם לגבי ערב שבת דהעירוב הוא לפני השכירות.

והנה לעצם הנידון לכאורה משיטת הראב"ד (דחולק על סימן שפ"ג) הרי מוכח דמהני עירוב לפני שכירות, א"כ הרי אפשר לומר דלא נפיש פלוגתא, וגם לאידך שיטות הוי הכא בערב שבת, ורק דפליגי על עירוב המתבטל בשבת דאין חוזר ונראה. אולם אפשר לומר דגם משום כן פליגי, משום דלא יתכן לחזור כיון דהעירוב היה לפני השכירות, ושיתחיל בשבת הרי אי אפשר. ואולם לפי מש"כ בביה"ל סימן שפ"ג דגם לדעת הראב"ד חוזר ונראה רק כשחל לגמרי, א"כ הרי יתכן דרק שם כיון דחל לגמרי ואח"כ נתהוה סיבה לביטול הרי ע"י שחוזר ונראה חוזר לקדמותו, אבל בשלא חל יתכן דגם לדעתו החסרון משום דאי אפשר עירוב לפני שכירות. - וע"ע בזה לקמן סעיף ט' בה"ל ד"ה בשביל כולן.

עירוב שנתבטל ע"י שהשכירות מגוי בטלה אם חוזר וניעור כשישכור שוב

בה"ל באו"ד. ומטעם זה אפ"ל דאפילו לדעת הראב"ד דחולק על דין זה המבואר בסימן שפ"ג, וס"ל דאם עשו עירוב מתחלה ובא עכו"ם בשבת דהעירוב חוזר וניעור אחר ששכרו ממנו, הוא דוקא שם שאין בודאי שיבוא העכו"ם בשבת, והעירוב נעשה מתחילה בהכשר לכל השבת, משא"כ כאן שבודאי יכלה זמן השכירות ולכן נתבטל העירוב לגמרי כשיכלה הזמן, ואינו חוזר וניעור אחר שעשו השכירות מחדש, ויוסר בזה קושית המג"א שם.

היינו קושיית המג"א שבסעיף ז' [דכשיכלה הזמן צריך לשכור שנית מהגוי, והעירוב שעירבו אינו חוזר וניעור] מהא דסימן שע"ד [-ס"א דפתח שנסתם בחול וחזר ונפתח בשבת העירוב חוזר וניעור].

עיין לקמן שעה"צ ס"ק כ"ז ומש"כ שם בגליון.

עירב ונתבטל השכירות אם חוזר וניעור כששכר שנית מהנכרי

בה"ל באו"ד. וגם בהא דלקמן סעיף ז' י"ל דמה שכתוב בשו"ע דצריך לחזור ולעשות עירוב היינו רק לכתחילה שצריך להניח עכשיו לשם עירוב אותו הפת או פת אחר, ולברך כתיקון חז"ל משום דנתבטל שם עירוב וכו', אבל בדיעבד כשקידש היום ולא עשה שום תיקון מחדש יוכל לסמוך על אותו הפת שהרי כולם משותפים בו. ומצאתי בבית מאיר שנשאר בצ"ע על הא דס"ז, דהרי עכ"פ משותפים בפת קודם השבת.

ריא"פ העיר דנפק"מ בשירי עירוב. ועי"ש בחידושי בית מאיר שקושיתו עפי"ד המג"א ריש סימן שע"ד [דכשחוזר ופותחה להסתימה קודם השבת הרי הם מותרים כיון שהם שותפים בפת], ועיין לעיל בגליון דסימן שע"ד שכתבתי דלכאורה צריך שם שיעור שלם אפילו אי בנפתח הפתח ע"י שנסתם ממילא אין צריך שיעור.

נכרי הדר בחצר אם מועיל שיתן לישראל במתנה במקום שכירות

בה"ל ד"ה ממנו. דע דברבינו יהונתן מבואר דאפילו מתנה אינו מועיל רק שכירות.

וכן נראה מדברי עבודת הקדש שמפרש לענין ישראל [-שנותן רשות ומבטל רשות-] נתינת רשות דזו מתנה, ולא כרמב"ם דהיינו עירוב, וא"כ הרי מבואר בבריתא (בחולין ו' ועבודה זרה ס"ד) דבגוי רק עד שישכור, הרי מבואר דעכ"פ מתנה גרועה לא מהני בגוי. (ולפי"ז בישראל מהני אפילו מתנה גרועה, ומזה מוכח דדעת הרשב"א דמהני שכירות בישראל, כהערת רצ"ש - וכן משמע מסיום דבריו).

ישראל שהשכיר ביתו לנכרי אם אוסר על הדרים שם בבית

בה"ל ד"ה אינו אוסר עליו. ולפ"ז באם אין בע"ב דר שם בעצמו כלל רק השכיר את חצירו לישראלים אחרים וגם לנכרי, אפשר דבזה לא שייך טעם הרמ"א דלא השכיר אדעתא וכו', ושפיר יש לומר דאוסר הנכרי עליהם, וכ"כ בספר חמד משה בסימן שפ"ד עי"ש.

עיין שם בפרי מגדים שדן בזה וכנראה דנשאר בזה בצ"ע - ועי"ש בבה"ל ריש סימן שפ"ד בשם החמד משה.

שתי חצרות הפתוחות זו לזו באחד דר נכרי ובאחד דרים ב' ישראלים

סעיף ג'. בשו"ע. אם אין לאינו יהודי דריסת רגל על הישראלים אינו אוסר.

ובנפרץ יותר מי' אמות או במלואה אסור. - פמ"ג מ"ז ס"ק ה', ועי"ש לענין חצר שאין בה גוי שעירבה עם חצר שיש בה גוי.

השתמשות עם העכו"ם שדר בחצר בפנ"ע ואין לו דריסת רגל באופן שיש פתח ביניהם למטה מי'

בה"ל ד"ה וא"צ לשכור מהעכו"ם. דע דהב"י בסוף הסימן הביא דעה אחרת בזה בשם המרדכי דאינו מותר לטלטל דרך פתח או אפילו הוא דרך חלון אם הוא למטה מעשרה.

עיין מג"א סימן ש"צ.

להוציא דרך פתחים מבית לבית כשיש עכו"ם הדר בחצר ופתחיהם פתוחים למבוי אחד

בה"ל באו"ד. אכן מדברי הגר"א ס"ק ח' שכתב דדרך מבוי אסור עי"ש, מוכח דבשו"ע מיירי במקום שאוסרים זה על זה במבוי, ואפ"ה התיר המחבר להוציא דרך חלון או פתח.

עי"ש משמע להדיא דמתיר, דהא משוה לדין הרמב"ם [המובא לקמן] בסעיף כ', ושם אסור בחצר, ובכ"ז מותרים בבית מזה לזה דרך פתחים וכמו שכתב לקמן במ"ב ס"ק ע"ד בהדיא בשם הגר"א. - וכן צ"ע ששם סתם כהגר"א וכאן מסיק להחמיר - וכן כתב לקמן סימן ש"צ בשעה"צ ס"ק ג' להקל.

חצר של עכו"ם הפתוח למבוי אם אוסר על הישראלים שנשתתפו במבוי

בה"ל באו"ד. ומ"מ נראה דיש לסמוך להקל.

ועיין חידושי אבן העוזר [שמחמיר בזה].

מתי יכול הנכרי לחזור בו מהשכירות

סעיף ו'. מ"ב ס"ק כ"ג. כל זמן שאין הנכרי וכו'. מיירי ששכרו ממנו בסתם ולא פירש שום זמן. **ובשעה"צ ס"ק כ"א.** ב"ח.

עיין מחצית השקל מבאר דדעת ב"ח ומג"א כט"ז דבלזמן אפשר לחזור ע"י החזרת דמים. ועיין פמ"ג.

שכר מהנכרי לזמן ידוע אם יכול הנכרי לחזור בו

מ"ב ס"ק כ"ג. מיירי ששכרו ממנו בסתם ולא פירש שום זמן. **ובשעה"צ ס"ק כ"א.** ודלא כט"ז שמוקים דינא דשו"ע בשכרו לזמן, דבזה אינו יכול לחזור בשום ענין מקודם ואפילו יחזיר דמיו.

עיין ביאור הגר"א סעיף ח' משמע דס"ל כהט"ז, וכן משמע דמבאר כן בדעת השו"ע דהרי התם איירי השו"ע בלזמן ידוע, וביאר דהנכרי הראשון אין יכול לחזור בלי חזרת דמים כדאיתא בסעיף ו' - וכן משמע לקמן בשעה"צ ס"ק כ"ז דהגר"א ס"ל כהט"ז.

חזרת הנכרי מהשכירות קודם שבת ראשונה

מ"ב ס"ק כ"ד. אבל אם רוצה הנכרי יכול לחזור בו מיד אחר שבת הראשונה. **ובשעה"צ ס"ק כ"ב.** דקודם שבת הראשונה א"א לחזור וכו', ודעת המג"א דקודם שבת ראשונה אם עדיין לא החזיק הישראל בהחצר יכול העכו"ם לחזור אם יחזיר לו הדמים.

משמע דמפרש כוונת המג"א לענין חזקת ישראל, וא"כ יוצא שאחר שכירות צריך חזקה, וא"כ גם בשבת יכול לחזור לפני שהחזיק ישראל. ועיין חידושי בית מאיר שמפרש כונת מג"א לענין חזקת הגוי בממון, וא"כ יתכן דלדידיה תלוי רק בכניסת שבת.

נכרי הרוצה לחזור משכירותו קודם שבת הראשונה

מ"ב ס"ק כ"ד. אבל אם רוצה הנכרי יכול לחזור בו מיד אחר שבת הראשונה. **ובשעה"צ ס"ק כ"ב.** דקודם שבת הראשונה א"א לחזור וכו'. ודעת המ"א דקודם שבת ראשונה אם עדיין לא החזיק הישראל בהחצר יכול העכו"ם לחזור אם יחזיר לו הדמים.

משמע דמאי דקודם שבת הראשונה שאני משום **שעדיין לא החזיק הישראל**, א"כ לפי"ז לכאורה גם בשכרו לזמן גרע לפני שבת ראשונה מאחר שבת ראשונה, דלפני שבת ראשונה חוזר רק ע"י חזרת דמים כיון שעדיין לא החזיק, ולאחר שבת ראשונה רק ע"י חזרת דמים. אך מריש לישנא דמג"א משמע דכתב דינו בלפני שבת ראשונה בשכרו סתם, משמע דשכרו לזמן גם לפני שבת ראשונה לא יועיל על ידי חזרת דמים - לפי ביאור המשנ"ב דלדעת המג"א לא מועיל חזרת דמים בשכרו לזמן (אך לפי"ד המחצית השקל דגם בלזמן חוזר ע"י חזרת דמים א"כ אין נפק"מ בזה, וא"כ צ"ע בדיוק לשון המג"א שכתב בתחילה לענין שבת ראשונה "בשכרו סתם", ואולי נימא דבשכרו לזמן ולפני שבת ראשונה גם מחצית השקל מודה דאי אפשר לחזור, אך לא מסתבר כיון דלדידיה מאי דהוי לזמן לא עדיף).

אך יתכן דמאי דנקט המג"א ריש דבריו לפני שבת ראשונה הוא רק לפני, ולאפוקי בסתם לאחר שבת ראשונה, אבל לא למעט לזמן לפני שבת ראשונה.

אם יכול הנכרי לחזור מהשכירות קודם שבת הראשונה ע"י חזרת דמים

מ"ב ס"ק כ"ה. עד שיחזיר הדמים. ר"ל דמה שאמרנו דאחר שבת הראשונה יכול העכו"ם לחזור היינו דוקא כשמחזיר הדמים. **ובשעה"צ ס"ק כ"ג.** כן משמע בח"א כלל ע"ה דקאי אלאחר שבת ראשונה דבזה צריך חזרת דמים, ואע"ג דיש מפרשים דבקודם שבת ראשונה מיירי הרמ"א לא העתקנו כן משום דברי הב"ח וא"ר הנ"ל.

צ"ע הרי גם אי נוקי דבריו בסתם לאחר שבת ראשונה, פליגי עמו הב"ח וא"ר כדלקמן בשעה"צ ס"ק כ"ד [דס"ל דאחר שבת ראשונה יכול לחזור אפילו בלא חזרת דמים], א"כ הרי אפשר לומר דאיירי בסתם בלפני שבת ראשונה, והב"ח וא"ר פליגי בזה, בפרט דבזה דבלזמן צריך חזרת דמים מצאנו דהט"ז ס"ל כך, ואילו בלסתם לאחר שבת ראשונה דניבעי חזרת דמים לכאורה לא מצאנו מאן דס"ל כן, וכן לדעת מחצית השקל גם לדעת הב"ח ומג"א בעי חזרת דמים גם בלזמן.

חזרת הדמים אם מעכב בחזרת הנכרי מהשכירות

מ"ב ס"ק כ"ה. עד שיחזיר הדמים. ר"ל דמה שאמרנו דאחר שבת הראשונה יכול העכו"ם לחזור היינו דוקא כשמחזיר הדמים.

עיין שעה"צ ס"ק כ"ו וכ"ח ומ"ז.

נכרי שחזר משכירות אחר שבת הראשונה בלא חזרת דמים

מ"ב ס"ק כ"ה. והרבה חולקים ע"ז, ולדבריהם יכול העכו"ם לחזור אחר שבת ראשונה אפילו בלא חזרת דמים.

ולענין הלכה עיין לקמן שער הציון ס"ק כ"ח. וע"ע בשעה"צ ס"ק מ"ז.

בדעת המג"א בשכירות סתם לאחר שבת הראשונה

מ"ב ס"ק כ"ה. והרבה אחרונים חולקים ע"ז, ולדבריהם יכול העכו"ם לחזור אחר שבת ראשונה אפילו בלא חזרת דמים. **ובשעה"צ ס"ק כ"ד.** ב"ח וא"ר ועצי אלמוגים והגר"ז, וכמה אחרונים כתבו דגם כונת המג"א כן הוא.

לכאורה מוכרח כן בדעת המג"א, דהרי כתב דהרמ"א איירי בסתם לפני שבת ראשונה.

בדעת האחרונים בשכירות לזמן אם יכול הנכרי לחזור באמצע הזמן

בה"ל ד"ה כל זמן שאין העכו"ם חוזר וכו'. יש בענין הזה מבוכה רבה בין המפרשים, והמחוורת שבכולם היא שיטת הב"ח וא"ר [כי כמה אחרונים עומדים בשיטתם] דכשהשכירו לזמן קצוב אינו יכול לחזור באמצע.

עיין מחצית השקל דמבאר דעת הב"ח כדעת הט"ז וכן את דעת מג"א, ועיין פמ"ג בשם א"ר דמג"א חלוק עם הט"ז.

בדעת הראשונים בשכירות לזמן אם יכול הנכרי לחזור באמצע הזמן

בה"ל באו"ד. וכ"כ בתמים דעים דקודם הזמן שקצב אינו יכול לחזור ואפילו אם יחזיר לו הדמים.

עיין שו"ת חכם צבי סימן ו' שדן בזה בענין דעת שו"ת המיוחסות להרמב"ן.

עוד בענין חזרת דמים בהשכירו לזמן

בה"ל באו"ד. ודלא כמו שכתב בתו"ש שדעת הט"ז ומ"א אחת היא, והוא היפוך מפשטיות דברי המ"א.

וכ"כ במחצה"ש.

מת הנכרי שדר בחצר תוך הזמן ששכרו ממנו בני החצר אם יורשו אוסר עליהם

סעיף ז'. מ"ב ס"ק כ"ו. כתב הט"ז אם שכר מעכו"ם ומת והניח יורש אין מועיל מה ששכרו מן המוריש וכו', אבל לפי מה שהסכימו האחרונים דבתוך הזמן אינו יכול לחזור בשום ענין א"כ אפילו מת לא נתבטל השכירות.

ועיין פמ"ג שם מ"ז ס"ק ט' שכתב דביש דינא דמלכותא דאינו יכול לחזור אין צריך שכירות - והיינו גם לדעת הט"ז.

מת המלך תוך הזמן ששכרו ממושל העיר

מ"ב ס"ק כ"ו. אבל לפי מה שהסכימו האחרונים דבתוך הזמן אינו יכול לחזור בשום ענין, א"כ אפילו מת לא נתבטל השכירות.

עיין בתשו' בעל החסדי דוד שנדפסה בסוף התוספתא דפוס וילנא [שהחמיר לשכור שוב ממושל העיר אחר שמת המלך יעוי"ש].

ועיין חזו"א סימן י"ח [או"ח מועד סימן פ"ב] ס"ק ל"ד שכתב דבמת הבעלים השכירות קיימת בשביל שכירו ולקיטו. - ושם אזיל לשיטתו דהשכירו ולקיטו הוי עצמו כבעלים ולא משום דמשכיר מקום בעליו, וכן צ"ל דשם המכוון רק כשיש לשכירו ולקיטו כח זכות שימוש בחצר וכמבואר שם. וכן אולי בגוונא דא שנידון כאן [בחסדי דוד] שמשמע שבמת המלך היה צריך אישור מיוחד שכל הפקידים הם גם הלאה על משמרתם, אולי הוי כנסתלק השול"ק. אך עי"ש בחזו"א שכנראה מיקל גם במת הבעלים ועבר השכירו ולקיטו.

אם היורש אוסר כששכר בסתם ומת הגוי

מ"ב ס"ק כ"ו. מיהו בשכר ממנו סתם ומת מסתברא דנתבטל ממילא השכירות וכדברי הט"ז.

כ"כ בח"א כלל ע"ה סעיף י"ז.

אם בעינן חזרת דמים מהיורש כששכר מאביו הנכרי בסתם - לדעת הרמ"א

מ"ב ס"ק כ"ו. מיהו בשכר ממנו סתם ומת מסתברא דנתבטל ממילא השכירות. **ובשעה"צ ס"ק כ"ו.** ומ"מ גם זה אינו ברור לפי דברי רמ"א בס"ו דכ"ז שאינו מחזיר הדמים אינו יכול לחזור, א"כ אפשר אפילו במת כ"ז שלא בא הדמים בחזרה להישראל עדיין השכירות במקומו עומד.

העיר רנ"ק דהרי לדעת הט"ז דבלזמן בעינן חזרת דמים, ואילו ביורש לא בעינן, וא"כ גם לחולקים עליו בלזמן משום דא"א לחזור, מ"מ בסתם אפשר לומר דשאני היורש מאביו לענין חזרת דמים.

ועיין לקמן שעה"צ ס"ק כ"ח שהביא לנידונו ראי' מדעת הט"ז, וא"כ ה"ה הכא איפכא כהערת רנ"ק. וצריך לומר דשאני יורש מהשכיר לב', דשם הוי אכתי כיש כאן משכיר, א"כ כהסבר הט"ז או כהסבר הלבוש דנתן לו רק מאי דיש לו. עיין מחצית השקל ופמ"ג.

אם נתבטל העירוב כשנתבטל השכירות

מ"ב ס"ק כ"ז. וצריך לחזור ולערב. דמכיון שנתבטל השכירות ממילא נתבטל העירוב. **ובשעה"צ ס"ק כ"ז.** ומה שהקשה המ"א על דין זה כבר תירצו האחרונים והעתקנו לקמן בסימן שפ"ג עיי"ש.

כנראה המכוון למה שכתב שם בשעה"צ ס"ק ה'. - אך שם כתב התירוץ על קושית מג"א מסימן שע"ד על סימן שפ"ג, אבל תירוץ על קושיתו מסימן שע"ד על הא דהכא כתב לעיל בבה"ל סעיף א' ד"ה צריך.

שכרו מהנכרי בסתם והשכיר הנכרי דירתו לנכרי אחר

סעיף ח'. מ"ב ס"ק כ"ח. לזמן ידוע. מלשון זה משמע דאם שכר ממנו סתם והשכירו לאחר צריך לשכור מהשוכר השני. **ובשעה"צ ס"ק כ"ח.** ומדברי המחבר דנקט אם שכרו לזמן ידוע אין ראיה, דאפשר מלתא דפסיקא נקט דבזה אין יכול לחזור אפילו אם יחזיר לו הדמים.

עיין שעה"צ ס"ק כ"א ומש"כ שם בגליון.

שכרו מהנכרי ומכר דירתו לנכרי אחר

מ"ב ס"ק כ"ט. ובתוך הזמן אם השכיר וכו'. וה"ה אם מכר לאחר וכו' ויש מחמירין במכר. **ובפמ"ג ס"ק ל'.** ובפמ"ג נשאר בזה בצ"ע.

פמ"ג במשבצות זהב ס"ק י'.

ה' הדרים בחצר שאחד שוכר מהא"י בשביל כולם

בה"ל ד"ה בשביל כולן. מלשון זה משמע לכאורה דדוקא כשעירבו מתחילה ביחד אז אמרינן דנעשה ממילא אח"כ שליח בשביל כולן.

עיין לעיל סעיף א' בה"ל ד"ה שצריך.

בהא דאחד מבני החצר שוכר בשביל כולם

בה"ל באו"ד. אכן באמת זה אינו כמבואר ברמב"ם וסמ"ג ועבוה"ק דמתחילה שוכר ואח"כ מערב, ואף שאחד הוא השוכר מהני לכולם, והיינו מטעם דעכ"פ כבר נשכר רשות העכו"ם לישראל, ולכן יכולים אח"כ להתערב יחד.

ולכאורה סגי גם במה שהוא כוללו עם רשותו ומערב - ועיין חזו"א סימן פ"ב ס"ק ל"ד.

שכירות מאורח של גוי

סעיף י"א. בשו"ע. אבל משכירו ולקיטו שוכרים אע"פ שהוא מוחה.

עיין חזו"א סימן י"ח [או"ח מועד סימן פ"ב] ס"ק ט' ד"ה שכירו דאפשר לשכור מאורח של הגוי. ועיין שם בסימן כ"ו [או"ח מועד סימן צ'] בס"ק ל"ז. והעיר רנ"ק דיתכן דזהו רק לשיטת החזו"א ס"ק ל"ג דאין צריך קנין, אבל אם צריך קנין וכמש"כ כאן המשנ"ב ס"ק ל"ז א"כ א"א לשכור מאורח.

שכירות משכירו של שכירו של בעה"ב הגוי

ברמ"א. ושכירו של שכירו ולקיטו של בעל הבית הוא כשכיר בעל הבית עצמו.

עיין ביאור הגר"א שכתב דיכול להניח כליו של אדונו - והעיר רנ"ק דהיינו לחידוש דאפילו אין לו רשות לכלים שלו, וכל שכן בשיכול להניח גם כליו.

שכירות מבני ביתו של הנכרי

מ"ב ס"ק ל"ב. אבל מאשתו. וה"ה מאחד מבני ביתו. **ובשעה"צ ס"ק ל"ה.** תוספות ס"ה ע"ב ד"ה דלא.

וכן כתב בב"י בשם המרדכי.

שכירו ולקיטו שאין לו שימוש בחצר

בה"ל ד"ה או משכירו ולקיטו. ועיין בעצי אלמוגים אות כ"ג בסי"ד שכתב דבעינן דוקא שיהיה לו לשכירו ולקיטו רשות להשתמש בביתו או בחצרו, הא לא"ה לא.

עיין חזו"א סימן י"ח [או"ח מועד סימן פ"ב] ס"ק ל"ד.

שכירו ולקיטו אם צריך קנין בחצר

סעיף י"ב. מ"ב ס"ק ל"ז. להניח שום דבר. וקונה אותו המקום במה שהניח בו שום חפץ בע"ש.

עיין ב"י בשם רבינו ירוחם [שכתב וישים כלי או שום דבר] - ולכאורה אפ"ל דכונת ריי"ו רק שישים כלי כדי לקנות המקום עי"ז, אבל אח"כ יכול לסלקו.

ועיין חזון איש סימן י"ח [או"ח מועד סימן פ"ב] ס"ק ל"ג שכתב דנראה דבנתינת רשות סגי, וכשיטתו דאין זה מטעם שאלה בשכירות, אך לכאורה דברי ב"י אלו שכתב דבעינן קנין הוא ג"כ לשיטה דמשכיר, והרי לשיטה זו כתב הב"י דשאלה לא הוי כשכירות וכמש"כ כאן במשנ"ב ס"ק ל"ט, וכן משמע

במשנ"ב דהרי הדעה הא' סוברת דלא מועיל שאלה, ובכ"ז כתב כאן דבעינן קנין. - ועיין שם בחזו"א שכתב דאפשר לומר דלכו"ע מועיל שאלה ע"י קנין כמו שכירות.

הנחת חפציו של שכירו ולקיטו בכדי שיוכל להשכיר

מ"ב ס"ק ל"ז. ולדעת הרבה פוסקים מהני אע"פ שסילקו אח"כ משם, כיון שכבר קנה אותו המקום להניח בו כשירצה. **ובשעה"צ ס"ק מ"ב.** עיין ב"י וא"ר וש"א.

עיין שם בא"ר דחולק וס"ל דבעינן הנחה ממש, והו"ד לקמן בשעה"צ ס"ק ס"ה. ועי"ש מש"כ בשעה"צ.

שכירו ולקיטו שאינו מבני החצר

מ"ב ס"ק מ"א. ולכתחילה נכון לחוש לסברא הראשונה. **ובשעה"צ ס"ק מ"ה.** ודע דאם אינו מבני החצר לסברא הראשונה משמע בלבוש דצריך שכירות וגם עירוב, דחש לפירוש השני המבואר בב"י בדעת הרמב"ם.

צ"ע דלכאורה לפי דעה ב' בשו"ע דנותן עירוב גם באין דר בחצר כדלקמן במשנ"ב ס"ק מ"ב, א"כ לפי"ז לכאורה בדר בחצר צריך לתת ב' פעמים לעירוב, א' עבורו וא' עבור רשות הגוי - וא"כ לכאורה גם לפירוש הב' של הב"י אי נימא דבאין דר בחצר צריך שכירות ועירוב, א"כ בדר בחצר צריך שכירות וב' פעמים עירוב, ולמה הוצרך בשעה"צ לומר הנפק"מ רק באין דר בחצר.

ואולי דטעם פירוש ב' דס"ל דאזלינן הן בתר הנכרי והן בתר דידיה וצריך ב' היכר, ע"כ כאן שבלא"ה לכו"ע נותן עירוב סגי באם א' לעירוב.

שכירות ועירוב ע"י שכירו ולקיטו שאינו דר בחצר

מ"ב ס"ק מ"ב. נותן עירובו ודיו. לכאורה משמע דלא צריך לעירוב אלא כשהוא מבני החצר וכמו שמיירי המחבר, אבל בחידושי הרשב"א משמע דאפילו אינו דר בחצר הצריכוהו וכו'.

משמע דקס"ד דכשאינו מבני חצר יועיל שאלתו גרידא, וה"ה שכירותו וגם בלי נתינת עירוב, וצ"ע איך יתכן זה. ואם נימא דמשמע דמועיל אפילו אינו דר שם, הרי זה משום שכיון שילפינן דין שאלת מקום מדין שכירו ולקיטו, ושם משמע דמועיל גם כשאינו דר שם, א"כ הרי שם איתא דנותן עירובו, אם כן הרי ע"כ כשילפינן לשאלת מקום לגם כשאינו דר הרי זה רק ע"י נתינת עירוב. - וכן משמע בחזו"א סימן י"ח [או"ח מועד סימן פ"ב] ס"ק כ"ח דאם הפירוש כפי' הב"י מועיל גם כשאינו דר שם השכירו ולקיטו, וחשבינן ליה כאילו דר שם. ומאי דסיים להוכיח מדברי הרשב"א, כנראה דמבאר דגם הרשב"א פירש בכונת רש"י כפירוש הב"י, ועיין מש"כ בזה בחזו"א שם. ואי נימא דדעת הרשב"א בכונת רש"י דלא כפירוש הב"י, א"כ יוצא דאין לנו הוכחה דלפירוש הב"י צריך ליתן עירוב גם כשאינו מבני החצר, ולכאורה תמוה ממ"נ, או דלא מועיל, ואי מועיל יועיל רק ע"י עירוב כהא דשכירו ולקיטו נותן עירובו. - ושו"ר בזה בקהלות יעקב בליקוטים למס' זבחים - בכורות [בהוצא"ח עירובין סימן י"ט] עי"ש.

יחוד מקום אם מהני להיות בזה כשכירו ולקיטו

סעיף י"ג. מ"ב ס"ק מ"ג. והאחרונים הסכימו לדינא דהא דלא מהני יחוד מקום היינו דוקא כשאין לו רשות להשתמש באותו מקום שייחד לו כלל וגם אינו יכול לסלקו. **ובשעה"צ ס"ק מ"ו.** ב"ח וא"ר ותו"ש והגר"א ודלא כב"י.

ועיין מג"א מחצית השקל ופמ"ג.

יחוד מקום בבית הגוי שיועיל בשביל להיות שכירו ולקיטו

בה"ל ד"ה אם ייחד לו מקום. בב"י מבואר דהיינו דוקא כשמנעו בפירוש מלהשתמש בכל הבית, אבל כ"ז שלא מנעו בהדיא אע"ג שהרשה לו להניח כליו בזוית אחת אמרינן שדעתו של עכו"ם היה להרשותו ג"כ בשאר מקומות ע"ש, והב"ח חולק עליו בזה, והסכימו עמו הא"ר והט"ז.

פלוגתת הב"ח היא בדין יחוד חדר שכתב דדוקא במנעו בפירוש מלהשתמש במקום אחד, אבל בדין יחוד מקום בשאלה הביא הב"ח דברי ב"י בקיצור, וסיים דפשוט הוא, והיה אפשר לומר דשם ס"ל כותיה, וכן הט"ז דן בענין יחוד חדר, אלא שמש"כ להכריח ממאי דלא נתבאר בשו"ע שייר גם לענין יחוד זוית.

ואולם בדברי ב"י בענין יחוד מקום היה אפשר לומר דמהני רק ביחוד זוית אחד סתם ולא אמר זו, ולכן הב"ח לא כתב שם לחלוק, אלא דבאמת הב"י ס"ל כן כמש"כ בדין חדר, ושם כתב הב"ח את השגתו, ויתכן דפליג גם בזוית כשיחד לו.

ועיין חזו"א סימן כ"ו [או"ח מועד סימן צ'] ס"ק ל"ז [דדוקא יחד לו חדר, אבל מקום בחדר לא מהני כיון דהמשכיר דר שם, ועדיף מיש לו למשכיר תפיסת יד בבית המושכר דהוי השוכר כאורח וכמבואר בשו"ע סימן שפ"ד ס"ב], לכאורה המכוון בזה דכמו דע"י תפיסת יד איתא בסימן שפ"ד דהמוכר העיקר והשוכר אורח, ושם הנידון לקנין דאין אוסר כלל, א"כ ה"נ להיפך אפילו ע"י תפיסת יד של הבעלים הוי האי שואל טפל לו, ואפשר לשכור ממנו כדין שכירו ולקיטו. ותפיסת יד יתכן גם בגוי בגוונא דהכא, אע"ג דמאי דמהני בסימן שפ"ב סעיף י"ח הוא לאשוויי למשכיר כשכירו ולקיטו של שוכר דסגי בשם בעלים, אבל כאן הרי בעינן להיפך דהאי שואל יהא שכירו ולקיטו של הבעלים, וכדי דלא ליהוי הבעלים מסולק בעינן תפיסה אשר עי"ז יעשה השואל שכירו ולקיטו שלו, ולזה לא יהא סגי ברשות בעלמא בשביל הבעלים, דרשות משוי רק כשכירו ולקיטו, ואנן בעינן לשוויי לשואל כשכירו ולקיטו, א"כ צריך תפיסת יד ממש וזה נעשה ע"י כלים כבדים, וע"ז כתב בחזו"א דייחד חדר ממש עדיף טפי מתפיסת יד.

ורק צ"ע דא"א לומר כן, דאם איירי באופן שדר הגוי באותו חדר דיש לו שם מקום פיתא הוי האי שואל שול"ק דידיה גם ע"י יחוד מקום, גם אם אין לו שם מקום פיתא וגם אין לו תפיסת יד של דברים כבדים, א"כ לכאורה שם שניהם שוים. ואפ"ל דע"י יחוד מקום אין להם ויכוח זה ע"ז, וכמו"כ שפיר אפשר לפרש דברי תוס' באופן זה, וכן אפשר לפרש דבאופן שיש לו מקום פיתא או תפיסת יד בחדר א' שם לא מהני יחוד מקום, ואולי דוקא נקט החזו"א דמקום בחצר לא מהני כשאין דר שם, ולפי"ז שפיר את"ש קושית הריטב"א [שהקשה ע"ד תוס' מהא דדף ס"ד דלישאול דוכתא - וע"כ הסיק דלא כתוס'] דענין יחוד מקום בחדר וכן מאי דדוקא... כגון זה דבחצר יתכן בלי תפיסת יד... אם דר שם, אך לפי"ד החזו"א שם אפשר לתרץ קושית ריטב"א דנימא דמיירי דשם בחצר יש לו שם כלים כבדים. ועצם הדבר דבתפיסת יד מהני גם ביחדו מקום, הכי מבואר בב"י ובמ"ב ס"ק י"א.

שכרו מהמושלים ומת המלך

סעיף י"ד. בשו"ע. שכרו משכירו ולקיטו לזמן אע"פ שסילקו תוך הזמן מהיות שכירו ולקיטו מותרים עד תום הזמן.

לענין מת המלך אי בעינן שכירות מחדש, בנידון זה עיין בגמ' עירובין דפוס וילנא בסוף התוספתא תשובת בעל חסדי דוד. - ועיין חזו"א סימן י"ח [או"ח מועד סימן פ"ב] ס"ק ל"ד שכתב דבמת הבעלים השכירות קיים בשביל שכירו ולקיטו, אך אולי בחילוף מלכים שאני דשכיח להחליף הפקידים א"כ הוי כנתמנה מחדש, עי"ש בחסדי דוד, ואולם עי"ש בחזו"א שכנראה מסיים להקל גם כשמת הבעלים ועבר השכירו ולקיטו.

שכירו ולקיטו אם מטעם שליחות הוא בא

בה"ל ד"ה כיון שאינו כשלוחו. אבל אם הרשהו בכל הבית הוי כשלוחו, ואף דפסק בסי"א דאפילו מיחה בעה"ב ג"כ שוכרים, והיינו משום דחכמים עשאוהו כשלוחו.

עיין חזו"א סימן י"ח [או"ח מועד סימן פ"ב] ס"ק ל"ד ומש"כ שם בגליון [הובא לעיל בסי"ג ע"ד בה"ל].

ועיין קהלות יעקב [עירובין סימן י"ט].

בדברי הח"א שאין לשכור מפקידי החיל

בה"ל ד"ה ועדיין. וא"כ צ"ע מזה על הח"א בכלל ע"ה, והבאתיו לקמן סימן שצ"א במ"ב.

משנ"ב ס"ק י"ח.

שכירו ולקיטו אם צריכים זכות בכל הבית, ואם צריכים זכות בבית שמשכירים

בה"ל באו"ד. עיין בטור לענין שואל מקום מהעכו"ם דיהיה עי"ז כשכירו ולקיטו ודר עמו בביתו, וכן הוא לשון ריא"ז, וכן בשו"ע כאן סי"ג כיון שאינו שלוחו בכל הבית לא מהני.

עיין שם בסעיף י"ג במשנ"ב ס"ק מ"ג שהאחרונים הסכימו לדינא דמהני גם כשהוא רק שלוחו בחדר גרידא, ואולם אולי כאן גרע דאין להם זכות שימוש בשום מקום, אך לכאורה הרי עכ"פ במחנותם יש להם רשות הרי הוי כבר כשלוחו בחדר א' דמהני, וצ"ע.

ואולי גם לפי מש"כ בס"ק מ"ג בשם האחרונים היינו דסגי בזכותו להשתמש בחדר אחד, אבל בעינן עכ"פ דהוא שכירו גם ברשות החדר אשר דנים בה, אבל באנשי חיל אין להם שום תפקיד בחצר, אך לקיטו לכאורה תפקידו רק בשדה, ומשמע דגם בו מהני בייחד רק חדר אחד לפי"ד האחרונים.

ויתכן דאם המלך הוא בגדר משכיר שיכול לסלק, ובאופן הא' שכתב ב"י סימן שצ"א לענין שר העיר, אזי סגי כששכירו ולקיטו של המלך יש לו רשות במקום מסויים של המלך, ובזה יתכן דמהני גם באנשי חיל, כיון שבמחנה המלך יש להם רשות שמוש הוו שכירו ולקיטו דידיה ומשכירים כל מקום שלו, אבל באופן שהוא רק בגדר שיש לו רשות תפיסת יד, וכאופן ב' שכתב שם ב"י, א"כ בזה הוי המלך רק שכירו ולקיטו של בעל החצר, על כן שכירו ולקיטו של המלך ג"כ בעי' שיהיה לו רשות בחצר ממש. - ועיין חזו"א סימן י"ח [או"ח מועד סימן פ"ב] ס"ק ל"ד.

ולפי המבואר בזה א"כ צריך לומר דהחיי אדם איירי באופן הב', על כן לא מהני מאנשי החיל.

ועי"ש בחזו"א משמע דגם באופן שאין להם דבר זכות שימוש בחצר מהני כשאינו בע"כ של מלך (וצ"ע אי בסתם הוי כמדעתו), ובזה מהני בפשיטות גם לאחר שנסתלק. - אך כנראה גם בזה רק בהשכיר לזמן.

ועי"ש במ"ב ס"ק מ"ג שלא נזכר שם היכא שנתן רשות והיכא הוא שלוחו.

שכירות מעבדיו של בעה"ב

בה"ל באו"ד. דענין שכירו ולקיטו שיכולין לשכור ממנו הוא מפני שיש לו רשות להשתמש בבית ובחצר אדונו, וכמש"כ בבה"ל בשם עצי אלמוגים, וא"כ פקידי החיל אשר באמת אין להם שום רשות על בתי העיר בלא שרי הפאליצייא אין להם דין שכירו ולקיטו כלל.

ובהא דעבדים קטנים שכתב המג"א [ס"ק י"א דכל עבד מעבדיו הקטנים לא גרע משכירו ולקיטו], צ"ל דאיירי באופן שיש להם שימוש בחצר.

שכירות מגזבר המלך שתועיל לאחר שנסתלק ממשרתו

בה"ל באו"ד. מיהו כ"ז לענין לשכור ממנו לכתחילה, אבל לענין שיתבטל מה שהשכיר בשעה שהיה גזבר אף שלא השכיר לזמן רק בסתמא בזה מסתבר כפסק הרמ"א, די"ל דאע"פ שסילקו המלך מהיות גזבר מ"מ אינו רוצה לבטל מעשים שעשה מכבר.

עיין חזו"א סימן י"ח [או"ח מועד סימן פ"ב] ס"ק ל"ה, נראה דדעתו דגם בזה לפסוק שלא כפסק הרמ"א. ולענין מה שכתב הבה"ל לכאורה תמוה, דבעצי אלמוגים כתב שכירו ולקיטו שיש לו רשות בחצרו או גזבר המקבל פרס, משמע שגזבר המלך לא צריך שיש לו רשות בחצרו. (ועיין מגילת ספר).

שכירות כשישראל וגוי דרים בבית אחת

סעיף ט"ו. בשו"ע. אם ישראל ואינו יהודי דרים בבית אחת צריך לשכור מהאינו יהודי ולערב עם הישראל. **הגה.** אם יש לכל אחד דירה בפני עצמו.

וכן משמע בעבודת הקודש דף כ"ו ע"א סוף טור א' [-שער רביעי אות י'].

שכירות כשיש שני נכרים דרים בבית א'

ברמ"א. והוא הדין ב' אינם יהודים הדרים בכהאי גוונא בבית א' צריך לשכור משניהם (ב"י בשם הג"א).

עיין חידושי הריטב"א דף ס"ו [בשם השר מקוצי דא"צ לשכור אלא מאחד מהם]. ועיין גאון יעקב עמוד קל"ו טור א' ד"ה ואמר.

ישראל ונכרי הדרים בבית אחד שצריך לשכור ולערב

מ"ב ס"ק נ'. אם יש וכו'. פי' ואין שום אחד מהם רשאי להשתמש בחדר המיוחד לחבירו.

ואם הישראל יכול להשתמש רק בחדר אחד של הגוי ג"כ סגי, לפי"ד האחרונים שהובאו במשנ"ב ס"ק מ"ג, וכדלקמן ס"ק נ"א ובשעה"צ ס"ק נ'.

ישראל וגוי הדרים יחד בשותפות אם מקרי הישראל כשכירו ולקיטו

מ"ב ס"ק נ"א. והרבה פוסקים חולקים אדברי רמ"א, ולדידהו אפילו משתמשים ביחד בכל החדרים לא מקרי ישראל שכיר ולקיט, וצריך לשכור מן העכו"ם דוקא. **ובשעה"צ ס"ק נ"א.** הב"ח וכו' וכתירוץ קמא שבתוס', וכן העתיק הסמ"ג וסמ"ק תירוץ הראשון, וכן באו"ז שממנו הוציא הגהות אשר"י דינו מבואר נמי כתי' הראשון דבשותפים שכח כל אחד שוה לא מיקרי שכירו ולקיטו.

וכן בהגהות אשר"י סימן ט' משמע דב' התירוצים נכונים לדינא, וכן משמע בריטב"א בכונת תוס' אלא שהשיג על תוס'. שו"ר בדרישה שהביא לדברי הגהות אשר"י הללו.

שני גוים הדרים בבית א' אם צריכים לשכור משניהם

מ"ב ס"ק נ"א. והרבה פוסקים חולקים וכו' וכן בסיפא בשני עכו"ם נמי צריך לשכור משניהם דוקא. **בשעה"צ ס"ק נ"ב.** אף שאיזה אחרונים מביאים מריטב"א דמחלק בין ישראל ועכו"ם לשני עכו"ם מ"מ וכו'.

עיין עבודת הקודש סוף שער ד' דג"כ כתב דבמוחלקים בפתן שוכרין מכל א' וא', וכן כתב במאירי דף ס"ה ע"ב (וכנראה המכוון מוחלקין בפתן בחדרים נפרדים כדמשמע בעבוה"ק שם בהא דישראלים).

בטעם ששכירים ולקיטים ישראלים הדרים בבית הגוי אינם אוסרים זה ע"ז

סעיף ט"ז. מ"ב ס"ק נ"ג. אבל לא שיהיה דירתן חשובה דירה שיאסרו זה על זה כשלא עירבו, דבאמת אין דירתן מיוחדת להם שהרי העכו"ם יש לו רשות בהן ויכול לסלקם משם.

בחידושי הרשב"א דף ע"ו ע"ב כתב הטעם משום דדר שם עם כל כליו, ואין לך תפיסת יד גדול מזה. ועיין חזו"א סימן כ"ו [או"ח מועד סימן צ'] ס"ק ל"ב.

שכירים ולקיטים הדרים בבית הגוי אם אוסרים כשמצי לסלוקינהו

בשעה"צ ס"ק נ"ה. ודע דהתו"ש וכן המחצה"ש כתבו דאם אופין ומבשלין כ"א בביתו ולא בבית עכו"ם אוסרין זה על זה, ולא העתקתים דכבר ביארנו בסימן ש"ע ס"ג בבה"ל דהיכי דמצי לסלוקי בכל שעה לא בעינן שום טעם אחר.

עיין חזו"א סימן כ"ו [או"ח מועד סימן צ'] ס"ק ל"ב [שמוכיח מדברי הרשב"א דאפילו במצי לסלוקינהו בעינן שיהא לבעלים תפיסת יד או לא יחד לו רק מקום להניח, משמע דבלא"ה אוסר השכירו ולקיטו], ועיין בב"ח סימן שפ"ב דגם באי אפשר לסלקו אלא דהגוי יכול להשתמש עמו ג"כ הוי שכירו ולקיטו - ופלוגתת הב"ח וב"י רק באופן שהישראל אינו יכול להשתמש בכל הבית והגוי משתמש במקום שיחד לו, וגם בזה פסק במשנ"ב כהב"ח, אך עכ"פ באופן הנ"ל גם לב"י הוי שכירו ולקיטו אע"ג דאינו יכול לסלקו, א"כ שוב אפשר לומר דאיירי בשכירו ולקיטו שאין יכול לסלוקינהו, ושוב נוכל לומר דגם נידון דסופר ומלמד [-דסימן ש"ע] באין יכול לסלקינהו, והא דאשה ועבד אולי ג"כ איירי בכה"ג. ובזה ניחא הר"ן בנדרים שסיים החזו"א בצ"ע [דמוקי הא דמזכה להן ע"י אשתו - בשיתופי מבואות, בשיש לה חצר באותו מבוי, ופירש הר"ן דכתב לה בעודה ארוסה דין ודברים אין לי בנכסיך, והקשה בחזו"א דהא אף אם דרה בחצר הבעל אוסרת]. ולפי הנ"ל נוכל לומר דהמכוון שאין לו דין ודברים בזכות דיור שלה שלא יכול לסלקה, ובזה סגי אע"ג שעצם קנין הדירה שלו, וגם דברי הריטב"א בדף ע"ו נוכל לומר דאיירי בבית שלו ולא יכול לסלקה - ואולם בעבד דוחק לומר מציאות כזו.

דלא אמרינן שכירו ולקיטו להחמיר

מ"ב ס"ק נ"ה. דשכירות. ט"ס הוא וצ"ל ושכירו, ור"ל דאם שכרו בני החצר הרשות מן העכו"ם א"צ לשכור מן השכיר והלקיט. **ובשעה"צ ס"ק נ"ז.** מאמר מרדכי ונשמ"א, וכ"מ בד"מ הארוך ע"ש, ודין בפני עצמו הוא.

עיין יד אפרים.

שני ישראלים השוכרים דירה מן הנכרי

בה"ל ד"ה אין דירתם וכו'. עיין במ"ב הטעם משום דמצי לסלוקינהו, והיינו דוקא כה"ג, הא אם שכרו שני ישראלים דירה מעכו"ם פשיטא שאוסרים זה על זה.

כנראה המכוון אע"ג דיכול לסלקם, וכמו הא דפונדקי בדף ס"ה ע"ב לפירוש ב' דרש"י, ועי"ש תוס' ס"ו ע"א.

ועיין לעיל סימן ש"ע ס"ק ל"ו בשעה"צ מש"כ בשם הפמ"ג, וע"ע שם.

חצרות זו לפנים מזו כשאין ב' ישראלים בחצר אחת

סיעף י"ז. מ"ב ס"ק נ"ח. אוסר. על חצר החיצונה עד שישכור הרשות מהנכרי. **ובשעה"צ ס"ק נ"ט.** ולענין עירוב באופן הראשון והשני אין צריך לערב יחד החצר [נדצ"ל - החיצון] עם הפנימי, דפנימי הוי רגל המותרת במקומה ואינה אוסרת על החיצונה וכו', וכן כתב בגאון יעקב.

עיין פמ"ג מ"ז ס"ק ט"ז וי"ח.

שתי חצרות זו לפנים מזו ונכרי בפנימית וישראל אחד בחיצונה

מ"ב ס"ק נ"ט. ויש מי שאומר וכו'. דאע"ג דבכל מקום ישראל אחד עם עכו"ם אינו אסור אפילו אם דרים בחצר אחד, ס"ל דהכא גרע טפי דבחצר שהוא לפנים מחצר לאו כו"ע ידעי מי ומי דר בו, ויחשבו כי דרים בו גם ישראלים מלבד עכו"ם. **ובשעה"צ ס"ק ס"ב.** ואפשר להסביר עוד קצת טעם לסברא זו, דעיקר הטעם דלא גזרו ביחיד הדר עם העכו"ם אע"ג דאיכא למיחש דילמוד ממעשיו, דהוא מלתא דלא שכיחא דמיסתפי לדור עמו ביחידי כדאיתא וכו'.

עיין גאון יעקב עמוד קל"ב טור א' ד"ה אמינא שדן בסברא זו ע"ש.

חצרות זו לפנים מזו וגוי בא' מהם ואין ב' ישראלים בחצר אחת

בה"ל ד"ה אוסר. עיין במג"א שהביא בשם הגהת אשר"י שמקיל בשני אופנים הראשונים לדידן דקי"ל רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה.

עיין פמ"ג שדן אי המג"א איירי דוקא לאחר ששכרו.

רשות להניח כלים שנחשב כתפיסת יד להחשב כשול"ק ולענין שיור למשכיר

סעיף י"ח. מ"ב ס"ק ס"ד. שיש לו תפיסה בבית. וגם בזה די בשיש לו רשות להניח אפילו אם עדיין לא הניח. **ובשעה"צ ס"ק ס"ה.** אף דבא"ר כתב דדוקא כשהניח שם היינו דס"ל דגם בהא דסי"ב בעינן דוקא כשהניח.

עי"ש דהיינו רק בהא דסעיף י"ב ובהא דאיש אחר שכתב כאן הרמ"א, אבל בדין המחבר בשם הרשב"א לענין משכיר מודה הא"ר דסגי ברשות להניח, עי"ש בא"ר סעיף י"ב י"ג וי"ח.

עירוב בין הבתים של הישראלים בחצר שדר בה נכרי

סעיף י"ט. בשו"ע. חצר שישראל ואינו יהודי דרים בה, ובית אחר של ישראל אצל ביתו של זה ואינו פתוח לחצר וחלונות ביניהם, אינו יכול לערב עמו דרך החלון שביניהם כדי להוציא כליו דרך בית שכנו הפתוח לחצר.

עיין פמ"ג א"א סימן ש"צ משמע שאם יש ב' ישראלים במבוי ששוכרים ומערבים יכולים לערב גם עם בתים הפתוחים להם.

חצר שישראל ואינו יהודי דרים בה ובית ישראל אחר פתוח לבית של הישראל

מ"ב ס"ק ס"ז. ואשמעינן הכא שישראל השני אסור לטלטל דרך חלונו לבית ישראל זה ומשם לחצר, אפילו אם נתערבו ע"י חלונות שיש ביניהם, ואע"ג דמשום ישראל זה שמטלטל ג"כ דרך ביתו של ישראל מסתברא דלא מיקרי שנים במקום עכו"ם לאסור. **ובשעה"צ ס"ק ס"ו.** רק שהתוס' נקט זה בלשון שמא, אכן לדידן דפסקי' כשיטת הרא"ש לענין חלון לעיל סעיף ג' אין מקום להסתפק בזה, ובודאי לא מיקרי בכגון זה שנים במקום עכו"ם, וכן משמע בעבוה"ק להרשב"א.

בדף כ"ב ע"א טור א'.

טלטול מבית לבית של ישראל הפתוח לחצר שדר בו נכרי

בה"ל ד"ה כדי להוציא כליו דרך וכו' לחצר. משמע דדוקא לענין זה לא מהני עירובו, הא לענין לטלטל מביתו לבית חבירו שפיר מהני וכו', וכן פסק הרשב"א בעבוה"ק להדיא, וכן משמע מרש"י ד"ה אסור לעשות, אבל מריטב"א מוכח דבכל גווני גזור ואפילו לביתו של חבירו אסור לטלטל דרך חלונו, וכ"כ במא"מ מסברא דנפשיה, וצ"ע לדינא.

עיין חזו"א סימן ל"ב [או"ח מועד סימן צ"ו] ס"ק ז' שכתב לחלק אם עירבו בתים לחוד שרי, אבל אם עירבו גם על החצר גם בבתים אסור דלא בטלו חכמים לחצאין, ועי"ש שסיים שצ"ע בלשון הרשב"א בעבודת הקדש. ועי"ש שבתחלה כתב סתם דבעירבו מותר בבתים ואסור למבוי, אך אח"כ סיים דאסור לערב כן, וצ"ע אם אפשר לומר דאם עברו ועירבו דבטל עירובן לגמרי.

טלטול מבית לבית הפתוח לחצר שיש שם נכרי ששכרו ממנו

בה"ל באו"ד. אבל מדברי התוס' ד"ה מבוי לחד תירוצא שם מוכח דהשתא דגזרו שלא לעשות סיוע ליחיד הדר במקום עכו"ם אפילו בשכירות נמי אסור, וכ"כ הריטב"א שם בחד תירוצא, אכן בספר גאון יעקב הסכים מסברא להתיר בשכירות.

עיין במחצית השקל שכתב להקל בזה.

טלטול מבית לבית דרך פתחים שביניהם בחצר שיש שם נכרי

סעיף כ'. מ"ב ס"ק ע"ד. מבית לבית דרך פתחים. ר"ל דרך אויר החצר, דאלו דרך פתח שיש בין בית לבית מותר ע"י עירוב שעשו לכו"ע. [הגר"א].

עיין לעיל סעיף ג' בה"ל ד"ה וא"צ שמסיק להחמיר בפתח או חלון תוך י', ועיין מה שכתבתי שם בגליון.

ספינה המחולקת במחיצות שאינן קבועות

בה"ל ד"ה ויש להם בתים מיוחדים וכו'. עיין בעבוה"ק להרשב"א דף כ"ה ע"ד שהביא ג"כ דין זה וכו', אכן משמע שם מדבריו דאם המחיצות אינן קבועות אפשר דלא מקרי מחיצות, וכדרים בחד בית דמי שאינם צריכים לערוב, וז"ל שם ואפשר שמחיצות שעושין בספינה אינן מחיצות שאינן אלא לשעה לאכול שם בצניעות, וכל מחיצה שאינה אלא לשעה לצניעות אינה מחיצה.

בעבודת הקודש איתא "לצניעות כמחיצת האדריכל וכו'", ועיין לעיל סימן ש"ע סעיף ד' בהג"ה שכתב כעין דברי הרשב"א.

ישראלים הדרים בבתים שבספינה של גוי

בה"ל באו"ד. ואף דאיכא העכו"ם בעל הספינה ג"כ עמהם, אעפ"כ אין נטפלים לו, וכמו שהכרענו שם בסוף סימן ש"ע, עי"ש בשעה"צ.

שעה"צ ס"ק ל"ו.

מה דלא אמרינן הואיל והותרה אצל גוי ששב באמצע השבת

סימן שפ"ג. סעיף א'. מ"ב ס"ק ד'. אוסר. ולא אמרינן דכיון שהותר תחילת השבת הותר לכל השבת, ואפילו אם הלך למקום רחוק יותר ממהלך יום, כיון שבא אח"כ בשבת אגלאי מלתא למפרע דיצא משם בחול, ובכניסת השבת היה בתוך מהלך יום והיה עומד לבוא בשבת, ולכך לא שייך לומר הואיל והותר תחילת השבת הותר, דהא ביה"ש היה עומד להיות נאסר אח"כ.

היינו דבזה מתורצת קושיית הפרי מגדים כאן ובסימן שע"א בא"א ס"ק ג', ובא' כמו שכתב המחצית השקל, אך זה אתי שפיר לשיטת הרמב"ם [דס"ל דבעינן שיהא הגוי בביה"ש רחוק מהעיר יותר ממהלך יום כדי שלא יאסור] וכמש"כ בשעה"צ ס"ק ד', אך לענין שיטת הרא"ש אכתי צ"ע כקושית הפמ"ג.

מתי אומרים שהעירוב שנתבטל חוזר וניעור

מ"ב ס"ק ה'. דאפילו אם ישכרו מן העכו"ם לא יהיו יכולים לטלטל כ"ז שלא יבטלו הרשות אחד לחבירו, משום דהעירוב נתבטל תיכף בבוא העכו"ם לביתו. **ובשעה"צ ס"ק ה'.** ואינו דומה לשתי חצירות שעירבו פעם אחת לשנה ע"י פתח שביניהם ונסתם הפתח בחול ונפתח בשבת וכו', משא"כ כאן שכיון שבא העכו"ם בשבת א"כ מתחילה כשנעשה העירוב לא היה עומד להתקיים כל השבת שכשיבוא העכו"ם יתבטל. [קרבן נתנאל ח"מ ומא"מ והגר"ז וכו' וכן כה"ג מתרצים על משה"ק וכו'].

וכ"כ בחזו"א סימן ל"ד [או"ח מועד סימן צ"ח] ס"ק ט', וע"ע שם בזה.

ובקרבן נתנאל - עי"ש שכתב הסברא באופן אחר [לענין ישוב קושיית המ"א משתי ספינות].

בישוב הסתירות מתי אמרינן שהעירוב חוזר וניעור

בשעה"צ ס"ק ה'. משא"כ כאן שכיון שבא העכו"ם בשבת, א"כ מתחילה כשנעשה העירוב לא היה עומד להתקיים כל השבת וכו', ומיישבים בזה קושית המ"א בסוף ס"ק א'.

עיין חידושי אבן העוזר [שכתב כן לחלק בין אם היה הגוי בשבת או לא], ובחידושי בית מאיר [שהקשה ע"ד ומסיק דבפלוגתא תליא].

היתר שכירות מהגוי בשבת

מ"ב ס"ק ו'. יכולים לשכור ממנו. ואין זה דומה למקח וממכר משום דאין זה אלא משום היכר להתיר טלטול.

עיין לעיל סימן שפ"ב מ"ב ס"ק כ"ב.

נכרי הדר עם ישראלים בחצר ומת בשבת

מ"ב ס"ק ח'. וכ"ש אם מת העכו"ם בשבת. ר"ל שעירבו מבעו"י ולא היה העכו"ם כאן ובא בשבת ומת. **ובשעה"צ ס"ק ז'.** כן משמע מנהר שלום שהוא מפרש כן דברי השו"ע.

עיין מחצית השקל [ע"ד מג"א ס"ק א'], ולפי דבריו שייך הא דכל שכן גם בהיה כאן. ועיין פמ"ג א"א ב'.

בדעת הט"ז שמיתת הגוי מתרת רק אם שכרו ממנו

מ"ב ס"ק ח'. אבל אם שכרו ממנו מבעו"י וגם עירבו ומת העכו"ם בשבת, אף שיש לו יורשים לא נתבטל העירוב אף שעדיין לא שכרו מן היורש, דכיון שהותר לתחלת השבת הותר לכל השבת.

עיין בט"ז [שכתב "וכל שכן אם מת הנכרי בחול"] - אם המכוון שאח"כ שכרו בשבת מהיורש הרי אין זה כל שכן - הגם דבספינות מותר גם בזה לדעת הרא"ש מ"מ אין זה כש"כ, וגם אי המכוון ששכרו עוד בחול מהיורש לכאורה ג"כ אינו כש"כ אי יש רק שיירי עירוב, ורק אי יש את כל העירוב הרי יתכן דלא גרע מנשתתפו בפת, וכמש"כ בבה"ל ריש סימן שפ"ב לענין הא דסימן שפ"ב סעיף ז'.

בדעת האחרונים דבמת בשבת א"צ שכירות מהיורש

מ"ב ס"ק ח'. אף שיש לו יורשים לא נתבטל העירוב אף שעדיין לא שכרו מן היורש. **ובשעה"צ ס"ק ט'.** תו"ש ומא"מ וכנראה שהסכים עמו הפמ"ג.

וכ"כ במחצית השקל בשם חמד משה.

בדעת הראב"ד דאמרינן דהעירוב חוזר וניעור במת הגוי בשבת

בה"ל ד"ה וכ"ש אם מת העכו"ם בשבת. כן פירש הנה"ש, ועי"ש דבהיה העכו"ם כאן ולא היה רוצה להשכיר וכו', ומצדד שם דאפילו לדעת הראב"ד החולק על הרשב"א וס"ל דהעירוב חוזר וניעור הוא דוקא כשלא היה העכו"ם בביתו דחל העירוב עד שבא, משא"כ בזה שלא חל בביה"ש כלל.

עיין מש"כ בגליון ביה"ל סימן שפ"ב סעיף א' ד"ה צריך.

אי מהני ביטול בין הישראלים כשלא שכרו מבעו"י ומת הגוי בשבת

בה"ל באו"ד. ועי"ש דבהיה העכו"ם כאן ולא היה רוצה להשכיר מבעו"י עד שחשכה והשכיר אח"כ או מת פשיטא דצריך ביטול.

ועכ"פ מהני ביטול. ועיין פמ"ג א"א ס"ק ב' שנסתפק בזה, אך עיין דף ס"ו ע"א תוס' ד"ה ואי משמע דמהני.

גוי שלא השכיר ומת בשבת

בה"ל באו"ד. עיין במ"ב דקאי אעירבו מבעו"י ולא היה העכו"ם כאן וכו' כן פירש הנה"ש, ועי"ש דבהיה העכו"ם כאן ולא היה רוצה וכו'. ועיין בבית מאיר דגם הוא מסכים בעיקר הדין לדבריו.

עי"ש שכתב כן לענין דעת השו"ע דבאופן זה יותר גרע ולא חוזר וניעור, אך לא כתב כן אליבא דהראב"ד, אלא בסוף דבריו כתב דבריטב"א יש בזה דיעות חלוקות.

גוי אכסנאי אם אוסר כשיכול להוציא את הבעלים מהבית

סימן שפ"ד. סעיף א'. בשו"ע. אינו יהודי הנכנס לשם אכסנאות אם נכנס שלא ברשות אינו אוסר לעולם.

ואם יכול להוציא לבעלים עיין ביאור הגר"א. ובחזו"א סימן כ"ד [או"ח מועד סימן צ'] ס"ק ל"ה ול"ו. ועיין מש"כ לקמן משנ"ב ס"ק ו', ומה שכתב שם בחזו"א ס"ק ל"ו ע"ד משנ"ב הנ"ל.

גוי אכסנאי שאינו רגיל שבא לזמן של יותר מל' יום

בשו"ע. ואם נכנס ברשות אם הוא רגיל לבוא אוסר מיד, ואם אינו רגיל אינו אוסר עד לאחר שלשים יום.

ואם בא להיות כאן יותר מל', עיין לעיל סימן ש"ע במשנ"ב ס"ק נ"ה דאוסר מיד, ומסתמא גם כאן הוי הכי, ועי"ש בשער הציון.

גוי אורח שלא בשאלה ושכירות

מ"ב ס"ק ג'. נכנס ברשות. ר"ל שהשאילו או השכירו חדר מיוחד להתאכסן שם. **ובשעה"צ ס"ק ב'.** וכמו שכתבנו לעיל ס"ס ש"ע בשם הפוסקים.

עיין שם משנ"ב ס"ק נ"ה ובשעה"צ ס"ק כ"ח.

אורח לשלשים יום אם נחשב כבר קבוע

מ"ב ס"ק ה'. עד לאחר ל' יום. דעד זמן זה חשוב כאורח ואינו אוסר וכמו לעיל בס"ס ש"ע, וע"ש מה שכתבתי בבה"ל.

כנראה המכוון לבה"ל ד"ה אלא לל' יום.

אורח בעלמא אם אוסר בזמן מרובה

בה"ל ד"ה אינו אוסר עד לאחר שלשים. דאם נתארח אצלו בעלמא מבלי שאלה או שכירות בודאי אינו אוסר לעולם מדיכול לסלוקי בכל עת ובכל שעה, וכמו דכתבנו לעיל בס"ס ש"ע בשעה"צ.

ס"ק כ"ט.

מתי אוסר גוי המתאכסן בבית שבחצר

בה"ל באו"ד. והקשו האחרונים דהא לעיל בריש סימן שפ"ב מבואר בהגה"ה דישראל שהשכיר או השאיל ביתו לעכו"ם אינו אוסר עליו, דלא השאיל לו אדעת דליאסר, הרי דמקילינן גבי עכו"ם ואמרינן דלא השאיל לו וכו' אף שהיה בשאלה או בשכירות גמורה.

עיין פמ"ג במ"ז בתירוץ הא' כתב דנפק"מ בנתאכסן בבית גוי - וצריך לומר דהיינו בכה"ג דאין לבעל החצר תפיסת יד שם, דאי לאו הכי לא יאסור האי אכסנאי דהשכירות קאי גם על בית זה, וכן איירי דלא יכול לסלוקי (-ועוד צ"ע דאי יכול להשכיר יתכן דממילא הוי כשכירו בכל, ואי נימא דבסתם אין דעתו להשכיר מאי דנתן לאורח א"כ גם לשיטת הגר"א ומשנ"ב נימא דלא נתכוין על חצר זה, ושוב נאסור הגוי בעל החצר בעצמו. ואולי כיון דהשכיר מקום פיתא דידיה סגי), או בגוונא דיכול לסלוקי ורק דהשכיר להדיא רק את רשותו העצמית (ולשיטת החזו"א דגם ביכול לסלוקי אוסר אורח, אבל לשיטת המ"ב שהיא עפי"ד הגר"א אין איסור ביכול לסלוקי).

ועיין בחזו"א סימן כ"ו [או"ח מועד סימן צ'] ס"ק ל"ג שכתב שבדוחק י"ל דאיירי בנתאכסן בבית של עצמו או של הפקר או של נכרי.

גוי ששכר בית אצל ישראל אם אוסר כשאין בעה"ב דר שם בחצר

בה"ל באו"ד. והקשו האחרונים דהא לעיל בריש סימן שפ"ב מבואר בהגה דישראל שהשכיר או השאיל ביתו לעכו"ם אינו אוסר עליו, דלא השאיל לו אדעת דליאסר וכו', ותירץ בעל חמד משה דמיירי הכא שאין בעה"ב בביתו דלא שייך לומר שלא השאיל לו אדעתא דליאסר.

עיין סימן שפ"ב סעיף א' בה"ל ד"ה אינו אוסר - וכעין זה כתב כאן בפרי מגדים באות ז' באופן הב', ועי"ש שנשאר בצ"ע.

גוי השוכר בחצר אם אוסר כשיכול הישראל לסלקו משם

בה"ל באו"ד. אבל דעת הגר"א בסימן שפ"ב דלא מקילינן כלל בנכרי טפי מבישראל, והא דמקילינן בסימן שפ"ב לאו משום דשוכר עכו"ם הוא וכו', דמיירי התם בשהיה לו רשות למשכיר או למשאיל לסלוקיה בכל עת שירצה, ובאופן כזה גם גבי שוכר ישראל אינו יכול לאסור וכמו שכתבנו לעיל.

לעיל בשעה"צ סימן ש"ע ס"ק כ"ט. - ועיין בחזו"א סימן כ"ו [או"ח מועד סימן צ'] ס"ק ל"ג ול"ה דדעתו להקל רק בחצר פתוח אליו ונטפל לו - ולפי מה שכתב שם... משמע רק ביכול לסלוקי.

בדעת הרשב"א לענין גוי השוכר בית אצל ישראל

בה"ל באו"ד. אבל דברי הרשב"א גופא עדיין אינו מתורץ בזה, דהא הוא נתן עוד טעם בעבוה"ק משום דהוי דבר שאינו מצוי שישראל ישכיר וישאיל ביתו לעכו"ם, ולא גזרו חכמים בזה, ולפי טעם זה אף בלא יכול לסלוקי שרי, וכאן סתם בעצמו לענייננו לאיסור.

כנראה המכוון שכתב בתשו' ובחי' לדברי הירושלמי, אבל בעבודת הקדש כתב דיני הירושלמי בדין ישראל, עי"ש בדף כ' ע"ב טור א'.

בטעם שאכסנאי גוי אוסר בחצר ביותר מל' יום

בה"ל באו"ד. אבל דברי הרשב"א גופא עדיין אינו מתורץ בזה, דהא הוא נתן עוד טעם בעבוה"ק משום דהוי דבר שאינו מצוי שישראל ישכיר וישאיל ביתו לעכו"ם, ולא גזרו חכמים בזה, ולפי טעם זה אף בלא יכול לסלוקי שרי, וכאן סתם בעצמו לענייננו לאיסור.

אולי אפשר לומר דכניסת חיל המלך הוי דבר מצוי, אך כנראה המכוון למה דהביא דין הירושלמי בל' יום דזה איירי בסתם גוי, וגם ע"ז מסיים הבה"ל דשייך לומר דהוי דבר מצוי שיתאכסן אצלו.

בצירוף ב' הטעמים שגוי השוכר בית אצל ישראל אינו אוסר, ובחילוק בין מצי לסלוקי או לא

בה"ל באו"ד. אבל דברי הרשב"א גופא עדיין אינו מתורץ בזה, דהא הוא נתן עוד טעם בעבוה"ק משום דהוי דבר שאינו מצוי שישראל ישכיר וישאיל ביתו לעכו"ם, ולא גזרו חכמים בזה, ולפי טעם זה אף בלא יכול לסלוקי שרי, וכאן סתם בעצמו לענייננו לאיסור.

לפי מה שכתב לקמן אפשר גם לדרך הגר"א לתרץ דברי הרשב"א, והיינו דטעם א' שייך רק ביכול לסלוקי, ולפי טעם ב' מועיל גם בלא יכול לסלוקי, ע"כ כאן דלא שייך טעם ב' לא שייך גם לטעם א' כיון דלא יכול לסלוקי, ואולי כיון דמטעם ב' מוכח דאוסר בלא יכול לסלוקי משמע שגם לטעם א' איירי בהכי.

ועוד דלפי"ז את"ש דמש"כ בעבודת הקדש בענין ישראל איירי בלא מצי לסלוקי כמש"כ בבה"ל סימן ש"ע, וגם בגוי איירי בהכי, אבל אי נימא דכונתו במצי לסלוקי א"כ אין זה כשל הישראל.

ועיין בביאור הגר"א [שכתב דבתשו' הרשב"א בסימן רי"ח משמע אבל אי יכול להוציאם אוסר, "ולכן השמיט בשו"ע מהא דאכסניא דלא דמי' לשם אע"ג דנכנס שלא ברשות, מ"מ אינו יכול לכנוס בע"כ"] - ואולי צ"ל מ"מ אינו יכול **להוציאו** בעל כרחו - דהרי זהו עיקר חילוק הירושלמי, ובאנס שנכנס בע"כ ואינו יכול להוציא לבעלים בע"כ אינו אוסר, וכן משמע שם בחזו"א בביאורו לדברי הגר"א.

ומש"כ ולכן השמיט בשו"ע - היינו דמיישב מדוע בשו"ע כתב רק לטעם הרשב"א של תפיסת יד, דטעם דשלא ברשות ס"ל עפ"י הירושלמי דאינו דומה להא דאנשי חיל (- וע"פ מש"כ דצ"ל דאינו יכול להוציא בע"כ - א"כ צ"ל דכונתו דאנשי חיל יכולים להוציא לבעלים בע"כ), וא"כ צ"ע אי כונתו דדעת הרשב"א היתה לפסוק אפילו ביכול להוציא בע"כ. ואולי משום דהוי ס"ל דאין הלכה כר' יוסתאי בר' סימון בשם ר' בייתוס דס"ל כר"ל דאי אפשר לשכור ממשכיר הא', כיון דבבבלי פסקינן דשוכרים א"כ מוכח דאינו אוסר גם ביכול להוציא לבעלים. ועי"ש בחזו"א שכתב שמדברי הגר"א משמע דס"ל דהלכה כירושלמי, ומתוקי' בין הא דמשכיר בין שיכול להוציא.

ואולי החילוק דמשכיר שאני, דהרי הנכרי הא' יכול לסלק לנכרי ב' אשר מסלק לישראל, אבל באנשי חיל אין מי שמסלקם.

בטעם שכתב הרשב"א דשוכר גוי אין אוסר על משכיר ישראל משום מלתא דלא שכיחא

בה"ל באו"ד. עוד אפשר לתרץ ע"פ מש"כ הא"ר בתירוצו הראשון, עי"ש דדינא דסימן שפ"ב הוא דוקא בצירוף טעם השני המוזכר בעבוה"ק וכנ"ל.

עיין סימן שפ"ב בשעה"צ ס"ק ו', ועיין שו"ת חת"ס סימן כ"ב, ועיין שכתב דהרשב"א עוד האריך בטעם זה, משמע דהמשך דבריו הם צירוף לדבריו הראשונים.

חיל המלך אם אוסרים גם בלא מקום פיתא

סעיף ב'. בשו"ע. אנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים.

ואם רק ישנים בבית הישראל, עיין חזו"א סימן כ"ו [או"ח מועד סימן צ'] ס"ק ל"ח בסופו שנסתפק אי אוסרים בזה.

חיל המלך אם אוסרים במקום ששר העיר שקנו מידו יכול לסלקם

מ"ב ס"ק ו'. ותירצו דמיירי שמתאכסנים ע"פ דינא דמלכותא וכו' ובזה אפילו לא נתרצה בעה"ב נמי אוסר, דהפקיד יש לו רשות ע"ז מן המלכות. **ובשעה"צ ס"ק ו'.** אם לא ששר העיר שקנו ממנו הרשות יש לו רשות להוציא השרים מן ביתו דאז אינם אוסרים לכו"ע.

עיין חזו"א סימן כ"ו [או"ח מועד סימן צ'] ס"ק ל"ח שהשיג בזה דלא גרע מעבר משכירותו - ועי"ש שסיים להקל עפ"י שיטת הרשב"א לפי דרכו ע"פ שיטת הגר"א, אבל לפי מה שכתב בשעה"צ ס"ק ה' ליכא צירוף משיטת הרשב"א.

רשות הנחת כלים שאין מועיל להפקיע רשות חיל המלך

בה"ל ד"ה כלים שאסור לטלטלם. הקשו המפרשים מסימן שפ"ב סי"ח דמבואר שם דכל שיש לו רשות להניח שום כלי ג"כ סגי, וכתב א"ר דהתם שאני דעי"ז הוי כשכירו ולקיטו, משא"כ הכא דהוא הבעה"ב.

עיין חזו"א סימן כ"ו [או"ח מועד סימן צ'] ס"ק ל"ו [שכתב "דאין להקל בזה דהכא לא נעשה בעה"ב כשכירו ולקיטו אלא כישראל וא"י שדרים בחצר אחד המבואר סימן שפ"ב סט"ו, וזהו כונת הא"ר שהביא"], ומש"כ החזו"א דזו כונת הא"ר משמע דדייק כן מלשון הבה"ל שכתב "משא"כ הכא דהוא הבעה"ב", משמע דמתרץ דכאן א"א להיות כשכירו, אך עיין א"ר סימן שפ"ב סעיף י"ח שכתב בקצרה דהתם בשפ"ב לא גרע משכירו, א"כ אפשר לומר [לגבי הכא] דהא דשפ"ד בעינן לכלים שאין ניטלים משום דלא סגי לדין שכירו ולקיטו, דאכתי צריך לשכור כמש"כ החזו"א בתי' הב' שם.

גוים הנכנסים בחזקה לבית ישראל ויש לישראל רשות להניח שם כלים

בה"ל באו"ד. דאף אם נחמיר בזה, עכ"פ ביש לו רשות להישראל להניח כלים בחצרם [אף כלים שמותר לטלטלם] אין להחמיר בזה יותר מהמבואר בסימן שפ"ב סי"ח דעכ"פ אינו ברשות גמור, מ"מ אף אם המג"א לא כיון להקל בזה יש להסתפק למעשה מאחר שהמא"מ כתב להקל בזה, וכן בפמ"ג נשאר בזה בצ"ע, וכן בב"מ מחלק בזה איזה חילוקים עי"ש, וא"כ אפשר דיש להקל בשעת הדחק.

עיין חזו"א סימן כ"ו [או"ח מועד סימן צ'] ס"ק ל"ו ד"ה שם בבבה"ל שמחמיר בזה [וכתב דלא נעשה בעה"ב כשכירו ולקיטו אלא כישראל וגוי שדרים בחדר אחד], וצ"ע מאי שנא מכל משכיר שיש לו תפיסת יד שכתב הרשב"א דהוי כשכירו ולקיטו, ואולי כיון דהוי בע"כ, אך אם כן הוי כדר גוי לבד, דהרי להישראל אין שם כלום וגם לא הוי כשכירו ולקיטו, ולמה כתב כישראל וגוי דרים ביחד.

ולכאורה צ"ע מדין שאלת דוכתא, ומדין תפיסת יד במשכיר ואיש אחר דמועיל תפיסת יד לאשוויי דהוי שכירו ולקיטו שלו, והרי לפי"ד החזו"א הוי כשותף.

וצריך לומר דאי נפסוק כשו"ע דלא סברי' לתירוץ של שותפין, יתכנו הני דיני גם כשבעה"ב לא יכול לסלק לשואל מקום או למשכיר מאפשרות שמושו, וגם בזה הוי כשכירו ולקיטו. וכן נימא לדעת הרשב"א אשר הוא מהא דדינא דסימן שפ"ד, אי נימא דדעתו בעבוה"ק לפסוק שלא כתירוץ של שותפין, ואם כן תירוץ החזו"א הא' אינו לפי דעת הרשב"א והשו"ע גופיהו, אבל לדעת הפוסקים כתירוץ של שותפין א"כ צריך לומר דהני גווני דמשכיר ושואל מקום הוא דוקא באופן שהשוכר או בעה"ב יכול לסלקם, אז כיון דהם משתמשים בחסדו הוו כשכירו ולקיטו דידיה - ואת"ש בסימן שפ"ד דלא מועיל למיהוי שכירו ולקיטו דידיה דהוו כשותפין. - אך אכתי צ"ע כיון דהחזו"א ביאר בס"ק ל"ה ול"ו עפי"ד הגר"א דאיירי כאן ביכול הגוי להוציא לבעה"ב ולכן אוסר, א"כ שוב נימא דיועיל למיהוי שכירו ולקיטו דידיה ע"י שעכ"פ הגוי מרשה לו להשתמש. ואולי כיון דסוף סוף

הוי שלו הוי כמשתמש בזכות עצמו, ועדיף ממשכיר שע"י שהשכיר נסתלק, ורק משתמש בחסד השוכר, אבל כאן דינו שהגוי יכול לאסור בגלל שיכול להוציא בע"כ, אבל אכתי הוי הבעלים משתמש בשלו. - ומזה צ"ע לדעת הפמ"ג בסימן ש"ע דכשמשכיר יש לו רשות שימוש לא צריך כלים שאין ניטלים, שם לענין דין אשוויי לשוכר כאורח, וא"כ הכא אי נימא דאין הנכרי יכול להוציאו למה לן לאין ניטלים, יועיל גם בניטלים גם בלי דין שכירו ולקיטו, ואפילו ביכול להוציאו לדעת הגר"א, מ"מ הב"י משמע דהרשב"א ס"ל שבכ"ז אינו אוסר ולמה הצריך אין ניטלים. אלא דלהשו"ע יהא את"ש דנוכל לומר דעי"ז הוי כהרשות תלויה ביד השוכר, ע"כ צריך אין ניטלים, אך שוב קשיא דכשתלוי ביד שוכר מסתמא המכוון שהשוכר לא יוציא כיון דהוי מוקצה, וכאן דהוא גוי לא שייך מוקצה והנ"ל כגון באין ניטלים משום כובד, ועוד שיתכן כנ"ל דאפילו יכול להוציאו מ"מ הוי כיש למשכיר, ולמה צריך אין ניטלים.

דין גר תושב בחצר

סימן שפ"ה. סעיף א'. בשו"ע. צדוקי הרי הוא כישראל ומבטל רשות, אבל עירוב אינו מועיל כיון שאינו מודה בעירוב.

לענין גר תושב עיין פמ"ג סימן שפ"ב א"א ס"ק ב'.

דין צדוקי בעירוב חצירות

מ"ב ס"ק א'. ואע"פ שבודאי מחלל שבת בפרהסיא עכ"פ באיסור דרבנן וכו', צדוקי שאני שמוחזק כך מימי אבותיו ומנהג אבותיו בידו, כ"כ ב"י.

עיין חזו"א סימן כ"ג [או"ח מועד סימן פ"ז] ס"ק י"ד דאותן שדייניו ליה כאנוס זוכין עירוב עבורו, וכן כתב שם דפלוגתת הפוסקים בצדוקים בדורות האחרונים הוא אי חשיבי כאנוסים. - אם כן לפי"ז דברי הב"ח ט"ז ומג"א שביארו מאי דצדוקי לא הוי כמחלל שבת בפרהסיא עפ"י תירוץ הב"י דמנהג אבותיהם בידיהם, הוא דעפי"ז גם מזכין עירוב עבורו, אבל בדינא דשו"ע ע"פ הגמ' דאין מזכין עבורו, א"כ ע"כ צריך לתרץ כמש"כ תוס' דהיו יראים לחלל בפרהסיא, וא"כ צ"ע למה הב"ח ט"ז ומג"א לא ביארו כן. ואולי הני צדוקים גריעי לענין זה משאר אנוסים כיון דהם כת הפוקרת בחז"ל לא מהני מאי דהוי אנוסים להיות אפשרות לזכות עירוב עבורם.

ומש"כ הב"י [הני צדוקים דשכיחי גבן כיון דעברי] אמילי דרבנן, לכאורה כשאנוס בדאורייתא ג"כ לא הוי מומר אפילו במומר לחלל שבת בפרהסיא, דלא גרע משוגג (וכן באומר מותר - עי' בבה"ל), אך נקט דרבנן דבדאורייתא גם הצדוקים מקיימים, ואם הוא עובר ע"ז הרי הוא מזיד. - ואם יוצא נפק"מ שהם מקילים בדין מסוים דאורייתא בגלל פירושם המעוקל, ג"כ יהי' לבניהם בזה דין אנוסים.

צדוקי המחלל שבת בפרהסיא

מ"ב ס"ק א'. ודעת כמה פוסקים דאף צדוקי כשמחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם. **ובשעה"צ ס"ק ב'.** תוס' ורא"ש, דכל ההיתר הוא כשאינו מחלל שבת בפרהסיא וכו', ולפלא על הב"י שכתב קולתו לדעת הרמב"ם שמבואר בו להיפוך, ומסתברא עוד לומר דאפילו אם נימא בעלמא דלא נשוה אותם כעכו"ם וכו', מ"מ לענינינו לא שייך זה דכל עיקר הטעם דגזרו בעכו"ם כדי שלא ילמדו ממעשיו, א"כ גם בצדוקי וכו'.

עיין חזו"א סימן כ"ג [או"ח מועד סימן פ"ז] ס"ק י"ד שהשיג דתירוץ הב"י הוא לכו"ע. ובענין מש"כ "ומסתברא וכו'" כתב דחז"ל תיקנו רק על מחלל שבת שדינו כגוי, ולא על כל מתנהג בדרך עיקש.

עירוב עם מי שאינו מודה בעירוב

מ"ב ס"ק ב'. אף אם נתן חלק בעירוב אינו מועיל ואוסר עליהן עד שיבטל רשותו להן, ולאו דוקא מכת הצדוקים וכה"ג שאינם מודים בתורה שבע"פ, ה"ה אם רק אינו מודה במצות עירוב אינו יכול ליתן חלק בעירוב.

עיין פמ"ג מ"ז ס"ק א', ועיין חזו"א סימן כ"ג [או"ח מועד סימן פ"ז] ס"ק י"ב.

דין ישראל מומר כשדר עם ישראל אחד בחצר

סעיף ג'. בשו"ע. ישראל מומר לעבודת אלילים או לחלל שבתות בפרהסיא אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן הרי הוא כע"א.

ואם דר רק עם ישראל אחד, עיין חידושי הגרעק"א בשם חידושי אבן העוזר דאוסר ומהני ביטול, ובחזו"א סימן כ"ג [או"ח מועד סימן פ"ז] ס"ק י"א משמע דאינו אוסר - ועיין גאון יעקב ריש פרק הדר.

שכירות ממחללי שבתות

בשו"ע. ישראל מומר לע"א או לחלל שבתות בפרהסיא אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן הרי הוא כעובד אלילים, ואם אינו מחלל אלא בצנעא אפילו מחללו באיסור דאורייתא הרי הוא כישראל ומבטל רשות.

עיין תוספת שבת אי צריך להחמיר לא לשכור ממנו דלמא מתבייש מפני אדם חשוב. - ועיין לעיל סימן שפ"ב מ"ב ס"ק י"ג דגם בישראל מקילים האחרונים לשכור בימי החול.

דין מומר למוקצה בעירוב

בה"ל ד"ה אפילו וכו' אלא באיסור דרבנן. ומסתפקנא אם ה"ה איסור מוקצה, או כיון דהוא רק טלטול בעלמא לא נעשה מומר עי"ז.

צ"ע ראיית תוס' מהא דלא משני כאן במומר לדאורייתא וכאן לדרבנן, וא"כ ה"ה נוכיח מדלא משני כאן במומר להוצאה וכאן במומר למוקצה. - ועיין משנ"ב סימן ל"ט ס"ק ו' כתב בחדא מחתא למומר להוצאה ולמוקצה - הערת רא"ל.

נעשה מומר באמצע השבת

סעיף ד'. מ"ב ס"ק ח'. ואם המיר ביום השבת גופא מותר על אותו שבת, דכיון שהותר מקצת שבת הותר לכל השבת. **ובשעה"צ ס"ק י"ב.** פשוט.

וכן כתב בפמ"ג א"א ס"ק ג'.

ישראל מבני החצר שאחר שהמיר פתח פתח לשכונת הגויים

מ"ב ס"ק ט'. אבל אם יש לו וכו'. ואם מתחילה לא היה לו ופתחו אחר שהמיר עיין לעיל סימן שפ"ג.

בשער הציון ציין לדברי המג"א, אולם המג"א נתכוין לדעתו שם בסימן שפ"ג, ואילו המשנ"ב בשעה"צ שם ס"ק ה' כתב לסברת האחרונים דלא כמג"א. ועיין כאן בפמ"ג א"א [ס"ק ג' שכתב שהמג"א הראה לסי' שפ"ג אם פתח בחול, י"ל שעירובו חוזר לקדמותו ער"ש ביה"ש] - וצ"ע דלכאורה לפי השגת המג"א בסימן שע"ד א"כ אין מקור להא דאם נתבטל העירוב דשוב חוזר ונראה, וא"כ גם בנסתם בחול ונפתח בחול לא מהני. - אלא עי"ש דהמג"א תירץ לדעת התוס', ועיקר השגתו בסימן שפ"ג על הקולא בנפתח בשבת, ע"כ כתב הפמ"ג על מה שציין כאן המג"א לסימן שפ"ג דלפי"ז עכ"פ בפתח בחול י"ל דחוזר למקומו. ומש"כ הפמ"ג "י"ל שעירוב חוזר לקדמותו ע"ש ביה"ש", משמע לכאורה דכונתו משום דלא גרע משותפים בפת, וכעין שכתב המג"א בסימן שע"ד לענין נסתם במזיד ושוב נפתח (ולכאורה נפק"מ בזה דאי משום הא בעינן שיעור שלם, ואי משום עירוב הא' סגי בשיירי עירוב) - אי משום עירוב הראשון לכאורה כשפתח בחול יש כאן עירוב, אלא דאין נפק"מ בזה עד שבת.

שכירות לכל העיר שיועיל לגבי מומרים שהמירו בשבת

בבאר היטב. ס"ק ג'. כתב בגינת ורדים כלל ג' סימן כ"ב ואם שכר מן הגזבר אפילו שאחר העירוב ח"ו המיר אחד משכונת ישראל, מועיל העירוב שנעשה קודם ההמרה.

ועיין חזו"א סימן י"ח [או"ח מועד סימן פ"ב] ס"ק ל"ד וסימן כ"ו [או"ח מועד סימן צ'] ס"ק ל"ח.

מקום נתינת פת של שיתוף

סימן שפ"ו. סעיף א'. בשו"ע. ואין צריך ליתנו בבית רק שיהיה במקום המשתמר.

עיין ב"ח שכתב דבחצר שאינו משתמר לא מהני, וכן כתב דמהני במבוי המשתמר. ודין הב' הוא חידוש גדול, דלכאורה לא פלוג בזה כיון דסתם מבוי אינו משתמר, ואולי בגלל זה לא הביאוהו האחרונים. אך דין הראשון יתכן דפוסקים כוותיה, ולא הובא דפשוט כן - וצ"ע. ועיין רש"י סוכה ג' ע"ב ד"ה דלא, משמע קצת לכאורה כהב"ח.

מבוי בעיר שעשו שיתוף בפנ"ע

סעיף ב'. בשו"ע. הגה. ואם עירבו במקום אחד אין האחרים שלא עירבו אוסרים עליהם, הואיל ואין להם דריסת הרגל זה על זה אין כל העיר חשובה כמבוי א'.

עיין בבית מאיר קושייתו בזה [בסימן שצ"ב סעיף ו' בד"ה תו כתב - כתב ע"ד הרמ"א שדבריו הם פשוטים וברורים, ואינו יודע מה רצה הרמ"א בהוספת דברים לדין זה לכתוב הואיל ואין להם דריסת הרגל זה ע"ז, והמג"א הוסיף לבאר דכופין וכו']. ואולי היה אפשר לומר שהמג"א מפרש ענין דריסת רגל כבעלמא, וג"כ מקשה הקושיא ע"ד רמ"א - אבל לפי הנ"ל [בב"מ הו"ד לקמן ע"ד שעה"צ ס"ק ט"ו] שנימא שאיירי כאן בעיר של רבים, א"כ אולי כונת הרמ"א כאן במש"כ שאין להם דריסת רגל המכוון שאין להם קשר של הרגלה בעירוב (- עיין סימן שס"ג סעיף ל"א ובשעה"צ ס"ק קט"ז - וא"כ הורגלו מהני לאסור גם באין דריסת רגל, ובלא הורגלו מותר רק בלי דריסת רגל), אך א"כ לשון הרמ"א הוי כלשון משונה ותמוה.

לכן יתכן לבאר שהמכוון במש"כ באין דריסת רגל לא לאפוקי שבני מגרש אסרו על חוץ למגרש כששניהם עירבו, אלא לאסור באופן שבני מגרש לא עירבו וחיצונים עירבו, משום רגל האסורה במקומה, והיינו כי הרמ"א לא הזכיר להדיא לא את דין הא' של חצר ולא לדין ב' באופן שכתבם שם, אלא כתב את הדין הא' של חזה התנופה דמהני לחי, ונקט אופן שא' עירבה וא' לא עירבה, ואז בע"כ רק כשהעירבה היא פנימית, דאם היא חיצונה הרי פנימית שלא עירבה אוסרת. (והא דלא הזכיר את העיקר שמיירי בעיר של רבים, כי יתכן דסתם ערים הם כיום עיר של רבים).

שיתוף בין מקומות המרוחקין זה מזה ודלתות נעולות מפסיק ביניהם

מ"ב ס"ק ט'. ובספר בית מאיר יישב הדברים כפשוטן דאפילו באין מפסיק ביניהם מקום האסור בטלטול וכו', אעפ"כ אם הם רחוקין זה מזה ודלתותיהן נעולות בלילה אין יכולין להשתתף יחד.

לכאורה משמע דגם הב"ח פירש כן, דלפי"ז יהא מובן מאי דחילק בין בית הכנסת או שאר בית דבית הכנסת שייך לכולם, אבל אי מפרש כהמג"א לא מובן החילוק בזה.

תיקון מבוי בפני עצמו בעיר המוקף חומה

מ"ב ס"ק י"ג. בהיקף חומה אחת. וצ"ע דהא קיי"ל בסימן שס"ג סכ"ו דהיכא דמוקפת חומה נחשבת כחצר של רבים, וצריך כל מבוי להתחלק בצוה"פ או עכ"פ בשני פסים, ולא סגי בלחי וקורה. **ובשעה"צ ס"ק ט"ו.** ובתו"ש הביא שבהלכה ברורה מיישב לקושית המג"א, ואין ספרו בידי, ולענ"ד לפי"מ שביארנו הקושיא קושיא גדולה היא על הרמ"א.

עיין חידושי בית מאיר סימן שצ"ב בדף נ' ע"א טור א' ד"ה והנה דמפרש לדברי חזה התנופה בדינו הראשון (אשר הוא מקור דין זה) משום דקאי ל"עיר של רבים", ואז מתירים אפילו ע"י לחי או קורה, וכן מתבאר לקמן שם [בסימן שצ"ב] במשנ"ב ס"ק י"ג. - אך יעוי"ש בה"ל ד"ה לפיכך דלפי"ד מהריב"ל יש ספק בעיר של רבים ודלתותיה נעולות בלילה, אך מסיים שם דכמה אחרונים הכריעו דגם בזה דינה שאין מערבין כולה עי"ש, ולפי"ד הבית מאיר הרי מפסק הרמ"א כאן כחזה התנופה יוצא שבעיר של רבים אפילו בחומה עם דלתות מערבים חציה.

ומה שכתב דאין דריסת רגל זה על זה - דאם יש דריסת רגל זה על זה לא מהני אפילו עם דלת, וכמו שכתב במשנ"ב לעיל סימן שס"ג ס"ק ק"ל (ועיין מש"כ שם בגליון בשם החזו"א).

ועיין במאמר מרדכי שכתב דדברי חזה התנופה הם דלא כמהריב"ל.

חילוק מבואות בעיר המוקפת חומה ע"י לחי וקורה

מ"ב ס"ק י"ג. וצ"ע דהא קי"ל בסימן שס"ג סכ"ו (עיין במג"א) דהיכי דמוקפת חומה נחשבת כחצר של רבים, וצריך כל מבוי להתחלק בצוה"פ או עכ"פ בשני פסין, ולא סגי בלחי וקורה.

עיין מש"כ בגליון שעה"צ, ועיין שעה"צ ס"ק י"ד שכתב דקושיא זו נרמז בקושיא ב' של המג"א - ויתכן דהמג"א לשיטתו בסימן שצ"ב שמביא ספיקו של מהריב"ל, אבל לדברי הבית מאיר יהא מוכח שהרמ"א כאן נקט דלא כמהריב"ל.

משותף עם שכניו בסחורה של שני מיני אוכלים

סעיף ג'. בה"ל ד"ה לזה ביין ולזה בשמן. ולא כתבו הפוסקים דבמין אחד אין צריכין לערב אלא בכגון משקין דמערבי ביחד, ולא באוכלין שאינם מתערבים.

עיין חזו"א סימן כ"ו [או"ח מועד סימן צ'] ס"ק א'.

חי בירקות ובבשר לענין שיתוף

סעיף ה'. מ"ב ס"ק כ"ו. אבל בשיל לגמרי או חי לגמרי מערבין בהם, ודוקא ירקות שדרכן לאכול חיין, וכתב המ"א דלפת דידן הוא בכלל הזה.

עיין לקמן בה"ל ד"ה ובשר - ועיין מג"א [ס"ק ה'] ופרי מגדים.

שיעור שמן לשתף בו

מ"ב ס"ק כ"ט. כשנתן לתוכן שמן. ומיירי שבשמן לבדו ליכא שיעור הראוי לעירוב. **ובשעה"צ ס"ק כ"ח.** ושיעור שמן לעירוב משמע מסוגיא דף כ"ט דשיעורו כדי רביעית.

עיין משנ"ב ס"ק מ"ד בסופו.

פירוש בשר חי לענין שיתוף

סעיף ו'. בה"ל ד"ה ובשר חי. עיין ברשב"א וברביט"א שתמהו ע"ז דהא בשר חי לאו בר אכילה הוא ותירצו וכו'.

עיין לעיל מ"ב ס"ק כ"ו במש"כ בשם המג"א, ועי"ש במג"א ופמ"ג.

ככר שאמר עליו היום חול ומחר קודש - דינו בבין השמשות

סעיף ט'. מ"ב ס"ק נ"א. היום חול ולמחר קודש וכו' אמרינן דביה"ש עדיין לא נתקדש, דמספיקא לא נחתא לה קדושה. **ובשעה"צ ס"ק מ"ט.** ולפי"ז משמע דביה"ש לא חל עליו הקדש כלל ורשאי לאכלו בביה"ש וכו', אכן דברי המחבר שכתב לא נתקדשה ודאי, והוא לשון הרמב"ם, משמע שלענין הקדש הוא קדוש מספק ואין רשאי לאכלו.

עיין חזו"א [ליקוטים סימן קי"ב ס"ק ח'] ובחידושי הגר"ח הלוי [על הרמב"ם פ"ו עירובין הט"ז].

נתינת שיתוף מבואות בב' בתים

מ"ב ס"ק נ"ג. ולפיכך אם נתנו שני המבואות שיתופן בחצר זו בכלי אחד הו"ל כולן כאחד, ומותר לטלטל ממבוי זה למבוי זה.

ואם לא היה מקום בכלי ונתנו בב' בתים, עיין חזו"א סימן כ"ו [או"ח מועד סימן צ'] ס"ק ד' דכאן אין הבתים מתחלקים - וכן משמע בהגהות הב"ח דף ע"א, אך במהרש"א שם לא משמע כן.

אך יתכן שלא סגי באין מקום בכלי אלא צריך שאין גם מקום בבית, דהרי בסימן שס"ו סעיף ד' בה"ל ד"ה בכלי אחד מבואר דהעיקר בזה הוא המקום ולא הכלי, וא"כ כשאפשר למלאות כלי שני ולהניח ליד הראשון הרי הוי כאפשר להניח במקום אחד, ובאופן זה אפילו יניח בזוית אחרת לא מהני. - ועיין מש"כ שם בגליון.

ושו"ר בב"י בסימן זה כתב שלא יניח בב' בתים, וכ"כ בא"ר סוף סימן שפ"ו דמועיל בנתנו בבית אחד. - ועיין עוד בחזו"א סימן כ"א [או"ח מועד סימן פ"ה] ס"ק כ' [ד"ה מ"ט א'], ואפילו אי שם מספקא ליה כנראה דבסימן כ"ו פשיטא ליה.

חצר הפתוח לשתי מבואות אם אוסר כשעובר במבוי שלא שיתף עמהם

מ"ב ס"ק נ"ח. ויסתלק מאותו שרגיל. שלא יעבור עליו בשבת.

עיין חזו"א סימן ל"א [או"ח מועד סימן צ"ה] בסופו שהשיג על זה, וכן על מה שכתב בס"ק נ"ט עיי"ש.

לסמוך על שיתוף יין במקום עירוב

סימן שפ"ז. סעיף א'. בשו"ע. הגה. וי"א דסומכין אשיתוף במקום עירוב אפילו לא נשתתפו אלא ביין.

עיין חזו"א סימן כ"ו [או"ח ועד סימן צ'] ס"ק ט"ז דאפשר להקל כדעה זו ואפילו בנתנו בחצר.

לסמוך על שיתוף במקום עירוב כשמניחו בחצר

מ"ב ס"ק ו'. ומיירי שהניחו הפת בבית שבחצר. **ובשעה"צ ס"ק ג'.** וכ"כ הריטב"א.

עיין חזו"א סימן כ"ו [או"ח מועד סימן צ'] ס"ק ט"ז [שכתב בדעת הריטב"א דסמכינן אשיתוף במקום עירוב אף בחצר], ועיין גאון יעקב.

לסמוך על שיתוף כשלא עירבו החצרות בפנ"ע

מ"ב ס"ק י"ב. אך העיקר שהעולם סומכין על דעה הראשונה שאפילו לא עירב כל חצר לעצמה, אם נשתתפו בפת סומכין עליו וא"צ לערב בחצרות כלל.

עיין בחזו"א סימן כ"ו [או"ח מועד סימן צ'] סוף ס"ק י"ז.

להתנות בשיתוף שיועיל לעירוב חצרות

מ"ב ס"ק י"ב. ויותר טוב לומר בפירוש בשעת הנחת העירוב שמניחו גם לשם שיתוף, ובזה יוצא לכו"ע כמש"כ הריטב"א.

עיין חזו"א סימן כ"ו [או"ח מועד סימן צ' ס"ק י"ז] דצריך לומר "גם לשם עירוב חצירות", דהרי בשיתוף עסקינן. - ועי"ש שהשיג דלא מהני תנאי זה לצאת ידי כו"ע.

נשתתפו במבוי וא' מבני המבוי לא עירב עם בני חצרו

בה"ל צריכים לערב בחצרות. כתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות עירובין מבוי שעירבו כל חצירות שבו כל חצר וחצר בפני עצמה, ואח"כ נשתתפו כולן במבוי, שכח א' מבני החצר ולא עירב עם בני חצרו לא הפסיד כלום שהרי כולם נשתתפו.

לכאורה החידוש בזה אע"ג דהשיתוף היה של יין, וכעין שכתב המג"מ על דינא דלקמן דסומכין על השיתוף בשבת ראשונה.

אחד מבני המבוי שלא נשתתף עמהם

בה"ל באו"ד. אבל אם שכח אחד מבני המבוי ולא נשתתף אסורים במבוי [לדידיה שפוסק דהיכא דעירבו בני חצר אסור לטלטל במבוי כ"א בתוך ד"א].

לכאורה צריך לומר המכוון בשאין פתחים מזה לזה, דאי לא"ה הא סומכין על עירוב לפי מש"כ לקמן ד"ה שסומכין, ולפי"ד הגאון יעקב שהביא שם את"ש בכל גוונא.

אין מקפידין על פרוסתן שכתב הרמב"ם שאם לא עירבו בחצירות סומכין על שיתוף בשבת ראשונה

בה"ל באו"ד. נשתתפו במבוי ושכחו כולן לערב בחצרות, אם אין מקפידין על פרוסתן [ר"ל אם שואל אחד מחבירו פרוסה פת נותן לו הוי כעין שותפין בפת דאי הוי בעי וכו']. **כן** פירש במחצית השקל - ועיין חזו"א סימן כ"ו [או"ח מועד סימן צ'] ס"ק כ"א שכתב לפרש באופן אחר ונשאר בצ"ע, עי"ש.

נשתתפו במבוי ולא עירבו בחצירות

בה"ל באו"ד. נשתתפו במבוי ושכחו כולן לערב בחצרות אם אין מקפידין על פרוסתן וכו' סומכין על השיתוף בשבת ראשונה בלבד, ואין מתירין להן ד"ז אלא מדוחק.

עיין חזו"א סימן כ"ו [או"ח מועד סימן צ'] ס"ק י"ח דאין נפק"מ לדידן דמקילינן לסמוך אשיתוף דיין במקום עירוב.

לסמוך על עירוב במקום שיתוף כשלא עירבו החצרות עם הבתים אלא זע"ז

בה"ל ד"ה ואם עירבו דרך פתחים וכו'. נראה דמיירי שבכל חצר עירב ג"כ עם הבתים שלו.

עיין חזו"א שם ס"ק כ"א שהשיג בזה דעירוב חצירות ביחד הרי הוי עירוב לכל בתי החצרות יחד שכולם דרים בבית א'.

עירוב עם הישראלים במבוי שיש שם נכרי

סימן ש"צ. סעיף א'. בשו"ע. מבוי שצדו אחד אינו יהודי וצדו אחד ישראל, ובית של ישראל אחר אצלו פתוח לר"ה ולא למבוי, וחלון בינו לבין ישראל הדר במבוי, אינו יכול לערב דרך החלון שביניהם להוציא אליו למבוי דרך בית ישראל שכנו הפתוח למבוי.

עיין פרי מגדים בא"א משמע דביש ב' ישראלים ששייכים ומערבים יכולים לערב גם עם בתים הפתוחים להם.

טלטול מחצר לחצר דרך פתחים במבוי שיש בו נכרי

סעיף ב'. מ"ב ס"ק ט'. דרך פתחים. הפתוחים למבוי. **ובשעה"צ ס"ק ג'.** אבל דרך הפתחים שפתוחים מחצר לחצר בלא דרך המבוי מותר אפילו בלא שכירות.

עיין סימן שפ"ב סעיף ג' בבה"ל ד"ה וא"צ, ועיין מש"כ שם בגליון.

חצר אחת במבוי שלא נשתתפה ובטלה רשות ביתם וחצרם

סימן שצ"א. סעיף א'. במ"ב ס"ק ג'. ופשוט דהביטול לא יועיל רק לזה החצר שביטלו לגביה וכו', ואפילו ביטלו לו גם רשות ביתם וחצרם ג"כ נראה דלא מהני להוציא מחצרן למבוי. **ובשעה"צ ס"ק ב'.** וראיתי בפרישה שכתב דאם ביטלו לו רשות ביתן מותר.

עיין דרישה סימן ש"פ ס"ק א'.

טלטול כלים ששבתו בחצר במבוי שיש בו נכרי

שעה"צ ס"ק ג'. וכן כלים ששבתו במבוי גופא ג"כ מותר לטלטל בכל המבוי ואין העכו"ם יכול לאסור וכו', ולפי"מ שהביא רע"א לעיל בסימן שפ"ב בשם מהרי"ל יש להחמיר בזה, ועיין לעיל בסימן שפ"ב בבה"ל מש"כ בענין זה.

עיין שם בריש הסימן.

ממונה של המלך שאפשר לשכור ממנו

מ"ב ס"ק י"ח. ולפי"ז מותר לשכור מהממונה של מלך וכו', ונ"ל דוקא מהממונה ע"ז כגון זה שקורין פאליציי"א שידוע שכל דבר המלכות נעשה על ידו.

עיין סימן שפ"ב סעיף י"ד בה"ל ד"ה ועדיין.

חצר המבטלת רשות ביתם למבוי אם דינה כרבים

בה"ל ד"ה מבטלת רשותה וכו'. והיכא דביטלה להן גם רשות ביתן וחצרן משמע מהגר"ז דגם הם מותרים להוציא למבוי.

עיין ביה"ל סימן ש"פ [סעיף ד' ד"ה וה"ה], ועיין סימן שפ"א משנ"ב ס"ק כ"ד.

חצר שלא נשתתפה ובטלה לשאר בני המבוי רשות ביתן וחצרן

בה"ל באו"ד. אכן לפי דעת בעל חמד משה שהבאנו לעיל בסימן ש"פ אינו כן, דמ"מ רבים הם ורבים לא הוי כאורחים.

עיין חידושי בית מאיר בסימן זה ובסימן ש"פ.

בענין שכירות משר העיר

בשע"ת ס"ק א'. ועיין בתשובת ח"צ דשכירות משר לא מהני אא"כ בידו להעריך מלחמה או וכו', ועיין בק"א לתשובת ב"ח החדשות סימן ד' על דברי הח"צ שכתב לתמוה על הריב"ש וכו'.

עיין חידושי בית מאיר מש"כ בזה.

אורחים המתאכסנים בעיר של נכרים בחצר של ישראל הדר שם

סעיף ב'. מ"ב ס"ק כ"א. וה"ה ששייך דין זה אם מתאכסן באותו חצר שישראל דר שם וגם עכו"ם דר שם, ולענין לטלטולי באותו חצר עצמה דמותרים שניהם אף בלי עירוב ובלי שכירות רשות מן העכו"ם מהאי טעמא.

והיינו שדר רק ישראל אחד, אבל בגוונא דשו"ע שיש כמה ישראלים בחצר אסור לכולם לטלטל עד שישכרו ויערבו, ורק דהאורח א"צ לערב אתם.

אורחים אצל בעה"ב בעיר של גויים

מ"ב ס"ק כ"ג. ודעת מ"א דאף דאורחים אינם אוסרים על בעה"ב הקבוע שם, אבל בעה"ב אוסר על האורחים שלא להוציא מבתיהם להעיר, ואנן נקטינן כדעת השו"ע שגם הם מותרים וכמו שכתבנו לעיל בסימן ש"ע בשם אחרונים.

בסעיף ח' בה"ל ד"ה והוא - ומש"כ שם בגליון.

טלטול האורחים בעיר של נכרים בחצר שמתאכסנים שם

מ"ב ס"ק כ"ד. בכל העיר. וכ"ש שמותרים לטלטל בחצר שמתאכסנים ואינם אוסרים זה על זה.

צ"ע דהו"ל למימר וה"ה אבל לא כל שכן, דהרי בחצר דרים האורחים לבד, אלא דאפי"ה בטילי להאי ישראל שבחצר אחרת כיון שכל העיר כחצר אחד כדלקמן.

אורחים בעיר של נכרים שאינה מוקפת חומה

מ"ב ס"ק כ"ד. ונראה דדוקא כשהעיר מוקפת חומה או שעשויה בתיקון עירובין כדין דחשיבי כולהו כחצר אחת, דאי"ה לא בטילי לגבי ישראל שדר בחצר אחרת ואוסרים זה ע"ז לטלטל בחצרם.

עיין סימן ש"ע משנ"ב ס"ק נ"ט.

אורח בעיר של נכרים כשרגיל להתאכסן שם

מ"ב ס"ק כ"ד. ויש מקילים גם בזה כל זמן שיש עליו שם אורח דהיינו עד שלשים יום. **ובשעה"צ ס"ק י"א.** לעיל בס"ס ש"ע לדעת רמ"א, ועי"ש בשעה"צ.

עיין סימן ש"ע משנ"ב ס"ק נ"ו ובשעה"צ ס"ק ל"ג שמסיק להקל בזה עי"ש.

אורחים בעיר של גוים שאין מוקף חומה או שדרים בה ב' ישראלים ולא שכרו מהעכו"ם

בשעה"צ ס"ק ט'. וכמש"כ לעיל בסימן ש"ע בסוף הסימן בשעה"צ עי"ש.

עי"ש ס"ק ל"ו ול"ה.

וכ"כ בח"א [אך מה שמסתפק אח"כ שם בהגהתו צ"ע].

עיין סימן ש"ע שעה"צ ס"ק ל"ה.

שיתוף בעיר שהיתה של יחיד

סימן שצ"ב. סעיף א'. בשו"ע. עיר שהיתה קנין יחיד אפילו נעשית של רבים כולם שיתוף אחד ויטלטלו בכל המדינה.

עיין חזו"א סימן כ"ב [או"ח מועד סימן פ"ו] ס"ק ט"ו שכתב לחלק בזה אי נתוספו בתים או לא.

שיור המועיל לשיתוף בעיר של רבים

סעיף ג'. בשו"ע. הבתים שמניחים אותם שיור אע"פ שאינם פתוחים לעיר אלא אחוריהם לעיר וכו', ואפילו הוא בית הבקר או בית התבן שא"צ לערב עושים אותם שיור ומערבין את השאר.

עיין חזו"א סימן ל"א [או"ח מועד סימן צ"ה] ס"ק י"ד שכתב להחמיר בשיור בית התבן בלא דירה (ועי"ש מש"כ להסתפק אי בעינן דירה בבעלים דוקא).

מצבה לפתח מבוי שלא נשתתף עם שאר העיר

סעיף ד'. מ"ב ס"ק כ"ב. מצבה. הסכימו הרבה אחרונים דדי כשהיא גבוה ד' טפחים. **ובשעה"צ ס"ק כ'.** ומדברי הגר"א לקמן בס"ו בהג"ה לפי גרסתו מוכח דס"ל דבזה נמי מהני גבוה ארבעה טפחים.

עיין חזו"א סימן ל"א [או"ח מועד סימן צ"ה ס"ק ט'] שהשיג בזה דע"כ להגהת הגר"א איירי רק בי'.

עיר של רבים המוקף חומה

בה"ל ד"ה לפיכך וכו' אין מערבין אותה לחצאין. עיין במ"א שהעתיק ספיקא דמהריב"ל בעיר שהיא של רבים ודלתותיהם נעולות בלילה, אפשר שעי"ז יש לה דין עיר של יחיד, וכמה אחרונים הכריעו דאפילו הדלתות נעולות בלילה ג"כ דין עיר של רבים עליה לענין דאין מערבין את כולה.

עיין לעיל סימן שפ"ו סעיף ב' בהג"ה - ועי"ש משנ"ב ס"ק י"ג ושעה"צ ס"ק י"ד [ט"ו], ועיין מש"כ שם בגליון לדברי הבית מאיר, וא"כ לפי"ז מבואר שם ברמ"א ג"כ דלא כספיקו של מהריב"ל (ועי"ש במאמר מרדכי).

ואולם לדעת הריטב"א (עפי"ד הרמב"ן) אזי גם עיר של רבים (משמע אפילו בלי היקף חומה אך מתוקנת כולה) אזי ג"כ אין מועיל לחצאין, ועיין שו"ת הריב"ש סימן ת"ה שאפשר לומר שס"ל כן (כאשר נימא שסתם עיר שדן שם הוי עיר של רבים),

אבל אח"כ הזכיר הענין שהיה שם היקף חומה, אבל אפ"ל שנקט את המציאות אבל ה"ה בלי היקף חומה - ועיין במגיד משנה סו"פ ה' מהלכות עירובין, אבל לכאורה אין הכרח דקאי על עיר של רבים.

ועיין במהריב"ל [ח"ג סימן ע"ד] שכנראה בתחילה סבר דעיר של רבים עם היקף חומה אין מערבין לחצאין, ובסוף התשובה מסתפק בזה. ועיין במאמר מרדכי סימן שפ"ו שכתב דריב"ש מגיד משנה ומהריב"ל אזלי בתר מאי דהוי עיר אחת - וכנראה ע"י היקף חומה כי כך איירי מהריב"ל, וכנראה גם בגלל לשון הנ"ל שבריב"ש, ומשמע דמאמר מרדכי ג"כ כונתו לעיר של רבים דהרי זהו חידושו של מהריב"ל. ועיין במהריב"ל מה שכתב מעבודת הקדש להרשב"א, ואשר בסוף דבריו מקשה משיורי עיר של רבים - כמו שכתב הריטב"א לקושיא זו, וקושיא זו בנויה על השיטה שעיר של רבים הוי כשל יחיד המתוקנת כולה, ומשמע גם בשאר תיקון (שאינו חומה ודלת).

ועיין סימן שס"ד סעיף א' בבה"ל ומש"כ שם בגליון.

א. ה. ומפני שההעתקה שם בסימן שס"ד היה לקוי בטעויות וחוסר בירור, **נעתיק כאן שוב את הכתוב שם**.

תיקון מבוי הפתוח לחצר המעורבת

סימן שס"ד. סעיף א'. בה"ל ד"ה שאינה מעורבת. עיין בט"ז שכתב דבמעורבת א"צ שום תיקון לצד החצר. ובביאור הגר"א הוכיח מסימן שס"ג סל"א להיפך דדוקא כשאינה מעורבת שאינם יכולים לטלטל בפני עצמם מחמת חסרון העירוב אינם יכולים לאסור על בני המבוי כשעשו לחי, אבל אם היא מעורבת וכו' אוסרים אלו על אלו.

עיין יתרון האור (לה"גדול" ממינסק) במשניות פרק ט' [בסוף דבריו] שהשיג ע"ד הגר"א והפמ"ג. ועי"ש מש"כ לפרש דהמכוון [בחצר שאינה מעורבת] שאינה מעורבת עמה, והא דלא קאמר שלא נשתתפה משום דתפס לשון הגמ' בדף ז'.

ועי"ש ביתרון האור שהקשה דבסימן שס"ג משמע דהעיקר תלוי אם יש הכשר [ויכולים לערב יחד], אבל לא אם עירבו - ויתכן לומר דשם שהנדון משום הורגלו, והיינו שיכותם למבוי, והרי אז אוסר גם אם לא עירב בחצירו (עיין לקמן סימן שפ"ח), לכן אין נפ"מ אם עירבו בחצר או לא, וכן אין נפ"מ אם שיתפו לעצמן בחצי מבוי החיצוני כיון דעיקר הנדון משום שלא נשתתפו עם הפנימים כהרגלם, לכן תלוי רק אם אין אפשרות כלל לערב, אבל כאן שהנדון בלא הורגלו ורק משום נפרץ למקום אסור, אזי אם יש שם דיורין בפועל כגון דעירבו צריך להחלק מהם כחלוקת דיורין בב' פסין, אבל אם אינם שם כגון שלא עירבו אזי סגי להחלק מהם כמו שנחלקים מרה"י ע"י לחי גרידא.

ועי"ש ביתרון האור שמפרש שכאן בין עירבו בין לא עירבו סגי להחלק בלחי כיון שלא הורגלו. ולכאורה לדרכו אפשר לפרש שגם הט"ז לא נתכוין **למעורבת** לבדה, דקשיא סוף סוף הרי זה מקום האסור למבוי, אלא מפרש שהיא מעורבת עם מבוי זה (אלא דאם כן אין כאן שם חידוש).

ועיין בית מאיר סימן שצ"ב ס"א [שהביא דברי הריטב"א בעירובין נ"ט ע"ב ד"ה שם ואמרי, ע"ד קושית התוס' על רש"י שהקשו מאי שנא חצי מבוי שעושה לה לחי, מחצר שאינה מעורבת שמשמע מרש"י דלחי אינו מציל, ומביא ע"ז פירוש הרב מאיבר"א ז"ל, וז"ל - דטעמא לאו משום דלחי אינו מציל מידי חצר שאינה מעורבת ולמה יועיל לחי במבוי, או כפי דברי רש"י ז"ל בעיר של רבים, אלא ודאי טעמא דמילתא כך הוא דאפילו עיר של רבים אין מערבין אותה לחצאין, אלא לענין לערב אותה מבוי מבוי מפני שהיא עיר של יחיד והורגלו כולם ביחד להיות מותרין זה בזה, כשהכשירו כל העיר ועירבו את כולה חזרה כל העיר כחצר אריכתא, ואין לחי מועיל בחצי חצר להיתרא וצריך לערב את כולה, אבל אלו היתה עיר של רבים שלא הורגלו לערב ביחד המבואות, מילתא באנפי נפשייהו דלא אגידא ברשות הרבים, הלכך מותרין כל אחד ואחד מהם ע"י לחי שלו בלי שעירבו כולם ביחד, שהרי מידי רשות הרבים גמורה מועיל לחי, וכ"ש מידי רשות הרבים זה המוכשר [שהוא כחצר שאינה מעורבת והו"ל כעושה לחי לחצי מבוי], לפי שיש למבוי תורת הכשר לחי ואפילו מרשות הרבים, וכ"ש לחצר שאינה מעורבת. עכ"ל. - ויעוי"ש מש"כ בזה].

יתכן דאולי לפי"ז נוכל לומר בשיטת הרב מאיברא דעיר של יחיד דהוי הורגלו כולה, כי תמיד היו מערבים כולה כל המבואות עם בני הרחוב הגדול של ט"ז אמה, ע"כ גם כשהם לא יערבו כיון שיש תיקון הכשר הרי אוסרים בתורת **בני עירוב** של הורגלו, אבל בעיר של רבים דאין הורגלו, דבתחילה שלא תיקנו רה"ר היו מערבים רק עם המבואות, לכן גם כעת שיש כבר הכשר לרה"ר וכל העיר מתוקנת, אזי רק אם מערבין כולה עם רה"ר, ואשר יוצא שאם מערבין לחצאים הרי בני שני החצאין עירבו (וכדרך הרמב"ן של לחצאין היינו שמערבין כאן וכאן), לכן אוסרים כיון שאין שום חסרון כולה מתוקנת וכולה בדין מעורבת, אבל כשמערבין רק מבוי מבוי, והרחוב הגדול אינו מעורב, וממבוי למבוי צריך לילך דרך המבוי הגדול, א"כ בני רשות הרבים שהוא הרחוב הגדול כיון שאינם רגילים וגם במקומם לא עירבו, הרי הם גם ברשותם לא נמצאים, והוי כצריך להפריד את המפולשים ממקום שאין שם דיורין, וכן הוא ביחס של מבוי למבוי כיון דדיניהם רה"ר, ושם הוי לא מעורב הוי כעירבו מקום שאין דיורין, ולרחוב אין האיסור של חצר שאינה מעורבת, ס"ל דמהני לחי במבוי מרשות הרבים, ורק כשיש שם ממש גם דיורין אז בעינן חלוקת דיורין שלא מהני בלחי. ולפי"ז יתכן דגם הרב מאיברא בנידון של חצי מבוי יודה שרק אם לא הורגלו כשר, אלא או דס"ל שמבוי לא הוי בגדר של הורגלו, או דאיירי באופן שלא הורגלו, ולא ס"ל כסברת הפמ"ג שבשעה"צ סימן שס"ג [ס"ק ק"ז] דאזלינן בתר רוב מבואות, או דנימא דקאי לכגון חצי מבוי של עיר של רבים, וג"כ איירי שלא תיקנו לראש המבוי, ויש לחצי הראשון דרבים פרוץ לרחוב הגדול, וכיון שכן זה דומה שיש להם עוד חסרון של אינה מעורבת, דהיינו עם בני רה"ר, ולא ראויים לערב עם בני חצר פנימי.

וא"כ נוכל לומר בזה דדעת הגר"א והפמ"ג כשיטת הר"מ מאיברא, אבל לדעת הריטב"א הרי העיקר תלוי **בהכשר**, וא"כ בגוונא דהכא צריך חלוקה בפסין גם בלא עירבו, וכקו' יתרון האור.

אולם אם ניזול בדרך זה הרי לרא"ש בעיר של רבים סגי בלחי כיון שלא הורגלו, ולכן אפילו יש הכשר וגם עירבו לא מיגרע וכהערת יתרון האור. ולכאורה אם הגר"א ס"ל כנ"ל והרי בפשטות בסימן שצ"ב אזלינן בשיטת הרא"ש, הרי צריך להיות כדעת יתרון האור, זולת שאיה"נ להגר"א שם לא מערבין לחצאין בעיר של רבים. ואולי בזה נוכל לבאר שיטת מהריב"ל שיש לו צד שעיר של רבים עם חומה אין מועיל לחצאין. והיינו ג"כ כעין שיטת הר"ם מאיברא, כי ביש חומה והיא כחצר ס"ל כר"ם מאיברא, אבל בצורת הפתח אפילו בעירבו את מקום רשות הרבים, מ"מ עוד הוי כאינם בני חצר א', והיינו שגם ביש אפשרות לערב יחד צריך עכ"פ גם שיהא כעת חצר א', וצ"ע.

וכשנסביר שיטת הר"ם מאיברא לפי מש"כ הגר"א, א"כ הא דאפשר לר"מ מאיברא לערב מבוי מבוי בעיר של רבים בלחי גרידא, היינו רק אם לא עירבו בני רה"ר המתוקן, אבל אם עירבו הרי זה כפרוץ לחצר מעורבת ונצטרך תיקוני חלוקת דיורין.

ואולם מש"כ לעיל דשיטת מהריב"ל כעין שיטת ר"ם מאיברא, זה רק שבעיר של רבים יש חילוקי דינים, אבל ע"כ למהריב"ל הוי כאן דרך עוברת, והיינו דאע"ג דאפשר לערב אתם מ"מ כיון שלא הורגלו ס"ל כרא"ש, ורק ס"ל דמ"מ ביש לה חומה ודלתות הוי ביותר בדין חצר א' גם בלא הורגלו כי החומה מאחדם, ורק כל עוד שלא תיקנו את הרה"ר לא הועילה החומה, אבל מיד כשמתקנים דלתות לחומה הרי עצמות החצר קובע שזה חצר א', ולא צריך לסברת הורגלו, וכמו שבאמת **בחצר א'** לא שייך חילוק דתמיד זה כהורגלו. (אלא שבחצר בין כה ובין כה תיקוניה בב' פסין, ורק במבוי שייך ענין הורגלו או לא).

עירב לשנים לאחד נאכל ביה"ש ולאחד עירב ביה"ש

סימן שצ"ג. סעיף ג'. בשו"ע. עירב לשנים, לאחד מבעו"י ונאכל העירוב ביה"ש ולאחד עירב ביה"ש, שניהם קנו עירוב, שלאותו שנאכל עירובו בה"ש אנו חושבים אותו לילה, ולאותו שהניח עירובו ביה"ש חושבים אותו יום.

ואם באו לשאול בבת אחת, עיין פרי מגדים במ"ז ס"ק ה' ובסימן שצ"ד מ"ז ס"ק ג'. ועיין נודע ביהודה קמא חיו"ד סימן ס"ה.

חקר הלכה

הגאון רבי **אברהם גנחובסקי** זצ"ל
מראשי ישיבת "נוכח יעקב" טשעבין

בגדרי הכלל דספיקא דרבנן לקולא וגדרי הכלל דהלכה כדברי המיקל בעירוב[1]

הא דספיקא דרבנן לקולא האם זה בתורת ודאי או בתורת הנהגה ותלייה מספק

א. יש לעי' בהא דאמרינן ספיקא דרבנן לקולא, אם הוה דין ודאי, ואין כאן דין דרבנן, או דמ"מ הוי ספק ותלינן לקולא.

ונ"מ בזה איכא בגווני טובי, וחדא יש לדון במי שלקח טליתו בידו, ובירך אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית, ולפני שהתעטף שמע קדיש ואמר שלא כדין אמן יהא שמי' רבא מבורך, והנה מן הדין הי' אסור לו לענות משום דהוה הפסק בין הברכה לקיום המצוה, ועכשיו לאחר שענה על הקדיש בא ונסתפק אם לברך על הטלית שנית.

והנה בפשוטו חייב לברך, כמבואר בסי' קס"ז ס"ו, אבל נראה דאם אדם זה ישן בטלית קטן דקיי"ל בסי' ח' במ"ב ס"ק מ"ב דבבוקר אינו מברך עלי', דהוי פלוגתת קמאי אם כסות יום בלילה חייבת, דלדעת הרמב"ם פטורה ולדעת הרא"ש חייבת, וקיי"ל דספק ברכות להקל ואינו חייב לברך, אבל אמרינן דבשעה שמברך על הטלית הגדול יכוין לפטור הטלית קטן.

וא"כ לפי"ז הנה קיי"ל ביו"ד סי' י"ט ס"ה דאם שחט כמה בהמות, אם הפסיק בדיבור בין הברכה לשחיטת הבהמה הראשונה, הו"ל הפסק וצריך לחזור ולברך, אבל אם הפסיק בדיבור בין שחיטת הבהמה הראשונה לבהמה השני' הוי פלוגתא דרבוואתא, ומספק אינו חוזר ומברך.

וא"כ בנידון דידן, י"ל דלובש הטלית ואינו צריך לחזור ולברך כיון דנתפסה הברכה על הטלית קטן מיד בגמרו את הברכה קודם שיאמר אמן יהא שמי' רבא, ומה שדיבר אח"כ חשיבא דיבור בין מצוה למצוה, ואינו חוזר ומברך, וכמבואר במ"ב סי' ח' ס"ק כ"ח דבסח בין ציצית לציצית אינו חוזר ומברך מספיקא.

ואע"ג דבנ"ד איכא ס"ס לחיובא, חדא דילמא אינו חייב בברכה על הטלית קטן לדעת הרא"ש דכסות יום בלילה חייבת, ואף אם נאמר כהרמב"ם דפטור, וא"כ יש חיוב ברכה מחדש בבוקר על הטלית קטן, דילמא כהסוברים דדיבור בין מצוה למצוה הו"ל הפסק, אך תליא בנידון ס"ס לחיובא בברכות אם מברך או לא, דאיכא דסברי דגם בס"ס לחיובא אמרינן ספק ברכות להקל, ועי' בתשו' מכתב לחזקיהו להגאון שדי חמד או"ח סי' א' בארוכה. וכן [אשכחן לגבי] הלובש ציצית בין השמשות דאיכא ס"ס לחיובא, דילמא הוי יממא, ואף אם נימא דהוי לילה, דילמא כהרא"ש, ועי' מ"ב סי' י"ח סק"ז בשם מטה אפרים דלא יברך [ומוכח דס"ל דגם בס"ס לחיובא לא מברכים], ודעת המג"א שם דיברך הוא מטעמא אחרינא. [עיי"ש היטב ואכמ"ל, ונמצא דהכרעת המ"ב שלא לברך אפי' בס"ס לחיובא, וא"כ ה"נ בנידון דידן לא יברך].

אלא דכל זה תליא בדין ספיקא דרבנן לקולא, דאם נאמר דהוי רק ספק, א"כ כד דיינינן על הטלית גדול מספקינן דילמא על הטלית קטן חייב לברך ונפטרה הטלית גדול, אך אם נאמר דדינו לקולא בתורת ודאי, א"כ הטלית קטן פטורה מברכה בתורת ודאי, ולא נתפסה הברכה, וחייב לברך על הטלית גדול.

ונלענ"ד דדין ספיקא דרבנן לקולא אינו הפקעה ודאית [וע' ברמב"ן בהשגות לספר המצוות לרמב"ם [מה שהקשה על הרמב"ם דסובר שיש לא תסור על כל מצווה דרבנן, דא"כ אמאי ספיקא דרבנן לקולא], ובשב שמעתתא שמעתתא א' פ"ג מש"כ בשם זהר הרקיע [שתירץ דרבנן גופייהו אמרו להקל בספיקא], דלכאו' מטין דבריהם דיש כאן הפקעה ודאית, ומשו"ה ליכא לאו דלא תסור, אך י"ל [דאין כוונתם שלא אמרו רבנן דבריהם כלל במקום ספיקא, אלא] דכיון שליט"א, ולידידינו היקר יד ימינו של הגאון זצ"ל הר"ר מרדכי קרימילובסקי שליט"א, על סיועם וטרחתם בהשגת הכתבים.

אחרון חביב יישר כח מרובה להעורך היקר ברוך הכשרונות הרה"ג רבי בן ציון גרינהויז שליט"א על שעשה ימים ולילות בטירחא מרובה להעמיד דברי הגאון זצ"ל על מתכונתם.

1. דברים אלו כבר נדפסו ע"י רבינו זצ"ל בסוף ספר חידושי רבינו יהונתן, וכעת נדפס בעריכה מחודשת בתוספת כותרות, וכל הסוגריים שבאותיות קטנות יותר הם הוספות מהעורך בכדי להקל על המעיין.

יישר כח מרובה למשפחת הגאון זצ"ל שנהגו בנו בעין טובה, והעמידו לרשותינו את כתביו של הגאון זצ"ל לזכות בהם את הרבים, ישוטטו רבים ותרבה הדעת. כמו"כ יישר כח מרובה להרה"ג רבי מרדכי ועקנין

דחכמים אמרי דיכול לתלות להיתירא, ממילא אין כאן לא תסור], אלא רק דתלינן מספק, ולהצד דחייב יש כאן קיום דין דרבנן.

ולענ"ד ב' ראיות לזה. חדא, דהנה בפמ"ג סי' תנ"ז ס"א הובא בבה"ל שם כ' דיכול להפריש מדבר המחויב בספק בחלה בזה"ז, אע"ג דאיהו גופי' פטור מחלה מפאת ספיקא דרבנן לקולא [הנידון שם בספיקא דדינא דליכא למידן מפאת דבר שיש לו מתירין] על עיסה המחויבת בתורת ודאי, ולפוטרה מפאת ספיקא דרבנן לקולא, וחזינן דלא נקטינן דהעיסה המסופקת נפטרת בתורת ודאי, דאם הי' הפקעה ודאית היאך יתכן לתקן ממנו, דנפטר מחיוב לגמרי.

וכן נראה עוד ראי' מהא דאשכחן בפוסקים בהא דקיי"ל לענין ספירת העומר דאע"ג דבעינן תמימות, ולכן אם שכח יום אחד לספור, יספור לאחר מכן בלא ברכה, מ"מ אם נזכר ביום אע"ג דביום סופר בלא ברכה, מ"מ למחרת סופר בברכה, דילמא דלא כבה"ג דבעינן תמימות, ודילמא דספירת יום שמי' ספירה [ועי' בתשו' בית שלמה או"ח סי' ק"ב דאף להסוברים דבס"ס לחיובא לא מברכינן, הכא עדיף דעיקר הדין דלא כבה"ג], ודנו הפוסקים היכא דנזכר בבין השמשות של סוף היום וספר אז, אם יוכל לצרף הך ספירה לענין שמחר יברך. והנה אם דיינינן אם בכלל מחוייב ביה"ש לספור, הדין נותן דפטור כיון דספירת העומר דרבנן לרוב הפוסקים, וא"כ חייל דינא דהר"ן בסוכה דבלא נטל לולב בחול המועד בביה"ש פטור מליטול מפאת ספיקא דרבנן לקולא, וא"כ ה"ה בספירת העומר, ומ"מ דנו הפוסקים דיוכל לספור למחר בברכה דמצרפינן הך ספירה, וחזינן דהך ספירה כמאן דאיתא אע"ג דפטור[2], ועי' בשערי תשובה סי' תפ"ט [סק"ד] מש"כ בהאי נידון ובתשו' בית שלמה שם בארוכה, ועי"ש שפסק לדינא דיוכל לברך.

חזינן מכל הלין דדין ספיקא דרבנן לקולא אינו ודאות אלא בספיקו קאי, וא"כ לענין נ"ד דישן עם ט"ק ובירך על הט"ג, ואח"כ הפסיק בדיבור קודם שלבוש הט"ק י"ל דלא יברך, ומ"מ כ"ז לענין דיעבד, אבל לכתחילה ודאי דאין לו לענות אמן יהא שמי' רבא אלא דקודם יתעטף.

ספיקא דרבנן דאית בה תרי קולא דסתרי אהדדי יחד מינייהו לא שכיח אי אזלינן בזה לקולא

ב. והנה בהא דנחלקו קמאי אי הלכה כרב דאמר בעירובין ע"ג ב' דבחצירות פתוחות זו לזו אין המבוי ניתר בלחי וקורה, דמקרי חצר אחת ולא ב' חצירות, פסקו הב"ח האי"ר והמ"ב סי' שס"ג ס"ק ק"ג להקל כיון דהוא מילתא דרבנן.

והנה בביצה י"ד א' כתבו תוס' ד"ה איכא וראי"ש דאע"ג דבשל סופרים מקלינן, היכא דלכל אחד יש קולא וחומרא מכל צד עבדינן לחומרא, דאם נפסוק להקל יבוא להקל בשני הצדדים ויעשה ממנ"פ שלא כהוגן, וכ"כ בטו"א ספ"ג דר"ה, וכן כייל בחזו"א דמאי סי' א' סקט"ז, שביעית סי' כ"ח סק"ב [מיהו לאו בכל פלוגתא דאמוראי, בד"ס אמרינן הכי, דדוקא התם בהך דביצה דקיי"ל כרב הונא כנגד רב חסדא, ופשיטא לן שרב הונא התיר רק בחד גוונא, בזה אסרינן מספק, אבל בעלמא יש לן לנקוט שדברי שני המקילים אמת [שרק אם שני הקולות סותרים זל"ז וא"א להקל בשניהם אנו מחמירים ממילא בשניהם], וניחא קושית המג"א והגר"א סי' תקל"ח ס"א. וכ"כ בגליון נתיב חיים שם, וכדבריו מבואר ברא"ש פ"ו דעירובין סי' י"ט].

והנה בהנידון אי הרשות מבוי או חצר, יש קולא לכל צד, דאם הוא מבוי משתרי בלחי וקורה, ואם הוא חצר משתריא בפס ד"א לדעת תוס' ה' ב' [א"כ צ"ע אמאי אזלי הפוסקים בזה לקולא], וי"ל דבזה מקילינן מכח צירוף דעת רש"י דגם חצר מיתסרא בפס ד"א [ולדבריו ליכא קולא בכל צד כי אם בצד שנידון כמבוי שאז יש בו קולא להתירו בלחי לבד], מיהו אם נימא דלכו"ע מהני בחצר פס שלא סמכו עליו מבעוד יום [וכאשר צדד הגרעק"א בתשו' סי' ל"ה דאע"פ שבמבוי בעינן שיסמוך ע"ז מער"ש, מ"מ בחצר לא בעינן לסמוך עליו מער"ש, א"כ שוב נמצא קולא בחצר מבמבוי, והדר הוה להו תרי קולי דסתרי אהדדי, וא"כ] האי פיסקא צ"ע, וא"כ יש להעיר מכאן על ספיקא דהגרע"א [בתשובה שם] בצורת הפתח שנקרעה. [דמ"מ הלחיים שלה מתירין מדין ב' פסין אף שלא סמכו עליהם מע"ש, ולשיטתו שבפסין א"צ סמיכה מע"ש, ומדחזינן דליכא קולא בחצר מבמבוי ש"מ דגם פסי חצר בעו סמיכה מע"ש. ועי' באורך בגליון ע"ד, עיי"ש בחקר הלכה סי' ב'].

אלא שיש לדון בזה, דהנה בהא דנחלקו רבן גמליאל ור' מאיר בעירובין ריש פרק הדר אי צדוקי חשוב כעכו"ם לענין עירובי חצירות, הביא הרא"ש פ"ו סי' י"ג דברי מהר"ם דקי"ל כמ"ד שצדוקי כעכו"ם, דאין לפסוק כרבן גמליאל שדינו כישראל וסגי ל"י בביטול, מכח כללא דהלכה כדברי המיקל בעירוב, שנהי שהיא קולא לענין ביטול כשנחשיבנו ישראל, [מ"מ] הא גם אי דינו כעכו"ם אית בי' קולא לענין דמהני בי' שכירות, והילכך הדרינן לכללא דאין הלכה כרבן גמליאל, ובראש"ש נחלק עליו דס"ל דמה שאפשר לשכור לא מקרי קולא לענין אפשרות ביטול [עיי"ש הטעם], ובקנ"ס ק"מ תמה בשם תשו' יד אליהו הא אכתי איכא קולא אי נחשוב לצדוקי כעכו"ם לענין שלא יאסור על ישראל יחיד [דישראל אוסר על ישראל יחיד, ועכו"ם אין אוסר אלא על ב' ישראלים], וכ' הק"נ דדא לא שכיחא [שהרי מבו' בגמ' ריש פרק הדר דלא שכיח שידורו עכו"ם וישראל יחיד עיי"ש] לעומת החומרא שהינו אוסר על ישראלים רבים אי הוי כעכו"ם, ואזלינן בתר השכיח [דכמאן דמיקל בדבר השכיח קיי"ל, ולא איכפ"ל שיצא מזה חומרא במילתא דלא שכיחא].

וא"כ בהך כללא דהתוס' ביצה י"ד א' נמי הכי הוא, שבאמת אין כאן שני כללים אלא הוא ענין אחד, שאע"פ שמן הדין הי' לן להקל, אם בדרבנן בעלמא כיון דהוה ספיקא דדינא, ואם בעירובין מכח הלכה כדברי המיקל אף ביחיד במקום רבים, מ"מ כיון שיש לכל צד קולא וא"א להקל בשתיהן מחמרינן בשתיהן [אך מ"מ כ"ז רק אם הקולות שבב' הצדדים תרוייהו שכיחי, ולפי"ז יש ליישב קושייתנו על הכרעת הפוסקים בפלוגתא דב' חצירות הפתוחות זל"ז א' כמבוי א' כחצר, דאף שיש בכל צד קולא מ"מ] קולא דמהני לחי אחד במבוי שכיחא טפי מקולא דפס שלא סמכו עליו מבעו"י. [וא"ש דאזלינן בתר קולא דמבוי לפסוק כמ"ד דינדון כמבוי].

תרי קולי דסתרי אהדדי שקולא אחת תוצאה מהחומרא שבצד זה לא אזלינן בתר הך קולא

ג. אמנם נראה דאין ראי' מדברי הרא"ש לכללא דהק"נ, דבהא דשאל היד אליהו אמאי פסק הרא"ש דצדוקי אינו כעכו"ם דהלכה כדברי המיקל, הא אם הוי עכו"ם איכא בזה קולא שאינו אוסר על ישראל יחיד, ושוב ליתא לכללא דהלכה כדברי המיקל [שו"ר בספר תשובות חדשות לרבינו עקיבא איגר סי' ז', נמי הק' קושית הק"נ דאיכא בצדוקי קולא וחומרא לכל צד, והכריח מינה דצדוקי יחיד אוסר, יעו"ש בכל דבריו]. נראה דלא דמי נ"ד לדעלמא דאמרינן דבתרי קולי דסתרי אהדדי ליתא להך כללא, וכגונא דעירובין מ"ו א' תוד"ה קמ"ל וכהרא"ש פ"ו סי' ט"ו, דהתם יש קולא וחומרא בכל צד והילכך אין לנו הכרעה לאיזה צד, דזה שנקיל כחד צד לא ימנענו מלהקיל בשני דמאי חזית, וממילא שתי הקולות בטלים שממ"נ יש איסור, אבל הכא הקולא שבצד החמור היא רק תולדת החומרא, וכיון שבטלה החומרא כיון שנפלה בה מחלוקת והויא כמאן דליתא מכח הלכה כדברי המיקל בעירוב אין לדון על הקולא, והיינו דהא דמקלינן דאין מומר דעלמא אוסר על ישראל יחיד [הנה מן הדין היה לנו להחמיר בזה, שהרי] מן הדין דירתו דירה, אך כיון שהחמרנו באיכא תרי ישראלים לחשבו כעכו"ם, א"א לחשבו כעכו"ם לחצאין, והילכך מפקעינן מדירתו שם דירה, דומיא דדירת עכו"ם ובישראל אחד שרי [וא"כ נמצא שזה קולא שהיא כתוצאה מן החומרא], ומשו"ה כיון שהוכרע הדין שצדוקי קיל ממומר, ומהני ביטולו מכח הלכה כדברי המיקל, אי אפשר לומר שלא יאסור על ישראל יחידי, שהרי דירתו דירה ולא הפקענו מדירתו שם דירה לעולם, ולא דמי לדעלמא דאף אי נקל בחד צד, הכרעה זו לא תמנענו מלהקל נמי בצד אחר וממילא א"א כלל להקל, אבל כאן הקולא בצד האחר בנו' רק על החומרא שבצד הראשון, ואיהי בטלה מן העולם שהרי כשנבוא לדון עלי' נקל בה. [וע"כ אזלינן בתר תחילת הדין, ומקילים בזה מכח כללא דהלכה כדברי המיקל][3].

[ועי' בק"נ פ"ח ס"ק ר', ולפי הך כללא אין לדון בפלוגתא דהתם להקל בעירוב דהוי תרי קולי לדעת השו"ע סי' ש"ע בס"ו, דבלזה בנחת ולזה בקשה אסור לקשה לטלטל אף מאני דחצר לשם[4].

וראי' למש"כ, שהרי בראש"ש פ"ב דעירובין סי' ד' הביא דעת ר"ח דבפלוגתא דרבה ור' זירא [בעירובין דף כ"ה ע"א] בקרפף בית שלש וקירה בו בית סאה אי הוי כרמלית או לא, קיי"ל כרבה דל"ה כרמלית דהלכה כדברי המיקל בעירובין, והסכים לזה מהר"ם [ולעיל שם שהחמיר מהר"ם בשיעור עמוד הממעט קרפף, נמי רק מטעמי אחריתי], והרי קיי"ל כרב אשי עירובין ס"ז ב' דמותר לטלטל מקרפף יתר מב"ס לכרמלית, וא"כ א"א להקל לחשבו כרה"י כיון שיש קולא גם באידך גיסא [דמצד א' יש קולא לטלטלו בתוכו יותר מד"א, וממנו לרה"י ולאידך גיסא יש קולא לטלטל ממנו לכרמלית פחות מד"א], ואין לחלק דתוכו שכיח ומתוכו לחוץ אינו שכיח כ"כ, יעו"ש [בדף ס"ז:] בתוד"ה ומאי [דמפורש דטלטול מתוכו לחוץ בקרפף רגיל הוה מילתא דשכיחא עיי"ש], אלא טעמא דכל ההיתר לטלטל מתוכו לכרמלית כיון שקבענו בו שהוא אסור בטלטול בד"א, ואע"ג דהוא רה"י מה"ת, מדרבנן לא מפלגינן, כמבואר שם בסוגיא [דבכדי שלא יבואו לטלטל בתוכו התירו הטלטול ממנו לכרמלית שלא יאמרו שהוא רה"י עיי"ש], ובזה כיון שהוכרע הדין להקל לטלטל בתוכו, אין מקום לדון להקל לטלטל הימנו לכרמלית כיון שהיתר זה רק תוצאה של האיסור לטלטל בו.

ועוד ראי' לזה מהא דקיי"ל מ"ו א' דחפצי הפקר אין קונין שביתה דלא כר' יוחנן בן נורי, משום דהלכה כדברי המיקל בעירוב, אלא הויין כרגלי הזוכה, ומשמע בין לחומרא ובין לקולא, דהיינו דאסור להוציא מתחום רגלי הזוכה אע"ג דהוה בתוך אלפיים למקום חפצי ההפקר בין השמשות, ואם הזוכה מחוץ לתחומו אין להן אלא ד"א, ואמאי לא נקל מכח דעת ר' יוחנן בן נורי דחפצי הפקר קונין שביתה, ובתוס' שם [דף מ"ו ד"ה קמ"ל] כתבו דהא דקיי"ל כר' יוחנן בן נורי דישן קנה שביתה, ע"כ טעמא משום דניעור נמי קנה [והואיל וניעור קונה ישן נמי קונה שביתה], דאל"כ א"א להקל בחפצי הפקר דהוי תרי קולי דסתרי אהדדי [דאף דר' יוחנן בן נורי גופיה טעמיה לשיטתו דחפצי הפקר קונין שביתה, מ"מ אנן דקיי"ל להקל בחפצי הפקר שאין קונין מוכרחים לפרש טעם קניית שביתה דישן מטעם הנ"ל הנזכר שם ג"כ בגמ' בדף מ"ה ע"ב], ותיקשי דאכתי הוי תרי קולי [חדא לעניין חוץ לתחום החפצים ביה"ש תוך תחום הזוכה, ואידך] לענין הוצאה בתוך תחום החפצים ומחוץ לתחום הזוכה [וא"כ איך אנו יכולים לפסוק לקולא כשיש תרי קולות הסותרים זא"ז, ומה הרויחו התוס' לבאר דקולת ישן קונה שביתה לא סותר לקולת חפצי הפקר אין קונים שביתה, דאכתי הוי תרי קולי דסתרי אהדדי], אבל לפמש"כ מבואר דהא דנימא דזכיית הזוכה לא מפקעת תחום החפצים, הוא דוקא תולדת הדין דיש להן תחום, והרי כאשר נבוא לדון על החפצים מצדם [שזה בודאי תחילת הדין מיד בביה"ש כשאנו דנים את דינו של החפץ קודם שזכה בו אדם] הרי הוכרע שאין להם תחום כיון שנפלה בזה מחלוקת, ואין בעירוב אלא ההלכות הבלתי מסופקות, ומותר לטלטלם מצדם אף יתר מאלפיים אמה, והילכך אי אפשר שוב להקל ולומר שתחום הזוכה לא יחול עלה.

ובמש"כ יתבארו דברי הרא"ש שם [פ"ו סי' י"ג הנזכר לעיל סק"ב לגבי ספיקא דצדוקי אם כעכו"ם או כישראל] שכתב שדברי מהר"ם אינם מובנים, חדא דאמאי שכירות מקרי קולא לגבי ביטול, ותו דגם אי צדוקי כישראל מהני שכירות, ושתי שאילותיו צ"ע דודאי יש בשכירות רעועה קולות שאינן בביטול כמו לענין שכירו ולקיטו [דמהני בשכירות ולא בביטול], ולענין כשמשכיר חלק [דבשכירות סגי להשכיר חלק מהזכויות ברשות, ובביטול צריך לבטל לגמרי], כמו שביאר בחזו"א עירובין סי' י"ח סקט"ו את שי' מהר"ם, וכן מה שכתב הרא"ש שאין מובן הא גם בישראל מהני שכירות, צ"ע הא ודאי יש לחלק שבישראל שדירתו דירה מן הדין מה תועיל שכירות רעועה, הא עדיין הישראל השני בעלים על החצר, ומוציא הישראל מביתו לחצר השותפין, ובתוס' כתבו שדין עירוב ע"י שכירו ולקיטו ליתא בישראל [וא"כ בודאי יש קולא גדולה לענין שכירות במה שנידון כעכו"ם, וצדקו ד' מהר"ם דיש כאן ב' קולות דסתרי אהדדי], אמנם לפמש"כ נראה דמצד שכירות רעועה לא בא הרא"ש לדון כלל שתיקרא קולא כד נחשוב הצדוקי לעכו"ם [שעי"ז ייחשב צד עכו"ם יש בו קולא כצד ישראל עד שמחמת קולא זו] תמנענו מלהקל בו שיועיל בו ביטול מכח היותו כישראל, שזה אינו כיון שמן הדין באמת דירת צדוקי דירה גמורה, ולא הי' מקום להקל בה בשכירות רעועה, אלא שהנדון להקל בה בשכירות רעועה הוא [תוצאה מהחומרא לדונו כעכו"ם] מכיון שכבר שדינן אצדוקי שם עכו"ם לענין שלא יועיל ביטולו, עבדינן לי'

---

2. א.ה. עיי"ש בשע"ת שמבואר דספירה בפטור איכא פלוגתא אי מהני לברך בשאר הימים, עיי"ש לגבי אונן שספר ואכמ"ל, וכל הוכחת רבינו אינו אלא להצד שספירה בפטור אינה מצטרפת, וק"ל.

3. א.ה. הנה רבינו זצ"ל דחה את הוכחת הק"נ מד' הרא"ש, אך מ"מ לכאו' עדיין אנו מוכרחים לדבריו בכדי ליישב הקושיא שבתחילת סק"ב לגבי ב' חצרות הפתוחות זל"ז, שהרי התם אין קולא תולדה של חומרא, וא"כ איך נוכל להקל, והא הוי תרי קולי דסתרי אהדדי, ומוכרחים אנו לתרץ עפ"י ד' הק"נ, ועי'.

4. א.ה. כוונת רבינו ז"ל לד' הק"נ לגבי פלוגתא דרב ושמואל לזה בשלשול ולזה בזריקה, דלרב מיקרי יד שניהם שווה ואסור לשניהם לטלטל מן הבית לשם, אך מן החצר שרי לשניהם, ולשמואל נותנין לזה שבשלשול שמטלטל מן הבית לשם, ולפ"ד השו"ע סי' שע"ב ס"ו אסור לשני לטלטל אפי' מן החצר לשם, וא"כ יש קולא בדרב לגבי טלטול השני כלי חצר לשם, ולפי שמואל איכא קולא לטלטל לזה שבזריקה מן הבית לשם, וזה תרי קולי דסתרי אהדדי וא"כ א"א להקל. ובקרבן נתנאל כתב לדון בזה להקל מחמת כללא דכל המיקל בעירוב, וע"ז כתב רבינו דלשו"ע אין מקום לדון בזה דהא הוי תרי קולי דסתרי אהדדי. ואמנם לק"נ גופיה י"ל דנקל למאן דשכיח יותר, דהיינו לזה שבנחת יותר, ועי', אך עכ"פ לד' רבינו ליתא להך כללא, וא"כ הכא אין לנו להקל לאף א'. והנה יעוי' בסי' שע"ב מ"ב סקנ"ב דמבו' דההיתר לטלטל מן הבית לזה שבנחת, והאיסור לטלטל מן החצר לזה שבקשה, תלויין זב"ז, וא"כ לכאו' שייך להקל ולהחמיר בתולדתו. אלא דמבו' שם שאי"ז קולא היוצא מן החומרא, אלא להיפך חומרא היוצא מן הקולא, שא"א לנו להתיר לזה שבנחת אם לא נאסור על זה שבקשה, וא"כ חזרנו לכלל דתרי קולי דסתרי אהדדי שביכולתנו להתחיל מכל קולא, ואדרבה להחמיר באידך גיסא, ואין סיבה להקל בזה יותר מזה וא"כ ממילא נחמיר בשניהם, ולא דמי לגוונא שקולא היא תוצאה מן החומרא, שלולי החומרא אין סיבה לקולא, דבזה הוא שכתב רבינו ז"ל לעיל דכיון שהקלנו לא נמצא סיבה ליצור קולא שניה, וכאשר האריך רבינו ז"ל לעיל. ודו"ק היטב.

כעכו"ם לכל מילי, והילכך כיון שהוכרע שמהני ביטולו אין מקום לדון בקולא זו וכמש"כ לעיל [ובודאי שאין הפסד קולא זו סיבה להמנע מלהקל לדון בו כישראל לגבי ביטול, שאי"ז נחשב שאנו מחמירים עי"ז בשכירות, אלא שע"י הקולא לדונו כישראל לגבי ביטול ממילא אין מקום לדון כלל לגבי שכירות ונשאר כעיקר הדין], אלא שהרא"ש דן אשכירות גמורה שמהני מן הדין, ובזה השיב הרא"ש בשתים, חדא דזו הא מהניא גם בישראל, ותו דאין זו קולא לגבי ביטול.

ודעת מהר"ם אינה כן וס"ל שאפי' בכה"ג אמרינן לדינא דהוי תרי קולי דסתרי אהדדי [דבאמת מהר"ם נתכוין מחמת הקולא דשכירות רעועה שהיא תוצאה מהחומרא, ואעפ"כ ס"ל דנחשב כתרי קולות דסתרי אהדדי], אע"ג דהקולא בנוי' על החומרא שבאידך גיסא, דנהי דהחומרא בטלה לגבי עצמה, לגבי תוצאתה הקלה חוזרת וניעורה, ובאמת לדידי' מצי למינקט נמי קולא דהיד אליהו [דהיינו לענין אם אוסר על ישראל יחידי], אלא שחד מתרתי נקט[5].

אך ז"א, דלפי"ז ליתא פלוגתא בין מהר"ם והרא"ש, דלכו"ע שכירות גמורה מהני בישראל ושכירות רעועה לא מהני, אבל בשו"ע סי' ש"פ ס"ב תני לה בפלוגתא, מיהו כבר המג"א שם נטה מדברי השו"ע יעו"ש.

ואמנם דברי מהר"ם צ"ע, שלכאו' דבריו סתרי אהדדי, דגבי צדוקי חשבינן את תוצאת החומרא כשהוא עכו"ם כאשר יש בה קולא לענין שכירות כקולא המונעת להקל בעיקר הנידון מכח תרי קולי דסתרי אהדדי, ובספ"ב [לגבי קרפף הנ"ל] הקיל בספק כרמלית אע"ג שיש בהצד שהיא כרמלית תוצאה לקולא לענין טלטול לכרמלית אחרת, ומאי שנא, וצ"ע. ואין נראה לחלק לענין זה לומר דאזלינן בתר האופן שסדרו בגמ' את הפלוגתא, וגם מהרא"ש פ"ו סי' ט"ו בשם מהר"ם מבואר דאין בזה נפקותא.

ובשעה"צ סי' שס"ו אות נ"ב הביא דעת הרא"ש דכיון דקיי"ל דאשה המקבלת פרס אינה צריכה לערב, אינה יכולה לזכות לאחרים כיון שידה כידו וליכא מיגו דזכי לנפשה, והקשה עליו הא באמת איכא חד תנא דס"ל דהמקבלת פרס צריכה עירוב, אלא שמקלינן שהלכה כדברי המיקל בעירוב, וא"כ לענין זיכוי דנפקא מינה חומרא נימא להיפך דהלכה כמאן דאוסר בנשים ומהני זכייתה מכח מיגו, אמנם לפמש"כ כיון שיסוד זכייתה לאחרים רק על סמך שנימא דאוסרת [ומשום דמבו' בסוגיא נדרים פח: ותו' עירובין עט: שאין לה יד לזכות, אלא דאמרינן מיגו דזכי לנפשה שהיא צריכה עירוב זכי נמי לאחריני, וא"כ נמצא שהקולא לזכות על ידה הוא תוצאה מהחומרא להצריכה עירוב], וזה הוכרע לקולא שאינה צריכה עירוב דהלכה כדברי המיקל, וממילא לא תוכל לזכות אע"ג דהשתא נפיק מינה חומרא.

חילוק בין ספק דרבנן לכל המיקל בעירוב לענין תרי קולות שקולא אחת תוצאה מהחומרא

ד. והנה במש"כ דהא דמחמרינן בתרי קולי דסתרי אהדדי, לא איתמר אלא כשבכל צד יש קולא וחומרא בפני עצמו, ולא כשהקולא בצד השני מיוסדת רק על ההכרעה לחומרא שבצד הראשון, שאז שפיר מקלינן כצד הראשון, נראה שיש לחלק בזה, דלא נימא כן אלא כשאנו דנין על כללא דהלכה כדברי המיקל בעירוב, אבל לענין כללא דמקלינן בעלמא בספיקות בדברי סופרים, התם בכל ענין אמרינן דאם יש תרי קולי דסתרי אהדדי, מחמרינן בתרוייהו.

וטעמא, שהרי חלוק דין הלכה כדברי המיקל בעירוב שהוא הכרעת הדין המיקל ולא רק קולא מספק, שהרי מקילינן אף ביחיד במקום רבים וכמש"כ בחזו"א בליקוטים לעירובין סי' ד' סק"י, והילכך שפיר אמרינן דאין לחוש שאם נקל כחד תנא יבואו גם להקל כאידך תנא, דמאי חזית, וממילא מתעביד איסורא כיון שאין לדון להקל כאידך תנא שכבר הוכרע הדין לענין הדין שהוא צריך להיות סיבת הקולא, כיון שבסיבה זו הקולא מטה לאידך גיסא, אבל בספיקא דרבנן לקולא נתבאר באורך באות א' שאין כאן הכרעת הדין אלא שמספק מקילים [א"כ שפיר נצטרך להקל אף בקולא היוצאת מן החומרא, כיון שגם מה שהקלנו תחילה לא היה בגדר הכרעה אלא הנהגת תליה כשהיה הנהגת קולא כצד ההוא, אך כשהנהגת הקולא הוא כצד השני נהג קולא כצד השני, וממילא הדר הדין שכבר א"א להקל כלל דנצטרך להקל קולות הסותרות זל"ז].

הוכחות דיש חילוק בין גדר ההלכה דספיקא דרבנן לקולא שזה רק בתורת הנהגה, לקולא לגדר דינא דכל המיקל בעירוב שזה הכרעה כהמיקל

ה. ועי' בגליון הגרע"א או"ח סי' תמ"ג לענין הא דהקיל המג"א לסמוך כששכח [למכור את חמצו והגיע זמן איסורו לפי שעות זמניות, דמ"מ יכול לסמוך] על דעת תה"ד דשעות דחמץ אינן של שעה זמנית אלא של אחד מכ"ד במעל"ע, ולמכור לנכרי כל שיותר משעה לפני חצות, ודן הגרע"א דנהי דלענין דרבנן סמכינן להקל, אבל אח"כ הנדון בדאו' [שיהא נפק"מ מהך מכירה לשעות שאסור מדאו'], אי מכירתו מכירה או לא ועובר על ב"י. והנה נראה דלענין כללא דהלכה כדברי המיקל בעירוב, בכה"ג ודאי אין לחוש אף אם יתגלגל לדאו' כיון שכן היא הכרעת ההלכה. ודוקא בהא דקיי"ל בעלמא דמקילינן בד"ס הוא דיש להחמיר בנתגלגל לדאו', כיון שאינו הכרעת הדין אלא דשבקינן מספק, ועי' ברמב"ן בסהמ"צ שורש א'.

ובתוס' עירובין מ"ו א', ד"ה דאמר כתבו דאף אי תחומין דאו' נמי מקלינן מכח דינא דהלכה כדברי המיקל בעירוב, וברמב"ן בתוה"א ענין אבילות פליג עלייהו, ועי' ריב"ש סי' ת"ה. ודעת תוס' צ"ל דכללא דריב"ל הוא הכרעה בכל הפלוגתות של התנאים שלפניו, שאחר שעיין בכולן מצא שהדין בכולן עם המיקל, ולפי"ז דוקא בתנאי ולא באמוראי. עי' ברא"ש פ"ב דעירובין שדן בזה. ואפשר שדעת תוס' שיש הללמ"ס להקל בספק עירוב וכמו בערלה, ולפי"ז גם בבעיא דלא איפשטא, אבל דרך זו צ"ע הא מחמרינן בספק במציאות של תחומין דאורייתא כמבואר בפ"ג דעירובין. [עי' דף לו. וממילא מוכרח לומר כדרך הקודמת דכך בדק וראה שכל המחלוקות הוכרעו להקל, וא"כ בודאי מסתברא שבכל הנך מחלוקות הוכרע הדבר לגמרי להקל].

וניחא לפי"ז מה שתמה בבית מאיר סי' ת"ד אהא דקיי"ל [ברמ"א שם סי' ת"ד] דאף בספק למטה מי' ספק למעלה מי' שרי, הא הוי ספק ספיקא להחמיר [שהרי גם בוודאי שבת למעלה מי' הוה ספיקא, ומקילים מדין ספק דרבנן לקולא, וא"כ בספק למעלה מי' הוה ס"ס ונצטרך להחמיר, אך לפי מה שנתבאר א"ש], כיון דשריותא דאין תחומין למעלה מעשרה היא בתורת ודאי [לפי שהוא מכח כללא דכל המיקל בעירוב שהוא גדר של הכרעה וכנ"ל], מיהו לפמש"כ הרשב"א [המובא בב"י סימן ת"ד] דבאיכא חזקת תחום בית לא שרינן מספיקא, [מוכח מזה] דהוא היתר רק מכח ספק [ודברי הרשב"א צ"ע מאי שייך הכא חזקת איסור, הא אין אנו דנין על השתנות מצב דלגיסא דאין תחומין למעלה מעשרה מתחילת קניית שביתתו הותר לצאת למעלה מעשרה], ולדידי' אי מחמרינן בעלמא בס"ס באיסור דרבנן, גם בתחומין יש להחמיר, וצ"ע לדעת הרשב"א אמאי שרינן [בחפצי הפקר (בדף מ"ו ע"א) מחמת כללא דכל המיקל בעירוב], הא הוי תרי קולי דסתרי אהדדי [ואליבא דהרשב"א שכללא דכל המיקל בעירוב אינו הכרעה, לכאו' א"א לתרץ דמשום דקולא אחת תולדה מן החומרא שזה תירוץ רק אם זה הכרעה ולא אם זה הנהגה ותלייה], וכמש"כ בדעת הרא"ש].

ועי' בהגרע"א שם [בסי' תמ"ג] שכתב בתי' ב' וז"ל: גם י"ל כיון דבאמת הוי ס' דרבנן לענין הנאה, וכיון דס' דרבנן לקולא הוי כמו ודאי מותר בהנאה והוי מכירה מעליא, עכ"ל. ונראה דאין ללמוד מדבריו בהך תירוצא דהא דמקילינן בדרבנן בעלמא הוא הכרעת הדין, דאף אי נימא דשבקינן להקל מספק, מ"מ כיון שביטול מכירתו רק מכח איסור הנאתו, וכיון ששימושו בהיתר חשיב שפיר שלו.

והילכך אכתי יש לדון להקל בד"ס אף כשהקולא בצד אחד תוצאת החומרא שבצד שני, כיון שלא הוכרע הדין בהחלט דלא כחומרא, וכיון שכן חוזר וניעור דין תרי קולי דסתרי אהדדי, ויש להחמיר בתרוייהו.

נפק"מ לפי כ"ז ביסודו של הקרבן נתנאל דבפלוגתא בעירובין הלכה כדברי המיקל, ובבעיא דלא אפשיטא אינו אלא מצד ספיקא דרבנן לקולא

ו. ובזה נתיישבו דברי הרא"ש פ"ד דעירובין סי' ג', שכתב אהא דמספקא לן אי יש לתחומין למעלה מעשרה או לא, דלא איפשטא ועבדינן לחומרא, וברבינו ירוחם כ' שלא ירד לסוף דעתו, ובק"נ כ' דבספיקא שפיר מחמרינן דלא איתמר בזה כללא דהל' כדברי המיקל בעירוב, אמנם אכתי צ"ע הא מ"מ הוי דרבנן, ובבעיא דלא איפשטא בדרבנן דעת הרא"ש להקל, עי' רא"ש שבת פ"ו סי' ט"ו, וזו תמיהת רבינו ירוחם. ואין לומר דתחומין מיקרי דשיל"מ, עי' תוס' מ"ה ב' ד"ה איבעית. אמנם לפמש"כ ניחא, דבאמת הנידון אם יש תחומין למעלה מעשרה הא בכל צד יש קולא וחומרא, דאם אין תחומין לא קנה שביתה למעלה מעשרה, כמבואר שאיסור הליכה למעלה מעשרה וקניית שביתה למעלה מעשרה הוא נידון אחד, ושביתתו אח"כ חיילא במקומו השני, ולא יוכל ללכת אלפים ממקומו ראשון, ואם יקנה במקומו ראשון, לא יוכל ללכת ממקומו שני, והילכך א"א לן להקל לענין הליכה למעלה מעשרה או לענין שיקנה שביתה מקומו שני, כיון שיש גם להקל לענין שיקנה שביתה במקומו ראשון, ואע"ג דלענין כללא דהלכה כדברי המיקל בעירוב לא מבטלינן לה מכח תרי קולי כה"ג וכמש"כ לעיל, דהא פסקינן כרבנן דאין חפצי הפקר קונין שביתה, אע"ג דתצא חומרא שהמקום בשעת הזכי' יהא מקום השביתה ולא המקום הראשון, התם הוא מטעמא דכתיבנא שכיון שלענין מצב חפץ ההפקר במקומו הראשון הוכרע דין שאין לו שביתה, והכא הוא בעי' דלא איפשטא, שאני. [והטעם דלגבי נידון למעלה מי' שייכא לדין ספיקא דרבנן, ובחפצי הפקר תליא בנידון כל המיקל בעירוב, מבואר שם בק"נ דהרא"ש ס"ל דרק בפלוגתא נאמר הך כללא, אך בבעיא דלא אפשיטא לא נאמר כלל זה, ולא נשאר אלא כללא דספד"ר, וחלוקים הם ממילא לענין תרי קולי שא' תוצאת החומרא שבצדו וכמוש"נ].

[ודע דמש"כ דאיכא חומרא בגיסא דאין תחומין למעלה מעשרה, הוא לא רק באדם אלא גם בכלים אף למאי דקיי"ל דחפצי הפקר אין קונין שביתה, דנראה דחפץ ראובן שהי' מחצית השבת למעלה מעשרה וקנאו שמעון והורידו למטה מעשרה, תחומו כרגלי שמעון, דבהיות החפץ למעלה מעשרה לא חייל עליו דין כרגלי הבעלים, וזה יש ללמוד מדין מעינות הנובעין דקיי"ל [בסי' ש"ז סעיף ט"ו] דאף ביחיד דינא הכי [דאם אדם אחר שאינו בעל המעיין ממלא באמצע שבת מן המעיין, הרי המים כרגלי הממלא, אף שבכניסת שבת היה בבעלות הבעלים לפי שאז לא קנו שביתה כדין מעיינות דניידי, וה"נ יהא בחפצים הנמצאים למעלה מי' בביה"ש]].

הערה על כל הנ"ל מד' הפמ"ג הנ"ל סק"א

ז. אבל באמת לפי מה שכתבנו באות ד' בשם הפמ"ג דמספק טבל לחלה אפשר לתקן טבל ודאי מפאת ספיקא לקולא, חזינן דלא כדברינו, דלדברינו הי' צריך להחמיר בשניהם [שהרי אין זה אלא מכח ספק דרבנן, והרי נמצא שיש כאן קולא בכל צד, דקולא בחד צד שלא להפריש עליו, וקולא באידך גיסא שפוטר טבל ודאי, וממילא יש לנו להחמיר בב' הצדדים כי א"א להקל בשניהם, וא"א להקל רק בקולא אחת[6]], והנה להפמ"ג בספק כרמלית שמקלינן דהוי רה"י אפשר לטלטל ממנה לכרמלית אחרת [דהרי לדבריו מקילים בב' הקולות ודלא כמוש"נ], [רק מפאת הלכה כדברי המיקל בעירוב יש לחלק וכדחילקנו [שבעירוב איכא הכרעה, וממילא א"א להקל אח"כ בחומרא היוצאת מקולא זו], אך הא המהר"ם לא ס"ל כן וכדכתבנו לעיל], וצ"ע בכל זה.

תמיהות על עיקר הך כללא דתרי קולי דסתרי אהדדי

ח. ובעיקר הך כללא המבואר בדברי קמאי דבתרי קולי דסתרי אהדדי לא מקלינן הן בדברי סופרים דעלמא והן בעירובין, יש לתמוה לפי"ז במש"כ במ"ב סי' שע"ב ס"ק קכ"ד לענין הנידון אי בעינן בטול לעולם או סגי בבטול לשבת אחת, שיש לסמוך להקל כיון שהוא ד"ס, ואם רצו מערבין יחד ואם רצו מערבין ב', והא הוי תרי קולי דסתרי אהדדי, שאם בעינן ביטול לעולם אין מערבין שנים, ואם סגי בביטול לזמן אין מערבין אחד, וצ"ע.

וכן י"ל בפיסקא דהא"ר המובא בשעה"צ סי' שס"ו אות י"ג [לגבי בית שאין בו דע"ד מרובעות ויש בו כדי לרבע דע"ד, שדעת הא"ר שאפשר ליתן עירוב כולם בתוכו מכח ספק דרבנן להקל עיי"ש], והרי הנדון נמי אם בית זה אוסר על החצר וחייב לערב [וא"כ יש כאן ב' קולות דסתרי אהדדי], וצ"ע.

ומיהו עיקר האי כללא צ"ע מהא דמקלינן ס"פ הדר [באחד שהניח ב' עירובין לב' בנ"א] בבהשמ"ש [לא' נאכל קודם סוף ביה"ש ולשני הניח רק בסוף ביה"ש, דקיי"ל דמקילים] לתרוייהו היכא דלא מינכרא מילתא [שבאו לישאל בזאח"ז], אע"ג דסתרי אהדדי, וצ"ע לחלק בין ספיקא דדינא לספק במציאות, וגם נראה דבשהמ"ש הוא סד"ד. [וצ"ע].

---

5. א.ה. לכאו' אחרי שמהר"ם לא ס"ל כיסוד הנ"ל, חזרנו לד' הק"נ שביאר הטעם שנקט מהר"ם קולא זו ולא קולא דאוסר על היחיד מחמת דנקט קולא דשכיחא וכנ"ל סק"ב, וחזרנו למקור להך סברא, ואילו ס"ל לרבינו לדחות כל עיקר קושיית היד אליהו מחמת דחדא מתרתי נקט לא היה צריך לכל האריכות שהאריך עד הנה, ועי'.

6. א.ה. הנה בנדון הפמ"ג לכאו' אי"ז חומרא היוצאת מן הקולא ושפיר הוו תרי קולי דסתרי אהדדי, וא"כ ד' הפמ"ג תמוהין לכאו' גם ללא כל ד' רבינו דהא הקילו בשניהם, וזה נגד כללא דתרי קולי דסתרי אהדדי, וצע"ג.

מקור הלכה

הגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א
רב ביהמ"ד "חניכי הישיבות" בית וגן ומרבני בית ההוראה "אהבת שלום"

הערות והארות במלאכת הוצאה ועירוב חצירות

פתיחה למלאכת הוצאה

מלאכת הוצאה חמורה היא אצל חז"ל עד שהקדישו לזה רוב מס' שבת וכל מס' עירובין, ומה שנקטו התוס' לשון שהוצאה מלאכה גרועה, הכונה שאין אנו משיגים הטעם למה היא מלאכה, שהרי בכל מלאכה האדם פועל מתקן ויוצר, ובהוצאה הרי לא עשה כלום, ומ"מ בודאי חומרתה ככל הל"ט מלאכות.

א. טלטול מים שעל גופו ובגדיו

כתב השו"ע בסי' ש"א סעיף מ"ט: מותר לרחוץ ידיו בנהר בשבת, ובלבד שלא יוציאם עם המים שעליהם חוץ לנהר ד"א, ובמ"ב הוסיף שאם על שפתו היה רשות הרבים אסור להוציא היד כלל, אלא ינגבם מתחילה היטב זו בזו עד שיסורו המים כי הנהר הוא כרמלית, ואסור להוציא מכרמלית לרשות הרבים. והנה בסעיף מ"ה כתב השו"ע מי שנשרו כליו במים הולך בהם ואינו חושש שמא יבוא לידי סחיטה, ויש להבין מ"ש מים שבבגדיו ממים שעל ידיו דלא חשש השו"ע לאיסור הוצאה במים שבבגדיו.

והנה בסי' שכ"ו ס"ז כתב השו"ע: הרוחץ בנהר צריך שינגב גופו יפה כשעולה מהנהר מפני שלא ישארו המים עליו ויטלטלם ד"א בכרמלית, לפי שהעולה מן הרחיצה יש ריבוי מים על גופו, אבל ההולך ברה"ר ומטר סוחף על ראשו ועל לבושו לא הקפידו בו. ובטעם החילוק כתב הב"י דמי הגשמים לפי שהם מועטים לא גזרו עליהם. והט"ז הקשה עליו דעינינו הרואות שיש ריבוי מים מן המטר על לבוש האדם ממה שיש על גופו כשעולה מן הרחצה, וע"ש מש"פ להקל גם במים מרובים, וע"ע בפמ"ג.

ולבאר דעת הב"י נראה בהקדם מש"כ השו"ע בסי' שי"ב ס"ח אסור לצאת בברזא אפי' תחובה כולה בגוף, וכתב המ"ב שכיון שמכניסה תדיר כדי לחזור ולהוציאה אינה בטילה אצל הגוף, וה"ז כמוציא בפיו ומרפקו דאסור מדברי סופרים. אבל דבר הבלוע בגוף מותר לצאת בו, כגון לקלוע מרגלית או זהב ולצאת בו לרה"ר, ומבואר דדבר הבלוע בגוף נידון כבטל אליו, ועד"ז יל"פ בדברי הב"י דמה שנבלע בלבושו אין בו הוצאה משום שבלועים הם בבגד ואינם ניכרים, והו"ל טפלים ובטלים לבגד, ומה שיש גם על גופו בזה כתב הב"י דהם מועטים. ועפ"ז א"ש דהבא בכליו במים אינו חושש להוצאת המים, משא"כ העולה מן הנהר שיש מים מרובים על גופו.

ב. הוצאת קטן בחצר שאינה מעורבת

בשו"ע סי' ש"ח סע' מ"א כתב: האשה מדדה את בנה אפי' ברה"ר ובלבד שלא תגררהו, ובמ"ב דהו"ל כמי שנושאתו, וקטן שאין יכול לילך בעצמו כלל חייב לרוב הפוסקים כשנושאו בר"ה (ואיסור דרבנן יש בכל אופן כמבואר שם). ויש לדון באופן נשיאת קטן בחצירות שאינן מעורבות [כגון שיש עירוב המתוקן כדין אבל יש שם מחללי שבת, וכמשי"ת להלן].

והנה בסי' שע"ב ס"א כתב השו"ע: גגין וחצירות וקרפיפות כולם רשות אחת הם לכלים ששבתו בתוכן שמותר לטלטלם מזה לזה וכו', כלומר דכלים ששבתו בחצר מותר להעביר מחצר לחצר, ובחזו"א סי' צ' סק"א מבואר דחדרי הבית שאין אוכלים שם הו"ל חצר לענין זה. אולם נקיטת הפוסקים כסתימת המ"ב שכל חדרי הבית ואף המרפסות עד פתח הבית מקרי בית לענין זה, ולכן כל מה שמחוץ לבית משקיעה"ח עד צאה"כ מותר להעביר מחצר לחצר, אבל אסור להכניס מחצר לבית.

והנה בביאוה"ל שם ד"ה לחצר אחרת הביא מהבית מאיר דבגדים שלבוש בהם בביהש"מ בבית לא מיקרו כלים ששבתו בבית, דכיון שהיה לבוש בהם בטלים לגבי גופו, ומבואר בזה דעל גוף האדם לא נקבע שהיתה השהיה בבית. ולכאורה לפ"ז תינוק שהיה בבית בביהש"מ וזחל לחוץ או מישהו הוציאו, יהיה מותר לטלטלו מחצר לחצר כיון שלא היה לו שביתה בבית.

אולם יש לדחות מעצם הנידון של הבית מאיר הנ"ל עם הרעק"א שדנו בתינוק בן ח' ימים שהובא מבית לבית דרך חצר שאינה מעורבת, דהרעק"א סבר לאסור טלטולו יותר מד"א כיון ששבת בבית, והבית מאיר התיר כיון שבבית לא נתנו דין חצר כלל דליהוי בכלל הגזירה של חז"ל שדנו חצר שאינה מעורבת כרה"ר [והעתיקו הביאוה"ל בד"ה שמא יטלטל בסופו]. הנה חזינן שלא מצא היתר רק מכיון שבית שאני מחצר, אבל הא הוה פשיטא להו דמקרי שבת בבית. הרי לנו דס"ל דתינוק יש לו שביתה בבית. אכן יש לדון דדוקא תינוק בעריסתו, אבל תינוק שיכול לזחול ולצאת בכוחות עצמו אין לו שביתה, וכיון שיצא מהבית שוב מותר לטלטלו מחצר לחצר.

ג. שכירות משר העיר לצורך עירובי חצירות

חז"ל תיקנו עירוב חצירות לעשות כל החצירות כחצר אחת, אולם דירת עכו"ם אוסרת, וה"ה כל מי שאינו מודה בעירוב. והנה כתב הרמ"א בסי' שצ"א ס"ב דלענין להוציא מבית ישראל לחצר וכן להכניס (מלבד לבית האינו יהודי), מועיל לשכור משר העיר כיון שהוא יכול לסלק מי שירצה משם גם את האינם יהודים. אכן נראה שכהיום אי"ז שייך, כי אין לשר העיר רשות לעשות דברים במבואות לצרכו ולפי רצונו אלא לצורך בני העיר בלבד, וא"כ עדיין לא נחשב כמו אותו הפריץ שסמך עליו הרמ"א ששם היה לו הכח לעשות כל מה שירצה.

מתוך שיעורים שנאמרו בביהכנ"ס חניכי הישיבות בית וגן

נערך ע"י הרה"ג יהודה קיסטר שליט"א

הגהות והערות על סדר המשנ"ב
מאת הגאון רבי נתן הכהן קופשיץ שליט"א
מרא דאתרא הקריה החרדית בית שמש
ומרבני בית ההוראה "אהבת שלום"

סימן שפ"א

ביטול רשות יחיד אצל יחיד

סימן שפ"א סעיף ז' ביאוה"ל ד"ה ואז מותר: עיין שם שמביא שיטת ר"י שהם דברי רמ"א כאן, ומפרש בהדיא משום דיחיד לגבי יחיד מיקרי אורח - ועי' חזו"א סי' פ"ה סק"ו דכתב דמדברי התוס' אין הכרע אם יחיד לגבי יחיד נעשה אורח, ועי' חזו"א סי' צ"ח.

סימן שפ"ב

עכו"ם הדר בחצר שדרים בו ישראלים בב' חדרים שבבית אחד

סימן שפ"ב סעיף א' שעה"צ אות ב': ועיין בפמ"ג שמסתפק קצת אם דוקא בב' בתים או ה"ה בשני חדרים כיון שאוסרין זה ע"ז - אינו מובן צד הספק דמאיזה טעם יש להתיר בב' חדרים כיון דהוו שנים וגם אוסרים זע"ז.

ב' ישראלים שאין אוסרים זה על זה הדרים בחצר עם העכו"ם אם חשיב כשנים

סימן שפ"ב סעיף א' משנ"ב ס"ק ג': לאפוקי במקום שאינם אוסרים זה על זה כגון אב ובניו שמקבלים פרס מאתו - עי' לק' רמ"א בסוף הסעיף ובה"ל ד"ה אע"פ שיש לו. ועי' שעה"צ כאן אות ג'.

אב ובניו המקבלים פרס מאתו הדרים בחצר עם העכו"ם אם חשיב כשנים

סימן שפ"ב סעיף א' שעה"צ אות ג': אכן מדברי ת' הרא"ש כלל כ"א סעיף ד' משמע קצת כדברי הב"י וצ"ע - עי' בב"מ שכ' דהרא"ש לא ענה לו על השאלה אי מיקרי כב' או כא' ע"כ. אבל מדברי השאלה שהוא מהטור דהוא שואל רק משום דשכיחי דדיירי, אבל משום בתים משמע דס"ל ודאי דמקרי בית א' כהב"י (ועי' לק' בה"ל ד"ה אע"פ שיש לו).

תיקון בבה"ל

סימן שפ"ב סעיף א' ביאוה"ל ד"ה אז הנכרי אוסר עליהם: למה - שמה.

ביטול רשות בב' ישראלים הדרים עם עכו"ם בחצר

סימן שפ"ב סעיף א' ביאוה"ל ד"ה ואינו מועיל שיבטל העכו"ם וכו': וה"ה דאינו מועיל אם בטלו הישראלים רשותם להעכו"ם - צ"ע דלמאי נ"מ, דאפי' יוכלו לבטל יהיו אסורים כיון שהם רבים, ואין רבים נעשים אורחים כמבואר סי' ש"פ ס"ד.

עירוב חצרות אם מועיל שיעשה גם אחר השכירות מהגוי

סימן שפ"ב סעיף א' ביאוה"ל ד"ה צריך שישכירו וכו': השו"ע לא ביאר אם השכירות מהעכו"ם צריך להיות קודם הע"ח דוקא או שפיר דמי אף אח"כ - וע"ע לק' ס"ט בה"ל ד"ה בשביל כולן.

שכר מגוי ונגמר זמן השכירות אם צריך לחזור ולערב

סימן שפ"ב סעיף א' ביאוה"ל ד"ה צריך שישכירו: וגם בהא דלקמן ס"ז י"ל דמה שכתוב בשו"ע דצריך לחזור ולעשות עירוב - עי' חזו"א סי' צ' סקכ"ט.

מה שצריך לערב שנית כשכלה זמן השכירות מהגוי

סימן שפ"ב סעיף א' ביאוה"ל ד"ה צריך שישכירו: ומצאתי בבית מאיר שנשאר בצ"ע על הא דס"ז דהרי עכ"פ משותפין בפת קודם השבת - העיר ריא"פ דאפשל"ל דבס"ז מיירי בשיירי עירוב דמשום משותפין בפת ליכא כיון שאין שיעור.

בעה"ב המשכיר בתים לישראלים ולנכרי אם אוסר עליהם הנכרי כשאין הבעה"ב דר עמהם

סימן שפ"ב סעיף א' ביאוה"ל ד"ה אינו אוסר עליו: ולפ"ז באם אין בעה"ב דר שם בעצמו כלל רק השכיר את חצרו לישראלים אחרים וגם לנכרי אפשר דבזה לא שייך טעם הרמ"א דלא השכיר אדעתא וכו' - לכאורה לפי טעם ב' דהרשב"א שהביא במ"ב סק"ז [שלא גזרו חכמים בדבר שאינו מצוי] שייך גם באינו דר, ועי' שעה"צ ו' ובמש"כ בגליון.

בטעם דישראל שהשכיר ביתו לגוי אינו אוסר עליו

סימן שפ"ב סעיף א' שעה"צ אות ו': ולא נקט רק טעם זה האחרון לבד ועיין בא"ר - ועי' בהגהת חת"ס על שו"ע דהעיקר כטעם הרמ"א, ומשום זה אסר במכר דלטעם הרשב"א גם במכר יש להתיר. שו"ר בתשו' חת"ס סי' צ"ב או"ח דצריך ב' הטעמים, עי"ש דמקשה על טעם הרמ"א כמו שמקשה הב"מ הכי עי"ש. ועיין בה"ל כאן ד"ה אינו. וע"ע לק' סי' שפ"ד בה"ל ד"ה אינו באמצע דבריו. ועי' חזו"א סי' צ' סקל"א בביאור דלא השאילה לו אדעתא דהכי עי"ש.

ישראל המשכיר דירתו לגוי אם הגוי אוסר עליו

סימן שפ"ב סעיף א' משנ"ב ס"ק ז': ועיין מה שהארכנו בזה בסי' שפ"ד בביאור הלכה - ד"ה אינו אוסר.

ישראל השוכר דירה בחצר של הגוי מתי א"צ לשכור מהגוי

סימן שפ"ב סעיף א' משנ"ב ס"ק י': ומיירי שיש לו להעכו"ם חדר מיוחד, דאם יש לו רשות לישראל להשתמש בכל הבית לא גרע משכירו ולקיטו של העכו"ם - לפי מש"כ במ"ב ס"ק מ"ג אפי' אם יש לשניהם רשות רק בחצר א'.

השוכר דירה בחצר של הגוי ויש לו רשות השתמשות בכל הבית

סימן שפ"ב סעיף א' משנ"ב ס"ק י': דאם יש לו רשות לישראל להשתמש בכל הבית לא גרע משכירו ולקיטו של העכו"ם ולא יצטרך לשכור רשותו - היינו לדעה ב' בסעיף י"ב, אבל לדעה א' הוא יצטרך להשכיר את רשות הנכרי וגם ליתן עירוב, ולפמש"כ המ"ב בסט"ו סקנ"א בשם הרבה פוסקים לא מקרי שכירו ולקיטו כלל וצריך לשכור מהעכו"ם דוקא, עי"ש.

ב' ישראלים שיש להם תפיסה א' על חבירו הדרים בחצר עם עכו"ם

סימן שפ"ב סעיף א' ביאוה"ל ד"ה אע"פ שיש לו תפיסה וכו': ועיין בביאור הגר"א ס"ק ו' שתמה על דין זה - עי' לעיל סי' ש"ע ס"ב ברמ"א ולק' סי' שפ"ד ס"ב, ועי' חזו"א סי' צ' סקל"ט מ', ועי' בב"מ סי' שפ"ב סי"ז.

ב' ישראלים שאינם אוסרים זה ע"ז אם עכו"ם הדר עמם אוסר עליהם

סימן שפ"ב סעיף א' ביאוה"ל ד"ה אע"פ שיש לו תפיסה וכו': וכללא הוא דכל שאין אוסרים זה ע"ז לא הצריכו חכמים לשכור מהעכו"ם וכו', ועיין בדמשק אליעזר ס"ק ו' שיישב קצת דברי הרמ"א - עי' שעה"צ לעיל אות ג'.

תיקון בשעה"צ

סימן שפ"ב סעיף ג' שעה"צ אות י"ד: שצ"ה - שצ"א.

טלטול מבית לבית של ישראל שעירבו דרך פתח שביניהם כשיש עכו"ם בחצר

סימן שפ"ב סעיף ג' ביאוה"ל ד"ה וא"צ לשכור מהעכו"ם: אכן מדברי הגר"א סק"ח שכתב דדרך מבוי אסור ע"ש מוכח דבשו"ע מיירי במקום שאוסרים זה ע"ז במבוי, ואפ"ה התיר המחבר להוציא דרך חלון או פתח, ומ"מ לדינא נראה דיש להחמיר בכגון זה - עי' לק' מ"ב ס"ק ע"ד סתם כהגר"א, ובהגר"א מבואר דמותר, וצ"ע. ועי' מ"ב סי' ש"צ סק"ט ושעה"צ ג' דגם כתב דמותר מחצר לחצר אף דאסור במבוי, וצ"ע.

שכירות בפחות משו"פ

סימן שפ"ב סעיף ה' משנ"ב ס"ק כ"א: אבל מישראל אם ירצה לשכור ממנו רשותו לא מהני בפחות משוה פרוטה - עי' חזו"א סי' פ"ב סקט"ו דמשמע מיניה דמהני גם בישראל פחות מש"פ עי"ש.

נכרי החוזר בו מהשכירות ששכרו ממנו לזמן מסוים

סימן שפ"ב סעיף ו' שעה"צ אות כ"א: ב"ח וא"ר ובית מאיר ועצי אלמוגים ועוד אחרונים - עי' בה"ל דגם המ"א ס"ל כן, עי"ש. ועי' במחצית השקל שכתב דהב"ח וגם המ"א סוברים כהט"ז דגם בשכרו לזמן יכול לחזור בו במחזיר הדמים, ועי' פמ"ג א"א.

בדעת המג"א אם מהני חזרת דמים בשכירות לזמן

סימן שפ"ב סעיף ו' ביאוה"ל ד"ה כל זמן שאין העכו"ם חוזר וכו': ודלא כמו שכתב בתו"ש שדעת הט"ז ומ"א אחת היא - וכן דעת מחצית השקל.

חזרת העכו"ם מהשכירות כשהשכירות לזמן

סימן שפ"ב סעיף ו' שעה"צ אות כ"ב: ודעת המ"א דקודם שבת ראשונה אם עדיין לא החזיק הישראל בהחצר יכול העכו"ם לחזור - עי' מחה"ש במ"א דגם לזמן הדין כן, אלא דבזמן אפי' אחר שבת ראשונה צריך חזרת דמים.

בדעת הרמ"א דמועיל חזרה מהשכירות ע"י חזרת דמים

סימן שפ"ב סעיף ו' שעה"צ אות כ"ג: ואע"ג דיש מפרשים דבקודם שבת ראשונה מיירי הרמ"א לא העתקנו כן משום דברי הב"ח וא"ר הנ"ל - לפי ביאור המחה"ש גם הב"ח סובר דאפי' קודם שבת ראשונה בסתם מועיל חזרת דמים. ולכאורה כל שכן אלו האחרונים דסוברים דאחר שבת ראשונה אי"צ חזרת דמים, בע"כ דסברי דקודם שבת ראשונה מועיל חזרת דמים. אולם בב"ח אין מוזכר דמים כלל, ואפשר דס"ל דהיכא דמועיל חזרה הוא אף בלא דמים, והיכא דאין מועיל אין מועיל אפי' בחזרת דמים, ועי' היטב.

שכר מגוי ומת

סימן שפ"ב סעיף ז' משנ"ב ס"ק כ"ו: כתב הט"ז אם שכר מעכו"ם ומת והניח יורש אין מועיל מה ששכרו מן המוריש - עי' בחסדי דוד סוף גמ' עירובין בהשמטה ותוספתא דגם סובר כהט"ז ועי"ש.

שכר מהגוי בסתם ומת הגוי

סימן שפ"ב סעיף ז' שעה"צ אות כ"ו: ומ"מ גם זה אינו ברור לפי דברי רמ"א בס"ו דכ"ז שאינו מחזיר הדמים אינו יכול לחזור - לכאורה נידון הט"ז דמיירי אפי' שכרו לזמן דאין מועיל לגבי היורש, אע"פ שצריך להחזיר הדמים, ואפי' לדידן דחולקים עליו הוא משום דס"ל כהאחרונים דבשכרו לזמן אין יכול לחזור אפי' בחזרת דמים כמו שכתב במ"ב סקכ"ו, אבל בסתמא אפי' נסבור כהרמ"א דצריך להחזיר הדמים ג"כ ביורש אין מועיל כמו להט"ז בשכרו לזמן, ודו"ק. ועי' לק' שעה"צ אות כ"ח, עי' היטב, ודו"ק.

שכר מהגוי לזמן מסוים וכלה הזמן

שו"ע סימן שפ"ב סעיף ז': וצריך לחזור ולערב דאין עירוב ראשון חוזר וניעור - עי' בה"ל בס"א ד"ה צריך ובחזו"א סי' צ' סקכ"ט.

מה שעירוב הראשון אינו חוזר וניעור כששוכר שנית מהגוי

סימן שפ"ב סעיף ז' שעה"צ אות כ"ז: ומה שהקשה המ"א על דין זה כבר תרצו האחרונים והעתקנו לקמן בסימן שפ"ג ע"ש - התירוץ ע"ז לא נמצא בסי' שפ"ג, עי"ש בשעה"צ אות ה' דתירץ רק הקושי' מסי' שע"ד [מנסתם הפתח וחזר ונפתח בשבת], רק הבה"ל לעיל ד"ה צריך באמצע דבריו הביא מה שתירצו דכיון דודאי יתבטל לא אמרינן חוזר וניעור, עי"ש.

אחד השוכר בשביל כל בני החצר

סימן שפ"ב סעיף ט' ביאוה"ל ד"ה בשביל כולן: ולכן יכולין אח"כ להתערב יחד - ועי' חזו"א סי' פ"ב סקל"ב דאף אם השוכר לא עירב עמהן אלא ביטל סגי. ועי"ש עוד מש"כ בזה.

שכירות מבני ביתו של העכו"ם

סימן שפ"ב סעיף י"א שעה"צ אות ל"ה: תוספות ס"ה ע"ב ד"ה דלא - וכ"כ ב"י בשם המרדכי.

שכירות מהאורח של העכו"ם

שו"ע סימן שפ"ב סעיף י"א: אבל מאשתו או משכירו ולקיטו שוכרים - וכן מאורח שוכרין, כן כתב החזו"א סי' פ"ב סק"ט דהוי כשכיר ולקיט, ובראייתו שיכול לשאול רשות העכו"ם כמבואר בסי"ב. אמנם לפי המבואר במ"ב סקל"ז דצריך לקנות הרשות כשמשאיל לו, א"כ אין ראי' לאורח דאין לו שום קנין, אמנם החזו"א שם בסקל"ג חולק על המ"ב ודעתו דאין צריך קנין, וא"כ שפיר מביא ראי'.

שכירות משכירו של שכירו של העכו"ם

רמ"א סימן שפ"ב סעיף י"א: ושכירו של שכירו ולקיטו של בעל הבית הוא כשכיר בעל הבית עצמו - עי' בהגר"א דכתב דיש לו רשות להניח כליו של אדונו, וכונתו אע"פ שאין לו רשות להניח כליו של עצמו.

אם שכירו צריך קנין בבית כדי שיוכל להשכיר

סימן שפ"ב סעיף י"ב משנ"ב ס"ק ל"ז: וקונה אותו המקום - עי' חזו"א סי' פ"ב סקל"ג.

אם שכירו צריך להניח חפציו במקום המושאל לו

סימן שפ"ב סעיף י"ב שעה"צ אות מ"ב: עיין ב"י וא"ר וש"א - היינו דא"ר חולק ע"ז, עי' לק' שעה"צ ס"ה.

שכירו שהניח חפציו במקום המושאל לו מהעכו"ם וסלקו אם יכול להשכיר

סימן שפ"ב סעיף י"ב משנ"ב ס"ק ל"ז: ולדעת הרבה פוסקים מהני אע"פ שסילקו אח"כ משם - עי' לק' מ"ב סקס"ד ושעה"צ ס"ה.

שכירו ולקיטו שאינו מבני החצר

סימן שפ"ב סעיף י"ב משנ"ב ס"ק מ"ב: לכאורה משמע דלא צריך לערוב אלא כשהוא מבני החצר - עי' קהלות יעקב זבחים בכורות בליקוטים מש"כ בזה.

יחוד מקום דלא מהני במקום שאלה ושכירות להיות כשכירו ולקיטו

סימן שפ"ב סעיף י"ג ביאוה"ל ד"ה אם ייחד לו מקום וכו': אבל כ"ז שלא מנעו בהדיא אע"ג שהרשה לו להניח כליו בזוית אחת וכו' והב"ח חולק עליו בזה - לכאורה הב"ח והא"ר מיירי רק בחדר א', אבל בזוית יתכן שמודים לב"י, ועי' ב"ח ד"ה ומ"ש וזה תקנתם דמשמע קצת דמודה לב"י בזה, דאל"כ יסתרו דברי ב"ח אהדדי, יעו"ש בד"ה ומ"ש וכן אם ישראל דשם הוא חולק על ב"י, ועי' היטב ודו"ק. ועי' חזו"א סי' צ' סקל"ז דביחד דוקא חדר, אבל בזוית אפי' יחד לו ממש שאין לו רשות להשתמש ג"כ הוי שול"ק, עי"ש בדבריו שצ"ע קצת.

יחוד מקום כשיש לו רשות השתמשות שם אם מועיל כשכירו ולקיטו

סימן שפ"ב סעיף י"ג שעה"צ אות מ"ו: ב"ח וא"ר ותו"ש והגר"א ודלא כב"י - ומחה"ש בדעת מ"א, ועי' פמ"ג.

שכירו שאין הבעה"ב יכול לסלקו

סימן שפ"ב סעיף י"ג משנ"ב ס"ק מ"ג: אבל כשיש לו רשות להשתמש במקום שייחד לו או שיש לו רשות לסלק את הישראל - עי' חזו"א סי' צ' סקל"ד דמבואר בדבריו דבאינו יכול לסלק לא מהני שכירות אפי' יש לו רשות להשתמש בכל הבית, וא"כ ביכול לסלק תלוי אם יחד או לא, וצ"ע בדברי החזו"א.

שכירות משכירו ולקיטו אחר שעבר זמן משמרתו

שו"ע סימן שפ"ב סעיף י"ד: שכרו משכירו ולקיטו לזמן אע"פ שסילקו תוך הזמן מהיות שכירו ולקיטו - עי' חזו"א סי' פ"ב סק"ט ול"ד.

חזרה מהשכירות בלא חזרת דמים כששכר משכירו וסלקו

סימן שפ"ב סעיף י"ד שעה"צ אות מ"ז: כמ"ש שם במ"ב - סקכ"ה.

שכרו ממושל העיר ומת המלך

רמ"א סימן שפ"ב סעיף י"ד: וה"ה אם שכרו מגזבר המלך - אם מת המלך עי' חסדי דוד סוף מסכת עירובין בהשמטה לתוספתא מש"כ תשובה ארוכה בזה, וע"ע חזו"א סי' פ"ב סקל"ד.

שכירות מפקידי חיל שאין להם רשות על העיר

סימן שפ"ב סעיף י"ד ביאוה"ל ד"ה ועדיין אוכל פרס המלך וכו': וא"כ צ"ע מזה על החי"א בכלל ע"ה, והבאתיו לקמן סימן שצ"א במ"ב - סקי"ח.

שכירות רשות על העיר ממי שאין לו רשות על בתי העיר

סימן שפ"ב סעיף י"ד ביאוה"ל ד"ה ועדיין אוכל פרס המלך וכו': וכמש"כ בבה"ל - ד"ה או.

שכר מאחד מפקידי המלך כשהיה גיזבר ונסתלק ממשרתו ועדיין מקבל פרס

סימן שפ"ב סעיף י"ד ביאוה"ל ד"ה ועדיין אוכל פרס המלך וכו': אף שלא השכיר לזמן רק בסתמא בזה מסתבר כפסק הרמ"א די"ל דאע"פ שסילקו המלך מהיות גזבר - עי' חזו"א סי' פ"ב סקל"ה דחולק ע"ז וס"ל דאין מועיל מה שמקבל פרס.

ציון לשעה"צ

סימן שפ"ב סעיף י"ד שעה"צ אות מ"ח: הפמ"ג באות יו"ד - הפמ"ג **א"א** באות יו"ד.

תיקון בבאר הגולה

סימן שפ"ב סעיף ט"ו באה"ג אות צ': תוס' ס"ד - ס"ו.

שכירות כשיש ב' גויים הדרים בבית א'

רמ"א סימן שפ"ב סעיף ט"ו: הגה אם יש לכל אחד דירה בפני עצמו והוא הדין ב' (אינם יהודים) הדרים בכהאי גוונא בבית א' צריך לשכור (משניהם) - עי' חי' הריטב"א ס"ו ע"א, ועי' גאו"י שם.

בטעם שישראל וגוי הדרים בבית אחד לא הוו כאן כשכירו ולקיטו

סימן שפ"ב סעיף ט"ו שעה"צ אות נ"א: וכן באו"ז שממנו הוציא הג"א דינו מבואר נמי כתי' הראשון דבשותפים שכח כל אחד שוה לא מיקרי שכירו ולקיטו - וכן הגהות אשר"י עצמו פרק הדר סי' ט' מביא ב' תירוצי התוס', וע"ע בחי' הריטב"א דב' התירוצים אינם חולקים, אלא דהוא דחה את תירוץ הב' וס"ל רק תירוץ קמא, והריטב"א ס"ל דאפי' יחד לו חדר מהני בשול"ק [וזה הרי כתי' הב' של תוס'] עי"ש.

אם דין ישראל וגוי הדרים בשותפות תליא בדין שני גויים הדרים יחד

סימן שפ"ב סעיף ט"ו שעה"צ אות נ"ב: וכמו שכתב בגאון יעקב עי"ש - דף ס"ו ד"ה ואמר הריטב"א.

בטעם דה' שכירים ולקיטים אינם אוסרים זה על זה

סימן שפ"ב סעיף ט"ז משנ"ב ס"ק נ"ג: אבל לא שיהיה דירתן חשובה דירה שיאסרו זה על זה כשלא עירבו, דבאמת אין דירתן מיוחדת להם שהרי העכו"ם יש לו רשות בהן - עי' חי' הרשב"א דף ע"ג ד"ה הא (השני) דכתב הטעם משום דאין לך תפיסת יד גדול מזה כיון שדר שם. ועי' חזו"א סי' צ' סקל"ד דהוכיח מהרשב"א דלא כהמ"ב סי' ש"ע ס"ג בבה"ל, ומביאו גם כאן בשעה"צ אות נ"ה, דבמצי לסלוקינהו אינו אוסר בלא שום טעם אחר.

שני ישראלים המתאכסנים בפונדק של עכו"ם

סימן שפ"ב סעיף ט"ז ביאוה"ל ד"ה אין דירתם וכו': אם שכרו שני ישראלים דירה מעכו"ם - עי' סי' ש"ע שעה"צ אות ל"ו.

תיקון בשעה"צ

סימן שפ"ב סעיף ט"ז שעה"צ אות נ"ה: בסימן ש"ע ס"ד - בסימן ש"ע ס"ג.

עירוב בשתי חצרות זו לפנים מזו כשאין ב' ישראלים בפנימית

סימן שפ"ב סעיף י"ז שעה"צ אות נ"ט: אין צריך לערב יחד החצר עם הפנימי - החצר **החיצונה** עם הפנימי.

תיקון בשעה"צ

סימן שפ"ב סעיף י"ז שעה"צ אות נ"ט: וכדלקמן בסימן שע"ח - וכדלעיל בסימן שע"ח.

שתי חצרות זו לפנים מזו ואין ב' ישראלים בפנימית אם צריכים לערב

סימן שפ"ב סעיף י"ז שעה"צ אות נ"ט: וכן כתב בגאון יעקב - וכ"כ פמ"ג מ"ז ט"ז.

בטעם היש מי שאומר בשתי חצרות זו לפנים מזו וגוי בפנימית וישראל בחיצונה אוסר

סימן שפ"ב סעיף י"ז שעה"צ אות ס"ב: רק דריסת הרגל לא מסתפי כולי האי - עי' גאו"י ס"ה ע"ב ד"ה אמינא.

לשכור מגוי משכיר כשהשוכר שאפשר לסלקו מצוי בביתו

סימן שפ"ב סעיף י"ח משנ"ב ס"ק ס"ב: וכתב הב"י - דלא כב"ח.

תפיסת יד ע"י שיש רשות להניח

סימן שפ"ב סעיף י"ח שעה"צ אות ס"ה: דגם בהא דסי"ב - עי"ש מ"ב סקל"ז ושעה"צ.

טלטול מבית לבית הפתוח לחצר שעכו"ם דר בה שלא דרך החצר

סימן שפ"ב סעיף י"ט ביאוה"ל ד"ה כדי להוציא כליו דרך וכו' לחצר: וכן כתב במאמר מרדכי מסברא דנפשיה וצ"ע לדינא - עי' חזו"א סי' צ"ו סק"ז דכתב דתלוי אם עירבו רק הבתים מותרין מבית לבית, אבל אם עירבו גם על החצר אסורים גם מבית לבית, דכיון דביטלו חכמים את העירוב לא ביטלו לחצאין.

טלטול מבית לבית הפתוח לחצר שעכו"ם דר בה ושכרו ממנו

סימן שפ"ב סעיף י"ט ביאוה"ל ד"ה כדי להוציא כליו דרך וכו' לחצר: אכן בספר גאון יעקב הסכים מסברא להתיר בשכירות - בספר גאון יעקב **דף ע"ה.** וכן המחה"ש הסכים כן מסברא.

בית של ישראל הפתוח לבית אחר של ישראל שדר אצלו בחצר גוי

סימן שפ"ב סעיף י"ט שעה"צ אות ס"ו: אכן לדידן דפסקי' כשיטת הרא"ש לענין חלון לעיל סעיף ג' אין מקום להסתפק בזה - כוונתו דב' חצירות וא' מהן עכו"ם אין אוסר אפי' אם דרים ב' ישראל בחצר השני', וה"ה הכי הוי כב' חצירות. ועי' חזו"א סי' צ"ו סק"ח דכתב דמשם ליכא ראי' כיון דלאף א' אין מקום משותף עם העכו"ם, אבל כאן הרי יש לישראל גם מקום משותף עם העכו"ם.

טלטול מבית לבית דרך פתחים שביניהם במקום שיש עכו"ם בחצר

סימן שפ"ב סעיף כ' משנ"ב ס"ק ע"ד: דאלו דרך פתח שיש בין בית לבית מותר ע"י עירוב שעשו לכו"ע - עי' לעיל ס"ג בה"ל ד"ה וא"צ דמסיק דיש להחמיר להוציא מבית לבית דרך פתח בכה"ג וצ"ע, וע"ע לק' סי' ש"צ שעה"צ אות ג' דכתב כדהכא.

ב' ישראלים להוציא מבתיהם דרך פתחים כשעירבו ביניהם ויש עכו"ם בחצר

סימן שפ"ב סעיף כ' משנ"ב ס"ק ע"ד: [הגר"א] - בסעיף ג'.

ישראלים אורחים הנמצאים בספינה עם הגוי

סימן שפ"ב סעיף כ' ביאוה"ל ד"ה ויש להם בתים מיוחדים וכו': סימן ש"ע עיין שם בשע"צ - אות ל"ו.

סימן שפ"ג

גוי שהיה רחוק מביתו בער"ש מהלך יום ובא בשבת

סימן שפ"ג סעיף א' שעה"צ אות ג': ח"מ ומחה"ש וש"א - ועי' פמ"ג א"א א'.

בטעם שלא אמרינן הואיל אצל גוי שבא בשבת

סימן שפ"ג סעיף א' משנ"ב ס"ק ד': כיון שבא אח"כ בשבת אגלאי מלתא למפרע דיצא משם בחול ובכניסת השבת היה בתוך מהלך יום - זה סגי לדעה א' שהביא במ"ב סק"ג, אבל לדעה שני' דאפי' תוך מהלך יום אינו אוסר א"כ ישאר הקושיא למה לא אמרינן הואיל והותר, עי' שעה"צ ד'.

עכו"ם שבא בשבת ושכרו ממנו אם אמרינן דהעירוב חוזר וניעור

סימן שפ"ג סעיף א' שעה"צ אות ה': משא"כ כאן שכיון שבא העכו"ם בשבת א"כ מתחילה כשנעשה העירוב לא היה עומד להתקיים כל השבת שכשיבוא העכו"ם יתבטל וכו' ומיישבים בזה קושית המ"א בסוף סק"א - עי' אבהעו"ז דכתב דבהי' עכו"ם כאן דגם כאן אמרינן חוזר וניעור, ועי' ב"מ דסובר כמ"א דגם שם לא אמרינן חוזר וניעור, ועי' בה"ל.

חצר שדר בו עכו"ם שאינו רוצה להשכיר ומת בשבת

סימן שפ"ג סעיף א' ביאוה"ל ד"ה וכ"ש אם מת העכו"ם בשבת: דבהיה העכו"ם כאן ולא היה רוצה להשכיר מבע"י עד שחשכה והשכיר אח"כ או מת פשיטא דצריך ביטול - עי' פמ"ג א"א ב' במש"כ שם בגליון.

אם אמרינן חוזר וניעור בעכו"ם מהחצר שמת בשבת

סימן שפ"ג סעיף א' ביאוה"ל ד"ה וכ"ש אם מת העכו"ם בשבת: ועיין בבית מאיר דגם הוא מסכים בעיקר הדין לדבריו - ועי' באבהעו"ז שכתב דבהי' עכו"ם כאן אפי' לדעת תוס' דהרשב"א מהני עי"ש, ועי' בב"מ.

אם היורש אוסר כאשר הגוי ששכרו ממנו מת באמצע השבת

סימן שפ"ג סעיף א' שעה"צ אות ט': תו"ש ומאמר מרדכי - וכן מחה"ש בשם חמד משה.

מת באמצע השבת הגוי ששכרו ממנו

סימן שפ"ג סעיף א' משנ"ב ס"ק ח': אף שיש לו יורשים לא נתבטל העירוב אף שעדיין לא שכרו מן היורש, דכיון שהותר לתחלת השבת הותר לכל השבת - לפי מש"כ במ"ב סי' שפ"ב סקכ"ו אי"צ לכיון שהותרה כיון דשכר מהעכו"ם אין צריכים לשכור מהיורש, ואולי כאן מיירי ששכר בסתם לפני כמה שבתות דבכה"ג כתב המ"ב דצריך לשכור מהיורש, ולזה צריך כאן כיון שהותרה היכא דמת בשבת.

שכר מגוי ער"ש ומת בשבת אם אמרינן בזה כיון שהותרה

סימן שפ"ג סעיף א' משנ"ב ס"ק ח': דכיון שהותר לתחלת השבת הותר לכל השבת - לפי טעם הט"ז בסי' שפ"א סק"א דכיון שהותרה לא אמרינן אלא היכא דההיתר תלוי בכניסת השבת, לא שייך בשכירות כיון שהותרה כיון דאפשר לשכור בשבת, ועי' חזו"א סי' פ"ח סק"ד שדחה את טעם הט"ז ע"ש.

סימן שפ"ד

גוי אכסנאי אם אוסר כשיכול לסלק את הישראל בעה"ב

שו"ע סימן שפ"ד סעיף א': אם נכנס שלא ברשות אינו אוסר לעולם - ואם יכול העכו"ם לזרוק את הישראל דעת הגר"א דגם שלא ברשות אוסר, ועי' חזו"א סי' צ' סקל"ו, אולם במ"ב סק"ו משמע דלא מחלק בזה ע"ש.

מתי אכסנאי גוי יכול לאסור על בעה"ב הישראל

סימן שפ"ד סעיף א' ביאוה"ל ד"ה אינו אוסר עד לאחר שלשים: והקשו האחרונים דהא לעיל בריש סי' שפ"ב מבואר בהג"ה דישראל שהשכיר או השאיל ביתו לעכו"ם אינו אוסר עליו - עי' במאירי ריש פרק הדר ד"ה וישראל זה באמצע דבריו.

אופנים שאכסנאי גוי אוסר לאחר ל'

סימן שפ"ד סעיף א' ביאוה"ל ד"ה אינו אוסר עד לאחר שלשים: ותירץ בעל חמד משה דמיירי הכא שאין בעה"ב בביתו דלא שייך לומר שלא השאיל לו אדעתא דליאסר - עי' סי' שפ"ב ס"א בה"ל ד"ה אינו אוסר. עי' פמ"ג מ"ז א' דתירץ בתירוצו השני כחמד משה ונשאר בצ"ע, ועי"ש שמתרץ בתירוצו הא' דהכי איירי שהתאכסן בבית עכו"ם, ולא שייך לומר כי לא השכירו ע"ד שיאסור עליו, והעיר רש"ב דאפש"ל עוד דהכי איירי שבהבית של האכסנאי עצמו וגם בבית של עצמו אם אינו רגיל לבא מקרי אכסנאי, ופשוט.

בחילוק שבין גוי אכסנאי שאוסר לאחר ל' לבין שוכר גוי שאינו אוסר

סימן שפ"ד סעיף א' ביאוה"ל ד"ה אינו אוסר עד לאחר שלשים: עי"ש דדינא דסי' שפ"ב הוא דוקא בצירוף טעם השני המוזכר בעבוה"ק וכנ"ל - עי' תשו' חת"ס סימן צ"ב, ועי' לעיל סי' שפ"ב שעה"צ אות ו' ומש"כ שם בגליון.

גוי אכסנאי שבא ע"ד לשבות זמן ארוך

שו"ע סימן שפ"ד סעיף א': ואם אינו רגיל אינו אוסר עד לאחר שלשים יום - ואם קבע עצמו לל' יום עי' במ"ב סי' ש"ע סקנ"ב דאוסר מיד לגבי ישראל, ולכאורה ה"ה הכי לגבי נכרי.

אנשי חיל המלך אם אוסרים גם בלא מקום פיתא

שו"ע סימן שפ"ד סעיף ב': אנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים - עי' חזו"א סי' צ' סקל"ח בסופו דמסתפק אם אינם אוכלים בבית רק ישנים אי אוסרים, דאפשר דהוו כמו רועים המבואר בסי' ש"ע ס"ה בה"ל ד"ה וישן דאנן סהדי אם היו מביאין להם אוכל במקום שישן ניחא להו טפי ואוסרין במקום שישנים, כמו שציינתי שם בשם הרשב"א.

חיילים שנכנסו לבית הישראל בחזקה ויש רשות לשר העיר להוציאם

סימן שפ"ד סעיף ב' שעה"צ אות ו': יש לו רשות להוציא השרים מן ביתו דאז אינם אוסרים - עי' חזו"א סי' צ' סקל"ח דכתב דאפי' עתה אין לו רשות להוציאם ג"כ אינם אוסרים, דהוי כמו שהעבירו את השכיר דלא בטל השכירות. אולם מקשה שם וכן בסי' פ"ב סקל"ד דאיך בכלל מהני השכירות ששכרו מקודם כיון דקודם זה הי' בית יהודי ולא שכרו את זה, ועתה זה נהי' בית של א"י, ועי' לק' סי' שפ"ה בבאר היטב בשם הגינת ורדים לגבי ישראל שהמיר דאמרינן שחל השכירות עם השר גם על הבית שלו אע"פ שהשכירות הי' קודם שהמיר.

פקיד המשנה מחוק המלך ומתאכסן בבית ישראל בחזקה ויש בכחו להוציא את הישראל מביתו

סימן שפ"ד סעיף ב' משנ"ב ס"ק ו': ואם משנה הפקיד מחוק שנתן המלך והוא עושה בחזקה הרי הוא כשאר עכו"ם ואינו אוסר - עי' חזו"א סי' צ' סקל"ו תמה עליו מדוע לא הביא דעת הגר"א דאם האנס יכול להוציאו אוסר עליו ובהכי מיירי המחבר, ואין חילוק בין אם בחוק המלכות או בלא חוק המלכות, ותמיד נקרא שלא ברשות אלא תלוי אם יכול להוציאו, עי"ש.

מה דלא מהני כשיש לבע"ב רשות להניח כלים שלא יאסרו חיל המלך

סימן שפ"ד סעיף ב' ביאוה"ל ד"ה כלים שאסור לטלטלם: וכדלעיל בסי' ש"ע ס"ב וכן הסכים בח"א - עי' בח"א דכתב (כלל ע"ה סכ"ד) דלענין שלא יהא אוסר עליו לא מהני שם שכירו ולקיטו, וכ"כ בב"מ עי"ש היטב ודו"ק, וכן חזו"א.

כשיש לבעלי בתים רשות להניח כלים של היתר בבתים שנכנסו שם אנשי חיל המלך

סימן שפ"ד סעיף ב' ביאוה"ל ד"ה כלים שאסור לטלטלם: דאף אם נחמיר בזה עכ"פ כשיש לו רשות להישראל להניח כלים בחדרם [אף כלים שמותר לטלטלם] - עי' חזו"א סי' צ' סקל"ו דפליג ע"ז, עי"ש שכתב דאין להקל.

תפיסת יד בבית שאין מוליכין שם את העירוב

שו"ע סימן שפ"ד סעיף ב': אם יש לבעלי בתים באותן מקומות שנכנסו האינם יהודים כלים שאסור לטלטלם בשבת אינם אוסרים עליהם - עי' רמ"א סי' שפ"ב ס"א וסי' ש"ע ס"ב ובחזו"א סי' צ' סקל"ט מ', ועי' בבהגר"א סי' שפ"ב ובבה"ל שם (ועי' בהגר"א כאן).

סימן שפ"ה

דין צדוקי בעירוב

סימן שפ"ה סעיף א' משנ"ב ס"ק א': ואיתא בס"ב דאף בזה הרי הוא כעכו"ם, צדוקי שאני שמוחזק כך מימי אבותיו ומנהג אבותיו בידו - עי' חזו"א סי' פ"ז סקי"ד דאותן שמנהג אבותיו בידו גם זוכין עירוב עבורו, ע"כ. ובשו"ע צ"ל דמיירי בצדוקים הראשונים אלא שאין מחללין שבת בפרהסיא אפי' בדרבנן שמתיראין מן החכמים, עי' בב"י מש"כ כמוש"כ בתוס'. אולם

גם הט"ז והמ"א כתבו בביאורם על השו"ע כמ"ב, ואולי הם אינם סוברים כהחזו"א וס"ל דרק מבטלין, אבל לזכות בעירוב אין מועיל אפי' מנהג אבותיהן בידיהן, וצ"ע.

עירוב לצדוקי המחלל שבת בפרהסיא

סימן שפ"ה סעיף א' שעה"צ אות ב': ולפלא על הב"י שכתב קולתו לדעת הרמב"ם שמבואר בו להיפוך - עי' בחזו"א סי' פ"ז סקי"ד שמתמיה על תמיהתו.

חשש דשמא ילמד ממעשיו לגבי צדוקי

סימן שפ"ה סעיף א' שעה"צ אות ב': ומאי עדיפא לן משום שמנהג אבותיו בידו - עי' חזו"א סי' פ"ז סקי"ד דכתב דלא חזרו שמא ילמד ממעשיו רק אם יש לו דין גוי עי"ש.

דין מסור בעירוב

שו"ע סימן שפ"ה סעיף ג': ישראל מומר לעבודת אלילים - ומסור עי' תו"ש סק"ד.

עירוב עם מחלל שבתות כשאומר מותר

סימן שפ"ה סעיף ג' ביאוה"ל ד"ה או לחלל שבתות: היינו כשעושה זה בפריקת עול, אבל אם הוא מוטעה בדבר שחשב שמותר לו לעשות כן - עי' מאירי דף ע"א בביאורי המשנה הרביעית דגם כתב כן.

דין ישראל מומר לאיסור מוקצה

סימן שפ"ה סעיף ג' ביאוה"ל ד"ה אפילו וכו' אלא באיסור דרבנן: ומסתפקנא אם ה"ה איסור מוקצה - עי' סי' ל"ט מ"ב סק"ו ומש"כ שם.

מומר ע"י חילול שבת באיסור דרבנן

סימן שפ"ה סעיף ג' משנ"ב ס"ק ה': ולענין שארי דברים יש מן האחרונים שסוברין שאינו חשוב כמומר ע"י חילול שבת באיסור דרבנן - עי' חזו"א סי' פ"ז סק"ה ט'.

ישראל מומר האוסר בעירוב והשכירות ממנו

שו"ע סימן שפ"ה סעיף ג': אפי' אינו מחללו אלא באיסור דרבנן הרי הוא כע"א - ולענין אם צריך דוקא ב' ישראלים כעכו"ם או סגי בא', עי' רעק"א על שו"ע דמביא בשם האבהעו"ז דאוסר גם ביחיד עי"ש, וכן דעת הגאו"י ריש הדר, אבל החזו"א סי' פ"ז סקי"א כתב דדוקא בב' ישראלים אוסר כגוי. ועי' תו"ש שמסתפק אם השכירות מן המומר סגי בפחות מש"פ או צריך דוקא ש"פ, עי"ש סק"ד. ועי' חזו"א סי' פ"ב סקט"ו לגבי צדוקי דצריך ש"פ.

לחשוש על מחלל שבת שמא יתבייש בפני גדול

סימן שפ"ה סעיף ג' משנ"ב ס"ק ו': ואם מתבייש לעשות זה בפני אדם גדול - עי' תו"ש סק"ה שדן בכל מחלל שבת אולי הוא מתבייש בפני אדם גדול ואינו מועיל שכירות, וצ"ע דהמ"ב בסי' ש"פ ס"ג דבישראל אין מועיל שכירות, וא"כ לא יכלו לעשות לא עירוב ולא שכירות. ועי' במ"ב שם סי' ש"פ סקי"ג דבחול לכו"ע אפשר לשכור אף מישראל.

ישראל שהמיר אחר ששכרו מגזבר העיר

סימן שפ"ה סעיף ד' באה"ט אות ג': נכנס בשכירות זו גם בתים יחידים מישראל - עיין חזו"א סי' פ"ד סקל"ד, ועי' לעיל סי' שפ"ד שעה"צ סק"ה ומש"כ שם בגליון.

ישראל בן החצר שהמיר ופתח פתח לשכונת הגויים

סימן שפ"ה סעיף ד' משנ"ב ס"ק ט': עיין לעיל סימן שפ"ג - עי"ש בשעה"צ ה'.

סימן שפ"ו

הנחת השיתוף בחצר המשתמר

סימן שפ"ו סעיף א' משנ"ב ס"ק ה': וחצר מקרי מקום המשתמר - עי' בב"ח שכתב דאם אינו משתמר בחצר אין מניחין בו שיתוף, ואם משתמר במבוי מניחין אפי' במבוי, עי"ש. אולם כל האחרונים אין מביאין אותו, משמע דלא ס"ל כן. והעיר רש"ו דברש"י סוכה ג' ע"ב ד"ה דלא משמע קצת דבחצר ג"כ צריך מקום המשתמר עי"ש.

שיתוף כשהם בריחוק מקום ודלתות נגעלות ביניהם

סימן שפ"ו סעיף ב' משנ"ב ס"ק ט': אעפ"כ אם הם רחוקין זה מזה ודלתותיהן נעולות - עי' בב"ח שכתב כעין דברים אלו, עי"ש.

המשותף עם שכניו בכיכרות

סימן שפ"ו סעיף ג' ביאוה"ל ד"ה לזה ביין ולזה בשמן: כגון בהיה שותף לזה בפת ולזה בפת ג"כ לא מצטרפי להפטר משיתופי מבואות - עי' בחזו"א סי' צ' סק"א שמסתפק בזה, ולפלא שלא הביא את הבה"ל שם. ועי' בחזו"א סי' ק"א סק"ג דמביא את הביה"ל, ומשמע שם דמסכים עמו.

שיתוף בכמהין ופטריות

סימן שפ"ו סעיף ה' משנ"ב ס"ק כ"ג: ובביאור הגר"א חולק ע"ז ודעתו דמערבין בכמהין ופטריות מבושלין - בתוס' דף כ"ז ד"ה מאן משמע ג"כ דמבושלים מערבין, ורק בחיין אין מערבין עי"ש, וא"כ לדינא סברי כהגר"א בזה.

שיתוף בירקות שדרכן לאכול חיין

סימן שפ"ו סעיף ה' משנ"ב ס"ק כ"ו: וכתב המ"א דלפת דידן הוא בכלל הזה - עי' פמ"ג א"א ה'.

בביאור דברי הגמ' למ"ד שמערבין בתבלין

סימן שפ"ו סעיף ה' ביאוה"ל ד"ה וי"א שמערבין בתבלין: ולפי"ז מפרש הסוגיא באופן אחר אילימא משום דקתני וכו' - עי' ב"י.

שיתוף בחיטים ושעורים לדעת הרמב"ם

סימן שפ"ו סעיף ה' ביאוה"ל ד"ה וי"א שמערבין בתבלין: דס"ל דבזה לכו"ע אין מערבין - וכ"כ בב"י להדיא דאפי' להרמב"ם אין מערבין בחיטין.

שם חי לבשר שאינו מבושל כל צרכו

סימן שפ"ו סעיף ו' ביאוה"ל ד"ה ובשר חי וכו' וצריך כדי וכו': דקרי שם לבשיל ואינו בשיל בשר חי - וכן בתרגום אונקלוס שמות י"ב ט' תירגם על אל תאכלו ממנו "נא" "כד חי".

שיעור שיתוף בשמן

סימן שפ"ו סעיף ז' משנ"ב ס"ק מ"ד: ושמן שיעורו ברביעית ודבילה שיעורו מנה - עי' שעה"צ כ"ז.

שיעור מלא הקב לשיתוף בשאר תפוחים

סימן שפ"ו סעיף ז' שעה"צ אות ל"ט: וכן דעת הרשב"א והריטב"א - וכן דעת תוס'.

שני מבואות שנתנו שיתופן בחצר א' שבמבוי

סימן שפ"ו סעיף ט' משנ"ב ס"ק נ"ג: ולפיכך אם נתנו שני המבואות שיתופן בחצר זו בכלי אחד הו"ל כולן כאחד - עי' חזו"א סי' פ"ה סק"כ וסי' צ' סק"ד דכתב דאפי' בב' כלים ואפי' בב' בתים מהני בשיתוף, ועי"ש.

דריסת רגל במבוי למי שאינו משתתף

סימן שפ"ו סעיף ט' משנ"ב ס"ק נ"ח: שלא יעבור עליו בשבת - עי' חזו"א סי' צ"ה סק"כ דמשיג עליו, וכתב דודאי מותר לו לעבור בשבת, ועי' בב"מ סי' שע"ו ס"ב. ועי' סי' שפ"א מ"ב סקי"ג דכתב בעצמו דאין דריסת רגל אוסרים אלא עם עשיית תשמיש, וצ"ע. וצ"ל דהתם כיון שביטל ש"ד (הגרח"ק).

סימן שפ"ז

אחד מבני החצר ששיתפו שלא עירב עם בני חצרו

סימן שפ"ז סעיף א' ביאוה"ל ד"ה צריכין לערב בחצרות: כתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות עירובין - עי' חזו"א סי' צ' סקי"ח.

מקום הנחת הפת שיועיל לעירוב ויהא ניכר לשיתוף

סימן שפ"ז סעיף א' שעה"צ אות ג': וכ"כ הריטב"א שם - באמת בריטב"א לא כתב זאת בפירוש, אלא מביא ראי' דשיתוף אפשר להניח בבית, דאל"כ איך יכול להיות הדין דסומכין על עירוב במקום שיתוף, דאם יניחם בחצר אין זה עירוב, ואם יניחם בבית אינו יכול להועיל לשיתוף כיון דאין היכר לשיתוף כלל, ומזה למד המ"ב דה"ה בסומכין על שיתוף הוא דוקא בבית, דאם יניח בחצר אינו ניכר העירוב כלל. ועי' חזו"א סי' צ' סקט"ז דכתב דמהריטב"א ליכא שום ראי' לנידון דידן, משום דאפי' יניח את השיתוף בחצר ניכר לכולם שכל בני החצר נשתתפו ויכול להועיל גם לעירוב.

הנחת העירוב בחצר

סימן שפ"ז סעיף א' שעה"צ אות ג': ועיין לעיל בסימן שס"ו ס"ג בהג"ה וכו' ובמש"כ שם בביאור הלכה - עי"ש שמביא מהגר"א דמשמע דמועיל אפי' אם מניח בחצר, אולם הגר"א מיירי על הרמ"א שהרמ"א סובר דסומכין אשיתוף אפי' אם שיתף ביין, ולכן מהני גם בחצר, אבל לדעת המחבר דצריך דוקא פת י"ל דצריך ג"כ בית, וגם החזו"א דסתם דסגי בחצר משום דפסק שם כהרמ"א, ודו"ק.

מקום הנחת הפת לשיתוף

סימן שפ"ז סעיף א' משנ"ב ס"ק ו': ומיירי שהניחו הפת בבית שבחצר והיה פת שלמה ולא פרוסה, ואי לא"ה לא מהני - עי' חזו"א סי' צ' סקט"ז דכתב דמועיל אפי' בחצר, עי' מש"כ בשעה"צ.

הוצאת כלי הבתים לחצר אחרת כשעירבו רק החצרות

סימן שפ"ז סעיף א' ביאוה"ל ד"ה ואם עירבו דרך פתחים וכו': דאל"ה בודאי אינו יכול להוציא כלי הבית לחצר אחרת - יש נ"מ היכא דהוציא כבר כלי בית דמותר לטלטל גם בחצר השני כיון דעירבו, ועי' חזו"א סי' צ' סקכ"א דכתב דהשו"ע מיירי דעירבו החצירות עם הבתים עי"ש.

בטעם המנהג שלא לעשות רק שיתוף אחד בקמח

סימן שפ"ז סעיף א' משנ"ב ס"ק י"א: י"ל דרצה ליישב המנהג אף לי"א שבדברי המחבר - עי' בדרכי משה שמפורש כן בדבריו דכוונתו על הי"א שבדברי המחבר וכמש"כ המ"ב.

בענין התנאי שעושין בשעת השיתוף

סימן שפ"ז סעיף א' משנ"ב ס"ק י"ב: ויותר טוב לומר בפירוש בשעת הנחת העירוב שמניחו גם לשם שיתוף - עי' חזו"א סי' צ' סקי"ז דמתמיה דכיון דמניח אותו בביהכ"נ אינו מועיל לעירוב כיון דהוי ליה דין חצר אי לאו משום דסומכין. וע"ש שמגיה במ"ב וצ"ל שמניחו **גם לשם עירוב**, ואח"כ מתמיה עליו כנ"ל.

סימן שפ"ח

טלטול במבוי כלים ששבתו במבוי כשעירבו חצרות עם הבתים ולא עירבו ושיתפו החצרות

סימן שפ"ח סעיף א' שעה"צ אות ג': ומשמעות הרי"ף והרא"ש שהשמיטו להא דרב - אבל בה"ג כתב בטור שהוא כדעת הרמב"ם, וכן דעת הר"ח כהרמב"ם שמפרש את דברי הגמ' בשבת ק"ל כמו שמפרש המ"מ ברמב"ם.

סימן שפ"ט

ישראל שלא עירב עם בני המבוי ויש לו פתח גם לקרפף יתר מב"ס שהוקף לדירה

סימן שפ"ט סעיף א' ביאוה"ל ד"ה ויש מי שאומר: שכן הוא דעת וכו' והרה"מ - והרשב"א.

סימן ש"צ

להוציא מחצר לחצר שעירבו עמו דרך חלונות במבוי שיש שם גוי

סימן ש"צ סעיף א' משנ"ב ס"ק ו': ועיין לעיל בסימן שפ"ב סי"ט במ"ב מש"כ שם - דיש להחמיר כדעה ב'.

ציון לבה"ל בענין הנ"ל

סימן ש"צ סעיף א' משנ"ב ס"ק ו': וכן מה שכתבו שם בבה"ל - בבה"ל ד"ה כדי.

טלטול במבוי שיש שם גוי מחצר לחצר שלא דרך המבוי

סימן ש"צ סעיף ב' שעה"צ אות ג': אבל דרך הפתחים שפתוחים מחצר לחצר בלא דרך המבוי מותר אפילו בלא שכירות - עי' סי' שפ"ב מ"ב סקע"ד דגם כתב כן, אולם עי"ש בס"ג בה"ל ד"ה וא"צ דכתב דלדינא יש להחמיר בפתח, רק בחלון למעלה מי' מתיר וצע"ג, ועי' מ"א כאן.

סימן שצ"א

חצר שלא עירבה בעצמה ולא שיתפה עם בני המבוי ומבטלים רשות ביתן וחצרן לבני המבוי

סימן שצ"א סעיף א' ביאוה"ל ד"ה מבטלת רשותה וכו': משום דכיון דעירבו ביחד כולן כדרים בבית אחד דמי - בגר"ז משמע אפי' לא עירבו מקרי כל בני החצר לגבי המבוי כיחיד, וצ"ע.

חצר שעירבה בעצמה ולא שיתפה עם בני המבוי וביטלו רשות ביתן וחצרן

סימן שצ"א סעיף א' ביאוה"ל ד"ה מבטלת רשותה וכו': והוי כאורח לגבי שארי חצרות שבמבוי - וכן דעת הב"מ כאן, אבל בסי' ש"פ בד"ה בהגה מסתפק בזה.

חצר שביטלה רשות ביתן וחצרן לבני המבוי אם מועיל לשאר חצרות להוציא למבוי

סימן שצ"א סעיף א' שעה"צ אות ב': וראיתי בפרישה שכתב דאם ביטלו לו רשות ביתן מותר, ומשמע בדבריו דאפילו רבים לגבי יחיד מותר בזה - ועי' בדרישה סי' ש"פ דכתב כן להדיא.

טלטול כלים ששבתו במבוי כשיש גוי במבוי

סימן שצ"א סעיף א' שעה"צ אות ג': ועיין לעיל בסימן שפ"ב בבה"ל מה שכתבנו בענין זה - בריש הסי'.

רבים לגבי רבים אי חשיבי כאורחים

סימן שצ"א סעיף א' ביאוה"ל ד"ה מבטלת רשותה וכו': רבים הם ורבים לא הוי כאורחים, אך דעת בעל אבן העוזר - וכן דעת הדרישה.

שכירות מאנשי חילותיו של מלך

סימן שצ"א סעיף א' משנ"ב ס"ק י"ח: אבל מאנשי חיילותיו אפילו הראש שלהם לא מהני במקום שהוא אין ממונה ע"ז - ועי' בה"ל סי' שפ"ב סי"ד בהג"ה ד"ה ועדיין.

אורחים אצל ישראל יחידי בעיר של עכו"ם

סימן שצ"א סעיף ב' משנ"ב ס"ק כ"ג: ואנן נקטינן כדעת השו"ע שגם הם מותרים וכמו שכתבנו לעיל בסימן ש"ע בשם אחרונים - בה"ל ד"ה והוא והם.

טלטול לאורחים אצל ישראל בחצר

סימן שצ"א סעיף ב' משנ"ב ס"ק כ"ד: וכ"ש שמותרים לטלטל בחצר - לכאורה מלת וכ"ש אין לו הבנה, ונראה דצ"ל וה"ה.

אורחים בעיר המוקפת חומה

סימן שצ"א סעיף ב' שעה"צ אות ט': לעיל בסימן ש"ע בסוף הסימן בשעה"צ - בשעה"צ **ל"ה.**

אורחים אצל בעה"ב בעיר שאינה מוקפת חומה

סימן שצ"א סעיף ב' שעה"צ אות ט': אך מה שמסתפק אח"כ שם בהגהות - עי' שעה"צ סי' ש"ע ס"ק ל"ה ע"ש.

אורח הרגיל לבוא

סימן שצ"א סעיף ב' שעה"צ אות י"א: וע"ש בשעה"צ - אות ל"ג דמסיק להקל כרמ"א.

סימן שצ"ב

בדין עיר של יחיד ונעשית של רבים

שו"ע סימן שצ"ב סעיף א': אפי' נעשית של רבים - עי' חזו"א סי' פ"ו סקט"ו.

שיור המועיל בשביל לערב כל העיר

סימן שצ"ב סעיף א' ביאוה"ל ד"ה אפילו חצר אחת ובית לתוכה: ופרישה הביאו מטור דבית אחד בלבד ג"כ סגי - (וכ"כ הרמ"א לקמ' ס"ג).

שיור בעירוב ע"י בית התבן

שו"ע סימן שצ"ב סעיף ג': ואפי' הוא בית הבקר או בית התבן שא"צ לערב - עי' חזו"א סי' צ"ה סקי"ד דיש להחמיר אם הוא בית התבן ולא בית דירה, עי"ש.

תיקון במ"ב

סימן שצ"ב סעיף ד' משנ"ב ס"ק כ"א: אחד - יחיד.

שיעור מצבה לחלק מבוי שאינה משתתפת משאר העיר

סימן שצ"ב סעיף ד' שעה"צ אות כ': ומדברי הגר"א לקמן בס"ו בהג"ה לפי גרסתו מוכח דס"ל דבזה נמי מהני גבוה ארבעה טפחים - עי' חזו"א סי' צ"ה סק"ט דמתמיה ע"ז, וכתב דאפי' גבוה י"ט ג"כ צריך שיסתום הפתח עד פחות מו' אמות.

בענין הנ"ל

סימן שצ"ב סעיף ו' ביאוה"ל ד"ה או יעשה מחיצה גבוה עשרה לפתח מבואו: אכן דעת התו"ש ופמ"ג דהכא כיון שהוא רחב יותר מעשר חמירא וצריך דוקא גבוה י"ט - עי' מש"כ בגליון שעה"צ כ'.

עיר של רבים ועמדה על חמשים דיורים

סימן שצ"ב סעיף ז' משנ"ב ס"ק ל"ג: היינו דוקא כשנשאר בה עכ"פ חמשים דיורין, אבל פחות מזה בודאי כבר נשתקע שם רבים ממנה - בשו"ע איתא דחמשים אי"צ שיור, וכ"כ בפרישה.

סימן שצ"ג

עירב לשנים ולאחד נאכל ביה"ש ולאחד עירב ביה"ש

סימן שצ"ג סעיף ג' משנ"ב ס"ק ט"ו: תלינן לקולא לכל אחד ואחד משום דספיקא דרבנן לקולא - עי' בפמ"ג מ"ז ה' דדן אם באו לישאל בבת אחת.

סימן שצ"ה

בטעם שאומרים בשיתופי מבואות בזה השיתוף יהיה מותר וכו' ומהם לבתים

סימן שצ"ה סעיף א' משנ"ב ס"ק ג': ואף דהכא איירי בשתופי מבואות לחוד - עי' אבהעו"ז.

יישר כח מרובה להרה"ג יצחק זאב טוקר שליט"א מכולל "אליבא דהלכתא" רוממה על סיועו המרובה בעריכת מדור זה

שונה הלכות

מרן הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א

הרה"ג יעקב חי בן שמעון שליט"א
מרבני בית ההוראה - "אהבת שלום"

שערי הלכות

בעזה"י י"א טבת תש"ע

הנה ידידנו הרי"ח בן שמעון סידר כל מנהגי הספרדים והמקובלים על או"ח כי המ"ב לא דיבר בדרך כלל רק על מנהגי האשכנזים ויפה סידרם

חיים קנייבסקי

סימן שפב. אם דירת גוי מעכבת בעירובו

א דירה של גוי אינה נחשבת דירה ואינו אוסר ודוקא אם אין דר שם אלא ישראל אחד דכיון דלא שכיח שאחד ידור עם גוי לא גזרו רבנן [ומותר להוציא אפי' מבית הגוי לחצר ומחצר לביתו, חזו"א או"ח סי' פ"ב סקט"ז וסי' פ"ו סקי"ח] אבל אם דרים שם ב' ישראלים האוסרים זה על זה כגון בב' בתים או בשני חדרים אז הגוי אוסר עליהן שלא יועיל עירובן עד שישכרו רשות הגוי שגזרו חכמים כדי שלא יהיו רגילין לדור עם הגוי ולא ילמדו ממעשיו מיהו דוקא להוציא מבתיהן ומביתו של גוי לחצר או למבוי אבל כלים ששבתו בחצר גופא או במבוי מותר לטלטל דלא עדיף מישראל לעיל ר"ס שע"ב (ס"א וסק"א ד' ה' ובה"ל ד"ה אז ושה"צ וע"ל סי' שפ"ד דין ה' דמבואר דגוי האוסר היינו כשמקום אכילתו שם וכמו בישראל).

ב ב' ישראלים שאין אוסרים זה על זה כגון שדרים בחדר א' אפי' יש כמה אנשים ואוכלים כ"א בפ"ע באותו חדר נחשבין כאחד ואין הגוי אוסר עליהן וכן אב ובניו שמקבלין ממנו פרס שא"צ לערב אפי' דרים כל אחד בבית בפ"ע כנ"ל סי' ש"ע דין י"ט נחשבין כא' וי"א דדווקא כשסמוכין על שלחן א' אבל אם אוכלין בב' בתים הגוי אוסר עליהן [כיון דקי"ל שם דאם מוליכין עירובן למקום אחר צריכין לערב] וצ"ע, וישראל שיש לו ב' בתים בחצר שגוי דר בה והוא דר בבית א' והשני' השכיר לישראל אחר אע"פ שהשאיר בו כלים שאין נטלים בשבת ומחמת זה א"צ לערב ביניהם כנ"ל סי' ש"ע דין י"ג לא מהני לעשותו יחיד במקום גוי דלא עדיף מעירבו יחד ודעת הגר"א ועוד אחרונים דמ"מ כיון שאין אוסרין זע"ז הו"ל יחיד וא"צ לשכור מהגוי[א] (ס"א וסק"ב ג' י"א ובה"ל ד"ה אע"פ ושה"צ).

ג אפי' אם עירבו הישראלים דרך פתחים או חלונות שביניהם שפתוחים זה לזה אע"ג דמותרים להוציא מבית לבית דרך הפתחים או החלונות (וע"ל דין ז') מ"מ אין העירוב עושה אותן כיחיד במקום גוי לטלטל דרך החצר ואסורין להוציא מבית לבית דרך אויר החצר עד שישכירו מהגוי וכן אם בטלו הישראלים רשותם לא' מהם [שיהא הוא מותר והם אסורים כנ"ל סי' ש"פ] אינו מועיל לעשותו כיחיד במקום גוי (ס"ב כ' וסקי"ב ע' ע"א ע"ב ע"ג ע"ד).

ד לכתחלה צריך שישכירו לפני שיערבו שאם יערבו תחלה אסור לברך על העירוב שמא לא ירצה הגוי אח"כ להשכיר ואין העירוב כלום ובדיעבד מהני אף אם השכירו אח"כ כיון שבזמן ביה"ש שאז חל העירוב כבר נעשה השכירות והשוכר מהגוי סתם מועיל וא"צ לפרש לו שהוא להתיר הטלטול וא"צ לכתוב שום כתיבה על השכירות דדי בשכירות חלושה וא"צ שכירות בריאה ושוכרין מגוי אפי' בפחות משוה פרוטה דלגבי גוי חשוב ממון [ולענין ישראל ע"ל סי' ש"פ דין ב'] (ס"ד ה' סק"כ כ"א ובה"ל ד"ה צריך) וא"צ לשכור ממנו כל החצר דדי שישכירו איזה חלק בחצר (חזו"א או"ח סי' פ"ב סק"א ד' ט"ו).

ה אם הגוי מבטל רשותו או שהישראלים מבטלים לו רשותם לא מהני (ס"א ובה"ל ד"ה ואינו) ואם הגוי נותן להם במתנה אם היא מתנה רעועה אינו מועיל דרק בשכירות התירו שכירות רעועה ואם היא מתנה גמורה בכתיבה וערכאות מהני (בה"ל ד"ה ממנו) ואם משאיל להם החצר יש דעות בזה אם מהני[ב] (סק"ו ל"ט מ' והיינו בקנין כדלקמן דין כ"ג) ובחזו"א מצדד דשאלה לא מהני לכו"ע אך כ"ז שאלה בלא קנין אבל שאלה בקנין אפשר דמהני לכו"ע וא"צ לשכור ממנו (או"ח סי' פ"ב סקכ"ח ל"ג).

ו מותר לשכור מהגוי אפי' בשבת שנותן לו דבר מאכל או כל דבר המותר לטלטל ואומר לו זה עבור חצרך אבל מעות אסור לטלטל ואם אין נותן לו השכירות בשבת רק מבטיחו ליתן לו לאחר שבת אפשר דלא מהני וצ"ע ועי"ל בסי' שפ"ג דין ב' שהעירוב נתבטל וצריכין לבטל רשותם לגבי א' ע"ש (ס"ה וסקכ"ב ושה"צ).

שערי הלכות

סימן שפב.

א עי' מאמ"ר סק"ג במסקנת דבריו דא"צ לשכור, וכקו' האחרונים, ולכן השמיט המ"כ שהביא בב"י.

ב היינו המחלוקת דלקמן בדין כ"ג בשכירו ולקיטו אי יכול לערב או בעי להשכיר, וע"ש דלעיקר הדין שאלה לא מהני בלא שכירות.

ז אם אין לגוי דריסת רגל על הישראלים אינו אוסר כגון שתי חצרות הפתוחות זו לזו בחלון או בפתח ואינם זה לפנים מזה אלא זה בצד זה ובחצר א' דר גוי ובחצר א' דרים ב' ישראלים או יותר והישראלים עירבו ביניהם מכניסין ומוציאין כלים ששבתו בבתיהם מחצר זו לחצר זו בשבת דרך פתח או חלון שביניהם אפי' הוא למטה מי' טפחים[ג] וא"צ לשכור מהגוי ואף אם חצרו של גוי מפסיק בין ב' חצרות של ישראל יכולין לערב יחד ולטלטל דרך חצרו של גוי שהגוי חשוב כמי שאינו ואם היו כולן פתוחין ג"כ למבוי א'[ד] אם הוא רק חצר א' של ישראל פתוח למבוי מותר להוציא מחצרם לחצר הגוי דרך המבוי אם הוא מתוקן בלחי וקורה כדין (וע"י בסמוך דין ט') ואם היו ב' חצרות של ישראל הגוי אוסר עליהן את המבוי עד שישכרו ממנו וממילא אסורין לטלטל אף מחצר לחצר דרך פתח או חלון למטה מי"ט[ה] (וע"ל דין ג' ובסי' ש"צ דין א' וצ"ע) ויש מחמירין אף דרך חלון או כותל למעלה מי"ט (ס"ג וסקי"ד ט"ז ט"ז י"ז י"ח ובה"ל ד"ה וא"צ ושה"צ).

ח וכן חצר של ישראל שהי' סמוך לחצר של גוי מותר להוציא מחצר של ישראל לחצר גוי שבצדו דחצרו של גוי אינה נחשבת דירה כנ"ל דין א' (חזו"א או"ח סי' פ"ב סקי"ח וע"ל סי' שצ"א דין ו' וצע"ק ואולי בשכירות גרע).

ט חצר שישראל א' וגוי דרים בה ובית א' של ישראל שני אצל ביתו של זה ויש ביניהם חלון או פתח אבל אין הבית השני פתוח לחצר אלא לחצר אחרת או למבוי אין הישראל השני אוסר על ישראל זה את החצר כיון שאין מטלטל דרך פתחו לחצר והו"ל יחיד במקום גוי [ובחזו"א או"ח סי' צ"ו סק"ח מפקפק קצת בזה ע"ש] ומ"מ אין יכול לערב עמו דרך החלון או הפתח שביניהם[ו] כדי להוציא כליו דרך בית שכנו לחצר דכיון דשכיח לדור כה"ג גזרו חכמים בזה אא"כ ישכרו שניהם הרשות מהגוי ויערבו ביניהם ואז יוכלו לטלטל מבית לבית או מבית לחצר [ויש מחמירין דלא מהני בזה אפי' ישכרו הרשות ובגאון יעקב הסכים להקל] וכ"ז לטלטל לחצר אבל לטלטל מביתו לבית חברו דרך חלונו מותר ויש מחמירין גם בזה וצ"ע (סי"ט וסקס"ה ס"ו ס"ז ס"ט ובה"ל ד"ה כדי) ובחזו"א כתב דלכאורה נראה דאם לא עירבו רק הבתים מותר ואם עירבו גם על החצר אסור לטלטל גם מבית לבית מאחר דהעירוב לא מהני וצ"ע בעבודת הקודש (או"ח סי' צ"ו סק"ז).

י שתי חצרות זו לפנים מזו ודריסת רגלם של הפנימים דרך חצר החיצונה אם גוי בפנימית וישראל א' בחיצונה א"צ לשכור מהגוי[ז] דהו"ל יחיד במקום גוי אבל אם ישראל וגוי בפנימית וישראל בחיצונה או ישראל וגוי בחיצונה וישראל בפנימית הפנימי מותר לטלטל במקומו דהו"ל יחיד במקום גוי שהחיצון אין לו עליו דריסת רגל אבל החיצונה אסורה עד שישכרו רשות מהגוי דחשבי' כאילו כולם דרים בחיצונה מפני דריסת רגלם וא"צ לערב דפנימית הוי רגל המותרת במקומה ואינה אוסרת ואם גוי בפנימית וב' ישראלים הדרים בב' בתים [דאל"ה כחד חשיבי] בחיצונה צריכין לשכור הרשות מהגוי וגם לערב ביניהם (סי"ז וסקנ"ז נ"ח נ"ט ובה"ל ד"ה וב' ושה"צ).

יא חמשה שדרים בחצר א"צ כל א' לשכור מהגוי אלא א' שוכר בשביל כולם ואפי' לא עירבו ביניהם מתחלה מהני (ס"ט וסק"ל ובה"ל ד"ה בשביל ושה"צ) וכתב בחזו"א דאף אם לא עירב עמהם זה ששכר אלא בטל להם רשותו מהני ואם יצא השוכר מהחצר ולא עירב עמהן צ"ע אם מהני (או"ח סי' פ"ב סקל"ב).

יב גוי שהשכיר בית לחברו גוי אם יש להמשכיר רשות להניח שם שום כלים אע"ג שלא הניח שם יכולים לשכור ממנו [כדין שכירו ולקיטו דלקמן דין כ"ג] ואם אין לו רשות לזה אם יכול לסלקו תוך זמנו כגון שהתנה עמו שרשות בידו לסלקו כ"ז שירצה יכולין לשכור ממנו אפי' לא סילקו ואפי' השוכר מצוי בביתו יכול לשכור מהמשכיר אם רצה ואם רצה יכול לשכור מהשוכר אבל אם אין יכול לסלקו אין מועיל אא"כ ישכרו מהשוכר (סי"ח וסק"ס ס"א ס"ב ודין לשכור מהמשכיר בישראל ע"ל סי' ש"פ דין ב').

יג ישראל ששכר בית מגוי והמשכיר דר עמו [ויש שם ישראל אחר בחצר דאל"ה הו"ל יחיד במקום גוי, חזו"א סי' פ"ב סק"ה] אין שכירות הבית מועיל במקום שכירות העירוב וצריך לשכור רשותו (וע"ל דין כ"ט שאם התנה שמבליע השכירות מהני) ואם אין להגוי חדר מיוחד ויש לישראל רשות להשתמש בכל הבית ע"ל דין כ"ה (ס"א וסק"ח ט' וכ"כ בחזו"א שם וכתב דאפי' דרים בבית א' והוא כדעת המחמירים לקמן דין כ"ה).

יד ישראל שהשכיר או השאיל ביתו לגוי [ואין לו תפיסת יד בו, חזו"א או"ח סי' צ' סקל"ט] אם אין בעה"ב דר עמהם בחצר אוסר הגוי על הישראלים הדרים שם עד שישכרו ממנו[ח] אבל אם גם בעה"ב דר שם אינו אוסר עליו ולא על אחרים הדרים שם דלא השכיר או השאיל לו ביתו כדי שיאסור עליו[ט] וי"א דדוקא אם התנה המשכיר או המשאיל שיכול לסלקו בכל שעה שירצה הא לא"ה אוסר עליו[י] וכן נראה עיקר (ס"א וסק"ז ובה"ל ד"ה אינו ושה"צ) והיינו אם יש שם ישראל אחר שדר שם [ואפי' שכר חדר מישראל זה] הגוי אוסר ואפי' הגוי עבדו ומשרתו ומקבל פרס ממנו אוסר עליו (חזו"א סי' פ"ב סק"ט וסי' צ' סקל"ט) ודעת החזו"א דאפי' אם יכול לסלקו אין להקל בזה אלא בהשכירו חדר בביתו ובית בעה"ב פתוח לחדר המושכר ומשתמש עמו וגם יכול לסלקו וכהה"א דסי' ש"ע דין י"ז (שם סי' צ' סקל"ג ל"ה ל"ט) וע"ל סי' שפ"ד דין א'.

טו שכרו מהגוי סתם ולא פירש שום זמן כ"ז שלא חזר בו הגוי השכירות בתקפו ואפי' לזמן מרובה ואין הגוי יכול לחזור בו קודם שבת ראשונה אפי' ירצה להחזיר הדמים[יא] ויש מחמירין בזה אם עדיין לא החזיק הישראל בחצר והגוי מחזיר הדמים והמקיל לא הפסיד אבל אחר שבת ראשונה יכול לחזור בו אם מחזיר הדמים ואם אין מחזיר הדמים דעת הרמ"א[יב] שאין יכול לחזור בו אפי' לזמן מרובה והרבה חולקים ע"ז וס"ל דאפי' אין מחזיר הדמים יכול לחזור בו אפי' בשבת שני[יג] וכן אם מת בטל השכירות ואפי' היורש מתרצה במה שעשה אביו לא מהני עד שיחזרו וישכרו ממנו [ואם מת באמצע השבת מותר באותו שבת דשבת הואיל והותרה הותרה] וכ"ש אם הגוי ששכרו ממנו חזר והשכירו לאחר[יד] שצריך לשכור מהשוכר השני[טו] (ס"ו וסקכ"ג כ"ד כ"ה כ"ח ובה"ל ד"ה כל ושה"צ וסי' שפ"ד סק"ח).

טז וכ"ז בשכר סתם אבל אם שכרו לזמן ידוע אינו יכול לחזור תוך הזמן אפי' מחזיר לו הדמים[טז] ואפי' מת והניח יורש והיורש מוחה[יז] ואפי' השכירו לאחר די בשכירות הראשון וכן אם מכר לאחר ויש מחמירין במכר ולכתחלה בודאי נכון להחמיר בזה לשכור מהלוקח (ס"ח וסקכ"ג כ"ו כ"ט ובה"ל ד"ה כל ושה"צ).

יז שכרו לזמן ידוע וכלה הזמן אפי' אם הגוי חוזר ומתרצה גם על להבא לא מהני אלא צריך לחזור ולשכור שנית ולכתחלה צריך ג"כ לחזור ולערב ולברך שהעירוב הראשון נתבטל אך בדיעבד אם קידש היום ולא עירבו יכול לסמוך על אותו הפת שהרי כולם משותפין בו ולא גרע מלעיל סי' שס"ו דין כ"ג (ס"ז וסקכ"ו כ"ז ובה"ל בס"א ד"ה צריך) ודעת החזו"א דלא מהני דדווקא במשותפין בככר א' מהני אבל כאן שכל א' נתן ככרו אף שאין מקפידין זה על זה לא מקרי משותפין כנ"ל סי' שס"ו דין כ"ג ואף לדעת המ"ב נ"מ אם נתוספו דיורין אח"כ אוסרין על בני העיר [דבזה ל"ש לב ב"ד מתנה כמו לעיל בסי' שס"ו דין ח'] (או"ח סי' צ' סקכ"ט).

יח אם שכרו מהגוי בעל כרחו אינו מועיל ואפי' אם הי' רגיל להשכיר מקודם ודוקא אם הניחו המעות לפניו על השלחן ואמרו לו הרי לך שכירותך בעד רשותך שיהא לנו רשות לטלטל בחצרך כמו מקודם אבל אם קבל דמי השכירות בידו הו"ל רצון דקי"ל תלוהו וזבין זביני כיון שקבל מעות (ס"י וסקל"א ושה"צ).

שערי הלכות

ג הוא כדעת הרא"ש ודלא כמרדכי כמ"ש בס"ג, ועי' ב"י בסוף הסימן.

ד דבזה הוסיף המרדכי דבכה"ג גרע טפי, ולא נתפרש להדיא דינו בשו"ע וכמ"ש בביה"ל, ועי' לקמן באות הבאה.

ה עי' בביה"ל דפשטות דעת השו"ע להתיר בזה וכדמוכח מהגר"א, וכ"כ להתיר בזה למעשה במאמ"ר בתשובה שבסוס"י שצ"ה בד"ה והנה.

ו בשו"ע סתם בדעה קמייתא דאם יש פתח ביניהם שרי כיון דאפילו בלא העירוב לא מסתפי לגור עם הגוי שהישראל השני מצוי כאן דרך פתחו אפילו בלא העירוב. והביא דעה האוסרת בי"א, ובמ"ב פסק להחמיר וכמ"ש בשעה"צ אות ס"ז מכמה פוסקים, ועי' כה"ח ס"ק קי"ב שהביא עוד כמה פוסקים שפסקו כדעה קמייתא.

ז כ"כ כמה אחרונים גם בדעת הרמב"ם, ואף דמרן למד בשיטת הרמב"ם לאסור מ"מ סתם להתיר והביא דעה זו בי"א.

ח מקור חלוקה זו בחמד משה וברכ"י, ואף שבביה"ל בסי' שפ"ד כתב דל"מ כן מדברי הרשב"א, מ"מ הכריע כן דבלא"ה יש חולקים על דין זה שהביא הרמ"א דלא השכיר ע"ד שיאסור, עי' חמד משה, וכמבואר כ"ז בביה"ל. וע"ע בבני ציון סק"ב שהראה פנים להיתר, ומ"מ במש"כ דיש חולקים עי' לקמן בהמשך בשע"ה אות ט' מש"כ לדעת מרן.

ט עי' ב"י שהביא כן מהמ"מ בשם הרשב"א, ועי' מ"ב בשם הרשב"א עוד טעם, והנה בשו"ע השמיט האי דינא והביאו הרמ"א, ובסי' שפ"ד ס"א כתב בשו"ע דגוי שנכנס לשם אכסנאות אם נכנס שלא ברשות אינו אוסר, ואם ברשות ברגיל אוסר מיד, ובאינו רגיל אחר ל' יום. ולכאורה זה סותר הדין שכתב כאן שלא הלכו ע"ד לאסור, וצריך להיות שבכה"ג מותר, והאחרונים חילקו בכמה חילוקים כמבואר בביה"ל בסי' שפ"ד יע"ש, אמנם בלשון מרן אין רמז לחילוקים אלו, וגם צ"ע במקור הדברים, ובאמת באבן העוזר כאן כתב דהוא מחלוקת, וההיא דסי' שפ"ד הוא התוס' והרא"ש בשם הירושלמי, ופליג ע"ד הרשב"א כאן שנסתייע מהתוספתא [ואת הירושלמי דאכסניא שהביא הב"י בסי' שפ"ד פירש לדעת הרשב"א בישראל, ועי' מש"כ בעצי אלמוגים]. וא"כ אפ"ל דמרן השמיט הלכה זו, כיון דבסי' שפ"ד פסק כהתוס' והרא"ש ודלא כהרשב"א. [שו"ר שכ"כ בבני ציון בסי' שפ"ד סק"א, וכתב דהירושלמי מיירי בגוי, אבל לא קי"ל כהירושלמי יע"ש], וכ"כ בבני ציון בסי' שפ"ד סוף סק"ב דס"ל לדעת מרן דסתם שכירות לגוי אוסר, וכתב שם שכ"ד רוה"פ [וביאר הירושלמי דאכסניא בחיל המלך], ואף דמרן הביא האי סברא דלא השכיר ע"ד לאסור בצירוף עוד סברות לעיל בסי' ש"ע, יעו"ש בשוה"ל דין י"ז ושם בשע"ה, מ"מ הכא בגוי שאני כמבואר בשעה"צ. ומ"מ שאר האחרונים טרחו ליישב הדברים ולהשוותם, ועדיין צ"ע, וע"ע מש"כ לקמן בסי' שפ"ד בשע"ה על השוה"ל בדין א' וג'.

י זה יישוב הגר"א על הקושיא הנ"ל בדיבור הקודם מהשו"ע לקמן בסי' שפ"ד, וכתב לחלק בין יכול לסלקו או לא, וס"ל כמש"כ בדיבור הקודם.

יא עי' לקמן בשע"ה אות ט"ו.

יב וכ"ה דעת מרן כמבואר לקמן בשע"ה אות ט"ו.

יג עי' שעה"צ אות כ"ו דהסתפק לדעת הרמ"א כיון שלא החזיר את הדמים, והעלה להחמיר דרבים פליגי, ולפמש"כ לקמן באות ט"ו לדעת השו"ע יש לפקפק בזה.

יד עי' שעה"צ אות כ"ח מה שמפקפק בזה מצד שלא החזיר את הדמים אינה חזרה, ולא יצטרך לשכור מהשני [ומש"כ לדחות מדברי מרן שכתב לזמן ידוע דאפשר דמילתא דפסיקתא נקט דבכה"ג אין יכול לחזור אפילו אם יחזיר את הדמים, הנה לפמש"כ כאן בהמשך בשע"ה באות הבאה אין זה ברור לדעת מרן, ולפ"ז צ"ע מ"ט נקט בשו"ע לזמן ידוע, דהלא בפשטות ס"ל דבעי חזרת דמים גם בסתמא וכמבואר שם, וא"כ לכאורה היה צ"ל גם בסתמא דדי בשכירות הראשון].

טו הנה בב"י הביא דברי רש"י שאינו יכול לחזור בו דהא נקיט דמי, ופירש הב"י דאינו יכול לחזור בו משכירותו עד שיחזיר הדמים, והביאו הרמ"א כאן. ובב"י והרמ"א לא עשו שום חילוק, ולכאורה בכל אופן יוכל לחזור בו אם יחזיר הדמים, וזה בין אם שכח לזמן, קודם שיגיע הזמן, ובין אם שכרו סתם, קודם שיגיע השבת הראשונה או אחריה, ולכאורה כך נראה שהבין הב"ח, שהרי הב"ח חילק כמ"ש כאן דאם קבע זמן לא יוכל לחזור בו קודם הזמן, וכן קודם השבת הראשונה בשכר בסתם. ובזה יישב קושית הב"י מדברי רש"י על הרא"ש. [כ"ה להבנתו בב"י, אך המאמ"ר סק"ה הבין דאין כונת הב"י להקשות ע"ד הרא"ש, יעו"ש]. ונראה דהבין בב"י דאין חילוק, וכ"ד הט"ז סק"ח ונראה שלמד כן בב"י. וכן המאמ"ר הנ"ל שחלק על החילוקים של הב"ח, בפשטות הבין כן בב"י. וכן כתב בתוספת שבת לדעת מרן, ושכ"ב רש"י והרא"ש והמרדכי שיכול לחזור בו תוך הזמן אם מחזיר הדמים. והבית מאיר הגם שחולק ע"ד התו"ש, מ"מ לדעת מרן והרמ"א ג"כ כתב דיוכל לחזור בו עם חזרת הדמים, וכ"ד הט"ז והמאמ"ר להלכה וכנ"ל.

וכ"כ הגר"ז [אלא שכתב דבסתמא אחר שבת הראשונה א"צ להחזיר הדמים], אמנם מאידך דעת רוב האחרונים כדברי הב"ח וכמו שבירר הביה"ל, אך בפשטות כל חילוקים אלו אינם לדעת מרן והרמ"א, וצ"ע עוד. [וע"ע נה"ש סק"ב].

טז עי' לעיל בשע"ה באות הקודמת.

יז הט"ז כתב דבטל השכירות, וכתב במ"ב דהוא לשי' דאפשר לחזור תוך הזמן, ועי' לעיל בשע"ה באות ט"ו מש"כ לדעת מרן, ושם עוד במש"כ באות י"ג.

יט אבל מאשתו או מאחד מבני ביתו שוכרים[ח] אע"פ שהוא מוחה ואפי' נוטלין השכר לעצמן מיקל הא"ר והגר"א כתב דלדעת הרמב"ם בסי' שס"ז דין ב'[ט] אין יכול לשכור ממנה אם הבעל מוחה בפירוש שלא תשכיר רק בסתמא ואפי' לא רצה להשכיר כ"ז שלא מיחה בפירוש בה מהני (סי"א וסקל"ב ל"ד מ"ז ושה"צ) ודוקא אם מקבלת הכסף לידה אבל אם בעלה השכיר וחזר בו והאשה אומרת שיהא השכירות קיים ודאי לא מהני (חזו"א או"ח סי' צ"ט סקי"א).

כ וכן יכול לשכור משכירו ולקיטו [היינו שעובד אצלו כל השנה או בימות הקציר] וכן משאר משרתיו [כדין אשתו לעיל[י]] [וכן מאורח שלו. חזו"א או"ח סי' פ"ב סק"ט] ודוקא שיש לו רשות להשתמש בביתו או בחצרו[יא] הא לא"ה לא וכן אם יש להשכיר רשות לקחת שכיר אחר שיהא לו רשות להשתמש בכל הבית יכול לשכור גם מהשכיר של שכירו דהו"ל כשכיר של בעה"ב עצמו (סי"א וסקל"ג ל"ה ובה"ל ד"ה או ושה"צ) וצריך לשכור בכסף אף שאין כאן חלות השכירות כלל וצ"ע (חזו"א או"ח סי' פ"ב סק"ט) ודין שכירו ולקיטו הוא אף בשיירא שחנתה בבקעה שאינה שלה ושרוי גוי עמהם שוכר משכירו וכ"ש מהגוי עצמו ששוכר אף ששבת בבקעה של אחרים או של הפקר ושוכר אף לשבתות הרבה (חזו"א שם סי' פ"ב סקל"ג ל"ד וסי' פ"ד סק"ז).

כא אם היו לו כמה שכירים ושכרו הרשות מא' מן השכירים די וא"צ לשכור מכולם וכן אם שכרו מבעה"ב אין שכירו אוסר בין אם הוא גוי בין אם הוא ישראל דלקולא אמרו דשכירו נחשב כבעה"ב ולא לחומרא וכן אם היו לו כמה שכירים או לקיטים ישראלים דרים בביתו בחדרים מיוחדים לכל א' בפ"ע[יב] אין דירתם חשובה דירה שיאסרו זה על זה שהרי הגוי יכול לסלקם משם ואפי' אופין ומבשלין כל א' בפ"ע (וע"ל סי' ש"ע דין י"ז[יג] ולעיל דין י"ד דעת החזו"א בזה) וכן אין אוסרין על בני החצר וא"צ להשתתף בעירוב ודוקא כה"ג אבל אם שכרו שני ישראלים דירה מגוי אוסרים זה על זה וגם צריך לשכור רשות מהגוי שדר בחצר (סט"ז וסקנ"ב נ"ג נ"ד נ"ה נ"ו ובה"ל ד"ה אין ושה"צ וע"ל סי' ש"ע דין י"א).

כב שומרי החצר שבכרכין המופקדים מטעם הממשלה לצורך מילוי ענייני החוקים השייכים אל החצר ולדרים בה אפשר דחשיב כשכירו של כל הדיירים ואם יש גוי האוסר בחצר שוכרין משומר החצר ושומרים אלו אפשר שאין אוסרים על החצר ואפי' ייחד להן בית דירה מ"מ בחצר אפשר שאינן אלא כשכירו ולקיטו (חזו"א או"ח סי' פ"ב סק"ט).

כג אם הגוי אינו רוצה להשכיר יתקרב לו אחד עד שישאיל לו רשותו שיהא לו רשות להניח בו שום דבר והו"ל כשכירו ולקיטו כיון שיש לו שיתוף עמו ברשותו וקונה אותו המקום במה שהניח בו חפץ בע"ש[יד] [ועי' בח"א] ולדעת הרבה פוסקים מהני אע"פ שסילקו אח"כ משם כיון שכבר קנה אותו המקום להניח בו כשירצה (סי"ב וסקל"ו ל"ז ל"ח ושה"צ) ובחזו"א כתב שא"צ קנין כלל ובנתינת רשות לחוד סגי[טו] (או"ח סי' מ"ב סקל"ג) ואח"כ משכיר שלא מדעת הגוי וגם צריך לערב אם הוא מבני החצר[טז] ואם אינו מבני חצר סגי בשכירות וי"א שא"צ להשכיר אלא נותן עירובו ואפי' אינו מבני חצר ודיו ולכתחלה נכון לחוש לסברא הראשונה[יז] (סי"ב וס"ק מ"א מ"ב ושה"צ). ובחזו"א כתב שדעת רש"י ותוס' ורא"ש כסברא אחרונה ונותן עירובו אפי' אין דר בחצר וכן יכול לבטל רשותו ויכולין לבטל לו [וכן אם ביטלו לשכירו של הגוי או ששכירו ביטל מהני] (או"ח סי' פ"ב סקכ"ט ל' ל"ב) וכתב עוד ב' ישראלים ששכרו מגוי והמשכיר דר עמהם אפשר שאם עושין לפעמים תשמיש בחצר בדבר שאין הגוי חייב להניחן בזה מחמת השכירות ואין מקפיד עליהן בזה הוי כשאלו מקום להניח דבר ומערבין ביניהן וא"צ לשכור (שם סק"ט).

כד ודווקא אם הרשהו להניח בכל הבית אבל אם ייחד לו מקום בבית שמשאיל לו אפי' לא מנעו בפירוש מלהשתמש בכל הבית[יח] אלא הרשה לו להניח כליו בזוית אחת כיון שאינו כשלוחו בכל הבית לא מהני (סי"ג ובה"ל ד"ה אם וד"ה כיון) ובחזו"א כתב דדווקא אם ייחד לו חדר אבל אם ייחד לו מקום בחדר לא מקרי ייחוד מקום (אר"ח סי' צ' סקל"ז) וכ"ז דווקא אם אין להגוי רשות להשתמש באותו מקום שייחד לו וגם אין יכול לסלקו[יט] אבל כשיש לו רשות להשתמש במקום שייחד לו או שיש לו רשות לסלק את הישראל א"כ עדיין יש לו שייכות עם הישראל והוי כשלוחו (סקמ"ג ועי' בחזו"א סי' צ' סקל"ב דמשמע לכאו' מדבריו דאם אין יכול לסלק את השכירו ולקיטו לא מהני אפי' אם יש לו רשות להשתמש בכל הבית וצ"ע).

כה ישראל וגוי שהיו דרים בבית א' ויש לכל א' דירה בפ"ע ואין שום א' מהן רשאי להשתמש בחדר המיוחד לחברו[כ] צריכין לשכור מהגוי ולערב עם הישראל וכן שני גוים שהיו דרים בבית א' בחדרים מיוחדים לכל א' צריך לשכור משניהם אבל אם דרים בשותפות בכל הבית או אפי' מחולקים בכל הבית רק בחדר א' יש רשות לשניהם להשתמש בו א"צ לשכור אלא מא' מהם[כא] כ"כ הרמ"א אבל דעת הרבה פוסקים דאפי' משתמשים ביחד בכל החדרים לא מקרי ישראל שכירו ולקיטו וצריך דווקא לשכור מהגוי וכן בשני גוים צריך לשכור משניהם דשותפין אין כל א' טפל לחברו וגרע משכירו ולקיטו[כב] מיהו כ"ז אם שוכרין בע"כ אבל אם משכיר שלא בידיעתו מסתברא דמהני דמסתמא מתרצה במה שחברו עושה ובפרט אם השכירות יפול לכיס השותפין (סט"ו וסק"נ נ"א ובה"ל ד"ה אם וע"ל דין י"ג).

כו שכרו משכירו ולקיטו לזמן אע"פ שסילקו תוך הזמן או שמת השכיר והלקיט מותרים עד תום הזמן אבל אם שכרו ממנו סתם כיון שסילקו נתבטל השכירות ואפי' לא החזיר הדמים (סי"ד וסקמ"ה ושה"צ וע"ל דין כ"ח בשם החזו"א וע"ל דין ט"ז).

כז אפשר לשכור מגזבר המלך ואפי' נוטל השכר לעצמו וכן מכל עבד מעבדיו הקטנים מיהו דווקא אם יש לו רשות להשתמש בבית ובחצר כדלקמן סי' שצ"א דין ז'[כג] ואם אח"כ נסתלק לגמרי מהמלך בטל השכירות ולכך יש ליזהר לכתחלה שלא לשכור סתמא משר העיר או ממשרתיו רק על זמן דלפעמים נסתלק ובטל השכירות ויכול לשכור על זמן ארוך ורב ולכתחלה טוב שלא לשכור רק עד עשרים שנה ואם שכרו עד עולם ג"כ מהני ומקרי תמיד תוך הזמן ולכן אפי' מת לא נתבטל השכירות ואם המלך לא סילקו רק מן הגזברות ועדיין אוכל פרס המלך אין בטל השכירות שהשכיר מקודם אפי' שכר סתמא כיון שעדיין מקבל פרס מסתמא אין המלך רוצה לבטל מעשיו אבל לשכור ממנו מכאן ולהבא צ"ע אם יש להקל כיון שעתה אין לו שום רשות על העיר[כד] (סי"ד וסקמ"ז מ"ח ובה"ל ד"ה ועדיין ושה"צ) ובחזו"א מפקפק ע"ז טובא ומצדד דלא מהני גם מה שהשכיר מקודם (או"ח סי' פ"ב סקל"ה ועי' בסמוך).

כח וכתב בחזו"א שכירו ולקיטו ששוכרין ממנו היינו דווקא בדר בחצר זו אבל אין שוכרין משכירו הדר בחצר אחרת ולפ"ז אין שוכרין משכיר אלא על זמן שהוא בחצר אבל אין שוכרין ממנו לזמן שכבר נסתלק מהחצר ונהגו לשכור את כל העיר משוטר העיר דהוי כשכירו ולקיטו כיון שיש לו רשות ליכנס בכל חצר שלא ברשות לצורך הממשלה ולא מהני השכירות רק לזמן שהוא על

שערי הלכות

יח ואף לכתחילה אפשר לשכור מהם גם אם לא גילה דעתו שאינו רוצה, כ"ה לדעת מרן והרבה אחרונים, ע' מאמ"ר סק"ח וכה"ח סק"ו.

יט יעו"ש בשע"ה לקולא, וע"ע במאמ"ר כאן סק"ט כאן לקולא.

כ היינו אפילו אם הוא מוחה וכנ"ל וכדעת מרן, וכ"פ האחרונים ודלא כהב"ח, ועי' שעה"צ אות ל"ז וכה"ח סקנ"ב.

כא מבואר דא"צ רשות גם בבית וגם בחצר, וסגי בבית או בחצר. וצ"ל דלא דמי ללקמן בדין כ"ד דל"מ ביחד לו מקום בתוך הבית, אלא בעי רשות בכל הבית, דהלא אם רוצה לטלטל בחצר א"צ לשכור מהגוי אלא רק רשות החצר, וע"כ סגי שיהיה שכירו בחצר בלבד וכמ"כ בבית לבד. אך עי' בב"י לקמן על סי"ב שכתב ע"ד רש"י שכתב שישאלו לו מקום בחצירו, היינו שכל שלא פירש שלא משאיל לו רשות ביתו מהני, כיון שאם יצטרך מחר מקום בחצירו יפנה לתוך ביתו והוי כאילו השאיל לו כל הבית, ומבואר דבעי רשות גם בבית וגם בחצר, אלא דבכה"ג הו"ל כהשכיר לו גם בית וגם חצר, ואפ"ל דכיון דשכירו ולקיטו הוא קולא דאקילו גבי נכרי דאין דירתו דירה, וסגי בהשאלת מקום להחשב שכירו ולקיטו. ועפ"ז כתבו בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל (חוברת תל תלפיות גיליון ס"ב עמ' י' אות י"ז) דדעתו נוטה דלדעת מרן לא מהני התקנה שעשו לשכור מהממונה על שעוני המים מדין שכירו ולקיטו, כיון שאין לו רשות בבית וגם לא יעבירו את השעונים לתוך הבית, וע"כ לדידן יש להחמיר, וע"ע לקמן בדין כ"ד ושם בשע"ה אות כ"ט.

כב עי' ב"י דכתב דחשיב שכירו ולקיטו אף בכ"א בחדרים מיוחדים ואין להם בכל הבית, כיון שלא מנע אותם בפירוט מכל הבית, ויכול להיות שיחליף את חדריהם או יכניסם לבית. ואזיל לשיטתו המבואר לקמן בדין כ"ד ושם בשע"ה אות כ"ט. ולפי"ז צ"ל לשיטת שאר האחרונים דפליגי ע"ד מרן, ואף בסתמא כשיחד להם מקום ל"ה שכירו ולקיטו, צ"ל דכיון דיכול לסלקם הו"ל שכירו ולקיטו, וכמ"ש הב"ח וש"א שם, יעו"ש בשע"ה, וזה מ"ש במ"ב בסקנ"ג דיכול לסלקם, ולכן בסקנ"ב כתב המ"ב דבחדרים מיוחדים. והוא מדברי רש"י ואין חולק, ואעפ"כ לכו"ע חשיב שכירו ולקיטו.

כג יעו"ש בשע"ה מש"כ לדעת מרן, וע"ע כה"ח סקפ"ח.

כד בב"י כתב מדברי רש"י והרמב"ם דא"צ שיניח מידי, וסגי במה שיש לו רשות להניח, והכי נקט למעשה. וכ"פ במג"א סק"ח ועוד אחרונים. ובח"א בכלל ע"ה בנשמת אדם אות ה' הקשה ע"ז שהרי הב"י כתב דבעי לקנות כדרך שקונים קרקע לשאלה, וכאן לא שייך בכסף ושטר אלא רק חזקה [ועי' כה"ח סק"ס שכתב דר"ל כמ"ש בחו"מ סי' קצ"ב, וא"צ כבסי' קצ"ד בקנין לנכרי], וא"כ בעי להניח בה מידי כבחו"מ שם ס"ט, וע"כ אומר דמיירי בהניח בה מידי בער"ש, ורק א"צ שישאר שם בשבת, ובזה כו"ע מודו. ועמש"כ כאן במ"ב. אמנם בלשון הב"י והאחרונים שהביאוהו לא משמע כן, אלא לא הניח כלל [ולעיקר קושית הח"א לכאורה למה לא יוכל לעשות חזקה דנעל גדר ופרץ בלא להניח בה מידי, כההיא דסי' קצ"ב שם. וע"ע שם בסי' קצ"ה ס"ה, וצ"ע].

כה והוא נגד מרן בב"י דכתב בפירוש דבעי קנין, וכן מבואר באחרונים, ועמש"כ באות הקודמת.

כו כ"כ המאמ"ר סק"י לדעת מרן, וכתב דאף דאינו מבואר בדבריו, כ"נ מסברא. אבל בלבוש הבין דגם אם אינו מבני החצר בעי גם עירוב. [ובמ"ב הכריע כדעת המאמ"ר בצירוף הסוברים בדעת הרמב"ם כפירוש הא' בב"י דא"צ עירוב, ע"ש בשע"ה אות מ"ה. וע"ש דפירוש הראשון עיקר בדברי הרמב"ם, אולם מרן דנקט לעיקר כפירוש הב' לכאורה יש לצרף איפכא את דעת רש"י שהביא מרן בי"א דבעי עירוב, ועי' ב"ח דבעי תרוויהו, ועמש"כ בדבריו בעו"ש, ובעצי אלמוגים סקי"ט תלה אי מהני שכירות מישראל, וע"ל סי' ש"פ דין ב' דדעת מרן ביש בתרא דל"מ, וע"כ יש מקום להחמיר.

כז כ"פ בשו"ע בסתמא כדעת הרמב"ם וכפי שביארו בב"י, והביא דעת המקילים ביש אומרים.

כח בב"י כתב דוקא אם מנעו בפירוש מלהשתמש בשאר הבית, אבל בסתמא הו"ל כאילו השאיל כל הבית, וכמה אחרונים חלקו עליו בזה כמבואר בביה"ל ובכה"ח סקס"ט, ובט"ז כתב דמשמע דחזר בו מדלא קבעו בשו"ע. ובנה"ש סק"ו כתב דנראה קצת הוכחה מדשינה בשו"ע בסי"ב לשון הטור שכתב עד שישאיל לו שום מקום ברשותו, וכתב שישאיל רשותו, משמע כל רשותו, עכ"ד. אמנם בלבוש בסי"ב כתב כלשון השו"ע, ובסי"ג כתב בפירוש דדוקא מנעו בפירוש, גם דדוחק לומר שמרן חזר בו אחר שכתב כן כמה פעמים בב"י, ואין סתירה מפורשת לזה בשו"ע. ולענין מעשה גם הרמ"א ס"ל כמרן וכמ"ש בד"מ, והביאו הנה"ש, וכ"ה בלבוש, וכ"נ דעת העו"ש, וצ"ע.

כט ובב"י כתב דאף אם הגוי יכול להשתמש במקום שיחד לישראל, אם אין לישראל רשות בכל הבית לא הוי כשכירו ולקיטו, והב"ח חלק וכתב דוקא בדאיכא תרתי דאין הגוי משתמש וגם דאינו יכול לסלקו ל"ה שכירו ולקיטו, והסכימו עמו האחרונים, עי' שעה"צ וכה"ח סק"ע שהביאם, אמנם העו"ש והמאמ"ר בסוף סקי"ב לא הסכימו עם הב"ח יעו"ש, וע"ע בשע"ה לעיל אות כ"א.

ל ולדעת מרן הנ"ל באות הקודמת א"צ ששום אחד אינו רשאי להשתמש בשל חבירו, וסגי בזה שהישראל אינו רשאי להשתמש בכל רשות הגוי דל"ה שכירו ולקיטו אף שהגוי משתמש בשלו, אלא דבאופן זה לא מהני עירוב הישראל וכמבואר בב"י.

לא ולדעת מרן הנ"ל באות כ"ט ל"ה שכירו ולקיטו אם אין לו רשות בכל הבית ויצטרך רשות משניהם.

לב והוא כתירוץ א' בתוס' שהביא הב"י, ועי' בדברי הב"י שלמד בטור כתירוץ הב', והוא שיטת הרמ"א ולא פסקו כתירוץ הא', וע"כ יש להקל בשותפין דהו"ל כשכירו ולקיטו, ועי' שעה"צ כאן מדברי האחרונים כאן שכתבו דלא כמרן והרמ"א, יעו"ש באות נ"א. ובדעת מרן והרמ"א נראה דפסקו להקל בעירובין, וע"כ נקטו כתירוץ הב'.

לג יעו"ש במש"כ בשע"ה לדעת מרן, וכמבואר כאן בביה"ל ד"ה ועדיין מפשטות לשון מרן דאף דסילק אותו הגזבר אף דאין לו שלטון על העיירות חשיב כעבדי המלך, יעו"ש מה שנדחק לחלק בדעת מרן וכמבואר בהמשך דין זה.

לד בב"י מבואר דאפשר לשכור ממנו דהו"ל כשכירו ולקיטו של המלך, וכ"כ הרמ"א כאן וכ"ד כמה אחרונים, ועי' בביה"ל כאן וכה"ח סקע"ו, וע"ע בשע"ה בריש סימן זה.

משמרתו וכשעבר בטלה שכירותו וצ"ע ונוהגין להקל בזה כנ"ל דין כ"ו כ"ז ובמקומות שהמלך מתרצה במעשה הגזבר הוי כשוכר מהמשכיר אבל נוהגין להקל אפי' במקומות שא"א לומר שהפקיד הוא שליח של המלך (וע"ש שכתב קצת טעם לזה) ואפי' מת הבעלים וגם עבר השכיר נוהגין להקל תוך הזמן ואף אם אחד שכר ואח"כ יצא השוכר מהעיר נוהגין להקל ואפי' נתוספו ישראלים וכן כשנתוספו גוים מקילינן וצריך טעם ולכאורה לא שייך שכירות משכירו ולקיטו אלא רשות גוי ולא רשות ישראל וכשיצא ישראל מהבית ונכנס גוי יאסור וצ"ע (או"ח סי' פ"ב סק"ט ל"ד וע"ל סי' שפ"ד דין ו').

כט ספינה שיש בה ב' ישראלים או יותר אם כולם אוכלים במקום א' כחד חשיבי ואם יש להם בתים מיוחדים לאכילה אם המחיצות אינן קבועות כמו המחיצות שעושין בספינות לשעה לאכל שם בצניעות אפשר שאינן מחיצות וצ"ע (וע"ל סי' ש"ע דין כ"א כ"ו) אבל אם המחיצות קבועות כגון כתלים בנויים לעולם צריכים לערב ולשכור לשבת מן הגוי בעל הספינה או שבשעה שישכרו מקומם יפרשו לו שבשכירות זה שוכרים ממנו ג"כ רשותו ודמי שכירות המקום עולים גם לשכירות הרשות ואפי' נוסעים פחות מל' יום כיון שבעל הספינה גוי אין נטפלין לו וצריכין עירוב [ואם הוא ישראל א"צ עירוב עד ל' יום כנ"ל סי' ש"ע דין י' י"א] ולא מהני שכירות בעל הספינה רק אם שוכרין ממנו קודם שחילק המקומות לכל א' מהגוים אבל לאחר שחילק המקומות לשאר השוכרים לא מהני במה שישכרו מבעל הספינה עד שישכרו מכל גוי וגוי אם לא שיש לו רשות לבעל הספינה להניח כליו בכל מקום דאז די במה ששוכרין ממנו לבד (ס"כ וסקע"ה ע"ו ע"ז ובה"ל ד"ה ויש וע"ל סי' שס"ז דין כ"ז).

סימן שפג. כשאין הגוי בבית אינו מעכב

א גוי הדר עם ב' ישראלים בחצר א' ולא רצה להשכיר להם ואח"כ השכיר להם בשבת או מת מבטל א' לחברו רשותו והשני מותר והמבטל אסור אם לא שחזר השני וביטל להראשון כנ"ל סי' שפ"א דין י"ב ואם שכרו מהגוי מבעו"י וגם עירבו ומת הגוי בשבת אף שיש לו יורשים ולא שכרו מהיורש מותר דשבת כיון שהותרה הותרה כנ"ל סי' שפ"ב דין ט"ו (ס"א וסק"א ז' ח' ובה"ל ד"ה וכ"ש).

ב ואם הגוי הלך עם כל בני ביתו קודם השבת לעיר אחרת באופן שנתבאר בסי' שע"א דין ב[א] שאינו אוסר ועירבו יחד ואח"כ בא הגוי בשבת אפי' הלך למקום רחוק יותר ממהלך יום כיון שבא בטל העירוב[ב] [ואפי' מת אח"כ בשבת] ולא אמרי' בזה שבת כיון שהותרה הותרה דכיון שבא נתברר שבין השמשות הי' עומד להיות נאסר אח"כ לכן צריך לשכור ממנו הרשות אם הוא חי [כנ"ל סי' שפ"ב דין ו' ששוכרין בשבת] ואח"כ יבטל א' לחברו ויהא השני מותר [וכן אם מת הגוי צריך ביטול] (ס"א וסק"ב ד' ה' ח' ושה"צ וע"ל סי' שע"א דין ב').

סימן שפד. גוי אכסנאי אם מעכב

א גוי שנכנס לחצר לפי שעה להתאכסן שם ולא לקבוע שם דירתו אם לא נכנס ברשות אינו אוסר לעולם [ועי' עצי אלמוגים] ואם השאילו או השכירו לו חדר מיוחד להתאכסן שם אם יכולין לסלקו אינו אוסר (וע"ל סי' שפ"ב דין י"ד[א]) ואם אין יכול לסלקו אם הוא רגיל לבא תמיד להתאכסן שם חשיב כקבוע ואוסר מיד וצריך לשכור ממנו הרשות ואם אינו רגיל אינו אוסר עד לאחר שלשים יום (ס"א וסק"א ב' ג' ד' ושה"צ וע"ל סי' ש"ע דין י' י"א י"ב) ואפי' יש לו חדר בפ"ע ופתח לחצר בפ"ע ואין לבעה"ב תפיסת יד בחדרו ואין משותף עמו כלום בתשמיש אין אוסר ומותר להוציא מחצר לביתו ואפי' יושב בכל החצר נעשה אורח לבני מבוי ומותר להוציא מביתו למבוי עד ל' יום (חזו"א או"ח סי' צ' סקל"ד).

ב גוי שיש לו חוב על הבית ונכנס שלא ברשות בעד חובו דעת המג"א דמקרי שנכנס ברשות לכן אם נכנס לדור בקביעות אוסר מיד ואם להתאכסן בעד חובו אוסר לאחר ל' יום ויש מקילין בזה (סק"ג ושה"צ).

ג אנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים בין בחזקה בין ברצון כיון שמתאכסנים ע"פ דינא דמלכותא כמו שנהוג כשאנשי חיילים באים לדור לעיר הפקידים קובעים מקומות בעד החיל בבתי העיר לכן אפי' לא נתרצה בעה"ב מקרי שנכנס ברשות שהפקיד יש לו רשות ע"ז מן המלכות[ב] ולכן אם שהו שם יותר מל' יום או שרגילין לבא אוסרים אם לא שבעה"ב יכול לסלקם[ג] או שיש לו במקומות שנכנסו כלים שאסור לטלטלם בשבת שאז אין אוסרים ויש מקילין אף אם יש לו רשות להניח בחדרם כלים שמותר לטלטלם[ד] ובשעת הדחק אפשר שיש להקל (ס"ב וסק"ו ט' ובה"ל ד"ה כלים וד"ה אינם) ודעת החזו"א שאין להקל בזה רק אם יש לו כלים שאין נטלים בשבת ואז מהני אף שאין בעה"ב דר בבית זה אלא בחצר ואם העיר מתוקנת בעירוב כדין מהני אף אם דר בחצר אחרת ואם הי' הבית שכור והשכירות לא נתבטל ע"י זה שנכנסו אנשי החיל מקרי השוכר בעה"ב ומהני תפיסת יד של השוכר (או"ח סי' צ' סקל"ו ל"ח) ודעת המשכנות יעקב דבאנשי חיל לעולם הבית ברשות בעלים קאי ואין אוסרין (סק"ד).

ד ואם הפקיד משנה מחוק שנתן המלך והוא עושה בחזקה הרי הוא כשאר גוי ואינו אוסר לעולם (סק"ו וחזו"א או"ח סי' צ' סקל"ד) ודעת הגר"א דכל שהאנס יכול להוציאו לבעלים בכח אוסר עליו וזה ג"כ טעם שהאנשי חיל אוסרים (ולא משום דינא דמלכותא כנ"ל) מיהו דווקא כשיש להם חדר מיוחד שאין לבעה"ב תפיסת יד שם כנ"ל ואם משיירין חדר א' לבעה"ב ואין להם רשות להוציאו אפשר דמותר ואפי' נכנסין בדינא דמלכותא וצ"ע (חזו"א שם וסקל"ז ל"ח).

ה אנשי חיל שאין אוכלין בבית אלא ישנים צ"ע אם אוסרים דאפשר דכיון שאם היו מביאים להם שם פת הוי ניחא להו הוי כמקום אכילתן ואוסרין כנ"ל סי' ש"ע דין י"ח (חזו"א שם וסקל"ח).

ו אם שכרו הרשות משר העיר ויש לו רשות להוציא את האנשי חיל מהבית אין אוסרים (שה"צ סק"ו) ובחזו"א כתב שאפי' אם אין לו רשות להוציאם יש להקל ואע"ג דעכשיו אין לו רשות באותה חצר הוי כשכיר שעבר משכירותו דלא נתבטל השכירות כנ"ל סי' שפ"ב דין כ"ז מיהו כשהם בחצר ישראל צ"ע כנ"ל שם דין כ"ח אבל למה דמקילינן בזה גם באנשי חיל יש להקל ויש לסמוך ע"ז דהא יש מקילין לגמרי כנ"ל דין ג' וכ"ש כשיש לבעה"ב תפיסת יד כנ"ל (או"ח סי' צ' סקל"ח).

סימן שפה. דין צדוקי וכותי בעירוב

א כותי בזה"ז הרי הוא כגוי ואין לו תקנה אלא בשכירות (ס"ב) ואם אין אלא ישראל אחד בחצר אין אוסר את החצר כדין גוי וכן כל הני דלקמן שדינם כגוי (חזו"א או"ח סי' פ"ז סקי"א ומ"מ לענין שכירות י"ל דצריך לשכור ממומר בפרוטה ולא בפחות מש"פ דלענין ממון דינו כישראל כן משמע בחזו"א סי' פ"ב סקט"ו ואולי רק בצדוקי כתב כן וצ"ע).

ב ישראל מומר לע"ז אפי' בצנעא דינו כגוי לכל דבר (ס"ג וסק"ג).

ג העובר עברות להכעיס אפי' באחד מכל העברות ואפי' בצנעא דינו כגוי (סק"ד).

ד הצדוקים והקראים הנוטים לאפיקורסות ואינם מאמינים בתורה שבעל פה אף אם נתנו חלק בעירוב אינו מועיל כיון שאין מודה בעירוב [וכן כל שאינו מודה במצות עירוב ואפי' מודה בכל התורה אין יכול ליתן חלק בעירוב] אבל מ"מ מבטלין רשות כישראל כ"ז שאין מחללין שבת בפרהסיא אבל אם מחלל שבת בפרהסיא אפי' באיסור דרבנן אין יכול לבטל רשות לכמה פוסקים עד שישכור מהם[א] כדלקמן (ס"א וסק"א ב') ובחזו"א כתב דדעת הב"י והט"ז ומג"א דצדוקים וקראים שבזמנינו כיון שמוחזק בכך מימי אבותיו ומנהג אבותיו בידו יכול לבטל רשות אע"פ שמחלל שבת בפרהסיא[ב] (או"ח סי' פ"ז סקי"ד).

ה ישראל המחלל שבת בצנעא אפי' מחללו באיסור דאורייתא אם אין עושה להכעיס רק לתיאבון הרי הוא כישראל ומבטל רשות[ג] ואפי' עושה זה בפני כמה אנשים אם מתבייש לעשות זה בפני אדם גדול נחשב בצנעא [ואפי' אם באותו שבת הוציא באיסור לפני הביטול, חזו"א או"ח סי' פ"ז סקט"ו וכ"נ בשה"צ סי' שפ"א אות ב'] אבל אם מחלל שבת בפרהסיא דהיינו שעושה זה בפני עשרה מישראל או שידע שיתפרסם ביניהם אפי' אין מחללו אלא באיסור דרבנן הרי הוא כגוי לענין זה ואין מועיל שוב ביטול רשות אלא שכירות ויש מחמירין אפי' אם עובר רק על איסור מוקצה אף שאינו אלא טלטול בעלמא וצ"ע ודוקא ברגיל בעון זה אבל אם חילל שבת פעם א' בפרהסיא לא מקרי מומר וי"א דאפי' בפ"א מקרי מומר (וכן סתם לעיל סי' שפ"א דין א') וכ"ז כשעושה בפריקת עול אבל אם הוא מוטעה בדבר שחשב שמותר לו לעשות כן אינו בכלל מומר (ס"ג וסק"ד ה' ו' ובה"ל ד"ה או וד"ה אפי').

ו ולענין שחיטה ושאר דברים י"א שאין חשוב כמומר ע"י חילול שבת באיסור דרבנן (סק"ה) וכ"ד החזו"א (או"ח סי' פ"ז סק"ח ט' וע"ל סי' ל"ט דין ו').

ז מי שאינו מאמין בדברי חז"ל אין דינו כמומר לענין שחיטה ושאר דברים כיון שמחזיק במצות ומקיימן [אבל בחזו"א יו"ד סי' ב' סקי"ח בהגהה נראה שחזר מזה ודעתו דמי שאין מאמין בדברי חז"ל דינו כמומר ורק בניהם שגידלום על כך נחשבים כשוגגים ע"ש] ומיהו לענין לזכות עירוב עבורו אפשר דאינו בתקנת עירוב ודוקא ביטול מועיל אבל לא עירוב ואנו ששוכרין מהשר או מאריסו שכירו ולקיטו אע"ג שיש בעיר מחללי שבת ובלתי מאמינים משום דלמחללי שבת בפרהסיא הרי הם כגוים ומהני שכירות רעועה ולמחללי שבת בצנעא לתיאבון מהני עירוב[ד] ולבלתי מאמינים אף אם אינן מחללי שבת בפרהסיא מ"מ דינן כמומר ומהני שכירות דאצלנו אין מי שמחזיקים במקצת מצות והמכחישים אין להם חלק כלל באמונה ודינם כגויים (חזו"א או"ח סי' פ"ז סקי"ב י"ג).

ח תינוק שנשבה בין הגוים דינו כישראל ושחיטתו מותרת שהוא בחזקת שאם יודיעוהו וישתדלו עמו כשיעור ההשתדלות שהי' ראוי לשוב לא יזיד לבלתי שוב אמנם אחר שהשתדלו עמו והוא מזיד וממאן לשוב דינו כמומר ושיעור ההשתדלות תלוי לפי ההתבוננות הדיינים כאשר יופיעו ברוח קדשם בהכרעת דינו, וכמו כן אותן שאבותיו פירשו מדרכי צבור והוא נתגדל ללא תורה דינו כישראל לכל דבר וצריך ג"כ להכריע שיעור ידיעתו אם לא חשיב מזיד ואותן שדיינינן לי' כאנוס זוכין עבורו עירוב (חזו"א שם סי' פ"ז סקי"ד).

שערי הלכות

סימן שפג.

א יעו"ש בשע"ה לדעת מרן דדוקא בריחוק יום אחד.

ב היינו דהובאר דהתחיל ללכת כבר מבעו"י, וביה"ש היה פחות ממהלך יום אחד, ועי' מאמ"ר סק"א שפקפק קצת בדרך זו, וכתב דמהלך יום אחד היינו באדם בינוני והוא מיהר ללכת או שהלך על סוסים. [ונ"מ בזמנינו בבא במכונית דתלו במהלך יום אחד, ועי' כה"ח סק"ה שכ"כ רוח החיים, והביא דיש חולקים].

סימן שפד.

א דהדין שם דאינו משכיר ע"ד שיאסור עליו לכאורה סותר לדהכא, וכאן כתב לפי ביאור הגר"א שחילק בין יכול לסלקו או לא, ועי' ביה"ל כאן כמה שיטות באחרונים, אמנם מרן כאן לא חילק שום חילוק בזה, ועי' מש"כ שם בשע"ה לדעת מרן.

ב כ"כ כמה אחרונים בישוב הקושיא מהא דלעיל דין א' דחילק בין יש לו רשות לאין לו רשות, ועי' שעה"צ באות ה' וכה"ח סק"ט שהביאו דברי האחרונים, ויש להוסיף נה"ש בסק"ב, אמנם יש אחרונים שלמדו בשו"ע דכונתו לומר דכשיש להם תפיסת יד אינו אוסר, אבל כשאין תפיסת יד אה"נ תלוי אם יש לו רשות, וסמך על מש"כ בס"א, וכ"כ הלבוש ומאמ"ר סק"ב וחמד משה, והביאם בכה"ח שם.

ג ע"ל בסי' ש"ע בשע"ה אות י'.

ד בלשון השו"ע כתוב כלים שאסור לטלטלם, ועי' באחרונים מה שיישבו מהא דלעיל סי' שפ"ב דין י"ד דכל כלי מהני, והובא בביה"ל כאן ד"ה כלים, והי"מ שכתב כאן הוא דעת המאמ"ר סק"ג שצידד לומר כן גם בדעת מרן, דמש"כ כאן כלים שאסור לטלטלם הוא לאו דוקא, ושוה דינו להא דסי' שפ"ב, ע"ש הביאור בזה ומה שפקפק בזה.

סימן שפה.

א ודעת מרן הב"י אינו כן, וכפי מה שמביא לקמן בהמשך בשם החזו"א, ועי' כה"ח סק"ב שהביא המחלוקת בזה, וע"ע בשעה"צ אות ב'. ולעצם הענין של תינוק שנשבה עי' לקמן בשוה"ל בדין ח'.

ב וע"ש בחזו"א ביישוב קושית המ"ב בשעה"צ על הב"י דסו"ס שייך שלא ילמד ממעשיהם, די"ל דלא אמרו חכמים אלא במי שדינו כעכו"ם, ולא בכל מתנהג בדרך עיקש.

ג כ"כ בשו"ע, ולא הזכיר מה הדין אם יכול לערב, ועי' לקמן בדין ז' ושם בשע"ה.

ד כ"ה דעת החזו"א, וכ"כ בשו"ע הרב בסוגריים. ובפמ"ג במש"ז סק"ו נסתפק בזה וציין לא"ר, ומשמע דנוטה לאיסור כמ"ש בא"ר, וכ"מ דעת הגאון יעקב בדף ס"ט ע"ב ד"ה ולענין, וע"ע בביאור הגר"א בזה.

ט ישראל שהמיר והיו לו בתים בשכונת ישראל שעירבו לכל השנה[ח] אם המיר בשבת עצמו מותר על אותו שבת דשבת כיון שהותרה הותרה אבל אוסר על כל שבת שחל לאחר שהמיר אם אין לו פתח אחר כלל אבל אם יש לו פתח אחר לשכונת הגוים אפי' הוא פתח קטן אם יש בו ד"ט על ד"ט אפי' לא הי' רגיל בו מתחלה דוחין אותו אצל פתח הפתוח לשכונת הגוים ואין אוסר דמסתמא ניחא לי' עם הגוים וגם כופין על מדת סדום כדי שלא יאסור עליהן (ס"ד וס"ק ח', י', י"א) ודווקא כשב' הפתחים פתוחים למבוי שא' פתוח למבוי של גוים וא' פתוח למבוי של ישראל אבל אם יש לו פתח אחר לבקעה וקרפף בית סאתים או יותר מבית סאתים צ"ע אם דוחין אותו אצלו ואם יש לו בית פתוח לחצר ויש לביתו פתח לחצר אחרת אין דוחין אותו אצל חצר אחרת דדווקא בחצרו פתוח למבוי דוחין אותו וכדלקמן סי' שפ"ט דין ג' (חזו"א או"ח סי' פ"ו סקכ"א וכמו שהכריע בסקי"ט שם).

י ואם מתחלה לא הי' לו פתח לגוים ופתחו אחר שהמיר ע"ל סי' שפ"ג דין ב'[ו] (סק"ט ועי' בפמ"ג ביאורו ולפי מש"כ בשה"צ שם אות ה' י"ל דגם כאן מהני).

יא אחד שבטל רשותו ואח"כ המיר מבואר ברש"י שאינו אוסר באותו שבת אע"ג דהשתא אינו בתורת ביטול (חזו"א או"ח סי' פ"ז סקט"ו).

סימן שפו. דיני שיתוף בעירוב

א אסרו חכמים לטלטל מן החצרות למבוי מפני שהמבוי חשיב רשות משותפת כנגד החצרות שאינם מיוחדים רק לאנשי אותו החצר וגזרו אטו מרה"ר לרה"י והתירוהו ע"י שיתוף שכשם שעירובי חצרות מערב כל בתי החצרות יחד כך שיתופי מבואות משתף כל חצרי המבוי יחד ונעשים כחצר אחד (ס"א וסק"א ב') וע"ל סי' שס"ו דין י"ח י"ט כ' בענין חצרות ומבואות שבזמנינו.

ב אע"פ שעירובי חצרות אין מערבין אלא בפת כנ"ל סי' שס"ו דין ד' אבל שיתופי מבואות משתתפין בכל מיני מאכל שגובין פת או דבר אחר ממיני מאכל מכל חצר וחצר ונותנין אותו באחד מן החצרות ואנו רואים כאילו פתוח כל המבוי לאותו חצר ואותו חצר שמניחין בו השיתוף א"צ ליתן חלק בזה כמו בע"ח בסי' שס"ו דין י"ג (ס"א ד' וסק"ג ובה"ל ד"ה מכל וע"ל דין ט"ו וע"ל סי' שס"ו דין ה' לענין פרוסה).

ג וא"צ ליתן השיתוף בבית כמו בע"ח אלא רצה נותנו בבית רצה נותנו באויר החצר או בבית שאין בו דע"ד דלא גרע מאויר החצר אבל אין נותנין אותו באויר המבוי לפי שאינו מקום המשתמר (ס"א וסק"ד ובה"ל ד"ה וא"צ).

ד ה דיני שיתופי מבואות ככל דיני עירובי חצרות המבואר בסי' שס"ו וקטן יכול לגבותו כנ"ל שם דין ז' ואחד יכול לזכות לכולם כנ"ל שם ומשתתפין שלא לדעתו אם אין החצר פתוח אלא למבוי א' כנ"ל סי' שס"ז וכן כל דיני אשתו אם מערבת בשבילו הכל כמו בע"ח בסי' שס"ז (ס"ג וסקי"ד).

ו שיעור שיתופי מבואות כשיעור עירובי חצרות שנתבאר בסי' שס"ח (דהיינו כגרוגרת לכל א') ואם יש מזון ב' סעודות סגי אפי' לאלף אנשים וכל דבר שאין מלפתין בו הפת שיעור השתי סעודות כדי לאכל ממנו שתי סעודות וכל דבר שרגילים ללפת בו את הפת שיעורו ללפת בו פת הנאכל לשתי סעודות (ס"ג ו' וסקי"ז ובה"ל ד"ה מלא) וכשמוליכין בני החצר את העירוב לשיתוף אחד מוליך ע"י כולן אף שדרין בב' בתים חלוקים וגם נחשבין כולם כאדם אחד לענין השיעור (דסגי כגרוגרת א' לכל בני החצר) ואפי' לא עירבו יכולין לסמוך על שיתוף זה במקום עירוב כדלקמן סי' שפ"ז[א] (חזו"א או"ח סי' צ' סק"ג י' וסי' ק"א סק"ד).

ז אפי' ד' וה' מיני מאכל מצטרפין למזון ב' סעודות ובלבד שיהא המאכל ראוי לאכילה כמו שהוא אבל אין משתתפין בבשר חי ובחטים ושעורים ועדשים חיין וכן באורז ודוחן וקטניות ופולין יבשין אבל ירקות שדרך לאכלן חיין כמו פולין לחין ולפת וכן בצים חיות מערבין בהם וכן אין משתתפין באוכלים שקשים לאכילה כמו ירק שהוא בשיל ולא בשיל ותמרים רעים שלא בשלו כל צרכן וגודגדניות שהוקשו הקלחים כעץ שכבר צמח בהן הזרע ולא בעלי בצלים שלא גדלו אורך זרע אבל משתתפין בעלי בצלים שגדלו אורך זרע ובבצלים עצמן ובקליות (ס"ד ה' ז' וסקי"ח כ' כ"א כ"ב כ"ד כ"ה כ"ו מ"ב ובה"ל ד"ה ובשר) ובאתרוג הבוסר ובוסר של ענבים מערבין בהן (חזו"א מעשרות סי' א' סק"ד).

ח אין משתתפין בתבלין ויש מתירין[ב] ואפשר דבשעת הדחק יש לסמוך ע"ז ומ"מ יזהר מלערב בפלפלין כ"כ בח"א אבל דעת הח"ס דפלפלין כמו שאר תבלין (ס"ה וסק"ל) ובענין קימ"ל עי' בחזו"א מעשרות סי' א' סקכ"ד.

ט אין משתתפין בכמהין ופטריות אפי' מבושלין שאין דרך לסמוך עליהן לסעודה ולפתן ואין באין אלא באקראי ודעת הגר"א דמשתתפין בהן מבושלין[ג] (ס"ה וסקכ"ג).

י אין משתתפין במים ולא במלח לפי שאינם מזון ואפי' הניח שניהם כ"ז שאין מעורבין לא מהני אבל אם עירבן יחד משתתפין בהם (ס"ה וסקכ"ז ושה"צ).

יא כמה שיעור ב' סעודות. שני ביצים אפי' חיים, שני רמונים, חמשה אפרסקים, עשרה אגוזים, אתרוג א' [ואם הם מבושלין שיעורן כפי שהוא הדרך לאכל או ללפת בו מזון ב' סעודות כנ"ל דין ו'].
ליטרא ירק[ד] בין מבושל בין חי [אם דרך לאכלן חיים כנ"ל], מנה דבלה, פולין לחים כמלא היד, תמרים וגרוגרות ותפוחי יער[ה] מלא הקב ודעת הרבה פוסקים דה"ה בכל תפוחים, תבלין [להסוברים דמהני כנ"ל דין ח'] כחצי רביעית והוא שתי לוי"ט ושלשה רבעי לוי"ט, יין חי שתי רביעיות וכן שאר משקין, חומץ ברביעית, יין מבושל כדי ללפת בו פת של שתי סעודות[ו], שמן רביעית וי"א כדי ללפת בו פת מזון ב' סעודות ואפשר דחד שיעורא הוא, מים ומלח מעורבין כדי ללפת בהן פת מזון ב' סעודות, בצלים ועלי בצלים שגדלו זרת כדי ללפת מזון ב' סעודות, בשר שאין מבושל כל צרכו[ז] או מלוח הרבה ונתרכך ונעשה ראוי קצת לאכילה כדי שיאכל ממנו מזון ב' סעודות, בשר צלי או מבושל כראוי כדי ללפת בו שתי סעודות ואפי' אם יש מקומות שאוכלין אותו בלא פת בטלה דעתן וי"א דבאותן מקומות צריך כדי שיאכל הימנו ב' סעודות וכל שיעורים אלו אפי' ברעבתנים דבטלה דעתן ודי בכל שיעורין אלו אף לאלף אנשים כנ"ל דין ו' וכן כל שיעורין אלו לענין עירובי תחומין (ס"ו ז' וסקכ"א כ"ב כ"ח ל' ל"ד ל"ה ל"ו ל"ז ל"ט מ"ד מ"ו ובה"ל ד"ה בשר וד"ה מלא ושה"צ אות כ"ד כ"ח ל"א ל"ז).

יב משתתפין אפי' באוכל שאינו ראוי לו אם הוא ראוי לשום אדם כגון לנזיר ביין וכן בחלת חו"ל שראוי לכהן שטבל[ח] אבל בחלה בא"י ובתרומה אין משתתפין בזה"ז שאין ראוי אף לכהן שכולנו טמאים והנוהג שלא לאכל חדש אם נוהג רק מצד חומרא מותר להשתתף בו ואם נזהר מחמת דעת הפוסקים שסוברים שאסור מדינא גם בחו"ל אסור להשתתף בו וכן הדין בעירובי חצרות ועירובי תחומין (ס"ח וסקמ"ו מ"ז ושה"צ וע"ל סי' שצ"ד דין א' אם נשתתף בבשר ספק טרפה).

יג הנודר או נשבע מהאוכל שלא יאכלנו או שאמר קונם אכילתו עלי מערבין ומשתתפין בו שהרי ראוי לאחרים אבל אם נדר או נשבע שלא יהנה ממנו[ט] או אמר קונם הנאתו עלי אין מערבין לו בו עירובי חצרות ולא שיתופי מבואות שהרי נהנה ממנו אבל עירובי תחומין כיון שאין מערבין אלא לדבר מצוה מערבין בו דמצות לאו ליהנות ניתנו (ס"ח וסקמ"ח מ"ט ובה"ל ד"ה ואם ושה"צ).

יד אמר על ככר היום חול ולמחר קודש או למחר קונם הנאתו עלי[י] משתתפין לו בו שבין השמשות ספק וספק עירוב להקל ואמרי' דלא חלה עליו קדושה עדיין וראוי לאכילה [ומ"מ לאכלו י"א דאסור מספק אלא דהעירוב חל מספק] אבל אם אמר היום קודש או קונם הנאתו עלי ולמחר חול אין משתתפין לו בה דמספק לא פקעה קדושתו בביה"ש ואין מערבין בהקדש (ס"ט וסקנ"א נ"ב ובה"ל ד"ה ולמחר ושה"צ ועי' בחזו"א או"ח סי' קי"ב סק"ח).

טו כמו שבעירובי חצרות אם היו שותפין א"צ לערב כנ"ל סי' שס"ו דין כ"ג כך בשיתופי מבואות לכן בעה"ב שהי' משותף עם שכניו לזה ביין ולזה ביין או לזה בשמן ולזה בשמן מהני אפי' לא הונח לשם שיתוף והוא שיהיה הכל בכלי א' אבל בב' כלים לא מהני אפי' מלאו הכלי והותיר כיון שלא הונח לשם שיתוף (ס"ג וסקי"ד ט"ז ובה"ל ד"ה לזה ושה"צ) ואע"ג שהוא מקפיד על עירובו מהני בזה וכן אם בעה"ב קנה עם שכניו חבית יין בשותפות מהני ויש להסתפק אם אחר זיכה להם שלא מדעתם יין לכולם ואפי' מדעתם אפשר דלא מהני עד שישתתפו בעצמם וצ"ע ולעיל סי' שפ"ב דין י"ז מבואר דדעת המ"ב דמהני, וכ"ז דווקא אם גם בעה"ב שותף אבל אם ב' השכנים שותפין ביין ואין בעה"ב שותף עמהן לא מהני ואע"ג דבית שמניחין בו שיתוף א"צ להשתתף דלא הקילו חכמים בזה אלא כשגם בעה"ב שותף עמהן (חזו"א או"ח סי' צ' סק"ב ט' כ"ד) וכ"ז דווקא שהיו שותפין במין א' אבל אם בעה"ב הי' שותף לזה ביין ולזה בשמן לא מהני[יא] אפי' נתנו בכלי א' שאין ראוין להתערב יחד ואם הי' שותף לזה בפת ולזה בפת לא מהני אפי' בכלי א' אע"ג שהם מין א' דדווקא במשקין שמתערבין מהני ולא באוכלין ואע"ג דכל האוכלין מצטרפין כנ"ל דין ז' ה"מ בהונח לשם עירוב

שערי הלכות

ה עי' כה"ח סקי"ד מדברי האחרונים באופן ששכרו מן הגזבר ועירבו ואח"כ המיר דמהני, יעו"ש הטעם.

ו ועי' כה"ח סקי"ז דהביא דעות בזה.

סימן שפו.

א יעו"ש בדין ב', ושם מש"כ לדעת מרן דפסק כשיטת הרמב"ם דדוקא בפת מהני.

ב עי' ב"י דהוא שיטת הרי"ף והרמב"ם, ובשו"ע הביא דעה זו בי"א, ובתו"ש הקשה למה סתם כהרא"ש נגד ב' עמודי ההוראה, וגם דהלכה כדברי המיקל בעירוב וכאן החמיר, ובפרט דכן סברי גם הסמ"ג ורבינו ירוחם, וצ"ע [ועי' בספר בני ציון שפקפק לומר בדעת הרי"ף דלא ס"ל כסברת הרמב"ם יעו"ש].

ג עי' כה"ח סקכ"ו דנראה דלמד בדעת מרן כשיטת הגר"א, וזה צ"ע וכמו שהוכיח בשעה"צ אות כ"ד. ולענין מה שהקשה הגר"א ע"ד הראשונים, עי' בספר בני ציון מש"כ בזה. [אמנם א"א להשתמש בלשון שכתב על אדונינו הגר"א].

ד עי' כה"ח סקנ"ב דהביא מחלוקת ראשונים בשיעור ליטרא.

ה כן סתם בשו"ע, וכן בב"י הביא דברי המרדכי שכתב דמיירי בתפוחי יער ולא הביא חולק, ועי' ב"ח ועוד אחרונים הובאו בשעה"צ דכמה ראשונים ומכללם הרי"ף והרמב"ם והרא"ש דמיירי בכל התפוחים.

ו הנה בב"י הביא דעת הרשב"א דיין מבושל לקינוח סעודה הוא בא, וע"כ די בשיעור שמביאים לקינוח סעודה, והמאמ"ר סק"ה תמה על מרן שלא הביא חולק דהרשב"א יחידאה בדבר, ורש"י והרמב"ם ורבינו יהונתן חולקים, וכן פשטות לשון הברייתא, וציין עליו כאן בשעה"צ, והביא עוד ראשונים דסברי הכי יעו"ש. ועי' כה"ח סקמ"ה מחלוקת האחרונים בזה.

ז בשו"ע סתם וכתב בשר חי, ועי' מש"כ בזה בכה"ח סקמ"א [ומש"כ מדברי הירושלמי, הרשב"א היתה לו גירסא אחרת, יעוין בדבריו בחידושים].

ח עי' כה"ח סקנ"ח ובמה שציין למש"כ בסוס"י תנ"ז דנראה מדבריו דבמקום שלא נוהגים לתת חלת חו"ל לכהן שטבל לקריו אפילו בערב פסח, אין לערב בו, וצ"ע.

ט פסק כאן כי"א שכתב בשו"ע ודלא כהרמ"א, וסתמא דהשו"ע דאף באסר בהנאה מערבין וכשיטת הרמב"ם. וכמה אחרונים סברי לדעת הרמב"ם דבאסר בהנאה אין מערבין וכמבואר בשעה"צ וכה"ח סקס"א, ומ"מ הקשו הנה"ש ומאמ"ר דלהי"א צ"ל החילוק בין נדר לשבועה ולא בין איסור הנאה לאיסור אכילה, וכמו שהביא בב"י רק שיטה זו מדברי הראשונים בדעת רב הונא ונשארו בזה בצ"ע. ובנה"ש ר"ל דאפשר דמרן לא חש לדיעות אלו, אלא חש לדעת הטור דאף שכתב חילוק בין נדר לשבועה, והיינו דרב הונא הוסיף לומר דבאסר בהנאה לא מערבין, וא"כ אף דבשו"ע לא פסק כדעת הפוסקים כר"ה חש להטור באיסור הנאה. ודחה זאת מהא דס"ט [לקמן בדין הבא] שאסר קונם, והוא כשיטת הפוסקים דהלכה כר"ה, ומוכח דמחלק בין נדר לשבועה, וכאן לא כתב כן [וע"ע לקמן באות הבאה מש"כ עוד בזה], ומ"מ לענין מעשה דעת מרן לעיקר הדין לפסוק כהרמב"ם דבכ"ג אפשר לערב, ובכה"ח כתב דכיון דבשו"ע הביא דעת האוסרים בי"א, וגם לדעת הרמב"ם י"א דאסר לערב באיסור הנאה, ע"כ יש להחמיר בזה, ועוד יש להוסיף הסתמא שבשו"ע בדין הבא, וצ"ע. [ועי' ביאור הגר"א].

י כ"כ לשיטתו בדין הקודם לחלק בין אכילה להנאה, ולדעת מרן הוא צ"ע דמוכח שלומד כן בדעת הרא"ש בדין הקודם לפסוק כר"ה, ושם חילק בין איסור אכילה לאיסור הנאה, ולא חילק בין נדר לשבועה וכנ"ל בשע"ה באות הקודמת. ועוד יש להקשות דכאן סתם כהי"א בסעיף הקודם דפסק כר"ה, ושם הסתמא של השו"ע כהרמב"ם דלא פסק כר"ה, והביא החולקים שם בי"א, וצ"ע בכ"ז.

יא כ"כ המ"ב בשם רוה"פ, ועי' בשעה"צ דהוא שיטת הרמב"ם והרשב"א והריטב"א והאו"ז, ומ"מ דעת מרן ע"ד הטור בסי' שס"ו נראה שמסכים להטור שגם ביין ושמן מהני, וכתב בב"י שם דכ"ה דעת הרי"ף והרא"ש שכתבו המשנה כצורתה. ועי' בספר בני ציון כאן שהראה פנים לזה, ומ"מ כתב שראוי להחמיר, וכ"כ בכה"ח סקי"ט דלכתחילה יש לחוש, אף שהביא שכמה אחרונים ס"ל כדעת הטור ומור"ם, ושכ"נ דעת מרן וכנ"ל. ונ"ל דלדידן שפיר יש להקל אחר שכ"ה דעת הרי"ף והרא"ש והטור ודעת מרן והרמ"א והגר"ז ועוד.

(סקט"ז ובה"ל ד"ה לזה) ובחזו"א כתב שאם נתן כל א' ככרו בכלי א' ואינם שותפין ודאי לא מהני כ"ז שלא סמכו עליהן מע"ש לשם עירוב ואם הי' משותף לזה בככר ולזה בככר ושני הככרות בכלי א' צ"ע (או"ח סי' צ' סק"א וסי' ק"א סק"ג וע"ל סי' שס"ו דין כ"ג) ולכן חמשה שנתנו תבשיליהן בתנור א' ושכחו לערב אין סומכין על תבשילן משום שיתוף כיון שלא סמכו עליו מאתמול (שם סי' צ' סק"ל וסוף סי' צ"א וע"ל סי' ש"ע דין כ"ג).

טז ישראלים שדרים בג' מבואות רחוקים זה מזה ומפסיק ביניהם מקום האסור בטלטול כגון שהמבואות שביניהם אין מתוקנין בלחי וצו"ה כדין או שדרים שם גוים שלא שכרו מהם רשותם אין יכולין להשתתף יחד כיון שאין הרחוקין יכולין להביא השיתוף אצלן לא הוי שיתוף אלא צריכין לערב כל מקום ומקום בפ"ע וי"א שאפי' אין מפסיק ביניהן מקום האסור בטלטול אלא שדלתותיהן נעולות בלילה ואין להם רשות לפתחן מטעם המלכות וכדומה אין יכולין להשתתף יחד [אבל אם הרשות בידן לפתחן כשירצו מהני] ובבית מאיר מפקפק ע"ז (ס"ב וסק"ז ח' ט' ושה"צ).

יז כתב הרמ"א עיר המוקפת חומה אחת ונשתתפו קצת מבואות ותקנו פתחיהן בלחי וקורה אין האחרים שלא עירבו עמהן אוסרין עליהן אע"פ שיש להן רשות לעבור שם כיון שיש להן דרך אחר לצאת ותימה דלעיל סי' שס"ג דין ס"ה מבואר דלא מהני לחי וקורה לחלקן אלא צו"ה או ב' פסין [וכן פסק לקמן סי' שצ"א דין ה'] (ס"ב וסק"י י"א י"ג וע"ל סי' שצ"ב דין ו').

יח חצר הפתוח לשני מבואות ושיתף עם כל א' מהן מותר עם כל א' מהן לטלטל ממנו לחצר ומחצר לתוכו אבל אסור לטלטל כלים ששבתו בבתים שבמבוי זה למבוי האחר דרך החצר שהרי המבואות לא נשתתפו [אבל כלים ששבתו בביה"ש במבוי עצמו מותר] ואם נתנו שני המבואות שיתופן בחצר א' בכלי א' הו"ל כולן כא' ומותר לטלטל ממבוי זה למבוי זה כנ"ל סי' שע"ח דין ד' וסי' שע"ב דין י"ג (ס"ט וסקנ"ג נ"ד ועי' בחזו"א סי' פ"ה סק"כ שמצדד דאפי' נתנוהו בב' בתים מהני כאן (אם מלאו לכלי והותיר) ובשיתופי מבואות לא שייך ב' בתים כיון שאפשר ליתנו גם בחצר וצ"ע ועי' בסי' צ' סק"ד נראה ג"כ דעתו דבשיתופי מבואות אין לחוש לזה).

יט ואם לא שיתף עם שום אחד מהן אם הוא רגיל עם שניהם לצאת ולבא בחול דרך עליהם אוסר על שניהם ואם הוא רגיל עם האחד ועם השני אינו רגיל [כ"כ כמו עם זה אע"פ שעובר גם בו, חזו"א או"ח סי' פ"ד סקי"ט] באותו שרגיל אוסר ובאותו שאינו רגיל אינו אוסר (ס"ט) וכן הדין בגוי שחצרו בין ב' מבואות אם רגיל יותר עם א' אין אוסר אלא עליו (חזו"א שם וכ"נ לק' סי' שפ"ט דין א') ונראה דכ"ז בחצר שבין ב' מבואות אבל בית שבין ב' חצרות לעולם אוסר אפי' על אינו רגיל בין ישראל ובין גוי (שם וע"ל סי' שס"ז דין ב' וצ"ע).

כ ואם שיתף עם שאינו רגיל ולא עם הרגיל והרגיל שיתף לעצמו אין אוסר על הרגיל שהרי סילק עצמו מהן וכ"ש אם הי' רגיל עם שניהם ושיתף עם א' הותר השני ואם הרגיל שיתפו ביניהם ושאינו רגיל לא שיתפו והוא ג"כ לא שיתף [וכ"ש אם רגיל עם שתיהן וא' שיתף וא' לא שיתף] דוחין אותו שלא יעבור בשבת על אותו ששיתף וילך בשבת דרך השני אע"פ שאינו רגיל בו כדי שלא יאסור עליהן שכופין על מדת סדום (ס"ט וסקנ"ו נ"ז נ"ח נ"ט) ובחזו"א כתב שאין קפידא שיעבור שם בשבת אלא שנסתלק זכותו משם וישאר אורח (או"ח סי' צ"ה סק"כ וכ"מ לעיל סי' שפ"א דין ה' ע"ש) ואם הוא גוי אפשר דאוסר דבגוי לא שייך כופין על מדת סדום (שם סי' פ"ד סקי"ט) וכ"ז בחצר שבין ב' מבואות אבל בבית שבין ב' חצרות לעולם אוסר ואפי' עירב עם א' לא הותר השני כנ"ל דין י"ט (שם).

סימן שפז. שותפין במבוי צריכין לערב בחצרות

א אם שכח א' מהחצרות ולא נשתתף במבוי אסורין במבוי כדין שיתבאר בסי' שפ"ח ומותרין כל בני חצר לטלטל בחצרן שהרי כל חצר עירב לעצמו ואם כל החצרות היו פתוחות זו לזו ועירבו כל חצר עם הבתים שלו וגם החצרות עירבו יחד מותרות ג"כ להשתמש החצרות במבוי[א] שסומכין על עירוב במקום שיתוף [ויש מחמירין בזה וע"ל דין ג' ועי' סי' שצ"א בה"ל ד"ה שאם שסתם ג"כ דלא כהמחמירין] אבל אם לא עירב כל חצר עם הבתים שלו אף שהחצרות עירבו יחד אין יכול להוציא כלי הבית לחצר אחרת דלא עדיפי מחצר א' שאם לא עירבו עם הבתים שבתוכה אסור אבל כלי החצר גופא מותר אפי' לא עירבו כלל כנ"ל ר"ס שע"ב (ס"א ובה"ל ד"ה צריכין וד"ה ואם וד"ה שסומכין) ובחזו"א תמה ע"ז (דל"ש לערב זה עם זה אם לא עירבה כל חצר לעצמה עם הבתים) וכתב שאם עירבו כדין חצרות הפתוחות זו לזו שאם רצו מערבין א' שנותנין כל בני החצרות עירובן בבית א' באחת החצרות סומכין על העירוב במקום שיתוף (או"ח סי' צ' סקכ"א).

ב אם נשתתפו במבוי בפת שלמה והניחוה בבית שבחצר[ב] א"צ לערב לא כל חצר לעצמה ולא כל החצרות יחד דהשיתוף מהני גם לעירוב (ואין נ"מ אם החצרות פתוחות זו לזו או לא) אבל אם נשתתפו בשאר מיני אוכלין ומשקין [או בפת באופן שאין מועיל בע"ח] צריכין לערב החצרות עם הבתים ואז יוכלו לטלטל גם מחצר לחצר כלים ששבתו בבית ואם לא עירבו אם כששואל א' מחברו פרוסה פת נותן לו סומכין על השיתוף בשבת הראשונה בלבד ואין מתירין זה אלא מדוחק [ואפשר דאם אין מקפידין על פרוסתן ליתן לעירוב ג"כ מהני לדעה זו, חזו"א או"ח סי' צ' סקכ"ב] ואם כולם עירבו רק א' שכח ולא עירב כיון שבמבוי נשתתף סומכין על השיתוף כ"ז דעת הרמב"ם[ג] וי"א שאפי' נשתתפו בפת אין סומכין על השיתוף אא"כ כל חצר עירבה לעצמה אע"פ שלא עירבו יחד דרך פתחים שביניהן מותרין להוציא מחצר לחצר כלים ששבתו בבית אבל אם לא עירב כל חצר לעצמה אין סומכין על השיתוף[ד] [ואם עשה הפת בהדיא לשם עירוב ושיתוף והניחו בבית לכו"ע מהני, חזו"א סי' צ' סקי"ב וע"ל דין ג'] וי"א דלעולם סומכין על השיתוף במקום עירוב אפי' לא עירבו החצרות כלל בין שנשתתפו בפת בין שנשתתפו בשאר מאכל ואפי' הניחוהו בחצר דמיגו דמהני לענין שיתוף מהני נמי לענין עירובי חצרות (ס"א וסק"א ב' ה' ו' ח' ט' ובה"ל ד"ה צריכין ושה"צ ובה"ל בסי' שס"ו ד"ה ונ"ל וע"ל סי' שס"ה דין כ"ז וסי' שס"ד דין ג' שסתם דסומכין על השיתוף).

ג היום[ה] נוהגין שלא לעשות רק שיתוף א' בקמח כנ"ל סי' שס"ז דין ו' וסומכין על דעה ראשונה שאם נשתתפו בפת סומכין עליו וא"צ לערב כלל בחצרות [ואם יערבו ג"כ בחצרות בברכה הוי ברכה לבטלה] ויותר טוב לומר בפירוש בשעת הנחת העירוב שמניחו גם לשם שיתוף ובזה יוצא לכו"ע (ס"א וסקי"ב) וכתב בחזו"א שהוא ט"ס וצ"ל בשעת הנחת השיתוף שמניחו גם לשם עירוב חצרות דהא בשיתוף קיימינן אבל הוא תמוה שהרי נותנין העירוב בביהכ"נ דדינו כחצר כנ"ל סי' שס"ו דין כ"א וא"כ אין יכול להועיל לשם ע"ח והתנאי אין מועיל כלום[ו] אבל העיקר דקי"ל סומכין על שיתוף במקום עירוב בכל גווני ואפי' שיתפו ביין והניחוה בחצר וכדעה אחרונה לעיל ולכן מניחין בביהכ"נ וצריך לומר בפירוש לשם שיתוף ואם אמר לשם עירוב פסול אף בדיעבד כנ"ל סי' שס"ו דין כ' ע"ש וכן סומכין על עירוב במקום שיתוף ואם מברך ב' פעמים הוי ברכה לבטלה (או"ח סי' צ' סקי"ד ט"ז י"ז כ' כ"ד) וע"ל סי' שס"ח דין ד'.

סימן שפח. דין אם לא עירבו החצרות יחד וגם לא נשתתפו במבוי

א אפי' לא עירבו החצרות יחד וגם לא נשתתפו במבוי מותר לטלטל בכל המבוי [אם הוא מתוקן בלחי וקורה כדין] כלים ששבתו בתוכו בין עירבו חצרות עם הבתים בין לא עירבו[א] וכן מותר להוציא מחצר למבוי כלים ששבתו בתוכו וכן ממבוי לחצר שלא תקנו שתופי מבואות אלא להתיר להוציא למבוי כלים ששבתו בבית אבל לענין חצרות ומבואות עצמן לא תקנו ורשות א' הוא שמותר לטלטל מזה לזה וכנ"ל סי' שע"ב דין ו' (ס"א וסק"א ב').

סימן שפט. גוי שיש לו חלון פתוח לבקעה או לקרפף

א גוי הדר במבוי ויש לו פתח או חלון שהיא עכ"פ ד' טפחים על ד' טפחים אחורי ביתו פתוח לקרפף אם אינה אלא בית סאתים אוסר על בני מבוי אפי' פתוח לו בפתח גדול והוא שרגיל יותר בהפתח שלצד המבוי [ואפשר שאם פתוח לבקעה אפי' אינה אלא ב"ס אין אוסר כיון שבקעה פתוח לכל צד] אבל אם הוא יותר מסאתים אפי' מכניס ומוציא גמלים וקרונות דרך הפתח הפתוח למבוי כל היום אינו אוסר על בני מבוי דהוי פתחו למבוי כמו שאינו רגיל דאין אוסר [כנ"ל סי' שפ"ו דין י"ט] שחפץ יותר באותו שפתוח לו לבדו שיש לו אויר וכתב הריטב"א דדווקא אם יש לקרפף פתח למקום אחר דאל"ה אין מסתלק מהמבוי (ס"א וסק"א ב' ג' ד' ובה"ל ד"ה והוא וד"ה או).

שערי הלכות

סימן שפז.

א ובב"י כתב ע"ז דאפשר דבכה"ג גם הרמב"ם מודה, ואפשר דדין זה שכתב מרן בשו"ע כאן ואם ערבו דרך פתחים וכו', אינו המשך של הי"א אלא הוא דין נוסף, וא"כ הרי פסק כן להלכה.

ב כ"כ המ"ב לשיטת הרמב"ם שפסקה בשו"ע [בסתמא, ויש להוכיח שכן הבין הגר"א ברמב"ם עפ"י הנ"ל בסי' שס"ו דין י"ז, ושם כתב הגר"א דהיינו לי"א שבסי' זה, והלא שם מיירי בפת כמ"ש הרמ"א שם בס"ו, ובזה מהני אף להרמב"ם, ובע"כ היינו משום דביהכ"נ דהוי כחצר ולכן ל"מ לשיטת הרמב"ם, יעו"ש במש"כ בשע"ה]. ועי' כה"ח סק"י שהביא דלשיטת התוס' מיירי בהניחו בחצר, דשיתוף בחצר דוקא ולא בבית, וכתב בכ"מ מסתימות הרמב"ם, וע"ל בדין ג' ובשע"ה שם ענין הנחת העירוב בביהכ"נ, ונתבאר שם מדברי האחרונים בזה.

ג וכן סתם בשו"ע והביא דעה השניה בי"א, והדעה השלישית שהביא כאן לא הביאה כלל, וכן פסל למעשה במכתם לדוד ריש סי' ב' שיתוף שעשו בשמן מלהועיל לחצר, יעו"ש.

ד ותמהו האחרונים הלא ברש"י מבואר איפכא דכשעירבה כל חצר לעצמה לכו"ע מהני, וכשלא עירבה מחלוקת והלכה כחכמים דמהני, ולפי"ז יוצא דלא פליג בזה אדעת הרמב"ם שהביא בדעה ראשונה.

ה עי' כה"ח סק"ה דמנהג רבינו האריז"ל לעשות שני עירובין בכל ער"ש, עירובי חצירות בפת אחת ושיתופי מבואות בפת שני, והוא כמנהג שכתב הרשב"א לצאת כל הדיעות. וע"ע בשעה"מ פרשת בשלח דרוש ג' ביאור ענין העירוב וענין השיתוף עדה"ס, ושם ביאר ענין שלא לשכח את התינוקות, וע"ל סי' שס"ו בשע"ה אות ב', וע"ע בברכ"י שהביא דמנהג מצרים לעשות שיתוף אחד וכמ"ש כאן [ובשער המפקד בנהר פקוד ריש אות י' כתב שבכמה תקופות השתנה המנהג ועירבו שתים], אבל בארץ הצבי המנהג פשט מקדם קדמתא לעשות שיתוף בשמן וערובי חצירות בכל שנה, ובשיו"ב הביא שכן המנהג בדמשק ובשאלוניקי, ובכה"ח סק"ט הביא מדברי הרשב"ץ שכתב דמי שמוסיף בו חומרא עובר בו רוח טהרה, ומ"מ כתב בסקי"ז לענין ברכה שלא יברך על העירובי חצרות כיון די"א דכבר יצא בשיתוף ששתפו בשמן, אמנם בשער המפקד שם כתב דכיון דמרן פסק כהרמב"ם, ולא מהני לדבריו השיתוף בשמן ושהיה בביהכ"נ שלא במקום דירה, וע"כ נהגו לברך ולא אמרינן בזה סב"ל, ומ"מ גם הכה"ח בסקי"ח כתב דאם עירבה כל חצר לעצמה ובירכה, ואח"כ רוצים לשתף, יברכו על השיתוף יעו"ש, וע"ע בשער המפקד שם בהמשך דבריו שהאריך.

ו כאן כתב למ"ד אין סומכין דזה רצה המ"ב להרויח לדעתו כשיתנה, ולזה קאמר דל"מ, אבל למ"ד סומכין מהני בבית הכנסת, אבל עפ"י המבואר לעיל ריש דין ב' לדעת המ"ב דלשיטת הרמב"ם בעי בית שבחצר, א"כ ביהכ"נ דל"ה בית דירה כמבואר שם בסי' שס"ו לא מהני, ולפ"ז לדידן לא מהני להניח בבית הכנסת, דמרן הלא סתם כשיטת הרמב"ם וכנ"ל באות ב', אמנם לאידך גיסא לא התבאר להדיא במרן דבעי דוקא בית שבחצר, ובאמת כמה אחרונים כתבו דהמנהג שכתב הרמ"א הוא לשיטת הרמב"ם, ה"ה הלבוש והט"ז והתו"ש ועוד, והלבוש ביאר דהא דמהני בביהכ"נ מכיון דהא דמצרכינן ערובי חצירות היינו שלא תשתכח וכאן יש פרסום, וע"כ מהני בביהכ"נ אף שאינו בית דירה, וכ"ה בהגר"ז, ועפ"ז אף לדידן מהני, וכ"כ בגו"ר כלל ג' סי' כ"ב עמ' רל"ב ד"ה ומקום הנחת, דמהני להניח בביהכ"נ דיש פרסום. [והנה בהגהות מהר"א אזולאי על הלבוש כתב לדעת הרמב"ם דבעי בית שבחצר, ולכאורה סותר דברי הלבוש אח"כ שכתב דבביהכ"נ מהני, ואולי יסבור דבאמת בעי בית שבחצר, ובכ"ז בביהכ"נ מהני דיש פירסום, היינו שסברת הלבוש דוקא בביהכ"נ, אמנם בגו"ר כתב מפורש דכיון דעירובין שלנו דין שיתוף א"צ בית דירה, ובכ"ז נכון להניחו בביהכ"נ משום הפרסום]. ובמ"ב ודאי דלא סבר סברת הלבוש אף לבית הכנסת עפ"י הנ"ל בסי' שס"ו דין י"ז, יעו"ש בשע"ה, וכן לעיל כאן בדין ב' ובשע"ה שם מדברי הגר"א, ונמצא דלדבריו לדידן לא מהני להניח העירוב בבית הכנסת, אבל החזו"א פליג עליו בזה, וכתב בסי' צ' סקט"ז דלהרמב"ם א"צ בית דירה ומהני בחצר, וכן נהגו ליתן בביהכ"נ, וכן להפוסקים הנ"ל כאן מהני, וכ"כ עוד בארץ חיים דבימיו נשתנה מנהג צפת, והיו נותנים עירוב אחד בפת ותולים אותו בביהכ"נ. וע"ע לעיל באות ב' מדברי הכה"ח. [ועי' בא"ח פרשת פינחס אות י"ב שכתב דמנהגם להניח העירוב בביהכ"נ. אך לא התבאר אם עשו גם ערובי חצירות חוץ מהשיתוף או שסמכו ע"ז גם לחצר].

סימן שפח.

א ולהרמב"ם אם עירבו חצירות עם בתים אין מטלטלין במבוי אלא בד"א, וכתב בכה"ח סק"ו דכיון דבשו"ע הביא את שיטת הרמב"ם כנגד הסתמא היינו לחוש לו לכתחילה, והכה"ח כתב כשיטתו בזה, ומ"מ כאן יש להקל יותר דכל האחרונים בזה פסקו דלא כשיטת הרמב"ם, וכמ"ש המ"ב והכה"ח [ולענין סברת הרמב"ם עי' במש"כ המאמ"ר בסק"א].

ב ישראל שיש לו פתח למבוי ופתח מאחוריו לקרפף ושכח ולא עירב אם הקרפף יותר מסאתים אוסר לפי שאינו ראוי לו בשבת ואינו מסתלק מן המבוי אבל אם הוא רק בית סאתים או פחות [אע"ג שהוא קטן מהמבוי, חזו"א או"ח סי' פ"ו סק"כ] מ"מ כיון שמותר לטלטל בתוכו ניחא לי' בו טפי [ואפי' להסוברים דאסור להוציא מהבית לתוכו לעיל סי' שנ"ח דין כ"ג] ואם הוקף לדירה אפי' יותר מסאתים אינו אוסר[א] (ס"א וסק"ה ושה"צ וע"ל סי' שע"ח דין א').

ג וכ"ז בחצר הפתוח למבוי אבל בית הפתוח לחצר ויש לו פתח לבקעה או לקרפף בין בישראל בין בגוי אוסר (חזו"א או"ח סי' פ"ו סקי"ט וע"ל סי' שפ"ה דין ט' וסי' שפ"ו דין י"ט).

סימן שצ. מבוי שצדו אחד גוי וצדו אחד ישראל

א כמו שאין מועיל בחצר שיש בו גוים לעשות הישראלים כיחיד במקום גוי ע"י עירוב כנ"ל סי' שפ"ב דין ג' כך הוא במבוי לכן מבוי שצדו א' גוי וצדו א' ישראלים וחצריהן פתוחין למבוי ועירבו הישראלים יחד דרך פתחים או חלונות שביניהם אע"פ שמותרין להכניס ולהוציא מחצר לחצר דרך הפתחים והחלונות שביניהם בלא שכירות מהגוי אסורין להוציא דרך הפתחים הפתוחים למבוי עד שישכרו מן הגוי (ס"ב וסק"ז ח' ט' י' ושה"צ וע"ל סי' שפ"ב דין ז'[א] וצ"ע).

ב מבוי המתוקן בלחי וקורה או בצו"ה כדין שאין פתוח שם אלא חצר א' של גוי וחצר א' של ישראל וחצר א' של ישראל שני אצלו שאין פתוח למבוי רק לרה"ר ויש בינו לבין ישראל השני פתח או חלון אין יכול לערב עמו על סמך הפתח או החלון שביניהם להוציא כליו למבוי דגזרו בזה כמו גבי חצר לעיל סי' שפ"ב דין ט' ודינו הכל כמו שנתבאר שם כל הפרטים[ב] (ס"א וסק"א ב' ד' ה' ו').

סימן שצא. דין בטול רשות לאותן ששכחו לערב

א ככל דיני ביטול למי ששכח ולא עירב בחצרו המבואר בסי' ש"פ ושפ"א כן הוא במבוי שאם שכחה חצר א' ולא נשתתפה במבוי [וגם לא עירבו החצרות דרך הפתחים דאל"ה סומכין על העירוב במקום שיתוף כנ"ל סי' שפ"ז[א]] מבטלת רשותה לשאר בני המבוי והם מותרים להוציא והיא אסורה ואם ביטלה להן גם רשות ביתן וחצרן לפ"ד הגר"ז בסי' ש"פ דין ה' דרבים הדרים בבית א' נחשבין כא' א"כ גם כאן גם הם מותרים כיון שעירבו יחד דכל בני החצר לגבי מבוי נחשבין כבית לגבי חצר אבל לפ"ד החמד משה שם אסורין וצ"ע למעשה (ס"א וסק"א ובה"ל ד"ה שאם וד"ה מבטלת).

ב ואם רוצים יכולין כל בני החצרות לבטל לאותה ששכחה אם היא עירבה בינה לבין עצמה [ואע"ג דקי"ל בסי' ש"פ דין ו' שאין מבטלין לרבים שלא עירבו הכא נחשבין כל בני החצר כאחת לגבי מבוי] והיא מותרת להוציא מחצרה למבוי אבל הם אסורין אפי' ביטלו לה גם רשות ביתן וחצרן דרבים אין נעשין אורחים כנ"ל סי' ש"פ דין ה'[ב] (ס"א וסק"ב ג' וע"ל סי' שפ"א דין ד').

ג כמו שבחצר אין הגוי הדר עם ישראל יחידי אוסר עד שיהו שני בתי ישראל כנ"ל סי' שפ"ב דין א' כן גם במבוי אם אין אלא חצר א' של ישראל אין הגוי אוסר לטלטל ולהוציא למבוי כלים ששבתו בבית ואפי' הרבה בתים של ישראל פתוחין לחצר זה נחשבים לגבי המבוי כאחד כנ"ל דין ב' אבל אם יש ב' חצרות של בתי ישראל שאסורין עד שישתתפו אז הגוי אוסר עליהן להוציא מהחצר למבוי כלים ששבתו בבית עד שישכרו ממנו רשותו אבל כלים ששבתו בחצר ובמבוי מותר לטלטל בכל החצר והמבוי ולהוציא מחצר למבוי וממבוי לחצר אפי' לא עירבו ולא נשתתפו כלל ולא שכרו מהגוי דלא חמיר מישראל כנ"ל סי' שפ"ב דין א' וכ"ז דוקא אם המבוי מתוקן בלחי וקורה כדין דאל"ה כרמלית הוא (ס"א וסק"ד ה' ו' ז' ושה"צ).

ד עיר המוקפת חומה או מתוקנת בלחי וקורה כדין נחשבת כולה כמבוי א' והוא שהוקפה לדירה דאל"ה אסורה אם היא יותר מבית סאתים כנ"ל סי' שנ"ח וסתם עיירות הם מוקפות לדירה דסתמא בונין בתים ואח"כ מקיפין אבל סתם מבצרים שקורין שלא"ס שנעשה להשמר מהאויב אינם מוקפים לדירה שמקיפין ואח"כ בונין בתים לתוכו (ס"א וסק"ה ח' ט').

ה ולכן עיר המוקפת כדין ויש שם גוים אם יש שתי חצרות של בתי ישראל בעיר אפי' אם כל חצר הי' במבוי אחר כיון שהעיר מוקפת נחשבין כל המבואות כאחת ואוסרין זה על זה ולכן צריכין ג"כ לשכור מהגוים אם לא שהיו מקומות חלוקין זה מזה בצו"ה או בשני פסין כנ"ל סי' שמ"ו דין י"ז[ג] (ס"א וסק"י).

ו וא"צ לשכור מכל חצר וחצר של גוי דמספיק במה שישכור משר העיר ומותר להוציא מבתי ישראל ולהכניס למבואות שהרי דרך המבוי הוא של השר[ד] דמסתמא יש לו רשות שיכול לסלק כל הגוים משם ולתת להם דרך אחרת ולכן יכול להשכיר ג"כ אבל להוציא ולהכניס לרשות גוי לא מהני[ה] (וע"ל סי' שפ"ב דין ה' וצע"ק) עד שישכור מכל חצר וחצר של גוי שהרי אין השר יכול לסלקן משם כ"ז שמשלמין לו המס [ואפי' הוא ממונה ג"כ על משפטיהם] ודוקא בשר שאין הבתים שלו או שהשכירן או מסרן למס ואין יכול לסלקן ולא שייר לו רשות להניח שם כליו וגם אין לו רשות להשתמש בבתי בני העיר כלל אפי' בשעת מלחמה אלא מתנהג הדבר ע"פ יועצי המדינה ואפי' אם ע"י הכרח משתמש בבתיהם ואינו מחק המלכים אינו מועיל אבל במקום שכל צרכי העיר אינם נעשים אלא ע"פ השר או הממונה שלו מועיל השכירות מהשר ההוא או משכירו ולקיטו אפי' לענין להוציא ולהכניס לבתי הגוים שהרי יש לו רשות להושיב אנשים וכלי מלחמתו בבתי בני העיר בשעת מלחמה שלא מדעתם[ו] ואע"ג דעכשיו אינו שעת מלחמה הרי יכולת בידו לעורר מדנים ומלחמה עם שכניו בכל עת שירצה ואין בני המדינה מעכבין עליו ואם אין לו יכולת לזה אין יכול להשכיר שלא בשעת מלחמה[ז] (ס"א וסקי"א י"ב י"ג י"ד ט"ז ט"ז ובה"ל ד"ה בד"א וד"ה שהרי וד"ה שלא).

ז ולפ"ז מותר לשכור מהממונה של מלך שהרי יש רשות להמלך להושיב אנשיו וכלי מלחמתו בבתי בני העיר שלא מדעתם מדינא דמלכותא וא"כ כל עבד מעבדיו הקטנים הוי כשכירו ולקיטו שהרי הממונה הוא במקום המלך מיהו דווקא מהממונה ע"ז כגון זה שקורין פאליצי"א שידוע שכל דבר המלכות נעשה על ידו ואפי' מהמשרתים שלהם[ח] שהרי יש להם רשות ליקח משרתים שעל ידיהם יתקיים כל צויי המלך אבל מאנשי חיילותיו אפי' מהראש שלהם לא מהני במקום שהוא אין ממונה ע"ז (סקי"ח).

ח אף אם אין העיר מוקפת מחיצות יש ליזהר לשכור משום החצרות המתוקנות במחיצותיהן ואולי יש בהן גוי האוסר (חזו"א או"ח סי' פ"ב סק"ט וע"ל סי' שפ"ב דין כ"ז כ"ח וסי' שפ"ה דין ז' בענין השכירות מהשר).

ט חצר שישראל אחד וגוי דרים שם ונתאכסן שם ישראל אחר יכולין לטלטל באותו חצר בלי עירוב ובלי שכירות דאורח אינו אוסר וכן עיר המוקפת מחיצות כדין ואין שם אלא חצר א' של ישראלים שאין הגוים אוסרים כנ"ל ועברו שם ישראלים אחרים ונתאכסנו שם בשבת בחצר אחרת אינם אוסרים עליהם את העיר וגם האורחים יכולין לטלטל בכל העיר וכן אין אוסרין זה על זה את החצר שמתאכסנים דאורחים נטפלין אצל בע"ב הקבועים וי"א דדווקא כשאינו רגיל להתאכסן שם אבל אם רגיל להתאכסן שם כמו שמצוי בירידין שרגילין לבא שם תמיד חשוב כקביעות ואוסרין מיד כשבאין ויש מקילין גם בזה עד ל' יום וע"ל סי' ש"ע דין י"ט[ט] (שהכרייע כדעת המקילין וכ"ד החזו"א שם) (ס"ב וסקי"ט כ' כ"א כ"ב כ"ג כ"ד).

י וכ"ז אם העיר מוקפת חומה או שעשוי בתיקון עירובין כדין דאל"כ אין בטלין לגבי ישראל שדר בחצר אחרת ואוסרין זה על זה לטלטל בחצרן כנ"ל סי' ש"ע דין י"א וכן אם העיר מוקפת חומה ודרו בה ב' ישראלים שלא שכרו הרשות מהגוים הדרים בעיר אז גם האכסנאים אוסרים זה על זה לטלטל בחצר הגוי שמתאכסנים דלא שייך לומר שבטלין לגבי הישראלים שהרי גם הישראלים אסורים לטלטל בעיר (סקכ"ד ושה"צ).

סימן שצב. דיני עירובין לעיר

א עיר שהיתה קנין יחיד אפי' נעשית של רבים כגון שבנאה יחיד לעצמו והשכירה לרבים או שבנאה להושיב בה דיורין ומשייר לעצמו דרכים ופלטיות וסרטיות כדרך שהמלכים עושין [וי"א שאפי' מכרה לרבים כ"ז שלא נשתקע שם בעלים הראשונים ממנו דינו כעיר של יחיד[א]] אפי' יש לה שני פתחים שהעם נכנסין בזו ויוצאים בזו אם מוקפת מחיצות כדין [דהיינו אם אינו רה"ר די בלחי וצו"ה במבואותי' ואם הוא רה"ר בדלתות כנ"ל סי' שס"ד] יכולין להשתתף כולם שיתוף אחד ויטלטלו בכל המדינה [ואם רוצים להתחלק ע"ל דין ו' כיצד יעשו] (ס"א וסק"א ב' ג' ד' כ"ז ושה"צ) ודווקא אם לא נתוספו בה בתים אחר שנעשית של רבים אבל אם נתוספו בה בתים וחצרות הוי כעיר חדשה של רבים שיתבאר (חזו"א או"ח סי' פ"ו סקט"ו).

ב עיר של רבים אפי' אם מכרוה ליחיד דינה כעיר של רבים שגזרו שמא תחזור ותעשה רה"ר [ואפי' להסוברים בדין הקודם דבנמכרה אזלי' בתר השתא אפשר דכאן מודו דכ"ז שלא נשתקע שמה מעלי' חיישי' שתחזור לשם רבים] ולכן יש בזה חילוק שאם אין לה אלא פתח אחד משתתפין כולם שיתוף אחד ואפי' אם יש לה סולם בצד שכנגדו שעולים ויורדים בו חוץ לחומה ואפי' העמיד סולמות ברוחב יותר מי' אפי' ברוחב כל הכותל לא חשבינן לי' כפתח לחומרא (וע"ל סי' שע"ה דין א' בשם

שערי הלכות

סימן שפט.

א כן סתם בשו"ע כשיטת רש"י והרמב"ם, והביא דעת התוס' בי"א, ועי' מש"כ לעיל בסי' שפ"ח בשע"ה לענין דינא, וה"ה הכא, ובפרט דמרן בב"י כתב דהכי נקטינן כהרמב"ם.

סימן שצ.

א יעו"ש בשע"ה אות ה'.

ב יעו"ש במש"כ בשע"ה אות ו', וה"ה הכ"א.

סימן שצא

א יעו"ש בשע"ה אות א'.

ב כ"ה לדעת מרן שם בשו"ע יעו"ש בשע"ה, ואף שהמ"ב פסק שם להקל בשעה"ד כאן לא כתב כן, וצ"ל דכיון דיצטרך להקל ב' קולות, א' דחשיבי כרבים, ב' דרבים לגבי רבים הו"ל כאורחים, כולי האי לא מקילינן לכו"ע.

ג ואם אינה מוקפת כדין ורוצים לתקנה, עי' כה"ח סי' שפ"ב סק"ט אי קודם יתקנו או קודם ישכרו, וע"ע לקמן בדין ח'.

ד כ"כ הרמ"א והוא מהריב"ש הובא בב"י, ובשו"ע השמיטו, ולכאורה היה מקום לומר דמרן לא ס"ל האי סברא, דהלא בסי' שפ"ב סי"ב בב"י כתב גבי השאלת מקום להחשב שכירו ולקיטו דבעי רשות גם בבית וגם בחצר, וכמ"ש לעיל שם בדין כ', וא"כ לא סגי רשות בדרך לשיוכל לשכור ממנו אפילו את הדרך לבד, ולכן בשו"ע כאן השמיט דין זה, אמנם זה צ"ע דלא נתפרש בדברי האחרונים דמרן לא ס"ל הכי, ואדרבה משמע שלמדו כן בדעתו וכמ"ש לקמן בשע"ה באות ו', וצ"ע. ואולי י"ל דהתם כדי להחשיבו כשכירו ולקיטו בעי רשות בבית ובחצר, אבל כאן מבואר בלשון הריב"ש דהדרך שלהם ויש להם זכות לשנות וכו', וע"כ אם הדרך שלהם ממש ודאי שוכרים מהם, אלא דלא יהני לבתים. ועפ"ז יש לדון בזמנינו דאין להם בעלות ממש על הדרך אי מהני. וע"ע בחזו"א סי' פ"ב סק"ט דנראה דהחשיב כיום רק בשאל דוכתא להחשב כשכירו ולקיטו, וא"כ עפ"ז נראה דלדידן לא יועיל הרשות ברחובות לבד, וצ"ע, וע"ע באות הבאה עוד סיבות לאסור במציאות של זמנינו.

ה ולפ"ז צריך לבדוק בכל העיר אפילו אם אין חצר של גוי או מומר פרוצה ביותר מי' לרה"ר, דא"כ אוסר דהוא פרוץ למקום האסור, וכן אם יש שכנים שומרי תורה ומצות ולא שכרו מהמומרים את בתיהם, הו"ל רגל האסורה במקומה ואוסרת את כל העיר.

ו עי' ט"ז שלומד בריב"ש דהוא מקור דברי השו"ע דבעי ב' התנאים, גם שיהא רשות לפחות בשעת מלחמה להשתמש בבתים, וגם שיכול לתת דרך אחרת, וזה פסק מרן לדבריו. אבל האחרונים חלקו עליו, ה"ה הא"ר והתו"ש והנה"ש וחמד משה וח"א ועוד, וסברי דכל טעם לבד מספיק וכמ"ש כאן, וע"ל באות הקודמת.

ז כ"פ בביה"ל בשם החכם צבי בסי' ו'. ואמנם פשטות לשון מרן דמהני בלא טעם זה, אולם החכם צבי מצדד לומר כן גם לדעת מרן, יעו"ש מה שהקשה, וצ"ע בזה. ועפ"ז יש לפקפק אי מהני בזמנינו שאינם יכולים לעורר מדנים. ועוד יש לפקפק בזמנינו מש"כ בספר קריינא דאיגרתא לבעל הקה"י, דבזמנינו אין להם שליטה על הבית אלא בכח שליטה על הגברא, ועוד אפשר דאינם יכולים להכנס גם בשעת מלחמה בלא אישור ועדה וכדו', והוי כמתנהג עפ"י יועצים שכתב הב"י. ובמקום שיש סכנה מיידית דיכולים להכנס בלא שום אישורים להכנס, אין בזה הוראת בעלות מה שיכולים להכנס במקום פיקוח נפש, באופן דיש לפקפק טובא בהיתר של שכירות משר העיר בזמנינו [עוד במקום שיש שגרירות חוץ, בזה ודאי אין רשות לאף אחד להכנס, וצריך לשכור מהם בנפרד].

ח כ"כ הח"א, ובשו"ע לא הזכיר תנאי זה, ופשטות דעת מרן דאין חילוק, אלא כל עבד מעבדיו הקטנים יוכל להשכיר, וכן הוכיח לעיל בסי' שפ"ב סי"ד בביה"ל ד"ה ועדיין מפשטות לשון מרן בב"י, וע"ש מש"כ לחלק שם בביה"ל, וע"ש במש"כ בדין כ"ז ושם בשע"ה.

ט יעו"ש בשע"ה לדעת מרן להקל.

החזו"א) ואפי' יש לה שני פתחים ויש אשפה של רבים [אבל של יחיד לא מהני] לפני א' מהם שסותם מקום הפתח ואין רבים עוברים שם הו"ל כאילו אין שם אלא פתח א' ונראה דדווקא אם האשפה גבוה י"ט וצ"ע [ואם פינו את האשפה חזר הפתח למקומו] (ס"א ב' וסק"ו ז' י"ד ט"ו ט"ז י"ח ושה"צ).

ג אבל אם יש לה שני פתחים שהעם נכנסים בזה ויוצאים בזה אפי' דלתותי' נעולות בלילה אין משתתפין את כולה כדי שלא תשתכח תורת רה"ר אלא ידעו שהעירוב התיר להם ולכן ישתתפו כל מבוי ומבוי בפ"ע או שישתתפו כל העיר וישיירו ממנו מקום א' אפי' חצר א' ובית לתוכו[ב] [ויש מקילין דסגי אף בבית לחוד] ויהיו המשתתפין מותרין בכל העיר חוץ מהמקום ששיירו והנשארים אסורים בכל העיר ומותרים במקומם [ואם הם רבים ישתתפו לעצמם] ואפי' אין הבתים שמניחין שיור פתוחים לעיר אלא אחוריהם לעיר ופניהם לחוץ מהני ואפי' הוא בית א' כנ"ל ואפי' בית הבקר או בית התבן שא"צ לערב אם אין אוכל שם עושין אותו שיור ומערבין את השאר (ס"א ג' וסק"ח ט' י' י"א כ' ובה"ל ד"ה אפי' וד"ה לפיכך) ובחזו"א כתב שיש להחמיר שלא לסמוך ע"ז רק דווקא אם הוא בית דירה ואפשר דלדעת הרמב"ם צריך דווקא דירה בבעלים ולא מהני אפי' מיוחד לדירה (או"ח סי' צ"ה סקי"ד) ואם בתי הגוים נחשבין שיור יש דעות בין הפוסקים וטוב להחמיר[ג] (סק"י) וכ"ז דווקא אם יש בעיר יותר מנ' דיורים עכ"פ אבל אם בכל העיר אין כ"א חמשים דיורים אפי' אם היתה גדולה בתחלה ונתמעטה ועמדה על נ' דיורים א"צ שיור (ס"ז וסקל"ג ונ' דצ"ל עכ"פ יותר מנ' דיורין).

ד והעולם אין נזהרין לשייר אפי' בעיר של רבים[ד] ואפשר דסומכין ע"ד רש"י דאין נקרא רבים פחות מששים רבוא אבל לא קיי"ל כן[ה] ואפשר כיון דברוב המקומות יש בתי גוים סומכין על הסוברים דהוי שיור כנ"ל[ו] (סק"ז ושה"צ) ובחזו"א כתב דרבים הוא דווקא שעושין דין רה"ר אלא שיש לה דלתות או שאין רחבה ט"ז אמה ולפ"ז לפי מה שנוהגין שאין מתקנין דלתות לרה"ר וסומכין על הסוברים דצריך ששים רבוא כנ"ל סי' שס"ד דין ה[ז] א"צ לשייר דהוי עיר של יחיד (או"ח סי' פ"ו סקט"ו ועי' בבה"ל סי' שמ"ה ס"ז ד"ה שאין שכתב ג"כ כן).

ה עיר של רבים כיון שאין יכולין לערב כולה ולא הורגלו מעולם לערב כולה לכן אם רוצים להשתתף כל מבוי ומבוי בפ"ע סגי במה שיש לחי או קורה בראש כל מבוי ואם רוצים לחלק מבוי א' כגון שישיירו בו בית וחצר א' לא סגי בלחי וקורה[ח] אלא צריך שיעשו ביניהם תיקוני חצר[ט] דהיינו שני פסין של שני משהויין או פס א' רחב ד"ט[י] [או מחיצה של עומד מרובה על הפרוץ, חזו"א סי' צ"ה סקי"ט] או שיעשו דקה דהיינו מצבה שרוחבה ד"ט וגובהה ד"ט [וי"א דדי בגובה ג"ט] ואם הרחב שם הוא יותר מעשר אמות צריך צו"ה ודעת הגר"א דגם ביותר מי' סגי בדקה (סקי"ג כ"ב ל"ב ושה"צ ובה"ל ד"ה או) ובחזו"א כתב דהגר"א לא מיירי בהכי וביותר מי' לא מהני לכו"ע אפי' גבוה י"ט אא"כ רחבה ממעטת את פתחו ומעמידו על עשר (או"ח סי' צ"ה סק"ט) וכן אפשר לחלק בעיר של רבים את אמצע רה"ר לרחבה בתיקוני חצר ובני עבר הלז יעשו שיתוף לבדן ובני עבר הלז לבדן וכן יכולים לחלק את אורך רה"ר בתיקוני חצר או בצו"ה דהיינו כגון שהי' מיעוט רה"ר סתום כזה עושין צו"ה ונותנים שאר רה"ר לבני עבר השני ומשתתפין אלו לעצמן ואלו לעצמן (שם סק"ג).

ו וכ"ז בעיר של רבים אבל בעיר של יחיד שא"צ שיור כנ"ל א"א לחלק אפי' רוצים לשתף כל מבוי בפ"ע ולחלקו בלחי וקורה דכיון שהורגלו לערב יחד (וע"ל סי' שס"ג דין ס"ה[א]) אוסרין זה על זה אבל יכולין להחלק כל מבוי בפתחו בפסין או בצו"ה [או בעומד מרובה] או בדקה ד"ט כנ"ל [ואם הדקה גבוהה י"ט יצתה מתורת דקה[ב] מיהו בפתח מבוי מהני מתורת פס ד' אבל בדקה של פתח החצר אם גבוהה י"ט חשובה מחיצה ואכתי הפתח אוסר וצ"ע, חזו"א שם סי' צ"ה סק"ח] לחלק מבוי לרחבו בתיקונים אלו[ג] [ואם הוא יותר מי' אמות דינו כנ"ל בדין ה' דצריך צו"ה] וכן רה"ר יכולין לחלק לרחבו בתיקונים אלו [אם אינו רחב שם יותר מי' כנ"ל] ויהיו אלו יוצאים בפתח זה ואלו בפתח זה ולא יהי' להם דריסת הרגל אלו על אלו[ד] ואם הוא מקום דריסת הרבים ורה"ר עוברת בתוכה א"א להקל בדקה אא"כ יעשה מחיצה גבוה י"ט שם (ס"ד ו' וסקכ"ד כ"ה כ"ו כ"ט ל' ל"ב ובה"ל ד"ה ומערבין ושה"צ) ובחזו"א כתב דבמבוי בין מפולש בין סתום (וע"ל סי' שס"ג דין ס"ה[ט]) אפשר לחלקו בתיקון חצר וכ"ש בצו"ה ורק רה"ר א"א לחלק ואין תלוי בשיעור רה"ר אלא דרך המפולש חוץ לעיר לעיירות אחרות הוא רה"ר לענין זה ומ"מ המבואות הכלות לרה"ר אין נחשב כרה"ר עקום לשם דכיון דכל מבוי מיוחד לדיוריו והאמצעי מיוחד לכולם יחד לא מקרי של רבים אלא האמצעי ומדינא אפשר להקל גם ברה"ר לחלקו ברחבו בתיקון חצר וכ"ש בצו"ה[ט] אך אם אפשר לפרוץ מה שחוץ לעירוב יותר טוב דבזה מהני לכו"ע כדלקמן דין ח' (או"ח סי' צ"ה סקי"א י"ט) ולכ"ע א"א לחלק רה"ר או המבוי לארכו בין שתקנו כל המבואות לחי או קורה לפתחיהן ובין שתקנו מבואות של עבר א' והמבואות של עבר השני לא תקנו כולן אסורין לטלטל בין ברה"ר ובין במבואות. חזו"א או"ח סי' פ"ו סקי"ב] אא"כ יעשה מחיצה גבוה י"ט לשם (ס"ו ובה"ל ד"ה ומערבין) ואפי' צו"ה לא מהני ולפ"ד הגר"א אפשר דמהני צו"ה[י] ודבריו צ"ע (חזו"א או"ח סי' צ"ה סק"ג ד') ואפשר דאם ב' מבואות כנוסין לפנים ועשו בפתח הכניסה תיקון חצר או דקה נמי לא מהני דאין מועיל תיקון חצר או דקה אלא למבוי אחד ולא לב' מבואות יחד (שם סק"ג) ואם כל המבואות פתוחין זה לזה ועירבו יחד דרך פתחן אפשר דמהני דקה ותיקון חצר לפתחן (שם סק"ה).

ז וכתב בחזו"א נראה דאם שאר העיר בטלו חלקן במבוי לכל מבוי מערבין מבוי מבוי בפ"ע בלחי וקורה דכיון דבטלו כולן חלקן שיש להן זה בזה שוב אין אוסרין עליהן ואין האיסור רק משום פרוץ במלואו למקום האסור לו ומהני לחי וכן מחלקין את רה"ר לרחבה בלחי אחר הביטול ומיהו בזה הן אסורין להוציא מבתיהן של חבריהן למבואותיהן אחר הביטול כדין רבים שאין נעשין אורחים לעיל סי' ש"פ דין ה' (או"ח סי' צ"ה סק"ז).

ח הא דאין מחלקין העיר דווקא אם כולה מוקפת כדין דהיינו אם היא רה"ר יש לה דלתות ואם אינה רה"ר כגון שאין רחובותי' רחבות ט"ז אמה או שאין מפולש משער לשער וכה"ג יש לה צו"ה אבל אם לא היתה העיר כולה מוכשרת במחיצות ובאו להכשיר חצי' ע"י תיקוני המחיצות ולערבה ע"י שיתוף והשאר יניחו בלי תיקון כלל הרשות בידם (ס"ה וסקכ"ז כ"ח) ולכן אם לא עשו דלתות לרה"ר יכולין לערב מבוי מבוי בפ"ע ואם אין שם חסרון מחיצות אלא שדרין גוים וא"א לערב אתם אוסרים דגוים נמי אוסרים ואין מערבין לחצאין להשאיר הגוים ולערב ישראל (חזו"א או"ח סי' פ"ו סקי"ד וסי' צ"ה סקי"ח וע"ל סי' שס"ג דין ס"ח).

ט המזכה בשיתוף לכל בני העיר אם עירבו כולם עירוב אחד א"צ להודיעם שזכות הוא להם אבל אם עירבו לחצאין צריך להודיעם כיון שגילו דעתם שאין רוצים להיות משותפין (ס"ח וסקל"ד וע"ל סי' שס"ז דין ה' וסי' שס"ח דין ו').

י דין מי ששכח ולא נשתתף עם בני העיר או מי שהלך לשבות בעיר אחרת או גוי שהי' דר עמהם בעיר דין הכל כדינם בחצר ובמבוי (ס"ח).

סימן שצג. דין עירוב ביו"ט שחל בע"ש ודין בין השמשות לערב

א אחד עירובי חצרות ואחד שיתופי מבואות אם נתאחר מערבין אותם בין השמשות ויכול לברך עליו[א] ואפי' עירב בשביל ב' אנשים שעשאוהו שליח לערב לא' עירב מבעו"י ונאכל העירוב ביה"ש ולא' עירב ביה"ש שניהם קנו עירוב דלאותו שנאכל עירובו ביה"ש אנו חושבים אותו לילה וכבר חל העירוב ולאותו שהניח עירובו ביה"ש אנו חושבים אותו יום אבל אם עירב ביה"ש ונאכל ביה"ש אסור דכולי האי לא מקילינן[ב] [ואם הניח העירוב ביה"ש דר' יהודא ונאכל בזמן ביה"ש דר' יוסי קנה עירוב ועי' ביאורו בבה"ל סי' רס"א ס"ב ד"ה ושיעור וסי' שמ"ב בה"ל ד"ה ביה"ש ולקמן סי' תט"ו דין ג'] ומ"מ לכתחלה יזהר שלא יאחר הע"ח עד בין השמשות ואם ספק לו אם הוא ביה"ש או לילה אפשר דלא מהני אף בדיעבד וכ"ש שאין לברך אז ע"ז (ס"ב ג' וסקי"ג י"ד ט"ז ובה"ל ד"ה אבל וסי' רס"א סקי"א ובה"ל ד"ה עירובי וסי' שצ"ד בה"ל ד"ה ויוכל).

ב וכ"ז אם לא קבל עליו עדיין תוספות שבת אבל אם כבר קבל עליו תוס' שבת קודם ביה"ש יש אוסרים לערב ואפי' עדיין לא הגיע זמן ביה"ש וכן משמע בהגר"א שמצדד כן לדינא ויש מקילין ואם

שערי הלכות

סימן שצב.

א וכן הביא דעה זו בב"י בלא חולק.

ב מלשון הביה"ל מובן דפשוט לו בדעת מרן שצריך בית בחצר, והביא דיש חולקים. אמנם בלבוש כתב כלשון מרן, וכתב ע"ז במלבושי יו"ט וא"ר דחצר לאו דוקא, והיינו גם לדעת מרן. ועי' כה"ח סקי"ד.

ג עי' גו"ר כלל ג' סוס"י כ"ב דמבואר להקל, ועי' כה"ח סקי"ח כתב כהמ"ב דטוב להחמיר.

ד עי' גו"ר שם שעשה מעשה עירוב במצרים ושייר שם.

ה עי' לעיל סי' שמ"ה בשע"ה אות י' באורך.

ו ואף דאין עושים היכר כתב הגו"ר שם דבבתי הגוים א"צ היכר, יעו"ש.

ז יעו"ש בשע"ה דצ"ע מנהג זה לדידן, ועכ"ז דבעי שיור, ובאמת הגו"ר עשה שיור וכנ"ל באות ד'.

ח כ"כ המ"ב בהבנת הרמ"א, וליישב קושית המג"א כמבואר במ"ב סקי"ג ושעה"צ אות י"ב, והביא כן מהנה"ש ובית מאיר לחלק בין כל מבוי בפנ"ע לשיור בית וחצר תוך המבוי, אולם יל"ע בזה דבנה"ש חילק באופ"א בין אם מחלק כל העיר מבוי מבוי דאז סגי בלחי וקורה, לבין אם שייר רק מבוי אחד דאז בעי ב' פסין וכו', ולפי הבנת המ"ב באופן זה סגי בלחי וקורה אא"כ שייר בזה המבוי גופא, ופלא דהביא כן בשם הנה"ש. ואפשר שכוונתו לעיקר החילוק, וקצ"ע. והגו"ר בכלל ג' סוס"י כ"ה בד"ה ומקום ג"כ כתב דבשיור של מבוי בעי צוה"פ או ב' פסין, והוסיף לומר דבבית ל"מ צוה"פ דאינו היכר דכל בית יש לו צוה"פ, ול"מ בבית אלא רק דקה. וכ"ז אינו ענין לעיר של יחיד דבכ"ג בעי דקה וכו', כמבואר בשו"ע ס"ד, ולקמן כאן בדין הבא.

ט ויל"ע בזה לחלק המבוי גופא לחצאין בכה"ג, וע"ל בדין הבא בשע"ה אות י"ד, ואף דהכא מיירי בעיר של רבים, מ"מ במקור הדברים ברא"ש [הובא בב"י] דהקשה מעיר של יחיד לעשה לחי לחצי מבוי, כתב דעיר של יחיד דהורגלו לערב הו"ל כמבוי, ומבואר דהשוה אותם.

י הנה בב"י כתב בשיטת התוס' דפירוש דקה מחיצה גבוהה ד"ט, דצ"ל י"ט וט"ס ד"ט, ובשו"ע לא הזכיר י"ט, ואדרבה בסי' שע"ה ס"ג כתב ד"ט, ולכאורה היה אפשר לומר דפסק כהרמב"ם דדקה הוא ד"ט ברוחב וגובה לא איתפרש, והם ג' דעות בפי' מחיצה וכמ"ש בב"י, אמנם בשעה"צ שם בסי' שע"ה אות י"א כתב ע"ד השו"ע ד"ט דצ"ל דהוא ברוחב, דהלא פי' בסי' שצ"ב דהוא י"ט, ומבואר דס"ל למרן דהוא י"ט בגובה וד"ט ברוחב. וכן פי' בעצי אלמוגים כאן סק"י. אמנם בנה"ש כאן בסק"ג הביא את המחלוקת אי ד"ט ברוחב או בגובה ולא הזכיר י"ט בגובה, וכתב ונראה דא"צ אלא ג"ט, וכן בכה"ח סקל"ד הביא את המחלוקת אי ד"ט הוא בגובה או ברוחב, וכתב לחוש לשניהם, ולא כתב להחמיר גם י"ט בגובה. ומבואר דלמדו גם לדעת מרן דמש"כ י"ט הוא לשיטת התוס', וליה לא ס"ל, דבשו"ע פסק כהרמב"ם. וכ"ז הוא דלא כשעה"צ הנ"ל, דמדלא כתב בשו"ע י"ט ס"ל לדעת הרמב"ם דא"צ י"ט, וצ"ע. ומ"מ לענין מעשה ודאי דיש להקל, דכ"ה הסכמת האחרונים דא"צ עשרה, ובדעת מרן לא ברירא.

יא ושם בשע"ה, ומיירי שם במבוי שחלקו מתוכו כמבואר שם.

יב ע"ל בשע"ה אות י'.

יג לדעת מרן א"א לחלק בתיקונים אלו לרוחבו, אלא רק אם מחלק את כולה מבוי מבוי, ועי' לקמן באות הבאה.

יד הנה מרן בב"י פסק כשיטת הרי"ף והרמב"ם דא"א לחלק רה"ר בין לאורכה ובין לרחבה, ול"מ כל תיקונים אלו, ובשו"ע כתב דמ"ש שאין מערבין היינו בצוה"פ, אבל בפס ד' או בב' משהויין אפשר, והוא שיטת הרא"ש. ובביה"ל הכריע כתירוץ האחרונים דדוקא מבוי מבוי מותר, אבל את המבוי גופא לחצאין לא, ובשעה"צ הביא מהמג"א וכ"ה בתו"ש לחלק בין עיר שרה"ר עוברת בתוכה שאז לא מהני מצבה או פסין, ומ"ש דמהני היינו כשאין רה"ר עוברת בתוכה, נמצא דכל העיר מבוי מבוי שרי, ולחלק המבוי גופא למג"א שרי במקום שאין רה"ר עוברת בתוכה, ועי' מחה"ש שהקשה ע"ז ממשמעות לשון השו"ע, וגם בביה"ל ביישוב לשון מרן אמר שהיישוב המובחר במ"ש דמהני מצבה או פסין היינו מבוי מבוי, אבל לחלק המבוי גופא אסור בכ"ג [וכאן פסק דברי המג"א כמ"ש בשעה"צ שהמחה"ש הסכים לדינא, אמנם לדעת מרן ציין לביה"ל שהכריע כהנ"ל], ומה שקשה ע"ז מדברי מרן בסי' שס"ג סל"א [כאן בדין ס"ה] ומהב"י בסי' שס"ד ס"ג, מבואר באורך כמה שיטות האחרונים לעיל בשע"ה בסי' שס"ד אות י"ח, וע"ע בסי' שס"ג שם בשע"ה אות מ"ג מ"ד.

טו יעו"ש בשע"ה, ובסי' שס"ד בשע"ה אות י"ח ביאור שיטתו, ושם עוד שיטות.

טז ע"ל בהערה הקודמת.

יז יעו"ש שכתב כן גם לשיטת הרי"ף והרמב"ם ופסק השו"ע.

סימן שצג.

א ועי' כה"ח דיש מסתפקים בזה, אמנם בפוסקים מבואר לברך, ועי' בעיקר הדבר בנה"ש סק"ב.

ב וכ"ש דלא מקילין ללכת ד' אלפים אמה מצד זה וכן מצד השני, דהנ"ל תרתי דסתרי באדם אחד, כה"ח סקי"ט.

יצטרף עוד איזה ספק כגון שהי' כשקבל שבת ב' שעות קודם חשכה די"א שאז עדיין אין בקבלתו כלום כנ"ל סי' רס"א דין ד' יש להקל בזה וכ"ז במקום שאין צבור אבל אם הוא במקום צבור ורוב הצבור כבר קבלו שבת אפי' אם הוא עדיין לא קבל מחמירין כמה אחרונים שלא לערב ע"ח כנ"ל סי' רס"א דין ח[6] (ס"ב וסק"י י"א י"ב וסי' רס"א סקכ"ח ובה"ל ד"ה אין ובהצטרף עוד איזה ספק י"ל שיש להקל גם בקבלת צבור כנ"ל ע"ל סי' רס"א דין ח').

ג יוה"כ נוהג בו עירובי חצרות ומערבין בפת כיון שראוי לקטנים אבל יו"ט אין נוהג בו עירובי חצרות ושיתופי מבואות שהרי מותר בהוצאה[7] ומ"מ כשמערב בערב פסח עירובי חצרות בשביל כל השנה יכולו גם יו"ט משום דברים שאינם צורך היום כלל שאסור גם ביו"ט בלא עירוב ויאמר לכל שבתות ויו"ט של שנה זו ומי שמניח בכל ע"ש ואיקלע יו"ט סמוך לו יאמר לשבת זה ויו"ט הבע"ל וצריך שיהא שמור העירוב עד יו"ט אבל בעי"ט לבד יש דעות אם יש לערב בשביל דברים שאין צורך היום שי"א שלא גזרו בזה ומותר להוציא בחצר ומבוי שלא עירבו אפי' שלא לצורך היום וכתב מהרש"ל שנוהגין שלא לערב ואין לשנות וכ"ש שאין לברך דהוי חשש ברכה לבטלה (סי' שס"ו סקפ"ג וסי' תט"ז ס"ד ה' וסקל"א וסי' תקי"ח סק"י ושה"צ וסי' תקכ"ח ס"א וסק"א ושה"צ וסי' תרי"א בה"ל ד"ה כל וע"ל סי' שס"ו דין ט' וסי' תקי"ח דין ז').

ד אין מערבין עירובי חצרות ושתופי מבואות ביו"ט שחל להיות בע"ש בין שחל שני הימים יום ה' ו' או ו' ושבת מפני שנראה כמתקן ביו"ט לצורך שבת [ואפי' הניח עירובי תבשילין לא מהני] ואם שכח ועירב יש להסתפק אם מהני[7] ואם הניח עירובי חצרות מעי"ט לשם יו"ט ועדיין העירוב קיים סומך עליו גם לשבת (ס"א וסק"א ב' ח' וסי' תקכ"ח סק"ב).

ה אם שכח ולא עירב מעי"ט וחלו שני יו"ט ביום החמשי וביום הששי יערב ביו"ט בלא ברכה על תנאי[8] שיאמר אם היום חול יהא זה עירוב לצורך שבת ואם היום קדש אין בדברי כלום ולמחר יאמר על אותו הפת [שאם יאמר על פת אחר יצטרך לשמור גם הפת הראשון שיהא קיים עד שחשכה ליל שבת] אם היום קדש הרי עירבתי מאתמול ואם היום חול יהא זה עירוב ובפמ"ג מצדד דה"ה שיוכל להניח ביום ה' גם בשביל יו"ט שני ויאמר אם היום חול אני מניח בשביל מחר ובשביל שבת [ויועיל שיוכל להוציא ביום ב' כלים מחצר לחצר אף שלא לצורך היום כלל] ולמחר ביום ו' יאמר אם אתמול הי' קדש אני מניח היום לצורך שבת, וכ"ז בב' יו"ט של גליות אבל בב' יו"ט של ר"ה א"א להתנות דכיומא אריכתא דמיא (ס"א וסק"ג ד' ה' ו' ושה"צ).

סימן שצד. ספק עירוב מה דינו

א כבר נתבאר בסי' שצ"ג שאם הי' העירוב קיים רגע א' אחר שהתחיל זמן בין השמשות אפי' נשרף או נאכל תיכף אחר זה כשר ואפי' אם נאכל או נשרף העירוב וספק אם הי' קיים קודם שהתחיל בין השמשות או לאו ג"כ כשר והוא שהי' לו חזקת כשרות כגון שהניחו שם ואירע בו ספק אבל אם לא הי' לו חזקת כשרות מעולם כגון ספק אם הונח שם אם לאו וכן אם הניח לשיתופי מבואות בשר של ספק טרפה אינו עירוב ויש מקילין גם בספקות אלו[8] (ס"א וסק"א ב' ובה"ל ד"ה אבל ושה"צ וע"ל סי' שס"ח דין ג').

ב לכתחלה צריך שיהא העירוב קיים עד שיהא ודאי חשכה ואח"כ יכול לאכלו ויש לבצוע עליו בשחרית הואיל ונעשה בו מצוה אחת יעשה בו מצוה אחרת אבל בערבית אין לבצוע עליו דלפעמים מקדימים לאכל קודם חשכה ואותן המערבין לכל השנה כנ"ל סי' שס"ח דין ז' אם נאכל העירוב בשבת אינו מותר רק לאותו שבת ולא לשבת הבאה[9] (ס"ב וסק"ד ו' ובה"ל ד"ה ויוכל וע"ל סי' רס"א דין ט').

ג צריך שיהא העירוב בין השמשות במקום שראוי ליטלו בלא מלאכה דאורייתא אע"ג שצריך לעשות מלאכה דרבנן הוי עירוב דקי"ל דשבות מותר בין השמשות לצורך עירוב כנ"ל סי' שמ"ב דין א' ולכן אם נפל עליו גל ואינו יכול ליטלו בלא מרא וחצינא אינו עירוב אבל אם א"צ למרא וחצינא אלא לטלטל מוקצה הוי עירוב (ס"ב וסק"ג וע"ל סי' שמ"ב דין א' וצע"ק).

ד וכן אם נתנו במגדל של בנין או אפי' במטלטל כגון תיבה גדולה המחזקת ארבעים סאה שיש בסתירתה משום סתירת אהל דאורייתא כנ"ל סי' שי"ד דין י' ונעל בפניו ואבד המפתח קודם תחלת ביה"ש [שאם הי' קיים בתחלת ביה"ש סגי כנ"ל] אם המפתח מונח במקומו אלא שהוא שכח באיזה מקום הניחו הוי עירוב שדרך הוא שנזכר אבל אם נאבד ממקום שהניחו שם ואינו יודע היכן הוא אם א"א להוציא העירוב אא"כ עשה מלאכה גמורה ביה"ש כגון שצריך לסתור המגדל או הדלת שיש בו משום סתירת אהל ה"ז כמי שנאבד ואינו עירוב שהרי א"א לאכלו [ואע"ג דהוי מקלקל אפשר דזה חשיב תיקון כיון שצריך להעירוב שבתוכו א"נ שבות קרובה למלאכה דאורייתא לא התירו כדלקמן] אבל אם הי' המנעול קשור בחבל אין בפסיקתו איסור דאורייתא והוי עירוב (ס"ג וסק"ז ח' ט' י' ובה"ל ד"ה מלאכה ושה"צ).

ה ואם נמצא המפתח בשבת במקום שיכול להביאו בלא מלאכה דאורייתא כגון שלא הי' מפסיק רה"ר בין מקום שנמצא המפתח לבין המגדל הוי עירוב אע"פ שלא הי' בידו ביה"ש כיון שמצא אותו אח"כ חשבינן לי' כאילו הי' בידו שמצוי הוא שימצאנו אבל אם יש ביניהם רה"ר אע"פ שיכול להביאו פחות מד"א לא הוי עירוב דשבות זה לא התירו ביה"ש שהוא קרוב לבא לידי מלאכה דאורייתא (סקי"א ושה"צ וסי' ת"ט סקי"ב).

סימן שצה. דיני ברכת עירוב

א מצוה לחזור אחר שיתופי מבואות פן ישכחו ויבואו לידי איסור טלטול (ס"א וסק"א וע"ל סי' שס"ו דין ג').

ב אם משתתף רק במבוי כגון שבתחלה לא הי' המבוי מתוקן בעירובין כדין ועשו רק עירובי חצרות להתיר הטלטול בחצר ואח"כ נתקן המבוי ולא נחסר רק שיתופי מבואות מברך עליו על מצות עירוב[8] [שגם על שיתוף שייך שם עירוב] ואומר בזה השיתוף יהי' מותר לכל בני המבוי להוציא ולהכניס מחצרות למבוי בשבת ואם רוצה לסמוך על השיתוף ג"כ במקום עירוב מוסיף ומהם לבתים[9] וע"ל סי' שס"ו דין י' הנוסח הנהוג לומר (ס"א וסק"ב ג' ושה"צ).

ג אימתי מברך עליו בשעה שמקבץ אותו מבני המבוי או בשעה שמזכה להם הכל כדין עירוב חצרות שנתבאר בסי' שס"ו דין[3] ט' י' כל הפרטים (ס"א וסק"ד).

ד אם גבו אותו לשם עירוב ושכחו ולא בירכו עליו וגם לא אמרו עליו הנוסח של בזה השיתוף הנ"ל הוי עירוב (ס"א וסק"ה וע"ל סי' שס"ו דין י"א).

שערי הלכות

ג יעו"ש מש"כ בשע"ה שם באות ט"ו לדעת מרן.

ד וכ"ה דעת מרן, ועי' לקמן בסי' תקי"ח בשוה"ל על דין ז'.

ה ובכה"ח סק"ב כתב דנראה דכיון דאנן בקיאין בקביעא דירחא הו"ל תרי דרבנן, ומהני דיעבד בשעת הצורך.

ו ועמש"כ בזה בשע"ה לענין ערובי חצירות בסי' תקכ"ח על השוה"ל בדין ג', ולענין ערובי תבשילין בסי' תקכ"ז על השוה"ל בדין כ"ז, יעו"ש.

סימן שצד.

א ועמש"כ בזה בנה"ש סק"א ובני ציון סק"א.

ב ועי' לעיל בסי' שס"ו בשע"ה אות ב'.

סימן שצה.

א ועמש"כ לעיל בסי' שפ"ז בשוה"ל אות ה' לענין הברכה בזה.

ב עי' מש"כ בזה בסי' שפ"ז בשוה"ל דין ב' ג' ושם בשע"ה.

ג יעו"ש בשע"ה.

שיח הלכה

חילופי מכתבים והערות על ספר "שונה הלכות"
בין הגרש"ב ולדנברג זלה"ה ליבלחט"א מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

ישראל ועכו"ם הדרים בשותפות בבית אחד

בחזו"א סי' י"ח ס"ק ה' כ' דישראל ועכו"ם בבית א' צריך לשכור - וזה כמ"ש במ"ב סי' שפ"ב סעי' ט"ו ס"ק נ"א בשם האחרונים דלא כרמ"א - ויעוין בעבוה"ק דף כ"ו ע"א סוף טור ב' (בספרי עבוה"ק הקטנים שנדפסו כאן) משמע דבכה"ג א"צ לשכור וכהרמ"א.

שני גויים הדרים בבית אחד אם צריך שכירות משניהם

שם בס"ק ח' כ' בתו"ד דב' עכו"ם הדרים בבית א' צריך לשכור מכל או"א - וגם זה כמ"ש במ"ב שם בשם האחרונים דלא כרמ"א. ובשעה"צ ס"ק נ"ב כ' דהפוסקים לא ס"ל כמ"ש הריטב"א - והנה יעוין בעבוה"ק שם שכ' להדיא **דבמוחלקין בפתן** צריך לשכור מכל או"א, משמע דהיינו שכל א' אוכל בחדר בפני עצמו כדמשמע שם שזהו המכוון יעו"ש. וכ"כ במאירי דף ס"ה.

ישראל המשכיר דירתו לעכו"ם או לעכו"ם וישראל

שם בריש ס"ק ט' ד"ה ביתו - הנה דין זה מבואר בסי' שפ"ב [ס"א] במ"ב ובה"ל וכן בס' שפ"ד - ולקמן סי' כ"ו ס"ק ל"ג דן בזה עוד ופסק דלא כשו"ע.

בדין שכירו ולקיטו

שם בס"ק ט' ד"ה שכירו - כנראה שכונתו שצריך לדור בחצר בזכות שמוש, אבל לא במקום פתא, וכמש"כ לקמן בס"ק כ"ט דלא בעי' מקום פיתא, וכן בס"ק ל"ד כ' בשם בה"ל מש"כ מעצי אלמוגים - דבעי' זכות שמוש בחצר.

והנה בעצם גדר דין שכירו ולקיטו לפי ביאורו לעיל ס"ק ד' משמע דחזו"ל החשיבו גם לשול"ק כבעלים, דכיון שבעבור מקצת רשות הגוי דהיא רשות השול"ק ניתן עירוב [וה"ה שכירות], הפקיעו חכמים גזירתם מדירת גוי. - והנה בטור שו"ע [סי"ג] ומ"ב איתא לישנא דהוי כשלוחו, אך כנראה החזו"א מבאר דהאי לישנא לאו דוקא, ובאמת בבה"ל סעי' י"ג ד"ה כיון נתקשה בזה לענין מאי דמהני בע"כ, וכ' "והיינו משום דחכמים עשאוהו כשלוחו" - ולהסבר החזו"א את"ש. - ואולם לפי המבואר בס"ק ד' הוי משמע דביחד לו בית - דלא מהני לפי"ד תוס' בביאור כונת הירושלמי - היינו משום דבאופן זה אין דירת השכיר טפילה לרשות הגוי, וא"כ יתכן דאפי' ביש רשות לשול"ק גם בכל החצר, מ"מ כשיש לו כאן רשות מיוחדת הוי רשותו חשובה, וגם זכותו שבחצר לא הוי כטפל לרשות הגוי עד כדי להחשיב שכבר נתקנה במקצת רשות הגוי, וא"ש לפי הסבר שיטתו - אך בטור איתא הטעם "שאינו כשלוחו בכל הבית", וכן בב"י מבואר דאין לשול"ק זכות שמוש בשאר חלקי הבית, וכן הוא לשונו בשו"ע סי"ג - וע"כ צ"ל דגם כונת החזו"א כן, ומשום דאי יש לו רשות בחצר א"כ עכ"פ בחצר הוא אכתי טפל לו.

ויעוין בסי' כ"ו ס"ק ל"ב שכ' "וכן בשכירו ולקיטו **במצי לסלוקינהו מיירי, דאל"כ אין שוכרין מהן** כמש"כ תוס' ס"ו א' ד"ה מערב", וצ"ע דהרי שם מבואר רק דביחד לו מקום ולא יכול לסלקו והגוי אינו יכול להשתמש שם דלא הוי שול"ק, אבל כשהגוי יכול להשתמש הוי שול"ק אפי' בלא יכול לסלקו וכמ"ש הב"ח שם, וכ"כ במ"ב ס"ק מ"ג (בסי' שפ"ב).

וגם הב"י אשר לא ס"ל כב"ח זה רק לענין דלא מועיל מאי דהגוי גם משתמש כיון שהישראל אינו יכול להשתמש בשאר דוכתי לא הוי שלוחו, אבל כשיכול להשתמש בכל דוכתי וגם הגוי משתמש בכל דוכתי הוי שול"ק אע"ג דאינו יכול לסלקו (דהרי לא חזי' דגם בזה פליג).

ולענין מאי דתמה שם החזו"א ע"ד הר"ן בנדרים [שפי' דרב אשי דמוקים מתני' דכיצד משתתפין במבוי וכו' ומזכה להן ע"י אשתו בשיש לו חצר באותו מבוי עסקינן, ופי' הר"ן והוא כתב לה בעודה ארוסה דו"ד אין לי בנכסיך וכו', והקשה בחזו"א דאף אם דרה בבית של הבעל נמי אוסרת], יעוין בזה גם בקרן אורה דף ע"ט ע"ב. - ואולי אי נימא דהר"ן ס"ל דאוסרת רק בלא יכול לסלק, אפ"ל דכונתו במש"כ דאיירי בכתב לה דו"ד אין לי בנכסיך, היינו לאו שנתן לה את עצם החצר אלא שנתן לה את זכות דיור החצר, ואין לו דו"ד בזכות הדיור, זאת אומרת שלא יכול לסלקה.

ואם כנים הדברים אולי לפי"ז יהא מקום ליישב דעת המ"ב אשר החזו"א שם תמה מאוד בהוכיחו דהרשב"א הרי איירי בשול"ק שיכול לסלקו - ולפי הנ"ל הרי שול"ק הוא גם באופן שלא יכול לסלקו. - וכן מש"כ להוכיח מעבד ואשה במצי לסלוקינהו, לפי הנ"ל - עפי"ד הר"ן בנדרים אי נימא כנ"ל - נוכל לומר דכשאיירי' בדין אשה ועבד המכוון בנתן להם זכות הדיור בשא"א לסלקם - אלא דזה דוחק, ולא עיינתי אכתי בדין זה.

תשובה: מש"כ בד' הר"ן בנדרים אין מובן לי, הרי נכסי מלוג הוא שלה ואין לו רק זכות השתמשות, ואם נתן לה הזכות הרי נסתלק ממנה.

במחלוקת הראשונים בשכירו ולקיטו של נכרי אם מערב

בס"ק כ"ז בסופו סיים דדר בבית גוי והוא שול"ק מערב עליו כדמשמע בריטב"א בסוגין - והיינו דלכאורה לפי"ד הרשב"א בשם הראב"ד דכונת הגמ' בדף ס"ד לענין שול"ק של ישראל הנותן עירובו, וכן אפ"ל דגם בדף ס"ו המכוון ממערב בשול"ק של ישראל, אבל בשול"ק של נכרי אולי אין כלל ענין עירובו גם בדר בחצר, ע"ז כ' להוכיח מריטב"א דמועיל, והיינו מדכ' הריטב"א דיש פירוש דהמכוון בשול"ק של נכרי ואינו דר שם, והשיג ע"ז דבלא דר איך מערב, משמע דעכ"פ בדר מערב.

אולם אי משום הא הרי אפ"ל דכונת הריטב"א דגם לפי פירושם תמוה איך יועיל בלי שדר שם, אבל כשמפרש דהמכוון בשול"ק של ישראל שוב אין מקור כלל לשול"ק של נכרי גם בדר שם.

ויעוין ברשב"א עבוה"ק דף כ"ב ע"א סוף טור א' ודף כ"ו ע"ב טור א' שכ' דיש מי שהורה ששול"ק של נכרי נותן עירובו. וכנראה המכוון לרש"י, משמע שלדעה א' שול"ק של נכרי רק משכיר, ומשמע שאין נותן כלל עירוב אפי' בדר שם. זולת דנימא דכונתו דלרש"י מועיל גם בלא דר שם. ורהיטות הדברים דלדעה א' אין כאן כלל עירוב - ויעוין מ"ש בעזה"י לקמן אות מ"ב [המובא כאן להלן].

בדעת המשנ"ב דשכירו ולקיטו שאינו דר בחצר מהני גם כשאינו מערב לדעת הי"א

במ"ש לעיל לענין כונת דברי עבוה"ק, לכאורה הבנת דבריו בזה היא עפ"י שיטת החזו"א בסי' י"ח בס"ק כ"ו כ"ז וכ"ח דלרש"י יש דין נתינת עירוב של שול"ק שהוא כבעלים בזה, וגם כשאינו דר בחצר, ובס"ק כ"ח כ' להוכיח דאין לפרש משום דהוי כשאלה, והיינו כשיטת הב"י אשר מפרש כן - ובס"ק ל"ג שוב רמז לזה יעו"ש.

ואולם במ"ב בסעי' י"ב מפרש כנראה דגם הרשב"א פירש בכונת רש"י משום שאלה, וע"כ ביאר לב' הדעות שבשו"ע - דהם כב' הדעות שבעבוה"ק - דפליג בדין שאלה. ולפי"ז אין כלל דעה שסוברת שיש כח לשול"ק ישראל לתת ערוב משום דהוי בזה כבעלים כעין הא דשול"ק משכיר, אלא דע"י שהוא שול"ק הוי כשכר רשות הגוי, וע"כ ממילא מתיר ע"י נתינת עירוב. (אך בהא דשול"ק משכיר לכאורה א"א לומר דהוי כשכר רשות גוי וממילא יכול להשכיר, דאיך נפרנס לדעת הסוברים שבישראל לא מהני שכירות. זולת דנימא דלרש"י אפשר לשכור, אולם ברש"י ס"ו ע"א ד"ה אף שוכר כ' "אם נכרי הוא", אולי משום דסובר דישראל לא מהני בדישראל לא מהני שכירות, ולפי"ז שוב נוכל לומר דגדר שול"ק נכרי הוא דהוי כאילו שכר הרשות מבעליו ושוב יכול להשכיר).

והנה אי נימא דהמכוון לרש"י משום דהוי כאילו שכר רשותו מהגוי, משמע מחזו"א ס"ק כ"ח דמאי דמועיל גם באינו דר בחצר הוא משום דשול"ק חשיב כדר בבית הגוי - ז"א החשיבוהו כאילו דר, וגם החשיבוהו כאילו שכר הרשות בשכר פעולתו, וע"כ ממילא יכול לתת עירוב ובזה מתיר.

ואילו היינו אומרים דלא החשיבוהו כדר כאן א"כ איך יועיל בזה נתינת עירובו, וכ"ש בלי נתינת עירוב איך יועיל, דהרי אי א' שאינו מבני מבוי ישכור מהגוי מסתמא ודאי לא מועיל, ורק אי שכר עבורם יתכן דהוי כזוכה להם - ורק משום דמשמע מרש"י דמועיל גם באינו דר כאן צ"ל דהחשיבוהו כדר.

- וע"כ צ"ע במ"ש במ"ב ס"ק מ"ב איפכא, דלכאורה באינו דר מועיל אפי' בלי נתינת עירוב - והיינו לפי הנחתו בס"ק ל"ז שסעי' זה איירי גם בא' שאינו מבני החצר, ולדעה א' א"ש בפשיטות דיש לו כח להשכיר במקום הנכרי - אך לדעה ב' אשר מפרש"י דאתי' עלה דשאלה כשכירות, איך יתכן דיועיל בא' שאינו מבני חצר בלי נתינת עירוב, ורק אי בעי נתינת עירוב אפ"ל דהחשיבוהו כדר כאן, וכששכר עבורו ממילא מתיר ע"י עירוב.

והמ"ב סיים להוכיח מרשב"א דבעי נתינת עירוב, ואולם זה אי נפרש בכונת הרשב"א דאתי' עלה לדעת רש"י משום שאלה, אבל אי נפרש כמ"ש החזו"א, ומאידך דעה ב' בשו"ע משמע דהמכוון משום שאלה, לפי פי' הב"י, א"כ יצא דשוב אין הוכחה מרשב"א - אם אינו מפרש כן - וכי שוב נוכל לומר דיועיל אפי' בלי נתינת עירוב, ולכאורה תמוה מאוד לסבור כן.

תשובה: עי' בזה בס' של אאמו"ר שליט"א על זבחים הוצאה שני' שהדפיס בסופו בלקוטים סי' א' באורך בענין זה (ושם בתחלת הספר הדפיס ג"כ הערת כת"ר שליט"א ע"ד הב"ח בסי' שס"ג).

נתינת הגוי רשותו במתנה במקום שכירות

לענין מש"כ בבה"ל סי' שפ"ב ס"א ד"ה ממנו לפרש בדעת הרר"י דמתנה גרועה לא מועילה - הנה לפי מ"ש לעיל באות י"ז [בספר בינת שמחה מכתב ו'] בשם רצ"ש הי"ו לבאר כונת רשב"א דנותן רשות הינו מתנה, א"כ הרי לפי"ז מבואר בברייתא דמסיימת דבגוי מועילה רק שכירות, א"כ הרי להדיא דלא רק ביטול אינו מועיל אלא גם מתנה לא מועילה. וצ"ל דע"כ איירי' במתנה גרועה - וכמ"ש בבה"ל בדעת הרר"י.

אם מועיל שכירות לפני עירוב

בסי' שפ"ב ס"א בה"ל ד"ה צריך - חשבתי דאולי מדעת הראב"ד דס"ל דחוזר וניעור (לענין הא דסי' שפ"ג), הרי מוכח דמועיל עירוב לפני השכירות, וא"כ למה נפיש פלוגתא דהחולקים פליגי רק משום דבנתבטל לא אמרי' חו"נ, אבל לא דלא מהני עירוב לפני שכירות - אולם לפי מ"ש בבה"ל סי' שפ"ג ד"ה וכ"ש דגם להראב"ד מועיל רק בלא הי' העכו"ם, אבל לא כשהי' ולא שכרו ממנו, א"כ לא מוכח משם דשאני התם דהעירוב בזמנו הי' מועיל לגמרי, וזהו הדין של חו"נ, דהרי סילוק הסיבה שנתחדשה חוזר המצב לקדמותו, אבל במקום שצריך שכירות יתכן דלא מועיל כשעירב קודם.

שכירו ולקיטו אם צריכים רשות השתמשות

שם בסעי' י"ד בה"ל ד"ה ועדיין אוכל - במש"כ לקיים פסק הח"א לענין אנשי חיל, כ' משום דמשמעות הפוסקים דענין שול"ק הוא מפני שיש לו רשות להשתמש בבית, ובמוסגר שם ציין לדברי השו"ע סי"ג, וצ"ע דהרי במ"ב שם ס"ק מ"ג פסק כאחרונים דלא כב"י דסגי ביש רשות לשול"ק רק בחדר א' - והגם דמסתבר דהמכוון בחדר א' אשר ג"כ יוצאים ממנו לחצר הנידונת, אבל לא בחדר של הגוי אשר במקום אחר, מ"מ בהא דאנשי חיל אם מתקנים כל העיר כא' ויש להם מחנה בעיר, הרי במחנם יש להם רשות, א"כ נימא דהוי כיש לו רשות בחדר א' דסגי.

ואולי איירי שם במתקנים כל חצר בפ"ע, ע"כ אין לאנשי חיל שום שייכות לחצר (אע"ג דבסי' שצ"א איירי' בשו"ע גם בתיקון עיר, מ"מ מש"כ במ"ב ס"ק י"ח בשם הח"א יתכן דאיירי בגונא הנ"ל).

תשובה: במקום המחנה של אנשי חיל אין לבני העיר השתמשות, ובמקום בני העיר אין לפקידי החיל זכות ואיך יצטרפו.

שכירות המבוי משר העיר שיועיל להוציא ולהכניס לרשות הנכרי

בסי' שצ"א סע' א' ברמ"א ומ"ב ס"ק י"ב - קצת תמוה שלא הזכיר כאן מפלוגתת הח"צ וב"מ, דבח"צ סי' ו' השיג ע"ד הריב"ש דכיון דשכר רשות המבוי שוב אין כאן מקום משותף לישראלים עם הגויים, וע"כ אין כבר איסור גם להכניס לבתיהם, ובב"מ כ' ליישב דברי הריב"ש עפ"י מ"ש בסי' שפ"ב ס"ג. ולא הבנתי, דשם כשיש רשות שתופית עם הגוי במבוי אסור גם דרך חלונות (ובבה"ל שם דן בענין זה), אבל אם שכרו את רחוב העיר כבר הוי כאין כאן שותף גוי כמ"ש הח"צ, וגם בחצר לכאורה סגי לשכור רשות החצר, וא"צ לשכור רשות ביתו.

אולם בב"י ריש סי' שפ"ב שכ' לבאר דברי רש"י בהא דלשאול דוכתא, דשואל מקום בחצר, פי' ב"י דאיירי בשלא פירש ואמר שאין משאיל לו רשות ביתו, משמע שצריך גם רשות בביתו.

תשובה: גם אני כתבתי כאן צ"ע מחזו"א סי' פ"ב סקי"ח שהתיר לטלטל מחצרו של ישראל לגוי שבצדו, וכ"נ בבה"ל סי' שפ"ב ס"ג ד"ה וא"צ.

* * *

הערות לספר שונה הלכות

שונה הלכות סימן שפ"ב דין ב': ב' ישראלים שאין אוסרים זה על זה כגון שדרים בחדר א' אפי' יש כמה אנשים ואוכלים כ"א בפ"ע באותו חדר נחשבין כאחד ואין הגוי אוסר עליהן וכן אב ובניו שמקבלין ממנו פרס שא"צ לערב אפי' דרים כל אחד בבית בפ"ע כנ"ל סי' ש"ע דין י"ט נחשבין כא' וי"א דדווקא כשסמוכין על שלחן א' אבל אם אוכלין בב' בתים הגוי אוסר עליהן [כיון דקי"ל שם דאם מוליכין עירובן למקום אחר צריכין לערב] וצ"ע, וישראל שיש לו ב' בתים בחצר שגוי דר בה והוא דר בבית א' והשני השכיר לישראל אחר אע"פ שהשאיר בו כלים שאין נטלים בשבת ומחמת זה א"צ לערב ביניהם כנ"ל סי' ש"ע דין י"ג לא מהני לעשותו יחיד במקום גוי דלא עדיף מעירבו יחד ודעת הגר"א ועוד אחרונים דמ"מ כיון שאין אוסרין זע"ז הו"ל יחיד וא"צ לשכור מהגוי (ס"א וסק"ב ג' י"א ובה"ל ד"ה אע"פ ושה"צ).

אב ובניו המקבלים ממנו פרס, וישראל שהשכיר בית שיש לו בו תפיסת יד, אם נחשבים כשנים במקום גוי

א) סי' שפ"ב דין ב' "וי"א דדוקא כשסמוכין על שלחן א' וכו"' - לכאורה במ"ב סתם אפי' באין סמוכים על שלחן א', ורק דבשעה"צ ג' הביא **קושית** הדמשק אליעזר, אבל לא דזוהי דעה החולקת. ומש"כ בשעה"צ "וצ"ע", אולי רק על הקושיא ולא על הדין. - ומש"כ בסוף דין זה "ודעת הגר"א ועוד אחרונים דמ"מ כיון שאין אוסרין וכו"' - הנה בבה"ל ד"ה אע"פ כ' דהמא"מ והע"א **נשארו בצ"ע,** ורק בשם הגר"א כ' דתמה על דין זה.

* * *

שונה הלכות סימן שפ"ב דין ה': אם הגוי מבטל רשותו או שהישראלים מבטלים לו רשותם לא מהני (ס"א ובה"ל ד"ה ואינו) ואם הגוי נותן להם במתנה אם היא מתנה רעועה אינו מועיל דרק בשכירות התירו שכירות רעועה ואם היא מתנה גמורה בכתיבה וערכאות מהני (בה"ל ד"ה ממנו) ואם משאיל להם החצר יש דעות בזה אם מהני (סק"ו ל"ט מ' והיינו בקנין כדלקמן דין כ"ג) ובחזו"א מצדד דשאלה לא מהני לכו"ע אך כ"ז שאלה בלא קנין אבל שאלה בקנין אפשר דמהני לכו"ע וא"צ לשכור ממנו (או"ח סי' פ"ב סקכ"ח ל"ג).

שאלת רשות מגוי הדר בחצר

ב) שם דין ה' - בציון למ"ב סק"ה, ט"ס וצ"ל סק"ו, ובציון לחזו"א ס"ק כ"ה ט"ס וצ"ל ס"ק כ"ח. - ומש"כ במוסגר "וע"ש דמצדד אח"כ דאפשר דלכו"ע מהני", כמדומה דהנידון בחזו"א ס"ק כ"ח רק לדעת הרשב"א ורש"י, אבל להראב"ד ודאי שאלה לא הוי כשכירות. וכן יתכן דמה שסיים החזו"א שם בסוף המוסגר "ואין לעשות פלוגתא בדין שאלה" הוא נגד מש"כ במוסגר, אשר לפי"ז הי' יוצא פלוגתא בין רש"י והראב"ד בדין שאלה, ע"כ מסיק דאין לעשות פלוגתא, כי יותר מסתבר כמ"ש לפני המוסגר דלא מהני שאלה לכו"ע.

אח"כ סיים כת"ר חילוקו של החזו"א בין שאלה לקנין או בלי קנין - כמדומה דכדאי לערוך הדברים כן, דלשו"ע ומ"ב שאלה בלי קנין לכו"ע לא מהני, והפלוגתא היא רק ע"י קנין. ולהחזו"א איפכא, בקנין לכו"ע מהני והפלוגתא בלי קנין. וכנראה שנוטה דלא כשו"ע, אלא דבלי קנין לכו"ע לא מהני (יעוי' במ"ב ס"ק ל"ז שכ' דבעי' קנין, א"כ הפלוגתא להשו"ע הוא רק ע"י קנין).

עוד העירני רנ"ק הי"ו על מ"ש כת"ר במוסגר, וע"ש דמצדד אח"כ דאפשר דלכו"ע מהני, ובחזו"א הלשון "ולפי' זה י"ל דגם הרשב"א וכו"' - אך כמדומה במסקנתו דלכו"ע לא מהני.

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ב דין ו': מותר לשכור מהגוי אפי' בשבת שנותן לו דבר מאכל או כל דבר המותר לטלטל ואומר לו זה עבור חצרך אבל מעות אסור לטלטל ואם אין נותן לו השכירות בשבת רק מבטיחו ליתן לו לאחר שבת אפשר דלא מהני וצ"ע וע"ל בסי' שפ"ג דין ב' שהעירוב נתבטל וצריכין לבטל רשותם לגבי א' ע"ש (ס"ה וסקכ"ב ושה"צ).

שכירות מגוי ע"י שמבטיח ליתן לו אחר השבת

ג) שם דין ו' "ואם אין נותן לו וכו' **אפשר דלא מהני** וצ"ע" - בשעה"צ כ' איפכא, דהא"ר בשם ראב"ן כ' דמהני ודכ"כ הח"א, ורק סיים דלדינא צ"ע. א"כ יתכן דאפשר לכתוב "אפשר דמהני ולדינא צ"ע", או "האחרונים כתבו דמהני ולדינא צ"ע".

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ב דין ז': אם אין לגוי דריסת רגל על הישראלים אינו אוסר כגון שתי חצרות הפתוחות זו לזו בחלון או בפתח ואינם זה לפנים מזה אלא זה בצד זה ובחצר א' דר גוי ובחצר א' דרים ב' ישראלים או יותר והישראלים עירבו ביניהם מכניסין ומוציאין כלים ששבתו בבתיהם מחצר זו לחצר זו בשבת דרך פתח או חלון שביניהם אפי' הוא למטה מי' טפחים וא"צ לשכור מהגוי ואף אם חצרו של גוי מפסיק בין ב' חצרות של ישראל יכולין לערב יחד ולטלטל דרך חצרו של גוי שהגוי חשוב כמי שאינו ואם היו כולן פתוחין ג"כ למבוי א' אם הוא רק חצר א' של ישראל פתוח למבוי מותר להוציא מחצרם לחצר הגוי דרך המבוי אם הוא מתוקן בלחי וקורה כדין (וע' בסמוך דין ט') ואם היו ב' חצרות של ישראל הגוי אוסר עליהן את המבוי עד שישכרו ממנו וממילא אסורין לטלטל אף מחצר לחצר דרך פתח או חלון למטה מי"ט (וע"ל דין ג' ובסי' ש"צ דין א' וצ"ע) ויש מחמירין אף דרך חלון או כותל למעלה מי"ט (ס"ג וסקי"ד ט"ז ט"ז י"ח ובה"ל ד"ה וא"צ ושה"צ).

טלטול הישראלים דרך פתחים שביניהם או דרך מבוי כשלגוי אין דריסת רגל עליהם

ד) שם דין ז' "כגון שתי חצרות וכו' ובחצר א' דר גוי ובחצר א' דרים ב' ישראלים וכו' דרך פתח או חלון שביניהם וכו"' - הנה בציור זה מותר גם דרך מבוי וכמ"ש בשעה"צ ס"ק י"ד, ואמנם להלן כ' כת"ר כן, אך כאן ג"כ כדאי שיהא הדבר ברור. - ומ"ש בסוף דין זה פלוגתא לענין למעלה מי"ט, ודלמטה מי"ט לכו"ע אסור. - הנה אמנם בבה"ל ס"ג ד"ה וא"צ משמע כן, כי כ' דלדינא נראה להחמיר דלא כהגר"א. אולם לקמן סעי' כ' ס"ק ע"א וע"ב ובסי' ש"צ ס"ק ח' נראה דפסק כהגר"א, וכת"ר העתיק כן לעיל דין ג' ולקמן ש"צ דין א'.

ומ"ש בבה"ל דאפי' חצר גוי מפסיק בין ב' חצרות של ישראל - וכת"ר הביאו כאן בדין חצרות שאין פתוחות למבוי. הנה לפי"ד הגר"א לכאורה שייך חידוש זה גם בפתוחות למבוי. אולם כיון שכת"ר לא מביא כאן לדעת הגר"א, א"כ א"ש דלא שייך כאן חי' זה, דגם לדעה המתרת בלמעלה מי', מ"מ הרי הב' חצרות של ישראל צריכים עירוב ביניהם, וכאן לא יוכלו לערב צריך **למעלה מי'.**

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ב דין ח': וכן חצר של ישראל שהי' סמוך לחצר של גוי מותר להוציא מחצר של ישראל לחצר גוי שבצדו דחצרו של גוי אינה נחשבת דירה כנ"ל דין א' (חזו"א או"ח סי' פ"ב סקי"ח וע"ל סי' שצ"א דין ו' וצע"ק ואולי בשכירות גרע).

להוציא מחצר ישראל לחצר העכו"ם שבצדו וממבוי ששכרו מהשר לרשות העכו"ם

ה) שם דין ח' - דין זה כבר כלול בדין ז' במ"ש דכשיש רק חצר א' של ישראל מותר להוציא לחצר הגוי דרך המבוי. ואלי כת"ר נתכוון כאן לחידוש שמותר אפי' מחצר לחצר להדיא, אך לכאורה אדרבה בדין הקודם יש חילוקים, דיותר קיל טלטול במישרין מחצר לחצר. - אך אולי כאן בהשמעת הדין שחצרו כדיר של בהמה, יותר הוא החידוש בטלטול במישרין.

ומ"ש כת"ר דצע"ק מסי' שצ"א דין ו', וכן שם כ' דצ"ע מהכא. הנה כנראה דנתכוון בזה לקו' החכ"צ סי' ו' ע"ד הריב"ש שהביאם שם הרמ"א, דכיון שבמקום המשותף אין כבר רשות לגוי, א"כ הרי הטלטול

הוא רק מרשות ישראל לרשות גוי במקומו הפרטי, יעו"ש. וכנראה דע"כ צ"ל דס"ל להריב"ש דשאני שם שרק שכרו מהשר, וצ"ע. ויעוין בב"י סי' שפ"ב בד"ה "ומ"ש וזה תקנתם" (סמוך לראש הסימן), שכ' בתו"ד "ובהכי ניחא לי מ"ש וישאיל לו מקום בחצרו, דאפילו ברשות דחצר סגי כל שלא **פי' ואמר איני משאיל לך רשות ביתי,** כיון שאם למחר יצטרך מקום חצרו יפנה לתוך ביתו ה"ל כאילו השאיל לו כל הבית כנ"ל". ולכאורה צ"ע מדוע צריך כלל רשות ביתו, הרי שם הוא כדיר של בהמה וכל האיסור משום החצר. ואה"נ דכשלא שכרו אסור להוציא גם מביתו - וכמ"ש רש"י ס"ב ע"א ד"ה ראב"י - אבל כשסלקוהו מן החצר למה לא סגי דשוב הוי ביתו כבית של גוי שבמקום אחר.

א"כ משמע דס"ל להב"י כהריב"ש, ולא רק בשר העיר אלא גם בכל גוי. - ולכאורה משמע מהב"י דאם יאמר שלא משאיל רשות ביתו, לא יועיל גם לגבי שכירות החצר משום דבזה הוי כמיחד מקום, וכשם דביחוד זוית לא מהני כלל ה"נ בייחד לו רק את החצר.

ואולי התם שאני דהנידון לגבי אם נעשה כשול"ק בעי' שיהא לו רשות גם בבית, אבל בשוכר ממש רשותו אולי סגי ברשות דחצר. - ויעוי' בחי' ב"מ סי' שצ"א (יש שם ט"ס. ונדפס בהמשך לחי' לסי' שפ"ז) שכ' ליישב דעת הריב"ש מקו' הח"צ, ולא הבנתי תירוצו זולת שכונתו כמ"ש כת"ר בהערות, אך דוחק לחלק וכמ"ש כת"ר.

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ב דין ט': חצר שישראל א' וגוי דרים בה ובית א' של ישראל שני אצל ביתו של זה ויש ביניהם חלון או פתח אבל אין הבית השני פתוח לחצר אלא לחצר אחרת או למבוי אין הישראל השני אוסר על ישראל זה את החצר כיון שאין מטלטל דרך פתחו לחצר והו"ל יחיד במקום גוי [ובחזו"א או"ח סי' צ"ו סק"ח מפקפק קצת בזה ע"ש] ומ"מ אין יכול לערב עמו דרך החלון או הפתח שביניהם כדי להוציא כליו דרך בית שכנו לחצר דכיון דשכיח לדור כה"ג גזרו חכמים בזה אא"כ ישכרו שניהם הרשות מהגוי ויערבו ביניהם ואז יוכלו לטלטל מבית לבית או מבית לחצר [ויש מחמירין דלא מהני בזה אפי' ישכרו הרשות ובגאון יעקב הסכים להקל] וכ"ז לטלטל לחצר אבל לטלטל מביתו לבית חברו דרך חלונו מותר ויש מחמירין גם בזה וצ"ע (סי"ט וסקס"ה ס"ו ס"ז ס"ט ובה"ל ד"ה כדי) ובחזו"א כתב דלכאורה נראה דאם לא עירבו רק הבתים מותר ואם עירבו גם על החצר אסור לטלטל גם מבית לבית מאחר דהעירוב לא מהני וצ"ע בעבודת הקודש (או"ח סי' צ"ו סק"ז).

אם מקרי שני ישראלים בחצר כשבית של ישראל פתוח לבית של ישראל הדר בחצר - ובדין טלטול דרך חלונות כשיש גוי בחצר

ו) דין ט' במוסגר דבחזו"א מפקפק בזה - הנה בחזו"א מפקפק על רא' שעה"צ מהרא"ש. אך גם בלא"ה הרי הביא השעה"צ דעדת הריטב"א כן, וגם בתוס' נסתפקו בזה. א"כ יתכן דלדינא לא מפקפק בחזו"א, ורק על הרא' מהרא"ש כ' לחלק בזה.

- ומ"ש בסוף דין זה בשם החזו"א דצ"ע בעבוה"ק, הנה יעוי' שם שכ' בסתמא. ובפשטות משמע דעירבו גם על המבוי, דהא רק קפסיק דאסורין להוציא למבוי, משמע דלולא האיסור יש כאן עירוב.

תשובה: אחר שבריטב"א יש ב' תירוצים משמע דלא פסיקא לי' וגם משובש ע"ש, וגם בעבוה"ק אינו מוכרח כפי שיראה כת"ר, ולכן כ' בשה"צ רק משמע, והעיקר סמך על ראייתו מהרא"ש, ואחר שבחזו"א דחה ראי' זו ממילא הדין מפוקפק.

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ב דין י"א: חמשה שדרים בחצר א"צ כל א' לשכור מהגוי אלא א' שוכר בשביל כולם ואפי' לא עירבו ביניהם מתחלה מהני (ס"ט וסק"ל ובה"ל ד"ה בשביל ושה"צ) וכתב בחזו"א דאף אם לא עירב עמהם זה ששכר אלא בטל להם רשותו מהני ואם יצא השוכר מהחצר ולא עירב עמהן צ"ע אם מהני (או"ח סי' פ"ב סקל"ב).

ז) דין י"א - העיר רנ"ק הי"ו דיש ט"ס בציון לחזו"א, ובמקום סקל"א צ"ל סקל"ב.

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ב דין י"ד: ישראל שהשכיר או השאיל ביתו לגוי [ואין לו תפיסת יד בו, חזו"א או"ח סי' צ' סקל"ט] אם אין בעה"ב דר עמהם בחצר אוסר הגוי על הישראלים הדרים שם עד שישכרו ממנו אבל אם גם בעה"ב דר שם אינו אוסר עליו ולא על אחרים הדרים שם דלא השכיר או השאיל לו ביתו כדי שיאסור עליו וי"א דדוקא אם התנה המשכיר או המשאיל שיכול לסלקו בכל שעה שירצה הא לא"ה אוסר עליו וכן נראה עיקר (ס"א וסק"ז ובה"ל ד"ה אינו ושה"צ) והיינו אם יש שם ישראל אחר שדר שם [ואפי' שכר חדר מישראל זה] הגוי אוסר ואפי' הגוי עבדו ומשרתו ומקבל פרס ממנו אוסר עליו (חזו"א סי' פ"ב סק"ט וסי' צ' סקל"ט) ודעת החזו"א דאפי' אם יכול לסלקו אין להקל בזה אלא בהשכירו חדר בביתו ובית בעה"ב פתוח לחדר המושכר ומשתמש עמו וגם יכול לסלקו וכההיא דסי' ש"ע דין י"ז (שם סי' צ' סקל"ג ל"ה ל"ט) וע"ל סי' שפ"ד דין א'.

שוכר גוי אם אוסר על ישראל המשכירו

ח) דין י"ד - מ"ש לחלק אי דר שם הבעה"ב או לא, נובע מדברי בה"ל ד"ה אינו, והעיר רנ"ק הי"ו דדברי בה"ל הם לדעת הרמ"א, אבל לדעת הגר"א שתלוי אי מצי לסלקו או לא כמ"ש במ"ב ס"ק ז', ובשעה"צ ס"ק ו' כ' כן לדינא, א"כ אין כאן מקום לחלק בין דר שם או לא, אלא העיקר תלוי אי מצי לסלקו. וכת"ר העתיק כן חילוקו של בה"ל עם פסקו של שעה"צ דתלוי במצי לסלקו, ולכאורה הוי תרתי דסתרי, עכתו"ד.

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ב דין ט"ו: שכרו מהגוי סתם ולא פירש שום זמן כ"ז שלא חזר בו הגוי השכירות בתקפו ואפי' לזמן מרובה ואין הגוי יכול לחזור בו קודם שבת ראשונה אפי' ירצה להחזיר הדמים ויש מחמירין בזה אם עדיין לא החזיק הישראל בחצר והגוי מחזיר הדמים והמקיל לא הפסיד אבל אחר שבת ראשונה יכול לחזור בו אם מחזיר הדמים ואם אין מחזיר הדמים דעת הרמ"א שאין יכול לחזור בו אפי' לזמן מרובה והרבה חולקים ע"ז וס"ל דאפי' אין מחזיר הדמים יכול לחזור בו אפי' בשבת שני' וכן אם מת בטל השכירות ואפי' היורש מתרצה במה שעשה אביו לא מהני עד שיחזרו וישכרו ממנו [ואם מת באמצע השבת מותר באותו שבת דשבת הואיל והותרה הותרה] וכ"ש אם הגוי ששכרו ממנו חזר והשכירו לאחר שצריך לשכור מהשוכר השני (ס"ו וסקכ"ג כ"ד כ"ה כ"ו כ"ח ובה"ל ד"ה כל ושה"צ וסי' שפ"ד סק"ח).

מתי מסתיים זמן השכירות מהגוי

ט) דין ט"ו - כדאי להוסיף שבהשכיר בסתם כ"ז שלא חזר עומד השכירות בתקפו כמ"ש בבה"ל ד"ה כל בסופו, והגם דמובן הדבר ממאי דכ' כת"ר הנידון רק לגבי חזר בו, אך כדאי לפרש כנ"ל כמו שפי' כן גם בבה"ל.

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ב דין י"ט: אבל מאשתו או מאחד מבני ביתו שוכרים אע"פ שהוא מוחה ואפי' נוטלין השכר לעצמן מיקל הא"ר והגר"א כתב דלדעת הרמב"ם בסי' שס"ז דין ב' אין יכול לשכור ממנה אם הבעל מוחה בפירוש שלא תשכיר רק בסתמא ואפי' לא רצה להשכיר כ"ז שלא מיחה בפירוש בה מהני (סי"א וסקל"ב ל"ד מ"ז ושה"צ) ודוקא אם מקבלת הכסף לידה אבל אם בעלה השכיר וחזר בו והאשה אומרת שיהא השכירות קיים ודאי לא מהני (חזו"א או"ח סי' צ"ט סק"א).

חזרת הבעה"ב מהשכירות בשעה שהאשה אומרת שיהא קיים

י) שם דין י"ט - בסופו. במ"ש בשם החזו"א - נתעוררנו דאולי כדאי לכתוב כמ"ש בחזו"א, דאם זרקו כסף לבעלה בע"כ לא מהני, ואח"כ לסיים את הדין להיכא שכבר השכיר וחזר בו דלא מועיל מה שהאשה אומרת שיהא השכירות קיים, ואולי כדאי להדגיש בהערות דאיירי באופן שיכול לחזור בו.

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ב דין כ': וכן יכול לשכור משכירו ולקיטו [היינו שעובד אצלו כל השנה או בימות הקציר] וכן משאר משרתיו [כדין אשתו לעיל] [וכן מאורח שלו. חזו"א או"ח סי' פ"ב סק"ט] ודוקא שיש לו רשות להשתמש בביתו או בחצרו הא לא"ה לא וכן אם יש להשכיר רשות לקחת שכיר אחר שיהא לו רשות להשתמש בכל הבית יכול לשכור גם מהשכיר של שכירו דהו"ל כשכיר של בעה"ב עצמו (סי"א וסקל"ג ל"ה ובה"ל ד"ה או ושה"צ) וצריך לשכור בכסף אף שאין כאן חלות השכירות כלל וצ"ע (חזו"א או"ח סי' פ"ב סק"ט) ודין שכירו ולקיטו הוא אף בשיירא שחנתה בבקעה שאינה שלה ושרוי גוי עמהם שוכר משכירו וכ"ש מהגוי עצמו ששוכר אף ששבת בבקעה של אחרים או של הפקר ושוכר אף לשבתות הרבה (חזו"א שם סי' פ"ב סקל"ג ל"ד וסי' פ"ד סק"ז).

שכירות מאורח של הגוי

י"א) שם דין כ' - העיר רנ"ק הי"ו דכדאי להדגיש ג"כ שיכול לשכור מאורח של הגוי כמ"ש החזו"א שם בסי' פ"ב ס"ק ט' (ואע"ג שהחזו"א יליף זאת מדין שאלת מקום, וזה הובא לקמן דין כ"ג, מ"מ יש בזה משום הדגשת חידוש) - ועוד העיר הנ"ל דאולי החזו"א לשיטתו דגדר שול"ק דהוא משום כוחו העצמי כעין בעה"ב, אבל אי הביאור משום דהוי כשלוחו אולי סתם אורח גרע משאלת מקום - וצ"ע.

שכירות מגוי השרוי עמהם בשיירא

י"ב) שם בסופו - יתכן להוסיף דגם בשיירא שוכרים **אף לשבתות הרבה** כמ"ש החזו"א בסי' פ"ב ס"ק ל"ד (וכדאי גם בציון לציין לס"ק ל"ד - כי צוין רק לס"ק ל"ג, ושם לא נזכר רק משכירות של שול"ק בשיירא. וא"כ מ"ש כת"ד דכ"ש מהגוי עצמו, הגם דזה מובן, מ"מ זוהי הוספת כת"ר, אבל בס"ק ל"ד דן שם החזו"א בשכירות מהגוי עצמו).

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ב דין כ"א: אם היו לו כמה שכירים ושכרו הרשות מא' מן השכירים די וא"צ לשכור מכולם וכן אם שכרו מבעה"ב אין שכירו אוסר בין אם הוא גוי בין אם הוא ישראל דלקולא אמרו דשכירו נחשב כבעה"ב ולא לחומרא וכן אם היו לו כמה שכירים או לקיטים ישראלים דרים בביתו בחדרים מיוחדים לכל א' בפ"ע אין דירתם חשובה דירה שיאסרו זה על זה שהרי הגוי יכול לסלקם משם ואפי' אופין ומבשלין כל א' בפ"ע (וע"ל סי' ש"ע דין י"ז ולעיל דין י"ד דעת החזו"א בזה) וכן אין אוסרין על בני החצר וא"צ להשתתף בעירוב ודוקא כה"ג אבל אם שכרו שני ישראלים דירה מגוי אוסרים זה על זה וגם צריך לשכור רשות מהגוי שדר בחצר (סט"ז וסקנ"ב נ"ג נ"ד נ"ה נ"ו ובה"ל ד"ה אין ושה"צ וע"ל סי' ש"ע דין י"א).

ישראלים ששכרו מגוי ודין אכסנאים אצל גוי

י"ג) שם דין כ"א בסופו "אבל אם שכרו שני ישראלים וכו'", דין זה מבה"ל בשם הפמ"ג. וכנראה המכוון אפי' ביכול לסלקינהו, וכמ"ש בשעה"צ סי' ש"ע ס"ק ל"ו בשם הפמ"ג דגם בפונדק של גוי אוסרים זע"ז, וכ' שם לחלק מהא דשכירו ולקיטו. - אולם שם בשעה"צ הביא דדעת יד אפרים ד[אין] צריך לשכור. וכת"ר בסי' ש"ע סעי' כ"א כ' הפלוגתא בזה.

אך תמוה דביד אפרים מבואר שם דצריכים לשכור - ואולי בגונא דידן ששכרו דירה מגוי אולי גם לפי מ"ש בשעה"צ שהיד אפרים פליג, זה רק במתאכסן בחנם ולא בשכר אפי' במצי לסלקו, וצ"ע - ורנ"ק הי"ו העיר שלפי החילוק שכ' שם בשעה"צ לחלק מהא דשול"ק, יתכן דמתאכסן אפי' בחנם עדיף משול"ק. ולפי"ז נצטרך לומר דמ"ש כאן שכרו, הוא לאו דוקא אלא דלא הוי שול"ק.

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ב דין כ"ג: אם הגוי אינו רוצה להשכיר יתקרב לו אחד עד שישאיל לו רשותו שיהא לו רשות להניח בו שום דבר והו"ל כשכירו ולקיטו כיון שיש לו שיתוף עמו ברשותו וקונה אותו המקום במה שהניח בו חפץ בע"ש [ועי' בח"א] ולדעת הרבה פוסקים מהני אע"פ שסילקו אח"כ משם כיון שכבר קנה אותו המקום להניח בו כשירצה (סי"ב וסקל"ו ל"ז ל"ח ושה"צ) ובחזו"א כתב שא"צ קנין כלל ובנתינת רשות לחוד סגי (או"ח סי' מ"ב סקל"ג) ואח"כ משכיר שלא מדעת הגוי וגם צריך לערב אם הוא מבני החצר ואם אינו מבני חצר סגי בשכירות וי"א שא"צ להשכיר אלא נותן עירובו ואפי' אינו מבני חצר ודיו ולכתחלה נכון לחוש לסברא הראשונה (סי"ב וס"ק מ"א מ"ב ושה"צ). ובחזו"א כתב שדעת רש"י ותוס' ורא"ש כסברא אחרונה ונותן עירובו אפי' אין דר בחצר וכן יכול לבטל רשותו ויכולין לבטל לו [וכן אם ביטלו לשכירו של הגוי או ששכירו ביטל מהני] (או"ח סי' פ"ב סקכ"ט ל' ל"ב) וכתב עוד ב' ישראלים ששכרו מגוי והמשכיר דר עמהם אפשר שאם עושין לפעמים תשמיש בחצר בדבר שאין הגוי חייב להניחן בזה מחמת השכירות ואין מקפיד עליהן בזה הוי כשאלו מקום להניח דבר ומערבין ביניהן וא"צ לשכור (שם סק"ט).

ביטול רשות אצל שכירו ולקיטו ושואל דוכתא

י"ד) שם דין כ"ג - בציון של "סי"ב וס"ק מ' מ"א ושה"צ" העיר רנ"ק הי"ו שצריך לציין גם לס"ק מ"ב - ובציון לחזו"א סי' פ"ב ס"ק כ"ט ל' ל"א צריך להוסיף ס"ק ל"ב, כי משם המקום לדין ביטלו לשכירו של הגוי.

ומ"ש כת"ר לפני זה דיכולין לבטל לו דהיינו לשואל דוכתא, זוהי הוספת כת"ר, כי בחזו"א שם כ' רק לענין ביטלו לשכירו, אלא דמובן הדבר כדברי כת"ר מדכ' שם החזו"א לפני זה לענין ששוכר מבטל להם או השואל דוכתא מבטל להם, ומשמע דכולהו שוים הן לענין שמבטלים או שמבטלים להם. וגם זאת יש להעיר שכדאי להעתיק דמשמע מהחזו"א דהשול"ק יכול לבטל להם, כשם שכ' שם דהשוכר או השואל דוכתא מבטל להם, וזאת כבר העתיק כת"ר לעיל בדין י"א שהשוכר יכול לבטל, רק כאן אפשר לכתוב דמשמע מדבריו דשול"ק יכול לבטל.

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ב דין כ"ד: ודווקא אם הרשהו להניח בכל הבית אבל אם ייחד לו מקום בבית שמשאיל לו אפי' לא מנעו בפירוש מלהשתמש בכל הבית אלא הרשה לו להניח כליו בזוית אחת כיון שאינו כשלוחו בכל הבית לא מהני (סי"ג ובה"ל ד"ה אם וד"ה כיון) ובחזו"א כתב דדווקא אם ייחד לו חדר אבל אם ייחד לו מקום בחדר לא מקרי ייחוד מקום (או"ח סי' צ' סקל"ז) וכ"ז דווקא אם אין להגוי רשות להשתמש באותו מקום שייחד לו וגם אין יכול לסלקו אבל כשיש לו רשות להשתמש במקום שייחד לו או שיש לו רשות לסלק את הישראל א"כ עדיין יש לו שייכות עם הישראל והוי כשלוחו (סקמ"ג ועי' בחזו"א סי' צ' סקל"ב דמשמע לכאו' מדבריו דאם אין יכול לסלק את השכירו ולקיטו לא מהני אפי' אם יש לו רשות להשתמש בכל הבית וצ"ע).

שכירו ולקיטו כשיש לבעה"ב זכות שימוש בכל הבית ואינו יכול לסלקם

ט"ו) שם דין כ"ד בסופו. במוסגר - כ' לדייק מחזו"א סי' צ' ס"ק ל"ב דבלא יכול לסלקו לא הוי שול"ק, אפי' אם יש לגוי רשות להשתמש בכל הבית - וכנראה דיוקו, דהרי החזו"א מוכיח דהרשב"א איירי ביכול לסלקו, דאי באין יכול לסלקו הרי אינו שול"ק, ואי נימא כמ"ש במ"ב דגם בלא יכול לסלקו הוי שול"ק אם יש רשות להגוי להשתמש בכל הבית, א"כ הרי אפשר לאוקמי דבהכי איירי הרשב"א, וממילא אין הוכחה דאיירי בסופר ומלמד שיכול לסלקו - כנראה דזוהי הוכחת כת"ר.

אך צ"ע דאיך נוכל לומר דזוהי דעת החזו"א, דהרי דברי האחרונים שכ' המ"ב בנויים ע"ד תוס' שכ' ב' התנאים שהגוי לא יכול להשתמש ודאין יכול לסלקו, דאז לא הוי שול"ק, וקשה לדייק מכאן שהחזו"א לא ס"ל כוותייהו מחמת דאי ס"ל כוותייהו לא הי' מוכח כהוכחתו, ואדרבה דברי החזו"א בזה מוקשים, דלפי"ד האחרונים בכונת תוס' אין הכרח להוכיח דהרשב"א איירי ביכול לסלקו, אבל איך ננקוט מחמת קושי דודאי דלא ס"ל להחזו"א כוותייהו כיון שלא כ' כן להדיא, וגם לא כ' טעם למה לא נפרש כוותייהו.

וגם א"א לומר שלא מפרש כוותייהו, דאי נימא כן נצטרך לומר שפ' בכונת תוס' שכ' "ואין יכול לסלק הישראל" דהוי כמו **או** שאין יכול לסלק וכו', א"כ איך יתכן אופן א' שכ' דהנכרי לא יכול להשתמש, דהרי בזה איירי' ביכול לסלק הישראל, דבאין יכול לסלקו זהו אופן ב', א"כ אופן א' ביכול לסלקו, ואיך יתכן בזה דהגוי לא יכול להשתמש. זולת דנדחוק דהתנה עמו שיכול לסלקו, אבל כל עוד שנותן לו להיות שם לא יכול הנכרי להשתמש שם. ודוחק.

(עוד אעיר בזה לענין מאי דנקט שם החזו"א בס"ק ל"א ול"ב דאשה הוי כיכול לסלקה, דלכאורה שייך אופן שנתן לה לדור בבית בתנאי שלא יוכל לסלקה. ובזה הוי א"ש ג"כ ליישב מאי דתמה בסוף ס"ק ל"ב ע"ד הר"ן בנדרים שכ' דהחצר הוא שכ' לה דו"ד אין לי בנכסיך, והקשה החזו"א דאוסרת גם בדרה בבית של הבעל. אך לפי הנ"ל נוכל לומר דכונת הר"ן שנתן לה את זכות הדיור בלי שיהא לו דו"ד בזכות הדיור, ומ"ש אין לי בנכסיך הוא שגרא דלישנא, והתכוון בזכות הדיור שהוא כעין נכס שלה. - ויעוין גם בסי' קי"ד ד"ה מה שאמר, שסיים שיל"ע בלשון הר"ן בנדרים לענין מאי שיסד שם החזו"א דהעיקר תלוי בדיור ולא בקנין ממון. ולפי הנ"ל א"ש, דאין מהר"ן סתירה ליסוד זה - ואולם לגבי עבד דוחק לומר דאיירי באופן שלא יכול לסלקו, אך יתכן באופן דהתנה עמו כן בשעת קנייתו).

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ב דין כ"ח: וכתב בחזו"א שכירו ולקיטו ששוכרין ממנו היינו דווקא בדר בחצר זו אבל אין שוכרין משכירו הדר בחצר אחרת ולפ"ז אין שוכרין משכיר אלא על זמן שהוא בחצר אבל אין שוכרין ממנו לזמן שכבר נסתלק מהחצר ונהגו לשכור את כל העיר משוטר העיר דהוי כשכירו ולקיטו כיון שיש לו רשות ליכנס בכל חצר שלא ברשות לצורך הממשלה ולא מהני השכירות רק לזמן שהוא על משמרתו וכשעבר בטלה שכירותו וצ"ע ונוהגין להקל בזה כנ"ל דין כ"ז כ"ז ובמקומות שהמלך מתרצה במעשה הגזבר הוי כשוכר מהמשכיר אבל נוהגין להקל אפי' במקומות שא"א לומר שהפקיד הוא שליח של המלך (וע"ש שכתב קצת טעם לזה) ואפי' מת הבעלים וגם עבר השכיר נוהגין להקל תוך הזמן ואף אם אחד שכר ואח"כ יצא השוכר מהעיר נוהגין להקל ואפי' נתוספו ישראלים וכן כשנתוספו גוים מקילינן וצריך טעם ולכאורה לא שייך שכירות משכירו ולקיטו אלא רשות גוי ולא רשות ישראל וכשיצא ישראל מהבית ונכנס גוי יאסור וצ"ע (או"ח סי' פ"ב סק"ט ל"ד וע"ל סי' שפ"ד דין ו').

שכירות משוטר העיר

ט"ז) דין כ"ח - דין זה מורכב מדברי החזו"א בס"ק ט' ול"ד - והנה מ"ש בס"ק ט' הוא רק מש"כ בתחלה, וזה דלא כמ"ש השו"ע. ובס"ק ל"ד כ' דבריו עפ"י דברי השו"ע, וא"כ לכאורה סגי להעתיק דבריו שבס"ק ל"ד, ורק להעתיק מס"ק ט' מש"כ דנהגו לשכור את כל העיר משוטר העיר וכו'.

תשובה: הוכרחתי להעתיק מסק"ט לפי שכנראה דעתו נוטה יותר להחמיר.

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ב דין כ"ט: ספינה שיש בה ב' ישראלים או יותר אם כולם אוכלים במקום א' כחד חשיבי ואם יש להם בתים מיוחדים לאכילה אם המחיצות אינן קבועות כמו המחיצות שעושין בספינות לשעה לאכל שם בצניעות אפשר שאינן מחיצות וצ"ע (וע"ל סי' ש"ע דין כ"א כ"ו) אבל אם המחיצות קבועות כגון כתלים בנויים לעולם צריכים לערב ולשכור לשבת מן הגוי בעל הספינה או שבשעה שישכרו מקומם יפרשו לו שבשכירות זה שוכרים ממנו ג"כ רשותו ודמי שכירות המקום עולים גם לשכירות הרשות ואפי' נוסעים פחות מל' יום כיון שבעל הספינה גוי אין נטפלין לו וצריכין עירוב [ואם הוא ישראל א"צ עירוב עד ל' יום כנ"ל סי' ש"ע דין י' י"א] ולא מהני שכירות בעל הספינה רק אם שוכרין ממנו קודם שחילק המקומות לכל א' מהגוים אבל לאחר שחילק המקומות לשאר השוכרים לא מהני במה שישכרו מבעל הספינה עד שישכרו מכל גוי וגוי אם לא שיש לו רשות לבעל הספינה להניח כליו בכל מקום דאז די במה ששוכרין ממנו לבד (ס"כ וסקע"ה ע"ו ע"ז ובה"ל ד"ה ויש וע"ל סי' שס"ו דין כ"ז).

ישראלים בספינה המחולקים במחיצות שאינן קבועות

י"ז) דין כ"ט - במש"כ דבמחיצות שאינן קבועות "אפשר שאינן מחיצות וצ"ע", המכוון למ"ש בבה"ל בשם הרשב"א שצריך להתישב בדבר. - והנה לעיל סי' ש"ע ס"ד כ' הרמ"א דמה שפורסין **לפעמים** וילון לצניעות לא מיקרי מחיצה, ומאי שנא הא דספינה דהוי **לשעה**, ולפלא שהמ"ב לא העיר משם. ועכ"פ עפ"י הא דהתם, וגם דהרשב"א לא כ' לישנא דצ"ע, יתכן דכדאי להעתיק לשון הרשב"א כהויתו ולציין להא דסי' ש"ע. וראיתי שכת"ר ציין לסי' ש"ע דין כ"ו, ואולי הוא ט"ס וצ"ל דין כ"א. אך לכאורה כדאי להעיר להדיא דשם מבואר להדיא דאין זו מחיצה.

עוד זאת אעיר, דאולי כדאי לכתוב לכל דין זה לעיל לאחר דין ב', כי הדינים המבוארים כאן דומים להמובאים בדין ב'.

דירת גוי המעכבת בעירוב

וכן אולי כדאי להזכיר בריש סי' זה שגדרי האיסור של גוי הם מסתמא כעין הא של ישראל שתלוי במקום פיתא ולא במקום לינה, כדמשמע בחזו"א סי' צ' ס"ק ל"ח בסופו (והעתיקו כת"ר בסי' שפ"ד דין ה'), וכן משמע בחזו"א סי' פ"ב ס"ק כ"ד - וכן משמע בעבוה"ק שער ד' אות י' שכ' "אם יש בפונדק אפי' גוי אחד **אוכל לעצמו** וכו', ואם היו רבים ומוחלקין בפתן שוכרין מכל אחד ואחד מהן" וכו'.

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ג דין א': גוי הדר עם ב' ישראלים בחצר א' ולא רצה להשכיר להם ואח"כ השכיר להם בשבת או מת מבטל א' לחברו רשותו והשני מותר והמבטל אסור אם לא שחזר השני וביטל להראשון כנ"ל סי' שפ"א דין י"ב ואם שכרו מהגוי מבעו"י וגם עירבו ומת הגוי בשבת אף שיש לו יורשים ולא שכרו מהיורש מותר דשבת כיון שהותרה הותרה כנ"ל סי' שפ"ב דין ט"ו (ס"א וסק"א ז' ח' ובה"ל ד"ה וכ"ש).

י"ח) סי' שפ"ג דין א' - העיר רנ"ק הי"ו שבציון צריך לכתוב "**ס"א** ס"ק א' ז' **ח'** וכו'".

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ד דין א': גוי שנכנס לחצר לפי שעה להתאכסן שם ולא לקבוע שם דירתו אם לא נכנס ברשות אינו אוסר לעולם [וע' עצי אלמוגים] ואם השאילו או השכירו לו חדר מיוחד להתאכסן שם אם יכולין לסלקו אינו אוסר (וע"ל סי' שפ"ב דין י"ד) ואם אין יכול לסלקו אם הוא רגיל לבא תמיד להתאכסן שם חשיב כקבוע ואוסר מיד וצריך לשכור ממנו הרשות ואם אינו רגיל אינו אוסר עד לאחר שלשים יום (ס"א וסק"א ב' ג' ד' ושה"צ וע"ל סי' ש"ע דין י' י"א ב) ואפי' יש לו חדר בפ"ע ופתח לחצר בפ"ע ואין לבעה"ב תפיסת יד בחדרו ואין משותף עמו כלום בתשמיש אין אוסר ומותר להוציא מחצר לביתו ואפי' יושב בכל החצר נעשה אורח לבני מבוי ומותר להוציא מביתו למבוי עד ל' יום (חזו"א או"ח סי' צ' סקל"ד).

אורח היושב בכל החצר

י"ט) סי' שפ"ד דין א' בסופו "ואפי' יושב בכל החצר נעשה שכן לבני מבוי", והוא מדברי החזו"א - לכאורה יש כאן ט"ס בדברי החזו"א, וצ"ל נעשה **אורח** או **לא נעשה שכן.**

תשובה: אין כאן ט"ס, והחזו"א קורא לאורח שכן (ומ"מ תקנתי שלא יטעו).

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ד דין ד': ואם הפקיד משנה מחוק שנתן המלך והוא עושה בחזקה הרי הוא כשאר גוי ואינו אוסר לעולם (סק"ו וחזו"א או"ח סי' צ' סקל"ו) ודעת הגר"א דכל שהאנס יכול להוציאו לבעלים בכח אוסר עליו וזה ג"כ טעם שהאנשי חיל אוסרים (ולא משום דינא דמלכותא כנ"ל) מיהו דווקא כשיש להם חדר מיוחד שאין לבעה"ב תפיסת יד שם כנ"ל ואם משיירין חדר א' לבעה"ב ואין להם רשות להוציאו אפשר דמותר ואפי' נכנסין בדינא דמלכותא וצ"ע (חזו"א שם וסקל"ז ל"ח).

אנשי חיל המלך הנכנסים לבית ויכולים לסלקו לבעה"ב חוץ מחדר א' שבבית

כ) שם דין ד' בסופו "ואם משיירין חדר א' וכו' אפשר דמותר וכו'" - הנה בחזו"א שם ס"ק ל"ח כ' דצע"ב, וציין שם למ"ש בס"ק ל"ז וגם שם סיים בצ"ע - וכדאי שגם כת"ר יציין לס"ק ל"ז.

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ה דין ד': הצדוקים והקראים הנוטים לאפיקורסות ואינם מאמינים בתורה שבעל פה אף אם נתנו חלק בעירוב אינו מועיל כיון שאין מודה בעירוב [וכן כל שאינו מודה במצות עירוב ואפי' מודה בכל התורה אין יכול ליתן חלק בעירוב] אבל מ"מ מבטלין רשות כישראל כ"ז שאין מחללין שבת בפרהסיא אבל אם מחלל שבת בפרהסיא אפי' באיסור דרבנן אין יכול לבטל רשות לכמה פוסקים עד שישכור מהם כדלקמן (ס"א וסק"א ב') ובחזו"א כתב דדעת הב"י והט"ז ומג"א דצדוקים וקראים שבזמנינו כיון שמוחזק בכך מימי אבותיו ומנהג אבותיו בידו יכול לבטל רשות אע"פ שמחלל שבת בפרהסיא (או"ח סי' פ"ז סק"ד).

ביטול רשות אצל צדוקי המחלל שבת בפרהסיא

כ"א) סי' שפ"ה דין ד' - כ' בשם המ"ב רק דלכמה פוסקים אין יכול לבטל רשות, ודהחזו"א ס"ל דלכו"ע יבטל. - כדאי להדגיש שגם לדעת המ"ב **להב"י** מבטל, ודלדעת כמה פוסקים אין מבטל, ודלהחזו"א לכו"ע מבטל.

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ה דין ה': ישראל המחלל שבת בצנעא אפי' מחללו באיסור דאורייתא אם אין עושה להכעיס רק לתיאבון הרי הוא כישראל ומבטל רשות ואפי' עושה זה בפני כמה אנשים אם מתבייש לעשות זה בפני אדם גדול נחשב בצנעא [ואפי' אם באותו שבת הוציא באיסור לפני הביטול, חזו"א או"ח סי' פ"ז סקט"ו וכ"נ בשה"צ סי' שפ"א אות ב'] אבל אם מחלל שבת בפרהסיא דהיינו שעושה זה בפני עשרה מישראל או שידע שיתפרסם ביניהם אפי' אין מחללו אלא באיסור דרבנן הרי הוא כגוי לענין זה ואין מועיל שוב ביטול רשות אלא שכירות ויש מחמירין אפי' אם עובר רק על איסור מוקצה אף שאינו אלא טלטול בעלמא וצ"ע ודוקא ברגיל בעון זה אבל אם חילל שבת פעם א' בפרהסיא לא מקרי מומר וי"א דאפי' בפ"א מקרי מומר (וכן סתם לעיל סי' שפ"א דין א') וכ"ז כשעושה בפריקת עול אבל אם הוא מוטעה בדבר שחשב שמותר לו לעשות כן אינו בכלל מומר (ס"ג וסק"ד ה' ו' ובה"ל ד"ה או וד"ה אפי').

דין מומר למוקצה בעירוב

כ"ב) סי' שפ"ה דין ה', בענין ספיקו של בה"ל במומר למוקצה - העיר הר"ר ארי' לוי הי"ו שבמ"ב סי' ל"ט ס"ק ו' כ' בשם הפמ"ג בחדא מחתא למומר למוקצה עם מומר להוצאה (הערה זו שייכת גם לשונה הלכות סי' ל"ט לציין לדהכא).

- ולעצם ספיקו של הבה"ל צ"ע, דהרי ראי' תוס' מהא דלא משני כאן במומר לדאוריי' וכאן לדרבנן, וא"כ ה"נ נוכיח מדלא משני כאן במומר להוצאה וכאן במומר למוקצה.

מחלל שבת בפעם א' בפרהסיא

כ"ג) שם - במ"ש במוסגר "וכן סתם לעיל סי' שפ"א דין א'" - העיר רנ"ק הי"ו דכ' שם בשעה"צ ס"ק ב' רק "וע"פ מה שנתבאר לקמן בסי' שפ"ה ס"ג ובמש"כ שם", א"כ כונתו לכל מה שנתבאר שם, וגם זה בכלל דבפ"א יש פלוגתא אבל לא מכריע בזה.

תשובה: הרי שם מיירי בפ"א, ומשמע דדעתו להחמיר מזה (ומ"ש ע"פ שנתבאר היינו במזיד ושאר פרטים).

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ה דין ט': ישראל שהמיר והיו לו בתים בשכונת ישראל שעירבו לכל השנה אם המיר בשבת עצמו מותר על אותו שבת דשבת כיון שהותרה הותרה אבל אוסר על כל שבת שחל לאחר שהמיר אם אין לו פתח אחר כלל אבל אם יש לו פתח אחר לשכונת הגוים אפי' הוא פתח קטן אם יש בו ד"ט על ד"ט אפי' לא הי' רגיל בו מתחלה דוחין אותו אצל פתח הפתוח לשכונת הגוים ואין אוסר דמסתמא ניחא לי' עם הגוים וגם כופין על מדת סדום כדי שלא יאסור עליהן (ס"ד וס"ק ח' י"א) ודווקא כשב' הפתחים פתוחים למבוי שא' פתוח למבוי של גוים וא' פתוח למבוי של ישראל אבל אם יש לו פתח אחר לבקעה וקרפף בית סאתים או יותר מבית סאתים צ"ע אם דוחין אותו אצלו ואם יש לו בית פתוח לחצר ויש לביתו פתח לחצר אחרת אין דוחין אותו אצל חצר אחרת דדווקא בחצרו פתוח למבוי דוחין אותו וכדלקמן סי' שפ"ט דין ג' (חזו"א או"ח סי' פ"ו סקכ"א וכמו שהכריע בסקי"ט שם).

ישראל שהמיר ויש לו פתח לחצר ופתח שני לחצר אחרת

כ"ד) שם דין ט' בסופו במוסגר "וכמו שהכריע בסקי"ט שם" - הנה לעצם דברי החזו"א בס"ק י"ט כ"כ במכתב קודם לתמוה מהא דסי' שס"ז - עכ"פ לנידוננו ביאר כת"ר דאע"ג דכ' כאן דצ"ע, מ"מ כיון שציין לס"ק י"ט ושם פשיטא לי', א"כ ה"נ נפשט דאין דוחין אותו - אך לענ"ד דומה בכונתו דכאן יש להסתפק אם דוחין או לא, דאע"ג דבס"ק י"ט כ' דאין דוחין אותו מ"מ כאן מסתפק, ואע"ג דשם כתב כן הן לענין גוי והן לענין ישראל, וא"כ כאן במומר ממ"נ לא נדחה אותו. אך אולי יש איזה סברא שכאן גרע, עכ"פ דוחק לפרש דאחר שכ' לעיל בפשיטות שיזכיר כאן ספק בכל חידושו דלעיל, ולמעשה תהא כונתו להכריע כמ"ש לעיל, דממ"נ אי נאמר שכעת מסתפק למה נאמר שלמעשה נוקט כמ"ש לעיל.

תשובה: כמדומה שמש"כ צ"ע הוא לשון ענוה שלא להחליט דעתו.

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ה דין י': ואם מתחלה לא הי' לו פתח לגוים ופתחו אחר שהמיר ע"ל סי' שפ"ג דין ב' (סק"ט ועי' בפמ"ג ביאורו ולפי מש"כ בשה"צ שם אות ה' י"ל דגם כאן מהני).

בן חצר שפתח עוד פתח לאחר שהמיר לשכונת הגויים

כ"ה) שם דין י' - המג"א והמ"ב כ' לעיין לעיל סי' שפ"ג. וכנראה דכל מר כדאית לי', דהמג"א נתכוין לשיטתו שם לפקפק בספינות שנתקשרו בשבת, א"כ ה"נ כן לענין המיר ופתח לו פתח אחר בשבת, אבל המ"ב אשר בסי' שפ"ג שעה"צ ס"ק ה' כ' מאי דפליגי האחרונים על המג"א ומחלקים דהא דספינות שאני, שבשעה שעירבו החצירות לשנה לא היה הפתח שביניהם עומד אז לסתום בשנה זו וכו', ולכן מהני בנפתח בשבת, א"כ ה"נ בנידו"ד כיון שבשעה שעירובו לא היה עומד להמיר ע"כ יתכן דמהני גם בפתח לו פתח בשבת.

וכת"ר כאן מדנפשיה לעיין בפמ"ג ביאורו, והנה שם ביאר דפתח בשבת לא מהני, אך לפי הנ"ל יתכן דהפמ"ג מבאר כן בדעת המג"א לפי שיטת המג"א בסי' שפ"ג, אבל להמ"ב יתכן דמהני גם בפתח בשבת.

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ה דין י"א: אחד שבטל רשותו ואח"כ המיר מבואר ברש"י שאינו אוסר באותו שבת אע"ג דהשתא אינו בתורת ביטול (חזו"א או"ח סי' פ"ז סקט"ו).

המיר לאחר שביטל רשותו

כ"ו) שם דין י"א - לכאורה המכוון רק לאותו שבת - ויעוין בגאון יעקב שדן בענין זה אי גם בביטול אמרי' כיון שהותרה כיון דהשתא אינו בתורת ביטול. ורנ"ק הי"ו העיר לדברי הב"י ריש סי' שפ"א בשם רבינו ירוחם - ויעוין בבית מאיר שם שכ' לבאר כונת רי"ו משום דמחזקינן אותו למפרע במומר.

להשלמת ענין סימנים הקודמים ארשום כעת על סי' שצ"א.

* * *

שונה הלכות סי' שצ"א דין א': ככל דיני ביטול למי ששכח ולא עירב בחצרו המבואר בסי' ש"פ ושפ"א כן הוא במבוי שאם שכחה חצר א' ולא נשתתפה במבוי [וגם לא עירבו החצרות דרך הפתחים דאל"ה סומכין על העירוב במקום שיתוף כנ"ל סי' שפ"ז] מבטלת רשותה לשאר בני המבוי והם מותרים להוציא והיא אסורה ואם ביטלה להן גם רשות ביתן וחצרן לפ"ד הגר"ז בסי' ש"פ דין ה' דרכים הדרים בבית א' נחשבין כא' א"כ גם כאן גם הם מותרים כיון שעירבו יחד דכל בני החצר לגבי מבוי נחשבין כבית לגבי חצר אבל לפ"ד החמד משה שם אסורין וצ"ע למעשה (ס"א וסק"א ובה"ל ד"ה שאם וד"ה מבטלת).

כ"ז) סי' שצ"א בדין א' - בציון לבה"ל. במקום ד"ה אם צ"ל ד"ה שאם.

* * *

שונה הלכות בהערות בסוה"ס סי' שצ"א דין ב': מחצרה למבוי, וה"ה מחצרן אם ביטלו לה גם רשות חצרן כנ"ל סי' ש"פ ע"ש.

כ"ח) שם דין ב' בהערות "וה"ה מחצרן", הערה זו שייכת לסוף הדין בביטלו לה רשות ביתן וחצרן. אבל כת"ר רשמה בתחלת הדין שאיירי' רק בביטול רשותם במבוי, ובזה הרי לא יוכלו להוציא מחצרן של המבטלים.

* * *

שונה הלכות סי' שצ"א דין ג': כמו שבחצר אין הגוי הדר עם ישראל יחידי אוסר עד שיהו שני בתי ישראל כנ"ל סי' שפ"ב דין א' כן גם במבוי אם אין אלא חצר א' של ישראל אין הגוי אוסר לטלטל ולהוציא למבוי כלים ששבתו בבית ואפי' הרבה בתים של ישראל פתוחין לחצר זה נחשבים לגבי המבוי כאחד כנ"ל דין ב' אבל אם יש ב' חצרות של בתי ישראל שאסורין עד שישתתפו אז הגוי אוסר עליהן להוציא מהחצר למבוי כלים ששבתו בבית עד שישכרו ממנו רשותו אבל כלים ששבתו בחצר ובמבוי מותר לטלטל בכל החצר והמבוי ולהוציא מחצר למבוי וממבוי לחצר אפי' לא עירבו ולא נשתתפו כלל ולא שכרו מהגוי דלא חמיר מישראל כנ"ל סי' שפ"ב דין א' וכ"ז דוקא אם המבוי מתוקן בלחי וקורה כדין דאל"ה כרמלית הוא (ס"א וסק"ד ה' ו' ז' ושה"צ).

כ"ט) שם דין ג' "ולהוציא ממבוי" ט"ס, וצ"ל "למבוי" כמ"ש במ"ב סק"ו.

* * *

שונה הלכות סי' שצ"א דין ז': ולפ"ז מותר לשכור מהממונה של מלך שהרי יש רשות להמלך להושיב אנשיו וכלי מלחמתו בבתי בני העיר שלא מדעתם מדינא דמלכותא וא"כ כל עבד מעבדיו הקטנים הוי כשכירו ולקיטו שהרי הממונה הוא במקום המלך מיהו דווקא מהממונה ע"ז כגון זה שקורין פאליצי"א שידוע שכל דבר המלכות נעשה על ידו ואפי' מהמשרתים שלהם שהרי יש להם רשות ליקח משרתים שעל ידיהם יתקיים כל צויי המלך אבל מאנשי חיילותיו אפי' מהראש שלהם לא מהני במקום שהוא אין ממונה ע"ז (סקי"ח).

ל) שם דין ז' - העיר רנ"ק הי"ו שבציון ט"ס וצ"ל ס"ק י"ח.

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ו דין ד': דיני שיתופי מבואות ככל דיני עירובי חצרות המבואר בסי' שס"ו וקטן יכול לגבותו כנ"ל שם דין ז' ואחד יכול לזכות לכולם כנ"ל שם ומשתתפין שלא לדעתו אם אין החצר פתוח אלא למבוי א' כנ"ל סי' שס"ז וכן כל דיני אשתו אם מערבת בשבילו הכל כמו בע"ח בסי' שס"ז (ס"ג וסקי"ד).

ל"א) סי' שפ"ו דין ד' "אם אין הבית פתוח אלא לחצר א'", כנראה ט"ס וצ"ל אם אין החצר פתוח אלא למבוי א', דבשלמא בשו"ע איתא ללישנא דבית וחצר, דהרי הזכיר את המשל של ע"ח וסיים דכן דיני שתוף. אבל כת"ר היפך וביאר הנמשל של שיתוף, וסיים הכל כמו בע"ח, א"כ צ"ל כנ"ל.

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ו דין ו': שיעור שיתופי מבואות כשיעור עירובי חצרות שנתבאר בסי' שס"ח (דהיינו כגרוגרת לכל א') ואם יש מזון ב' סעודות סגי אפי' לאלף אנשים וכל דבר שאין מלפתין בו הפת שיעור השתי סעודות כדי לאכל ממנו שתי סעודות וכל דבר שרגילים ללפת בו את הפת שיעורו ללפת בו פת הנאכל לשתי סעודות (ס"ג ו' וסקי"ז ובה"ל ד"ה מלא) וכשמוליכין בני החצר את העירוב לשיתוף אחד מוליך ע"י כולן אף שדרין בב' בתים חלוקים וגם נחשבין כולם כאדם אחד לענין השיעור (דסגי כגרוגרת א' לכל בני החצר) ואפי' לא עירבו יכולין לסמוך על שיתוף זה במקום עירוב כדלקמן סי' שפ"ז (חזו"א או"ח סי' צ' סק"ג י' וסי' ק"א סק"ד).

נתינת אחד עבור כל בני המבוי

ל"ב) שם דין ו' "וכשמוליכין בני החצר את העירוב לשיתוף אחד מוליך ע"י כולן וכו'", ומקורו מחזו"א סי' צ' ס"ק ג' - ואולם במ"ש החזו"א להסתייע מדברי הרב"י לענין שיעור כגרוגרת דכן הדין לענין הנ"ל, העיר רנ"ק הי"ו דבפי' הרב"י סו"פ הדר משמע דלא ס"ל כן, יעו"ש במתני' ד"ה חצרות בהא דשכח א' מבני מבוי ביאר דהמכוון דכל בני החצר שכחו, דאילו רובם נתנו מהני, והיינו מפני שכבר לא תשתכח, הא לא"ה לא אמרי' דנתינתם היא גם עבורו, ושם איירי אע"ג שכבר נתחברו ע"י עירוב. ויעו"ש בחי' מהרמ"ז.

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ו דין ז': אפי' ד' וה' מיני מאכל מצטרפין למזון ב' סעודות ובלבד שיהא המאכל ראוי לאכילה כמו שהוא אבל אין משתתפין בבשר חי ובחטים ושעורים ועדשים חיין וכן באורז ודוחן וקטניות ופולין יבשין אבל ירקות שדרך לאכלן חיין כמו פולין לחין ולפת וכן בצים חיות מערבין בהם וכן אין משתתפין באוכלים שקשים לאכילה כמו ירק שהוא בשיל ולא בשיל ותמרים רעים שלא בשלו כל צרכן וגודגדניות שהוקשו הקלחים כעץ שכבר צמח בהן הזרע ולא בעלי בצלים שלא גדלו אורך זרת אבל משתתפין בעלי בצלים שגדלו אורך זרת ובבצלים עצמן ובקליות (ס"ד ה' ז' וסקי"ח כ' כ"א כ"ב כ"ד כ"ה כ"ו מ"ב ובה"ל ד"ה ובשר) ובאתרוג הבוסר ובוסר של ענבים מערבין בהן (חזו"א מעשרות סי' א' סק"ד).

בפירוש בשר חי ששיעורו אכילת שתי סעודות

ל"ג) שם דין ז' - "אבל אין משתתפין **"בבשר חי"** - כ' כן עפי"ד ביה"ל ד"ה ובשר חי - אולם לכאורה מפשטות דברי המג"א בס"ק ה' שלמד לענין לפתות חיין מבשר חי משמע דמפרש כפשוטו בשר חי ממש. ובמ"ב ס"ק כ"ו העתיק דבריו לענין לפת דידן. ואולם יעוי' בפמ"ג שם שהעיר די"ל דחי היינו בשיל ולא בשיל, וכ' די"ל דלפתן נמי בכך מיירי בשיל ולא בשיל. אולם במ"ב בהביאו לדברי מג"א משמע דמפרש כפשוטו. זולת דנימא דבבשר חי ס"ל להלכה להמ"ב כדעת הרשב"א והריטב"א, ורק דבלפת הביא דברי המג"א דיש לקיים דינו גם בלי ההוכחה מבשר חי.

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ו דין י': הנודר או נשבע מהאוכל שלא יאכלנו או שאמר קונם אכילתו עלי מערבין ומשתתפין בו שהרי ראוי לאחרים אבל אם נדר או נשבע שלא יהנה ממנו או אמר קונם הנאתו עלי אין מערבין לו בו עירובי חצרות ולא שיתופי מבואות שהרי נהנה ממנו אבל עירובי תחומין כיון שאין מערבין אלא לדבר מצוה מערבין בו דמצות לאו ליהנות ניתנו (ס"ח וסקמ"ח מ"ט ובה"ל ד"ה ואם ושה"צ).

עירוב בפת שאסרו עליו בקונם על אכילה

ל"ד) שם דין י"ג - "או שאמר קונם אכילתו עלי", כת"ר נקט לחלק בין קונם של אכילה לקונם של הנאה. וכן ניסח את דין י"ד דאיירי לענין קונם של הנאה - וכנראה דכת"ר יסד זאת ע"ד בה"ל ד"ה ואם אמר בסופו, שכ' דדעת הרשב"א והריטב"א כרש"י ולא כתוס', "וא"כ אם אמר קונם אכילתו הוא מותר" - אך כמדומני דאין כאן הכרעה בין השיטות לא במ"ב ולא בבה"ל, וכל עיקר כוונתו בבה"ל להוכיח מהאחרונים דא"א לומר כהרמ"א דהדין מוסכם **לכו"ע**. וכן מוכיח דאין חילוק בין אמירת **קונם** לבין אמירת נדר, אלא דלתוס' אסור בכ"ג ולדיעה א' מותר בכ"ג, אבל לא מכריע ביניהם. ומה שכ' מדברי הרשב"א והריטב"א הוא רק להסתייע דא"א לומר דהדין הוא לכו"ע, דהרי חזי' דהרשב"א והריטב"א לא ס"ל כן. ומ"ש "וא"כ אם אמר קונם אכילתו הוא מותר", היינו דלדעת הרשב"א והריטב"א מותר. וא"כ איך אפ"ל דהדין הזה הוא לכו"ע, ומש"כ במ"ב ס"ק נ' "ולענין דינא עיין בבה"ל", היינו דשם מתבאר דלתוס' אסור גם באמירת **נדר** אע"ג שלא אמר קונם. - והרי חזי' דגם בס"ט כ' המחבר כתוס' לפי מ"ש הגר"א ובבה"ל ד"ה ולמחר, ודעת הרמ"א היא כן, ולא חזי' כאן הכרעה זולת בלשון הנ"ל בהביאו לדעת הרשב"א והריטב"א, ושפיר אפשר לפרש כנ"ל.

תשובה: לענ"ד לשון הבה"ל משמע דפוסק כרש"י אחר שדעת רוב הראשונים כן.

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ו דין י"ח: חצר הפתוח לשני מבואות ושיתף עם כל א' מהן מותר עם כל א' מהן לטלטל ממנו לחצר ומחצר לתוכו אבל אסור לטלטל כלים ששבתו בבתים שבמבוי זה למבוי האחר דרך החצר שהרי המבואות לא נשתתפו [אבל כלים ששבתו בביה"ש במבוי עצמו מותר] ואם נתנו שני המבואות שיתופן בחצר א' בכלי א' הו"ל כולן כא' ומותר לטלטל ממבוי זה למבוי זה כנ"ל סי' שע"ח דין ד' וסי' שע"ב דין י"ג (ס"ט וסקנ"ג נ"ד ועי' בחזו"א סי' פ"ה סק"כ שמצדד דאפי' נתנוהו בב' בתים מהני כאן (אם מלאו לכלי והותיר) ובשיתופי מבואות לא שייך ב' בתים כיון שאפשר ליתנו גם בחצר וצ"ע ועי' בסי' צ' סק"ד נראה ג"כ דעתו דבשיתופי מבואות אין לחוש לזה).

נתינת השיתוף בב' בתים

ל"ה) שם דין י"ח בסופו - במש"כ מחזו"א סי' פ"ה ס"ק כ' לענין שיתופי מבואות בב' בתים ודצ"ע - והיינו דהחזו"א סיים שם בצ"ע - אך אעיר בזה דבחזו"א **סי' צ' ס"ק ד'** כ' כן בפשיטות "ואפי' להפוסקים וכו' נראה דבתים אינם מחלקים כיון וכו'". ומש"כ לחלק בנידונו שם על תוס' משום דאין זה שיתוף ממש אלא בעה"ב השותף עם שכניו יעו"ש, ויעוי' בזה בדף ע"א ע"ב בתוד"ה ויש אשר החזו"א דן בדבריהם, יעו"ש בהגהות הב"ח ובמהרש"א דמשמע דפליגי בהא לענין ב' בתים בשיתוף מבוי, דבהגהות הב"ח משמע דס"ל כמ"ש החזו"א, אבל מדברי מהרש"א שמבאר דבריהם למאן דס"ל דשיתוף מניחים בחצר, משמע דס"ל דאילו מניחים אותו בבית יש כאן דין ב' בתים, ובחזו"א ביאר בתחלה כמהרש"א כיון דשיתוף מבוי בחצר, ואח"כ הוסיף "ואפי' להפוסקים וכו'" והיינו כמ"ש הב"ח.

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ו דין י"א: כמה שיעור ב' סעודות. שני ביצים אפי' חיים, שני רמונים, חמשה אפרסקים, עשרה אגוזים, אתרוג א' [ואם הם מבושלין שיעורן כפי שהוא הדרך לאכל או ללפת בו מזון ב' סעודות כנ"ל דין ו']. ליטרא ירק בין מבושל בין חי [אם דרך לאכלן חיים כנ"ל], מנה דבלה, פולין לחים כמלא היד, תמרים וגרוגרות ותפוחי יער מלא הקב ודעת הרבה פוסקים דה"ה בכל תפוחים, תבלין [להסוברים דמהני כנ"ל דין ח'] כחצי רביעית והוא שתי לוי"ט ושלשה רבעי לוי"ט, יין חי שתי רביעיות וכן שאר משקין, חומץ ברביעית, יין מבושל כדי ללפת בו פת של שתי סעודות, שמן רביעית וי"א כדי ללפת בו פת מזון ב' סעודות ואפשר דחד שיעורא הוא, מים ומלח מעורבין כדי ללפת בהן פת מזון ב' סעודות, בצלים ועלי בצלים שגדלו זרת כדי ללפת מזון ב' סעודות, בשר שאין מבושל כל צרכו או מלוח הרבה ונתרכך ונעשה ראוי קצת לאכילה כדי שיאכל ממנו מזון ב' סעודות, בשר צלי או מבושל כראוי כדי ללפת בו שתי סעודות ואפי' אם יש מקומות שאוכלין אותו בלא פת בטלה דעתן וי"א דבאותן מקומות צריך כדי שיאכל הימנו ב' סעודות וכל שיעורים אלו אפי' ברעבתנים דבטלה דעתן ודי בכל שיעורין אלו אף לאלף אנשים כנ"ל דין ו' וכן כל שיעורין אלו לענין עירובי תחומין (ס"ד ז' וסקכ"א כ"ב כ"ח ל' ל"ד ל"ה ל"ו ל"ז ל"ט מ"ד מ"ו ובה"ל ד"ה בשר וד"ה מלא ושה"צ אות כ"ו כ"ח ל"א ל"ז).

שיעור שמן לשיתוף

ל"ו) סי' שפ"ו דין י"א "שמן רביעית וי"א כדי ללפת וכו' **ואפשר** דחד שיעורא הוא" - המקור משעה"צ ס"ק כ"ח. אך יעוין שם שכ' "ולא נתבאר אי שיעורא דרביעית שיעורא אחרינא נינהו או חדא הוא", משמע **דמסתפק**, ולישנא ד"ואפשר" משמע כנוטה לכך שהוי חד שיעורא.

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ז דין א': אם שכח א' מהחצרות ולא נשתתף במבוי אסורין במבוי כדין שיתבאר בסי' שפ"ח ומותרין כל בני חצר לטלטל בחצרן שהרי כל חצר עירב לעצמו ואם כל החצרות היו פתוחות זו לזו ועירבו כל חצר עם הבתים שלו וגם החצרות עירבו יחד מותרות ג"כ להשתמש החצרות במבוי שסומכין על עירוב במקום שיתוף [ויש מחמירין בזה ועי"ל דין ג' ועי' סי' שצ"א בה"ל ד"ה שאם שסתם ג"כ דלא כהמחמירין] אבל אם לא עירב כל חצר עם הבתים שלו אף שהחצרות עירבו יחד אין יכול להוציא כלי הבית לחצר אחרת דלא עדיפי מחצר א' שאם לא עירבו עם הבתים שבתוכה אסור אבל כלי החצר גופא מותר אפי' לא עירבו כלל כנ"ל ר"ס שע"ב (ס"א ובה"ל ד"ה צריכין וד"ה ואם וד"ה שסומכין) ובחזו"א תמה ע"ז (דל"ש לערב זה עם זה אם לא עירבה כל חצר לעצמה עם הבתים) וכתב שאם עירבו כדין חצרות הפתוחות זו לזו שאם רצו מערבין א' שנותנין כל בני החצרות עירובן בבית א' באחת החצרות סומכין על העירוב במקום שיתוף (או"ח סי' צ' סקכ"א).

חצרות שלא עירבו עם הבתים ומערבים עם החצרות

ל"ז) סי' שפ"ז דין א' - במוסגר "דל"ש לערב זה עם זה **ולא לערב כל** חצר", כמדומה דיותר רהיט למיכתב "דל"ש לערב זה עם זה ולא עירבה כל חצר לעצמה", כי בזה מובן יותר המכוון - וכן אח"כ במ"ש "שנותנין כל בני החצרות עירובן בבית א' החצרות", נראה דצ"ל "בבית א' באחת החצרות". וכמ"ש כן בחזו"א.

* * *

שונה הלכות סי' שפ"ז דין ב': אם נשתתפו במבוי בפת שלמה והניחוה בבית שבחצר א"צ לערב לא כל חצר לעצמה ולא כל החצרות יחד דהשיתוף מהני גם לעירוב (ואין נ"מ אם החצרות פתוחות זו לזו או לא) אבל אם נשתתפו בשאר מיני אוכלין ומשקין [או בפת באופן שאין מועיל בע"ח] צריכין לערב החצרות עם הבתים ואז יוכלו לטלטל גם מחצר לחצר כלים ששבתו בבית ואם לא עירבו אם כששואל א' מחברו פרוסה פת נותן לו סומכין על השיתוף בשבת הראשונה בלבד ואין מתירין זה אלא מדוחק [ואפשר דאם אין מקפידין על פרוסתן ליתן לעירוב ג"כ מהני לדעה זו, חזו"א או"ח סי' צ' סקכ"ב] ואם כולם עירבו רק א' שכח ולא עירב כיון שבמבוי נשתתף סומכין על השיתוף כ"ז דעת הרמב"ם וי"א שאפי' נשתתפו בפת אין סומכין על השיתוף אא"כ כל חצר עירבה לעצמה אע"פ שלא עירבו יחד דרך פתחים שביניהן מותרין להוציא מחצר לחצר כלים ששבתו בבית אבל אם לא עירב כל חצר לעצמה אין סומכין על השיתוף [ואם עשה הפת בהדיא לשם עירוב ושיתוף והניחו בבית לכו"ע מהני, חזו"א סי' צ' סקי"ב וע"ל דין ג'] וי"א דלעולם סומכין על השיתוף במקום עירוב אפי' לא עירבו החצרות כלל בין שנשתתפו בפת בין שנשתתפו בשאר מאכל ואפי' הניחוהו בחצר דמיגו דמהני לענין שיתוף מהני נמי לענין עירובי חצרות (ס"א וסק"א ב' ה' ו' ח' ט' ובה"ל ד"ה צריכין ושה"צ ובה"ל בסי' שס"ו ד"ה ונ"ל וע"ל סי' שס"ה דין כ"ז וסי' שס"ד דין ג' שסתם דסומכין על השיתוף).

לסמוך על שיתוף כשמתנה בפירוש שיועיל לעירוב

ל"ח) שם דין ב' - במוסגר "ואם עשה הפת בהדיא לשם עירוב ושיתוף וכו'", והציון לחזו"א. כמדומה שאפשר לציין גם למ"ב ס"ק י"ב. אלא שיש שם ט"ס, וכמ"ש בחזו"א הובא לקמן דין ג'.

לסמוך על שיתוף במקום עירוב

ל"ט) שם - "ואפי' הניחוהו בחצר דמיגו דמהני וכו'" - העיר רנ"ק הי"ו דחסר הציון למקור הדברים. - וע"כ צריך לציין לבה"ל סי' שס"ו ס"ג ד"ה ונ"ל - ואמנם כאן צוין גם "ושה"צ", ובשעה"צ ס"ק ל' ציין לעי' בבה"ל סי' שס"ו, אך כדאי לציין להדיא לשם - וב"שונה הלכות" סי'

שס"ו דין י"ז בציונים יש ט"ס, וצ"ל "ובה"ל ד"ה **ונ"ל**". וכן כדאי לציין לע"י בסי' שפ"ו דין ב'.

* * *

שונה הלכות סי' שצ"ב דין א': עיר שהיתה קנין יחיד אפי' נעשית של רבים כגון שבנאה יחיד לעצמו והשכירה לרבים או שבנאה להושיב בה דיורין ומשייר לעצמו דרכים ופלטיות וסרטיות כדרך שהמלכים עושין [וי"א שאפי' מכרה לרבים כ"ז שלא נשתקע שם בעלים הראשונים ממנו דינו כעיר של יחיד] אפי' יש לה שני פתחים שהעם נכנסין בזו ויוצאים בזו אם מוקפת מחיצות כדין [דהיינו אם אינו רה"ר די בלחי וצו"ה במבואותי' ואם הוא רה"ר בדלתות כנ"ל סי' שס"ד] יכולין להשתתף כולם שיתוף אחד ויטלטלו בכל המדינה [ואם רוצים להתחלק ע"ל דין ו' כיצד יעשו] (ס"א וסק"א ב' ג' ד' כ"ז ושה"צ) ודווקא אם לא נתוספו בה בתים אחר שנעשית של רבים אבל אם נתוספו בה בתים וחצרות הוי כעיר חדשה של רבים שיתבאר (חזו"א או"ח סי' פ"ו סקט"ו).

עיר המוקפת מחיצות כדין שיכולים לעשות שיתוף לכל העיר

מ) סי' שצ"ב דין א' במוסגר "דהיינו אם אינו רה"ר **בלחי**" - אולי כדאי לכתוב "די בלחי" כלשון שעה"צ, או לכתוב "תיקונו בלחי" - ובהערות כ' כת"ר לבאר לישנא ד"ויתקנו **מבואותיה** כדין", ואין בדין דהכא לשון כזה, אלא כנראה קאי על מ"ש במוסגר "וצו"ה במבואותיה". ואולם באמת הי' כת"ר יכול לכתוב סתם "בלחי וצוה"פ", אך רנ"ק הי"ו העירני דכנראה קאי כת"ר לבאר לישנא דהמ"ב ס"ק ד' שכ' "אחרי שהוכשרו **מבואותיה** כהלכתן", שע"ז קאי השעה"צ - וא"כ הרי כת"ר הי' יכול להשמיט תיבת "במבואותיה", ורק להעיר בהערות את הביאור בכוונת המ"ב.

תשובה: דברי כת"ר נכונים, והי' כאן תיקון שבתחלה כתבתי ויתקנו מבואותי' כדין, ואח"כ תקנתי הלשון ושכחתי לתקן בהערות.

* * *

עיר שנעשית של רבים ובאים להשתתף כולם

מ"א) שם בסופו "ודוקא אם לא נתוספו בתים וכו'" - אולי כדאי לכתוב "וכתב בחזו"א ודוקא אם לא וכו'", כי לכאורה המ"ב לא ס"ל כן מדלא כ' פרט כזה, וכן משמע מסתימת הפוסקים, וא"כ אפי' אם לא לכתוב שיש בזה פלוגתא מ"מ כדאי להשמיע דזהו **חידוש** של החזו"א. - ובמ"ש כת"ר אם לא נתוספו בה בתים אחר **שנעשית של רבים**, העיר רנ"ק הי"ו דכדאי לכתוב "בשעה שנעשית של רבים", או כלשון הסתמי של החזו"א, כי לפי"ד כת"ר אפי' אחר שיש כבר המספר של רבים, אם כעת יתוספו בתים תיעשה עיר של רבים. והגם דיתכן דנכון הדבר לדינא, מ"מ החזו"א לא קאי על כה"ג אלא בענין אם ריבוי המספר הנותן לה שם "רבים" הוא ע"י תוספת בתים או לא, עכתו"ד.

תשובה: ההערה אין מובנת לי, דפשוט דכונת החזו"א דנתוספו בתים אחר שנתרבו בה דיורים.

* * *

שונה הלכות סי' שצ"ב דין ב': עיר של רבים אפי' אם מכרוה ליחיד דינה כעיר של רבים שגזרו שמא תחזור ותעשה רה"ר [ואפי' להסוברים בדין הקודם דבנמכרה אזלי' בתר השתא אפשר דכאן מודו דכ"ז שלא נשתקע שמה מעלי' חיישי' שתחזור לשם רבים] ולכן יש בזה חילוק שאם אין לה אלא פתח אחד משתתפין כולם שיתוף אחד ואפי' אם יש לה סולם בצד שכנגדו שעולים ויורדים בו חוץ לחומה ואפי' העמיד סולמות ברוחב יותר מי' אפי' ברוחב כל הכותל לא חשבינן לי' כפתח לחומרא (וע"ל סי' שע"ה דין א' בשם החזו"א) ואפי' יש לה שני פתחים ויש אשפה של רבים [אבל של יחיד לא מהני] לפני א' מהם שסותם מקום הפתח ואין רבים עוברים שם הו"ל כאילו אין שם אלא פתח א' ונראה דדווקא אם האשפה גבוה י"ט וצ"ע [ואם פינו את האשפה חזר הפתח למקומו] (ס"א ב' וסק"ז ז' י"ד ט"ו ט"ז י"ז י"ח ושה"צ).

עיר של רבים שנעשית של יחיד

מ"ב) שם דין ב' "עיר של רבים וכו' שמא תחזור וכו' **ולכן** אם אין לה אלא פתח אחד" - הנה דין פתח א' הרי הוא בהיפך כדין עיר של יחיד, ולא א"ש קישור הדברים, וא"כ אולי כדאי לכתוב בתחלה לדין ג' וד' ואח"כ לדין פתח א'.

* * *

שונה הלכות סי' שצ"ב דין ג': אבל אם יש לה שני פתחים שהעם נכנסים בזה ויוצאים בזה אפי' דלתותי' נעולות בלילה אין משתתפין את כולה כדי שלא תשתכח תורת רה"ר אלא ידעו שהעירוב התיר להם ולכן ישתתפו כל מבוי ומבוי בפ"ע או שישתתפו כל העיר וישיירו ממנו מקום א' אפי' חצר א' ובית לתוכו [ויש מקילין דסגי אף בבית לחוד] ויהיו המשתתפין מותרין בכל העיר חוץ מהמקום ששיירו והנשארים אסורים בכל העיר ומותרים במקומם [ואם הם רבים ישתתפו לעצמם] ואפי' אין הבתים שמניחין שיור פתוחים לעיר אלא אחוריהם לעיר ופניהם לחוץ מהני ואפי' הוא בית א' כנ"ל ואפי' בית הבקר או בית התבן שא"צ לערב אם אין אוכל שם עושין אותו שיור ומערבין את השאר (ס"א ג' וסק"ח ט' י' י"א כ' ובה"ל ד"ה אפי' וד"ה לפיכך) ובחזו"א כתב שיש להחמיר שלא לסמוך ע"ז רק דווקא אם הוא בית דירה ואפשר דלדעת הרמב"ם צריך דווקא דירה בבעלים ולא מהני אפי' מיוחד לדירה (או"ח סי' צ"ה סקי"ד) ואם בתי הגוים נחשבין שיור יש דעות בין הפוסקים וטוב להחמיר (סק"י) וכ"ז דווקא אם יש בעיר יותר מנ' דיורים עכ"פ אבל אם בכל העיר אין כ"א חמשים דיורים אפי' אם היתה גדולה בתחלה ונתמעטה ועמדה על נ' דיורים א"צ שיור (ס"ז וסקל"ג ונ' דצ"ל עכ"פ יותר מנ' דיורין).

שיעור עיר הצריכה שיור בכדי לשתף כולה

מ"ג) שם. דין ג' בסופו "וכ"ז דווקא **אם אחר השיור** ישאר בעיר נ' דיורים" - בשו"ע איתא רק שעמדה על נ' דיורים, ולפי לשון כת"ר ניתן לדייק דאפי' ביש בעיר נ"ה דיורים ויעשה י' דיורים לשיור דג"כ לא מהני, כיון דבעיר עצמה אין נ' דיורים, אבל לפי לשון השו"ע יתכן דהעיקר תלוי במספר הדיורים, וכשיש נ"א דיורים דחזי לעיר ולשיור יכול כבר לעשות מספר דיורים לשיור, אע"ג דלעיר ישאר פחות מנ' דיורים, וצ"ע.

תשובה: הרי השיור בית א', ואם לא ישייר יהי' יותר מנ' דיורין.

* * *

שונה הלכות סי' שצ"ב דין ד': והעולם אין נזהרין לשייר אפי' בעיר של רבים ואפשר דסומכין ע"ד רש"י דאין נקרא רבים פחות מששים רבוא אבל לא קיי"ל כן ואפשר כיון דברוב המקומות יש בתי גוים סומכין על הסוברים דהוי שיור כנ"ל (סק"ז ושה"צ) ובחזו"א כתב דרבים הוא דווקא שעושין דין רה"ר אלא שיש לה דלתות או שאין רחבה ט"ז אמה ולפ"ז לפי מה שנוהגין שאין מתקנין דלתות לרה"ר וסומכין על הסוברים דצריך ששים רבוא כנ"ל סי' שס"ד דין ה' א"צ לשייר דהוי עיר של יחיד (או"ח סי' פ"ו סקט"ו ועי' בבה"ל סי' שמ"ה ס"ז ד"ה שאין שכתב ג"כ כן).

שיור בעיר ברה"ר שלנו

מ"ד) שם דין ד' "אבל לא קיי"ל כן" - העיר רנ"ק הי"ו דבמ"ב כ' כן רק בשעה"צ בשם הא"ר שכ' כן, אבל לא דהמ"ב כ' כן להלכה.

תשובה: הרי השו"ע לא פסק כן.

* * *

שונה הלכות סי' שצ"ב דין ה': עיר של רבים כיון שאין יכולין לערב כולה ולא הורגלו מעולם לערב כולה לכן אם רוצים להשתתף כל מבוי ומבוי בפ"ע סגי במה שיש לחי או קורה בראש כל מבוי ואם רוצים לחלק מבוי א' כגון שישיירו בו בית וחצר א' לא סגי בלחי וקורה אלא צריך שיעשו ביניהם תיקוני חצר דהיינו שני פסין של שני משהויין או פס א' רחב ד"ט [או מחיצה של עומד מרובה על הפרוץ, חזו"א סי' צ"ה סקי"ט] או שיעשו דקה דהיינו מצבה שרוחבה ד"ט וגובהה ד"ט [וי"א דדי בגובה ג"ט] ואם הרחב שם הוא יותר מעשר אמות צריך צו"ה ודעת הגר"א דגם ביותר מי' סגי בדקה (סקי"ג כ"ב ל"ב ושה"צ ובה"ל ד"ה או) ובחזו"א כתב דהגר"א לא מיירי בהכי וביותר מי' לא מהני לכו"ע אפי' גבוה י"ט אא"כ רחבה ממעטת את פתחו ומעמידו על עשר (או"ח סי' צ"ה סקי"ט) וכן אפשר לחלק בעיר של רבים את אמצע רה"ר לרחבה בתיקוני חצר ובני עבר הלז יעשו שיתוף לבדן ובני עבר הלז לבדן וכן יכולים לחלק את אורך רה"ר בתיקוני חצר או בצו"ה דהיינו כגון שהי' מיעוט רה"ר סתום כזה עושין צו"ה ונותנים שאר רה"ר לבני עבר השני ומשתתפין אלו לעצמן ואלו לעצמן (שם סק"ג).

חילוק מבוי במצבה

מ"ה) שם דין ה' - "עיר של רבים וכו' ואם רוצים לחלק מבוי א' וכו' או **שיעשו דקה** וכו'", משמע דדין דקה קאי על אמצע מבוי, וא"כ הו"ל להזכיר דזה רק במקום שאין רה"ר עוברת בתוכה, אבל במקום שרה"ר עוברת בתוכה לא מהני דקה באמצעה, וכמ"ש בשעה"צ ס"ק כ"א והובא לקמן דין ו'.

ואמנם במ"ב ס"ק י"ג כ' סתם דמהני מצבה. ובהמשך הס"ק כ' דקיימינן לגבי הפסק באמצע מבוי, מ"מ מסתמא צ"ל דכונתו באין רה"ר עוברת בתוכה - ודברי הגר"א שכת"ר הזכיר כאן מדברי המ"ב ס"ק כ"ב קיימי על דין מצבה בפתח מבוי בעיר של יחיד, אלא דמסתמא שייכים דבריהם גם להכא בהפסקה באמצע במבוי בשיור בעיר של רבים, וכגון דאין רה"ר עוברת בתוכה. אך יתכן דהגר"א בעצמו לא יסבור לחלק בין עוברת בתוכה או לא, כיון שמפרש בס"ז דכונת רמ"א לפתח מבוי, אך כנראה שם שבדעת המחבר לא מפרש כן. ובשעה"צ ס"ק כ"א כ' בשם מחצה"ש דמסכים לדין המג"א אפי' אי אין הפי' בשו"ע כן, וא"כ יתכן כן גם להגר"א.

תשובה: בתוך המבוי לא שייך רה"ר עוברת.

* * *

שונה הלכות סי' שצ"ב דין ו': וכ"ז בעיר של רבים אבל בעיר של יחיד שא"צ שיור כנ"ל א"א לחלק אפי' רוצים לשתף כל מבוי בפ"ע ולחלקו בלחי וקורה דכיון שהורגלו לערב יחד (וע"ל סי' שס"ג דין ס"ה) אוסרין זה על זה אבל יכולין להחלק כל מבוי בפתחו בפסין או בצו"ה [או בעומד מרובה] או בדקה ד"ט כנ"ל [ואם הדקה גבוהה י"ט יצתה מתורת דקה מיהו בפתח מבוי מהני מתורת פס ד' אבל בדקה של פתח החצר אם גבוהה י"ט חשובה מחיצה ואכתי הפתח אוסר וצ"ע, חזו"א שם סי' צ"ה סק"ח] וכן יכולין לחלק מבוי לרחבו בתיקונים אלו [ואם הוא יותר מי' אמות דינו כנ"ל בדין ה' דצריך צו"ה] וכן רה"ר יכולין לחלק לרחבו בתיקונים אלו [אם אינו רחב שם יותר מי' כנ"ל] ויהיו אלו יוצאים בפתח זה ואלו בפתח זה ולא יהי' להם דריסת הרגל אלו על אלו ואם הוא מקום דריסת הרבים ורה"ר עוברת בתוכה א"א להקל בדקה אא"כ יעשה מחיצה גבוה י"ט שם (ס"ד ו' וסקכ"ד כ"ה כ"ו כ"ט ל' ל"ב ובה"ל ד"ה ומערבין ושה"צ) ובחזו"א כתב דבמבוי בין מפולש בין סתום (וע"ל סי' שס"ג דין ס"ה) אפשר לחלקו בתיקון חצר וכ"ש בצו"ה ורק רה"ר א"א לחלק ואין תלוי בשיעור רה"ר אלא דרך המפולש חוץ לעיר לעיירות אחרות הוא רה"ר לענין זה ומ"מ המבואות הכלות לרה"ר אין נחשב כרה"ר עקום לשם דכיון דכל מבוי מיוחד לדיוריו והאמצעי מיוחד לכולם יחד לא מקרי של רבים אלא האמצעי ומדינא אפשר להקל גם ברה"ר לחלקו ברחבו בתיקון חצר וכ"ש בצו"ה אך אם אפשר לפרוץ מה שחוץ לעירוב יותר טוב דבזה מהני לכו"ע כדלקמן דין ח' (או"ח סי' צ"ה סקי"א י"ט) ולכ"ע א"א לחלק רה"ר או המבוי לארכו בין שתקנו כל המבואות לחי או קורה לפתחיהן ובין שתקנו מבואות של עבר א' והמבואות של עבר השני לא תקנו כולן אסורין לטלטל בין ברה"ר ובין במבואות. חזו"א או"ח סי' פ"ו סקי"ב] אא"כ יעשה מחיצה גבוה י"ט לשם (ס"ו ובה"ל ד"ה ומערבין) ואפי' צו"ה לא מהני ולפ"ד הגר"א אפשר דמהני צו"ה ודבריו צ"ע (חזו"א או"ח סי' צ"ה סק"ג ד') ואפשר דאם ב' מבואות כנוסין לפנים ועשו בפתח הכניסה תיקון חצר או דקה נמי לא מהני דאין מועיל תיקון חצר או דקה אלא למבוי אחד ולא לב' מבואות יחד (שם סק"ג) ואם כל המבואות פתוחין זה לזה ועירבו יחד דרך פתחן אפשר דמהני דקה ותיקון חצר לפתחן (שם סק"ה).

מצבה לחילוק המבוי כשהיא גבוהה י' טפחים

מ"ו) שם דין ו' במוסגר - "ואם הדקה גבוהה י"ט יצתה מתורת דקה וכו'", ומקורו מחזו"א - כמדומה שאפשר לכתוב דהמ"ב לא ס"ל כן כמ"ש בבה"ל ס"ו ד"ה או "כבר כתבנו בשם אחרונים בס"ד דמצבה **די** בד"ט", משמע דכ"ש בגבוה י', וכן פשטות דבריו בשעה"צ ס"ק כ' שכ' דביותר מרחב י' אמות בעי' שהמחיצה יהיה י"ט, משמע דה"ה באין רחב י' יכול לעשות של י"ט. וכן פשטות דבריו במ"ב ס"ק כ"ב שכ' "**דדי** כשהיא גבוה ד' טפחים".

חילוק מבוי בצורת הפתח

מ"ז) שם - "ולכ"ע א"א לחלק רה"ר או המבוי **לארכו** אא"כ יעשה מחיצה וכו' ואפי' צו"ה לא מהני, והגר"א כתב דמהני צו"ה, ודבריו צ"ע". ומקור הדברים מחזו"א סי' צ"ה ס"ק ג' ד' - הנה יעוין שם בס"ק ג' **שבלרחבה** כ' דצו"ה מהני (לדעת הגר"א), אבל בראשית דבריו לענין **לארכה** כ' "ואפשר דאף צו"ה **לא מהני**", והרי בכל הס"ק קאי לדעת הגר"א, משמע דהחזו"א מסתפק אי הגר"א סובר כן גם בלארכה. - ובס"ק ד' הקשה החזו"א על הגר"א, והיינו גם לענין לרחבה, אך בכ"ז בס"ק ט"ו וי"ט כ' הדין היוצא גם להגר"א - וא"כ בלרחבה דדעת החזו"א לסמוך על הרא"ש וש"פ כמ"ש בס"ק י"ט, וכמו שהעתיק כאן כת"ר - א"כ אין נפ"מ בקו' החזו"א על הגר"א. ולענין **לארכה** חזי' דלא ברירא לי להחזו"א אם גם הגר"א סובר כן גם בלארכה.

תשובה: למש"כ הגר"א דכסתום דמי צריך להועיל גם לארכה (ומש"כ בחזו"א לעיל ואפשר כו' הוא דעת עצמו).

* * *

שונה הלכות סי' שצ"ג דין ב': וכ"ז אם לא קבל עליו עדיין תוספות שבת אבל אם כבר קבל עליו תוס' שבת קודם ביה"ש יש אוסרים לערב ואפי' עדיין לא הגיע זמן ביה"ש וכן משמע בהגר"א שמצדד כן לדינא ויש מקילין ואם יצטרף עוד איזה ספק כגון שהי' כשקבל שבת ב' שעות קודם חשכה די"א שאז עדיין אין בקבלתו כלום כנ"ל סי' רס"א דין ד' יש להקל בזה וכ"ז במקום שאין צבור אבל אם הוא במקום צבור ורוב הצבור כבר קבלו שבת אפי' אם הוא עדיין לא קבל מחמירין כמה אחרונים שלא לערב ע"ח כנ"ל סי' רס"א דין ח' (ס"ב וסק"י י"א י"ב וסי' רס"א סקכ"ח ובה"ל ד"ה אין ובהצטרף עוד איזה ספק י"ל שיש להקל גם בקבלת צבור כנ"ל ע"ל סי' רס"א דין ח').

עירוב לאחר שקבלו ציבור שבת

מ"ח) סי' שצ"ג דין ב' - מ"ש בסופו לענין קבלת צבור - וקודם לכן כ' לענין ב' שעות קודם חשכה, העיר רנ"ק הי"ו דאולי כונת בה"ל בסי' רס"א במ"ש לענין צירוף עוד ספק להקל - גם בהא דקבלת צבור כיון דכ' בדהדה"ח מיקל גם בזה - אך אולי כיון שכ' בדהתוספתא אינה מתורצת בסברתו, ע"כ מ"ש לענין צירוף ספק להקל קאי רק על קבלת יחיד שדן בה לפני זה בהביאו דברי הגר"א בסי' **שצ"ג**, אשר לפי"ד האחרונים הא דסי' שצ"ג איירי לענין קבלת יחיד.

- ובדין א' בציון לסי' רס"א כ' "ובה"ל ד"ה **עירוב**", ט"ס וצ"ל "עירובי".

יישר כח מרובה להרה"ג יצחק זאב טוקר שליט"א מכולל "אליבא דהלכתא" רוממה על סיועו המרובה בעריכת מדור זה

שיח הלכה

הערות וביאורים במ"ב וחזו"א מלוקטים מספר "שונה הלכות" וחילופי מכתבים בין הגר"צ גרינהויז שליט"א למרן הגרח"ק שליט"א[1]

סימן שפ"ב

שונה הלכות סי' שפ"ב דין ז': אם אין לגוי דריסת רגל על הישראלים אינו אוסר כגון שתי חצרות הפתוחות זו לזו בחלון או בפתח ואינם זה לפנים מזה אלא זה בצד זה ובחצר א' דר גוי ובחצר א' דרים ב' ישראלים או יותר והישראלים עירבו ביניהם מכניסין ומוציאין כלים ששבתו בבתיהם מחצר זו לחצר זו בשבת דרך פתח או חלון שביניהם אפי' הוא למטה מי' טפחים וא"צ לשכור מהגוי ואף אם חצרו של גוי מפסיק בין ב' חצרות של ישראל יכולין לערב יחד ולטלטל דרך חצרו של גוי שהגוי חשוב כמי שאינו ואם היו כולן פתוחין ג"כ למבוי א' אם הוא רק חצר א' של ישראל פתוח למבוי מותר להוציא מחצרם לחצר הגוי דרך המבוי אם הוא מתוקן בלחי וקורה כדין (ועי' בסמוך דין ט') ואם היו ב' חצרות של ישראל הגוי אוסר עליהן את המבוי עד שישכרו ממנו וממילא אסורין לטלטל אף מחצר לחצר דרך פתח או חלון למטה מי"ט (וע"ל דין ג' ובסי' ש"צ דין א' וצ"ע) ויש מחמירין אף דרך חלון או כותל למעלה מי"ט (ס"ג וסקי"ד ט"ו ט"ז י"ז י"ח ובה"ל ד"ה וא"צ ושה"צ).

שונה הלכות סי' שצ"א דין ו': וא"צ לשכור מכל חצר וחצר של גוי דמספיק במה שישכור משר העיר ומותר להוציא מבתי ישראל ולהכניס למבואות שהרי דרך המבוי הוא של השר דמסתמא יש לו רשות שיכול לסלק כל הגוים משם ולתת להם דרך אחרת ולכן יכול להשכיר ג"כ אבל להוציא ולהכניס לרשות גוי לא מהני (וע"ל סי' שפ"ב דין ה' וצע"ק) עד שישכור מכל חצר וחצר של גוי שהרי אין השר יכול לסלקן משם כ"ז שמשלמין לו המס [ואפי' הוא ממונה ג"כ על משפטיהם] ודוקא בשר שאין הבתים שלו או שהשכירן או מסרן למס ואין יכול לסלקן ולא שייר לו רשות להניח שם כליו וגם אין לו רשות להשתמש בבתי בני העיר כלל אפי' בשעת מלחמה אלא מתנהג הדבר ע"פ יועצי המדינה ואפי' אם ע"י הכרח משתמש בבתיהם ואינו מחק המלכים אינו מועיל אבל במקום שכל צרכי העיר אינם נעשים אלא ע"פ השר או הממונה שלו מועיל השכירות מהשר ההוא או משכירו ולקיטו אפי' לענין להוציא ולהכניס לבתי הגוים שהרי יש לו רשות להושיב אנשים וכלי מלחמתו בבתי בני העיר בשעת מלחמה שלא מדעתם ואע"ג דעכשיו אינו שעת מלחמה הרי יכולת בידו לעורר מדנים ומלחמה עם שכניו בכל עת שירצה ואין בני המדינה מעכבין עליו ואם אין לו יכולת לזה אין יכול להשכיר שלא בשעת מלחמה (ס"א וסקי"א י"ב י"ג י"ד ט"ו ט"ז ובה"ל ד"ה בד"א וד"ה שהרי וד"ה שלא).

בדין הטלטול לחצירו של הגוי הדר בפנ"ע [אימתי חצירו חשיבא דירה לאסור להכניס לתוכו]

שאלה: (א) לא ידעתי מה חידש כאן (בדין ח'), דהא דין זה מבואר היטב בדין הקודם עם כל פרטי', (ב) גם (מה שהקשה) מסי' שצ"א לא קשה כלל, דשם איירי בב' חצירות של ישראלים פתוחים לאותו מבוי שחצר הגוי פתוח לו כמבואר שם דין ה', והוא הדין הנזכר כאן (בסוף) דין ז'.

תשובה: (א) בדין ז' מיירי להכניס ולהוציא מחצר של ישראל לישראל דרך גוי, וכאן מיירי לחצר הגוי עצמו, (ב) גם מש"כ דבסי' שצ"א מיירי שכולן פתוחין למבוי, חדא, הא שם מותרין למבוי, וכל הנידון על חצר הגוי להכניס ולהוציא לו, ועוד אפי' נאסר במבוי י"ל דחצר הגוי מותר.

וחזר הגר"צ שליט"א וכתב: על חלק א' ע"ש (בדין ז') שכתוב גם ולחלק הגוי, והודה לי. ועל חלק ב' הסביר לי (בע"פ), וכנראה שהסכים לעיקר החילוק, ומ"מ תמה למה לא מועיל שכירות מהשר גם לגבי חצר הגוי, וכי בכל מקום ששוכרין רשות המבוי מהגוי אסור להוציא מחצר הגוי למבוי.

[א.ה. (תוכן הערה א') הנה עיין היטב בשונה הלכות דין ז' ודין ח', ותמיהת אאמו"ר שליט"א מבוארת מאליה, וכבר השיב לו מרן שליט"א שבדין ח' בא לחדש שלא רק שהגוי לא אוסר על הישראלים לערב ביניהם כשהוא בחצר נפרד, אלא שכל שאינו דר עמהם בחצר אלא בחצר אחרת הרי שיכולים לטלטל לחצירו בלי שכירות, ואף שהם בינם לבין עצמם צריכים עירוב, מ"מ הגוי לא אוסר עליהם, ואף מטלטלים על סמך עירובם מבית לחצר ומחצירם לחצר הגוי. אלא שכבר חזר אאמו"ר והעיר שהמדייק היטב בריש דין ז' יראה שהדברים מבוארים שם ג"כ, וכבר כ' שהסכים עמו מרן הגרח"ק שליט"א והודה לו, ולכאו' מה שלא השמיט דין זה משום שאינו מפורש כה"צ ורצה להדגישו, ובפרט שרצה להעיר ע"ז כאשר העיר בסוף דין זה, וק"ל.

(תוכן הערה ב') הנה יעוין היטב בהערת מרן הגר"ח שליט"א שבסוגריים שבדין ח' דזה סותר לדין המבו' בסי' שצ"א דין ו' שאסור להוציא ולהכניס מרשות הגוי, אף דהתם הגוי דר בחצר בפנ"ע, וכבר ביאר מרן שליט"א בתשובתו דשם מפורש שהגוי אוסר להכניס לחצירו, ולא רק לטלטל במבוי ששם כוחו שווה עם הישראלים, וכוונתו לכאו' דאחרי דלגבי המבוי אהני לן שכירות מהשר, ולגבי המבוי אהני לן העירוב שע"ז הישראלים בינם לבין עצמם מעורבים, א"כ לכאו' היה לנו לומר דלגבי חצר הגוי גופא שאין דירתו חשובה דירה לא איכפ"ל עצם ההוצאה וההכנסה מחצירו, דדמי לב' ישראלים שעירבו ביניהם ומטלטלים מרשותם לחצר הגוי על סמך עירוב שעירבו ביניהם, שלגבי הטלטול לחצר הגוי עצמו א"צ עירוב, דחצר הגוי כשלעצמו א"צ עירוב, ורק דירתו עם הישראלים נאסרת, וכאן הרי דירתו עם הישראלים כבר הותרה ע"י שכירות, ודירתו בחצירו לכאו' הוא דירת גוי לעצמו שלא נאסר כלל.

והנה אאמו"ר שליט"א רצה ליישב דאחרי שכבר דר עמהם במבוי, דהיינו שנתאחדו במבוי ששם שימושם של העכו"ם והישראלים שווה, שוב כבר נאסר גם דירת העכו"ם גופא, ולא דמי להכא שאין שום מקום שהעכו"ם והישראלים דרים כא' [והנה מרן הגר"ח שליט"א הבין תחילה שכוונת אאמו"ר לומר דהתם ג"כ מותר להכניס לחצר הגוי, ורק למבוי נאסר, וע"ז השיב שמפורש שם שאסור להכניס לחצר הגוי, אך כבר ביאר לו אאמו"ר שליט"א בע"פ שלא נתכוון לכך אלא למש"כ לבאר כוונת תירוצו]. וכנר' דבזה לבד לא ניח"ל למרן שליט"א כיון שסוכ"ס השימוש המשותף כבר נשכר מן השר והותרה, וכמי שנסתלק מן המבוי דמי, ושפיר עירבו הישראלים ביניהם, וכיון שדירת העכו"ם מצד עצמה אינה אוסרת וזכותו בהמבוי נסתלקה, א"כ מה האיסור להכניס לחצירו.

ומרן שליט"א גופיה נר' דס"ל לתרץ (עי' היטב כאן בשונה הלכות) דהיתר שע"י שכירות אינו בגדר סילוק כח העכו"ם לגמרי, וע"כ לא מהני רק למקום ששכרו ממנו, ולא מהני לגבי טלטול לחצירו. והיינו שלולי השכירות בוודאי שהשותפות במבוי אוסר גם את חצירו, וע"י שכירות לא נסתלק כח הגוי לגמרי, וממילא זה רק היתר לערב ומיקרי שדר עמהם, רק שיש כח המתיר לערב, ועל מה שהיתר זה לא משפיע שלא שכרו זכותו בחצירו נשאר באיסורו, ודו"ק היטב.

אלא שכפי שהנני מבין מד' אאמו"ר שליט"א עדיין לא נחה דעת מרן הגר"ח שליט"א בתי' זה וע"כ נשאר בצ"ע, ומשום דהוא ס"ל שבאמת גם שכירות רשות הגויים במבוי סגי להתיר העירוב, ולהתיר ממילא הטלטול ברשותם, וזה חומרא מיוחדת רק בשכירות משר העיר, וע"כ קשיא ליה דמה טעם יש בזה, דאם שכירות זכותם בהמבוי כמי שסילקו את העכו"ם מן המבוי, ועי"ז כמי שאין העכו"ם דר עמהם יחדיו, ושוב הותרה חצירו שדר בו לבדו, א"כ נימא הכי גם בשכירות משר העיר, וע"כ נשאר בצ"ע.

ובענייי לא ידענא מנ"ל למרן שליט"א שלא יהא הדין כן בכל שכירות, ומה"ת שרק בשכירות משר העיר נאמר דין זה, די"ל דבכל שכירות מעכו"ם זכותו במבוי אינו כולל זכותו בחצר, וכן ע"ז הדרך שכירות זכותו בחצר אין כולל שכירות זכותו בבית, ולא משתרי אלא אותו מקום ששכרו שם זכותו [דומיא דביטול רשות שבישראל שלא עירב, ואף דהכא שאני שכל האיסור הוא רק מחמת המקום שבו העכו"ם משותף עם הישראל וכנ"ל], וצ"ע. ואולי גם זה בכלל הצ"ע שבשונה הלכות, דצ"ע אם זה דווקא בשכירות משר העיר או בכל שכירות זכות הגוי במבוי, ועי' היטב.

ובאמת שלשון מרן שליט"א בתשובתו נר' שמסברא הוה ס"ל מעיקרא דגם כשהעכו"ם שווה להישראלים במבוי ולא שכרו ממנו, מ"מ לא נאסר עי"ז אלא הטלטול מבית ישראל לישראל ומבתיהם למבוי, אך מבית ישראל לבית עכו"ם שלא דרך רשות של ישראל אחר הוה ס"ל להיתר, דסוכ"ס דירתו כבהמה ואינה אוסרת, ואין כוחו אלא לאסור את דירת וזכות הישראלים לקלקל עירובם בינם לבין עצמם, אך כשמטלטל לרשות עכו"ם שלא דרך ישראל שלשם א"צ עירוב מצד עצמו, ממילא גם לא איכפ"ל מה שבמבוי הוא משותף עם הישראל, אך כפי הנר' מד' אאמו"ר שליט"א חזר בו מרן שליט"א מזה כשדבר עמו אאמו"ר שליט"א בע"פ, והסכים לאסור בכה"ג, ולא נשאר הנידון רק לגבי כששכרו ממנו זכותו במבוי וכנ"ל, ודו"ק היטב].

שונה הלכות סימן שפ"ב דין ט"ו: שכרו מהגוי סתם ולא פירש שום זמן כ"ז שלא חזר בו הגוי השכירות בתקפו ואפי' לזמן מרובה ואין הגוי יכול לחזור בו קודם שבת ראשונה אפי' ירצה להחזיר הדמים ויש מחמירין בזה אם עדיין לא החזיק הישראל בחצר והגוי מחזיר הדמים והמקיל לא הפסיד אבל אחר שבת ראשונה יכול לחזור בו אם מחזיר הדמים ואם אין מחזיר הדמים דעת הרמ"א שאין יכול לחזור בו אפי' לזמן מרובה והרבה חולקים ע"ז וס"ל דאפי' אין מחזיר הדמים יכול לחזור בו אפי' בשבת שני וכן אם מת בטל השכירות ואפי' היורש מתרצה במה שעשה אביו לא מהני עד שיחזרו וישכרו ממנו [ואם מת באמצע השבת מותר באותו שבת דשבת הואיל והותרה הותרה] וכ"ש אם הגוי ששכרו ממנו חזר והשכירו לאחר שצריך לשכור מהשוכר השני (ס"ו וסקכ"ג כ"ד כ"ה כ"ו כ"ח ובה"ל ד"ה כל ושה"צ וסי' שפ"ד סק"ח).

בירור השיטות והכרעת ההלכה בענין עכו"ם ששכרו ממנו וחזר והשכיר ביתו לעכו"ם אחר

שאלה: בדין ט"ו בסופו לא ידעתי למה זה כ"ש, ואולי היתה הכוונה לכתוב וכ"ש מכר.

תשובה: הוא כ"ש לפי שאפי' לפ"ד רמ"א מצדד דיכול לחזור, עי' שעה"צ, וכ"ש לדידן.

וכתב ע"ז הגר"צ גרינהויז שליט"א: עי' בשעה"צ ס"ק כ"ח וכתוב (שם) הפוך, והסביר לי שמדלא השיג הרמ"א בהכשיר שהמ"ב מדייק מלשון השו"ע משמע דמודה בזה, ואף שהשעה"צ מצדד דאפשר דאין חולק.

[א.ה. הנה בשונה הלכות כאן הביא הפלוגתא לגבי שכר מעכו"ם סתמא אי יכול לחזור בו כשהעכו"ם אין מחזיר המעות, ואח"כ כתב וכן אם מת וירשו בנו שצריך לשכור מבנו, ומשמע דג"ז שנוי בהך פלוגתא, ואח"כ כתב וכ"ש אם השכיר לאחר וכו' שצריך לשכור מהשוכר, ומשמע דזה עדיפא מחזרה ומירושה, ואאמו"ר שליט"א תמה ע"ז דמאי עדיפותא, דלכאו' רק מכר עדיפא דבזה י"א שאפי' בשכר לזמן ידוע צריך לשכור מהלוקח, עי' דין ט"ז, אך השכיר לא עדיפא.

והוסיף אאמו"ר שליט"א (בתשובתו על תשובת מרן שליט"א) דלכאו' כן מוכח בשעה"צ שקכ"ח שגם דבר זה שנוי במחלוקת הנ"ל אם יכול העכו"ם לחזור בו, אלא שלמעשה פוסק המ"ב שיכול העכו"ם לחזור בו ושצריך לשכור מהשוכר, אך עכ"פ שווה ממש ותלוי זב"ז ואינו בגדר כ"ש.

והשיב לו מרן שליט"א וכפי שהסביר כוונתו בע"פ, דאחרי שבשו"ע ס"ח מדייק דצריך לשכור מהשוכר כששכרו סתמא וכמושי"כ המ"ב להדיא, והרמ"א לא השיג ע"ז, אף שלגבי חזרה השיג לעיל בס"ו שאין העכו"ם יכול לחזור בו אפי' שכרו סתמא אלא א"כ יחזיר הדמים, א"כ מוכח דהרמ"א עצמו ס"ל דהכא עדיפא טפי ומודה שצריך לשכור מהשוכר, ואף שלכאו' שווין הם וכמ"ש בשעה"צ שקכ"ח, מ"מ הרמ"א עצמו לא ס"ל הכי. וכיון שהרמ"א מודה בזה שצריך לשכור, א"כ שפיר הווה כ"ש דלדידן לדינא צריך לשכור מהשוכר, ושפיר כתוב בשו"ה וכ"ש.

אלא שבאמת טעמא בעיא, דהא לכאו' באמת עד כמה שרבינו הרמ"א ס"ל שהעכו"ם א"י לחזור בלי החזרת הדמים, א"כ שפיר חשיבא זכות גמורה שזכו ממנו כל עוד שלא יחזיר הדמים, וא"כ ממילא יישאר בידינו זכות זו גם כלפי יורשו ולגבי השוכר ממנו שזה כל מה שקבלו ממנו דבר המושכר לנו, ולא יוכלו לחזור בהם בלי החזרת דמים, וממילא לא נצטרך לשכור מהם, ומה טעם לומר דיודה רמ"א שנצטרך לשכור מחדש מהשוכר, וצ"ב.

ושמא י"ל דבוודאי לעיקר הדין מודה הרמ"א שאי"ז זכות גמורה ויכול לחזור בו, אלא דס"ל דקל הוא שהקילו חכמים להצריכו להחזיר הדמים ולהגביל כוחו שלא יחזור בו בלי להחזיר הדמים, וכיון שכן התינח לגבי העכו"ם הראשון שלקח הדמים ורצו להכריחו ליתן דמים ואולי גם יורשו, אך עכו"ם שני מאי שייטיה להחזרת דמים, ולגבי עכו"ם ב' אזלינן בתר עיקר הזכות שאין לנו זכות גמורה, וממילא לגבי השני כמי שאין לנו שום שכירות ממנו וצריך לשכור מחדש, ועי' היטב.

סימן שצ"א

שונה הלכות סי' שצ"א דין א'-ב': ככל דיני ביטול למי ששכח ולא עירב בחצרו המבואר בסי' ש"פ ושפ"א כן הוא במבוי שאם שכחה חצר א' ולא נשתתפה במבוי [וגם לא עירבו החצרות דרך הפתחים דאל"ה סומכין על העירוב במקום שיתוף כנ"ל סי' שפ"ז] מבטלת רשותה לשאר בני המבוי והם מותרים להוציא והיא אסורה ואם ביטלה להן גם רשות ביתן וחצרן לפ"ד הגר"ז בסי' ש"פ דין ה' דרבים הדרים בבית א' נחשבין כא' א"כ גם כאן גם הם מותרים כיון שעירבו יחד דכל בני החצר לגבי מבוי נחשבין כבית לגבי חצר אבל לפ"ד החמד משה שם אסורין וצ"ע למעשה (ס"א וסק"א ובה"ל ד"ה שאם וד"ה מבטלת).

ואם רוצים יכולין כל בני החצרות לבטל לאותה ששכחה אם היא עירבה בינה לבין עצמה [ואע"ג דקי"ל בסי' ש"פ דין ו' שאין מבטלין לרבים שלא עירבו הכא נחשבין כל בני החצר כאחת לגבי מבוי] והיא מותרת להוציא מחצרה למבוי אבל הם אסורין אפי' ביטלו לה גם רשות ביתן וחצרן דרבים אין נעשין אורחים כנ"ל סי' ש"פ דין ה' (ס"א וסק"ב ג' וע"ל סי' שפ"א דין ד').

אי רבים אצל רבים נעשים אורחים

א. שאלה: מד' הביה"ל (הנזכר כאן בדין א' בסופו) מבואר דדעה זו (שסוברת שיחיד אצל יחיד נעשה אורח כמבו' בביה"ל סוף סי' ש"פ) סוברת כן גם ברבים אצל רבים [ומסתמא הכרעת הביה"ל שם (להקל

1. **א.ה. כבר כתבנו בגליונות הקודמים ששאלות הגר"צ שליט"א מועתקים כלשונם, מלבד אותם הערות שהדגשנו שהוצרכנו לערכם בלשוננו להבנת הדברים, וכמו"כ כל הסוגריים העגולות שבתוך ד' הגר"צ שליט"א הם הוספות העורך הנצרך להבנת הדברים, אבל הסוגריים המרובעות הם הוספות שהוסיף הגר"צ שליט"א בעצמו בכת"י.**

כוותייהו בשעה"ד) שייך גם ע"ז (דאין חילוק בין יחיד אצל יחיד לרבים אצל רבים לדיעה זו)].

[א.ה. כבר הסכים מרן שליט"א לזה, וקבע כן בשונה הלכות לעיל סי' ש"פ דין ה' בקצרה בתוך הדברים, עיי"ש היטב ובציונים שם].

בענין ביטול זכות במבוי לחצר שלא עירבו הבעה"ב שבה זע"ז

ב. שאלה: דין ב' שורה ב' כנ"ל וכו', ט"ס דכאן כו"ע מודים, ולפי"ז צ"ל "כיון שעירבו יחד".

[א.ה. הנה כפי הנר' בכת"י היה כתוב כנ"ל דין א', וע"ז העיר אאמו"ר שליט"א דהכא הוה לכו"ע, דהיינו גם לחמד משה ולא רק להגר"ז, ובאמת תוקן הדבר ונמחקו המילים הנ"ל, אך מ"מ לא כתב את הלשון שאאמו"ר שליט"א העיר שצריך להוסיף, ונראין הדברים לכאו' שזה בדווקא, ומשום דפליג בזה וס"ל דאף בלא עירבו יחד דינא הכי וכדלהלן, ויש בזה חידוש גדול כאשר אבאר בעזהש"י. [וגם צל"ע דבריו וכדלהלן].

הנה לעיל בדין א' נזכר הנידון לגבי המבטלים אם יכולים לטלטל בשטח שבטלו או בבתי הזוכים, דרק מי שאפשר לדונו כאורח רשאי לטלטל, ורבים אצל יחיד לא חשיבי אורח, ואיכא פלוגתא לגבי רבים אצל רבים וכדלהלן, ואליבא דהמחמירים ברבים אצל רבים איכא פלוגתא מה נחשב רבים, ואי רבים שעירבו והם בחצר א' חשובים כרבים או כיחיד, אמנם כ"ז לגבי נידון הטלטול למבטלים דבעינן שיטלטלו בתורת אורח, אך בדין ה' יש נידון אחר לגמרי, והוא דקיי"ל שא"א לבטל לשניים שלא עירבו, שהביטול שמבטלים להם לא מהני מידי כיון שהם עצמם אסורים לטלטל, ובזה כו"ע מודו שלשניים שעירבו אפשר לבטל להם כיון שהם יכולים לטלטל ע"י העירוב שלהם לאחר שיזכו בביטול שיבטלו להם אותן שלא עירבו, ולזה כיון אאמו"ר שליט"א במש"כ דהכא כו"ע מודו, ומרן שליט"א הסכים עמו וכנ"ל.

והנה בשו"ה כתב בדין ב' בסוגריים: ואע"ג דקיי"ל שאין מבטלים לשניים שלא עירבו, הכא נחשבין כל בני החצר כאחת לגבי המבוי, עכ"ל. ומשמע מדבריו דהכא אפי' בלא עירבו נמי, מ"מ לגבי המבוי חשיבי כאחת ואפשר לבטל להם. ולשון השו"ה מוכיח כן להדיא, דאי מיירי הכא בעירבו ליכא התחלה לקושייתו, שהרי כל קושייתו היא ממה דקיי"ל שא"א לבטל לב' שלא עירבו, ומוכח דס"ל דהכא מהני אף בלא עירבו, ואם רצונו לתרץ דהכא עירבו א"כ העיקר חסר מן הספר. וכפי הנראה סברת רבינו שליט"א דע"י הביטול נעשה כמבוי שפתוח לו רק חצר אחת בלבד, דשאר החצירות ביטלו זכותם ובכה"ג א"צ שיתוף במבוי, אלא שלפי"ז נמצא שבחצר א"א לטלטל מהבתים לחצר כיון שלא עירבו, ואעפ"כ במבוי אפשר לטלטל, אך הדבר צ"ע דאיך יטלטלו מן הבתים למבוי אחרי שאסור להוציא לחצר, ואולי נפק"מ כשיש פתח או חלון מהבתים למבוי שלא דרך החצר [ויש עוד נפק"מ לגבי לטלטל ד' אמות כלים שיצאו לשם (ע"י מלבוש או באיסור) להמחמירים בזה, עי' ביה"ל ריש סי' שע"ב עיי"ש היטב, וק"ל].

והיינו דס"ל לרבינו שליט"א דמבוי שפתוח אליה חצר שאינה מעורבת ליכא איסור טלטול מן הבתים למבוי כי אם מן הבתים לחצר, והוא חידוש גדול, ויסוד הדברים שבמבוי אין מושג שזה שייך לכמה בתים, דלא איכפ"ל עד שיהא ב' חצירות פתוחין למבוי, דרק אז חל איסור טלטול מהבתים למבוי, ואף שנמצא שזה מבוי שיש לב' בעה"ב זכות במבוי לא איכפ"ל, ומטלטל כל א' מהם למבוי זה [ומ"מ בעה"ב של בתים שבמבוי אחר אסורים לטלטל מבתיהם למבוי זה, וכן אפי' הבעה"ב שבחצירות שבמבוי זה שבטלו זכותם והם רבים ואין נעשים אורחים, אסורים לטלטל מבתיהם למבוי שאין להם זכות במבוי הזה (אחר שביטלו זכותם במבוי), והיינו שיש איסור לטלטל מבית למבוי שאין לבעה"ב זכות בו, אך מ"מ למבוי שיש לו בו זכות רשאי לטלטל, ואף שיש גם לאחר זכות בו, כל שליכא ב' חצירות שיש להם זכות. ועי' בפמ"ג סי' שס"ו דלחצר של שניים היה מקום לומר דכל א' כמוציא מביתו לרשות שלו ע"י דין ברירה, ולהכי הוצרך הר"מ לסברא דנר' כרה"ר, ולפי"ז א"ש דבמבוי לא תקנו רק בב' חצירות, ובלא"ה לא עשאוהו כרה"ר, ושפיר אמרינן ברירה שכל א' כמטלטל מביתו לרשותו במבוי, שמכח זכותו במבוי הוא מטלטל לשם, ודו"ק היטב.

ועי' מש"כ לעיל נפק"מ בזה, ויש עוד נפק"מ לגבי לטלטל מהבתים של המבטלים למבוי, אם המבטלים עירבו זע"ז, ואם הם ביטלו גם את זכות ביתם דכשביטלו רק זכותם במבוי לא מהני דאסור לטלטל מביתם למבוי, ונפק"מ זו היא רק לגבי הזוכים דהמבטלים עצמם הוו רבים, וא"י להחשב כאורחים וא"י לטלטל [וגם לגבי הזוכים צ"ל דכיון ששניהם זוכים בכל הבתים הרי ידם שווה בזה, וא"צ לעירוב לגבי הבתים של המבטלים], ושפיר אהני להו הביטול לגבי טלטול למבוי אף שלחצירם גופא א"י לטלטל מבתיהם וכנ"ל.

אלא שאע"פ שהראתי פנים לבאר ד' רבינו שליט"א, מ"מ לא ידעתי מנ"ל, שהרי במ"ב סק"ב כתב דמה שאפשר לבטל להחצר ששכחה ולא נשתתפה משום שעכ"פ עירבו יחד וכחד חשיבי, ואחרי שמבטלין להם שוב א"צ שום שיתוף, דלגבי המבוי אחרי שעירבו כחדא חשיבי, ולא ידענא למה לא העתיק רבינו שליט"א ד' המ"ב כצורתם [וכאשר העיר אאמו"ר שליט"א לתקן הלשון], ואדרבה דמשמע מהמ"ב דא"א לבטל להם עד שיערבו יחד, ולא ס"ל כסברת רבינו שליט"א, וצ"ע.

ואולי גם רבינו שליט"א לא נתכוון לחדש כנ"ל, אלא שקיצר מאוד בהעתקת ד' המ"ב והעיקר חסר מן הספר, וצ"ע.

סימן שצ"ב

שונה הלכות סי' שצ"ב דין ג': אבל אם יש לה שני פתחים שהעם נכנסים בזה ויוצאים בזה אפי' דלתותי' נעולות בלילה אין משתתפין את כולה כדי שלא תשתכח תורת רה"ר אלא ידעו שהעירוב התיר להם ולכן ישתתפו כל מבוי ומבוי בפ"ע או שישתתפו כל העיר וישיירו ממנו מקום א' אפי' חצר א' ובית לתוכו [ויש מקילין דסגי אף בבית לחוד] ויהיו המשתתפין מותרין בכל העיר חוץ מהמקום ששיירו והנשארים אסורים בכל העיר ומותרים במקומם [ואם הם רבים ישתתפו לעצמם] ואפי' אין הבתים שמניחין שיור פתוחים לעיר אלא אחוריהם לעיר ופניהם לחוץ מהני ואפי' הוא בית א' כנ"ל ואפי' בית הבקר או בית התבן שא"צ לערב אם אין אוכל שם עושין אותו שיור ומערבין את השאר (ס"א ג' וסק"ח ט' י' י"א כ' ובה"ל ד"ה אפי' וד"ה לפיכך) ובחזו"א כתב שיש להחמיר שלא לסמוך ע"ז רק דווקא אם הוא בית דירה ואפשר דלדעת הרמב"ם צריך דווקא דירה בבעלים ולא מהני אפי' מיוחד לדירה (או"ח סי' צ"ה סק"י"ד) ואם בתי הגוים נחשבין שיור יש דעות בין הפוסקים וטוב להחמיר (סק"י) וכ"ז דווקא אם יש בעיר יותר מנ' דיורים עכ"פ אבל אם בכל העיר אין כ"א חמשים דיורים אפי' אם היתה גדולה בתחלה ונתמעטה ועמדה על נ' דיורים א"צ שיור (ס"ז וסקל"ג ונ' דצ"ל עכ"פ יותר מנ' דיורין).

כמה תושבים צריך שיהא בעיר בכדי שיצטרכו שיור (נ' או נ"א)

שאלה: בסוף הדיבור שיניתם הרבה מלשון השו"ע והמ"ב, ואיני יודע מנין לכם.

תשובה: מבואר בגמ', והשו"ע קיצר בזה.

והוסיף הגר"צ שליט"א וכתב: ומ"מ א"צ שאחר השיור ישאר נ' דיורים, והודה לי.

[א.ה. הנה ל' השו"ע ס"ז: עיר של רבים שנתמעטה ועמדה על נ' דיורין א"צ שיור, וכ' המ"ב סקל"ג והא דאיתא לעיל דאפילו נעשית של יחיד צריכה שיור, היינו דווקא כשנשאר בה עכ"פ נ' דיורין, אבל פחות מזה בוודאי כבר נשתקע שם רבים ממנה, עכ"ל. ולפו"ר משמע מלשון המ"ב דאם יש בעיר נ' דיורין צריכה שיור, אך בשו"ה כתב שצריך שיישאר יותר מנ' דיורין, דבנ' לחוד א"צ שיור, עיי"ש בסוגריים שנתכוין להגיה במשנ"ב, וכן הוא באמת לשון השו"ע וכנ"ל, והטעם לפי שצריך שיהא בה כ"כ דיורים שאחר השיור יישאר נ' דיורים, אלא שאאמו"ר שליט"א הוסיף ע"ז דמ"מ למעשה זהו רק שיעור בעיקר שם העיר שתחשב עיר של רבים כדי שתצטרך שיור, אך אין הלכה לשייר שיור המשאיר נ' דיורים, והיינו שכגון אם יש נ"ה דיורים רשאי לשייר ו' דיורים אף שישאר רק מ"ט דיורים אח"כ, ודו"ק].

שונה הלכות סי' שצ"ב דין ו': וכ"ז בעיר של רבים אבל בעיר של יחיד שא"צ שיור כנ"ל א"א לחלק אפי' רוצים לשתף כל מבוי בפ"ע ולחלקו בלחי וקורה דכיון שהורגלו לערב יחד (וע"ל סי' שס"ג דין ס"ה) אוסרין זה על זה אבל יכולין להחלק כל מבוי בפתחו בפסין או בצו"ה [או בעומד מרובה] או בדקה ד"ט כנ"ל [ואם הדקה גבוהה י"ט יצתה מתורת דקה מיהו בפתח מבוי מהני מתורת פס ד' אבל בדקה של פתח החצר אם גבוהה י"ט חשובה מחיצה ואכתי הפתח אוסר וצ"ע, חזו"א שם סי' צ"ה סק"ח] וכן יכולין לחלק מבוי לרחבו בתיקונים אלו [ואם הוא יותר מי' אמות דינו כנ"ל בדין ה' דצריך צו"ה] וכן רה"ר יכולין לחלק לרחבו בתיקונים אלו [אם אינו רחב שם יותר מי' כנ"ל] ויהיו אלו יוצאים בפתח זה ואלו בפתח זה ולא יהי' להם דריסת הרגל אלו על אלו ואם הוא מקום דריסת הרבים ורה"ר עוברת בתוכה א"א להקל בדקה אא"כ יעשה מחיצה גבוה י"ט שם (ס"ד ו' וסקכ"ד כ"ה כ"ו כ"ט ל' ל"ב ובה"ל ד"ה ומערבין ושה"צ) ובחזו"א כתב דבמבוי בין מפולש בין סתום (וע"ל סי' שס"ג דין ס"ה) אפשר לחלקו בתיקון חצר וכ"ש בצו"ה ורק רה"ר א"א לחלק ואין תלוי בשיעור רה"ר אלא דרך המפולש חוץ לעיר לעיירות אחרות הוא רה"ר לענין זה ומ"מ המבואות הכלות לרה"ר אין נחשב כרה"ר עקום לשם דכיון דכל מבוי מיוחד לדיוריו והאמצעי מיוחד לכולם יחד לא מקרי של רבים אלא האמצעי ומדינא אפשר להקל גם ברה"ר לחלקו ברחבו בתיקון חצר וכ"ש בצו"ה אך אם אפשר לפרוץ מה שחוץ לעירוב יותר טוב דבזה מהני לכו"ע כדלקמן דין ח' (או"ח סי' צ"ה סקי"א י"ט) ולכ"ע א"א לחלק רה"ר או המבוי לארכו בין שתקנו כל המבואות לחי או קורה לפתחיהן ובין שתקנו מבואות של עבר א' והמבואות של עבר השני לא תקנו כולן אסורין לטלטל בין ברה"ר ובין במבואות. חזו"א או"ח סי' פ"ו סקי"ב] אא"כ יעשה מחיצה גבוה י"ט לשם (ס"ו ובה"ל ד"ה ומערבין) ואפי' צו"ה לא מהני ולפ"ד הגר"א אפשר דמהני צו"ה ודבריו צ"ע (חזו"א או"ח סי' צ"ה סק"ג ד') ואפשר דאם ב' מבואות כנוסין לפנים ועשו בפתח הכניסה תיקון חצר או דקה נמי לא מהני דאין מועיל תיקון חצר או דקה אלא למבוי אחד ולא לב' מבואות יחד (שם סק"ג) ואם כל המבואות פתוחין זה לזה ועירבו יחד דרך פתחן אפשר דמהני דקה ותיקון חצר לפתחן (שם סק"ה).

בענין לחלוק רה"ר ע"י צוה"פ לארכה או לרחבה

שאלה: במש"כ בסוף ואפי' צו"ה לא מהני ולפ"ד הגר"א וכו', לכאו' זה קאי על רחבה ולא על ארכה, כן משמע בהגר"א בפנים, וכן משמע בחזו"א סק"ג בשם הגר"א, שבארכה כתב ואפשר דאף צו"ה לא מהני, וברחבה כתב דודאי מהני (ואת זה מעתיק החזו"א שם להלן ריש סק"ד וז"ל: ומש"כ הגר"א דצו"ה ודאי מהני וכו' עיי"ש). ואף דטענת החזו"א סק"ד שייך לכאו' לארכה, כנראה שללישנא דלרחבה לא מהני הוי כארכה (וע"כ תמה החזו"א דאיך קאמר הגר"א דאפי' למ"ד דא"א לחלק רה"ר לרחבה מ"מ ע"י צוה"פ אפשר לחלק, דא"כ יועיל נמי לארכה, ולארכה א"א לומר שיועיל מטעם שכ' שם החזו"א סק"ד), ואם כנים דברינו צריך להכניס זה מקודם (כשהשו"ה מדבר על חילוק רה"ר לרחבה).

ובמ"ב משמע דצו"ה לא מהני בין לרחבה להשו"ע ובין לארכה לכו"ע (ולא מהני לחלק רה"ר), אלא מחיצה של י' טפחים.

[א.ה. צריך להקדים, דהנה מבו' במ"ב דלכו"ע לא מהני לחלק מבוי לארכה, ולגבי לחלק לרחבה איכא פלוגתא ולשו"ע לא מהני, ולרמ"א מהני, והמ"א מחלק בין מקום שדרכו הרבים עובר דרך שם דא"א לחלקו, למקום שאין דרכו רבים עוברת שאפשר לחלקו, עיי"ש היטב במ"ב ביה"ל ושעה"צ, ועי' ל' המ"ב סקכ"ד דמבו' דבאופן שא"א לחלק לא מהני מידי זולת מחיצה י"ט, וזהו שכ' אאמו"ר שליט"א בסוף דבריו, ובשו"ה שדרכו שלא להעתיק ד' השו"ע לא העתיק אלא ד' הרמ"א ופשרת המג"א, אך ג"כ משמע מלשונו דלא מהני רק מחיצה י"ט.

ויעו' בחזו"א סי' צ"ה סק"ג מה שסיכם הדינים העולים משיטת הגר"א, ולגבי לחלק בצוה"פ כ' לגבי לחלק לארכו דאפשר דלא מהני, ולגבי לחלק לרחבו ע"י צוה"פ כ' דלכו"ע מהני, והיינו אפי' לליש דגמ' שהשו"ע פסק כוותייהו דא"א לחלק לרחבו, מ"מ ע"י צוה"פ מהני לכו"ע, וע"ז כ' בסק"ד לתמוה דהרי גם אם יעשו צוה"פ עדיין שייך הטענה דא"א לחלק רה"ר אחרי שבאים דרך הפתחים ומשתמשים יחד ברה"ר, ודמי למה שלא מהני צוה"פ לחלק בין חצר למבוי, עיי"ש. והנה טענה זו היא בעיקר על חלוקת רה"ר לאורך שכולם הולכים באותו רחוב, אך לגבי חלוקת רה"ר לרוחב הרי אפשר להם להתחלק שישתמשו אלו בחלק זה ואלו בחלק השני [וכדי המ"ב עיי"ש, ומובא בשו"ה בריש ההלכה]. וצ"ל דהשו"ע והך דיעה בגמ' דס"ל שא"א לחלק לרוחב ס"ל שאין חילוק ביניהם, והך סברא דלאורך שייכא נמי בלרוחב כיון שבימות החול דרכם להשתמש בכל הרוחב, ומה"ט לא מהני לחלק לרוחב, וכיון שכן הך טעמא שייכא נמי בצוה"פ, וסוף דבריו מה"ט שא"א לחלק לרוח נמי לא נחלק ע"י צוה"פ.

ומ"מ לקושטא דמילתא הגר"א לא אמרה רק לגבי לרוחב ולא לגבי לאורך, וכמוש"כ להדיא דלאורך אפשר דלא מהני, ולדידן דקיי"ל דמהני לחלק לרוחב אפי' בלי צוה"פ אין לנו נפק"מ לכאו' בכל ד' החזו"א סק"ד, דלא קאי רק על מה שכ' הגר"א שגם לשו"ע דלא מהני אפשר לחלק ע"י צוה"פ וכמוש"נ, אך לדידן בלא"ה מהני, ולארכה גם לגר"א לא מהני, וזהו שתמה אאמו"ר שליט"א על ד' השונה הלכות שהעתיק ד' הגר"א דמהני ע"י צוה"פ, ותמיהת החזו"א עליו לגבי לחלק לארכה.

אך המעיין היטב בשו"ה יראה שלא העתיק ל' הגר"א ודאי דמהני, אלא העתיק הל' אפשר דמהני [ואולי בכת"י היה כתוב אחרת, ושינה עפ"י הערת אאמו"ר, ואין הכת"י תח"ק], והיינו דהרי החזו"א כ' בסק"ג לגבי לארכה דאפשר דלא מהני, ומשמע מזה דאפשר דמהני, ופשוט שעל הך צד קאי תמיהת החזו"א כאשר תמה על מש"כ לגבי לרחבה דודאי מהני. ונמצא דיש לנו נפק"מ מד' החזו"א סק"ד לתמוה על מה שהגר"א מסכים"ל לגבי לחלק לארכה, דאמאי מספק"ל ולא פשיטא ליה דלא מהני, וא"ש העתקת השו"ה בתכלית הדקדוק, ודו"ק.

ובעיקר ד' החזו"א יל"ע, דאחרי דחזינן דהגר"א מחלק בין לאורך ובין לרוחב לגבי צוה"פ, א"כ לכאו' ס"ל דלמ"ד דלרחבה לא מהני אינו משום דס"ל דשווה ללארכה, דגם הוא מודה דיש לחלק ביניהם, דכשמחלק לרחבה כמתחלק לב' רחובות דמי, ומשו"ה יועיל בזה צוה"פ, ויש לפלפל בזה, ואכמ"ל].

הערה בשעה"צ סק"ל

שאלה: בשעה"צ סק"ל (וז"ל: והטעם דאע"ג דבעלמא בקצה המבוי לענין תיקון די בלחי כל שאין המבוי רחב יותר מי', הכא באמצע המבוי כשהן מתחלקין דיינינן להו כאילו מתחלקין בחצר אחד מחבירו, דבעינן לזה דוקא פס ד' או ב' פסין של ב' משהויין, עכ"ל), לא ידעתי למה ליה, דהא הכא בעיר של יחיד עסקינן (כמפו' ברמ"א להדיא) דאפי' בקצה הדין כן (דלא מהני לחלק בין המבואות ע"י לחי בפתחו, וא"כ מאי מקשה ואע"ג דבעלמא וכו', דזה אינו נכון, דגם בקצה המבוי לא מהני לו"ק).

[א.ה. אי"ז הערה על השו"ה אלא הערה על המ"ב, וצ"ל שהמג"א נתכוין להשיג דגם לגבי עיר של רבים דינא הכי דבאמצע בעינן תיקון חצר, וע"ז קאי ד' השעה"צ לפרש טעמא דבעיר של רבים שאני בין קצה המבוי לאמצעו, ועי' בסי' שס"ג סעיף ל', ל"א, עיי"ש היטב, וק"ל].

יישר כח מרובה להרה"ג בן ציון גרינהויז שליט"א על סיועו המרובה בעריכת מדור זה

מקור הלכה

הרה"ג רבי מאיר רוזנר שליט"א
מח"ס חכמת הלב

סימן א'

כלי ששבת בכרמלית

הנידון בסברא בגזירת איסור רשויות בכרמלית

א) בחכמה"ל פ"א דרכ"ש סוף סקנ"ח הסתפק אם יש תורת איסור שביתה לכלי ששבת בכרמלית, או דשביתה בכרמלית שאינה רשות גמורה היא כמאן דליתא, ונ"מ לכלי ששבת במבוי שאינו מתוקן במחיצות שהוא כרמלית, והכלי הגיע לחצר מתוקנת שהיא רה"י ומעורבת עם הבתים שבה, שאם יש תורת איסור שביתה גם בכרמלית אסור להכניס את הכלי מהחצר לבתים כיון ששבת במבוי שאינו מעורב עם הבתים, אבל אם אין תורת שביתה בכרמלית השביתה במבוי כמאן דליתא, וכאילו לא שבת הכלי כלל [כמו גשמים שירדו בשבת], וכלי שלא שבת בביהש"מ מותר להכניס מחצר המעורבת לבתים שבה.

יסוד הספק הוא בעיקר תקנת איסור רשויות שאסרו לטלטל מרשות לרשות באופן שחכמים החשיבו לשתי רשויות, אע"פ ששניהם רה"י, האם איסור זה נאמר דוקא ברשויות שהם רה"י, או שהאיסור נאמר גם ברשות שהיא כרמלית. המקום לומר שהאיסור לא נאמר בכרמלית הוא מתרי טעמי, או משום שיסוד איסור רשויות הוא שמא מתוך שמטלטלים מרשות לרשות יבואו לטלטל מרה"י לרה"ר [כמשנ"ת בחכמה"ל בהקדמה לפרק א'], וכיון שבלא"ה אסור לטלטל בכרמלית אין סיבה לתקן שם איסור רשויות. או משום שאיסור רשויות נאמר באופן שהרשויות חלוקות עד שנחשבות כשתי רשויות, אבל כרמלית שאינו מתוקן ומוגדר לעצמו במחיצות אינו חולק רשות לעצמו באופן שנחשב ב' רשויות.

הנידון שלנו אם יש איסור שביתה בכלי ששבת בכרמלית תלוי בנידון זה, שאם תקנו איסור רשויות בכרמלית [למרות הטעמים הנ"ל] כלי זה ששבת במבוי שהוא כרמלית, גם הוא בכלל איסור שביתה, ואסור לטלטלו מחצר לבית אע"פ שעירבו, אבל אם לא תקנו איסורי רשויות בכרמלית אין השביתה במבוי זה שהוא כרמלית גורמת איסור רשויות, וא"כ כשהכלי הגיע לחצר המעורבת מותר לטלטלו מהחצר לבתים המעורבים עמה. אע"פ שבכלי ששבת בכרמלית ובא לרה"י לכאורה טעמים הנ"ל לא שייכים, מ"מ כיון שיסוד האיסור של כלי ששבת הוא משום שהרשות ששבת בה והרשות שאליו מטלטל עכשיו הם שתי רשויות, כמשנ"ת בעמה"ח סי' כ"ט ובהוספות לסימן זה, לכן אם הכרמלית ששבת בה הכלי והרשות שאליו מטלטל לא חשיבי או שלא נעשו כשתי רשויות בכרמלית מהטעמים הנ"ל, אין איסור לטלטל מרשות לרשות מחמת השביתה בכרמלית.

נפקא מינה מצויה לדינא

ב) לכאורה בעיקר הנדון אם תקנו איסורי רשויות בכרמלית אין כ"כ נ"מ למעשה, שהרי בלא"ה אסור לטלטל בכרמלית, מ"מ מלבד הנ"מ הפשוטה כששתי הרשויות כרמלית אם מותר לטלטל ב' אמות בזה וב' אמות בזה, יש נ"מ כאמור בכלי ששבת במבוי שאינו מתוקן במחיצות שהוא כרמלית, ובא בדרך מלבוש או ע"י גוי או באיסור לחצר, האם מותר לטלטלו מהחצר לבתים המעורבים עמה, שאילו המבוי היה מתוקן במחיצות רק שאינו מעורב עם אותה חצר, הרי מבואר בתוס' צ"ט ב' ד"ה לא וכו' וברשב"א וברי"ב שם שאסור בכה"ג לטלטל מהחצר לבית, וכ"מ בפשטות מלשון הרמב"ם בפ"ג מה"ע הי"ח - י"ט כמשנ"ת בהוספה לחכמת הלב פ"א דרכי שלום סקס"ב, והשתא יש לדון כיון שהמבוי אינו מתוקן במחיצות והוא כרמלית, אם השביתה בו אוסרת או לא.

ג) האופן המצוי בנידון זה הוא כשיש עירוב שחלק מבני המשפחה סומכים על כשרותו ומטלטלים בו, וחלקם אינם סומכים על כשרותו שחוששים שמא יש מחיצות שאינם כדין [ואם אכן יש מחיצות שאינם כדין הרי הוא כרמלית], ואחד מה"מטלטלים" טלטל חפץ בבין השמשות ברחוב [כגון שטייל בביהש"מ עם תינוק בעגלה, והיו בעגלה מוצץ ובקבוק שקונים שביתה במקומם], ואח"כ הביא את החפץ לחצר ביתם [כגון לחדר המדרגות של דירתם], ובחצר זו עשו עירובי חצירות, לבן המשפחה שאינו מטלטל ברחוב [אך סומך על הע"ח בבנין], האם מותר לו לטלטל מהחצר לבית שהרי ממה נפשך, אם מחיצות העירוב כדין הרי חצירו וביתו מעורבים ומשותפים עם המבוי שבו שבת הכלי בביהש"מ, ופשוט שמותר לטלטל מהחצר לבית, גם לפי מה שחושש שמא המחיצות אינם מתוקנות, והמבוי אינו מעורב עם הבנין, וכלי ששבת במבוי ובא לחצר שאינה מעורבת עם המבוי, אסור לטלטלו מהחצר לבתים שבה אע"פ שהם מעורבים יחד, אכתי י"ל שעד כמה שחששו אמת שהמבוי אינו מתוקן במחיצות הרי הוא כרמלית והכלי שבת בכרמלית, ובכרמלית [לצד זה] אין איסור שביתה, א"כ עכשיו שהכלי הגיע לחצר המעורבת מותר לטלטלו מהחצר לבתים המעורבים עמה.

גם לאחר שהכניסו את הכלים [המוצץ והבקבוק] לבית, עדיין לגבי טלטול הכלי בתוך הבית יש אופנים שתלויים בנידון הנ"ל, לא מיבעי לדעת החזו"א בסי' כ"ו סקמ"א וסי' כ"ז סק"א שכל חדרי הבית שלא קובעים בהם סעודה בשבת חשיבי חצר [כמשנ"ת בחכמה"ל - תקנת רשויות פ"א דין כ"א], א"כ אם מותר לטלטל את הכלי מחדר שלא אוכלים בו לחדר שאוכלים בו בשבת תלוי בנידון דידן, גם לדעת הב"מ, הגרעק"א והמ"ב שכל חדרי הבית חשיבי בית [כמשנ"ת בחכמה"ל שם], אכתי המרפסות חשיבי חצר, וא"כ ההיתר לטלטל כלי זה ממרפסת לבית תלוי בנידון הנ"ל, וכן לפמשנ"ת בחכמה"ל שם שלדעת המ"ב חדר בתוך הבית שאין בו ד' אמות על ד"א הוי ספיקא דדינא אם חשיב בית או חצר, א"כ ההיתר לטלטל כלי הנ"ל בתוך הבית מחדר שאין בו דע"ד אמות [כגון הול שנפרד מהסלון] לשאר חדרי הבית, תלוי בנידון הנ"ל אם יש איסור שביתה בכרמלית, ועיין בחכמה"ל שם דין כ"ד.

להוכיח מהראשונים שאיסור רשויות נאמר בכרמלית

ד) הנראה בזה, דבגמ' צ' א' איתא בעי רמי בר חמא ב' אמות בגג וב' אמות בעמוד וכו' כרמלית ורה"י קמבעי ליה וכו', ע"כ. רש"י ד"ה מהו וכו' פירש דהעמוד רה"י דגבוה י"ט, והגג חשיב כרמלית לרבנן לרב דאסור לטלטל בו ד"א. ר"ח פירש דהעמוד הוא כרמלית שאינו גבוה י"ט, וכ"ה בתד"ה אלא וכו' בשם ר"ת [ובב"ח הגי' ר"ח, אך בגאו"י מוכח דגרס ר"ת], והגג הוא רה"י דמהני ביה עירוב. הרשב"א והריטב"א כתבו שקושית הגמ' הוא ממ"נ בין בעמוד גבוה י"ט ובין שאינו גבוה י"ט, דבגבוה י"ט אסור לטלטל לגג שהוא ככרמלית לגביו כיון שהגג פרוץ למקום האסור לו, ואם העמוד פחות מי"ט אסור לטלטל לגג שמהתורה הוא רה"י, ואף שחכמים עשוהו ככרמלית היינו רק לחומרא [לכן לרש"י לא תירצו דאיירי בעמוד שאינו גבוה י"ט].

ה) בדברי ר"ח, תוס', הרשב"א והריטב"א מבואר שבתקנת איסורי רשויות נאסרו גם מקומות שהם כרמלית גמורה ואינם רה"י, דאל"ה אין מקום לאיבעיא של רמב"ח לדון לאסור לטלטל מגג לעמוד שאינו גבוה י"ט מכח שינוי בעלים. בריטב"א מבואר שפירש כן גם בדעת רש"י, שהרי הקשה עליו דנעמיד את האיבעיא בעמוד שאינו גבוה י"ט דהוי מכרמלית לכרמלית, ותירץ דאסור כיון שהגג רה"י מהתורה, וקמטלטל מרה"י מהתורה לכרמלית גמורה, הרי שגם לרש"י ס"ל שיש להעמיד את האיבעיא של רמב"ח בכרמלית. אמנם הריטב"א השוה את הגג לקרפף יותר מב"ס שלא הוקל"ד, דאע"פ דחשיב כרמלית הרי הוא רה"י מהתורה, ולכאורה כוונת הריטב"א שאסור לטלטל ממנו לכרמלית גמורה, אבל ברש"י ס"ז ב' נראה דס"ל שמותר לטלטל מקרפף יותר מב"ס שלא הוקל"ד לכרמלית גמורה, וא"כ לדבריו יש להתיר גם מגג לעמוד שאינו גבוה י"ט, והדרה קושית הריטב"א לדוכתא שהגמ' תעמיד בעמוד שאינו גבוה י"ט דהוי מכרמלית לכרמלית. ולכאורה צ"ל דס"ל לרש"י שלא נאמר תקנת איסור רשויות במקום שאינו רה"י מהתורה כיון שאינו רשות, אמנם יתכן דכאן גרע שהגג כרמלית משום שפרוץ למקום האסור מחסרון עירוב ולא מחסרון מחיצות, וזה י"ל דלא חשיב ככרמלית מחסרון מחיצות, משא"כ במ"ש ס"ז ב' דאע"פ שהקרפף רה"י מהתורה, מ"מ מדרבנן חשיב שאין לו מחיצות והוי ככרמלית ללא מחיצות, וכ"מ ברשב"א דבסוגיין אסר לטלטל מגג הנ"ל לעמוד כרמלית, ובס"ז ב' התיר לטלטל מקרפף יותר מב"ס לכרמלית גמורה.

גזירת איסור רשויות ברה"י מהתורה

ו) במקום שהוא רה"י מהתורה ומדרבנן עשוהו כרמלית, בזה מבואר בכל הסוגיא שיש בו תקנת איסור רשויות, שהרי מבואר ברש"י שהגגין האכסדרה והחורבה היו כרמלית מדרבנן, ואעפ"כ הגמ' דנה לאוסרם משום תקנת איסור רשויות, ולהנ"ל צ"ל שזה משום שעכ"פ מהתורה הם רה"י וחשיבי רשות. אמנם ברש"י צ' ב' ד"ה ושמואל וכו' בסוף דבריו מבואר שמה דס"ל בגמ' צ' א' לאסור טלטול מגג לאכסדרה אינו מחמת חילוק רשויות אלא משום שמוציא מרה"י לכרמלית, ולפ"ז אין מקור לאסור חילוק רשויות בכרמלית אפילו כשהיא רה"י מהתורה, וכבר עמד החזו"א בסי' מ' סקט"ו על הסתירה ברש"י בביאור הסוגיא.

ז) אכתי ברש"י בשבת ק"ל ב' ד"ה קרפיפות וכו' מבואר שבמקום שהוא רה"י מהתורה ומדרבנן עשוהו כרמלית, בזה עכ"פ יש בו תקנת איסור רשויות, שבגמ' שם הביאו הא דתנן ר"ש אומר אחד גגות ואחד חצרות ואחד קרפיפות כולן רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן וכו', ופרש"י דמ"ש דקרפיפות רשות אחת איירי בין בקרפף פחות מב"ס לענין לטלטל בכולו, ובין ביותר מב"ס ולא הוקל"ד, דמ"מ קרי ליה רשות אחת לגבי חבירו וכו' לטלטל ב' אמות בזה וב"א בזה להוציא ולהכניס מזל"ז, עכ"ל. הרי מבואר ברש"י שאלמלי החשיבם ר"ש לרשות אחת היה אסור לטלטל מקרפף יותר מב"ס שלא הוקל"ד של ראובן לשל שמעון, וא"כ כלים ששבתו בבית אסור לטלטל מזל"ז פחות מד"א, דלגבי כלי הבית אר"ש שאינם רשות אחת, וכ"ה להדיא במ"ב סי' שע"ב סקי"ט, וע"ש בשעה"צ אות ט'.

להקשות על האחרונים שהתירו כלים ששבתו בכרמלית

ח) לפמשנ"ת שגזירת איסור רשויות נאמרה גם ברשות שהיא כרמלית, א"כ גם לגבי הרשות ששבת בה הכלי נראה שכלי ששבת במבוי שאינו מתוקן או בחצר הפרוצה לרה"ר שהם כרמלית, שביתה זו אוסרת, ולא מבעיא אם הכרמלית היא רה"י מהתורה שבזה לכו"ע יש גזירת איסור רשויות, גזרו איסור שביתה לכלי ששבת בו, אלא אפילו אם הכלי שבת במבוי מפולש שאינו רה"י מהתורה, כיון שלדעת ר"ח, תוס', הרשב"א והריטב"א גם בזה יש גזירת איסור רשויות, ממילא גזרו גם איסור שביתה לכלי ששבת בו ככל כלי ששבת במבוי, שאם בא לחצר המתוקנת בדרך מלבוש או באיסור, אסור לטלטלו מהחצר לבית המעורב עמה ככלי ששבת במבוי שאינו מעורב עם בית זה.

ט) אמנם הגרעק"א בגהש"ס י"ב ב' לתד"ה הב"ע וכו' כתב שטעם האיסור בעריבי מיא משום דחשיב ככלי ששבת בחצר חבירו ובא לחצירו, שאסור להכניסו מחצירו לביתו, וכתב הגרעק"א שלפ"ז במים שבין כרמלית לחצירו לא שייך עריבי מיא, מבואר בדבריו דס"ל שלא גזרו איסור שביתה בכלי ששבת בכרמלית, ולכן כשבא לחצירו מותר להכניסו משם לביתו. החזו"א בסי' ל"ט סקי"ד ד"ה שם וכו' נחלק אמנם על הגרעק"א בביאור דין עריבי מיא, אך משמע מדבריו שם שבדין כלי ששבת בכרמלית לא נחלק עליו, וס"ל שאם בא לחצירו אין איסור להכניסו מחצירו לביתו [המעורבים יחד], וע"ע בחזו"א סי' קי"ב סק"ד.

להאמור דברי רבותינו צ"ע, דמדברי הראשונים הנ"ל נראה שגם בכרמלית גזרו איסור שביתה, ולא נראה לחלק שמה שנאסר בכרמלית זה רק באופן שיש איסור טלטול מגזירת רשויות ללא שביתה, משא"כ במקום שנאסר רק מכח השביתה בביהש"מ זה לא נאסר כששבת בכרמלית, דמאי שנא. ואע"פ שלדעת רש"י אין הדבר מוכרע, מ"מ אין להניח את דעת כל הראשונים מפני דעת רש"י.

ליישב שההיתר מחמת העדר דיורים

י) ונראה דמש"כ הגרעק"א שבכרמלית לא שייך איסור מחמת השביתה, אין כוונתו שבגלל שהרשות היא כרמלית אין בה חילוק דיורים, אלא כוונתו כיון שהים כרמלית ולא מקום יישוב, אין שם בעלים או משתמשים, ולכן אין איסור לטלטל מחצר הפקר ללא בעלים או משתמשים לבית כיון שאין ביניהם חילוק דיורים, משא"כ גגות הבתים, האכסדרה והחורבה שבסוגיין, כיון שיש להם בעלים [לפרש"י שהניחו לאסור מחמת חילוק בעלים], או כיון שהם גגות של מקום דיורים, יש להם תורת דיורים [לשאר ראשונים שהניחו לאסור מחמת דיורים], וכן בעמוד כתב המהרש"א דאיירי שיש לו בעלים, ובחזו"א סי' מ' סקט"ז ד"ה שם בגמ' וכו' כתב שמשתמשים בעמוד ע"י זריקה, ובזה אע"פ שהמקום דינו ככרמלית יש בו איסור דיורים.

מקרפף ללא בעלים לבית

יא) אכתי יש לעיין דלכאורה שם הרשות של עומק הים [שחוץ להיקף החצר] הוא קרפף, שהרי עומק הים לא ראוי לשימוש ולא משתמשים בו אפילו לדלות ממנו [משא"כ חלק הים שבתוך היקף החצר שראוי ומשמש לדלות ממנו הוא לא חשיב קרפף], והרי שיטת רש"י כ"ג ב' ד"ה כדתנן וכו' וסיעתו שמקרפף לבית אסור לר"ש אפילו בחד גברא, דבזה האיסור מחמת חילוק תשמיש אף ללא חילוק דיורים, וכ"ה בשו"ע סי' שנ"ח ס"י [ועיין בחכמה"ל - תקנת רשויות פ"א סי"א ובדרכ"ש שם שיטות הפוסקים בזה], א"כ מסתבר דה"ה שאסור לטלטל מקרפף שאין לו בעלים כלל לביתו, שהרי האיסור לא מחמת דיורים. א"כ שפיר כתבו תוס' שבלשון ים יש לאסור משום עריבי מיא דחשיב שהמים שבתו בקרפף [בעומק הים חוץ למחיצות החצר] ובא לחצירו [לחלק הים שבתוך היקף החצר], שאסור לטלטלו מחצרו לביתו, ואע"פ שהים הוא כרמלית הרי נתבאר שבכרמלית יש איסור רשויות, ואע"פ שאין שם דיורים הרי מקרפף לבית אסור אע"פ שאין בקרפף דיורים, וצ"ע.

ונראה דס"ל לגרעק"א ולחזו"א שאע"פ שמקרפף לבית אסור ללא חילוק דיורים, מ"מ רשות שאין לה בעלים אינה כלל בתקנת איסור רשויות, ולכן גם לרש"י ודעימיה, מים ששבתו בעומק הים חוץ למחיצות החצר [דהיינו בקרפף שאין לו בעלים כלל] ונכנסו לחצירו, אין לאסור לטלטלם מחצירו לביתו, וצ"ע.

דעת הגאו"י

יב) בגמ' צ' ב' הקשו לשמואל אליבא דרבנן לטלטל מגג לקרפף, ופרש"י ד"ה ושמואל וכו', בגג יחידי יותר מב"ס וכו' וכרמלית היא וכו', עכ"ל. הגאו"י כתב דמה שפרש"י ששאלו דוקא ביותר מב"ס משום דרש"י סובר דבפחות מב"ס ודאי אסור מחמת חילוק השימוש, ובכ"ז ביותר מב"ס שאלו דבכרמלית ליכא חילוק רשויות. מבואר בגאו"י שגם במקום שיש בעלים ודיורים והוא רה"י מהתורה, אעפ"כ ס"ל שאחרי שרבנן גזרו בו איסור כרמלית אין בו איסור חילוק רשויות, וצ"ע דבגמ' צ' א' לענין ב' אמות בגג וב' אמות באכסדרה, לפמשנ"ת בראשונים דאיירי בכרמלית, מוכח שגם בכרמלית יש חילוקי רשויות, בפרט כשמהתורה הרשות היא רה"י. אמנם יתכן לומר שכיון שהגאו"י בא להסביר את דעת רש"י הנ"ל, ולפמש"כ רש"י שם בסוף דבריו אין ראיה מהגמ' שם א' שיש איסור רשויות בכרמלית, לכן נקט כן הגאו"י.

העולה לדינא

יג) לדינא יש לנקוט ככל שאר הראשונים שם שגם בכרמלית גמורה גזרו איסור רשויות, וכ"ה ברש"י בשבת ק"ל ב' כנ"ל אות ד' עכ"פ כשהיא רה"י מהתורה, אך הני מילי בכרמלית שיש בה תורת דיורים, אבל

כלי ששבת בכרמלית שאין בה דיורים והגיע לחצר בדרך מלבוש או באיסור, מותר לטלטלו מהחצר המעורבת לבתים שבה, דאין לאסור מחמת שביתה בכרמלית שאין בה דיורים כדמשמע מדברי הגרעק"א והחזו"א הנ"ל.

לפ"ז, לפמש"כ בשו"ת נובת"נ או"ח סי' ל"ט וחזו"א סי' כ"ב סק"י - י"א שאם יש כרמלית המפסקת בין ביתו לבין ביהכ"נ, אע"פ שמתפלל ומשתמש בביהכ"נ אינו אוסר שם, דאין השימוש אוסר אא"כ ביתו פתוח לאותו מקום, וכשיש כרמלית המפסקת בין ביתו לביהכ"נ לא חשיב שביתו פתוח לשם, וכ"נ כוונת שו"ת הגרעק"א ח"א סי' ל"ד בהשמטות[1], לפ"ז נראה שכ"ש שהכרמלית עצמה לא חשיב שיש בה דיורים אע"פ שמשתמשים בה, דלא מקרי שיש פתח מהבתים לכרמלית, וגם כשאין יציאה מביתו אלא דרך הכרמלית אינו אוסר שם, שהרי החזו"א הוכיח את דבריו ממ"ש כ"ד ב' שבני השביל לא אוסרים על הרחבה והמתא, וביאר הטעם כיון שהשביל כרמלית, ושם הרי לבני השביל אין יציאה מביתם אלא דרך הרחבה והמתא.

ולא דמי למה שדנו בגמ' צ' א' לאסור מגג לאכסדרה או לחורבה או לתל מחמת איסור רשויות אע"פ שהם כרמלית, כיון שלרבנן חשיב שיש דיורים בגג מחמת דיורי הבית שתחתיו, ולתל יש בעלים ומשתמש בו ע"י זריקה כמש"כ המהרש"א והחזו"א. וכן לא דמי למה שאסר המ"ב בסי' שע"ב סקי"ט לטלטל כלי ששבת בבית מקרפף יותר מב"ס לקרפף יותר מב"ס, ואע"פ ששניהם כרמלית אכתי יש בהם איסור דיורים, דשאני קרפף שבלא"ה שם הרשות שלו אינו מקום דיורים [ולרש"י וסיעתו אוסר ללא חילוק דיורים] סגי בזה שיש לו בעלים.

א"כ לגבי נידון דידן, כלי שהיה בכניסת השבת במבוי שאינו מתוקן במחיצות [או במבוי שחוששים לכשרות מחיצותיו], ואח"כ הגיע לחצר בדרך מלבוש או באיסור [או שהסומך על כשרות העירוב במבוי טלטל את הכלי מהמבוי לחצר המעורבת עם הבתים שבה, גם למי שחושש לכשרות העירוב ברחוב], מותר לטלטל כלי זה מהחצר המעורבת לבתים שבה, דאין לאסור מחמת שביתה במבוי שהוא כרמלית שאין בו דיורים לצד זה שהמחיצות אינם כדין [ואילו לצד שהמחיצות כדין הרי המבוי משותף ומעורב עם החצר והבית, ומטעם זה מותר להכניס מהחצר לבית].

לחוש שנפסל העירוב באמצע שבת

יד) לכאורה עדיין יש לנמנע מלטלטל לחוש שמא בביהש"מ העירוב במבוי היה כשר, וא"כ הבקבוק שבת במבוי שיש בו דיורים, ואח"כ באמצע שבת לפני שבא לטלטל נפסל העירוב, שבאופן זה נפסל העירוב חצירות שהרי עכשיו יש כרמלית המפסקת בין מקום הנחת העירוב לביתו, ועכשיו כשבא לטלטל את הבקבוק מחצירו לביתו נמצא מטלטל כלי ששבת במבוי שאינו מעורב [עכשיו] עם ביתו, מחצירו לביתו, דאסור.

אך נראה שכיון [שלצד חשש זה] העירוב חצירות היה כשר בביהש"מ, וכולם קבעו דירתם בבית שהניחו בו את העירוב, אע"פ שנפסל העירוב באמצע שבת לא נתבטל העירוב חצירות, דהוי כנסתם הפתח באמצע שבת דקימ"ל בסי' שע"ד ס"א ששבת שהותרה הותרה.

חושש שלא שכרו מכל הגוים

טו) אם הסיבה של הנמנע מלטלטל הוא משום שחושש שלא שכרו כדין מכל הגוים ומחללי שבת, א"כ לצד זה המבוי אינו כרמלית ויש בו דיורים שהרי מחיצותיו כדין, אלא הוא מבוי שיש בו דיורים שלא נשתתפו בו, וא"כ שפיר יש בו איסור שביתה, וכלי ששבת בו והגיע לחצר המעורבת [שבחצר לא דרים מחללי שבת או שבחצר שכרו מכל המחללי שבת כדין], אסור לטלטלו מהחצר לבתים [לפי חששו שהשיתוף במבוי אינו כדין מחמת הגוים או מחללי שבת].

סימן ב'

תינוק בגדיו וצואה שבמעי אדם לענין כלים ששבתו

המקור והטעם שאדם לא נחשב ככלי ששבת ברשות

א) בחכמת הלב פ"א דין ט' נקט שתינוק לא חשיב ככלים ששבתו במקום שהיה בבין השמשות, ולכן גם אם היה בביהש"מ בבית ויצא או שהוציאוהו לחצר, מותר [לאדם אחר] לטלטלו מחצר זו לחצר אחרת שאינה מעורבת עם הבית שהיה בו בביהש"מ, כדין כלים שלא שבתו בביהש"מ בבית, שמותר לטלטלם מחצר לחצר. וכן אם היה התינוק בביהש"מ בחצר ראובן וטלטלו אותו משם לחצר שמעון המעורבת, מותר [לאדם אחר] לטלטל את התינוק מחצר שמעון לבתים שבה אע"פ שאותם בתים אינם מעורבים עם חצר ראובן, כיון שהכנסה זו מחצר שמעון לבתים שבה מותרת שהרי החצר מעורבת, לא אסרינן מכח זה שהיה בביהש"מ בחצר ראובן [ובשבת בחצירו היה אסור בכחכמה"ל פ"א דין י"ט], דלא חשיב ככלים ששבתו שם.

בדרכ"ש שם סקכ"ב הוכיח כן מדברי הבית מאיר בסי' שמ"ט ס"ה שכתב דאפילו הבגדים שאדם לבוש בהם בביהש"מ לא חשיבי ככלים ששבתו במקום שהיה בביהש"מ כיון שבטלים לגבי גופו, וכ"ה בבה"ל סי' שע"ב ס"א ד"ה לחצר וכו' בשם הב"מ, והוסיף שכ"ה גם בספר תפארת ירושלים, וכ"ה בחזו"א סי' מ' סקכ"ה, וכיון שבגדיו שלבוש בהם לא חשיבי ככלים ששבתו משום שבטלים לגבי גופו, ע"כ שגם גופו עצמו לא חשיב ככלים ששבתו, דאם גופו חשיב כלים ששבתו גם בגדיו הבטלים לגופו יחשבו ככלים ששבתו כחלק מגופו, דהאי ביטול אינו שנעשה כמאן דליתא, אלא שמתבטל לגופו ונעשה כחלק ממנו. הרי מבואר בכל הני אחרונים שאדם לא נעשה ככלים ששבתו במקום שהיה בו בביהש"מ.

עוד כתב בדרכ"ש שם שנראה מדברי האחרונים שהסברא שאדם לא נעשה כלים ששבתו אינה משום שחי נושא את עצמו, אלא דחי הוא דבר חשוב ואינו משתייך למקום להחשב ככלי הבית או החצר, ולפ"ז הדין כן אפילו בתינוק או חולה שאינו יכול לילך. והיינו שמסתימת כל הני אחרונים שלא כתבו לחלק בין בגדי תינוק או חולה לבין בגדי גדול בריא, משמע שבכל אדם הבגדים שלבוש בהם בביהש"מ לא נעשו כלים ששבתו, דלא יתכן שהאחרונים יסתמו ויכתבו שבגדים שאדם לבוש בהם לא נעשה כלים ששבתו, אם דעתם לחלק בין בגדי תינוק או חולה שאינם יכולים לילך לבין בגדי גדול בריא שיכול לילך, ע"כ שהטעם משום חשיבות האדם שאינו נטפל ונעשה ככלי הרשות שבו הוא עומד, וא"כ אין חילוק בין אדם לאדם.

לכאורה דעת הגרעק"א שאדם ובגדיו חשיבי ככלים ששבתו

ב) מש"כ בדרכ"ש שם שבהג"ה הגרעק"א בסי' שנ"ה ס"ג נראה לכאורה דס"ל שאדם ובגדיו חשיבי כלים ששבתו, הכוונה ממש"כ שם הגרעק"א שההולך מביתו בבגדיו לחצר השותפין ופושט שם בגדיו, נראה ברור דמותר לטלטל תוך ארבע אמות וכו', עכ"ל, משמע שחוץ לד"א אסור לטלטלם משום דחשיבי ככלים ששבתו בבית דס"ל לגרעק"א כדעת הרשב"א שאסור לטלטלם חוץ לד"א בחצר שאינה מעורבת, ובפשטות משמע דאיירי גם כשהיה לבוש בבגדים אלו מביהש"מ, ולא שבביהש"מ לא היה לבוש בהם ולבשם בלילה ויצא בהם ושוב פשטם בחצר שאינה מעורבת, דומיא דצואה דאיירי ביה התם שהיתה במעיו עד עכשיו שהוציאה מגופו, וא"כ ס"ל לגרעק"א שבגדים שהיה לבוש בהם בביהש"מ חשיבי ככלים ששבתו באותו מקום למרות שבטלים לגופו, וא"כ מסתבר שגם גופו עצמו חשיב ככלי ששבת במקומו. מ"מ לדינא נקטינן כהכרעת המ"ב והחזו"א שבין בגדיו ובין האדם עצמו לא חשיבי ככלים ששבתו, וגם בדעת הגרעק"א לא מוכח שנחלק בזה, די"ל דאיירי שלא היה לבוש בבגדים בביהש"מ, וגם י"ל דלענין שביתה ס"ל שאין הבגדים בטלים לאדם, אבל האדם עצמו גם לדעתו י"ל דחשוב הוא ולא נעשה ככלי הבית או החצר, ועיין לקמן.

לכאורה משמע שהב"מ חילק בין תינוק למהלך

ג) רבים הקשו על החכמה"ל הנ"ל שהבית מאיר הנזכר בסי' שמ"ט ס"ה הביא שהגרעק"א במכתבו אליו תמה על הפוסקים שטרחו למצוא עצות לטלטל תינוק מביתו לביהכ"נ כדי למולו שם, ולא העירו שכיון ששבת בתוך הבית, אם יש יותר מד"א מפתח ביהכ"נ לכסא של אליהו אסור לאדם אחד לטלטלו מפתח ביהכ"נ לכסא, ככלי ששבת בבית שאסור לטלטלו ד"א בחצר שאינה מעורבת [הגרעק"א שנה את דבריו בהג"ה לשו"ע סי' שנ"ה ס"ג (מהד' פריעדמאן), והובא בחי' הגרעק"א פ"ז ב']. הב"מ שם השיב לו שכל האיסור הוא לטלטל ד"א בחצר של רבים שאינה מעורבת, אבל בבית של יחיד מותר לטלטל בכולו. הרי שהגרעק"א נקט בפשיטות שהתינוק חשיב ככלי ששבת בבית, והב"מ לא נחלק עליו בזה אלא התיר מטעם אחר, משמע שגם הב"מ דעתו כן, וא"כ מש"כ הב"מ בהמשך דבריו שבגדים שלבוש בהם בביהש"מ וצואה שבגוף האדם בטלים לאדם, ולא חשיבי ככלים ששבתו, עכצ"ל ששם איירי דוקא באדם שיכול ללכת שאז לא נעשה ככלים ששבתו שם, דכיון שיכול ללכת משם ואינו קבוע ברשות זו אינו משתייך לרשות, ומה שדן הב"מ עם הגרעק"א בתחילת דבריו הרי איירי בתינוק בן שמונה ימים שאינו יכול ללכת, ובזה ס"ל כגרעק"א דחשיב ככלי ששבת שם כיון שקבוע קצת במקומו ומשתייך לרשות, ולפ"ז ה"ה שחולה או כפות שאינם יכולים ללכת דינם ככלי ששבת ברשות שבו הם נמצאים בביהש"מ.

הפוסקים לא חילקו בין תינוק למהלך

ד) לענ"ד א"א לפרש כן את דעת הב"מ וסיעתו, דמסתימת הבה"ל והחזו"א שכתבו בשם הב"מ שבגדים שאדם לבוש בהם בביהש"מ לא חשיבי ככלים ששבתו, ולא חילקו בין תינוק, חולה וכפות, לבריא ומהלך, משמע שבכל אדם בכל מצב הבגדים שלבוש בהם בביהש"מ לא חשיבי כלים ששבתו משום שבטלים לגופו, וגופו של אדם אינו כלי ששבת כמשנ"ת לעיל, וגם הב"מ עצמו לא יתכן שבאותו נידון יסתום שתינוק חשיב כלי ששבת בבית, ומיד בתוך כדי דיבור יכתוב שאדם ובגדיו שלבוש בהם בביהש"מ אינם ככלים ששבתו, ולא יראה צורך לפרש מאי שנא זה מזה שדבריו לא יסתרו אלו את אלו, ויסמוך עלינו שנבין לחלק כנ"ל. בפרט שחילוק הנ"ל אינו פשוט כ"כ לחלק בין דבר שאינו קבוע ברשות מחמת שמהלך בעצמו, לבין כלי שאינו קבוע ברשות מחמת שעומדים להוציאו משם.

לכן נראה שהב"מ ס"ל שכל אדם בכל מצב, בין תינוק, חולה וכפות, ובין בריא ומהלך, כולם לא נעשים ככלי ששבת ברשות שבו נמצאים בביהש"מ, דאדם הוא חשוב ולא נטפל לרשות שבו הוא נמצא, ומה שהב"מ לא השיג על הגרעק"א בזה שאין איסור לטלטל את התינוק יותר מד"א בביהכ"נ מהטעם דלא חשיב כלי ששבת בבית, משום שהתינוק הרי לבוש בבגדים ובחיתול שלא היה לבוש בהם בביהש"מ שהם שבתו בבית, וגם אם אין איסור מצד התינוק הרי יש איסור מצד בגדיו שקנו שביתה בבית ביהש"מ [ואע"פ שעכשיו הם מלבוש יש איסור דרבנן לטלטלם לרוה"פ, כמשנ"ת בעמה"ח סי' ל"ד], ולכן להשיג על הגרעק"א בזה שתינוק אינו כלי ששבת הוא ללא תועלת אחרי שעדיין יש לאסור משום בגדיו, ולכן הוצרך הב"מ להתיר רק משום שבבית של יחיד ליכא איסורא לטלטל ד"א גם בכלי ששבת בבית אחר, שזה סיבה להתיר לגמרי את טלטולו בביהכ"נ, גם משום בגדיו.

לדייק שגם לגרעק"א אדם לא נחשב כלי ששבת

ה) יתכן עוד שגם הגרעק"א דס"ל לאסור, מודה שאין לאסור מחמת התינוק עצמו שאדם לא נעשה כלי ששבת, וכל מה דס"ל לאסור הוא רק מחמת הבגדים של התינוק [דלא כדברינו לעיל אות ב'], שכן משמע מלשון הגרעק"א בהג"ה לשו"ע סי' שנ"ה ס"ג [מהד' פריעדמאן, והובא בחי' הגרעק"א פ"ז ב'], שכתב שאם יש מפתח הבית עד לכסא של אליהו יותר מד"א שאין לאדם אחד להוליכו לשם כיון דשבתו תוך הבית וכו', עכ"ל. ואת"ל דהאיסור מצד התינוק מה שכתב "כיון דשבתו" בלשון רבים אינו מובן, שהרי התינוק הוא יחיד, והו"ל למימר כיון דשבת תוך הבית. וגם לשונו קשה מרישא לסיפא, שפתח בלשון "שאין וכו' להוליכו לשם" בלשון יחיד, וסיים "כיון דשבתו תוך הבית" בלשון רבים. משמע שכוונת הגרעק"א לאסור את טלטול התינוק מחמת הבגדים שלבוש בהם עכשיו, ובגדים הם שפיר לשון רבים, וזמש"כ "שאין וכו' להוליכו לשם" - דהיינו את התינוק, "כיון דשבתו תוך הבית" - דהיינו הבגדים

---

1. כ"ה בחכמת הלב - תקנת רשויות עמה"ח סי' כ"ה אות ה'. ביאור הדבר שהגרעק"א דן שם בזה שגם כשנפסק העירוב בעיר נהגו שעדיין מטלטלים בחצר ביהכ"נ המוקפת לעצמה, ולא חוששים שמתפללי ביהכ"נ שדרים בעיר חוץ לחצר ביהכ"נ אוסרים את חצר ביהכ"נ בדריסת הרגל מדין רגל האסורה במקומה שאוסרת שלא במקומה, אע"פ שיש להם זכות להכנס בחצר ביהכ"נ להתפלל שם, ובגוף התשובה ביאר שטעם המנהג משום שרגל האסורה אוסרת רק כשהיא חצר פנימית הדבוקה לחיצונה שעיקר דרכה דרך החצונה, משא"כ חצר ביהכ"נ שאע"פ שיש לבני העיר זכות להכנס שם מ"מ אין זה עיקר דרכם ויציאתם מביתם, והוכיח כדבריו מזה שבני הכפרים המתפללים בביהכ"נ שבעיר אינם אוסרים עליו.

בהשמטות לתשובה כתב בזה"ל, ונראה דזהו ממש הדין בש"ע העמיד לחי באמצע המבוי וכו' ולא עשו החיצונים לחי, שמן הלחי ולפנים מותרים, הרי כיון דאינו יכול לערב יחד אין אוסרים אף שעוברים דרכם גם בפנים, וה"נ בנ"ד, עכ"ל. ויל"ע מהו כוונת הגרעק"א במש"כ "ונראה דזהו ממש הדין בשו"ע וכו'", האם מש"כ "זהו" כוונתו להיתר שכתב, וא"כ כוונתו להביא ראיה להיתר מדין השו"ע, או שמש"כ "זהו" כוונתו לשאלה שנשאל, וא"כ כוונתו שמצא היתר נוסף לשאלה זו מדין השו"ע.

הגרעק"א הביא את דין השו"ע וסיים, הרי כיון דאינו יכול לערב יחד אין אוסרים אף שעוברים דרכם גם בפנים, וה"נ בנ"ד, עכ"ל, הרי שהזכיר טעם נוסף שלא נזכר בהיתר שכתב בגוף התשובה, דהיינו שאינם יכולים לערב יחד. והשתא אם כוונת הגרעק"א בהשמטה להיתר חדש, הרי שזהו ההיתר הנוסף שאינם יכולים לערב יחד, אבל אם כוונת הגרעק"א רק להביא ראיה להיתר שכתב בגוף התשובה, א"כ מש"כ דכיון דאינו יכול לערב יחד אין אוסרים, אין זה טעם ההיתר אלא רק תנאי בהיתר, דהא דכשאין זה עיקר דרכם ויציאתם מביתם אינם אוסרים זהו בתנאי דאינם יכולים לערב יחד. אמנם לא משמע כן מלשון הגרעק"א, דא"כ היה לו לכתוב תחילה את טעם ההיתר ואח"כ את התנאי, וממש"כ הרי כיון דאינו יכול לערב יחד אין אוסרים וכו' משמע שזהו עצם ההיתר ולא רק תנאי נוסף. דהיינו שהגרעק"א הוסיף היתר נוסף דכשאינו יכול לערב יחד, דהיינו שיש כרמלית מפסקת בין ביתו לרשות שבו משתמש, אינו אוסר עליה אע"פ שעובר ומשתמש שם, והיינו ההיתר שכתבו הנו"ב והחזו"א.

שלבוש בהם. לפ"ז מש"כ הגרעק"א שם לעיל מיניה דההולך מביתו בבגדיו לחצר השותפין ופושט שם בגדיו נראה ברור דמותר לטלטל תוך ד"א וכו', עכ"ל, דמשמע שחוץ לד"א אסור, או דאיירי בבגדים שלא היה לבוש בהם בביהכ"מ, או דס"ל שלמרות שאדם עצמו לא נעשה כלי ששבת, הבגדים שלבוש בהם בביהכ"מ כן נחשבים כלים ששבתו, דאינם נטפלים לגופו לענין זה.

אע"פ שלשון הגרעק"א במכתבו המועתק בב"מ הנ"ל בסי' שמ"ט ס"ה כתוב "כיון דשבת בתוך הבית" בלשון יחיד, מסתבר שהלשון בהג"ה הגרעק"א לשו"ע הנ"ל מדויק יותר, שהרי ספר בית מאיר שבידינו אינו מוגה, והוא מלא טעויות דפוס כיו"ב.

אם יש ראיה מתשובת הגרעק"א שאסר מחמת התינוק

ו) לכאורה יש להוכיח שלא יתכן שכוונת הגרעק"א לאסור מכח הבגדים שהתינוק לבוש בהם, ממש"כ בשו"ת הגרעק"א ח"א סי' כ"ח לדון להתיר לטלטל בכרמלית קטן שיכול להלך, דהוי תרי דרבנן איסור כרמלית וחי נושא את עצמו, וי"ל שלא אסרו תרי דרבנן כה"ג. לפ"ז בנד"ד אין לאסור מטעם הבגדים בלבד, דטלטול הבגדים שהתינוק לבוש בהם הוא כמוציא חי במטה, שהאיסור מצד המטה הוא רק מדרבנן [כמשנ"ת בעמה"ח סי' ל"ד] כיון שהמטה טפילה לו, וא"כ טלטול הבגדים בחצר שאינה מעורבת הוי תרי דרבנן שיש להתיר ע"פ דברי הגרעק"א הללו, וע"כ שמה שאסר הוא מטעם התינוק עצמו.

ז) אמנם גם לו יהיבנא שמוכח מזה שהגרעק"א אסר מחמת התינוק עצמו, אכתי יתכן שהב"מ הבין שאסר מחמת הבגדים שהרי לא ידע ממש"כ בשו"ת הגרעק"א ח"א סי' כ"ח, וגם אם הבין שכוונת הגרעק"א לאסור מחמת התינוק לא ראה הב"מ טעם להשיג על זה כיון שאכתי יש לאסור מחמת הבגדים, ולכן כדי להתיר הוצרך הב"מ למש"כ שבבית היחיד אין איסור טלטול ד' אמות, כך שאין ראיה כלל שהב"מ סובר שתינוק חשיב ככלי ששבת מזה שנקט להתיר מטעם הנ"ל, ולא כתב להתיר משום שהתינוק לא קונה שביתה.

ח) גם בדעת הגרעק"א אין משם ראיה ברורה, ראשית משום שבתשובה שם לא פסיקא ליה להתיר לטלטל חי בכרמלית, שהרי הוכיח שם שהמ"א אוסר בזה, וכתב להתיר רק בתורת הכרעה, ויתכן שבשעה שכתב לאסור את טלטול התינוק בביהכ"נ נקט כדעת המ"א. ועוד נראה פשוט שהגרעק"א לא התיר כל טלטול דרבנן ברשות דרבנן כמבואר בשו"ע סי' שמ"ט ס"ה שאסור לטלטל פחות פחות מד"א אפילו בכרמלית, וע"ש במ"ב סק"ט מה שנחלקו הט"ז ובהגר"א בטעם הדין, וע"ש בבה"ל ד"ה ואפילו וכו'. וע"ע בתוס' ס"ד א' ד"ה אם וכו' שבא מעשה לפני רש"י בחופה אחת ששכחו ולא עירבו והוצרכו להוציא מבית לבית, ורש"י הצריך ביטול רשות, ותוס' נחלקו דלא מהני, ואת"ל שכל טלטול דרבנן ברשות דרבנן מותר יכלו לטלטל ללא ביטול רשות בשנים שעשאוה או כלאחר יד [מבלי להגביל את כל בני המקום בביטול רשות], שהרי גם עיקר האיסור ברשות שם היה חצר שאינה מעורבת. וכן בגמ' ס"ז ב' בההוא ינוקא דאשתפיך חמימיה וכו' אמרו שא"א להביא לו חמין מגו ביתאי כיון שלא עירבו וכו', הרי שהיה רשות דרבנן, ולמה לא טלטלו חמין ע"י שני בני אדם דהוי טלטול דרבנן ברשות דרבנן. וכן בשבת קי"ז ב' לא התירו להציל מפני הדליקה למבוי שאינו מתוקן ברוח רביעית דהוי כרמלית, ולא התירו כלאחר יד או בשנים שעשאוה. ובשו"ע סי' של"ד סי"ז לא התירו להציל מעות לחצר שאינה מעורבת [גם כשאין לאסור משום מוקצה], ולא התירו כלאחר יד וכדומה. ובשבת ק"ל ב' שפעם אחת שכחו ולא הביאו איזמל מע"ש למול התינוק, והיה מבוי שלא נשתתפו או שאינו מתוקן [ע"ש], ולמה לא הביאו בשנים שעשאוה.

מכל זה מוכח שלא כל הוצאה דרבנן התירו הגרעק"א ברשות דרבנן, אלא רק טלטול של חי דלא דמי למשכן וחסר בעיקר צורת הטלטול, אבל טלטול שאינו אסור מהתורה רק בגלל טפלות ולא בגלל שחסר בעיקר הטלטול, בזה נראה שגם לדעתו אסור אפילו ברשויות דרבנן. א"כ שפיר י"ל שמה שאסר הגרעק"א את טלטול התינוק ד"א בביהכ"נ הוא רק מחמת טלטול בגדיו, כמדויק מאוד מלשונו בהג"ה השו"ע סי' שנ"ה ס"ג כנ"ל אות ה'.

מסקנה דמילתא

ט) העולה לפמשנ"ת שדעת הב"מ, והמ"ב והחזו"א שאדם ובגדים שלבוש בהם בביהש"מ לא נעשים ככלים ששבתו, בין בתינוק, זקן, חולה וכפות שאינם מהלכים, ובין בגדול בריא שמהלך, וגם בדעת הגרעק"א י"ל שסובר כן כמדויק מלשונו כנ"ל אות ה'. בליל י"ג תמוז תשס"ד הייתי אצל הגר"נ קרליץ שליט"א, והצעתי לפניו את דברי הב"מ והצדדים השונים בביאור דבריו, והוא נקט בודאות שאדם והבגדים שלבוש בהם אינם נעשים כלים ששבתו, בין בגדול ובריא שיכול להלך ובין בתינוק או חולה שאינו יכול להלך כלל.

האחרונים נחלקו אם צואה בגופו חשיב ככלים ששבתו

י) כתב המ"א בסי' שע"ו סק"ט שצואה שבמעיו של אדם נחשבת ככלי ששבת בבית [אם האדם היה בביהש"מ בבית], וכ"ה בתו"ש סי' שנ"ה סק"ח והגר"ה הגרעק"א שם ס"ג, וכתב שכן מוכח ממה שאסר בד"מ שם אות ג' להפנות בביהכ"ס שבין שתי חצרות, שמושב ביהכ"ס נפרד לכל חצר בפנ"ע, והחפירה שלשם הצואה מתגלגלת משותפת לשניהם, אע"פ שבכה"ג הטלטול ממקום המושב לחפירה היא רק מחצר לחצר, ע"כ שהצואה חשיבא כלי ששבת בבית ולכן אסור לטלטלה מחצר לחצר. והב"מ בסי' שמ"ט ס"ה ד"ה תו וכו' ובסי' שנ"ה ס"ג ד"ה ודע וכו' נחלק עליהם, וס"ל שהצואה שבגוף האדם בטילה לגופו כמש"כ תוס' בעירובין כ' א' סד"ה לא וכו' שמשקין שאדם שותה כשבולעם מבטלי אגב גופו, וכיון שכן לא נעשו כלים ששבתו, והאריך להוכיח כן, וכן דעת החזו"א בסי' ל"ב סק"ה, ובשעה"צ סי' שע"ו אות כ"ה נראה דלא פסיקא ליה אם כדעת המ"א או כב"מ.

אם מלבוש קנה שביתה למ"א וסיעתו

יא) לכאורה מזה שהמ"א וסיעתו ס"ל שצואה חשיבא כלי ששבת אע"פ שטפילה לגוף האדם, נראה דס"ל שאדם עצמו נעשה כלי ששבת. אך זה אינו, דהטעם דס"ל דצואה שבמעיו חשיב כשבתו בבית הוא משום דס"ל שלענין שביתה הצואה לא בטילה לאדם [כמשי"ת הטעם לקמן], ולכן למרות שהאדם אינו כלי ששבת, הצואה לדעתם חשיבא כלי ששבת. וכ"מ בב"מ שם שלחלוק על דבריהם הוכיח מתוס' הנ"ל שהצואה כן בטילה לאדם, והוסיף עוד ראיות שהצואה בטילה לאדם, ואת"ל שגם הני אחרונים ס"ל שהצואה בטילה לאדם, רק דס"ל שגם האדם עצמו חשיב כלי ששבת, אין בכל דברי הב"מ ראיה וטעם לחלוק על דבריהם. וכ"מ בב"מ בסי' שנ"ה ס"ג בהג"ה ד"ה ודע וכו' שתמה על דבריהם, דלדבריהם שס"ל שהצואה **תחשב כמופרד** ככלים, יהיה אסור לילך מרה"י לרה"ר עם צואה בבטנו, משמע דפשיטא ליה שגם לדבריהם האדם גופא אינו כלי ששבת, ורק שהצואה נחשבת כדבר מופרד, כנ"ל.

אם למ"א בגדים שלבוש בהם קונים שביתה

יב) נראה עוד שגם לענין בגדים שהאדם לבוש בהם אין ראיה מהמ"א וסיעתו דס"ל שנעשים ככלים ששבתו, אע"פ שמלשון הב"מ בסי' שמ"ט ס"ה ד"ה תו וכו' נראה שיותר פשוט שצואה בטילה לאדם מאשר שבגדיו טפילים לו [כנראה משום שהצואה בלועה בגופו, משא"כ הבגדים שרק לבוש בהם], שאחרי שכתב שם שצואה בטלה לגופו ואינה כלים ששבתו, הוסיף וכתב וגדולה מזה מצאתי וכו' דאפילו כלים שאדם לובש בטלים לגבי הגוף וכו', עכ"ל, ולפ"ז לכאורה הני אחרונים דס"ל שצואה לא בטילה, כ"ש שבגדיו אינם בטלים. מ"מ במ"ב נראה שאין ראיה מהני אחרונים להחמיר בבגדים, שהרי הבה"ל בסי' שע"ב ס"א ד"ה לחצר וכו' סתם וכתב בשם הב"מ שבגדים שאדם לבוש בהם בביהש"מ לא נעשים כלים ששבתו, ולא הביא שהמ"א, התו"ש והגרעק"א הנ"ל פליגי בזה, וזה למרות שלגבי צואה לא פסיקא ליה לשעה"צ בסי' שע"ו אות כ"ה אם כמ"א וסיעתו או כב"מ, ע"כ דס"ל שאין ראיה מהמ"א וסיעתו שיחמירו גם בבגדים, דיש סברא שצואה גרע מבגדים, דהבגדים אדם לבוש בהם מרצונו והם משמשים אותו וניחא ליה בהם, שפיר י"ל שבטלים לגביו וחשיבי חלק ממנו, וכשם שהוא אינו קונה שביתה כך גם בגדיו שלבוש בהם, אבל הצואה שבגופו, כיון שאינה משמשת אותו אלא אדרבה מפריעה ומזיקה כשהיא בגופו ולמשדייא קיימא, בזה ס"ל שאינו נטפל לאדם. נמצא שלדינא האדם ומלבושיו לא חשיבי כלים ששבתו כנ"ל אות ז', ובצואה שבגופו נחלקו הפוסקים.

סימן ג'

חדרי הבית שלא אוכלים בהם

המחלוקת באחרונים בדין שאר חדרי הבית

א) בחכמת הלב פ"א דין כ"א הביא שהאחרונים נחלקו בדינם של חדרי הבית שלא אוכלים בהם אם דינם כבית או כחצר, שדעת החזו"א שרק החדר שאוכל בו את סעודותיו בשבת חשיב בית, ושאר חדרי הבית דינם כחצר [החזו"א בסי' כ"ו סקמ"א וסי' ל"ב סק"ה כתב דשאר חדרי הבית הם כבית התבן, ובסי' מ' סקט"ז כתב החזו"א דדינם כחורבה, ומ"מ חורבה זו, כיון שהבית פתוח לתוכה ומשתמשים בה, גם לשיטת תוס' פ"ה א' ד"ה שני וכו' דינה כחצר כמבואר בתוס' שם בסוף דבריהם, וכ"ה בריטב"א שם וברשב"א שם ב' וצ"ב א']. ודעת הבית מאיר, הגרעק"א והמ"ב שכיון שיש בבית חדר אחד שקובע בו סעודתו בשבת, גם שאר חדרי הבית חשיבי בית, דכל הבית נידון כאחד, ובחדר שאין בו דע"ד אמות שנמצא בבית זה, הסתפק הבה"ל אם חשיב בית. ובחכמה"ל שם הביא עוד דעות באחרונים לכאן ולכאן, עש"ה.

דעת הרשב"א

ב) צ"ב א' אתמר שתי חצירות וחורבה אחת ביניהם, אחת עירבה ואחת לא עירבה, אר"ה נותנים אותה לזו שלא עירבה, אבל שעירבה לא דלמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה וכו', ע"כ. מבואר בגמ' שאת כלי החצר מותר לטלטל לחורבה מדינא, ואת כלי הבית אסור, ובחצר שעירבה גזרו לרב על כלי החצר אטו כלי הבית. הרשב"א שם ד"ה שתי חצרות וכו' כתב דלפמש"כ תוס' פ"ה א' ד"ה שני וכו' שאין איסור לטלטל לחורבה כיון שאין בה דיורים, צ"ל דמ"ש שם שאסור לטלטל כלי הבית לחורבה, האי חורבה רחבה שאחורי הבתים היא ופתח הבית פתוחה לה, ולפיכך הויא ליה כעין חצר לאסור בו כלי הבית בלא עירב, ובשאינה ראויה לדירה היא, דאי בראויה לדירה אפילו כלים ששבתו בחצר נמי אין מוציאין לה, עכ"ל. משמע להדיא ברשב"א שאם החורבה ראויה לדירה והבית פתוח לה חשיבא בית ולא חצר, אע"פ שבחורבה גופא אין פיתא ולינה, כדעת הב"מ וסיעתו.

חדרי הבית שאין בהם ד' על ד'

ג) מאידך מבואר ברשב"א דחורבה זו שפתוחה לבית כאחד מחדריו, כשאינה ראויה לדירה לא חשיבא בית, א"כ מלבד שדברי הרשב"א הם סתירה למש"כ בחכמה"ל פ"א סקס"ח בשם המהרי"ל והגאו"י שהחשיבו כבית גם מבנה שאינו ראוי לדירה, יש עוד מדברי הרשב"א מקור למש"כ בחכמה"ל שם סק"ע שחדר שאין בו דע"ד, גם למ"ב י"ל דחשיב כחצר אפילו כשהוא בתוך בית, כיון שאינו ראוי לדירה, שהרי חורבה זו פתוחה לבית, ואפ"ה כתב הרשב"א דכיון שאינה ראויה לדירה דינה כחצר, ולא אמרינן שטפלה לבית וחשיבא כבית. ושמעתי מנאמן שהגר"ש הלוי וואזנר שליט"א הורה כדברינו, שחדר שאין בו ד' על ד' אמות בתוך הבית, דינו כספק בית ספק חצר ושניהם לחומרא.

דעת תוס'

ד) תוס' פ"ה א' ד"ה שני וכו' הקשו על עצמם דס"ל שמותר לטלטל לחורבה, ממ"ש ע"ד א' דלרב גזרינן שלא לטלטל כלי החצר והמבוי לחורבה דלמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה, הרי מבואר שאת כלי הבית אסור מדינא לטלטל לחורבה, ותירצו דמיירי בחורבה הפתוחה לבית וכו'. והרי בגמ' ע"ד א' מבואר דהאי חורבה דעלה קאי תוס' היא ראויה לדירה, דעל מ"ש ריו"ח שמבוי ניתר בלו"ק ע"י שפתוח לו חצר אחת וחורבה אחת, שאל אביי לרב יוסף אמר ריו"ח אפילו בשביל של כרמים, והשיב לא אמר ריו"ח אלא בחורבה דחזי לדירה וכו'. ועל זה אמרו בגמ' דאזדא ריו"ח לטעמיה דלא גזר דלמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה, ומבואר בתוס' שם ד"ה הכא וכו' שמדינא מבתים לחורבה אסור, ומחצר ומבוי לחורבה מותר, והגמ' דנה שנגזור כלי חצר ומבוי אטו כלי בית, והוכיחו מריו"ח דלא גזר.

מבואר לדברי תוס' דחורבה זו שפתוחה לבית כמש"כ תוס' הנ"ל פ"ה א', וחזי לדירה כמבואר בגמ' ע"ד א', מותר לטלטל מחצר ומבוי לחורבה, דהיינו דחשיבא כחצר ולא כבית, הרי שתוס' נחלקו על הרשב"א הנ"ל. וא"כ מבואר בתוס' דס"ל כדעת החזו"א שגם חדר בתוך הבית וחזי לדירה, אם לא משתמשים בו בפיתא חשיב כחצר ולא כבית.

ה) ואין לומר דחורבה גרע מחדר בבית, דכיון שאמרו בגמ' דהאי חורבה חזי לדירה אין לחלק בין חזי לדירה לחזי לדירה טפי, וגם חורבה זו היא אחד מחדרי הבית שהרי היא פתוחה לבית ללא שום הפסק, וע"כ משתמשים בה מהבית, דבלא"ה לא מהני מה שפתוחה לבית וא"כ היינו חדר מחדרי הבית. ומה שנקראת חורבה זה או משום שבעבר שימשה לדירה בפיתא ולינה וחרבה מדיוריה, או שגם נסתר קצת ממחיצותיה אך אכתי ראויה לדירה. תדע שהחזו"א בסי' מ' סקט"ז שכתב ששאר חדרי הבית שאין אוכלים בהם לא חשיבי בית, כתב דדינם כחורבה, דהיינו הך.

ושמא יש לחלק שאע"פ שהיו משתמשים בחורבה זו מהבית, מ"מ השתמשו שם רק תשמישי חצר ולכן לא חשיבא בית, משא"כ שאר חדרי הבית דידן שמשתמשים בהם תשמישי דירה ובית דינם כבית. אך לפ"ז רק חדרי השינה יחשבו בית אבל המטבח יהיה דינו כחצר, שהרי תשמיש אפיה ובישול היו תשמישי חצר כמבואר בחזו"א ביו"ד סי' קס"ח סק"ו, וכן ביה"כ שעליו כתבו הב"מ, הגרעק"א והמ"ב דחשיב בית הרי אינו דוקא תשמישי בית כמבואר בד"מ סי' שנ"ה אות ג' שהיו עושים ביה"כ בחצר, וכן מבואר בגמ' בהרבה מקומות, והב"מ בסי' שנ"ה ס"ג ד"ה ואולם וכו' כתב דביה"כ שאינו בבית לא חשיב בית כיון שאין תשמישו לדירת אדם, א"כ גם כשהוא בבית לא עדיף מחורבה לדעת תוס' ולא יחשב בית. כ"ש שאם יש לאדם בבית חדרים שאינו משתמש בהם כ"כ, שאינו צריך להם, או שיש בבית חדר לימוד או חדר משרד דאינם תשמישי בית ודירה, דלא עדיף מחורבה ודינם כחצר לדעת תוס'.

דעת המאירי

ו) המאירי צ"ב א' כתב לבאר את הגמ' שם [הנזכר לעיל אות ב'] לדעת תוס' הנ"ל פ"ה א', על דרך הרשב"א הנ"ל אות ב', רק שהמאירי כתב רק את החלק הראשון שכתב הרשב"א דאיירי שהבית פתוח לו, ולא דקדק להוסיף שהחורבה אינה ראויה לדירה, אע"פ שמשמע בגמ' ע"ד א' וצ' א' שסתם חורבה ראויה לדירה, משמע דס"ל שחורבה הפתוחה לבית וראויה לדירה חשיבא חצר ולא בית, וכלי המבוי מותרים לטלטל לשם, ורק כלי הבית אסורים לטלטל לשם, כדעת התוס'.

דעת הריטב"א, ודין חדר הראוי לדירה שאינו חלק מהבית

ז) בדעת הריטב"א יש לעיין, דהריטב"א צ"ב א' לא כתב כרשב"א ומאירי דאיירי שהבית פתוח לחורבה, אלא כתב שהחורבה לפני החצר שרגילים להשתמש בה כלי החצרות, והויא לה כרחבה שאחורי הבתים, והויא לה כעין חצר לאסור בה כלי הבתים בלא עירוב, את"ד. הרי שגם הריטב"א לא הוסיף שהחורבה לא ראויה לדירה, ומשמע שגם כשראויה לדירה לא חשיב כבית, על דרך המאירי, אך כיון שהריטב"א לא איירי שהבית פתוח לה אלא שהיא לפני החצר, י"ל שלכן לא חשיבא כבית, אבל חדר שמקום פיתא פתוח לו י"ל שגם לדעתו חשיב בית כשראוי לדירה, כדעת הרשב"א.

ונראה שהריטב"א נטה מפירושו של הרשב"א משום שסתם חורבה ראויה לדירה כמבואר בגמ' ע"ד א' וצ' א', ומסתימת הגמ' משמע דאיירי כאן בסתם חורבה, לכן לא רצה לפרש דאיירי בחורבה הפתוחה לבית שבזה ס"ל שדינה כבית וגם כלי חצר אסור לטלטל לשם, כדעת הרשב"א וכבית מאיר וסיעתו, לכן פירש הריטב"א שהחורבה היא לפני החצר ואין בית פתוח לה, ובזה ס"ל שכיון שאינה חלק ממקום פיתא, אע"פ

שראויה לדירה לא חשיבא בית. א"כ מדברי הריטב"א ש"מ תרתי, חדא דנראה דס"ל שחורבה שראויה לדירה והיא פתוחה לבית דינה כבית, כדעת הב"מ וסיעתו, עוד מבואר מדבריו דאע"פ דס"ל שגם חדר שלא אוכלים בו חשיב בית, ה"מ כשהחדר בתוך בית שיש בו מקום פיתא, אז חשיב החדר כבית אע"פ שבו עצמו לא אוכלים, אבל בית התבן או בית העצים שאין בו מקום פיתא כלל חשיב חצר אע"פ שראוי לדירה, כמש"כ בחכמה"ל פ"א סקס"ח לדעת המ"ב וסיעתו. ונראה דממש"כ הרשב"א שהחורבה לא ראויה לדירה אין סתירה לזה, דמש"כ הרשב"א שאם החורבה ראויה לדירה חשיב בית משום דכאן איירי שהבית פתוח לחורבה כמש"כ הרשב"א, לכן דמי לחדר בתוך בית שיש בבית מקום פיתא.

ח) גם הריטב"א פ"ה א' הלך בדרך זו, ששינה מלשון התוס' שם שכתבו דחורבה שהוזכרה ע"ד א' איירי בפתוחה לבית, דהריטב"א כתב דהתם שיש לבעל החורבה בית סמוך לה והוה משתמש בה וכו', עכ"ל. דהיינו שאין הבית פתוח ישירות לחורבה אלא שהחורבה סמוכה לבית, וכוונתו נראה כמש"כ הריטב"א צ"ב א' שהיא לפני החצר ורגילים להשתמש בה כלי החצרות, תדע שהריטב"א צ"ב א' סיים שדבריו שם הם כדכתיבנא התם לדעת רבנו ז"ל, ולכאורה כוונתו כמש"כ פ"ה א' לר"י. הרי שהריטב"א לא רצה לפרש דאיירי שהחורבה פתוחה לבית, שבזה ס"ל דחשיב בית וגם כלי החצר אסורים לשם, והרי בגמ' ע"ד א' מבואר שמדינא רק כלי הבית אסורים לחורבה, לכן פירש שהיא לפני החצר וסמוכה לבית ומשתמש בה כלי החצרות שזה דינה כחצר.

סתירה ברשב"א

ט) אכתי י"ל בדעת הרשב"א, שבדף צ"ב א' מבואר בדבריו שחורבה הפתוחה לבית אם היא חזיא לדירה דינה כבית כדלעיל אות ב', מאידך הרשב"א פ"ה ב' פירש מ"ש ע"ד א' שאסור לטלטל לחורבה, דאיירי בחורבה הפתוחה לבית [כמש"כ תוס'], ובגמ' ע"ד א' הרי מבואר דהאי חורבה ראויה לדירה היא [כדלעיל אות ד'], ואעפ"כ מבואר ברשב"א ע"ד א' שמדינא רק כלי הבית אסור לטלטל אליה, ואילו כלי החצר והמבוי מותרים, ודנו לאוסרם רק משום גזירה אטו כלי הבית. א"כ מבואר ברשב"א שחורבה הפתוחה לבית וראויה לדירה דינה כחצר ולא כבית, ונמצא שסתר את משנתו, וצ"ע. ודוחק גדול לומר דתרי חזי לדירה נינהו, ומ"ש ע"ד א' דחורבה חזי לדירה היינו רק בדוחק, וזה מהני רק להחשב חצר, ומש"כ הרשב"א צ"ב א' דבחזי לדירה חשיב בית היינו בחזי לדירה בשופי שלא כסתם חורבה, וצע"ג.

העולה ממה שנתבאר

י) העולה מכל הנ"ל, שדעת התוס' והמאירי נראה כדעת החזו"א שחדר בבית שאינו משמש לפיתא כחצר, ודעת הריטב"א נראה כדעת הב"מ וסיעתו דכה"ג חשיב כבית [כשראוי לדירה, אבל באין בו דע"ד אמות דאינו ראוי לדירה י"ל דחשיב כחצר], ובדעת הרשב"א בראוי לדירה יש סתירה אם חשיב כבית או כחצר, ובאינו ראוי לדירה כתב שדינו כחצר.

אם יתכן בית ללא מקום פיתא

יא) בחכמת הלב פ"א סקס"ח דן במה שהב"מ וסיעתו ס"ל ששאר חדרי הבית שלא אוכלים בהם חשיבי בית, אם זה משום דס"ל שחלוקת המחיצות בתוך הבית לא מחלקת את הבית לבתים שונים והכל חשיב כבית אחד, או משום דס"ל שכל מה שהצריכו מקום פיתא זה להחשב דיורים האוסרים, אבל לחילוק דיורים חשיב בית גם ללא מקום פיתא. ודייק שם מהמ"א בסי' שס"ו סק"י ומהגרעק"א והמ"ב כצד הראשון, ומאידך במהרי"ל ובגאו"י משמע כצד השני, את"ד. יש להוסיף שבאבהע"ו בסי' שס"ו ס"ג גם מבואר כצד השני, שהסכים עם המהרי"ל, ומאידך רוב האחרונים נקטו כמ"א הנ"ל שנחלק על המהרי"ל וא"כ ס"ל כצד הראשון.

דעת הבית מאיר על פי הרמב"ם

יב) שו"ר שהב"מ עצמו דן בזה להדיא בסי' שנ"ה ס"ג ד"ה ואולם וכו', ומתחילה כתב לתלות במחלוקת רש"י ופיהמ"ש לר"מ, שברש"י פ"ט א' ד"ה ר"ש וכו' וד"ה חצירות וכו' משמע שכל שתשמישו מיוחד ותדיר דינו כבית לגבי חילוק דיורים, אע"פ שאינו כלל שייך למקום פיתא, ובפיהמ"ש לר"מ שם מבואר דלהחשב בית בעינן שיהיה עשוי לדירת אדם. מסקנת הב"מ כיון שמבואר ברמ"א וש"פ שביה"כ שבחצר דינו כחצר ולא כבית אע"פ שתשמישו מיוחד ותדיר, מוכח דס"ל כדעת הר"מ דבעינן שיהיה עשוי לדירת אדם, ולפ"ז שאר החדרים שאינם מקום פיתא חשיבי כבית רק כשהם חלק מבית שיש בו מקום פיתא כביה"כ שבבית.

דעת הריטב"א ורש"י

יג) לפמשנ"ת לעיל אות ז' הרי שגם בריטב"א מבואר שחדר שאינו פתוח ישירות לבית של מקום פיתא דינו כחצר, אע"פ שהוא ראוי לדירה. גם בדעת רש"י נראה שלא נחלק על הר"מ, שרש"י ע"ד א' ד"ה אחד וכו' כתב שכלים ששבתו בחצר זו מוציאין לחברתה וכן לקרפף, וכן לחצר ולקרפף מן הגגין, הואיל וכולן רשות שאינה לדירה היא וכו', עכ"ל, הרי שכל שהרשות אינה משמשת לדירה, דהיינו לפיתא ולינה, כתב רש"י שדינו כחצר ולא כבית, כדעת הר"מ. ומש"כ רש"י הנ"ל פ"ט א' דהני רשויות חשיבי רשות אחת כיון שאין תשמישן מיוחד ותדיר, צ"ל שאין כוונתו להגדיר ששם בית הוא כל שתשמישו מיוחד ותדיר, אלא כוונתו לבאר רק למה שאר רשויות שאינם בית חשיבי רשות אחת, ובזה ביאר דהיינו כיון שאין תשמישן מיוחד, משא"כ בית שתשמישו מיוחד, אבל אחרי שנקבע מטעם זה שרק בתים חשיבי רשות לעצמן, גדרי בית היינו רשות המשמשת לדירה בפיתא ולינה כמש"כ רש"י ע"ד א'.

מבואר בבה"ל שבנין חשוב ללא תשמיש פיתא אינו בית

יד) הבה"ל בסי' שס"ב ס"א ד"ה או וכו' דן בבנין העשוי לאחסון תבואה או סחורה אם חשיב כקרפף, ואם יש בו יותר מבית סאתיים יהיה אסור לטלטל בו יותר מד"א, וצידד להתיר כיון שיש אומרים שבמקום מקורה לא גזרו איסור קרפף יותר מב"ס, וגם די"ל דבנין חשוב כמו מחסן אין שייך בו שם קרפף כלל, ובפרט כשמשמש לשאר צרכי ביתו הוא בכלל דירת אדם, את"ד. מבואר בבה"ל שם דכל הני סברות הם רק שלא יחשב כקרפף לאסור לטלטל ביותר מב"ס אלא להחשב כמוקף לדירה, אבל בודאי שאינו נחשב בזה כבית. הרי מבואר שבנין חשוב הראוי לדירה ומשמש לצרכי ביתו לא חשיב בית, ורק [ביה"כ שהוא] חדר מחדרי הבית המצורף כחלק מהמקום פיתא של הבית, רק אותו החשיב המ"ב כבית.

חדר שפעם אכלו בו באופן חד פעמי

טו) יש לעיין בהאי עניינא, מבואר בחזו"א בסי' כ"ז סק"א שאדם שבאופן קבוע אוכל בשבת בחדר אחד בביתו, דכאמור ס"ל שרק חדר זה חשיב בית, ושאר חדרי הבית דינם כחצר, ומותר לטלטל מחצר חבירו לשאר חדרי הבית, אעפ"כ כתב שם שאם בשבת אחת אכל בחדר אחר בביתו גם אותו חדר נעשה כבית, ואסור לטלטל מחצר חבירו לשם, ורק כשבאמצע שבת שינה את מקום אכילתו לחדר אחר דן שם אם יש להתיר מדין הותרה כדלקמן. מבואר שאם היה דעתו לכך מע"ש בודאי נאסר לטלטל לאותו חדר, אע"פ שאוכל שם רק בשבת אחת, ועיין מש"כ בזה בהוספות לחכמה"ל פ"ט סקס"ח.

עוד מבואר בחזו"א שם שאע"פ דקימ"ל שמי שעזב את ביתו והלך לשבות בבית בחצר אחרת אינו אוסר בחצירו, ה"מ שהלך לחצר אחרת, אבל אם הלך לבית אחר באותה חצר אוסר גם בבית הראשון, וכ"ה במ"ב בסי' שע"א סקי"ב. א"כ י"ל באופן הנ"ל שרגיל לאכול בשבת בסלון, ובשבת אחת אכלו במטבח ונעשה בית, ובשבת שלאחר מכן חזר לאכול בסלון, האם פקע מהמטבח שם בית, או דלמא כיון שלא עבר לחצר אחרת שהרי עדיין אוכל בביתו, לא פקע מהמטבח שם בית. לפי צד זה, אם רגילים לאכול בשבת בסלון, ובשבת הגדול אכלו במטבח [כפי שמצוי אצל הרבה בנ"א], ובאיזה שבת עשו סעודת שבע ברכות בבית [והגברים אכלו בסלון] והנשים אכלו בחדר ילדים, ואת התינוק הניקו בחדר שינה של ההורים [שגם זה מקום פיתא כמשנ"ת בהוספות לחכמה"ל פ"ג דין י"א], מכאן ואילך לעולם ועד כל חדרי הבית הנ"ל דינם כבית גם לדעת החזו"א, דאע"פ שחזר לאכול בסלון לא פקע מכל הני חדרים שם בית. או דלמא כיון שכל מה שהמטבח וחדר הילדים נעשו בית הוא מחמת שימוש עראי לאכילה, כל כי האי מיד בשבת הבאה שאינו משתמש בחדרים אלו לאכילה בשבת, פקע מהם שם בית אע"פ שנשאר בחצר [או אפילו בחדר אחר בבית], דמ"ש שבעזב את ביתו ודר בבית אחר בחצר לא פקע מביתו תורת דירה היינו כשהיה דר באותו בית דירת קבע, אבל בכה"ג שמעיקרא חדרים אלו נעשו לבית ע"י תשמיש עראי, מיד שחדל להשתמש בהם כבית תו לא חשיבי בית, והכי מסתבר.

מאי שנא בית אחר בחצר מחדר אחר בבית

טז) בהערות שבסוף ספר שונה הלכות לסי' שע"א דין ד' הקשה על מש"כ החזו"א ששאר חדרי הבית שלא אוכלים בהם בשבת לא חשיבי בית, ממש"כ תוס' ע' א' ד"ה יורש וכו' וברא"ש פ"ו סט"ז לצדד שמי שירש בית באותה חצר שדר בה [בבית אחר], אוסר בבית שירש גם אם לא נכנס לדור בו, דמ"ש פ"ו א' שאם עזב את ביתו לשבת והלך לשבות אצל בתו אינו אוסר בביתו, ה"מ שהלך לבית בחצר אחרת, אבל בהלך לבית אחר באותה חצר אוסר גם בבית הראשון, וה"ה בירש בית נוסף באותה חצר שדר בה, די"ל שאוסר גם בבית שירש כיון שנמצא באותה חצר, וכ"ה במ"ב בסי' שע"א סקי"ב ובחזו"א בסי' כ"ז סק"א. הרי שאע"פ שאינו אוכל בבית שירש חשיב כמקום פיתא לאסור, כל שאוכל בבית אחר באותה חצר, א"כ כ"ש כשאוכל בחדר אחר באותו בית שיש להחשיב את כל חדרי הבית כמקום פיתא. מכח זה חידש השונה"ל דמש"כ הראשונים שהיורש אוסר בבית שירש איירי שבדעתו בעתיד לעבור לדור בבית שירש, אבל אם אין בדעתו גם בעתיד לדור שם אינו אוסר באותו בית אע"פ שדר באותה חצר, ומש"כ החזו"א ששאר חדרי הבית לא חשיבי מקום פיתא הרי איירי שקבע את מקום אכילתו בחדר מסוים, ואין בדעתו בעתיד להחליף את מקום אכילתו לחדר אחר.

להוכיח שאין חילוק מה שדעתו לעתיד

יז) לכאורה דברי השונה"ל צ"ע, מלבד החידוש שבהגבלת דברי הראשונים לאופן שבדעתו לעבור לבית שירש, שהוא תנאי נכבד שלא נזכר בדברי הראשונים והאחרונים, ובפרט דאין סתמא דמילתא שאדם יעבור מביתו לבית אחר באותה חצר שירש, דמהיכי תיתי שזה עדיף מזה, עוד יש בדברי השונה"ל הגבלה גדולה בדברי החזו"א, דלפי דבריו מי שאוכל בשבת בחדר אחד אבל בדעתו בשבת הגדול לאכול במטבח [למשל], ועוד בדעתו שכשיעשה שבת שבע ברכות בביתו הנשים תאכלנה בחדר ילדים [וכדומה], ואם יחלה [הוא או אשתו] בדעתו לאכול בחדר ההורים, בכה"ג כל הני חדרים דינם כבית עוד לפני שאכל בהם, שהרי דעתו לעתיד להשתמש גם בחדרים אלו כבית, וא"כ כיון שהוא באותו בית הרי הוא כיורש שאוסר בבית שירש בחצר שדר בה אע"פ שאינו אוכל בבית שירש, א"כ בהרבה מקרים גם לדעת החזו"א כמעט כל חדרי הבית חשיבי חצר, ולא משמע כן בחזו"א. ואין לומר כיון שאין בדעתו להשתמש בשאר החדרים כבית בקביעות לא מקרי כה"ג שבדעתו להשתמש באותו חדר כבית, ולא נעשים כבית מכח עתיד זה, שהרי גם האי יורש לא מסתבר דאיירי שבדעתו לעבור לדור בקביעות בבית שירש, ולעזוב את הבית שדר בו עד עכשיו, דמהיכי תיתי שיהיה כן. אמנם י"ל דהיורש בדעתו לעתיד להשתמש בשני הבתים בשוה וחשיב כקבוע בשניהם, משא"כ באופן של החזו"א שגם בעתיד לא יהיה קבוע בשניהם, וכל זה דוחק.

האוסר הוא המקום פיתא שבכל בית

יח) לכן נראה שהחילוק בין יורש לאופן של החזו"א הוא שביורש שירש בית נוסף, כיון שהבית שירש הוא בחצר שדר בה חיישינן שידור גם שם [אע"פ שאין דעתו לזה], והרי אם ידור באותו בית יהיה לו שם מקום פיתא, לכן החדר שישמש לפיתא באותו בית [אם ידור שם] חשיב כבית, שהוא המקום פיתא של אותו בית. משא"כ בבית שדר בו הרי עכשיו שהוא דר בבית זה ואעפ"כ משתמש רק בחדר מסוים לפיתא, בזה אין סיבה להחיל על שאר חדרי הבית שם בית אע"פ שיתכן שבעתיד ישתמש בהם לפיתא, דחדרים אלו אינם המקום פיתא של בית זה.

סימן ד'

דינו של חלל הפתח

בחכמת הלב פ"א סע' כ"ח כתב שמותר לטלטל מפתח מחצר או חדר מדרגות שאינו מעורב להכניסו לחור המנעול בדלת הכניסה לבית, לפתוח בו את המנעול. לכאורה יש להעיר על זה משבת קכ"ד א' שהגמ' פירשה מחלוקת ר' יהושע ור' טרפון בנגר שיש בראשו גלוסטרא כדר' ינאי, שלר"ט תוך הפתח כלחוץ ומותר לטלטל מחצר שאינה מעורבת לתוך הפתח, ור' יהושע סבר שתוך הפתח כלפנים ואסור לטלטל כדרך מחצר שאינה מעורבת לתוך הפתח, ורק בדרך גרירה מותר, א"כ לר' יהושע גם בנידו"ד יש לאסור.

אמנם הגמ' פירשה כן את מחלוקת ר"ט ור"י בדרך דחייה למה שאמר שם ר"א שהמחלוקת נשנתה קודם התרת כלים, ופליגי משום גזירת מוקצה, ודחו די"ל דאיירי בחצר שאינה מעורבת ופליגי אם תוך הפתח כלפנים או כלחוץ. הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטוש"ע כולם השמיטו את המחלוקת ולא פירשו איך קימ"ל, נראה מזה דס"ל שאינה אלא דחיה בעלמא, ובאמת פליגי משום מוקצה קודם התרת כלים, דאינה השמטת פרט בעלמא אלא השמטת דין חדש שאין לו גילוי ממקום אחר, וגם לר' יהושע יש כאן היתר חדש של טלטול ע"י גרירה [שנתבאר בריטב"א החדשים שהוא משום שגם לדעתו תוך הפתח אינו ממש כלפנים אלא רק שנראה כלפנים, ולכן אסרו לטלטל מהחצר אליו והתירו ע"י גרירה שאינו טלטול גמור], וכל כי האי לא יתכן שישמיטו הפוסקים, ע"כ דס"ל שפירוש זה לא קאי, ותוך הפתח שחוץ לדלת כלחוץ [שהרי גם לר' ינאי כ"ה מעיקר הדין, רק שלר' יהושע החמירו משום שנראה כלפנים, כנ"ל], ומה שלפנים מן הדלת כלפנים. ורק המאירי העתיק לדינא כר' ינאי וכר' יהושע שתוך הפתח כלפנים, ואסור לטלטל לשם מחצר שאינה מעורבת, והוא יחיד נגד כל הפוסקים, ומאידך בעצי אלמוגים סי' שצ"ד סק"ה מבואר שגם לפירושו של ר' ינאי דפליגי בתוך הפתח, קימ"ל כר"ט שתוך הפתח כלחוץ.

א"כ לדינא מותר לטלטל מפתח מחצר או חדר מדרגות שאינו מעורב להכניסו לחלל הפתח שחוץ לדלת שדינו כחצר, ומותר גם להכניסו לחור המנעול כמשנ"ת בחכמה"ל שם.

סימן ה'

האסור והמותר בחורבה לרש"י ותוס'

מחלוקת רש"י ותוס' אם אסור לטלטל לחורבה

א) עירובין ע"ד א', וריו"ח אמר אפילו חורבה (מועילה בצירוף עוד חצר שיש בה בית, שהמבוי שלהם יהיה ניתר בלחי וקורה) וכו', ואזדא ריו"ח לטעמיה וכו' (ד)לא גזרינן דלמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר, ה"נ לא גזרינן דלמא אתי לאפוקי מאני דחצר לחורבה, ע"כ. פרש"י ד"ה ה"נ לא גזור דלמא אתי לאפוקי מאני דחצר לחורבה, דרך מבוי, והרי רשות אחרת היא שיש לה בעלים, ובמבוי לא נשתתפו שהרי אינה אוסרת וכו', עכ"ל. מבואר ברש"י שאע"פ שחורבה היא מקום שלא דרים בה עכשיו, ואין בה עכשיו פיתא ולינה, ומהאי טעמא אינה אוסרת את החצר והמבוי שפתוחה להם, אעפ"כ כיון שיש לה בעלים היא עצמה אסורה ואסור לטלטל אליה. וכן מבואר ברש"י פ"ה א' דאיתא התם שני בתים וג' חורבות ביניהם זה משתמש בסמוך שלו וכו', ופרש"י ד"ה וג' חורבות וכו' ואין בהן דיורים ואין להן בעלים אלא בני הבתים האלו וכו', עכ"ל, משמע שאילו היו להם בעלים אחרים אע"פ שאינם דרים שם היה אסור לטלטל אליהם. וכן דייקו מדבריו תוס' שם ד"ה שני וכו', וביארו שדעת רש"י שאע"פ שדירה בלא בעלים אינה דירה, ה"מ לאסור בחצר, אבל הבית עצמו אסור ואסור לטלטל אליו. אבל תוס' שם נחלקו על רש"י דאין נראה לר"י לעשות דירה בלא בעלים דירה לחצאין לאסור לטלטל בתוכו, אלא כשם דלא חשיבא דירה לאסור בחצר כך אינה דירה לאסור את עצמה ומותר לטלטל לתוכה, והריטב"א שם והרשב"א שם ב' האריכו במחלוקת רש"י ור"י.

ג' אופנים במחלוקת רש"י ותוס'

ב) יש לבאר במה נחלקו רש"י ותוס' בשלשה אופנים, י"ל שגם רש"י מודה שדירה בלא בעלים לא חשיב בית לאסור לטלטל אליו את כלי החצר, ומה שאסר הוא רק לטלטל אליו את כלי הבית, דסבר דהבעלות בחורבה אוסרתה כדין חצר, ותוס' נחלקו דחורבה אינה אסורה כלל אפילו כחצר, וגם את כלי הבית מותר לטלטל לשם. א"נ י"ל לאידך גיסא שגם תוס' מודו שחורבה אסורה כחצר ואסור לטלטל לשם את כלי הבית [וזה לא חשיב דירה לחצאין כיון שהחורבה אסורה רק כחצר, וכל חצר אסורה ולא אוסרת, ועיין בחזו"א סי' ל"ב סק"י], וכל מה שהתירו תוס' זה רק לטלטל לשם את כלי החצר דס"ל דגם לעצמה אינה אסורה כבית. ורש"י נחלק וסובר שהחורבה לעצמה דינה כבית, וגם כלי החצר אסור לטלטל לשם. א"נ י"ל דרש"י ותוס' נחלקו באופן קיצוני, שדעת רש"י שחורבה עצמה חשיבא כבית, וגם את כלי החצר אסור לטלטל לתוכה, ותוס' נחלקו שהחורבה אינה אפילו כחצר דלאו דירה היא כלל, וגם את כלי הבית מותר לטלטל לתוכה.

להוכיח שלרש"י חורבה כבית

ג) נראה להוכיח שרש"י ס"ל שחורבה דינה כבית, וגם את כלי החצר אסור לטלטל לתוכה. ראשית שהרי רש"י ע"ד א' ד"ה ה"נ וכו' גרס בגמ' שם דילמא אתי לאפוקי מאני **דחצר** לחורבה [דלא כתד"ה ה"נ וכו' שגרסו מאני דבתים], הרי להדיא שגם את כלי החצר אסור לטלטל לחורבה, ע"כ שדינה כבית. אע"פ שהריטב"א שם כתב די"ל שלשון הגמ' אינו מדוקדק וכוונת הגמ' למאני דבתים, נראה שאם רש"י היה סובר כן לא יתכן שלא יכתוב כן להדיא, ומסתימת רש"י שלא טרח לכתוב כן נראה דס"ל שלשון הגמ' הוא בדקדוק, וגם את כלי החצר אסור לטלטל לחורבה לפי שדינה כבית.

ד) עוד יש להוכיח כן מדברי תוס' שם ד"ה ה"נ וכו' והראשונים שם, שמתחילה הביאו פירוש שמה שדנו בגמ' לגזור הוא לאסור להוציא למבוי גזירה שמא ימשיך לטלטל לחורבה, והקשו דגם לרב לא מצאנו שגזרו כן, ולכן כתבו פירוש אחר שהנידון לגזור שלא לטלטל כלי החצר והמבוי לחורבה גזירה שמא יטלטל לשם את כלי הבתים. מפורש בריטב"א שהפירוש הראשון הוא פירוש רש"י, ותוס' נחלקו על רש"י וחידשו את הפירוש השני, וכ"מ גם בתוס' וברשב"א. ולכאורה צ"ע, שהרי בלשון רש"י יש לפרש גם כפירוש התוס', ומהיכי תיתי לראשונים שאין זו כוונת רש"י, ושרש"י פירש כפירוש הראשון שדחו הראשונים. ע"כ משום שדעת רש"י שאסור מדינא לטלטל את כלי החצר והמבוי לחורבה, דחורבה דינה כבית, וא"כ לא יתכן שיפרש כתוס' שהגמ' דנה לאסור את זה רק משום גזירה, וכל מה שתוס' וסיעתם פירשו כן זה משום שחלקו על רש"י וס"ל שמדינא מותר לטלטל לחורבה. הרי נתבאר שלדעת רש"י חורבה אסורה כבית, וגם את כלי החצר אסור לטלטל לחורבה.

להוכיח שלתוס' חורבה אינה אסורה אפילו כחצר

ה) דעת תוס' נראה שחלקו על רש"י באופן קיצוני דחורבה לא חשיבא אפילו כחצר, וגם את כלי הבית מותר לטלטל לשם. ראשית משום שלשון הגמ' פ"ה א' שני בתים ושלש חורבות ביניהם זה משתמש בסמוך שלו וכו', משמע שמטלטל מהבית לחורבה, ועל זה נחלקו שם רש"י ותוס' אם מותר גם כשיש לחורבה בעלים אחרים. משמע שלתוס' גם מבית לחורבה שרי, ע"כ שאינה אסורה אפילו כחצר. אבל בטוש"ע סי' שע"ו ס"ג העתיקו את הגמ' כאן בחצרות, דהיינו שתי חצירות וביניהם ג' חורבות כל אחד מותר באותה שאצלו וכו', עכ"ל, א"כ י"ל דאע"פ דבגמ' איתא ב' בתים, איירי שיש חצר לפני אותם בתים ומטלטל מהחצר לחורבה, ורק בזה התירו תוס' דס"ל דחורבה אינה כבית, ועדיין אין ראיה גמורה דס"ל דחורבה אינה אסורה אפילו כחצר, ומותר לטלטל מהבית לחורבה.

ו) אמנם הדבר מפורש בסוף דברי תוס' ד"ה שני וכו' שהקשו לדעת ר"י דחורבה מותרת, ממ"ש ע"ד א' דאסור לטלטל מאני דבתים לחורבה, הרי שחורבה אסורה, והוצרכו להעמיד חורבה דהתם שפתוחה לבית. הרי מבואר בתוס' שלחורבה שאינה פתוחה לבית מותר לטלטל אפילו מאני דבתים, שהרי מפורש בתוס' ע"ד א' ד"ה ה"נ וכו' שכל מה שאסרו שם זה דוקא מאני דבתים [וכ"ה גירסתם בגמ' שם], ואעפ"כ אילמלי דאיירי שפתוחה לבית ס"ל לתוס' דלר"י מותר לטלטל לשם, הרי להדיא שלר"י חורבה אינה אסורה אפילו כחצר, ומותר לטלטל לשם גם מאני דבתים.

ז) וכן יש להוכיח מהראשונים צ"ב א', דאיתא שם בגמ' שתי חצירות וחורבה אחת ביניהם, אחת עירבה ואחת לא עירבה, אר"ה ונותנים אותה לזו שלא עירבה, אבל לשעירבה לא דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה וכו', ע"כ. הרי מבואר שמותר לטלטל את כלי החצר מחצר לחורבה, ואת כלי הבית לחורבה אסור, ודנו שם אם לרב גזרו על כלי החצר אטו כלי הבית. הרשב"א, הריטב"א והמאירי הקשו מזה על ר"י דס"ל שמותר לטלטל לחורבה, והרשב"א והמאירי תירצו דאיירי בחורבה הפתוחה לבית, והריטב"א כתב דאיירי בחורבה שלפני החצר שמשתמשים בה בכלי החצר. הרי מבואר שס"ל לראשונים שלסתם חורבה שאינה פתוחה לבית וכיו"ב גם את מאני דבתים מותר לטלטל, דהיינו שאינה אסורה אפילו כחצר.

הרי שנתבאר דלרש"י חורבה חשיבא כבית ואסור לטלטל אליה אפילו את כלי החצר, ותוס' ס"ל דחורבה אינה אסורה אפילו כחצר ומותר לטלטל אליה גם את כלי הבית.

למה הראשונים לא הקשו על רש"י

ח) מלשון הרשב"א, הריטב"א והמאירי צ"ב א' הנ"ל משמע שהוקשה להם מהסוגיא שם רק לדעת ר"י, והשתא לפמשנ"ת דלרש"י גם את כלי החצר אסור לטלטל לחורבה כלבית, הרי שגם לרש"י קשה מהגמ' שם שהתירו לטלטל לחורבה את כלי החצר, ולמה הקשו הראשונים משם רק לדעת ר"י, וצ"ע. משמע לכאורה דס"ל לראשונים שם שרש"י אסר חורבה רק כחצר, ולכן לרש"י ניחא להו, וצ"ע שזה נסתר מדברי רש"י הנ"ל ע"ד א' והראשונים שם בדעתו.

בדוחק י"ל שלפי מה שתירץ הרשב"א לדעת ר"י דאיירי בחורבה הפתוחה לבית, והוסיף דאיירי בחורבה שאינה ראויה לדירה [דאל"ה בפתוחה לבית היה דינה כבית], לפ"ז גם לרש"י ניחא דבאופן זה שהחורבה אינה ראויה לדירה גם לרש"י אין דינה כבית, וכל מה שרש"י אסר חורבה כבית הוא בחורבה הראויה לדירה, כמבואר בגמ' ע"ד א' [בתחילת הסוגיא] דחורבה דהתם חזי לדירה. גם לריטב"א דמשמע מיניה דחורבה דצ"ב א' איירי שראויה לדירה, מ"מ לפי מה שתירץ דאיירי שרגילים להשתמש בה כלי החצר הרי שהשימוש בה מחשיב אותה כחצר ולא כבית, ובזה י"ל שגם רש"י מודה שאוסרת רק כחצר ולא כבית, וכל מה דס"ל לרש"י דחורבה אסורה כבית היינו בחורבה שלא משתמשים בה עכשיו שבזה לא נשתנה שמה, ונשאר עליה שם בית שהיה לה מתחילה כשדרו בה בפיתא ולינה קודם שחרבה. נמצא שלפי מה שתירצו הרשב"א והריטב"א את ר"י גם לרש"י ניחא, ומה שמתחילה הקשו מהגמ' שם רק לר"י ולא הקשו לרש"י, י"ל דאע"פ שבאמת ס"ל שרש"י אסר חורבה כבית כמבואר בדבריהם ע"ד א', מ"מ כיון שיש מקום לומר שאע"פ שרש"י אסר חורבה, אסרה רק כחצר, העדיפו להעמיד את הקושיא לר"י שלדבריו הקושיא פשוטה יותר [שמבואר להדיא בתוס' דאינה אסורה אפילו כחצר], מאשר להעמידה על שאז כדי להקשות צריך להוכיח דס"ל שחורבה אוסרת כבית, ודוחק.

משמע בתוס' דשיתוף אינו מתיר חורבה

ט) תוס' ע"ד א' ד"ה ה"נ וכו' ביאר מה שדנו שם בגמ' לגזור, דלרב שגזר כשעירבו וכו', ה"נ (כשעירבו) [כשנשתתפו] במבוי היה אוסר כלים ששבתו במבוי לאפקינהו לחורבה, דילמא אתי לאפוקי כלים ששבתו בתוך הבית לחורבה שהן מצויין במבוי וכו', עכ"ל. מבואר בתוס' דאיירי שנשתתפו במבוי [דאל"ה לא שכיחי מאני דבתים במבוי וליכא למיגזר], ואע"פ שנשתתפו אסור לטלטל כלי הבית לחורבה, דהשיתוף אינו מתיר את החורבה. לכאורה הטעם דשיתוף לא מהני לחורבה כיון שחורבה אינה מקום פיתא ולינה לא שייך לגרור את דיוריה למקום אחר ע"י עירוב או שיתוף דפת או שאר אוכלים דאינם ענין לתשמישי חורבה. בשלמא חצר דעלמא מהני לה שיתוף ביין וכדומה אע"פ שהיא עצמה אינה מקום פיתא, מ"מ כיון דהבית פתוח לתוכה ומשמשת את הבית שייכת למקום פיתא שבבית, ושייך להתירה לגרור את דיוריה למקום אחר ע"י פת או יין וכיו"ב [וכיון שאינה עיקר מקום הפיתא סגי לה גם ביין ושאר אוכלים], אבל חורבה שאין בה פיתא ולא משמשת מקום פיתא ס"ל לתוס' דלא מהני לה שיתוף להתירה.

להקשות על תוס'

י) אכתי יל"ע בזה, שהרי תוס' פ"ה א' ד"ה שני וכו' לשיטתם דסתם חורבה מותרת, הוצרכו להעמיד את החורבה שבדף ע"ד א' בפתוחה לבית שלכן אסור לטלטל לה את כלי הבית, א"כ כיון דאיירי בפתוחה לבית הרי שייכא למקום פיתא ככל חצר, ולמה לא יועיל לו שיתוף [ועיין מש"כ בזה בהוספות לחכמה"ל פ"ב דין כ"ה].

יא) עוד תימה שתוס' ע"ד א' ד"ה ה"נ וכו' הארכו לבאר מ"ש בגמ' שם דלרב יש לגזור שם דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה, ולמרות שהאריכו בביאור הגמ' סתמו ולא הזכירו ברמז את כל מש"כ תוס' פ"ה א' ד"ה שני וכו', דלפי שיטתם הסוגיא ע"ד א' איירי בחורבה הפתוחה לבית, ושאותו בית אינו רגיל במבוי, וסמכו עלינו שנדע שתוס' הנ"ל פ"ה א' העמידו את הסוגיא באופן זה, ותמוה מאוד שתוס' יסתמו בדבר כזה, בפרט שדרכם של תוס' בכל מקום להקשות מסוגיא לסוגיא ולפרש סוגיא אחת על פי חברתה, וצע"ג.

לחדש דתוס' זה סובר שחורבה כחצר

יב) מכל זה נראה דתוס' ע"ד א' חלוקים חלקית על תוס' פ"ה א', וסוברים שאמנם חורבה אינה אסורה כבית כדס"ל לרש"י, וכלי החצר מותר לטלטל לתוכה, מ"מ דינה כחצר ואסור לטלטל לתוכה את כלי הבית כדמשמע בפשטות מהגמ' ע"ד א' דמאני דבתים לחורבה אסורים, ומנא דחצר לחורבה מותרים מדינא [אם לא משום גזירה אטו כלי הבית], דלא כתוס' פ"ה א' דסברי שאינה אסורה אפילו כחצר, ולכן תוס' ע"ד א' לא הוצרכו להעמיד את הגמ' שם בחורבה הפתוחה לבית וכו', דסוגיין אתי שפיר בסתם חורבה.

לפ"ז דלתוס' ע"ד א' לא איירי הסוגיא שם בחורבה הפתוחה לבית, אתי שפיר מה דס"ל דלא מהני שיתוף להתירו, דכיון שאינה פתוחה לבית ולא שייכא כלל למקום פיתא, אין שיתוף במאכל פועל על חורבה לגרור את דיוריה למקום אחר.

לפי דברינו לדעת תוס' ע"ד א' גם סוגיית הגמ' צ"ב א' אתי שפיר בפשיטות, דאיתא התם שכלי החצר מותרים לחורבה וכלי הבית אסורים לחורבה, והיינו ממש כשיטת תוס' אלו דחורבה דינה כחצר, והיא שיטה מרווחת ללא אוקימתות.

נמצא לפ"ז שבדין חורבה יש ג' שיטות, דעת רש"י שאסורה כבית, דעת תוס' ע"ד א' שדינה כחצר, ודעת תוס' פ"ה א' שאינה אסורה כלל אפילו לא כחצר.

המ"ב והחזו"א נחלקו בנידון דידן

יג) בחכמת הלב פ"ב סקס"ב כתב שבנידון זה, באיזה אופן נחלקו רש"י ותוס' בדין חורבה, נחלקו המ"ב והחזו"א, שדעת המ"ב דלרש"י חורבה אסורה כבית כדמוכח ממש"כ המ"ב בסי' תרל"ד סק"ח ששני סוכות העומדות בחצר שלא עירבו, אסור לטלטל מסוכה אחת לחברתה, הרי שאע"פ שסוכת החג בחג אינה דירה האוסרת בחצר כמבואר במ"ב בסי' ש"ע סק"ד, אעפ"כ ס"ל למ"ב שהיא עצמה אסורה, כרש"י, וע"כ דאסורה כבית, דאם היא כחצר אין לאסור לטלטל מסוכה לסוכה דהוי כמטלטל מחצר לחצר דשרי [ולא כתב דאיירי בכלים ששבתו בבית]. ובדעת תוס' מבואר בשעה"צ בסי' ש"ע אות כ"ו שחורבה אינה אסורה אפילו כחצר, ומותר לטלטל מבית לחורבה, והיינו כדברינו לעיל.

מאידך בחזו"א נראה לכאורה שרש"י ותוס' נחלקו אם חורבה אסורה כחצר, אבל גם רש"י מודה שאינה אסורה כבית, דבחזו"א בסי' כ"ה סק"ח סתם וכתב שאסור לטלטל מביתו של ראובן לביתו של שמעון שהלך לשבת זו לשבות בחצר אחרת, דהוי דירה בלא בעלים דחשיב כחורבה, וה"מ לטלטל מבית לשם, אבל לטלטל מבית זה לחצר [או מחצר לבית זה] מותר, דדין בית זה כדין חצר, ומותר לטלטל את כלי החצר מחצר לחצר. החזו"א אמנם כתב את דבריו בסתם, ולא פירש אם דבריו הם לדעת רש"י או לדעת תוס', אבל מזה שהחזו"א בסי' ל"ב סק"ה כתב שלדעת ר"י בתוס' מותר להוציא כלים ששבתו בבית לרשות חבירו שאין לחבירו פתוח לשם מקום דירה, וכ"ה בחזו"א בסי' ל"ח סק"א דין ד' שלתוס' מותר מביתו לחורבה של חבירו, וע"ע בחזו"א סי' ל"ב סקט"ז, ע"כ דמש"כ בסי' כ"ה סק"ח שזה אסור היינו לדעת רש"י, וא"כ מש"כ שם שמחצר לחורבה מותר היינו אפילו לדעת רש"י, דמודה רש"י שחורבה לא חשיב כבית, ומה שאסורה היינו כחצר, וכ"ה בשונה הלכות בסי' שע"א דין א' וסי' שע"ו דין ה'.

אמנם לפמשנ"ת לעיל אות ג'-ד' שמבואר ברש"י ע"ד א' ובראשונים שם לדעתו, דס"ל לרש"י שחורבה אסורה כבית ואסור לטלטל ממנה ואליה גם מחצר, א"כ דברי החזו"א הנ"ל בסי' כ"ה סק"ח צע"ג.

יד) השונה הלכות בסי' שע"ו דין ה' העיר שהחזו"א סותר את עצמו, דכאמור לעיל החזו"א בסי' כ"ה סק"ח סתם כדעת רש"י שמבית לחורבה אסור, ובחזו"א סי' ל"ב סק"ה משמע שהסכים להקל כדעת תוס' שמותר, וכתב השונה"ל דצ"ל שהחזו"א חזר בו בזה, ומש"כ בסי' ל"ב סק"ה הוא בתרא, את"ד. לענ"ד נראה דאם בלא"ה צריך לומר שהחזו"א שם חזר בו, א"כ במקום לומר שחזר בו אם לפסוק כרש"י או כתוס', עדיף לומר שחזר בו בדעת תוס' עצמם, דהיינו שגם מש"כ בסי' כ"ה סק"ח הוא לדעת תוס' [ולא לרש"י], רק דשם ס"ל שגם תוס' מודים שחורבה אסורה כחצר, ונחלקו על רש"י רק שאינה אוסרת כבית וכלי החצר מותרים לשם, ובזה חזר בו בסי' ל"ב סק"ה ובסי' ל"ח סק"א שכתב דלתוס' חורבה אינה אסורה כלל, ומותר לטלטל אליה גם מהבית. בפרט לפמשנ"ת לעיל אות י"א שבאמת יש בזה שתי שיטות בבעלי התוס', בודאי שניחא טפי לפרש שהחזו"א חזר בו מכח תוס' פ"ה א' דס"ל שחורבה אינה אסורה כלל, אבל בדעת רש"י מסכים החזו"א שחורבה אסורה כבית כמבואר בגירסת רש"י בגמ' ע"ד א' ובראשונים שם לדעתו, רק שהחזו"א לא פסק כוותיה כלל [אבל במ"ב נראה שפסק כרש"י כמשנ"ת בחכמה"ל פ"ב סקס"ב].

* * *

הוספה לחכמת הלב פ"ב סקס"ב

האיסור לטלטל מסוכה לסוכה

א) בחכמת הלב פ"ב דרכי שלום סקס"ב הוכיח שהמ"ב החמיר לדעת רש"י דס"ל שאע"פ שדירה ללא בעלים אינה אוסרת בחצר, מ"מ היא עצמה אסורה, מזה שבסי' תרל"ד סק"ח פסק המ"ב ששני סוכות העומדות בחצר שלא עירבו, אסור לטלטל מסוכה אחת לחברתה, אע"פ שבסי' ש"ע סק"ד פסק שסוכת החג בחג לא חשיבא דירה לאסור, עש"ה.

עכשיו יצא לאור ספר בינת שמחה על עירובין, וראיתי שם בחליפת המכתבים שבין מו"ר הגרש"ב ולדנברג זצ"ל לגר"ח קניבסקי שליט"א שדנו בקושיא זו, והגרש"ב שם מכתב ז' אות ב' (עמ' שי"ד) צידד שמה שבסי' תרל"ד אסר המ"ב לטלטל מסוכה לסוכה איירי שכל סוכה צמודה לבית, דבכה"ג נעשה כבית לאסור לטלטל מזל"ז, והגר"ח שם בתשובה למכתב ח' אות ג' (עמ' שכ"ג) כתב שהמ"ב איירי שם לגבי כלים ששבתו בבית שאסור לטלטלם מחצר לחצר, ובזה ס"ל דאע"פ שסוכה לא חשיב כבית [לאסור בחצר], מ"מ חשיב כל סוכה כחצר פרטית של בעליה שדרים שם בחצר, ולכן אסור לטלטל כלים ששבתו בבית מסוכה לסוכה.

ב) בענייי דברי המ"ב לא התיישבו לי ביישובים אלו, שלשון המ"ב שם שכתב שני סוכות בחצר אחד וכו', משמע שעומדות בכל מקום בחצר, ואילו איירי דוקא שהסוכות צמודות לבתים היה למ"ב לפרש פרט זה. וכן מלשון המ"ב שסתם וכתב שאסור לטלטל מזו לזו, לא משמע דאיירי דוקא בכלים ששבתו בבית, אלא משמע שאסור לטלטל כל כלי מזו לזו. א"כ משמע שהמ"ב אסר מטעמא דרש"י שאע"פ שהסוכה לא אוסרת בחצר, אכתי היא עצמה אסורה כמש"כ בחכמה"ל שם.

גם אם כדברי הגרח"ק שליט"א דאיירי כלפי כלים ששבתו בבית, כיון שסו"ס ההשתמשות בסוכה בסוכות היא ארעית ואינה אוסרת בחצר כמבואר במ"ב בסי' ש"ע סק"ד, הסוכה היא כחורבה שכאמור לעיל לתוס' אינה אסורה אפילו כחצר, וגם את כלי הבית מותר לטלטל לשם.

גם דברי הגרשב"ו זצ"ל צ"ע, שהרי תוס' פ"ה א' ד"ה שני וכו' העמידו את החורבה שבדף ע"ד א' בפתוחה לבית, ואעפ"כ מבואר בתוס' ע"ד א' ד"ה ה"נ וכו' שרק את כלי הבית אסור לטלטל לשם, אבל את כלי החצר מותר, דחשיב כחצר ולא כבית, א"כ גם אם סוכות דנן איירי בפתוחות לבית הרי דינם כחצר ולא כבית ומותר מזו לזו. וכדי ליישב את המ"ב ע"פ דרכם של הגרח"ק והגרשב"ו צריך להרכיב יחד את שני התירוצים, דאיירי בפתוחה לבית דאז גם לתוס' דינה כחצר, והאיסור הוא לטלטל מסוכה לסוכה כלים ששבתו בבית, אך זה דוחק גדול שלא משמע כן מלשון המ"ב, והנלענ"ד כתבתי.

סימן ו'

גדר האיסור ברגל האסורה במקומה

קימ"ל שרק רגל האסורה אוסרת

א) עירובין ע"ה א', שתי חצירות זו לפנים מזו וכו', ובגמ' שם א"ר ינאי ג' מחלוקות בדבר, ת"ק סבר רגל המותרת אינה אוסרת רגל האסורה אוסרת, ר"ע סבר אפילו רגל המותרת אוסרת, ורבנן בתראי סברי כשם שרגל המותרת אינה אוסרת כך רגל האסורה אינה אוסרת, ע"כ. הרשב"א והריטב"א הביאו שדעת הגאונים דקימ"ל שאפילו רגל האסורה אינה אוסרת, אך הם עצמם ס"ל שרגל המותרת אינה אוסרת והאסורה אוסרת, וכן האריך בעה"מ בסוגיין דהכי קימ"ל, וכ"ה במלחמות ד' ופירש כן גם את דעת הרי"ף, וכ"ה ברמב"ם פ"ד מה"ע הי"ט ובראש"ש סי' כ"א ובמאירי בסוגיין, וכ"ה בטור ובשו"ע סי' שע"ח ס"ב.

אם השתמשות הפנימית בחיצונה אוסרת או דחשיבי כחצר אחת

ב) יש לעיין מה החילוק בין רגל האסורה שאוסרת לרגל המותרת שאינה אוסרת. בגמ' ע"ט ב' מבואר דברגל המותרת פנימית אחדא לדשא ומשתמשא, ופרש"י שם דכיון דמותרת במקומה כגון זה כופין על מדת סדום שלא יהיה לה היום דריסת הרגל על החיצונה וכו', עכ"ל. תוס' שם ד"ה דפנימית וכו' כתבו שאין כוונת רש"י דהפנימית לא תעבור כלל על החיצונה ותשאר בחצירה, דמעבר בלבד ללא תשמיש אינו אוסר, אלא כוונתו שלא תשתמש בחיצונה אגב דריסת רגלה שם דתשמיש זה הוא האוסר בחיצונה, וכשהפנימית רק עוברת בחיצונה ללא תשמיש כלל אינה אוסרת.

אבל ברשב"א, בריטב"א ובר"נ שם נראה שאילמלי אחדא לדשא הפנימית אוסרת על החיצונה גם כשאין לה תשמישים בחיצונה מלבד מעבר ודריסת הרגל, והאחדא לדשא הוא שהפנימית חלוקה ועומדת לעצמה, וזה מועיל גם לחיצונה שהפנימית לא תאסור עליה, שהראשונים כתבו שזה ברור שהחיצונה לא יכולה לסגור את הדלת שביניהם ולמנוע מבני הפנימית לצאת לרה"ר, ומ"ש דאחדא לדשא פירש הריטב"א דכיון שהפנימית מותרת במקומה היא כרשות המיוחדת בפנים לעצמה, ואין לחיצונה רגל עליה, ואי בעי הפנימית אחדא לדשא באפה ואין לאחרים דריסת רגל עליה, רואין אותה כאילו אחדא לדשא וסלקה נפשה מן החיצונה ביום הזה, וכעי"ז כתבו הרשב"א והר"נ שם.

ונראה כוונתם כמש"כ החזו"א בסי' י"ח סק"י שרגל האסורה במקומה אוסרת, דחשבינן ב' החצירות כחצר אחת גדולה משותפת לשניהם, והא דרגל המותרת אינה אוסרת הוא משום דהותר הפנימי שאין ראוי למחשב את הפנימית כמשותפת כיון שאין לחיצונה בה כלום, וכיון דחשבינן לפנימית כרשות לעצמה לענין טלטול בתוכה, שוב היא נשארת חלוקה מחצר החיצונה, ואין בני הפנימית נחשבים כמשותפים בחיצונה, ואף שדריסת רגלם על החיצונה אין זה אוסר דלא חשיב תשמיש דירה, ועוד דהוי לזה לתשמיש ולזה להילוך, וגרע מלזה בפתח ולזה בזריקה שאין זה שבזריקה אוסר כדאמר פ"ג ב'.

ג) נמצא שלדעת תוס' הפנימית והחיצונה הם לעולם שתי חצירות נפרדות, ומה שאוסר ברגל האסורה זה ההשתמשויות של בני הפנימית בחיצונה, שברגל האסורה א"א למנעם מזה, וברגל המותרת משום מדת סדום מונעים מהפנימית מלהשתמש בחיצונה, וממילא אינם אוסרים עליהם. ולדעת הרשב"א הריטב"א והר"נ האוסר ברגל האסורה היא העובדה ששתי החצירות נחשבות כחצר אחת, וא"כ בני פנימית אוסרים על החיצונה גם מבלי להשתמש בחיצונה, דאוסרים עליהם בזה שמשתמשים בפנימית אחרי שהם כחצר אחת, וברגל המותרת אינם אוסרים דבזה הם שתי חצירות החלוקות זו מזו.

ביאור החזו"א לקושית תוס'

ד) בגמ' ע"ה ב' אמרו [לפרש"י וסיעתו] בשתי חצירות זו לפנים מזו ונכרי בפנימית ושני ישראלים בחיצונה, שהנכרי אוסר עליהם דנכרי הרי הוא כרבים [שיחשבו שיש גם שני ישראלים בפנימית ולא שכרו מהגוי], והקשו תוס' שם ד"ה נכרי וכו' וא"ת וכו' אפילו לא הוו כרבים אסר, דכיון שיש שני ישראלים בחיצונה ואוסרים זע"ז ויש לו דריסת הרגל עליהם, וי"ל וכו' דאין להחמיר בנכרי יותר מבישראל אי לאו דהוו כרבים, עכ"ל. החזו"א בסי' י"ח סק"י הקשה מה ס"ד דתוס' שהנכרי יאסור, הרי הנכרי הוא רגל המותרת במקומה, ותירץ על פי דרכו שפנימית וחיצונה חשיבי כחצר אחת, רק ברגל המותרת שהפנימית מותרת לעצמה ואחדא לדשא שלא תאסר מהחיצונה, נעשו ע"ז כשתי חצירות ומהני גם לחיצונה שלא תאסר, אבל כשבפנימית יש רק נכרי, אע"פ שהוא רגל המותרת מ"מ אינו סוגר דלתו להפרד מהחיצונה, דלא איכפת ליה להאסר ממנה, א"כ הם נשארים כחצר אחת והנכרי אוסר על החיצונה.

דברי הרמב"ן מתבארים על פי דברי החזו"א

ה) גם בדברי הרמב"ן צריך לפרש כן, דבמלחמות (כ"ג ב' ברי"ף) הביא מה שפירש בעה"מ [ורש"י] במ"ש ר' אלעזר דנכרי הרי הוא כרבים, דהיינו כשהיו ב' ישראלים בחיצונה והנכרי בפנימית, והקשה הרמב"ן דלפי דבריהם למה לי טעמא משום דמפעא פעי, והלא מן הדין אסורים הם דכיון דשני ישראלים אוסרים זע"ז ובעי לעירובי, אין עירוב מועיל במקום נכרי שהרי יש לו דריסת הרגל (כאן) [בהן], ואע"פ שאילו היה ישראל לא היה צריך לערב עמהם, עכ"ל. ודבריו צ"ב למה נכרי אוסר בכה"ג אחרי שהוא רגל המותרת במקומה, ובמה גרע מישראל שאינו אוסר כמש"כ הרמב"ן. עכצ"ל כמש"כ החזו"א שבנכרי גם רגל המותרת כרגל האסורה כיון שאינו סוגר דלתו להפרד מהחיצונה דלא איכפת ליה להאסר ממנה, והם נשארים כחצר אחת והנכרי אוסר על החיצונה, וגרע מישראל שברגל המותרת סוגר פתחו שלא להאסר מהחיצונה, וממילא מהני גם לחיצונה שלא להאסר ממנו כמשנ"ת. רק שתוס' ס"ל שלמרות הנ"ל אין הנכרי אוסר מדינא כיון שאין דירתו דירה לא החמירו בו יותר מבישראל, אי לאו משום דהוי כרבים, והרמב"ן לא ס"ל סברא זו לכן הקשה שהנכרי יאסר כה"ג מדינא גם אם אינו כרבים.

לפמשנ"ת צריך לפרש את דברי תוס' באופן אחר

ו) אמנם לפמשנ"ת ביאור זה עולה יפה לשיטת הרשב"א, הריטב"א והר"נ, אבל דעת תוס' עצמם שברגל המותרת בני החיצונה אחדא לדשא שהפנימית לא תשתמש בחיצונה ותאסור עליהם, א"כ גם כשנכרי בפנימית י"ל כן, והדרא קושית החזו"א לדוכתא. ונראה לפרש את כוונת תוס' עפמש"כ רש"י נ"ט ב' ד"ה דפנימית וכו' דכיון שמותרת במקומה כגון זו כופין על מדת סדום שלא יהא לה היום דריסת הרגל על החיצונה וכו', עכ"ל. מבואר ברש"י דהא דאחדא לדשא בנוי על זה שכופין על מדת סדום, א"כ י"ל דס"ל לתוס' שבגוי אין כופין על מדת סדום כמו שהסתפק בזה החזו"א בסי' כ"ב סק"ט ד"ה נראה וכו', ולכן ס"ל לתוס' שיש לנכרי לאסור גם ברגל המותרת דעדיין דריסת רגלו ותשמישו בחיצונה, ותירצו דמ"מ לא החמירו בנכרי יותר מבישראל.

לפ"ז אין ראיה מהרמב"ן דס"ל כרשב"א וסיעתו וכביאורו של החזו"א, די"ל שכוונתו שבגוי ליכא כופין על מדת סדום כמו שביארנו לדעת תוס'.

להוכיח מהריטב"א והמאירי דחשיבי כחצר אחת

ז) גמ' נ"ט ב', אר"נ אמר שמואל אנשי חצר ואנשי מרפסת ששכחו ולא עירבו, אם יש לפניהם דקה ד' אינה אוסרת, ואם לאו אוסרת, ע"כ. וכתב רש"י ס' א' ד"ה ולא עירבו וכו', בני מרפסת עם בני חצר אלא אלו לבדן ואלו לבדן, עכ"ל. מזה שרש"י העמיד דאיירי שגם בני מרפסת עירבו לעצמן, ואעפ"כ צריך דקה להתיר את בני החצר אע"פ שבכה"ג בני מרפסת הם רגל המותרת במקומה, משמע לכאורה שהעמיד את ר"נ אמר שמואל כר"ע שגם רגל המותרת אוסרת, וצ"ע למה העמיד את דבריהם דלא כהלכתא. תו"ש בסי' שע"ה סק"ה כתב דמשמע מזה שרש"י נחלק על תוס' ע"ה א' ד"ה אלמא וכו' וס"ל דדקה מהני רק לרגל המותרת לר"ע ולא לרגל האסורה, ולכן כיון דמהני להו דקה ע"כ איירי ברגל המותרת וסבר כר"ע. העצי אלמוגים בסי' שע"ה סק"א אות ב' גם עמד בדברי רש"י אלו, ובסוף דבריו שם ד"ה שו"ר וכו' הביא את מש"כ התו"ש בדעת רש"י ונחלק עליו, ושם ד"ה אבל וכו' ביאר את דברי רש"י באופן אחר, עש"ה.

אמנם הריטב"א נ"ט ב' ד"ה דאמר וכו' והמאירי שם כבר עמדו בזה על דברי רש"י, וכתבו דשאני התם דאיירי באנשי חצר ואנשי מרפסת, ובזה גם לרבנן רגל המותרת אוסרת דאנשי מרפסת ובני חצר מישך שייכי אהדדי טפי מבני שתי חצרות הפתוחות זל"ז. ממש"כ דכיון מישך שייכי אהדדי טפי הוא סיבה שיאסר אפילו ברגל המותרת, משמע שהקשר שביניהם מבטל את ההיתר של רגל המותרת, נראה מזה דס"ל כדברי החזו"א הנ"ל שברגל האסורה הפנימית אוסרת על החיצונה משום דחשיבי כחצר אחת, וברגל המותרת חשיבי כשתי חצרות חלוקות, לכן במרפסת וחצר דשייכי אהדדי טפי אוסרת גם ברגל המותרת דגם בזה חשיבי כחצר אחת, משא"כ לדעת תוס' שהאוסר הוא ההשתמשות של בני הפנימית בחיצונה, וההיתר ברגל המותרת הוא דמשום מידת סדום נוטלים את זכות ההשתמשות של בני פנימית בחיצונה, א"כ הא דשייכי אהדדי טפי אינו סיבה שלא לבטל את זכותם האוסרת.

להוכיח שלהתיר את הפנימית צריך לאחדא לדשא

ח) יסוד זה שהאוסר בפנימית וחיצונה הוא שנעשות כחצר אחת, וגם כדי להתיר את הפנימית [כשעירבה לעצמה] צריכה הפנימית לאחדא לדשא כדמשמע ברשב"א ובריטב"א ומאירי הנ"ל, יש להוכיח כן ממ"ש בגמ' ע"ה ב' בנתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מהחיצונה ליתן עירוב, דלרבנן פנימית מותרת משום דאחדא לדשא [רק שלר"ע אעפ"כ החיצונה אוסרת דעירוב מרגילה, ורבנן סברי לתיקוני שיתפתיך וכו'], הרי שאע"פ שאין לחיצונה דריסת הרגל ותשמישים בפנימית עדיין כדי להתיר את הפנימית צריך לאחדא לדשא [ואין זה משום שעירוב מרגילה שהרי בגמ' אמרו דאחדא לדשא לפני ש"ע אמר דעירוב מרגילה, ועל טענת מרגילה נחלקו רבנן משום דלתיקוני שיתפתיך, ואעפ"כ הוצרכו לאחדא לדשא], וכ"ה במ"ב סי' שע"ח סק"ט, ע"כ שמחמת דריסת רגל הפנימית על החיצונה נעשו כחצר אחת, וגם להתיר את הפנימית צריך לחלקן זמ"ז ע"י שהפנימית אחדא לדשא.

דעת המ"ב

ט) במה שנחלקו הראשונים אם דריסת הרגל של הפנימית על החיצונה אוסרת ללא תשמיש בחיצונה, בשו"ע סי' שפ"א ס"ב כתב שתי חצרות זו לפנים מזו ולא עירבו אלא החיצונה לבדה שהפנימית אוסרת על החיצונה, יכולה לבטל לה רשותה שלא תשתמש ולא תעבור עליה אלא בשעה שצריכה לצאת ותהיה החיצונה מותרת וכו', עכ"ל. וביאר שם המ"ב סקי"ג דאין דריסת הרגל אוסר אלא עם עשיית תשמיש, עכ"ל. לפו"ר נראה שנקט כדעת תוס' דבשעה"צ שם אות ו' ציין לב"י, והב"י העתיק את דברי תוס'. אך יתכן לומר שאין כוונתו שרגל האסורה אוסרת רק עם תשמיש, אלא שבאופן זה שבטלו והוי רגל המותרת דאז חשיבי כשתי חצרות חלוקות, בזה אינה אוסרת בדריסת הרגל אלא בתשמיש בלבד. תדע שהמ"ב בסי' שע"ח סקי"א ביאר שברגל האסורה הפנימית אוסרת על החיצונה מחמת דריסת הרגל, ולא כתב שבני פנימית גם משתמשים בחיצונה כשיטת תוס'. ועוד שבסי' שפ"ו ס"ט בחצר שבין שתי מבואות ורגיל באחד מהם, ואותו שרגיל בו נשתתפו והשני לא נשתתפו, וחצר זו לא השתתפה עם אף אחד מהם, שאמרו שם שדוחין אותו אצל שאינו רגיל, ויסתלק מאותו שרגיל כדי שיהא מותר וכו', עכ"ל, כתב המ"ב שם סקנ"ח ויסתלק מאותו שרגיל שלא יעבור עליו בשבת, עכ"ל, משמע דבכה"ג אפילו דריסת הרגל לבד אוסרת [אמנם במה שמשמע במ"ב שבפועל אסור לבני החצר לעבור במבוי, החזו"א בסי' ל"א סק"כ השיג עליו שדי לסלק בעלותו להעשות אורח באותו מבוי, ואין איסור בהעברה כלל].

נ"מ לדינא בנידון דידן

י) נ"מ לדינא בנידון זה במש"כ הרמ"א בסי' שצ"א ס"א שאם שר העיר הוא בעלים רק על המבואות ולא על הבתים והחצירות, אפשר לשכור ממנו את רשות הגוים במבואות בלבד להתיר לטלטל מבתי ישראל למבוי, והובא בחכמת הלב פ"ו דין כ"ז. פשוט שהרמ"א איירי לטלטל מבית ישראל שאינו בחצר עם [ישראל נוסף ו]גוי שאוסר בחצר, שהרי באופן זה אסור להוציא מבית הישראל כיון שמטלטל מיד לחצר האסורה. אכתי יש לעיין אם יש חצר אחת בכל המבוי שגרים בה שני ישראלים וגוי שאסור לטלטל באותה חצר, והחצר פתוחה למבוי הנ"ל בלבד, אם בכה"ג מותר לטלטל מבתים שבחצר שכולה ישראלים למבוי, דלכאורה בני החצר האסורה אוסרים את המבוי כפנימית וחיצונה שהרי הם רגל האסורה במקומה.

לפו"ר היה נראה שמותר, שהרי מה שאוסר במבוי זה דריסת רגלם של בני החצר האסורה, והרי את רשות הגוים [דהיינו דריסת רגל זו] במבוי שכרו מהשר, ולדריסת רגלם של הישראלים במבוי מהני שיתוף. אך לפמשנ"ת נראה דהני מילי לדעת תוס' שמה שאוסר ברגל האסורה זה ההשתמשות של בני הפנימית בחיצונה, אבל לרשב"א, ריטב"א ור"נ שרגל האסורה אוסרת כיון שהפנימית והחיצונה נעשו כחצר אחת כמש"כ החזו"א, א"כ מה שאוסר זה ההשתמשות של בני הפנימית בפנימית, שהיא אחת עם החיצונה, ואת ההשתמשות בפנימית א"א לשכור ולשתף שהרי שם אין לשר העיר בעלות [ולא סגי בבעלותו בחלק מהחצר, דהוי כייחוד מקום שלא מהני כמבואר בסי' שפ"ב סי"ג, וגרע מיניה]. ובזה גרע רגל האסורה מרגל המותרת האוסרת במבוי [שהרי בני החצרות אוסרים את המבוי גם כשחצירם מותרת, כמו שבני הבתים אוסרים את החצר אע"פ שהבית מותר], דרגל המותרת של בני החצירות אוסרת את המבוי רק מחמת תשמישם במבוי, ולזה מהני שכירות ושיתוף, משא"כ רגל האסורה שאוסרת את המבוי משום שהפנימית והחיצונה חשיבי כחד, כנ"ל. ולא מסתבר לומר שכיון שחצר ומבוי שני מיני רשויות הם לא חשיבי כחד אפילו ברגל האסורה, דכיון שהחצר אסורה ואינם יכולים למיחד לדשא דידהו חשיב כחצר הפרוצה למבוי שהם אחד למרות שתשמישיהם שונים. גם לדעת תוס' הנ"ל אכתי יל"ע אם שייך בכה"ג לשתף את השתמשות בני החצר האסורה במבוי שהרי השיתוף חל על החצירות, ובחצר שלהם יש הרי גוי ואינה בת שיתוף.

אך לפ"ז הרמ"א הנ"ל איירי בעיר שאין בה חצירות המשותפים לגוים וישראלים [עכ"פ שאין חצר שיש בה שני ישראלים וגוי], או שהחצירות המעורבות פתוחות גם לחוץ לעיר שאינם אוסרים על מבואות העיר, וזה דוחק, וצ"ע. ויתכן שאע"פ שלרשב"א וסיעתו בני הפנימית אוסרים על החיצונה אף ללא תשמיש בחיצונה כמשנ"ת, מ"מ כדי שפנימית וחיצונה יעשו לחצר אחת בעינן שיהיה לבני הפנימית דריסת הרגל על החיצונה, דמכח זה נעשו אחת [ומכח זה גם בני החיצונה אוסרים על הפנימית, אף שלהם אין בפנימית אפילו דריסת הרגל דכבר נעשו אחת], וא"כ י"ל דאכתי מהני השכירות משר העיר להפקיע את דריסת רגלי הגוים במבוי, וללא דריסת הרגל הרי חצירם נפרדת מהמבוי ותשמישם בחצר כבר אינו אוסר על המבוי. אבל קשה דאכתי דריסת רגלי הישראלים יעשו את החצר והמבוי לאחד, והשיתוף עמהם אינו מפקיע את דריסת רגלם אלא רק משתפו עם כולם, וכיון דאכתי יש לישראלים דריסת הרגל במבוי חשיבי החצר והמבוי לאחד, והשתמשות הגוים בחצר יאסור את המבוי ולא תועיל השכירות משר העיר לרשב"א וסיעתו.

סימן ז'

לעשות יחיד במקום נכרי בפתח שבין חצירות לטלטל מחצר של ישראל אחד וגוי לחצר של ישראל

א) בשו"ע סי' שפ"ב ס"ג פסק בשם שו"ת הרא"ש כלל כ"א סי' ד', ששתי חצירות זו בצד זו וכל אחת מהן פתוחה למבוי ופתוחות גם זו לזו, ובחצר אחת דר גוי ובחצר השניה דרים שני ישראלים או יותר, כיון שאין לגוי דריסת הרגל על הישראלים אין הגוי אוסר, ומותר להכניס ולהוציא כלי הבית מחצר זו לחצר זו דרך הפתח שביניהם. בחכמת הלב פ"ה סק"ל ד"ה נראה וכו' הוסיף, דנראה שה"ה אם בחצר אחת גר גוי עם ישראל יחיד ובחצר השניה גרים ישראלים, מותר לישראלים לערב זה עם זה ולטלטל כלי הבית מחצר לחצר, דכיון שבחצר הגוי יש רק ישראל יחיד אין דירת הגוי אוסרת, וישראל הדר שם יכול לערב עם ישראל שבחצר השניה.

לתלות את הראיה במחלוקת המ"ב והחזו"א

ב) לכאורה נראה דמש"כ לדמות שתי חצירות שבאחת ישראל אחד ונכרי ובשניה ישראל, לשתי חצירות שבאחת שני ישראלים ובשניה נכרי, תלוי במחלוקת המ"ב והחזו"א, דבשו"ע סי' שפ"ב סי"ט כתב חצר שישראל וגוי דרים בה, ובית אחד של ישראל אצל ביתו של זה ואינו פתוח לחצר וחלונות ביניהם, אינו יכול לערב עמו דרך החלון שביניהם כדי להוציא כליו דרך בית שכנו הפתוח לחצר וכו', עכ"ל. וכתב המ"ב שם סקס"ז דמ"מ מסתברא דלא מקרי שני ישראלים דרים בחצר ע"י אותו ישראל שפתוח לביתו של הישראל שפתוח לחצר, ומותר לישראל שפתוח לחצר לטלטל מביתו לחצר ללא שכירות מהעכו"ם. וכתב שם בשעה"צ אות ס"ו שמקור דבריו מהריטב"א ע"ד ב' ומתוס' שם ד"ה מבוי וכו', אע"פ שתוס' כתבו כן בלשון ספק, מ"מ כיון שהשו"ע שם ס"ג פסק כשו"ת הרא"ש כלל כ"א סי' ד' שמותר לטלטל מחצר שיש בה ב' ישראלים לחצר של גוים דרך פתח או חלון שביניהם בלי לשכור מהגוים, כיון שאינם יחד בחצר, לפ"ז אין מקום לספיקם של תוס' דודאי לא חשיב שהישראל השני עם הגוי והוי יחיד במקום נכרי, וסיים שכ"מ בעבוה"ק ש"ד סוף ס"ג [ע"ש וצע"ק]. החזו"א בסי' ל"ב סק"ח כתב שאין ראיה מס"ג לדין התוס', דשאני בס"ג שאין שותפות כלל בין הגוי לישראלים ובזה לא תיקנו שנכרי אוסר, משא"כ בנד"ד שיש שותפות לישראל ונכרי בחצר, בזה י"ל שגזרו שהנכרי אוסר, ואע"פ שהישראל השני בחצר אחרת סגי בחיבור דרך חלון להחשב כשנים במקום נכרי. [יש להעיר על שעה"צ מזה שתהרא"ש שם העתיק את ספיקו של התוס', משמע לכאורה שגם לדעת הרא"ש יש מקום לספק, אך אינו מוכח דפעמים שתהרא"ש כותב בדריו בדעת תוס' אע"פ שהרא"ש עצמו לא ס"ל כן].

נמצא שלדעת המ"ב כשם שהמחבר התיר כששני הישראלים בחצר אחת והגוי בחצר השניה, ה"ה שמותר כשישראל אחד ונכרי בחצר אחת וישראל בחצר השניה כמש"כ בחכמה"ל הנ"ל, אבל לדעת החזו"א אין להוכיח מזה לזה.

ברשב"א נראה שדין זה הוא מחלוקת רש"י ותוס'

ג) לכאורה עדיין יש מקור לדברי חכמה"ל הנ"ל מדברי הרשב"א ע"ד ב' שהוכיח דין זה ממש מהגמ' ס"ה ב' גבי ההיא דרב ור"ח דשתי חצרות זו לפנים וזו וכו'. אמנם הרשב"א שם הביא תחילה את שיטת רש"י דס"ל דהא דאסור לעשות יחיד במקום נכרי זה גם כשיש פתח בין הישראלים, דגם בכה"ג אסור להם לערב יחד [ולא רק כשיש חלון], והרשב"א הוכיח שלא כדבריו מהא דבגמ' הנ"ל ס"ה ב' משמע שרק ב' חצירות זו לפנים מזו ופתח ביניהם לא מהני לערבם יחד כשנכרי באחת מהם, אבל זו בצד זו ושניהם פתוחות לרה"ר שפיר מהני עירוב לערבם יחד דרך פתח שביניהם לטלטל מזו לזו כלי הבית, דבשלמא לתוס' ע"ד ב' ד"ה מבוי וכו' דכשיש פתח בין הבתים מותר לערב יחד אתי שפיר דשם יש פתח בין החצרות, אבל לרש"י שגם כשיש פתח ביניהם אסור לערב יחד, קשה כנ"ל.

מבואר א"כ שאע"פ שהרשב"א הוכיח מהגמ' שם שמותר לערב שתי חצירות כה"ג, אבל לשיטת רש"י הבין הרשב"א שאסור לערב יחד גם כשיש פתח בין חצירות ולא רק בין בתים, וכיון שהמ"ב בסי' שפ"ב סקס"ט כתב שיש להחמיר כרש"י, לכאורה יש להחמיר בזה.

לייסד שלרש"י אין איסור כשהפתח בין החצירות

ד) אמנם י"ל בזה, דהרשב"א בעבוה"ק ש"ד סו"ס ג' צידד להלכה כדעת רש"י, וצ"ע למה חזר בו ממה שהוכיח מהגמ' הנ"ל כדעת תוס', ועיין בשעה"צ סי' שפ"ב אות ס"ז. והנראה בזה, דרש"י ע"ד ב' ד"ה א"ר אפילו וכו' כתב דמה שנקטו בגמ' שם "אין מערבין אותו דרך חלונות וכו'", ולא אמרו דרך פתחים אע"פ שלשיטתו גם דרך פתחים אסור לערב, משום שדברו בהוה, ואין דרך בנ"א לעשות פתחים גדולים מבית לבית, והובא בעבוה"ק שם. וצ"ע, דהא גופא קשיא למה דברו בפתח בין בתים שהוצרכו להעמיד בחלון, לוקמי בפתח שבין חצירות ובפתחים ממש, וכעי"ז העירו תוס' ע"ד ב' סוף ד"ה מבוי וכו'.

ע"כ דרש"י ס"ל דכל מה שאסרו לערב יחד לעשות יחיד במקום נכרי הוא רק כשהפתח בין הבתים, אבל כשיש פתח בין חצרות אין כלל איסור לערב יחד לעשות יחיד במקום נכרי, והסברא לחלק בזה נראה דכשיש פתח או חלון מחצר הישראל לחצר שישראל דר בו עם נכרי, הרי שיש איזה שהוא קשר בין החצרות, וא"כ גם בלי העירוב הנכרי חושש שהישראל השני שם לב ורואה ויודע מה קורה בחצר, ואם יזיק לישראל שבחצירו יראה חבירו, וא"כ בכה"ג העירוב אינו מגרע כלום ולא אסרו חכמים לערב יחד, ורק כשהפתח בין הבתים שאינו רואה ומקושר למה שקורה בחצר, בזה הגוי אינו ירא ממנו ואז אסורים לערב, דבכה"ג ע"י העירוב יבטח הישראל בחברתו של הישראל שעירב עמו, וא"כ העירוב גורם לו לדור עם הנכרי ולכן אסרוהו חכמים. לכן לדעת רש"י ליכא לאוקמי כלל בפתח שבין החצרות אלא רק בין הבתים, וכיון שכן שפיר נקטו חלונות דבין בית לבית אין דרך לעשות פתחים ממש כמש"כ רש"י.

מטעם זה חזר בו הרשב"א

ה) ונראה שמהאי טעמא חזר בו הרשב"א מראייתו להכריע כשיטת תוס', דהרשב"א בחידושיו נקט שאין חילוק בין פתח שבין בתים לבין פתח שבין חצירות, ולכן שפיר הוכיח מהגמ' ס"ה ב' דלא כרש"י, אבל בעבוה"ק חזר בו מזה וס"ל שבפתח בין חצר לחצר ליכא כלל איסורא לערב יחד כדס"ל לרש"י, ממילא ליכא ראיה כלל מהגמ' ס"ה ב' דלא כרש"י שהרי שם איירי שהפתח בין החצרות, וא"כ שפיר פסק הרשב"א בעבוה"ק כרש"י.

בנוסח אחר י"ל דמכח ראיית הרשב"א מהגמ' ס"ה ב' מוכח אחד מהשנים, או שכשיש פתח ממש בין הישראלים ליכא איסורא לערב יחד, או שכשהפתח בין החצירות ליכא איסורא לערב יחד, א"כ לרש"י שאין חילוק בין פתח ממש לחלון ע"כ שכשהפתח בין החצרות ליכא איסורא כלל.

בחלון בין החצירות לרש"י מותר ולתוס' אסור

ו) נמצא שאם יש חלון בין שתי החצירות, לרש"י מותרים לערב יחד דכשהפתח בין החצירות לא אסרו לערב, ולתוס' אסורים לערב כדמשמע מסוף דבריהם, דכיון דס"ל שבפתח ממש מותר לערב אין ראיה לחלק בין חלון שבין בתים לבין חלון שבין חצרות, דהגמ' ס"ה ב' איירי בפתח ממש ולכן מותר לערב. אבל בפתח ממש שבין שתי חצירות שכתב בחכמה"ל שם שמותר לערב יחד, זה מותר לכו"ע, לרש"י מותר כיון שהפתח בין שתי חצירות, ולתוס' מותר כיון שהם מחוברים בפתח ממש, והיינו הדין המוכח מהגמ' ס"ה ב' כדהוכיח הרשב"א.

להקשות על המרדכי מראיית הרשב"א

ז) דעת המרדכי בסי' תקי"ט דהא דשרי לטלטל מחצר שיש בה שני ישראלים לחצר שדר בה גוי כשאין לגוי דריסת רגל על חצר הישראלים, ה"מ שמטלטל דרך חלון גבוה למעלה מי"ט, אבל דרך חלון למטה מי"ט דניחא תשמישתיה אסור, דלא כשו"ע סי' שפ"ב ס"ג שפסק כדעת הרא"ש שמותר בכל גוונא. דברי המרדכי הובאו בב"י בסוף סימן שפ"ב ובבה"ל שם ד"ה וא"צ וכו'.

לדעת המרדכי נראה שאם בחצר אחת גר גוי עם ישראל ובשניה גר ישראל בפנ"ע ועירבו הישראלים יחד, גם בזה אסור לטלטל מחצר לחצר דרך חלון או פתח למטה מי"ט, דלגבי זה דירת העכו"ם אוסרת [ע"ל אות ב']. וצ"ע שהרי דין זה נסתר מהגמ' ס"ה ב' כמו שהוכיח הרשב"א הנ"ל שרק כשהחצרות זו לפנים מזו שיש דריסת הרגל של הפנימית על החיצונה, אז לא מהני עירוב לטלטל מזו לזו דרך פתח שביניהם, אבל כששניהם פתוחות לרה"ר מותרים לטלטל מזל"ז ע"י עירוב.

חידושו של הבה"ל הוא יישוב דברי המרדכי

ח) מפשטות לשון המרדכי נראה שאם יש פתח בין שתי החצירות אסור בכל גוונא לטלטל מחצר זו לזו גם לא דרך חלון למעלה מי"ט, ורק כשכל הקשר בין החצרות הוא רק דרך חלון למעלה מי"ט, רק אז מותר לטלטל מזו לזו. אמנם מלשון הבה"ל הנ"ל שהביא את המרדכי משמע להדיא שגם כשיש בין החצרות פתח או חלון למטה מי"ט אכתי מותר לטלטל מזל"ז דרך חלון אחר שהוא למעלה מי"ט [אא"כ אוסרים זה על זה במבוי], וצ"ב למה נדחק הבה"ל בלשון המרדכי להעמידו באופן זה.

ויתכן לומר שהוקשה לבה"ל על המרדכי קושיא הנ"ל מהגמ' ס"ה ב' דמוכח שבשתי חצירות זו בצד זו וכל אחת פתוחה לרה"ר ופתח ביניהם וגוי באחד מהם, שמותרים לטלטל מזל"ז ע"י עירוב כמו שהוכיח הרשב"א, ולכאורה זה דלא כמרדכי דס"ל שבכה"ג שיש פתח ממש ביניהם אסורים לטלטל, לכן נדחק הבה"ל שגם באופן שיש פתח ביניהם ס"ל למרדכי שמותר לטלטל דרך חלון למעלה מי"ט, לכן נקטו בגמ' שם שהחצרות זו לפנים מזו שבכה"ג אסור לטלטל בכל גוונא גם דרך חלון למעלה מי"ט, אבל בזו בצד זו מותר לטלטל מזל"ז עכ"פ בכה"ג.

בנוסח אחר, מה שהקשינו על המרדכי מראיית הרשב"א מהגמ' ס"ה ב', להבנת הבה"ל במרדכי לא קשה מידי, כיון שלדעתו גם כשיש פתח בין החצרות מותר לטלטל מזל"ז דרך חלון למעלה מי"ט, לכן לא יכלו לסתום שאסור לטלטל בכה"ג, ולכן נקטה הגמ' שהחצרות היו זו לפנים מזו שאז אסור לטלטל מזל"ז בכל גוונא, ושפיר אפשר לסתום דאסור לטלטל דהיינו בכל גוונא.

סימן ח'

מהו שכירות רעועה

בספר העתים מבואר ששוכר זכות להניח חפץ

א) בעמה"ח סי' ח' דן בגדר שכירות רעועה אם צריך לשכור זכות כל דהוא, או שאינו שוכר כלום, רק ששוכר שיקרא שעשה מעשה שכירות בעלמא להכירא והאריך להוכיח כצד הראשון שמצד המעשה שכירות צריך לשכור זכות כל דהוא ברשות הגוי [אמנם כשעשה כן מצד המעשה שכירות, מהני אע"פ שבחו"מ לא זכה באותה זכות, כגון כששוכר משכו"ל או ששוכר מגוי בשיירא שחנתה בבקעה, שהגוי אינו בעלים על מקום שביתתו להשכירו כמשנ"ת שם סוף אות י"ב].

יש להביא עוד סימוכין לדבר ששוכר זכות להניח חפץ כל דהוא בבית הגוי כלשון הבה"ל בסי' שפ"ב סט"ו סד"ה אם וכו' [ולא רק מעשה שכירות להכירא], ממש"כ בספר העתים סי' פ"ז הל' שיתופי מבואות, שיש שמחמירים כששוכרים מהגוי, שוכרין ממנו מקום בביתו ושם מניחין את העירוב, ונחלק עליהם שא"צ להניח את העירוב דוקא שם ויכול להניחו בבית אחר, ואדרבה אם יהיה מונח בבית ישראל יכול לשמרו תדיר וכו', את"ד. הרי להדיא שהשכירות המתרת את רשות הגוי הוא ששוכר זכות להניח חפץ בבית הגוי, רק שנחלקו אם צריך להניח שם את העירוב, דיש מחמירים להניחו שם כנראה להיכר ששכרו מהגוי זכות זו, ויש שאינם מצריכים להשתמש בזכות השכירות ע"י העירוב.

ב) וכן משמע מהמשך דבריו שם שכתב שיש נמי מי שמחמיר וכששוכר מן הגוי שוכר ממנו מקום, ובאותו מקום מניח חפץ ומיחד לו הגוי נמי מקום לאותו חפץ, וגם סוגר בעדו כדי שיהא מיוחד לו מקום ושמור, והעושה כן תע"ב ואין לך הגון מכל שכירות גוי כזה, ובדברי רבותינו לא מצינו שהזכירו בגוי אלא שכירות לבד כדאמור רבנן ובגוי עד שישכור וכו'. והמחמיר האידנא ושוכר רשות מהגוי ומייחד לו הגוי מקום ומניח בו חפץ וסוגר בעדו הוא המחוור שבכולם וכן ראוי לעשות וכו'. מחזי שפיר דכל זמן שאותו חפץ מיוחד באותו מקום ששכר ישראל מן הגוי רשות ישראל עליו, ונראה לכל כי רשות ישראל הוא, וכן המנהג וכן ראוי לעשות, עכ"ל.

והשתא, אם גדר השכירות מהנכרי שאינו שוכר כלום, רק ששוכר שיקרא שעשה מעשה שכירות בעלמא להכירא להתיר את רשות הגוי, לא מובן מה הענין להניח חפץ בבית הגוי שיהא ע"י"ז רשות ישראל עליו, ונראה לכל כי רשות ישראל הוא, הרי אינו זוכה בבית הנכרי בשכירות, ואינו נעשה כלל רשות הישראל אלא רק מפקיע ע"י"ז את דיורי הגוי, ואין להנחת חפץ של הישראל ברשות הגוי שייכות וקשר לזה. ע"כ שגדר השכירות ששוכר מקום בבית לגוי להניח בו חפץ שנקרא ע"י"ז רשות הישראל, וזה מה שמפקיע את דיורי הנכרי, רק שמן הדין א"צ להשתמש בפועל בזכות זו, דסגי ששכר את הזכות ובידו להשתמש בה, ורק לכתחילה כתב ספר העתים שיש לממש את הזכות כדי שע"י"ז מטרת השכירות תהיה ניכרת, שע"י"ז יהיה נראה לכל שע"י השכירות רשות ישראל הוא, ופקע דיורי הגוי.

ג) ויתכן עוד שכיון שסו"ס השכירות היא שכירות רעועה ששוכר רק זכות מועטת ברשות הגוי, ועלולים לטעות מחמת זה שקנין אותו זכות אינה הכרחית, אלא עיקר ההיתר הוא מעשה שכירות בעלמא, לכן הנהיגו לכתחילה להניח חפץ ברשות הגוי להדגיש ענין השכירות ומהותו, שצריך דוקא לשכור זכות כל דהוא ברשות הגוי.

שכירות מקום מסוים

ד) לכאורה מש"כ בעל העתים כששוכר מן הגוי שוכר ממנו מקום, ובאותו מקום מניח חפץ ומיחד לו הגוי נמי מקום לאותו חפץ, וגם סוגר בעדו כדי שיהא מיוחד לו מקום ושמור, דבריו צ"ע, דמה מהני כששוכר מקום מיוחד בבית הגוי, אכתי הגוי אוסר בשאר הבית, וכדי להתיר את רשותו צריך שכירות בכל בית הגוי, כדמשמע בב"י סי' שפ"ב (סי"ב) ד"ה ומ"מ וכו' דס"ל התם דמ"ש בגמ' ס"ד א' במעשה דהמן בר ריסתק לישאול דוכתא מיניה ולינח ביה מידי וכו', דמהני משום ששאלה כשכירות וחשיב ע"י השאלה ששכר את רשות הגוי, וכתב שם הב"י שלשון הגמ' "דוכתא" הוא ע"כ לאו דוקא, דמשתמע שמשאיל לו מקום מסויים, וזה לא מועיל, אלא צריך שלא יפרט לו מקום מסויים וכלול בזה זכות בכל רשותו, וע"ע בריטב"א ס"ו א' שהרגיש בזה. ואע"פ שהמ"ב בסי' שפ"ב סקמ"ג כתב שהסכמת האחרונים שאם גם לגוי מותר להשתמש שם לא מקרי ייחוד מקום, דלא כב"י, וסתם כן שם סקנ"א [וע"ש שעה"צ אות נ'], היינו רק להחשב שכו"ל ע"י"ז, אבל כששוכר לכו"ע צריך לשכור זכות בכל הבית, ועמש"כ בחכמה"ל פ"ו סק"ד. בפרט באופן של בעל העתים שסוגר בעדו כדי שיהא מיוחד לו מקום ושמור, דזה מקרי ייחוד מקום לכו"ע, וצ"ע איך מהני שכירות כה"ג.

ונראה שאין כוונת בעל העתים ששוכר רק מקום מיוחד וכו', אלא כוונתו ששוכר את כל בית הגוי ויש לו זכות להניח חפץ בביתו באופן כללי, רק שמתוך כל הבית ששכר, מייחד לו מקום שבו יניח חפץ בפועל, וסוגר בעדו כדי שיהא מיוחד לו מקום ושמור, וזה כדי שיהיה נראה לכל כי רשות ישראל הוא, אבל עצם השכירות והזכות להניח חפץ הוא בכלל הבית, ולאו דוקא באותו מקום שייחד לו.

גדר ההיתר של שכירות

ה) בעמק החכמה סי' ז' אות ג'-ו' נתבאר שהראשונים נחלקו בגדר ההיתר של שכירות, שדעת תוס' ס"ב א' שההיתר אינו משום שהשכירות פועלת בדיורי הגוי להתירם, אלא משום שכששכר ועשה כתקחז"ל, ביטלו חכמים את גזירתם שדירת נכרי אוסרת, ושב דינו להיות כדיר של בהמה שאינו אוסר, וכ"ה בחזו"א סי' י"ח סק"א, ודעת הרמב"ם בפ"ב מה"ע ה"י שע"י שזכה הישראל בשכירות רעועה בבית הגוי, נעשה הגוי כאורח לגבי הישראל ואינו אוסר, וע"ש עוד אות י"ג.

ממש"כ בספר העתים שם שע"י שמניח חפץ בבית הנכרי ששכר, מחזי שפיר וכו' רשות ישראל עליו, ונראה לכל כי רשות ישראל הוא, עכ"ל, נראה שזהו גדר ההיתר של שכירות שע"י"ז רשות ישראל עליו,

ונראה לכל כי רשות ישראל הוא, והיינו על דרך שיטת הרמב"ם שע"י השכירות נעשה הישראל עיקר הדיורים בבית הגוי, והגוי כאורח לגביו, רק שמדינא מהני גם כשאינו מניח שם חפץ שאין רשות הישראל ניכרת בבית הגוי, דסו"ס שכר שם רשות והוי ע"ז רשות ישראל, רק לכתחילה נהגו להניח שם חפץ שתהיה רשות הישראל ניכרת שם.

* * *

דעת המשכנות יעקב בגדר שכירות רעועה

א) בשו"ת משכנות יעקב או"ח סי' קכ"ה האריך להוכיח מכמה סוגיות בגמ' דקימ"ל כר"ש דסגי בשכירות רעועה, ובתוך דבריו הגדיר מהו שכירות רעועה בכמה צורות, כדלהלן, וצ"ב איך ליישב יחד את כל ההגדרות. בדברי המשכנ"י שם ד"ה ע"כ וכו' וד"ה ובעיקר וכו' כתב "שהשכירות כעין הערמה בעלמא", משמע לכאורה שלא חל כלום מכח השכירות. מאידך גיסא בד"ה ע"כ וכו' כתב גם שהשכירות היא "שלא כראוי לשכירות גמורה", משמע ששוכר מעט ברשות הגוי רק שאינה שכירות גמורה. וכ"מ ממש"כ בד"ה ובעיקר וכו' שלמ"ד דסגי בשכירות רעועה "לא בעינן (לשכור למלאות ספסלים) וכו' רק רשות בעלמא אף שעדיין יד הישמעאל שולטת, ואין רשות בידם למלאות כלים כמו שירצו", משמע שרק למלאות כלים כמו שירצו אין ביכלתם דעדיין יד הגוי שולטת בחצר, אבל זכות מועטת יש לישראל מכח השכירות שאת זה צריך לשכור מהגוי, והיינו "רשות בעלמא", וכ"ה שם בהמשך דבריו ששוכר "שכירות כל דהו", משמע שדבר מועט ברשות הגוי צריך לשכור.

ב) בהמשך דבריו שם דן המשכנ"י במה שנחלקו אמוראי אם מותר לשכור בשבת, והוכיח דר"ש גופא דסבר דסגי בשכירות רעועה אפ"ה סבר שאסור לשכור בשבת, וביאר הטעם "כיון שיש בו קצת קנין", משמע שזוכה באיזו זכות ע"י השכירות, ואינו מעשה ריק ללא חלות והערמה בעלמא. מאידך כתב שם דטעמא דמ"ד דשוכרין בשבת משום ש"אין בזה מיקנא רשותא והערמה בעלמא היא", ולא משמע שכוונתו שפליגי אמוראי מהו שכירות רעועה, וצ"ע.

ג) בהמשך דבריו שם ד"ה ולענ"ד דן המשכנ"י במ"ש ס"ה ב' שמשכיר דמצי מסלק לשוכר יכול להשכיר, והמשכנ"י שם פשיטא ליה שיכול לסלקו רק אם מחזיר לשוכר את דמי השכירות [עיין בזה לקמן], ועפ"ז התקשה שהרי איירי שלא החזיר לשוכר את מעותיו, וא"כ באופן זה אינו יכול לסלקו ולהשכיר את החצר לישראל, ואיך מהני השכירות לישראל. ליישוב הקושיא ביאר המשכנ"י תחילה מהו שכירות רעועה, וכתב בזה"ל "למ"ד שכירות רעועה ניחא דבאמת אין זו קנין רשות **גמור** שהרי אין לו כח להשתמש בו **כחפצו** וכו', ואפ"ה מהני כיון שנקרא **קצת** ע"ש רשות ישראל ששכרו ממנו אף שאין יכול להשתמש בו כראוי", עכ"ל. מלשונות אלו משמע שע"י השכירות חל עבור הישראל זכות השתמשות מועטת ברשות הגוי, רק שאינו "רשות גמור" "להשתמש בו כחפצו" אלא זכות מוגבלת. מאידך גיסא מהמשך דבריו שם משמע שאינו זוכה כלל בזכות השתמשות ברשות הגוי, אלא שוכר רק את קנין הגוף שיש לבעלים ברשות, שזכות זו עדיין ברשותו כיון שעכ"פ מצי מסלק לשוכר אם יחזיר לו את הדמים, וזמש"כ שם "אף שתשמיש הבית הוא שכור לשכור עבור מעותיו, אכתי ברשות משכיר קאי ויכול להשכיר הרשות **שנשאר לו בו, ואף שאין הישראל יכול להשתמש בו** אין זה מעכב לענין שכירות מן הישמעאל למ"ד שכירות רעועה בעינן וכו'", עכ"ל. וכעין זה משמע גם מדבריו בד"ה דהנה וכו' שכתב בזה"ל "דלא תליא מלתא במה שהישראל מוציאו, רק בקריאת רשות בעלים הראשונים יכולים להשכיר **אף שלא יוכל השוכר להשתמש בו** דאגידה גבי שוכר ראשון (הגוי), לא איכפ"ל בהכי כמו שכירות מהמשכיר שאין שוכרין רק **שם הרשות ולא התשמיש** וכו'", עכ"ל.

ד) ואין לומר שכל מש"כ המשכנ"י בדבריו ששוכר שכירות כל דהו וכדומה, כוונתו למש"כ בסוף דבריו ששוכר את קנין הגוף ללא זכות השתמשות כלל, דלא מסתבר לקרוא לקנין הגוף שכירות כל דהו, שהרי אמנם קנין הגוף אינו מאפשר תשמישים, אבל הוא בהחלט קנין נכבד ולא רק כל דהו. גם לשון המשכנ"י הנ"ל אות א' דשוכר "רשות בעלמא וכו' ואין בידם למלאות כלים כמו שירצו", וכן מש"כ "שאין לו כח להשתמש בו כחפצו וכו' שאין יכול להשתמש בו כראוי", משמע שזוכה גם במעט תשמישים רק לא כמו שירצו ולא כחפצו, ולא כראוי, ולא שזוכה רק בקנין הגוף ללא תשמישים, וצ"ע בכל זה.

להקשות על המשכנ"י מדברי הראשונים

ה) גם עיקר דברי המשכנ"י שכתב שפשוט שכל זמן שאינו מחזיר את דמי השכירות לא מצי מסלק ליה לשוכר, דבריו צ"ע בזה, דמפורש בר"נ וברשב"א ס"ה ב' לאידך גיסא, שעל מ"ש בגמ' שם דלמא לא מהני שכירות המשכיר אע"פ דמצי לסלוקי לשוכר, דהשתא מיהא הא לא סלקיה, הקשו הרשב"א והר"נ דכיון שהשכירו לישראל אין לך סילוק גדול מזה, ובעבוה"ק ש"ד ס"ג ובשו"ת הרשב"א ח"ב ס"ד ביאר הטעם למסקנה דמהני שכירות כה"ג מהמשכיר שכל שוכר אצל אחרים הרי סילק את הראשון, עכ"ל, הרי מבואר דחשיב שסילק את השוכר ע"י שהשכיר לישראל, למרות שלא החזיר לגוי את דמי השכירות. ואדרבה, מפורש בשו"ת הרשב"א דכשיכול לסלקו רק בדמים חשיב כלא מצי לסלוקי, ובכה"ג אין שוכרים מהמשכיר, וביאר טעמו דמ"מ עדיין לא נסתלק ועיקר שוכר הוא, ולא ס"ל למש"כ המשכנ"י שכיון שע"י החזרת דמים יכול לסלקו נמצא שקנין הגוף ברשות המשכיר ולא חשיב ממכר ליומיה, ולכן יכול להשכיר לישראל את קנין הגוף.

משה"ק המשכנ"י איך יתכן שיכול לסלק את השוכר ללא החזרת דמי השכירות, כבר עמדו הראשונים בקושיא זו, וביאר בשו"ת הרשב"א שם דאיירי שכבר כלה זמן השכירות, או שמעיקרא לא שכר לזמן אלא אדעתא שכל זמן שירצה לסלקו יסלקנו, והריטב"א ס"ה ב' כתב דאיירי בעיר שמנהג השכירות באותה עיר שיכול לסלקו בכל שעה. נמצא שלפי מה שמבואר בדברי הראשונים אין מקור למש"כ המשכנ"י ששכר מהמשכיר רק את קנין הגוף ולא את ההשתמשות בחצר, ואדרבה, ממש"כ הראשונים שע"י שהשכיר לישראל סילק את השוכר, מוכח שהשכיר לישראל זכות השתמשות בחצר ולא רק את קנין הגוף, שהרי השוכר הגוי שכר רק את תשמישי החצר ולא את קנין הגוף, ואם ישכיר הבעלים לישראל את קנין הגוף אין זה סתירה למה שהשכיר לשוכר הגוי ולא יחשב בזה שסילקו, א"כ ממש"כ הראשונים שע"י שהשכיר לישראל מסלק את הגוי ששכר, ע"כ שמשכיר לישראל את התשמישים בחצר שזה סתירה למה שהשכיר לשוכר הגוי, ולכן חשיב בזה שסילק את הגוי השוכר, כמשנ"ת בעמה"ח סי' ח' אות ז'-י'.

אמנם עדיין יש מקום לדברי המשכנ"י לפירוש ר"ח בסוגיא שכתב שמה ששוכרים ממשכיר דמצי לסלוקי לשוכר הוא משום דרשותיה הוא, וכעי"ז הוא לשון הטור בסי' שפ"ב סי"ח, ויש לפרש כוונתם על דרך המשכנ"י שאם מצי לסלוקי קנין גוף הבית ברשות המשכיר ויכול להשכירו לישראל.

בירור הלכה

הרה"ג מרדכי קרליבך שליט"א
רו"כ "תורת רפאל" - אהבת שלום

ספק עירוב כשר, וספק ידים לקולא

כתב בשו"ע [סי' שצ"ד ס"א] דאף דספק עירוב כשר [עירובין דף לה.], מ"מ בספק אם הונח העירוב אזלינן לחומרא, והטעם לזה, דלא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא במקום שצריך מתיר, והספק הוא אם נעשה המתיר אם לאו.

והנה בחולין [דף קו.] אמר ר"א בן ערך, מכאן סמכו חכמים לנטילת ידים [לאכילת פת] מן התורה, דכתיב וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים, ומוקים לה באחר [לא בזב] שלא שטף ידיו במים טמא.

כתב הר"מ [פ"ו מברכות הט"ו] וז"ל, מים שנסתפק לו אם נעשה מהן מלאכה או לא נעשה, אם יש בהן כשיעור או שאין בהן, אם הן טהורין או טמאין, ספק נטל ידיו ספק לא נטל ידיו, ספיקו טהור, שכל ספק שבטהרת ידים טהור, עכ"ד. ובב"י [או"ח סי' ק"ס סי"א] הביא מרבינו מנוח שם וז"ל, דנטילת ידים עיקרו מדרבנן וספיקא דרבנן לקולא, וכ"ה בתרוה"ד [סי' רס"א] דכל דאיכא פלוגתא דרבוותא בנט"י אזלינן לקולא.

ומקור הדין במשנה דידים [פ"ב מ"ד], ספק נעשה בו מלאכה [ונפסלו המים] ספק לא נעשה וכו' ספק ידים טהור, וכן תנן במשנה דטהרות [פ"ד מי"א] דספק ידים טהור, אלא שהר"מ הוסיף בדבריו גם בגוונא שיש ספק אם נטל ידיו, וכ"ה בפיה"מ שם ושם, וכתב בכס"מ דאפשר פירש כן מה שאמרו בשבת [דף סב:] דהמזלזל בנט"י בא לידי עניות, ואם משא ולא משא לית לן בה, דהיינו דספק אם נט"י טהור [דלא כפרש"י שם].

והשיג הראב"ד על דברי הר"מ [דכל ספק ידים טהור] וז"ל, ועם כל זה אם יש לו מים לרחוץ אמרינן לו קום רחוץ והוציא עצמך מן הספק, עכ"ל. וכתב הכס"מ דמקור דברי הראב"ד הוא מהא דאיתא בע"ז [דף לז:] דאף שאמרו ספק טומאה ברה"ר טהור, מ"מ אם יש לו מקוה לטבול צריך לטבול, ולמד מזה הראב"ד אף לענין ספק ידים, ובדעת הר"מ כתב בכס"מ ליישב דנט"י שאני, שהקילו בה הואיל ואין לה עיקר מן התורה.

ובמל"מ [פ"ד בכורות ה"א סקל"א] הקשה בדברי הר"מ והשו"ע [דספק אם נטל ידיו טהורות], דהנה בשו"ע [סי' שצ"ד ס"א] כתב דאף דספק עירוב כשר [עירובין דף לה.], מ"מ בספק אם הונח העירוב אזלינן לחומרא, והטעם לזה, דלא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא במקום שצריך מתיר, והספק הוא אם נעשה המתיר אם לאו, וא"כ ה"נ בספק אם נטל ידיו הרי הספק הוא בעיקר המתיר והטהרה של הידים, ולכן אזלינן לחומרא, וצ"ע.

[אמנם בביאור הגר"א (סי' שצ"ד) פירש דברי השו"ע הנ"ל דספק הונח העירוב אזלינן לחומרא, דדעת השו"ע דלא אזלינן לקולא אלא במקום שיש חזקת היתר, כגון שהניח העירוב וספק אם נאכל, ובביאוה"ל שם הביא דלדעת הראשונים בשבת (דף לד. תוד"ה שניהם) דאי"צ חזקת כשרות, א"כ אף בספק הונח כשר, וכל דבריהם הנ"ל דלא כהמל"מ דבספק הונח יש בו טעם להחמיר משום שיש ספק בהמתיר].

ובעצי אלמוגים על השו"ע [או"ח סי' שצ"ד ד"ה עיין מל"מ] תירץ קושית המל"מ, דבספק הינוח יש חזקה שאין עירוב, אך בסתם ידים אין חזקת טומאה, ואך שחכמים גזרו על סתם ידים, יעוי"ש, וזה צ"ע.

ובמל"מ הוסיף להקשות, דהרי תנן במקוואות [פ"ב מ"א ומ"ב] דאדם הטמא מדרבנן וירד לטבול ספק טבל ספק לא טבל ספיקו טהור, ומשמע דדוקא משום שירד לטבול הוא שהקילו בספק, אך אדם טמא שנסתפק לו אם ירד לטבול בזה ספיקו טמא, וכן מדוקדק לשון הר"מ [פ"י מקוואות ה"ן], וע"כ דכל מידי דתלי בחלות מתיר, כל שיש ספק אם נעשה מעשה המתיר, ספיקו לחומרא אף מדברי סופרים, וצ"ע.

וצידד המל"מ ליישב, דמה דתנן דספק ידים טהורות, אין זה מדינא דספק דרבנן לקולא [כרבינו מנוח והב"י], אלא דין מחודש שנתחדש בספק ידים שהקילו בהם חכמים מעיקר הדין, ועפי"ז כתב דלא הקילו בנט"י לתרומה, עכ"ד.

ונראה ראיה לדברי המל"מ, דהנה כתב הר"ש בידים [פ"ב מ"ד] דאף אם יש כמה ספיקות לחומרא [שהוזכרו במשנה שם] עכ"ז ספק ידים טהור, והובא במג"א [סי' ק"ס סקי"ג] ובמ"ב [סקמ"ט], וביאר בלבושי שרד דאף שיש בו ס"ס לאיסורא אזלינן לקולא, וקשה לפי מה שצידד במל"מ [שם סקל"ז] דבמקום שיש ס"ס לאיסורא ספק דרבנן אזלינן לחומרא [וע' שעה"מ מקוואות כללי ס"ס כלל ה'], אך לדעת המל"מ ניחא דדין מסוים הוא בידים דספיקן טהור, ואף בס"ס לאיסורא.

ומיושבת גם קושית הפמ"ג [פתיחה להלכות נט"י] שהקשה, דהנה במקום שיש חזקת איסור נחלקו הפוסקים אם ספק דרבנן לקולא, ומעתה אם נסתפק לו אם נטל ידיו למה אזלינן לקולא, וכתב שיש לדחוק דמש"כ הר"מ דידיו טהורות היינו בודאי נטל ידיו, אלא הספק הוא האם היא נטילה כשרה אם לאו, דבכה"ג איתרע ליה חזקת טומאתו, שהרי נטול לפניך, עכ"ד. ולדברי המל"מ ניחא, דדינא הוא דספק ידים טהור.

ובאבני מילואים [תשובה י"א] כתב בדעת הר"מ דספק ידים טהור אף אם יש לו מים, אף דבכל מקום שיכול להוציא עצמו מהספק אזלינן לחומרא אף בספק דרבנן, ע"כ דכאן נתחדש דין חדש ד'ספק ידים טהורי', וע' לקמן.

וער"מ [פט"ו אבה"ט ה"ט] בדינא דספק טומאה ברה"ר טהור וז"ל, כשיבוא לשאול אומרים לו אם טבלת אין בכך הפסד, ומקורו בסוגיא דע"ז [שם], אלא דבדברי הר"מ מבואר דאינה חובה אלא שאין הפסד בכך, וצ"ע מ"ש מכל דבר איסור שיש לו מתירין שספיקו אסור כמבואר בביצה [דף ד.], ויעוין בשרידי אש [ח"ב סי' קי"א] דבאמת אסור ליגע בתרומה ע"ש, ונראה דכיון דאיתמר ספ"ט ברה"ר טהור, שרי לגמרי.

אכן דברי המל"מ צ"ע, שהרי אף הראב"ד הסכים לעיקר דברי הר"מ דאם נסתפק אם נטל ידיו ספיקו טהור, ואך שכתב דאם יש לו מים ליטול ידיו צריך ליטול ידיו, כהה"א שאמרו בספק טומאה ברה"ר דספיקו טהור, ואם יש לו מקוה צריך לטבול, ולדברי המל"מ ע"כ דאף לדעת הראב"ד כן הוא דספק ידים טהור מעיקר הדין, ולא גזרו בו על אף שיש ספק אם נעשה המעשה המתיר, וא"כ ודאי דאף במקום שיש לו מים מן הדין שיהא טהור, ואין מקום להחמיר כלל, וצ"ע.

בכללא דאין עושין ספק דרבנן לכתחילה

ובאבני מילואים [תשובה י"א ד"ה בתוס'] כתב דמקור דברי הראב"ד [דכשיש לו מים לא אמרו ספק ידים טהור] אינו מההיא דע"ז [דף לז:] דאף בספק טומאה ברה"ר צריך לטבול אם יש לו מקוה, וכמש"כ בכס"מ, אלא מקורו מהא דאיתא בביצה [דף ד.] דבדבר שיש לו מתירין ספק דרבנן לחומרא, דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, וה"נ בספק ידים כשיש לו מים דעת הראב"ד דאזלינן לחומרא.

[ובשער הציון (סי' ק"ס סקמ"ט) כתב דלכו"ע אם יש לו יטול במים הכשרים (ולדעת הראב"ד אף בדיעבד אם נטל, כל שיש לו מים יטול שוב), דלא גרע מדבר שיש לו מתירין שהחמירו בו אף בספק דרבנן. ובחזו"א (סי' כ"ג סקי"ג) הביא בשם המ"ב דצריך לחזור וליטול מדינא דדשיל"מ (וצ"ע), והשיג עליו דאף לדעת הראב"ד אינו אלא מידה טובה, ועי' בית יצחק (או"ח סי' ל"ה סקי"א) דהר"מ והראב"ד נחלקו בכל ספק דרבנן].

ובבנין שלמה [ח"א סי' י"ג] הביא מה שדנו הפוסקים האם עושין ספק דרבנן לקולא לכתחילה, או רק בדיעבד הוא שהקילו [והובאו לקמן כמה דוגמאות לזה מדברי הפוסקים], וכתב שם שיש ראיה גדולה דלא אמרו ספק דרבנן לקולא אלא בדיעבד, שהרי אמרו בביצה [דף ד.] דספק ביצה שנולדה ביו"ט אסורה משום דכל שיש לו מתירין ספיקו לחומרא, ופרש"י [ד"ה אפילו] דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, הרי דבהחפצא איסור הוא.

ובקונטרסי שיעורים קידושין [סי' כ"ד סק"ג ואילך] האריך בזה, והעלה שנחלקו הראשונים ביסוד הך מילתא דספק דרבנן לקולא, האם הוא משום דמתחילה לא נאמר הדין בספק, או דמותר להקל מספק, דהנה הר"מ [ספה"מ שורש א'] כתב דכל העובר על איסור דרבנן עובר בלא תסור, והשיג עליו הרמב"ן ממה שספק דרבנן לקולא, ותירץ הרמב"ן דשיטת הר"מ דחכמים מתחילה לא גזרו במקום ספק.

הרי דלדעת הרמב"ם [לביאור הרמב"ן] ספק דרבנן לקולא משום שמעיקרא לא נאמר הדין אלא בודאי ולא מספק, ואילו לדעת הרמב"ן נראה דבאמת נשאר הדבר באיסורו, ואף שאפשר לנקוט דהמציאות היתה כצד ההיתר, ומעתה כתב דכל מה שפרש"י בביצה שם דבספק דרבנן בדבר שיל"מ אזלי' לחומרא, משום שעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, זהו רק לדעת הרמב"ן, אך לדעת הר"מ הרי אין בספק דרבנן שום דררא דאיסורא.

ואיני מבין כוונתו, דכמדומה דלית מאן דפליג דספק דרבנן לחומרא בדבר שיש לו מתירין, משום דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, ומה

שכתב שם שהר"ן [נדרים נב.] נחלק על סברא זו, הרי כתב הגרע"א [מהדו"ק סי' קפ"ט ושו"ת חדשות סי' ה'] שלא נחלק הר"ן על סברא זו אלא בההיא דביטול דרבנן בדבשיל"מ, אך הא דספק דרבנן לחומרא בדבר שיש לו מתירין הוא ודאי משום סברא דעד שתאכלנו באיסור וכו'.

הסמ"ג [הלכות פורים] כתב וז"ל, תניא בתוספתא מגילה [פ"ב ה"ד] הכל חייבין במקרא מגילה כהנים לויים וישראלים וכו', טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא שאינו מינו, דשמא האחד זכר והשני נקבה, משמע דאע"ג דנשים חייבות במקרא מגילה, אינן מוציאות את הזכרים [ואל תשיבני מנר חנוכה, דאמרינן בשבת (דף כג.) דאשה מדלקת, דמשמע אף להוציא האיש, דשאני מקרא מגילה שהוא כמו קריאת התורה וכו'].

והרא"ם בפירושו שם כתב וז"ל, וא"ת כיון דמגילה מדרבנן היא, הוה ליה ספק דרבנן לקולא, יש לומר כיון דמגילה תקנתא דרבנן היא, כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, אי נמי הא דאמרינן ספק דרבנן לקולא הני מילי בדיעבד, אבל לכתחילה לא, ולפי זה אפילו ספק ספיקא נמי לכתחילה לא, עכ"ד הרא"ם. חדית לן הרא"ם בזה דהך דינא דספק דרבנן לקולא אינו אלא בדיעבד, אך אין עושין ספק דרבנן לכתחילה.

ובפרי חדש בכללי ס"ס [סו"ס ק"י] הביא דברי הרא"ם האלו והשיג עליו וז"ל, ולא נהירא, דהא בכל דוכתא מקילינן בחד ספיקא בדרבנן או בתרי ספיקי בדאורייתא, ואף לכתחילה, וכ"מ בשו"ת הרשב"א [סי' תצ"ז].

ובגט מקושר [ממפרשי הסמ"ג] כתב וז"ל, והדין עמו [עם הפרי חדש], ויש לי להוכיח כן מסוגיא דביצה [דף ד.] דהקשו על הברייתא דאמרה וספיקה אסורה דספיקא דרבנן לקולא, והוכרחו לתרץ הקושיא דאיירי בספק טריפה, או מטעם דהוי דבר שיש לו מתירין וכו', ואם איתא להאי מילתא הו"ל להש"ס לתרץ זה דמאי דקאמרה הברייתא וספיקה אסורה היינו לכתחילה וכו', ודברי הרא"ם אין להם מובן לדעתי.

בשו"ע [או"ח סי' י' ס"ז] פסק דמלבוש שחציו פתוח וחציו סתום חייב בציצית מספק, ואין יוצאין בו בשבת משום שהוא ספק משאוי, וכתב המג"א [סק"א] דה"ה שאין יוצאין בו לכרמלית מספק, ואף דספק דרבנן הוא, מ"מ אין עושין ספק דרבנן לקולא לכתחילה, וכזאת כתב הט"ז [או"ח סי' ע"א סק"ג] במת שיש לו קוברין שאין להאונן להחמיר לקרוא קר"ש, וכתב דאף דהוי ספק דרבנן מ"מ אין מקילין בזה לכתחילה.

ובפמ"ג על המג"א הנ"ל ציין למה שנחלקו הראשונים לענין ספירת העומר, דדעת התוס' במנחות [דף סו. ד"ה זכר] דמותר לספור לכתחילה ספיה"ע בבין השמשות, לפי דבזה"ז ספיה"ע מצוה מדרבנן היא וספק דרבנן לקולא, הרי שמותר לכתחילה ליכנס לקולא זו של ספק דרבנן, אכן דעת הר"ן בשילהי פסחים [כח. בדה"ר] דאין להקל לכתחילה [הובא בט"ז או"ח סי' תפ"ט סק"ה], ולכאורה נחלקו אם עושין ספק דרבנן לכתחילה.

ובברכות [דף כה:] מספק"ל בדין צואה בגומא והניח רגלו על הגומא ונדבקה בנעלו, אם מותר לקרוא קר"ש כיון שהיא מכוסה, או דאסור כיון שבטלה לנעלו, והכריע הר"מ [פ"ג קר"ש הי"א] ובשו"ע [או"ח סי' ע"ו ס"ב] לחומרא, ובפמ"ג [סי' ע"ו במשבצו"ז סק"א] דן אם הנידון מדאורייתא וספיקו לחומרא, או דהנידון הוא מדרבנן, ועכ"ז אזלינן לחומרא הואיל ואין עושין ספק דרבנן לכתחילה, ויעוין היטב בראב"ד ובלח"מ שם.

והגאון מקובנא בעין יצחק [ח"א או"ח סי' י' סק"ב] הביא דעת הר"מ [פ"א ציצית הי"א] דחוטין מצמר של בהמה שנעבדה לע"ז פסולין לציצית, והקשה בפמ"ג [סי' קנ"ד בא"א סק"ז] דהלא לא איפשטא בע"ז [דף מז.], ובדרבנן ספיקו להקל, ותירץ הגאון מקובנא דהלא מבואר בב"י [או"ח סי' פ"ג] דשיטת הר"מ בהא דיד לביהכ"ס דאין עושין ספק דרבנן לכתחילה, וה"נ בציצית אין עושין לכתחילה לקולא, כיון שיכול ליקח חוטין אחרים.

בבנין שלמה הקשה על זה ממה שאמרו בברכות [שם] ספק מי רגלים מותר לקרוא קר"ש כנגדם, דהאיסור לקרוא קר"ש כנגד מי רגלים אינו אלא מדרבנן וספיקו להקל, וכ"ה להדיא בר"מ [פ"ג קר"ש הט"ו] ובשו"ע [או"ח סי' ע"ו ס"ז], הרי מפורש דאף שיכול לקרוא במקו"א עכ"ז מותר לכתחילה לקרוא כנגדם, משום דספק דרבנן לקולא, עכ"ד, וזה סותר הנחת הב"י בשיטת הר"מ דספק דרבנן לקולא אמרינן רק בדיעבד ולא לכתחילה, וצ"ע.

בכללא דאין עושין ספק דרבנן לכתחילה
א. במצוה ב. באיסור

ואשר יראה בכל זה [ויסוד הדברים עי' קה"י ברכות (סי' ה')], דחלוקים המה בזה דין המצוה מדין האיסור, דבאיסור דרבנן יש מעשה איסור בהחפצא, ולזה הגם שהקילו חכמים דספיקו להקל עכ"ז הא מיהא לכתחילה אסור, וכמו שאמרו כן בביצה [דף ד.] לענין כל דבר שיש לו מתירין עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, ולזה כן הדין בכל איסור דרבנן, דאף דאינו נחשב כדבר שיל"מ, מ"מ כל שאפשר לו לעשותו בלא איסור עדיף.

לא כן לענין מצוה, דהנידון הוא האם מוטלת עליו חובת המצוה אם לאו, בזה אין שייך בזה טעמא דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר, שהרי אין כאן איסור כלל זולת ביטול הדין, וכל שאין הדין מוטל עליו מספק ממילא אין כאן ביטול הדין, וביותר דכל חובת המצוה מוטלת אקרקפתא דגברא, וכיון דספק דרבנן להקל שוב אין מוטל עליו כלום, וכמדומה שזוהי גם כוונת החזו"א [או"ח סי' כ"ג סקי"ג ד"ה כתב במ"ב].

ומעתה נראה דאף לדעת התוס' במנחות [שם] דמותר לכתחילה למנות בביה"ש משום ספק דרבנן, יסודו משום דנתקיים בזה מצות ספיה"ע מדרבנן, וכיון דמדין ספק דרבנן נתקיימה המצוה, א"כ לכתחילה מותר לו לברך, שהרי אין זו ברכה לבטלה, לא כן לענין יציאה לכרמלית בחוטי ציצית דהוי ספק איסור, לכתחילה אין לעשות, וכן באמירת קר"ש באנינות, דיל"ד דיסודו איסור להתעסק בענין אחר מפני כבודו של מת.

הר"ן בפסחים [דף קח.] הביא מה דאיתא בש"ס בדין הסיבה, דב' כוסות צריכין הסבה, ונחלקו שם אם בב' כוסות ראשונות צריך הסיבה או בב' אחרונות, ומסיק השתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי אידי ואידי בעו הסיבה. והקשה דהא ספק דרבנן לקולא, ותירץ הר"ן וז"ל, ע"כ בעי למיעבד הסיבה בכולהו, דאי ניזיל לקולא, אמאי נקיל בהני טפי מהני, ואי נקיל בתרוייהו הא מיעקרא מצות הסיבה לגמרי.

ובמל"מ [פ"א מגילה הי"א] הקשה דהר"ן סותר משנתו, דבמגילה [דף ה:] כתב בדין העיירות המסופקות וז"ל, הורו הגאונים ז"ל שהולכין בהן אחר רוב עיירות שרובן אינן מוקפות חומה, וקורין בהן בי"ד, ועוד שאפילו תאמר שהוא ספק שקול, ה"ל ספק של דבריהם ולקולא [טהרות פ"ד מ"ז], ונמצא פטורות בשניהם ומבטל ממנו בודאי מקרא מגילה, לפיכך קורא בראשון ופטור בשני [ורק ממידת חסידות קורא בשניהן], וקשה דכמו"כ נימא דיסב בב' ראשונות, וב' אחרונות יפטר מדין ספק דרבנן.

בישועות יעקב [סי' תע"ב סק"ג] כתב ליישב סתירת דברי הר"ן וז"ל, דלענין קריאת המגילה בט"ו מסופקים אם מחויב היום בקרית מגילה, ואין לאדם שום חזקת חיוב לקרותה היום, משא"כ לענין הסבה, שיש כאן חזקת חיוב שהוא חייב לשתות ד' כוסות כדין בהסבה, באופן דאף אם שתה ב' כוסות קמאי בהסיבה, עדיין יהא צריך להסב בב' כוסות אחרונות, כי הרי יש לו חזקת חיוב לקיים ד' כוסות כדינן, עכ"ד.

אלא שכתב שכבר כתבו האחרונים דע"כ אין דנים חזקה במצוות לחייב בספק דרבנן, שהרי מפורש בברכות [דף כא.] דאם ספק קרא קר"ש, אינו חוזר וקורא למ"ד קר"ש דרבנן, הרי דאין אנו דנים בזה חזקת חיוב.

וכתב ליישב, דהנה בדין ספק דרבנן לקולא איכא תרתי, א. שלא חייבוהו כלל במצוה, ב. אף בגוונא דאין לומר שנפטר לגמרי מן המצוה, מ"מ יכול לתלות להקל [וכבר הוכיחו האחרונים יסוד לזה מדברי התוס' במנחות (דף סו. ד"ה זכר) שחידשו דיכול למנות ספירת העומר בבין השמשות מדינא דספק דרבנן לקולא, הרי דמדין ספק דרבנן מותר לו לאדם לברך מדין ודאי, ע"כ שמותר לו לאדם לתלות שכבר הגיע לילה, ואכ"מ].

ומעתה כתב בישועות יעקב, דבספק אם התפלל לא חל עליה חיובא דתפילה כלל, וא"כ בודאי שאין להחמיר עליו מדין חזקת חיוב, שהרי אין כאן חיוב כלל, ברם בנידון דידן בהסבת ד' כוסות, דאי אפשר לומר שלא חייבוהו כלל, דא"כ תיעקר תקנת הסבה בד' כוסות, ואך דמאחר שהסב בב' כוסות באנו לדון עליו לפוטרו ולתלות שכבר קיים מצות הסבה בכוסות קמאי, בזה שפיר יש לחייבו מדין חזקת חיוב, והדברים נפלאים.

ונחלקו הראשונים בדין האשה שאין יודעת אם זמן וסתה ביום או בלילה, דדעת הראב"ד בבעלי הנפש [שער הוסתות] וז"ל, היכא דרגילה למחזי בהנץ החמה גופיה, אי נמי דלא קים לה במילתא שפיר [אם לפני הנה"ח אם לאחריו] ודאי נקטינן לחומרא כל הלילה וכל היום. והשיג עליו הרז"ה דהא וסתות דרבנן, וספק דדבריהם להקל, ועי' רא"ש נדה [דף סג: פ"ט סי' ב' השני] ושו"ע [יו"ד סי' קפ"ד ס"ד], והארכתי בעניני פסח.

נטילת ידים א. מתיר ב. מצוה ונפ"מ
א. במנין המצוות ב. באונן

ובדין 'לט ידיו במפה' בתרומה בטהרות ובחולין ובדין אוכל במגריפה

הלא מעתה לפי מה שנתבאר [דאיסור דרבנן ספיקו לקולא רק בדיעבד, ולכתחלה דינו כדינא דדבר שיל"מ דספיקו לחומרא], א"כ למש"נ מהאבנ"מ דיסוד דברי הראב"ד בספק ידים הוא משום דינא דדשיל"מ, מעתה יש לחקור ביסוד תקנת נטילת ידים לחולין, האם עיקרה מעשה מצוה מדרבנן, והוא ליטול ידים לאכילת חולין, או שעיקרה איסור לאכול בידים מסואבות, אלא שנטילה מתירה את הידים לאכילה, וכפי שיבואר בזה.

בה"ג מנה במנין המצוות גם מצוות דרבנן, כגר חנוכה ומקרא מגילה, וכן ק' ברכות בכל יום ונחום אבלים ובקור חולים וקבורת מתים והלבשת ערומים וכו', והשיג עליו הר"מ [ספה"מ שורש א'] למה לא מנה נטילת ידים ומצות ערוב וכו'. והשיב הרמב"ן דנטילת ידים לא באה בתורת מצוה, אלא עיקרה באה כגזירה משום סרך תרומה, ובתרומה עצמה הנטילה היא מגזירת י"ח דבר, ואף שהסמיכוה עה"כ כאן, עיקרה משום סרך תרומה.

אמנם התוס' בחולין [דף קו. ד"ה מצוה] כתבו שלדברי רבא [שאמר מצוה לשמוע דברי ר"א בן ערך] אין זה שייך לסרך תרומה כלל, אלא טעם מחודש הוא משום נקיות, וזה לכאורה דלא כדברי הרמב"ן.

ובכתבי הגרי"ז סוטה [דף ד:] האריך דבמצות נטילת ידים לאכילה איכא תרתי, א. דין מהלכות טומאה וטהרה, דכל שנטמאו ידיו בטומאת ידים חייב בנטילה, וזה מחמת לתא דסרך תרומה, ובזה אין הנטילה אלא סילוק טומאת 'סתם ידים', ב. חובת נטילה, וזה מחמת לתא דנקיות מן הלכלוך, ובזה חיילא על הידים אחר נטילה חלות שם 'ידים נטולות', והוא שם נוסף מחמת הנטילה, ולעיל נתבארו כמה דוגמאות לזה.

ויסוד לדבריו נראה, דהנה ראיתי בספר מימי חסד שדקדק מדברי הר"מ [פ"ו ברכות ה"ב] וז"ל, כל הנוטל ידיו בין לאכילה בין לקר"ש בין לתפילה מברך תחלה אקב"ו על נטילת ידים, שזו מצות חכמים וכו', ומשמע קצת דקאי על אכילת פת דחולין [שהוזכר בה"א] ולא בכל אכילת תרומה, וכן משמע מסתימת ההלכה בהלכות תרומות [פי"א ה"ז] שלא הזכיר הר"מ ברכת נט"י לתרומה [ובדרך אמונה כתב דנראה לו שצריך לברך], וצ"ת.

אכן לדברי הגרי"ז מיושב היטב, שכן נטילת ידים לתרומה אינה אלא לסילוק טומאה, וא"כ אין כאן מעשה מצוה לברך עליו, ברם נטילת ידים לחולין מעשה מצוה של טהרה היא, ולכן מברכין, והעירוני לזה.

בביכורי יעקב [סי' תר"מ ס"ה] כתב, דהאונן פטור ממצות נטילת ידים לסעודתו, וכן צידד בפ"ת [יו"ד סי' שמ"א סק"ד], אכן בשעה"צ [סי' תר"מ סקמ"ח] הביא בשם הברכי יוסף [יו"ד סי' שמ"א סק"ה] דחייב בנטילת ידים, דאין זו מצוה אלא גזירה משום סרך תרומה, והאונן פטור מהמצוות אך מוזהר בכל האיסורין, והסיק שיטול ידיו בלא ברכה, עכ"ד. [והעירוני דמטעם אחר לא יברך, שהברכה היא מצוה בפנ"ע].

הלא נראה דנחלקו ביסוד חובת נטילת ידים כמש"נ, דדעת הביכורי יעקב דעיקרה חובת מצוה [אף שיש בה גם טומאת ידים ואיסור אכילה], וכיון דהאונן פטור ממצוות בטל איסורא דאכילה בידים מסואבות. אכן דעת הברכי יוסף דכיון דעיקרה נתקנה משום סרך טומאה, אית בה מילתא דאיסורא, וממילא דאין להקל באונן כמו בכל האיסורין [ויעוין מש"נ לעיל לחקור ממש כעין זה לענין חובת ברכת הנהנין באונן].

ולמש"נ יש לפלפל לדינא כדעת הברכ"י שיטול ידיו בלא ברכה, והוא לפי דבאמת בדין נטילת ידים איכא תרתי, א. מצות נטילת ידים, ב. מתיר את האכילה, דכל האוכל בלא נט"י הוי איסור, ולכן האונן אינו מחויב במצות נט"י כיון שהוא עוסק במצוה, אך מ"מ מוזהר באיסור לבל יאכל בלא נט"י, ולכן שפיר יטול ידיו בלא ברכה, שהרי הברכה לא נתקנה אלא על מצות נט"י, ונט"י של אונן לא באה בתורת מצוה אלא כמתיר.

הלא לפי"ז נמצא, דדעת הראב"ד דלכתחילה צריך ליטול ידיו במים כשרים, משום שדינה ככל ספק איסור דרבנן שלכתחילה צריך להחמיר, אכן דעת הר"מ דעיקרה תורת מצוה ליטול ידיו, ולשיטתו אזיל שהקשה על בה"ג למה לא מנה מצות נטילת ידים. וכן העלה באבני נזר [אה"ע סי קכ"ב] בדעת הר"מ [פי"א ברכות ה"ג] שהוא גדר של מצוה [וכבר נתבאר דזה גופא השיב הרמב"ן על הר"מ, דעיקרה תורת מתיר מאיסור].

הלא מעתה ניחא גם קושית המל"מ הנ"ל מדוע ספק נטל טהור, והרי כל שיש ספק אם יש מתיר אזלינן לחומרא, וכתב ליישב דדעת הר"מ דדין מחודש הוא בהלכות ידים, דסתם ידים טהור, והקשינו לעיל דהלא הראב"ד הסכים לדעת הר"מ הנ"ל דספק אם נטל ידיו טהורות, ולדעת המל"מ נצטרך לומר דאף הראב"ד מסכים דדין מחודש הוא מדין ודאי, וא"כ למה צריך להחמיר אם יש לו מים, אך למש"נ הראב"ד לטעמיה אזיל דספק בנט"י נידון כספק איסור ולא כספק מתיר, וא"כ קושית המל"מ לק"מ.

בחולין [דף קז:] אמר שמואל, התירו מפה לאוכלי תרומה ולא לאוכלי טהרות, ופרש"י [ד"ה התירו] דהכהנים זריזין הן [פסחים סה.] ולא נגעי, אבל אוכלי חולין בטהרה אין זהירים כ"כ, וביש"ש [פ"ח סי' ל"ד] כתב דלפי"ז כהן שאוכל טהרות מותר במפה, אכן בפ"י סוכה [דף כו:] הביא שיטת הראשונים שם ובתוס' יומא [דף עט: ד"ה הא] דלא התירו דלא פלוג, וכ"מ למש"כ בר"מ [פ"ח אבה"ט ה"ט] דבטהרות גזרו לפי שאין מקפיד עליהן, ועי' טורי אבן חגיגה [דף כד:].

אשר לדברי הגרי"ז הנ"ל יש לפרש טעם חדש לזה שהתירו מפה רק לתרומה, דעיקר דין נט"י לתרומה הוא דין טהרה לטומאת הידים, ובאוכל במפה לא חששו שיגע בידיו, אך לאכילת פת הצריכו חכמים נטילה בחובת מצוה, ואמרו שאין לאכול פת בלא ידים נטולות, בזה כל שיש חשש קטן שיגע חיילא על הידים חובת נטילה, ולפי"ז אין החילוק בין כהנים דזריזין הן לישראל, אלא בין חולין לבין תרומה, כשיטת הראשונים שהביא בפ"י.

ובר"מ [פ"ו ברכות הי"ח] התיר מפה אף לאוכלי חולין [והראב"ד השיג מחולין שם שלא התירו לאוכלי טהרות, וכ"כ הר"מ (פ"ח אבה"ט ה"ט) דלא התירו לאוכלי חולין על טהרת התרומה, ובב"י (או"ח סי' קס"ג) תירץ דבחולין הקילו יותר מבטהרות, ועי' שי' רבינו הגרי"מ י"ח דבר (סו"ס ד')], אך האוכל ע"י מגריפה או אחר מאכילו צריך נטילת ידים, ובגינת וורדים [או"ח כלל א' סי' ל"ז] ביאר בשם מהריק"ש דבמגריפה אין היכר כמו במפה.

ונראה, דהנה בכתבי הגרי"ז סוטה שם כתב בדעת הר"מ דיסוד דין נטילת ידים האמור בחולין אינו טהרת טומאת ידים [כדין נט"י האמור בפירות תרומה], אלא שחכמים חידשו דבעינן לאכילת פת שיהיו ידיו נטולות במים. אשר לכאורה צ"ע לפי"ז מה ההיתר של ליטת ידיו במפה, דבשלמא לענין תרומה יש לומר דכיון שלא יבוא לידי טומאת ידים מהניא, אך בחולין דבעינן ידים נטולות מאי מהני לן ליטת ידיו במפה.

והנראה בזה, שיסוד ההיתר של ליטת ידיו במפה הוא משום דעל ידי שלט ידיו בהמפה דיינינן ליה כמאן דלית ליה ידים כל עיקר, וממילא נראה פשוט לחלק בין מפה לבין מגריפה או אחר מאכילו, שכן באוכל ע"י מגריפה יש באפשרות ידיו ליגע באוכל, ואך שבאנו לדון שלא יבוא לידי טומאה, בזה נראה דכיון שבצד רחוק יכול ליגע שפיר חשיב כאית ליה ידים, וכל דאית ליה ידים הרי זה חייב ליטול ידיו, כ"ש בחולין דבעינן ידים נטולות.

ומיושבת בזה קושית האחרונים על עיקר דין המפה, דאמנם דאין ידיו מטמאות את התרומה, מ"מ ידיו מסואבות [טמאות], ואסור לאכול תרומה בידים מסואבות אף כשאין חשש שיטמא התרומה, כמבואר בתוס' חגיגה [דף יח: ד"ה כאן לחולין] דאם נטל ידיו לחולין אין מטמא תרומה, ועכ"ז אסור לו לאכול תרומה בלא נט"י בכוונה לתרומה [ואמנם תנן בחגיגה (דף כ:) דאוכלין תרומה נגובה שלא הוכשרה בידים מסואבות, דלא כדברי התוס' הנ"ל, יעוין מה שהאריך הגאון ר"ש חארקאוויער בנר שמואל (ח"ב סי' ה') לחלק בין סתם ידים לטומאת ידים], ולמש"נ י"ל דבליטת ידים במפה דיינינן כמי שאין לו ידים כלל, ולכן אין בזה חובת נטילה.

ומה שהתירו ליטה במפה רק לאוכלי תרומה [להמבואר בש"ס ובהשגת הראב"ד שם], הוא משום שהמה זהירים ולא יסלקו המפה, והיינו דמעתה דיינינן לידיהם כמאן דליתנייהו, משא"כ לאוכלי טהרות שיש לחוש יותר שיסלקו המפה, הרי מעתה אף שבהלכות חששות לא היה צריך לחוש כ"כ, מ"מ לא פקעה מן הידיים תורת ידים לחובת נטילה, ולפי"ז אין החילוק בין דהתירו אף לאוכלי חולין, וסוף הדין בזה הוא כמש"נ דאין כאן ידים.

בביאור הלכה [סי' קס"ג ד"ה ידיו] כתב וז"ל, עיין במ"ב דמסתברא דוקא לשתי ידיו [הוא דצריך ללוט במפה], אך מלשון הרמ"א שהתיר אפילו לאכול בכף, משמע דלדידיה ה"ה במפה ג"כ די ביד שהוא אוכל בו, ולא חיישינן דילמא אתי למינגע ביד השני, דבמה שהוא רואה בעצמו שמפה כרוכה על ידו מינכר ליה ולא אתי למנגע, ומ"מ צ"ע, דעיקר דינו של הרמ"א דמתיר ע"י כף כבר פקפקו עליו כמה אחרונים, עכ"ד.

ולמש"נ ניחא מאד מה שלא התירו בלט יד אחת, דכיון שאפשר ליגע הרי מעתה יש לו ידים וחייב ליטול [והרמ"א שהוצרך לטעמו דיש לחוש שיגע, לשיטתו אזיל שהתיר אף בכף, כיון שאין לחוש שיגע].

הרה"ג נדב פרץ שליט"א
בעהמח"ס נדבת פרץ על הש"ס

האיר המזרח

רבני בית ההוראה שע"י ישיבת "חברת אהבת שלום"
הגאונים רבי מנשה שוע ורבי דוד פנירי שליט"א

סימן שפ"ב

שאלת רשות מן הגוי האם צריך קנין

סי' שפ"ב סעיף י"ב: אם אינו רוצה להשכיר יתקרב לו אחד מבני החצר עד שישאיל לו רשותו שיהא לו רשות להניח בו שום דבר, דהו"ל כשכירו ולקיטו, ומשכיר שלא מדעת האינו יהודי. ויש אומרים שאינו צריך להשכיר אלא נותן עירובו ודיו, ע"כ. וכתב במ"ב ס"ק ל"ז שקונה אותו המקום במה שהניח בו שום חפץ בע"ש, ולהרבה פוסקים מהני אע"פ שסילקו אח"כ משם.

ונראה מלשון המשנה ברורה שצריך "קנין", וכדין קנינים. וכן מבואר בבית יוסף וז"ל: ומ"מ נראה שצריך לקנות הקרקע באחד מהדרכים שנקנה בהם הקרקע לשאלה. והובא בכה"ח ס"ק ס'. [ועי' בנשמת אדם כלל ע"ה אות ה' שבשאלה לא שייך קנין כסף או שטר רק חזקה]. אולם לד' החזו"א סי' פ"ב ס"ק ל"ג א"צ קנין, ולכן א"צ שיאמר לו לך חזק וקני. עכ"פ דעת הבית יוסף היא שהשאלה מועילה מתורת קנין, ולכן צריך לקנות את המקום כדין חושן משפט.

שכירו ולקיטו של הגוי האם משכיר או נותן עירובו

הנה מרן כתב בסתם שהשכירו ולקיטו צריך אף להשכיר, וביש אומרים כתב שנותן את עירובו ודיו. וכתב במ"ב ס"ק מ"א שלכתחילה נכון לחוש לסברא הראשונה שצריך אף להשכיר. ועי' להכף החיים בס"ק ס"ו שכתב דכבר כתבנו לעיל בסימן י"ג ס"ק ז' דכל מקום שהשו"ע סותם לחומרא ואח"כ מביא יש אומרים לקולא, סומך עליהם רק בשעת הדחק.

והנה כאן הי"א בא להקל, אולם נראה דאף יש בזה חומרא, דהנה השער הציון באות מ"ה מביא דלפירוש השני בבית יוסף לדיעה הראשונה שהיא ד' הרמב"ם אף כשאין השכירו ולקיטו מבני החצר צריך לערב ולהשכיר. אלא שכתב השעה"צ דהפי' ראשון של הב"י עיקר שא"צ גם לערב אם אינו מבני החצר.

אולם לדיעה השניה שנותן עירובו, כתב במ"ב ס"ק מ"ב בשם הרשב"א דאפילו אינו דר בחצר צריך ליתן עירובו, וא"כ באופן זה הי"א מחמיר שצריך עירוב ולא שכירות, ולהדיעה הראשונה א"צ לערב. אך נראה דמאחר ומבואר בסימן ש"פ סעיף ג' די"א שמועיל שכירות אף בישראל, א"כ אף להדיעה השניה מועיל שכירות. וא"כ אית לן ס"ס להקל, ספק כדיעה הראשונה [שהיא בסתם] דא"צ לערב אלא להשכיר, וספק דאף בעלמא בישראל מועיל שכירות.

[ועי' להכה"ח ס"ק ס"ח שפסק כפי' שני דהב"י שצריך שכירות ועירוב, אלא שכתב דכל זה בשאל ממנו מקום כסעיף דידן, אבל בשכירו ולקיטו א"צ עירוב].

שכירות מגזבר המלך לזמן רב

כתב הרמ"א סי' שפ"ב סעיף י"ד שאם שכרו מגזבר המלך ונסתלק מן הגזברות, אבל עדיין אוכל פרס המלך, נקרא שכירו ולקיטו ויכולים לשכור ממנו, אבל אם נסתלק לגמרי מן המלך א"א לשכור ממנו. וכתב המ"ב בס"ק מ"ח דלכן יש ליזהר לכתחילה שלא לשכור בסתמא משר העיר או משרתיו רק לזמן, כיון שלפעמים נסתלק ובטל השכירות. ושיעור הזמן הסכימו הרבה אחרונים דיוכל לשכור על זמן ארוך ורב, אך לכתחילה טוב שלא לשכור רק עד עשרים שנה.

ועיין להכה"ח ס"ק ע"ח בשם השיורי ברכה בסימן שצ"א שבעיה"ק ת"ו ובשאלוניקי נהגו ליקח מפתחות העיר שיהיו אצל פרנסי העיר לילה אחת. עוד כתב בס"ק ע"ט בשם הגינת ורדים שכל זמן שהמלכות נוהגת יכולים לקנות אפילו למאתים שנה. וכתב הרב פרי האדמה דכשמת המלך ומולך אחר במקומו, הגם שמעיקר הדין לא נתבטל השכירות כיון ששכרו ממנו לזמן, ומחוקי המלכות שמוכרח לקיים מה שעשה המלך לפניו, וכן כולם, עם כל זה הסכימו הרבנים ועשו מעשה כמה פעמים לחזור ולקנותו אף שהיה בתוך זמן הקניה. [ועי' מה שיתבאר עוד בסימן שצ"א לענין שכירות מהמשטרה בזמנינו].

שתי חצירות זו לפנים מזו ואינו יהודי בפנימית וישראל בחיצונה

סי' שפ"ב סעיף י"ז: שתי חצירות זו לפנים מזו, וישראל ואינו יהודי בפנימית וישראל בחיצונה, או שישראל ואינו יהודי בחיצונה וישראל בפנימית, ואפילו אינו יהודי בפנימית ושני ישראלים בחיצונה, אוסר. ויש מי שאומר שאפילו אינו יהודי בפנימית וישראל אחד בחיצונה, אוסר. וטעם היש אוסרים ביאר המ"ב בס"ק נ"ט כיון שאנשים סבורים שגרים עוד ישראלים מלבד הגוי. ומ"מ להלכה לא נקטינן כן, כי הרבה אחרונים דחו דעה זו מהלכה.

אולם הכה"ח ס"ק צ"ט כתב, שכבר כתבנו לעיל סימן י"ג אות ז' דגם דעת השו"ע לענין הלכה דעתו לפסוק כדיעה א' שמביאה בסתם, ורק אם היש מי שאומר הוא להחמיר חושש אליו לכתחילה.

חצר שישראל ואינו יהודי דרים בה בבית אחד של ישראל אצל ביתו של זה ופתח פתוח ביניהם האם יכול לערב עמו

סי' שפ"ב סעיף י"ט: חצר שישראל ואינו יהודי דרים בה, ובית אחד של ישראל אצל ביתו של זה ואינו פתוח לחצר, וחלונות ביניהם, אינו יכול לערב עמו דרך החלון שביניהם כדי להוציא כליו דרך בית שכנו הפתוח לחצר, אבל אם פתח פתוח ביניהם מותר. ויש מי שאומר דאף אם פתח פתוח ביניהם, אסור, ע"כ. וביאר במ"ב ס"ק ס"ד, דאף שאין כאן ב' ישראלים עם גוי, מ"מ ע"י העירוב לא מסתפי הישראל לדור עם העכו"ם, וחוששים שמא ילמוד ממעשיו, אבל אם פתח פתוח ביניהם דלאו הכי לא מסתפי לדור עם העכו"ם. אבל לדעה השניה ס"ל דאף כשיש פתח עדיין לא מירתת, וע"י העירוב מירתת (כה"ח ס"ק ק"י).

וכתב המ"ב ס"ק ס"ט שיש להחמיר כדיעה השניה. והכה"ח ס"ק קי"ב כתב שכבר כתבנו לעיל דדעת השו"ע לפסוק כסברא שמביא בסתם, ורק כשהיש מי שאומר הוא לחומרא חושש אליו לכתחילה.

סימן שפ"ו

אם נדר או נשבע שלא יהנה מהאוכל האם משתתפין לו בה

סי' שפ"ו סעיף ח': משתתפין אפילו באוכל שאינו ראוי לו, אם ראוי לשום אדם, כגון לנזיר ביין ולישראל בתרומה. וכן הנודר מאוכל זה או נשבע שלא יאכלנו, משתתף בו. ויש אומרים דהיינו דוקא כשנדר או נשבע שלא יאכלנו, אבל אם נדר או נשבע שלא יהנה בו אין משתתפין לו בה. הגה, ואם אמר קונם הנאתו או אכילתו עלי, לכולי עלמא אין משתתף בה, ע"כ. וכתב במ"ב ס"ק מ"ט, דדיעה שניה ס"ל דכיון דנדר שלא יהנה אסור לו להשתתף או לערב עירובי חצרות, שהרי הוא נהנה, ולא אומרים כאן מצות לא ליהנות ניתנו, כיון שמערבין עירובי חצרות או משתתפין לדבר הרשות.

עוד כתב דמלשון השו"ע משמע דלדיעה הראשונה אפילו כשאמר בפירוש שלא אהנה מותר לו לערב ולהשתתף [ומשום שלא נתכוין להנאה כזו אלא ליהנות בדרך הנאתו, שער הציון אות מ"ז]. אבל כמה אחרונים כתבו שאף לדיעה ראשונה אסור בנדר או נשבע בפירוש שלא יהנה. [ועי' ביאור הלכה דאף מש"כ הרמ"א דבקונם אסור לכו"ע אינו מוסכם].

ועי' להכה"ח ס"ק ס"א שכתב דמאחר ולהיש אומרים אם נדר או נשבע שלא יהנה אין משתתפין לו בה, ואף בדיעה א' יש פלוגתא, לכן יש להחמיר.

סימן שפ"ז

האם סומכים על שיתוף במקום עירוב

כתב מרן סי' שפ"ז [בסתם] דאף כשעושין שיתוף במבוי צריכים לערב חצרות כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות, ולפיכך אם נשתתפו במבוי בפת סומכים עליו וא"צ לערב בחצרות. ויש אומרים שאם כל חצר עירבה לעצמה, ולא עירבו דרך פתחים שביניהם, סומכים על השיתוף במקום עירוב. והרמ"א כתב שיש אומרים שסומכים על שיתוף במקום עירוב אף אם לא נשתתפו אלא ביין, ושכן המנהג, ויעו"ש עוד.

וכתב במ"ב ס"ק י"ב דמ"מ יותר טוב לומר בפירוש בשעת הנחת העירוב שמניחו גם לשם שיתוף [ועי' חזו"א סי' צ' ס"ק י"ז מה שעמד על ל' המ"ב שצ"ל שמניחו גם לשם עירוב, ויעו"ש עוד].

והכה"ח ס"ק ה' כתב בשם שער הכוונות שהאר"י ז"ל היה מערב שני עירובין, עירובי חצרות על לחם אחד ושיתופי מבואות על לחם שני. ובס"ק י"ז כתב בשם הברכי יוסף, שבארץ הצבי המנהג פשוט מקדם קדמתה לעשות שיתוף בשמן, ועירובי חצרות בכל שנה בערב שבת שבחג הפסח. והוסיף הכה"ח דמ"מ לענין ברכה נראה שאין לברך על עירובי חצרות, דכיון שנשתתפו בשמן וי"א שיוצאין בזה גם משום עירובי חצרות, הא קיימא לן דספק ברכות להקל, עכ"ד. ובס"ק י"ח כתב, אמנם אם לא היה שיתופי מבואות ועירבה כל חצר לעצמה, ובירכו על העירוב ואח"כ באו לעשות שיתופי מבואות, נראה שצריך לברך על שיתופי מבואות, כיון שלכו"ע לא יצאו בזה העירוב משום שיתוף. אבל אם אחד מן החצרות רוצה לערב לעצמו וגם לזכות משלו שיתוף לכל בני המבוי, נראה שיש לברך על העירוב ויכוין גם על השיתוף, כיון שעושה אותם בבת אחת, עכ"ד.

סימן שפ"ח

אם עירבו חצירות עם הבתים האם מטלטלים במבוי כלים ששבתו בתוכו

כתב השו"ע סי' שפ"ח: אם לא עירבו החצירות יחד וגם לא נשתתפו במבוי, מותר לטלטל בכל המבוי כלים ששבתו בתוכו, בין עירבו חצרות עם הבתים בין לא עירבו. ולהרמב"ם דוקא בשלא עירבו חצרות עם הבתים, אבל אם עירבו חצרות עם הבתים, אין מטלטלין במבוי אלא בארבע אמות, ע"כ. וכתב במ"ב ס"ק ד' דלהלכה נקטינן כדעה הראשונה.

והכה"ח ס"ק ו' כתב, שכבר כתבנו לעיל סימן י"ג אות ז' דדעת השו"ע לפסוק כסברא שמביא בסתם, ורק כשמביא י"א לחומרא חש לו לכתחילה, וא"כ הכא נמי שכתב ולהרמב"ם וכו' הוא כמו יש אומרים שחושש לו לכתחילה, דאל"כ למה הביאו בשו"ע, עכ"ד.

סימן שפ"ט

ישראל שיש לו פתח למבוי ופתח מאחוריו לקרפף ושכח ולא עירב והקרפף הוקף לדירה האם אוסר

סי' שפ"ט: אינו יהודי הדר במבוי ויש לו חלון אחורי ביתו פתוח לבקעה וכו', וישראל שיש לו פתח למבוי, ופתח מאחוריו לקרפף ושכח ולא עירב, אם הקרפף יותר מסאתים אוסר, לפי שאינו ראוי לו ואינו מסתלק מן המבוי. ואם הוקף לדירה אפילו יותר מסאתים אינו אוסר, כיון שראוי לו. ויש מי שאומר דאדרבה אם הוקף לדירה אפילו בית סאתים אוסר, שכיון שהוקף לדירה אין בו אויר, ואינו חפץ בו להסתלק בשבילו מן המבוי, ע"כ. וכתב הביאור הלכה בשם הבית יוסף שהלכה כדיעה הראשונה, שכן הוא דעת רש"י והרמב"ם והרב המגיד, ולפיכך הכי נקטינן.

והכה"ח ס"ק י"א כתב: ועיין לעיל סוף סימן שפ"ח, ע"כ. [וכונתו למש"כ שם בס"ק ו']. שכבר כתבנו לעיל סימן י"ג אות ז' דדעת השו"ע לפסוק כסברא שמביא בסתם, ורק כשמביא יש אומרים חושש לו לכתחילה.

סימן שצ"א

שכירות מהמשטרה בזמנינו

כתב השו"ע סי' שצ"א סעיף א' שאפשר לשכור משר העיר במקום שכל צרכי העיר אינם נעשים אלא על פי השר או הממונה שלו, ואף משכירו ולקיטו, שהרי יש לו רשות להושיב אנשיו וכלי מלחמתו בבתי בני העיר בשעת מלחמה שלא מדעתם. ובביאור הלכה ד"ה שלא מדעתם כתב שהחכם צבי סימן ו' מצדד דמיירי דוקא בשר שהיכולת בידו לעורר מדנים ומלחמה בכל עת שירצה עם שכניו, ואין בני המדינה מעכבין עליו.

ובשו"ת אור לציון חלק ב' פרק כ"ג בביאורים לתשובה י"ג כתב שנהגו לשכור משוטר העיר. והוא הדין כשרב העיר שוכר ממושל העיר. וכיום הרבנות הראשית שוכרת משר הפנים ומשר הביטחון.

סימן שצ"ב

האם מערבין את העיר לחצאין לרחבה

סי' שצ"ב סעיף ו': זה שאמרנו שאין מערבין אותה לחצאין, היינו לומר שאין לחי וקורה מועיל לסלקם זה מזה, אבל בפס ארבעה או בשני פסין שני משהויין, נחלקים אלו מאלו ומערבין לחצאין. ואם הוא רחב מעשר אמות עושה צורת פתח. והרמ"א כתב שיש אומרים שכל זה לארכה, אבל לא לרחבה מערבין לחצאין.

אולם עי' במ"ב ס"ק כ"ד דמסתימת מרן בסעיף ד' משמע דס"ל דאף לרחבו אין מערבין לחצאין, וכ"כ בביאור הלכה ד"ה זה שאמרנו שאין מערבין אותה לחצאין, שכך מבואר בבית יוסף. וכ"כ הכה"ח ס"ק נ"ב דהב"י פסק דאף לרחבה אין מערבין לחצאין, שכ"ה ד' הרי"ף והרמב"ם. ובס"ק מ"ה כתב שכל זה אם רה"ר עוברת בתוכו, אבל אם אין רה"ר עוברת בתוכו מערבין לחצאין.

סימן שצ"ג

לערב ולהשתתף אם כבר קיבל תוספת שבת

סי' שצ"ג סעיף ב': אחד עירובי חצרות ואחד שיתופי מבואות מערבין אותן בין השמשות, ואפילו אם כבר קיבל עליו תוספת שבת. ויש אוסרים אם קיבל עליו תוספת שבת.

ובמ"ב ס"ק י"ב ציין למש"כ בביאור הלכה סימן רס"א ד"ה אין מערבין, ויעו"ש שהק' דכאן סתם השו"ע שאף אם קיבל תוספת שבת מערבין, ובסי' רס"א סעיף ד' סתם לאסור, והביא בשם המחזיק ברכה ועוד שתירצו דבסי' רס"א מדובר בקבלת ציבור, היינו ע"י עניית ברכו, אבל כאן מדובר ביחיד שקיבל, ועל כן סתם מרן להיתר. וכ"כ הכה"ח ס"ק י"ב, וכ"כ בשו"ת רב פעלים ח"ב סימן מ"ט. [ומ"מ אף ביחיד שקיבל, לכתחילה חושש מרן לסברא שהביא באחרונה. כ"כ הכה"ח כאן].

סימן שצ"ד

לבצוע על הפת של העירוב בליל שבת

כתב הרמ"א סי' שצ"ד סעיף ב' שיש לבצוע על הפת של העירוב בשחרית בשבת. ופירש במ"ב ס"ק ד' הטעם הואיל ואיתעביד ביה חדא מצוה נעשה בו מצוה אחרת. עוד כתב דאף שיוכל לאוכלו בסעודת ערבית, מ"מ יותר טוב לבצוע בשחרית משום שפעמים מקדים לאכול בערבית קודם חשיכה. וכ"כ הכה"ח ס"ק ח'.

ובסימן שס"ו ס"ק נ"ט כתב משער הכוונות, שהאר"י ז"ל בסעודת ליל שבת היה אומר המוציא בפת על שיתופי מבואות, ובסעודת שחרית בפת של עירובי חצרות.

הוראת הלכה

חכמי ורבני בית ההוראה שע"י ישיבת "חברת אהבת שלום"
בעריכת הרה"ג נדב פרץ שליט"א

המנהג למעשה בשכירות מהגוי בזמנינו

שאלה: כתב השו"ע סימן שפ"ב סעיף א': הדר עם עכו"ם בחצר אינו אוסר עליו, עד שיהיו שני ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה, אז העכו"ם אוסר עליהם. ואינו מועיל שיבטל העכו"ם רשותו אלא צריך שישכירו ממנו, ע"כ. וצריך עיון היום כשגרים עם שכנים גוים האם מוכרח לשכור מהם, או שאפשר לשכור מרב העיר או ראש העיר או המשטרה.

תשובה: הנה כתב השו"ע בסי' שפ"ב סעיף י"א שאפשר לשכור משכירו ולקיטו, ופי' במ"ב ס"ק ל"ג שכיר לעבודת השנה ולקיטו לימות הקציר, והרמ"א בסעיף י"ד כתב שה"ה שאפשר לשכור מגזבר המלך כל זמן שעדיין אוכל פרס המלך. וכתב במ"ב ס"ק מ"ח שהסכימו הרבה אחרונים שיוכל לשכור על זמן ארוך ורב, אך לכתחילה טוב שלא לשכור רק עד עשרים שנה. ומעתה יש לדון בתוקף של הממשלה או המשטרה. ונראה ששורש דין זה מבואר בסימן שצ"א סעיף א' (ומקורו מד' הרשב"א בתשובה) שאם שר העיר יש לו רשות להושיב אנשיו וכלי מלחמתו בבתי בני העיר בשעת המלחמה שלא מדעתם, אפשר לשכור ממנו, וכתב במ"ב ס"ק י"ח שה"ה מהמשטרה.

וכן ראיתי בחזון איש או"ח סימן פ"ב ס"ק ט' שכתב בתוך הדברים: ונהגו לשכור את כל העיר משוטר העיר. וכן ראיתי להאור לציון ח"ב בביאורים לפרק כ"ג תשובה י"ג וז"ל: שנהגו לשכור משוטר העיר. והוא הדין כשרב העיר שוכר ממושל העיר, וכיום הרבנות הראשית שוכרת משר הפנים ושר הבטחון הו"ל כשוכר משכירו ולקיטו דמהני, וכמ"ש בשו"ע סימן שפ"ד סעיף י"א, ושוטר העיר דינו כשכירו ולקיטו וכמ"ש בשו"ע סימן שצ"א סעיף א', ע"ש ובמ"ב שם, ע"כ. וכ"כ בס' ארחות שבת ח"ג פרק כ"ח הערה קמ"ח בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, אולם יעוי' להמ"ב במהדו' דרשו סימן שצ"א הערה 10 שהביא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שדעתו שאין לסמוך על שכירות מהמשטרה יעו"ש.

ולענין אם צריך לשכור מהשכיר ישראל או מספיק לערב, הנה השו"ע בסי' שפ"ב סעיף י"ב כתב שהשכיר משכיר, ויש אומרים שנותן עירובו ודיו, וכתב הכה"ח בס"ק מ"א שלכתחילה נכון לחוש לדיעה הראשונה, ונראה שלפי הכלל דסתם ויש הלכה כסתם הרי צריך דוקא להשכיר. וכ"כ הכה"ח ס"ק ס"ו. אולם יש להסתפק אם להלכה אף צריך ליתן עירוב כדי לצאת ידי הדיעה השניה. ובכה"ח ס"ק ס"ו הביא בשם הגר"ז שצריך להשכיר ואף ליתן עירובו, ונראה דיש לצרף לזה אף מה שנסתפק בב"י שאף לדיעה הראשונה צריך גם עירוב וגם שכירות, והובא בשעה"צ אות מ"ה. וע"ע בכה"ח ס"ק ס"ח. אלא שלמעשה אין כ"כ נפק"מ בזה, כיון דבלאו הכי מזכים לכולם את העירוב. ופשוט.

שכירו ולקיטו של הגוי האם צריך דוקא שיניח אצלו דבר, וכן האם השכירו ולקיטו צריך להשכיר או מספיק לערב

שאלה: כתב השו"ע בסי' שפ"ב סעיף י"ב: אם אינו רוצה להשכיר, יתקרב לו אחד מבני החצר עד שישאיל לו רשותו שיהא לו רשות להניח בו שום דבר, דהוה ליה כשכירו ולקיטו, ומשכיר שלא מדעת האינו יהודי. ויש אומרים שאינו צריך להשכיר, אלא נותן עירובו ודיו, ע"כ. וצ"ע האם צריך דוקא להניח שום דבר אצלו, או שאפשר אף לקנות ממנו בדרכי הקניינים. וכן צריך עיון האם להלכה השכירו ולקיטו צריך להשכיר, או סגי שנותן עירובו, או שצריך להשכיר ואף ליתן עירובו.

תשובה: הנה לשון השו"ע הוא "שיהא לו רשות להניח בו שום דבר", והיינו שא"צ להניח בפועל, ואמנם לשון המ"ב בס"ק ל"ז הוא: וקונה אותו המקום במה שהניח בו שום חפץ מערב שבת, אולם יעוי' להמ"ב בס"ק ס"ד שכתב בפירוש, שדי בשיש לו רשות להניח ואפילו אם עדיין לא הניח, ובשער הציון שם אות ס"ה כתב שכ"ה לדעת השו"ע והאחרונים בסעיף י"ב.

אולם יעוי' להבית יוסף שכתב שנראה שצריך לקנות באחד מהדרכים שנקנה בהם הקרקע לשאלה. ולפי"ז נראה דה"ה אם יקנה בשטר או בכסף שפיר דמי, וכמפורש בשו"ע חושן משפט סימן קצ"ה סעיף ט' שבדרכים שהקרקע נקנית בהם, שכירות ושאלת קרקע נקנין.

אולם ראיתי להחזי אדם בכלל ע"ה בנשמת אדם אות ה' שכתב דהכא לא שייך לא כסף ולא שטר, ואי אפשר אלא בחזקה, ועכ"פ צריך שיניח בה דבר וכו'. ולפום ריהטא ד' הח"א צ"ע מדוע הכא לא שייך כסף או שטר, וכמו בכל שאילת קרקע. [ושו"ר שכן העיר ג"כ בס' נתיבות שבת פרק ל"ז הערה ע"ג].

ודע עוד דלד' החזו"א סי' פ"ב ס"ק ל"ג א"צ אף מעשה קנין, אלא סגי בנתינת רשות [וטעמו ביאר שם דענין שאילת מקום הוא מדין שכירו ולקיטו, וא"צ תורת שכירות, יעוש"ה].

בבנין רב קומות ויש שכנים גוים האם אוסרים על השכנים הישראלים

שאלה: כתב השו"ע בסי' שפ"ב סעיף י"ז: שתי חצרות זו לפנים מזו, וישראל ואינו יהודי בפנימית וישראל בחיצונה וכו', אוסר. ויש להסתפק בבנין רב קומות הנהוג כיום האם נאמר שאוסרים זה על זה [ובישראל צריך עירוב ובגוים צריך שכירות], או שנאמר שהמדרגות נחשבות כמחיצה.

תשובה: הנה הנידון הוא לטלטל מבית לבית או מבית לחצר [ולענין חדר המדרגות נתבאר בזה לעיל שלד' האול"צ יש להחמיר אף בחדר המדרגות]. ולכאורה י"ל דהמדרגות נידונים כמחיצות, וכדין תל חמשה ומחיצה חמשה [עי' בסי' שנ"ח סעיף ב' בד' הרמ"א וביאור הלכה שם, והעולה מד' החזו"א בסימן קי"א ס"ק ד' שאם אין מרחק בין התל להמחיצה ד' טפחים הרי הם מצטרפים]. אולם פשוט שכל זה לענין לטלטל בחדר המדרגות, היינו שהשכנים שבקומה הראשונה אינם אוסרים על השכנים שבקומה שעליה, מתוך שהמדרגות נחשבים כמחיצה, אבל לטלטל מהבית לחצר או בחדר המדרגות שבקומה הראשונה פשוט שהשכנים שבקומה העליונה אוסרים, שהרי אין להם דרך אלא דרך חדר המדרגות, וכן הם משתמשים באותה חצר, וכמבואר בסימן שע"ה סעיף א' שבני מרפסת אוסרים על החצר אף שיורדים דרך הסולם.

גוי שאינו נמצא בביתו ויכול להגיע תוך יום ע"י רכב האם אוסר

שאלה: כתב השו"ע בסימן שפ"ג: אינו יהודי הדר עם שני ישראלים, ואין האינו יהודי בביתו, אינו אוסר וכו', ובמ"ב ס"ק ג' הביא מחלוקת מסימן שע"א אם דוקא כשרחוק מהלך יום אחד אינו אוסר, או אפילו בתוך מהלך יום אחד אינו אוסר. ויש להסתפק כהיום שיש רכבים האם אוסר אף במהלך יותר מיום [להדעות שצריך דוקא מהלך יום אחד], או שבכל אופן אינו אוסר.

תשובה: הנה לענ"ד היה נראה פשוט דזיל בתר טעמא, וכיון שסוף סוף יכול לבוא עם הרכב באותו יום, והרי הוא גוי שאינו שומר שבת, ה"ז אוסר. אולם ראיתי להרב כף החיים בס"ק ה' שכתב וז"ל: ועתה שיש ספינה של אש, כשם שלענין ברכת הגומל ולענין אבילות לא חשבינן הבא בחפזון במקום קרוב, כן אתה תדין גם לענין זה דחשיב רחוק הגם דהוא רחוק ונתקרב. רוח חיים. אמנם עיין במסגרת זהב על קיצור השו"ע סימן ר"ד אות א' שכתב שיש חולקין בזה, ואפילו רחוק כמה פרסאות אם יכול לבוא ביום א' מקרי קרוב יעו"ש, עכ"ל.

ולפענ"ד ד' הרוח חיים צ"ב מדוע שלא יחשב מקום קרוב, הרי במציאות יכול לבוא באותו יום, ובפרט בזמנינו שכל העולם רגילים לנסוע ברכבים, כנלענ"ד.

אורחים בבית מלון ובעל המלון גוי או אחד מהאורחים גוי האם אוסר

שאלה: כתב השו"ע בסימן שפ"ד: אינו יהודי הנכנס לשם אכסנאות, אם נכנס שלא ברשות אינו אוסר לעולם. ואם נכנס ברשות, אם הוא רגיל לבוא אוסר מיד, ואם אינו רגיל אינו אוסר עד לאחר שלשים יום, ע"כ. ויש להסתפק אם מתארחים ביחד בבית מלון באופן שלכל א' יש חדר לינה ואוכל בפ"ע, האם אוסרים זה על זה וצריכים עירוב בישראל, ושכירות בגוי או מחלל שבת [אם יש שם אורח גוי, או אם בעל המלון הוא גוי], או שנאמר שכל שהם אורחים אינם אוסרים זה על זה.

תשובה: הנה אם בעל המלון אינו דר שם הרי דינם כאורחים לבד, שמבואר בדברי הרמ"א סוף סימן ש"ע שאוסרים זה על זה. ואף אם בעל המלון דר שם כתב בשער הציון אות ל"ו שלד' הפמ"ג לענין עכו"ם אין אומרים שהאורחים בטילים לגביו. אלא שכל זה כשאין השכונה מעורבת בתיקון מבואות, אבל אם שאר השכונה מתוקנת כתב במ"ב סוף סי' ש"ע ס"ק נ"ט שהאורחים נחשבים כטפלים לשאר דיירי השכונה, ואינם אוסרים.

חילונים המצויים בזמנינו האם יש להם דין גוי שאינם יכולים לערב

שאלה: כתב השו"ע בסימן שפ"ה סעיף ג': ישראל מומר לעבודת אלילים או לחלל שבתות בפרהסיא, אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן הרי הוא כעכו"ם. ואם אינו מחללו אלא בצינעא, אפילו מחללו באיסור דאורייתא הרי הוא כישראל ומבטל רשות. ויש להסתפק מה הדין בחילוניים המצויים בזמנינו האם יש להם דין גוי שאינם יכולים לערב או לבטל רשות.

תשובה: הנה הביאור הלכה בד"ה או לחלל שבתות כתב וז"ל: היינו כשעושה זה בפריקת עול, אבל אם הוא מוטעה בדבר שחשב שמותר לו לעשות כן מסתברא שאין זה בכלל מומר וכו', ע"כ. ולפי"ז נראה שכל חילוני צריך בדיקה לגופו אם הוא בגדר שוגג או בגדר מזיד, היינו אם הוא חושב שאין בזה איסור.

והנה כתבו הב"י והמ"ב בסעיף א' לענין צדוקי שפסק מרן דהרי הוא כישראל ומבטל רשות, וביארו דאף כשמחלל שבתות בפרהסיא עכ"פ באיסור דרבנן דינו כישראל, כיון שמוחזק כך מימות אבותיו ומנהג אבותיו בידו. ונראה מזה דאף כשהוא מזיד כל שמנהג אבותיו בידו נחשב כשוגג כיון שטבע האדם לילך אחרי אבותיו, ולפי"ז נראה שאף בחילוני צריך לבדוק אם הוא מוחזק בזה מאבותיו או לא, ובאופן שהכל לפי הענין.

ובפשטות זה נפק"מ אף בעלמא אם חילוניים המצויים בזמנינו דינם כתינוקות שנשבו והרי הם כישראל או לא. וכן ראיתי להחזו"א באו"ח סי' פ"ז סוף ס"ק י"ד שכתב: וכמו כן אותן שאבותיו פירשו מדרכי הציבור והוא נתגדל ללא תורה, דינו כישראל לכל דבר, ונמי צריך למוד שיעור ידיעתו אי לא חשיב מזיד, ואותו שדיינינן ליה כאנוס זוכין עירוב עבורו, עכ"ל.

ודע עוד שאם ידוע לנו שאינו מחלל שבת בפני אדם גדול אין דינו כמחלל שבת, וכמו שכתב במ"ב ס"ק ו'. וכ"כ בשו"ת אור לציון ח"ב פרק כ' תשובה ה' בביאורים [לענין לצאת ממנו יד"ח קידוש]. ויש להסתפק באופן שמתבייש מאדם גדול מאוד ולא משאר רבנים, דאפשר שעדיין אין דינו כמחלל שבת מאחר ומראה שמאמין בשבת. וכן מסתבר לענ"ד.

מחלל יו"ט או יוהכ"פ האם דינו כגוי

שאלה: יש לעיין מחלל יום טוב או יוהכ"פ, האם גם כן דינו כגוי לענין זה, או דוקא מחלל שבת עשאוהו כגוי.

תשובה: הנה המ"ב בסי' שפ"ה ס"ק ד' פירש בטעם מה שמחלל שבת בפרהסיא דינו כגוי, משום שעון זה חמור כמו עבודה זרה. ועי' רש"י בחולין דף ה' עמוד א' שפירש בזה"ל: והמחלל שבת כופר במעשיו ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית, ע"כ. וכ"כ הרמב"ם בפרק ל' מהל' שבת בטעם הדבר שהשבת היא האות שבין הקב"ה ובינינו לעולם, וכ"כ הרב מ"ב בהקדמתו להל' שבת, ולאור כל זה נראה בפשטות שמחלל יום טוב או אף יוהכ"פ אין דינו כגוי, שהרי יו"ט ויוהכ"פ אינו בא בתורת אות למעשה בראשית. אלא שראיתי להכה"ח בס"ק ט' שהביא מערך השולחן דמחלל יוהכ"פ ויו"ט דינו כגוי, וצ"ע.

מחלל שבת שדינו כגוי האם אוסר אף ביחיד או לא

שאלה: הנה לענין גוי מבואר בריש סימן שפ"ב שאינו אוסר אלא אם כן יש ב' ישראלים דרים עם הגוי. ויש להסתפק האם במחלל שבת שעשאוהו כגוי הוא רק בב' ישראלים, או אף בישראל א' [שהרי לא שייך בו הטעם שאמרו בגוי דיחיד במקום עכו"ם לא שכיח משום דחשוד על שפיכות דמים]. ואם תמצי לומר דלא החמירו בו יותר מבגוי, יש להסתפק האם צריך עכ"פ עירוב או ביטול, דלענין יחיד הוי כישראל, או דא"צ כלום, והיינו שעשאוהו כגוי בין לקולא ובין לחומרא.

תשובה: הנה בפשטות נראה דעשאוהו כגוי רק לחומרא, ועל כן ביחיד אמנם א"צ שכירות אבל אוסר. אך לכאו' לא יועיל עירוב שהרי אינו מודה בעירוב, אלא צריך ביטול רשות. אולם י"ל דבאמת צריך שכירות אף ביחיד, והטעם דכל מה שנכרי יחיד אינו אוסר הוא רק משום דלא שכיח שידור עם נכרי כיון דחשוד על שפיכות דמים, וכמבואר בגמ' ריש הדר ובמ"ב סי' שפ"ד ס"ק א', אבל בישראל לא שייך טעם זה.

ולכאו' זה תלוי במה דיש להסתפק אם הא דמחלל שבת עשאוהו כגוי לענין שצריך שכירות, הוא מטעם דהוי כגוי לכל מילי כמו שחיטה וכו' [וכן נראה מד' התוס' בעירובין דף ס"א ב' דאגב שאסרו בגוי אסרו בכותי וצדוקי יעו"ש], או דיש בו אף את החשש שמא ילמד ממעשיו [וכצד זה מתבאר בשעה"צ סי' שפ"ה אות ב', ובכה"ח סי' שפ"ב ס"ק א']. ולפי הצד השני י"ל דשפיר אף ביחיד צריך שכירות.

ועכ"פ דין זה נפתח בד' האחרונים ז"ל, הקרבן נתנאל ועוד, דיעוי' להקרבן נתנאל בפרק ו' (סימן י"ג) אות מ' שהביא מדברי רבינו ירוחם שביחיד אינו אוסר, וכ"פ בחזו"א סי' פ"ז ס"ק י"א. אולם בשו"ת רעק"א סי' ז' הביא מהאבן העוזר דלחומרא דינו כישראל וצריך ביטול. והחיי אדם כלל ע"ה בנשמת אדם אות ח' נשאר בזה בצ"ע. [וכ"כ בכה"ח ס"ק י"ג דעכ"פ סגי בביטול].

מחלל שבת שדינו כגוי האם שוכרין ממנו אפילו בפחות משוה פרוטה

שאלה: הנה לענין גוי מבואר בסימן שפ"ב סעיף ה' ששוכרין אפילו בפחות משוה פרוטה, ויש להסתפק האם במחלל שבת שעשאוהו כגוי שוכרין ממנו אף בפחות משו"פ, או שנאמר שהרי הטעם ששוכרין בפחות משו"פ הוא משום שלגבי גוי אף פחות משו"פ נחשב ממון וכמו שפי' במ"ב שם ס"ק כ"א, וזה לא שייך במחלל שבת.

תשובה: לכאורה נראה שזה דומה לשאלה הנ"ל בדין יחיד במקום מחלל שבת, והיינו אם עשאוהו כגוי בין לקולא ובין לחומרא, ה"נ הוי אף לקולא דאף בפחות משו"פ דומיא דגוי. אולם נראה דלפימש"כ הגרע"א והכה"ח הנ"ל לענין יחיד במקום גוי דממנ"פ סגי בביטול, והיינו דא"א להחמיר בו יותר מישראל ויותר מגוי, ה"ה כאן ממנ"פ אם מחמירים בו בשכירות יועיל אף בפחות משוה פרוטה.

אך האמת נראה דלא דמי, דלעולם דינו כגוי לחומרא, ורק דמאחר והטעם שבגוי שכירות הוי בפחות משו"פ הוא משום שאצל הגוי נחשב ממון, הרי בישראל דלא חשיב ממון בעינן שו"פ. ולכן נראה דאף אם

עשאוהו כגוי בין לקולא ובין לחומרא, לענין שכירות פחות משו"פ לא שייך להקל, כיון שאין על פחות משו"פ שם שכירות.

וראיתי שנידון זה נפתח באחרונים, דיעוי' להתוספת שבת (והובאו דבריו בכה"ח ס"ק י"ג) שכתב דאפשר דדינו כגוי וסגי אף בפחות משו"פ, וכ"מ מסתימת לשון הפוסקים. אולם בס' גאון יעקב עירובין דף ס"ט א' כתב דצריך דוקא שו"פ. [ויש לדון לפי טעם הרמב"ם בפרק ב' מהל' עירובין הי"ב (שרמזו בשעה"צ אות י"ח) דטעמא דשוכרין מגוי פחות משו"פ משום שהשכירות אינה אלא היכר, דא"כ אולי אף בישראל מחלל שבת סגי בפחות משו"פ].

האם אפשר להשתתף באורז, תפו"א, חצילים, שעועית (כשאינם מבושלים), וכן בשר חי ודגים חיים

שאלה: בסימן שפ"ו כתב השו"ע ששיתופי מבואות הוא בכל מיני מאכל ולאו דוקא בפת, ומביא איזה אוכלים משתתפין בהם. ויש להסתפק האם אפשר להשתתף באורז, תפוחי אדמה, חצילים, שעועית (כשאינם מבושלים), בשר חי, דגים חיים, אשר כל אלו אינם ראויים לאכלם חיים.

תשובה: נראה לפי מש"כ השו"ע בס' שפ"ו סעיף ה' שאין משתתפין בפולין יבשים, ובחטים ושעורים, ופי' במ"ב ס"ק כ' וס"ק כ"ה דכיון שאינם נאכלים חיים אין משתתפין בהם, א"כ ה"ה שאין מערבין באורז וכל הנ"ל כשאינם מבושלים.

ולענין בשר קפוא אם עדיין לא נתבשל, לכאו' מד' השו"ע בסעיף ו' נראה שמשתתפין בו, שהרי כתב דבשר חי לא הוי ליפתן, וצריך שיאכל ממנו שתי סעודות, ומוכח דבשר חי משתתפין בו. אך באמת הביאור הלכה שם (בשם הראשונים) עמד בזה שהרי בשר חי אינו ראוי לאכילה, וביאר (בשם הראשונים) שמדובר בבשר מלוח הרבה שאינו נאכל מחמת מלחו, או הכונה בשר חי בשיל ולא בשיל. אולם מד' הכה"ח ס"ק מ"א נראה דלד' השו"ע עצמו נראה שמשתתפין בבשר חי ממש, ואפשר שהשו"ע הולך לשיטתו בס' ש"ח (סל"א) דבשר חי אינו מוקצה, ואכן הבא"ח ש"ש פר' פקודי פסק שהיום בשר חי הוי מוקצה, שאין רגילים לאכלו חי.

ולענין דגים נראה פשוט שאין משתתפין בו, וכמו שפסק בשו"ע ס' ש"ח (סעיף ל"ב) שדגים הם מוקצה. וכ"כ הכה"ח ס"ק מ"א.

האם משתתפים בתבלין

שאלה: כתב השו"ע בס' שפ"ו סעיף ה' שיש אומרים שמשתתפין בתבלין, ויש לשאול האם השו"ע סובר כן להלכה או דהוה רק לדעת יש אומרים.

תשובה: הנה מרן כתב בתחילת הסעיף שאין משתתפין בתבלין ופולין יבשים, אך י"ל כונת השו"ע דוקא בתבלין יבשים [אך בבית יוסף לא משמע כן]. אולם נראה דעכ"פ הוי סתם ויש, דלסתם מרן אין מערבין בתבלין, וסתם ויש הלכה כסתם, וכמש"כ הכה"ח בס' י"ג ס"ק ז' ובעוד הרבה מקומות. ואף המ"ב בס"ק ל' כתב "שבשעת הדחק" יש לסמוך על הי"א הזה. ועיי"ש בבה"ל שהמפרשים תמהו על ד' הי"א יעו"ש. וכן נראה מד' הכה"ח ס"ק ל"ז דמרן אינו פוסק כהי"א, דהביא בשם התוספת שבת שתמה על השו"ע שכתב בלשון י"א, שהרי דעה זו היא ד' הרי"ף והרמב"ם, ועכ"פ בשעת הדחק יש לסמוך להשתתף בתבלין, וכמש"כ במ"ב ס"ק ל' ובכה"ח ס"ק ל"ז.

ולענין פלפלין לד' הח"א אין משתתפין אף להי"א, ולד' החת"ס משתתפין וכמש"כ במ"ב וכה"ח, וכן ד' השואל ומשיב הובאו דבריו בכה"ח. ובכל אופן בתבלין יבשים אין משתתפין, וכמש"כ השו"ע הנ"ל שאין משתתפין בתבלין ופולין יבשין.

[שו"ר דא"א לפרש כונת השו"ע תבלין יבשים, דתבלין לעולם הוא ראוי לתבל בו בין יבש ובין לח, ובעל כרחך דכונת השו"ע היא שאין משתתפין בתבלין בכל ענין, ולהי"א משתתפין בתבלין בכל ענין. אולם עי' להשו"ע בסימן ר"ב סעיף ט"ז שמחלק בין פלפלין יבשים לפלפלין לחים, דפלפלין יבשים אינם ראויים לכלום ואינו מברך עליהם. והיינו דלענין לאכלם בפני עצמם יש לחלק בין יבשים ללחים, ועי'].

האם משתתפים בביצים חיות

שאלה: כתב השו"ע בס' שפ"ו סעיף ז': משתתפין בביצים אפילו חיים, ופירש במ"ב ס"ק ז' דזימנין דסועדין בהן על פי הדחק. ויש לעיין האם אף בזמנינו שאין רגילים לאכול ביצים חיים משתתפין בהן, או אולי היום ישתנה הדין.

תשובה: נלע"ד דאף היום ביצים נחשבים חזי לגמוע בו. וכן נראה לענין שבת, דאף היום ביצה אינה מוקצה [זולת ביצה שנולדה בשבת, עי' סי' שכ"ב וסי' תקי"ג]. גם אפשר להקציף ביצים, או ליתן בתוך קפה וכל כיו"ב, כנלע"ד.

וחו"ר בית ההוראה כתבו ע"ז: המג"א סי' שכ"א סקכ"ד אסר להקציף ביצים, וכן עי' מ"ב סקס"ח, ועי' ר"פ ח"א או"ח סי' י"ח ואוע"צ פרק ל"ג שאלה ט'.

גדר חומץ לענין שיתוף

שאלה: כתב השו"ע בס' שפ"ו סעיף ו' שחומץ הוי ליפתן, ושיעורו בכדי ללפת בו את הפת. וצ"ע מהו הגדר שנחשב חומץ לענין זה.

תשובה: הנה ביו"ד סימן קכ"ג סעיף ו' מבואר לענין דין יין נסך, דרק כשהוא מבעבע על הארץ נחשב חומץ, וא"כ י"ל דה"ה כאן. וכ"כ התוספת שבת. וכ"כ המ"ב בס' ר"ד ס"ק כ"ד לענין ברכת החומץ, דרק כשהוא מבעבע על הארץ אינו מברך עליו כלל. אולם יעוי' להכה"ח בס"ק מ"ד שהביא בשם הא"ר דאין הפרש אם הוא חזק או לא, אלא כל שדרך אותו מקום לטבל בו שיעורו כדי ללפת בו את הפת. והיינו דלד' הא"ר אי"ז ענין לעלמא אם נחשב יין או חומץ, אלא כאן הכל תלוי אם "דרך" לשתותו בפני עצמו, או ללפת בו את הפת.

האם למעשה עושים גם שיתוף וגם עירוב או רק שיתוף

שאלה: בשו"ע סימן שפ"ז כתב שאם משתתפין במבוי בפת א"צ לעשות עירובי חצרות, ואם משתתפין במבוי בשאר מיני מאכל צריך לעשות עירובי חצרות, והרמ"א כתב שיש אומרים שאף אם נשתתפו ביין א"צ לעשות עירובי חצרות. ויש לשאול מהו המנהג למעשה בזה, האם עושים גם שיתוף וגם עירוב, או מספיק שיתוף בפת או ביין וא"צ עירוב.

תשובה: הנה לד' מרן היכן שנשתתפו בפת א"צ יותר עירוב, ולד' הרמ"א אף אם נשתתפו ביין א"צ יותר עירוב. אולם יעוי' להכה"ח ס"ק ה' שכתב בשם האר"י ז"ל שהיה מערב שני עירובין, עירובי חצרות על לחם אחד, ושיתופי מבואות על לחם שני. [והיינו אף אם מדינא א"צ לערב, עכ"פ ממנהגא הוא].

אם עשו עירוב חצירות ולא עשו שיתוף מבואות האם יכולים לטלטל בתוך המבוי [כלים ששבתו בתוכן בכניסת שבת]

שאלה: בשו"ע סימן שפ"ח כתב שאף אם לא עשו עירוב ושיתוף, מותר לטלטל בכל המבוי כלים ששבתו בתוכו, ולהרמב"ם מותר דוקא כשלא עירבו חצרות עם הבתים. ויש לעיין מהו ההלכה למעשה בזה באופן שעשו עירוב חצרות, האם חוששים להרמב"ם לענין לטלטל כלים ששבתו בתוך המבוי.

תשובה: הנה לפי הכלל דסתם ויש, הרי עיקר הדין לד' השו"ע הוא דכלים ששבתו במבוי מותר לטלטל בתוכו בין עירבו חצרות עם הבתים ובין לא עירבו. וכ"כ בכה"ח ס"ק ו', ובביאור הלכה בשם הבית יוסף. אולם לכתחילה יש לחוש להי"א, וכמש"כ בכה"ח שם. אך נראה דמאחר והיום המנהג הוא שמתקנים את הרה"ר בצורת הפתח ולא בלחי וקורה, והרי כבר כתב המ"ב בס"ק ד' שאם המבוי מתוקן בצורת הפתח, אף להרמב"ם אין להחמיר. [ומשום שכל טעם הרמב"ם הוא דע"י העירוב נעשה המבוי כאילו אין שם חצרות, ואין מבוי ניתר בלחי וקורה אא"כ בתים וחצרות פתוחים לתוכו, והובא בכה"ח ס"ק ה'].

בטעם המנהג שהיום אין משיירין בעיר של רבים אלא מערבים את כל העיר

שאלה: כתב השו"ע בסימן שצ"ב שעיר שהיתה מתחילתה של רבים, ויש לה שני פתחים שהעם נכנסים בזה ויוצאים בזה, אפילו נעשית של יחיד אין מערבין את כולה אלא מניחין ממנה מקום אחד, יעו"ש. ולכאורה צ"ע שאין נראה שנוהגים כן היום לשייר איזה מקום שאין מערבין אותו, ועל מה סמכו להקל בזה.

תשובה: הנה כבר כתב המ"ב בס"ק ז' שהעולם אין נוהגים לשייר, וצידד דס"ל כרש"י שאין נקרא רבים פחות מס' ריבוא. אולם לד' מרן בס' שמ"ה סעיף ז' בסתם רה"ר א"צ ס' ריבוא, וצ"ל שנהגו דלא כמרן. אי נמי י"ל עפי"ד האול"צ בח"א סי' ל' שלענין דרבנן סובר מרן להקל שרה"ר הוי דוקא בס' ריבוא. אך לכאו' הרי מד' מרן כאן מוכח שאף לענין דין שיור סובר שא"צ ס' ריבוא. [וכבר הביא בבה"ל בס' שמ"ה סעיף ז' מד' מרן כאן שרואים שסובר דרה"ר א"צ ס' ריבוא].

עוד כתב בשעה"צ אות ז' די"ל דסומכים על בתי עכו"ם דהוי שיור. [עי' מ"ב ס"ק י' מחלוקת אם בתי עכו"ם הוי שיור]. אולם היום שנוהגים לשכור בתי העכו"ם מהמשטרה או משר הבטחון וכמו שנתבאר לעיל, אי אפשר לומר טעם זה, שהרי נמצא שאין משיירים אף בתי עכו"ם. ועל כרחך צ"ל שנוהגים לסמוך על שי' רש"י שאין נקרא רבים פחות מס' ריבוא, ובאופן שהמנהג דלא כמרן.

וחו"ר בית ההוראה כתבו ע"ז: גם המשטרה או שר הבטחון לא נותנים רשות ליכנס למנזרים ולכנסיות ולקונצליה.

אם קיבל עליו תוספת שבת האם יכול לעשות עירובי חצירות ושיתופי מבואות

שאלה: כתב השו"ע בסימן שצ"ג סעיף ב': אחד עירובי חצרות ואחד שיתופי מבואות מערבים אותם בין השמשות, ואפילו אם כבר קיבל עליו תוספת שבת. ויש אוסרים אם קיבל עליו תוספת שבת. ויש לשאול להלכה מי שקיבל עליו תוספת שבת האם יכול לערב בבין השמשות או לא, דמרן הרי הביא בזה ב' דעות. ועוד, דמרן עצמו בסימן רס"א סעיף ד' סתם לאסור בזה.

תשובה: הנה לפי הכלל דסתם ויש הלכה כסתם, נמצא דסובר מרן מעיקר הדין דאף אם קיבל עליו שבת יכול לעשות שיתוף, וכ"כ הכה"ח ס"ק י"ד, אולם מרן בס' רס"א סעיף ד' כתב שלאחר עניית ברכו קיבל עליו שבת ואינו יכול לערב, וכבר עמדו בזה האחרונים, ובביאור הלכה שם הביא תי' המחזיק ברכה ועוד, דמרן מחלק בין יחיד שקיבל עליו שבת שבזה קל יותר ויכול לערב, לבין ציבור שקיבל עליו שבת שחמור יותר ובזה אינו יכול לערב, וכ"כ הכה"ח בס"ק י"ד. וכן החזיק בחילוק זה בשו"ת רב פעלים ח"ב סימן מ"ט.

ובאופן שאם קיבל עליו שבת בינו לבין עצמו יכול עדיין לעשות שיתוף [ורק לכתחילה אם אפשר לחוש להחמיר לא יערב, וכמש"כ הכה"ח בס"ק י"ב לחוש לד' היש, וכ"ד האול"צ בכל סתם ויש]. אבל אם ענה ברכו עם הציבור אינו יכול לערב. [ואם ענה ברכו ולא נתכוין לקבל שבת, עי' כה"ח סימן רס"ג ס"ק ד' ה' שאינו נחשב קבלת שבת, אולם באול"צ ח"ב פרק י"ח תשובה י"א האריך דיש ספק בדבר אם מועילה כונתו שלא לקבל שבת (וחו"ר בית ההוראה הוסיפו ע"ז: עיי"ש שכתב שאם אמר בפי' שאינו מקבל שבת מהני)].

עד איזה זמן משעברה השקיעה אפשר לעשות עירובי חצירות

שאלה: יש להסתפק מאחר ובין השמשות יש בו כמה דעות אם הוא מתחילת השקיעה שלנו, או כרבינו תם, ומרן בס' רס"א ס"ל שהוא מתחילת שקיעה שניה, וכן יש אומרים שהיום השקיעה מתאחרת, עד אימתי אפשר לערב בבין השמשות.

תשובה: הנה לפי מש"כ הברכי יוסף בס' רס"א, הובא בכה"ח שם ס"ק א', שהמנהג שמהשקיעה הראשונה הוי בין השמשות, הרי לאחר ג' רבעי מיל מהשקיעה הראשונה אי אפשר לערב. אולם יעוי' בשו"ת אור לציון ח"א סי' י' שמאחר ורואים שאף לאחר ג' רבעי מיל היינו י"ג דקות ומחצה אין עדיין כוכבים, יש להסתפק אם זאת היא השקיעה, ולכן כתב שעד לערך כ"ז דקות אי"ז צאה"כ. [וכ"כ בח"ב פרק מ"ז תשובה כ"ח].

אולם נראה שכ"ז לחומרא [לענין תינוק שנולד באותו זמן], אבל לענין לערב ביהש"מ אי אפשר לאחר ג' רבעי מיל. [וע"ע באול"צ ח"ב פרק ט"ו תשובה ח'].

אם מערב בבין השמשות יוכל אף לברך, או שנאמר ספק ברכות להקל

שאלה: יש לעיין אם כשמערב בבין השמשות יכול אף לברך על מצות עירוב, או שנאמר דלענין ברכה ספק ברכות להקל. [וכמו שמבואר בפוסקים סי' י"ז לענין ספק קיים מצוה מן התורה, שחוזר ועושה את המצוה בלא ברכה].

תשובה: הנה ראיתי להכה"ח בס' שס"ו ס"ק קל"ח שכתב בשם שו"ת נודע בשערים, דאף שמעיקר הדין היה נראה לברך כיון שתקנת חכמים כך הוא שמניח גם ביהש"מ, אך קשה הדבר לחלק מהא דתשו' חכם צבי סימן ק"ל לענין המניח עירובי תבשילין בדגים מלוחים בשעת הדחק דאין לברך, דברכות אין מעכבות, עכ"ד. אולם ראיתי להביאור הלכה בס' רס"א בד"ה עירובי חצרות שכתב דמוכח שיכול לברך, והטעם צ"ל דלענין עירובי חצרות דקיל עשו הדבר כאילו הוא יום ודאי, ע"כ.

ונלע"ד שיש הרבה ראיות לדבר זה, והיינו דכיון שאין ספק על החיוב, אלא על זמן הקיום, הרי מספק אמרו חכמים שנחשב בודאי קיום מצוה. וכמו שמצינו בשו"ע סי' תפ"ט שמעיקר הדין אפשר לספור ספירת העומר בבין השמשות, ואף לברך, ולא אומרים ספק ברכות להקל, וכן מתפללים תפילת ערבית מפלג כד' רבי יהודה, ולא אומרים סב"ל [הגם שבגמ' ברכות כ"ז לא הוכרעה ההלכה].

ונראה דהביאור הלכה לשיטתו בהל' נט"י בס' ק"ס סעיף י"א בביאור הלכה [לענין מים ספק פסולים שכתב השו"ע שיכול ליטול בהם ידיו], דמשמע בפמ"ג שאף יוכל לברך עליהם יעו"ש. והיינו כמש"נ דספד"ר לקולא הוי בתורת ודאי. ומאידך הכה"ח לשיטתו אזיל, דיעו"ש בסימן ק"ס ס"ק נ' שיטול בלא ברכה.

ולענ"ד נראה כמש"כ דאחרי שהרשוהו לקיים את המצוה מספק יכול אף לברך. ומה שהביא הכה"ח בשם שו"ת נודע בשערים הנ"ל מהא דאין לברך על עירוב תבשילין על דגים מלוחים [מלבד דיש לחלק בין ספק במציאות לבין ספק או מחלוקת בדין], י"ל דשאני התם דאין מתירים אלא בשעת הדחק, והיינו שאין זה ספק גמור.

ועי' בשו"ת אור לציון ח"ב פרק ז' תשובה י"ט בביאורים שספק ברכות להקל פירושו בתורת ודאי, ואין כאן מקומו להאריך יותר בדבר זה.

וחו"ר בית ההוראה הוסיפו ע"ז: וכמו כן באול"צ ח"ג פרק כ"ב הלכה ח' העלה שיכול להניח עירוב תבשילין ביה"ש ולברך עליהם.

עבר את שבט ביקורתם של חכמי ורבני בית ההוראה "אהבת שלום", הגאונים רבי מנשה שוע שליט"א, רבי דוד פנירי שליט"א ורבי יעקב שילוני שליט"א

תשובות ופסקים

הרה"ג יוסף זונדל שוב שליט"א
רב ומו"צ בקרית ספר ומרבני בית ההוראה "אהבת שלום"

דירת גוי ומחלל שבת אם אוסר את העירוב

בשו"ע (סימן שפ"ב סעיף א') איתא: הדר עם עכו"ם בחצר אינו אוסר עליו [דמעיקר הדין דירת עכו"ם אינה חשובה דירה, אלא דחכמים גזרו דליאסר עליו כדי שלא ידור עמו וילמוד ממעשיו, ולא גזרו אלא בדבר דשכיח, דהיינו במקום שדרים כמה ישראלים, אבל לא בחד בית דלא שכיח שידור בין העכו"ם דהיו חשודין על שפיכות דמים - משנה ברורה ס"ק א'], עד שיהיו שנים ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה אז העכו"ם אוסר עליהם, ואינו מועיל שיבטל העכו"ם רשותו [כמו בישראל שלא עירב עם בני החצר שמבטל רשותו כדי להתיר שאר בני החצר לטלטל כדמבואר בסימן ש"פ. והטעם דלא מהני משום דרצו חכמים לארחוקי דירת ישראל מן העכו"ם, ולהכי החמירו דאין לו תקנה עד שישכור ממנו, ומאחר שהעכו"ם אינו רוצה להשכיר בנקל יתרחק הישראל מלדור עמו כדי שלא יאסור עליו הטלטול - משנה ברורה ס"ק ה'], אלא צריך שישכירו ממנו.

ובשו"ע (שם סעיף ד') איתא: השוכר מן האינו יהודי סתם מועיל, ואינו צריך לפרש לו שהוא להתיר הטלטול, ואינו צריך לכתוב שום כתיבה על השכירות. ובמשנה ברורה (ס"ק כ') כתב דדי בשכירות חלושה, ולא בעינן שכירות בריאה.

ויעו"ש בסעיף י"א דמהני אף לשכור מן שכירו ולקיטו כיון דמעיקר הדין אין דירתו אוסרת, אלא כדי שלא ילמוד ממעשיו הקילו בה להיות אפילו שכירו נחשב לענין זה כבעל הבית.

ובשו"ע (סימן שפ"ה סעיף ג') איתא: ישראל מומר לעבודת אלילים או לחלל שבתות בפרהסיא, אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן הרי הוא כעכו"ם. ובמשנה ברורה (ס"ק ד') כתב: או לחלל שבתות בפרהסיא, דעון זה חמור כמו עובד עכו"ם, שנעשה בזה מומר לכל התורה. ודוקא בשרגיל בעון זה, אבל אם חילל שבת בחד זימנא בפרהסיא לא מקרי מומר, ויש אומרים דאפילו בחד זימנא מקרי מומר. ופרהסיא מקרי כשחילל בפני עשרה מישראל או שידע שיתפרסם ביניהם. ודע דכל זה כשהוא עובר לתאבון, אבל להכעיס אפילו בשאר עבירות ואפילו שלא בפרהסיא דינו כעכו"ם.

ובמשנה ברורה ס"ק ה' כתב: הרי הוא כעכו"ם, רוצה לומר לענין זה שאינו מועיל שוב ביטול רשות אלא דוקא שכירות.

שכירות רשויות הגוים והמומרים משר העיר

בשו"ע (סימן שצ"א סעיף א') איתא: וכשיש שתי חצרות של בתי ישראל בעיר, צריכים לשכור מכל חצר וחצר של אינו יהודי, ואין מספיק במה שישכור משר העיר [הג"ה ויש אומרים דדוקא לענין להוציא ולהכניס לרשות האינו יהודי, אבל לטלטל במבוי יכול לשכור מן השר, שהרי דרך המבוי הוא של השר ויכול לסלק כל האינם יהודים משם]. במה דברים אמורים בשר שאין הבתים שלו, וגם אין לו רשות להשתמש בבתי בני העיר כלל אפילו בשעת מלחמה [אלא מתנהג הדבר על פי יועצי המדינה - משנה ברורה ס"ק ט"ו], אבל במקום שכל צרכי העיר אינם נעשים אלא על פי השר או הממונה שלו ודאי ששכירות מהשר ההוא או משכירו ולקיטו מהני [היינו אפילו לענין להוציא ולהכניס לבתי העכו"ם - משנה ברורה ס"ק ט"ז], שהרי יש לו רשות להושיב אנשיו וכלי מלחמתו בבתי בני העיר בשעת מלחמה שלא מדעתם.

ובמשנה ברורה (ס"ק י"ח) כתב: ולפי זה מותר לשכור מהממונה של מלך, שהרי יש רשות להמלך להושיב אנשיו וכלי מלחמתו בבתי בני העיר שלא מדעתם מדינא דמלכותא, ואם כן כל עבד מעבדיו הקטנים הוי כשכירו ולקיטו, שהרי הממונה הוא במקום המלך. ונראה לי דוקא מהממונה על זה כמו זה שקורין פאליציי"א [משטרה], שידוע שכל דבר המלכות נעשה על ידו, ואפילו מהמשרתים שלהם שהרי יש להם רשות ליקח משרתים שעל ידיהם נתקיים כל צוויי המלך, אבל מאנשי חיילותיו אפילו הראש שלהם לא מהני במקום שאין ממונה על זה.

ובשו"ת מהרש"ם (ח"ה סימן ל"ג) כתב: ומ"ש רו"מ אם נכון לשכור מן הקאמיסר של שר העיר, הדבר פשוט שבזמן הזה שאין הדר גובה שום מס ואין לו שום זכות בבתי העיר לא מהני השכירות ממנו, כמבואר מדברי הב"י סימן שצ"א בשם הראשונים, וכן הוא בשו"ת נודע בשערים מ"ת סי' ו', ואולם המנהג פשוט בכל תפוצות ישראל לשכור רשות מן הבורגרמייסטיר [ראש העיר] שיש לו רשות להעמיד אנשי חיל דמלכותא בבתי העיר, ואף דלא שכיח במדינתנו שיהיה אנשי חיל בעיירות הקטנות זולת בשעת מלחמה, מכל מקום הרי הוא ממונה לגבות מס המלך ולהעמיד אנשי חיל המלך, וכיון שביד המלך לעשות מלחמה או להעמיד אנשי חילו בכל מקום ובכל עת שירצה, הרי שכירו ולקיטו שוכרין גם כן ממנו, וגם מן הפאליציי"א [משטרה] יוכלו לשכור דגם שכירו דשכירו שוכרים ממנו כמ"ש בשו"ע. ועיין בב"י שם בשם תשו' הר"י קארו. ועיין באבן העזר סוף סימן ק"ד ובית שמואל שם בשם ריב"ש, דמסתמא מי שנתמנה על פי המלך עושה על פי שלוחו גם כן, והוי כעשה בעצמו ע"ש, ובנידון דידן אף דאין ביד בירגערמייסטער [ראש העיר] להעמיד שום דבר רק חיל של המלך, מכל מקום גם בזה מהני כיון דביד המלך להעמיד, והוה ליה איהו כשכירו ולקיטו שהרי הוא ממונה על זה בפקודת המלך וכמ"ש בשו"ת מהרי"ט ח"א סימן צ"ד. ואם אמנם כי בשו"ת חכם צבי סימן ו' פקפק בהיתר שכירות מן הבורגערמייסטר, הנה לפי דברינו הנ"ל סרו כל פקפוקיו, יעו"ש ותבין. וכן מצאתי בשו"ת גינת ורדים חא"ח כלל ג' סימן כ"ב להקל בזה, ופוק חזי מה עמא דבר, וכן נוהגים בכמה מקומות וכן אני נוהג, ובכל עת שבוררין בורגערמייסטר חדש צריך לחזור ולשכור מחדש. ושמעתי מזקן אחד שהיה משובתי שבת אצל הגה"ק אבדק"ק בוטשאטש ז"ל, ובעת סעודת שחרית בא אחד מבני העיר וסיפר לפי תומו שמת הבורגערמייסטיר, וציוה תיכף להכריז בעיר שאסור לטלטל, והיינו גם כן משום דכל היתר הטלטול רק על ידי שכירות מהנ"ל.

ובחלק ט' סימן כ' כתב: ע"ד העירובין שהאריך כב' מעלתו בכל הענינים [התלויים בדיני עירובי חצירות ושכירות רשות מן העכו"ם, שנבחרי הקהלה (הגמיינדע בלע"ז) שוכרים רשות מאת הבירגער מייסטר של העיר עבור כל אנשי העיר שדרים עם העכו"ם וכיו"ב]. ברור הדבר שבכל עת שנעשה מחדש בחירת פקודי הגעמיינדע צריך שכירות חדש. ויוכלו לשכור מן הפוליציי"א [משטרה] או מן אחד משאר הפקודים שתחת הבירגער מייסטער, ובתשובות בית שלמה מיקל גם מיהודי שהוא אחד מהפקודים, אבל נראה לי שצריך לעשות מן ב' מהם, דנודע שאי אפשר להיות קונה ומקנה כמ"ש בחו"מ ריש סימן קפ"ה, ואיך יהיה היהודי הזה רשאי לטלטל. לכן יקנו מן הב' מהם, וישכור אחד את טובת חבירו, וד"ל. ומכל מקום נ"ל דיותר נכון לשכור הרשות רק מן פאליציי"א, מפני שיש להם רשות להעמיד חיל הצבא בהבתים, יש לו רשות להשכיר רשות.

ובערוך השלחן (סימן שצ"א סעיף ד') כתב: הטור כתב שצריכין לשכור מכל חצר וחצר של אינו יהודי„ ואין מספיק במה שישכור משר העיר, עכ"ל. וביאר רבינו הב"י וז"ל, במה דברים אמורים בשר שאין הבתים שלו, וגם אין לו רשות להשתמש בבתי העיר כלל אפילו שלא בשעת שלום, אבל במקום שכל צרכי העיר אין נעשים אלא על פי השר הממונה שלו ודאי ששכירות ממנו או משכירו ולקיטו מהני, שהרי יש לו רשות להושיב אנשיו בבתי בני העיר שלא מדעתם כשצריך לכך, ע"ש. ולפי זה עכשיו שעל פי פקודת הקיר"ה יש בכל עיר ועיר בתי פקודות שמעיינין בעניני העיר ובכל צרכיה שקורין אופראוו"א, ועל פי פקודתם נעשים בנייני הבתים והחצרות, והם הבעלים על השווקים והרחובות, יכולים לשכור מהראש של פקודת העיר או משכירו ולקיטו, אבל לבתי המשפט או לבית השוטרים אין שייך ענין זה. ורבינו הרמ"א כתב דדברי הטור אינן אלא לענין להוציא ולהכניס להרשות של אינו יהודי, אבל לטלטל במבוי יכול לשכור מן השר, שהרי דרך המבוי הוא של השר, וביכולתו לסלק כל הדרים משם, עכ"ל. ועכשיו לא שייך זה, ולכן עתה השכירות מבית פקודת העיר ובערים הקטנות יש בכל מקום איזה ממונה מן המלכות שאליו יפנו כל עניני העיר, והוא מוסרם לעיר המחוז ושוכרין ממנו או משכירו ולקיטו, וכשיש לו איזה מישראל שהוא כשכירו ולקיטו שוכרין ממנו, ואז מותר לטלטל בכל העיר וגם בחצרות של האינו יהודי דנעשית כל העיר כחצר אחת.

שכירות מהרשויות בזמנינו

בביאור הלכה (סימן שצ"א סעיף א' ד"ה שלא מדעתם) כתב: עיין בחכם צבי סימן ו' שנתקשה בזה, דמאי מהני במה שיש לו רשות להניח כלים בשעת מלחמה, הרי עתה על כל פנים אינו שעת מלחמה, וממילא אין לו עתה שום רשות, ואם כן איך יכולים לשכור ממנו, ומצדד דמיירי בשר שיכולת בידו לעורר מדנים ומלחמה בכל שעה שירצה עם שכניו, ואין בני המדינה מעכבין עליו, ולהכי יפה כחו להשכיר ולאפוקי, ואם אין בידו בלבד בלי רשות אנשי העיר לערוך מלחמה בודאי אין כוחו יפה שלא בשעת מלחמה להשכיר רשותן.

ובהלכות שבת בשבת (ח"ג עמ' תס"ז) כתב: הראשונים ז"ל דנו אם מועילה שכירת רשויות מהמלך או מפקידיו, ולמעשה פסק בשו"ע ורמ"א והפוסקים שאם יש ביד השלטון ע"פ החוק להשתמש בבתים להניח שם חפצים דינם כשכירו ולקיטו, ואפילו אם הוא כן רק בשעת מלחמה ושעת חירום, כל שיש בכחם להכריז בכל שעה שהיא שעת חירום [וכן מצוי היום שכח ביד הצבא להכריז בכל עת על שעת חירום וכיו"ב - הערה 62]. ואם אין בידם זכות על פי החוק להשתמש בבתים או בחצירות ללא רשות, עכ"פ מועילה השכירות מהשלטון והממונים על הרחובות והמבואות כשיש בידם לעשות שינוי ברחובות ולהשתמש בהם על פי החוק. וכן המנהג. ובאופן זה עדיין יהא אסור לטלטל גם אחר העירוב מבתי הנכרים ומחללי שבת לחצירות ולמבואות, אך בשכירות כזו מותר לטלטל מבתי הישראלים לחצירות ולמבואות המתוקנים במחיצות כדין לאחר שעירבו זה עם זה. כהיום המנהג לשכור בערים מהממונה בעיריה על כך, לפי שיש בידם להשתמש ולשנות ברחובות כפי החלטתם, וכן שוכרין מהצבא ומשטרה לפי שכשמכריזים על שעת חירום הם יכולים ליכנס ולהשתמש בבתים ובחצירות לצרכי בטחון הישוב, ויש ששוכרים גם מחברת חשמל שיש להם מוני חשמל בדירה ובחדרי המדרגות.

ובמקורות שם כתב: השכירות מהעיריה בזמנינו אם יש בידם לעשות שינויים ברחובות כרצונם מועלת להוציא מבתי היהודים לרחוב או להיפך, אך לא לבתי נכרים או מחללי שבת ולהיפך. וגם הנכרים או מחללי שבתות שדרים בבנין משותף עם היהודים יאסרו עליהם בנין זה, ויש מחמירין בזה לפי שגם על פי החוק צריך שיעשו שימוש ברחוב לבני העיר, ולא ליקח אותו לצורך עצמם. ולכן נוהגין גם לעשות השכירות מאנשי הצבא והמשטרה שעל פי החוק יכולים להשתמש בחצירות הבתים, וגם יכולים להכריז על שעת חירום כרצונם, ויש שמקפידים לשכור מחברת חשמל או הגז שיש להם שעונים בכל בית השייכים לחברה, ואין הם מושכרים לשוכר רק הם לצורך החברה עצמה ורשות בידם להכנס ולראות בשעון, שזה מועיל עכ"פ בבתים הישנים שהשעונים בתוך הבית או בחדרי המדריגות ששם בכל אופן מצויים השעונים, אך היתר זה צ"ע דכיון דאינו מרשהו אלא במקום מסויים שמונח בו השעון, א"כ הוי כייחד לו מקום שכשמשאיל לו שם לא הוי כשלוחו בכל הבית ולא מהני כמבואר בשו"ע סימן שפ"ב סעיף ג', והבעל הבית אינו יכול לחזור בו מיחוד זה ולא לסלקו ולא להוציא השעון משם ולהשתמש במקומו, ע"ש במ"ב ס"ק כ"ג, ועיין ביאור הלכה דגדר יחוד מקום הוא כשמונע ממנו להשתמש בכל הבית. ועיין בס' תפארת יעקב ח"ב פרק נ"ו ונ"ז.

ובשו"ת משנה הלכות (ח"ח סימן צ') מובא מכתב שכתב לו מרן בעל הקהילות יעקב זצוק"ל לגבי עירובין בזמנינו, ובתוך דבריו כתב: ולת"ח היראים ע"ד ה' אולי לכאורה באמת לא כדאי להגיד להם שההיתר הוא פשוט וברור לגמרי מכמה טעמים. והטעם השני כתב שם: כי בכמה מקומות גרים גוים, וכן בעונ"ה מחללי שבת רח"ל דצריכין לשכור מהם רשות, וסומכין על שכירות מראש העיר או מראשי הציבור, ועל הכל ודאי יש לפקפק דאין להם שום כח בדירות פרטיות, ומה שבאיזו מקרים יש להם איזו שליטה להכניס בבית התושבים דברים, וכש"כ הצבא שבזמן המלחמה יכולין לעשות הרבה דברים בבתים פרטיים, מכל מקום אין כל זה בתורת שליטה וקנין על הבית, רק הוא בתורת שליטה על הגברא שכופין אותו להעמיד ביתו לצרכי המלחמה, וכמדומני ששמעתי דנין בזה, ובמ"ב מדבר מזה, ובעונ"ה קשה עלי החיפוש.

ובסימן צ"ה השיב לו הגה"ק בעל המשנה הלכות זצ"ל: ועל הטענה שצריך ליקח רשות מראשי העיר או ראש הצבא בין הגוים, וכן בעונ"ה ממחללי שבת, וסומכין בזה על שכירת רשות, שבזמן הזה יש לפקפק דאין להם שום כח בדירות פרטיות וכו', הנה בזה נמי ע"כ צריך לומר דכן הנהיגו כבר בכל תפוצות ישראל, והלא מעולם היו דרים בגלות בין הגוים, וגם בעונ"ה היו מחללי שבת דאפילו בזמן הבית כבר היו אינם מודים בעירוב, ואפילו הכי סמכו על קניית רשות מהאדון. ובספרי משנה הלכות ח"ד סי' נ"ז, נ"ח, נ"ט, ס', ס"א, ועוד באיזה מקומות הארכתי בזה, והבאתי מכמה פוסקים שפסקו כן, וגם מעשה רב שסמכו על קניית רשות בכל תפוצות ישראל בלי שום פקפוק, וכן עושין כהיום בכל המקומות בארץ ובחו"ל. ואפילו לפי המשנה ברורה והביאור הלכה דמספקא ליה, ומצדד לפי קושיית החכם צבי דבמקום שאין ביד השר לעשות מלחמה לא מקרי אדון לשכור, מכל מקום דידן עדיף לפמ"ש לעיל דכאן המסים הם חלק מהבית, וגם יש כח להשר משאר ענינים כגון לענין שלא ישלמו הדמי שכירות אם לא יתקנו הכל לפי רצונם, ואם לא יתנו חום [חימום לבתים] וכיוצא בו שאם יש להם וויאלעשאן על ביתם [היינו שעשו דבר נגד החוק] הכל ביד השר בשביל זה ליקח הבית מהם, וגם לענין המארגעדזעס שרובם יש להם מארגעדז (משכנתא) על בתיהם, ואם לא ישלם בזמנו יקחו הבית, ואם כן הבית הוא גם של העכו"ם הנותן המארגעדז, על כל פנים פשוט שפה יש כח גדול להשר על הבתים, ואדרבה כמעט אין כח לבעל הבית על ביתו לעשות כלום בלי הסכמת השר, ואפילו לפתוח חלון בכותל או פתח צריך לזה הסכמה מן המשרד וכיוצא בו, על כל פנים במה שנהג עלמא בכל העולם זה רבות בשנים לשכור מעכו"ם ח"ו לפקפק בדבר.

ובתשובות והנהגות (ח"ה סימן ק"ג) כתב: קיבלתי מכתב מחכ"א שמפלפל בדין שכירות במקום שנצרך לעשיית העירוב, שאי אפשר לשכור היום מראש העיר מפני שאינו בעל הבית ליכנס לבתים. מיהו דע דבשו"ע (סימן שצ"א סעיף א' בהג"ה) כתב ששר העיר שאין לו רשות להשתמש בבתי העיר כלל אי אפשר לשכור ממנו בתי העיר, ולכן כל זמן שלא שכר מכל העכו"ם אסור להכניס ולהוציא לרשות אינו יהודי, אבל יכול לשכור ממנו רחובות העיר, שרחובות העיר הם שלו, שיש לו רשות להשר על הדרך לשנותה ולתת לבעלי בתים דרך מצד אחר, ואז מותר להוציא מבתי ישראל לרחובות העיר, וע"ש במ"ב שכן הסכימו האחרונים. ואם כן אף שראש העיר אינו בעל הבית ליכנס לבתים, וא"א לשכור ממנו בתי העיר, מכל מקום הוא בעל הבית על רחובות העיר שיכול לשנותם למטרה שירצה. ולכן מועיל שכירות מראש העיר השוכר ממנו את רחובות העיר, ואז מותר להוציא ולהכניס מבית או מחצר שדרים שם רק ישראל לרחוב. אבל להוציא ולהכניס מבית עכו"ם או מחלל שבת לרחוב, וכן מבית ישראל לחצר שדר שם עכו"ם או מחלל שבת, וכן מהרחוב לחצר שדר שם עכו"ם או מחלל שבת אסור (ויש מחמירים שישראל שמוחה שאינו רוצה לזכות בפת העירוב לא מועיל לו הזיכוי בפת העירוב, וצריך שכירות רשות. וכיון שלא מועיל שכירות מראש העיר על בתי העיר דינו כבית עכו"ם שאסור להוציא ולהכניס לביתו, או לחצר שדר בו). אבל אם שוכר ממשרד הבטחון או מהצבא מועיל השכירות גם על בתי העיר, כיון שיש להם רשות ליכנס לבתים על כל פנים בשעת מלחמה, ואז מותר להוציא

ולהכניס לבית או לחצר שדר בו עכו"ם או מחלל שבת. והמנהג היום ששוכרים מממונה על המשטרה שיכול ליכנס לכל מקום שירצה, וגם שוכרים ממשרד הפנים הממונה על כך. מיהו יש מפקפקים על כך מפני שאין להם רשות ליכנס כרצונם בלי אישור מבית משפט, או כשדחוף מאוד ובטוחים שיקבלו רשות (וכנראה שתלוי באיזה מקום וזמן), וצ"ל שאנו סומכים שאם המשטרה יבקשו מבית המשפט שיתנו להם רשות ליכנס כרצונם, כדי שיוכלו להשכיר לעירוב, אז בית המשפט יסכימו, שיודעים שלא ישתמשו בו כדי להיכנס לבתים, ואינו אלא לצורך ענין דתי. ועיי"ש מה שכתב לדון אם מועיל שכירות משר העיר יהודי שאינו מחלל שבת בפרהסיא.

ובשו"ת שבט הלוי (ח"ח סימן צ"ז אות י"ד) כתב: בענין הגויים ואינם מודים בעירוב שישנם שם, כבר נהגו מימות עולם לשכור מראש העיר בורגער מייסטר, או מראש המשטרה כמש"כ הגאון מהרש"ם ח"ה סימן ל"ג וח"ט סי' כ' ועוד הרבה אחרונים, ואעפ"י שכהיום נשתנו חוקי המלכות, ורשות של אלו להכנס לבתים מוגבל יותר מאז, מכל מקום לעשות ככל האפשר, ובדרך סניף אפשר לצרף גם מש"כ גאון עולם הבית מאיר סוף סימן שפ"ב דיש מקום לומר דבזמן הזה לא צריך כלל לשכור כיון דממילא גרים ישראלים בין הנכרים. ואעפ"י שמרן הח"ס או"ח סימן צ"ב מדחה סברא זו בב' ידים, מכל מקום כיון שגם הגאון גינת ורדים כלל ג' סימן כ"ב כתב כזה כמש"כ הגאון דעת תורה סימן שפ"ב, ונהי דרוב הפוסקים לא ס"ל כן והלכה כוותיהו, מכל מקום לסניף בעלמא כדאים גאונים אמיתים האלה.

[ובספר עירובי חצרות עמ' קל"ח מביא את דברי השבט הלוי, וכתב על זה: והנה הגם שאיני כדאי לדון בעניני הלכה למעשה, מ"מ מה נעשה ותורה היא וללמוד אנו צריכים, ולכן אמרתי בליבי לעיין בכהנך גאונים דמייתי הגאון בעל שו"ת שבט הלוי. והנה הגאון המהרש"ז שאין השר גובה שום מס, ואין לו שום זכות בבתי העיר, לא מהני השכירות ממנו..., ואולם המנהג פשוט בכל תפוצות לשכור רשות מן הבורגער מייסטר [ראש העיר] שיש לו רשות להעמיד אנשי חיל דמלכותא בבתי העיר..., וכיון שביד המלך לעשות מלחמה או להעמיד אנשי חילו בכל מקום ובכל עת שירצה, הרי שכירו ולקיטו שוכרין גם כן ממנו...", וא"כ כבר כתב בעל שו"ת שבט הלוי דאין זה דומה כלל לסמכויות דיש לראש העיר או המשטרה בזמנינו, ואיהו סתם דבריו ולא ביאר אמאי אפי' הכי מהני השכירות מהם. ובענין מה שהביא כסניף להקל מהגאון הבית מאיר, הנה דברי הבית מאיר קאי אשיטת הגאונים דס"ל דבספינה א"צ לקנות רשות מהגוים אע"פ דיש בה ישראלים [ואנן לא ק"ל כן להלכה כדאיתא בשו"ע (סי' שפ"ב ס"כ)], ובתחילה הביא הבית מאיר ביאור הב"י לדבריהם, ולאחר שהקשה על דבריו כתב "ולולא דמסתפינא הייתי אומר שטעמייהו... דעד כאן לא אסרי חכמים לערב במקום גוי בלא שכירות, אלא במקום דשייך שאז קשה עליו ויצא, משא"כ היכא דמ"מ שכיח דדייר כמו בספינה דודאי אין לו ברירה לברור בספינה שרב החובל וכל ההולכים בה ישראלים, ואף אם נאסר לו לערב בלא שכירות מ"מ בעל כורחו ודאי שכיח דדייר לא אסרי, ולא הצריכו שכירות אלא שהישראלים יערבו. ואילו כן ודאי עתה במדינתנו כמו מדינת מלך פרייסין שגזירת מלך היא שלא ידורו ישראלים במבוי בפני עצמו אשר ממש לא נתקיימה כלל תקנת חכמים, ועם כל האיסורים ע"כ שכיח דדיירי ישראל עם העכו"ם במבוי ובחצירות ובבתים (ובאמת בעוונינו למדים ממעשיהם), היה אפשר לומר דהוי כמו ספינה ומותר לערב בלא שכירות". וסיים ע"ז הבית מאיר "אמנם האמת חלילה לי להקל במקום שכל הפוסקים סותמים ומחמירים, ובודאי ראוי לנהוג לשכור בכל מקום, אלא דבשעת הדחק היכי דלא אפשר כגון היכי ששר העיר שההכרח לשכור ממנו אינו רוצה להשכיר, או בזולת זה אופן דאין אפשרות לשכור אפי' משכירו ולקיטו, כמדומה לי שטוב יותר לערב מ"מ בלא שכירות משלא לערב כלל ולנהוג באיסור טלטול, דממש קרוב לודאי שרוב ההמון עוברים ומטלטלים בלא עירוב כלל". וא"כ מבואר מסוף דבריו דאפי' במקום הדחק אין לסמוך על האי היתרא, אלא מיירי בתיקון כל דהו להציל מה שאפשר, וביותר כל דבריו אמורים במקום שלא נתקיימה כלל תקנת חכמים משום גזירת מלך, אבל בזמנינו דאין גזירה כזו וכל אחד יכול לדור במקום בו יש שומרי תורה ומצוות, אדרבא בהכי נאמרה תקנת חכמים דבעינן שכירות מהגוי כדי שלא ידורו עימיה שמא ילמדו ממעשיו. ושו"ר שבמקום אחר כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' מ"ז אות ג') דאין לצרף את דברי הב"מ להקל אלא בשעת דחק שאין הגוי או הישראל מומר רוצה בשום אופן להשכיר, וגם אין מציאות לשכור משכירו ולקיטו, ויאסר עליהם לטלטל ובודאי המוני העם יעברו ויטלטלו, שמ"מ יותר טוב לערב בלי שכירות מהגוי, יעו"ש. וגם במה שהביא מהגינת ורדים יש לעיין, דהגינת ורדים דן התם האם תועיל השכירות שעשו מהשר עבור ישראל שהתיישב בעיר אחר מעשה השכירות, ובתחילה כתב דמן הדין אין לומר דתועיל, ולבסוף כתב דמ"מ נראה להקל כיון דהויא מילתא דלא שכיחא, ועיקרא ליתא אלא מדרבנן, והוסיף עוד סניף להקל וז"ל: "ומה גם בזמנים אלו שאנו מעורבין עם הגוים שכל פרנסתנו מהם, ואין לנו נחלת שדה וכרם והלואי שנתערב עמהם, נמצא קצת חן בעיניהם, והלואי נשיג פרנסתנו בצמצום, ונמצאת אומר שגזרת חכמים מרופה ורפופה היא בידינו ולכן אין להחמיר בכה"ג, ובגדולה מזו הקלו בזמנים אלו שכמה דברים שאסרו חז"ל מפני אידם של גוים, והשתא הקילו בהם משום חשש איבה...". וא"כ לכאורה טעמיו לא שייכים בזמנינו לכל הפחות בארץ הקודש, וכן בהרבה מקומות בחו"ל, וביותר הרי הגינת ורדים גופיה לא סמך על סברתו כסניף להקל לענין השכירות מן השר, אלא רק לענין האי דינא של נתוספו דיורין ישראל חדשים, וצ"ע אם אפשר לדמות מילתא למילתא ולצרף דבריו להקל אף במקום דהיתר שכירות מהרשויות לא ברירא כולי האי].

וכן בספר נתיבות שבת להגאון רבי יעקב בלוי זצ"ל (פרק ל"ז הערה צ"ד) כתב דיש הרבה לדון בעניני שכירות בזמנינו, ובכל זאת נהגו להקל בכל עניני שכירות. ואפשר שנהגו להקל בזמנינו על פי דברי האחרונים שאפשר שבזמנינו שאנו דרים עם העכו"ם לא שייך תקנת שכירות.

ובמנחת שלמה (ח"ב סימן ל"ה אות כ"ד) כתב מרן זצוק"ל בתוך דבריו דבזמנינו יש מקום לדון על שכירות זו מאת השר או הממונה עליו.

אמנם למעשה שמעתי ממרן זצוק"ל להקל בזה דמהני שכירות אף בזמנינו משר העיר, אף שאינם יכולים לעורר מדנים לעשות מלחמה, אולם כיון דכל השכירות הזאת זו שכירות רעועה דמהני אף לשכור משכירו ולקיטו, והכוונה בשכירות הזאת דזה כמו ביטול רשות של ישראל דרשותו לא יפריע לעירוב, כך כל השכירות הוא שרשותו לא יפריע לעירוב, לכן די שרק בשעת מלחמה יכולים ליכנס לבית. [דהיינו שלא חשש מרן זצוק"ל לדברי החכם צבי]. והוסיף לי מרן זצוק"ל דלמעשה אין לבן תורה לטלטל במקום שיש רק את העירוב הכללי, דעירובין אלו בנוים על הרבה קולות, ואף שיש להם על מי לסמוך מ"מ אין לבן תורה לסמוך על זה.

ובארחות שבת (פרק כ"ח הערה קמ"ח) כתב בשם מרן זצוק"ל שהיקל בזה, וציין לשו"ת גינת ורדים כלל ג' סכ"ב שהאריך בזה, והסיק שאם בשעת חירום יש לשלטון זכות להשתמש ברשויות התושבים אזי יכול השלטון להשכיר את רשותם אם בידו לעורר מדנים וליצור מצב חירום, מ"מ לשלטון בכללותו ישנה הזכות הזו, אם יסכימו האנשים המוסמכים לכך, ולכן אפשר לשכור מפקידי השלטון כגון מהמשטרה.

וממרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שמעתי דרק לקטנים יש מקום להקל לטלטל במקום שיש עירוב ששכרו מהשלטונות בימינו, דקטנים יכולים לסמוך על דברי הגינת ורדים (או"ח כלל ג' סי' כ"ב) שכתב: ומה גם בזמנים אלו שאנו מעורבים עם הגוים שכל פרנסתינו מהם ואין לנו נחלת שדה וכרם, והלואי כשנתערב עמהם נמצא קצת חן בעיניהם, והלואי נשיג פרנסתינו בצמצום, ונמצאת אומר שגזירת חכמים מרופה ורפופה היא בידנו ולכן אין להחמיר בכה"ג וכו', ואגב אורחין למדנו להוסיף קולא על קולא בענין השכירות כיון שמן הדין לא היה צריך לשכור כלל, שכירת גוי אינו אוסרת וכו'. וכן מוזכר סברא זו בבית מאיר סוף סימן שפ"ב.

וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א דנוהגים לשכור כיום משר הבטחון ושר המשטרה, אולם אינו ברור איך זה מועיל כיון דהם צריכים רשות מבית משפט ליכנס לבתים, וזה אחד מהסיבות שיש להחמיר בזמנינו לא לסמוך על העירוב הכללי.

וכן בס' אמרי מאיר (עמ' ק"ד) בתשובות הגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א (אות ע"ה) נשאל הגאון שליט"א: כשצריכים לשכור בית של עכו"ם לצורך עירוב, האם מועיל לשכור מהמשטרה. וכתב להשיב: היום שצריך רשות מבית משפט אינו מועיל, וצ"ע.

וכן בס' עירובי חצרות (עמ' קל"ב) כתב: והנה בזמנינו כבר לא נוהג שלטון מלוכני או של שר העיר כבימי קדם, ויש לדון האם באופן השלטון הנוהג בזמנינו מועיל לשכור רשות מהרשויות כדי להתיר את רשות הגוים בבתיהם, או לכל הפחות להתיר להוציא ולהכניס מבתי היהודים זה לזה דרך הרחובות כבימי קדם, ויש לדון בזה גבי השלטון הכללי, המקומי, המשטרה, וחברת חשמל. לכאורה היה מקום לומר שבמדינות שהרשויות נבחרות ע"י התושבים אין בדין שתועיל שכירות מהרשויות מדין שכירו ולקיטו, ואפי' כשיש להן רשות מחוקי המדינה להניח כלים בבתי התושבים, שהרי כתב הב"י (סי' שצ"א) והביאו במ"ב (סקט"ו) דאין שוכרין משר שצרכי העיר אינם נעשים אלא רק ע"פ יועצי המדינה, וא"כ ה"ה לכאורה בשלטון התלוי בבחירת התושבים. אולם יש לחלק דאם יש רשות לשלטון להשתמש בבתי התושבים מהני כיון שהתושבים נותנים סמכות זו לשלטון להשתמש בבתיהם, והוי כמשאיל ליה דוכתא דחשיב כשכירו ולקיטו, ועוד דלמה שהם עושין תוך הזמן שנבחרו אין הם צריכים להתייעץ בתושבים, ולא דמי להאי שר שכל זמן תפקידו כפוף במעשיו ליועצי המדינה. ותחילה נדון אם תועיל שכירות מהמשטרה. והנה פשוט שהרשות לערוך חיפוש בבתי התושבים וכיוצ"ב לא מועלת להתיר לשכור מהמשטרה מדין שכירו ולקיטו, דהא האי קולא דמועיל לשכור משכירו ולקיטו נתחדשה רק במי שיש לו רשות להשתמש בבית בעה"ב או בחצרו וכמש"כ הבה"ל (סי' שפ"ב סי"א ד"ה או משכירו ולקיטו) [ורשות לערוך חיפוש אינה רשות שימוש כמובן], ורק יש לדון אם תועיל הרשות להשתמש בבתי התושבים להציב תצפיות וכדו'. ונראה דאין בדין שתועיל רשות זו מכמה טעמים: א. כיון שאין בידם לעשות כן כרצונם אלא רק כשיש באמת צורך בדבר, ולעשות מצב כזה שיהא להם צורך לעשות כן אינם יכולים [ואם יעשו עלילת שקר הוי לכאורה כשר שאינו יכול להשתמש בבתי התושבים כדין וכחוק אלא דרך גזלנותא דלא מהני], הוי כמלך שיש לו רשות להושיב אנשיו וכלי מלחמתו בבתי העיר רק בשעת מלחמה, ואין בידו לעורר מדנים בכל שעה שירצה, שלפי הכרעת הבה"ל (סי' שצ"א ד"ה שלא מדעתם) לא סגי בהכי למיחשב כשכירו ולקיטו [אלא בעת שמשתמש בפועל בבתי התושבים]. ב. בלא צו משופט אין למשטרה רשות להכנס לבתי התושבים [ומהרשות השופטת עצמה לא מועילה שכירות כמו שדקדקנו לעיל (ס"א סק"ב) בדברי הב"י], והוי כמלך דאין לו סמכות משלו אלא תלוי בדעת יועצי המדינה דאין מועילה שכירות ממנו, כמבואר בב"י (סי' שצ"א) והביאו במ"ב (סקט"ו). ג. בערים שיש בהם נציגויות של מדינות זרות ומחנות צבא [ודרים שם אנשים דחשיבי כדיורין לאסור] לא תועיל שכירות מהמשטרה עבור מקומות אלו, כיון שאין להם רשות להיכנס לשם [יעוין בנוב"י מהדו"ת סימן ל"ב בענין זה]. וכ"ז לענין להתיר רשות הגוים גם בבתיהם, ונראה דגם לשכור את הרחובות מהמשטרה [כדי להתיר להכניס ולהוציא מבתי היהודים זה לזה דרך המבוי וכו'] לא מהני, שהרי אין המשטרה בעלים של הרחובות, ולכן אפי' היה להם היכולת לשנות הרחובות כרצונם ולתת לבעה"ב דרך אחרת אין בכך כלום, וכן מה שיכולים השוטרים להשתמש ברחובות לצורך תפקידם מדינא בע"כ של התושבים, לא מהני להחשיבם כשכירו ולקיטו מהטעמים דלעיל. [ואמנם החזו"א (סי' פ"ב ס"ט) כתב דנהגו לשכור את כל העיר משוטר העיר, אולם יעוין שם שדבריו נכתבו בהיותו בחוץ לארץ, ואמורים בשוטר עיר שהיה לו רשות בכל חצר להיכנס ולהשתמש שלא ברשות התושבים לצורך הממשלה, וא"כ אין להקיש מדברים אלו לזמנינו שאין לשוטרים סמכויות שכאלו]. ובענין שכירות מרשות ממשלתית או עירונית, נראה דלענין להוציא ולהכניס מבתי הגוים לא מהני לשכור מהנך רשויות, דהא אין להם רשות להשתמש בבתי הגוים כלל. ומיהו כיון דבעת מלחמה יש רשות לצבא להשתמש בבתי התושבים, לכאורה נראה דיכולים לשכור מהממשלה [או מהצבא] בעת המלחמה גופא [משא"כ שלא בעת מלחמה, דהא לא מהני רשות להשתמש בעת מלחמה להתיר לשכור גם שלא בעת מלחמה, אם אין ביד הממשלה או הצבא לעורר מדנים בכל שעה שירצו, וכמשנ"ת לעיל גבי שכירות מהמשטרה]. אולם גם זה לא ברירא כולי האי מכמה טעמים: א. צריך ברירור אם יכולים לעשות כן גם שלא בערי הספר, וכן אם לא צריכים לזה צו משופט [דאם כן לא מהני כמשנ"ת לעיל גבי שכירות מהמשטרה]. ב. כבר עורר בעל הקה"י זללה"ה (קריינא דאגרתא ח"ב סי' צ"ו) בענין שכירות זו "יש לפקפק דאין להם שום כח בדירות פרטיות, ומה שבאיזו מקרים יש להם איזו שליטה להכניס בבית התושבים דברים, וכש"כ הצבא בזמן מלחמה יכולים לעשות הרבה דברים בבתים פרטיים, מ"מ אין כ"ז בתורת שליטה וקנין על הבית, רק הוא בתורת שליטה על הגברא שכופין אותו להעמיד ביתו לצורך המלחמה" [ולא דמי לשר שעושה כן מדינא דמלכותא דהוי בתורת שליטה וקנין דומיא דהפקר בי"ד הפקר]. ג. אף אי נימא דיכולים לשכור מהם, מ"מ בערים שיש בהם נציגויות זרות [ודרים שם אנשים דחשיבי כדיורין לאסור] לא תועיל האי שכירות להתיר האיסור שמחמתן, דהא אסור לצבא להכנס לתוכן גם בעת מלחמה. ומיהו כ"ז לענין להתיר רשות הגוים גם בבתיהם, אבל לענין שכירת הרחובות [כדי להתיר להכניס ולהוציא מבתי היהודים זה לזה דרך הרחוב וכו'] נראה דמהני לשכור מהרשות העירונית, דאמנם גם רשויות אלו לא חשיבי כבעלים של הרחובות, וא"כ אפי' אם היו יכולות הרשויות האלו לשנות הדרכים כרצונם וכו' [מה שכמובן אינו, דהא כמדומני דבלא צו משופט לא יכולים לעשות כן, וכן אין ביכולתם לסלק ולהפקיע זכות התושבים ברחובות אלא במקרים מיוחדים שנדרש לעשות כן לצרכי הרבים] אין בכך כלום, מ"מ נראה דכיון דיש לרשות העירונית סמכות מחוקי המדינה והעיריה להשתמש ברחובות בכל עת כגון להציב פחי אשפה וכו', חשיבי כשכירו ולקיטו [ואף אי נימא דלא מהני רשות להניח דבר שעומד לשמוש התושבים למיחשב כשכירו ולקיטו, אלא בענין דוקא דבר העומד לשימוש העיריה, מ"מ גם רשות זו יש להם כגון להניח ברחוב שלטי פרסומת ומכשירים למכירת כרטיסי חניה וכו'], וא"כ יכולים לשכור הרחובות מהממונה בעיריה על דבר זה, דמסתמא בסמכותו לעשות כן בלא צורך בהסכמת מועצת העיר על כל מעשה ומעשה שכזה [אבל בלאו הכי לא מהני, וכמו דלא מהני בשר העיר דאין לו סמכות משלו, ותלוי בדעת יועצי המדינה]. וכאן המקום להעיר ב' הערות גבי שכירות זו שאינה מועילה לטלטל לבתי הגוים [או המומרים] וחצרותיהם: א. מה ששכירות זו מועילה לטלטל מבתי הישראלים זה לזה דרך המבוי, הוא רק במקום שכל היהודים דרים בבתים וחצירות בפנ"ע, ואין במבוי בית משותף או חצר משותפת ליהודים וגוי [או מומר] באופן שהיהודים אסורים לטלטל שם מחמת הגוי [מומר] [היינו שיש שם שני ישראלים שאוסרים זה על זה, והגוי חשיב דיורין לאסור], אבל אם יש במבוי בית משותף או חצר משותפת כאלו, צריכים גם לשכור מכל גוי [או מומר] בבתים המשותפים או בחצירות המשותפות הנ"ל את רשותם כדי שהיהודים הדרים שם יהיו רגל המותרת במקומה, דאל"כ היהודים שם יהיו רגל האסורה במקומה ויאסרו לטלטל במבוי. ב. אם יש בית שדרים בו גוי [או מומר] אחד או יותר בפנ"ע, והחצר של בית זה [או של מספר בתים כאלו] הפונה לרחוב פרוצה ברוחב יותר מעשר אמות [או שהרחוב פרוץ במלואו לתוך חצר זו אפי' בפחות מי"], צריכים לסתום פירצה זו, דאל"ה יאסר לטלטל ברחובות כיון שהם פרוצים ביותר מעשר [או במלואם] למקום האסור להם. ג. עיין בסוף הס"ק הסמוך בענין שכירו ולקיטו בחצר. ואפשר שיש טעם נוסף להתיר לשכור הרחובות מהרשות העירונית, דהא חשיבא העיריה כשכירו ולקיטו של התושבים כיון שיש לעיריה רשות מהתושבים לקבוע ברשותם שעוני מים [ובמקומות שרשות זו לא שייכת לעיריה אלא לתאגיד עצמאי יש לשכור מהתאגיד], ומטעם זה מהני לשכור גם מחברת חשמל שיש לה רשות לקבוע שעוני חשמל, ומחברת הטלפונים שיש להם רשות לקבוע ארונות החיבורים לטלפונים, ובאמת דרשות זו עדיפא מהרשות שיש לעיריה להשתמש ברחובות, שהרי במקומות רבים רשות לקבוע שעוני מים יש לעיריה גם בחצר התושבים, ונמצא דמועילה השכירות גם להתיר את החצירות של הגוים ולא רק את הרחובות, ולחברת חשמל יש מקומות שהמונים וכיוצ"ב נמצאים בחדר המדרגות של בתים משותפים, ונמצא דשכירות מחברת חשמל מועילה להתיר גם מקומות אלו, וכן הוא גבי חברת הטלפונים [וכיון שלעיתים מקום שעון המים עדיף לענין דידן מהמקום בו נמצא שעון החשמל וארונות החיבורים לטלפונים, ולעיתים מקום ארון החיבורים לטלפונים עדיף, וכן לעיתים יש דירות שאין בהן שעון חשמל או ארונות החיבורים לטלפונים, ויש להפך שאין בהם שעון מים [כגון מוסדות שמקבלים מים

בחינם], עדיף לשכור משלוש הרשויות יחד]. ולכאורה יש מקום לבעל דין לבוא ולערער דכיון שמייחדים מקום מסוים לשעון בחצר [או בחדר מדרגות], חשיב כייחד לשכירו מקום בחצירו, דלדעת השו"ע (סי' שפ"ב סי"ג) לא מהני כיון שאינו כשלוחו בכל הבית, ואפי' כשלוחו בכל החצר אינו נראה שאין לדחות האי היתרא מטעם זה, דהא המ"ב (סקמ"ג) ס"ל דדעת הב"ח ועוד אחרונים הוי עיקר דאפי' ייחד לו מקום מהני כשיש לבעה"ב רשות להשתמש במקום שייחד לשכירו כמשנ"ת לעיל (סס"י י"א), ועוד אפשר דבנידון דידן גם השו"ע מודה, דהא הב"י כתב (שם ד"ה ומ"ש וזה תקנתם) דאם השאיל לשכירו זוית אחת, ואפשר שלמחר יצטרך לזוית זו ויפנה כליו לזוית אחרת, חשיב כאילו השאילו את כל הבית, וה"נ בנידון דידן כיון שיש זכות לתושבים לבקש להעביר השעון ממקום למקום בחצר לא חשיב כייחוד מקום בחצר, ואמנם כשלוחו בכל הבית לא חשיב, מ"מ יעוין משנ"ת בסימן הקודם דיש מקום לומר דאף הב"י מודה דאם רוצים לשכור החצר בלבד סגי דיחשב השואל מקום כשלוחו בכל החצר [ולא בעינן שיהיה גם כשלוחו בכל הבית] יעו"ש. ועכ"פ אין מקום להחמיר דלא מהני האי היתרא מצד אחר, והוא לפי מש"כ הב"י (סי' שפ"ב סי"ב, סי"ד) בביאור שיטת רש"י [שהובאה בשו"ע כדעת י"א בסי"ב] גבי שואל מקום [שהוא היסוד להיתר הנ"ל לשכור מהעיריה וחברת החשמל וחברת הטלפונים], דהא הב"י ביאר דלדעת רש"י דחשיבא השאלה כשכירות מבעה"ב [יעוין בכ"ז לעיל בסי' י"], והרי גבי שכירות בעינן שכירות ליום השבת, ולא שכירות קבוע לצורך השתמשות וכמש"כ החזו"א (סי' פ"ב סק"ה), וא"כ הכא דיש לעיריה או לחברת החשמל או לחברת הטלפונים רשות קבועה להשתמש ברשות של התושבים, הוי כשכירות קבועה לצורך השתמשות, וע"כ לא מהני דאנן שכירות ליום השבת בעינן. דכ"ז אינו, דהא החזו"א גופיה (שם סקכ"ח) כתב דאין דבר זה ברירא כולי האי, דהא אי נימא דלדעת הב"י גם גבי שכירו ולקיטו גופא אמרינן דהשתמשות שלו חשיבא כשכירות, א"כ מבואר דאף שכירות לצורך השתמשות ולא לשבת מועילה, וזה לבד דלדעת הרמב"ם גבי שכירו ולקיטו [והשו"ע (סי' שפ"ב סי"ב) סתם כוותיה] לא אתינן מדין שאלה או השתמשות השכירו ולקיטו כשכירות, ולפ"ז פשוט שאין חסרון שזכות ההשתמשות קבוע ועומדת. ומ"מ אכתי צ"ע בכ"ז, דיש לדון האם כיון שאין לעיריה או לחברת חשמל או לחברת הטלפונים רשות לקחת השעון מים או החשמל או ארונות החיבורים כרצונם בלי סיבה מספקת, לא חשיבא השתמשות זו כמספקת להחשיבם כשכירו ולקיטו, וכן כבר נתבאר בסימן הקודם (ס"ב) דכשאין רשות השתמשות בבית אלא רשות השתמשות בחצר לחוד, אפשר דרשות זו מועילה להחשיב השואל מקום כשכירו ולקיטו רק בכה"ג דכל בני החצר גוים ולא בחצר שדרים בה גם ישראלים, לכל הפחות כשהשואל מקום הוא אחד מבני החצר [העיר] שהיה לו רשות להשתמש שם קודם לכן, ולכך לא מיחזי דשאל מידי [וה"ה כששוכרים הרחובות דלעולם דינם כחצר שיש בה ישראלים], וא"כ לפ"ז לא מהניא השכירות מהפקיד עיריה או חברת חשמל או חברת הטלפונים לכל הפחות עבור המקומות שיש לו רשות להשתמש שם מצד עצמו, גם לולא כח העיריה או חברת החשמל או חברת הטלפונים וכגון שדר שם וכו', וכאמור שם אפשר דגם עבור המקומות שלא היה לו רשות להשתמש שם מצד עצמו לא מהניא השכירות ממנו עבור המקומות שדרים שם גם ישראלים, ועיין גם מש"כ בסוף הס"ק הקודם.

ומסיים שם: והעולה מכל דברינו, דלענין שכירות בתי הגוים נראה דלא מועילה שכירות מהרשויות בזמנינו, וכן שמעתי שמורה מרן הגרי"ש אלישיב (שליט"א) [באה"ק]. ולענין לשכור הרחובות [ובמקרים מסוימים גם החצירות וחדר מדרגות בבתים משותפים] כדי להתיר להוציא מבתי הישראלים זה לזה דרך הרחובות וכו', אפשר שמועילה השכירות מהעיריה וחברת חשמל [וחברת המים במקום שעינייני המים מנוהלים ע"י תאגיד עצמאי ולא ע"י העיריה כנ"ל], וחברת הטלפונים, וכאמור לעיל (אות ה') גם אי נימא דמועילה שכירות זו אין לשכור מפקיד, שמלבד הרשות להשתמש מכח תפקידו יש לו גם רשות שימוש במקומות ששוכרים מצד עצמו, וכגון שדר בתחום העירוב, אלא מפקיד שאין לו רשות שם מצד עצמו, ומיהו כיון שבתי הגוים [מומרים] לא יותרו בשכירות זו, במקומות שיש בתים משותפים או חצירות משותפים ליהודים וגוי [מומר] שלא הועילה השכירות ליהודים להתיר לטלטל במקומם [כגון בית משותף שאין בחדר המדרגות מוני מים וחשמל או ארונות חיבורים לטלפונים אלא בחצר וכיוצ"ב, ויש שם שני ישראלים שאוסרים זע"ז, והגוי חשיב דיורין לאסור], יש לשכור בבתים וחצירות אלו מכל גוי [מומר], דאל"כ היהודים שם יהיו רגל האסורה במקומה ויאסרו לטלטל ברחובות, וכן במקומות שיש בתים של גוים [מומרים] שפרוצים ביותר מעשר אמות לרחוב, או שהרחוב פרוץ במלואו לבתים שלהם אפי' בפחות מי' [או שלא התירו את החצירות אלא הרחובות והחצירות האסורות פרוצות לרחוב], צריך לסתום את הפירצה כמשנ"ת, ובמקום שלא נעשה כן אין עצה אלא לשכור מכל גוי [מומר] הדר במקומות הנ"ל, ולא לסמוך על שכירות מהרשויות, ובמקום שמצוי ענינים אלו פשוט ששכירות כזו מכל גוי שאין השכירות מהרשויות מתירה את רשותו כמעט בלתי אפשרית בעירובים עירוניים, ומתאפשרת למעשה רק בעירובים שכונתיים המנהלים פקוח צמוד על התחלפות והתווספות דיורין חדשים.

וכן בספר חכמת הלב (פרק ו' סעיף ל"ב ובעמק החכמה סימן י"ג) האריך שלפי המצב והסמכויות שיש בידי רשויות השלטון הממשלתיים והעירוניים בימינו, היכולת שלהם או של שליחיהם להשכיר את רשויות הגוים מפוקפקת מאוד, בין לענין שכירות הבתים והחצרות, ובין לענין שכירות המבואות והרחובות בלבד, ולכן צריך לשכור מכל גוי בפני עצמו. ועיי"ש דמ"מ נראה שאין להמנע מחמת זה מלעשות עירוב במקום שאי אפשר לשכור מכל הגוים והמומרים, עיי"ש למה זה מועיל.

נתיבי המנהגים

הרה"ג אליקום דבורקס שליט"א
מו"צ בד"ץ "שארית ישראל"

שיתופי מבואות ועירובי תחומין במאכל שאינו ראוי לאדם מסוים

מובא בשו"ע סימן שפ"ו ס"ח "משתתפין אפילו באוכל שאינו ראוי לו אם ראוי לשום אדם", וכן מבואר בגמ' עירובין ל' ע"ב שמערבין לגדול ביום הכיפורים אף שהפת אינה ראויה לאכילה ביום זה, ופירש"י (שם) "משום שראויה היא לקטן שאינו בר עונשין". (עי' ביאור הלכה סימן תרי"א ס"ב ד"ה כל). וכתב להעיר בס' מרחשת ח"א סימן י"ב מדוע לא מערבין בכל איסורים שבתורה משום דיכול להאכילם לעכו"ם, וע"כ צ"ל דצריך שיהיה העירוב ראוי לאכול למי שהוא בתורת עירוב, וקטן נחשב בר עירוב משום דאסור להוליכו חוץ לעירובו דלא ספינן ליה איסורא בידים, וכיוב"ז כתב בס' האשכול בשם הר"א דקטן נחשב בר זביחה משום שאסור לספות לו נבלה בידים.

בשו"ת אגרות משה חיור"ד חלק א' סימן ג' ועוד אחרונים דנו בענין קטן שפטור ממצוות, האם הפירוש הוא דרק אינו בר עונשין אבל יש איסור על הקטן לעבור על מצוות התורה, או שאין עליו איסור כלל, ובסו"ד כתב דודאי אין על הקטן שום איסור, דהתורה התירה לקטן את האיסורים (ורק מטעם חינוך אין לו לעבור האיסור), ואולם בודאי קטן לא הוה ממש כעכו"ם, דודאי הרי הקטן הוא בכלל ישראל שקבלו עליהם תורה ומצוות ה', אלא דין תורה דאיסור זה של התורה יש להקפיד רק כשיגדל, וכל זמן שהוא קטן הרי הוא היתר לגביו כמו מלאכת שבת ויו"ט דהתורה אסרה המלאכות רק בשבת ויו"ט ולא ביום חול, וכמו חמץ בפסח דנאסר רק בפסח, כמו"כ כל האיסורין לגבי קטן הוא רק כשיגדל. ולכאורה מדברי רש"י שכתב "דחזי לקטן שאינו בר עונשין" משמע שאיסור יש עליו, עכ"ז כתב בשו"ת אגרות משה הנ"ל דודאי אין הדבר כן, דאם נאמר דיש לקטן איסור לאכול ביוה"כ א"כ איך מערבין לגדול ביוה"כ, הרי גם לקטן אסור לאכול ביוה"כ, ואף דאינו נענש כשאוכל מ"מ כיון דאסור לקטן לאכלו נקרא אינו ראוי לאכילה ואיך חל העירוב. וע"כ צ"ל דאין לו איסור כלל לאכול ביוה"כ, ומש"כ רש"י "אינו בר עונשין" הוא לאו דווקא, וה"ה דגם איסור אין בו (עי' תרומת הדשן (פסקים וכתבים סימן ס"ב), שו"ת נאות יעקב סימן ט"ז ושו"ת חלקת יואב סימן א').

הרשב"א בחידושיו ליבמות קי"ד כתב לחדש דאיסור דרבנן מותר להאכיל לקטנים, א"כ מדוע אמרו בגמ' עירובין ל"ב ע"ב דאין מערבין בטבל אפילו דרבנן אע"ג דראוי לקטנים, ואילו לגבי יוה"כ אומרים משום דראוי לקטן מערבין לגדולים ביוה"כ, ותירץ לחלק בין יוה"כ דהמאכל הוא היתר אלא דיומא קא גרים, אך טבל איסורו מחמת עצמו, ומסביר בשו"ת אחיעזר ח"ג סימן פ"א אות ט"ו את דברי הרשב"א, דטבל שאיסורו מחמת עצמו ולכשיגדיל יהיה הקטן אסור בטבל זה, נקרא הקטן בר חיוב, ואין מועיל במה שעכשיו זה ראוי לקטנים דסוף סוף שייך הקטן באיסורו, אבל ביוה"כ דאיסורו מחמת יום זה שלא יהיה אסור בו לכשיגדיל, לפיכך אינו בכלל חיוב בו, וכיון דראוי לקטנים מערבין לגדול.

בשו"ת חלקת יעקב או"ח סימן קפ"ז דן לגבי ערב פסח שחל בשבת, באיזה פת מערבין עירובי חצירות בחמץ או במצה, וכתב בשו"ת הנ"ל דיש לערב בפת חמץ ולאכלה בשבת בבוקר, וכפי שמובא בגמ' ברכות ל"ט ע"ב "רב אמי ורב אסי כי הוו מתרמו להו ריפתא דעירובא (ופרש"י שערבו בו אתמול עירובי חצירות) מברכין עליה המוציא לחם מן הארץ, אמרו הואיל ואיתעביד ביה חדא מצוה נעביד בה מצוה אחרינא", אבל בפת של מצה אי אפשר לערב בו עירובי חצירות דיש איסור לאכול מצה בערב פסח, ואף שהאיסור הוא מדרבנן כמובא שיש ע"ז מחלוקת הראשונים, הרי בגמ' עירובין ל"ב ע"ב אמרו דאפילו בטבל דטבול רק מדרבנן אי אפשר לערב בו, וא"כ כש"כ דאסור לערב במצה זו כיון דאסור באכילה. אולם בשו"ת דובב מישרים (טשעבין) ח"א סימן קל"ח ס"ק כ' כתב שיכול לערב במצה אעפ"י שאסור לאכול מצה בערב פסח, כיון שהיא ראויה לקטנים שאינם מבינים סיפור יציאת מצרים, וכמובא ברמ"א סימן תע"א ס"ב, וכשם שמערבין לגדול ביוה"כ משום דראוי לקטן, ה"ה מערבין בפת זו של מצה כיון דראוי לקטן (עי' אבי עזרי הלכות מאכלות אסורות פי"ז ובס' בד קודש ח"ד סימן י"ג).

בשו"ת זכרון יצחק דן בדברי המשנ"ב שכתב בסימן שפ"ו ס"ק מ"ז וז"ל: "ולענין מי שנוהג שלא לאכול חדש האם מותר לערב ולהשתתף בו, תלוי בזה אם נוהג רק מצד חומרא מותר לערב ולהשתתף בו, ואם הוא נזהר מחמת דעת הפוסקים שסוברים שאסור מן הדין גם בחו"ל אסור לערב ולהשתתף בו", אולם בשו"ת הנ"ל כתב שמותר לערב בזה מדין ספק ספיקא, שהרי מאכל של תבואה חדשה אין איסורו אלא מדרבנן, ולדעת הרשב"א ביבמות קי"ד מותר להאכיל לקטנים איסור דרבנן, וא"כ הוא ראוי לקטנים, ואף שבסימן שמ"ג ס"א נפסק שאסור להאכיל בידים לקטנים איסור דרבנן, מ"מ כאן יש עוד ספק שמא הלכה שאיסור חדש אינו נוהג בחו"ל.

בבית שיש בו הרבה דיורין ואחד מערב עירובי חצירות בעד כולם, אולם רק המערב אינו מקפיד לאכול דווקא מצות יד, ואוכל גם מצות מכונה, ועירב לכל בני החצר עם מצות מכונה, האם זה מועיל כיון שאינו ראוי לכל בני החצר. בס' קצות השלחן סימן ק"ה ס"ק כ' כתב שאי אפשר לזכות להם מצות אלו משום שעבורם זה חוב, ולכאורה יהיה תלוי אם מה שלא אוכל מצת מכונה מצד חומרא בעלמא אין בכך איסור, אולם אם מקפיד שלא לאכול מצות מכונה משום חשש איסור אין לערב בזה, כמו שהביא המשנ"ב יסוד זה לענין מי שמקפיד שלא לאכול חדש אם משום זהירות או משום איסור.

שיתופי מבואות ועירובי תחומין בקטניות בימי הפסח

מובא בגמ' עירובין כ"ו ע"ב "מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה", ופירש רש"י "דאע"ג דלא חזי ליה לדידיה חזי לאחריני, וכיון דמזונא הוא גבי אחרינא שרו ליה רבנן", וכן מובא בעירובין כ"ח ע"א הלשון "אע"ג דלא חזי להאי חזי להאי", עי' בהגהות רעק"א (שם), וכך פסק המחבר סימן שפ"ו פ"ח "משתתפין וכו' כגון לנזיר ביין ולישראל בתרומה", וכתב המשנ"ב (שם) ס"ק מ"ו דאעפ"י שכתוב בלשון השו"ע משתתפין, ה"ה לענין עירובי תחומין (ומ"מ יש חילוק בשיעורים, שבשיתופי מבואות שיעור מנין ב' סעודות הוא לכל המשתתפים יחד, ואילו בעירובי תחומין שיעור שתי הסעודות הוא לכל יחיד ויחיד, עי' באו"ח סימן ת"ט סעיף ז'). לאור זאת כתב בשו"ת בנין שלום סימן ט"ז לדון במי שמערב עירובי תחומין בקטניות בכל השנה, האם יכול להשתמש בעירוב זה גם לימי הפסח, דהרמ"א בסימן תנ"ג כתב דהמנהג באשכנז להחמיר שלא לאכלו, וא"כ יוצא שמערב בדבר שאינו ראוי לו, ובפרט שמנהג איסור אכילת קטניות בפסח הוא מתקנת הגאונים כמבואר בשערי תשובה סימן תנ"ג, ובשערי תשובה (שם) כתב דאפילו בשעת הדחק לא התירו הדבר דהמיקל הוא פורץ גדר, והעובר ע"ז הוא בלאו דלא תסור, וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה בידי שמים, ולפי"ז מי שמערב בקטניות הוא מערב בדבר שלא ראוי לו.

אולם היות ובמקומות רבים בחכמי ספרד לא נתפשטה ביניהם גזירת הגדולים ותקנתם בזה, וא"כ יוצא שזה נקרא חזי לאחריני, וכמו עירבו יין לנזיר ותרומה לישראל, כן מערבין לאשכנזי בקטניות דראוי לכמה בני ספרד. ואולי י"ל דכמו לגבי לערב במצות מכונה במקום שמקפידים שלא לאכול מצות אלו, אי אפשר לזכות להם משום שבעבורם זה חוב. וכן באיסור חדש כמו שכתב במשנ"ב בסימן שפ"ו ס"ק מ"ז דאם נזהר מחמת הדעות שאוסרים זאת, אי אפשר לעשות שיתופי מבואות במקרים אלו, א"כ ה"ה לגבי איסור קטניות לגביהם זה איסור, ואי אפשר להשתתף בזה [וראוי לציין שבספר כל בו הלכות עירוב תבשילין סימן נ"ט כתב בין שאר ההלכות דעירובי תבשילין וז"ל: "ומערבין בכל אוכל שהוא מותר באכילה ואעפ"י שאסור, וזה שמערבין לו כגון לנזיר ביין ולישראל בתרומה ולגדול ביום הכיפורים שהוא חייב בתענית ואסור לאכול", הרי דגם בעירובי תבשילין אפשר לערב בדבר שאינו ראוי].

ברור שפת שאינו ראוי לאכילת אדם פסול לעירוב, אפילו היה ראוי בשעת הנחה, כמובא בסימן שס"ח ס"ה כגון שנתעפש או שהתליע בתולעים דכל שנתעפש הרי הוא ככלה, ולכן יש להזהר לערב בדבר שאינו ממהר להתעפש כמובא ברמ"א סימן שס"ח ס"ה, ולכן נהגו לעשות העירוב חלת מצה שאינה ממהרת להתעפש כמובא בכל בו ובב"י סימן שנ"ד.

הנחת עירוב בערב סוכות בפת המונחת בבית

בשו"ת בנין ציון החדשות סימן נ"ג מביא דברי השואל לענין עירוב בערב סוכות, איך אפשר לסמוך על העירוב הנמצא בבית, הרי אסור לאכול בו משום איסור אכילה לחוץ לסוכה. ועוד מעירים שהעירוב בבית דומה לבית שער אכסדרה ומרפסת שאין מניחין בו את העירוב, כיון שאינו ראוי לדירה כמבואר בסימן שס"ו ס"ג, וכשם שעצם הפת אינו ראוי לאכילה מחמת איסור, דאינו ראוי לאכילה מחמת הפת עצמה, ה"ה לגבי מקום הנחת העירוב.

בס' חכמת לב פ"ג סעיף כ"ד מציין מש"כ בסימן שפ"ו ס"ח שאם העירוב ראוי לאכילה לאחרים, אעפ"י שאינו ראוי לו מערבים בו, דפוסקים כמו ת"ק במשנה בעירובין דף כ"ו, כגון מי שנשבע שלא יאכל פת זה, כיון שהפת ראויה לאחרים באכילה מערבים לו בה (עי"ש בשער הציון אות מ"ה). וכן מובא בגמ' עירובין ל' ע"ב שמערבין לגדול ביוה"כ, וכתב רש"י (שם) שמערבין הטעם כיון דחזי לקטנים (עי' ביאור הלכה סימן תרי"א ס"ב). וכיון דמספיק מה שראוי לאחרים ואפילו לקטנים, א"כ ה"ה לגבי סוכות אפשר להניח העירוב בתוך הבית כיון שראוי לנשים. אולם יש לחלק דשונה כאן שעיקר מהות העירוב הוא לעשות מקום זה למקום אכילתו ודירתו, וכיון שמצד המקום אינו ראוי להיות מקום אכילתו א"א להניח שם עירוב, ולא דומה לעירוב ביוה"כ שמצד המקום ראוי להיות מקום אכילה, רק שלאדם אסור לאכול דלזה מועיל מה שקטנים יכולים לאכול. בס' עצי אלמוגים סימן ש"ע סק"ב כתב דאפשר להניח עירובי חצירות בסוכת החג בחג, דנחשב דירה לענין הנחת עירוב.

מנהג הנחת עירוב בבית הכנסת

מובא ברמ"א סימן שס"ו ס"ג "והמנהג בזמן הזה להניח העירוב בבית הכנסת, וכן נהגו קדמונים ז"ל, והטעם דעירובין שלנו יש להם דין שיתוף, ואין צריך להניח בבית דירה". וכתב המשנ"ב "ר"ל אעפ"י שביהכנ"ס אינו ראוי לדירה מפני קדושתו, שהרי הדירה הוא מקום האכילה, ואסור לאכול בביהכנ"ס אם לא הלומדים שם כמש"כ בסימן קנ"א, מ"מ יש לקיים המנהג כמו שמסיים שעירובין שלנו יש להם דין שיתופי מבואות, דהיינו שכל החצירות והבתחים שבמבוי משתתפין יחד בעירוב זה, ושיתופי מבואות אין צריך להניחו כלל בבית דירה רק במקום שיהא המשתמר כמש"כ בסימן שפ"ו" (עי' בביאור הלכה (שם) ד"ה הטעם).

כתב להעיר בס' אמרי ברוך פ"ה סעיף ט"ז דלפי"ז יהא העירוב כשר אפילו הניחו בחצר שאין בו ד' על ד', דהרי נפסק בשו"ע סימן שפ"ו ס"א שיכולים להניח שיתופי מבואות בבית שאין בו ד' על ד' כיון שהוא מקום המשתמר, וא"כ כשם שיכולים להניח עירוב חצירות בביהכנ"ס מחמת שיש בו דין שיתופי מבואות, ה"ה שיכולים להניחו בבית שאין בו ד' על ד' באופן שהניחו את העירוב בביהכנ"ס, ושר המדינה סותר את הכניסה לביהכנ"ס עם חותם בגלל חוב שהיו חייבים למלך, וכתב בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ת או"ח סימן קל"ט דיש לאסור כיון שמצד גזירת המלכות אסור לשבור את החותם, מי יעז לפתוח חותם הנחתם ע"י פקידי המלך, וא"כ נמצא שגם בבין השמשות לא יוכלו להגיע לפת העירוב ואין העירוב חל, וכ"כ בשו"ת אבני צדק או"ח סימן מ"ד. אולם בשו"ת בר ליואי ח"א סימן י"ד כתב להתיר בזה, ולכאורה יש להעיר כאן שאי אפשר להגיע להשתמש עם המאכל שבביהכנ"ס זה לא נקרא שעירבו במאכל.

עצם המנהג להניח את פת העירוב בביהכנ"ס, מובא בשו"ת דברי חיים בתשובות הנוספות סימן ב' "שכך נהגו בתפוצות ישראל, ואם נבוא להרהר אחר המנהגים יתבטל כל המנהגים הקדושים, ובירושלמי (מובא בשו"ת הרשב"א ח"א סימן תקכ"ב ובשו"ת הרא"ש כלל נ"ה סימן י') דכל מקום שהלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג, והוא בידינו כהלכה פסוקה שאין לזוז ממנו ולא להרהר אחריו".

בשו"ת חכם צבי שאלה ק"ב כתב על מנהג הנחת העירוב בביהכנ"ס, וז"ל: "בבואי לק"ק המבורג זה לי כעשרים ושתים שנה ראיתי שיש בתי כנסיות הרבה בעיר, ובכל בית מבתי הכנסיות היו מניחין חלת לחם אחת לשם עירוב ושיתוף כנהוג להניח העירוב בביהכנ"ס, ואמרתי להם טועים אתם בדין העירוב בכוונתו, שהרי עיקר דין העירוב וטעמו אינו אלא שיחשבו כל הדרים בחצר כאילו דרים בבית אחד, דהיינו הבית ההוא שהעירוב מונח בו, וכל החצירות בו פתוחות למבוי כאילו דרים בחצר אחת, דהיינו אותה שהשיתוף מונח בתוכה, באופן שרשות החצר והמבוי מיוחדת לאותו הבית או לאנשי החצר בלבד". ובשו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן קע"ו מסיים בסוף דבריו "דהמנהג שצווח עליו החכם צבי הוא נכון ומיוסד על הדין תורה" עי"ש, וכן נקט באור שמח בפ"א מהלכות עירובין הלכה י"ח.

עירובי חצירות כשבעל הדירה לא השאיר מפתח

הפת צריכה להיות מונחת במקום שאפשר ליטלה בבין השמשות ולאכלה, אבל אם מונחת בבית נעול או בארון נעול ואבד המפתח ממקומו, או שבעל הבית עזב את המקום לפני שבת ולקח המפתח עמו, וכדי להביא את המפתח וצריך לפרוץ הבית או לעשות איסור דאורייתא או דרבנן להגיע למפתח אינו עירוב, כמובא בעירובין ל"ד ע"ב, וכך נפסק בסימן שצ"ד שאם נתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח קודם שחשיכה, אם אי אפשר להוציא את העירוב אלא א"כ עשה מלאכה גמורה בבין השמשות הרי זה כמי שאבד ואינו עירוב, שהרי אי אפשר לאכלו, וכמו"כ יש להזהר שהמצות של עירובי חצירות לא יהיו סגורים בתוך חבילה שיש חשש איסור דאורייתא בפתיחתה בשבת.

בס' מעדני יום טוב ח"א סימן ס"ו ובס' נתיבות לשבת פל"א הערה רכ"ה ובשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן ר"נ פסקו דאי אפשר לסמוך על עירובי חצירות שנמצא בדירה שבעליה אינם נמצאים בעיר, אם אין לשכן מפתח לדירה זו, אלא א"כ יעבור איסור לא יועיל (עי' בס' נשמת אדם כלל ע"ב סק"א), ודלא כמש"כ בשו"ת משנה הלכות ח"ד סימן נ"ז שמועיל עירוב אפילו לקח המפתחות עמו.

אמירת ברכה אחת על עירובי תבשילין ועירובי חצירות ועירובי תחומין

אם מניח עירובי תבשילין ועירובי חצירות בזמן אחד, האם יכול לברך ברכה אחת לכולם. בהגהות רעק"א על השו"ע באו"ח סימן שס"ו סעיף י"ד ובסימן תקכ"ז סעיף י"ב מציין מש"כ בשו"ת מהר"ם די בוטון סימן ל"ח שהתייחס לשאלה זו, וכתב וז"ל: "אם מניח עירובי חצירות וגם עירובי תבשילין, מברך ברכה אחת על מצות עירובין" (עי' אליה רבה סימן שצ"ה). וכן מובא בהגהות יד אפרים שציין דברי מהר"ם די בוטון, ומוסיף כמש"כ הרמב"ם לברך על הפרשת תרומות ומעשרות (עי' משנ"ב סימן שס"ו ס"ק ע"ט). החיי אדם כלל ק"ב סעיף י"ח כתב שיאמר על מצות עירובי תבשילין ועירובי חצירות, וכן פסק במטה אפרים סימן תקפ"א סעיף נ"ט ושערי תשובה סימן שצ"ה, ובסימן תקכ"ז בסעיף י"ב מציין שכך כתב בשו"ת פרי האדמה. בהגהות יד אפרים הנ"ל כותב דלכתחילה יש לו לפרש עירובי חצירות ועירובי תבשילין, אע"ג דאם עושה כל אחד בפני עצמו אומר על מצות עירוב סתם, מ"מ כיון שכוללן יחד יש לו לפרש כ"א בפ"ע, דלפרט הברכה עדיף יותר כדאמרו בברכות תן לו מעין ברכותיו.

בס' קובץ על הרמב"ם פ"ו מהלכות עירובין הכ"ד מציין שמברכין לעירובי חצירות ותבשילין כאחד "על מצות עירובין", ומעיר "ואני לא ידענא למה לא יברך "על מצות עירוב", וכי אפשר לשנות מטבע שטבעו חכמים על מצות עירוב למצות עירובין". ומעיר גם על החיי אדם הנ"ל שאומר שיאמר על מצות עירובי תבשילין ועירובי חצירות, דמי נתן לנו רשות לעשות ברכה מורכבת, ברכה שלא מצינו כמותה בש"ס, ולמה לא יברך על מצות עירוב הכוללת ב' עירובין שהרי אין דומין אחד לשני, משא"כ כשמברך על מצות למה לא יעלה ברכת על מצות עירוב על שניהם, על עירובי תחומין ועירובי חצירות, וזכרון אחד עולה לכאן ולכאן. ויותר יש להעיר איך אפשר לעשות ברכה שלא תקנו חז"ל כלל, דהלא המניח עירובי תבשילין בפני עצמו אינו מברך על מצות עירוב תבשילין, וכן העושה ע"ח לחוד בפ"ע אינו מברך על מצות עירובי חצירות, ואיך כשעושה שניהם ביחד יברך על מצות ע"ת וע"ח [וכמש"כ בירושלמי בפ"ט דברכות אין לך רשות להוסיף על מטבע שטבעו חכמים בברכות] (עי' בשו"ת באר משה ח"ג סימן ק"ז שהאריך בזה).

אולם בשו"ת דברי מלכיאל ח"ג סימן ז' כתב דיש לעשות כל אחד מהעירובין בפני עצמו על פת אחר, ואי אפשר לכלול שני העירובין בפת אחד משום הכלל "אין עושין מצוות חבילות חבילות" כמובא בסוטה ח', וגם לא שייך לכלול מצוות שונות בברכה אחת כמובא בסוכה מ"ו, ובירושלמי פ"ה דדמאי ה"ב נחלקו אם לכלול תרומה ומעשר בברכה אחת, ומי שמתיר היינו משום "דבני חדא ביקתא נינהו", דהיינו שאותו עיקרון במצוות להפריש מהפירות לכהנים וללוים, אבל לא במצוות שונות (עי' בשו"ת הרמ"ש סימן שפ"ד). ועוד בלשון עירוב דחצירות הוא לשון עירוב הדירות, ולשון עירוב בעירובי תבשילין הוא לערב מה שמכין מעיו"ט עם מה שמכין ביו"ט כמובא ברמ"א סימן תקכ"ז, וא"כ אין שייך לצרפם ביחד, והאם שם "עירוב" גורם הברכה, ולכן מסיק בשו"ת הנ"ל דיש לעשות כל אחד מהעירובין בפני עצמו על פת אחר ולברך בנפרד, ומציין דבמהריי"ל בהלכות עירובי תבשילין מפורש דיעשה עירוב חצירות לחוד ועירוב תבשילין לחוד.

בשו"ת משנה הלכות ח"ו סימן ק"ה כתב לדחות דבריו לפי דעת הכתב סופר או"ח סימן קל"ט דלא חוששין משום מצוות חבילות חבילות אלא במצוה דאורייתא, אבל במצוות דרבנן ל"ש מצוות חבילות חבילות, ועוד נראה לפי דעת הפרישה באבן העזר סימן ס"ב (הביאו המג"א בסימן קמ"ז) דבמצוה שאינה חיובית לא שייך חבילות חבילות, וא"כ גם עירובין אין זה מצוה חיובית (עי' בפרישה או"ח ריש סימן שצ"ה). ועוד מעיר בשו"ת משנה הלכות הנ"ל עפמש"כ בשו"ת דברי מלכיאל הנ"ל דאין מברכין ברכה אחת על מצוות שונות. בס' פקודת אלעזר או"ח סימן ח' סעיף ה' האריך הרבה אם אפשר לצרף כמה מצוות בברכה אחת, כגון להתעטף בציצית ולהניח תפילין או לישב בסוכה ועל נטילת לולב, וכתב דאינו יכול לצרף ברכת המצוות שאינו ענין אחד דהו"ל מצות חבילות חבילות, ומיהו עירובי חצירות ועירובי תחומין דכולם ענין עירוב יכול לצרף.

גם בס' זכור לאברהם ח"ג אות ע' כתב דאפילו מי שיש לו ג' עירובין ע"ח ע"ת עת"ב, יכול לכללם כולם בברכה אחת, וכן הביא בשם שכנה"ג סימן שצ"ה, ויוצא שאפשר לברך ברכה אחת לכל הג' עירובין, ובפרט שספק ברכות להקל מי יקל ראשו להוסיף בברכות שאין צריכין, וכ"כ בשו"ת בנין עולם סימן נ"ט. [ומן הראוי לציין שלכתחילה נכון לברך בעמידה על העירוב, כמובא בשדי חמד פאת השדה כללים מערכת הב' סימן כ"ט].

שכירות מן העכו"ם אפילו בפחות משוה פרוטה

מובא בגמ' עירובין ע"ב ע"א "שוכרין מן העכו"ם אפילו בפחות משו"פ", וכך מובא בשו"ע סימן שפ"ב ס"ה, והטעם שלגבי עכו"ם זה נחשב ממון דבן נח נהרג על פחות משו"פ, אבל מישראל אם ירצה לשכור רשותו לא מועיל בפחות משו"פ. ויש לדון האם זה רק דין מיוחד בעירובין, או בכל קניני כסף עם הנכרי, דהרי לגבי הב"נ נחשב פחות משו"פ לכסף, ובפשטות זה רק לגבי עירובין, דברמב"ם ובשו"ע לא מוזכר ענין של פחות משו"פ רק לגבי עירובין, וכן משמע מלשון הגמ' עירובין ס"ו ע"א "המערב אפילו בפחות משו"פ אף שוכר בפחות משו"פ".

כתב בחידושי הרש"ש עירובין ס"ב ע"א דמשמע מדברי הגמ' עירובין הנ"ל דאף שלגבי ישראל השוכר אין חשוב פחות משו"פ לשוה כסף, עכ"פ קונה מהעכו"ם ושוכר בפחות משו"פ היות ולגבי הנכרי זה שוה כסף, וכן לכל קנין של ישראל בכסף מועיל פחות משו"פ. ומזה נראה לפשוט ספיקו של המשנה למלך בתחילת פ"ה מהלכות אישות. וכוונתו דהמשנה למלך מסתפק באם מקדש אשה מסוכנת באיסורי הנאה, ולכאורה אם הולכים אחר נתינת הנותן דהיינו הבעל, הרי לגבי זה נחשב לאיסורי הנאה והוא לא נתן כלום, וממילא לא מקודשת, או שהולכים בתר מקבל ומקודשת שכן היא זקוקה לאיסורי הנאה אלו שהרי היא מסוכנת, וממילא י"ל מגמ' עירובין הנ"ל שהולכים אחר המקבל שהוא הנכרי, ולגביו חשוב פחות משו"פ כסף שהרי נהרג ע"כ, ולכן שוכרים ממנו הרשות בפחות משו"פ. וכן כתב באבני מילואים סימן ל"א ס"ק כ"ד שהולכים בתר מקבל.

בשו"ת באר שרים ח"א סימן כ"ג אות ד' ובח"ד סימן מ' אות ח' כתב שאין להביא ראי' מעירובין, דבשכירות רשות מעכו"ם הרי העכו"ם מסתלק מרשותו במה שמקבל פחות משו"פ, שאצלו זה כסף, ואף דהישראל לא קנה עדיין עכ"ז מועיל דהרי העכו"ם הסתלק מרשותו, לזה מועיל לגבי עירוב ולהיתר טלטול בשבת, והעיקר בזה סילוק הרשות מצד המשכיר. וכן משמע בשו"ת חתם סופר יור"ד סימן ש"י. משא"כ בשאר קנינים שצריך קנין גמור לא יועיל בעכו"ם גם פחות משו"פ, ולכן אין ללמוד ולפשוט הספק של המשנה למלך לגבי מקדש מסוכנת באיסורי הנאה, ובפרט שהרמב"ם בהלכות עירובין פ"ב הי"ב כתב דשכירות זו לגבי היתר טלטול בשבת אינה אלא להיכר בלבד ואינה שכירות כדאית, שכן בזה מועיל לשכור אפילו בפחות משו"פ, וכן משמע בס' זרע אברהם להגר"מ זעמבא זצ"ל סימן י"ח אות ז' (עי' שו"ת מהרש"ם ח"ה במפתחות לחושן משפט דף ט"ו, ובחידושי רעק"א עירובין ס"ב, ומנחת חינוך מצוה של"ו, ובס' האיר יוסף עמ"ס עירובין סימן כ"ג מש"כ בזה).

דינו של מומר לגבי ביטול רשות ושכירות לענין עירובין

נכרי הגר בהיקף החצר או המבוי הרי הוא אוסר, ואי אפשר לערב או להשתתף עמו, וצריך שישכרו מהנכרי את רשותו ועי"ז רואים כאילו אינו דר בחצר, והרי הוא כאורח שאינו אוסר, והקילו חכמים שאין צריך שכירות גמור ודי בשכירות רעועה, כמובא בעירובין ס"ב ע"א. וכתב הרמב"ם בפ"ב מהלכות עירובין הי"ב דמותר לשכור מן הגוי אפילו בשבת, משום "שהשכירות כביטול רשות שאינה שכירות ודאית אלא היכר בלבד". ז"א שאין צריך שיקנה הישראל מהנכרי שום זכות ממון ברשות, ואין זה אלא כעין סילוק הרשות. וכ"כ התוס' בעירובין ס"ו ד"ה יפה, שמותר לשכור מנכרי בשבת, ולא דומה למקח וממכר דלא הוי אלא כמתנה בעלמא שאין עושין אלא להתיר הטלטול. וכמו"כ אין צריך לכתוב שום כתיבה על השכירות כמובא בסימן שפ"ב ס"ד, וכמ"ש המשנ"ב (שם) "דדי בשכירות חלשה ולא בעינן שכירות בריאה", ולכן שוכרים מעכו"ם אפילו בפחות משו"פ כמובא בשו"ע (סימן שפ"ב ס"ה), וכתב המשנ"ב (שם) דלגבי עכו"ם נחשב ממון גמור דב"נ נהרג אפילו פחות משו"פ, אבל מישראל אם ירצה לשכור רשותו לא מועיל בפחות משו"פ.

מקום שאסור לטלטל מפני חסרון עירוב כגון שלא עירב רשותו, יש תקנה ע"י ביטול רשות, וע"י הביטול נעשה כאין לו חלק בחצר או במבוי אלא הוא כאורח אצלם, והביטול הוא כאמירה שיאמר רשותי מבוטלת לכם או קנויה לכם כמובא באו"ח סימן ש"פ, ויכולים לבטל אפילו בשבת, ולא דומה לקנין בשבת כיון שאינו מקנה להם אלא שהוא מסלק עצמו מרשותו כדי שלא יאסור עליהם. אולם זה דוקא בישראל, אבל בעכו"ם לא מועיל ביטול רשות, והטעם שלא מועיל משום דרצו חכמים להרחיק דירת ישראל מן העכו"ם, ולכן החמירו דאין לו תקנה עד שישכור ממנו.

ויש לדון לגבי מומר לחלל שבת מה הדין לגבי ביטול רשות ושכירות לגבי עירובין, מובא בשו"ע סימן שפ"ה ס"ג "ישראל מומר לעבודת אלילים או לחלל שבתות בפרהסיא, אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן הרי הוא כעכו"ם", ז"א לענין זה דאינו מועיל ביטול רשות אלא דווקא כשהוא בעוון מחלל שבתות בפרהסיא הוא חמור כמו עובד כוכבים, כמובא בעירובין ס"ט ע"ב ע"א "אלמא עבודת ככובים ושבת כי הדדי נינהו", וכן מובא בגמ' חולין ה' ע"א דמקבלין קרבנות מפושעי ישראל כדי שיחזרו בהן בתשובה, חוץ מן המומר ומנסך היין ומחלל שבתות בפרהסיא דהם כגוי עובד ע"ז. וכך מובא ברמב"ם בהלכות שבת פרק ל' הלכה ט"ו. וכתוב בביאור הלכה (שם) "היינו שעושה כן בפריקת עול, אבל אם הוא מוטעה בדבר שחשב שמותר לו לעשות כן מסתבר שאין זה בכלל מומר". ומשום כך פסק הרמב"ם בהלכות שחיטה פ"ד הי"ד ששחיטתו של מחלל שבת נותנת דין נבילה לבהמה ששחט, וכן נפסק ביור"ד סימן ב' ס"ה (עי' בשו"ת חיי אריה סימן י').

מובא באחרונים כשושכרין הרשות מהמומר יש לדקדק לשכור בשו"פ ולא בפחות משו"פ, דנותנים עליו גם חומרי ישראל שפחות משו"פ לאו כלום הוא (עי' שו"ת תורת יקותיאל סימן פ'). כעין זה אנו מוצאים שבסימן שפ"ב ס"א נפסק שישראל יחידי הדר עם העכו"ם בחצר אינו אוסר עליו, ומותר להוציא מן הבית לחצר כאילו אין שם אלא הוא, ואעפ"י שיש גם לעכו"ם רשות בחצר לא הוי כרשות של שני דיורים, משום דאמרו חז"ל שמעיקר הדין דירת עכו"ם כדירת בהמה ואינה אוסרת, אלא שאם דרים כמה ישראלים בחצר חששו חז"ל שמא ילמוד הישראל ממעשיו של עכו"ם, וכדי להרחיקו משכנות עכו"ם גזרו שיאסר עליו כעכו"ם, ואינם יכולים לערב עד שישכרו רשותו, אבל ישראל יחידי כיון שאינו שכיח שידור ישראל יחידי עם העכו"ם מפני שחשודים על שפיכות דמים שמא יהרגנו לא גזרו עליו (עי' בשו"ת שבט הלוי ח"ו סימן מ"ז). אולם יש אומרים שמומר אוסר אפילו במקום ישראל יחידי, וכן מובא בהגהות רעק"א על השו"ע (שם) בשם חידושי אבן העזר דלחומרא דינו כישראל, וממילא יש שם שני דיורים. כמו"כ מובא בסימן שפ"ב ס"א שאפשר לשכור מעכו"ם גם ע"י שכירו ולקיטו, דהיינו שהוא שכיר לעבודת כל השנה ולקיטו לימות הקציר, ועכ"ז כתב בשו"ת מהר"ם בריסק סימן קי"ט דבמומר לא מועיל שכירו ולקיטו מאחר שהוא ישראל, ונוהגים בו לחומרא שרק מבעל הבית עצמו אפשר לשכור. ועי' בחיי אדם שנסתפק בזה, אמנם האחרונים חולקים ע"ז, עי' שו"ת תשורת שי סימן שי"א, שו"ת מהר"ש ח"ג סימן ק"ט ובחזו"א סימן פ"ז ס"ק י"א. ומצינו כמה דינים שמומר דינו כעכו"ם, ולכן מומר אינו מצטרף למנין כמובא במשנ"ב סימן נ"ה ס"ק כ"ו. וכ"כ בשו"ת בנין ציון סימן כ"ג, שו"ת משיב דבר סימן ט', ובשו"ת רב פעלים ח"ב סימן י"א וח"ג סימן י"ג (עי' שו"ת תשב"ץ סי' רע"ג ובסימן ש"ע). ולכן כתב הב"י בסימן קי"ט בשם הרשב"א שיינם דינו כנסך גמור לאסור בהנאה, וכתב בשו"ת חתם סופר יור"ד סימן ק"כ דזה משום קנסא עשאוהו כגוי עובד ע"ז, וכ"כ בשו"ת הריב"ש סימן ד', הובאו דבריו בס' דרכי תשובה סימן קכ"ד ס"ק י"ב. (עי' שו"ת שבט הלוי ח"ב סימן ע"ג, שו"ת קנין תורה ח"ב סימן ע"א, שו"ת אגרות משה ח"ב יור"ד סימן קל"ב, שו"ת חלקת יעקב ח"א סימן מ"ז, ושו"ת באר משה ח"ה סימן צ"א). כמו"כ בישולם בישול עכו"ם, וכן מובא בפתחי תשובה יור"ד סימן קי"ג ס"ק א', שו"ת יהודה יעלה יור"ד סימן ל"א, שו"ת טוב טעם ודעת תליתאה ח"ב סימן ט"ז, שו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן רפ"א, ושו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן ע"ג. ובשו"ת לבושי מרדכי ח"ג סימן נ"ו הרחיק לכת לגבי החלב שלו, דחלבו נחשב שחלבו עכו"ם (עי' שו"ת בצל החכמה ח"ה סימן ע"ו שהאריך בענין מומר בארוכה). כמו"כ אף שמצינו שעכו"ם יכול לנדור לביהכנ"ס, אולם ממומר אין מקבלין שום דבר לביהכנ"ס כמובא באו"ח סימן קנ"ד סי"א.

אם קיבל עליו תוספת שבת האם יכול לערב עירובי חצירות ושיתופי מבואות

מובא בשו"ע סימן שצ"ג ס"ב: "אחד עירובי חצירות ואחד שיתופי מבואות מערבין אותם בבין השמשות (אך אם ספק בין השמשות ספק לילה אין מערבין, וכ"כ בביאור הלכה סימן רס"א ס"א ד"ה עירובי חצירות), ואפילו אם כבר קיבל עליו תוספת שבת, ויש אוסרים אם קיבל

עליו תוספת שבת". ולפי"ד יוצא דהאיסור לעשות עירוב מפני שקבל עליו לא לעשות יותר מלאכה, ואז אפילו לא הגיע זמן השמשות, ומסביר המשנ"ב (שם) שאם קיבל עליו שבת אסור לעשות עירוב אפילו עדיין לא הגיע זמן בין השמשות, דכיון שקיבל עליו במפורש חמור דין זה יותר מזמן בין השמשות דאתיא ממילא. בהגהות הגר"א (שם) ד"ה ויש אוסרים כתב "דמיירי דלא קיבל". ונראה שכוונתו דבגמ' שבת ל"ב ע"א אמרו דבספק חשיכה מערבין, משמע אפילו אם קיבל עליו תוספת שבת מערבין בספק חשיכה, וזה דלא כשיטת היש אוסרים, וע"ז מיישב הגר"א שהגמ' שם עוסקת במי שלא קיבל עליו את השבת (עי' מש"כ בזה הט"ז סימן ת"ר סקי"ב). בשו"ע הרב סימן רס"א ס"ב כתב דיש לחלק, דאם קיבל עליו תוספת שבת קודם שהתפלל תפילת ערבית של שבת רשאי לעכב, אולם אם כבר התפלל תפילת ערבית של שבת או שענה ברכו עם הציבור בתחילת תפילת ערבית אסור לערב.

אולם יש לדון במי שקיבל שבת אם יכול להתיר את קבלתו, הלבוש בסימן רס"ג כתב דגדר קבלת שבת הוא משום נדר ומועיל התרה על זה, וכ"כ בפמ"ג סימן רס"ג ס"ק מ', וכתבו האחרונים דאף לאלה שסוברים שקבלת שבת הוא כנדר ומועיל להתיר, זה רק כאשר מקבל על עצמו לפרוש ממלאכה כקבלה בעלמא דהוא חיוב על האדם לקבל תוספת שבת, אולם אם קיבל עליו קדושת השבת ע"י תפילה בכה"ג גם הלבוש יודה שאי אפשר להתיר את קבלתו, כיון שאז חלה שבת עליו לא ע"י קבלה אלא ע"י שהתפלל. ודלא כמש"כ בשו"ת תורה לשמה סימן קי"ז דגם מי שקיבל עליו שבת ע"י תפילת ערבית, דאם יש ג' אנשים שיתירו לו נדרו ישאל על קבלתו, ויוצא דמה שחל שבת ע"י תפילה שייך לבטל את קבלתו (עי' גליוני הש"ס ב"ב דף ק"כ).

המנהג ונעמו

הרה"ג אליהו נכס שליט"א
כולל "אליבא דהלכתא" קרית ספר

המזכה ע"ח ע"י שליח מתי מברך

כתב הב"ח בסי' שצ"ה וז"ל: וכן אם אחד מזכה משלו לכולם מברך בשעה שמזכה להם, פירוש דבשעה שמזכה על ידי אחר דנותן לידו הפת, ואומר לו תהא זוכה בעירוב זה לכל בני החצר, דאז בשעה שמזכה ונותן ליד אחר מברך.

עעיין במ"ב בסי' שס"ו ס"ק פ"ב שכתב שאחר שיברך יזכה האחר בש־ביל בני החצר, וז"ל: בשעה שמזכה להם, פירוש שמערב משלו ונותן לאחרים, ואומר לו שאחר שיברך יגביהנו כדי שיזכה בשביל אנשי העיר. ועיין בביאור הלכה שהבאנו דהמברך אחר הזכוי יש לו גם כן על מי לסמוך. ועיי"ש בביה"ל ד"ה בשעה שמזכה שאולי יותר עדיף לברך אחר הזיכוי, וז"ל: עיין במשנה ברורה. והנה מהבית יוסף והב"ח בסימן צצ"ה משמע דהברכה צריך להיות קודם שהאחר מגביה לזכות בש־בילם, דאז מקרי עובר לעשייתן. והנה לענין דיעבד, בודאי יוכל לברך אפילו אחר הזיכוי, וכמו שכתבו המגן אברהם ושארי אחרונים, משום דעיקר קניית הערוב חל בעת כניסת השבת, ובפרט אם הוא עדין קודם שהונח הערוב במקומו בודאי מקרי עדין עובר לעשייתן, וכמו שכתבו הפרישה ומור וקציעה. ואפילו לכתחילה יש לעיין דאולי יותר עדיף לברך אחר הזיכוי, דבשלמא היכא שמקבץ העירוב מאחרים שיך לברך כפילו בשעה שמתחיל לקבץ, שכבר הותחל מעשה הערוב על ידי הק־בוץ שגבה השמש מאיזה אנשים, מה שאין כן היכא שרוצה לערב משלו בשביל כולם קודם הזיכוי, עדין אין על הפת שם ערוב כלל, דעדין לא יצא מרשותו כלל, וכמו שמונח עדין בסלו דמיא, ועיקר שם ערוב נעשה על ידי הזיכוי, שנעשו כולם שותפים בו על ידי הזיכוי שמזכה להם על ידי אחר, וכשמברך קודם הזיכוי לכאורה הוי בכלל קודם דקודם, דחסר עדין מעשה שלימה של הזיכוי, שבלא זה חסר על הפת עיקר מעשה העירוב [וכמו שלא יוכל לברך על תפילין קודם שהונח הפרשיות בתוך הבתים]. ובאמת בסימן תקכ"ז נזכר בטור ושולחן ערוך בהדיא שמברך אחר הזיכוי, ואף ששם בשערי תשובה הובא באמת דעות החולקים בענין זה, יש לומר דשאני התם דשייך שם שם ערוב תבשילין אפילו קודם הזיכוי, שגם לעצמו לחוד צריך לעשות ערובי תבשילין, מה שאין כן בעניננו, כל היכא שהפת לא יצא מרשותו עדין אין עליו שם ערוב כלל ואין שייך לברך כאן, שנחסר עדיין כל עיקר המעשה וכנ"ל. ואפשר דכונת הבית יוסף והב"ח היינו כשמסר הפת להאחר לשם עירוב, וקודם שמגביה לזכות בשביל כולם מברך בעל הבית הנותן הפת, וזה יש לומר דלא הוי בכלל קודם דקודם, כיון שכבר מסר לאחר לשם עירוב, שם עירוב חייל עלה אף שלא זיכה עדיין לשום אדם אחר, ודומיא היכא שהתחיל השמש לקבץ אפילו מאדם אחד דיוכל לברך 'על מצות עירוב'. ומכל מקום מסימן תקכ"ז מוכח בהדיא דאפילו אחר הזיכוי יוכל לברך לכתחילה, וכן הוא דעת הפרישה ומור וקציעה כאן וכנזכר לעיל, דיכול לברך אף אחר הזיכוי וקודם הנחה, ועל כן הנוהג כן בודאי אין למחות בידו. ונראה עוד, דאפילו מי שנוהג לברך הברכה קודם הזיכוי, הנוסח של 'בהדין ערובא' טוב שיאמר אחר הזיכוי.

בבאמת בראשונים משמע שקודם מזכה ואח"כ מברך, וז"ל האבוד־רהם בסדר עירובי חצרות: ואם רצה אחד מבני החצר לערב בעד כולם, הרשות בידו. וצריך שיזכה לו לבר דעת, ואומר לו: זכה בהאי עירוב לכל בני חצר זה, ונוטל אותו האחד מידו, ומגביהו מן הארץ אפילו טפח, ואז זכה לכל בני החצר, שזכין לו לאדם שלא בפניו, ואינו מזכה להם על ידי בנו וביתו הקטנים, ועבדו ושפחותיו הכנענים מפני שידם כידו, אלא על ידי בנו ובתו הגדולים, ועבדו ושפחותיו העברים (גיטין ס"ד, ב'). ואשתו, כתב הרי"ף ור"י והרמב"ם שמזכה על ידה. ובעל העיטור והרא"ש כתבו שאינו מזכה על ידה. וחוזר ונוטל העירוב מיד הזוכה, ומברך על מצות עירוב, על שם שמערב הרשויות יחד להיות אחד.

וכן כתב בארחות חיים לר"א מלוניל וז"ל: לקח הא' פת משלו ונתנו לחבירו אין צריך לגבות, אך צריך לזכות להם ע"י אחר קודם שיברך, ואם בירך קודם שזיכה להם יצא ויזכה להם אחר הברכה.

וכן משמע בתניא רבתי בתחילת תיקון העירוב וז"ל: גובין לחם שלם מכל בית הפתוח לחצר ונותנים אותו בכלי אחד, או גובין קמח מכל הבתים הפתוחים לחצר שיעור גרוגרת אחת לכל הפחות לכל בית ובית ועושין ממנו עוגה אחת, או נוטל המערב לחם אחד משלו ונותן אותו במתנה לכל בני החצר, ומזכה להן על ידי אחר. ומברך ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות עירוב. בדין ההא שרי לנא לאפוקי ולעיולי, מן הבתים לחצר, ומן החצר לבתים, ומ־בית לבית בכל הבתים שבחצר.

וכן כתב בספר מהרי"ל הלכות עירוב תבשילין אות ד' וז"ל: ועוד באותו הפעם נטל לחם שלם שקונין במגנצא בעד ד' הלי"ש, ושיעור' כקונין בווינציאה בעד ג' מארגיט. ועשה עמו עירובי חצירות ונתן אלי כבתחילה לזכות לבני הקהלה, ולקח מידי ובירך ברכת עירוב. ואמר בדין יהא שרי לנא לטלטולי ולאפוקי ולעיולי מביתא לביתא ומחצירא לביתא ומביתא לחצירא ומרשות לרשות בשבת זו ובשבתות אחרים לנא ולכל ישראל דדיירין בעיר הזאת ובדרא הדין.

וכן כתב בספר קיצור שולחן ערוך סי' צ"ד אות ו' וז"ל: דהיינו שיאמר אאחר בלשון שהוא מבין ענין זה: קח ככר זה וזכה בו בשביל כל היש־ראלים הדרים בחצר זה (או בחצרות אלו), ולוקח זה את הככר ומגביהו טפח, והמערב לוקחו ממנו ומברך ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות עירוב, ואומר "בהדין עירובא יהא שרי לנא לאפוקי ולעיולי מן הבתים לחצר ומן החצר לבתים ומבית לבית לכל ישראל הדרים בבתים שבחצר הזה". וכיון שכולם זכו בככר זה, ובהכנסת שבת הוא מונח בבית הזה של המערב, נחשבים כאלו כולם דרו בבית הזה, ולכן מותרים לטלטל מבתים לחצר ומחצר לבתים ובכל החצר.

וכן כתב בקצות השולחן סי' ק"ה אות ז' וז"ל: צריך לברך עליו אקב"ו על מצות עירוב, ואומר בדין יהא שרא לנא לאפוקי ולעיולי ולטלטולי מבית לבית ומבית לחצר ומחצר לבית לנו ולכל הדרים בחצר הזאת [ואם מערב על כל השנה יוסיף ויאמר בין בשבת זו ובין בשאר שבתות השנה], ואחר שזיכה העירוב ע"י אחר כמו שנתבאר בסעיף הקודם, מברך המזכה את הברכה ואומר בהדין וכו', ואם זיכה את העירוב ולא בירך עליו ולא אמר עליו כלום אין הברכה והאמירה מעכבת ומותרים טלטול. ועיי"ש בהערה י"ז שכתב: ומש"כ לברך אחר הזיכוי, כ"כ בסי־דור אדמו"ר לגבי עירוב תבשילין, ולגבי ע"ח לא הזכיר כלל מזה, משמע סמך עמ"ש בע"ת לברך אחר הזיכוי, ועי' בה"ל סי' שס"ו, ובשו"ע המ־חבר סי' תקכ"ז גבי ע"ת כ' שחוזר ונוטל העירוב מיד הזוכה ומברך, וצ"ע שאדמו"ר בשו"ע וסידור לא הזכיר מזה.

ועיין בספר מנהגי האר"י פתורא דאבא בענין ערך שבת אות י"ג שכתב: אחר תפלת המנחה הי' מקיים מוז"ל [דס"ב ע"ד] מצות העירוב כמו שיתבאר בע"ה, ענין העירוב הי' נזהר מוז"ל לקיים מצוה זו בכל ע"ש שלא כאותם הנוהגים לעשותה משנה לשנה וכיוצא בזה, והי' מערב בכל ע"ש ב' מיני עירובין, עירובי חצירות על לחם א' ושתופי מבואות על לחם ב', ובסעודת ליל שבת הי' אומר המוציא בפת של שתופי מבואות, ובסעודת שחרית של שבת היה אומר המוציא בפת של עירובי חצירות, ואמנם בענין סדר העירוב, בתחלה היה מברך על הפת ברכת העירוב ואומר בדין עירובא יהא שרא לן כו', ואח"כ הי' מזכה הלחם ההוא לבני החצר ע"י אדם א' גדול, כי תחלה צריך שיערב לעצמו ואח"כ יזכה לאחרים. והנה ראיתי למוז"ל שבשחרית יום שבת הי' מוליך עמו הטלית והחומש מביתו לביהכ"נ, וגם הי' מוליכו לבית הטבילה אשר מחוץ לעיר צפת ת"ו אותה הנודעת, ולא הי' מקפיד וחושש לחקור בענין העירוב שנעשה בשיתוף כל מבואות צפת ת"ו או אשר נעשה לבית הטבילה אם היו נעשין כהלכתן או לאו.

ועיין בכה"ח סי' שס"ו אות קכ"ד שכתב: מצוה לחזר וכו', והרב האר"י ז"ל היה נזהר לקיים מצוה זו בכל ע"ש, שלא כאותם הנוהגים לעשותה משנה לשנה וכיוצא בזה. והיה מערב בכל ע"ש שני מיני עירובין, עירובי חצרות על לחם א' ושתופי מבואות על לחם שני, ובסעודת ליל שבת היה אומר המוציא בפת של שתופי מבואות, ובסעודת שחרית של שבת היה אומר המוציא בפת של עירובי חצירות (כדאיתא בשבת קי"ז ע"ב הואיל ואתעביד בה חדא מצוה וכו'), ואמנם בענין סדר העירוב בתחלה היה מברך על הפת ברכת העירוב ואומר בדין עירובא יהא שרי לן וכו', ואח"כ היה מזכה הלחם ההוא לבני החצר ע"י אדם א' גדול, כי תחלה צריך שיערב לעצמו ואח"כ יזכה לאחרים. שער הכוונות דף ס"ב ע"ד. ועיין לקמן בהגה סס"י שס"ח וסי' שצ"ד סעי' ב'. ומיהו מ"ש כי תחלה צריך שיערב לעצמו וכו', הוא ל"ד דהא צריך להשתתף עם בני חצר, ללא ר"ל על חלקו, ועיין מ"א סק"ך שנתקשה בזה, ופירש דמיירי בעירו־בי תבשילין, ולפי מה שכתבתי אתיא שפיר. ועיין י"א סי' שצ"ה וברכ"י ושע"ת סי' שצ"ד שכתבו על דברי המ"א הנז' דלא נהירא יעו"ש. וכתב שם עוד באות קל"ב וז"ל: או בשעה שמזכה להם. פי' דבשעה דמזכה ע"י אחר דנותן לידו, ואומר לו תהא זוכה בעירוב זה לכל בני החצר מברך. ב"ח שם. וכ"כ בדרשות מהרי"ל הלכות ע"ת דתחלה נתן הפת ביד אחד לזכות לבני הקהילה, ואח"כ לקח אותו מידו ובירך ברכת עירוב ואמר בדין יהא שרי לנא לטלטולי וכו', וכ"ה לקמן בסי' תקכ"ז סעי' י"ב לענין ע"ת יעו"ש. מיהו לפי דברי האר"י ז"ל צריך לברך עליו תחלה ולומר בדין עירובא וכו', ואח"כ נותן לאחר לזכות בו לבני חצר כמ"ש לעיל אות קכ"ד, יעו"ש.

ועיין בגאון יעקב שכתב שקודם יברך ואח"כ יזכה, וז"ל בדף פ' ד"ה אמר הרמב"ם: אמר הרמב"ם מברך אקב"ו על מצות עירוב. ואיתחזיא לן המזכה משלו כשנוטל האוכל קודם שיתנהו לחברו יברך, דבתר דיהיב לחבריה וזכי מאי עובר לעשייתן הוי, וא"נ לא קנה עד בין השמשות איהו הא תו לא קעביד מידי, וממילא קא קני וכדאמרו בגובה בשעה שמקבל יברך, ואי משום דאכתי לא אמר בהדין יהא שרי כי לא אמר מאי הוי, לא יהא אלא בעה"ב שהיה שותף דאין צריך לערב, וכי זיכה תו לא צריך, ויו"ט שחל להיות בע"ש דעביד עירוב תבשילין ביום ה' ומזכה לכולן, ממילא המניח לעירובי חצרות כיון דזיכה הרי כולן שותפין, ושותפין לא צריכי לערב, וכיון דחדא ברכה לתרווייהו מברך על מצות עירוב ומזכה ואומר בהדין יהא שרי לאפויי כו' ולאפוקי ולעיולי וכו'.

ועיין בספר דברי מלכיאל חלק ג' סימן ו' שדן בזה בארוכה, וז"ל: הנה בסידור הגאון יעב"ץ זצ"ל וכן בשארי סידורים כתוב שאם מזכה עירובי חצירות ע"י אחר צריך לזכות מקודם, ואח"כ נוטל מיד הזוכה ומברך ואומר בהדין עירובא. והנה בש"ע ס"ס שס"ו וסי' שצ"ה ובטור שם איתא שבשעה שמקבץ העירוב או בשעה שמזכהו מברך, ולא נת־באר שם אם יזכה מקודם או יברך מקודם. ונראה שהגאון יעב"ץ ושאר אחרונים למדו זה מהא דאיתא בטוש"ע סי' תקכ"ז סי"ב גבי עירובי תבשילין שחוזר ונוטל מן הזוכה ומברך ואומר בהדין עירובא, אלמא ממזכה ואח"כ מברך, וממילא דה"ה בעירובי חצירות. שוב ראיתי שמ־פורש בלקוטי מהרי"ל הלכות עירובי תבשילין שבין בע"ח בין בע"ת יזכה מקודם ואח"כ יברך, וזהו מקור האחרונים הנ"ל. ובפרדס הגדול תתב בסי' ק"ז שאחר קיבוץ הקמח ואפייתו קודם שישים העירוב במ־וום משומר יברך. אכן באמת יפלא על הטוש"ע למה כתבו בע"ח שמ־ברך בשעה שמזכה, ובע"ת כתבו שמברך לאחר הזיכוי, והלא לא דבר ריק הוא. ועו"ק דהאי קיי"ל דבעינן עובר לעשייתו, וכיון שכבר זיכה הרי נעשה העירוב, דהא כבר יש עי"ז לכל אחד מבני החצר פת במקום זה. וכן מפורש בב"י סי' שצ"ה שכתב שצריך לברך קודם שמקבץ העירוב, כי אחר שכבר קיבץ הרי כבר נעשה העירוב. וכ"כ המג"א סי' שס"ו סק"כ. וא"כ ה"ה הא דאיתא שמברך בשעה שמזכה הכוונה קודם הזיכוי. ואף להפרישה שכתב שם דמברך בשעת הקיבוץ או לאחר הקיבוץ, מפני שהעירוב חל בעת שנתנו בבית שבחצר והוי שפיר עובר לעשייתן, ע"ש. מ"מ במזכה מודה שצריך לברך קודם הזיכוי אם המזכה והזוכה עומדים בבית שבחצר שמערבין בו עתה. ואולי מפרש הפרישה דהא דבשעה שמזכה שנזכר בטוש"ע איירי כשהזוכה עומד חבחצר אחרת, ושפיר הוי בחד גוונא עם הא דבשעה שמקבץ שהעי־רוב חל בשעה שנותנו בבית שמניחין בו העירוב. ועכ"פ קשה טובא לפ"ז למה גבי ע"ת מברך אחר שזוכה, הא בענין עובר לעשייתן. ושם אין שייך סברא שצריך להניחו בבית שמניחין בו העירוב וכו', ולאחר אריכות דברים כתב: מסקנא דמילתא שהעיקר להלכה לברך בעירובי חצירות ובעירובי תחומין קודם הזיכוי, רק בשעה שהזוכה עומד מוכן לפניו ויודע שמברך על העירוב בשביל שרוצה לזכות על ידו, ומתרצה לזה. והמזכה יחזיק הלחם בידו קודם הברכה, וכמ"ש הפוסקים בסי' תרנ"א, ע"ש בט"ז סק"ה דלא מסתבר לברך כשהוא בכלי. ובעירובי תבשילין יברך אחר הזיכוי כמפורש בטוש"ע. ומאן דמברך גם בע"ת קודם הזיכוי לא משתבש, דכ"כ בברכי יוסף סי' תקכ"ז בשם ספר טור ברקת לברך מקודם. ואין ספר זה ת"י לדעת טעמו. וטעמו נראה משום דס"ל כהפוסקים דגם בע"ת אין מעכב אמירת הדין עירובא, ואף להפוסקים דמעכב מ"מ שרי לברך קודם הזיכוי ולא הוי עובר דעובר לעשייתן, כי הלא עיקר העירוב הוא בשעת הזיכוי, ואמירת בהדין עירובא בא רק לגמור המצוה, והויא כמצוה נמשכת שיש לה שני פעולות דודאי מברכין קודם התחלת עשיית המצוה. וכמו להפוסקים דס"ל דמברכין על התפילין ברכה אחת דמברך קודם שמניח תפילין של יד. ובד' מינים שמברך לאחר שנוטל הלולב קודם שנוטל האתרוג כמ"ש הט"ז בסי' תרנ"א סק"ה, היינו כמש"ש הטעם שאין סברא לברך בעוד שמונחים הד' מינים בכלי, וכמו בתפילין דקיי"ל בסי' כ"ה ס"ח שיברך אחר ההנחה קודם ההידוק. אבל בנ"ד שפיר יחזיק בידו העירוב ויברך ואח"כ ימסור להזוכה. וגם בד' מינים יש לדון בזה ואכ"מ, וע"ש במג"א ואחרונים. ועכ"פ בנ"ד לענ"ד הדרך היותר נכון לעשות כדעת טור ברקת לברך קודם הזיכוי אף בע"ת, אך מי ירום ראש להכריע נגד הטוש"ע וכל האחרונים. אבל ודאי דעביד הכי לא משתבש וכמש"ל שפשוט דלא מיקרי קודם דקודם. וגם דבזה יצא ידי הפוסקים דס"ל דהדין עירובא אינו מעכב גם בע"ת. אכן בע"ח פשוט שצריך לברך קודם הזיכוי, ודלא כמ"ש הגאון יעב"ץ, וכדמוכח משינוי לשון הטוש"ע וכמש"ל. וראיתי בפרי עץ חיים שער השבת פ"ד ובסידור האר"י זצ"ל ובספר נגיד ומצוה בדיני ע"ח שכתבו שיערב תחילה בעדו ויברך על

מצות עירוב ויאמר בהדין עירובא, ואח"כ יתן ליד אחר שיזכה לכל בני החצר. ובפע"ח שם ובנו"מ הלשון כי כן הדין שאחר שמערב בעדו יזכה לאחרים. והדברים נפלאים דמה שייך בע"ח לערב בעדו, דכיון שהוא מזכה משלו לכל בני החצר א"כ העירוב מונח בביתו. והבית שהעירוב מונח בו א"צ לערב, כדקיי"ל בעירובין מ"ט ובש"ע סי' שס"ו. וגם מה שייך בעירובי חצירות שיערב בעדו מקודם, דהא בע"ח אין יכול אחד לערב בעצמו רק כל בני החצר ביחד, ורק כשגובה העירוב מבני החצר שייך לומר שיתן הוא בעצמו מקודם. וצ"ל כוונתם לפי מנהגם שהיו מניחים העירוב בביהכ"נ כדאיתא בסי' שס"ו ס"ג, לזה כתבו שמקודם יזמין מה שהוא נותן לעירוב ואח"כ יזכה לאחרים, אבל עדיין לא ידענו מנ"ל זה, ובפרט מ"ש הנו"מ שכן הדין. ואולי הוציא זה מלשון הפוסקים שכתבו שיברך בשעה שמקבץ העירוב, ומפרש הכוונה בשעה שכבר נתן בעצמו. אבל בעירובי תבשילין י"ל סברא זו דהא צריך לעשות בעצמו ע"ת ולברך עליו, וזה א"צ זיכוי, ושפיר יברך מקודם דהא עושה ע"ת לעצמו, ויזכה אח"כ לאחרים. וכ"כ בסידור אאר"י זצ"ל גבי ע"ת שיברך מקודם ואח"כ יזכה לאחרים, ע"ש. והס־ ברא ברורה דבע"ת יברך קודם שיזכה מטעם הנ"ל. ולולא דמסתפינא הייתי אומר שאיזה מתלמידי הר"י זצ"ל שמעו ממנו לענין ע"ת שיערב תחילה בעדו ויברך ואח"כ יזכה, וכתבו זה לענין ע"ח, אף שבאמת גבי ע"ח לא שייך זה כמש"ל. ועכ"פ זכינו לדין דבין בע"ח ובין בע"ת צריך לברך ואח"כ לזכות, רק שבע"ת ראוי שבשעה שלוקח בידו הפת והתבשיל יכוין לעשות ע"ת בשביל עצמו, וע"ז יברך תיכף. ולכאורה קשה על מש"ש הר"י זצ"ל שיאמר בהדין עירובא ואח"כ יזכה, דכיון שעדיין לא זיכה איך יאמר בהדין עירובא יהא שרי לנו ולכל הדרים בעיר הזאת, ובע"ח לכל הדרים בחצר זה. וצ"ל בדעתו דאמירת בהדין עירובא הוא רק להוציא בפיו כוונת ותכלית עירובו, וזה אין נ"מ אם אחר הזיכוי או קודם הזיכוי, דכיון שמזכה תיכף הרי ידענו שמזכה להם על דעת דבריו שאמר מקודם. ובכ"ז נלע"ד שבזה אין לשנות מלשונות הפוסקים, ויאמר בהדין עירובא אחר הזיכוי, והברכה קודם הזיכוי כמ"ש האר"י זצ"ל וכמש"ל.

עוד יוסף חי

הרה"ג שלום עוויל שליט"א
בעמח"ס "פסקי בן איש חי" ומרבני בית ההוראה "אהבת שלום"

בדין לחי וקורה מאיסורי הנאה ובדין מצוות לאו ליהנות ניתנו

מצוות דרבנן באיסורי הנאה

א. גמ' ראש השנה דף כ"ח ע"א, אמר רב יהודה בשופר של עולה לא יתקע, ואם תקע יצא. בשופר של שלמים לא יתקע, ואם תקע לא יצא וכו'. אלא אמר רבא אחד זה ואחד זה, לא יצא. הדר אמר אחד זה ואחד זה יצא, מצוות לאו ליהנות ניתנו (דלא ניתנו לישראל להיות קיומם להם הנאה, אלא לעול על צואריהם ניתנו, רש"י). אמר רבא המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה, המודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מצוה. (דמצות לאו ליהנות ניתנו, רש"י). ואמר רבא המודר הנאה מחבירו, מזה עליו מי חטאת בימות הגשמים (שאין כאן אלא הנאת קיום המצוה, ומצות לא ניתנו ליהנות, רש"י), אבל לא בימות החמה (דאיכא הנאת הגוף, רש"י). המודר הנאה ממעין טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים, אבל לא בימות החמה ע"ש.

והרז"ה שם כתב וז"ל, וקי"ל כרבא דאמר מצות לא ליהנות ניתנו, והמודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו בשופר של מצוה, דוקא בשופר של ר"ה שמצותו מן התורה, אבל בחצוצרות בתענית לא ע"ש. והר"ן כתב וז"ל, ולפי דבריו אף בתקיעות דר"ה צריך לדקדק לפי שיש בהן מדרבנן, אלא שאין מחוורין דבריו דמכל מקום מצוה איכא ע"ש.

ב. ובשו"ת תורה לשמה סימן רמ"ב כתב שהלכה כהר"ן ז"ל, דאין לחלק בין דאורייתא לדרבנן בזה. וראיה גמורה לזה מגמרא ערוכה בערובין דף פ' ע"ב, אתמר רב חייא בר אשי אמר עושין לחי אשרה, ורשב"ל אמר עושין קורה אשרה. מאן דאמר קורה, כל שכן לחי. ומאן דאמר לחי, אבל קורה לא, כתותי מכתת שיעוריה ע"ש. והלכה זו פסוקה ברמב"ם הלכות שבת פרק י"ז הל' י"ב, בכל עושין לחיים אפילו בדבר שיש בו רוח חיים, ואפילו באסורי הנאה ע"ז וכו' ע"ש. נמצא שגם במצות דרבנן אמרינן מצוות לאו להנות נתנו, דשרי באיסורי הנאה. וכן תמצא להרשב"א ז"ל סי' תשמ"ז במודר הנאה מחברו, דס"ל ביום ב' של סוכות שהוא מדרבנן, מותר ליתן לו לולב לצאת בו, דמצוות לאו ליהנות ניתנו ע"ש. ותשובה הנזכרת הובאה בבית יוסף באו"ח ע"ש. ולפי זה השיב על מה שנשאל בראובן שאסר על עצמו הנאה שלא יהנה משמעון ומן יוצאי ירכיו, ואחר שלשה ימים לנדרו חל יום המילה לבן הנולד לשמעון, האם מותר לראובן להיות סנדק, דלכאורה נראה דמותר כיון דהסנדקאות היא מצוה וקי"ל מצוות לאו ליהנות נתנו. אך יש לומר, דדילמא לא אמרינן מצוות לא ליהנות נתנו אלא במצוות דאורייתא, אבל במצוות דרבנן לא אמרינן כן. ועל פי האמור העלה, דדין זה הוא מחלוקת בין הרז"ה להר"ן, והלכה כהר"ן, ולכן יש להורות שמותר לראובן להיות סנדק משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו ע"ש. ועיין עוד בסי' קפ"ו שדן גבי השתמשות בנרות חנוכה בדבר האסור בהנאה, משום שמצוות לאו להנות ניתנו. ועיין להלן סק"ו. ואזיל לשיטתיה הכא, שגם מצוות דרבנן לאו ליהנות ניתנו. ודברי הגמ' בעירובין מסייעים ליה, ודלא כהרז"ה. וצ"ע.

ג. ועוד יש להקשות, דהנה בירושלמי תרומות סוף פי"א איתא, מהו להדליק שמן שריפה בחנוכה, אמרין דבי ר' ינאי מדליקין בשמן שריפה בחנוכה. א"ר ניסא אנא לא אנא חכים לאבא, אימא הוה אמרה לי, אבוך הוה אמר מי שאין לו שמן של חולין, מדליק שמן שריפה בחנוכה, ע"כ. והפני משה כתב שספק הגמ' היה, האם ישראל מותר להדליק נרות חנוכה בשמן שריפה שלא ברשות כהן, מי אמרינן הואיל ושמן שריפה לא ניתן ליהנות אלא להכהן, אסור שלא ברשות כהן. או דילמא מכיון דמצוה קעביד ומצות לא ליהנות ניתנו, לא מיקרי הנאה ומותר. ופשיט דמי שאין לו שמן של חולין ואינו מצוי לפניו אלא שמן שריפה, מדליק הוא שמן שריפה בחנוכה דברשות מצוה קעביד ומצות לאו ליהנות ניתנו. ובמראה הפנים שם כתב, שמוכח מדברי הירושלמי שגם מצוות דרבנן לאו ליהנות ניתנו. ודלא כרז"ה. וגם הרמב"ם בה' תרומות פי"א הי"ח פסק כדברי הירושלמי שכתב וז"ל, ומי שאין לו חולין להדליק נר חנוכה, מדליק שמן שריפה שלא ברשות הכהן ע"ש. ומבואר דשרי לקיים מצוות דרבנן באיסורי הנאה, דגם מצוות דרבנן לאו ליהנות ניתנו. ודברי הרז"ה צ"ע.

ד. ונראה שהדבר תלוי בפלוגתא דרבוותא, דיעויין ברדב"ז ברמב"ם שם שכתב, בירושלמי מהו להדליק שמן שריפה בחנוכה וכו'. ובודאי שלא ברשות כהן, דאי ברשות כהן מאי למימרא. וטעמא משום פרסומי ניסא עכ"ל. הרי שביאר טעם ההיתר משום שהקילו חכמים משום פרסומי ניסא, ולא משום מצוות לאו ליהנות ניתנו. וכן נקט בפשיטות המשנה למלך הלכות תרומות פ"ב הי"ד, שאיסור כילוי תרומה טמאה הוא איסור דרבנן, ולכן התירו משום מצוה דדבריהם. וכי תימא שאני נר חנוכה דליכא הנאה דהא אסור ליהנות מנר חנוכה, וקי"ל דמצות לאו ליהנות ניתנו. הא ליתא, דמדקאמר מי שאין לו שמן חולין, משמע דבדוחק התירו דמדינא אסור ע"ש. הרי שנקט בטעם ההיתר, משום קולא שהקילו חכמים, ולא משום מצוות לאו ליהנות ניתנו. ואתי שפיר עם שיטת הרז"ה, שבמצוות דרבנן לא אמרינן מצוות לאו ליהנות ניתנו. אך הר"י קורקוס שם הי"ט כתב וז"ל, קשה בנר חנוכה שהתירו אפילו שלא ברשות כהן. ואפשר דנר חנוכה שאני שאסור להשתמש לאורה, ואין כאן הנאה דמצות לא ליהנות ניתנו ע"ש. הרי שדן לומר שטעם ההיתר משום שמצוות לאו ליהנות ניתנו. ומוכח שגם במצוות דרבנן שייך האי דינא וכמו שכתב המראה הפנים.

ה. אך אכתי צריך עיון, שאם טעם ההיתר משום שמצוות לאו ליהנות ניתנו, אם כן למה התירו רק היכא שאין לו שמן אחר, וכמו שהקשה המשנה למלך. ועיין להלן סק"ח.

ונראה ליישב, דהנה השער אפרים סי' ל"ח כתב, דחמאה שנתבשלה בקדרת בשר בת יומא, שרי להדליק בה נר חנכה, דאע"ג דבשר בחלב אסור בהנאה, מצות לאו ליהנות נתנו. ואח"כ חזר וצידד צדדים לאסור ע"ש. והחיד"א במחב"ר יור"ד סי' פ"ז אות י"ז הביא דבריו, וכתב בשם ספר לשון לימודים שנתן טעם לאסור בזה, משום דהא קא משתרשי ליה באיסורי הנאה, דהיה מוכרח לקנות שמן בדמים להדליק נ"ח לצאת ידי חובה, ותמה על השער אפרים שנעלם ממנו טעם זה ע"ש. ולפי זה הוא הדין בנידון דידן, שאם יש לישראל שמן חולין שיכול להדליק בו, אין לו היתר להדליק בשמן תרומה טמאה, דאף שמצוות לאו ליהנות ניתנו, מכל מקום נמצא שמרויח בזה שלא צריך להדליק בשמן דידיה. ולכן הוכרח הירושלמי להעמיד שמיירי שאין לו שמן אחר, ואם לא יתירו לו להדליק בשמן תרומה טמאה, לא ידליק כלל, ונמצא שאין לו הנאה במה שמדליק בשמן תרומה, זולת הנאת קיום המצוה, והנאה זו לא חשיבא הנאה. ועיין עוד בשו"ת רב פעלים ח"ג או"ח סי' ט'. שוב מצאתי בפרי מגדים בפתיחה כוללת ח"ד שכתב וז"ל, אם צריך לפזר מעות על המצוה כמו שיש לו שמן ערלה וצריך נר חנוכה ויכול ליקח במעות שמן כשר ומותר, י"ל כהאי גוונא מצות ליהנות נתנו דהריוח מזומן הוא, וכי אמרינן דלאו ליהנות נתנו היכא דאי אפשר בענין אחר ע"ש. ולפי מה שכתבנו הדבר מבואר להדיא בירושלמי ורמב"ם. ועיין עוד בשד"ח דברי חכמים סי' מ"ו סק"ב וג', ובדרך אמונה בביאור הלכה שם.

ו. והנה בשו"ת תורה לשמה סימן קפ"ו נשאל, בדין נר חנוכה שמניחים בו מים כדי שיעלה השמן נגד הפתילה וידליק, אם זה המים מעורב בו יין של איסורי הנאה, אם מותר להניחו בנר, כיון דנר חנוכה אסור להשתמש לאורו ומצות לאו ליהנות נתנו. והשיב, שאסור לעשות כן, גם אם מניח שמן שיעור מצותו דוקא, והיינו כי לא מבעיא ליש מי שמתיר להשתמש תשמיש קדושה, אלא גם לדברי האוסר נמי אסור, דנהי דאסור להשתמש בנר חנוכה, הנה הוא חייב לראות את הנרות, ועכ"פ הוא נהנה ומשתעשע באורם של הנרות, כי יש לאדם הנאה בתוספת הנרות בלילה, והנאה זו אינה אסורה עליו אלא אדרבא חייב לראותם. ורק תשמיש לאורם נאסר עליו, והצריכוהו להניח נר נוסף להשתמש לאורו. וא"כ מאחר דהוא רואה ונהנה מהם, אסור לעשות כן באיסורי הנאה, ע"ש.

ולכאורה דבריו אלו נגד ירושלמי הנ"ל, שמותר להדליק בשמן שרפה משום שמצוות לאו ליהנות ניתנו, וכמו שביאר הפני משה. אך לפי מה שכתבנו אין הכרח לדברי הפני משה, ויש מקום לבאר את היתר הירושלמי משום שהקילו בפרסומי ניסא, וכמו שהבאנו מדברי הר"י קורקוס והמשנה למלך.

ז. עוד יש לומר ביישוב דברי הרז"ה, דהנה הפרי מגדים בפתיחה כוללת ח"ד כתב להקשות על הרז"ה מהא דאיתא בסוכה דף ל"א ע"ב, לולב של אשירה לא יטול, ואם נטל כשר. ומיירי ביו"ט שני, דביו"ט ראשון לכם בעינן כמ"ש הט"ז בסימן תרמ"ט סק"ב. הרי אף בדרבנן לאו ליהנות נתנו, ואיני יודע איך יפרנס הרז"ה ז"ל ההיא דסוכה ע"ש. ולכאורה היה לו להוסיף ולהקשות דברי הרז"ה אהדדי, דבסוכה פ"ג (דף י"ז ע"א מדפי הרי"ף) כתב וז"ל, והא דאמר רבא לולב של ע"ז לא יטול ואם נטל כשר וכו', ואם נטלו כשר אפילו קודם ביטול, כיון דאית ליה ביטול, ומצוות לאו ליהנות ניתנו וכשר ביום טוב שני דלא בעינן לכם, והוא אינו מתכוין לזכות וכו' ע"ש. ומבואר מדבריו דאפילו ביום טוב שני דדבריהם ס"ל לרז"ה דמצוות לאו ליהנות ניתנו, וזהו היפך ממה שכתב בפ' ראוהו ב"ד. וכבר עמד על זה השער המלך הלכות לולב פ"ח ה"א, וכתב שדוחק לומר דמ"ש בפ' ראוהו ב"ד, אינו אלא לכתחילה דלא יתקע בתקיעות דרבנן וכו'. ולכן נראה שאף הרז"ה לא כתב כן אלא גבי מודר הנאה משופר, משום דסבירא ליה דאיכא הנאה בשמיעת הקול וכדמשמע מפשט דברי רבינו ז"ל בפ"א מה' שופר דין ג', וכ"כ הפר"ח בסי' תקפ"ו סק"ה שזהו דעת רבינו יע"ש. ומשום הכי ס"ל להרז"ה, דדוקא בתקיעות דר"ה שהיא מן התורה, אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו, אף על גב דאיכא הנאת הגוף בהדי מצוה. אבל בתקיעות דרבנן כיון דאיכא הנאת הגוף, לא שרינן ליה משום מצות דרבנן. אמנם גבי לולב דליכא הנאה בנטילתה כלל, פשיטא ודאי דאפילו במצוה דדבריהם דאמרינן מצוות לאו ליהנות ניתנו וכו', ע"ש.

נמצאנו למדים, שהרז"ה התיר במצוה דרבנן כל שאין לו הנאה, ובמצוה דאורייתא אפילו כשיש לו הנאה. [וכדעת הרשב"א נדרים דף ט"ו שגם היכא שיש לו הנאת הגוף שרי, ודלא כר"ן שם]. ולפי זה שפיר התירו בגמ' לעשות לחי מאיסורי הנאה, אף שמצוותה רק מדרבנן, שכל שאין לו הנאה שרי לכו"ע גם במצוות דרבנן. וכן אתי שפיר הא דהתירו בירושלמי להדליק נרות חנוכה בשמן שריפה האסור בהנאה לישראל משום שמצוות לאו ליהנות ניתנו, דכיון דליכא הנאה, שרי אף במצוה דרבנן.

ויעויין במאירי ר"ה דף כ"ח ע"א שכתב וז"ל, דברים הללו יש מי שאומר שכולם אמורים במצוה מן התורה, כגון שופר וכגון טבילת נדה שהיא מן התורה לדעתנו כמו שביארנו בחמישי של ברכות ל"א א' וכיוצא באלו. אבל מצוה מדברי סופרים אינה מפקעת את הנדר כמו שביארנו למעלה. ואם הוא מודר הנאה ממעיין והוצרך לטבול לקרויו, אינו טובל אף בימות הגשמים. ואין הדברים נראין כן, שהרי הואיל ואין כאן הנאת הגוף כלל אף בשל רשות יש מי שמתיר כמו שביארנו למעלה, כל שכן בסרך מצוה. ומ"מ לדעת אחרון שמתיר אף בשהנאת הגוף מצטרפת בהנאת קיום המצוה בשעת קיום המצוה, הואיל ולא נשארה הנאה לגוף אחר קיום המצוה, יש לדון בה שבמצוה מדברי סופרים כל זמן שתגיע הנאה לגוף בשעת קיום המצוה, אף על פי שלא תשאר לגוף הנאה זו אחר קיום המצוה, אסור. מכאן אתה דן למי שהודר מחבירו ורוצה לצאת בתפלתו, וקולו ערב לו עד שהוא נהנה ממנו, לדעת האומר תפלה מן התורה מותר, ולדעת האומר תפלה מדרבנן אסור. ומ"מ אף בזו אני אומר שכל ענין תפלה צער הוא לו ודאגה מעונות שבידו, ומי שמכוין כונה הראויה אינו מרגיש לערב אלא למועיל. ובפירוש ראיתי לגדולי המפרשים, שהמודר הנאה מחבירו, אין מונעים לו שלא יבקש רחמים עליו להתרפא מחליו, וכן כל כיוצא בזה, עכ"ל. ומבואר שבדעת הי"א (הרז"ה), נקט בפשיטות שבכל מצוה דרבנן לא אמרינן מצוות לאו ליהנות ניתנו, ואף שאין בה הנאה, כגון טבילה בימות הגשמים. אך המאירי גופיה כתב, שלמד"א שגם אם נהנה גופו אמרינן מצוות לאו ליהנות ניתנו, יש לומר שבמצוות דרבנן אסור היכא שנהנה, וזה כמו שכתב השער המלך בדעת הרז"ה.

מצוות שגורמות הנאת הגוף

ח. בשו"ת תורה לשמה סימן ק"ע נשאל אם מותר להכשיר סוכה בקנה שאסור בהנאה כגון בעץ גפן של ערלה, כי הלא זה הוא מאיסורי הנאה, ואיך נהנה ממנו כי על ידו הוא יושב לאכול בסוכה זו. ואף על גב דקי"ל מצות לא ליהנות נתנו, יש לומר הני מילי בשופר דליכא רק מצוה גרידא, אבל הכא בסוכה תלוי בזה הנאת אכילה, כי על ידי כן הוא אוכל בסוכה זו. והשיב, דאיתא בגמרא עירובין דף פ' ע"ב, אתמר רב חייא בר אשי אמר עושין לחי אשירה, ור"ש בן לקיש אמר עושין קורה אשירה. ופסק הרמב"ם ז"ל בהל' שבת פרק י"ז הלכה י"ב כמ"ד לחי דוקא. והכא נמי נהנה בהיתר העירוב הזה, שעל ידי כן הוא מוציא ומביא, ועכ"ז לא חששו משום איסורי הנאה, והיינו טעמא משום דמצות לאו ליהנות נתנו. וכן הדבר מפורש יוצא בחולין דף פ"ט ע"א מכסין בעפר עיר הנדחת. ומקשי ואמאי איסור הנאה היא. ומשני רבא מצות לאו ליהנות נתנו. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בה' שחיטה פי"ד הלכה י"ב דמותר לכסות בעפר עיר הנדחת ע"ש. והתם נמי נמשך מזה הכסוי הנאת אכילה, דהא קי"ל מי שאין לו דברים שמכסין בהם לא ישחוט עד שיהיה לו וכנז' במשנה דביצה, ופסקה הרמב"ם ז"ל ה' יום טוב ריש פרק ג' ע"ש. ועכ"ז לא חשיב דבר זה של הכסוי הנאת הגוף, רק הנאת מצוה בלבד, וה"ה הכא, ע"ש. וכעין זה כתב גם בידי חיים (תורה לשמה סי' ח') בדין נט"י ביין נסך, שאף שנהנה במה שאוכל, אין בדבר איסור שמצוות לאו ליהנות ניתנו. וע"ש במה שדן מדין כתותי מכתת שיעוריה.

וכן מבואר ממה שכתב הריטב"א סוכה דף ל"א ע"ב וז"ל, דמצות לאו ליהנות ניתנו כדאיתא בכמה דוכתי לרבא. ואף על גב דמתהני בעשיית

מצות שמקבל שכר בעולם הזה ובעולם הבא, לא חשיב איסור באיסורי הנאה אלא כשנהנה בגופו של איסור, אבל כל שאין ההנאה מגופו, אלא שגורם לו הנאה וריוח ממקום אחר, אינו הנאה מן האיסור. וכדרך שאמרו (ר"ה כ"ח א') בנודר הנאה ממעין שטובל בו בימות הגשמים שאינו נהנה בגוף המים, ואף על פי שגורמת לו טבילה זו לעלות מטומאה לטהרה ומכשירתו לכמה דברים לית לן בה. וכן הא דאמר רבא התם בסנדל של ע"ז לא תחלוץ, ואם חלצה חליצתה כשרה דמצות לאו ליהנות ניתנו, ואף על גב דמרווחא טובא בההיא חליצה לא חשיבא הנאה באיסור, ע"ש. שו"ר בשד"ח דברי חכמים סי' מ"ח סק"ג שהוכיח כן מדברי הריטב"א הנ"ל.

והנה הרמב"ם בה' שבת שם כתב וז"ל, בכל עושין לחיים אפילו בדבר שיש בו רוח חיים ואפילו באיסורי הנייה. ומשמע שאף לכתחילה עושים כן. [ובהמשך כתב הרמב"ם עבודה זרה עצמה או אשרה שעשה אותה לחי, כשר. ומשמע לשון דיעבד]. והשו"ע סי' שס"ג ס"ח כתב, לחי שעשאו מעצי אשירה, כשר, ע"כ. והוא לשון דיעבד. ועיין בשד"ח דברי חכמים סי' מ"ו שהאחרונים נחלקו אם דין מצוות לאו ליהנות ניתנו הוא רק בדיעבד, או גם לכתחילה. ויוצא שדעת השו"ע שאינו דין לכתחילה. אולם למבואר יש לומר, דשאני דין לחי שיוצא ממנו הנאה לגוף, ולכן כתב השו"ע שאין בזה היתר לכתחילה. אבל בדבר שאין בו הנאה לגוף כלל, וכמו נטילת לולב, אפשר דשרי אף לכתחילה.

מצוות קיומיות באיסורי הנאה

ט. החקרי לב יור"ד ח"א סי' ט"ז (דף כ"ז טו"ג) כתב וז"ל, כי על כן אני סבור דלא נאמר מצוות לאו ליהנות ניתנו, כי אם במצוות שהם חובת הגוף כגון שופר ולולב וטבילת מצוה דאשה משום עונה, או הזאה וטבילה דמחוסרי כפרה שנתחייב בהם קרבן, א"נ דחייב לטהר עצמו ברגל או משום הקרבת פסח או קרבנות החג. אבל מצות שחיטה אינה חובה, דאינו חייב לשחוט, כי אם כשרוצה לאכול מבשר בהמה חייב הכתוב שלא לאכול כי אם בשחיטה, ולזה לא יקרא מצוה להתיר בו איסורי הנאה, דלא ליכול ולא לישחוט. וחליצה נמי כל שהיבמה רוצה ליבם או לחלוץ חיוב רמי עליה וכו'. אבל בשחיטה בעת שבא לשחוט לית ביה שום חיוב שישחוט, ובכי האי י"ל דלכו"ע במצוה הזאת ליהנות ניתנו. והדבר צריך תלמוד עוד, עכ"ל.

ויש לעורר מדברי הגמ' עירובין דף פ' דאיתא, עושין לחי אשירה. וכן פסק הרמב"ם. וביאר התו"ל שטעם ההיתר משום שמצוות לאו ליהנות ניתנו. ויוצא שגם במצוה קיומית אמרינן דלאו ליהנות ניתנו. ודלא כחק"ל. ועיין בתו"ל הוצאת אהבת שלום סי' ק"ע בהערת המגיה.

ועוד יעויין ברמב"ם ה' גירושין פ"ד ה"ב שכתב, על הכל כותבים את הגט ואפילו על איסורי הנאה ע"ש. הרי שכותבים גט על איסורי הנאה, ולא חיישינן לאיסור הנאה שיש בזה, דמצוות לאו ליהנות ניתנו. ומבואר שגם במצוות קיומיות הדין כן.

וכן ראיתי בשד"ח דברי חכמים סי' מ"ט שהביא מדברי האחרונים שגם במצוה קיומית אמרינן מצוות לאו ליהנות ניתנו, ושכן מוכח דעת הכסף משנה בפ"א מה' ציצית ע"ש.

י. ודע שמה שנקט התורה לשמה שהיתר לחי באיסורי הנאה, הוא מדין מצוות לאו ליהנות ניתנו, ולפ"ז עלו כמה חידושי דינים, לאו מילתא פסיקתא נינהו, דיעויין בבית מאיר סי' שס"ג ס"ח שם שהקשה איך שרינן לעשות לחי מאיסורי הנאה. וכתב לבאר, דכיון שהלחי אינו אלא לצורך מחיצה, ובה גופא לא משתמש במידי, לא חשיב הנאה מה שנהנה על ידה היתר טלטול. והביאו המ"ב שם ס"ק כ"ט. אך הפמ"ג סי' שמ"ה מש"ז סק"א כתב שהיתרו משום מצוות לאו ליהנות ניתנו.

ועיין להגמ"ז זצוק"ל בשו"ת דברי שלום או"ח ח"ד סי' ק"א, שהאריך הרבה בכל פרטי דין מצוות לאו ליהנות ניתנו.

לקט הלכה

הרה"ג צבי וייסבלום שליט"א
כולל "אליבא דהלכתא" רמת בית שמש

בדין בן חצר שהלך לשבות במקום אחר (מסי' שע"א)

א. אחד מבני החצר שהלך הוא (וכל בני ביתו) מבעו"י לחצר אחרת, אפי' סמוכה לחצרו, לשבות שם, **אם הסיח מלבו** ואין דעתו לחזור לביתו בשבת, **אין אוסר** על בני חצרו (שעזב) אף שלא נתן חלק בעירוב, **והטעם** דדירה בלא בעלים **לאו שמה דירה** (ס"א וסק"א ב').

וכשהלך לשבות אצל "בתו", בסתמא נחשב כהסיח מלבו, כל שלא גילה שדעתו לחזור (ודלא כתוס"ש שתלה זה בפלוגתא), **אבל בהולך אצל "בנו" או אחר** בעינן שיסיח דעתו בהדיא, **ובסתמא** (כששייך ויכול לחזור) אינו כמסיח (בה"ל ס"א ד"ה אם הסיח).

ואם אח"כ נמלך בשבת וחזר: אינו אוסר דכיון שהותרה השבת הותרה, **ויש מחמירין** בזה, וכ"נ בגר"א, וע"כ יש להחמיר אם לא במקום הדחק (ס"ב מ"ב ובה"ל).

ב. ישראל שהלך "בשבת" לשבות בחצר אחרת: י"א דגם בזה מותר כשהסיח דעתו מלחזור, **ובבה"ל מסיק להחמיר בזה** וכמבואר בכמה ראשונים דדוקא מבעו"י דינא הכי, **אא"כ בשעה"ד** דאז אפשר דיש לסמוך בזה כשהסיח דעתו להדיא. (**וטעם פלוגתתם: דהמתירים** דימו זה לבן שוק היורש את המת בשבת (ולא עירב המת), שכל שלא בא לחצרם מותרים בני החצר (בסעיף ד'), **והאוסרים:** חדא דגם ביורש הנ"ל יש חולקים ואוסרים, **או** דלא דמי כשעזב היום ויכול כל שעה לחזור אין נחשב הסיע מלבו, **או מטעם** דאחר שקנה שביתה בכניסת היום לא נעקר דירתו במה שעוזב והולך עתה) (סק"ב ובה"ל ד"ה שהניח).

ואם נמלך וחזר בשבת: בזה לכו"ע אסור (סק"ב ושעה"צ).

ג. גוי שעזב את ביתו: אפי' הלך לשבות בעיר אחרת, אוסר עליהם אף שעירבו ביניהם, עד שישכרו מקומו, **אא"כ הלך למקום רחוק יותר ממהלך יום דאז אינו אוסר** (בחצר שעזב), ולא חיישינן בזה שמא כבר הקריב מבעו"י ונכנס סמוך לתוך מהלך יום מהעיר, ויבא בשבת.

ויש מקילין דגם בגוי אם הלך לשבות בעיר אחרת ואין דעתו לחזור בשבת דאינו אוסר, **וכ"כ הרמ"א לדינא, והטעם** דאז הוא כמו בישראל שהסיח דעתו, או דבגוי לא החמירו כשאינו בביתו - דלעולם אין דירתו דירה כלל, ורק מחמת גזירה שמא ילמדו וכו' (ס"א וסק"ג-ז' ושעה"צ).

ובאותה עיר בחצר אחרת: בראש"ש ובשו"ע השווהו לעיר אחרת דמותר (להמקילין), **ובבה"ל** הביא הרבה פוסקים שבגוי דוקא בעיר אחרת, ושבב"מ כ' דגם בראש"ש הוא ט"ס, ולא התיר בחצר אחרת שבאותה עיר (בה"ל ד"ה בחצר).

ובנמלך הגוי וחזר בשבת: חוזר ואוסר, דאמרינן הוכיח סופו על תחילתו שכבר בבה"ש הי' דעתו לחזור, ובאמת לא הסיח (**ודלא כט"ז** שמיקל בהסיח דעתו - אלא בסתמא תלינן דבאמת לא הסיח דעתו, אא"כ ביודעים בעצמנו שהסיח דעתו ואח"כ נמלך דאז יש מקום להקל, וכישראל דכיון שהותר וכו', **ובתוס"ש** כ' דאפי' פי' בהדיא שמסיח **אסור, וכ' השעה"צ** דכן יש לנהוג למעשה כשחזר, דבלא"ה יש אוסרים בגוי בכל גווני).

בדין מת א' מבעלי הדירות בחצר

הקדמה: במת א' מבעלי הבתים שבחצר יש חילוק **במת בשבת:** בין **אם נתן** (המת) **חלק בעירוב** (או שעירבו עליו) ובין לא עירב המת, **וכן** יש נפ"מ אם **היורש דר באותה חצר** או לא, וכשאינו דר בין אם נכנס לדור שם או לא נכנס. **ובמת מבעו"י:** ג"כ יש חילוק אם היורש דר שם או לא, ואם בא לדור או לא, ונפרט בס"ד.

א. במת בעל הדירה מבעו"י (ולא הניח בני בית שם בדירתו): אין חילוק אם הוא נתן חלק בעירוב או לא, **דעירובו בכל גווני לא חל כלל** כיון דבכניסת שבת שהוא שעת קניית העירוב כבר מת, **רק יש לדון אם היורש אוסר או לא, ולכן אם היורש דר שם באותה חצר** ונתן חלק עבור דירת עצמו, עירוב זה מהני גם לדירה שירש, ואין נפ"מ אם נכנס שם לדור או לא.

ואף אם נתינת עירובו הי' קודם מיתת המוריש, מ"מ עיקר קניית העירוב הוא בה"ש, ומועיל עבור ב' הדירות שברשותו עתה (ס"ג וס"ד).

ואם אין היורש דר באותו חצר (ולכן ג"כ לא עיכב) - אם לא נכנס עדיין לדור שם: אינו אוסר, דהוי כדירה בלא בעלים, **אבל אם נכנס לדור שם** (בשבת או קודם): **אוסר** כיון שלא עירב (והא דלא אמרינן כיון דהותרה בה"ש הותרה, ת' במג"א סק"ה דלא דמי לבן חצר שהסיח דעתו ונמלך וחזר, דהכא כיון שלא דר שם קודם אין נחשב מה שלא בא עד עתה כהסיח) (שם ובה"ל ס"ד ד"ה והוא).

ואם הניח מת בני בית הדרים עמו בדירה, הוי כלא מת (ואם עירב הוא או א' מהדרים עמו שפיר דמי, ובלא עירבו אוסר) (שם).

ב. מת בעל הדירה "בשבת": אם **לא נתן (המוריש) חלק בעירוב**, כגון שדר במקום אחר (וה"ה בדר כאן ונמנע מלערב עמהם, ולא עירבו עליו אחרים) (ולא הניח בני בית הדרים שם, דבהניח בכל גווני אוסרים דהוי דירה בבעלים שלא עירבו), **בזה יש חילוק:**

1. דאם הניח רשותו **לאחד מן השוק** שאין לו עוד דירה בחצר זו, **ולא בא** אותו יורש לדור שם בשבת, **אינו אוסר**, דאף דנאסר בתחילת שבת מחמת המוריש (כשדר שם ולא נתן חלקו), מ"מ כשמת ונשאר הבית בלא דיורים שוב לא חשיב דירה לאסור (ועיין בסמוך דעות האוסרים באופן שהמוריש דר בחצר ולא עירב).

2. ואם בא היורש לדור שם בשבת: אוסר, מאחר דהיתה אסורה בכניסת שבת, וגם עתה היא דירה בבעלים שלא עירבו (ס"ד וסקי"ט) (והא דאסור אף כשהמוריש לא דר בחצר, ובכניסת שבת היתה מותרת כדין דירה בלא בעלים, ולא אמרינן דהותרה הותרה, ע' לעיל אות א' מה שת"י מהמג"א סק"ה, ונקטו בה"ל לעיקר התירוץ. ויעוין עוד ת"י אחרים בבה"ל ס"ג ד"ה ואם).

3. ואם היורש מבני חצר זו, אפי' אם נתן הוא חלק בעירוב, מ"מ כיון שהמוריש לא עירב ומת בשבת שכבר נאסרה דירתו בכניסת שבת, **אסור. ובזה חמיר דאף אם לא נכנס לדור** באותה דירה, מ"מ כיון שדר באותה חצר ויכול להשתמש גם בדירה שירש, אנו חושבים אותו כאילו נכנס לדור בו (ס"ג בסופו וס"ד).

4. ואם היורש דר עם המוריש באותה דירה, והוא כן נתן חלק בעירוב, אף שהמוריש לא נתן **הוי כעירב** ומותרין, דב"ב של אדם מערבין שלא מדעתו (ס"ד וסק"כ).

והא דהתרנו בהיורש א' מן השוק ולא בא בשבת, בבה"ל (ס"ד ד"ה כל) הביא שיטת כמה ראשונים **האוסרים כשהמוריש דר בחצר ולא עירב**, וסוברים דכיון שהי' אסור בתחילת שבת מחמת המוריש **שוב אין ניתר אח"כ** כשמת, והאריך בזה **וסיים:** וע"כ למעשה צ"ע.

ג. ואם מת המוריש בשבת והי' לו חלק בעירוב: אפי' ירשו א' מבני השוק ובא לדור שם בשבת **אינו אוסר**, דאף דעירוב המוריש מתבטל במיתתו (כשלא הניח מב"ב בדירה), **מ"מ כיון שהותר בה"ש** (ע"י עירוב המוריש) הותר לכל השבת (ס"ד). **ואם הי' גוסס בבה"ש**, ע' בסמוך בדיני גוסס.

ד. ישראל וגר שאין לו יורשים שדרו יחד בחצר ועירבו ביניהם, ומת הגר: אם מת בשבת חל העירוב, ואפי' נכנס ישראל אחר והחזיק שם אינו אוסר.

ואם מת מבעו"י: אם לא החזיק שום א' בנכסיו, או שהחזיק בו אותו ישראל הדר עמו, **מותר** דהוא דייר יחידי, **אבל אם החזיק ישראל אחר בנכסיו ונכנס לדור בהם:** אוסר עליו, **ואפי'** החזיק **אחר כניסת השבת**, ולא אמרי' כיון דהותרה הותרה, מאחר שהיתה ראויה להחזיק בה מבעו"י והי' ההיתר תלוי ועומד אם יכנסו שם או לא. **ומ"מ מהני אם יבטל רשותו**, דאף שלא הי' יכול אתמול לערב עמו ביטול מהני (וכדמצינו שגם יורש שירש נכסי אביו שלא עירב שיכול לבטל) (ס"ה ומ"ב ושעה"צ).

ה. גוסס בכניסת שבת: אף שאין יכול לחיות כל השבת, אוסר, אא"כ נתן בעירוב או שעירבו עבורו, דכל זמן שחי הוי כחי גמור לכל דבריו.

וכשנתן הגוסס בעירוב מבעו"י (או שעירבו עבורו בשבת זו) **ומת בשבת**, אם ירשו א' מן השוק (שלא נתן בעצמו שם בעירוב) ובא לדור שם, או שירשו אחד מבני החצר שדר בה בבית בפ"ע (ובזה אפי' לא בא לדור בדירה - הוי כבא), להמג"א: אוסרים, כיון שבשעת כניסת שבת לא הי' ראוי לחול עליו העירוב לכל השבת, ולא אמרינן דהותר לבה"ש הותר לכל היום. **ואם עירבו הקהל עבורו בשבת שעברה או קודם:** בזה מסתבר דשייך לומר כיון דהותרה בבה"ש הותרה, אף שבשבת זו הי' גוסס ועמד להתבטל, **ודעת עצי אלמוגים:** דאם בכניסת שבת הי' גוסס חל עליו העירוב, ואף שמת אח"כ בשבת **אין הבאים לדור אוסרים**, וכסתימת השו"ע, ובשעת הדחק נר' לסמוך ע"ז (ס"ו ומ"ב ובה"ל) [א.ה. סתימת המ"ב, וביותר מבה"ל ס"ד ד"ה שמת, משמע דביורש בן חצר זו, להמג"א דלא מהני בהי' המוריש גוסס, היינו אפי' עירב היורש על דירת עצמו (וכדין השו"ע ס"ד וסקכ"ב), אכן יש לתמוה דאם מצד שהי' גוסס לא הי' ראוי לחול עירוב דערב שבת, א"כ ממ"נ ויחול ערוב היורש גם על דירה זו שירש כיון שהי' עומד לירשנה בשבת, ובאמת בשו"ע הגר"ז ס"ה כ' לענייננו: ולפיכך אם ירשו א' מבני החצר **שלא עירב עמהם** אוסר וכו', ומבואר דבגוסס אכן מהני כשעירב היורש ממ"נ (וגם הא ד"נתנו הקהל" וכו' היינו רק עבור המוריש, אבל אם נתנו עבור כולם גם עבור היורש בן החצר, א"כ הוי כיורש שעירב דמהני), וצ"ת].

ו. קטן: אע"פ שאינו יכול לאכול כזית, **אוסר** עד שיערבו עליו (וכמו בגוסס שג"כ אין יכול לאכול כזית ואוסר) (ס"ו).

בדין גגין חצרות וקרפיפות (מסי' שע"ב)

א. גגין חצרות וקרפיפות (שהוקפו לדירה - או בית סאתים ופחות): כולן רשות אחת הן **לכלים ששבתו בחצר**, אפי' הם של בעלים הרבה ולא עירבו ביניהם, דכל אלו אין תשמישן מיוחד ותדיר, ולפיכך אין בהם חילוק רשות (לאסור מזה לזה) ומותרים מהא' לחבירו (אפי' מגג לחצר או לקרפף וכדו') בלא עירובי חצרות, וכ"ש שמותר לטלטל מגג לגג ומקרפף לקרפף וכו' ואפי' גבוהים האחד מהשני הרבה, וכ"ש דבכל הגג או החצר עצמה, אף שלא עירבו הדיורין, **וכן מהם למבוי** (המתוקן במחיצותיו בלחי או קורה וכיו"ב שלא יהא ככרמלית) דינם כן, וכן מהם לכתלים שביניהם (כגון דבין חצר לחצר).

אבל אסור לטלטל מחצר לחצר או מחצר לגג וקרפף וכיו"ב **כלים ששבתו בתוך הבית** והוציאם לחצר (באיסור, או דרך מלבוש וכדו' ופשטן מעליו), **אא"כ עירבו החצרות יחד ביניהם** או נשתתפו במבוי (ס"א מ"ב ובה"ל ד"ה גגין).

ולענין כלים ששבתו "בבית", ויצאו לחצר שאינה מעורבת (דרך מלבוש, או ע"י גוי, או באיסור), אם מותר לטלטל **באותה חצר עצמה שיצאו אליה, נסתפק בבה"ל** דאולי בחצר **זו** גופא לא אסרו ומותר לטלטל בכולה (כשכבר יצאו אליה), **או דלמא** כיון שאינה מעורבת גזרו בה וכרה"ר כיון דרבים שלטי בה, ואף בה אסור לטלטל יותר מד' אמות, ותלה זה בפלוגתת ראשונים, דהרשב"א והרמב"ם אוסרים, ורש"י ותוס' התירו (ואפי' הוציאם באיסור) וסוברים דלא גזרו חכמים האיסור אלא להוציא מרשות אחת לחברתה, אבל לא באותה רשות, **ובאבן העוזר** החמיר עוד דאפי' בתוך **בית**, כשהביאו לתוכו דברים ששבתו בחצר שלא עירבו עמהם, שאסור לטלטלם בו יותר מד"א. **אכן בב"מ דחה דבריו אלו,** וכן נקט למסקנא **הרע"א** דאפי' להמחמירין בכלי בית שיצאו לחצר, **מ"מ מותר לטלטל בכל הבית** כלים ששבתו בחצר והובאו לתוכו, ואין מקום לאסור בזה, דלא שייך בו "לתא דרה"ר" (כמו בחצר - ששייכת לרבים), **וכן נקטינן** להתיר בכל הבית (סקט"ז ובה"ל ד"ה שמא).

ואפי' אם חצר אחת עירבה והאחרות לא עירבו עמם: **גם בזה מותר** לטלטל ממנה ואליה כלים **ששבתו בחצר**, ולא חששו בזה שמא יוציא

ממנה גם כלים "ששבתו בבית" (המצוים בה - שהוציאו בני החצר לשם ע"י העירוב), דהוי גזירה לגזירה (ס"א וסק"ג-ט"ו).

ב. עוד פרטים בזה:

1. גגות: היינו על הגג, שאין עליהם עוד קרוי, אבל על תקרה שיש עליה גג נוסף, היא עליית הבית וכבית דמיא, ומיירי בגגין שאין בולטים אל מחוץ למחיצת הבית (דבבולטין ד' השו"ע סי' שמ"ה סט"ז דנחשבים כרמלית, ויעו"ש דהרבה חולקים דאין נחשב כרמלית מאחר שגבוה מי"ט מן הארץ) (סק"א).

2. קרפיפות: היינו אותם שנחשבות רה"י, כגון שמוקפות לדירה, או שגדולות סאתים או פחות, אבל ביותר מב"ס ולא הוקפו לדירה דינם ככרמלית, וודאי אסור לטלטל מגגין וחצרות וקרפיפות שהם רה"י אליה, וכן בתוכה אסור יותר מד"א (סק"י), אולם מקרפף כזה שהוא כרמלית לאחר כיו"ב מותר להוציא מזה לזה כלים **ששבתו בתוכו**, ובלבד שלא יטלטלם יותר מד"א, **אבל** כלים **ששבתו בבית** והובאו לשם (ע"י גוי וכיו"ב) **אסור** להוציאם **לקרפף של אדם אחר** אפי' בתוך ד"א (ואם הם של אדם א' להרמב"ם מותר, ובדעת רש"י יש להסתפק אם אסור בזה - ע' לקמן בסמוך) (ס"ב ומ"ב ושעה"צ).

3. להוציא מבית לקרפף "פחות" מב"ס "שלא הוקף לדירה" - כששניהם של אדם אחד: ברש"י ותוס' אסרו בזה וכמשמעות הגמ', **אכן ברמב"ם ועוד ראשונים הקילו בזה** כשהם של אדם א' או שעירבו ביניהם (וביארו האחרונים דמשמעות הגמ' שאוסרת היינו לרבנן דר"ש, אבל אנן דנקטינן כר"ש דחצרות וקרפיפות שוים שפיר דמי).

ובשו"ע סי' שנ"ח סתם כהאוסרים, ובשעה"ד נראה דיש לסמוך להקל (בה"ל ס"א ד"ה או לגג וקרפף).

4. בגדים שהוציאם דרך מלבוש לחצר שלא עירבה עם הבית ששבתו בו, אף דההוצאה היא דרך היתר, מ"מ אם פושטן שם בחצר אסור להוציאם משם לחצר אחרת (ובאותה חצר עצמה יותר מד"א נתבאר לעיל דהוא שנוי במח' ראשונים), אכן זהו כשלא הי' לבוש בהם בבה"ש ולבשן אח"כ, **אבל** אם היו **לבושים בהם בבה"ש מצדד בב"מ** דבזה לא קנו "שביתה" בבית, דבטלים אצל גופו (וממילא מותר לטלטלן מחצר לחצר וכו') (בה"ל ס"א ד"ה לחצר).

ב' חצרות שרוצות לערב יחד

א. ב' חצרות שעירבו כבר כל א' בפ"ע, ורוצות להתערב שתיהם יחד כדי שיהי' מותר לטלטל מזו לזו כלים ששבתו בבתים של השני', א"צ להוליך כל א' מבני החצרות עירוב נוסף להתערב יחד, אלא מוליך א' מבני החצר העירוב שבחצר **ונותנו אצל העירוב** שבחצר השני', ועי"ז הוי כמעורבין **יחד, דמאחר** שכל א' עירבה כבר הוו (כל אחת מהם) כאחד, וכשמוליך עירוב אצל השני מתערבין יחד, **והשני'** א"צ ליתן שוב כיון דהיא (ע"י שעירבו קודם לעצמם) "כבית שנותנים בו העירוב" שהוא א"צ ליתן עוד. וה"ה שיכול א' מבני חצר הראשונה להוליך פת (אחר) "משלו", דשליחותייהו קעביד. **וכן** באופן שאין בני החצר צריכין לערב לעצמם (וכגון שאוכלים כולם על שולחן א'), סגי במה שנותנים פת א' בחצר השני' (ומהני עבור כולם) (ס"ג מ"ב ובה"ל).

ב. ואם לא עירבו החצרות "מקודם" כל א' לעצמה: לא מהני במה שיתן א' מביניהם עירוב (משלו) בחצר השניה, דכיון שלא נתערב עדיין עם בני חצרות אין נתינתו מהני עבור שכניו (וכן כשהשני' לא עירבה (אף שהראשונה עירבה) לא מהני, דהרי הם עצמם אסורים בחצרם, **ומה יועיל נתינתם של הראשונה כאן**), ובני הראשונה ג"כ אסורים, מאחר שעירובן מונח בחצר האסורה להם. **ואפי' יערבו אח"כ** בני כל חצר לעצמם, מ"מ לא חל העירוב שנתן עבורם למפרע, **מיהו נראה** דאם אחר שיערבו לעצמם, יחזור ויסמוך בהדיא על אותה פת שנתן בשניה (מקודם), **ודאי מהני** דהא קניית העירוב חל בה"ש, ואז כבר היו מעורבין יחד (והוי כבני חבורה שסמכו בבה"ש על פת שעל השולחן) (שעה"צ).

אימתי צריכים לערב שתיים דוקא, ואימתי רצו מערבין שתים ורצו מערבין אחד, ואימתי אין מערבין אלא אחד

א. הקדמה: פעמים שאין יכולים בני ב' חצרות להתחבר ביניהם ולערב אחד - והיינו כשאין "פתח" (כדינו - וכפי שיפורט בס"ד) המחבר ביניהם, **וצריכים כל א' לערב בפ"ע דוקא, וכשיש "פתח" ביניהם:** רצו מערבין שתיים, ורצו מערבין אחד.

ואם החצרות "פרוצות" זו לזו, כגון שיש פתח רחב יותר מעשר אמות ביניהם, הוו כחצר אחת, ואין מערבין אלא אחד.

ב. "פתח": אין **ב' חצרות** יכולים לערב יחד אא"כ יהא פתח (רוחב ד"ט) ביניהם, **או "חלון"** שיש בו ד"ט על ד"ט, ובלבד שיהא קצתו (דהיינו חלקו התחתון) **תוך י"ט לקרקע במשך ד"ט רוחב** (דאם החלון מתחיל למעלה מי"ט אין יכולים להצטרף ב' החצרות יחד, דהרי מחיצה גמורה חולקת ביניהם). **ואפי' הפתח** והחלון **גבוהים** הרבה לא מהני אם **אין** ברחבם ד"ט.

ואם החלון עגול: אם יש בו **כדי לרבע** (ברוחב חללו) **ד"ט על ד"ט** הרי הוא כמרובע, **ושיעורו** הוא היקף עיגול של ט"ז טפחים וארבעה חומשי טפח (לפי החשבון דכל שברחבו טפח יש בהקיפו ג"ט, וא"כ רחבו (קוטר) ה"ט וג' חומשי טפח, שהוא קו האלכסון של מרובע של דע"ד - ע"פ החשבון של כל אמתא ברבועא - אמתא ותרי חומשי באלכסונא), **וכ' בשעה"צ** דצ"ל דאף שכתבו הראשונים שב' החשבונות האלו אינם בצמצום, ובאמת יש בהם מעט יותר, וא"כ לכאו' אין בהיקף הנ"ל עדיין כדי לרבע דע"ד, מ"מ סמכו חכמים על שיעורים אלו, מפני שקשה לצמצם העודף, ואולי הי' מקובל כן לחז"ל מסיני אפי' בשיעורי תורה, ועכ"פ בדרבנן בודאי (ושכן משמע ברמב"ם) (סק"ל ושעה"צ סקי"ח).

ומ"מ יש לדקדק דעכ"פ המקום **שמתרחב החלון לד"ט** יהי' בתוך הי"ט גובה, ולא סגי במה שקצה העיגול הוא תוך י' (דהרי צריך חלון רחב ד' שקצתו תוך י') (סקל"א).

ופתח הרחב ד"ט: בחיי"א משמע דשוה לחלון, וסגי בשיעור גובה של ד"ט, **אכן בר"ח** משמע דפתח שונה מחלון, וכיון דעשוי למיעל ולמיפק ביה תמיד **צריך שיהא בו מלא קומתו**, שיהא ראוי לשימוש זה, ונר' דצריך לחוש לדבריו, ומ"מ נראה דגם להר"ח בי' טפחים סגי, דנחשב "פתח" בזה למזוזה (ס"ב ובה"ל ד"ה אלא).

וכל זה בפתח שבין **ב' חצרות**, ובסמוך יבואר לענין פתח וחלון **שבין ב' בתים**.

ג. כשיש פתח או חלון כדין יכולים אז לערב ולטלטל ביניהם אפי' דרך פתחים קטנים או חורים שביניהם, וכן מע"ג גובה הכותל, דע"י העירוב חשובים שניהם כחד (סקכ"ט).

ד. ב' חצרות שאין פתח או חלון ד' ביניהם, אבל פתוחות שניהם למבוי אחד, ומשתתפין בו: נעשו ע"ז כולם כחצר אחת, ומותרים לטלטל מזו לזו (אף) דרך חורים שביניהם, או מע"ג הכותל (ודלא כהמג"א שסובר דאין מועיל השיתוף לטלטל מזו לזו דרך חור (שאין בו דע"ד), אף שיכול לטלטל דרך המבוי - וע' מחה"ש מה שכ' בטעמו) (ס"ק כ"ז ושעה"צ סקט"ו).

ה. חלון שבין ב' "בתים" (ולא עירבו הבתים דרך החצר): **אם יש בו דע"ד, אף שהוא למעלה מעשרה,** יכולים לערב יחד, דכיון דהבית מקורה הרי הוא כמלא, וכאילו אין החלון גבוה מי', **וה"ה לארובה שבין בית לעליה** שיש בהרוחב דע"ד שיכולין לערב יחד, אף שאין שם סולם לעלות בו, ויכולים לטלטל אז אפי' דרך חורים קטנים שביניהם.

ואם החלון (או הארובה) מכוסה בסריגה ("גראטעס" - סורגים) אין מערבין יחד, דאין הנקבים מצטרפין להיות יחד לד' על ד' (ס"ה ומ"ב). **ואם לבעל העליה יש דרך** אחר על התחתון, בלא"ה יכולים לערב יחד אף שאין בארובה דע"ד, ויכולים לטלטל דרכה ושאר חורים (ובזה גם המג"א יודה) (סקל"ח ושעה"צ סקכ"ב).

ואם הבתים עירבו יחד בחצר: אף שאין בין בית לבית חלון דע"ד, מותרים להוציא גם מבית לבית דרך חורים שביניהם (וגם זה דלא כהמג"א הנ"ל באות ד') (סקל"ג ושעה"צ סקכ"א).

ו. בית שבין ב' חצרות והוא פתוח לשתיהן, ועירב עם שתיהן אבל הם לא עירבו זו עם זו, **מותר לטלטל הכלים ששבתו בבית** לשתי החצרות ולבתים האחרים שבהם, וכן מותר לטלטל מן הבתים והחצרות לבית זה, אבל אסור לטלטל כלים ששבתו בחצר זו לחצר השניה, ונראה שגם אסור להעביר דרכו כלים ששבתו בבתים שבחצר זו - לחצר השניה, אף שמניחם תחילה בבית (ס"ו וסק"מ ושעה"צ).

ואם ב' החצרות נתנו עירובן בזה הבית (האמצעי): נעשו משותפין הכל יחד, ומותר לטלטל מחצר זו לשניה (סק"מ).

ז. מחיצת עשרה המפסקת בין החצרות שלא יוכלו לערב יחד: אפי' אם היא דקה כל שהוא מפסקת (סקמ"א). **ואם אין גבוהה עשרה** אין חשובה מחיצה, **ומערבין אחד** דוקא, ואין יכולין ליחלק ולערב כל חצר בפ"ע (סקמ"ב).

ונחשב גם למחיצה לענין זה: אם החצר **גבוהה מחברתה** עשרה, וה"ה אם גבוהה חמשה ועשו עליו (בקצהו) מחיצת חמשה, שהם יחד י"ט, דמצטרפת המחיצה להתל (סקמ"ג מ"ד).

ח. כותל המפריד בין ב' חצרות וגבוה י"ט לשניהם, פירות שעל גביו: בני ב' החצרות יכולים להורידם אליהם וכן להעלות עליו מפירות ששבתו בחצרות - ולהורידם משם לחצר האחרת (אבל לא להכניסם לבתים), דגגות חצרות וקרפיפות כולם רשות אחת הם, וזהו אפי' ברחב (עבה) ד"ט (ס"ו וסקמ"ה מ"ו).

ופירות ששבתו בבתים: אם אין הכותל רחב ד"ט נחשב "מקום פטור", ומותר להעלות מהבתים אליו, וכן מותר להוריד ממנו לבתים אף דכל אחת עירבה לעצמה (דבלא עירבו אסור לטלטל כלי הבתים לחצר, ומן החצר לע"ג הכותל - וע"ע מש"כ בזה בריש הסימן), **ובלבד שלא יחליפו** דהיינו להוריד ממנו פירות מבתים שבחצר זו - לחצר האחרת, **ויש מתירין להחליף** כיון דהוי רשויות דרבנן, והוי גזירה לגזירה דלא גזרינן, **ונקט הרמ"א להחמיר** (סקמ"ח, מ"ט, ובה"ל ד"ה אפילו).

ואם הכותל רחב ד"ט: והפירות שבתו בבתים, **אסור להעלותם** ע"ג הכותל, דהוא מקום חשוב בפ"ע ואין בטל אל ב' החצרות, וכן אסור להוריד פירות שהיו ע"ג כותל זה ולהכניסם לבתים (וכנ"ל) (סקמ"ז ובה"ל ד"ה ולא).

ואם הכותל גבוה לחצר זו י"ט, ולחצר השני' אינו גבוה י"ט: אותה שאין גבוה לו, מותר להשתמש שם (כשעירבה לעצמה) **אפי' בכלים ששבתו בביתם,** דנחשב מקום זה להם כקרקע החצר, כיון דניחא תשמישתיה, **ובני חצר** השניה אסורים להשתמש שם אפי' בכלים ששבתו בחצרם, כדי שלא יאסרו לבני הראשונה התשמיש שם ע"י שתהא רשות שניהם שולטת בו, ונותנים בכה"ג זכות התשמיש למי שניחא תשמישתיה שם יותר, ויש מקילין בזה לבני חצר השני' להשתמש שם בכלים ששבתו בחצר (סק"נ-נ"ב).

ט. נפרץ הכותל שבין ב' חצרות עד עשר אמות ונשתיירו גפופים, הרי הוא כפתח, ואם רצו מערבין אחד רצו מערבין שנים. **ואם נפרץ במלואו** (אפי' עשר או פחות), או שנפרץ **למעלה מעשר** (דאף שנשתיירו גיפופים הוי כבמלואו), הוו שניהם כחצר אחת ואין מערבין אלא אחת (ס"ז ומ"ב).

"ונפרץ": א"צ שיפרץ **כל גובה** הכותל, וסגי במה שלא נשתייר בו גובה י"ט (לכל ארכו, או באורך למעלה מעשר), דכיון שאין שם שיעור גובה מחיצה הוי כפרצה גמורה (סק"ס, ובה"ל ד"ה ואם נפרץ).

ואם עשו צוה"פ ל"פרצה": הוי כ"פתוח", ורצו מערבין שנים או אחד (סקנ"ט).

י. גדיש של תבן שבין ב' "חצרות": אם הוא גבוה י' הוי כמחיצה, וכל אחת מעכבת לעצמה דוקא, **ואם נתמעט מגובהו בחול** (במשך למעלה מעשר אמות או במלואו): מערבין אחת דוקא, **אבל נתמעט בשבת** אחר שעירבו כל א' לעצמה אין נאסרים, דכיון שהותרה בתחילת שבת הותרה לכל השבת (ודלא כט"ז דמשמע דנאסר).

וכשהגדיש גבוה י"ט: אסור למלאות ממנו קופתו **בשבת**, דחיישינן שמא יתמעט מי"ט ולאו אדעתיה (ואף דלשבת זו אמרינן דכיון דהותרה וכו', מ"מ חיישינן שמא יבוא לטלטל שם גם בשבת הבאה אף שלא יערבו שתיהן יחד, או משום דעכ"פ לכתחילה אסור למעט המחיצה, וי"א הטעם דנחשב "מוקצה" דמיוחד למחיצה), **וכן אסור להעמיד שם בהמתו שתאכל** דחיישינן שיטול בידו ויתן לה, **אבל מותר לעמוד בפניה** כדי שלא יהא לה דרך אלא לשם ותאכל (ולא חיישינן כ"כ שיתמעט דאוכלת מעט מעט) (סי"ט ומ"ב ושעה"צ).

ואם כבר נתמעט באמצע שבת מי: לטעם דחיישינן לטלטול וכו' מותר למלאות ממנו, ולטעם דמוקצה אסור (שעה"צ סקצ"ח).

ולדעת הרא"ש: [דוקא] בחול אסור למלאות ממנו קופתו, או להעמיד בהמתו שם בידים, דחיישינן שמא יתמעט בה"ש מגובה י' ולא ירגישו בדבר ויטלטלו בשבת באיסור, ומצדד בשעה"צ דגם להרא"ש אין אסור אלא בע"ש, **ואם נוטל כולה כאחת** מותר דשוב לא שייך לטעות בזה (ס"ק ק"מ ובה"ל ד"ה ולהרא"ש ושעה"צ סקצ"ט).

ונקטו הפוסקים לעיקר כדעה הא' דדוקא בשבת אסור למלאות ממנה וכיו"ב, אבל בחול מותר (סקק"מ ושעה"צ סק"ק).

וגדיש שבין ב' בתים: מותר להאכיל לבהמתו ממנו בידים, והיינו אף דהבתים שייכים לב' חצרות (שלא עירבו זע"ז), ואם ינטל הגדיש יהיו פרוצים ביניהם (ביותר מעשר - או במלוא רוחב כותל שביניהם), מ"מ יכול ליטול משם, **דכיון דאיכא תקרה** והגדיש מגיע עד לתקרה או תוך ג"ט סמוך לה, אם יפחת ויתרחק ג"ט מן הגג יהא ניכר (ובפחות מג"ט אף שאין בגדיש עצמו י"ט, מ"מ ע"י לבוד חשוב כאילו מגיע עד הגג ויש בו י"ט). **ואם הגדיש רחוק מן גג הבית יותר מג"ט:** בזה **אפי'** יש בגדיש עצמו **גובה י"ט**, כיון דהוא מחיצה גרועה אין נחשב "מחיצה" המפסקת ומחלקת דיורים בבית, עד שתהא מגעת לתקרה או לסמוך לה בפחות מג"ט (וכמבואר בדין חמש חבורות ששבתו בטרקלין בסי' ש"ע ס"ג), משא"כ "בחצר" דסגי לחלק בין החצרות במחיצת עשרה אפי' היא של תבן ויריעות וכדו' (סי"ט וס"ק קמ"א, קמ"ב, וע"ע בשעה"צ ס"ק ק"א וק"ה שהביא פי' אחר מהריטב"א ובמה שהקשה עליו שם).

סולם שאצל כותל שבין ב' חצרות אימתי נחשב כ"פתח"

א. כותל שבין ב' חצרות וגבוה י"ט או יותר (מב' החצרות שלצידיו), **והעמיד אצלו סולם מב' צידי הכותל:** נחשב ע"י "כפתח" בכותל, ויכולים (אם ירצו) לערב יחד ב' החצרות, **וצריך לזה כמה תנאים:**

1. שיהא רוחב (משך) שליבותיו ד' טפחים (פירוש: לאורך הכותל), דזהו שיעור "פתח", **והעמודים** של צידי הסולם (שבהם תקועים השליבות) **מצטרפין** לשיעור זה, ומיהו "עובי" השליבות אין בהם שיעור (דהיינו: דא"צ שיבלטו ד"ט לתוך החצר - שיהיו ד' על ד', ודלא כהרשב"א שבסולם זקוף צריך דע"ד ברוחב השליבה) (סקע"ב, ושעה"צ סקמ"ו, ובה"ל ס"ח ד"ה כותל).

ומיהו אם הסולם למטה **עד גובה י"ט** רחב ד', ואח"כ מתקצר והולך, אף שהכותל גבוה מהני, וא"צ שיהא בכל גבהו רחב ד' (שעה"צ סקע"ד).

2. ושיהי' כבד או כיו"ב שאין נוח ליטלנו משם בשבת (ואף שעתיד ליטלו אחר השבת), והיינו: שיהי' בו ד' שליבות (ויותר) דאז מסתמא הוא כבד, **או שזרועותיו ושליבותיו** (עבים ו)**כבדים מהרגיל** (אף שאין ד' שליבות), **וכן** אם **קבעו במסמרים** לכותל (דאז אינו ניטל) (ושיטת הר' שמואל ואו"ז דא"צ ד' שליבות, לא נקטינן כן) (סקס"ו ס"ח ובה"ל ד"ה סולם - יעו"ש).

3. ושיגיע בגובהו עד ראש הכותל: או עד סמוך לראשו תוך ג', והיינו כשהשליבה העליונה תגיע לשם (ולא מהני שהעמודים ארוכים עד שם כשהשליבה אין מגעת לשם), וכשהכותל י"ט בצמצום סגי בסולם ז' ומשהו, וזהו כשמעמידו זקוף, ואם מעמידו מוטה צריך להיות ארוך יותר שתגיע השליבה לתוך ג"ט מראש הכותל (סקס"ג, ס"ט, ע', ע"א, ע"ג).

4. ושיהיו ב' הסולמות זה נגד זה: שיהא נוח להשתמש בהם לעבור דרכם מחצר לחצר, דעי"ז הוי כפתח בין שתיהם, וכשסמוכים תוך ג"ט מרחק זה לזה ג"כ סגי.

ואם הכותל רחב (עבה) ד"ט: אף שהסולמות רחוקים זה מזה ג"כ הוי כפתח, כיון שנוח לעמוד ולילך עליו מסולם לסולם (ס"ח וסקס"ב - ס"ה).

ב. כותל שבין ב' חצרות, ועשה סולם רחב ד' מצידו האחד, ובצד השני לא עשו, יכולים בני חצר זו שהסולם אצלם להשתמש בראש הכותל בכלים ששבתו בבית, ובני החצר השני' אסורים אז בה (וכעין הא דס"ו כשהכותל גבוה לאחת, ולשני' ניחא תשמישתיה כשעובי הכותל ד"ט). (וצריך שיהא ג' תנאים הראשונים דלעיל אות א') (סקע"ד).

ג. זיז רחב ד"ט על ד"ט היוצא מן הכותל "בתוך י"ט", והניח (השעין) סולם "שאין רחב ד"ט" על הזיז עצמו: בזה **אף שהסולם צר** שאין בו רוחב ד"ט (וגם לא עובי ד"ט), **מהני ליחשב כפתח** (כשיש גם בצד השני סולם

וכדו'), כיון דראוי לעלות עליו להזיז, הוי האי סולם דרגא לזיז ומצטרף עמו, ובלבד שיהא הזיז סמוך (תוך ג"ט) לראש הכותל, דאז נחשב לו כפתח רחב ד"ט. **ובלבד** שלא תהא השליבה התחתונה גבוהה מן הארץ ג"ט, וכן שלא יהא בין שליבה לשליבה (ובין העליונה לראש הזיז) **ג"ט** (דבתוך ג' לקרקע וכו' הוי הכל כאחד, משא"כ ברחוקים זה מזה), **וכן** אם אין הסולם נשען על הזיז **רק על הכותל שלצידו** לא מהני בכה"ג (שאינו רחב ד"ט), אף שהוא תוך ג"ט להזיז (סי"ב ומ"ב).

ואם יש זיז וסולם כנ"ל, וראש הכותל גבוה ממנו מג"ט עד עשרה טפחים: אז אין הזיז נחשב "כפתח" לערב יחד (כשיש ג"כ בצד השני סולם הראוי), **ומ"מ מהני** ע"י זיז וסולם אלו להתיר **להשתמש בראש הכותל** (כשיש במקום הסמוך לזיז רוחב דע"ד) לבני חצר זו בכלים ששבתו בבתיהם (והיינו כשחצר השני לא עשתה סולם וזיז אלו וכדו'), דכיון שאין ממנו גובה עשרה עד ראש הכותל הוי לדידיה ניחא תשמישתיה (סי"ב ומ"ב ובה"ל).

ואם הכותל גבוה עשרים טפחים או יותר: דשוב אין זיז הראשון שתוך עשרה לקרקע סמוך לראש הכותל תוך י"ט, **צריך לעשות לו זיז שני** גבוה ממנו עד י"ט, ושלא יהא מראשו עד ראש הכותל י"ט, **ושיהא הזיז משוקע לצד** (שלא יהא מעל הזיז שתחתיו בשוה זה כנגד זה), בענין שיהא ראוי להעמיד סולם על התחתון ולסמכו בשפוע על זיז העליון, ואז מהני כשסמך עליו סולם כ"ש (בתנאים הנ"ל) שהם בראש הכותל, אבל אם זיז התחתון גבוה מ' או שיש יותר מי"ט בינו לבין העליון, לא סגי בסולם כל שהוא, ובעינן סולם רחב ד"ט דוקא (וכדין סולם באות א' וב') (שם).

ד. העמיד ב' סולמות זה בצד זה, ולא הי' בשניהם (יחד) משך ד"ט: והרחיקם זה מזה כדי שיהא בשניהם ארבעה (יחד עם החלל שביניהם), **ומילא האויר שביניהם** כעין שליבות **בקש**: אינו מועיל לא ליחשב כ"פתח", וכן לא להתיר לבני חצר זו להשתמש ע"ג הכותל (מדין ניחא תשמישתיה), מפני שמקום מעמד הרגלים בסולם הוא באמצעו, ואין ראוי לעלות בקש (סי"ג ומ"ב).

ואם העמיד הסולם "באמצע", והקש הניח מן הצד להשלימו למשך ד"ט, מהני בין להתירו להשתמש ע"ג הכותל (במגיע תוך י"ט סמוך לו), ובין לחשב כ"פתח" (כשמגיע סמוך לו בפחות מג"ט), לפי שכף הרגל עולה בסולם (שבאמצע), והקש שמן הצד ראוי להחזיק בו בידיו ולעלות (שם).

ה. סולם שאין רחב ד"ט, "וחקק אצלו בכותל" כמין שליבות להשלימו ע"י לרוחב ד"ט: מצטרף להשלים לרוחב ד"ט, וא"צ לחוק בכל גובה הסולם, אלא סגי בשחוקק שליבות שאצל הסולם עד גובה י"ט, אף שהכותל גבוה ובעינן שיהא הסולם מגיע עד ראשו, מ"מ ברוחב ד' וגובה י' סגי בשביל ליחשב כפתח, ואח"כ א"צ רוחב זה. **ואם לא העמידו סולם כלל, רק חקק שליבות בכותל כעין סולם:** צריך שיחוק **בכל גובה הכותל** (או עד ג"ט סמוך לראשו), **והטעם** מפני שבזה אין נוח כ"כ לעלות כמו בשליבות סולם (סי"ד ומ"ב ושעה"צ).

ו. היה "אילן" סמוך לכותל ועשאו סולם לכותל (ע"י שתקע בו שליבות וכו'): מהני ליחשב כפתח שאם רצו מערבין יחד, ואף דאין עולין באילן בשבת, מ"מ קניית העירוב היא בה"ש, ובה"ש לא גזרו על שבות דדבריהם לצורך מצוה.

ואם עשה "אשרה" סולם לכותל: אין מועיל ליחשב כסולם - ופתח (לערב יחד), מפני שאסור לעלות עליו מן התורה, דאסור בהנאה.

והרא"ש ז"ל כתב בהיפך: דאילן אינו מועיל, דכיון שמפני השבת אסור לעלות עליו עתה, איך יוכל להתיר דבר לשבת, דהוי כשני סותרים. **אבל אשרה** (כשהיא יבשה - שאין בה פירות ועלים וענפים, דאז משום שבת [מעיקר הדין] לא חיישינן בזה שמא יתלוש) מועילה, דאף דמצד ע"ז אסורה, מ"מ נחשב "פתח", ורק אריה (דע"ז) הוא דרביע עלה, **ומצדד בא"ר כסברא הראשונה שהיא דעת רוה"פ** (סט"ו ומ"ב).

עוד בדברים הנחשבים כ"פתח"

א. כותל בין ב' חצרות הגבוה י"ט ורחב ד"ט או יותר, ועקר חוליא מראשו (למעטו מגובה י"ט): אם יש במקום הנמוך משך ד"ט חשיב כפתח ויכולים לערב יחד, והיינו כשנפחת ואין גבוה י' מב' צידי הכותל.

ואם נפחת רק מצד א', ובצד השני לא נפחת (ונשאר גובה י"ט), יכולים בני אותו צד הנמוך להשתמש על גבי **כל אורך הכותל** בכלים ששבתו בבתיהם, ובני צד השני אסורים בו (כשעירבו כל אחת לעצמה), כדין מקום שניחא תשמישתיה לאחת ולשניה לא (בסעיף ו'). **וכ' הב"מ** דכל מקום כה"ג דאמרינן דמותר למי שתשמישו בנחת, בעינן שיהא **ברוחב** מקום הנפחת ג"כ ד"ט שיהי' להם דע"ד (ואז יכולים לטלטל בכל הכותל), **ואם** אין **ב"משך"** הנפחת ד"ט, אין מועיל להם להשתמש בכל הכותל רק במקום הנפחת עצמו, **ובמקום זה** יש המתירין **לשניהם** כיון דאין חשוב רשות כשנפחת מב' הצדדים, ובגר"ז משמע דאוסר, וצ"ע. **ואם אין ברוחב הכותל ד"ט:** מותר בכולו לשתיהם כשעירבו כל א' בפ"ע, אף בכלי הבית (כמבואר בס"ו בסופו) (ס"ח וס"ק ע"ה-ע"ח ושעה"צ סקנ"א).

ב. בנה "אצטבא" למטה אצל הכותל (סמוך לו או רחוק עד ג"ט) **למעטו מגובה י',** וחברה לקרקע מערב שבת (ואולי ה"ה גם כשכבדה שאין דרך לטלטל): אם יש בה ד"ט על ד"ט (במשך הכותל וברוחב האצטבא) ובנויה עג"ק, או בג"ט שעג"ק מועיל לה לענין **להשתמש היא** בכלים ששבתו בבית **בכל הכותל** (כשהחצר שבצד השני לא עשתה ג"כ אצטבא, דבעשתה גם השניה אוסרת זו על זו).

אבל אין מועיל ליחשב כ"פתח" על ידה (אפי' אם השניה עשתה ג"כ אצטבא או סולם), ואף דבעקר חוליא ויש ברוחב הפחת משך ד"ט מהני להיות "פתח", הכא שהאצטבא הוא מקום צר לעמוד עליו, לא מהני אא"כ סמוכה לראש הכותל תוך ג"ט (כסולם), אבל בנמוך אין מועיל (משא"כ התם דנוח לעמוד ע"ג קרקע ולהשתמש בה דמועיל כשנפחת מגובה י"ט). **ואם אין ברוחב האצטבא דע"ד:** אין מועיל אפי' להשתמש כנגדה (וגם בזה גריעא מחוליא וכנ"ל) (ס"ט ומ"ב ושעה"צ וסקפ"ה).

ויש סוברים דאצטבא דע"ד מועילה ליחשב כפתח (כשבצד השני ג"כ עשו כן או סולם וכדו'), אף שאין מגעת עד סמוך לראשו, כל שממעטת בו במשך ד"ט מגובה י', **ויש לסמוך ע"ז בשעת הדחק**, שכן דעת רוב הפוסקים (בה"ל ס"ט ד"ה אבל).

ג. כפה "ספל" שיש בו ד"ט על ד"ט אצל כותל הגבוה י"ט ומיעטו בכך מי', דינו כאצטבא הנ"ל (אות ב'), **ובלבד שיחברנו יפה בטיט**, שא"א לשמטו עד שיחפור בדקר (ואז מותר אף אם דעתו ליטלו אחר השבת - כיון דבשבת אסור). **אבל אם הניח טיט רק על אוגניו** הכפוים לארץ, מותר ליטלו משם (ואע"פ שנזוז הטיט ממילא - הוי רק טלטול מן הצד ושרי), וכיון שהוא מטלטל **אינו ממעט כלל** (ס"י ומ"ב, ועי' שה"צ סקנ"ה מש"כ בשם המג"א).

ד. בנה אצטבא על אצטבא: אם יש בתחתונה דע"ד, או אפי' אין בה דע"ד אם בעליונה יש דע"ד ואין ביניהם ג"ט, הוי כאצטבא (המתרת להשתמש לבני צד זה ע"ג הכותל וכנ"ל אות ב'), דע"י שסמוכה העליונה לה מצרפינן להו, והוי כאצטבא רחבה מלמעלה וקצרה מלמטה, אבל אם אין בתחתונה דע"ד והעליונה מופלגת ממנה ג"ט אין מצטרפת לה, **והעליונה ג"כ אין מתרת כיון שתלויה באויר, ובבה"ל הביא** דעות **המתירות** גם באצטבא התלויה **באויר**, וכ' וצ"ע למעשה (סי"א מ"ב ובה"ל).

חריץ שבין ב' חצרות

א. 1. חריץ עמוק י' ורחב ד"ט המבדיל בין ב' חצרות (לכל אורכן) (וה"ה חריץ שבאמצע החצר, דע"י מתחלקים לשנים): הוי ככותל גובה י"ט ומערבין שנים **ואין מערבין אחד, דהוא כמחיצה גמורה.**

2. ואם אין עמוק י"ט, או שאין ברחבו ד"ט לכל אורך החריץ, אין נחשב כמחיצה כלל, והוי כב' חצרות הפרוצות זו לזו שמערבין אחד דוקא.

3. ואם הי' בחלק מאורך החריץ רחב פחות מד"ט (או שאין עמוק י"ט) במשך ד"ט או יותר: נחשב "כפתח", ואם רצו מערבין שנים או אחד (דבמקום שאין רחב ד"ט אין נחשב כמחיצה, כיון דנוח לפסעו מקצה אל קצה).

4. ואם החריץ עמוק לאחד י"ט, ובחצר שמצידו השני אין עמוק י"ט (שפני הקרקע שלה נמוכים יותר): הוי ככותל, שמערבין שנים ואין מערבין אחד. **ולענין להשתמש בחריץ:** להוציא משם אל הבתים שבחצר או מכלי הבית לשם (כשעירבה זו בפ"ע), נותנים לזו **שאין עמוקה לה** עשרה, דניחא תשמישתיה. **ואם לשתיהם עמוק י"ט** (ועירבו כל א' לעצמה), **שניהם אסורים להשתמש בחריץ** בכלים ששבתו בבית, וכמו כותל שבין ב' חצרות (המבואר בסעיף ו') (סעיף ט"ז וס"ק קי"ז-קי"ט, ושעה"צ, ובה"ל ד"ה חריץ, וסי"ח ומ"ב ושעה"צ).

ב. מילא החריץ ב"תבן וקש" הראוי למאכל בהמה: אם בטלו להדיא "בפיר" ואמר "לא שקילנא מהכא" נחשב כסתום שם (ואם הוא לכל אורך החצר מערבים אחד דוקא, ואם רק בחלקו במשך ד"ט או יותר (עד עשר אמות) הוי כפתח, ואם רצו מערבין אחד או שנים), **וי"א שסגי** במה שבטלו (בפירוש) **בלבו**, **אבל בסתמא** שלא בטלו להדיא אף שידוע לנו שאין עתיד לפנותו מפני שאין צריך לו וכדו', **אין נחשב כסתום כלל**, ומערבין שנים ולא אחד (סט"ז ס"ק ק"כ קכ"א ושעה"צ, ובה"ל ד"ה כל זמן).

ואם מילאו בעפר, או בתבן סרוח שאין ראוי לבהמה ונתמעט בכך מגובה י"ט (אף שלא נתמלא לגמרי), **אפי' "בסתמא"** שלא ביטל להדיא דינו כסתום (ואם הוא לכל אורכו או יותר מעשר מערבין אחד וכו', וכנ"ל), דלענין חריץ נחשבין דברים אלו בסתמא כמבוטלין לחריץ (ס"ק ק"כ, קכ"ב, קכ"ג).

ואם ביטל העפר לשבת אחת, ודעתו לפנותו אח"כ: נחלקו בזה הפוסקים אם חשוב ביטול, או דזה גרע אפי' מ"סתמא" כיון שרוצה לפנותו, ולדינא יש להקל בדברי סופרים (לב' הצדדים) ואם רצו מערבין שנים (כדעות שלא הוי ביטול), ואם רצו מעכבין אחד (כדעות דנחשב ביטול) (ס"ק קכ"ד) [א.ה. עיין בהערה לקמן בסוף אות זו].

מלאו בכרים וכסתות: אפילו בטלו לא מהני, דבטלה דעתו אצל כל אדם (ונשאר החריץ כדינו) (בה"ל ד"ה כל זמן).

מלאו בפירות: י"א **דסתמא** בטלו לה, דדרכן לעשותן שם אוצר לאיזה זמן, ואין מסתפקין ממנו אז, **וי"א דדוקא בפירות טבלים** (שאסורים ליטלן משם בשבת), אבל סתם פירות אין מתבטלים בסתמא (רמ"א סוסט"ז, וס"ק קכ"ה).

מלאו בדבר המבטל במשך ד"ט: הוי כ"פתח", ואם רצו וכו' (רמ"א סי"ז) [א.ה. ולכאו' י"ל דהיינו עד עשר אמות, אבל ביותר מעשר הוי כפרצה ומערבין אחד, אכן בשו"ע הגר"ז כ' דכל דברים לבד מעפר שמבטלים היינו לקולא שאם רצו מערבין אחד, ונחשב כפתח. אבל לא להחשיבו כסתום לגמרי (להכריחם לערב אחד ביותר מעשר), וכעי"ז בחזו"א סו"ס צ"ז, ואולי זהו כוונת המ"ב בס"ק קכ"ד גבי שבת אחת, ודלא כמ"ש לעיל דמקילינן כב' הצדדים, ומצאתי שהגרשב"ו ב"עיון הלכה" והגרנה"ק דנו בזה ונחלקו בפירוש דבריו].

ג. נתן עליו נסר כמין "גשר": אם רחב ד"ט הוי כפתח, ובפחות מד"ט אין נחשב כלל ומערבין שנים דוקא (וביותר מעשר הוי כפרצה), **ואם נתן הנסר בתוך החריץ** באופן שנתמעט ע"ז שם מרוחב ד"ט (או מעומק י"ט) (אף שהוא אין עבה כ"א מעט), **ומשכו ד"ט** שם הוי ג"כ כפתח וכו', וה"ה אם נתן ע"ג החריץ (הרחב ד"ט) נסר בעובי כל שהוא ומשכו ד"ט (והניחו ע"י יתדות וכדו'), כיון דבאותו משך אין רחב ד"ט הוי כפתח (סי"ז ומ"ב ושעה"צ) [א.ה. ועי' לקמן סי' שע"ג סק"ב שהצריך לקבוע הנסר במסמרים שלא יוכל לינטל בשבת, והביאו הגר"ז כאן, וכן לענין נסר שנתן בתוך הבור למעט מרוחב ד"ט היינו במבטלו שם, וכ"כ הגר"ז].

שתי גזוזטראות - לערבן יחד (מסי' שע"ג)

א. גזוזטראות: הם נסרים הבולטים משפת תקרת העליה לרה"ר, ופתוח להם פתח מהעליה, ונחשבות כחצר לעליה, **והנה לטלטל כלים ששבתו בגזוזטרא** לגזוזטרא אחרת או לחצר אחרת אפי' לא נתערבה עמו **מותר**, דגגין חצרות וקרפיפות כולם רשות אחת הם, ולענין לטלטל **כלים ששבתו בבית** לגזוזטראות, יש בזה כמה פרטים [א.ה. כמדו' הפי' "משפת תקרת העליה", היינו הנסרים המקרים את הבית שעל גבן היא העליה, והם בולטים לחוץ].

ב. ב' גזוזטראות הבולטות "זו כנגד זו", דהיינו מב' עליות שבב' צידי רה"ר ומכוונות הגזוזטראות (לכל ארכן - או בחלק מהם) **זו כנגד זו** (כזה:*), **אם נתן נסר רחב ד"ט** (עד עשר אמות) **ביניהם** כמין גשר מזו לזו, **וקבעו במסמרים** שלא יוכל לינטל משם בשבת, **הוי כפתח** בין הגזוזטראות, **ואם רצו מערבין יחד** (ואז יוכלו להוציא כלי בית זה אל ב' הגזוזטראות, וכן אל הבית השני והחצרות), **ואם רצו** יכולים לערב **כל א' לעצמה**, ואז יוכלו לטלטל בחצרם ובבית ועליה ולהוציא לגזוזטרא שלהם, אבל לא לגזוזטרא השנית, ומסתבר שע"ג הנסר ועל השטח שכנגדו בגזוזטרא זו (שלהם) אסור, דשם נחשב כפרוץ למקום האסור ואוסרים זע"ז (ס"א וסק"א-ג', וסק"ז) [א.ה. במש"כ לאסור בגזוזטרא זו כנגד הנסר, אף דבכל פתח לא אסרינן כנגדו, הוא משום דהפתח יש לו ב' המחיצות מצידיו, ואינו נחשב למקום האסור בפ"ע לאסור נגדו, משא"כ הכא דכלפי הנסר אין מחיצה מצידיו והוי מקום האסור, ולכן מקום הפרוץ אליו גם הוא אסור, אכן יל"ע דאם השטח שכנגדו נאסר, א"כ השטח שלצדו (שאינו נגד הנסר) פרוץ אליו ויאסר גם הוא, ועי' חזו"א סי' צ"ו].

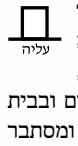

ג. ואם הגזוזטראות מרוצפות כולם בנסרים מזו לזו, או במשך יותר מעשר אמות מערבין אחד דוקא (ובלא"ה אסורים להוציא מהעליה לגזוזטרא, אבל יכולים לערב החצר והבית והעליה שלו) (סק"ו).

ד. ואם אין הגזוזטראות מכוונות זו כנגד זו, רק משוכות זו מזו יותר מג"ט (כזה*) אינם יכולים לערב יחד, **והטעם: י"א** דכיון שצריך למשוך הנסר באלכסון מזו לזו, **יבוא מקרן זוית** של זו לזו, ו"פתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי", וי"א דכיון שהגשר הולך באלכסון מתיירא אדם לעבור בו.

ובט"ז משמע דדוקא כשהנסר בקרן זוית של הגזוזטרא אסר השו"ע, אבל מה שמונח בעיקום אף שאין הגזוזטראות זו כנגד זו מותר ע"י נסר, כל שאינו מונח בקרן זוית (וכגון זה:) (כשמונח בקרן זוית דאסור זה הוא ג"כ להתוס'), **אכן בא"ר נחלק** דכל שמונח בעיקום בג' טפחים לא מהני נסר, ושכן דעת השו"ע, ובבה"ל קיים דבריו (וגם במה שהבין הט"ז להתוס' עכ"פ כשמונח הנסר בק"ז אסור - גם זה נתבאר בראשונים דלהתוס' (ר"ת) זה מותר) (ס"א).

וכן אם היתה גזוזטרא אחת גבוהה מחברתה (בגובה ג"ט או יותר, מלבד מה שמופלגים [במשך] זה מזה ברחוק ד"ט), לא חשיבא פתח ולא מהני הנסר לזה, אבל אם אין הפרש בגבהן ג"ט (וכן לעיל כשהעליות לא משוכות זו למזרח וזו למערב ג"ט, והם בתוך מרחק זו מזו - מצידיהן - מלבד הרחוק יותר מד"ט שביניהם אילו היו זו נגד זו ממש), בזה מהני הנסר ליחשב כפתח, דהבדלה זו דפחות מג' אין מחשיבתן להיות זו שלא כנגד זו (ס"א וסק"ח-י"א, ובה"ל ד"ה אינם) [א.ה. יל"ע להטעם דפתחא בקרן זוית למה נאסר בגבוהה (ואולי לשיטתם אין שייכות למובדלים בגבהן וטעמא אחרינא הוא), מלבד מה שיש לדון בזה הרבה דעל הרוב א"צ לבא הנסר דוקא בקרן זוית, ועי' חזו"א סי' צ"ו שהאריך בזה הרבה, וע"ע במה שנסתפק כשהם זו נגד זו והנסר נתון באלכסון, מה דינו, יעו"ש. (עוד יל"ע בטעם דמתיירא בנסר באלכסון באותו גובה, יותר מאשר בעומד ביושר)].

ה. ואם אין מרחק באויר שבין הגזוזטראות ד"ט: דאז יכול לפסוע בקל מזו לזו, אם הוא כך שסמוכים בכל אורך הכותל, או ביותר מעשר אמות, **מערבין אחד דוקא, ואם הוא כן רק בחלק ממשך הגזוזטראות (והוא עשר או פחות אמות):** אזי רצו מערבין אחת או שנים, כפתח, וכשמערבין שנים אין יכולים להוציא מכלי הבית לגזוזטרא (ולחצר) של השניה, וגם בגזוזטרא שלו אסור בכלי בית נגד המקום שהם סמוכים בו, ורק בשאר הגזוזטרא (במקום שרחוק ד"ט זו מזו) מותרים (ס"ק ד', ה', ושעה"צ סק"ד) [א.ה. והעירו בזה מהא דאסר בסק"ז במ"ב גם "נגד הנסר", וא"כ הכא גם הו"ל לאסור יותר כדין פרוץ להאסור].

ו. גזוזטראות הבולטות מחצרות (ולא מעליות שיש בהם דיורין), כ' הפמ"ג דבזה לא שייך לערב יחד ע"י נסר דהוי כפתח למעלה מי"ט דלא מהני, משא"כ בעליה דבבתים דמועיל גם ביותר מי"ט (סק"ג) [ועי' בעיון הלכה להגרשב"ו זללה"ה שהקשה הא בגזוזטרא אין כמאן דמליא דמיא, וא"כ מ"ש מחצר].

ב' חצרות שעירבו יחד ונסתם הפתח שביניהם (מסי' שע"ד)

א. ב' חצרות שעירבו יחד ע"י פתח שביניהם, ונסתם אותו פתח באמצע השבת (כגון שנפל מפולת כנגדו וכדו'): כיון שהותר בתחילת השבת, **הותר לכל השבת**, ולכן **מותרים לטלטל ביניהם** דרך **חורים שבכותל** (אף שאין בהם שיעור "חלון" להתיר לערב על ידו), או **מע"ג** הכותל, **וכל שכן** שמותרת כל אחת **לטלטל בשל עצמה**, אף אותה שאין העירוב אצלה (ס"א סק"א-ג').

ולדעת הרמב"ם: בעודו סתום אין מותרת אלא כל אחת לעצמה (אף אותה שהעירוב אינו בתוכה), **אבל מזו לזו** דרך חורים או גובה הכותל

אסור, **והעיקר כהמתירין**, שכן ד' כל הראשונים. **ומ"מ אם חזר ונפתח** לכו"ע מותר אף מזו לזו, כמו מתחילה (סק"ו).

והא דמותר היינו דוקא באותה שבת, אבל לשבת הבאה כל שעדיין הוא סתום, אין מועיל העירוב שנתנו ביניהם, כיון שהכותל מפרידן (וה"ה דאין בני אותה חצר שאין העירוב בתוכה מותרים לטלטל בחצר, שהרי אין העירוב אצלם) (שעה"צ סק"א).

ב. ואם נסתם הפתח "מבעוד יום" קודם שנשתמשו בעירוב "לראשונה": בזה **אפילו חזר ונפתח** בשבת **אסורים**, כיון שבשעת קניית העירוב שהיא בכניסת השבת לא קנו כלום, מאחר שהיה סתום באותה שעה (בה"ל ס"א ד"ה ונסתם). ועיין לקמן אות ד' באופן שהיתה צוה"פ מקולקלת בכניסת שבת, והי' עומד ליתקן בשבת ע"י גוים, אם מועיל העירוב חצירות בזה.

ואפילו אם עירבו בשבת שעברה (והי' פתוח אז), ועדיין אותו העירוב קיים: מ"מ אם **בכניסת** שבת זו (השניה) **הי' סתום**, אפי' חזר ונפתח שוב באמצע שבת, אין יכולים לסמוך עליו עתה, דכיון **שנתבטל** מבעוד יום כשנסתם, אין חוזר ונעור משתחשך (אא"כ עירב בראשונה עבור כל השבתות שיבואו, וכדלקמן באות הבאה) (שם).

ג. אם עירב לשנה, ובשבת הראשונה הי' פתח וחל אז העירוב: אם נסתם אח"כ קודם שבת הבאה, **ועדיין הוא סתום עתה, אין העירוב מועיל.**

אבל אם חזר ונפתח "בשבת" (וכ"ש כשחזר ונפתח הסתימה קודם שבת), **חזר העירוב להיתרו**, דכיון שבשעת הנחתו הניח עבור כמה שבתות יחד (או לשנה וכדו'), ובאותו פעם חל העירוב (שהי' פתוח בשבת ראשונה, לכן אף דבשבת זו הי' סתום בתחילתה, ולא הועיל העירוב אז, **מ"מ לא נתבטל**, ומיד כשחזר ונפתח חזר העירוב להיתרו הראשון (ועי' בהמשך דיש חולקים בזה) (סק"ד ובה"ל ד"ה ואפילו).

ואם סתמו (בחול) במזיד: היינו בכוונה, **להרמ"א** גם בזה מותר כשחזר ונפתח באמצע השבת, **וד' הרבה אחרונים** המג"א ועוד (דעכ"פ בזה אסור, דכיון שסתם הפתח בכוונה הוי כביטל העירוב בידים, דגלי דעתיה שאין חפץ בעירוב. ואין להקל אא"כ נפתח **קודם** שבת (דאז כיון שהם שותפין בפת העירוב בזמן הראוי לקניה, והפתח פתוח, חל העירוב). **וכן ראוי לנהוג למעשה להחמיר בזה**, דעצם הדין של עירב לשנה ונסתם ונפתח בשבת אינו ברור, דכמה ראשונים שפי' גמ' זו (שממנה למדו הראשונים חידוש זה) באופן אחר, א"כ אין לנו מקור לזה, וכמו שהעירו הרבה אחרונים ופקפקו בזה, ואף דאין לנו לדחות דין זה אחר שהרא"ש והטור והשו"ע כתבוהו (והפוסקים שהעתיקוהו), **מ"מ** לענין סתמו בכוונה אין להקל, ובפרט דבעל הק"נ מפרש דגם הרמ"א לא התיר אלא בנפתח קודם שבת (סק"ה, ובה"ל ד"ה ואפי').

אכן אם כשסתמו היה בדעתו רק לפי שעה, ודעתו לחזור אח"כ ולפתחו: לא חשיב כנסתם במזיד, ומסתבר דמותר אף אם חזר ונפתח רק בשבת, וכמו בנסתם מאליו (סוסק"ה).

ד. אם נתבטל העירוב חצירות ע"י סיבה אחרת: וכגון שנתקלקל צוה"פ שבמבוי (וממילא נתבטל הע"ח), אם חזר ונתקן הצוה"פ בשבת ע"י גוי (אף שבה"ש הי' מקולקל עדיין) **חוזר העירוב לתיקונו, כשנעשה מתחילה לכל השנה** (וכנ"ל אות ג'), ואף דיש לחלק בזה (ולהחמיר), מ"מ בשעת הדחק יש להקל גם בזה.

ובעירב לשבת אחת ונתקלקל צוה"פ "קודם" שבת, וחזר ונתקן בשבת ע"י גוי, מצדד בנשמ"א להקל גם בזה בענין שהוא עומד ליתקן (כגון שרגילים לעשות צוה"פ תמיד), **ובבה"ל דחה** דבריו, דכיון שלא חל בתחילת השבת לא מהני, ואין דומה לעירב לשנה שכבר חל העירוב בפעם הראשונה שהי' מתוקן אז (יעו"ש) (בה"ל ס"א ד"ה ונסתם).

חצרות שנפרצו זו לזו

א. ב' חצרות שיש כותל ביניהם, ועירבו כל אחת בפ"ע (כדינם - שאין יכולים לערב יחד), **ונפרץ הכותל בשבת** במילואו, או ביותר מעשר, מותרים כל אחת לטלטל בחצרה כלי הבית שלה, דאף שהוא פרוץ עתה למקום האסור לו, מ"מ כיון שבתחילת שבת היו מותרים הותר לכל השבת (וכלי החצר בלא"ה מותר לטלטל לחצר האחרת (ולא לבתים של שניה), דכל החצרות רשות אחת הן) (ס"ב וסק"ז ח', ובה"ל ד"ה ונפרץ).

ואם נפרץ כותל החצר לרה"ר או לכרמלית: בזה אין מותר לטלטל בחצר (ולא דמי לנפרץ לרה"י אחר שלא עירבה עמו, דמ"מ הוא רה"י כמוהו), אף שבתחילת שבת הי' מותר, ולכן לא יטלטל בהם אלא בד' אמות (סק"ט).

ולענין לטלטל מחצר לכרמלית (שנפרצה אליה) - תוך ד"א: הב"י מתיר דכיון שפרוץ למקום האסור נחשב גם הוא כרמלית כמוהו ותוך ד"א שרי, **והאחרונים** נחלקו וציינו להרשב"א ורש"י שאוסרים בזה (דעכ"פ שֵם חצר עליה), ומסיק בבה"ל דנראה שאין להקל (בה"ל ד"ה לכרמלית).

ב. חצר קטנה שנפרצה במלואה לחצר גדולה קודם שבת: אם יש בפרצה יותר מעשר אמות (דהיינו שרוחב החצר הקטנה הסמוכה לגדולה שנפרץ הוא יותר מעשר) אסורים להוציא **כלי הבית** לחצרות, אא"כ עירבו שניהם יחד, דכיון דפרוצים לגמרי זו לזו אין מערבין אלא אחד, ובלא"ה הוי כלא עירבו כלל (סקי"ב).

ואם אין רוחב הפרצה עשר אמות: בזה **הגדולה מותרת - כשעירבה לעצמה** להוציא מכלי הבית אליה, דכיון דהוא עודפת על רוחב הקטנה נמצא שיש לה גפופים מב' צידיה, והוי כ"פתח" לדידה ויכולה לערב בפ"ע, **והקטנה אסורה** דלגבי דידה חשיב כפרוצה במלואה שאין יכולה לערב בפ"ע, וזהו דוקא **כשכותלי הקטנה** בולטים **ונכנסים** לתוך הגדולה (כזה:*), **דאם הכתלים שוים** (כזה:**) נחשב הגפופים של הגדולה **כלחי** כלפי הקטנה מדין "נראה מבחוץ", **וגם בנכנסים אין אסור אא"כ** הגדולה **עודפת** ומתרחבת **ג"ט ויותר על הקטנה**, **אבל** בעודפת עליו רק **פחות מג"ט** (כזה***) אמרינן **לבוד** לכותל הגדולה שלצידו, ואז אין נחשב כ"נכנסים" אלא כ"שוה" (ס"ג ומ"ב).

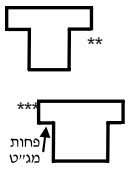

וכשבצד אחד עודף פחות מג"ט, ובצד השני עודף יותר מג"ט: מבואר בגר"א שבזה הקטנה אסורה, דכיון שרק בצד אחד נחשב לשוה ע"י הלבוד - וכמגופף שם, ובצד השני אינו "שוה" ע"י שנכנס לגדולה, א"כ הוי חצר שיש לה רק לחי אחד, וחצר אין ניתרת אלא בפס ד' או בב' לחיים (בה"ל ס"ג ד"ה וכשכתלי) [א.ה. ובשיעור בליטת הכניסה העתיק כאן במ"ב ב' וג' אמות, ומקורו בל' רש"י, ועי' סי' שס"ה ס"ג בה"ל ד"ה וכגון (בסופו) שהביא מהפמ"ג דבבולט יותר מג"ט סגי].

ואם נפרצה בשבת: ועירבו כל א' בפ"ע, אין נאסרת הקטנה דכיון שהותרה הותרה, וכנ"ל (סק"י).

ג. גג קטן הפתוח לגג גדול שאצלו, ואין להם מחיצות סביבם: ומחיצות הבית ניכרות לעומד על הגג, דהיינו שהגג ישר ואינו בולט אל מעבר לכותל הבית (וכמצוי שבולט בגגות המשופעים), חשוב כמו חצר קטנה שנפרצה לגדולה, **שהגדולה מותרת**, דנחשב כתלי הבית כעולים למעלה מדין גוד אסיק מחיצתא ומקיפין אותו, וא"כ הוא מגופף, והקטנה הפרוצה אליו במלואה הוא כ"פתח" לגדולה, **והקטנה אסורה**, ובזה לא מהני אף שאין בולטים כתלים (שהרי אין הגג עצמו מוקף), דלענין ליחשב "נראה מבחוץ" ע"י ה"גוד אסיק" ולהתיר הקטנה בזה, כולי האי לא אמרינן (ס"ד ומ"ב ובה"ל ד"ה שנפרץ, ועי' שה"צ סקט"ו).

ואם הגג בולט מעבר לכתלים ד"ט: נחשב כמקום שאין לו מחיצות כלל, ודינו **ככרמלית** שאסור לטלטל בו כלל אפי' כלים ששבתו על הגג, ואין מותרים אלא בד"א, **וי"א דאפי' בפחות מד"ט** כל שבולט מעט מעבר לכותל שוב אין נחשב מחיצות ניכרות והוא ככרמלית.

ואם יש חלון ד"ט על ד"ט פתוח לו מן הבית: הוי כחורי רה"י, ויכול לטלטל בו כלים ששבתו בתוכו (או בחצרות וקרפיפות), אבל אסור להוציא אליו מכלי הבית אא"כ עירבו הקטנה והגדולה יחד (דבלא"ה נחשב כפרוץ לקטנה, שהרי אין המחיצות שלמטה מהווות לו גיפופים מכיון שבולט חוץ לכותל, ואינן ניכרות עליו).

וי"א דגג הגבוה מי"ט (מקרקע העולם) אף שאין לו מחיצות אינו ככרמלית, אלא **כמקו"פ**, ומותר לטלטל בו כלים ששבתו בתוכו (אף כשאין חלון פתוח לו) (סקכ"ז וכ"ח ושעה"צ סק"כ, וסי' שמ"ה סט"ז ובה"ל) [א.ה. כמדו' שכן הוא דלהוציא מכלי הבית למקו"פ זה יהי' אסור, דהרי סו"ס הוא רשות של ב' בעלים].

שינון הלכה

שו"ת וסיכומי הלכות להלכה ולמעשה
מתוך המבחנים שנערכו בכוללי "אליבא דהלכתא" תמידין כסדרן

סימן שפ"ב

שאלה: ב' ישראלים הדרים עם הנכרי, האם צריכים לשכור רשותו ממנו, א. כשהישראלים דרים בבית אחד. ב. כנ"ל, בב' חדרים. ג. כשהישראלים הם אב ובנו שמקבלים פרס מאתו ודרים בב' בתים. ד. כשישראל השכיר הבית לנכרי, כשהמשכיר דר בחצר. ה. כנ"ל, כשהמשכיר אין דר בחצר, ומהו הכרעת המ"ב. ו. כשישראל שכר הבית מהנכרי. ז. כשישראל אחד השכיר הבית לישראל השני ויש לו בו תפיסת יד.

תשובה: א. אי"צ (סי' שפ"ב סעי' א' מ"ב ס"ק ב'). **ב.** בפמ"ג מסתפק קצת בזה, אכן למ"א חשיבי כתרי וצריכים לשכור ממנו, וכ"ה בבהגר"א (שם שעה"צ ב'). **ג.** בשו"ע פסק דאי"צ לשכור, והדמשק אליעזר תמה בזה דמנ"ל הא וצ"ע (שם מ"ב ס"ק ג' ושעה"צ ג'). **ד.** ברמ"א כתב להקל, ובבהגר"א פליג דבעי' לשכור אא"כ התנה שיכול לסלקו (שם ומ"ב ס"ק י"ד, ועי' שעה"צ ו'). **ה.** מח', והכרעת הבה"ל להחמיר (שם בה"ל ד"ה אינו). **ו.** צריך לשכור, והנ"מ שיש לגוי חצר בפנ"ע שאין הישראל משתמש שם, כ"ה לדעת הרמ"א להלן סעי' ט"ו, ושם במ"ב העתיק לדעת האחרונים שגם כשדרים ביחד בכל הבית צריך לשכור הימנו (שם ומ"ב ס"ק י' ולהלן סעי' ט"ו ומ"ב ס"ק נ"א). **ז.** ברמ"א פסק דבעינן לשכור הימנו, ובבהגר"א תמה עליו בזה, וכן תמהו עוד אחרונים (שם בה"ל ד"ה אע"פ).

שאלה: ב' ישראלים הדרים עם הנכרי האם מהני כדי להתיר הטלטול ע"י, א. שיבטל הנכרי רשותו או שיבטלו רשותם לנכרי. ב. שאלת רשות הנכרי, ומהו הכרעת המ"ב. ג. שהנכרי נתן להם רשותו במתנה.

תשובה: א. לא מהני (סי' שפ"ב סעי' א' ובה"ל ד"ה ואינו). **ב.** מח', ולכתחילה נכון לחוש ולהחמיר (שם מ"ב ס"ק ו' ולהלן סעי' י"ב מ"ב ס"ק מ"א). **ג.** מתנה גרועה כעין דמהני בשכירות לא מהני (שם בה"ל ד"ה ממנו).

שאלה: א. באיזה חצר אמרו שהנכרי שדר בו אוסר. ב. וכשאוסר הנכרי האם אוסר גם על הטלטול של כלים ששבתו בחצר יותר מד"א.

תשובה: א. שגרים בה שני ישראלים בשני בתים ואוסרים זה על זה (סי' שפ"ב סעי' א', ועי' מ"ב ס"ק ב'-ג' ושה"צ ב'-ג'). **ב.** בפשוטו אין אוסר והכי נקטינן ודלא כמהרי"ל (שם בה"ל ד"ה אז).

שאלה: שתי חצירות שאין להם דריסת רגל זע"ז, ובחצר אחד דר נכרי ובחצר אחר דרים ב' ישראלים ולא שכרו רשות הנכרי, האם מותר להם לטלטל מביתם לחצירו של הגוי או להיפך, א. כשפתח כל חצר יוצאת למבוי אחר, דרך פתח שבין שתי החצירות, ומהו הכרעת המ"ב. ב. כנ"ל, דרך חלון שבין ב' החצירות. ג. ומה הדין בהנ"ל כשפתחיהם יוצאים למבוי אחד, ומהו הכרעת המ"ב. ד. ומה הדין כשחצר הנכרי מפסיק בין ב' חצירות של ישראל, האם מותר לישראלים לטלטל מאחד לחבירו דרך חצר הנכרי.

תשובה: א. בב"י הביא בשם המרדכי לאסור בזה, ובשו"ע פסק להתיר, והכי נקטינן (סי' שפ"ב סעי' ג' ובה"ל ד"ה וא"צ). **ב.** כשהוא למטה מי' דינו כפתח, וכשהוא למעלה מי"ט שרי לכו"ע (שם). **ג.** למרדכי אסור, ולבהגר"א מבואר בדעת המחבר להתיר, ולדינא נקט בבה"ל להחמיר, ועכ"פ בדרך חלון שלמטה מי' וכ"ש דרך פתח (שם). **ד.** לדעת השו"ע דשרי לחצר הגוי הסיק בבה"ל לסמוך להקל ע"י עירוב שיעשו ביניהם (שם).

שאלה: כששוכר מן הנכרי האם א. צריך לפרש לו שהוא להתיר הטלטול. ב. צריך לכתוב שטר על השכירות. ג. ובכמה כסף שוכרין ממנו. ד. שוכרין ממנו בשבת.

תשובה: א. אין צריך (סי' שפ"ב סעי' ד'). **ב.** אין צריך (שם). **ג.** אף בפחות משוה פרוטה (שם סעיף ה'). **ד.** כן (שם).

שאלה: האם יכול - ובאיזה אופן יכול - הנכרי לחזור בו מהשכירות, ומהו הכרעת המ"ב, א. כששכר לזמן ידוע ורוצה לחזור בתוך הזמן. ב. כששכר בסתם, קודם שבת הראשונה. ג. כנ"ל, אחר שבת הראשונה. ד. והאם מתבטל השכירות כשמת הנכרי כששכר לזמן ידוע. ה. כנ"ל, כששכר בסתם.

תשובה: א. לט"ז יכול לחזור בו כשיחזיר הדמים, ודעת האחרונים שאין יכול, ולמ"א יכול לחזור בו כ"ז שלא החזיק הישראל, והסומך להקל לא הפסיד (סי' שפ"ב סעי' ו' ובה"ל ד"ה כל זמן ושעה"צ כ"ב). **ב.** כנ"ל (שם מ"ב ס"ק כ"ה ושעה"צ כ"ג). **ג.** יכול לחזור בו, ולרמ"א היינו דוקא שמחזיר הדמים, והרבה אחרונים פליגי דגם בלא החזרת דמים הוי חזרה (שם מ"ב ס"ק כ"ה). **ד.** להט"ז לשיטתו דמהני חזרה בתוה"ז ה"ה דהוי חזרה, ולרמ"א אפשר דבעינן נמי שיחזיר הדמים, ולשאר האחרונים ה"ה דאינו יכול לחזור בו (שם סעי' ז' ומ"ב ס"ק כ"ו ושעה"צ כ"ו). **ה.** אחר שבת ראשונה מסתמא חזר בו, ובא"ר מסתפק דלרמ"א בעי נמי להחזיר הדמים, ומ"מ אין להקל בזה (שם).

שאלה: האם צריך לחזור ולשכור מהנכרי א. כששכרו לזמן ידוע וכלה הזמן. ב. כשבתוך הזמן השכיר הנכרי דירתו לאחר. ג. כשבתוך הזמן מכר דירתו לאחר.

תשובה: א. צריך לחזור ולשכור (סי' שפ"ב סעי' ז' ומ"ב ס"ק כ"ה). **ב.** אין צריך (שם סעי' ח'). **ג.** מחלוקת, ולכתחילה נכון להחמיר (שם מ"ב ס"ק כ"ט ושעה"צ ל').

שאלה: האם אפשר לשכור רשות הנכרי, א. מהנכרי בע"כ כשהניח המעות על השולחן. ב. כנ"ל, והניח המעות בידו. ג. מאשתו בע"כ של הנכרי. ד. כנ"ל, משכירו ולקיטו. ה. משכירו של שכירו ולקיטו. ו. מגזבר המלך שנסתלק ועדיין אוכל פרס המלך, ומהו הכרעת המ"ב.

תשובה: א. לא (סי' שפ"ב סעי' י' ומ"ב ס"ק ל"א). **ב.** אם כפוהו ונטל מהני (שם שעה"צ ל"ב). **ג.** אפשר, ולדעת הי"א לעיל (סי' שס"ז) אין יכול (שם סעי' י"א ומ"ב ס"ק ל"ד). **ד.** כנ"ל (שם). **ה.** כנ"ל והיינו שיש להשכיר רשות להשכיר (שם ומ"ב ס"ק ל"ה). **ו.** ברמ"א כ' דיכול לשכור ממנו, ובחיי"א מבואר לאסור, ובבה"ל מצדד כפסק החיי"א ומסיק דצ"ע למעשה, ומ"מ אם שכר כבר אף בסתמא ונסתלק מגזברתו כיון שאוכל עדין פרס לא בטלה שכירותו (שם סעי' י"ד ובה"ל ד"ה ועדיין).

שאלה: כשאין הנכרי רוצה להשכיר רשותו א. האם מהני ע"י שישאיל הנכרי רשותו, ומהו הכרעת המ"ב. ב. ומה הדין כשייחד לו מקום בבית שמשאיל לו, ומנעו בהדיא מלהשתמש בכל הבית. ג. כנ"ל, ולא מנעו בהדיא.

תשובה: א. מח', ולכתחילה נכון לחוש לשכור ממנו (סי' שפ"ב סעי' י"ב ומ"ב ס"ק מ"א, ועיין שעה"צ מ"ה). **ב.** לשו"ע אינו כשכירו ולקיטו ואין יכול להשכיר את רשות הגוי, וי"ח דאם רשאי הגוי להשתמש באותו מקום או שיכול לסלקו יכולים לשכור ממנו, וכן הסכימו האחרונים לדינא (שם סעי' י"ג ומ"ב ס"ק מ"ג). **ג.** לב"י כה"ג חשוב כהרשהו בכל הבית, והב"ח וא"ר וט"ז חולקים דדינו כנ"ל (שם בה"ל ד"ה אם).

שאלה: כאשר ראשי הקהל בכפר "ג'ביליא" עברו בין הגוים המקומיים ע"מ לשכור רשותם לצורך העירוב חצרות, חשש אחד הגוים להשכיר רשותו בטענה שמפחד להסתבך עם היהודים הממולחים בעסקאות שמא ינשלוהו מכל רכושו. אחד ממכריו היהודים הציע לו שבמקום להשכיר רשותו יתן לו רשות להניח "מפתח" (אפס) באחד העציצים שבתוך ביתו, להצעה זו נתרצה הגוי, ונתלבטו בני הקהילה האם הדבר מועיל, והאם צריכים הם לשכור מיהודי זה (בעל המפתח) או לאו, ואיך יהי' הדין במידה ויתגלה אח"כ שהמפתח סולק מהמקום שהי' מונח בו, מה הדין.

תשובה: י"א דשאלה כשכירות וחשיב שכירות מקום מהגוי ודי בזה, ונכון לחוש לכתחילה דלא מהני שאלה בשכירות. ולענין לשכור מיהודי זה, לב"י אין חשוב כיחוד מקום שאסור לו להשתמש בשאר הבית אא"כ פירש בהדיא, אמנם שאר האחרונים הסכימו דחשוב כמייחד לו מקום מסוים, ומ"מ הסכימו האחרונים דלא כשו"ע דאף בייחד לו מקום אם יכול הבעלים להשתמש באו"מ או לסלק הישראל משם שפיר חשיב שכירו ולקיטו ויכולים לשכור ממנו, והסכימו הרבה פוסקים דאף אם יסלק המפתח עדיין חשוב כיש לו מקום אצלו וכשכירו ולקיטו (סי' שפ"ב סעי' י"ב י"ג ומ"ב ס"ק ל"ז ובה"ל ד"ה אם).

שאלה: האם חשיב שכירו ולקיטו כשייחד לו מקום בבית שמשאיל לו, ומהו הכרעת המ"ב.

תשובה: בשו"ע פסק דלא חשוב כשכירו ולקיטו, והסכמת האחרונים דה"מ כשאין רשות לגוי להשתמש באותו מקום וגם אין יכול לסלקו, משא"כ אם יכול להשתמש או יכול לסלקו שפיר חשיב כשכירו ולקיטו (סי' שפ"ב סעי' י"ג ומ"ב ס"ק מ"ג).

שאלה: האם אפשר לשכור מישראל שדר עם הנכרי, א. בבית אחד בחדרים מיוחדים. ב. בבית אחד ודרים בשותפות בכל הבית, ומהו הכרעת המ"ב.

תשובה: א. לא (סי' שפ"ב סעי' ט"ו). **ב.** לשו"ע אפשר, והרבה אחרונים פליגי, וכתב בבה"ל דה"מ בע"כ, אבל שלא מדעתו שפיר מהני (שם ובה"ל ד"ה אם).

שאלה: בעיירה "שידלובצא" שבפולניא התגורר בבית באחת החצרות שכן גוי שסירב להשכיר רשותו לצורך עירוב החצרות. באחד הימים שכר ממנו יהודי את הדירה לדור בה יחד עם הגוי, בני החצר נתלבטו האם מועילה שכירות זו גם עבור העירוב או לא, והאם יועיל ע"י שישכרו רשות מהיהודי המתגורר עם הגוי, פרט.

תשובה: לא מהני כשכירות מקום בעלמא, ובעינן לשכור מהגוי חוץ משכירות זו. אמנם אי סגי שישכרו מיהודי זה שיועיל כשכירו ולקיטו לגבי רשות הגוי, דעת רמ"א דמהני אא"כ חלוקים בתשמישם לגמרי דאין היהודי מותר בחלק הגוי כלל, אמנם הרבה פוסקים חולקים על הרמ"א וס"ל דכל שהם כשותפים בבית ל"ח כשכירו ולקיטו ואין שוכרין רשות ממנו (סי' שפ"ב סעי' ט"ו ומ"ב ס"ק נ' נ"א).

שאלה: נכרי שיש לו ה' שכירים ישראלים א. האם אוסרים זע"ז, כשמצי לסלוקינהו. ב. כנ"ל, בדלא מצי לסלוקינהו. ג. האם שוכרין מהן רשות הנכרי.

תשובה: א. אין אוסרים, ודלא כאומרים שבעינן נמי שיאפו ויבשלו יחד (סי' שפ"ב סעי' ט"ז ומ"ב ס"ק נ"ג ושעה"צ נ"ה). **ב.** אוסרין כשכל אחד בחדר המיוחד לו בפנ"ע, ודלא כמ"א (שם). **ג.** שוכרין, ואפי' מאחד מהן די (שם מ"ב ס"ק נ"ו).

שאלה: שתי חצירות זו לפנים מזו האם הנכרי אוסר כשדר, א. ישראל ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה או להיפך, ומהו הכרעת המ"ב. ב. נכרי בפנימית וב' ישראלים בחיצונה. ג. נכרי בפנימית וישראל אחד בחיצונה, ומהו הכרעת המ"ב.

תשובה: א. הנכרי אוסר על החיצונה והפנימית מותרת בפנ"ע, ויש מקילין אף בחיצונה, ואין לסמוך להקל (סי' שפ"ב סעי' י"ז ומ"ב ס"ק נ"ח ובה"ל ד"ה אוסר). **ב.** אסורין והיינו שדרין בשני בתים (שם ובה"ל ד"ה וב' ישראלים). **ג.** יש אוסרים גם בזה על הישראל שבחיצונה, ונקטי' להקל (שם ומ"ב סקנ"ט).

שאלה: חצר שישראל ונכרי דרים בה, ובית של ישראל אחר פתוח לבית הישראל דרך החלון שביניהם, האם יכול הישראל (שאין פתחו פתוח לחצר) להוציא כליו, א. מביתו לבית חבירו ע"י עירוב, ומהו הכרעת המ"ב. ב. כנ"ל, לחצר, ומה הדין כשפתוח לבית הישראל ע"י פתח. ג. כנ"ל (אות ב'), ושכרו שניהם הרשות מן הנכרי.

תשובה: א. מח', וצ"ע לדינא (סי' שפ"ב סעי' י"ט ובה"ל ד"ה כדי). **ב.** אסור, וכשפתוחים ביניהם ע"י פתח יש מתירים ויש להחמיר (שם ומ"ב ס"ק ס"ט). **ג.** מח', ובספר גאו"י הסכים להקל מסברא (שם בה"ל ד"ה כדי).

שאלה: ספינה שיש בה ישראלים ונכרים רבים, א. האם צריכים לערב ולשכור רשות מן הנכרים כשנוסעים פחות מל' יום ובעל הספינה נכרי. ב. כנ"ל, ובעל הספינה ישראל. ג. האם מהני לשכור מבעל הספינה לבד.

תשובה: א. צריכים לשכור והיינו במחיצות קבועות, ובמחיצות שעושים לפי שעה נסתפק הרשב"א דהוי כמחיצה לצניעות דל"ח חילוק דיורין (סי' שפ"ב סעי' כ' בהגה"ה ומ"ב ס"ק ע"ו ובה"ל ד"ה ויש להם). **ב.** חשיבי כאורחים פחות מל' יום ואין אוסרין זע"ז (שם בבה"ל). **ג.** לא מהני אא"כ שכרו ממנו קודם ששכרו ממנו הנוסעים שאינם יהודים או שיש לו בהם תפס"י (שם מ"ב ס"ק ע"ו).

סימן שפ"ג

שאלה: האם מותר לטלטל ע"י עירוב א. בשתי חצירות שעירבו פעם אחת לשנה, ונסתם הפתח בחול ונפתח בשבת. ב. כשנכרי דר עם ב' ישראלים, ולא היה הנכרי בביתו בע"ש ובא הנכרי בשבת. ג. כששכח ישראל אחד ליתן חלקו בעירוב ואח"כ מת בשבת.

תשובה: א. מותר (בסי' שע"ד סעי' א' סתמות השו"ע והכרעת המ"ב הובא כאן סי' שפ"ג סעי' א' שעה"צ ה'). **ב.** אוסר אא"כ ישכרו ממנו ויבטלו לאחד מהן דהוא מותר (סי' שפ"ג סעי' א'). **ג.** מהני דיבטלו לאחד מהן (שם מ"ב ס"ק ח').

שאלה: אחד התושבים בעיירה "אייזנשטאט" ערך שמחה בשב"ק, ולצורך כן ערכו בני החצר ערובי חצרות ואף שכרו מהגוים שבחצר את רשותם, במהלך השבת נזכר בעה"ב כי שכחו לשכור מאחד הגוים, ונתלבט א. האם יוכל לשכור ממנו בשבת או שהדבר אסור משום "קנין בשבת". ב. והאם יוכלו לשכור ממנו מבלי לתת תמורה בשבת (רק ע"י הבטחה שישלם לו אחר שבת). ג. והאם הערוב שערבו (הישראלים) קודם שבת נשאר בתיקונו.

תשובה: א. אפשר לשכור ממנו (סי' שפ"ג סעי' א'). **ב.** י"א דמהני, ובשעה"צ נשאר בצ"ע לדינא (סי' שפ"ב סעי' ה' ושעה"צ כ'). **ג.** העירוב בטל (שם ומ"ב ס"ק ה').

שאלה: באחת החצרות בה דרים ד' ישראלים וגוי, נסע הגוי קודם שבת מביתו, ונתלבטו הישראלים אם יוכלו לערב עתה ביניהם, או שמא רשות הגוי מעכבת אף כשאינו במקום, ואיך יהי' הדין אם יחזור לפתע באמצע השבת האם יהי' עירובם קיים או לא.

תשובה: לשו"ע בסתם כדי להתיר בעינן שנסע הגוי מרחק של יום אחד, והרמ"א הסכים דגם בחצר אחרת אין אוסר, והכריע המ"ב דבחצר אחרת אוסר ורק בעיר אחרת יש להקל, ומ"מ אם חזר הגוי באמצע שבת יתבטל עירובם בכל גוונא (סי' שע"א סעי' א' וסי' שפ"ג סעי' א').

סימן שפ"ד

שאלה: האם דירת הנכרי אוסרת, א. כשאין הנכרי דר בביתו. ב. כשלא היה הנכרי דר בביתו בע"ש ועירבו ביניהן וחזר הנכרי בשבת, וכיצד יש להתיר הטלטול בחצר. ג. כששכרו מהנכרי מבע"י ועירבו ומת הנכרי בשבת, ויש לו יורשים ולא שכרו מהן.

תשובה: א. אינה אוסרת, לחד דעה היינו כשרחוק יום אחד, ולי"א אף שהלך לעיר אחרת (כ"ה למסקנת מ"ב שם) (סי' שפ"ד סעי' א' ומ"ב ס"ק ג'). **ב.** כשחזר חוזר ואוסר, וכדי להתירו יצטרכו לשכור מהגוי ולבטל לאחד מבנה"ח, ואז יותר לאותו שביטלו לו לטלטל (שם ומ"ב ס"ק ז'). **ג.** שרי דכיון דהותרה הותרה (שם מ"ב סק"ח ושעה"צ ט' ודלא כט"ז).

שאלה: האם דירת נכרי אכסנאי אוסר א. כשנכנס שלא ברשות. ב. כנ"ל, בעד חובו. ג. כשנכנס ברשות ורגיל לבוא. ד. כנ"ל, ואינו רגיל לבוא.

תשובה: א. אין אוסר (סי' שפ"ד סעי' א'). **ב.** מח' (שם מ"ב ס"ק ג'). **ג.** אוסר מיד (שם). **ד.** אוסר לאחר ל' יום (שם). והנה דעת הרמ"א סי' שפ"ב סעי' א' דאין שכירות עכו"ם אוסרת, דלא השכיר לו ע"ד לאוסר, והכא סתם כשו"ע לאוסר, יש שפי' דהכא מיירי שאין העכו"ם בביתו (ויש דוחין פי' זה), וי"א דהכא שאינו לזמן ארוך אלא לל' יום או מעט יותר אוסר, ודעת הגר"א דלא כרמ"א, ובכ"ג שכירות עכו"ם אוסרת אא"כ יכול לסלקו לדינא אם יש להקל כשאין יכול לסלקו (שם בה"ל ד"ה אינו).

שאלה: משפחת רבינוביץ שכרו עובדת זרה לטפל בסבתם הקשישה, והקצו לה בביתם (כנדרש בחוק) חדר מיוחד להתגורר בו בפרטיות מלאה לכל צרכיה, אחד השכנים עורר שמא צריכים לשכור ממנה רשות לשבת, והאם יתכנו עצות אחרות שלא יצטרכו לשכור.

תשובה: ברמ"א כ' דישראל המשכיר לגוי אינו אוסר עליו, והגר"א פליג דאוסר עליו אא"כ מצי לסלוקי, וכ' בבה"ל דצ"ע לדינא אם יש להקל בזה (סי' שפ"ד סעי' א' ובה"ל ד"ה אינו).

שאלה: האם אוסרים אנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים, א. בחזקה. ב. כנ"ל, ויש לישראל רשות להניח כלים בחדרים. ג. ברצון פחות מל' יום ומה הדין ביותר מל' יום. ד. כנ"ל, ויש לישראל רשות להניח כלים בחדרים. ה. כנ"ל (אות ג'), ויכול לסלוקי.

תשובה: א. אוסרין, והיינו שיש להם רשות מהפקיד הממונה ע"כ מהמלכות, ובספר משכנ"י חלק על השו"ע דבכ"ג אינם אוסרין (סי' שפ"ד סעי' ב' ומ"ב ס"ק ו'). **ב.** בשו"ע מבואר דל"מ רק אם "יש לו" כלים "שאסור לטלטלם בשבת", וכן הסכימו כמה מהאחרונים, ומהמ"א משמע דבחיל המלך שנכנסו בחזקה יש להקל (שם ובה"ל ד"ה כלים). **ג.** פחות מל' יום אינו אוסר אא"כ רגיל להתאכסן שם, ויותר מל' יום אוסר (שם). **ד.** כנ"ל אות ב', ויש מקילים גם בזה וא"כ אפשר שיש להקל בשעה"ד (שם בבה"ל ד"ה כלים). **ה.** להכרעת הבה"ל אינו אוסר (שם בה"ל ד"ה אינו וד"ה אינם, ועי' לעיל סי' שפ"ב שעה"צ נ"ה).

סימן שפ"ה

שאלה: האם מועיל ביטול רשות, א. לצדוקי או קראים בזמנינו. ב. לכותי. ג. מומר לע"ז. ד. מומר לחלל שבתות, ומה הדין כשהיה רק פעם אחת. ה. מומר לשאר עבירות לתיאבון. ו. כנ"ל, להכעיס.

תשובה: א. מח' (סי' שפ"ה סעי' א' ומ"ב ס"ק א'). **ב.** אין מועיל (שם סעי' ב'). **ג.** אין מועיל (שם סעי' ג'). **ד.** אם בפרהסיא אין מועיל, ומח' אם בפעם אחת הוי מומר (שם מ"ב ס"ק ד'). **ה.** ל"ח מומר (כמבואר שם). **ו.** חשיב מומר ואין מועיל (שם מ"ב ס"ק ד').

שאלה: בעת שהלכו ה"חכם באשי" עם משמשו ברחובה של עיר, נתקלו במר ש. שעמד במרכז הרחוב והעלה עשן במקטרתו נוכח עשרות האנשים שחלפו באותה עת, כשהבחין בחכם באשי מיהר להסתיר המקטרת כאילו לא אירע דבר, המשמש הפטיר: לא ידעתי שהתדרדר עד כדי חילול שבת בפרהסיא, מעתה נצטרך לשכור את רשותו עבור הערוב, איך אכן הדין.

תשובה: חשיב כמחלל בצנעה דדינו כישראל (סי' שפ"ה סעי' ג' ומ"ב ס"ק ו').

שאלה: האם אוסר דירת ישראל שהמיר דת א. כשעירבו לכל השנה קודם שהמיר דתו. ב. כשהמיר דת ביום השבת לאותו שבת. ג. כנ"ל (אות א') כשיש לו פתח אחר לשכונת נכרי.

תשובה: א. אוסר (סי' שפ"ה סעי' ד'). **ב.** שרי לאותה שבת (שם מ"ב ס"ק ח'). **ג.** אין אוסר (שם).

סימן שפ"ו

שאלה: א. במה עושין שיתופי מבואות, ומדוע. ב. והאם מניחים אותו במבוי, ומדוע. ג. כנ"ל, בבית שבחצר. ד. כנ"ל, בבית שאין בו דע"ד.

תשובה: א. בכל האוכלין, ולא דמי לע"ח דדוקא בפת דהתם הוא לערב הדיורין, ודירתו של אדם במקום הפת, משא"כ הכא שהוא לשתף החצירות בכ"מ הוי שיתוף (סי' שפ"ו סעי' א' ומ"ב ס"ק ג'). **ב.** לא דבעינן שיונח במקום המשתמר והמבוי אינו משתמר (שם). **ג.** שפיר דמי, דלא כתוס' (שם בה"ל ד"ה וא"צ). **ד.** שפיר דמי (שם).

שאלה: האם מועיל שיתופי מבואות לג' מבואות שרחוקין זה מזה, א. ומפסיק ביניהן מקום האסור. ב. כשאין מפסיק ביניהן מקום האסור ודלתותיהן נעולות בלילה.

תשובה: א. אין מועיל (סי' שפ"ו סעי' ב' ומ"ב ס"ק ז'). **ב.** לרוב הפוסקים מועיל שישתתפו, ובבית מאיר מפרש כפשט לשון תשו' הרשב"א דלא מהני בגוונא שרחוקין זה מזה והדלתות נעולות בלילה ואסורות לפתחן מגזירת המלכות, ואף ע"ז מפקפק לדינא (שם מ"ב ס"ק ט' ושעה"צ ט').

שאלה: האם משתפין, א. לזה ביין ולזה בשמן שנשתתפו לשם סחורה. ב. בכמהין ופטריות חיין. ג. כנ"ל, מבושלין. ד. בחטים ושעורים חיין. ה. במים ומלח כ"א בפני עצמו לשם עירוב. ו. במים ומלח מעורבין, ומהו הכרעת המ"ב.

תשובה: א. לרמ"א מהני כשהן בכלי אחד, ורוב הפוסקים חולקין עליו בזה (סי' שפ"ו סעי' ג' ומ"ב ס"ק ט"ז). **ב.** אין משתתפים (שם). **ג.** אין משתתפים, ולהגר"א משתתפים (שם מ"ב ס"ק כ"ג). **ד.** אין משתתפים, ובבה"ל מצדד דדעת הרמב"ם דמהני אף בחיטים חיין, ומ"מ השו"ע לא ס"ל כן בדעתו (שם ומ"ב ס"ק כ"ה ובה"ל ד"ה וי"א). **ה.** אין מערבין, ולגאו"י דאם נתנו שניהם ביחד אף שאינן מעורבין מהני, ובשעה"צ לא הסכים עמו (שם ושעה"צ כ"ט). **ו.** מערבין, וי"א דדוקא אם שם בהם שמן אף שאין בשמן כשיעור, ונקטי' להקל (שם ומ"ב ס"ק כ"ט).

שאלה: מהו שיעורו של שיתופי מבואות כשמשתתף א. בבשר חי. ב. בבשר צלי. ג. בחומץ או יין מבושל. ד. ביין חי או שאר משקין.

תשובה: א. היינו כשנמלח הרבה וראוי לאכלו או כשהוא בשל ולא בשל כ"צ, ושיעורו כדי שיאכלו ממנו מזון שתי סעודות (סי' שפ"ו סעי' ו'). **ב.** סגי בשיעור ללפת בו מזון ב' סעודות (שם). **ג.** חומץ כדי לטבל בו ירק, מזון ב' סעודות הנאכל בלא פת (ונתבאר דשיעורו רביעית), ויין מבושל כדי ללפת בו פת מזון ב' סעודות, וי"א דסגי בקינוח שתי סעודות, אבל רוב הפוסקים אין סוברין כן (שם ומ"ב ס"ק ל"ה ל"ו). **ד.** שיעורן שתי רביעיות (שם).

שאלה: האם משתתפין א. לנזיר ביין. ב. לישראל בתרומה בזמן הבית ובזה"ז. ג. באוכל שנדר או נשבע שלא יאכלנו. ד. כנ"ל, שלא יהנה ממנו.

תשובה: א. משתתפין (סי' שפ"ו סעי' ח'). **ב.** בזמן הבית משתתפין ובזה"ז אין משתתפין (שם ומ"ב ס"ק מ"ז). **ג.** נקטינן דמשתתפין, לאפוקי דעת התוס' דמחמירין בנדר, ואם אמר בלשון קונם כ' ברמ"א דלכו"ע אין משתתפין בו, ובבה"ל הביא דהוא נמי תליא בפלוגתא הנ"ל דנקטי' דמשתתפים בו (שם, ועי' בה"ל ד"ה ואם). **ד.** בשו"ע י"א דאין משתתפין בו, ומשמע דלדעה ראשונה משתתפין, אבל כמה אחרונים כתבו דלכו"ע אין משתתפין בו (שם ומ"ב ס"ק מ"ט).

שאלה: האם משתתפין, א. בתרומה טהורה ומה הדין בזה"ז. ב. בחלת חו"ל. ג. בחדש חו"ל. ד. באוכל שנשבע או נדר, שלא יאכלנו. ה. כנ"ל, שלא יהנה ממנו. ו. כשאמר ככר זה עלי. ז. כשאמר קונם אכילתו עלי.

תשובה: א. משתתפין, ובזה"ז אין משתתפין (סי' שפ"ו סעי' ח' ומ"ב ס"ק מ"ז). **ב.** משתתפין (שם במ"ב). **ג.** אם אין מחמירין בו שרי, ואם מחמיר בו, אם מצד חומרא משתתף בו, ואם מצד הדין אין משתתף בו (שם במ"ב). **ד.** לשו"ע משתתפין בו, ולתוס' בנדר אין משתתפין (שם ובה"ל ד"ה ואם). **ה.** לשו"ע הוא פלוגתא, וכמה אחרונים כתבו דלכו"ע אסור להשתתף בו (שם ומ"ב ס"ק מ"ח). **ו.** כנ"ל אות ד' דלתוס' אסור (שם). **ז.** לרמ"א לכו"ע אסור, והאחרונים הסכימו דהוא פלוגתא ככל לשון נדר ונקטי' להתיר (שם בבה"ל ד"ה ואם).

שאלה: חצר הפתוח לשני מבואות ולא שיתף עם שום אחד מהם, באיזה אופן, א. אוסר על שניהם. ב. אוסר רק על חצר אחת.

תשובה: א. כשרגיל בשניהם וכ"א מהן עירבה לעצמה (סי' שפ"ו סעי' ט'). **ב.** כנ"ל כשרגיל באחת, או כשאחת לא עירבה שדוחין אותה אצלה (שם).

סימן שפ"ז

שאלה: האם מהני א. שיתוף במקום עירוב כשנשתתפו בפת. ב. כנ"ל כשנשתתפו בשאר מיני אוכלין ומשקין. ג. עירוב במקום שיתוף. ד. ומהו ההלכה למעשה ומדוע. ה. ומהו הכרעת המ"ב.

תשובה: א. באופן שמהני שיתוף במקום עירוב כל חד כדאית ליה, מהני בפת (סי' שפ"ז סעי' א'). **ב.** בשו"ע כ' באמת סומכין, ועי' בה"ל שהביא מהרמב"ם דמדוחק סמכינן בשבת ראשונה, וברמ"א י"א דסומכין (שם ובה"ל ד"ה צריכים, ועי' מ"מ פ"ה מעירובין הי"ד). **ג.** סמכינן, ולגאו"י בדעת הרמב"ם לא סמכינן (שם ובה"ל ד"ה שסומכים). **ד.** לשו"ע בסתם סומכת על שיתוף בפת אף דלא עשו ע"ח כלל, ולרמ"א המנהג שסומכין ע"ז הוא מפני שכולם נותנין בשיתוף, אבל כשאחד מבנה"ח נותן לכל בני חצירות ל"מ אלא אם ערבו החצרות בפנ"ע, אך העיקר דנהגו כדעת השו"ע בסתם (שם ומ"ב ס"ק י"ב). **ה.** דמהני שיתוף במקום עירוב בכ"ג, ומ"מ טוב שיאמרו להדיא שנותן לשיתוף ועירוב דאז מהני לכו"ע (שם).

סימן שפ"ח

שאלה: כשלא נשתתפו במבוי, האם מותר לטלטל במבוי כלים ששבתו בתוכו כשהמבוי מתוקן, א. בלחי וקורה ומהו הכרעת המ"ב. ב. בצורת הפתח.

תשובה: א. כשלא ערבו החצרות בפנ"ע לכו"ע שרי, וכשערבו לסתם בשו"ע שרי, ולרמב"ם אסור לטלטלו בו יותר מד"א, וההכרעה כדעת השו"ע בסתם (סי' שפ"ח סעי' א' ומ"ב ס"ק ד'). **ב.** לכו"ע שרי (שם).

שאלה: האם מותר לטלטל במבוי כלים ששבתו בתוכו כשלא נשתתפו כלל במבוי, א. כשלא ערבו החצרות עם הבתים. ב. כשערבו החצירות עם הבתים והמבוי מתוקן בלחי וקורה. ג. כנ"ל, והמבוי מתוקן בצורה"פ.

תשובה: א. שרי (סי' שפ"ח סעי' א'). **ב.** מח' ויש להקל (שם ומ"ב ס"ק ד'). **ג.** שרי לכו"ע (שם).

סימן שפ"ט

שאלה: האם אוסר על בני מבוי דירת א. נכרי שיש לו חלון אחורי ביתו פתוח לקרפף או לבקעה יותר מב"ס, ומה הדין כשפתח הקרפף הוא כלפי ביתו. ב. כנ"ל, כשיש בו בית סאתים. ג. ישראל ששכח ולא עירב וביתו פתוח לקרפף יותר מב"ס ולא הוקף לדירה. ד. כנ"ל, כשיש בו ב"ס. ה. כנ"ל (אות ד') והוקף לדירה, ומהו ההלכה למעשה.

תשובה: א. אינו אוסר, וכשהוא פתוח רק לביתו אוסר (סי' שפ"ט סעי' א' ובה"ל ד"ה או). **ב.** אוסר (שם). **ג.** אוסר שם). **ד.** אינו אוסר (שם). **ה.** יש מתירים אף ביותר מב"ס, ויש אוסרים אף בסאתים ונקטי' להתיר (שם ובה"ל ד"ה ויש).

סימן ש"צ

שאלה: מבוי שצדו אחד נכרי וצדו אחד ישראל, ובית של ישראל אחר אצלו פתוח לר"ה ולא למבוי וחלון ביניהם, האם יכול הישראל (שביתו פתוח לר"ה) להוציא כליו דרך בית ישראל שכנו למבוי, א. דרך החלון. ב. דרך פתח שביניהם.

תשובה: א. אסור (סי' ש"צ סעי' א'). **ב.** מח' (שם).

סימן שצ"א

שאלה: האם אפשר לשכור בתי הנכרים משר העיר, א. שאין לו רשות להשתמש בבתי העיר, ומהו הכרעת המ"ב. ב. שיש לו רשות להשתמש בבתי העיר בשעת מלחמה, ואין היכולת בידו לעורר מדנים ומלחמה בכל שעה שירצה. ג. כנ"ל, והיכולת בידו לעורר מדנים ומלחמה בכל שעה שירצה, ומה הדין כשהוא רק ע"י הכרח ולא מחוק המלכים. ד. והאם אפשר לשכור משכירו ולקיטו של שר העיר. ה. כנ"ל, מראש אנשי החיל של שר העיר.

תשובה: א. את בתי העיר אין יכול להשכיר ואף שהבתים שלו (ודלא כחיי"א בבה"ל ד"ה בד"א), ומ"מ י"א דיכול להשכיר את מבואות ורחובות העיר ועי"ז יטלטלו מבתיהם למבוי או לבתי הישראלים שערבו, ונקטי' להקל (סי' שצ"א סעי' א' ומ"ב ס"ק י"ב). **ב.** בשו"ע משמע דיכולים לשכור ממנו, והחכ"צ מפקפק בזה (שם ובה"ל ד"ה שלא). **ג.** החכ"צ מצדד דדוקא בכה"ג התירו, וכ"ז כשהוא מחוק המלכים ולא ע"י הכרח (שם ובה"ל ד"ה שהרי). **ד.** כל משרתיו שבידם להשתמש בבתי העיר לצרכי המלחמה שוכרין מהן (שם מ"ב ס"ק י"ח). **ה.** כיון שאין בידם כנ"ל אין שוכרין מהן (שם, ועי' לעיל סי' שפ"ב סעי' י"ד בה"ל ד"ה ועדיין).

שאלה: ישראלים שדרים בעיר של נכרים שהיא מוקפת חומה, ועברו יהודים אחרים דרך שם בשבת ונתאכסנו בחצר אחרת, האם מותר א. לישראלים שדרים שם להוציא מחצרם למבואות העיר. ב. כנ"ל, כשהאורחים רגילים לבוא שם תמיד. ג. לאורחים להוציא מחצרם למבואות העיר, ומהו הכרעת המ"ב.

תשובה: א. אין אוסרין (סי' שצ"א סעי' ב'). **ב.** יש אוסרין ויש מתירין (שם מ"ב ס"ק כ"ד). **ג.** יש אוסרין, ובמ"ב מכריע להתיר (שם מ"ב ס"ק כ"ג).

סימן שצ"ב

שאלה: האם משתתפים שיתוף אחד או שצריכים לשייר, בעיר א. שבנאה יחיד לעצמו, והשכירה לרבים. ב. כנ"ל, ומכרה לרבים. ג. שיחיד בנאה להושיב בה דיורין ומשייר לעצמו דרכים. ד. של רבים ויש לה פתח אחד. ה. של רבים, ויש לה שני פתחים. ו. כנ"ל, ומכרה ליחיד. ז. כנ"ל, ודלתותיהם נעולות בלילה.

תשובה: א. א"צ לשייר (סי' שצ"ב סעי' א' ומ"ב ס"ק א'). **ב.** מח' (שם ושעה"צ ב'). **ג.** א"צ לשייר (שם). **ד.** א"צ לשייר (שם). **ה.** צריך (שם, ועי' מ"ב ס"ק ז' ושעה"צ ז'). **ו.** בשעה"צ מצדד דלכו"ע צריך, ואף החולקים בשל יחיד שנמכר לרבים (שם מ"ב ס"ק ו' ושעה"צ ו'). **ז.** המהריב"ל נסתפק בזה, וכמה אחרונים הכריעו שצריך (שם בה"ל ד"ה לפיכך).

שאלה: האם חשיב שיור א. בית בלא חצר. ב. בית שאינו פתוח לעיר. ג. בית הבקר ובית התבן שאין אוכלים שם.

תשובה: א. יש שהביאו מהטור דהוי שיור, ומלשון השו"ע משמע דלא הוי שיור, וכ"מ מלשון רש"י, וכ"כ בריטב"א להדיא (סי' שצ"ב סעי' א' ובה"ל ד"ה אפילו). **ב.** הוי שיור (שם סעי' ג'). **ג.** הוי שיור (שם ומ"ב ס"ק כ').

שאלה: עיר של יחיד ונעשית של רבים האם יכולים לערב לחצאין, א. באמצע מבוי לרחבה, ע"י לחי וקורה. ב. כנ"ל, ע"י פס ד"ט או שני פסין של שני משהויין. ג. כנ"ל, ע"י מחיצה י'. ד. באמצע מבוי לארכה ע"י מחיצה י'. ה. כנ"ל, במחיצה גמורה. ו. מבואות מבואות ע"י לחי וקורה. ז. כנ"ל, ע"י פס ד"ט או שני פסין של שני משהויין. ח. כנ"ל, כשרחב יותר מי' אמות.

תשובה: א. לא מהני (סי' שצ"ב סעי' א' בהגה"ה ומ"ב ס"ק י"ג). **ב.** במ"ב מבאר דלשו"ע לא מהני ולרמ"א מהני (שם סעי' ד' מ"ב ס"ק כ"ד וסעי' ו' מ"ב ס"ק כ"ט ובה"ל ד"ה זה). **ג.** מהני (שם מ"ב ס"ק כ"ד). **ד.** מהני (שם סעי' ו' בה"ל ד"ה ומערבין). **ה.** כנ"ל (שם). **ו.** לא מהני (שם סעי' ו'). **ז.** מהני (שם ומ"ב ס"ק כ"ט). **ח.** לא מהני אלא ע"י צוה"פ, או מחיצה י"א גבוה ד"ט, וי"א גבוה י"ט (שם ובה"ל ד"ה או).

סימן שצ"ג

שאלה: האם מערבין ע"ח ביו"ט א. שחל בע"ש בא"י. ב. כנ"ל, בחו"ל. ג. בב' יו"ט של גלויות (ב"י). ד. בב' יו"ט של ר"ה. ה. כנ"ל, כשהניח עירובי תבשילין.

תשובה: א. לא (סי' שצ"ג סעי' א'). **ב.** מערבין בשני הימים, ועושה תנאי בראשון שאם הוא קודש שלא יחול וכן בשני (שם). **ג.** בב"י הביא בשם הרמב"ם דבזה"ז דבקיאין בקביעתא דירחא אין עושין כן, וכל הראשונים לא ס"ל כן (שם). **ד.** אין מערבין (שם). **ה.** לא מהני (שם מ"ב ס"ק ח').

שאלה: בעת שחזר רבה של קהילת "אהבת ישראל" באמסטרדם מתפילת מוסף של יו"ט ראשון (שחלו ביום ה' ועש"ק), נזכר ששכח להניח ערוב חצרות עבור השבת (הסמוכה ליו"ט), ונסתפק האם יוכל לסמוך על עירוב התבשילין שהניח כדי להניח את ערוב החצרות ביו"ט, והאם יש עצה אחרת, פרט.

תשובה: על עירוב תבשילין אין יכול לסמוך, ומ"מ יכול לערב ע"י שיערב ביו"ט ראשון ויתנה שאם היום חול שלא יחול, וכן יעשה ביו"ט שני ויחול ממנ"פ (סי' שצ"ג סעי' א' ומ"ב ס"ק ח').

שאלה: האם אפשר לערב ע"ח א. ביה"ש. ב. כנ"ל, וכבר קיבל עליו שבת, ומה הדין כשקיבל שבת קודם ביה"ש.

תשובה: א. אפשר (סי' שצ"ג סעי' ב'). **ב.** יש מתירין ויש אוסרין אף קודם זמן ביה"ש (שם ומ"ב ס"ק י' י"א). ועי' להלן דלכתחילה יערב קודם ביה"ש.

שאלה: האם חל עירוב חצירות א. כשעירב לשנים, לאחד מבע"י ונאכל העירוב בה"ש, ולאחד עירב בה"ש. ב. כשעירב בה"ש ונאכל בה"ש. ג. כשעירב בה"ש דר' יהודה ונאכל בה"ש דר' יוסי. ד. כשיש ספק אם היה קיים בה"ש. ה. כשעירב בתרומה ספק טהורה, ומה הדין בעירוב תחומין בזה.

תשובה: א. חל (סי' שצ"ג סעי' ג'). **ב.** לא מהני (שם). **ג.** מהני (שם בה"ל ד"ה אבל). **ד.** מהני (סי' שצ"ד סעי' א'). **ה.** לשו"ע לא מהני וי"ח, ולעומת עירובי תחומין לכו"ע לא מהני (שם ובה"ל ד"ה אבל).

שאלה: הרב גולדפיין שלח את אחד מבני הקהילה שיניח עירוב חצרות עבור הקהל, בליל שבת כשעבר ליד המקום המיועד לעירוב גילה כי איננו שם, ונתלבט האם בזמן בה"ש הי' קיים העירוב, איך הדין, פרט.

תשובה: כל שיש להסתפק אם היה קיים בביה"ש שפיר דמי (וכ"ש הכא שיש להסתפק שהיה מונח בלילה), אלא דאם השליח הניחו בביה"ש והנחת הרב דנעלם העירוב קודם ביה"ש דר' יוסי אז אין כאן עירוב (סי' שצ"ג סעי' ג' ובה"ל ד"ה אבל).

סימן שצ"ד

שאלה: א. האם חל העירוב כשנפל עליו גל קודם ביה"ש ויכול ליטלו ע"י מרא וחצינא. ב. כנ"ל, ע"י טלטול מוקצה. ג. עד מתי צריך להיות קיים העירוב לכתחילה ובדיעבד.

תשובה: א. לא (סי' שצ"ד סעי' ב'). **ב.** חל (שם מ"ב ס"ק ג'). **ג.** לכתחילה עד הלילה, ובדיעבד כל שהיה בביה"ש ש"ד (שם בה"ל ד"ה ויוכל).

שאלה: האם חל עירוב חצירות כשנתנו במגדל של בנין א. ואבד המפתח קודם זמן בה"ש וצריך לסתור המגדל. ב. כנ"ל, ונמצא אח"כ המפתח בשבת. ג. והיה המנעול קשור בחבל. ד. ומה הדין כששכח באיזה מקום הניח המפתח.

תשובה: א. כל שהוא בנין גמור שקבוע בקרקע או שגדול ארבעים סאה לא הוי עירוב, ולהטור אף בכל מגדל לא חל אא"כ הוא שבור ודבקו בזפת, ולא קיי"ל הכי (סי' שצ"ד סעי' ג' ומ"ב ס"ק ז'). **ב.** אם נמצא במקום שראוי להביאו למגדל בלא איסור דאורייתא כגון שלא מפסיק רה"ר שפיר דמי (להטור אף במפסיק כרמלית לא מהני, ולא קיי"ל הכי) (שם מ"ב ס"ק י"א). **ג.** שפיר דמי (שם שעה"צ ח', ועי' ב"י דלדעת הטור היינו במגדל של עץ ולא שמו בנין גמור). **ד.** שפיר דמי (שם מ"ב ס"ק ח').

סימן שצ"ה

שאלה: גבו הפת לשם עירוב, האם חל העירוב כששכחו א. ולא בירכו עליו. ב. כנ"ל, וגם לא אמר הנוסח בהדין עירובא.

תשובה: א. חל העירוב (סי' שצ"ה סעי' א' בהגה"ה). **ב.** חל העירוב (שם מ"ב ס"ק ה').

יישר כח מרובה להרה"ג אברהם צוקרמן שליט"א, הרה"ג יהודה לוי שליט"א והרה"ג צבי וייסבלום שליט"א מכולל "אליבא דהלכתא" רמת בית שמש על סיועם המרובה בעריכת מדור זה

מרפסן איגרי | מדור שאלות

הערות ותמיהות שנתעוררו בבית המדרש
ודורשות עיון ותשובה

א

בטעם דסגי בהגבהת הקרקע ברוחב טפח מתחת הקורה

במ"ב סי' שס"ג סקצ"ח כתב וז"ל: והטעם דמהני רוחב טפח דהא קיי"ל מותר להשתמש תחת הקורה, והעומד על אותו מקום יוכל לראות את הקורה דהא על אותו מקום אינו גבוה יותר מכ' ואית ביה משום הכירא, עכ"ל. ויל"ע דהא תינח בפתוח לרה"ר, אך בפתוח לכרמלית, ולהשו"ע שאסור להשתמש תחת הקורה [עי' סי' שס"ה], מאי איכא למימר, וצ"ע.

ועוד צ"ע, דלכאו' משמע ברש"י המובא בב"י סי' שס"ה דלמ"ד בפתוח לכרמלית אסור להשתמש תחת הקורה, ס"ל דבאמת קיי"ל שההיכר מחודו הפנימי, אלא בפתוח לרה"ר שרינן תחת הקורה דנידון כמק"פ, וע"כ אסור לטלטל בפתוח לכרמלית דהו"ל מק"פ הסמוך לכרמלית, ומה"ט ס"ל לכמה פוסקים דבין הלחיים הרחב דע"ד אסור לטלטל גם בפתוח לרה"ר [עי' מ"ב סי' שס"ה סקכ"ה], וכיון שכן לכאו' מה יועיל שמתחת הקורה ליכא חלל, כי אחרי שההיכר מחודו הפנימי ואילך ושם הוא גבוה יותר מכ', וצ"ע.

[ובודאי דלהסוברים דבקורה שרינן אפי' בפתוח לרה"ר דההיכר עד חודו החיצון א"ש, אך להשו"ע ולהנך פוסקים קשיא].

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

ב

בענין מק"פ הפתוח לכרמלית

ד' רבינו הביה"ל ריש סי' שס"ג וסי' שס"ג סכ"ח דמק"פ שאין פרוץ ברוחב ד' א"צ שום תיקון, וסתימת לשונו מורה דאפי' שהוא תוך ג"ט לקרקע, ויל"ע מ"ש מחורי רה"ר וחורי כרמלית דמבו' בסי' שמ"ה סי"ג וסי"ז דתוך ג"ט לקרקע לכו"ע בטל לרה"ר או לכרמלית, ולא משמע דמיירי בפרוץ ברוחב ד' דווקא [ובחזו"א כ' דהתם מיירי בחור שאין לו מחיצות, אך המ"ב סתם ומשמע דבכל גוונא מיירי], וצע"ג.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

ג

בענין זיכוי למי שיתווסף אח"כ

במ"ב סי' שס"ו סקנ"ד כתב וז"ל: ורק הם זוכין בשעה שיתוספו, עכ"ל. ומבו' שאין אנו אומרים שזוכים עכשיו אלא שמועיל להם לכשיבואו לגור, אלא שזוכים כשיבואו לגור בעיר, ונמצא שעושים עבורם עכשיו מעשה הגבהה ויועיל להם לכשיבואו לגור, וזה תמוה דהא בהגבהה ומשיכה א"א לעשות הגבהה שיועיל לאחר ל', דכלתה קניינו בינתיים, ורק בכסף ושטר מהני קניין שיועיל לאחר ל', וא"כ הכא ליכא קנין לאחר ל', ובמה יזכו לכשיבואו לגור בעיר, וצע"ג.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

ד

לבוד לחומרא

סי' ש"ע סעיף ג': אם המחיצות מגיעות לתקרה בתוך ג"ט דהוי כל חדר בפ"ע, ובמשנ"ב ס"ק כ"ב דהוי לבוד. וצ"ע מכאן על הסוברים דל"א לבוד לחומרא. וצ"ע הגדר בזה אימתי הוא "מציאות" של לבוד, ואימתי הוא רק "דין" שבזה אומרים דלקולא לא הוי לבוד.

דוד מנשה - רמת שלמה

ה

בענין משכיר שיש לו זכות להניח חפצים בבית השוכר

בביה"ל סימן שפ"ד ד"ה כלים הק' דאמאי מבואר שם בשו"ע סי' שפ"ד ס"ב דבעינן שיהא לבעלים הישראל תפיס"י בבית שדר בו הנכרי, וע"י כלים שאסור לטלטלם דווקא, והרי בסי' שפ"ב סי"ח בעכו"ם שמשכיר בית לנכרי שוכרין מהמשכיר אפילו יש לו רק זכות להניח שם כלים, ואף שכעת אין לו שם כלים כלל, ותי' וז"ל: דהתם שאני דהוי כשכירו ולקיטו, משא"כ הכא דהוא בעה"ב, ולשווייה לעכו"ם כאורח בעינן דווקא שיהיו שם כלים אסורים לטלטל, עכ"ל. ודבריו ז"ל צע"ג, דהא בסי' שפ"ב סי"ח נמי מיירי במשכיר שהוא בעה"ב, ואם נידון כשכירו שאפשר לשכור ממנו לכאו' כ"ש כשהישראל הוא עצמו המשכיר והבעה"ב, שהרי הוא כישראל שכירו ולקיטו [ודמי להא דסי' שפ"ב ס"ב], ועכ"פ תרווייהו מיירי בבעה"ב שהוא המשכיר ששייר לעצמו זכות, וצ"ע מ"ש זמ"ז, וצע"ג.

ובאמת שדינא דסי' שפ"ב סי"ח תמוה מאוד, דאמאי מהני לשכור מהמשכיר הנכרי שיש לו זכות בבית השוכר הנכרי, ומ"ש ממה שהכריע המ"ב לעיל סט"ו וסקנ"א בשם האחרונים ז"ל דכשדרים בבית א' ב' עכו"ם ששניהם משתמשים בכל הבית בשווה, צריך לשכור מכל א' בפנ"ע, וה"נ משכיר ששייר זכות לעצמו ולאו מכח שוכר קאתי הו"ל כב' שותפים [ואין לומר דמשכיר עדיף משותף, דהא בביה"ל סי' שפ"ד הנ"ל מבו' דלא עדיף וכנ"ל], וצע"ג.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

ו

בענין חילוק מבואות זמ"ז ע"י צוה"פ או לו"ק בעיר המוקפת חומה

במ"ב סי שפ"ו כתב דדעת רמ"א דאפשר לחלק בין ב' מבואות ע"י לו"ק אם אין להם דריסת רגל זע"ז, ואם יש להם דריסת רגל זע"ז מתחלקים ע"י צוה"פ [עיי"ש ס"ק י', י"א], ובס"ק י"ג הקשה בשם המג"א דהרי בעיר המוקפת חומה א"א להתחלק זמ"ז אפי' כשאין דריסת רגל זע"ז אלא ע"י צוה"פ, והביא כן ממג"א סי' שס"ג שהעתיקו שם במ"ב סי' שס"ג ס"ק קל"א, עכתו"ד.

ואמנם ד' רבינו ז"ל צע"ג, דהא להלן סי' שצ"ב ס"ו לכאו' מפורש שאפשר לחלק בין מבוי למבוי ע"י צוה"פ, ואפילו לפי השו"ע ובעיר של רבים אפי' ע"י לו"ק, וא"כ צדקו ד' הרמ"א לדינא, ואדרבה ד' המג"א סי' שס"ג צ"ע [ובאמת שבמג"א סי' שס"ג לא כתוב שיועיל צוה"פ, ובמקור הדברים בריב"ש משמע דגם צוה"פ לא מהני, ומובא בב"י סי' שס"ג, ופליג לכאו' על דינא דסי' שצ"ב (ע' היטב בב"י סי' שס"ג וסי' שצ"ב), וכ' שם הב"י דלא קיי"ל כוותיה, וא"כ לדידן לדינא צדקו ד' הרמ"א, וד' המג"א צ"ע].

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

ז

בענין חילוק מבוי ע"י צוה"פ כשיש להם דריסת רגל זע"ז

בשעה"צ סי' שפ"ו סקי"ד כתב דאפילו במבוי אחד מהני לחלק ע"י ב' פסין או צוה"פ, אפי' יש להם דריסת רגל זע"ז עייש. וצע"ג, דזה סותר למש"כ בעצמו בסי' שס"ג ס"ק ק"ל [ומקורו מבית יוסף שם] דא"א לחלק מבוי ע"י צוה"פ באמצע כשיש להם דריסת רגל זע"ז עייש, וצע"ג. [ובמ"ב הוצ' דרשו כתבו להעיר רק על המ"ב, וכתבו לחלק בין מבוי א' לב' מבואות, אך בשעה"צ מפו' דאפי' במבוי א' מהני, וא"כ סתרי דבריו אהדדי].

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

ייש"כ להרה"ג יהודה לוי שליט"א מכולל אליבא דהלכתא רמב"ש על סיועו המרובה בעריכת מדור זה

מרפסן איגרי | מדור תשובות

הערות ותמיהות שנתעוררו בבית המדרש
ודורשות עיון ותשובה

ברכת יישר כח מרובה למרנן ורבנן הגאונים רבי חיים קניבסקי שליט"א ורבי נתן קופשיץ שליט"א ששמו עינם הטובה ליישב תמיהות האברכים כיד ה' הטובה עליהם.

תשובות לגליון ע"ה

אם מותר להעביר העירוב לבית אחר לאחר מות בעה"ב

מ"ב סי' שס"ו ס"ק כ"ו ושעה"צ ט"ז, עיי"ש במה שדן לגבי מת בעה"ב אם צריך להמשיך ליתן העירוב בביתו, והביא מירושלמי ונשאר בצ"ע. ולכאו' צ"ע, דהרי זהו פשטות ד' הבבלי בגיטין דף ס' ע"ב דהקשו איך היה מותר להעביר השופר לאחר פטירת רבה לבית רב יוסף, ועיי"ש מה שתי', ועכ"פ מבו' שהאיסור גם לאחר מותו, וא"כ זה מחלוקת בבלי וירושלמי, וצ"ע [ומש"כ שם שכן מוכח מד' תוס', לא הבנתי איך מוכח מד' תוס'].

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: הלכה כבתראי.

בהדין דבעינן שלא יקפידו זע"ז בעירובי חצרות

א. סי' שס"ו ס"ה, צ"ע איך יתכן שלא יקפידו על העירוב, הרי אם יאכלו את העירוב בע"ש או ביה"ש לא יחול העירוב, וא"כ נמצא שבבה"ש מקפידים זע"ז שלא לאכול מן העירוב, וצ"ע.

ב. עוד צ"ע אמאי לא נזכר בגמ' ופוסקים גם שלא יקפיד בעה"ב על חבירו מלאכול העירוב בביתו, שהרי לכאו' אנו צריכים לדון את כולם כדרים בביתו על שו"ע ס"א, וא"כ בעינן שלא יקפיד עליהם לאכול בביתו, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: מעמידין על חזקתו.

עירובי חצרות ושיתופי מבואות בפרוסה

א. כתב הביאור הלכה (סי' שס"ו ס"ו) דהא דאין מערבין בפרוסה היינו עירובי חצרות, אבל שיתופי מבואות מערבין בה, וכ"מ מהרמב"ם. ולכאורה לפי מה שכתב הרמ"א בסוף סעיף ג' לענין בית דירה, דכהיום שאנו עושין עירובי חצרות ושיתופי מבואות ביחד אמרינן מיגו דמהני לשיתוף מהני נמי לעירוב, וכמו שפירש הגר"א שם, אפשר דהכא נמי נימא כן. אבל מדלא הזכיר הרמ"א גם בזה לחלק בזה, משמע דאף כהיום אין מערבין בפרוסה. ואולי אפשר לומר דסבירא ליה לרמ"א כשארי הראשונים דאפילו שיתופי מבואות אין מערבין בפרוסה כשמערב בפת, ע"כ.

ב. ולכאורה יש לחלק בפשיטות, שדוקא לענין בית דירה שייך לומר מיגו משום שהוא דין בעצם העירוב חצרות שיהיה מונח בבית דירה, שהרי עיקרו של עירוב הוא שאנו רואים כאילו כולם דרים באותו הבית, ואם לא מונח בבית דירה אי אפשר לומר כן, וממילא אין כאן היתר עירוב חצרות כלל, ולזה שייך לומר מיגו דמהני להתיר החצרות שבמבוי מהני נמי להתיר הבתים שבחצר (ובכגון זה מצינו בגמרא (ע"א:) דאמרינן מיגו לענין עירוב ביין כמו שהביא בבה"ל לעיל בס"ג), אבל לענין פרוסה דטעמא דאין מערבין בה משום איבה שיבואו לידי מחלוקת, לזה מה יועיל המיגו להתיר, הרי בלאו הכי העירוב טוב הוא להתיר ולערב הדיורין, אלא שמטעם איבה תיקנו חז"ל שאין מערבין בה, ואכתי איכא איבה. ואף שיש לדחות קצת דאדרבה אם לענין בית דירה שהוא עצם העירוב אמרינן מיגו, כל שכן לענין פרוסה, מכל מקום נראה כמש"כ לחלק בסברא [ושמא משום זה לא כתבו הבה"ל אלא בדרך אפשר].

יוסף משדיאן - רמת בית שמש

תשובת הגר"ח קניבסקי שליט"א: א. מיגו להוציא לא אמרי'. ב. כנ"ל.

תשובות לגליון ע"ו

א

איך קיי"ל בפלוגתא אי אתו רבים ומבטלי מחיצות

הנה ידועה מחלוקת גדולי האחרונים איך הכרעת ההלכה בפלוגתא דר"י ורבנן אי אתו רבים ומבטלי מחיצות או לא, והמ"ב פשיטא ליה בסי' שמ"ה (בביה"ל) ובסי' שס"ד דנקטינן דאתו רבים ומבטלי מחיצות, ומרן החזו"א ז"ל ס"ל דנקטינן דלא אתו רבים ומבטלי לשם ד' מחיצות, וכ"ש שלא מבטלי לעומ"ר וכאשר האריך בזה בכ"מ. ויש לתמוה דאיך אפשר לומר כן, דהרי בשו"ע סי' שמ"ה ס"ח מפורש דעיר שיש לה חומה שרה"ר עובר בה משער לשער הוה רה"ר, והרי כיון דהוה עיר שיש לה חומה יש כאן עומ"ר בב' מחיצות האמצעיות, מלבד ב' המחיצות שבצדדין, ואינו נעשה רה"ר אלא למ"ד דאתו רבים ומבטלי למחיצות, וא"כ מוכח דאמרינן אתו רבים ומבטלי, וכדי המ"ב, וצע"ג [ובשו"ע הרב כתב ג"כ בקו"א לסי' שמ"ה דנקטינן דלא אתו רבים ומבטלי מחיצות, ואעפ"כ העתיק לד' השו"ע, ועוד הרחיב לבאר שע"י שמפולש משער לשער נחשב כאין לו אלא ב' מחיצות, אך זה תמוה, דאי לא אתו רבים וכו' א"כ יש כאן ד' מחיצות, ועי' חזו"א סי' ק"ז ס"ק ח' מש"כ לגבי ירושלים, עיי"ש. אך בד' השו"ע לא משמע דמיירי בכה"ג].

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: א. כשיותר מי' אמות וכ"ש ט"ז ל"צ להגיע לאתו רבים, כדאיתא במשנה יותר מעשרה לא הוי פתח אלא פירצה, אם נימא דפירצה יותר מי' דאורייתא, ובט"ז אמה אפשר לכו"ע.

ב. אם יש סילוק מחיצות היינו כגון זה:

התם מיירי גם כשהפתחים מכוונים זה כנגד זה, ובזה י"ל דלכו"ע אתו רבים ומבטלי מחיצות.

אליהו פרץ - בני ברק

ב

בטעם דבעינן שהפתח או החלון יהיו למטה מי"ט

כתב המ"ב סי' שע"ב סקל"ב: דאם כל החלון או הפתח למעלה מי"ט אינו מועיל כלום, כיון שיש תחתיו מחיצה גמורה החולקת בין החצירות וא"א להזן לערב יחד, עכ"ל. וצ"ע דאי"ז הטעם דגם כשהפתח למטה מי' חשיבא מחיצה ע"י עומ"ר, ועיקר הטעם לפי שאין נח להשתמש דרכו ועי"ז א"י לערב, והא קחזינן דאף כשיש מחיצה תחתיו מ"מ כל שנח להשתמש ע"י שיש סולמות שפיר יכולין להתערב [וכדלהלן ס"ח], וכמו"כ חזינן דבבית דחשיבא שנח להשתמש למעלה מי"ט לא איכפ"ל שיש תחתיו מחיצה י"ט, וא"כ אי"ז הטעם והעיקר חסר מן הספר, וצ"ע [ואמנם ד' המ"ב מיוסדים על

ד' רש"י ריש פרק חלון כמצויין בשעה"צ, ועי"ש ברש"י דף ע"ו. ד"ה למעלה, אך ד' רש"י עצמו צ"ע].

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: צריך נח תשמישתא מתוך הרשות, וזה רק בפתח או בסולם שהוא תוך הרשות ותורת פתח עלה, וכן בבית צריך לכמאן דמליא דמיא, שהכל נקרא תוך הרשות והיה רש"י צריך לומר זה, דודאי יותר נח להשתמש ע"י כסא מע"י סולמות אלא בע"כ צריך נח תשמישיה מתוך הרשות.

כשהחלון למטה מי', אפי' כשלא ניחא תשמישתיה מהני, וכשהחלון למעלה מי', כשלא ניחא תשמישתיה לא מהני, וכשניחא תשמישתיה מהני. והכא כיון דר"ל דלמטה מהני אפי' כשלא ניחא תשמישתיה, ע"כ נקט אף למעלה בגוונא דלא ניחא תשמישתיה, וכיון דאיכא מחיצה למעלה מי' לא מהני.

אליהו פרץ - בני ברק

ג

בענין פתח נמוך שבין ב' חצירות

יל"ע במש"כ הביה"ל (סי' שע"ב סעיף ד' ד"ה אלא) לדון בפתח דע"ד, ודבריו צ"ע, דלו יהא שאין עליו שם פתח יועיל מתורת חלון, וכי בגלל שזה משתטה וגם עובר דרכו מגרע גרע [ושמא מיירי שאין פתח אחר לחצר זה אלא דרך חלון שבין ב' חצירות, ועדיין צ"ע דמה בכך], וצ"ע.

עוד יל"ע במש"כ בסוף דבריו דמלא קומתו מתפרש שיהא גבוה י"ט, וצ"ע דשיעור קומת אדם ג' או ד' אמות ולא י"ט, ולא יתכן לקרוא לי"ט מלא קומתו, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: אולי מיירי דבצד א' הוא גבוה עשרה אלא דיש סולם שם, דמשום פתח מועיל אבל בתורת חלון לא ניחא תשמישא.

על שאלה א' - כיון דהוא פתח על כרחך מיירי שאינו משתמש בו כחלון, ואם הוא פתח י"ל דצריך כשיעור קומתו, דאל"כ אינו פתח ואינו גם חלון אלא סתם כמביט דרך שם, וזה לא מהני (וכעין זה תמצא לעיל בסי' שנ"ח סעי' ב' בבאה"ל בד"ה "או שפתח לו פתח").

על שאלה ב' - מהכתף עד לסוף גובהו הוא כאמה, ואם גובהו ג' אמות, נמצא שעד לכתף שהוא מקום גובה תשמישו ב' אמות שהן י' טפחים.

אליהו פרץ - בני ברק

ד

בענין הסולם שסמכו לזיז

בשו"ע סי' שע"ב סי"ב מבו' דבזיז היוצא מן הכותל ורחב דע"ד תוך י"ט סגי ליה בסולם כל דהו, ובלבד שלא יהא בין שליבה לשליבה ג"ט שלא ייחשב מיעוט באויר עי"ש, ולכאו' עי"ז נחשב כאצטבא, וכ"ה במ"ב סקצ"ח. ויל"ע דאמאי לא נזכר שצריך שיהא סולם כבד שיתבטל לאותו מקום לאותה שבת כדין הנזכר לעיל סעיף ח', ושם מבו' שיעור הנצרך שיהא נחשב לסולם כבד, וכאן מיירי בסולם כל דהו שלפו"ר אינו סולם כבד, אך מסברא לכאו' צריך סולם כבד, וסתימת הפוסקים בזה צ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: שם צריך סולם כבד דלא עומד לינטל אבל כאן הסולם ראוי רק לכאן.

על שאלה א' - כיון דנחשב כאיצטבא, שרי כשאין בין שליבה לשליבה ג"ט, וזה מה דכתב המ"ב.

על שאלה ב' - הכא מיירי כשצריך רק להשתמש על הכותל, ולעיל מיירי כשרוצה לערב יחד.

אליהו פרץ - בני ברק

ה

תמיהות בענין רוחב וגובה הסולם

מבואר בשו"ע ומ"ב סי' שע"ב סי"ד דסגי שיהא גובה הסולם י' טפחים ברוחב ד' טפחים, ואח"כ אפשר שיהא סולם צר יותר, ויש לתמוה בענין זה כמה תמיהות:

א. דהנה מבו' בסי"ג ומ"ב שם שטעם רוחב ד' טפחים כדי שיהא יכול להחזיק שם בידיו כשעולה בסולם, ולכאו' הרי אין דרך בנ"א להשעין ידיהם על החלק התחתון של הסולם במקום מעמד הרגליים, וא"כ מה הטעם שבעינן רוחב ד' טפחים בי' טפחים התחתונים, דאדרבה צריך שיהא במקום אחיזת הידים.

ב. עוד צ"ע דמשמע במ"ב ס"ק ק"ט דלא איכפ"ל מה הגובה שנשאר לעלות, דכל שי' טפחים התחתונים רחבים ד' סגי בזה אפילו הכותל גבוה הרבה עי"ש, ולכאו' מסברא אדרבה כל שעולה גבוה יותר צריך יותר שיהיה לו את האפשרות להשעין ידיו ולהחזיק בצידי הסולם, וא"כ איפכא מסתברא דכ"ש שיצטרך להיות רחב ד'.

ג. ועוד שלהדיא כתב לעיל סי"ב (בס"ק ק"א) דלגבי זיז גבוה י"ט לא סגי בסולם כל דהו, דבעינן סולם רחב ד' שיהא נוח לעלות עליו, וא"כ עכ"פ היה לו לחלק ולומר שאם יש י"ט בין הסולם הרחב ד' עד לראש הכותל (וכגון בכותל כ' טפחים) נצטרך סולם רחב ד', דהיינו שלא ישאר גובה י"ט בלי סולם רחב ד' [וכבר נחלקו בזה רש"י ותוס' עירובין ע"ח:, ובמ"ב משמע שפוסק להקל כרש"י], וצ"ע.

ד. ויל"ע בזה עוד, דבשו"ע מחלק בזה בין סולם צר שחקק בצדי הכותל לכשכל הסולם עשוי ע"י חקק דאז צריך שיהא כולו ד"ט, ולכאו' היה לו לחלק בסולם גופא בין כשכולו בזקופה לכשהוא עומד בשפוע, ואמאי לא חילק בזה, וצ"ע.

ה. ויל"ע עוד דלכאו' גדר סולם דמשוי תורת פתח, ואינו קרוי פתח אלא א"כ רחב ד', וא"כ בעינן שיהא סמוך לראש הכותל סולם רחב ד"ט שיהא ע"ג ראש הכותל משך ד"ט הנידון כפתח, ואמאי מהני להרחיק הרוחב ד' מהכותל עד שנמצא שסמוך לראש הכותל ליכא סולם רוחב ד', דלכאו' נעשה כפתח שאין רחב ד' טפחים, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: לכאורה סולם רחב ד"ט הוא כדי שהזיז יהי' חלק מהחצר ואח"כ צריך רק שיהי' ראוי לתשמישי, וכן בסולם גבוה עד י' טפחים עושהו לחלק מהחצר. וזה גם הסברא של מיעוט באויר שאינו יכול לעשותו חלק מהחצר, וזה גם הסברא שחקק בכותל גופא דלא נראה כחלק מהחצר רק עד למעלה.

על השאלות הראשונות - בי' טפחים העליונים יחזיק בידיו בראש הכותל ממש וא"צ לצדדים.

על שאלה ה' - אטו אם פתח בגובה י"ט ברוחב ד"ט ובראשו ממעל לי"ט מתעגל, פסול.

אליהו פרץ - בני ברק

ו

בענין ביטול פירות הראויים לאכילה

א. כתב המ"ב סי' שע"ב ס"ק קכ"ה וז"ל: הא שאר פירות שמותר להסתפק מהם סתמא אינו מבוטל, עכ"ל. משמע לכאו' דאם ביטלו להדיא מהני, וצ"ע מ"ש מסולם וספל דלעיל ס"ח וס"י דמשמע שכל שלא חיברו בטיט ואינו כבד לא מתבטל, ומשמע אפי' בטלו לשם נמי לא מהני, ולכאו' דין פירות הראויין כדין כלי דלא מהני ביטול [ובפרט שכאן הנידון בביטול לזמן, עי' היטב בתחילת ד' המ"ב בס"ק זה עיי"ש], וצ"ע.

ב. וביותר יל"ע, דעי' סי' שע"ג סק"ב שהמ"ב הצריך בנסר לקבעו במסמרים, ולכאו' אפילו אי נימא דמיירי בנסר שאינו מוקצה וראוי לינטל בשבת, אך אמאי בביטול הנסר לגזוזטרא או לע"ג החריץ לא סגי דומיא דפירות הנ"ל [גם יל"ע אמאי לא הזכיר שם בסי' שע"ג דבנסר שהוא מוקצה נמי סגי, ועוד צ"ע דלכאו' נסר שמבטלו שם לשמש כמעבר בין גזוזטראות או חצירות באמת נעשה מוקצה, דלא גרע מתבן שנעשה למחיצה שנעשה מוקצה, עי' מ"ב סי' שע"ב ס"ט, ועי'], וכי נסר עדיפא מפירות, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: א. סולם או כלי אין צריך לבטלו אבל פירות דרך לעשותו אוצר כמש"כ הרמ"א, וגם למ"א והגר"א עכ"פ בביטלו, ועי' מש"כ לעיל באות ד' דגם בסולם שאין דרך ליטלו שרי.

ב. אולי נסר שאני דכ"ז שלא קבעו בקלות זז, ממילא אינה קביעות. וצ"ע אמאי לא כתבו המ"ב בסי' שע"ד סי"ז, וגם המ"א כתבו רק שם.

ז"ל המ"ב: "טבלים... שאין ניטל בשבת סתמא מבוטל, הא שאר פירות שמותר להסתפק סתמא אינו מבוטל", ומשמע דקאי על טבלים דסתמא מבוטל, אך שאר פירות סתמא אינו מבוטל, ואפי' אם ביטלו דכסתמא הוא, ומשום דבטלה דעתו אצל כל אדם (ועיין לעיל בסי' שמ"ה בשעה"צ ס"ק מ"ו).

אליהו פרץ - בני ברק

ח

בטעם הרמב"ם והשו"ע בענין באר שבשביל שבין ב' חצירות

א. עי' במ"ב ושעה"צ סי' שע"ו ס"ב דמבו' דשיטת השו"ע כהרמב"ם דבאר בין ב' חצירות נידון כתשמיש דרך אויר, אפי' בסמוך לחלון תוך ד' טפחים. ויל"ע דמ"ש מעמוד דלעיל סי' שע"ה דלא נחשב תשמיש דרך אויר אפי' כשצריך שלשול יותר מד"ט, והנה בביה"ל ת"י דהתם באמצע השבוע משתמשים ע"י שיורדים דרך סולם לחצר, אך זה ת"י רק להרמ"א דמעמיד ד' השו"ע באופן שאין פתחים לשביל, אך למש"כ בשעה"צ דהשו"ע עצמו מתיר אפי' ביש פתחים לשביל, א"כ מ"ש זה מזה, וצ"ע.

ב. וכמו"כ יל"ע דבחורבה מבו' שאם יהא חורבה אחת בין ב' בתים ואין פתחים, וכל ההשתמשות רק ע"י החלון ע"י שלשול, נאסר לשניהם, ולא התירו רק בחורבה שבין ב' חורבות דלשניהם תשמישו בהפלגה וזריקה, עי' היטב בס"ג, ומ"ש מבאר הסמוך לחלונות תוך ד"ט לב' הבתים דשניהם מותרים בו, וצ"ע [וראיתי למי שתי' דבאמת להר"מ גדר תשמיש דרך אויר לאו מחמת הפלגה, אלא שבאר אינו מקום שמניחים על גביו דבריו כי אם דולים ממנו, וכמשתמשים באוירו ולא בקרקעיתו (ועי' ט"ז כעי"ז), אך צ"ע מבור שבחצר הנ"ל במ"ב סי' שע"ה סקי"א ומקורו מגמ' פ"ד. דלא נקרא תשמישו דרך אויר. ועוד צ"ע, שבגמ' ובשו"ע להלן ס"ג לגבי חורבה אמצעית מבו' שגדר תשמיש דרך אויר מחמת שצריך זריקה והפלגה במרחק ד"ט, ובגמ' מדמים דין בור לדין חורבה ולמדין זמ"ז, וא"כ איך אפשר לומר כאן גדר אחר, וצ"ע].

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: א. אפי' שיש שבילים עיקר תשמישן דרך אויר, משא"כ בעמוד שבחול לא משתמשים דרך אויר.

ב. וכן חילוק חורבה מבואר כנ"ל, וכן בבור שבחצר כנ"ל דשאני מבאר שבין שני חצירות.

ט

בטעם דמהני קורה רחבה ד' ע"ג בור בין ב' חצירות

בסי' שע"ו ס"א מבו' דבור שבין ב' חצירות צריך מחיצה בתוך הבור ששוקעת טפח במים, וביאר המ"ב דיהא ניכר שאין דולה מחצר חבירו, ומבו' בשו"ע שאם הניח קורה רחבה ד' א"צ שיקוע, וביאר המ"ב דקים לן שאין דלי הולך יותר מד', וא"כ לא נראה כדולה משל חבירו. אכן צע"ג, דהרי תחת הקורה הוא רשות השייך לשניהם, ואסור לדלות משם ולהביא לבית או להוציא לשם דלי ששבת בבית, וא"כ אמאי לא חששו מצד מה שנר' כדולה ממתחת הקורה שזה בעצמו איסור מחמת שתחת הקורה שייך לשניהם, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: המ"ב סק"ט מקשה זה ע"ש תירוצו.

ז"ל המ"ב בסוף ס"ק ט': "אף שחוצב מתחת הקורה, קל הוא שהקלו חכמים במים וכו'", ונמצא שאפי' כשדולה ממש מתחת הקורה שרי.

אליהו פרץ - בני ברק

י

בענין הוצאה מבית המבטל לחצר קודם שהחזיקו הזוכים בבית המבטל

כ' המ"ב בסי' ש"פ סקי"ב דלהתיר להוציא מבית לחצר סגי שיחזיקו הזוכים בחצר, ולהתיר להכניס לביתו בענין שיחזיקו בביתו. וצ"ע, דהרי גם להתיר הוצאה בענין שיבטל את ביתו, דאל"כ אסור, והרי לד' הא"ר שהמ"ב פוסק כמותו להלן סקט"ז ולהלן סי' שפ"א גם סילוק מן החצר ובעניננו מן הבית למקום שהיה לו בו זכות תחילה וישתמש שם לצרכו, חשיבא כשימוש ולא כסילוק, ובענין שיחזיק הזוכה תחילה בחצר, ואל"כ נחשב לחזרה מן הביטול, וא"כ איך אפשר להוציא מביתו קודם שהחזיקו הזוכים בביתו, דלכאו' יחשב כחזרה מביטול ביתו, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: מבית שלו לחצר ודאי דלא נקרא חזרה מהביטול של בית, ועי' חזו"א סי' פ"ח סק"ו.

יא

בענין הכנסה מחצר לבית אי בעינן להחשב כאורח

בסי' ש"פ סקט"ז הביא המ"ב מחלוקת בין המ"א לא"ר לגבי רבים שביטלו ליחיד, אי רשאים המבטלים להכניס לבית אף דלא חשיבי כאורחים, דלמ"א צ"ע להחשב כאורח, דאי"ז אלא סילוק מהחצר, ולא"ר בענין להחשב כאורח דשפיר חשיבא שימוש. ויל"ע היכא דמי, דאי במכניס לביתו הרי גם למ"א בעינן להחשב כאורח מצד ההכנסה לביתו, דאף אם לגבי החצר אינו אלא סילוק, אך איך ישתמש בביתו אם אינו נחשב כאורח [וכ"ה להדיא בסי' שפ"א ס"ד ובמ"א שם לגבי להכניס מבית חבירו לביתו, וה"נ דכוותיה], ואם במכניס לבית חבירו א"כ באמת הוה כסילוק, ודמי למכניס מביתו לבית חבירו שמפורש בסי' שפ"א ס"ד דשרינן אפי' בלי תורת אורח, ומ"ט דמאן דאסר. ועי' בשעה"צ סי' שפ"א סק"ג דמבו' דטעם האוסרים משום שכשמכניס לביתו לצרכו נחשב שימוש ולא סילוק, ומשמע שפי' הפלוגתא במכניס לביתו לצרכו, וזה פלא, דבזה גם המ"א מודה לאיסור [ועי' לשונו שמיירי להדיא במכניס לבית הזוכה, ומהיכ"ת לומר שהיקל יותר כשבסי' שפ"א ס"ד בשו"ע והמ"א מוכח להחמיר, ובסי' שפ"א סק"א הצריך בזה שיחזיקו הזוכים תחילה עיי"ש], וצע"ג.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: לא"ר מחצר לבית חבירו נקרא שימוש בחצר ושאני מביתו לבית חבירו.

יב

בענין חזקה ע"י הכנסה מחצר לבית בער"ש

בשו"ע בסי' שפ"א סעיף א' כתב ב' אופנים שנחשבים לחזקה, או להוציא מבית הזוכים לחצר, או להכניס מחצר לבתיהם. ויל"ע דהכנסה לבתיהם לא מורה על שום מעשה חזקה בזכות שמכח המבטל, דלזה א"צ למבטל כלל דגם בלא"ה זהו זכותם, ולכאו' אי"ז אלא מצד שזה מעשה שאסור לעשותו בלי ביטול, ובכך הוה הוכחה וחזקה על הביטול, אך לפי"ז פשוט שלא יועיל ד"ז רק בשבת, וצ"ע על סתימת השו"ע שבב' הציורים איכא פלוגתא אי מהני חזקה בערב שבת, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: גם בהוציאו מביתו לחצר זה גם זכותם אלא דמה שמחזיקים גם בשל המבטל וא"כ ה"ז במחצר לבתיהם, והבה"ל מסתפק דלדעה זו גם השתמשות בחצר גופא.

יג

בענין ביטול מבית שדר בו יחיד לבית שדרים שם רבים

בסי' שפ"א ס"ד אי' דאפשר לבטל מבית לבית, וכבר כ' הראשונים ז"ל דהא דלא חיישינן שמא תשתכח תורת עירוב הוא משום דנשאר היכר במה שאסור להכניס מבית הזוכה לבית המבטל כמבו' בשו"ע, ויל"ע באופן שבבית הזוכים דרים רבים שהמבטל נידון כיחיד אצל רבים לחמד משה שבמ"ב ס"ק כ"ד, דבכה"ג שרינן ליה להכניס מביתם לביתו, וה"נ דכוותיה], ואם במכניס לבית חבירו א"כ באמת הוה כסילוק, ודמי למכניס מביתו לבית חבירו שמפורש בסי' שפ"א ס"ד דשרינן אפי' בלי תורת אורח, ומ"ט דמאן דאסר. ועי' בשעה"צ סי' שפ"א סק"ג דמבו' דטעם האוסרים משום שכשמכניס לביתו לצרכו נחשב שימוש ולא סילוק, ומשמע שפי' הפלוגתא במכניס לביתו לצרכו, וזה פלא, דבזה גם המ"א מודה לאיסור [ועי' לשונו שמיירי להדיא במכניס לבית הזוכה, ומהיכ"ת לומר שהיקל יותר כשבסי' שפ"א ס"ד בשו"ע והמ"א מוכח להחמיר, ובסי' שפ"א סק"א הצריך בזה שיחזיקו הזוכים תחילה עיי"ש], וצע"ג.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: לא"ר מחצר לבית חבירו נקרא שימוש בחצר ושאני מביתו לבית חבירו.

יב

בענין חזקה ע"י הכנסה מחצר לבית בער"ש

בשו"ע בסי' שפ"א סעיף א' כתב ב' אופנים שנחשבים לחזקה, או להוציא מבית הזוכים לחצר, או להכניס מחצר לבתיהם. ויל"ע דהכנסה לבתיהם לא מורה על שום מעשה חזקה בזכות שמכח המבטל, דלזה א"צ למבטל כלל דגם בלא"ה זהו זכותם, ולכאו' אי"ז אלא מצד שזה מעשה שאסור לעשותו בלי ביטול, ובכך הוה הוכחה וחזקה על הביטול, אך לפי"ז פשוט שלא יועיל ד"ז רק בשבת, וצ"ע על סתימת השו"ע שבב' הציורים איכא פלוגתא אי מהני חזקה בערב שבת, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: גם בהוציאו מביתו לחצר זה גם זכותם אלא דמה שמחזיקים גם בשל המבטל וא"כ ה"ז במחצר לבתיהם, והבה"ל מסתפק דלדעה זו גם השתמשות בחצר גופא.

יג

בענין ביטול מבית שדר בו יחיד לבית שדרים שם רבים

בסי' שפ"א ס"ד אי' דאפשר לבטל מבית לבית, וכבר כ' הראשונים ז"ל דהא דלא חיישינן שמא תשתכח תורת עירוב הוא משום דנשאר היכר במה שאסור להכניס מבית הזוכה לבית המבטל כמבו' בשו"ע, ויל"ע באופן שבבית הזוכים דרים רבים שהמבטל נידון כיחיד אצל רבים לחמד משה שבמ"ב ס"ק כ"ד, דבכה"ג שרינן ליה להכניס מביתם לביתו, וה"נ דכוותיה], ואם במכניס לבית חבירו א"כ באמת הוה כסילוק, ודמי למכניס מביתו לבית חבירו שמפורש בסי' שפ"א ס"ד דשרינן אפי' בלי תורת אורח, ומ"ט דמאן דאסר. ועי' בשעה"צ סי' שפ"א סק"ג דמבו' דטעם האוסרים משום שכשמכניס לביתו לצרכו נחשב שימוש ולא סילוק, ומשמע שפי' הפלוגתא במכניס לביתו לצרכו, וזה פלא, דבזה גם המ"א מודה לאיסור [ועי' לשונו שמיירי להדיא במכניס לבית הזוכה, ומהיכ"ת לומר שהיקל יותר כשבסי' שפ"א ס"ד בשו"ע והמ"א מוכח להחמיר, ובסי' שפ"א סק"א הצריך בזה שיחזיקו הזוכים תחילה עיי"ש], וצע"ג.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

תשובת הגר"נ קופשיץ שליט"א: זה גופא מבאר הח"מ דברי הרמ"א, ועי' בה"ל ד"ה ואז.

מקור הלכה

הרה"ג יוסף משדי שליט"א
כולל "אליבא דהלכתא" בני ברק מרבני בית ההוראה "אהבת שלום"

סימן ש"ע
איזה דירה אוסרת וחייבת בעירוב

הקדמה

כל שני דיירים הגרים בבתים נפרדים אוסרים בטלטול זה על זה, עד שיעשו עירובי חצירות. ויש אופנים שאינם אוסרים ואינם צריכים עירוב חצירות:

א]. אם אחד מהם דר במקום שאינו ראוי לדירה, ויבואר בסעיף א'.

ב]. אם אינו אוכל בדירה זו אינו אוסר, ויבואר בסעיף ד'. [ואם אינו אוכל בפני עצמו בדירה זו, כגון שאין מחיצות החולקות ביניהם, כולם נחשבים כאחד, ויבואר בסעיף ג']. וכן אם הוא אורח פחות משלושים יום, ויבואר בסעיף ח'.

ג]. אם בעל הבית השאיל או השכיר לו דירה נפרדת, ויש לבעל הבית "תפיסת יד" בביתו, ויבואר בסעיף ב'. וכן אם בעל הבית יכול לסלקו, ובאופן ששותפים בשימושי הבית. ויבואר בסוף סעיף ג'.

ודע, שיש ללמוד מדינים אלה לענין גוי או מומר שבא לגור במקום שיש עירוב, שאם הוא קבוע שם הרי הוא אוסר עד שישכירו את רשותו, ומהלכות אלו מבואר כמה אופנים שאין הגוי אוסר.

דירה האוסרת

א'. אין האדם אוסר על בני החצר, אלא אם כן דר במקום הראוי לדירה[1], ובכלל זה גם מחסן העשוי לאוצר, ובית הבקר[2], וגם מקום שמחיצותיו עשויים מענפים וכדומה, ואינו כדוגמת בית קבע, דינו כבית לכל דבר[3].

אבל מקום שאינו ראוי לדירה, אינו אוסר, וכגון:

א]. בית שער שעשוי בשביל לעבור בו, כמו "לובי"[4], וכן חדר מדריגות, וכדומה, ולכן גם אם יגור בו איזה אדם אינו נחשב דירה[5], וגם אם הוא מקורה[6].

ב]. בית שאין בו ארבע על ארבע אמות אינו נחשב דירה[7]. ואם אורכו יותר על רחבו ובכללותו יש ארבע על ארבע, יש אוסרים ויש מתירים, וראוי להחמיר לכתחילה[8].

ג]. סוכה בחג הסוכות, הדר בה אינו אוסר[9], אבל אם הוא מקום קבוע, ובמשך השנה משמש כבית עם תקרה, ובסוכות מוציאים התקרה ושמים סכך, הדר שם אוסר[10].

ב'. כמה בתים העומדים זה אחר זה, ואין להם פתח לכל אחד בנפרד לצאת החוצה לחצר, אלא רק לאחד החיצוני וכולם עוברים דרך עליו ויוצאים לחוץ, אין צריכים ליתן לעירוב, אלא רק שניים הפנימיים, אבל כל השאר עד החיצון נחשבים כבית שער לאותם הפנימיים[11], ואם היה לכל אחד בנפרד פתח פתוח לחצר, או שהיה להם פתח לבית שער אחד וממנו יוצאים לחצר, וכגון מה שמצוי כיום שיש דירות בבנין אחד ויוצאים מהם ל"חדר מדרגות" וממנו לחוץ, הרי כולם חייבים בעירוב חצירות[12]. וכן בית שיש בתוכו שני חדרים ומושכרים לשני בני אדם, ובבית שלפני החדרים דר בו בעה"ב בעצמו ועוברים דרך עליו, אותם בני אדם חייבים בעירוב ובעל הבית פטור[13]. אמנם כל זה אינו אלא דווקא אם עוברים על מקום האכילה, אבל אם עוברים דרך חדר צדדי, אינו מבטל את דירתו[14]. וזה מצוי באנשים שחילקו את דירתם להשכרה, לנופש וכדומה, והאורחים השוכרים עוברים דרך דירת בעל הבית.

תפיסת יד

ג'. בתי דירה אפילו הם שייכים לבעל הבית אחד[15], והוא השכירן או השאילן לאחרים למשך שלושים יום[16], הרי הם אוסרים וצריכים להשתתף בעירוב, או שיזכו להם חלק בעירוב, אפילו כשהם בחצר אחת עם בעל הבית.

אבל אם יש לבעל הבית "תפיסת יד" בבתיהם, הרי הם נחשבים כאורחים שלו, ואינם צריכים ליתן עירוב[17], והיינו באופן שהם גרים בהיקף מחיצות אחד עם בעל הבית[18], כלומר שגם בעל הבית אוכל באותו מקום[19].

ד'. "תפיסת יד", היינו שיש לבעל הבית, בבית שהוא השאיל או השכיר, חפץ שאינו ניטל בשבת[20]. וכגון:

א]. חפץ כבד[21], ועיין בהערה[22]. [אבל אם הוא מחובר אינו נחשב תפיסת יד][23].

---

1 ע"י עירובין (פה.) ושו"ע ר"ס ש"ע. [וכל זה הוא דווקא כשעכ"פ קובע לאכול שם, וגם שאין תפיסת יד של בעה"ב, וכמו שציינו הביה"ל רה"ס וכה"ח אות ז].

2 שאע"פ שמאחסנים שם סחורה או בהמות, מ"מ ראוי לדירה אם יפנה אותם או גם כך לפעמים.

3 היינו בית התבן, וכדפירש בב"י בשם רבינו יהונתן, וכל זה הוא כשעשוי לעמוד ברוח מצויה, כדרך שנתבאר בר"ס שס"ב, דאל"ה אינו בית, וכן בב"י להלן ס"ד גבי חילוק במחיצות בין הדיורים, ובפו' בסעיף ג', וה"ה כאן.

4 שו"ע שם, דין בית שער. ומבואר בב"י שאין חילוק בין בית שער של יחיד לבין בית שער של רבים (וע"ע כה"ח סי' שס"ו אות כ"ז וכאן אות ב'), אלא שבמשנ"ב סוסק"א ציין להלן ס"ז, והיינו ששם מבואר שבית שער של יחיד אוסר, וביאר בשעה"צ (שם אות כ"ה) דכל מה שבית שער של יחיד אינו אוסר היינו כשזה בחצר, אבל בבית אינו כן [וע"ע שם], ועד"ז ביארנו לעיל בסי' שס"ו ס"ג בענין בית הראוי להנחת העירוב, עיין שם בהערה (וע"ע בהלכה הבאה ובהערה שם). אבל לובי של בית מלון וכדו' בודאי אף שהוא בית ממש, אינו ראוי ואינו אוסר.

5 היינו מרפסת, וכן אכסדרה וכדו'.

6 משנ"ב וכה"ח בשם האחרונים.

7 שו"ע שם. ולעיל בסימן שס"ו ס"ג נתבארו כל פרטי הדינים אימתי נחשב שיש בו דע"ד.

8 עיין בדברינו בסימן שס"ו ס"ג בדין בית שיש בו כדי לרבע, שהדבר שנוי במחלוקת הפו', והנה לפי מה שכתבנו שם להחמיר שלא להניח בו עירוב, ממילא בנידו"ד היה לנו להקל, ובפרט דקיי"ל בעירובין להקל, אלא שזה לקולא נגד השו"ע בהל' מזוזה סי' שפ"ו שפסק שחייב במזוזה, ומשמע דהוי בית. אולם י"ל דשאני במזוזה דאו', ובכה"ח (סימן שס"ו אות ל') כתב להחמיר בתרוייהו, ופסק שבית כזה יערב בלא ברכה (היינו כשהוא יחידי עם חבירו).

9 עיין יומא (י:). ועפי"ז כתב המג"א סק"ב דל"ח דירה לאסור, וכ"פ המשנ"ב וכה"ח, ואמנם עיין בחי' רע"א (ר"ס שס"ו) שפקפק בזה (וציינו בשעה"צ כאן), וע"ע בדברינו בסי' שס"ו ס"ג בהערה מש"כ בדין סוכה בעירובי חצירות, ומ"מ בנידו"ד נקטו לקולא בעירוב דרבנן. וא"ת אם סוכה אינה אוסרת למה לערב, ודוחק לומר בשביל הנשים וכדו', שהרי גם הם בסוכה, ודוחק לומר בשביל החולים וכו', וצ"ל מפני שעיקר ביתו הוא הקבוע, והסוכה אינה חשובה דירה, ועוד דלולי המצוה היה אוכל בביתו.

10 ערוה"ש (סוס"א), והיינו דכל הפטור שאינו דירת קבע, אולם בכה"ג ודאי שנראה קבע, ושפיר דמי.

11 שו"ע להלן ס"ז. וכן כתב עוד בסעיף ג' (וע"ע בביה"ל ס"ז). ובביאור הדבר דשני הפנימיים חייבים, אף שהשני כבית שער לראשון, כתב המשנ"ב (סקי"ט וסקנ"א) דהוי בית שער של יחיד, וע"ע בשעה"צ (אות כ"ה) שביאר שאע"פ שבית שער של יחיד הם בכלל בית שער שאינו אוסר, שאני התם דהוא בית שער של חצר שלא עשוי לדירה, משא"כ כאן שעשוי לדירה, ע"כ. אולם בכה"ח (אות כ"ו) הביא מהמאמ"ר ליישב באו"א, וע"ע בדבריו באות ע"ב ובאות ע"ה עפ"ד האחרונים.

ואם בכל אותם הבתים יש עוד חדר לפנים מכל בית, ועליו לא עוברים, הרי שיש לו דין בפני עצמו, ואם אכן הוא אוכל שם ה"ז חייב, ומן הסתם גם היה ניחא ליה שיבוא האוכל לשם כדין הביה"ל בסעיף ד'.

ודין אלו השניים ללא עירוב, אסורים לטלטל מבתיהם לחצר, ולא מבתיהם לאותם בתים, ועיין בשעה"צ אות כ"ו, ואכמ"ל.

12 שו"ע ס"ג והוספת הרמ"א, וע"ע משנ"ב שם וש"א [וע"ע להלן ס"ג עוד פרטים].

13 משנ"ב סקנ"ב וכה"ח אות ע"ה.

14 דכל כה"ג אינו מבטל, דעיקר הדירה הוא באכילה, וכעי"ז כתבנו לעיל לפני ג' הערות.

15 היינו שהיו קנויות לו או שכורות לו או שאולות לו (משנ"ב סקי"ב). וכל זה נפ"מ לענין תפיסת יד דלהלן, שזה פטור רק באופן שהבתים שלו, וכמש"כ בשו"ע (ס"ב), אבל כשאין תפיסת יד אוסר בו בכל אופן, ואצ"ל אם הבתים אינם שלו שאוסרים זה על זה ככל חצר שיש בה כמה דיורים.

16 אבל פחות משלושים יום דינו כאורח במקום זה ואינו אוסר, וכדלהלן בסעיף ח'. ואפילו אם היה מושכר לו, והוא אוכל וישן שם בפני עצמו, ואם הוא ליותר משלושים יום אפילו בשאלה לבד חייב. וכאשר בדעתו ליותר משלושים יום ה"ז חייב מיד (וכמש"כ המשנ"ב שם, וע"ע בשעה"צ שם ובסי' תכ"ט, וביו"ד הל' מזוזה). ופרט זה העירו במשנ"ב כאן סק"ז ובביה"ל ד"ה והשאילן וכה"ח אות ט' מדברי הרשב"א. ומ"מ מה שכתבו בהשאילן ל"ד, וה"ה בשכירות.

17 והיינו דווקא כשהבתים שלו, ובהלכה הבאה יבואר מהו תפיסת יד [וע"ע ברמ"א סוס"ב ובחזו"א סימן צ' סק"מ].

18 כדרך שמצאנו להלן בסעיף ח' לענין אורח שפטור רק אם בעה"ב דר עימו בחצר אחת [או בעיר אחת המוקפת מחיצות, ומקיפה את שתיהם, באופן שהעירוב הוא לשניהם ביחד], וגם הוא משום שנחשבים אורחים, ואורח טפל לבעל הבית רק כשבעה"ב גר עימו, וכ"כ בגאו"י בעירובין (פה:) והחזו"א (סימן צ' סקל"ח), וע"ע בשו"ת בצל החכמה ח"ה סי' ק"מ שכן מדוקדק בלשון רבינו יהונתן ובמאירי שם. ועוד יש לפלפל בזה בכ"ד. ושו"ר בעמק החכמה סכ"ז שדן בזה אי תפיסת יד מועילה כאילו הוא עירוב [ובפשטות לא נתחדש עירוב אלא בפת], או הוי כאורח, עיי"ש. וע"ע להלן בסימן שפ"ב ס"א בהערה מה שכתבנו על דברי הרמ"א בסוס"א שם שתלוי במחלוקת זו.

19 אבל ישן שם בלבד לא מהני, דמקום פיתא גורם.

20 עירובין (פה:) ושו"ע (ס"ב), וכל ההיתר דווקא בבתים שלו שהוא השאיל או השכיר, ולא בבתי אחרים, וכמבואר בב"י ובפו' [ולהלן יבואר כל הפרטים].

ובפשטות צריך שבביהש"מ יהיה שם התפיסת יד, ובכך אינו אוסר. [ואף שבמקום דחק וכדומה מותר לטלטל מוקצה בביהש"מ, כמש"כ בסי' שמ"ב, מ"מ דנים לפי המצב הרגיל, וכמו שביארנו להלן לענין מוקצה בהערה, וה"ה כאן. ולא דמי להא דלא הותר בכלי שמלאכתו לאיסור מפני שאפשר לטלטל לצורך גו"מ, מפני שצורך גו"מ נחשב כמצב רגיל, והיינו אפשרות לשימוש, כמו חפצי היתר שמותר לטלטל רק לצורך, עיין ר"ס שם]. ואמנם בלשון המשנ"ב שכתב שהחשש הוא שמא יצטרך בעה"ב להשתמש בהם "בשבת", אולם נראה לכאורה דלאו דווקא, ובכל דוכתא הוא תלוי בבין השמשות, ושוב אמרינן כיון שהותרה הותרה, אלא שמצד דיורין הבאים בשבת מצאנו שיש אופנים שאוסר בסי' שע"א, וגם כאן דומה לזה, שע"י חסרון תפיסת יד זה כאילו בא דייר בשבת, וי"ל ב[שו"ר בלח"מ פ"ד הי"ד שהעיר דאמאי לא נאמר כיון שהותרה הותרה, וקושיתו היא מצד שהסיח דעת מליטול הכלים, עיי"ש, וזה לא קשה כ"כ, וע"ע במאירי בעירובין פ"ו, ובדברי הרב המגיה, עיי"ש. אך בנידו"ד כשלא יכל לטלטל אף אם היה רוצה בזה, אכן י"ל כיון שהותרה הותרה].

ונפ"מ בזה: א]. אם יודע שבעל הבית עתיד לקחת את החפץ בשבת, וכגון שהוא דבר כבד, ועשוי לקחתו ביום שבת, ובפרט באופן שהשוכר התנה עימו שיקח את החפץ (או מוקצה וע"י גוי שיוציאנו כמו הנרות, וכדומה), שלפי האמור די בכך שהוא נמצא בביהש"מ, ושוב אמרינן כיון שהותרה הותרה [ובפרט זה נראה דודאי דמסתבר שחזי"ל לא פלוג בדבר כבד שעשוי להוציאו וכדומה]. ב]. וכן נר שעתיד להכבות, ועשה תנאי שיוכל לטלטלו, שמבואר בשו"ע סי' רע"ט שמותר לטלטלו, ולכאורה באופן זה הרי לא יהיה מוקצה, ולפי"א מותר, כיון שבביהש"מ היה מותר. ג]. וכן איכא נפ"מ בחפץ של בעה"ב שמכרו לפני שבת על תנאי שיחול הקנין בשבת (ועיין בדברינו בסי' ש"ו אם מותר לעשות כן, שזה תלוי במעשה הקנין או בחלות), ונמצא שרק בביהש"מ היה תפיסת יד [וכן נפ"מ נוספת עד"ז לפי"ד הפמ"ג וכה"ח שמועיל תנאי מפורש, וכמו שהבאנו בהערה האחרונה שבהלכה זו].

ועיין בחזו"א (סימן צ' סקל"ז) שכתב שאם בעה"ב דר עימו ה"ז עדיף מתפיסת יד, דהוי השוכר כאורח, אך נתחבט בזה מד' הירושלמי גבי אנס, וסיים בצ"ע. ובסימן פ"ב סק"ה מבואר שנקט כן. וע"ע בחכמה"ל ע' נ"ח שכ"מ גם בנובי"ת סל"ב, אך העיר ע"ז מדברי התוס' שאם המשכיר דר עם השוכר אין השוכר אוסר, וע"ע שם.

21 שו"ע (וכדעת הטור, ודלא כי"א שהביא הב"י). וכ"פ האחרונים ודלא כהמג"א (והגר"ז), עיין שעה"צ אות ו'. וכבר מבואר בראשונים כהשו"ע, עיין בא"ר מהרשב"א בעבוה"ק. וכ"ה בהדיא בהגהות הסמ"ק מצוה רפ"ב אות ב'.

[ונתעוררתי הלום לדקדק דמאי שנא מדין ביטול מחיצות (שהבאנו בסימן שמ"ה סוס"ו בדין מחיצות של רה"י), שמצאנו י"א שמוקצה חשיב ביטול מחיצה, ואילו דבר כבד לא נזכר שם, ומשמע שזה גרע טפי ממוקצה, אף שהוא רק איסורא ואריה דרביע עליה, דמ"מ זה מניעה יותר גדולה, ומשא"כ בתפיסת יד, כל שיש לו אחיזה, אף בדבר כזה נחשב תפיסת יד].

22 בגדר "דבר כבד" מצאנו כמה ביאורים: א]. בשו"ע כתב בלשון שאינו ניטל בשבת מחמת כבדו, ואין מבואר אם הכוונה שיש איסור ליטול בשבת, או עצם זה שבמציאות הוא כבד אין דרך ליטלו, ובפשטות לא מצאנו איסור שלא להרים דבר כבד בשבת, זולת פינוי אוצר המבואר בסימן של"ג, ויש כמה הגדרות מה נקרא אוצר ואסור וכו', אמנם מצאנו סמך לזה בחת"ס ועוד (הבאנוהו בסי' רמ"ח גבי נסיעה ברכבת ואופניים שלא יהיה לו טירחא, והוא מענין חשיבות העונג בשבת). ב]. במשנ"ב (סק"ח) כתב שאף שאינו נעשה מוקצה ע"י הכובד [נ"ב. עיין בדברינו בסימן ש"ח שביארנו כן להלכה], מ"מ כיון שיש טורח לפנותן, אין דרך ליטלן בשבת, ע"כ. וכפי הנראה אין כוונתו מצד איסור, אלא מבחינה מציאותית שאין "דרך" ליטלן, ולא שאין היתר, ומ"מ הגדר בזה לפי

ב]. חפץ שהוא מוקצה, כזה שאסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו[24].

ג]. יש אומרים שאם המשכיר התנה בשעת השכירות שיהיו החפצים שם, אפילו אינם כבדים ולא מוקצה, נחשב תפיסת יד. ויש חולקים שאין התנאי מועיל, וכן עיקר[25].

ה'. אין תפיסת יד נחשבת אלא כאשר יש רשות לבעל הבית להניח את החפץ שם, אבל אם הניח שם חפץ בדרך מקרה, אף שאין השוכרים מקפידים על כך, אינו מותר[26]. ומכל מקום אין צריך שיהיה לו זכות להניח בכל הבית, ודי בכך שיהיה לו רשות להניח בפינה אחת[27].

ו'. צריך שתהא תפיסת יד בכל אחד מהבתים שהשכיר או השאיל[28].

ואם השכיר בית שיש בו שני חדרים, שבאחד מהם אוכלים ובשני לא אוכלים, צריך שיהיה תפיסת יד בחדר שאוכלים דווקא. ואם אוכלים לפעמים בזה ולפעמים בזה, צריך שיהיה תפיסת יד בשתיהם[29], ויש אומרים שתפיסת יד מועילה גם בשאר החדרים, כיון שכל החדרים כבית אחד[30].

ז'. חפצים המושכרים או מושאלים לדיירים להשתמש בהם, כגון שולחנות ומיטות וכדומה, אין זה נחשב תפיסת יד[31].

אמנם, אם יש לבעל הבית זכות להחליף כרצונו את החפצים האלו באחרים, יש להקל שזה נחשב תפיסת יד לכל הדיעות, ויש מחמירים גם בזה[32].

ואם השאיל או השכיר רק חלק מהכלי, כגון שנתן לו רשות להשתמש בתא אחד של הארון או במגירה אחת, אפשר שנחשב תפיסת יד[33].

ח'. גוי או מחלל שבת בפרהסיא שהשכירו או השאילו ליהודי, ויש להם חפצים בביתו, אם הם כלים מוקצה אין זה נחשב תפיסת יד, אבל כלים כבדים, הרי זה נחשב תפיסת יד[34].

היה השוכר גוי, מועיל תפיסת יד בביתו, ואין הגוי אוסר[35].

ט'. יהודי ששכר דירות מגוי והשכיר דירה ליהודי חבירו, ויש לו תפיסת יד בבית חבירו, אזי: אם מתחילה שכר לשתיהם, אין מועיל תפיסת יד של אחד בבית חבירו, אבל אם מתחילה שכרן לעצמו, ושוב אחר כך נתן רשות לחבירו, אינו אוסר[36].

י'. יש אומרים שכל ההיתר של תפיסת יד הוא דווקא כשאין דיירים אחרים באותו מקום, אלא הם, או שיש דיירים אחרים אבל כולם נותנים את העירוב באחד מהבתים של בעל הבית, אבל אם יש דיירים אחרים ולא מניחים את העירוב באחד מבתי בעל הבית, הרי כולם אוסרים, שכמו שבעל הבית אוסר כך הם אוסרים, וכן דעת הרמ"א[37]. אולם לדעת השו"ע אפשר שבכל אופן מותר[38].

המחייב בעירוב חצירות - מקום אכילה

י"א. אין בני אדם אוסרים זה על זה כדי שיצטרכו עירוב חצירות, אלא אם כן הם חלוקים זה מזה במקום האכילה. ולכן, אם הם אוכלים במקום אחד, אף על פי שיש להם בתים נפרדים לשינה, אינם אוסרים ואינם צריכים עירוב[39]. [ומטעם זה יפורטו להלן ההלכות בלשון "חדר אוכל"].

המשנ"ב שהוא דבר שיש "טורח" לפנותן, ועדיין לא מיגדר (עיין במג"א סק"ג שהעיר בזה). ג]. בכה"ח (אות י') כתב בתחילה מדנפשיה דהיינו כגון שצריך עוד אחר לשאת עימו עד שיוכל להוציא אותם משם, ובתו"ש (אות ג') כתב שכל שאין ניטל ביד כי אם בשתי ידיים נקרא מחמת כבדן (וציין לשבת קכב.), ע"כ. וצ"ב למה כתב שצריך עוד אחד לשאת, דהוא ק"ו מנידון התו"ש, ואפשר שהיה בדעתו להחמיר יותר שרק אם צריך עוד אחד, ה"ז נחשב כבד כזה שנחשב תפיסת יד, אבל שתי ידיים הוא דבר שאדם רגיל לעשותו, ול"ח תפיסת יד שהרי עשוי להוציאו. אולם נראה ליישב עפ"מ שמצאנו כמה אחרונים שכתבו להתיר שטלטול בשתי ידיים דל"ח דרך טלטול, וכיעוין בתו"ש בהקדמה לסי' ש"ח (ומנחת שבת סי' פ"ח סק"ע), וה"נ הוא דעת התו"ש להקל (הגם שכתבנו להחמיר בזה בסימן ש"ח בהל' מוקצה בפתיחה הלכה י"א בהערה, בד"ה ולענין טלטול ובעיקר הדין, כדברי התו"ש הנ"ל, כן כתב עוד בסימן שע"ב (סקל"א, וכגמרא דשבת מה:), וכ"ה בדע"ת ס"ב, והביאו עוד סמך לזה מגמרא דשבת (מה:) עיין שם, ואף דקיי"ל שדבר כבד אינו מוקצה, מ"מ מבואר שגם זה בכלל טורח, בגדר שאדם קובעו. ויש להוסיף עוד ממשנה דשביעית (פ"ג מ"ט) אבני כתף (כמה מפרשים פירשו אבנים כבדות שנישאים בכתף), ואלו הן אבני כתף כל שאינה יכולה להינטל ביד אחת עיי"ש, הרי שזה נחשב כבדות, ואף שזו שיטת ר"מ, ואילו ר"י חולק והלכה כמותו, מ"מ ר"י מיקל, ושיעורו של ר"מ הוא בודאי שנחשב כבד, ודו"ק. ד]. בערוה"ש (ס"ד) כתב הגדרה אחרת, דהיינו דבר שעומד שם תדיר ואין דרך לטלטלו, עיין שם. והנה גם בזה דנו הפו' לענין מוקצה, ועיין בדברינו בסי' ש"ח שנראה שאינו מוקצה, ואמנם י"ל דמ"מ הוא דבר שנחשב קבוע שאין דרך ליטלו, אולם מ"מ אין זה תלוי בכובדו קובעו, שהרי מצוי שעון קיר, ועציץ וכדו' שאינם כבדים כלל ואדם קובע להם מקום. ושו"ר גם בתשו' המהרש"ם (ח"ה סל"ד ד"ה אמנם) שכתב שלדעתו נ"פ שתלוי אם אינו עשוי לטלטל בכל פעם, וכהא דכלי עץ העשוי לנחת שלשיטת הרמב"ם (רפ"ג מכלים) אפילו אינו כבד הרבה אם עשאוהו בפירוש לנחת טהור (רק שנחלקו הראב"ד בפחות ממ' סאה אי סתמו לנחת) וכו', עיי"ש. אך לכאו' אף שבסברא י"ל כן, דמ"מ אין דרך לטלטל, מ"מ הלשון בפשוטו משמע "כבד", דאורחא דמילתא היא, ולעצם דברי המהרש"ם ראיתי בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סו"ס נ"ה באות ג') שראה בזה "קולא" להחשב תפיסת יד בכבד קצת העשוי לנחת, ולא סמך ע"ז לכתחילה, עיי"ש. ובאמת המהרש"ם גופיה בדע"ת כתב בתחילה לדמות לדברי הרמב"ם בכלי העשוי לנחת, ושוב כתב ע"פ הגמרות הנ"ל בשבת שתלוי במשא שתי ידיים, ושכ"כ בתו"ש, ולכן נראה דיותר יש לתפוס כדברי הפו' שבדבר שצריך לטלטל בשתי ידיים הוא נחשב כבד.

23 יש לדון בדבר כלי המחובר לקרקע, כגון ארון קיר וכדומה, האם זה נחשב תפיסת יד, ונראה בפשטות שזה לא מועיל, שהרי כל המחובר לקרקע כקרקע דמי, וא"כ הרי הוא כמו החדר עצמו שמשכיר לו, שצריך מלבדו חפץ שיהיה לו תפיסת יד (והיינו חפץ שעשוי ליטלו ואעפ"כ אינו נוטלו, לא כן זה שהוא חלק מעצם הבית). ושו"ר בשו"ת מהרש"ם (ח"ה סי' ל"ד, ד"ה ואמנם) שהדגיש ודקדק דמיירי בתנורים "המטלטלים ממקום למקום", עיי"ש. ומשמע דהלא"ה ל"ח תפיסת יד (איברא שבדע"ת כאן הביא ד"ז ולא הדגיש הדגשה זו, מ"מ אין זה הכרח דלא ס"ל כן), וכן מסתבר כאמור.

24 שו"ע, וכמבואר בב"י [וע"ע גם להלן בשו"ע סו"ס שפ"ד], וכן מבואר בעו"ש (ה"ד בכה"ח אות י"א) ובמשנ"ב סק"ט שאם זה כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך גו"מ, אפשר שיצטרך לו בעה"ב להשתמש או להוציאו לאיזה סיבה ולא ישאר תפיסת יד, ע"כ. וכעי"ז מצאנו בפמ"ג להלן (סימן שע"ב בא"א סקי"ח) לענין מיעוט הכותל שבין החצירות, וה"ד בכה"ח שם אות צ"ו, וה"נ בנידו"ד.

יל"ד שהרי גם מוקצה גמור (מחמת גופו או חסרון כיס), אף שאסור לצורך גו"מ, מ"מ יש דרכי היתר בטלטול כלאחר יד, או מן הצד, וי"ל שכל שאינו מטלטל כדרכו לא חשיב, והרי גם בדבר כבד כתבו האחרונים שמדובר שצריך שתי ידיים, אף שאם יתאמץ יוכל להוציאו, מ"מ ביאר המשנ"ב שאין "דרך", וכל שכן כאן שטלטול כלאח"י לא חשיב כלל, שהרי אין דרך להשתמש בכלי כלאחר יד, ואמנם המשנ"ב הוסיף שהחשש הוא גם שמא יוציא את החפץ לאיזה סיבה, וא"כ ניחוש גם בזה שיוציאנו כלאחר יד, או בטלטול מן הצד, מ"מ כאן הוא נעשה גם שלא כדרך טלטול רגיל, וכולי האי לא חיישינן, ודו"ק.

25 בפמ"ג (בא"א אות ג') כתב שאם התנה בשעת השכירות שיהיו כלים אלו שם, א"צ עירוב בכל אופן, וכ"כ בעו"ש, וה"ד בכה"ח (אות י"ג), אולם המשנ"ב השמיט פרט זה, ונראה דלא שמיעא ליה ולא ס"ל (ועיין בשעה"צ אות ז' שכתב כדברי האחרונים ודלא כהפמ"ג, עיי"ש. אך זה לפי הבנתו בפמ"ג שהבין שהפמ"ג רצה להקל בעצם הדבר שיש רשות, אף שלא הניח בפועל, אך גם עצם התנאי הנ"ל שהתנה שלא יוציא ג"כ לא הזכיר), והסיבה לכך, משום שבשער הציון (אות ח') הביא דברי הראשונים שהחשש שאמרו בגמרא דלמא שקיל ושדר ליה, קאי על המשכיר ולא על השוכר (וציין לר"ח שכתב כן בהדיא, וכן ברמב"ם איתא כן, וכתב שכן יש לפרש בשא"ר, עיי"ש, וע"ע בשו"ת איש מצליח כרך א' סל"ו ובהערות שם, ושם העיר ע"ד השעה"צ בהבנת הפמ"ג, עיי"ש. ובכל אופן כן נראה מדברי כל הראשונים, וגם ברש"י אין הכרח כלל שחולק ע"ז), וממילא לא מועיל מה שבעה"ב התנה, שהרי מ"מ הוא יכול להוציא בכל עת שירצה, ולכן למעשה אין להקל.

26 משנ"ב (סקי"א), וסברתו ברורה שאם אין לו רשות אין זה תפיסת יד, שהרי יכולים להוציאו [אך יש לדון באופנים שבדיני חושן משפט אמרינן שסבר וקיבל, וכגון בדברים סבירים שעשויים להיות שם, ושוב נחשב כמו שיש לו רשות בכך], ומ"מ צריך שיהיה חפצים בפועל, ולא סגי ברשות בפועל, וכמש"כ המשנ"ב סק"י.

ודי שיהיה רשות להניח באותה שבת שרוצה להתיר, אף שבמוצ"ש עתיד לפנות, וע"ע בהלכה הקודמת בהערה הראשונה שאף בבין השמשות לבד סגי.

27 משנ"ב סקי"א. וכה"ח אות י"ד מהב"י וט"ז וע"א.

והנה אם אין לו זכות בפינת החדר אלא בתקרה, מסתבר שזה ג"כ נחשב תפיסת יד בכל חלל המקום שכולו נחשב כאחד, ולהלן בהלכה שאחרי הבאה בסופה הערנו בזה לענין תפיסת יד באויר, עיין שם בהערה.

28 פשוט כמבואר בשו"ע וכל הפו', אע"פ שהם בחצר אחת.

29 כ"כ בערך שי כאן, וכיוצ"ב מבואר בחזו"א (סימן צ' סקמ"א ובסי' צ"א ועוד מקומות) שרק החדר שאוכלים בו הוא נחשב לבית, ונפ"מ לכו"כ דברים.

30 ע"פ המשנ"ב סי' שנ"ה סקל"ד בשם הבי"מ ורע"א, ובחזו"א תמה ע"ז. אולם זה תלוי גם בהגדרת החדרים בבתים בעלמא, וע"ע בנתיבות שבת פכ"ז הערה נ"ח, וצ"ע.

31 בפשטות יש לומר שכמו שהבית מושכר להם, ואעפ"כ צריך מלבדו תפיסת יד נוספת בתוכו, כך החפצים שבתוכו שהם מושכרים להם הם כחלק מהבית שלהם, ולא חשיב תפיסת יד, ורק אם יהיה חפץ שאין להם רשות להשתמש בו, והוא של בעה"ב, זה מוכיח על תפיסת יד בבית, וכן הוא ברש"י עירובין (פה:) במשנה שתפיסת יד היינו שבעה"ב נותן שם כליו "להצניע", ע"כ. ומשמע שאם הוא לשימוש השוכר ל"ח תפיסת יד. וכן העיר בדבר אברהם ח"ג סי' ל', וכן מדויק מדברי המהרש"ם ח"ה סי' ל"ד, וכמש"כ במנחת יצחק ח"ד סי' נ"ה, וכן כתב בפשיטות החזו"א בסימן צ"ב [אמנם כתב שהנר אע"פ ששאול לו, כיון שלא ראוי למלאכה אחרת מפני מאיסותו, נחשב תפיסת יד, ע"כ. ולא דמי לנידון המהרש"ם שמדבר בתנור "קאכלים", וכפי הנראה הוא התנור קאכלין שהזכיר המשנ"ב סו"ס רנ"ט ועוד, שעשוי לחימום אוכל ולא רק לחימום הבית, וזה נחשב שימוש בזה שמוציאים ומכניסים אליו אוכל, ופשוט]. וכן כתבו עוד אחרונים, עיין בשו"ת נטע שורק סי' כ"ט, ובשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' קכ"ב בדברי השואל, ובשו"ת חלקת יעקב ח"א סי' ר"ז, ובשו"ת חשב האפוד ח"א סי' ק"ה, ועוד, וע"ע בשו"ת בצל החכמה ח"ה סי' ק"מ ושבה"ל ח"ה סי' נ"ד.

ואמנם ראינו קצת אחרונים שכתבו להקל אף שמשתמשים בזה, וכיעוין בשו"ת איש מצליח (כרך א' חאו"ח סל"ו), אולם כבר העירו ע"ז שם בהערה, וע"ע שם. גם בשו"ת אגר"מ (ח"א סי' קמ"א) היקל בזה שנחשב תפיסת יד אע"פ שמושכר לאורחים, אולם כבר השיב ע"ז השבה"ל שם [אמנם כתב שם שכאשר א"א להעמיד הדין על מכונו, אפשר להקל]. וכאמור שכ"מ ברש"י וכמש"כ האחרונים הנ"ל, ולכן אין להקל בזה.

32 הנה ע"פ הסברא הנ"ל היה אפשר לומר שג"כ ל"ח תפיסת יד אף שאינו כבית מושכר, וכן י"ל גם מרש"י הנ"ל שרק אם הוא להצניע מותר, וי"ל. ומ"מ ע"פ הסברא אין הכרח, דאין זה כבית, וכיון שיכול להחליף א"כ אין זה כמו שיש להם זכות בגוף החפץ, אלא זכות שימוש בעלמא, וכיון שהחפץ כשלעצמו גופו של בעה"ב גרידא ה"ז כתפיסת יד, וכן העירו בשו"ת מי יהודה סו"ס מ"ז, והובא בשו"ת בצל החכמה הנ"ל, וע"ע גם במהרש"ג שם, ובשו"ת שארית יעקב סי"ח, וכ"ש לדברי האגר"מ הנ"ל. וראיתי בחכמה"ל ע' נ"ד שהביא מהגריש"א שחלק גם על זה שמאחר שיש לשוכרים זכות שימוש בזה, א"כ אף שמחליף להם אין זה אלא פרעון חוב, ולא ניכר ול"ח תפיסת יד. אך הגרנ"ק שליט"א הורה להיתר, ע"כ. והנה י"ל ד"ג מלשון רש"י הנ"ל דמשמע שרק להצניע נחשב תפיסת יד, וי"ל דכאשר הוא משייר לעצמו את הבעלות על גוף החפץ, אף שמרשה להם, ה"ז ג"כ כענין שעשוי להצניע את גוף החפץ.

33 הנה בדבר זה יש להסתפק אם מועיל בזה שחלק מן הכלי משמש לבעל הבית וחלקו לשוכר, שלפי הטעם שכתבנו שהחיסרון הוא בזה שהחפץ שמשתמש בו הוא כחלק מן הבית, ואין ניכר שיש לבעה"ב תפיסת יד, א"כ באופן זה שיש לבעה"ב חלק מיוחד ללא שימוש ה"ז תפיסת יד. ואמנם הא בלא הא לא סגיא, ומאחר וגם לשני יש חלק בזה ומשתמש בו, א"כ לכאו' עדיין אינו ניכר מעלת הבעה"ב, שהרי גם אם ירצה לא יוכל לסלק את הכלי, מ"מ יש לו תפיסת יד וחלק מיוחד לו בבית זה, וכגון אילו יחלקו ביניהם.

והיה אפשר לומר שהדבר תלוי אם חלקו של הבעה"ב במגרה התחתונה היושבת על הארץ או למעלה, אולם נראה שאין בזה נפ"מ כי גם אם יש לו חלק באויר הרי יש לו תפיסת יד, שהרי כל החדר נחשב כאחד, וצע"ע בכל הנ"ל שהם דברים שאין להם מקור, ככלל הרבה מהלכות עירובין העמוקים.

34 הנה בעצם הדבר אי חשיב תפיסת יד של נכרי, יש לדון כדרך שמצאנו שנחלקו הפמ"ג והיד אפרים בסו"ס ש"ע אי שייך לומר שהיהודי אורח אצל הגוי, ונעשה בטל אליו, והובא בשעה"צ (שם אות ל"ו), וכתב לדינא שבגוי לא אמרינן דבטלים לגבה, עיי"ש. אלא שמצאנו להחיד"א בשו"ת חיים שאל (ח"ב סי' כ"ב) שכתב בנידונו דפחות מל' יום א"צ עירוב, ומוכח התם שגם לגבי גוי אמרינן דטפל אליו, ושו"ר שכן פקפק בשו"ת מנחת יצחק ח"ד סימן נ"ה אות ב', ולמדו מזה לנידו"ד [ועוד כתב שם באות ג' לדון אם במומר נמי ישנה מחלוקת זו אם אפשר להיות טפל אליו, דיש לדחות ולומר שדווקא בגוי שדירתו לא הוי דירה אמרינן הכי, משא"כ מומר, שבזה י"ל דלכו"ע מועילה תפיסת יד, וע"ע שם בסוה"ס באות ב' דמבואר שיש להקל במומר טפי מגוי], וע"ע בשו"ת חלקת יעקב שם, וכן בחזו"א (סימן צ' סק"מ) כתב שאף בכה"ג נחשב תפיסת יד, ושכ"ד הרשב"א (עיין בחידושיו עג.) ועוד, ובעירובין דרבנן לקולא.

אלא שכל זה יתכן רק בדבר כבד, אולם במוקצה לא שייך תפיסת יד, שהרי הגוי עשוי להוציאו, וכה"ג כתב המהרש"ם (שם) לענין רשע שמחלל שבת, עיי"ש. (וע"ע בחכמה"ל ע' נ"ז מהגריש"א דמ"מ זה רק במחלל שבת בפרהסיא, ולא במחלל שבת בצנעא או עם הארץ שאינו יודע שאסור לטלטל מוקצה או שאינו יודע שזה מוקצה, משום שלא תקנו חז"ל דבר חדש לדידהו, לפלוגי ביהודי גופא). אבל בדבר כבד יש לדון, ולכאו' תלוי בדין דבר כבד שהבאנו לעיל אם זה מחמת איסור טירחא, וא"נ מפני שמ"מ אין דרך לטרוח, או שזה מפני המציאות שאין דרך ליטלו, ועיין בשו"ת בצל החכמה ח"ה סי' קמ"א שהוכיח כן מכ"ד.

35 עיין שו"ע סי' שפ"ד ס"ב ובפו' שם.

36 תשובת המהרי"ק הובאה בב"י, וכ"פ הרמ"א ס"ג.

37 הרמ"א ס"ב עפ"ד רבינו יהונתן, וע' משנ"ב ביאור הדברים, וכל שהניחו בבית בעה"ב או באחד מבתיו השאולים והמושכרים שיש בהם תפיסת יד אז א"צ עירוב (לא בעה"ב ולא המשאילים והשוכרים).

38 כן נראה מסתימת השו"ע הכא. וע"ע בחזו"א סימן צ' סק"מ עפ"ד השו"ע בסימן שפ"ד סק"מ, וסמך ע"ז לדינא להקל. ואמנם ז"א מוכרח בדעת השו"ע לומר כן גם בנידו"ד, ואכמ"ל.

39 עיין בעירובין (עב: עג.) וקיי"ל כמ"ד מקום פיתא גורם, וכ"פ בשו"ע להלן סעיף ד', וכן בסעיף ה', וכן בסעיף ג', ויסוד הדברים בכולם שמקום פיתא גורם.

ועיין בנתיבות שבת (פכ"ח הערה ג') שדן באופן שכולם ישנים ביחד, ואין שום אחד שאוכל כאן, שיש לומר שבאופן זה גם מקום הלינה יאסור, וכל מה שאמרו מקום אכילה גורם, הוא כשיש אחד שיש לו כאן מקום אכילה, שבזה אוסר, אבל כשכולם ישנים כאן, וכולם שוים, הרי הם אוסרים, וכתב שיש ללמוד מדברי הראשונים (רש"י וריטב"א בדף עב.) שגם זה אוסר, ובזה כתב ליישב דברי הרוקח סי' ק"מ שכתב שכמה בני אדם שדרים בבית אחד וכל אחד ישן בחדרו שאוסר, ותמה ע"ז בעצ"א סקט"ו שהרי מקום פיתא גורם, ולפיה"א ניחא כיון שכולם ישנים כאן

ואם המקום שהם לנים בו חשוב להם, ויותר נח להם אם היה האוכל בא לאותו מקום, נחשב מקום זה לעיקר דירתם, ואוסרים זה על זה, אפילו אם הוא אוכלים במקום אחד[40].

ודע, שהכל תלוי לפי המצב ביום השבת, ולכן אם בימות החול אוכל במקום אחד ובשבת אוכל במקום אחר, אינו אוסר אלא כפי מקום אכילתו בשבת[41], ואם אוכל בשבת בשתי מקומות חייב עירוב בשתי המקומות[42], ודווקא סעודת קבע מחייבת ולא אכילת עראי[43].

ודע עוד, שבדרך כלל כאשר עושים עירוב כללי לכל הנמצאים בשבת זו ולכל מי שיתוסף[44], הרי זה כולל את כולם. אך מכל מקום יש כמה נפ"מ בזה[45].

י"ב. אנשי חצר שהיו כולם אוכלים במקום אחד, אפילו אם כל אחד אוכל משלו, וגם הם אוכלים בשולחנות נפרדים, ואפילו אם יש להם בית בפני עצמו ללינה ולכל שימושיהם, אינם אוסרים זה על זה[46].

ואם הוצרכו לעשות עירוב עם אנשי חצר אחרת, די בשיעור גרוגרת אחת לכולם, וכל אחד מהם יכול ליתן את פת העירוב, ואין צריך לזכות לכולם[47]. ואם מניחים את כל עירוב החצירות בביתם, אינם צריכים ליתן כלום, כדין בית שמניחים בו את העירוב[48].

איזה מחיצה מחלקת ביניהם להתחייב בעירוב

י"ג. חדר אוכל אחד[49], החלוק במחיצות שאינם גבוהות עד התקרה, אלא רחוקות ממנו שלשה טפחים או יותר, אף על פי שבכל חלק אוכלים אנשים אחרים, הרי הם נחשבים כאחד, ואינם צריכים לעשות ביניהם עירוב חצירות[50].

ואפילו אם המחיצות גבוהות עשרה, ואפילו אם הם עשויות בחזקה מנסרים או אבנים, ועיין בהערה[51].

י"ד. היה החדר חלוק במחיצות עד התקרה, או על כל פנים שלא היה הפסק שלשה טפחים בין המחיצה לתקרה, ומשני עברי המחיצה אוכלים בני אדם, הדבר תלוי לפי סוג המחיצה:

א). אם היא מחיצה עראית, כגון שהיא עשויה מיריעות[52], אף על פי שהיא עשויה להיות שם תמיד[53], אין היא מחלקת ביניהם להתחייב בעירוב, אבל אם יש עוד דיירים אחרים בחצר צריכים כל חבורה להשתתף בעירוב, אמנם אם נתנו כל הדיירים את העירוב באותו חדר, אין החבורות הללו צריכים להשתתף, כדין בית שמניחים בו את העירוב[54].

ב). אם היא מחיצה גמורה מנסרים ואבנים וכדומה ועומדת בקביעות, הרי הם ככל בתים נפרדים, וצריכים לעשות עירוב ביניהם, וגם אם יש דיירים אחרים בחצר צריכה כל חבורה ליתן עירוב בפני עצמה, אפילו כשמניחים את העירוב בביתם[55].

ט"ו. כל האמור שמחיצות מחלקות אפילו ביריעות וכדומה, הוא דווקא כשעשוי להיות שם תמיד, אבל אם פורסין וילונות לפעמים להצנע, וכגון כאשר כל משפחה רוצה לאכול בפני עצמה, וכשאין צורך להצנע פותחים את הוילון, אין זה נחשב מחיצה ואינם צריכים עירוב כיון שאינו בקביעות[56]. וכן אם אינו קבוע בכל צדדיו והרוח מוליכה ומביאה את הוילון, אין זה מחלק אותם[57].

ודע עוד, שבכל אופן שהוא אין אוסרים זה על זה, אלא כאשר הם עשויים להיות שם יותר משלושים יום, אבל בפחות משלושים יום וגם בעל הבית נמצא עמהם באותו חצר, אינם אוסרים[58].

ט"ז. מחיצה גמורה, אף על פי שיש פתח בין החדרים, הרי זה מחלק ביניהם וחייבים בעירוב[59]. וכן אם יש חלון ביניהם[60]. וגם אם הוא חלון הגשה, כמו שמצוי במוסדות שיש פתח בין המטבח לחדר האוכל[61].

בשווה, ע"כ. וזה חידוש.

וברמב"ם (פ"ד מעירובין ה"א) כתב שאנשי חצר שהיו אוכלים על "שולחן אחד", א"צ עירוב. וכתב הכס"מ ששולחן אחד ל"ד הוא, אלא גם בשני שולחנות, כיון שמקום פיתא גורם, וכולם בבית אחד, וכ"כ בב"י כאן. וכתב דלכך בני מצרים שדרים בבית אחד, זה באכסדרה שבצד זה וזה באכסדרה שבצד זה, א"צ עירוב, כיון שאין חילוק ביניהם.

ובכל אופן א"צ שיהיו אוכלים מעיסה אחת, אלא גם בחלוקין בעיסתן נמי, וכ"כ כל הפו' שהכל תלוי במקום (ומש"כ המהרש"ם ח"ח סי' ס' שתלוי אם מקפידין או לא, צע"ג, דזה שייך רק לאחר שצריך עירוב, כמבואר בסי' שס"ו, ואינו ענין לכאן).

40 בעירובין (עג.) הביאו סברא כזו בענין עירובי תחומין דתלוי לפי אנן סהדי, אי מתדר ליה התם ניחא ליה, או שאם היו מביאים לו האוכל לבית רבו טפי הוי ניחא ליה, עי"ש. וכן הדין בעירובי חצירות, וכ"כ בביה"ל (ס"ה ד"ה וישן) בשם כמה פו' לענין רועים הלנים בשדה, וה"ה בתלמידים שאוכלים בבית בעלי בתים ולנים בביתם, וכ"ה בכה"ח (אות ס"א), עי"ש. ויש לבאר שזה ודאי כל אדם ניחא ליה לאכול ולישון במקום אחד, אלא שמן הסתם אנו אומרים שמקום אכילה הוא עיקרי, ולא יצא מן הכלל אלא כמו הרועים והתלמידים ששם עיקר שימושם ומהותם, וידוע לכל שהיה נח להם לאכול במקום אחד. [ועיין בתשב"ץ (ח"ב סי' ל"ו) לענין אופה שאוכל פיתו בגמר האפיה, ויש לו בית עיקרי, שאין המאפיה נחשבת מקום פיתא שלו, וע"ע בחזו"א סי' ק"ו סקכ"ח, וזה גרע טפי משום דהוא כמו דירה בעל כורחו, דל"ח לאסור]. ועיין בנתי"ש (שם הערה ד') משם קצוה"ש שנסתפק במקום לינה קבוע, ומקום אכילה אינו קבוע, שהמסתבר שמקום לינה עיקר, וכן במי שאוכל בחדר שאין בו דע"ד, וע"ע שם. ובמקום שאנו אומרים שמקום לינה עיקר, זה נפ"מ גם לקולא וגם לחומרא, הגם שכל הנידון כאן היה לקולא.

41 כ"ה בגר"ז (ס"ו), וציין ב"י בשם סמ"ק, ולא הולכים כפי הזמן הרגיל הקבוע, וכן בחזו"א סימן צ' סקמ"א משמע כן, וע"ע בחזו"א סי' צ"א סק"א (ובנתי"ש הערה ב' העיר בד' החזו"א, אך הביא רק דברי החזו"א בסי' צ"א. וע"ע שפקפק על עצם הדברים ומסתימת כל הפו'). ובשו"ת בצל החכמה ח"ה סי' קי"ב האריך בזה, והוכיח מהראשונים ואחרונים דהכל תלוי ביום השבת, בין לחומרא שאוסר כשאוכל בשבת זו, ובין לקולא אם בשבת זו אינו אוכל כלל מחמת שהוא מתענה או חולי, ובזה הקבוע הוא הלינה. וכ"ה בחכמה"ל פ"ב דרכ"ש סק"ב משם תור"פ או"ז כלבו א"ח, וכ"מ בסמ"ק ומאירי.

42 שו"ת בצל החכמה שם סימן קי"ג, ושכ"ה בספר ערך שי, שאם אוכל בליל שבת במקום אחד ויום שבת במקום אחר אוסר בשני המקומות, ע"כ. ויל"ב. ומ"מ אם הוא אוכל את הסעודה האחת באקראי, ואת עיקר הסעודות אוכל בבית מסוים, נראה לכאורה שתלוי במקום הקבוע, ואדרבה יש ללמוד דין זה ק"ו מדברי התשב"ץ שהבאנו לעיל, וכן החזו"א גבי פועל שאוכל במקום עבודתו, אלא ששם יש עדיפות מצד דהוי כדירה בעל כרחו, ומ"מ אם זה באקראי מסתבר שאינו אוסר שם, וכן ראיתי בחכמה"ל ע' ר'. ורק באופן שיצא לאכול באיזה מקום וחוזר אח"כ לביתו העיקרי.

43 שו"ת בצל החכמה שם, וכ"ה בערוה"ש סי"ז. ולכן אם אוכל פירות ומזונות אינו אוסר, רק אכילת פת.

44 כמו שנתבאר בסימן שס"ו סדר ההנהגה.

45 הנפ"מ בזה תהיה כשאין דיורים אלא רק שניים וכדו' ורוצים לערב אותו בנפרד, וכמו כן יש נפ"מ בזה כדי לדעת היכן דירתו, ובשניה יוכל לטלטל ממנה לבחוץ כדין כלים ששבתו בחצר (ונפ"מ בשוהים בבית מלון שאוכלים בחדר אוכלים, וממילא חדרם כחצר), וכן בכאלה האוסרים בדירתם וכדומה.

46 עיין עירובין עב: מבואר כ"ז בב"י, וכ"פ בשו"ע וברמ"א ס"ד וש"א.

47 משנ"ב סקל"ח.

48 שו"ע שם. - וכל פרטים אלו לא מצויים כיום שמזכים פת לכולם.

והנה בכל דוכתא אפשר להניח את העירוב גם בחדר שינה, ולאו דוקא בחדר האוכל, מעצם זה שראוי לדירה, וכנ"ל בסי' שס"ו. ויש לדון אם גם כאן אפשר להניח באחד מחדרי השינה שלהם, או שזה דווקא כאשר הבית של אחד שיש לו מקום אכילה ומקום לינה, ומקום הלינה נגרר אחר מקום האכילה, אבל כאן שרק מקום האכילה מחברם, וחדר השינה חלוק לשני בני אדם אפשר דגרע, ומנידון המשנ"ב להלן סקמ"ז ושעה"צ סקכ"ב אין ראיה, ושמעתי לדקדק בלשון השו"ע שכתב שכל אלו הבתים כבית אחד חשובים, וא"כ גם לענין זה דינא הכי, וכן בסברא הדבר מבואר, ככל המקומות בעלמא שמותר להניח שם עירוב, וכנ"ל בסי' שס"ו, אף שאין לאדם שום שייכות לזה, והעיקר שהוא בית הראוי לדירה.

49 עירובין (עב.) ושו"ע ס"ג טרקלין, ופי' הרמב"ם בפיהמ"ש בית רחב, והובא בכה"ח, וכתבנו "חדר אוכל", כפי שנתבאר לעיל שהוא העיקר, ותמיד יש לנו לדון על החדר שאוכלים בו.

50 שם, שדווקא במגיע לתקרה פחות משלשה והוא כסתום ה"ז מחלק (והיינו כמש"כ בכ"מ שלבוד הוא נחשב סתום ממש, ואף מבחינה מציאותית ולא רק ע"פ דין), אבל בשלשה טפחים נחשב אחד, ואף על פי שבכל התורה אמרינן גוד אסיק, מ"מ כאן נחשבים כאחד, שמחיצה גרועה היא, והיינו שכאן שהוא בית אחד וכל השאלה אם מחלק בין הדיורים, בזה צריך שיהיה מחיצות גמורות טפי, כדי לחלק ביניהם, ודו"ק. ויל"ע לפי"ז באופן שבאמצע הקיר יש שלשה טפחים אויר לכל אורך הקיר (ואינו בגדר חלון), אי בכה"ג הוי כאין מחיצות מגיעות לתקרה, או גרע מצד דלא נראה שתקרה מחברת את החדרים אלא נראה כמובדלים זמ"ז.

51 משנ"ב (סקכ"ז), ועי' שעה"צ אות י"ז. וכ"כ כה"ח (אות מ"א) בשם א"ר וח"א (וציין גם לאחרונים, וכוונתו למשנ"ב הנ"ל). אולם בחזו"א סימן צ"ג סק"ח חולק ע"ז (וציין שכ"מ בלשון השעה"צ גופיה בסו"ס שע"ב שכתב שאינו חולק במחיצה גרועה כזו, ומשמע שזה בגלל שהיא גרועה). וע"ע גם בשו"ע הגר"ז כאן שבקבועות נחשב מחיצה (ובשבט הלוי ח"ב סי' קנ"א הסכים לדבריהם, אך לא הביא דברי הראשונים שנזכיר להלן שהם כהמשנ"ב). והנה זו פלוגתא בראשונים, והחזו"א נקט כהתוס' (עט.), ולכן חלק על המשנ"ב. אולם האו"ז ואגודה ועוד לא ס"ל כן, ולכן סתמנו להקל. ונוסף ע"ז נראה גם מדברי הסמ"ק שהובאו בשו"ע (סימן נ"ה סוסי"ט) שגם כן סובר כן שאם אינו מגיע לתקרה אינו מחיצה, ואף על פי שבמג"א (שם סקי"ד) כתב שיש שם סברא מיוחדת שבטל לבהכנ"ס, עי"ש, אולם נראה שזה רק לשיטה ראשונה, אבל הסמ"ק עצמו הרי דימה זה לגמרי לנידו"ד (וכמש"כ גם בביה"ל שם), ואף הרשב"א ודעימיה יש לומר שלא הוצרכו לחדש אלא לענין מחיצות גבוהות, אבל באינם גבוהות עד התקרה פשיטא לכו"ע שאינו מחלק (אך זה אינו מוכרח דדילמא הוא חולק על כל הדין, ובזה תלוי הדבר אם הדין שם הוא כמו סתם ויש, או שדעה ראשונה בכלל לא דיברה על זה, ומה שכתב השו"ע בלשון יש הוא מפני שלא מצא לו חבר (וע"ע כה"ח שם שנראה שהוא להלכה), ועכ"פ מהסמ"ק מוכח כן, ומהרשב"א אין ראיה. (ועיין עוד בדברינו לעיל בסימן שס"ו ס"ג). ויתירה מזו מוכח מדבריהם שאפילו שזה קבוע ממש ובחוזק ככל מחיצה, אינו חוצץ.

ויש לבאר בנידון זה המובא בסעיף ג', שבכל זה אין נפ"מ אם יוצאים דרך פתח אחד או לא, אבל לכאורה יש נפ"מ אם מבטל החיוב של השניים הפנימיים או לא, ועיין בשעה"צ (אות י"ג) שעמד בזה, ומ"מ צידד בסוף שאין נפ"מ, והנידונים בזה הם תרתי, א). אם צריכים שתיהם להשתתף בגרוגרת של העירוב [והיינו לא בחיוב, אלא מבחינה מוסרית, מאחר ששתיהם אוסרים כאחת, ולמה יפול כל השיעור על אחד]. ב). אם נותנים גרוגרת אחת אם זה מועיל גם לאחרים בשליחות, או שצריך זיכוי דווקא, שהרי אינם חייבים, והיינו אלה של הבית שער ולא האחרים וכמשנ"ב סקל"ח.

52 תוס' שם ומשנ"ב סקכ"ה.

ויל"ע במחיצה ניידת, כמו שמצוי באולמות, האם החיסרון במחיצה גרועה הוא מחמת החומר שבה, וא"כ מחיצה ניידת היא חזקה, או מצד היציבות שלה, והרי גם ביריעות צריך לקשור אותם וכמ"ש בהערה הבאה, הרי שהוא תלוי בחומר ולא במה שהוא מחובר. אמנם במשנ"ב (סקכ"ז) מבואר גם שצריך שיהיו קבועות, ומשמע שצריך תרתי שהחומר חזק, וגם שיהיו קבועות, ומלבד כ"ז הדבר תלוי גם אם הוא לשבת אחת או לתמיד, משום שאם זה לשבת אחת, מבואר בחזו"א סימן צ"ג סק"ג שאינו חולק כלל, ודלא כמשנ"ב בשעה"צ סקט"ז.

[ולענין מחיצה מתקפלת (רפרפת, המוזכרת במשנ"ב בסי' שט"ו סקי"א), נראה לכאו' שהיא מחיצה גמורה, אם עכ"פ היא עשויה להיות תמיד (וכשעה"צ אות כ'), אלא שמ"מ ה"ז גרע מצד שאינו קבוע, וכפיה"א צריך שיהיה קבוע, וכמו"כ יש לדון במחיצות המצויות כיום באולמות שהם מגיעות עד התקרה ונכנסים בתוך מסילות, כמו בתריסים של חלונות, וכשרוצים לחבר אולמות מוציאים אותם, ובזה החומר חזק אך אינו קבוע, אכן מצאנו בפו' בסי' שי"ג שט"ז שנחלקו גבי הוצאת חלון ע"י גוי, די"א שיש בזה סותר או בונה בחזרתם, ומשמע שזה נחשב קבוע, ועכ"פ למ"ד דהוי דאו', אמנם אם הם זזים במסילה עצמה מהכא להתם אפשר שאינו כן].

53 דאל"כ אינו חולק כלל, אלא הוי כמו וילון לצניעות המבואר בסעיף ד', וכן ביאר בשעה"צ שם אות כ' [וע"ע גם בגר"ז ס"ו]. אבל אם הוא עשוי להיות גם לכל היום הרי זה עושה חילוק לענין שיש עוד דיירים אחרים ונותנים העירוב אצלם, והיינו כשנעשה אפילו לכל השבת (והחזו"א חולק, וכנ"ל בהערה הקודמת).

54 שו"ע ומשנ"ב וכה"ח בשם האחרונים ועוד, אמנם הנשמ"א כלל ע"ג סק"ו כתב שלא להקל, וכן הבי"מ, וחזו"א סי' צ"ג.

55 שו"ע ומשנ"ב וכה"ח, ועיין בשעה"צ סקט"ז וכה"ח אות ל"ט לענין ברכה, וגם זה דלא כהנשמ"א וחזו"א הנ"ל, וע"ע בהגהות המהרש"ם.

והנה אם הוא עשוי כך לתקופה קצרה, נראה בפשטות שגם זה מחייב בעירוב, ומה שאמרו שיהיו קבועות, היינו בצורה קבועה [ולא דמי לאורח פחות מל' יום].

56 רמ"א סוס"ד ע"פ רי"ו, ה"ד בב"י.

57 כן מבואר בב"י ובלבוש, וה"ד בכה"ח אות נ"ז. וק"ק שהמשנ"ב לא הזכיר זה, ואולי משום דפשיטא ליה שאם יכול לנוד ברוח דלא הוי מחיצה, וכאשר מבואר כבר בסימן שס"ב, אבל לכו"ע מודו שדינא הכי [וגם כאן יש לחזור על מה שנתבאר בסי' שס"ב שנחלקו הפו' אם עשוי לנוד ברוח, אבל במציאות אינו נד, האם כשרה המחיצה, ולפי מה שכתבנו שם לצדד שכל שאינה נדה עד שנפסלת (והיינו שלא מתקפלת, או שלא מוגבהת מן הקרקע ג"ט) ה"ז כשרה, א"כ כאן יצא מזה חומרא, הגם שהוא מילי דרבנן].

58 כאשר יבואר כ"ז להלן ס"ח.

59 שפתח אינו מחסר משם מחיצה בשום מקום, וכן בכל הדינים כאן מיירי אף שיש פתח ביניהם, וכגון בנידון דחמש חבורות שכולם עוברים זה על זה, ואעפ"כ שניים הפנימיים חייבים בעירוב, וה"ט דפתח אינו מחסר משם מחיצה, אלא עדיין יש לזה שם מחיצה עם פתח [אך יש להסתפק כאשר עשה צורת הפתח על פני כל המחיצה, שבזה אף שהוא נחשב פתח, מ"מ נראה כמו שאין חילוק ביניהם, ואפשר שנחשבים כאחד].

60 עיין להלן סי' שע"ב. וחלון הוא ק"ו מפתח [וזה אפילו בחלון פתוח, שאם הוא סתום ה"ז כמו שאין חלון, ואפילו סתום בזכוכית ורואים זה את זה, וגם מחיצה שלימה שכולה עשויה מזכוכית נחשבת מחיצה לכל דבר].

אמנם אם החלון הוא על פני כל המחיצה, ולא רק באמצעה כמו חלון [ומצוי בעזרת נשים שיש חלון לכל האורך של המחיצה החלוקה עם בית הכנסת, אלא שבדרך כלל יש נסרים או מוטות המפרידים, וזה ג"כ נחשב סתום לכל דבר, והשאלה תהיה כאשר הוא פתוח לגמרי, או מכוסה בסדין הנד ברוח, שאין לו שום חשיבות מחיצה], שהרי זה יותר גרוע ממחיצה שאינה מגיעה לתקרה, ואדרבה ק"ו הוא, שאם למעלה יש פתח אע"פ שלא רואים זא"ז, כל שכן בפתח כזה באמצע המחיצה. אך מאידך י"ל עפמש"כ המשנ"ב סקכ"ו שהתקרה מחברו, וכאן אינו נראה ממש שהתקרה מחברן, כיון שיש מחיצה היוצרת מן התקרה.

61 ונפ"מ אם יש אוכלים במטבח חוץ מחדר אוכל, שנחשב מקום פיתא נוסף וחייבים בעירוב, ואילו לא אוכלים רק בחדר אוכל המשותף כמו בישיבה א"צ עירוב, אבל בזה צריך עירוב.

משותפים בשימושי הבית, ויכול לסלק

י"ז. גם כאשר יש מחיצות גמורות המחלקות בין החבורות, או אפילו שהם חדרים נפרדים המושאלים לאנשים פרטיים, ואוכלים וישנים כל אחד בחדרו, ולכל אחד יש יציאה נפרדת מחדרו לחוץ, אף על פי כן אם הם משתמשים ביחד בבית בעל הבית בתשמישי הדירה, כגון באפיה ובישול אינם אוסרים, כיון שהם בטלים לבעל הבית[62], ויש בזה כמה תנאים הבאים[63]:

א]. דווקא כששאול להם ולא כששכור להם או קנוי להם, משום שרק אם יכול לסלקם מחדרם בכל שעה שירצה אז הם בטלים אליו, ועיין בהערה[64].

ב]. דווקא אם משתמשים ביחד בתשמישי הדירה, כגון אפיה ובישול, וכן כביסה וכדומה, אבל אמבטיה לרחיצה ובית הכסא, אין צריך שיהיה משותף[65]. ובכל אופן אין צריך שיהיה לו רשות שימוש בבית[66].

ג]. דווקא שבעל הבית גר עימם באותו חצר[67], כלומר באותו היקף מחיצות שעושים בו את העירוב.

י"ח. מן האמור יש ללמוד, אודות אדם שקרובו בא להתארח אצלו וייחד לו חדר, וכן אשה שילדה ובאה לנוח אצל אמה או חמותה, וייחדו לה חדר, אין הם צריכים לערב[68]. אבל בית אירוח ומלון שמשכירים חדרים חייבים בעירוב, כיון שהם בשכירות, וגם בהרבה מקרים בעל הבית אינו עמהם.

מקבלים סעודה מאדם אחד

י"ט. ישנם כאלה שמקבלים את סעודתם מאדם אחד, והרי הם נמשכים אחריו[69], והיינו בין אם הם מקבלים ממנו את הפת, ובין אם מקבלים ממנו מעות לקנות את "הפת"[70]. ואלו הם:

א]. אב עם בניו[71], וכן חתנו[72], וגם סבא[73].

ב]. רב עם תלמידו[74], ואפילו תלמיד ללימודי חול[75].

ג]. אדם עם משרתיו ועבדיו[76].

ד]. איש עם נשותיו.

אבל סתם אדם שמקבל סעודותיו מחבירו, אינו בכלל זה[77].

כ'. במה דברים אמורים שכולם נפטרים מעירוב, כאשר כולם גרים בחצר אחת, יחד עם מי שנותן להם את הסעודות, אבל אם נותן הסעודות גר בחצר אחרת, אינו פוטרן מעירוב[78].

כ"א. אם יש אחרים עמהם באותו חצר, אזי אם מניחים את העירוב אצל אחד מהם, הרי הם כולם נפטרים מן העירוב, אבל אם מניחים את העירוב אצל אחד מבני החצר, הרי הם חייבים בעירוב בנפרד[79].

לינה בלא אכילה

כ"ב. אדם שמאיזו סיבה לא אוכל באותה שבת, אף על פי כן הוא אוסר מצד הלינה שהוא לן שם[80]. ולכן, מערבים ביום הכיפורים[81]. וגם גוסס שגר שם ואינו אוכל, אוסר[82]. וגם חולה המקבל מאכלו דרך זונדה, הרי הוא אוסר בגלל הלינה שלן שם[83]. וכן קטן אפילו יונק, אוסר[84]. וצריך לזכות ולערב עליהם[85].

אורח

כ"ג. אדם שבא לגור בחצר שלא בקביעות, נקרא "אורח", ואינו צריך להשתתף בעירוב כלל[86], בין

[ואמנם אם הטבח לבדו אוכל שם בגמר הכנת האוכל, נראה שאינו נחשב מקום פיתא, וכדרך שכתב התשב"ץ ח"ב ענין ל"ו, וכעי"ז בחזו"א סי' ק"י סקכ"ח ד"ה נראה, וזה אפילו אם אוכל שם בשבת, שנתבאר לעיל שמקום פיתא בשבת גורם].

62 כל זה מבואר בתוס' בעירובין (עב.) וברא"ש שם (פ"ו סי"ז). והגם שכמה ראשונים פליגי, וכמובא בב"י בשם השר מקוצי, הובא בתוס' ר"פ שם ובסמ"ק (סימן רפ"ב) ועוד, וכן הרשב"א בחי' (עג.) ובעבוה"ק (ש"ד ס"ב) ובחי' הריטב"א ומאירי (סד.) פליגי על התוס', מ"מ השו"ע (סוס"ג) פסק כהתוס', וע"ע בביה"ל שם, ולכן אינם אוסרים זה על זה ולא על אחרים.

63 הנה בתוס' שכתבו ג' טעמים שהמלמד שבביתו אינו אוסר, א'. כיון שמשתמשים כולם בכל תשמישי הבית כאחד. ב'. ועוד שאין משאיל להם רשותו לא עוד עליו. ג'. דמצי לסלקינהו, ע"כ. ונחלקו האחרונים אם צריך את כל הטעמים כדי שיהיה מותר, ובמשנ"ב (סקל"ג) כתב דבעינן לשני הטעמים הראשונים כדי להקל, וכן בביה"ל (ד"ה אינם) הביא השיטות בזה [הגם שכתב בתוה"ד שהמחבר סתם בזה], והביא די"א דבעינן כולם, וי"א שלא הזכירו הטעם דמצי לסלקינהו (ויישב דבריהם מלשון כמה ראשונים), ועוד כתב שהטעם דמצי לסלוקינהו מהני לכו"ע ואף לרשב"א, משום דבזה שיכול לסלקו כל שעה, הרי הוא כאורח שאינו אוסר [והיינו אפילו אם כאן הוא יהיה הרבה זמן], וע"ע שם. וכן מבואר עוד בשעה"צ להלן אות כ"ט, וע"ע גם בשעה"צ סימן שפ"ב אות נ"ה, עיין שם (וע"ע בר"ס שפ"ב סק"ב שנזכר דין מצי לסלוקינהו). אולם החזו"א בסימן צ' (סקל"א) כתב שדווקא בג' טעמים יש להתיר, א'. שכולם משתמשים כאחד. ב'. שאין משאיל להם ביתו להאסר (שביתו פתוח להם). ג'. מצי לסלוקינהו. וע"ע שם מש"כ בזה. ועוד כתב בסקל"ב בדעת הרשב"א ודעימיה, הגם שבגר"א (ובגר"ז) משמע כהמשנ"ב, מ"מ לדינא אין להקל בלא כל הטעמים (וכ"כ הרבה מהפו' שכאשר הראשונים כתבו כמה טעמים להלכה, צריך שיהיו כל הטעמים, וה"נ י"ל כן), וע"ע בחזו"א בסימן צ"ב, וכ"ד התו"ש ומחה"ש (ונזכרו בשעה"צ הנ"ל), וכ"מ במנחת יצחק ח"ד סנ"ה ובמנחת שלמה ח"ב סל"ה אות כ"ד.

64 עיין בהערה הקודמת, והנה במשנ"ב כתב כמו שכתבנו בפנים לחלק בין שאלה לשכירות, אך הוספנו שזה תלוי בכך שיכול לסלקם בכל שעה שירצה, ויש לדון בזה, א'. כאשר הוא מושאל לזמן מסוים. ב'. כאשר השכיר להם אבל יכול לסלקם, וכפי הנראה שנחלקו בזה המשנ"ב ובביה"ל עם החזו"א סימן צ"ח, וע"ע להלן בסי' שפ"ב ס"א בהגה כעין שאין חילוק בין שאלה לשכירות, ועיין בדע"ת כאן ס"ג מש"כ בזה.

ובאופן זה שאינו יכול לסלקם לגמרי, אבל יכול להחליפם חדר בחדר, מבואר בחזו"א שם שנחשב מצי לסלוקי, ואינו אוסר בתשלום שאר התנאים. אולם בשו"ת חיים שאל (ח"ב סי' כ"ב) מוכח שלא נחשב דמצי לסלוקינהו, עיין שם. והביאו בשו"ת מנח"י (ח"ד סי' נ"ה). וכן נקט שם להלכה בפשיטות. [אך כתב לחלק אם יכול לסלק מפרוזדור זה לפרוזדור אחר, עיין שם, והיינו שהוא פרוזדור החלוק במחיצות לגמרי, וכדמיון החלפה מחצר לחצר אחרת, ופשוט]. ובנתי"ש פכ"ז הערה י"ח הקשה על דברי החיים שאל מהב"י בסי' שפ"ב, עיי"ש. ולק"מ דהוא ע"א. אמנם בנשמ"א כלל ע"ג אות ד' ובמהרש"ם ח"ו סי"ז מבואר כסברת החזו"א.

65 הנה אחד מהתנאים שיהיו משתמשים יחד בשימושי הדירה, ומקורו בתוס' בעירובין (עב.) והובא בדברי הפו' בקצרה, והנה לא נתברר כמה ובמה צריך שיהיו משתמשים יחד, ובתוס' שם איתא בזה"ל: שכולם משתמשים בתוך הבית "בכל עסקי תשמישתיה" באפיה ובישול "ובכל דבר" וכו', ע"כ. ומבואר שיהיו משתמשים בכל הדברים ממש. (ובתוס' רא"ש כתב בלשון בכל עסקי תשמישיהם, ואפיה ובישול, ע"כ). ומשמע מדבריהם שצריך שיהיה שימוש בכל הדברים כאחד, אבל אם יהיה שימוש רק בחלק מהדברים אינו נחשב למשותפים יחד, אמנם בסברא הוא ק"ק שצריך שיהיו משותפים כ"כ, ומסתבר מ"מ שזה רק בדברים עיקריים ולא בדברים קטנים, כי העיקרון הוא זה שיהיה הרגשה בבית שהם כבני איש אחד [וכגון "אפיה" בזמנינו, שמצוי שקונים פת, א"כ מה שלפעמים אופים עוגות וכדו', אין זה עיקר שימוש בשונה מזמן קדום, אבל בישול ודאי שיהיה משותף].

ויש לעיין איזה עוד דברים צריך שיהיו עוסקים ביחד, ומה נתכוונו התוס' להוסיף במילים "ובכל דבר", חוץ מאפיה ובישול, וי"ל דהיינו גם שאר עיסוקים הקשורים לאכילה, כגון חיתוך האוכלים והכנתם, ובכלים משותפים. [ומ"מ משמע שא"צ שהאוכל עצמו יהיה נעשה לשתיהם ביחד, אלא שכל אחד עושה אוכל משלו, ואוכל אותו בחדרו הנפרד, אבל הוא עושה אותו באותו מטבח].

ומ"מ נראה שיש דברים שאינם בכלל, כגון: א). אם יש אמבטיה לרחיצה נפרדת, ובית הכסא נפרד בכל חדר, דזה שימוש הצנע לכל אחד, וא"צ שיהיו משותפים בו, שגם כאשר משתמשים בזה הרי כל אחד משתמש בפני עצמו, ואין שום קשר לאחרים עימו, וגרוע מאכילה ושתיה. ב). אם הם שימושים העשויים לשימושי חצר, ולא לשימושי בית, אפשר ג"כ שאינו נחשב, ולפי"ז יש לדון כאשר הוא שימוש של כביסה, הרי היה דרך לעשות זאת בנהר או עכ"פ בחצר, אמנם בזה"ז הוא עשוי להיות בבית, והוא ג"כ מכלל תשמישי הבית, ואפשר שבזה"ז אם יהיה לכל אחד מכונת כביסה נפרדת בחדרו, זה מגרע בשימוש משותף שכתבו התוס' שצריך שיהיו שותפים כולם כאחד, וצ"ע [ומ"מ זה ודאי שא"צ שיהיה להם חשבון חשמל ביחד אלא נפרד לכל חדר, או חשבון מים וכדומה].

66 פי' שא"צ שיהיה שימוש בבית, כמו זכות השתמשות בבית, אלא עצם השימוש בצרכי הבית.

67 כ"מ מדברי כל הראשונים הנ"ל (ובביה"ל סי' שפ"ב ס"א סוד"ה אינו).

68 שיש בהם כל התנאים הנ"ל להיתר, אפילו שהם מתארחים לשלושים יום. וגם מצד דמצי לסלוקי וכפי הפרטים שבזה.

69 עירובין (עב:) ושו"ע ס"ה, ו', מפני שהם נגררים אחר זה שנותן להם סעודתן. ובריא"ז על הרי"ף (ה"ד בכה"ח אות ע"ט) כתב דכיון שנוטלין מאכלם של שבת מבית אחד, הרי אותו המאכל מערבן, וכאילו עירבו דמי, ע"כ. וזה כעין מש"כ בסימן שס"ו סי"א, עיין שם, אך התם עדיף טפי כיון שהוא כאילו שלהם ממש.

70 ב"י מג"א וש"א, ה"ד במשנ"ב ובכה"ח.

ויש לבאר, שדווקא אם נותן להם פת, אבל שאר אכילות אינו בכלל, שהרי הכל תלוי במקום פיתא גורם, ולפי פיתא הם נגררים אחריו, ולכן גם אם נותן להם כל הסעודה חוץ מהפת לא נגררים אחריו [וכן לענין מעות, צריך שיהיו המעות בשביל קניית הסעודה]. אמנם נראה שזה רק אם נותן להם את כל הג' סעודות, אבל אם סעודה אחת אוכלים משלהם אינו נחשב, שהרי בזה הם מתחייבים מצד עצמם, ואף כשנותן להם את כל סעודות שבת, אפשר שאין נגררים אחריו אלא כשנותן להם גם בחול, ועיין בתוס' עירובין (עג.) ד"ה כרבים.

וכמו כן, כאשר נותן להם מעות לפרנסתם (שכולל כל צרכיהם, וכמו שפרש"י בגיטין יב: לשון מזון ולשון פרנסה), אין זה נחשב שמקבלים ממנו פרס, ורק אם נותן להם מעות למזונות (והיינו אכילה, כנ"ל) אז הם נחשבים טפלים לו [וגם כשנותן למזונות היינו דווקא כשנותן כדי לקנות לחם, ולא לשאר ענייני הסעודה]. ולכן מה שמצוי שבעל הבית נותן משכורת לפועליו, וכן ראש כולל לתלמידיו, אין זה נחשב שמקבלים פרס, שהרי יכולים לעשות בכסף כל צרכיהם, ולאכול מכסף אחר, ונראה שאף אם אין להם כסף ממקום אחר, כגון שאין לו עבודה אלא זו, וגם אשתו אינה עובדת, מ"מ כיון שיכול להשיג כסף ממקום אחר, ולא ניתן לו כסף זה דווקא בשביל מזונות, אין זה נחשב כמקבל פרס, ודווקא כשנותן לו בשביל המזון אז הוא נחשב סמוך עליו, ואף שיכול לקנות בזה דברים אחרים, הרי אסור לשנות מדעת בעל הבית הנותן, וכדרך שאמרו בב"מ (עח:) כל המשנה מדעת בעה"ב וכו', וכה"ג כתב בספר חסידים סי' תתס"ו, והבאנוהו בסי' רמ"ב הלכה ו', וע"ע גם בשו"ת דברי יציב חיו"ד סי' קמ"ב, וסייע לזה מרבינו יונה בספר היראה אות רפ"ב, עיי"ש. וממילא זה נחשב כמו שנותן לקנות סעודה, אמנם בעיקר הדברים יל"ד מדברי המהרש"ם בדע"ת (סימן שפ"ב בתחלתו) שהעיר בדברי הפמ"ג (בא"א סק"ב) שמשרת גוי אוסר, שהרי הוא כמקבל פרס. וע"ע בשו"ת מהרש"ם ח"ו סי"ז, ולפי האמור הרי זה רק במקבל אוכל דווקא, או כסף בשביל אוכל.

71 שו"ע ס"ה האחין וכו'.

72 מאירי עירובין (עג.).

73 הנה בכ"ד אמרינן בני בנים כבנים (ועיין בשד"ח כללי הבי"ת), אלא שכאן צריך שיהיה דרך לכך, שהרי באדם זר לא מהני, וי"ע אם סבא בכלל זה. ומסתבר שלא גרע מאדם ומשרתיו. ואפשר שיש לדון בכל מקרה לגופו, כי יש שהסבא ראש המשפחה ודואג לכולם וכו'.

74 שו"ע ס"ו.

75 דלא שנא, כמו שוליא דנגרי שנקרא רב ותלמיד בכל דוכתא.

76 שו"ע שם ומשנ"ב. והיינו אף שאינו עבד ממש הקנוי לו אלא כפועל בעלמא, וכ"ה בכה"ח אות ס"ז, ובאות ס"ח, וע"ע בשו"ת מהרש"ם ח"ו סי"ז.

77 משנ"ב סקנ"ב, וכה"ח אות ס'. ומזה יש לדון לגבי בחורי ישיבה שאוכלים בשתי מקומות נפרדים, שהכל בא מכספי הישיבה, ויבואר להלן בסוף הסימן.

78 הנה בשו"ע לא ביאר במה איירי, אם הם ואביהם במקום אחד, ורש"י במשנה (עב:) פירש שהם ואביהן ואחרים דרים בחצר אחת, ע"כ. וכן דייק הריטב"א מדברי רש"י, ושכן פירשו המפרשים, אלא שהריטב"א עצמו נסתפק בזה מלשון הגמרא, דמשמע שאפילו דרים בחצר אחרת מאביהם ג"כ פטורים ולא הכריע, עיין שם. ובביה"ל (ד"ה והני) הביאו, וכתב שמדברי רי"ו משמע שאפילו בחצר אחרת פוטר, וצ"ע. ע"כ. אולם ראיתי בקובץ ויען שמואל ח"ה (סי"ז אות ה') שהעירו שהוא ט"ס ברי"ו, ומאחר וברש"י מפורש כן, וכן באו"ז העתיק כדברי רש"י, וכ"מ בלשון המאירי, וכן הביא הריטב"א בשם המפרשים, הכי נקטינן.

79 שו"ע ס"ה, ו'. וביאור הענין שדווקא כשהעירוב אצלם פטורים, מפני שנמשכים אחר האב, אבל כל זה כשהאב יש לו כח חזק, והיינו שגם מקבלים ממנו, וגם הוא נמצא במקומו, והרי הם קשורים אליו בחוזק, אבל כאשר האב עצמו צריך ליתן, א"כ אינו ראוי לבקש על עצמו, ואיך יבקש לפטור אחרים, וע"ע בערוה"ש סי"ח מה שביאר בזה.

ובמקום הנחת העירוב, הנה במשנ"ב (סקמ"ז) כתב שיש להניח או אצל אב או אצל אח, ע"כ. ובשעה"צ כתב שכ"מ ברשב"א וריטב"א ובשו"ע. אך ציין שמרש"י וריהו"נ משמע שדווקא שהעירוב בא לבית אביהן ולא אצל אחין, ע"כ. והיינו שנחלקו האם כאחד ממש, או שהם רק כטפלים לענין שנפטרים, ולא בכדי שיחשבו כחלק אחד עימו, ועכ"פ המשנ"ב פסק להקל, ובחזו"א סי' פ"ג סק"ח כתב שגם מרש"י אין ראיה, וע"ע בגר"ז שג"כ פסק כן, וכ"מ בשו"ע, ועפי"ז כתבנו בפנים להקל.

80 ואע"פ שמקום פיתא גורם, מ"מ כשאין פיתא י"ל דניזיל בתר הלינה, דעד כאן לא אמרינן מקום גורם אלא שזה עדיף מלינה, אבל כשאין אכילה לינה גורם, ואין זה הפירוש שהלינה לא נחשב, אלא שהאכילה עדיף ממנו, וזה ק"ו ממה שהביא הביה"ל (בסעיף ה' ד"ה וישן) באוכלים במקום אחד וישנים במקום אחר, דאם ניחא להו במקום השינה טפי, הרי זה עיקר, עיי"ש. וכ"ש כאן שלא עושים אלא השינה, ועוי"ל.

וכן היה אפשר להוכיח עוד מהנידונים דלהלן, לענין שמערבין ביוה"כ, אך זה י"ל דשאני התם שכולי עלמא לא אוכלים באותו יום, משא"כ כאן שרק הוא עצמו לא אוכל, אך יש להוכיח כן משאר נידונים שהבאנו.

81 כמו שהבאנו בפתיחה להל' עירובין משו"ע סו"ס תט"ז (וע"ע עירובין ל:).

82 כ"מ מסתימת השו"ע והפו' בסימן שע"א ס"ו.

83 ידוע בכ"ד שאכילה כזו שלא כדרכה ל"ש אכילה, ומ"מ בנידו"ד הדין כנ"ל שאוסר במקום הלינה. ואמנם היה אפשר להעיר דאפשר שכאן הדבר תלוי במה שאוכל דרך זונדה, ואינו כשאר דוכתי דל"ח אכילה, דמ"מ זהו מאכלו וחיותו, ע"כ. אמנם לענ"ד זה דומה למי שאינו אוכל אלא מקבל כדורים רפואיים, הרי אין זה תלוי בהם כלל, וכן במקבל עירוי לוריד וכדומה, וא"כ ה"נ י"ל כן. וקצת יש לחלק דמ"מ באוכל בזונדה לקיבתו נראה לאינשי כאכילה ונחשב שדירתו שם.

84 שו"ע סו"ס שע"א. אמנם שם י"ל שזהו אכילתו לחם ע"פ הטף אע"פ שאינו אוכל כזית.

85 שו"ע שם כיון שאינם יכולים לערב בעצמם, ועיין בסימן שס"ז אם אפשר לערב שלא מדעתם.

86 עיין תרוה"ד סימן ע"ו. וכ"פ בשו"ע ס"ח. וכן בשו"ע סו"ס שצ"א, והיינו כגון שעשו כולם עירוב ביניהם, ואירע שהגיע אורח שלא השתתף עימם,

שהוא גר בשאלה ובין בשכירות[87]. ואפילו אם אוכל וישן לבדו[88].

במה דברים אמורים, כשבא לגור פחות משלושים יום[89]. [ואפילו אם רגיל לבא כמה פעמים לגור שם אינו אוסר, כיון שאינו גר שם שלושים יום][90]. אבל אם הוא גר שלושים יום או יותר, הרי הוא אוסר עד שיערב עם כולם, ואפילו גר בשאלה[91]. ואם הוא בא לכתחילה על דעת לגור שלושים יום, הרי הוא אוסר כבר ביום הראשון[92].

כ"ד. כל האמור שאורח אינו אוסר, הוא דווקא כשיש באותו חצר או באותו המקום המוקף מחיצות כדין יהודי אחד לפחות הגר שם בקביעות, משום שבזה נעשה האורח טפל אליו, ואפילו הם הרבה אורחים[93]. אבל אם אין שם דייר יהודי קבוע, אלא כל הדיירים הם אורחים, הרי הם אוסרים זה על זה אפילו בשבת אחת[94], והיינו כשהם אוכלים בחדרים נפרדים[95].

וגם אם יש כמה יהודים הקבועים שם, יש לברר שהם מעורבין ביניהם, ואם יש שם גויים או מומרים יש לברר גם ששכרו את רשותם כדין, ורק אז מותר לאורחים לטלטל כשאר היהודים הנמצאים שם.

כ"ה. כיום נוהגים לערב בערב שבת עבור כולם, ואם מערבים פעם אחת בשנה, מכוונים שהעירוב יועיל לכל מי שיתוסף באותו מקום, ואף אם לא כיוונו, בדיעבד מועיל העירוב לכל מי שיתוסף, ולפיכך אין האורח אוסר על דיירים הקבועים שעשו עירוב אפילו אם הוא בא לגור ליותר משלושים יום[96].

והוא הדין אם הדיירים הקבועים הלכו להם, ונשארו האורחים, שהדין הוא שהאורחים צריכים עירוב אפילו אם נמצאים בפחות משלושים יום, אינם צריכים לעשות עירוב[97].

כ"ו. אם יש דייר גוי או מומר באותו מקום, ובאו לשם אורחים, ראוי להחמיר שאין הם בטלים אל הגוי, ואסורים לטלטל[98]. ואפילו אם הדירה שהם בה היא של הגוי, ושכרו ממנו או שאלו ממנו[99]. ולכן, בכל אופן צריכים לשכור מהגוי או המומר את רשותם[100], ואחר כך לערב עירובי חצירות בין האורחים היהודים.

מקומות ציבוריים החייבים בעירוב

כ"ז. אחר כל הדברים באיזה אופן צריך עירוב, נזכיר בקצרה דוגמאות מצויות. ויש להקדים שבכל מקרה יש להתבונן לגופו, כיון שיש פרטים רבים המשנים את הדין מקצה לקצה. ונזכיר בקצרה כמה כללים:

א]. ראשית, הדבר תלוי אם יש חדר אוכל אחד נפרד או כמה חדרי אוכל [ובכלל "חדר אוכל" כל מקום שהוא שאוכלים בו בנפרד מאחרים, גם אם אינו מקום המיועד לאכילה][101].

ב]. שנית, האם יש חילוק מחיצה בין המקומות או לא, ויש כמה פרטים בדיני מחיצות המפרידות ביניהם, כגון אם זה מגיע עד התקרה, ואם זו מחיצה קבועה או דרך עראי, ולהצנע בלבד, וכדומה[102].

ג]. אורחים, כלומר כשהם גרים שם פחות משלושים יום, אינם אוסרים, ובתנאי שיש שם יהודי הגר שם בקביעות, שאז נטפלים אליו[103].

ד]. גם כאשר הם קבועים, אם יש לבעל הבית תפיסת יד בבתיהם, אינם צריכים לערב, ויש פרטים מה נחשב תפיסת יד[104], ובתנאי שבעל הבית דר עמהם.

ה]. אם שותפים בשימושים של הבית כאחד, וכן אם יכול לסלק את הבאים בביתו, אינם אוסרים[105], ובתנאי שבעל הבית דר עמהם.

ובאופן שצריכים עירוב, צריך לשכור תחילה את רשות הגויים והמומרים אם ישנם באותה חצר, ולבדוק את המחיצות הכוללות, ולאחר מכן לעשות עירוב[106].

בתי מלון והארחה

כ"ח. בית מלון ובית הארחה, שאוכלים בו בני אדם בשתי מקומות נפרדים, צריכים עירוב חצירות[107].

במה דברים אמורים כשהם מתארחים שם שלושים יום ויותר, אבל פחות מזה אין צריכים עירוב, בין אם הם גרים שם בשאלה ובין אם גרים בשכירות. אך זה בתנאי שבאותו המקום יש יהודי אחד לפחות הדר שם בקביעות[108].

וגם אם הם דרים ביותר משלושים יום, אם יש לבעל הבית תפיסת יד בחדרי האוכל ואינם משתמשים בו, א"צ עירוב[109]. וכן אם הם משותפים במאכלים וכביסה ובכל צריכיהם עם בעל הבית, א"צ עירוב[110]. אך כל זה בתנאי שבעל הבית דר עמהם באותו היקף מחיצות.

בית חולים

כ"ט. בית חולים צריך עירוב חצירות, כיון שיש בו מקומות אכילה נפרדים, ויש שם חולים הקבועים שם שלושים יום. ואף אם אינם קבועים שלושים יום, הרי בעל הבית אינו נמצא עמהם[111].

[מחנה צבאי, נתבאר בתחילת סימן שס"ו].

אז אם אינו קבוע אינו אוסר, אבל אם הוא קבוע אוסר, כיון שאינו שותף בעירוב [ולהלן יבואר שכיום שמתנים בתחילה שיהיה העירוב לכל מי שיתוסף, אם כן הרי זה מועיל בכל אופן], והרי זה עדיף גם מדירה בלא בעלים שיבואר להלן. ועיין בהלכה הבאה בהערה ראשונה שם.

ודין זה מבואר משו"ע שהאורח אינו אוסר על בני החצר והוא והם מותרים, בין בביתו בין בביתם, ע"כ. ויש שפקפקו ע"ז, א]. באבן העוזר חלק על השו"ע וס"ל שאורח אוסר, אבל הבית מאיר דחה דבריו, ובביה"ל ד"ה אינו הביא שכן מבואר בהדיא ברשב"א. ב]. במג"א בסי' שצ"א כתב בשם המרדכי שעכ"פ האורח אסור להוציא מביתו לחצר או לעיר אם לא עירב, וכ"כ הא"ר כאן, אולם האחרונים תמהו ע"ז, וכמובא בביה"ל ד"ה והוא ובכה"ח אות פ"ב, וכן במשנ"ב סי' שצ"א סקכ"ג, ובודאי שאין לזוז מפסק השו"ע.

דירת אורח, יש לדון אם פירושו שאינו נחשב דירה, כיון שבטל לשאר דירות, וכמאן דליתא דמי, או שהוא בטל להם ונחשב דירה כמותם, ומאחר והם מותרים גם הוא מותר. והנה אם כולם עשו עירוב הרי שגם הוא מותר ממה נפשך, וגם אם יש כאן רק דירה אחת הרי הוא בטל אליה ומותר. אבל כאשר הקבועין לא עשו עירוב, הרי זו נפ"מ אם דירת האורח כמאן דליתא, וממילא מותר לטלטל לחצר, שזה כמו טלטול מחצר לחצר, או שהיא נחשבת דירה, ועיין בח"א כלל ע"ג ס"ו שנסתפק בעיר שלא מוקפת חומה והאורחים בחצר אחרת, אם מותרים כאורחים, ועיין בנשמ"א שם ביאור הספק, ולכאו' כוונתו להסתפק בהנ"ל, אך נוטה דבטל לגמרי לקבועים וגם בלא עירוב, ובשעה"צ (אות ל"ה) כתב להחמיר בזה דכולי האי לא אמרינן דבטל, וכ"ה בס' שצ"א (אות ט'), עיין שם. וה"ה שני קבועים ולא עירבו, ובאמת צ"ב סברת הח"א, ובספר נתי"ש פכ"ז הערה ל"ט כתב ליישב סברתו מצד שנגררים אחר הקבועים בחול, ולא משום היתר טלטול, עיי"ש. ודוחק. ואפשר שהקשר הוא מה שאפשר לטלטל מחצר לחצר, בדבר ששבת בחצר, אבל אם גם זה א"א אין שום דבר שמקשר ביניהם. ומ"מ כמו שלקבועים אסור, גם לאורחים אסור.

87 משנ"ב סקנ"ג, ועיין שעה"צ, וכן כה"ח אות ע"ו.

88 שאם אינו אוכל שם פשיטא שאינו כלום (שכבר נתבאר לעיל ס"ד ה' שמקום פיתא גורם), וזו כוונת המשנ"ב סקנ"ד, אך ק"ק שנקט אוכל "וישן", שהרי שינה לא מעלה ולא מוריד (וע"ע בח"א, ה"ד בכה"ח אות ע"ו, שלא הזכיר אלא אוכל), וי"ל דמ"מ הוא נראה קבע טפי, ובכל אופן כל זה דווקא כשאינו אוכל עם בעה"ב, וזש"כ השו"ע שיש לו בית בפני עצמו, וכמ"ש המשנ"ב וכה"ח שם.

89 שו"ע. וביום שלושים עצמו ה"ז אסור כמו יותר משלושים, עיין ביה"ל (ד"ה אלא), וכן נטה שם הגם שמסיק בצ"ע, וכ"פ בכה"ח אות ע"ט.

90 עיין משנ"ב (סקנ"ו) שהביא ב' דעות ברגיל להתארח שם, שיש מחמירים כדרך שמצאנו בגוי בסימן שפ"ד, וי"א דלא דמי דזיל בתר טעמא וכמש"כ בבי"מ, ובשעה"צ אות ל"ב-ל"ג הביא דבריהם (וכה"ד בסו"ס שצ"א), ולדינא פסק שם להקל בזה ושכ"כ הגר"ז, וכ"ה גם בכה"ח אות פ"א בשם האחרונים (וכ"ה בסימן שצ"א אות כ"ט), וע"ע גם בחזו"א (סי' צ' סקל"ד) שהכריע בזה להקל זולת בגוי.

91 משנ"ב סקנ"ה ושעה"צ סקכ"ט, והוסיף שכל זה דווקא בלא יכול לסלוקי בכל שעה שירצה (וכ"ה בכה"ח אות פ' מהגר"ז). אמנם החזו"א בסימן צ' סקל"א אוסר בזה.

92 משנ"ב סקנ"ה ושעה"צ אות ל' (וכן מצאנו בכ"מ וכמש"ש, וע"ע בשד"ח מערכת המ"ם כלל קי"ב ד"ה זאת), ודלא ככה"ח (אות ע"ז) שהביא דברי הגר"ז וסיים בצ"ע, וע"ע בנתי"ש פכ"ז הערה ל"ד שכתב לבאר דברי הגר"ז. ולהלן בסימן שפ"ד יבואר עוד.

ויש לדון במי שבא לגור בפחות משלושים יום, ואחר כ"ה יום נמלך לגור שם עוד כ"ה יום, אם באופן זה נחשב קביעות או לא, ומצאנו במי שאכל פחות משיעור קביעות סעודה, ושוב נמלך לאכול עוד, כשבסך הכל יהיה שיעור קביעות סעודה ה"ז כקביעות סעודה לברך ברהמ"ז ונטילת ידים (עכ"פ בלא ברכה), וי"ל. גם כתבנו כיוצ"ב בהל' חנוכה גבי סמוך על שולחן אביו שאם נמלך שוב ושוב עדיין הוי אורח, אא"כ נראה שהוא כבר נקבע, וע"ע בפו' בסימן תכ"ט. ושו"ר בשו"ת איש מצליח (כרך א' חאו"ח סל"ו) שכתב גם בנידו"ד גופא שעדיין הוא נחשב אורח.

93 מבואר ברמ"א (סוה"ס) שרק אם יש בעה"ב אחד קבוע אז אין האורח אוסר, משום שבזה האורח בטל לגבי הקבוע (ואפילו הם רבים, ואין זה כעירובין סט: חד לגבי וכו'), וזה גם אם הבית שדר בו האורח אינו שייך לקבוע, כמו שכתב הגר"ז, וה"ד בביה"ל ד"ה קבוע ובכה"ח.

וכל זה הוא דווקא כשהמקום מוקף ומותר בטלטול, וכמבואר בתרוה"ד (סע"ו) כגון בעיר המוקפת חומה, וה"ה בכל מחיצה כשרה, וכמש"כ במשנ"ב סקנ"ט, שבאופן זה הכל מקום אחד ומותר לקבועים לטלטל בו, וכך מותר גם לאורחים, ואפילו אם בחצר שדר בה האורח אין ישראל קבוע, אם החצר הזו פתוחה למבוי שמוקף מחיצות כדין, ובאותו המקום המוקף יש חצר אחרת שיש בה יהודי קבוע, האורחים בטלים לקבועים, ומותרים כולם (וע"ע בביה"ל סוד"ה קבוע), ובספר חיי אדם (כלל ע"ג ס"ו) נסתפק בעיר שלא מוקפת חומה והאורחים בחצר אחרת, האם האורחים מותרים בכה"ג, ועיין בנשמ"א שם שביאר הספק, עיי"ש. ובשעה"צ (אות ל"ה) כתב ע"ז דמסתבר להחמיר דכולי האי לא אמרינן שיבטלו לגבם, שהרי אינם שייכים להם כלל, והרי לכולם אסור לטלטל, ומה עדיף זה מחצר יחידי, ע"כ. וכן העיר בשעה"צ (בסימן שצ"א אות ט'), עיין שם, ועיין לעיל בהלכה קודמת בהערה מה שכתבנו בזה.

ובחזו"א סימן צ' סקל"ד סיכם דין אורח בפחות מל' יום שאינו אוסר, א]. שזה כולל: אפילו רגיל, ויש לו חצר בפ"ע, ואינו משותף בשימושי הבעה"ב, ויש לו פתח בפ"ע לחצר, ואין לבעה"ב תפיסת יד, ואי אפשר לסלקו. ב]. שכל זה רק אם בעה"ב עמהן, ואל"כ אוסרין, וכן אם לא עירבו בחצר אוסרין זה על זה בבית מחדר לחדר [וה"ה לחצר], וכן אם לא שיתפו אוסרין זה על זה בחצר, ע"כ. ולענין טלטול. ג]. שהיהודי הקבוע אוכל שם, ולא די בכך שישן שם, שהרי מקום פיתא גורם.

94 רמ"א. וע"ע ביה"ל וכה"ח.

95 משנ"ב וכה"ח, וככל הדינים שנתבארו לעיל (ס"ג והלאה) שאינם אוסרים אלא בחילוק מחיצות ביניהם.

96 ט"ז וש"א (ה"ד במשנ"ב סקנ"ה וכה"ח אות ע"ח), ע"פ המבואר בסימן שס"ו ס"ט.

97 באופן זה אמנם נתפרדה החבילה, ואותם שעירבו אינם כאן, אולם כיון שזכו לכולם, הרי גם האורחים הללו בכלל, כמו אילו היה כאן, וממילא נפטרים מעירוב.

ויוצא על פי זה שמוסד שעשו בו עירוב לשנה, ובאחת משבתות החופשה במוסד באו שתי משפחות לערוך שמחה שם, ויש שני חדרי אוכל באופן שצריכים לעשות עירוב, אין הם צריכים לעשות עירוב, כיון שהעירוב שעשה המוסד מועיל גם להם, אך כאמור כ"ז כשבעלי המוסד היו צריכים עירוב ואכן עירבו, ודבר נוסף יש להזהר באופן כזה, שיהיה לאורחים אפשרות להגיע לעירוב, וכמו שמבואר בסי' שצ"ד, ונתבאר גם לעיל בסו"ס שס"ו.

98 בשעה"צ (אות ל"ו) הכריע כן (וע"ע בביה"ל סי' שפ"ב ס"כ ד"ה יש), וכ"כ בפשיטות החזו"א (סי' צ' סקל"ד), אמנם ז"א מוסכם, וכמבואר בשו"ת חיים שאל (ח"ב סי' כ"ב), וכתב בשו"ת מנחי' (ח"ד סי' נ"ה) שבשעה"ד יש לסמוך ע"ז, וע"ע בשו"ת בצל החכמה (ח"ה סי' קמ"א) שרק בשכירות אינם טפלים אליו, אבל בשאלה טפלים.

99 משנ"ב שם ושם, וחזו"א שם. - [אמנם במקום שיש לגוי תפיסת יד, מבואר להלן סי' שפ"ב דהוי כשכירו ולקיטו].

100 ככל דיני שכירות רשות שיבואר להלן.

101 עיין בסימן ש"ע ס"ג-ד' מה שביארנו בזה [ואין משנה אם האוכל משותף להם, או שכל אחד אוכל בנפרד]. וכתבנו שהכל תלוי לפי מקום האכילה "בשבת" ולא בחול.

102 עיין בסימן ש"ע שם בהמשך מה שנתבאר איזה דבר המחלק ביניהם, שאם הם וילונות לצניעות בלבד (שרוצים פרטיות לעצמם) לא נחשב מחיצה, וכן אם אינו קבוע בכל צדדיו ונד ברוח, וגם אם הם מחיצות קבועות אלא שאינם מגיעות עד התקרה או עד ג"ט לתקרה, אין זה מחלק, אבל אם מגיעות עד התקרה או עד ג"ט לתקרה ה"ז מחלק ביניהם במחיצות טובות וחזקות.

103 עיין בסוף סימן ש"ע סעיף ח', ודווקא שיש יהודי שם, שבזה הם נטפלים אליו. (ובכמה יהודים צריך שיהיה עירוב, וגם שכירות מגויים ומומרים ששם).

104 עיין בסי' ש"ע ס"ב כל הפרטים מה נחשב תפיסת יד, שזה כולל כלים כבדים או מוקצה, והאם זה מועיל לכולם, ויש מקילים גם אם יכול להחליף בין החפצים, ואף אם זה משמש את האורחים, ועוד הבאנו בתחלת הדברים בסעיף שזה רק כשבעה"ב דר עמהם.

105 הזכרנו מזה בסוף ס"ג-ד', ובכמה מקומות, וגם אם יכול לסלקם באותו חצר מחדר לחדר דעת כמה גדולים שמותר.

106 כלומר, אם יש שני מקומות אכילה של יהודים, שאז הם מתחייבים בעירוב, אז יש לברר אם יש גוי או מומר יש לו מקור אכילה נוסף בפני עצמו [שאוכל בו], צריך לשכור ממנו את רשותו. אמנם אם יש תפיסת יד בבית הגוי והמומר, או שיכול להעבירו לחדר אחר כרצונו (כמו שהבאנו לעיל אות ד'-ה'), אין צריך עירוב.

ופרטי דיני שכירות מן המומר והגוי, מבוארים להלן בסימן שפ"ב, ואפשרויות שכירות משכירו ולקיטו, ודון לנידו"ד.

107 וכל הפרטים הנזכרים לעיל שמקום אכילה גורם, וכן שזה דווקא במקומות החלוקים במחיצות גמורות וקבועות.

108 ככל דיני אורח שנתבארו בסעיף ח', עיין שם כל הפרטים. ובעיקר שיהיה שם יהודי קבוע ואז נטפלין אליו.

109 ככל דיני תפיסת יד שנתבאר לעיל שאם יש חפץ שאינו עשוי לשימוש השוכרים, פטורים מעירוב, ובתנאי שבעל הבית נמצא שם.

110 ככל דיני מצי לסלוקי ושותפות שנתבאר לעיל בסוס"ג. ורק בשאלה אנו אומרים שלא השאיל על דעת לאסור ומצי לסלוקי וכו'.

111 הדברים ברורים, ושם תפיסת יד לא מועילה מכמה אנפי, ולכן פשוט שצריכים עירוב חצירות, וע"ע בשמירת שבת כהלכתה ועוד ובנתיבות שבת היקל, ולמעשה נ"פ שבמציאות כיום לכו"ע חייב עירוב, ודו"ק.

ל'. המקומות הנזכרים לעיל (בית מלון, בית חולים וכדומה), אם הם נמצאים במקום שיש בו עירוב כללי (שכונתי, עירוני וכדומה), הרי הם נכללים באותו עירוב, ואינם צריכים עירוב נפרד, אך מפני שמצוי באותם מקומות גויים או מחללי שבת ומומרים, יש לשכור מהם רשות, כדי שלא יאסרו את הטלטול בכל אותו מקום[112].

ישיבה

ל"א. ישיבה שהבחורים דרים בה, אם כולם אוכלים בחדר אוכל אחד, אינם צריכים עירוב, אבל אם יש שני חדרי אוכל, או שיש איזה בחורים מבוגרים או מוגבלים או מכל סיבה שהיא שאוכלים בחדרם בנפרד, או שיש חדר נוסף לעובדי המטבח שאוכלים שם בשבת, וכדומה, יש לעשות עירוב חצירות[113]. ואם יש גוי שאוכל שם בשבתות באופן שדירתו אוסרת, צריך לשכור ממנו את רשותו[114]. וכל שכן אם יש אב בית וכדומה הגר שם באותו מקום, שצריכים לעשות עירוב, ויש להזהר בזה[115]. אמנם יש אופנים שאפשר להקל[116].

ל"ב. כל האמור שצריך עירוב בישיבה, הוא באופן שהישיבה נמצאת במקום שאין בו עירוב, אבל אם הישיבה במקום שיש בו עירוב שכונתי או עירוני, הרי הם נכללים בכלל העירוב ואין צריכים עירוב נפרד, אלא שברוב המקומות מצב העירובין אינו כדין ובודאי אינו מהודר מכמה סיבות, ומפני זה כשיוצאים לרחוב אינם מטלטלים, וממילא הרי הם צריכים לעשות עירוב לעצמם[117]. וכמו כן צריך לברר אם יש בישיבה גוי או מומר האוכל שם באיזה חדר בפני עצמו, שאז צריך לשכור את רשותו[118].

סימן שעא

דירה בלא בעלים

א'. אחד מבני החצר שהניח את ביתו והלך לשבות בחצר אחרת, אינו אוסר על בני החצר, אף על פי שלא השתתף עימם בעירוב, משום שדירה בלא בעלים אינה דירה[119]. ודווקא בתנאים הבאים:

א). שהלך עם כל בני ביתו, ולא נשאר בהם אחד[120].

ב). שהלך משם מבעוד יום ולא בשבת, ויש מקילים בשעת הדחק[121].

ג). שהסיח מלבו ואין דעתו לחזור לביתו בשבת, ואז מותר אפילו כשהלך למקום קרוב[122], והדבר תלוי לפי האדם בפני עצמו אם הסיח דעתו או לא, אבל מן הסתם אם הוא הלך לשבות אצל בתו וחתנו הרי זה היסח דעת, אבל אצל כלתו אינו היסח דעת[123], ואם הוא בעיר אחרת מן הסתם הוא מסיח דעתו[124].

ב'. דירה זו שהיא ללא בעלים אינה אוסרת, ומותר לבני החצר לטלטל מבתיהם לחצר, ויש אומרים שאף על פי שאינה אוסרת מכל מקום היא עצמה אסורה, כיון ששייכת לבעלים. ואסור לבני החצר לטלטל מהחצר לדירה זו, ולא ממנה לחצר, ולא מבתיהם לדירה זו. ויש אומרים שגם היא אינה אסורה, ומותר הכל, וכן עיקר[125].

---

112 ואופן השכירות מבואר בסימן שפ"ב. ויש אפשרות לשכור מבעל המקום את כל החדרים שאוכלים בהם [בהווה ובעתיד] לזמן רב, ושוב לא יאסרו כל אלה שיבואו אח"כ וישכרו שם חדרים. אולם אם כבר השכירו חדרים לגויים אחרים או מומרים, צריך לשכור מאותם שוכרים בפרטיות. ויש בזה עוד פרטים, עיין חכמה"ל ע' רס"א, ויבואר עוד בסימן שפ"ב.

113 ככל דין ע"ח שכאשר יש שני חדרי אוכל צריכים עירוב, כנ"ל סי' ש"ע. וכבר כתבנו בקצרה דין עירוב בישיבה לעיל בסימן שס"ו סי"א שאם יש שני מקומות אכילה (בין ציבוריים, ובין באופן פרטי ליחידים, שיש יחידים שנפרדים ואוכלים בפני עצמם), צריכים עירוב.

ואמנם יש לדון בדבר על פי הכללים האמורים:

א). מדין תפיסת יד (שהבאנו בסעיף ב') שאם יש חפצים בחדרים שהם שייכים לבעל הבית אחד, אולם כבר הבאנו שאם הם עשויים לשימוש הנמצאים שם אין זה נחשב תפיסת יד, אמנם יש מקילים אם יכול להחליף בין החפצים, אך בתנאי שבעל הבית דר עמהם.

ב). מצד דמצי לסלוקי (שכתבנו בסוף סעיף ג'), ה"ז בתנאי שבעל הבית דר עמהם, ואף אם בעל הבית דר עמהם, הרי אינו יכול לסלקם באופן שרירותי בלא סיבה. ואמנם הוא יכול למצוא עלילות כדי לסלקו, מ"מ כיון שהוא צריך עלילה לכך אינו נחשב דמצי לסלוקי. ואם אינו צריך עלילה ויכול לעשות כן באופן שרירותי, ואין מי שימחה בידו, אכתי אינו על פי דין, וכיון שעל פי דין אינו יכול לעשות כן, מאחר ואין לו היתר, הרי זה נחשב שלא מצי לסלוקי, ובכלל הרי חסרים שאר התנאים שכתבנו שם, א). שדווקא בשאול להם ולא בשכור להם (ויש לדון לפי הענין, ועכ"פ כשיש אב בית בודאי אין תנאים אלו). ב). שיהיו משותפים בשימושי הבית באפיה ובישול וכדומה.

ג). מצד שכולם מקבלים סעודותיהם מאחד (כמו שהבאנו בסעיף ה'-ו'), שבאופן זה א"צ עירוב, ג"כ אין להקל, שכל זה דווקא באב ובנו או רבו וכדומה, אבל בישיבה שהכסף הבא מכספי התורמים י"ל שאינו נחשב שהוא מפרנסם, וכ"כ בספר ויען שמואל ח"ה סי"ז. ולכאו' יש לדחות דמ"מ ראש הישיבה הוא המחלק, וגם באב שמפרנס בנו, הרי הכסף ניתן לו ע"י אחרים, אולם ז"א דומה כלל, שכאן ראש הישיבה הוא כשליח ליתן מהתורמים לבחורי הישיבה, ואינו ממש מפרנסם, וכן ראינו בהוראות הגדולים בעניינים אחרים שראש הישיבה אינו נחשב ככסף שלו, ואכמ"ל. אבל בחכמה"ל ע' רס"ט כתב שראש הישיבה שמפרנסם זה כרב ותלמיד שפטורים, אך אם זה מוטל על מנהל הישיבה ה"ז כמקבלים פרס מאדם זר שאינו פוטרם, ובכל אופן זה רק אם בעל הבית גר עמהם, ובד"כ ראש הישיבה אינו דר. ועוד שאם יש שם אב בית, הרי הוא מפרנס את עצמו, וכן שאר עובדים, ובאופן זה צריכים עירוב.

ד). אם הפת של סעודות השבת נמצאים בחדר מסוים, יש לומר שזה כמו בני חבורה השותפים יחד בפת שפטורים (וכמשנ"ת בסימן שס"ו סי"א). ואכן כ"כ בחכמה"ל ע' רס"ח לפטור את בני הישיבה מעירוב מהאי טעמא, עיי"ש. אולם בויע"ש הנ"ל חולק ע"ז כיון שזה כמו עירוב וצריך שיתנו דעתם על כך, ועוד שצריך בכלי אחד, עיין שם. ובלאו הכי במציאות כיום אין לבחורים רשות להשתמש בזה (ומש"כ בחכמה"ל שם שזה שייך לבחורים וכו', אינו מחוור). וראה עוד בדברינו בזה בסימן שס"ו סי"א, ודו"ק.

114 שבכל מקום שיש ב' מקומות אכילה לשני בני אדם באופן שצריך עירוב, צריך לשכור את רשות הגויים והמומרים תחילה, וככל הפרטים שנתבארו בסימן שס"ב.

115 שבאופן זה שיש אב בית, שהוא דר בפני עצמו בדירה בתוך הישיבה, חסרים כמה תנאים כדי להקל ולפטור מעירוב, שהרי באופן זה בודאי אין ראש הישיבה מצי לסלוקי, כיון שהוא שכר את הדירה בתנאי וחוזה, ולא בשאלה בעלמא. וכן הוא משתמש בכל צרכי ביתו לבדו, וגם אינו נוטל פרס מראש הישיבה וכו' (ואף אם יטול ממנו פרס, לא מהני ליה אלא כאדם זר) וכנ"ל.

116 עיין בהערה שלפני הקודמת, שיש מתירים באופן שראש הישיבה דר עמהם באותו מקום, והם מקבלים ממנו את סעודותיהם, ויש מי שמתיר גם כאשר האוכל משותף במקום אחד, אולם ז"א מחוור. ועכ"פ אם אכן ראש הישיבה הוא כזה שמפרנסם הרי הם פטורים, ואף אם בדרך כלל הוא בא מתורמים, הרי פעמים שראש הישיבה מקבל כספים על ידי קבלת קהל וברכות לציבור, וה"ז ככסף שלו (אא"כ נותנים בצירוף הידיעה שגם הוא מחזיק ישיבה), ועזה"ד.

ובדרך כלל מן הראוי שלא להקל בכל זה, ובכל אופן צריכים לעשות עירוב חצירות בישיבה (ואף אם אין דרים שם איזה משפחה של אב בית וכדו', וכ"ש אם דרים שם שחייבים לכל הדעות), אלא אם כן דר עמהם וברצונו יכול לסלקם או להחליף ביניהם את החדרים, ויש מתירים גם אם יכול להחליף חפצים של תפיסת יד. ושו"ר בנתיבות שבת פל"ד שהיקל בעירוב בישיבה, עיין שם, אך כפי המציאות כיום נראה ששכיח שחייבים בעירוב חצירות, וע"ע מה שכתבנו בסימן שס"ו בענין ישיבה, וצרף לכאן.

117 הדברים ברורים וידועים שמצב העירובין לוקה בחסר, הן פסולים בודאי והן שנויים במחלוקות גדולות, ובפרט במה שיש רחובות ט"ז אמה הפוסלות את העירוב, לדעת רבים (כמשנ"ת בסי' שמ"ה ס"ז), ועוד כהנה פסולים וחששות לרוב, ובודאי שאינו מהודר, והמציאות שרבים משומרי התורה אינם מטלטלים כשיוצאים לרחוב, וממילא הא בהא תליא, וגם בישיבה יעשו עירוב, וגדולה מצוה זו, ורבינו האר"י עשאה כל ער"ש, ובכך ידקדקו אחר הלכותיה, ותרבה הדעת.

118 עיין לעיל בהקדמה, ולהלן סי' שפ"ב יבוארו כל הפרטים.

119 עיין עירובין (פו.) מחלוקת תנאים, ובגמרא אמרו הלכתא כר"ש שתלוי אם הסיח דעת או לא, וכ"פ בשו"ע (ר"ס שע"א) שאם הסיח דעתו אינו אוסר, שדירה כזו בלא בעלים אינה דירה.

120 משנ"ב וכה"ח אות ב' מהגר"ז [וע"ע להלן שגם הוא עצמו לא יהיה בביתו כלל אף לא לשינה או לשהות כל שהיא].

121 מלשון המשנה (פו.) המניח ביתו והלך "לשבות", משמע בפשטות כל השבת, דאילו באמצע שבת (כלומר אחר שנכנסה שבת), אין זה לשבות ממש אלא "לשהות" שם בהמשך השבת, ואינו מוכרח כ"כ, ומ"מ כן דקדק רש"י בעירובין (מז.) שהלך לשבות "מאמש", ע"כ. וכ"כ בהדיא הרשב"א בעירובין (ע.) ובעבוה"ק (ש"ד ס"ג), וכ"כ הריטב"א (שם), וכן כתב בטור (ר"ס שע"א), ואמנם המג"א (סק"א) כתב בטור דלאו דווקא, אולם אחר כל דברי הראשונים י"ל שדווקא הוא, ומה שכתב להוכיח בזה כבר כתב הביה"ל (ד"ה שהניח) לדחות ראיותיו, ומסיק שאין להקל, אם לא בשעת הדחק אפשר דיש לסמוך וכו', וכן בכה"ח (אות ג') הביא תורף דברי הביה"ל וציין בסוף לרש"י, ושכ"כ הרשב"א וריטב"א (ולעיל ציינו את מקורם), ומסיק להחמיר, וכ"פ החזו"א סימן פ"ד סק"ו.

אלא שיל"ד בזה ממה שהשו"ע השמיט מילים אלו "מבעוד יום", ואפשר דאכן הכי ס"ל שאפילו בשבת מותר, אולם נראה שאחר כל דברי הראשונים הנ"ל א"א לומר כן, ועל כרחך יש לומר דמה שהשמיט הוא ע"פ שאר התירוצים של המג"א בכוונת הטור, וממילא י"ל שהשו"ע לא הוצרך לפרשם, כיון שהוא מבואר במקומו, אלא שהמשנ"ב עצמו (סק"ב) שיש מקילים וכו', אולם בפנים הבאנו שיש מקילים בשעה"ד, והיינו דבסתם ההלכה להחמיר, ובשעה"ד "אפשר" דיש להקל, וכמש"כ הביה"ל, ודו"ק.

122 בשו"ע ס"א, שאפילו סמוכה לחצרו וכו'.

123 בגמרא (פו.) איתא שיש חילוק בין שובת אצל בתו לכלתו, שאצל בתו אדם מסיח דעת מביתו, משא"כ אצל כלתו אינו מסיח דעת מביתו משום שחושש שמא תתקוטט ויצא מביתה, עיי"ש. אולם הרמב"ם (פ"ד מעירובין הי"ג) כתב רק שתלוי אם הסיח דעת, והובא בב"י, וכן סתם בשו"ע כאן (ס"א), וצ"ל שהרמב"ם הבין שזו רק דוגמא ולאו דווקא, וא"כ יש לדון בכל מקרה לגופו, אבל בסתמא אה"נ דאיתיה לחילוק הנ"ל בין בתו לכלתו, וכדרך שכתב הרשב"א בעבוה"ק (שם), ובתו"ש (סק"ב) כתב שלהרמב"ם אין חילוק בין בתו לכלתו, אולם בביה"ל (ד"ה אם) השיגו דזה אינו נהירא אחר שכל הראשונים הביאו ד"ז, ומסתבר שהרמב"ם לא יחלוק עליהם, עיי"ש. ואכן כן מבואר בדברי המגיד משנה שאף שבסוגיא איתא חילוק בזה, ס"ל לרמב"ם דלא דיבר הכתוב אלא בהווה (והובא בב"י וכ"ה בכה"ח אות ד'), ונראה דודאי בסתמא אנו תולין כפי שהוא ההווה, ורק כאשר שמענו דברים מפורשים אחרים, אנו הולכים כפי מה ששמענו [בין לקולא כשהלך לבנו והסיח דעת, ובין לחומרא כשהלך לבתו ולא הסיח, וכמש"כ הרשב"א]. ועפי"ז כתבנו בהניח, שהדבר תלוי בפרטיות אם שמענו ממנו מפורש אם הוא מסיח או לא, וכשזה מן הסתם הדבר תלוי אם הולך לבנו או בתו, ועד"ז נראה שיש לאמוד דעתו של אדם בשאר מצבים, שיש אופנים שאצל אנשים קרובים מסיח דעת ולפעמים הפוך, וגם אצל אנשים זרים. [וכשזה ספק לכאורה י"ל שיש להחמיר כספק מחסרון ידיעה, הגם שבעלמא ספק בעירובין לקולא].

ואם הוא ישן בדירתו ורק הולך לאכול במקום אחר, אין זה פוטרו מעירוב, ואע"פ שמקום פיתא גורם, מ"מ בעינן היסח דעת גמור, ובאופן כזה אין נחשב לו היסח דעת, שהרי הוא קשור בביתו, ואף שהוא קשור רק לשינה והסיח דעת משינה, אין זה נקרא היסח דעת, דאפשר שימלך להשאר בביתו ואף לאכילה, כפי טבען של בני אדם, וזה מדוקדק בלשון המשנה (פו.) והשו"ע "המניח ביתו" והלך "לשבות" וכו', והיינו שהלך לכל השבת (וע"ע ברא"ש דף ע' סט"ז, ולהלן פ"ג-ד', ומשנ"ב סקכ"א).

124 עיין חזו"א (סימן פ"ה סקכ"ב-כ"ה), וס"ל שבחצר אחרת באותה העיר צריך שנחשבים עיר אחת, וחילוק השמות אינו אלא סמל שליטה ולהיכר בעלמא, כגון לעניני תחומין ועוד, אך כאן שהנידון הוא משום היסח דעת אפשר שגם זה משפיע על האדם, וכעין זה דנו האחרונים, עיין משפט העזר סימן כ"ב לענין איסור יחוד שבעלה בעיר, אם בכה"ג גם מהני דאיכא עלה אימתא דבעלה או לא.

125 בעירובין (פה.) שני בתים ושלש חורבות ביניהם. פרש"י ד"ה וג', שאין לחורבות בעלים אלא בני הבתים האלה, ע"כ. ומשמע שאם היה להם בעלים היה אסור לשאר הבתים, ואע"ג שאינם אוסרים את החצר או המבוי שפתוחים אליו (וע"ע ברש"י לעיל (עד.), עיין שם, ועיין בדברינו בסוגיא דדירת גוי בדליתיה בעירובין סב:). וכן דקדקו התוס' (שם ד"ה שני) מדברי רש"י שאע"ג שאינם אוסרין את החצר ואת המבוי שפתוחין להם, מ"מ בתוכה מיהא אסור לטלטל, ושכן פרש"י בפ' הדר וכו' [נ"ב. דרך אגב יל"ד בלשון תוס' שכתבו שלדעת רש"י אסור "בתוכה", ולכאו' הוא ט"ס וצ"ל שאסור לטלטל לתוכה או מתוכה, ולאו דווקא בתוכה, א"נ שזה כולל כל הקשר אליה, אבל בתוכה אה"נ שמותר, וכ"ה בלשון שעה"צ סי' ש"ע סקכ"ו]. וכתבו שאין זה נראה לר"י לעשות דירה בלא בעלים דירה לחצאין לאסור לטלטל בתוכו. וע"ע בתוס' ר"פ ובריטב"א ובמאירי ושא"ר מש"כ בזה. ועיין בביה"ל (סימן שע"ו ס"ג) שכתב שכדעת רש"י כ"ה דעת המאור [בדף פה.] והראב"ד [הובא ברשב"א]. וכדברי התוס' כן הוא דעת הרא"ש והרשב"א [בחי' שם ובעבוה"ק ש"ג ט']. וכ"מ באו"ז ורי"ו וכ"פ הטור. וע"ע בתור"פ הנ"ל ומשם השר מקוצי, וכן נהגו העולם. וע"ע גם בתוס' רי"ד (בדף עב:), עיין שם. (וע"ע בגאו"י בדף עד.). ובאבן העוזר סימן שס"ו ס"ג האריך להוכיח כשיטת רש"י, וע"ע שם. אבל בבית מאיר בסימן ש"ע ס"ג השיב על דבריו, ויש לפלפל הרבה בדבריהם, וגם ע"פ יסוד וגדר תקנת העירוב, שנתבאר בפתיחה לסימן שס"ו, ואכמ"ל [ונידון דלעיל בסימן ש"ע ס"ב, אינו ענין לכאן, א'. דמיירי שם בגרים שם שלושים יום, וכמש"כ בביה"ל שם. ב'. דמ"מ הנידון שם שאינו אוסר, ומה גם שיש אורחים שם].

ולדינא הנה בביה"ל (שם) הפליא על השו"ע שהשמיט דין זה, וכתב דאפשר מדסתם ולא חילק משמע דבכל גווני שרי, ושכ"פ להקל הלבוש והגר"ז, ע"כ. ובאמת שבב"י משמע לקולא כדהביא דברי הרא"ש בשתיקה, ומה"ט נראה שהשמיט זה, דסתמא משמע שמותר בכל גווני, וכן הוא דרכו כעמודי ההוראה, וכ"ה גם שיטת הרשב"א ועוד גדולים שהב"י נמשך אחריהם כידוע. (ולכאו' כן משמע דעת השו"ע, שהרי פסק בסימן ש"ע ס"ח שדירת אורח מותרת לכל הבתים וחצר, אולם ז"א, לפי ב' הצדדים שנתבארו לעיל בהערה ראשונה לסעיף ח' בגדר דירת אורח). וכן נראה דעת הביה"ל שם (וע"ע גם בכה"ח אות כ"ו), אלא שמאידך מצאנו בסימן ש"ע ס"ז בדין עשרה בתים זה לפנים מזה, שכתב בשעה"צ (סוף אות כ"ו) שאם הפנימיים לא נתנו עירובן, אפשר שאסורים בחצר ומבית לבית וכו', ותליא בפלוגתא דרש"י ותוס' לענין חורבה, ע"כ. והיינו דבית שער הוי כדירה בלא בעלים, ואם אכן כן הוא הרי מוכח דעתו כרש"י וכפי שסתם שם בסקנ"א, אולם ז"א מוכרח להחשיב בית שער כדירה בלא בעלים, וגם השעה"צ כתב בלשון אפשר וקאי גם על זה, ובספר חכמה"ל ע' ס"ד פסק להחמיר בזה, ואינו מחוור, דמה שדייק ע"פ המשנ"ב בסי' תרל"ד, כבר מצאנו בדברי האחרונים כמה ביאורים בביאור המשנ"ב שם, עיין בספר בינת שמחה, ועוי"ל. ועכ"פ נראה עיקר כדברי הביה"ל הנ"ל. ובחזו"א מצאנו ג"כ כו"כ סתירות בענ"ז, ובספר

ומן האמור יוצא שדירה שבני הבית עירבו אותה, ועזבו אותה בשבת, ונתנו רשות לשכנים לקחת איזה דבר שהם צריכים, או שהשאילו את דירתם לאיזו משפחה לשינה, מותר להוציא מדירה זו לחדר המדרגות ולחצר או לבתים אחרים, אם יש עירוב חצירות באותו מקום[126].

ג'. גוי הגר בחצר אחת עם יהודים, הרי הוא אוסר עליהם לטלטל [כאשר יתבארו הדינים להלן בסימן שפ"ב], ואם עזב את ביתו קודם שבת, לדעת השו"ע - אפילו הלך לשבות בעיר אחרת הרי הוא אוסר עד שישכרו ממנו את רשותו, אלא אם כן הלך בדרך רחוקה מהלך יום אחד מביתו[127], ועל דעת שלא לחזור לביתו בשבת[128]. ולדעת הרמ"א - אינו אוסר אפילו אם הלך לחצר אחרת סמוכה והסיח דעתו, וכמו שנתבאר לעיל לגבי יהודי שעזב את ביתו[129]. והסכימו האחרונים שאין להקל כל כך אלא רק אם הלך לעיר אחרת[130], וגם בתנאי שהגוי אינו רגיל לחזור לביתו בשבת[131].

חזר הגוי בשבת, הרי הוא אוסר, ויבואר בסימן שפ"ג.

ד'. יהודי שעזב ביתו על דעת שלא לחזור בשבת, ואחר כך נמלך וחזר אינו אוסר[132], אבל גוי שחזר אוסר[133].

ה'. מן האמור יש ללמוד, אודות חולה בבית החולים שאוסר על האחרים[134], שאם שחררו אותו לשבת על דעת שאם יארע איזה דבר יחזור לבית החולים הרי הוא אוסר אף שאינו שם[135]. יולדת הבאה לבית החולים בשבת אפשר שאינה אוסרת[136].

אחד מבני חצר שמת[137]

ו'. אחד שיש לו דירה בחצר ולא עירב ומת[138], הדבר תלוי:

א]. אם מת מבעוד יום - הרי זה מותר אם הורישו לאחד שעושה איתם עירוב, ואפילו אם אותו אחד גר כבר באותו חצר וכבר עירב לביתו קודם שמת מורישו, הרי זה מועיל ממילא גם לזה[139], בין אם הוא גר בדירה זו ובין אם לאו. אבל אם אינו מערב, וגר בחצר זו, נשאר המקום באיסור.

ב]. אם מת בשבת אחר צאת הכוכבים[140] - הרי זה אסור, ולא מועיל מה שהיורש עירב, אף על פי שהוא עירב על דירה אחרת בחצר זו[141]. אמנם אם היורש אינו דר בחצר זו ולא בא לגור בשבת זו מותר, אבל אם בא לגור אסור[142], וכן אם השאיר מבני ביתו באותו מקום, הרי זה אסור, כיון שלא עירבו[143].

היה היורש בבית מורישו ביחד, אם עירב היורש אינו אוסר אף על פי שלא עירב המוריש, אבל אם לא היה דר עימו אלא בבית אחר שבחצר, ה"ז אוסר אף שעירב היורש[144].

ז'. אדם שיש לו דירה בחצר ועירב, ומת[145], הדבר תלוי:

א]. אם מת בשבת מותר, אפילו אם לא הניח באותה דירה שום אחד מבני ביתו[146]. ואפילו ירשו אחד שלא עירב, וגם יבא לגור בשבת, אינו אוסר[147].

ב]. אם מת לפני שבת, ולא הניח מבני ביתו באותה דירה, אזי אם הוריש לאחד מבני החצר שמערב מותר[148]. ואם הוריש לאחד שלא מערב, אם הוא גר בחצר היורש אוסר, ואם לא כן הרי זו ככל דירה בלא בעלים ומותר.

ח'. ישראל וגר שהיו דרים לבדם בחצר אחת ומת הגר, אפילו שלא עירבו ביניהם, מותר לישראל לטלטל, בין אם הגר מת בשבת ובין אם מת מבעוד יום, כיון שאין כאן אלא ישראל אחר, אבל אם החזיק בדירה זו ישראל אחר, הדבר תלוי:

א]. אם הגר מת מבעוד יום בין אם החזיק מבעוד יום ולא עירב ובין משחשיכה, הרי הוא אוסר אם הוא בא לגור שם[149].

ב]. אם הגר מת משחשיכה, אזי אם עירבו מבעוד יום מותר, ואם לא עירבו אסור.

ט'. גוסס חייב בעירוב, ואם עירבו עליו ומת בשבת, יש אוסרים, ולדעתם אם היה דר עימו אחד באותו בית, מותר מצד העירוב, ואם ירשו אחד שאינו דר שם בחצר מותר מצד שהבית בלא בעלים, ורק אם ירשו אחד שלא עירב ובא לגור שם בשבת, או שירשו אחד מבני החצר שדר בבית אחר יש להחמיר, ויש מתירים בכל אופן[150].

סימן שע"ב

א'. יש מקומות שאסור לטלטל בהם בלא עירוב, ויש מקומות שמותר לטלטל בהם גם ללא עירוב, וכמו שיבואר[151]. ועיקר תקנת העירוב הוא בשביל הדברים הבאים:

א]. כדי שיהיה מותר לטלטל מהבית לחצר, או מן החצר לבית[152]. אבל בלא עירוב אסור לטלטל, בין אם הכלים שבתו שם מבעוד יום ובין שלא שבתו שם[153]. וכן אסור לטלטל מבית אחד לבית חבירו[154].

שונה הלכות בסימן שע"ו ס"ה כתב שדעתו להקל (כמבואר בסימנים המאוחרים יותר), וכ"כ במכתב בספר בינת שמחה מכתב ו' אות ל"ז שכן נראה עיקר בדעת החזו"א, וכן בדין, שהרי כן דעת הרבה ראשונים, ובפרט שבהם הרא"ש והרשב"א שהם מעמודי ההוראה, וכמש"כ בנידו"ד בשו"ת אור לציון (ח"א סי' ל"א), ושכן משמע דעת מרן השו"ע שסתם בזה, ושכן דעת הלבוש ועו"א, ואחר כל האמור בודאי שאין להחמיר בעירובין, שאף בספיקו אזלינן לקולא, וכמשנ"ת בפתיחה להל' עירובין.

ואחר כל האמור נתעוררתי בזה מדברי השו"ע שלכאורה משמע דס"ל שדירה בלא בעלים אוסרת, והוא ממש"כ הטור והשו"ע להלן (בסימן שצ"ב ס"ג) גבי חייב שיור בעיר של רבים, שאפילו הוא בית הבקר ובית התבן שא"צ עירוב עושים אותם שיור ומערבין השאר, ע"כ. וכפשטות הגמ' בעירובין (ס:) דשיירו בי תיבנא, עיי"ש. ואם בית שאין דרים בו אינו אוסר וגם לא אסור, א"כ יקשה איך יועיל זה לשייר מקום, הרי אין כאן שום היכר. ובאמת שבריטב"א בעירובין (שם) כתב שבהכרח שדרים שם, ואם לא כן ה"ז כחצר, וכ"מ ברמב"ם (פ"ה מעירובין ה"ז), וכ"כ בגאו"י (שם) בדעת הרי"ף ורמב"ם ורשב"א בעבוה"ק. אבל להטושו"ע צ"ב. ולכאורה משמע מזה דס"ל כשיטת רש"י שאע"פ שאינו אוסר מ"מ הרי הוא אסור, וכ"כ לבאר בעצי אלמוגים (סק"ט), ושפיר הוי שיור. אולם זה קשה, דאף אם היינו מפרשים כן את השו"ע שסתם בזה, ולא גילה דעתו אם כרש"י או לא, אבל בטור (ר"ס שע"ו) מבואר דלא כרש"י, וע"ע בחכמה"ל בעמק החכמה (ס"ו אות י"ד) שאם היה השו"ע סובר כרש"י אינו מובן מה החידוש שאפילו בית התבן מועיל לשייר, הרי גם כל שיור שהוא אינו אוסר רק מונע את הטלטול אליו, ועל כרחך מזה שגם השו"ע לא ס"ל כרש"י הנ"ל אלא כהתוס' שמותר לטלטל לבית התבן ללא עירוב, ובאשר לשאלה הנזכרת ביאר שם דהשו"ע מיירי כהמשך לדין שהשיור א"צ להיות פתוח לעיר, ולכן הוא מועיל להיות שיור, והיינו שאסור לטלטל מחסרון מחיצות, אבל תוך המחיצות א"א לשייר, עיי"ש. וכ"מ בחזו"א (שם), ונמצא דאדרבה נראה טפי שהשו"ע ס"ל דלא כרש"י ואינו אוסר כלל. וכן בדין, שהרי כ"ה דעת הראשונים וכנ"ל. ולכן העיקר להקל בזה.

126 כפי האמור לעיל שהלכה לא כרש"י, ואילו היה הלכה כרש"י להחמיר, לכאו' היה אפשר לחשוב שלא היה מועיל גם עירוב, כיון שאין כאן בעלים, ורק אם היו מניחים בו את העירוב שפיר דמי, ואם הם כמה בתים שבעליהן עזבום באותה שבת, לא מהני [ואם יניחו בכולן עירוב אין זה פשוט, כמו שהבאנו בסעיף ד' מדברי האחרונים דמשמע שאסור בכל אופן, והחזו"א סימן צ' סקכ"ח כתב שאם בכל אחד יש שיעור שלם ועשוי לכולם מותר, ולדבריו לכאו' ה"נ יוכל לעשות כן, אלא שאם אינו מזיק, מ"מ איך יועיל שייחשב כאילו כולם גרים כאן וכאן, וי"ל כדרך שכתבו האחרונים שבאוכל סעודות בכ"מ צריך לערב בשתיהם וכנ"ל בס' ש"ע, גם מצאנו בשלוש חצירות שיכולה האמצעית לערב עם שתיהן (והזכרנו מזה לעיל בסימן שס"ו ס"ג), אלא שבחזו"א מפורש שרק אחד מהן מועיל, וא"כ שוב אין תועלת בהנחת העירוב בשתיהן, עיי"ש. אולם הערנו ע"ז מסתימת כל הפו' שאמרו להניח רק בבהכנ"ס הגדולה וכו', דמשמע לכאו' דלא כחזו"א]. אולם בשונה הלכות שם כתב ששיתוף מועיל גם בדירה בלא בעלים, עיי"ש, ושו"ר בספר עירובי חצירות מכתב ט' שהאריך בזה דמהני עירוב, ודלא כמש"כ בספר חכמה"ל. ולפי"ז בזה"ז שעושים שיתוף מבואות, אף לרש"י מותר.

127 שו"ע ס"א בסתם, ובזמנינו שאפשר לבא מרחק גדול ברכב, לכאו' יש לחוש שאינו נחשב היסח דעת, ועיין כה"ח סי' שפ"ג אות ה' שהביא מחלוקת בזה.

128 ט"ז ובמשנ"ב סק"ה.

129 בהג"ה ס"א. וכדעת הי"א שהובא בשו"ע. ומ"מ זה כדין היהודי הנ"ל ברה"ס, ואפשר דה"נ יהיה חילוק בין בתו לבנו, והכל לפי הענין, ושו"ר בחזו"א סימן פ"ב סקכ"ג.

130 ביה"ל ד"ה בחצר ומשנ"ב סק"ו (וכ"ה במשנ"ב בסימן שפ"ג סק"ב), וכה"ח אות ט', וחזו"א שם (ועיין לעיל בסוף ההלכה שלפני הקודמת בהערה שם).

131 ט"ז סק"א ומשנ"ב סק"ה.

132 שו"ע ס"ב. ועיין בביה"ל ד"ה ואח"כ שיש מחמירים, וכ"פ הגר"א, ולכן מסיק שיש להחמיר אם לא בשעת הדחק.

133 כמדויק בשו"ע הנ"ל שלא התיר אלא בישראל, ואפילו שהסיח דעת בתחילה ואח"כ נמלך, וכ"פ השו"ע להדיא להלן בסימן שפ"ג [ושם כתב שתקנתם לשכור ממנו רשותו אף בשבת, ואח"כ לבטל רשות זל"ז, ויהיה היחיד מותר]. וביאור הדברים, שאע"פ שגוי אינו אוסר הוא דווקא כשהלך למקום רחוק, שא"א לבא בשבת, מכל מקום כאן אסור, שהרי חזר בשבת, ואיגלאי מילתא למפרע שבכניסת שבת הוא היה בתוך מהלך יום אחד ועומד לבא בשבת, ולכן לא שייך בזה כיון דהותרה הותרה (וכ"כ המשנ"ב בסימן שפ"ג סק"ד), והעיקר שאפילו אם הסיח דעתו אעפ"כ אוסר. ודלא כט"ז (סק"א וסק"ב) שהיקל בזה בהסיח דעת, וכבר השיבו ע"ז האחרונים וכמבואר במשנ"ב סק"ח ושעה"צ אות ו' וכה"ח אות י' וי"ג (ואף הט"ז נרגש שז"א במשמע בלשון הטור ובשו"ע), ואין להקל.

ובשבט הלוי (ח"א סימן ר"ה בהערות על השו"ע סי' שע"א) כתב שיש לסמוך על זה כפי הרגילות במציאות שהגויים הולכים בסוף שבוע להינפש מחוץ לעיר, ואין דעתם לחזור כלל, אפילו באופן שיכולים לחזור מפני קרבתם, והיא קביעות גמורה הניכרת מתוך מעשיהן, ע"כ. אולם פשטות הפו' משמע שאין לחלק בזה, ולא מבעיא באופן שרק ידוע שהסיח דעת, וכמש"כ כיוצ"ב בשעה"צ כאן (אות ו') משם התו"ש דלא חילקו חכמים כיון שברוב הפעמים אינו כן, וע"ע שם. וע"ע גם בחזו"א (סימן פ"ב סקכ"ג) שאין החלטת העכו"ם נחשבת החלטה, עיי"ש. אלא גם באופן זה שניכר מתוך מעשיו, מ"מ הכל תלוי בהחלטה שלו (והרי גם במקרים כאלה עשויים לחזור מסיבות שונות), וכיון שאין לסמוך על החלטתם, ולא פלוג, ה"ה כאן.

134 כגון שא"א לערב עימו, והיינו שהוא נמצא ל' יום, או כשאין שם אחרים הקבועים שם, ונמצא ממילא שכולם אורחים, והרי הוא אוסר אפילו בפחות מל' יום, וכמ"ש סו"ס ש"ע.

135 ע"פ המבואר שישראל שהלך מביתו אינו אוסר, ומדויק בשו"ע ס"ב ובמשנ"ב שרק אם אין דעתו לחזור, אבל זה הרי הוא על דעת שאם יארע איזה חשש בריאותי יחזור.

136 לכאו' אפשר לחשוב שביולדת אין חשש, דעד כאן לא חששו אלא במי שהיה כאן ויצא שאינו מבטל דירתו אלא כשהסיח דעת ממש, משא"כ יולדת שלא היתה כאן כלל. אולם מצאנו להלן בהלכה הבאה שיורש אוסר, וה"ה כאן. ובעצם הסברא דיורש עבידי דאתי, אינו ברור אם כך גם לגבי יולדת, אך בשתיהם אין בירור מתי יהיה הדבר הזה. ואף שרוב גוססים למיתה, לא ידוע מתי תהיה המיתה.

ואמנם היולדת לא אוסרת מפני שהיא אורחת לפחות מל' יום, אולם כל זה כשיש שם קבועים, והרי יש שם חולים הדרים שם ל' יום וכדומה, ובלא"ה אפשר לזכות לה עירוב, כמו שאוסרת כך תהא מותרת [וכן תמיד עושים בעירוב שמזכים גם למי שעשויים לבא בעתיד], אך לא יעזור הדבר לפגים הנולדים בשבת, שהם קבועים לל' יום, וא"א לזכות להם שלא היו בעולם, וצע"ע.

137 עיקרי הדינים מבואר בעירובין (ע.), ובשו"ע ובב"י ואחרונים בסימן שע"א ס"ג-ד'.

138 בשו"ע אחד מן השוק, אבל כתב הב"י שלאו דווקא, וע"ע משנ"ב וכה"ח מהאחרונים, ולכן תלינו זאת באחד שלא עירב, אמנם יש פרטים שהנידון בהם בגלל שהוא אחר מן השוק, כמו בחידושו של השו"ע שהעירו בזה האחרונים המובאים בביה"ל ד"ה ואם מת.

139 היינו בין אם בא לגור איתם מחדש ומערב, וז"פ, ובין אם היה קודם שמת מורישו, וזה החידוש שמועיל, והטעם כיון שעיקר חלות הוא בבין השמשות וה"ז חל על הכל.

140 בסעיף ג' איתא אם מת "משחשיכה", ובסעיף ד' איתא אם מת "בשבת" (אמנם לאידך גיסא בצד השני אמרו "מבעוד יום"). ואנו כתבנו בפנים צאת הכוכבים, והטעם משום שבדיעבד קיי"ל שמועיל גם אם עירב בבין השמשות (וכדלהלן סו"ס שצ"ג, ונת' לעיל סו"ס שס"ו וסו"ס שס"ח). וממילא אם מת בביהשמ"מ, הרי מספק יועיל העירוב של היורש, אא"כ גם היורש לא עירב וכדו', ה"ז ודאי שנשאר באיסור.

141 ועיין בט"ז ומג"א ומחה"ש וגר"א וביה"ל באופן שאותו מוריש אינו מבני חצר אמאי לא נימא כיון שהותרה וכו', ויש שתירצו שלא הותרה ויש שתירצו באו"א.

142 כמבואר כ"ז בסעיף ד', ויבואר: שאם לא בא לגור היינו דין דירה ללא בעלים שנתבאר לעיל ברה"ס, אבל בא לגור אוסר, ועיין בביה"ל ד"ה כל זמן שיש חולקים על השו"ע.

143 משנ"ב סקי"ז ושעה"צ סקי"ג.

144 שו"ע ס"ד.

145 בשו"ע רס"ד אחד מבני החצר, ול"ד וכמשנ"ב במשנ"ב סקט"ו.

146 משנ"ב סקט"ז ושעה"צ.

147 שו"ע כיון שהותרה וכו', ועיין בביה"ל מחלוקת, ועוד מבואר שלאו דווקא בריא אלא ה"ה אם היה גוסס.

148 עיין משנ"ב סקכ"ה, והעיקר שלא יהיה בשוק אלא בחצר זו.

149 עירובין (ע.) ושו"ע ס"ה ואחרונים. והחידוש כאן שאפילו שהחזיק רק משחשיכה ולא היה כאן איסור מחמת דירה בלא בעלים, אפ"ה אסור כיון שהיה יכול לזכות (והובא במשנ"ב ושעה"צ).

150 הכל מבואר במשנ"ב סקל"ג לדעת המג"א (וע"ע בסו"ד מש"כ עוד שתלוי אם עירבו למשך זמן), ומה שסיימו שמותר הוא עפ"ד העצי אלמוגים שפקפק בדינו (וציינו במשנ"ב שם בסו"ד), וסיים הביה"ל שיש לסמוך להקל בשעה"ד, וכ"פ בכה"ח סוה"ס, ושכ"כ בספר נזירות שמשון, וע"ע בכה"ח שכ"מ בשו"ע, וכ"פ החזו"א סי' פ"ח סק"ב.

151 ועיקרי הדינים מבוארים בפ' כל גגות (פט.) ושו"ע ר"ס שע"ב. והדברים תלויים בכל דבר אם זה בית (שהוא שימוש דירה פרטי) או חצר (המשותפת לכמה דיירים, ואף חצר פרטית יש בה נפ"מ בכמה דינים בשונה מבית).

152 נזכר ד"ז במשנ"ב סוסק"ג, וכן בשו"ע ר"ס שס"ו ובמשנ"ב שם סק"ב.

153 עיין בדברינו בפתיחה להל' עירובין (ר"ס שס"ו) שביארנו טעם הגזירה, שהוא אטו הוצאה מרשות לרשות, והיינו שנראה כמוציא מרשות השייכת ליחיד, לרשות השייכת לרבים, ויש לחוש למוציא מרה"י לרה"ר דעלמא, וא"כ בודאי שאין נפ"מ בין אם הכלים שבתו בו או לא, והוא מוכרח יוצא מדברי הראשונים שהבאנו שם בהקדמה, ואמנם יל"ד ברהיטת לשון המשנ"ב כאן (סוסק"ג) שכתב ולא הצריכו עירובי חצירות אלא משום שיהיה מותר "להוציא לתוכה כלי הבית ששבתו בבית מבעוד יום, וכן מחצר לבית", ע"כ. ומשמע שמדובר על טלטול מבית לחצר ורק בשבתו בבית. אולם ז"א, ובהכרח לומר שהמדובר שרוצה לטלטל מחצר או גג לחצר אחרת, וזהו הנידון שפתח בו שם, וק"ק מה שהזכיר לבסוף שאסור גם מחצר לבית, ולא הזכיר מבית לחצר, שבשתיהם הרי הדין שאף שבין שבתו ובין לא שבתו אסור, וכנראה שלא נחית אלא לעצם

ב. כדי שיהיה מותר לטלטל מחצר לחצר כלים ששבתו בבית מבעוד יום, ויצאו לחצר באיזה אופן[155]. וכן כדי שיוכלו לטלטל מחצר למבוי כלים ששבתו בבית[156].

ודע, שבשום אופן אין לטלטל יותר מד' אמות, אלא כאשר המקום מוקף במחיצות כדין[157].

המקומות האסורים והמותרים בטלטול [בית - חצר]

ב. אסור להוציא מבית לחצר משותפת, ולא מחצר משותפת לבית, ולא מבית אחד לבית חבירו[158], ולא מבית אחד לחצר חבירו או לגג חבירו, ולא מחצר של אחד או גגו לבית חבירו[159].

ודע, שכל הנידונים המוזכרים בסימן זה לענין "חצר" הכוונה לחצר משותפת, אבל חצר פרטית, שרק דירה אחת פתוחה אליה, הרי הם רשות אחת, ומותר לטלטל מחצר לבית בלא עירוב[160]. וכן גג של בית יחידי שאינו פרוץ לגגות אחרים, הרי הוא רשות אחת עם הבית.

ג. חדר מדרגות שבבנין מגורים משותף, דינו כמו "חצר", ואסור להוציא מן הבית אליו, ולא להביא ממנו אל הבית, עד שיעשו עירוב חצירות[161].

וכן בית כנסת, וכן מבואות וגגות וקרפיפות וכדומה, הרי הם כדין חצר, וכמו שנתבאר בסימן שס"ו[162].

ד. בתים שלנו שיש בהם חדרים לשימושים שונים, כגון חדר שינה, סלון, מטבח, הול, בית הכסא, אמבטיה, וכדומה, חדר האכילה הרי הוא כבית, אבל שאר החדרים יש מי שאומר שדינם כחצר, ויש אומרים שדינם כבית, וכן עיקר. וכן המנהג שכל חדרי הבית לגמרי נחשבים כאחד, ומותר לטלטל בכל הבית מחדר לחדר[163].

ה. גם לדעת הפוסקים שכל הבית נחשב כאחד ומותר לטלטל מחדר לחדר, מכל מקום יש אופנים שיש חשש שנחשב כחצר, א). מרפסת[164]. ב). בית מלון או ישיבה שבה חדר אוכל וחדרי שינה ועוד חדרים לשימושים שונים, הוא נחשב בית, ושאר מקומות כחצר[165]. ג). במקומות משותפים לכמה חדרי אוכל, בודאי שהם נחשבים כחצר, ואסור להוציא מן הבית לחצר[166]. ד). דירה ללא בעלים, כלומר שבעליו אינם דרים בו באותה שבת דינו כחצר[167]. ה). דירת אורח כמבואר בסוף סימן ש"ע, אם אינו אוסר דינו כחצר, ואם הוא אוסר, כגון שיש כמה אורחים ואין בעל הבית עמהם, דינו כבית[168]. ו). אבל חדר שאין בו ארבע על ארבע אמות דינו כבית[169], ועיין עוד בסימן שס"ו דיני בית וחצר.

ו. בית מלון שהאורחים דרים בו בחדרים מחולקים ואוכלים כל אחד בחדרו [או חלקם ואפילו אחד מהם], הרי כל חדר הוא כמו בית, והפרוזדורים וחדרי המדרגות ושאר המקומות המשותפים, הרי הם כחצר, ובאופנים שצריך עירוב [ככל המבואר בסוף סימן ש"ע בדיני מלון ובית הארחה], אם לא עירבו אסור להוציא מחדר לחדר, ולא מן החדר לפרוזדור, או להיפך[170]. והוא הדין בית חולים[171], וכן שאר מקומות שיש בהם שני חדרי אוכל[172].

דיני החפצים ששבתו בבית או בחצר

ז. בתוך החצר מותר לטלטל כלים ששבתו בחצר, וכן מחצר לחצר מותר [וכן בכל המקומות שאינם עשויים לשימוש מיוחד ותדיר[173]. כגון: גג[174], חצר, קרפף[175], מבוי, וכדומה[176]. ובתנאי שהם מוקפים במחיצות כדין[177]].

ובכל אלה מותר לטלטל כלים ששבתו בתוכן, אף שהם שייכים לרבים, ובין אם עירבו ובין אם לא עירבו, בין אם עירב אחד או שתיים[178].

אבל אסור לטלטל מחצר לבית, בין כלים ששבתו בחצר ובין כלים שלא שבתו בחצר, עד שיעשו עירוב[179].

ח. כלים ששבתו בבית ויצאו לחצר, אסור לטלטלן מחצר זו לחצר אחרת וכדומה, בין שיצאו בהיתר, כגון: א). שחצר אחת עירבה והוציאו אליה[180]. ב). אם הוציאן אליה בדרך מלבוש[181]. ג). אם גוי הוציא או שיצא על ידי הרוח, וכדומה[182], ובין שיצאו באיסור, שעבר והוציאן. ובכל האופנים אסור אחר כך לטלטל מחצר אחת לחצר שניה, כיון שהם שבתו בבין השמשות בבית. וכן אסור מחצר למבוי, וכל שכן שאסור מחצר לבית, אלא אם כן עירבו[183].

ט. כלי ששבת בבית והגיע לחצר, אסור לטלטל לחצר אחרת[184], אבל באותה חצר נחלקו הפוסקים אם מותר, ולמעשה יש להקל[185]. וכל שכן אם הגיע לבית אחר, מותר לטלטל

האיסור מחצר לבית, ולא לפרטים אם זה גם בלא שבתו שם, ומה שלא הזכיר גם מבית לחצר, זה משום דהוא ק"ו ממש"כ לפנ"כ מחצר לחצר, ואף ששם הוא מיירי בלא שבתו (לגבי מבית לחצר ולהיפך), כאן לא נחית לזה, וצ"ל משום שזה פשיטא שאינו משנה כלל היכן שבתו.

154 כ"כ הפו', וכמו שנתבאר בר"ס שס"ו בהלכה א', ולכן צריך עירוב חצירות גם לזה.

155 עיין בהערה שלפני הקודמת, ומבואר בגמרא בשו"ע כאן, ולזה נתקן עירובי חצירות.

156 משנ"ב סקי"א. ולזה נתקן שיתופי מבואות, ועיין להלן סי' שפ"ח. והזכרנוהו גם בר"ס שפ"ו, ויסוד הענין תלוי בהנ"ל אם יש בו הגזירה שנראה מרשות של יחיד לרשות משותפת יותר של רבים.

157 נחוץ להקדים זאת, שכל הנידונים שמותר לטלטל באותה חצר וכדו' ואפילו עם עירוב, הוא כשעכ"פ מוקף כדין, ואל"כ אסור לטלטל כדין כרמלית בסי' שמ"ט, וגם עירוב לא יועיל.

158 כנז' בהלכה קודמת, ונת' בר"ס שס"ו. ויש לדעת שדינים הנזכרים שם הם השלמה לדינים הנזכרים כאן.

159 כגון דרך חלון, משום שהם רשות שני בני אדם (ועיין בתוס' בעירובין צא. צט: ובגיטין עט:).

160 והיינו שהבית והחצר שלה אחת הם [וכשאין פרצות האוסרות, משום שאם יש פרצה האוסרת, ה"ז ככרמלית]. אך יש נפ"מ בזה לדינים אחרים שרוצה לטלטל מחצר זו לחצר אחרת.

161 בעירובין (פה:) אמרו שהדר בבית שער אינו אוסר וכו', ופרש"י שאינו דירה, ועיין לעיל בסימן שע"א הלכה ב' שהארכנו בדין דירה שאין לה בעלים, עיין שם, אולם אין זה ענין לכאן, משום שכאן שכולם עוברים על אותו מקום ומשתמשים בו הרי זה ממש כמו חצר, שאסור לטלטל מבית לשם ולא משם לבית.

וכן מבואר בפשיטות בבית יוסף (בסימן ש"ע ס"ג) ד"ה ובסמ"ק שבאופן כזה ממש צריך עירוב, ובלא"ה אסור, כיעוין שם, וע"ע שם בדברי השר מקוצי, עיין שם. וכ"ז הוא מבואר בדברי המשנ"ב (סקכ"א), עיין שם, וכך פשוט בחדר מדרגות כאמור [וע"ע חזו"א סי' צ' סקנ"ד].

וככל הנ"ל מבואר גם בדברי רבינו יהונתן (כח. מדפי הרי"ף) שבית שער אפילו שיש לו ארבע מחיצות, כיון שרבים עוברים דרך שם לבתיהם אין ע"ז תורת בית אלא תורת חצר, ע"כ (והובא בב"י ר"ס ש"ע), וא"כ ה"ז צריך עירוב ככל חצר. ואמנם באוא"צ (ח"א סל"א) דחק שהמדובר הוא רק לענין הנחת העירוב, אבל לא לענין איסור הדיירים. אולם ז"א מחוור, ועיין בשו"ע הגר"ז שם ס"א.

והדבר פשוט כן שכל מקום משותף לרבים ה"ז כחצר משותפת, וכ"כ הבית מאיר (סימן ש"ע), וע"ע שם שדייק כן מלשון הרמב"ם (פ"א מעירובין ה"ה). וע"ע בדברינו בזה בפתיחה שבר"ס שס"ו. וכן כתב הפמ"ג שם (בא"א סק"ז) שאם לא עירבו אסור לטלטל אפילו מחדר לחדר בבית אחד כשמיוחדים לאנשים נפרדים, וכן אסור לטלטל מהחדרים לבית שלפניהם, כיון שיש רשות לכולם לעבור בו, עיין שם, והיינו הך. וכן מבואר במשנ"ב.

ובאוא"צ (שם) כתב להתיר להוציא לחדר מדרגות בלא עירוב, וחידש כמה דברים גדולים. והרבה יש להשיב על דברי קודשו, ונזכיר בקצרה, א). מש"כ לחלק בין חצר שאינה מקורה לחדר מדרגות מקורה, צע"ג שלא ראינו שום חילוק בין חצר מקורה לחצר שאינו מקורה [רק ברה"ר בסי' שמ"ה ס"ז, והוא ענין אחר מדאו']. ב). מש"כ לדון בזה מדין דירה בלא בעלים, כבר הערנו דז"א ענין לכאן, והדבר ברור שאף אם דירה ללא בעלים אינה אוסרת, והיינו למקום שאינו אסור, וכגון שיש עירוב וכדו', אבל כשאין עירוב אין שום היתר וכמש"כ המשנ"ב סק"נ ועמש"ש, וז"פ. ג). ומש"כ מדברי השעה"צ (אות כ"ו) ג"כ אינו מובן, ועיין בספר עמק החכמה סכ"ו אות ד' מש"כ בזה.

וע"ע שם שהאריך לדון בדברי האוא"צ שבודאי הוי כחצר וצריך עירוב. גם ראיתי בתפלה למשה ח"ה סימן י"ז שהאריך להשיב ע"ד האוא"צ, ושם ובהגה עמדו ליישב את חילוקו בין חצר מקורה או לא, עיין שם. ואף שדבריהם מהפכים בזכות, ויש בהם כדי ליישב, מ"מ אין זה לדינא לחלק בחצר בין מקורה לשאינו מקורה.

והאמת יורה דרכו שגם רבינו האוא"צ חזר בו בחלק ב' (פכ"ג סי"ג) שבית שער עדיף מחורבה ללא בעלים, וע"ע שם, וכאמור שכ"כ כל האחרונים. וכן מורים כל בעלי הוראה, ולית מי שמיקל בזה, ולכן ברור שחייב בעירוב חצירות. ולולי כן אסור להוציא מהבתים או להכניס אל הבתים משם שום דבר. [אבל לטלטל שם בחצר, ה"ז מותר ככל הפרטים שיבוארו להלן].

162 עיין בס' שס"ו, וכן הבאנו להלן בענין "דיני החפצים ששבתו בבית או בחצר" בהלכה ראשונה, שכל אלה דינם כחצר, עיין שם. וכל הפרטים שכתבנו שם בסימן שס"ו ס"א, והדינים המבוארים כאן ס"א משלימים זה את זה, אך לפי דרכינו על סדר השו"ע כתבנום שם וחזרנו ע"ז כאן בקצרה, שלא יחסר המזג.

163 בחי' רע"א ובבית מאיר (בסימן שנ"ה ס"ג), הובאו בשעה"צ (סימן שע"א אות כ"ה), וכן במשנ"ב עצמו (בסימן שנ"ה סקל"ד) מבואר בפשיטות שבית הכסא הרי הוא כבית אע"פ שאינו מקום פיתא, וכ"מ בגר"ז (סי' שע"ב ס"א), וטעמם דכיון שכל הבית מיוחד לשימוש האדם, ויש בו חדר אוכל, הרי שאר החדרים טפלים אליו, ואינם מחלקים את הדבר לגדר אחר של חצר, אלא כולו בית עם שימושים שונים (וע"ע להלן בהלכה בענין מקום משותף). ובמג"א (סימן שע"ו ס"ד סק"ט) משמע שבית הכסא דינו כחצר, אבל המשנ"ב בשם האחרונים ביאר באופן אחר, עיי"ש. אבל החזו"א בסימן צ"ו סק"ה במוסגר תמה עליהם, שהרי בית הכסא אינו בית אלא חצר, ולדבריו דברי המג"א אתי כפשוטו, וכן נקט החזו"א לדינא בכ"מ (סימן צ' סקמ"ח וסימן צ"א סק"א וסימן ק"ד סקט"ז). שו"ר בחכמה"ל פ"א סכ"א ועוד שהאריכו בדבריהם, והעיקר כדברי כל האחרונים הנ"ל, שכדבריהם יש ללמוד מהרשב"א וריטב"א בעירובין (צב.) ובחי' המאירי (צ.) וראה בהערה 83 שם, ועיין עוד בספר עירובי חצירות מכתב כ' מש"כ בזה. ולדינא העיקר כדברי כל האחרונים שכל הבית נחשב כחדא. ולכו"ע מותר מיהא לטלטל מחדר לחדר בכל הבית, שהרי הכל רשות אחת, זולת בנפ"מ שיבוארו בהלכות הבאות.

164 כ"ה בחכמה"ל הערה ס"ו מדברי החזו"א ביו"ד סי' קס"ח סוסק"ו שמרפסת גרע טפי, עיי"ש. וממילא אף לדעת המשנ"ב אפשר שאסור, וצע"ע. ומ"מ אף את"ל כן הוא דווקא במרפסת פתוחה ללא גג וכדומה, אבל מרפסת סגורה ה"ז כאחד מחדרי הבית, עיין משנ"ב סי' שע"ג סק"ד, ושו"ר שכ"כ בספר עירובי חצירות הנד"מ עמוד תת"ז שרק מרפסת מקורה שיש לה מחיצות ואפילו מחיצות תריסים ה"ז בכלל הבית, ומרפסת פתוחה הוא תלוי בסוג השימושים שעושים שם, אם הוא שימוש תדירי וקבוע ה"ז כבית, ואל"כ כחצר. [ומרפסת שהיא בולטת חוץ ממחיצות הבית, נתבאר לעיל בסימן שמ"ה סט"ז, עיין שם].

165 כ"ה בחכמה"ל הערה ס"ו דמסתבר שאפילו שהכל בבנין אחד בכה"ג לא הוי כמחולק לדיירים וכו', עיי"ש. והיינו אפילו שהוא חדר אוכל אחד ומקום פיתא גורם, מ"מ כיון שכל חדר נפרד ופרטי לחברי החדר, והשאר משותף אסור. וצע"ע. [ולפי זה הרי סיבה נוספת לדין ישיבה שנתבאר להלן].

166 פשוט שבדבר משותף לא הוי כטפל לתשמיש הדירה הכללית (וכ"מ מדברי הגרע"א שם בסוי"ד).

167 דין דירה בלא בעלים כתבנו לעיל (ר"ס שע"א) מח' רש"י ותוס' ושא"ר, וקיי"ל דאינו אוסרת, ולפי"ז י"ל שדינה כחצר, וכ"כ כמה מפ' וכמו שהבאנו שם בד"ה ואחר.

168 דין דירת אורח נת' לעיל (סו"ס ש"ע), והנה באופן שאינו אוסר יש לומר דה"ז כנ"ל בהערה הקודמת, אבל אם הוא אוסר (כגון שיש כמה דיירים), הרי הוא חייב בעירוב, וממילא ודאי שהוא קובע שם בית לעצמו, וכ"כ בנידו"ד בע"ח שם.

169 עיין בספר ע"ח מכתב כ' בעמוד תשס"ט.

170 עפיה"א לעיל, שבאופן זה שיש רשות משותפת, לכו"ע הוי כחצר כלפי החדרי אוכל, וכ"כ בנתי"ש פל"ד ועוד רבים, ופשוט.

171 ואם החולה אוכל בחדרו, אסור להוציא מחדרו לפרוזדור כלום [ואפילו כשהוא אוכל דרך זונדה, הרי הוא אוסר בגלל הלינה שלו, וכמו שכתבנו בסימן ש"ע סוס"ו].

172 כמו ישיבה, וכנ"ל.

173 במשנה (פט.) כר' שמעון, ובגמרא (צא.) דהכי הלכתא, וכן נפסק בשו"ע, וכביאור רש"י והמפרשים.

174 היינו הגג העליון ביותר בבנין, שאין עליו תקרה, וכמ"ש המג"א וש"א. וע"ע בסימן שמ"ה סט"ז ובמשנ"ב ובביה"ל שם דין הגג.

175 היינו שהקרפף בשיעור בית סאתיים ופחות, או אפילו שיש בו יותר מבית סאתיים והוקף לדירה, שאל"כ הרי הוא כדין כרמלית, וכמבואר בסי' שנ"ח, וע"ע בסי' שמ"ו ס"ג, וכן בשו"ע להלן ס"ב כתב שבקרפף יותר על סאתיים שלא הוקף לדירה מותר לטלטל לקרפף אחר כמותו, ובכל אופן אסור לטלטל יותר מד' אמות בקרפף כזה.

וטלטול מקרפף לקרפף אחר כמותו, אם שניהם שייכים לאדם אחד יש להקל, ועיין שעה"צ אות ט' לפי"ד הרמב"ם (ואף לפרש"י אפ"ל כן, שלא אסרו אלא מחצר לקרפף), אבל אם הם של שני בני אדם, אסור אלא אם כן בכלי ששבת בתוכן (משנ"ב סקי"ט), וע"ע בכה"ח אות ד' כמה פרטים.

ומבית לקרפף שלא הוקף לדירה, אם יש בו יותר מבית סאתיים אסור כדין הוצאה מרה"י לכרמלית וכנזכר, אבל אם אין בו יותר מבית סאתיים, נחלקו בזה הראשונים, שדעת רש"י שאסור אפילו הם של אדם אחד, וכן דעת הרשב"א ותוס' ורא"ש, ואילו הרמב"ם וסמ"ג ורא"ה וריטב"א להקל, ובשו"ע סימן שנ"ח ס"י סתם לאסור, וע"ע שם מה שכתבנו בזה להחמיר, ורק מחצר מותר, וע"ע במשנ"ב שם ובכה"ח שם אות צ"ג. ובביה"ל כאן סוס"א ד"ה או לגג כתב שיש לסמוך על המקילים בשעת הדחק. וע"ע בדברינו בסימן שנ"ח ס"י, וע"ע שם בכמה הלכות מש"כ בזה.

176 בגמרא מוזכר גם מבוי, ובשו"ע הזכיר ד"ז לקמיה אגב גררא (ועי' ביה"ל ד"ה גגין), וגם הוא אינו לשימוש מיוחד ותדירי.

177 שאם אינו מוקף מחיצות כדין (כפי המבואר בסי' שס"ב, וכן בסימן שס"ג דיני לחי וקורה למבוי), ה"ז ככרמלית ואסור.

178 הכל מבואר בשו"ע ס"א ובפו', ולאפוקי ממה שיש בגמרא שחששו לזה.

ועיין בשו"ע להלן סי' שפ"ח שסתם להתיר לטלטל בכל המבוי כלים ששבתו בתוכו, בין עירבו חצירות עם הבתים, ובין אם לא עירבו, ושוב הביא דברי הרמב"ם שאוסר בעירבו, עיי"ש. אולם לדינא הלכה כסתם, וגם כאן סתם כן השו"ע בפשיטות.

וכל החידוש הוא בחצר משותפת וכדומה. אבל חצר השייכת לבית מסוים ומגודרת בפני עצמה, הרי היא כרשות אחת עם הבית, כמו שביארנו לעיל.

179 גמ' שם ושו"ע שם (ואפילו אם היתה הנחה בנתיים, תוס' צא. ופו', ופשוט). ועיין בחידושים וביאורים (סימן י"א סקי"ח) כמה חידושים חשובים להלכה.

180 מבואר בשו"ע שבאופן זה אסור להוציא לחצר אחרת, ומשנ"ב סקט"ז. וכתבנו "וכדומה", דה"ה שאסור לגג חבירו או למבוי.

181 משנ"ב שם, ובביה"ל ד"ה לחצר [אמנם אם היה לבוש בבגד בביהש"מ לא נחשב קונה שביתה, וכמש"כ בביה"ל ד"ה לחצר בשם הבית מאיר, וכ"כ חזו"א סי' ק"ד סקכ"ה]. וב' דוגמאות אלו בעירובין (צא.).

182 עיין תוס' (צט:) ד"ה לא.

183 כנזכר בריש הסימן.

184 כנ"ל בהלכה הקודמת. ונזכר במשנ"ב סקי"א וסקט"ז, וע"ע בביה"ל ד"ה לחצר וכה"ח אות ג מהאחרונים.

185 עיין ביה"ל (ד"ה שמא) שנסתפק בזה האם באותה חצר מותר, או שנעשתה כמו רה"ר ואסור לטלטל בה ד"א, ונחלקו בזה הראשונים וכן

בכולו[186]. וכן אם הגיע לחצר המעורבת וכדומה, מותר[187].

י'. כלים ששבתו בבית ויצאו לחצר מאיזו סיבה שהיא, אסור להוציאו לחצר אחרת, בין מחצר של בעל הבית ובין מחצר של שכנו לחצר של שכן אחר, וכל כיוצא בזה, וכן אם יצאו לחצר אחרת אסור להחזיר לחצר הראשונה[188], ולא לבית אחר.

י"א. כלי ששבת בבין השמשות בבית ראובן והגיע בשבת לחצר שמעון, כגון בדרך מלבוש וכיוצא, מותר לטלטלו משם לחצר אחרת של שמעון, אע"פ שהחצירות חלוקות זו מזו במחיצות, כיון ששניהם של אדם אחד נחשב הכל כחצר אחת[189].

דיני קנין בשביתה

י"ב. זמן שביתת הכלים, תלוי בזמן בין השמשות[190]. ואם לא היה בו כל זמן בין השמשות יש להקל שאינו נחשב שבת[191].

ודבר שלא קנה שביתה בבין השמשות, כגון בגד שהיה לבוש בו בבין השמשות, יש להקל שאינו קונה שביתה בשבת[192].

י"ג. יש דברים שאינם קונים שביתה, וכדלהלן: א]. גשמים שהיו בעבים בערב שבת[193]. ב]. בגדים שאדם לבוש בהם בערב שבת[194]. ג]. רעי שהיה בגופו של האדם בערב שבת[195]. ד]. אדם שיכול להלך[196], וכן קטן אפילו שיכול לזחול, אינו קונה שביתה במקומו[197]. העגלה שבה הוא נישא. ד]. הבקבוק ומוצץ ושאר חפצי התינוק המתלוים. וראה בהערה הפרטים בזה[199].

ובכל אופנים אלה, כיון שבערב שבת בבין השמשות אינם קונים שביתה, אינם קונים שביתה גם בשבת[198].

י"ד. מי שצריך לטלטל תינוק בעגלה מביתו לבית אחר, וצריך לעבור דרך מקומות המוקפים מחיצות כדין רק שלא נעשה שם עירובי חצירות, כגון מחמת גויים או מחללי שבת בפרהסיא שגרים שם ולא שכרו מהם רשות, יש כאן כמה נידונים, א]. התינוק. ב]. בגדי התינוק. ג]. העגלה שבה הוא נישא. ד]. הבקבוק ומוצץ ושאר חפצי התינוק המתלוים. וראה בהערה הפרטים בזה[199].

אופני איסור ההוצאה

ט"ז. אופן איסור ההוצאה בכלים ששבתו בבית וכדומה, הוא ככל דיני הוצאה שנתבארו לעיל, סימנים שמ"ה והלאה, ונזכיר כמה פרטים.

זה עוקר וזה מניח, גם כן אסור. אבל לצורך מצוה יש להקל, וכן בשעת הדחק אפשר להקל[200].

הוציא למקום פטור, ומשם רוצה להוציא למקום האסור בהוצאה, נחלקו הפוסקים, ולמעשה יש להקל בזה אם הוא נח במקום פטור[201].

כוחו מותר, כגון שמניח חפץ בין הרשויות, והוא נופל מאליו בלא שום כח האדם[202].

מדיני עירוב בחצירות

ט"ז. שתי חצירות שרוצות לערב יחד, אם הם עירבו כבר כל אחת לעצמה, יכולים לערב עם הפת שעירבה החצר האחר לעצמה, שיתנו אותה באחד מבתי החצר השניה, או שאיזה אדם יתן משלו ויניח בחצר השניה, וכל זה בתנאי: א]. שעירבו קודם כל אחת בפני עצמה[203]. ב]. שיניחו במקום אחד[204].

בית הפתוח לשתי חצירות, ועירב עם שתיהן, אבל החצירות לא עירבו זו עם זו, מותר לטלטל מהבית לשתי החצירות, וכן מהחצירות לבית, אבל אסור לטלטל כלים ששבתו בבתים מחצר לחצר על ידי בית אמצעי[205]. ואפילו אם ינוח בבית ורק אחר כך יצא לחצר השניה, אסור[206].

ואם הניחו את העירוב בבית האמצעי הרי הם משותפים יחד[207]. ועיין בהערה[208].

האופנים שיכולים להתחבר ולערב ביחד

י"ז. הרוצים לערב שני בתים או שני חצירות, פעמים שאינם יכולים לערב יחד, ופעמים שיכולים לערב יחד או בנפרד כפי רצונם, ופעמים שאינם יכולים להחלק זה מזה[209] :

א]. אם יש מחיצה גבוהה עשרה בין הבתים או בין החצירות, ואין פתח ביניהם, אינם יכולים לערב יחד, אלא אם כן עירבו בחצר שכל הבתים פתוחים לו, או שנשתתפו החצירות במבוי[210].

ב]. אם יש פתח ביניהם, יכולים לערב יחד, ויכולים לערב כל מקום בנפרד כרצונם, ולהלן יבואר מה נחשב פתח[211].

האחרונים טובא, ודנו הרבה גם בדברי הראשונים, וא"א כעת להאריך, ואציין בקצרה, שברש"י בעירובין ס"ו ובכ"מ משמע שמותר רק ד"א ככרמלית, אבל בשבת דף קל. מבואר שמותר בכולו (ועיין בזה ברש"ש שם ושם ובדף צא.). ובדעת התוס' בעירובין (צא.) נחלקו המפרשים בדעתם (אם מותר רק ד"א ככרמלית, כהמהרש"א שם ועוד, או שמותר בכולו וכמש"כ הרש"ש שם, וכן הגר"ז והב"מ ומשנ"ב ועוד אחרונים), וכן נחלקו האחרונים בדעת הריטב"א (הב"מ והגרע"א נקטו שאסור לטלטלו כלל, ופליג ע"ז החזו"א סי' ק"ד סקכ"ב, וע"ע שם), וכן נחלקו בזה הראשונים, שהרשב"א בעבודה"ק אוסר ככרמלית, וכ"מ ברמב"ם (ביה"ל, והחזו"א שם כתב שאינו מוכרע), ודעת התורי"ד וכ"מ במאירי בעירובין (צא.) שמותר בכל החצר, ומאידך שיטת רבינו יהונתן להחמיר שאסור אפילו כמלא נימא, והובא כ"ז בב"מ וש"א. ונמצא ג' שיטות, א]. שיטת ר' יהונתן שאסור אפילו כמלא נימא. ב]. שיטת הרשב"א שאסור ד"א ככרמלית. ג]. שיטת כמה ראשונים שמותר בכולו.

ולדינא, הנה המשנ"ב בביה"ל שם הביא השיטות ולא הכריע. ואכן הדברים קשים להכריע בין הראשונים, ובמיוחד מפני שבשיטות הראשונים עצמם נחלקו האחרונים טובא, ורש"י סותר עצמו אך בסוגיא בדוכתא החמיר. וכן יש לשקול הסברא הברורה יותר לפי פשטות הלשון, מאחר שהמעיין יראה שיש שדחקו הלשון עבור הסברא. ועוד יש בזה דברים דקים מאד, ומה גם שבירושלמי מבואר לאסור, ובלשון התלמוד שלנו לא מוכרע, ונראה דכל כה"ג הדרינן לכללא דהלכה כמיקל בעירוב (עיין במה שהבאנו בר"ס שס"ו בפתיחה), ושוב ראיתי כן בחזו"א (שם) דיש להקל במילי דעירוב, וכ"מ מסתימת הפו' שלא אסרו אלא לחצר או לבית ולא באותה חצר (וכן דקדק הגר"ז הנ"ל מהשו"ע), ולכן נלפע"ד שאפשר להקל.

186 ביה"ל שם בסו"ד, וכן במשנ"ב סוסקט"ז, שאם הגיע לבית בודאי שיש להקל, וכדברי הבית מאיר בסי' שמ"ט, ודלא כאבן העוזר, וכן בכה"ח אות ג', והטעם שכל הצד לאיסור הוא משום שזה של רבים, ודמי לרה"ר, משא"כ בבית.

187 כדין בית שהוא רשות פרטית, וה"נ בחצר מעורבת, וכמבואר בביה"מ שם, ונמצא שכל המח' הנ"ל הוא רק בחצר משותפת שאינה מעורבת, ואף בזה כאמור שאפשר להקל.

188 עיין תורי"ד (צא.). ובחזו"א סי' ק"ד, וש"א.

[ועיין בשו"ע הגר"ז כאן (ס"א). אמנם מש"כ בסוגריים כבר ידוע מש"כ האחרונים שהגר"ז העיד על עצמו שכתב כן מפני שאינו מבורר אצלו, וצריך לעיין בו. ועכ"פ באופן שהבית מעורב עם החצר, י"ל שהכל אחד ומותר להכניסו לבית שמעורב עם החצר הזו, והיינו אם הוא מעורב עם הבית שהכלים שבתו בתוכו, ואל"כ יש לדון, עיין בגאו"י (פט.), וע"ע בחזו"א שם, וילי"ב].

189 ובמה שמצוי בעגלה ששבתה בבית ראובן, ואשה שסומכת על העירוב ברחוב טלטלה אותה מבית זה לבית אחר של שמעון ולוי ושאר דיירים, אסור לראובן שאינו סומך על העירוב ברחוב להעלות את העגלה מקומה לקומה (אלא שבחכמה"ל ועמק החכמה סימן ל' כתבו להתיר בזה, ואף על פי שדיירי אותו בנין לא עירבו, ואף על פי שכל קומה היא חצר בפני עצמה מחמת המדרגות. וילי"ע. וכן יש לדון מהחזו"א והחו"ב).

190 כמבואר בראשונים ובכל הפו', ודווקא ביהש"מ קובע, אבל בשבת אינו כלום, וכן מוכח מדברי הרשב"א והריטב"א בעירובין (צט.) ועוד, וכ"מ בתוס' שם ד"ה ולא, וכן הוכיחו בשונה הלכות אות א' ובספר עמק החכמה סל"א ועוד, וכ"ז הוא דלא כהחזו"א סימן ק"ד סקכ"ה שחידש שחפץ קונה שביתה אף באמצע שבת (וע"ע שם מה שחידש עוד בזה).

ועוד כתב שם שגם בחזו"א עצמו בסי' צ"א סוסק"א מבואר ששביתת כלי תלויה בביהש"מ.

191 כן נראה ע"פ המבואר בסי' שצ"ג לענין זמן חלות העירוב, שמספיקא דעירובין לקולא אנו מתירים (והבאנוהו בסו"ס שס"ו וסו"ס שס"ח), ולכן אם לא היה בכולו מותר, אך כפי המבואר שם (בסו"ס שצ"ג) שכל זה כשלא היה בתחלת ביהש"מ מבעו"י, או שלא היה מביהש"מ ועד הלילה, אבל אם היה בכולו ורק יצא קצת בתוך זמן בביהש"מ ושוב חזר בתוך הזמן נראה שאוסר. ולכתחילה בודאי שאם הוא רוצה שהכלי יקנה שביתה בחצר, יזהר שישאר שם כל בין השמשות, וק"ו מדין עירוב שבביה"ל סי' שצ"ה ס"ב, ודו"ק.

192 מצאנו בתוס' ועוד ראשונים בעירובין (צא. צט:) וגיטין (עט:) שגשמים שהיו בעבים בער"ש אינם קונים שביתה, וגם בשבת אינו קונה שביתה אלא בביהש"מ, וכמו שכתבנו עוד בהערה שלפני הקודמת. וכך גם בגד שאדם היה לבוש בו בער"ש דאינו קונה שביתה, וכמש"כ הבית מאיר (בסימן שמ"ט), והעיר מזה על המג"א (בסימן שע"ו) והתו"ש (בסימן שנ"ה) שהרעי שבגוף האדם נחשב ככלים ששבתו בבית, דז"א, אלא בטלי אגב הגוף וכמש"כ התוס' בעירובין (כ.), וכך גם מבואר ברש"י עירובין (ד.) גבי בגדים שאדם לובש (והעיר מזה להגרע"א עמש"כ בסי' שנ"ה), וכן מבואר בביה"ל כאן (ד"ה לחצר) כהבית מאיר, וכן מבואר בראשונים כאמור.

193 כן הבאנו לעיל מהתוס' והראשונים בעירובין צא. צג. וגיטין עט.

194 כן הבאנו לעיל מהבית מאיר, וכן הסכים הביה"ל כאן, ושאר פו'.

195 כן הוא בבית מאיר שם ודלא כהמג"א בסי' שע"ו, והובא גם בחי' רע"א בסי' שנ"ה, והעיר שם הבי"מ ע"ז, וכאמור דהביה"ל הסכים להבי"מ. ולכן גם במשנ"ב סימן שנ"ה (סקל"ד) ביאר באו"א ע"פ דרכו של הבית מאיר, ודלא כהמג"א, וכמש"כ בשעה"צ שם אות כ"ה.

196 כמבואר יוצא מדברי הבי"מ והביה"ל ושא"פ, וכן פשוט בראשונים ובכ"ד (ועיין בהערה הבאה).

197 דבכה"ג אין לו קביעות במקומו, וכ"כ במגילת ספר ס"ו סק"ד ועוד מחברים בזמנינו, ובשו"ת עמק התשובה ח"ג סי"ט כתב באו"א שכל שאפשר לדדותו אינו קונה שביתה.

ואדם גדול שהוא זקן או חולה ואינו יכול ללכת כלל, לכאורה דינו כקטן שאינו יכול אפילו לזחול, שקונה שביתה במקומו, דמאי שנא, הרי באיסור טלטול בשבת דיניהם שוים (וכמו שביארנו בסימן ש"ח סמ"א ובסימן ש"א בהל' הוצאה), ומה שסתמו הפוסקים י"ל דמיירי באדם גדול אורחא דמילתא, אבל באינו יכול ללכת כלל אה"נ שדינו כקטן, ודוחק לחלק ולחדש דשאני גדול שהיה לו שעת הכושר, דמנ"ל לחדש כהנה במה שלא גילו לנו חז"ל.

198 עיין בהלכה הקודמת.

199 לאור האמור לעיל יש לדון בכמה פרטים מצויים, וכתבנו בקצרה עיקרי הדברים על סדר הספר חכמת הלב פ"א ס"ט. והנה התינוק והבגדים שלבוש בהם בבין השמשות מותר לטלטלם מחצר לחצר (שאינם נחשבים ש"שבתו" בבית), אבל אסור להוציאם מבית לחצר או להכניסם מחצר לבית (שזה אינו תלוי במקום השביתה בביהש"מ).

ולכן הדין כדלהלן: אם יש עירוב חצירות בחצר שדר בה, וכן בחצר שבו נמצא הבית שצריך להכניס אליו, ורק ברחובות שביניהם לא עשו עירוב, כתב שם שמותר לאחד להוציא מביתו לחצירו, ואח"כ יטלטלנו אדם אחר מחצר לחצר, וכשיגיע לחצר המעורבת שבו נמצא הבית שרוצה להכניס אליו, זה שטלטל מחצר לחצר יניחנו בחצר זו, ואדם אחר יכניסנו מחצר לבית. ע"כ. אולם פרט זה אינו ברור בדברי הפו', וע"ע בספר עירובי חצירות מש"כ בזה [ושאר הפרטים להלן ברורים].

אם גם חצירות אלו אינם מעורבות כדין, אם התינוק יכול ללכת או לזחול מעט, יתנו לו לעבור כך את הגבול שבין הבית לחצר, ואח"כ מותר לטלטלו מחצר למבוי וממבוי למבוי ומחצר לחצר, וכשיגיע לבית שצריך להכנס לשם, יניח את התינוק בחצר סמוך ממש לכניסה לבית, ושוב יעבור התינוק בהליכה את הגבול שבין החצר לבית. [ואם התינוק לא יכול לעשות כן לחזו"א ע"פ הנ"ל יש עיצה לטלטל ע"י שני בני אדם מההול לחדר מדרגות, ולמשנ"ב ושאר פוסקים אסור].

כל זה ביחס לתינוק ובגדים שלבוש בהם בביהש"מ, אבל עגלת התינוק ובגדים שלא היה לבוש בהם בביהש"מ, וכן הבקבוק ושאר חפצי התינוק, כיון שהם קובעים שביתה במקום שהם בביהש"מ, אסור לטלטלם אפילו מחצר לחצר או למבוי, אלא אם כן יהיו מונחים בבין השמשות בחצר, או בחדר מדרגות המשותף שדינו כמו חצר, וכדומה. ואם היו בביהש"מ בחצרו, אפילו שבשבת הכניסום לבית כגון שחצירו מעורבת, אינם ככלים ששבתו בבית, ולכן כשאחר יוציא את העגלה מביתו לחצרו המעורבת ויעשה שם הנחה, מותר לאחר לטלטל את העגלה מחצירו לחצירות ומבואות אחרים, אבל כשיגיע עם העגלה לחצר אחרת אסור אפילו לאדם אחר להכניס מחצר זו לבתיה אע"פ שמעורבת עם הבתים, כיון שהעגלה שבתה בחצר אחרת אסור להכניסה לבית שאינו מעורב עם החצר ששבת בה בביהש"מ, אע"פ שהגיעה מעצמה או ע"י אחר לחצר המעורבת עם בית זה. ולכן אם צריך לבסוף להגיע לבית בחצר אחרת יצטרך להשאיר את העגלה וכו' בחצר [כגון בחדר מדרגות], ואם התינוק לבוש בגדים שלא לבשם בבין השמשות אסור להכניסו לבית, אלא אם כן יכול להכנס מהחצר לבית בכוחות עצמו.

200 עיין בדברינו בסימן שס"ו הלכה ד'.

201 עיין בדברינו בסימן שמ"ו הלכה ו'.

202 עיין בדברינו בסימן שנ"ז הלכה א'.

203 הכל בשו"ע ס"ג ובפו'. [ומה שמותר גם ע"י אחד, הוא משום דשליחותייהו דכולהו קעביד, וכמש"כ בגמ' והובא במשנ"ב סק"י, אף שלא ביקשו ממנו, וע"ע כעי"ז לעיל סי' ש"ע במשנ"ב סקל"ח]. ועיין במשנ"ב (סקכ"א) שגם לא עירבו תחילה להנחת הפת בבית השני, אם חזר וסמך ע"ז בביהש"מ מותר.

204 משנ"ב סוסקכ"ו מהפרישה. ואמנם החזו"א סי' פ"ג סק"ח לא ס"ל כן, ועיין בדברינו לעיל בסי' שס"ו ס"ד לענין הנחת עירוב בשתי מקומות כמו בשתי בתי כנסת.

נ"ב. כאן יובא חלקו הראשון של סעיף ו', ולאחר מכן סעיפים ד'-ה' וחלקו השני של סעיף ו'.

205 שו"ע ס"ו בחלקו הראשון.

206 שעה"צ אות כ"ה.

207 משנ"ב סק"מ.

208 יש להוסיף שאם החצירות עירבו כבר בפני עצמן, ה"ז יועיל אם ישים העירוב בחצר אחת, ככל המבואר בסעיף ג'. וע"ע משנ"ב סקכ"א. ואמנם שם מיירי בחצר אחת, אולם בפשטות אין חילוק.

209 הכל מבואר בעירובין (ע"ו-ע"ז) ובשו"ע סימן שע"ב ס"ד והלאה ובמפרשים.

210 עיין משנ"ב (סקכ"ז וסקל"ג), ובשעה"צ אות ט"ו הביא כן מהאחרונים דלא כמג"א סק"ג, וכן כתב עוד באות כ"א.

211 מבואר בשו"ע ופו' מסעיף ד' והלאה.

ג] אם בין הבתים או בין החצירות יש פירצה, כגון שהפתח ביניהם הוא עשר אמות, או במילואו, הרי הם כאחד ממש[212].

י"ח. אין שתי חצירות יכולות לערב יחד אלא אם כן יהיה ביניהם פתח או חלון. ושני תנאים בדבר:

א] שיהיה פתוח ארבעה על ארבעה טפחים[213], ואפילו אם החלון ארוך הרבה צריך שיהיה גם ברחבו ארבעה טפחים[214], ואם החלון עגול צריך שיהיה בו כדי לרבע ארבעה על ארבעה טפחים[215].

ב] שיהיה הפתח או החלון בתוך עשרה טפחים, ולפחות מקצת ממנו[216], ואם החלון עגול אינו מספיק שיהיה קצה העיגול בתוך עשרה אלא צריך לצמצם שהמקום שבו מתחיל להיות ברוחב החלון ארבעה טפחים, שיהיה בתוך עשרה[217].

י"ט. שני בתים שביניהם חלון, שיש בו ארבעה על ארבעה טפחים, אפילו אם הוא גבוה הרבה מעשרים טפחים, יכולים לערב יחד אם ירצו, ואז יוכלו לטלטל אפילו חור או פתח קטן שביניהם.

וכן אם יש ארובה או כל פתח שהוא בין הבית לעליה ויש בו ארבעה, אם רוצים יכולים לערב אחד, ואפילו שאין מדרגות או סולם ביניהם[218].

כ. פתח או חלון אינו נחשב בפחות מארבעה טפחים. ואם יש סורגים או תריסים קבועים, הרי הוא מתבטל מחשיבות פתח או חלון[219].

ואם הם תריסים הנפתחים על ידי צירים או גלגלת וכדומה, אין זה מתבטל מחשיבות פתח או חלון[220]. וכן אם אפשר להוציא את התריסים באופן שאין בזה איסור בשבת, אינו מתבטל משם פתח או חלון[221].

כ"א. מן האמור יש ללמוד, כאשר רוצים לעשות עירוב בחדר המדרגות, ויש דירה אחת שסגרה את פתחה לחדר המדרגות ופתחה דרך הרחוב כניסה נפרדת, אבל השאירה לכיוון חדר המדרגות חלון קטן או אפילו חלון גדול מסורג, אינה יכולה לערב עם כל הבנין, ואסור לטלטל ממנה לחדר מדרגות או להיפך.

כ"ב. כבר נתבאר שאם יש פתח בין החצירות יכולים לערב יחד, ויכולים גם לערב כל חצר בפני עצמה. אבל ישנם שני אופנים שזה נחשב פרצה ולא פתח, ובאופן כזה הרי הם כאחד, וחייבים כולם לערב יחד[222]. והיינו:

א] אם הפרצה במילואה של המחיצה, והיינו שלא נשאר מחיצה משהו בשני הצדדים[223], או מחיצה ארבעה בצד אחד.

ב] גם אם הפרצה אינה במילואה ונשאר מחיצה מהצדדים, אם הפרצה עשר אמות נחשבים כאחד[224].

ודע, שאם יש מחיצה שאינה גבוהה עשרה אינה נחשבת מחיצה[225].

ובכל אופן צורת הפתח מועילה להפסיק בין החצירות. ואם רוצים יכולים לערב כאחד או כל אחת בפני עצמה[226].

כ"ג. שתי חצירות שרוצים לערב יחד, ויש ביניהם כותל, או מחיצה אפילו דקה בגובה עשרה, אינם יכולים לערב יחד. וכן אם חצר אחת גבוהה עשרה מהשניה. וכן אם היתה גבוהה רק חמשה והוסיף עוד מחיצה בגובה חמשה[227].

כ"ד. באופן זה שיש מחיצה עשרה בין החצירות, אף על פי שאי אפשר לחצרות לערב יחד, מותר להוריד מראש הכותל והמחיצה אל החצר, וכן להעלות מהחצר לשם. וכן מותר לטלטל מחצר זו לחצר זו, ודווקא בחפצים ששבתו בחצר, אבל חפצים ששבתו בבית הרי זה אסור אם הכותל רחב ארבעה טפחים וגבוה עשרה[228].

כ"ה. מחיצה עשרה שבין שתי חצירות, יש אופנים שאפשר לחבר ביניהם, ויוכלו לערב יחד[229]:

א] להניח סולם כבד[230] או לחברו בקרקע[231] בשני צדדי המחיצה, ובלבד שלא יהיה שלשה טפחים בין הסולמות שמשני הצדדים. ואם יש הפסק שלשה, אזי אם הכותל רחב ארבעה, הרי זה מועיל להחשב פתח, ואם לא כן אינו נחשב פתח[232]. [וצריך שיהיה הסולם רחב ארבעה, וכן שיגיע לראש הכותל או בפחות משלשה טפחים עד סוף הכותל][233].

ב] עקר מקצת המחיצה בראשה, ובאותו מקום נתמעט גובה עשרה, אם הפתח רחב ארבעה, הרי הוא נחשב פתח ויכולים לערב ביחד או בנפרד, ואם אין בו ארבעה אינו נחשב פתח, ואינם יכולים לערב ביחד[234].

כ"ו. כותל בגובה עשרה שבין חצירות, אסור להשתמש על הכותל, אלא אם כן ימעט את גובהו[235], כפי התנאים הבאים:

א] יבנה איצטבא או כל דבר שהוא[236], או שיחבר איזה כלי לקרקע בחיבור חזק שאי אפשר לשמטו[237], ואפשר שגם דבר כבד שאין דרך לטלטלו ממעט[238].

ב] יעשה את המיעוט סמוך לכותל או בתוך שלשה טפחים[239].

ג] שתהיה האצטבא בתוך שלשה טפחים סמוך לארץ[240].

ד] שיהיה רוחב האיצטבא ארבעה על ארבעה טפחים.

ה] שימעט בזה את הכותל מגובה עשרה.

ואם יש איצטבא על איצטבא ובאחת מהן יש ארבעה ובשניה אין, אם אין ביניהם הפרש שלשה טפחים מותר[241].

כל האמור הוא כדי שיהיה מותר להשתמש על הכותל[242]. אבל אינו נחשב כפתח לערב יחד, אלא אם הגיע לראש הכותל או בתוך שלשה לשפת הכותל[243].

כ"ז. כותל שבין שתי חצירות ורוצה להשתמש על הכותל, ויש זיז בליטה היוצאת מן הכותל, אין הזיז ממעט מאחר והוא גבוה שלשה טפחים, אבל יש להתיר על ידי סולם, ובתנאים הבאים[244]:

א] שיהיה הזיז רחב ארבעה טפחים.

ב] להניח סולם כל שהוא, ולסומכו על הקיר, ושליבה ראשונה תהיה לבוד לארץ, וכן שאר השליבות יהיו לבוד זו לזו.

ג] שיהיה מהזיז לראש הכותל פחות מעשרה טפחים, ואם לא כן צריך שיהיה זיז נוסף להתירו. ואם יש סולם רחב וארוך הרי זה מותר בכל אופן[245].

כ"ח. בכל האמור שצריך שיהיה הסולם ארבעה טפחים, היינו באופן שאפשר לעמוד עליו ולא שיהיה עשוי מקש וכדומה[246]. ואפשר להרחיב שיעור ארבעה טפחים על ידי חקיקה בכותל[247].

וחקיקה בכותל עצמו כמו סולם צריך שיהיו ארבעה טפחים בכל הכותל עד למעלה[248].

ואילן הסמוך לכותל ורוצה לעשותו כמו סולם, ה"ז נחשב פתח, ויכולים לערב אחד[249].

כ"ט. חריץ באדמה שעמוק עשרה טפחים ברוחב ארבעה טפחים, הרי הוא כמו כותל עשרה שמפסיק בין החצירות, ואינם יכולים לערב ביחד, וגם חצר אחת שיש דיורים בשני צדדי החצר, אינם יכולים לערב באופן זה[250].

במה דברים אמורים כשהחריץ הזה הולך על פני כל החצר, אבל אם חלק ממנו סתום, אותו החלק הסתום נחשב כפתח ויכולים לערב שתיהם אם ירצו, והיינו אם יש באורכו לפחות ארבעה טפחים[251]. וכמו כן אם סתום ממנו במשך עשר אמות או במילואו, הרי הם כאחד וצריכים לערב יחד[252].

---

212 משנה (עו:) בפתח עשר אמות, שהרי הם כאחד, עיי"ש. וכ"פ בשו"ע להלן (ס"ז) דין פרוץ עשרה או במילואו.

213 עיין בגמרא ושו"ע שם, והנה תנאים אלו יש לדון אם הם נאמרו גם על פתח או רק על חלון, ונחלקו בזה הראשונים, שבר"ח (בדף עח:) כתב שרק בחלון דינא הכי, אבל בפתח לא סגי בדע"ד אלא צריך מלא קומתו, אולם בספר בני ציון ליכטמן הוכיח מכמה ראשונים להקל, וכן בספר נתיבות הבית על עבוה"ק להרשב"א ברישי ש"ד. וכן באחרונים נחלקו בזה, שבגר"ז (אות ה') משמע לאיסור, ובח"א (כלל ע"ב סי"ט) משמע להיתר. ובביה"ל (ד"ה אלא) כתב להחמיר בזה, וכ"פ בכה"ח (אות כ"ט), אמנם הוסיפו שניהם שבגובה עשרה טפחים סגי. ולדינא, נראה שהמיקל בודאי יש לו ע"מ לסמוך (ובדעת השו"ע אין ראיה, עיין בכה"ח, ואין הכרח בזה כלל). וכ"ש בעירובין דרבנן שהלך אחר המיקל, וזה בהגלות שאר ראשונים - ומ"מ סתמנו בזה, וכל אחד כדאית ליה, ולענ"ד יש להקל.

ובעיקר הדברים יש לבאר בדין פתח שלדעת הר"ח צריך שיהיה לו עשרה, דמה חלוק פתח מחלון, והרי אם אין לו עשרה נאמר שהוא חלון ויהיה מותר, והיה אפשר לומר שתלוי במה שנעשה מתחילתו אם לשם פתח לכניסה ויציאה או לחלון, ויותר היה אפשר לומר שתלוי לפי המציאות אם הוא עשוי בפועל לכניסה ויציאה או לחלון, אלא שאם אנו דנים לפי המציאות יצא איפוא שבכל דבר נצטרך לדון לפי המציאות, ואם הוא פתח או חלון שמם שלא עשוי בפועל לכלום, לא יהיה נחשב, וזה קשה שהרי משמע שבכל אופן נחשב פתח או חלון מעצם המציאות שפתוח, אף שלא עשוי לשימוש.

ועוד יש להעיר בזה, שכל החילוק בין פתח לחלון הוא רק לגבי גובהו, אבל בשאר דברים משמע שהם שוים, ולכאורה הרי יש עוד הבדל מהותי בגובה הפתח, שבשו"ע מבואר שהעיקר שיהיה מקצתו תוך עשרה, וזה הרי מתאים יותר לחלון ולא לפתח, ואילו בביה"ל וכן במשנ"ב סקל"ח מבואר שגם בפתח מועיל אם יהיה תוך עשרה. ועוד יש לדון.

214 מג"א ומשנ"ב וש"א.

215 עיין בגמ' עירובין (עו.). וע"ע במשנ"ב סק"ל ובשעה"צ שם.

216 ואם החצר מקורה, יש לדון שא"צ בתוך עשרה, כדרך שהתירו להלן בסעיף ה'. ובחזו"א סימן צ"ו סק"כ נסתפק בזה, וע"ע בנתיבות שבת פל"ב הערה ה'.

217 עיין משנ"ב ואחרונים.

218 הכל בשו"ע ס"ח, ששונה בית מחצר, כיון שבית כמאן דמליא, ולכן אפילו אם יהיה גבוה מאה אמה יכולים לערב יחד [ועיין בחזו"א סימן צ"ז סק"כ לענין חלון שבין בית לבין חצר, ועיין בנתיבות שבת סל"ב סוף הערה ה'].

ועיין במג"א סק"ז דמיירי שאין לזה דרך על זה, וביאר במחה"ש שאם היה לו דרך עליו היה חייב לערב ביחד, ולא רק אם ירצו, אולם בבית מאיר הקשה ע"ז דמה איכפ"ל שעובר עליו, הרי רגל המותרת במקומה אינה אוסרת, והובא בשעה"צ סקכ"א.

219 רמ"א סי' שע"ב ס"ה.

220 פשוט.

221 כ"כ בעצי אלמוגים (סקט"ו). ויעוין בדברינו בסי' שי"ג באיזה אופנים מותר להוציא בשבת. ובד"כ אם צריך לשלוף את התריסים ממסילותיהם, ה"ז אסור בשבת. ורק ע"י צירים ובית אחיזה מיוחד לזה וכדומה, מותר. וכן אם הוא סגור במנעול הקבוע בחלון או מן הצד, ה"ז מותר.

222 נ"ב. כאן יובא ס"ז, ואח"כ ס"ו בחלקו השני וסעיף ח' והלאה.

שו"ע ס"ז, ואם יערבו בנפרד ה"ז כחולק את עירובו, שנתבאר בסימן שס"ו ועוד שהרי זה אוסר על כולם.

223 רבינו יהונתן ה"ד בב"י (וכ"פ במשנ"ב), וזה תלוי במבואר בסימן שס"ג ס"ב, עיין בדברינו שם, אם בנשתייר סגי במשהו או צריך טפח מכל צד.

224 עיין בכל פרטים אלו בסי' ש"ס שס"א והלאה בדיני פרצה.

225 משנ"ב סק"ס. וע"ע ביה"ל ד"ה ואם נפרץ.

226 משנ"ב סקנ"ט.

227 הכל מבואר בשו"ע ס"ו ובפו'. ובענין מחיצה גבוהה חמשה על חצר גבוהה חמשה, יעוין בביה"ל ובדברינו בסימן שס"ב בענין גידוד חמשה ומחיצה חמשה.

228 עיין בכ"ז בשו"ע ס"ו ועוד פרטים מבוארים שם ובפו', שבאין שטח ארבעה טפחים הרי הוא מקום פטור וכו', וע"ע להלן ס"ט מש"כ בזה עוד פרטים.

229 הכל מבואר בשו"ע ס"ח ובפו', וע"ע שם עוד פרטים ובמשנ"ב וכה"ח.

230 עיין שו"ע שיהיו ד' שליבות, ובביה"ל ד"ה סולם מבואר שזה סימן, וגם כבד מהני.

231 משנ"ב סקס"ז.

232 ומ"מ מותר להשתמש בראש הכותל.

233 עיין משנ"ב כמה פרטים.

234 ועיין שו"ע סוס"ח ומשנ"ב באיזה אופן מותר להשתמש בו.

235 דינים אלו בשו"ע ס"ט באיצטבא וס"י בספל, ובאחרונים ומשנ"ב מבואר שדיניהם שוים ולכן כללנו אותם יחד, והנידון הוא האם מותר להשתמש על הכותל וליתן עליהם דברים ששבתו בבית, עיין משנ"ב וכה"ח אות פ'.

236 שו"ע ס"ט וס"י, ולכאורה צ"ב אמאי לא נאמר דבכה"ג האיצטבא היא חלק מן הכותל, וא"כ מה הועיל למעט הכותל, הרי זה כמו טח אותו בטיט ונתעבה, אכן יסוד הדין משום שנראה כפתח, וסגי בהכי.

237 משנ"ב סקפ"ז.

238 שעה"צ אות נ"ב לענין איצטבא, עיי"ש, אבל לענין ספל שהכביד עליו משמע במשנ"ב סוסקפ"ז דלא מהני, וי"ל משום דהוא כלי, ובפמ"ג בא"א סקי"ח דן גם בזה אי שרי.

239 משנ"ב סקפ"ה.

240 כן מצאנו במשנ"ב להלן בסי"א סקפ"ט, וי"ל שלא הביאו תנאי זה לעיל בס"ט, וי"ל שסתם איצטבא מתחילה מן הקרקע, ושאני בסי"א דמיירי באצטבא על איצטבא, ונחית להפרש הגובה, ובעיקר הדין בזה עיין בביה"ל ד"ה ואין בעליונה באויר וכו'.

241 שו"ע סי"א, עיין שם.

242 ודווקא אם אחד עשה כן והשני לא עשה, אבל אם שניהם עשו אוסרין זע"ז, משנ"ב סוף סקפ"א וסקצ"א, עיי"ש. ואין זה דומה לדלעיל ס"ו (בהלכה שלפני הקודמת) שמותר.

243 שו"ע ס"ט ומשנ"ב.

244 עיין בכ"ז בשו"ע סי"ב, ועוד פרטים בפו', ובמשנ"ב סק"א אימתי מועיל סולם כל שהוא.

245 כדלעיל ס"ח.

246 עיין שו"ע סי"ג בהעמיד שני סולמות זו אצל זו וכו'.

247 עיין שו"ע סי"ד.

248 שם.

249 סתימת השו"ע סט"ו. ואמנם הביא שהרא"ש אוסר, אולם סתם להתיר. וכ"כ הפו', עיין גר"ז סי"ח ומשנ"ב סוס"ק קט"ו, ובדברינו בסי' של"ו.

250 עירובין (עח.) ופרש"י, ושו"ע סט"ז ומפ', ועיין בחי' הגר"ח הלוי על הרמב"ם פי"ד משבת ה"ט ובגליון החזו"א שם, ובחזו"א סי' ק"ח סקי"ג.

251 כמבואר בסי"ז ועוד, וכ"כ האחרונים כאן.

252 שבאופן זה הרי הוא פרצה בכל דוכתא, וכ"מ כה"ג במשנ"ב סי"ז ס"ק קכ"ח ובחזו"א סי' צ"ו סקמ"ג.

ואין צריך שיהיה סתום לגמרי, אלא גם אם במשך ארבעה טפחים אינו גבוה עשרה אלא משהו פחות, או שבמשך ארבעה טפחים אינו רחב ארבעה, אלא משהו פחות, הרי זה נחשב כפתח[253].

ודע, שכל האמור הוא לענין עירוב, אבל לענין השתמשות בחריץ דינו כמבואר לעיל לענין כותל[254].

ל'. סתימת החצר, הוא רק בדבר המתבטל שם, כגון, א]. עפר ואבנים, ואפילו מן הסתם שלא ביטלו במפורש[255]. ב]. תבן וקש שאינו ראוי לבהמה הרי הוא כמו עפר. אבל אם הוא ראוי לבהמה אינו מבטל אלא אם כן ביטלו במפורש, שאמר שאינו נוטלו משם[256]. ועיין בהערה[257], ומועיל לבטלו גם לשבת אחת[258]. ומותר לבטל בפה גם בשבת ויום טוב[259]. ג]. פירות, יש אומרים שגם מן הסתם הם בטלים, ויש אומרים שאינם בטלים אלא אם כן הם פירות של טבל שאינם ראויים, או שהם פירות ראויים וביטלם במפורש[260]. ד]. כרים וכסתות ושאר חפצים, אינם בטלים בשום אופן, ואפילו אמר במפורש שמבטלם[261].

ל"א. הניח נסר או דף משפת החריץ לשפתו השניה, כמו גשר, דינו ככל האמור: שאם יש בו ארבעה טפחים, הרי הוא כפתח ויכולים לערב יחד אם ירצו. ואם אין בו ארבעה טפחים, אינם יכולים לערב יחד. ואם הוא במשך עשר אמות חייבים לערב יחד[262].

והוא הדין אם מיעט אותו אפילו משהו מרוחב ארבעה טפחים על פני אורך ארבעה טפחים, הרי זה כפתח, וככל הפרטים הנזכרים לעיל[263]. ועיין בהערה[264].

ל"ב. גדיש שבין שתי חצירות, אם יש בו עשרה הרי הוא מחלק את המקום לשתיים, וככל הפרטים שנתבארו לעיל לענין מחיצה שבין שתי חצירות. ואם נתמעט ביום חול מגובה עשרה, הרי הם כאחד, אבל אם נתמעט בשבת אינם נאסרים, שכיון שהותרה הותרה[265].

והרוצה ליתן לבהמתו לאכול מהגדיש, בשבת אסור ובחול מותר[266]. ודווקא ליתן לה בידיים או להעמידה שם אסור[267]. אבל יכול לעמוד בפניה כדי שלא יהא לה דרך לנטות אלא שם.

במה דברים אמורים בגדיש שאין מעליו תקרה, אבל אם יש מעליו תקרה מותר להאכיל ממנו לבהמה אפילו בידיים[268].

סימן שע"ג

א'. שתי מרפסות זו כנגד זו[269], ואין סביבם מחיצה[270], יכולים להניח נסר או דף רחב ארבעה טפחים מזה לזה, והרי הוא כפתח ויוכלו לערב יחד. ובפחות מארבעה טפחים אינו כלום, ואינם יכולים לערב יחד, ובמשך עשר אמות הרי הוא כפרצה, והרי הם כאחד.

ואם מרפסת אחת גבוהה מהשניה, או שהיא באותו גובה אבל האחת משוכה מחבירתה לצד, אינו מועיל להחשב פתח, אלא אם כן הפרש הגובה או האלכסון הוא פחות משלשה טפחים.

סימן שע"ד
פתח או חלון שנסתם או נפתח

הקדמה
כיון שהותרה הותרה

א'. היה עירוב בערב שבת בין השמשות, ונתבטל בשבת, הרי הם מותרים כל השבת, משום "כיון שהותרה הותרה", אבל אם נתבטל בבין השמשות ושוב חזר ונתקן בשבת הרי זה בטל[271].

ודווקא כאשר המחיצות מתוקנות כהוגן, והקלקול היה ב"עירוב", אומרים כיון שהותרה הותרה, אבל אם היה קלקול במחיצות, כגון שכעת אינו מגודר כדין רשות היחיד, אין היתר, עד שיחזרו ויתקנוהו[272].

ובאופן שנאסר ונתבטל האיסור, נחלקו הראשונים אם אומרים "כיון שנאסרה נאסרה"[273].

ב'. היה פתח או חלון בין החצירות או הבתים ועירבו יחד, ונסתם הפתח או החלון, הדבר תלוי מתי נסתם:

א]. אם נסתם בשבת, מותר לטלטל בשבת זו אפילו בעודו סתום, כגון על ידי חורים או בזריקה מזה לזה.

ב]. אם נסתם לפני שבת, אסור לטלטל אפילו כשנפתח בשבת, כיון שהעירוב נתבטל קודם השבת.

ג]. עירבו לשנה או לכמה שבתות, ונסתם לפני שבת וחזר ונפתח בשבת, מותר לטלטל[274]. וכל זה כשנסתם בחול מאליו או בלא כוונה, אבל נסתם במזיד נחלקו הפוסקים, ועיין בהערה[275].

ד]. עירבו לשבת אחת ואחר השבת נסתם, ובשבת שאחריה נפתח, אסור, ויש מתירים גם בזה[276].

ג'. מקום שהיה מתוקן במחיצות או בצורת הפתח, ונתקלקלו המחיצות וחזרו ונתקנו בשבת [כגון על ידי גוי וכדומה], הדין בזה ככל האמור בהלכה הקודמת[277].

ד'. שתי חצירות שעירבה כל אחת לעצמה, ונפרץ הכותל ביניהם ביותר מעשר אמות או במילואו, אם הוא נפרץ לפני שבת אסורים לטלטל אפילו כל אחד בחצירו, אבל אם נפרץ בשבת מותר לכל אחד לטלטל בחצירו, אפילו כלי הבית, כיון שהותרה הותרה.

אבל אם נפרץ לכרמלית או לרשות הרבים, אפילו אם נעשה כן בשבת אסורים, ונעשה החצר כמו כרמלית[278]. ומותר לטלטל ממנו לכרמלית אחרת, ובלבד שלא יהיה יותר מארבע אמות[279].

עוד מדיני טלטול - כהמשך לסימן שע"ב
הקדמה

ה'. כבר נתבאר שחצר או גג מותר לטלטל בהם כלים ששבתו בתוכם ולא כלים ששבתו בבית, אלא אם כן עירבו[280].

---

253 משנ"ב ואחרונים. ומבואר יוצא מדברי השו"ע להלן, וכעיקרי הדינים הללו נתבאר בסו"ס שס"ג לענין חריץ, ועוד.

ואם לקח שני טפחים והעמידם זה כנגד זה בפחות משלשה טפחים, נראה שאינו מועיל לסתום, כמו בסולם שהעמיד שתיים והפסק ביניהם, ואפילו מלאו קש לא מהני, וכמ"ש בסי"ג.

254 שו"ע סי"ח.

255 בגמרא שם ושו"ע שם.

256 עיין משנ"ב (ס"ק קכ"א וכן בביה"ל ד"ה כ"ז) שהביא ב' דעות בזה, אך סתם שצריך אמירה במפורש (וכ"ד רש"י ואו"ז ומאירי שם). ובכה"ח (אות קל"ז) העיר מהשו"ע סימן תרל"ג שכתב בהדיא שצריך ביטול בפה, עיי"ש. ובודאי שכן עיקר להלכה.

257 יש לדון בערים הגדולות האידנא שאין מצויים בהמות, שלפי"ז הרי התבן והקש הם כעפר בעלמא.

258 עיין סי' שנ"ח ס"ז ובמשנ"ב ס"ק קכ"ד, אכן דעת רוב הראשונים דהוי ביטול, עיין בנתיבות הבית על הרשב"א ש"ד סל"ט, וכ"ד מרן השו"ע וכמש"כ כה"ח אות קל"ז וקל"ט, וע"ע בשו"ת רב פעלים ח"ג סי' כ"ה.

259 שו"ת ר"פ שם. (וזה עדיף יותר מביטול חמץ בשבת בסי' רמ"ד).

260 עיין ברמ"א סוסט"ז ובמשנ"ב ס"ק קכ"ה וכה"ח אות קמ"א, וע"ע בחזו"א סי' צ"ז סק"ב-ה' [ובעיקר הדין של אוצר, יל"ד דזה לא יתיישב עם שיטת הסוברים שצריך ביטול לעולם, שהרי אוצר אינו נשאר לעולם, וי"ל דמ"מ אוצר יש לו שם קביעות].

261 גמ' הובא בביה"ל.

262 הכל מבואר בשו"ע סי"ז.

263 שם, וזה מיעוט הן לזה שנמצא בצד שבו מיעטו את הפתח, והן לזה שבצד השני, כיון דמ"מ אין זה רחב ד"ט.

264 יש לדון בכל זה דמשמע שמספיק להניח את הנסר, וא"צ לקובעו או לבטלו שם. ולכאורה מאי שנא מכל האמור בסעיף י"ז שצריך ביטול וכדומה, וי"ל ששם אנו צריכים שיהיה "סתימה", וכאן אנו צריכים שיראה "פתח", והיינו ששם אין המילוי שבחריץ מראה פתח אלא סתימה, וממילא הוי כפתח, אבל כאן הנסר הוא כפתח, אלא שבעיקר הדין מצאנו להלן בסימן שע"ג במשנ"ב סק"ב דמיירי שקבע נסר בגזוזטרא, ויש לומר שגם כאן הדין כן, וצ"ע שלא כתב כן המשנ"ב כאן, וגם בעיקר הדין שבסי' שע"ג יעוין בחזו"א סימן צ"ו סקמ"ב שלא ס"ל כן, עיין שם. ומ"מ אין לשאול לכו"ע אמאי בסולם לא הוצרכנו שיהיה קבוע, שהתם נראה טפי כפתח, וי"ל.

ונפ"מ בזה, דהנה מבואר עוד בשו"ע שמועיל גם אם נתן את הנסר לאורכו, ובזה מיעט מרוחב ארבעה טפחים. ולכאורה ה"ה אם נתן את הנסר למטה ומיעט את גובהו על פני ארבעה, אך כל זה יתכן אם מדובר שקבעו או ביטלו, אבל אם לא כן הרי שלמעלה יתכן שממעט כפתח (ומאידך הרי נתבאר לעיל בהערה שבסוף ההלכה שלפני הקודמת דלא מהני לבוד בפתח), אבל למטה ודאי שלא ימעט.

265 הכל בשו"ע סו"ס שע"ב, עיין שם.

266 כן סתם השו"ע דלא כהרא"ש, וכ"פ המשנ"ב והאחרונים להלכה, ועיין ביה"ל שיש בזה קולא וחומרא.

267 אף שהוא גזירה לגזירה חששו חז"ל טובא.

268 בשו"ע חילק בין חצר לבית, וע"ע משנ"ב. ולכאורה משמע שהכל תלוי אם יש תקרה או לא, וממילא גם חצר שיש עליה תקרה יהיה הדין כן.

ועיין משנ"ב ושעה"צ בסוה"ס, ואם הניח דף על הגדיש ודאי שאינו כתקרה ולא מידי, שהרי הוא מתמעט עם הגדיש יחד, ומ"מ א"צ שיהיה תקרה על קירות, אלא גם תקרה על ארבעה עמודים הרי ניכר.

269 עיין עירובין (עח:) ובראשונים ואחרונים שם, וכל הפרטי דינים להלן בשו"ע סי' שע"ג ובפו'.

270 שאם כן הרי שכל אחד לעצמו, וזה כשלעצמו ג"כ איסור מצד חיוב מעקה, וי"ל.

271 מבואר ד"ז בגמרא בעירובין צג: ועוד ובשבת (ק:) ובפו' כאן בסי' שע"ד ובכ"ד, ועיין בבירורי הלכה מש"כ בזה.

272 בעירובין שם ובשו"ע סי' שע"ד ס"ב.

273 עיין בעירובין (צג:) מח' רב ושמואל, ומצאנו בביה"ל לעיל בסי' שע"א ס"ד ד"ה כל זמן שהביא מח' בכיוצא בזה, והחזו"א סי' פ"ח סק"ה ס"ל שאין דין כיון שנאסרה וכו', ודחק בלשון הגמרא, ואכמ"ל.

274 הכל בעירובין (צג.) ושו"ע סי' שע"ד ס"א. וגר"ז ומשנ"ב וכה"ח בשם האחרונים.

ובדין הראשון סתם השו"ע להתיר ודלא כהרמב"ם, וכ"פ האחרונים [ואציין שכבר כתבנו בכ"מ שכאשר השו"ע מביא סתם ויש ההלכה כסתם, אבל אעפ"כ דעת רבים שצריך לחשוש גם לי"א דאל"כ לא היה מביאם, ודלא כהאומרים שזה רק לחלוק כבוד להי"א (ודבריהם נראים טפי כדמוכח למעיין בתשו' הרמ"ע מפאנו גופא, וכמשנ"ת במשפט העזר סימן ב' ד'), וכבר האריכו בזה באחרונים טובא, ואנו כבר יסדנו שבאופן כזה הדבר מוטל בספק, ויש לדון בו לפי הענין, היאך נקטו שאר הפו', והבאנו כו"כ ראיות, ומצאנו לזה סימוכין מכמה מרבותינו הפו', ועתה תחזה שכ"מ גם כאן, שהרי הכה"ח בכל דרכו להחמיר וכמש"כ בסי' י"ג, ואעפ"כ כתב כאן בפשטות שהלכה כדעה א', ותול"מ, ועל כרחך מפני שכך גם הסכימו האחרונים.

275 עיין בב"י בשם האגור דאף בסתמו במזיד הדין כן, וכ"כ הרמ"א בהגה ס"א. אולם במג"א הקשה על דין זה, והביא ממהרי"ל שלא התיר אלא דווקא כשנפתח קודם שבת. וכן הסכימו לדבריו עוד אחרונים, וכמבואר במשנ"ב סק"ה. ועוד הרחיב בזה בביה"ל ד"ה ואפילו, ומסיק שלא להקל בזה כשזה במזיד, וסיים בביה"ל שהנתי"ח כתב שאף הרמ"א עצמו לא היקל אלא כשנפתח אח"כ בחול, ע"כ. וז"א במשמע. אמנם המשנ"ב עצמו סיים שאם בעת שסתמו היה בדעתו רק לפי שעה, ואח"כ לחזור ולפותחו, מסתבר שמותר אף כשחזר ונפתח בשבת, ע"כ. ואכן כיון שכל הקפידא של המג"א הוא משום דגלי אדעתיה שלא ניח"ל בעירוב, א"כ לכאו' אם יאמר בהדיא שאינו חוזר מן העירוב אלא מפני שרוצה להסתר מחבירו וכדומה, אין חשש [ואף חשש זה של המג"א גופיה שגלי אדעתיה וכו', אינו ברור, אמאי לא נתלה בעירוב דרבנן לקולא שאינו חוזר בו רק לסיבה אחרת, ועיין ערוה"ש ס"ה]. ומעתה לכאו' כך נוכל לפרש גם דברי האגור שאף במזיד מותר, דמיירי בכה"ג, ונמצא שאין הכרח מהאגור דלא כן, אולם מסתימת הדברים משמע שמותר בכל אופן.

ולדינא, הנה המשנ"ב וגם בכה"ח אות ח' כתבו להחמיר בזה זולת כשסתמו לשעה ולא כקבע, אולם כפי הנראה דזו מח' שקולה בין האגור למהרי"ל, וכן בין האחרונים, ובעירובין דאזלינן לקולא ה"נ ל"ש, ובפרט שכ"פ הב"י והרמ"א.

276 עיין בביה"ל ד"ה ונסתם שכתב בפשטות דבכה"ג אסור, אולם בפמ"ג במש"ז סק"א לא פסק כן, ועיין בשו"ת מהרש"ם ח"ו סט"ו ובהגהות המהרש"ם משם הגרא"ז מלצר.

ועיין בביה"ל להלן ד"ה ונסתם שהביא נידון כזה לענין מחיצות, שבנשמת אדם כלל ע"ב כתב להקל גם כשהוא משבת לשבת, וחלק עליו הביה"ל והביא ראיה לזה, עיין שם. וע"ע בחזו"א סימן צ"ח סק"ט שהעיר על הראיה, ומ"מ לדינא הסכים לאסור כדברי הביה"ל, וכן עיקר.

277 עיין ביה"ל ד"ה ונסתם שאם נתקן חזר להיתירו, והיינו כשהיה היתר בביהש"מ, או כשהיה העירוב לשנה [ומ"מ אסור ליהודי לתקן המחיצה בשבת, אפילו כשאינו עושה שום איסור דאו' או דרבנן, משום שאסור לעשות מחיצה המתרת, וכמו שנתבאר לעיל בסימן שס"ב].

278 שו"ע ס"ב.

279 עיין בביה"ל ד"ה לכרמלית שהביא מחלוקת בזה, שדעת תוס' להתיר, אבל הרשב"א אוסר ושכ"מ ברש"י, ומסיק שלא להקל. אולם הוא גופיה לעיל בסי' שמ"ו ס"ג העתיק דברי תוס' להקל. וע"ע גם בביה"ל סימן שס"ה ס"ד ד"ה מפני שנסתפק בזה (והחזו"א סו"ס ס"ו העיר עליו מדבריו בסי' שמ"ו, וכן בסי' ע"ז סק"ג, ולא הזכיר לדבריו שבביה"ל כאן שהביא כמה ראשונים דלא כהתוס'), ובודאי שבדעת הביה"ל ההלכה היא להחמיר כמו שכתב כן, ובמקומות הנ"ל שהיקל הוא מפני שעדיין לא נחית לכל השיטות (ואם היה רואה זאת החזו"א אפשר שהיה חוזר בו ומסיק לאסור). ואנו כתבנו בסי' שמ"ו הלכה ט"ז להקל, וכפי שכתב בפשיטות הב"י. איברא שז"א פשוט, דחזינן הכא מחלוקת ראשונים, והרשב"א שהוא פוסק מובהק אוסר (וע"ע בכה"ח כאן אות ט"ז שג"כ פסק לאיסור). ואנו כתבנו כהב"י, מפני שהאחרונים דנו בראיה מרש"י, וכ"מ לדעת הרמב"ם דבכה"ג שרי, עיין בנהר שלום כאן סק"ב, וכן בעצי אלמוגים כאן, ודו"ק היטב, ובמילי דרבנן כהאי אפשר להקל.

280 עיין לעיל סי' שע"ב, וה"נ בנידו"ד בשו"ע ס"ג-ד'.

ואם יש ביניהם מחיצה, מותר לטלטל כל אחד בחצירו או בגגו, אבל אם אין מחיצה או שהמחיצה נפרצה במשך יותר מעשר אמות או במילואה, אסורים לטלטל כלים ששבתו בביתם[281]. ודווקא אם נפרצה בערב שבת, אבל אם נפרצה בשבת כבר נתבאר שאומרים כיון שהותרה הותרה[282].

וכשיש חצר או גג גדול ליד קטן, יש אופנים שהאחד מותר והשני אסור, וזאת מפני שהמחיצות של הגדול העודף על הקטן, הרי הם חוצצות בינו לקטן, ומותר לו לטלטל בחלקו, ואילו הקטן אסור מפני שהוא פרוץ במילואו. אך יש כמה פרטים בזה אימתי הגיפופים של הגדול מתירות אותו ולא את הקטן, ונתבארו הפרטים לעיל בסימן שנ"ח סי"ג ובסימן ש"ס ס"ג[283].

ו. חצר קטנה שנפרצה במילואה לחצר גדולה, הגדולה - מותר לטלטל בחלקה אפילו כלים ששבתו בבית לחצר, אם עירבו יחד בני החצר הגדולה, ובתנאי שאינו פרוץ עשר אמות. אבל הקטנה - אסורה לטלטל אפילו בחלקה כלים ששבתו בבית, מפני שהיא פרוצה במילואה. במה דברים אמורים שכתלי הקטנה ואפילו כותל אחד נכנסים שלשה טפחים לתוך הגדולה, והם רחוקים שלשה מכתלי הגדולה, אבל בפחות מזה יש להתיר גם את הקטנה לטלטל בחלקה אם עירבו, מפני שמחיצות הגדולה העודפות עליה מועילות גם בשבילה[284].

ז. גגים הסמוכים זה לזה, והם שוים ואין ביניהם מחיצה, הרי הם אוסרים זה על זה בכל אופן עד שיעשו עירוב, וכן אם היתה מחיצה ביניהם ונפרצה ביותר מעשר אמות.

גג קטן שהוא פתוח וסמוך לגג גדול, אסור לקטן להשתמש אפילו בחלקו בכלים ששבתו בבית, מפני שהוא פרוץ לגדול במילואו, עד שיעשו עירוב, אבל הגדול מותר להשתמש בחלקו[285]. והיינו מפני שיש לגגו מחיצות מדין גוד אסיק. אך אם הגג בולט ממחיצות הבית אין אומרים גוד אסיק בזה, ודין הגג כדין כרמלית[286]. אמנם, אם היה חלון פתוח מהבית לגג נעשה הגג רשות היחיד, ומותר[287].

סימן שע"ה
דין סולם ומדרגות

א. בנין שתי קומות שדרים בהם כמה בני אדם, והדרך לעלות לקומה העליונה על ידי סולם או מדרגות המתחיל מהחצר ועולה עד למרפסת גדולה וממנה נכנסים כל אחד לביתו, והחצר משותפת לכל דיירי הבנין, הדין בזה שיכולים דיירי כל קומה לערב בנפרד, ויכולים גם לערב יחד[288].

ולכן, אם עירבו יחד הכל מותר, אבל אם לא עירבו יחד אלא כל קומה עירבה לעצמה, מותר לדיירי הקומה הראשונה לטלטל לחצר גם כלים ששבתו בביתם, ולדיירי הקומה השניה מותר לטלטל מבתיהם למרפסת, אבל להיפך מזה לזה אסור[289].

וגם לבני החצר אין היתר להוציא מבתיהם לחצר, אפילו אם עירבו דיירי הקומה הראשונה, עד שיערבו גם דיירי הקומה השניה על כל פנים לעצמם[290]. [וכלים ששבתו בחצר מותר לכולם לטלטלם בחצר][291].

ב. מן האמור יש ללמוד, אודות בנין מגורים שיש בו שתי קומות, ובכל קומה גרים כמה דיירים, ופעמים שבאחת הקומות גר גוי או מחלל שבת בפרהסיא שמבטל את העירוב, ורוצה הקומה האחרת לערב לעצמה כדי שתהא מותרת בחלקה, הדין בזה כדלהלן:

בקומה הראשונה גרות שתי משפחות יהודים וגם גוי או מומר, ובקומה השניה גרים רק יהודים, יכולים דיירי הקומה השניה לערב לעצמם, ובני הקומה הראשונה אינם אוסרים עליהם, אף על פי שיש להם זכות לעבור ולהשתמש מעט בקומה השניה, ומותרים בני הקומה השניה להוציא כלים מבתיהם לחדר המדרגות שבקומה שלהם[292], ובמדרגות עצמם שבין הראשונה לשניה אסורים[293].

בקומה הראשונה גרים רק יהודים, ובקומה השניה גרים יהודים וגוי או מומר, אין אפשרות לקומה הראשונה לערב בפני עצמה ולטלטל, כיון שדיירי הקומה השניה האסורים אוסרים את הקומה הראשונה [וכן כשמערבים שכונה שלימה ובקומה השניה דר גוי, נאסר כל השכונה], עד שישכרו ממנו את רשותו ויערבו כדין[294].

בקומה הראשונה גרים שומרים שבת, ובשניה יהודים עם גוי או מומר, ובשלישית יהודים שומרי שבת, יכולים דיירי הקומה השלישית לערב בפני עצמם, ומשתמשים בחלקם בחדר מדרגות עד המדרגות, ודיירי הקומה הראשונה אסורים מחמת דיירי הקומה השניה עד שישכרו רשות[295].

אם בקומה העליונה גרים רק יהודים, והם רוצים לערב יחד כדי להשתמש גם על הגג של הבנין, ועולים אליו דרך המדרגות, בזה בני הקומה הראשונה אוסרים עליהם, כיון ששתי הקומות שוים בשימוש הגג[296].

דברים שבחצר השייכים לאחד משתי הקומות
הקדמה

ג. בנין שבו שתי קומות כנזכר לעיל והחצר משותפת לשתיהם, ויש בחצר עמוד או זיז וכדומה, פעמים שהוא שייך לקומה הראשונה ופעמים שהוא שייך לקומה השניה, והיינו כשלא עירבו[297].

והדבר תלוי למי השימוש הוא בנחת, שכל שלאחד הוא בנחת ולשני השימוש קשה, הרי זה נחשב רשות של אותו שמשתמש בו בנחת, ואין השני אוסר עליו. ואם שניהם שוים להשתמש בו בנחת או שהם שוים להשתמש בו בקושי, הרי זה שייך לשתיהם ואוסרים זה על זה. ודוגמא לדבר: אם צריך לזרוק לשם או שצריך לשלשל לשם הרי זה נחשב קשה, ואם פחות מעשרה טפחים ביניהם הרי זה נחשב בנחת, בין אם צריך לזרוק לשם או לשלשל לשם, ובתנאי שהוא סמוך תוך ארבעה טפחים, אבל ביותר מזה הרי זה נחשב קשה גם כשהוא פחות מעשרה טפחים[298]. וכאשר לאחד יש קושי אחד ולשני שתי קשיים, כגון שצריך לזרוק וגם לשלשל, נחלקו הפוסקים, ולמעשה יש להחמיר ששניהם שוים בזה ואוסרים זה על זה[299].

כל הדינים הנזכרים הוא באופן שבדיני ממונות הוא שייך לשניהם, אבל אם הוא שייך לאחד מהם, הרי הוא שלו בכל אופן[300].

ודע עוד, שכל הנידונים הנזכרים הוא באופן שיש לעמוד או לזיז ארבעה טפחים, אבל פחות מזה הרי הוא מקום פטור ובטל לשתי המקומות[301].

ד. בית שתי קומות כנזכר לעיל, ויש בחצר תל או עמוד שהוא משותף בין שניהם, פעמים שאסור לשתיהם, ופעמים שמותר לאחד ולשני אסור:

א]. אם הוא בתוך עשרה לשתיהם, דהיינו שהוא פחות מעשרה לחצר, וגם אינו נמוך עשרה מהקומה הראשונה, אסור לשתיהם.

ב]. אם הוא בתוך עשרה לקומה השניה, וגבוה מן החצר עשרה, אזי אם הוא קרוב לשניה בתוך ארבעה טפחים מותר להם ולא לדיירי הקומה הראשונה, אבל אם רחוק מן השניה אסור לשתיהם.

כל האמור שאסור לשתיהם, היינו בכלים ששבתו בבית, אבל בחצר מותר לכולם, ובאופן שעירבו מותר הכל[302].

ה. עוד דוגמאות כדוגמת תל ועמוד: א]. מצבה[303]. ב]. זיז היוצא מן הכותל[304]. ג]. בור מים שמוקף חוליה הגבוהה עשרה, ורוצים למלאת ממנו מים[305].

סימן שע"ו
בור ובאר שבין שתי חצירות

א. שתי חצירות שלא עירבו ביניהם מאיזו סיבה שהיא, ויש בור מים ביניהם ורוצים שתיהם למלאות ממנה[306], אזי אם משתמשים בכלים ששבתו בחצר מותר[307]. אבל אם ממלאים בכלים ששבתו בבית שמשלשלים אותם לבור, אסור, אלא אם כן עשו מחיצה באמצע הבור שכל אחד ישתמש רק בחלקו, ובתנאים הבאים:

א]. שתהא מחיצה עשרה, אף אם במים אין עשרה.

ב]. שתהא עשויה במיוחד כדי להפסיק ביניהם.

ג]. שתהא בתוך אוגן הבור.

---

281 כמבואר בסי' שס"ב, ובשו"ע כאן ובכ"ד.

282 כנ"ל בהלכות הקודמות.

283 עיין בסי' שנ"ח שם שביארנו כל הפרטים, ועמדנו שם ע"ד המשנ"ב והביה"ל כאן.

284 כל הפרטים מבוארים בעירובין (צב.) ושו"ע ס"ג ובמפ', ויסודות הדברים כבר נתבארו כל אחד במקומו וכנזכר בהקדמה.

285 הכל מבואר שם ושם ובמפ'.

286 עיין בדברינו בסימן שמ"ה סט"ז כל הפרטים איזה דין יש לגג, וכמה צריך שיבלוט הגג.

287 שו"ע סוה"ס. ועיין משנ"ב סקכ"ט וחזו"א סי' צ"ו סקל"ט שנחלקו אם מותר גם כלים ששבתו בבית.

288 עיין עירובין (פג:) וברש"י ושא"ר. וכן בשו"ע סימן שע"ה ס"א ובפר'. והדין בזה שסולם דין פתח לו, שאם רוצים יערבו אחד ואם ירצו שתיים, וכתבנו "מדרגות" כמו סולם, כדי לשבר את האוזן במציאות כיום, והוא מצוי גם כיום שעולים ממדרגות למרפסות וכדו', וכפי הנשמע מצוי גם בבתי הארחה ומלונות.

[והמדובר שהמרפסת גבוהה עשרה מן החצר, שאם לא כן הרי היא כחצר אחת ואוסרין על בני החצר עד שיערבו יחד, וכמש"כ הפו' במשנ"ב סק"א וכה"ח אות ג'].

289 כמבואר בב"י, והובא במשנ"ב ושעה"צ ובכה"ח.

290 כן פסקו הטושו"ע ס"א, שאם לא עירבו הרי היא רגל האסורה במקומה שאוסרת על רגל החיצונה (כדרך שמבואר להלן סי' שע"ח ס"ב), ואמנם דין זה אינו מוסכם ונחלקו בו הראשונים והאחרונים, דבכמה ראשונים משמע שהוא כמחיצה ואינו אוסר, עיין ברש"י וריטב"א ומאירי בעירובין (נט.), וכבר העירו כן הגאון יעקב, וכ"כ הבית מאיר כאן להקל בזה, והוכיח ממש"כ בשו"ע להלן (סי' שצ"ב ס"א) דתורת מחיצה עליו אף לקולא, וכן העיר החזו"א בסימן צ"ו סקי"ח ובסי' ק"ב סק"כ דמשמע בגמרא דהוי כמחיצה וכו', עיי"ש, והכריע מזה להקל. וע"ע מש"כ בזה בתו"ש סק"ב ובעצי אלמוגים סק"א, שהב"י ס"ל שאינו כמחיצה לקולא אלא שלא יחשב פרצה, אבל לא לענין שלא יהיה הסולם נחשב כפתח ותורת מחיצה עליו, עייש"ב. אכן דעת השו"ע כדעת הטור, וכדבריהם כן איתא באו"ז סי' קפ"ח, וכן ראיתי בבני ציון ליכטמן כאן שהעיר בזה מהריטב"א ומאירי ועמש"ש, וסיים שבאו"ז אכן כתב כהטושו"ע, וע"ע גם בעמק החכמה סי' כ"ד שהוכיח גם מהרמב"ם כשיטה זו.

ולכן סתמנו לדינא כדעת מרן השו"ע, אמנם נראה פשוט שיש לצרף סברת הראשונים והאחרונים הנ"ל לסניף, ונפ"מ בכמה אופנים שיש ספק אם הוא מומר או לא (עיין להלן סימן שפ"ה) דיש להקל בזה באופנים שבהלכה הבאה, כגון שהספק מומר הזה נמצא בקומה השניה, שלמרות שהוא עובר בחצר ובשכונה יכולים לעשות עירוב גם בלא לשכור רשותו.

291 ככל המבואר לעיל בר"ס שע"ב.

292 עפה"א לעיל, וכ"כ דוגמא זו בעמק החכמה שם. וכ"כ בנתיבות שבת פל"ד ס"ב.

293 דהפתח עצמו בפשטות דינו ככותל שאסור לשתיהם, וכל המדרגות הם כפתח אחד, ומאחר שהשימוש שווה לשניהם אסורים בו, וא"כ רק בחלקו עד המדרגה הראשונה מותר, ותו לא.

294 עפה"א, וכתבנו עפ"ד השו"ע הנ"ל שרגל האסורה אוסרת בזה, וכמשנ"ת בהלכה הקודמת בהערה שלישית. [ועיין לעיל בהלכה קודמת בהערה שלפני האחרונה (ד"ה ולכן) מה שנתבאר לדינא].

295 והיינו הך כנ"ל.

296 בעמק החכמה שם כתב שבכה"ג כיון שכלפי הגג הוי לשניהם בשלשול אוסרים זע"ז, אפילו שלאחד הוא שלשול של עשרה טפחים ולשני שלשול של עשרים טפחים.

297 שאם עירבו, הכל מותר בכל תחומי היקף העירוב.

298 הכל מבואר בעירובין פג: והלאה ועוד הרבה דוגמאות, עיין שם, והזכרנו את המובא בפי' כאן.

299 עיין משנ"ב סקי"א שהביא י"א ליתנו לזה שיש לו רק קושי אחד (בשם רי"ן, וכ"פ ט"ז וא"ר וגר"ז), וי"א שאסור לשתיהם (בשם רשב"א וריטב"א, וכ"ה בנה"ש ובית מאיר). ובכה"ח באות י"ג ובאות י"ט הביא דברי הפו' ששניהם אסורים, וכאמור שכ"ה בראשונים, ונוסף ע"ז יעוין עוד בספר בני ציון כאן ובנתיבות הבית על הרשב"א בעבוה"ק רע"ג, וע"ע בבני ציון שם מש"כ בזה עוד.

300 בשו"ע ס"ב כתב שהוא משותף בין שניהם, וביאר המשנ"ב סק"ד כאמור, עיין שם ובשעה"צ. וכן הביא בכה"ח אות י"א בשם האחרונים. וע"ע בערוה"ש (בסימן שע"ו ס"ז) גבי באר שבין שתי חצירות שאף אם בימות החול נותנים רשות לבני החצר השניה להשתמש בה, מ"מ בשבת אסור, שאין סברא שע"י טובה שעושים להם בימות החול יגיע להם הפסד בשבת, וע"ע להלן (סימן שע"ז) בעשתה אחת עסקא בחצר משותפת שנותנים לה, אע"פ שהחצר משותפת.

301 ביה"ל ד"ה ויש (וכ"כ כה"ח אות י'), וכן להלן במשנ"ב סקי"ד לענין זיז (וכ"כ כה"ח אות כ"ה), ומקור הדברים מהריטב"א ורש"י, עיין שם. אמנם עי' בבני ציון ליכטמן סק"ב שהעיר בזה.

302 הכל מבואר בשו"ע ס"ב ומשנ"ב. ואם לקומה השניה יש תרתי לריעותא נתבאר בהקדמה שנחלקו בזה הפו', ועמש"ש. ויש להוסיף לגבי המובא באות א', שבמשנ"ב סק"ז כתב דהיינו דווקא שהיא סמוכה, ועיין בשעה"צ מש"כ בזה. אולם בכה"ח הביא דברי הב"י והפו', וסיים כמוהו דבחמ"מ כתב דזה דלא כרש"י ותוס'.

303 שו"ע ס"ג, והאריכו המפ' בדעת הרמב"ם בזה, עיין ביה"ל וחזו"א סי' ק"ב סקכ"ד, וערוה"ש. וע"ע כה"ח.

304 שו"ע ס"ד, ועיין במשנ"ב ושעה"צ וכה"ח.

305 עיין בגמ' עירובין (פד.) ובריטב"א. ופרטי הדין במשנ"ב סקי"א וכה"ח אות י"ד.

306 כל הדינים בעירובין (פו.) ובשו"ע (סימן שע"ו) ובפר'.

307 רמ"א סוס"א, ועיין משנ"ב בשם האחרונים דמ"מ אסור להכניס המים לבית, ובכה"ח אות י"א הוסיף שאפילו אם יערה אותם לכלים ששבתו.

ד]. שיהיה ניכר הפסק המחיצה המחלקת במים, ואף שאינה מגיעה לקרקעית הבור, וזה באחד משני אופנים, שתהא המחיצה למעלה מן המים וטפח ממנה יורד בתוך המים, או שהמחיצה כולה בתוך המים וטפח ממנה למעלה מן המים.

וכן ישנה אפשרות להניח קורה על פי הבור, ותהיה רחבה ארבעה[308]. וכך כל אחד ימלא מים מהצד שבחלקו.

ב. באר שבין שני כתלי חצירות, ורוצים לדלות ממנה לבתיהם, אם יש פתח מהחצירות לשביל המוליך לבאר, אסורים להשתמש בבאר אפילו דרך החלון[309]. אבל אם אין פתח אלא רק חלון, לשו"ע - מותר להם לדלות, בין אם הבאר רחוק ארבעה מן הכותל, ובין אם אינו רחוק ארבעה. ולרמ"א - רק אם הוא רחוק ארבעה מותר[310].

ג. שתי חצירות וביניהם יש שלשה חורבות בזו אחר זו, ואין פתח מהבתים לחורבות, רק חלון וכדומה, מותר לכל אחד להשתמש בחורבה הסמוכה לו, והחורבה האמצעית מותרת עם שניהם. אבל אם החורבות עומדות כמו חצובה בצורת סגול, כלומר שלכל בית יש חורבה סמוכה לו, ועוד חורבה אחת על פני כל השטח מבית לבית, מותר לכל אחד להשתמש בסמוך לו, והאמצעית אסורה לשתיהם[311].

ד. בית הכסא המשותף לשני בתים, ולא עירבו יחד, יש ב' אופנים:

א]. מושבים נפרדים לכל אחד, והצואה מתגלגלת לחפירה אחת משותפת, אסור לשתיהם להשתמש בזה, זולת מפני כבוד הבריות.

ב]. מושב אחד משותף לשתיהם, מותרים[312].

סימן שע"ז

א. שני עליות הפתוחות לחצר זו כנגד זו, ובכל עליה מרפסת משותפת לכמה דירות, ולא עירבו שני העליות, ורוצים לשפוך מים ושופכין לחצר, אזי אם אין בחצר ארבע אמות באופן שאסור לשפוך שם שופכין אלא אם כן עשו גומא כאשר נתבאר בסימן שנ"ז, אם האחת עירבה לעצמה או שאין מרפסת משותפת לרבים רק לאחת, ועשתה גומא סמוכה לה, הרי היא מותרת לשפוך על מרפסת העליה ומשם יזל לגומא, אבל לא לשפוך ישירות לגומא, והשניה אסורה בכל אופן אפילו לשפוך בביתה. ואם יש ארבע אמות וכל אחת עירבה לעצמה, מותר לשתיהם לשפוך על המרפסת, ומשם ירד לחצר[313].

סימן שע"ח
רגל האוסרת ורגל המותרת

א. הקדמה: להלן יבואר שאם יש בית לפנים מבית או חצר לפנים מחצר, פעמים שהפנימית העוברת על החיצונה אוסרת אותה ופעמים שהיא מותרת, והדבר תלוי אם היא עצמה מותרת במקומה, וכגון: שיש בה רק אדם אחד, או שיש בה שני אדם שעירבו, או שאינם צריך לערב וכגון שאוכלים יחד, או שמקבלים מאכלם מאביהם שגר עמהם וכדומה. ובאופנים כאלה כיון שהם עצמם מותרים במקומם אינם אוסרים כשעוברים על החיצונה, אבל אם בפנימית צריכים עירוב ולא עירבו, הרי הם אסורים, ומחמת כן אוסרים כשעוברים על החיצונה[314].

ודברים אלו מצויים, ביחידת דיור שאדם מקצה בביתו חדר מיוחד בשביל עוזר בית, או בבית מלון ששכרו שתי משפחות חדרים, והם בית אחד שיש בו חדר לפנים מחדר. אמנם כל זה נפקא מינה רק אם הפנימי אוכל בחדרו בנפרד, משום שמקום האכילה גורם, ואם הוא אוכל במקום אחר אינו אסור בחדרו ואינו אוסר על החיצונה. וכמו כן שייך הדבר גם בשני חצירות זו לפנים מזו, וכן שני קומות שביניהם מדרגות, שכל קומה היא כמו חצר נפרדת.

סימן שע"ט

א. שתי חצירות שבכל אחת ממנה יש בתים, ועוד יש בתים אחרים בין החצירות הללו, יכולים לעשות עירוב נפרד לכל חצר ויכולים לערב כולם יחד, ובאופן שרוצים לערב כולם יחד, יש אפשרות שהבתים שבין החצירות לא יצטרכו ליתן חלק בעירוב, והיינו באופן שיש שלשה בתים בין החצירות, וכל חצר נותנת את עירובה בבית האמצעי, ובכך מותרים בכולם, אבל אם יש רק שני בתים ביניהם, אי אפשר להפטר מן העירוב על ידי הנחת העירוב באחד הבתים[315].

וכמו כן אם נתנו שני החצירות את העירוב באחד מהבתים הסמוכים לחצרות או באחד מהבתים שבחצירות, יש להקל שאינם צריכים עירוב[316].

פתיחה לסימנים הבאים

ב. עירוב חצירות הוא התיקון הטוב ביותר כדי להתיר לטלטל במקומות משותפים[317], אלא שיש אופנים שאין מועיל בהם עירוב, כגון כאשר יש גוי או יהודי מומר [המחלל שבת בפרהסיא], וכמו כן לפעמים מצוי שנתוסף אדם ולא עירבו עימו, וכדומה.

ישנם עוד שני אופנים שעשויים להתיר את הטלטול:

א]. ביטול רשות[318].

ב]. שכירות[319].

אופנים אלו אינם מועילים בכל מקום, וכמו כן יש בהם פרטים רבים, ודיני ביטול רשות יבוארו בסימנים ש"פ-שפ"א, ודיני שכירות יבוארו בסימן שפ"ב.

דיני ביטול רשות

סימן ש"פ
מי יכול לבטל ובאילו מקומות

א. בני חצר שעירבו כולם, חוץ מאחד שמאיזו סיבה לא עירב עמהם[320], הרי הוא אוסר עליהם לטלטל מבתיהם לחצר ומביתו לחצר[321].

ומה תקנתם, שיבטל להם את רשותו, וכמו שיבואר בהלכה הבאה. ודי באמירה ואין צריך קנין, ויכול לומר כן גם בשבת. ואחר שביטל את רשותו מועיל העירוב למפרע[322].

ב. לשון הביטול, שיאמר "רשותי מבוטלת לכם", או "רשותי קנויה לכם"[323]. ואמירה זו שאומר "לכם" הרי היא מועילה רק אם יש עימו עוד שניים בחצר[324]. אבל אם יש שלשה ויותר צריך לפרט לכל אחד ואחד כלומר "לך ולך ולך", ויכול לומר גם "לכולכם" ובתנאי שהם כולם עומדים לפניו[325]. ועיין בהערה עוד אופנים[326]. ואם עדיין לא עירבו מועיל הדבר גם אם ביטל לאחד, ויש אומרים גם אם עדיין לא נכנסה שבת[327]. ובכל אופן אם לא ביטל לכולם, אסורים כולם לטלטל וגם מי שביטלו לו[328].

ג. ביטול רשות יתכן גם על חלק הבית שלו, וגם על חלק החצר שלו, ויש בזה שני אופנים:

---

308 הקורה היא משום פי תקרה, ועיין בדברינו בסי' שס"א כמה רחבה שי"א טפח וי"א ד"ט, אבל כאן לכו"ע צריך ד"ט בשביל היכר ביניהם. ועיין בביה"ל (סוד"ה וכן) אם צריך שיהיה בתוך אוגן הבור, או סגי כשהוא על פי הבור, עיין שם, אבל במחיצה הנ"ל כתב בסק"ג שהוא בתוך אוגן הבור, ושם בנידונו הוא מבואר בהדיא בעירובין שם. אף על פי ששני ההיתרים הללו הם כדין גוד אחית (שגם פי תקרה פירשו הרבה ראשונים שהוא מדין גו"א, וכמו שהבאנו בסי' שס"א), אכן במחיצה לא התירו אלא במים, ואף שתמיד הוא על המים מ"מ הצריכו שיהיה באוגן הבור שיהיה מיוחד למים, וגם שיהיה היכר מלבד שצריך ראשי המחיצה נוגעים במים להדיא.

309 רמ"א ס"ב ומשנ"ב סקי"ד.

310 סי"ב. ובמשנ"ב וביה"ל כתב שהאחרונים הסכימו כהרמ"א.

311 שו"ע ס"ג.

נ"ב. ודין דירה בלא בעלים המוזכרת בביה"ל כאן, נתבאר לעיל בר"ס שע"א.

312 הכל מבואר בשו"ע סר"ס שע"ו, וכביאור המשנ"ב ע"פ סי' שנ"ה. ועיין בחזו"א סימן צ"ו סק"ה שהקשה שהרי לא חל שם חפץ על הצואה רק אחרי שתצא מן הגוף, וא"כ אינה נחשבת כלים ששבתו בבית, וכל שלא שבת בבית אין איסור להוציא מחצר לחצר. וע"ע שם שהביא שכבר עמדו בזה האחרונים, ונשאר בצ"ע. ולכאו' היה אפ"ל שמדובר שבית הכסא היה בבית ומשם נפל לחצר, אמנם החזו"א לשיטתו שאינו נחשב בית רק מקום שאוכלים בו, ולפרש שבאותו מקום האכילה היה בית הכסא לא ניחא ליה. ועיין מה שכתבנו בזה לעיל בר"ס שע"ב בענין הגדרת בית וחצר, ובענין כלים ששבתו בענין זמן השביתה, עיין שם ובהערה.

313 הכל בסי' שנ"ז.

314 בעירובין (עה.) ובכ"ד רגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה, ורגל המותרת אינה אוסרת שלא במקומה, ע"כ. והובא בשו"ע סוה"ס ס"ד-ה', ובטעם הדבר מבואר ברש"י בעירובין (נט.) שברגל המותרת אנו כופין אותה לסגור הדלת ולא לעבור, והתוס' כתבו שרק כופין שלא להשתמש, ולכן לא אוסר, ע"כ. ועדיין צ"ב למה ברגל האסורה לא כופין, וי"ל משום שאין להם שום היתר אפילו במקומה, ולכן א"א לכפות אותה לשם כלי חצר לא תשתמש.

315 שו"ע סי' שע"ט ס"א-ב', והטעם שבג' בתים נעשו הסמוכים כבית שער, ומניחים באמצעי וזה מקשר ביניהם, ולכן הסמוכים פטורים כדין בית שער, והאמצעי פטור משום בית שמניחים בו העירוב, אבל בשני בתים אי אפשר להתיר העירוב, שהרי ממה נפשך או שהוא בית, וממילא זה שסמוך לו צריך ליתן שהרי הוא ג"כ בית, או בית שער, ואז לא מועיל להניח בו עירוב [בערוה"ש ס"ג כתב שגם בג' בתים שפטורים כנזכר, הוא דווקא כשאין אפשרות לעבור בדרך אחרת].

316 תוס' בעירובין (עו.) ה"ה אמצעי, והובא במג"א. ובמשנ"ב (סק"ג) הביא ד"ז בשם יש שכתבו, עיי"ש. וכנראה שנרגש מזה שלא הובא בתוס'. אולם בכה"ח (אות ב') הביא כמה אחרונים שכתבו ד"ז, ושבספר מאורי אור כתב שהשו"ע והרמ"א לא הביאו דין זה שמן הסתם נעלם מעיניהם, אך בודאי מסכימים לכך, ע"כ. אולם ז"א מחוור שנעלם תוס' במקומו, ושמא לא חשו לכותבו דממילא הוא, אמנם הביא הכה"ח דבעצ"א כתב שרי"ו חולק על התוס'.

317 עיין בפתיחה להלכות עירובין בר"ס שמ"ה ובר"ס שס"ו. וכן בהרחבה בבירורי הלכה בענין הנחיצות לעשיית עירוב. ואולי בגלל זה נקטה המשנה (בעירובין סט.) אחד מבני החצר "ששכח", אולם ז"א, שלא אמרו (שם סח.) אלא תרי גברי רברבי וכו', ובמשנ"ב וכה"ח ר"ס ש"פ ביארו שנקט שם לרבותא שאוסר כל שלא ביטל, וה"ה מזיד.

ומכל מקום מחמת המעלה בעירוב כדי שלא יכשלו, כמו שנתבאר שם, כך גם לענין ביטול, יש מעלה שיבטל כדי שלא יבואו לידי מכשול. וכן מצאנו בתוספתא (פ"ה סוה"י) מצוה על כל אדם לבטל רשות אלא אם כן היה אדם חשוב הרשות בידו, ע"כ. ומשמע שזו מצוה וחובה לעשות כן. ובחסדי דוד ביאר שהוא משום אל תמנע טוב מבעליו, שהרי רק לשתיהם אסור, וע"ע במנחת ביכורים ובמרא דמתניתא שם, ומ"מ יסוד המצוה הוא כדי שלא יבואו לידי מכשול, וגם משום גמ"ח לחבירו שיוכל לטלטל. [אלא שביטול רשות לא מצוי כיום].

318 בגדר ביטול רשות מצאנו בגמרא (סט.) דהוי כאורח, אך לא נתברר גדרו, והנה ברמב"ן (ריש פסחים) כתב שביטול אינו הפקר, אלא היינו שבאותו יום הוא עוקר בדעתו מלדור עמהם, ונמצא שהם כאילו דרים לבדם, ע"כ. ולכאורה ממ"ש בגמ' עירובין (שם כו.) שצריך ביטול לכל אחד ואחד, וע"ע בביה"ל להלן ד"ה צריך משמע שאין זה רק סילוק אלא גם הקנאה לכל אחד ואחד, אולם אף להרמב"ן אין זה כסילוק גמור אלא רק אחר שהוא מקנה זאת לאחרים, ונראה ביאור הענין שהסילוק שלו נעשה לאחר שהוא מקנה לאחרים ועושה אותו כבעל הבית, וממילא זה דוחק אותו להחשב אורח גרידא, ומה שלא צריך קנין הוא משום שאין זו נתינת רשות גמורה, ועוד יש לבאר בזה כמה דינים בהלכה זו שאם הוציא חזר וזכה בזה, וה"ט משום שאינו קנין, ואמנם י"ל שאף את"ל שהוא קנין אינו לגמרי, וכמו"כ לענין חזר וזכה ושוב רוצה לבטל, שנחלקו בזה הראשונים, ואכמ"ל. [ואמת שביטול רשות לא מצוי כ"כ כיום בשכונה שלימה, אבל שייך ביחידים].

319 דין שכירות בגוי יבואר בסימן שפ"ב והלאה, וכן דין מומר יבואר בסימן שפ"ה, אבל שכירות ביהודי כשר אינו מועיל ויבואר בסי' ש"פ ס"ג, והבאנוהו בסוף סימן שפ"א.

320 כגון ששכח (שו"ע), וה"ה הזיד (משנ"ב וכה"ח רה"ס), וה"ה שנתוסף אחר גביית הפת. אמנם בזמנינו כל זה אינו מצוי, שהרי עושים זיכוי, ומכוונים לכל מי שיתוסף, ובדיעבד גם אם לא כיוונו כן זה מועיל, וכמ"ש בסימן שס"ו ס"ט דלב בית דין מתנה.

321 משנ"ב נקט מבתיהם לחצר, ופשוט שגם אסור מביתו, וכל כוונת המשנ"ב הוא לאפוקי בחצר עצמה שאינו אסור, וכנ"ל ר"ס שע"ב.

322 שו"ע ס"א ובפו'. ואין בזה דין כיון שנאסרה נאסרה, ולכן אף בשבת מועיל וכמש"כ הביה"ל (ד"ה אף), דלענין ביטול רשות לא משגחינן בהכי, וכ"ה במשנ"ב (סק"ג) ובכה"ח (אות ג') בשם התו"ש דאיסתלוקי רשותא בעלמא, ובא"ח כתב דמועיל למפרע וכו' (כה"ח). והנה כ"ז לסוברים שבשבת שייך כיון שנאסרה וכו', אבל החזו"א בסי' פ"ח סק"ה כתב לחדש דאין סברא של כיון שנאסרה, ודחק כן בלשון הראשונים, ועיין בסי' שע"א ס"ד בביה"ל ובמש"ש.

323 שו"ע ס"א, וע"ע ביו"ד ר"ס רכ"ט.

324 וזה מועיל לב' הדיעות דלהלן, וכן ביאר המשנ"ב סק"ה.

325 בדין זה נחלקו הראשונים כמבואר יוצא בטור וב"י, ובשו"ע ס"א סתם בתחילה שצריך לומר לך ולך, והוסיף י"א שדי שיאמר לכולכם, ודעה ראשונה היא דעת הרמב"ם בד"כ, אולם אין זה מוכרח ושפיר י"ל שגם הוא מסכים לדעת הי"א, וכ"כ הא"ר דסברא שניה עיקר מאחר וכ"פ הטור, וכ"ה ברשב"א בעבודת הקודש, וגם לדעה ראשונה שהיא דעת הרמב"ם אינו מוכרח, וי"ל שגם הוא סובר כן, וכ"כ בתו"ש שגם לרמב"ם י"ל דלישנא דכולכם עדיף טפי, וכ"פ הגר"ז דהלכה כדברי המיקל, וה"ד בכה"ח אות ז', וסיים דמ"מ לכתחילה בודאי יש לצאת אליבא דכו"ע ולומר לכל אחד רשותי מבוטלת לך ולך וכו', ואפשר שכתב כן משום דמ"מ הב"י הבין כן ברמב"ם. וכ"ה בסתימת השו"ע וידוע שהלכה כסתם, אך לא הדגיש זאת כיון שגם בשו"ע אין זה מוכרח, ומאחר וכן אפשר לסמוך על המקילים, וכ"פ המשנ"ב סק"ה ובתנאי שעומד כנגד כולם, וע"ע בשעה"צ, וכל זה הוא דלא כהדעה הראשונה שלדעה זו לא יועיל אפילו בשני תנאים אלו, שאומר כולכם ועומדים לפניו, משום שמכל מקום אפשר לפרש רובו ככולו.

326 יש לדקדק שמאחר שעיקר הקפידא הוא שלא יהיה חשש שכוונתו לרוב, א"כ אפשר לעשות בכמה אופנים גם בלא שיצטרכו לעמוד כנגדו, א]. א"צ שיהיו בדווקא כולם ביחד כנגדו, אלא יכול ללכת לכל אחד בזה אחר זה, והוא פשוט. ב]. אם הוא מזכיר שמות כולם, ואומר אני מבטל לפלוני ולפלוני וכו', א"כ די בכך, ולמה יצטרך שיהיו לפניו. ג]. אם הוא

א]. אם ביטל את רשותו סתם בלא לפרט את המקומות שהוא מבטל, הרי זה כמו שביטל רק את חצירו ולא ביתו, וכל שכן אם אמר מפורש שהוא מבטל את חצירו, שאין הבית מבוטל להם, ולכן באופן זה מותר לו ולהם להוציא מבתיהם לחצר או מן החצר לבית. אבל אסורים הוא והם להוציא מביתו לחצר או מן החצר לביתו[329].

ב]. אם אמר במפורש שהוא מבטל את ביתו, מותר לכולם בכל המקומות להוציא ולהכניס[330]. אך אותו היחיד אינו מותר לו להוציא מביתו לחצר אלא רק אחר שהחזיקו בה[331].

ודע, שבדין א' הוא מותר מביתם גם קודם שהחזיקו[332], אבל בדין ב' אינו מותר אלא לאחר שהחזיקו ברשותו[333].

ד". ביטול רשות אינו מתיר את כל המקומות, אלא רק אם היחיד שלא עירב ביטל את ביתו לרבים שעירבו, שאז מותר בין לו ובין לאחרים בין מביתו ובין מבתיהם, אבל באופנים אחרים אינו כן[334], וכגון:

א]. רבים שעירבו ובטלו לאחד שלא עירב - מותר לאותו אחד רק מביתו לחצר, ולא מבתיהם, מפני שמן הסתם לא ביטלו לו אלא את החצר, אבל אם בטלו לו גם את ביתם מותר לו גם מביתם לחצר, וכל שאר הרבים הרי הם אסורים בין מביתו לחצר ובין מבתיהם לחצר, וכן להיפך אסור, ובין אם בטלו לו רשות ביתם ובין אם בטלו לו רשות חצרם אסור[335].

ב]. שניים שהיו לבדם בחצר, וביטל אחד לחבירו - המבטל עצמו אסור לטלטל לחצר בין מביתו ובין מבית חבירו, וחבירו מותר מביתו אבל לא מבית חבירו אלא אם כן ביטל לו את ביתו במפורש[336]. ודע, שאין מועיל לשניים לבטל זה לזה[337].

ג]. שניים שלא עירבו - יכולים לבטל את רשותם לרבים, והיינו שיאמר כל אחד מהם שהוא מבטל לכל אחד ואחד, וכמו כן אם היו שלשה שלא עירבו בחצר, יכולים השניים לבטל רשותם לאחד, ובכל אופן יכולים לבטל בזה אחר זה.

ד]. שניים שלא עירבו - אי אפשר לבטל להם, שהרי עדיין ישארו שניהם בלא עירוב, ואפילו אם אמר לאחד אני מבטל לך על מנת שתחזור ותבטל לחבירך, אינו מועיל, ורק אם יחזור בעצמו ויבטל ליחיד מועיל.

וכלל הדברים בכל האמור, שהמבטל לאחרים בין יחיד ליחיד ובין רבים לרבים, בין יחיד לרבים ובין רבים ליחיד, בכל אופן מותר למי שבטלו לו את כל מה שבטלו לו (אם חצר או בית), אבל למבטל עצמו אסור אלא רק אם יחיד ביטל לרבים, אבל בשאר האופנים אסור למבטל[338].

חזרה מן הביטול

ה". המבטל רשותו יכול לחזור בו מהביטול[339], ואם עבר וטלטל מביתו לחצר במזיד, הרי זה נראה כאילו חוזר בו, ואוסר[340], בין אם הוציא מבית לחצר ובין אם הכניס מהחצר לבית[341]. אבל אם טלטל בשוגג או באונס אינו חוזר ואוסר[342].

וכל זה דווקא אם טלטל בשבת, אבל אם עשה כן בערב שבת אין זה נראה שחוזר בו, ואינו אוסר[343].

ו". באופן שהחזיקו ברשותו דהיינו שטלטלו מבית לחצר, קודם שחזר הוא וטלטל שם, אינו יכול לחזור בו, בין לענין הוצאה מבית לחצר או בהכנסה מחצר לבית[344]. במה דברים אמורים שהחזיקו בשבת משחשיכה, אבל מבעוד יום יש להחמיר[345].

ז". ביטל וחזר והוציא, ורוצה שוב לבטל, יש אומרים שיכול לבטל שנית, ויש אומרים שאינו יכול לבטל שנית[346].

ח". מבטלין וחוזרים ומבטלים, כגון שביטל רשותו לבני חצרו, או לבני חצר אחרת, והוציאו על סמך הביטול, יכולים לחזור בעצמם ולבטל לאותם שבטלו להם, עד שיוציאו גם הם[347]. וכן כמה פעמים יכולים לעשות כן. וכן שלשה שבטלו השניים לאחד, יכול היחיד בעצמו לחזור ולבטל לאחד מהשניים[348]. ועיין בהערה[349].

ט". עוד כמה נידונים בענין חזרה מן הביטול[350]:

א]. האומר הריני מבטל רשותי רק לזמן מסוים, כגון רק בלילה או רק עד שלש שעות[351].

ב]. בחוזר ומבטל צריך לבטל את רשותו, אבל אין צריך לבטל גם את הרשות שקיבל[352].

ג]. המבטל רשות ואח"כ השתתף בעירוב, ה"ז מעורב עימם[353].

באיזה מקומות יכולים לבטל

י". ביטול רשות מחצר לחצר, שתי חצירות יכולות לבטל רשות מאחת לשניה, ודווקא כשיש פתח ביניהם, או שאחת לפנים מהשניה, וכמו שיבואר:

א]. שתי חצירות ופתח ביניהן, אם לא עירבו הרי הם אסורים ממילא, אם אחת עירבה והשניה לא עירבה, זו שלא עירבה מבטלת לזו שעירבה, ואם שתיהן עירבו יכולות לבטל זו לזו, ואח"כ לחזור ולבטל זו לזו.

ב]. שתי חצירות זו לפנים מזו, אם החיצונה לא עירבה החיצונה אסורה, והפנימית מותרת אם עירבה, ואם החיצונה עירבה והפנימית לא עירבה מבטלת הפנימית רשות, ואסור לה להשתמש, רק לעבור עליה.

ואם עירבו יחד ונתנו העירוב בחיצונה, ושכח אחד מהפנימית ולא עירב, יכול לבטל רשותו לכל אחד מבני הפנימית ומבני החיצונה, ויהיה הוא לבדו אסור וכולם מותרים[354].

ודין חורבה כדין חצר[355].

י"א. ביטול מבית לבית: שני בתים ופתח ביניהם ולא עירבו, יכול אחד לבטל לחבירו, ונתחדש כאן בביטול מבית לבית שגם המבטל מותר להוציא מביתו לבית חבירו, אבל אינו יכול להוציא מבית חבירו לבית, ולדעת הרמ"א טוב להחמיר שלא לבטל מבית לבית אלא אם השאיר חדר שלא ביטל, ואז מותר גם להכניס מבית חבירו לביתו[356].

יאמר כולם בלא יוצא מן הכלל, א"כ הרי הדגיש שאין כוונתו לרוב. ואמנם אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר חוץ (קידושין לד.), אולם כאן הדגיש בלא יוצא מן הכלל, או שאומר בלא רובו ככולו. ד]. אם יש מאה דיירים באותו חצר, יכול לומר לכל המאה דיירים, ובזה אין לפרש רוב, שהרי נקט מאה. ובשלמא אם יתפוס ספר טלפונים וכדומה שרשומים בו כל השמות לא יועיל, דדלמא רוב הכתובים בו, אבל כשאומר בכל הלשונות הנ"ל שפיר דמי. ה]. אם הבתים לפניו, ואומר שהוא מבטל לדיירים שבבית זה ולדיירים שבבית זה וכן הלאה, ג"כ אין חשש, וה"ז כמו שהם עצמם עומדים לפניו. ו]. יש לדון במבוטל רק לאחד מבני הבית, ואפשר שתלוי בדין עירוב כנזכר לעיל בסי' שס"ו רס"ג עמש"ש. (ולהט"ז סק"א אפשר שיועיל אם יכפול הלשון באומרו לכל בני החצר כולם, עיין שם). וכל הנ"ל כתבנו לעורר בדברים שלא נזכרו בפו', ורק ע"פ הסברא יתכנו.

327 עיין ביה"ל ד"ה צריך.

328 מגיד משנה, וכ"ה במג"א וש"א, הובאו במשנ"ב וכה"ח אות ד'.

329 הכל ברש"י עירובין (כו.) ובשו"ע ובפו' ס"א. ובטעם הדבר שאסור גם לו להוציא מביתו, עיין רש"י רשב"א וריטב"א בעירובין (סט.) ובפי' רבינו יהונתן הובא בב"י, ועמש"ש, ובמאמ"ר ובבית מאיר, ואכמ"ל.

ודע, שבשו"ע הביא י"א שצריך לנעול את ביתו וכו', וע"ע בכה"ח אות י"ג. וכן במשנ"ב סקי"א שבמקום הדחק אפשר להקל שא"צ נעילת דלת, וכפי שביאר בשעה"צ שרבים חולקים בדין זה, והדברים ברורים. איברא שראיתי בב"י להלן בסימן שפ"א בסעיף א' שכתב דהוא הדין דבעינן נעילת דלת וכו', ולא הזכיר המח' כלל, וי"ל דשם קאי לפרש דברי הטור גרידא, ולא לענין דינא, ודו"ק.

330 שו"ע ס"ב. ויש לבאר שאם אדם ביטל ביתו א"צ לפרט ולהזכיר גם חצירו, כי ממה נפשך מותר חצירו, ומש"כ בשו"ע אם ביטל "גם" רשות ביתו, אין כוונתו שצריך לבטל גם חצירו, אלא כוונתו שאם הוא ביטל תחילה את חצירו (כדוגמאות הקודמות בשו"ע ס"א), אז צריך לבטל גם ביתו, אבל אם מתחילה ביטל את ביתו די בכך [ועיין כה"ח אות ט"ו לענין שיש לו שני חדרים זה לפנים מזה עי"ש].

331 כל האחרונים, כמובא במשנ"ב וכה"ח עפמש"כ בסי' שפ"א שאם הוציא קודם שהחזיקו ה"ז אוסר עליהם, ועיין בשעה"צ שם רה"ס.

332 ביה"ל ד"ה וגם, וכה"ח אות י'.

333 משנ"ב סקי"ב וכה"ח אות ט"ו.

נ"ב. סעיף ג' יבואר בסו"ס שפ"א קודם סי' שפ"ב המדבר בעניני שכירות.

334 ויסוד הדברים מפני שהפטור כאן הוא משום דהוי כאורח, ורק יחיד נעשה אורח אצל הרבים, אבל רבים אינם נעשים אורחים אצל היחיד (עיין ערוה"ש ס"ח ובכה"ח אות כ"ב בשם הח"א), וגם לא רבים אצל רבים וגם לא יחיד אצל יחיד, וכמבואר כ"ז בשו"ע (ס"ד), ועיין בביה"ל ד"ה והוא שיש חולקים על השו"ע בדין יחיד אצל יחיד, וע"ע חזו"א סי' צ"א סק"ג [ועיין עוד בביה"ל שם מהו גדר רבים אם גם בבית אחד הוא או לא, ונחלקו בזה החמד משה והגר"ז, והיינו אם זה ככל המבואר בסי' ש"ע שבבית אחד נחשבים אחד, או שכדי להיות טפלים לרבים הוא גם בכה"ג, ושם משמע שדנים לפי בית, אך כאן שתלוי בענין אם נחשב אורח וכו' אינו כן, וצ"ע. ועיין במשנ"ב בסימן שפ"א סקכ"ד שהזכיר דברי החמ"מ, ובביה"ל שם הביא ביאורים אחרים]. וכל הדינים שיבואו להלן מבוארים בשו"ע ובפו', עיין משנ"ב וכה"ח, ורק פרט אחד לציין שאף בזה שביטל יחיד לרבים אינו מותר מביתו לחצר אלא רק אחר שהחזיקו.

335 ואין משנה אם החזיקו ברשות, וכמש"כ משנ"ב סקי"ח וביה"ל ד"ה שאין, וכה"ח אות כ"א וחזו"א סי' פ"ח סק"ז וסי' צ"א סק"ב.

336 לענין ביטול יחיד אצל יחיד שאסור, כ"ד השו"ע.

337 פרט זה מבואר במהרי"ל הל' עירובין ס"ג, והובא בשכנה"ג. והובא בכה"ח אות כ"ג שאין מועיל כלום שזה יבטל לזה וזה יבטל לזה.

338 הוא הכלל הנצרך לסימן זה ש"פ ושפ"א, וכבר נתבאר בהערה הקודמת בהלכה זו מהו גדר רבים.

339 כמבואר בעירובין סט. ואפילו במה שנראה כן, כגון שחזר והחזיק וכמש"ש ובשו"ע סי' שפ"א, וכל שכן אם יאמר כן במפורש שחוזר בו, דאתי דיבור ומבטל דיבור, וע"ע בסו"ס שפ"א.

340 שו"ע שם, וביאור הענין ש"עבר" איסור במה שהוציא, שהרי אסור לו להוציא כשבטל את חצירו (וכמשנ"ת בסי' ש"פ ס"א שביתו אסור בכל אופן לכו"ע), וגם אם ביטל את רשות ביתו אסור (עיין שעה"צ אות א' דנאסר למפרע), וכל ההיתר שמועיל בביטול של יחיד אצל רבים הוא רק כשביטל רשות ביתו וגם החזיקו.

341 עיין משנ"ב סימן ש"פ סקט"ז וכאן בסי' שפ"א סק"ג.

342 שו"ע בשוגג וה"ה באונס.

343 כן צידד הביה"ל ד"ה המבטל, דלא כהיד אפרים, וע"ע בערוה"ש ס"א, וכבר מבואר כן בראשונים, עיין בספר בני ציון ועוד באחרונים, והסברא בזה משום דלא ניכר ועדיף משוגג שהוציא, וגם מעיקרא לא ביטל בשביל שבת אלא בשביל חול.

344 שו"ע ס"א. וכתבו המפ' שאין חילוק בין הוצאה להכנסה, בין לענין שהחזיקו בו, ובין לענין שאינו יכול לחזור בו.

345 שו"ע בשם רש"י. ואף שסתם לפנ"כ בלא חילוק, ולכאו' הוי כסתם ויש שהלכה כסתם, אולם אין זה מפורש בסתם להיפך, וידועה שיטת הבית דוד שהזכרנו לעיל בסימן שמ"ה ס"ז ועוד, וכמו"כ הרי דעת רבים לחוש לי"א לחומרא, וביותר בנידו"ד שכן דעת רוב הראשונים וכמש"כ בביה"ל, וכל כה"ג ודאי נקטינן להחמיר כדעת הי"א, וע"ע בספר בני ציון כאן.

346 נחלקו בזה הראשונים, שהתוס' בעירובין (סט.) ד"ה הוציא כתבו שאינו מועיל, וכ"ה בתוס' רא"ש שם, אולם רבינו יהונתן שם התיר. ובמשנ"ב (סק"ד) היקל ע"פ רי"ה, והחזו"א סי' פ"ח סק"ח פליג ע"פ התוס' הנ"ל ושכ"מ בריטב"א, והמשנ"ב לא הזכיר ד' התוס', ואפשר דנקט כד' המיקל בעירוב.

347 שו"ע ס"ז, והיינו כשבני החצר עירבו לעצמם, דאל"כ א"א לבטל לשניים שלא עירבו, כמש"כ סו"ס ש"פ (כה"ח אות מ"ח), וכן עיין עוד בכה"ח אות מ"ז מש"כ בזה.

348 עיין ריטב"א עירובין (סט:), וכ"כ בכה"ח (אות מ"ט) בשם הבגדי ישע, וכ"כ בפשטות החזו"א (סי' צ"א סק"ג).

349 יש להעיר שמדברי הפו' משמע שמותר לעשות כן לכתחילה, וכ"ה לשון השו"ע מבטלין וכו', ומשמע לכתחילה, ולא קאמר אם ביטל וחזר וביטל, ופשוט. אלא שראיתי בכה"ח (סוה"ס) שהביא מהחמ"מ שכתב שנראה דלכתחילה אם אפשר לעשות בגוונא שלא יצטרכו לבטל שנית טפי עדיף, ע"כ. ותמוה מנא ליה, ואף שאם אחד רוצה להחמיר כאיזה תנא שלא נפסקה ההלכה כמותו, אינו נקרא חסיד שוטה, עיין בברכות (יא.) כדאי היית לחוב בעצמך וכו', ועוד שם (נג:) הנהו תרי תלמידי, ובביאור הראשונים שם, ועוד כתבנו בזה בתשו' בית ההוראה, עייש"ב, מ"מ להורות כן אפילו בדרך עדיפות הוא תמוה מאד.

350 כתבנו כמה נידונים חדשים שנתעוררו לפו"ר.

351 יש להסתפק בזה דאף שחוזרים ומבטלים, התם הוא לגמרי, משא"כ כשמראש הוא לא מבטל לכל השבת ומשייר לו זכות אפשר שאינו הסתלקות גמורה [וכעין זה במתנה על מנת להחזיר שעשה כעין זה בביטול].

ובגר"ז (סי' שפ"א ס"א) כתב הטעם שלא אומרים שבת שהותרה הותרה לגבי חזרת המבטל, וביאר משום שכיון שחוזר בו א"כ בודאי לא הסיח ליבו לגמרי מתחילה (וכ"ה ברא"ש פ"ח, וכ"ד החזו"א סי' פ"ח סק"ה), ושם אין הקפידא בגלל שלא ביטל לכל השבת אלא רק למקצתו, אלא הקפידא בגלל שמובא שמעיקרא לא ביטל באמת, ואין ראיה.

ובמידת הצורך שרוצה לעשות ביטול, ורוצה לבקש מהשכנים שלא יוציאו לזמן מסוים, יאמר להם שזה ביטול גמור, אבל יודיע להם בכלליות שיש הלכה כזו שאפשר לחזור מהביטול, ואח"כ יחזור בו כרצונו, אבל מראש לא יתנה את זה שהוא רק לזמן מסוים.

352 הנה מרשותו ודאי צריך לבטל, אבל יש לדון האם צריך לבטל גם את החלק שקיבל מהם, ובשלמא אם זה רק הסתלקות (כרמב"ן ריש פסחים) אפשר שא"צ לבטל, אולם הרי מוכח מכמה דינים שהוא זוכה במה שביטלו לו, כפי שרואים שמותר לו להוציא מהדירה שבטלו לו, וא"כ לכאו' צריך לבטל רשות שקיבל או סגי במה שביטל את רשותו העיקרית, וזה עצמו עושה כאילו הוא אינו כאן, ודי בכך, וצ"ע. והנה במבטל לשניים דקי"ל שאינו מועיל ההלכה שאינו יועיל גם אם אחד מהם יבטל לחבירו השני, שא"א לבטל מה שהוא קיבל, וא"כ ה"נ הוא (אע"פ שכאן הנידון הוא על אותו רשות מיוחדת שהיתה ביניהם).

353 וכה"ג הוי כמו שחוזר בו מן הביטול שנת' לעיל דאפשר לחזור בו, ואף בלא"ה י"ל שביטול אינו פועל עד שמטלטל בשבת, והעירוב כבר קדם ופעל, וכן מוכח לפי הביה"ל בר"ס שפ"א בהוציא מער"ש, ודלא כהיד אפרים, ואף לדידיה י"ל שזה גדר חזרה בעלמא, ודו"ק.

354 שו"ע ס"ב ופו'.

355 שו"ע ס"ג.

356 הכל בשו"ע ס"ד, ועיין במשנ"ב וביה"ל ושאר פו' אי פליגי, ועוד פרטים (ובדברי הביה"ל עיין לעיל סי' ש"פ סקי"ב).

י"ב. ביטול רשות אפשר לעשותו גם בשבת, ובתנאי שהיה אפשרות גם מערב שבת לבטל, ונזכיר דוגמאות:

א]. שני בתים שאינם מוקפים במחיצות, ומחמת כן אינם יכולים לערב יחד, ובשבת הוקפו במחיצות על ידי גויים, אינם יכולים לבטל רשות בשבת, כיון שגם מערב שבת לא יכלו לעשות כן[357].

ב]. שני בתים בשני חצירות ומחיצה ביניהם, ומחמת כן אינם יכולים לערב, ונפלה המחיצה בשבת, יכולים כל אחד לטלטל מביתו לחצרו, אבל חצר האחרת אסור[358]. וגם ביטול רשות לא יועיל, כיון שלא יכלו לעשות כן מערב שבת.

ג]. אדם שמת בשבת ולא עירב תחילה עם בני החצר, רשאי יורשו לבטל להם את רשותו[359], ואפילו אם היורש בא לגור שם[360].

י"ג. אדם שביטל רשותו ומת, ובא היורש לגור תחתיו, צריך היורש לבטל, ואין הביטול של המוריש מועיל[361].

י"ד. שתי משפחות שבאו לדור בחצר אחת, או במוסד אחד, ונזכרו בשבת שלא עירבו, יכולים לבטל אחד לשני וככל הפרטים שנתבארו לעיל, ומשפחה אחת נחלקו הפוסקים אם היא נחשבת כולה כאדם אחד, ועיין בהערה[362].

סימן שפ"א
שכירות ביהודי

א'. שכירות אינה מועילה ביהודי, ולכן אם יש יהודי שלא עירב הרי הוא אוסר על כולם עד שיבטל להם רשותו[363]. וגם בחול אין מועילה השכירות[364]. ועיין בהערה שבשעת הדחק יש מקום להקל[365].

ב'. באופן שמקילים לשכור מיהודי, יש להזהר בתנאים הבאים[366]:

א]. צריך לשכור את כל רשותו של היהודי בחצר או בבית, ולא מספיק לשכור זכות להניח שם חפץ[367].

ב]. צריך להשכיר את רשותו לכל אחד ואחד מבני החצר, ולא די בכך שמשכיר לאחד מהם[368].

ג]. השכיר רשותו סתם, לא השכיר אלא את חלקו בחצר ולא את ביתו, ויהיה אסור להוציא מביתו לחצר[369].

ד]. ואם באופן זה הוציא היהודי לחצר לפני ששאר בני החצר הוציאו והחזיקו בחלקו, יש אומרים שאוסר עליהם מעכשיו, ויש אומרים שהחצר נשארה בהיתירה[370].

ה]. צריך לשכור מהיהודי בעל הבית עצמו, ולא משכירו ולקיטו[371].

ו]. יש להשכיר בשווה פרוטה[372].

סימן שפ"ב
דירת גוי מעכבת בעירוב

הקדמה

דירת גוי אינה נחשבת דירה, אלא הרי היא כדירת בהמה. ומעיקר הדין יהודי הגר עימו אינו נאסר בטלטול. אבל חכמים חששו שמא יהודי ידור עם הגוי וילמד ממעשיו, ולכן גזרו שהגוי אוסר. ומכל מקום לא גזרו אלא בדבר שכיח, והיינו כאשר גרים שני יהודים ויותר, ואז הם אסורים, ואפילו עירוב לא יועיל להם, אבל ביהודי אחד הגר עם הגוי שהוא דבר שאינו שכיח, לא גזרו[373]. וזו גזירה מוחלטת בלא חילוק בין המקומות ובין הזמנים ובין האנשים[374]. [וגם מחלל שבת בפרהסיא, ומומר, הרי הוא

---

357 שו"ע ס"ה, וכגון שהיו שני בתים פתוחים זל"ז והקיפום גויים.

358 כה"ח אות מ"ג בשם הפרישה, וביאר דבריו כמ"ש בפנים.

359 שו"ע ס"ו.

360 כה"ח אות מ"ו שאם אינו בא לגור אינו אוסר, וכמש"כ בסי' שע"א ס"ד.

361 דלא דמי לעירוב דכיון שהותרה הותרה, שהיתר זה הוא רק כשהיה "היתר", לא כן ביטול רשות שאינו אלא סילוק, וה"ז כדירה בלא בעלים דאשכחן בסי' שע"א ס"ג שאם מת המוריש ובא יורש בשבת אוסר, אע"פ שהיה בשוק ולא אסר, וגם בסברא י"ל שבחזר היורש ונטל הדירה, ה"ז כמו שחזר בו ואוסר מחדש, ושו"ר בקרבן נתנאל עירובין פ"ו סט"ז אות ל', ובחזו"א סי' פ"ח סק"ב האריך בזה דאינו מוכרח.

362 הוספנו דוגמא זו, אבל בשכונה שלימה וכיוצא, לא מצוי לעשות ביטול רשות, שקשה הדבר שיבטלו כולם לאדם אחד ולהם יהיה אסור, ובמציאות יש תמיד כאלה המטלטלים, ונמצא שחוזרים מן העירוב, ורק כשהנידון הוא במעט אנשים שיש קשר ביניהם יתכן הדבר.

אך בזה יש לדון אם משפחה אחת [והיינו שכולם אוכלים במקום אחד, וה"ה אם מתאספים עוד אנשים], נחשבים כאדם אחד שנחלקו בזה האחרונים כמובא בביה"ל (סו"ס ש"פ).

ויש בזה נפ"מ לקולא ולחומרא, א]. האם הם כרבים ואז יחיד המבטל להם נעשה כאורח אצלם ומותר לו, או שהם כיחיד ואסור לו. ב]. כשהם המבטלים, אם הם כרבים אפילו אם מבטלים לרבים אחרים אסורים, ואם כיחיד ומבטלים לרבים מותרים וכנ"ל בסי' ש"פ.

ועוד יש לדון בכל זה האם כיחיד לענין שמספק שאחד מהם יבטל בשביל כולם, וכמו"כ האם סגי לבטל לאחד מכל המשפחה האחרת, וזו שאלה כללית כשעושים ביטול האם סגי לבטל לבעל או צריך גם לאשתו וכדומה.

363 בדין שכירות ביהודי נחלקו הראשונים אי מהני כמו בגוי (המבואר בפ' הדר ולהלן בסי' שפ"ב), או שאינו מועיל שלא תקנו היתר זה אלא בגוי, שהמהר"ם מרוטנבורג (בעירובין סי' קנ"ו) כתב שנכרי אינו מבטל רשות אבל שוכרין ממנו, אם אינו כנכרי (דהיינו יהודי כשר ולא מומר) מבטל רשות ואין שוכרין ממנו, ע"כ. וברא"ש (פרק הדר סי"ג) כתב ע"ז דליתא, שישראל שאינו רוצה לבטל שוכרין ממנו, ע"כ. אולם המרדכי שם (סי' תקט"ז) כתב כהמהר"ם, וכן מוכח ברש"י (סא:) שאי אפשר לשכור ממנו, וכ"מ מלשון הרמב"ם (סופ"ב מעירובין) וכמש"כ הב"י בסי' ש"פ, וע"ע בא"ר סק"ו בביאור שיטת רש"י ובשיטת הרשב"א בעבודת הקודש.

ובשו"ע ס"ג הביא שתי הדיעות, והלכה כי"א בתרא כידוע שאינו מועיל, ומה שהביא דעה אחרת י"ל מפני שהלכה כדברי המיקל בעירוב, ובשעה"ד אפשר שיש לסמוך ע"ז, ואכן הגר"ז (ס"ד) כתב להקל בזה בדברי סופרים, אולם דעת השו"ע מוכחת להחמיר וכנ"ל (וכ"מ בנה"ש ופמ"ג ועוד). והכה"ח (אות ט"ז) הביא ד' האחרונים ומסיק שהלכה כי"א בתרא, ורק בשעה"ד יש לסמוך על י"א קמא, וכשיטתו בכ"ד. וכבר כתבנו בכ"מ שבכה"ג יש לדון לפי הענין, וכפי שנקטו האחרונים, ונראה מדברי האחרונים שפסקו כולם להחמיר, ורק בחול יש שמקילים וכדלהלן, אבל בשבת אין להקל בשום אופן, ורק בדיעבד אם עשה כן על כל פנים בשו"פ מה שעשה עשוי, וכמש"כ הפמ"ג ועוא"א ע"פ המבואר בהל' שבת סי' של"ט.

ובטעם הדבר שלא מועיל שכירות מצאנו כמה ביאורים, א]. הלבוש ס"ג כתב שנראה הדבר שאינו עושה את השכירות בעין יפה, אלא שנתן עיניו בממון שמקבל (שהרי יכל לעשות ביטול). ב]. הט"ז (סק"ב) ביאר דשכירות בגוי מועילה אפילו בפחות משו"פ, וזה רק בעכו"ם דקפיד על פחות משו"פ כמ"ש בסנהדרין, משא"כ בישראל, וממילא בטלו את השכירות גם בשו"פ (וע"ע בקרבן נתנאל על הרא"ש שם אות כ' שביאר כן כוונת המהר"ם). ג]. במג"א (סק"ו) ביאר שכל הקפידא הוא בגלל שעושה כן בשבת, וכ"כ הקרבן נתנאל (הנ"ל) בביאורו השני, וכ"כ עו"א. עיין בהערה הבאה. אך ז"א מוסכם. ד]. ובתו"ש (סק"ט) ביאר שאם יועיל שכירות תתבטל כוונת חז"ל בשכירות עם הגוי, שהעדיפו שהגוי לא ישכיר מחשש כשפים ויצא היהודי מקרבתו (כמש"כ פ' הדר), ואם יעשו שכירות גם ביהודי לא יחוש הגוי לכשפים, ע"כ. ויש להעיר קצת דאשכחן בפסחים פ"ק שלא יבדוק בינו לגוי מחשש כשפים, וזה למרות שגם בישראל בודקים כן, ואעפ"כ חששו, כי מוחו מצומצם לראות רק את עצמו להנאתו. ה]. עיין בתו"ש שם, ויותר בסימן שפ"ב סק"ח שיש חשש שמא יחשיבוהו כשכירות של גוי דמהני לאחד, ומאחר וזה כביטול היה צריך להיות לכל אחד ואחד, עיי"ש (וצ"ל דלא הוי כגזירה לגזירה, אלא שמעיקרא לא תקנו כן). ועוי"ל לפי דרכו שיכולים לטעות בעוד הרבה פרטים, והיינו בכל הפרטים שהבאנו בהלכה הבאה, ודו"ק. ועכ"פ בטעמים אלו יתבארו שיטות הפו' דלהלן.

364 במג"א הנ"ל רצה לומר כן שבחול יועיל השכירות, ואינו אוסר אלא משום מקח וממכר, וכ"כ בקרבן נתנאל שם [ולדבריו ה"ה אם עשה כן בשבת מהני בדיעבד, וכ"כ המחה"ש ופמ"ג]. אולם מהשגת הרא"ש נ"ל דהבין במהר"ם שלא מועיל שכירות כלל (והיינו שלא תקנו אלא היתר אחד בכל אחד בגוי או ביהודי), ודו"ק (וע"ע בתוס' ר"פ סו. ד"ה אף). וכ"מ מלשון הרמב"ם הנ"ל דלא מהני כלל, וכמש"כ באורחות חיים בשם הנזירות שמשון שהרמב"ם כלל עירוב ושכירות יחד, עיי"ש. וע"ע גם בעצ"א (סק"ג) שדקדק באו"א מהרמב"ם להחמיר גם בחול ובכל אופן, וע"ע במחה"ש שהעיר שלהב"י בודאי לא מהני אפילו בחול, וכ"כ בכה"ח (אות ט"ז) בשם הא"ר וחמד משה ונה"ש וישועות יעקב, וכן בפמ"ג סק"ב, ועוד. וזה דלא כהמשנ"ב (סקי"ג) שכתב ששארי אחרונים מסכימים למג"א, וציין לשולחן עצי שיטים והגר"ז, עיי"ש, שכאמור רבו האחרונים האוסרים, וכן מוכח מפשטות הראשונים לאסור אפילו בחול (וכדמשמע מלשון הרמב"ם הנ"ל, וכמש"כ הא"ר שם ושכ"מ גם ברמב"ם בפיהמ"ש וכן ברש"י שם, וכן דייקו גם בנזירות שמשון ובעצי אלמוגים סק"ז בדעת הרמב"ם). וכן משמע מסתימת דברי השו"ע. וכמש"כ המחה"ש וע"א. וכן עיקר.

ואמנם בחזו"א (סימן פ"ב סקט"ו) כתב שמועיל שכירות ביהודי ואפילו בפחות משו"פ, ומפרש ששכירות זו תועיל מדין ביטול רשות [ועפי"ז כתב להזהר בכל דיני ביטול, א). שישכיר את כל רשותו, כמו בביטול. ב). שלא מועיל לשכור משכירו ולקיטו. ג). שאם קדם והוציא המשכיר, ה"ז חוזר בו כמו בביטול, וע"ע בהלכה הבאה]. אך בעיקר דבריו כבר הקשה כן הט"ז, ועמש"ש. (ועיין בעצי אלמוגים סק"ח, וי"ל עד"ז בחזו"א, ודו"ק). ועכ"פ מאחר שנראה שהראשונים הבינו במהר"ם וכה"ד הרמב"ם שאינו מועיל כלל, וכן פסקו השו"ע והאחרונים, נקטינן הכי, ואינו מועיל כלל.

365 הנה הגם שהבאנו שהעיקר לאסור ובכל האופנים, מ"מ כיון שהשו"ע הזכיר דעת הי"א, ורבים הסוברים בכללי השו"ע דבכה"ג כוונתו לחוש לי"א להחמיר לכתחילה או להקל בשעה"ד, כשיטת הבא"ח וכה"ח, א"כ אף למחמירים וסוברים לגמרי כהי"א מ"מ לכאו' יש לצרף את דברי האחרונים להקל עכ"פ ביום חול ובפרט בשווה פרוטה. אמנם עיין בעצ"א סק"ח שלדבריו הוא בהיפך דיותר חמור בחול, ויל"ב. ויותר נראה שאין עדיפות אם זה בחול או בשוה פרוטה, ולכן לפי"ד הי"א בתרא אין שום היתר, והגר"ש קלוגר בשו"ת ובחרת בחיים סי' קכ"ו כתב שלכתחילה יש להחמיר, אולם היכא שא"א באו"א יש לסמוך דמהני, ע"כ. וכ"ש שיש לצרף להקל בחילונים כיום שהם ספק מומרים, מפני מחלוקת הפו' שכמו שהבאנו להלן בסימן שפ"ה, ויש לצרף ספק זה אם מועיל שכירות, ויש לסמוך ע"ז בשופי, ודו"ק.

ונראה שגם אם מקילים שמועיל שכירות, הוא רק בחול, א'. שבזה יש לצרף המקילים בחול וכמש"כ במשנ"ב. ב'. לחוש לאיסור מקח וממכר, הגם שבגוי מבואר בסי' שפ"ב ס"ה שמותר בשבת.

עוד יש לעשות לכתחילה שתהיה השכירות בשווה פרוטה, וכמש"כ הקרבן נתנאל (פ"ו סי"ג אות כ'), וכ"כ הט"ז (בסימן שפ"ב סק"ו), ובמשנ"ב (שם סקכ"א) כתב כן כהט"ז, אולם בשעה"צ שם (אות י"ח) ציין בזה לדברי הרמב"ם, ובפשטות ר"ל שלדברי הרמב"ם אינה שכירות גמורה אלא היכר ויועיל גם בפחות משו"פ, אולם ז"א מוכרח, דמ"מ בעינן לעשותו כדרך הקנינים, וכדמוכח משאר דינים (ושאני גוי שגם שו"פ נחשב אצלו ממון, ועיין בדברי יחזקאל סי' מ"ז אות ט' ובמשיב דבר סי' כ"ו). ובחזו"א (סימן פ"ב סקט"ו) אכן תמה על הקנ"ז הנ"ל, וכיון שמועיל כביטול א"כ גם בשו"פ יועיל. אולם כבר הקשה כן הט"ז (שם) ותירץ, וכן בתו"ש סק"ח תירץ באו"א, עיי"ש. ובכה"ח להלן (סימן שפ"ה אות י"ג) כתב בשם התו"ש שמומר לא סגי לשכור ממנו בפחות משו"פ, שאע"פ שחטא ישראל הוא, וגבי ישראל לא מקרי בפחות מפרוטה, מיהו אפשר דכיון שנתנו לו דין עכו"ם לא חילקו בינו לגוי, כיון שאינו אלא מדרבנן וכמש"כ בסי' ש"פ, וכ"מ מסתימת הפו', עכ"ד. אולם בישראל רגיל לכאו' לא יועיל, וראוי להחמיר לכתחילה בשו"פ.

[ובשעת הדחק יש להקל טפי בכל הנ"ל, כאשר כתבנו להלן בהל' עירובי תחומין סימן שצ"ז ות"ח שהפו' הקילו בשעה"ד אפילו נגד השו"ע, ועכ"פ בצירופים הנ"ל שפיר יש להקל].

366 ועיקר התנאים הללו הוא מפני דשכירות ביהודי הוא כדין ביטול, וכמו שכתב בשו"ע (ס"ג) לדעה זו דמהני שכירות, וממילא יש לדון בזה כדיני ביטול בעלמא שנתבארו לעיל סי' ש"פ-שפ"א.

367 כדין המבטל רשות שצריך לבטל כל רשותו, וע"ע חזו"א (סימן פ"ב סקט"ו) שהזכיר את זה בכלל הנפ"מ שבין שכירות כזו שהיא ביטול לשכירות בגוי.

368 כדין המבטל רשות שצריך לבטל לכל אחד, וכ"כ בתו"ש (סימן שפ"ב סק"ח), וכי מה"ט לא מהני לשאר פו', שלא יטעו לדמות זה לשכירות בעלמא [וא"ת הרי כל הטעם שלא מועיל בלא ביטול לכל אחד ואחד הוא מפני שמבטל בעין רעה, א"כ כאן לא שייך טעם זה, שהרי מקבל כסף על השכירות (ובפרט למ"ד שצריך שו"פ דווקא, וכמשנ"ת לעיל). וי"ל דאכתי הוי בעין רעה לפמש"כ הלבוש, וכמו שהבאנו לעיל בהלכה הקודמת בהערה ד"ה ובטעם, ודו"ק].

369 כדין המבטל רשותו סתם, שאנו אומרים שביטל רק את רשות חצירו ולא ביתו, וכמו שהבאנו בסי' שפ"ב (וע"ע בחזו"א שם), וכבר נתבאר בהערה הקודמת, דהכי נמי לכל ביטול דאמרינן בעין רעה מבטל.

370 הנה בביטול רשות הדין הוא שאם המבטל הוציא מביתו לחצר, הרי זה כחוזר בו מביטולו ואוסר, וה"נ ששכירות זו היא כביטול נמי הדין כן, וכ"כ החזו"א שם, וע"ע שם, וכן בשו"ת ובחרת בחיים סי' קכ"ו, אולם בחכמה"ל סופ"ד הוכיח מהב"י שאינו אוסר עליהם, ומטעם דכיון ששכרו ממנו הוי כהחזיקו ברשותו קודם שהוציאו, ושכ"ה בשו"ת רע"א סימן ז'.

371 כ"מ מהרא"ש (פ"ו סט"ז) שאע"פ שסובר שמועיל שכירות בישראל, מ"מ כתב שבישראל אין ראיה שמועיל שכו"ל, כיון שדירתו שמה דירה (וכ"ה בתוס' ע:), וכן מבואר עוד בתוס' רא"ש ותור"פ בעירובין (סו.), וכמו שהוכיח בחכמה"ל עמוד קט"ו, ושכ"מ ברשב"א וריטב"א ובשו"ת הריב"ש סימן תכ"ז, וציין עוד לשו"ת משיב דבר ודברי מלכיאל ושואל ומשיב וספר יהושע ומהר"ם בריסק וחזו"א, ודלא כהגינת ורדים והתשורת שי והאבנ"ז ובחרת בחיים.

372 כיון שכל עיקר מה שכתבנו להקל הוא בצירוף שבשו"פ מהני, וכולי האי לא מקילינן, וכמשנ"ת בהלכה הקודמת, ודו"ק.

373 מבואר בעירובין פ' הדר (סא: סב.) ובפוסקים (סימן שפ"ב), ובגדר דירת גוי קודם האיסור, וכן בגדר דירתו אחר האיסור אם חז"ל השווה לדירה, או שזו גזירה למרות שאינה דירה חשובה (ובביה"ל רה"ס כתב שהשוו חכמים דירת גוי לדירת ישראל, ועיין בפהמ"ש שם, ובדברי התוס' עב. עד:), ראה בדברינו בגדרי השכירות בעירוב והמסתעף.

374 הנה מצאנו שיש שרצו לחלק בין הזמנים והמקומות להקל בגזירה זו [ויתבאר שיטתם לפמש"כ בתשו' הרא"ש, וכן כתבנו בכ"מ שאף שאם בטל הטעם לא בטלה התקנה, מ"מ בגזירות חז"ל מצאנו הרבה פעמים שאם נתבטל הטעם נתבטלה הגזירה, אלא שאף אם כן אין להקל אלא בגווני שאכן נתבטל לגמרי, אבל אם יש חשש שעדיין קיימת הגזירה, לא נתבטלה, אך לא כל אפין שוין, ופעמים שהאיסור קיים באופן מוחלט, ועל דרך מש"כ בעירובין כא:, ועיין בספר יהושע ס"ז שכאן מעיקרא גזרו לאסור בכל מצב], ובנידון דידן סתמו השו"ע וכל הפו' לאיסור בלא חילוקים.

א]. בזמנינו (ובפרט בארצות חו"ל) שמעורבים בין הגויים, ואי אפשר להשתכר בלא שנישא וניתן עמהם, היה מקום להקל, על דרך מש"כ התוס' בב"מ (ע:) לענין הלואה בריבית מגוי שאסרו חז"ל שמא ילמד ממעשיו, וכיום בלא"ה נו"נ עמם, ואין טעם לגזור דווקא בזה, וה"נ י"ל כן, ואכן כן כתב לחדש בגינת ורדים (כלל ג' סכ"ב) בנידון שכירות בעירוב, שבזמן הזה יש מקום להקל טפי בתקנה זו, עיין שם. וכן דנו בסברא זו

אוסר, שגם בזה יש לחשוש שלא ילמדו ממעשיו, ואדרבה הוא גרוע יותר מגוי][375].

א. יהודי יחיד הגר עם גוי בחצר אחת, מותר ליהודי לטלטל בכל המקום כאילו הוא יחידי באותו מקום, ויכול להוציא מבית לחצר ומחצר לבית, וכן מבית לבית, בין מהבית שלו ובין מהבית של הגוי[376].

ב. שני יהודים הגרים בחצר אחת עם הגוי, הגוי אוסר עליהם לטלטל, ואפילו אם עירבו היהודים ביניהם, ולכן אסורים להוציא ולהכניס מהבתים לחצר או מהחצר לבית, בין מבית היהודי ובין מביתו של הגוי[377]. אבל בחצר עצמה מותר לטלטל בכולה[378].

ג. שני יהודים הגרים בחצר אחת עם גוי אסורים, הוא דווקא כשהם כאלה האוסרים זה על זה, וכגון כאשר היהודים אוכלים בשבת כל אחד בחדר נפרד, אבל אם הם אוכלים בשבת במקום אחד, הרי הם כאחד, ואינם אוסרים[379].

וכמו כן אם אינם כאלה האוסרים זה על זה [כגון שאוכלים ממקום אחד, או שיש לאחד תפיסת יד בבית השני, עיין בהערה], אין הגוי אוסר עליהם[380].

ואם בדירה אחת גר יהודי, ובדירה אחרת גר גוי ויהודי יחד, צריך לשכור רשות הגוי[381].

ד. באופנים אלה שהגוי אינו אוסר עליהם, מותר להוציא אפילו מבית הגוי לחצר או מן החצר לביתו, ומבית היהודי לביתו, כיון שאין דירת הגוי נחשבת דירה[382].

ה. גם גוי אינו אוסר אלא אם כן אוכל שם בשבת, אבל אם אינו אוכל שם בשבת, אע"פ שלן שם ומשתמש שם בכל צרכיו, אינו אוסר (ואפילו אם הוא אוכל ודר שם כל השבוע)[383]. וגם אם יש לו מקום עבודה שם ואוכל שם דרך עראי, אינו אוסר[384]. ולכן, כאשר משכירים לגוי דירה או חדרים בערב פסח כדי להפטר מבדיקת חמץ, אין הגוי אוסר העירוב מחמת זה[385].

ו. שני יהודים וגוי הגרים בחצר אחת, והגוי עזב את ביתו מבעוד יום קודם שבת והלך לשבות בעיר אחרת, לדעת השו"ע אם הוא בריחוק מהלך יום אחד מותרים, ולהרמ"א אפילו הלך לחצר אחרת סמוכה אם הסיח דעתו מלבא מותרים. והסכמת האחרונים שרק אם הלך לעיר אחרת מותר, אבל בחצר אחרת באותה עיר אוסר, וצריך לשכור ממנו רשותו[386].

עוד פרטים

ז. יהודי שהשכיר או השאיל את ביתו לגוי, והיהודי עצמו גם כן גר באותה חצר בבית אחר, אין הגוי אוסר עליו ולא על שאר בני החצר[387]. ונחלקו בזה הפוסקים, יש אומרים שכל זה בתנאי שהיהודי

בשו"ת חת"ס סי' צ"ב בענין אחר בעירוב, ומהר"ם שיק סי' קפ"ז ותורת נתנאל סל"ג, וע"ע בדע"ת כאן.

אולם כבר העירו האחרונים שסתימת הפו' משמע שאסור בכל אופן, שהרי אף הראשונים שאמרו כן בריבית לא אמרו כן כאן, וכן שאר פו', ונ"ל שגם חילוק גדול יש בין הדברים, שבריבית הוא סוג של מסחר, וכיון שבלא"ה כל המסחר הוא עם הגויים, הסברא נותנת שלא תועיל הגזירה בפרט אחד של מסחר, אבל כאן אף אם אנו עוסקים עמהם, מ"מ מהיכא תיתי שנגור עימם, וקרא קאמר ויתערבו בגויים וילמדו מעשיהם, וברמב"ם בהל' דעות וטבע האדם להיות נמשך אחר אנשי סביבתו, וא"כ אף שיש לנו קשר עמהם במסחר, אין לנו לגור עמם, ועוד שאם התרנו עסק עמהם, לא נתיר דירה עמהם, שבזה חשש גדול מאד, וגויים חשודים על העבירות בפרהסיא, ומה שטען עוד שהלואי שנמצא חן בעיניהם שתהיה לנו פרנסה בצמצום, לענ"ד זו אינה טענה כלל, שאם חז"ל חששו שמא ילמד ממעשיו, מי הוא זה ואיזה הוא שיעזוב חיי עולם ויפול בבאר שחת, בשביל חיי שעה של פרנסה, וכבר כתב הפלא יועץ ע' גלות שמוטב לגור בארצות ישמעאל אע"פ שסובלים מהם צרות גדולות בממון ובגוף ובנפש רח"ל, ובלבד שנהיה שמורים וכמו שהישמעאלים נזהרים בצניעות, מאשר לגור בערי אדום בהרוחה, וח"ו ילמדו ממעשיהם הפרוצים, וע"ע בשו"ת ובחרת בחיים סי' קכ"ו מש"כ עוד נגד המקילים בזה.

סוף דבר שאין מקום להקל בזה כלל בשום מקום [וכל שכן בארץ ישראל ובארה"ב ואירופה, ושאר קהילות ישראל בדורינו שחיים לעצמם, והדרא גזירת חז"ל], וגם קשה לצרף סניף להקל בזה (אך יש שצירפוהו לסניף כשבה"ל, אבל אינו מחוור לענ"ד).

ומכל מקום במקומות שבעו"ה המון העם מטלטלים בלאו הכי, ואי אפשר לשכור מהגויים, יש לדון אם עדיף לתקן את המקום במחיצות ולערב ביניהם, להקל קצת מהאיסור. ובשבט הלוי (ח"ט סמ"ז) דן במקום שהמומרים אינם רוצים להשכיר רשותם כדי לצער את החרדים, וכתב (באות ג') שבשעה"ד יש לצרף דברי הבית מאיר לחדש שלא אסרו חכמים בלא שכירות אלא במקום שבאמת לולי השכירות יקשה עליהם ויעזבו, משא"כ היכא דמ"מ שכיח דדיירי כמו בספינה, ואעפ"כ שכתב שחלילה להקל בזה נגד סתימת הפו', מ"מ בשעה"ד שאין שום אפשרות אחרת, ובודאי המוני העם יעברו ויטלטלו טוב יותר לערב בלא שכירות, ע"כ. וכיוצ"ב כתב השבה"ל בח"ח (סימן צ"ז אות י"ד), והוסיף לציין להגינת ורדים הנ"ל, ע"כ. והנה אם הוא מצד הקל הקל תחילה אה"נ די"ל כן, ויש להוסיף שגם תיקון מחיצות בלא עירוב, הרי זה עדיף ממקום שאינו מוקף מחיצות, וכמו שכתבנו בכ"מ כדמוכח מדברי הפו', שכרמלית חמור מחצר שאינה מעורבת. וגם זה בכלל עדיפות, ומלבד כל זה הרי יועיל להתיר את הדרכים ולהתיר טלטול מחצר לחצר ולמבוי וכדומה שהם בכלל היקף העירוב (וכמש"כ הבי"מ ס"כ), וזה לפי"ד הרמ"א בסי' שצ"א ויובא בסו"ס שפ"ב, ומ"מ להתיר טלטול בודאי שאסור (ודלא כדמשמע בשבה"ל הנ"ל, שהם סברות דחויות). אך צריך לפרש לכל ולהודיע שאין היתר [וגם בכלל כתבנו לדון בהל' מחיצות, שיש לדאוג יותר לשומרי תורה ומצוות שלא יטעו לטלטל, יותר מהמון העם שמטלטלים בלאו הכי, וכמש"כ האגר"מ ועוד, וגם כאן יש להזהר בזה, ויש לשקול את הקלקול שיכול לצאת מתיקונים קלושים].

ב. גם תלמידי חכמים אסורים במקום שגר גוי, ואע"פ שמצאנו בב"מ (עא.) שת"ח מותר להלוות בריבית ואין חשש שילמד ממעשיו, כבר כתב הנח"צ (ביו"ד סי' קנ"ט ס"א) דשאני ריבית שכיון שאינו רגיל אצלו אינו לומד ממעשיו, אבל לגור עימו יש לחוש גם בת"ח, עיי"ש. ודבריו ברורים. וגם אנו הערנו באות הקודמת שבודאי חמור יותר לדור עם גוי מאשר עסק בעלמא, ולכן אינו נכון לדמות מילתא למילתא כאשר החילוק רב, שבודאי לדור עם גוי הוא חמור מאד שמא ילמד ממעשיו, ולכן לא משתמיט בשום פוסק לחלק בזה, ופשוט.

ג. אין חילוק בין ארץ ישראל לחו"ל, וכן בא"י עצמה אין חילוק בין ירושלים לשאר מקומות (כמו שחשב בעיר הקודש והמקדש ח"ג פכ"ג, ובגמ' ר"פ הדר מפורש לאיסור בירושלים, וא"צ להאריך), ופשוט.

375 כה"ח (אות א'). והחשש במומר חמור יותר מגוי, כיון שנראה כאחד מאחינו בנ"י (ובשונה מגוי שיש ריחוק טבעי ביניהם, כאשר כתבו הפו' באהע"ז סכ"ב בטעמא שמעיקרא לא אסרו יחוד עם גוי כמו שגזרו על הפנויה).

376 כאמור שיהודי יחיד אינו נאסר כלל, ומותר לו הכל, ואף מבית הגוי, דהוי כדירת בהמה, וכמ"ש בגמ' (ועי' חזו"א סי' פ"ב סקט"ז ועוד מקומות).

377 שו"ע ס"א, וכביאור הביה"ל (ד"ה אז), וה"ה שאסור מבית לבית (ועיין לעיל ר"ס שס"ו ור"ס שע"ב), שהרי השוו דירת גוי לדירת ישראל, וממילא הכל אסור ממנו ומהם לכל מקום. [אבל מבית לבית של היהודים, אם אין צריך לעבור דרך החצר, מותר כשעירבו, ואין הגוי אוסר עליהם בכה"ג].

378 ביה"ל (ד"ה אז), שבחצר עצמה מותר לטלטל כלים ששבתו בתוכה, דלא כמהרי"ל שכתב שאסור לטלטל אלא בד' אמות, דמפורש בכל הפו' שמותר, וכמבואר במג"א (סי' שס"ג סקכ"ז) וחי' רע"א ופמ"ג כאן [ודין כלים ששבתו ופרטיהן, נתבאר בר"ס שע"ב, ושם כתבנו בהלכה ט' שנראה להקל אפילו בכלים שלא שבתו בתוכה שמותר בחצר עצמה].

379 ככל דוכתא שמקום פיתא גורם (עירובין ע"ב ע"ג וסימן ש"ע ס"ה). וממילא אם הם אוכלים במקום אחד הרי הם כאחד, ואין אחד אוסר במקום גוי, וכ"כ המשנ"ב (סק"ב) ועוד. ואע"פ שבאופן זה אינם מתיראים לגור עם הגוי, י"ל דלא פלוג רבנן, ולא נתנו דבריהם לשיעורין, וא"נ דמ"מ הגוי חושב אותם כאחד, ושו"ר שכ"כ המאירי (סא:), וא"נ יש לומר כמש"כ ערוה"ש (ס"א) דמילתא דלא שכיחא לי"ג רבנן. [וכתבנו שתלוי במקום האכילה "בשבת" שהיא האוסרת, כמשנ"ת בסימן ש"ע].

ואם הוא בית אחד ושתי חדרים, וכל אחד אוכל בחדר נפרד, בפשטות הוא נחשב כב' בתים, וכמשנ"ת בסי' ש"ע שחדרים חלוקים נחשבים כל אחד כבית בפני עצמו, אולם הפמ"ג נסתפק בזה אם דווקא שני בתים, וה"ד בשעה"צ (אות ב'), וה"ט דכאן הדבר תלוי אם היהודי יחשוש לגור שם, שזה תלוי אם השני מפחד מהם כשרואה ריבוי אוכלוסין, וכמש"כ המפ' פ' הדר, ובב' חדרים בבית אחד הוא נראה כאחד, ואפשר איפוא שבזה צריך ב' בתים דווקא, אולם נלענ"ד פשוט דלמעשה ה"ז ככל דוכתא דלא פלוג רבנן, וכיון שע"פ דין תורה זה כשני בתים, ה"נ הוי כשני בתים, ולא דנים לפי כל פרט שמא הוא צנוע ושקט או רועש וניכר ועזה"ד, ואכן בשעה"צ שם כתב שלדעת המג"א פשוט הוא שנחשב כשני בתים, ושכ"מ מהגר"א בביאורו, ע"כ. וכ"ה בערוה"ש (ס"א), וכן בכה"ח (סוף אות ה') בפשיטות ולא הזכיר מד' הפו', וכן מבואר בחזו"א סי' צ"א סקפ"ב. ואף אמנם שלשון המאירי (סא:) שתלוי בב' בתים, אין זה מוכרח, ויש לפרש שהכוונה ב' חדרים, כשאר דוכתי שב' חדרים נחשבים כשני בתים. ומצד הסברא כאמור שהיא נאמרה באופן כללי (ואפשר שיש לצרף דברי המקילים, ועיין בית מאיר), וממילא כל הפרטים שנתבארו לעיל בסי' ש"ע מה מחלק את החדרים, ה"ה כאן.

380 שו"ע וכביאור המשנ"ב סק"ג לאפוקי בנים המקבלים פרס מאביהם שא"צ עירוב כמתבאר בסי' ש"ע, ועיין בשעה"צ שם [וכן הדין הקודם בכלל הכלל הזה שאם אינם אוסרים זע"ז אינם אסורים מחמת הגוי].

ואם יהודי יש לו שני בתים בחצר, והשכיר אחד ליהודי אחר, ויש לו תפיסת יד בבית חבירו (כאותם פרטים שנתבארו בסי' ש"ע ס"ב), ויש שם גוי באותו חצר, יש לדון אם באופן זה הגוי אוסר עליהם, כיון שבפועל יש כאן שני יהודים, ולא חוששים לגור עם הגוי, וחז"ל גזרו שאוסר עליהם, או שמא באופן זה שיש לו תפיסת יד אצל חבירו, הרי הם נחשבים כאילו הם גרים בבית אחד, וכבר נתבאר שכאשר אינם אוסרים זה על זה, אין הגוי אוסר עליהם, ומפני זה כשאוכלים במקום אחד או שמקבלים פרס מאביהם אין הגוי אוסר עליהם, כנזכר. וא"כ גם כאן יש לומר כן שנחשבים כאחד. ובעומק השאלה הדבר תלוי אם אכן תפיסת יד עושה אותם כאחד, או שזה כאילו הם מעורבים יחד, שאם הם נעשים בכך כאחד אה"נ שאינו אוסר, ואם זה כעירוב ה"ז אוסר ככל עירוב שדר שם גוי, והזכרנו מזה לעיל בסימן ש"ע רס"ב בהערה, עיין שם. אולם כאן לא נזכר נידון זה, והיינו דכאן כשלעצמו היה צריך לאסור, אלא שאנו מחשיבים אותו כטפל אליו. ולמעשה הנה כתב הרמ"א (סוס"א) שאינו מועיל אפילו בתפיסת יד וצריך לשכור רשות (ומקורו מתשו' המהרי"ל שהובא בב"י סו"ס שפ"ב בשם מצאתי כתוב), אולם הביה"ל (ד"ה אע"פ) הביא מהגר"א שתמה ע"ז שהרי אינם אוסרים זע"ז, וכה"ק במאמ"ר ובעצ"א ונשארו בצ"ע, עיין שם. ובחכמה"ל (עמוד קכ"ו) דייק ג"כ מדברי הב"י (ר"ס שפ"ב) שסובר שבאופן זה אינו אוסר, שהרי על דברי הטור שכתב שאינו אוסר אלא בשני ישראלים האוסרים זע"ז, כתב הב"י שהוא לאפוקי אחים המקבלים פרס מאביהם "וכן הנהו דאיתא בסימן ש"ע" וכו', והרי בכללם הוא תפיסת יד.

381 חזו"א שם (סק"ה). וע"ע בחזו"א שם בכ"מ בגדר הדברים.

382 דדירת גוי אינה דירה וכמ"ש בגמרא (ועיין חזו"א סימן פ"ב (סקט"ז), וע"ע חזו"א (שם סקי"ח), וחצר של גוי סמוכה לחצר ישראל מותר מזל"ז, כיון שאינה נחשבת דירה לא גזרו חכמים).

383 שו"ת הרשב"א ח"ג סי' ע"ד ושו"ת הרא"ש כלל ר"א ס"ז והתשב"ץ ח"ב סל"ו, ה"ד בכה"ח (סימן ש"ע אות ס"ה), ועיין גם בכה"ח (סימן שפ"ד אות ד', ו'). וע"ע גם בשו"ת הרדב"ז ח"ו סימן ב"א ער"ד ומב"ט ח"ב סו"ס מ"ח, וכן בשו"ת בצל החכמה ח"ה סי' קי"א ועוד רבים. וע"ע בחזו"א סימן צ' סקל"ז-ל"ח.

384 שו"ת התשב"ץ שם.

385 ע"פ הנ"ל, וכ"כ בחכמה"ל פ"ה ס"א (ואמנם בדברי מלכיאל ח"ד סכ"ב סק"ט הביא שיש חולקים בכל הנ"ל, אולם כתב שבשכירות יש להקל למעשה).

386 נתבאר בסימן שע"א.

387 כן כתב הרשב"א בעבוה"ק (ש"ד ס"ב ס"ג), והביאו המ"מ (פ"ב מעירובין ה"י), וכן פסק הרמ"א כאן (ס"א), ופשוט שכמו שאינו אוסר עליו כך אינו אוסר על האחרים הגרים באותו חצר, וכ"כ בביה"ל (רד"ה אינו) בשם האחרונים.

ושני טעמים בדבר, א). משום שבודאי לא השכיר או השאיל לו את ביתו כדי לאסור עליו (רמ"א בשם המ"מ). ב). שאין דרכו של יהודי להשכיר או להשאיל לגוי דירה בחצר שהוא שרוי בתוכה, ומילתא דל"ש לא גזרו בה רבנן (משנ"ב משם הרשב"א בעבוה"ק). ועיין בשעה"צ (אות ו') שברשב"א מבואר שאדרבה טעם זה הוא עיקר, ועיין בא"ר ובית מאיר. ועיין בחת"ס (סימן צ"ב) דבעינן לשני הטעמים גם יחד, עיי"ש.

ועל פי הטעמים הללו יש לומר שכל ההיתר הוא דווקא כשהיהודי גר שם באותה חצר, אבל אם הוא לא גר שם אע"פ שגרים שם יהודים אחרים אסור, וזה בין לטעם ראשון שלא השכיר על דעת לאסור עליו, וא"כ אם אינו גר שם מה איכפת לו. ודוחק לומר שאדם חושש גם שלא לאסור לאחרים, שמלבד שהלשון ל"מ כן, גם בסברא אינו דבר מוחלט, ואדרבה אלה שלא למדו דרכם בהכנעת הרצונות המתבטלות באור התורה כפי טבע ההמון שכל אחד דואג לרצונותיו ומאוייו, וכן לטעם שני נמי הרי אינו חושש להשכיר לגוי כשאינו דר שם, וגם כאן כאמור טבע העולם לדאוג לעצמם, וכן אנו רואים כיום בחוש שהרבה בני אדם משכירים דירות לעובדים זרים שלא מזרע ישראל המה, בתוך בנינים המאוכלסים ביהודים, למרות שהדבר קשה ליהודים הגרים שם, ועיני המשכירים נתונות בכספם [הגם שבאמת אינו כדין, ואסור לעשות כן, עיין ביו"ד סי' קנ"ו ס"ט, ופעמים שיש בזה דין נזקי שכנים במקום של שומרי תו"מ, וע"ע באבני משפט סי"א וכן בצי"א, ונת' במק"א].

ובביה"ל (ד"ה אינו) כתב שאם אין בעל הבית דר שם בעצמו כלל רק השכיר את חצירו לישראלים אחרים וגם לנכרי, אפשר שבזה לא שייך טעם הרמ"א, ושפיר י"ל שהגוי אוסר עליהם, וכ"כ בחמד משה ובברכי יוסף, ואמנם הח"א כתב שגם באינו דר עמהם בחצר ג"כ אנו אומרים שלא השכיר על דעת להאסר, כתב הביה"ל שיש לדחות ראיותיו, ומאחר ודינו של הרמ"א עצמו אינו פשוט, ודיינו להקל אם הוא דר שם, ע"כ. וי"ל בזה בכמה דברים:

א. שעיקר הדבר נראה בסברא, וכמו שביארנו בדיבור הקודם, ומש"כ הביה"ל בתח"ד ולפי זה לאו דווקא בגלל דבריו שכתב שם, אלא בגלל עיקר הדברים שתלוי אם אוסר עליו או לא, ומש"כ עוד בסו"ד שדי לנו להקל באופן זה וכו', הוא תוספת צירוף לרווחא דמילתא, והבן.

ב. כיון שכתב ודי לנו להקל בששרוי בעצמו בחצר, מפני שהפו' נתקשו על עצם דינו של הביה"ל, יש להעיר דמ"מ לאחר שהמשנ"ב (סוסק"ז ובשעה"צ אות ו' בשם הגר"א) פסק שתלוי אי מצי לסלוקי, א"כ באופן זה הרי הלכה זו מתיישבת, ושוב אין לנו להחמיר ע"פ צירוף זה שכתב בביה"ל, אך עפ"ד הגר"א מבואר שהכל תלוי במצי לסלוקי, ואין חילוק בין גוי ליהודי, וכל הנידון הוא אליבא דהרמ"א גרידא. אך מהמשנ"ב משמע דבעינן לתרוייהו, וכ"כ עו"א דהרמ"א גופיה לא התיר אלא במצי לסלוקי, ומ"מ אין לנו את הצירוף הנז', אבל עדיין נשארה הסברא הברורה, ודו"ק.

ג. מש"כ הביה"ל לדון בהשכיר חצירו לישראלים אחרים וגם לנכרי, נראה דלאו דווקא מיירי בהשכיר חצירו לישראלים, משום שאף אם הישראלים גרים שם כבר מכבר בדירות משלהם, והוא משכיר לגוי, ג"כ היה מקום לדון כסברא הנזכרת, שאפילו בשביל אחרים אנו אומרים שלא השכיר על דעת שיאסרו. וי"ל שהביה"ל נקט רבותא שאפילו שהוא עצמו השכיר לאחרים, ודרך בני אדם המשכירים שרוצים שיהיה טוב לשוכרים כדי שישלמו בעין יפה וירצו לגור שם, ובזה יש סברא לומר שאה"נ גם אם אינו גר שם נמי לא ירצה שהגוי יאסור עליהם, קמ"ל שלא להקל בזה, ודו"ק. [איברא שבסברא היה אפשר לומר כן שפיר, שאין אדם רוצה שהשוכרים שלו יהיו מוגבלים, ואפשר שבאופן זה שוב נכנסו לגדר של נתת דבריך לשיעורין, ולכן כבר אין לחלק, אלא אם הוא עצמו גר שם או לא].

עוד יש לדון ע"פ הטעם הנ"ל אם השכיר או השאיל למומר, האם באופן זה ג"כ יש את הסברא הזו, ונראה שהוא תלוי בשני הטעמים, שלטעם הרמ"א שלא השכיר כדי לאסור עליו, א"כ גם כאן הדין כן, אבל לטעם שני שאין דרך להשכיר לגוי, י"ל שזה רק בגוי שמפחדים ממנו שמא יהרגנו, משא"כ מומר, שהגם שגדול המחטיאו יותר מן ההורגו, מ"מ טבע בני אדם שלא חוששים, ואומרים שלום יהיה לי. ושו"ר שנסתפק

יכול לסלקו מביתו בכל שעה שרוצה[388], ויש אומרים שגם באופן זה אינו מותר אלא אם כן משותף עימו בשימושי הבית, או שיש לו תפיסת יד בביתו[389].

ח'. גוי הדר בחצר אחת עם יהודים ואוסר עליהם, אין מועיל שיבטלו כולם את רשותם לאחד, כדי שיחשב כיחידי הדר עם הגוי[390], אלא צריך לשכור ממנו רשותו דווקא, או שיבקש ממנו איזה אדם רשות להניח חפץ ברשותו, וישכרו מאותו אדם ואחר כך יערבו[391].

ט'. אין הגוי אוסר אלא אם כן יש לו דריסת הרגל ברשות המשותפת של היהודים, דהיינו שחצירו לפנים מחצר היהודי, או בכל אופן שהחצר משותפת, אבל אם אין לו דריסת הרגל עליהם, וכגון שתי חצירות הפתוחות זו לזו, ויש לכל אחת פתח נוסף נפרד למבוי, ובחצר אחת גר גוי ובחצר השניה גרים שני יהודים, מותר להם לטלטל מחצר זו לחצר זו דרך הפתח שביניהם[392], אפילו כלים ששבתו בבית[393]. ואינם צריכים לשכור רשות הגוי, ובתנאי שהם ביניהם עשו עירוב[394]. ובכל אופן אסורים לטלטל דרך מבוי[395].

י'. שתי חצירות או שני בתים של יהודים וביניהם חצר או בית של גוי, כגון שהיה בית פרטי של יהודי ואחריו בית פרטי של גוי ואחריו בית פרטי של יהודי, לדעת השולחן ערוך מותר לטלטל חוץ מבית היהודי לבית הגוי ומשם שוב לבית יהודי חבירו, ואפילו בלא עירוב, ולדעת הרמ"א אסור לעשות כן אלא אם כן עירבו היהודים ביניהם[396].

דיני שכירות דירת הגוי

י"א. מאחר ונתבאר שדירת גוי אוסרת בחצר שדרים בה יהודים, צריך לשכור את רשותו, ואם לא כן לא יועיל העירוב, וגם ביטול רשות אינו מועיל כלל[397]. וגם שאלת רשות אינה מועילה, אלא צריך שכירות דווקא[398].

סדר השכירות ושאר התיקונים

י"ב. כדי להכשיר את המקום בטלטול, צריך לעשות שלשה דברים: תיקון מחיצות [וסילוק קרפיפות], שכירות מגויים ומומרים, עירוב.

אפשר לעשות שכירות קודם העירוב, ואפשר לעשות גם לאחר העירוב. אלא שאם עושה עירוב קודם השכירות לא יוכל לברך עליו, ומפני זה צריך להקדים לכתחילה שכירות ואחר כך עירוב, ועיין בהערה[399]. אבל במקום שאין מברכים על העירוב [כמו שהוא בדרך כלל כיום, שאין מברכים על העירוב], אפשר לעשותו גם קודם השכירות[400]. ומכל מקום יכוונו שוב על הפת שנשארה שיהיה לעירוב, ויהיה בה כשיעור העירוב, וככל דיני עירוב שנתבארו בסימן שס"ו[401].

י"ג. תיקון המחיצות, אפשר לעשותו בין לפני השכירות ובין לאחר השכירות[402].

איך ומה שוכרים מהגוי

י"ד. השוכר מן הגוי סתם, מועיל, ואין צריך לפרש שזה כדי להתיר הטלטול[403]. אמנם, במציאות בדרך כלל צריך לפרש לו את הסיבה, כדי שירצה להשכיר, ולא יחשוד שרוצים לרמות אותו, ומכל מקום יש להזהר שלא יבין הגוי שהוא טקס וענין דתי בלבד, אך אפשר להסביר לו שבפועל לא יזיק לו, ולא יגרע בפועל מזכויותיו כלל[404].

בשאלה זו בשו"ת שם אריה (סימן י'), וכפיה"א נראה שתלוי בטעמים, ועיין לעיל אי בעינן לתרוייהו לדינא, ונלענ"ד שיש להחמיר, שהרי המשנ"ב בירר שמוכרח שיהיה הטעם השני שהוא מפורש ברשב"א (וכמש"כ בשעה"צ אות ו' שבדף כ' הביא רק טעם זה), וכן להחת"ס הנ"ל, וגם יש לצרף מש"כ הביה"ל (ד"ה אינו) ודי לנו להקל וכו', ודו"ק. ויצא לפי"ז נפ"מ נוספת בין גוי למומר.

388 משנ"ב סוסק"ז בשם הגר"א. ובשעה"צ (אות י') כתב שכן עיקר לדינא, וכ"כ המהרש"ם ח"ו סי"ז ועוד.

389 כן כתב החזו"א (סימן צ' סקל"ג) שגם אם מצי לסלוקי לא מהני, אא"כ הוא משותף עמהם באפיה ובישול וכדו', עיין שם. וזה כדרך שנחלקו המשנ"ב והחזו"א בסימן ש"ע ס"ג וכמו שהבאנו שם מדברי הביה"ל והחזו"א, וע"ע גם במשנ"ב להלן סט"ז (סקנ"ג) ובשעה"צ (אות נ"ה), ושם הביא מהתו"ש ומחה"ש שנקטו שצריך שיהיו משותפים בשימושי הבית כאחד, והמשנ"ב נחלק עליהם, עיין שם. (וזה כמו שמבואר גם כאן בשעה"צ אות ו' שלפי"ד הגר"א מיושב הכל). והחזו"א לא ניח"ל בזה. ולדידה צריך משותפים כאחד (פתוחים זה לזה).

ושורש הדברים שהביא לאחרונים הנ"ל לפרש כן, הוא משום שהוקשה להם ע"ד הרמ"א מדברי הרמב"ם בחיבורו ובפיהמ"ש וכמש"כ בבית מאיר, והניח בצ"ע. וע"ע גם באבן העוזר ושאר אחרונים. ומזה באו ליישב כנ"ל. ועיין בדברינו בסי' ש"ע שם, וכן פשטות השו"ע להחמיר כדמשמע בסי' שפ"ד שהביא ד' הירושלמי בסתם, ולא הזכיר דברי המ"מ בשם הרשב"א, וכ"כ האחרונים, ועיין במנחת שלמה (ח"ב סימן ס' ור"ב) ובמנחת יצחק (ח"ד סי' נ"ה) להחמיר בזה.

390 בעירובין (סג:) ההוא מבואה וכו', וכ"פ השו"ע (ס"ב). והטעם אמרו בגמרא שאם כן ביטלת תורת עירוב מאותו מקום, עיין שם, וא"ת למה ישתכח תורת עירוב, הרי קשה להם שהרי הם אסורים לטלטל, שאין רבים נעשים אורח אצל היחיד, ובודאי שלא יסמכו ע"ז ולשבת האחרת הם יעכבו, וי"ל דמ"מ במצב הנוכחי שאינו רוצה להשכיר, ה"ז מצב תמידי שיש בו חשש שישתכח תורת עירוב, וא"ת מאי שנא מכל ביטול רשות שלא אמרינן שמא ישתכח תורת עירוב, וי"ל דבכל מקום שמבטלים אין לחוש שמא לא יערבו, כי בודאי לא ניח"ל בביטול שהרי הם אסורים, ובודאי שיערבו באיזה פעם, משא"כ כאן שהגוי אינו רוצה להשכיר כלל וא"א לערב (וכ"כ בתוס' ר"פ בעירובין שם ד"ה א"ל, וע"ע בט"ז ומג"א סק"ד ובתו"ש אות ה'), וא"ת הרי יש להם עיצה לשאול ממנו מקום ולערב, וי"ל שהגוי לא ירצה להשאיל להם מקום.

391 כמו שיעצו בגמ' שם.

392 נחלקו בזה הראשונים שהמהר"ם מרוטנבורג (הביאו המרדכי סו"פ הדר סי' תקי"ט) פסק שאפילו באופן שאין לגוי דריסת רגל ביניהם, אינם יכולים לערב, כיון שהמבוי מצרף אותם, ורק בשני תנאים מותר, א'. אם יש להם פתח כל אחד למבוי אחר. ב'. שהפתח או החלון יהיה למעלה מעשרה, אבל בפחות מעשרה אסור להוציא כלל מזה לזה. והרא"ש בתשו' (כלל כ"א סו"ס ד') דחק שבאופן זה לא אוסר כלל, וה"ד בב"י (סו"ס שפ"ב), וכ"פ השו"ע ס"ג כדעת הרא"ש, וע"ע בביה"ל ד"ה ואין שפקפק בזה בפרט אחד, ואינו מוכרח, ובטעם הדין עיין ט"ז סק"ב ובמשנ"ב ושעה"צ מס"ג מש"כ בזה.

ודין זה הוא בין בפתח ובין בחלון, כמש"כ המפ', וע"ע בפמ"ג שאם פרוץ במילואו אסורים, וה"ד בכה"ח.

393 שכלים ששבתו בחצר מותר בכל אופן, וכ"כ המשנ"ב סקט"ז וכה"ח אות כ"ה בשם פמ"ג.

394 משנ"ב שם, וכה"ח שם בשם הלבוש.

395 ב"י (שם) ובכה"ג פשיטא שאסור, והיינו מעשה דלחמן בר ריסתק, ובמשנ"ב (סקי"ח) ביאר שאם רוצים להוציא למבוי [המתוקן בלחי וקורה כדין], אזי אם היה בו רק חצר אחת של יהודי מותר.

396 עיין בבית מאיר (ס"ג) שתלה דין זה בדין החלפה ברשויות דרבנן שנתבאר לעיל בסימן שמ"ו ס"א, ולדעת המתירים שם ה"נ יש להתיר, דחצר הגוי הרי היא כמקום פטור (ודייק כן מהאגור ע"פ מהרי"ו), ומעתה הרי לדעת השו"ע בסימן שמ"ו (סוס"א) כי"א בתרא להתיר, וה"ה כאן, אבל לרמ"א (בסימן שע"ב ס"ו) החמיר, וה"ה כאן, אמנם בדברינו בסימן שמ"ו נת' שיש להקל בהניח במקום פטור, עיין שם.

397 היינו בין ביטול רשות של הגוי ליהודים אינו מועיל (שו"ע סעיף א'), ובין ביטול רשות היהודים לגוי אינו מועיל (רמב"ם הובא בביה"ל בס"א ד"ה ואינו), ובין ביטול רשות של היהודים זה לזה אינו מועיל (וכנ"ל סעיף ב').

398 עיין להלן סעיף י"ב, ומסתימת דבריו מבואר ששאלה אינה מועילה אלא רק כשאחר מכן ישכיר רשותו, עיין שם. וכן למד מזה המשנ"ב (סק"ו), והביא כן בשם הגרע"א עפ"ד הב"י, והיינו שהב"י מפרש שזה תלוי במח' רש"י ורמב"ם, והם השיטות שבשו"ע סי"ב, וסתם שם להחמיר, וכן ביאר המשנ"ב להלן (סקל"ט-מ') עיין שם, והנה הגרע"א סתם דלא מהני, אך המשנ"ב שם (סקמ"א) כתב להחמיר לכתחילה, ועיין בעמק החכמה ס"ט שבדברי הראשונים מבואר ששאלה אינה מועילה כלל, וכ"ה סוגיאן דעלמא, ולפי טעם התקנה, אמנם החזו"א (סימן פ"ב סקכ"ח, ל"ג) כתב לדון שתלוי אם היה קנין בשאלה זו ואז מהני, ואל"כ אינו מועיל, וכי זה לכו"ע, עיי"ש. אך ז"א לדעת הב"י וכל הפו' הנ"ל.

399 בגמרא (עירובין סב.) אין עירוב מועיל במקום עכו"ם, ע"כ. והיינו כשלא שכרו לבסוף. אבל אם ישכרו לבסוף אפשר שמועיל. או אפשר שבאופן זה נתקלקל העירוב, ואף אם יעשו השכירות לבסוף צריך לחזור ולערב. ובביה"ל (ס"א ד"ה צריך) דקדק בלשון הגמרא (בעירובין סו.) דמהני עירוב קודם השכירות, אבל בלשון הראשונים מבואר שצריך בדווקא שכירות ואח"כ עירוב, וכתב הביה"ל דיש לומר שהטעם הוא משום הברכה, שהרי קודם לכן אי אפשר לברך מספק שמא הגוי לא ירצה להשכיר (ובגמרא סב. מבואר שגוי אינו מסכים להשכיר), ונמצא העירוב בחינם וברכה לבטלה, וכיון שא"א לברך אין לעשות כן [וכמש"כ במשנה (בחלה ובתרומות) ערום לא יתרום, מפני חיסרון הברכה]. אבל מן הדין העירוב מועיל (וכ"כ בנה"ש, וכ"מ בח"א), וכ"כ עוד בביה"ל להלן (סעיף ט') ד"ה בשביל כולם (ועיין מה שכתבנו שם). וכן מסתבר שהרי עצם זה שמשותפים בפת, ה"ז כמו עירוב (וכמשנ"ת לעיל סימן שס"ו סי"א). ולפי זה מוכרחים לפרש דברי השו"ע להלן (בסעיף ז') שאם שכרו מהגוי ידוע וכלה הזמן צריך לחזור ולעשות עירוב שנית, ואין העירוב חוזר וניעור, ע"כ. וקשה והרי הפת קיימת, וכמשה"ק הבי"מ, וצ"ל דאה"נ והקפידא היא רק מצד הברכה.

ומבואר שע"פ דין אפשר לעשות עירוב קודם השכירות, והגם שהביה"ל נתחבט בזה בלשון אפשר, אולם אחר שראה דברי האחרונים הנ"ל, וביותר אחר שהוסיף את הסברא ע"פ המבואר בסימן שס"ו סי"א, מסיק דהכי מסתברא דהוי עירוב (ומה שלא כתב כן בהחלט דומיא דסעיף י"א, אפשר מפני שהיה צד לומר שהשכירות מקלקל את העירוב, בשונה מדבר סתמי שלא גרם קלקול, אלא שעדיין לא חל שבזה שפיר חל בביהש"מ), אמנם מצד ההיא דסימן שס"ו סי"א, י"ל דמ"מ צריך שיכוונו בזה שוב שהוא לעירוב, ואפשר דכיון שחושבים שהעירוב ממשיך די בכך, והעיקר שידעו שיש להם כאן פת משותפת לעירוב, אולם להלן (סעיף ז') משמע שאין העירוב חוזר וניעור, אלא צריך לערב מחדש.

ומזה יש להעיר בדברי הכה"ח להלן (בס"ט, אות מ"ח) שכתב בפשיטות שאין מועיל עירוב קודם השכירות, ודקדק כן מהרמב"ם, וכפיה"א כבר העיר כן הביה"ל וכתב דאינו אלא לכתחילה ולא לעיכובא, ועיין גם בכה"ח לעיל מיניה (אות מ"א) בשם הרב פרי האדמה (ח"ד דף ה') ששני ישראלים וגוי שהיו דרים במקום אחד, וכשעשו עירוב לא קנו רשות הגוי, ואחר זמן רצו לתקן ושכרו רשותו, צריכים לחזור ולברך כיון שהעירוב בטל, ע"כ. והיינו דמתבטל העירוב, וזה מתאים לשיטת הכה"ח דלעיל שצריך בדווקא שכירות ואח"כ עירוב, אמנם אם ניחא להו יכולים לכוון לזכות בזה ובודאי שפיר דמי, וכמשנ"ת עפמש"כ בסי' שס"ו סי"א [ואף ששם צריך שיהיו מסובים, היינו משום דאל"כ אין להם שייכות לפת, שהרי לא זיכה להם, אבל כאן, הרי זו פת שמתחילה היתה שייכת לכולם].

ובאופן שעשו את העירוב ולא הניחו בבית הראוי להניח עירוב, אין זה מועיל (כמש"כ בסי' שס"ו סי"א), ובאופן זה כשיכניסנו אח"כ לבית יוכל לברך (וכמש"כ המשנ"ב שם סוסקפ"א), ולפי"ז יש אפשרות לעשות כן, אולם הרי מבואר שם (סט"ו) שיש לברך בתחילת הקיבוץ, ועדיין לא ראוי להמתין לבסוף, וע"ע בדברינו שם סדר הזיכוי לדעת השו"ע, ודו"ק. ולכן לכתחילה יעשה השכירות ואח"כ יעשה העירוב עם ברכה כדין, וגם בלא"ה היה מן הראוי לצאת מידי כל ספק ולהשכיר קודם לעירוב, אך כיון שמכוונים ע"ז שוב, שפיר דמי.

400 כן יוצא לפי"א שכל הקפידא משום הברכה, א"כ כשאין ברכה אין חשש, וכבר כתבנו בסימן שס"ו שלמעשה אין מצוי שמברכים כיום על העירוב מכמה סיבות, ולכן יכול לעשות העירוב ואח"כ השכירות.

401 דכמו שנתבאר שהביה"ל סמך ע"פ הסברא שמה שנשאר הוא עירוב (כסימן שס"ו סי"א), והרי הבאנו שם שצריך שיכוונו על זה, וה"נ יש לעשות כן (ובזה יועיל אף להמשנ"ב), ועוד נראה שאם כעת אנו סומכים על העירוב צריך שיהיה שיעור, ולא סגי בשיורי עירוב שהוא בכל שהוא, כמש"כ בסי' שס"ח ס"ד, ודו"ק.

402 כן הוא בסברא פשוטה שאין נפ"מ אם שוכר אחר המחיצות או קודם לכן, דבשלמא לגבי עירוב היה לומר שצריך לעשותו אחר הכל (המחיצות והשכירות), וכנ"ל בהערה שלפני הבאה, ומפני שהוא חלות דבר, משא"כ בזה שהוא מציאות בעלמא. אך יש מקום לחשוב שגם בשכירות בעירוב צריך שיהיה אחר שהכל מתוקן, ויתבאר לפמשנ"ת בבירורי סוגיות בענין גדרי השכירות בעירוב לדון אם שכירות זו היא כשכירות מדיני חושן משפט, או שזו שכירות מחודשת מהלי עירוב. וברמב"ם (פ"ב מעירובין הי"ב) מבואר שזו אינה שכירות רגילה, אלא כביטול רשות, שהוא דין מיוחד בעירובין. ואמנם הוא דוחק לומר שמפני שהוא כביטול יצטרך שיהיה אחר התיקון. אך הוצרכנו לזה אחר שיש כמה פוסקים שחשבו לומר כן, והוצרכו לבאר סברתם.

ובכה"ח (אות ט') הביא מהא"ד בשם הנחלת צבי שאין שכירות מועילה אלא בעיר מוקפת מחיצות כדין, אבל כשיש בה פרצות צריך תיקון למבוי תחילה, ואח"כ לשכור מהגויים, וכתב ע"ז שבספר יהושע (סו"ס ח') כתב שלא נהגו כן (וכן ביארנו להלן כוונת המנהג), ואדרבה כיון שקונין רשות עדיף לעשות התיקון אח"כ, שבזה נקנה בחזקה, וסיים בשם המהרש"ם בדע"ת כאן שהעיר על כל זה מהריב"ש (סימן תכ"ז) שנראה כדברי הנ"צ, ע"כ. אולם באמת אין שום אחד שאומר כן לעשות המחיצות קודם לכן, הן הנ"צ הנ"ל (בסו"ס שצ"ה), שכל כוונתו רק לומר שלא יסתפקו בשכירות בלא מחיצות, כמו שהיו כאלה שטעו, אבל בודאי שאין משנה מה יעשה לפני כן (ולשונו שכתב תחילה ל"ד שיש להקפיד בסדר הדברים), והן הריב"ש הנ"ל שהמעיין בדבריו יראה שנשאל ג"כ אודות אלה הטועים שחושבים ששכירות מספיק בלא תיקון המחיצות ובלא העירוב, ולזה כתב שאין מבוי ניתר ע"י עירוב אלא אחר שכשר במחיצות, וגם אחר המחיצות עדיין צריך עירוב, ולכן צריך לתקן המחיצות ואח"כ עירוב, ע"כ. הרי שלא דיבר מאומה על ההקפדה של המחיצות קודם שכירות, ורק על כך שצריך לעשות מחיצות קודם העירוב, ולא דיבר לגבי השכירות, ואף לגבי העירוב עצמו בסדר המחיצות, אפשר דלאו דווקא הוא, כנ"ל בדברי הנ"צ. ואף את"ל שבדווקא, אינו ענין לשכירות [ואף גם זאת י"ל שהרי העירוב נשאר קיים בביהש"מ, וכדרך שכתב הביה"ל בהלכה הקודמת ע"פ השו"ע בסימן שס"ו סי"א].

ועל כן יוצא שאין בזה חשש, וכן ראיתי בחכמה"ל רפ"ו שפירש בדברי הריב"ש והנ"צ כאמור. [והערנו דכמו"כ היה צריך להועיל גם העירוב בהיות ונמצא בבית]. וכתב שכן הורה הגרישו"א להקל בזה, וא"צ לחוש לדברי האחרונים הנ"ל. ובאמת שהספר יהושע שכתב שכן המנהג, הוא ברור במציאות, ול"ד בגלל שנוהגים כן במקרה החד פעמי כשבאים מתחילה לעשות כן (שאז אינו שכיח, שהרי הוא נשה לזמן מרובה ולא שייך בו מנהג), או בכל ער"ש (שמן הסתם לא עושים כן בכל ער"ש מחדש), אלא מעצם זה שידוע שדרכם של מחיצות העירוב להפסל תמידין כסדרן, בקריעת החוטים וכדו', ואעפ"כ חוזרים ומתקנים אותם, ולא חוששים לשכור שנית שמא השכירות הראשונה בטלה.

403 עיין עירובין (סב.) ובראשונים ובב"י וב"ח, וכ"פ השו"ע ס"ד.

404 שאם יאמרו לו שזה ענין דתי, אין זה שכירות (ואפילו צורת ומעשה שכירות ג"כ אין בזה), ומזה שאמרו בגמרא שמטרת חז"ל כדי שלא יגורו עם הגויים, משמע דבעינן שכירות ממש, שאל"כ הגוי לא יחשוש, ונתבטלה התקנה.

ט"ו. צריך לפרש שזה שכירות ולא סתם נתינת רשות כדי שיוכלו להשתמש שם[405]. וכן אם נטלו רשות לתקן מחיצות, עדיין אין זה שכירות המקום, ואסור עד שישכרו ממנו[406].

ט"ז. צריך לשכור מהגוי את רשותו, ולא רק מקום מסוים ברשותו[407].

י"ז. צריך להשכיר גם חצר הגוי וגם בביתו, אם הוא רוצה להשתמש בשתיהם, ואם אינו משתמש בביתו אלא רק בחצירו, די בשכירות החצר[408].

קנין השכירות

י"ח. אין צריך שום כתיבה על השכירות[409], ואפשר לשכור על פה.

י"ט. שוכרין מגוי אפילו בפחות משוה פרוטה[410] [אבל ממומר אין לשכור בפחות משוה פרוטה][411].

ומשכירו ולקיטו של הגוי שוכרים בפחות משוה פרוטה, ואפילו הוא יהודי[412].

כ'. אין צריך ליתן כסף ממש, אלא אפשר ליתן לו שווה כסף, כגון איזה חפץ או דבר מאכל[413]. ולכן אם אירע שעדיין לא שכרו מן הגוי, וכבר הגיע בין השמשות, אפשר ליתן לו דבר מאכל וכדומה ושפיר דמי[414].

כ"א. אין מועיל להבטיח לגוי ליתן לו כסף אחר שבת, כיון שאין כאן צורת קנין[415].

עד מתי מועילה השכירות

כ"ב. אפשר לשכור מהגוי לזמן מסוים, ואפשר גם לשכור בסתם ללא הגבלת זמן, ואפשר לשכור לעולם[416], ויש מעלה וחיסרון בכל אופן, ויבואר להלן[417].

גוי שחוזר בו מהשכירות, הדבר תלוי: אם השכירות היתה לזמן קצוב, אינו יכול לחזור בו.

ואם השכירות היתה בסתם, יכול לחזור בו[418], אבל נחלקו בזה הפוסקים בשני דברים, א]. אם יכול לחזור בו רק אחר שבת ראשונה, או גם בשבת הראשונה[419]. ב]. אם יכול לחזור בו רק כשהחזיר את הדמים, או אף בלא החזיר הדמים[420].

כ"ג. שכרו מן הגוי, ולאחר מכן השכיר הגוי את דירתו לאחר, או מכר דירתו לאחר, הרי זה נחשב חזרה, וממילא הדין בזה כדלהלן: אם שכרו מהגוי בסתם, צריך לשכור מהגוי השני ששכר או קנה, ואם שכרו ממנו לזמן קצוב, אין צריך לשכור מהגוי השני, ויש אומרים שרק בהשכיר לגוי השני אין צריך לחזור ולשכור, אבל במכר לגוי השני צריך לחזור ולשכור, ונכון להחמיר כדבריהם[421].

כ"ד. שכרו מן הגוי ולאחר מכן מת הגוי, הרי זה כמו חזרה, וממילא הדין בזה כדלהלן: שאם שכרו ממנו בסתם צריך לחזור ולשכור מהיורש, ואפילו אם היורש יאמר שמתרצה במה שעשה אביו, אבל אם שכרו ממנו לזמן אין צריך לשכור מהיורש, ואפילו אם יעמוד וימחה, עד כלות זמן השכירות[422].

כ"ה. שכרו משכירו ולקיטו של הגוי, ונסתלק השכיר ולקיט מתפקידו, אם השכירות היתה לזמן קצוב, נשאר ההיתר עד כלות זמן השכירות, אבל אם שכרו ממנו סתם, כיון שנסתלק נתבטלה השכירות[423].

כ"ו. שכרו מהגוי לזמן ידוע, וכלה הזמן, נתבטלה השכירות וצריך לחזור ולשכור ממנו, ואפילו אם אין הגוי חוזר בו וגם יאמר שמתרצה גם על להבא, אינו מועיל, עד שישכרו ממנו שנית, וצריך לחזור ולערב שנית[424].

ואם כלה זמן השכירות, והגוי השכיר לגוי אחר צריך לשכור מהגוי השני, ואם הראשון יכול לסלקו, שוכרין מהראשון דווקא[425].

משך השכירות

כ"ז. מפני שבשכירות סתם עשויה השכירות להתבטל, כנזכר בהלכות הקודמות, לכן טוב הדבר לשכור לזמן קצוב[426]. ושיעור משך הזמן הוא אפילו לזמן רב וארוך עד עולם, אך לכתחילה טוב שלא לשכור אלא עד זמן של עשרים שנה, ויש אומרים גם חמישים שנה וכדומה[427].

אחד שוכר עבור כולם

כ"ח. כמה יהודים הגרים בחצר אחת, אחד מהם שוכר מהגוי בשביל כולם, ומותרים. ואין צריך שכל אחד ואחד ישכור ממנו[428]. ואינו צריך לפרש שזה שכירות בשביל כולם, אלא הוא שוכר לעצמו, ודי בכך[429]. ואין משנה אם עירבו תחילה או לא[430]. [431]

כ"ט. אחד מבני החצר ששכר לעצמו, ואחר כך עזב את המקום, נהגו להקל שהשכירות קיימת[432], כיון שנשארו האחרים ונחשב ששכר בעבורם, ואם כולם עזבו יש להשכיר שנית[433].

ל. אחד שאינו מבני החצר ששכר לעצמו את רשות הגוי, אינו מועיל לבני החצר, כיון שאינו מערב עמהם[434]. אבל אם אחד מבני החצר יחזור וישכור מזה ששכר מן הגוי עצמו, מותר[435]. ואם בתחילה בעת השכירות פירש ששוכר מהגוי בשביל בני החצר שהגוי דר בה, מותר[436].

---

405 כמ"ש בגמרא דשכירות בעיא, ע"ע בהלכה הקודמת, וכ"כ בחיי אדם (כלל ע"ה ס"ז) להזהיר ע"ז, והובאו דבריו בכה"ח (אות ל"ג), וע"ע בכה"ח לעיל (אות ח') בשם הח"א שדווקא בשכירות מהני, אבל ליתן במתנה לא מהני.

406 עי' דע"ת כאן (סי"א) שתמה על התורת נתנאל (סל"ג) שהיקל בזה.

407 כמבואר בב"י דמש"כ בגמ' להשכיר מקום ל"ד, אלא בכלליות המקום, ובמקום מסוים אינו מועיל, וע"ע בחזו"א סימן פ"ד סק"ז ועוד בפו', ובספר חכמה"ל ע' קמ"א כתב שצריך לשכור מהגוי זכות להשתמש ברשותו, וכתב עיצה לומר לגוי ששוכרים ממנו זכות ברשותו להניח בו איזה דבר, עיי"ש. אולם ז"א מחוור, ולא מצאנו כן בשכירות מהגוי עצמו אלא כפשטות הגמרא והפו' שצריך שכירות רשות, וע"ע בספר עירובי חצירות.

408 ובשכירו ולקיטו נחלקו הפוסקים, שלהב"י צריך לשכור גם רשות ביתו, וב"ח חילק, וה"ד משנ"ב וחזו"א, ועיין להלן סימן שצ"א ס"א (וכהרמ"א שם פסק המשנ"ב), ובדעת הב"י בזה יעוין בסי' שפ"ב סי"ב, ועוד באחרונים שם בענינו.

409 שו"ע ס"ד. וכמש"כ בגמרא שם דשכירות רעועה סגי [ולא משנה אם זה מאיש פרטי או חברה, אפשר לשכור בעל פה ממנהל החברה או מי שיש לו רשות לחתום על עניני החברה בדברים כאלה].

ומה שנתפשט כיום קצת לעשות טפסי שכירות במוסדות וכדו', הוא כדי ליתן תוקף לדבר [אף שאינו מוכרח, ולדינא אין צריך], וגם יש תועלת שלא יאמרו שלא הבינו מה שאמרו, וכדומה, אך לדינא אין צורך בכל זה.

410 גמ' שם ושו"ע, ובגמרא אמרו משום שאצל גוי זה נחשב ממון, אבל הרמב"ם (פ"ב הי"ב) כתב דהוא משום דסגי בשכירות רעועה, וכהיכר בעלמא, ובבירורי סוגיות בענין "גדרי השכירות בעירוב" הבאנו דברי המפרשים בזה, וע"ע שם.

411 עיין בסימן ש"פ ס"ג, והבאנו הלכה זו בסוף סימן שפ"א, ודעת הרבה פו' שא"א לשכור ממומר כלל, וכמש"ש.

412 כן כתבו בתו"ש ועצ"א, ומשום שנחשב כשכירות מבעל הבית הגוי שמכוחו הוא בא.

413 כ"כ הפו', ה"ד במשנ"ב (סק"כ).

414 שהרי השכירות מותרת אפילו בשבת (וכמש"כ הרמ"א סעיף ה', ונת' בסי' שפ"ג). ואילו טלטול הכסף המוקצה אסור (ועיין בדברינו בסימן שמ"ב דיני שבות בביהש"מ). ובאופן זה שנותן לו מאכל שפיר דמי. ואעפ"כ חל העירוב מספק שמא עדיין לא שבת, וספיקו לקולא.

415 עיין שעה"צ (אות כ'), ואע"פ ששכירות רעועה, מ"מ צריך צורת שכירות כמש"כ בחזו"א ועוד, עיין בבירורי סוגיות שם. [אמנם אם יעשה קנין ממש מהני, אך אינו מצוי, ועיין כה"ח אות ח' מהח"א].

ועיין באשל אברהם מבוטשאטש בבני עיר שנתנו דורון לשר, והם נתנו לו המתנה סתם ואח"כ אמרו שרוצים ליקנו ואמר שאינו מוחה, אינו נקנה מפני שלא אמר הקנאה או שכירות, עיין שם. וכפיה"א בכל אופן צריך קנין.

נ"ב. דברי הרמ"א בסעיף ה' הבאנו בסימן שפ"ג.

416 ועיין בדע"ת (ס"ד) שהביא מהאו"ז (ר"פ הדר) ובפסקי ריקנטי (סי' ק"ז) שהוכיחו מרש"י שצריך לשכור בכל ערב שבת, אולם בב"י (ד"ה ומ"ש וזה תקנתם) הביא מהרשב"א דמותר גם לשנה ושנתיים, וכתב שכ"ה בראב"ש ודלא כהח"צ, שהלכה כמיקל בעירוב, ע"כ. וכן מוסכם בכל הפו'. וכן המנהג. וע"ע להלן ס"ז.

417 בשכירות לזמן קצוב יש חיסרון שצריכים לזכור ולטרוח לשכור שנית בבא הזמן, ובשכירות לעולם יש חיסרון אם נתחלפו המשכירים וכדו', וחיסרון זה גרוע יותר, וכמו שיבואר להלן.

418 עיין בב"י בשם המרדכי והרא"ש בשם מהר"ם והגה"מ שמבואר שאם חזר בו נתבטלה השכירות, וכן פסק בשו"ע (ס"ו) שרק כל זמן שהגוי לא חזר בו מועיל השכירות. ובט"ז פירש שהמדובר הוא בשכר לזמן ואעפ"כ יכול לחזור בו, אולם הב"ח וא"ר ובי"מ ועצ"א ועוד אחרונים פירשו שמדובר בשכר סתם, אבל בשכר לזמן קצוב אינו יכול לחזור בו בשום אופן, וה"ד בביה"ל ד"ה כל זמן ובמשנ"ב סקכ"ג ועוד ובשעה"צ אות כ"א, וע"ע בכה"ח בשם האחרונים.

ויסוד החילוק היה אפ"ל שבשכירות לזמן ה"ז כשכירות גמורה, וממילא אינו יכול לחזור, ואפילו אם יחזיר דמים נמי, כמו כל אדם שהשכיר שאינו יכול לחזור בו בלא הסכמת השוכר, וגם כאן חז"ל עשאוהו כשכירות גמורה (וכמש"כ התמים דעים בביה"ל שם), משא"כ בשכירות סתם ל"ח שכירות גמורה, אולם זה אינו, שכל סוגי השכירות בעירוב גדר אחד הם (ומש"כ הביה"ל בשם התמים דעים הוא רק להסביר למה אינו יכול לחזור בו), והחילוק הנכון הוא כמש"כ המשנ"ב (סקכ"ד) בשם הי"מ שיכול הגוי לומר לא התכוונתי אלא על שבת אחת, עיי"ש. (וגם הביה"ל שם בסוה"ד כתב כן). אך זה תלוי אם צריך להחזיר דמים או לא, עיין להלן שנחלקו הפו', ועיין משנ"ב סקכ"ה.

[וברש"י איתא דאי אגר מיניה לא יכול לחזור שהרי נקט דמי, ע"כ. ויש שפירשו דמשמע שאם יחזיר הדמים יכול לחזור, והאחרונים דחו דאין הכוונה מפני שהמעות בידו עכשיו, אלא הכוונה שהרי לקח דמים, וכבר חל השכירות, וה"ד בביה"ל. והנה כשלעצמו היה נראה לענ"ד יותר כפירוש ראשון, דאל"כ הול"ל דהא שקיל דמי, ולא הו"ל דנקט דמי שהוא משמע בגלל שאוחז בו כעת, אך לדידהו לא ניחא לומר כן, דא"כ הו"ל בלשון הווה דנקיט דמי, ולא בלשון עבר דנקט, אלא שזה אינו מוכרח כ"כ דבלשון ארמי שייך לומר כן, ומ"מ הרי הביא הביה"ל מריה"ו והרע"ב שפירשו מצד שכבר לקח דמי, וכך יש לפרש בפשטות ברש"י].

419 הרמ"א בהגה כתב שאינו יכול לחזור אא"כ יחזיר דמים, אולם המשנ"ב (סקכ"ה) כתב שהרבה אחרונים חולקים על זה, וכמו שהביא בשעה"צ (אות כ"ד), עיין שם, ונראה שיש להחמיר בזה כפי שנוטה המשנ"ב גם בשעה"צ אות כ"ו ובאות כ"ח, וע"ע בכה"ח אות ל"ו מש"כ בזה.

420 במשנ"ב (סקכ"ד) סתם כדעת הפו' שאינו יכול לחזור אלא אחר שבת הראשונה, אבל לשבת זו הרי הסכים, ובשעה"צ (אות כ"ב) הביא שיש חולקים, אבל המיקל לא הפסיד, ועיין כה"ח אות ל"ה מש"כ בזה.

421 הכל מבואר בשו"ע (ס"ח) כפי ביאור האחרונים, עיין משנ"ב ושעה"צ. וממילא הדין על דרך המבואר בהלכה הקודמת, שבסתם הוי חזרה וצריך לשכור [ואם הגוי הראשון השכיר לשני ויכול לסלקו, אפשר לשכור גם מהראשון, ברכ"י סק"ד וכדלהלן סי"ח]. ולזמן קצוב א"צ לחזור ולשכור, אלא שבמכר יש מחמירין, כיון שהוא תקיף למכור הגוף ג"כ, וכמש"כ הח"צ ח"א ס"ו, וע"ע בכה"ח.

422 הכל מבואר במשנ"ב (סקכ"ו) עפ"ד האחרונים, וע"פ המבואר בהלכות הקודמות.

423 שו"ע להלן סי"ד. וע"ע באו"ח סי' שצ"א ס"ב בשם האחרונים. ויש בזה כו"כ פרטים כיעוין שם, והבאנו ד"ז אגב האמור שהדינים שוים, באופן ביטול השכירות.

424 שו"ע ס"ז. ועיין לעיל סוס"ג בענין סדר העירוב והשכירות.

425 רדב"ז, ה"ד בברכ"י וכה"ח. ואין כאן איזה חידוש מיוחד, וכתבנוהו אגב גררא.

426 משנ"ב (סקמ"ח) מפני החשש שבסעיף י"ד. וה"ה מפני החששות הנ"ל שבשו"ע סעיף ו'-ח'. ועיין לעיל (ס"ו) שביארנו דההלכה שמותר לשכור לזמן רב, ולאו דווקא כל ער"ש. ובשעה"צ (אות מ"ח) מבואר שאפשר לשכור לעולם, כמש"כ האחרונים. וכן מבואר בהלכות הקודמות.

427 עיין משנ"ב שם שכתב עד עשרים שנה. אולם מן הדין אפשר ביותר מזה. וביאור הענין, שבשו"ת הב"ח (החדשות ס"ד) כתב לשכור לחמישים שנה, וטעם הדבר משום שביותר מזה נראה כחוכא ואיטלולא, וכמ"ש בשו"ת בית שלמה (סי' נ"א), אלא שאף בזה יש מפקפקים, ועל כן כתב הבי"ש לשכור לעשרים שנה, שזה מיעוט הניכר מחמישים, עיין שם. ובחכמה"ל עמוד קמ"ד כתב שכל הקפידא היתה בשכירות מגזבר המלך, אבל בשכירות מהגוי עצמו שפיר דמי אף לחמישים שנה, שהרי הוא מסכים, עיי"ש. וכן בספר עירובי חצירות (ויש מעלה בעשרים שנה שהוא נראה יותר בתוקף, ובפרט שחוק המדינה לא לשכור לזמן רב, אך מדינא אין קפידא). ובשו"ת גינת ורדים (כלל ג' סכ"ב) כתב שאפשר לשכור גם למאה שנה, עיי"ש. וגם המשנ"ב שכתב לשכור עד עשרים לא אסר אלא בלשון טוב. ולכן יש משכירים לחמישים שנה, כדי שלא תהיה טרחא לשכור שוב בחלוף הזמן.

ונראה שאפשר לעשות ב' שכירויות בתנאי, האחת לעולם (כדי שתועיל לעולם), והשני לזמן (לחשש שיחזור בו או ימות וכדו'), שבאופן זה הרי רק אחד חל, והשני הוי כחזרה מהראשון, וכבר הבאנו לעיל אימתי חזרה כזו מועילה לבטל השכירות, וממילא או שחוזר בו, או שהראשון חל, ושוב לא יועיל השני, ורק מה שיועיל יותר שפיר דמי. ובכך יוצאים מכמה חששות העשויות להיות ברבות הימים.

428 עירובין (סו.) ושו"ע ס"ט. [ויש עדיפות לשכור עבור כולם, ויועיל אם התחלף וכדומה].

429 כן משמע מדברי הראשונים שא"צ אלא שישכור לעצמו וממילא הותרו, ומש"כ "על ידי כולם", ל"ד כדין שליחות וכדו' אלא ממילא הוא, עיין שעה"צ (אות ל"א), וכ"כ להדיא הגר"ז (סי"ב), וה"ד בכה"ח (אות מ"ו), וע"ע בחזו"א (סי' פ"ד סק"ז).

430 ביה"ל ד"ה בשביל, דדמי למבואר לעיל (ס"א), והנה שם נתבאר דכל הקפידא מצד הברכה, ובמקום שאין מברכים כבזמנינו אין חשש, וה"ה כאן. וע' בכה"ח (אות מ"ז) שאינו מועיל עירוב קודם שכירות, ועיין מה שכתבנו בזה שם, ודו"ק.

431 כך עדיף ע"פ המציאות שמתוספים אחרים ומתחלפים וכו'.

432 חזו"א (סי' פ"ב סקל"ד), דבכה"ג נחשב כאילו כולם שכרו, אמנם אם השוכר לא עירב עמם כלל ויצא מן המקום, וכגון שיצא קודם השבת הראשונה, הסתפק החזו"א (שם סקל"ב), ולכאו' בכה"ג אין אפשרות להחשיב את השכירות בעבורם, שהרי אין לו קשר עימם, וי"ל.

433 דבכה"ג אין אומרים מן הסתם ששכרו עבור אלו שיבואו בעתיד, וע"ע בחכמה"ל עמוד קנ"ד.

434 חזו"א סי' פ"ד סק"ז, ופשוט. וע"ע בחכמה"ל פ"ו ס"ז שהביא פלוגתא באופן ששכר מהגוי עצמו, ושכר זכות בבית הגוי, שיכולים לזכות עירוב בעבורו אע"פ שאינו דר שם.

435 עיין להלן סי' שפ"ב סי"ב.

436 חזו"א שם.

ממי יכולים לשכור

ל"א. אין מועיל לשכור בעל כורחו של הגוי, ואפילו אם היה רגיל להשכיר להם[437].

במה דברים אמורים שמניח לו את הכסף ברשותו, ואומר לו "הרי לך השכירות בעד רשותך לשנה", בלא הסכמתו, אבל אם הכריח את הגוי בכל מיני אופנים, ואפילו תלאו עד שנטל הכסף מידו, הרי זה קנין[438].

וכמו כן, מה שמצוי שהגוי מסופק אם להשכיר, ושוב נוטל את הכסף ומיד סוגר את הדלת בעדו, הרי זה מועיל[439].

ל"ב. אין צריך לשכור דווקא מבעל הבית, אלא אפשר לשכור גם מכל מי ששייך באותה רשות, וכגון: א]. אשתו[440]. ב]. בני ביתו[441]. ג]. שכירו ולקיטו, וכן משרתיו וכדומה[442].

ואפילו אם הגוי מוחה, שוכרים מהם[443].

דיני "שכירו ולקיטו"

ל"ג. "שכירו ולקיטו", היינו פועל העובד אצל הגוי, ובגלל עבודתו יש לו רשות להשתמש ברשותו של הגוי, ואם יש להם רשות להשתמש גם בביתו, מועילה השכירות ממנו להתיר את כל רשות הגוי. אבל אם יש לו רשות רק בחצירו מועילה השכירות להתיר רק את החצר ולא את ביתו, ולדעת הבית יוסף שכירו ולקיטו מועיל רק אם יש לו רשות להניח החפץ בכל רשותו, כלומר גם בביתו[444].

כגון מקומות ציבוריים [בתי מלון, בתי חולים וכדומה], שיש שם פועלי נקיון שיש להם רשות להניח את כלי העבודה בכל מקום שירצו, לפעמים אפשר לשכור מהם, ותלוי לפי הענין[445].

ולדברי האומרים שמספיק שיש לו רשות בחצירו, יש אפשרות לשכור משוטרים במקומות מסוימים שיש לה תוקף להשתמש בכל המקומות כרצונם, וכן מאלה שיש לה מוני מים בחצרות התושבים וכיוצא [כגון חברי עירייה או תאגידי מים].

ל"ד. שכיר של שכיר, כגון מנהל עבודה ששוכר פועלים, אפשר לשכור גם מהמנהל וגם מפועליו[446]. וכן מה שמצוי במקומות ציבוריים ששוכרים פועלים או מנהל עבודה ששוכר פועלים, אפשר לשכור מכולם.

ל"ה. גוי שאינו רוצה להשכיר רשותו, יתקרב אליו אחד מבני החצר או מחצר אחרת עד שישאיל לו רשותו, דהיינו שיתן לו רשות להניח ברשותו איזה דבר, ואז הוא נעשה כשכירו ולקיטו, וישכירו ממנו אפילו שלא מדעת בעל הבית[447].

והעיצה לדבר, שאחד מהשכנים יפקיד מפתח אצל הגוי שישמור לו אותו בביתו, וכגון מפתח, כדי שאם יארע שיבא בלא מפתח יהיה אצל שכנו[448] [ואם הוא חושש שהגוי לא יגנוב בביתו, יכול ליתן מפתח של כל דבר, ואפילו מפתח שאינו בשימוש כלל][449].

ל"ו. כששואל מהגוי זכות ברשותו להניח שם חפץ, יש לקנות זכות זו בקנין, היינו שיניח בו איזה חפץ בערב שבת[450]. ולדעת הרבה פוסקים מועיל הדבר אפילו לאחר שהגוי סלקו שם, כיון שכבר קנה אותו המקום[451]. ויש לעשות את השכירות קודם שיסלק את החפץ. ולכן, העיצה שיבואו שתיים, ואחד יניח חפץ ברשות הגוי, ומיד השני ישכור ממנו כדין שכירות משכירו ולקיטו.

ל"ז. כששוכרים משכירו ולקיטו של הגוי, צריך לשכור בכסף ושווה כסף, ואפשר גם בפחות משווה פרוטה[452]. ואין מועיל בשאלה[453].

ל"ח. אם יחד לפועל מקום, שרק שם יוכל להשתמש ולא במקומות אחרים, לדעת השו"ע אינו מועיל, כיון שאינו כשלוחו בכל הבית, ולדעת האחרונים אפילו ביחד לו מקום אינו מועיל אלא דווקא כשאין לבעל הבית רשות להשתמש כלל במקום שיחד לפועל, וגם אינו יכול לסלקו, אבל בלא ג' התנאים הללו [יחוד מקום, מניעת השתמשות שם, ואי אפשרות לסלקו], מותר[454].

עוד נחלקו הפוסקים, שלדעת הבית יוסף הוא דווקא כשמנע אותו בפירוש מלהשתמש בכל הבית, אבל כל זמן שלא מנעו בפירוש אפילו שנתן רשות לפועל להשתמש בזוית מסוימת, יש לתלות שדעתו גם על שאר מקומות, והאחרונים חולקים[455].

ל"ט. שותפים שדרים יחד בבית אחד, יש אומרים שכל אחד נחשב כשכירו ולקיטו של כולם, אלא אם כן כל אחד דר בפינה מיוחדת בלבד, ויש אומרים ששותפים אינם נחשבים כשכירו ולקיטו, וכן עיקר[456].

מ'. מן האמור יש ללמוד אודות יהודי וגוי הדרים בבית אחד בשותפות, צריך לשכור מהגוי ולערב עם היהודי, וכן שני גויים הגרים בשותפות בבית אחד, צריך לשכור משניהם[457].

במה דברים אמורים שאינו מועיל בשכירות מאחד השותפים בלבד, כאשר הוא בעל כורחו של האחד, אבל מן הסתם שלא בידיעתו מועיל לשכור מאחד, ואין צריך לשכור מכולם[458].

ובדין בן מומר הגר עם אביו בבית, יבואר להלן בשלהי סימן שפ"ה.

מ"א. שכרו משכירו ולקיטו של הגוי, ואחר כך סלקו הגוי, או שמת השכיר ולקיט, אזי אם שכרו ממנו סתם ללא קציבת זמן, נתבטלה השכירות, אבל אם שכרו ממנו לזמן קצוב, מותרים עד תום זמן השכירות[459].

ואם השכיר ולקיט נתמנה מראש לזמן קצוב, יש להחמיר שלא לשכור ממנו מעבר לזמן זה[460]. ולכן יש לדקדק שיהיה זה פועל שנתמנה בסתם, בלא קציבת זמן[461].

מ"ב. פועל או פקיד של השלטון, בין במשרה גדולה ובין במשרה קטנה, שיש לו רשות להשתמש בבית ובחצרות השלטון, אפשר לשכור ממנו את רשות כל הגויים [ולהלן יבואר המציאות בזמנינו], ואף על פי שנוטל את כסף השכירות לעצמו, והוא הדין בכל שכירו ולקיטו[462].

מ"ג. נסתלק הגזבר של המלך מתפקידו, אם שכרו ממנו בסתם ללא קציבת זמן נתבטלה השכירות, אמנם אם עדיין הוא אוכל פרס מבית המלך לא נתבטלה השכירות, אבל לכתחילה אין לשכור ממנו אחר שנסתלק, אע"פ שנוטל פרס[463].

מ"ד. גוי שדרים בביתו כמה שכירים או לקיטים ישראלים או גויים, מספיק לשכור את רשות הגוי מאחד מהם, ואפילו אם כל אחד אוכל בחדר נפרד לעצמו, משום שאין דירתם נחשבת דירה לאסור,

---

437 כ"מ בעירובין סג: וברא"ש שם, וכ"ה בשו"ע שם סעיף י'. ובטעם הדבר ביאר המשנ"ב (סוסקל"א) כפשוטו כיון שלא נעשה קנין וא"א לכפותו על המצוות, כדרך שכופין ישראל (ודיברנו ע"ז במקומו להלן בענין כפיה לגוי), ובשעה"צ (אות ל"ד) הביא מהאחרונים דפשיטא שאינו מועיל בע"כ, דא"כ מה הועיל חכמים בתקנתן, שרצו שלא ישכירנו ויצא.

438 משנ"ב סקל"א ושעה"צ אות ל"ב.

439 כיון שלבסוף נטל הכסף.

440 שו"ע (סי"א).

441 משנ"ב (סקל"ב) כאשתו.

442 שו"ע ומשנ"ב. וע"ע להלן דיני שכירו ולקיטו.

443 שו"ע. [ועיין במשנ"ב (סקל"ד) משם הגר"א שזה תלוי בשתי הדעות דלעיל בסימן שס"ז. ואמנם גם שם נתבאר שמן הדין הלכה כסתם]. ובעצם הדבר לכאו' יש להקשות שהרי חז"ל תקנו כל זה כדי שיקשה עליו ויצא, ואם מהני בעל כורחו מה הועילו בתקנתן, ובגר"ז (סי"ד) כתב דלפעמים גם השכיר לא ירצה להשכיר, וכבר בב"י סי"ב כתב סברא כעי"ז לענין עצם הדבר שהתירו לשכור משכירו, דמקיימא תקנת חכמים, דזמנין שיקשה גם בעיני השכיר להשכיר, או שיקשה בעיני בעל הבית להשאיל מקום.

444 עיין במשנ"ב (סקל"ה) שיהיה אפשרות של שימוש בכל הבית [ולא רק בחלק מסוים, וכמבואר בב"י]. ובביה"ל (ד"ה או) הביא מהעצ"א דבעינן דווקא שיהיה לו לשכירו ולקיטו רשות להשתמש בביתו או בחצירו, והלא"ה לא, ולהלן (סי"ד ד"ה ועדיין) הביא שוב דין זה בלשון שיהיה לו רשות "בבית ובחצר אדונו", ומשמע דבעינן בכל רשותו [ובנפש חיה סימן ל' הסתפק בזה, וגם הגר"ז כאן בכ"מ כתב בסוגריים שיהיה לו זכות בביתו, וכידוע שמה שהוא בסוגריים, הוא מפני שלא סיים לבררו היטב], ועיין בחזו"א סי' פ"ב סק"ט. ובעמק החכמה ס"י כתב דבעינן שיהיה לו רשות בביתו (וגם חצירו בכלל), או רשות כללית לביתו וחצירו, אבל בחצר בלבד לא מהני. אולם מאחר והמשנ"ב כתב "או", משמע שא"צ, ועיין בספר ע"ח מש"כ בזה.

445 ובדרך כלל בבתי מלון השוכרים חדרים יכולים להסכים שלא יכנס שום אדם לחדרם, וממילא א"א להשכיר על ידם, אלא לשכור בנפרד מכל אותם בעלי החדרים. וזאת ועוד שהרי כלים אלו הם לצורך בעל החדר, וי"א שצריך שיהיה לטובת המפקיד, אא"כ יכול לשים בכל אופן כמו בבתי חולים, וכמו"כ יש מחמירים כשהוא שכיר לזמן רב, ואינו מוכרח, ועיין להלן. ועכ"פ כיון שכלים אלו לנקיון ומיד צריך להוציא, ל"ח שיש להם רשות, אבל מנהל המקום שרשאי להניח עציץ ה"ז עדיף.

446 רמ"א סי"א ומשנ"ב סקל"ה. ואפילו כשבעה"ב והשכיר הראשון מוחים, גר"ז סי"ד, ופשוט. וכל זה הוא באופן שיש להם רשות להניח חפץ, וכנ"ל. והנה שכיר משכיר אין נפ"מ כ"כ מאחר והכל תלוי למעשה אם יש לו רשות להשתמש שם.

447 שו"ע סי"ב. וכדעת הסתם, וכ"כ הפו'. ובזה א"צ שיהיה דווקא מבני החצר וכמש"כ האחרונים, והעיקר שיהיה שכירו בכל אופן, ופשוט.

448 יש חוששים שלא יאמר לו ליום או יומיים, כיון שאז לא יוכל להשכיר לאחרים לזמן רב, ועיין להלן מה שיבואר בזה, וי"ל דכיון ששוכר רשות הגוי, ועיין להלן. וכמו"כ לדעת השו"ע לא ייחד לו פינה מסוימת, והאחרונים חולקים, וע"ע להלן.

449 וגם מפתח שיצא מכלל שימוש, אפשר להשתמש בו כאבזם של חגורה או למשחק וכו', ועוד שא"צ שיהיה שו"פ כלל, והעיקר שיש לו רשות להשתמש שם, ולא איכפת לן בשווי החפץ [ולכן א"צ לצרף למפתח מחזיק מפתחות כדי שיהיה שווה פרוטה].

450 עיין שו"ע סי"ב ובמשנ"ב סקל"ז, וכפי המבואר בב"י שצריך לקנות בקנין שהקרקע נקנית בו, וביארו המג"א והאחרונים דמאחר שהוא שאלה ולא שכירות הקנין ע"י שמניח בו חפץ (ועיין בחזו"א ספ"ב סקל"ג שחולק, והשיבו על דבריו האחרונים). והנחת חפץ בערב שבת לאו דווקא, וה"ה כל השבוע.

451 משנ"ב שם.

452 תוס' ועצ"א (סקי"ט), כיון שנחשב ששוכר מהגוי, וכ"ה בזקן אהרון ח"א סי' כ"ו. ודלא כחזו"א שם סקי"ט שנסתפק בזה.

453 דלא עדיף מבעלים שנת' לעיל.

454 שו"ע סיג. ובמשנ"ב בשם האחרונים. וכה"ח (אות ע') בשם האחרונים, דלא כב"י.

455 ב"י והאחרונים, ה"ד בביה"ל (ד"ה אם יחד), ועיין כה"ח (אות ס"ט) שאע"פ שבב"י כתב שאם לא מנעו בפירוש משאר הבית מותר, ומטעם דאנו תולים שאפשר שלמחר יצטרך זוית זו ויפנה לזוית אחרת, מ"מ האחרונים חלקו, וכתב הט"ז שאף השו"ע הדר ביה, ולא קבע כן בב"י, עי"ש.

456 ברמ"א (סט"ו) מפרש ששותפות מהני, אולם מהשו"ע משמע שאינו מועיל, וכ"כ הרבה אחרונים ה"ד במשנ"ב סט"ו [והוא תלוי במח' התירוצים בתוס' סו. ועוד ראשונים].

457 משנ"ב וש"א. וע"ע בחזו"א שם סק"ד-ח'.

458 ביה"ל ד"ה אם יש.

459 בשו"ת הרשב"א (ח"א ס"ו) הובא בב"י, ועפי"ז פסק בשו"ע (סי"ד) שאם שכרו ונסתלק השכיר [או מת, משנ"ב סקמ"ה בשם הח"א וש"א, וכ"ה בכה"ח אות ע"ד ופ"א לב' הדינים], הדבר תלוי בין אם השכירות היתה לזמן או בסתם, וה"ט דה"ז כמו שחוזר בו, שכבר נתבאר לעיל (בס"ו) שמסתמא יכול לחזור בו, ולזמן אינו רשאי בכך, וכן ביאר המשנ"ב סקמ"ד, אולם עיין בכה"ח אות ע"ג בשם התו"ש באו"א (ועיין בשעה"צ אות מ"ז שאינו תלוי בחזרת הדמים כדהתם), וע"ע בחזו"א סי' פ"ב סק"ט וסקל"ד דמסיק שם שכן המנהג.

460 בשו"ת מהר"ם שיק (סימן קפ"ב) נסתפק בזה, וכתב להחמיר, וטעם הדבר מפני שבאופן כזה, ה"ז כמו שמראש מתנים הבעלים שהשכירות תהיה רק זמן מסוים, וע"ע שם מדברי החכ"צ (סימן ו') במלך שמת נתבטל השכירות אף שהגזבר חי, אא"כ מינהו המלך החדש, ומשמע שאף שהמינוי הראשון היה לזמן, וי"ל, ואפשר שדרך המלכים להשתמש במעשיהם של הראשונים, וה"ז כענין דינא דמלכותא שממשיך, ועיין בכה"ח אות ע"ט משם האחרונים.

461 ובחכמה"ל פ"ו סי"ט דן בממשלה שהיא לזמן מסוים [שכל כמה שנים יש בחירות], שנמצא שמראש השכירות היא רק לזמן, וא"כ אינו יכול להשכיר ליותר מזמן זה [ואפשר שממשלה זו מחויבת לחוקי ממשלה קודמת, וה"ז המשך, ואינו מחוור]. אולם אם שכר לאותו זמן מסוים שדרך הממשלה להתקיים, אע"פ שהופלה הממשלה בתוך הזמן עדיין השכירות נשארה קיימת, עיי"ש. ועיין בכה"ח אות ע"ט, ודו"ק. [וע"ע שם שלפי"ז גוי ששכר לזמן קצוב, ויש לו שכו"ל שבודאי גם הוא יהיה רק לזמן קצוב, לכאו' א"א לשכור יותר מאותו הזמן].

462 עיין בב"י בשם תשו' הרשב"א גבי גזבר המלך שנוטל השכר לעצמו דשרי מב' טעמים, א'. שזה כגזל השכירות מכיס המלך. ב'. שאין המלך מקפיד ע"ז, עי"ש. ולפי"ז יש לדון בשכיר ולקיט שצריך ליתן את הכסף דווקא לאדונו, לפי הטעם השני. וכבר העיר כן בא"ר, וכתב דמ"מ העיקר להקל. והביאו המשנ"ב (סקמ"ז), וזה למרות שהביא שם בתח"ד את הטעם השני (משם המג"א), וצ"ל דזה כמו ב' דעות, ונמצא שאין כאן הכרעה ברורה, אך המיקל יש לו ע"מ לסמוך. וע"ע גם בכה"ח אות ע"ה. וכנראה דבמילתא דרבנן יש להקל. ובפרט דכן המנהג, שאין אומרים לבעה"ב שמא יקפיד על השכו"ל.

ומה שכתבנו שאין הבדל באיזו משרה השכו"ל, כ"ה בתשו' מהרי"ט ח"א סי' צ"ד (וה"ד האחרונים בכה"ח אות ע"ו, וכן במשנ"ב וביה"ל), שאפילו עבדיו הקטנים נמי שוכרין מהם, וה"ה מעבדי עבדיו (רדב"ז בכה"ח שם), והוא כמשנ"ת לעיל שמותר משכיר שכירו.

463 עיין ברמ"א סי"ד, שאחר שנסתלק כבר אין לו שלטון, ואינו יכול להשכיר, אבל אם נוטל פרס מבית המלך, עדיין מקרי שכירו ולקיטו ויוכל לשכור ממנו, וגם השכירות הראשון קיים, ע"כ. ובח"א (כלל ע"ה) כתב שא"א לשכור ממנו שאינו אלא חייל אצל המלך, ואינו משרי המשטרה [בזמנם] שיש להם סמכויות, ואע"פ שמקבלים פרס מן המלך, וזה דלא כהרמ"א, וכתב בביה"ל (ד"ה ועדיין) שמכל מקום דינו של הח"א נכון, מאחר ומבואר בכ"מ שלא מועיל לשכור משכו"ל, אלא אם כן יש לו רשות להשתמש בבית אדונו וחצירו (ועיין שם מה שציין בזה, וכבר הבאנו לעיל ד"ז מהפו'), וא"כ צ"ב ע"ד הרמ"א, ודוחק לומר שכיון שעדיין מקבל פרס לא נחשב שנסתלק.

ומכל מקום כל זה לגבי הדין הראשון של הרמ"א שעדיין הוא שכו"ל ויוכל לשכור ממנו, אולם לגבי הדין השני שאם נסתלק עדיין השכירות קיימת, בזה שפיר יש לומר כהרמ"א וכמש"כ הביה"ל שם בסו"ד, ומשום

כיון שיכול לסלקם[464]. אבל אם השכירו חדרים נפרדים ואינו יכול לסלקם, הרי הם אוסרים, וממילא ביהודים צריכים עירוב, ובגויים צריך שכירות[465].

יהודים הדרים בחדרים בביתו של גוי [בית הארחה של גוי]

מ"ה. יהודים הדרים בבית של גוי, כגון שיש לגוי בית הארחה ומלון, אזי: אם הם שכרו חדרים נפרדים, ואוכלים בחדרים בנפרד, הרי זה כמו ביתם ממש, וצריכים לעשות עירוב ביניהם, מלבד השכירות שצריכים לשכור את רשות הגוי בעל הבית אם הוא דר שם[466]. וכמו כן צריכים לשכור את רשותם של שאר הגויים המתארחים שם[467].

מ"ו. אם היהודים דרים בבית הארחה של גוי בתורת שאלה שהשאיל להם את רשותו, אף שהם בחדרים נפרדים וכל אחד אוכל בחדרו, אינם צריכים לעשות עירוב ביניהם, וגם אינם צריכים לערב יחד עם בני החצר, כיון שאין דירתם נחשבת דירה לאסור[468], משום שיכול בעל הבית לסלק אותם כשירצה[469]. ומכל מקום פשוט הוא שצריכים בני החצר לשכור את רשות בעל הבית הגוי כשמערבים באותה חצר.

והוא הדין אם השכיר להם חדרים אבל יכול לסלקם כשירצה, אינם אוסרים[470].

מ"ז. השוכר חדר בבית הארחה של גוי, וצריך לשכור את רשותו בשביל שיוכל לטלטל, יכול לעשות זאת בעת שמשלם על שכירות חדרו, ויאמר לבעל הבית שבשכירות זו שוכרים גם את רשותו[471].

גוי שהשכיר ביתו לגוי אחר

מ"ח. גוי ששכר בית מגוי, אפשר לשכור את המקום מהשוכר, ואפשר גם לשכור את המקום מהמשכיר, ובתנאי שיש למשכיר תפיסת יד בבית השוכר[472], או שיכול לסלק את השוכר[473]. ובאופן זה מותר לשכור מהמשכיר לכתחילה אפילו כשהשוכר נמצא בביתו[474].

וכן אפשר לשכור מכל אדם שיש לו רשות להניח איזה חפץ בבית הגוי[475]. [ולהלן בסוף הסימן יובאו דוגמאות מצויות מעשיות בשכירות].

שני חצרות זו לפנים מזו

מ"ט. חצר לפנים מחצר, ויש לחצר הפנימית דריסת רגל על החיצונה וממנה יוצאים לחוץ, ישנם כמה אופנים:

א]. באחת גרים גוי ויהודי ובשניה רק יהודי, ולא משנה מי גר בפנימית ומי גר בחיצונה, צריך לשכור רשות הגוי[476]. אבל עירוב אינם צריכים, בשביל לטלטל בכל חצר בפני עצמה, ואפילו כלים ששבתו בבית. אבל לטלטל בין החצרות צריך גם עירוב[477].

ב]. גוי גר בפנימית ושני יהודים בחיצונה צריך לשכור מן הגוי[478], וגם צריכים לעשות עירוב ביניהם[479]. וכן אם גוי בחיצונית ושני יהודים בפנימית, צריכים עירוב, וגם צריך שכירות בשביל להתיר טלטול בחיצונה[480].

ג]. גוי בפנימית וישראל בחיצונה, יש להקל שאין צריך שכירות[481]. גוי בחיצונה וישראל בפנימית[482].

נ'. יהודי וגוי שבתיהם נמצאים בחצר אחת, אין היהודי צריך שכירות מן הגוי, כיון שהוא יחידי. ואם היה בית של יהודי נוסף סמוך לביתו של היהודי ופתחו לחצר אחרת, ועשו עירוב ביניהם דרך חלון או פתח, ורוצה היהודי הנוסף לטלטל דרך בית חבירו לחצר המשותפת עם הגוי, אזי: אם עשו עירוב דרך החלון ומוציא דרכו, אסור, אבל אם עשו עירוב דרך פתח, מותר[483]. והמשנה ברורה החמיר.

נ"א. שני יהודים שבתיהם בחצר אחת עם גוי, ועשו עירוב ביניהם דרך חלון או פתח שביניהם, מאחר שבתיהם צמודים זה לזה, אף שעשו עירוב אין הם מתאחדים להחשב כמו יהודי אחד עם גוי, ולכן הם צריכים שכירות מהגוי כדי להוציא דרך פתחיהם לחצר[484]. אבל בין הבתים בלא לעבור בחצר, מותרים.

נ"ב. שני יהודים הגרים בחצר אחת עם גוי כל אחד בביתו, אם הם אוכלים ביחד הרי הם נחשבים כאחד, ואינם צריכים שכירות מן הגוי[485]. ולכן, יהודים בבית מלון ויש גוי עמהם, כגון אחד האורחים או איזה פועל, אם הם אוכלים במקום אחד, אינם צריכים לא שכירות ולא עירוב[486].

נ"ג. ספינה שגרים בה יהודים בחדרים נפרדים, צריכים עירוב בין היהודים וכמו שנתבאר בסימן שס"ו סעיף ב', וגם צריכים שכירות מן הגוי בעל הספינה אם הוא דר שם[487]. ומלבד זאת צריך לשכור מן הגויים האחרים ששכרו גם כן חדרים[488].

צורת השכירות המעשית במקומות שונים

נ"ד. בשכירות דירה רגילה, כפי המציאות כיום בדרך כלל המשכיר אינו יכול לסלק את השוכר בתוך זמן השכירות, ואפילו אם התנו שיכול לסלקו בהתראה של חודש מראש וכדומה, מכל מקום אינו יכול לסלקו תוך הזמן, ולכן אין לשכור מהמשכיר אלא מהשוכר דווקא. ורק אם התנה עימו שיכול לסלקו בכל עת שירצה או שכך המנהג באותו מקום, או שכבר נגמרה תקופת השכירות, אז אפשר לשכור משניהם. וכן אם יש לבעל הבית רשות להניח שם חפץ.

השכירות מהמשכיר אפשרית אפילו לזמן רב, ככל שכירות מבעל הבית גוי, אבל מהשוכר אין לשכור אלא רק למשך הזמן הקצוב שהוא שכר, אמנם אפשר לשכור מהמשכיר קודם שישכיר לאחרים, ואם כבר השכיר, אפשר לשכור ממנו את הזמן שלאחר הזמן הקצוב של השכירות אפילו אם היא שכירות גמורה שאי אפשר לסלקו.

ולכן בדירות מושכרות כיום שהשוכרים מתחלפים, וקשה לפקח לשכור מכל שוכר חדש בערב שבת הראשונה שנכנס לגור שם, ישכרו מהשוכרים שנמצאים כעת עד סוף זמן השכירות, ואת המשך הזמן ישכרו עתה מהמשכיר בעל הבית לפני שישכיר לאחרים. במה דברים אמורים כשהמשכיר גוי או ודאי מומר, אבל אם הוא ישראל או ספק מומר כרוב מחללי השבת בזמנינו, צריכים לכתחילה לשכור מחדש כל פעם שנכנס שוכר חדש[489].

נ"ה. מקומות ציבוריים שמשכירים חדרים לישראלים ולגויים ולמומרים, כמו מושב זקנים, בית חולים, בית הבראה, בית מלון וכדומה, והדרים מתחלפים שם תדיר, וקשה לשכור מכל גוי ומומר מיד כשנכנסים, הדבר תלוי אם בעל הבית יהודי או גוי.

אם הבעלים גוי, יש לשכור ממנו את כל החדרים שהם ברשותו עד לזמן רב, וכך גם אם יבואו בעתיד גויים ומומרים לא יאסרו, ולתקופה שכעת מושכרת לגויים או מומרים צריך שכירות בנפרד מכל אחד מהם, ואם יש לבעל הבית זכות להניח בביתם חפץ כל שהוא, או שיכול לסלקם ולהעביר מקום אכילתם למקום אחר, אפשר לשכור ממנו את רשותם.

ואם הבעלים יהודי או ספק מומר, אזי לגבי התקופה שכבר השכיר את החדרים לגויים ומומרים ישכור באופן הנ"ל, אבל לא מועיל לשכור עכשיו מהבעלים את התקופה שלאחר מכן שעדיין אינה מושכרת[490].

די"ל שאע"פ שסלקו המלך מהיות גזבר, מ"מ אינו רוצה לבטל מעשים שעשה מכבר, וראיה שנותן לו עדיין פרס, עיי"ש. וע"ע כה"ח (אות ע"ט) בשם הרב פרי האדמה.

464 בעירובין (סד.) איתא דשכו"ל להקל ולא להחמיר, וביארו הראשונים דהיינו שאינם אוסרים, וכ"פ השו"ע סט"ז והפו'. וע"ע לעיל בסימן ש"ע ס"ב-ג', וכבר הבאנו מח' המשנ"ב והחזו"א אם צריך לכל התנאים שכתבו התוס', ויש להחמיר שיהיו גם משותפים בשימושי הבית, וכמש"ש.

465 ביה"ל ד"ה אין, ולהלן יפורט יותר.

466 ד"ז פשוט, וכפי שביארו בביה"ל (ד"ה אין) וכה"ח (אות פ"ט) בשם הפמ"ג שאם אינו יכול לסלוקינהו ודאי שצריכים עירוב, ע"כ. וזה מצוי כיום בבתי הארחה ששוכרים מקום מסוים, ואי אפשר לסלקם, ומלבד העירוב צריך גם שכירות. ועיין לעיל רה"ס שלא מועיל שכירות הבית במקום השכירות כדי להתיר את העירוב.

467 הנה בסעיף ח' מבואר שמועיל שכירות לזמן, אף שבנתיים השכיר לגויים אחרים, עיי"ש. אמנם כאן הוא לאחר שכבר השכיר לאחרים, ובזה בעה"ב אינו יכול להשכיר רשותם (וע"ע גם במשנ"ב סוה"ס סקע"ז). אבל אם שכרו מבעה"ב קודם שהשכיר לאותם האורחים הגויים, הרי שכירותו מועילה וא"צ שום שכירות יותר.

וכמו כן אין להתיר מה שהגויים נמצאים שם לזמן קצר, דאורח גוי ג"כ אוסר כמו ישראל, עיין להלן סי' שפ"ד ועוד לעיל.

468 בעירובין (סד.) ובפרש"י דין חמשה יהודים שכירים ולקיטים של גוי ודרים בביתו של גוי, וכ"פ בשוו"ע (סט"ז) שאינם אוסרים זה על זה, וכתב המשנ"ב דה"ה שא"צ להשתמש בעירוב, והיינו דהו"א דיחשבו כאחד מכל מקום ליתן עירוב בין כולם (כעין המבואר בסי' ש"ע), קמ"ל שא"צ כלום, והוא מבואר בשו"ע שאין דירתם חשובה דירה.

469 ב"י והגר"א ועו"א, ה"ד במשנ"ב סוסקנ"ג (ומה שכתב שם ברישא, הוא יוצא ממילא, והעיקר הוא מפני שיכול לסלקם). וע"ע גם בכה"ח (אות פ"ח) בשם האחרונים, ומאידך הביא בשם מחה"ש דתרתי בעינן גם שהמקום מושאל להם וגם שמשתמשים יחד בכל הבית, וכתב דמ"מ לדבריו בסי' ש"ע אם יש לו רשות להשתמש בבית בלאו הני טעמי שרי, וכן בשעה"צ (אות נ"ה) כתב שאף שהתוס' ומחה"ש כתבו שאם אופין ומבשלין כל אחד בביתו (בחדרו) ולא בבית הגוי אוסרים זה ע"ז, זה אינו להלכה כמ"ש בביה"ל (בסי' ש"ע ס"ג) דהיכא דמצי לסלוקי בכל שעה לא בעינן שום טעם אחר, ע"כ. אמנם החזו"א (סי' צ' סקל"א) החמיר דבעינן לכל הטעמים, והזכרנוהו בסי' ש"ע. וכדבריו החמירו בשו"ת מנח"י ח"ד סי' נ"ה והגרשז"א במנח"ש ח"ב סי' ל"ה סקכ"ד.

ויש לדון בכמה פרטים: א]. באופן שיכול להעביר אותו מחדר לחדר, האם זה מותר כדין מצי לסלוקינהו. עיין בחיים שאל סכ"ב, ונת' בסי' ש"ע. ב]. וכן יש לדון אם יכול להעביר אותו רק בלילה ולא באמצע היום, ונמצא שלאותו יום הרי הוא קבוע שם ואינו יכול לסלקו. ג]. באופן שצריך ליתן לו כסף כשמסלק אותו, לא נחשב מצי לסלוקינהו, וכ"כ בתשו' הרשב"א ח"ה ס"ד.

470 שהעיקר הוא שיכול לסלקו, וכה"ג גם בשכירות אם עשו תנאי ביניהם שיכול לסלקו, או שכך המנהג באותו מקום, שפיר דמי. וכעין מש"כ המשנ"ב להלן בסעיף י"ח סקס"א בהתנה עמו, ובריטב"א בעירובין (סה:) כתב דה"ה אם יש מנהג כזה, וה"נ בנידו"ד.

471 כמבואר ברמ"א ובמשנ"ב סו"ס שפ"ב, וע"ע בגר"ז שם (הובא בכה"ח) שאם לא הבליעו בפירוש אסור.

472 עירובין (סה.) ושו"ע (סי"ח). ו"תפיסת יד" היינו אפילו שאין לו חפץ בפועל רק יש לו רשות להניח שם (וכמש"כ בב"י בשם הרשב"א). ואין זה דומה לתפיסת יד לגבי עירוב בבית ישראל (כדלעיל סי' ש"ע), שהם שני ענייני תפיסת יד נפרדים, ששם יש תנאים מיוחדים לזה, וכמשנ"ת שם. אבל כאן בשכירות מגוי הקילו שאפילו שכירו ולקיטו יכול להשכיר (וכדלעיל סי"א), ואפילו יש לו זכות בלבד להניח שם ובפועל לא הניח כלום, וע"ע בביה"ל סי' שפ"ד ס"ב.

ומן השוכר אפשר לשכור בכל אופן, כ"כ האחרונים, וע' כה"ח אות ק"ב שאפילו ביכול לסלקו שוכרים ממנו.

473 עיין בהלכה שלפני הקודמת ובהערות שם.

474 ב"י, ודלא כמי שחולק. [ויש לדון בכל זה אם הוא דווקא כשהמשכיר "גוי" כלשון השו"ע או לאו דווקא, ועיין בראשונים בעירובין שם].

475 רמ"א סי"ח. ואמנם בא"ר כתב שבאופן זה שונה מהמשכיר, שהמשכיר א"צ להניח בפועל, ואילו כאן צריך להניח חפץ בפועל. (וכ"ה בכה"ח אות ק"ה ולעיל באות ס' בשם האחרונים). אולם במשנ"ב (סקס"ד) פליג על הא"ר, וכן דחוהו הפו', וע"ע בשעה"צ מה שביאר בזה.

476 שו"ע סי"ז. ועיין בביה"ל מדברי הראשונים. ויסוד הדין בזה שכיון שהם יוצאים ובאים, ויש מצבים שכולם נמצאים במקום אחד (בחיצונית), הרי הם חייבים בשכירות לפי הטעם שרצו חז"ל שלא ילמד ממעשיו.

477 שעה"צ (והביאו ג"כ בכה"ח) דהוי רגל המותרת במקומה, עיי"ש, ובתוספת ביאור ע"פ ביה"ל לעיל ס"א.

478 שו"ע.

479 שעה"צ שם.

480 דין זה לא הזכיר בשו"ע, ובפשטות גם כאן צריך עירוב וגם שכירות כיון שמ"מ דורסים עליו, אבל כאן השכירות הוא רק מהחיצונה, בשונה מהדין הסמוך.

481 שו"ע הביא בשם יש מי שאומר שהגוי אוסר גם בכה"ג, אולם הפו' דחו שיטה זו, וכמש"כ משנ"ב. וע"ע כה"ח.

482 דין זה לא הזכיר בשו"ע, ובפשטות לא גרע מהדין הקודם שלא גזרו בכה"ג.

483 עיין שו"ע סי"ט בסתמא. אמנם הביא י"א שאף בפתח אסור. ובמשנ"ב כתב להחמיר. וע"ע בשעה"צ וסיים בצ"ע. וכבר העיר כן בא"ר, ה"ד בכה"ח אות קי"ב. אך הגר"ז פסק להקל, וה"ד בכה"ח שם. וע"ע בביה"ל וכה"ח שאף למחמירים מ"מ יועיל שכירות.

484 עיין שו"ע ס"כ.

485 רשב"א הובא במשנ"ב ואחרונים, דמקום פיתא גורם.

486 שהם כאחד, והיה אפשר לפוטרם מדין אורחים, אך כ"ז כשבעל הבית היהודי דר עמהם, אבל אם אינו דר עמהם, או שהוא אינו יהודי, אינם נעשים אורחים טפלים, ואוסרים זע"ז.

487 רמ"א סוה"ס.

488 אמנם אם שכרו מן הגוי בעל הספינה קודם שהגויים הפרטיים שכרו חדרים, הרי מועילה השכירות לכל המקומות הללו, עיין משנ"ב כאן, ונת' לעיל סעיף ח'.

נ"ב. כאן יובא חלק מסימן שצ"א הקשור לדיני שכירו ולקיטו ודין שכירות מגוי השייך לסימן זה.

489 עיין בחכמה"ל פ"ו סכ"ב. והוספנו כמה פרטים בזה. ומש"כ שאם נגמרה תקופת השכירות מצי לסלוקי, יש לדון כיום שהדייר יכול להשאר ולא לצאת, ואמנם אינו כדין תורה אבל יש לו תוקף בחוק. ודבר זה מצוי מאד, ולענ"ד זה נחשב דמצי לסלוקי, דאינו אלא גזלן, אלא שלפעמים גם בד"ת א"א להוציאו בשופי.

490 עיין בחכמה"ל שם סכ"ג שכתב עצה במקרה כזה לבקש מבעלי המקום, במדה וזה בסמכותם, ליתן לאדם מסוים רשות להניח חפץ בכל חדרי האכילה עד לערב שבת. ואם לא יודיענו אחרת עד שעה לפני שבת הבאה, הוא מגלה דעתו שנותן לו אז רשות זו לשבוע נוסף עד ע"ש שלאחריו, וכן הלאה בכל ע"ש ועיו"ט, ואז ישכרו בכל ע"ש ועיו"ט מאדם זה בשעה הסמוכה לשבת, ובאופן נוסף לבקש מבעלי המקום להוסיף בחוזה שהדייר ממנה את אחראי על העירוב כשליח לעשות ככל הנדרש בשביל העירוב, ואז נעשה האחראי כשלוחם להשכיר, וישכרו ממנו כל ער"ש, ע"כ. אולם האופן הראשון אינו מחוור כלל, והערנו ע"ז לעיל שהפו' לא סוברים כן (ושכר"ל אינו יכול ליתן זכות בעלמא, אלא רק אם יש לו חפץ בפועל), והאופן השני לא מעשי כ"כ.

נ"ו. ישיבה שבה פועלים גויים שאוכלים בקביעות בחדרים או ביתנים נפרדים, וכן קבלן בנייה שיש לו פועלים שגרים בביתנים נפרדים, ואין לבעל הבית שם כלים שאינם ניטלים בשבת, או שיש לו כלים שם אבל אינו דר באותו מקום, אזי האפשרות להשכיר את רשות הגויים הללו על ידי שיש לבעל הבית להשתמש ברשות הגויים הללו ולהניח שם חפץ, ואז אפשר לשכור ממנו את רשות הגויים, או שישכרו מכל גוי בנפרד[491].

שכירות משלטון וממשלה

א'. עיר שיש בה חצרות של יהודים ושל גויים צריך לשכור את חצירות הגויים ולערב את העיר יחד, ואין מועיל לשכור ממושל העיר בשביל כולם. במה דברים אמורים כאשר אין למושל רשות להשתמש בבתי העיר כלל, אבל אם יש לו רשות להשתמש בבתי העיר לאיזה תשמיש שירצה, שוכרים ממנו [והרי זה ככל שכירו ולקיטו שנתבאר לעיל בסימן שפ"ב][492]. ודווקא בתנאים הבאים:

א]. שאינו צריך שום רשות מהתושבים [או שהם שלו והשכירם לתושבים ויכול לסלקם בכל עת שירצה][493].

ב]. שאינו צריך אישור מאחרים הנמצאים במערכת השלטון או מערכת המשפט, וכן אינו צריך להתייעץ עם אחרים[494].

ב'. אם יש לו כח להשתמש בבתי התושבים באלימות, אבל אינו בתוקף חוקי כמו המלכים, אינו נחשב שיש לו רשות בהם[495].

אם יש לו כח להשתמש בבתי התושבים בשעת מלחמה, אינו מועיל, אלא אם כן הוא כזה שיכול לעורר מלחמה מרצונו בכל עת שירצה, ואין מעכבים בידו[496].

אם יכול לסלק את התושבים על ידי פיצוי כספי וכדומה, אינו נחשב שיש לו רשות בהם[497].

ג'. אם אין בכוחו לסלק את התושבים מבתיהם, אבל בכוחו לסלקם מהרחובות והדרכים, ולעשות בהם כרצונו, להרמ"א אפשר לשכור ממנו את הדרכים והרחובות, ובכך מותר להוציא ולהכניס מבתי היהודים לשם, אבל לא בבתי הגויים, ולהשו"ע אפשר שאינו מועיל[498]. אמנם במציאות יש לחוש שיש בקומה עליונה גוי או מומר שיש לו דריסת רגל על הקומה התחתונה ואוסר עליהם, והם אוסרים בדרכים וברחובות.

ד'. כל מה שבכוחו של המושל להשכיר, שוכרים גם משכירו ולקיטו, אם יש לשכירו ולקיטו רשות להניח שם חפצים וכדומה, כמו שנתבאר.

וכל מושל ששכרו ממנו לזמן קצוב, השכירות מועילה עד סוף הזמן, גם אם המושל מת או שעבר מתפקידו תוך הזמן, אבל אם שכרו ממנו סתם השכירות בטלה, וכן הדין בשכירות משכירו ולקיטו, שעבר מתפקידו וכדומה[499].

ה'. תוקף השכירות מהשלטון הוא רק לבתים הבנויים בעת השכירות, אבל בתים שנבנו אחר כך לכאורה אינם נכללים בשכירות, וצריך לשכור מחדש, אבל הדרכים והרחובות מושכרים לכל הזמן[500]. ואפשר שגם בתים שהיו של ישראל ונמכרו לגויים אחר כך, הותרו בשכירות זו[501]. והמנהג להקל בכל זה[502].

ו'. כיום בארץ ישראל וכן ברוב מדינות העולם אין סמכות מוחלטת במערכת השלטון לשום אדם [כולל הצבא, והמשטרה, והעירייה, וראשיהם כמו שר הבטחון והפנים וראש הממשלה, ושאר ממונים עליונים למטה ותחתונים למעלה], ולכן יש לפקפק על השכירות מגורמי הביטחון[503], ומכל מקום יש לתקן את המחיצות, וגם לשכור ממי שאפשר, כדי להקל מן האיסור[504], אבל אין לסמוך על זה למעשה בשום אופן לענין טלטול.

ז'. מאחר וכאמור לעיל שאין לסמוך על השכירות שעושה הרבנות מגורמי השלטון, לכך יש לשכור באופן פרטי, כמו שעושים בעירובין שכונתיים[505]. [ויש ששוכרים מחברת החשמל או גז שיש להם מונים בבתים[506], אך פתרון זה אינו מועיל בכל המקומות].

סימן שפ"ג
גוי שאינו בביתו

א'. גוי שעזב את ביתו קודם השבת, אינו אוסר, והיינו בתנאי שהלך עם כל בני ביתו לעיר אחרת, וככל הפרטים שנתבארו בסימן שע"א[507], ולכן יכולים לעשות עירוב אף על פי שלא שכרו ממנו את רשותו.

ואם חזר לביתו בשבת, נתבטל העירוב, ונאסרו[508]. ומה תקנתם, שישכרו ממנו בשבת[509]. ואחר כך צריכים לבטל רשותם לאחד, ויהיה אותו אחד מותר לטלטל והשאר אסורים. ואח"כ יכולים לחזור ולבטל כולם לאחד אחר[510]. ויש אפשרות שיאכלו כולם במקום אחד, ואז אינם צריכים עירוב כלל.

סימן שפ"ד
גוי שבא להתארח

א'. גוי שבא לדור באותו מקום שלא בקביעות, הדבר תלוי:

א]. אם לא נטל רשות ויכולים לסלקו משם, אינו אוסר, אפילו כשבדעתו להיות שם זמן מרובה[511].

---

491 דברים פשוטים, ועיין חכמה"ל סכ"ד שהוסיף שאם יש חשש שהגוי יעבור למקום אחר, ורוצים לשכור חלקו בחצר כדי שלא יאסור אח"כ, תלוי במחלוקת השו"ע והרמ"א בסי' שצ"ב, אולם כבר הערנו ע"ז לעיל.

492 עיין בב"י ובשו"ע סי' שצ"א, ואין זה שהשר בעלים, שהרי אינו יכול להפקיע מהם זכותם, אלא הוא כדין שכירו ולקיטו כמש"כ הריב"ש סי' תכ"ז, וע"ע בב"י סי' שצ"א מש"כ בזה. וכ"ה בחזו"א סי' פ"ט סק"ט, ואפשר גם משכירו של שכירו ולקיטו כמש"כ כאן מהריב"ש, וכן הבאנו לעיל בסי' שפ"ב בדיני שכירו ולקיטו, וכתב הרדב"ז (ח"א סע"ד) שלא לשכור משופט ואחד מעבדי המלך, אלא רק משר העיר, אלא שכתב בכה"ח (אות ע"י) בשם האחרונים שראוי לקיים המנהג שמקילין בזה, ע"כ. וכבר ראינו בתשו' הפו' לרוב שהיו שוכרים מהמלך ובנו ופקידי המלך.

493 כן כתב בב"י, וע"ע בביה"ל שביאר בזה דברי השו"ע שאף בבתים שלו, אם השכירן ולא יכול לסלק, אינו יכול להשכיר בעבורם. והדברים ברורים, ועיין ברשב"א (ח"ה ס"ד) שאפילו אם מסלקן בכסף ל"ח.

494 עיין בב"י שכתב כן (וק"ק שהשמיט כן בשו"ע, וי"ל, ומ"מ הדין ברור), ויעוין בשו"ת גינת ורדים (כלל ג' סק"ב) שכתב להקל במלך שמתיעץ לסיבה צדדית, אבל כשלעצמו יכול לעשות ככל רצונו [וכגון שמתיעץ רק לקבל עיצה הוגנת, או כדי לרצות את חבירו שגדול נמלך בקטן, וכהנה].

495 כ"מ ברשב"א (ח"ה ס"ד) וכ"ה בריב"ש (הובא בביה"ל ד"ה שהרי), אמנם בשואל ומשיב תנינא (ח"ב סס"ב ד"ה והנה) כתב שאף אם יש לו כח באלימות ותקיפות מהני, וכתב עוד ראיה (בסימן כ"ג מהדו"ג ח"א) דמהני ממש"כ בשו"ע סי' ת"מ, וכ"כ הצ"צ סס"א פ"ג, וע"ע בתפא"י (סופ"ו) שהביא כן מהפמ"ג סימן שפ"ד סקמ"ז, וע"ע שם מהגר"א סימן שפ"ד דזה רק ביכולים לסלק בעלי הבתים מהבתים, וכ"ה ע"פ החזו"א סימן כ"ו סקל"ד, והעיר על המשנ"ב.

496 כן כתב בביה"ל (ד"ה שלא) משם הח"צ, עיין שם. אולם לכאו' מסתימת הב"י ל"מ כן, וגם עי' בעצ"א ה"ד בהגה"ו אות י'. ואמנם ראיתי בספר מנוחת אהבה ח"ג עמוד שס"ד בהערה שכתב שאין דברי החכ"צ מוכרחים, כיון דפשט לשון השו"ע שכל שיש לשר אפשרות מסויימת בעולם להשתמש בבתי העיר בלא רשות, הו"ל כאילו יש לו חלק בבתיהם, עיי"ש. (וע"ע בלבוש וגר"ז). אולם מדברי הריב"ש במקורו (סימן תכ"ז) משמע דאדרבה גם בנידון הח"צ לא פשוט הדבר, אלא רק באופן שיש לו רשות רגילה ונהוגה, ואף בעצם הדבר לא הוה ברירא ליה לריב"ש כיעוין שם, ולכן הבו דלא לוסיף עלה, ודו"ק.

497 רשב"א שם.

498 עיין בריב"ש סי' תכ"ז שכבר העיר כן, וה"ד בב"י, וכ"פ הרמ"א (סימן שצ"א ס"א), ובמשנ"ב (סקי"ב) כתב שכן הסכימו האחרונים לדינא, אולם הנה הב"י השמיט האי דינא בשו"ע, וע"ע בב"י, וזה כשיטת הט"ז סק"ג דס"ל דאינו מועיל, וכ"כ לבוש וגר"ז, עיין כה"ח אות טו"ב, וצ"ע. גם יש חילוק אם הוא בתור שכו"ל שפיר דמי, משא"כ בתור בעלים בעצם מה שיכול לסלק, וצ"ע.

499 כל הפרטים נתבארו לעיל בסי' שפ"ב במקומם, וע"ע שם.

500 הנה אין אפשרות להשכיר דבר שלא בא לעולם, וא"כ אף אם יפרשו שהשכירות תחול על הנבנה בעתיד אינו מועיל, אך יש לדון בזה עפ"ד הרמ"א בחו"מ סי' כ"ג, ועיין בשבט הלוי ח"ד סו"ס מ"ב, אבל הדרכים הקיימים מושכרים בכל עת, ומועיל כפי המבואר בהלכה שלפני הקודמת.

501 דנחשב ששוכרים הכל, אך הדבר צ"ע אחר שאין שכירות בישראל, ולכאו' לא יועיל אח"כ כשיבואו שם גויים, ושו"ר שכבר העיר בזה החזו"א סימן פ"ב סקל"ד, וע"ע בשבה"ל שם, ויש לעמוד על דבריו, עי' חכמה"ל ע' קצ"ז.

502 כן המציאות, וכן מוכח בתשו' הגינת ורדים ועוד רבים ששכרו לחמישים או מאה שנה, אע"פ שתמיד נבנים בתים ומשכירים בתים, וצע"ע.

503 הנה כידוע שכיום אין סמכות מוחלטת לאחד מגורמי הביטחון להכנס לבית של אחד התושבים או להניח בו חפצים ללא רשות הדייר (ללא צו בית משפט), ואם יהיה מי שיעשה כן יועמד למשפט, והרי זה כאותו שר העיר שאין לו חוזק ותפיסת יד בבתי התושבים שאין מועיל לשכור ממנו (וכמש"כ הפו' בסי' שצ"א ובסי' שפ"ב סי"ח). וגם מה שכתב השו"ע שבמקום שיש רשות לשר להושיב את אנשיו וכלי מלחמתו בבתי בני העיר בשעת מלחמה ולא מדעתם, גם זה אינו שייך כיום, כי גם אם ירצה אחד לעשות כן הרי יהיה מחוייב לעשות כן בעצת האחרים והסכמתם, ובלא זה הוא יעמוד למשפט, ונמצא שאין הדבר בידו. וגם מש"כ הח"צ (שהובא בביה"ל הנ"ל) שאם יכולת בידי השר לעורר מדנים ומלחמה בכל עת שירצה, ואז יוכל להניח חפצים בבתי התושבים, גם זה אינו שייך בזמנינו, שאינו יכול לעשות כן ללא הסכמת יועצים ונכבדים שיאשרו את המלחמה, ואת כל הדברים הנלוים אליה.

ובכלל אין שום תוקף לשר העיר שלנו, שהרי נתבאר שכל זה הוא רק כשיש לו כח שלא באלימות, וכל אנשי השלטון בא"י הוא נחשב באלימות, שהרי אין לזה גדר שר ולא גדר מלך אשר במשפט וצדק יעמיד הארץ, וכמו שהורו החזו"א (הובא במנחת יצחק ח"ט סי' ק"י) ועוד גדולים שאין דינא דמלכותא דינא בא"י, אלא דינא דגזלנותא כמוכח העומד מאליו, וח"ו לסמוך על אלה החוקים שלהם ומשפטים בל ידעום.

וכבר העירו על זה פוסקי זמנינו דהאידנא יש לפקפק על השכירות משר העיר וגורמי השלטון, וכיעוין בקריינא דאיגרתא ח"ב סצ"ו מהסטייפלר, וכן בשו"ת מנח"י שם וכן במנח"ש ח"ב סל"ה כ"ד כתב שיש לדון בזה, וכן העיר בנתיבות שבת פל"ז צ"ד, וע"ע בשבט הלוי ח"ח סצ"ו, אך מה שצירף שם להקל שי"א שבזה"ז א"צ שכירות, עיין בדברינו לעיל ר"ס שפ"ב בהערה שהם דברים דחויים, וכן דעת הגרישו"א זצ"ל שבזה"ז אין אפשרות לשכור מאנשי השלטון כלל. כל קבל דינא ראיתי במנוח"א ח"א עמוד שס"ג שכתב על דבר השכירות שעושה הרבנות משר הבטחון ומפקד הגי"א, שיש להם ע"מ שיסמכו, כי אע"פ שאין לו רשות לעורר מדנים בכל עת שירצה, אבל יש לו רשות לערוך תרגילי אימון למלחמה או לשעת חירום, ובמסגרתם יכול לחייב את האזרחים לאכסן ציוד צבאי או חיילים אף שאין זה שכיח, ע"כ (אמנם בעמוד שע"ג כתב שיש מקום לפקפק ע"ז כיון שאין משתמשים בפועל). אולם זה אינו מחוור כלל, שהרי בכל אופן לא יוכל לעשות כן באופן שירירותי בלא הסכמת שאר גורמים בשלטון וצו בית משפט, ואף גם זאת הוא דווקא בסיבה מספיקה, ואם לא כן הרי מיד ילכו לעתור בבית המשפט ומיד יבטלו את הדבר. ומש"כ עוד לצרף להקל שיכולים לשכור ממנו דלא כהח"צ, כבר הערנו לעיל שאין לסטות בזה מדברי הח"צ, ובפרט שאף דבריו הם קולא, והלום ראיתי גם בתפארת יעקב בפרק נ"ו שהביא דברי הראשונים והב"י בסוגית שכירות משר העיר, אך עדיין לא יועיל כל זה בזמן הזה שכאמור אין סמכות מוחלטת. ומש"כ שם עוד עפ"ד האחרונים שמועיל להשכיר גם אם יש לו כח באלימות וחוזקה, גם זה לא יועיל בזמנינו דכאמור שכיום אין אפשרות לעשות כלום. ולכן למעשה אין להקל בזה כלל.

504 הנה למרות הכל ראוי לתקן ולעשות ככל האפשר, הן לענין המחיצות, שיש בזה תועלת לכמה דברים, ואף מיקל האיסור בכמה דברים, וכמו שכתבנו בהערה בר"ס שפ"ב, שבזה מותר לטלטל מחצר לחצר (עיין ברמ"א סי' שצ"א, ומש"כ בזה לעיל), ועוד שחצר שאינה מעורבת קילא מכרמלית, וגם לגבי השכירות נראה שיש לתקן כפי האפשר, ואולי יועיל לסמוך במקצת על שגם תוקף במקצת מהני, והראשים כשליחי כולם [ובתפא"י שם פנ"ז אות ב' כתב שצריך לשכור גם מהמשטרה וגם מהצבא, כי לא תמיד יש תוקף למשטרה וכו'].

אך בודאי שאין לסמוך ע"ז למעשה, שהרי שורת הדין שאין השכירות מועילה כלום. וכל שכן שמצויים מן הסתם יהודים שומרי שבת שמאידך אינם מודים בעירוב, שהשכירות אינה מועילה לגבם, ובפרט ע"י שכירו ולקיטו, ואמנם החזו"א (סי' כ"ג סקי"ג) כתב שאין זה מצוי אלא או כאלה שהם כגויים או כאלה שהם כישראלים, אולם בעו"ה מסתבר שיש לחוש בעיר גדולה לאחד כזה.

505 ובזה יוצאים מידי הרבה חששות (הגם שבהרבה פעמים אין שליטה, ופעמים גם שאין אפשרות ממניעים שונים במומרים ידועים או שאינם ידועים).

506 אך יש לדון בזה מצד יחוד מקום, דמבואר בסי' שפ"ב סי"ג שצריך שיהיה לו זכות בכל המקום, ולא במקום מסוים דווקא, וגם יש לדון מצד שיכול לסלקם אבל זה יעלה לו כסף, ויעוין בספר עירובי חצירות. וכן יש לדון בזה בשיטת הב"י בשכירו ולקיטו בחצר, שהבאנו לעיל אם צריך רשות גם בבית.

507 עיין בדברינו שם מח' הפו', שלדעת השו"ע מותר רק אם הגוי הלך למקום רחוק בריחוק מהלך יום אחד, והרמ"א פליג, והמשנ"ב והחזו"א הכריעו שרק לעיר אחרת מותר.

508 הן מטעם שמוכח שלא היה רחוק לדעת השו"ע הנ"ל, או מפני שעשוי לחזור, ועיין משנ"ב סק"ד ושעה"צ.

509 שו"ע. ויבואר, א]. אין חשש שכירות בשבת משום מקח וממכר (כמבואר בסי' ש"ו), דשכירות זו אינה אלא היכר בעלמא (ט"ז וש"א). ב]. אין איסור מוקצה, כיון שמדובר בשכירות ע"י דבר מאכל או חפץ המותר בטלטול.

510 ככל דיני ביטול רשות לעיל בסי' שפ"א. אבל העירוב לא חוזר, וכמש"כ הפו'.

511 בשו"ע (סימן שפ"ד ס"א) אינו יהודי הנכנס לשם אכסנאות, אם נכנס שלא ברשות אינו אוסר לעולם, ע"כ. והיינו אפילו שהוא נכנס ליותר מל' יום. וביאר המשנ"ב סק"ב של"ד שלא ברשות, אלא ר"ל שלא נכנס ברשות, וביאר בשעה"צ (אות א') הטעם משום שאפילו בנכנס סתמא, כיון שיכולים לסלקו בכל שעה אינו אוסר, ומש"כ להלן (בסעיף ב') שאנשי חיל שנכנסו בלא רשות אוסרים, זולת אם יש תפיסת יד, תירצו המג"א והאחרונים שכיון שדינא דמלכותא דינא הרי הם כנכנסים ברשות (וה"ד במשנ"ב שם סק"ו וכה"ח אות ט'). ובאופן שיש אחד קבוע, ואל"כ אורח אוסר. וכמו"כ זה תלוי במח' המשנ"ב והחזו"א שהבאנו בסימן ש"ע

ב]. אם נטל רשות, כלומר שהשכירו לו או השאילו לו מקום[512], אזי אם אינו רגיל לבא לשם אינו אוסר, אלא אם כן דעתו לשהות שם שלושים יום[513]. ואם הוא רגיל לבא לשם, דהיינו שהוא מגיע מידי פעם ואפילו שלשה פעמים[514], הרי זה אוסר מיד[515].

ג]. אם יש ליהודי תפיסת יד, אין הגוי האורח אוסר בשום אופן[516]. ודיני תפיסת יד נתבארו בסימן ש"ע.

ב'. חיילים גויים או מומרים שנכנסים לבית, ומתאכסנים בו יותר משלושים יום, אף על פי שהוא ללא נטילת רשות, הרי הם אוסרים[517]. אמנם בפחות משלושים יום או שיש ליהודי בבית תפיסת יד, אין הם אוסרים[518]. וכן אם ישכרו מהממונה עליהם אינם אוסרים[519].

סימן שפ"ה
דין ישראל מומר

א'. מצאנו שלשה אופנים שאפשר להתיר לטלטל: עירוב, ביטול רשות, שכירות[520]. עירוב הוא היתר בין יהודים כשרים המודים בעירוב, ביטול רשות הוא בין יהודים, ואפילו כשאינם מודים בעירוב[521], ושכירות הוא היתר בגויים, ויש אומרים שמתיר גם ביהודים[522].

וישראל שהוא מומר, דינו כמו גוי, ואין היתר בעירוב, ולא בביטול רשות, אלא רק בשכירות[523]. אולם יש כמה פרטים מתי הוא נחשב "מומר", וכמו שיבואר. ולאחר מכן יתבאר דין החילונים בזמנינו.

מי נחשב "מומר"

ב'. באיזה עבירות נעשה הישראל מומר, ודינו כמו גוי[524]:

א]. עובד עבודה זרה[525], ואפילו בצנעא[526], ואפילו לתיאבון[527], ואפילו בפעם אחת[528], הרי זה כמו גוי. ואם הוא באיסור דרבנן, עיין בהערה[529].

ב]. הכופר בתורה, בין בתורה שבכתב ובין בתורה שבעל פה, ואפילו בדבר אחד וכיוצא בזה. וכן המוסר, הרי הם כגויים לדברים מסויימים, עיין בהערה[530]. ועל כל פנים מי שנשתמד ונתחבר לדעת הגויים, הרי הוא כמו גוי. ואין חילוק אם הוא עושה להכעיס או לתיאבון[531].

ועוד אם צריך עוד תנאים שיהיו שותפים יחד וכו', ועמש"ש.

512 משנ"ב סק"ב וכה"ח אות ג' מהגר"ז.

ועיין במשנ"ב שם וכה"ח אות ד' שהביאו מח' האחרונים אם בא הגוי עקב חוב שהיה לו על הבית, די"א שנחשב ברשות, ויש חולקים, והיינו דמ"מ מנין לו לעשות דין לעצמו. ועוי"ל שהרי אפשר לסלקו ע"י שיתנו לו דמים, ואמנם מצאנו בתשו' הרשב"א (ח"ה סי' ד') שע"י דמים ל"ח אפשר לסלוקי, אולם התם הוא במי ששכר ממנו כראוי, משא"כ כאן שהוא בחובו ומעיקרא לא שכר ממנו, וא"כ בהחזר החוב חזר המצב לקדמותו ואין לו קבע אלא כאיום בלבד.

513 שו"ע. ובאופן זה אוסר מיד כשנכנס, כיון שהוא ע"ד לקבוע. ובכל אופן שהוא, אם אין שם קבוע, האורח אוסר.

514 בשו"ע מבואר שאם רגיל לבא אוסר מיד, וכתב המשנ"ב דהיינו שרגיל תמיד להתאכסן שם, וכתבנו בפנים ג' פעמים, עפמשנ"ת לעיל בסימן שס"ג ס"ג לענין בית שרגילים להניח בו עירוב, וה"נ כתב "רגילים תמיד".

[ובכה"ח (אות ו') כתב שרגיל היינו שרגיל לבא לכאן ולקבוע לעולם יותר משלושים (וכמש"כ בסי' ש"ע אות פ"א, ומקורו הוא כנראה מדברי הגר"ז שכתב שרגיל "לקבוע"), והיינו שבאופן זה אוסר אפילו אם בא לזמן קצר, שאילו גם עתה בא לשלושים יום ה"ז אוסר. אלא שבעיקר דברי הכה"ח בשם הגר"ז, יעוין בשעה"צ (בסימן ש"ע אות ל"ג) שכתב לפקפק על זה מתשו' המהרש"ל, וכ"מ מסתימת הפו', וצ"ע].

515 בדרך שנת' סו"ס ש"ע, וכ"כ כה"ח אות ו', וציין לדלעיל בסי' ש"ע אות פ"א, וכ"ה במשנ"ב סי' ש"ע סקנ"ה ובשעה"צ שם, והעיר על הגר"ז שלא אסר מיד.

516 שו"ע סר"ס שפ"ד, והוא נפ"מ בכל גוי שאינו אוסר בכה"ג (וע"ע בבהגר"א סי' שפ"ב ס"א ד"ה ישראל להשכיר), ופרטי דיני תפיסת יד נתבארו בסימן ש"ע ס"ב, עיין שם, ודון לנידו"ד.

והיינו שבשו"ע כתב דוגמא כלים שאינם ניטלים, ובכה"ח (אות י"ב) הביא בשם האחרונים שגם כלים הניטלים אלא שכובדן קובען, מותר, ועמש"ש. ומה שכתב עוד הכה"ח (אות י"א) בשם המג"א להתיר אם יש רשות לישראל להניח כלים בחדרים (מג"א), עיין בביה"ל (ד"ה כלים) שאינו פשוט כלל, ורק בשעה"ד אפשר שיש להקל, וע"ע גם בחזו"א (סימן צ' סקל"ו) מש"כ בזה, וס"ל ג"כ שאינו מועיל [וע"ע שם באות ל"ח שתפיסת יד מועילה גם אם בעה"ב אינו שם, וע"ע שם].

517 שו"ע סו"ס שפ"ד וכביאור הפו' הובא במשנ"ב משום שדינא דמלכותא דינא, וע"ע בכה"ח.

ויש לדון אם כן הדין גם בזמנינו בא"י שאין דינא דמלכותא דינא (עיין בחו"מ סי' שס"ט, וכ"כ במנח"י ח"ט סי' ק"י בשם החזו"א, ועוד). ואעפ"כ הרי הם שלטון ואי אפשר להתנגד להם, וגם מועילים בפועל באותו העת, וא"כ אפשר שגם מצד זה נחשבים כנכנס ברשות, אולם ממש"כ הפו' מצד דינא דמלכותא, ולא מעצם זה שהם חזקים ותקיפים, משמע שמצד זה אינו מהני, וצ"ע. וע"ע כה"ח. ובמציאות כיום שאפילו בזמן מלחמה עשויים התושבים לעתור לבית משפט ולסלק אותם אפילו מהרחובות, כמו שראינו מקרים במציאות.

518 כנ"ל בהלכה הקודמת, וע"ע כה"ח אות ט'. ובאופן שאין אחד קבוע גם האורח אוסר אפילו בפחות מלי' יום.

519 עיין שעה"צ אות ו'. וע"ע חזו"א (סי' צ' סקל"ח), ומ"מ מהממונה עליהם כאשר בידו לסלקם שפיר דמי.

520 שנתבארו פרטיהן לעיל. עירוב מסימן שס"ו ואילך, ביטול רשות מסימן ש"פ והלאה, שכירות מסימן שפ"ב והלאה.

521 עיין שו"ע סימן שפ"ו ס"א שצדוקי (שהוא שומר שבת בפרהסיא) אינו מועיל לערב עימו כיון שאינו מודה בעירוב, אבל אפשר לבטל רשות, ע"כ. ולהלן יבואר מהו נחשב מודה בעירוב.

ועיין בשו"ע ובפו' עוד סוגי אנשים שדנו בהם, כגון "צדוקי וביתוסי", ובהם כתב הב"י שהוא כישראל כיון שמנהג אבותיו בידו, והוי כאנוס (ועפי"ז פסק השו"ע בסתמא). וכן "קראים" כתב בב"י ביו"ד עפ"ד הרמב"ם שדינם כאנוסים. אולם בש"ך שם כתב לדחות דבריו, וגם בבדה"ב ביו"ד סי' רס"ד כתב דכ"ז בזמן שלא ידברו תועה על הרבנים ולא יתלוצצו בדברי רבותינו, רק אז אפשר למול בניהם, וע"ע שם וש"א שם, וכ"ה בתשו' הרא"ם סימן נ"ז ובסי' נ"ח בשם רב האי גאון, שכאשר מחללים שבת ומועדים הרי הם כגויים, ובשו"ת המבי"ט ח"א סל"ח בשם הר"ש, והביאו הש"ך ופר"ח ביו"ד סי' ב' ובסי' קנ"ט, וכן בתשו' הרדב"ז (שהובאה בסוף ח"ב, וכן בשו"ת רבי בצלאל אשכנזי ס"ג), וזה דלא כב"י, וכן העיד מהרש"ו בבאר מים חיים סי' מ"א בשם הרמב"ם ורה"ג, ושכן הורו גדולי הדור, עיי"ש. וזה מלבד הרבה ראשונים שבלא"ה פליגי על הרמב"ם, כר"ת והרמב"ן והר"ן ונימוק"י (בב"מ ע.) שכל שיודעים מישראלים אינם נחשבים תינוקות שנשבו, ובכה"ח כאן (באות ב') ציין גם לשה"ג בעירובין בשם הריא"ז, וה"ד בא"ר. וע"ע בתוס' עירובין (סט.), וכ"כ כל הפו'. וכן בכה"ח כאן סיים שנפ"מ לענין הקראים שצריך לשכור מהם דווקא [ובאמת שלענין עירוב חמיר טפי, וכמש"כ בשעה"צ כאן אות ב', איברא דהחזו"א סי' פ"ז סקי"ב כתב ליישב טענותיו, אין זה פשוט, ויבואר בעזה"י להלן בדין חילונים שבזמנינו]. וכבר עמדו בזה האחרונים בשו"ת צי"א ועוד שקראים בזמנינו גרועים הרבה מאד מאותם שבזמן הרמב"ם וב"י, ומלבד נישואי תערובת שיש בהם והרבה גויים [וכותי הוא גוי גמור].

522 עיין בשו"ע סימן ש"פ ס"ג, ובדברינו שם, ובשעה"ד יש מקום להקל. [והובא בסוף סימן שפ"א לפני סימן שפ"ב].

523 עיין שו"ע סימן שפ"ו ס"ג, ומקורו מגמרא בעירובין (סט.) ותוס' ושא"ר. וכן בחולין (ג, ה, יג) ועוד בראשונים בב"מ (ע.), ונידון זה מוזכר גם כאן בהל' עירובין, ולעיל בהלכות תפלה וקדיש לצרפו למנין, ובהלכות יו"ט סימן תקי"ב לזמנו לסעודה, וכן ביו"ד סי' ב' לענין שחיטה, ובסימן קנ"ט לענין הלואה בריבית, ובסימן רנ"א לענין צדקה ולהחיותו, ועוד באהע"ז הוזכר לענין קידושין ויבום (אמנם ודאי שלהלכה הם כישראל לענ"ז), וכן נוגע לכמה דינים בחו"מ ובפרט לדין אבידתו.

524 יש להקדים, שכפי שיראה הרואה הפרטים בזה רבים הם, והם נזכרים ונוגעים לכמה מקצועות בתורה, וכמו שכתבנו בהערה הקודמת, ושם האריכו הפו' [בעיקר בסימן שפ"ה אצלינו, וביו"ד סימן ב']. אך יש פרטים שנראה שהם שייכים רק בחלק מן הדברים, כגון מפני שיש חילוק בין עירוב לשאר דברים. וכמש"כ בשעה"צ כאן כיעוי"ש. ולאידך גיסא יעויין ברדב"ז בתשו' (ח"א סי' תשצ"ו, ונשמטה והובאה בסוף ח"ב שם, והיא משו"ת ר"ב אשכנזי ס"ג) גבי צדוקי וביתוסי לדעת הרמב"ם, דשאני עירוב דרבנן. וע"ע להלן לענין שאינו יודע חומר האיסור, והעובר בפעם אחת ועוד פרטים. ומבאר שיש דברים שבעירוב חמור טפי, כיון שמידת כפירתו בשבת אוסרת עירובו לשבת, ויש דברים דהוא קל יותר, ומלבד שבכלל דיני עירובין הוא מדרבנן והקילו בו טובא בכו"כ דברים. ומ"מ רצוננו שיהיו דברים אלה לעיניים בכלליות גם לשאר דיני התורה לתועלת הכלל, לכן הזכרנו כל הפרטים, ובהערות יתבאר יותר בעזה"י, וכאשר נראה שיש שינוי כתבנו בהערה. והנה בכל פרט ופרט יש להאריך הרבה מדברי הפו' הראשונים והאחרונים, ובספרי השו"ת שהאריכו בזה, ובעו"ה הוא דבר המצוי בכל הדורות ונזקקו אליו, ומפני שא"א להאריך כ"כ אציין לדברי הפו' בקצרה. והציונים יבואו בעיקר לדברי התבו"ש והאחרונים ביו"ד ס"ב. וכן למשנ"ב כאן, ולכה"ח כאן ולכה"ח ביו"ד, ששם הביא כל דברי הפו'.

525 עיין חולין (ה.) שמשמוד לדבר אחד, אינו משומד לכל התורה חוץ מיין נסך וחילול שבת. וכ"פ בשו"ע יו"ד ס"ב. וזה עשוי להיות נפ"מ גם בזה"ז שמצויים עובדי עבודה זרה כמו במזרח הרחוק, וכבר דנו הפו' אם דינם כע"ז ממש.

526 ש"ך יו"ד (ס"ב סקי"ז) מח' הפו', ופסק כן להלכה, וכן בכה"ח שם (אות מ"ז) וכאן (אות ז') בשם האחרונים, וכ"פ המשנ"ב סק"ג, ובכה"ח יו"ד (סימן קי"ט אות ל"ו).

527 דלא שייך בזה לתיאבון. עי' תבו"ש סקכ"ט [ורק בשבת יש דין של פרהסיא]. ואף אם עושה כן כדי לקבל טובת הנאה, עי' בב"י וד"מ יו"ד סי' קנ"ט שבדברים כאלה אנו אומרים שהיה לו לברוח, עיין שם, וה"נ י"ל כע"ז, וקל וחומר הוא. וע"ע בכה"ח יו"ד סימן קי"ט אות ל"ז.

528 כאן (אות ז') וביו"ד (שם אות מ"ז) בשם הש"ך והרבה אחרונים.

ואף אמנם שמצאנו בתר"י (בע"ז כו.) שהביא משם רבו שבפעם אחת אינו כן שיש לתלות שעשה תשובה, אולם הנה מהר"י טייב בספר ווי העמודים על היראים סימן מ"ז כתב להעיר ע"ז מדברי הפו', עיין שם. ואף שיש ליישב ראיותיו, ועי' בספר מלוה ה' ח"א, עיי"ש, מ"מ הרי לפי תר"י כל זה רק בגלל שיש לתלות שעשה תשובה, אבל בעע"ז שהאידנא בטל יצרא דע"ז (כמ"ש בסנהדרין) בודאי דהוי להכעיס ובחזקת שלא ישוב, ופשוט.

529 בכה"ח ביו"ד (אות נ') הביא בשם האחרונים שאין ד"ז אלא באיסור דאו', עיין שם. (וע"ע גם בכה"ח סי' קי"ט אות ל"ז). אמנם לכאו' זה תלוי במח' הפו' דלהלן גבי שבת, ושם הכריעו שגם בדרבנן הוי מומר, וא"כ לכאו' ה"ה בעבודה זרה. וק"ו הוא שהרי שבת גופא נלמדה מע"ז (עיין חולין פ"ק ושבת פ' כל כתבי), ואכן בערה"ש (שהוא מקור הכה"ח שם) כתב כן גם לגבי שבת שאינו אלא באיסור דאורייתא, וזה בודאי דלא כמו כאן. [ובאמת בכה"ח כאן לא הזכיר פרט זה]. ויתפרש שמש"כ השו"ע אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן, כך הדין לגבי ע"ז, דמ"מ הוא כופר. ועיין להלן לענין שבת שכתבנו שמש"כ האחרונים שהוא מומר רק באיסור סקילה, זה רק בשאר מילי, אולם לענין עירוב אה"נ שגם באיסור דרבנן, וכמש"כ בשו"ע כאן שאין חילוק בין איסור דאו' של שבת לאיסור דרבנן, וכ"ש באיסור לאו. ולכאו' ה"ה בע"ז, אלא שבשבת אמרו טעם מיוחד כיון שאף העירוב אינו אלא מדרבנן, ומ"מ כיון שדימו שבת לע"ז, י"ל דהיינו הך. ובעלמא אינו מומר אלא באיסור דאו'.

530 עיין בסנהדרין (ר"פ חלק) אלה שאין להם חלק לעוה"ב, ולהלן בגמ' שם (צט:) הביאו דוגמאות לאפיקורסים, והם דברים שגם שומרי תו"מ עשויים להכשל לפעמים, וכל שכן המון העם. וברמב"ם (פ"ג מתשובה פ"ו) הביא את אלה שאין להם חלק לעוה"ב, המינים והאפיקורסים והכופרים, והמוסרים, ופירשו מדרכי ציבור וכו', עיי"ש. ולפי"ז משמע לכאורה שכל אלה דינם כגוי.

ומאידך בהל' שחיטה מוכח שאינם כגויים, שהרי הרמב"ם גופיה בהל' שחיטה (פ"ד הט"ז) כתב ששחיטת צדוקי כשרה, וגם בהל' עירובין (סופ"ב) מבואר שהוא כיהודי לבטל רשות ולא בשכירות כגוי, ועיין בחזו"א ביו"ד (ס"ב סקל"ח) שהעיר שהרמב"ם כלל בכלל מורידין ופסולין לשחיטה את הכופרים, וחלק מן הדברים שנזכרו בגמ' שאין להם חלק לעוה"ב לא הזכירם, וכתב דאפשר שכופרים נלמד ממחלל שבת בפרהסיא או מומר לכה"ת שאפילו לתיאבון הוא מומר לכה"ת, ופשוט שהם בדין מומרים לכל התורה, וחטא הכפירה כחוטא להכעיס וכו' (נ"ב. וע"ע בהערה הבאה). וע"ע שם משה"ק לענין צדוקי דאינו כמומר, וכתב דאפשר מפני שהוא מדקדק בזביחה במה שמאמין, אך ז"א פשוט, דמ"מ כופר בדבר אחד ככופר בכל התורה, וע"ע בחזו"א שם שהקשה על הרשב"א בתשו' שהביא הב"י בסי' קי"ט שהכופר בתורה שבע"פ כמומר לכה"ת, שהרי בגמ' מבואר שכותי כישראל לענין שחיטה, אע"פ שאינו מאמין וכתב החזו"א לחלק בדברים דקים במה אינו מאמין, ובפרי תואר (בסי' קי"ט) כתב שאכן הוא מומר לכה"ת, ובמהרש"ם (ח"א סי' קל"ה ד"ה ובדבר) הביאו ותמה עליו וכתב שח"ו לצרפו לסניף, וצע"ע. [ומ"מ אם אינו מאמין בתורה הרי מן הסתם שהוא מחלל שבת ועושה כל העבירות, ובזה הוא מומר לכל דבר].

ולענייננו לענין עירוב, הנה בשו"ע כאן (ס"א) כתב שצדוקי הרי הוא כישראל לענין שהוא מבטל רשות, ובב"י ביאר שאע"פ שהוא אפיקורס שאינו מאמין בתושבע"פ, מ"מ זה משום שהוא מוחזק כך מימי אבותיו ומנהג אבותיו בידו, והרי הוא כעין תינוק שנשבה, ע"כ. וברמב"ם (סופ"ב מעירובין) כתב שהכופרים בתורה שבע"פ וכו' אינם כעכו"ם לשכור ממנו, אלא מבטל רשות כישראל, עיי"ש. ומשמע בפשטות שבכל צדוקי הוא [אמנם אם אינו מאמין כלל ובפועל מחלל שבת, הרי זו מציאות של מחלל שבת בפרהסיא והוי כגוי, אא"כ הוא כתינוק שנשבה]. ומ"מ הרבה פו' החמירו בהם וכמש"כ המשנ"ב וכה"ח שם בשם האחרונים. ונפ"מ בזה לענין ה"קראים" וכמש"כ שם. אלא שיש לציין שקראים בזמנינו גרועים הרבה יותר מזמן קדום, ולא מבעיא שגם באותם הקראים הקדומים דעת רבים שהם כגויים, עיין בש"ך יו"ד סי' קנ"ט וש"א. ובפרט למבואר בשו"ת הרא"ם והרדב"ז והמבי"ט ומהרש"ד דבעינן שישמרו שבתות ומועדים, ובמציאות אינו כן, וכל שכן בזמנינו שירדו עוד מעלות אחורנית, וגם בנישואי תערובת, ונתחברו רבים לדת העכו"ם שזה מומר גמור.

והנה בכה"ח ביו"ד ס"ב, הביא א]. באות פ' דין האפיקורסים הנזכרים בפ' חלק שאין להם חלק לעוה"ב, כגון מבזה ת"ח וכו', שמ"מ שחיטתן כשרה, וא"צ לבדוק להם סכין, משום שאיסור זה נראה להם קל ומורים בו היתירא, משא"כ איסור שחיטה שמפורסם (מהרי"ל סי' קצ"ד), וע"ע שם. ב]. באות ע"ח הביא דין מסור שדינו כמומר לכל התורה כולה (ריא"ז ועוד, וכ"פ הש"ך דלא כהט"ז), ע"כ. והיינו שהמבזה ת"ח שהוא איסור קל בעיני אנשים, אף שהוא חמור, מ"מ כלפי האדם ה"ז כשוגג ולא להכעיס, ודווקא מוסר שהוא דבר חמור וידוע ומוסר את ישראל ביד הגויים ה"ז כלהכעיס (ועי' בחזו"א שם). ומיהו המבזה ת"ח הוא עוון חמור, ועיין בחפץ חיים מש"כ בזה דברים נוראים, איברא שברמב"ם בהל' תשובה (פ"ג הי"ד) כתב שאמרו "חכמים" שהרגיל בהן אין לו חלק לעוה"ב "כדי להתרחק מהן" וכו', וילי"ב.

והנה הכה"ח גם כאן (באות י"ב) הביא דין מסור שדינו כגוי (תו"ש). ומיהו אם זה רק באקראי אין להחמיר, ע"כ. וע"ע גם בכה"ח ביו"ד (סימן ב' אות ע"ח), עיין שם. ואף שבע"ז וכדו' דעת רבים שגם בפעם אחת הוא מומר, מ"מ כאן י"ל שלכו"ע בפעם אחת אינו אלא כמקרה הוא ואין אדם נתפס בשעת צערו וכדו', ועד"ז יש לדון במה שמצוי כיום שרבים טועים ופונים לערכאות של בתי המשפט החילונים, או לערייה, ומוציאים צווי

ג]. המחלל שבת בפרהסיא, הרי הוא כגוי, אפילו אם מקיים את כל התורה כולה[532]. ואפילו אם הוא מחלל שבת לתיאבון[533]. ואין חילוק בין איסור דאורייתא ובין איסור דרבנן, לענין זה שהוא מבטל את העירוב[534]. ואין תקנתו אלא בשכירות ממנו.

ויש בזה כמה פרטים: א). שיהיה בפרהסיא[535], דהיינו בפני עשרה, או שדבר זה מתפרסם אצל עשרה[536], והמומר עצמו מצטרף לעשרה[537]. ב). יש אומרים שדווקא בפני עשרה אנשים, ולא נשים[538]. ג). דווקא בפני עשרה ישראלים ולא גויים. ואפשר שגם בפני מומרים כמותו[539]. ד). דווקא כשעושה כן בפריקת עול, אבל אם הוא טועה שחושב שמותר לעשות כן, אינו מומר[540]. ה). ויש אומרים שגם אם אינו יודע את חומר האיסור, אינו מומר. אולם לענייננו בעירוב לכל הדיעות הרי הוא מומר[541]. ו). אם הוא לא יעשה כן בפני אדם חשוב, ואפילו חשוב ביותר, אינו מומר[542]. ז). דווקא אם חילל שבת שתי פעמים ולא בפעם אחת, ודווקא לענין עירוב, אבל בשאר דברים אפילו בפעם אחת[543]. ועוד פרטים דנו הפוסקים במומר[544].

הריסה ונזקים לממון חבריהם, או גורמים להם פיטורים, ובהרבה מקרים הוא בכלל מוסר (עיין ברמב"ם פ"ג מתשובה הי"ב המוסר ממון ביד אנס), והרבה פעמים לא שמיעא להו איסור בזה (ועיין בביה"ל כאן שבאומר מותר אינו כן), וכך יש לדון לפי הענין אם גם כאן הוי כגוי במי שלא מאמין בכל פרט, ותלוי במידת חסרונו בזה. ובפר"ת הנ"ל כתב שבכל פרט ה"ז כגוי, ובשו"ת ר"פ ח"א סי"א, אמנם הבאנו ממהרש"ם שהעיר ע"ז, ועוד עמדו בזה אגר"מ ועו"א, ואכמ"ל.

531 דזה ודאי יצא מדת ישראל, ועיין בב"י יו"ד (סימן קנ"ט) במשומד שסתמו להכעיס, ואפילו שבתחילה שיצא מן הכלל לא היה להכעיס אלא כגון שהעלילו עליו וכיוצא, אפ"ה מקרי משומד להכעיס, מאחר שבידו לברוח ולהמלט ואינו עושה היינו דשביק היתירא ואכיל איסורא, כנ"ל, וצ"ע, עכ"ל. וע"ע בד"מ שם שאכן אם אינו להכעיס אינו בכלל זה, וגם הב"י הרי כתב צ"ע, ומן הסתם יש לחוש בו כגוי, ואף אם זה לתיאבון, ושו"ר שכ"כ בכה"ח (אות נ"ה) בשם השמ"ח שהמומרים לדתי העכו"ם ומטמעים ביניהם פשוט דהם פוקרים ביותר וכוללים כל ענייני מומרים.

532 בעירובין (סט:) חוץ מן המומר לנסך או לחלל שבת שהוא כמומר לכל התורה דכתיב לכם וכו', וכה"ג בחולין (ה.), וכה"ג פסק השו"ע כאן (סי' שפ"ה ס"ג) וביו"ד (סימן ב') ועוד, וש"ך שם (סק"ב) מבואר דהוא מן התורה, וכן בעה"ש שם למהר"י טייב, אולם עיין בהגהות רע"א שם וחת"ס ח"ז סי' פ"ג ומהרש"ם ח"ג סי' ה', ושד"ח מערכת מ' כלל פ"ו פ"ז וציו"א ח"ח סי' י"ח ויב"א ח"א יו"ד סי' א' בשם הנחל אשכול ועו"א דהוי מדרבנן, וכן עיקר שרק לחומרא אמרינן דהוי כגוי, והאריכו האחרונים, וכן בספר אשרי האיש ח"ב ע' תכ"ד הביא מהגריש"א שהמחלל שבת בפרהסיא יצא מכלל ישראל לכמה דברים, הוא רק לחומרא ולא לקולא, ע"כ. וכן עמדו המפרשים בטעמא דמילתא דשבת מורה על בריאת העולם וכעי"ז וכו', ואכמ"ל, ומ"מ כ"ז אינו אלא סמך בעלמא, ולכן יש להתבונן בכל דבר שאין דין זה שנחשב מומר אלא לחומרא ולא לקולא.

533 עיין בשו"ע יו"ד ס"ב, וכ"כ בתבו"ש שם סקכ"ט, ותו"ש כאן, ועו"א. וכ"פ משנ"ב כאן סק"ד. וכ"כ כל הפוי, וזה גופא ההבדל בין שבת וע"ז לכל המצוות, שבכל המצוות רק להכעיס הוא מומר, ובע"ז ושבת גם לתיאבון, ודלא כהאג"מ ח"א סי' ל"ג ועוד שכתב לחדש שאם הוא מתאות ממון אינו ככופר, שו"ר בכה"ח יו"ד (אות קי"ט אות ל"ז) שהביא שכן מוכח ברמב"ם (פ"ג מתשובה ה"ט) ומאירי ריש חולין (ב.) ועוד פוסקים, ולאפוקי ממ"ש ח"א מחכמי הדור שדווקא כשמחלל שבת להכעיס דינו כמומר, דליתא, ע"כ. והיינו דבחילול שבת וע"ז אין חילוק, וכ"ה גם בשו"ת ר"פ ח"ג סימן י"ב.

534 כן מוכח ברש"י בעירובין (סט.) וכמו שכתבו התוס' שם (ד"ה כאן), ומטעם זה הקשו אמאי צדוקי אינו כמומר. וכ"ה ברא"ש וריטב"א שם, ועוד ראשונים, ה"ד בביה"ל כאן ד"ה אפילו. אמנם בגאו"י ושפ"א כתבו די"ל דשאני לענין ביטול רשות, עיין שם. ומ"מ כ"פ בשו"ע כאן (ס"ג), וכ"כ הפמ"ג בפתיחה הכוללת ח"ד סימן ג' ס"ב [ועיין בספר מלכים אומניך פ"א הערה ד' האם העובר על איסור אמירה לעכו"ם ג"כ נחשב מומר, או דשאני שבות שאין בו מעשה. וכן מסתבר, עי"ש. ומ"מ ביש לו ע"מ לסמוך כגון על בעל העיטור, אף דלא קיי"ל כן בודאי אינו מומר].

והנה מצאנו בהרבה פוסקים שבאיסור דרבנן אינו מומר לענין שאר איסורים, עיין בדרכי תשובה (סי' קכ"ד סקי"ב) בשם אוריאן תליתאי (סל"ט) לענין יין נסך, עיין שם. גם בשד"ח מערכת המ"ם (כלל פ"ו) האריך בזה, והביא כן בשם הרבה אחרונים (אמנם פקפק מדברי הריטב"א ושכ"ה בצ"צ עי"ש). גם בכה"ח יו"ד (סימן ב' אות נ') הביא מדברי הרבה אחרונים שמומר בפרהסיא לחלל שבת הוא דווקא כשחילל באיסור דאו', אבל באיסור דרבנן לא הוי מומר. וה"ה בע"ז. ואפילו עבר על לאוין בשבת וע"ז וכו', עי"ש. וכן בכה"ח יו"ד (סי' קי"ט אות ל"ז) כתב שחילול שבת הוא דווקא באיסור סקילה, אבל בלאו דמחמר וכיוצ"ב ואיסורי שבות דרבנן לא הוי כמומר, וציין לכה"ח הנ"ל. וכ"ה בשו"ת רב פעלים (ח"ב סי"ג) דאנן נקטינן שרק באיסור דאו' הוי מומר, וכמש"כ הפר"ח, והשיב על דברי הבית הלל, וכן פסק התבו"ש וכו', ולכן בכל התורה אינו מומר אלא באיסור דאו', ורק בנידו"ד כעירובין שאני כיון שאיירי בענין ביטול רשות, עי"ש. וע"ע בחת"ס חו"מ (סי' קצ"ה). אמנם במשנ"ב כאן (סק"ה) נראה דלא פסיקא ליה, וציין לדברי האחרונים בזה שנחלקו בזה, וסיים לציין לבית מאיר (שהסכים לב"ה הנ"ל דהוי מומר), ולגאון יעקב (שהסכים לפר"ח), עי"ש. [ועיין בביה"ל ד"ה אפילו שנסתפק לענין איסור מוקצה, ונשאר בצ"ע]. ובחזו"א (סימן פ"ז סקי"ח) פסק כהפר"ח, שמומר לחילול שבת באיסור דרבנן, שחיטתו כשרה. וע"ע בשד"ח בכללי המ"ם כלל פ"ו שהאריך בזה, וע"ע להלן לענין המחלל ימים טובים, אם הוא בכלל מומר, והערנו מכאן דבאיסורי לאוין אינו מומר כדברי הכה"ח, ועל כרחך שגם באיסורי לאוין הוא בכלל מומר. ואמנם גם שם חזינן שיש מקילים באיסורי לאוין, וכהבי' והרמ"א באהע"ז סי' קכ"ג, ולכאו' זה תלוי במחז' התם, אבל הפו' כתבו להחמיר שם, ולפי"ז לכאו' יוצא שגם בכל מילי ה"ז מומר לחומרא גם בעובר על לאוין, אבל במילי דרבנן יש להקל בשאר מילי חוץ מעירוב.

535 כנ"ל. וכ"פ בשו"ע כאן סי' שפ"ה וביו"ד ס"ב.

536 פמ"ג ביו"ד ס"ב, וה"ד במשנ"ב כאן. וש"ך ביו"ד סקנ"ז, וה"ד בכה"ח כאן אות י"א, וביו"ד אות מ"ט (ואינו תלוי בשלשה אלא בעשרה דווקא, עיין דרכ"ת סי' קכ"ד סקי"ב). וכ"ה בשו"ת ר"פ (ח"ג סי"ב), ושם הביא מהבנין ציון (ח"א סימן ס"ד) שדן אם דווקא בפני עשרה בבת אחת או גם בזה אחר זה, ומהפו' מבואר שגם בזה אחר זה, עיי"ש. ועיין בהגהות רע"א (בהוצאת מכון ירושלים בסי' רס"ד אות ב') שאין חיוב לברר אם יש עשרה, עיי"ש. אולם בדבר גלוי כמו שיושב חנות ודאי שנחשב פרהסיא, וכמבואר בחת"ס שם, ובאחיעזר ח"ג סי' כ"ה, ויעוין באגר"מ (ח"א חיו"ד סימן ע') דמסתבר דכשלא איכפת לו אם יתודע לרבים, ה"ז כמו שיודע שיתפרסם, משום דברוב הפעמים נודעים מזה כשלא איכפת לו, עיי"ש. ומ"מ אם הוא מחלל רק בתוך ביתו ואפילו בהדלקת אור ומכשירים חשמליים שנראה בחוץ, אינו נעשה מומר, כי יתכן שזה הודלק על ידי שעון שבת וכו', וכ"כ באשרי האיש (ח"ב ע' תכ"ד) בשם הגריש"א, אך כאשר הוא מופקר ולא איכפת לו כלום, י"ל שהוא כמחלל בפרהסיא [ומדברי כולם נראה דלא כהאומרים שצריך עדות בשביל לפוסלו].

537 כה"ח כאן אות י"א וביו"ד אות מ"ט בשם האחרונים.

538 בכה"ח ביו"ד (אות מ"ט) הביא מתשו' הדבר שמואל שהסתפק אם הנשים מצטרפות לעשרה, וכתב אבל מדברי הבית הלל משמע דפשיטא ליה דאין מצטרפות לעשרה אלא בעינן דווקא אנשים, ע"כ. ולענ"ד נראה דבפשטות גם נשים בכלל, שהרי נקטינן שאין זה דין עדות שיעידו עליו שחילל שבת, ודלא כמש"כ מהר"י אסאד בתשו' (ביו"ד סי' נ'), עיין בכה"ח סימן קי"ט אות ל"ט. וממילא כיון שנשים מצטרפות בשבת כאנשים, אמאי לא יחשב בפניהם לפרהסיא.

539 במשנ"ב כאן (סק"ד) ובפו' כתבו שפרהסיא היינו בפני עשרה "מישראל" עיי"ש, ולפי"ז לכאו' מומרים הרי הם כגויים, וא"כ י"ל שבפניהם אינו נחשב פרהסיא, אלא שראיתי באגר"מ (ח"א חיו"ד ס"ע) שמסתבר שגם בפני מומרים נחשב פרהסיא, וכדמשמע בסנהדרין (עד.) גבי מרגלים, אע"פ שאמרו בערכין (טו.) שהיו כופרים, עיי"ש. ולענ"ד י"ל בזה, אך לעיל נתבאר שרק לחומרא אמרינן דהוי כגוי ולא לקולא, ודו"ק. וע"ע באחיעזר ח"ג סימן כ"ה.

540 ביה"ל כאן (ד"ה או לחלל) עפי"ד התוס' (בעירובין סט.) וכו'. אמנם י"ל"ד מכל דינא דהאומר מותר במכות (ז:) וע"ע בתוס' ובריטב"א שם. וי"ל שרק בנידו"ד ס"ל כן לענין עירוב דלא חשיב מומר, דלא גרע מהמתבייש מפני אדם גדול וכדו'.

541 הנה אם הוא יודע שאסור, אף שלא יודע את תוקף האיסור מסתבר שנחשב מומר, ואין זה כמו ידיעה לענין עונשין באזהרה והתראה, ולכן כל שיודע שאסור, והרי אף אנן מי ידענן כל מצוה כללותיה ופרטיה בעומק עניינה (ורק בנדרים מבואר ביו"ד סי' רי"ד שאם לא ידע תוקף האיסור, לפעמים הוי כנדר בטעות, ואין זה ענין לכאן). ושו"ר בתבו"ש סקכ"ט שכ"כ, ומאידך בחזו"א יו"ד ס"ב סקט"ו לא כתב כן, וע"ע אחיעזר ח"ג ס"נ אות ה', אך כ"ז יתכן שפיר לגבי שאר עבירות שנתבאר לעיל שאינו נחשב מומר אלא בעובר על איסור דאו' וכו', אבל בנידו"ד לענין עירוב הרי גם באיסור דרבנן הוי מומר וכמש"כ השו"ע, ובזה לכו"ע א"צ שידע תוקף האיסור, ופשוט. וכל שכן אם הוא יודע שאסור מן התורה, אף שאינו יודע אם הוא איסור לאו או סקילה, שאע"פ שמצאנו בכה"ח שבאיסורי לאו אינו מומר בעלמא, כתבנו לדון בזה לעיל מהא דמחלל יו"ט הוי מומר אע"פ שהוא בלאו, ועוי"ל דמ"מ יודע שאסור מה"ת.

542 כן מבואר בעירובין (סט.) שאפילו אם מחלל שבת בפרהסיא לפני כל אדם, אם הוא יתכסה בפני הנשיא, בצנעא קרינן ביה, כ"כ בתו"ח (שם) וא"ר כאן, והובא במשנ"ב סק"ו וכה"ח אות י'.

ויש להוסיף כמה פרטים:

א]. מדברי הגמ' והפו' הנ"ל מוכח שאף אם אינו מתבייש אלא מן הרב הגדול ביותר, ג"כ אינו נחשב פרהסיא, שהרי הביאו דוגמא של "נשיא" בישראל, ואכן זו תקנה לרוב ישראל שבודאי לא יחללו בפני רב גדול, כל אחד כהבנתו, אם לפני אדמו"ר או רב ראשי, או רב קהילתו וכדו', ועפי"ז כתבנו בפנים. [אלא שעדיין לא יועיל לענין עירוב, מצד שאינו מודה בעירוב].

ב]. זה שהוא לא מחלל בפני אדם גדול, מסתבר שהוא גם ללא סיבת בושה מאותו רב, רק שלא נעים לו שיראהו מחלל שבת, או מפני שמעריכו, שזה ודאי ל"ח פרהסיא, אלא גם אם מפחד מן הרב מאיזו סיבה, מ"מ הרי לא עושה בפניו, ומבין שאינו טוב (ועיין תוס' עירובין סט. ד"ה כאן, וי"ל). ומה שמצוי בחו"ל שאחד שבא לחבירו הוא מכבד את רצונותיו, גם אם אינו אוהז בהם כלל, צ"ע דשמא רק בושה מחמת שמבין שהרב נוהג כהוגן יותר ממנו, זה עצמו מוריד מדרגת ההפקרות שלו, משא"כ כשזה מנימוס בעלמא.

ג]. יש אומרים שכל פטור זה שאם לא עושה בפני אדם גדול הוא רק באיסור דרבנן בנידון הגמ' בעירובין שם. וכ"ה בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן כ"ד בשם הדרכ"ת סימן קי"ט סקל"ד בשם טהרת המים, עיי"ש. אולם סתימת הפו' ל"מ כן, וכ"מ מדברי המשנ"ב סק"ד שהביא דין זה על דברי השו"ע שמדבר בדאורייתא.

ד]. יש לדון היאך אפשר לדעת אם היה מתבייש מאדם גדול, וי"ל שתלוי לפי אופי האדם. ובדרך כלל רובם מתביישים מאדם גדול, אא"כ במופקרים ממש, וכ"ש אלה שהם נגד התורה. ושו"ר בתו"ש כאן שעמד בזה, וכתב שמן הסתם המחלל שבת בפרהסיא אינו מתבייש מאדם גדול, וע"ע שם. וכן ראיתי הלום בספר אשרי האיש ח"ב פמ"ד ע' תכ"ג שכתב בשם הגריש"א דבמחלל שבת שאין לנו ידיעה אם הוא מתבייש לחלל בפני אדם גדול אין להכשירו מספק בדור פרוץ כשלנו, כי חילול שבת נעשה הפקר, ואין לתלות בסתמא שהוא מתבייש, ע"כ. ונראה שזה תלוי גם לפי הענין, וכל האמור הוא מן הסתם שיש לתלות יותר שאינו מתבייש.

ה]. יש לעיין בכל הנידון אם דין זה הוא רק לגבי שבת, דחזינן לפעמים שהחמירו טפי (כגון לענין מחלל שבת באיסור דרבנן), ולפעמים הקילו טפי (כגון שבפעם אחת אינו מומר, ועוד), והרי לא אשכחן כן בשאר פסוקים שדיברו לענין שחיטה [ולכן הכה"ח שם השמיט נידון זה], ושאר מילי. אלא ששו"ר בתשו' האחרונים שהזכירו ענין זה בתור צירוף גם בענינים אחרים, עיין בדרכ"ת סימן ב', ועוד.

ומן האמור אמרתי ליישב קושית מרן החיד"א בפתח עיניים (חולין ה.) היאך יצחק אכל משחיטת בנו עשו שהיה מומר, ואין הקב"ה מביא תקלה על ידי צדיקים, וכתב ליישב שלא אכל אלא משחיטת יעקב ורבקה, ושכ"כ האחרונים. וא"נ דאיסור זה אינו מדאו', והאבות לא נהגו במילי דרבנן (נ"ב. ואינו פשוט כלל שלא נהגו בדרבנן), עיי"ש. ולפיה"א י"ל מפני שעשו התבייש לחטוא בפני אביו, וכבר כתבנו לעיל אות א' שאפילו אם מתבייש מן הגדול ביותר אינו מומר, ומה שהחיד"א לא תירץ כן, י"ל מפני שסובר שחידוש זה לא נאמר אלא לענין שבת בעירוב, ולא לשאר מילי.

543 עיין בתוס' עירובין (סט.) ד"ה והוציא, ואומר ר"י וכו' שמומר אינו אלא "ברגיל" לחלל שבתות ואינו נזהר כלל, אבל אם במקרה בעלמא וכו', ע"כ (וכ"ה בתוס' הרא"ש והגי"א). ומסוף דבריו משמע שאפילו בשתי פעמים, אך לפנ"כ משמע שרק "ברגיל ואינו נזהר כלל", ומשמע קצת בעוד פעמים. ובתוס' חולין (יד.) מבואר ג"כ שבשתי פעמים הוי מומר ולא בפעם אחת. [וע"ע ברשב"א וברי"ף כן בעירובין שם, וכן ברשב"א בחולין שם, והר"ן בחולין שם סותר עצמו, ואכמ"ל]. ועיין בגאו"י (שם) שהעיר על התוס', וחילק בין דחיקא ליה שעתא או לא, ואינו מוכרח, ועכ"פ משמע שבשתי פעמים הדין כן.

ובמשנ"ב כאן (סק"ד) כתב בסתם דדברי המג"א שרק ברגיל ולא בפעם אחת (וציין בשעה"צ לתוס', והגה"מ וריטב"א, ושכ"כ הט"ז ביו"ד, וע"ע בתשו' הרשב"א שבב"י סי' קי"ט שרק בג"פ, וכן באו"ז הל' שחיטה). ושוב הביא י"א שאפילו בפעם אחת (וציין שכ"מ ברש"י, וכ"כ הש"ך. וע"ע בר"ן בחולין שם. ובר"ן כאן, ויל"ב). ע"כ. ונראה שדעתו להלכה כפי שסתם שרק בשני פעמים הוי מומר. וכן בדין, שהרי כך הוא שיטת רוב ככל הראשונים, ושאני עובר להכעיס שבזה אפילו בפעם אחת הוי מומר, וכמו שהארכנו להלן בענין עובר עבירה להכעיס, אבל בשאר עבירות אינו מומר רק ברגיל, ודו"ק. ובחת"ס (ח"ז סס"ז) הפליג שגם אם עובר להכעיס אפשר שרק בשניים או שלשה פעמים הוי מומר, עיי"ש. [ועיין גם בהקדמת המשנ"ב לחלק ג' דמשמע כן, אך מאידך צ"ע מדבריו בסי' שפ"א סק"ב דמשמע שגם בפעם אחת הוי מומר, וכן בביה"ל סי' ל"ט ס"א ד"ה מומר כדברי הש"ך הנ"ל, וצ"ע]. וע"ע בשד"ח מערכת המ"ם כלל פ"ז מש"כ בזה מהאחרונים.

ובכה"ח ביו"ד (סימן ב' אות מ"ח) הביא דברי הש"ך שאפילו בפעם אחת הוי מומר, ושכ"כ בלה"פ והגר"ז ועוד הרבה אחרונים, ודלא כבית הלל, עיין שם, (ובחזו"א יו"ד ס"ב סקט"ז פסק שאינו מומר בפעם אחת). אולם בכה"ח כאן (אות ח') כתב בשם המג"א הנ"ל שאינו מומר בפעם אחת. ושוב הביא דברי הש"ך, וכתב דאפשר שלענין עירוב מקילים כהפו' שבפעם אחת לא נקרא מומר, מחה"ש, וכ"פ הגר"ז וח"א, עיי"ש. [ואם הטעם הוא משום דבדרבנן הקילו, ולאו דווקא משום שהוא עירוב, א"כ כך נוכל להקל גם בכל מילי דרבנן, כגון לענין שתיית סתם יינם, וצירוף למנין וכדומה], אלא שמדברי הראשונים בחולין ועוד הנ"ל משמע שבכל אופן אינו מומר אלא בב' פעמים, וע"ע גם בדרכי תשובה סימן קכ"ד סקי"ב, וכבר ביארנו שיש לחלק בין העובר לתיאבון או להכעיס, שבעובר להכעיס אפילו בפעם אחת הוי מומר.

544 עיין כה"ח סי' קי"ט אות ל"ט שהביא כמה חידושים מדברי האחרונים, כגון, א). שאינו נעשה מומר לכל התורה בחילול שבת בפרהסיא אא"כ נתקבלה עדות עליו בב"ד, אך הביא שיש חולקים ע"ז, וכן בשד"ח כללי המ"ם סי' פ"ו כבר הביא מרבים שחלקו ע"ז. ב]. שאינו נעשה מומר אם הוא מקדש בשבת ומתפלל תפילות שבת ואח"כ מחלל שבת, וכדברי הבנין ציון (סכ"ג), אולם גם בזה יש הרבה שחלקו עליו, כידוע. (ועיין באגר"מ חאהע"ז ח"ב ס"כ ענף ד'. ועיין בשבה"ל ח"ב סי' ע"ב שאף לפי הבני"צ בא"י י"ל דגרע, וע"ע שם בח"ט ר"ס קצ"ח). וגם יש להעיר שהבנין ציון הדגיש שם שדבריו אינם להלכה למעשה, וכנראה שהרגיש שהוא נגד פשטות דברי הפו', ודו"ק. וע"ע בבני"צ שם שהדגיש שח"ו להקל מטע"ז במקום אחר, ולכן בודאי שאין להקל עפי"ז, וגם בצירוף לסניף יש לשקול היטב לפי הענין אם לצרפו או לא, והגם שראיתי כמה אחרונים שצירפוהו, כגון המהרש"ם ח"א סי' קכ"א, אך ידוע שדרכו להעלות הכל בדעתו הרחבה, ובאחיעזר ח"ג סי' כ"ה כתב לצדד דזה רק במקום ע"גון וכיוצ"ב, אך בעלמא יש לשקול היטב אם לצרפו, ותלוי לפי שאר הצדדים, וע"ע שם בסוף הכה"ח לענין תינוקות שנשבו בזמנינו, וכן ביב"א ח"ט בעמוד רמ"א אות ע"ג, והבאנו לדון בזה להלן בענין תינוקות שנשבו.

עוד יש לציין דבר חדש, שיש מי שאומר שאינו נעשה מומר אלא רק אם חילל שבת בעבודת הקרקע, עיין בתשב"ץ סי' מ"ג ומ,ז, ובב"י אהע"ז סי' מ"ד, אך כל הפו' סתמו בזה דלא כהעיטור, ובודאי שאין לחלק בזה ולא מידי. אמנם בחי' הגרע"א על יו"ד סימן ב' ורס"ד הזכירו, ויש שצירפו שיטה זו, וכיעוין בדרכי תשובה (סימן קכ"ד סקי"ב) בשם המהרש"ם ח"א

ד]. המחלל יום הכיפורים, או יום טוב, הרי זה מומר[545].

ה]. עבר על אחת מכל המצוות, אזי: אם הוא להכעיס, אפילו בצנעא, ואפילו בפעם אחת דינו כמו גוי[546]. אבל אם עבר על איזה מצוה לתיאבון (חוץ מעבודה זרה ושבת), אינו נידון כמו גוי[547]. ואין חילוק בכל זה בין מצוות עשה לבין מצוות לא תעשה[548].

והגדרת "תיאבון", היינו שיש לו סיבה שעושה כן להנאתו, כגון שאינו מוצא בשר כשר, או שהאיסור יותר טעים לו, או שהוא בזול, ובלא טירחא, וכדומה[549]. אבל אם הוא עושה בשאט נפש, כיון שאינו מאמין, הרי זה "להכעיס"[550].

ומן הסתם כשאיננו יודעים מה כוונתו האם לתיאבון או להכעיס, יש לתלות שהוא לתיאבון[551]. אבל אם מונחים לפניו באופן שווה איסור והיתר, והוא בוחר באיסור, הרי זה נחשב להכעיס[552]. אמנם אם הוא כבר הורגל באיסור עד שנעשית לו כמו היתר, או שיצא הדבר מדעתו שיש איסור כזה, אינו נחשב להכעיס[553].

ו]. העובר על כל המצוות, אפילו שומר שבת, או שעובר על רוב המצוות, הרי הוא מומר ודינו כמו גוי[554]. ואפילו כשזה לתיאבון, ובצינעא[555]. וכתבו הפוסקים שאם הוא עובר על שלש עבירות מפורסמות וידועות, הרי זה מוחזק שעובר על כל התורה, וכל שכן אם אנו רואים שעובר על הרבה עבירות, ונראה מתוך ענינו שפרק ממנו עול רוב המצוות לתאותו, הרי זה כגוי, אפילו אם ראוהו שנזהר בקצת מצוות[556].

והנה רבים מהחילונים כיום לא יחללו שבת בפני אדם גדול, ומפני זה יש להחשיבם כמו שאינם מחללים שבת בפרהסיא, אלא שעדיין יש ברבים מהם דין מומר גמור, מפני שעוברים על כל או רוב המצוות[557]. וראה עוד בהלכה הבאה.

ודע, שכל חוטא באשר הוא, אם חזר בתשובה ברגע אחד, הרי הוא כיהודי כשר לכל דבר[558].

ג. תינוק שנלקח לבין הגויים או לבין הכופרים בתורה, וגדלוהו על דתם ודעתם, הרי הוא כאנוס, אפילו שהוא עובר על כל התורה, ואף על פי ששמע אחר כך שהוא יהודי וראה את היהודים ודתם[559].

סי' קכ"א וקנ"ו, ועוד. וכן בשו"ת אוריאן תליתאי כמש"ש, וע"ע גם בשו"ת מלמד להועיל ח"א סי' כ"ט ובשו"ת מנח"י ח"ט סי' כ"ה, אך בפשטות נראה שקשה לצרפו לסניף.

545 בכה"ח כאן (אות ח') וכן ביו"ד (אות נ"א) הביא דברי האחרונים ביו"ד שיום הכיפורים דינו כשבת (שמ"ח, ער"ה, זב"צ, וכן בתו"ש אות ב'). וכן המחלל את המועדות דינו כשבת (ערה"ש). ע"כ. ואכן כן מדויק מלשונות רבותינו האחרונים כשדיברו על הקראים באריכות, וכתבו שיש לפוסלם אם אינם שומרים את המועדות, וכיעוין בתשו' הרא"ם (סי' נ"ז) שתלוי אם אינם מזלזלים בחכמים "ואינם מחללים המועדים בפרהסיא", ועוד שם (בסי' נ"ח) כתב בשם רב האי גאון שכל זמן ששומרים מועדי ה', וכ"ה ברדב"ז בתשו' (שבסוף חלק שני והובאה בשו"ת רבינו בצלאל אשכנזי) שהרמב"ם התנה שאינם מחללים את המועדות בגלוי, וכן הביא המהרש"ו בבאר מים חיים סי' מ"א שכן משמע בתשו' הרמב"ם ורה"ג דדווקא בשומר המועדים, עיי"ש. וכן בתשו' המבי"ט (סימן ל"ח) כתב כהאי גוונא בשם רבינו שמשון, עיי"ש. הרי דפשיטא לכל הנך רבוותא שאף מחלל מועדות הוי מומר, ועי' בדרכ"ת (סימן ק"כ סק"ב) שכתב לדעת הפמ"ג שאין ראיה מהמבי"ט דמיירי רק בקראים עיי"ש. ואינו מחוור. ועיין בשו"ת בנין ציון ח"ב סכ"ג שעמד בזה מנא לן הא, וי"ל. ומ"מ כך מבואר בכל הני רבוותא.

ובכה"ח יו"ד (סימן קי"ט אות ל"ח) ג"כ עמד הן לגבי יוה"כ שנחלקו בזה הפו', ושבאהע"ז (סו"ס קכ"ג) מבואר שדינו כדין מחלל שבת וכו', אך הסכמת הרבה אחרונים להחמיר, וכן עיקר. [וע"ע בשד"ח כללי המ"ם כלל פ"ו ד"ה ואם מותר], ולגבי ימים טובים כתב דמוכח בב"י ובמ"א באהע"ז שם שאינו נחשב כמומר לכל התורה ומקורו באו"ז, אך סיים שבאו"ז מוכח דהוי מומר, וכ"כ הרדב"ז והפר"ת, עיין שם. (והדיוק מאהע"ז כבר העירו זה התבו"ש ועו"מ). וע"ע בדרכ"ת שם משם העמודי אש.

ובעיקר הדברים יש לדון שהרי הבאנו לעיל מדברי כמה פו' שאינו מומר אלא בחילול שבת דאו' ולא בדרבנן, ואף לא באיסורי לאוין דשבת (ורק בעירוב הוי מומר בכה"ג), ולפי"ז ביו"ט אמאי הוי מומר, הלא אינו אלא איסור לאו (שבת כד.), ובשלמא בנידו"ד בעירוב גם בדרבנן הוא מומר, אבל בעלמא אמאי הוא מומר לפי האומרים שאינו מומר אלא באיסור שבת דאו', וכל רבוותא הנ"ל הרי מיירי לגבי כל דיני התורה ולאו דווקא לעירוב שבת, וצ"ע. ודוחק לומר דשאני המחלל יו"ט דמ"מ הוא מחלל אותו בכל עניינו, ועכ"פ כבר ביארנו שם שרק בדרבנן יש להקל, ולכן למעשה המחלל מועדים יש לדונו כמחלל שבת בפרהסיא לכל דבר.

546 מבואר בב"י יו"ד (סימן קנ"ט) ובראשונים, וע"ע בב"י יו"ד (סימן רנ"א) ובט"ז וש"ך שם. וכ"פ בשו"ע יו"ד (סימן ב' ס"ה) שמומר להכעיס אפילו על אחת מכל המצוות הוי מומר, עיי"ש. וכן בשו"ע חו"מ (סימן רס"ו ס"ב) לענין להחזיר אבידתו, עיי"ש. וכ"כ הפמ"ג בענייננו לענין עירוב, וה"ד במשנ"ב (סוסק"ד), וכה"ח (סוף אות י"א), וע"ע בכה"ח יו"ד (סימן קי"ט אות ל"ד). והוספנו לבאר: א]. שזה אפילו בצנעא, ולא אמרו פרהסיא אלא לענין שבת, וכ"ש זה שהוא להכעיס, וה"ז ככופר שיודע ריבונו ומתכוון למרוד בו, ותפשו בליבו. אולם באמת ז"א, דלהכעיס אינו דווקא בכוונה לכפירה, וכפי שיבואר להלן דגם מן הסתם שאינו מאמין שביק היתירא ואכיל איסורא. ב]. שאפילו בפעם אחת, ה"ז מומר, וכמש"כ הישו"ש פ"ק דחולין ס"ו, והש"ך ועו"א ביו"ד, ה"ד בכה"ח שם (אות מ"ד), וכן בכה"ח (סימן קי"ט אות ל"ד). ואף שהבאנו לעיל לענין מחלל שבת שאינו מומר בפעם אחת, וע"ע שם בהערה, מ"מ בעושה להכעיס בודאי שאף בפעם אחת ה"ז מומר, שהרי לא שייך בזה הטעם של תר"י (בע"ז כו.), וכל דברי תר"י הוא רק בעושה לתאוה, וכמש"ש, וז"ב. ואמנם נראה מדויק ברמב"ם שאינו מומר בפעם אחת, וכמבואר בדבריו בהל' תשובה (פ"ג ה"ט) שהמשומד לעבירה אחת והיינו שהחזיק והורגל בה וכו' כגון שהוחזק תמיד וכו', והוא שעשה להכעיס, ע"כ. ומבואר שגם להכעיס אינו אלא ברגיל. אולם י"ל שזה רק לענין שאין לו חלק לעוה"ב, ואכתי אינו מופקע, אבל בשביל להחשב מומר, זה גם בפעם אחת, ושו"ר כן בעבוה"ג (סי"ח) וכן בחזו"א ביו"ד (סימן ב' אות ט"ז), וכאשר הוא להכעיס במרד ומעל ודאי אין לך כופר גדול מזה, אלא גם בכל גדר להכעיס ה"ז מומר. ג]. וע"ע להלן דה"ה במצות עשה.

547 חולין (ה.) ואפילו מומר לערלות שם (ד:). וכ"ה בשו"ע ביו"ד (ס"ב) והפו' הנ"ל. [ובשו"ע שם ס"ז הזכיר גם מומר לערלות. וע"ע בכה"ח שם מהאחרונים, וכן בכה"ח סי' קי"ט אות כ"ו. וכן בשד"ח כללי המ"ם (כלל פ"ח) עיי"ש. וכ"ז ע"פ דין, אולם במציאות קשה למצוא דבר כזה שהוא מומר לערלות ולא לשאר עבירות, וה"ז מומר גמור].

548 עיין בש"ך ותבו"ש ביו"ד שם, וכ"כ עו"א ה"ד בכה"ח (סי' קי"ט אות ל"ד), וע"ע גם בכה"ח ביו"ד (אות מ"ה) בשם האחרונים, וכתבו כגון שיש לפניו לולב ואתרוג ואינו רוצה ליטול ומראה כוונתו שהוא להכעיס, או אינו מאמין הרי הוא כגוי, ע"כ. [וצ"ע בדרכ"ת סימן ב' סקנ"ט מהח"צ שדווקא בפרהסיא, ועכ"פ מדברי הפו' נראה ודאי שאף בצנעא].

549 עיין בפו' ביו"ד בט"ז סק"ב, ובתבו"ש ס"ב וסי"ג וכה"ח שם (אות ח', ט') בשם האחרונים (וע"ע גם באות ע"ג גבי מפחד למול), וע"ע בהערה שאחרי הבאה.

550 כן מבואר בפו' ביו"ד שא"צ שיהיה ממש להכעיס, כלומר להכעיס כלפי מעלה במרד ובמעל, אלא כל שאינו מאמין בזה כלל הוא בכלל זה, וכיוצ"ב כתב הרמ"א שם (ס"ה). אך אפשר דזה דווקא שם בענינו שאינו מאמין בשחיטה, ומלבד זאת הרי בכה"ח (שם אות נ"ד) הביא כמה פו' דפליגי, ומ"מ אם מבעט ה"ז להכעיס, ועכ"פ בזה"ח כתבו כמה פו' שיש להחמיר טפי (אך לפעמים זו סיבה להקל טפי בזה"ז, ותלוי לפי הענין). וע"ע בהערה שאחרי הבאה.

551 כה"ח יו"ד שם (אות ט') בשם האח (וע"ע שם באות כ"ג). וע"ע בשו"ת כת"ס (חו"מ סי' כ'). וראה עוד בהערה הבאה.

552 כה"ח יו"ד (אות מ"ג) משם השמ"ח, שכאשר האיסור וההיתר שוים והוא דוחה ממנו האיסור בידיים ופושט ידו אל האיסור, מזה נראה כוונתו להכעיס בוראו או שנזרקה בו מינות שאינו מאמין באותה מצוה, ורוצה להראות שדוחה אותה מעליו, ע"כ. ומזה משמע שרק אם דוחה את האיסור. אולם לפי"ד הרמ"א הנ"ל בס"ה עצם זה שאינו חושש הוי להכעיס, אך הערנו דילמא זה רק בשחיטה. וע"ע בכת"ס שם.

ויש להוסיף, שיש הסוברים שבזמנינו כולם נחשבים מומרים להכעיס, וכיעוין בבית הלל (סימן ב'), והסכימו לדבריו כמה אחרונים, כיעוין בשו"מ מהדו"ת ח"ד ס"י ועוד, וכ"כ בחק יעקב הובא בבאר היטב (סימן תמ"ח סקי"א). אולם דברים אלו אינם מוכרחים, עיין בבנין ציון (סכ"ג) מש"כ בזה. וכן מצאתי בשד"ח (כלל קנה) שהביא בשם כמה גדולים שכתבו בהיפך שבזה"ז אמרינן דבהפקירא ניחא להו, עיין שם. וכנלענ"ד ע"פ המציאות שכיום שההפקרות שולטת, והסט"א בא לאדם מדעתו ושלא מדעתו, עד כדי שלפעמים הוא בגדר דיצרא אלבשיה שנוטה לאונס, בודאי ה"ז לתיאבון ולא להכעיס, ודו"ק. ומה שכתב השד"ח שם לתלות את הדבר לפי המקומות, שאם הוא מקום שיד ישראל תקיפה ויכולים לענוש ואעפ"כ האדם עובר ע"ז, ה"ז בהפקירא ניחא ליה ולתיאבון וכו', ואל"כ ה"ז כלהכעיס, עיי"ש באורך דב"ק. ואחה"מ לענ"ד היה נראה בהיפך, שכאשר יד ישראל שולטת ורוח טהרה נושבת ובחוצות ניכרת, ודאי שהעובר ומוציא עצמו מן הכלל נחשב להכעיס, ואילו בדור של פורקן וחורבן כמו בדורינו, ודאי שהעובר נחשב לתיאבון, וכל התפרצותו והפקרותו הוא מכח האוירה הזו שמושכת אליה את כל חלושי הנפש, ודו"ק.

553 עיין תבו"ש ס"ב, וכה"ג בערוה"ש (סימן רנ"א סי"ג), שבעוה"ר אינו להכעיס אלא מפני ההרגל וטמטום הדעת, עיי"ש. ואף שהפו' לא כתבו היתר זה, נראה דיש פנים מסבירות לזה, והוא מעין ההיתר של תינוק שנשבה שיבואר להלן. ואף אם נאמר שאין היום תינוק שנשבה, הוא בודאי דווקא בדברים שעכ"פ יש להם בו ידיעה, וכגון שיודעים שאסור ליסע ברכב ולהדליק אור וכדו', אבל דבר שאינם יודעים, כגון איסור בורר וכדו', שאף שומרי תו"מ לפעמים טועים בו, א"א להחשיבם כלהכעיס כלל, וז"ב. (ואפשר דה"ה גם כשהסכים בדעתו שאינו יכול לעמוד בזה).

554 שו"ע יו"ד (שם) שעובר על "כל" המצות, וביאר התבו"ש שם שה"ה "רוב", וה"ד בפמ"ג שם (בשפ"ד אות י"ז), עיי"ש (וכה"ג מצאנו בסימן שכ"ד ותקי"א ועוד). ויש לציין שבגאו"ר בעירובין (סט:) כתב שלענין עירובין אפילו עובר על כל התורה, אם משמר שבתו בשוק דינו כישראל, עיין שם. אולם מדברי הפו' בכל דוכתא משמע שאין חילוק בזה. ולעצם דין עובר על רוב המצוות, נ"פ שאינו מצטרף מצוות הכהנים ושאינם נוהגים בזה"ז, וכפי שמבואר להלן בלא"ה הוא תלוי לפי מה שנראה שפרק עול המצוות ממנו.

555 דרק בשבת דין פרהסיא, וגם לתיאבון מ"מ בכה"ג הוא מופקע ומומר גמור, וכ"ה בתבו"ש בשמ"ח ועו"א, ה"ד בכה"ח יו"ד (סוף אות נ"ב).

556 תבו"ש ופמ"ג ואחרונים, ה"ד בכה"ח שם.

557 ורק אם אינם יודעים מהם כלל, אז יש להם תקנה מצד דין תינוק שנשבה, כאשר יבואר להלן.

558 עיין קידושין (מט:) שמבואר שאפילו רשע ו"הרהר" תשובה ה"ז צדיק גמור (וחיישינן לקידושין, הוא מספק אם הרהר תשובה). וע"ע ברמב"ם בהל' תשובה פ"א ה"ג אפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה וכו', ובפ"ב ה"א אפילו עבר כל ימיו ועשה תשובה ביום מוחרתו, וכו' וכן בפ"ג הי"ד וכן בסופו אפילו כפר כל ימיו ובאחרונה שב וכו'. וע"ע בפ"ז שם.

ויש לדון באופן שנחלש או הזקין ושוב אינו עובר בפרהסיא, דבפשטות ל"ח שחזר בתשובה, אלא שמצאנו בתוס' (סט.) ושא"ר שהצדוקים אינם מחללים בפרהסיא כיון שמפחדים, עיי"ש. אולם יש לחלק דבכה"ג שאין לו כח, עדיין ברשעו הוא, משא"כ בהני שמתייראים מן החכמים, וה"ז מחסר מגדר פרהסיא, וכמו שכתבנו לעיל שאם מתבייש מן אדם גדול אינו מומר. ועכ"פ בודאי שמומר רשע כל ימיו, מן הסתם הוא נשאר ברשעתו, גם שאין לו כח, וכמו שארז"ל שאפילו על פתחה של גיהנם לא חוזרים.

ועיין בשדי חמד (כללי המ"ם סי' קנ"ו) מדברי הפו' באיזה אופן מקבלים את המומרים בתשובה להיותו כישראל, וע"ע גם בכה"ח סימן קי"ט, ואכמ"ל.

559 רמב"ם (פ"ג מממרים ה"ג) אבל בני התועין ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם ונולדו במינות וגדלו אותן עליו, הרי הן כתינוק שנשבה לבין הגויים וגדלוהו הגויים על דתם שהוא אנוס, ואע"פ ששמע אח"כ שהוא יהודי וכו', רק אלו האוחזים בדרכי אבותיהם שתעו, לפיכך ראוי להחזירם בתשובה וכו', ולא ימהר להורגן, ע"כ. וכיוצ"ב מבואר בפיהמ"ש להרמב"ם (פ"ק דחולין) שאלה שנולדו בדעות המינים והצדוקים וכדו' וחונכו על פיהם, הרי הם כאנוסים, ודינם כדין תינוק שנשבה לבין הגויים שכל עברותיו שגגה, עיין שם. והנה ידוע חידושו של הגר"ח מבריסק שבכפירה אין דין תינוק שנשבה, כיון שזו מציאות של אפיקורוס, וכ"ה בכתבי קהילות יעקב, ועיין במוע"ז ח"ח, אולם סתימת הרמב"ם וכל הפו' שאין לחלק בזה כלל (אך מאידך יל"ד ממח' הרמב"ם והראב"ד בהל' תשובה גבי המדמה שהשי"ת יש לו גוף, וי"ל). וכ"מ בחזו"א יו"ד ס"א סק"ו, וע"ע בשבה"ל ח"ח סי' קס"ה אות ד', ועפי"ז כתבנו בפנים שאפילו עבר על כל התורה, וגם חילול שבת בכלל זה, וע"ע בשבה"ל שם ח"ח סי' קס"ה אות ה', וכן עיקר שאין לחלק בכל זה.

ובב"י כאן כתב גבי צדוקים שאע"פ שהם מחללים שבת בפרהסיא ל"ח מומרים, כיון שאינם נחשבים שעושים במזיד, משום שמזיד שלהם כאונס הוא דמעשה אבותיהם בידיהם. (וכן הביאוהו במג"א וט"ז ועו"א ברה"ס). ובמשנ"ב (סק"א) הביא דברי הב"י, וכתב שדעת כמה פוסקים שגם צדוקי דינו כגוי כיון שמחלל שבת בפרהסיא, ובשעה"צ (אות ב') ביאר טעמו, א'. שהרי הראשונים בעירובין (סט.) הקשו אמאי צדוקי אינו כמומר, ותירצו משום שמתירא מן הפרושים ואינם מחללים, ומשמע שאם מחללים בפרהסיא הרי הם כגויים, ועוד שמהרמב"ם גופיה (בסופ"ב מעירובין) מבואר בהדיא שהצדוקים אם הם מחללים שבת, הרי הם כגויים. ב'. וגם בסברא י"ל שאפילו אם לא נחשיבם כגויים מטעם שמנהג אבותיהם בידיהם, מ"מ לענייננו בעירוב לא שייך זה, שהרי יש לחוש שלא ילמד ממעשיו, ומה איכפת לנו שמנהג אבותיו בידו, עיי"ש. ובחזו"א (סימן פ"ז סקי"ד) במוסגר תמה על המשנ"ב, א'. במה שהקשה על הב"י מהגמרא, שהוא תמוה, שהרי הב"י ג"כ הביא שם את הגמרא, והגמרא מדברת על הצדוקים בזמנם, שבודאי מזידין הם, אולם הב"י מדבר על צדוקים שבזמנו שמעשה אבותיהן בידיהן [וגם מהרמב"ם ל"ק, דס"ל דהוא מיירי בצדוקים כבזמן הש"ס שהיו מזידין, אולם בפשטות ז"א נראה, שהרי כל צאצאים אלה הם כתינוקות שנשבו לסברא זו, וכמ"ש ברמב"ם בהלכות ממרים שם]. ב'. ומה שהקשה עוד מטעם שמעשה אבותיהן בידיהן, ג"כ ל"ק, שלא אמרו כן אלא במי שאכן דינו כעכו"ם ולא בכל מתנהג בדרך עיקש, ע"כ. וכוונתו שמעיקרא לא גזרו אלא על מי שדינו כגוי, ויוצא איפוא לפי"ד הב"י מג"א וט"ז וחזו"א שמי שחינכוהו כך בטעות, ה"ז כמו תינוק שנשבה.

בחזו"א שם, וכ"ה ביו"ד (ס"א סק"ו) מבואר שתינוק שנשבה דינו כישראל ושחיטתו מותרת, ועוד שם (בסימן ב' סקכ"ח), וציין לרמב"ם הנ"ל. והדבר צריך עיון, שהרי הרמב"ם שם סיים "ולא ימהר להורגן", והיינו שבאלה אין דין מורידין, אולם עדיין לא שמענו שדינם כישראל לכל דבר, אלא רק שממתינים להם, ואם בכ"ז אינם רוצים לחזור, הרי שגם מותר להורגן. וכבר מפורסם בפי העולם וגם בספרי האחרונים שהוא כישראל, וזה כנראה ע"פ החזו"א, אך כאמור שברמב"ם ל"מ כן, ומה שהניאם לכך הוא מפני שבדפוסים המצויים לא הובאה תוספת זו "ולא ימהר להרגן", מפני השמטת הצנזור, אולם ברמב"ם הנד"מ הובא כן, וכן מפורש בדברי רבותינו גדולי האחרונים כהרדב"ז בתשו' (בסוף ח"ב, והוב"א בשו"ת רב"א), וכן דקדק המבי"ט סימן ל"ז וכן הרשב"ש סימן פ"ט, וכן בשו"ת בנימין זאב סימן ר"ה דטבע האדם להמשך אחר הרגלו והוי שוגג, ומ"מ כיון שהם מפתים ומדיחים נשאר כלפיהם דין מורידין, אלא שלא ימהר, ע"כ. וכן מהרש"ו בספרו באר מים חיים סל"ז בשם כמה חכמים, ושכ"ה בתשו' ממהר"י בי רב שהסכים לדברי הרדב"ז, וכן מהריק"ש באהלי יעקב סל"ג ובגינת ורדים כלל ב' סל"א

ועובדי עבירות שבזמנינו הנקראים חילונים, שגדלו להורים מחללי שבת ופורקי עול, נחלקו בהם הפוסקים אם דינם כמו תינוקות שנשבו והרי הם כאנוסים, או שוגגים. ולמעשה יש להחמיר שנחשבים מומרים, ועיין בהערה[560].

ועוד באחרונים, וע"ע במל"מ (פ"ה ממלוה ולווה ה"ב ד"ה עוד כתב) ודע שבדפוס הרמב"ם עם מגדל עוז סיים בלשונו ולא ימהר להורגן, דמשמע שאם לא רצו לחזור מותר להורגן, ע"כ. וע"ע גם בשו"ת תשובות והנהגות ח"ג סי' ת"פ בשם הגרי"ז, ובקובץ תשובות מהגריש"א ח"א סי' ק"נ וח"ב סי' נ"ה. (אמנם צל"ע משיטת הגריש"א גופיה שהיקל בשמיטה במומר בזמנינו וכמש"כ בספר פירות שביעית עמוד רנ"ט, וי"ל מטעם אחר ולא מטעם שכתב שם, וכן צ"ע המובא בשמו לענין אבידה בס' השבת אבידה כהלכתה פ"ב הערה ט"ו שדינו כתינוק שנשבה, עיי"ש. ואולי רק לחומרא. ועכ"פ קשה לעמוד על דעתו בתושבע"פ, כידוע, וע"ע להלן בהערה הבאה לדעתו ולדעת שאר גדולים). וצ"ע איפוא על מה סמכו להחשיב כל תינוק שנשבה ודוגמתו כישראל לכל דבר, וכפי הנראה שלא גרסו את סיום הרמב"ם, כאשר ראיתי להרבה פוסקים שהעתיקו את הרמב"ם עד לאיתן התורה, ותו לא. וזו כנר' גירסת החזו"א וכ"כ עוד רבים. אך כאמור שלפנינו הוא הגבלה רק בדין מורידין.

אולם יש ליישב ולבאר שיטת החזו"א שיפרש דברי הרמב"ם שכתב "ולא ימהר" להורגן, של"ד הוא, והכוונה שלא יהרגן כלל. וכמו שכתב באמת הרא"ש בתשו' (סנ"ז), עיין שם. (וע"ע שם בתשו' מהר"ש גאויזון בתשו' שבשו"ת אהלי יעקב למהריקש סל"ג, וכן המהרש"ק ח"ג סט"ו). והגם שרבים מגדולי האחרונים הנזכרים לעיל לא ס"ל כן, וזאת ועוד שאף הרא"ם הנז' הרי כתב בתוה"ד שהקראים של היום מכבדים את החכמים ושומרי שבת, כיעוי"ש, ואילו שאר מומרים כיום הרי אינם כן, וא"כ יהיה דינם כמומרים ממש, מ"מ נראה שהחזו"א הבין שפיר שגם דעת מרן הב"י כן, שהרי כתב בסתמא כאן שצדוקים אינם כמומרים, וכן מוכח בב"י ביו"ד (סימן קנ"ט) לענין קראים, וכ"פ בשו"ע שם, ומשמע שבכל אופן הוא, אלא שהדבר אינו פשוט, דחזינן דעת הב"י דעה יחידאה מכל הפוסקים הנ"ל, אך אי מהא הא קיי"ל קיבלנו הוראות מרן, אך זה מחודש מאד אחר כל האמור, ובפרט שלא מפורש בב"י בהדיא לחלוק על כל הנ"ל.

וכל זה הוא מלבד שעצם שיטת הרמב"ם אינו מוסכם, וכמו שהבאנו בתשו' בענין הלואה בריבית למומר, שבנימוקי יוסף ועוד ראשונים פליגי על הרמב"ם וסוברים שכל שנודע לו אח"כ על ענין היהדות אין זה אנוס ולא שוגג, אלא אדרבה הוא בדין מורידין, וכ"ד הש"ך ועוד פוסקים, ומ"מ הפוסקים הקילו בהם, וזה צ"ע טובא כנ"ל, דאף להרמב"ם אינו כישראל, וכמש"כ גם כן גדולי האחרונים הנ"ל.

560 הנה ישנם ב' אופנים, א]. שגדל בין הגויים. ב]. שנתחנך אצל הגויים. והנה האופן הראשון הוא דין תינוק שנשבה הנזכר בגמרא, והאופן השני הובא ברמב"ם. וכן יש ללומדו מדברי הב"י והאחרונים כאן בס' שפ"ה לענין צדוקי, שכיון שמעשה אבותיהם בידיהם, הרי הם כמו תינוק שנשבה, והבאנו דבריהם בהערה הקודמת ד"ה ובב"י, ושכן הסכים החזו"א.

ועיין בלשון החזו"א בזה (בסימן פ"ז סקי"ד וביו"ד ס"א) ותינוק שנשבה לבין העכו"ם דינו כישראל, והטעם משום שהוא בחזקת שאם יודיעוהו וישתדלו עימו כשיעור ההשתדלות שהוא ראוי לשוב, אמנם אחר שהשתדלו עימו והוא מזיד וממאן לשוב דינו כמומר, ושיעור ההשתדלות תלוי לפי התבוננות הדיינים כאשר יופיע ברוח קדשם בהכרעת דינו, ע"כ, והוא ביאור לדין תינוק שנשבה בעלמא. ובסוף הענין כתב החזו"א וכמו כן אותן שאבותיו פרשו מדרכי הציבור והוא נתגדל ללא תורה, דינו כישראל לכל דבר, ונמי צריך שיעור ידיעתו אי לא חשיב מזיד, ע"כ. ובזה כלל החזו"א את האופן השני שהזכרנו עם האופן הראשון. ובתוה"ד כתב החזו"א ומה שנחלקו האחרונים ז"ל בצדוקים בדורות האחרונים אי חשיבי כאנוסים, היינו בהכרעת שיעור הידיעה שיודעים ממציאות ישראל ושאבותיהם פרשו מהם ונתנו כתף סוררת, אי דיינינן להו כשיעור ידיעה למחשב מזיד או לא ואכתי אנוסים הם, ע"כ. ומה שכתב שנחלקו "האחרונים", צ"ב כונתו, ונראה שכוונתו למחלוקת הב"י והמשנ"ב בענייננו, שהבאנו לעיל בהערה הקודמת (ד"ה ובב"י), שלדעת הב"י צדוקי כתינוק שנשבה, והמשנ"ב פליג, ואע"פ שהחזו"א הזכיר את המשנ"ב רק אח"כ במוסגר ודחה דבריו, מ"מ סברת המשנ"ב קיימת כשלעצמה דלא ס"ל שיהיה דינו כתינוק שנשבה כיון שיודע מישראל, ולזה ביאר את המחלוקת.

ולדינא, הנה החזו"א נקט לדינא שכל אלה שאבותיהם גדלו אותם ללא תורה (כמו צדוקים, וה"ה חילוניים), הרי הם כתינוקות שנשבו, ודנים אותם כאנוס וגם "זוכים עירוב עבורם", אלא שזה בתנאי שהוא בדרגה כזו שאינו יודע מעניני היהודים ושאבותיו נתנו כתף סוררת ליהדות וכו', ודבר זה במציאות קשה להכריע בו משני סיבות, א'. שהחזו"א עצמו כתב שבאמת צריך לדון על כל איש ואיש בפרט. ב'. שהחזו"א כתב שדבר זה צריך לדון לפי התבוננות הדיינים כאשר יופיע ברוח קדשם בהכרעת דינו, ע"כ. והרי שתנאים אלו קשים מאד ליישמם בפועל, ונמצא שחילוני מן הסתם הוא ספק תינוק שנשבה [והיה אפשר לחלק בין חילוניים לבין צדוקים, שהצדוקים יש להם איזה דת אם כי מעוותת כשאר הדתות, ומ"מ הם דבקים בה, ולכן זה נידון כאנוס, משא"כ החילוניים שהולכים ללא שום סימן של דת אלא הפקר מוחלט, ומאחר ואף הם יודעים שהולכים בחושך ולא אור להם, ואעפ"כ ממשיכים מאחר וחלב על כסלם ונשתרשתו בכך הרבה בלא יכולת לשוב, אינם כאנוסים. אולם זה גופא חלק מכוונת החזו"א שיש לשקול ברוח הקודש אם נחשב שיש להם ידיעה על דרכם הנלוזה, אבל כאשר לא נודע להם ההקבלה בין הנהגתם להנהגת ישראל, אה"נ שאין חילוק בינו לכל תינוק שנשבה, ופשוט].

כל האמור הוא לדעת החזו"א, אך המשנ"ב פליג וס"ל שדינם כמו גויים, הן ע"פ דברי הראשונים שחולקים, והן מפני שיעירוב שאני וכמש"כ בשעה"צ. והנה החזו"א יישב את הערותיו, אך אכתי מצאנו ראשונים החולקים על הרמב"ם בעצם הגדרת תינוק שנשבה אם הוא כישראל או לא, וכמו שהזכרנו לעיל, ואף ברמב"ם הלא כתב כן לענין שלא ימהר להורגן וכמו שהבאנו לעיל בהערה הקודמת, וע"ע בדברינו בתשו' בענין ריבית במומר, שאף בדעת הרמב"ם בענין הקראים כתבו האחרונים מצד דמנטרי שבתא, וע"ע שם, ודו"ק. ונוסף ע"ז שגם ישוב החזו"א אינו ברור, וכמו שהבאנו לעיל, וקשה לומר שהרמב"ם דיבר על צדוקים מזידים, והב"י דיבר על צדוקים אנוסים, דהלא הם שוים בכך שמעשה אבותיהם בידיהם זה כמה מאות שנים. אמנם יש להעיר בכל זה שמצאנו חידוש בתשו' הרדב"ז (ח"א סי' תשצ"ו שבסוף חלק ב') שכתב שהקראים ושאר האפיקורסים הם כגויים, וכתב שאע"פ שברמב"ם (פ"ב מעירובין הט"ז) כתב שאם היה מן המינים שאינם עובדים ע"ז ואינם מחללים שבת כגון צדוקים וביתוסים וכל הכופרים וכו', אינו כגוי, "שאני עירוב דרבנן", עכ"ד הרדב"ז, וזה חידוש. ובפוסקים משמע שאין חילוק בין עירוב לשאר דיני התורה, ולהמשנ"ב הנ"ל אדרבה עירוב חמור טפי.

ועל כולנה במציאות כיום בא"י שכל החילונים יודעים ורואים את היהודים שומרי תורה ומצוות שביניהם, שיש לדון אם הם בשיעור ידיעה שדיה להם לשוב, ובלא זה הרי הם כמזידין, וכשלעצמו נראה שאינם נחשבים מזידים, כי אף שהם יודעים על ענין התורה, מ"מ ידיעה זו אינה נכנסת באזניהם וכל שכן במוחם ובליבותם, כיון שלא באו לידי תוכחה באופן מסודר בצורה הראויה בפרטיות, וחושבים שזה הנהגה מיוחדת ואינה מחייבת, ובפרט שרוב הציבור בא"י הוא כזה בעו"ה, ואדרבה עיננו הרואות שרבים רבים חוזרים בתשובה כאשר מדברים אל ליבם בצורה חכמה, וא"כ נראה שלפי החזו"א עדיין הם בגדר אנוסים, אלא שמאחר והחזו"א עצמו כתב שדבר זה נתון לפי התבוננות הדיינים כאשר יופיע ברוח קדשם, א"כ יש לנו לראות היאך נדיינוה דייני, ואכן מצאנו שרבים מגדולי דורינו כתבו שבדורינו אינם כתינוקות שנשבו וכמו שיבואר להלן, אולם זה אינו מוכרח, דכפי הנראה לא באו כל הני גדולים לומר שהם בגדר שאם ישתדלו עימו לא יחזור, אלא שיטתם היא היפך היסוד הזה שבחזו"א, והיינו שסוברים שכל שיודע ממציאות ישראל די בכך שיחשב אנוס, ואף שלא הזכירו את החזו"א, מ"מ נראה דפליגי עליה.

ויעוין בזה בדברי האחרונים בדורינו, שהבאנו בתשובה הנז' בענין ריבית במומר, מהאגרות משה באהע"ז ח"א סימן פ"ב ענף י"א שמסתבר שאינם כתינוקות שנשבו, כיון שהם במקומות שיהודים כשרים נמצאים, וכן מבואר עוד באגר"מ ח"ד חאהע"ז סימן נ"ט ובחאו"ח ח"ה סי' כ"ח סכ"ב עיין שם, וכן הגרשז"א במנחת שלמה ח"ב ס"ד אות י' ובהרחבה בהליכות שלמה פסח פ"ט עמוד שכ"ו ומי שידוע לו שיש שומרי תו"מ, ובפרט בא"י וכו', קשה מאד לומר שדינו כתינוק שנשבה, וע"ע בהגהות ביצחק יקרא סי' שכ"ט, וכיוצ"ב כתב בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' כ"ו אות ד', עיין שם. וכ"כ באז נדברו ח"ט סימן נ"ה, עיין שם. וכן בישכיל עבדי ח"ח סי"ט. וכן מבואר בשבט הלוי ח"ב סו"ס קע"ב, וביותר בח"ט סי' קצ"ח ובח"י סי' ס"ה, וכן בכף החיים יו"ד סימן קי"ט סוף אות ל"ט (ועיין בתשו' הנז' מה שהערנו בזה), וכן באול"צ ח"ג פי"ט תשו' ג', וכן דעת הגרישז"א כמו שראיתי בכ"מ משמו, וכן דעת הגרנ"ק הגם שבחו"ש ח"ב ס"מ אות ג' כתב כמה פרטים, עיין שם בסוף הל' שבת, מ"מ מן הסתם דעתו שחילוני רגיל בא"י אינו תינוק שנשבה, ונמצא שגדולי הדור האחרון שהזכרנו דעתם שמן הסתם אינו כתינוק שנשבה, וזה מעצם הדבר דס"ל שהם יודעים מענין היהודים והמצוות, ועל כל זה יש להוסיף מה שכתבנו לעיל, שישנם כמה וכמה צדדים לומר שאינם אנוסים. וגם בלא"ה אין הדבר פשוט להחשיבם כישראל, לא לעירוב ולא לשאר מילי. ולכן יש להחמיר בכל דבר.

ולסיכום, נפרט סוגי האנשים מאותם החילונים מה דינם ע"פ דעת הפוסקים האחרונים בדורינו, ואח"כ יבואר הדין למעשה, א]. אם הם כאלה שנתגדלו במקום סגור בלתי ידיעה מן היהדות כמו במדינות של גויים, ה"ז כתינוקות שנשבו ממש [ובכללם העולים מרוסיה, וכמו שכתב הגרשז"א במנח"ש שם, וכ"כ באול"צ ח"ג שם], וגם אם נתגדלו בין החילוניים במקומות סגורים, כמו שהיה מצוי קיבוצים בראשית קום המדינה, ה"ז כתינוקות שנשבו. וכ"כ גם בשבה"ל ח"ח סי' קס"ה שמי שנתגדל בסביבה של פורקי עול ולכן לא שמע ולא קיבל מתומ"צ ואמונה, מקרי תינוק שנשבה, ע"כ. והגם שאינו מוכרח לדעת רבים מהפו' שהבאנו לעיל, מ"מ לדעת הב"י והחזו"א מיהא הדין כן שהם כתינוקות שנשבו, ואף לשאר הפו' י"ל דבכה"ג ל"ח ידיעה, ונחשב תינוק שנשבה, וכמש"כ האחרונים הנ"ל. ולאידך גיסא, אם כבר התערבו בין הישראלים ונודע להם מדת ישראל, שוב אינם כתינוקות שנשבו. ב]. שנה ופירש, לכל הדיעות הוא מומר גמור, ומורידין ולא מעלין (והיינו מן הדין ולא למעשה, עיין חזו"א יו"ד ס"ב סקכ"ח). ובכלל זה מי שנולד במשפחה של שומרי תורה ומצוות. וע"ע בחו"ש הנ"ל במי שאביו נזהר קצת בחילול שבת והוא פרק עול יתכן דינו כמומר, וע"ע באגר"מ ח"א חאהע"ז סי"ב ענף י"א, ודו"ק. ומה שנשאלתי בזה באחד שפרק עול, וטענתו שבא לכך בגלל שהתעללו בו המחנכים שלו וכו', אין זה כלום, משום שבכל אופן אין זה מצדיק להמיר דת, כי אפילו אם באמת הוא לא היה אשם כלל, מכל מקום כל נסיון שבא לאדם משמים הוא דבר שיכול לעמוד בו, ואין הקב"ה בא בטרוניא וכו', וקל וחומר שלא מדובר באינקויזיציה וכדו' שרוצים שימסור נפש, והגם שאותם מחנכים גם כן יתנו על זה את הדין, מפני שלא נהגו בו כהוגן לקרבו בנחת, ונתגלגלה חובה ע"י חייב, מ"מ גם הוא ענוש יענש, רח"ל. ג]. סתם חילוני בזמנינו שיש לו ידיעה מהיהודים ותורה ומצוות, אשר ע"י התקשורת נודע הדבר היטב לכל אדם מקטן ועד גדול, הרי הם בספק וצריך לדון על כל אחד בנפרד, ויש להחמיר בכל הדברים, ונוטים הדברים יותר שאין דינם כתינוק שנשבה, ולכן מן הסתם ובדרך כלל נראה שיש לנהוג בהם כמומר, אלא שרבותינו הורו לקרבם לדת ישראל, ולהצילם מפני פיקוח נפש בשבת. ולכאו' יש להוסיף עוד שהרי הצלת יהודי היא מן התורה, ומה שדין מומר כגוי הוא רק מדרבנן וכמו שהבאנו לעיל בהלכה הקודמת ריש אות ג' בהערה, עיין שם. וכן הבאנו בסי' שכ"ט דאשכחן לגדולים שחיללו שבת ויוה"כ להצלת מומר, אך זה יקשה מ"מ, דאם חזינן שמורידין, כ"ש שלא יחלל עליו שבת]. וכל הדברים הנ"ל הם מלבד כל מה שהערנו לעיל מדברי שאר הראשונים דפליגי על הרמב"ם. ואף בדעת הרמב"ם גופיה אינו פשוט, ולכן משום כל הצדדים הנז' יש להחמיר להחשיב כמומרים, ונפ"מ לצירוף במנין ואוסרים את היין במגעם וכיוצא.

ויוצא איפוא, שסתם חילוני בזמנינו אין להקל לדונו כתינוק שנשבה [ורק מפני פיקוח נפש התירו להצילו, וכן יש לקרבו לדת, וכן יש להחמיר עכ"פ במילי דאו' להחשיבו כיהודי לחומרא]. ואף להחזו"א הרי הוא כתב לדון על כל אחד בנפרד, וכיון שקשה לעשות כן בפועל, להושיב בית דין על כל אדם כזה, הרי זה ספק מחסרון ידיעה שיש ללכת לחומרא בכל דבר.

561 והיינו ככל הפרטים הנ"ל מה נחשב "מומר", ובדרך כלל המצוי כיום בעו"ה הוא שמחללי שבת בפרהסיא, או שעוברים על רוב העבירות, והרי הם מומרים ככל המבואר לעיל [והמחלל שבת בצנעא מבואר בהלכה הבאה].

562 כיון שנתבאר שיש להחמיר שאינם כתינוקות שנשבו, וממילא הם כגוי, ואף אם נחשיב אותם כתינוק שנשבה, אין זה מוסכם שאפשר לעשות עירוב, שאף שהחזו"א נקט שיכול לערב, מ"מ לדעת המשנ"ב י"ל דלא מועיל משום דמ"מ אינו מודה בעירוב, והחזו"א ס"ל דכיון שבפרהסיא הוא שומר שבת ה"ז כמודה בעירוב [ובתינוק שנשבה שנקט החזו"א שיכול לעשות עירוב, הוא פשוט טפי, שכיון שזה מחמת אונס, כפי שהגדירם החזו"א, א"כ אין קפידא במה שלא מודה, משום שזה נחשב שלא מדעת, ואין בזה חשש כלל, ומה שכתבנו בהערה הקודמת הוא ענין אחר]. ולדעת החזו"א מותר לערב עימם, ונראה שהמיקל יש לו ע"מ לסמוך בזה, מאחר וכן נראה דעת הרמב"ם והב"י, ואף שלשאר מילי הוא כגוי, מצאנו ברדב"ז שבעירוב הקילו טפי, ומ"מ כתבנו שראוי להחמיר מאחר וכן דעת רוה"פ, ואף לחזו"א הרי יש לדון על כל איש ואיש, וכל שלא עשו כן הרי זה ספק מחסרון ידיעה, ויש להחמיר.

563 שלדברי כל הפו' הסוברים שאינם כתינוקות שנשבו, א"כ הוי מומר גמור שדינו כגוי, וגם ביטול אינו מועיל.

564 עיין לעיל (בסימן שפ"ב ס"ג) מחלוקת הפו' האם עושים שכירות מיהודי, והשו"ע הביא ב' הדיעות, ולפי כללי הפסיקה דעתו להחמיר שלא מועיל שכירות ביהודי, אך שם כתבנו שיש מקום להקל בשעה"ד, ובפרט שהשו"ע גופיה הזכיר דעה זו, ונוסף ע"ז יש לצרף את השיטות שמחללי שבת בזמנינו הם כגויים, וכמו שהבאנו לעיל, ובבה"ג בודאי יש להקל ומועיל השכירות [ואמנם הפו' דנו אם מצרפים ספק מחסרון ידיעה לס"ס, ודעת המשאת בנימין סי' נ' שמצטרף לס"ס, והובא במנחת יעקב בקו' הספיקות סי' ל"ד, וכן הסכים המהרש"ם ח"א סי' ס"ח כדבריו ולא כהש"ך, וכ"כ עוד בספרו דע"ת הל' פסח שאפילו לשני ספיקות מצטרפים עיין שם, וכ"כ עוד באחרונים. מ"מ כפי האמור שלרוה"פ ההלכה שנחשב מומר, א"כ בודאי הוא שמצטרף הדבר להקל].

ועצם הדבר שמומר עדיף מישראל ומותר לשכור ממנו כגוי, הוא מבואר ברמב"ם (פ"ב מעירובין הט"ז), וכן כתב הרע"ב (פ"ו מ"ב), אלא שאין זה פשוט, וכיעוין ברא"ש (פ"ו סי"ג) וכן בשו"ת רע"א החדשות (ס"ז, וכ"כ הגרע"א כאן בסי' שפ"ה בשם אבן העוזר), אך בקרבן נתנאל (אות מ') כתב דלכו"ע מהני דלא כהיד אליהו, וע"ע גם באו"ח (סי' שפ"ב ס"ה) בשם החיי אריה, וכ"פ החזו"א סי' פ"ז סקי"א.

565 נחלקו בזה הפו' אם במומר צריך שו"פ דווקא, ונת' לעיל בסימן שפ"ב ס"ג שלכתחילה ראוי שיהיה בשווה פרוטה.

566 נחלקו בזה הפו', ונת' לעיל שם. ולדינא כתבו הפו' שאפשר לשכור משכו"ל, וכיעוין בדברי מלכיאל ח"ג סי"ח ועוד, וכ"פ החזו"א סימן פ"ז סקי"ג, וע"ע בחכמה"ל עמוד קי"ט ועמוד רי"ד, וכתב שכ"מ בפו' בסי' שצ"א ששוכרים משר העיר, אע"פ שבסתם עיר יש גם מומרים שצריך לשכור רשותם, ומשמע דפשיט"ל שאפשר משכו"ל, וכן המנהג. אלא שצל"ע בזה ממש"כ הרשב"א בעירובין (סד.) דלא אמרו בשכו"ל של ישראל, וע"ע בתוס' (ע:) סד"ה יורש ובדף עב. ד"ה ומודין. וע"ע גם בשו"ת מהר"ם בריסק ח"א סי' קי"ט. אך כאמור נהגו להקל.

567 הנה מצוי כיום הרבה שהם ספק מומרים, הן בסתם חילוני לפי החזו"א שצריך לדון על כל אחד בנפרד [אבל לשאר הפו' ה"ז מומר ודאי], והן במחללי שבת בצנעא, ולעיתים בצנעא בדברים מסוימים. [ויעוין

מהי התקנה כשיש מומרים

ד'. מן האמור לעיל יוצא, שמומרים בזמנינו שמחללים שבת בפרהסיא, הנקראים חילוניים[561], אי אפשר לעשות עימם עירוב[562]. וגם לא מועיל ביטול רשות[563]. אלא יש לשכור מהם את רשותם[564] בשווה פרוטה[565], ואפשר גם לשכור משכירו ולקיטו של המומר[566].

ואם הוא ספק מומר, אפשר לזכות לו עירוב יחד עם כולם, וגם צריך לשכור את רשותו, ומותר, וכן ראוי לעשות כיום בכל המחללי שבת[567].

ה'. המחלל שבת בצנעא אין דינו כגוי, ואפשר להתיר רשותו על ידי ביטול רשות[568]. ואפשר להקל גם לערב עמו, ולמעשה יש לעשות גם שכירות[569]. ועיין בהערה[570].

ולכן, למעשה כיום שמעורבים כל סוגי אנשים יש לעשות גם עירוב כללי לכל מי שיכול להועיל לו, וגם שכירות לכל מי שיכול להועיל לו, וכן המנהג.

ו'. מומר האוסר בעירוב, הוא דווקא כשיש באותו מקום חוץ ממנו שני יהודים כשרים האוסרים זה על זה, אבל אם יש שם רק עוד יהודי אחד, אין המומר אוסר עליו, כמו שאין הגוי אוסר על יהודי אחד[571].

ואם אותו אדם העובר עבירות הוא ספק אם דינו כמומר או לא, יש לעשות מספק עירוב בלא ברכה, ואפילו אם הוא רק יהודי אחד כשר עם המומר[572]. ואם ישנם שני מומרים שיש עליהם ספק, יעשו עירוב מספק בלא ברכה וגם שכירות[573].

ז'. בן סשר מדרך התורה ודר עם אביו בבית אחד, יש להקל שהעירוב שעושים עם אביו מועיל[574]. אבל אם אביו עזב את הבית בשבת אחת ונשאר שם אותו הבן, יש לשכור ממנו רשות[575].

ח'. מומר שגר ברחוב או שכונה של יהודים שרוצים לערב, ויש לו פתח לרחוב או שכונה אחרת של גויים או מומרים, אינו אוסר על שכונת היהודים, משום שאנו דוחים אותו לשכונת הגויים, אע"פ שאינו רגיל להשתמש שם[576], ובלבד שהוא פתח שיש בו ארבעה על ארבעה טפחים[577].

ט'. עירבו עם יהודי כשר, ונעשה מומר באמצע השבת, נשאר העירוב בהיתרו, כיון שהותר בכניסת שבת. אבל אם נעשה מומר לפני שבת אין העירוב מועיל, אפילו אם עשו עירוב לשנה ובאמצע השנה נעשה מומר, צריך לשכור ממנו רשותו[578], אלא אם כן יש לו פתח מחוץ לעירוב[579].

י'. עירוב השנוי במחלוקת, ודרים באותו מקום כאלה המקילים המסכימים עם העירוב, וכאלה שאינם מסכימים עם העירוב ומחמירים, בדרך כלל אין התנגדות גמורה של המחמירים, אלא מפסק ההלכה, ולכן אם העירוב כשר לפי הרמ"א ולא לפי השו"ע, יכולים האשכנזים לטלטל הגם שהספרדים מחמירים, וכיוצא בזה. אבל אם אומרים בהדיא שאינם מודים בעירובם, הרי העירוב פסול גם למקילים[580].

לעיל בגדרי מומר שכתבנו כו"כ פרטים מה נחשב מומר, ואם מתבייש בפני אדם גדול וכו']. ובאופנים כאלה אין להקל מספק כדין ספק דרבנן לקולא, שהרי זה ספק מחסרון ידיעה, וכמשנ"ת. וגם משכחת לה תרתי דסתרי אם הוא כגוי או כישראל, ולכן אפשר לעשות עירוב ולזכות לכל מי שראוי לו, ואם אכן הם יהודים כשרים מועיל להם, ומלבד זאת גם לשכור מהם, ולסמוך על המתירים שכירות בישראל (כסימן שפ"ב ס"ג), ואף שיש חולקים וסוברים שאינו מועיל בישראל, מ"מ בנידו"ד שהוא ספק מומר, יש לסמוך להקל (עיין לעיל לפני ב' הערות).

568 ביטול רשות מועיל כמו שמבואר בפ' הדר ובשו"ע ר"ס שפ"ה לענין צדוקי, וה"ה כל כיוצ"ב כל שאינו כגוי ממש.

569 הנה לענין עירוב, יעוין בפמ"ג (במש"ז סק"א) שנסתפק בזה. אולם ברש"י חולין (ו.) ד"ה משמר שבתו בשוק מבואר דמהני עירוב, וכן המאירי בבית הבחירה בפ' הדר (סא.) ד"ה או עם, שישראל כל שאינו מחלל שבת בפרהסיא מודה הוא בעירוב, והוא בכלל ישראל לענין תיקון עירובין, וכ"ה בגר"ז כאן ס"ג שמחלל שבת מועיל ביטול, ונוסף בסוגריים "או מערב" (וידוע שמה שמובא במוסגר הוא מפני שלא היה הדבר ברור להגר"ז, ורצה לשוב ולעיין בו). וכ"כ בפשיטות החזו"א בסימן פ"ז סקי"ג [אבל מש"כ החזו"א שם בסוף אות י"ד גבי תינוק שנשבה ודומה לו מאלה שנתגדלו בטעות שזוכין עירוב עבורו, עיי"ש, הוא פשוט יותר משום שהוא אנוס. ואף שגם הוא אינו מודה בעירוב, מ"מ אין זה מחמת עבירה, אלא מחמת אונס, וה"ז כשוטה ולכן מזכין לו עירוב].

אמנם בשו"ע (סוס"ג) כתב שהמחלל שבת בצנעא הרי הוא כישראל ומבטל רשות, ע"כ. ולא הזכיר גם שמערב, וי"ל משום דמ"מ אינו מודה בעירוב, וה"ז כצדוקי שכתב השו"ע בס"א שמבטל רשות ואינו מערב, וכ"כ בערוה"ש (סוס"א) שמחלל שבת בצנעא מבטל רשות, אבל עירובו אינו כלום כשאינו מודה בעירוב, ע"כ. וע"ע בשו"ת תשורת שי ח"א סימן ש"כ, ולכאו' סמך לזה מדברי הרמב"ם בפיהמ"ש פ' הדר (בפסקא שניה) שכתב ופסק שההלכה כי כל בר ישראל מאיזה כת שיהיה אם אינו מחלל שבת בפרהסיא אלא עע"ז, ה"ז מבטל רשות אבל אינו נותן רשות [נ"ב. לפירוש הרמב"ם שם בפסקא קודמת הכוונה נתינת רשות לעירוב עימו], אא"כ מודה בעירוב. וכן פושע ישראל שאינו מחלל שבת וכו' (וע"ע ברמב"ם ומ"מ סופ"ב בעירובין, ובדברי הא"ר כאן סק"א וסיים בצ"ע). אולם עדיין לא נאמר הדין במחלל שבת בצנעא, דלמא שהוא רק כופר באיזה דברים וכדומה.

לסיכום: המחלל שבת בצנעא, מבטל רשות, אבל לערב עימו הרי זה שנוי במחלוקת, והמיקל יש לו ע"מ לסמוך, ובחזו"א (שם) מבואר שמה שיש כיום מחללי שבת בפרהסיא ובצנעא ובלתי מאמינים ח"ו, ואעפ"כ מתירים, הוא משום דלמחללי שבת בפרהסיא מהני שכירות, ולמחללים בצנעא לתיאבון מהני עירוב, והחלק של בלתי מאמינים ואף אינם מחללים שבת בפרהסיא, מ"מ דינם כמומר ומהני שכירות, דלדידן ליכא מחזיקים בקצת המצוות [כצדוקי], והמכחישים ח"ו אין להם חלק כלל באמונה ודינם כעובדי ע"ז, ע"כ. וה"ז כמבואר. והמנהג לכוון העירוב על כל מי שראוי להשתתף בו, ומועיל הדבר לכל המומרים אשר הם בכלל ישראל, והשכירות הפרטית עושים בד"כ רק ממחללי שבת בפרהסיא, אולם אם אפשר צריך לשכור מכולם בפרטיות, וכן צריך לעשות בשכירות הכללית משר העיר וכדו', לכלול כל סוגי המומרים. ובגינת ורדים (כלל ג' סכ"ב) מבואר ששוכרים אפילו בשביל מומרים כמו צדוקי, ואלה שאינם מודים בעירוב, עיין שם, ובכה"ח (אות פ' בסי' שפ"ב) כתב בשם השו"מ שאפילו כשהמומר צווח שוכרים, דזכין לאדם שלא בפניו. [ודין מי שכופר בתורה ואינו מאמין באיסור הוצאה, מן הדין דינו כצדוקי ומבטל רשות ואינו מערב, אך אין זה מצוי שיהיה כזה אדם אמצעי כמו שכתב החזו"א סימן פ"ז סקי"ג ובשו"ת דברי מלכיאל ח"ג סי"ח בהשמטות].

570 עיין לעיל שכתבנו שאף אם יש מי שאינו מחלל שבת בפרהסיא, או שהוא מתבייש מאדם גדול, ואינו נעשה בזה מומר, מ"מ יש לבדוק עוד שאינו עובר על רוב המצוות, שבאופן זה אפילו בצנעא נעשה מומר, אמנם באלה הנקראים שומרי "מסורת", יש לתלות שאין עוברים על רוב המצוות ותלוי לפי הענין, וכשזה מן הסתם בעירוב ציבורי עושים גם עירוב וגם שכירות, וכנזכר לעיל בהלכה הקודמת. וכן יש לעשות למעשה כל הדברים, וגם שכירות להועיל לכולם בכל מה דאפשר.

571 כ"מ מדברי הרמב"ם (סופ"ב מעירובין) שיהודי מחלל שבת בפרהסיא דינו כגוי לכל דבר, אבל אם היה מן המינים שאין עע"ז ואין מחללים שבת וכו', וכן אם היה ישראל אחר כשר וזה הצדוקי בחצר, ה"ז אוסר עליו עד שיבטל לו רשותו, ע"כ. ומשמע שרק בצדוקי נחשב כיהודי להאסר עם יהודי אחר, משא"כ במחלל שבת בפרהסיא שדינו כגוי [ולכאורה היה אפשר לדייק גם מלשונו שכתב הרי הוא כגוי, וכן ראיתי בקרבן נתנאל בעירובין פ"ו סי"ג אות מ', אולם בפשטות ז"א מוכרח, דלאו לכל מילי הוא, וכה"ג בשו"ע ס"ג ומשנ"ב סק"ה, ואף הק"נ עצמו כתב שם בהמשך דלא לכל מילי הוא, ודו"ק]. ובקרבן נתנאל בעירובין (פ"ו סי"ג אות מ') הביא בשם רי"ו שאם הוא דר יחידי עם יהודי א"צ לבטל רשותו, דהוא כגוי ממש, עיי"ש. ובחזו"א (סימן פ"ז סקי"א) דקדק גם מהתוס' בעירובין (סא:) ד"ה הדר שהקשו דכיון דכותי אינו חשוד על שפיכות דמים, א"כ יש לחוש שידור עימו, והיה לנו לגזור שגם באחד כזה הוא אוסר, ואומר ר"י שעיקר תקנה משום גוי מתקן, ולא משום כותי, וכיון שלא נאסר בגוי לא אסר יותר מהם, ע"כ. ומשמע שכמו שדירת גוי ל"ש דירה מן הדין, כך גם במומר וצדוקי לא החשיבו וכו', ונראה שה"ה מחלל שבת בצנעא וכו', ועוד כתב שמוכח כן מהתוס' שם בהמשך הדברים, עיין שם. ובעיקר דברי התוס' שם ע"ע ברשב"א ובתוס' ר"פ, והרי לנו כמה ראשונים דמשמע הכי, ובמפורש יותר ברי"ו.

ומאידך בדברי האחרונים מצאנו שנחלקו בזה, וכיעוין באבן העוזר (בעירובין סח:) וה"ד הגאון רע"א (בחי' על השו"ע, ובתשו' מהדו"ק ס"ז), גם בשו"ת יד אליהו (סימן י"ב) הקשה דמה זו חומרא שהחמירו על הכותים לעשותם כגויים, הלא יוצא מזה קולא שאם דר עימו ישראל יחידי א"צ עירוב ולא כלום, וה"ד הקרבן נתנאל (שם), וכתב עליו דליתא דלא משתמיט חד מהפו' לומר כן וכו', ובאשר לקושיה דיוצא מזה קולא כתב הק"נ, א'. דאה"נ והם אמרו והם אמרו, כמש"כ כיוצ"ב התו"ט, וגם היד אליהו כתב כן. ב'. שהך קולא שאם אינו כנכרי יכול לבטל בכל מקום שדר שהוא דבר מצוי ורגיל, מכריע הני קולות אחרים, ע"כ. [ומעין זה הבאנו בהקדמה להלכות עירובין בענין הלכה כדברי המיקל בעירוב באבל מדברי הרא"ש בשם הר"מ]. ובשו"ת תשורת ש"י (ח"א סימן שי"ז) כתב שגם מסקנת היד אליהו היא כן להתיר, וכתב שאם האהעזר"ז והגרע"א היו רואים דברי רי"ו הנ"ל היו מבטלים דעתם, ומ"מ כתב שהואיל שיצא מפ"ק יש מקום להחמיר. וע"ע בנשמ"א (כלל ע"ה ס"ח) שנתחבט בזה, אך מצאנו שאר אחרונים שכתבו להקל כהישוע"י סק"ב ודברי מלכיאל ח"ג סי"ח ומלמד להועיל סע"ב.

ומאחר ורוה"פ מתירים, ועל כולנה וכן מבואר בראשונים, כן הלכה, שמומר כגוי לגמרי, ואינו אוסר בהיותו עם יהודי יחידי (ועי' באהעז"ז והגרע"א שאף לשיטתם ס"ל שיש להקל בביטול, ממה נפשך, עיי"ש. אבל עירוב לא שייך כיון שאינו מודה בעירוב).

572 הנה מצוי מאד שיש ספק אם הוא מומר, הן לדעת החזו"א שכולם הם בספק, עד אשר ידונו עליהם בהדיא על כל איש ואיש בנפרד, וכמו שהבאנו לעיל, ואף להפו' שמומרים המצויים כיום בד"כ הם כגויים, מ"מ אצל רבים יש ספק אם אכן מחללים שבת בפרהסיא, או מתביישים מאדם גדול וכדומה, ובאופן זה אין להקל משום ספק דרבנן לקולא, שהרי זה ספק מחסרון ידיעה, ולכן יעשו עירוב מספק בלא ברכה. [ובלאו הכי במציאות אין מברכים על העירוב, כנ"ל בסו"ס שס"ו ועוד].

573 שבכה"ג יש ספק על כל אחד, ויש לחוש שמא אחד כשר והשני מומר ואין להקל מס"ס, שמא זה שניהם מומרים או שמא שניהם ישראל, ושוב א"צ כלום, דמ"מ הוי ספק מחסרון ידיעה [וכאן שתי הספיקות הם מחסרון ידיעה], וגם בעיקר הדבר אי חשיב ס"ס, יעוין בספר יוסף תואר עמ"ס יבמות בענין ס"ס בתרי גופי, ודון משם כמה מקורות לד"ז, ואכמ"ל. ושו"ר בספר חכמת הלב ע' רי"ד שהביא מהגרנ"ק שליט"א שהורה להחמיר משום ספק מחסרון ידיעה.

574 הנה לעיל (בסימן שפ"ב סט"ו) נתבאר שגוי ויהודי בבית אחד צריך שכירות בפני עצמו, אלא שבבן מומר יש סברא שהאב לא השאיל לו את הבית על דעת לאסור עליו, וכמשנ"ת שם (בסעיף א') בהגה. עוד יש לדון בגדר בן בית שאינו אוסר, האם זה בגלל שהוא טפל וא"צ עירוב כלל, או שהעירוב מועיל גם לו, ועיין בענ"ז לעיל (וכעין שחקרו הפו' בדין עיקר וטפל בברכות אם הברכה חלה על הטפל, או שהטפל א"צ ברכה). ונפ"מ בנידון זה שהבן מומר, שהעירוב אינו יכול להועיל לו, ושמעתי גדולים שהורו שלא לשכור מהם, ואפשר שהוא מפני הדוחק שלא לבייש את הוריהם המצטערים צער גדול בלא"ה, ה"י. ועיין בספר עירובי חצירות מש"כ בזה, ולא נפניתי כעת בעטיו של נח"ץ.

575 ואף שאורח אינו אוסר בפחות מל' יום, שמעתי סברא דכיון שהוא קבוע תמיד אלא שהוא נטפל, ה"ז נחשב קבוע. וכאשר אביו אינו כאן ה"ז אוסר. ואפשר שתלוי בספק אם טפל פירושו שא"צ כלום או שהעירוב חל עליו, אולם כאן לב' הצדדים הרי הוא כמאן דאיתא ואינו אורח. ובכל אופן יש להזהר מאד שלא יכאיבו לב המשפחה, וצ"ע איך יעשו זאת.

576 שו"ע (ס"ד). ומקורו בתשו' הרשב"א (ח"א סי' תרס"א) וכמובא בב"י סוה"ס, ובטעם הדבר כתב שם, א'. דלא עדיף מישראל דבכיוצא בזה אינו אוסר, וכ"ש התועה הזה שא"צ עירוב ודוחין אותו לשם שלא יאסור. ב'. ועוד שזה דעתו מעורבת עם הגויים ורגיל אצלם, ע"כ. ובמשנ"ב הביאם כב' טעמים, וביאר הטעם הראשון שזה כמו ישראל, דהיינו שכופין אותו על מידת סדום וכמש"כ בסימן שפ"ז סוס"ט לגבי ישראל, ע"כ. ובכה"ח אות ח"י כתב רק הטעם השני וכו', ושכ"כ הגר"ז (ס"ד), עיי"ש, ומה שלא הזכיר טעם ראשון, אפשר מפני שהגר"ז שם הקשה דאיך אפשר שיהיה כפייה במומר, וגם בשו"ת בית שלמה (ח"א סי' נ"ד) כתב שאין הכוונה שלא נותנים לו דריסת רגל אצל היהודים, דבעכו"ם ל"ש לומר כללא דכופין על מידת סדום, אלא עצם זה שיש לו אפשרות לילך בדרך אחרת אינו אוסר, עיי"ש. וע"ע גם בחזו"א (עירובין סימן נ"ב סקי"ט) שעמד בזה אם בגוי שייך כפייה על מידת סדום, עיי"ש. אמנם העירוני די"ל בפשטות שבמומר ודאי שייך כפייה, כיון שמ"מ ישראל הוא, וכ"כ בחכמה"ל סופ"ז, ויש להוסיף שכבר כתבנו לעיל בגדרי מומר, שרק לחומרא אמרינן שהוא כגוי אבל לא לחומרא, ע"כ. וא"כ לחומרא שייך כפייה, ואדרבה מפני שחטא לא ניתן לו לחטוא עוד, וכאשר יד בי"ד תקיפה יכפוהו ככל האפשר. ואפשר שטעם שני משלים את הראשון, שאמנם כופין על מידת סדום, אולם זה רק באופן שאכן אין לו קפידא להיות בשכונה של הגויים, אבל אם יש לו קושי להיות איתם, הרי א"א לכפותו. ואמנם שבלא"ה הוא ממשיך להוציא לכל מקום שירצה, אולם משמע כאן שמ"מ כיון שיש אפשרות לעכב עליו לגמרי משום כפייה על מידת סדום, זה עצמו גורם ההיתר אע"פ שבסופו של דבר מותר לו להיות בכל מקום שירצה, אלא שהרשב"א כתב בלשון "ועוד" כב' טעמים. ואם אכן לא ניח"ל לכאו' לא נוכל לכפותו, אך זה מוסכם לכו"ע, ויוצא איפוא שלמעשה אין נפ"מ בזה. [וראיתי בשבט הלוי ח"ו סמ"ז אות א' שכתב גבי מומר שאינו רוצה להשכיר דירתו, שאם יש לו פתח למקום אחר דוחין אותו לשם וכופין על מידת סדום, וסיים איברא דכ"ז לא שייך בזה"ז שאין יד שומרי מצוות תקיפה עליהם, ולא יקבלו מאיתנו ד"ז, ע"כ. ומבואר בדבריו שצריך שיהיה כפייה בפועל, וכפי האמור ז"א פשוט כלל, ולדברי הבית שלמה א"צ שיהיה בפועל, וכ"מ עוד מסתימת הפו'].

ומה שכתבנו שהוא הדין כשיש למומר פתח אל רחוב או שכונה של מומרים, כמו לגויים, הוא פשוט לפי הטעמים, אלא שבזמן קדום לא היתה מציאות כזו של הפקרות שיהיה רחוב שלם של מומרים, כמו שנעשה כאן בעו"ה במדינת ישראל, אבל הדין שווה, ופשוט. ואפשר דה"ה גוי שדוחים אותו, עדיף לו להיות עם המומרים המתנהגים כמותו, מאשר עם יהודים כשרים.

עוד יש לדון באופן שבשכונה האחרת יש רק גוי אחד, אם גם בכה"ג דוחין אותו לשם, כי בתשו' הרשב"א מובא בכל הלשונות שמדובר בשכונה של גויים (ובשו"ע איתא לשכונת ה"אינו יהודי" בלשון יחיד, עיי"ש. אולם אפשר דט"ס הוא שפתחו הר"ת שלא כראוי, או שלאו דווקא הוא, וכעין מש"כ רש"י בפ' וישלח עה"פ ויהי לי שור וחמור). ואפשר איפוא שרק בשכונה של גויים כמותו ניח"ל טפי, ולא באחד, אולם ז"א שגם באחד ניח"ל טפי, וגם ע"פ הטעם הראשון שמ"מ כופין על מידת סדום.

עוד יש לדון, א]. כאשר הוא פתוח לשכונה אחרת של יהודים, אלא שלא עירבו בה, י"ל דמ"מ דוחין אותו לשם כיון שבלא"ה הם אסורים, וכה"ג להלן סו"ס שפ"ו. ב]. אם פתוח לבקעה או קרפף בית סאתיים או יותר, עיין חזו"א סימן פ"ו סקכ"א [וע"ע שם ובסקי"ט אם דוחין אותו גם מחצר לחצר].

577 בשו"ע כתב פתח קטן, אולם כמבואר בב"י בשם הרשב"א שיהיה בו לפחות ד"ט על ד"ט, וכמש"כ כיוצ"ב בסי' שע"ב ועוד. וגם נת' שאם יש בו סורגים או שלבים קבועים בו, הרי הם מבטלים ממנו שם פתח.

578 שו"ע (סעיף ד') ע"פ המבואר בב"י בשם תשו' הרשב"א שכל שהמיר לפני שבת נאסר, ואם המיר באמצע שבת, מותר, ומשום דכיון שהותרה הותרה, וכמש"כ המשנ"ב (סק"ח) בפשיטות, וכ"כ בכה"ח (אות ט"ז) בשם האחרונים, וכבר מצאנו לעיל בכ"מ כה"ג בדין כיון שהותרה הותרה. [וכל האמור בעירוב והמיר, אבל אם ביטל והמיר, עיין חזו"א סוסס"ז].

579 שו"ע סוה"ס. וכן נזכר בהלכה הקודמת, ועיין בכה"ח (אות טו"ב) מש"כ בזה כמה פרטים.

ועיין בכה"ח (אות י"ד) בשם הגינת ורדים (כלל ג' סכ"ב כ"ג) וי"א (בהגב"י) שאם שכרו מן הגזבר של המלך ועירבו, ואח"כ המיר אחד מהשכונה מועיל העירוב שנעשה קודם שהמיר, עיין שם טעמו. אולם יל"ע מסתימת שאר הפו' שלא כתבו כן, אך לכאו' מן המנהג משמע שסומכים ע"ז כמו שרואים ששוכרים לעשרים שנה, ויותר אע"פ שמצוי בעו"ה שיש המתפקרים בעקבתא דמשיחא וזמן הבירור ה"י.

580 עיין בירושלמי (פ"א ה"א) במבוי עקום אם תורתו כסתום או מפולש, וכדי שהפוסל לא יאסור על המכשיר ביטל רשותו, עיין שם. אך י"ל שכ"ז במחלוקת ראשונה להנהו אמוראי שבידם להכריע, לא כן בשאר מחלוקות בזמנינו דור יתום, שאין אנו אלא נשענים על חסדי אבות שהכריעו את ההלכה בדורות ראשונים. ולכן הגם שלמשל ספרדים מחמירים כפשטות

שיתופי מבואות
סימן שפ"ו

א'. כבר נתבאר שחצר הוא מקום המשותף לכמה בתים, ומבוי הוא מקום ודרך המשותף לכמה חצירות, וכשם שאסרו חכמים לטלטל מן הבתים לחצר עד שיעשה "עירוב חצירות", כך אסור לטלטל מן החצירות למבוי עד שיעשו "שיתוף מבואות"[581], כלומר שישתתפו כל החצירות במאכל אחד, ובזה יהיו כולם כחצר אחת.

והאיסור לטלטל מחצר למבוי, הוא רק בכלים ששבתו בבית בזמן בין השמשות, אבל כלים ששבתו בחצר מותר להוציאן לחצר אחרת ולמבוי[582].

החצירות המשתתפות במבוי

ב'. אין החצירות יכולות להשתתף יחד, אלא אם כן הם קרובות זו לזו, ואין הפסק של מקום האסור ביניהם, כגון שדר ביניהם גוי או מומר שלא שכרו את רשותו, או שהמחיצה פרוצה למקום האסור וכדומה, אבל באופן זה שהמקומות אינן מתוקנים כראוי, צריכים לערב כל אחד בפני עצמו[583].

וכאשר ישנם כמה חצירות הפתוחות למבוי, יש לשתף את כולם, ואם לא שיתפו איזו חצר הרי היא אוסרת על כולם, אלא אם כן יש להם פתח למבוי אחר[584].

ג'. חצר הפתוחה לשני מבואות נפרדים, ישנם כמה אופנים:

א]. אם השתתף עם שתי המבואות, מותר לשתיהם לטלטל מהמבוי לחצר ומהחצר למבוי. אבל אסור לטלטל ממבוי אחד למבוי השני דרך החצר, והיינו בכלים ששבתו בבית, אבל כלים ששבתו במבוי עצמה מותר גם ממבוי למבוי[585]. ויש אפשרות שיהיה מותר ממבוי למבוי בכל אופן, אם נתנו שתי המבואות את שיתופן בחצר הזו בכלי אחד, ובזה כולם נעשים כאחד[586].

ב]. אם לא השתתף עם שום אחד מהמבואות, אזי אם הוא רגיל ביום חול עם שניהם לצאת ולבא עליהם, אוסר על שניהם, אבל אם הוא רגיל עם האחד, ועם השני אינו רגיל, אותו שרגיל עימו אסור, והשני שאינו רגיל מותר[587]. ובאופן שמבוי אחד שיתפו ביניהם בפני עצמם, והשני לא שיתף בינו לבין עצמו, והוא ממילא אסור, אנו תולים את החצר שלא נשתתפה עם המבוי שלא שיתף בעצמו, והמבוי השני ששיתף בעצמו מותר[588]. וישנו אופן שלישי שאין שתיהם אסורים, וכדלהלן.

ג]. אם שיתף עם אחד מהם, שניהם מותרים, זה ששיתף עימו בגלל ששיתף עימו, והשני גם כן מותר מפני שנסתלק ממנו, ואין זה משנה אם שיתף עם זה שהוא רגיל עימו או לא, בכל אופן הותרו שתיהם, ובלבד שעשו באותו מבוי שיתוף כדין בעצמם[589].

עשיית השיתוף ומקומו

ד'. אופן העירוב, שגובים מכל חצר דבר מאכל, כאשר יתבאר להלן. וכיום אין מערבין על ידי גביית מאכל, אלא על ידי זיכוי שאחד מזכה לכולם, ולעיל בסימן שס"ו נתבארו פרטי הדינים של זיכוי, וכל הפרטים שנתבארו בעירובי חצירות כך הדין בשיתופי מבואות[590].

ה'. מקום הנחת העירוב של שיתופי מבואות, באחת מן החצירות[591] או באחד הבתים[592], אבל לא במבוי[593]. וגם בחצר הוא דווקא בחצר המשתמרת, כמו שהוא בדרך כלל[594].

ו'. צריך להניח את כל העירוב בכלי אחד, ולא בשני כלים וככל הפרטים שנתבארו בסימן שס"ו. ורק אם נתמלא האחד אפשר להניח את הנותר בכלי אחר, ובלבד שיהיו שניהם בבית אחד[595].

ואם היו השכנים משותפים בסחורה של מיני מאכל, אין צריכים להניח שיתוף אחר, אלא שבאופן זה אין היתר בשני כלים אלא בכלי אחד דווקא[596].

ז'. השותפים בסחורה של מיני מאכל, סומכים על זה לשיתוף מבואות, אך בתנאי שיהיה בכלי אחד, כמו שנתבאר. ויש מוסיפים עוד שיהיה מין אחד שראוי להתערב יחד, אבל שני מינים של מאכל או משקה כגון יין ושמן, אפילו בכלי אחד אין להשתמש בו לשיתוף, ולדעת הבית יוסף מותר[597].

במה משתתפין

ח'. שיתוף מבואות הוא בין בפת ובין בשאר מיני אוכלים[598], וכן בלפתן ובשמן וגם במשקין וכדומה, וכמו שיבואר[599]. ואפילו ארבעה וחמשה מיני מאכל מצטרפין[600], ובלבד שיהיו ראויים לאכילה, וככל הפרטים שנתבארו בסימן שפ"ח, ועוד יבואר להלן[601].

וכאשר משתתפין בפת, אין להשתמש בפרוסה, אלא צריך שיהיה שלם דווקא[602].

ט'. צריך שיהיה השיתוף בדבר הראוי לאכילה[603]. ואפילו אם הוא ראוי רק בשעת הדחק[604]. ושיהיה ראוי לאכילה כמות שהוא עכשיו בלא בישול, וכדומה[605]. ושלא יהיה דבר המזיק לגוף[606],

---

השו"ע (בסימן שמ"ה ס"ז) שרחוב הרחב ט"ז אמה, ה"ז כרה"ר וא"א לערב בו (וכ"ה פשטות השו"ע, הגם שכמה אחרונים פירשו בהיפך, ועמש"ש בסימן שמ"ה ס"ז ובבירורי הלכה), והרמ"א היקל בזה (הגם שאינו פשוט למעשה לא לאשכנזים ולא לספרדים בין לקולא ובין לחומרא). מ"מ הרי ידוע מש"כ הפו' שספרדים קיבלו הוראות מרן מתורת ספק ולא בתורת ודאי, עיין בחקרי לב ועוד באחרונים. (וגם כל אחד יודע שחבירו נוהג כדעת רבותיו, ושכן ראוי לעשות, עיין בהל' שבת בסי' שי"ח בענין מחמיר שאומר למיקל לעשות עבורו איזה דבר שלדעתו אסור). ואדרבה טוב גם לספרדים להסכים עם העירוב, שהרי הטעות מצויה, ועשויים לצאת עם איזה דבר לרה"ר (וכמו שהבאנו בסי' שמ"ה בבירורי הלכה בענין הנחיצות לעירוב משם הדבר שמואל ועוד), ובכך נמצא שלא עברו איסור בודאי, וטוב הדבר, ולכן גם הספרדים עושים עירוב כזה להציל מה שאפשר את המון העם, אבל אם זו קפידא ברורה, אה"נ שיש לחוש שהעירוב פסול (אא"כ יבטלו המחמירים רשותם), וכמדומה שדנו בזה הפו' אודות העירובין בעיירות הגדולות באירופה וארה"ב.

581 טור ר"ס שפ"ו [ודע, שמבוי וחצר אינו כפי מה שמדובר בלשון בני אדם, ועיין לעיל בסימן שס"ג הכללים מהו מבוי ומהו חצר]. ועיין בדברינו בפתיחה להלכות עירובין ר"ס שס"ו, ויסוד האיסור הוא שלא לטלטל ממקום שהוא רשות פרטית למקום שהוא רשות ציבורית יותר, מחשש שמא יבא לטלטל מרה"י לרה"ד, וכן להיפך. (וכ"כ הפו' גם כאן בסימן שפ"ו לענין שיתוף מבואות). ועי"ע שם עוד פרטים השייכים לכאן.

582 מבואר להלן סימן שפ"ח, וכ"ד בפמ"ג וה"ד בכה"ח אות ב', וכמו שנתבאר בסימן שע"ב.

נ"ב. שאר פרטים שבסעיף א יבוארו להלן.

583 כן פירשו המג"א והגר"א והגר"ז ועו"א דברי השו"ע בסעיף ב. (וביאר הפמ"ג והגר"א שמש"כ השו"מ דלתות נעולות, ל"ד). וכן סתם המשנ"ב, וכן הביא הכה"ח מהגר"ז.

ועיין במשנ"ב (סק"ט) שהביא בשם הבית מאיר פירוש אחר, ולדעתו יוצא שגם אם אין מקום האסור שמפסיק ביניהן, אם הם רחוקות והדלת סגורה בכל בית ואין להם רשות לפתוח בלילה מחמת צווי הממשלה, הרי הם נבדלים זה מזה, ואינם יכולים להשתתף יחד, ע"כ. והזכירו המשנ"ב מפני שבכך מתיישב הלשון טפי, אך ביאר שבודאי כ"ז כשיש איסור ע"פ הממשלה, ופשוט. איברא שאף אם יש איסור, זה חידוש לומר דמתנתק בכך מרה"י, ובודאי לא דמי לרה"ר בדלתות נעולות שנתבאר בסי' שס"ד. עיין מה שכתבנו שם בטעם הדבר, וע"ע בבי"מ מש"כ בזה.

584 עיין ברמ"א כאן ס"ב, ולהלן סי' שצ"ב ובמשנ"ב וכה"ח. וכן הוא להלן סו"ס שפ"ה, ומשנ"ב סקנ"ה וכה"ח אות ע"ג כדקיי"ל ר"ס ש"פ בחצירות וה"ה במבואות. וכ"ה להלן בעוד מקומות [וע"ע בסי' שצ"ב שעיר של יחיד חייבת להשתתף כולם שיתוף אחד].

נ"ב. כאן יבוא ס"ט, ואח"כ ס"ג והלאה בדיני השיתוף.

585 שו"ע ס"ט וכביאור המפ'.

586 משנ"ב סקנ"ג וכה"ח בשם האחרונים, כדרך שנת' ר"ס שע"ח.

587 שו"ע. ודין רגיל, עיין כה"ח בשני פעמים. ובדברינו בסי' שס"ז וכן בסימן שס"ד ס"ג בענין רגילין ליתן העירוב בבית, עיי"ש. ועיין חזו"א (סי' פ"ד סקי"ט) בגדר שאינו רגיל, שעצם זה שלא רגיל כאן כמו כאן די בכך, עיי"ש. ואין הכרח לומר שתלוי בשני פעמים אחרונות וכדו'.

588 שו"ע ס"ט שכופין על מידת סדום, והיינו שדוחים אותו אצל שאינו רגיל, עיי"ש. ובמשנ"ב מבואר כפשוטו שדוחין אותו שלא יעבור שם, אולם בחזו"א (סי' צ"ה סק"כ) כתב שדי בכך שמסלק זכותו ונעשה אורח, ושוב אין קפידא לעבור שם, וע"ע גם בבית שלמה ח"א סנ"ד [וע"ע בכה"ח סוה"ס משם הגר"ז, ושם כתב באופן שעשה מעשה סילוק].

589 שו"ע ס"ט.

590 שו"ע (ס"ג) שככל משפטי עירובי חצרות (המבוארים בסימן שס"ו), ושיעורו (בסימן שס"ח), ושאשתו מערבת בשבילו (בסימן שס"ז), ושמערבין שלא לדעתו (שם) וכו', כך דיני שיתוף, ע"כ. [ובכלל זה, גם שהחצר שמניחין בה את העירוב א"צ ליתן כלום (וכמש"כ בביה"ל, כמו עירוב חצירות), וכן שלא להקפיד על העירוב (עיין רמב"ם פ"ה עירובין ה"ב ובכס"מ ומפי')], וזה מלבד סוג המאכל שבעירובי חצירות צריך פת, ובמבואות כל מיני מאכל, וכמש"כ בשו"ע (ס"א ובס"ג והלאה) ויבואר להלן. והטעם שחלוקים זה בזה, מבואר ברש"י ובפו' (ה"ד במשנ"ב סק"ג וכה"ח אות ד'), שעירובי חצירות הוא להשוותו דירה לכולם, ואין אדם נמשך בדירתו אלא למקום פת, משא"כ בשיתופי מבואות בכל דבר משתתפין.

וכן לענין זיכוי העירוב הדינים שוים (וכמש"כ בשו"ע סו"ס שצ"ב), ופרטי דיני זיכוי לעיל בהל' עירובי חצירות, וכן דין מי ששכח ולא נשתתף בעירוב או שהלך לשבות בעיר אחרת, ודין גוי שבעיר הכל כדין חצר ומבוי (שם).

591 עירובין (פה.) ושו"ע ס"א, בשונה מעירוב חצירות שצריך בבית, והטעם ברור.

592 ביה"ל ד"ה ואין צריך, שמלשון השו"ע משמע שאפשר להניח בבית, וכ"כ הראשונים דלא כהתוס'.

593 עירובין (פה.) ושו"ע ס"ג משום דלא מינטר, ובשו"ע ס"ד כתב שהוא מופקע לגמרי מלהניח שם עירוב.

594 שו"ע.

595 שהרי שיתוף כדין ע"ח, וה"ה בזה, וכ"כ הפו' בס"ג, ולעיל בסי' שס"ז ס"ג בב"י ואחרונים.

596 כן ביארו האחרונים שכאשר הוא ע"י שיתוף א"א בשני כלים, וכמש"כ רש"י הובא בב"י ומשנ"ב וכה"ח, עיין שם. וברמב"ם (רפ"ה מעירובין) כתב כן בכללות שלא יהיה בשני כלים, ובמגיד משנה שם, ובמעשה רוקח. [ועיין בביה"ל ד"ה לזה משם גאון יעקב].

נ"ב. ודין שיתוף ביין ושמן ביחד יבואר בסעיף הבא.

597 בטור (סימן שס"ו) כתב להתיר בלזה שמן ולזה ביין בכלי אחד, וכ"פ הרמ"א כאן (בס"ג), וגם בב"י בסימן שס"ו משמע כן, שכ"ה לדעת הרי"ף והרא"ש עיי"ש, וכ"פ הגר"ז ס"ג, אולם המשנ"ב כאן (סקט"ז) העיר שרוה"פ חולקים ע"ז, וציין לרמב"ם הנ"ל ורשב"א וריטב"א ואו"ז, וע"ע בביה"ל. וכ"ה בכה"ח (אות י"ט) ושכן נראה מהלבוש שלא העתיק דברי הרמ"א וכמש"כ הא"ר. וכתב הכה"ח שאף מהאחרונים נראה שנקטו כן כהרמ"א, וכ"מ בב"י הנ"ל, ראוי להחמיר, עיי"ש. אבל כאמור שנראה דעת הב"י להתיר כעמודי ההוראה, ובפרט שהלכה כדברי המיקל בעירוב, הגם שאינו מוחלט בכללים אלה, וכמו שכתבנו בהקדמה להל' עירובין ר"ס שס"ו. [וע"ע בביה"ל ד"ה לזה בשם הגאו"י].

598 בשו"ע (ס"ד) משתתפין בכל מיני מאכל וכו', ומשמע בפשטות שאין עדיפות בין אם זה פת או שאר מיני אוכלין, וכ"מ בלשון הרמב"ם (פ"א מעירובין ה"ח) ושיתוף בין בפת ובין בשאר אוכלין, ע"כ. וכן סתימת הפו'.

וברש"י עירובין (עא:) סוד"ה ומשתתפין כתב שאפשר בכל מיני מאכל, "וכל שכן פת דחשיב טפי", ע"כ. ומשמע שיש עדיפות בפת, ואם אכן כן הוא, נראה שיש ענין להדר בכך להידור מצוה, וכעין מש"כ הפו' בעירוב תבשילין (סימן תקכ"ז) שיעשו העירוב בדבר חשוב כמו דג ובשר, עיין שם, וה"ה כאן שחשיבותו זהו הידורו ויש מעלה בזה.

ובתוס' שם כתבו בהיפך דמשמע קצת שלכתחילה ביין מצוה יותר מפת, וביארו דשמא ביין מינכר טפי שהוא שיתוף (וכ"ה במרדכי שם ועוד), אולם אף הם לא החליטו בזה, וסיימו דמיהו בכל דבר מהני. ולדינא נראה מסתימת כל הפו' שאין חילוק בזה, ובפרט דמצאנו מח' רש"י ותוס', וא"כ דעביד כמר עביד, ולכן כל הדברים שוים לכתחילה.

599 עיין להלן שגם בשמן וחומץ ואף יין מבושל ראויים כלפתן ומועילים לשיתוף.

600 שו"ע ס"ד. ומה שכתב הביה"ל לעיל (ד"ה לזה) שי"א דלא מהני בדבר שאינו יכול להתערב ביחד זה עם זה, הוא דווקא בעירוב שסומכים עליו בשותפות, אבל כאן שהוא בא במיוחד לשם עירוב מהני, וכמש"כ הביה"ל שם בתוה"ד.

601 עיין שם שיהיה ראוי מצד עצמו, וגם מצד כשרותו, שלא נפלו בו תולעים וכדו', וכן העיר בכה"ח (אות ט"ו) בשם הכסא אליהו להזהיר את הטועים שמשתפין בשמן לעשרות שנים, וע"ע להלן בהלכות הבאות ע"ד השו"ע והפו' שצריך שיהיה ראוי לאכילה, והובאו דוגמאות לכך.

602 הרשב"א בעבוה"ק כתב שאין משתתפין בפרוסה כמו בעירובי חצירות, וה"ד בא"ר, ובכה"ח (כאן אות ט"ו).

אמנם בביה"ל לעיל (סימן שס"ו ס"ו) ד"ה אין מערבין, כתב אהא דאמרו שאין מערבין בפרוסה דהיינו ע"ח, אבל שיתופי מבואות, כיון שמערבין בכל מיני מאכל ומשקה לא תיקנו בזה, ע"כ. וכוונתו בפשטות דברמב"ם (שם) כתב אין מערבין בחצירות אלא בפת שלימה בלבד וכו', ושיתוף בין בפת בין בשאר אוכלין וכו', ע"כ. וס"ל דמדלא כתב בשיתוף שיהיה פת שלימה משמע דגם פרוסה מהני, אולם לכאו' י"ל בפשטות דמש"כ בין בפת היינו בין בפת האמורה לעיל דהיינו בתשלומה עם כל פרטיה ובין בשאר מאכל, ואף הביה"ל עצמו המשיך לדקדק מהרמ"א דאפשר דס"ל כהראשונים (ה"ד בגאון יעקב) שאפילו שיתופי מבואות אין מערבין בפרוסה כשמערב בפת, וכן נראה להלכה, אלא שנתעוררתי בזה מדברי המשנ"ב (סימן שפ"ז סק"ז) שמוכח ששיתוף מועיל בפרוסה ורק ע"ח לא מהני בפרוסה כיעוין שם, וזה סותר להאמור, ומ"מ נתבאר שגם בשיתוף אין לקחת פרוסה.

ובטעם הדבר הוא מבואר משום ששייך בזה הטעמים שנזכרו בעירובי חצירות, דהיינו משום דרכי שלום וכו', ולכאו' לפי"ז צ"ב סברת החולקים, וי"ל, א'. דשאני בני אדם פרטיים שדרך להיתפס בהם יותר, משא"כ בציבור, ולכן בחצירות חיישינן, וקצת יש לדחות דיתכן בחצירות שיהיו יותר אנשים מאשר במבואות, ועוי"ל עד"ז. ב'. דשאני עירובי חצירות שאי אפשר ליתן אלא פת, אבל כאן הרי אפשר ליתן כל דבר, וכיון שבידו ליתן גם שאר אוכלין שאינם שלימים, שהרי לפתן וכדו' אינם שייכים להיות שלימים, וגם אם הם משאר מינים כמו פירות וירקות הרי מוכח בפו' הנ"ל שכל הקפידא הוא רק ב"פת" שתהיה שלימה (ואולי מפני שהיא חשובה כך מורגש יותר החיסרון), משא"כ בשאר מיני אוכלין, וכיון שיכול לעשות כן, שוב אין עליו קפידא אם יתן פרוסה, ומ"מ נתבאר שלמעשה יש להקפיד שיהיה שלימה. [וזה מלבד הנידון דלהלן אם סומכים על שיתוף במקום עירוב וכו'].

603 לאפוקי מאכל חי שאינו ראוי כמות שהוא כעת, וכן תבלין לדעה ראשונה בשו"ע ס"ה וכדו', וכן לאפוקי אם המאכל נתעפש ונתקלקל מכל סיבה שהיא, וכדוגמאות שכתבנו בסי' שס"ח.

604 כגון כמה דברים הנזכרים בשו"ע ופו', וכ"ה בשו"ע ס"ז שמשתתפין בביצים חיות, ופי' הריטב"א שסועדין בהן ע"י הדחק, והובא במשנ"ב וכה"ח, וע"ע במשנ"ב סקמ"ד.

605 כמבואר בשו"ע ס"ה ובפו' שאין מערבין בחיטים וקטניות ואורז וכדו' שאינם מבושלים (וכדביאר משנ"ב סקכ"ה), והטעם כמש"כ התוס'

ושיהיה דבר חשוב שאדם רגיל לסמוך עליו לאכילה[607].

י. אין צריך שיהיה דבר הראוי לאוכלו כמות שהוא, אלא גם אם הוא ראוי ללפת בו את הפת[608], או שאוכלין אותו בקינוח סעודה[609], או ששותין אותו בשתיית סעודה כמו יין[610], מערבין בהן.

ולכן אפשר לערב על ידי דבש או ממרח ריבה או שוקולד וכדומה שהם מחזיקים זמן רב. ויש משתמשים בשמן[611].

י"א. שיעור השיתוף, כגרוגרת לכל חצר. ובאופן שהם רבים די בשיעור של מזון שתי סעודות עבור כולם, וכפי שנתבאר בסימן שס"ח[612], וכן נוהגים לקחת שיעור מזון שתי סעודות[613]. והשיעור למעשה ביארנו שם[614].

והדבר תלוי: שאם לוקחים פת או שאר דברים שרגילים לאכול אותם בפני עצמן, צריך שיהיה בהם שיעור לאכול מהם שתי סעודות, ואם רגילים ללפת בהם או לתבל בהם, צריך שיהיה בהם שיעור כזה שמשתמשים בהם כשאוכלים שתי סעודות[615]. ואם הם משקין צריך שיהיה שיעור לשתיה בשתי סעודות[616]. ואם הוא דבר הבא לקינוח סעודה, צריך שיהיה בהם שיעור כזה שעשוי לקינוח סעודה[617] [ובהערות נזכרו דוגמאות חשובות ושיעורים][618].

י"ב. דוגמאות לדברים הראויים ושאינם ראויים לערב בהם, ויש להקדים שדברים אלו עשויים להשתנות לפי המקום והזמן בטבעי בני אדם[619].

דברים חיים, כמו חיטין ושעורים ועדשים ואורז וקטניות, אין מערבין בהם, ואם הם מבושלים מערבין בהם, וכן בקליות[620], מים או מלח אין מערבין בהם, אבל אם הם מעורבים יחד מערבין בהם, כמו לפתן[621]. תבלין אין מערבין בו, ויש מתירים בשעת הדחק בשיעור כחצי רביעית[622].

י"ג. צריך שהעירוב יהיה כשר בלא חשש איסור. אך די בכך שהוא מותר לאיזה אדם. וכמו כן אם אסור משום חומרא, מותר לערב בו[623].

ומותר לערב בדמאי אבל לא בטבל[624].

ומותר לערב בקטניות בפסח, אף לבני אשכנז[625].

י"ד. מאכל שאינו ראוי לכל אדם, אם הוא ראוי לשום אדם איזה שהוא, מערבין בו[626]. [ואפילו אם אותו אדם שראוי לו אינו נמצא כאן[627]]. ונזכיר דוגמאות:

א]. חלה בחוץ לארץ, שראויה לכהן טהור, מערבין בה, אף על פי שאינה ראויה לישראלים[628].

ב]. חדש, והיינו תבואה שנשרשה אחר ט"ז בניסן אסורה באכילה, ויש אופנים שמקילים בהם בספיקות. ואם האדם נזהר בזה כפי הדין, אינו משתתף ומערב בה[629].

ג]. ביום הכפורים, אף שאסור באכילה, מערבין במאכל, כיון שראוי לקטנים[630].

ד]. הנודר או נשבע שלא יאכל "ממאכל זה", מערבין לו במאכל זה, אבל אם נדר או נשבע שלא יהנה ממאכל זה, אין מערבין לו בה[631]. וכל שכן אם אמר קונם שלא יהנה[632].

סימן שפ"ז
שיתוף במקום עירוב ועירוב במקום שיתוף

כבר נתבאר שישנם שני עירובין: א' עירוב חצירות. ב' שיתוף מבואות. ולהלן יבואר מה הדין אם עשו רק אחד מהם.

א. חצירות הפתוחות זו לזו ופתוחות גם למבוי, אם עשו עירוב חצירות דרך הפתחים שביניהם, סומכין על זה במקום שיתוף, ומותרים לטלטל במבוי אף על פי שלא נשתתפו בו[633], אבל אם אין החצירות פתוחות זו לזו, אע"פ שכל החצירות עירבו כל אחת לעצמה, אסורים במבוי, וכן אם היו החצירות פתוחות ביניהם ולא עירבו ביחד אלא כל חצר לעצמה, אסורים במבוי[634].

ב. נשתתפו בני המבוי במבוי, אבל החצירות עצמם לא עירבו, הדבר תלוי איך נעשה השיתוף[635],

---

עירובין (כז.) שגבי עירוב צריך שיהיו ראויין לאכילה בשעה שהעירוב חל (וה"ד בכה"ח אות כ"ג, כ"ו), וע"ע בכה"ח (אות כ"ז) מהא"ר בשם הרשב"א בעבודת הקודש שאין מערבין בקור, אף שאפשר לטגנו, לפי שאין משתתפין אלא בסעודה הראויה בשבת זו, ע"כ. ומיהו אם התיקון אינו ע"י מלאכה (כגון שא"צ לישה או טחינה באופנים האסורים), לכאו' הוא ראוי גם בשבת, אבל לפיה"א שצריך שיהיה ראוי בשעה שהעירוב חל הרי אינו עירוב בפועל.

606 כגון עלי בצלים שלא גדלו זרת (כחצי אמה), וכמש"כ בשו"ע ס"ה. ומ"מ זה רק בדבר המזיק לכל, אבל אם הוא מזיק רק לחלק מהאנשים ה"ז מועיל כאשר הוא טוב לאחד מהם, ומצוי בהרבה דברים, ולכן מערבים בפת אע"פ שיש חולי צליאק, וכן מערבים בסוכר לחולי סכרת וכדו', וסגי במה שראוי לאחד.

607 לאפוקי כמהין ופטריות, וכמש"כ במשנ"ב סקכ"ג.

608 שו"ע ס"ו ועוד ובפו', ומבואר יוצא בעירובין (כט.).

609 שו"ע ס"ז ומבואר בעירובין שם, ובפרש"י, וכן בב"י לגבי אין מבושל.

610 שו"ע סוס"ז, ובעירובין שם, וכן במשנ"ב סקל"ו גבי יין מבושל.

611 ועיין להלן בהערה אם סגי במעט כפי שדרך להשתמש בסעודה, או שצריך כמות קצובה, כגון רביעית שמן לכל אחד [ותבלין כמו פלפל שחור בלא"ה אין לערב בו, כדלהלן בהלכה שאחרי הבאה].

612 בשו"ע ס"ג ובמשנ"ב סקי"ד כבר נתבאר ששיעור השיתוף כמשפט עירובי חצירות, שנזכר בסי' שס"ח. והנה בסימן שס"ו נתבאר ששיעור ע"ח תלוי לפי כל בית (ולא לפי דיירים), ורק בשיתוף תלוי לפי כל חצר (ולא לפי כל בית), וכ"כ החזו"א (סימן ק"א סק"ד) בשם רבינו יהונתן בעירובין (כו. מדפי הרי"ף), ועיי"ש. [אמנם העירו מהריא"ז שם שכתב שצריך עבור כל בית]. אבל כאשר הם רבים יותר מי"ח, די במזון ב' סעודות.

613 כן נוהגים מן הסתם בלא לחלק (ובזה יוצאים ג"כ מידי חשש לשיטת הריא"ז הנזכר בהערה הקודמת). וגם לצורך עירובי חצירות שעושים ביחד.

614 עיין שו"ע (סימן שס"ח ס"ג) שהוא שיעור שש ביצים וי"א שמונה ביצים, עיי"ש. ושם ביארנו הדין בזה בשיעורי זמנינו.

615 בשו"ע ס"ד כגון חומץ. ושיעורו כדי לטבל בו ירק מזון שתי סעודות. וכתב הב"י שהוא כשיעור רביעית (ועיין שעה"צ ובמשנ"ב להלן סקמ"ד). ועוד הובא בשו"ע שבשר חי צריך שיהיה ראוי לאכול ממנו כשתי סעודות [ועיין בביה"ל ובכה"ח מש"כ גבי בשר חי]. ובשר צלי או מבושל ה"ז לפתן. ושיעור חומץ ושמן וכדומה לתיבול 150 סמ"ק.

616 עיין בשו"ע סוס"ו שיין מבושל ה"ז כלפתן [ובמפוסטר נראה ודאי שאינו כלפתן שאין דרך להשתמש בו לכך]. אבל יין חי שיעורו כשאר משקין, ושיעור שתיית שתי סעודות רביעית לכל סעודה.

ויש לבאר שמשקין שאפשר לערב בהם היינו חוץ ממים, וממילא גם משקאות קלים המצויים כיום בטעמים שונים א"א לערב בהם, שהרי הם נחשבים כמו מים (מלבד ברכת שהכל שלא לצמא), ורק יין או מיץ טבעי או חלב וכדומה שפיר דמי.

ושיעור משקאות 300 סמ"ק [כשליש ליטר].

617 עיין שו"ע ס"ז ובמפ'.

618 יש לדון בכל השיעורים הנזכרים האם זה תלוי בכל מקרה לגופו ומשתנה במציאות כפי טבע העולם באותו מקום, או שיש לזה שיעור קצוב בדווקא, כגון רביעית שמן לכל אחד, הגם שכיום אין דרך בני אדם להשתמש ברביעית שמן אלא בפחות מזה. ובשעה"צ (אות כ"ח) העיר שבעירובין (כט.) מבואר ששיעורו ברביעית, והתוס' כתבו בהדיא שהוא שיעור ב' סעודות, ולא נתבאר אם חד שיעורא נינהו, עיי"ש. ובמשנ"ב להלן (סקמ"ד) כתב בפשטות שהוא ברביעית, אולם עדיין אין ראיה מזה אם עשוי להשתנות, דכשלעצמו יש לומר שכך אכלו ברביעית (ורק מספק י"ל שהתוס' שינו את השיעור לפי זמנם, אך זה אינו ברור דדילמא חד שיעורא נינהו), ועיין במשנ"ב להלן (סימן ת"ט סקל"ו) שבב"י כתב לערב בחומץ, כיון שגם במעט סגי לטבל להרבה אנשים, אך העיר מהא"ר בשם הרבה פו' שלטבל שתי סעודות צריך רביעית חומץ, עיין שם, וגם זה אין ראיה לספק הנזכר, שאם ישתנה המציאות יתכן שישתנה השיעור, ולא יצטרכו רביעית לכל אחד. ועכ"פ הרי הב"י כתב בשם הג"א דסגי במעט.

ולפי"ז נוכל להניח ממרח ריבה ושוקולד כמו שכתבנו לעיל ויועיל להרבה אנשים, שהרי אין משתמשים מזה אלא מעט על הפת, ולאידך גיסא מים עם מלח ביחד אע"פ שאפשר לערב בהם, וכמבואר בהלכה הבאה, מ"מ בזה"ז אינו מצוי, אלא לערבו בסלט. וכן חומץ. אבל שמן עשוי לטבל בו פת.

619 הוספנו הערה זו, דנראה פשוט שכל הדוגמאות שנזכרו בשו"ע ופו' אינם גזירת הכתוב, אלא תלויים לפי הענין. ועיין במשנ"ב (סקל"ד) שאף אם יש מקומות יחידים שאוכלים בשר צלי ללא פת, בטלה דעתן אצל כל אדם, אמנם לאותו מקום בפני עצמו יש לשער לפי אותו מקום (וכמש"כ בשעה"צ אות ל"א), ואם גם בשאר מקומות אין אוכלין כלל, ודאי שנחשב שאינו ראוי לערב לכולם.

620 עיין שו"ע ס"ה ובפו'.

621 וכסתם בשו"ע ס"ה, ודלא כהי"א שרק אם נתן בהם שמן מערבין, אלא גם בלא"ה, וכ"כ הפו', וכ"כ כה"ח (אות ל"ו) בשם האחרונים [וכאן לא הזכיר כדרכו בשיטת השו"ע לחוש לי"א, כפי שכתבנו בכ"מ שכאשר כל הפו' ס"ל כן, אין לחוש כולי האי]. ועיין בהערה שבסוף הלכה קודמת מש"כ בזה.

622 בשו"ע שם סתם לאיסור, וכן הלכה, אבל במשנ"ב כתב דאפשר שבשעה"ד יש להקל, וכן הזכירו ברמז בכה"ח (אות ל"ז), אך השמיט מילה "אפשר" וכו', וכנראה זה בצירוף שיטתו בסימן י"ג בכללי השו"ע שכותב י"א לחוש לזה.

ופלפל שחור הוא כתבלין ואין לערב בו, וכנזכר [ולדעת המתירים עיין בהערה שבסוף הלכה קודמת, אם צריך שיעור מסוים דווקא או שתלוי לפי המציאות].

623 דצריך שיהיה ראוי לאכילה. וכן מבואר בפו' כאן ובסי' ת"ט. וכאשר הוא רק חומרא מותר לערב בו, דאף לו הוא ראוי בשעת הדחק.

624 עיין עירובין (לא.) שדמאי חזי לעניים.

625 שמלבד שראוי לבני ספרד, או לקטנים מבני אשכנז, עוי"ל שמנהג זה לא חמיר יותר ממה שמותר בשעה"ד.

626 עירובין (ל.) ושו"ע (ס"ח). והזכירו דוגמאות בנזיר ותרומה, ואינו מצוי בזמנינו.

627 כן נראה מסתימת הפו' שאפילו אם כל בני החצר כולם נזירים מערבין להם ביין, שמ"מ שם מאכל עליו וראוי לאחרים. וכן ביום כיפור שכולם צמים מערבים במאכל, אף אם אין במקומם קטנים.

628 דוגמא זו נזכרה במשנ"ב וכה"ח. אבל חלת א"י אסורה לכל ואין מערבין בה, וכמש"כ בשו"ע יו"ד (סימן שכ"ב), וע"ע (בסי' תנ"ז) במשנ"ב וכה"ח פרטי הדינים באכילת חלה.

629 עיין במשנ"ב (סקמ"ז) גבי חדש אם מותר לערב בו, וכתב שהדבר תלוי שאם הוא נוהג רק מצד חומרא מותר להשתתף ולערב בו, אבל אם הוא נזהר מחמת דעת הפו' שסוברים שאסור מן הדין גם בחוץ לארץ אסור לו לערב ולהשתתף בו, ע"כ. והנה איסור חדש הוא איסור גמור המבואר ביו"ד (סימן רצ"ג), אלא שיש אופנים שהקילו בהם, וכמש"כ הרמ"א שם באופן שיש ספק ספיקא וכו', עיי"ש. ויש מצרפים שיטות יחידאי להקל בשל חוץ לארץ או בשל גוי, ואינו נכון להלכה, וכמש"כ המשנ"ב והביה"ל (סו"ס תפ"ט), עיין שם בארוכה בכה"ח. ורק כשיש ס"ס מעלייתא יש להקל לפי הענין, ועכ"פ באופנים שיש מקום להקל והציבור מקילים, אבל הוא עצמו מחמיר אם זה ע"פ דין, אסור לו להשתתף בזה.

ויש להוסיף עוד ולבאר, שהנה בסימן שי"ח כתבנו לדון אודות מצות שיש המחמירים שלא לאכול כאלה או כאלה, שהדבר תלוי אם הוא מדינא או מחומרא, וכנ"ל. ועוד הערנו שם הערה חשובה שהדבר תלוי אם הנידון לגבי אותו הנוהג איסור או לגבי שאר הציבור, והיינו שגם אם הוא חושב שאסור המאכל מדינא, הלא יכול לזכות בו שיהיה לו שותפות בזה, ושאר הציבור יוכלו לטלטל על סמך זה, שהרי עד כמה שהם סוברים שזה מותר, הרי לשיטתם גם הוא יכול לזכות בזה, וממילא הם מותרים בטלטול, ורק הוא שנוהג איסור, הרי לשיטתו זה לא מאכל, והוא עצמו אסור לו לטלטל [וכך יתפרשו גם דברי המשנ"ב כאן סקמ"ז שאסור "לו" לערב ולהשתתף בו, ע"כ. ולא לכולם, שהם אכן מותרים]. ורק אם זה מצות שלדעתו הם איסור, אז הרי לא יוכל לזכות בזה כדי שלא לעבור באיסור בל יראה ובל ימצא, ובאופן זה שאינו זוכה בזה, גם האחרים לא יוכלו לטלטל על סמך זה, אבל בשאר איסורים, שאין קפידא לזכות באיסור, שהרי הוא ראוי גם בשבילו ליתן לכלבים או למוכרו לגוי, א"כ אף אם לדידיה אסור לטלטל מ"מ יהיה ראוי לאחרים.

[אלא שיל"ע אם יש בזה לפני עור כאשר הוא זוכה בזה, ובגללו הם מטלטלים, והרי לשיטתו הם מטלטלים באיסור, שהרי הוא דבר האסור, אולם מאחר ויש להם על מה שיסמכו והיינו כדעת רבותיהם, א"כ א"א לומר שעוברים עבירה, ורק הוא לדידיה אסור, וכמש"כ המבי"ט (ח"א סי' כ"ב) גבי פירות נכרי שמכשיל את המיקל בהם (וע"ע בשו"ת מנחת שלמה ח"א סוסמ"ד ובאגרות משה חאו"ח סי' קפ"ו גבי פירות היתר מכירה, ומה שרבים חולקים ע"ז הוא מפני דס"ל שאין חולק בזה להתיר). וה"ז דומה למה שכתבנו בסימן שי"ח ובבירורי הלכה אם מותר לאדם המחמיר לומר לחבירו המיקל לעשות מלאכה, עיי"ש. ואף המחמירים שם נראה שכאן לענין איסור לפני עור אין לחוש כולי האי, שכל שאינו ודאי ל"ש איסור לפני עור, ואין זה ענין למה שהיו מקומות ששנויים במחלוקת אם לעשות עירוב, וכדי שלא יטלטלו אמרו המחמירים שאינם משתתפים בעירוב, ואסרו לכל, והוא ענין אחר].

630 שם ושם כיון שראוי לקטנים וכדו', וה"ה בתענית ציבור וכדו', ודברי החוו"י בהג"ה צע"ג.

631 עיין שו"ע ס"ח ב' דעות, והאחרונים דנו במה פליגי אהדדי, ונראה עפ"ד הבית דוד (שהזכרנו לעיל בסימן שמ"ה ס"ז ובבירורי הלכה שם) דכאשר בסתם אין חולק בהדיא על הי"א אין זה ככל סתם ויש, וה"נ יש לפסוק כהי"א, ובמשנ"ב (סוסקמ"ט) כתב שהרבה פו' כתבו שאף לדעה ראשונה אסור בהנאה, וע"ע כה"ח אות ס"א.

632 ברמ"א ס"ח הביא דבזה חמור טפי, גזירה אטו הקדש, וע"ע בביה"ל מש"כ בזה, ולדינא כבר נת' שאפילו בלא קונם אסור באסר הנאתו, וכ"ש בזה.

נ"ב. עיין שו"ע סעיף ט' חלק א', דין האומר היום קודש ולמחר חול [ושם מדובר שאסור כהקדש לכל העולם, משום שאם זה נדר, הרי ראוי לאחרים וכנ"ל בס"ח, וחלק ב', הובא לעיל לאחר סעיף ב'].

633 שו"ע בסוף סעיף א', (וגם הרמ"א כתב וכן סומכין על עירוב במקום שיתוף, והיינו הך כמו שכתב המאמ"ר, וה"ד במשנ"ב סק"י וכה"ח אות י"ט. וזו היא דעת הטור. והרמב"ם לא הזכיר מזה, ומ"מ אפשר שכן הוא גם לדעתו וכמש"כ בב"י. ובביה"ל (ד"ה שסומכין) כתב בשם הגאו"י שלדעתו להרמב"ם לא מהני עירוב במקום שיתוף בשום אופן, ע"כ. ומ"מ לדינא ודאי שכן הלכה כהשו"ע, ועיין כה"ח אות ט"ו.

וע"ע בביה"ל (ד"ה ואם) ובכה"ח (אות י"ג) שהמדובר הוא שעירבו כל חצר עם הבתים שלה בפ"ע כדי שיוכלו לטלטל מבית לחצר, ואח"כ עירבו כל החצירות יחד, דרך הפתחים, וכיוצא. וכן פשוט בחזו"א (סימן צ' סקכ"א) שא"א לעשות באופן אחר. [וכל הנידון הוא לטלטל כלים ששבתו בבית, אבל כלים ששבתו בחצר בלאו הכי מותר לטלטל, כיון שחצר ומבוי רשות אחת הן כמש"כ ר"ס שע"ב].

634 ב"ח, ה"ד בכה"ח אות י"ב.

635 יש להקדים עיקרי השיטות, ראשית בעירובין (עא:) נחלקו אם סומכין על שיתוף במקום עירוב, והביאו בזה מחלוקת ר"מ ורבנן, לר"מ צריך עירוב ושיתוף ולרבנן מערבין או משתתפין. ונחלקו בדעתם האמוראים, האם בפת לכו"ע מועיל וסומכין על השיתוף ורק ביין מחלוקת, או שביין לכו"ע לא מועיל והמחלוקת בפת.

ובדברי השו"ע הובאו ג' שיטות להלכה: א]. שרק בפת מועיל שיתוף במקום עירוב, אבל אם נשתתפו בשאר מאכלים צריך גם עירוב בחצירות.

אם הוא נעשה ביין או בשאר מיני מאכל חוץ מפת, אסורים לטלטל עד שיערבו בחצירות[636]. ועיין בהערה[637]. ואם הוא נעשה בפת סומכים עליו במקום עירוב, ומותרים לטלטל[638]. ויש מצריכים תנאי נוסף שיהיה מונח בבית שבחצר, כדין עירובי חצירות, ויש מקילים בזה. וכן המנהג בכמה מקומות שמניחים בבית הכנסת, ויכולים להמשיך במנהגם[639].

ג'. אף על פי שכאמור סומכין על השיתוף במקום עירוב, מ"מ יותר טוב לומר בפירוש בשעת הנחת העירוב שהוא גם לעירוב וגם לשיתוף[640].

ומנהג טוב לעשות גם עירוב חצירות וגם שיתוף[641]. וכן נהג רבינו האריז"ל לערב שני עירובין, לחם אחד לעירובי חצירות ולחם אחר לשיתופי מבואות[642]. ומכל מקום אין לברך אלא ברכה אחת, ועיין בהערה[643].

ד'. נשתתפו במבוי וגם עירבו החצירות שבמבוי, חוץ מחצר אחת שלא עירבה לעצמה אסורה בטלטול. אבל אם החצר עירבה חוץ מאחד מן הבתים שבה מותרת גם חצר זו בטלטול[644].

ה'. יש לשוב ולהזכיר, שאף שרגילים לעשות כיום שיתוף מבואות ברחובות הרחבים ט"ז אמה, אולם יש אומרים שזה כמו רשות הרבים, וממילא אין השיתוף מועיל עד שיעשו דלתות, ולכן ראוי לערב בחצירות בפני עצמן[645].

סימן שפ"ח

טלטול במבוי וחצר כשלא עשו עירוב ולא שיתוף

א'. כלים וחפצים ששבתו בתחילת השבת במבוי או בחצר, מותר לטלטלם במבוי ובחצר, וכן מהמבוי לחצר ומהחצר למבוי[646]. ואפילו שלא עשו שיתוף במבוי, וגם לא עירבו ביניהם[647]. וגם אין הבדל אם עירבה כל חצר לעצמו או לא[648].

אך כל זה בתנאי שהמבוי והחצר מתוקנים במחיצות כדין[649].

סימן שפ"ט

בית שאינו משותף בעירוב ויש לו פתח מחוץ לתחום העירוב

א'. מבוי שכולם עירבו חוץ מבית אחד, הרי זה אוסר על כולם[650]. אמנם, אם יש לאותו בית פתח או חלון שהוא פונה למקום פתוח מחוץ לביתו, כגון לשדה או בקעה וכיוצא, באופן שאפשר לצאת משם לרשות הרבים, לפעמים אנו מסלקים אותו לאותו פתח, ונמצא כאילו אינו קשור למבוי שעירבו בו ואינו אוסר[651]. והדבר תלוי אם זה גוי או יהודי, וכדלהלן.

בגוי - אם מאחרי ביתו יש שטח של יותר מבית סאתיים (שיעורו נתבאר בסימן שנ"ח), מותר בכל אופן. אבל אם השטח פחות מזה, הדבר תלוי, אם הוא רגיל יותר בפתח שלצד המבוי, אסור אפילו אם הפתח האחורי גדול, ואם אינו רגיל בצד המבוי, אינו אוסר כלל.

ביהודי - אם מאחרי ביתו הוא שטח של יותר מבית סאתיים, הרי זה אוסר, ודווקא אם לא הוקף לדירה, אבל אם הוקף לדירה מותר בכל אופן[652].

סימן ש"צ

גוי עם יהודים במבוי ועירבו

א'. מבוי שיש בו חצר של גוי וחצר של יהודי, ובסמוך לחצר היהודי יש חצר אחרת של יהודי נוסף שאין לו פתח לאותו מבוי אלא לרשות הרבים, אבל יש לו פתח או חלון לחצירו של היהודי ורוצים היהודים לערב יחד, כדי שיוכל היהודי הסמוך לטלטל דרך היהודי חבירו למבוי, אזי אם יש רק חלון ביניהם אסור, אבל פתח ביניהם מותר[653]. ובלבד שהמבוי יהיה מתוקן כדין, ככל דיני מבוי[654].

ובאופן זה שאין שני החצירות פתוחות ישירות למבוי, אין צריך שכירות מן הגוי, אבל אם יש פתחים לכל חצר אל המבוי, אף על פי שיכולים לערב דרך חלונות שביניהם, מכל מקום אסורים עד שישכרו גם את רשות הגוי[655].

והיא שיטת הרמב"ם (בפ"א מעירובין הי"ט). ב]. ששיתוף אינו מועיל כלל במקום עירוב, אא"כ היה שלב ראשון שכל חצר עירבה בפני עצמה, ורק אח"כ אם ישתתפו מותר הכל אף שלא עירבו ביניהם, וזו היא שיטת רש"י ותוס' בעירובין (שם), וכמו שפירש בב"י. ואמנם הב"ח והט"ז השיגו על הב"י בזה, וכתבו דלכו"ע סומכין על שיתוף בפת ושוב א"צ עירוב חצירות כלל, לא זו עם זו וגם לא כל אחת בפני עצמה, וכ"כ המג"א וא"ר ועו"א ה"ד בכה"ח (אות י"א), וכן הביא בביה"ל (ד"ה וי"א), אך סיים שמצא כשיטה זו בריטב"א בהדיא. ג]. ששיתוף מועיל במקום עירוב בכל מין מאכל שהוא. והיא דעת הרא"ש והטור.

והשו"ע סתם לדינא כדעה ראשונה ששיתוף מועיל רק אם הוא נעשה בפת, והביא גם את השיטה השניה בשם י"א. וכבר ידוע שסתם ויש הלכה כסתם. ונוסף ע"ז שהאחרונים דחו את השיטה השניה כמו שהזכרנו לעיל, וכנראה שמפני זה השמיט הגר"ז דעה זו, והובא בכה"ח אות י"א. אך אי מהא כבר מצאנו ראשונים דסבירא להו הכי, ואין לדחות שיטה זו כלל. והכה"ח לא חש להדגיש שיש להחמיר כהי"א, וכדרכו בקודש שמחמיר בכל פעם כדעת הי"א. והוא מפני שבלאו הכי כתב להלן באות כ' שטוב לומר בפה שגם לשם עירוב (ויבואר בהלכה הבאה), וכן כתב עוד באות כ"א שיש מקום להחמיר בעירוב כיום שע"י צורת הפתח (ויבואר בהלכה שאחרי הבאה). ולכן לא הוצרך לומר כן לחוש לי"א. אמנם למעשה נראה דשפיר יש לסמוך על הדעה הראשונה בשו"ע לכתחילה, ומפני שנראה מהפו' שכן היה המנהג להקל בזה, וכמש"כ מהריק"ש בהגהו', אמנם החיד"א בברכ"י (אות ג') הביאו וכתב שבארץ הצבי המנהג לעשות שיתוף בשמן וגם עירוב, אך מצאנו שהיו מקילים בזה, וכמו שמשמע בשע"ת כאן בשם הדבר שמואל והבני חיי עכ"פ בפת, וע"ע מה שהבאנו בסימן שס"ו ס"ג לענין הנחת העירוב בבית הכנסת.

והרמ"א הביא דברי המקילים ביותר, והיא השיטה השלישית הנזכרת, והביא בשם י"א, אך כתב לבאר שנוהגים לעשות כן מפני שמשתתפים כולם בקמח וכו', וכתב המשנ"ב (סקי"א) שהרמ"א רצה ליישב את המנהג גם לדעת הי"א שהביא השו"ע, והלבוש הקשה על טעם זה, וכתב שהעיקר הוא מפני שאנו משתתפין בפת (הנעשה מן הקמח שאוספין, או בכל פת שהוא שאוספים, או ע"י זיכוי). ובאופן כזה א"צ עירוב אלא שיתוף סגי, וה"ד במשנ"ב (סקי"ב) וכה"ח (אות כ'), וכ"כ הט"ז ותו"ש והגר"ז (ה"ד בכה"ח שם), והחזו"א (סימן צ' סקט"ז) כתב להקל לגמרי בזה שסומכין על שיתוף ביין במקום עירוב (וכ"ה שם סקי"ח ועוד). וע"ע בחיי אדם (כלל ע"ג סט"ו) ובנשמ"א (שם סי"א) שסומכים על שיתוף במקום עירוב כשבשלו יחד בקדירה, וביאר בזה גם דעת הרוקח, עיין שם [ועיין בב"ח סי' שס"ו בדעת הטור שאפילו לעירוב מועיל בדיעבד כל מזון, ובעצ"א בסי' שפ"ו סק"ו השיג עליו]. אולם אנן קיי"ל כמו שפסק השו"ע שרק בפת אפשר לסמוך על השיתוף, וכ"פ המשנ"ב והאחרונים. וכ"כ בשע"ת משם האחרונים, וע"ע גם בברכ"י ועוד.

636 שו"ע וכנ"ל. [ועיין בנתי"ש פ"ל הערה י"א לענין המבוי עצמו]. ואמנם כמה אחרונים הקילו בזה עכ"פ בשעה"ד, מ"מ למעשה יש להחמיר.

637 עיין ברמב"ם (פ"ה הי"ד) שאם אירע ונשתתפו כולם במבוי ביין או בשאר מאכלים חוץ מפת, ושכחו לערב בחצירות, אם אין מקפידין על פרוסתן (כלומר שאם אחד שואל פת מחבירו נותן לו, מחה"ש), סומכין על השיתוף בשבת הראשונה בלבד, ואין מתירין להם דבר זה אלא מדוחק, והובא בב"י מג"א ועו"א, והובא ד"ז בביה"ל (ד"ה צריכין) וכה"ח (אות ו'), וע"ע בחזו"א סי' צ' סקכ"ב מש"כ בזה.

עוד כתב הרמב"ם שמבוי שעירבו כל חצירות שבו כל חצר וחצר בפני עצמה, ואח"כ נשתתפו כולן במבוי (ביין או במין אחר חוץ מפת), ושכח אחד מבני החצר ולא עירב עם בני חצירו לא הפסיד כלום, שהרי כולם נשתתפו ועל השיתוף סומכין, ולא הצריכו לערב בחצירות עם השיתוף אלא שלא תשכח תורת עירוב מן התינוקות, וכאן לא ישתכח, וה"ד בביה"ל שם וכה"ח אות ז'.

638 שו"ע וכנ"ל, שסומכין על שיתוף בפת במקום עירוב.

639 הנה נחלקו בזה ראשונים, האם כמו ששיתוף אינו מועיל לעירוב אלא בפת, כדין עירוב חצירות, כך צריך להיות שאר התנאים של עירוב חצירות, והיינו שיהיה מונח בבית שבחצר, וכמש"כ בסי' שס"ו ס"ג בדין הנחת העירוב חצירות וכיעוין בחי' הרשב"א והריטב"א שם שצריך להניח בבית דירה דווקא (וה"ד בשעה"צ אות ג'), אולם מאידך בחי' הר"ן מבואר שצריך להניח בחצר, ואדרבה מבואר שם שיש להניח בדווקא בחצר (ומייתי לה מהתוס', וכ"פ בתוס' ר"פ שם), וכן מבואר במאירי ב' שיטות בזה, ויש משמעות מעוד ראשונים הסוברים כן שאפשר להניח בחצר, וכמש"כ בכה"ח (אות י') מספר שש"א להקל אפילו הניחוהו בחצר (וכ"ה גם בסימן שס"ו), וכ"כ הגר"ז כאן ס"א, והמשנ"ב (סק"י) סתם להחמיר, והביה"ל בסי' שס"ו הרחיב בזה, וכבר הארכנו בזה בסימן שס"ו ס"ג בענין הנחתו בבית הכנסת, שאמנם לכתחילה לכאו' היה ראוי לצאת מפלוגתא ולהניח בבית דירה, אולם מאידך הרי יש אומרים שבדווקא להניח בחצר, ואף שלרובם אפשר להניח בבית ויש עדיפות בזה, מ"מ לרובם גם אפשר להניח בחצר, ונוסף ע"ז מאחר שנהגו להניח בבית הכנסת, ויש להם ע"מ שיסמכו בודאי יש להניחם במנהגם, והוספנו שכיום יש הרבה מהיראים שמערבים לעצמם ומניחים בביתם, ומועיל לכל העיר, וממ"נ יצאו י"ח.

640 משנ"ב (סקי"ב) וכה"ח (אות כ'). ויש לציין שהמשנ"ב כתב לומר בשעת העירוב שמניחו גם לשם שיתוף. והחזו"א (סי' צ' סקי"ז) העיר שהלשון אינו מדוקדק, וצ"ל בהיפך. ואכן הכה"ח (שכנראה נמשך אחר המשנ"ב) תיקן הלשון שפיר.

והנה בסו"ס שס"ד בסדר והנהגת העירוב עמדנו על נוסח העירוב אם סגי לומר בהדין "עירובא" או שצ"ל גם שיתופא, והנה לפי המבואר כאן מן הראוי לומר תרוייהו, אולם כבר ביארנו שם שז"א לכתחילה (ובפרט כשמניחו בחצר או בבהכנ"ס כמש"כ החזו"א), ועוד דלשון עירובא כולל שתיהם, ובפרט כאשר הוא אומר כל הנוסח, והרי הוא מוכיח מתוכו שכוונתו גם לעירוב וגם לשיתוף ושפיר דמי.

641 הרשב"א ה"ד במ"מ (פ"א מעירובין הי"ט) אחר שכתב שסומכין על שיתוף במקום עירוב, כתב שנהגו לערב בפת וגם לשתף בו מניחין שתי עוגות בבית שבחצר אחת לעירוב ואחת לשיתוף, וה"ד כה"ח אות ה', וברשב"ץ (ח"ב סי' ל"ג) שמי שמוסיף בו חומרא עוברת בו רוח טהרה, וה"ד כה"ח אות ט'.

642 שעה"כ (דף ס"ב ע"ד), ה"ד בכה"ח שם. וכן בכה"ח בסימן שס"ו וכן בכה"ח בסי' שצ"ד, ושם איתא שנהג לאכלם בסעודת שבת, ונת' במקומו.

643 כן כתב הרשב"ץ הנ"ל ובלבד שלא תהא שם ברכה יתירה. והכה"ח באות ה' ציין לזה, וכוונתו שאף אם תאמר שנוהג בב' עירובין מ"מ לא יברך.

אמנם אם לא היה שיתופי מבואות ועירבה כל חצר לעצמה וביטלו על העירוב ואח"כ באו לעשות שיתופי מבואות, ודאי שצריך לברך על שיתופי מבואות, כיון שלכו"ע לא יצאו בזה י"ח שיתוף. וכ"כ כה"ח (אות י"ח), וכ"ה בברכ"י כאן אות ג', והוסיף הכה"ח שאם אחד מבני החצר רוצה לערב לעצמו וגם לזכות משלו שיתוף לכל בני המבוי, יש לו לברך על העירוב, ויכוין גם על השיתוף, כיון שעשה אותם בבת אחת.

ויש לדון באופן שעושה שיתוף ומכוון להדיא שלא יועיל לחצירות, אם יכול לברך על חצירות בנפרד, וה"ז כמו שמברך על פרי ומכוון שלא לפטור את הפרי השני שנחלקו בזה הפו', וקיי"ל דאינו פוטר השני (ומצד ברכה שא"צ כל שיש צורך בדבר כגון לצאת אליבא דכו"ע שפיר דמי). אולם י"ל שכאן א"א לחלק הדבר לחצאין, וכשעושה השיתוף ממילא כלול בזה הכל בהכרח, ושו"ר בערוה"ש ס"ב.

ובלאו הכי כיום לא מצוי שמברכים על העירוב, כמשנ"ת בסי' שס"ו ועוד. וגם אין נוהגים לעשות שתי עירובין מכמה סיבות.

644 רמב"ם פ"ה הי"ג, דבכה"ג שרק אחד מהבתים לא עירב, ל"ש החשש שלא ישתכח תורת עירוב. וכן הובא בד' האחרונים כביה"ל כאן ועוד. אולם כשאחת לא עירבה ה"ז אסורה, וע"ע נתי"ש פ"ל ס"ה, וע"ע שם שאר הפרטים.

645 כן העיר הכה"ח כאן (אות כ"א), ולכן יר"ש יזהר בזה וכמשנ"ת כל הפרטים לעיל בסימן שמ"ה ס"ז ובסימן שסד.

646 כמבואר בסי' שע"ב שלא תקנו עירובי חצירות אלא כדי לטלטל כלים ששבתו בבית, ועמש"ש.

647 שאם עשו עירוב ביניהם, בלא"ה כתבו הפו' בסימן הקודם שמותר הכל כמו שיתוף, דסומכין על עירוב במקום שיתוף.

648 בשבת (קל.) נחלקו בזה, שי"א לדעת רב שאם עירבו החצירות עם הבתים אסור, וע"ע שם וברש"י (קלא. ד"ה בתים) דבכה"ג שעירבו שכיחי מאני דבתים בחצר, וגזרינן שמא יוציאם למבוי, וזה אסור מחמת ששבתו בבית, עי"ש. ולדינא כתבו הראשונים דלא קיי"ל כשיטה זו, וכמבואר ברש"י ותוס', וכ"מ ברי"ף ורא"ש שהשמיטו דעה זו (נ"ב. הטור הביא מהרי"ף שהשמיט דעה זו, ולא הזכיר גם לאביו הרא"ש, והב"י הזכירו). וכ"כ עוד ראשונים (ה"ד בשעה"צ אות ג'). אבל הרמב"ם פסק להחמיר בזה כשעירבו, ובשו"ע (סימן שפ"ט) סתם כדעת המתירים ולבסוף הביא דברי הרמב"ם, וכבר ידוע שהלכה כסתם, וכן בדין כרוב הראשונים, וכ"פ המשנ"ב (סק"ד) ובשעה"צ (אות ג'), אבל הכה"ח (אות ו') כשיטתו בכל דוכתא כתב לחוש לדעת הי"א, עי"ש. אולם עיקר הדין להיתר, כדעת רוה"פ, וכמו שביארנו בכ"מ שתלוי לפי הענין, וע"ע גם בשו"ע לעיל (בסימן שע"ב ס"א) שמבואר כן בפשטות.

זאת ועוד, שכתבו האחרונים (ה"ד במשנ"ב סוה"ס ובכה"ח אות ה') שגם לפי"ד הרמב"ם אין זה אלא בעשוי בלחי או קורה, אבל אם הוא עשוי בצורת הפתח גם לדידיה מותר, עי"ש. ומעתה, הלא בזמנינו אין נוהגים בלחי וקורה, אלא בצורת הפתח דווקא, וכיעויין לעיל (בסימן שס"ג סכ"ו ועוד), וא"כ מן הסתם מותר. ונפ"מ מכל זה שאף שמצוי שיש העושים עירוב פרטי בחצירות כל אחד לעצמו, מ"מ מותר לטלטל במבוי כשהוא מתוקן.

649 שאל"כ ה"ז ככרמלית ואסור ככל דיני כרמלית (בסימן שמ"ה והלאה). ורק כשהוא מתוקן במחיצות או צוה"פ, ואפילו בלחי או קורה (כמבואר בסימן שס"ג) ה"ז כשר, ועיין לעיל בסי' שס"ג סכ"ו שנהגו בצוה"פ דווקא.

650 כמבואר לעיל בר"ס שפ"ו ועוד בכ"מ שצריך לשתף במבואות את כל הבתים והחצירות.

651 ד"ז מבואר בעירובין (סז.) ובשו"ע (סימן שפ"ט), וכפי שיבואר. אמנם הפו' דנו בכמה דברים אימתי מסלקין אותו, א]. דווקא אם מאחרי ביתו יש לבקעה והקרפף פתח לרה"ר, שאל"כ היאך זה יועיל לו (ריטב"א, ה"ד בביה"ל ד"ה או ובכה"ח אות ב'). ב]. אם החצר פתוחה לשני מבואות יש אומרים שאי אפשר לדחות את הגוי לסלקו ממבוי למבוי, כיון שהם שוים, עיין בתשורת ש"י סי' שט"ו ובית שלמה ח"א סי' נ"ד מש"כ בזה. ג]. עיין בחזו"א סימן פ"ו סקי"ט ועוד.

652 שו"ע (סימן שפ"ט), ואמנם הביא בסו"ד שיש מי שאומר בהיפך, אולם המשנ"ב בביה"ל כתב שהלכה כדעה ראשונה וכמבואר בסתם, אבל הכה"ח ציין לדבריו בסו"ס שפ"ח, וכוונתו לחוש לי"א, ועמש"ש.

653 עיין שו"ע (סימן ש"צ) מבוי שצידו אחד וכו', וכן פסק בסתם, והביא שיש מי שאוסר, וכה"ג כתב לעיל (בסימן שפ"ב סי"ט) לענין חצר, והיינו הך, וכבר נת' שם שהלכה כסתם, שבפתח ביניהם מותר, ורק חלון אסור.

ואם חצר הגוי בין החצירות של היהודים, עיין בביה"ל סימן שפ"ב ס"ג ד"ה וא"צ, וע"ע בכה"ח כאן אות ב' מש"כ בזה.

654 ככל דיני מבוי דמבוארים בסימן שס"ג שצריך לחי וקורה, וע"ע שם בסעיף כ"ו מש"כ בזה. והנה ישנו דין נוסף שמבואר שם שמבוי אינו ניתר בלחי וקורה עד שיהיו שני בתים ושני חצירות פתוחים לו, וביאר בב"י שאעפ"כ מהני כאן, כיון שיש חצר הגוי ונחשב דירה לענין זה, וה"ד בכה"ח אות א'. וכ"ה בסי' שס"ג. וע"ע במאמ"ר סק"א מה שביאר בזה, ובסו"ד כתב דמ"מ בעינן שיהיו שני בתים בכל חצר שזה ג"כ מתנאי מבוי, עי"ש. ומבואר ששני בתים של אדם אחד סגי.

655 מבואר בסעיף א' כלפי סעיף ב' ובמפרשים.

סימן שצ"א
עוד דינים במבוי

א'. חצר אחת שלא השתתפה בעירוב שעשו במבוי, אסור לבני החצר לטלטל כלים ששבתו בבית מהחצר למבוי או מהמבוי לחצר. וכל זה כשיש שתי חצירות של בתי ישראל במבוי, אבל אם יש חצר אחת אין איסור, אפילו כשיש הרבה בתים פתוחים לחצר זו, והוא הדין בעיר המוקפת חומה דינה כמבוי.

ובכל אופן, צריך לעשות עירוב בכל החצירות או החצר עצמה אם היא נמצאת לבדה, ואם לא עשו עירוב צריך לעשות ביטול, ככל דיני ביטול שנתבארו לעיל בסימן ש"פ והלאה. וכן צריך לעשות שכירות מן הגוי הדר ביניהם, ככל דיני שכירות שנתבארו בסימן שפ"ב. וכן יש להזהר שלא יהיו מצויים שם קרפיפות וכדומה שאינם מוקפים לדירה, וככל המבואר בסימן שנ"ח[656].

ב'. יהודים הגרים בחצר אחת במבוי שיש בו גוי, ועירבו לעצמם, ואירע שבאו יהודים אחרים והתאכסנו שם או בחצר אחרת, אינם אוסרים עליהם כיון שאורח אינו אוסר, ומותר להם ולאורחים לטלטל בכל המבוי, וככל דיני אורח שנתבארו בסימן ש"ע[657].

עיר המוקפת חומה דינה כמו מבוי, והעיקר שיהיה המקום מוקף מחיצות כדין, ואז האורחים נעשים טפלים אל הקבועים ואינם אוסרים עליהם, אבל אם המקום אינו מתוקן כדין, אוסרים זה על זה[658].

וכיום בלאו הכי מזכים את העירוב גם לכל מי שיתוסף ויועיל לו בעתיד, ושוב אין חשש אם באו אורחים.

סימן שצ"ב
דיני עירובין לעיר

ג'. עיר שרוצים לערב את כולה, יש חילוק בין עיר של יחיד לעיר של רבים, שאם זו עיר של יחיד אפשר לערב את כולה, ולא זו בלבד אלא שאם יערב את חלקה, וישאיר אפילו מקום אחד שאינו בעירוב, הרי זה אוסר על כולם [והיינו אם אין ביניהם מחיצה, או שיש לחי או קורה, אבל כשיש מחיצה גמורה בין המקומות, אפשר לערב לחצאין]. ואם זו עיר של רבים, אין לערב את כולה, אלא צריך להשאיר מקום אחד שלא יהיה בכלל העירוב הכללי[659]. ובכל אופן, אין לטלטל בשום מקום אלא רק כשתקנו את כל המחיצות כדין, ולאחר מכן עירבו[660].

ומהו עיר של יחיד או של רבים: אם היא קנין יחיד, כגון שבנאה יחיד לעצמו להשכירה לאחרים או להשאיל להם, או למכרה להם, ושייר לעצמו זכות בדרכים וברחובות לעשות בהן כרצונו, הרי זו עיר של יחיד. אבל אם היא עשויה לרבים, ואין ליחיד בעלות וזכות על הדרכים והרחובות, הרי זו עיר של רבים[661].

וכיום אין מצוי עיר שהיא קנין יחיד, אלא עיר של רבים, ויש לשייר בעירוב, וכמו שיבואר, ואמנם יש שנהגו להקל ולא לשייר, אולם למעשה יש להזהר בזה, ועיין בהערה[662].

ד'. היתה עיר של יחיד ונעשית עיר של רבים, או שהיתה של רבים ונעשית של יחיד, הדין נשאר כפי שהיתה בתחילה[663].

במה דברים אמורים, שהיתה של יחיד והשכירה לרבים, או השאילה לרבים ונשאר לו זכות בדרכים וברחובות כולם, והוא הדין אם מכרה לרבים והשאיר לו זכות ברחובות כולם. ויש אומרים שאפילו מכר הכל לרבים, כל זמן שלא נשתקע שם הבעלים הראשון, דינו כעיר של יחיד[664]. וכן עיר שהיתה של רבים וקנה אותה היחיד, נשאר דינה כדין עיר של רבים, כל זמן שלא נשתקע שם הרבים ממנה[665].

ה'. עיר שאין בה חמישים דיירים אינה צריכה שיור, ולכן עיר של רבים ונתמעטו דיוריה ועמדו על חמישים דיירים אינה צריכה שיור, ורק אם נשארו בה יותר מחמישים צריכה שיור[666].

עיר של רבים

ו'. עיר של רבים אין לערב את כולה, אלא יש לשייר מקום אחד ללא עירוב. במה דברים אמורים כשיש לה שני פתחים, אבל אם יש לה רק פתח אחד אינה צריכה שיור, מפני שאינה כרשות

---

656 פרטים אלו יוצאים מתו"ד השו"ע והפו' בס"א. וע"ע בכה"ח.

נ"ב. דיני שכירות מגוי ופרטיו השייכים לכאן הובאו לעיל בסו"ס שפ"ב, עיין שם.

657 שו"ע ס"ב. וכמשנ"ב סקכ"ג וכה"ח אות ל. ונת' עוד לעיל בסימן ש"ע דיני אורח, שאפילו אם רגיל לבא הוי אורח ואינו אוסר.

658 משנ"ב סקכ"ד. ואם המקום אינו מתוקן במחיצות כדין, בלא"ה אסורים לטלטלם אפילו בפני עצמם, גם ללא שבאו אחרים.

659 בעירובין (נט.) עיר של יחיד ונעשית של רבים מערבין את כולה, ושל רבים ונעשית של יחיד אין מערבין את כולה אא"כ שייר וכו', עיי"ש. ומבואר ממילא החילוק בין עיר של יחיד לעיר של רבים. ובטעם הדבר, גבי עיר של רבים, מבואר ברש"י שם במשנה (ד"ה ושל) שאסור לערב עיר של רבים בלא שיור ואפילו אין בה רה"ר גמורה, שלא תשתכח תורת רשות הרבים, וההוא שיור הוי היכירא דטעמא משום עירוב הוא, ע"כ. [וברי"ף (יח.) כתב שהטעם הוא כדי שיכירו שהעירוב הוא זה שהתיר את הטלטול, עיי"ש. ומשמע דלא כרש"י שלא תשתכח תורת עירוב. ועיין בבעל המאור ובתורי"ד שם ובראי"ש סימן י' וכן בשו"ת הר"ן סימן נ' מש"כ בדעת הרי"ף. ויוצא שהעיקר כדברי רש"י. וכן נקטו האחרונים והמשנ"ב סק"ל]. ובתנאי עיר של רבים מבואר בראשונים בעירובין, שיהיה לזה דין רה"ר, ככל דיני רה"ר בעלמא (שנתבארו בסימן שמ"ה ס"ז) דומיא דגלי מדבר, ועיין בשו"ע ס"א וס"ה ובמפרשים שם, ודו"ק.

וגבי עיר של יחיד כתב רש"י בגמ' שם (שם סוע"א) דכיון דחדא היא אסרי הני אהני, והוי כמבוי ששכח אחד מן החצירות ולא נשתתפה בו שאוסרת על כולם, ע"כ. וכן אמרו בגמ' (שם בע"ב) שאין לערב לחצאין משום דאסרי אהדדי, ופרש"י (ד"ה מבוי) דכיון שהורגלו להיות אחד אסרי אהדדי, ואפילו לחי וקורה לא מהני, ע"כ. (וע"ע בב"י כאן ד"ה ותניא). ויש לבאר, שבודאי אין זה תלוי אם הורגלו או לא, אלא גם אם בפעם הראשונה רוצים לעשות כן א"א להחלק. ורש"י כתב כלשון זה משום דמיירי ביחיד ונעשה של רבים, אבל גם אם מתחילה היתה של יחיד ורוצים כעת בפעם ראשונה לערב לחצאין א"א, ויבואר כמ"ש להלן (ס"ו) שרק בלחי וקורה א"א להחלק, אבל במחיצה גמורה שפיר דמי, והיינו שלחי וקורה אינם יכולים לחלק, והרי זה כמו מבוי שלא כולם נשתתפו בו שאוסרים זע"ז, וכדרך שנתבאר לעיל (בסימן שס"ג סל"א) שאם העמיד לחי באמצע המבוי ויש דיורים חוצה לו אוסרים אלו על אלו עד שיערבו יחד, ובמשנ"ב (ס"ק קכ"ז) הביא בטעם הדבר כעין לשון רש"י הנ"ל וז"ל: דרך המבואות לאחר שתקנום בלחי וקורה להשתתף כל הדרים במבוי יחד וכו', וכיון שההרגל כן הוא שוב אסורים לחלק לחצאין וכו', עיין שם. וכתב השעה"צ (אות קט"ז) שמקור הדברים בלבוש, ודבריו נובעים מלשון הרא"ש שכתב שכיון שכבר הורגלו לערב יחד, ע"כ. ומבואר ששינה מהלשון שכבר "הורגלו", וכתב מפני שההרגל הוא כן, וגם לשון "הורגלו" יכול להתפרש שהורגלו בעולם. (אמנם שם מדובר שמעיקרא הוא של יחיד, ולא כמו כאן שנעשה של רבים). והעיקר הוא שבאופן זה אין נחשב שחלוקים זה מזה, וצריך עירוב אחד (ומבואר בשו"ע להלן ס"ד), אבל במחיצה גמורה אפשר לערב לחצאין, שהרי כל מקום הוא נחשב בפני עצמו, ויש אופנים שגם אי אפשר לערב יחד, וכמשנ"ת לעיל בהל' עירובין שאם אין פתח ביניהם מערבין שתיים ולא אחד.

ומה שכתבנו שאפשר לחלק במחיצה גמורה, היינו מחיצה גמורה גבוה עשרה, שבזה הם ממש מקומות נפרדים, אבל לגבי צורת הפתח אין זה פשוט, דהנה בשו"ע להלן (ס"ז) מבואר שגם בתיקוני חצר מותר לערב לחצאין, וכבר תמהו ע"ז כל האחרונים, ובביה"ל (ד"ה זה) כתב שאכן השו"ע מיירי בחילוק למבואות, אבל מבוי אחד לחצאין אסור עד שיעשה מחיצה גמורה, אבל החזו"א (סימן צ"ה סק"ג-י"א) מפרש באו"א עיי"ש, ולדידיה מועיל בכל אופן חוץ מרה"ר, אך הוא דחוק וקשה להקל, ועדיין יש לדון שצוה"פ עדיף טפי, כיון שבכל דוכתא היא מחיצה גמורה, ודו"ק. וראה להלן בהלכה אחרונה בסוף הענין ובהערה שם [ועיין להלן שכל האיסור כשיש מחיצה להכל גם יחד, וגם תלוי אם כל המקומות שוים מבחינת השכירות של הגויים ומומרים].

660 פשוט בכל דוכתא שתחילת הכל הוא תיקון המחיצות, וגם כאן יש לתקן וכפי שעורר המשנ"ב (סק"ד) וביאר בשעה"צ (אות ה') דהיינו שאם אינו רה"ר די בלחי וקורה למבוי, ואם זו רה"ר צריך דלתות וכמש"כ בסי' שס"ד, וע"ע בב"י כאן מש"כ בזה מדברי המ"מ ורש"י, וע"ע בכה"ח אות ד', ובסו"ד שציין לאחרונים הרי זה מסכים כדברי המשנ"ב הנ"ל, וע"ע בכה"ח אות י', י"ב.

661 בעירובין (נט.) עיר של יחיד, פרש"י שלא היו נכנסין בה תמיד ס' ריבוא של בני אדם ולא חשיבא רה"ר, עיי"ש. ומבואר שתלוי אם זו רה"ר כדין רה"ר ברשויות שבת (עיין בדברינו סימן שמ"ה ס"ז ובבירורי הלכה שם, ושם הבאנו דברי רש"י בכ"מ שנקט דרה"ר בעינן ס' ריבוא כדגלי מדבר). ובתוס' שם (ד"ה עיר) הסכימו לעיקר הדברים, אך כתבו שתלוי ברחב ט"ז אמה, עיין שם, וכ"ד ר"ת כמש"כ בשמו בתוס' ר"פ ובריטב"א שם, וכ"ה בטור כאן (ר"ס שצ"ב) שתלוי בס' ריבוא.

ומאידך הרמב"ן והרשב"א והריטב"א ומאירי (שם) כתבו שתלוי אם היא קנין של יחיד או לא, והיינו שכאשר בידו למנוע את הרבים מלהלך שם ע"י שיבנה בתים וכיוצא, אין זה עיר של רבים. [ואמנם יל"ד בלשון הרשב"א שם, ויותר בדבריו בעבודת הקודש סוף ש"ב, שעיר של יחיד היינו שבנאה יחיד לעצמו וישכירנה לאחרים או שמכרה אח"כ לאחרים, או שבנאה להושיב בה דיורין ומשייר לעצמו דרכים וכו', עיי"ש. ומתח"ד משמע שמכר לאחרים לגמרי, וצ"ל דלעולם בעינן כן, וא"נ העיקר שלא ישתקע שם בעלים ראשונים. וע"ע בגר"ז כאן, וילי"ב]. וכ"כ הרמב"ם (פ"ה מעירובין הי"ט), ורבינו יהונתן שם פירש שגם הרי"ף סובר כן, ופסק כמותם, וכ"פ בשו"ע כאן.

ומה שהשו"ע פסק כן, הוא מבואר משום שכ"ה דעת הרי"ף והרמב"ם דאזיל ומסתמך עלייהו, ובפרט שכה"ד רוב הראשונים וכנ"ל, וכ"כ בעו"ש (ה"ד בכה"ח אות א'), ועיין בביה"ל לעיל (בסימן שמ"ה ס"ז) שביאר שהשו"ע לשיטתו שפסק שם בסתמא שרה"ר הוא גם בלא שישים ריבוא, עיין שם. אולם מ"מ היה לו להזכיר שרה"ר תלוי בט"ז אמה עכ"פ, ומשמע דלא תלוי ברה"ר של רשויות שבת, אלא במציאות עיר של יחיד או רבים, ככל רבוותא הנ"ל. ועיין בבית אפרים (סימן כ"ו) ד"ה ומ"ש מש"כ בזה, ויל"ב. [ומה שכתבנו שיחיד בנאה לעצמו וכו', יעוין עוד בהלכה הבאה ובהערה שם].

ועיין במשנ"ב (סק"ב) שאפילו יש לה שני פתחים, אם היא של יחיד הדין כן, עיי"ש. ודבריו מוכרחים מזה שעיר של רבים מיירי בשני פתחים, דאילו בפתח אחד כעיר של יחיד דמי, וכמש"כ להלן, וכן כתב בכה"ח אות ד'.

662 הנה ע"פ דין צריך לשייר וכמבואר בגמרא ושו"ע וכל הפו', אלא שנהגו להקל בזה, וכמש"כ המג"א (סק"ב) והגר"ז (ס"א) ומשנ"ב (סק"ז), וביאר המג"א הטעם משום שסמכו על שיטת רש"י שעיר של רבים הוא רק כשיש שישים ריבוא עיי"ש. אמנם זה אינו מיושב לפי מה שפסק השו"ע (בסימן שמ"ה ס"ז) בסתם שכל רחוב שיש בו ט"ז אמה הוי רה"ר, וא"צ שישים ריבוא, ועיין מה שכתבנו שם. ובבהגר"א מבואר שהדינים תלויים זב"ז. אולם לפי הצד שהבאנו שם שהשו"ע שם החמיר רק במילי דאו' ולא במילי דרבנן, וכמש"כ כמה אחרונים, יש ליישב דכאן בדרבנן נהגו להקל, וע"ע בחזו"א (סימן פ"ו סקט"ז) שלפי המציאות שנהגו להקל לתקן רה"ר בצוה"פ, ובהכרח שנקטו שאין רה"ר בלא שישים ריבוא, א"כ גם כאן יש להקל שאינו נחשב עיר של רבים, ומאידך עיין בחזו"א בסי' ק"ז סק"ז, והעיר בזה בשונה"ל ס"ד.

אולם השעה"צ (אות ז') הביא מהא"ר שהעיר על המג"א שהרי קיי"ל דלא כרש"י וכמש"כ הב"י, ולכן אין לסמוך ע"ז. ובטעם המנהג כתב משום שברוב המקומות יש בתי נכרים, והם יהיו שיור, ע"כ. אולם המשנ"ב להלן (סק"י) כתב שטוב להחמיר בזה שדירת גוי לא הוי שיור, עיי"ש. ועיין בדברינו להלן בענין ה"שיור" מש"כ לדינא, ותלוי זב"ז. ומ"מ יש להזהר לעשות שיור, וכ"כ בספר פרי האדמה (ח"א דף ה') שנהגו לשייר את מקום המקדש ואת סביבותיו, עיין שם. וע"ע בעמק החכמה סימן ו' סקי"ג מש"כ לבאר בזה, וכן בדין, ועיין עוד בדברינו להלן בסוף דיני השיור מש"כ בזה.

ונפ"מ בין הטעמים הנ"ל:

א). אם היא עיר גדולה ויש בה שישים ריבוא (כמו שמצוי כיום בערים הגדולות), לטעם ראשון צריך שיור, ולטעם שני אם משיירים בתי גויים או מומרים א"צ שיור. [ובמציאות בערים הגדולות בלאו הכי קשה לתקן כל העיר בעירוב אחד, וממילא אין חשש כלל]. ב). אם היא עיקר קטנה שאין בה שישים ריבוא, לטעם ראשון א"צ שיור, אולם אין לסמוך ע"ז. ורק אם עשה שיור מחמת בתי הנכרים או המומרים אפשר להקל, וכמו שכתבנו להלן בסוף ענין ה"שיור", עיין שם.

663 מבואר בעירובין (נט.) ובשו"ע (סימן שצ"ב ס"א). והטעם, ביחיד ונעשה של רבים, משום שנשאר שמה עליה, שעדיין שם יחיד ע"ז, כפי הפרטים דלהלן בסמוך (וכיון שכבר הורגלו לערב יחד א"א להחלק, עיין בהערה ראשונה לסימן זה), וברבים ונעשה של יחיד הוא גזירה שמא יחזור ויעשה רה"ר, וכמש"כ רש"י והפו' כאן (אמנם הרמב"ן ור' יהונתן ומאירי כתבו מחשש דלמא אתי לאחלופי). ומה שלא גזרו ביחיד ונעשה של רבים, ה"ט משום שעדיין הוא של יחיד וכנז', וכ"כ הראשונים שם בביאור הגמרא. ודע, שאף בנעשית של יחיד, הוא דווקא כשיש בה יותר מחמישים, וכדלהלן בהלכה הבאה.

664 עיין בגמרא שם שהביאו דוגמא ליחיד ונעשה של רבים, ועמדו בזה הרמב"ן והרשב"א והריטב"א שם, והביאו כמה פירושים בזה, ועיקר הפירושים כדלהלן, א). שהכל קנוי ליחיד, אלא שבאו אחרים ודרים בה ומעלים לו מס, כדרך שהמלכים עושים. ב). ששכרו את הבתים ממנו. ג). שהשאיר לו זכות בדרכים. ד). וברשב"א כתב שאפילו מכרה להם כל שלא נשתקע שם הבעלים הראשונים ממנה אין חשש, עיין שם. (וע"ע לעיל מה שכתבנו בד' הרשב"א). ובמשנ"ב (סקי"א) כתב שבנאה יחיד לעצמו והשכירה לרבים, או שבנאה לאחרים שישלמו לו מס, וי"א שאפילו מכרה כל זמן שלא נשתקע שם בעלים ממנו, ע"כ. ועיין בשעה"צ. ולא הזכיר המשנ"ב בתח"ד גם מכירה ושיור הדרכים, אבל ברשב"א בעבוה"ק (סוף ש"ב) כתב שבנאה היחיד לעצמו וישכירנה לרבים או שמכרה לאחר מכן לרבים וכו', ומשייר לעצמו דרכים וכו', ע"כ. וה"ד במ"מ ובב"י כאן ובכה"ח אות ב' בשם האחרונים, ומ"מ מש"כ בשם י"א הוא נראה מוסכם לדינא מדברי רוב הראשונים הנ"ל.

665 עיין שעה"צ אות ו' ובכה"ח, ומשמע שאם נשתקע שם הרבים ממנה מערבין כולה.

666 בעירובין (ס:) אר"י עיר אחת היתה ביהודה וחדשה שמה והיו בה חמישים דיורים וכו', ובשו"ע (ס"ז) פסק כן לגבי עיר של רבים ונתמעטה, עיי"ש ובמשנ"ב (סקל"ג). אולם בפשטות ה"ה אם מעיקרא לא היו רק חמישים, ומה שנקט בעיר של רבים ונתמעטה הוא לרבותא, שאף שהיה בתחילה עיר של רבים מ"מ כעת א"צ שיור, וכדפירש הפרישה (שבמשנ"ב שם) דנשתקע שם רה"ר מינה [ועיין בבית מאיר כאן].

וכפי שכתבנו בפנים שהדבר תלוי ב"דיורים", וכמש"כ בגמרא ושו"ע, ואינו תלוי לפי הבתים, וכן מבואר בגמרא (שם) שהיו בה חמישים דיורים אנשים נשים וטף.

הרבים[667]. וגם אם בצד השני שכנגד הפתח יש סולם או מדרגות שאפשר דרכו לצאת מן העיר, אינו נחשב כפתח בשום אופן[668].

ז'. היה לעיר שני פתחים, אבל כנגד אחד מהם יש אשפה וכדומה שסותם את הפתח, באופן שאין הרבים עוברים שם, הרי זה כמו שיש רק פתח אחד, ואינו צריך שיור[669]. ודווקא אשפה ציבורית כזו שאינה עשויה לינטל משם[670].

ח'. היה לעיר שני פתחים אבל דלתותיה ננעלות בלילה, נחלקו הפוסקים אם צריך שיור או לא[671]. וכן אם פתח אחד נעול כמעט כל הזמן, ונפתח רק לפרקים לכניסה ויציאה מבוקרת, וכגון שנפתח כל בוקר לכניסת פועלים ובערב ליציאתם וכיוצא[672]. אבל אם ננעלה הדלת לגמרי במנעול ואין נכנסים בו כלל, אין זה נחשב פתח[673].

ט'. עיר של רבים שהיה לה רק פתח אחד, ואחר כך נפתח לה פתח שני, צריכה שיור, כיון שכעת היא בעלת שני פתחים. וכן להיפך אם היו לה שני פתחים ונסתם פתח אחד, אינה צריכה שיור, כיון שכעת יש לה פתח אחד[674].

השיור

י'. השיור צריך שיהיה אפילו חצר אחת ובית אחד בתוכה[675]. וכל שכן אם משיירים מבוי ורחוב שלם בנפרד[676].

י"א. אפילו בית שלא גרים בו, כגון בית הבקר ובין התבן מועיל לשייר אותו בעירוב העיר, וכן דעת השו"ע[677]. אבל באחרונים כתבו להחמיר[678]. ואם אינו ראוי לשימוש בשבת, כגון מחסן למלאכה או מוקצה, אפשר שאף להשו"ע אינו מועיל לשייר[679]. ואם הוא מחסן ריק אפשר לשייר אותו[680].

י"ב. בית של גויים או מומרים הנמצא בקצה העיר ומשיירים אותו, יש אומרים שאינו נחשב שיור, ויש מתירים[681].

י"ג. הבית שמניחים אותו לשיור, אין צריך שיהיה פתוח לעיר, אלא גם אם פתחו לחוץ מהני[682].

ומכל מקום צריך שיהיה בתוך עיבורה של עיר[683].

י"ד. בערים הגדולות הרבה פעמים בלאו הכי לא שייך לערב הכל בעירוב אחד מכמה סיבות. אבל בערים קטנות שיש אפשרות לערב הכל יחד, יש להזהר לעשות שיור[684]. וכאשר יש צורך לערב את כולם כדי שיוכלו לטלטל, יש אפשרות לשייר בית של גויים או מומרים, וכן יש אפשרות לדעת השו"ע לשייר מחסן כל שהוא, ולערב את השאר[685].

ט"ו. מה שמצוי שעושים עירובין שכונתיים פרטיים, ומתנים שהעירוב יועיל לכל מי שהוא ראוי לו, וכמו שנתבאר בסימן שס"ו, אין בזה חשש, גם אם הוא עיר גדולה[686].

עיר של יחיד[687]

ט"ז. עיר של יחיד, אם היא מוקפת כולה יחד במחיצות מתוקנות כהלכתן, צריכים להשתתף כולם יחד בעירוב אחד, ואם מבוי אחד לא נשתתף עמהם אוסר על כולם[688]. וכן אם חצר אחת לא נשתתפה הרי זו אוסרת על כולם[689].

י"ז. ישנם כמה אופנים שבהם אפשר לערב את העיר לחצאין:

א]. כל הקפידא שלא לערב לחצאין הוא כאשר כל העיר מתוקנת במחיצות כראוי, אבל אם העיר אינה מתוקנת במחיצות כראוי, מותר לחלק מן העיר לתקן מחיצות לעצמם ולערב לעצמם בלבד[690].

ב]. וכן אם העיר כולה מתוקנת, אבל יש רשות הרבים באמצעה שלא הוכשרה, יכולים להחלק אלה שבצד זה לעצמם ואלה שבצד זה לעצמם[691]. ויש אומרים עוד שאפילו אם הוכשרו כל פרצות העיר, אלא שנשארו מבואות של גויים או מומרים שאי אפשר לערב עימם, הרי הם מפסיקים בין חלקי העיר, ויכולים לערב לעצמם. ויש אוסרים בזה[692].

ג]. לדעת הרמ"א דווקא לארכה של העיר אין מערבין לחצאין, אבל לרחבה אפשר לערב לשניים[693] באופן שעושים מחיצה ביניהם, ואלו יוצאים מפתח זה ואלו יוצאים מפתח זה, ואין דריסת הרגל זה על זה[694]. ולדעת השו"ע אין לערב לחצאין אפילו לרחבה[695].

---

667 מבואר בעירובין (נט:) ושו"ע (סעיף א'), ומשמע דבעינן כאן כל דיני רה"ר, עיין בשו"ע ס"א ס"ה ובאחרונים שם. וכדרך שנתבאר לעיל בסימן שמ"ה ס"ז ככל הפרטים שהבאנו שם ובבירורי הלכה שם, וכגון אם הפתחים צריך שיהיו מכוונים זה כנגד זה, והרי להלן מבואר שבדלתות הנעולות בלילה, אע"פ שבעלמא אינו נחשב רה"ר, מ"מ עדיין אין זה מפקיע ממנו חשיבות עיר של רבים לדעת הרבה מהפוסקים.

668 גמ' שם ושו"ע שם. [ואפילו אם הסולם רחב עשרה או הרבה סולמות זה ליד זה ורחב עשר אמות, ובמשנ"ב הוסיף שאפילו אם זה על פני כל הכותל]. ומטעם שסולם תורת פתח עליו רק לקולא ולא לחומרא, ועיין בחזו"א סימן ס"ו סוסק"ע.

669 גמ' שם ושו"ע שם.

ובגדר הדברים י"ל שהכל תלוי בכך שאין בקיעת רבים, וסגי בהכי לזה שאינו נחשב כעיר של רבים. אולם בשעה"צ (אות ט"ו) כתב שמסתברא לכאורה דאיירי באשפה שגבוה עשרה טפחים, ובסימן שס"ג סכ"ט, וצ"ע, ע"כ. ובערוה"ש ס"ו כתב בפשיטות שגבוהה עשרה, עיי"ש. אולם נראה דהמשנ"ב נסתפק בזה כאמור דשמא עצם הדבר שאין בקיעת רבים, ה"ז מבטל ממנו שם של עיר רבים.

ונפ"מ בזה לענין כל פתח שמאיזו סיבה שהיא אין עוברים בו אבל הפתח קיים, שאם נאמר שצריך דווקא מחיצה, א"כ זה נחשב כמו שני פתחים, ואם תלוי בבקיעת רבים אין בוקעין בו, וכאמור דהמשנ"ב נשאר בצ"ע, וה"נ בזה [ועיין בסימן שס"ב בסופו, ובסימן שס"ה בהלכה ב' בהערה שהבאנו דוגמאות לכך שגורם חיסרון בקיעת רבים].

670 כ"כ המשנ"ב שם (סקי"ז) דמיירי באשפה של רבים, ועיין בשעה"צ אות ט"ז שכ"ה ברשב"א, וע"ע בכה"ח (אות כ"ז) מדברי הפו' [ודלא כערוה"ש הנ"ל]. והנה כבר הערנו לעיל בהל' מחיצות סימן שנ"ד ועוד שבזמנינו אין חילוק בין אשפה של רבים, כי את הכל עושיים לפנות, ולכן הכל תלוי לפי המציאות אם אכן זו אשפה שאינה עשויה לינטל. ואמנם מצאנו בכה"ח (סימן שס"ג אות כ"ז) שחידש שחז"ל לא גזרו באשפה של רבים בכל אופן, עיי"ש. וה"נ י"ל גם בנידו"ד. אולם בעניותין הערנו ע"ז בסימן שס"ג סכ"ט בהלכה שניה בהערה.

671 עיין בשו"ת מהריב"ל (סימן ע"ד) שנסתפק בזה, שאפשר שיש לה דין עיר של יחיד, והביאו המג"א (סק"ט), וכתב שכמה אחרונים הכריעו שאפילו אם הדלתות נעולות בלילה ג"כ נחשב עיר של רבים, ואין מערבין את כולה, ע"כ. וכ"כ בפשיטות החזו"א (סימן פ"ו סקט"ו), עיי"ש. וכן בערוה"ש (סי"ג) כתב שלדעתו אין ספק שצריך שיור כיון שהטעם הוא שלא ישתכח שהעירוב מתירן, ואין חילוק אם נעלות או לא, ע"כ. ואינו מוכרח, דמ"מ בכה"ג י"ל שאינו כמו עיר של רבים, ועיין כה"ח (אות מ"א) שהביא ספיקו של מהריב"ל, וכתב ומיהו ברשב"א בעה"ק כתב שכל עיר שהכשירוה בדלתות ננעלות, הרי היא כמבוי אחד שאין מערבין את כולה לחצאין (נה"ש אות ד'), ע"כ. אולם מאידך בריטב"א (בעירובין נט.) מבואר כדברי האחרונים הנ"ל.

672 שדינו בפשטות כמו דין דלתות הננעלות בלילה הנ"ל, ובספר חכמה"ל ע' רכ"ו הביא מהגרנ"ק להחמיר שנחשב כשני פתחים לחומרא.

673 חכמה"ל שם בשם הגרנ"ק.

674 כ"כ בגאון יעקב (נט:) ד"ה לרש"י דאזלינן בתר השתא, ובחכמה"ל דקדק כן מהרשב"א בעבוה"ק (ש"ב ס"ד) בדין אשפה, עיי"ש. ויש לדון בכל זה אם זה רק כשבאים מחדש לעשות עירוב, אבל אם כבר עשו עירוב לחצאין או בכולו ושוב נשתנה האם צריך לתקן מחדש, שמאחר שכבר נעשה העירוב בהיתר ה"ז עשוי [וכה"ג הערנו להלן גבי עיר של יחיד בהלכה שניה].

675 שו"ע ס"א כדפרש"י, ועיין בביה"ל (ד"ה אפילו) שיש חולקים, וע"ע בכה"ח (אות י"ד) שהביא דברי הפו' שנחלקו בזה, עיין שם. [ויש לדקדק מהשו"ע ס"ג שכתב אפילו בית התבן ובית הבקר, וצ"ל שהיה עימו חצר, וק"ק לשון ההגה שם]. ולמעשה יש להזהר שיהיה חצר ובית, ומשמע שיהיה מתוקן כחצר ולא פרוץ.

ומ"מ א"צ שיהיה כחצר של זמן קדום שהיה לשימושי חצר מיוחדים, ולא מבעיא לדעת המשנ"ב שלא מחלק בין סוגי החצירות, אלא אף לחזו"א בסימן ס"ה סקנ"ב ובסי' צ' סקכ"ג, כאן הוא ענין אחר, וכ"מ מכמה דינים דמיית־נן להלן גבי בית הבקר ובית התבן דמהני לשייר, אע"פ שתשמיש חצרם אינו תשמיש כלל, ועוד כה"ג, ודו"ק.

676 שו"ע סוס"א. וע"ע במשנ"ב להלן סקכ"א.

677 שו"ע סעיף ג' וכדעת הטור, ועיין בעצ"א סק"ט. וכפי שביארנו לעיל צ"ל דמיירי בית עם חצר.

678 שמכנגד לדעת הטור ושו"ע הנ"ל, הנה בריטב"א (ס.) כתב דלא מהני [וכן הביאו הכה"ח באות ל"א בסופו]. וכ"מ מהרמב"ם פ"ה מעירובין ה"כ והרשב"א בעבוה"ק, וכ"מ ברי"ף וכמש"כ בגאו"י שם, וכ"פ החזו"א סי' צ"ה סקי"ד. אך נסתפק החזו"א האם צריך שידורו בה בפועל, או סגי בכך שהבית מיוחד לדירה.

679 עיין בחכמה"ל ע' רכ"ח שהביא כן בשם הגרנ"ק, וע"ע מש"ש, והנה אם אין היתר להכנס לשם י"ל כן (ודקדק כן מהרב פרי האדמה ששיירו את מקום המקדש וסביבותיו, וי"ל), אולם כאשר יש היתר להכנס אפשר שאף בזה מותר לשייר. ואדרבה בפשטות משמע שעצם הדבר שהוא ראוי לדירה מהני לשייר אותו לפי השו"ע.

ועיין בכה"ח (אות ל"א) בשם התו"ש שאף לדעת השו"ע משמע שבית שער אכסדרא ומרפסת לא הוי שיור דגרעי טפי, ע"כ. וצ"ל דמ"מ מיירי שיש גם בית זה וגם חצר, דכאמור לעיל שבעינן בית וחצר.

680 הנה בנידון הנ"ל מיירי באופן שאי אפשר להשתמש בו מחמת איסור וכדו', ויש לדון באופן שהוא ריק ואין בו שום שימוש, שלכאו' יש צד דגרע מבית התבן, כיון שאין בו שום שימוש, ואין שום היכר, אולם כמו שבית הבקר אינו מעלה ומוריד בעירוב, ואעפ"כ מהני השיור, ה"נ נימא בזה, דמ"מ הוא בית דירה, וכנ"ל. [ונפ"מ בזה שיוכלו לבנות במיוחד מחסן כדי לשיירו, ורק בית שער וכדו' הנ"ל גרע].

681 עיין במג"א סק"ג שמהריב"ל כתב שאפילו יש גויים בעיר א"א לערבה יחד, אבל בתשו' הר"ן סי' כ' כתב ששיור מבואות הנכרים מהני, ע"כ. וכ"ה בתו"ש אות ו'. ובשעה"צ אות ח' כתב שבקרבן העדה השיג על הר"ן מירושלמי מפורש, ושבעצ"א מיישב בדוחק. ולדינא, הנה במשנ"ב (סק"י) כתב שיש דעות בזה וטוב להחמיר, ע"כ. וגם לעיל (סק"ז) הביא טעמו של המג"א בדבר המנהג, ומיהו בשעה"צ שם אות ז' הביא טעמו של הא"ר מצד שברוב מקומות יש בתי עכו"ם דהוי שיור כמש"כ הר"ן הנז', ע"כ. וי"ל ששם הוא רק ישוב בעלמא למנהג העולם, וכיון שנהגו נהגו, אבל לכתחילה טוב להחמיר וכמש"כ במשנ"ב. וכן בכה"ח (אות ח"י) הביא מהאחרונים (והיינו המשנ"ב הנ"ל) שטוב להחמיר, ומאידך גם הוא הביא לעיל (אות י"ג) את ישוב הא"ר למנהג העולם, וצ"ל כנז' שאינו אלא ישוב למנהג, ועוד י"ל מהכה"ח (אות ט"ו) בשם הגינת ורדים גבי היכר בין העיר לבין מקום המשויר, עיין שם. ומתו"ד מבואר בפשטות שגם שייר בתי העכו"ם הוי שיור. ומ"מ כתבו שטוב להחמיר. אמנם י"ל שלכאו' לפי"ד השו"ע (ס"ג) שבית הבקר ובית התבן מהני לשיור, א"כ ה"נ בית עכו"ם שדירת גוי כדירת בהמה, וצ"ע שלא תלו זה בזה.

682 שו"ע ס"ג.

683 ריטב"א בעירובין (ס.), ובספר חכמת הלב ע' רכ"ז כתב שיש להסתפק אם צריך שיהיה תוך העיבור לצוה"פ או תוך העיבור לבתי העיר. והגרנ"ק אמר שכן מסתבר שיהיה העיבור לבתי העיר.

684 עיין לעיל בהלכה א' שנהגו להקל שלא לשייר, ונתחבטו בזה האחרונים וכתבנו שאין לסמוך ע"ז שאין שישים ריבוא, ומיהו כתבנו שבמקומות שיש שישים ריבוא בלאו הכי א"א לערב הכל כאחד משום המחיצות הגרועות והגויים והמומרים שבו, אבל בערים הקטנות אה"נ שיש להזהר בזה, אם אכן יש להם דיני רה"ר שהרחובות רחבים ט"ז אמה וכו'.

685 הנה פעמים שקשה לשייר ולהוציא איזה בית מן העירוב, הן מפני הדחק שאותו בית צריך לטלטל (עיין לעיל בבירורי הלכה לסימן שמ"ה בענין הנחיצות לערב, מה שהבאנו מדברי הדבר שמואל אבוהב ומדברי החת"ס והאחרונים), והן מפני דמאי חזית להוציא את זה ולא את זה, ואתי לידי איבה (תחת אשר העירוב מביא לדרכי שלום וכמש"כ בירושלמי הובא בר"ח בפ' הדר). ולכן באופנים אלו יש להקל, א]. לשייר בית גויים או מומרים, ואף להמשנ"ב וכה"ח שכתבו שטוב להחמיר, מ"מ במקום צורך כזה בודאי יש להקל. ב]. לשייר מחסן כל שהוא, וכמש"כ השו"ע דמהני לשייר בית הבקר ובית התבן, ועיין מה שכתבנו בזה לעיל. [וכן אפשר לשייר גן ילדים וכדו']. ואפשר גם לבנות בסמוך לעיר תוך עיבורה של עיר מחסן כל שהוא, כדי שיוכלו לשייר אותו בעירוב, ועמש"ש.

686 הנה נתעוררתי שלפי מה שנוהגים כן, א"כ בעיר גדולה ה"ז גורע, שהרי אפשר שהוא יכול להועיל לכולם, ונמצא שלא עשו שיור. ונראה דלק"מ, שבודאי שהכוונה כל מי שיכול להועיל ע"פ דין, וממילא כל שמותר לפי הפרטים הנ"ל כך יהיה נחשב התנאי שלו על פי הדין.

687 נ"ב. לא הארכנו בפרטים של עיר יחיד, כיון שאינו מצוי.

688 כנ"ל בתחה"ד בהערה, וכ"פ השו"ע ס"ד.

689 דכיון שהחצר לא נשתתפה גם המבוי אסור, ונמצא שהמבוי לא נשתתף עמהם, וממילא הוא.

690 כן כתב הרמב"ן (נט.) והוכיח כן מכ"מ, וכ"ה ברשב"א וריטב"א ור"ן ומאירי וברא"ש, וכ"פ בטושו"ע כאן ס"ה. [וזה מותר אפילו כשיש לכל העיר דריסת רגל עליהם, וכ"מ ברמב"ן ושא"ר].

ויש להוסיף, א'. שאם היה מתוקן הכל כאחד, ואח"כ נפרץ, מותר למקום אחד לעשות עירוב לעצמם, אף שמתחילה היו כאחד (כ"ה פשוט לפי טעמו של הרמב"ן והראשונים הנ"ל, ושו"ר שכ"כ בשו"ע הגר"ז ס"ו, וע"ע בנתי"ש פל"ח אות ח', וכ"מ בחזו"א בסימן צ"ה סוסקי"ט). ב'. אם עשו עירוב לעצמם ושוב תיקנו את המחיצות שבשאר העיר ונתחברו כאחד, יש לדון אם כעת צריך שיור, וכדרך שמצאנו בעיר של יחיד ונעשה של רבים לגמרי, ויש לחלק. ולכאו' יש לומר שעירובם הפרטי נשאר בהיתירו (כיון שמתחילה לא עירבו לחצאין, ובזה י"ל"ד ממש"כ לעיל בהערה ראשונה אם תלוי במה שהורגלו). לכאו' זה תלוי אם עירוב לשנה ולזמן מרובה נחשב כעירוב אחד לזמן, או שזה כעירוב המתחדש בכל שבת, ועיין בסי' שפ"ב מש"כ בזה לענין שכירות מן הגוי ועוד כה"ג. ובאופן שעברו ועירבו לעצמם ושוב נפרץ, לכאו' תלוי אם סמכו עליו מחדש. אולם מצאנו בספינות וכדו' שנתפרדו וחזרו ונקשרו חזרו להיתירן הראשון, ותלוי אם זה לשבת זו או לאחרת. והנידון בלא סמכו ע"ז מחדש, שאל"כ פשיטא דמהני, ואין להאריך.

691 כ"מ עפ"ד הרמב"ן הנ"ל, דהלא בכה"ג א"א לערב יחד, והם כמו ב' מקומות שכל אחד מערב לעצמו, ודו"ק. וכ"כ הגר"ז ס"ו, וה"ד בנתי"ש שם.

692 נחלקו בזה האחרונים, שבשו"ת נובי"ת או"ח (סל"ט) כתב שבכה"ג יכולים ליחלק, כיון שא"א להם לערב יחד, וכל שא"א יכולים לחלק וכנ"ל. אולם החזו"א (סימן צ"ה סקי"ח) פליג, דלא אמרו כן אלא בחסרון מחיצות, אבל כאשר יש מחיצות ורק שדרים שם גויים אינם יכולים לחלק, וע"ע שם. ועיין בחכמה"ל סופ"ח ובעמק החכמה שהאריך בזה, וסו"ד שמדברי הרא"ש בתשו' (כלל ל"א ס"ח-ט') והריב"ש סי' ת"ה ומהריב"ל סי' ע"ד מוכח שאסור לחלק בכה"ג [וכל שכן אם כולם יהודים כשרים, ורק יש מקומות שלא נשתתפו, שאסור להחלק מהם, ודלא כביה"ל סימן שס"ד ס"א ד"ה שאינה בשם הפמ"ג והגר"א שסוברים שלחי מהני לחלק גם בכה"ג].

693 רמ"א (ס"ז). ועיין ברש"י (נט.) והובא במשנ"ב ואחרונים.

694 כ"מ מדברי הרמ"א שם, ועיין משנ"ב סי' שס"ג ס"ק קי"ח.

695 כן דקדק המשנ"ב (סקכ"ד), וכ"מ בהדיא מדברי הב"י כאן. וע"ע בכה"ח אות מ"ה מ"ו, ויש לציין שגם הרמ"א לא הביא ד"ז בפשיטות אלא

י"ח. ישנם אופנים שבהם אפשר לחלק את העיר ולערב אותה לחצאין גם אם היא מוקפת כולה במחיצות מתוקנות וראויה לערב יחד:

א]. אם הוא עושה מחיצה בין אותו מקום לשאר העיר, והדבר תלוי: שאם הוא רוצה לחלק בין המבואות ועושה מחיצה בפתח המבוי, די במחיצה גבוהה ארבעה טפחים ורחבה ארבעה טפחים. אבל באמצע המבוי אינו מותר אלא במחיצה גבוהה עשרה טפחים[696]. ואין משנה מהו רוחב חלל המבוי[697]. ולדעת הבית יוסף והאחרונים אם המבוי רחב עשרה צריך שהמחיצה תהיה מחיצה גמורה עשרה טפחים לא פחות[698].

ב]. כל האמור שאין מועיל לחלק את העיר, הוא בלחי וקורה. אבל בתיקוני חצר דהיינו בפס אחד ברוחב ארבעה טפחים או בשני פסים משהו משני הצדדים אפשר לחלק ולערב לחצאין. ודווקא כשרוחב המבוי עד עשר אמות, אבל ביותר מעשר אמות אין אפשרות לחלק אפילו כשזה בפתח המבוי, אלא על ידי צורת הפתח, או מחיצה הגבוהה עשרה[699]. ולמעשה יש להחמיר בזה לדעת השו"ע שלא לערב לחצאין בתיקוני חצר, אלא רק במחיצה גמורה, ורק אם הוא מבוי בפני עצמו דמותר.

סימן שצ"ג
עירוב בערב שבת שהוא יום טוב

א. אסור לערב ביום טוב בשביל שבת[700]. ולכן יום טוב הסמוך לשבת בין אם הוא יום אחד או שני ימים טובים הסמוכים לשבת, אסור לערב בו בשביל שבת[701]. ואפילו אם עשה עירוב תבשילין[702].

ובדיעבד אם עבר ועירב ביום טוב, נראה שחל העירוב, ומותר לטלטל, עיין בהערה[703].

ב. אם שכח ולא עירב מערב יום טוב ונזכר ביום טוב הסמוך לשבת, והם שני ימים בחמישי ושישי, אזי אם הוא בארץ ישראל כגון בשני ימים של ראש השנה אין היתר בשום אופן, אבל בחוץ לארץ יש היתר לערב בתנאי שאם היום חול יהיה זה עירוב, ואם היום קודש אין בדבריו כלום, ולמחר יאמר אם היום קודש הרי עירבתי מאתמול, ואם עכשיו חול יהיה זה עירוב[704], אך לא יברך על העירוב[705]. וכשעושה תנאי בשני הימים אין צריך שיהיה אותו פת[706].

עירוב בין השמשות[707]

ג. לכתחילה יש להניח את העירוב והשיתוף קודם השקיעה[708]. ואם נתאחר, מותר להניחו גם בבין השמשות[709], ואפשר גם לברך[710], ובלבד שלא עברו 13 דקות מהשקיעה[711].

גם אם קיבל עליו תוספת שבת וגם הוא בבין השמשות, מותר לערב[712], ולא יברך[713]. ואם כל הציבור באותו מקום קבלו שבת אסור[714]. ובדיעבד נראה שמועיל העירוב[715].

ד. כל ההיתר בבין השמשות הוא דווקא כשהניחו לפני השקיעה עד בין השמשות, או שהניחו בבין השמשות עד צאת הכוכבים. אבל אם הניח את העירוב בבין השמשות ונאכל בבין השמשות, אינו מועיל כלל[716].

ה. עירב לשניים, לאחד מבעוד יום ונאכל עירובו בבין השמשות, ולאחד עירב בבין השמשות, שניהם קנו עירוב, כל אחד מספק[717].

סימן שצ"ד

א. נאכל העירוב או נשחת, וספק אם הוא היה קיים בבין השמשות אפילו רגע אחד, מותר, ודווקא באופן זה שהיה עירוב והספק אם היה קיים בבין השמשות, שכיון שהיה לו חזקת כשרות מותר. אבל אם יש ספק אם הניח בכלל עירוב או לא, אין לסמוך על זה, ואינו עירוב[718].

בלשון י"א.

696 עיין בשו"ע (ס"ד) שאם עשה מצבה על פתח המבוי אינו אוסר עליהם, וכתב המשנ"ב (סקכ"ב) שהסכימו הרבה אחרונים שדי בגובה ארבעה טפחים (ובשעה"צ אות כ' בשם הרשב"א שדי בגובה שלשה טפחים) ורחב ארבעה (או"ז, כמש"כ במשנ"ב, ובשעה"צ הביא גם מהרשב"א הנ"ל), וכל זה בחילוק מבואות זה מזה, אבל בחילוק מבוי עצמו צריך עשרה טפחים, וכמש"כ המשנ"ב (סקכ"ד), וביאר בשעה"צ (אות כ"א) דדווקא כשרה"ר עוברת בתוכה וכו'.

697 משנ"ב שם בסופו, גבי אמצע המבוי ומחיצה ד', ורחב עשרה בסוף מבוי יש מח', עיין הערה הבאה.

698 ברמ"א (ס"ד) משמע שצריך עשרה, וכבר העיר בזה בביה"ל (סוה"ס), והביא מהגר"א שט"ס ברמ"א וצ"ל ארבעה, אולם התו"ש והפמ"ג כתבו שכיון שרחב עשרה חמיר טפי, וכ"ה בלבוש, וכמש"כ בכה"ח (אות מ"ז) בשם האחרונים הנ"ל שבכל אופן צריך עשרה, וכ"מ בב"י כאן, ויש להחמיר.

699 שו"ע (ס"ו) ובהגהה, ובמשנ"ב ובביה"ל, ועיין בהערה הקודמת, וכתבנו שיש להחמיר, והנה במשנ"ב ובביה"ל ס"ל שכ"ז דווקא בסוף מבוי, אבל בחילוק מבוי אחד לשתיים א"א בתיקוני חצר, והחזו"א (סי' צ"ה סק"ג וי"א) פליג שרק ברה"ר י"ל שלא מועיל במבוי, אולם קשה להקל בזה כפי פשטות הב"י וכהבנת כל האחרונים, וע"ע בחזו"א שם סקי"ט וכה"ח אות מ"ה, מ"ו, עיין שם. ועוד בענין צוה"פ אם מועיל לחלק את העיר כמו סתומה ממש, נחלקו הפו', ועיין בחכמה"ל ע' רל"ה, וילי"ב.

נ"ב. עיין בנתיבות שבת פל"ח סי"ג והלאה באיזה אופנים מערבים עיר של יחיד.

700 בביצה (טז:) ת"ר יו"ט שחל להיות בערב שבת אין מערבין לא עירובי תחומין ולא עירובי חצירות (וה"ה שיתופי מבואות, כמש"כ בשו"ע כאן, והיינו הך), ופרש"י ד"ה לא, משום דנראה כמתקן דבר, ע"כ. ובתוס' עירובין (לח.) ד"ה ור"א כתבו שעל כרחך הטעם הוא משום הכנה [וליו"ט עצמו אין עושין עירוב וכמשנ"ת בהקדמה להל' עירובין ר"ס שס"ו]. וכ"פ השו"ע כאן בסימן שצ"ג ס"א ובסימן תקכ"ח ס"ב.

701 שו"ע. ועיין בהלכה הבאה.

702 כ"כ הרמ"א בסימן תקכ"ח ס"ב (ולזה ציין גם בהגה כאן וכמש"כ המשנ"ב כאן וש"א). וע"ע בסימן תט"ז. ובטעם הדבר כתב המשנ"ב סק"ג משום שאין מועיל ע"ת אלא לצרכי סעודה בלבד, ועיין בכה"ח (שם אות ט') שהביא שכ"ה דעת הר"ן, ודלא כהאו"ז שהובא בהג"א (בביצה פ"ב ס"ז), עיי"ש. אולם בשעה"צ (בסימן תרס"ז סק"ו) הביא פלוגתא בזה מהמג"א והרע"א גבי גלילת ס"ת וכו'. ואכן בהגהות רע"א (סימן ש"ב) דקדק להתיר מהמג"א (סק"ו), ושכ"כ בא"ר בשם מהרש"ל ממהר"ש שמותר לקפל (ולרע"א אף בלא ע"ת שרי), עיי"ש. וכ"כ שם בישועות יעקב סק"ה, עיין שם. (וע"ע בסימן תרס"ז במג"א וברע"א ובמחז"ב, והזכרנוהו בסי' ש"ב). וכן הבאנו בסי' ש"ב אם הכנה אסורה משבת ליו"ט וכאן אסרו בעירוב, וצע"ע.

703 בפמ"ג (משז"ז אות א') כתב להסתפק בזה אם שגג ועירב אי מהני בדיעבד, וה"ד במשנ"ב סק"א וכה"ח אות ב' ולא אפשיטא, וכתב הכה"ח שכל הספק בשאר יו"ט, אבל ביו"ט שני של גלויות יש להקל בדיעבד במקום צורך, כיון דהוי תרתי דרבנן, ע"כ. ולכאו' יש לדון שלמעשה יהיה מותר בדיעבד, שהרי הבאנו לעיל מח' רש"י ותוס' אם האיסור משום מתקן או משום הכנה, ומצאנו שבדיעבד אינו נאסר בגווני דמיחזי כמתקן, וכגון מש"כ הרמב"ם בהל' שבת (פכ"ג ה"ח) גבי המטביל כלים, וה"ד בביה"ל (ר"ס שי"ח), וכה"ג כתב עוד הרמב"ם (הט"ו) גבי המפריש תרומות ומעשרות, וכן כתבנו להלכה בהל' שבת (ר"ס שי"ח בהלכה ד') שהעושה מלאכה דרבנן ושוגג מותר לו בו ביום, אבל במזיד אסור אפילו לאחרים עד מוצ"ש, וע"ע שם בהערה עוד אופנים, ודו"ק.

ומעתה הלא נידון דידן הוא כמו המטביל כלים ומעשר פירות דאסור משום מיחזי כמתקן, וא"כ כמו ששם מותר בדיעבד ה"נ נימא בנידו"ד, וי"ל עוד שהפמ"ג שנסתפק בזה הוא לשיטתו שפסק שם שהעובר על מלאכה דרבנן דינו כעובר על איסור דאו' שבין בשוגג ובין במזיד אסור, וה"ד בביה"ל שם, אבל למאי דפסק בביה"ל ומשנ"ב שם, הרי גם כאן היה לנו להתיר, וצ"ע א"כ אמאי הביאו המשנ"ב כאן בשתיקה, אכן י"ל אף על הפמ"ג גופיה אמאי נסתפק ולא אסר כדהתם, ואפשר דכאן יש לצדד משום שהוא כמו קנין שמקנה הרשות, וחזינן בפו' (בסימן של"ט) גבי קנין וכמה מילי שאסור לעשות בשבת, שבדיעבד מה שעשה עשוי, וה"נ נימא כאן, או דילמא דהוי כהטבלת כלים והפרשת תרו"מ שאינו חל באיסור, אך זה ודאי שאינו גרוע כ"כ עד כדי שהפקיעו לגמרי את העירוב, ואדרבה חזינן שזה יותר קל, אחרי שהפמ"ג שם פסק לאסור אפילו בדיעבד, וכאן הסתפק אם לאסור בדיעבד, וא"כ לדידן שגם שם מותר ודאי שיש לנו להתיר כאן, וכ"ז הוא מלבד שאחר שהפמ"ג הסתפק ולא הכריע וכן שאר פו', יש לנו לומר דהוי ספיקא דרבנן לקולא, ובפרט בעירוב דאזלינן לקולא, כמו בעירב בבין השמשות, ודו"ק.

704 שו"ע ס"א ובסימן תקכ"ח ס"ב. וע"ע כה"ח אות ג' דה"ה בזה"ז. וע"ע בכה"ח אות ה' שצריך להתנות גם ביום השני בנפרד.

705 ברכ"י (סי' תקכ"ז), ה"ד במשנ"ב סק"ד וכה"ח אות ד'. וע"ע בכה"ח בסימן תקכ"ז (אות קל"ח) שהביא דברי הפו' באריכות, וסב"ל, עיין שם.

ונראה שגם אם יערב בבין השמשות שלפני יו"ט ב' לא יוכל לברך, כי אף שהקלנו לסמוך ע"ז כדרך שכתב בשו"ע להלן ס"ב, מ"מ לענין הברכה הוי ספק וסב"ל. ועיין כה"ח בסימן שס"ו אות קל"ח ובמש"ש. וזה מלבד שלכתחילה אין להתאחר בהנחת העירוב עד ביהש"מ, ונמצא שמכניס עצמו לספק דרבנן לכתחילה.

אמנם לכאו' יש עיצה שיניח את העירוב רגע קטן קודם השקיעה ויברך, וימתין בשתיקה עד צאת הכוכבים (ח"י דקות או יותר כל חד כדאית ליה, וכמשנ"ת בסי' של"א). אך גם זה אינו פשוט לעשות כן אף שחל בדיעבד, ועל כל האמור יש להוסיף שלדעת הרמב"ם ומ"מ (שהובאו בב"י) כיום א"א לברך בתנאי בשום אופן, ואף דלא קיי"ל כן, מ"מ יש לצרפו להנ"ל דסב"ל. [ואף את"ל שהיה מברך, מ"מ את התנאי צריך לומר לפנ"כ משום שאח"כ הוי הפסק, ולא דמי לאמירת הנוסח בהדין עירובא].

706 בטור כתב לומר על אותו פת (וכ"כ רש"י בביצה יז.), ובב"י כתב שלאו דווקא הוא, אלא גם על פת אחרת אפשר לומר, עיי"ש. ולכן לא כתב כן בשוה"ט, והמשנ"ב (סק"ו) כתב שיאמר כן על אותו פת, אך ביאר שהוא כדי שלא יצטרך לומר שתיהם עד לשבת, עיי"ש. והוא ענין מעשי בלבד ולא הלכתי. ולדינא אכן א"צ אותו פת, רק שיצטרך לשמור שתיהם.

ובט"ז כאן (סק"ג) כתב דבר חידוש בזה שהטור כתב על אותו פת, דהואיל ועביד מצוה חדא ליעביד בה מצוה אחריתי, עיי"ש. וזה חידוש גדול דהא אינו אלא ספק מה הנכון, ומה שייך לומר הואיל וכו'. ושו"ר בתו"ש סק"ב שנרגש בזה, ותירץ שכיון שמתכוון לעשות מצוה ה"ז ג"כ מצוה, והוא חידוש גדול שבכה"ג גם החפצא מתקדשת, דכשלעצמו י"ל שזו רק מעלה לגברא, ולא מעלה בחפצא עד כדי שנאמר הואיל ועשה בה מצוה, ומוכח דזה משפיע על החפצא, ובכה"ח (סוף אות ו') ביאר באו"א, דהואיל והתחיל בו המצוה ראוי לגומרה, ע"כ. והוא טעם אחר, ונראה שזה מעין הסברא של אין מעבירין על המצוות. והנה עמדו האחרונים בהל' חנוכה בהכין נרות שעוה, ושוב נזדמן לו שמן זית, שבשו"ת חכם צבי (סי' מ"ו) כתב שיסלק את השעוה כדחזינן כה"ג ביומא (סד.), והביאוהו הברכ"י וש"א בסי' תרע"ג, אבל בשבות יעקב ח"א סל"ז וח"ב ס"ל ובהאלף לך שלמה סי' שע"ז לא כתבו כן, ויש לחלק לב' הצדדים, לצד דאסור לסלק את השעוה, י"ל דשאני התם דהוי יחוד ברור למצוה, משא"כ כאן שכולו אינו אלא ספק לפי התנאי. ולצד דמותר לסלק י"ל דכאן חמור טפי, כי אף שלפי התנאי אינו אלא מ"מ התחיל בו בפועל, ודו"ק.

707 עיקרי דינים נתבארו יותר בסוף סימן שס"ו בב' מקומות, האחד לענין הנחת העירוב, והשני לענין שיהיה העירוב קיים כל בין השמשות, ולהלן נציין בקצרה ובתוספת דברים.

708 שאין להכנס לספק לכתחילה, עיין בביה"ל להלן סי' שצ"ד ס"ב ד"ה שיוכל, ובמשנ"ב לעיל סי' רס"א סקי"א.

709 שו"ע סי' שצ"ג. וכל ביהש"מ מותר. עיין בביה"ל סי' תט"ו ס"ג ד"ה נאכל [וכ"ש בביהש"מ של ר' יהודה שאף בתחומין כתב בביה"ל שם ס"ב ד"ה ואין להקל].

710 משנ"ב סי' רס"א. אמנם בכה"ח (כאן ובסי' שס"ו) הביא משו"ת נודע בשערים שנסתפק, אך כבר הערנו בסי' שס"ו שאף הוא ס"ל שמעיקר הדין היה ראוי לברך, ועכ"פ אין ספיקו מוציא מודאי של המשנ"ב, ושכ"מ מסתימת הפו'.

711 וגם בספק אם הגיע צאת הכוכבים אפשר שאסור להניח, ועיין בלשון הביה"ל סי' רס"א ס"ה ד"ה עירובי, אמנם יש לצרף ביהש"מ דר"י.

712 כן סתם השו"ע כאן בסי' שצ"ג. אמנם בסי' רס"א סמך לאיסור. וכבר עמדו בזה האחרונים ליישב בכמה אופנים.

713 כן נראה מאחר וי"א שאסור לערב אז [ולא דמי להנחה בביהש"מ, שכו"ע מודו שבדיעבד התירו חז"ל, והברכה נגררת אחר הדין, משא"כ כאן שי"א שלא הותר, והוא ספק על הדין, וכיע"ז בביה"ל בסי' רס"א ס"א ד"ה עירובי, גבי המערב בסוף בין השמשות].

714 כן הוא דעת רוב האחרונים בישוב הסתירה הנ"ל בדברי השו"ע, ועמשנ"ת בסי' רס"א.

715 כיון די"א שמותר אפילו אחר קבלת שבת, וכסתימת השו"ע שלא חילק בין יחיד לציבור, ועוד היה אפ"ל שאף אם הוא אסור מ"מ בדיעבד מהני כאיסור דרבנן בשוגג (עיין ביה"ל ר"ס שכ"ח, ובפו' בסימן ש"ו ש"ז של"ט). אולם כאן יש לחוש דהוי כשבת.

716 שו"ע (סו"ס שצ"ג) וכדביאר הט"ז סק"ה והאחרונים. [ועיין בביה"ל ד"ה אם שאם הניח בבין השמשות דר' יהודה ונאכל בביהש"מ דר' יוסי קנה עירוב, וכמבואר בשבת (לד.) דממה נפשך מהני]. וע"ע מש"כ בזה להלן בהל' עירובי תחומין.

717 שו"ע. אף שהוא נעשה ע"י אדם אחד. ועיין בכה"ח אות י"ח, י"ט. ולהלן בסי' תט"ו ס"ג מבואר [ובמה שאי אפשר לומר שספק דרבנן לקולא כאשר אחד מהם בודאי אסור הוא מבואר בכ"ד, וכן בספק שבמגילה ו: בערים מסופקות בקריאה ועוד כיוצ"ב].

718 עיין עירובין (לה.) ולהלן (לו.), ונחלקו הראשונים וכ"פ השו"ע (סימן שצ"ד ס"ג), וע"ע בביה"ל (ד"ה אבל) שהביא הרבה ראשונים הסוברים שמותר גם בספק אם הונח, עיי"ש. [וע"ע להלן סי' ת"ס ס"ו ובסי' תט"ו]. והטעם שבספק הונח גרע טפי, ביאר המל"מ פ"ד מבכורות ה"א ויותר בנובי"ק סי' ס"ה דאמרינן חזקה שלא הונח, ובשעה"מ מקואות כלל א' כתב דהוי ס"ס להחמיר.

והנה נחלקו הפו' גבי ספק דרבנן לקולא במקום שאיתחזק איסורא, שהש"ך ביו"ד (כלל ק"י ס"ג) כתב דבכה"ג אזלינן לחומרא. וכן כתב עוד להעיר בזה בנקודות הכסף על הט"ז (ס"ט סקכ"ד), אבל הפר"ח בכללי הספיקות (סי' ק"י כלל ח') חלק על הש"ך, וכן העיר בזה ליישב דברי הט"ז בסי' ס"ט שם (סקמ"ד). ועוד נחלקו בזה באחרונים טובא, ובמנח"י בתוה"ש וכן הכו"פ ועוד הרבה הסכימו להתיר בזה. וכבר נראה שזו מחלוקת ראשונים, שבנדה (סא:) איתא שבגד שיש בו חוט שעטנז מדרבנן, וספק נקרע מותר. וכן כתבו שם הרשב"א והריטב"א ומאירי שמזה יש ללמוד כלל לכל איסורים דרבנן שאפילו שהוחזק איסור, כל שיש ספק שיצא משם לקולא. אבל הר"ן שם כתב דשאני התם שהחוט נמשך, והיינו שרק היכא דאיכא למיתלי שיצא ולא בספק בעלמא, עיי"ש. (וכ"כ לדקדק בשו"ת עמודי אש סע"ז אות י"ג ועוד באחרונים). אולם הנה שאר ראשונים לא כתבו כן, ומשמע בפשטות שבכל ספק דרבנן לקולא, ואף להר"ן י"ל שא"צ שיהיה כ"כ רגליים לדבר וכדומה, אלא סגי שיש סיבה להסתפק ולא כשהוא נשאר בחזקתו, ואף אם צריך תליה חזקה טפי, מ"מ גם בכל ספק י"ל כן, ונוסף ע"ז שבטור יו"ד (סימן ש"ב)

ב. מאכל שיש בו ספק אם הוא מותר או אסור באכילה, אינו עירוב[719]. אמנם אם הוא נאסר אחר כך מחמת איסור שנפל בו, וספק מתי הוא נאסר, מותר[720]. וכן בספק אם המאכל ראוי לאכילה[721], ספק אם הניח שיעור בעירוב[722].

ג. אין צריך שהעירוב יהיה קיים אלא רק בבין השמשות, ואחר כך יכול לאוכלו, ולכתחילה אין לאוכלו אלא בודאי חשיכה אחר צאת הכוכבים, ובדיעבד אם אכלו קודם לכן בבין השמשות, מותר[723].

העושים עירוב בכל ערב שבת, נוהגים לאוכלו בסעודות שבת. אך נהגו לערב לכל השנה [במצות וכדומה שאינן מתקלקלות], וטוב הדבר כדי שלא ישכחו פעם אחת מלערב[724].

מקום העירוב שיכול להגיע אליו

ד. עירוב שנמצא במקום שאי אפשר ליטלו משם בבין השמשות, אינו עירוב, בין אם אי אפשר לטלו מפני המציאות שאי אפשר להגיע אל העירוב, ובין אם אי אפשר ליטלו משום איסור שאסור לעשותו בבין השמשות[725]. ולהלן יבואר באיזה איסורים אינו מועיל לעירוב[726].

וכל הקפידא היא באופן שכל בין השמשות היה במקום שאין לו אפשרות להגיע לעירובו[727].

ה. עירוב המונח במקום שיש איסור דאורייתא להגיע לשם, אינו עירוב[728], כגון אם הוא סגור בבית וצריך לפרוץ את הבית, וכדומה[729].

ו. עירוב המונח במקום שיש איסור דרבנן להגיע אליו, הרי הוא עירוב[730]. ודווקא באיסורי מוקצה וכדומה[731]. אבל באיסורי דרבנן הקרובים לבא לאיסור דאורייתא, אסור, עיין בהערה דוגמאות[732]. ובאיסורי דרבנן שאינם של שבת בכל אופן אינו עירוב[733].

ז. בית שנעלו אותו במפתח ואבד המפתח, אינו עירוב, כיון שאי אפשר לפתוח אלא צריך לפרוץ באיסור סתירה. אבל אם רק שכח היכן הניח את המפתח אינו נפסל, כיון שעשוי האדם להזכר. וגם כאשר אבד המפתח, אם בשבת מצאוהו, העירוב כשר[734].

ח. ובית שהניחו בו את העירוב ובעל הבית הלך לו, ואין שום אפשרות להכנס לבית בלא שיפרצו את הבית, אפילו שהפרצה באיסור דרבנן, העירוב פסול[735]. ולכן אדם שהעירוב בביתו, יתן מפתח לאחד השכנים הנמצאים באותו היקף, ואז העירוב כשר[736].

סימן שצ"ה

א. מברכים בעשיית העירוב או השיתוף על "מצות עירוב" [אולם זה בתנאי שבודאי אין אדם אחר שמערב זולתו, מה שאין מצוי כל כך, ולכן למעשה אין מברכים, וגם באופן שצריך לברך אין הברכה מעכבת], ואומר את הנוסח "בזה העירוב" או "בזה השיתוף", וכאשר כוללים שתיהם יחד כמו שנוהגים כיום, אומרים בכלליות "בזה העירוב" [וגם נוסח זה אינו מעכב, אך אם אמר רק מקצתו אינו מותר אלא מה שאמר], וכל הנוסחאות וכן סדר הזיכוי ושאר הפרטים נתבארו לעיל בסוף סימן שס"ו[737].

מוכח דלא כהר"ן וכמש"כ ג"כ העמו"א הנ"ל, וכבר האריכו בזה באחרונים טובא, ועיין בשער המלך שם במקואות כלל א' וכלל ז' ובמל"מ פ"ד מבכורות ועוד, ובמש"כ בשד"ח מערכת הסמ"ך כלל מ"ד, וש"א. וכאן אינו חזקת איסור, ויותר דומה למה שאין בו חזקת כשרות, וברמב"ם (פ"י ממקואות ה"ז) מבואר שטמא שירד לטבול, וספק על הטבילה, אם הוא מדרבנן לקולא, עיין שם. ובעירובין בודאי שיש להקל טפי משאר איסורי דרבנן, עיין בחקרי לב ח"ב יו"ד סי' קל"ג, ואכמ"ל, ועיין בעצי אלמוגים סק"א.

ומכל מקום מבואר שכאן שיש ספק אם בכלל נעשה המעשה לא מהני, אבל בכל שאר הספיקות, ואפילו אם הניח כשיעור וכדו' לקולא (עי' הלכה הבאה), אף שבכולם אין חזקת עירוב, מ"מ כשנעשה מעשה עדיף טפי.

719 משנ"ב (סק"ב) ממג"א. והוא מבואר בגמ' (שם), וכ"ה במשנ"ב בסי' תט"ו סקכ"ה.

720 גמ' שם, ולהלן סי' ת"ט ס"ו, וע"ע בשב שמעתתא (ש"ג סופ"ז), ובחזון יחזקאל על התוספתא בעירובין (פ"ב הי"א).

721 דדמי לספק טריפה, וכ"ה בעצ"א.

722 עיין במל"מ פ"ד מבכורות דמשמע דהוי עירוב (ועיין בזה בשעה"מ מקואות כלל א'), וצ"ע.

723 עיין לעיל (סו"ס שצ"ג) שהעיקר שהיה קיים בבין השמשות, דהוי ספק, עיי"ש, ומשמע אפילו רגע אחד, דכל רגע יש להסתפק שמא נכנס שבת, וזה הביאור גם בשו"ע כאן (סימן שצ"ד ס"א) וכמש"כ הפרישה (הביאו בשעה"צ אות א'), אך כ"ז רק דיעבד, ולכתחילה צריך שיהיה קיים כל ביהש"מ וכמש"כ ביה"ל להלן (ס"ב ד"ה ויוכל), ונתבאר עוד לעיל בסו"ס שס"ו ושס"ח.

724 בב"י ובד"מ וכ"כ הרמ"א כתבו לעשות פעם אחת לכל השנה שלא ישכח, אולם האריז"ל עשה בכל ער"ש, וכמש"כ הכה"ח בסי' שס"ו אות נ"ט וקכ"ד. [והיה אוכלם בסעודת שבת, ועיין כה"ח אות ט' שאם לא איתרמי ליה בסעודת שבת, אפשר לאוכלה כל היום, דכל אכילת שבת מצוה]. וע"ע שם מה שכתבנו בזה שיזהר לאכול אחר צאת הכוכבים, ומפני שיש נוהגים כר"ת, נכון שיאכלם בערך אחר שעה מהשקיעה, וע"ע שם.

725 עיין בעירובין (לד:) נתנו במגדל ואבד המפתח וכו', ומבואר למסקנה שבאיסור דאו' אינו עירוב, ובדרבנן הוי עירוב. וכ"פ בשו"ע (סימן שצ"ד ס"ב-ג'). ולהלן יבואר הדוגמאות, וה"ה כשאי אפשר להגיע אליו מחמת המציאות, שנחשב שהוא לא נמצא במקום העירוב ולא מועיל לו, ובשו"ת נובי"ת סל"ט דן בגזירת מלכות שלא להכנס לביהכנ"ס, והעירוב נמצא שם, וכ"כ עו"א כמובא בכה"ח רס"י שס"ו אות מ"ג, ועמש"ש.

726 ויסוד כל הדינים בזה אם מותר ע"פ דין לעשותו בין השמשות או לא, ומשום שאיסורי דרבנן התירו חז"ל בבין השמשות לצורך מצוה או שעת הדחק, וכמש"כ הרמב"ם פכ"ד משבת ה"י ובפ"ו מעירובין ה"ט, וכ"ה בשו"ע ובפו' בסימן רס"א וש"ז ובסימן שמ"ב.

ויש להעיר דהנה כתבנו בסימן שמ"ב (בהלכה י"א) שאף שהתירו שבות בביהש"מ, מ"מ לכתחילה אין להכנס לזה, שאינו הותרה אלא דחויה, וכל שאפשר לעשות באופן אחר יש לעשות, עיין שם. ולכאו' ה"נ נימא שאסור להניח עירוב במקום כזה, אולם ז"א, שהרי בפועל אין דעתו להשתמש בעירוב זה בבין השמשות, ואינו אלא למקרה שאם יצטרך לכך, וממילא נראה שמותר לעשות כן לכתחילה, להניחו במקום שיש בו איסור דרבנן, כיון שבפועל אינו נזקק להתיר את האיסור, והוא רק היכי תמצי (ואף אם יש ספק אם יצטרך לו, י"ל ספק דרבנן לקולא).

727 שעיקר העירוב בבין השמשות, וכמו שנתבאר בסימן הקודם בסוה"ס. [ועיין בשו"ע בס"ב שכתב שיהיה קיים בביהש"מ, ובס"ג כתב שהקפידא היא אם אירע כן קודם שחשיכה, וביאר המשנ"ב סק"ט דהיינו קודם זמן ביהש"מ, שכבר בתחילת ביהש"מ כבר היה אבוד ממנו, ובשה"צ אות ז' ובכה"ח אות י"ד]. וממילא הדין כאן ככל המבואר שם שיהיה ראוי לפחות במקצת בין השמשות, והיינו מלפני השקיעה עד רגע מועט אחריה, או קודם צאת הכוכבים עד רגע אחד אחריה.

728 ואף שאפשר להגיע לעירוב ע"י אמירה לגוי שיביאנו, וזה הרי מותר בביהש"מ, מ"מ לא פלוג חז"ל דשמא לא ימצא גוי וכדו', וכמש"כ בכה"ח אות ט"ו בשם הנשמ"א כלל ע"ב ס"א.

729 בשו"ע ובפו' כאן מבואר כמה דוגמאות:

א]. אם היה מכוסה בעפר ואבנים באופן שצריך מעדר כדי להוציאם, ה"ז אסור בבית משום בונה ובשדה משום חורש, וכמש"כ הריטב"א בעירובין (לה.), וכ"פ השו"ע ס"ב.

ב]. אם היה סגור בבית, ואין אפשרות לפתוח את הבית אלא לפורצו (וראה בהלכה אחרונה ובהערות שם על פי המציאות), ה"ז אסור משום סותר. ובמאירי (לב:) ותור"פ (לה.) כתבו שאע"פ שאינו ע"מ לתקן, מ"מ זו שבות חמורה, כגון שקרובה לידי מלאכה, עיי"ש. וכן כוון לזה הביה"ל (ד"ה מלאכה), והוסיף עוד ליישב דכיון שיש בזה תועלת זה נחשב תיקון, ע"כ. ויסוד זה כבר כתבו הביה"ל בסימן ש"מ ועוד. אולם מדברי הראשונים הנ"ל מוכח דלא תירצו כן, וכבר הבאנו בסימן ש"מ הלכה פ' אות ב' מדברי הקצוה"ש והאגר"מ שתמהו על הביה"ל, ומכאן יש סיוע לדבריהם. אמנם עיין בריטב"א (שבת קמו.) שכתב סברא זו כהביה"ל דלצורך הוי כמתקן (וכ"ה בפמ"ג סי' שי"ד בא"א אות י"א). ודו"ק.

ג]. אם היה בארון סגור ואין אפשרות לפתוח את הארון אלא לפורצו (שו"ע), וביאר המשנ"ב (סק"ז) דהיינו כגון מגדל של בנין או שהיה מטלטל, אבל היה בו ארבעים סאה, שבזה הוא בחשש דאו', וכמש"כ בר"ס שי"ד, ע"כ. אמנם שם במקומו כתבנו שאינו מוסכם שבארבעים סאה הוי דאורייתא, עיין שם. ומ"מ יש להחמיר. אמנם אם אין ארבעים סאה אינו איסור דאו', ואף על פי שיש איסור בנין וסתירה בכלים, כמש"כ בשו"ע ר"ס שי"ד, אך יש חולקים, עמש"ש. [ועיין להלן בענין בית שאבד המפתח, והוא שייך לכאן].

730 ועיין בב"י שהקשה שהרי גם שבות לא הותר אלא לצורך מצוה או שעת הדחק, ובשלמא עירובי תחומין אין מערבין אלא לצורך מצוה, אבל עירובי חצירות מותר אף לדבר הרשות, ותירץ שכיון שיש לחוש שיכשלו באיסור הוצאה ה"ז נחשב כמצוה, ועיין בדברינו בסי' שמ"ב, א"נ דהוי כשעת הדחק, ולפי"ז א"צ שיהיה לדבר מצוה, אלא גם מן הסתם סומכים ע"ז. [ועיין בדברינו לעיל בהקדמה להל' עירובין ר"ס שס"ו, ובסי' שמ"ה ס"ז בנחיצות לעירוב].

731 מצאנו כאן בפו' דוגמאות לאיסורי דרבנן שהתירו, א]. בארון קטן שאין בו מ' סאה (עיין משנ"ב ס"ק ז' וכה"ח אות ט"ז). ב]. מוקצה (משנ"ב סק"ג וכה"ח אות י'). ג]. כרמלית (שעה"צ סק"י). ד]. פסיקת חבל (שעה"צ סק"ח). ה]. שימוש באילן (עי' סי' ת"ט).

732 מצאנו כמה איסורי דרבנן שלא התירו בביהש"מ, ורובם הבאנו בסימן שמ"ב ועוד בתוספת מאוחרת, ונזכיר הדוגמאות: א]. איסור דאורייתא בשינוי (רא"ש פ"ג ס"ד). ב]. הוצאה מרה"י לרה"י דרך אויר רה"ר (שם, וכ"ה במשנ"ב כאן סקי"א). ג]. זה עוקר וזה מניח (רא"ש שם). ד]. טלטול פחות פחות מד"א ברה"ר (בב"י ופו' להלן סי' ת"ט, וכן משנ"ב בסי' שמ"ב סק"א ושעה"צ כאן ט'). ה]. מלאכה שאין צריכה לגופה (משנ"ב סי' שמ"ב סק"א, וע"ע בסי' ת"ט מש"כ בזה). ו]. סותר שלא על מנת לבנות (ביה"ל כאן ס"ג). ז]. גזירה שמא יקטום (סימן ת"ט ס"ג).

733 פשוט דלא שייך בזה היתר של שבות בביהש"מ, וע"ע בדברינו בסי' ת"ט ס"ב, והוא הדין כאן דהיינו הך.

734 עיקרי הדברים מבוארים בעירובין (לה.) עיין שם. וכ"כ הראשונים הובאו בשו"ע ס"ג ובמשנ"ב סק"ח וסקי"א (וכן נזכר להלן סי' ת"ט ס"ד ובמשנ"ב).

735 עיין בדברינו בסי' שס"ו ס"ג ובקיצור סדר העירוב, ואף שהוא איסור רק מדרבנן בשבת, מ"מ העירוב פסול משום איסור מזיק, והרי אסור לעשות כן להפסיד את חבירו.

ואמנם עיין בדברינו שם שהרבה פעמים אפשר להכנס בטיפוס או בשיטות מיוחדות על ידי כסאות אלו על אלו וכו' [אבל מה שיכול גם ע"י גוי בלי לעלות על מנוף וכדו', אין זה נחשב, דבעינן שיכול לקחת את העירוב בלא עזרה מאחרים, וכמש"כ המפ', ולכך כתבו הפו' שבמילי דאו' לא מהני העירוב, אע"פ שאפשר באמירה לעכו"ם, והוא דבר המותר בביהש"מ כמש"כ בסי' שמ"ב, ואעפ"כ כאן ל"ח שאפשר בהכי].

ובזה י"ל שמן הסתם בעל הדירה מסכים שיכנסו לביתו, כדי שבזה יחול העירוב, אף שבעלמא יכול להוציא להם את העירוב לבחוץ כאשר ירצו אותו, ואינו חייב ליתן להם לאכול בביתו (והיינו בשיתוף, ואף בעירוב חצירות כתבנו לעיל בסימן שס"ו שיש לומר שא"צ ליתן להם לאכול דווקא בביתו), מ"מ מן הסתם אינו מקפיד באופן זה שהלך מביתו, ויבואר עוד שזה בפרט שבמציאות אינו מצוי כלל שיבואו לביתו לבקש אוכל, והוא יותר רחוק ממיעוטא דמיעוטא [וגם כל הקפידא הרי היא אינה אלא אם לא יתן לאחרים בבין השמשות, וא"כ לזמן מועט כזה בודאי לא קפיד אינשי, ולזמן מועט ולאינשי מעלי שכל רצונם הוא באמת רק בשביל העירוב, והבן].

ועכ"פ הרי לא מצאנו שנחשב שאפשר להגיע ע"י טיפוס וכדו', ויש לומר שאין זה נחשב שאפשר לעשות כן, וכמו שכתבנו שם בסימן שס"ו שזה רק באופן שדרכו בכך, ולא בטורח מיוחד [וכמש"כ המאירי בעירובין ל: דשמא אין זה תלוי בטורח יתר, עיי"ש (והגם שכתב כן רק בתירוץ השני ובלשון שמא, נראה דדינא קאמר). ויש לזה כמה הוכחות].

736 שבאופן זה כיון שיש אפשרות לפתוח די בכך [ובסי' שס"ו בהערה הבאנו שהיה מקום להתיר בכל אופן משום שמצוי מפתח משטרה שפותח דלתות, אך נתברר שבדלתות פלדלת (רב בריח) אין שום אפשרות בלא לפורצו, ועוד שאף בדלתות רגילות אין זה נחשב שאפשר להגיע לעירוב אא"כ הוא בצורה סבירה בלא טורח יתר וכמשנ"ת לעיל, והכל לפי הענין].

ויש להעיר בכל הנ"ל שהרי צריך שבני המקום יוכלו כולם להגיע לעירוב, ולא סגי במה שאחד יכול להגיע (ועיין בפתיחה להל' עירובין ובסי' שס"ו), ומנין לנו לדעת היכן המפתח, אך זה ל"ק, שהרי גם אם מניחים עירוב באיזה מקום ומזכים לכולם, אין יודעים היכן העירוב, ואעפ"כ די בכך שיוכלו לברר זה אצל זה, וחברא חברא אית ליה להוליך הקול עד שידע היכן העירוב, וכך הוא גם לגבי המפתח.

אבל באבד המפתח (הנ"ל בהלכה קודמת) גרע טפי, ואע"פ שגם שם אפשר ללכת ולחפש בכל פינה ובכל חלק על הקרקע עד שימצא המפתח, ז"א, דאפשר שהוא מוחבא בתוך דבר שלא עולה על הדעת. ועוד דהתם אין לשום אדם ידיעה בזה, משא"כ כאן שאפשר שיגידו לו וכמו שביארנו.

737 ושם בהערות בנוסחאות הברכה והעירוב עמדנו על דברי השו"ע והמשנ"ב כאן, והכל מבואר שם היטב בס"ד, ובריך רחמנא דסייען.

ביני עמודי

מאמרים שונים שנתלבנו ביני עמודי
דכוללי "אליבא דהלכתא"

הרב נדב פרץ
רמת בית שמש

סימן א'

בדין ביטול רשות במקום גוי

כתב השו"ע בסימן שפ"ב סעיף ב': אם ביטלו הישראלים רשותם לאחד מהם כדי שיחשב כיחידי אצל האינו יהודי, אינו מועיל. ומקור הדברים בגמ' בדף ס"ד מטעם שלא ישכח תורת עירוב, וכ"ה במ"ב ס"ק י"ג. אולם הט"ז ביאר הטעם משום שמא ילמד ממעשיו. וכבר תמהו האחרונים על דברי הט"ז שביאר טעם אחר מד' הש"ס. וכדי לבאר וליישב הענין אמרתי להעתיק בעה"י סוגיית הגמ' ולבאר מה שנלענ"ד בזה.

איתא בדף ס"ג עמוד ב': ההוא מבואה דהוה דייר ביה לחמן בר ריסתק, אמרו ליה אוגר לן רשותך, לא אוגר להו, אתו אמרו ליה לאביי, אמר להו זילו בטילו רשותייכו לגבי חד, הוי ליה יחיד במקום נכרי ויחיד במקום נכרי לא אסר, אמרו ליה מידי הוא טעמא אלא דלא שכיח דדיירי, והכא הא קדיירי, אמר להו כל בטולי רשותייהו גבי חד מילתא דלא שכיחא הוא, ומילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן. אבל רב הונא בריה דרב יהושע אמרה לשמעתא קמיה דרבא, אמר ליה אם כן ביטלת תורת עירוב מאותו מבוי, דמערבי יאמרו עירוב מועיל במקום נכרי, דמכרזינן, אכרזתא לדרדקי כו'.

והמתבאר מד' הגמ' דטעמא דלא מהני ביטול רשות לגבי חד משום דאם כן ביטלת תורת עירוב. [ובביאור הטעם דביטלת תורת עירוב פי' הרא"ש דחוששים שהרואה יאמר שמטלטל בלא עירוב. וכן פי' הב"י בסי' שפ"ב. וביאר הפרישה דהיינו שהתינוקות לא ידעו שהיה כאן ביטול, ויאמרו שמטלטלים בלא עירוב. והמאירי פירש שיאמרו שמטלטלים ע"י עירוב בלא שכירות].

והנה השו"ע בסימן שפ"ב הביא להך דינא שלא מועיל ביטול רשות לגבי חד, ופירש המג"א משום דביטלת תורת עירוב (ויש שם חסרון תיבות, וכמו שהגיה הלבושי שרד שם). אולם הט"ז פירש הטעם משום דאכתי איכא חששא דשמא ילמד ממעשיו. וכבר העיר התוס' שבת ע"ד הט"ז, שהרי בגמ' מבואר הטעם משום דא"כ ביטלת תורת עירוב, וע' בפמ"ג מה שכתב ליישב ד' הט"ז.

ולפענד"נ בפשוטו ביישוב ד' הט"ז, דהנה יל"ע למאי דאמר אביי בתחילה דליבטלו רשות לגבי חד והוי יחיד במקום נכרי, וכשהקשו לאביי דהא שכיח דדייר, תירץ דביטול רשות לגבי יחיד הוי מילתא דלא שכיח ולא גזרו ביה רבנן. ולכאו' להך טעמא דמילתא דלא שכיחא לא גזרו ביה רבנן, ע"כ. ומשמע דהכל חד טעמא הוא. והיה אפ"ל דבאמת הך מילתא דלא שכיחא אינו מצד הכלל דעלמא שדבר שלא מצוי לא גזרו בו רבנן, אלא שכלפי מה שאמרו דכאן שכיח דדייר קאמר דלא שכיח דיבטלו רשות לגבי אחד, וחזר הטעם דיחיד במקום נכרי. אך הנראה לבאר עוד דבאמת עיקר הטעם הוא דהוי יחיד במקום נכרי, דזהו גדר ההלכה, רק שאם נבא לומר דכיון דשכיח דדייר יוציאו חז"ל מהכלל דיחיד במקום נכרי, לזה אמרו דכיון שיש סברא דמילתא דלא שכיחא, לכן נשאר בכלל הגדר דיחיד במקום נכרי לא גזרו ביה רבנן, וזהו בגדרי התקנה. ועל דרך זה נראה דאף הסברא דביטלת תורת עירוב אינה סברא שנעשה תקנה חדשה שלא יועיל ביטול לגבי אחד משום דביטלת תורת עירוב, אלא הוי רק סברא שלא תאמר כאן מילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן, לזה אמרו שהרי מאידך יש סברא דביטלת תורת עירוב, ועל כן דין הוא שבאופן כזה לא נכלל בכלל יחיד במקום נכרי, ודוק.

והנה יעוי' להתוס' לקמן בדף ס"ו א' שכתבו שני תירוצים היכא דהגוי מתרצה להשכיר, דבאופן כזה ליכא לטעמא דביטלת תורת עירוב שהרי בידו וברצונו להשכיר, האם בכה"ג מהני ביטול רשות לגבי יחיד, או דנימא דשוב אין לחלק בין מתרצה לשאינו מתרצה, דאטו אמירת הנכרי תגרום הביטול, יעו"ש ובהרא"ש [ובב"י סי' שפ"ג כתב דנראה להלכה דלא חילקו בין מתרצה לשאינו מתרצה]. ולכאו' צ"ב באמת מה טעם הוא זה שלא יועיל אמירת הגוי שמתרצה להשכיר, דהא טעמא איכא במילתא, דבכה"ג לא ביטלת תורת עירוב. ואשר יראה בזה עפ"י מה שנתבאר לעיל דהך דביטלת תורת עירוב אינה תקנה חדשה, אלא הענין הוא שלכן שוב תיקנו דלא חשיב כיחיד לגבי גוי, וממילא תו אין לחלק בין מתרצה להשכיר או אינו מתרצה להשכיר. ודוק.

ובין כך ובין כך נלע"ד שבד' הרמב"ם ז"ל מתבאר כד' הט"ז, דז"ל הרמב"ם בפ"ב מהל' עירובין הלכה י': שני ישראלים וגוי השוכנים בחצר אחת, ועירבו הישראלים לעצמן, לא הועילו כלום. וכן אם ביטלו לגוי או ביטל להן או ביטלו הישראלים זה לזה ונעשו כיחיד, לא הועילו כלום, שאין עירוב מועיל במקום גוי, ואין ביטול רשות מועיל במקום גוי. ואין להן תקנה אלא שישכרו ממנו רשותו, ויעשה הגוי כאילו הוא אורח עמהן, ע"כ. הנה מתבאר מל' הר"מ דדינא דאין ביטול במקום גוי הוא חד דינא עם דינא דאין עירוב מועיל במקום גוי, וביותר דהר"מ כייל לביטלו לגוי או ביטול להן או ביטלו הישראלים זה לזה בחד דינא, וטעמא דאין ביטול מועיל במקום גוי, והרי הך דביטל הגוי או ביטלו לגוי אינו משום דביטלת תורת עירוב, אלא כמבואר בריש פירקין דאמור רבנן אין ביטול רשות ואין עירוב במקום גוי. ועל כרחך דאכן להר"מ זהו יסוד הדין דאין ביטול רשות מועיל רבים לגבי חד, משום דאין ביטול רשות במקום גוי. ובפשוטו היינו כהט"ז דאכתי איכא שמא ילמד ממעשיו, והא דבסוגיין קיהיב טעמא דביטלת תורת עירוב צ"ל כמש"כ לעיל דזהו רק סברא שלא יחשב יחיד לגבי נכרי. ועכ"פ למש"כ מד' הר"מ פשוט שאין נפ"מ אם מתרצה להשכיר או לא, דהר"מ כללא כייל דאין ביטול רשות במקום גוי.

אך הנראה לבאר בזה עוד, דהנה הגאון יעקב העיר בהא דאמר אביי דליבטלו רשות לגבי חד וכו', דהא מבואר בריש פירקין דאין ביטול במקום גוי, ובתי' קמא תירץ דהתם אתי כר"מ דאף יחיד אוסר במקום עכו"ם, ובתי' הב' תירץ דהתם הכונה היא שאם הגוי ביטל אינו מועיל, ואילו הכא מיירי לענין שהישראלים מבטלים, ולכאו' צ"ב מעיקרא מאי קשיא ליה להגאון יעקב, דפשוט הוא דבריש פירקין מיירי לענין שהגוי מבטל, אך הנראה דאדרבה פשוטו של הגמ' הוא כקו' הגאון יעקב, דהרי הגמ' כייל דאין ביטול במקום גוי ואין עירוב במקום גוי, והרי גבי עירוב אין הפירוש רק שהגוי אינו יכול לערב, אלא דכשיש ישראלים וגוי ועשו עירוב אין העירוב מועיל כל זמן שלא שכרו מהגוי, וכמבואר בתוס' לקמן ס"ה ב' דאם בא הנכרי בשבת בטל העירוב, ואף כששכרו אין העירוב חוזר לקדמותו, והרי דכשיש גוי הוי הפקעה על עצם העירוב דהישראלים, ודומיא דהכי גבי ביטול הוי הפקעה על ביטול הישראלים. והנראה דזהו יסוד ד' הר"מ שאין ביטול במקום גוי, ואף לענין אם ביטלו הישראלים לגבי יחיד. [רק דצ"ע מד' הגמ' כאן דקאמר טעמא דביטלת תורת עירוב. ואפשר שרק מכח ביטלת תורת עירוב הוא דנא' הך תקנה דאין ביטול במקום גוי וכנ"ל, ודחוק. גם העירוני דהתם הרי אביי קאמר לה, ואביי הכא ס"ל דמועיל ביטול כשיש גוי. ואפשר דאביי מיירי דוקא כר"מ דיחיד אוסר, ובתי' קמא דהגאו"י. אך מ"מ לדינא ד' אביי קושטא הם אף ברבים. וכ"ז דחוק].

סימן ב'

בענין שכירות פחות משוה פרוטה ושכירות בשבת

כתב השו"ע בסימן שפ"ב סעיף ה': שוכרין מאינו יהודי אפילו בפחות משוה פרוטה. הגה, ומותר לשכור ממנו בשבת. ופירש במ"ב ס"ק כ"א הטעם ששוכרין בפחות משו"פ, כיון שאצל הגוי נחשב ממון, ובס"ק כ"ב פירש הטעם ששוכרין בשבת כיון שאין השכירות אלא כביטול רשות והיכר בעלמא, ומקורו בשער הציון אות י"ט מד' הרמב"ם, ובשם התוס' פירש דאינו אלא כמתנה להתיר הטלטול. וכדי לבאר דברי התוס' והרמב"ם, אמרתי לבאר עיקר גדר ביטול רשות, ועפי"ז אף גדר שכירות.

הנה איתא בגמ' דף ס"ה עמוד ב': שוכר כמערב דמי, מה מערב מבעוד יום אף שוכר מבעוד יום, או דילמא שוכר כמבטל רשות דמי, מה מבטל רשות ואפילו בשבת, אף שוכר ואפילו בשבת כו', אתו שיילו ליה לרבי יוחנן, אמר להן יפה עשיתם ששכרתם. ופירשו התוס' בדס"ו א' בד"ה יפה עשיתם ששכרתם: לא דמי למקח וממכר ליאסר בשבת, דלא הוי אלא כמתנה דעלמא שאין עושין אלא להתיר טלטול. אולם יעוי' להרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' שבת הלכה י' שכתב: שוכרין מן הגוי אפילו בשבת, שהשכירות כביטול רשות היא שאינה שכירות ודאית אלא היכר בלבד, לפיכך שוכרין מן הגוי אפילו פחות משוה פרוטה, ע"כ.

ולכאו' טעמא דהתוס' וטעמא דהרמב"ם ז"ל תרי טעמי נינהו, דלהתוס' הטעם דמותר לשכור בשבת ולא דמי למקח וממכר הוא משום שאין זה אלא מתנה בעלמא כדי להתיר טלטול, ולהרמב"ם הטעם הוא משום שאין ענין השכירות אלא כביטול רשות, והיינו שאי"ז גדר קנין אלא גדר סילוק, וכ"נ במ"ב סי' שפ"ב שטעם התו' וטעם הר"מ ב' טעמים הם. [והט"ז העתיק טעם התוס'].

אכן לענ"ד יש לומר דאף כונת הר"מ היא כהתוס' וכמו שיבואר לפנינו. והנה בעיקר הטעם דמותר לבטל בשבת מבואר בגמ' לקמן ע"א א' בטעמא דב"ה סברי דמבטלין משתחשך, דב"ה סברי ביטול רשות אסתלוקי רשותא בעלמא הוא, ואסתלוקי רשותא בשבת שפיר דמי. וב"ש סברי דביטול רשות מיקנא רשותא הוא, ומיקנא רשותא בשבת שפיר דמי. והמבואר בפשטות דב"ש וב"ה פליגי בגדר דין ביטול רשות אם ענינו הוא סילוק רשות או ענינו הוא הקנאה, דלב"ש הוי גדר הקנאה, ואסור להקנות בשבת משום גזירת מקח וממכר, ואילו לב"ה הוי גדר סילוק, וסילוק מותר בשבת. ויעוי' בחי' הרש"ש שם שכתב להוכיח מגמרא זו שמותר להפקיר בשבת, ודלא כהפרי חדש בסימן תל"ב שכתב דאסור להפקיר בשבת. אך באמת נחלקו בזה קמאי ז"ל. ויעוי' להרמב"ן ז"ל בריש פסחים שכתב להוכיח דביטול חמץ אינו מטעם הפקר כשי' התוס' בפסחים בדף ד' ע"ב, מהא דמותר לבטל בערב פסח שחל בשבת, דהרי משמע דאסור להפקיר בשבת, עכ"ד. והרי לנו דעת הרמב"ן דאסור להפקיר בשבת. והובא בשו"ת רע"א (סי' קע"ד), ותיקשי עליה דהרמב"ן מהא דמותר לבטל רשות בשבת. ואכן המאירי בספר מגן אבות כתב על הך דביטול חמץ בערב פסח שחל בשבת, דמותר להפקיר בשבת. ובאמת דבחי' הריטב"א בדף ע"א א' כבר הרגיש בהך ביטול רשות בשבת, וכתב די"ל דלצורך מצוה דוקא הוא דהתירו.

אך לענ"ד נראה לבאר עוד עפי"ד הרמב"ן ז"ל בריש פסחים שם שביאר במהות ביטול רשות לענין עירובי חצרות, וז"ל: וכן נמי ביטול רשות שהזכירו לענין עירובין אינו מפקיר ביתו שישבו בו אחרים, אלא שהוא עוקר דעתו מלדור עם השותפין ביומו כדי שיהיו הם כמו שדרים לבדם, עכ"ל. והמתבאר לן מדברי רבינו הרמב"ן ז"ל דיסוד ענין ביטול רשות אינו הפקר על "הבעלות" הממונית אלא סילוק "מהדירה". וביאור הדברים עפי"מ שייסד לן החזון איש ז"ל בכמה דוכתי דיסוד האוסר בעירובי חצרות אינו "הבעלות" אלא "הדירה", היינו מה שהוא דר ומשתמש בו. ובאמת שמוכח כן מהא דאיתא בעירובין פ"ו א' דדירה בלא בעלים לאו שמה דירה, היינו אם אין הבעלים שם בשבת אינו אוסר, והרי דמיתלא תלי אם הוא דר שם בפועל או לא. [והכי קיימא לן דדירה בלא בעלים לאו שמה דירה. ואף למ"ד דשמה דירה נראה דאינו חולק על עצם היסוד הנ"ל, רק דס"ל דכיון שהוא דר בימות החול שם או אף בית התבן כיון דעכ"פ משתמש שם]. ומ"מ כל זה כשמשתמש בתורת בעלים, אבל אם משתמש בתורת "אורח" ליתן לן בה, דזהו יסוד ענין ביטול שאף שמשתמש אחר כך בתורת אורח לית לן בה.

ואחרי דאתינן להכי ניחא היטב דליכא איסור בביטול רשות משום מקח וממכר, כיון שלא נעשה כאן חלות קנין ממון. וזהו איפוא אף ביאור מש"כ התוס' דשכירות הוי מתנה להתיר הטלטול, היינו שאין זו מתנה ממונית כלל, ועל כן אין בזה איסור מקח וממכר. וזהו ג"כ כונת הגמ' דביטול הוי סילוק רשות בעלמא, היינו שאין זה ענין בעלות ממון. ואף ב"ש דאסרי לבטל רשות בשבת אינו משום דסברי דיש כאן הקנאה ממונית, רק ס"ל "דדמי" למקח וממכר, היינו גזירה בעלמא משום הדמיון למקח וממכר, כדי שלא יבואו לטעות.

ואשר לפי"ז נראה דזהו ביאור מש"כ הרמב"ם דהשכירות כביטול רשות, היינו שהוא אותו גדר, שאין כאן קנין ממון אלא רק קנין על עצם "הדירה", וכל כה"ג אין בזה משום מקח וממכר. [אך בפשוטו מל' הגמ' דאסתלוקי רשותא, משמע הכונה דאינו הקנאה אלא סילוק, ולכן לא דמי למקח וממכר, אך מד' התוס' הנ"ל שביארו דגם שכירות דאינו סילוק שרי, מוכח כמש"כ. אולם י"ל דשאני שכירות דירת גוי כיון דלא הוי דירה רק משום גזירה שמא ילמד ממעשיו כי איתיה אסר, לכן שרי, ולהכי כתב המג"א (סי' ש"פ) לאסור שכירות מישראל בשבת. ומ"מ העיקר נלע"ד כמש"כ].

איברא דבעיקר ד' הר"מ שפירש הטעם דשוכרין פחות משוה פרוטה משום שאין זה אלא היכר בלבד [וכיו"ב כתב הרשב"א בעבודת הקודש דמשום שמספיק שכירות רעועה שוכרין אפילו פחות משוה פרוטה], כבר עמדו בזה מהא דריש פירקין דמפרש הטעם דשוכרין פחות משו"פ משום דאצל הגוי אף פחות משו"פ נחשב ממון, דלא מחיל. ובפשטות י"ל דהר"מ נקט קושטא דמילתא למאי דקיי"ל דסגי בשכירות רעועה, וכל ד' הגמ' שם הלא הם לבאר דפחות משו"פ חשיב שכירות בריאה, והיינו למ"ד דבעי שכירות בריאה. אלא שזה דוחק, דל' הר"מ משמע דבאמת פחות משו"פ אינו שכירות, ונפ"מ דבעלמא בהל' חושן משפט לא חשיב שכירות פחות משו"פ.

ולכן י"ל בזה כמו שכתב האור שמח דפחות משו"פ הגם דחשיב ממון אצל הגוי, אבל אצל הישראל הרי לא חשיב ממון, ולענין מקנה וקונה צריך למיזל אף בתר הקונה, והוא לא נתן ממון [וידוע חקירת המל"מ בפ"ה מהל' אישות בענין איסוה"נ להמקדש ולא להמתקדשת כגון שהיא חולה]. וכל ד' הגמ' הם דעכ"פ לענין שכירות דעירובי חצרות חשיב שכירות בריאה, ועי'. [ועיקר מקור הר"מ דשכירות כביטול רשות הוא, נראה דהוא עפי"ד הגמ' בדס"ו א' דפשט מר' שמואל דאין מבטלין בשבת היכא דלא מצי לערב בע"ש, דה"ה דאין שוכרין, ופי' הראשונים דהיינו משום דגם לאחר השכירות צריך עדין לבטל כיון דפקע העירוב או משום שלא עירבו יעו"ש, אכן רבינו חננאל פי' דלשכירות קרי ליה ביטול יעוש"ה, וא"ש מקור ד' הר"מ].

סימן ג'

בענין דירה בלא בעלים בישראל ובגוי

כתב השו"ע בסימן שפ"ג: אינו יהודי הדר עם שני ישראלים, ואין האינו יהודי בביתו, אינו אוסר. ועיין בבית יוסף בסימן שפ"ב שהביא מדברי המרדכי שאם יש אורח ישראל עם בעה"ב ישראל, אז הגוי אוסר לטלטל מבית הגוי. והב"י תמה על זה שהרי יחיד אינו אוסר במקום גוי, יעו"ש. והנה בהיות שמקור הדברים הם בר"פ הדר (דף ס"ב ב') בדברי רש"י שם, אשר זה תלוי ביסוד דין דירה בלא בעלים, ובגדר דין דירת גוי, אמרתי לבאר בזה מקור ויסוד הדברים מסוגיית הש"ס.

בביאור סוגיית הגמ' בדס"ב ב' דגוי אינו אוסר בדליתיה

גרסינן בדף ס"ב ב': אמר מר חצירו של עכו"ם הרי הוא כדיר של בהמה, והא אנן תנן הדר עם העכו"ם בחצר הרי זה אוסר עליו, לא קשיא הא דאיתיה הא דליתיה. ומאי קסבר, אי קסבר דירה בלא בעלים שמה דירה אפילו עכו"ם נמי ניתסר, ואי קסבר דירה בלא בעלים לא שמה דירה אפילו ישראל נמי לא ניתסר. לעולם קסבר דירה בלא בעלים לא שמה דירה, וישראל דכי איתיה אסר, כי ליתיה גזרו ביה רבנן, עכו"ם דכי איתיה גזירה שמא ילמד ממעשיו כי איתיה אסר, כי ליתיה לא אסר. וכי ליתיה לא אסר, והתנן המניח את ביתו והלך לשבות בעיר אחרת, אחד נכרי ואחד ישראל אוסר דברי רבי מאיר, התם דאתי ביומיה, ע"כ.

ופי' רש"י, אמר מר הרי הוא כדיר של בהמה, דנכרי לא אסר מידי, וכי דייר ישראל גביה קאמר ר"מ דישראל הוא דאוסר על ביתו של עכו"ם, אבל עכו"ם אינו אוסר על ביתו של ישראל והתנן וכו'. ובד"ה דאתי ביומיה, שהלך למקום קרוב ויבוא בו ביום, ואי שרית להו קודם שיבא מטלטלי נמי אחר שיבא ולא מסקי אדעתייהו. לשון אחר הכי גרסינן, ואם יש שם ישראל אחר שדר ישראל עם ישראל אחר בבית אחד הרי זה העכו"ם אוסר עליו, דהכי שכיח דדייר, ורישא דקתני הרי הוא כדיר של בהמה בישראל הדר יחידי עמו דלא שכיח דדייר, ואתא רבי אליעזר

למימר עד שיהו דרין בשני בתים, ומשום הכי מותבינן לר"מ וביחידי לא אסר והתנן וכו', ואי אפשר לומר כן, דהא משנינן הא דאיתיה הא דליתיה, וכיון דבליתיה מוקמינן לה כי יש שם ישראל אחר דר עם חבירו בבית מאי טעמא אסר עכו"ם. ועוד דבתוספתא (פרק ה') הכי גרסינן ואם יש שם ישראל אחר הרי זה אוסר מפני שהוא כחצירו, ואי האי אוסר דעכו"ם קאמר מאי מפני שהוא כחצירו, ועוד הא טעמא משום שמא ילמד הוא, עכ"ל.

והנה המעיין היטב בפ' רש"י יראה דהגמ' מפרש דהא דאמר ואם יש ישראל אחר אוסר, אין הכונה שיש שם ב' ישראלים, דזהו דברי רבי אליעזר בן יעקב, אלא הכונה היא שיש ישראל אחד, והא דמקשה הגמרא מהמשנה דהדר עם העכו"ם בחצר הרי זה אוסר עליו, אף דלכאו' הרי גם בברייתא תניא ואוסר עליו, מ"מ הגמ' מדייק מהלשון דהרי זה אוסר, דאין העכו"ם אוסר על בית הישראל שיאסר לטלטל מבית הישראל להחצר, אלא העכו"ם אוסר על בית עצמו, שאסור לטלטל מבית הגוי לחצר. וע"ז מתרץ הגמ' דמיירי בדליתיה לעכו"ם, שבזה הקילו בגוי שלא יאסור לטלטל מבית הישראל להחצר, וגם זה מדובר דוקא בדלא אתי ביומיה, דאילו בדאתי ביומיה אסור, ופי' רש"י משום גזירה שמא יבא לטלטל כשהגוי יבא ולא ישימו על לב.

אלא שצ"ב מהו הטעם לומר דעכ"פ יאסר לטלטל מבית הגוי אחרי דלא הוי דירה. וזה אין לומר דדירת גוי לאו שמה דירה, היינו דוקא לענין שאינו אוסר על החצר, אבל דירתו מיהת דירה דאסור להוציא מבית הגוי, דזה אינו, דהא חזינן שאם אין שם ישראל כלל אין איסור לטלטל מבית הגוי להחצר. ולומר דאסור רק מטעם שמא ילמד ממעשיו, ובאופן שיש עכ"פ ישראל והגוי עכ"פ בעלים, הוא דוחק גדול, דמאחר וחזי' דכשאינו בא ביומו לא גזרו על החצר, א"כ דין הוא שגם לא נגזור על ביתו.

ובאמת בד' המרדכי כאן בשם רש"י נראה שהבין שיש אורח ישראל עם בעה"ב ישראל ואז אוסר, אך אינו ברור אם כך הבין בד' רש"י כאן, ועכ"פ כך ביאר עפ"י איך שביארו התרומת הדשן והובא בב"י סי' שפ"ב, ובאמת דהב"י תמה דהא להלכה יחיד אינו אוסר במקום גוי, ובתה"ד נדחק לפרש דכיון שיש כאן ב' ישראלים אף דבעלמא אורח אינו אוסר, מ"מ הכא אסר משום שמא ילמד ממעשיו, וציינו הבגדי ישע שעל המרדכי. וכ"ז צ"ב מה טעם יש בדבר. ועכ"פ נראה לכאו' שדרך זו אזיל על דרך מש"נ לעיל בד' מהרי"ל דבדירת גוי אוסר אף כלים ששבתו בחצר, ונתבאר דחזי' לפי"ז דדירת גוי איסור חדש הוא ולאו בגדרי דירה דישראל, וה"נ לענין אורח אף דבדירת ישראל אורח אינו אוסר, בדירת גוי אורח אסור משום שלגבי האורח יש חשש דשמא ילמוד ממעשיו. אלא דהתה"ד עצמו מייתי ל' רש"י דשויוהו רבנן לדירת גוי דירה, ומשמע שאף לגדר זה י"ל דהחמירו דאורח אוסר.

ועכ"פ המחוור בד' רש"י נראה כמש"כ בס' אבן העוזר, וכן נראה מד' הריטב"א לקמן פ"ה א', דהנה שי' רש"י לק' פ"ה א' דאף דדירה בלא בעלים לאו שמה דירה היינו דוקא לענין החצר, היינו שכל שאינו דר שם אין כח לאסור את החצר, אבל שם דירה איכא לענין שאסור להוציא מהדירה להחצר. וזהו איפוא יסוד הענין כאן, דכיון דכל הקולא כאן היא משום שדירה בלא בעלים לאו שמה דירה, ורק בישראל גזרו ליתיה אטו איתיה, ובגוי לא גזרו, נמצא דעיקר ההיתר כאן הוא דדירה בלא בעלים לאו שמה דירה, וכיון דאף בעלמא דירה בלא בעלים הדירה מיהת אסורה שפיר אסור להוציא מדירת הגוי להחצר. [וכן מבואר בחזו"א סימן פ"ב ס"ק ט"ז].

ובאמת דהריטב"א שם הביא ראיה זו לשי' רש"י דדירה בלא בעלים חשיב דירה לענין הדירה מיהת, ודחה הריטב"א דשאני הכא דאף בלא בעלים חשיב דירה, ורק דבגוי הקילו בדליתיה יעוש"ה, ודבריו ז"ל צ"ב, דהא מפו' בגמ' דדירה בלא בעלים לאו שמה דירה. ואפ"ל דכונתו ז"ל דעכ"פ לר"מ גזרו בישראל דאף בלא בעלים שמה דירה, וכן בגוי היכא דאתי ביומיה, ועל כן אף בגוי בדליתיה נשאר הגזירה עכ"פ לענין הדירה, ודוחק.

אך המחוור בד' הריטב"א הוא דהמעיין היטב בד' הריטב"א בסוגיין יראה דגריס דדירה בלא בעלים שמה דירה, ועל כן אסור בישראל אף בדליתיה, ורק בגוי הקילו בדליתיה. והיינו טעמא משום דבגוי כל עיקר האיסור הוה משום שמא ילמוד ממעשיו, ובדליתיה לא שייך גזירה זו, וכבר עמד בגאון יעקב בעיקר הך סברא דל"ל להגמ' לומר דדירה בלא בעלים לאו שמה דירה, ולא אמר דאף אם שמה דירה בדליתיה ליכא חששא דשמא ילמוד ממעשיו, ותירץ דמ"מ אם בישראל שמה דירה דין הוא דאף בגוי שמה דירה יעו"ש, ועכ"פ מד' הריטב"א מתבאר דאין ה"נ זהו גופא קאמר הגמ' דאף דבישראל שמה דירה, בגוי לא גזרו בדליתיה, ושפיר קאמר הריטב"א דעכ"פ לענין הדירה שלו נשאר האיסור.

והנה רש"י בדפ"ו א' פירש בטעמא דר"מ דא' גוי וא' ישראל אוסר אם הלך, משום דדירה בלא בעלים שמה דירה, וכבר הק' הגרע"א ז"ל מסוגיין דמפו' דלאו שמה דירה, ורק רבנן הוא דגזור. והשפ"א כתב ליישב דרש"י הרי מיירי שם על המשנה, ובסוגיין מתבאר דהמשנה מיירי בדאתי ביומיה, ובזה י"ל דחשיב דירה מדינא ולא מטעם גזירה, אלא דהשפ"א עצמו תבריה לגזיזה דרש"י בסוגיין פי' בהדיא דאתי ביומיה הוי איסור רק מטעם גזירה שמא יבא ביומו ויאסור.

ולכאו' י"ל ד' רש"י עפי"ד הריטב"א הנ"ל דגרסי' בגמ' כאן דדירה בלא בעלים שמה דירה, אך ג"ז ליתא בד' רש"י, דמד' רש"י מפו' דגרסינן הכא דדירה בלא בעלים לאו שמה דירה.

ובתפארת ישראל על המשניות שם כתב ליישב דמש"כ רש"י דדירה בלא בעלים שמה דירה, היינו מכח הגזירה דליתיה אטו איתיה יעו"ש. והיינו כש"נ לעיל לענין דירת גוי דפי' רש"י דהוי דירה מדרבנן ואי"ז איסור בפ"ע, וה"נ י"ל לענין דירה בלא בעלים דרבנן עשאוהו דירה.

איברא די"ל עוד בזה, דיעו' להתוס' רי"ד שכתב דבאמת בעיקר קו' הגמ' הכא מהמשנה דאוסר על הברייתא אינה קו' אלימתא, די"ל דאף כונת הברייתא היא דאוסר לגמרי אף על החצר, ורק דהגמ' לטעמיה דהמקשן הוא דמתרץ. [אך לענ"ד צע"ק דסוגיא שלימה בחנם]. ולפי"ז א"ש, דשפיר לקושטא דמילתא י"ל דדירה בלא בעלים שמה דירה מדינא, ואף בדליתיה אוסר מדינא על החצר. ודוק.

והנה רש"י הביא אית דמפרשי בכונת הברייתא דאם יש שם ישראל אחר אוסר, היינו שדר הישראל עם חבירו באותו חדר אוסר, וראב"י פליג וס"ל דבעינן ב' ישראלים בב' חדרים, והק' רש"י ע"ז כמה קו', וא' מהם מל' התוספתא דאמר מפני שהוא כחצירו, ואם איתא הא משום שמא ילמד הוא. ולכאו' צ"ע, דה"נ תיקשי לרש"י עצמו דהפי' הוא דאוסר דירת גוי עכ"פ ולא את החצר, דמ"מ מאי מפני שהוא כחצירו, הא משום שמא ילמד הוא [ושו"ר שכן העיר גם כן בחזו"א סימן פ"ב ס"ק י"ט]. ואפ"ל דלהמפרשים דאסור אף בחצר א' הרי דאין הגדר דבעי' אוסרים זע"ז, אלא הוי איסור חדש דשמא ילמד ממעשיו, ועל כן לא שייך טעמא דכחצירו כיון שאי"ז מגדר חצירו, ומשא"כ לפי' רש"י דבעי' שנים אוסרים זע"ז י"ל דהוי גדר דירה, אך פי' זה צ"ע, דהרי י"ל דלעולם לכו"ע הוי גדר דירה, ורק דאמרו לענין שנים שא"צ שנים אוסרים זע"ז אלא סגי בשנים, דאז איכא חששא דשמא ילמוד ממעשיו.

ולכן י"ל באופן אחר, דלפי' רש"י נהי דדירת גוי לא הוי דירה, אבל עכ"פ החצר הוי אף של ישראל, וע"כ נתכוין התוספתא דהוי כחצירו היינו חצר הישראל, שיש כאן חילוק רשויות היינו בית הגוי וחצר הישראל, אבל להמפרשים שאוסר לגמרי ואף שלא לטלטל מבית הישראל להחצר ואין כאן חילוק רשויות, ורק משום דדירת הגוי אוסרת על החצר ומשוי להחצר חצר גוי ג"כ, והרי דכחצירו קאי על חלק הגוי, וזהו דהק' רש"י מאי כחצירו דקאמר. כנלע"ד.

סימן ד'

ביסוד דין דירת גוי וצדוקי ומחלל שבת והמסתעף

כתב השו"ע בסימן שפ"ה סעיפים א'-ג': צדוקי הרי הוא כישראל ומבטל רשות, אבל עירוב אינו מועיל כיון שאינו מודה בעירוב. כותי הרי הוא כשאר עכו"ם, ואין לו תקנה אלא בשכירות. ישראל מומר לעכו"ם או לחלל שבתות בפרהסיא, אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן הרי הוא כעכו"ם. ואם אינו מחלל אלא בצנעא, אפילו מחללו באיסור דאורייתא הרי הוא כישראל ומבטל רשות, ע"כ.

הנה מקור כל דין צדוקי כותי ומחלל שבת הוא בריש פרק הדר, במשנה ובגמ' בדף ס"ט, ולענין צדוקי נחלקו הראשונים אם דינו כגוי או לא.

עוד נחלקו האחרונים ז"ל אם מחלל שבת עשאוהו כגוי בין לקולא ובין לחומרא, ואינו אוסר אלא בשנים דרים עמו, וכן שוכרין ממנו אפילו פחות משוה פרוטה, או עשאוהו כגוי רק לחומרא. וכדי להבין יסוד הדינים בזה אמרתי להציע סוגיית הש"ס בריש פרק הדר עם ד' הראשונים, ולעמוד על עיקרי הדינים בזה, וכמו שיבואר לפנינו אי"ה, וזה החלי בעזר צור גואלי.

איתא בדף ס"א עמוד ב': משנה. הדר עם העכו"ם בחצר או עם מי שאינו מודה בעירוב הרי זה אוסר עליו. רבי אליעזר בן יעקב אומר לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זה על זה. אמר רבן גמליאל מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו במבוי בירושלים, ואמר לנו אבא מהרו והוציאו את הכלים למבוי עד שלא יוציא ויאסר עליכם. רבי יהודה אומר בלשון אחר מהרו ועשו צרכיכם במבוי עד שלא יוציא ויאסר עליכם, ע"כ.

בפלוגתת הרא"ש ומהר"ם האם צדוקי דינו כגוי או כישראל

הנה מתבאר במשנה פלוגתת תנאי בדין צדוקי, דלתנא קמא צדוקי הרי הוא כעכו"ם, וכדאמר מי שאינו מודה בעירוב ה"ז אוסר עליו [אכן רש"י פי' דמי שאינו מודה בעירוב היינו כותי, אבל בגמ' בדס"ח ב' אמרו חסורי מחסרא והכי קתני צדוקי הרי הוא כנכרי, ולק' יבואר אי"ה]. ואילו לדעת רבן גמליאל אליבא דר"מ הרי הוא כישראל שמבטל רשות, ולכן מועיל להחזיק ברשותו. אבל לרבי יהודה נחלקו בגמ' בדס"ט א' בביאור דבריו, דבמשנה לשון ר"י הוא עד שלא "יוציא", ומשמע דכל החשש הוא משום שיחזור ויחזיק, וס"ל דמהני לחזור בו מביטולו אף לאחר שהחזיקו וכדפי' רש"י במשנתינו. ואילו בברייתא לשון ר"י הוא: עד שלא תחשך ויאסר עליכם, ומשמע דדינו כגוי. ונאמרו בגמ' שם ב' תירוצים, תירוץ א' דאף במשנה תני עד שלא יצא היום, ולפי"ז דינו כנכרי, תירוץ ב' דהמשנה מיירי במומר לחלל שבת בצינעא, והברייתא מיירי דמומר לחלל שבת בפרהסיא.

ומתבאר לן דמומר לחלל שבת בפרהסיא דינו כגוי שאינו יכול לבטל רשות. ושי' רש"י בדס"ט א' (בד"ה במזיד אינו יכול לבטל) דאף בחילול שבת דרבנן אינו יכול לבטל, וכ"כ בתוד"ה כאן במומר לחלל שבתות בפרהסיא. ולפי"ז ביארו התוס' דצ"ל דסתם צדוקים אינם מחללים שבת בפרהסיא לפי שיראים מן החכמים, כדאיתא בנדה דף ל"ג ב'.

והנה יעוי' בהרא"ש ז"ל בסימן י"ג שכתב בשם רבינו מאיר ז"ל דנראה דהלכתא דצדוקי הרי הוא כנכרי שעובר אפילו במילי דרבנן בפרהסיא, כיון דתנא קמא סבירא ליה הכי. ואע"ג דר"מ ס"ל בדעת ר"ג דדינו כישראל, הא רבי יהודה פליג עליה ואמר דאפילו לר"ג דינו כנכרי, ור"מ ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה. ואע"ג דהלכה כדברי המיקל בעירוב, הכא חשיב קולא וחומרא, קולא דמבטל רשות וחומרא דאין שוכרין ממנו, והרא"ש חלק על דברי רבינו מאיר, א'. מש"כ דצדוקי כנכרי משום דעובר על מילי דרבנן בפרהסיא אינו, דהא אמר בנדה ל"ג דנשי צדוקים מתייראות מן הפרושים, וכן פי' תוס' הנ"ל. ב'. ומה שכתב דלרבי יהודה צדוקי דינו כנכרי, הא לשיניוא בתרא דהא בצינעא הא בפרהסיא דינו כישראל, והאי שינויא עיקר לפי שאינו צריך להגיה המשנה. ג. ומה שכתב ואיכא קולא וחומרא דאין שוכרין ממנו, דברי אינם מובנים דודאי קולא הוא, דהא ישראל שלא ביטל רשותו שוכרין ממנו. ועל כן פסק הרא"ש שדינו כישראל משום דקיי"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב והלכה כרבן גמליאל, וגם מדפליגי ר"מ ור"י בדעת ר"ג אלמא דהלכתא כוותיה.

ועוד ראיה מרבי אמי ורבי אסי בחולין דף ו' ע"א שגזרו על הכותיים שלא לבטל רשות, דאלמא דעד ימיהם היו מבטלים רשות, עכ"ד. [ולפום ריהטא נמצא דהרא"ש ומהר"ם לא פליגי לדינא, דמחלל שבת בפרהסיא לכו"ע דינו כגוי, ורק דנחלקו אם סתם צדוקי הוי מחלל שבת בצינעא או בפרהסיא. ושו"ר שכ"כ בחזו"א סי' פ"ז. אך בב"י סי' שפ"ה נראה דנחלקו לדינא, וזה צ"ע וכנ"ל].

האם צדוקי ומחלל שבת הוו כגוי אף לקולא שאינו אוסר ביחיד

והנה בחי' רע"א ז"ל חקר בעיקר הדין דמחלל שבת הוי כגוי, האם הוא רק לחומרא היינו שאינו יכול לבטל, אבל לקולא לא אמרינן, והיינו דאף דנכרי יחיד אינו אוסר מ"מ מחלל שבת אוסר אף יחיד דסו"ס ישראל הוא, או דנימא דעשאוהו כגוי אף לקולא, ואינו אוסר אלא בשני ישראלים וכמו בגוי.

והגרע"א ז"ל מסיק דלא אמרינן כגוי לקולא, ועל כן אוסר ביחיד, ומייתי ראיה מד' הרא"ש אלו דאמרינן כד' המיקל בעירוב דצדוקי יכול לבטל, ואם איתא דצדוקי להצד דהוי כגוי אינו אוסר ביחיד, א"כ שוב הוי קולא וחומרא, דאם הוי כישראל אוסר ביחיד, ואם הוי כגוי אינו אוסר ביחיד, אלא ודאי מוכח דאף אם צדוקי כגוי מ"מ אוסר ביחיד, ומ"מ כתב הגרע"א ז"ל דבאופן זה דהוי יחיד כיון שאסרתו רק מכח ישראל א"צ שכירות אלא יכול לבטל, ומ"מ עירוב לא מהני, דלענין עירוב בעי' מודה בעירוב, וכמו שפסק השו"ע בסי' שפ"ה דצדוקי דינו כישראל לענין דמבטל רשות, אבל אינו יכול לערב כיון דאינו מודה בעירוב, וכ"כ הגרע"א ז"ל בגליון השו"ע סי' שפ"ה, ומייתי לה בשם אבן העוזר, עכ"ד.

והנה עצם נידון זה דנו בו עוד אחרונים, ועי' בנשמת אדם (כלל ע"ה ס"ח) שנשאר בדין זה בצ"ע. ועי' בקרבן נתנאל כאן שהביא דבס' יד אליהו ג"כ הוכיח מד' הרא"ש אלו דדינו כגוי רק לחומרא, והקרבן נתנאל דחה ראייתו, יעו"ש היטב.

וכדי לבאר יסוד הדברים בזה נראה דהנה צ"ב מדוע נימא דמחלל שבת יהא דינו כגוי אף לקולא. והנראה דהנה יש לחקור מהו יסוד הדין דמחלל שבת הוי כגוי לענין עירוב, האם הוא תקנתא בפ"ע בהל' עירוב, או דהוא משום דין כללי דמחלל שבת הוי כגוי. ולבאר הך צד נראה להביא בזה ל' הרמב"ם ז"ל בסוף הל' שבת (פרק ל' הלכה ט"ו): השבת ועבודת כוכבים ומזלות כל אחת משתיהן שקולה כנגד שאר כל מצות התורה, והשבת היא האות שבין הקב"ה ובינינו לעולם, לפיכך כל העובר על שאר המצוות הרי הוא ככלל רשעי ישראל, אבל המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד עבודת כוכבים ומזלות לכל דבריהם כו', ע"כ. והמבואר בד' הר"מ דמחלל שבת בפרהסיא דינו כגוי לכל דבריו, וכן לענין דין עירוב כתב כאן הר"מ בפרק ב' מהלכות עירובין הלכה ט"ז וז"ל: ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא או שהוא עובד עבודת כוכבים ומזלות, הרי הוא כעובד כוכבים ומזלות לכל דבריו, ואין מערבין עמו ואינו מבטל רשות, אלא שוכרין ממנו כשאר כל העובדין כוכבים ומזלות. אבל אם היה מן האפיקורסין שאין עובדין עבודת כוכבים ומזלות ואין מחללין שבת, כגון צדוקין וביתוסין וכל הכופרים בתורה שבעל פה. כללו של דבר, כל מי שאינו מודה במצות עירוב אין מערבין עמו לפי שאינו מודה בעירוב, ואין שוכרין ממנו לפי שאינו כעובד כוכבים ומזלות, אבל מבטל הוא רשותו לישראל הכשר וזו היא תקנתו. וכן אם היה ישראל אחד כשר וזה הצדוקי בחצר, הרי זה אוסר עליו עד שיבטל לו רשותו, ע"כ. והנלע"ד לדקדק מלשון הר"מ דיסוד הך מילתא דמחלל שבת אינו מבטל רשות אינה הלכה בפ"ע בהל' עירוב, אלא הוא משום הדין הכללי דהוי"ל כגוי, שהרי ל' הר"מ הוא ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא או שהוא עובד עכו"ם הרי הוא כעכו"ם "לכל דבריו", ואין מערבין עמו ואינו מבטל רשות אלא שוכרין ממנו כעכו"ם ומזלות, ומשמע דמשום דהרי הוא כעכו"ם לכל דבריו לכן הוא דאינו מבטל רשות.

ואשר לפי"ז שפיר הדין נותן דכיון דהוי כגוי שוב הוי אף לקולא ואינו אוסר ביחיד, אך י"ל דבאמת מן התורה ישראל הוא דהרי חושש לקידושיו, וחייב הוא במצוות, ורק רבנן הוא דאחמירו עליה למיהב ליה דיני גוי, ונמצא איפוא דהוי ישראל בעצם החפצא דידיה, ורק דיני גוי אית עליה, ואשר לכן י"ל דכל זה הוי רק לחומרא שאינו מבטל רשות, אבל לא לקולא, היינו לענין יחיד, דבזה שפיר חשיב ישראל ודירתו דירה. ומ"מ דן הגרע"א ד"י"ל דכיון דלענין דין שכירות החמירו עליו לדונו כגוי, לכן י"ל דשוב לא חילקו בינו לבין גוי, והקילו עליו לגמרי דאף אינו אוסר ביחיד. והבן הדברים.

ומ"מ מחלל שבת ביחיד כתבו הגרע"א ואבן העוזר דבזה שפיר מבטל, דכיון שאסרתו רק מדין ישראל הרי בישראל מהני ביטול רשות. ונראה דהדברים יובנו לפימש"כ לעיל דמחלל שבת דאינו מבטל אי"ז משום שיש חשש דשמא ילמד ממעשיו, אלא דכיון דבעלמא הוי כגוי ממילא הוא דאינו מבטל, וא"כ ביחיד דאוסר הרי אי"ז מדין גוי אלא מדין ישראל, ומדין ישראל שפיר מבטל רשות, כיון שאין סיבה בפ"ע שלא יועיל ביטול במחלל שבת.

ואכן יעוי' בחי' הרשב"א והריטב"א בחד תירוצא דטעמא דצדוקי אינו מבטל רשות משום שמא ילמד ממעשיו, וכן טעמא דכותי אוסר לר"מ ור"ג משום שאינו מודה בעירוב, יעוש"ה. ולפי' זה נמצא דהוי זה תקנה בפ"ע בהל' עירוב, אך מל' הר"מ ז"ל כמש"כ דהוי מדין גוי דעלמא. [וי"ל למ"ד דצדוקי דינו כגוי, ואף דסתם צדוקי אינו מחלל שבת בפרהסיא וכמש"כ תוס' והרא"ש, האם הוי כגוי אף בעלמא או רק בהל' עירוב].

ולכן נ"ל אף במה שדנו האחרונים בהא דמתבאר שי' רש"י והתוס' דמחלל שבת בפרהסיא אף בדרבנן אינו מבטל רשות (ובב"י סי' שפ"ה דן אם דעת הר"מ מסכמת לזה), ודנו האם הוי אף דין בכל התורה כולה (עי' פר"ח יו"ד סי' ב' ובחזו"א סי' פ"ז), אך לפימש"ת מל' הר"מ אין כאן דין מיוחד בהל' עירוב, אלא הוא מדין דהוי כגוי לכל דבריו, ופשוט.

איברא דבעיקר הנידון הנ"ל האם מחלל שבת הוי כגוי רק לחומרא, או אף לקולא דאינו אוסר ביחיד, נלע"ד לדקדק מל' הרמב"ם הנ"ל דעשאוהו

כגוי אף לקולא ואינו אוסר ביחיד, דלאחר שכתב הרמב"ם שצדוקי אינו כגוי ומבטל רשות סיים: וכן אם היה ישראל אחד כשר וזה הצדוקי בחצר הרי זה אוסר עליו עד שיבטל לו רשותו, ע"כ. ומדוייק מהך לישנא דרק משום דצדוקי דינו כישראל לכן אם היה ישראל אחד כשר הצדוקי אוסר עליו, אבל אם צדוקי דינו כגוי אי נמי במחלל שבת בפרהסיא אינו אוסר.

ובאמת דעל דרך זה דייק הקרבן נתנאל מל' רבינו ירוחם, דהק"נ כתב דמל' רבינו ירוחם (ח"א נתיב י"ב חלק ט"ז דף צ' עמוד ב') נראה בהדיא דמחלל שבת בפרהסיא ביחיד אינו אוסר, ולא הביא דבריו ולא ביאר כונתו ז"ל, אבל נראה כונת הקרבן נתנאל דל' רבינו ירוחם הוא: המחלל שבת בפרהסיא או עובד עבודה זרה הרי הוא כגוי, ואינו מועיל עד שישכור, פי' אינו יכול לבטל רשות. אבל המינים שאינם עובדי עבודה זרה והמחלל שבת בצינעא וביתוסי וצדוקי וכל כופר בתורה שבעל פה שאינו מודה בעירוב אינו כגוי ואין שוכרין ממנו, אלא מבטל רשותו ונותן רשותו והוא אוסר על ישראל אפילו יחיד שדר עמו בחצר, ע"כ.

ונראה מהך לישנא דרק משום שאינו כגוי לכן יחיד אוסר. [וצע"ק שהק"נ לא דייק אף מל' הר"מ הנ"ל].

האם שכירות מועילה בישראל

והנה בד' הרא"ש הנ"ל למדנו עוד פלוגתא בין הר"מ להרא"ש האם שכירות מהני בישראל או לא. והכסף משנה בד' הר"מ הנ"ל וכן בב"י סי' ש"פ דייק מל' רש"י במשנה דלא מועיל שכירות מגוי, וכן כתב דדייק ל' הר"מ הנ"ל [ובב"י ביאר הדברים, דל' הר"מ הוא שאין שוכרין ממנו, ומשמע שלא מועיל שכירות. וכן מד' רש"י שפי' בהך צדוקי דלא אגירו מיניה, דאי אגירו מיניה לא מצי הדר ביה]. והנה לענ"ד אם לדין יש תשובה, דהר"מ לא כתב בפירוש שאינו מועיל שכירות בישראל, דמש"כ ואין שוכרין ממנו יש לפרש דהיינו שאין צריך לשכור ממנו, אך הב"י הבין דמשמע שא"א לשכור ממנו. ולענ"ד י"ל דדייק ל' הר"מ מהא שסיים: וזו היא תקנתו, דלכאו' שפת יתר הוא, ומה הוסיף בזה יותר ממה שכתב דאין שוכרין ממנו אלא מבטל רשותו. אך לפי"ד הב"י י"ל דזהו גופא דקאמר הר"מ, דלא תימא אין שוכרין ממנו היינו אין "צריך" לשכור ממנו, אבל לעולם אי בעי לשכור במקום לבטל שפיר דמי, לזה קמ"ל הר"מ דזוהי תקנתו, היינו דוקא ביטול ולא שכירות. ודוק.

ומה שדייק הב"י מד' רש"י, לפום ריהטא לא ידעתי הכרע בזה, די"ל דלעולם מצי לאגורי, אלא שמעשה שהיה כך היה דלא אגירו מיניה, ועוד דמאי בעי הב"י מד' רש"י בדוקא, הא מוכח כן מגוף המשנה דמצי הדר ביה דש"מ דלא אגירו מיניה. וצ"ב בכונת הב"י.

ביסוד הדין דגוי וצדוקי אינו בר עירוב

והנה מד' הרמב"ם הנ"ל והשו"ע סי' שפ"ה מתבאר דאף דצדוקי דינו כישראל ומבטל רשות, מ"מ עירוב לא מצי מערב כיון דאינו מודה בעירוב. ובאמת שצ"ע מקור הך מילתא, דהלא במשנה כאן דתנן אינו מודה בעירוב היינו לענין דאף אוסר עליו, והיינו מדין גוי, ואילו הרמב"ם הרי פסק צדוקי דינו כישראל ומבטל רשות, וא"כ מנ"ל דאף לא מצי לערב. אך עכ"פ למדנו מד' הר"מ דאיכא עוד דינא בפ"ע לענין עירוב, דאף אם דינו כישראל מ"מ לא מצי לערב היכא שאינו מודה בעירוב. ולכן כתב הגרע"א ז"ל לענין מחלל שבת דאף דאוסר ביחיד מדין ישראל ויכול לבטל מדין ישראל, מ"מ לערב לא מצי כיון דאינו מודה בעירוב [ואכן מבואר לעיל ל"א ב' דאינו יכול לשלוח את עירובו ביד חש"ו ומי שאינו מודה בעירוב, אך התם הוא מדין קניית עירוב, וגם יעו"ש דבעירובי חצרות מצי מערב, ולהתו' מצד חסרון נאמנות אתי' עלה יעוש"ה].

ונראה דיסוד הדבר בזה דכל שאינו מודה בעירוב לא מצי לערב, מבואר הוא בד' תוס' רבינו פרץ בד' ס"ב א' וכמו שאבאר, דז"ל הגמ': דכו"ע דירת עכו"ם לא שמה דירה, והכא בגזירה שמא ילמד ממעשיו קא מיפלגי כו', ואמרו רבנן אין עירוב מועיל במקום עכו"ם, ואין ביטול רשות מועיל במקום עכו"ם עד שישכיר, ועכו"ם לא מוגר כו'. וכתבו התוס': וא"ת ומעיקרא ס"ד דטעמא משום דדירת עכו"ם שמה דירה, מ"ט דעירוב לא מהני ושכירות מהני. וי"ל דעירוב וביטול בדין הוא דלא מהני שאין העכו"ם מכיר בהן, אבל יודע הוא שישראל קונה רשותו בשכירות, אבל השתא דאסיקנא שהוא כדיר של בהמה, ומן הדין לא בעי מידי, צריך הוא לפרש מאי טעמא תקינו רבנן שכירות טפי מעירוב וביטול, ע"כ. והמבואר מד' התוס' דטעמא דגוי לא מועיל בו ביטול ועירוב תלוי אי דירת גוי שמה דירה או לא, דאי דירת גוי שמה דירה ואסר כמו ישראל אזי לא מועיל ביטול ועירוב משום "שאין העכו"ם מכיר בהן". אבל למאי דמסיק דדירת גוי לאו שמה דירה, אז לא מהני טעמא שאין העכו"ם מכיר בהן, אלא צריכינן לטעמא דשמא ילמד ממעשיו, דכיון דעכו"ם לא מוגר עי"ז יקשה לדור עמו. וצ"ל הא דלא מהני טעמא דאין העכו"ם מכיר בהן, דכיון דדירת גוי לא שמה דירה הרי אין איסורו בעצם, ורק תקנה בעלמא שלא ילמד ממעשיו, ועל כן דין הוא שיועל אף ביטול ועירוב.

אכן ראיתי בתוס' רבינו פרץ שכתב וז"ל: ואמור רבנן אין עירוב מועיל וכו', ומה שאין עירוב מועיל גבי גוי, חדא דלאו בר עירובא הוא, ועוד דהא לאו בר מצות הוא. וביטול רשות אינו מועיל כדמפרש בירושלמי לפי שהגוי רגיל להיות חוזר בו להשתמש בחצר ובמבוי, וכי תימא אם כן שכירות נמי לא יועיל כיון דרגיל להיות חוזר וכו' כדפרישית, וי"ל דאם חוזר ומשתמש לאחר ששכר, אם כן בגזילה הוא משתמש, הכי משני בירושלמי, ע"כ. והמבואר בד' תוס' רבינו פרץ דהטעם דלא מועיל עירוב בגוי אינו מטעם שמא ילמד ממעשיו, אלא דבלא"ה לא מועיל עירוב כיון שאינו בר עירוב, ונראה הכונה כיון שאינו מודה בעירוב, וכן שאינו בר מצות, וזהו איפוא אף באו"ד הר"מ שצדוקי אף דדינו כישראל לענין ביטול רשות, והיינו דליכא ביה החששא דשמא ילמד ממעשיו מ"מ עירוב לא מצי עביד. והגם דהכא הך צדוקי הוי בר מצות, מ"מ איכא טעמא קמא דלאו בר עירוב הוא. ולפי"ד רבינו פרץ צ"ע, דא"כ מה הוצרך הגמ' לומר הטעם דעכו"ם לא מוגר, ולא אמר בפשוטו דלאחר שגזרו חז"ל שמא ילמוד ממעשיו שוב שכירות זהו תקנתו כיון דביטול ועירוב לא שייכי ביה. וצ"ל דמ"מ אילולא ה"ט דעכו"ם לא מוגר נמצא שלא הועילו חכמים בתקנתם, דסו"ס משכיר ועדיין איכא חששא דשמא ילמוד ממעשיו, ועל כן הוצרך הגמ' לפרש דעכו"ם לא מוגר.

וצ"ל לפי"ד רבינו פרץ דהא דאמר הגמ' ואמרו רבנן אין עירוב מועיל במקום עכו"ם, ואין ביטול רשות מועיל במקום עכו"ם עד שישכיר וכו', לא דמשום שמא ילמוד ממעשיו אמרו שאין עירוב מועיל במקום עכו"ם, דהא בלא"ה אין עירוב מועיל במקום עכו"ם כיון דעכו"ם לאו בר עירוב הוא, אלא כונת הגמ' שהרי בלא"ה אמור רבנן דאין עירוב וביטול מועיל במקום עכו"ם, וממילא אין לו תקנה אלא בשכירות ועכו"ם לא מוגר. אכן רש"י פי' בזה"ל: ור"י סבר יחידי נמי זימנין דדייר, "ומשום הכי אמור רבנן" אין עירוב מועיל כו', ומתבאר דדוקא משום הך גזירה דשמא ילמוד ממעשיו הוא דאמור אין עירוב מועיל, והיינו שעי"ז יקשה בעיניו להשכיר ולא ידור עמו. וזה אתי כפי' התוס' דלאחר דדירת גוי לאו שמה דירה שוב הוה מועיל אף עירוב וביטול, כיון שבאמת אין זו דירה וכנ"ל.

בגדר דירת גוי דאוסר האם הוי דירה מדרבנן, או דהוי איסור חדש

והנראה בפשוטו דהתוס' ותור"פ פליגי בגדר דינא דדירת גוי דאוסר, דיש להסתפק האם חז"ל אמרו דדירת גוי "שמה דירה", דאף דמדינא הוי כדירת בהמה מ"מ מטעם שמא ילמוד ממעשיו גזרו חז"ל והחשיבו את דירתו, או דהוי איסור חדש, היינו דלעולם אינה דירה, ורק הוי איסור בפ"ע שאוסר על החצר שמא ילמוד ממעשיו. והנה מלשון רש"י ז"ל נראה ללמוד דהוי דירה מדרבנן, דז"ל בד"ה ר"א בן יעקב אומר כו' דשויוה רבנן לדירת עכו"ם דירה וכו'. אכן מד' המהרי"ל אין נראה כן, דיעוי' להביאור הלכה ריש סימן שפ"ב סעיף א', שכתב דהמהרי"ל בתשובה קנ"ו (והובא בחי' רע"א בסימן זה ובמג"א סימן שס"ג ס"ק כ"ז) כתב דבמקום שיש עכו"ם עשאוהו חכמים לחצר ככרמלית שאסור לטלטל ביותר מד' אמות, אך כתב הבה"ל דלדינא נראה פשוט שאין להחמיר בזה, כי המג"א בעצמו כתב שם שאנו אין לנו אלא ד' השו"ע שאין סובר כן, וכן הגרע"א כתב דבפשוטו אין העכו"ם חמור מישראל, וכן דעת הפמ"ג במשבצות זהב אות ה' לבד כל הראיות, יעו"ש. והנה באמת ד' מהרי"ל צ"ב בטעמא דמילתא, דהאיך עכו"ם חמיר טפי דאוסר אף לטלטל בחצר, דמאחר ובישראל קיי"ל דמותר לטלטל כלים ששבתו בתוכו האיך יהא יותר חמור בגוי. והגם די"ל דבגוי חמיר טפי משום דאיכא חששא דשמא ילמוד ממעשיו, מ"מ מהו גדר הדין דאוסר אחרי דלו יהא דחשיב דירתו דירה, אין בכח דירה זו לאסור את החצר בכלים ששבתו בתוכו. ואשר נראה בפשוטו דלדעת מהרי"ל באמת לא נתחדש דדירת גוי שמה דירה, אלא נתחדש איסור חדש שהגוי אוסר מטעם שמא ילמוד ממעשיו, ואשר על כן שפיר י"ל דאוסר אף בכלים ששבתו בחצר.

ועפי"ז י"ל דבזה הוא דנחלקו תוס' ותור"פ, דלדעת תור"פ הוי הגדר דחשיב דירה (וכל' רש"י), ועל כן שפיר כיון דלא שייך תורת עירוב בגוי לא יועיל להתיר דירת הגוי, אבל לדעת התוס' הוי זה איסור חדש, ועל כן א"צ גדר עירוב דעלמא, רק בעי' מתיר על האיסור, ושפיר הוה מועיל אף עירוב וביטול, לולא טעמא דקשה בעיניו להשכיר. ודוק.

אך באמת שו"ר די"ל דאף לד' מהרי"ל אין הגדר דהוי זה איסור חדש ממש, אלא באמת בעי' להך גדר דעשאוהו "דירה", רק דס"ל דלא אמרו רק דהוי דירה ושוב אוסר כמו ישראל, וממילא דכלים ששבתו בתוכו שרי. אלא אמרו דכיון שיש לו דירה שוב אוסר אף את החצר, דאף דלענין ישראל אינו אוסר את החצר, אבל בגוי מטעם שמא ילמוד ממעשיו אמרו דאוסר אף את החצר והו"ל החצר כרמלית. [וע' בתה"ד סימן ע"ז מש"כ בד' מהרי"ל לענין אורח ישראל בדירת גוי, ששם ג"כ הביא ל' רש"י הנ"ל דעשאוהו דירה, והרי לך דאף בד' מהרי"ל ס"ל דהו"ל דירה, ועוד יבואר לק' בע"ב אי"ה בזה].

ודע דהיה נ"ל להוכיח מד' התוספתא כד' מהרי"ל, דז"ל התוספתא בפרק ה' הלכה ט"ו: חצר של נכרי הרי הוא כדיר של בהמה, מותר להכניס ולהוציא מחצר לבתים ומבתים לחצר, וכלים ששבתו בחצר מותר לטלטלן בחצר. היה ישראל אחד שרוי בתוכה הרי זה אוסר מפני שהוא כחצרו. ראב"י אומר לעולם אינו אוסר עד שיהו ב' ישראלים אוסרין זה על זה, והלכה כדבריו. ע"כ.

ולכאו' הך תוספתא צ"ע במאי דקאמר דכלים ששבתו בחצר מותר לטלטלן בחצר, דמאי שייאטיה להך דדירת גוי, דהא אף בדירת ישראל אינו אוסר לטלטל כלים ששבתו בחצר, דקיי"ל כל החצרות רשות א' הן, וכדאיתא נמי בהי"ז. ושו"ר במנחת בכורים והגהות הגר"א שמחקו בבא זו דכלים ששבתו בחצר, יעו"ש. אך לפי"ד מהרי"ל הרי מתיישב היטב, דבאמת בדירת גוי שפיר אוסר אף כלים ששבתו בחצר, ורק משום שאין שם ישראל אחר הוא דשרי כלים ששבתו בחצר. ודוק. ושו"ר שכ"כ בתוספתא חזון יחזקאל. איברא דמד' רש"י והתוס' ושאר הראשונים לקמן בדס"ג ב' גבי מבואה דהוי דייר ביה המן בר ריסתק, מתבאר דס"ל דאף בלא שכירות אין איסור לטלטל במבוי כיון דהוי רשות אחת [חוץ מהיכא דעירבו חצרות עם בתים אליבא דרב], יעוש"ה. ומוכח דלא ס"ל כהמהרי"ל.

בביאור דברי רש"י במשנה דמהרו ועשו צרכיכם "מבעוד יום" [ויבואר בו הטעם דלא אמרינן הואיל והותרה היכא דחוזר בו מביטולו]

הנה רש"י פי' במשנה בד' רבי יהודה דאמר להם מהרו ועשו צרכיכם במבוי עד שלא יוציא ויאסור עליכם, היינו מהרו ועשו צרכיכם "מבעוד יום". והק' בחי' רע"א ובחי' הרש"ש מדוע פי' רש"י דוקא מבעוד יום, דהא אף משחשיכה כל זמן שלא הוציא אינו אוסר, דהא רש"י בעצמו סיים הטעם דאע"ג דהחזיקו בני המבוי תחילה "מצי לאהדורי ביה", הרי דמטעם שמחזיק הוא. ובשלמא לחד תירוצא בגמ' ס"ט א' דכונת המשנה עד שיצא היום, והיינו מטעם דצדוקי כגוי ולא מצי מבטל, ניחא, אבל הרי רש"י לא אזיל בהך פירושא.

ועוד יל"ע מהו עיקר הטעם דהיכא דחוזר בו מצי הדר, מדוע לא נימא שבת הואיל והותרה הותרה וכדאיתא לעיל י"ז א' ועוד דוכתי, וכן הק' הרש"ש כאן. וכן העיר הט"ז בסימן שפ"א בהא דקיי"ל דיכול לחזור בו מביטולו כל זמן שלא החזיקו בו בני מבוי, ולא אמרי' הואיל והותרה, יעו"ש תירוצו, וצ"ב, ויעו"ש ג"כ בנתיב חיים. וכ"כ בקרבן נתנאל סי' ט"ז אות ל'.

והיה נ"ל לחדש בזה בעה"י, דרש"י ז"ל ס"ל דעיקר הך מילתא דמצי הדר ביה מביטולו אינה עקירה מכאן ולהבא דמצי הדר ביה, אלא הוי גדר דאיגל"מ למפרע דלא היה ביטול. ואשר לפי"ז הרי אתי שפיר דלכן נאסר משחשיכה להוציא שמא יוציא, ואז נמצא דקעבר איסור למפרע.

ובזה ג"כ ניחא הא דלא אמרינן הואיל והותרה לענין חוזר בו מביטולו, דכיון דהוי עקירה למפרע, הרי איגל"מ דלא היה ביטול.

ושוב מצאתי און לדברי בשעה"צ סי' שפ"א אות א' וז"ל: שהרי על ידי הוצאתו חוזר מביטולו "ויש איסור למפרע" [וכן הסכים בעצי אלמוגים], ע"כ. אכן היה מקום לומר לול"ד השעה"צ, דרק הכא הוי עקירה למפרע, והיינו די"ל דבהך מילתא גופא פליגי ר"י ורבנן, היינו האם הוי ביטול למפרע או מכאן ולהבא, דלרבי יהודה הוי עקירה למפרע, ועל כן אף לאחר שהחזיקו יכול לחזור בו מביטולו, כיון דהוי בירור שלא חל כלל הביטול, וממילא דאף לא חל הקנין דידהו. אבל למאי דקיי"ל דלא מהני לחזור בו מביטולו לאחר שהחזיקו בו, היינו משום דכל מה דמצי הדר ביה הוא רק בגדר מכאן ולהבא, ועל כן לאחר שהחזיקו בו אינו יכול לחזור בו, ודוק. אכן מד' הרא"ש פרק ח' סימן ו' מתבאר שג"כ עמד בזה מדוע לא נימא הואיל והותרה, ותירץ דמתברר שלא הסיח דעתו, יעו"ש, ומשמע יותר שכונתו שלא אומרים הואיל והותרה כשאין ההיתר ברור שיתקיים כל השבת, וכהגהת התוס' דדס"ו א'. אך אפשר להעמיס מש"כ בל' הרא"ש ולומר שר"ל דכיון שלא הסיח דעתו מתברר שלא היה זה ביטול, וממילא הוי עקירה למפרע. ודוק.

והנה יעוי' להב"י בסי' שפ"א דמייתי לד' רבינו ירוחם שכתב בד' רש"י דאם נעשה מומר לאחר ביטולו פקע ביטולו, אכן בהרא"ש והטור מתבאר לא כך, ואכמ"ל בעצם הסוגיא בדס"ט, אך עכ"פ בביאור הך שיטה לכאו' נראה דהענין הוא דכיון שאחז"ל דלא נא' ביטול בגוי ובמומר הרי דלא הוי זה רק הפקעה במעשה הביטול, אלא אף אם נעשה מומר לאחר שביטל פקע חלות היתר דביטול.

אך לכאו' צ"ע מדוע לא נימא בזה הואיל והותרה, ואכן לענין עירוב מצינו בל' הרשב"א הובא בב"י ובשו"ע סימן שפ"ה דאם נעשה מומר לאחר שעירב לכל השנה לא מהני עירובו לשבת לאחר שהמיר, ומוכח דאם המיר באמצע שבת אמרי' הואיל והותרה, וכ"כ בבהגר"א ופמ"ג ומ"ב שם. אך לפי"ד הט"ז דלענין ביטול לא נא' כללא דהואיל והותרה א"ש. [דהכא ודאי אינו עקירה למפרע].

ביסוד דינא דשכירו ולקיטו

כתב השו"ע בסימן שפ"ב סעיפים י'-י"ג: אם שכרו ממנו בעל כרחו אינו מועיל, אעפ"י שהיה רגיל להשכיר מקודם, אבל מאשתו או משכירו ולקיטו שוכרים אעפ"י שהוא מוחה. הגה, ושכירו של שכירו ולקיטו של בעל הבית הוא כשכיר בעל הבית בעצמו, ע"כ. אם אינו רוצה להשכיר, יתקרב לו אחד מבני החצר עד שישאיל לו רשותו שיהא לו רשות להניח בו שום דבר דהו"ל כשכירו ולקיטו, ומשכיר שלא מדעת האינו יהודי. ויש אומרים שא"צ להשכיר אלא נותן עירובו ודיו. אם יחד לו מקום בבית שמשאיל לו, כיון שאינו כשלוחו בכל הבית לא מהני, עכ"ל.

ובביאור דעת הי"א שא"צ להשכיר, ביאר במ"ב ס"ק מ' דס"ל דא"צ דוקא שכירות אלא סגי בשאלה, ועל כן די במה שנותן עירוב עם שאר בני החצר, ומקורו מהבית יוסף. אולם החזו"א סי' פ"ב ס"ק ל"ב ביאר בטעם דיעה זו שהוא משום דע"י שאלת המקום נחשב כשכירו ולקיטו.

ולדעה הראשונה דצריך שכירות, פי' בב"י ב' פירושים אם צריך אף עירוב או סגי בשכירות, ובשעה"צ אות מ"ה כתב דהעיקר הוא דא"צ לערב אם לא שהוא מבני החצר. וכדי לבאר עיקר טעם מחלוקת הראשונים בזה, צריכים לבאר עיקר דינא דשכירו ולקיטו מהו יסוד הדין שבזה, וזה החלי בעזר צור גואלי.

מחלוקת רש"י והרמב"ם אם שכירו ולקיטו מערב או משכיר

א. הנה ז"ל הגמ' בדף ס"ד עמוד א': אלא אמר רבא ליזיל חד מינייהו ליקרב ליה ולשאול מיניה דוכתא ולינח ביה מידי, דהוה ליה כשכירו ולקיטו. ואמר רב יהודה אמר שמואל אפילו שכירו ולקיטו נותן עירובו ודיו. ופי' רש"י, ואמר רב יהודה אמר שמואל אפילו שכירו ולקיטו של נכרי, אם ישראל הוא נותן עירובו עם בני מבוי ודיו. שכיר לעבודת כל השנה, לקיט לימות הקציר והאסיף. והנה כאן מדובר בשכירו ולקיטו של נכרי וכמו שפירש רש"י, וכן מוכח מתוך ד' הגמ' שמדבר כאן לענין המן בר ריסתק דלישאל מיניה דוכתא והו"ל כשכירו ולקיטו, ולפי"ז מתבאר דהשכירו ולקיטו דנכרי "מערב", אכן לקמן בדף ס"ו עמוד א' מבואר דמה מערב אפילו שכירו ולקיטו, אף שוכר אפילו שכירו ולקיטו, ופי' רש"י מה מערב אפילו שכירו ולקיטו דנכרי אם ישראל הוא כדאמר לעיל (דף פ"ד א') נותן עירובו ודיו, אף שוכר אפילו שכירו ולקיטו, דנכרי אם נכרי הוא משכיר רשות אדוניו לדיורי החצר. והיינו דתלוי מי הוא השכירו ולקיטו דנכרי, דאם השול"ק הוא ישראל אזי נותן עירובו, ואם השול"ק הוא נכרי אז משכיר. ופשוט.

מיהו בעיקר מאי דמבואר בד' רש"י דשול"ק דנכרי נותן עירובו, וכ"כ התוס' בדס"ו א' בד"ה מערב אפילו שכירו ולקיטו, וכ"כ הרא"ש והטור בסימן שפ"ב, בהרמב"ם פ"ב מהל' עירובין הלכה י"ב מבואר לא כך, דז"ל: ואפילו היה שכירו או שמשו ישראלי הרי זה משכיר שלא מדעתו, ע"כ.

האם שול"ק הוי מדין שליחות או מדין בעלים

ב. ויש להבין בעיקר סברת פלוגתייהו דרש"י והרא"ש והרמב"ם ז"ל, האם שכירו ולקיטו דנכרי שוכר או מערב. ומקודם שנביא בזה אי"ה ד' הרשב"א והב"י בסי' שפ"ב, נאמר דלכאו' מסברא מובן טפי שי' הרמב"ם, דלרש"י והרא"ש דס"ל דהשול"ק מערב, י"ל"ע דמאחר ולא נאמר דין עירוב בגוי אלא שכירות, א"כ האיך מהני מה דהשול"ק מערב, דהגם דהשול"ק עצמו הוא ישראל, אבל הבעה"ב הוא גוי. והיה אפ"ל בזה דיש להסתפק בעיקר גדר דין שול"ק מהו ענינו, האם הפירוש הוא דנחשב כאילו השול"ק הוא הבעלים, ומכח עצמו קעביד, או הפירוש הוא שנחשב כשליח של הבעלים, ואף דהוי בעל כרחו של הבעלים חידשו חז"ל דנחשב כשלוחו בעל כרחו. ועפ"י חקירה זו י"ל דבהא גופא הוא דקמיפלגי רש"י והרמב"ם, דרש"י והרא"ש ס"ל דהגדר הוא כאילו השול"ק הוא הבעלים, וממילא דנותן את עירובו דנחשב הישראל הבעה"ב, אבל הרמב"ם ס"ל דהשול"ק קעביד שליחותא דהבעלים, ומאחר והבעלים הוא גוי א"א שיערב בשביל הגוי, דהרי אין עירוב בגוי, ועל כן מוכרח שישכור.

והנה הך צד דנחשב השול"ק כאילו הוא הבעלים, כן מתבאר בל' רבינו יהונתן ז"ל שפירש בהא דנשאול מיניה דוכתא, וז"ל: וכיון דהשתא דייר ישראל בחצר הנכרי חשבינן ליה כאילו שכר הבית של נכרי, וצריך שיערב עם חביריו הישראלים העומדים בשאר בתי החצר ודי לנו בזה, ואין אנו צריכין לשכור מן הנכרי רשות חצירו, דכאילו שכר כל בתי הנכרי חשבינן ליה והנכרי מסולק משם, ע"כ. אכן לשון הטור בסימן שפ"ב הוא "דמיחזי כשלוחו" [וכן הוא בלשון תוס' הרא"ש ותוס' רבינו פרץ דף ס"ו א', כדי לבאר הטעם שבב' שותפין ליכא דין שול"ק, משום שבאופן זה אינו נראה כשלוחו, יעו"ש].

ביאור הקה"י בד' הטור דהעירוב מתיר את דירת הגוי

וכבר עמד בזה בספר קהילות יעקב סימן י"ט, וכתב לבאר דלהטור הגדר הוא דאכן העירוב מתיר אף את דירת הגוי, והטעם דחז"ל הם שאמרו דדירת גוי לא יועיל עירוב, ובאופן דפתיך בדירה זו אף שם דירת ישראל תיקנו שיועיל עירוב, וזהו ביאו"ד רש"י והטור שנראה כשלוחו, היינו דחל העירוב על דירת הגוי, יעוש"ה. וכ"ה לשון החזו"א בסימן פ"ב ס"ק כ"ו דחשיב מערב בשביל בית עכו"ם. וכן כתב בס"ק ד' דכשנותן עירובו מתערב קצת רשות עכו"ם, ובזה הפקיעו חכמים גזירתם מדירת עכו"ם.

אכן יעוי' לשון הריטב"א ז"ל שפ' בד' רש"י דשול"ק דנכרי חשוב כבעל הבית, ומשמע לכאו' דלאו מטעם שלוחו קאתינן עלה. מיהו י"ל דכונת הריטב"א היא לענין הדינים דחשיב כדין בעה"ב, היינו שיכול לערב בשביל הגוי. וכן הוא ל' רש"י לענין ה' שול"ק, דהוי כבעלים.

נראה דאף לטעמא דשליחות בעי' לטעמא דבעלים

אך הנראה לבאר בזה דבאמת אף להטור דהוי מדין שלוחו בעי' לטעמא דכבעלים, וביאור הדברים הם דחשבינן להך בית כאילו יש כאן ב' בעה"ב, הישראל והשול"ק [ומ"מ לא הוי כב' שותפין שמבואר בתוס' דס"ו א' בחד תירוצא דלא חשיב שול"ק], ועל כן בעינן ב' הדינים, דבשביל חלק השול"ק עצמו בעי' כח בעלים, שמערב את הדירה שלו, ובשביל דירת הגוי בעינן תורת שלוחו. ואפ"ל בסגנון אחר קצת, דמקודם בעינן שיהא לו כח בעלים, ואז שוב אהני לן טעם דשלוחו כדי להתיר דירת הגוי. ודוק.

נראה דאף להרמב"ם השכירות מתיר את דירת הישראל

והנה לשי' הרמב"ם ז"ל דשול"ק דנכרי משכיר בפשוטו לאו מטעם בעלים הוא, דא"כ הוה צ"ל עירוב מצד דירת הישראל, אלא הוה גדר שלוחו, דמשכיר בשביל הגוי, אכן ל' הריטב"א הוא כאילו הוא בעל הבית, ומשמע דמצד תורת בעלים הוא, אך יש לדחוק דהכונה היא מצד הדינים שנחשב כדין בעה"ב שיכול להשכיר, אלא דיעוי' בחי' הר"ן שג"כ ביאר בשם הראב"ד ז"ל דהשול"ק דנכרי משכיר דכבעלים חשבינן ליה, ומשמע מצד שם בעלים הוא ולאו מתורת שליחות הוא. וי"ל ג"כ ע"ד הנ"ל דאכן יש כאן תורת שליחות, אבל מקודם צריך כח בעלים כדי ליחשב שליח.

ועי' בב"י שכתב בד' הר"מ דבעי' בכל שול"ק דנכרי עירוב ושכירות, ובפשוטו ביאור הדברים הם כש"נ בד' הטור דנחשב שיש כאן ב' בעלים הנכרי והישראל, ועל כן הוא דבעי' עירוב בשביל דירת הישראל השול"ק ושכירות בשביל הגוי, אך יעוי' בשעה"צ שכתב דלא קיי"ל כד' הב"י בזה אלא סגי בשכירות לחוד. [ודע דראיתי להכה"ח סקס"ח שכתב דאף דאפשר להב"י שצריך שכירות ועירוב הוא דוקא בשואל ממנו מקום לא בשכירו, יעו"ש. ולפום ריהטא אינו מובן מנ"ל לחלק בזה, אחרי שלהר"מ אף שואל ממנו מקום מדין שול"ק הוא ולא מדין שכירות, כדמוכח מדברי הגמ']. ונראה לענ"ד לחדש עוד, דכמש"כ הקה"י בד' רש"י דהעירוב מתיר דירת הגוי, אה"נ להר"מ הוי להיפך דהשכירות מתיר דירת הישראל, והיסוד הוא דע"י השול"ק נחשב כאילו יש כאן ב' בעלים, אלא דסגי בא' מהם, לרש"י העירוב הוא המתיר את דירת הישראל ואף את דירת הגוי, ולהר"מ השכירות הוא המתיר את דירת הגוי ואף את דירת הישראל [והיינו דנחלקו מי נחשב העיקר בדירה זו, השול"ק או בעה"ב].

האם לד' הרמב"ם השול"ק יכול לבטל

והנה לשי' הרמב"ם ודעימיה השול"ק הנכרי משכיר, בפשוטו אף אינו יכול לבטל, דזיל בתר טעמא, דגוי כמו שאינו יכול לערב כך אינו יכול לבטל, וכמו דלענין עירוב אין השול"ק דנכרי יכול לערב, ה"נ לענין ביטול. אכן ראיתי להמאירי שכתב וז"ל: ונעשה כשכירו ולקיטו, ומשכיר הוא לאחרים או מבטלו אצלם כבעל הבית עצמו, ע"כ. ולכאו' ד' המאירי ז"ל הם לפלא, דמאחר והמאירי קאי השתא בשי' הר"מ דהשול"ק משכיר ולא מערב (ואח"כ הביא שי' רש"י יעו"ש), א"כ מדוע יכול לבטל, דלכאו' כמו דהשול"ק אינו יכול לערב משום שאין עירוב בגוי, ה"נ אינו יכול לבטל. [ואכן בתוס' רבינו פרץ ס"ו א' כתב לחדש דאף לשי' רש"י דשול"ק דנכרי יכול לערב, מ"מ אינו יכול לבטל, יעו"ש טעמו דביטול צריך של כל א' וא', יעוש"ה]. ושו"ר בחי' המאירי על הש"ס שהרגיש בזה דיש לפקפק ולומר דשול"ק דנכרי לא מצי לבטל רק להשכיר, יעוש"ה.

ואשר יראה בזה בעה"י עפימשנ"ת לעיל בשי' רש"י דהעירוב מתיר אף את דירת הגוי, ואשר לפי"ז י"ל עפימשנ"ת לעיל בריש הפרק דחלוק הוא מה דלא מועיל ביטול בגוי ממה דלא מועיל עירוב בגוי, דביטול בגוי הוא מכח תקנת חכמים שלא מועיל ביטול כדי שלא ידור אצלו שמא ילמוד ממעשיו, אבל עירוב לא שייך בגוי מטעם שאינו מודה בעירוב, דאף בצדוקי שדינו כישראל כתב הר"מ שלא מועיל עירוב, מטעם שאינו מודה בעירוב, ועפי"ז י"ל דכל מה דלא מהני שהשול"ק יערב הוא משום דגוי מופקע מעצם חלות עירוב, ולכן אף שול"ק לא מהני לדירת הגוי דלא שייך חלות עירוב בגוי, אבל ביטול דלא מהני בגוי כיון שאין זה הפקעה בעצם הביטול, ורק מכח תקנת חכמים הוא דלא מהני, לכן כל שהשול"ק ישראל מעורב בהאי דירה שפיר מהני אף ביטול להדירת גוי. ודוק.

בביאור ד' הגמ' בשול"ק נותן עירובו ודיו [אליבא דהרמב"ם דשול"ק משכיר]

והנה לשי' הרמב"ם ז"ל דהשול"ק דנכרי משכיר, צ"ב מהו דקאמר הגמ' כדא"ר יהודה אמר שמואל שכירו ולקיטו נותן את עירובו ודיו, דהא להר"מ שכירות בעי ולא עירוב. [ובב"י פי' בפי' בתרא דלהר"מ בעינן תרתי שכירות ועירוב, והאחרונים חלקו ע"ז וכמש"כ לעיל].

ולכאו' צ"ל דהר"מ יפרש דהא דא"ר יהודה אמר שמואל נותן עירובו ודיו, היינו כשהשול"ק הוא דישראל, והגמ' מדמי להדדי, דכמו דשול"ק דישראל נותן עירובו [והיינו דנחשב כבעלים או שמערב בשביל בעה"ב וכמש"כ לעיל], ה"נ בשול"ק דנכרי משכיר בשביל הנכרי, דהאי כדיניה והאי כדיניה, וכבר כתב בב"י פי' כזה, אלא שהוקשה להב"י דלא מצינו דין שול"ק דישראל, יעוש"ה. אכן אשכחן דהראשונים דנו בזה אם איכא דין שול"ק דישראל (וכמו שציין הגרע"א ז"ל כאן בגליון הש"ס), והתוס' לקמן בדף ע' ע"א בד"ה יורש כתבו: ומהא דאמרינן לעיל (דף ס"ד א') אפילו שכירו ולקיטו נותן את עירובו, אין ראיה לכאן, דדילמא הני מילי דנכרי, אבל בישראל לא, ע"כ. וכ"כ הרא"ש ז"ל שם. (והובא במגא"ש סימן שע"א). ומבואר דהתוס' מספקא להו בהאי מילתא אם איכא דין שול"ק דישראל, אולם בתוס' לקמן בדף ע"ב א' ד"ה ומודין כתבו בפשיטות שהקילו בנכרי טפי מבישראל, דכי מושל דוכתא לישראל אחר דישראל נותן עירובו ודיו, ואע"פ שאין הנכרי רוצה להשכיר, ובעל כרחו של נכרי, וכה"ג בביתו של ישראל לא שרי, ע"כ. ועכ"פ לשי' הר"מ דשול"ק דנכרי משכיר, י"ל דיפרש כונת הגמ' דנותן עירובו היינו שול"ק דישראל, ובאמת אשכחן הכי בהדיא בד' הראשונים כאן, דז"ל הרשב"א: אבל הראב"ד ז"ל פירש כי ישראל זה השואל ממנו מקום אינו נותן עירובו, אלא חוזר ומשכיר רשותו במקום העכו"ם, כמו שאמרנו דשכירו ולקיטו של אדם נותן עירובו ודיו, והא דרב יהודה לדמיון בעלמא נקטיה ונכון הוא, ע"כ. וכ"כ הריטב"א והר"ן. ומבואר בהדיא כש"נ דלפי' זה דשול"ק דנכרי משכיר, כונת הגמ' היא דשול"ק דישראל נותן עירובו.

האם שול"ק דישראל נותן את עירובו ודיו

אלא דמ"מ מתבאר מד' הראשונים דאף לפי' זה לא כל שול"ק דישראל נותן עירובו, ולבאר הענין אביא את תחילת ד' הרשב"א: תמיהא לי היאך נותן זה עירוב, והלא אינו דר שם, ולא מקום פיתא איכא ולא מקום לינה איכא. וי"ל דלגבי ביתו של עכו"ם הקילו, דכיון דמדינא מידי לא צריך דדירת עכו"ם לא שמה דירה אלא משום גזירה, לאחר שהחמירו הקלו דאפילו שכירו ולקיטו שאין לו שם לא מקום לינה ולא מקום פיתא יהא כבעל הבית דעלמא כישראל הדר שם. ולפי פירוש זה דוקא בשכירו ולקיטו של עכו"ם אמרו, אבל שכירו ולקיטו של ישראל בזמן שאין לו שם מקום פיתא או מקום לינה, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, אינו נותן עירוב, ע"כ. והמבואר בד' הרשב"א לפי' קמא דכל דינא דשול"ק הוא קולא בפ"ע בשול"ק דנכרי, אבל בשול"ק דישראל לא מהני כיון שאין לו מקום פיתא ולינה, לא חשיב דירה מדינא. ונראה עוד מד' הרשב"א דאף לפי' הראב"ד ז"ל שפי' דמועיל שול"ק דישראל, היינו דוקא ביש לו פיתא או לינה, שהרי ל' הראב"ד הוא דהא דר' יהודה לדמיון" בעלמא נקטיה, והיינו שהרי זה היה פשוט להרשב"א בקושייתו דלא מהני שול"ק אם אין לו מקום פיתא או לינה, ובתי' קמא ביאר שבאמת זהו קולא בפ"ע בשול"ק דנכרי, ומשום דדירת נכרי לאו שמה דירה, ואהא בא הראב"ד ופי' דהשול"ק דנכרי משכיר, והא דר' יהודה לדמיון בעלמא נקטיה, והיינו שלעולם הוי קולא בפ"ע בדירת גוי, דאילו בדירת ישראל לא שייך שול"ק אם אין לו מקום פיתא ולינה, ורק לדמיון נקטיה. וכן מפורש הוא בחי' הריטב"א וז"ל: ולדוגמא נקט, דשכירו ולקיטו של גוי חשיב לגבי שכירות רשות בלא מקום פיתא ולינה, כדחשיב לשמואל שכירו שלו ליתן עירוב כשיש לו מקום פיתא ולינה, זהו הנכון, עכ"ל. [אלא שיש שם חסרון תיבות מקודם לכן, יעוש"ה]. אכן בחי' הר"ן סתם בזה, יעוש"ה. אלא דאם כן כש"נ הרי צ"ב מהו "הדמיון" בעלמא, דהרי לא דמי כלל, דשול"ק דנכרי אין לו מקום פיתא ולינה, והיינו שאין לו תורת דירה בעצם, ומשא"כ שול"ק דישראל שיש לו מקום פיתא או לינה הרי חשיב דירה בעצם.

אך באמת לכאו' צל"ע טובא מדוע היכא דיש להשול"ק דישראל מקום פיתא או לינה הונח להראשונים דנותן עירובו, דהלא בסוגיין מתבאר גבי המן בר ריסתק דהשול"ק משכיר אפילו בעל כרחו של בעה"ב, ודומיא דהכי קאמר דשול"ק דישראל נותן עירובו ואמאי, דהא גם אם יש כאן דירת שול"ק ע"י מקום פיתא או לינה, אבל יש כאן ג"כ דירת בעה"ב, והאיך ישכיר את דירת הישראל בעל כרחו, ועל כרחך דיש כאן קולא בעירוב, וא"כ אף לענין מקום פיתא או לינה נימא הכי, דאקילו דא"צ מקום פיתא או לינה, ואפשר לומר דס"ל לקמאי ז"ל דלענין פיתא או לינה לא משמע דאיכא קולא בפ"ע בעירוב, ורק לענין בעל כרחו הוא דאקילו, אי נמי אפשר דהא דמערב בעל כרחו של בעה"ב אין זו קולא בפ"ע, אלא הכי הוא מדינא דליכא עירוב לחצי בית, ויתבאר בזה עוד לפנינו. ועכ"פ לפי"ז א"ש קצת מש"כ הראב"ד דלדמיון בעלמא נקטיה, היינו דעכ"פ מזה שהשול"ק מערב בעל כרחו אף את דירת בעה"ב, שמעינן דהשול"ק יש לו כח אף על חלק בעה"ב, וה"ה לענין שול"ק דגוי יש לו כח אף על דירת הגוי, אלא שבגוי הקילו יותר דסגי אף בלא פיתא או לינה [אבל אם נימא דשול"ק דישראל אינו מערב בעל כרחו של בעה"ב, ודאי קשה טובא מהו הדמיון שול"ק דנכרי לשול"ק דישראל, דשאני שול"ק דישראל דהוי כעין זכין או שליחות מדינא].

ועכ"פ הב"י לא נחית לחלק בין מקום פיתא או לינה או לא, ומשמע דבכל גווני ס"ל דלא מהני שול"ק דישראל בעל כרחו, וכנראה דהב"י בשי' הר"מ קעסיק, דס"ל דמזה שלא הביא הר"מ דין שול"ק דישראל בעל כרחו, ש"מ דלא ס"ל.

והתוס' לקמן שדנו בשול"ק דישראל, משמע שדנו אף כשיש לו מקום פיתא או לינה, דהרי בדף ע' מיירי התוס' על בנו שדר בדירת אביו, וכן בדף ע"ב א' מיירי התוס' בבחורים הדרים בבית הסופר או המלמד, כיעוש"ה, וטעמם כיון דהוי בעל כרחו של בעה"ב לא מהני עכ"פ לחלק בעה"ב. ודוק היטב בכל זה. [ועי' בחי' הריטב"א בסוגיין ובחי' הרשב"א לקמן ע"ג א' שדחו ראיית התוס' למלמד וסופר מחמשה שול"ק שאין אומרים להחמיר, דשאני חמשה שול"ק שאין להם מקום פיתה ולינה, והיינו דהרשב"א והריטב"א לשיטתייהו דכל הך שול"ק מדובר כשאין לו פיתא או לינה, והתוס' ס"ל דמדובר אף כשיש לו מקום פיתא ולינה, וכש"נ].

בביאור ד' הב"י דשול"ק נותן עירובו (לשי' רש"י) הוא מדין שכירות מקום

ודע דמש"נ לעיל לדעת רש"י והרא"ש דיסוד דין שול"ק הוא שנחשב כבעלים או כשלוחו, הנה כ"ה ל' הטור דהוי כשלוחו, וכן ל' הריטב"א דהוי כבעה"ב, וכן מוכח מהמשך הגמ' דבעי חמשה שול"ק האם אוסרים, וקאמר דלא אמרו שול"ק להחמיר אלא להקל, ואלמא דיש להם כח כבעלים. אך יעוי' להב"י שכתב ע"ד הטור בזה"ל: וטעמא דמסתבר הוא, דתו לא צריכא מידי, דהא קיימא לן דחמשה ששרויים בחצר א' אחד שוכר ע"י כולם, והוא הדין נמי אחד שואל על ידי כולם דשאלה כשכירות חשיבא, ע"כ. והמבואר מד' הב"י דיסוד הך דינא דשול"ק דנכרי מערב הוא משום דעצם החפצא דשול"ק הו"ל דין שכירות מהגוי, ומדין שכירות הוא דמהני, ואף שאלה כשכירות דמיא (ולהר"מ ביאר שם הב"י דשאלה לאו כשכירות היא). וכ"פ המ"ב.

אלא דצ"ע טובא בד' הב"י, דמד' הגמ' הרי משמע דיסוד דין שול"ק הוא משום דהוי כבעלים, ולכן מספק"ל בחמשה שול"ק אם אוסרים זה על זה, וכ"ה ל' רש"י, וכבר הק' כן בחזו"א סימן פ"ב ס"ק כ"ח, ועי' בקה"י סי' י"ט מש"כ ליישב קצת בזה. ועוד צל"ע טובא לפי"ד הב"י דמדין שכירות מקום הוא, דא"כ מדוע נותן עירובו, דהא לאו מדין בעלים הוא, ואפ"ל שנותן עירובו דוקא כשהוא דר בחצר ומדין בעלים דעלמא הוא, וכבר דן בזה המ"ב בס"ק מ"ב, יעוש"ה. או י"ל דכל שכירות שוב הו"ל כבעלים על אותה דירה, ומכח זה גופא מערב, אבל צ"ע בזה דהא חזי' דשוכרין בשבת, ולא אמרי' דחסר עירוב על אותה דירה ששכרו, אך י"ל דכיון דקיי"ל בשו"ע סי' שפ"ג דבטל העירוב וצריך לבטל זה לזה, שפיר יכול לבטל בשבת את מה שזכה. אך יש לפלפל בזה מהגמ' בדף ע' ע"ב לענין יורש מהו שיבטל רשות, דא"א לבטל רשות שלא זכה מאתמול. ועוד צל"ע טובא דהתינח כששכרו במיוחד מהגוי לצורך היתר טלטול, אבל כל שול"ק הרי הוא שכירו מאז ומקדם, והאיך חשיב קיום דין שכירות. רק דע"ז י"ל דכיון דמבואר בשו"ע סי' שפ"ב סעיף ד' דא"צ לפרש לו להיתר טלטול, מהני אף דשוכר מאז ומקודם, והא דכתב הרמ"א בסעיף א' דלא מהני שכירות דהישראל אם היה שוכר מהגוי מקודם, היינו משום שיש לו חדר מיוחד, וכמש"כ במ"ב שם בסק"י. ושו"ר בחזו"א שם שג"כ העיר בזה ע"ד הב"י, דבעי' שכירות מיוחדת, וציין לדבריו בס"ק ה', יעוש"ה. ועי' עוד בקה"י מה שנתחבט בד' הב"י.

ובקה"י שם כתב דמל' ה"ר יהונתן הנ"ל בריש דברינו שפי' שע"י ששכרו את החצר נחשב כאילו בעה"ב מסולק משם, משמע כהב"י דמדין שכירות אתי' עלה, ולענ"ד עדיין י"ל דכונת ה"ר יהונתן היא דכיון שיש כאן שול"ק ה"ז גופא מסלק את הבעלים, וחשיב השול"ק כבעלים.

בדין חמשה שגבו את עירובן א' מוליכו על ידי כולן אם הוא מדין שליחות [ונפק"מ אם צריך להודיע להם]

והנה לקמן בדף ע' עמוד א' בעיא מיניה רבא מרב נחמן יורש מהו שיבטל רשות, וכתבו שם התוס' והראשונים דאי אפשר לומר שמדובר שהיה היורש דר עם אביו, דאם כן הרי אי בעי לערובי מאתמול הו"מ לערב וממילא דמצי לבטל, דהרי אם נותן פת משלו הוי עירוב אע"פ שלא זיכה לאביו, כדאמרינן בפרק מי שהוציאוהו בדף מ"ט ב' דחמשה שגבו את עירובן, כשהן מוליכין את עירובן למקום אחר אחד מוליכו על ידי כולן, דשליחות דכולהו קעביד. ומהא דאמרינן בדף ס"ד א' אפילו שכירו ולקיטו נותן את עירובו אין ראיה לכאן, דדילמא הני מילי בנכרי אבל בישראל לא, ע"כ. ולכאו' צריך ביאור מאי מייתי התוס' כלל מהך דשכירו ולקיטו, דהתם הפי' הוא שמערב בשביל הבעה"ב, ולא משום שיש לו כח עצמי לערב, ושו"ר שכן כתב המאירי דאין ראיה משכירו ולקיטו משום דהוי מדין שליחות. והנראה בפשוטו דבהא גופא פליגי התוס' והמאירי, דלהתוס' דין שול"ק לא הוי מדין שליחות אלא מדין בעלים הוא, דחשיב בעלים על אותה דירה (וכאילו הנכרי מסולק וכה"ר יהונתן), אבל להמאירי הוי מדין שליחות (וכלשון הטור).

אך באמת אכתי צל"ע טובא מהי ראייתם ז"ל מהך דחמשה שגבו עירובן, דהתם ודאי מדין שליחות הוא וכלשון הגמ' בדמ"ט ב', וכ"כ התוס' גופייהו, וא"כ לעולם אין לו כח עצמי על אותה דירה, ובאמת דמסתפקנא טובא אם חמשה שגבו עירובן יכול לערב עליהם בעל כרחם, דאם נימא דאינו יכול לערב בעל כרחם הרי מוכח שאין לו כלל כח לערב

את חלקם מצד עצמו, ורק מדין שליחות וזכייה. ואף בעלמא בא' מדיירי הבית שרוצה לערב בע"כ של שאר בני הבית, מסתפקנא אי יכול לערב. ושו"ר בערוך השולחן שכתב יותר מכך, דכל הך מילתא דחמשה שגבו עירובן צריך להודיע להם מקודם, דאם לא כן הו"ל חובה, דאולי לא ניחל"ל בריבוי דיורין, וחזי' דלא נתחדש כלל דנחשב בעלים על חלקם, וא"כ מאי קמייתו התוס' ראיה מהך דחמשה שגבו עירובן, דאף הבן יכול לערב את חלק האב. ולענ"ד לולא דמסתפינא משמע דס"ל להתוס' דיכול לערב אף בעל כרחם. אלא שמלבד שהוא חידוש, עוד צ"ע בל' התוס' דשליחותייהו קעביד, ועי'.

הרב יוסף משדי
בני ברק

בדין מחיצות שאינם ניכרות וגדרי גוד אסיק (ובתוד"ה במחיצות - בפ' כל גגות)

ענף א

במחלוקת רב שמואל אליבא דרבנן והנפ"מ לדידן

הנה מצאנו במשנה ר"פ כל גגות (עירובין פט.) ג' שיטות בטלטול מגג לגג וחצירות וכו', שלדעת ר"מ כל גגות העיר רשות אחת הן לכלים ששבתו בגג, שיכולים לטלטלם מגג לגג. ולדעת ר"ש גם גגות וחצירות וקרפיפות רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן, ולדעת רבנן כל אחד ואחד רשות בפני עצמו, וא"כ אסור לטלטל אפילו מגג לגג אפילו כלים ששבתו בתוכן, אא"כ עירבו דיוריהן שלמטה, משום שיש חילוק למעלה כלמטה. (וע"ע להלן דף צ: צא. בביאור השיטות של הני תנאי והיוצא משיטתם בשאר הדברים). ולהלן בגמ' (דף צא.) נפסקה ההלכה כר' שמעון, אלא שנחלקו רב ושמואל אם זה דווקא בלא עירבו דלא שכיחי מאני דבתים בחצר, או גם בעירבו, עי"ש.

[ועיין שם בתוד"ה ושמואל שהקשו ממ"ש שמואל בגיטין (עט:) שלא יעמוד אדם בגג זה וכו', וכוונתם דבשלמא אם היה שמואל מחלק בין עירבו ללא עירבו היה אפשר לתרץ ששם מיירי בלא עירבו (וגגים דינם כחצירות בכל דבר כמבואר שם), אבל עתה שאינו מחלק קשה (ואמנם גם אם נחלק כן יש לדון אי בגגים גוזרים כן). אבל בחי' הריטב"א הביא מהתוס' שקושיתם ממה ששמואל פסק כאן כר"ש, ומדבריו משמע שפסק כרבנן. ואפשר שזו כוונת התוס' כאן, שהרי שמואל קאי עמ"ש רב דהלכה כר"ש. ועי' בתוס' גיטין עט: שצידדו דשמואל שם מיירי אליבא דכו"ע (ובזה יש מקום להבין ד' הריטב"א שם שהקשה מתניתין היא, וצע"ג הלא אין הלכה כרבנן, ואפשר דכונתו משום שהבין כהתוס' דגיטין דשמואל מיירי לכו"ע, ומ"מ ודאי שהלכה כר"ש), אבל עכ"פ ודאי דהלכה כר"ש]. וע"ע בגמ' להלן (צב.) בדברי ר' יוחנן. (ועי' שו"ע ר"ס שע"ב).

ובגמ' נחלקו רב ושמואל בדעת חכמים שגגין הסמוכים זל"ז כאו"א רשות לעצמו, שרב אומר שאין מטלטלין בו אלא בד' אמות, שמאחר שהוא סמוך לחבירו והוא פרוץ לחבירו שזה מקום האסור לו אזי אסור לטלטל בו אלא בד' אמות, ואילו שמואל אמר שמותר לטלטל בכולו. וביארו דפלוגתתם תלויה אם אומרים גוד אסיק במחיצות שאינם ניכרות, ואז ממילא יש הפסק מחיצה ביניהם ואינו נעשה כפרוץ למקום האסור. וע"ע להלן מה שיבואר בזה. [ועי' בתוס' רד"ה במחיצות, שנראה דה"ה אם הגג בולט וכו'. ולכאו' כ"ה מפורש בגמ' להלן (צב.) לדעת שמואל וכדפרש"י ד"ה אף גג, דמיירי בהכרח בגג הבולט שאז אינו ניכר. אמנם יש מקום לדחות ולפרש באו"א דבא לאפוקי שלא יהיו גגות אחרים הצמודים להם בצדדים].

ובתוס' (ד"ה רב) הקשו דמאי נפ"מ לדידן דהא קיי"ל כר"ש, ותירצו בתירוץ ראשון דאה"נ דחלקו אליבא דרבנן וליה לא ס"ל. ובתירוץ שלישי תירצו דנפ"מ כשהגגין יחד יתירים מבית סאתיים, שאם אומרים גוד אסיק הרי מחיצות ביניהם וליכא ב"ס ומותר, ואם לא אסור. (ועי' בזה במהרש"א שתמה דהא להלן דף צ. אדרבה רב מיקל טפי משמואל, דלרב אליבא דר"מ ור"ש מותר בגגין יותר מב"ס אע"פ שלא נאמר גוד אסיק, מאחר שע"י מחיצות החיצונות הניכרות הוי מוקף לדירה, וע"ע שם ובקרני ראם).

ובתירוץ שני תירצו דנפ"מ לדידן אליבא דר"ש בכלים ששבתו בבית, ואע"ג דגבי כלים ששבתו בתוכו הוי נפרץ במילואו למקום המותר לו, מ"מ חשיב שפיר נפרץ במילואו למקום האסור לכלים ששבתו בתוך הבית, וכעין שפרש"י לעיל מב., ע"כ (ועיין בחי' הרש"ש כאן). והיינו דאע"פ שכלים ששבתו בגג מותר מגג לגג, מ"מ בשבתו בבית אסור לטלטלם מגג לגג. והנידון הוא דכיון שלא אומרים גוד אסיק, א"כ הרי הגג הזה פרוץ לגג שיש בו כלים האסורים בטלטול, שחשיב פרוץ למקום האסור. ואע"פ דבעלמא לולי הכלים הללו הוי מקום המותר, מ"מ כעת שיש בו כלים האסורים הוי פרוץ למקום האסור, ע"כ. ועיין בדבריהם להלן (צא:) ד"ה וכלים, עי"ש, וע"ע בביה"ל ר"ס שע"ב. [ובעיקר חידושם של התוס' היינו דאע"פ שלר"ש הם רשות אחת, מ"מ כלפי הכלים הרי הוא פרוץ למקום האסור. וכדבריהם כ"ה בתוס' ר"פ ובחי' הריטב"א. אמנם ע' ברש"י שפירש שרב דמיירי בגג בין הגגין, היינו משום דאזיל אליבא דרבנן דב' גגין הוו רשויות חלוקות לטלטול כל הכלים. וכן פרש"י להלן (צג:) בכותל שנפל דמיירי בב' רשויות, עי"ש. ומשמע דדווקא בכה"ג אומרים דין נפרצה, וכן העירו בהגהות תור"פ. ועיין בחזו"א (סימן כ"ד סקכ"ד) דאין ראיה מהמשנה בדף צב. בחצר קטנה שנפרצה וכו', די"ל דווקא להוציא מבית לחצר אסור, אבל טלטול בחצר כלים ששבתו בבית י"ל דשרי, ע"כ. ועי' בספר אור גדול ביתרון האור מש"כ בזה ובשיטת הטור סי' שנ"ח וכו'].

והנה הריטב"א שם סיים דקיי"ל כרב באיסורים [והיינו לגבי הנפ"מ הנ"ל שהביאו תוס'], והיינו שלא אומרים גוד אסיק במחיצות שאינם ניכרות, וא"כ בכלים ששבתו בבית והם בגג אחד הוי פרוץ במילואו לגג האחר ואסור. וכתב דאע"פ דהלכה כדברי המיקל בעירוב, מ"מ כאן זו פלוגתא בדיני מחיצות, וה"ז כבכל דוכתא דקיי"ל כרב באיסורי. וכבר ידוע שנחלקו בזה הראשונים אם גם במחיצות הלכה כדברי המיקל, ע' ברשב"א דף פ: ובהגמ"ר פ"ק ס' תפ"ב ועוד. וע"ע להלן שיבואר שכן דעת התוס' דהלכה כרב בנידו"ד.

ויש להקשות דבתוד"ה במחיצות דנו בגגין שלנו שבולטין ראשיהן לרה"ר ועבידי כי ארזילא בשיפוע דלכאו' הוי כרמלית, וביארו הטעם משום דלא מינכרא מחיצתא וליכא למימר גוד אסיק. וכמו"כ אין לומר פי תקרה כיון שהוא בשיפוע, וגם גוד אחית ל"א לרבנן דריב"י, והואיל וכן כל הגג אסור, משום שכל הגג הוא נפרץ במילואו לכרמלית לאותה בליטה הבולטת לרה"ר וכו', ע"כ. ולפי"ז ק"ל מ"ט תוס' דלעיל מיניה לא אמר דיש נפ"מ נוספת בענין זה גופא אי הוי פרוץ למקום האסור, דלרב אסור, ולשמואל מותר מאחר דאיכא מחיצות גו"א אינו נחשב פרוץ למקום האסור. [ואדרבה זו נפ"מ פשוטה יותר מהני נפ"מ שהביאו התוס' (וכמש"כ לעיל ד"ה ובתוס' שיש להעיר בדבריהם)], ולכאו' צ"ע.

ואמנם הנה בפשטות מוכח דתוס' תלו זאת בשיטת רב ושמואל, דלרב שלא אומרים גוד אסיק בכה"ג לכך פרוץ במילואו ואסור. אולם באמת יש לומר דכאן גם שמואל יודה שלא אומרים גוד אסיק, דדווקא בב' גגין לרבנן דכל חד הוי רשות ודיורין בפני עצמם לכך אומרים כן. והיינו שנעשה גוד אסיק כדי לחלקם, משא"כ כאן שזה רק לחלק את הרשות האחת ודיוריה מהכרמלית בזה לא עבדינן, דאינו אלא להנצל מן האיסור, וכבר מצאנו להלן (דף צ.) שהקשו משמואל אדשמואל, ותירצו דהתם לא הוי יותר מבית סאתיים, משא"כ הכא דהוי יותר מבית סאתיים, ופרש"י דהתם קיימינן אליבא דרבנן דמשוו לכל חד רשותא באנפי נפשא דהוי כל גג מוקף בפני עצמו, ובכל חדא ליכא יותר מבית סאתיים, אבל כאן דפלגינן אליבא דר"מ דמשוי לכולהו כחד וניתרין במחיצות החיצונות, יש כאן יותר מבית סאתיים, והיקף זה דגוד אסיק אינו היקף לדירה וכו', ע"כ. והיינו דלר"מ אין חילוק רשויות ולכן לא אומרים, וא"כ הכי נמי בנידו"ד [וע"ע בחידושי המאירי מה שביאר בגמ' שם, ומשמע דכל שהוא ללא צורך לא אמרינן גו"א, וכן ביאר שם הגרש"ז ברוידא, אולם באמת לאו בצורך תליא מילתא, ואדרבה גם זה צורך להנצל מן האיסור, אלא הכל תלוי בחילוק הרשויות וכנ"ל, ויבואר עוד להלן במקומו].

יש להוסיף דלכאו' אם מצד חילוק הרשויות אכתי היה לנו לומר גו"א, שהרי כאן הם ב' רשויות, שהרי הגג הוי רה"י והבליטה כרמלית ונימא גו"א, שו"ר בחזו"א (סימן ק"ד סק"ז) שנרגש בהערה הנ"ל בתוד"ה ובמחיצות, וכתב בזה"ל: דהנה לא דנו התוס' אי הלכה כרב או כשמואל דהא מודה שמואל בגגין השוין לר"מ דלא אמרינן גוד אסיק, והכא בגג הבולט לא שייך דיורין חלוקין, והלכך אף לשמואל הוי כרמלית, עכ"ד. והיינו דאם הם היו ב' רשויות של דיורים נפרדים שפיר דמי, משא"כ באופן שאין דיורין חלוקין א"כ אין לנו לחלק בגו"א, ונמצא שדין זה הוא בין לרב ובין לשמואל.

ולפי"ז את"ש קושיתינו דלכך לא אמרו תוס' דאיכא נפ"מ בזה דפרוץ לבליטה אי הוי כפרוץ למקום האסור, מאחר דכו"ע מודים בזה.

אלא שאכתי צל"ע, דהלא בתוס' משמע דקאי אליבא דרב, שהרי כתבו דהא דהוי כרמלית הוא משום דלא מנכרא מחיצתא, ולכך ליכא למימר גוד אסיק, ע"כ. ומשמע דאדרבה קאי אליבא דרב. ואמנם י"ל דקאי גם אליבא דשמואל, דהא עכ"פ מה שלא אומרים בכה"ג גו"א הוא גם בגלל שאינם ניכרות (מלבד הא דאין חילוק רשויות), אולם בפשטות לכאו' ל"מ כן. וכ"כ המהרש"א בתוס' דהכא קיימינן אליבא דרב, וכן מבואר במג"א סימן שע"ד סק"ה. ועי' במחה"ש שם.

[ומה שלא הדגישו שההלכה כרב, י"ל דס"ל כן בפשטות דהלכה כרב, וכמש"כ הריטב"א דהוי פלוגתא במחיצות, וקיי"ל בכל דוכתא כרב באיסורא. (וע"ע בשו"ע סימן שמ"ה סט"ז, ובסימן שע"ד ס"ד). ויעוין גם בתוס' גיטין (עט:) ד"ה והא שכתבו בפשיטות דאנן קיי"ל כרב דמצריך מחיצות ניכרות. ואדרבה זה מוכרח לומר כן, שהרי כבר חזינן גם בתוס' דלעיל ד"ה דרב שעשו כמה נפ"מ במחי' רב ושמואל, ולא הזכירו כמי ההלכה אם כרב או כשמואל, וע"כ דהיה פשוט להם דהלכה כרב, אכן באמת הדברים ברורים דהלכה כרב, דהא להלן (צא.) הביאו תניא כוותיה דרב שבגגין השוים אין מטלטלים אלא בד"א, ולא אומרים גו"א במחיצות שאינן ניכרות, ונראה שהערת החזו"א היא ממה שלא הדגישו התוס' שדבריהם אמורים רק להלכתא כרב, ועכ"פ לא זה עיקר סמיכתו].

ונראה דיש ליישב גם אם נאמר דתוס' מיירי רק אליבא דרב דס"ל שלא אומרים גו"א במחיצות שאינם ניכרות, דהלא בתוס' להלן דנו באורך אם יש שם כרמלית על הבליטה ואסור בכל הגג, או דהוי כמקום פטור, וכתבו בתחלה דהוי כרמלית, וממילא הגג כפרוץ למקום האסור. אולם בסוף דבריהם הביאו מן הירושלמי דמשמע דלא חשיב כרמלית, עיין שם. וע"ע בראשונים להלן (דף צ.). ואמנם התוס' נטו לומר דהוי כרמלית, וממילא הגג כפרוץ למקום האסור (וכ"ה ברא"ש סימן ב'), אולם מ"מ מאחר דהירושלמי לא ס"ל כן, וכ"כ התוס' בסו"ד, לכך לא פסיקא להו, ולכן לא אמרו דזו הנפ"מ בין רב לשמואל. [ואמנם דמ"מ יש נפ"מ אי הוי רה"י או מקום פטור, אולם מ"מ מאחר שאנו דנים שהבליטה היא בנפרד מן הגג, א"כ כולם שוים בזה אם הוא כרה"י או כמקום פטור יהיה מאיזה טעם שהוא, ופשוט].

והנה להלן (דף צ.) בבעיא דרמי בר חמא שתי אמות בגג ושתי אמות בעמוד וכו', ופרש"י שהספק הוא אליבא דרב שמפרש לדעת רבנן שאסור לטלטל בגג שבין הגגין אלא בד"א, עיי"ש. והכי נמי תיקשי דמאי נפ"מ לדידן דלא קיי"ל כרבנן. ונראה פשוט דהכי נמי תהיה נפ"מ בנידון דהתוס' הנ"ל גבי גג שיש לו בליטה לבחוץ והיא כרמלית, וא"כ כהאי גוונא יש נפ"מ אם מותר ממנו לעמוד וכו'. והלום מצאתי בחי' המאירי (צ.) שכבר נתקשה בזה, דהא לענין פסק אין לנו בדברי חכמים כלום, וכתב בקצרה בזה"ל: דיש להם מקום אף לרש"י ודנין בהן להקל כמו שנבאר, עכ"ל. וכוונתו למש"כ בסמוך לענין פסק דאף לר"ש בבולטת וכו' הוי כרמלית, והיינו כתוס' הנ"ל, וא"כ שפיר איכא נפ"מ בזה לדידן. אלא דכאמור תוס' לא רצה לתרץ כן בגלל הירושלמי. (ומ"מ יש לדון בנפ"מ הנ"ל אליבא דר"ש, וכמש"כ תוד"ה רב, אולם באמת אין בזה נפ"מ וכמו שביאר בגאון יעקב ד"ה והנך בעיין).

ענף ב

בגדרי גוד אסיק ובמחיצות שאינן ניכרות

א) והנה יש לעמוד בסברות המחלוקת של רב ושמואל, שרב אומר שאין מטלטלין בו אלא בד' אמות, ושמואל אמר מותר לטלטל בכולו. וביארו בגמ' שהמחלוקת הוא אם אומרים גוד אסיק במחיצות שאינן ניכרות, וממילא יש הפסק בין גג לגג, ומותר לטלטל בכל גג בכולו, או שלא אומרים גו"א במחיצות שאינם ניכרות, וממילא כל גג הרי הוא כפרוץ למקום האסור לו, ואסור לטלטל בו אלא בד' אמות.

והנה נתעוררתי לבאר בכאן בכמה הערות, א'. דרש"י ד"ה במחיצות הניכרות כתב בזה"ל: שאין הבתים מחוברין ויש אויר ביניהם, ומחיצות הבתים נראים לעומדין על הגג כשמסתכלים תחת רגליהם, ע"כ. ומשמע לפענ"ד ברש"י שכל אופן שיש קצת "אויר" ואפילו כל שהוא, הרי הוא ניכר, ודי בכך בכדי שנאמר גוד אסיק, והעיקר שלא יהיו "מחוברין", וכ"מ מדבריו שאין ניכרים לעומדים על הגג כשמסתכלים תחת רגליהם, ומשמע שכל היכא שמסתכלים ורואים אויר שפיר דמי לומר גוד אסיק, ולכאו' צ"ע למה לא נאמר לבוד כבכל דוכתא, שאם הוא לבוד והרי הוא כמחובר שוב ה"ז כאינו ניכר ולא יועיל. ומשמע בגמ' שהעיקר תלוי אם ניכר לאדם כפי המציאות או לא, ולכן כל שיש אויר אע"פ שאומרים לבוד מ"מ ה"ז ניכר ואומרים גוד אסיק, וצ"ב. (ועיין להלן בענף זה באות ב' שיש מקום להוכיח שלבוד חשיב כאינו ניכר, והוי כחציצה ואטימה בכדי שלא נעלה ונאמר גוד אסיק).

ב. עוד נתעוררתי לבאר בטעמו של רב שלא אומרים גוד אסיק במחיצות שאינם ניכרות, דמ"ט הוא הלא זו הלכה שכל שיש מחיצות אומרים בהם גוד אסיק להעלותם, ומה איכפ"ל שאינו ניכר, הלא מעצם ההלכה צריך להיות שנחשבים כעולים למעלה, ובשלמא אם היינו אומרים שכל שאינו ניכר היינו שיש מחיצה הסותמת אותו, וה"ז מעכב בהלכה זו, שלכך לא מעלים אותו למעלה, שפיר דמי, אולם לכאורה משמעות הגמ' משמע שאינו נחשב סתימה, אלא רק מפני שאינו "ניכר" לנו. לכך לא אמרינן להעלות את המחיצה, וזה צ"ב דמאי האי שאינו ניכר, הלא מ"מ מן ההלכה יש ללמוד שצריך להעלותו.

ואמנם סברא זו מובנת היטב לצד דהוי כסתום, שלכך א"א להמשיך את המחיצה. וע"ע בסוגיה דלהלן (פט:), ומוכח דס"ל לר' יוסף בסברא פשוטה דלא כשמואל, ולכך אמר דלא שמיעא ליה הא שמעתא דשמואל, דנימא גוד אסיק במחיצות כי הני שאינן ניכרות, עיי"ש. וכן בכל מהלך הגמ' הקפיד ר"י על סברא זו, וביאר דודאי מעולם לא סבר כן ולא אמר כן (וזה מלבד מ"ש בגמ' דף צא. דאיכא תניא כוותיה דרב). וי"ל דסבירא ליה דכיון שאינו ניכר הוי ריעותא להלכה של גוד אסיק, ומשום שנחשב שהמחיצות נאטמו ושוב א"א להעלותם, ואינו סתם בגלל שאינו ניכר, ובסברא זו את"ש טפי סברת רב, אלא שצע"ע לענ"ד דמלשון הגמ' משמע שהכל תלוי בניכר, ולהלן יבואר בדרך אחרת, וע"ע להלן סוף אות ב'.

ג. עוד נתעוררתי בזאת במה שמבואר להלן (דף צ.) בדעת שמואל, שבלא הוי יותר מבית סאתיים לכך אומרים גוד אסיק במחיצות שבנתיים ואע"פ שאינן ניכרים (ופלוגתייהו קמייתא אליבא דרבנן דמשוו לכל חד רשותא באנפי נפשה, והוי כל גג וגג מוקף בפ"ע, רש"י), אבל הכא הוי יותר מבית סאתיים (ופרש"י דקיימינן אליבא דר"מ דמשוי לכולהו כחד וכו'), ע"כ. וביאור הדברים בפשטות דכיון שלר"מ אין חילוק בין הגגות א"כ לא עבדינן גוד אסיק, ולכאו' צ"ב מ"ט והלא גוד אסיק זו הלכה קבועה שנראה שהמחיצות עולות, ולמה כאן לא נאמר כן, ומשמע איפוא דגוד אסיק עבדינן רק כשיש צורך לחלק את הרשויות, ולכן לר"מ שא"צ לא עבדינן. וע"ע בחי' המאירי ובהגהות הגרש"ז. וצ"ב דמ"ט דווקא במקום צורך אומרים כן, ולמה אינו דין קבוע כלבוד וכל כיוצ"ב.

ד. ועדיין צ"ב למה לא נחלק גם לפי ר"מ שהרי יש כאן נפ"מ גם לדידיה, שאם נאמר גוד אסיק א"כ נמצא שכל גג חלוק מחבירו, ושוב אין כאן ב' סאתיים כדי לאסור, וא"כ למה לא נעשה כן, והרי יש צורך בכך, וכעי"ז יש לשאול להערה הנ"ל בתוס' (אליבא דהחזו"א דאין מח' בין רב ושמואל בדין זה של התוס') דכולהו מודו כשאין צורך לא אמרינן. אלא שכבר ביארנו דאינו תלוי בצורך, אלא רק אם הוי חילוק רשויות, וכמו שיבואר עוד להלן. וזה הביאור גם להערה הקודמת.

ונראה לכאורה דחלוק גוד אסיק בהלכותיו משאר הלכות, דאילו לבוד זו הלכה קיימת שנאמרת בכל עת וזמן, והיינו שלעולם הוא שכל שיש פחות מג' הרי הוא כמחובר זל"ז, וזה בין אם צריכים לכך ובין כשלא צריכים, משא"כ סברא של גוד אסיק זו הלכה שנאמרה לאדם. "גוד אסיק" שפירושו משוך והעלה, והוא נמדד לפי האדם וכפי דעת חז"ל אימתי אפשר לומר הלכה זו. והיינו שצריך שיהיה נראה מהות העלאת מחיצות, ומתאים לגדר "רואים". ומאחר שזו הלכה הנא' לאדם במקום שצריך אותה, אזי ס"ל לרב שכ"ז רק במחיצות ניכרות, אבל כשאינם ניכרות א"א לאדם להעלות אותם שהרי אינו ניכר לו ואינו יכול להחשיבה כמחיצה, ואינו כשאר הלכות שהם נעשות בקביעות בכל אופן. משא"כ שמואל ס"ל דבכל אופן אפשר לומר כן, דמאחר שידוע לנו שיש כאן מחיצה די בכך לומר רואים כאילו היא עולה [ולשון "גוד אסיק" שפירושו משוך והעלה מוכח דקאי על האדם. ואינו כלבוד ושאר הלכות שהם הלכות קבועות, וגם כאן היה אפשר לומר העלאת מחיצות, וכיוצ"ב. וזה מתאים למש"כ לעיל דתלוי לפי האדם וכקביעת חז"ל בכל מקום לגופו, אמנם אם מצד הלשון אינו מוכרח כלל. וגם יש לציין בזאת ללשון רבינו חננאל בשבת קא. גבי גוד אחית, שכתב בלשונו שרואים ראיית הלב כאילו היא יורדת וכו', עי"ש. אכן גם שם כוונתו לפרש בפשטות את הדבר שאינו מציאות, אלא דין שאומרים להעלותו או להורידו].

וטעמא דמילתא דחלוק גוד אסיק מלבוד וכדו', נראה דשאני לבוד שמאחר שהוא קרוב בתוך ג' אין חשיבות לאויר שבתוך הגי, והעמודים הקרובים זל"ז הם כמחוברים, והרי זה כדבר מוחלט שכל שהוא קרוב כ"כ הרי הוא כאחד ודבוק זב"ז (ואמנם האחרונים חקרו בגדר לבוד אי הוי כסתום בלא חשיבות האויר, או שהצדדים מתחברים וכו', ואכמ"ל. אולם מ"מ העיקרון אחד הוא, שהוא כמחובר זל"ז), משא"כ גוד אסיק דכשלעצמו אין סברא בכדי להעלותו למעלה, שהרי אין כלום למעלה, ומה"ת לומר שמעלים את המחיצה וכו', אלא דההלל"מ חידשה שאומרים רואים, ולכן אומרים זאת כפי מה שקבעו חז"ל אימתי בעינן למימר רואים, וי"ב, ויבואר יותר דלבוד היא הלכה דמסתברא מאחר שהוא קרוב וכמחובר דמי, אלא שההלכה קבעה כן, וקבעה לנו את שיעורו, משא"כ כאן דנתחדש להעלות המחיצה, ומ"מ רק בניכר אומרים כן, שבזה יש להבין הסברא, דכל שיש מחיצה יש לנו להעלותה. (וכעין הא דרה"י בוקעת, וכיעוין להלן ענף ג'. וכעי"ז כאן דהמחיצה ממשיכה ונמשכת חציצתה). ובניכר אמרינן הכי דתמשיך חציצתה, משא"כ באינו ניכר, ודו"ק.

ואפשר דאף אם בעלמא אינו כן בגדרי גו"א, מ"מ כאן בעירובי חצירות לא נאמר כן אלא כפי הגדרים שיהיה חילוק בין הרשויות וניכרים וכו', וכפי שיבואר עוד להלן דזה נאמר בחילוק רשויות, וזו סברא דרבנן שרק לחלק רשויות מחלקים בגו"א, ולכן דווקא בניכר אומרים כן שאז יש היכר החילוק ביניהם. ודו"ק.

וכמו כן נתבאר שלכאו' יש לפרש שכשאין צורך לא אומרים כן, והיינו דכיון שזו הלכה הנאמרת לאדם שמגביה את המחיצה לפי צורכו, א"כ כשיש צורך עושים כן, משא"כ כשאין צורך, וכמשנ"ת. וכבר נתבאר דמוכח בגמ' שתלוי הכל לפי האדם וכקביעת חז"ל אם ניכר לו או לא, וכמו"כ אמרינן דתלוי באדם אם יש צורך לכך או לא, אלא דמ"מ הוקשה לנו דהלא חזינן דגם כשיש לו צורך לא אמרינן כן, שהרי במ"ש בדף צ. אליבא דר"מ יש שם גם כן צורך שלא יהיה ב' סאתיים שלא הוקף לדירה.

אכן הדבר מבואר בפרש"י (דף צ.) ד"ה התם, דמשמע דזה נא' רק אליבא דרבנן דמשוו לכל חד רשותא באנפי נפשיה, ומשמע שאומרים כן רק בחילוק רשויות, והיינו שמחיצות העשויות לרשויות בהם נאמרה ההלכה של גוד אסיק, ולא לשאר דברים אחרים. והיינו דזו סברא של מחיצה בין רשויות, ומתאים לחילוק רשות, אבל שאר דברים אינו אלא הפרדה בעלמא, ולזה לא עבדינן. והיינו דגו"א מועיל לחלק בין הרשויות שלא יפרצו זל"ז ויאסרו וכל כה"ג, ולכן ב' גגין לרבנן שהם ב' רשויות נפרדים צריך להפרידם, ואומרים בהם גוד אסיק כדי לחלק בין הרשויות הללו (וכן בתל הגבוה ברה"ר וכל כה"ג הרי הוא חלוק בעצמו, ולפרש"י הוא משום גוד אסיק). משא"כ בבית סאתיים שבעצמו הוא רשות אחת (ולר"מ ולרבנן כל חד כדאית ליה), אלא שרוצה להפרידו כדי שיהיה פחות מב"ס, זה לא אמרינן, שאין גו"א אלא לחילוק הרשות ולא כדי לצמצם ולהתיר, וכבר ביארנו כן בענף א' בד"ה ואמנם. ואמנם הא גופא קשיא למה נאמרו ההלכה רק לחלוק בין הרשויות, הלא בכל מקום היה צריך לומר כן כיון שזו הלכה למשוך ולהעלות את המחיצה, אולם ביארנו כבר דיסוד הדין תלוי בכדי לחלק הרשויות שבזה אנו רואים אותם כב' מקומות, ולאחר מכן נאמר גו"א. ויעוין היטב בחזו"א סימן ק"ח סק"ד, ודו"ק. ועוי"ל בזה ע"ד הנ"ל שהגדר הוא לפי צורך האדם וכפי דעת חז"ל אימתי נראה כמחיצה, ובחילוק רשויות אומרים כן, אבל להתיר בעלמא ל"א, וי"ב. [ואעיקרא דמילתא נראה שגדרים אלו נתקבלו בכלל קבלת ההלכה, וכמו גזירת הכתוב. ומה שנחלקו ביסודות ההלכה היינו מה נתחדש בהלכה, וכה"ג מצאנו בדוכתי טובא בש"ס, ועי' בפ"ב דבב"ק בדין דחצי נזק צרורות ובחי' המהרצ"ח שם].

בדין מחיצות שאינן ניכרות בפחות מד' או בלבוד

ב) ובאשר למה שהבאנו לדון מגגים מחוברים פחות משלשה אי הוי כמחיצות ניכרות או לא, דהא בכל דוכתא אמרינן לבוד, וא"כ הוי כסתום. וכבר הבאנו מרש"י שמדוקדק בדבריו שדווקא כשמחוברים לגמרי הוא דלא הוי ניכר, אבל אם אויר אפילו מעט שפיר אמרינן גוד אסיק, והטעם שמ"מ הוא ניכר במעט. ולהנ"ל הוא מבואר, דמאחר שיש כאן מחיצות ויש לנו לדון להעלותם, א"כ כל שניכר יש לנו להעלותו. ועיקר הקפידא שלא יהיה בגדר שאינו ניכר, וזה שהוא כסתום בדיני לבוד לא איכפ"ל דהא מאידך יש לנו הלכה של גוד אסיק.

ועיין גם בתוד"ה במחיצות שאינן ניכרות, שהביאו את פרש"י דמיירי שהבתים מחוברים וכו', וכתבו דה"ה אם הגג בולט חוץ למחיצות הבית דחשיב נמי אינו ניכר, ולקמיה דנו באותם שעשויים בשיפוע וכו', והכי נמי יש לדון כנ"ל אי בעינן שיהיה בבליטה ג' טפחים בכדי שלא תהיה מחיצה הניכרת, או שכאן אפילו בפחות נמי דהוי לבוד, וכאן הסברא הפוכה מדלעיל שאם אנו אומרים לבוד ה"ז כמאן דליתא והוי גוד אסיק, והוא ע"א, וי"ב. [ועיין בהמשך התוס' שפירשו שבנידונם איירי ביש בו ד' עיי"ש. וע"ע להלן אות ג'].

והנה יש לדקדק בזה מהסוגיא דלהלן (דף פט:) דרב יוסף אמר לא שמיעא לי וכו', ואביי אמר לו את אמרת ניהלן, ואהא אמרת ניהלן גג גדול הסמוך לקטן הגדול מותר (דהוא עומד בפ"ע והפירצה כלפי הקטן כפיתחא, ואין קטן אוסר עליו, רש"י), והקטן אוסר (דלדידיה הוי פרוץ במילואו לגדול, ובני הגדול אוסרים עליו, שם). ואמרת לן עלה, אריא"ש לא שנו אלא שיש דיורין ע"ז ודיורין ע"ז דהויא לה הא דקטן מחיצה נדרסת, אבל אין בהן דיורים שניהם מותרים, וכתב רש"י שאם אין בהם דיורין אמרינן גוד אסיק ומותר אף הקטן, ומוכח שאף באינו ניכר אמרינן גוד אסיק, והוסיף רש"י להוכיח כן דאם לא דמחוברין הן אין דריסה מזה לזה. ע"כ.

וכעת יש לשאול דמה ההוכחה שאומרים גו"א במחיצות שאינן ניכרות, דלמא יש ביניהם פחות משלשה ואינם מחוברים לגמרי [ומ"מ יש דריסה מזה על זה וכדחזינן לעיל בפ' חלון (דף עח:) שאדם פוסע עד ד' טפחים, עיי"ש ברש"י, וע"ע בעירובין (מב.) שדרך אדם בינוני לפסוע אמה, ועוד]. ולכן אומרים גוד אסיק, מפני שהוא ניכר במעט ומעלים את מחיצותיו, ומנא לן שבאינו ניכר לגמרי אומרים גוד אסיק. ועל כרחך מוכח מזה שאם באמת היה קרוב בפחות משלשה אכתי הוי חיבור, ויחשב כאינו ניכר, ולכאו' צ"ב ממה שדייקנו לעיל דהגמ' בע"א תלתה זאת בניכר, וכ"מ בפרש"י, וכאן הרי הוא ניכר.

ויוצא איפוא שהגדר והסברא בזה שאם אינו ניכר לא אומרים גוד אסיק, הוא מפני שנחשב שישנה חציצה העוצרת את המחיצה בכדי שנמשיך להעלות, שמאחר שיש מחיצה אין לנו פי המחיצה כדי להעלות (ואינו סברא במציאות של ניכר בעלמא, אלא סברא דינית דכל כה"ג אין מה להעלות), וממילא אף בלבוד נמי הרי הוא כסתום, ואין מה להעלות [ועדיין צ"ע מאי חזית שלבוד יקלקל לגו"א, ולמה לא נימא מקודם דאיכא הלכה של גוד אסיק, וי"ל דלבוד לעולם יגבר על גו"א מפני שלבוד נאמר בכל מצב שהוא גם לאחר שנאמר גו"א, משא"כ גו"א שאינו אא"כ נאמר שהוא עולה לפני שעשינו לבוד, וזה מנא לן לומר כן, ועוי"ל דלבוד חזק יותר בהלכותיו מפני שנידון בכל התורה כולה כדבר אחד, והויא הלכה קבוע בכ"מ. ועוד שהרי נתבאר שגוד אסיק הוא סברא של רואים, ולכן אם נאמר לבוד לא אומרים גוד]. ונימא לפי זה דמה שכתב רש"י אויר וכו', דל"ד אויר, אלא גם פחות משלשה נמי, דצריך אויר מדינא ולא אויר מציאות.

אלא שעדיין אינו מתיישב לי, ואף אם נאמר שכאשר יש לבוד הוי כסתימה ולא אומרים בה גוד אסיק, דהא אכתי יש אפשרות לומר דמיירי ביותר מג' (ואז לא אומרים לבוד), ועכ"פ הוא פחות מד' (באופן שאכתי דרך לפוסעו בפחות מד', וכמו שהבאנו מרש"י בפ' חלון, וכ"ה בכ"ד שעד ד' נח לפוסעו וכו'), וא"כ נימא דהוי מחיצה הנדרסת ואעפ"כ אומרים גו"א מפני שהן ניכרות, וכאן ביותר מג' הלא אף להנ"ל הוי ניכר, וצ"ע.

ושמא דמגג לגג אין דרך לעבור אותו בפסיעה, ורק עד ג' אנשים פוסעים אותו, ומ"ש שדרך אדם לפסוע בד' היינו בחריץ וכיוצא ולא בגגות, ועדיין צ"ע מהיכא תיתי לומר כן [ועוד יש להקשות בדברי רש"י בעמוד ב' שהוכיח דמחוברין מזה שהיא נדרסת, ולכאו' תיפו"ל שאל"כ שוב לא הוי פרוץ במילואו, ולמה אמרו שהקטן נאסר, ואפשר ע"ד הנ"ל דבמעט ג"כ הוי פרוץ, ובפרט בתוך ג'. ויותר מזה ראינו בתוס' להלן (ריש דף צ.) ד"ה כרמלית, שאם הוא מופלג ד' לא הוי נפרץ במילואו, אבל בפחות מזה הוי נפרץ עיי"ש, ולכן אמר מצד נדרסת דבזה ודאי צריך פחות מכך, וכמשנ"ת].

והיה אפשר לומר עוד לפי דרך זו דשאני דריסה בגגות מדריסה על חריץ וכדו', ונימא דגם בפחות מג' אינו נחשב מחיצה הנדרסת מפני שאנשים מפחדים לעבור מגג לגג, ואע"פ שהוא הפסק קטן ממנו לא עושים כן, אולם ז"א, דמ"מ בטפח אחד או מחיצה טפח הא ודאי שאין אדם ירא מלעבור מגג לגג, ואעפ"כ מצד דמחיצה הניכרת הרי היא ניכרת (וכמשנ"ת רש"י שהדוגמא לכך כשאדם עומד ומסתכל למטה, והרי ניכר הוא גם בטפח). ודוחק לומר דממ"נ הוא, דאם הוא מועט כ"כ אינו נחשב ניכר, ואילו אם אינו מועט שוב לא פסעי לה הדיורין.

ומצד הגמ' כשלעצמה לא היה קשה כ"כ, דהיה אפ"ל בפשטות שהם ידעו את הנידון שעליו דיברו דמיירי בגג שמחובר לגג השני, והיינו סמוך ממש (ואע"פ דבעלמא סמוך אינו דווקא במחובר ממש, ואכמ"ל). אבל מד' רש"י שנתחבט להוכיח דהיו מחוברים יש להקשות כנ"ל, וצ"ע.

ועוד יל"ד בתוס' (דף צא.) ד"ה ושמואל, דשמואל לטעמיה דאמר גו"א, עיי"ש. ולא רצו לפרש באופן שניכר קצת, די"ל שבלבוד אינו נחשב, אמנם אפ"ל דמיירי בפחות מד'. וי"ל על דרך הנ"ל, וצ"ע. (ועיין להלן ד"ה וכעת מ"ש מד' האבנ"ז).

והנה כאמור יוצא לנו מכל הנ"ל, דנתבאר לעיל באות א' שיש לחקור בגדר מחיצה שאינה ניכרת שלא אומרים בה גוד אסיק לדעת רב, אם הטעם הוא מפני שגוד אסיק זו הלכה הנאמרת לאדם, וצריך שיהיה נראה לו בכדי לומר "רואים" ולהמשיך את המחיצה, וכאשר אינו ניכר לו אינו יכול לומר גוד אסיק, או דהויא הלכה קבועה שנאמרת במקום שיש מחיצה שמעלים אותה בכל גווני, וכמו לבוד ושאר הלכות. (ומ"מ לא נאמרה רק במקום צורך וכל כה"ג). אבל כאשר יש להם אטימה ע"י הגג אין לנו פי מחיצה להמשיך אותה הלאה, שהרי הגג הוא סוף הגבול שלה.

ובזה נראה שתלוי הנידון הנ"ל אם בלבוד אומרים גוד אסיק או לא, דלצד דגו"א הוא תלוי באדם שיהיה ניכרת פי המחיצה להעלותה, א"כ לא איכפת לן שיהיה לבוד, דעכ"פ מן הדין היה צריך להעלותו בכל גווני, ורק בגלל שאינו ניכר לו לא מעלים, וכאשר הוא ניכר שפיר אפשר להעלותו ואפילו בפחות משלשה נמי, שהרי מ"מ ניכר, ויש כאן מחיצה להעלותו, אבל אם זו הלכה שבאינו ניכר אינו עולה ומפני שיש לו אטימה מן הדין, א"כ יש סברא לומר שהלבוד הרי הוא כסתום, שהרי בכה"ת כולה ה"ז כסתום מן הדין, ושוב נסתם גבולה של המחיצה ואי אפשר להעלותה בגוד אסיק. [ומה שמצאנו בעירובין דף יד: דלבוד למטה לא אמרינן אם הגדיים בוקעין ואליבא דרשב"ג, היינו דבכה"ג מבטל את הסתימה, אולם לולי זה הוי כסתום בכל מקום, ואפשר איפוא דגם כלפי גו"א הוי כסתום, שאין זו בקיעה המבטלת את ההלכה של לבוד].

אמנם יש מקום לחשוב דאף לצד דהוי כסתום וסותם סוף גבולה של המחיצה, מ"מ כיון שניכר די בכך ואין הלבוד יקלקל את הגו"א, וכעין מה שהערנו לעיל ד"ה ויש לבאר במוסגר עיין שם, דתרוייהו הלכות נינהו ואינם סותרות זא"ז, ועוד דהוי כבקיעה הסותרת את לבוד, וכנ"ל בסמוך, ועכ"פ לענין שנאמר גו"א שפיר אמרינן.

וכעת אחרי כתבי כ"ז מצאתי באבנ"ז (סימן רע"א) שנשאל בהוכחה מד' רש"י הנ"ל שכתב דאי לאו דמחוברין הם אין דריסה מזה לזה, וקשה דהלא משכחת לה שביניהם פחות מארבע דכתב רש"י (עח.) דנוח לפוסעו משפתו לשפתו, ותירץ האבנ"ז (שם אות ג') דהני דנוח לפוסעו מ"מ אינה נדרסת ממש. ועוד דענין פסיעה ודריסה תרי מילי נינהו (וכמ"ש בשבת ק:). ולהלן באבנ"ז (ר"ס ער"ב) כתב ליישב באו"א, דהנה במשנה עירובין (עח:) חריץ שבין חצירות פחות מארבע מערבע אחד, וקשה דנימא גוד אסיק וכו'. וצריך לומר דשאני עמוד דפני עמוד מחיצה אחת היא וחזי לאצטרופי, משא"כ חריץ פחות מארבע דמחיצה לפחות מחלל ארבע לאו מחיצה כלל, וא"כ י"ל דכשאין בין הגגין ארבע חשיב מחיצה שאינו ניכר, שהרי אינו רואה חלל ארבע, וכמו שהוא רואה אותה לאו מחיצה לומר גו"א, ע"כ. (ויש לדון בזה לפמש"כ המפ' בטעם דבעינן ד'). ולפי"ז את"ש מה שהערנו, ואף בלא דין לבוד. וכמו כן מיושבים בזה דברי התוס' (ריש דף צ.) דמיירי בעמוד מופלג ד', דאי בסמוך הא נפרץ במילואו לגג. והקשה בגאון יעקב הא מחיצות ניכרות נינהו ואמרינן גוד אסיק, עיי"ש. ולדברי האבנ"ז את"ש, דכל פחות מד' לא אמרינן גו"א, וממילא הוי פרוץ במילואו. ולדבריו י"ל"פ במח' דרב ושמואל דמיירי אפילו בפחות מד'. [ועוד יש להוכיח כדבריו מדברי התוס' בדף צא., שהזכרנו לעיל ד"ה ועוד, שהרי לקלוט מגג לגג הוא יותר קל, ואעפ"כ אינו נחשב ניכר].

והנה הבאנו ב' תירוצי האבנ"ז, חדא דבפחות מד' עדיין אינה נחשבת מחיצה הנדרסת. ועל כרחך מיירי בפחות מזה, אולם הוסיף בתירוץ השני בסי' ער"ב שיש לומר דאף בד' אכתי אינו בגדר מחיצה הניכרת, וזה חידוש. ולפי תירוצו השני אין ראיה לכל הנידון הנ"ל בדין לבוד, אלא הכל תלוי ביותר מד' או בפחות מד'. אולם לתירוצו הראשון שפיר יש לדון דאע"פ דמיירי בפחות מד', ומשום שבד' אינה מחיצה נדרסת, אכתי יש לדון דהא משכחת לה בטפח או במחצה וכיוצ"ב. ומשמע שדין לבוד גורם דאינה נחשבת מחיצה ניכרת, וכפי הסברות שכתבנו. ומאידך כבר דקדקנו מרש"י בע"א שדי בניכר כל דהוא. [נ"ב, ואעיקרא דמילתא יש לבאר, שכל הנידון אם נאמר שדין לבוד גורם שיחשב מחיצה שאינה ניכרת, ה"ז רק למ"ד שאומרים לבוד לחומרא. אבל באמת כתבו הרבה מהפו' שלא אומרים לבוד לחומרא, עיין בד"מ סי' תק"ב ובמג"א שם סק"ט, ובנתי"ח ובבית מאיר שם. וע"ע במצפה איתן סוכה דף י"ז, ובקהילות יעקב סימן י"ג סק"ז, ואכמ"ל].

ויש לציין עוד לפירוש המאירי בסוגיא דמחיצות ניכרות, דמפרש שיש בליטה מעל הגג בגובה ג'. (ובזה י"ל בפשטות משום דכל פחות מג' הרי הוא בטל למקומו, וכן הוא גם בכל הרשויות דבפחות מג' הוא בטל למקומו). אמנם בהמשך הסוגיא מבואר דמפרש כפירוש רש"י ושאר הראשונים דהניכר היינו בחילוק המחיצות. ועוד יש לציין לפירוש מחודש של רבינו חננאל דלכו"ע לא אומרים גו"א במחיצות שאינן ניכרות, והמח' היא אי מהני מחיצות החצר להחיל עליו תורת חצר, ועי' בהגהו' שם.

[ועיין בחי' הריטב"א (פט.) שדייק מרש"י שכתב שהעומד על שפת הגג רואה שיש תחתיו "מחיצה עשרה" וכו', ומשמע דדווקא אם ניכר מחיצה עשרה טפחים, משא"כ בפחות מזה. וכתב הריטב"א דאולם יש חולקים וסוברים דכל כה"ג מחיצה ניכרת הוא, ואמרינן בה גוד אסיק ואפילו לרב, עיי"ש. ועיין בגאו"י דף פט. ד"ה א"ל אביי, דש"מ מאביי שאפילו גג דלא מכוסים החודים כי לא מיתחזי "מחיצתא" לעומד על הגג, אכתי הוי מחיצה שאינה ניכרת, דאלת"ה אימא ניכרת בעי ונדרסת וכו', אלא ודאי מחיצה נראית לעומד בעינן, והאי לאו נדרסת, ולא משכחת"ל נדרסת אלא בדלא מנכרא. ועי' בריטב"א בסוכה (ד:) ד"ה היתה, שהוצרך לאפוקי שלא נאמר גו"א כשאין מחיצה מלמטה י"ט, ויל"ב. (ואין זה ענין להנ"ל, דהתם צ"ל שיש לו תנאי של חילוק הגגות כפי הנצרך, וכפי הסברות שכתבנו, ומ"מ נחלקו אם בעינן ג"כ שכל גובה עשרה יהיה ניכר)].

בדין מחיצות גוד אסיק בסוכה

ג) והנה בסוכה (דף ד.) איתא היתה גבוהה מעשרים אמה, ובנה בה עמוד שהוא גבוה עשרה טפחים, ויש בו הכשר סוכה (ז' על ז'), סבר אביי למימר גוד אסיק מחיצתא (פרש"י של העמוד הגביהם עשרה סביבות ראשו, והרי יש בהן גובה י' וחשובה סוכה על ראשו, ודופני העמוד דופנותיה ע"י גוד אסיק, וסכך של מעלה כשר לה וכו'). א"ל רבא בעינן מחיצות הניכרות וליכא, ע"כ. ומוכח דכל כה"ג אינו נחשב מחיצות ניכרות, ולכאו' קשה דכאן חזינן שאע"פ שיש לדון במחיצות שאינן ניכרות, מ"מ בגג לכו"ע הוי גו"א, ומאי שנא עמוד מגג שלא אומרים בו גוד אסיק.

והגר"ח מבריסק (בהלכות סוכה) כתב לדעת הרמב"ן דלא אמרינן גו"א רק במחיצות הניכרות כמו בית, ולא בעמוד שאין המחיצות שלו ניכרות במקומם, כיון שהוא אטום כולו. והוסיף עוד וא"כ גג דמינכרי מחיצות במקומן, ואמרינן בהו גו"א וכמבואר בעירובין דפ"ט., ע"כ. ויעוין עוד בתוס' דסוכה שם דעל שפת הגג ניכר טפי מעמוד, ומבואר שיש לחלק בזה בין דבר אטום, והיינו דבכה"ג אין את מה להעלות שהרי הכל אטום, ודווקא בגג שיש לו מחיצות חיצונות אז אמרינן להעלותם בגו"א ונמצא מחיצות סביבותיו (ויש לבאר בזה כעין מש"כ לעיל במחיצות שאינם ניכרות דהוי כאטימה בפני פי המחיצה), ובזה את"ש החילוק בין הגמ' דסוכה לגמ' דעירובין, ויש ב' סוגים של מחיצות שאינן ניכרות [אמנם לכאו' כ"ז יתבאר רק לפי מה שיבואר להלן ענף ג' בשם הרבה מן המפ' ראשונים ואחרונים דכל עמוד ברה"ר שגבוה ד' ורחב ד' דהוי רה"י, הוא מצד עצמו דיש מחיצה בינו לרה"ר, אבל לפי המבואר ברש"י שהוא רה"י בגלל גוד אסיק, מוכח דעצם זה שיש לו מחיצות חיצונות החוצצות בינו לסביביו זה עצמו מספיק כדי להעלותו בגוד אסיק, וה"ה בעמוד אטום, וע"ע מש"כ שם].

ועוד יש להביא מד' הריטב"א בסוכה (ד:) שביאר בשם מורו דחלוק שבת מסוכה, דבסוכה בעינן מחיצות הניכרות ונראות עמה, ומשא"כ בשבת דלא בעינן ונראות עמה (וע"ע שם בהמשך דבריו. וצ"ב). ועיין עוד בר"ן שם שכתב דבעינן כעין דירה [נ.ב. וכעין זה בעינן למימר להלן, ויש להאריך עוד בגדר מחיצות סוכה, אי הוי לאשווי רשותא ממש, או שאינו אלא מתנאי המצוה כמו שצריך סכך ושאר הלכות, ועפי"ז אפשר דבזה גופא נחלקו אביי ורבא בסוכה אי בעינן מחיצות הניכרות אם לא,

ויבואר יותר לפמשנ"ת לעיל בגדר גוד אסיק שנאמר רק בחלוק רשויות. ועיין].

ומבואר דשאני שבת מסוכה.

ועיין בר"ן שם שהקשה מהא דפי תקרה אמרינן בסוכה, וכתב דשאני התם דניכר טפי וכו', עי"ש. ועי' בס' ברכת אברהם סוכה ע' כ"ג שהקשה דאם בעינן כעין דירה, מאי נפ"מ ניכר יותר או פחות, וצ"ע, וזה אמנם רואים בר"ן שבעינן מציאות של מחיצה ולא דין מחיצה, ולכן לא מהני בה גוד אסיק, וכמש"ש, ועדיין צ"ע מה מהני פי תקרה שניכר טפי, ואולי דבכה"ג ניכר יותר כדירה שאנו אומרים שפ"ת יורד וסותם, אולם זה צ"ע דהלא זו הלכה שנראה את פי התקרה כיורד למטה, וא"כ הוי כמו גוד אחית, ואכן באמת כן מבואר ברש"י דפי תקרה הוא מדין גוד אחית, וכמבואר בסוכה (דף ו:) ד"ה לגוד שפירש דאתי הלכתא להיכא דצריך למיגד או גוד אחית או גוד אסיק, וכגון אכסדרה בבקעה דאמרינן בה פי תקרה יורד וסותם, ע"כ. וכ"ה ברש"י בסוכה (יט.) ד"ה דמחיצות, אולם ממה שמצאנו בתוס' עירובין (צד:) ובראשונים דפי תקרה משוי פתחא, ובקרן זוית לא מהני וכו', משמע לכאו' דהויא כמחיצה במציאות, ואולי זו סברת הר"ן. ויש לדחות דמ"מ אינו אלא חידוש שיחשב כפתח, ומ"מ אינו כמציאות. ואמנם מצאנו ברש"י בסוכה ובעירובין בכ"מ דכל שיש לו דין פתח הוי סתימה מעלייתא, אולם אכתי אינו נראה כן במציאות.

ועוד בביאור הסוגיא דסוכה כבר עמד בזה הפנ"י, ולדבריו יבואר באו"א, דהנה העיר הפנ"י דמוכח דאיכא מחלוקת ראשונים אם אומרים דין גוד אסיק בסוכה, דמלשון התוס' בסוכה (שם :) ד"ה אבל על שפת הגג שכשרה לד"ה, מוכח דבעלמא אומרים גוד אסיק בסוכה, ורק כאן בגלל שאינן ניכרות לא אמרינן, שביארו התוס' דעל שפת הגג חשיב שפיר מחיצות הניכרות טפי מעמוד (ולכן אומרים בהם גו"א), כיעוי"ש [וטעמם משום דניכרות בבית עיי"ש, ועי' בערוך לנר דהביאור הוא דתלוי אם יש היכר להיכן עולות המחיצות או לא, עיי"ש. וע"ע בחזו"א סימן ק"נ אות ה' באו"א דלעולם עיקר הגו"א נעשה ע"י שפת הכותל החיצוני, ומ"מ מהני מה שניכר בפנים לחזק את הגו"א שנעשה בחוץ למחשב כמחיצה הניכרת, עיי"ש]. וזה כשיטת ר"ש גאון שהביא הרא"ש בגי' הגמ', משא"כ לשיטת רוב הפוסקים שהביא הרא"ש מוכח איפוא דלא אומרים גוד אסיק בסוכה כלל. (ודן שם דלפי"ז לא נאמרה ההלכה דגו"א אלא בשבת דדוקא, אולם כתב דאפשר גם נפ"מ שיש בסוכה במחיצות עשרה שאינם מגיעין לסכך), ושוב הביא שבר"ן איתא בהדיא שלא אומרים גו"א בסוכה כלל. (והעיר ע"ז דהא איכא נפ"מ וכנ"ל, בדפנות שאינם מגיעים לסכך). ומסיים דלולי דמסתפינא היה נראה לומר דודאי הלכתא דגוד אסיק אפילו בעמוד, שייך נמי לענין סוכה מדאו', והא דקאמר רבא בעינן מחיצות הניכרות היינו מדרבנן כיון דלאו להכי עבידן, וכעין מש"כ הרא"ש דל"א פי תקרה משום דלאו להכי עבידן, היינו מדרבנן, ע"כ.

אמנם לכאורה פשטא דמילתא דפסול בסוכה מדאו', דכיון דילפינן מקראי שצריך דפנות (עיין בגמ' בסוכה ו:), או מההלכה, כלול בזה שיהיו ניכרות ממש, ויותר נראה עפמ"ש בגמ' דסוכה (סוף דף ו:) דטעמא דר"ש ממה דכתיב וסוכה תהיה לצל יומם מחורב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר, ולכן מצריך ד' דפנות, ואע"פ דלא קיי"ל כן, מ"מ י"ל דלכו"ע בעינן מחיצות שיהיו כדוגמת לצל ולמחסה וכו', ולכל חד כדאית ליה, ולכן מחיצות כאלה שאינם ניכרות ל"א, ויש לדחות. ועי' בדיבור הבא. (וע"ע בגמ' דסוכה ב.). שו"ר עד"ז שכ"כ בחלקת יואב בהגהו' לש"ע דהוי מדאו' מהלל"מ, או דכיון דילפינן דפנות מבסוכות לכן צריך שיהיו ניכרות כעין הסכך בגובה, עיי"ש. [וי"ל בתוס' סוכה (ז.) ד"ה מחיצה דממה דנפקא לן מחיצות מבסוכות וקריה רחמנא סככה וכו', דכתב בערוך"נ דלכאו' י"ל שאביי ס"ל כרב מתנא דלעיל מיניה (ו:) שלא יליף מבסוכות אלא מוסוכה תהיה לצל וכו', ודלא כמו שכתבנו לעיל, וי"ל. וע"ע בהמשך ד' התוס' שם שהוכיחו דהא לכו"ע לא בעינן למחיצות פסולת גורן ויקב. ועיין במהרש"ל שם מש"כ בזה, וע"ע במהרש"א ובפנ"י שם].

ועכ"פ הנה מבואר בפנ"י הנ"ל דאיכא מח' ראשונים אם אומרים בכלל גוד אסיק בסוכה או לא, ולבסוף מצדד דהוי דרבנן, והנה למ"ד דבסוכה ל"א גוד אסיק כלל מדאו', א"כ ל"ק מהכא, דשאני התם של"א גוד אסיק כלל (וכפי הסברות שכתבנו לעיל), משא"כ כאן שאומרים ורק באינו ניכר כלל ל"א, והם ב' סוגים במחיצה שאינה ניכרת. וכמו"כ לצד דהוי מדרבנן, אבל מדאו' אומרים גו"א, נמי אפשר דדווקא בסוכה דאו' הקפידו שלא נאמר גוד אסיק כלל, משא"כ כאן דהוי מדרבנן די לנו בגוד אסיק כבכל דוכתא דהוי כמחיצה, ורק באינו ניכר הוא דקפדינן. ומבואר יותר כפי הסברות שכתבנו לעיל בביאור שיטת רב, ודו"ק.

במח' רב ושמואל במחיצות שאינן ניכרות אי הוי מדאורייתא

ד) והלום מצאתי שגם בפלוגתא דרב ושמואל במחיצות שאינן ניכרות אם אומרים בהם גוד אסיק, נחלקו האחרונים, שהחיי אדם (כלל מ"ד סי"ב) סובר דמדאו' אומרים גוד אסיק גם אם אינם ניכרות, אלא שנחלקו מדרבנן, שלרב לא אומרים גוד אסיק במחיצות שאינן ניכרות, ואילו הגאון יעקב (בד"ה איתמר) סובר שלרב גם מדאו' לא אמרינן גו"א באינן ניכרות (ולכן כתב דיש נפ"מ בזורק מרה"ר על גג בולט וכו').

ואפשר דיסוד המחלוקת תלוי בביאור הטעם שלא אומרים גוד אסיק, דאם הטעם הוא מפני שאינו ניכר ואין אומרים בזה רואים, אזי יש לומר שפיר דהוי מדרבנן. ויבואר כמו שכתבנו דבעיקר הקפידו כן חז"ל ובפרט עירובי חצירות, דכל כה"ג אינו ניכר בכדי לחלקם, אולם אם הסברא מצד דהוי כאטימה וחציצה נגד פי המחיצה, א"כ ה"ז סברא דאו' דכל כה"ג אין מחיצה וא"א להעלותה מן התורה, ויש לפלפל בזה.

ובחזו"א (סימן מ"ד) האריך בגדרי מחיצות שאינן ניכרות, וס"ל דמן הדין מחיצות שאינן ניכרות אינם מחיצות מדאו' בין לרב ובין לשמואל, אלא ששמואל סובר דלרבנן יש חילוק רשויות בגגין מעצם זה שיש חילוק דיורין למטה, וחילוק הבתים שלמטה סליק למעלה, ובכה"ג חשבינן שהמחיצות עולות, ושאינן ניכרות היינו שמעצם זה שיש חילוק דיורין למטה יש לנו לחלק גם למעלה [ועיין בדברי הגר"ח בהל' סוכה דנקט כהחיי אדם, והחזו"א שהשיגו שם בגליונות הוא לשיטתו כנ"ל, וע"ע בחזו"א סי' ק"ח סק"ד].

ויוצא איפוא מפלוגתא זו דלדעת החזו"א הסברא ברורה במחלוקת רב ושמואל אם נאמר חילוק דיורין שלמטה דמהני למעלה באינו ניכר, וכמו"כ אפשר לפרש בפשיטות גם לדעת החיי אדם, דכיון דמדאו' אומרים גו"א, על כרחך משום דהוא הלכה קבועה. ומה שנחלקו רב ושמואל הוא סברא דרבנן אם לומר בכה"ג גו"א מאחר שאינו ניכר. וממילא לכאו' א"צ להגיע למה שביארנו לעיל אות א' דהוא גדר אחר משאר הלכות, אולם היא גופא יש לבאר מ"ט חלוק משאר דוכתי. ובאמת שאף להגאו"י יש לפרש כן, וכמו שצידדנו בסוף הדברים דיש לומר דכך נקבע ההלכה דרק בניכר יש למשוך, אלא שיש לבאר דמ"מ הוא תלוי בחילוק רשויות, וכפי זה קבעו את ההלכה בד"ז דעירובי חצירות. ויש לפלפל בזה עוד.

עוד בביאור שיטת רב ושמואל במחיצות שאינם ניכרות

ה) ונחזור לבאר עוד בסברת המחלוקת של רב ושמואל במחיצות שאינם ניכרות, והנה יסוד הדבר לפי רבנן שמגג לגג אסור, הוא מפני שכשם שיש חילוק רשויות למטה בבתים כך יש חילוק למעלה, והטעם בזה כמש"כ רש"י להלן (צ.) בבעיא דב' אמות בגג וב' אמות באכסדרה, דחלוק למטה סליק ואזיל לעיל (וע"ע שם בגמ', ובבעיא דרב ביבי כדרך את"ל וכו'). וע"ע ברש"י להלן (צא.) ד"ה לדברי חכמים, ועוד לעיל מיניה. ובזה נחלקו רב ושמואל אם אומרים גוד אסיק, וממילא יש מחיצה בין הרשויות ואינו אוסר זע"ז, או שלא אומרים גו"א וממילא הוי פרוץ למקום האסור, ואם היו המחיצות ניכרות שפיר היינו אומרים גוד אסיק והיו מתחלקים הרשויות, משא"כ באינם ניכרות.

ויש לבאר בזה דכבר נתחבטנו לעיל בביאור סברת רב שלא אומרים גוד אסיק במחיצות שאינן ניכרות, אע"פ שלכאו' זו הלכה קבועה שאומרים גוד אסיק, ואם יש מחיצה אנו צריכים להעלותה. וכבר כתבנו לעיל דאמנם אפשר דכך הם הגדרים שנתקבלו בהלכה זו. ויש לומר דהוי כאטום וא"א להעלות. אבל אפשר לומר יותר דגו"א הוי גדר אחר שיש למשוך את המחיצה כפי קביעות חז"ל משום שהוא חידוש, דאינו כלבוד שהוא סברא שיהיה כדבר סתום, וההלכה רק קבעה זאת וחידשה לנו את הגודל שהוא בג'. ולכן בגו"א כל שאינו ניכר המחיצה בבירור ל"א כן, שהרי אין מסתבר להמשיך. וכפי האמור שהלכה זו נאמרת רק בחילוק רשויות (וכדחזינן שאף שמואל מודה), ה"ז מבואר טפי דרק כשיש חילוק רשויות והם ניכרות כרשויות נפרדות אז אומרים גוד אסיק. ולכן ס"ל לרב דרק כשהמחיצות ניכרות שאז ניכרים ג"כ הרשויות בחילוקן שפיר אומרים כן. [וע"ע בחזו"א סי' ק"ח סק"ד שמקשר ביניהם, וה"נ י"ל בנידו"ד, ודו"ק].

וכפי שביארנו יש סברא בזה דגוד אסיק הוי להמשיך את המחיצה, ודווקא שהיא ניכרת אומרים כן, וזו סברא דרבנן לקבוע מתי נמשיך את המחיצה, כדי לחלק הרשויות, ודין זה נאמר רק בדין של חילוק הרשויות (וכדחזינן להלן בגגין השונים של"א גו"א לדעת ר"מ). ואכן מכל משמעות הסוגיא ופרש"י בדין מחיצות הניכרות, משמע לכאו' שאינו דין קבוע של גוד אסיק בכבכל דוכתא, ונראה איפוא דמוכח דהגדר בגו"א האמור כאן הוא דין של חילוק הרשויות ולא בעיקר המחיצה, ומאחר שכל הדין כאן דעירובי חצירות מדרבנן לכן הצריכו לדון בגדר הדבר אם הרשויות חלוקות וכו'. ועי' בחזו"א הנ"ל.

ומאחר שהכל תלוי בחילוק הרשויות, לכן לר"מ שגגין השוין הם כרשות אחת לא אומרים גוד אסיק שהרי אין אנו מחלקים בזה כלום, וכל שאומרים גו"א בזה הוא רק בחילוק הרשויות, והם דברי החזו"א שהבאנו דבנידון התוס' אף לשמואל לא אומרים גוד אסיק משום דהוי כמו גגים השוים, ומבואר כאמור דכל שאומרים גוד אסיק, הוא מאחר שרשות של מטה עולה למעלה, ומחלקים בגו"א, משא"כ כשאין דיורין חלוקים. [ובמח' זו דרב ושמואל יש לבאר המשנה בעירובין צב. לשיטתם].

והנה בגמ' להלן (צ.) בעי רמב"ח שתי אמות בגג ושתי אמות בעמוד מהו, והקשו דמאי קמבעיא ליה רה"י וכרמלית וכו', אלא הכי קמבעיא ליה ב' אמות בגג וב' אמות באכסדרה מהו, ופרש"י דמיירי של בעלים אחרים, ע"ג תקרה של אכסדרה יותר מבית סאתיים ואין לה מחיצה ואין לה פי תקרה וכו', דהשתא הויא לה נמי כרמלית וכו', ע"כ. וכן הביאו התוד"ה אלא. ולכאו' יש לתמוה למה הוצרך לפרש שהאכסדרה יותר מבית סאתיים דהוא כרמלית, הלא אפשר דנסתפקו אם תלוי בבעלות אחרת או בדיורין והוי כמגג לגג. (וכבר הקשה כן המהרש"א בתוד"ה אלא). ועיין בתוס' רי"ד שחולק על רש"י ומפרש דמיירי ברה"י.

ועוד יש להקשות בתוד"ה כרמלית ורה"י דמיירי כאן שהעמוד מופלג מן הגג ד', דאי בסמוך לו לא הוי עמוד רה"י דנפרץ במילואו לגג וכגג דמי, ע"כ. והקשה המהרש"א דמאי פריך הגמ' כרמלית ורה"י קמבעיא ליה, נימא דבאמת מיירי בסמוך לגג, והשאלה בזה דנפרץ במלואו לגג, וכעין דקמבעיא לן באכסדרה אם תלוי בדיורין, או דילמא תלוי בשינוי בעלים ובזה השאלה גם בגג ועמוד, והניח המהרש"א ביש ליישב.

והיה אפשר לתרץ דברי רש"י הנ"ל, דאם היה המדובר כשאין דיורין ולא הוי כרמלית היה מותר בודאי, שאין דיורין ושם בעלות בלבד אוסר. ולכך כתב רש"י דהוי כרמלית, וממילא הוי נידון כרשויות שיאסר זע"ז. ועפי"ז מיושב גם קושית המהרש"א הנ"ל דבעמוד א"א להסתפק כיון שאין בו דיורין, ובודאי מותר. (וי"ל בדברי המהרש"א לעיל פט. ד"ה במחיצות, שהקשה שכל הגג יהיה ככרמלית, דהא קיימינן אליבא דרב עיי"ש, ולא כתב כהחזו"א בסי' ק"ד סק"ז דמיירי לכו"ע, ואף כשמואל מצד שתלוי ברשויות, וי"ל שזה גופא הישוב במהרש"א בדף צ. וי"ל). אולם ז"א, דהא מ"מ הוי רשות אחרים עליו וצריך להיות אסור. ומצאתי הלום שכבר נרגש בכ"ז בספר הוראת שעה (על המהרש"א, בדף צ.), וכתב לבאר דאם היה דיורין באכסדרה לא היה שאלה כלל, דאז היינו אומרים כשם שחלוק רשויות למטה כן למעלה, וכב' נגין דמו. וגם אם היה לאכסדרה מחיצות אכתי רה"י סליק לעיל, שהרי לא הדיורין גורמים, וממילא ודאי שהיה אסור. וע"ע שם ד"ה ודע. ועפי"ז יישב את המהרש"א שפיר על דרך הנ"ל, דבנידונו לכו"ע יהיה אסור. (וע"ע בספר ישוב הדעת שם).

סיכום ההלכות בדיני גוד אסיק המבואר בפ' כל גגות

ו) ובדיני גוד אסיק ראינו בפירקין כמה נדונים, אם אומרים בהם גוד אסיק או לא, ונסכם את ההלכות בדין זה כפי המובא בפרק כל גגות:

א. אם המחיצות ניכרות לעומד על הגג לכו"ע אומרים גוד אסיק, ונמצא שיש הבדל בין גג לגג, ומותר לטלטל בכל גג אפילו לרבנן שאוסרים מגג לגג (ויש בזה נפ"מ לדידן, עי' תוס' ובדברינו בענף א'). אולם אם המחיצות אינם ניכרות, כגון שהגגים מחוברים או שיש בליטה מן הגג (וכמש"כ תוד"ה במחיצות), נחלקו בזה רב ושמואל (דף פט.), שלרב לא אומרים גוד אסיק בכה"ג, ולשמואל אומרים גוד אסיק, אמנם הוסיפו בגמ' (דף פט:) שאם המחיצה נדרסת ע"י דיורים אין אומרים גוד אסיק לכו"ע. [ונתבאר בענף א' שהלכה כרב].

ב. גג גדול הסמוך לקטן ועודף עליו מכאן ומכאן, דנו בגמ' (פט: צב.) אם אומרים כשם שהמחיצות שלמטה שבעודף הגג הם ניכרות, כך למעלה יש מחיצות מדין גוד אסיק, ונמצא שהגדול מוקף מחיצות, והחיבור בינו לקטן אינו אלא כפתח בלבד, וא"כ אין הקטן אוסר על הגדול, שהרי זה כב' חצירות ופתח ביניהן, שדעת רב יוסף שצריך פתח הניכר, ואינו מועיל שע"י גו"א יהיה כפתח, ורק אם יהיו מחיצות ממש מהני, אולם בגמ' אמרו שגוד אסיק מהני גם לעשות פתח. (והיינו בתנאים הנ"ל שיהיו מחיצות הניכרות למר כדאית ליה וכו'). וכן הוא סתמא דגמ' [וכן הלכה דמהני לשווי פתחא, עי' בשו"ע סי' שע"ד ס"ד].

ג. מחיצות הבתים וכיוצא שהם מחיצות עשויות לדירה, ואילו על גבן המחיצות הם מדין גוד אסיק, נחלקו בגמ' (דף צ:) אם המחיצות הללו שעל גבן נחשבים כהיקף לדירה, שלדעת רב הוי כהיקף לדירה, ולכן מותר לטלטל לר"מ מגג לגג או לרבנן בגג יחידי אפילו כשהוא רחב יותר מבית סאתיים. אבל לשמואל אין מטלטלים בו אלא בד' אמות, משום שהמחיצות העליונות אינם נחשבות מוקפות לדירה, כיון שלא נעשים אלא לדור בתוכן ולא עליהן. ועי' בתוס' דף פט. ד"ה רב, ובתמיהת המהרש"א שם [והלכה כרב, וכמש"כ בחי' הריטב"א שם. וכ"פ בשו"ע סי' שס"ב ס"ד ובמשנ"ב שם סקכ"ח].

עוד הבאנו לדון (בענף ג' אות א') בדין עמוד ברה"ר שגבוה י' ורחב ד' שנחשב רה"י, שנחלקו הראשונים בטעמא דמילתא, וכמו"כ כתבנו לדון שם לגבי אויר רה"י שבוקע ועולה עד לרקיע דיש להסתפק בזה, ואיכא נפ"מ וכמשנ"ת שם.

והנה לפי מה שכתבנו לעיל בענף ב' אות א', ב', לדון בדין גוד אסיק אם זו הלכה קבועה בכל מקום, או משתנה לפי צורך הענין וצורך מחיצות, אפשר לחשוב עוד בפלוגתא הנ"ל דרב ושמואל שהזכרנו לעיל בסמוך בנידון הג', שנחלקו אם המחיצות העליונות מוקפות לדירה או לא, שאפשר לחשוב דאם היא הלכה קבועה שפיר אמרינן שגם לעיל הוי מוקף, שהרי כשעושה למטה מחיצה ממילא על גביו ג"כ נחשב מחיצה, משא"כ אם זה במקום הצורך א"כ בתחלה לא נעשו המחיצות אלא למטה, וכעת שאנו דנים בטלטול בבית סאתיים י"ל דאינם נחשבים. אלא דלעיל ענף ב' ביארנו בהיפוך במח' רב ושמואל שם, אולם לקמיה כתבנו שם דיש ללמוד בדעת רב דמה שאומרים שבמחיצות שאינם ניכרות לא מהני אינו רק מצד המציאות, אלא מבחינת הדין שנחשב שיש חציצה ואטימה למחיצה, וא"א להעלותה, אבל בעלמא הוא דין קבוע שכל שיש מחיצה אינו מעלים אותה, אלא שיש לה תנאים אימתי אפשר להעלות.

אכן באמת יש לדחות את הביאור הנזכר גבי היקף מחיצות לדירה, דבודאי לכו"ע אומרים גוד אסיק ממילא למה שתחתיו שהוא ודאי היקף לדירה, ויש לאומרו בין אם הוא הלכה קבועה ובין אם לא. אולם זו מח' עד כמה להחשיב את הגו"א כמוקף לדירה במה שנעשה מתחתיו, והיינו האם יש לשייך את מה שלמעלה למה שנעשה למטה או לא. וכן מתבאר בשיטת רש"י (בדף צ' עמוד א' ועמוד ב') שזו סברא פשוטה אם יש להחשיב את שלמעלה כהוקף לדירה כמו למטה. ועיין. [ואכן אין זה מקומו לבאר הפלוגתא דרב ושמואל בגוד אסיק שלמעלה אי הוי כמוקף לדירה, אמנם כבר עמדו המפרשים דיש לפרש בדרך א' שהמחלוקת היא בגדרי גוד אסיק, והיינו דתלוי במח' החזו"א והגר"ח בהל' סוכה, או שהמחלוקת בגדר גוד אסיק אם היא סברא של העלאת המחיצה שלמטה למעלה (דהיינו שנחשב כאילו מה שלמטה למעלה, אבל למטה ודאי יש מחיצה ונשארת בהווייתה), או דהוי המשכה. ועיין בזה בס' אבני דרך ע' רל"ט. ויש לפרש באו"א בגדר מחיצות שהוקפו לדירה, ועיין בספר הנ"ל ע' ר"מ. אכן למבואר ברש"י נ"ל דהביאור הוא באו"א בפשוטו אם מאחר שעשה מחיצות למטה הוי מחיצות גם למעלה שהרי הם נעשים ממילא, וא"כ מה שלמעלה הוא לגמרי כלמטה, וא"כ יש להחשיבם גם שממילא הוי הוקפו לדירה, או שכלפי ההיקף לדירה אינו כן שהרי לא הקיפו למעלה לדירה, אלא היא תוצאת מחיצות בעלמא, אבל אין הדבר תלוי זב"ז בכדי שנאמר שלמעלה הוקף לדירה, שהרי במציאות לא הוקף למעלה לשם כך. ועיין].

ענף ג

בגדר רשות היחיד בגג תל ועמוד אם הוא מדין גוד אסיק

א) והנה בתוס' ד"ה במחיצות דנים להלכה בגגין משופעין כמו שלנו שבולטים ראשיהן לרשות הרבים, ומבארים דהוי כרמלית, משום דלא מנכרא מחיצתא, וליכא למימר בהו גוד אסיק, וגם אין לומר בהם פי תקרה כיון שעשוי בשיפוע. [וכן הוא להלן (דף צד:) ובפרש"י דבכל כה"ג לא פ"ת]. וגם אין לומר בהם גוד אחית משום בקיעת גדיים, וממילא הוי כרמלית, ולכן כל הגג כולו אסור, משום שהוא פרוץ במילואו לכרמלית לאותה הבליטה, ע"כ. [ומ"מ אותה בליטה יש בה ד' על ד' דאל"כ אינו כרמלית וכו', וכן מבואר בתוס' בהמשך דבריהם, וזה היה פשוט להם כפי

המציאות שהיתה באותם גגות שעליהם מדברים תוס', וע"ע בחזו"א סי' ק"ד סק"ז מה שהעיר בזה]. וע"ע ברא"ש סימן ב', ושא"ר.

ויש לבאר בדבריהם, דהנה אם היינו אומרים גוד אסיק היה כל הגג מותר בטלטול, שהרי בכה"ג יש מחיצה המפרדת בינו לכרמלית, ושוב לא הוי פרוץ למקום האסור, אמנם מה שהוסיפו עוד דלא אומרים גוד אחית ופי תקרה, ומשמע שאם היינו אומרים כן היה מותר לטלטל בגג, לכאו' צ"ב דהא אכתי כל שאין מחיצות למעלה (והיינו שלא אומרים גוד אסיק) שוב הוי מקום האסור, שהרי א"א להחשיבו בכה"ג כרשות היחיד, וכמש"כ רש"י כאן בעירובין (פט.), וכן בשבת (דף ו:) ד"ה קמ"ל (וכ"ה בר"ח שם). וע"ע ברש"י בעירובין (טו.) ד"ה גבוה עשרה, גבי שבת בתל שהוא מדין גו"א. וע"ע ברש"י בסוכה (כה.) ד"ה שבולות, דבגבוה י' ורחב ד' הוי רה"י בגלל דין דגוד אסיק, שבזה הוי כיש עליו מחיצות, ולרה"י בעינן מחיצות, וא"כ צ"ב מה מהני מה שיש מחיצות מתחתיו. [וזה ודאי אין לתרץ דאנו עושין גוד אחית לעשותו מחיצה מלמטה, ואח"כ ממילא אנו עושים גוד אסיק שמעלים את המחיצה למעלה, דהא מלבד דהוי ב' הלכות, הרי הם סותרים זל"ז, ואפילו את"ל שאינם באין כאחת, וגם א"א הכי היינו במחיצה גמורה ובזה רואים, משא"כ כאן שזה אויר למרות שהיא מחיצה דינית, כנל"פ].

ומבואר בתוס' דגם כשיש מחיצות מתחתיו ג"כ הוי רה"י, וכ"כ המהרש"א דיש לדקדק למה אמרו שכל הגג אסור משום דנפרץ למקום האסור, הא מה"ט שהבליטה אסורה משום דלית לה מחיצות ולא הוי רה"י מה"ט כל הגג נמי לא הוי רה"ר. וביאר דדווקא הבליטה הוי כרמלית כיון שגדיים בוקעין מתחתיה, משא"כ שאר הגג שעומד עד כנגד המחיצות כיון שאין גדיים בוקעין הוי רה"י, ע"כ. ומבואר דפשיטא ליה שאין רה"י בגג תלוי במחיצות, וזה דלא כרש"י הנ"ל שכתב שמה שהוא רה"י זה משום גוד אסיק. ומבואר דפשוט הוא שכל שמתחתיו הוי רה"י שגם מעליו הוי רה"י, וכפי שיבואר להלן בב' דרכים.

ועיין בשו"ע (סימן שע"ד ס"ד) שכתב גג קטן שנפרץ קודם שבת במילואו לגג גדול, גדול מותר והוא שיהיו מחיצות הבית ניכרות למי שעומד על הגג, אבל אם אינן ניכרות כגון שהגג בולט עליהם הוי כרמלית, ע"כ. וכתב המג"א (שם סק"ה) שנחלקו אם כל הגג הוי כרמלית וכו', וכתב דאם אינו בולט לא, דלא גרע מעמוד דהוי רה"י בסימן שמ"ה ס"י. וכתב במחה"ש שם דבסברא יש לחלק דשאני עמוד שאומרים גוד אסיק דמחיצות העמוד ניכרות מיקרי כיון שאין להם בליטה, משא"כ בגג שיש בו בליטה, וביאר דכוונתו באופן שאין בו ד' שאז הוי רה"י, ואף אם אין מחיצות הבית ניכרות, וציין דהכי מוכח בתוס' ומהרש"א הנ"ל.

ובאמת שכן מבואר בגמ' דשבת (צט:) בעי רבא זרק דף ונח ע"ג יתידות מהו וכו' עיי"ש, ושם הנידון הוא להחשב מתחתיו רה"י, ושוב הביאו שהספק הוא כגון שזרק דף וחפץ על גביו, דבהדי הדדי אתו, עיי"ש. ובפשטות מיירי שם באותו אופן שנזכר לעיל, דהיינו בזרק דף ע"ג יתידות, והנה התם אין מחיצות וא"א לומר שעליו הוא רה"י בגלל הגו"א, ועל כרחך דעצם זה שנבדל מרה"ר בגובה י' ורחב ד' דהוי רה"י, אולם מצאנו בתוס' שם (ד"ה זרק) שהקשו בבעיא קמייתא דהלא חזינן בטרסקל שעמוד גבוה י' ורחב ד' ואין בעיקרו ד' דחייב, ומשמע דווקא על גביו אבל תחתיו לא. ותירצו דמיירי שיש ב' מחיצות של יתידות, ובשלישית אמרינן פי תקרה (ועי' במהר"ם שם). וע"ע בתוס' הרא"ש שביאר באו"א שהיו היתידות רחבים ד' ופחותים מעשרה, והדף משלימם לעשרה, עיי"ש. וכמו"כ היה אפ"ל דמיירי בעמודים ויתידות פחות פחות מג', דהוי לבוד. ועכ"פ מבואר לפי"ז שאין ראיה, אמנם מ"מ בדברי התוס' א"א לומר גו"א. [ועיין בחי' הגר"ח פי"ד משבת מה שצידד בהק"ו דלאחרים עושה מחיצה וכו', מהני גם לעמוד דהוי רה"י]. איברא שמפשטות דברי רש"י בשבת (שם) מוכח שהיו אלו יתידות בלא דין מחיצה כלל, כיעוי"ש בד"ה ע"ג יתידות. וי"ל. דאל"ה תיקשי קושית התוס'.

עוד יש להוכיח כן מפשטות דברי הגמ' בשבת (דף קא.) תניא ר"י בר' יהודה אומרים אף קנה ברה"ר ובראשו טרסקל וזרק ונח ע"ג חייב משום גו"א וכו', עיי"ש. ואמרו דאע"פ שבדין זה חכמים פוטרים, מ"מ תניא בעמוד ברה"ר גבוה עשרה ורחב ד' ואין בעיקרו ד' וכו' חייב, עיי"ש, ופרש"י דמיירי שלמטה הוא יותר מג', דאל"ה הלא הוי לבוד וכסתום דמי (אמנם עי' בתוס' שם ובפי' הר"ן מש"כ בזה, ואכמ"ל). וכתב רש"י (ד"ה טרסקל) דמהני היקף המחיצות שמתחתיו למעלה לשווי ראשו רה"י, עיי"ש. ומוכח דגם בלא סברא של גוד אסיק הוי למעלה רה"י [וזה ודאי אין לומר שאחר שעושים גוד אחית מעלים את המחיצות למעלה כדין גוד אסיק, דז"א דהוי ב' הלכות וגם סותרות, וזה פשוט אף לב' הצדדים הנ"ל בסוף ענף ב' ד"ה ולצד. והנה צע"ע הלא אין משך עשרה ברווח ד' בדין הטרסקל, ואיך אמרו בזה גוד אחית, אולם מבואר דמ"מ כיון שיש עמוד הוי כמוקף מחיצה, וכמש"כ שם רש"י. וכן בעירובין (לג.). וכבר עמד ע"ז ביד דוד בשבת שם, ויישב בזה קושית המהרש"א שם בתוד"ה וזרק, עיי"ש].

ויל"ע בטעמא דמילתא שעל הגג הוי רה"י, דבשלמא אם הוי רה"י מעצם זה שאומרים גוד אסיק מחיצתא שפיר. [וע"ע בדברי הט"ז סימן שמ"ה סק"ד מש"כ בד' רש"י, ובאמת ראיתי בהרבה מן הפו' שנקטו כסברתו של רש"י מצד גו"א, וכמבואר בב"י ובב"ח וש"א בסימן שמ"ה ובכל דוכתא. אולם כפי שיבואר להלן מוכח בכ"ד שאינו מטעם גו"א כשאר דוכתי]. אבל לתוס' וככל הנ"ל שאע"פ שאין בו גו"א הוי רה"י, צ"ב למה הוי על גבו רה"י, הרי אין בו תנאי רה"י שיהיו מחיצות וכו'. [ועיין ברש"י להלן (צ.) ד"ה קשיא דרב אדרב, שרה"ר שמסביב אוסר, עיי"ש, ועיין בתוס' רא"ש מה שהקשה ע"ז].

וע"ע גם בשבת (דף ז:) דבית שאין תוכו עשרה וחקק בו להצטרף בגובה עשרה מהני, אפילו ברחוק הרבה מן הכתלים, ומוכח דאע"פ שאין שייכות בין החקק והמחיצות אעפ"כ מהני להחשב רה"י, למרות שאין לנו מחיצה עשרה, ועי' בתוס' בשבת שם רע"ב, ובתוס' בסוכה דף ד:.

אכן הדברים מבוארים לפמש"כ המאירי בסוכה (דף ד.) וז"ל: ויש שואלים ממ"ש במס' שבת בפרק הזורק שאם זרק אבן על תל גבוה י' בשבת חייב מפני שהוא רה"י, אלמא לא בעינן מחיצות הניכרות [נ.ב. הלשון מחיצות הניכרות אינם כאותם מחיצות הניכרות של סוגיין, שהרי כאן אותם מחיצות שסביב הבית הם מחיצות ניכרות, ורק בגלל שהם מחוברים לא חשיבי ניכרות, וכן מבואר בתוד"ה מחיצות. (וכבר הערנו כעי"ז לעיל ענף ב' אות ג' מגמ' בסוכה דהזכירו לשון מחיצות ניכרות). איברא דמצאנו שיטה חדשה להמאירי גם כאן בסוגיין דמפרש מחיצות הניכרות, היינו שיש בליטה ג' טפחים בין גג לגג, ומבואר אכן דמפרש מחיצות הניכרות היינו ממש בבליטה וכדרך מחיצה, אלא שבכל המשך הסוגיא מפרש המאירי כרש"י ותוס', ועיין].

וכתב המאירי (שם) שאין זו שאלה שבזו אי אתה צריך בזה לגוד אסיק עד שתצטרך בה למחיצות הניכרות [נ.ב. מבואר במאירי שהרגיש בסברא של גוד אסיק, ואעפ"כ מיאן בזה ומפני סברתו כדמפרש ואזיל, אמנם אין זה ב' פירושים בעלמא, דהא איכא בזה נפ"מ להלכה כגון בנידוננו להגדיר את הגג וכדו'], שאין הטעם אלא מפני שכל שגבוה י' ורחב ד' אינו תשמיש של בני רה"ר, ודינו רה"י אף בלא מחיצות, ע"כ, ומבואר הטעם דכיון שנסתלקו ממנו בני רה"ר כבר הוא בגדר רה"י [ועיין לעיל בענף ב' אות ג' שהבאנו ד' הגר"ח בביאור החילוק משבת לסוכה, וזה מתאים לדברי המאירי הנ"ל, וכן בחילוק שבין דבר אטום למחיצות הבית, עי' במאירי שם].

וכדעה זו מבואר בהדיא בתוס' סוכה (שם) ד"ה פחות, שהעיקר הוא למנוע רגל רבים מאותו מקום, וכ"מ ברמב"ן וברשב"א וברי"ן בשבת (דף ז.), וכיעוי"ש. וכן מבואר בראשונים בשבת (דף צט.), וכמו שכתב בשו"ת אבנ"ז (סימן רס"ד וסימן רע"ב), וכ"מ מעוד ראשונים שלא הזכירו אלא עצם הדבר שהוא מקום העומד לעצמו, וע"ע בחי' רבינו חיים הלוי (סוכה פ"ד ה"י"א) שכתב כן לדעת הרמב"ם, וכן דעת הרבה ראשונים דגם בלא מחיצות על גביו אפ"ה הוי רה"י, אלא שכתבו כן מטעמים אחרים, וכמו שיבואר.

הנה בשו"ע הגר"ז (סימן שמ"ה סכ"ג) כתב דשאר הגג אע"פ שאין לו אלא מחיצות הבית, ואין אומרים בהם גוד אסיק, מ"מ כיון שהבית שתחתיו רה"י הוי רה"י עולה עד לרקיע, ולא הוצרכו לומר גוד אסיק אלא בדבר שתחתיו אינו רה"י גמורה בהיקף מחיצות סביבה, כגון עמוד ברה"ר וכיוצ"ב, עכ"ד. וכבר הביאו לזה מקור בראשונים, דמבואר ברשב"א בעבוה"ק דזיזין הבולטים דהוו חורי רה"י, אזי האויר שעליהן הוי אויר רה"י עד לרקיע, עיי"ש. וזה למרות שאין להם היקף מחיצות [וע"ע במאירי שבת צט. דנסתפק כעי"ז בעמוד עיי"ש, וע"ע לעיל מה שהבאנו מדבריו במס' סוכה].

ובשבת (דף ו.) ת"ר ד' רשויות לשבת וכו', ואיזוהי רה"י חריץ שהוא עמוק י' ורחב ד', וכן גדר שהוא גבוה י' ורחב ד' זוהי רה"י גמורה, ע"כ. ובזה פליגי ככל הנ"ל אי הוי מצד גוד אסיק, או מצד דהוא מקום דחלוק מרה"ר, או דהוי כדין רה"י בוקעת ועולה עד לרקיע [אלא שסברא זו נאמרה בבית, ולא במקום אטום]. ויעוין בשו"ע (סימן שמ"ה ס"ב) איזהו רה"י, מקום המוקף מחיצות גבוהות עשרה טפחים וכו', וכן חריץ וכן תל, עיי"ש. ובאופן הראשון שהזכיר השו"ע נחלקו הראשונים אם הוא בג' מחיצות או בד' (עיין בביה"ל ר"ס שס"ג, ונת' במקומו). אכן כ"ז לגבי מקום שאין לו שאר תנאים, וכדי להבדילו צריך מחיצות, אולם בתל כבר נתבאר שיש לו היתר בפ"ע מאחר דחלוק מרה"ר, ואדרבה טפי משמע מהגמ' שם שבאו לחדש שכל סילוק הרבים מהני להשוותו רה"י, ודו"ק.

וההיא דהבאנו מר' יוסי בר יהודה (בשבת קא.) בנעץ קנה ובראשו טרסקל, הרי מוכח דהוי רה"י בכל גוונא, ואמרו בגמ' ולימא גוד אחית מחיצתא כדין טרסקל וכו', ופרש"י שטרסקל אין עמוק י', ואנו מודדים לו גובה י' שמדת הקנה עולה לו בגובהו, והקנה אין רחב ארבעה, אלא שאנו אומרים במחיצות הטרסקל גו"א, ונמצאו מקיפות את הקנה, והוו להו היקף המחיצות מן הקרקע ולמעלה לשויה בראשו רה"ר, ע"כ. אלא שרבנן פוטרים בזה, אולם ה"ט משום דהוי מחיצה שהגדיים בוקעין, אבל לולי כן גם רבנן מודים, כמבואר כ"ז בסוגיא שם, והנה בכולי דוכתא לא אשכחן מחיצה פחות מעשרה, וכאן מהני בגו"א אף שאין עשרה, אולם בכל המקומות היינו כדי לעשות רה"י במה שתחתיו, אבל בטרסקל הנידון שיהא רה"י במה שעליו, אולם עדיין צ"ב דכמו שלגבי דין גוד אסיק בודאי דבעינן מחיצה, א"כ גם בדין גוד אחית נימא דבעינן י', ואיך מהני בפחות מכך. ועיין בתוס' בשבת שם, ובעירובין לג., וצ"ב, וי"ל דזו סברא דרבנן במילי דרבנן שא"צ מחיצה י'.

וכשלעצמו היה צריך להיות רה"י גם בעצם מה שהוא מובדל י' לפחות מן הקרקע, וא"צ לגוד אחית כלל, אולם מ"מ בעינן שיהיו מחיצות שעי"ז נחשב מובדל לגמרי מרה"ר, ולכן בעינן לדין גו"א שבזה הוא כמוקף מחיצות, ומהני להחשב רה"י במה שהוא מובדל, וכמשנ"ת. ולכן אם יש בו דין גו"א הוי רה"י, ואם לאו אינו רה"י, ובזה כו"ע מודו, אלא שנחלקו בגווני שגדיים בוקעין שם, וקיי"ל כרבנן דלא הוי רה"י אפילו על גבו כיון דגדיים בוקעין ול"א גו"א.

[אולם לולי כן שפיר הוי רה"י וכאמור היינו מעצם שמובדל מרה"ר, ולכן עמוד ברה"ר גבוה עשרה ורחב ד' הוי על גבי רה"ר אפילו שבתחתיתו אינו רחב ד' (וכמבואר בשבת קא.), וכן בדף וגזוזטרא ד' על ד' שעל גבי המים וגבוה י' מן הקרקע נמי הוי ע"ג רה"ר, כיון דבקיעת דגים לא שמה בקיעה ואמרינן גו"א (כמבואר בעירובין פ"ו, וע"ע בתוס' עירובין פט. ד"ה במחיצות). אמנם עיין בזה בתוס' סוכה טז. ובעירובין לג. ובברא"ש אי מדרבנן בעינן מחיצות כדי לטלטל. וכן נקטו האחרונים בסימן שנ"ה, ואכמ"ל].

ועיין עוד מה שנתבאר (להלן צג:) בענינא דגידוד חמשה ומחיצה חמשה דאיכא ב' סוגי מחיצה, דיש מחיצה שהיא בחציצה כשאר מחיצות, ויש מחיצה שהיא ע"י הפרדה בעצם מה שהיא גבוהה מהאחרים, עיי"ש. וה"נ בתל ההבדלה הוא מעצם גובהו (ומ"מ בעינן לתנאי מחיצות כפי הצריך לרה"י, ולזה קמ"ל רש"י לפי פשוטו דאיכא מחיצות ע"י גו"א), וע"ע להלן.

ב) והנה בכל הנ"ל נתבאר דהא נחשב רה"י למרות שאין בו גו"א מחיצתא, אלא מ"מ מעצם זה שהוא גדור ומיוחד לעצמו (והבאנו שכ"מ בגמ' בשבת צט: קא, וכן אפשר ללמוד בדין עמוד), והדברים מפורשים בחזו"א (סימן ק"ח סק"ד) וז"ל: וזהו ענין גוד אסיק, ר"ל שפעולת הרה"י על ידי מחיצותיו גם למעלה, ע"כ. (וע"ע בחי' הגר"ח בהל' סוכה וחזו"א שם).

ויש לבאר הדברים דבכל גוד אסיק יש לחקור אם פירושו שמעלים את המחיצות למעלה, ונמצא כאילו יש על ראשו מחיצות ממש, או שבאמת אין נחשב שיש מחיצות בפועל על ראשו, אולם מ"מ מעלת המחיצות שיש למטה שגודרות את המקום להחשיבו רה"י בפני עצמו, הרי זה נחשב שיש גם למעלה את פעולת הגדירה, והיינו דמעצם זה שהוא העמיד חלוק מבני רה"ר במחיצה עשר שתחתיו, ה"ז מחשיב שלמעלה הוא כרה"י, והחזו"א ס"ל כדרך זו שאינו אלא שפעולת הגדירה מועילה גם למעלה, ולא שהמחיצות עצמם נחשבים שעולים למעלה [וע"ע בחי' הגר"ח הל' סוכה, והחזו"א שם באמת נחלק עליו, וכשיטתו שיסוד ההפרדה שלמטה מועיל גם למעלה].

והיה אפשר לפרש כן גם ברש"י, דהיינו שמעלת הגדירה מועילה גם למעלה, ולא בעצם העלאת המחיצות. אולם זה אינו נהירא כלל, שהרי רש"י בכ"מ נקט כפשוטו שמעלים את המחיצות שלמטה, ונחשב שגם למעלה יש מחיצות עשרה. ויותר מפורש ברש"י (סוכה ד.) דגוד אסיק מחיצתא של עמוד שמבחוץ הגביהם עשרה סביב ראשו, והרי יש בהן גובה עשרה, ע"כ. וכ"ה בכ"מ. ודוחק גדול לפרש ברש"י דלאו דווקא או דהוי כלשון מושאל וכו'. [ובאשר לגמרות הנ"ל שהבאנו דמוכח שאינו מטעם גו"א מחיצתא, יש ליישב וכמש"כ לעיל].

ובאמת שיש להקשות לאידך גיסא על פרש"י דלמה לי הא דגוד אסיק מחיצתא, הלא שפיר הוי מקום גדור של י' טפחים, ונסתלקו בני רה"ר ממנו, ולמה הוצרך להגיע לדין דגוד אסיק, ויעוין בגמ' דסוכה (דף ד:) גבי עמוד ברה"ר גבוה י' ורחב ד', דיש לומר בזה גוד אסיק מחיצתא, ואמנם לענין סוכה נחלקו שם אביי ורבא, דבסוכה אפשר שלא מועיל משום דבעינן מחיצות הניכרות, אולם עכ"פ לענין רה"י י"ל דמהני להשוות רה"י, וכן דעת רש"י בכ"ד דמטעם גו"א הוי רה"י, וכנזכר בתח"ד.

[וגו"א בעמוד, היינו שמעלים את מחיצות שמבחוץ, ולכאו' צ"ב הלא כלפי העמוד אין לנו במחיצות אלו כלום, דאמנם הם מחיצות כלפי רה"ר, אולם כלפי העמוד אינם מועילים, וכבר העירו המפ' שאין לומר שמחיצות אלו יועילו לעמוד גופיה, שהרי מצאנו בגמ' בגידוד חמשה ומחיצה חמשה דאין מצטרפין, ופירשו רש"י ותוס' שהגידון הוא בתל גבוה חמשה שהקיפוהו מחיצה חמשה, ומבואר שם בגמ' דאע"פ שבתחתונה ודאי מהני להיות רה"י הואיל ורואה פני עשרה, מ"מ בעליונה לא חשיב, וכמו כן אין לומר שהם מחיצות לעמוד גופיה, שהרי הוא אטום, ואין לזה שם מחיצות כלל, וי"ל כמש"כ המפ' דהוי גדר ומחיצה לראש העמוד עצמו].

ועכ"פ מבואר ברש"י הנ"ל דרה"י צריך אויר מחיצות, ומהאי טעמא בעינן לדין גוד אסיק שיהיו המחיצות עולות למעלה, ולכן ס"ל דבכל מקום בעינן לדין דגוד אסיק (וע"ע מה שהערנו בזה לעיל, וע"ע להלן צג: בסוגיא דגידוד). והנה י"א דאמנם בענין אויר מחיצות, אולם עכ"פ א"צ שיהיו מחיצות עשרה, ודי במחיצה כל שהיא, ומה שמתחתיו שהוא עשרה טפחים מהני לגדור גם את למעלה, אבל עכ"פ מצד הגו"א א"צ את מה שלמעלה, אולם יש להעיר ע"ז, א'. מלשון רש"י בסוכה (דף ד:) דמשמע דבעינן להעלות את גוף העשרה טפחים למעלה, וכ"מ בכ"ד. ב'. כבר הערנו מלשון רש"י בעירובין (ד.) גבי מחיצות שפירש דהיינו מה דבעינן עשרה, ומוכח דעשרה הוא גוף הדין דמחיצה.

ויש להוסיף דהנה הבאנו שיש לדון אי בעינן מחיצות להחשב רה"י, דברש"י משמע דבעינן מחיצות, ולכן הוצרך לומר דהוי גו"א, ואילו משמעות המאירי ועוד ראשונים דא"צ מחיצות להחשב רה"י, אלא כל שהוא מופרש מרשות הרבים, הרי הוא נבדל להחשב רשות לעצמו וכו', ולכאו' יל"ד דכדברי רש"י מבואר בגמ' דשבת (קא.) שהקשו ולימא גוד אחית, מי לא תניא ריב"י אומר נעץ קנה וכו', ומוכח דהא בהא תליא, ובעינן מחיצות להחשב רה"י, אבל מצאתי להמרכבת המשנה (פי"ד מהל' שבת) שהביא משם הר"ד ערמאה דמיירי התם שאין הטרסקל גבוה י' מן הארץ, ולכן בעי מחיצות להיות רה"י, ואם באמת היה גבוה עשרה לא היה צריך גוד אחית, ולפי"ז את"ש.

והנה במחלוקת הנ"ל תלוי בפשטות דין אויר רשות היחיד שאמרו בגמ' דעולה עד לרקיע, דלמ"ד שאומרים גוד אסיק, א"כ מהאי טעמא גופא הוי רה"י עד לרקיע, וכ"ה במאירי (שבת צט.), וע"ע מש"כ לעיל משם המאירי, ויל"ב. אולם הסוברים שבעמוד ובתל ל"א גו"א, א"כ יצא איפוא שגם אוירם אינו רה"י בכה"ג, וכ"כ בהדיא המאירי שבת (ז.) בשם גדולי הרבנים בספרד, וכ"ה ברמב"ן וברשב"א בשבת (צט.) אין העמוד רה"י אלא רק קרקעיתו ולא עד הרקיע מפני שאין לו מחיצות, ונת' לעיל, וביאר בשו"ת אבנ"ז שם דה"ט משום דאין כאן גוד אסיק. וע"ע במאירי ז. שהביא הפלוגתא בזה.

והשתא יש לדקדק דלפרש"י שאומרים גוד אסיק מחיצתא, והוי כאילו יש מחיצות על העמוד גופא, א"כ בודאי דה"ה שיהיה בו דין דרשות היחיד עולה עד לרקיע, שהרי זה ככל רה"י שיש בו מחיצות, ודברי הראשונים הנ"ל שסוברים של"א גו"א יבואר רק לפי"ד החזו"א שביאר דבאמת אין על גביו מחיצות דגו"א, וכל מה שנחשב רה"י הוא רק בזה שהמקום גדור מבני רה"ר, אבל אם היינו מפרשים שהמחיצות עצמן עולות למעלה הרי בודאי דכולו הוי רה"י עד לרקיע, וככל רה"י.

אולם התימה היא שהראשונים כתבו כן בשם רש"י גופיה, וכמבואר בראבי"ה, ואילו לפנינו ברש"י מבואר איפכא דדווקא דמקמי דלמטי לאויר עמוד אגביה למעלה מעשרה [עי' במפ' מש"כ בזה], ואכן גם בעצם הדין בזה נחלקו הראשונים, דהרמב"ן והר"ן הבינו כפשוטו דחלוק עמוד ממחיצות, וע"ע בראבי"ה שהביא משם רבינו שלמה דשמא כי אמרינן רה"י עולה עד לרקיע היינו דווקא באויר חצר ולא בעמוד, אבל

הריטב"א (בדף צט.) הבין דרה"י עולה עד הרקיע היינו דווקא בהנחה על הרשות, אבל האויר שלמעלה מן המחיצות אינו רה"י, ולא קלוטה, עיי"ש, וצ"ע. [ועיין להגר"ח (בהל' סוכה שם) שכתב בכל דין רה"י דעולה עד לרקיע דאינו משום גו"א, וז"ל: דרה"י עולה עד לרקיע אין זה משום דינא דגו"א, כי אם דהוא דין בפ"ע דהמחיצות התחתונות שיש בהם עשרה גודרות את המקום עד לרקיע, ומשום ליה לכולהו רה"י, וזהו כללא במחיצות דכל שיש בהן שיעורא דעשרה גודרות את המקום עד לרקיע, עכ"ל. על דרך ד' הראשונים דמ"מ מאחר שנסתלק מרה"ר הרי הוא כאילו רשות לעצמו, ומכאן והלאה הוא רשות בפ"ע, והעיקר דבכה"ג שהוא גדור למטה הרשות עולה עד לרקיע, אבל לא בגלל גו"א, ועכ"פ לפרש"י דפירש כפשוטו שהוא מדין גו"א מחיצתא קשה].

ג) ובתוס' (שם ד"ה במחיצות) כתבו דהואיל וכן (שאותה בליטה הויא כרמלית), ממילא כל הגג אסור, כי כל הגג נפרץ במילואו לכרמלית, לאותה בליטה הבולטת לרה"ר, ע"כ. והיינו דלולי אותה בליטה שאז הגג נקרא פרוץ למקום האסור היה מותר לטלטל בגג כרה"י, וכמו שביאר המהרש"א, אבל בגלל הבליטה אסור. ועיין ברא"ש (ר"ס ב') שכתב בלשון אחרת דגגין שלנו שבולטין ראשיהן לרה"ר וכו' הויין כרמלית, ואסור לטלטל על גבן ד"א, ע"כ. וכ"ה בתוס' רא"ש, ומדוקדק בדבריו דמחמת אותה הבליטה כל הגג כולו הוי כרמלית ולא רק הבליטה וכו'. (וכ"ה גם בטור ושו"ע סימן שע"ד ס"ד, ועיין במגן אברהם שם מש"כ משם התוס' והרא"ש, וע"ע בקרבן נתנאל אות א'). ואפשר לפרש דס"ל להרא"ש דממילא הכל ככרמלית משום דהוי כבאין כאחד, ונחשב כל הגג כולו ככרמלית. ועי' בחזו"א (סימן ק"ד סק"ו) שכתב דכיון דחשבינן ליה לגג פרוץ לאותה בליטה, א"כ ע"כ אין לגג מחיצות שהרי שטחו נגמר בשפתי קצותיו, והגג ובליטתו שטח אחד, וכתב לבאר כן בשיטת תוס' גופא, דכוונתם לומר דמצד הבליטה אם אנו דנין על שפתותיה אין עליהם דין מחיצות של רה"י אלא כרמלית, והגג אין לו מחיצות בפ"ע שהוא פרוץ במילואו לאותה בליטה, וא"כ מחיצותיו הן הנה מחיצות הבליטה, וא"כ הגג כולו כרמלית, וכתב להוכיח כך שהרי אם הגג רה"י הרי גם הבליטה רה"י מדין חורי רה"י, וע"ע שם בבליטה פחות מד'.

אמנם אעיקרא דמילתא דנים התוס' אם אותה הבליטה הויא כרמלית, שהרי לא שלטי בה רבים, כיון שהוא גבוה י', ובתח"ד כתבו דמ"מ הוי כרמלית כיון דלא אשכחן מקום פטור ברחב ד', וראיה מבית וכו'. והוכיחו כן מרש"י דלהלן, ושוב דחו זאת מדברי הירושלמי דל"מ כן אלא דהוי מקו"פ, ומטעם הנ"ל דלא שלטי בה רבים, ודחו את כל הראיות, ומשמע דמסקי כשיטת הירושלמי. וע"ע ברא"ש סימן ב', ובקר"נ שם אות א', ובשו"ע סי' שע"ד ס"ד ובפו'. (וע"ע מה שהערנו בזה לעיל ענף א').

והנה להלן (צ.) בעי רמב"ח ב' אמות בגג וב' אמות בעמוד מהו, והקשו דהלא הוי כרמלית ורה"י, עיי"ש. ומבואר שם דגג בין הגגין הוי כרמלית, ומוכח דכל כה"ג הוי כרמלית, וא"כ הוי דלא כהירושלמי, דהא לדבריו כל שהוא יותר מי' אינו כרמלית, אכן כמו"כ צ"ב גדר הכרמלית בפרוצין, ואמנם באמת הם ב' גדרים בכרמלית, ולק"מ, וק"ק שלא נזכר בגמ' דשבת דף ו. וע"ע בחזו"א סי' ק"ד, ואין להאריך. ואכן באמת כ"ז תיקשי רק לפירוש רש"י שם, אבל לפירוש הר"ח בתוס' סוד"ה אלא (שם הביאו כן בשם ר"ת אולם צ"ל ר"ח, וכמו"כ מקום הדברים נראה דשייך לתוס' הקודם ד"ה כרמלית) מעיקרא לק"מ, שהרי פירש דבאמת הגג הוי רה"י, וכרמלית היינו העמוד שאינו גבוה י' ורחב ד' וכו', ואת"ש.

בענין חלון או פתח שבין חצירות ובתים והמסתעף

במשנה (עירובין עו.) חלון שבין ב' חצירות אם יש בו ד' על ד' ובתוך עשרה מערבין שנים, ואם רצו מערבין אחד, פחות מד' על ד' או למעלה מי' מערבין שנים ואין מערבין אחד - ומבואר דבעינן ב' תנאים כדי שיחשב כאחד לערב אחד אם ירצו, והיינו חדא שיהיה ד' על ד', וכן שלא יהיה עשרה טפחים ביניהם. ונחלקו הראשונים בטעמא דמילתא, ויש בזה כו"כ נפ"מ. ויש לבאר בזה דין ד' על ד' ודין העשרה, והם תלויים זב"ז. ומזה נבא לבאר דין הבתים וחצירות וסוגי המקומות בענ"ז.

ענף א

בענין השיעור ד' על ד'

והנה בגמ' אמרו לימא תנן סתמא כרשב"ג דס"ל לבוד בארבעה, והיינו שהבינו בהו"א שדין ד' על ד' הוא כדי שיצא מתורת לבוד, ודחו דבנדו"ד כו"ע מודו שלענין פתחא אי איכא ד' על ד' חשיב, ואי לא לא חשיב, ע"כ. ומבואר שדין ד' על ד' הוא כדי להשוותו פתח. (וכן הוא בכל דוכתא דפתח היינו בד', וכדחזינן בפ"ק בדף ה', וכ"מ). ובפשטות י"ל כלשון הגמ' דבשיעור זה חשיב להיות פתח.

ובגדר הדין נראה שנחלקו הראשונים, דהנה התוס' (ריש פירקין) ביארו לימא תנן סתמא כרשב"ג, דקס"ד דלרבנן כיון דבג' יוצא מתורת לבוד חשיב פתח, ע"כ. ויש ללמוד מדבריהם דמקשרים את ההו"א בגמ' והמסקנא, והיינו דגם בהו"א ידענו שצריך חשיבות פתח להשוותו כאחד, אלא שחשבו שזה תלוי אם הוא יוצא מדין לבוד ושוב הו"ל כפתח. והיינו שכאשר יוצא מתורת לבוד אינו כסתום, ואז נידון כפתח. וע"ז תירצו דצריך פתח חשוב שהוא בשיעור ד' על ד'. ומבואר איפוא דלשיטת תוס' דין פתח הוא בשיעור חשוב שיקרא פתח, ואינה סברא מציאותית בעלמא שיהיו רגילים בני אדם לעבור בשיעור כזה, ועיין להלן. ויותר מפורש כן בתוס' בסוכה (דף י.) ד"ה שלא מצינו מקום פחות מד', שביארו מה שמקום נידון בד' דווקא, שכך מצאנו לענין רשות היחיד וכרמלית (וכדפרש"י שם בסוכה ד"ה שלא). והוסיפו ולענין גובה נמי אשכחן בריש חלון ליחשב כפתח, ע"כ. ומבואר מתוס' שדין ד' בפתח אינו סברא של מציאות בעלמא, אלא סברא מיוחדת דכל כה"ג הוי חשיבות פתח, ולא בפחות מכך.

וכפי שביארנו בס"ד את דברי התוס' ריש פירקין, הרי התוס' לשיטתם מבארים היטב את כל הסוגיה כאן באותה דרך, שצריך חשיבות פתח. ושו"ר הלום בשפ"א שעמד לבאר גדר החשיבות בפשט הגמ', ומתחילה הקשה עמ"ש לימא תנן דלא כרשב"ג, דלכאו' קשה הרי כתבו הפו' דלא אמרינן לבוד להחמיר (עיין בד"מ סי' תק"ב ובמג"א שם), וא"כ גם לרשב"ג פחות מד' למה אין מערבין, וביאר דגם בהו"א ידעו עיקר הטעם משום דבפחות מד' לאו חשיבות הוא, אלא דחשבו דלרבנן כיון דנפיק מתורת לבוד חשוב הוא. וכפי מה שנתבאר הם הם ד' התוס', שביארו שכבר בהו"א ידעו מהטעם של חשיבות. ואכן בסו"ד צייין דכ"מ בתוס' שלא כתבו בקיצור דתליא בלבוד עצמו, עיי"ש. ובאמת שאם מצד גדר הדברים לא היינו צריכים לד' התוס', שהרי כבר בגמ' איתא דבד' חשיב (ועי' להלן ד"ה ולכאו'). אולם הראנו דלתוס' הכל תלוי בשיעור חשוב, ולא הזכירו סברות מציאותיות.

ועיין ברש"י דלענין שיעור עשרה פירש דהטעם הוא שלא תהא מחיצה ביניהם, ואילו הראשונים לשיטתייהו פירשו גם בזה מצד דלא ניחא תשמישתיה, וכמו שיבואר להלן. ואם רש"י היה מפרש בשיעור ד' על ד' כדברי הראשונים, היה לו לפרש גם כאן מטעם דלא ניחא תשמישתיה. [ומש"כ רש"י בתח"ד דלאו פתח, יש לפרשו כב' הטעמים של הראשונים ואינו ראיה. וע"ע גם בלשון רבינו יהונתן]. ונראה איפוא בפשטות שגם רש"י ס"ל כתוס' שדין ד' על ד' הוא סברא שיהיה מקום חשוב, ולא ס"ל כלל להאי סברא דניחא תשמישתיה, איברא שז"א מוכרח כ"כ, והגם דחזינן בראשונים שפירשו הכל כשיטתם, וקשרו זב"ז בטעם אחד שתלוי אם ניחא תשמישתיה, מ"מ לדעת החולקים ולדעת רש"י זה אינו מוכרח. ולהלן יבואר עוד בזה.

ומאידך גיסא בפירוש רבינו יהונתן על המשנה, כתב דפחות מד' לאו פתח הוא, ואין ראוי לעבור מזו לזו, ע"כ. ומשמע שזו סברא מציאותית דכל פחות מד' אין דרך לעבור שם, ולכן לא חשיב פתח, ואינו תלוי בחשיבות המקום בשיעור של ד'. וכ"כ המאירי דכל שהוא פחות מארבעה על ארבעה אינו פתח, ואין ראוי לעבור דרך בה מזו לזו, ע"כ. ומבואר שלא הבינו כהבנת התוס' הנ"ל שתלוי בשיעור חשוב, אלא הכל תלוי מצד המציאות אי ניחא תשמישתיה. ואמנם בחי' המאירי ר"פ כתב בלשונו "דקים להו לרבנן דבד' על ד' קרוי פתח", ומשמע שזה גדר של חשיבות, וז"א אלא מצד המציאות, וכדממשיך ואזיל לבאר שתלוי בניחא תשמישתיה, ודו"ק. [ואכן גם לגבי דין העשרה שיהיה בפחות ממנו, מבואר בדבריהם הסברא מצד דניחא תשמישתיה, ואילו רש"י לא פירש כן וכמש"כ לעיל, ויבואר עוד להלן].

ולכאו' יש לדקדק מלשון הגמרא כדברי התוס', א'. שהרי אמרו דאי איכא ד' על ד' חשיב, ואם אינו סברא של חשיבות בשיעור אותו שטח הול"ל דאי איכא ד' על ד' ניחא תשמישתיה, ולשון חשיב משמע כתוס' ששיעור זה הוי חשיבות מיוחדת של פתח (כהה"א דכתבו התוס' בסוכה שם דכל כה"ג הוי מקום חשוב, והוי כעין ד' אמות של אדם דהוי מקום חשוב בכל דוכתא, וה"ה כאן בד' טפחים, וכיו"ב). וצריך לומר שמ"ש דחשיב היינו פתח במציאות, והיינו מצד שבכה"ג עוברים בו. ב'. ועוד יש לדקדק ממה שהקשו בגמ' לימא תנן סתמא דלא כרשב"ג וכו', ותלו זאת בדין לבוד, ואי איתא כדברי הני קמאי קשה איפוא מה הקשר לדין לבוד, הלא הכל תלוי בניחא תשמישתיה אם לאו, ואינו קשור לדין לבוד. וכבר ביארנו בכוונת התוס' ר"פ שזה גופא באו ללמדינו שגם בהו"א ידענו גדר פתח שצריך שיעור חשוב, ובזה ביארו את ההו"א, אבל לשאר הראשונים קשה. (וההיא דלעיל יד: דגדיים בוקעין מבטל את הלבוד, אינו אלא לבטל החיבור). ונצטרך לומר לדבריהם של הראשונים דלאו דווקא הוא, ואינו תלוי זב"ז, דאמנם בהו"א חשבו שזה תלוי באופן שיצא מתורת לבוד, אולם למסקנה שביארו זאת דכל ד' על ד' חשיב פתח, סבירא להו דמעתה היסוד הוא מצד המציאות דניחא תשמישתיה.

וי"ל בזה עוד כמה הערות בדברי הראשונים, א'. דהנה מבואר במשנה דבעינן ד' על ד'. ולכאו' הניחא למ"ד דבעינן שיעור חשיב א"כ ודאי בד' על ד' הוי שיעור חשוב, ובעינן שיהיה ד' על ד', אבל לראשונים שזה מצד דניחא תשמישתיה, ל"ל שיהיה ד' על ד', הלא די בד' על ג' ומחצה, שהרי לשיטתם אינו תלוי בחשיבות מקום, וד' על ד' הוא שיעור של מקום חשוב. וצריך לומר דמ"מ גם מצד דניחא תשמישתיה בעינן לד' על ד'. (וכמו כן כל שיעורי תורה כך הם ששיערו חז"ל שכך הוא הדבר הקבוע לכו"ע להחשב ניחא תשמישתיה).

ב. עוד יש להעיר עד"ז בדברי הגמרא להלן (סוע"א) דא"ר יוחנן חלון עגול צריך שיהא בהיקפו עשרים וארבעה טפחים, ושניים ומשהו מהן בתוך י', שאם ירבענו נמצא משהו בתוך י', ע"כ. ומבואר איפוא דבעינן ריבוע מגו עיגולא. ולכאו' הניחא לשיטת התוס' דבעינן מקום חשוב, שפיר הוי מקום חשוב דווקא בריבוע של ד' על ד' (וע"ע בגמ' פ"ק דשבת לענין רשויות ובשו"ע ומשנ"ב סי' שמ"ה), אבל למ"ד דניחא תשמישתיה הלא גם בעגול אפשר להשתמש, ונימא שיהיה העיגול בתחלתו מתוך עשרה. וצ"ל פשוט דאינו ניחא תשמישתיה כמרובע (וכבר כתבנו שחז"ל קבעו שיעור המועיל לכל, ולכן קבעוהו בד' על ד'). ואפשר עוד דמ"מ בעינן צורת פתח.

עוד יש לציין לדברי הב"י כאן בשם שבה"ל שכתב בשם רבינו אביגדור שחלון שמערבין על ידו בעינן דנהוי ד' על ד' מרובעים, בציר מהכי אע"ג דנפיש אורכיה טפי משיעוריה אינו משלים, דלא חשיב פתחא אפילו לרבנן דפליגי עליה דרשב"ג בפ' חלון, דהא לא חזי להכניס ולהוציא מתוך שהוא צר, וכמאן דליתא דמי ואין מערבין אחד, ע"כ. והאי סברא אתי למ"ד שד' על ד' הוא מצד דבעינן שיהא ניחא תשמישתיה, וכן מבואר בדבריו שם. אבל לדברי התוס' הנ"ל שזו סברא דבעינן מקום חשוב הא איכא, אולם באמת מצאנו כבר בכ"ד שכל שאינו ד' על ד' ג"כ אינו חשוב מקום לעצמו, עי' בסי' שמ"ה וכיוצא, וא"כ דין זה אתי אף לד' תוס'. [ועי' במשנ"ב בסימן שע"ב ס"ד שהביאו להלכה. ועיין בזה להלן סוף ענף ג'].

ג. בגמ' דסוכה (דף ז:) איתא דכל אדם באמתא יתיב, ולכאו' קשה עמ"ש לעיל בשיעור של ד' על ד', דהלא היה צריך שיעור יותר רחב, אכן עיין בערוך לנר שכבר תמה בזה על התוס' בב"ב (קא.) ד"ה ורחבן, ממ"ש בגמ' דסוכה שם. וכתב דבעת שאדם מתיישב הוא מתרווח יותר, משא"כ באופן שאדם עומד בעלמא, ע"כ. והנה יש לבאר בנידו"ד דהנה כל שאלה זו מעיקרא אינה לשיטת התוס', שד' על ד' הוא סברא שבעינן מקום חשוב, וא"כ שוב אין מה להקשות דבאמתא יתיב, דאמנם כן, אבל אנן בעינן מקום חשוב, ומקום חשוב יש לו שיעור מוגדר של ד' על ד', וכל כה"ג הוי שם פתח ומועיל לחבר הכל להיות כאחד. אע"פ שיש לדון בזה גופא דמקום חשוב נידון לפי אופן תשמישו, ועיקר השאלה הזו היא להנך ראשונים שביארו הכל מצד דניחא תשמישתיה, ולדבריהם יקשה דניחא תשמישתיה הוא רק באמתא, ועל זה מתורץ שפיר כדרך הנ"ל. ויותר מזה י"ל ע"פ דרכו דשאני התם שנתנו סימן כפי דרך ישיבת בני אדם, ואדם שיושב בקביעות אה"נ שאינו מצטמצם בפחות מאמה. אבל באופן כמו הנידו"ד שניחא תשמישתיה היינו שימוש של כניסה ויציאה, ולא שימוש של ישיבה שם, א"כ ודאי שגם בפחות מכך הוי דרך תשמישו, שהרי להכנס ולצאת לזמן קטן לא איכפת לאדם גם בפחות מזה.

ויותר יש לבאר דאף לפמש"כ הראשונים דפתח בעינן שיעורא דד' על ד' לכניסה ויציאה, הרי פשוט שאין זה כניסה ויציאה רגילים של בני אדם כמו בפתח, אלא זו כניסה ויציאה לדברים עראים ולהכניס חפצים וכו', וכ"מ בחי' המאירי בעירובין ריש פירקין, עיי"ש. (וע"ע להלן בדיבור הבא). ולפי"ז ק"ו שמיושבת הקושיה הנ"ל, דהא ודאי אין זה פתח קבוע כדי שיצטרכו שיעור גדול, ודו"ק.

ואכן מצאנו שד"ז שנוי בפלוגתא, דאמנם בדברי המאירי הנ"ל מוכח ששיעור ד' על ד' הוא שיעור בכדי שיהיה ניחא לעבור שם, וכ"מ בברטנורא, וכן ברבינו יהונתן כיעוי"ש, והיינו שיהיה נח לאדם לעבור בה בעצמו, ולדבריהם הוצרכנו לתרץ שפיר כנ"ל דיש חילוק בין ישיבת אדם לבין אדם שעובר, וכי אדם שעובר די לו בפחות מאמתא, אבל באמת בב"י בשם שבלי הלקט איתא דניחא תשמישתיה היינו להכניס ולהוציא (וכנ"ל בד"ה עוד). ומשמע דהיינו שיהיה ראוי להעברת חפצים, וא"כ בכלל אין צריך שיהיה ראוי לעבור בה האדם עצמו, ולפי"ז מעיקרא ל"ק קושיה הנ"ל, דודאי להכניס ולהוציא חפצים לא בעינן יותר מד' על ד'. אלא דאפשר לפרש גם בדבריו כדברי הראשונים, שצריך שהאדם יוכל לעבור שם, ונקט דוגמא כגון להכניס ולהוציא חפצים, ומ"מ היינו ע"י שהאדם עובר בה, ומה שנקט כך הוא לומר שדי לנו באפשרות לעבור בה דרך עראי.

ד. בחזון איש (סימן צ"ו סקי"ט) כתב דנראה דאף אם למעלה מן החלון כותל פחות מאויר החלון לא אמרינן אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה (והיינו שמעל הכותל היה שוב אויר, ועיין לעיל דף י': וכ"ד). וביאר הטעם דהא בענין אויר החלון הראוי לתשמיש וליכא, ע"כ. ולכאו' כ"ז לדברי המאירי והרר"י, אולם לפי"ד תוס' כמו שביארנו ה"ז סברא של מקום חשוב, וא"כ אכתי הוי כמקום חשוב שהרי מ"מ אנו דנים דהאוירא מבטל ליה, והוי כחלון של ד' על ד'. ודוחק לומר דמ"מ בענין לניחא תשמישתיה, או שיהיה דרך תשמישו, דהא בענין מקום חשוב ואיכא. אולם באמת י"ל דז"א נחשב מקום חשוב כלל, דכל כה"ג שאין לו אויר ד' על ד' לא חשיב לכו"ע, ופשוט.

[ועי' בתוספתא (פ"ז ה"ח) חלון שהיה בו ד' על ד' טפחים עושה לה מוריבות ומבטלה, כיוצא בה וכו'. ובאור הגנוז שם גורס עושה לה סריגות ומבטלה, עיי"ש. [והיינו שעושה כן כדי שלא יאסור אחד שלא עירב במקום האחר, והרי פתח שבין ב' החצירות יש בו גם קולא שיכולה לערב אחד וכמתני', וגם חומרא שיכול אחד לאסור, וכבר העיר כן המאירי בר"פ]. וכגירסת האוה"ג בתוספתא כ"ה מפורש בחי' המאירי בשם התוספתא, וכ"ה בחי' הרשב"א ר"פ. וביאר המאירי דהיינו חתיכות דקות שאין אדם יכול להכנס דרך שם. (והוסיף עוד משם הירושלמי שכתב כה"ג שהסריגין ממעטין בה לענין שבת וכו'). (ומ"מ אין ד"ז קשור לעיקר ד' החזו"א הנ"ל, דכאן שביטלו בסריגות לבוד בלא"ה לא אומרים דאתי אוירא דהאי גיסא ומבטל).

ויעויין בעצי אלמוגים (סי' שע"ב סקט"ו) דמש"כ הרשב"א דסריגות ממעטין בו לענין שבת, אם הסריגות עשויות באופן שיכולים להנטל בשבת באופן שאין בהם משום סתירה, הרי הם כפתוחים וכו'. ומטעם זה כתב לסמוך על חלונות העשויות במחיצה של זכוכית כעין שלנו כיון שראויות להפתח בשבת וכו', והביא ראיה לדבריו מהירושלמי, ע"כ. ולכאו' הוא מובן לפי הסברא של ניחא תשמישתיה, דאילו למ"ד דצריך שיעור חשוב הרי לכאו' אין כאן. וי"ל דמ"מ חשיב כפתח שאם ירצה יוציאנו, וי"ל ב].

ה. עיין עוד להלן בענף ה' מה שביארנו בדין פתח לכניסה ויציאה (ואינו חלון), ותלוי בכל הגדרים הנ"ל.

ענף ב

בדין חלון בתוך עשרה

והנה מצאנו בראשונים הנ"ל שכשיטתם בדין ד' על ד' מצד דניחא תשמישתיה, פירשו כן גם בדין חלון ביותר מעשרה. וי"ל בזה בביאור הסוגיא, והנפ"מ בזה.

ועי' ברש"י ד"ה למעלה מעשרה, דה"ט דכשיש עשרה נחשבים כשניים, דאילו כל הכותל אינו גבוה יותר הוי מחיצה מעלייתא, והלכך כשאין כלום מן החלל בתוך עשרה לאו פתח הוא, ואין מערבין אחד וכו', ע"כ. ומבואר ברש"י דהחסרון בלמעלה מעשרה הוא דהוי מחיצה המפסקת, אולם בפירוש רבינו יהונתן (דף כד. מדפי הרי"ף) כתב דלמעלה מעשרה אין דרך להשתמש מזה לזה, שהרי אפילו לא תהיה גובה הכותל יותר מי' טפחים הויא מחיצה מעלייתא ומערבין שניים. והלכך כשאין כלום מן חלל הד' בתוך י' לאו כפתח הוא, דהא לא ניחא תשמישתיה, ע"כ. ומבואר מדבריו שהדין שיהיה למעלה הוא כדי שיהא

ניחא תשמישתיה. וכ"כ הרע"ב בפירוש המשנה שכל זה הוא סברא אם ניחא תשמישתיה אם לאו. ויל"ע למה לא ניחא ליה בפירוש רש"י דכל כה"ג הוי כמחיצה וזה גורם להפריד. ויש לבאר זאת בסברא ומילפותא כדלהלן.

ואמנם בפי' הרר"י הזכיר גם כפירושו של רש"י דכל כה"ג הוי מחיצה מעלייתא, וגם הזכיר הסברא שלא ניחא תשמישתיה, וצ"ב ל"ל תרוייהו [וזה ודאי אין לומר שכל טעמא דמחיצה הוא משום ניחא תשמישתיה, שהרי דין מחיצה הוא הלל"מ כדלעיל בעירובין דף ד., ומהניא בכל דוכתא בלא קשר לניחא תשמישתיה. כנ"ל בפשטות. אמנם יש לדחות דמ"מ הגדר הוא מצד יכולת השימושים. והעירוני דמוכח בסוכה (דף ד:) שאין זה גדר של ניחא תשמישתיה, דהא מבואר שם דלמעלה מעשרה הוי רשות אחרת, ויבואר לפמש"כ התוס' שם דמה דבעינן בשבת מחיצה עשרה מהתם ילפינן, וע"ע משנ"ת להלן (צג:) בענינא דגידוד חמשה וכו'. ועי' במהרש"א גיטין (טו:), ודו"ק. עוד יש לציין למבואר בעירובין (צב:) מחיצה לאסור. אולם י"ל דלאחר שזה חוצץ משאר מקומות, ממילא זה משייך לתוכו כל מה שבפנים]. וראיתי במאירי שהזכיר זאת כב' טעמים, חדא שאין התשמיש נח בה מזו לזו, וכן שיש בגובה זה שיעור מחיצה, ועדיין צ"ב ל"ל לטעם דניחא תשמישתיה, ולהלן נבאר ישוב לשאלה זו, ועי' להלן בד"ה ובפירוש.

וראיתי בליקוטים שעל המשניות (ר"פ חלון) שהביא מהשושנים לדוד שכבר עמד ע"ד הרע"ב דלא ידענא מהיכן הוציא טעם זה, דרש"י לא פירש כן אלא מטעם דהוי כמחיצה, וכן פירש הרמב"ם. [ויש להעיר שכדברי הרע"ב כן איתא בפירוש רבינו יהונתן, ולהלן בסמוך יבואר מהיכן הוציאו ד"ז]. ועוד הקשה עמש"כ שם שבבית המקורה אפילו למעלה מי' מערבין אחד, מטעם שדרך לשים ספסלים ותיבות סביב הבית וניחא תשמישתיה. וקשה דהא בגמ' אמרו דביתא כמאן דמליא דמיא. ועיין בשבת (דף ה.) דהיינו משום דהוא כמלא ממש ולא חשיב אויר, וא"כ ה"נ יש לפרש כן בפשטות. וציין שכבר העירו כן על הרר"י, עכ"ד. ולהלן נבאר הישוב לב' הערותיו.

ונראה, א'. דהנה בגמרא אמרו דבעיא מיניה ר"א מר"נ לול הפתוח מן הבית לעלייה צריך סולם קבוע להתירו או לא, כי אמרינן ביתא כמאן דמליא הני מילי מן הצד אבל באמצע לא, או דילמא לא שנא וכו'. ולכאו' אם איתא דפירוש ביתא כמאן דמליא הוא כדפרש"י בשבת (דף ה.) דהוי כמלא ממש ואין אוירו נחשב אויר, א"כ מה הסברא לחלק בין מן הצד לבין מן האמצע, הלא כולו מלא כפשוטו, ומשמע איפוא דמכאן למדו כל הני ראשונים שהסברא בכמאן דמלי אינו כפרש"י בשבת שאין האויר נחשב אויר, אלא הבינו שזה תלוי בניחא תשמישתיה, וממילא בכה"ג שזה מן האמצע אינו ניחא כ"כ כמו מן הצד (שהרי דרך לשים ספסלים וכו' סביבות הבתים כמש"כ הראשונים, ולא באמצע), וע"ז ענה לו דלא שנא.

ובפירוש רבינו יהונתן בגמ' (שם) מבואר שזה גופא נסתפקה הגמ' האם דווקא מן הצד יכולים לערב, שדרך בעה"ב לשים שם חפצים ודרך להשתמש שם, משא"כ באמצע הבית שאין דרך להיות שם שום דבר, וכיון דלא ניחא תשמישתייהו אסור לערב, או דלמא לא שנא דבכל ענין אמרינן ביתא כמאן דמלי דמי, והוי כמאן דלא גביהא וכו', ע"כ. ולפי"ז נראה דזה גופא קאמרינן למסקנה שהסברא של ביתא כמאן דמלי דמי אינו מצד החפצים ששם שם, אלא הפירוש הוא שכולו סתום, וכפירש"י גופיה דכל כה"ג אין אוירו נחשב אויר, ולכן גם מן האמצע שפיר דמי. ונמצא עפי"ז דכל הספק בניחא תשמישתייהו הוא להו"א, אבל למסקנה שאמרו שגם מן האמצע מועילה הסברא של כמאן דמלי דמי, א"כ יוצא שהפירוש הוא שהגריעותא הוא בזה שיש מחיצה המפסקת ביניהם. וכאשר אמרינן ביתא כמאן דמלי הוא כפרש"י שנחשב כמלא כולו, ואין אוירו נחשב אויר. ואפשר איפוא דכל דברי הרר"י במשנה הם להו"א, והרי הם כב' הצדדים שכתב לפנ"כ משום מחיצה, ומשום ניחא תשמישתיה, אבל למסקנה הוא כפשוטו וכפרש"י לגמרי, אבל בפירוש הרע"ב ל"מ כן, וכן במאירי פירש לשיטתו דאה"נ דהספק הוא לא בזה גופא מהו הסברא של כמאן דמליא (שבזה נאמר שתלוי הדין דמן האמצעי אם מועיל כפתח או לא). אלא הכל הוא מטעם דלא ניחא תשמישתיה, ובזה גופא נסתפקו אם בכה"ג ניחא תשמישתיה או לא, ואמרו שגם באמצע מהני הפתח ומשום דאכתי קיימת הסברא של ניחא תשמישתיה. ולעולם הסברא הזו קיימת ונשארת גם למסקנה. וכך אפשר לפרש בפשטות בד' הרר"י שסברא זו נשארת גם למסקנה, ולכן פירש כן במשנה בפשטות, וצריך לבאר לפי"ז שמה שהכריעו בגמ' דגם מן האמצע מהני, היינו משום דאכתי דרך לשים חפצים בבית וכו'.

אבל עדיין קשה, דהלא בגמ' דשבת (דף ה.) בהא דביתא כמאן דמליא דמי, הלא בהכרח הביאור שם כדפרש"י שנחשב מלא לגמרי, ואין האויר נחשב כלום, שהרי אמרו שם דמה"ט הוי קלוטה ונחשב עקירה והנחה, משא"כ בשאר מקומות. ושם אינו ענין של ניחא תשמישתיה כלל, וא"כ הלא בהכרח נצטרך לפרש כן גם כאן. ואמנם נראה דסבירא להו דיש ב' ביאורים שונים להגדרה זו של ביתא כמאן דמליא, אולם היא גופא קשיא דמהיכא תיתי לומר כן, ולמה לא יפרשו גם כאן כפרש"י. וי"ל לפי מה שהערנו לעיל דאם איתא הכי לא היה לגמ' להסתפק אם מהני גם באמצע [וזה ודאי לא קשה דאם ביתא כמאן דמלי א"כ הו"ל כסותם את הפתח ואין לו שיעור, דודאי ז"א אלא לגבי עקירה והנחה כנ"ל, אולם צ"ב הגדר בזה שאומרים כן גם בנידו"ד, ואילו בשאר דינים ל"א כן, וצ"ל דמ"מ במציאות הוי פתח, וי"ל דהוא כעין הדין דאתו רבים ומבטלי מחיצתא]. וע"ע להלן בסמוך.

ב'. וביותר נראה לבאר דהנה באמת יש להקשות איך אמרו כאן דביתא כמאן דמלי דמי, ולכן בחלון שבין ב' בתים אפילו למעלה אם רצו לערב מערבין אחד, והלא סברא זו דביתא כמאן דמלי נאמרה בגמ' בשבת (דף ה.) אליבא דרבי שמחייב, וכנ"ל, אולם רבנן שם פוטרים, ומבואר איפוא דאדרבה לא ס"ל כסברא זו דכמאן דמלי, ואפשר איפוא שמזה גופא הבינו הראשונים שאין פירושו כההיא דשבת, אלא כאן הוא גדר אחר דניחא תשמישתיה, וכמאן דמלי היינו כפי המציאות שהוא מלא מסביבות הבית.

אמנם לפרש"י ל"ק כ"כ ממה ששם הוא דלא כהלכתא, דהתם לענין שיחשב שנח ונעקר לא חשבינן הכי כמלא ממש, שהרי במציאות לא נח ונעקר, אולם כאן להחשב כב' בתים המחוברים יחד, כדי להתערב כאחד, בזה י"ל דאה"נ כיון שהוא כמלא שפיר דמי שנחשב אחד. והחילוק ברור, שאמנם אינו גורם להחשב כנח נגד המציאות שלא נח, אולם מ"מ חשיבות מלא איכא. ומצאנו כעי"ז בתוס' בשבת (דף ח.) ד"ה אמר אביי, שכתבו בהא דרב חסדא שאם נעץ קנה ברה"י וזרק ונח על גביו שחייב, בזה"ל: ושמא י"ל דטעמא דרב חסדא דלא בעינן מקום ד' ברה"י, משום דאמרינן ביתא כמליא דמי וכו', ע"כ. ומבואר דאיכא לטעמא דביתא כמאן דמליא [אמנם בדין התוס' בהא דרב חסדא, יעויין במגיד משנה (פי"ד הי"ז) שכתב דמדברי רש"י וקצת גאונים נראה הטעם, דברה"י אע"ג דבעינן עקירה מעל גבי מקום ארבע, הנחה ע"ג כל שהוא הוי הנחה, עכ"ד. וכעי"ז אשכחן בשבת (דף ה:) דדלמא הנחה הוא דלא בעיא, הא עקירה בעיא, עיי"ש. (ועי' במאירי שבת ג:). ויל"ד בד' התוס' דהא רה"י הוא לאו דווקא במקורה. וע"ע בענף ג', ואכמ"ל].

ג'. ועוד יש להעיר בזה בדברי הגמ' (דף עו.) פחות מד"א וכו', פשיטא כיון דאמר ד' על ד' ובתוך עשרה, ממילא ידענא וכו', הא קמ"ל טעמא דכוליה למעלה מי', אבל מקצתו בתוך מערבין שנים ואם רצו אחד, ע"כ. ולכאו' י"ל דבשלמא לדברי הראשונים דזה נידון אם ניחא תשמישתיה או לא, שפיר יש לחלק ולחדש דגם במקצת בתוך עשרה לא ניחא תשמישתיה, אבל לפרש"י שזה סברא דינית דכשיש עשרה הוי מחיצה, א"כ עדיין יקשה מאי קמ"ל, הלא פשיטא שעשרה פחות משהו שוב לא הוי מחיצה. ודוחק לומר דמזה גופא ילפינן שזה דין במחיצה [או יש להעיר באופן אחר דאדרבה אם מצד דניחא תשמישתיה מובן שדי גם במקצת תוך עשרה, דמ"מ ישתמש כך, אבל לפרש"י אינו כן, שהרי אין את כל הד' בשביל לעשות חיבור], וצ"ע. ושו"ר במהרש"א כאן שאדרבה הוקשה לו על תחלת הסוגיה בקושית הגמרא פשיטא, דהלא בשאר דוכתי לא דייק ליה למיפרך כי הכא, משום דהכא דייק דאנא ממילא ידענא דבפחות מד' ולמעלה מעשרה לא, משום דלא עדיף מאילו כל הכותל אינו גבוה יותר מי' דהוי מחיצה מעלייתא כפרש"י, ע"כ. ובפשטות המהרש"א לא נחית לפלוגתא דהראשונים, ונקט ד' רש"י כפי דרכו, אולם מ"מ אפשר דמגוף השאלה דפשיטא מוכח כרש"י, דאילו לדברי שאר הראשונים אינו פשוט כ"כ, שהרי עדיין יש לדון בסברא אם ניחא תשמישתיה, אף שלפי"ז חוזרת קושיית הגמ' על הראשונים, ויש ליישב (ועיין בגאון יעקב שעמד מדנפשיה על הערת המהרש"א. ועיי"ש מש"כ בזה).

[שו"ר בנתיב"ב על הרשב"א בעבוה"ק שער ג' אות ה' ד"ה ואפשר, שכתב דהרשב"א לא פירש כרש"י שתלוי במקורה מה"ט שנסתפקו בזה בגמ', ואם הענין מצד מקורה לא היה לנו להסתפק. איברא דלפמשנ"ת לעיל עפ"ד ר' יהונתן י"ל שבזה גופא נסתפקה הגמ', והשיבו דאפילו מן האמצע מותר, וא"כ למסקנה י"ל דביתא כמאן דמליא היינו רק מטעם המקורה, ומה"ט גופא פסקו שאפילו מן האמצע נמי. וא"כ מש"כ הראשונים לבאר דביתא כמאן דמלי שהוא משום שזה מקורה, היינו למסקנה, אבל להו"א אה"נ שבזה גופא נסתפקו, וזה חידוש].

ענף ג

במחלוקת המשנ"ב והחזו"א, ובגדר דין הבית שאינו כחצר

ונפ"מ בהאי פלוגתא יש להעיר בדברי החזו"א (סימן צ"ו סק"כ) שכתב דיש לעיין בהאי בית דקאמר רב נחמן אי דווקא מקום פיתא ולינה, או בית המיוחד לדירה קאמר, ונראה דבית המיוחד לדירה קאמר, ובמשנ"ב (סימן שע"ב סקל"ד) כתב דכיון שהוא מקורה הרי הוא כמלא, וה"ז כאילו אין החלון גבוה עשרה טפחים כיון שהבית כולו כמלא, ע"כ. והעיר ע"ז החזו"א שם דלפי"ז ה"ה אפילו בחצר מקורה ובית התבן, ולא משמע כן, עכ"ד. וכוונתו דלדבריו שהכל תלוי במקורה א"כ לא היה לגמ' לחלק סתמא בין בית לחצר, אלא ליפלוג וליתני בדידיה דה"מ בחצר רגילה שאינה מקורה, אבל חצר מקורה מותר. אולם זה לא קשה כ"כ, דסתמא דמילתא בית מקורה וחצר אינו מקורה (ועיין שבת ט. ובפרש"י, וכן עיין בשבת דף צז. ברש"י ד"ה אבל שאינו מקורה שכתב כגון חצר).

אכן בעיקר הדברים נראה איפוא שזה תלוי בפלוגתא דהראשונים, דהמשנ"ב פירש כרש"י, שהוא יפרש כן דכמאן דמלי ממש, ולכן סתם כן כפשטות הגמ'. (ולשיטתו שזה דין שלא יהא מחיצה עשרה, וממילא בביתא מליא לא חשיב מחיצה, ואת"ש כפירושו במס' שבת דף ה.). וממילא לא קשה קושית החזו"א, דאדרבה מפורש בגמרא דשבת (דף ה.) שהדבר תלוי אם הוא מקורה או לא, שהרי אמרו לא מחייב רבי אלא ברה"י מקורה דביתא כמאן דמלי, ולכן פירש כן המשנ"ב שפיר. ואמנם באמת אין הכרח לתלות הדברים זה בזה, שהרי כה"ג מצינו בדברי רבינו יהונתן שנקט מקורה, ואפ"ה שיטתו היא מצד דניחא תשמישתיה (והיינו דבמקום מקורה הדרך לשים חפצים, והוי ניחא תשמישתיה), מ"מ יש לפרש כן לדעת המשנ"ב. ודו"ק.

אלא דיש להוסיף ולבאר שהרי ברש"י שם איתא דכמאן דמלי הוא מפני שהוא סתום מכל צד, ואין אוירו נחשב אויר וכו', וא"כ שפיר יש לפרש דלאו דווקא תלוי במה שהוא מקורה, אלא גם במחיצותיו שאז הוא כמאן דמליא, ולא הוצרכו להדגיש זאת בגמ' שהרי המדובר שם על רה"י. (והרי יש לו מחיצות, עיין בעירובין דף יא: ובכ"ד. וע"ע בשבת דף ו. ובכ"ד), וכיון שיש לו מחיצות ממילא, הוצרכו להדגיש דמ"מ צריך שיהיה מקורה, אבל מקורה לבד לא מהני [וכדמוכח ברש"י בשבת שם בדף ה. ואמנם ברש"י בשבת צז. פירש מצד שהוא חשוך וכו'. יש לפרש ג"כ כנ"ל דהיינו ע"י המחיצות והמקורה]. ואכן באמת גם בחצר יש לה מחיצות וכנ"ל, ואם היא מקורה יש בה סברא זו שהרי היא כמאן דמליא [וזה נראה בפשטות איפוא דגם בבית דאמרינן ביה כמאן דמליא ע"י המחיצות והתקרה שבו, מ"מ א"צ שיהיו המחיצות נוגעות ממש בגגו, אלא כל שיש בו מחיצות עשרה כדין הוי כעולה עד למעלה וכדין גוד אסיק. ואמנם רש"י בשבת (שם) פירש דמאחר שהיא סגורה מכל צד אין אוירה חשוב אויר וכו', ומשמע דכל זה במוקף וסגור היטב, אולם ז"א, דודאי בכל בית יש חלונות שאויר נכנס בהם, ואין שיעור לחלונות שבו, והעיקר שיהא בו כדוגמת בית, וכל שיש בו כדוגמת בית, אע"פ שאפשר שיהיה בו אויר הרבה הנושב מכאן לכאן, מ"מ יש בו הסברא של כמאן דמלי, משום דמ"מ הוא מקורה ועם מחיצות, ובודאי דה"ה בנידו"ד שיש בו רק מחיצות עשרה. ויתירה מזו מצאנו שגם על ידי תקרה שהיא פרוצה בפחות פחות מג', ה"ז נחשב כבית מקורה, וכמבואר בשבת (דף צח.) בעגלות, עיישה"ת. ואעפ"כ יש לו כל דיני בית וגם הבלא כמבואר שם, ודו"ק. עוד יש להוסיף מה שמצאתי עוד בעירובין (לב:) שאפילו לגבי עיר בעלמא המוקפת מחיצות ה"ז כמאן דמליא דמיא, וכדפרש"י שם ד"ה דמתא, דחזינן לה כאילו כולה מלאה עפר, וע"ע שם. אכן כ"ז נאמר לגבי עירוב כנז' שם, ומ"מ חזינן דאיכא לסברא זו בכל דהו לפי ענינה].

ועכ"פ כאמור הדבר תלוי בדברי הראשונים, דהמשנ"ב מפרש כדפרש"י שהנידון מצד מחיצה (וכן מפורש בדבריו בסקל"ב שפירש כרש"י מצד שיש מחיצה), וכאשר הוא כמאן דמלי אין מחיצה זו חשובה כלום, אולם החזו"א נראה דמפרש כדברי הראשונים מצד דניחא תשמישתיה (וכן מתבאר בדבריו לעיל מיניה בסקי"ט). ומהאי טעמא ודאי שיהיה חלוק דין חצר מקורה מדין בית, ואפילו בית התבן נמי ס"ל דאין דינו כן, למרות שהוא סגור מכל צד, אבל לדברי המשנ"ב ע"פ פרש"י ודאי גם בית התבן כמאן דמליא ולא שנא, וכך יש לפרש כפשוטו [וכ"מ ברבינו חננאל, וכמו שהבאנו להלן ענף ד'], ודו"ק.

ובעיקר ספיקו של החזו"א מצאתי בגאון יעקב (ד"ה ביתא) שכבר נתעורר בספק החזו"א, וכתב לצדד בג' דרכים וז"ל: דסברא זו דביתא כמאן דמליא דמי, בכל מקום שהוא רה"י לא בית ל"ש חצר אמרינן כן בנעץ קנה וכו', וגבי תחומין וכו', ואילו כאן חילקו בין בית לחצר. ולא ידענא אי תקרה גורם, ובית בלא תקרה תוך י' בעינן, א"נ חצר מקורה אפילו למעלה מיו"ד, או רשות הבית גורם דהוה רשותא דחד וחצירות של יחידים נמי אפילו למעלה מיו"ד, או תשמיש הבית גורם, ואפילו בלא תקרה, עכ"ל. (וע"ע שם מש"כ לדקדק בסוף דבריו, ועי' בחזו"א הנ"ל). ונראה דהספק הוא אם ביתא כמאן דמלי האמור כאן הוא ככל דוכתא, או שזו סברא מיוחדת דניחא תשמישתיה וכו', אולם אם אזלינן כההיא דשבת א"כ בפשטות ה"ז דווקא במקורה (וגם במחיצות) וכו' וכמשנ"ת, וכפי שנתבאר לעיל מה שנסתפק החזו"א בהנ"ל אי דווקא במקום פיתא וכו', או בבית המיוחד לדירה, כ"ז לשיטתו שהנידון מצד דניחא תשמישתיה, ובזה יש לדון כסברת הראשונים דכיון שהסברא שבבית אדם שם תיבות וחפצים סביבות הבית, א"כ י"ל שזה דווקא במקום המיוחד לדירה, או דילמא שגם במקום פיתא וכו', אולם להמפרשים אליבא דרש"י הכל תלוי אם הוא מקורה כבית או לא. [וע"ע להלן בענף הבא ובענף שאח"ז שביארנו דכל הנך ספיקות שייכים להסתפק לסברת הראשונים מצד דניחא תשמישתיה].

ויש להוסיף ולבאר עוד דמה שכתבנו בדעת המשנ"ב דאזיל בתריה דרש"י דביתא כמאן דמליא, הוא כפשוטו שהוא כמלא עפר ואין האויר שבו נחשב, הנה מאידך מצאנו במשנ"ב (סימן שע"ב סק"ל) בהא דבעינן שיעור ד' על ד', שאפילו הפתח והחלון ארוך הרבה צריך שיהא ברחבו ארבעה, דלא חשיב פתחא בפחות מארבעה, וביאר הטעם דלא חזי להכניס ולהוציא בו כיון שהוא צר וכמאן דליתא דמי (ומקורו טהור בב"י בשם שבה"ל), וסברא זו היא סברת הראשונים מצד דניחא תשמישתיה. ולהאמור הרי המשנ"ב אזיל בתריה דרש"י (ואמנם עצם הדין שייך גם לשיטת רש"י ולכו"ע, וכפי שנתבאר לעיל בענף א' באות ב' בדיבור השני, מ"מ הטעם שהזכיר מצד דניחא תשמישתיה הוא אתי לשאר הראשונים. ואפשר דנתכוון על עצם הדין, דכל כה"ג לא חשיב). ואפשר שכ"ז רק לגבי דין העשרה שבזה הטעם הוא כדי שלא תהא מחיצה, ולזה בעינן הסברא של ביתא כמאן דמליא, דהיינו שהוא מלא לגמרי ושוב אין כאן מחיצה, אבל בדין ד' על ד' היה אפשר לומר דבזה הסברא היא מצד דניחא תשמישתיה.

[ואמנם בראשונים משמע דב' הדינים הללו אזלי כחדא, אולם כבר הערנו כן לעיל בשיטת רש"י דאפשר דלדידיה אין הדינים קשורים זב"ז, והערנו לעיל (ריש ענף א') דאפשר דאע"פ שדין דתוך עשרה הוא שלא תהא מחיצה, מ"מ ד' על ד' הוא משום דניחא תשמישתיה, וה"נ י"ל לדעת המשנ"ב].

עוד יש לציין למה שכתבנו להלן בסוף הסימן סוף ענף ה', דהמשנ"ב לשיטתו דלא ס"ל הסברא דניחא תשמישתיה, ולכן ביאר בביה"ל שם את שיטת ר"ח כדרכו, עיין שם, ודו"ק.

ענף ד

שיטות הראשונים בסוגי המקומות אם הם כבית או כחצר

נשוב כעת ונבאר דין הבתים לעומת דין החצרות, ובביאור הא דביתא כמאן דמליא, ואיכא בזה נפקותא לדינא בכו"כ פרטים.

הנה בגמרא אמרו דלא שנו אלא חלון וכו', אבל חלון שבין ב' בתים אם רצו לערב מערבין אחד, מ"ט ביתא כמאן דמליא דמי, והבאנו דבמס' שבת (דף ה. ודף צז.) פרש"י שע"י שהוא מקורה וגם עם מחיצותיו אין האויר נחשב אויר, וה"ז כמלא כולו. ובפשטות כך יש לפרש גם כאן דמאחר שהוא כמלא כולו, א"כ אין כאן חיסרון של מחיצת עשרה (שמבואר ברש"י שהוא החיסרון כאן, מצד המחיצה המפרדת), שהרי הכל מלא, וביארנו זאת לעיל דאעפ"כ צריך שם פתח ביניהם, ונחשבים מ"מ כב' מקומות.

וכפי הנראה כן ס"ל להר"ח שכתב דמאחר שהוא מקורה לכן א"צ עשרה, ודווקא חצירות שאין עליהם "תקרה" וכו'. ומשמע שהסברא

היא כפרש"י מצד שהוא מקורה, ומשמע שאינו סובר כדברי הראשונים דבעינן ניחא תשמישתיה, ואמנם להלן בענף הבא כתבנו לדחוק שאפשר שסובר כן, ומ"מ זה רק במקורה, וסייענו זאת מדברי רבינו יהונתן וכן בפי' הרע"ב וכו'. ומ"מ יותר מפורש בריא"ז כאן (פ"ז ה"א ס"ג) שכתב שבתים ועליות וחדרים שהאויר שלהן מקורה, אע"פ שכל החלון הוא למעלה מעשרה יכולים לערב ביניהם וכו', ודווקא בגגין ובחצירות צריך שיהא מקצת החלון בתוך עשרה מפני שהאויר שלהם מגולה, ע"כ. ומשמע בהדיא כדפרש"י שע"י הקירוי ה"ז כמלא ממש שאין אוירו נחשב אויר. וה"ז ממש כדפרש"י בשבת דף ה', וכבר הבאנו שגם המשנ"ב (בסקל"ד) כתב כן בפשיטות (והבאנו ד' החזו"א שהעיר עליו, ונת' לעיל). וכן כתב גם כן הלבוש (ס"ה) דביתא שמכוסה למעלה כמאן דמלי דמי, והוי כמאן דלא גבוה עשרה.

אולם בדברי רבינו יהונתן והמאירי ועוד מבואר שטעם זה דכמאן דמליא הוא טעם מציאותי, שכל כה"ג יש בבית חפצים כפי דרכו, ואז ניחא תשמישתיה לעלות בו מבית לבית, וכד' ריה"ו שדרך לשים ספסלים או תיבות סביבות הבית, וא"כ אפילו למעלה מעשרה מערבין אחד שהרי ניחא תשמישתיה, וכ"כ המאירי ובס' הבתים ועוד שדרך להמצא בבית כלים גדולים וראוי לעלות עליהם ולהשתמש, וכ"כ הרשב"א בעבוה"ק שער ד' ס"ה שבחלון שבין הבתים אפילו הוא גבוה כמה אם יש בו ארבעה על ארבעה אם רצו מערבין שניים. וכתב הטעם לפי שהבתים משתמשים בהם בכלים גדולים ורואים אותם כמלאים כלים, ולפיכך א"צ כלום, ע"כ. וכל סברות אלו הם לפום שיטתייהו שכל היסוד בכל הסוגיה הוא מצד דניחא תשמישתייהו, וע"ע בחי' הרשב"א בשבת (דף קא.) משם הראב"ד.

אמנם אכתי יש להתבונן בדברי כל הני ראשונים דאמנם משמע דחד טעמא להם, אבל אינם שוים לגמרי, ואיכא בזה נפ"מ, דהנה הרשב"א כתב בהדיא שכל זה רק בחלון שבין ב' בתים ע"ש, אבל חלון שבין שני עליות או חלון שבין ב' חדרים, כבר כתב הרשב"א לעיל מיניה (בסעיף ד') שכולם צריכים ד' על ד' בתוך עשרה. ואמנם בטעם הדבר משמע ברשב"א שצריך שיחשב הבית כמלא, אולם מ"מ זה גם בצירוף סברת הראשונים שדרך לשים שם חפצים, ומ"מ בעליות וחדרים אינו כן. [ולכאו' אם הסברא מצד דניחא תשמישתיה או מצד ששמים שם חפצים וה"ז כמלא, הלא בכל אופן ניחא. וצ"ל בפשטות דסבירא ליה שרק בעיקר הבית אמרינן כן, משום שרק בעיקר הבית מצויים כלים כאלו גדולים שיבטלו את גובה העשרה ויחשב ניחא תשמישתיה, משא"כ בשאר מקומות שאינו מצוי כ"כ, וס"ל שבכה"ג דינם כחצירות. ועדיין צ"ב דאמנם בעליות אפשר לומר כן, אולם בחדרים מי לא משכח"ל שיהיו חפצים כמו בבתים, הלא היינו הך. ואפשר שאין כוונת הרשב"א לחלק בין עיקר הבית לחדרי, אלא בבית אמרינן כן בכל הבית, ומה שכתב חלון שבין חדרים היינו החדרים שאינם עשויים לבית דירה וכיוצא. (וכבר הבאנו לעיל בענף ב' שנסתפקו החזו"א והגאו"י בדין בית אי מיוחד לדירה בעינן וכו'. ודו"ק). וצע"ע בכוונת הרשב"א].

ועכ"פ מבואר בדברי הרשב"א שזה רק בבתים ולא בעליות וחדרים, ואילו במאירי ובס' הבתים איתא בהדיא שה"ה גם בחלון שבין ב' חדרים, וסברתם בפשטות דכמו שיש כלים בבית ה"ה גם בחדרים (וכבר העיר כן בנתיה"ב שער ד' אות ה'), וכבר הערנו לעיל בדיבור הקודם על הרשב"א, וכן נראה ללמוד כדברי המאירי גם בדברי רבינו יהונתן וכן בדברי הרע"ב בפיהמ"ש, שכתבו לחלק בין מקום מקורה לשאינו מקורה, למרות דס"ל שהסברא בכל הנידונים הוא מצד דניחא תשמישתיה, וביארנו להלן (בענף הבא) דזו סברא בעלמא לומר דבמקומות שהם מקורים מן הסתם יש כלים וחפצים באותם מקומות שאילו מקומות פרוצים ומגולים אין דרך להשאיר חפצים ולא התירו חז"ל. ומזה מוכח ג"כ דלא כהרשב"א שחילק בין בתים לבין חדרים ועליות, ולדבריהם כל מקום שהוא מקורה הרי הוא בכלל זה דמסתמא יש בו חפצים.

[ועיין במאירי שהעיר שאפילו אם לא היו כלים בבית, הואיל וכל בני אדם מן הסתם יש להם, אז הותר אף לזה בעירוב אחד, יעוי"ש. ונראה אכן דכל אלו סברות דרבנן, שהחליטו כדבר קבוע לפי רובא דעלמא ולפי דרך העולם והמקומות, ולכן כאשר אנו אומרים שכל מקום מקורה מותר וכו', אזי גם אם אין שם חפצים מותר. וכמו כן מוכח גם מדין ד' על ד' שביארו שהוא משום דניחא תשמישתיה (וכמש"כ בחי' המאירי ר"פ דקים להו לרבנן דבד' על ד' משתמשים, עיי"ש). ועל כרחך נראה שזה שיעור בין לאדם רזה ובין שמן, ואע"פ שאפשר שאדם שמן צריך יותר וכל כה"ג. איברא שלענין פתח הבאנו להלן מדברי הר"ח (עח:) שצריך שיהא לפי קומתו, ולא נתנו שיעור. אולם כבר הבאנו שם מדברי הביה"ל שמפרש שנראה דבעשרה סגי אף להר"ח. ועוי"ל שבפתח הגדירוהו ביותר לפי מהותו].

ויש להוסיף ולבאר שהגמ' (עו:) אמר רב נחמן לא שנו אלא חלון שבין ב' חצירות, אבל חלון שבין ב' בתים אפילו למעלה מעשרה נמי אם רצו לערב מערבין אחד. (ועיין רשב"א בעבוה"ק ש"ד פ"ד ה' שפסק כן, ודלא כמש"כ בתורי"ד בשם בה"ג). שוב הקשו מברייתא דאחד לי חצירות ובתים עליות וגגין וחדרים כולן ד' על ד' בתוך עשרה, ותרגמא "אחצרות", ע"כ. והנה כבר הבאנו שיש ראשונים שמפרשים שגם חדרים או עליות וכו' הם בכלל זה שלא יהיו למעלה מעשרה, ולפי"ז צ"ל דמש"כ תרגומא אחצירות לאו דוקא חצירות אלא ה"ה כל דכוותייהו, וכל חד וחד מהראשונים כדאית ליה [אכן בדברי הראשונים ודלא כהרשב"א קצת קשה מה שאמרו תרגומא אחצירות, ולכאו' אכתי קשה ודחוק שהברייתא כללה את כולם בדין אחד. אולם לפי"ד הרשב"א שרק בית דינו לקולא ולא שאר המקומות, א"כ חצר הוא לאו דוקא, וכולל כל דכוותיה, ולכן הברייתא סתמה את הדין על כולם שנתכוונו על הרוב ואזלי בתר רובא, ומאידך לדברי הראשונים את"ש מה דנקט חצירות ולא שאר דברים, וי"ל דהא ודאי גם גגות בכלל ואעפ"כ נקטו רק חצירות, וחדא מינייהו נקט, אלא שגגות יותר דומה לחצר מאשר שאר דברים והוא ממש בכלל.

והנה ברוקח ובתוס' רי"ד מבואר שרק בחצר יש את הקפידא שיהיה תוך עשרה, משא"כ בשאר דברים ואפילו בגגות מותר אפילו מעל עשרה, והובאו דבריהם בנתיבות הבית שער ד' אות ד', והקשה דצ"ע על שיטה זו. אולם להנ"ל י"ל שדקדקו כן מלשון הגמ' שאמרו תרגומא אחצירות, וס"ל דבדווקא נקט חצירות ולא שאר דברים, ודו"ק, אלא שבסברא עדיין הדבר קשה דאם סברתם מצד דניחא תשמישתיה, הא מסתבר שבחצר יש יותר חפצים מהגגות, וק"ו לשיטת רש"י דקשה, ויל"ב].

הערה בהנ"ל

החזון איש (סימן צ"ו סק"כ) כתב שחלון שבין בית לחצר נראה שדינו כמו מחצר לחצר, אבל אם לצד החצר אינו גבוה עשרה ולצד הבית גבוה עשרה מערבין אחד, ע"כ. ומבואר דכיון שההיתר הוא משום דביתא כמאן דמליא צריך שיהיה כמליא בב' המקומות, שהרי בשתיהם אנו רוצים להתיר, אבל כאשר במקום אחד בלא"ה פחות מעשרה, הרי אין חיסרון. (וכ"מ בפ' חלון בכ"ד, וע"ע במאירי הנזכר לעיל ד"ה ועיין, במוסגר).

ויש לבאר דהנה בגמרא נסתפקו בלול שבין בית לעליה אם צריך סולם קבוע להתירו אם לאו, ומסקינן שא"צ שהרי ביתא כמאן דמליא, וגם באמצע, והרי לעיל הבאנו מדברי הרשב"א שרק בתים מותרים ולא עליות, ושכ"מ במאירי ובספר הבתים. ואילו בדברי החזו"א ראינו שבית ובצידו האחר חצר לא מהני, וא"כ ה"ה בבית ובצידו עליה לא מהני. וצריך לומר ולבאר בפשטות שלזה המשיך החזו"א ואמר שאם בצד החצר הוא פחות מעשרה מהני, וא"כ כאן בעליה הרי זה כפחות מעשרה ומהני בצירוף הבית שעליו, שיש סברא דכמאן דמלי. והדברים פשוטים וברורים.

והיה מקום לחשוב דמקום העליה כלפי הבית הוי ג"כ כלמעלה מעשרה, שהרי ממנו עד מקום הבית שבו משתמשים דהיינו בקרקעית הבית והקרוב לו יש ריחוק מקום, ורק בחלל אויר הבית מלמעלה הוא קרוב, והיה אפשר לחשוב דה"נ הוי כלמעלה מעשרה, ותיקשי על החזו"א לפום שיטת הרשב"א דגם עליות דינם כחצר, וכי אעפ"כ בית ועליה מצטרפים ומתחשבים כאחד (וע"ז ביארנו דיש לתרץ דמ"מ יש לחשוב את העליה בריחוק מכל חלל הבית, וכי גם למעלה יש דרך להשתמש, וא"כ ה"ז תוך עשרה בצד העליה ושפיר דמי). אולם באמת ז"א, דהא לכל הראשונים שדנו מצד דניחא תשמישתיה דמהני, ודאי הוא שמועיל לכל הבית ולא רק כלפי מה שבקרקעיתו. וא"כ אין שום הר"א דלא מהני בבית ועליה, שהרי אין עשרה ודי בצד אחד, ויל"ב (וכל הנ"ל הוא לסברת הראשונים מצד דניחא תשמישתיה, דאילו לרש"י בלא"ה אין מחיצה עשרה מהעליה לבית וכו').

סיכום השיטות העולות מהנ"ל

א'. לדעת הר"ח והריא"ז כל מקום מקורה (ולפי משנ"ת צריך שיהיו מחיצות) אין צריך שיהא תוך עשרה, ואם אינו מקורה צריך תוך עשרה, וכן דעת רבינו יהונתן והרע"ב שתלוי במקורה (שהרי כללו הכל כאחת וכמשנ"ת). אלא שהם חלוקים בטעמם (ומחלוקתם בביאור הגמ' דביתא כמאן דמליא), ומ"מ הם שוים בדין שהכל תלוי במקורה. [ואמנם איכא נפ"מ ביניהם במקום מקורה ובהיכי תמצי שאין דרך לשים שם דברים, שבזה להר"ב והרר"י לא מהני, אולם סתמא דמילתא בד"כ הא בהא תליא, וכל שהוא מקורה מותר].

ב'. לדעת המאירי וספר הבתים גם בתים וגם חדרים מהני ביותר מעשרה [אבל בעליות אפשר שאינו מועיל, והסברא כנ"ל דאין דרך כ"כ לשים חפצים גדולים בעליות].

ג'. לשיטת הרשב"א רק בבתים מהני ביותר מעשרה, ולא בשום מקום אחר, ואפילו בחדרים אינו מועיל [וכבר הערנו לעיל דצ"ב בסברא, וגם יש להתבונן מעיקרא מאי שנא במהותו חדר מבית, ועפי"ז יש ליישב דמיירי בכה"ג שאין דרך לשים חפציו שם. וכך כתבנו לצדד דאפשר דמיירי בחדרים שאינם לשימוש דירה, וע"ע מש"כ שם].

ד'. שיטת הרוקח והתורי"ד שבכל המקומות מועיל ביותר מעשרה חוץ מחצירות, ומשמע מדבריהם שאפילו בגגין מהני. [וכבר הקשינו דממה נפשך, אם תלוי במקורה הרי אינו מקורה, ואם תלוי בניחא תשמישתיה הרי מסתבר שאינו עדיף מחצר. ועי' לעיל ד"ה ויש להוסיף וד"ה והנה, ומ"מ הבאנו דכך אפשר לדייק מד' הגמ' שאמרו תרגומא אחצירות, ולשיטתם מבואר שנקטו כן בדווקא, ולאפוקי ממקומות האחרים. עוד העירוני שלשיטתם לכאו' לא יצויר גגות שמערבין שניים דווקא ולא אחד, שהרי לעולם יהיה חיבור למעלה, ואפילו שיש מחיצה לא מגרע].

ה'. ובשיטת השו"ע אין הכרע, שהרי לא נקט אלא דין הבתים ודין החצירות, והם ב' קצוות הדינים, אבל שאר הדברים דביני וביני לא ידעינן [ומ"מ נראה בסתימת הדברים שגגות שוין לחצירות דודאי לא עדיפי, ובשא"ר הרי לא ס"ל כהרוקח ותורי"ד].

אכן לדינא אם כי שהשו"ע לא הכריע, מ"מ הרי המשנ"ב נקט בטעם הדבר שהכל תלוי אם הוא מקורה, וא"כ אידך זיל גמור, שכל שהוא מקורה ה"ז כבית ואם לא דינו כחצר. (אמנם כ"ז לשיטת המשנ"ב, אבל החזו"א נקט שהטעם הוא משום דניחא תשמישתיה, ולדבריו עדיין אין הכרעה ברורה באיזה מקום ניחא כל כך בכדי שנאמר שדינו כבית).

ענף ה

דין פתח שאינו חלון

א) והנה כל הסוגיה מדברת בחלון וכו', וי"ע בפתח שבין החצירות אם דיניו כדין החלון. והנה המאירי בחי' ד"ה נמצא לאחר שביאר שיהיה החלון כדאי שיקרא פתח, דקים להו לרבנן דהיינו בד' טפחים, כתב ואין ספק שאם חלון ד' על ד' עושה החצרות כאחת משום שנקרא פתח, כ"ש וכ"ש פתח גמור שביניהם עושה אותן כאחת, ע"כ. ומשמע מדבריו דפתח בעלמא דינו כחלון. ובפשטות משמע דצריך שיהא לו שיעור חשוב, ודי בשיעור ד' על ד' כמו חלון, שהרי כתב כ"ש וכו', וקאי על דין חלון. וגם בהמשך דבריו כתב והוא שיהא ג"כ תוך עשרה בצד שיהא התשמיש נח להם וכו', ומתוך שהיה הדבר פשוט לא הוצרך התנא להזכיר פתח כלל, ע"כ. הרי שהדגיש שיהא תוך עשרה, ומשמע שהכל דינו כדין החלון, וע"ע להלן מש"כ בזה לענין דינא. (ועי' להלן בד"ה ובדין פתח, שביארנו שיש לדחות הראיה מד' המאירי דדלמא פתח כדאית ליה, והיינו מלא קומתו, או בעשרה טפחים עכ"פ).

[ובדרך אגב יל"ד מהו שכתב המאירי שצריך שהפתח יהיה תוך עשרה, הלא פשיטא דזהו מהות פתח, שאם הוא מוגבה מהקרקע שוב הוי כחלון. ושמא גדר פתח נידון לפי תשמישו שדרך לעבור ולצאת שם, ואילו גדר חלון נידון לפי תשמישו להעביר דברים (ואמנם כבר הבאנו לעיל בענף א' ד"ה ואכן, שנחלקו הראשונים בדין חלון אם הוא להעברת חפצים או האדם, אולם ד"א מוכרח ועמש"כ שם, ועוד דמ"מ לכו"ע אינו כפתח הראוי לעבור שם בכניסה ויציאה תדיר). וע"ע במאירי שם, ואכמ"ל].

ובפירוש הר"ח בעירובין (עח:) כתב: ומש"כ דבחלון אמרת די לו בעשרה וכו', הכא דחקק כל הכותל שויה כפתח ולא מסלק נפשיה מהכא ובעי למיעל ולמיפק בגויה, ואי איכא מלא קומתיה אין ואי לא לא, ע"כ. ומוכח דבפתח דינו שונה דבעינן מלא קומתו.

ולכאו' צ"ב, דהניחא לפירוש הראשונים שהסברא היא מצד דניחא תשמישתיה, ובזה יש סברא לחלק בין חלון ופתח, דנימא ששיערו חז"ל כל דבר לפי מהותו, דחלון העשוי לכניסה ויציאה בדברים עראיים שיערו חז"ל שדי לנו בד' טפחים, וכמש"כ בחי' המאירי בתח"ד, משא"כ פתח שעיקרו לכניסה ויציאה תדיר בזה הצריכו שיהא שיעור פתח ככל דוכתא דהיינו כמלא קומתו. [וע"ע בחי' המאירי שם, ואע"פ שהוא גופיה לא חילק בין פתח לחלון, למרות דס"ל שהסברא מצד דניחא תשמישתיה, י"ל משום דס"ל דהעיקר שיש בו אופנים להשתמש בו, וכיון שראינו בחלון שמשתמשים בו בד' אמות, א"כ גם בפתח זה די לנו שישתמשו בו כשימושי חלון, דמ"מ הוי חיבור ביניהם, א"נ י"ל דס"ל שא"צ שימוש מיוחד אלא כל שימוש מהני ולפחות כחלון. ועכ"פ כ"ז לדברי המאירי, אבל מ"מ סברת הר"ח מובנת היטב לחלק ביניהם, ששיערו כל אחד כדיניה]. אבל לפירוש התוס' ששיעור ד' על ד' בחלון הוא משום שיעור חשוב, א"כ לכאו' לא היה לנו לחלק בזה, דהלא כיון שיש בו שיעור חשוב של ד' על ד', לו יהי הפתח אלא כחלון הרי הוי חיבור, ומשמע דס"ל כדברי שאר הראשונים.

ב) ולכאו' יש להעיר בזה, דאם איתא כדברינו שדעת הר"ח כדעת הני ראשונים שתלוי אי ניחא תשמישיתה, א"כ קשה שהרי מצאנו בר"ח בסוגיין שכתב בזה"ל: ופריך ר"נ כי קתני אחד וכו', אלא בחצירות וכיוצא בהן שאין עליה תקרה, אבל בית וכיוצא בו אפילו למעלה מעשרה, ע"כ. וע"ע שם. הרי לנו דנקט כפרש"י בההיא דביתא כמאן דמליא דמי, דהיינו שתלוי בגלל שהוא מקורה, ונחשב כמלא (וכפרש"י בשבת דף ה. ובדף צז.). ולכאו' אם דעתו כדברי הראשונים מצד דניחא תשמישתיה, היה לו לפרש כדבריהם דכמאן דמליא היינו שיש חפצים, וגם במציאות ניחא תשמישתיה [וזה אין לתרץ דכיון שע"פ הדין כמאן דמליא, והוא כמלא עפר, שוב אע"פ שבמציאות אינו ניחא תשמישתיה אעפ"כ ניזיל בתר הדין דנחשב הכל כאחד, דז"א. ועי' לעיל בענף א' סוף אות ד' שכבר הערנו שם כעי"ז דז"א מסתבר שהרי מ"מ צריך (שיהא ניחא תשמישתיה)].

אולם באמת זה אינו מוכרח כ"כ, דאפשר דאע"פ שנקט מצד דהוי מקורה, מ"מ זו סברא בכדי שנאמר דבכה"ג ניחא תשמישתיה וכמ"ש המפרשים הנ"ל ששמים ספסלים ותיבות סביב הבית, ומ"מ כ"ז רק בבית מקורה שאז דרך לעשות כן, משא"כ בבית שאינו מקורה אין דרך לעשות כן ולשים סביבותיו חפצים כמו שאין אדם עושה כן בחצירו וכו'. וכה"ג מבואר בדברי הרע"ב בפיהמ"ש שג"כ כתב שהסברא מצד דניחא תשמישתיה, וע"י ששמים ספסלים ותיבות הוי ניחא תשמישתיה, ואעפ"כ הוא הזכיר שמדובר במקום מקורה. וכן מצאנו גם בפירוש רבינו יהונתן שהרכיב ב' הטעמים כאחת שיהיה מקורה וכו', עיין שם. ועל כרחך כדאמרן. (אלא שהר"ח קיצר, ואע"פ שלא ביאר את הדבר דבכה"ג ניחא תשמישתיה, מ"מ אפשר לפרש כן). ודוגמא לדבר ממה שהבאנו דברי החזו"א בענף ב' שנסתפק בהאי ביתא שאמר רב נחמן אי דוקא מקום פיתא ולינה גורם או מקום המיוחד לדירה וכו'. וע"ע מה שהבאנו שם מדברי הגאו"י, ונראה כאמור דאמנם בעינן סברא של ניחא תשמישתיה, מ"מ זה תלוי לפי הדרך שבבתים שרגילים לעשות כן, ודו"ק.

ועדיין צ"ע קצת בסתירת הדברים, שיותר משמע מדנקט מקורה ולא נקט מצד דניחא תשמישתיה, דמשמע איפוא דאינו תלוי זב"ז, ולכה"פ היה לו להוסיף שבכה"ג ניחא תשמישתיה. וכן בפסקי ריא"ז כאן פ"ז ה"א ס"ג כתב דאחד חלון שבין ב' חצירות וכו', אלא שבגגין ושבחצירות צריך שיהא מקצת החלון בתוך עשרה, מפני שאויר שלהם מגולה, אבל בתים ועליות וחדרים שהאויר שלהם מקורה, אע"פ שכל החלון וכו'. ומבואר שהכל תלוי במקורה, ובדבריו יותר דוחק להכניס הסברא מצד דניחא תשמישתיה, וצ"ע. ואפשר דבר"ח אפ"ל כן מ"מ, וצ"ע.

ונראה דאפשר לבאר בדרך אחרת בהאי דינא דפתח, דאמאי בעינן שיהא בו שיעור מלא קומתו (או שיעור עשרה לד' הביה"ל דלהלן), ונראה שיש מקום לחשוב דבעינן כן גם למ"ד דהטעם הוא משום דניחא תשמישתיה, ושיערו חז"ל ששיעור פתח הוא כפי הראוי לו, והן למ"ד מצד דבעינן שיעור חשוב, דמ"מ ה"נ נימא דכל דבר לפי ענינו, ושיעור חשוב בפתח הוא יותר משיעור חלון וכפי הראוי לו, ואת"ש בפשיטות, ודו"ק. [ושו"ר בנתיבות הבית פל"ב הערה מ"ח שנתעורר ע"ד הר"ח דלו יהיה אלא כחלון. ואין לומר דבפתח לא בעינן שיהא בתוך עשרה, דהא למעלה מי' לא מסתבר שיהיה פתח, וסיים ומ"מ נראה פשוט דבפחות מרוחב ארבעה לא מקרי פתח. (ועי' לקמיה (עח:) גבי נסר שכתבו הראשונים הטעם דכל פחות מד' לאו פתח הוא וכ"ה בכ"ד). ולדברינו את"ש].

ג) ובדין פתח יש להוסיף ולבאר, דהנה בשו"ע (סימן שע"ב ס"ד) כתב "שאין שתי חצירות יכולות לערב יחד, אא"כ יהא פתח ביניהם או חלון שיש בו ארבעה על ארבעה טפחים, ויהיה קצתו תוך עשרה" וכו', ע"כ.

ומשמע מדבריו בפשטות שגם הפתח יהיה בשיעור ד' על ד', ולכן כללו כאחת, שדין פתח וחלון וכו'. ומשמע טפי כדברי המאירי שהזכרנו לעיל שסתם שדין פתח יהיה כדין חלון, ומשמע שדי לנו בד' על ד'. איברא שזה אינו מוכרח כ"כ, דדילמא הא כדאיתא והא כדאיתא, דפתח צריך שיהא כשיעור פתח, דהיינו לפחות כשיעור עשרה וכו'. ומה שכתב שיהא בו ד' על ד' וכו', הכל מדבר על חלון ולא על פתח. (וגם דין עשרה אינו שייך לפתח, שהוא בודאי מתחיל מן הקרקע, שאל"כ אינו פתח. ועיין לעיל בד"ה ובדרך מה שהערנו כעי"ז בד' המאירי). ואין לנו ראיה מוכרחת לדין פתח [וראיתי בפירוש נתיבות הבית על הרשב"א בעבוה"ק שכתב בשער ד' אות א' בשם ספר העיתים להר"י אלברצלוני דמשמע ממנו שפתח שווה לדין חלון, וז"ל ספר העיתים: אבל פתח וחלון שוים הן לענין רצו מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד, כמפורש במשנה (עו:) וכו', אלמא בפתח נמי מערבין שנים וכו', ע"כ. וממה שהעתיק איני רואה שום ראיה לזה שצריך בפתח ד' על ד', שכל דבריו שם הם לענ"ז שגם בפתח יש חיבור. וזה פשיטא כשלעצמו וכמש"כ המאירי דק"ו הוא שבפתח מערבין אחד אם רצו וכו', ועדיין אין ראיה שבפתח די בד' על ד', ואולי דמסתימת הדברים מוכח כן, וכמש"כ לעיל בדעת המאירי].

אכן מצאנו בחיי אדם הל' שבת (כלל ע"ב סי"ג) שכתב שבתים ועליות וכו', אם יש ביניהם פתח או חלון שהוא ד' על ד' וכו', ע"כ. ומשמע שגם בפתח די בד' על ד'. וכ"כ בשמו בביה"ל (סימן שע"ב ס"ד) דמשמע בח"א שבפתח ג"כ די בשיעור זה [וצ"ע מה ראה הביה"ל להזכיר את הח"א יותר מדברי הטור והשו"ע, וי"ל דהשו"ע נקט "או", ויש לפרש שהמשך דבריו קאי על חלון דווקא]. ושוב הביא דברי הר"ח שמפורש בדבריו דבפתח צריך מלא קומתו (וכי בזה גופא לא נחלקו הראשונים בעצם הדין, ואפשר שמודים לו). ולכן כתב שצריך לחוש לדעתו. אלא שסיים שם הביה"ל לדינא דנראה איפוא שגם לפירוש הר"ח יהיה די בחלל הפתח שיש בו עשרה טפחים, דבשיעור זה מקרי פתח לענין מזוזה (וכמש"כ ביו"ד סי' רפ"ז), ומש"כ שם מלא קומתו אפשר דכוונתו ג"כ לשיעור זה וכו', ע"כ.

אמנם לכאו' יש לנו לדון בדבריו, לפי מה שצידדנו בשיטת ר"ח שהצריך שיהא מלא קומתו, שהוא משום דסבר כדברי הראשונים שהטעם הוא משום דניחא תשמישתיה, א"כ י"ל דבדוקא בעינן מלא קומתו שאז יהיה ניחא תשמישתיה כראוי לו [והמשנ"ב הוא לשיטתו שלא הזכיר ולא מידי מסברא זו דניחא תשמישתיה, ולכן סבר לומר דמספיק שיעור חשוב כפתח במזוזה וכו'. וזה כעין דבריו בדין חלון. אבל לדידן דהסברא מצד דניחא תשמישתיה, י"ל שצריך בדווקא מלא קומתו]. ושמא שאף לד' הר"ח ואפילו לדברי הראשונים מ"מ לא יגרע בניחא תשמישתיה במה שהוא רק עשרה, דהא בכה"ת הוי פתח מעליא, ואף שאינו פתח רגיל לפי קומתו מ"מ לא מסתבר שיגרע כ"כ, דודאי לא הצריכו חז"ל שיעור כ"כ גדול בשביל ניחא תשמישתיה, ואפשר איפוא דגם בזה די, שמ"מ יש בו ניחא תשמישתיה בחלקו. וא"נ י"ל שכמו שדנו חז"ל לפי הרוב, ה"נ כעי"ז שקבעו שיעור זה כפי המתאים לרוב בני אדם, ואע"פ שאינו ניחא כ"כ כשאר פתחים. אולם עדיין צ"ע, אחרי שבלשון הר"ח איתא בהדיא מלא קומתו (אמנם יש לדון דא"כ לפי"ז השיעור משתנה בכל אדם ואדם, ולדברי הביה"ל את"ש בפשיטות). וכפי האמור י"ל דהמשנ"ב לשיטתו דלא ס"ל כהסברא של ניחא תשמישתיה, ומ"מ בדעת הר"ח אינו מוכרח כ"כ.

שבת כיון שהותרה הותרה [עירובין צג: ושו"ע סי' שע"ד]

בעירובין (צג:) דיורים הבאים בשבת מהו שיאסרו, ופרש"י כגון כותל שבין שתי חצירות שנפל בשבת, והיינו דיורייהו השתא כי הדדי (ופירש כן לפי מאי דמוכח להלן בגמ' דמיירי באופן זה של נפל הכותל), ואמרו בגמ' דבשבת הואיל והותרה הותרה, כדחזינן גבי נסתם הפתח או החלון וכו', ולהלן בגמ' סוע"ב הביאו בזה מחלוקת רב ושמואל גבי כותל שבין שתי חצירות שנפל, שרב אומר שאין מטלטלין בו אלא ד"א, ושמואל אמר זה מטלטל עד עיקר מחיצה וזה מטלטל עד עיקר מחיצה, וביאר רש"י דרב לית ליה הואיל והותרה הותרה, וכיון שהם ב' רשויות הפרוצה כל אחת לחבירתה, אסור אלא רק בד"א, אבל שמואל ס"ל כדאמרינן הואיל והותרה הותרה, ולכן מותר לטלטל אפילו כל הבית, ע"כ.

ורוב הראשונים פסקו כשמואל כמבואר ברי"ף וברא"ש, וברמב"ם פ"ג מהל' עירובין הכ"ה, וכן הרשב"א בעבוה"ק ש"ד, ואמנם בעל המאור כתב דהלכה כרב, וכדקיי"ל הלכתא כרב באיסורא (ומפרש דהמחלוקת היא אינה בדיורין הבאים בשבת, דבזה גם רב מודה שאינן איסורים, אלא דרב ס"ל דכיון שהם פרוצים זל"ז במילואה וניחא תשמישתיה לכן גזרינן דלמא מטלטל מאני דבתים מחצר זו לחצר זו, ולא שרינן ליה לטלטולי אלא בד"א, דחיישינן דלמא ממשיך), אולם הראב"ד והרמב"ן שם במלחמות השיגוהו, וכ"פ שאר פו'.

עוד אמרו בגמ' עירב דרך הפתח ונסתם הפתח, או עירב דרך חלון ונסתם החלון, כיון שהותרה הותרה, וכן לעיל (יז.) דנו בשלשה ומת אחד מהם או בשניים ונתוספו עליהם, שנחלקו רב הונא ורב יצחק אם מותר כיון שהותרה הותרה אם לאו. ורב הונא אמר כיון שהותרה הותרה, וכשיטתו לגבי עירב דרך הפתח ונסתם הפתח שמותר להעביר מזה לזה דרך חורין וסדקין. ואמרו דמ"מ כ"ז לגבי ההיתר בעלמא, אבל בחצר שנפרצה משתי רוחותיה, וכן בית שנפרץ משתי רוחותיו, וכן מבוי שניטלו קורותיו ולחייו, בזה אסור, שהרי ליתנהו למחיצות, ועיין תוס' שם.

ב. והנה בעירב דרך הפתח ונסתם הפתח, דאמרינן שבת כיון שהותרה הותרה, פרש"י שהנידון הוא לטלטל מזו לזו דרך גובה הכותל וחורין וסדקין. וכן פרש"י לעיל (ז.) ד"ה עירב דמיירי להשתמש דרך שאר חלונות הפחותות מד' שאין ראויות לעירוב, וכ"כ הר"ח כאן. וכ"כ שאר הראשונים, כיעוין בריטב"א ומאירי ורבינו יהונתן ועוד הרבה ראשונים, וכ"כ הרשב"א בעבוה"ק ש"ד.

אולם הרמב"ם (פי"ג מהל' עירובין הכ"ג) כתב: וכל שתי חצירות שעירבו עירוב אחד דרך הפתח שביניהן או דרך החלון, ונסתם הפתח או החלון בשבת, "כל אחת ואחת מותרת לעצמה, הואיל והותרה מקצת שבת הותרה כולה", ע"כ. ומבואר דהחידוש דהואיל והותרה הותרה הוא לענ"ז שכל חצר מותרת כשלעצמה, אבל לטלטל מזו לזו דרך חורין וסדקין לא קאמר, ומשמע דבכה"ג אסור. ובהשגות הראב"ד כתב ע"ז: דהוא שיבוש, דלעצמה לא צריכא למימר, אלא אפילו מזו לזו כמו שהיו קודם הסתימה, ע"כ. ומבואר בכאן תרתי, א', דבאשר למה שכל חצר וחצר מותרת לעצמה זה פשיטא שמותר, ועל כך הקשה הראב"ד דלא צריכא למימר, והיינו דכל כה"ג ה"ז כמו שנשרף העירוב או נאכל ופשוט שמותר (וכה"ג כתב הרשב"א שם בלשונו דמותר דרך חורים וסדקין, ואין צריך לומר שמשתמשות זו לעצמה וזו לעצמה). ב', ועוד קשה על הרמב"ם למה מחצר לחצר דרך חורים וסדקים לא כתב להיתר, והלא כיון דהותרה הותרה.

ג. ובמגיד משנה (שם) ביאר שראיית הרמב"ם לזה שאסור מזו לזו היא ממ"ש בשבת (ק:) ספינות הקשורות זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו, נפסקו נאסרו, חזרו ונקשרו בין שוגגין ובין מזידין בין אנוסין בין מוטעין חזרו להיתרן הראשון וכו', ע"ש. ומזה למד הרמב"ם לדין החצירות, והביא המ"מ דהרשב"א דס"ל שמותר לטלטל מזו לזו ס"ל שאינו דומה לספינות, לפי שהספינות כשהותרו ראויה כל אחת לנוד ממקומה ולהתרחק זו מזו, ואסור להוליך מזו לזו שהרי הים שהוא כרמלית מפסקת ביניהם, ולפיכך אפילו עכשיו שלא זזו אין מטלטלין מזו לזו אא"כ חזרו ונקשרו, משא"כ בחצירות, ע"כ.

והנה מצאנו בזה ג' שיטות בביאור הגמ' שם דנפסקו, דהתוס' באמת פירשו דמיירי שנפסקו וגם נפרדו זה מזה, וממילא אסור לטלטל מזה לזה שהרי יש רשות האוסרת המפסיקה ביניהם, אולם הרשב"א הנ"ל ס"ל דאמנם יסוד האיסור בגלל הרשות, אולם מ"מ יש לאסור אף בלא שנפרדו ממש, ואת"ש פשטות הגמ' דנפסקו גרידא, אולם על כל זה ס"ל להרמב"ם שלא נפרד כלל וגם לא חוששים שיפרד, ואעפ"כ מבואר דעצם זה שנפסקו אסור לטלטל מזה לזה, וס"ל דזה ק"ו, לכן פתח שנסתם אסור מזל"ז.

ועיין עוד במ"מ שם בסו"ד שכתב בדעת הרמב"ם בההיא דספינות דאע"פ שאינן מוקפות, דהוא מפרש שבמוקפות מחיצה אמרו עי"ש, וכוונתו דמזה משמע דאינו כרמלית, ולכן לא ס"ל כהתוס' הנ"ל שסוברים שהאיסור הוא בגלל הכרמלית, דהא כיון שמוקפות הוי כרה"י, וזה דלא כרש"י שמפרש דמוקפות ואינן סמוכות, וע"ע בביאור הגר"א סימן שע"ד סק"ג.

ד. ובזה תלוי מה שכתבו התוס' בעירובין (יז.) שאפילו נסתם בחול ונפתח בשבת חזר להיתרו הראשון, והיינו בעירב לשנה וכמבואר שם, וכ"כ הרא"ש והטושו"ע סימן שע"ד ס"א, וראייתם מדין הספינות שהיו קשורות זו בזו דאם נפסקו נאסרו, חזרו ונקשרו חזר להיתירן הראשון, ומשמע שנפסקו אפילו בחול, דאילו בשבת הרי אפילו לא חזרו ונקשרו מותרים דכיון שהותרה הותרה, ולמדו מזה דה"ה אם עירב לשנה ונסתם הפתח בחול וחזר ונפתח בשבת, וכ"ש אם נפתח לפני שבת שהותר.

ועיין בגאון יעקב שכתב דלהרמב"ם והרשב"א דלא קשיא מספינות, אזי נפסקו דקאמר היינו בשבת, אבל אם נפסקו בחול לא אמרינן דחזר להיתירו, עכ"ד. והיינו דמאחר שהרמב"ם אוסר לטלטל מזו לזו, ופירש המ"מ שלמד כן מדין הספינות, וכי גם שם אסור לטלטל מזו לזו אא"כ חזרו ונקשרו, ואה"נ דמיירי בחזרו ונקשרו בשבת, דמה שהוקשה לתוס' דאם כן אפילו לא חזר ונקשר מותר כיון דהותרה הותרה לק"מ לפי הרמב"ם, דהא הסברא של כיון שהותרה אינו מועיל אלא לטלטל בה עצמה, אבל בחזרו ונקשרו בשבת מותר לטלטל גם מזו לזו (ועיין להלן באות ה' בטעמא דמילתא דהרמב"ם), וכן ביאר בנתי"ב על הרשב"א (בעבוה"ק ע' שע"ט), וכמו"כ כתב דלהרשב"א ג"כ אין ראיה דמודה שם בספינות דכל זמן שלא נקשרו שאסור לטלטל מזו לזו, אלא רק בכ"א בעצמה, וכמבואר במ"מ שם דכשהספינות הותרו וראויות כל אחת להפרד מחבירתה אסורות, וא"כ דווקא בחזר ונקשר בשבת ראויות לטלטל מזו לזו, ושכ"כ הרשב"א בהדיא.

ה. ועדיין צ"ב סברת הרמב"ם, וגם אחרי דברי המ"מ, דמ"מ קשה, דאע"פ שעכשיו א"א ליטול את העירוב, הלא מ"מ העיקר שיהא העירוב ראוי בבין השמשות, והרי אפילו אם נאכל העירוב או נשרף אחר בין השמשות לא בטל העירוב, ולכאו' לא יהא חמור נסתם הפתח מנאכל העירוב, וצ"ב. וזוהי גופא קושית הראב"ד. [ועיין בגאון יעקב שתמה על המ"מ דמשמע שהרבותא במה שכ"א מותרת לעצמה ואע"פ שהעירוב מונח באחת מהן, וא"א לחצר השניה ליטלו, ותמוה דלא תהא זו גדולה מנאכל העירוב או נשרף משחשיכה דה"ז עירוב, ואפילו לכתחילה אפשר לאוכלו, ועמש"כ שם].

ובאבן האזל כתב לבאר מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בביאור יסוד דין העירוב, שיש לחקור האם דין היתר ערוב חצירות הוא מצד דאחרי שהשתתפו בני החצירות כולם בעירוב אחד נחשבים שכל החצירות כחצר אחת גדולה שיד כולן שווה, והרי הם כשותפים בכל החצירות, דכמו זה שהניח פיתו כאן חשיב שותף בחצר זו, ה"נ זה שגר בחצר זו הוי שותף בחצר השניה ויש לו שם רשות, או דילמא דיסוד דין היתר עירוב חצירות הוא מטעם שכל האנשים חשובים כאילו דרין במקום העירוב, דמקום פיתא גורם, ומה שמותר להם לטלטל מחוץ למקום העירוב הוא מפני דחשיבי כחצירות בלי דיורין שאינם אוסרים את הטלטול בה וכו', עיין שם [ועיין בדברינו בפתיחה להל' עירובין בר"ס שס"ו בגדר העירוב]. ועפ"ז מבואר דהרמב"ם ס"ל שעירוב הוא מפני שכולם גרים באותו מקום ושאר כל החצירות טפלים לו, ולכן בנסתם הפתח כיון דא"א במציאות לאנשים שבחצירות לדור במקום העירוב, הרי העירוב בטל, וגרע מנשרף העירוב, ולכן מחצר לחצר אסור כיון שנסתם הפתח, ותו אין לו מקום דירה בחצר השניה בודאי אסור, אבל עכ"פ באותו חצר מותר דכיון שהותרה הותרה, אבל הראב"ד מפרש כדרך א' הנ"ל שנעשו כל החצירות כחצר גדולה שיד כולם שווה בהן, ובודאי שכולם מותרים כמו באבד אחר ביהש"מ וכו'.

אמנם כבר נתעורר באבן האזל (שם) דמהרמב"ם גופיה (בפ"א ה"ו) משמע שגדר העירוב הוא בגלל שנעשית כולה כשל אחד, וכאילו חצר גדולה אחת לכולן ויד כולן שווה בו, שהרי כתב שם וז"ל: ומהו העירוב וכו' שיתערבו במאכל אחד שמניחים אותו מער"ש, כלומר שכולנו מעורבין בו ואוכל אחד לכולנו וכו', וכשם שיד כולנו שווה במקום זה נשאר לכולנו, כך יד כולנו שווה בכל מקום שאחז כל אחד לעצמו והרי כולנו רשות אחת, עכ"ל. ומשמע דהגדר הוא שהכל כחצר אחת, וכתב האהא"ז לדחוק שהכוונה שכולם שוים בעירוב.

ולכאו' היה נראה דיש חילוק בין נאכל העירוב או נשרף, לבין חצר כזו שנחלקה ע"י שנסתם הפתח או החלון, דבנסתם הפתח הוי כהפרשה מכלל העירוב, וכאומר איני רוצה בו, שהרי העירוב קיים אלא שנסתם הפתח שביניהם, ונמצא שהוא נבדל מהם ואינו עולה לו, משא"כ בעירוב שחפץ בו והותרה בער"ש דשפיר דמי, אלא שכ"ז היה נכון אם היה במזיד, וכדרך שכתבו המג"א ועו"א, ה"ד במשנ"ב סימן שע"ד סק"ה, משא"כ כשזה ממילא.

ו. ולענין הלכה בדין כיון שהותרה הותרה, עיין בשו"ע (סימן שע"ד ס"א) שהביא בסתם את ד' הראשונים שמותר לטלטל מזו לזו, וסיים דלהרמב"ם אין מותר לטלטל אלא בכל אחת לעצמה, אבל מזו לזו לא, וכתב במשנ"ב (שם סק"ו) דלהלכה העיקר כדעה ראשונה, וכ"כ האחרונים, וביאר בשעה"צ (אות ח') שהרי דעת כל הראשונים שמותר ודלא כהרמב"ם, ע"כ. ויש לציין דבעורה"ש (שם) כתב לחדש דבאמת בודאי אף להרמב"ם אין הדבר כן, ויהיה מותר רק באותה החצר, ולא מזו לזו, אלא דאורחא דמילתא נקט שכיון שנסתם הפתח א"א להעביר מזה לזה שהרי הוא כסתום (ואמנם שייך להעביר דרך גובה הכותל וכד' הרשב"א ורש"י, מ"מ אורחא דמילתא נקטף ואיירי בסתמא ככל גווני אף כשנסתם לגמרי), וע"ע שם, ויש לפלפל בדבריו.

הערות בפרק חלון בסוגיות הקשורות לסימן שע"ב [שלא בעיון כלל]

במח' רב ור"י בכותל פחות מד'

במשנה (עו:) כותל שבין ב' חצירות גבוה עשרה ורחב ד' וכו', היו בראשו פירות אלו עולין מכאן ואוכלים ובלבד שלא יורידו למטה, ע"כ. ובגמרא נסתפקו מה הדין בכותל שאין בו ד' (שדינו בכל דוכתא כמקום פטור, עיין שבת דף ו. שבאין בו ד' על ד' הוי מקום פטור), והביאו בזה פלוגתא, דעת רבי יוחנן שבאופן זה מותר גם להעלות מהחצר לכותל, והוא הדין שמותר להוריד מהכותל לחצר, וכמש"כ רש"י, והטעם מבואר שה"ז מקום פטור, ובטל לכאן ולכאן להקל, וכמש"כ בגמ' דאזדא לטעמיה שמקום שאין בו ארבעה על ארבעה מותר לבני רה"ר ולבני רה"י לכתף עליו. וכ"ה בהדיא בברייתא דשבת (דף ו.) עומד אדם על האסקופה נוטל מעני ונותן לו, מבעה"ב ונותן לו.

[ועיין ברש"י ד"ה מעלין דפירש דמיירי שמותר להעלות מחצירן לכותל וכו', ומשמע דמפרש שהסוגיא איירי בחצר, אולם התוס' ד"ה ור"י כתבו פירוש מן הבית, דמן החצר אפילו ברחב ד' שרי, דכדר"ש מתני לה ר' יוחנן להלן בפ' כל גגות (דף צב.), וכ"כ בחי' הריטב"א דמ"ש ר"י דמעלין היינו אפילו בכלי בית, דאילו כלי חצר אפילו כשהוא רחב ד' מעלין ואפילו כשעירבו אליבא דר"י. וכן מבואר בפי' רבינו יהונתן שהביא כפרש"י דאלו מסלק מחצירן וכו', ואפילו כלים ששבתו בבתים, דאילו שבתו בחצר פשיטא הוא, דהא קיי"ל (צא.) שגגין וחצירות רשות אחת הן, אלא אפילו כלים ששבתו בבתים דאסרינן להעלות לכותל כשיש בה ד' טפחים, דבתים וגגות שתי רשויות הן, כיון שלא עירבו וכו' ואוסרין זע"ז, וע"ע בתוס' ד"ה ובלבד שלא יורידו למטה, וע"ע בראשונים בביאור המחלוקת של רב ור' יוחנן בכותל דאין בו ארבעה, ועי' להלן בסמוך. אולם בדעת רש"י גופיה ראיתי שאדרבה יש לדייק מרש"י דבדווקא לחצירות מותר, אבל מהבתים אסור, וכן דייקו האחרונים על הטור (בסימן שע"ב) שמבואר כן, והב"ח כתב דהוא ט"ס, ועיין בזה בדרישה ובאבן העוזר מש"כ בזה].

אבל רב סובר שכשאין בו ד', אויר שתי רשויות שולטות בו, ולא יזיז בו אפילו מלא נימא, ובגמ' הקשו דכיון דהוא מקום פטור למה לא ישתמשו שתיהם (והרי כו"ע מודים במקום פטור, ומה שהקשו בגמ' ורב לית ליה דרב דימי היינו את עצם הדין, אולם ודאי אינו רק חידוש של רב דימי, אלא זו דוגמא שהובאה בברייתא בשבת דף ו. למקום פטור, וכמ"ש רש"י ד"ה ורב), ותירצו דכאן ברשויות דרבנן חכמים עשו חיזוק לדבריהם, ע"כ. וביאור הדברים דאמנם הוי מקום פטור, ומקום פטור מותר להעביר ממנו למקום אחר, מ"מ כאן אמרו חז"ל דכיון שהוא צמוד לב' הרשויות הרי שתיהם שולטות בו דבטל לשתיהם, וממילא הוי כטלטול מחצר שלו לשל חבירו.

ומצאנו בזה כמה דרכים בביאור שיטת רב:

א) בריטב"א (ד"ה אין) כתב דפירשו בתוס' דכל פורתא הו"ל כמי שמוציא מחצר לחצר, ומיירי בעירבו, ואביי לטעמיה דאמר עירבו בתים עם חצר אסור להוציא מחצר לחצר, ואפילו כלים ששבתו בחצר, ואפילו לר"ש, ע"כ. והיינו דהוקשה לו הרי אפילו אם ב' החצירות שולטות בו הלא מותר להוציא מחצר לחצר, ולכן פירש דמיירי בעירבו, ובכה"ג סבירא ליה דלכו"ע אסור להוציא מרשות לרשות, והוסיף הריטב"א שם דאין לומר דמיירי באמת שלא עירבו ולגבי כלי בית קאמר שלא יזוז בו, דא"כ אפילו כותל שיש בו ד' נמי, וע"כ כדאמרן, ומה דנקט כסתמא משום דקאי על המשנה דמערבין שנים וכו', וא"כ מיירי במערבין, ודברי התוס' שהביא הריטב"א היינו בתוס' ר"פ שכתב דמיירי בשעירבו בתים בהדי

חצר דגזרינן דלמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר אחרת, ואם יש בו ד' אין שם חצר עליו ומותר, אבל כשאין בו ד' אינו חשוב והוי כחצר של שניהם וה"ז כמוציא מחצר לחצר, שאסור לעשות כן כשעירבו, ואמנם אנו עוסקין בטלטול מן הבתים לחצרות (עיין תוד"ה ור' יוחנן), ור' יוחנן לשיטתו שבעירבו מותר לטלטל מחצר לחצר, ולכן אמר שאלו מעלין מכאן ואוכלין ואלו מעלין, אמנם נראה שאין זה גופא המחלוקת של רב ור' יוחנן, ולשיטתייהו אזלי, דבגמ' משמע שנחלקו בענין אחר, ועיין בתוס' ר"פ שכתב דקשה דאפילו ברחב ד' יהא מתיר מה"ט, וכתב דע"כ נראה דמן הבתים שרי להעלות וכרב דימי דבסמוך.

ב) ובגאון יעקב הביא ד' הריטב"א הנ"ל דמיירי בעירבו וכו', ושכ"כ בפ' רבינו יהונתן, והקשה ע"ז דלכאו' מאי שנא מחצר שלא עירבה שבודאי שרשות כל הבתים שולטות בה ומותר לטלטל בכולה, ולא אמרינן דהוי כמוציא מרשות זה לרשות זה, ובר"פ ר"א דמילה מוכח דשרי וכו'. ועוד הקשה דא"כ גם ברוחב ד' נימא הכי, ואין לומר דשאני התם דאין רשות של אף אחד שולטת בו והוי רה"י בלא בעלים, וא"כ ממנו ולמטה או למעלה יהיה מותר, ולכן כתב לבאר את הסוגיה באו"א דר"י ס"ל דמקום פטור הוא ומותר בשופי, אבל רב סבר דשתי רשויות שולטות בו דחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה שאע"ג שאין בו ד' כרשות שתיהן דמי, וכיון דלית ביה ד' לא יזיז בו כמלא נימא, שאם נתיר לו יבוא לטלטל גם ממנו לבתים ומבתים לתוכו, שיבא לומר שהרי גם ברשויות דאו' הוי מקום פטור ומותר, וה"נ ל"ש, ולכן החמירו שלא יזיז בו, דאי לא הא לא קיימא הא, משא"כ ברחב ד' לא חיישינן, ע"כ.

ונראה דעצם קושיתו ע"ד הראשונים ל"ק כ"כ, דיש לומר דדווקא כששנים עירבו לעצמם הוא דאסור, דכיון שעירבו כ"א לעצמו ה"ז כב' רשויות נפרדות, וה"ז דומה למוציא מרשות לרשות (ובזה שפיר שייך גזירת העירובין, שיסוד התקנה הוא שלא יבואו לדמות באיסור הוצאה), משא"כ באופן שהיא חצר אחת שלא עירבו דאע"פ שרשות שתיהן שולטת בה מ"מ לא הוי כמוציא מרשות לרשות, ולא חיישינן שיבואו לטעות כן בכל איסור הוצאה, ודו"ק. והא דלא ניחא להו לראשונים בעיקר פירושו, נראה דלא מסתבר שנאסר כל כך גם את ההזזה של כמלא נימא, ומה שאמר דאי לא הא לא קיימא הא היא סברא מחודשת ולא שמיעא להו, אלא הוי כגזירה לגזירה וכדו'.

ג) והנה בשבת (קל.) נסתפקו במבוי שלא נשתתפו בו מהו, כחצר דמי ומותר או לא, ופרש"י דהשאלה אם מותר לטלטל בכולו מה שנמצא בתוכו, או בגדיו שהוציאן מן הבית לתוכו דרך מלבוש פושטן ומטלטל בכולו. והקשה הגרע"א שם בדו"ח דהלא בגדים ששבתו בתוך הבית אסורים לטלטל ברשות אחרת, וכדאיתא בעירובין (צא.) בכומתא וסודרא, דמבואר בהוציאן לחצירו דרך מלבוש אסור להוציאן משם לחצר חבירו, דהוי כמוציא מביתו לחצר חבירו, וא"כ ה"נ במכ"ש דאסורים לטלטל בחצירו שלא ע"י עירוב, וכמש"כ להדיא בריטב"א (עירובין עז.) דמה"ט אמרינן שם אין בה ד"א רשות שניהם שולטות בו ולא יזיזנו ממקומו, וכן באהעו"ז (סימן שפ"ו) בשם הרשב"א בעבוה"ק, אלא שם אוסר רק טלטול ד"א, ע"כ. וע"ע בגליון הש"ס שם, וצע"ג.

ולכאו' אפשר לתרץ דיש לחלק בין הדברים, דאפשר שבההיא דשבת שמותר לטלטל כלים ששבתו בבית היינו כלים שהיה לבוש בהם מתחלת השבת שלעולם הם היו בטלים כלפיו [והרי כל היתר הוצאה בבגדים דרך מלבוש הוא משום שהם טפלים אליו], ולא היתה להם שביתה בפני עצמם בבית, ולכן מותר לטלטלם בחצר, אבל בההיא דשבת מיירי בכומתא וסודרא שדרך בני אדם להניחם, ורק כשיוצאים לחוץ חוזרים ולובשים אותם (וכ"מ בגמ' שהיו מניחים שם כומתא וסודרא להנפש וכו'), וממילא הרי הם קנו שביתה בבית ואה"נ שאסור לטלטלם בחצר.

שו"ר בבית מאיר (סימן שמ"ט) שהקשה כעין קושית רע"א ע"ד רש"י בשבת (קל.) דמיירי שהוציא את הכלים מהבית דרך מלבוש וכו', והקשה דהלא איתא בעירובין (עו:) שאין בו ד' אסור להזיז בו כמלא נימא לדעת רב, ופרש"י שרשות שתי החצירות שולטות בו, ובריטב"א מבואר דהוי כמוציא מחצר לחצר וכו', ומבואר דלכו"ע כלים ששבתו אף דבאו דרך היתר להחצר שלפני הבית ואינו מעורב כגון דרך מלבוש או ע"י גוי, דאסור להזיזו אפילו כמלא נימא וכו', וזה כעין שאלה הנ"ל, וסיים בזה"ל: ואין בידי ליישב אלא על פי סברא הנ"ל שהוצאתי מדעתי דמלבושים שהאדם לובש בטלים לגבו, וכנ"ל. ואילו מ"ש רש"י ז"ל הנ"ל או בגדים וכו', ר"ל מלבושים כאלו שלא כדרך כומתא וסודרא אלא שלא היו מופשטים כלל, עכ"ל. וכוונתו כדאמרן, וכן מפורש בדבריו שם ד"ה תו כתבתי [ועיין בחזו"א סי' ק"ד סקכ"ה שבהיה לבוש בבגדים כשקידש היום אין זו שביתה, אלא שכתב לחדש שאם פשטן בשבת וחזר ולבשן ונכנס לחצר אסור, מפני שבשבת קנה שביתה, ופרט זה הוא נגד הראשונים דמשמע שרק בער"ש קונה שביתה].

ועכ"פ הנה מבואר בדברי הריטב"א דכלי בית לא יזיז בו כמלא נימא כשלא עירבו, ולצד זה אפילו בכותל שיש בו ד' נמי, ומבואר דאע"פ שבאו בדרך היתר לחצר שלפני הבית ואינו מעורב אעפ"כ אסור להזיזו כלל, והטעם דרשויות שניהם שולטות בו, וכל דוכתא ופורתא הוי כמוציא מחצר לחצר, ומבואר מדברי הרע"א והביי"מ שמדמים זל"ז לדינא שבחצר שרשות שני בני אדם שולטים בו אסור להזיז כמלא נימא, ולכו"ע הדין כן, ואינו כב' חצירות, ושוב הביא מהתוס' דף צא: שמבואר להדיא כמשמעות הרש"י הנ"ל שאפילו כלים ששבתו בבית ג' כ' מתיר רב, ואילו באהעו"ז הביא מהרשב"א בעבוה"ק שכלים ששבתו בבית ויצאו לחצר שלא עירבה עמהם אסור לטלטל אלא ד' אמות, ודלא כתוס' ורש"י הנ"ל.

ובבית מאיר הנ"ל כתב לבאר דעל כרחך דפליגי על הריטב"א בטעמא דרב, וסבירא להו דודאי לא גרע מרשות הרבים גמור שמותר לטלטל תוך ד"א אפילו מדרבנן, וא"כ גם בחצר שלא עירבו נתנו בה חז"ל דין רה"ר לגבי כלים ששבתו בתוך הבית, ואסור רק עד ד"א [ומה שאמר רב שלא יזיז בו כמלא נימא, תירץ הביי"מ או דלאו דווקא הוא, או שהכוונה שלא יזיז כמלא נימא חוץ לד"א, וכתב ע"ז שהוא דוחק, והיינו דא"כ הול"ל בפשטות כבכל דוכתא שלא יטלטל בו ד"א, וכשאמר כמלא נימא משמע באותו מקום גופיה], וסיים דמ"מ כשבא מבית אחר לביתו ודאי מותר לטלטל ביותר מד"א, דבין להריטב"א ובין לפירוש הנ"ל מ"מ לא החמירו אלא בחצר, אבל בבית שאין שייך בו רשות רבים, והרי הוא רשות היחיד גמור לא שייך לחלק בכל זה.

ועיין בחזו"א (סימן ק"ד סקכ"א כ"ב) שהביא דברי הגרע"א בההיא דשבת שם שתמה ע"ד רש"י וס"ל דחצר שאינה מעורבת יש לחשוב כל מה שמזיז את החפץ ממקום למקום כמוציא מרשות לרשות, שהרי עוקר ממקום רשותו ומכניס לרשות חבירו, וכי לפי"ז כלים ששבתו בתוך הבית אסור להזיזן בחצר כמלא נימא, ותמה ע"ז החזו"א דכ"ז דווקא כשאין בו ארבעה דרשות שניהן שולטות בו, ונחשב ככולו של זה וכולו של זה, ולכן בכל חלק הוי כמוציא מרשות לרשות, אבל חצר של ד' ולא עירבו הוי כחצר דשותפין [והיינו דהרע"א והבי"מ למדו דבחצר שאינה מעורבת הוי כל חלק של זה וכל חלק של זה, א"כ הוי כמרשות לרשות, והחזו"א לומד שהכל של שתיהם גם יחד, וה"ז כבית השותפין שמותר לטלטל בו, ע"כ. ולכאו' בעיקר תמיהת החזו"א מבית י"ל דשאני בית שלא גזרו בו כלל מעיקרא, אולם החזו"א שאל בסברא דמ"מ הוי כשל שותפין שהכל של תרווייהו, ולא אסור בכהאי גוונא].

ועל פי החזו"א הנ"ל שמחלק בין חצר שלא עירבו דהוי כשל ב' שותפין וכו', ל"ק קושית הגאון יעקב הנ"ל שתמה איך אסור להשתמש בפחות מד' מצד שרשות שתיהם שולטות בו, ואילו בחצר שלא עירבו מותר, דשאני התם שהוא כשל שותפין, והוי הכל של זה והכל של זה, ולא חלק לזה וחלק לזה, אלא שבעיקר דברי החזו"א אינם כהריטב"א, וס"ל שם בהמשך דבריו דזו ט"ס בריטב"א מחמת כו"כ קושיות, וכי יש לפרש דלגבי בית קאמר שלא יזיז בו, והיינו שלא יוריד לבית כשלא עירבו, ומ"ש ולא יזוז היינו כדי להביא לבית [אלא שנתקשה החזו"א בלשון כמלא נימא וכו', ואמנם הבית מאיר הנ"ל כתב ליישב זאת, אולם הרי זה דוחק ולא ניח"ל].

ומסיק דודאי אין לאסור להזיז מלא נימא בחצר שאינה מעורבת כלים ששבתו בבית, וגם בטלטול ד"א לא אשכחן (זולת למ"ש בשם הרשב"א בעבוה"ק, וכתב ע"ז דז"א כשאר הפר, שלא כתבו כן), עיין שם. ועיין בביאור הלכה (ר"ס שע"ב) ד"ה שמא שדן בזה בכלים ששבתו בבית והוציאן לחצר שאינה מעורבת (כגון שעבר והוציאן, או בדרך מלבוש), אם מותר לטלטלם, שלא אסרו אלא ההוצאה מרשות אחד לחבירו, או אפשר דכיון שרשות כל בני החצר שולטין עליה עשאוה כרה"ר, ואסור לטלטל אף בחצר זו יותר מד"א, והביא שכבר נחלקו בזה, דבאהעו"ז משם הרשב"א החליט לאסור, אולם ברש"י הנ"ל (בדף קל.) משמע דבכה"ג שהוציאן בהיתר אין איסור טלטול, וכן היא דעת התוס' בעירובין (צא:), דסבירא להו שגזירת חז"ל לא היתה אלא על ההוצאה מרשות לרשות כגון מבית לחצר שאינה מעורבת, או מחצר לחצר אחרת בכלים ששבתו בבית, אבל על החצר עצמה לא גזרו כלל [וציין שבזה מתורצת קושית רע"א על רש"י הנ"ל, ושכ"כ המהר"ם שיף], ושכן כתב הבית מאיר שזה תלוי בפו' הנ"ל.

ד) ועיין בשפת אמת שכבר נתעורר בזה דלפי רב למה אסור להזיז בו כמלא נימא, הלא חצירות רשות אחת הן (וכמש"כ תוס' ד"ה ובלבד), וגם אי נימא דרב לשיטתו דבעירבו אסור, מ"מ הרי כיון שאויר ב' רשויות שולטות בו לא שייך בזה עירבו, וביאר בדברי הריטב"א שכתב דמיירי בעירבו, דודאי יש חילוק בין ד' דהוי כחצר אחת שלא עירבו שמותר לטלטל בגוף החצר, אבל בפחות מד' לאו רשות בפ"ע הוא, בזה ס"ל לרב דנחשב כמו ב' חצירות וכמטלטל מחצר לחצר, וא"כ כיון שהחצירות שלמטה עירבו עם הבתים שוב הוא בכלל הגזירה שאסור לטלטל מחצר זו שעירבו לחצר אחרת שעירבו, וה"ה למעלה על הכותל, ומ"מ בדע"ד לא ס"ל לגזור.

ובעיקר דברי רב דאויר ברשויות שולטות בו, ונחלק עם ר"י שהתיר ככל מקום פטור, עיין ברש"י ד"ה אויר שביאר דס"ל לרב דכיון דלא חשיב למהוי רשותא בטיל לגבי תרווייהו, ורשות ב' החצירות שולטות בו ואוסרין זע"ז, ע"כ. ויש לבאר דמצאנו בגמ' דשבת (ו.) ד' רשויות לשבת וכו' וחד מנייהו מקום פטור, ומבואר דמקום פטור הוי רשות, אלא שבירושלמי לא נזכר מקום פטור בכלל הרשות, וכ"ה בתוספתא, וביאר בחזון יחזקאל על התוספתא דה"ט משום דס"ל דכל כה"ג לא חשיב רשות, ור"י מתיר בפשטות אולם רב מחמיר וכדפרש"י, וכיון דלא חשיב רשות בטיל לגבי תרווייהו, והיינו דאע"פ דהוי רשות, מ"מ אף לבבלי אינו רשות חשובה ולכן בטלה, ולכן אסור.

בהנ"ל, ובדין תשמישו בקשה לזה ותשמישו בנחת לזה, נותנין לתשמישו בנחת

והנה בגמ' (עז.) איתא דאר"ה כותל שבין ב' חצירות צידו אחד גבוה עשרה טפחים, וצידו אחד שווה לארץ [פרש"י דהיינו שאינו גבוה עשרה, וכל שאינו גבוה עשרה נקרא שווה לארץ, וכ"כ התוס' ד"ה כותל, וכ"ה מבואר בגמ' בהדיא], נותנין אותו לזה ששוה לארץ משום דהו"ל לזה תשמישו בנחת ולזה בקשה, ונותנין אותו לזה שתשמישו בנחת, וכהאי גוונא כתבו לגבי חריץ שנותנים לזה שתשמישו בנחת, ועוד צריכותא, דאי אשמעינן כותל משום דבגובה משתמשי אינשי משא"כ בחריץ, ופרש"י דההו"א שגם לחריץ הוי תשמישו בקשה, והיינו משום שלא משתמשים, וממילא אין עדיפות לזה ששווה לארץ, וי"ל דמ"מ אנו מדקדקים למי יותר בנחת ולמי יותר בקשה, ולכן נותנים לזה שבנחת [ועיין להלן פג: ששלשול הוי בנחת, אולם כלפי חבירו הוי קשה טפי, ולכאו' לפי"ז צ"ב במח' רב ושמואל, ועיין מאירי שביאר שנחלקו בכמה יש לדקדק ביניהם כדי ליתן לחבירו עי"ש, ולכאו' להנ"ל בשלשול הוי בנחת, א"כ יוצא למסקנה שמדקדקים בד"ז ודלא כרב, א"נ י"ל דלא חשיב דקדוק ביניהם. ויותר י"ל ששלשול כלפי זריקה חשיב דקדוק, אבל בשלשול עצמו לחלק בין אחד שקשה לשני בנחת לא חשיב, ועבדינן חילוק זה]. ובכותל אמרו שיש צריכותא מחמת דבעיתא תשמישתיה, ובזה ההו"א שלא יתנו לו כלפי חבירו.

וכעת יש לבאר הנידון לפום מחלוקתם של רב ור"י, וכבר נתבאר שלרב בארבעה מערבין שנים, ובאין ארבעה אסור אפילו כמלא נימא, ולר"י באין ארבעה הוי מקום פטור. והנה בגמ' הנ"ל אמרו שנותנין לזה שתשמישו בנחת. וי"ע באופן שאין ארבעה, שלפי ר"י נראה שמותר גם לשני דהא מ"מ הוי מקום פטור (וכ"כ בריטב"א), ולפי"ז גם בעירבו כל אחד בנפרד ג"כ נותנים התשמיש לתרווייהו (וכ"כ המ"מ פ"ג מהל' עירובין הט"ו). וזה דלא כמו שחשב הקרן אורה כאן דס"ל שנותנין לו לגמרי, דהלא מקום פטור לא חשיב כלל כדעת ר"י, ועכ"פ מבואר כן ברמב"ם שנקט בד'.

ואמנם בקרן אורה כתב בתח"ד בפשטות דנראה דמיירי אפילו בכותל שאינו רחב ד', שמ"מ כיון שתשמישו בנחת נותנין לו, ושוב הביא מהרמב"ם דנקט בד', וכתב דהתוס' הקשו לרב חסדא דאמר גידוד חמשה ומחיצה חמשה אין מצטרפין, דמאי קאמר שנותנים אותו לזה שבנחת, ותירצו דנפ"מ לענין הד' גופייהו, וכתב דקשה דא"כ ע"כ לא עירבה העליונה, והשתא בלא"ה דשווה לארץ מותרת (כמש"כ התוס' ד"ה ובלבד דחצירות רשות אחת הן), וע"כ נראה דמיירי שאינו שווה לארץ ולאחת אלא כדי פתח ולא ע"פ כל הכותל, ומיירי שפיר כשעירבה גם העליונה, ע"כ. וכבר עמד ע"ז בתוס' הרא"ש דקשה לפי רב חסדא מאי קאמר נותנין לזה ששווה לארץ, הא אין מטלטלין בחצר העליונה משום דפרוץ במילואו, ותירץ חדא דנפ"מ לתוך ד', ושוב הביא מהר"ר מאיר שתירץ דלא איירי כשכל הכותל הוא נמוך לעשרה לבני העליונה אלא רק עד עשר אמות, דלא הוי השתא פירצה אלא פתח, ועל אותו מקום קאמר שנותנין אותו לבני העליונה, וזה כעין תירוצו של הקר"א.

ועיין בגאו"י שכתב ג"כ שאף לפי ר"י דאמר דבאין בו ד' ה"ל מקום פטור, מ"מ בנידו"ד נותנים אותו לזה שתשמישו בנחת, ל"ש רחב ד' ול"ש אין ברחבו ד', דהואיל ותשמישו בנחת הו"ל כחצירו, ואע"ג דגבוה ג' מחצירו מ"מ תשמישו הוא, ודימה זאת לכותל רה"י העומד ברה"ר וכו', עי"ש. אולם לכאו' אדרבה י"ל דכיון שאינו חשיב יתבטל לתרווייהו, וק"ו לפי ר"י שמותר לשתיהם. ועכ"פ גם הוא הביא דברי הריטב"א דמיירי כאן בד', דאל"כ מותר לשתיהן, ושכ"כ הרמב"ם, ועיין במ"מ שאם אין ברחבו ארבעה מותר לשתיהם אפילו מן הבתים ועירבה כל אחת לעצמה [ועיין גם בפירוש הר"ח כאן שכתב דמיירי ברחב ד']. ועיין בשו"ע (סימן שע"ב סוס"ו) שפסק כן שבאין בו ד' מותר לשתיהם להשתמש בו אף מן הבתים, ואפילו עירבה כ"א לעצמה, ע"כ. והיינו כאמור דלר"י הוי מקום פטור ושוב אין לאסור, אולם דעת הגאו"י דמ"מ מאחר שנתנו לו הוי כשלו לגמרי, ואינו מוכרח.

וכל האמור הוא אליבא דר"י, דאילו אליבא דרב הא מסתבר שיש לאסור בכה"ג דמאחר שאוסר במקום פטור שמתבטל, וא"כ ה"נ י"ל שמתבטל למקום שבנחת והקשה יהיה אסור, ויש לדון בזה לפי הגדרים הנ"ל בהא דאסור להזיז כמלא נימא.

דין מקום שתשמישו בקשה כשנתנו למקום שבנחת

והנה במ"ש בגמ' שנותנים אותו לזה שתשמישו בנחת, י"ל"ע מה דין הקשה אם מותר לו להשתמש בו מידי או לא, ועיין במגיד משנה (פ"ג הט"ו) שכתב ודע שרחב דע"ד ולא עירבו עירוב אחד, זו שתשמישה בנחת מותרת לו אפילו מן הבתים כיון שעירבה לעצמה, וזו שתשמישה בקשה אסורה בו אף מן החצר, וכ"פ בשו"ע (סימן שע"ב ס"ו) שהשני שתשמישו בקשה אסור אף בכלים ששבתו בחצר. ועי' בגאו"י כאן סוד"ה אמר ר"נ שהקשה ע"ז וכי גרע כותל זה מחצירו של חבירו, ואנן הא קיי"ל כל גגות וחצירות רשות אחת הן.

ועיין במג"א (שם סקי"ב) שכבר נרגש בזה, וכתב דאסור לשני להשתמש דכיון דהוא פחות מי' לא הו"ל דין גג, ואם ישתמש הוא בו הו"ל כחצירו ויאסר חבירו להעלות עליו כלי הבית, ולכן אסור הוא בו דנותנין אותו לזה שבנחת, ע"כ. ומבואר דס"ל דזו סברא דרבנן שאסור על השני, דאל"כ לא יהיה נראה כניתן לתשמישו בנחת, ובזה את"ש קושית הגאו"י הנ"ל (וכה"ק העו"ש כמובא במחצית השקל שם, שתמה דהא קיי"ל אפילו מחצר לחצר מותר לטלטל בלי עירוב כלים ששבתו בחצר, מכ"ש לכותל שבין ב' החצירות, ע"כ).

ועדיין צ"ב מה הסברא בזה, והלא עכ"פ ניכר הדבר במה שנתנו לו להשתמש בכותל אפילו מביתו ומכל מקום, ואילו לשני יהיה מותר עכ"פ מחצירו, ובכולי דוכתא שמחצר לחצר מותר, וי"ל דמ"מ ה"ז מבטל את הנתינה דל"ח נתנו לו כ"כ, וה"ז נראה כחצירו של השני, ושוב לא יוכל הראשון לטלטל מביתו כיון שנעשה כחצר השותפין. וכן ביאר המאמ"ר (סק"ז), וכן בחזו"א (סימן צ"ו סקי"ז). [ואין נפ"מ בכ"ז בין עירבו ללא עירבו, אמנם אם עירבה כ"א בנפרד בלא"ה אסור מחצר לחצר, לדעת רב להלן צא:, אולם עי' בשו"ע סימן שע"ב ס"א דלהלכה קיי"ל דשפיר דמי].

ובעיקר הדין הנ"ל דאסור לזה שתשמישו בקשה, יעוין באבן העוזר כאן שהקשה דבתוס' להלן (פד:) מבואר שמותר גם לשני, ושכ"כ הרשב"א בעבודת הקודש, עי"ש. [והיינו דלפי"ז יבואר שמה שאמרו בגמ' נותנים אותו לזה שתשמישו בנחת היינו מן הבית שלו, ואילו לתשמישו בקשה יהיה אסור מביתו, אבל מחצירו אה"נ שיהיה מותר גם לדידיה כבכל דוכתא, ובאשר לסברת המג"א הא ודאי שאינו מוכרח, דמ"מ יש היכר בשימוש הבתים]. וע"ע בחזו"א שהקשה עוד על המג"א מגמ' דלהלן (צא.) דמוכח שמותר לשתיהם.

ועיין בבית מאיר שכתב ג"כ להקשות חדא כדברי אבן העוזר, ועוד הקשה בסברא, וכן בקושית החזו"א הנ"ל. וכתב לבאר דלההוא פחות מי"ט הו"ל בית, שהרי אינו חצר ולא גג ולכן אסור, עי"ש. ולכאו' צ"ב, דהא ק"ו הוא דבכה"ג לא הוי בית כיון שאין בו השיעור, וצ"ע. ועכ"פ הרי חזינן להמ"מ דס"ל כן שאסור לזה שתשמישו בנחת (ועיין באחרונים שיש שרצו לומר דהוי ט"ס במ"מ, אולם ז"א). וע"ע גם בחי' המאירי כאן שכתב דהבא למעטו, נתפקע מן האחד להשתמש שם, ואפילו לעלות ולאכול שם אסור, וי"ל דהסברא בזה כנ"ל שמאחר שנתנו לו לזה שבנחת

לא רצו שישתמש האחד, שאז אינו נראה כנתינה לאותו אחד, והרי צריך שיחשב שלו, שממילא יוכל להשתמש גם בבית, ודו"ק.

ולהלכה הרי השו"ע פסק שאסור לשני להשתמש שוב וכסברת המ"מ, ועיין במשנ"ב (סקנ"ב) שביאר הסברא בזה, וסיים דבאהעוז"ז הביא מהרשב"א שמותר לשני להשתמש בכלים ששבתו בחצר (ועיין בחזו"א שם שהסכים לזה). אולם כבר מצאנו שכדברי השו"ע ג"כ כתבו כמה ראשונים, ותול"מ.

כותל שבין ב' חצירות מערבין שנים אם זה רק בכותל ד'

במשנה (עו:) כותל שבין ב' חצירות גבוה עשרה ורוחב ארבעה מערבין שנים ואין מערבין אחד, היו בראשו פירות וכו'. ומבואר במשנה דבשביל להפריד ביניהם בכדי שיערבו שנים כל אחד לעצמו ולא אחד, אזי צריך כותל גבוה עשרה ורחב ד'. ובפשטות היינו כשיעור ד' על ד' (וכה"ג בשבת דף ו. עיין שם דרוחב ד' היינו דע"ד). אולם אם כך הדבר תמוה, שהרי בכל דוכתא מחיצה היא בכל דהוא ואין שיעור לרחבה, ואפילו סדין הוי מחיצה, ולא הקפידו בכל מקום אלא על גובה שיהיה עשרה, ואמנם לאורכה י"ל דבעינן שיעור, אבל עביה הא ודאי שהוא בכל דהוא הוי מחיצה.

וכבר נרגש בזה רש"י במשנה, וכתב דהאי דנקט רחב ארבע הוא משום סיפא דבעי למיתני היו בראשו פירות שמותר לעלות ולאכול, אבל לא להוריד מאחר דהוי רשות בפ"ע, ובזה הוא רק בשיעור ד' על ד', אבל לענין מחיצה בכל דהוא פותיא הוי סתומה ואין מערבין אחד, ע"כ. וכדברי רש"י מפורש נמצא בירושלמי כאן (ה"ב) דל"ל רחב ארבעה וכו', בגין דא מתני' דבתרא וכו'.

אלא דהוה קשיא לי בזה מדברי התוספתא (פ"ו ה"י) שאמרו שם כותל שבין ב' חצירות גבוה עשרה טפחים ורחב ארבעה מערבין שנים ואין מערבין אחד וכו', ע"כ. ושם לא המשיכו כמשנתינו שהיו בראשו פירות וכו', וא"כ אי אפשר לתרץ שם כתירוץ הנ"ל שנקטו כן אגב סיפא, אולם מצאתי שם בפי' מרא דמתניתא שכתב ע"ז דלאו דווקא הוא כדאמרי בירושלמי וכו', והכא אמתני' קאי דתנן רחב ד', והמתני' היא משום סיפא קתני לה וכו', ע"כ. ואמנם בירושלמי מפרשים כן את המשנה ולא הברייתא, מ"מ עד"ז נצטרך לבאר בהכרח גם כאן דלאו דווקא הוא (וע"ע להלן בסמוך משם המ"מ, אולם שאני התם שאינו קשור למשנה שלפניו, משא"כ דין הברייתא שקשורה ממש לדין המשנה, וקאי עליה, ופשוט).

וגם בשאר הראשונים איתא כה"ג, וכפרש"י דנקט ארבעה משום סיפא, ולא דווקא הוא, וכיוון בפי' רבינו יהונתן ובמאירי וברי"ב, ובתוס' ר"פ ושא"ר, ועיין בראשונים שגם האריכו להביא הוכחות להאי דינא, וכמבואר בחי' הרשב"א שכתב להוכיח כמה הוכחות להאי מילתא דא"צ רוחב ד', עיין שם. וע"ע במגיד משנה (פ"ג מעירובין ה"ו) שהעיר לדקדק עוד ממה שמצאנו להלן (עט:) במשנה שמתבן שבין ב' חצירות גבוה עשרה טפחים מערבין שנים, ושם לא נקט רחב ד', ועל כרחך משום דאין לנו לומר בזה אגב סיפא, ומצד מחיצה הרי די בכל דהוא.

והנה נשאלתי בזה דתימה הוא מה הוצרך הרשב"א בחידושיו להאריך כ"כ בהוכחות שדי לנו במחיצה כל דהוא, הלא הוא דין פשוט בכל דוכתא, שכל מחיצה שהיא מהניא, וכמבואר פשוט בכל הראשונים כאן, ואף הרשב"א כאן פתח וכתב דאפילו בסדין הוי מחיצה, עכ"ד. אולם מצאתי הלום שבאמת יש הסוברים שצריך דווקא רוחב ד', וכמו שהביאם הרשב"א בעבודת הקודש שלו (בשער ד' סי"ב), ואהכי הוצרך הרשב"א לאפוקי מדבריהם, ע' בסמוך.

ובעבודת הקודש להרשב"א שם פתח בתח"ד שכותל גבוה עשרה אפילו אין ברוחבו אלא משהו מערבין שניים ואין מערבין אחד, מה הפרש יש בין כותל לחריץ, הכותל מעכב מלהשתמש בין זו לזו כל שיש בגובהו עשרה, והחריץ העמוק אין מעכב מלפסוע עליו מזו לזו כל שאין ברחבו ארבעה. וע"כ סיים שמקצת גאונים אמרו שדין הכותל כדין החריץ, ולא נתחוורו דבריהם, ע"כ. ועי' בנתיה"ב שם שדן מי הם הני גאונים שסוברים כן, ותחלה כתב שהוא הרי"ף שכתב גם לגבי מתבן שיהיה רוחב ד' (עי' לעיל מ"ש מהמ"מ), אולם כבר מבואר שם דלא גרסינן כן. וכן חשב לדמות זאת לסוברים שבכלאים צריך מחיצה רוחב ד', אולם גם זה נדחה מד' המפרשים שאין לסמוך על זה, ואינו מוכרח כלל, ועכ"פ העיקר כד' כל הראשונים כולם שנגלו לפנינו עכ"פ שסוברים שדי במחיצה כל דהוא.

בא למעטו

א). בגמ' בא למעטו (והיינו שרצה למעט בצידו מעשרה כדי שינתן לו, כדין תשמישו בנחת), אזי יש במיעוטו ארבעה מותר להשתמש בכל הכותל כולו, שמאחר שאינו גבוה עשרה הוי כפתח בשבילו ותשמישו בנחת, ואם אין בו ד' אינו משתמש אלא כנגד המיעוט, ולמסקנת הגמ' יוצא שיש חילוק בין מיעוט למעלה לבין מיעוט למטה, שאם הוא למעלה אזי בד' הוי כפתח ומותר בהכל, אבל בפחות מד' רשאי להשתמש ואינו פתח שינתן לו כולו, ואם הוא למטה אזי בד' מותר שנחשב פתח, אבל בפחות מד' לא מהני, והטעם כדפרש"י דאם אינו מועיל הרי הוא בטל.

והנה רש"י מפרש שבעקר חוליה וכו' מותר להשתמש, היינו משום דבכה"ג לא גבוה עשרה לא הוי רשותא, אבל הרשב"א בחי' מפרש משום דכשיש ד' הרי הוא יכול לעמוד עליו וניחא תשמישתיה, וכה"ג כתב בעבודת הקודש (שער ג' אות ע"ג ה'), ולכאו' יש נפ"מ בזה דפליג על רש"י בב' הדינים, חדא באופן שמיעט בפחות מד' בקרקע, וכן יש לדון דהנפ"מ בזה באופן שגם חבירו עקר חוליה מצידו השני, דלפרש"י הלא הוי כמקום פטור ושתיהן מותרים בו, אבל לטעמו של הרשב"א אפשר דדעת שתיהן שולטות בו ואוסרין זע"ז, וכ"כ בנתיבות הבית שם, ועיין בזה במשנ"ב סימן שע"ב סקע"ו פ"א.

ולכאו' יש להקשות בדברי הגמ' שהקשו ממ"נ, אם מהני בכוליה כותל לשתמש, ואי לא אהני וכו', ולכאו' היה אפשר לומר דמהני לענין שאינו בטל, אולם מ"מ לא חשיב פתח, כעין דין פתח שאין בו ד', ולכן אסור בכל הכותל, אולם נראה שהצדדים בגמ' אינם אם בטל או לא, אלא תלוי אם יש להם חשיבות שאז יועיל לכל דבר ויחשב פתח, ואם אין לו חשיבות אזי ממילא הוא בטל.

ב'). והנה בגמ' דנו אם נחשב פתח אם לאו, והיינו שיהיה פתח לכותל להשתמש בו, וע' בראשונים כאן שהקשו דהלא הוי נפרצה למקום האסור לה, ועיין בתוס' ר"פ שתירץ חדא דהוי כחורי רשות היחיד, ועוד כתב דכיון שהוא פרוץ ונאסר מחמת דבר אחר של זה שכנגדו לא חשיב. וע' בגאו"י שתירץ דבמקום שאין ד' על ד' בכלל לא אוסרים מצד נפרצה, דהא לא חשיב מקום אלא מקום פטור, וראיה לכך דאלת"ה הא דאמר רב דימי מקום שאין בו דע"ד מותר לבני רה"ר ורה"י לכתף עליו, וקשה הרי נפרצה למקום האסור, אלא על כרחך דמקו"פ לא חשיב.

ושאר הראשונים שלא למדו כהגאו"י, י"ל דשאני ברב דימי שהכל הוי מקום פטור, וכיון שכן אה"נ שמותר [בין לד' הירושלמי והתוספתא שהזכרנו לעיל ע"ו סוע"ב דלא הוי רשות, ובין לבבלי דשבת דף ו. דהוי רשות הא מ"מ לא חשיב], משא"כ כאן שזה רק חלק ממנו, ואדרבה יותר נידון כטפל לכותל ושייך בו איסור דנפרצה.

ג'). והנה במיעוט מלמטה מבואר שצריך ד' על ד' (וברש"י משמע שדי ברוחב ד' וא"צ דע"ד, אולם לכאו' ה"ז כמחז' רש"י ותוס' דלהלן בע"ב ד"ה אם יש, וכן מבואר ברא"ש סימן ג' דהא בהא תליא, וכ"מ בטור ובב"י סי' שע"ב), ובפשטות גם למעלה צריך דע"ד. אולם באמת יש מקום לחלק דשאני למטה דבעינן שיעור חשוב כדי שלא יתבטל, משא"כ למעלה דאין לו קרקע עולם כדי להתבטל. ויש לדחות, ועי' להלן.

ומצאנו בזה שכבר נחלקו הראשונים, דבר"ח בסוגיין משמע אמנם כן שגם בעקר מראש הכותל בעינן דע"ד כיעוי"ש, וכ"כ ג"כ בחי' הריטב"א דמיירי ביש דע"ד. אולם מאידך יש משמעות מדברי כמה ראשונים שבראש הכותל א"צ ד' ע"ד, וכיוון במאירי כאן שרק לגבי איצטבא הדגיש שיהיה דע"ד, וכן משמע ברשב"א בעבוה"ק (ש"ג) שבסימן רע"ו גבי מיעוט מלמטה כתב שיהיה דע"ד, וכן משמע ברשב"א בעבוה"ק (ש"ג).

ובאמת צ"ב מה החילוק בזה, והיה מקום לומר דשאני למטה שצריך שיעור חשוב כדי שיוכל לעמוד להשתמש בו, משא"כ בעקר חוליה שהרי הוא עומד ומשתמש מע"ג הקרקע, ושם הרי יש לו שיעור חשוב, ולכן די ברוחב ד' שיחשב פתח עכ"פ, אלא שהרי הרשב"א הדגיש שגם בעוקר חוליא ההיתר הוא בגלל שיש שם שיעור מקום חשוב לעלות ולעמוד בו, וא"כ צ"ב מ"ט לא הוי דע"ד. ואפשר לומר דמ"מ כיון שבעוקר חוליה ישנה אפשרות להשתמש ע"י עמידה על הקרקע ולהשתמש בכותל הפחות מעשרה די לנו בכך, ואע"פ שגם למעלה צריך שיהיה אפשרות לילך ולעמוד שם, מ"מ שם הוא רק למיהוי פתח, שמזה יוכל לילך ולעמוד על הכותל, ולדבר מועט זה א"צ דע"ד, ודי ברוחב ד' כדי שיוכל להכנס שם לרגע ולהשתמש בכותל, אלא שצריך פתח ולכן צריך עכ"פ רוחב ד', משא"כ למטה שעיקר ההשתמשות הוא ע"י העמידה למטה, א"כ בעינן שם שיעור דע"ד שיוכל לעמוד ולהשתמש שם בשופי, והלום ראיתי כעי"ז בס' נתיה"ב על הרשב"א הנ"ל, וע"ע מש"כ שם.

והנה בשו"ע (סימן שע"ב) משמע לכאו' ג"כ כדעת הרשב"א, שהרי כתב בסעיף ח' שאם עקר חוליה מראש הכותל, אם יש בה משך ארבעה מהני לכל דבר, ושם נקט רק משך ד', ומשמע שא"צ דע"ד, ורק להלן בשו"ע (בסעיף ט') גבי אצטבא שם נקט השו"ע שאם יש בו ארבעה אורך במשך הכותל, ובולטת ד', אז מועיל להשתמש בכל הכותל וכו', ומבואר דמחלק ג"כ בזה, ובאמת במג"א (שם סקט"ז) כתב כן דבעוקר חוליה א"צ דע"ד, וכתב דזה דלא כהע"ש.

אולם בבית מאיר תמה על המג"א שאיך אפשר לחלק ולומר דבעקר חוליה סגי בד"ט רוחב בלבד, והלא לפי הטעם שצריך שיעור חשוב בכדי שיוכל לעמוד שם ולהשתמש, הרי גם בעקר חוליה מראשו צריך שיעור חשוב שיוכל לעמוד שם, ומה שלא כתב השו"ע דע"ד היינו לדין פתח דאיירי שם שזה העיקר תלוי בד', אבל לגבי הדין הנוסף שיהיה אפשרות להשתמש שם אה"נ שצריך דע"ד, ע"כ. אולם זה קצת דחוק דמ"מ לדינא הול"ל דע"ד, שהרי כלפי מש"כ שם שמותר להשתמש בכותל צריך דע"ד, ומה שהקשה הבי"מ כבר כתבנו ליישב.

ועי' במשנ"ב שם (סוף סקע"ו) שציין לדברי הבי"מ (וכן נקט החזו"א בסימן צ"ו ס"ק כ"ג בפשטות), אולם להאמור יש מקום לד' המג"א, ומ"מ מאחר שהגאונים הנ"ל ס"ל לחומרא יש לחוש לכך.

ממעטים בכלים

א

(ע"ז סוע"א) כפה ספל סמוך לכותל ומיעטו מעשרה, ממעט. ואמרו שאם הוא דבר הניטל בשבת אינו ממעט, ושאני הכא שחברו בקרקע, ולמסקנת הסוגיה מיירי שקבעו בטיט וכדו', באופן שצריך להוציאו ע"י מרא וחצינא, ובכה"ג הוי מיעוט מעלייתא, שהרי הוא כבר לא יטלנו [ואם הוא היה דבר הניטל לא היה מועיל למעט בו, שאפילו בזמן שעדיין לא נטלוהו ה"ז נחשב כנטול, וכמש"כ בחי' המאירי כאן דבכה"ג לא הוי מיעוט כלל]. ויל"ע אם זה דווקא באופן שלהוציאו הרי הוא נחשב כאיסור דאו' שאז הוי מיעוט או גם באיסור דרבנן נמי.

והנה בתחלת הגמ' רצו לומר דחבריה בארעא, והקשו דמאי הוי והא תניא פגה שהטמינה בתבן וחררה שהטמינה בגחלים אם מגולה מקצתה ניטלת בשבת וכו', והיינו דבאים לומר שאין בזה איסור מוקצה, וכ"ה בשבת (קכג.) דקאי על איסור מוקצה, וה"נ בפשטות הוא מה"ט של מוקצה. אמנם היה אפשר לומר דכאן הניחן מצד מוקצה, שא"כ היו יכולים לתרץ כדלהלן דהוי טלטול מן הצד וכיוצא, וכן להלן בסמוך שתירצו דאית ליה אוגנים, פרש"י דעכשיו עפר מונח עליהם והוי מזיז עפר ממקומו, ודומה לחופר, הרי שלא נסתפק בזה שיש כאן איסור מוקצה, אלא כתב דדמי לחופר, וע"ז הוכיחו מהברייתא של הטומן לפת וצנון שתחת הגפן וכו' שמותר ליטלה בשבת, ולפי פרש"י צ"ל דמוכח מזה איפוא שאין בזה חשש של דומה לחופר, אולם באמת מבואר בגמ' בשבת ובכ"ד שזה יסוד בדיני מוקצה שכל כוונת הברייתא לומר שאין בזה מוקצה (ועיין בתוס' להלן ד"ה מקצת עלין מגולין).

ומ"מ אף אם נאמר דבמסקנת הגמ' נקטו דוגמאות מצד איסור חופר דאו', מ"מ הרי בתחלה מוכח שגם איסור אחר דרבנן, כגון מוקצה, הוי מיעוט לענין שאינו ניטל, ובאמת שגם בדברי הגמ' דאית ליה אוגנים נמי משמע דהוי איסור דרבנן, וכמש"כ רש"י ש"דומה" לחופר [וזה מלבד דברש"י (שבת נ:) איתא שהנידון שם הוא מצד איסור מוקצה, וצ"ע למה הוסיף כאן מצד חופר]. וגדולה מזו יעוין בריטב"א סוד"ה ופרקי' הכא במ"ע, שבתירוץ הגמ' דמיירי שחבירו וצריך מרא וחצינא, כתב הריטב"א דכשנוטלו הוי חופר גמור, והביא שגם בזה גופא יש מחלוקת, די"א דאפילו בהא ליכא בנטילתו אלא איסור דרבנן, דהא כשחופרו לצורך הספל מלאכה שא"צ לגופה היא, ומקצת רבותיו פי' דמלאכה דאו' היא, דכיון דארעא דיליה הוא, וכי שקיל ליה ה"ל מתקן קרקע הבית כנוטל גבשושית, הו"ל שאין מתכוון כמתכוון ע"כ, ועכ"פ חזינן שגם באיסור דרבנן הוי מיעוט.

ואין לומר דאם איתא שגם במוקצה אפשר למעט, למה לא תירצו דמיירי בגווני שהוא מוקצה (ועכ"פ למסקנה נימא הכי דמדנקט רק מילי דאו' משמע דלא ס"ל למעט במוקצה), דיש לומר פשוט שסתם ספל הוא כלי שמלאכתו להיתר, ולא שייך מוקצה שהוא מוקצה מחמת גופו וכיוצא שלא שייך לטלטלו, וכן לא שייך בו שיהיה מוקצה מחמת חסרון כיס, שכיון ששם אותו כדי לעלות עליו הרי אינו מקפיד, ואמנם היה אפשר לומר דמיירי במוקצה מחמת שמלאכתו לאיסור, כגון שהוא של צבעים או של נחתום וכו', אולי אפשר דבמוקצה מחמת איסור אה"נ דאי אפשר למעט מאחר שאפשר לטלטלו לצורך גופו ומקומו. ומצאתי בריטב"א (עז:) ד"ה וכל שהביא פלוגתא בהא דכל דבר הניטל בשבת אין ממעטים בו, שי"א דהיינו בכלי היתר, וי"א אפילו בכלי שמלאכתו לאיסור, ודו"ק.

ואמנם מצאנו בחי' הרשב"א (ד"ה לא צריכים) שכתב דהיכא דבעי מרא וחצינא לכו"ע הוי מיעוט, דליכא למיחש שמא ישכח ויחפור "דהא מלאכה גמורה דאורייתא היא", ע"כ. ומשמע לכאו' דרק היכא דהיא מלאכה דאו' גמורה אז הוי מיעוט, משא"כ בשאר איסורים. ולכאו' צ"ב ממה שראינו בגמ' בכל המהלך שמבואר שגם באיסור דרבנן הוי מיעוט, והיה אפשר לומר דס"ל כן לפי המסקנה דנקטו דווקא מילי דאו', ודוחק. ויותר י"ל דלאו דווקא נקט אלא דמעשה שהיה כך היה, דכיון שהמדובר במרא וחצינא נקט את האמת דהוי מילי דאו' (וכבר ראינו בריטב"א שהביא פלוגתא בזה אי הוי איסור דאו', וקמ"ל הרשב"א דאסור מדאו').

ב

ובירושלמי (פ"ז ה"א) איתא דזהו למעט בכלים, והביאו בזה ב' מחלוקות אם מותר או אסור, ואמרו שם שטעם האיסור הוא מחשש שמא ישכח ויטלטלנו. והיה אפשר לפרש שהנידון הוא בכלי מוקצה, ויש אוסרים מחשש שמא ישכח את האיסור. (ולכן נקט בלשון שמא ישכח "ויטלטלנו", והיינו שיעבור על איסור מוקצה). אולם יותר נראה דקאי כסוגיין שכפה עליו ספל או שאר כלי של היתר, ובזה גופא נחלקו אם אפשר למעט בו או לא. וכן מסתבר לענ"ד, דקשה לומר שיש חשש של שמא ישכח את איסור המוקצה, וכ"מ בפני משה דמיירי בכלים הניטלים בשבת, עיי"ש. וכ"מ ברשב"א כאן דמיירי בכלי היתר, ולכן צריך קביעות וכו', וכ"מ בהמשך הירושלמי דהורה ר' יוחנן למיכבש עליו כוף, ופירש בפני משה שההיתר הוא אם יתן שם כופה של אבנים, ואי אפשר לטלטלם בשבת, ומשמע דלפנ"כ הוי בכלי הניטל [אמנם בקרבן העדה פירש בהיפוך דלמכבש עליו כוף היינו ליתן עליו קערה למטה כדי למעטו, וכי זה אתי למ"ד ממעטים בכלים].

עכ"פ מבואר שמותר למעט במוקצה, וכההיא דירושלמי שממעטו באבנים, וכ"ה ברשב"א, ושם כתב דמהני יחוד באבנים (וע"ע שם לענין סולם דבזה אפשר דאיכא מח' בבלי וירושלמי אם מועיל יחוד, כיעוי"ש בסו"ד). איברא דברשב"א ובריטב"א מבואר שגם אבנים לא הוי מוקצה, כיעוי"ש בדבריהם, ומ"מ ס"ל שמותר למעט בו מצד שקבעו שם או יחדו שם וכדין סולם (וה"ט דלא חשיב מוקצה הוא מפני שיחדום לשימוש), אבל מ"מ אם זה יהיה מוקצה אפשר דמהני בכל גווני, וא"צ שום יחוד וקביעות (וכפי' הפני משה בד' הירושלמי הנ"ל).

ויוצא איפוא דכל הסוגיה אמרי במיעוט שע"י כלי היתר, ומ"מ בכלי מוקצה שרי (שבזה אין החשש של שמא ישכח ויטלטלנו), אלא שהבאנו מהריטב"א שנסתפק בכלי שמלאכתו לאיסור אי הוי ככלי היתר הניטל שא"א למעט בו, או שאפשר למעט בו, והסכים הריטב"א ללשון ראשון (וע' בגאו"י שהביאו להריטב"א, דאיהו אכרע למ"ד ממעט, ולא מפיק אלא מלאכתו להיתר, דאפילו מחמה לצל ניטל), ויל"ע במה שהפו' (בסי' שע"ב ס"י) לא הזכירו מיעוט ע"י מוקצה, וצ"ע.

ועיין בקרבן נתנאל (פ"ז ס"א אות ג') במ"ש בגמ' דאיירי בגוונא דבעי מרא וחצינא, והקשה הק"נ דהלא בטיט לחוד ג"כ אסור לטלטל, דהא בכה"ג הוי הספל בסיס לדבר האסור, ואמאי בעינן למרא וחצינא, ותירץ דהספל לא נעשה בסיס, אלא אדרבה העפר נעשה בסיס לחבר את הספל, וכמש"כ רש"י בשבת (מט.) ד"ה נוטל, ע"כ. וכה"ג כתב המג"א (סי' שע"ב סקי"ח) ולא הוי בסיס מה"ט, עיי"ש. ומבואר דפשיט"ל דגם מעצם איסור מוקצה היה נחשב שאינו דבר הניטל, ועיין להלן בסמוך דיש מקום ללמוד ברשב"א דכל כה"ג אינו ממעט.

והנה כפי שדייקנו לעיל מלשון הרשב"א בחי' דאינו ממעט אא"כ דהוי מלאכה דאו', עוד מצאתי הלום להרשב"א בעבוה"ק (שער ד' סי"ט) שכתב ג"כ דאם חברו בקרקע חבור יפה שאינו יכול ליטלו משם בשבת אא"כ עשה מלאכה האסורה לו בשבת שצריך לעקרו במרא וכיוצ"ב, ה"ז מיעוט, ואם לאו אינו מיעוט, ע"כ. ומשמע נמי שצריך שיהיה מלאכה

דאו', אולם נראה דז"א וגם בזה צ"ל דל"ד, וה"ה באיסור דרבנן נמי ממעט, וכמו שסיים שם וכל שניטל בשבת אינו ממעט, וא"כ הרי גם מוקצה אינו ניטל, ודו"ק.

[ואמנם לכאו' יש להעיר דהלא אפשר לטלטלו בגופו, או טלטול מן הצד שמותר בכל מוקצה, ע' בשו"ע סימן ש"א עיין שם, אולם נראה דשאני התם דלא חשיב טלטול כלל, ואנן בעינן שיהא כלי הניטל, ולא מסתבר דבכה"ג נחשב כלי הניטל, דלא חיישינן להכי].

ג

ויש להוסיף עוד בענין הנ"ל:

א. דבעינן תנאי נוסף [מלבד התנאי שיהיה דבר שאינו ניטל], שיהיה בו ד' על ד' (וכ"כ המאירי דבעינן ב' תנאים, וחד מנייהו שיהא דע"ד), וכ"כ הטור ושו"ע סימן שע"ב ס"י.

ב. שדין זה הוא בין בכותל ובין בחריץ, ואדרבה הרמב"ם (פ"ג מעירובין ה"י"ג כתב את דינו לגבי חריץ עיי"ש, ועי' במפרשים שם שצידדו שבכותל הדין שונה, אולם נראה דאינו מוכרח, ושפיר י"ל דקאי אתרוייהו, וכן מצאתי בב"י סי' שע"ב ובמרכבת המשנה).

ג. בכפה ספל למעטו, עיין בטור ובשו"ע (סימן שע"ב ס"י) שכתבו שהרי זה מותר להשתמש "כנגד המיעוט", וכבר תמהו ע"ז כל המפרשים דמאי שנא מאיצטבא (דלעיל בסעיף ט'), שמותר להשתמש בכל הכותל [ועיין במג"א שתירץ משום שאינו מבטל את הספל עיי"ש, וק"ק דהלא חיברו בטיט, וי"ל דמ"מ ס"ל דל"ח קביעות כ"כ, אולם צ"ע מדלהלן (עח:) במשנה שאפילו תבן וקש, ואכן בב"ח כתב שזו ט"ס וצריך להגיה אפילו שלא כנגד המיעוט, וכן הסכים הט"ז ועוד הרבה אחרונים כמבואר במשנ"ב סקפ"ו ובשעה"צ, ודינו ממש כדין איצטבא].

מיעוט בסולם

בגמ' אמרו שסולם המצרי אינו ממעט, והצורי ממעט, וטעמא דמילתא כתב רש"י מפני שהמצרי קטן, ונוח ליטלו משם, ולכן אינו ממעט. וכ"כ הר"ח דמפני שהוא נח ליטלו וניטל בשבת, כל הניטל בשבת אינו ממעט. (וכ"ה בגמ' דכל דבר הניטל בשבת אינו ממעט). ובגמ' אמרו בסולם המצרי היינו כל שאין בו ארבע חווקים, ע"כ. והיינו דארבע חווקים הוי סימן לדבר שבזה הוא כבד וא"א ליטלו, ומתוך כבידותו קובעו (ועיין במשנ"ב דהכל לפי מהות הסולם, עיי"ש. ומה שנקטו דבר קבוע של ארבע חווקים, היינו בסולמות שלהם שהיו רגלים באופן אחד ואותו סוג סולם, וקאמר שבאותו אופן אם יש ד' חווקים ממעט). ועי' תוס' שישנם ג' סוגי סולמות, סולם עליה, שובך, ורגיל העשוי ליטלטל, וא"כ דבר שאינו ניטל מחמת איסורו הוי מיעוט (עיין בסוגיה הנ"ל דכפה ספל).

ובשו"ע נקט סתמא כל שהוא כבד ה"ז קובעו, ואכן ענין הד' חווקים אינו בדווקא, שהרי העיקר תלוי בקובעו, ובאמת עי' בתוד"ה סולמות של בבל דמבואר כן דאין תלוי בד' חווקין אלא לסימן בעלמא.

ולהלן (עח.) נחלקו בסולם של בבל אם צריך קבע או שכבדו קבעו, עיי"ש. ופסק הרמב"ם כדברי המיקל, כמבואר בפ"ג מהל' עירובין ה"ז שכתב: וכן הסולם כבדו קובעו וא"צ לחברו בבנין, ע"כ. ופי' המ"מ דלא חילק בין סולמות של בבל לשאר מקומות, דמאחר שהוא תלוי אם הוא קל או כבד, א"כ הכל כפי ענינו, אם אפשר לומר בו כבדו קובעו, ומדוייק עוד שאם אינו כבד אינו מועיל אא"כ חיברו בבנין, ודו"ק. ויעוין במשנ"ב (סימן שע"ב סקס"ז) בהא דסולם קל אינו ממעט, שכתב דפשוט הוא שאם קבוע במסמרים לכותל בכל אופן הוי כפתח, ע"כ. ולא אציין לזה מקור, אולם כאמור זוהי דעת הרמב"ם. וע"ע בשו"ע סימן שע"ב ס"ט שכתב "בנה" איצטבא וכו' ה"ז ממעט עיי"ש, ודקדק המשנ"ב שם שדווקא כשבנאו ואינו ניטל אז הוי קביעות, וע"ע בשעה"צ שם שאם הוא כבד מסתבר שא"צ קביעות, ומבואר בדבריו שלמד זאת מדין סולם שכדין הסולם כך דין האיצטבא, שאם הוא קל צריך קביעות, ואם הוא כבד א"צ (וק"ק למה נסתפק בזה בשעה"צ, הלא אדרבה י"ל דק"ו הוא שהרי האצטבא עשויה להיות שם טפי מעולם, וי"ל).

ועיין בירושלמי שנחלקו אם צריך יחוד או קביעות כדי למעטו, עיין שם. וכתב הרשב"א והריטב"א ומאירי דהלכה כר' אבא שם ולקולא, שאפילו לא קבעו נמי, ומעתה יש לדון לאחר מכן אם הבבלי מודה להירושלמי, ועיין ברשב"א שנקט לבאר דאפשר שהבבלי מודה לירושלמי, והא דבעינן קביעות בסולם או ביחוד היינו אסולם מצרי, אבל בצורי כובדו קובעו, ועכ"פ ביחיד מהני. אולם הריטב"א כתב דאפשר שהבבלי חולק וס"ל דמצרי כיון שאפשר לטלטלו ממקום למקום דינו ככלים, ואינו ממעט אא"כ קובעו, והוסיף דאפשר דה"ה באבנים ושאר דברים שהניחם למעט דבעינן קביעות גמור, וכן ריהטת הסוגיה שצריך קביעות, או שעכ"פ כובדו קובעו, וכפי האמור דעת הרמב"ם והפו' להחמיר שצריך קביעות.

והנה להלן (עח.) זיז היוצא מן הכותל והניח עליו סולם וכו' עיי"ש, ופרש"י שהניחו על האוכל (ועי' ברשב"א וריטב"א דמיירי שהניחו על הזיז ומיעטו בכך), ומשמע מכ"ז שלא היה קבוע, וא"כ צ"ע איך הוא ממעט. ואין לומר דמיירי בסולם צורי שהוא כבד וכו', שהרי מדובר כאן שלסולם לא היה שיעור, ואולי מיירי בקבוע, א"נ דלענין החיבור בלבד א"צ קביעות, ועי' להלן.

ובגדר המיעוט מצאנו שבסולם קל צריך קביעות בבנין (או יחדו למר כדאית ליה), ואילו סולם צורי כובדו קובעו ודי בכך. ואמנם לגבי מיעוט בספל הבאנו לעיל שיש אומרים שצריך מיעוט בכדי שיהיה בו איסור לנוטלו בשבת, והבאנו ד' הרשב"א שדווקא באופן שצריך להוציאו במלאכה דאו' הוי מיעוט [וביארנו שא"צ שיהיה ממש איסור דאו', אלא ה"ה גם במיעוט במילי דרבנן, וכה"ג נתעוררתי מדברי הרשב"א גופיה בההיא דשבת (ז.) דגומא מלאה פירות ממעט, עיי"ש. וביאר דזה דווקא בפירות טבל או שאר דבר שאסור לטלטלו אז מבטל המחיצות, משא"כ בדבר הניטל, אבל שאר פירות אינם מבטלים, דאפילו בטלו בפירוש לא מהני דבטלה דעתו, אם כי שדעת שא"ר דמבטל גם באופן זה, ועי' בזה במשנ"ב סימן שמ"ה סקמ"א].

ובאיור הדברים דשאני ספל שהוא כשלעצמו דבר הניטל בקל, וכן פירות וכל כה"ג, ולכן צריך שיהיה איסורא רביע עלייהו כדי שלא יוציאם, משא"כ דבר כבד א"צ שיהיה עליו איסור להוציאו, שהרי עצם זה שאינו יכול לטלטלו בקל ה"ז כמו קבוע, דמה לי קבוע במסמר, ומה לי קבוע בכובדו. ולגבי סולם החילוק הוא דבצורי שהוא כבד ה"ז כמו קבוע ממש, ואילו סולם קל צריך קביעות, או עכ"פ יחוד למר כדאית ליה, ועי"ז הוי כקביעות.

ואכן גם בעצם הדין שאמרו בגמ' דסולם צורי כובדו קובעו, היו מפרשים שרצו לומר שזה מצד האיסור, וכמבואר ברבינו חננאל, וכן מבואר בראב"ד כמובא בחי' הרשב"א, וכההיא דשבת (קיג.) שיש איסור לטלטל כלי קיאי וכו'. אולם הרשב"א גופיה פליג ע"ז וס"ל דאינו מוקצה כמשמעות הגמ', דרב אחא ס"ל שגם ניטל בשבת, ורב אשי סתם דבריו, עיי"ש. וכן פרש"י דלא משום שנאסר בטלטול קאמרינן אלא שאין דרך לטלטלו, וע"ע בחי' הרשב"א והריטב"א ושא"ר מש"כ בזה, וע"ע ברש"י להלן (ע"ח סוע"א) גבי דקלים שבבבל כבדן קובען.

מיעוט באצטבא ע"ג אצטבא, ובסולם ששליבותיו פורחות

א. בגמ' הובאו ב' מימרות ביסוד אחד, א'. דין דאיצטבא על גב איצטבא שאם יש באיצטבא התחתונה ארבעה ממעט, ואי נמי אין בתחתונה ארבעה ויש בעליונה ארבעה ואין בין זה לזה שלשה ממעט, ופרש"י שהיה לעליונה רגלים על גבי התחתונה, ואז אם יש בתחתונה ד' הרי כבר נתמעט גובה הכותל מי', ואע"פ שיש מעליו עוד איצטבא, מ"מ דל עליונה מהכא והרי נתמעט הכותל [וא"ת הלא מ"מ העליון מפריע ולא ניחא תשמישתיה, וי"ל דמ"מ הרי הכותל נתמעט בשיעור הראוי, וכל שיש סברא דינית להועיל במיעוט הכותל ה"ז ככותל פחות מעשרה, ואמנם באמת מצאנו בתוד"ה אם יש שעשו צריכותא שאם היה כתוב סולם הו"א שאיצטבא לא יועיל, מצד דלא חזי לעלייה, ומ"מ כיון שבדין ממעט שפיר דמי]. ואם יש בעליונה ד' ולא בתחתונה אזי אם יש מן התחתונה לעליונה פחות מג' ה"ז ממעט.

וכמו"כ הביאו דין הסולם ששליבותיו פורחות, שאם יש בשליבה התחתונה ארבעה ממעט, ואם אין בשליבה התחתונה ארבעה, אבל יש בשליבה העליונה ארבעה ואין בין זה לזה שלשה ממעט, והיינו הך כדין האיצטבא, וכדפרש"י.

ב. והנה פרש"י שכשאין בין דרגה לדרגה פחות מג' בכדי שנאמר לבוד, לא מהני, משום דמיעוט באויר לא שמיה מיעוט, ע"כ. ופירושו בפשטות דכיון שאנו באים למעט ולקשרו לקרקע בכדי שנאמר שיצא ממילא שהכותל פחות מעשרה (שהרי אם אינו מקושר עם הקרקע אינו נחשב מיעוט, שהרי הכותל נחשב שנשאר בגובה עשרה, אלא שיש בו איזה דף היוצא ממנו, ואכתי אינו מתמעט), א"כ צריך שיהיה הכותל מלא כדי למעטו.

[ולכאו' לפרש"י צריך שיהא האיצטבא הנוספת או שאר דבר הממעט באוירו, צריך שיהא קבוע, דאל"ה הרי הוא כניטל ואינו ממעט, ושמא דווקא בסולם שהוא עיקר המתיר בענין שיהא קבוע ממש, משא"כ כאן שאינו אלא תנאי להכשירו, ולעולם המתיר הוא הזיז ד'].

אולם הרשב"א והריטב"א ועוד ראשונים מפרשים דלעולם מיעוט באויר הוי מיעוט, והא דבעינן שאין בין זו לזו ג' טפחים, אין הכונה שיש באחת ד', והשאר מקשר אותה לקרקע, אלא דלענין צירוף קאמר, וכגון שאין בתחתונה רחב ד', ובצירוף העליונה הוא דיש ד' טפחים, ולכן בענין לדין לבוד שאז יתקשרו שניהם ונמצא דרגה של ד' הממעטת כראוי, וכל שיש בה ד' טפחים שוב לא איכפ"ל שיש בינה לבין הקרקע יותר מג', שהרי מ"מ הוא יכול לילך ולעמוד שם, וכתב שכן פירשו רבותיו, וכאמור שכ"כ הרשב"א כן, ובעבוה"ק ש"ג, א'.

והנה בתוס' ד"ה אם הביאו את פרש"י שכתב שיש באצטבא אורך ארבע, והקשו דמשמע מכמה דוכתי שצריך גם אורך ורוחב ד' [והקשו מדלהלן גבי זיז כל שהוא וכו', ובאמת היו יכולים להקשות מהגמ' בהדיא בזיז היוצא מן הכותל "דע"ד", וגם רש"י גרס כן בהדיא, וכמבואר בד"ה זיז, וכ"כ הריטב"א, ואפשר שלא גרסו כן, וכמש"כ המ"מ פ"ג ה"ו דלא גרסינן לה], וכתבו ודוחק לומר וכו' דמיעוט באויר לא שמיה מיעוט, ע"כ. ומבואר דה"נ ס"ל דמיעוט באויר ל"ש מיעוט כדפרש"י.

ועוד מצאנו להלן (עח.) בזיז היוצא מן הכותל ד' על ד' והניח עליו סולם כל שהוא מיעטו, ופרש"י דאע"פ שאין ברחבו ד' והעמידו בקרקע וכו' הוי מיעוט, וכגון שאין בין זל"ז שלשה, אבל אם הניח אותו בצד ולא עליו ארווחי ארווחיה לזיז, ולא הוי האי סולם דרגא לזיז, ואין כאן מיעוט שהוא מובדל מן הקרקע הרבה, ע"כ. וה"ז מבואר שפיר לפי שיטתו דמיעוט באויר לא שמיה מיעוט, אבל לדברי שאר הראשונים לכאו' קשה, דהא אם אין מתחתיו כלים ה"ז ממעט בעצם זה שיש בו ד' טפחים בתוך עשרה, ואכן עמדו ע"ז הרשב"א והריטב"א והמאירי לשיטתם, ופירשו דכוונת הגמ' שאם אותביה עילויה ממעט, ואינו שהניח את הסולם על הזיז עצמו וממעט ע"י שנעשה כעת לפחות מ"ד [ויש לפרש דמיירי שקבעו במסמרים, דאל"ה אמאי ממעט ליה, הלא הוי כסתם חפץ בעלמא, ושמא י"ל דמ"מ מאחר דלא ניחא תשמישתיה בכה"ג הוי מיעוט, ושאני סולם הנ"ל, דבעינן שיהא צורי או קבוע משום שאנו רוצים למעט על ידיו ובכולו, וע"ע בתוס' ד"ה אם יש בדברי ר"ת ור"י, עיין שם בסוה"ד, ודו"ק]. ומה שאמרו שאם אותביה בהדיה ארווחי ארווחיה, היינו ששם אותו בקרקע ולא על הזיז, וממילא ארווחי ארווחיה, שכעת יש שיעור חשוב על הזיז, וראוי להתיר אע"פ שיש בו גובה יותר מג' מהקרקע, עכ"ד. ואכן בפשט הגמ' ה"ז דחוק, חדא דמה הוצרכו לומר ולא אמרן אלא דאותביה עליה וכו', הלא ודאי גם כשאמרו לפנ"כ שאם הניח עליו סולם כל שהוא, היינו עליו ממש, ובודאי שבזה איירי שהרי בכך הוא מתמעט, וגם צ"ב מהו שאמר שאם אותביה בהדיה ארווחי ארווחיה, הלא היה מרווח ועומד, והוא צריך רק לא לקלקל אותו. ומאידך לדבריהם יש להבין קצת מה הקשר לדברי רב הונא דלהלן בנעץ בו יתד, עיין שם, ולדבריהם קצת ניחא משום שהמדובר לעיל הוא ג"כ במיעוט המקום, אולם זה דוחק (ושו"ר בשפ"א שנרגש בשאלה זו, ונדחק לבאר עפ"ד הרמב"ם), וגם ק"ק מה נכנס בנתיים הדין של כותל י"ט וכו'. [ועוד פלוגתא נחלקו לשיטתם בההיא דלקמיה בכותל י"ט אם צריך זיז אחר להתירו, ואמרו שהוא שהעמידן זה שלא כנגד זה, ורש"י לשיטתו פירש בגלל העמדת הסולם, אולם הריטב"א ושא"ר מפ' גם ללא הסולם].

[ולדינא עיין בשו"ע (סימן שע"ב סי"א) שפסק באצטבא ע"ג אצטבא אינו ממעט אא"כ אין ביניהם ג' טפחים, ע"כ. ומבואר שפסק כרש"י ותוס' דמיעוט באויר לא הוי מיעוט, אולם זה צ"ע מ"ט שביק לשיטת שאר הראשונים שכתבו שמיעוט באויר שמיה מיעוט וכמבואר ברשב"א הנ"ל (בחידושיו ובעבוה"ק), וכן הריטב"א בחי', וכן מבואר בפירוש הר"ח, וכן משמע ברמב"ם פ"ג מהל' עירובין ה"ה, וע"ע במ"מ שם, וכבר תמה בזה הביה"ל שם ד"ה אין, וציין גם להאו"ז סי"ל כן, וכן ס"ל להראב"ד בהשגות ה"ו, וסיים בצ"ע למעשה [וגם בסי"א ובסי"ב פסק בשו"ע כרש"י ותוס'], ולהמשנ"ב בפנים פירושו אזיל בתריה דהשו"ע].

ובשיטת הרא"ש (בסימן ד') יש מקום ללמוד דס"ל כהבנת הראשונים דמיעוט באויר שמיה מיעוט, ועיין בקרבן נתנאל (שם אות ז') בביאור הסוגיה עפי"ז וכדברי הראשונים, אלא שהעיר דברמזים וטור מפרשים את דברי הרא"ש כפירוש רש"י, וביאר דבריהם, עיין שם. והשו"ע אפשר דאזיל בתריה דהטור והרא"ש.

א. ויש להעיר כאן הערה נוספת שנראה לכאו' שלאו דווקא אם אין בין אצטבא לאיצטבא ג' דהוי חיבור כדין לבוד, אלא אף העמודים שעליהם עומד האיצטבא הרי הם צפופים ואין בין אחד לשני ג', א"כ ה"נ הוי לבוד, אלא שהסוגיה מיירי באופן שיש לה ב' רגלים בב' הצדדים רחוקות זו מזו.

ב. ויש להעיר כאן עוד הערה חשובה, שהנה אם יש מדף או זיז הבולט ויש בו דע"ד הוי מיעוט, ובתנאי שלא תבא האצטבא שתחתיו בריחוק ג' טפחים, וטעם הדבר שאע"פ שהוא משתמש למעלה מ"מ מיעוט באויר לא הוי מיעוט, ורק בגלל שאין ביניהם ג' אמרינן לבוד, וה"ז כאצטבא אחת שקצרה מלמטה ורחבה מלמעלה וממעט, וקשה שאם כך נימא שיועיל גם עמוד או קנה שיניח אותו בעמידה מהאצטבא עד הקרקע, שהרי גם כאן אין באצטבא שתחתיו שיעור כלל, ומאי שנא מעמוד שאינו מועיל [וזה מוכח בגמ' שעמוד בלבד לא מועיל, שהרי באצטבא ע"ג איצטבא פרש"י שהאצטבא העליונה עומדת על עמודים, וא"כ מ"ט אינו מועיל למעט], והיה אפשר לחלק בין עמוד שמתחתיו שמועיל למעט שאז הוא נראה כאצטבא אחת הקצרה מלמטה ורחבה מלמעלה, משא"כ כשהעמודים הם בצדדים שאינו מועיל, הן מצד שהם בצדדים, והן מפני שניכר שהם רגליים. אולם היא גופא צ"ע, ובשלמא אם היה ההיתר מצד דהאיצטבא התחתונה נידונית כסולם וממנה עולים לאצטבא העליונה שפיר דמי, ולכן הוי מיעוט, משא"כ עמוד בעלמא שאינו משמש לעלות בו למעלה לכן אינו מיעוט, אולם הרי ההיתר הוא מצד השימוש שעל העליונה בלבד, והתחתונה אינו אלא בשביל לבוד ואפילו בצד מהני (שהרי אין חילוק בפחות מד' בין שתי טפחים לטפח אחד וכדו', ולא נזכר בפי' לחלק בזה). ואולי מ"מ יש לחלק בין עמוד בעלמא לבין איצטבא, שאמנם היא פחותה בשיעור, אולם מ"מ הויא איצטבא ומצטרפת לחבר את העליונה לקרקע (ולעיקר ההערה העירני החברותא), וצ"ע.

ג. עוד יש להעיר בסברא הנ"ל, דהנה מבואר בפו' בכמה דינים בסי' שע"ב שצריך שאותו המיעוט יהיה סמוך לכותל ממש, או עכ"פ תוך ג' טפחים כדין לבוד, ואי לאו הכי אינו ממעט, שאינו שייך לכותל, וגם כאן יש לבאר דהלא אשכחן להלן בזיז היוצא מן הכותל שאם סמך עליו סולם מהני, ולכאו' הרי הזיז רחוק ד', והסולם רחוק יותר ואעפ"כ מהני, ועל כרחך צ"ל דכיון שהוא כמחובר לזיז ה"ז כמו איצטבא אחת העשויה כקשת ומגיעה עד הכותל.

ד. עוד יש לבאר לכאו', דבאיצטבא ע"ג איצטבא מבואר שמספיק שאין ביניהם ג', ומפני שאפילו כשהוא ממש אחד מעל השני, שהרי מ"מ נתמעט, ויל"ע דבכותל כ' טפחים אמרו בגמ' שמניח ב' סולמות ובלבד שיהיו זה שלא כנגד זה, ומבואר שאסור שיהיו זה מעל זה, והטעם פרש"י שיוכל לשים סולם ולעלות בו מזיז לזיז, וא"כ אמנם לרש"י זו סברא של מיעוט, שלפי שיטתו צריך שלא יהא מיעוט באויר, וכאמור באיצטבא מהני המיעוט גם כשהוא תחתיו, אולם כ"ז כשהוא נמוך מעשרה עכ"פ שאפשר לדלגו, אבל בגבוה מעשרה שא"א לדלג לא מהני, ואם יעלה לזיז אחד לא יוכל לעלות לשני, וגם שלא מחלקים בשיעורים בין הזיזים שהרי אפשר שיהיה פחות ואפשר שיהיה יותר.

ד'). והנה בתוס' (ד"ה ואם יש) הקשו על רש"י שפירש שאם אין בו ד' אורך ויש בו ד' רוחב די בכך, והקשו דתימא דבסמוך בענין שיגיע הסולם לראש הכותל, וכאן די במיעוט כל שהוא, ורצו תוס' לתרץ בדרך א' שזה תלוי בשיעור אם יש בו ד' או אין בו ד', ודחו שבפחות מכך לא מהני, אמנם למסקנת התוס' באמת תירצו כן, וכתבו לחלק בזה [ודווקא לשיטתם הוא מיושב שכן צריך ד' על ד', ולכן סמכו את קושיתם הנ"ל לפרש"י שלדבריו אין לחלק בכל זה], והסברא בזה שדע"ד ממעט כדבר חשוב, משא"כ בלא שיעור זה הוי רק כפתח בעלמא, ודו"ק. ועוד רצו לתרץ בדין ב' שיש חילוק בין ג' ליותר מזה, ודחו זאת.

ויש בראשונים כמה תירוצים, א'. ר"י מפרש דכאן בענין ד' על ד', ולכן א"צ שיגיע עד ראש הכותל, שהרי גם כשעומד עליו ניחא תשמישתיה ודי בכך, אבל כשאין בו ד' על ד' צריך שיגיע עד ראש הכותל שרק אז אפשר להשתמש בו כשיעלה לכותל, וע"ע שם מה שביאר בגמ' עפי"ז. ב'. ור"ת מפרש שיש חילוק בין סולם קבוע לשאינו קבוע, שכאשר הוא קבוע א"צ שיגיע לראש הכותל, אולם ר"י חולק בדבכל דוכתא בענין סולם קבוע. ג'. עיין ברא"ש (סימן ד') שהביא משם הר"מ שמפרש שמיעוט כזה שאינו מגיע עד ראש הכותל אינו מועיל להתיר, אלא להשתמש בראש הכותל לזה שמיעט כנגדו, אבל לערב יחד עירוב אחד אינו מועיל עד שיגיע

סולם לראש הכותל, שאין מערבין יחד עד שיהא נח לעלות ויהא חשוב כפתח מעליא, והסכים לכך בחי' הריטב"א.

ועיין בשו"ע (סימן שע"ב ס"ט) שפסק כדברי הר"מ שהאיצטבא ממעטת רק לענין להשתמש בכל הכותל, אבל אינו חשוב פתח לערב אחד אא"כ הוא מגיע לראש הכותל, ע"כ. וע"ע גם בשו"ע סעיף י"א שפסק כן, אמנם עי' בביה"ל (ד"ה אבל) שיש לתמוה למה פסק כן, הלא רוב הראשונים סתמו להקל, וכמבואר בפי' ר"י בתוס', וכ"פ הרמב"ם והר"ח והרשב"א והאו"ז שמועיל האצטבא גם כדי לערב אחד, ולכן כתב שבשעת הדחק יש להקל.

ובעיקר שיטת רש"י יל"ע באמת למה בעינן שימעטנו כ"כ, עד כדי דס"ל שמיעוט באויר לא שמיה מיעוט וכו', הלא עצם זה שהוא נח לו לעלות עליו יועיל, וכדחזינן לעיל (ע"ח ע"א) בזה תשמישו בקשה וזה תשמישו בנחת נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת, וא"צ שום מיעוט בכך.

ויש מי שתירץ דאע"פ שמבואר שנותנים אותו לזה שתשמישו בנחת, מ"מ מסתבר שאם יהיה אחד ענק ואחד ננס, שלא ניתן אותו בדוקא לעומק, אע"פ שבשבילו זה ודאי בנחת, דמ"מ חז"ל קבעו גדרים כדי למעט ולהחשיבו כשייך אליו, ונמדד לפי כל אדם, ולכן אם אינו מיעוט ראוי לא מהני.

וא"ת מ"מ נימא שדי לנו במיעוט שנתמעט ע"י הזיז, ול"ל המיעוט במה שמתחתיו בלבוד וכו', וי"ל דמ"מ צריך למעט את הכותל, ובאויר ל"ח, אבל סתם עשיית ניחא תשמישתיה לא מהני.

ועיין בקרבן נתנאל על הרא"ש (ס"ד אות ז') שענה ע"ז אי בעי ניחא תשמישתיה בדע"ד, או דהוי בעיקר שיהיה מקום חשוב וראוי למיעוט, ויל"פ דהוי מח' הראשונים בביאור הא דאיצטבא ע"ג איצטבא, עיין שם שיש מפרשים דמיירי בב' טפחים המצטרפים לב' אחרים, אולם רש"י לא ס"ל כן, ועיין שם בק"נ.

שיטת ר"מ בעמוד ברה"י גזירה אטו תל ברה"ר

א] במשנה ר"פ כל גגות (פט.) הובאו ג' שיטות בדין טלטול מגג לגג, וחצר, וקרפף, א'. דעת ר"מ שכל הגגות רשות אחת הן [ועיין בגמ' להלן שאמר רב יהודה לבלתי מצי לומר לדעת ר"מ גגין רשות לעצמן לטלטל מזה לזה, וחצירות רשות לעצמן, וקרפיפות רשות לעצמן]. ב'. דעת ר"ש שגגות חצירות וקרפיפות כולם רשות אחת הן, והיינו שמותר לטלטל אפילו מגג לחצר ומחצר לקרפף וכו', שכולם כאחד לטלטל מזה לזה, ובזה חולק על ר"מ שר"מ מתיר רק באותו ענין, דהיינו מגגות לגגות ומחצר לחצר, ולא מגג לחצר או לקרפף. ג'. דעת חכמים שכל גג הוא רשות בפני עצמו ואסור לטלטל מזל"ז [ועיין להלן צ: צא. שדנו לדעת רבנן אם מותר בחצירות וקרפיפות].

והנה ר"מ במשנה הוסיף שגגות רשות אחת, ובלבד שלא יהא גג גבוה י' או נמוך י', שאז אסור לטלטל ממנו לגגין, ובגמ' נתקשו לדעת ר"מ מאי שנא נמוך י' או גבוה י', דמאחר שאין דיורין חלוקין א"כ ה"ה בגבוה י' או נמוך י', וביאר אביי דכבר אמר ריב"א אומר היה ר"מ כל מקום שאתה מוצא שתי רשויות והן רשות אחת, כגון עמוד ברה"י גבוה עשרה ורחב ד', אסור לכתף עליו גזירה משום תל ברה"ר, והיינו דחייש שלא יטעו להתיר לכתף על תל ברה"ר.

וי"ל אם גזירה זו שייכת בכל גווני וגם מבית לעליה, וגם בתוך הבית וכיוצא. והנה רש"י דקדק וכתב כגון עמוד גבוה עשרה "בחצר", ואפשר ללמוד מדבריו שבא לומר שדווקא בחצר אסור, אבל בבית ודאי מותר. וכן דקדק הריטב"א בחי' כאן, והביא גם מהתוס' רי"ד שפירש כן בהדיא דדווקא עמוד בחצר אסור, אבל בבית מותר כיון שהוא מקורה, דמאחר שהוא מקורה אינו דומה לתל ברשות הרבים שאינו מקורה (שהרי רה"ר מקורה לאו רה"ר הוא, ע' שבת דף ה), וליכא למיגזר ביה.

והריטב"א בחי' כתב באו"א דמסתברא דדווקא נקט עמוד וכיוצא בו "שאינו רשות חשוב לתשמישי, וכיוצא בו מצוי תל ברה"ר, ואתו למימר כשם שזה מתבטל ברה"י שעומד בו, כך עמוד ברה"ר מתבטל", ע"כ. וסיום דבריו שעי"ז נראה כדבר הבטל מחמת שאינו חשיב לתשמישי [אמנם ק"ל דלפי"ז צ"ב למה ר"מ אסר בגג נמוך או גבוה מי', דבשלמא לרש"י ותוס' דלהלן ניחא שהרי אינו מקורה ובלא מחיצות, אבל לריטב"א קשה דהלא מ"מ יש להם שימוש חשוב בגגים, וכמש"כ ברש"י ושא"ר להלן צא: ואינם מתבטלים, וצ"ע. והחברותא העיר באו"א דמאחר שהם ב' בתים של ב' בני אדם למה נאמר שיתבטל זל"ז, וצ"ע]. אבל התוס' בשבת (ט.) מפרשים דעמוד שאני שאין לו מחיצות ולכן גזרו, משא"כ בית ועליה דניכרות המחיצות לא גזרו בזה.

ב] והנה במשנה מבואר דכמו שאסור להשתמש בגג גבוה י', כמו"כ אסור בנמוך י'. וע"ע להלן (צא.) שאסור להוריד מגג לחצר וקרפף. חזינן דמאחר שאסרו את הדברים המטלטלים אטו תל, עשאום חז"ל כרשות נפרדת, וא"כ כשם שאסרו לשים עליהם חפצים כמו"כ אסור להוריד מהם, דהכל חדא גזירה היא.

ואף שמצאנו בחי' הריטב"א שדן לגבי בור, וכתב שלא אסרו אלא בתל ועמוד שגבוהים וניחא תשמישתייהו, ומילתא דשכיחא להשתמש בהם, ומשא"כ בור ברה"י דלא גזרו, ועוד דבור לא שכיח תשמישתיה לבני רה"ר וכו', עי"ש. וכ"כ הרשב"א בעבודה"ק, וכ"ה במאירי. אולם הדבר ברור דשאני התם דמעיקרא לא גזרו בבור, ולא עשו בזה שום חילוקים, משא"כ בנידו"ד שגזרו שלא ליתן עליו, א"כ כלול בזה גם הגזירה שלא לקחת ממנו, דנעשה כרשות נפרדת מחשש אטו תל, ופשוט].

ג] והנה הקשו הראשונים דלפי ר"מ היאך מטלטלים ספרים מן התיבה ולחוץ, הלא איכא גזירה משום תל, ועיין בריטב"א שהביא בשם רבותיו (הרשב"א בחי' לשבת דף ט. וציין שם שהאריך בזה כאן בסוגיין, ולפנינו אינו נמצא), דאפילו בעמוד לא אסרו אלא בששתי הרשויות של ב' אנשים ולא עירבו, שבזה הוא דומה לתל ברה"ר, אבל אם הרשויות הם של חד גברא או של רבים ועירבו ליכא למטעי כלל, שהרי הוא משתמש מרשותו לרשותו, ומיהו לדברי רש"י משמע שאפילו בששתי רשויות של חד גברא גזר ר"מ, וכן דעת מקצת בעלי התוס', והשתא כתב המאירי בשאלה הנ"ל דלא מבעיא לפירוש הרשב"א הנ"ל דלק"מ כיון שהכל הוא רשות אחת ולא גזרו בזה, אלא אף לפרש"י נמי לא קשה שהרי כאמור לעיל אף רש"י ס"ל דמקום מקורה לא גזר ר"מ (ומה שדייק מרש"י היינו ממה דנקט חצר).

אלא שאעיקרא דמילתא א"צ בזה לדינא, שהרי כבר כתבו התוס' דלא קיי"ל בזה כר"מ, דאע"פ דקיי"ל הלכתא כר"מ בגזירותיו ואפילו נגד רבים, מ"מ בנידו"ד הרי פסקו בגמ' כר"ש [וביאור דבריהם, דאע"פ שר"ש גופיה לא איירי בגג נמוך או גבוה אלא נקט גגות סתמא, מ"מ מדסתם וכתב שכל הגגות והחצירות וכו' כרשות אחת ולא חילק בזה משמע דה"ה בנמוך או גבוה]. וכ"ה ברא"ש, וגם הרי"ף השמיט את הגזירה הזו, ובאמת כתב שם רבינו יהונתן דהשמיטו מהאי טעמא דלא קיי"ל כר"מ וכו', וגם הרמב"ם השמיט הלכה זו, וכבר העיר כן בחי' המאירי, עיין שם, וע"ע בחי' הריטב"א שכתב ג"כ דבלא"ה לא קיי"ל כן, וכן נפסק בטושו"ע (סימן שע"ב סע"א).

[ואמנם מצאנו ברשב"א בעבוה"ק שער ג' סעיף ק"ד שדן בגזירה זו, וכתב דמיירי בשהיא של ב' בני אדם וכו', ומבואר דפסק כן. וע"ע במאירי שהביא ג"כ שיש הסוברים כן, וראיה ממה שהגמ' דנה בסוגי החפצים וכו', אולם כאמור דעת רוב רבוותא דלא כן].

ד] יעוין להלן בשיטות התנאים לגבי גג וחצר או קרפף, שתלוי בהנ"ל.

מחלוקת רב ושמואל בגו"א אם הוקף לדירה

גגין השוין לר"מ וגג יחידי לרבנן, לרב מותר לטלטל בכולו, ולשמואל אינו מותר אלא בד"א, והקשו בגמ' סתירה מרב אדרב ושמואל אדשמואל מהמח' הנ"ל בדף פט., ותירצו כדלהלן, ונסכם את העולה.

ולמסקנת הסוגיה המדובר כאן הוא, א'. בגג שמחיצות החיצונות ניכרות [ולא כמו שהבינו בהו"א שאין מחיצותיו ניכרות, ולכך הקשו מרב אדרב, שהבינו שמדובר שבליטת הגג וכדו', עי' ריטב"א במפורש, וכן פרש"י ותוס']. ב'. וכן בגג שכולו יחד יותר מבית סאתיים [וברש"י ד"ה ושמואל אמר כתב דאף ר"מ שהתיר לטלטל מגג לגג היינו בד' אמות, דהיינו ב' מגג זה וב' לגג זה, וכן כ"ז כתב לפי ההו"א שהבינו גם לשמואל בפחות מבי"ס, ואעפ"כ אסר לטלטל בד"א, אבל לפי המסקנה דמיירי בבית סאתיים הוא מובן דלכן אסור רק בד"א, אבל בפחות מבי"ס מותר לר"מ בכולו, ומכל גג זה לכל גג אחר, וכ"כ תוס' ד"ה ושמואל דרש"י פירש רק להו"א, עי"ש. ואמנם מרש"י משמע שזה נשאר גם למסקנה, והיינו דר"מ מיירי בבית סאתיים ומטעם זה אסור. ונראה שרש"י ותוס' נחלקו אם מה ששמואל אמר הכא בבית סאתיים היינו שהבין כך את דעת ר"מ שבזה מיירי, אולם תוס' לא ניח"ל בזה דמהיכא תיתי לומר כן, אלא ודאי שמואל הוא שהוסיף לבאר כן אליבא דר"מ ורבנן, ולעולם לשיטתם מותר בהכל כיון שהוא פחות מבי"ס].

ועיקר המח' של רב ושמואל הוא בנידון ב' שהוא יותר מבית סאתיים, שאילו מצד המחיצות לכו"ע הוי מחיצות, אבל ביותר מבית סאתיים נחלקו אם מחיצות שלמעלה כלמטה והקיף לדירה או לא, ובגדר סברת מחלוקתם נתבאר בס"ד בארוכה לעיל במערכה א' בענף ב', עיין שם.

ביאור ג' השיטות במשנה בחילוקי המקומות לענין טלטול מזה לזה

במשנה ר"פ כל גגות מצאנו ג' שיטות, שיטת ר"מ שכל גגות העיר רשות אחת, ורק מבית לבית אסור שחלוקין לשני בני אדם. ושיטת רבנן שגם מגג לגג אסור, שכל אחד רשות בפני עצמו. ושיטת ר"ש שאחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפיפות רשות אחת הן ומותר מזה לזה, אמנם להלן בגמ' (דף צ: צא.) נתבארו עוד כמה חילוקי דינים בין סוגי המקומות, וכמו שיבואר.

שיטת ר"מ

בגמ' (צ:) אמר רב יהודה כשתמצא לומר לדברי ר"מ גגין רשות לעצמן, חצירות רשות לעצמן, קרפיפות רשות לעצמן, ע"כ. והיינו שמותר מגג לגג, וה"ה שמותר מחצר לחצר ומקרפף לקרפף. וכתב רש"י (ריש דף צא.) שאפילו כשהם של ב' בני אדם מותר, שהרי ר"מ אמר שכל גגות העיר רשות אחת, וזה למרות שהם של ב' בני אדם, וסובר ר"מ שרק חילוק בתים הוי חילוק מפני שהם תדירות לדירה, משא"כ גגין (ולכן אע"פ שיש חילוק רשויות למטה אינו מחלק למעלה).

ועיין ברש"י שם שכתב דר"י למד שכולם רשות אחת, שהרי מה לי גגין ומה לי חצירות ומה לי קרפיפות, והעירו דלכאו' חצירות מפורש בברייתא דלהלן (תניא כוותיה דרב וכו') שר"מ סובר שהם רשות אחת, שהרי אמר שכלים ששבתו בחצר מותר לטלטל בחצר, ובפשטות יש לפרשו דומיא דהיתר טלטול מגג לגג, ואכן בתוס' ר"פ כתב שמהברייתא מוכח שמותר לטלטל מחצר לחצר, ובפשטות היה אפ"ל שעיקר החידוש לפי רש"י הוא לגבי קרפף, שגם בזה מותר, ולא רק בגגות, ואה"נ שחצר היה אפשר ללמוד מגג (ואדרבה גג וחצר שוים בתשמישי), וקרפף הרי לא נזכר בברייתא.

ויותר נלענ"ד שבאמת אין ראיה מהברייתא דלא נזכר בהדיא שמותר מחצר לחצר, אלא רק שמותר לטלטל כלים ששבתו בו, וכן נראה שהבין רש"י שכתב בד"ה מותר לטלטלן בחצר שלא עירבה, וה"ה לשאר חצירות, ע"כ. הרי שהבין שהברייתא לא איירי במחצר לחצר (ויש לפרש דכוונת הברייתא לאפוקי מכלים ששבתו בבית שאסור לטלטלם בחצר). אבל הר"פ ס"ל דהא פשיטא שמותר באותו חצר, ומסתמא דהחידוש הוא גם מחצר לחצר, וגם דהוי דומיא דגג.

ויותר נ"ל שאף את"ל שכן משמע בברייתא, מ"מ ר' יהודה עצמו לא איירי מצד הברייתא (ואפשר שלא ראה דבריהם), שהרי הוא מברר את השיטות של ר"מ רבנן ור"ש, ומשמע דקאי על המשנה דר"פ כל גגות, ולא על הברייתא שלא נזכרו בה סולם, ועוד שהרי בהדיא אמר ר"י לכשתימצי לומר, ופרש"י כשתעמוד על סוף דעתם וכו', וא"כ משמע דר"י סברא דנפשיה קאמר לברר השיטות מזה שנתגלה לנו בדעתם במשנה. ועוד ראיה הרי בקרפיפות בודאי הוא מסברא גרידא (וכ"כ בתור"פ גופיה), וא"כ כמו"כ יש לומר גם בחצירות, ול"ל מהברייתא, והלא הכל נלמד כאחת ומסברא אחת. ואפשר דאף ר"פ לא נתכוון שזה מקורו של ר"י (דא"כ מהו לכשתימצי לומר, ודוחק דקאי על הקרפף), אלא שמאחר שלבסוף שמענו כן מהברייתא לכך תלה זו באילן, ולעולם ר"י כשלעצמו מסברא קאמר לה (ועיין בתוס' צ' ד"ה לדברי דמשמע כן דילפינן לו מסברא, וכ"ה בריטב"א ועוד).

והנה במשנה ראינו שר"מ אסר לטלטל מגג גבוה עשרה לגג נמוך, וכן להיפך, ואמרו בגמ' (פט.) דר"מ אומר כל מקום שהוא רשות אחת ונראה כב' רשויות אסור, כגון מרה"י לעמוד אסור לכתף עליו, גזירה משום תל כרה"ר, ולכן אסר בזה, עיי"ש. וממילא הוא הדין מן החצר או קרפף לגג משום גזירת תל, וכמו"כ מן הגג לחצר או מן הגג לקרפף אסור, שהרי יש בזה גזירת תל (וכבר נתבאר בענינא דגזירת תל דמדוקדק במשנה שאסור מנמוך לגבוה, וה"ה מגבוה לנמוך). ומחמת שהאיסור משום גזירה אין חילוק בין שניים לאחד, אלא אפילו הוא של אדם אחד נמי אסור משום הגזירה [ועיין ברש"י צא. שכתב שאפילו של אדם אחד אסור, וק"ו שהם של שניים, וצ"ב מהו הק"ו ולמה הוסיף זאת, ושמא אגב דמיירי בחילוק הבעלים קי"ל שגם בזה אין חילוק וכו', וצ"ב].

אולם יש לבאר בזה דהני מילי מחצר לגג שפיר אסרינן משום גזירת תל, אולם קרפף ותל לכאו' היה לנו לאסור מצד מהותם, שהרי אין תשמישם שווה שגג עומד לשימוש כעין חצר, ואילו קרפף אינו עומד לשימוש, וא"כ למה הוצרך רש"י לומר שקרפף ותל ג"כ אסור בגלל הגזירה. וכבר ראינו ברש"י שחצר וקרפף אסור משום דאית ליה לר"מ בחילוק תשמיש ושינוי שם הרשות דקפיד, וא"כ לכאו' ה"נ נימא בגג וקרפף. ושו"ר במהרש"ל שכתב בדברי רש"י דנראה דתרוייהו צריכי, דהיינו חילוק תשמיש ושינוי שם הרשות, דאי אשינוי השם לבד קפיד, א"כ אמאי מסיק לעיל דטעמא דר"מ אוסר מגג לחצר הוא משום גזירה, תיפו"ל משום שינוי השם, ע"כ. ובזה מיושב הא דגג וחצר. אולם לכאו' עדיין צ"ע דהא גג וקרפף יש בהם ב' חילוקים אלו, ולמה פירש משום גזירה. ואולי דכוונתו אף לולי החילוק שביניהם, דמ"מ יש בהם גזירת תל. ועכ"פ יש לפרש דלא כהמהרש"ל, אלא דאפילו בחדא נמי (וגם לעיל רש"י כתב רק חילוק בשמן ותו לא).

ג'. ומאידך יעויין בחי' הריטב"א כאן שכתב כשתמצא לומר לדברי ר"מ גגות רשות לעצמן, היינו אפילו הם של בעלים הרבה, וה"ה חצירות וקרפיפות, אבל אשינוי בעלים לא קפיד כיון שתשמישן שווה, ואינו כדירה. והוסיף ד"ה דקפיד מגג לחצר ומחצר לקרפף לפי שאין תשמישן שווה, ע"כ. (וכ"כ הריטב"א בריש פרקין כיעוי"ש). ומוכח דס"ל שהאיסור בזה אינו משום גזירת תל, אלא משום שינוי דתשמישין.

והמחלוקת בזה הוא לשיטתייהו, דרש"י כאן כתב שמגג לחצר ומקרפף לחצר שאוסר הוא אפילו כשהוא של איש אחד. והביאו הריטב"א, וכתב שזה אינו כדעתו שההיא גזירת תל הוא רק כשהם של שני בני אדם ולא עירבו, עי"ש. ויש לבאר דיש מקום לפרש בריטב"א שהגדר בגזירת תל הוא משום דנעשה המקומות כב' רשויות, וממילא אסור לטלטל כמו כל איסור מרשות לרשות [ואת"ש שלכן פירש לעיל שר"מ אוסר בגג וחצר וכו' גם ללא גזירת תל], ולכן דווקא בב' בני אדם, משא"כ לרש"י שאינו אלא גזירה בעלמא, וממילא גם באדם אחד אסור [וכן יש לפרש בד' הגאו"י ר"פ כל גגות דהוי כב' רשויות, וי"ל].

ואמנם רש"י ד"ה וקרפיפות כתב דמגג לחצר וקרפף אסור משום גזירה, וכתב דאפילו כשהן של איש אחד אסור, וכ"ש שהן של שניים, עיי"ש. ולכאו' צ"ב למה הוסיף וק"ו של שניים, הלא ז"א מוסיף כלום לגבי הסברא של איסור מגזירת תל. ושמעתי שמסבירים דמבואר ברש"י ג"כ דגזירת תל הופכת את המקומות לב' רשויות, והוא גופא יסוד האיסור. ולכן אמר וק"ו שהוא של שניים דהוי כב' רשויות, ע"כ. אולם לענ"ד ז"א נהירא, שהרי באדם אחד לא שייך לומר כן דהוי כב' רשויות, ומהיכא תיתי שבשניים נוסף עוד גדר אחד, וז"א נהירא כלל. [ועיין עוד ברש"י (פט.) ד"ה אסור לכתף עליו שכתב דאע"פ שרשות חצר עולה עד לרקיע (וא"כ הוי כרשות אחת, והיה צריך להיות מותר. ובאמת שאף אם לא היה עולה עד לרקיע הלא הוי מקום פטור, וי"ל דכוונתו דמ"מ הוי רשות אחת לגמרי שהכל מעוטף ברשות אחת שנקראת רה"י), מ"מ אסור משום גזירת תל, ופרש"י דלא ליתי לכתופי עליה, עיי"ש. ומכ"ז נ"ל דרש"י ס"ל דגם למסקנה הוי רשות אחת של רה"י, והאיסור הוא מגזירה בעלמא שלא יבא לכתף, ודו"ק].

ועיין בתוס' רא"ש שדייק ממ"ש ר"י לדברי חכמים גגין וחצירות רשות אחת, דמשמע שכל זה הוא רק לדברי חכמים ולא לר"מ, ובשלמא אם מצד גזירת תל ניחא, שהרי ר"מ חושש לגזירה זו, ורבנן לא חיישי, אבל מלשון רשות אחת משמע שלרבנן הוא רשות אחת, ובזה גופא פליג ר"מ דלא הוי רשות אחת [וכפי האמור לעיל דלר"מ גזירת תל משוי ליה כב' רשויות, היה אפשר ליישב שפיר, אולם כבר הערנו שאינו כן, והרי כשהם של אדם אחד הוי רשות אחת לכו"ע), וצ"ע. אולם לפענ"ד אה"נ דאף לר"מ הוי רשות אחת, והיה צריך להיות מותר (לולי גזירת תל), אלא כאן ר"י דן בדינים העולים לפי כל שיטה, ואה"נ שאף לר"מ הוי רשות אחת, אבל לדינא הרי אסור משום גזירת תל, ולכן לא נקט כן אלא לדעת רבנן דווקא, ודו"ק.

וכעת מצאתי בחידושי המאירי שדן בענין גזירת תל להלכה, וכתב שגדולי הפו' והמחברים לא פסקו כן משום דאנן קיי"ל כר"ש, וקאי על כל הדברים. ושוב כתב שיש מקום לפרש באופן אחר, והוא דאמנם בעמוד שברה"י יש גזירה דר"מ משום תל, מכל מקום במה שאמרו מגמרא דהכי נמי לגבי ב' גגות וכו', שם באמת הוא איסור בעצם ואינו משום הגזירה, אלא משום דנעשה כב' רשויות, עיי"ש. ועיין שם בהגהו' הגרש"ז שיבואר דשאני עמוד דאינו חשוב ובטל וכו', משא"כ בגגין, עיי"ש (ועיין שם

דעפי"ז י"ל דקיי"ל כר"מ בגזירותיו לגבי עמוד ברה"י, אבל לגבי גגין אה"נ דלא קיי"ל כן שהרי קיי"ל כר"ש), וחידוש.

וי"ל בזה גם בעצם גזירת תל שר"מ אמר בעמוד ברה"י משום גזירה, ולכאו' היה לו לאסור גם מעצם זה ששמם ומהותם שונה, שהרי בעמוד אין משתמשים בו (שהרי הוא מעל עשרה, וא"כ גם אינו ראוי לכתף כדאמרינן פ"ק דשבת גבי עמוד ברה"ר, ודו"ק דברה"י שאני), ואילו בחצר משתמשים בו תדיר, ולכאו' ה"ז כמו קרפף וחצר שאסור לטלטל מזה לזה לדעת ר"מ, וכמש"כ רש"י שתשמישן שונה, וצ"ע. והעירוני שיש לומר דשאני עמוד שהוא בטל למקום שהוא בו, ועיין בתוס' רי"ד ואמנם הוא כתב בשיעור ד', ומ"מ אפשר שבטל, וצע"ע.

ד. ויש להוסיף דמחצר לחצר שמותר לטלטל לדעת ר"מ, כתב רש"י (סוף דף צ.) שמותר מחצר של ראובן לחצירו של שמעון וכו', וכן מחצר של רבים לחצר של רבים, ע"כ. וכן להלן (בדף צא.) כתב כן רש"י לדברי חכמים שמותר מחצר של רבים לחצר של רבים (וק"ו בשל יחיד ויחיד). אולם י"ל למה לא כתב רבותא שמותר גם בחצר של יחיד לשל רבים. ונראה לכאו' דבכה"ג יהיה אסור, שהרי הם חלוקים בתשמישם, א"נ דאתי לאחלופי מרה"י לרה"ר, אולם שו"ר בגאון יעקב (ד"ה ובכולהו) שכבר נרגש בזה, וכתב דיש כמה הוכחות לומר שאפילו משל יחיד לשל רבים מותר, דכיון דלא קביעא תשמישתיה לא מיחלפא, והוכיח כן בכמה הוכחות נראות [וי"ל מדין מבוי דמדויק להלן שאסור וכך גג חצר וכו', ועי' מאירי דהוי שותפות דרבים, ועי' רש"י דף פט. ד"ה מאי לאו, ועיין במהרש"א].

ונמצא לדעת ר"מ גגות לגגות, או חצר לחצר (ונתבאר בסמוך בין של יחיד ובין של רבים), וקרפף לקרפף מותר, אבל מגג לחצר או לקרפף אסור משום גזירת תל (והוא הדין שאסור מהם לגג), וחצר וקרפף גם כן אסור (וכמש"כ רש"י בדף צ"א דברשויות החלוקות בשמן קפיד, דרבנן אסרו, ור"מ לא שמענו שהיקל, וע"ע ברש"י דף פט. ד"ה מאי לאו (ועמש"כ לעיל באות ג'), והכלל המבואר ברש"י שר"מ מקפיד על חילוק תשמישים, ועל שינוי שם הרשות (ועמש"כ באות ג'), אבל שינוי בעלים לא נאסר כלל חוץ מבתים שאסור מזל"ז, וקרפף מיירי בבית סאתיים ולא יותר).

שיטת רבנן

במשנה נתבאר שדעת רבנן דכל אחד רשות לעצמו, אולם בדברי ר"י מבואר דגגין וחצירות רשות אחת הן וקרפיפות רשות אחת הן, והרי לרבנן אין גזירת תל וממילא מותר מגג לחצר וחצר לגג, וק"ו מחצר לחצר, שכולם תשמישם שווה ולכן מותר, וכמש"כ רש"י. (וכבר נתבאר לעיל דה"ה בחצר של רבים לשל רבים נמי, ונתבאר דה"ה של יחיד לשל רבים, וכדמוכח ממה שאמרו רש"י מגג לחצר של רבים ועוד, וע"ע להלן אות ב'). וכן קרפיפות רשות אחת הן שכיון ששמן שווה מותר (חוץ מן הגגין, שרשות שלמעלה עולה למעלה), ומותר מזה לזה, אבל מחצר לקרפף וכדו' אסור (ואפילו של אדם אסור), משום שאין תשמישן שווה, שקרפף אין תשמישו שווה משא"כ באחרים, כמש"כ רש"י [ובכולם אפילו של שניים מותר, וכמש"כ רש"י צא.].

ומגג לגג נתבאר שאסור לפי רבנן מפני שחילוק דיורין שלמטה סליק לעילא ואוסר, וה"ז שהגגות כמו בתים ואוסר כמו מבית לבית (ועיין בגמ' דף ד. שנסתפקו אם עיקר הטעם בגלל שדיורין חלוקים למטה, וממילא כשם שרשויות חלוקות למטה כך הוא גם למעלה, או שתלוי בבעלים, ואמרו דנפ"מ בגג ואכסדרה, ושוב הביאו בעיא אחרת, ונתבאר שם בפרש"י שזה בדרך את"ל, והיינו דאת"ל שבגג ואכסדרה מותר, מ"מ בגג וחורבה, שהחורבה ראויה לדירה בתיקון מועט יש להסתפק, ונשאר בספק.

והכלל לרבנן כל שתשמישו שווה מותר (ולכן גג וחצר מותר ואפילו שהם שונים בשמם מותר), חוץ מגגות שאסורים מזל"ז כיון שרשות שלמטה עולה למעלה, וחצר לקרפף אסור מפני שאין תשמישן שווה, וכמש"כ רש"י ד"ה קרפיפות. [ועיין רש"י דף צא. וכ"ה ברש"י לעיל דף צ: ד"ה ושמואל, שקרפף חלוק מחצר משום דקרפף מוקצה לתשמיש שאינו תדיר, אבל חצר שווה בתשמישן. ועיין ברש"י דף פט. שכתב טעם אחר משום דהוי רשות של שותפות, ועי' במהרש"א שם, ואפשר להשוות הטעמים, ודו"ק. ועיין בחידושי המאירי שביאר באו"א שקרפיפות חלוק משארא, מפני שהוא יכול להיות כרמלית ביותר מבית סאתיים, עיי"ש].

וה"ה שמגג לקרפף אסור (וכמש"כ רש"י שם, ויש לבאר בזה ע"פ הטעמים שכתבנו לעיל), ואכן בגמרא (דף צ:) מבואר דלרב אליבא דרבנן אסור לטלטל מגג לקרפף, והטעם כאמור שגג ראוי לדירה טפי (וילפינן בק"ו מאכסדרה וחורבה, וכמש"ש רש"י). אולם אליבא דשמואל היה צריך להיות מותר אליבא דרבנן, כיון שגג זה הו"ל כרמלית, אלא שאמרו שמ"מ אסור משום דאיכא גזירה שמא יפחת, עיי"ש. [וא"ת דהוי גזירה לגזירה, י"ל דמצוי טפי, וכעי"ז לעיל בדף י. עיי"ש ועוד טובא].

והנה בברייתא (צא:) אמרו דגג וחצר מרפסת ואכסדרה כולן רשות אחת הן, וקאי אליבא דרבנן, ולכאו' י"ל למה לא נזכר חורבה דהוי רבותא טפי, ודו"ק. ומ"מ י"ל דהלא לעיל חזינן שנסתפקו באכסדרה ולא אפשיטא, ושו"ר בריטב"א כאן שהקשה כן, והביא מהתוס' שחילקו דהתם הוי רשות דשותפין וכו'.

ב. והנה כאמור לעיל מבואר שמותר לטלטל מגג לחצר, וכתב רש"י (צא.) שמותר גם לחצר של רבים, למרות שגג הוא רשות היחיד וחצר רשות של שותפות, דמ"מ כיון שאינו תשמיש תדיר ואינו ממש כבית לכן לא גזרו, ע"כ. ולכאו' ק"ל שהרי מה שאסרו מגג לגג הוא משום דרשות דלמטה סליק לעילא והוי כמו מבית לבית, וא"כ לכאו' גם מגג לחצר היה אסור לטלטל דהוי כעין מבית לחצר שאסור, ואפשר לומר דאע"פ שאסרו בגגות זה כלפי זה, שאני התם שיש בהם ריעותא שווה בזה כלפי זה, ולכן חמיר טפי, משא"כ בגג וחצר, ודו"ק.

שו"ר שכבר עמד ע"ז בחי' המאירי (פט. ד"ה ומכל מקום) שהקשה אחר שאתה אוסר לדעת חכמים מגג לגג מצד דיורין של מטה שבוקעים ועולים, א"כ היאך אתה מתיר מגג לחצר, ויאסר מצד דיור שלמטה, כאילו מוציא מבית לחצר. וביאר שם בהגהו' דס"ל להמאירי דהאיסור בגג משום דהוי כאילו הבית עצמו עולה למעלה, עיי"ש. וכן הקשה שפיר, אבל מרש"י משמע דרה"י עולה עד לרקיע הוא ביחס לרשות, ולא שיחשב גם למעלה כבית דירה, ע"כ. וכתב המאירי לבאר, שמדברי גדולי המפרשים נתברר לו שאין אומרים לאסור מצד הדיורין של מטה אלא הגג שמכניסים בו, ומתוך כך כתבו שלדעת חכמים אסור לבעל חצר זו לטלטל מכלים שבחצרו לגגו של חבירו, שכמו שאסור לו להכניסם לבית חבירו כך הדין לגגו שדיור ביתו בוקע ועולה, אבל מגגו לחצר חבירו או מחצר חבירו לגגו, הואיל ואין דיור בחצר שיאסרנו ואויר גג כחצר הוא ותשמיש אחד מותר, ולכן מגגו לחצרות או מחצירות לגגו מותר, אבל מחצרו לגגות אסור, ע"כ. ובתחלת דבריו נראה שהישוב הוא דמה שהדיורים של מטה בוקעין ועולים הוא רק דמה שנחשב הגג לתשמיש דירה, והיינו לגבי אותן התשמישים שהבית משתמש גם הגג, ולכן כשמכניסים הבעלים לגג שלא צריך הבית ה"ז נקרא תשמיש דירה, אבל אם מוציא מהגג לחצר אפילו דרך הבית לא מקרי שהבית השתמש ע"י הגג, ע"כ, אולם צ"ע מהמשך הדברים.

עוד מבואר שאחרי הכל מ"מ יש להזהר שלא יטלטל מכרמלית לרה"י ולהיפך, ועי' בגמ' דגגין השוין לרב ושא"פ שאסור (כדין מקום הפרוץ למקום האסור), ומ"מ ה"ז כרמלית רק לחומרא, אבל לקולא לטלטל לכרמלית מבי"ס אסור, ורק לחומרא ס"ל כן.

שיטת ר"ש

הגגות והחצירות והקרפיפות רשות אחת הן, ומותר לטלטל מזה לזה (עיין במשנה פט. ובברייתא צא. דתניא כוותיה דר"י וכו'. ועיין ברש"י שם ד"ה לדברי שמבואר כן בפשיטות, ופרש"י שאין תשמישן שווה, ובברייתא שם אמרו גג ואכסדרה וכו').

ובכלים ששבתו בבית אסור בחצר ולגג כמש"כ במשנה, ועיין תוס' (צא.) דכמו שאסור מבית לחצר ולגג כשלא עירבו וכו', ודווקא מגגו של חבירו, עיי"ש. ולכאו' ה"ה מבית לגג דכיון שאומרים גו"א הוי כנפרד וכגג פרטי, דבית לגג וחצר שווה וה"ה בהיפוך. ולכן כשעירבו מותר, אבל לא עירבו אסור. והכל שווה שאין חילוק בין מגג וחצר לבית, ולהיפך מבית אליהם, וזש"כ תוס' דתלוי בגו"א קאי על הכל. אולם יש לדון בזה לפי הטעמים בדעת רש"י.

והנה עיין בתוס' (דף עו:) מש"כ בביאור המשנה אליבא דרבנן או ר"ש, וכתבו דלרבנן דווקא בלא עירבו, אבל בעירבו אסור [נ"ב. כ"כ רש"י בהדיא בדף צ: צא:, והוכיח כן מפ' במה מערבין דף יט., ואכן בתוס' רא"ש הביא ב' הוכחות אלו של תוס', וכרש"י]. ועי' במהרש"א שהקשה דלפי"ז אין מחלוקות בין ר"ש לרבנן, דהא לתרוייהו דווקא בעירבו אסור, אולם באמת יש נפ"מ מחצר לקרפף דר"ש מתיר ורבנן אוסרים (וכן במבוי), ועדיין דוחק לומר שבזה הדבר תלוי. ומ"מ לדברי הכל אסור מכרמלית לרה"י ולהיפך.

הרב בן ציון גרינהויז
הקריה החרדית בית שמש

סימן א'

בענין רה"ר שאין מכוון משער לשער (ב')

[אמר הכותב מאמר זה הוא המשך ותוספת (ויש בו גם כמה תיקונים) למאמר שנדפס בעזהש"י בגליון ע"ד בסוגיא זו ע"ש (ועי' עוד בגליון ע"ה במדור המכתבים בסוף הגליון)]

א. בשו"ע סי' שמ"ה מבו' דדרך הרבים הנכנסת למקום מוקף מחיצות, לא נעשה רה"ר עד שתהא מפולשת משער לשער. וביאר המג"א דהיינו שיהיו פתחיו מכוונים זכנ"ז, והעתיקוהו כל האחרונים, פמ"ג סי' שס"ד, ח"א הגר"ז ומ"ב ועוד [עד שהפמ"ג ומ"ב סי' שס"ד לא נתקשו במנהג העולם אלא במה שמקילים אף במפולש ומכוון עי"ש], ומקור דבריו מב"י ומד' רש"י בעירובין דף ו' ע"ב שהעתיקוהו הרבה ראשונים, ואכמ"ל. וכבר כ' הבית אפרים שטעם שפשט המנהג להקל אינו רק מחמת חסרון ס' רבוא, אלא גם מטעם הנ"ל. ויל"ע בטעמא דמילתא, דהרי מבו' בלשון רש"י כפי שהעתיקוהו כל הראשונים, ועי' או"ז וראבי"ה ועוד שהדגישו את זה להדיא שתנאי זה נאמר כלפי עיר המוקפת חומה דווקא, והיינו שרה"ר שמחוץ לעיר או כשאין חומה א"צ שיהא רה"ר ישר, וגם בעיקום מיקרי רה"ר, ורק בעיר המוקפת חומה לא נעשה רה"ר עד שיהלך ביושר מפירצה לפירצה שכנגדו, ומעתה יל"ע בטעמו של דבר, וי"ל בזה ב' דרכים:

חדא דמאחר ואנו צריכים לבטל כח המחיצה בעינן הילוך ביושר מפירצה לפירצה, שעי"ז לגבי הרה"ר כמי שאין מחיצות לפי שדרך הרבים עוברת מצד לצד כאילו אין מחיצות, ולזה בעינן דרך הרבים המהלכת ביושר שדרך הרבים כזאת חשובה, ודמי לדגלי מדבר ונידונת בפנ"ע, וכל שאין המחיצות גודרות ומתייחסות אליה הרי שלגבי הרה"ר נמי שאינם, וי"ל באופ"א דכל שנכנסים וכנגדם שמחיצה ויציאתם מפירצה אחרת שאינו כנגדם, א"א לדון שכניסתם מבטל כח המחיצה שאינם אלא כנכנסים לרה"י ולמקום מוקף מחיצות, ורק כשנכנסים וכנגדם יש מקום לצאת שפרוץ כנגדם נעשה אותו מקום כמי שחסרים לו ב' מחיצות, והיינו שאפילו אם ילכו בדרך ישרה לפירצה השנית שאינה מכוונת כנגד פירצה ראשונה א"א לדונם כמי שאינם מוקפים מחיצות, שכן הם נכנסים ומוקפים בג' מחיצות ואח"כ יוצאים מצד אחר, ולפי"ז עד שלא יהא פירצה כנגד שבמקום כניסתם אינם מוקפים בג' מחיצות לא נתבטל כח המחיצה כלל [ולהלן יבואר בעזהש"י יותר ב' הצדדים והנפק"מ שביניהם].

והנה לב' הצדדים נראה ברור שכניסתם בפירצה אחת לבד אינו מבטל כח המחיצה דאינו אלא כפתח, וכל ביטול כח המחיצה הוא רק במה שכלפי הרה"ר כמי שאינו מגודר רק בב' מחיצות בלבד [וכאשר ביאר הגר"ז סי' שמ"ה וב"מ סי' שס"ג ובשו"ת בית אפרים ועוד], ונר' עוד שאפי' להרמב"ם דבג' מחיצות אינו רה"י מ"מ גם רה"ר אינו [ועי' שונה הלכות ריש סי' שמ"ה וסי' שס"ג שכ"כ להדיא, ועיי"ש מה שהוכיח ד"ז], דזה אינו כדגלי מדבר, שגדר דמיון לדגלי מדבר שאין מחיצה המעכבת על דרך הרבים וא"צ שיהא ביושר, דמאן לימא לן שלא הסתובבו במדבר וכו', אלא עיקר הכונה שלא היה מחיצה המעכבת הילוכם, ובעצם זה שהרבים נכנסים למקום המוקף ג' מחיצות ועכ"פ יש מחיצה כנגדם המעכבתם בכך לא דמי לדגלי מדבר ואינו רה"ר, וממילא לא נתבטל גם פירצה הא' שאינו אלא כפתח המיועד לכניסת רבים, ובשביל לאשוויי רה"ר בעינן שיהא דרך הרבים שאינה מוקפת ביותר מב' מחיצות שמשני ראשיו אין לו מחיצה [ואליבא דר"י בעינן שלא יהא לו ב' מחיצות, דהיינו שגם מב' צדדין בעינן שלא יהיו מחיצות, אך לא קיי"ל בזה כר' יהודה כמ"ש כל הפוסקים].

אלא שכאן חזרנו לחקירה הנ"ל, דהנה לכאו' זה ודאי מסתבר דהדבר נמדד לפי צורת הילוך הרבים, דהיינו שבמקום שאין פתח מכוון מול פתח אך דרך הרבים ביושר ממש, ועי"ז פתח מכוון מול פתח באלכסון כזה* מסתבר דמיקרי פתח מכוון מול פתח, דאנו דנים על הדרך הרבים, ודרך הרבים היא ביושר מפירצה לפירצה, ופתחיו מכוונים זה כנגד זה, ודרך הרבים חשוב לעצמו ונידון בפנ"ע, ומצד דרך הרבים יש לדונו כמי שאין לו מחיצה בב' ראשיו, ואין מחיצה המעכבת את הרבים, וכמו שמוקף בב' רה"י מב' צדדיו, אך הוא עצמו כמי שאין לו אלא ב' מחיצות, וטעמא דמילתא שהרי רבותינו ז"ל כתבו דהטעם לפי שאינו דומה לדגלי מדבר, וזה דומה לדגלי מדבר שמצד צורת דרך הרבים אין בו מחיצה, וא"צ לעקם דרכם כלל.

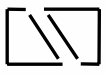

[ובאמת יש לחקור אם יסוד הדברים מחמת שכח הרבים כח חזק וחשוב, ואם הם הולכים מפירצה לפירצה כמו שאין מחיצות בעצם זה עצמו מחליש כח המחיצות, שזה כמחיצות שאינן גודרות שהרי אין בכחם לגדור בעד הרבים, ומקום הפתחים אינן כפתח אלא כפירצה, שאם במקומם מרגישים הרבים כמי שאין להם מחיצות א"א לקרוא לזה פתח ומקום כניסה לרשות, אלא פירצה בכל כח גדירת החומה במקום זה. אך באמת י"ל באופ"א, שמקום הילוך רבים באופן הדומה לדגלי מדבר דהיינו הילוך בלי עיקום חשוב הוא ונידון לעצמו, וממילא בעינן מחיצות המתייחסות אליו, וכל שאין מחיצות המתייחסות אליו לא איכפ"ל במה שיש מחיצות המתייחסות לסביבותיו, דאחר שהוא ראוי להיות רה"ר צריכים אנו לבטלו מלהיות רה"ר ע"י שנגדור אותו, וממילא בעינן מחיצות המתייחסות אליו ונראה כצד א', שאחרי שלמדנו שרה"ר מצד עצמה יכולה לילך בעקמימות, א"כ לעולם נצטרך מחיצות המתייחסות להרה"ר גם כשהרה"ר מתעקמת, ומאי מעליותא דמוקפת מחיצות, ובהכרח דכצד הראשון שאדרבה אנו צריכים רה"ר שיש לו כח לבטל מחיצות, ובאמת לולי כח הרבים לבטל את המחיצות היו המחיצות מתייחסות לרה"ר מדין עומ"ר, אף אם אינן סותמות חלק מהרה"ר, שהרה"ר הוא חלק מהרשות היחיד הכללי, ואין הלכה שהמחיצות צריכים להתייחס אל הרה"ר בפנ"ע, אלא שאנו באים עם כח המבטל את המחיצה ומבטל את השם פתח, וע"ז אנו אומרים שרק הילוך הרבים ביושר מפירצה לפירצה בכוחו לבטל את המחיצה, וא"כ בהכרח כצד א' הנ"ל, וק"ל].

אכן מה שיל"ע בזה אם באופן שאין הילוך הרבים ביושר, הרי הטעם הוא בעצם זה שהרבים צריכים לעקם דרכם נחשב שאין בכחם לבטל את המחיצות, דלפי שאי"ז הילוך ישר מפירצה לפירצה ממילא נחשב כנכנסים לתוך המקום המוקף ואח"כ יוצאים מהמקום, ובזה עצמו שזה בגדר כניסה ואח"כ בגדר יציאה בזה עצמו לא דמי לדגלי מדבר, דבכדי לבטל כח המחיצות צריכים הילוך ישר מפירצה לפירצה, שבכה"ג כלפי הרבים מסתכלים כמי שאין מחיצות, שהרי הם הולכים ביושר מפירצה לפירצה כמו שאין מחיצות וממילא בטל כח המחיצות, ולפי"ז העיקר נקבע אם הולכים ביושר או שמעקמים דרכם. אך באמת י"ל באופ"א לגמרי שהעיקר תלוי במה שיש מחיצה המעכבתם מלצאת, ולכן צריכים לצאת מצד אחר דבזה נחשב שנשארים בגדר מוקפים במחיצות ובגדר כניסה לתוך הרשות, וא"א לדון את הרה"ר כמי שאין לו מחיצות, ולפי"ז הכל תלוי אם העיכוב מצד המחיצות או לא. והסיבה לפרש כצד זה הוא דאחרי שרה"ר שאין לו מחיצות א"צ שיהלך ביושר כדמוכח בלשונות הראשונות, א"כ ש"מ שעיקום אינו מעכב בתורת רה"ר ודמיון לדגלי מדבר כי אם מה שמחיצה מעכבת, וע"כ בעיכוב מחמת מחיצה תליא מילתא.

ויש בדבר כמה נפק"מ: א. כשיש פתח מכוון מול פתח, אך מ"מ מחמת איזה סיבה מעקמים הרבים את דרכם כגון מחמת איזה ככר באמצע הדרך ואח"כ חוזרים למקום ראשון, אך סוכ"ס אין מחיצה המעכבת עליהם דסוכ"ס יש כאן דרך הרבים הפרוץ במלואו מב' צדדים, דאם בהליכה ישרה תליא מילתא אי"ז רה"ר, ואם בעירוב ע"י מחיצה תליא הוה רה"ר. ומו"ח שליט"א אמר לי דלדעתו פתח שנועד להקל על הילוך הרבים הבאים מכמה כיוונים אינו בגדר עיקום דרכם, אך מ"מ נפק"מ אם יש איזה תל או עץ שאינו בגדר מחיצה הגורם לעקם דרכם. ב. וכן י"ל להיפך כשפתח אין מכוון מול פתח אין זה הילוך ישר אלא כמין קשת עגולה [ובאופן שמחיצות הרחוב עצמם אין עליהם תורת ג' מחיצות ואכמ"ל], שההילוך נח מאוד שמתעקם לאט ובאופן בלתי מורגש [ואולי שיעורו באין מתלקט י' מתוך ד' וכמבו' כעי"ז בחזו"א לגבי המחיצות העשויות כקשת ואכמ"ל], וא"כ יש לדונו כמהלכים ביושר מפירצה לפירצה, אך י"ל מאידך שמצד צורת כניסת הרבים לרשות נחשב שיש מחיצה נגדם, וצריכים לנטות לפתח אחר, ואף שנוטים באופן נח מ"מ א"א להתעלם מהמחיצה הנמצאת נגד פניהם שמעכבתן מלצאת [ודוחק לומר שכיון שנחשב כהילוך ישר כאילו פניהם ודרכם מיועדת לפתח ב', וכאין מחיצה המעכבתם, דסוכ"ס כשהם נכנסים יש כנגד פניהם מחיצה, ומשום הכי נוטים לאט לאט עד שמגיעים לפתח שאינו כנגד כניסתם, ולא דמי למהלכים מתחילת כניסתם באלכסון], וממילא לא נתבטל כח המחיצה ושפיר נחשבים נכנסים במקום א' ויוצאים ממק"א,

לפי שמחיצה מעכבתם וכב' פתחים לרשות, ולא כמקום הפרוץ במלואו מב' צדדים [ועי' עוד להלן סק"ד עוד נפק"מ בזה].

ושו"ר שכבר עמד על חקירה זו בשו"ת בית אפרים סי' כ"ו בתוך דבריו, ולא הכריע בזה, עי"ש. ושו"ר באגרות משה הנדמ"ח או"ח חלק ה' ששם כתב להדיא כהצד השני שיסודו מחמת מחיצה המעכבת את הרבים מלצאת כנגדם, עי"ש [ואף שהוא ז"ל באו"ח ח"א חולק לגמרי על תנאי זה, מ"מ שם כתב כן אליבא דהסוברים כן].

ולכאו' יש להוכיח כצד שני מהא דחילקו רבותינו ז"ל בין עיר מוקפת חומה לאין מוקפת חומה, דלכאו' גם כשאין מוקפת חומה יש כאן מחיצות מצד הבתים אם אין פתח מכוון מול פתח, דאם הוא כמין ך, הרי יש כאן ג' מחיצות שהוא רה"י מה"ת, או עכ"פ מקום מוקף ג' מחיצות עם פירצה שאינה מכוונת זכנ"ז, ובהכרח דמיירי בעשוי כמין קשת שאינו כג' מחיצות, וע"כ הוה רה"ר, ואעפ"כ בעיר מוקפת חומה כיון שיש מחיצות אינן מתבטלין על ידי הילוך כזה, דמשמע שאותו הילוך ואותו רחוב שיכול להחשב כרה"ר כשאין חומה לעיר הוא עצמו אינו כרה"ר כשיש חומה לעיר [ודוחק לומר דבלי חומה לא היה עומ"ר לרחוב, דזה ציור רחוק מאוד שלא יהיו הבתים ומחיצות החצירות רוב על בין הבתים וכו']. וש"מ דכה"ג נמי מיקרי מחיצה מעכבת על הרבים ואין מתבטל כח המחיצות.

ובאמת שבלשונות הראשונים עי' היטב בראבי"ה ואו"ז, ועי' בלשונות הפוסקים סי' שמ"ה ואכמ"ל, מבו' דגם באין מוקפת בעינן פילוש משער לשער, ובמוקפת בעינן נמי מכוון זה כנגד זה, ולכאו' באופן הנ"ל אינו בגדר מכוון זה כנגד זה ושרי. ולהלן סק"ב כתבתי בסופו עוד לחזק צד זה עי"ש.

ב. ונר' עוד דגם אם נאמר כצד א', מ"מ ברור דלא סגי בעצם זה שדרך הרבים מהלכת כביושר מפירצה לפירצה להחשב רה"ר, אם לא יתבטל מן המקום שם רה"י, דלעולם אין רה"י מתבטל להיות רה"ר אם לא יתבטל כח מחיצותיה, ונפק"מ דבמהלך כקשת לתוך מקום מוקף ג' מחיצות, וב' הפירצות ברוח ד', שנמצא שג' מחיצות לא נתבטלו, בוודאי נשאר עליו שם רה"י כזה* וראייה לדבר דהרי לרב יהודה דאיהו מאריה דשמעתתא דאתו רבים ומבטלי מחיצות, מ"מ בב' מחיצות גמורות ורה"ר מהלכת ביניהם ביושר ממש ס"ל דנקרא רה"י, ואין כאן רה"ר מה"ת, וש"מ דכל שלא בטלנו כח המחיצה ולא נתבטל כח המשווהו לרה"י לא איכפ"ל שדרך הרבים מהלכת בו ביושר מפירצה לפירצה, ועד שלא נבטל כח המחיצה לא יהפך להיות רה"ר. ויעוי' בתו' בעירובין דף צ"ג ע"ב במה שדנו שם ר"א ורבנן במחיצת חצר שנפרצה ורבים מהלכים, שכ' תו' שלא יתכן לדונו כרה"ר גם למ"ד צדי רה"ר כרה"ר, אי נשאר על המקום תורת רה"י.

וראיתי בחזו"א סי' ק"ז סק"ט שכ' לדון בד' הגמ' בשבת דף ז' דמשמע שקרן זוית אילו היה ניחא תשמישתיה הוה רה"י, דהא הוה רה"י, ועי"ש שכ' לדון דתלוי בפלו' אי אתו רבים ומבטלי מחיצתא, א"נ שכו"ע יודו, עי"ש. ולא הבנתי, דכניסת רבים בין המחיצות בלי לבקוע את המחיצות ליכא למ"ד שמתבטל מלהיות רה"י, וא"כ לא ידענא מה תלה ד"ז בפלו' דביטול כח המחיצה ע"י הילוך בתוך הפירצה, ולכאו' המחוור כתירוצו שם דמיירי באופן דליכא ג' מחיצות [ובשונה הלכות סי' שמ"ה העתיק דלדינא בקרן זוית עם ג' מחיצות תלוי בפלו' אי אתו רבים ומבטלי מחיצות, אך לכאו' נראה דכל ד' מרן ז"ל רק אילו הוה ניחא תשמישתיה, אך למעשה לא ניחא תשמישתיה ולכו"ע אינו רה"ר, ומאידך לו יצוייר דניחא וכמוש"כ שם באופן שרוב אורך הרה"ר מתרחב מכנגד הבתים שבתחילה וסוף, הרי כבר כ' דלכו"ע י"ל שנעשה רה"ר (ולהנ"ל לכו"ע לא נעשה רה"ר וכנ"ל), וד' השו"ה צ"ע].

ונפק"מ עוד לפי כ"ז בעיר מוקפת חומה שאין פתחיה מכוונים, ואין רה"ר מפולש משער לשער, אך רה"ר שבתוכה מפולשין מרה"ר לרה"ר, שכל רה"ר כשלעצמה ישרה ופרוצה בב' רוחותיה לרה"ר אחרת שגם היא מהלכת ביושר ופרוצה מב' רוחותיה, והיה אפשר לומר שיש כאן כמה רה"ר, ומרה"ר לרה"ר מהלכין ביושר, דזה אינו, דאנו צריכים לבטל כח המחיצות המשווי לה לרה"י, וזהו ע"י ההיקף הכללי, ואף שבכל רחוב לעצמו י"ל אתו רבים ובטלי מחיצות, וכל רחוב לעצמו יש לו רק ב' מחיצות, דבין האמצעיות להב' שבצדדין יש פילוש ביושר, מ"מ דל מהכא כל המחיצות שבתוך העיר, והרי העיר רה"י מחמת ההיקף הכללי, והוא לא נתבטל כוחו שהוא לא נפרץ בפילוש ישר מפירצה לפירצה, וע"כ נשאר עליו תורת רה"י, ורה"י לא נעשה רה"ר עד שיתבטל הכח שעושהו לרה"י וכמוש"נ. וכן שמעתי ממו"ח הגאון רבי שלמה פרטיג שליט"א, ושמעתי ממנו עוד שכבר דן כן לפני הגר"נ קופשיץ שליט"א, והגר"נ שליט"א הסכים עמו בזה.

וכסבור הייתי לומר דכן לד' השו"ע לא נאמרו אלא בעיר שגם אם יחול דין רה"ר על דרך הרבים עדיין יחשבו המחיצות ששלא כנגד הפירצות לרה"י, וכל הנידון רק על דרך הרבים בלבד אם שובר את הרה"י במקומו או לא, ובזה בעינן שהלך ביושר, אך לו יצוייר שנבטל לגמרי שם רה"י מן המקום שיהפך להיות רה"ר א' גדול המתעקם ומסתובב וכו', בזה לא נאמרו ד' השו"ע, דהרי ברה"ר שמחוץ לעיר לא בעינן שיהלך ביושר, וא"כ ה"נ לא איכפ"ל שמהלך בעקמימות, ונפק"מ דבשלמא במוקף חומה הרי בדרך כלל שלא כנגד דרך הרבים נשאר בתורת רה"י, ובזה בעינן מהלך ביושר, אך לא נימא הכי בעיר שאין לה חומה והיא עשויה רחובות רחובות, וכל רחוב מסתיים ברחוב המהלך לרחבו ביושר עד שכל רחוב יש פילוש שביושר בין מחיצות הרוחב למחיצות האורך, אלא שאם נקח כתלי הרחובות החיצוניים יחדיו יחול על כללות המקום שם רה"י, שאין רה"ר מהלך מפירצה בחומה זו לפירצה שכנגדה בחומה זו, דבזה לכאו' י"ל שאינו כמוקף חומה אלא כמי שאין לו חומה, וכולו רה"ר א' גדול המתפתל שלא איכפ"ל שאינו מהלך ביושר [וכמובן שכ"ז רק למ"ד דאתו רבים ומבטלי מחיצות, וא"כ לאף רחוב אין ג' מחיצות מצד עצם הרחוב, דבכולהו מפסיק הילוך לרוחב (ועכ"פ באופן שכך עשויים רחובות העיר), וא"כ נחשב מרה"ר לרה"ר, ולא דמי לד' החזו"א שהחשיב הרחוב כמוקף ג' מחיצות, דקאי כמ"ד לא אתו רבים ובטלי מחיצות).

והנה באמת עיקר היסוד יש ללמדו מבוי עקום שע"י הילוך דרבים אנו דנים כל רחובות העיר כרחוב א' מפולש, ולא אמרינן בזה עומ"ר, ורק הרחובות שללא מוצא נקראים מבוי סתום, כמו שהאריך בחזו"א סי' ס"ה, ואמנם התם אמרינן הכי אפי' ברחובות שמתעקמים ופונים לרחוב שבצד בלי פילוש מעבר לעבר, אלא דהתם הוא מדרבנן כדמוכח בחזו"א שם וסי' ק"ז ועוד, אך ה"נ נימא לגבי דין רה"ר מדאו' כשהמעבר מרחוב לרחוב באמצעות פילוש ישר מצד לצד, ואף שמרן החזו"א כ' להדיא דסברא הנ"ל במבוי עקום הוא סברא מדרבנן, מ"מ בעניננו למ"ד אתו רבים וכו' י"ל שזה סברא דאו', וצ"ע.

ובאמת שגם אם לא נדונו כרה"ר א' גדול, מ"מ י"ל שכל שלגבי כל רחוב אין מחיצה המעכבת את הרבים מלילך שאינו כרחוב העשוי כזה ך אלא פרוץ מב' צדדיו למקום הילוך רבים, ולמקום שנחשב שאין מחיצה כנגדו ע"י ביטול כח המחיצה מדין אתו רבים ובטלי מחיצה, וא"כ מיקרי שכולם נחשבים לרה"ר שאף א' לא בגדר רה"ר שמחיצה מעכבתם מלילך, ומה שיש מחיצה מרחוק מעבר לרה"ר העובר לרחבו לא איכפ"ל ביה מידי, ולא נאמרו ד' השו"ע אלא כאשר את דרך הרבים מעכבת מחיצה הגודרת את הרה"ר, שלא נתבטלה מחמת שאין הרבים נכנסים בפירצה שכנגד הפירצה אלא מעקמים דרכם, אך בלא"ה כמהלכים מרה"ר לרה"ר דמי, ונעשית העיר כמלאה ברה"ר הפתוחים מב' צידיהן זל"ז, ולא נעשה כלל לרה"י, ונפק"מ לפי"ז שלא נאמרו ד' הפוסקים שצריך מפולש משער לשער מפתח מכוון לפתח שכנגדו רק במוקף חומה ממש, או עכ"פ כשאין הרחובות עוברים זה בזה ביושר לרוחב הרחוב [אלא א"כ הרחובות העוברים לרוחב מצד לצד ביושר הם עצמן רחובות הנידונים כרה"י לפי שהם סגורים בסופם, או שהם עשויים בסופן בצורת אות ר' שהם מוקפים ג' מחיצות והם רה"י, וממילא אינם בגדר רשות הרבים המהלך לרוחב רחוב האורך מצד לצד, ונקטינן דדין אתו רבים וכו' לא נאמר רק ברה"ר ולא ברבים שאין עליהם גדר רה"ר, וממילא גם רחוב האורך אינו רה"ר שאין עובר מרה"ר לרה"ר ביושר אלא דרך רבים מרה"י לרה"י, שכל שאין דרך הרבים מהלכת ביושר מחוץ הרה"י שבצד א' לצדו השני לחוץ אין בכוחו ליעשות רה"ר, וק"ל].

אכן להאמור זה אינו, דכל שהמקום נידון כרה"י לולי דרך הרבים, הרי שרה"י אינו נעשה לרה"ר לעולם אלא א"כ יתבטל עיקר הכח שעשה אותו לרה"י, וכיון שלולי דרך הרבים ודאי שיצטרפו בניינים החיצונים ליצור רה"י, וגידור זה לא עוברים בו רבים מצד לצד ולא נתבטל כוחו, א"א לרה"י ליעשות רה"ר וכמוש"נ [וע"כ גם לא מסתבר שייחשב רה"ר המתפתל וכו', דזה רה"י שאין בו בקיעה ביושר מצד לצד, ולא נתבטל מן המחיצות כחם לעשותו רה"י].

האמנם דראיתי בשו"ת בית אפרים סי' כ"ו בתוך דבריו שכ' לתמוה על מה שמפורש בשו"ע ועוד דגם בשווקים שהם כפלטיא בעינן שיהיו פתחיו מכוונים זה כנגד זה, וכ' דלכאו' זה אינו, דלא מבעיא אם טעם דבעינן שיהיו פתחיו מכוונים זה כנגד זה הוא משום שייחד בקיעת המחיצות ע"י ההילוך מפירצה לפירצה, א"כ בפלטיא נעשה רה"ר לאו מחמת ההילוך, אך אפי' לפי הצד דבעינן פירצה מכוונת זה כנג"ז שרק אז יש בכח בקיעת הרבים לאשוויי מקום שאינו מוקף ג' מחיצות, מ"מ הא תינח למקום שהוא רה"י, ואנו צריכים לכח הרבים לבטל ולבקוע את מחיצות הרה"י ע"י הילוכם, אך פלטיא שהיא רה"ר מצד עצמה אין בכח מחיצות המקיפות את העיר לבטלה מלהיות רה"ר. ולא זכיתי להבין דבריו, דרה"י אינו יכול להיות רה"ר גם ע"י פלטיא שבתוכה אם לא נבטל כח הרה"ר, ומשמע מדבריו דלעולם בעינן מחיצות המתייחסות להרה"ר, ובפלטיא אין מחיצות העיר מתייחסות להרה"ר, ובמקום הילוך הרבים הרי המחיצות מתייחסות להרה"ר ע"י שמעכבים ההילוך. ובאמת שלפי דבריו יש לדון בכל מש"נ ולומר שכל שאין המחיצות מעכבות על הילוך הרבים ואין גודרות את הילוכם, וכציור הנ"ל שכל רחוב מפולש ביושר מרחוב לרחבו, לא איכפ"ל מה שיש מרחוק מחיצות שהיו יכולות להתייחס לרחוב זה לעשותו רה"י, דלגבי רחוב זה דמי למחיצות העיר כלפי הפלטיא אחרי שכלפי הילוך הרבים אין שום שייכות למחיצות הללו. [ובוודאי שדבריו כהצד שכ' לעיל סק"א לשלול לגמרי, עי"ש מש"כ במוסגר, ולפי צד הנ"ל פשיטא שבציור הנ"ל נידון הכל כרה"ר]. ואמנם כבר כתב בעצמו שדבריו נגד השו"ע ולא הביא מקור לדבריו, וא"כ אדרבה בשו"ע מפורש כמוש"כ דבכה"ג נידון כרה"י, ואין רה"י נעשה רה"ר עד שהרבים יבטלו את כח המחיצות דמשווי לרה"י [וא"כ אדרבה מוכח מכאן כמוש"כ שאין הגדר שצריך שמחיצות יתייחסו לרה"ר, אלא להיפך שהרה"ר יבטל את הרה"י].

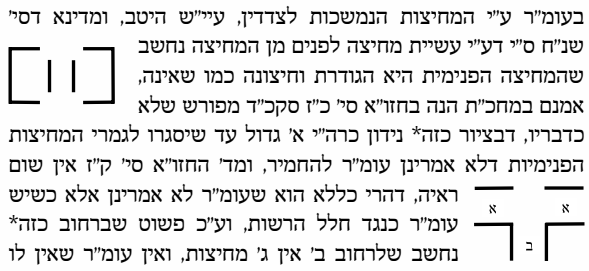

וראיתי לגאון אחד שליט"א בגליון אליבא דהלכתא גליון ע"ד שכ' לחדש דלעולם אין המחיצות של הרחובות החיצוניים מתייחסים לפנימיים כיון שיש מחיצות מפסיקות בינם לרחובות הפנימיים, וכל רחוב נידון לעצמו ואין כאן רה"י א' גדול, ואפי' למ"ד לא אתו רבים ומבטלי מחיצות יש כאן הרבה רשויות היחיד בפנ"ע, שכל מקום נידון במחיצותיו הנראות בתוכו לעצמו, וממילא שגם למ"ד אתו רבים ומבטלי א"צ לבטל את הרה"י הכללי, וסגי בביטול מחיצות כל רחוב ועי"ז נעשה הכל מלא רה"ר, עכתו"ד, ועי"ש שלמד כן מד' החזו"א סי' ק"ז ס"ק ה'. ומדהוצרך שם לחידושו הגדול עי"ש, ולא דן את כל הרחובות כמוקפות בעומ"ר ע"י המחיצות הנמשכות לצדדין, עי"ש היטב, ומדינא דסי' שנ"ח ס"י דע"י עשיית מחיצה לפנים מן המחיצה נחשב שהמחיצה הפנימית היא הגודרת וחיצונה כמו שאינה, אמנם במחכ"ת הנה בחזו"א סי' כ"ז סקכ"ד מפורש שלא כדבריו, דבציור כזה* נידון כרה"י א' גדול עד שיסגרו לגמרי המחיצות הפנימיות דלא אמרינן עומ"ר להחמיר, ומד' החזו"א סי' ק"ז אין שום ראיה, דהרי כללא הוא שעומ"ר לא אמרינן אלא כשיש עומ"ר כנגד חלל הרשות, וע"כ פשוט שברחוב כזה* נחשב שלרחוב ב' אין ג' מחיצות, ואין עומ"ר שאין לו מחיצה ג' כנגד חללו, ורק היכא שרחוב א' ייחשב כרה"י מאיזה טעם אז ייחשב כעומר כלפי רחוב ב', ולפי מה שייסד החזו"א סי' ס"ה סקמ"ה דא"צ מחיצה אלא ה"ה מקום מוקף ב' מחיצות הפרוץ לרה"י נידון בעומ"ר, אך זה רק אחרי שרחוב א' נידון כרה"י, ועפי"ז אתי ד' החזו"א סי' ק"ז כפשטן ואין שום קושי בדבריו, וא"א ללמוד מתוכו נגד מש"כ מפו' במק"א וכנ"ל, ומסי' שנ"ח ס"י נמי אין ראיה, דהתם לקולא קאמרינן ולא לחומרא, דאחרי שאפשר להסתפק במחיצה הפנימית וא"צ לחיצונית נחשב שחידשו מחיצה לדירה, אך בודאי לו יצוייר שהיה להיפך שהיה הרשות נראה כך* והיה שלא לשם דירה, ואח"כ סגר מקום הפתח שהיה יותר מי' לשם דירה, יהפוך את כל הרשות למוקף לדירה [ויעוי' בעירובין דף כ"ה בשמעתתא דרחבה דעשיית גדר מעבר הנהר שמעבר לשביל היה נחשב עשיית מחיצה לרחבה לשם דירה, עי"ש היטב], וע"כ נמצא שכל העיר נחשב לרה"י אחד גדול, שכל עוד שלא יהא הילוך רבים הבוקע במחיצות ההיקף הכללי מצד לצד ביושר לא נתבטל כחם לאשוויי רה"י, ורה"י אינו נעשה רה"ר וכמוש"נ.

ג. וכיון דאתאן להכא א"כ יש לנו כבר סברא נוספת להכריח כצד ב' הנ"ל סק"א, דהנה נראה פשוט דלעולם אין הרבים מבטלים את כל המחיצה כי אם מקום שעוברים שם [וכשם שאין מבטלין את המחיצות שבצדיהם לכו"ע], אלא שכשמהלכים ביושר יבטלו גם מקום כניסתם וגם מקום יציאתם נעשה אותו מקום כמוקף ב' מחיצות בלבד, וכלשון רמב"ן במלחמות וכאשר כ' הגר"ז, אבל כשאין פירצה מכוונת לפירצה שכנגדה הרי נמצא שלא נוצר כאן מקום הפרוץ מב' צדדים, ונשאר כה"ז כמוקף ג' מחיצות, ב' מן הצד וא' כנגדו שא"א להתעלם ממנו, והו"ל כרה"ר המהלכת ביושר ונמצאת בתוך רה"י כשלא היה לה כח לבטל את כח הג' מחיצות ונשאר בתורת רה"י, ורה"י אינו נהפך לרה"ר וכמוש"נ.

ובאמת שגם כשהרה"ר מהלכת מפירצה לפירצה שכנגדה לא נתבטל רק מקום הילוכם שהוא נחשב כפרוץ מב' צדדים, ולפי"ז ברחוב העשוי בג' מחיצות, ובאמצע המחיצה או בין מחיצות האורך למחיצה האמצעית מהלך רה"ר ארכו לרוחב הרחוב מפירצה לפירצה שכנגדו כזה* הנה לכאו' רק אותו מקום נחשב שאין לו ג' מחיצות, ואדרבה נחשב שיש לו רק מחיצה אחת בלבד, אך המשך אורך הרה"ר לכאו' יש לו ג' מחיצות, שהרי כשם שהילוך בין המחיצות אין מבטל מחיצות שבצדדיו, וכדחזינן דאפי' ר' יהודה דאית ליה דרבים מבטלי מחיצות, מ"מ ס"ל דהנך ב' מחיצות לא בטלו, וכך גם אין מתבטל המחיצה שכנגדו שהרבים לא בוקעים בו, אלא מהלכים בינו לבין מחיצות שבצדדין, אכן מ"מ נראה דאחרי שהילוך הרבים הבוקעים לרחבו נחשב לרה"ר, שוב הו"ל גם כל המשך האורך פרוץ במלואו לרה"ר, ומחיצה שמעבר לרה"ר אינה גודרת בינו לבין רה"ר, ושפיר חשיבא שנתבטל כח הג' מחיצות שכבר אי"ז מחיצות הגודרות מרה"ר, ואין בכחם לאשוויי רה"י.

והנה אם נימא כצד א' [ועי' להלן בסוף סק"ד הציור לזה] נצטרך לומר שע"י ההילוך ביושר מפירצה לפירצה בטל כל כח ב' מחיצות הללו שבהם ב' פרצות הללו ולא רק מקום הפירצה, אך באמת קשה לומר כן, שהרי לכאו' ודאי שנידון כרה"י כל מה שאינו בשטח הילוך הרבים, וא"כ לא נתבטל כח המחיצה, וגם לא חלק המחיצה שכנגד הפירצה, וא"כ מסתברא שלדינא כצד ב' הנ"ל [וכבר נת' שאין הגדר שצריך מחיצות המתייחסות להרה"ר, וכמוש"נ לעיל באורך בעזהש"י].

ד. דינים העולים מכל האמור בציורים דלהלן [בלוח הציורים], דציור א' פשיטא שהוא רה"י דאו' וכן ציור ב' ג', ואע"פ שיש כאן רחובות שרבים בוקעים לרחבם ביושר מצד לצד, אך מ"מ בקיעת רבים הלזה גופא הוא בקיעת רבים שבסופו מחיצה המעכבת את דרך הרבים ומעקמת את דרכם וממילא הוה רה"י, ושוב ממילא גם הרחובות שבפנים פרוצים לרה"י, ודרך הרבים דרה"י עוברת בתוכם מצד לצד ולא איכפ"ל בזה, ולהאמור אפי' ציור ד' שכל רחוב יש לו בראשו פירצות זה כנגד לרחבו ביושר (ואפילו באופן שהרחוב שבצד ימין מצד שיפועו עדיין נידון כישר ששיפועו מתלקט י' מתוך ד'), מ"מ נידון כרה"י כיון שכלל המקום נידון כרה"י, וכח הגודר לכללות המקום לא נתבטל ע"י בקיעת רבים מצד לצד, ולולי דרך הרבים הו"ל רה"י ודרך הרבים לא ביטלה את הכח דמשווי לה לרה"י, ורה"י אינו נעשה רה"ר וכמוש"נ.

אבל ציור ה' נידון כרה"ר דאו' (ולמאן דסגי ליה בט"ז אמה אפי' בליכא ס' רבוא), שהרי רחוב א' מהלך ביושר מפירצה שברה"י הכללי לפירצה שכנגדו, ונעשה רה"ר ובטל כח מחיצה שבמערב מכל הרה"י, ושוב רחובות ב' ג' ג"כ נעשין רה"ר שהרי מהלכים מפירצה שבמזרח לרה"ר שבמערב, ועי"ז משווי לרחובות ד' ה' ג"כ לרה"ר, שהרי ג"כ מהלכים ביושר מרה"ר לרה"ר שכנגדו, ורה"ר עוברת בהם ביושר מפירצה לפירצה שכנגדם בהג' מחיצות דידהו, ונעשה הכל רה"ר, ואצ"ל שציורים ו' ז' נידונים כרה"ר, וכפי מה שנת' דאזלינן בתר הילוך הרבים, וכל שכנגד הילוך הרבים ליכא מחיצה המעכבתם ומהלכים ביושר מפירצה לפירצה שפיר הוו כרה"ר. [וכ"ז רק למ"ד דאתו רבים ומבטלי מחיצתא, והיינו להמ"ב דפוסק כן, ולא לחזו"א שפוסק דלא אתי רבים לבטל מחיצתא].

ובציור ח' הנה החלק הנכנס לבין הג' מחיצות ודאי הוה רה"י, ומעתה אם השטח שבאמצע הוא במחיצה פשיטא שאין כאן רה"ר מפירצה לפירצה [וכגון כשיש שם בנינים], אך כשיש שם שטח ריק מספק"ל דאולי כיון שביכולת הרבים להלך מפירצה לפירצה ביושר כבר אפשר לדון כמקום שפרוץ מב' צדדים ביושר, ורבים יכולים לילך מפירצה לפירצה ביושר שאין להם מחיצה המעכבתן, ואולי תלוי בחקירה הנ"ל סק"א בטעמא דבעינן מכוון משער לשער, עי"ש היטב.

ובציור ט' נידון כרה"י אף אי הילוך כקשת נידון כהילוך ביושר, כיון שהקשת נכנס לתוך שטח המוקף ג' מחיצות, ואין שוברים כח הג' מחיצות וכמוש"נ [וגם להרמב"ם אינו כרה"ר להנ"ל, דסוכ"ס לא דמי לדגלי מדבר שמחיצה מעכבתן ומכרחת אותן לעקם דרכן, אך להצד

שהנידון בהילוך ביושר בלי עיקום י"ל שלהרמב"ם נידון כאן כרה"ר, ולא דמי להיקף ג' מחיצות שההילוך אינו ביושר, ודו"ק].

ובציור י' וי"א בוודאי תלוי בחקירה הנ"ל, שהרי יש מחיצה כנגד כניסת הרבים והילוכם, אך מ"מ אין מעקמים דרכם, ויש לדון אי כנמצאים תוך ג' מחיצות דמי כיון שיש להם ב' מחיצות מהצדדים ומחיצה אחת כנגדם, או מצד זה או מצד זה, וזה כצד ב' הנ"ל, או דסוכ"ס כיון שהילוכם ביושר מפירצה לפירצה מבטלת כח ב' המחיצות ונידון כרה"ר [וכבר כ' לעיל סק"ג דלכאו' כצד ב' אחרי שלעולם אין הנידון אלא במקום הפירצה, ולצד א' נצטרך לומר שבכח בקיעתם מבטלים את כל כח מחיצה שברוח זו, וזה חידוש גדול דמה"ת, והרי את הקשר שבין ב' מחיצות שבצדדין אין מבטלין, וכדחזינן משיטת ר"י וכמושכ"כ לעיל].

סימן ב'

בענין חלוקות מבואות וחצירות זמ"ז לערב כל א' בפנ"ע

ענף א' | סילוק חצר ממבוי

חצר הרגילה במבוי

א. הנה הכל מודים דאין יכולים להוציא חצר הרגילה במבוי מלהשתתף עם שאר החצירות, ואפי' ע"י דלתות ממש, שהרי רוב החצרות יש להם דלתות ואעפ"כ אוסרים במבוי, וא' מן החצירות שלא השתתפה במבוי אוסרת על כל בני המבוי, דזה עיקר תקנת שיתוף שכל החצירות הרגילות במבוי ישתתפו זה עם זה, ועי' סי' שס"ד מ"ב סק"ג עי"ש. ואין היתר רק ע"י ביטול רשותה במבוי לשאר בני המבוי, ובכה"ג אם לא ביטלה ביתה וחצירה היא וכולם אסורים להוציא מחצירה למבוי [ואם מבטלת גם רשות הבתים והחצר, הרי שבני המבוי רשאים להוציא מהחצר הזאת למבוי, ולגבי בני החצר המבטלים ואליבא דשו"ע סי' ש"פ ס"ב איכא פלו, עי' ביה"ל ריש סי' שצ"א, ויש חולקים בלא"ה על השו"ע הנ"ל, עי' חזו"א סי' פ"א סקי"ז וסי' פ"ח ס"ק ו-ז' ועוד].

ובזה לא אשכחן קולא דנעילה לומר שאינה עוברת בשבת זו במבוי, וצ"ל דמשום שהיא מעיקרי הבעלים של המבוי, ומעיקרי סיבת חובת השיתוף שמחמתה חשיבא המבוי רשות של רבים, וזהו מעיקר תקנת שיתוף שכל החצירות של המבוי ישתתפו, וכל שלא בטלו עדיין מיקרי מבוי של רבים, ומאידך אחרי שתבטל זכותה אין לה איסור לעבור במבוי דרק אין יכולה להוציא מבתים למבוי, וכמבו' כ"ז בסי' ש"פ לגבי ביטול רשות בחצר, עי"ש [אכן יש מחלוקת שם בסוף סעיף א' אם צריכה לנעול ביתה להזכיר לה שלא להוציא כלים לחצר, ולכאו' ה"ה דיהא הך פלוגתא הכא לענין לנעול חצירה שלא תוציא כלים ששבתו בבית מהחצר למבוי].

ובמש"כ שלולי ביטול לא מהני מה שאין עוברת, אפי' נעילת דלת לא מהני לאחר ביטול זכותה יכולה לעבור בלי להשתמש, הנה לפי"ז דין חצר במבוי שוה לבית בחצר ולב' חצירות זו לפנים מזו, עי' סי' ש"פ וסי' שפ"א. וראיתי בשו"ע הרב סוף סי' שפ"ו שכ' דבב' חצירות סגי במה שאין פנימית משתמשת בחיצונה אף שעוברת, ובחצר הפתוחה למבוי בעינן שלא תעבור ג"כ, ולא הבנתי דמנ"ל הא, דאי מיירי שבאמת ביטלה החצר זכותה במבוי כבריש סי' שצ"א, מנלן דאסורה לעבור במבוי, וכשלא ביטלה מנלן דבב' חצירות סגי במה שאין פנימית משתמשת בחיצונה אף שעוברת, דזה לא אשכחן אלא כשביטלה זכותה, עי' סי' שפ"א, ולא אשכחן דינא דלא תעבור אלא כשלא ביטלה זכותה, אלא שאנו כופין אותה לצאת מפתח אחר, וליהפך להיות אין רגילה במבוי כבסוף סי' שפ"ו, וזה באמת דין מיוחד בחצר הרגילה במבוי ויש לה פתח למבוי אחר, ובב' חצירות לא שייך ד"ז כיון שאם יש לה פתח אחר לא איכפ"ל מה שרגילה לצאת דרך חיצונה אחרי שהם בעצם ב' חצירות נפרדות, ורק במבוי איכפ"ל דבכך שהיא רגילה במבוי נעשית כאחד מחצירות המבוי, ובשביל לשנות ד"ז לא סגי במה שלא תוציא כליה אלא במה שלא תעבור דרך המבוי [ובב' חצירות לא נאמר שנכוף את הפנימית שלא תשתמש בחיצונה זולת מעבר, ועי"ז נתיר את החיצונה, דהלא נאמר בסי' שפ"א רק שאם מבטלת ועושה כן מהני, אך לא אשכחן כפייה ע"ז, דהך כפייה לא אשכחן רק לגבי חצר שאפשר להפכה להיות בגדר אינה רגילה במבוי ולהוציאה מלהיות מבני המבוי, וכשאפשר להפכה להיות כרגילה במק"א (עי' סי' שפ"ו וסי' ש"צ), ובזה לא התירו רק כשכופין שלא לעבור כלל, וכ"ז לא נצרכה אלא אם לא ביטלה זכותה, אך כשביטלה זכותה שרי בלא"ה, ובזה סגי בביטול זכות שימוש, אלא שעל ביטול זכות לא אשכחן שיכפו]. ואולי באמת להגר"ז ביטול זכות חצר במבוי חמור מביטול בית לחצר וחצר לחצר, אך צ"ע סתימת הפוסקים (והגר"ז עצמו) ריש סי' שצ"א, ועי' לקמן סק"ג, ועי' היטב.

ויעי' בהגר"ז סוף סי' שפ"ו שיש עוד אופן להתיר כשחצר אחת לא נשתתפה במבוי אף בלי ביטול רשות, כשתעשה מצבה ליד פתחה להורות על סילוק רגלה מן המבוי בשבת זו, וזה מהני אף באין לה פתח למק"א זולת המבוי, עי"ש.

חצר שאין רגילה במבוי

ב. ובחצר שאין רגילה במבוי הנה א"צ להשתתף במבוי כלל, ומ"מ בעינן שלא יהיו המבוי והחצר פרוצין זל"ז במלואן, ובתיקוני חצר כב' פסין וכדו' סגי, ואי מהני נמי לו"ק להבדיל בין המבוי לחצר ד' השו"ע סי' שס"ד דלעולם מהני לו"ק, ועי' מ"ב די"א שרק לחי ולא קורה, ולכאו' צ"ל דס"ל דלחי משום מחיצה, ומה"ת מהני גם בחצר, וכשהקילו במבוי הקילו גם בינו לבין החצר, אך קורה שהוא חידוש שחידשו חז"ל להתיר משום הכירא אין לנו לומר שמועיל רק היכא שראינו שתקנוהו חז"ל, ובפתח לרה"ר בלבד.

ויעוי' בביה"ל דרבינו הגר"א ז"ל ס"ל דשאני בין היכא דהחצר מעורבת להיכא דאין החצר מעורבת דהיכא דהחצר מעורבת בעינן תיקוני חצר, והיכא דאינה מעורבת סגי בלו"ק, ונר' בביאור דבריו דבמעורבת הא הוה תיקון גם לחצר שנאסרת מחמת היותה פרוצה למבוי, ואין מתקנין אותה בלו"ק, אך באינה מעורבת לא קאתי אלא לתקן את המבוי מחמת פירצתה לחצר, אך החצר עדיין באיסורה קאי לפי שאינה מעורבת [ובלא"ה כל נידון הסוגיא לגבי כלי בתים, דכלי חצר מטלטלין במבוי ובחצר מזל"ז אף בלי שום תיקון הפירצה שביניהם, אחרי שהחצר והמבוי מתוקנים בפתחיהם לגבי רה"ר, ופירצתן זל"ז לא נפק"מ אלא לכלי בתים, ועי' סי' שפ"ט עי"ש]. ואמנם לא ברירא לי מה שלמד הגר"א ז"ל ד"ז מסי' שס"ג סל"א, דהתם הנידון בחלוקת מבוי לשני שיתופים נפרדים, והתם כשראש המבוי מתוקן כדינו, ועירבו רק בני חצי המבוי, לא יועיל לו"ק להבדיל בינם לבין בני החצי השני וכמפו' שם בשו"ע להדיא, וא"כ מה למד משם הגר"א לנידון דידן במבוי הפרוץ לחצר שאין רגילה במבוי, ושמא י"ל דס"ל דמהתם ילפינן דלו"ק מתירין את המבוי ואין מחלקין, והכא אילו החצר ג"כ צריכה את התיקון שהמבוי לא יאסור עליה הו"ל גדר חילוק שע"ז לא מהני לו"ק, אך אם החצר א"צ את התיקון, ורק המבוי צריך את התיקון, הו"ל בגדר תיקון המבוי דנעשה ע"י לו"ק, ועי' [ועכ"פ בוודאי שאין ללמוד מד' הגר"א לב' חצאי מבוי כשראש המבוי מתוקן, שבני חצי האחד לא עירבו ביניהם שיועיל לחלק בין החצאין ע"י לו"ק, דזה אינו וזה נגד ד' השו"ע, ולא אתי רבינו ז"ל לפלוגי בזה, ודלא כחו"ר הוצ' דרשו סי' שס"ג וסי' שס"ד עי"ש].

חצר הרגילה שאפשר להפכה לאינה רגילה

ג. ויעוי' בסוף סי' שפ"ו ובסי' שפ"ט בדין חצר הרגילה שלא נשתתפה, ויש לה פתח אחר לצד אחר, כגון למבוי אחר או לחוץ, דיש אופנים שכופין אותן ומסלקים אותם מן המבוי, ועי"ז אין אוסרים על בני המבוי, ובזה איכא פלו, דלמ"ב שם סקנ"ח בעינן שבפועל לא יעבור באותה שבת כלל במבוי זה, וכך היא סילוקו מן המבוי, ולחזו"א סי' צ"ה סק"כ סגי במה שסילקנו ממנו את זכותו לעבור [וגם נאסר להוציא כליו למבוי], שכשעובר אינו עובר אלא כאורח. והנה לפי החזו"א לכאו' אנו כופין אותה ומפקירין זכותה, ונעשה כאילו היא עצמה ביטלה זכותה במבוי, אך באמת י"ל דהא כשהיא באמת מבטלת זכותה לכאו' יכולה לעבור, וגם א"צ לבטל זכות המעבר וסגי בביטול זכות השימוש, והכא אנו מבטלים זכות המעבר. ואולי לחזו"א באמת בביטול זכות חצר במבוי צריך לבטל זכות המעבר ג"כ, אלא שיכולה לעבור כאורח, וכן בכפייה דינא הכי [וזה כדין הגר"ז הנ"ל בסק"א, אלא דלהגר"ז בכפייה אינו הפקר זכותו אלא כופין להתנהג כך, ואם לא יתנהג כך יאסור שאינו כאורח, דרק אם אין לו זכות י"ל שהוא כאורח, אך בכפייה שלא נסתלק זכותו אינו כאורח, וצריך לכוף על ההתנהגות עצמה, ועי' בהגר"ז סוף סי' שפ"ה מה שנתקשה לפי דרכו מה שייך כפייה בעכו"ם ומומר, עי"ש].

ויל"ע אם הך דין כפייה נאמר רק כשזה חצר אחת או גם בב' חצירות וכדו', דלחזו"א לכאו' ודאי שלא נאמר רק עד כמה שאפשר לדונם כיחיד לגבי המבוי, דבלא"ה אינו כאורח [ועי' ביה"ל סי' שצ"א דלהגר"ז חצר אפי' עם הרבה בתים וכו' כיחיד לגבי מבוי], וכשאינו כאורח לא שייך כפייה לבטל הזכות דאיך יעברו, אך להמ"ב והגר"ז שהכפייה היא שלא לעבור וליהפך להיות כאן רגילה במבוי, אולי שייך לומר כן גם בכמה חצירות, ועכ"פ כל שהם מיעוט כנגד שאר בני מבוי ומצד כופין על מדת סדום, וצ"ע.

ענף ב' | סילוק חצירות זמ"ז

והנה עד הנה נת' דין סילוק חצר ממבוי דתלוי אם רגילה במבוי וחל עליה חובת שיתוף, ואין רגילה שכלל לא חל חובת שיתוף, ובזה פשוט דברגילה לא איכפ"ל שהחצר מעורבת ומותרת במקומה, שהרי סוכ"ס חל עליה חובת שיתוף, ולהיפך באין רגילה במבוי לא איכפ"ל שהיא אסורה במקומה, שהרי אין רגילה במבוי [ולא אשכחן חילוק בין מעורבת לאין מעורבת אלא להגר"א, ובפרוצין במלואן זל"ז ואין רגילה וכנ"ל סק"ב].

אמנם בב' חצירות נפרדות הנה לא חל עליהם חובת עירוב יחדיו, דהא מערבין שניים, אלא שיש חידוש דין דרגל האסורה אוסרת על שאינה אסורה, וזה רק כאשר אין עוד פתח לחצר הפנימית כמושכ"כ האחרונים ז"ל, ולכאו' גדר הדברים דאז נחשב שיש לפנימית זכות בחיצונה עד שגם החיצונה כחצירה דמי, וממילא כל שלא עירבו פנימיים אוסרים גם על החיצונה, אלא שמ"מ אי"ז לגמרי חצירה, וע"כ יכולים לערב שניים, אך כל שלא עירבו שפיר חשיבא חיצונה כחצירה, אך כשאינה מוכרחת לעבור בחיצונה אף שרגילה לעבור בחיצונה אין החיצונה כחצירה, אלא שהיא לעולם כאורחת [ועי' מ"ב מהדו' דרשו סי' שע"ח בשם ספר חינוך ב"י, וכמדו' שכן מפו' גם בחזו"א סי' פ"ו דכשיש לה פתח אחר לא איכפ"ל ברגילותה].

וכבר אשכחן שעיקר כחה לאסור על החיצונה הוא מחמת שיש לה זכות שימוש בחיצונה, וע"כ בביטול זכות שימוש בחיצונה תליא מילתא, וכמושכ"כ בסי' שפ"א ובלבוש והגר"ז שם, ומזה ג"כ מוכח כמושכ"נ שגדר האיסור שהחיצונה נחשבת לחצירה, אלא שרשאים ליחלק, אך כל שלא נתחלקו הרי היא אוסרת.

וראיתי בהגרעק"א מהדו"ק סי' ל"ד, וכמדו' שכן מתבאר גם בחזו"א סי' פ"ו סקי"א, דאף כשמוכרחת לבא לחצר חיצונה לצורך ביהכ"נ וכיו"ב, אך אינה מוכרחת לעבור דרך שם, כשרצונה לצאת לרה"ר אינה אוסרת, ויסוד סברתו לכאו' דמה שאנו דנים שחיצונה כחצר של בתי פנימית וכבתי פנימית פתוחים לחיצונה, אינו אלא כשזה דרך היציאה לחוץ, וממילא בהכרח הוא כחצירות שזה מעיקרי תשמיש חצר לבית שיוצאים דרכו, ונמצא שהבתים צריכים לו, והוא בהכרח נטפל לבתי הפנימית, אך בלא"ה אי"ז כחצירו אלא שיש להם הכרח מצד צרכי הגברא להכנס לחצר החיצונה, וא"א לומר שחצר חיצונה היא חצר של בתים שבפנימית שאין שייכות בין בתים אלו לחצר חיצונה, והמה נטפלת חיצונה לבתים שבפנימית, וע"כ אין אוסרים [וזה טעם ההיתר דלא איכפ"ל שבאים להתפלל בביהכ"נ משכונות שגדורות עם ביהכ"נ, ואינן מעורבות בע"ח, וק"ל].

ועוד מבו' שם בד' הגרעק"א והחזו"א דכל הך דינא לא נאמר אלא אם אין כרמלית מפסיק בין הבתים שבפנימית לחצר החיצונה, דאל"כ א"א לדון את הבתים כפתוחים לחיצונה, וסתם זכות לילך או אפי' להשתמש בחיצונה אינו אוסר [וכמושכ"נ לעיל לגבי ביהכ"נ], ובעינן שיהא בגדר בתים פנימיים פתוחים לחיצונה שזה חצר גם של הבתים הפנימיים [וכעי"ז אשכחן בגדרי חצר שהוקפה לדירה כמבו' בסוגיא דרחבה בעירובין דף כ"ה ואכמ"ל], וע"כ בעינן שחצר הפנימית תהא מתוקנת כדין, אמנם אם היא מתוקנת כדין אלא שא"י לערב מחמת נכרי, כבר הוכיח החזו"א סי' צ"ה סקי"ח מגמ' מפורשת בעירובין דף ע"ה שאוסרים בני פנימית על החיצונה לפי שבעצם החיצונה היא חצר של פנימית ג"כ, אלא שרשאין ליחלק בעירובין, אך עכ"פ כל שלא עירבו ואפי' כשא"י לערב מחמת נכרי הרי הם מעכבים גם על החיצונה מלערב [ודלא כנו"ב שהיקל בזה, ואכמ"ל].

ולמדנו בכ"ז דב' חצירות שאני מחצר הרגילה במבוי, דחצר הרגילה במבוי היא בעיקר תקנת שיתוף, וג"ז מעיקר התקנה שלא תחלוק עצמה שזה גופא התקנה שכל החצירות של המבוי ישתתפו, ואין לנו דרך לפטרה משיתוף רק ע"י שנסלקה מהמבוי בא' מהדרכים הנ"ל בענף א', אך ב' חצירות אף שהפנימית אוסרת על החיצונה שגם החיצונה נחשבת לחצירה, מ"מ יכולים להתחלק בעירובם, ועוד שגם פנימית אינה אוסרת כל שאינה מוכרחת לעבור דרך חיצונה, אף שרגילה לעבור דרך שם, ומשום שכל שאינה מוכרחת הרי שאין החיצונה בגדר חצירה, וממילא יכולה שלא לערב ואעפ"כ לעבור דרך חיצונה, אך חצר הרגילה במבוי אף שאינה מוכרחת לעבור דרך המבוי, מ"מ מיקרי שהמבוי הוא גם שלה, וא"י להתיר עד שנסלקנה מהמבוי ע"י כפיה או ביטול רשות [ויעוי' סי' שפ"ט בתנאים המבוארים שם בכדי שנוכל לסלק את החצר למחוץ למבוי, ונר' שלסלק פנימית מחיצונה א"צ לכל הנך תנאים].

וגדר ב' חצירות הוא כל שחלוקים בב' פסין וכדו' בלי פירצה יותר מי' וכו', ואף שיש להם זכות להשתמש זה בזה ואפי' משתמשין בפועל זמ"ז, ובזה סגי שיוכלו ליחלק, וגם שאם בני חצי הא' של החצר אין מערבין ויש להם פתח אחר, לא יאסרו על בני החצי השני של החצר ואפי' שעוברין זה דרך זה, וטעם הדבר נר' דבאמת לעולם החצר החיצונה חשיבא חצר של הפנימית וכמוש"נ, אלא שאעפ"כ לא חייבו חז"ל לערב יחדיו, ונתנו להם את היכולת ליחלק כיון שסוכ"ס המה ב' חצירות, וצ"ל דאף ששורת הדין שהחצר החיצונה של כולם, מ"מ כל שבכל חצר בפנ"ע נחשב שיש שם רק בית א' ע"י עירוב, כבר לא מיחזי כחצר של רבים, וע"כ אף שכל עוד שלא נתחלקו חשיבא חצר של כולם, ויכולים ג"כ להתערב יחד, מ"מ רשאים ג"כ ליחלק עירובם לשתים, ויהיו כשני יחידים זה לפנים מזה, אך אם לא עירבו הפנימיים והמה בגדר רבים חשיבא חיצונה חצר של רבים, ולא מחמת פנימי וחיצונה אלא מחמת שהפנימיים הם רבים והחצר שלהם ג"כ, וע"כ צריך להפוך את הפנימים להיות כבית א' ע"י עירוב, והדר הו"ל ב' יחידים זה לפנים מזה שלא נר' ע"י"ז לחוד כחצר של רבים.

והנה ב' חצירות שהפנימית אין לה פתח אחר רק דרך החיצונה, נר' פשוט דמהני לה מצבה, והיינו סוגיא דדף ס' דאליבא דכו"ע מהני אם המרפסת והחצר חשובים כב' חצירות, וכגון שמרפסת מגופפת וכו', עי"ש. ובאמת שק"ו הוא, שהרי חילוק ב' חצירות קיל מסילוק חצר ממבוי, וכנ"ל לגבי יש פתח אחר ורגילה [ולהגר"ז גם חלוקים בדרגת הסילוק הנצרך וכנ"ל בענף א'], ופשוט וא"צ לק"ו אחרי שהוא מפו' בגמ', אך הא מיהת שחצר אין מתחלקת ע"י מציבה, אלא שאחרי שהם ב' חצירות נפרדות יועיל מציבה למנוע איסור מכח דריסת רגלי פנימית בחיצונה, וק"ל.

ב. וכ"ז בב' חצירות, אך סילוק בית שפתוח לחצר לכאו' שווה לחצר הפתוח למבוי לכל דבר, ועי' חזו"א סי' פ"ו ס"ק י"ט מש"כ בנוגע לדין כפיה לסלקו למחוץ לחצר, ולכאו' להגר"ז אי מהני לסלקו א"כ בזה סגי לסלקו מתשמיש וא"צ לסלקו ממעבר, דבזה שאני חצר שהוא מקום תשמיש ממעבר, אלא שעי"ש בחזו"א שלא נתחדש כלל דין סילוק בית

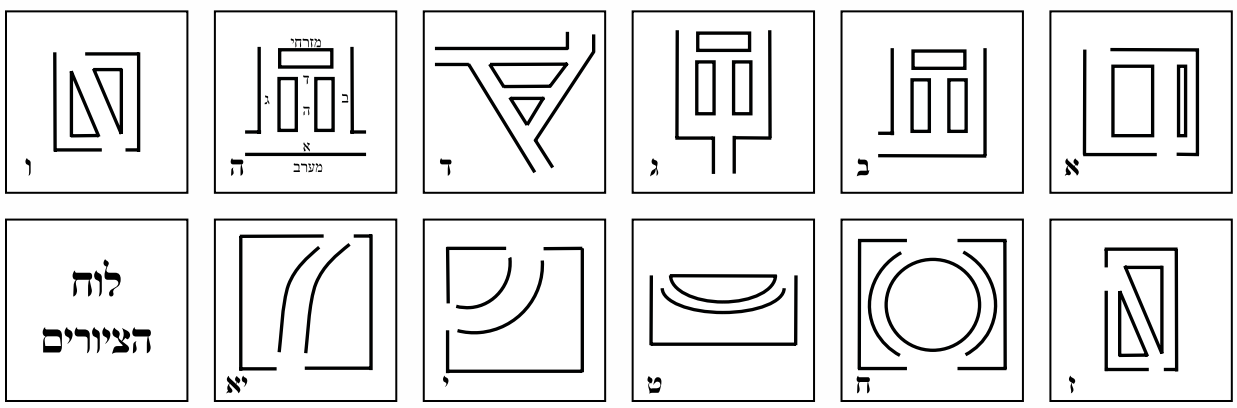

אליבא דהלכתא

מהחצר ע"י כפיה, ובביטול בודאי סגי שיבטל זכות השתמשות של הוצאה והכנסה, ועי' סי' ש"פ וסי' שפ"א [וי"ל ע"א אם דין עשיית מציבה נאמר גם בבית או לא, ועי' סי' שע"ה סעיף ג' בדין חילוק מרפסת מן החצר, וי"ל אי התם כחילוק בין ב' חצירות או כחילוק בתים מהחצר, ותלוי בפי' הסוגיא בעירובין דף ס' אי מיירי במרפסת מגופפת אלא שעוברים דרך החצר וע"ז מהני סילוק, או דמיירי גם כשאין חילוק מחיצה בין מרפסת לעמוד, וחשיבא בית פתוח לעמוד ואעפ"כ מהני, ועי' ב"י שם וחזו"א סי' ק"ב סקכ"ד, ועדיין יש לחלק ולומר שסוכ"ס המרפסת והחצר תרי מילי, ואנו רק מבטלים העמוד לחצר, ואין ראייה מזה להבדיל בין בית לחצר, אך באמת מאידך התם גרע שלא עשה מציבה בפתח הבית אלא בין מרפסת לחצר, וכבאמצע חצר דמי, וא"ז דרך חלוקת חצר לשניים [ועיי"ש ברש"י בדף ס'], אך לחלוק בין בית לחצר אולי מהני, וצ"ע בזה].

ענף ג' | חילוקי מבואות זמ"ז

חלוקת מבוי אחד לשניים

א. הנה לחלוק מבוי אחד לשניים לרחבו בכדי שיוכלו לערב שניים כשכל המבוי מתוקן כדין בלו"ק, מפו' בשו"ע סי' שס"ג סעי' ל"א שע"י לו"ק רק א"י להתחלק, וע"י תיקוני חצר יכולים להתחלק, ומקור הדברים בב"י שם מד' הרא"ש, ועיי"ש שריב"ש חולק ע"ז וס"ל דלעולם א"י להתחלק, אלא דלא קיי"ל כהריב"ש, עיי"ש. ויעוי' עוד בסי' שצ"ב דברמ"א מבו' דאפשר ע"י לו"ק, והמ"א השיג עליו דבעינן דווקא תיקוני חצר, והובא שם במ"ב סקל"ב, ובאמת ברמ"א גופא בסי' שפ"ו ס"ב לכאו' מבו' שמבוי א' א"א להתחלק ע"י לו"ק כי אם ע"י צוה"פ, ועיי"ש במ"ב סקי"ב, וא"כ יש סתירה בד' הרמ"א גופיה.

אכן באמת הנה בב"י סי' שס"ג כ' דכל האפשרות להתחלק ע"י צוה"פ דווקא אם אין להם דריסת רגל זע"ז, והיינו שיש להם ב' פתחים בב' צדי המבוי וכדו', הא לא"ה א"י להתחלק אפי' ע"י צוה"פ, ובמ"ב העתיקו, ועיי"ש בשעה"צ. ובחזו"א סי' צ"ה סק"י תמה ע"ז דמאי שנא מב' חצירות שיכולים להתחלק זמ"ז ולערב בפנ"ע כל שחלוקים בתיקוני חצר, ואולי באמת רמ"א פליג על הב"י וס"ל כחז"א, וס"ל עוד דאדרבה כל מה שא"א בלו"ק זה רק כשיש להם דריסת רגל זע"ז דהוה ע"ז כמבוי א', הא לא"ה כב' מבואות הפתוחים זל"ז וסגי בלו"ק, וכשיש להם דריסת רגל דהוה מבוי א' בעינן דווקא חילוק ע"י תיקוני חצר, וזה מהני להחשיבם לב' מבואות, והיינו שיש ב' מיני חילוק מבואות זה מזה, או שבעצם חלוקים בהילוכם או ע"י תיקוני חצר, ואז נחשבים לשניים שיכולים לערב ולשתף בפנ"ע [ואם בני מבוי שיתפו והאחרים לא שיתפו, יאסרו פנימים על חיצון ולא חיצון על פנימיים כדין ב' חצירות, ובאין דריסת רגל זע"ז סגי בלו"ק, ואז אין אוסרים כלל זע"ז].

אכן בד' הב"י והמ"א צ"ל דאם אין תיקוני חצר לעולם הוו מבוי א', ולו"ק לא משווי ב' מבואות [דזה לכו"ע שלא נתחדש דין לו"ק רק בפתח מבוי ולא לחלוק מבוי לשניים], ואדרבה שגם כשיהיו מחולקים ע"י תיקוני חצר אם אין להם אלא פתח א' חשיבי מבוי א', והטעם דשאני מב' חצירות נראה לפי שב' חצירות חלוקים בתשמישם, ואין משתמשים זה בזה, ועכ"פ אין מוכרחין להשתמש זה בזה אף שמוכרחים לעבור זה ע"ז, מ"מ חשיבי ב' חצירות, אך מבואות שכל עיקרם אינו אלא להילוך ומוכרחין לעבור זה דרך זה, הרי תחילת המבוי הוא מבוי של הפנימיים בדיוק כמו שסוף המבוי הוא מבוי שלהם, וכולם שווין באותו דרגא בפתח המבוי שהוא מקום המעבר מהחצר לרה"ר, וע"כ לעולם חל עליהם חובת השתתפות בלי יכולת להתחלק, ורק כשאין להם דריסת רגל זע"ז, וא"כ מצד השימוש אפשר לחלוק המבוי לשניים, אלא שמצד המחיצות הוה מבוי א', ע"ז מהני תיקוני חצר לאשוויי ב' מבואות חלוקים במחיצותיהם, וכבר בלא"ה חלוקים בתשמישם, וע"כ בעינן להב"י והמ"א תרתי, גם תיקוני חצר וגם שלא יהא דריסת רגל זה על זה [ופשוט שאחרי שיש לכל א' פתח לעצמו תו רשאים לעבור זה ע"ז, דאז שפיר חשיבי כב' חצירות זה לפנים מזה, וכ"ה בפמ"ג להדיא, עי' סי' שס"ג וסי' שס"ד].

וד' הב"י וכן הוא פסק ההלכה בשו"ע סי' שצ"ב לפמש"כ שם בביאור הלכה, דכ"ז בעיר של רבים, אך עיר של יחיד א"א לחלק המבוי לרחבו אפי' ע"י צוה"פ, ומהו עיר של יחיד איכא פלוגתא, יעוי' סי' שצ"ב סק"ז, דלמ"א רוב ערים שלנו כעיר של יחיד, אבל לפי השו"ע הרי הם של רבים, אך הרמ"א פליג ע"ז וס"ל דרק לארכה א"א, אך לרחבה אפשר, ואפילו בעיר של יחיד ואפילו ע"י לו"ק וכנ"ל, ודעת המג"א המובא בשעה"צ שם ס"ק כ"א דבאמת אפשר גם בעיר של יחיד לחלוק מבוי לרחבו, ורק במקום דריסת הרבים א"א לחלוק לרחבה, ומ"מ חומרא זו היא לכאו' רק בעיר של יחיד, ולא בשל רבים (ועי' היטב), ועוד פליג המ"א וס"ל דבכ"מ א"א לחלוק לרחבו אלא ע"י צוה"פ, ולא ע"י לו"ק וכנ"ל. ונמצא ג' שיטות, דלרמ"א אפשר אפי' בשל יחיד לרחבה ואפי' בלו"ק, ולמ"א רק ע"י צוה"פ, ולב"י בעיר של יחיד א"א אפי' ע"י צוה"פ [ובשו"ע סי' שס"ג הנ"ל צ"ל דמיירי בעיר של רבים, ובחינם נדחקו בזה במ"ב הוצ' דרשו סי' שצ"ב מס' 10, ועי' להלן מה שיתבאר בזה]. ועי' במ"ב שם סקכ"ד דלב"י לא מהני בזה אפילו מציבה כי אם מחיצה י"ט.

ואמנם צ"ע, דבב"י סי' שס"ג מקורו מהרא"ש, ופליג על ריב"ש, ולכאו' הרא"ש לשיטתו שאפשר לחלוק מבוי לרחבו ואפי' בעיר של יחיד, ועכ"פ ע"י צוה"פ, אך לב"י שפוסק כרמב"ם וכו' דא"א לחלוק לרחבו וכמושכ"כ בסי' שצ"ב, א"כ נימא שגם א"א לחלוק ע"י צוה"פ וכד' ריב"ש, וצ"ל דס"ל דעד כאן לא פליגי הרמב"ם והרא"ש אלא בעיר של יחיד, אך בעיר של רבים לא פליגי, וריב"ש אוסר אפי' בעיר של רבים, וכיון דהשו"ע סי' שס"ג איירי בעיר של רבים, ע"כ ס"ל דזה לכו"ע, ופליג על ריב"ש [ויש כאן ב' נידונים, א' דין חילוק מבוי לרחבו בעיר של יחיד ואפי' ע"י צוה"פ, ב' אופן החילוק ואפי' בעיר של רבים, וריב"ש מחמיר אפי' בשל רבים, והרמ"א מיקל בשניהם, והשו"ע מחמיר בשל יחיד, וגם מחמיר בדין חילוק לרחבו להצריך צוה"פ, ולא סגי בלו"ק, אך לא כריב"ש וכנ"ל].

והתבוננתי עוד דיל"ע בעיר של יחיד שא"א לחלק לרחבה, אי מיירי אפי' כשיש להמבוי ב' פתחים ואין מוכרחין לדרוס זע"ז, ולכאו' מוכרח לומר דגם בכה"ג אי אפשר לחלק לרחבה בעיר של יחיד, דאל"כ גם בעיר של רבים א"א להתחלק אפי' ע"י צוה"פ, וכמבו' בסי' שס"ג לפי מה שכתבתי לפרש ד' השו"ע במבוי שבסי' שס"ג בעיר של רבים, אכן באמת הנה אליבא דמג"א הנ"ל יל"פ דמיירי אפי' בעיר של יחיד, דמ"מ כל מה שא"א לחלק מבוי לרחבה אפי' בצוה"פ הוא רק במקום דריסת רה"ר, ולאפוקי הא דסי' שס"ג שהוא רק מקום דריסת בני מבוי, וגם לדידהו יש פתח בפנ"ע לכל א', וע"כ אפשר לחלק לרחבו, וכיון שכן התבוננתי דבאמת אולי י"ל דלעולם הא דסי' שס"ג מיירי בעיר של יחיד, ובאמת גם בעיר של יחיד יש חילוק בין כשמוכרחין לעבור זע"ז דאין להם אלא פתח א', לבין אם יש להם ב' פתחים, אלא שלפי"ז נצטרך לומר דבעיר של רבים אפשר לחלק לרחבה ע"י צוה"פ, אפי' כשמוכרחים לעבור זה על זה, ואולי באמת כן הוא דכל החילוק הנ"ל שכתבנו בדעת השו"ע סי' שס"ג מיירי בעיר של יחיד, ואדרבה בעיר של רבים שכך דינו לשייר מקצת לעולם אפשר לחלק לרחבו, ואפי' כשמוכרחין לעבור זה על זה [ומ"מ עדיין נשאר ג' שיטות, לפי שלמג"א לכאו' אין כזה כלל, ואפי' בעיר של יחיד אפשר לחלק לרחבה אם לא במקום דריסת הרבים], אלא שא"כ בוודאי תקשי דאיך מעתיק הב"י סי' שס"ג ד' הרא"ש שלא פסק כמותו בסי' שצ"ב, ובהכרח דהשו"ע העתיקו ולמד ממנו לדידן לעיר של רבים, וכמו שנתבאר לעיל, ואף דלמ"א יתפרש בעיר של יחיד זה לשיטתו בסי' שצ"ב דבס' רבוא תליא מילתא, ומשא"כ לשו"ע שם סתם עיר נידון כשל רבים.

לו"ק באמצע מבוי שאינו מתוקן

ב. וכל מש"כ הוא דווקא כשכל המבוי מתוקן, דאם לא כן פשיטא שמהני לו"ק לתקן מקצתו, ואידך אינו בפרשת שיתוף כלל כיון שהוא כרמלית, וכמפו' בסי' שס"ג שם, וכבר נת' שיסוד ההלכה שלא לחלוק בלו"ק, היינו שלו"ק לא אתי אלא לתקן פתח המבוי ולא לחלוק, אך בכה"ג הרי הוא בגדר מחלק את המבוי, וע"ז לא נתחדש דין לו"ק, ואפי' לרמ"א באין דריסת רגל זע"ז היינו משום דס"ל דהוה כב' מבואות, וחשיבא כפתח המבוי, וכאילו כל מבוי נתקן בפנ"ע ואינו בגדר בא לחלק, ולעולם גם רמ"א מודה שמבוי אין בו כח לחלוק אלא לגדור כל מבוי לעצמו [ועי' עוד להלן מה שיבו' עוד בזה], וזה מוכרח לכו"ע, ובכ"מ ששנינו לו"ק אינו בא לחלק אלא לקבוע את מחיצות ותיקון המבוי, ועי' לעיל ענף א' בדין מבוי הפרוץ לחצר, וה"נ ס"ל לרמ"א דכשהם כב' מבואות הוו כמבוי הפרוץ לחבירו [ויש לדמותו ללו"ק שבמקום העקמימות וק"ל], וכיון שכן כל שאין חלק החיצון של המבוי מתוקן בוודאי מהני לו"ק באמצע, שהרי הוא בא לתקן ולגדור ולא לחלק, וזה ברור.

ואשר לפי"ז ג"כ ברור דרק כשסיבת האיסור ומניעת השיתוף בחלק חיצון הוא בהעדר תיקון המחיצה, אך חיסרון שיתוף גרידא או אפי' כשא"י לשתף מחמת עכו"ם אינו סיבה, דהרי זה מבוי א' [לשו"ע גם בלי דריסת רגל, ולרמ"א עכ"פ כשיש דריסת רגל זע"ז], וצריכים שיתוף א', ואין הלו"ק באים אלא לחלק שיוכלו לערב שניים, וזה אין בכח לו"ק לעשות וכמו שנת', ונר' פשוט שגם הנו"ב שהתיר בפנימית שיש שם עכו"ם כיון שא"י לערב, אך מ"מ במבוי כה"ג לא יועיל לו"ק, דעדיין ישארו מבוי א', שלו"ק אינם מחלקים בתוך רה"י אלא גודרים בין דיורים, ויוצרים שם רה"י גדור, וממילא נשארו בגדר מבוי א' ואוסרים זע"ז וצריכים עירוב א' [ובחינם כתבו בשמו ובדעתו דברים אשר לא כדת במ"ב הוצ' דרשו סי' שס"ג מס' 128, ועירבו בין סוגיית ב' חצירות לסוגיית חילוק מבוי א', וסוגיית גידור בין מבוי לחצר שאין רגילה, וכ"ז טעות שהם ג' סוגיות חלוקות וכמושכ"נ באורך].

חילוק בין ב' מבואות

ג. הנה ב' מבואות נפרדות שלכל א' מחיצות לעצמו, גם אם יש מעבר בין זל"ז לכאו' פשוט שיכולים לערב כל א' לעצמו, ובלבד שלא יהיו פרוצים זל"ז ביותר מי' וכו', אכן באמת יעוי' בביה"ל סי' שס"ד דבמבוי עקום נידונים כא', וכל שיש מעבר בין זל"ז חשיבי כמבוי עקום [ועי' סי' שס"ג סל"ג], וא"י להחלק זה מזה אלא א"כ עשו צוה"פ ביניהם, ושאר תיקוני חצר לא שייך דהא אפי' עומ"ר לא מהני, ולכאו' גם צוה"פ דמהני הוא משום דחשיבי אין דריסת רגל זע"ז, שהרי יש לכל א' פתח בפנ"ע. ולכאו' יש כאן חידוש גדול, דאפי' שהלו"ק מגיע לתקן המחיצות, דכל מבוי צריך תיקון לעצמו שזהו דינא דמבוי עקום כמבו' שם סי' שס"ד, מ"מ חשיבי כא' דהרי משום הכי הוו כמפולש, ותו לא מהני הלו"ק לחלק בין הדיורים לערב שתיים, שלו"ק אין מערב בין דיורים, ואין גורם לערב שתיים, וזה באמת חידוש [ופשוט שלהרמ"א אפשר לערב שתיים, דהא אין דריסת רגל זע"ז, אלא שהמ"ב פליג על רמ"א וכנ"ל], וגם עיקר הדבר חידוש הוא שלו"ד המ"ב היינו אומרים שאינו כא' אלא לגבי להחשב מפולש, אך לגבי עצם הדיורים וחובת השיתוף כב' מבואות הפרוצים זל"ז דמי, ויכולים לערב בפנ"ע, אך רבינו ז"ל למד מד' המג"א והב"מ שהם כמבוי א' לכל דבר, ולפי שניהם כאילו המחיצות מתיישרות, וכאשר ביאר מרן ז"ל בחזו"א סי' ס"ה, ואכמ"ל.

ואין לתמוה דאי הוה כמבוי א' וכחילוק לרחבו לא יועיל אפי' צוה"פ, דבאמת ד"ז לא נאמר אלא או בעיר של רבים כשאין להם אלא פתח א' ומוכרחין לדרוס זע"ז, או בעיר של יחיד, והכא בעיר של רבים ויש לכל א' פתח לעצמו ודמי לדינא דסי' שס"ג סל"א, וכ"ש לד' המג"א עצמו שאפי' בעיר של יחיד לא נאסר לחלוק לרחבה אלא במקום דריסת הרבים, וכמבו' בדבריו סי' שצ"ב, וא"כ בוודאי לק"מ. ועי' עוד להלן מה שיתבאר עוד בזה.

ובב' מבואות שאין ביניהם מעבר, אלא ששניהם פתוחים לרה"ר אף כשאינו נידון כרה"ר, וכגון שהעיר מתוקנת כדין אלא שאין כל העיר מעורבת כא' וכל מבוי מערב לעצמו [וצ"ל שהרה"ר באמת נשאר בלתי מעורב, אלא שאין בתים וחצירות פתוחין לו כי אם מבואות, דאל"כ הרי זה כמו לחלוק מבוי ממבוי במבוי עקום, וגדר הרה"ר הזה הוא כאשר ביאר החזו"א שהוא מקום דריסת כל בני המבואות יחדיו לצאת מן העיר וכדו'], מבו' בשו"ע סי' שצ"ב דתלוי בין עיר של יחיד לשל רבים, דבעיר של רבים רשאים להתחלק בלו"ק, ובעיר של יחיד אין רשאים להתחלק אלא בצוה"פ [ולד' הרמ"א שם לכאו' לעולם יכולים להתחלק בלו"ק, דרק לחלוק לארכה של מבוי ורה"ר א"א ואפי' ע"י צוה"פ, כמושכ"כ שם בביה"ל בדעתו].

והנה במ"ב סי' שס"ג ס"ק ק"ל הביא ד' המ"א שעיר שמוקפת מחיצות א"א להפריד בין המבואות אלא בצוה"פ ולא בלו"ק, וחזר ע"ז בסי' שפ"ו שהמ"א משיג על הרמ"א שבעיר המוקפת מחיצות אפי' אין דריסת רגל זע"ז א"א לחלוק בין מבוי למבוי בלו"ק כי אם בצוה"פ, ולא הבנתי, דהא תינח בעיר של יחיד וכהשו"ע, אך בעיר של רבים מאי איכא למימר [ובעיר של יחיד ובמקום שאין רבים עוברים כי אם בני מבוי זה יוצאין משם, ס"ל למ"א דגם לשו"ע אפשר לחלוק בצוה"פ עכ"פ, דאינו כמו חילוק לרחבה של מבוי במקום דריסת הרבים, עיי"ש היטב בסי' שצ"ב]. וצ"ל שהמ"א לשיטתו בסי' שצ"ב דס"ל דאנן נקטינן לעיקר כרש"י דבס' רבוא תליא, וכל ערים שלנו נידונים כעיר של יחיד, ומ"מ תימה על המ"ב שלא חילק בזה שתלוי בין השיטות בגדר עיר של יחיד, וצ"ע.

והנה מקור ד' המ"א סי' שס"ג מהריב"ש, ולכאו' הריב"ש פליג לגמרי על הרא"ש, ואפי' ע"י צוה"פ לא מהני לחלוק בעיר של יחיד. וצ"ל שהמ"א לא העתיק כל דבריו, ולמד ממנו רק לענין לו"ק ולא לענין צוה"פ, וכאשר ביאר המ"ב את דבריו בסי' שפ"ו עיי"ש, וק"ל.

והתבוננתי אם יש לפרש ד' הביה"ל סי' שס"ד בשם המג"א לגבי מבוי עפ"י ד' המג"א בעיר מתוקנת מחיצות, ולא מצד שזה מבוי א' מכח דין מבוי עקום, אך באמת נר' לכאו' דזה נקרא עיר של רבים ולא של יחיד, דאי לאו מכח דין מבוי עקום שמשווי ליה כחד לא היה נידון כשל יחיד, שהרי עיר של רבים לכאו' נמי היה מתוקן במחיצות, ואעפ"כ יכולין לערב כל מבוי בפנ"ע ובלו"ק, ובהכרח אי"ז כלל שכל מקום שנידון כרה"י א"א לתקן כל מבוי לעצמו בלו"ק, דבאמת י"ל שכל מבוי עושה לו תיקון לעצמו, ולא נגרע זכותו לתקן עצמו בלו"ק במה שחבירו כבר עשה כן, דבעיר של רבים כל מבוי נידון לעצמו, שהרי יכולים לערב לחצאין וצריכים לשייר, וממילא אף א' לא זקוק לשני, וממילא אחרי שכל א' מתוקן בפנ"ע כבר נמצא שהם חלוקים כתוצאה ממה שהם מתוקנים בפנ"ע, ואי"ז בגדר לו"ק לחלק אלא שאין סומך על תיקון של חבירו, ומשא"כ בעיר של יחיד שאין רשאים ליחלק ונידונים כחצר אחת, וע"כ הלו"ק נחשב כבא לחלק ולא מהני, ולפי"ז בעיר שאין מתוקנת פשיטא שכל מבוי יכול לתקן בפנ"ע, ושוב נמצאים חלוקים בעצם זה שכל א' מתוקן בפנ"ע, ואינו כלו"ק הבאים לחלק. ובהכרח דהכא שאני שמכח דין מבוי עקום חשיבי כא', וממילא חשיבא הלו"ק כבאים לחלק, וכבר כ' שצריך לחלק בין מבוי עקום להא דעיר של רבים שהרה"ר גורם שלא יחשבו כדרים יחדיו אף שהוא רה"ר המתוקן שאין לו דין רה"ר, כדמשמע בסי' שצ"ב דבהכי עסקינן אחרי שזה עיר של רבים שנחשב שיש מבואות פרטיות ורה"ר מהלכת ביניהם, אך אותן המבואות שאין ביניהם מקום דריסת הרבים ושעוברים מזל"ז שלא באמצעות מקום דריסת רבים, המה מתאחדים מדין מבוי עקום להחשב כא', וממילא א"י להתחלק בלו"ק אלא בצוה"פ כדין מבוי א' שיש לו ב' פתחים בעיר של רבים וכמושכ"נ.

והנה באמת הב"י בסי' שס"ד מתיר ע"י לו"ק במקום העקמימות לערב ב', ומדמה לב' חצירות, והמ"א תמה שהשו"ע מחמיר בסי' שצ"ב לחלוק לרחבה, וכנר' דבהכי פליגי אי כב' מבואות ובעיר של רבים כיון שאין העיר מתוקנת, או כמבוי א' לרחבו וכמושכ"נ. ולב"י ודאי מוכרחין לומר דנידון כעיר של רבים וכבין ב' מבואות, וא"כ י"ל דהמ"א לא פליג אלא משום שזה כמבוי א' לרחבו, ועיי"ש היטב בלשונו דמדמי לה לגוונא דדורסים זע"ז שזה גדר מבוי א' כמבו' בסי' שפ"ו, ודו"ק.

ובאמת לא נתברר לי כה"צ טעם חומרת חילוק מבוי לרחבו בעיר של יחיד, דבשלמא החילוק שבין עיר של יחיד לשל רבים לגבי בין ב' מבואות ע"י לו"ק, א"ש כמושכ"נ שהנידון אם הלו"ק באים לחלק, או שאנו דנים כל מבוי מתקן עצמו לבד בלי לסמוך על היותו פרוץ לחבירו, וזה תלוי בין אם הם בעצם כמבוי א' וכחצר א' או כהרבה מבואות, וכמו שנ' באורך, וזה תלוי בין עיר של יחיד שהורגלו לערב יחד, לעיר של רבים שליכא לזה, ואדרבה שצריכים לשייר, ועכ"פ אין שייכות בין זה לזה וכנפרדים בעצם, וממילא כמתקנים כל א' לבד, וא"צ לסמוך זה ע"ז, אך לגבי לחלוק את המבוי גופא לרחבה כשיש ב' פתחים לא ברירא לי מה טעם לחלק בין עיר של רבים לשל יחיד.

ובאמת שזו דעת המג"א סי' שצ"ב דס"ל שגם ביחיד ליכא איסורא כי אם במקום דריסת הרבים, דהיינו באותן רחובות ומקומות שכל בני העיר מהלכין דרך שם שהוא כמבוי למבואות, י"ל שיש לו חומרא מיוחדת שמקום זה הוא מקום המשמש לכל העיר שהם בלא"ה כחצר אחת, ודינו לחלק במקום שהם חלוקים דהיינו בין מבוי למבוי, אך במקום זה א"א לחלקם, ורק בעיר של רבים שהם בעצם נפרדים א"כ י"ל שמקום זה אין מתייחס לאף א', ואפשר להפרידו לגמרי מן העיר, וגם אפשר לחלקו ולהגביל גבולות חלק מהמבואות עד אמצעו וכו', אך אם לא נלמד כמג"א צ"ב.

ולכאו' ד' המ"א מוכרחים, דבאמת נר' דהא דסי' שס"ג מיירי במבוי שבעיר של יחיד, שהרי מקור דינא דאין לחלוק מבוי לחצאין בלו"ק מבו' ברא"ש שנלמד מהא דעיר של יחיד, וא"כ עסקינן בעיר של יחיד, ואעפ"כ מבו' דמהני צוה"פ, וש"מ דבין מבואות ובאמצע מבוי שווין, דתרווייהו בעיר של יחיד א"א ע"י לו"ק כי אם ע"י צוה"פ, וע"י צוה"פ מהני ובהכרח דהא דמבו' בסי' שצ"ב דא"א בצוה"פ בעיר של יחיד באמצע המבוי, מיירי במקום דריסת הרבים וכו', וכמ"ש המג"א. [ומ"מ עי' מש"כ לעיל דהב"י למד מד' הרא"ש לד' הרמב"ם בעיר של רבים וכנ"ל].

והתבוננתי עוד דלכאו' כל מש"כ לעיל בביאור ד' הביה"ל בשם המג"א גבי מבוי עקום, לכאו' לא א"ש רק לפי דרכו של המג"א שיש חילוק בין אמצע מבוי למקום דריסת כל בני המבואות, דאל"כ הרי כל עיר של רבים נעשים כל מבואותיה כמבוי עקום א' גדול כמבו' בסוף סי' שס"ד, וא"כ איך יכולים להתחלק ע"י לו"ק בפתחי המבואות, ומ"ש ממבוי עקום הנ"ל, אבל לד' המג"א א"ש, שכשם שיש לחלק בין עיר של יחיד לעיר

של רבים לגבי תיקון בצוה"פ בין המבואות הפרטיות למבוי הגדול, כך נחלק ביניהם לגבי להחשב כמבוי א' או כב' אפי' בעיר של רבים, ובאמת שמקור ד' הביה"ל הוא מד' המג"א, וי"ל דהמג"א לשיטתו והב"י פליג עליה, דאחרי דהב"י אין מכיר בכללי המג"א מוכרח לומר דאין מבוי עקום כמבוי א', דאל"כ מ"ט אין כל העיר כמבוי עקום א' גדול, ולא אמרו המג"א אלא לשיטתו, ולפי"ז צ"ע על המ"ב סי' שס"ד שהעתיקו אחרי שלא פסק כמותו בסי' שצ"ב, וצ"ע. ואולי לגבי זה כו"ע יכולים להודות למג"א דחילוק זה מועיל לענין אי מבוי עקום כמבוי א' או כב' מבואות, וע"ל היטב.

ד. העולה מן האמור אליבא דהמג"א דחילוק בין מבואות שמפסיק ביניהם מקום הילוך הרבים בעיר של יחיד אפשר בלו"ק, ובשל רבים אפשר בצוה"פ, ובתוך המבואות גופא אם יש להם ב' פתחים לעולם אפשר רק בצוה"פ, ואם אין אלא פתח א"א אפי' בצוה"פ, ובתוך מקום דריסת כל בני המבואות בשל רבים אפשר בצוה"פ, ובשל יחיד א"א אפי' בצוה"פ, ומבוי עקום כמבוי א' שיש לו ב' פתחים, ולארכה בשל יחיד א"א אפי' בצוה"פ לכו"ע, ובשל רבים אפשר בצוה"פ. והנה יש כאן ב' נידונים, א' דין חילוק ע"י לו"ק שבזה הכלל כמוש"נ דשאני לן בין בא לחלק לבא לגדור, אלא דנתחדש דמבואות נפרדים בעיר של רבים או בעיר שאין מתוקנת כולה נידון כבא לגדור כל א' לבדו, בלי להתחשב במה שכבר עשה חבירו כיון שהיה יכול לעשות לבדו, וזולת זאת א"א בלו"ק דהו"ל כבא לחלק [ולרמ"א לכאו' אפשר לעולם בלו"ק כל שאין דריסת רגל זע"ז]. וי"ל שבזה מודה המ"ב למג"א לחלק בין מבוי עקום שאין ביניהם מקום דריסת רבים, למקום שמפסיק בינם דריסת רבים, והוא מוכרח דאל"כ אין מקום לדבריו בסי' שס"ד, והיינו שלגבי סוגיא זו דלדון הלו"ק כמחלק או כגודר בפנ"ע מודה למג"א.

ונידון הב' הוא חומר עיר של יחיד שאפי' בצוה"פ א"א לחלק לפי שהם א' במהותם, וד"ז אשכחן רק בעיר של יחיד, ולמג"א רק במקום דריסת כל בני המבואות, ולמ"ב גם בכל מבוי בפנ"ע, וגם אשכחן זאת אפי' בעיר של רבים ובמבוי סתום, ויסוד הדבר א' דיש דרגא שאפי' צוה"פ לא יוכל להפריד בין אנשים אלו לאנשים אלו, דהמקום הזה שייך לזה כזה ומשתמשים כא' זב"ז, והנה במבוי סתום הדבר מובן ומוסכם [וע' מש"כ לעיל בד' המ"א שלדבריו י"ל פ' ד' שו"ע סי' שס"ג בעיר של יחיד, ואין ללמוד מזה לעיר של רבים, ואולי לדבריו ג"ז רק בעיר של יחיד, וצ"ע], אך במבוי שיש ב' פתחים לא נאמר אלא בעיר של יחיד, ולמ"א ג"כ רק באותו מקום שכל המבואות צריכים לבוא לשם שאינו מתייחס למבוי מסויים יותר מלחבירו, ואפי' לא למבואות הקרובים יותר מלחבירו [ועדיין צריך ביאור מה דתלוי נידון זה בין יחיד לרבים, וכ"ש לחולקים על המ"א וכנ"ל, ואולי הוא כתוצאה ממה שהצריכו לשייר, ע' סי' שצ"ב, ומשו"ה הקילו בזה, ועדיין צ"ע].

ואיך שלא יהיה לא נתחדש דין זה רק במבוי ולא בחצר, וכאשר ביאר המג"א בכ"מ דשאני מבוי שכל עיקרו להילוך, וחלק חיצון משמש לפנימיים על חיצוניים, משא"כ בחצר, וזה חומר במבוי מבחצר [ולד' החזו"א יש רק דין דמקום דריסת רבים, ולית ליה דין דמבוי שאין לו ב' פתחים, אך באמת בסברא מובן ד"ז היטב ואפי' בעיר של רבים, ואדרבה שדין מקום דריסת רבים דתלוי בין יחיד לרבים צ"ב וכנ"ל, אך באמת להנ"ל אליבא דהמ"א יתכן שתרווייהו לא נתחדשו אלא בעיר של יחיד, אך סתימת הפוסקים לא משמע כן וכנ"ל].

ואליבא דהמג"א וכפי ביאור החזו"א יל"ע טובא, דמצוי אצלינו עיר שאין בה ס' רבוא ועשויה בצוה"פ דמהני לרש"י, ויש מקומות שעשוי עם הרבה הידורים וכו' ומ"מ השכונות מתחלקות זמ"ז ע"י צוה"פ, ונעשה כחצר אחת עם חדרים חדרים, ויש שכונות שא"י לעשות ע"ח מחמת נכרים וכו', וי"ל אם אפשר להפרד, ולכאו' ע"י צוה"פ אפשר להפרד, אך באמת היינו רק כל מבוי או קבוצת מבואות שהם כמבוי א' לבדו, אך אם נרצה למשוך חלק מהרחוב הראשי שבין השכונות להכניסו לחלק מהשכונה, וכגבול לענין טלטול כלים ששבתו בבתים שבשכונה, לכאו' א"א לעשות כן, דבאותו מקום א"א להתחלק אפילו עם צוה"פ, וצריך לעשות צוה"פ בסוף השכונה. אלא שזה עצמו דבר הצריך בירור מי הם הרחובות המוגדרים כחלק מהמבוי עקום וכמבוי א', או כב' מבואות שאין מקום דריסת רגלי הרבים מפסיקים, ומי הם הרחובות שנידונים כמקום דריסת רגלי רבים שא"א לחלוק אותם [והנפק"מ לגבי טלטול כלים ששבתו בבית ולעשות ע"ח בנפרד למקום זה וכנ"ל], ופשוט שרחובות ראשיים שמכל העיר מגיעים לשם נידון כמקום דריסת רגלי הרבים, ורחוב מרכזי בשכונה שמגיעים לשם רק מן הרחובות הסמוכים אליו ולא משכונות אחרות שאין עוברים דרכו למק"א הוא לכאו' עדיין יכול להתחלק [ומ"מ עדיין יש הרבה רחובות שיש לדון בהם, וכבר נסתפק בזה בחזו"א סי' צ"ה, וע' בבינת שמחה מש"כ בזה, ויתכן שדבר זה הוא גם באופן יחסי, דהיינו שיש רחוב שמשמש לכמה רחובות, וא"א לחלקו לאמצע דהיינו להפריד חלק מהרחובות הפונים אליו עם חלק ממנו לבד, אך אפשר להפריד את כל הרחובות הפונים אליו אתו ביחד מהרחוב הראשי שבין ב' השכונות ע"י צוה"פ, דכלל הדבר דצריך שיהא חלוקה אמיתית שבאמת זה כב' חצירות, ולא שנחלק מקום אחד השייך לכולם זה כזה, ואינו בטל לקרובים יותר מלרחוקים כאילו שהוא שייך רק לא', וע' היטב], וכ"ז בעיר שיש לדון בה שהיא של יחיד לפי רש"י וכד' המג"א (ובפוסקים משמע דכל הנוהגים כרש"י בדין רה"ר ס"ל ה"נ כרש"י, וע' ביה"ל סי' שמ"ה שתולה זב"ז), אך עיר שיש בה ס' רבוא לא שייך כ"ז אלא א"כ לו יצוייר שהיא קניין יחיד, דהו"ל של יחיד לרמב"ם, ופשוט.

ויש מקומות שאפשר לדון ס"ס דילמא אין הלכה כרש"י, ודילמא אין המחיצות כדין, ודילמא באמת הע"ח מועיל לכל העיר [אך א"א לצרף הצד שאין מחיצות כדין מחמת רה"ר בלי ס' רבוא, שזה היינו הך עם דילמא אין הלכה כרש"י, רק כגון צירוף שיטות בהלכות עשיית המחיצות או שטחים ריקים וכו'], וצ"ע למעשה.

הרב אברהם דבדה
בני ברק

עיכוב דירת הנכרי בעירוב

בריש פרק הדר (ערובין סא:) מבואר דמי שאינו מודה בעירוב אוסר את הטלטול מן הבית לחצר, ולא יועיל עירוב עד שישכירו ממנו את רשותו בחצר. ולגבי עכו"ם יש שם מחלוקת בין ת"ק (ר"מ) לר' אליעזר בן יעקב, לת"ק דירת העכו"ם מפריעה לערוב בכל אופן, וצריך לשכור ממנו רשותו שבחצר, אך ראב"י סובר שאין העכו"ם מפריע לעירוב עד שיהיו בחצר הזאת שני ישראלים האוסרין זה על זה.

ופירוש "אוסרין זה על זה" לאפוקי אב ובנו שאוכל אצלו ומקבל פרס ממנו, דאף שהם שנים חשובים אחד, עיין משנ"ב (סי' שפ"ב סק"ב). ובשו"ע סימן ש"ע מבואר דאב ובנו אינם צריכים לערב כלל, דחשיבי רשות אחת.

ומבואר בגמ' (שם סב.) דלעולם דירת עובד כוכבים לא שמיה דירה, וכבר שנינו בתוספתא (פ"ה) "חצירו של עובד כוכבים הרי הוא כדיר של בהמה", אלא שגזרו חז"ל שדירת עכו"ם תהיה גורם מפריע בעירוב "שמא ילמוד הישראל ממעשיו הרעים והמכוערים של הגוי", ובזה נחלקו ת"ק וראב"י, ראב"י סובר כיון דעכו"ם חשודים על שפיכות דמים אין דרך שידור ישראל אחד בחצר עם עכו"ם, והוי מילתא דלא שכיחא דלא גזור בה רבנן, ורק בתרי (ויותר) דשכיחי דדיירי גזרו בהו רבנן. ור"מ סובר גם באחד גזרו משום "זמנין דמיקרי ודייר", וכיון שרצו חז"ל להרחיק את הישראל מלדור בשכנות עם הגוי, לכן אמרו אין עירוב מועיל במקום עכו"ם ואין ביטול רשות מועיל במקום עכו"ם, עד שישכיר ממנו את רשותו שבחצר והגוי לא ישכיר לו, וממילא כיון שהגוי לא ישכיר יהיה מוכרח הישראל לעקור דירתו מחצר זו שאינו יכול לטלטל בה כחפצו בשבתות.

ומאיזה טעם לא ישכיר הגוי את רשותו שבחצר לישראל, למ"ד שצריך לשכור ממנו רשותו ב'שכירות בריאה' חששו של העכו"ם הוא שיבוא וימלא כל חצירו ספסלין וקתידראות. ולמ"ד 'שכירות רעועה' בעינן, ובאופן זה אין אפשרות לישראל למלאות החצר בספסלין וקתידראות, א"כ מה חששו של העכו"ם, אמרו ע"ז בגמ' (שם) "אפילו הכי חשיש העכו"ם לכשפים ולא מוגר". ע"כ הצעת דברי הגמרא בקיצור.

ויש לדקדק דהנה בטעם הגזירה מבואר בגמ' (וכנ"ל) להדיא דעכו"ם לא מוגר אם מצד ספסלין וקתידראות או מצד כשפים, וממילא הישראל יסתלק, וא"כ יש לדקדק על רש"י (שם ד"ה אלא דכ"ע) שכתב וז"ל: אלא משום גזירה שמא ילמוד ממעשיו של העכו"ם הטריחוהו והפסידוהו חכמים לישראל הדר עמו, כדי שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת ויצא משם, ובההיא גזירה פליגי ר"מ ור"א בן יעקב אי גזרינן ליה על ישראל יחיד הדר עם העכו"ם או לא, ע"כ.

וקשה שבגמ' מבואר דהגזירה באה לגרום שיבוא הישראל לשכור מן העכו"ם רשותו והעכו"ם לא יחפוץ, וכלשון הגמ' "עכו"ם לא מוגר" מטעם קתידראות או כשפים, וא"כ למה רש"י כתב ענין אחר "שיקשה בעינו ליתן שכר בכל שבת ושבת ויצא משם", דלא די שהוא טעם אחר שלא נזכר בגמ', עוד שהוא הפכי לנאמר בגמ' דעכו"ם לא מוגר.

והערוך השלחן (סי' שפ"ב ס"ג) כתב דשני טעמים הם ושניהם נכונים, באופן דאם ישכור מהנכרי בפחות משו"פ יחוש הנכרי לכשפים, משום שיודע שאצל הישראל פחות משו"פ אינו נחשב לממון, והוא סבור שמה שהישראל אינו לוקח ממנו במתנה הוא משום שעושה לו כשפים. ואם ישכור ממנו ביותר משוה פרוטה יחזור בו הנכרי בכל שבת, כדי שיצטרך הישראל לשכור ממנו מחדש וירויח ממון.

ואמנם גילה לנו בעל הערוה"ש דשני הטעמים נצרכים, אך עדיין הדקדוק בפירוש רש"י לא סר, ובס' קרן אורה בשבת שם ראיתי שדקדק על פירוש רש"י כפי שדקדקנו, והביא דברי הרא"ש (פרק ו' הלכה א') שהביא דברי הר"מ דאין צריך לשכור ממנו בכל ערב שבת דאמרינן (עירובין סו.) שוכר כמערב דמי, מה מערב אם עירב לכמה שנים כל זמן שהעירוב קיים עירובו עירוב, אף שוכר כל שכן דלא בעי לשכור בכל ערב שבת כדאמרינן דלקולא אמר שוכר כמערב ולא לחומרא, דהא מערב מבעו"י אין, משחשיכה לא, ושכירות שוכרים מן הנכרי אפילו בשבת וכ"ש במילתא דמקילינן במערב דלא בעי לערב בכל ער"ש דמקילין ג"כ גבי שכירות, וא"צ לשכור בכל ער"ש. [ועיין מה שהקשה ע"ז בקרבן נתנאל, ודע שבספר 'כתר המלך' על הרמב"ם עירובין פ"ב ה"י מיישב קושיית הקרבן נתנאל יפה].

אח"כ דן הרא"ש בלשון רש"י שכתב "שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת", דמבואר מלשון רש"י זה דצריך לשכור בכל ער"ש מחדש, ומפרש הרא"ש דעת רש"י דאין כוונתו שצריך לשכור הרשות מן הנכרי בכל ער"ש מחדש היכא דאין הנכרי חוזר בו מן השכירות, אלא דווקא כשהנכרי חוזר בו מן השכירות אז צריך לחזור ולשכור הימנו כשיתרצה [מידי דהוה אמערב, שאם אמר "חוזרני בי מן העירוב ואיני רוצה לערב עם בני החצר ובני המבוי", שצריך לחזור ולזכות פעם אחרת ולערב].

אם כן לפי ביאורו של הרא"ש בשיטת רש"י אומר הקרן אורה דרש"י מיושב, ושוב אין לדקדק עליו, דכך כוונת רש"י דהנכרי חושש לכשפים, ואף ששכרו ממנו רשותו פעם אחת שוב הוא נמלך וחוזר בו, וממילא צריך בכל פעם מחדש לשכור ממנו רשותו, והצורה הזאת לשכור ממנו מחדש בכל שבת ושבת היא שמקשה על הישראל וגורמת לו לעקור משכנותו עם העכו"ם, וניצל שלא ילמד ממעשיו הרעים והמכוערים.

ונמצא הטעם שנקט רש"י אינו שונה ואינו עומד בסתירה כלל עם הנאמר בגמרא, אלא בא לתת ביאור והבנה מה יקשה ויכביד על הישראל, הלא שכירות אחת מספיקה לתמיד וא"כ מה כל הקושי, לזה פירש רש"י דחששו של הנכרי הנז' בגמ' (משום כשפים) היא גורמת לו לחזור בו, וממילא צריך לשכור ממנו בכל שבת מחדש, והישראל יקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת ויצא משם.

[ואמנם באור זרוע סי' קס"ח הבין דברי רש"י דבכל אופן צריך לקנות מן העכו"ם רשותו בכל ער"ש מחדש, אף שאין הגוי חוזר בו, וזה תקנת חכמים כדי שיקשה על הישראל ויעזוב החצר ההיא, ועי' ב"י וב"ח ר"ס שפ"ב].

וראיתי בחידושי הרש"ש שדקדק על רש"י כנ"ל, וכתב לתרץ וז"ל: ואולי ס"ל דטעם הגמרא לא שייך אלא אם ישכור על זמן ארוך, ע"כ. וכוונתו דרש"י סובר דמה שאמרה הגמ' דעכו"ם לא מוגר משום מוהרקי ואוברגני (ספסלים וקתידראות) או משום דחייש לכשפים, כל זה שייך דווקא בבא לשכור ממנו על זמן ארוך אז חושש העכו"ם חששות אלה, אבל אם בא לשכור ממנו רשותו שבחצר לזמן קצר - לשבת אחת, אינו חושש מאלה, ולכן כתב רש"י דאם ישכור לזמן קצר ואז אין הנכרי חושש לכל זה, סוף כל סוף הרי קושי חדש נולד לישראל ממקום אחר, והוא שיצטרך לשכור כל ער"ש מחדש, וזה טירחא וגם הפסד בשבילו, והדבר קשה בעיניו וגורם לו לצאת משם.

ואמנם גילה לנו הרש"ש דטעמו של רש"י נצרך ומוכרח, אך עדיין לענ"ד הדקדוק קיים, דכיון שהש"ס בסמוך אומר טעם אחר, למה נד ממנו רש"י (וכמו שכתבתי לעיל על מהלכו של בעל הערוה"ש), ודברי הקרן אורה מיישבים היטב את דברי רש"י, ולפירושו בדעת רש"י נמצא שרש"י לא כתב כלל טעם שונה מזה המוזכר בגמרא, וכ"ש דאינו עומד בסתירה עם הנז' בגמ', אלא בא לתת ביאור והבנה וכנ"ל.

והמלאך רפאל זיע"א בס' שרביט הזהב בעירובין שם כתב ע"ד רש"י ק"ק שהניח טעם הגמרא דלקמן דגוי לא מוגר שחושש לכשפים (ונקיט טעם אחר), ובדוחק יש לומר דהוקשה לרש"י דלטעם הגמ' לחוד יקשה דודאי לחמדת הממון לא יחוש הגוי לכשפים, ובהרבות לו במחיר יתרצה הגוי להשכיר, לזה פירש דאם נתקן מצד זה יקשה מצד אחר, שיקשה בעיני הישראל רוב המתן, וגם אם לא היה טעם הכשפים בדבר מועט יתרצה הגוי ולא יקשה בעיני הישראל, נמצא ששני הטעמים צריכים, ע"כ.

ונראה שהרב זלה"ה כתב על תירוץ זה 'בדוחק יש לומר', מפני שבאמת עיקר הדגש בדברי רש"י הוא מה שאמר "שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת", ואם זה הגוי נותן עינו בממון ושוב אינו חושש לכשפים, א"כ הנתינה היא אחת ולתמיד ולא בכל שבת ושבת, ועוד יש קושי בפירוש זה דלהדיא איתמר בגמ' דהגוי חושש **ולא** מוגר.

ולכן כתב הרב זלה"ה תירוץ אחר וז"ל: ועי"ל דסובר רש"י דאם ישכיר כי אם משבת לשבת לא יחוש הגוי, כי ידע דזהו מחמת שבת, ואין לו חשש כשפים כי אם כשישכירנה תדיר, ולזה כתב דאם מחמת כשפים יצטרך לשכור בכל שבת ויקשה בעיניו, וזה מדוקדק יותר בלשון רש"י ז"ל, עכ"ל. ופירוש זה מתוק מדבש כפתור ופרח בלשון רש"י, ונמצא שטעם הש"ס וטעם רש"י אחד, אלא שרש"י בא לפרש דחשש כשפים ישנו רק בשוכר תדיר, אך בשוכר כל שבת בפנ"ע אין חשש כשפים ועביד נכרי דמוגר, אלא דמצב זה לשכור כל ער"ש מחדש גורם טורח רב והפסד לישראל, והדבר קשה בעיניו עד שמוכרח לצאת משם.

ויש דמיון בין הפירוש של ה'קרן אורה' לפירושו של בעל ה'שרביט הזהב', אלא שהקרן אורה מפרש דחששו של הגוי לכשפים גורם לו לחזור בו בכל פעם, וממילא צריך לשכור ממנו בכל שבת מחדש. והשרביט הזהב מפרש דחששו של הגוי לכשפים גורם לו שלא יסכים לשכירות תמידית, רק שכירות כל פעם מחדש. ולשני פירושים אלה דברי רש"י מדוקדקים היטב.

[ודברי השרביט הזהב בסה"ד וע' מ"ש א"ז ז"ל ודבריו עטרה לראשי לא יכולתי להולמם וכו', כוונתו בזה למובא בס' ראש משביר בעירובין שם שגם הוא דקדק על רש"י למה נתן טעם אחר חוץ מטעם הש"ס, ותירץ באופן מחודש, ובא נכדו ודקדק במשנתו].

וחשש זה שחששו כאן חז"ל שמא ילמוד ממעשיו של הנכרי, ולכן גזרו שצריך שישכור ממנו רשותו, מצינו כיו"ב בעוד מקומות, לענין רבית מצינו בב"מ (דף ע:) שמותר להלוות לנכרי ברבית, אמר רב חייא בריה דרב הונא לא נצרכה אלא בכדי חייו, ופירש רש"י בכדי חייו התירו לו, ויותר מכאן אסור מדרבנן דלמא אתי למיסרך, ורבינא סובר מה ששנינו במשנה מלוין אותן ברבית בתלמיד חכם עסקינן, אבל באחרים אסרו חכמים להם להלוות לגוי, טעמא מאי גזור רבנן שמא ילמוד ממעשיו, וכיון דתלמיד חכם הוא לא ילמוד ממעשיו, ע"כ.

וכתב שו"ע בהל' רבית (סי' קנ"ט ס"א) דבר תורה מותר להלוות לעובד כוכבים ברבית, וחכמים אסרוהו אם לא כדי חייו, או לת"ח, או ברבית דרבנן. [ולמעשה השו"ע מתיר בכל ענין ע"פ הטור והתוס' ב"מ ע: ד"ה תשיך, דכיון שאי אפשר לנו להשתכר אם לא שנשא ונתן עמהם, א"כ לא שייך ברבית שמא ילמוד ממעשיו טפי משאר משא ומתן, ועיין ט"ז וש"ך שם].

ועלה על לבי לדקדק אם גבי רבית התירו בתלמיד חכם מה שאסרו לאחרים כיון שחשש זה של שמא ילמוד ממעשיו של הנכרי לא שייך גביו, א"כ גם גבי עירוב נחלק בין ת"ח לסתם אדם. ולע"ע לא מצאתי מי שידקדק כן.

ועיין גליוני הש"ס להר"י ענגיל זצוק"ל (בב"מ שם) שציין לרש"י במכות דף כד., דאיתא שם כספו לא נתן בנשך אפי' בריבית עובד כוכבים, וכתב רש"י כדי שלא ימשוך ויבוא להלוות לישראל ברבית, וכתב דדברי רש"י מוקשים עד מאד, דבב"מ מבואר דאין להלוות לעכו"ם ברבית מטעם שמא ילמוד ממעשיו, ולא שמא יתרגל הישראל ובזמן מן הזמנים ילווה ברבית אף ליהודי חבירו. והגליוני הש"ס כתב על קושיא זו וצע"ק לא וצע"ג, אפשר משום דיש לפרש דרש"י ס"ל ילמוד ממעשיו דבב"מ היינו אחרי שירגיל עם הנכרי בעניני הלוואת ממון ילמד מדרכיהם וילווה אף לישראל ברבית, וא"כ היינו הך. אמנם זה דחוק, ובפשטות ילמוד ממעשיו קאי אכללות מעשיו הרעים והמכוערים על כל צעד ושעל.

שוב חשבתי דאדרבה יש סיבה חזקה לפרש דהך ילמוד ממעשיו דבב"מ קאי על ענין הלואה ברבית דייקא, שהרי חז"ל לא אסרו כל המו"מ עם הנכרי, ולמה ניחוש שמא ילמוד ממעשיו, על כורחין דיש חשש

מיוחד ברבית שאם יתרגל להיות מלווה ברבית אפשר שברבות הימים לא יבחין בין צדיק לרשע ובין ישראל לעמים. ברם עדיין ק"ק כי לשון "ילמוד ממעשיו" הוא לשון כללי.

ובעצם גזירת חז"ל זו של שמא ילמוד ממעשיו הרעים, כתב הגליוני הש"ס בערובין (סב.) דבספר יראים (סי' פ"ו) כתב שחז"ל הרחיקו הדירה עם עכו"ם שמא ילמוד ממעשיו, ולמדו זאת ממה שאמרה תורה (שמות כג, לג) "לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי", וגזירה זאת הוא תולדות לאו זה. והביא עוד מליקוטי שו"ת חתם סופר (סימן נ"ב) דכתב אהך דרבית עכו"ם דאסור מגזירת שמא ילמוד ממעשיו, דהוא גדר הלאו ד"לא תלמד לעשות כתועבות הגויים" (דברים יח, ט).

נמצא שספר יראים מבסס גזירת חז"ל זו על פסוק בפרשת 'משפטים', והחת"ס מבסס גזירה זו על פסוק בפרשת 'שופטים'.

והנה מצינו בריטב"א במגילה (דף כח:) שכתב דהא דאסור לאדם לעשות שותפות עם הנכרי שמא יתחייב לו שבועה, והתורה אמרה לא ישמע על פיך (עיין בזה בסנהדרין סג:, והיא מימרא של אבוה דשמואל, ועיין ברמ"א או"ח סי' קנ"ו ס"א), הנכון שזה לאו איסורא ממש דאורייתא או דרבנן אלא מדת חסידות בעלמא, וכענין שאמרו אסור לאדם שילוה מעותיו בלא עדים (עיין בזה שו"ע חו"מ סימן ע"ר ונו"כ השלחן, ועיין היטב פלפולא חריפתא על הרא"ש סוף פרק איזהו נשך), ואסור להלוות את הגוי ברבית, כל אלה סובר הריטב"א דאינם איסור ממש דאורייתא או דרבנן, אלא מדת חסידות בלבד.

ולענין שותפות עם הנכרי מצינו כדברי הריטב"א בר"ן על הרי"ף בע"ז (דף ז' ע"א מדפי הרי"ף) שכתב דאיסור שותפות עם הנכרי אינו איסור אלא ממדת חסידות, וכתב זאת בשם הרמב"ן. וכן כתב עוד הנימוקי יוסף על הרי"ף בסנהדרין (דף ט"ז ע"ב מדפי הרי"ף).

ועיין תורה לשמה להגרי"ח הביא ד' הר"ן והנימוק"י הנ"ל, והביא ג"כ מש"כ תוספות לענין תשה"מ בשני רעבון שאינו אסור אלא ממדת חסידות בלבד למי שרוצה לנהוג בה (בתענית דף יא. ד"ה אסור). והוסיף שם עוד איזה דברים שנזכרו בחז"ל בשם איסור ואינם אלא חסידות, אסור לאדם שימלא פיו שחוק, אסור לישן ביום יותר משינת הסוס וכו', ע"ש.

בכל אופן בדברי הריטב"א דמגילה הנ"ל מבואר דהאיסור להלוות את הגוי ברבית שנתבאר בב"מ עא. מטעם שמא ילמוד ממעשיו, אינו איסור לא דאורייתא ולא דרבנן, אלא ממדת חסידות [ונראה שכך החזיקו התוס' ב"מ ע:, והטור בסימן קנ"ט, שכותבים דהאידנא הכל מותר בין לת"ח בין לאחרים כיון שא"א לנו להשתכר אם לא שנשא וניתן עמהן וכו', ואם זה איסור ממש מה שייך שיתבטל מפני סברא זו].

וכפי זה נבוא ליישב מה שדקדקנו מאי שנא גבי עירוב שלא חילקו בין ת"ח לסתם אדם, ובכולהו אתמר שמא ילמוד ממעשיו, וגבי רבית דווקא הוא שיצאו לחלק, די"ל דגזירת שמא ילמוד גבי עירוב היא גזירה גמורה, משא"כ גבי רבית שהתורה בהדיא התירה ואמרה לנכרי תשיך, מה שגזרו חז"ל אינו אלא ממדת חסידות, ועכ"ז לת"ח אפילו ממדת חסידות שרי.

ועיין למהרי"י אלגאזי בארעא דרבנן (אות תקפ"ו), ואין הכרח במה שהביא, דס"ל דלא כהריטב"א הנ"ל. ודברי הגד"ת שהביא (שער מ"א ח"ג שער ג') דלגר תושב לא אסרו רבנן להלוות ברבית, דהא ליכא שמא ילמוד ממעשיו כיון שאינו עובד ע"ז וכו'. מדברי הגד"ת הללו רואים שחששא דילמוד ממעשיו קאי אעבודה זרה לחודא, ולא כמו שכתב רש"י במכות (כד.) שהחשש הוא שמא יבא להלוות ברבית לישראל.

שו"ר שזכיתי לכוין בקושיא זו להנחלת צבי על השו"ע (ביור"ד סי' קנ"ט ס"א) שכבר הקשה קושיא זו למה גבי ריבית חילקו בין ת"ח לסתם אדם, מה שלא עשו כן גבי עירוב, ותירץ הנחלת צבי שיש חילוק גמור בין להתעסק עם הנכרי בהלוואה גרידא, לבין לדור עמו בחצרו ממש, דבדר עמו בחצר חששו חז"ל דגם תלמיד חכם אפשר שעם הזמן ח"ו ילמוד ממעשיו, אבל על הלוואה הנעשית בזמן קצר לרגעים תבחננו, בזה סמכו על הת"ח שלא ילמד ממעשיו, והתירו לו עסק הרבית עם הנכרי.

ובס' דעת תורה למהרש"ם מברעזאן זצוק"ל כתב קושיא דומה, כיון שכתב הטור גבי ריבית דהאידנא שא"א לנו להשתכר בשום מו"מ אם לא עמהם, א"כ לא שייך שמא ילמוד ממעשיו בריבית טפי משאר מו"מ, א"כ קשה למה לא נקט מטעם זה גם בעירוב, כיון דכבר אנו נושאים ונותנים עמהם ומתעסקים אתם בענין הלוואות, א"כ גם הדירה תהא מותרת, וכתב וצ"ל דעי"ז שדרים ביחד ילמוד ממעשיו טפי מבמו"מ והלוואה, ע"כ. וזה כחילוק הנחלת צבי הנ"ל.

אח"כ הביא הדעת תורה פוסקים המקילים למעשה בזה"ז אף בעירוב מהטעם הנ"ל, והם הגינת ורדים (או"ח כלל ג' סימן כ"ב). גם בשו"ת תורת נתנאל (סימן ל"ג) פסק דבשעת הדחק יש לצרף ד"ז לסניף. גם בשו"ת בש"ר (סי' קצ"ה) בשם מהר"ח אור זרוע דבזמן הזה לא שייך הגזירה הזאת של שמא ילמוד ממעשיו, והמיקל גם בלא שכירות לא הפסיד. גם הבית מאיר (סו"ס שפ"ב) כתב דבשעת הדחק היכי דלא אפשר, כמדומה שטוב יותר לערב בלא שכירות משלא לערב כלל, כיון שרוב ההמון עוברים ומטלטלים גם בלא עירוב כלל. ואחר שהביא הדעת תורה כל הפוסקים הללו, כתב ומ"מ ח"ו להקל נגד כל הפוסקים, ורק בשעה"ד יש לצרפו לסניף. וכתב לעיין בחתם סופר בתשובה צ"ב מחלק או"ח מש"כ בזה.

וראיתי בחידושי עטרת צבי (סי' שפ"ב ס"א) שכתב מה הטעם שלא גזרו חז"ל על ישראל אחד הדר עם הנכרי (ויש חידוש בדבריו), וז"ל: ולא החמירו כן אלא דווקא בשני ישראלים, משום דבלבד זה לא יצאו שלא ייראו משפיכת דמים, אבל ישראל אחד שמלבד זה יצא משום יראת שפיכת דמים, לא החמירו לאסור עליו, עכ"ל.

ולכאורה זה נגד התלמוד האומר בטעם הדבר "תרי דשכיחי דדיירי גזרי בהו, חד דלא שכיח לא גזרו ביה רבנן", דמלשון זה משמע הסיבה שלא גזרו באחד מפני שאין מצוי שידור ישראל אחד בשכנות עם הנכרי, ובדבר שאינו מצוי לא גוזרים חכמים (וכלל זה מילתא דלא שכיחא לא גזרו בה, מצוי הוא בש"ס כו"כ פעמים), ולא מטעם דעתיד הישראל היחידי בין כך ובין כך לעזוב חצר זאת, דאפשר שהוא אלים וגיבור ולעולם ידור שם, ובכל זאת לא גזרו חז"ל על אופן זה משום דהוי בגדר לא שכיח דרובם אינם כן, וצ"ע מה חסרון מצא העטרת צבי בפשט הפשוט. ואפשר שהלשון מגומגם וכך צ"ל, אבל ישראל אחד שמלבד זה לא יכנס שם משום יראת שפיכות דמים וכו', ומה שכתב העטרת צבי יצא, ולא כתב לא יכנס, אשיגרת לשון ראשון בידו גבי תרי דלולי הגזירה לא יצאו, אוף הכי גבי חד נקט ג"כ יצא, אך הכוונה עיקר, ואין לדקדק בלשון רק בעיקר הכוונה (עיין שו"ת דברי שלום למרן הגה"ק רבי שלום משאש הראשון או"ח סי' א' סד"ה אלא דאכתי), דכוונתו דבלא"ה לא יכנוס שם, ודו"ק.

וז"ל הרמב"ם (הל' עירובין פ"ב ה"ט): ישראל הדר עם הנכרי או עם גר תושב בחצר אינו אוסר עליו, שדירת הגוי אינה דירה אלא כבהמה הוא חשוב. ואם היו שני ישראלים או יתר וגוי שכן עמהן, הרי זה אוסר עליהם. ודבר זה גזירה כדי שלא ישכינו גוי עמהן שלא ילמדו ממעשיו, ולמה לא גזרו בישראל אחד וגוי אחד, מפני שאינו דבר מצוי, שהרי יפחד שמא יתיחד עמו ויהרגנו, וכבר אסרו להתיחד עם הגוי, ע"כ.

הרב משה חליוה
אופקים

המשך קונטרס ענפי משה בהלכות ועניני עירובין
ביטל רשותו והוציא מביתו לחצר בע"ש אם אוסר

שו"ע סימן שפ"א (סעיף א'): המבטל רשותו והוציא אח"כ מביתו לחצר בשוגג אינו אוסר, במזיד אוסר שהרי חוזר מביטולו שביטל ע"ז, וכתב עלה בביאוה"ל (שם, ד"ה המבטל) וז"ל: עיין ביד אפרים שמבואר בו דאף אם הוציא בע"ש נמי כחוזר מביטולו דמי, ויאסור עליהם כשיתקדש היום. ואין הדבר מוכרח, דאפשר לומר דאף שהביטול יכול להיות מבעוד יום, מ"מ לענין חוזר מביטולו לא שייך אלא כשמוציא בשבת ולא כשמוציא בחול, שהרי לא מוכחא מילתא שחוזר מביטולו, דביטולו לא היה רק ליום השבת, עכ"ל. (וע"ע באוה"ל (שם, ד"ה ולרש"י) ע"ש). וחזי הוית בערוך השולחן (סי' שפ"א ס"א) דכ' וז"ל: כתבו הטור והש"ע המבטל רשותו והוציא אח"כ מביתו לחצר בשוגג אינו אוסר, במזיד אוסר שהרי חוזר מביטולו שביטל, ואם החזיקו בו כבר יכול לחזור מביטולו, ולרש"י אין חזקה מועלת אלא א"כ החזיקו משחשיכה, עכ"ל. דמבעוד יום לא שייך חזקה, שהרי בחול אין איסור טלטול, שהרי גם בלא ביטולו היו יכולין להוציא [ט"ז ומג"א סק"ג]. ונלע"ד דמטעם זה גם אם המבטל הוציא מבעוד יום אין זה חזרה מביטולו אא"כ הוציא משחשיכה [וכ"מ מרש"י ותוס' ס"ט ד"ה הוציא, דרש"י פי' מפני שהוא מחלל שבת ואינו יכול לבטל, והתוס' כתבו דבאקראי אינו בכלל עבריין ויכול לבטל ע"ש, וזהו רק בשבת, ודו"ק], עכ"ל. והרי דפסיק הערוה"ש כהבאוה"ל דכל דהוציא המבטל מביתו בע"ש לא מקרי חזרה מביטולו. ועי' בספר שונה הלכות למו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א (סי' שפ"א ס"א) דמייתי לבאוה"ל, וכתב דכן נראה דהסכים החזו"א ז"ל סימן פ"ח סק"ו ובסימן פ"א סקי"ז, ע"ש היטב.

ברם אפשר דהיד אפרים דמחמיר בזה ס"ל דכיון דמוציא אחר דביטל הוי סתירה למהות ביטולו, דהא לא אשכחן בלישנא דהביטול דיהא זה לשבת (עי' ערובין ס"ט ב' (וכ"ו א'), ועי' שו"ע (סי' ש"פ ס"א) מה תקנתם, יבטל להם רשותו שיאמר רשותי מבוטלת לכם וכו', ע"ש). מיהו סברת הבאוה"ל והערוה"ש דודאי מוכחא מילתא דכוונתו לבטל רשותו לשבת דייקא ולא מעתה, וכוונתו בהאי אמירה דמבטל רשותו הוי דיחול ביטולו מכניסת השבת. ודוק.

ויש להסתפק בביטל רשותו והבדיל במוצאי שבת, ושאר בני החצר טרם הוציאו שבת, אי שרי להם לטלטל בהחצר, ואי אמרינן כה"ג הואיל והותרה הותרה, או"ד דנשתנתה המציאות ואסור (ועי' ערוה"ש ר"ס שע"ד), והיינו דכיון עד זמן זה ותו לא. וכן י"ל"ע אי תליא זה אם כבר הוציא מביתו לחצר או לאו, וי"ל"ד בזה.

[ועיין בספר בירור הלכה להגרי"א זילבר זצ"ל (סימן שפ"א) דכ' דמשו"ע הרב ששינה מל' השו"ע וכתב המבטל רשותו **ועבר** והוציא, נראה דס"ל דדייקא בגוונא דעבר והוציא בשבת, וכן נראה משאר אחרונים, והעיר שם אמ"ש בספר בני ציון דמבואר באחרונים דה"ה אם הוציא בערב שבת, אמנם כ' דשפיר הוכיח הבנ"צ דמלישנא דהריטב"א והמאירי מבואר דדייקא בהוציא בשבת, ולכאו' הכי מוכח ממתניתין, אך יש לדחות, וע"ש].

בהא דגזרו רבנן דדירת נכרי אוסרת שמא ילמד ממעשיו, ויבאר דאף ת"ח בכלל האי גזירתא
הגם דגבי ריבית לא גזרו רבנן בת"ח

שו"ע סימן שפ"ב (סעיף א'): הדר עם עכו"ם בחצר אינו אוסר עליו עד שיהא ב' ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה, אז העכו"ם אוסר עליהם, ע"כ. וכתב המ"ב (שם, ס"ק א', ד"ה אינו אוסר עליו) וז"ל: דמעיקר הדין דירת עכו"ם אינה חשובה דירה, אלא דחכמים גזרו דליאסר עליו כדי שלא ידור עמו וילמוד ממעשיו, ולא גזרו אלא בדבר דשכיח דהיינו במקום שדרים כמה ישראלים, אבל לא בחד בית דלא שכיח שידור בין העכו"ם דהיו חשודין אש"ד, עכ"ל. והוא מסוגי' דערובין (ס"א ב' וס"ב א'), ע"ש היטב.

והנה בב"מ (ע"א, א') אי' רבינא אמר הכא בתלמידי חכמים עסקינן (מתניתין דקתני מלוין אותן ברבית בתלמיד חכם עסקינן, רש"י), טעמא מאי גזור רבנן שמא ילמוד ממעשיו (רבית נכרי אסור שמא ירגיל הנכרי אצלו וילמוד ממעשיו, לא גרסינן דלמא אתי למיסרך, רש"י), וכיון דתלמיד חכם הוא לא ילמוד ממעשיו, עכ"ל. הרי דגבי רבית דנכרי לא גזרו רבנן בת"ח, דבת"ח אמרינן דלא ילמוד ממעשיו דהנכרי, ויש לעיין דהתם גזור רבנן בדרין עם עכו"ם בחצר, ולא חילקו בין אם הדרין שם הוו ת"ח או לאו, ומבואר דאף בגוונא דדרים ת"ח בהחצר אוסר הנכרי עליהן.

ומצאתי בנחלת צבי (יו"ד סי' שנ"ט ס"א) דעמד בהא וז"ל: קשה דבא"ח סימן שפ"ב ס"א איתא דשני ישראלים הדרים בחצר עם עובר כוכבים אוסר עליהם, ומפורש בגמרא דערובין דף ס"ב הטעם דכ"ע דירת עובד כוכבים לא שמיה דירה, אלא דגזרו שמא ילמוד ממעשיו ע"ש, ואמאי לא מפלגינן התם בת"ח, דבת"ח לא יאסור העובד כוכבים עליהם דלא שייך בהו טעמא דגזירה, ואדרבה משמע במשנה ר"פ הדר דגם בת"ח אסר העובד כוכבים עליהם, גבי הא דאיתא שם אמר ר"ג מעשה בצדוקי אחד כו'. שוב ראיתי דברמב"ם פ"ה מהל' מלוה דין ב' כתב הטעם דגבי ת"ח לא גזרו משום שאינו רגיל אצלו ואינו לומד ממעשיו, וא"כ ניחא בפשיטות דכיון דדר עמו הרי רגיל אצלו וק"ל, עכ"ל.

ברם צריך עיון, דאם כי הר"מ ז"ל פירש דהטעם דבת"ח לא גזרו גבי רבית לפי שאינו רגיל אצלו, מ"מ רש"י ז"ל דמייתינן לעיל פי' בהדיא בטעמא דהגזירה "שמא ירגיל הנכרי אצלו וילמוד ממעשיו", ע"ש היטב, ומבואר דבת"ח לא חיישינן להא, דהגם דירגיל הנכרי אצלו מ"מ בת"ח לא חיישינן דילמד ממעשיו. ואפשר דבדר אצלו שפיר איכא למיחש דילמד ממעשיו, וכהא דכתב הר"מ ז"ל בהלכות דעות (פ"ו ה"א) וז"ל: דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבירו, ונוהג במנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כדי שלא ילמד ממעשיהם, הוא ששלמה אומר הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע, ואומר אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וגו'. וכן אם היה במדינה שמנהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה, ילך למקום שאנשיו צדיקים ונוהגים בדרך טובים, עכ"ל, וע"ש בכ"ד. ולפי"ז י"ל דכשמלווהו ברבית אף אם יבוא הנכרי אצלו פעמים רבות, מ"מ אי"ז גדר רעו וחבירו, וכן נמי לא מקרי דיושב עמו, רק גדר משא ומתן בעלמא עם הנכרי (עי' ט"ז סי' קנ"ט סק"ב, ויל"ע), דת"ח בגירסי' טריד ושומר עצמו מהנכרי ודעותיו הנוגדות, משא"כ איניש דעלמא דלא זכה להיות ת"ח שפיר איכא למיחש לאקרובי דעתי' וע"כ גזרו בי'. אולם בדרים ביחד י"ל דאף בת"ח גזרו רבנן, דדרך שכנים להיות רֵעים וחברים זה לזה, ואיכא למיחש לאקרובי דעתא דהת"ח והגוי רח"ל, ודוק.

אי נמי נלפע"ד ליישב זה באופן אחר, דגבי ריבית הא רק הת"ח מלוה להגוי, ובהא ליכא למיחש דאיהו יכול לשמור עצמו. משא"כ בדר עמו בחצר דכיון דאשתו עמו אף אי נימא דאיהו יכול לשמור עצמו, מ"מ אשתו אינה בכלל זה דנשים דעתן קלה, ואיכא למיחש דתלמד מאשת הגוי, ועל כן גזרו בהא רבנן, כנלפע"ד, ודוק בזה.

שוב מצאתי דרך עיוני בשו"ת מהריא"ץ להגה"ק פועל ישועות בקרב הארץ רבי יהושע אהרן צבי ווינברגר זלה"ה הגאב"ד דמארגרעטען (סימן ל"ג, ד"ה ובאמת), דאחר דמייתי לתירוצו דבשלמא גבי ריבית דרך הוא עוסק עם הנכרי, ובדידי' שפיר אמרינן דלא חיישינן שמא ילמוד ממעשיו, משא"כ בדירה בחצר עם הנכרי דדר שם עם כל בני ביתו, וע"ז שפיר איכא למיחש שמא ילמוד ממעשיו, עכלה"ק. וברוך שכיונתי לדברי קדשו (ועי' שו"ת תורת נתנאל (סימן ל"ג) ושו"ת גינת ורדים (כלל ג' סימן כ"ב), ועי' בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' קפ"ב), ועמ"ש בדעת תורה ר"ס שפ"ב, ואכמ"ל).

ועיין נמי בשו"ת משנת יוסף למו"ר הגאון הגדול ציס"ע רבי יוסף ליברמן שליט"א (חלק ח', סימן ט"ז) מאי דדן בענין השתתפות בפרנסה עם שאינו שומר תומ"צ, ומ"ש בסו"ד מהנחלת צבי דמייתינן לעיל ע"ש, ואכמ"ל.

יבאר דגריע טפי לדור עם ישראל המחלל שבת בפרהסיא מלדור עם נכרי והמסתעף

שו"ע סימן שפ"ב (סעיף א'): הדר עם אינו יהודי בחצר אינו אוסר עליו עד שיהיו ב' ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה, אז האינו יהודי אוסר עליהם, ע"כ ע"ש.

והנה בכף החיים (שם, ס"ק א') כ' וז"ל: הדר עם העכו"ם בחצר אינו אוסר וכו' דדירת עכו"ם אינה אוסרת, אלא דגזרו חכמים שמא ילמוד ממעשיו, ובחד דלא שכיח דדייר דחייש שמא יהרגנו דחשידי אש"ד לא גזרו, אבל ביותר מאחד דלא חיישי ודיירי עם העכו"ם גזרו משום שהעכו"ם לא ירצה להשכיר דחושש לכשפים, ויצא הישראל משם, גמ'. **ולפ"ז נראה דכ"ש שאסור לדור עם ישראל שעושה עבירות בפרהסיא, משום דאיכא למיחש שילמוד ממעשיו**, ודין כותי ומומר מבואר לקמן סי' שפ"ה יעו"ש, עכ"ל.

והא דכ' הכה"ח ז"ל "ולפ"ז נראה דכ"ש שאסור לדור עם ישראל שעושה עבירות בפרהסיא משום דאיכא למיחש שילמוד ממעשיו", נלפע"ד לפרש האי כל שכן עפימש"כ הגה"ק רבי חיים סופר זלה"ה הגאב"ד דפעסט בשו"ת מחנה חיים (חושן משפט, סימן כ"ד) וז"ל: שאלה, איש ירא אלקים אשר בנה בית חדש לדור בו, ונשאר גם בית דירה אחת להשכיר לאיש אחר, ובא לפניו שני שוכרים, אחד הוא ערל ואחד מזרע ישראל אבל אינו נוהג כדת, שהוא מחלל שבת בפרהסיא וכדומה, ומבקש ג"כ לשכור הדירה, למי יש קדימה, מי נאמר אעפ"י שחטא ישראל הוא ראוי להקדימו שיבוא בשכרו בדירה הנ"ל, או נימא שהגוי הוא הערל קודם מישראל שהוא חוטא מחלל שבת וכדומה מן העבירות. תשובה, לכאורה יש לישראל קדימה כמבואר בתורת כהנים פ' בהר וז"ל: מנין כשתהא מוכר לא תהא מוכר אלא לעמיתך, ת"ל וכי תמכרו מכר לעמיתך, מנין כשתהא קונה לא תהא קונה אלא מעמיתך, ת"ל או קנה מיד עמיתך, אין לי אלא קרקעות שבהן דבר הכתוב, מנין לרבות כל דבר ת"ל ממכר, לרבות כל דבר, עכ"ל. ואם כן פשוט דשכירות כמכר דמי, א"כ ראויה להשכיר לישראל מלהשכיר לגוי. ועיין בגמ' בע"ז דף ט"ו ובהגהות אשרי שם ובמג"א סי' רמ"ו ובח"מ סי' ר"י, ודוק.

אך היא בורכא, לעמיתך כתיב, עמיתך במצוה ולא למחלל שבת בפרהסיא דהוא מומר לכל התורה כולה, ולא הוה בכלל עמיתך שיהיה

מוקדם לערל, ואם אמרו חז"ל בשבת דף ס"ג אם עם הארץ הוא חסיד אל תדור בשכונתו, ורש"י בד"ה ואל תדור וז"ל שאינו יודע דקדוקי מצוות ואין חסידותו שלם, וסופך ללמוד ממנו, עכ"ל, וא"כ שחששו שלא ידור איש עם ע"ה חסיד פן ילמד ממעשיו, וכ"ש שלא לדור בשכונת פושעי ישראל המחלל שבת ועובר כמה עבירות פן ילמד ממעשיו הרעים, טוב להיות בשכונתו של גוי וערל אשר לא ילמד ממעשיו, והבן.

ואולי בהיפוך שעם הארץ חסיד נוהג במצוות, רק שאינו יודע דקדוקי מצוות, ילמד ממנו לעשות גם כן המצוות בלא דקדוק להיות מכוונים לשמים, אבל אין לחוש שילמוד מפושעי ישראל אשר סרו לגמרי מדרכי ד', כי שבתם וראיתם בין עובד אלקים ללא עבדו, ואיך ילמד ממעשה איש תהפוכות. אמנם ראה זה מצאתי כתוב ברמב"ם פ"ו מהל' דעות הל' א' וז"ל: דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחבריו, ונוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחושך כדי שלא ילמד ממעשיהם, הוא ששלמה אמר הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע, עכ"ל. הרי מבואר מלשונו הזהב שצריך ירא ד' להתרחק מן הרשע כי אוי לרשע אוי לשכינו שילמד ממעשיו, וא"כ אסור לישראל ירא אלקים לקבל שכן רע ורשע, ודוק.

ומצאתי בספר יראים סי' פ"ו שכתב וז"ל: יוצרנו יודע לב האדם, והזהיר בהיות יד ישראל תקיפה שלא יניחו לשבת אנשי רשעים ומחטיאי אדם בארץ ישראל, דכתיב בפ' ואלה המשפטים לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי, אעפ"י שכל הענין אינו מדבר אלא בז' אומות כיון דכתיב פן יחטיאו אותך לי למדנו שריבה כל המחטיאים, תולדה אמרו חכמים בגוי עד שישכיר שמא ילמוד ממעשיו, עכ"ל. הרי שהזהיר שילפי' לרבות כל המחטיאים, **וכ"ש אפיקורס ישראל שיחטיא אותו ואת ביתו,** ועל כן אסור להשכיר לו דירה בבית עבדי ד', ודוק. ועיין רמב"ן פ' וישלח על פסוק למה זה אמצא חן בעיני אדני, והביא פי' רש"י שכתב למה זה תעשה לי שאיני צריך לה, אמצא חן בעיניך ולא תשלם עתה שום גמול, עכ"ל רש"י. וכתב הרמב"ן וז"ל: והכוונה ביעקב כי לא היה חפץ בהם ובחבורתם כלל, עכ"ל. יעו"ש.

סוף דבר הכל נשמע שטוב להשכיר הדירה להערל אשר לא ימשך אחריו הוא וביתו כי ידעו שהוא גוי, וגם הערל לא יבקש לפתות ולהסית בני ישראלים, אבל הישראל רוצה להצדיק מעלליו הרעים ומפוקר באפיקורסות להסית ולהדיח, לכן שומר נפשו לא ידור בשכונתו, כנלע"ד בעזה"י לדינא, עכ"ל דהמחנה חיים. ולפי"ז מבואר דגריע ישראל המחלל שבת בפרהסיא מנכרי וכמ"ש הכה"ח ז"ל, ודוק בזה (מיהו יש להעיר במ"ש המחנה חיים ז"ל דלא ימשך אחר הנכרי וכו', דבסוגי' דערובין (ס"ב א') מבואר דחיישו רבנן להא. וכן נמי מבואר ביראים דמייתי המחנה חיים גופי', וצ"ב. ואפשר דכוונתו דכלפי ישראל חוטא הוא דעדיפא הערל, וי"ע בזה). ועי' נמי מ"ש בשעה"צ (סי' שפ"ה סק"ב) גבי צדוקי, ע"ש היטב.

ועי' בספר יסודי ישורון (חלק ב', עמוד שט"ז) דכתב לדון גבי ישראל מומר אי הא דקי"ל דדינו כנכרי דלא מהני בי' ביטול רשות (עי' שו"ע סי' שפ"ה ס"ג), אם לכל דבריו הוי כנכרי, ולפי"ז אף ישראל מומר לא יהא אוסר עד שיהיו שני ישראלים האוסרין זה על זה כמ"ש השו"ע דהכא (סי' שפ"ב ס"א), או דלמא מידי הוא טעמא משום דדירת נכרי לא מקרי דירה, ורבנן הוא דגזור משום שמא ילמד ממעשיו, ולדור יחידי בהדי נכרים מילתא דלא שכיחא הוא ול"ג בה רבנן כמ"ש בגמ' דערובין (ס"ב א'), וזה שייך דייקא גבי נכרי דחשיד אשפיכות דמים, משא"כ בישראל מומר, ולהכי אפשר דאוסר אפילו יחידי, או דנימא דאחר דשוויהו רבנן לישראל מומר כנכרי א"כ לכל מילי דינו כנכרי. ומייתי דבישועות יעקב (סי' שפ"ה ס"ב) העלה דבכותי אף לקולא עשאוהו כנכרי ויחיד אינו אוסר, דלא פלוג רבנן, והכי נראה ממ"ש התוי"ט בנדה (פ"ז מ"ג) גבי כתמיהם טהורים דהם אמרו והם אמרו. אלא דבשו"ת יד אליהו (סימן י"ב) דן בדבר כותי וצדוקי, ודעתו דאפי' לראב"י בערובין (ס"א ב') בכותי או צדוקי אחד אוסר עליו. והתפארת ירושלים ערובין (פ"י אות נ"ז) כ' דלהכי לא עירבו בירושלים, דהרבה צדוקים ובייתוסים היו בה שאסרו על השאר, ופעמים שאף המלך עצמו הי' צדוקי (עי' קידושין ס"ו א' וברכות כ"ט א'), ולא רצו לבטל רשותן אל הפרושין. והקרבן נתנאל (פ' הדר סי' נ"ה) מייתי להיד אליהו, והודה לו דבצדוקי אוסר, מיהו בכותי פליג עליה ודעתו דכנכרי הוה הכותי אפי' היכי דאתי לידי קולא, דהם אמרו והם אמרו. וכן נמי בעצי אלמוגים (סי' שפ"ה סק"ד) פליג איד אליהו בדינא דכותי, דכנכרי גמור הוא דכך גזרו עליהם להיות כנכרים גמורים (עי' חולין ו' א'), ומיהו צדוקי שאני דלהאי דינו כישראל. וע"ש דהרחיב בזה.

עוד הביא ביסודי ישורון (שם) דבשו"ת ערוגת הבושם (חאו"ח, סי' ע"ז) תמה אסוברים דכותי וצדוקי אין דינם כנכרי לקולא, דהא מדברי התוס' דערובין (ס"א ב' ד"ה ראב"י) משמע דאתרוויהו קאי ראב"י אנכרי ואכותי, מדהקשו דבכותים ל"ש האי טעמא דהא לא חשידי, ותירצו דעיקר התקנה משום נכרי איתקן שמא ילמד ממעשיו, ולא משום צדוקי וכותי, ואגב דאסרו בנכרי אסרו גם בכותי, וכיון דלא נאסר אלא ע"י נכרי לא נחמיר בהו טפי מנכרי, ומכאן דאינו אוסר יחידי. אלא דתמה בערוה"ב אדבריהם דיש לחלק בין נכרי וכותי דדירת נכרי לאו דירה היא לא גזרו ביחיד, משא"כ בכותי למ"ד דגרי אמת הן (עי' ביאור הגר"א אהע"ז סי' מ"ד ס"י) וש"ך יו"ד (סי' קנ"ט סק"ה), ע"ש היטב), וכ"ש צדוקי דישראל גמור הוא ומדינא בעי עירוב, ולפי"ז צ"ע אמאי לא יאסר בדר יחידי, ושכן תמה בגאון יעקב (שם). ובעורוה"ב העלה דצדוקי יחידי אוסר ובפרט ישראל מומר, והכי נמי כתב התוספת שבת (סי' שפ"ה סק"ד) והאבן העוזר (בחידושיו לערובין פ"ח ע"ב), והביאו הגרעק"א ז"ל בהגהותיו לסי' שפ"ה. ומיהו דעת התוס' (שם) דלא חשו חכמים להם למען יבדלו מקהל הגולה. ומיהו לדינא ישראל מומר יחידי אוסר, וצריך לשכור ממנו רשותו. ועי' בשו"ת תשורת שי (סי' שי"ח) ונשמת אדם (כלל ע"ה ס"ח). ועמ"ש אדבריו בשו"ת מלמד להועיל (או"ח סי' ע"ב) ובשו"ת בית היוצר (או"ח, סי' י"א). אתו"ד דהיסודי ישורון, וע"ש מאי דהוסיף בהא, ודוק היטב.

(ועיין נמי מאי דכתיבנא בעניותין בספרנו ענפי משה בהלכות מאכלי עכו"ם (סימן ב') באורך בענין פת כותים וגר תושב, ע"ש).

ועתה מצאתי בספר בינת שמחה (ערובין, עמוד שי"ב) דנדפס שם מכתב מו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א, והתם (אות ט"ז) כ' וזל"ק: יש לעי' במחלל שבת בפרהסיא שדינו כגוי אם שוכרין ממנו בפחות מש"פ, ומדברי מרן (=החזו"א ז"ל) בסי' פ"ב סקט"ו נראה דלא מהני אף דבכל מילי סגי בשכירות רעועה כמו בגוי, ואולי רק בצדוקי אמרה, וצ"ע לחלק ביניהם. ובדבר הקונה מגוי אם סגי בפחות מש"פ, ע' בבה"ל בסי' ש"ה ס"כ ד"ה בדבר, וכתבתי בזה במס' עבדים סי' י"ג, עכ"ל.

שוב ראיתי בספר חמש פרוטות הן להרה"ג מוה"ר נחמיה שלו' הלוי סגל שליט"א (סימן כ"ו, ס"ק ז') דכ' וז"ל: בקרבן נתנאל (ערובין פ"ו ראי"ש סי' י"ג אות כ') מבואר שנקט בביאור המהר"מ שם שאם צדוקי דינו כישראל דינו לענין שכירות רשות דבעי' פרוטה כישראל, אבל אם דינו כנכרי מהני שכירות רשות מיניה אף בפמשו"פ, וכדבריו מבואר בשו"ת שאילת דוד (סי' ה' דף י"א ע"א) דאי דינו כעכו"ם מהני ביה שכירות של פמשו"פ ע"ש, והחזו"א (או"ח סי' פ"ב (י"ח) אות ט"ו) תמה מדוע אם הוא כישראל אין שוכרין ממנו ע"י פמשו"פ, והרי כשאומר רשותי קנויה לך לא גרע מביטול רשות דמהני, ועוד מדוע אם דינו כעכו"ם סגי בפמשו"פ, והרי לענין ממונות שיעורו כישראל וצריך שו"פ, וצ"ע. **ובספר תוספת שבת (סי' שפ"ה סק"ד) כתב דבמומר בעי' שכירות של שו"פ,** ובצפנת פענח (פ"ב מעירובין הט"ז כתב דלכאו' ודאי בעי' במומר דוקא שו"פ, דלדידיה פמשו"פ לאו כלום הוא. אלא שתמה מסתימת לשון הר"מ שם שכתב דשוכרין מהמומר כעכו"ם, משמע שאף לענין פמשו"פ הוי כעכו"ם. וע"ע בדברי מלכיאל (ח"ו סי' ע"ג אות ג') בדברי מהר"מ הנ"ל, וע"ש באורך בסוגיא דעירובין שם, עכ"ל, וע"ש.

ברם יש להעיר במאי דהביא מהתוספת שבת דבמומר בעי' שכירות דשו"פ, דהא ז"ל התו"ש (שם): מיהו לא סגי לשכור ממנו בפחות מפרוטה, דאע"פ שחטא ישראל הוא, לגבי ישראל לא מקרי ממון בפחות מפרוטה, מיהו אפשר דכיון שנתנו לו דין עכו"ם תו לא חילקו בינו לעכו"ם כיון שאינן אלא מדרבנן וכמ"ש בסימן ש"פ, וכ"מ מסתימת לשון הפוסקים, עכ"ל. ולפי"ז נראה דהגם דבריש דבריו צידד דבעי' במומר שכירות דשו"פ, מ"מ בסו"ד נוטה דא"צ, ועוד דהכי מוכח מל' הפוסקים. ובתו"ש הנדמ"ח ע"י הרה"ג ראי"א עקשטין שליט"א מייתי בציונים (ס"ק ה') דלפמש"כ הגרעק"א ז"ל משום האבן העוזר דלחומרא דינו כישראל, ולפי"ז אוסר אפי' ביחיד ע"ש, לכאו' ה"ה בנד"ד דלחומרא ניבעי ביה שוה פרוטה ע"ש, ויל"ע בזה. וע"ע בגאון יעקב עמ"ס ערובין (ס"ט א') מש"כ בזה, ע"ש.

בגוונא דדרים עם נכרי בבנין משותף אם יש לשכור רשותו הימנו, ובענינא דטלטול בחדר מדרגות

שו"ע סימן שפ"ב (סעיף א'): הדר עם עכו"ם בחצר אינו אוסר עליו עד שיהיו ב' ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה, אז העכו"ם אוסר עליהם, ואינו מועיל שיבטל העכו"ם רשותו אלא צריך שישכירו ממנו, עכ"ל [וכ' במ"ב (שם, ס"ק ב' ד"ה בשני בתים) וז"ל: אבל בחד בית אפילו יש כמה אנשים ואוכלים כל אחד בפ"ע כחד חשיבי, ע"כ. ובשעה"צ (שם, ס"ק ב') כ' וז"ל: ועיין בפמ"ג שמסתפק קצת אם דוקא בב' בתים או ה"ה בשני חדרים כיון שאוסרים זה ע"ז, אכן לדעת מג"א פשוט דב' חדרים חשיבי כשני בתים עי"ש, וכן משמע מהגר"א בביאורו, עכ"ל].

והנה זה כמה דראיתי בכ"מ דדנו גבי בנין משותף אי בעי להניח בו עירובי חצירות, ואי יש לשכור רשות מנכרי הדר התם, ולהיות דמצאתי בעזה"י מציאה רבתי בשו"ת רי"ט וויל להגאון הגדול מופת דורו רבי ידידיה טיאה וויל זלה"ה הגאב"ד דקרלפרוא (סימן ל"ד), אמרתי להביא בזה תשובתו עם איזה ציונים והוספות בסופה, וזה לשון קדשו: שאלה - שני בעלי בתים דרים בבית אחד עם הנכרי, ואין להם חצר כלל, רק הגוי דר במדור התחתון והישראלים דרים במדור השני והשלישי, ובשביל זה יש להם פרוזדור שלפני המדרגות, והמעלות שעולים ויורדים שקורין פא"ר הוי"ז בלע"ז, אם חייבין בעירובי חצרות ולשכור רשותו או לא. תשובה - איתא בעירובין דף ס"א ע"ב הדר עם הנכרי בחצר וכו' ראב"י אומר לעולם אינו אוסר עד שיהיו שני ישראלים אוסרים זה על זה, וכ"פ בסי' שפ"ב ס"א, רק שמוסיף ששני הישראלים דרים בשני בתים, וא"כ לפ"ז צריכין אנו מתחילה לדון על עיקר הדין אם שני ישראלים דרין בבית אחד ויש להם פרוזדור או פאר הויז אחד המשמש לשני חדרי בעלי הבתים, אי מחוייבים לערב עירובי חצירות או לא.

הנה לפי ההשקפה ראשונה נראה דאינן צריכין עירובי חצרות, דהא הרמב"ם והטור והב"י והלבוש בסי' שס"ו כתבו הטעם של עירובי חצירות משום דחצר דומה קצת לרה"ר, שהרי כל בית מיוחד לבעליו, והחצר משותפת לכולם כמו ברה"ר, וחשו חכמים שמא מתוך כך יבואו לטלטל גם מרה"י לרה"ר ומש"ה צריכין לערב, וא"כ משמע דדוקא חצר שאוירה מגולה תחת הרקיע היא שדומה לרה"ר, אבל פרוזדור דהוא כחצר מקורה לא צריך לערב, דהא ליכא למיחש דאתי לטלטל ברה"ר מקורה, דהא אפילו אי מטלטל מרה"י לרה"ר מקורה נמי אינו אלא איסור דרבנן, כדאיתא בשבת דף ה' ע"א ובאו"ח סי' שמ"ה סי"ד, והוה כמו גזירה לגזירה, וכן הסברא נוטה, דהא לא מצינו רק דסוג עירוב מתחלק לג' מינים, תבשילין ותחומין וחצירות, **אבל עירובי בתים לא מצינו,** ובכל הגמרות והפוסקים לא נקטו בלשונם הצח רק עירובי חצירות.

ועוד ראיה מהא דאיתא בעירובין דף ע"ב ע"א ובאו"ח סי' ש"ע ס"ג חמש חבורות ששבתו בטרקלין וחלקוהו במחיצות, אם עוברים כולם זה על זה שאין פתח פתוח לחצר אלא החיצון וכולם עוברין דרך עליו אין צריכין ליתן עירוב אלא שנים הפנימיים, וכל האחרים חשובין כבית שער להם וכו', משמע דוקא הואיל דהחיצון פתוח לחצר צריכין לערב, אבל משום בית שער לבד א"צ לערב. וכן דייק נמי לשון הרמ"א שם: אבל אם אינן עוברים זה על זה רק כל אחד יש לו פתח פתוח לבית שער שלפניהם, והבית שער פתוח לחצר, צריכין כולם לערב, וכ"פ רש"י שם בדף ע"ה ע"ב ד"ה עשרה בתים דבעינן דוקא פתוח לחצר ע"ש, משמע הא אם אין הבית שער פתוח לחצר רק דפתוח לרה"ר א"צ לערב משום הבית שער עצמו. **ולפי הנראה דפרוזדור שקורין פא"ר הוי"ז נמי בית שער מיקרי, ומש"ה פטורים לערב,** ומהא דכתוב באו"ח סי' שפ"ב (סעיף ט"ו) ישראל ועכו"ם שדרין בבית אחד וכו' אין ראיה, דהתם מיירי בחצר שישראל אחד דר בבית אחד לבד, ונכרי וישראל שני דרים בבית שני לבד, כן נראה לכאורה לפום ריהטא.

אמנם אחרי שובי ניחמתי דצריכין עירוב, ונבאר מתחילה חלקי הסותר ושוב נביא ראיות הבנין. הנה הראיה מרה"ר מקורה דהוי כמו גזירה לגזירה, אין לנו להמציא דבר זה, דא"כ גם ההולכים בספינה ויש להם בתים בספינה לא יהיו צריכין לערב, כי המה בפלס השוה, כמ"ש הרמב"ם בתשובה לרבינו שמואל הלוי דאין י"ב מילין דאורייתא בים, וז"ל: לא יעלה בדעת בר בי רב דחד יומא שיהיה בהליכה במים איסור תחומין דאורייתא ממחנה ישראל שהוא רה"ר, והלא ידוע שאיסור הטלטול יש בו חיוב סקילה, אמרו בו המעביר ד' אמות ברה"ר מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר, כן בלי ספק המהלך י"ב מילין על פני המים פטור לפי שאינו דומה למחנה ישראל, עכ"ל. וכי תימא אה"נ דלא צריך בספינה עירובי חצירות, בא ונעיין שכתב הב"י בשם שבולי לקט דבתים שבספינה צריכין עירוב. וכ"פ הרמ"א בסי' שס"ו ס"ב, ובס' שפ"ב (=סעיף כ') פסק דצריכין עירוב ולהשכיר רשות מן העכו"ם בעל הספינה או להבליעו בשכרו, ועיין בב"י סי' שפ"ב מ"ש בזה בשם הריב"ש והרשב"א, ועיין בספר בה"ג רפ"ק דשבת דמכולם מוכח דבספינה צריכין לערב, ע"ש. ועיין בתמים דעים סי' ע"ב. ומעתה גם בחצר מקורה צריכין לערב כמו בספינה, **וכל מקום שיש שימוש לרבים במקום אחד הרי זה משולל מדין בית ונכנס בסוג חצר, וא"כ הוא בכלל דין עירובי חצירות.**

ואף גם הראיה מבית שער דפטורים מן העירוב נראה דאין ראיה כלל, דאינו דומה, דבבית שער אינו משתמש כלום ואינו עושי לשום תשמיש, משא"כ פרוזדור שמשתמשים בו הבעלי בתים ומניחין שם כליהם כמו בחצר, ומש"ה צריכין עירוב.

וכדי לברר דבר זה נציע המתניתין בעירובין דף פ"ח ע"ב, הנותן עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אינו עירוב, והדר שם אינו אוסר עליו, בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות הרי זה עירוב, והדר שם אוסר. רבי יהודה אומר אם יש שם תפיסת יד של בעל הבית אינו אוסר. ואמרינן עלה בגמ' אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בריה דרב שילת כל מקום שאמרו הדר שם אינו אוסר הנותן את עירובו אינו עירוב חוץ מבית שער דיחיד, ופי' הב"ח ברסי' ש"ע וז"ל: ונראה דר"ל בית שער דיחיד היינו בית שער דחצר שרבים דרים בו כל אחד בביתו שבחצר, אלא דהבית שער בעצמו הוא של יחיד שרבים דורסין בו, לאפוקי בית שער של בית דהיחיד בלבד דורס בו, ומתניתין בבית שער דחצר שרבים דרים בו, והבית שער עצמו הוי ג"כ של רבים, לכך הדר בו אינו אוסר, והטעם דבית שער אינו אוסר כתב רש"י והרע"ב דלאו דירה הוא דאינו עשוי לדירה, משמע אבל אם עשוי לדירה הדר שם אוסר, ומיהו דווקא בבית שער דיחיד, אבל בבית שער דרבים אפילו עשוי לדירה נמי בית שער מקרי, והדר בו אינו אוסר. וכן מוכח מהתוספות והרא"ש בדף ע"ה ע"ב אהא דאמר שמואל עשרה בתים זה לפנים מזה, הפנימי נותן את עירובו ודיו, ור' יוחנן אומר אפילו החיצון, ופריך חיצון בית שער הוא, ומשני חיצון של פנימי, ור' יוחנן ס"ל בית שער דיחיד לא שמיה בית שער, והקשו התוספות הלא לקמן קאמר דבית שער דיחיד אינו אוסר, ותירצו הואיל דהכא עשאו לדירה אוסר, עכ"ל. ונקשה לדבריהם א"כ למה אוסרים כל השמונה הראשונים הואיל דעשויין לדירה, אלא ש"מ הואיל דנעשו כל השמונה הקודמים בית שער לרבים, אע"פ דעשויין לדירה הרי הם נחשבים בית שער, וכיון שכן דאף העשויין לדירה נחשבים בית שער א"כ קשה אמאי לא הוי בית גמור, דלפי הטעם של רש"י והרע"ב דלאו דירה הוא רק להושיב שם שומר הפתח, משמע דאם יש בו דירה לבני אדם לא הוי בית שער, וגמרא זו קשה עלייהו.

אמנם רבינו יהונתן כתב טעם יותר מרווח וז"ל: בית שער אע"פ שיש לו ד' מחיצות, כיון דרבים עוברים לבתיהם דרך שם אין עליו תורת בית אלא תורת חצר, עכ"ל. ומעתה קשה כיון דיש לזה הבית עצמו דין חצר אמאי צריך בהא דעשרה בתים זה לפנים מזה דהחיצון יהא פתוח לחצר, הלא אפילו אינו פתוח לחצר נמי מחויב לערב משום בית שלהם, וביותר גדולה התמיה על רבינו יהונתן גופא דפירש לעיל דף ע"ב ע"א גבי חמשה ששבתו בטרקלין דיש להם פתח מטרקלין לחצר, הלא החיוב עירוב חל עליהן מצד בית שער, וכ"מ מהתוספות שם בד"ה ומודין ע"ש, אלא ש"מ דנהי דיש להן דין חצר לענין שאינו אוסר הדר שם, אבל מ"מ אין לבית שער דין חצר לענין שיהיה צריך עירוב מטעם חצר. וטעמא דמילתא כמ"ש דבחצר הרבה דיורים משתמשים שם, משא"כ בבית שער דאינו עשוי לתשמיש. **ומעתה בפרוזדור דמשתמשים הדרים שם בבתים ומשתמשים שם בכליהם, יש לו דין חצר ממש וצריכין עירוב וכמ"ש לעיל.**

ולפ"ז אין חילוק בין אם הפרוזדור הוא של יחיד ובין אם הוא של רבים, לעולם צריכין הדרים בבתים לערב, ובתנאי שרבים המה הדורסים, ואין בעל הבית יכול למחות דריסת הרגל, אבל בית שער שיחיד עושה לפני ביתו אין לו דין בית שער דהדר שם אוסר, וכ"כ הב"ח.

ודבר זה דעיקר תליא בדריסת הרגל של רבים, כן מוכח מהרמב"ם בפ"ד דערובין ה"ח וז"ל: מי שיש לו בחצר חבירו בית שער שרבים דורסים בו או אכסדרה או מרפסת וכו' הרי זה אינו אוסר עליו, עכ"ל. משמע דהבית שער עצמו הוא של יחיד. ומידי דברי בו זכור אזכרנו דבפ"א הט"ז כתב דאם נתן עירובו בבית שער אפילו בית שער של יחיד אינו עירוב, ובפ"ד ה"ט כתב עוד גבי עשרה בתים דשני הפנימיים חייבין בעירוב, ותמה כל עובר ושב בעיונו דהיאך פסק דלא כרב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת דאמר חוץ מבית שער של יחיד דהדר שם אוסר, ומיהו דווקא בבית שער דיחיד, אבל בבית שער דרבים אפילו עשוי לדירה נמי בית שער מקרי, והדר בו אינו אוסר. וכן מוכח מהתוספות והרא"ש בדף ע"ה ע"ב אהא דאמר שמואל עשרה בתים זה לפנים מזה, הפנימי נותן את עירובו ודיו, ור' יוחנן אומר אפילו החיצון, ופריך חיצון בית שער הוא, ומשני חיצון של פנימי, ור' יוחנן ס"ל בית שער דיחיד לא שמיה בית שער, והקשו התוספות הלא לקמן קאמר דבית שער דיחיד אינו אוסר, ותירצו הואיל דהכא עשאו לדירה אוסר, עכ"ל. ונקשה לדבריהם א"כ למה אוסרים כל השמונה הראשונים הואיל דעשויין לדירה, אלא ש"מ הואיל דנעשו כל השמונה הקודמים בית שער לרבים, אע"פ דעשויין לדירה הרי הם נחשבים בית שער, וכיון שכן דאף העשויין לדירה נחשבים בית שער א"כ קשה אמאי לא הוי בית גמור, דלפי הטעם של רש"י והרע"ב דלאו דירה הוא רק להושיב שם שומר הפתח, משמע דאם יש בו דירה לבני אדם לא הוי בית שער, וגמרא זו קשה עלייהו.

אמנם רבינו יהונתן כתב טעם יותר מרווח וז"ל: בית שער אע"פ שיש לו ד' מחיצות, כיון דרבים עוברים לבתיהם דרך שם אין עליו תורת בית אלא תורת חצר, עכ"ל. ומעתה קשה כיון דיש לזה הבית עצמו דין חצר אמאי צריך בהא דעשרה בתים זה לפנים מזה דהחיצון יהא פתוח לחצר, הלא אפילו אינו פתוח לחצר נמי מחויב לערב משום בית שלהם, וביותר גדולה התמיה על רבינו יהונתן גופא דפירש לעיל דף ע"ב ע"א גבי חמשה ששבתו בטרקלין דיש להם פתח מטרקלין לחצר, הלא החיוב עירוב חל עליהן מצד בית שער, וכ"מ מהתוספות שם בד"ה ומודין ע"ש, אלא ש"מ דנהי דיש להן דין חצר לענין שאינו אוסר הדר שם, אבל מ"מ אין לבית שער דין חצר לענין שיהיה צריך עירוב מטעם חצר. וטעמא דמילתא כמ"ש דבחצר הרבה דיורים משתמשים שם, משא"כ בבית שער דאינו עשוי לתשמיש. **ומעתה בפרוזדור דמשתמשים הדרים שם בבתים ומשתמשים שם בכליהם, יש לו דין חצר ממש וצריכין עירוב וכמ"ש לעיל.**

ולפ"ז אין חילוק בין אם הפרוזדור הוא של יחיד ובין אם הוא של רבים, לעולם צריכין הדרים בבתים לערב, ובתנאי שרבים המה הדורסים, ואין בעל הבית יכול למחות דריסת הרגל, אבל בית שער שיחיד עושה לפני ביתו אין לו דין בית שער דהדר שם אוסר, וכ"כ הב"ח.

ודבר זה דעיקר תליא בדריסת הרגל של רבים, כן מוכח מהרמב"ם בפ"ד דערובין ה"ח וז"ל: מי שיש לו בחצר חבירו בית שער שרבים דורסים בו או אכסדרה או מרפסת וכו' הרי זה אינו אוסר עליו, עכ"ל. משמע דהבית שער עצמו הוא של יחיד. ומידי דברי בו זכור אזכרנו דבפ"א הט"ז כתב דאם נתן עירובו בבית שער אפילו בית שער של יחיד אינו עירוב, ובפ"ד ה"ט כתב עוד גבי עשרה בתים דשני הפנימיים חייבין בעירוב, ותמה כל עובר ושב בעיונו דהיאך פסק דלא כרב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת דאמר חוץ מבית שער של יחיד דהדר שם אוסר, והנותן עירובו הוי עירוב, ורבינו פסק להיפך, ומפני זה כתב ה"ה דרבינו היה גורס בדרב יהודה בריה דרשב"ש כל מקום שאמרו אם נותן

שם עירובו אינו עירוב הדר שם אינו אוסר, חוץ מבית שער דאינו עירוב והדר שם אוסר.

אמנם בכל ספרים ישנים הגירסא היא כמו הנוסחא שלפנינו, ובעבור זה נכנס הרשב"א בדוחק גדול ליישב דבריו, וכן הרב"י רצה ליישב הגירסא, אבל כל דבריו סתומים וחתומים עד עמוד הכהן לאורים ותומים, כמו שהאריך הב"ח בזה והדין עמו.

ולענ"ד יש ליישב דבריו, דרבינו ס"ל דרבי יוחנן פליג על רבי יהודה בריה דרשב"ש וס"ל דבית שער דיחיד הדר שם אוסר, וקי"ל כר' יוחנן וכמ"ש הרא"ש בסוף פרק הדר. ולא ניחא לרבינו בהאי תירוצא לחלק דבית שער דיחיד דלא שמיה בית שער היינו בעשוי לדירה כמ"ש התוס' והרא"ש, דמ"נ במאי תליא מילתא, דאי עיקר תליא בעשויין לדירה א"כ אפילו בית שער דרבים דעשוי לדירה נמי יהיה הדר שם אוסר, וכי תימא ה"נ, א"כ גבי עשרה בתים זה לפנים מזה נמי יהיו כל העשרה הדרים שם אוסרים, אלא ש"מ דתליא מילתא בבית שער דיחיד, ור' יוחנן פליג אדרב יהודה בריה דרשב"ש, וכ"כ הב"י. אך הא קשיא, נהי דפליג עלה לענין הדהדר שם אינו אוסר, מנ"ל דפליג עלה נמי לענין הנותן עירובו דס"ל אין עירובו עירוב, לימא דבהא מודה לרב יהודה בריה דרשב"ש דעירובו עירוב. ואדרבה הסברא נותנת דכל מקום שהדר אוסר עירובו עירוב הואיל דהוי ביתו, ולמה פסק רבינו דאין עירובו עירוב. ונראה בעיני דהא קשה, דאם נאמר דבית שער דיחיד הוי ליה דין בית, א"כ קשה אדתני סיפא בית התבן ובית הבקר וכו', אמאי לא תני נמי ובית שער דיחיד וליפלוג וליתני בדידיה. ומיהו לרבי יהודה בריה דרשב"ש לק"מ, דס"ל דבית שער דיחיד הדר שם אינו אוסר ועירובו עירוב, ולא יכול לכללינהו בסיפא משום דהני סיפא קתני עירובו עירוב והדר אוסר, אבל לרבי יוחנן קושיא זו במקומה עומדת. לכך מוכרח רבינו דלרבי יוחנן בית שער דיחיד עירובו אינו עירוב והדר שם אוסר, ולא דמי לבית התבן ובית הבקר דעירובו עירוב והדר שם אוסר, ושפיר פסק רבינו כר' יוחנן דקי"ל כוותיה, ונכון מאוד.

ומעתה לענ"ד דכל בית שער בין של רבים בין דיחיד אם יש לרבים דריסת הרגל ביה הדר שם אוסר ויש לו דין חצר, וה"ה בפרוזדור הדין כן דחייבים בעירובי חצירות, וכן משמע קצת מעובדא דרש"י שהביאו התוס' בעירובין דף ס"ד ע"א (ד"ה אם כן) ובשו"ע סי' שפ"א ס"ד, ולזה הסכימו מורי הוראה, ובפרט אאמ"ו הגאון נר"ו (=הוא הגאון רבי נתנאל זלה"ה הבעמח"ס קרבן נתנאל) **דצריכין לערב מפני הפרוזדור אע"ג דאין להם דין חצר**, וראיה ממה שהביאו הב"י בסי' ש"ע בשם הסמ"ק וז"ל: וכן נהגו בבירה גדולה שמשכירים בני אדם הרבה כל אחד ואחד בחדר לבדו, ואין להם כי אם פתח אחד לרה"ר, אפ"ה נהגו לערב, עכ"ל. ואין לדחות דמיירי שיש להם רחבה אחורי הבתים, דהא כמו כן יש להם פרוזדור ביחד, ויותר משתמשין בפרוזדור ממה שמשתמשין ברחבה ומוקצה אחורי הבתים, ואפילו בלא חצר אם דרים ביחיד ויש להם פרוזדור ביחד צריכין עירוב, ואם גוי הוא צריכין לשכור ממנו, עכ"ד החכם. ועיין במ"א סי' שמ"ה וסי' ש"ע סק"ז, וכן ראוי להורות. ומיהו נראה דיערבו בלא ברכה ויניחו העירוב בחדר ולא בפרוזדור, והאל אשר בקודש נאדר יתן לי עוז להגדיל התורה ויאדיר, וכל חד ממנו לא יעדר, עכ"ל דהגרי"ט וויל זלה"ה.

והנה בשו"ת אור לציון (חלק א', סימן ל"א) נשאל מהגרי"מ שחיבר זצ"ל אודות חדרי המדרגות המצויים בימינו שדרים כמה שכנים בקומה אחת, ולכ"א איכא פתח להפרוזדור שממנו יוצאין כולם בפתח אחד לרחוב, אי שרי לטלטל מהבתים לפרוזדור, והמדרגות הנ"ל ביומא דשבתא בלא עירובי חצירות או לא.

ואחר דפלפל בזה כדרכו בקודש העלה לדינא וז"ל: הכלל העולה בחדרי מדרגות של ימינו שדרים כמה שכנים בקומה אחת, ולכל דירה יש פתח אל הפרוזדור אשר ממנו יוצאים כולם בפתח אחד אל הרחוב, מותר לטלטל מביתו לחדר המדרגות, ולהיפך מחדר המדרגות לביתו **אף בלי עירובי חצירות**, אבל מבית לבית אחר אפילו באותו בנין, וכל שכן מבית לחצר דרך חדר המדרגות, וכן מחדר המדרגות לחצר אין להתיר אא"כ עירבו עירובי חצירות, עכ"ל.

מיהו האור לציון גופי' הדר הוא לכל חסידיו ממאי דקפסיק הכא דבחדר מדרגות שרי לטלטל אף בלא ע"ח, והיא לו נדפסה בשו"ת אור לציון (חלק ב', פרק כ"ג, סעיף י"ג) וז"ל: שאלה האם מותר לטלטל חפצים מהבית לחדר המדרגות המצוי כיום, תשובה - **אין להוציא חפצים מהבית לחדר מדרגות, וכן אין לטלטל בתוך חדר המדרגות או להוציא מחדר המדרגות לחצר**, עכ"ל. וע"ש מאי דהוסיף בזה בגוונא דאיכא עירוב בעיר, ע"ש. ובהערות דשם (ס"ק י"ג) מייתי למ"ש איהו גופי' באול"צ (ח"א סי' ל"א), וכתב אהא וז"ל: אמנם לאחר זמן כתב אלי חכם אחד מחו"ל בענין זה וכו' וכו', ועל כן נראה שאעפ"י שבאור לציון שם הוכרע כפי שיטת המ"ב, ולדבריו יש להקל לטלטל בחדרי מדרגות שלנו בלא עירובי חצירות (ודלא כמי שרצה לחלק ולומר דהמ"ב איירי דוקא בבית שער שגרים בו, אבל בבית שער שאין גרים בו אף להמ"ב אינו דומה לחורבה ולכו"ע נאסר, דאדרבה אם גרים בו הוא סיבה דאסרי אהדדי), **מ"מ נראה כעת שיש לאסור לטלטל בהם** וכפי שנתבאר לעיל, עכ"ל. וע"ש בכל דבריו.

והכי נמי כתב בספר חכמת הלב (פרק א', סעיף ו') וז"ל: חדר מדרגות או כניסה (לובי) של בית משותף (דהיינו בנין שיש בו לפחות שני דירות), ויוצאים לרשות הרבים דרך חדר זה, דינו כחצר או כמבוי, **ואם לא עירבו אסור לטלטל מהדירות לחדר מדרגות וממנו לדירות**, וה"ה כל שטח משותף של דיירי הבנין כגון מקלט מחסן חצר וכדומה אסור לטלטל מהבתים לשטחים אלו או מהם לבתים, אלא אם כן עירבו [והמקומות מוקפים במחיצות יחד עם הדירות כדין], וכל שכן שאסור לטלטל מדירה של אחד לדירה של אחר דרך חדר המדרגות, עכ"ל. וע"ש בדרכי שלום (ס"ק י"ג וי"ד) מש"כ בזה.

ועיין עוד מאי דהרחיב בזה טובא בחכמת הלב (עמק החכמה, סימן כ"ו), ע"ש היטב. וע"ע בגליון אליבא דהלכתא (גליון ע"ה, עמודים מ"ז מ"ט וקס"ט) מאי דכתבו בזה, ע"ש. (וע"ע בספר חסד לאברהם להגר"א יצחקי שליט"א (עירובין, עמוד תקס"ג), ע"ש).

ועכ"פ לכו"ע מודו לדינא דבנין משותף שדרים בו ישראלים, ואיכא ביה שכן עכו"ם דיש לשכור הרשות הימנו, וכן נמי כשדיברתי בהא עם מו"ר הגאון הגדול ציס"ע רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנת יוסף ושא"ס, אמר לי דלפום ריהטא חדר מדרגות דבנין משותף בעי עירובי חצירות, והיכא דדר נכרי בהבנין יש לשכור הימנו רשותו, ודוק היטב.

שוב מצאתי בספר דעת יהודה ממו"ר מרן הגאון רבי יהודא שפירא זצוקללה"ה (או"ח הלכות עירובין, עמוד ק"ז, אות תקי"ח) דנשאל גבי בנין שכל דייריו חרדים איך לעשות העירוב, והשיב וז"ל: ראשית יש לזכות הפת לכל בני החצר, ולומר א"צ (=אם צריך) עירוב יהי' עירוב, ואם צריך שיתוף יהי' שיתוף. להחזיק העירוב בחדר שיש בו ד"א על ד"א, עכ"ל.

ידון בשמיה דלחמן בר ריסתק

עירובין (ס"ג ב') ההוא מבואה דהוה דייר בה לחמן בר ריסתק, אמרו ליה אוגר לן רשותך, לא אוגר להו, אתו אמרו ליה לאביי, אמר להו זילו בטילו רשותייכו לגבי חד, הוה ליה יחיד במקום נכרי, ויחיד במקום נכרי לא אסר וכו', ע"ש כולא סוגי'. (ועי' שו"ע סי' שפ"ב ס"ב). ופירש"י (ד"ה לחמן בר ריסתק) וז"ל "כך שמו", ועתוס' (שם, ד"ה לחמן) דכתבו "ר"ח גריס המן", ע"כ. ועי' בפי' רבינו חננאל בן שמואל (הו"ד בקובץ שיטות קמאי למסכתין עמוד תתמ"א) דמייתי דהר"ש והר"נ גרסי וָהָמָן, ועי' בספר אור הישר עמ"ס ערובין (שם), ובדקדוקי סופרים כתב דגי' דפוס שאלוניקי "והיימן", ע"ש.

והנה בספר יד בנימין להגרב"ד אלישיב שליט"א עמ"ס ערובין (שם) כתב לפרש בהא דכ' רש"י ז"ל "כך שמו" וז"ל: כוונת רש"י דריסתק אינו שם אביו אלא שם הגוי גופי', וכ"ה בתוס' רבינו פרץ, עכ"ל. ועי' בתוס' רבינו פרץ (שם) דכ' וז"ל: והמן בר ריסתק פר"ח דשם האיש הגוי כך נקרא, פי' ואין ריסתק שם אביו, דמה היה לו לתלמוד לייחסו בשם אביו, עכ"ל. [ועמש"כ בשדי חמד כרך ה' מערכת הרי"ש ס"ק מ"א גבי שמות נכרים, ע"ש].

ומיהו יש לעיין מ"ט נקיט תלמודין לשמי' דהמן הלז, דהול"ל כמ"ש בש"ס בדוכתין סגיאין נכרי סתמא בלא שמו (והי' מקום ליישב זה קצת לפום מאי דמצאתי בילקוט ביאורים הנד' בש"ס מהדורת עוז והדר דמייתי מהמאירי (ד"ה ההוא) דהאי המן היה קפדן ומתכוין להרשיע, וכשמו כן הוא, ע"ש. דלפי"ז י"ל דשמעינן מינ' הא דשמא קגרים ושם רשעים ירקב, ברם חפשתי דברי המאירי הנ"ל ולא מצאתים, גם בקשתי מיודעי דבר לחפשו ולא מצאוהו, וצריך עיון).

ולכאורה כעין מש"כ בתור"פ (ושאר הראשונים) דכך הי' שמו "המן בר ריסתק", ואין ריסתק שמי' דאביו, דמה הי' לו לתלמוד לייחסו בשם אביו, נראה מהא דאי' במתני' דע"ז (פרק ג' משנה ד') שאל פרוקלוס בן פלוספוס את רבן גמליאל בעכו שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי וכו', וצ"ב למאי נקט הכא שמא דאבוה, וחזי הוית בתפא"י (שם, יכין ס"ק ט"ז) דכ' אודותיו "נכרי היה, ואפשר דמדהיה פרוקלס פילוזוף לכן נקרא בן פילוזופוס על שם התאר שלו, כמו בן הבקר", עכ"ל. ועמ"ש במלאכת שלמה (שם). ודוק.

וכפי הנראה דהוקשה להתפא"י מ"ט יחסו לפרוקלוס בשמא דאבוה, ואהא קאמר דאין פלוספוס שמא דאבוה כי אם כינוי לתוארו דפרוקלוס, ודוק. והא דזכרו לפלוספוס בשמי' לקושטא דמילתא מי יעמוד בסוד קדושים, ונלפע"ד דלחז"ל הק' הי' טעמים אימתי לכתוב שמו דהנכרי או שם אביו ואימתי לא. ועיין בשו"ת נודע ביהודה (ח"א, חאו"ח סימן כ"ד ד"ה ועל דבר) דכ' בתוד"ק וז"ל: "הנה אם באנו לחקור בדברי אגדה יש כהנה וכהנה, ומי יוכל לעמוד על סודם, וכל דבריהם יש להם שורש למעלה", ע"ש היטב. ובדרך אפשר י"ל דהשמיעונו בזה דהגם דאותו פרוקלוס חכם מפורסם הי', מ"מ כל חכמתו כאין וכאפס היתה לעומת חכמי ישראל הקדושים, ומיהו אשכחן בע"ז (דף י' ע"ב) שמי' דאנטונינוס בן אסוירוס וקטיעה בר שלום, ועמש"כ התו' (שם, ד"ה ווי) ע"ש. וי"ל בזה למ"ש התור"פ ז"ל.

והנה הגרי"עב"ץ ז"ל בהגהותיו לעירובין (שם, ד"ה לחמן בהנדפס במהדו' וגשל) כ' וז"ל: ר"ח גריס המן, נראה דקשיא ליה מאי דהוצרך התלמוד להודיע גם שם אביו של גוי רשע, אלא משום דלא תימא המן בן המדתא צורר היהודים הוה, עכ"ל.

ובעניותי לא זכיתי להבין מאי דתריץ, דאטו איכא סלקא דעתך למאן דהוא להחליף האי המן דאידכר הכא בהמן בן המדתא, הלא בגמרין אי' "אמרו ליה לאביי", הרי להדי' דהי' זה בזמן אביי, ואביי גופא הי' מאות שנים אחר תקופתו דהמן בן המדתא צורר היהודים דנתלה על העץ, וצע"ג, וה' יאיר עיני במאור תורתו.

ודע דבילקוט שכל טוב (פרשת בשלח, הלכות עירובין, מהדורת זכרון אהרן עמוד רמ"ד) מצאתי האי עובדא בזה"ל: "ההוא מבואה דהוה דייר בה והמן, פי' כך היה שמו, **וישראל עם הארץ היה**, בר רסתק, אמרו ליה" וכו', ע"ש היטב, וכבר הביאו דבעתים לבינה העיר אהא דבגמ' ל"מ הכא. וצ"ע בזה. ויש לדון אי ס"ל להילקוט שכל טוב דהי' אותו והמן עם הארץ דהי' בגדר אינו מודה בעירוב, ויש לעיין בזה.

וכשדברתי עם מו"ר שר התורה מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בהאי סוגי' דלחמן בר ריסתק, אמר לבאר בזה דהנה תוס' (שם) מייתו מהר"ח דגריס "המן בר ריסתק", וכוונתם בזה דהנה יש נידון מהו "שם רשעים ירקב" (משלי פ"י פ"ז), אם הכונה שאף אחד לא קורא בשמם דרשעים ואפילו גוים, או דרק יהודים אינם קוראים בשמייהו דרשעים אבל גוים קוראים, ואהא הביאו התוס' ראיה דרק יהודים אינם קוראים אבל גוים כן. ושאלתי למו"ר מרן שליט"א דמאי קמ"ל דגוים קוראים, אטו איכא הו"א דלא יקראו, ומאי אכפת לן מינייהו. והשיבני דלא תימא דהוא כללא דלא מסקינן בשמייהו היינו אצל כולי עלמא (רק הכונה דאצלינו אין קוראים אף אצלם קוראים), עכת"ד. [וליכא לאקשויי מהא דמייתינן לעיל מילקוט שכל טוב דפי' דהי' ע"ה, דהא התם גרסי "והמן", ודוק בזה]. ועיין נמי בשדי חמד (כרך ה', דף ק"נ א' מדה"ס, כלל מ"א) מש"כ בהא דרשעים דלא מסקינן בשמייהו, ע"ש היטב.

בהא דבן נח נהרג אפחות משוה פרוטה אם זה דייקא כשהיה דרך גזילה

שו"ע סימן שפ"ב (סעיף ה'): שוכרין מאינו יהודי אפילו בפחות משוה פרוטה, ע"כ. וכ' המ"ב (שם, ס"ק כ"א) וז"ל: הטעם דלגבי עכו"ם חשיב ממון, דבן נח נהרג אפילו בפחות משוה פרוטה, אבל מישראל אם ירצה לשכור ממנו רשותו לא מהני בפחות משוה פרוטה אפילו לדעת המקילין בסימן ש"פ סעיף ג', ע"כ.

והנה באוה"ח הק' (בראשית ו', י"א) כ' וזל"ק: במדרש (ל"א, ה') וז"ל, אחד היה מביא קופה תורמוסים, וכל אחד לוקח תורמוס אחד, ואינו יכול להוציאו בדיינים, ע"כ. כבר קדמו ראשונים והקשו דבן נח נהרג על פחות משוה פרוטה, ולי נראה כי המדרש מגלה כי מלבד שביטלו עיקר תורת שבע מצוות, עוד להם שהיו חומסים מתורת האדם השכלית, כי הגוזל פרוטה הוא דבר שהיו תובעים אותו, ולא פחות משוה פרוטה, והיו מתחכמים לגזול באופן שלא יתבעו אותם. גם כפי הדין נראה לי כי לא חייבה תורה לבני נח אלא על ממון הבא לידם בדרך גזילה, אבל בהקפה לא יתחייבו, והגם שהרמב"ם בפ"ט מהלכות מלכים (הלכה ט') כתב גם עושקי שכר שכיר יהרגו עליו בני נח, אינו דומה לזה שבא לידו בהלואה שיאמר חייב אני לתת לך לכשיבא זמן, ואנשים ההמה היו נוטלים ברצונו בהקפה לפרוע אח"כ, וכשהיה מתרצה להקיפם היו נוטלים פחות משוה פרוטה, ובהלכות הלוואות לא היו דנים על פחות משוה פרוטה אם חייב לו כשיטעון פרעתי או יש לך כנגדו, ודבר זה אינו בגדר מצות גזילה שיתחייב מיתה שיאמר סבור הייתי שאין לך בידי כלום, עוד אפשר לומר שיכולין לטעון בתורת מתנה בא לידם לטעום לקנות ממנו, עכלה"ק.

וחזי הוית למהרש"ם ז"ל בספרו תכלת מרדכי על התורה, פרשת בראשית (נר מצוה אות י') [מהדורת תרע"ג לפ"ק, דף ו' ע"ב מדה"ס טור ב'] דכ' וז"ל: ברוקח סי' שס"ו כתב דגם על צדקה ולקט שכחה ופאה ומעקה ותיקון משקולת והלוית אורחים מצווה הב"נ, וצ"ל דס"ל דהוי אביזרי' דדינים ושפיכת דמים, וגם בחידושי הר"ן לסנהדרין נ"ו ב' מבואר דב"נ חייב בצדקה. והעירני בני הרב ר' צבי נ"י מיבמות מ"ז ע"ב מודיעים אותו ענין לקט שכחה ופאה וכו', ומוכח דב"נ פטור. וגם הביא ראי' מרש"י גיטין מ"ז ע"א ד"ה ולקטינהו, דמוכח ג"כ כן. **ועי' באה"ח ר"פ נח דגבי לקח בהקפה ולא שילם אין ב"נ חייב, וצ"ע מדברי רמב"ן פ' וישלח, וע' באה"ח פ' וישלח בענין חטא של שכם**, עכ"ל.

ברם יש לדון בהא, דהנה אמת נכון הדבר דמהא דכתב האוה"ח הק' בריש דבריו "כי לא חייבה תורה לבני נח אלא על ממון הבא לידם בדרך גזילה, אבל בהקפה לא יתחייבו", ומשמע דכל דהוי דרך הקפה לא מחייבי, מ"מ בשלהי דבריו כתב "וכשהיה מתרצה להקיפם היו נוטלים פחות משוה פרוטה, ובהלכות הלוואות לא היו דנים על פחות משוה פרוטה אם חייב לו כשיטעון פרעתי או יש לך כנגדו" וכו', ע"ש היטב. דמהא נראה דסבירא ליה בהדיא דכל דלא היו דנין ב"נ בדרך הקפה הוי דייקא אפחות משוה פרוטה, וכפי זה יתכן דאילו גזל הב"נ שו"פ דרך הקפה שפיר היו דנין ומחייבין אותו, ועל כן היו אנשי דור המבול גוזלין דרך הקפה בפחות משו"פ באופן דלא היה באפשרי לחייבם אהא. ומעתה י"ל דהרמב"ן ז"ל גופי' לא מיירי אלא בהלואה דשו"פ (ומאי דמייתי האוה"ח הק' מהר"מ ז"ל גבי עושקי שכר שכיר דב"נ נהרג עליו, ולא חילק אי הוא דייקא בשו"פ או אף בפחות מהא, י"ל דזיל בתר טעמא, וכיון דדמי לגזילה אף אפמשו"פ מיחייב). והגם דהרמב"ן ז"ל לא חילק בין הלואה דשו"פ לפחות הימנה, לכאו' הכי צ"ל. ועי' ירו' ב"מ (פ"ד ה"ב) דמבואר דפחות משו"פ א"א להוציא בדיינים, ולפי"ז י"ל דל"ש למידן אהא, וי"ל"ד בזה. ועמש"כ בשלהי דברינו מס' חפ"ה דעמד בזה.

וכוונתו דהמהרש"ם ז"ל להעיר אדברי רבינו האוה"ח הק' ז"ל מהא דכ' הרמב"ן (בראשית ל"ד י"ג) וז"ל: ועל דעתי הדינין שמנו לבני נח בשבע מצות שלהם אינם להושיב דיינין בכל פלך ופלך בלבד, אבל צוה אותם בדיני גניבה ואונאה ועושק ושכר שכיר ודיני השומרים ואונס ומפתה ואבות נזיקין **ודיני מלוה ולוה** ודיני מקח וממכר וכיוצא בהן, כענין הדינין שנצטוו ישראל, עכ"ל. הרי דלדעת הרמב"ן ז"ל ב"נ נהרג אף כשהי' זה דרך הקפה, וצ"ב.

וכן נמי נראה מסברא, דאת"ל דכל דהוי דרך הקפה לא מחייבי ב"נ, מ"ט הקיפו אנשי דור המבול דייקא בפמשו"פ, הא יכלו להקיף בטפי משו"פ ולא ליחייב, ועכצ"ל דבשו"פ הגם דהי' דרך הקפה היו דנין, ודוק היטב.

והלום מצאתי בספר עיטורי חיים לידידנו הרה"ג רבי משה שווארץ שליט"א רו"מ המכון להוצאת ספרי האוה"ח הק' (פרשת נח, עמוד כ') דעמד בהא, ומייתי מספר קוי אור דהביא ראי' לשיטתי' דהאוה"ח הק' ממ"ש התוס' בב"מ (ע' ב' ד"ה תשיך) דס"ל דב"נ לא הוזהרו על הריבית דכל דנוטל מדעתו לא הוי גזל, ע"ש, ומיהו העיר בעיטורי חיים (שם) דבספר ברכת שמעון הקשה בזה דל"ד ריבית שנותנו לו לחלוטין, להלואה דנותן לו ע"מ להחזיר, וכשאינו מחזיר אי"ז מדעתו. ועל כן פירש באופ"א דהטעם דבב"נ דנין אפי' אפחות משו"פ משום דאכזרים הם ואינם מוחלין (ערש"י סנהדרין נ"ט א' ד"ה משום), ולפי"ז י"ל דכל זה דייקא כשגוזלין מיניהו בעל כרחם, אך כשנתנו מדעת אף הם מוחלין אפחות משו"פ, ע"ש. וכ' בעטורי חיים (שם) דלדברי הברכ"ש נראה דהחילוק בין מדעתו לבע"כ הוי דייקא בפחות משו"פ, ע"ש.

ולפענ"ד יש לעיין בהא דמשמעות דברי חז"ל בכ"מ דלא מחלו על כך אנשי דור המבול, והגם דנימא דהי' זה מדעתייהו דרך הקפה ופחות משו"פ, מ"מ משמע דלא מחלו אלא דלא יכלו להוציא זה בדיינים (עי' ירושלמי ב"מ פ"ד ה"ב, ומדרש רבה פ' נח פל"א סי' ה') וצ"ב, ואין אצלי ספר ברכ"ש לעיוני ביה.

וע"ע מאי דהאריך בהאי סוגי' דגזילה דדור המבול בספר חמש פרוטות הן להרה"ג רנ"ש הלוי סגל שליט"א (סימן י"ב) באורך נפלא, וע"ש בהערה (עמוד נ"א) מש"כ לדון אי איכא ישיבת הדיינים בפמשו"פ משו"ת משנה הלכות (חלק ט', סימן שע"ו), וע"ש בס' חפ"ה (עמוד תע"ב) מאי דהוסיף בזה, ובכאן לא באנו אלא ליישב קושיית התכלת מרדכי ע"ד האוה"ח הק', ואכמ"ל.

בדינא דחמשה הדרים בחצר דאחד שוכר מהנכרי בשביל כולם, אי בעי לשכור מקודם שיערבו או איפכא

שו"ע סימן שפ"ב (סעיף ט'): חמשה הדרים בחצר אחד שוכר מהאינו יהודי בשביל כולם, ע"כ. [ומקור האי דינא כ' הב"י ז"ל (שם) וז"ל: גם זה בפרק הדר (דף ס"ו א') דלרבי יוחנן שוכר כמערב דמי, ומפרש בגמרא [שם] דמה מערב חמשה ששרויים בחצר אחת [אחד מהם] מערב ע"י כולם, כלומר ואין צריך כל אחד מהדרים בחצר לשכור ממנו, ע"כ].

והנה בביאור הלכה (שם, ד"ה בשביל כולם) כתב וז"ל: מלשון זה משמע לכאורה דדוקא כשעירבו מתחילה ביחד אז אמרינן דנעשה ממילא אחר כך שליח בשביל כולן, וכן משמע קצת מרש"י דף ס"ו דיבור המתחיל "מה מערב". אכן באמת זה אינו כמבואר ברמב"ם וסמ"ג ועבודת הקודש דמתחילה שוכר ואחר כך מערב, ואף שאחד הוא השוכר מהני לכולם, והיינו משום דעל כל פנים כבר נשכר רשות העכו"ם לישראל אחד, ולכן יכולין אחר כך להתערב יחד. ואדרבה לכתחילה אין לעשות העירוב קודם השכירות, כמו שכתבנו בביאור הלכה בריש הסימן דיבור המתחיל צריך שישכירו, עיין שם, עכ"ל. ועיין מאי דהאריך איהו גופי' בריש סי' שפ"ב (ד"ה צריך) באורך עצום ונשגב, ע"ש. וע"ע בשונה הלכות (סי' שפ"ב דין י"א) מ"ש בזה, ע"ש.

ברם מצאתי בשולחן ערוך דהגה"ק רש"ז זלה"ה (סי' שפ"ב ס"י"ב) דכ' וז"ל: חמשה הדרים בחצר אחד אינם צריכים כל אחד לשכור מהנכרי הדר עמהם, אלא אחד שוכר בשביל כולם, ואינו צריך לפרש לו גבי שכירות שישכיר לכולם, אלא שוכר לעצמו וכולם מותרים, **שכיון שהוא עירב עמהם הרי כולם כאיש אחד,** ודי שישכיר לאחד מהם, כמו שלענין עירוב אם הם רוצים לערב עם חצר אחרת די שאחד מהם יתן הפת אפילו משלו, וכולם מותרים **כיון שכבר עירב עמהם,** כמו שנתבאר בסימן שע"ב (סעיף ד'), עכ"ל.

ונראה מדבריו דס"ל דאדרבה אי לאו דעירב עמהם מקודם לא מהני, וצ"ע. [והנה בבאוה"ל ריש סי' שפ"ב כמדו' הרגיש במאי דציין השו"ע הרב מדציין בריש דבריו דלכאו' כמ"ש רש"י מבואר בשו"ע סי' שע"ב ס"ג, וכפה"נ יש לגרוס בשועה"ר "כמו שנתבאר בסימן שע"ב (סעיף ג')", אלא דהבאוה"ל גופי' לא ס"ל כן ומדחי לזה, וי"ע].

תו יש לעיין בזה בשיטתי' דהכף החיים, דהנה בסימן שפ"ב (ס"ק מ"ו) כתב וז"ל: אחד שוכר וכו' וא"צ לפרש לו גבי שכירות ששכיר לכולם, אלא שוכר לעצמו וכולם מותרים, **שכיון שעירב עמהם** הרי כולם כאיש אחד, ר"ז אות י"ב, עכ"ל. הרי דהביא לשיטתי' דהשו"ע הרב ז"ל דמשמע דס"ל דיש לערב מקודם שישכיר, אמנם התם (ס"ק מ"ז) כתב הכה"ח וז"ל: **וצריך לשכור ואח"כ לערב** משום דאין עירוב מועיל קודם השכירות כמבואר בהרמב"ם פ"ב דין יו"ד, וכן מוכח לקמן סי' שפ"ג יע"ש, עכ"ל, ומהא נראה דס"ל דיש לשכור מקודם שיערב, וצע"ג בזה. [ודוחק לפרש דכונת השו"ע הרב דלצד דרגילותן לערב יחד נעשו כולהו כחדא אף מקודם דעירבו].

ידון בנכרי הנמצא רחוק מהלך יום אחד מביתו, אך יכול לבוא ע"י כלי רכב וכיו"ב בפחות מיום אחד, אי מקרי רחוק

שו"ע סימן שפ"ג (סעיף א'): אינו יהודי הדר עם שני ישראלים, ואין האינו יהודי בביתו, אינו אוסר (וע"ל סי' שע"א) ויערבו ויהיו מותרים, בא האינו יהודי בשבת אוסר והעירוב בטל, ומיהו יכולים לשכור ממנו בשבת ואח"כ יבטל האחד לחבירו ויהיה היחיד מותר, וכ"ש אם מת העובד כוכבים בשבת שיבטל אחד לחבירו ויהיה היחיד מותר, ע"כ. והנה בספר רוח חיים להגה"ק רבי חיים פאלאג'י זלה"ה (או"ח, סימן שפ"ג) כתב אדברי השו"ע וז"ל: ואין העכו"ם בביתו, עיין סי' שע"א דאפי' אין הגוי בביתו אוסר, וצ"ל דמיירי כאן כשהוא רחוק יותר ממהלך יום אחד, וכן הבין הרב ע"ש, ע"ש. **אלא דעתה שיש ספינה של אש, כשם שלענין ברכת הגומל ולענין אבלות לא חשבינן דבא בחפזון ממקום קרוב, כן אתה תדין גם לענין זה דחשיב רחוק הגם דהוא רחוק ונתקרב,** עכ"ל.

ומבואר מדבריו דאף דאיכא כלי רכב וספינות אויר וכיוצא בזה, דהגם דהלך העכו"ם טפי ממהלך יום אחד יוכל להגיע ביומא דשבתא לביתו על ידם, מכל מקום לא חשיב "קרוב".

וצריך עיון, דהא כ' השו"ע (סי' שע"א ס"א) וז"ל: אחד מבני חצר שהניח ביתו והלך ושבת בחצר אחרת, אפילו היתה סמוכה לחצירו, אם הסיח מלבו ואין דעתו לחזור לביתו בשבת הרי זה אינו אוסר עליהם. בד"א בישראל, אבל א"י אפי' הלך לשבות בעיר אחרת אוסר עליהם עד שישכרו ממנו מקומו **אם הוא קרוב מהלך יום אחד, שהרי אפשר שיבוא בשבת, אבל אם רחוק יותר אינו אוסר,** וי"א שגם א"י אם הלך לשבות בחצר אחרת אינו אוסר, וכ"נ עיקר (ואם בא הא"י בשבת ע"ל סי' שפ"ג), עכ"ל. ומהא נראה דלדעה קמייתא טעמא דאינו אוסר בטפי ממהלך יום אחד לפי דא"א שיבוא בשבת.

ומעתה יש לדון דהא אף בזמנו דהשו"ע ז"ל היו סוסים ועגלות וכיוצא בזה דיכל הנכרי להגיע אל ביתו בזמן קצר טפי, ומדלא נחית השו"ע ז"ל לפרושי דמהלך יום אחד הוי "ברגליו", יש לן לפרש דהיכא דרחוק טפי ממהלך יו"א ואין לו סוס ועגלה לחזור בהו שפיר מקרי רחוק. אך אם יש לו סוס ועגלה י"ל דבעינן דיהי' רחוק בשיעור דאף עם סוסו ועגלתו יוכל לבוא רק ברכיבה דיום אחד, וכן מטין הדברים דזיל בתר טעמא דבעינן שלא יוכל לבוא ביומא דשבתא. ועי' היטב בר"מ ז"ל הל' ערובין (פ"ד הי"ג) ובמ"מ (שם, בשלהי דבריו). וע"ע בצפנת פענח (שם) דכ' אמ"ש הר"מ ז"ל שהרי אפשר שיבא בשבת, וז"ל: ע"ש (=בערובין) דף ס"ב ע"ב התם דאתא ביומו, ע"כ. ודוק היטב. ומכ"ש בנידונו דהח"ח ז"ל, וצריך עיון.

והנה בכף החיים (סי' שפ"ג סק"ה) מייתי לדברי הרו"ח ז"ל דמייתינן, וכתב אהא וז"ל: אמנם עיין במסגרת זהב על קיצור הש"ע סי' ר"ד אות א' שכתב שיש חולקין בזה, ואפי' רחוק כמה פרסאות אם יכול לבא ביום א' מקרי קרוב יעו"ש, עכ"ל. (וע"ש במסגרת זהב מ"ש בפלוגתת האחרונים ז"ל בזה).

והנה בשו"ע יו"ד (סי' שע"ה ס"ח) כתב וז"ל: מי שמת לו קרוב ולא ידע עד שבא למקום שמת שם המת או למקום קבורה, אם היה במקום קרוב שהוא מהלך עשרה פרסאות שאפשר שיבא ביום אחד, אפילו בא ביום השביעי אם מצא מנחמים אצל גדול הבית אפילו שנוח לעמוד, הואיל ומצא מנחמים (דהיינו שנוהגים עדיין קצת אבילות) (טור ורשב"א בתשובה) עולה לו, ומונה עמהם תשלום שלשים יום, עכ"ל, וע"ש בכ"ד.

ומצאתי בספר דברי סופרים להגר"נ יברוב שליט"א (הלכות שמחות ח"א, עמוד רצ"ו, ד"ס ס"ק נ"ט ד"ה מהלך עשרה פרסאות) דכ' וז"ל: דהיינו שיעור מהלך יום אחד לאדם בינוני, וכדמסיים שאפשר שיבוא ביום אחד, דכיון דאי שמע הוי מטיא הכא בחד יומא כמאן דאיתיה בהדייהו דמי [ר"ף], ואפילו שמע סמוך לחשיכה. ובזמן הזה שיכולים לבוא ע"י מכונית ביום אחד הרבה יותר מעשרה פרסאות, נחלקו האחרונים אי משערינן בעשרה פרסאות או ביותר, דבשו"ת חכמת שלמה (שבסוף שו"ת הר המור) סי' י"ג העלה שגם בזמן הזה לא נשתנה הדין, וכל שהוא יותר מעשרה פרסאות חשיב מקום רחוק, וכן דעת השו"מ (מהדו"ק ח"ג סי' ק"ג), וכן דעת הערך שי, וכן פסק הגרש"ק בשו"ת טוב טעם ודעת (מהדו"ג ח"ב סי' רט"ז), וכתב שכן פסק תמיד הרב הגאון מוהר"ר אריה ליב תאומים. אבל בנחל אשכול שעל ספר האשכול (סי' מ"ט) כתב דבזה"ז שאפשר ע"י מרכבת מסילת ברזל לבוא ביום אחד מרחק נ' פרסאות, אם בא מונה עמהם. גם בשו"ת באר עשק (סי' ל"ז) הסכים לדברי מורה אחד שהיקל בזה שאפשר לסמוך על זה, בפרט בדיני אבילות בדאיכא טעמא להקל, וגם בחכמת שלמה שם כתב "שמעתי מורין מרבנים מפורסמים להקל לעת הצורך ושעת הדחק, והלכה כדברי המיקל באבל". גם בשו"ת רב פעלים (ח"ג יו"ד סי' כ"ד) כתב שכבר הסכימו כמה אחרונים גדולים דחושבין להקל, והגם שיש חולקים יש להורות כדברי המקילין שהם גדולי הדור, והלכה רווחת הלכה כדברי המיקל באבל. גם בערוך השולחן כתב להקל דזיל בתר טעמא שיכול להגיע ביום אחד, וכתב עוד: וכמדומני שכן מורין עתה הלכה למעשה, ובשדי חמד (אות ע"ג) נוטה להחמיר, עכ"ל, ודפח"ח. וע"ש בעמק דבר מאי דפלפל בזה באורך. וע"ע מאי דהוסיף בזה בספרו בס' קיצור הלכות אבלות (פרק כ"ג, ס"ק ק"ה ובהערות דשם), ובתו"ד העיר דלכאו' אף בזמן חז"ל יכלו לבוא במהירות טפי ע"י סוס, ובכ"ז חז"ל קבעו השיעור לפי הליכה ברגל, דהיינו עשרה פרסאות, וכן העיר בשו"ת יד אליהו (פסחים, סימן ס"ב), ע"ש, וע"ש עוד בהא.

הא קמן דמ"ש הרוח חיים הוא סברת הרבה אחרונים, אלא דאכתי חזינן דרבים מהאחרונים איפליגו אהא, ועדיין יל"ע מ"ט לא נימא הכא דזיל בתר טעמא וכדאקשינן לעיל [ותו יל"ע אי הני אחרונים דס"ל דמקרי רחוק לענין אבילות, ס"ל אף הכא גבי עירוב הכי, ויש לדון בזה].

עוד יש להאריך בזה מהאי כללא דהלכה כדברי המיקל בעירוב, ועמ"ש בזה מרן הגרחיד"א ז"ל בשיורי ברכה (או"ח, סימן שנ"ח ס"ק ב') באורך עצום ונשגב, וע"ע בשדי חמד (כרך ב', דף כ"ב א' מדה"ס ס"ק ד'), וי"ל"ע בזה.

[והגם דמצינן גדר יום אחד דהוי שעה כל דהו, וכדכתב השד"ח (כרך ג' דף ס"ח א' מדה"ס טור א' כלל ב') וז"ל: יום אחד מצינו דרוצה לומר שעה כל דהו, כמו שכתבו התוספות בגיטין דף ע"ה (ד"ה ורמינהי), ועיין להרבנים סמ"ע סי' ל"ה, אליהו רבה סי' ג"ן, משנה למלך בהלכות אישות פרק שני דין כ"ב, ציינם מרן חיד"א ביעיר אזן מערכת השי"ן אות ט"ז, ולהרבנים טורי זהב ושפתי כהן יורה דעה ריש סי' ת"ב, עכ"ל. פשיטא דהכא לכו"ע האי "יום אחד" דאידכר בשו"ע סי' שע"א הוי בשלימות דיו"א, דזיל בתר טעמא וכדכתיבנא, ופשוט].

ידון בחידושו דהמג"א ז"ל דגוי שיש לו חוב על הבית מקרי ברשות

שו"ע סימן שפ"ד (סעיף א'): גוי הנכנס בחצר לשם אכסנאות, אם נכנס שלא ברשות אינו אוסר לעולם, ואם נכנס ברשות אם הוא רגיל לבא אוסר מיד, ואם אינו רגיל אינו אוסר עד לאחר שלשים יום, ע"כ. וכ' עלה המג"א (שם, ס"ק א') וז"ל: נראה לי דעכו"ם שיש לו חוב על הבית מקרי ברשות, ועיין בחו"מ סימן רל"ו (סעיף ז'), ועיין סימן שפ"ב סעיף ט"ו, ועיין סוף סימן ש"ע, עכ"ל.

והכי כתב השו"ע בחו"מ (סי' רל"ו ס"ז): גוי בעל זרוע שאנס נכסי ישראל, וירד לתוך שדהו מחמת שהיה לו חוב על בעל השדה או מחמת שיש לו נזק ביד זה הישראל או מחמת שהפסיד ממונו, לאחר שתקף לו את השדה מכרה לישראל אחר, אין הבעלים יכולים להוציא מיד הלוקח. במה דברים אמורים כשהודו הבעלים שאמת טען הגוי, וכן אם היה שם מלך או שר באותו מקום שיכול לכוף את הגוי שמכר לדין, ולא תבעו הבעלים את הגוי, אינם יכולים להוציא מיד הלוקח מן הגוי אף על פי שאינם מודים לגוי, ואף על פי שאין שם עדים שאמת טען הגוי, שהרי אומר הלוקח לבעלים אם גזלן הוא הגוי למה לא תבעתם אותו בדיניהם, עכ"ל.

ברם הסמ"ע ז"ל כתב אדברי השו"ע (שם, ס"ק ט"ו) וז"ל: כן הוא דעת הרמב"ם, אבל הרא"ש בשם ר"ג והטור כתבו דיכול להוציא מיד הלוקח אפי' שהתה בידו יותר מיב"ח. ועיין עוד בסמ"ע ס"ק ט"ו, וכ"פ מהרש"ל (=בספרו ים של שלמה עמ"ס ב"ק) פ"ו סי"ד, ע' בתשובת מבי"ט ח"ב סי' מ"ד ובשאלות השניות סי' קכ"ח דף קנ"ח, עכ"ל.

וע"ע בפת"ש (שם י"א ד"ה להוציאה), ומשמע דדעתא דהני רבוותאי ז"ל למיפסק דיכול להוציא מידו דהלוקח, וכפי זה יש לעיין אי פליגי אדברי המג"א ז"ל דהכא. מיהו לכאורה י"ל דהמג"א ז"ל קפסיק כהשו"ע ז"ל בזה, דמהא דלא מייתי רמ"א ז"ל היפך מזה משמע דס"ל כוותי' [וע' בברכ"י יו"ד סי' רמ"ח ס"א בסו"ד]. וביותר דבדרכי משה (חו"מ סי' רל"ו סק"ד) כ' דבמרדכי (ב"ק סי' קנ"ה) מייתי לדברי הר"מ ז"ל בלא מחלוקת, וש"מ דס"ל כוותי'.

ולקושטא דמילתא עיין באל' רבא (ר"ס שפ"ד) ובספר תוספת שבת (שם) ובשלחן ערוך דהגה"ק רש"ז זלה"ה (שם), דכולהו פסקו כהמג"א ז"ל בהא (ועי' בכה"ח שם, ס"ק ד'), ע"ש).

מיהו במשנ"ב (סי' שפ"ד סק"ג) מייתי לדברי המג"א ז"ל, וכ' אהא "ויש מקילין בזה", ובשעה"צ (שם, ס"ק ד') כ' דכ"ה בנהר שלום ובעצי אלמוגים. ואין לפני הני ספרי דרבנן, ברם ראיתי דהביאו מינייהו דכתבו דכיון דפלוגתא היא הלכה כדברי המיקל בעירוב (עי' ערובין מ"ו א'), ועוד דהא דאין הבעלים יכולין להוציא מהלוקח הוא לפי דמייאשי מיניה, אך לא קחשיב "ברשות", ע"ש.

ויש לעיין אי אמרינן בכה"ג הלכה כדברי המיקל בעירוב, אחר דאיפלגו בהא גדולי האחרונים לדינא, וכבר האריכו לדון אי אמרינן האי כללא דהלכה כדברי המיקל בעירוב גם בפלוגתת הפוסקים, עיין מ"ש מרן החזו"א ז"ל (עירובין, ליקוטים סימן ד' סק"י) ובס' יסודי ישורון (מערכת ל"ט מלאכות ח"ב עמוד רל"ט), ואכמ"ל.

ובערוך השולחן (סי' שפ"ד, סוס"ק ג', במוסגר) כ' וז"ל: ומ"ש המג"א בסק"א דהנכנס בשביל חוב מקרי ברשות, ודאי כן הוא, אבל זהו כשעשה ברשות הערכאות בדינא דמלכותא, עכ"ל. ועיין עוד בספר פתחי חושן להגרי"י בלוי זצ"ל (הל' גניבה פרק ג', ס"ק מ"ג) דכ' דבגוונא דתפסו ממנו נכסיו מכח דינא דמלכותא, לכו"ע זכה הלוקח בקרקע, ובהערה דשם (ס"ק ק"ד) כ' דכ"ה בדרכי משה סי' רל"ו, וכדקי"ל דדינא דמלכותא דינא. ומכ"ש כשגבה השלטון נכסיו עבור חוב מסים וכיוצא בזה. וע"ע מאי דהאריך בפת"ח (שם, פרק א', הערה ד') באורך עצום מענינא דדינא דמלכותא דינא והמסתעף, ואכמ"ל. וע"ע בנתיה"מ (סי' רל"ו בביאורים סק"ו ובחידושים סק"ז) דכתב דאף לדעתי' דהשו"ע ז"ל בגוונא דיש לישראל כח לתבוע הנכרי בדיניהם, יכול לתובעו ולהוציא השדה מיד הלוקח, ע"ש בדבריו.

בדינא דצדוקים כהאידנא לדעתי' דמרן הבית יוסף ז"ל והמסתעף

כתב הר"מ ז"ל הל' ערובין (פ"ב הט"ז): ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא או שהוא עובד עבודה זרה הרי הוא כגוי לכל דבריו, ואין מערבין עמו ואינו מבטל רשות, אלא שוכרין ממנו כגוי, אבל אם היה מן המינים שאין עובדין עבודה זרה ואין מחללין שבת כגון צדוקין וביתוסין וכל הכופרים בתורה שבעל פה, כללו של דבר כל מי שאינו מודה במצות עירוב אין מערבין עמו לפי שאינו מודה בעירוב, ואין שוכרין ממנו לפי שאינו כגוי, אבל מבטל הוא רשותו לישראל הכשר וזו היא תקנתו, עכ"ל.

והנה בטור (סי' שפ"ה) כ' וז"ל: צדוקי הרי הוא כישראל ומבטל רשות, אבל לערב כתב הרמב"ם זכרונו לברכה שאינו יכול כיון שאינו מודה בעירוב וכו', וישראל מומר לחלל שבתות בפרהסיא אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן הרי הוא כגוי, ואם אינו מחללו אלא בצנעא אפילו מחללו באיסור דאורייתא הרי הוא כישראל ומבטל רשות, עכ"ל.

וכתב עלה מרן הב"י ז"ל (שם, ד"ה ומ"ש אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן) וז"ל: כן דקדקו שם התוספות (ערובין ס"ט א' ד"ה כאן במומר) והרא"ש (סי' י"ד) והמרדכי (סי' תקט"ז) וכן דעת רש"י, והקשו התוספות דהא סתם צדוקי אינו נזהר במילי דרבנן, ותירצו שרגילין הם ליזהר לפי שהם יראים מחכמים כדאיתא בגדה (ל"ג ב'), ולפי דבריהם הני צדוקים דשכיחי גבן כיון דעברי אמילי דרבנן בפרהסיא הרי הם כגוי ומשכירין ואין מבטלין. והרמב"ם בפרק ב' (הט"ז) כתב הברייתא כצורתה, ולא הזכיר דין מחלל שבת במילי דרבנן, מיהו אפילו אם תימצי לומר דסבירא ליה דהוי משומד נראה דהני צדוקים לדידיה לא חשיבי משומדים אף על פי שעוברין בפרהסיא אמילי דרבנן, דלא הוי משומד עד שיעבור במזיד, והני מזיד דידהו כאונס הוי דמעשה אבותיהן בידיהם, והוה ליה כתינוק שנשבה בין הגויים, וכמו שכתב הוא זכרונו לברכה בפירוש המשנה בפרק א' ממסכת חולין (משנה א'), ולא חש רבינו לכתוב דישראל משומד לע"ז דינו כגוי אף על פי שנזכר בגמרא ובדברי הרמב"ם, משום דמילתא דפשיטא היא, עכ"ל, וע"ש היטב.

והנה במשנ"ב (סי' שפ"ה סק"א) מייתי לדברי הב"י ז"ל, וכ' אהא דדעת כמה פוסקים דאף צדוקי כשמחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם, ובשעה"צ (שם, ס"ק ב') כ' דכ"ה בתוס' ורא"ש דכל ההיתר כשאינו מחלל שבת בפרהסי', ושכ"נ בריא"ז הו"ד בשה"ג והריטב"א, וכתב אהא השעה"צ וז"ל: ובאמת בהרמב"ם גופא מבואר בדבריו בהדיא דהצדוקים שיכולים לבטל רשות הוא כשאינם מחללים בפרהסיא, ולפלא על הב"י שכתב קולתו לדעת הרמב"ם שמבואר בו להיפוך. ומסתברא עוד לומר דאפילו אם נימא בעלמא דלא נשוה אותם כעכו"ם משום דמנהג אבותם בידם [עיין ביו"ד סימן קנ"ט סעיף ג' ובש"ך שם], מ"מ לענייננו לא שייך זה, דכל עיקר הטעם דגזרו בעכו"ם כדי שלא ילמוד ממעשיו, א"כ גם בצדוקי שייך זה כיון דעכ"פ מתנהג כעכו"ם, ומאי עדיפא לן משום שמנהג אבותיו בידו. ולפלא על הט"ז ומ"א שלא הביאו כלל דעת שארי פוסקים שאוסרים בזה, ובאמת כן משמע פשטא דש"ס במסקנא דאף שחייב לו, מ"מ אין עליו אלא דמי חיובו, והרי זה בא ליתנם להלוקח, **ודברי טעם הן ובתראי נינהו, ולא ידעתי למה לא הביאן מורי"ם ז"ל,** עכ"ל.

ועיין נמי בש"ך (שם, ס"ק ג') דכתב וז"ל: כן הוא דעת הרמב"ם, אבל הרא"ש בשם ר"ג והטור כתבו דיכול להוציא מיד הלוקח אפי' שהתה בידו יותר מיב"ח. ועיין עוד בסמ"ע ס"ק ט"ו, וכ"פ מהרש"ל (=בספרו ים של שלמה עמ"ס ב"ק) פ"ו סי"ד, ע' בתשובת מבי"ט ח"ב סי' מ"ד ובשאלות השניות סי' קכ"ח דף קנ"ח, עכ"ל.

וע"ע בפת"ש (שם י"א ד"ה להוציאה), ומשמע דדעתא דהני רבוותאי ז"ל למיפסק דיכול להוציא מידו דהלוקח, וכפי זה יש לעיין אי פליגי אדברי המג"א ז"ל דהכא. מיהו לכאורה י"ל דהמג"א ז"ל קפסיק כהשו"ע ז"ל בזה, דמהא דלא מייתי רמ"א ז"ל היפך מזה משמע דס"ל כוותי' [וע' בברכ"י יו"ד סי' רמ"ח ס"א בסו"ד]. וביותר דבדרכי משה (חו"מ סי' רל"ו סק"ד) כ' דבמרדכי (ב"ק סי' קנ"ה) מייתי לדברי הר"מ ז"ל בלא מחלוקת, וש"מ דס"ל כוותי'.

ולקושטא דמילתא עיין באל' רבא (ר"ס שפ"ד) ובספר תוספת שבת (שם) ובשלחן ערוך דהגה"ק רש"ז זלה"ה (שם), דכולהו פסקו כהמג"א ז"ל בהא (ועי' בכה"ח שם, ס"ק ד'), ע"ש).

מיהו במשנ"ב (סי' שפ"ד סק"ג) מייתי לדברי המג"א ז"ל, וכ' אהא "ויש מקילין בזה", ובשעה"צ (שם, ס"ק ד') כ' דכ"ה בנהר שלום ובעצי אלמוגים. ואין לפני הני ספרי דרבנן, ברם ראיתי דהביאו מינייהו דכתבו דכיון דפלוגתא היא הלכה כדברי המיקל בעירוב (עי' ערובין מ"ו א'), ועוד דהא דאין הבעלים יכולין להוציא מהלוקח הוא לפי דמייאשי מיניה, אך לא קחשיב "ברשות", ע"ש.

ויש לעיין אי אמרינן בכה"ג הלכה כדברי המיקל בעירוב, אחר דאיפלגו בהא גדולי האחרונים לדינא, וכבר האריכו לדון אי אמרינן האי כללא דהלכה כדברי המיקל בעירוב גם בפלוגתת הפוסקים, עיין מ"ש מרן החזו"א ז"ל (עירובין, ליקוטים סימן ד' סק"י) ובס' יסודי ישורון (מערכת ל"ט מלאכות ח"ב עמוד רל"ט), ואכמ"ל.

ובערוך השולחן (סי' שפ"ד, סוס"ק ג', במוסגר) כ' וז"ל: ומ"ש המג"א בסק"א דהנכנס בשביל חוב מקרי ברשות, ודאי כן הוא, אבל זהו כשעשה ברשות הערכאות בדינא דמלכותא, עכ"ל. ועיין עוד בספר פתחי חושן להגרי"י בלוי זצ"ל (הל' גניבה פרק ג', ס"ק מ"ג) דכ' דבגוונא דתפסו ממנו נכסיו מכח דינא דמלכותא, לכו"ע זכה הלוקח בקרקע, ובהערה דשם (ס"ק ק"ד) כ' דכ"ה בדרכי משה סי' רל"ו, וכדקי"ל דדינא דמלכותא דינא. ומכ"ש כשגבה השלטון נכסיו עבור חוב מסים וכיוצא בזה. וע"ע מאי דהאריך בפת"ח (שם, פרק א', הערה ד') באורך עצום מענינא דדינא דמלכותא דינא והמסתעף, ואכמ"ל. וע"ע בנתיה"מ (סי' רל"ו בביאורים סק"ו ובחידושים סק"ז) דכתב דאף לדעתי' דהשו"ע ז"ל בגוונא דיש לישראל כח לתבוע הנכרי בדיניהם, יכול לתובעו ולהוציא השדה מיד הלוקח, ע"ש בדבריו.

בדינא דצדוקים כהאידנא לדעתי' דמרן הבית יוסף ז"ל והמסתעף

כתב הר"מ ז"ל הל' ערובין (פ"ב הט"ז): ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא או שהוא עובד עבודה זרה הרי הוא כגוי לכל דבריו, ואין מערבין עמו ואינו מבטל רשות, אלא שוכרין ממנו כגוי, אבל אם היה מן המינים שאין עובדין עבודה זרה ואין מחללין שבת כגון צדוקין וביתוסין וכל הכופרים בתורה שבעל פה, כללו של דבר כל מי שאינו מודה במצות עירוב אין מערבין עמו לפי שאינו מודה בעירוב, ואין שוכרין ממנו לפי שאינו כגוי, אבל מבטל הוא רשותו לישראל הכשר וזו היא תקנתו, עכ"ל.

והנה בטור (סי' שפ"ה) כ' וז"ל: צדוקי הרי הוא כישראל ומבטל רשות, אבל לערב כתב הרמב"ם זכרונו לברכה שאינו יכול כיון שאינו מודה בעירוב וכו', וישראל מומר לחלל שבתות בפרהסיא אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן הרי הוא כגוי, ואם אינו מחללו אלא בצנעא אפילו מחללו באיסור דאורייתא הרי הוא כישראל ומבטל רשות, עכ"ל.

וכתב עלה מרן הב"י ז"ל (שם, ד"ה ומ"ש אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן) וז"ל: כן דקדקו שם התוספות (ערובין ס"ט א' ד"ה כאן במומר) והרא"ש (סי' י"ד) והמרדכי (סי' תקט"ז) וכן דעת רש"י, והקשו התוספות דהא סתם צדוקי אינו נזהר במילי דרבנן, ותירצו שרגילין הם ליזהר לפי שהם יראים מחכמים כדאיתא בגדה (ל"ג ב'), ולפי דבריהם הני צדוקים דשכיחי גבן כיון דעברי אמילי דרבנן בפרהסיא הרי הם כגוי ומשכירין ואין מבטלין. והרמב"ם בפרק ב' (הט"ז) כתב הברייתא כצורתה, ולא הזכיר דין מחלל שבת במילי דרבנן, מיהו אפילו אם תימצי לומר דסבירא ליה דהוי משומד נראה דהני צדוקים לדידיה לא חשיבי משומדים אף על פי שעוברין בפרהסיא אמילי דרבנן, דלא הוי משומד עד שיעבור במזיד, והני מזיד דידהו כאונס הוי דמעשה אבותיהן בידיהם, והוה ליה כתינוק שנשבה בין הגויים, וכמו שכתב הוא זכרונו לברכה בפירוש המשנה בפרק א' ממסכת חולין (משנה א'), ולא חש רבינו לכתוב דישראל משומד לע"ז דינו כגוי אף על פי שנזכר בגמרא ובדברי הרמב"ם, משום דמילתא דפשיטא היא, עכ"ל, וע"ש היטב.

והנה במשנ"ב (סי' שפ"ה סק"א) מייתי לדברי הב"י ז"ל, וכ' אהא דדעת כמה פוסקים דאף צדוקי כשמחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם, ובשעה"צ (שם, ס"ק ב') כ' דכ"ה בתוס' ורא"ש דכל ההיתר כשאינו מחלל שבת בפרהסי', ושכ"נ בריא"ז הו"ד בשה"ג והריטב"א, וכתב אהא השעה"צ וז"ל: ובאמת בהרמב"ם גופא מבואר בדבריו בהדיא דהצדוקים שיכולים לבטל רשות הוא כשאינם מחללים בפרהסיא, ולפלא על הב"י שכתב קולתו לדעת הרמב"ם שמבואר בו להיפוך. ומסתברא עוד לומר דאפילו אם נימא בעלמא דלא נשוה אותם כעכו"ם משום דמנהג אבותם בידם [עיין ביו"ד סימן קנ"ט סעיף ג' ובש"ך שם], מ"מ לענייננו לא שייך זה, דכל עיקר הטעם דגזרו בעכו"ם כדי שלא ילמוד ממעשיו, א"כ גם בצדוקי שייך זה כיון דעכ"פ מתנהג כעכו"ם, ומאי עדיפא לן משום שמנהג אבותיו בידו. ולפלא על הט"ז ומ"א שלא הביאו כלל דעת שארי פוסקים שאוסרים בזה, ובאמת כן משמע פשטא דש"ס במסקנא דאף

אליבא דהלכתא

בצדוקי אם מחללים שבת בפרהסיא אינו יכול לבטל רשות, וכן משמע מא"ר דדעתו נוטה בזה כדעת המחמירים, וכ"כ בספר ק"נ, וע"ש שהביא בשם פוסקים דלענין קראים שבזמנינו בודאי יש להחמיר, עכ"ל.

ולפענ"ד נראה דהכי כוונת מרן הב"י ז"ל, דהנה בריש דבריו מייתי לקו' התוס' דערובין (ס"ט א') דסתם צדוקי אינו נזהר כלל במילי דרבנן, ומהא נראה דהמה מחללין שבת במילי דרבנן בפרהסיא והוי לן לדונן כמומרין. ואהא תירצו התוס' דמ"מ יראים מהחכמים ואינם מחללין בפרהסיא, ולפי"ז כתב הב"י ז"ל דצדוקים דשכיחי גבן שאינם יראים מהחכמים ומחללים שבת במילי דרבנן בפרהסיא, יעלה בידן דנייהו דמשכירין ואין מבטלין, והא הר"מ ז"ל שכתב דבריו לדינא לא חילק בדין הצדוקין דאם מחללין שבת במילי דרבנן בפרהסי' משכירין ואין מבטלין, רק דכתב "אבל אם היה מן המינים שאין עע"ז ואין מחללין שבת כגון צדוקין ובייתוסין וכל הכופרים בתורה שבעל פה", והא ודאי הני אינשי דזכר הר"מ ז"ל כופרין בתושבע"פ ומחללין ש"ק במילי דרבנן בפרהסיא (דכאמור כהאידנא אין יראין מהחכמים), ועכ"ז חזינן דלא החשיבן הר"מ ז"ל למשומדין. ולדברינו א"ש היטב קושיית השעה"צ אדברי מרן הב"י ז"ל, ודוק היטב הדק, אלא דהב"י ז"ל קמוסיף אהא דאף אי נימא דלא כן, רק דנימא דהר"מ ז"ל מחשיב המחלל שבת במילי דרבנן בפרהסיא כמשומד, כל זאת דייקא כשעובר הוא במזיד, והני מזיד דידהו כאונס דמעשה אבותיהן בידיהן וכתינוק שנשבה הוי, וכמ"ש הר"מ גופי' בפיה"מ ברישׁ חולין, ע"ש היטב.

והגם דבס' יד אהרן (הו"ד בהערות דבטור מכון י-ם) כ' דלא מצא מאי דציין הב"י ז"ל לד' הר"מ ז"ל בפיה"מ ריש חולין, מ"מ מצאתי בשו"ת מנחת אשר להגאון הגדול רבי אשר זעליג וייס שליט"א גאב"ד ור"י דרכי תורה (חלק א', סימן י') דכתב דבש"ך יו"ד (סי' קנ"ט סק"ו) תמה אמה דציין הב"י (שם) לדברי הר"מ ז"ל הנזכרים בכאן, דלא נמצא שם מזה, ובנקודות הכסף (שם) ציין למ"ש הר"מ ז"ל בהל' ממרים (פ"ג ה"ב וה"ג), ע"ש. אמנם המנח"א גופי' כתב דאיכא בהא ב' גירסאות שונות בפיה"מ, וברוב דפוסי הפיה"מ אי' כמ"ש הב"י דרק הדור הראשון דהצדוקים והקראים יש להם דין מומרים ולא בניהם אחריהם, ע"ש. ועיין נמי מאי דהאריך המנח"א (שם) בגדר צדוקים וקראים ובשיטות רבותינו הפו' בהא, ע"ש היטב.

שוב מצאתי להחזו"א ז"ל (ערובין סימן כ"ג, ס"ק י"ד) דיישב לקושיית השעה"צ, וז"ל: ובמ"ב סי' שפ"ה סק"א ובשעה"צ שם אות ב' כתב דדעת כל הפוסקים דגם צדוקי מחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם לענין ביטול רשות, ותמה על הב"י והט"ז והמ"א שהקילו, ותמוה מאד דהרי ב"י בעצמו הביא דברי תו', ודן רק על הני צדוקים דשכיחי גבן דבהן שפט ב"י דמעשה אבותיהן בידיהן, אבל הצדוקים שבזמן הש"ס ודאי מזידין היו, וכן הצדוקים שבסוף זמן הגאונים אפשר דמזידים היו, וכל דברי הפוסקים שהביא הוא על צדוקים שבזמן הש"ס, ומה שטען שסוף סוף שייך שלא ילמוד ממעשיהם אין זו טענה, דלא אמרו חכמים אלא במי שדינו כעכו"ם ולא בכל מתנהג בדרך עקש, ועי' תו' ס"א ב' ד"ה הדר דלא גזרו בצדוקי וכותי אלא אגב עכו"ם, עכ"ל. וע"ש. ודוק במאי דכתיבנא בעניותין לעיל ליישב ריש דברי מרן הב"י ז"ל דלא יסתרו לדברי הר"מ ז"ל, ודוק היטב.

ובמ"ש החזו"א ז"ל בשלהי דבריו, עיין נמי בשו"ע דהגה"ק רש"ז זלה"ה (סי' שפ"ה ס"א) דכ' וז"ל: הצדוקים הם כישראל ומבטלים רשות, ואין צריך לשכור מהם כדי להרחיק דירתו מהם הואיל והם שומרי שבת ואינם עובדי אלילים, אבל עירוב שלהם אינו מועיל כיון שאינם מודים בעירוב, עכ"ל. ומקורו מהלבוש (שם, ס"ק א'), ע"ש היטב. ויל"ד בכל זה. וע"ע מאי דכתב בגדרם דהצדוקים בכף החיים סימן שפ"ב (ס"ק פ') ובסימן שפ"ה (ס"ק ב'), ומשם בארה.

בהא דחידש התורת חיים דבגוונא דמחלל שבת בפרהסיא ומתבייש לחללו קמיה הנשיא מקרי בצינעה

עירובין (ס"ט א') "ההוא דנפק בחומרתא דמדושא, כיון דחזייה לר' יהודה נשיאה כסייה, אמר כגון זה מבטל רשות" [וע"ש בפרש"י ובתוס' (שם, ד"ה כיון) ובראשונים ז"ל (שם) מאי דהאריכו בהא]. והנה בספר תורת חיים עמ"ס עירובין (שם) כתב וז"ל: ההוא דנפק בחומרתא דמדושא וכו', וא"ת מאי קמ"ל ש"ס בהך עובדא, וי"ל דאתי לאשמעינן דאע"ג דנפיק ביה לר"א (=אפשר כוונתו לרשות אחרת) בפרהסיא לפני כל אדם, ולא כסייה אלא לפני ר' יהודה נשיאה שהיה בוש לפני הנשיא ל"ח מבטל רשות, דכיון דכסייה מיהא לפני הנשיא מחלל שבת בצנעה קרינן ליה. ועוד נראה דאשמעינן דאע"ג דמחלל שבת בהוצאה גופא, אפילו הכי אם ביטל רשות מותר להוציא על ידי ביטולו, ולא אמרינן דהוה ליה כמי שאינו מודה באיסור הוצאה, ולא שרינן אלא כשמחלל את השבת במלתא אחריתי, עכ"ל.

ועי' בשו"ע (סי' שפ"ה ס"ג) דכתב וז"ל: ישראל מומר לעבודת אלילים או לחלל שבתות בפרהסיא, אפי' אינו מחללו אלא באיסור דרבנן הרי הוא כע"א, **ואם אינו מחלל אלא בצינעה אפי' מחלל באיסור דאורייתא הרי הוא כישראל ומבטל רשות**, עכ"ל.

וכתב עלה באלי' רבה (שם, ס"ק ג', ד"ה בצינעה) וז"ל: בש"ס מבואר דאף שעושה בפרהסיא לפני כל אדם רק שמכסה עצמו לפני הנשיא, בצינעה קרינן ליה, כן כתב תורת חיים, עכ"ל. והכי נמי פסק בחיי אדם (כלל ע"ה, ס"ק כ"ו), עיין שם. ומבואר מדבריהם דהמחלל שבת **בפרהסיא** רק דמתבייש לחללו קמי' אדם גדול, מקרי בצינעה.

ברם יש לדון בזה מלישני' דרבינו המ"ב ז"ל (סי' שפ"ה ס"ו) דכתב וז"ל: ואם מתבייש לעשות זה בפני אדם גדול, **אף שעושה דבר זה בפני כמה אנשים** גם זה לצנעה יחשב, עכ"ל. (ובשעה"צ (שם, ס"ק י') כ' דמקורו מש"ס דהוי"ד בא"ר ובשאר אחרונים). ולכאורה המ"ב ז"ל לא נקיט בלישניה דעושה זה בפרהסיא, כמ"ש איהו גופי' לעיל (שם, ס"ק ד') דפרהסיא מקרי כשחילל לפני עשרה מישראל או שידע שיתפרסם ביניהם, ע"ש. אלא דכתב "אף שעושה דבר זה בפני **כמה אנשים**", וכפי זה יתכן דס"ל דדייקא כשמחלל קמי' פחות מעשרה אינשי ומתבייש בפני אדם גדול בצנעה מקרי, אך בגוונא דכבר חילל קמי' עשרה מישראל לא אכפת לן במאי דמתבייש לחלל קמי' אדם גדול.

ולפום ריהטאי איכא להא סימוכין ממאי דפירש בספר יד דוד עמ"ס עירובין (שם) לעובדא דגמרין דלא חילל קמי' עשרה מישראל, ע"ש היטב. ודוק. [ס' יד דוד הנזכר אינו תח"י, אמנם כן ראיתי דמייתו בילקוט ביאורים דמהדו' עוז והדר]. ומיהו אין הדברים מכריעין, לפי דהמ"ב ז"ל בשעה"צ פי' דדבריו מהא"ר, ובא"ר גופי' מבואר דאף דקעביד בפרהסיא כל דמתבייש מהנשיא קחשיב בצנעה, וצריך עיון.

ולדברינו יש לעיין במאי דכתב בספר חכמת הלב (פ"ז, דרכי שלום סק"ז) משו"ת מנחת יצחק (ח"ג, סימן כ"ו) דמייתי די"א דכשמחלל שבת בפרהסיא באיסורא דאו', הגם דמתבייש לעשות זה קמי' אדם גדול מקרי מחלל שבת בפרהסיא. וכתב עלה החכמת הלב וז"ל: "ונראה דכיון שעל מה שכתב השו"ע "שאם אינו מחלל אלא בצינעה אפילו מחללו באיסור דאורייתא הרי הוא כישראל", על זה העמיד המ"ב את הדין הנ"ל, משמע שקאי אפילו באיסור דאורייתא, ובכ"ז כשנמנע מלחלל בפני אדם גדול מקרי בצנעה", עכ"ל. דלכאורה המנח"י ז"ל מיירי כשחיללו אף בפרהסיא, ואהא כ' דלא מהני מה דמתבייש לעשותו קמי' אדם גדול, ולפימ"ש לעיל אין הכרח דהמ"ב ז"ל פליג אהא, דאפשר רק כשלא עשה זה בפרהסיא ומתבייש וכו' מקרי בצנעה, וצ"ע.

ועיין בספר דרכי תשובה (יו"ד, סימן קי"ט ס"ק ל"ד ד"ה בפרהסיא) דכ' וז"ל: עי' בא"ר ובס' תוספת שבת באו"ח סי' שפ"ה שכ' בשם הת"ח דלא הוי פרהסיא אלא כשאינו מכסה מהנשיא, אבל כל עוד שמכסה מהנשיא לעולם בצינעה קרינא ליה. וכה ראיתי בשו"ת יד יצחק ח"ב סי' רס"ז שהעמיד יסוד ע"ז דלא נקרא מומר לחלל שבת אא"כ חילל שבת בפני הרב דמתא, עיי"ש. ולפענ"ד הפריז להקל מאד בדבר שלא נזכר בפוסקים, ומ"ש בתוס' שבת ושא"ר בשם הת"ח הוא דבר חדש, ובע"כ שצריך איזה תירוץ לזה, דכל כי האי הו"ל להפוסקים לכתוב כן להדיא, ומסתימת לשונם שכתבו המחלל בפני עשרה מישראל או שידע שיתוודע הדבר לעשרה, ולא התנו שיהיה א' מהעשרה הרב דמתא, בע"כ דכל בי עשרה מישראל הם שוים בזה. שוב ראיתי בס' טהרת המים מערכת הפ' ס"ק כ"ב שהביא דברי הא"ר והתוס' שבת הנ"ל, וכ' דזה דוקא במחלל שבת רק באיסור דרבנן בזה בעינן שלא יכסה מהנשיא, אבל בעובר בפרהסיא איסור שבת דאורייתא נעשה מומר לכל התורה אפי' מכסה מהנשיא, אלא שהי' בפני עשרה מישראל או שידעו עשרה מישראל מזה, עיי"ש. ועי' מזה עוד בדבריו בחלק שיורי טהרה שם מערכת הח' ס"ק מ"ט באריכות, עכ"ל דהדרכ"ת, ודוק היטב. וע"ע בשו"ת ערוגת הבושם (חאו"ח, סימן ע"ו) מש"כ בהאי סוגי' באורך. ויש לדון בזה בפרט כהאידנא דישנם המחללין שבת רח"ל, וכשרואין בני תורה ובפרט בעלי צורה מתביישים לעשן בפניהם וכיוצ"ב, וצ"ע.

שוב העירני ידידנו הרה"ג רא"י הכהן הלר שליט"א דאי נימא כפירושא דהיד דוד דלא קעביד זה קמיה עשרה מישראל, צ"ע מאי קמ"ל ר"י נשיאה דקאמר דכגון דא מבטל רשות, הא אף בלאו הכי לא הי' זה בפרהסי', וכפי זה יל"ד במאי דכתיבנא לעיל בדעתי' דהמ"ב ז"ל, ואיהו גופי' פירש במ"ש המ"ב "כמה אנשים" היינו אף ביותר מעשרה, וצ"ע בזה. וכעי"ז שמעתי מידידנו הרה"ג רד"ב סנדלר שליט"א דאי לא נימא הכי תקשי מאי רבותי' במ"ש "כמה אנשים" כל זמן דלא היה זה בפני עשרה, ודוק, ויש לדון בכל זה, ואכמ"ל.

ברם עיין בשמלה חדשה (סימן ב', ס"ק ט"ו) דכתב: ובמה יוודע שהוא מומר לכל התורה, כל שהועד עליו שעובר לתאוותו על כל עבירות הבאות לידו, ואע"פ שאינו כופר בעיקר שנזהר הוא מע"ז ומחילול שבת שהוא כע"ז כמ"ש סעיף שאח"ז, מ"מ כיון שנראה שפרק ממנו עול כל המצוות ה"ה כגוי, ולא ביארו לנו רבותינו בכמה עבירות יתחזק זה למומר לכל התורה, ונלע"ד שאם ראוהו עובר במזיד על שלשה עבירות מפורסמות שהעולם נזהרין בהן, כגון אכל נבילה ולבש שעטנז דאורייתא והקיף פאת ראשו הוה חזקה לכולהו, ואמרינן מסתמא פרק ממנו עול המצוות כולן עד שיוחזק שלא פרק ממנו כ"א אותן שפקר בהן, ואז חזר דינו כמומר לד"א שלא הוה מומר לאחריני, ומ"מ נ"ל דאם ראינוהו עובר עבירות הרבה עד שנראה מתוך עניינו שפרק עול רוב המצוות מעל צווארו לתאוותו אז אמרי' רובו ככולו, ואפי' אם ראינוהו נזהר במקצת מצוות מ"מ ה"ה כגוי, עכ"ל. ועי' בתבואות שור (שם) באורך מזה, וע"ע בפמ"ג (יו"ד סי' ב' סעיף ה' בשפתי דעת ד"ה כתב) דמייתי להשמ"ח, ע"ש.

וכפי זה הא דכתב המ"ב ז"ל דאם מתבייש לחלל ש"ק בפני אדם גדול מקרי בצנעא ול"ה כמומר, זהו דייקא בגוונא דלא קעבר אשאר עבירות כהא דכתב השמ"ח ז"ל, דאי קעבר בהו מקרי בלאו הכי מומר אף אם מתבייש לחלל ש"ק קמי' אדם גדול, ופשוט. ועיין בקונטרס לראות טוב לידידנו הרה"ג רא"י הכהן הלר שליט"א בהלכות עירובין מ"ש אדברי השו"ע דסימן שפ"ה (עמוד קס"ד), ע"ש היטב.

בגוונא דהניח השיתוף במבוי במקום המשתמר אי מהני

כתב הר"מ ז"ל בהל' ערובין (פ"א הי"ז): וכיצד משתתפין במבוי, גובה אוכל כגרוגרת מכל אחד ואחד או פחות מכגרוגרת אם היו מרובין, ומניח הכל בכלי אחד בחצר מחצרות המבוי או בבית מן הבתים, אפילו בית קטן או אכסדרה או מרפסת הרי זה שיתוף, **אבל אם הניחו באויר מבוי אינו שיתוף**, עכ"ל. וע"ש בכ"ד. ועי' בטור (סי' שפ"ו) דכ' בתו"ד וז"ל: ומפני שאינו אלא לשתף החצרות שאין בהן דירה יכולין ליתנו באויר החצר או בבית שאין בו ארבע אמות על ארבע, **ואין צריך ליתנו בבית רק שיהא במקום המשתמר, הילכך אין נותנין אותו באויר המבוי,** עכ"ל. ומקורם מסוגי' דעירובין (פ"ה, ב') ע"ש היטב. וברש"י (שם, ד"ה חוץ) כ' בתו"ד וז"ל: "עירוב משום דירה, דמערב להו לבתי דירה כאילו כל בני הבתים דרין כאן, הלכך אי לא חזי לדירה לא מצי שרי, אבל שיתוף לא משום דירה הוא דהא לא בתים שייכי ביה אלא חצירות, **הלכך לאו דירה בעינן אלא מקום המשתמר כגון חצר, אבל אויר דמבוי לאו משתמר הוא**", עכ"ל. ועיין בבית יוסף (שם, ד"ה ומ"ש שיכולין), ולקושטא דמילתא בירושלמי בעירובין (פ"ו שלהי ה"ח) קאמר ר' בון בר חייה ר' אבהו בשם ר' יוחנן ניתנו בין באויר חצר בין באויר מבוי, ע"ש, ולהלכתא פסקינן כבבלי, וכמש"נ לעיל.

והנה בספר ערוך השלחן (סי' שפ"ו ס"ד) אחר דמייתי למ"ש בש"ס דבבלי ובפוסקים דאין ליתן השיתוף באויר המבוי, ודבירושלמי מבואר דיכול ליתנו באוירא דמבוי, כתב וז"ל: ואף שי"ל שטעם הגמ' הוא משום שאינו משומר במבוי, דכן משמע קצת מדפריך שם במבוי הא לא מינטר, וכן משמע לכאורה מלשון הטור והש"ע שכתבו דנותנין אותו במקום המשתמר, הלכך אין נותנין אותו באויר המבוי ע"ש, והירושלמי י"ל כשנותן אותו במבוי במקום המשתמר, אבל אין נראה כן מדברי הרמב"ם, וגם בגמ' הפי' דמשום דלא מינטר לכן אינו מועיל במבוי כלל אפילו כשיתנו במקום המשתמר, וכן נראה מרש"י שם, וזהו ג"כ כוונת הטור והש"ע, והכי קיי"ל דשיתוף כשהניחו במבוי פסול, עכ"ל.

ברם יש לעיין בהא אחר דנקטו רבותינו דלישנייהו דאין נותנין אותו **באויר המבוי** משמע דדייקא באוירא דמבוי הוא דאין ליתנו, אך במניח באופ"א במבוי אפשר דמהני. ואף דהר"מ ז"ל לא כתב הטעם דבעינן דיהא משתייר, ובאוירא דמבוי אינו משתמר, מ"מ אחר דנקט לאוירא דמבוי משמע דדייקא התם לא מהני. ומ"ש הערוה"ש ז"ל לדיוקי מלישנא דגמרין דקפריך גבי מבוי הא לא מינטר, לכאו' י"ל דא"צ לאשמועינן דקאי אאוירא דמבוי אחר דכתבה זה גמ' לעיל בהדיא, ודוק היטב הדק.

ושוב ראיתי להגאון הגדול רבי שמחה זיסל ברוידא זלה"ה בהערותיו לחי' המאירי עמ"ס ערובין (חלק ג', דף ס"ג מדה"ס הערה 215) דכ' וז"ל: ממה דאמרינן בגמ' "והא לא מינטר" משמע דכל מה דלא מהני באויר מבוי הוא משום דלא משתמר, עי' בריטב"א כאן, ויש לדון באם הניח השיתוף בכלי במבוי, והכלי סגור במנעול וקשור והוא מינטר, דאפשר דמשום "מינטר" קבעו מקום להנחת שיתוף דוקא בחצר ולא במבוי. והנה ממש"כ הרמב"ם פ"א הי"ז אבל אם הניחו באויר מבוי אינו שיתוף, משמע מזה דאמנם דוקא "באויר מבוי" הוא דאינו שיתוף, דא"כ מיותרין דבריו, דהול"ל אבל אם הניחו במבוי אינו שיתוף, ועי' נמי במחבר סי' שפ"ו ס"א "ואין צריך ליתנו בבית רק שיהא במקום המשתמר, הלכך אין נותנין אותו באויר מבוי", **מכל זה משמע** דאם הניחו במבוי ולא באויר אלא במקום שמור אה"נ דמהני, ועי' לקמן הערה 217, עכ"ל. [והתם כ' "משמע דאם היו מסובין במבוי לא מהני משום שיתוף, אעפ"י דעתה בבין השמשות מינטר ע"י אלו המסובין דבעינן דלהוי מקום דמינטר, עכ"ל]. ומשמע דס"ל בדעת הר"מ והשו"ע ז"ל (ולמאי דכתיבנא אף בדעתי' דרש"י ז"ל) דאילו יניח השיתוף במבוי בגוונא דמשתמר מהני.

בענין עירוב בכמהין ופטריות

עירובין (כ"ז א') אמר רבינא ואיתימא רב נחמן אף אנן נמי תנינא בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים והמלח, ותו ליכא והא איכא כמיהין ופטריות, אלא שמע מינה אין למידין מן הכללות ואפי' במקום שנאמר בו חוץ, ע"כ.

וכ' הר"מ ז"ל בהלכות עירובין (פ"א ה"ח): וכן כמהין ופטריות אין משתתפין בהן, שאינן חשובין כאוכלים, ע"כ. ובמ"מ (שם, ד"ה וכן כמהין וכו') כ' וז"ל: שם (=ערובין כ"ז א') מפורש על משנתינו אין למדין מן הכללות אף במקום שנאמר בהן חוץ, דהא איכא כמהין ופטריות שאין מערבין, וזה ג"כ בהלכות, עכ"ל. ועיין נמי בפיה"מ להר"מ ז"ל (רפ"ג דערובין) דכתב בתו"ד וז"ל: לכן אין מערבין ומשתתפין בצמחים הידועים אצלינו בכמהין ופטריות, כי אלו מפני פסידת המזון המתהוה מהם והיותם בתכלית הרוע אינן נמנין מן המזונות, ע"כ. וכ"פ הטור (סי' שפ"ו) "ולא בכמהין ופטריות", ועי' שם בב"י (ד"ה ומ"ש ולא) ע"ש. וכ"פ לדינא בשו"ע (סי' שפ"ו ס"ה): "בכל מיני מאכל משתתפין חוץ וכו' וכו' ולא בכמהין ופטריות", ע"כ. וכ"פ רבותינו ז"ל הלא בספרתם.

ברם מרן הגר"א ז"ל בביאוריו לשו"ע (שם, ד"ה ולא בכמהין ופטריות) רב תנא ופליג בהא, וזל"ק: רי"ף ורמב"ם, וטעמם מדפריך סתמא דגמרא שם כ"ז א' והאיכא כמהין כו', אבל הוא תמוה מאד דהיכי דמי, אי בכמהין ופטריות חיין א"כ מאי פריך מכמהין כו' שאינו נזכר בשום מקום שאין מערבין בהן, הל"ל מתבואה שאין מערבין בהן חיין כמש"ש כ"ט א' חטין ושעורין דלאו בני אכילה כו', וכן כל הדברים שאינן ראויין לאכילה כשהן חיין. ואי קאי אכמהין כו' מבושלין קשה ביותר מאד, דודאי הוי אוכל כדמוכח בשבת ס"ח א' כל שהוא אוכל למעוטי ספיחי סטים כו', וגידולו מן הארץ למעוטי כמהין ופטריות, ומדלא ממעטינהו מכל שהוא אוכל מוכח דודאי הוי אוכל רק שאין גידולו מן הארץ, ולעירוב ודאי לא בעינן גדולו מן הארץ כדקאמר שם ל' א' מערבין בבשר ובצים כו' וכמ"ש בס"ז. **לכן נראה עיקר דודאי מערבין בכמהין ופטריות מבושלים דודאי אוכל הן כנ"ל,** וכן לענין ברכה חשבינן להו אוכל ככל האוכלין, ואם מערבין בכשות כו' כ"ש בכמהין כו' דהוי מאכל חשוב כמ"ש בברכות מ"ז א' אילו מייתי ארדיליי' כו', וערש"י שם, וכן אמרינן בעלמא דעולה על שולחן מלכים, **וט"ס בספרים וחסר תי' [=תיבת] וכו',** ועיקר ראייתו מוכיח מסיפא הכל ניקח כו', ופריך והאיכא כמהין כו' דאין נקחין בכסף מעשר כדתניא להדיא בספרא פ"א פסקא ח' מכלל ופרט כיצד כו' אף כל פרי מפרי כו', יצאו כמהין ופטריות, ושייך שפיר לישנא דקאמר והאיכא שהיה להם ברייתא ידועה הובאה בכ"מ בש"ס וירושלמי, עכלה"ק.

וחזי הוית להנצי"ב ז"ל בספרו מרומי שדה (ערובין כ"ז א' ד"ה והאיכא כמהין ופטריות) דכ' וז"ל: ידוע דעת הגר"א ז"ל שתמה טובא על זה והגיה, ואני בעניי קשה כמו כן הא דאי' להלן דף כ"ט א' וכי מערבין בתפוחים, דמהיכי תיתי דלא מיערב בהן, והריטב"א פי' בתפוחי יער, אבל התוס' הכא בד"ה מאן, דחו פי' זה, ופירשו דלחדודי קאמר, ולכאורה איזה חידוד יש כאן, אלא נראה משום דבעינן שתי סעודות, וא"כ דוקא מידי דמיזן וקובעין סעודה או דבר שהוא ליפתן ומלפתין בו את הפת, אבל תפוחים שאינן כן והיה עולה עה"ד שאין מערבין בהן. ולהמסקנא משום

דמכ"מ הרי באים לקנוח סעודה, והכי פירש"י שם ד"ה חשיבי, אבל כמהין ופטריות שאין קובעין בהן סעודה ואין מלפתין בהן **ואינם באים בקנוח סעודה,** ודאי דלא מהני במה שהוא אוכל ומקבל טומאה, עכ"ל.

ולפענ"ד לא זכיתי להבין מש"כ הנצי"ב ז"ל גבי כמהין ופטריות "ואינם באים בקנוח סעודה", הא הגר"א ז"ל מייתי להדי' הא דברכות (מ"ז א') דהתם אי' "א"ל שמואל אלו מייתו לי ארדילייא וגוזליא לאבא מי לא אכלינן", ע"כ, ופרש"י (שם, ד"ה אילו) וז"ל: **שמואל חביבין עליו ארדילייא בקנוח סעודה והן כמהין ופטריות,** ולרב היו חביבין גוזלות, ושמואל היה קורא לרב אבא לכבודו, עכ"ל. ומהא נראה להדיא דכמהין ופטריות באין בקינוח סעודה, ועי' פסחים (קי"ט ב') ובפרש"י ורשב"ם (שם), וצע"ג.

והנה בספר ערוך השלחן (סי' שפ"ו ס"ח) כתב וז"ל: כמהין ופטריות אין מערבין בהן אפילו מבושלים לפי שאין חשובין כאוכלין [רמב"ם פ"א], לפי שאין מערבין אלא בדבר שראוי לסעוד או ללפת בו את הפת, וכמהין ופטריות אין סועדין בהן ואין מלפתין בהן את הפת ואוכליהון לאו אינשי [ריטב"א רפ"ג], ומאן דאכיל בתורת ליפתן בטלה דעתו אצל כל אדם [שם], ויש מי שחולק בזה [הגר"א סקי"ח] שהרי לשמואל היו מביאין זה בסוף הסעודה [ברכות מ"ז א'], אלמא דמאכל חשוב הוא [שם] ועולה על שלחן מלכים [שם], וזה שאמרו בגמ' [רפ"ג] דלא בכמהין ופטריות לא קאי אעירוב אלא אכסף מעשר דתנן שם, והם אין נקחין בכסף מעשר דבעינן פירי מפירי וגידולי קרקע כמבואר בריש תורת כהנים [שם, וכתב שבגמ' נחסר תיבת וכו' והכונה על סוף המשנה. **ולהרי"ף והרמב"ם וכל הפוסקים נצטרך לומר דהן אמת דמאכל חשוב הוא, מ"מ אינו ללפת את הפת ולא לסעוד בהם בפ"ע שזהו מתנאי העירוב ודו"ק**], עכ"ל.

ויש לעיין במאי דכתב הערוה"ש ז"ל לפרושי בדעת הר"מ ז"ל דכמהין ופטריות הוו "מאכל חשוב", הא הר"מ ז"ל גופי' כ' בפיה"מ (דמייתינן לעיל) גבי כמהין ופטריות "כי אלו מפני פסידת המזון המתהוה מהם והיותם בתכלית הרוע אינן נמנין מן המזונות", ע"ש היטב, וכן נמי מורה ובא לישני' דהריטב"א ז"ל דנקיט הערוה"ש גופי'. וע"ע בריטב"א דערובין (כ"ז א' ד"ה והאיכא), וצ"ע.

ודע דבספר סגולות ישראל להג"ר שבתי ליפשטיץ זלה"ה דומ"צ דאורשיווא (מערכת הכ', ס"ק ל"ח) [וציין לו בספר זכרון שלום להגר"מ בלוי זצ"ל עמ"ס ברכות דמ"ז א'] כתב וז"ל: כמהין ופטריות - בספר סולת למנחה כלל מ"ו כ' בשם מהרש"ל פא"ט הנהגתי שלא לאכול הכמהין היבישים כי הוחזק בהן תולעים. וכ' הפר"ח סי' פ"ד ס"ק י"ט דבלא"ה אין לאכול פטריות משום סכנה, ושומר נפשו ירחק מהם. וכ' הבית הילל ראיתי אנשי מעשה שמחמירין שלא לאכול כמהין ופטריות אפי' ע"י בדיקה, עכ"ל. וכ' הרמב"ם ז"ל בה' דיעות שאין לאכול אותם שהם רעים לגוף מאוד, עכ"ל. ופלא בעיני, דהרי מי לנו גדול בקי ברפואות כמו שמואל ירחינאי אסיא דרבי הוה ע"ש, ועכ"ז הוה אכל כמהין ופטריות כמו שאמר במס' ברכות (דף מ"ז ע"ב) ובפסחים (ד' ק"ט) ארדילאי לי, ופרש"י והרמב"ם ז"ל ששמואל הי' דרכו לאכול כמהין ופטריות, וכן אמרו במס' כתובות (ד' ס"א) הוה קאימנא קמי' דמר שמואל אייתא לי' תבשילא דאורדי, פרש"י ז"ל מין כמהין ופטריות ע"ש, וצ"ע. ואפשר שנשתנו הזמנים כמ"ש התוס' במס' מו"ק ד' י"א, ועיין במג"א סי' קע"ג ס"ק א', והבן. ואפשר לומר ג"כ דדוקא מר שמואל הי' אוכל אותם לפי שהוא הי' בקי ברפואות, וע"כ היה יודע איך לבשל אותם ולטבל אותם בשאר דברים, אבל אדם אחר שאינו בקי אין לו לאכול כמהין ופטריות כמ"ש הרמב"ם, וצ"ע. וכעת בא לידי קונ' עלים לתרופה מהגאון המלבי"ם ז"ל שחיבר על הרמב"ם ז"ל הלכות דיעות, וראיתי שכ' שם וז"ל: על מ"ש הרמב"ם שהכמהים ופטריות הם רעים לגוף, כ' הוא ז"ל שכן הוא בתוספתא פ"ד דמס' תרומות דאיתא שם דכמהין ופטריות אסורים משום סכנה ע"ש, והקשה ע"ז מברכות ד' מ"ז, ותי' דשמואל הי' רופא מומחה וידע להכיר בין הטובים והרעים והמעופשים, וגם עכשיו יש מין ביניהם הידוע שאין מזיק, ומ"מ הרופאים כתבו שהם מזון עב וגורמים רעות רבות, ומונעת התנועה והנשימה והשתן אשר ע"כ ראוי לבעל נפש להרחיק מהם, עכ"ל. ועי' בספר דרכי תשובה סי' פ"ד ס"ק פ"ג, עכ"ל.

גם הלום ראה ראיתי בספר שמירת הגוף והנפש (חלק א', סימן מ"ד ס"ק י"א) דדן בענין אכילת פטריות, ע"ש בדבריו. והנה בהא דכתב הגר"א ז"ל גבי כמהין ופטריות "וכן אמרינן בעלמא דעולה על שולחן מלכים", יעויין בספר שלחן מלכים להג"ר בנימין משה בר שלום (הלכות בישולי גוים, כרך א', עמוד שנ"ג) דדן אי איכא בכמהין ופטריות איסורא דבש"ג, וע"ש במאי דהרחיב בזה מדברי רבותינו הפוסקים ז"ל, ולמעשה מייתי שם מרביה"ק הפרי תואר זלה"ה (סי' קי"ג סק"ז) דכ' וזל"ק: הכמהין והפטריות עולין על שלחן מלכים הם לשבח כדעת האיסור והיתר, ומה שדחה הפרי חדש בסק"ג מהש"ס אין ראיה, **דהאידנא עולים הם והכל כפי המקום, והדברים פשוטים,** ע"כ. וכן העלה לדינא עמוד ההוראה פוסק הדור מרן הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר זצ"ל בשו"ת שבט הלוי (חלק ו', סימן ק"ח) וזל"ק: מ"מ בזמן הזה יראה לעניות דעתי דלכו"ע כמהין ופטריות נקרא עולה על שלחן מלכים, דהוא מאכל חשוב מאד, עכ"ל. ובס' בן איש חי (ש"ש פרשת חוקת דין י') כ' וז"ל: והכמהין שקורין בערבי "כימי" אסורים בבישול משום דעולים הם על שלחן מלכים ושרים, אבל מה שקורין בערבי "אפטייר" (=שהיא פטריית גשם מצויה) אין בהם בישולי גוים דאינם עולים על שלחן מלכים, עכ"ל. וע"ש בסו"ד דכ' דכ"ז בפטריות שאינן נאכלות כמש"ח וצריכות בישול ישראל, אך פטריות שנאכלות כמש"ח אין בהן משום בש"ג [וראה בהערה שם דכתב שמצויים בעולם מאות זני פטריות, ומהם נאכלים עשרות זנים בלבד לפי שרוב הפטריות רעילות, עיין שם].

והנה מכל המבואר לעיל יש לדון טובא אם יש מקום לפרש הא דערובין (כ"ז א') דאין מערבין בכמהין ופטריות, הוא לפי דרובא דעלמא לא ידעי להבדיל בין הפטריות הרעילות לאלו שאפשר לאוכלן, וכמ"ש הר"מ ז"ל והריטב"א ז"ל, ועל כן הוא דלא מיקרו אוכל. והא דמייתי הגר"א ז"ל מברכות (דמ"ז א') דשמואל אכלן, אפשר לפי דשמואל בקי הי' בטיבן, או דנשתנו הטבעים.

ולדינא כתב המ"ב (סי' שפ"ו, ס"ק כ"ג ד"ה ולא בכמהין ופטריות) וז"ל: אפילו מבושלים, והטעם שאין אדם רגיל לסמוך עליהן לא מחמת סעודה ולא מחמת לפתן, ואינן באין אלא באקראי, ובביאור הגר"א חולק ע"ז ודעתו דמערבין בכמהין ופטריות מבושלין, עכ"ל. וע"ש בשעה"צ. ובספר שונה הלכות (שם, ס"ק ט') כ' וז"ל: אין משתתפין בכמהין ופטריות אפי' מבושלים שאין דרך לסמוך עליהן לסעודה ולפתן, ואין באין אלא באקראי, ודעת הגר"א דמשתתפין בהן מבושלין, עכ"ל.

מיהו בכף החיים (שם, ס"ק כ"ו ד"ה ולא בכמהין ופטריות) כתב וז"ל: משום דלא חזו לאכילה אלא ע"י תיקון, וגבי עירוב צריך שיהו ראויין לאכילה בשעה שהעירוב חל, תו' ערובין כ"ז ע"א ד"ה מאן, משמע דאם היו מבושלין מערבין בהם, וכן הסכים הגר"א, עכ"ל. ונראה מהא דדעתו למיפסק כהגר"א ז"ל בגוונא דמבושלין, ודוק.

ברם יש לעיין כהאידנא דפוק חזי מאי עמא דבר דרגילין לאכול הפטריות בשופי, והוו מאכל חשוב ועולה על שלחן מלכים, וכן עושים מהם מאכלים רבים ומגוונים, דשפיר י"ל דמקרי דסומכין עליהן לסעודה אי נימא דשרי להשתתף בהו עכ"פ מבושלין לכולי עלמא, או דאין לחלק בזה, ולע"ע לא מצאתי מי שיעמוד בזה, וצ"ע לדינא.

ואמנם כל האי ספיקא הוא לפום הני טעמי דנקטו הר"מ והריטב"א ז"ל, ולפימש"כ המ"ב ז"ל דמייתינן לעיל. איברא דלפימ"ש רש"י בקידושין (ל"ד א' ד"ה והאיכא כמהין ופטריות) וז"ל: "מיני אוכלין וקים להו לרבנן דלא זייני" ע"ש, לכאורה אף דנימא דכהאידנא נאכלין בשופי, מ"מ לכאו' אין לערב בהו לפי דלא זייני. ודוק.

[והנה הגם דהאריכו גדולי האחרונים לתמוה אשיטתי' דהגר"א ז"ל מכ"מ, ובפרט מרש"י דקידושין הנזכר, מיהו עיין בספר באר שבע להגאון רבי שלמה יורובורגר זלה"ה מרבני וילנא בזמן הגר"א ז"ל (נדפס במהדו' צילום כת"י סופר ע"י ישיבת אהבת שלום תשנ"ט לפ"ק), דבחידושיו לערובין (כ"ז א') כתב לחזק דברי הגר"א ז"ל, אם כי בסו"ד העיר מרש"י דקידושין הנ"ל. ועי' בהגהות מהר"ב רנשבורג ז"ל בערובין (שם). ועיין נמי בהקדמת הגאון רבי ישראל משקלוב זלה"ה לספרו תקלין חדתין עמ"ס שקלים (נדפס בשלהי גמ' פסחים) מ"ש ליישב שיטתי' דהגר"א ז"ל מירו' רפ"ג דערובין, ע"ש היטב. וע"ע בשו"ת שערי ציון (ח"א, סימן י"ב) מש"כ בזה באורך, ע"ש. ועיין נמי בספר דברי יעקב (ערובין, דכ"ז א') מאי דנו"נ בכל זה, ואכמ"ל].

ושוב נתבוננתי דביותר יש לדון אי שרי לערב בכמהין ופטריות כהאידנא, לפום מש"כ מרן הגאב"ד הגר"נ קרליץ שליט"א בספרו חוט שני (שביעית, חלק א' פ"א ה"ב, דף ס"ה מדה"ס) בתו"ד וז"ל: ובזמנינו יש שמפרישים תו"מ מפטריות, **וצ"ל לדבריהם דמה שאנו קורין היום פטריות זה לא אותן פטריות שהגמ' דיברה עליהן**, ולכן הם מפרישין מהן תו"מ בלא ברכה, ולכן היה מקום להחמיר גם לגבי שביעית דהא בהא תליא, אך אילו היה פשיטא להם שהם אותם פטריות שהגמ' דיברה עליהן ודאי שלא היו מפרישים מהם תו"מ, וע"כ אין שביעית נוהגת בהם וכדלעיל, עכ"ל. וע"ש היטב בכל דבריו. [וע"ע בשו"ת משנת יוסף חלק י"ב (סימן ע"ג) מאי דהאריך בענין דין הפטריות לעניני שביעית, ע"ש]. וכפי זה אי נימא דהפטריות דזמנינו שונים מהני פטריות דמשתעי בהו גמרין, לכאורה יש מקום גדול לומר דשרי לערב בפטריות דזמנינו.

ועתה זכיתי לשאול מקמי' מו"ר הגאון הגדול ציס"ע רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנת יוסף אי שרי לערב בפטריות כהאידנא דרגילין לסמוך עליהן מחמת סעודה ולא באקראי וכו', והשיבני דכיון שנשתנתה המציאות שרי לערב בהו, וכדמצינו בכ"מ דכשנשתנה המציאות אשתני דינא, ודוק היטב.

וכן נמי מצאתי בספר תחומי שבת (מהדורת ביקורת, פרק י"ד, הערה ס"ט) דכתבו וז"ל: מאידך יל"ע בדין כמהין ופטריות כהיום שרגילים לאכלם בסעודה באופנים שונים [ואפי' בלא בישול], ולפי טעם הרשב"א והריטב"א לכאו' אפשר לערב בהם [אך לפי רש"י והרמב"ם בפיהמש"נ אין לערב בהם], עכ"ל, ולכאו' הוא כדכתיבנא. ודוק.

ועתה בשבת הגדול תשע"ה לפ"ק זכיתי לשאול מקמיה מו"ר מרן רשכבה"ג הגראי"ל שטינמן שליט"א אי כהאידנא שרי לערב בפטריות מאחר דמגישין אותן בכל סעודה, וכמדומני דצידד דאין הפטריות מאכל בפני עצמן [רק דנאכלין עם משהו וכיו"ב] (=ועי' תוס' עירובין דף כ"ז א' ד"ה מאן, ועוד יל"ד אי גרע מתבלין, וצ"ע). ועוד הוסיף מו"ר מרן הגראי"ל שליט"א דגם פלפל (חריף) מביאין בכל סעודה, והיה נראה דדעתו נוטה דאין מערבין בפלפלין. ועיין מ"ב (סי' שפ"ו סק"ל) דכ' בתו"ד וז"ל: ומכל מקום יש ליזהר מלערב בפלפלין, כן כתב החיי אדם. אכן בתשובת חתם סופר חלק אורח חיים סימן צ"ג דעתו שם דפלפלין הוא בכלל שאר תבלין, עכ"ל ע"ש.

וכששאלתי ממו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א אי שרי כהאידנא לערב בפטריות מאחר דנאכלין בסעודה בשופי, אמר לי דאי"ז משנה, והוסיף "זה לא גודל באדמה", וכמדו' דגם אמר דמאוירא קאתו. [ויש לדון בזה ממ"ש בביאור הגר"א סי' שפ"ו דכמהין ופטריות הוו אוכל, רק דאין גידולן מן הארץ, וכתב דלעירוב ודאי לא בעינן גידולו מן הארץ כמ"ש בערובין (ל' א') דמערבין בבשר וביצים, וכדפסיק השו"ע (סי' שפ"ו ס"ז), ע"ש. ומ"מ גם הגר"א ז"ל הכריע דרק במבושלין שרי, ע"ש. ומו"ר מרן הגרח"ק שליט"א בספרו שונה הלכות לא נקיט הך טעמא דאמר לי, רק מייתי הא דכ' המ"ב (סי' שפ"ו סקכ"ג), ויש לעיין בכל זה טובא. וע"ע בדרך אמונה הל' שמיטה ויובל פ"ד ה"ג בבאה"ל ד"ה כגון, ע"ש].

ידון אי מהני לערב בתבלין

כתב הטור (סי' שפ"ו) ומשתתפין בכל מיני מאכל וכו' חוץ מבגודגדניות שהוקשו לזרע **ולא בתבלין**, ע"כ. וכתב עלה מרן הבית יוסף ז"ל (ד"ה ומ"ש ולא בתבלין) וז"ל: הכי משמע התם (עירובין כ"ט א') דאמרינן אילימא משום דקתני בהך תבלין, ותבלין לאו בני אכילה נינהו, אטו הכא מי לא קתני חיטין ושעורין ולאו בני אכילה נינהו. וכן פסק הרא"ש (סי' א') דתבלין אין מערבין בהם, ואע"פ שכתב הא דתני רבי שמעון בן אלעזר לענין מעשר שני עוכלא תבלין וליטרא ירק וכו', ואמרינן עלה וכן לעירוב, לאו משום תבלין מייתי לה שהרי כתב שאין מערבין בהם, אלא ללמוד שיעורא דשאר דברים השנויים בה מייתי לה, אבל הרמב"ם בפ"א מהלכות עירובין (הלכה י"א) כתב עוכלא תבלין, וכן כתב סמ"ג (הלכות עירובין רמ"ג ע"ג), וכן נראה שהוא דעת הרי"ף (ז' ב'), משמע דס"ל דכי אמרינן ותבלין לאו בני אכילה נינהו לאו משום דקושטא הוא איירינן הכי, אלא לומר דאם עלה בדעת רב יוסף דתבלין לאו בני אכילה נינהו, ומש"ה אמר דלא אמרינן על ההיא ברייתא וכן לעירוב, לדידיה נמי תיקשי מחיטין ושעורין דמיתנו בההיא מתניתא דאמר איהו עלה וכן לעירוב, עכ"ל.

ובשו"ע (סי' שפ"ה ס"ה) כ' וז"ל: בכל מיני מאכל משתתפין חוץ מגודגדניות שהוקשו לזרע ותבלין וכו', ויש אומרים שמערבין בתבלין, ע"כ.

והקשה אהא בספר תוספת שבת (שם, ס"ק י"ג) וז"ל: ודע שבכאן יצא המחבר מן הכלל מה שכלל בהקדמתו לנטות תמיד אחר רובא מן השלשת הגיבורים האלה ה"ה הרי"ף והרא"ש והרמב"ם, דהא כאן ס"ל להרי"ף והרמב"ם שמערבין בתבלין כמ"ש בב"י, אלא דהרא"ש לחודיה הוא דס"ל דאין מערבין בתבלין, והמחבר סתם כאן כדעה הראשונה כידוע מן הכלל המסור בידינו דדעתו לפסוק תמיד כהסתם, וזה מן התימה דלמה החמיר בזה בשגם שגם הסמ"ג סבירא ליה הכי, וגם רי"ו שדרכו לנטות תמיד אחר הרא"ש רבו וכאן נפרד ממנו, ונוסף גם הוא על שונאיו דסבירא ליה דמערבין בתבלין, והיה לו להקל בעירובין, וכבר כתבתי בסימן רנ"ט שתפס עליו רמ"א בהקדמת דרכי משה על שיצא שם מן הכלל שלו, ויותר היה לו להשיגו ממה שכתב כאן, עכ"ל.

ולפענ"ד יש לדון אם הכא פסיק השו"ע ז"ל כהטור והרא"ש ז"ל דהכי משמע פשטי' דסוגי' וכמ"ש איהו גופי' בב"י, ע"ש. ואי נוקמי' כהר"מ ז"ל הא יש לפרש גמרין באופ"א. ובדברי הרי"ף גופי' כ' הב"י ז"ל "וכן נראה שהוא דעת הרי"ף" ע"ש, ולכאו' מבואר מהא דאין הכרח דהרי"ף ז"ל פסיק הכי, ועי' בביאור הגר"א (סי' שפ"ו סקכ"ב) ובביאור הלכה (סי' שפ"ו, ד"ה וי"א שמערבין בתבלין), ודוק בזה.

ברם יש לדון בזה לאידך גיסא לפום מאי דנתבאר בספר יד מלאכי (כללי השו"ע, כלל י"ז) דהגם דרבוותאי ס"ל דסתם וי"א נקטינן דהלכה כסתם, מ"מ היכא דדעת הי"א היא דעת רבים הלכה כהי"א. וע"ע בשדי חמד (כללי הפוסקים סי' י"ג ס"ק י"), עיין שם. - ולפי"ז כיון דמרן ז"ל ייסד ספרו על ג' עמודי הוראה, והכא הרי"ף והר"מ ז"ל סברי דמערבין בתבלין, והרא"ש ז"ל פליג עלייהו, אפשר שהגם שנקיט מרן ז"ל להרי"ף והר"מ ז"ל בלישנא דיש אומרים יתכן דהלכה כוותייהו - ומיהו יל"ד בזה למאי דכתיבנא לעיל דאין הכרח דהרי"ף ז"ל פסק כהר"מ ז"ל בהא, ודוק היטב.

ואכתי יש לעיין בזה לפימש"כ השד"ח (שם, ס"ק י"ב) לדון היכא דנקיט מרן ז"ל בלישני' אבל פלוני אומר וכו', והכא בב"י כ' "אבל הרמב"ם" וכו', ובשו"ע כ' זה וי"א, וצ"ע כעת.

אם מערבין ומשתתפין בממתקים

שו"ע סימן שפ"ו (סעיף ה'): בכל מיני מאכל משתתפין חוץ וכו' וכו' ולא בכמהין ופטריות, ע"כ, וכתב עלה המ"ב (שם, ס"ק כ"ג): ולא בכמהין ופטריות אפילו מבושלים, והטעם שאין אדם רגיל לסמוך עליהן לא מחמת סעודה ולא מחמת לפתן, ואינן באין אלא באקראי, עכ"ל, וע"ש בכ"ד.

והנה בספר משנת יעקב עמ"ס עירובין להג"ר יעקב ישראלי שליט"א (דף כ"ז א', עמוד קע"ה) מייתי לדברי המ"ב ז"ל, וכתב אהא: ולפ"ז נראה שאין מערבין היום בממתקים כמו שוקולד וכדומה, שהרי אין באין אלא באקראי, ולא באים ללפת הפת או לקינוח סעודה, עכ"ל. ואיכא לאוסופי אהא דבשו"ת תשובות והנהגות (חלק א', סימן תל"ח) כ' דאין בישולי עכו"ם בשוקולד לפי דלא הוי מאכל חשוב, ונאכל עראי להנאת הטעם, ולא בא בתוך הסעודה, ודמי למשקה תה וקפה ומשקה שוקולדה דנוהגין דלית בהו בש"ג. ועי' נמי בקובץ דעת כשרות (ניסן תשע"ה לפ"ק) במאמרו דהגר"ר דוד טהרני שליט"א מש"כ בזה, ע"ש באורך.

וכעין זה מצאתי דהעלו בספר תחומי שבת (מהדורת ביקורת, פי"ד הערה ס"ט) וז"ל: ויש להעיר לפי"ז דחטיפים שאין דרך לאוכלם בסעודה כלל א"א לערב בהם עירובי תחומין, עכ"ל. (ועי' שו"ע (סי' ת"ט ס"ז) דחד דינא לערובי תחומין ושיתופי מבואות למאי דמערבין בתרווייהו במאכלין הנאכלין בסעודה, כמ"ש בערובין (כ"ו, ב'), ע"ש).

ויל"ד בחטיפים העשויין מחטה שאינן נאכלין בסעודה, להני דס"ל דמערבין בחיטין ושעורין חיין, אי גריע מהא אחר דנעשה חטיף. ועי' באוה"ל סימן שפ"ו ס"ה ד"ה ויש אומרים שמערבין בתבלין, ע"ש. ואכמ"ל.

ושוב מצאתי בספר הזכרון דרור יקרא (לזכר הבה"ח רפאל דוד רובינשטיין ז"ל, עמוד תקנ"ב) דהעלה הרה"ג מוה"ר שמואל טיקוצינסקי שליט"א דאין לערב בממתקים עפימש"כ המ"ב דמייתינן לעיל, ע"ש. וכן כשדברתי בזה עם מו"ר הגאון הגדול ציס"ע רבי יוסף ליברמן שליט"א בעמח"ס שו"ת משנת יוסף, הסכים לדינא דאין לערב בממתקים.

בהא דאין מערבין במלח בפני עצמו

כתב הר"מ ז"ל הל' עירובין (פ"א ה"ח): בכל אוכל משתתפין חוץ מן המים בפני עצמן או מלח בפני עצמו, ע"כ. ועי' טור (סי' שפ"ו) דכ' "ולא במים לבדם ובמלח לבדו, אבל אם ערבן יחד משתתפין בהם", ע"כ. ובב"י (שם, סוד"ה ומ"ש אבל אם עירבן יחד משתתפין בהם) כתב וז"ל: והפוסקים שלא הזכירו נתן לתוכן שמן, נראה שהם סוברים שלא הוצרכו להעמיד בנתן לתוכן שמן אלא דוקא גבי מעשר, משום דבעינן מידי דהוי פירא, אבל לגבי עירוב בראוי ללפת בו את הפת סגי, עכ"ל. ועי' שו"ע (סי' שפ"ו ס"ה) ומ"ב (שם, ס"ק כ"ח) וכה"ח (שם, ס"ק ל"ד), ע"ש.

והנה בערובין (כ"ז א') פירש"י (ד"ה מים ומלח) וז"ל: המעורבין מזון הן לטבל בהן פתו, עכ"ל. ועי' בהגהות דברי נחמיה להגאון רבי נחמיה

בירך זלה"ה (שם) דכ' אהא וז"ל: ולכאורה א"כ גם כל אחד בפ"ע ראוי לכך, זכר לדבר פת במלח תאכל (וכן אחר כל אכילתך אכול מלח), עכ"ל. וע' בגליון אליבא דהלכתא (גליון נ"ט, אייר תשע"ב לפ"ק, עמוד קל"א) מאי דכתיבנא באורך לדון אי מלח מקרי אוכל, ע"ש. והתם כתבנו לדון בקושיית הדברי נחמיה, ע"ש ודוק. וע"ע בגליון אליבא דהלכתא (גליון ס', סיון-תמוז תשע"ב לפ"ק, עמוד קמ"ד) מה דהוסיף על דברינו הרה"ג מוה"ר מיכאל ספראי שליט"א לדון מכ"מ בגדר מלח, ע"ש ותרוה נחת.

ועתה הראני ידידנו האברך המופלג רבי שלמה מאינץ שליט"א דבגליון דברי שי"ח מתורת מו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א (גליון ק"ז, פרשת תצוה זכור תשע"ה לפ"ק) מייתי מידידינו הרח"ע כהן שליט"א דפ"א הביא למו"ר מרן הגרח"ק שליט"א במשלוח מנות צנצנת מלח, והעירו מו"ר שליט"א דיש לדון שיתכן ואין יוצאין במלח יד"ח משלוח מנות, כדמצינו בעירובין (ר"פ בכל מערבין) שאין מערבין במלח, ע"ש היטב.

בהא דמשתתפין בשני ביצים אפילו חיים

שו"ע סימן שפ"ו (סעיף ז'): משתתפין בשני ביצים אפילו חיים, ע"כ. וכתב המ"ב (שם, ס"ק ל"ח, ד"ה אפילו חיים) דזימנין דסועדין בהן על פי הדחק, ע"כ. ומקורו מהריטב"א דערובין (דף ל' ע"א ד"ה מערבין בביצים חיים) דכ' וז"ל: פי' חיים ממש דזימנין דסועדין בהם כן ע"י הדחק, ע"כ.

עיין מאי דכתיבנא בהא בספרנו ענפי משה בהלכות מאכלי עכו"ם (סימן כ"ה) בהא דכ' השו"ע יו"ד (סי' קי"ג סי"ד) ביצה אע"פ שראויה לגומעה חיה, אם בישלה עובד כוכבים אסורה, ע"כ. והתם הארכנו בגדר ביצה חיה מדוכתין סגיאין ומדברי רבותינו הפוסקים זלה"ה ושיבדלחט"א, וזכרון אחד עולה לכאן ולכאן.

ובהא דתמהו בעיקר שיעורא דשני ביצים דהוי זוגות, עיין מש"כ בזה בספר בכור שור להגרא"ס שור זלה"ה בחידושיו לעירובין (ל, א') [נדפס בספר תבואות שור מהדורת לבוב תרמ"ד לפ"ק דף ש"א ע"א מדה"ס, ע"ש]. וע"ע ברש"ש דערובין (שם) ובספר תוספות אהרן להגאון רבי אריה לייב לוי שליט"א עמ"ס ערובין (סימן נ"ז, שלהי ס"ק ט' ד"ה והנה), ע"ש.

ועיין בספר גם אני אודך דהדפיס ידידנו הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מתשובותי הדלות (חלק א', סימן מ"ח), מאי דכתיבנא בענין חששא דזוגות בלחם משנה וד' כוסות, עיין שם.

אי הא דאי' בגמ' מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה הוי אף בעירובי תבשילין

בספר פרדס יוסף החדש לידידנו הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א (ראש השנה, עמוד ע"ב) מייתי מהרה"ג ר"א לרנר שליט"א דכ' וז"ל: יש נוהגים שלא לאכול דג בראש השנה, ויש לשאול האם הנוהגים כן יכולים לשים דג בעירובי תבשילין בראש השנה שחל בימים חמישי ושישי. ונראה לומר היות שנוהגים לאכול מהערובי תבשילין בשבת שאחרי ראש השנה, והמנהג שלא לאכול דגים הוא רק בראש השנה עצמו, שאין בכך שום חשש, עכ"ל.

ובענייי יש לעיין בזה מהא דכ' השו"ע (סי' שפ"ו ס"ח): משתתפין אפילו באוכל שאינו ראוי לו אם ראוי לשום אדם, כגון לנזיר ביין ולישראל בתרומה, ע"כ. וע"ש בכ"ד. ועמ"ש המ"ב (שם). ולפי"ז כיון דיש שאוכלין דגים, שפיר י"ל דאף אם איהו גופי' נוהג שלא לאכלן, מ"מ שרי לערב בהו, ודוק.

ברם שוב כתב לן הרה"ג רבי אליעזר הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס חינוך הבנים כהלכתו ושא"ס יקרים להעיר אדברינו, וז"ל: ראיתי מה שהעיר מעכ"ת בענין עשיית עירוב תבשילין בערב ר"ה בדגים לנוהגים שלא לאכול דגים בר"ה, ולענ"ד עדיין יש מקום לדון בזה, דהנה דין זה שמערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה נתבאר בש"ס ובשו"ע כלפי עירובי חצירות ושיתופי מבואות, וה"ה לעירוב תחומין [=עי' מ"ב סי' שפ"ו סקמ"ו וצ"ע], וכאשר יראה המעיין בסוגיא בערובין (כ"ו ע"ב) ובשו"ע שם בסימן שפ"ו (סעיף ח') ובמשנ"ב שם (סקמ"ו), אבל כלפי עירוב תבשילין לא נתבאר דין זה, וכבר דנו בזה האחרונים, והנה בספר הכלבו (דיני עירוב תבשילין) העתיק דין זה כלפי עירוב תבשילין, וכבר העיר בזה המהדיר שם (הערה כ"ה) כי בש"ס ובפוסקים לא מצינו דין זה כלפי עירוב תבשילין.

ובספר הלכה למשה (ח"ב עמוד מ"ד) נסתפק בזה אם מותר לישראל להניח עירוב תבשילין בתרומה דומיא דעירוב תחומין, וכן נסתפק בזה בספר שבט משמעון על מסכת ביצה (ט"ו ע"ב ד"ה גם), וצידד שאולי זה תלוי בשני הטעמים שנתבארו שם בגמרא למצות עירוב תבשילין. ובשו"ת דברי שלום (ח"ד סימן צ"א) צידד דעירוב תבשילין שאני, ושם יש קפידא שיהא המאכל ראוי לו.

וראה גם בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ב סימן ל"א) ובשו"ת תשורת שי (סימן כ' אות י"ח) שכתב כלפי מאכל האסור רק מכח חומרא, דמ"מ אין מערבין בו עירוב תבשילין, דכיון שסו"ס אין דעתו לאכלו לא שייך לומר שכבר התחיל לבשל לשבת [וכלפי עירוב תחומין או עירובי חצירות מבואר במשנ"ב שם בסימן שפ"ו (סקמ"ז) דמאכל האסור רק מכח חומרא מערבים בו]. והיוצא לנו מזה דאם נחמיר להלכה דעירוב תבשילין שאני, וצריך שיהא ראוי לאכילה, שפיר יש מקום לדון במי שמחמיר ע"ע שלא לאכול איזה מאכל בר"ה שלא יוכל לערב בו.

ואכן ראיתי בספר סדר תבשילין הערוך (סימן ו' סעיף י"ד) כי לאחר שהביא דעות האחרונים הנ"ל כתב בזה כמה נפק"מ למעשה, ואחד מהם הוא אם מותר לערב בתבשילים מלוחים או חמוצים מר"ה עד הושענא רבא לנוהגים להמנע מלאכלם בימים אלו. וע"ע שם מש"כ עפי"ז כלפי עירוב במצות מכונה או בקטניות בפסח, ולדבריו יש לעיין במאי דכתיבנא, וצריך עיון.

איכו השתא זכיתי לשאול מקמי' מו"ר מרן רשכבה"ג הגראי"ל שטינמן שליט"א אם הא דאי' בגמ' מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה הוי ג"כ בעירוב תבשילין, ואמר לי מו"ר מרן הגראי"ל שליט"א בפ"ק "זה מדבר על תחומין", עכלה"ק.

וכן נמי כששאלתי ממו"ר מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א אי בערובי תבשילין אפשר לערב במאי דאינו ראוי לו, השיבני בפ"ק בעירוב תבשילין צריך שיהיה ראוי שהוא יוכל לאכול מזה, עכד"ק. הרי דלדעת רבותינו שליט"א בעירוב תבשילין בעינן דיוכל לאכול מזה, וכפי זה לכאו' באם אינו יכול לאכול מהא יהי' הטעם אשר יהי' אין לו לערב בו, ודוק היטב.

שו"מ בספר שלמי תודה להגרב"צ פלמן זצ"ל (עירובי תבשילין, סימן ל"ה) דנסתפק אי הא דמערבין לנזיר ביין וכו' הוי גם בעירובי תבשילין, ומייתי לדברי הכל בו דמיתינן לעיל, ע"ש (וע"ע בשלמי תודה (שם, סימן ל"א ס"ק א' ד"ה ואולי יל"פ, ובסימן ל"ח סוס"ק א' ד"ה ואולי י"ל, ע"ש).

בהא דמערבין לנזיר ביין

שו"ע סימן שפ"ו (סעיף ח'): משתתפין אפילו באוכל שאינו ראוי לו אם ראוי לשום אדם, כגון לנזיר ביין ולישראל בתרומה, ע"כ.

בספרנו ענפי משה בהלכות מאכלי עכו"ם (סימן י"ט, דף קכ"א מדה"ס) כתבנו בהאי ענינא וז"ל: והנה בעיקר הא דעירובין (ל', ד') דמערבין לנזיר ביין, חזי הוית בגליוני הש"ס להגאון מהר"י ענגיל זלה"ה דהביא להקשות מספר יד אלעזר דלדעת רש"י בנזיר (ד' א') דנזיר מותר ביין קידוש משום דמושבע ועומד מהר סיני ואין הנזירות מבטלתו, א"כ בזמן קניית העירוב דהוי ביה"ש שרי היין לנזיר לקדש עליו, ושפיר יוכל לערב בו אף לדעת' דסומכוס, ועמ"ש בגליוני הש"ס לנזיר (ד' א') בזה. אולם ידידנו האברך המופלג מוהר"ר ידידיה קושניר שליט"א אמר ליישב האי קושיא, די"ל דכיון דשיעורא דעירוב הוי בטפי מרביעית, ושיעורא דקידוש ברביעית, א"כ לא הותר לי' לנזיר טפי מרביעית, וזהו דס"ל לסומכוס דאין הנזיר מערב ביין אע"פ דיכול לקדש עליו, דרק ארביעית מיניה יכול לקדש, ודפח"ח. אלא דיש לעיין בהאי שיעורא דעירוב ביין, דהנה בשו"ע הל' שבת (סי' שפ"ו ס"ו) מבואר דיין השיעור לערב בו הוי ב' רביעיות, אך ביין מבושל הוא בכדי ללפת בו פת של שתי סעודות (וי"א דדי להביא ממנו לקינוח ב' סעודות, עיי"ש במ"ב סקל"ו ואכמ"ל), ולפי"ז כל הא דקאמר הרי"ק שליט"א הוא דייקא בכה"ג דמערב ביין חי, דעלי' לא יוכל לקדש אליבא דסומכוס, אך אי מערב ביין מבושל תהדר קושיית היד אליעזר לדוכתא.

ברם יש לדון אם בכלל אפשר לקדש איין מבושל, דהנה בשו"ע הל' שבת (סי' ער"ב ס"ח) כתב וז"ל: מקדשין על יין מבושל ועל יין שיש בו דבש, ויש אומרים שאין מקדשין עליהם. הגה: והמנהג לקדש עליו אפילו יש לו יין אחר רק שאינו טוב כמו המבושל או שיש בו דבש, עכ"ל. ובמ"ב (ס"ק כ"ג) כ' אדברי הרמ"א דאם הם שווין יש לחוש להי"א דמחמירין בזה שלא לקדש. ומשמע דתליא באשלי רברבי, ואת"ל דיקדש הנזיר אכוס גדולה בשיעור כמה רביעיות, מ"מ לא יוכל לשתות יותר מרביעית, דעי' שו"ע הלכות שבת (סי' רע"א סי"ג) דפסק דבעי לשתות מכוס קידוש כמלא לוגמיו, דהוא רובו של רביעית, ובמ"ב (ס"ק ס"ז) כ' דזהו אפילו בכוס גדול המכיל כמה רביעיות, עיין שם, ואם קידוש דלילה הוי דאורייתא ספרים פתיחו והאריכו בהא טובא, ועיין בשאגת אריה (סימן ס'), ואין הז"ג כעת להאריך בזה.

וכשהצעתי קושיית הגליוני הש"ס קמי' מו"ר מרן רשכבה"ג הגראי"ל שטינמן שליט"א דנימא דאף לפי סומכוס ישתרי להנזיר לערב ביין, עפימש"כ רש"י דנזיר (ד' א'), השיבני מו"ר מרן שליט"א (כפי דהבנתי מיניה) דכל הא דשרי להנזיר (ליעביד קידוש איין בליל ש"ק) זה משום "עשה דוחה לא תעשה", ומשום הכי אולי לא מקרי ראוי, וכמדו' דכוונת קדשו דראוי לו חשיב מאי דראוי בלא התירים כעדל"ת, אך מאי דעדל"ת מתירהו כיין קידוש לנזיר לא מקרי ראוי מצד עצמותו, רק משום עדל"ת, ומשו"ה לא הי' מותר לערובי ביה (ומלבד זה קידוש דליל ש"ק י"א דהוי דאו', אך עירוב ודאי דרבנן כמש"כ בערובין (דף כ"א), ולפי"ז י"ל דשאני קידוש מעירוב, והא דראוי לזה לא מקרי ראוי לזה, ודוק). ועיין עוד מאי דכתיבנא (שם) באורך לדון אי שרי לערב בפת של גוים, עיין שם.

ידון אם במצרים נהגו לסמוך אשיתוף במקום עירוב והמסתעף

שו"ע סימן שפ"ז (סעיף א'): המשתתפין במבוי צריכים לערב בחצירות כדי שלא ישכחו התינוקות תורת עירוב, שהרי אין התינוקות מכירים מה נעשה במבוי, לפיכך אם נשתתפו במבוי בפת סומכין עליו וא"צ לערב בחצירות שהרי התינוקות מכירים בפת, וי"א שאם לא עירבה כל חצר לעצמה אין סומכין על השיתוף, אבל כשכל חצר עירבה לעצמה ואחר כך נשתתפו במבוי ולא עירבו דרך פתחים שביניהם, מותרים להשתמש בחצירות שבמבוי דרך פתחים שביניהם, שסומכים על שיתוף במקום עירוב, ואם עירבו דרך פתחים שביניהם ולא נשתתפו במבוי מותרות להשתמש החצירות במבוי, שסומכים על עירוב שעירבו החצרות דרך פתחים במקום שיתוף. הגה: וי"א דסומכין אשיתוף במקום עירוב אפי' לא נשתתפו אלא ביין [=דאע"ג דעירובי חצירות לא מהני בעלמא כ"א בפת, הכא מיגו דמהני לענין שיתוף [דמהני אפילו בשאר אוכלין ומשקין, מ"ב (שם ס"ק ט' ד"ה אפילו וכו' ביין)], וכן סומכין אעירוב במקום שיתוף (הרא"ש והמרדכי פרק הדר וטור), ולעיל סי' שס"ו ס"ז בהג"ה כתבתי דאנו נוהגין לכתחילה שלא לעשות רק שיתוף אחד בקמח, ונ"ל הטעם כי עירוב שלנו שכל אחד מבני החצר נותן לשיתוף הוי כעירוב ושיתוף ביחד, ולכתחילה אין לעשות יותר, והא שהצריכו שיתוף ועירוב היינו בזמן הגמרא שבני החצר לא נתנו לשיתוף, רק החצר עירבו ביחד, ואחד מבני החצר נתן לשיתוף, אבל בכה"ג כ"ע אין עושין רק שיתוף א', ואי עביד יותר ובירך עליו הוי ברכה לבטלה (צ"ע ותשובת מהר"ם שהביא הב"י), עכ"ל.

והנה בברכי יוסף למרן הגרחיד"א ז"ל (סי' שפ"ז ס"ג) כתב אמ"ש רמ"א ז"ל וי"א דסמכינן אשיתוף וכו', וז"ל: כן נוהגים בארץ מצרים כמ"ש מהריק"ש בהגהותיו, אבל בארץ הצבי המנהג פשוט מקדם קדמתה לעשות שיתוף בשמן ועירובי חצירות בכל שנה בערב שבת שבחג הפסח, עכ"ל.

ובשיורי ברכה (שם, ס"ק א') כ' וז"ל: ראיתי להרב המפורסם מהר"ש נאוואוי בתשובה כ"י, שכתב דנהגו בירושלים ודמשק לעשות עירוב ושיתוף, ובדמשק היו מקפידים לעשות עירוב בכל ע"ש על פי הרב הקדוש מהר"ר חיים ויטאל זצ"ל, גם בשלוניקי העידו שיש להם שיתוף, ועושים גם כן עירוב, גם במצרים כך נוהגים, עכ"ל. וקשה שהרי במצרים כתב הרב מהריק"ש והבאתיו בפנים (=היינו בברכ"י) דנוהגים לסמוך על השיתוף, וכן ראיתי שהיו נוהגים בארץ מצרים גם בזמנינו, ועיין בשו"ת גנת ורדים א"ח כלל ג' סי' כ"ב, עכ"ל וע"ש.

איברא דנראה מלישנ' דמהרי"ץ ז"ל (בהגהותיו ערך לחם דציין הברכ"י) דנוטה שלא לסמוך על השיתוף לבדו, מדכתב (סי' שפ"ז) וז"ל: ובמצרים נוהגים כהרא"ש ז"ל [עירובין פ"ו סימן י"ז] לסמוך בלי עירוב כלל, וסומכין על שיתוף במקום עירוב ובכל המינין. וראיתי מהרבנים הראשונים שהיו מערבין על כל העיר בכל שנה במצה שלהם, ועיין [ערך לחם] סימן שצ"ד, וכן בדין, עכ"ל. [והתם (סי' שצ"ד) כתב וז"ל: טוב לערב משנה לשנה, ועושין אותה מצה מצויירת תלויה באויר שאינה עשויה להתעפש, וע"ש]. וכפי זה אפשר דבזמן מהריק"ש ז"ל נהגו לסמוך אשיתוף במקום עירוב, ואחר זמן חזרו להצריך לתרווייהו, ע"כ דעת מהריק"ש ז"ל [ודע דמהריק"ש ז"ל נתבש"מ בשנת ש"ע לפ"ק, והי' מרואי פני המלך מרן הב"י ז"ל כמ"ש בשם הגדולים בערכו ע"ש, אמנם מהר"ש נאוואוי ז"ל הי' בזמן הגנת ורדים ז"ל שהי' כשני דורות אחר הערך לחם, ושפיר י"ל דשינו מנהגם, ודוק]. אמנם יש להעיר בזה דמרן הגרחיד"א ז"ל גופי' שהי' במצרים זמן זמנים אחר מהרש"ג ז"ל (כמדו' הי' שם בשנת תקכ"ה לפ"ק) העד העיד דבזמנו במצרים נהגו לסמוך אשיתוף במקום עירוב, ודוחק לאוקמי דחזרו להורות היפך מהא, וברוך היודע.

מיהו חזי הוית להגאון המפורסם מוהר"ר רפאל אהרן בן שמעון זלה"ה בספרו נהר מצרים (דפוס נא אמון, חאו"ח, דף כ"ה א' מדה"ס ס"ק לה) דכתב וז"ל: במצרים הגם שיש להם שיתופי מבואות בשמן זית שעשו העירוב מזמן שקנו העיר מאת שר העיר לצורך שיתופי המבואות ברחוב היהודים, עכ"ז הרבנים הראשונים היו מערבים בכל שנה ושנה על כל העיר מהמצה שלהם, מהריק"ש ז"ל, **וכן נהגנו אחריו** (מנהגי מצרים). **ונ"ב, מהריק"ש ז"ל בסי' שפ"ז אחר שהביא מנהג הרבנים הקדמונים שהיו עושים שניהם עירוב ושיתוף, סיים וכן בדין יענ"ש, וא"כ לדעת מהריק"ש תרווייהו צריכי מדינא וכדעת מרן**, וע"כ אחנו נוהגים גם היום שבכל ע"פ אנחנו מערבים ע"כ בני העיר עירוב החצירות, ומזכים להם ע"י אחר שיזכה בעירוב לכל בני העיר, ולכל הבאים לגור בתוכה באמצע השנה שיוכלו לטלטל ע"י מבית לחצר ומחצר לבית וכו', ואת העירוב אנחנו שומרים בבית דירתנו מקום המשתמר (ועיין מ"ש בזה בנהר פקוד בדיני העירוב אות יו"ד ומשם בארה), עכ"ל. ואין אצלי ס' נהר פקוד, אך מהנגלות לן חזינן דאף בזמנו דהנהר מצרים ז"ל, ומשמע דאף מקודם לזה הצריכו תרווייהו עפי"ד מהריק"ש ז"ל, ודו"ק בזה.

וע' בספר שנות חיים להגרא"ח נאה ז"ל (קהיר, שנת התש"ב, הל' ערב שבת סימן י"ב סקי"ב דף כ"ב ב' מדה"ס) דבתו"ד מייתי לדברי הנהר מצרים, דבמצרים נהגו לעשות עירובי חצירות לבד השיתופי מבואות, ע"ש.

ובהא דמייתי השיורי ברכה ממהר"ש נאוואוי ז"ל דכ' בתו"ד "ובדמשק היו מקפידים לעשות עירוב בכל ע"ש על פי הרב הקדוש מהר"ר חיים ויטאל זצ"ל", יעויין בכף החיים (סי' שס"ו ס"ק קכ"ד) דכ' אמ"ש בשו"ע (שם סי"ג) מצוה לחזור אחר עירובי חצירות, וז"ל: והרב האר"י ז"ל היה נזהר לקיים מצוה זו בכל ע"ש, שלא כאותם הנוהגים לעשותה משנה לשנה וכיוצא בזה. והיה מערב בכל ע"ש שני מיני עירובין, עירובי חצירות על לחם א', ושיתופי מבואות על לחם שני, ובסעודת ליל שבת היה אומר המוציא בפת של שיתופי מבואות, ובסעודת שחרית של שבת היה אומר המוציא בפת של עירובי חצירות (כדאיתא בשבת קי"ז ע"ב הואיל ואתעביד בה חדא מצוה וכו'), ואמנם בענין סדר העירוב בתחילה היה מברך על הפת ברכת העירוב, ואומר בדין עירובא יהא שרי לן וכו', ואח"כ היה מזכה הלחם ההוא לבני החצר לאחרים. שער הכוונות דף ס"ד ע"ד. ועיין לקמן בהגה סס"י שס"ח הוא ל"ד, דהא צריך להשתתף עם בני חצר אלא ר"ל על חלקו. ועיין מ"א סק"כ שנתקשה בזה, ופירש דמיירי בעירובי תבשילין, ולפי מה שכתבתי אתיא שפיר. ועיין י"א סי' שצ"ה וברכ"י ושע"ת סי' שצ"ד שכתבו על דברי מ"א הנז' דלא נהירא יעו"ש, עכ"ל.

אחר זמן מצאתי בשערי תשובה (סימן שפ"ז, ד"ה וי"א דסומכין וכו') דכ' וז"ל: ועיין בדבר שמואל סימן רנ"ז דיש שעושין העירוב והשיתוף בפך של שמן, ואין זה נכון דכיון שרוצים לצאת העירוב והשיתוף יחד צריך לעשות בפת דוקא, דלעירוב חצירות פת בעינן ע"ש, וכ"כ בספר בני חיי סימן זה בעיר רידס שעירבו בשמן צריך לערב כל חצר לעצמו, זולת אותם חצירות שפתוחות זו לזו ועירבו דרך פתחיהם ע"ש, ושם הביא מכתבי האר"י ז"ל דאיתא שם יערב בכל שבת שתופי מבואות ועירובי חצירות, ויבצע בלילה בשל שיתוף ובבוקר בשל עירוב, עכ"ל. משמע שהיה פוסק כהראב"ד שצריך לשתף בפת וכו', ומסתמא היה פת לשיתוף כו', ועיין בכתבים שהאר"י ז"ל היה מערב בכל ע"ש ומזכה, עכ"ל.

בהא דנכרי הדר במבוי ואית ליה חלון אחורי ביתו הפתוח לבקעה או קרפף דאף דאית ביה דעד"ט אינו אוסר אבני מבוי

עירובין (ס"ז, א') אמר רב יהודה אמר שמואל נכרי שיש לו פתח ארבעה על ארבעה פתוח לבקעה, אפילו מכניס ומוציא גמלים וקרונות כל היום כולו דרך מבוי אין אוסר על בני מבוי, מ"ט דפיתחא דמיחד ליה בההוא ניחא ליה, ע"כ.

וכתב הטור (סי' שפ"ט) וז"ל: גוי הדר במבוי ויש לו חלון אחורי ביתו פתוח לבקעה או לקרפף, אפילו אין בו אלא ארבעה טפחים על ארבעה אינו אוסר על בני מבוי, אפילו מכניס ומוציא גמלים וקרונות דרך המבוי כל היום שחפץ יותר באותו שפתוח לו מאחוריו לבדו שיש לו [בו] אויר, והוי פתחו למבוי כמי שאינו רגיל שאינו אוסר, והוא שיש בבקעה או בקרפף יותר מסאתיים, אבל אם אין בו אלא סאתיים קטן הוא ולא ניחא ליה ביה, עכ"ל. וכעי"ז כתב השו"ע (שם), ע"ש.

והנה בספר ערוך השלחן (סי' שפ"ט ס"ד) קמקשי אדברי הטור והשו"ע וז"ל: ודע דבגמ' (=דערובין הנ"ל) אמרו שיש להם פתח אחר שלא לצד המבוי, וכ"כ הרמב"ם בפ"ה דין י"ז, ע"ש. והטור והש"ע כתבו לשון חלון דאפילו יש לו חלון אינו אוסר, ותמהני דפתח אפילו קטן מ"מ ראוי לכניסה ויציאה, אבל חלון הא אינו ראוי לכניסה ויציאה רק לתשמיש בעלמא, ומי הגיד לרבותינו דפתח לאו דוקא, והרי חזינן דבמקום דחלון מהני אמרו בגמ' לשון חלון, כהך דמבוי שצידו אחד ישראל וכו' (ע"ד, ב') שיתבאר בסי' הבא, וכן לשון המשנה ברפ"ז, אבל כאן הרי אמרו חז"ל פתח, ומנ"ל דגם בחלון מותר, וצ"ע, עכ"ל.

ברם מצאתי בבית הבחירה להמאירי ז"ל בערובין (שם ד"ה עכו"ם הדר במבוי וכו') דכתב בתו"ד וז"ל: ואפי' ראינוהו משתמש ביציאה מפתח המבוי אפי' תשמישים גדולים כגון גמלים וקרונות, **וכן אפי' לא היה הפתח הפתוח לבקעה פתח גמור, הואיל ומ"מ יש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים בודאי סתם הדברים שנוח לו לצאת באותו פתח המיוחד לו לבדו, אע"פ שיש ביציאה דרך בה קצת עמל יותר מפתח שיש לו בה שותפים,** ולא סוף דבר בבקעה שרחבה הרבה אלא אפי' בפתוח לקרפף כן. והוא הדין בפתוח לרה"ר, ודוקא בקרפף יתר מבית סאתים שהוא כבקעה ברוחב מקום, **אבל בית סאתים או פחות אין תשמישו נוח לו כל כך שיסלק רשותו מן המבוי ויצא דרך חלונות,** והרי הוא כחצר ואינו מסלק עצמו מן המבוי, עכ"ל וע"ש.

ועיין נמי בחידושי המאירי לערובין (שם) (בהנדפס ע"י הגרש"ז ברוידא זצ"ל) דכ' בתו"ד וז"ל: **מאי טעמא בהדיא פיתחא דמיחדא ליה, פי' דצניעא ליה בההוא ניחא ליה טפי**, כלומ' ומשתמש דרך הפתח לבקעה הואיל והויא רחבה ארבעה על ארבעה, וכל שכן אי הויא רחבה טפי ומסלק נפשיה מפתח המבוי, אף על פי שמשתמש בו רק בקצת תשמישים, שהכל הולך אחר רצון האדם ורצונו בפתח הפתוח לבקעה הוא, עכ"ל.

ועוד זאת כתב המאירי (שם) וז"ל: וכתב הראב"ד ז"ל דכי משוינן חילוק בין בסאתים בין ביתר מסאתים בין בהיתר ואיסור של גוי אלא שיש שם חלון ארבעה דדחיקה תשמישתיה, אבל בפתח גמור בין בבקעה בין בקרפף בין בבית סאתים בין בגוי בין בישראל ודאי סלוקי סליק נפשיה, ולא אסר כלל לא גוי ולא ישראל ששכח ולא עירב משום דהוי כשתי חצרות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים שאין אוסרות זו על זו, **והרב ר' שלמה אדרת יצ"ו כתב שאין לחלוק בין חלון ארבעה על ארבעה ובין פתח גמור, דהא בכל מקום דנין חלון ארבעה על ארבעה כפתח, ואם כן אין חילוק בין חלון לפתח,** וחזרנו למה שכתבנו דאם כן דאיכא הפרש בין פתח לחלון לא אישתמיט תלמודא מיניה, והלכך בין בחלון בין בפתח דגוי ביתר בית סאתים לקרפף אינו אוסר. בקרפף בית סאתים או בפחות אוסר, דלא מסלק נפשיה, ובישראל בהפך כמו שכתבנו, עכ"ל. הא קמן דליכא חילוקא בהאי דינא בין פתח דע"ד לחלון דע"ד, ודוק בכל מ"ש המאירי ז"ל לעיל. וא"ש היטב.

עוד אפשר דבדייקא נקטו רבותינו הטור והשו"ע ז"ל ללישנא דחלון, ולפי דלא תיסק בדעתיך דכיון דחלון דאית ביה דע"ד דוחקא טפי למיעל ולמיפק ביה מפתח דדע"ד (וכיון דבד"כ בחלון יש לעלות אליו ולקפוץ הימנו לקרפף משא"כ בפתח), מ"מ אחר דאשמועינן גמרין דפתח דע"ד מהני אף דהוא דוחק אין לן לחלק בין דוחק לדוחק. ויתכן דזהו גופא סברת הרשב"א ז"ל דמייתינן לעיל דפליג אראב"ד ז"ל דחילק בין חלון לפתח גמור, ודוק בזה. וע"ע בחי' הרשב"א (שם) מש"כ בזה.

אי נמי נקטו רבותינו הטושו"ע ז"ל בלישנייהו "חלון", דטפי ניחא לאוקמי מ"ש בגמ' פתח בחלון מבפתח דעלמא, לפי דאין מצוי דיעביד איניש פתחא מביתו לקרפפו בשיעור מועט כ"כ דדע"ד. (ועי' מ"ב (סי' שפ"ט סק"א) ד"ה ויש לו חלון וכו') וז"ל: "וכל שכן אם הוא פתח גמור"), ודוק.

בהא דמהני להניח בית דאין פתחו לעיר ואחוריו לעיר כשיור

שו"ע סימן שצ"ב (סעיף א'): עיר שהיתה קנין יחיד אפילו נעשית של רבים משתתפים כולם שיתוף אחד ויטלטלו בכל המדינה, וכן אם היתה של רבים ויש לה שני פתחים שהעם נכנסים בזה ויוצאים בזה, אפילו נעשית של יחיד אין מערבין את כולה, אלא מניחין ממנה מקום אחד אפילו חצר אחת ובית לתוכה ומשתתפין השאר, ויהיו אלו המשתתפין כולם מותרים בכל העיר חוץ מאותו מקום ששיירו, ויהיו אותם הנשארים מותרים במקומם בשיתוף שעושים לעצמם, ואם היו הנשארים רבים אסורים לטלטל בשאר כל העיר, ודבר זה משום היכר הוא כדי שידעו שהעירוב התיר להם לטלטל בעיר זה שרבים בוקעים בה, שהרי במקום שנשאר ולא נשתתף עמהם אין מטלטלים בו, אלא אלו לעצמן ואלו לעצמן, ואם רצו לערב מבוי מבוי בפני עצמו, כל שכן דמהני דאין שיור גדול מזה. הגה: וצריך שיעשו ביניהם שני פסין של שני משהויין אם הוא רחב עשר אמות, וביתר מעשר צריך צורת פתח (טור), ע"כ. ועי' במ"ב (שם) מש"כ בכל זה.

והנה נתבאר דהאי שיורא דבעינן הוא "כדי שידעו שהעירוב התיר להם לטלטל בעיר זה שרבים בוקעים בה, **שהרי במקום שנשאר ולא נשתתף עמהם אין מטלטלין בו אלא אלו לעצמן ואלו לעצמן**".

וכפי זה צ"ב הא דכ' השו"ע (שם ס"ג) וז"ל: הבתים שמניחים אותם שיור, אף על פי שאינם פתוחים לעיר אלא אחוריהם לעיר ופניהם לחוץ וכו', עושים אותם שיור ומערבין את השאר, ע"כ. וכ' המ"ב (שם, ס"ק י"ט ד"ה שאינם פתוחין לעיר וכו') וז"ל: והוי אמינא כיון דאי בעי לשתף אותן עם אנשי העיר גם כן לא מצי, אם כן אינן בכלל אנשי העיר ולא מהני שיורא דידהו, עכ"ל. וקמ"ל דמהני לשיירינהו. ברם יש לעיין דאכתי תקשי הא לכאורה ליכא בזה הכירא, דבלא"ה א"א לשתפן לבני העיר, ועי' היטב סוגיא דערובין (ס' א'), ובבית יוסף ובב"ח (שם) מש"כ בהא, וצע"ג.

שוב מצאתי בערוך השולחן (סי' שצ"ב ס"ז) דכתב וז"ל: הבתים שמניחין אותן לשיור, אע"פ שאין פתחיהן פונין להעיר אלא אחוריהם לעיר ופניהם לחוץ לעיר, מ"מ הוי שיור ואפילו כשמשיירין רק בית אחד שהיא באופן הזה הוה שיור, ואפילו אינו בית לדירה אלא בית הבקר או בית התבן שא"צ עירוב, מ"מ עושים אותה שיור ומערבין את כל העיר מפני שחכמים צוו זה רק להיכר בעלמא, והקילו באיכות הבית דלהיכר די באיזה בית שהוא, ומיהו דוקא כשיש לה חצר, דבית בלא חצר לאו כלום הוא ולא הוי היכר כלל, עכ"ל. ואפשר דהוקשה לו האי דאקשינן דבית גרידא דפתחו חוץ לעיר ל"ה היכר כלל, ברם מאי דחדית הערוה"ש דמיירי כשיש לו חצר וחשיב היכר, לפענ"ד גם בזה איכא לאקשויי דאי מיירי כשהחצר פתוח לעיר מאי רבותי' הוא, הא הוי ככל הבתים, ואת"ל דמיירי בחצר הסגור א"כ הוי כבית הסגור, ומאי נ"מ במאי דאיכא לו חצר דאכתי מיהת לא הוי היכרא, ותו דלא מצינו בפוסקים דיצריכו חצר להאי ביתא, וצע"ג.

בגוונא דעירב ביו"ט דחל בער"ש אי מהני

גרסינן בביצה (ט"ז ב') ת"ר יום טוב שחל להיות בערב שבת אין מערבין לא ערובי תחומין ולא ערובי חצירות, רבי אומר מערבין ערובי חצרות אבל לא ערובי תחומין מפני שאתה אוסרו בדבר המותר, לא איתמר רב אמר הלכה כתנא קמא ושמואל אמר הלכה כרבי, ע"כ. ועי' בתוספתא רפ"ב דביצה, ע"ש.

ולהלכתא פסק הר"מ ז"ל בהל' ערובין (פ"ח הי"ד) וז"ל: יום טוב שחל להיות בערב שבת אינו עושה עירוב ביום טוב, לא עירובי חצירות ולא עירובי תחומין, אלא מערב הוא ביום חמישי שהוא ערב יום טוב, עכ"ל. וע"ש בכ"ד, ועי' שו"ע סי' שצ"ג (סעיף א') וסי' תקכ"ח (סעיף ב'), ע"ש.

והנה בפמ"ג סי' שצ"ג (משבצות זהב, סק"א) כ' בתו"ד וז"ל: ואם שכח מע"ט ונזכר בע"ש ושגג וסבר מותר לערב בי"ט שחל בע"ש ועירב, צ"ע אם דיעבד מהני עירוב או לאו וצ"ע, עכ"ל. והביאו המ"ב (שם, ס"ק א'), ע"ש. ועי' בכף החיים (שם, ס"ק ב') דכתב דאי הי' יו"ט שני ושגג ועירב, דיש להקל כיון דאנן בקיאין בקביעא דירחא, ואינו אלא תקנת חז"ל, והעירוב ג"כ אינו אלא תקחז"ל והוא תרתי דרבנן, וא"כ יש להקל אי כבר קעביד בדיעבד ולא ידע ויש איזה צורך בדבר, ע"ש.

ואיכא לעיוני בהא, דהנה בטעמא דמילתא דיו"ט שחל בשבת אין מערבין וכו', פרש"י בביצה (ט"ז ב' ד"ה לא ערובי חצרות) וז"ל: לטלטל מחר דנראה כמתקן דבר, ע"כ. ובערוה"ש (סי' שצ"ג ס"א) הוסיף בזה מתו' ערובין (ל"ח א' ד"ה ור"א) דסברי דאיכא בהא הכנה דמכין מיו"ט לשבת היתר טלטול, ואין יו"ט מכין לשבת, ע"ש. ועי' בספר שלחנו של אברהם להגה"ק רבי אברהם הכהן יצחקי זלה"ה ריש סי' שצ"ג, ע"ש. וכפי זה יש לעיין מ"ט כשלא ידע דאסור וקעביד עירוב, איכא צד דיהני בדיעבד, הא קעבר אדברי חכמים דאסרו זה, אי משום דנראה כמתקן ואי משום דאיכא בי' הכנה, ואפשר דכוונת ספיקו דהפמ"ג ז"ל בהא דכ' "סבר מותר לערב" וכו', דדיינינן ליה הכא כאומר מותר.

וחזי הוית לרבינו הגרח"ח מדיני זלה"ה בספרו שדי חמד (כרך ה', דף קל"ז ב' מדה"ס טור א' כלל י"א) דכ' וז"ל: קנסו שוגג אטו מזיד, אי בשוגג דאומר מותר אמרינן כן. הטורי זהב יורה דעה סי' צ"ט ס"ק ט' הבין מדברי התוספות בכורות דף כ"ג דלא קנסינן בזה, והרב פרי חדש שם ס"ק י"ב כתב על דבריו דאין ראיה מדברי התוספות, ואדרבא אומר מותר גרוע משאר שוגג, וקנסינן למאן דאמר קנסו שוגג אטו מזיד, והרבנים אבני שהם בחידושיו על הטור שלחן ערוך יורה דעה שם וערך השלחן אורח חיים סי' שי"ח אות ג' ובן פדצהור ד' קמ"ד ע"א המה ראו כן תמהו על דברי הרב טורי זהב, ולא זכרו דברי הפרי חדש. ועיין יד דוד ליורה דעה שם אות כ"ה, ובספרים שרמז בזה שם הרב המגיה, ובשו"ת חתם סופר יורה דעה סי' פ"ח הסביר טעם הטורי זהב הנ"ל, עיין שם. גם מה שהצריך עיון במשנה למלך פרק ט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה כ"ה דמדברי הרמב"ם פרק ה' מהלכות תרומות מוכח דלא כהתוספות, עיין שם בחתם סופר שכתב קצת ישוב לזה (ולא זכר דברי המשנה למלך). וידי"ן הרב המגיה לספר ימי שלמה נר"ו בהלכות מאכלות אסורות שם נקיט בפשיטות דאף אי בעלמא אמרינן דלא קנסו שוגג אטו מזיד, מכל מקום בשוגג דאומר מותר קנסו, עיין שם, וכיונה דעתו לדעת החולקים על הרב טורי זהב הנ"ל, וסבירא ליה דאומר מותר גרוע משוגג, ומכל מקום מה שכתב שם ליישב בזה דברי הרמב"ם לפי מה שכתב מרן הכסף משנה דהרמב"ם לא קניס שוגג, דקשה מאי שנא ממה שכתב בהלכות חמץ דאפילו הניחו שוגג וכו', ואמר מר דבהלכות חמץ מיירי באומר מותר וכו', עיין שם, במחילת כבוד תורתו אין זה נכון, דהרי שם כתב דגם בהניחו באונס קנסו, ואיך יתכן דבשוגג דעלמא לא קנסו, מי עדיף מאונס, וגם משמעות שוגג אינו אומר מותר, והנכון כמו שכתב עוד שם דחמץ דלא בדילי אינשי החמירו וחשו להערמה, אף דבעלמא לא קנסו בשוגג. ועיין שואל ומשיב מהדורא תניינא חלק ג' סי' קפ"א (ד"ה ובזה וכו') ובשו"ת חתם סופר אורח חיים סי' קי"ט (מד"ה אך אי גם שיכרתו), עכ"ל ודפח"ח. ועפי"ז יש לפלפל במ"ש הפמ"ג והכה"ח ז"ל דמייתינן לעיל, וצ"ע.

היכא דהיה אמור לעשות עירוב חצירות ונסע חוץ לעירו ונזכר בין השמשות

מתני' שבת (ל"ד א') ספק חשיכה ספק אין חשיכה וכו', אבל מעשרין את הדמאי ומערבין וטומנין את החמין, ע"כ. ובגמ' (שם) אוקמוה דבספק חשיכה סא"ח מערבין עירובי חצירות אך לא עירובי תחומין. ועי' בר"מ הל' עירובין (פ"א הכ"א ופ"ו הי"ג) ובא"א סי' רס"א (סעיף א') וסי' שצ"ג (סעיף ב'), ועמ"ש רמ"א ז"ל (סי' תקכ"ז ס"א) ובמ"ב בכל הני דוכתא.

והנה בספר שיעורי שבת למו"ר מרן הגה"צ רבי יעקב אדלשטיין שליט"א (רשימות שבת ס"ק כ"ו, דף רצ"א מדה"ס) כ' וז"ל: אדם שבעלי הבתים סומכים עליו שיעשה עירוב חצירות לזכותם, ושכח לעשות עירוב חצירות, ונזכר לאחר שקיעת גלגל השמש קודם צאת ג' כוכבים, ובאותה שעה הוא מחוץ לאותה העיר, ואנשי החצר לא יעשו שם כי סומכים עליו, מה תקנה יש בדבר, והנה קיימא לן בספק חשכה מערבין. אך בנידון דידן אינו יכול לערב ע"י שיזכה כאן פת לעיר ההיא ע"י הגבהה, דהא בעינן שפת העירוב יהי' מונח בבית שבאותה חצר, ואפשר לעשות הזיכוי רק ע"י קנין אחר על הפת שיש לו בביתו שבאותה העיר, מהו לעשות בספק חשיכה הקנאה זו, דמה שאמרו מערבין היינו שהתירו השבות של עשיית העירוב עצמו, אבל בנידון דידן הרי יש כאן הקנאה אחרת מלבד הקנאת העירוב, כגון אם יעשה ע"י אגב יש הקנאת הקרקע, ואם ע"י החליפין יש מעשה קנין דסודר, ונראה כיון דקיימא לן דבמקום פסידא או צער שרי גם שאר שבותין בין השמשות, א"כ גם זה מותר. אך צ"ע באיזה אופן עדיף יותר לעשות זיכוי העירוב, ונר' לכאורה דקנין סודר עדיף, דבאגב יש תרי הקנאות מלבד העירוב, דהיינו הקנאת הפרוטה למזכה כדי לקנות בה הקרקע, והקנאת הקרקע, משא"כ בסודר, עכ"ל.

ברם יש לעיין בזה מהא דגבי מאי דאין מערבין עירובי תחומין בין השמשות, כ' בשו"ע הרב (סי' רס"א ס"ב) בטעמא בתרא וז"ל: ועוד לפי שעל ידי העירוב קונה שם שביתה, והרי זה כקונה קנין בידים בשבת, ולא התירו לקנות קנין אפילו בבין השמשות ולצורך מצוה והפסד מרובה (ששבות זה לקנות קנין הוא חמור משאר כל השבותים) שאיסורו מפורש בדברי קבלה בנחמיה סימן י"ג (ט"ו), עכ"ל. ולכאורה לדברי השו"ע הרב אף בנד"ד לא יהני הקנאה ביה"ש, וצ"ע. (ועי' מג"א ריש סי' רס"א, ובקונט"א דשו"ע הרב, ע"ש היטב).

ואפשר די"ל בזה עפימ"ש בשו"ת דובב מישרים (חלק ג', סימן צ"ד) כ' וז"ל: וע"ד הערתו אהא דמבואר בש"ע בעל התניא בסי' רס"א סעיף ב' וז"ל, אבל אסור לערב עירובי תחומין בבין השמשות וכו', ועוד לפי שע"י העירוב קונה שם שביתה, והרי זה כקונה קנין בידים בשבת, ולא התירו אפילו בבין השמשות ולצורך מצוה, ולכ"ת צ"ע, וכותב למה חמור זה מליתן מתנה בשבת שמבואר בסי' שכ"ג ובסי' ש"ו וכן בסי' תמ"ד כשחל ערב פסח בשבת דמותר ליתן שיורי חמץ לנכרי במתנה - הנה כבר העלה המקנה בק"א הל' קידושין סימן מ"ה דבמתנה ליתן בשבת אין איסור על הנותן אלא על המקבל משום דהוי כסילוק רשות, כמבואר בש"ס עירובין דב"ה ס"ל דמבטלין רשות בשבת משום דאיסתלוקי רשותי' הוא, ואסתלוקי רשותא בשבת שפיר דמי ע"ש, וא"כ ממילא במתנה מצד הנותן ליכא איסור רק מצד המקבל - והמקבל לא קעביד בידים, וע"כ לצורך מצוה התירו, משא"כ בעירובי תחומין. ומש"ה דייק הש"ע בעל התניא דהרי זה כקונה הקנין בידים, וכמובן לפי זה מיושב מה שכ"ת העיר ממה שמבואר בסי' תמ"ד דמותר ליתן לנכרי בערב פסח שחל בשבת שיורי חמץ, דהא מצד הנותן ליכא איסור, וע"כ ממילא מותר ליתן לנכרי, עכ"ל. ולדברי הדו"מ נ"ל דבנידונו דמו"ר שליט"א שפיר י"ל דמהני הקנאה עבורם ביה"ש דלא הוי כע"ת, ודוק היטב (וע"ע מ"ש בדו"מ טעמא בתרא להקל טפי במתנה, ולפי האי טעמא בתרא יש לעיין בזה, ואכמ"ל).

עוד יש לדון בזה עפ"י מאי דהאריך בספר תהלה לדוד להגר"ד אורטינבערג זלה"ה (סי' רס"א) לחלק בין קנין בית דכ' המג"א לקנין מטלטלין, דאל"כ קשה הא גם בערובי חצרות צריך לזכות לכל בני החצר, ע"ש באורך. וי"ל"ע מהא לנד"ד.

ומיהו יש להעיר בזה לפימש"כ בספר פסקי תשובות הנדמ"ח (הל' שבת סי' רס"א) מספרי דרבנן דדנו אי שרי לעבור על ב' שבותין בב"א ביה"ש, והתם ציין לשו"ת הגרעק"א ז"ל (סי' קנ"ט, ובחדשות ח"ג סי' ג') וישועות יעקב (סי' רס"א) ושדי חמד (מערכת ב' אות ל"ט) ובפאת השדה (אות ב' סי' ב'), וצ"ע כעת.

בגוונא דנתן העירוב במגדל ונעל בפניו ושכח היכן הניח המפתח

שו"ע סימן שצ"ד (סעיף ג'): נתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח קודם שחשכה, אם אי אפשר להוציא העירוב אלא אם כן עשה מלאכה גמורה בין השמשות הרי זה כמי שאבד ואינו עירוב, שהרי אי אפשר לאכלו, ע"כ. ובמ"ב (שם, ס"ק ח' ד"ה ואבד המפתח) כ' וז"ל: דוקא שנאבד ממקום שהניחו ואינו יודע היכן הוא, אבל אם הוא מונח במקומו אלא שהוא שכח באיזה מקום הניחו הוי עירוב, דעביד הוא דמידכר [הרשב"א והריטב"א בחידושיהם], עכ"ל.

וילה"ס בחולה אלצהיימר ל"ע דשכח באיזה מקום הניחו [אבל ברי לו דהניח], אי גם אמרינן ביה דהוי עירוב לפי דברינו טפי למישכח מלמידכר, והנה בחי' הריטב"א ז"ל לערובין (ל"ד, ב' ד"ה ר' אליעזר) כ' בתו"ד וז"ל: ודקדק הראב"ד ז"ל מהאי לישנא דדוקא שאינו ידוע לו שהמפתח במקומו, אבל יש ידוע שהוא במקומו כי הוא יודע בודאי שהניחו במקום המשתמר, אע"פ ששכח היכן הניחו הרי זה עירוב, **דעביד הוא דמדכר מקומו**, עכ"ל. ומבואר דלשניה דהא דהוי עירוב כה"ג הוא לפי דעביד דמידכר מקומו, וזולת זה לכאורה לא יהני, וא"כ יש לצדד בחולה אלצהיימר דלא יהני.

מיהו בחידושי הרשב"א ז"ל (שם, ד"ה מתני' ר' אליעזר) כ' בתו"ד וז"ל: ועוד משמע מתוך לשונו דדוקא בשאינו ידוע, כלומר שנאבד ולא נודע מקומו, אבל אם עדיין המפתח במקומו אלא ששכח אנה הניח הרי זה כשר, וכן כתב הראב"ד ז"ל, עכ"ל. וי"ל"ע דהרשב"א ז"ל לא נקט להך טעמא דבשכח היכן הניח המפתח מהני לצד דעביד הוא דמדכר מקומו כמ"ש הריטב"א ז"ל, וכפי זה יש לדון אי יהני בנד"ד, ומיהו לפשטות לישנא דהמ"ב ז"ל דנקיט למ"ש הריטב"א ז"ל דעביד הוא דמידכר, י"ל דחולה אלצהיימר גריע ולא מהני, וצ"ע לדינא. [ובעיקר הא דכ' המ"ב ז"ל בגוונא דאינו זוכר היכן הניח המפתח, עיין בספר כל בו על הלכות

רשויות ועירובין להגרי"ז גראוס שליט"א (פרק י"ט, הערה ט"ו) דכ' לחדש דנראה דה"ה כשאינו זוכר היכן הניח את העירוב בלא נפסל בכך, ע"ש היטב].

בהא דנתן האדר"ת ז"ל מעות עבור הוצאות העירוב דחשש לגזל הרבים דבעי ליעביד בכספו צרכי רבים והמסתעף

שו"ע סימן שצ"ה (סעיף א'): מצוה לחזור אחר שיתופי מבואות, ומברך עליו על מצות עירוב וכו', ובמ"ב (שם, ס"ק א' ד"ה מצוה לחזור וכו') וז"ל: פן ישכחו ויבואו לידי איסור טלטול, עכ"ל. ועי' בספר נתיבות שבת (פרק כ"ו, הערה ו') דכ' דפשיטא דלאו דוקא בענין עשיית העירוב, אלא דגם ענין תיקון המחיצות בכלל זה, ע"ש בכל דבריו, ועי' בשו"ת מנחת יצחק (חלק א', שלהי סימן נ"ט) ע"ש בזה.

והנה בשו"ת משנה הלכות להגה"ק רבי מנשה קליין זלה"ה אבדק"ק אונגוואר (מהדורה תנינא, ח"ג סימן ס"ד) כתב בשלהי תשובתו, וז"ל: והנני כאן להעתיק סיפור אחד מה ששמעתי מפי קדשו של מרן הגרש"ז [=אויערבאך] זצלה"ה בהיותי אצלו להבחל"ח לביקור חולים בירושלים עיה"ק, שלאחר פטירת הגאון האדר"ת זצלה"ה בירושלים עיה"ק בא הרב ר' בן-ציון ידלר לפני הגאון ר' שמואל סלנט זצ"ל, ואמר לו היות כי מיום בואו של האדר"ת לירושלים קרא אותו, ואמר לו היות כי הייתי רב בחו"ל, ואולי נהנתי ומעלתי ח"ו בממון צבור שלא כהוגן ומעלתי בשליחות ונתחייבתי להשיב, והו"ל ח"ו בכלל גזל הרבים שאין לו תקנה אלא לעשות צרכי רבים וזיכוי לרבים, ולכן הציע לי לעשות עירוב בירושלים עיה"ק, והוא מקבל עליו כל ההוצאות העירוב כל ימי חייו, והתנה עמי שלא לגלות הדבר לשום אדם בעודו הוא חי, וכן עשה כל הד' שנים שהי' חי בירושלים עיה"ק, עכשיו שנפטר הרב עליו להודיע את הרב הרש"ס, ואם ירצה ימשיך העירוב, ואם לא אז יבטל כי אין לו יכולת להמשיך העירוב משלו. - הגר"ש סלנט הופתע ושאל היאך לא סיפר לו מזה כלום עד עכשיו, והשיב רב"צ ידלר שזה הי' תנאי ביניהו, עכ"ל, וע"ש כל העובדא. וברירא מילתא דמרן האדר"ת ז"ל עביד הכי לצד צדקותו וחסידותו וזהירותו מכל נדנוד גזל ח"ו.

ברם איכא לעיוני דבעיקר האי דינא אי' בביצה (דף כ"ט א') דתניא גזל ואינו יודע למי גזל יעשה בהם צרכי רבים, מאי נינהו, אמר רב חסדא בורות שיחין ומערות, ע"כ.

וכעי"ז עי' ב"ק (צ"ד ב'), והתם פרש"י (ד"ה בורות) וז"ל: להכניס בהן מים לשתות דהוי דבר הצריך לכל, ויהנו מהן הנגזלים, אלמא אהדורי בעי, ע"כ. ומבואר מהא דהא דבגזל הרבים תקנתי' ליעביד צרכי רבים הוא לצד דיהנו הנגזלים מיני', וכן נמי מבואר בסמ"ע סי' שפ"ו (ס"ק ה' ד"ה צרכי רבים) דכ' וז"ל: דאז גם הנגזל יהנה מן הדברים הנעשים מדמי הגזילה, עכ"ל. וכפי זה כיון דהאדר"ת ז"ל חשש לגזל הרבים מימי שבתו בחו"ל מה מהני מאי דנתן מוצא לכסף עבור הוצאות העירוב בירושלים, ואף להא דכ' הערוה"ש (חו"מ סימן שס"ו סק"ג) בתו"ד: "וכשיעשה צרכי רבים יסבב ה' שכל אחד מהנגזלים או מיורשיהם יהנה כפי ערך גזילתו ושימחלו לו, והבא ליטהר מסייעין אותו מן השמים", עכ"ל וע"ש. מכל מקום אי משום הא הו"ל לשדורי מעות לקהלות הקודש דהי' דר בהם בחו"ל, דבזה שפיר י"ל דיהנו מינה הנגזלים או יורשיהן, משא"כ כשנותן באתרא דרחיקא טפי ממקום הנגזלים דלכאו' מאי תיקונא איכא בהא.

ותו י"ל לפי מש"כ הסמ"ע (סי' רל"א סקל"ד), והביאו הפתחי חושן (הל' גניבה ואונאה פ"ד הערה נ'), דאי"ז תשובה הגונה, ובפת"ח ביאר בטעמי' דאין זה ודאי דהנגזל יהנה מיני', ולפי"ז הו"ל טפי ליתן זה לצרכי ציבור דבחו"ל דמסתברא דיהנו מינה הנגזלין או יורשיהן, משא"כ כשניתן לצרכי ציבור בירושלים דכאמור מרחקא טפי, וצע"ג. [ובעיקר מ"ש הסמ"ע דל"ה תשובה גמורה, עי' בהגהות והערות לטוח"מ סי' ל"ד הערה קכ"ה, וסי' שס"ו ס"ק י"ד מאי דציינו בהא, ע"ש].

והא דכתב המשנה הלכות בלישני' "צרכי רבים וזיכוי הרבים", הנה לכאורה בלישנא דגמ' אידכר רק בורות שיחין ומערות. ומיהו עי' בספר אהבת חסד למרן הח"ח ז"ל (ח"ג פ"ד בהערה) דמייתי מהשלה"ק בספרו יש נוחלין דכ' בתו"ד וז"ל: וגם כי האדם בעל עסק אי אפשר לו להנצל כל ימיו מאיסור גזל, וכשאינו יודע למי ונותן ספרים עבור רבים ללמוד דהן אולי יזמין ה' שילמד בו מי שנגע בו, עכ"ל. ומבואר דמהני מאי דנותן עבור ענייני מצוות דרבים. וכן נמי נראה מהא דכ' בשו"ת אגרות משה (ח"ד חחו"מ ח"א סימן פ"ח ד"ה ומה ששאלת) דלבנין ותיקון מקואות הוי כלצרכי רבים, ע"ש היטב. ולזה י"ל דגם עירוב בהאי כללא דמציל רבים מאיסור טלטול, ודוק בזה. אבל עכ"פ גם ממ"ש השלה"ק צ"ע דכ' "אולי יזמין ה' שילמד בו מי שנגע בו", ומשמע דמיירי כשנותן זה לדוכתא דשייך דיבוא הנגזל או יורשו לשם, משא"כ באתרא דמרחקא דצ"ע אי מהני, וצ"ע בזה.

והנה בספר אילת השחר למו"ר מרן רשכבה"ג הגרא"ל שטינמן שליט"א עמ"ס בבא קמא (מהדורת תשע"א לפ"ק, חלק ב', דף צ"ד ע"ב ד"ה יעשה) דכ' וז"ל: יעשה בהן צרכי רבים, ואמר רב חסדא בורות שיחין ומערות. והיינו כדפירש"י שיהנו מהם גם הנגזלים. והנה יש לעיין אם מוטל עליו גם להכניס מים או דסגי בחפירת הבור. עוד יש לעיין אם צריך דוקא שהבור יהי' ברשותו דאז הרבים נהנים ממנו, אבל אם כבר הפקיר הבור דאז אין נהנים כבר ממנו אלא מהפקר אין כאן שום השבה, או דמ"מ כיון דנותן ומפקיר להם הוי קצת השבה. ולכאורה אם יפקיר את המים הא לא נתקיים כלל השבת גזילה בזה. ואפי' לרש"י בב"מ דף י"ב דס"ל דבהפקר הזוכה זוכה מדין דעת אחרת מקנה, מ"מ אם יאמר דלהנגזל אינו נותן בחנם, הרי אין זה הפקר לכל העולם, ואם אינם הפקר, א"כ צ"ל דיתנה דכ"א יוכל ליקח בחנם, אבל מי שהוא חייב לו עבור שגזלו אז ינוכה זה על גזילתו, וצע"ק דלא נזכר שצריך להתנות כן, עכלה"ק.

ולכאורה במאי דמספק"ל לאדמו"ר שליט"א אי בעי דהבור יהיה ברשותו וכו', מהא דמייתינן לעיל מהשלה"ק משמע דעצם מאי דתורם ספרים לביהמ"ד הגם דהוי דמהני ליתן לבנין ותיקון מבואות, משמע דא"צ דיהיה ברשותו דהתיקון ודאי כבר אינו ברשותו. ושו"מ בפלא יועץ (ערך תשובה) דכ' בתו"ד וז"ל: ואם גזל את הרבים או שאינו יודע את מי גזל וממון מי אכל, יש תקנה על ידי שיעשה צרכי רבים, ויש צרכי רבים שנעשים בכל דהוא, כגון במקום שיש טיט בדרך להניח דף עץ או אבן וכדומה כמה דברים יש שההוצאה מעוטה והתועלת רב, וצריך להיות רודף אחריהם כי עושה אלה מתקן את אשר עיות בגזל ואונאה שלא יוכל להשיב, וגם למצוה רבה תחשב כי הוא רב חסד, עכ"ל. ובפשיטות מיירי דמוציאין מרשותו. וה"מ מעובדא דהאדר"ת ז"ל דמייתינן דנתן מממונו עבור הוצאות העירוב, ודוק היטב בכל זה [ועי' בשו"ת משנת יוסף חלק י"ב סימן כ"ט, ע"ש].

ואחר שכתבתי כל זה חפשתי בספרים לראות אם דיברו בזה, ובעזה"י מצאתי בשלהי ספר נפש דוד דהביאו מספר בטוב ירושלים (עמוד רנ"ט ועמוד שס"ו) דשח הגרב"צ יאדלר זלה"ה האי עובדא באופן זה: "וכשנתמנה הרב האדר"ת זצ"ל בשנת תרס"א כרב בירושלים, וראה שהישוב מתרחב מחוץ לעיר (=ר"ל חוץ לחומה, וא"כ יש ליעביד עירוב, ע"ש היטב), השתדל ועשה עירובין מחוץ לעיר וכו', העירוב היה מתקיים על חשבונו הפרטי, וכששאל אותו הרב ר' אשר זיסמן ז"ל מדוע אינו מוסר את חשבון הוצאות העירוב לועד הכללי, ענה לו האדר"ת הלא חז"ל מסרו לנו כי "רוב בגזל" (ב"ב קס"ה א'), רוב בנ"א נכשלים בעוון גזל, וכ"א צריך לחשוש שמא גם הוא נכשל בכך, ובפרט אני שהנני חלש בגופי ומי יודע אם יוצא אני ידי חובת הרבנות שלי, והרי כשגזל ואינו יודע ממי גזל יעשה בהן צרכי ציבור (ב"ק צ"ד ב'), ואין לך צרכי ציבור יותר מתיקון עירובין לרבים, ע"כ.

ועיין בהערה דשם דבשו"ת מהרש"ם (ח"ב סימן ר"י) נשאל מהאדר"ת ז"ל אי שרי ליה לישן מעט ביום, שהרי הוא משועבד להורות לאנשי העיר בכל עת ובכל שעה, ושמא יבוא מאן דהוא לשואלו ויצטרך להמתין ונמצא שמפסיד מזמנו, עי"ש.

והנה ברירא מילתא דעל גירסא זו יש יותר לסמוך לפי שיצאה מפי הגרב"צ יאדלר ז"ל גופי', ונמצא דכלל לא נזכר דהאדר"ת ז"ל אמר דרצונו ליעביד עירובין לירושלים מחמת חשש גזל רבים שהי' בחו"ל, רק נראה פשוט דלפי שחשש שאינו יוצא יד"ח עבודת הרבנות עצמה בירושלים, לפיכך חפץ לשלם כל ימי חייו הוצאות תיקון העירוב דירושלים שמחוץ לחומה, ולענין גזל הרבים דחו"ל אפשר דלא חשש או דחשש ועשה דבר אחר, והכל מיושב כמין חומר.

ולשלימות היריעה אביא בזה כמה גרגירים מדברי רבינו האדר"ת ז"ל מפי כתבו בספרו נפש דוד בענין זהירותו בממון הזולת: מאד מאד הייתי נזהר בממון זולתי ואפילו של אינו בן בריתנו, ולדוגמא ארשום פה מה שקרה לי שתי מעשיות וכו' (אות ל"א), בשל זולתי הייתי נזהר מאוד, וגם לחמוד בלבי הייתי מתרחק, ולדוגמא אציג פה מה שקרה לי וכו', ולא נענתי לו בשום אופן באמרי לו שמשום חשש ספק לא תחמוד אין כדאי לפני וכו' (אות ס"ב), קודם כל נדרי וכן קודם נעילה הלכתי באורך בית המדרש והסתכלתי על הציבור אולי אזכור למי אני צריך לפייס ולרצות אשר במשך השנה אולי חטאתי נגדו, ולא התעצלתי לבקש מחילתם במוקדם, ואחרי שנתמנתי לרב ודרשתי בשבת שובה בקשתי מחילה וסליחה מכל הקהל, הן למי שפגעתי בכבודו, הן למי שדברתי עליו לשון הרע, הן למי שנפסד ממונו על ידי, אם שהטרפתי את הכשרה אם שיצא חייב מדין תורה וכיו"ב, ואני מחלתי בפומבי לכל החייבים לי והתנתי שלא יצטרכו לבוא לבקש ממני מטו, כי אני מוחל להם בלב שלם גם על זה, וגם אולי המתין מי ומי עלי בדין תורה ובשאלה ועברתי על לא תענון כמו שכתוב אצלנו במקום אחר בס"ד (הנהגות השנה, אות ט'), ע"ש.

[ובענינא דעשיית צרכי רבים ככפרה על גזל, כתב לן הגאון רבי אברהם ישעיהו קניבסקי שליט"א בתו"ד וז"ל: ואאמו"ר מרן [=הגר"ח] שליט"א מורה לתת לבית חולים מעייני הישועה, דמסתמא הנגזלים יהנו ממנו בבואם ללדת או שאר צרכי רפואה, עכ"ל].

הרב מנוח פרגו
כולל "אליבא דהלכתא" אופקים

ביטול רשות חזרה וחזקה

א. גדר ביטול רשות

נחלקו ב"ש וב"ה בערובין דף ע"א. האם ביטול הוא מיקנא רשותא או אסתלוקי רשותא, ונפק"מ האם אפשר לבטל בשבת. ולב"ש שהוא מיקנא רשותא י"ל האם הוא קנין גמור, ואיך חל קנין זה. ויתכן שאינו קנין ממוני כלל אלא חלות חיובי של דיורין, וכעין שביארנו במקו"א את כונת הגמ' בביצה דף י"ז. לענין עירוב תחומין שאסור למקני שביתה בשבתא. ועוד י"ל האם לב"ש שייך חזרה וחזקה בביטול. אבל מ"מ קי"ל כב"ה שביטול הוא סילוק רשות, ונאמרו כמה דרכים בביאור הסילוק שע"י ביטול:

א. ברש"ש נר' שלמד שהוא ענין של הפקר, ולכן דייק מכאן שמותר להפקיר בשבת (וכבר האריכו בזה הפוסקים ואכ"מ). ויל"ע איך הפקר מועיל להתיר את רשותו, והרי גם מי שגר בבית של הפקר אוסר כמו שהוכיח החזו"א בסוף סימן קי"ד. ולפי מה שיתבאר לקמן ששאר בני החצר זוכים ברשות המבוטלת, אולי י"ל שממילא הם נחשבים עיקר הדיורים ברשות זו ולכן לא אוסר עליהם, וצ"ע. ועוד י"ל שמכיון שהיה לו כאן בעלות והפקירו, ממילא זה מראה שהדיורים שיש לו כאן אינם אלא דיורים עראים כעין אורח. עוד יש להעיר לדרך זה איך שייך ביטול לחלק מבני החצר מבלי לבטל לכולם כמבו' בדף כ"ו:, והרי הפקר לעניים ולא לעשירים לא הוי הפקר.

ב. ברש"א משמע שלמד שביטול הוא ענין מחילה, שכתב שממה שאמרו שאסתלוקי בשבת שפיר דמי יש ללמוד שמותר לעשות מחילה בשבת (ושוב כתב לדחות שאולי רק לצורך עירוב יש בו צד מצוה של תיקון צרכי שבת מותר למחול בשבת), ולכאו' צ"ל שבדוקא נקט מחילה ולא הפקר, שהרי הוא סובר בשבת דף ק"כ. שאסור להפקיר בשבת. וגם בלבוש סימן ש"פ סע' א' משמע שאין כאן הקנאה גמורה אלא סילוק, שכתב: אע"פ שאין קונין קנין בשבת אין זה קנין גמור, אלא תקנ"ח שיסלק ממנו להתיר טלטול בעלמא והוי סילוק, ועי' גם בגליוני הש"ס שהביא משו"ת ראשית ביכורים שהוכיח מכאן שמותר להפקיר בשבת, ודחה דבריו שכאן הוא סילוק בעלמא, משא"כ הפקר שאינו סילוק [ועי"ש שכתב שהפקר הוא הקנאה לכלל ישראל, והעולם רגילים לדייק כן גם במגיד משנה בהקדמה לספר קנין אות ב', ועי"ע חזו"א ערלה סימן א' ס"ק ט"ו בסוגריים]. ומה שלפי הריטב"א מוגדר מחילה ולא הפקר, נר' שהריטב"א לשיטתו בדף ס"ד. שלא מבטל את כל זכויותיו בבית ובחצר, אלא רק את הזכות להוצאה והכנסה, וא"כ יש לדמותו לענין מחילה שמוותר להם על זכות אחת שמחמת בעלותו, דהיינו שלא יעכב עליהם מלהכניס ולהוציא.

ויש להדגיש שזה ודאי שגם אם ביטול פועל בממונות וגם אם הוא ענין הפקר, מ"מ לא מפקיר ביתו לגמרי, אלא כמו שהבאנו במקו"א שהכונה או שמראה כאילו הוא מפקיר, או שהוא מפקיר את הבעלות לענין עירוב (אלא שיש להעיר שאם רק מפקיר את הבעלות לענין עירוב למה הכנסה והוצאה עושה חזרה מהביטול, ובמה הוא סותר את ההפקר לענין עירוב, ועי' בזה).

ג. הרמב"ן בפסחים דף ד': ביאר שענין ביטול חמץ אינו הפקר, אלא הביטול מועיל להוציאו מתורת חמץ ולהחשיבו כעפר שאינו ראוי לאכילה, וכתב עוד שגם לענין ביטול ע"ז אין הכונה להפקר, וכן נמי ביטול רשות שהזכירו לענין עירוב אינו מפקיר ביתו שישבו בו אחרים, אלא הוא עוקר דעתו מלדור עם השותפין ביומו כדי שיהיו הם כמי שדרים לבדם, עכת"ד.

וכעי"ז מבו' בחזו"א סימן פ"ז ס"ק ז' שהביטול מחשיב את הנותן כמסולק מדירה ואת הזוכה כדר בכולו, ואיסורי הרשויות לא בקנין תליא מילתא אלא בדיורין (וע"פ דברי החזו"א האלו, שמשמע שע"י הביטול שאר בני החצר זוכים ברשות ולא שנשאר בלי דיורים, יש ליישב שיטת הרמב"ן גם לדעת רש"י שדירה בלא בעלים, דהיינו שהבעלים לא דרים ברשות, אסורה, שכאן כבר אינו דירת הבעלים אלא דירת שאר בני החצר, ודו"ק).

ובמגן אבות למאירי בענין הי"ח ג"כ כתב על דרך זה, וז"ל: וכן ביטול רשות עשאו מדרס לכל בני החצר ונמי שאין מיוחד לו, וזו גדולה מהפקר שבכאן מבטלו מהיות כח ורשות לאלו ולא לזולתו, אלא כעפר שהוא מדרס לכל ואינו מיוחד לאדם אחר, ואף שום אדם אין בו הנאת הגוף מיוחדת, וביטול זה הוא אצלי כעין תבן ובטלו עפר ובטלו, כלומר שמתיאש ממנו שלא ליתן לב עליו ליטלו משם, ואף זה עושה עצמו מתיאש ממנו עד שאין דעתו עליו כדבר שאינו שלו ולא משום אדם, עכ"ל.

ויש לדייק שלרמב"ן וחזו"א הוא מבטל את דיוריו, דהיינו שהביטול הוא על הגברא המבטל, ואילו למאירי הוא מבטל את הרשות מלהיות רשות שעומדת לדיורין. ויתכן נפק"מ במת בשבת, האם הביטול עדיין קיים מכיון שהרשות כבר מבוטלת, או מכיון שהוא אדם אחר, על דיורי היורש לא היה ביטול, ובמקו"א דנתי כעי"ז לענין עירוב.

ולמהלך זה שביטול רשות דומה לביטול חמץ, היה אפשר לדון שיועיל כאן ביטול בלב, כמו שכתב הרמב"ם לענין ביטול חמץ וביטול ע"ז. אבל עי' ערוך השלחן סימן ש"פ סעי' ד' שצריך לעשות את הביטול לפני בני החצר (ועי' נתיבות שבת פרק ל"ה הערה ד' האם צריך שכולם יעמדו לפניו).

והנה דירת גוי צריכה דוקא שכירות להתירה, ולא ניתרת בעירוב וביטול (ולהו"א של הגמ' אין זה מטעם גזירה אלא מדינא), וכתבו תוס' בערובין דף ס"ב. ד"ה ועכו"ם, שעירוב וביטול בדין הוא דלא מהני שאין העכו"ם מכיר בהן, אבל יודע הוא שישראל קונה רשותו בשכירות. ולכאו' אם ביטול הוא הפקר, למה העכו"ם פחות מכיר בביטול מאשר בשכירות. אמנם מאידך מצאנו שישראל שאינו מודה בעירוב א"א לערב איתו, ומ"מ יכול לבטל רשותו, וק' שאם עירוב לא מועיל מכיון שאינו מכיר בה מ"ש ביטול שמועיל, וצ"ע.

ב. האם שאר בני החצר זוכים ברשות המבוטלת

יש לציין שמשמע בכמה מקומות שע"י הביטול לא רק שהמבטל מסתלק מרשותו, אלא גם שאר בני החצר נחשבים כזוכים או דרים במקומו. א. עצם לשון הביטול מבו' בדף ס"ט: שאומר רשותי מבוטלת לך או רשותי קנויה לך, ומשמע שיש בו ענין הקנאה לאחרים, ולשונות אלו הובאו גם בשו"ע ריש סימן ש"פ (ועי' עצי אלמוגים ס"ק א' אות ב' שעמד על לשון זה, אבל לא יישב לכו"ע. ויל"ע למה הרמב"ם השמיט לשון קנויה). ב. שם בסוף העמוד היה הו"א שאחד שביטל רשותו לשנים יכול אחד מאלו שנתבטל לו לחזור ולבטל רשות זו לחבירו, ומשמע שכבר זכה ברשות, ובדף ע'. דנו על ביטול בצורה של קני ע"מ להקנות. ג. רש"י בדף כ"ו: ד"ה ה"ג דן שאם ביטל ליחיד, ואותו יחיד עירב עם שאר בני החצר, ממילא העירוב מתייחס גם לרשות המבוטלת שהיא כעין שלו. וע"ע רש"י ע"ז דף ס"ד: ישראל הנותן רשות אומר רשותי קנויה לך, "וזה נוטלה ממנו" ומוציא לחצר.

ועי' שיח השדה לגרח"ק בדף ס"ט: שכתב שמה ששאר בני החצר זוכים הוא ממילא, והיינו שאינו כמו לב"ש שהמבטל עושה אקנויי רשותא, אלא המבטל רק מסתלק והם זוכים ממילא, אבל צריך לבאר איך הם זוכים. ונאמרו בזה כמה דרכים:

א. העולם רגילים לבאר ע"פ השער המלך בסימן ער"ה ס"ק א', שממון שותפות שאחד מהשותפין הפקיר חלקו זכה השני ממילא, וא"כ גם כאן

שאר בני החצר זוכים חלקו בחצר. אמנם מלבד שדברי השער המשפט מחודשים מאד והרבה חולקים עליו, הרי גם לדבריו לא יתבאר אלא במבטל רשותו בחצר יש להם חלק בו, אבל לא במבטל רשות ביתו.

ב. י"ל לפי מה שהבאתי לעיל שהפקר נחשב שייך לכלל ישראל, ממילא ע"י שהפקיר לבני החצר הוא נהיה שלהם. ועיקר ענין זה שהפקר שייך לכלל, נר' שהיינו שהוא עומד לרשותם ולשימושם, וכמבו' בחזו"א בהלכות ערלה שהבאנו שאם מונע מאחרים מלזכות בהפקר הוא כגוזל את הרבים, דהיינו שהוא לוקח דבר שעומד ומיועד להם.

ג. י"ל שלעולם לא זוכים קנין ממוני ברשות המבוטלת אלא שנחשבים כדרים שם, עי' חזו"א סימן פ"ז ס"ק ז' שכבר הבאנו לעיל, שהביטול מחשיב את הזוכה כדר בכולו, ואת הנותן כמסולק מדירה.

ד. ע"ע לבוש ריש סימן ש"פ: אחד מבני חצר ששכח ולא עירב עם האחרים אוסר עליהם, מה תקנתם, יבטל להם רשותו שיאמר רשותי מבוטלת לכם או קנויה לכם, והם זוכין בו מיד ע"י שדורסין והולכין בו.

והנה בעצי אלמוגים סימן שפ"א ס"ק א' למד שחזרה מביטול הוא ע"י שחוזר המבטל וזוכה מן ההפקר, ובב"ח ריש סימן שפ"א משמע שענין חזקת שאר בני החצר היינו (לכל הפחות בחזקה מבעו"י) מעשה זכייה מהפקר. ולכאו' מוכח מדבריהם שע"י הביטול לחוד עדיין לא זכו שאר בני החצר, אלא הוא מצב של הפקר, אבל לפי הצדדים שהעלנו שזכיית שאר בני החצר היינו בעצם מה שההפקר עומדת להם, או שהוא רק זכיית דיורים ולא זכייה ממונית, ממילא אין הכרח שהם חולקים ע"ז.

שו"ר בריטב"א סוף דף ס"ח: שביאר מה שמשמע לגמ' שם שהברייתא מדברת בהחזיקו בני החצר, דכיון דקתני מי שנתן רשותו ולא קתני מי שביטל רשותו, דהא נתינה מעלייתא משמע שנגמרה מתנתו בשקדמו והחזיקו, כמי שאומר לחבירו לך חזק וקנה והלך והחזיק דאז נגמרה מתנתו. ומבו' מדבריו (אם לא נאמר שנתכוין למשל בעלמא) שהביטול בעצמו עדיין לא פועל כלום, אלא הוא רק היכי תימצי ששאר בני החצר יוכלו להחזיק ולקנות. ויתכן שזה גם כונת רבינו יהונתן סוף דף כ': מדפי הרי"ף, שבביטול לחוד יכול לחזור בו, דדיבורא בעלמא הוא, אבל כשהחזיקו כאילו קנו ממנו ושוב לא יכול לחזור. ואולי זה גם כונת רש"י בע"ז, ישראל הנותן רשות אומר רשותי קנויה לך וזה נוטלה ממנו ומוציא לחצר, דהיינו שע"י שמוציא לחצר נוטל את הרשות.

ולפי דרך זה מובן לשון רשותי קנויה לך, שאף שעדיין לא זכו הרי אמירתו היא לך חזק וקני. והיה נר' שלפי זה מה שהיה צד שזה שביטלו אליו יכול לבטל לאחרים, היינו רק אחרי שהחזיק וקנה את הרשות, אבל א"א לומר כן שהרי כל זמן שלא ביטל לשני אסור להוציא, ועוד שלא יתבארו דברי רש"י בדף כ"ו שדן שיוכל לערב את אותה רשות שביטלו לו, שהרי העירוב חל מיד משחשיכה לפני ששייך להחזיק. ואולי צ"ל שיכול לפעול עכשיו ברשות שעתיד לזכות בו לכשיחזיק.

אמנם ק' שאם בני החצר לא רק זוכים בההפקר, אלא יש כאן קנין גמור מהמקנה לקונה (וכלשון רבינו יהונתן קנו "ממנו"), למה נחשב ביטול איסתלוקי רשותא. ולפי מה שהעלנו לעיל בדעת הריטב"א, שביטול נקרא מחילה ולא הפקר מכיון שפועל רק בזכות מסוימת שבבעלות ולא בגוף בעלות הרשות, א"כ אולי אפשר לומר שאע"פ שממש מקנה להם זכות זה לא ניכר ונחשב כ"כ כקנין, ועי' בזה.

ג. חזרה מביטול

מבו' במשנה ריש פרק הדר, ונפסק בשו"ע סימן שפ"א סעי' א', שגם מי שביטל רשותו אם חוזר ומוציא לחצר אוסר, ולא מועיל ביטולו. וי"ע מה המשמעות של חזרה מהביטול, ומצאנו בזה כמה ביאורים:

א. י"ל שע"י שחוזר ומשתמש מגלה למפרע שלא היה דעתו לבטל, וכן הוא לשון חי' המאירי במשנה ד"ה אר"ג דגלי אדעתיה דלא בטל כלל, וכן מבו' ברא"ש פ"ח סימן ה' ושו"ע הרב סימן שפ"א סעי' א' [וי"ע למה לא נאמר שכיון שבתחילה אמר שמבטל, א"כ מה שבלבו לא חשב לבטלו בלב שלם הוי דברים שבלב ואינם דברים, ואולי תלוי בנידון הגמ' חולין דף ל"ט: האם אומרים הוכיח סופו על תחילתו (וע"ע ט"ז יו"ד סימן ה' ס"ק ב' שמעיקר הדין ק"ל דלא אמרינן הוכיח סופו על תחילתו, אבל עי' קהלת יעקב לנתיבות סימן ל' סעי' ז'). וע"ע היטב מה שציין בספר מכירת חמץ כהלכתו פרק ה' סעי' ט"ו במי שמכר חמצו, ואח"כ המשיך לעסוק במשך הפסח במכירת חפצי החמץ שברשותו, האם יש ממש במכירת חמץ שלו, ועי' היטב במקורות שציין האם הוא חסרון במכירה הראשונה, או שנחשב כחוזר וגוזל את החמץ מהגוי. שו"ר בשו"ת רע"א סוף סימן כ"ג ד"ה מ"ש שאין חסרון דברים שבלב בביטול חמץ כיון שעיקרו ע"י הלב].

ב. אפשר לומר כעי"ז, שמכיון שמראה שלא התכוין לבטל את רשותו, אף שאין הוראה זו סיבה לבטל את הביטול, מ"מ מכיון שנר' לאנשים שהביטול הוא כחוכא ואיטלולא לכן חכמים עקרו את הביטול, ודומה לזה כתב רבינו יהונתן בדף כ"א. מדפי הרי"ף ד"ה מתני' על ציור אחר.

אבל ברש"י דף ס"ט. ד"ה אוסר הסביר שהחזרה אוסרת מכיון דהדר שקליה לרשותיה, והיינו שחוזר וזוכה ברשות, ודלא כשני ביאורים אלו.

ג. לפי דרכו של הרמב"ן שביטול ענינו קביעה שאין לו כאן דיורים חשובים, ממילא י"ל שע"י שחוזר ומשתמש הרי חזר לדור ברשות בתורת בעלים ואוסר, וכן הוא בחזו"א סימן פ"ז ס"ק ז' שהבאנו כבר לעיל, שהביטול מחשיב את הזוכה כדר בכולו, ואת הנותן כמסולק מדירה, ואי ישמש כבתחילה הרי הוא דר כבתחילה, ואיסור הרשויות לא בקנין תליא מילתא אלא בדיורין.

ד. אם ביטול הוא הפקר י"ל שע"י החזרה הוא חוזר וזוכה מן ההפקר, וכן כתב העצי אלמוגים בסימן שפ"א ס"ק א' בצד אחד, וע"ש שכתב שלפי"ז צ"ל שהמעשה הוצאה והכנסה הוא מעשה קנין של חזקה. ודרך זו שייכת רק אם נאמר שלא זכו שאר בני החצר זכיה ממונית ברשות המבוטלת, כמו שדייקנו לעיל.

ה. עוד ע"ש בעצי אלמוגים שהעלה צד שני שנחשב כהפקר לזמן, שהדין הוא שיכול לחזור בו כמבו' בנדרים דף מ"ג:, וי"ע האם היינו מכיון שכל ההפקר היה בתנאי שלא יחזור בו, או שהיה הפקר גמור אלא שיכול לבטל את ההפקר כעין דיבור מבטל דיבור.

והנה במאירי במשנה כתב שגם אם חוזר בו בדיבור מבטל את הביטול. ולכאו' אם צריך להגיע כאן לזכיה מהפקר לא מועיל דיבור לחוד, אבל לשאר הצדדים יש לפלפל בזה. ולענין ביטול חמץ כתב הרע"ב בריש פסחים שאם ימצא גלוסקא יפיפיה וימלך על ביטולו ויחשוב עליה לאכלה, יעבור עליו על בל יראה ובל ימצא, ועי' תוי"ט שזהו מפני שמחשבה מוציאה מידי מחשבה, וגם ברמב"ן בסוף דבריו מבו' ששייך לחזור בו מביטול חמץ.

יש לדון האם חזרה מבטלת את הביטול למפרע או רק מכאן ולהבא, ולמאירי שהוא גילוי שלא נתכוין לבטל ודאי עוקר למפרע, ואם הוא מפני שעושה את הביטול לחוכא ואיטלולא יל"ע האם מטעם זה חכמים עוקרים הביטול למפרע או רק מכאן ולהבא, ואם הוא ביטול הקביעה שהוא לא דר ברשות יש לפלפל האם עוקר מכאן ולהבא או למפרע, וכמדומה שדנו בזה האחרונים בדברי הרע"ב והרמב"ן הנ"ל לענין ביטול חמץ. וע"ע קוה"ע סימן ע"ו ס"ק י"ב וקה"י גיטין סימן כ"ה האם דיבור מבטל דיבור למפרע או מכאן ולהבא, ואם חזרה מביטול הוא ענין זכייה מהפקר הוא ודאי רק מכאן ולהבא. ולמעשה בעצי אלמוגים סימן שפ"א ס"ק ב' אות ב' נקט שעוקר למפרע (אלא שתלה בשני הטעמים שהביא בס"ק א' עי"ש), וכן כתב השעה"צ שם ס"ק א' וציין לעצי אלמוגים (ועי' לקמן באות ז' שלכאו' יוצא שהוא מכאן ולהבא למפרע), אבל עי' היטב בא"ר אות ג' שלכאו' מבו' שהוא מכאן ולהבא.

בפשטות נחלקו הראשונים אם המבטל חזר בו מביטולו האם יכול לבטל שוב, ובמשנ"ב סימן שפ"א ס"ק ג' וחזו"א סימן פ"ח ס"ק ח' נחלקו בזה לדינא. ותוס' נקטו שלפי ר' יהודה אפי' אם החזיק לפני הביטול, דהיינו שהוציא מביתו לחצר, א"א לבטל אח"כ. וי"ע למה יאסר (ואם ההוצאה מבטלת את הביטול מפני שעושהו לחוכא ואיטלולא, ניחא מה שאם כבר ביטל והוציא לא יכול לבטל שוב).

ק"ל שרק אם הוציא המבטל במזיד עוקר את הביטול (וע' נתיבות שבת פרק ל"ה הערה ס' מה נחשב מזיד לענין זה), וגם לר"מ שהוצאה אוסרת, מסקנת הגמ' שהיינו מפני שקנס שוגג אטו מזיד, אבל היה לגמ' בדף ס"ח: צד שר"מ אוסר מדינא גם בהוצאה בשוגג עי"ש, וי"ע מה הצדדים בזה.

ד. החזקת שאר בני החצר ברשות

אם כבר החזיקו ברשות שוב אין המבטל יכול לחזור בו, כמו שנפסק בשו"ע סימן שפ"א סעי' א', ולמעשה נחלקו בזה תנאים בדף ס"ט. (ועי' חזו"א סוף סימן פ"ה האם צריך שכולם יחזיקו, או שאחד יכול להחזיק בשביל כולם. ולכאו' נר' שכמו שחזרה הוא רק במזיד, כן החזקה צריכה להיות במזיד דהיינו בכונה). וי"ע מה ענין חזקה זו:

א. רבינו יהונתן בסוף דף ב': מדפי הרי"ף כתב שאחרי שהחזיקו הרי הם כאילו קנו ממנו, דבכל מקום חזקה מועילה בקנייה ככסף, ואע"פ שאין זו החזקה כשאר חזקות שהקרקע נקנה בה, אפ"ה הקילו חכמים בה שתקנה כשאר חזקות. ובהמשך דבריו הסביר את התנא שלא מועיל חזקה, כיון שהאי חזקה לאו כשאר חזקות היא שהם בגוף הקרקע. וגם במשנ"ב סימן שפ"א ס"ק ה' העתיק כלשון רבינו יהונתן, ועי' ערוך השלחן שם סעי' ב' שאם הם החזיקו קודם הם זוכין בהרשות כמו בכל החזקות שבקנינים.

ומה שכתב רבינו יהונתן שאין חזקה כשאר חזקות שהם בגוף הקרקע, לכאו' כונתו שכאן רק עושה הכנסה והוצאה שהוא חזקת תשמישים, ולא מועיל בקניית קרקע. וי"ע האם צריך לעשות כאן דוקא בצורת הוצאה והכנסה, או שגם נעל גדר ופרץ יחשב חזקה (ומ"מ גם אם יעשה חזקה בגוף הקרקע נר' שלא יועיל לר"מ שסובר שלא מועיל חזקה בביטול, ועי' בזה).

ולולי דבריו היה נר' להסביר שכאן שייך דוקא חזקת תשמישין ולא חזקה בגוף הקרקע, לפי מה שכתב הנתיבות בסימן קצ"ב ס"ק ו' שמי שרק בא לזכות זכות השתמשות בבית של חבירו (ולא שכירות גמורה שהוא כעין קנין גוף לפירות, עי"ש היטב), שייך רק חזקה של שימוש ולא חזקה בגוף הקרקע, ודו"ק.

ב. הב"ח כתב שחזקה שמבעו"י עדיפה שהיא קנין גמור, אבל גם חזקה משחשיכה מועילה, שכיון שביטול איסתלוקי רשותא הוא ולכן מותרת בשבת, א"כ החזקה נמי שרי בשבת, דהו"ל כאילו נכנס ברשות שהוא הפקר לכל. ובט"ז ס"ק ב' כתב בביאור דעת רש"י שלא מועיל חזקה מבעו"י אלא דוקא משחשיכה, דבאמת אין כאן חזקה גמורה שיקנה קנין גמור, אלא דלא בעי אלא לאפקועי איסור שבת, וזה אין שייך בע"ש דאין שם איסור טלטול עדיין. וי"ע האם כונתם שיש כאן קנין קלוש שמועיל מדרבנן לענין, או שבאמת אין החזקה מתורת קנינים כלל.

ג. בפשטות היה נר' שענין חזקה בביטול אינו קנין, וכן מוכח לרמב"ן ודעימיה שלומדים שהביטול עצמו אינו חלות ממונית (אבל עי' היטב ברבינו יהונתן שמשמע שכל צורת הביטול משתנה לפני החזקה ואחריה ודו"ק), אלא שמכיון שהביטול קבע שאין לו כאן דיורים חשובים, ממילא שימוש בני החצר מבטא את הביטול ונותן לו תוקף ואלימות.

יש להעיר לשיטות שחזרה מביטול היינו שמגלה בדעתו שלא ביטל מעיקרא בלב שלם, למה א"א לחזור בו גם אחרי הביטול. ואולי מכיון שנתן לבני החצר להחזיק ולא מחה בהם מוכח שביטל בלב שלם, ולפי"ז ענין החזקה מתפרשת כעין הדרך האחרונה שהבאנו כאן שמחזק את הביטול, ועי' לשון הרא"ש שהבאנו בפ"ח סימן ה' כיון שחזר והחזיק הוא קודם שהחזיקו בני המבוי ודאי לא הסיע מלבו. אבל לפי"ז צ"ע למה מועיל החזקתם כשלא ראה או ידע שהם מחזיקים.

ה. מתי חל הביטול ודין חזקה וחזרה מבעו"י

המבטל מבעו"י י"ל האם הביטול חל מיד או רק משחשיכה, ולכאו' נפק"מ אם מת המבטל לפני כניסת שבת.

והנה דעת האור גדול בסימן מ"א אות י"ג שלא מועיל הפקר לאחר זמן מכיון שכלתה דיבורו, אבל הרבה חולקים וסוברים שמועיל. ועי' פרמ"ג במשב"ז סוף סימן תל"ו בשם שו"ת הב"ח שמוכח שמועיל ביטול חמץ לאחר זמן. ועי' שו"ת רע"א סימן קמ"ד וחי' ר' שמעון נדרים סימן כ"ב מה שכתבו על כלתה בדבר שחל בדיבור.

הביאור הלכה ריש סימן שפ"א הביא מהיד אפרים שגם אם המבטל מוציא מבעו"י נחשב חוזר מביטולו ואוסר. והביאור הלכה חולק וכתב דאפשר לומר דאף שהביטול יכול להיות מבעו"י, מ"מ לענין חוזר מביטולו לא שייך אלא כשמוציא בשבת ולא כשמוציא בחול, שהרי לא מוכחא מילתא שחוזר מביטולו, דביטולו לא היה רק ליום השבת. הרי שהביאור הלכה נקט שהביטול חל רק משחשיכה, וי"ע האם בזה עצמו חולק היד אפרים.

הטור בריש סימן שפ"א נחלק עם רש"י (ועוד ראשונים, עי' ביאור הלכה) האם חזקה מבעו"י מועילה. וכבר הבאנו דברי הב"ח שחזקה מבעו"י עדיפה שאז יכול לקנות קנין גמור, אבל לכאו' אם הביטול חל רק בלילה לא שייך קנין חזקה מבעו"י משני טעמים, ראשית - איך המעשה חזקה של עכשיו יועיל לכשתחשך, והרי אז כבר כלתה קנינו. ושנית - איך יועיל כלל מעשה קנין מבעו"י לזכות בהפקר שעדין לא חל, והרי נמצא שהוא לזכות בדבר שלא בא לעולם.

ואולי י"ל שמכיון שכבר עשה ביטול שיחול לכשתחשך, א"כ עכשיו מוגדר שרק מחוסר זמן עד שיחול הביטול, ומחוסר זמן לאו כמחוסר מעשה הוא, ולא נחשב דבר שלא בא לעולם (וכעי"ז יש לדון במגרש את אשתו בגט שיחול לאחר ל', האם יכולה להתקדש תוך ל' לאחרים בקדושין לאחר ל', שו"ר מל"מ פ"ד מאישות סוף ה"ז ואו"ש שם). ומצד כלתה קנינו י"ל שיעשה קנין מעכשיו, שבקנין מעכשיו בדבר שלא בא לעולם (במקומות שיכול לקנות דבר שלא בא לעולם) אין חסרון של כלתה קנייני, כמו שכתבו תוס' בקדושין דף ס"ג. וב"מ סוף דף ט"ז.

ורש"י שסובר שלא מועיל חזקה מבעו"י, ביאר בדף ס"ח: ד"ה והוציאו, דחזקה דמבעו"י לא מוכחא, וכן העתיק המשנ"ב בס"ק ו' דמבעו"י לא מוכחא מילתא, דגם בלא ביטול יכולים להוציא ולהכניס. והיה נר' שהכונה שלדעת רש"י אין החזקה מתורת קנין, אלא הוא כדי לבטא את הביטול ועי"ז להאלימו, וזה רק באופן שלא יכלו להוציא לולי הביטול. אבל רבינו יהונתן בדף כ': מדפי הרי"ף, מיד אחרי שכתב שחזקה מועילה בכל מקום בקניה בכסף, כתב שצריך להחזיק משקידש היום, דחזקה מבעו"י לא מוכחא מילתא, וצ"ע (ואולי מוכח מזה שאין כונת רבינו יהונתן לקנין ממש, ועי' בזה).

והחכם צבי בסוף סימן ו' ביאר דעת רש"י דלא מהניא חזקה עד שתחשך, דומיא דעירוב דלא קנה עד בין השמשות דהיינו שתחשך. ולכאו' כונתו שהביטול לא חל עד שתחשך ולכן לא שייך להחזיק, אבל צ"ע איך דבריו נכנסים ללשון רש"י לא מוכחא מילתא.

ויש להעיר על הצד שהביטול חל רק משחשיכה, א"כ איך דן רש"י בדף כ"ו: שמי שביטלו רשותו אליו יוכל לערב את הרשות המבוטלת עם שאר בני החצר, והרי העירוב חל מיד בכניסת שבת ועדיין לא זכה בביטול. ולכאו' צ"ל שבבת אחת בכניסת שבת חל הביטול ומערב אותו. ואולי י"ל עוד שיכול מעיקרא לערב את הרשות שעומדת להתבטל אליו, כעין הקנאת דבר שלא בא לעולם, ודו"ק.

ו. איזה מעשה נחשב חזרה או חזקה

הנה בגמ' מצאנו חזרה וחזקה רק ע"י הוצאה והכנסה, ובביאור הלכה סימן שפ"א ד"ה ולרש"י הסתפק לפי' הטור שמועיל חזקה מבעו"י אף שלא מוכחא מילתא, האם ה"ה שיועיל ע"י שיטלטלו בתוך הרשות המבוטלת, אבל כתב שלרש"י פשוט שצריך דוקא הכנסה או הוצאה, והביא שכן מבו' גם בתוס' ובריטב"א, וכונתו לתוס' בדף ס"ח: ד"ה והוציאו שכתבו שבין בחזקה ובין בחזרה הוא בהכנסה או הוצאה שעושה דבר שהיה אסור לעשות בלא ביטול. ובריטב"א לא מצאתי כעת לענין חזקה, אלא בריש דף ס"ד. הדגיש שחזרה הוא רק ע"י הכנסה והוצאה, ולכאו' נר' שבזה לא היה צד לחלוק אפי' בדעת הטור. ואולי הביאור הלכה דייק שסברת הריטב"א שמביא לקמן שייכת גם לענין חזקה.

וטעם הדבר שחזקה וחזרה הם רק ע"י הוצאה והכנסה, יש לבאר בכמה אופנים (ודו"ק שחלק מהם מבארים רק חזרה או חזקה):

א. בביאור הלכה הנ"ל משמע שהטעם (או שלכל הפחות לרש"י יש גם טעם זה) הוא משום שצריך חזקה שמוכחא מילתא, וכבר הערנו מהו ביאור חסרון זה של לא מוכחא מילתא.

ב. פשטות לשון הריטב"א הוא שהרי לא ביטל להם רשותו שלא יוכל לטלטל בתוכו, ואין איסורם אלא להכניס ולהוציא מבתיהם לחצר, והיינו שכל הביטול לא מתייחס לזכותו ברשות עצמו אלא לזכות הכנסה והוצאה שלו, שאם ביטל רשותו בחצר היינו ביטול הזכות להכניס ולהוציא לחצר, ואם ביטל גם רשות ביתו היינו הזכות להכניס ולהוציא לביתו. וצ"ל שכיון שאין לו בעלות או דיורים על הוצאה והכנסה, אף שיש לו עדין בעלות ודיורים ברשות לא אוסר עליהם, ועי' בזה.

ג. היה אפשר להסביר כעין לשון החזו"א בסימן פ"א סוף ס"ק י"ז שרק הוצאה מרשות לרשות היא הוצאה חשובה, והיינו שכאשר הוא מזיז דברים בתוך הרשות מפינה לפינה הוא לא עושה שינוי מהותי ברשות, משא"כ כאשר מכניס ומוציא שמשנה את תפילת הרשות זהו מעשה חשוב של בעלים (אמנם החזו"א עצמו לא נתכוין לזה כמבו' מהמשך דבריו, וכמו שנביא לקמן). ולמהלך זה צריך להבין למה יכול להוציא מחצר לחצר, ואולי כלים ששבתו בחצר לא מתיחסים אליהם כלל לענין זה, ומה שיכול להוציא מלבושים מהבית לחצר דרך מלבוש י"ל שבהוצאה דרך לבישה לא מורגש שינוי מקום החפץ.

ד. האבן העוזר בדף פ"ד. ד"ה ע"כ נלע"ד כתב בדעת ר"ת שמה שחזרה הוא ע"י טלטול מביתו לחצר, מכיון שביתו הוא שלו, וגם בחצר יש לו חלק בו, ולכן כשמטלטל מזה לזה גילה דעתו דמחזיק בהם ועושה שניהם חד רשות, עי"ש. וגם בתוס' רבינו פרץ בדף ס"ח: נר' שלמד כעי"ז בדעת

ר"ת, והק' שא"כ למה מבו' בדף כ"ו: שלר"א שהמבטל רשות חצירו ביטל גם רשות ביתו לא יכול להוציא מביתו לחצר, והרי אין כאן חסרון שעושה שניהם רשות אחת, שאדרבה שניהם אינם רשות שלו. אבל באמת האבן העוזר בחי' לסימן ש"פ נקט לעיקר שהמבטל להדיא רשות ביתו וחצירו לא נחשב חזרה כשמוציא מזה לזה, ועי"ש מה שיישב את הגמ' בדף כ"ו.

תוס' בדף ס"ח: ד"ה והוציאו כתבו שחזקה הוא בהכנסה או בהוצאה, שעושה דבר שהיה אסור לעשות בלא ביטול, והמשיכו שגם חזרה הוא ע"י הכנסה או הוצאה, ומשמע מדבריהם שהיינו ג"כ על דרך זה שעושה דבר שהיה אסור לולי הביטול. והאחרונים (דהיינו הבית מאיר וחזו"א שבסמוך, וחלק מדברי הבית מאיר הובאו בביאור הלכה ד"ה ולרש"י) למדו בדעת תוס' שהיינו שפעולה זו עצמה היתה אסורה ברגע זה לולי הביטול, ולכן נקטו שלתוס' ודאי צריך החזקה והחזרה להיות משחשיכה ולא מבעו"י. וגם בתוס' רא"ש יש קצת משמעות שמעשה זה עצמו הוא במעשה איסור, שלשונו ד"ה הכניס "כיון שהכניס באיסור" הוי כחוזר ומחזיק ברשותו. אבל בפשטות היה נר' לבאר דברי התוס' על דרך מה שהעלנו בכונת הריטב"א שחזקה וחזרה הוא ע"י הוצאה והכנסה, מכיון שלזה מתיחס הביטול, דהיינו שכל הביטול הוא על הזכות הוצאה והכנסה, ולא הזכירו תוס' לשון איסור אלא לסימנא בעלמא שדיורי עירוב היינו דיורין לענין הוצאה והכנסה, ומ"מ האחרונים העלו סברות חדשות למה חזרה וחזקה הוא רק ע"י הוצאה והכנסה לפי הבנתם בתוס'.

ה. הבית מאיר בסוף סימן ש"פ בסוגריים ביאר סברת תוס' שכיון שמוציא ומכניס דרך איסור, א"כ חזינן שאינו חושש לאיסור טלטול שבת, ובודאי חוזר ג"כ מביטולו. אבל יש לתמוה אטו אם יטלטל במקום אחר באיסור ג"כ נאמר שחוזר בו מביטולו מכיון שלא חושש לאיסור טלטול בשבת. וביותר יש לתמוה, שהרי כאן באמת לא עושה איסור שהרי ביטל רשות ביתו וחצירו, וא"כ כל זמן שלא נאמר שהוא חוזר בו אין איסור (אמנם למהלך אחד שנביא לקמן בעה"ב שביטל נחשב כמוציא מרשות לרשות גם לולי החזרה מהביטול, מכיון שאינו כאורח, ודו"ק).

ו. החזו"א בסימן פ"א סוף ס"ק י"ז כתב שרק הוצאת איסור חשיבא ונחשב חזרת רשות. ונר' כונתו שכל פעולה שהיה מותר לעשות אותה בין לפני הביטול ובין לאחריה, לא מתיחסים אליה כלל לענין עירוב, ולכן לא איכפת לן אם מראה בעלות עי"ז, אבל מעשה שכל ההיתר לעשות אותו הוא מחמת העירוב ממילא מתייחסים אליו, ואם מראה בה בעלות נחשבת חזקה או חזרה. וע"ע היטב בלשון החזו"א בסימן צ"א ס"ק ג' שאין חזרת רשות במקום שלא משתמש בתועלת הביטול.

ולכאו' בצדדים אלו תלוי מה שנחלקו המשנ"ב בסימן שפ"א ס"ק כ"ב והחזו"א בסימן פ"א ס"ק י"ז וסימן צ"א ס"ק ג', האם המבטל שני חדרים שלו ואח"כ מוציא מאחד לשני נחשב חזרה, ודו"ק.

ויש לציין שמצאנו שיטות שיש חזרת רשות במקומות מסויימים גם במטלטל כלים ששבתו בחצר שהיה מותר לטטלטם לולי הביטול, שבעצי אלמוגים סימן שפ"א סוף ס"ק ז' העלה שבני חצר פנימית שמבטלים את דריסת רגלם שבחצר חיצונה לבני החיצונה, שוב נאסרים להוציא מהפנימית לחיצונה כלים ששבתו בחצר. וכן בריטב"א בדף ס"ג: יש לדייק שאחרי שבני החצירות ביטלו רשותם במבוי לאחד, שוב אסור להם לטלטל מהחצר למבוי כלים ששבתו בחצר (שהריטב"א הק' למה יסכימו לבטל לו, ואם הם לא מפסידים כלום לא יסכימו לבטל).

ז. האיסור על המבטל להוציא

מבו' במשנה בדף כ"ג, וכמו שמתבאר בגמ' דף כ': שהמבטל רשות ביתו וחצירו לא רק שע"י שמוציא חוזר מביטולו, אלא גם אסור לו להוציא, וי"ע מה טעם האיסור:

א. בפשטות האיסור מכיון שהוא מוציא מרשות לרשות מכוין שמתבטל הביטול, וכן משמע ברש"י דף פ"ו. סוד"ה אנשי חצר שהי' האיסור מכיון שאם מוציא מביתו חוזר ומחזיק ברשותו הוא, ואוסר עליהן והן עליו, כדתנן בפרק הדר מי שנתן רשותו והוציא בין בשוגג בין במזיד הרי זה אוסר.

ומה שאסור להוציא אף שבזמן שהוציא עדיין לא נתבטל, כתב בשעה"צ ריש סימן שפ"א שהיינו מכיון שאח"כ מתבטל הביטול למפרע ונמצא שיש איסור, וכן משמע בכמה מקומות שאסור לעשות דבר שאח"כ יהפך לאיסור למפרע (וצ"ע במלא הרועים בחולין דף ע'. שמשמע שלמד שנחלקו רש"י ותוס' האם יש איסור בכה"ג).

ולכאו' יש להעיר שגם אם החזרה רק עוקרת את הביטול מכאן ולהבא י"ל שאסור להוציא, מכיון שהוצאתו ועקירת הביטול באים בב"א ונמצא שהוא מוציא באיסור. אבל באמת בפשטות בכה"ג לא יחשב הוצאת איסור, שכיון שההוצאה היא סיבת עקירת הביטול לעולם נידון שההוצאה היתה לפני שנעקר, ואפי' אם בזמן הוא בבת אחת, עי' אבנ"ז יו"ד סימן רצ"א בהגה"ה וארץ צבי ח"א סימן פ"א ד"ה וע"פ וסימן פ"ד ד"ה ושו"ר (אמנם עי' היטב בקצות סימן נ"ב שלכאו' מבו' שהוא מחלוקת תוס' ור"ן, וע"ע היטב בשבת דף צ"ט: עקירת חפץ וסילוק מחיצות או עשיית מחיצות בהדי הדדי קאתי).

והנה בסימן שפ"א סעי' ד' כתוב: אם יש לו חדר פתוח לביתו וביטל רשות ביתו, אסור להוציא מהחדר לביתו. ולכאו' כאן אדרבה אם אנו דנים לפי הרשויות אחרי הביטול, הרי הכל חוזר להיות שלו, ואין לו איסור להוציא מכאן לכאן.

ובאמת בחזו"א בסימן פ"ח סוף ס"ק י"ח הדגיש שאע"ג דמתבטל הביטול מ"מ חשיב הוצאת איסור, ולכאו' כונתו מכיון שלפני שנעקר הביטול נחשב מוציא מרשותו לרשות בני החצר, ואסור לעשות גם פעולה שאסורה עכשיו ואח"כ תיהפך להיתר למפרע. וידוע מה שדנים בזה האם מותר לעבור על נדר שדעתו להתירו אח"כ, עי' ביאור הגר"א יו"ד סימן רכ"ח ס"ק ל"ה, וע"ע שו"ע אבה"ע סימן קמ"ג סעי' י"ח: אמר לה [הרי את מגורשת] ע"מ שתבעלי לפלוני, נתקיים התנאי הרי זה גט, ולכתחלה לא תבעל לו דהא אינה מגורשת עד שתבעל לו, נמצא תחילת ביאה באיסור, והיינו אף שאח"כ תהיה מגורשת למפרע, וברשב"א וריטב"א גיטין דף פ"ד. נתקשו בדין זה שמקורו בירושלמי.

ויש להעיר שלפי החזו"א נצטרך לחלק את דברי השו"ע שכתב שם יש ביטול רשות מבית לבית, אבל אין המבטל יכול להוציא מבית חבירו לביתו דאז הוי כחוזר ומחזיק ברשותו, וכן אם יש לו חדר פתוח לביתו וביטל רשות ביתו אסור להוציא מהחדר לביתו, שבדין הראשון האיסור מפני המצב של אחרי הביטול, וכמו שכתב מפני שחוזר ומחזיק ברשותו, ובדין השני מפני המצב של לפני הביטול, ועוד שהשו"ע כתב שהאיסור מפני שחוזר ומחזיק ברשותו, ולא כתב את העיקר שממילא נעקר הביטול ונמצא מוציא באיסור. אבל ביותר ק' בדברי תוס' רבינו פרץ בדף ס"ח: שכתב שאסור להוציא מהחדרים לבית דהוי כחוזר ומחזיק, והרי כאן אין האיסור מפני המצב של אח"כ אלא מפני המצב שלפני, ואיך כתב שאסור מפני שחוזר ומחזיק.

ב. רבינו יהונתן בדף כ"א. מדפי הרי"ף ד"ה מתני' ביאר מה שאסור למבטל להוציא, שהוא מכיון ששארית ישראל לא יעשו עולה, והיינו לכאו' שהאיסור בזה עצמו שהוא עושה מעשה חזרה, ואינו איסור למקום של הוצאה בשבת אלא איסור בין אדם לחבירו לבני החצר, ולפי"ז אם יתנו לו רשות להוציא לכאו' יהיה מותר לו.

ג. דעת הראב"ד מובא ברשב"א ומאירי בדף כ"ו שמה שאסור להוציא מביתו לחצר שלא סילק עצמו לגמרי מביתו ע"י הביטול, ולכן כשמוציא מביתו לחצר נחשב מוציא מרשותו לרשות משותפת, עי"ש היטב מה שביאר בזה.

ד. עוד רצו לומר שכל ההיתר שע"י ביטול חל רק כלפי מי שביטלו לו, שרק הוא רואה את הכל כרשות אחת, אבל שאר העולם עדין רואים כאן חלוקי רשויות, ומה שמותרים להוציא זה רק מחמת שנחשבים כבאים מכוחו של אותו אחד שנטפלו אליו, אבל בעה"ב אם לא נידון כאורח אסור לו להוציא, שמכיון שאינו כאורח ונטפל לזה שביטל אליו ממילא רואה כאן חילוקי רשויות.

האם יש נפק"מ מציאותית מעירוב שכירות וביטול

הנה עירוב לשמואל (בערובין דף מ"ט.) הוא משום קנין, וכן ביטול לב"ש (דף ע"א.) הוא אקנוויי רשותא, ולפי הרש"ש גם לב"ה הוא מעשה הפקר, וכן שכירות מגוי הוא לכאו' מעשה קנין גמור.

וצריך לבאר מהו הקנין שודאי לא מסתבר שע"י העירוב וכדו' באמת נחסר לו מבעלותו לאותו שבת וביתו אינו שלו, וי"ל בתרי אנפי:

א. אפשר לומר שבאמת אין כאן הקנאה כלל, אלא שעושים פעולה שמראה כאילו הקנו את הרשות, וע"ז הקילו חכמים שמראים כאילו אין כאן רשות האוסרת, וכך מבו' לענין שכירות בפרמ"ג או"ח סימן תמ"ד משב"ז ס"ק ה' דשכירות דערובין הוה היכרא בעלמא להתיר טלטול, ובבית מאיר אבה"ע סוף סימן קל"ו שאין צריך כלל לכוון לקנות אלא שהנכרי יסבור שמשכירו (ויש לומדים שזה תלוי האם שכירות בריאה בעינן או שכירות רעועה ואכמ"ל), וכן בחזו"א סוף סימן פ"ד כתב שענין השכירות אינו כשירות ממש שאפי' בשבתו בבקעה של אחרים ושל הפקר העכו"ם אוסר, ומהני שכירות אף שאין כאן בעלים ולא משכיר, אלא הכא תקינו רבנן, והיינו נמי דמותר לשכור בשבת ולא הוי כמקח וממכר (ויל"ע בחזו"א ריש סימן פ"ב שמבו' שיש שכירות ע"פ דיני התורה וצ"ע), וכן הדגיש בסימן כ"ז ס"ק ז' שביטול לא קשור לקניינים, וכן בסימן ק"א ס"ק ג' כתב שגם לשמואל אין עירוב קנין ממש.

ב. י"ל שלעולם יש כאן קנין גמור אלא שלא קונה את כל הרשות, וכל הקנין הוא רק על הבעלות לענין עירוב, וכעין שחידשו האחרונים שיש בעלות לענין קנס ובעלות לענין נפל (עי' חי' ר' חיים פכ"ג ממכירה ה"ג, וע"ע קו"ש ח"ב סימן י"ד אות י' ששייך להיות בעלים לענין קדושה אף שאינו בעלים לענין ממון). ועי' היטב בצפנת פענח השמטות להלכות תרומות עמוד 113 שביאר דברי תוס' שאפשר לשכור מגוי בשבת מכיון שאינו קנין בעצם אלו קנין בדין. וע"ע גליון ע"ה עמוד ק"מ מה שהבאתי מידידי הג"ר אברהם הלר על דרך זה.

וגם לענין הזכיה בפת של העירוב שמזכים לכל בני החצר, יתכן שלא צריך זכיה גמורה, עי' תוס' ערובין דף ע"ט: ד"ה צריך ודף פ'. ד"ה רב, שהקילו בזכיית הפת של העירוב. וע"ע מה שהאריך הגר"מ רוזנר בחכמת הלב עמק החכמה סימן כ"ב, ובדבריו באליבא דהלכתא גליון ע"ה סימן ד' (עמוד מ"ב).

והנה גם אם עירוב משום דירה יש לדון האם ע"י הנחת העירוב באמת נחשב שהוא דר גם במקום העירוב, או שלא שייך שהנחת מאכל לחוד יחשיב שהוא דר שם, אלא הוא קולא שהקילו חכמים מאחר שהוא מראה כאילו הוא גר שם.

ולכאו' תלוי האם עירוב תחומין (שהוא גם מאותו ענין של ערובי חצירות להחשיבו כאילו דר באותו מקום) מועיל לתחומין דאורייתא, והרמב"ן בערובין דף י"ז: הוכיח שעירוב תחומין מועיל גם לתחום דאורייתא, וכתב שצ"ל או שהוא הלכה למשה מסיני, או שחכמים סבורין כיון שדעתו בכאן ואמר תהא שביתתי במקום פלוני עשאו ביתו, ומשם אני קורא אל יצא איש ממקומו, וכדאמרינן (בדף ע"ג.) התם אנן סהדי דאי מתדר ליה התם טפי ניחא ליה, והו"ל מקום פיתא ולינה ומהתם משחינן ליה, נמצאו העירובין בין ברגליו בין בפה בין בפת כולם דבר תורה הם, עכ"ל. ולכאו' מבו' בדבריו שבצד הראשון נקט שאין סברא שעירוב יחשיבו כאילו ממש דר שם, וע"כ הוא הלכה למשה מסיני שמספיק מה שהוא עושה מעשה להראות כאילו גר שם, ולצד השני ע"י העירוב באמת נקבע מקום דירתו במקום שהניח את העירוב, ודו"ק [ועוד בענין עירוב לתחומין דאורייתא, עי' מנ"ח מצוה כ"ד אותיות ב' ד' וט'].

ויש לציין כמה נפק"מ מציאותיים שמצאנו אחרי עירוב ביטול ושכירות:

א. הנה מי שביטל רשותו לא יכול להוציא מביתו לחצר, אבל באמת אין זה מפני שחסר בבעלותו על הרשות אלא מפני שע"ז הוא מבטל את ההיתר טלטול, עי' שעה"צ ריש סימן שפ"א, ולכן אם כבר החזיקו ברשותו יכול להוציא.

ב. בערובין דף מ"ט. (ונפסק בשו"ע סוף סימן שפ"ו) חצר שבין שני מבואות ורגילה לעבור דרך אחת מהם, ואותה שרגילה לעבור דרכה עירבו (בלעדיה), ואותה שאינה רגילה בה לא עירבה, לא אוסרת על הרגילה שדוחין אותה אצל שאינה רגילה, שכגון זו כופין על מידת סדום שלא תעבור דרכה כדי שלא תאסור עליה. ובדף נ"ט: שתי חצירות זו לפנים מזו הפנימית יכולה לערב לעצמה דאחדא דשא ומשתמשא, ואם הפנימית והחיצונה כל אחת עירבה לעצמה נחלקו ר"ע ורבנן האם החיצונה ניתרת, שלפי רבנן החיצונה אומרת לפנימית אחדא דשא ותשמש במקומה כדי שלא תאסור עליה, ופי' רש"י שהיינו שמכיון שהפנימית מותרת במקומה כופין על מדת סדום שלא יהיה לה היום דריסת הרגל על החיצונה, ותוס' כתבו שלאו דוקא שלא יהיה דריסת הרגל אלא מותרת לעבור שם, ובלבד שלא תשתמש בחיצונה שאר שימושים. ונחלקו הנוב"י באו"ח תנינא סימן ל"ט והחזו"א בסימן צ"ה ס"ק י"ז האם הכונה שבאמת בפועל אסור לעבור ולהשתמש באותו מקום, או שהכונה שמכיון שיש דין כופין ויכולים לסלקם ממילא כבר מותר הרשות, והם יכולים להמשיך לעבור ולהשתמש בתורת אורחים. ולפי הנוב"י שאסורים להשתמש, לכאו' היה נר' שהוא כעין האיסור של מי שביטל להוציא אח"כ שעי"ז הוא מבטל את הביטול, אבל א"כ ק' מה שהק' החזו"א שמבו' בסוף סימן שפ"ה שגם ישראל שהמיר אם יש לו פתח קטן לשכונת העכו"ם, אפי' אם אינו רגיל בה דוחין אותו אצל אותו פתח, והרי ודאי שהישראל שהמיר לא ישמע לנו. וביותר יש להק' כן על דברי שו"ע הרב, שבסוף סימן שפ"ו מוכח שברגיל במבוי אחד אסור לו בפועל לצאת ברגיל (עי"ש שחילק בין עשה איצטבא שאז גם אם בפועל עובר ליח לן בה, לבין לא עשה), ואילו לענין ישראל מומר בסימן שפ"ה כתב להדיא שאע"פ שמכניס ומוציא דרך עליהם גמלים וקרונות כל היום כולו אינו אוסר [ואולי יש לחלק אם דירת מומר הוא כדירת גוי שלא נקרא דירה מעיקר הדין, ולכן הקילו בזה, ודו"ק]. והיה נר' ליישב שלעולם אסור לזה שלא עירב להשתמש ברשות, אבל מ"מ אם משתמש לא אוסר עליהם, דהיינו שכדי שיחשב מסולק מהרשות לא מספיק לומר שיש להם זכות לסלקו, ולכן נתייחס אליו כאורח, אלא צריך שהם מצידם יממשו את זכותם ולא יסכימו שהוא יעבור, ואז אם הוא עובר בגזילה אף שאסור לו אזי פוסל את העירוב. אמנם עי' היטב בלשון הנוב"י שמשמע ממנו שאם למעשה יעברו באמת יפסל העירוב.

ג. בתוס' רבינו פרץ בדף פ"ב. כתב שאם הגוי חוזר ומשתמש לאחר ששכר לא אוסר, שבגזילה הוא משתמש. ולכאו' תימה גדולה לומר שיש כאן ממש גזילה, שהרי להדיא אומרים לגוי שלא יפסיד שום דבר מהשכירות, וגם למ"ד שכירות בריאה בעינן היינו רק שיוכל הישראל ג"כ להשתמש ברשותו, אבל גם הגוי יכול להשתמש שם. וכן משמע בחזו"א ריש סימן פ"ב. ומה שפי' בחכמת הלב שכונתו שאם לא יתן לישראל להשתמש הוא גוזל זכותו (ועי' גם בחזו"א הנ"ל), לכאו' א"א להכניסו ללשון רבינו פרץ שכתב שהגוי חוזר ו"משתמש". ולכן נר' שע"פ כונת רבינו פרץ שאם חוזר ומשתמש דנים כאילו הוא גוזל, שענין השכירות הוא כאילו שכרו את רשותו לגמרי (ולפי"ז נצטרך לומר שענין שכירות רעועה היינו להראות כאילו קנו את כל הרשות, ולא כמו שנר' בחזו"א שם שהוא קנין גמור לענין הנחת חפץ אחד).

ובבאור הלכה סימן שפ"ב סעי' ט"ו ד"ה אם, שכתב ששותפין גוים שאחד מהם השכיר, מסתבר שמתרצה במה שחבירו עושה, דשותפין לא קפדי אהדדי בדבר מועט כזה דסגי אפי' אם משכירו רק להניח חפץ אחד, ובפרט אם השכירות יפול לכיס השותפין. ולכאו' משמע שלמד כמו החזו"א שיש כאן הפסד מועט, שבאמת מפסיד מקום הנחת חפץ אחד כאילו.

ד. בירושלמי סוף פ"ז מעירובין כתוב שעירוב הוא קצת חוב, כי לא בעי בר נש ייעול חבריא לביתיה בר מדעתיה, ולכאו' משמע שע"י העירוב באמת נהיה להם זכות לזה (אמנם עי' שיירי קרבן שציין שהרא"ש דן באופנים אחרים למה עירוב נחשב חובה, וע"ע תוס' בעירובין דף מ"ו:). וכעי"ז מצאנו במג"א סימן ש"פ ס"ק ד' לענין ביטול דמיירי שאינו רוצה לבטל רשות ביתו שלא להרבות עליו נכנסים ויוצאים, וצ"ע. וע"ע בדברי הגר"י משדי באליבא דהלכתא גליון ע"ה עמוד פ' הערה 115 מה שדן אם כמו שצריך שלא יקפידו על הפת של העירוב, צריך שלא יקפידו גם על המקום.

דירת גוי, מומר, ושאינו מודה בעירוב, והמסתעף בעניני מומר

א. הטעם שדירת גוי לא שמה דירה

בגמ' ערובין דף ס"ב. מבו' שדירת גוי לא שמה דירה, ולכן היה ראוי שלא יאסור כלל על הישראלים שדרים איתו, אלא שגזרו על דירתו שלא יבואו ללמוד ממעשיו. ולא נתבאר בגמ' למה אין דירתו דירה, ואסכם כאן מה שראיתי בזה:

א. בדבר אברהם ח"א סימן ל"ז אות י"ח משמע שהבין שצורת דיוריו של גוי אינם כדיורי אדם אלא צורת דיורין של בהמה, וממילא אינם דיורים חשובים, ועי"ש מה שדן עפי"ז לענין חיוב מזוזה במקום שעשוי לדירת גוי.

ב. בשו"ת חלקת יעקב ח"א סימן ר"ב אות ג' כתב לדמות לדברי תוס' כתובות דף ג': ד"ה ולדרוש, שכתבו שלפי ר"ת ביאת גוי לא נחשבת כלל כביאה לגבי ישראל, דכתיב וזרמת סוסים זרמתם, והוי כביאת בהמה, וממילא כיון שמחשיבים אותו כבהמה אין דירתו אוסרת. וזהו מעין דברי הדבר אברהם, אלא שבדבר אברהם משמע שהתייחס לצורת הדיורין

שהם כדיורי בהמה, ואילו לחלקת יעקב עצם מהות הגוי הוא כבהמה, וזהו לכאו' צ"ע שהרי לשאר ענינים לא אומרים כן [ועי' ב"י או"ח סימן קנ"ט שהביא מספר המנהיג שגוי ועבד לא יכולים ליטול ידים לישראל שלא נחשב כח גברא, אבל שם טעמו מכיון שצריך שיבואו מכח אדם והם אינם קרויים אדם, וגם ע"ז כל הפוסקים חולקים].

ג. מתוס' בערובין דף ע"ד: ד"ה מבוי, שכתבו דדירת נכרי שמה דירה לענין ליחשב בתים וחצירות פתוחים לתוכו, אע"פ שאין צריך בתשמיש הנכרי להתיר בשבילו בלחי וקורה, לכאו' משמע שתוס' למדו שמכיון שהגוי לא צריך ולא משתמש כלל בעירוב לכן אין דירתו נחשבת לענין העירוב.

ד. ברמב"ם פי' המשניות ריש פ"ו מערובין כתב, העיקר אצלנו דירת נכרי לא שמה דירה, ומן הדין היה שלא נצטרך עמו לערוב לפי שלא קנה כלום כדי שנצטרך לקחת ממנו רשות. ובצפנת פענח כלאים סוף דף ג'. משמע שלמד בכוונת הרמב"ם כעין מה שייסד שם, שגם אם יש קנין לגוי להפקיע קדושת הארץ, מ"מ במה שנוגע לישראל נחשב כאילו ישראל הם עיקר הבעלים, ע"ש היטב, אבל צ"ע שלכאו' כל זה שייך לומר רק בארץ ולא בחו"ל.

ה. עוד היה אפשר לבאר כונת פיהמ"ש, שכל בעלות הגוי הוא בעלות קלושה לגבי ישראל, שגם אם גזל גוי אסור י"א שאינו אותו דין של גזילת ישראל אלא רק משום מידות וכדו'. שו"ר כעי"ז בשו"ת חלקת יעקב ח"א סימן ר"ב אות ג' בשם הזכרון יהודא שביאר סברת הרמב"ם מכיון שהפקעת הלואתו של גוי מותר, ועי"ש מה שפקפק ע"ז.

ו. שמעתי מידידי הג"ר אברהם הלר לבאר כונת הרמב"ם שעירוב תלוי בקנין שביתה, וגוי שאינו בתורת עירוב אין לו קנין שביתה, ובמקו"א הארכתי בזה יותר.

[ז. בבית האוצר מערכת א' כלל י"ד ד"ה עוד, ביאר ע"ד האגדה דדירת עכו"ם לא שמה דירה, דרק ישראל דנקראים אדם וא"כ אדמה היא נוקבא דידהו (כמו שהאריך שם), וע"כ הם מתייחסים ומתחברים אל המקום והבית בחינת חיבור דו"נ, ולכן תתייחס להם ביותר הדירה שלהם, משא"כ עכו"ם דאין קרויים אדם, הנה אין האדמה נוקבא דידהו, ולכן אין להם חיבור תוכיי ופנימי אל המקום והבית והדירה שלהם, ולכן דירת עכו"ם לאו שמיה דירה, ואינה חשובה לאסור על שאר הדיורין].

ב. גדר מומר

לפי הדרכים שהבאנו לבאר למה דירת גוי לא שמה דירה, יש לדון מה דינו של דירת מומר (ונפק"מ לקולות שהקילו מפני שדירת גוי לא שמה דירה). וצריך להקדים ביאור הגדרת מומר כגוי.

ברמב"ם פ"ג מגרושין הי"ג וסוף הלכות שבת כתב שהמומר הרי הוא כגוי לכל דבריו. אבל לכאו' אין הכונה שהוא ממש גוי גמור שהרי חייב במצות [לכאו' פשוט הוא שמומר לא נפטר מקיום המצות, וכן הוכיח האבן העזר באו"ח סימן קפ"ט מדברי השו"ע ביו"ד סימן קנ"ט, וצ"ע על מה שמשמע בשו"ת מהרש"ם ח"ו סימן צ"ה ד"ה והנה וח"ח סימן ע"א שיש צד שהוא פטור ממצות, ועי"ש בח"ו בהערה. שוב הראוני שגם בשבט הלוי ח"ב סוף סימן ד' משמע שיש צד שמומר פטור ממצות, וצ"ע], וכן קידושיו קידושין כמו שפסק הרמב"ם עצמו פ"ד מאישות הט"ו (דלא כשיטה שהובאה בטור אבה"ע סימן מ"ד, ועי' שו"ת מהרשד"ם אבה"ע סימן י'), וצריך א"כ להבין מהו הכונה כגוי גמור.

ובגיטין דף מ"ה: כתוב ס"ת תפילין ומזוזות שכתבן ישראל מומר פסולין שנאמר וקשרתם וכתבתם, כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה, וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה. וכן בתוס' חולין דף ה': ד"ה קסבר ורא"ש שם סימן ז', שסוברים שיש דין של בר זביחה בשחיטה, כתבו ששחיטת מומר פסולה. וברי"ף בגיטין רצו לומר שמומר רק פסול מדרבנן, שהרי הוא מצווה בקשירה, אבל בר"ן על הרי"ף שם כתב שמרש"י והרמב"ם נר' שפסולים מדאורייתא, והטעם שנחשבים אינם בתורת קשירה ושחיטה. ברמב"ם פ"א מתפילין הי"ג כתב כל שמוזהר על הקשירה ומאמין בה הוא שכותב, וכעי"ז למד הפרמ"ג ביו"ד סימן ב' במשבי"ז ס"ק א' וח' בדעת הרא"ש. וצ"ב איפה יש רמז בפסוק שהוא צריך להאמין במצות קשירה. ורש"י בגיטין שם כתב שמומר אינו בתורת קשירה מכיון שפרק מעליו עול. וגם זה צ"ב, שאם כונתו מחמת שבפועל לא קושר, א"כ למה יש חילוק בין מומר להכעיס למומר לתיאבון, והרי גם מומר לתיאבון לא קושר. וביותר יש להקשות שבשבט הלוי ח"ב סימן ד' ביאר את מה שמבו' ברש"י חולין דף ג': ד"ה חוץ מחש"ו, שמומר לאכול נבילות להכעיס אין פסול בעצם שחיטתו, שהיינו שרק אם הוא מומר לכל התורה או לע"ז שדינו כגוי אז שחיטתו פסולה, משא"כ כשהוא רק מומר לאותו דבר, ולכאו' מ"מ בפועל הוא לא מקיים וזבחת ואכלת. [ובפשטות רגילים ללמוד בכונת רש"י שסובר שבכלל אין דין של בר זביחה בשחיטה, אלא ששחיטת גוי עובד ע"ז פסול משום וקרא לך ואכלת מזבחו כדעת הרמב"ם. אבל מדברי רש"י שם דף כ"ט: ד"ה פסולה, לכאו' מוכח שלמד ששחיטת גוי אינו פסול חיובי אלא חסרון בתורת שחיטה, והיינו חסרון של בר זביחה. ובצפנת פענח פ"ד משחיטה הי"ד ביאר בדעת רש"י ששאני תפילין משחיטה, שאע"פ שמומר נחשב אינו בתורת קשירה ופסול לכתיבת סת"ם, מ"מ נחשב בתורת שחיטה. וצ"ע מ"ש. אבל באמת כך מוכח גם בשלטי גיבורים ריש חולין בשם הריא"ז, ופסקי הרי"ד שם דף ד' ודף מ"א, שכתבו להדיא שמומר נחשב בתורת שחיטה מכיון שהוא ישראל. שו"ר שגם האג"מ באבה"ע ח"ב סימן כ' ענף ב' חילק כן לדעת רש"י, ועי"ש מה שביאר סברת הדבר]. והרשב"א בתורת הבית בית ראשון שער ראשון (דף ח': מדפי הספר), הסתפק האם מומר לאכול נבילות להכעיס שחיטתו כשירה, ומבו' בדבריו שהצדדים בזה האם מומר לדבר אחד מחשיבים אותו לענין אותו דבר כמומר לכל התורה, והיינו שמה שמומר פסול הוא מפני שנחשב כגוי, וממילא הנידון האם נחשב כגוי לענין אותו דבר, וגם זה צ"ב, שהרי אין דין מסוים שגוי פסול, אלא פסולו מחמת שאינו בתורת, וא"כ אפי' אם המומר יש לו תורת גוי, מ"מ כיון שמחוייב במצות למה לא יחשב בתורת. ובעז"ה לקמן יתבארו כל דברי הראשונים.

ומצאנו הגדרה למומר, במה שבמקצת הוא כישראל ובמקצת כגוי, בתשובות חת"ס חו"מ סימן קל"ד ד"ה ונחזי וז"ל: נלע"ד פשוט דמומר ישראל גמור הוא וכמ"ש שלטי גיבורים סוף פרק ב' דגטין במשנה דהכל כשרים להביא את הגט, וכמו שהוכיח בספר אבן העוזר בשו"ע או"ח סימן קפ"ט דמומר עושה שליח ונעשה שליח כישראל גמור, אך מה שכתב שם עוד דמומר נקרא בן ברית נגד תוס' דסנהדרין [סוף ע"ב:, וכבר דנו בדבריהם הבית מאיר ובני אהובה ובית שמואל אבה"ע סימן קמ"א ס"ק ז' וסימן קנ"ג ס"ק ה'] וש"ס פרק ב' דע"ז, לא צייתינן ליה, דבמחילת כבודו נתחלף לו ברית בברית, דבסנהדרין סוברים דתורה קאי כיון שהמיר והוציא עצמו מכריתות ברית, והרי הוא משרש פרה ראש ולענה אשר לבבו פונה ולא יאבה ה' סלוח לו, והרי הוא ממורידים ולא מעלים, שוב לא יתחייב ההורגו, אך בכל זה לא גזרו לענין מילה, מנכרי שאינו בברית תורה מעיקרא, ואפ"ה היה ראוי למול לולא קרא ואתה את בריתי תשמור, והתם אברית מילה קאי ולא אברית תורה, ואע"פ שפורק ממנו עול כל התורה, מ"מ ע"כ הוא מהול וברי'תו בבשרו חתום ומי יסירנו, ע"כ מומר מל ולא הו"מ למימר מומר א"ב, עכ"ל [ובדרך אגב י"ל"ע האם לדייק ממה שנקט לשון לא גזרו לענין מילה, שכל מה שמומר נחשב כגוי הוא רק מדרבנן משום גזירה]. וע"ע אבנ"ז יו"ד סימן ק"ט אות א', שמומר הוא גוי מחמת מעשיו וישראל בתולדתו, ולכן למקצת דינים הוא כגוי ובמקצת כישראל (ושמעתי להגדיר שהוא חומר של ישראל בצורה של גוי). וכל זה רמזו בקצרה באשכול הלכות שחיטה לקראת סוף סימן ב', כללו של דבר במצות [לענין להחשיבו בתורת המצוה] הלך אחר שמירת שבת, בעריות [לענין גיטין וקידושין ולענין האם ביאתו ביאה ע"ש] הלך אחר הריון ולידה. ויש להטעים בזה גם דברי שו"ת הרשב"א סוף סימן רמ"ב שמומרים לא נקראים בנים למקום, אבל לא נקראים בהמה כגויים.

וע"פ דברים אלו נוכל להבין בפשיטות, שמה שמומר נחשב אינו בתורת לא תלוי בקיום בפועל של אותם מצות, אלא תלוי האם הוא בכלל הברית שנכרתה על התורה והמצות או לא. ובזה יתבארו כל שיטות הראשונים שהבאנו לעיל, שלפי הרמב"ם הקובע האם הוא כלול בברית, תלוי אם מאמין בציווי של המצות, שאם אינו מאמין ממילא הוא כבר מופקע מהברית. ולרש"י תלוי אם פרק עול המצות מעליו להכעיס, שבזה הוא מפקיע עצמו מהברית, ויש מקום גם למה שהעלה השבט הלוי לדעתו, שגם אם הוא עובר להכעיס על מצוה זו, אם אינו מומר לכל התורה עדיין נחשב בכלל הברית על המצות, וממילא הוא גם בתורת מצוה זו. ולפי הרשב"א, זה שהוא נחשב כגוי לענין מצוה זו, בזה נחשב שהוא לא כלול בברית שנכרתה על המצוה, וי"ל"ע אם לשיטתו מה שהוא כגוי לענין זה זה סימן או סיבה.

ג. דירת מומר

ועכשיו נבוא לדון האם דירת מומר היא דירה מדינא, ונפק"מ כשיש יחידי בחצר או במבוי האם אוסר, והאם מועיל לשכור רשותו בשכירות רעועה ומשכירו ולקיטו, וכבר האריכו בזה האחרונים (קרבן נתנאל פ"ו מערובין סימן י"ג אות מ', רע"א בשו"ע סימן שפ"ה ותשובות חדשות או"ח סי' ז' (ובהוצאת המאור הוא בכרך ה' עמוד ר"מ), חיי אדם כלל ע"ה ס"ק ח', דברי מלכיאל ח"ג סימן י"ח, שו"ת מהר"ם בריסק ח"א סימן ק"ט, חזו"א סימן פ"ז ס"ק י"א וי"ג). ואני רק באתי לדון לפי הסברות שהבאנו שדירת גוי אינה דירה, ומה שהבאנו בהגדרת מומר בגוי.

והנה לפי הדבר אברהם שדירת גוי אינה דירה מפני שצורת דיוריו הם כבהמה, א"כ ה"ה מומר שהוא כגוי מחמת מעשיו. ואילו לחלקת יעקב שדירת גוי אינה דירה מחמת שבמהותו הוא כבהמה, א"כ לענין זה מומר כישראל מכיון שהוא ישראל בתולדתו. ועי' שו"ת הרשב"א ח"א סימן קצ"ד ורמ"ב שמומר נקרא אדם כמו ישראל, ולא בהמה כמו גוי. ולפי פיהמ"ש לרמב"ם שדירת גוי אינה דירה מפני שאין קנינו קנין, לכאו' לענין קניינים מומר הוא כישראל ולא כגוי כמו שכתב בשו"ת חת"ס הנ"ל, אבל לענין גזל גוי והפקעת הלואתו יתכן שמומר הוא כגוי, ע' חלקת יעקב שם, ואם כונת הרמב"ם שלגוי אין קנין שביתה יש לדון בקנין שביתה של מומר, ולכאו' יש לו.

ולפי משמעות תוס' שדירת גוי אינה דירה לענין עירוב מכיון שאינו נצרך לעירוב ואינו משתמש בו, דהיינו שכל פרשה זו לא שייכת אליו, לכאו' במומר מכיון שמחוייב במצות, אף שלא מקיימים בפועל, למעשה הוא כלול בפרשת עירוב, ועי' בזה.

ויש לציין שברע"א משמע שנקט כלל שמומר הוא כגוי לחומרא ולא לקולא, ודלא כחלוקת החת"ס וספר האשכול שהבאנו שתלוי לאיזה ענינים מדובר. וגם באבנ"ז יו"ד סימן ק"ט וקכ"ד וקכ"ו, אף שהגדיר שהמומר הוא כגוי מחמת מעשיו וכישראל בתולדתו כנ"ל, לא הבין מפני זה שלמקצת ענינים הוא גוי ולמקצתם כישראל, אלא מכיון שהוא מקצת גוי ומקצת ישראל לכן הוא כגוי לחומרא ולא לקולא (וי"ל"ע לשיטתם למה גירושיו גרושין).

ד. מי שאינו מודה בעירוב

כתב השו"ע בסימן שפ"ה סעי' א', ע"פ דברי הגמ' בערובין, שצדוקי הרי הוא כישראל ומבטל רשות, אבל עירוב אינו מועיל כיון שאינו מודה בעירוב. ומבו' שאע"פ שהצדוקי הוא כישראל ולא כמומר, מ"מ לא מועיל בו עירוב מכיון שאינו מודה בעירוב. והאם מועיל שכירות ממי שאינו מודה בעירוב לכאו' תלוי האם מועיל שכירות מישראל, ע' סימן ש"פ סעי' ג' ומשנ"ב שם, ולכל הפחות שכירות משכירו ולקיטו, וכ"ש משר העיר יש צד גדול לומר שלא יועיל, ועי' חזו"א סימן פ"ב ס"ק ט"ו ול"ב, ושואל ומשיב מהדורא תנינא ח"ב סימן ס"ב, ואבנ"ז או"ח סוף סימן מ"ה, ונתיבות שבת פרק ל"ו הערה צ"ז.

ובפוסקים דנו על אנשים שונים האם נחשבים כמי שאינו מודה בעירוב:

מחלל שבת בצינעא - בערוך השלחן סימן שפ"ה סעי' א' כתב שנחשב כאינו מודה בעירוב, וכן כתב הא"ר ע"פ הרמב"ם פי' המשניות בפרק הדר (וע"ש היטב בכל דבריו שלכאו' אינו מוכרח), ובשו"ע הרב בסעי' ג' כתב בסוגריים שמחלל שבת בצינעא יכול לערב, וכן כתב החזו"א בסימן פ"ז ס"ק י"ג, וכן מבו' ברש"י חולין דף ו'. ד"ה משמר שבתו, וכן כתב בפסקי ריא"ז פרק הדר אות ט' [שו"ר בחכמת הלב שג"כ עמד על דברי רש"י, והעלה שם עוד שלפי מה שפי' הרמב"ם שנתינת רשות היינו עירוב מוכח שמחלל שבת בצינעא יכול לערב עי"ש], ובשו"ת נשמת חיים לגר"ח ברלין או"ח סוף סימן פ"ט וסימן צ' וקפ"ו גם כן נקט שמחלל שבת בצינעא לתיאבון יכול לערב.

תינוק שנשבה - בשבט הלוי ח"ו סוף סימן מ"ז כתב שתינוק שנשבה, גם אם לא נחשב מומר, מ"מ לענין עירוב גרע ממומר, שבמומר מועיל שכירות, ואילו תינוק שנשבה הוא כמו שאינו מודה בעירוב, שאם הוא ישראל לא פשוט שמועיל בו שכירות. אבל בחזו"א סימן פ"ז ס"ק י"ג כתב שבתינוק שנשבה מועיל עירוב, ולא נידון כאינו מודה בעירוב. והנה רגילים לדייק מהב"י הובא בקצרה במשנ"ב סימן שפ"ה ס"ק א' שתינוק שנשבה נחשב אינו מודה בעירוב, שכתב שגם צדוקים שבימינו שמחללים שבת בפרהסיא יכולים לבטל רשות, ולא נחשבים כמומרים כיון שמנהג אבותיהם בידיהם והם כתינוק שנשבה, ומבו' שמ"מ מועיל בהם רק ביטול ולא עירוב. ולכאו' תימה שהחזו"א יחלוק על הב"י, ובפרט שהזכירו בס"ק שאחרי זה. ובחכמת הלב כתב שבאמת כונת הב"י שצדוקים שבימינו שהם כתינוקות שנשבו הם כישראל גמור ויועיל בהם גם עירוב, ומה שכתוב (וכן סתם בשו"ע) שרק יכולים לבטל, היינו הצדוקים שבזמן הש"ס שהיו מזידים והם נחשבים כאינו מודה בעירוב, ועי' בזה. ולי היה נר' לחלק, שתינוק שנשבה שאין לו דת כלל נחשב מודה בעירוב, מכיון שלא מוציא את ענין העירוב מכלל דת התורה, אלא שלא מכיר כלל בדת התורה רח"ל, וא"כ מכיון שהוא כישראל שהרי הוא רק תינוק שנשבה, לא חסר בתורת מודה בעירוב שלו, משא"כ צדוקי שיש להם דת משלהם שמחזיקים בחלק מהתורה וכופרים במקצתה, שמוציאים את העירוב מכלל דת התורה, זה נחשב אינו מודה בעירוב, ואף אם הוא אנוס מחמת שהוא תינוק שנשבה לא נחשב מודה בעירוב [שו"ר בדברות משה חולין הערה כ"ט (ונדפס גם באג"מ או"ח ח"ה סימן מ"א) שג"כ כתב לחלק לדעת תוס' בין מי שיש לו דת אחרת שאין בה עירוב לבין מי שרק לא מאמין בעלמא, אלא שביאר שאצל מי שאינו מאמין הוא רק כעין חסרון ידיעה, שאם ימצא חכם גדול שיאמר לו יקבל ממנו, משא"כ מי שיש לו דת אחרת, עי"ש היטב. וע"ע חוט שני על שבת ח"ב פרק מ' שמי שהוא תינוק שנשבה לדת אחרת כגון הקראים והצדוקים, יש יותר מקום להחשיבו כתינוק שנשבה, שלא יתעורר לשוב ע"י שרואה אחרים מקיימים מצות, עי"ש ודו"ק שדבריו מתאימים לסברת הדברות משה].

והנה החזו"א בסימן פ"ז ס"ק י"ג נקט שלא מצוי אצלינו מי שאינו מודה בעירוב שלא יועיל בשבילם שכירות רעועה, שלמחללי שבת בפרהסיא מהני שכירות רעועה, ולמחללי שבת בצינעא לתיאבון מהני עירוב, ולבלתי מאמינים אף אם אין מחללים שבת בפרהסיא מ"מ דינן כמומר ומהני שכירות, דלדידן ליכא מחזיקים במקצת מצות, והמכחישים אין להם חלק כלל באמונה ודינם כעכו"ם, עכ"ל. אבל לחולקים על החזו"א, ראיתי מביאים שכל מי שהוא בדרגה כזאת שאם יודיעו לו שנקרע חוט העירוב הוא ימשיך לטלטל, נחשב כאינו מודה בעירוב. ולצערינו זה כולל הרבה אנשים שנקראים מסורתיים או אפי' דתיים.

ה. עוד הערות בענייני מומר

א. ברמב"ם פ"ט מקרבן פסח ה"ז כתב, המאכיל מן הפסח למשומד לעבודה זרה או לגר תושב או שכיר, הרי זה עובר בל"ת. וכתב הכס"מ, דאע"ג דלא כתיב אלא כל בן נכר לא יאכל בו, תושב ושכיר לא יאכל, משמע לרבינו דלאו לדידהו מזהר, דגויים לא חיישי למאי דמזהר קרא, אלא לישראל מזהר שלא יאכילום, וקרי ביה לא יאכיל.

ובפי' הגרי"פ על ספר המצות לרס"ג (ח"ב סוף ל"ת קע"ה ד"ה מיהו) הק', דבשלמא לגוי י"ל שלא שייך להזהיר במצות התורה, אבל מומר למה לא נאמר שהציווי מתייחס אליו שהרי מחויב בכל המצות, וכעי"ז הק' המנ"ח מצוה י"ג אות ג'.

ונר' ליישב, שלא מסתבר שהתורה נותנת מצוה שכל כולה מתייחסת לאדם שודאי לא ישמע למצוה, משא"כ שאר מצות התורה שכוללות כל ישראל בהם אף המומר בכלל. ויש להטעים עוד, לפי מה שהעליתי ע"פ החת"ס שהחסרון של מומר שאינו בכלל הברית שנכרתה על המצות, וא"כ אם מצות כל בן נכר לא יאכל בו היא מצוה דוקא למומרים עצמם, נמצא שיש כאן מצוה ממצות התורה שאין עליה ברית כלל, שכל כולה נאמר למי שאינו בן ברית, ודו"ק.

ב. הסטייפלער במכתב להג"ר משה שטרנבוך (נדפס במועדים וזמנים ח"ח סימן מ"ו וכתבי קה"י החדשים מועד סימן קע"א), חי' שמומר לא נחשב כגוי כלפי עצמו, ולכן מותר לו לבשל לצורך עצמו ביו"ט וכן לשתות יין שנגע בו בעצמו [וע"ע אג"מ או"ח ח"ה סימן ל"ז שדבריו מתאימים לסברת הדברות משה].

ויש לדון לפי"ז, לשיטות שהבאנו לעיל שמומר נחשב כגוי לענין עירוב גם לקולא, וממילא כאשר יש ישראל יחידי בחצר של מומרים לא צריך לשכור מהם רשות, האם מ"מ המומרים עצמם אסורים להוציא, שהרי הם רואים את עצמם כישראלים, וא"כ כלפיהם יש שני ישראלים בחצר וצריך עירוב, וצ"ע.

עוד יש לדון אם נחשב כישראל כלפי עצמו, האם יכול לשחוט לעצמו וכן לכתוב סת"ם לעצמו. ונר' שגם אם כלפי עצמו לא נחשב כגוי, מ"מ אינו בתורת המצות, מכיון שהוא לא בכלל הברית שנכרתה על המצות כנ"ל.

ג. מבו' בגמ' ערובין דף ס"ט. שמומר לחלל שבת בפרהסיא הוא כמומר לכל התורה ודינו כגוי, ונפסק בשו"ע סימן שפ"ה סעי' ג'.

ובטעם הדבר, כתב רש"י בחולין סוף דף ה'. שהעובד עבודה זרה כופר בהקב"ה, והמחלל שבת כופר במעשיו ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית [ולפי"ז כתבו החת"ס בח"ו סימן פ"ג ופרמ"ג בפתיחה כוללת ח"ד אות ג' והבית הלוי ח"א סימן י"ח, שהמחלל יוהכ"פ לא נעשה מומר. אבל יש חולקים וסוברים שגם במחלל מועדים דינו כמומר, ואולי יש לבאר שיטתם ע"פ דברי רש"י בפרשת אמור כ"ג ג' (ומקורו מהספרי), מה ענין שבת אצל מועדות, ללמדך שכל המחלל את המועדות מעלין עליו כאילו חילל את השבתות, וכל המקיים את המועדות מעלין עליו כאילו קיים את השבתות. וביאר בדרש משה שם, דשבת הרי הוא תכלית האמונה בבריאת העולם, ומטעם זה המחלל שבת כאילו כפר במעשה בראשית, והמועדות הוא האמונה שהשי"ת מנהיג את העולם כולו בעצמו, ומשדד את הטבע כרצונו להצלת ישראל, שלכן כשהוצרך לגאול אותנו ממצרים עשה לנו נסים והוציאנו משם, וחהזיק אותנו תחת ענני כבוד כשהוליכנו במדבר וזן ופרנס אותנו גם במדבר, ונתן לנו תורה ומצות כדי שנלך בדרך טובים ודרך הישר, ואמרה תורה שאמונה בחצי דבר אינו כלום, כגון שאם יאמין שהשי"ת ברא את העולם אבל יטעה לומר שהנהגת העולם מסר ביד אחרים, אפי' ביד מלאכים ושרי מעלה וטבע הקבוע, הוא כאינו מאמין בהבריאה, שאין שום תועלת באמונה זו, שהרי כיון שלפי טעותו שהנהגת העולם היא אצל אחרים הרי אין צריך לשמור תורת השי"ת, ולכן כשמחלל את המועדות נחשב כמחלל את השבתות. ואם יאמין שהשי"ת מנהיג את העולם אך שטעה לומר שלא בראו הוא אלא אחרים, או שנברא כמה זמן קודם הידוע לנו מהתורה ומחז"ל, הוא אינו מאמין גם בהנהגתו, ולכן נאמר שבת אצל מועדות משום שתלויין כל עיקרי האמונה זה בזה, עכ"ל ודו"ק]. ולפי מה שנתבאר שענין מומר הוא שמוציא עצמו מכלל הברית עם הקב"ה, י"ל שהמחלל שבת הרי הוא מוצא מכלל הברית, וכן משמעות הרמב"ם פ"ל משבת הט"ו שכתב שהשבת היא האות שבין הקב"ה ובינינו לעולם, לפיכך המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעכו"ם. אמנם צ"ב מה בין מחלל בצינעא או מחלל בפרהסיא, ולמה בצינעא לא יחשב ג"כ כמומר.

ובשו"ת חת"ס ח"ו סימן פ"ג, ושו"ת נאות יעקב סימן א' סוף אות ג', ותשובות והנהגות ח"ב סימן תקס"ד, משמע שלמדו שהוא צירוף בעלמא שהוא גם מחלל שבת וגם חצוף ועז פנים, וצ"ע. (ובתשובות והנהגות כתב עפי"ז להסביר את הסוברים שהחילונים בזמנינו אינם מומרים, שהיינו מכיון שלא עושים בחוצפה, אבל לכאו' זה רק שייך לענין שבת, אבל לא לענין מה שעוברים על כל התורה ששם אין דין פרהסיא).

ובאג"מ (או"ח ח"א סימן ל"ג, ואבה"ע ח"ב סוף סימן כ') למד, שהרי מה שכתב רש"י שהמחלל שבת הוא כמעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית, אינו מוכרח, שהרי יתכן שמודה במעשה בראשית אלא שעובר לתיאבון, אבל כאשר עושה לפני רבים ויודע שמסתמא מתוך הציבור יהיה מי שיחשוב שהוא עושה מחמת כפירה, ואעפ"כ הוא עושה, א"כ הרי הוא כאילו אומר להם שהוא כופר, ע"י"ש. וע' גם בחזו"א יו"ד סימן ה' ס"ק כ"ד (ועפי"ז חז' שאם ידוע לכולם שהוא רק עושה לתיאבון אינו כמומר גם אם עובר בפרהסיא, וע' שו"ת מהרש"ג סימן כ"ה אות ו' וח"ב סימן מ"ט).

ולכאו' יש להק' על טעמים אלו, שהרי מבו' בגמ', ונפסק במשנ"ב סי' שפ"ה ס"ק ו', שאם מתבייש לחלל שבת בפני אדם גדול, אף שמחלל בפני רבים, עדיין נחשב רק מחלל שבת בצינעא, ולאג"מ לכאו' אין טעם לזה, שמ"מ הוא הודיע ברבים שהוא כופר. וגם אם ענין הפרהסיא הוא מחמת חציפות ועזות כטעם הראשון שהבאנו, ק' מדברי תוס' בערובין דף ס"ט. ד"ה כאן, שהצדוקים נקראים רק מחללי שבת בצינעא מכיון שמתייראין מהפרושים, ולכאו' מה שיראים מהפרושים אינו מחמת בושה שמרגישים שעושים דבר לא הגון, אלא מפני שיד הפרושים תקיפה, וא"כ למה יחשבו מחמת זה למחללי שבת בצינעא [שו"ר בשו"ת אבני ישפה ח"ב סימן מ"ד בשם גאון אחד (דהיינו הגריש"א ע"י"ש בהקדמה), שמי שמחלל שבת בפרהסיא אבל אינו מחלל בפני הוריו כדי שלא לצערם, לא נחשב מחלל שבת בצינעא מכיון שרק נמנע מסיבה צדדית ע"י"ש, אבל לכאו' ק' מדברי תוס' הנ"ל].

ולכן היה נר' לי לבאר ענין מחלל שבת בפרהסיא דוקא, שהוא מחמת שגם המחלל שבת בעצמו, כל זמן שלא הוציא את מחשבת כפירתו החוצה, גם בתוכו אין הכפירה קבועה ואלימה כ"כ (בבחינת הפעולות החיצוניות משפיעות על הפנימיות), וממילא י"ל שנ"ל שיש לו עיכוב כל שהוא מלהתנהג בגילוי גמור ככופר, שוב נמצא שעדיין לא נתחזקה אצלו הכפירה בפועל.

ובשו"ת זכרון יהודה או"ח סימן צ"ט כתב, שאולי הטעם שמי שלא מחלל שבת לפני אדם גדול לא נחשב מומר, הוא מכיון שקרוב לומר שהוא יחזור בתשובה ע"י"ש, ולכאו' יש לבאר בזה עצם מה שצריך לחלל בפרהסיא.

והנה האחרונים דנו במי שמחלל שבת לפני עשרה מומרים, ואם נחשב חילול בפרהסיא (ע' שו"ת מלמד להועיל יו"ד סימן נ"ב, הגהות רע"א ליו"ד סימן רס"ד, ואג"מ יו"ד ח"א סימן ע'). ואם לא היה מוכן לחלל לפני ישראלים גמורים, ודאי לא נעשה מומר, דלא גרע ממי שלא היה מחלל לפני אדם גדול, אלא ע"כ מדובר שהיה מוכן לחלל גם לפני ישראלים גמורים, אבל עכשיו חילל רק לפני מומרים. ולפי סברת האג"מ בענין חילול בפרהסיא לכאו' פשוט שגם בכה"ג נחשב בפרהסיא (ושוב התבוננתי שא"כ לסברתו גם במחלל לפני גוים ממש ראוי שיחשב פרהסיא, וצ"ע. וראיתי מי שציין לשו"ת בית אב תנינא סימן א', ואינו תח"י), אבל לשאר הסברות שהבאנו יש מקום להסתפק.

ד. הגמ' חולין דף ה': מביאה שתי דרשות, האחת שמומר לא יכול להקריב חטאת, והשניה שלא יכול להקריב עולה, ועושה צריכותא, דאי אשמעינן חטאת משום דלכפרה הוא, אבל עולה דדורון הוא אימא לקבל מיניה, ואי אשמעינן עולה משום דלאו חיובא הוא, אבל חטאת דחיובא הוא אימא לקבל מיניה.

ויל"ע מה דינו של מומר בקרבן שלא בא לכפרה אבל אינו דורון, וכגון קרבן פסח, לולי הפסוק כל בן נכר לא יאכל בו, האם היה יכול להביא קרבן פסח, ובפשטות משמע שלולי הלאו היה יכול להביא (אלא שא"כ י"ל למה הגמ' לא עושה צריכותא גם על קרבן פסח).

שוב הראוני ברמב"ם פ"ד מע"ז הי"ד שכתב, שבכור ומעשר של אנשי עיר הנדחת הרי הן קדשי מזבח וימותו, והראב"ד חולק וכתב שאין כאן משום זבח רשעים תועבה שאינן דורון כשאר זבחים ולא מכפרי שום כפרה, הרי שנחלקו בזה הרמב"ם והראב"ד, אלא שהם דיברו בדין זבח רשעים תועבה, ועדיין י"ל בדין מומר (ועצם מה שצריך דין מומר ולא מספיק זבח רשעים תועבה, עי' תוס' חולין שם ד"ה אינו וחזו"א יו"ד סימן ב' ס"ק י"ד).

ו. ציונים בעניני מומר

ראיתי לנכון לצרף כאן כמה ציונים בעניני מומר שרשמתי לעצמי בדרך לימודי, וחלקם ראיתי בספרים אחרים, ובפרט נעזרתי בספר עבותות אהבה, ולא עברתי עכשיו על כל הדברים בעיון הראוי.

חלק ראשון - מי נחשב מומר

א. מומר "לכל התורה" מה כוונתו - שו"ע יו"ד סימן ב' סע' ה', תבואות שור שם ס"ק כ"ג, ערוך השלחן שם סע' א'.

ב. מומר לדבר אחד להכעיס האם הוא מומר לכל התורה - גמ' ע"ז דף כ"ו:, שו"ע יו"ד סימן ב' סע' ה', תבואות שור שם ס"ק י"ז. וע' דרכי תשובה שם ס"ק נ"ט וס"ב כמה פרטי דינים בענין זה, ובחזו"א יו"ד סימן ב' האריך הרבה בענין זה, וע"ע ספר נחל עדניך על שחיטה סימן כ"ט.

ג. הטעם שמחלל שבת הוא כמומר לכל התורה - רש"י חולין סוף דף ה'., רמב"ם פ"ל משבת הט"ו.

ד. הטעם שרק נעשה מומר במחלל שבת בפרהסיא - שו"ת חת"ס ח"ו סימן פ"ג, שו"ת נאות יעקב סימן א' סוף אות ג', תשובות והנהגות ח"ב סימן תקס"ד, אג"מ או"ח ח"א סימן ל"ג ואבה"ע ח"ב סוף סימן כ', וע' שו"ת זכרון יהודה או"ח סימן צ"ט.

ה. י"א שמומר לחלל שבת היינו רק בעבודת קרקע - ב"י אבה"ע סימן מ"ד בשם בעל העיטור, תשב"ץ ח"ג ענינים סימן מ"ג ומ"ז, הגהות רע"א ליו"ד סימן ב' סע' ה', שו"ת מחנה חיים ח"ב סימן מ"ה, וע"ע אוצר הפוסקים אבה"ע סימן מ"ד ס"ט הערה ב', שו"ת שערי דעה ח"א סימן ב'.

ו. מומר לחלל שבת באיסור דרבנן - פתחי תשובה יו"ד סימן ב' ס"ק ח', חזו"א או"ח סימן פ"ז ס"ק ח' ויו"ד סימן ב' סוף ס"ק ט"ו.

ז. המחמר והעובר על שביתת בהמתו האם נחשב מומר לחלל שבת - פרמ"ג פתיחה להלכות שבת.

ח. העושה מלאכה בשבת ע"י בנו האם נחשב מומר לחלל שבת - לקט מדברי הגר"ח שבסוף תשובות והנהגות ח"ד אות מ', הר צבי יו"ד סימן ז'.

ט. מחלל יוהכ"פ ויו"ט האם הוא כמו מחלל שבת - שו"ת חת"ס ח"ו סימן פ"ג, בית הלוי ח"א סימן י"ח, דרכי תשובה יו"ד סימן קכ"ד ס"ק י"ב, כף החיים או"ח סימן שפ"ה ס"ק ט', שד"ח מערכת מ' כלל פ"ו ד"ה ואם (הראשון), פתיחה כוללת לפרמ"ג ח"ד אות ג' ופתיחה להלכות שבת.

י. האם חילול שבת בפרהסיא הכונה בפני עשרה - שו"ת הרשב"א ח"ז סי' קע"ט, מובא בב"י יו"ד סי' קי"ט, משנ"ב סי' שפ"ה ס"ק ד', פלתי סימן י"א ס"ק ב', לב אריה חולין דף י"ד בתוד"ה השוחט.

יא. המחלל שבת בצינעא אבל יודע שיתפרסם - מהרי"ק סי' ק"ס, פרמ"ג יו"ד סימן ב' במשב"ז ס"ק ט"ז, משנ"ב סימן שפ"ה ס"ק ד', גליון מהרש"א שם, רע"א ביו"ד סימן רס"ד, אחיעזר ח"ד סימן ל"ז, פרדס יוסף כי תשא אות צ"ו.

יב. חילל בפני עשרה אבל כל פעם היה רק לפני יחיד - שו"ת בנין ציון סימן ס"ד.

יג. מחלל בפני עשרה נשים - שו"ת מילי דאבות ח"ה סימן י"ג, פתחי תשובה יו"ד סימן קנ"ז ס"ק ז', ועי"ש בגליון מהרש"א ס"ק ח' ומנ"ח מצוה רצ"ו אות י'.

יד. מחלל בפני עשרה מומרים - שו"ת מלמד להועיל יו"ד סימן נ"ב, הגהות רע"א ליו"ד סימן רס"ד, אג"מ יו"ד ח"א סימן ע'.

טו. מחלל בפני גוים - שו"ת בית אב תנינא סימן א'.

טז. י"ל במחלל בפני קטנים - ע' מנ"ח מצוה רצ"ו אות י' ואור גדול סימן א' לענין עשרה לקידוש ה'.

יז. המתבייש לחלל שבת לפני אדם גדול נחשב מחלל בצינעא - גמ' ערובין דף ס"ט., משנ"ב סימן שפ"ה ס"ק ו', ועי' שו"ת זכרון יהודה או"ח סימן צ"ט שכתב טעם מחודש לזה, ובתשובות והנהגות ח"ב סימן ת' ד"ה והגם רצה לומר שרק לענין עירוב הקילו בזה ע"ש, ובדרכי תשובה יו"ד סימן קי"ט ס"ק ל"ד הביא שיש מקילים בזה רק בעובר באיסור דרבנן.

יח. מי שלא מחלל לפני אדם גדול מסיבה צדדית ולא מחמת בושה - שו"ת אבני ישפה ח"ב סימן מ"ד, אבל ע' תוס' עירובין דף ס"ט. ד"ה כאן.

יט. אינו מאמין בי"ג עיקרים - פי' המשניות לרמב"ם פרק חלק סוף העיקר הי"ג, וע' משנ"ב סימן קכ"ו ס"ק ב'.

כ. לא מאמין בי"ג עיקרים בשוגג או באונס - קובץ מאמרים לר' אלחנן במאמר שיבוש הדעות, לקט מדברי הגר"ח שבסוף תשובות והנהגות ח"ד אות ק"א, וע' ספר עבותות אהבה ח"ב פרק ג' וספר משנת ישראל מדודי הג"ר ישראל וינמן סימן א' מה שכתבו בזה.

כא. אינו מאמין בדברי חז"ל - שו"ת הרשב"א ח"ז סימן קע"ט, מובא בב"י יו"ד סימן קי"ט ובשו"ע שם סעי' ז', תוס' שבת סימן שפ"ה ס"ק א', כף החיים יו"ד סימן קי"ט ס"ק מ', חזו"א יו"ד סימן א' ס"ק ג' וד' וסימן ב' ס"ק י"ח (וע' שונה הלכות תיקונים להוצאה שניה סימן שפ"ה דין ז' מה שכתב בדעתו), תשובות והנהגות ח"א סימן תי"ג, וע' ביאור הלכה סימן ל"ט סעי' ד'.

כב. מי שחסר לו בדרגת האמונה - תשובות והנהגות ח"א סימן תי"ג.

כג. תינוק שנשבה וחילוני זמנינו - רמב"ם פ"ג מממרים ה"ג, רמב"ן ב"מ דף ע"א: ד"ה ועוד בענין רבית, נימוק"י שם מ"ב: מדפי הרי"ף, שו"ת התשב"ץ ח"ב סוף סימן קל"ט, ב"י יו"ד סימן קנ"ט, ואו"ח סימן שפ"ה, שו"ת בנין ציון החדשות סימן כ"ג, שו"ת מלמד להועיל סימן כ"ט, אחיעזר ח"ג סימן כ"ה ד"ה באמת וסוד"ה מ"מ, שו"ת מהרש"ם ח"א סימן קכ"א, דרכי תשובה סימן קכ"ב ס"ק י"ב, חזו"א יו"ד סימן א' ס"ק ו' וסימן ב' ס"ק כ"ח ואו"ח סימן פ"ז ס"ק י"ד, שו"ת מנחת יצחק ח"ט סימן כ"ה ד"ה אכן, שבט הלוי ח"ב סימן קע"ב וח"ט סימן קצ"ח, אג"מ אבה"ע ח"ב סוף סימן כ' ויו"ד ח"ה סימן מ"א, תשובת הסטייפלער מודפס במועדים וזמנים ח"ח סימן מ"ו, תשובות והנהגות ח"א סימן תקכ"ח וח"ב סימן תקכ"ח, חוט שני על שבת ח"ב פרק מ', וע"ע באריכות במשנת ישראל לדודי הג"ר ישראל וינמן סימן א'.

כד. המתיר עצמו למיתת בד' (ולמלקות) - אחיעזר ח"ב סימן ה' וח"ג סימן נ' ונ"ג, שו"ת נאות יעקב סימנים א'-ג' (התכתבות עם האחיעזר), חזו"א יו"ד סימן ב' ס"ק כ"ב.

כה. האם לר"מ מומר לחלל שבת הוא מומר לכל התורה - פלתי סימן י"א ס"ק ב', משנת יעב"ץ יו"ד סימן א' אות ה'.

כו. האם לר"מ מומר לדבר אחד לתיאבון הוא מומר לכל התורה - גמ' ערובין דף ס"ט., חזו"א יו"ד סימן ב' ס"ק ט"ז, יפה עינים חולין ד':, פלתי סימן י"א ס"ק ב'.

כז. בכמה פעמים נהיה מומר - תוס' חולין י"ד. ד"ה השוחט וערובין דף ס"ט. ד"ה הוציא, תוס' רא"ש חולין דף מ"א. ד"ה ישראל משומד, ספר האשכול הלכות שחיטה סימן ג', מל"מ פ"ג משגגות ה"ז, שו"ת הרשב"א ח"ז סימן קע"ט, ש"ך יו"ד סימן ב' ס"ק ט"ז וי"ז, שד"ח מערכת מ' כלל פ"ז, משנ"ב סימן שפ"ה ס"ק ד', חזו"א יו"ד סימן ב' ס"ק ט"ז, הר צבי יו"ד סימן ק"ה וק"ו, משנת יעב"ץ יו"ד סימן א'.

כח. מומר שהפסיק לחלל אבל לא עשה גדרי תשובה - חזו"א יו"ד סימן ב' ס"ק כ"ד.

כט. האם מומר לע"ז ולחלל שבת הוא רק מפני שנעשה חשוד לכל התורה - בית הלוי ח"א סימן י"ח, צפנת פענח פי"א ממאכלות אסורות הכ"ה.

ל. העובד ע"ז אבל לא מאמין בה האם נחשב מומר - נוב"י תנינא או"ח סימן י', מנ"ח סוף מצוה כ"ח, חזו"א יו"ד סימן ב' ס"ק כ"ד.

חלק שני - מומר הרי הוא כגוי

א. האם מומר (אפי' לכל התורה) הוא כגוי מדאורייתא או רק מדרבנן - שבט הלוי ח"ט סימן קס"ה.

ב. האם מומר לע"ז ולחלל שבת הוא כגוי מדאורייתא או רק מדרבנן - שד"ח מערכת מ' כלל פ"ז ד"ה ועל חקירת, ציץ אליעזר ח"ח סימן י"ח אות ג', שו"ת מהר"י אסאד יו"ד סימן נ'.

ג. האם מומר נחשב כגוי כלפי עצמו - מכתב מהסטייפלער במועדים וזמנים ח"ח סימן מ"ו וכתבי קה"י החדשים מועד סימן קע"א, וע"ע אג"מ או"ח ח"ה סימן ל"ז אות ח' אם לכל הפחות בגזירות שמחמת חתנות לא נאסר כלי עצמו.

ד. האם מומר הוא כגוי גם לקולא והאם הוא לגמרי כגוי או שיש בו צד יהדות - רמב"ם פ"ל משבת הט"ו, אשכול הלכות שחיטה לקראת סוף סימן ב', שו"ת חת"ס חו"מ סימן קל"ד ד"ה ונחזי ואבה"ע סימן צ"ג, שו"ת אבנ"ז יו"ד סימן ק"ט קכ"ד וקכ"ו, הגהות רע"א לשו"ע או"ח סימן שפ"ה ובתשובות חדשות או"ח סימן ז', כנסת אברהם יבמות סימן ל"ח אות ה', ועי' היטב ברמב"ן חולין דף י"ד.

ה. האם מומר שיצא מכלל דת יהודית חמור משאר מומר - מאירי ע"ז דף כ"ו. תוס' רבינו פרץ פסחים דף כ"ח., שו"ת חת"ס ח"ו סימן נ"ו.

חלק שלישי - פרטי דינים שונים במומר

א. האם מומר חייב במצות - תוס' ותוס' רבינו פרץ פסחים דף כ"ח., אבן העוזר או"ח סימן קפ"ט, שו"ת מהרש"ם ח"ו סימן צ"ה ד"ה והנה (ועי"ש בהערה) וח"ח סימן ע"א, שבט הלוי ח"ב סוף סימן ד'.

ב. האם יש ערבות למומר - אבנ"ז יו"ד סימן קכ"ו, עין יצחק ח"א אבה"ע סימן א' ס"ק ו', מחנה חיים ח"א סימן מ"ה.

ג. האם יש איסור להכשיל מומר ולסייעו בעשיית עבירה - ש"ך יו"ד סימן קנ"א ס"ק ו', דגול מרבבה וגליון מהרש"א שם, משנ"ב סימן שמ"ז ס"ק ז', אג"מ אבה"ע ח"ד סימן ס"א אות ב', שבט הלוי ח"ב סוף סימן ד'.

ד. האם מומר איתיה בשליחות - תרומת הדשן סימן רל"ז, מג"א ואבן העוזר או"ח ריש סימן קפ"ט, שו"ת חת"ס יו"ד סימן שכ"א, או"ש פ"ג מגרושין ה"ב, באר היטב חו"מ סימן קפ"ח, חכמת שלמה אבה"ע סימן קמ"א סעי' ל"ג, חלקת יואב חו"מ סימן ב', שד"ח מערכת גט סימן י"ח ס"ק א', מנחת שלמה ח"ב סימן א' אות ד'.

ה. שליח לדבר עבירה במומר - פתיחה כולל לפרמ"ג ח"ד אות ד', ועי' רמ"א חו"מ סימן שפ"ח סעי' ט"ו.

ו. להלוות למומר ברבית - תוס' ע"ז דף כ"ו: ד"ה אני, רמב"ן ר"ן נימוקי מרדכי רא"ש פרק איזהו נשך, שו"ע יו"ד סימן קנ"ט סעי' ב'.

ז. הפקעת הלואתו של מומר - פלתי יו"ד סימן קנ"ט סעי' ב' (נדפס בסוף השו"ע), שד"ח מערכת מ' סוף כלל פ"ח.

ח. האם קנינים במומר הם כישראל או כגוי - שו"ת חת"ס חו"מ סימן קנ"ד.

ט. האם צריכים להטביל כלים הניקחים ממומר - חי' חת"ס ליו"ד (נדפס בסוף שו"ע פריעדמאן) סוף סימן ק"כ, אבנ"ז יו"ד סימן ק"ט, דרכי תשובה יו"ד סימן ק"כ ס"ק ד', אג"מ או"ח ח"ג סוף סימן ד', שבט הלוי ח"ו סימן רמ"ה אות ג', תשובות והנהגות ח"ב סימן ת"ג.

י. האם מועיל ביטול לע"ז של מומר - אבנ"ז יו"ד סימן קכ"ד.

יא. חמצו של מומר שעבר עליו הפסח - שו"ת מהרש"ם ח"ח סימן ע"א.

יב. האם מומר יכול למול - תוס' ע"ז דף כ"ז. ד"ה איכא, או"ז הלכות מילה סימן צ"ז, רמ"א יו"ד סימן רס"ד סעי' א', רע"א ובי' הגר"א שם, שו"ת חת"ס או"ח סימן קט"ז ד"ה ומ"ש וחו"מ סימן קל"ד, דשד"ח מערכת מ' כלל פ"ו ד"ה ואם (הני), צפנת פענח פ"ד משחיטה הי"ד, הר צבי יו"ד סימן ק"ז אות ד' וי"ב, שבט הלוי ח"ה סימן קמ"ו.

יג. בישול ביו"ט לצורך מומר - פרמ"ג באו"ח א"א ריש סימן תקי"ב, שו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן רפ"א, יערות דבש דרוש י"ז (דף צ"ט

בישן, עמוד תל"ט במהדורת אבן ישראל), ציץ אליעזר ח"ח מסימן י"ח לסימן כ'.

יד. האם מומר מצטרף למנין - פרמ"ג או"ח סימן נ"ה בא"א ס"ק ד', זכר יצחק סימן ב', שד"ח מערכת מ' תחילת כלל קנ"ו, אג"מ או"ח ח"א סימן כ"ג וח"ב סימן י"ט.

טו. האם מומר נושא כפיו - משנ"ב סימן קכ"ח ס"ק קל"ד, אג"מ או"ח ח"א סימן ל"ג.

טז. ירושת מומר - עי' שו"ע חו"מ סימן רפ"ג סעי' ב' לענין ירושת מומר, ובפתחי חושן הלכות ירושה פרק א' הערה מ"ט כתב שנר' שכל דינים אלו הם רק במומר שהמיר דתו ולא במחלל שבת.

יז. דברים שגזרו בגוים משום חתנות (כגון סתם יינם ובישול גוי) האם נוהג במומר - פתחי תשובה יו"ד ריש סימן קי"ב וקי"ג, אבנ"ז יו"ד סימן צ"ב, שד"ח מערכת מ', הר צבי יו"ד סימן ק"ה.

יח. האם קידושי מומר תופסים (ואם מדאורייתא) - מרדכי יבמות סימן כ"ח ק"ו וק"ז, בעל העיטור קדושין ח"ב (דף ע"ח.), תשב"ץ ח"ג סימן מ"ז, מאירי ע"ז דף כ"ו., שו"ת מהרשד"ם אבה"ע סימן י', תרומת הדשן סימן רכ"ג, שו"ת חת"ס אבה"ע ח"א סימן צ"ג וח"ו סימן נ"ו.

יט. האם ביאת מומר הוא כביאת גוי (ויש כמה נפק"מ עי' במקורות) - ספר האשכול הלכות שחיטה סימן ב', תרומת הדשן סימן רי"ט, כנה"ג אבה"ע סימן ט"ז בהגה"ט ס"ק ב', אבנ"מ סימן ז' ס"ק י"ג, שו"ת חת"ס אבה"ע ח"א סימן צ"ג.

כ. שחיטת מומר - גמ' חולין דף ה', ש"ך סימן ב' ס"ק ב', פרי תואר שם סוף ס"ק א', הגהות רע"א ופרמ"ג בשפתי דעת שם, ריא"ז בשלטי גיבורים ריש חולין, פסקי הרי"ד שם דף ד'. ודף מ"א, רמב"ן ור"ן שם דף י"ד., צפנת פענח פ"ד משחיטה הי"ד, אג"מ אבה"ע ח"ב סימן כ' ענף ב', ועי' באריכות בנחל עדניך על שחיטה סימנים כ"ז-כ"ט.

כא. האם מומר מטמא באוהל - שו"ת הרשב"א ח"א סימן קצ"ד ורמ"ב, רמ"א יו"ד סימן שע"ב סעי' ב', תשובות המיוחסות לרשב"א סימן רכ"ד, שו"ת התשב"ץ ח"ג סוף שכ"ג.

כב. האם במומר יש רוח רעה השורה על הידים - תשובות והנהגות ח"ב סימן ג', שאלת רב כרך א' ח"ב אות ט"ז (אבל בדעת נוטה בענין זה לא משמע כן).

חזקה על בין השמשות (שייך לסימן שפ"ו)

בגמ' עירובין דף ל"ו. איתא האומר [בע"ש] ככר זו היום חול ולמחר קדש ואמר עירבו לי בזה עירובו עירוב, היום קדש ולמחר חול ואמר עירבו לי בזה אין עירובו עירוב, מאי שנא, היום חול ולמחר קדש מספיקא לא נחתא ליה קדושתיה, היום קדש ולמחר חול מספיקא לא פקעא ליה קדושתיה.

ובתורת חיים תמה מה הוק' לגמ' מ"ש, והרי פשיטא שהיום חול ולמחר קדש מעמידים אותו על חזקתו שהוא חול בביה"ש, ואילו היום קדש ולמחר חול מעמידים אותו בחזקת קדש. אבל באמת אין דין זה פשוט כלל וכמו שיתבאר.

הנה דברי הגמ' נפסקו בשו"ע סימן שפ"ו סעי' ט' [ובדרך אגב צ"ע למה נכללו השו"ע יחד עם דין חצר שבין שתי מבואות שאינו ענין לו כלל]. ובשעה"צ ס"ק מ"ט כתב שמפשטות הגמ' משמע שביה"ש לא חל עליו הקדש כלל ורשאי לאכלו בביה"ש, והביא שכן מבו' ברשב"א בעבוה"ק שכל ביה"ש שהוא ספק חול ספק קודש לא ירדה לו קדושה, שהוא לא רצה שתחול עליו קדושה עד למחר הברור ולא המסופק, לפיכך קדם זכות עירובו להקדישו. אבל מאידך דייק לשון השו"ע, ומקורו ברמב"ם "לא נתקדשה ודאי", שלענין הקדש באמת הוא קדוש מספק ואין רשאי לאכלו, רק דלענין עירוב שהוא דרבנן מוקמינן ליה אזמן הקודם שהיה ברור חול או קודש, והביא שכן דייק שו"ע הרב. ועי' גם לשון המאירי (בבית הבחירה ובחי') שאע"פ שמ"מ אינה סעודה ראויה, מ"מ העמידה על חזקה, שלכאו' משמע כותנו שגם אחרי החזקה אינה סעודה ראויה בפועל.

ובאמת במקור חיים לנתיבות בהגהות למג"א סימן תקס"ב כתב שלכאו' א"א לומר שהככר עצמו אסור באכילה, אלא דמעורבין בה מטעם ספק עירוב, שהרי מכיון שהככר אסור יהיה מאיזה טעם שיהיה, ממילא לאו סעודה הראויה היא, ומבו' בגמ' שאפי' ככר תרומה טהורה שנתערבה בככר תרומה טמאה שאחת ודאי מותרת באכילה א"א לערב בה, מכיון שבפועל לא יכול לאכלה ואינה סעודה הראויה לו. ובשו"ע הרב לכאו' נתכוין ליישב קו' זו במה שכתב כיון שראויה מבעו"י, וגם ביה"ש לא חל עליה קדושת ודאית, אבל עדיין צ"ע, ובעז"ה בסוף דברינו יתיישב (שו"ר חזו"א סימן פ' לדף ל"ו ע"ש).

והנה בעבוה"ק הנ"ל מבו' שמה שלא חל הקדושה עד הלילה הוא מפני שאין דעתו להחילו עד שיהיה לילה ודאי, וכן מבו' בתוס' ובריטב"א (וכאן עדיף מנידון הגמ' בנדרים דף י"ח אם מעייל אינש נפשיה לספיקא מכיון שכאן אמר לשון למחר, עי' ריטב"א). אבל מלשון רש"י מספיקא לא תפקיה ממילתא, קמייתא לכאו' משמע שהוא משום חזקה כמו שדייק העונג יו"ט סימן פ"א ד"ה מיהו מלשון [וי"ל שרש"י ותוס' לשיטתם בשבת דף ל"ד. עי"ש בתוד"ה שניהם ודו"ק], וכן במאירי שהבאנו כתב העמידה על חזקה (אלא שק' א"כ למה יהיה אסור לאוכלו ויתבאר במקומו), וכן לשון הלבוש מספק לא מפקינן הכתר ממילתיה קמייתא שהיה חול, ואוקמינן ליה אחזקתיה למימר קניית העירוב חל קודם. וגם במהרצ"ח בערובין שם ובמחנ"א נדרים סימן י"ב למדו שכונת הגמ' משום חזקה.

(וראיתי בציונים לתורה כלל כ' ד"ה ודע שרצה לומר שאין כונת הסוגיא מחמת חזקה קמייתא אלא מחמת חזקת ממון, שהיום חול ולמחר קדש הבעלים נחשב מוחזק כלפי הקדש, והיום קדש ולמחר חול הקדש מוחזקים כלפיו, ושו"ר שכבר כתב כעי"ז המקור חיים הנ"ל בסימן תקס"ב בסוף דבריו. ובעיקר הדבר כבר האריכו האחרונים לדון בישוב הסתירות מתי דנים ספק הקדש כספק ממון, ומתי כספק איסור, ואכמ"ל, אבל מ"מ בשו"ע שכתב למחר קדש או קונם ודאי א"א לפרש שהוא משום חזקת ממון).

ובעונג יו"ט סימן פ"א ד"ה וראיתי, הביא מהבשמים ראש סימן קכ"א להוכיח מכאן שאע"פ שלגבי הזמן עצמו של ביה"ש א"א להפריע מכח חזקה שהוא יום, מ"מ את דין הככר שפיר שייך להפריע ע"י חזקה אף שספיקת הככר תלויה בספיקת היום.

והנה בטעם הדבר שאין מכריעים את הספק של ביה"ש ע"י חזקה מצאנו כמה מהלכים באחרונים:

א. בדר"ח רע"א ריש ברכות כתב שמכיון שאין חזקה מכריעה ספיקא דדינא אלא רק ספק במעשה, לכן לא שייך חזקה על ביה"ש, וכן כתב בשו"ת בנין שלמה סימן ל"ו, וקה"י ביצה סימן כ"ב וכריתות סימן י' ד"ה והיה. ומה שביה"ש נחשב ספיקא דדינא ולא ספק במציאות האם הוא יום או לילה, לכאו' ניתן להתפרש בג' אופנים: א. י"ל שיום ולילה באמת אינו נידון מציאותי אלא נידון דיני, איזה שם ודין לתת לזמן זה האם דין יום או דין לילה, שאין ספק במציאות כמה יש בו מן האור וכמה מן החושך. ב. י"ל שאפי' אם נחשב נידון על המציאות, מ"מ מכיון שהספק איך אנחנו נפסוק שכך המציאות יתכן שנחשב ספיקא דדינא, ע' קונטרס הספיקות כלל א' אות ב' מה שדן בזה לענין ספק אם תפוס לשון ראשון או אחרון. ג. י"ל שאותו טעם שלא מכריעים ספיקא דדינא בחזקה קיים גם בביה"ש, אף שביה"ש הוא ספק מציאותי לפי מה שביאר בשערי ישר שער ב' פרק ט' שמה שלא מועיל חזקה בספיקא דדינא הוא מכיון ששורש הספק עדיין לא הוכרע, ועדיין נוגע לנו לענינים אחרים. ועי' כעי"ז בעונג יו"ט שם ד"ה אבל. וע"ע שו"ת ארץ צבי ח"ב סימן י"ז וי"ח שנתווכח עם השואל האם ביה"ש נחשב ספיקא דדינא.

ב. בחקרי לב יו"ד סימן קי"ב כתב שלדעת המהרי"ט שלא מועיל חזקה העשויה להשתנות, ממילא לא שייך חזקה בביה"ש, אבל כתב שכבר הוכיח שמועיל חזקה העשויה להשתנות, והאחרונים האריכו בענין זה מאד. ובקה"י הנ"ל בביצה וכריתות ד"ה אולם כתב שגם אם בעלמא חזקה העשויה להשתנות הויא חזקה, י"ל שביה"ש גרע מכיון שהגיע הזמן שעשוי ועומד להשתנות, וכמו יומא דמישלם שית שמבו' בקדושין דף ע"ט שאין חזקה שלא בגרה. אמנם לולי דבריו היה נר' לחלק שביומא דמישלם שית כל היום היא בחזקת שתביא סימני בגרות, דהיינו שיש טבע שתשתנה ביום זה, ובאמת מסוגלת להשתנות בכל רגע מהיום, אבל ביה"ש אליבא דאמת יש רק רגע אחד קבוע שבו יהיה השינוי, אלא שאנו לא יודעים מתי הוא, ולכן אנו מסופקים על כל משך ביה"ש.

ג. עוד י"ל לפי מה שכתב הקוה"ע בסימן ס"ז ס"ק י"ב שמה שמעמידים דבר על חזקתו אין הכונה שכמו שהיה אסור אתמול כן אנו אומרים שאסור גם היום, אלא הענין שאתמול היה אסור לעולם גם על היום, ועכשיו אנו מסופקין אם נתחדש דבר המתיר, בזה אנו אומרים שלא נשתנה דינו שהרי אתמול היה דינו שיהיה אסור גם היום, אבל אם האיסור היה מתחילתו רק לזמן, והספק הוא אם הגיע הזמן, כגון אשה שנתקדשה לל' יום למ"ד דקדוה"ג פקעה בכדי, אם מסופקים אם כבר נגמרו הל' יום לא שייך חזקת אשת איש, שהרי בסוף ל' יום אינה צריכה לדבר המתירה שהזמן יתירנה. וגם באו"ש פ"ח משחיטה הי"ב ופ"ה משבת ה"ד העלה יסוד זה שלא שייך חזקה על איסור זמני לומר שנמשך יותר זמן (אמנם מדבריו בהלכות שחיטה משמע שהוא מטעם אחר, שכיון שהוא ודאי נמשך רק ל' יום אם אומרים שהוא נמשך יותר מאוחר, נמצא שאנו אומרים שהתחיל יותר מאוחר, ובסך הכל לא באים להאריך את זמנו, אבל בהלכות שבת כתב כן גם על טבול יום שמסופקים האם יומו נגמר בשקיעה או בצאת, ואע"פ שיודעים מתי טבל, וא"כ אם נאמר שימשיך עד צאת נמצא שהאריכו את מצבו, ועי' בזה). שו"ר שבישועות יעקב ריש סימן תקס"ב באמת הי' בדרך זה מה שאין חזקה על ביה"ש, דלא מיקרי חזקת איסור אלא היכי דבעינן מעשה המתירו, אבל כאן דאנו מסופקין אם נמשך עדיין זמן איסורו או לא, דזמן ממילא אתיא, לא מיקרי חזקת איסור, דהרי מתחילה היה יודע שיפסיק איסורו בזמן הבא, ואנו מסופקין כבר הגיע זמן התירו או לא. ונר' שזהו גם כונת הבנין שלמה בסימן ל"ו שכתב בצד אחד שמה שאין חזקה על ביה"ש היינו מכיון שעשויה להשתנות "תמיד".

ד. האו"ש פ"ה משבת ה"ד כתב שלא שייך חזקה על ביה"ש מכיון שביה"ש הוא כחתיכת זמן, ואנו דנים על חתיכת זמן זה מה הוא, ולא שייך להכריעו ע"י חזקה של מה שהיה לפני, שמה שהיה לפני היה זמן אחר, ולא דומה לשאר מקרים של חזקה שדנים שאותו חפץ היה לפני כן דינו כך. וכן נר' כונת ר' ברוך פרענקל בהגהותיו לשו"ע סימן תקס"ב שרגעי ביה"ש המה מחודשים, ואין להם ענין להקדושה שהיה על רגעי היום שכבר עברו [וע"ע היטב בשערי ישר שער ב' פרק ח' בתחילתו בהגדרת ספק של שעה בין השעות ודו"ק], וסיים האו"ש שכבר כתוב סברא זו בתשובה מיוחסת לקדמונים, ולכאו' כונתו לתשובות בשמים ראש.

ה. בעונג יו"ט הביא לשון הבשמים ראש דשאני לן בין איסור דאתפיס אחפצא לבין איסור גברא דלית עליו חזקת איסור, אלא כשבאת לפוטרו ע"י מעשה דנשתנה שחזקת הענין כמו שהיה, אבל אין מחזיקין מזמן לזמן והזמן אינו מחובר, עכ"ל. וכבר הבאנו דברי האו"ש שכנר' הבין מסוף דבריו שעיקר כונתו שהספק על הזמן עצמו, ולכן לא שייך חזקה מכיון שזמן זה לא היה בחזקת משהו אחר, אבל העונג יו"ט למד בכונת הבשמים ראש שחזקה רק שייך על איסור או היתר, אבל לא על מציאות בעלמא כחזקת יום (והוא נקט שלפי"ז גם לא שייך חזקת אשת איש בקטנה פחותה מבת ג' כיון שאין עליה איסור אשת איש, אבל בפשטות אין צ"ל עד כדי כך ששאני קטנה שלכל הפחות יש בה חלות אשת איש, משא"כ יום שאין כאן שום חפץ מציאותי ממשי, וע"ע היטב בעונג יו"ט ד"ה ומיהו מלשון). וע"ע היטב בלשון שו"ת תורת חסד ח"א סימן ט"ו אות ד' שכתב לענין חזקה על ביה"ש שעל גוף הזמן שאנו דנים עליו לא שייך לדון תורת חזקה כלל, שחזקה הוא על הדבר ולא על הזמן דלא שייך ביה שום חזקה.

ו. הנה הרבה אחרונים העלו שביה"ש אינו ספק בעלמא שנסתפקו חז"ל, אלא ספק בעצם או מציאות חדשה שיש בו בחינת יום ולילה, עי' גור אריה למהר"ל שבת דף ל"ד. (והעתיק דבריו גם גליוני הש"ס שם), דספיקא דביה"ש לא שלא ידעינן אנן אם דינו כמו יום או דינו כמו לילה, שדוחק גדול שכל התנאים ואמוראים דפליגו בביה"ש לא הוי ידעי כולהו דינא דביה"ש אם הוא יום או לילה, אלא דביה"ש א"א לעמוד אם הוא יום או לילה, ומ"מ אין צד שהוא לא יום ולא לילה, ועי"ש עוד ובדבריו בערובין דף ל"ו. שיש בו בחינה של יום ובחינה של לילה. ועי' כעי"ז בצפנת פענח תנינא עמוד 125 ו-156, ושו"ת משנת ר' אהרן סימן א' מאות ד', וגליוני הש"ס בליקוטים מירושלמי ברכות אות ד', ולדרך זו שביה"ש אינו ספק שיש לו הכרעה אמיתית אלא כעין חלות ספק, לכאו' פשוט שא"א להכריעו ע"י חזקה, וכמו שהעלה בשערי ישר שער ג' פרק כ"ב שלא שייך ביטול ברוב בחלות ספק.

ז. יתכן לומר סברא הפוכה שלא נאמר חזקה בביה"ש, לא מפני שהיא ספק בעצם אלא מפני שאין לה תורת ספק כלל, וכמו שהעלה בשו"ת בנין שלמה סימן ל"ו שנחשב ספק חסרון ידיעה מכיון שהוא מחמת חסרון חכמה, ולכן העלה שלא אומרים בספק ביה"ש ספיקא דרבנן לקולא, ועל דרך זו י"ל שלכן לא מועיל בו חזקה, אבל באמת כבר כתב השד"ח במערכת הס' כלל נ"ב שמבו' בדברי הפוסקים שספק של ביה"ש נחשב ספק גמור, ולא רק חסרון ידיעה.

ולכאו' נפק"מ בין הטעמים שהבאנו למה אין חזקה בביה"ש, במה שדן הקה"י במי שמסופק אם הגיע זמן ביה"ש שהוא עצמו נקט שבכה"ג יש חזקה, והיינו לשיטתו (בתחילת דבריו) שמה שאין חזקה על ביה"ש זה מפני שהוא ספיקא דדינא, וכן לפי הצד שאין חזקה על ביה"ש מפני שהוא ספק בעצם, זה שייך רק על ביה"ש עצמו ולא במסופק אם הגיע ביה"ש, אבל לכל שאר המהלכים נר' שכמו שאין החזקה מכרעת את ביה"ש, כן אינה יכולה להכריע שלא הגיע ביה"ש. ובאמת י"ל שגם לטעם של ספיקא דדינא וספק בעצם לא שייך חזקה שלא הגיע ביה"ש, שהרי כבר כתב הביאור הלכה ושאר הפוסקים בריש סימן רס"א שספק האם הגיע ביה"ש זהו ממש ספק חסרון ידיעה, ולכן לא מצטרף לס"ס, וא"כ ה"ה שלא יועיל בו חזקה.

וכעי"ז יש לדון במקומות ואנשים שלא יודעים האם קידשו ב"ד את החודש, למה לא נאמר חזקה לדון שיום ל' עדיין שייך לחודש שעבר, ורוב הסברות שהבאנו להסביר למה אין חזקה על ביה"ש שייכות גם כאן, אבל י"ל האם נחשב ספיקא דדינא, וסברת הקוה"ע לא שייכת כאן. והיה אפשר לומר שספק האם קידשו ב"ד את החודש נקרא ספק חסרון ידיעה, אבל במנ"ח מצוה ש"א ס"ק ו' משמע שלא נידון כחסרון ידיעה, שהעלה שהיו אומרים ספיקא דרבנן לקולא לענין חנוכה (בזמן שלא היו בקיאין בקביעא דירחא) לולי שאיקבע איסורא.

ואחרי שביארנו למה אין חזקה על ביה"ש נחזור לסוגיין היום חול ולמחר קדש או היום קדש ולמחר חול, י"א שדנים בו חזקה, וצריך להסביר מ"ש. ובבשמים ראש וכן בהגהות ר' ברוך פרענקל ועוד, חילקו שעל היום עצמו לא שייך חזקה, אבל מ"מ על הככר שייך חזקה, ואע"פ שספיקת הככר תלויה בספיקת היום. אמנם לכאו' זה תלוי במהלכים השונים, שאם לא מועיל חזקה בביה"ש מפני שהוא ספק חסרון ידיעה או ספק בעצם או ספיקא דדינא, לכאו' אין חילוק בין הזמן לככר [אמנם שו"ר בשו"ת ארץ צבי ח"ב סימן י"ח שחילק בין היום לככר, אע"פ שנקט הטעם של ספיקא דדינא, וצ"ע]. וכן אם לא נאמר כאן חזקה מפני שהוא עשוי להשתנות או מצב זמני, אין לחלק בין הזמן לככר. ולכן נר' ליישב באופן אחר כמו שיתבאר.

ונקדים שמצאנו בכמה מקומות בראשונים שמשמע שיש חזקה לגבי ביה"ש, ומ"מ נר' שאין כוונתם לחזקה ממש אלא לנטיה כל שהיא לצד זה:

א. במרדכי תענית סימן תרל"א הביא בשם רבינו אלחנן דסברא הוא להתענות כל תענית עד צאת הכוכבים, וא"ת אפי' גבי ת"ב דצריך להתענות לילה ויום איכא מאן דשרי בפרק מקום שנהגו בין השמשות שלו בכניסתו, ותי' דשאני עיולי יומא מאפוקי יומא, דעיולי דהיינו ליכנס לתענית שרי ביה"ש שלו אליבא דמאן דשרי, אבל אפוקי יומא דהיינו בסוף התענית מספיקא לא נפיק עד שיהא ודאי לילה. וכעי"ז הביא הב"י ריש סימן תקס"ב בשם הגהות מיימוני, שהרבה בנ"א נוהגים לאכול [בשאר תעניות] מיד כששקעה החמה, מיהו בתוס' פי' ר' אלחנן פוק חזי מאי עמא דבר שנהגו להתענות עד צאת הכוכבים אפי' בתענית יחיד, וההיא דשלא שקעה עליו חמה רצה לומר גמר שקיעה, ואע"ג דבגמ' מוכח דבגמר שקיעה מתחיל ביה"ש דהוא קודם צאת הכוכבים, מ"מ לפי שאין העולם בקיאים מה הוא סוף שקיעה לכן נהגו להמתין עד צאת הכוכבים, ואע"ג דבגמ' מוכח דאי לאו חומרא דת"ב ביה"ש שלו הוי שרי, משמע דבשאר תעניות שרי ספיקא דידהו, י"ל שאני עיולי יומא מאפוקי יומא, דבעיולי יומא היינו ליכנס בתענית שרי ביה"ש שלו כגון ערב ת"ב, אבל אפוקי יומא פי' סוף התענית מספיקא לא נפיק עד צאת שלשה כוכבים דאז הוי ודאי לילה, עכ"ל. ועל דרך זה מצאנו במג"א סימן שמ"ב האם מה שאמרו כל דבר שאסור משום שבות לא גזרו עליו ביה"ש נאמר גם על מוצ"ש, שאולי שאני מוצ"ש דמספיקא לא פקע קדושה, וציין לסימן שפ"ו וסימן תקס"ב. וע"ע תוס' חדשים למשניות סוף פרק שני דשבת שהביא לשון המשנה שספק חשיכה ספק אין חשיכה אין מעשרין את הודאי וכו', שלכאו' ספק חשיכה ספק אין חשיכה הוא כפילות, וביאר שהכונה לשני ביה"ש של ע"ש ושל מוצ"ש, דשל מוצ"ש חמור דאוקי היום אחזקתיה כמו שכתבו הפוסקים, ולכן נקט ביה"ש של ע"ש ושל מוצ"ש לרבותא, עי"ש. ובבנין שלמה סימן ל"ו אחרי שכתב שודאי לא שייך חזקה על ביה"ש, רצה לבאר כונת המרדכי והגהות מיימוני שהוא מעין אין ספק מוציא מידי ודאי, מכיון שעד עכשיו היה ודאי יום, אבל שוב כתב שאין ספק מוציא מידי ודאי הוא רק כשצריך מעשה לסלק

החיוב, משא"כ כאן שהזמן ממילא קאתי, אלא ביאר סברתם שהוא סברא חיצונית דכיון דהאדם עמד בחזקת חיוב, הלכך אף שהגיע אח"כ לשעה שהוא ספק אם עדיין מחויב במצוה או לא אין לפוטרו מספק, ואף שהוא ספק דרבנן [ויש לציין שבלשון ההגהות מיימוני משמע שרק נהגו להחמיר להתענות עד צאת הכוכבים ולא שחייבים מדינא, ושו"ר שכן דייק הבית מאיר בסימן שמ"ב, ועי' היטב בבנין שלמה בסוף התשובה].

ב. תוס' בכריתות דף י"ז: ד"ה מדסיפא כתבו שבשבת ויום חול לפניו ועשה מלאכה חייב אשם תלוי גם למ"ד שצריך איקבע איסורא, כגון שעשה מלאכה בביה"ש קרוב למוצ"ש דאיקבע איסורא כל היום. והערוך לנר שם כתב שמשמע שתוס' מפרשים איקבע כמו איתחזק, ולכן בעינן מוצ"ש דוקא, דבזה הוי חזקה כמו שכתב המג"א בסימן שמ"ב, אבל מק' הערוך לנר שלא ידעתי מי דחקם לכך, שהרי איקבע לא הוי רק דידעינן ודאי שיש איסור ג"כ לפנינו, וזה הוי בע"ש כמו במוצ"ש. ובקה"י (הנ"ל בכריתות סימן י' וביצה סימן כ"ב) ד"ה והיה ביאר סברת תוס', שלא ראוי להחשיב ביה"ש של ע"ש בחומרת איקבע איסורא מכיון שיש לו חזקת היתר, ושוב דן האם שייך חזקה על ביה"ש כנ"ל. ותוס' בכתובות דף כ"ב: ד"ה באשם ביארו מה שכתוב בגמ' שם שהבא על אשת איש שהיו בה ספק גירושין חייב אשם תלוי, שהיינו שלמ"ד שחיוב אשם תלוי הוא בשתי חתיכות שאיקבע איסורא, ה"נ איקבע איסורא שהיתה בחזקת אשת איש. ובחי' העילוי ממייצ'ט סימן צ"ב ד"ה ונראה לפרש, כתב שגם בתוס' בכריתות וגם בתוס' בכתובות אין כונתם שיש ממש חזקה, שהרי בכריתות לענין ביה"ש לא שייך חזקה, וכן בכתובות לענין אשת איש כתבו תוס' בדיבור הקודם שכיון שדייקא ומינסבא כבר אין חזקה, אלא כונת תוס' שכיון שמקודם היה אסור נקרא איקבע איסורא. ובבנין שלמה סימן ל"ו ד"ה ובאמת בי' כונת תוס' בכריתות שלא מיקרי איתחזק איסורא, רק כתבו דמקרי איקבע איסורא, ור"ל דכבר היה לו חיוב ומספק אי אתה יכול לפוטרו, ולמ"ד דאשם תלוי תליא באיקבע איסורא כל ספק שהיה לו חזקת חיוב שעה אחת אז חייב אשם תלוי, אבל למ"ד דבעינן איתחזק איסורא פשוט דגם בביה"ש של מוצ"ש א"א לקרותו איתחזק איסורא [ולי היה נר' לבאר כונת התוס' שסבר שזמן עתידי של שבת שספק אם הגיע לא נחשב איקבע איסורא, שאולי אין לפני כלל זמן של איסור, אבל אם ודאי היה שבת ואשת איש מקודם א"כ ודאי היה לפני חפצא דאיסורא, אלא שאני מסופק אם הוא נפסק, ודו"ק. וע"ע בבנין שלמה ד"ה ואמנם מה שכתב לבאר עוד בדברי התוס' בכריתות].

ג. התוס' רא"ש הוריות דף ד'. ד"ה סומכוס ביאר את המשל של הגמ' שב"ד שהורו וחזרו בהם, והלך היחיד שלא שמע שחזרו ועשה על פיהן פטור מקרבן, כמו מי שהביא כפרתו ביה"ש שפטור מלהביא אשם תלוי, שהיינו שכמו שאדם הביא כפרתו ביה"ש פטור מלהביא קרבן אחר דמוקמינן היום בחזקתו, ה"נ מוקמינן האיש בחזקתו קמא ותולה בב"ד הוא ולא פושע, דלא עלה בדעתו שיחזרו בהם ב"ד. וגם כאן נר' שאין כונת הרא"ש שיש חזקה גמורה על ביה"ש, אלא כונתו שיש נטייה כל שהוא (לכל הפחות בדעת בנ"א שלכן לא נחשב פושע) שהמצב ממשיך כמו שהיה מקודם, אלא שצ"ב למה זה נפק"מ לענין הבאת אשם תלוי, ועי' חזו"א שם סימן י"ד ס"ק י"ב מה שתמה על הרא"ש.

ועכשיו נחזור לסוגיין, שהנה הבאנו מחלוקת ראשונים האם מה שיכול לערב בככר שאמר עליו היום חול ולמחר קדש, הוא מפני שאין דעתו להקדישו עד שיהיה לילה ודאי או מפני חזקה. ולפי הראשונים שטעם ההיתר מפני שאין דעתו להקדישו עד הלילה, ודאי מותר לאוכלו עד אז כמו שכתב השעה"צ, אבל לסוברים שטעם ההיתר משום חזקה לא מצאנו מבו' האם יכול לאוכלו, ודייקנו מלשון המאירי שהזכיר חזקה, ומ"מ משמע שלא יוכל לאוכלו. ולפי הנ"ל נוכל להסביר שלעולם חזקה ממש לא שייך על הככר מכיון שתלוי בספיקא דביה"ש, אלא שמ"מ יש כאן נטייה כל שהוא וכמו הגדרת הבנין שלמה (במקרים שהחזקה הוא לחומרא), שכיון שהיה מחוייב מספק אי אתה יכול לפוטרו, וסמכו על נטייה זו להקל בעירוב אע"פ שלא מספיק בנטיה זו לאכול הככר. ולפי"ז יתיישב קו' המקור חיים שהבאנו בתחילת דברינו איך יתכן שאסור לאכול העירוב ומ"מ הוא מועיל, והרי אינו סעודה ראויה, ומ"ש מתרומה טהורה שנתערבה בטמאה. ולהנ"ל שאני התם שיש באמת ספק שקול, ולכן ע"כ מוגדר סעודה שאינה ראויה, משא"כ ספיקא דביה"ש שיש בה נטיה כלשהו אף שלא מועיל לאוכלו בפועל, מ"מ י"ל שזה מספיק להחשיבו סעודה הראויה לענין עירוב.

ובסיום מאמר זה יש לציין שאע"פ שודאי הפשטות היא כמו שהארכנו שאין חזקה על ביה"ש, מ"מ מצאנו באבנ"ז או"ח סימן תכ"ט ס"ק ז' וח' שלמד שיש ממש חזקה גמורה על ביה"ש, והיה ראוי שהעושה מלאכה בביה"ש של מוצ"ש יתחייב חטאת, ועי"ש שתי' למה למעשה מביא רק אשם תלוי. ולפי דבריו לכאו' צ"ל שמה שאסור לעשות מלאכה בביה"ש של ע"ש, וכן מה שהנולד בביה"ש נימול רק לתשעה, היינו מדרבנן, וצ"ע.

נאכל או נאבד העירוב אחרי בין השמשות

הנה לענין עירובי תחומין מפורש במשנה ערובין דף ל"ה. שאם העירוב נאבד או נפסל מאכילה אחרי ביה"ש לא מתבטל העירוב, וכן מבו' במשנה בדף ל"ח. שיכול לכתחילה ליטלו או לאוכלו אחר ביה"ש, ועוד מבו' שם בכמה משניות שכל מה שצריך שיהיו הוא ועירובו במקום אחד היינו רק בזמן ביה"ש.

אמנם לענין עירוב חצרות אין גמ' מפורשת שכשר בכה"ג, חוץ מהגמ' בדף ע"ו. נאכל עירובו ביה"ש שלדעת תוס' מדובר על ע"ח, אבל לרש"י מדובר על עירוב תחומין. (ויל"ע האם בגמ' בדף ע"ח: מוכח שגם בע"ח צריך שיהיה הוא ועירובו במקום אחד רק בביה"ש, ע"ש היטב).

ובסברא היה מקום לחלק בין ערובי חצרות לערובי תחומין, שבפשטות לא שייך כלל שאדם ישנה את תחומו באמצע השבת (חוץ מיוצא ברשות שהוא תקנ"ח מיוחדת שהתירו סופו משום תחילתו), שכל עניינו של איסור תחומין הוא שאדם לא יצא ממקומו למקום אחר [וע' אבן האזל פכ"ד משבת ד"ה והנה, שהביא מחכם אחד שאל יצא איש ממקומו משמע ממקום תחילת שביתתו בשבת, ודו"ק].

שו"ר בחי' המאירי בערובין דף פ"א. שכתב שאלו קצת מפרשים, בני מבוי שנשתתפו או בני חצר שנתערבו בדבר הראוי, אם נאכל העירוב או השיתוף משקדש היום מה דינו, יהיו אסורים לטלטל בחצר ובמבוי או לא, מי אמרינן דמדמי ליה לנטילת קורת מבוי או לחייו דאמרינן בפ' כל גגות דלא אמרינן בה שבת שהותרה הותרה הואיל וליכא מחיצות, דהא נתבטל הואיל ובטל מכשיריה, ואע"ג דאמרינן בעירוב תחומין דאם נשרף או נאבד משקדש היום דאין חוששין לו, שאני התם דמיקנא ביתה הוא, הואיל והיה קיים בשעת קניה והוא ביה"ש תו לא חיישינן לה אע"פ שנאכל, אבל בערובי חצרות ושיתופי מבואות דסלוקי רשותא ואפשר לדמויה להו לנטילת קורת מבוי ולחיו, מאי, מי מדמינן להו לקורה ולחי לחומרא, או לעירובי תחומין לקולא, עכ"ל. ומבו' בדבריו סברא אחרת לחלק בין עירובי חצרות לערובי תחומין, שבעירוב תחומין הנחת הפת הוא מעשה החלה שהוא מחיל חלות שביתה [כן נר' לבאר כונתו, ועי' שו"ת פנ"י ח"ב סימן ג' שג"כ כתב שעירוב תחומין הוא קנין, משא"כ ערוב חצירות, ויתבאר יותר במקומו בעז"ה], ולכן כיון שכבר החיל את השביתה שוב אין צריך את העירוב, משא"כ עירוב חצירות אינה החלה אלא מציאות של שותפות, או לכל הפחות בא להראות שיש שותפות בין הדיורין, וממילא כשבטלה הפת המשותף הגורם מציאות זו י"ל שבטל העירוב לגמרי, ודו"ק.

ומ"מ למעשה מבו' ברמב"ם פ"א מערובין הכ"א שגם בע"ח מספיק שיהיה קיים ביה"ש כמו שהביא המאירי שם, וכן פסקו הטור ושו"ע בסימן שצ"ד, ועי"ש בב"י שציין עוד ראשונים שכתבו כן. ומקור הראשונים להשוות ע"ח לע"ת, כתב המ"מ שפשוט שע"ח וע"ת שוין. ובב"י כתב שהשוו אותם מכיון ששניהם משום דירה, דהיינו שאע"פ שע"ח משום דירה הרי גם ע"ת משום דירה, ומ"מ מספיק שיהיה קיים ביה"ש, ונר' שכוונתו לאפוקי ממה שהעלה המאירי לחלק שתחומין משום קנין וחצרות משום דירה, ודו"ק. וע"ע במהרי"ל בהלכות ערובי חצרות אות ה' שר' משה יפה שאל את מהר"י סגל איך הוא אוכל את הפת של עירוב בשבת, והרי מה שיכול לאוכלו בעירובי תחומין נאמר, וא"ל דכל ספרים פסקו כן גם בערובי חצירות [ודברי המהרי"ל לפני כן לכאו' מגומגמים, ועי' שו"ת דובב מישרים ח"א סימן קל"ט אות ב' מה שביאר בכונתו], אמנם עי' היטב במאירי ברכות דף ל"ט:, וצ"ע.

ולמה באמת מועיל אם נאכל העירוב אחרי ביה"ש, לכאו' מצאנו בזה שני דרכים: רש"י ור"ח במשנה דף ל"ה. (לענין ערובי תחומין) כתבו שכבר קנה עירוב ביה"ש, ושבת הואיל והותרה הותרה. וכן בחי' המאירי בדף י"ז. (לענין עירוב חצרות) כשסיכם הסוגיא שם בענין הואיל והותרה הותרה, כתב שהתבאר אצלינו דשבת הואיל והותרה הותרה כגון במת אחד מהם או בנסתם הפתח או בענין עירוב, אע"פ שלא הוזכר כאן כגון נאכל עירובו אחר שקידש היום [ויל"ע במה שכתב המאירי בדף ל"ב: במשנה של נשרף משחשיכה הרי זה עירוב (וזהו המשנה שנמצאת אצלינו בדף ל"ה.), שכבר נקנית השביתה לשם בין השמשות, ואין חוששין לאבדה שאח"כ, שהרי בעיר אילו לא היה לו מה יאכל לא הפסיד אלפים אמותיו, ואף זה במקום עירובו קנה ביתו ביה"ש, ואין חוששין לשום דבר שאירע לו אחר כן, ולכאו' מלשון זה משמע שהוא לא רק ענין של הואיל והותרה. וי"ל שהמאירי לשיטתו בדף פ"א שכתב שלענין ע"ת פשוט שתלוי בביה"ש מכיון שהוא ענין קנין, וע"ע בהערות הגרש"ז לדברי המאירי פרק ו' הערה 568 שרצה לומר שלמסקנת המאירי בדף פ"א גם ע"ח אינו מדין הואיל והותרה, ודו"ק]. וכן כתב הלבוש בסימן שצ"ד סעי' ב' שמיד לאחר שתחשך אין צריך העירוב להיות קיים יותר, דשבת כיון שהותרה הותרה ויכול לאוכלו. אבל הב"י בסימן שצ"ד כתב לשון אחר, שאע"פ שערובי חצרות משום דירה, כיון שהיו דרים יחד ביה"ש סגי, ובשו"ע הרב סימן שצ"ג סעי' ג' בהגה"ה למד שרש"י והב"י נחלקו, ועי"ש בלשונו שלכאו' נתכוון להעתיק פי' הב"י וז"ל: שהעירוב אינו צריך להיות קיים אלא ביה"ש, ויכול לאוכלו כשוודאי חשיכה, שכיון שנקבעה דירתו במקום עירובו בביה"ש שהוא תחילת כניסת השבת, שוב אינה נפקעת משם כל השבת אע"פ שניטל משם עירובו. וגם בחזו"א סימן צ"ו ס"ק ל"א כתב שמה שהעירוב רק צריך להיות קיים בזמן ביה"ש אינו ענין כלל לשבת הואיל והותרה הותרה.

ולפני שנבוא לבאר את צדדי ההיתר בנאכל העירוב אחרי ביה"ש, נקדים לבאר גדר הדין של הואיל והותרה הותרה. והנה דין זה הובא בגמ' בכמה מקומות (ערובין דף י"ז. וע"ט: וצ"ד.), והתבארו בזה כמה ציורים וחילוקים בדברי הגמ' והראשונים, אבל כאן נעמוד רק על ביאור גדר הדין. ולכאו' ענין הואיל והותרה יכול להתפרש בשני אופנים:

א. י"ל שאע"פ שעכשיו אין שם הרשות כבתחילה, וכגון שבכניסת שבת היה נקרא רשות של ראובן ושמעון, ואילו עכשיו נהיה זה רשות של ראובן וזה רשות של שמעון, מ"מ כיון שבכניסת שבת היה מותר לטלטל, אע"פ שפקעה סיבת ההיתר, מ"מ הדינים עדיין נשארים כבתחילה, וזהו לשונו של ר' שלום בהערות לדע"ת סימן שס"ו סעי' ג' (בהערה הארוכה אות ה' ו'): דלא אסרו שלמה ובית דינו לטלטל אלא ברשויות שנחלקו בדיורין כל השבת כולה דוקא, משא"כ אם נתערבו להיות רשות אחת אפי' לשעה אחת בכניסת שבת סגי. וזהו לכאו' הפשטות בלשון הואיל והותרה הותרה, אע"פ שבסברא זה ק' מאוד. שוב שמעתי מידידי ר' אברהם הלר לדמות קצת לגמ' בביצה דף י"ח: שהואיל ולפני טיבול מותר לגמוע חומץ ולפלוט (שאז לא נר' כעושה לרפואה), ממילא מותר גם לאחר טיבול (אף שאז נר' כעושה לרפואה), וכתב רש"י בד"ה נימא הואיל שאין חילוק בשיעור של שבת, ובד"ה לאחר טבול כתב הרי קודם אכילת שבת היה מותר, ובחצי שבת אתה אוסרו ובחצי שבת אתה מתירו [בתמיה].

ב. י"ל שכיון שבתחילת השבת היה סיבה לקבוע שם לרשות, ממילא אע"פ שעכשיו נשתנה המצב, ולפי המצב הקיים לא היה ראוי לתת שם זה לרשות, מ"מ השם שניתן לא פוקע, ומכיון שנשאר בשמו ממילא יכולים להמשיך ולטלטל. ומה שאנו אומרים שנשאר שמו של הרשות יתכן בשני אופנים, שהרי יש שני שלבים בפעולה של העירוב, שלפי רש"י בשלב הראשון העירוב פועל שכל בני החצר דרים בעיקר בבית שהניחו בו את העירוב, וכל הרשות נטפל לשם, וממילא בשלב שני כולה רשות אחת של כל בני החצר [ודו"ק שדברי רש"י בעירובין דף מ"ט. שע"י העירוב כל החצר משועבדת לבית זה, ודבריו בסוכה דף ג'. שע"י העירוב כל הבתים דירה אחת, הם שני שלבים אלו], וממילא אין כאן הוצאה מרשות ראובן לרשות שמעון, שזהו שורש האיסור לפי רש"י. ולפי הרמב"ם בשלב ראשון העירוב קובע שיד כולם שוה בכל החצר והבתים כשם שהוא שוה במקום שהניחו את העירוב, ובשלב שני מתייחסים לכל הבתים והחצר כרה"י [לפי מה שהעלנו במקו"א בביאור דעת הרמב"ם, ולפי הגאון יעקב ומרכבת המשנה משמע שאדרבה לרמב"ם ע"י העירוב גם הבית נידון כעין רה"ר], וממילא אין כאן הכנסה והוצאה מרה"י לרה"ר, שזהו שורש האיסור לפי הרמב"ם. וא"כ כאן שנשתנה המציאות בשבת ואומרים הואיל והותר, מ"מ גם הגדר הראשוני לא משתנה, אלא עדיין נחשב כאילו כולם דרים באותו בית שהניחו את העירוב לפי רש"י, ועדיין נחשב שיד כולם שוה בכל החצר להרמב"ם, וי"ל ששלב זה ע"כ נשתנה אלא שמ"מ השלב השני עדיין קיים, דהיינו לרש"י אע"פ שעכשיו זהו רשותו של ראובן וזהו רשותו של שמעון, מ"מ לא מקבל יחס של שתי רשויות אלא עדיין נחשב רשות אחת, ולהרמב"ם אע"פ שעכשיו הבתים שייכים ליחידים והחצר לכולם עדיין נשאר לכל הרשות שם רה"י [או רה"ר].

והיה נר' להוכיח מדברי הרמב"ם פ"ג מערובין הכ"ה, שסובר ששתי חצירות שעירבו יחד ואח"כ נסתם הפתח שביניהם אסורים לטלטל מזה לזה, ומ"מ שייך הואיל והותרה הותרה להתיר לכל חצר לטלטל לעצמו. ולכאו' אם הואיל והותרה היינו שכיון שכבר חל היתר ממשיך ההיתר, למה יהיה אסור לטלטל מחצר לחצר, וגם אם הואיל והותרה ענינו שכבר נקבע על כל הרשות שם רה"י למה לא יוכלו לטלטל מזו לזו, אבל אם הואיל והותרה היינו שנשאר כל הגדרת המצב כבתחילה שעדיין נחשב שיד כולם שוה בכל החצר, א"כ י"ל שבנסתם הפתח שא"א להגיע מחצר זו לזו, לא שייך להחשיב את דיורי בתיהם כנמשכים לחצר השנים, וע"כ כבר פקע הזיקה של בני חצר אחת לחצר השניה, ומ"מ נשאר תורת השיתוף שלהם כלפי רשותם, ודו"ק. וגם הראב"ד ודעימיה שחולקים על הרמב"ם וסוברים שע"י הואיל והותרה אפשר לטלטל גם לחצר השניה, י"ל שמודים לגדר זה בהואיל והותרה, אלא שסוברים שגם כשיש כותל ביניהם עדיין שייך לראות את כולם כדרים בכל הרשויות, אף שמעיקרא לא היה אפשר לעשות עירוב בכה"ג מכיון שאינם כ"כ קשורים זה לזה. [והגאון יעקב בדף י"ז. וכן המרכבת המשנה ואבן האזל נתקשו, למה סובר הרמב"ם שלענין היתר כל חצר בפנ"ע צריך להגיע להואיל והותרה, ולומד שבזה נחלקו האמוראים בגמ', ולמה לא נאמר שכיון שבבין השמשות העירוב היה קיים והיו יכולים לבוא אליו, ממילא פעל לעשותם רשות אחת, וגם אם עכשיו לא יכולים להגיע לעירוב מאי גרע מנאכל העירוב אחרי ביה"ש (ואפי' אם בנאכל העירוב ג"כ צריך להגיע לדין הואיל והותרה, מ"מ אינו תלוי במחלו' בגמ', אלא כו"ע מודי בזה כמו שיתבאר לקמן), או מנפלו חלק מבתי החצר שאין סיבה שיאסר לשאר בני החצר לטלטל מחמת שנתמעטו הדיורין, ועי"ש מה שכתבו בזה. ונר' ליישב שבתחילה לא פעל העירוב על כל מקום מסוים בפנ"ע לעשותו רשות משותפות שיד כולם שוה בו, אלא פעלה על הרשות בכללותה, דהיינו כל המקום שהוא מאוחד עם מקום העירוב, וא"כ עכשיו שרשות זו נתחלקה לשנים וחלקה מופרדת ומסולקת מהרשות של העירוב, שוב לא שייך לומר שהעירוב פועל עליו שאינו אותו רשות עם העירוב, ולכן רק ניתר מדין הואיל והותרה. ועוד י"ל שבשלמא אם נפלו חלק מבתי החצר שבתים אלו כבר לא קיימים כלל, אע"פ שהעירוב לא יוכל לאגוד את כל מה שאגד בתחילה מ"מ עדיין ממשיך לפעול בחלקו, אבל כאשר שתי הרשויות שנתחברו ע"י העירוב נשארו קיימים אלא שנתחלקו, ורוצים לומר שע"י העירוב כל חלק יחשב כרשות משותפת בפנ"ע, א"כ נמצא שרוצים להשתמש בעירוב הראשון ליצור שתי רשויות שונות, וזהו היפך ענין העירוב שבא לאגוד את שניהם לרשות אחת, ועי' בזה].

ועוד יש להוכיח לגדר הואיל והותרה, שהנה בפשטות נחלקו תוס' בשבת דף ק"א: ד"ה נפסקו עם הרא"ש פ"ק דערובין סימן נ"ג, בשתי ספינות שבכניסת שבת היו סמוכות זו לזו ועירבו ביניהם ואח"כ נתרחקו זה מזה בשבת, האם שייך הואיל והותרה להתיר להם לטלטל מזה לזה אע"פ שעכשיו מפסיק כרמלית ביניהם, והיינו לכאו' אם יכולים לטלטל דרך למעלה מי' שהוא מקום פטור [ועי' היטב במג"א סימן שנ"ה ס"ק ח' ובמחצית השקל ונתיב חיים שם האם הוא באמת מחלוקת]. ולכאו' נר' שאם ענין הואיל והותרה, היינו שכיון שכבר חל היתר ממילא ממשיך ההיתר, אין סיבה שלא נאמר כן גם בנפסקו, אבל אם ענין הואיל והותרה הינו שנשאר שֵם הרשות שהוא עדין נחשב רשות אחת, י"ל שכאשר מרוחקים ומפסיק ביניהם רשות אחרת א"א להחשיבם רשות אחת, וזה גרע מנסתם הפתח הנ"ל.

וע"ע ישועות יעקב סימן תר"ל ס"ק א' שכתב בשם הריטב"א (ולא מצאתיו) דקי"ל שבת הואיל והותרה הותרה, וה"מ היכא דאיתנהו למחיצות אלא שכעת אינם מועילין, אבל היכא דליתנהו למחיצות לא אמרינן שבת הואיל והותרה הותרה, משום דענין המחיצה תלוי בחשיבות, והואיל והיה שֵם מחיצה עליה בתחילת השבת בחשיבות מחיצה היא עומדת, עכ"ל, ומבו' להדיא שאינו רק להמשיך את ההיתר אלא את שֵם הרשות.

ובעצם ענין שבת גורמת יש לציין לדברי הקו"ש בביצה אות י"ח מה שדן האם כל החלויות של שבת חלות בתחילתה עי"ש, ויש לפלפל בזה.

ועכשיו נחזור לדין נאכל העירוב אחר ביה"ש, שהשו"ע הרב הבין שדברי רש"י שטעם ההיתר מפני ששבת הואיל והותרה הותרה, ודברי הב"י הם שני טעמים.

והנה אם דין הואיל והותרה היינו רק להמשיך את ההיתר אע"פ שנשתנה שם הרשות, שפיר נוכל לומר צד שני, שבנאכל העירוב לא רק ההיתר ממשיך אלא גם הגדרת הרשויות ממשיכה, ועדיף מנסתם הפתח וכדו' שע"כ נשתנה צורת הרשויות.

אבל אם גם הואיל והותרה היינו שממשיך שם וגדר הרשויות, א"כ צ"ע איך אפשר להגדיר שנאכל העירוב הוא עדיף מהואיל והותרה, והרי לכאו' זה אותו דבר. ונר' לבאר בשני אופנים: ראשית - י"ל לפי מה שהעלנו שיש שני שלבים בפעולת העירוב, י"ל שבהואיל והותרה ממשיכים רק את השלב השני, ואילו בנאכל העירוב גם השלב הראשוני ממשיך, והיינו לרש"י בנאכל העירוב עדיין רואים את כולם כדרים באותו בית שהניחו בו את העירוב ושכל הרשות טפילה לשם, ואילו בהואיל והותרה רק ממשיכים לתת לכל הרשות שם של רשות אחת, אבל כבר לא מתייחסים שכולם דרים באותו בית, ולרמב"ם בנאכל העירוב עדיין ממשיכים להתייחס שיד כולם שוה בכל החצר והבתים, ואילו בהואיל והותרה רק ממשיכים להתייחס לכל הרשות כרה"י, אף שבאמת דיורי הבתים כבר שייכים ליחידים ודיורי החצר לכל בני החצר, ושנית - י"ל שלעולם גם בהואיל והותרה נשאר אף השלב הראשוני, ומ"מ נאכל העירוב עדיף, שבהנחת העירוב בתחילת שבת מעיקרא עשו מעשה לכל השבת שקבעו שזה יחשב דיורם לכל השבת, וא"כ אין שום סיבה שיצטרכו שהעירוב ישאר קיים ואין קיומו מוסיף כלל, ואילו בהואיל והותרה בתחילת השבת נעשה עירוב ושיתוף הרשויות לאותו זמן, אלא שאף שאח"כ פקעה הסיבה מ"מ הדיורין ממשיכים מכח מה שהם היו כך לפני כן, וכעין איסורא דחייל תו לא פקע, אבל לא מחמת שצורת השיתוף הראשון היתה סיבה לראותם משותפים גם עכשיו, וממילא יש מעלה אם גם בהמשך השבת ישאר המצב הראשון כדי שיהיה סיבה חיובית שגורמת להם ליחשב כמשותפים, ולא רק שכיון שכבר היו משותפים לא מתבטלת השותפות.

יש להעיר כמה הערות לביאורים שהבאנו בטעם ההיתר כשנאבד העירוב:

א. בשו"ע הרב סי' שצ"ג ס"ג בהגה"ה הק' לדעת הב"י שבנאכל העירוב לא צריך להגיע להואיל והותרה, אלא מספיק מה שקבע דירתו לבין השמשות, א"כ למה בנסתם הפתח הוצרכה הגמ' לדין הואיל והותרה. ומקושייתו מוכח שלמד שגם בנסתם הפתח שייך להגדירו שהוא עדיין רשות אחת, אבל מ"מ לדעת השו"ע י"ל שכבר לא שייך לומר כן, ולכן ע"כ הוצרכו להואיל והותרה. וע"ע היטב בנתיבות שבת פרק ל"א הערה ט'.

ב. עוד הק' שו"ע הרב לדעת רש"י שטעם ההיתר משום הואיל והותרה, הרי לפי ר' יוסי לא אומרים הואיל והותרה, ואיך ר' יוסי עצמו מתיר במשנה שם בדף ל"ה. בנאכל העירוב אחרי ביה"ש. ולכאו' יש ליישב בפשיטות שיש הרבה דרגות של הואיל והותרה, כמו שמבו' בגמ' שנחלקו מתי אומרים כן ומתי לא אומרים כן, וממילא י"ל שכאשר הבעיא הוא בפת של העירוב שהוא דבר חיצוני לגמרי מהרשות עצמו, לכו"ע אומרים הואיל והותרה הותרה. וע"ע נתיבות שבת שם שלכאו' רצה לערב דברי רש"י עם דברי הב"י במקצת, וצ"ע. ועי' פי' ר' יהונתן מלוניל ברכות דף כ"ח. מדפי הרי"ף, ריפתא דעירובא שעירבו מאתמול ע"ח או ע"ת ומביאו אדם להם מוצ"ש, או אפי' בשבת "אליבא דהלכתא", שכיון שהותר למקצת שבת הותר לכל השבת, מברכין עליה המוציא דכיון דאיתעביד בה מצוה אחת נעביד בה אחריתי.

ג. לדעת רש"י שההיתר משום הואיל והותרה, יש להעיר שהרי כתבו תוס' בדף ס"ו. בהגה"ה שאין אומרים הואיל והותרה אלא כאשר בתחילה עמד להשאר בהיתרו כל השבת, אבל אם מעיקרא עמד להשתנות וכגון שאחד מבני החצר היה גוסס, לא מועיל, והובא במג"א סימן שע"א ס"ק ח'. וכעי"ז מבו' ברמ"א סימן שס"ה סעי' ז', על מה שכתב השו"ע שם שיש מי שאומר שמבוי שנטל קורותיו או לחייו בשבת, אם העיר מוקפת חומה אומרים הואיל והותרה הותרה, שיש לסמוך על זה ולהתיר, וכל זה שהיה ראוי לעמוד כל השבת, אבל אם היה עומד לסתור מע"ש אסור לאחר שנסתר. וא"כ איך אפשר להתיר עירוב שדעתו לאוכלו מדין הואיל והותרה, והרי הוא לא עומד להתקיים כל השבת, ונאמרו ע"ז כמה תירוצים:

א. ר' שלום בהערות לדע"ת שם אות ח' כתב שבאמת אם נאמר שיש ראשונים שסוברים שההיתר במאכל העירוב הוא משום הואיל והותרה, ע"ז יחלקו על הגהות תוס' הנ"ל ויסברו שהואיל והותרה מועיל גם אם לא עמד להתקיים כל השבת. [ולפי"ז י"ל שמה שהבי"י חי' טעם נגד דברי רש"י, היינו שהוא למד שהגהות התוס' ע"כ חולקים על רש"י ופסק כמותם, ודו"ק]. ועל דרך זה י"ל שלא יחלקו על כל הדין של הואיל והותרה שלא עומד להתקיים, אבל לכל הפחות יחלקו על דברי הרמ"א שחי' שאף שבטבע אין סיבה שלא יתקיים, אלא יש בעל בחירה שמסתמא יבטלנו ג"כ לא אומרים הואיל והותרה, אלא יסברו שבכה"ג שפיר אומרים הואיל והותרה. וראיתי מדייקים שדעת רש"י שלא אומרים הואיל והותרה כשלא עומד להתקיים, שהרי כתב בדף ע"א. בד"ה אע"פ שלא החזיק, שאחד מבני חצר שמת מבעו"י ונכנס היורש ברשותו משחשיכה אוסר, שאע"פ שהיה היתר למקצת שבת הואיל והיה לו כוח להחזיק בה מבעו"י אם ירצה, נמצאת רשות זו תלויה ועומדת ולא היה היתר למקצת שבת, ואם נדייק כן בדעת רש"י א"כ מוכח שסובר שאפי' כשתלוי בבעל בחירה לא אומרים הואיל והותרה, ושוב נדחה הישוב הנ"ל. אבל באמת לכאו' אין הכרח מרש"י ליסוד זה, שכבר כתב החזו"א בסימן פ"ח ס"ק ב' שיש שני דרכים בראשונים לבאר למה אין הואיל והותרה בבא היורש בשבת, שבהגהות אשר"י מבו' שאם שכיח שההיתר יסתלק לא אומרים הואיל והותרה, וזהו ע"ד הגהות תוס' הנ"ל [ודרגת השכיחות הנצרכת לכאו' מבו' במשנ"ב סימן שס"ה ס"ק ל"ד בשם המג"א שקרוב לודאי שיסתלק], ואילו לריטב"א ושאר פוסקים משמע שכיון שתלוי כמעשה אדם לכן לא אומרים הואיל והותרה, מכיון שבידו לאסור בכל שעה [ולהיפך ממה שהעליתי שבמקום שתלוי בבעל בחירה שיסלק יש יותר סיבה לומר הואיל והותרה, מפני שפעולת בעל בחירה היא התחדשות], וא"כ לכאו' אין שום משמעות ברש"י שכוונתו יותר לדרכו של ההגהות אשר"י מאשר לדרכו של הריטב"א, ושפיר י"ל שלרש"י בעלמא אומרים הואיל והותרה גם כשההיתר עומד להסתלק [ואולי יש מקום לחלק עוד בין היתר שמחמת דירה בלי בעלים שהוא רק מחמת שאין את האוסר, לבין שאר היתרים שיש בהם מתיר חיובי, ועי' בזה]. ויש לציין שבביאור הלכה סוף סימן שע"א הביא מהעצי אלמוגים שכתב שמסתימת הטושו"ע משמע שחולקים על הגהות תוס', וסוברים שאומרים הואיל והותרה הותרה גם כשעומד להסתלק באותו שבת, והביאור הלכה הסיק שבשעת הדחק יש לסמוך עליו. ולכאו' העצי אלמוגים יחלוק גם על מה שאסר הרמ"א בסימן שס"ה כשהגויים עמדו לסתור את הלחי, אבל לדברי הריטב"א הנ"ל י"ל שכיון שעומד להסתלק ע"י הגוים ותלוי בדעתם גרע.

ב. בצפנת פענח פ"ו מערובין הי"ב באמת צירף את דברי רש"י שנאכל העירוב הוא מדין הואיל והותרה, עם הגהות התוס' בדף ס"ו. שאין הואיל והותרה כשלא עמד להתקיים, וכתב שממילא לא יהיה אפשר לערב עם חמץ בשבת שחל להיות בערב פסח, שהרי באמצע שבת תיאסר הפת [ועי' בדין זה גם בדובב מישרים ח"א סימן קל"ט אות ב' ושו"ת חלקת יעקב ח"א סימן ר"י"א], והק' הצפנת פענח שהרי מבו' בגמ' דף ל"ו. (ונפסק בסימן שפ"ו סעי' ט') שהאומר על הככר [בע"ש] היום חול ולמחר קודש יכול לערב בו, כיון שביה"ש עדיין אינו נהיה קודש, ולהנ"ל הרי מ"מ לא עומד להיות ראוי לכל היום, ועי"ש מה שפלפל לצרף שגם ראוי לישאל עליו וגם שהוא רק איסור דבר אחר גרם לו (ובשו"ת ישועות מלכו או"ח סימן ל' ג"כ הק' מהגמ' הנ"ל, והתשובה חסרה). ולפי הצפנת פענח לכאו' עדיין צריך ליישב למה כשדעתו לאכול העירוב יש הואיל והותרה (אם לא נאמר כנ"ל שיחלוק על דברי הרמ"א או יסבור כחילוק הריטב"א). ואולי יש לחלק שבדבר שתלוי בדעת אחרים שיכולים לסלק העירוב אין הואיל והותרה, משא"כ דבר שתלוי בדעת המערבים עצמם שאם לא יאכלוהו יתקיים כל השבת, א"כ שפיר רואים כאן מעשה עירוב שביכלתו לעמוד כל השבת.

ג. בהגהות של הג"ר שמחה זיסל ברוידא לחי' המאירי פרק ו' הערה 568 יישב שכל מה שמוזכר בראשונים ובפוסקים שלא אומרים הואיל והותרה כשלא עומד להתקיים, היינו רק אם יש צד שלא יוכל להתקיים עד סוף ביה"ש, וכגון גוסס שמא ימות בביה"ש עצמו, אבל כאן שלא עומד לאכול העירוב עד אחר ביה"ש, וכן בהיום חול ולמחר קודש שכל זמן ביה"ש לא אמור להסתלק ההיתר, אין חסרון. וכעין סברא זו מצאנו בתוס' שבת סימן שע"ב ס"ק מ"ו שעשאו לאילן פתח לערב שני חצירות יחד י"א שמועיל, אע"פ שאחרי ביה"ש יאסר לעבור דרכו, ונמצא שלא עומד להיות פתח לכל השבת, דלא אמרו דבעינן שיהא העירוב ראוי להתקיים לכל השבת אלא דומיא דמבוי שהוא קרוב לודאי שהעכו"ם יקלקלו אותו, דאם היה הקלקול מיד בביה"ש היה העירוב בטל, שפיר אמרינן דהוי כאילו נתקלקלו כן בביה"ש, אבל הכא גבי אילן דאית ביה שבות דאין עולין באילן, אלא דבביה"ש לא גזרו שבות זה, וא"כ הקלקול שנתקלקל בשבת לא שייך בביה"ש כלל, בזה שפיר אמרינן הואיל והותרה הותרה. ד. בנתיבות שבת הנ"ל משמע (לענין קו' אחרות) שאע"פ שכאן הוא מדין הואיל והותרה, מ"מ הוא הואיל והותרה, אלא שאין בו את החסרונות שנאמרו בעלמא בדין הואיל והותרה, עי"ש, וצ"ע.

ד. בנתיבות שבת שם הק' עוד על דעת רש"י שטעם ההיתר משום הואיל והותרה, מדעת הראב"ד (מובא בשעה"צ סימן שע"ב ס"ק ז') שאסור ליכנס למצב של הואיל והותרה, ובתוס' שבת (שם ס"ק נ"ה) למד כן גם בדעת רש"י, וא"כ איך מותר לכתחילה לאכול את העירוב אחרי ביה"ש, ותי' ע"פ דרכו הנ"ל שכאן הוא הואיל והותרה אלים.

ה. לדעת הב"י יוצא שדיוריו נקבעים ביה"ש ושוב א"א לשנותם (ואם הואיל והותרה הוא דין ברשות שמוגדר שזהו רשותו, ולא משתנה ע"י שנאכל העירוב, א"כ יוצא כן אף לרש"י), וא"כ יל"ע ביו"ט ושבת סמוכים זה לזה שמבו' במשנה דף ל"ח. שלמ"ד שתי קדושות הם יכול להניח עירוב תחומין לכאן ליום הראשון ולכאן ליום השני (וכן קי"ל בסימן תט"ז סעי' א'), איך יחול העירוב בסוף היום הראשון לצורך היום השני לצד בדף ל"ו. שסוף היום [הקודם] קונה עירוב, והרי לא שייך אז לעקור דיורו, שע"כ נמשך ונשאר במקום שביתתו בתחילת היום. ולכאו' נצטרך לומר שאף אם סוף היום קונה עירוב, אין הכונה שחלות השביתה כבר משתנה אז, אלא אז נעשה המעשה שיקבע דיוריו למשך היום הבא [ולפי"ז לכאו' מוכח שע"ת הוא החלה, ולא רק ענין מציאותי של דיורין, שלא שייך מציאות של דיורין לפעול למחר, ודו"ק].

ו. בגמ' עירובין דף ל"ח. כתוב שלא שייך לעשות עירוב תחומין לערב יום אחד חציו לדרום וחציו לצפון. וי"ל מי שבכל זאת יניח עירוב בכה"ג מה יהיה דינו, האם יהיה חמר גמל שלא קנה שום מקום ברור, או שיחול הראשון ולא השני. ולכאו' היה נר' שאם מה שעירוב רק צריך להיות קיים הוא משום הואיל והותרה, א"כ גם כאן יחול העירוב הראשון לכל היום, ואילו אם הוא משום שקבע שביתתו לכל השבת, כאן שלא קבע שביתה לכל השבת לא יועיל כלל, ובדף נ': כתוב טעה ועירב לשתי רוחות, כמדומה הוא שמערבין לשני רוחות, מהלך לצפון כעירובו לדרום ולדרום כעירובו לצפון [והיינו שרק יכול ללכת במקומות שתוך אלפיים לשתי העירובין], ופי' רש"י כמדומה הוא שמותר לעשות כן, ולילך שחרית כאן וערבית כאן, וכיון שנתכוין לשתיהן והאחת הוא דקנתה לו ואינו יודע איזו היא, נותנין עליו חומרי זו וחומרי זו, ולכאו' מבו' שלא אומרים שחל מה שקבע לחצי היום הראשון. אבל רע"א בדרוש וחידוש מערכה ד' ד"ה אמנם נ"ל, כתב דנ"ל באמת אם היה טועה וסובר דיכול לקנות שביתה בחצי יום השבת, ואמר עירובי שבמזרח יקנה לי שביתה בביה"ש לחצי יום הראשון, ועירובי שבמערב יקנה לי השביתה בחצי יום השני דשבת, בזה בודאי קנה במזרח, דעירוב השני כמאן דליתא, דקניית עירוב ביה"ש בעינן, אלא דדינא דמערב חצי יום היינו דרצונו דשניהם יקנו לו ביה"ש, אלא דעירובו למערב יקנה לביה"ש בכדי שילך בו בחצי יום השני, בזה הוי ספק איזה עירוב קונה. והיינו שבאמת נתכוון להחיל את שני העירובין לכל היום, אלא שעניינו היה בשביל ללכת חצי יום לכאן וחצי יום לכאן. אמנם בלשון השו"ע בסימן תי"ב ק' מאד לפרש כן, שכתב עירב חצי היום הראשון לרוח צפון והשני לרוח דרום, והיה סבור שאפשר לעשות כן. ובנתיבות שבת פרק מ"ו הערה נ"ז העיר שבדברי הרשב"א ודאי א"א לפרש כדברי רע"א, שכתב בעבוה"ק שער חמישי סימן י"ח המערב לשתי רוחות ואמר עירובי שבצפון יקנה לי עד חצי היום, ועירובי שבדרום יקנה מחצי היום ואילך. ולכאו' היה אפשר לומר שהשו"ע שסובר שלא חל לכל היום כפי עירובו של תחילת היום, הוא לשיטתו שסובר בב"י שמה שהעירוב פועל לכל היום אינו מדין הואיל והותרה, אלא מפני שבאמת קבע דיורין לכל היום, וממילא כאן שקבע שתי קביעות שונות ליום זה לא ברור איזה קביעה תחול, ואילו ברש"י שסובר שמה שהעירוב פועל לכל היום הוא משום הואיל והותרה, יש לפרש כדברי רע"א שכאן לא מדובר שקבע עירוב לשני חצאי היום, ואם באמת היה עושה כן היה חל הראשון. אבל באמת נר' שגם אם העירוב פועל לכל היום מדין הואיל והותרה, י"ל שכאן לא יחול דוקא העירוב של תחילת היום, שנר' שאע"פ שאמר שעירובו השני יהיב לחצי היום השני אין הכונה שלא יחשב עירוב כלל עד אז, אלא כבר מתחילת היום בביה"ש רוצה שיחשב מעשה עירוב להחיל חלות שביתה לאמצע היום, וא"כ לא שייך כאן הואיל והותרה מכיון שכבר החיל שביתה על חצי יום זה, ועי' בזה היטב. וי"ל אם שייך בעירובי חצירות לומר שהוא עושה עירוב שיועיל רק לחצי יום, ואח"כ יחזור הדבר לאיסורו, או לערב חצי שבת עם חצר זו וחצי שבת עם חצר אחרת.

הרב משה אנגלרד - כולל "אליבא דהלכתא" בני ברק

פתיחה לדיני כלים ששבתו בחצר

בענין ההיתר הידוע לטלטל עגלה ששבתה בבין השמשות בחדר מדרגות, והוא נוגע למעשה מאד, גם לכל מי שאינו מטלטל אפילו בעירוב טוב

כידוע אסרו חכמים להוציא מבית לחצר, ומחצר לבית, ומבית לבית, עד שיעשו עירוב חצרות, המורכב משני דברים: א. שהכל יהיה מוקף היטב יחד, כדי שיחשב חצר רה"י ולא כרמלית. ב. שתהיה פת משותפת לכולם מונחת באחד הבתים. להלן מדובר באופנים שההיקף (אות א' הנ"ל) נעשה כדין, אבל העירוב (אות ב') אינו כדין, או שאינו מועיל לכל הדיעות, וזה משום שמצוי מאוד שגרים גוים עובדים זרים ומומרים בשכונות בתוך ההיקף, ואמרו חכמים שבאופן שיש אפילו רק גוי אחד או מומר אחד לא ניתן לערב, עד שישכרו את רשותו. השכירות צריכה להיעשות מכל אחד באופן פרטי, או משכירו ולקיטו.

בפוסקים מוזכרת עצה לשכור משר העיר אשר יש בידו יכולת להיכנס לבתי התושבים ולהניח בהם חפצים, אולם בזמנינו שהדמוקרטיה שולטת ואין למשטרה זכות זו אלא בהכרעת בית משפט לפי תביעה, דעת רוב פוסקי זמנינו שאין מועיל לשכור מהמשטרה או מהממשלה. ובכל זאת בעירובים עירוניים ובחלק מהשכונתיים, שהם גדולים, ואי אפשר לשכור מכל אחד, סומכים ע"ז ועושים כדי להציל את המטלטלים להקל מחומר האיסור [שאיסור טלטול בחצר שאינה מעורבת קל מטלטול בכרמלית כמ"ש הבית מאיר סי' שפ"ב], וגם שיועיל אם יש שיטות שיש לשכירות זו משמעות [ועי' שבט הלוי (ח"ח סי' צ"ז אות י"ד) שהגדיר עירוב כזה שכשאין ברירה יש לעשות מה שאפשר]. ומי שיכול לשמור את עצמו ובני ביתו, צריך להחמיר שלא לטלטל בעירובים אלו.

לכן נוצר מצב שיש הרבה מקומות שמוקפים כדין, ונקרא שיש בהם עירוב, ובכל זאת אינם מותרים להוציא דברים מבית לחצר, או להכניס מהחצר לבית.

וכאן בא היתר [הגבלה באיסור], שחז"ל אסרו רק הוצאה מבית לבית או לחצר, אבל לא מחצר לחצר, שכל החצרות הם כרשות אחת. ולפ"ז מצאנו פתרון להשתמש בעירובים כאלו, ע"י שנטלטל רק דברים שכבר נמצאים בחצר, כגון עגלה שנמצאת בחצר, או ילד שיצא מהבית לחצר.

יש שכתבו (חכמת הלב פ"א ס"ח) לעשות כך למעשה, וכך נוהגים הרבה אנשים הגרים במקומות בעייתים מבחינת השכירות מגוי [כאשר יש מחיצות טובות], שנותנים לילד הקטן לצאת לבד, בהליכה או בזחילה, מהבית לחצר, שם מכניסים אותו לעגלה שהיתה כל בין השמשות בחצר, ומטלטלים אותם מחצר לחצר, עד שמגיעים לבית שבו מתארחים, ושוב נותנים לילד הקטן להיכנס לבד מהחדר מדרגות לבית, ואת העגלה משאירים בחדר מדרגות. [ההיתר לטלטל את העגלה הוא מכיון ששבתה בחצר, ואת הילד מכיון שאדם אינו קונה שביתה ככלי, והרי הוא ככלי שלא שבת בבית].

אמנם יש שתי הגבלות בהיתר זה, שאינם נתפסים בקלות בהבנה ראשונה, ולכן מצוי מכשול גדול מאוד לסומכים על ההיתר הנזכר.

א. כלים שהיו בבית בבין השמשות, אסור להוציאם ולהעבירם מחצר לחצר [וכל שכן להכניסם לבית אחר], כי כלפיהם כל העברה מחצר לחצר נחשבת הוצאה נוספת [משום ששם הבית עליהם, וכל הוצאה לחצר אחרת נחשבת הוצאה נוספת מהבית (כ"מ בגר"ז, וברע"א, ובחזו"א בפשט שני). וי"א שכלפי כלי בית לא נאמר שכל החצרות הם כאחת, והאיסור משום הוצאה מחצר לחצר (חזו"א פשט ראשון)]. ואיסור זה הוא גם כאשר יש היתר להוציא את הכלים מהבית, כגון שעשו עירוב פרטי בבנין, וכן אם מישהו אחר הוציא, מ"מ אסור אח"כ לטלטלם מחצר לחצר.

ב. כל החפצים שטלטלו אותם מחצר לחצר על סמך ההיתר הנ"ל, אסור להכניסם לבית. כלומר, כל דבר שהובא ממקום שמחוץ לתחום החצר

(או היקף העירוב) שנמצא בו עכשיו, אין היתר להכניסו לבית, ואפילו כשיש בחצר זו עירוב פרטי וטוב.

לדוגמא, יש שתי חצרות, חצר א' ובה בנין מגורים שעשה עירוב פרטי בבנין, חצר ב' ובה בנין מגורים שעשה עירוב פרטי בבנין, אך שתי החצרות לא עירבו יחד [מכל סיבה שהיא, או מהטעם הנ"ל שיש ברחוב שביניהם גם גוי או מומר שפוסל את העירוב]. אם כן מותר להעביר מחצר א' לחצר ב' רק דברים שהיו בבין השמשות בחצר, אבל א. אסור להעביר דברים שהיו בבית, אפילו שמותר להוציאם מהבית לחצר, וכן אם הוציאם מהבית אדם שנוהג לטלטל גם על סמך שיש עירוב כלשהו. ב. אם אדם שנוהג לטלטל [מחוסר מודעות לחומר הענין] יעביר לחצר ב', או כפי שמצוי שנותנים לילד לסמוך על היתר השכירות מהממשלה, יש מתירים לטלטל באותה חצר [כגון בתוך חדר מדרגות של הבנין שהוא הכניס אותם)מחלוקת ראשונים בביאור הלכה (סי' שע"ב ס"א ד"ה או). ונחלקו מחברי זמנינו אם להעלות מקומה לקומה נחשב חצר אחת או כטלטול מחצר לחצר. עוד נחלקו אם ברחוב עצמו בלי להכניס לחצרות נחשב טלטול בתוך חצר אחת ותלוי בהנ"ל, או שאסור לכו"ע כיון שפרוץ לחצרות. הכל מבואר בקונטרס פתח העירוב ח"א, והוזכר בקצרה בהערות לקמן[], אבל עדיין יהיה אסור להכניסם לבית שבחצר ב', ואפילו אם עשו שם עירוב.

לפ"ז ננקוט כמה דברים שמצוי שלא שמים לב אליהם ויכולים להיכשל בהם

מצוי שהגברים לא מטלטלים, רק בתוך בנין שיש בו עירוב פרטי. והנשים מטלטלות גם בעירוב שיודעים שהוא מהודר, או בכלים ששבתו בחצר בעירוב עם מחיצות טובות ללא שכירויות. והילדים מטלטלים גם במקום שיש רק שכירות מהממשלה. וכל אחד תורם את חלקו, עד שהתינוק מגיע מבית הזוג עד בית ההורים. בדוגמא זו יש לנו את כל המקרים, ולכן ננקוט בזה לשם דוגמא להבנת הדינים [אך יש לציין, שהרבנים שיודעים את המשמעות ההלכתית של השכירות מהממשלה, אומרים שגם כלפי ילדים אינו פשוט כלל (מלבד זה, בעצם הנתינה לילד ושאומרים לו לטלטל, יש להקפיד, א. שלא לתת לתוך ידו כשהתחיל ללכת ליציאה, שנמצא שהנותן עושה את העקירה (כמ"ש בגמ' שבת דף ב'.). ב. האמירה לקטן שיטלטל נחשב ספיה ואסורה גם בדרבנן (כמבואר במשנ"ב סי' שמ"ג סק"ו, וכ"כ בסי' שס"ב ס"ק מ"ד), ומאחר ואין זה חומרא שלא לטלטל כשלא שכרו באופן פרטי, יש לחוש לכך[].

1. רבים עושים עירוב פרטי בבנין שלהם [של הזוג הצעיר הנ"ל], וכן ראוי לעשות כדי להתיר להוציא מהבית לחדר מדרגות, אך יש סבורים שאחרי שהדבר נמצא בחדר מדרגות בהיתר, נשאר רק טלטול מחצר לחצר ומותר. וזה אינו נכון, יש איסור לטלטלם מחצר לחצר או לרחוב, ויש אוסרים אפילו מקומה לקומה, כי כלים שהיו בבית בכניסת שבת, אין להם את ההיתר לטלטל מחצר לחצר, אפילו אם הוציאו אותם בהיתר, או ע"י קטן או ע"י גוי, או אפילו הרוח הוציאה אותם (משנ"ב סי' שע"ב ס"ק ט"ז).

2. כמו כן תינוק שהוציא בעצמו בקבוק או מוצץ, אסור לטלטל אותו עם הבקבוק והמוצץ, אלא צריך להשאירם בחדר מדרגות [כיון שהם כלים ששבתו בבית, וכנ"ל במס' 1], ואין שום אופן שמותר לטלטל אותם, כשאין שכירויות כדין. כמו כן אין לטלטל שום בגד וטיטול או משחק, שהיה בבית בבין השמשות.

וכן מצוי ששוכחים להניח לפני שבת בחדר מדרגות איזה פריט חשוב, כגון בקבוק או מוצץ, ואומרים לילד שיוציאו ויניחו בעגלה. אסור לטלטל את הפריט ההוא גם כשהוא בעגלה, ואין היתר בזה אלא כשהילד מטלטל הכל, מהבית עד בית ההורים.

3. תינוק שעדיין אינו זוחל בעצמו, יש מסתמכים על מש"כ החכמת הלב להוציאו ע"י שני אנשים, אחד מוציא מהבית לחדר מדרגות, והשני מחדר מדרגות לחצר ולרחובות. א' זהו רק כשעשו עירוב חצירות פרטי בבנין, ואין בו גוי או מומר. אבל אם אין בבנין עירוב פרטי כדין, אסור להוציא מהבית בכל אופן. ב' יש חולקים שגם בשני אנשים אסור. ג'. לדעת כמה פוסקים תינוק שאינו הולך או זוחל קונה שביתה, וממילא אם היה בבין השמשות בבית אסור לטלטלו מחצר מדרגות ומחצר לרחוב, אפילו שאדם אחר הוציאו לחצר.

4. יש לומדים מההיתר של החכמת הלב הנ"ל, להוציא בקבוק או מוצץ וכו' ע"י שני אנשים [שהמוציא לחדר מדרגות אינו המטלטל לחצר ולרחוב]. וזה טעות ברורה, כי גם לדבריו ההיתר הוא רק בתינוק עצמו, שלא קנה שביתה לדעתו (כנ"ל במס' 1), אבל כלים ששבתו בבית אסור לטלטלם מחצר לחצר, אפילו שאדם אחר הוציאם לחצר, כמפורש במשנה ובשו"ע.

5. בגדים שהתינוק לובש, לדעת החכמת הלב (פ"א ס"ח) מותר רק כשלבוש בגדים וטיטולים, שלבש אותם או שהיו בחצר בכניסת שבת (בבין השמשות), ואם אח"כ החליפו לו לבגד או טיטול שהיה בבית הזוג או בבית ההורים, אסור לטלטלו אפילו מחצר לחצר. ולפ"ז כמעט לא שייך שלא להיכשל. ולדעת העירובי חצירות ניתן לסמוך על השיטות שהבגד טפל לאדם גם לענין זה (ע"ש בעמ' תנ"ז ובפתח העירוב סוף סעיף ה').

6. יש סבורים שיתנו לילד שמטלטל גם בשכירות כזו, להוציא מהבית, ואח"כ אמא תעזור לו להוביל מחדר מדרגות לרחוב, וזה אסור לכו"ע כנ"ל (מס' 1 2).

גם לעזור לו בטלטול ברחוב עצמו, אע"פ שהרחוב מוקף במחיצות של העירוב, יש אוסרים לטלטל בו יותר מד' אמות. [בחכמת הלב (פ"א ס"ח) נקט שכל הרחובות שבתוך ההיקף הם חצר אחת, ולפ"ז דין טלטול ברחוב עצמו בלי להכניס לחצרות, תלוי במחלוקת בביאור הלכה (סי' שע"ב ס"א ד"ה שמא) ונשאר שם בצ"ע, והחזו"א (סי' קי"ד ס"ק כ"ב) צידד כמתירים. אבל בספר עירובי חצרות (עמ' תנ"ז) כתב שכיון שיש חצרות של בנינים [שאינם כחצר אחת עם הרחוב], ומצוי מאוד שהגדר שלפני הבנין אינו גבוה י' טפחים, נמצא שהרחוב פרוץ למקום האסור, וממילא לכו"ע אסור לטלטל אף ברחוב עצמו יותר מד' אמות (כמבואר בשו"ע סי' שע"פ ס"ב ומשנ"ב סק"ח).

אם עוזרים לילד כמה פעמים שכל פעם פחות מד' אמות, יש מקום לדון שאמנם אין זה טלטול פחות פחות מד' אמות שודאי אסור כמבואר בשו"ע (סי' שמ"ט ס"ה), אך לכאו' הרי זה כמי שמוסר לחבירו וחבירו מעביר לו, וכל אחד מוליך פחות מד' אמות, שהסתפק הביאור הלכה (שם ס"ג ד"ה וחבירו) ונטה לאסור. ושמעתי מהגר"מ לובין שליט"א שמש"כ הבה"ל היינו רק כששניהם מסתמכים על ההיתר של פחות מד' אמות, משא"כ כאן שהילד מטלטל לגמרי, ע"כ מה שעוזרים לו כמה פעמים אין קשר בין אחד לשני, כי הטלטול שבאמצע שעשה הילד אינו כדי למסור לגדול. ועיין[].

7. מצוי כשמגיעים לבנין של ההורים, ויש שם עירוב פרטי ומהודר, בטוחים שאפשר להכניס את הדברים לבית. וזה אסור, כי העגלה היא כלי ששבת בחצר שאינה מעורבת עם בית זה. וגם בכלי בית שהובאו ע"י הילד, יש מחלוקת. ואת התינוק, אם יודע ללכת ויש עירוב בבנין מותר.

8. להעלות בחדר מדרגות מקומה לקומה, אם אין עירוב בבנין, דעת העירובי חצירות שנחשב טלטול מחצר לחצר [שאסור בדברים ששבתו בבית והובאו ע"י הילד)שאף אם ננקוט כפוסקים שכלפי חו"מ הכל שייך לכולם (נחלקו בזה בתי הדין בזמנינו), מ"מ לענין עירוב בבנין תלוי בהשתמשות בפועל, ואין קומה א' משתמשים בקומה ב'().

9. יש מניחים מלפני שבת בקבוק וטיטולים וכו', בעגלה בחדר מדרגות, כדי שיהיה מותר לקחתם להורים [מאחר ויהיו כלים ששבתו בחצר]. אך באמת זה מיועד לשימוש אסור, כי לא יכינו מטרנה בחדר מדרגות, ולא יחליפו לתינוק בחדר מדרגות, אלא זה בשביל שיכניסו לבית ההורים, וזה אסור בכלים ששבתו בחצר אפילו אם יש שם עירוב פרטי לבנין.

אולם לפעמים סומכים שיש בבית ההורים ילדים קטנים שבלאו הכי מטלטלים גם בעירובים שלא עשו שכירויות, והם יכניסו]וכשחוזרים, אם הילד יוציא את הבקבוק וכו' ויניח בעגלה, מותר לטלטלם מחצר לחצר, כיון שכבר קנו שביתה בחצר [ולא קונים שביתה כשנכנסו לבית, אלא לדעת החזו"א], אבל כשמגיעים חזרה לבית הזוג, יש אומרים שאסור להכניס לבית למרות שקנו שביתה בחצר זו, ויש בה עירוב, ובשו"ע הרב (בסוגריים בסי' שע"ב סס"א) מתיר אם עושה בשתי פעמים, שמניח בינתיים בחדר המדרגות].

10. בחכמת הלב (פ"א ס"ט) הביא קולא, לסמוך על דעת החזו"א שחדר שלא אוכלים בו נידון כחצר [דלא כמשנ"ב והרבה פוסקים], ועפ"ז להכניס את התינוק או החפצים מחדר מדרגות לבית לחדרים שאין אוכלים בהם. הטעות והמכשול בקולא זו מצוי מאוד, וכמעט לא שייך להיזהר בזה]א. הדגיש שם שדוקא כשחדר הכניסה מובדל מהחדר שאוכלים בו בשבת, ולא כפי שמצוי שהכניסה מחוברת לסלון. ב. באופן זה מותר להכניס לבית, אך עלולים להיכשל פי כמה, ע"י הכנסתו מחדר שלא אוכלים בו לסלון, שהרי לא משאירים אותו כל הסעודה בחדר סמוך. ולא רק את התינוק אסור להעביר, אלא הרבה חפצים שהובאו בשבת, ואפילו כובע שהונח בביהכנ"ס בדרשת ליל שבת, או עלון לפרשת שבוע שהובא ע"י ילד שמטלטל, לפי החזו"א אסור להעבירו מהסלון לשאר חדרים. ולא שייך פעם לנהוג כחזו"א ופעם לא, כי אם הלכה כחזו"א זה מחייב. והבעיה היא בפרט משום שכאשר מכניסים מחדר מדרגות לבית מבינים שזו הוצאה וחושבים פעמיים אם מותר, אבל להעביר מחדר לחדר לא חושבים בכלל שזו הוצאה [מאחר ואין המנהג כחזו"א], ולכן כמעט ודאי שייכשלו באיזה דבר. ואף אם מישהו אחר יעביר מחדר לחדר, אינו נכון לבנות על כך שאחד יעשה כחזו"א ואחד כמשנ"ב ושניהם לקולא. ג. מלבד כ"ז דעת החזו"א יחידאה, ודלא כרמ"א בית מאיר רע"א ומשנ"ב בדין בית הכסא (סי' שנ"ה), ואף לענין להחמיר יש מתלמידי החזו"א שאינם מקפידים ע"ז (ע' עירובי חצרות עמ' תנ"ב), וכאן מדובר להקל כמותו. וגם בחכמת הלב (בסוף הערה כ"ו) סיים שאין להקל בזה].

כדי להשתמש בהיתר זה ולא להיכשל, ראוי להקפיד שלא מטלטלים מחוץ לחצר שום דבר שהיה בבית בביה"ש, אפילו שהוציאו מהבית ע"י אדם אחר או שיש עירוב או שיצא ע"י ילד. ולא מכניסים לבית שום דבר שהביאו ממקום אחר אפילו אם הביאו בהיתר או ע"י ילד. משתמשים בהיתר של טלטול מחצר לחצר, רק לדברים שהיו בחצר, ומטלטלים אותם לחצר ולא לבית.

העירוב הפרטי שבבנין מועיל רק בשביל דברים שלא מוציאים מחוץ לחצר, כגון למפתח לנעול את הבית ולהשאירו בארון וכו', או כדי שיוכלו לטלטל בתוך החצר לכתחילה (ראה סעיף י"ב)]וכן מועיל להוציא ילד קטן שיודע ללכת או לזחול, ולהניחו בחצר].

ואם ילד משתתף לטלטל דבר שהגדולים לא מטלטלים, מכאן ואילך רק הילד יכול להמשיך, ואין לעזור בטלטול אפילו רק ד' אמות ברחוב, או מקומה לקומה בבנין שיש עירוב.

כל הבקבוקים והטיטולים וכו', משתמשים בבית של הזוג במה שנמצא בבית, ובבית של ההורים במה שהיה בבית של ההורים, ובעגלה מה שהיה בעגלה [ולא לטלטל דברים שהיו בבית והובאו לעגלה, וקל וחומר שלא ולא להכניס דברים מהעגלה לבית או מהבית לעגלה)כאמור לעיל שלגדול אסור להכניס לבית בכל אופן, אפילו יש עירוב פרטי בבנין. וגם אם ילד יכניס, קרוב הדבר שאח"כ הוא יוציא מהבית לעגלה ואז אסור לטלטל גם מחצר לחצר)].

דיני הוצאה וטלטול כלים ששבתו בבית ובחצר

במקומות שאין עירוב חצרות מתוקן כדין

הקדמה: כל הדינים שבפרק זה מדברים במקומות המוקפים מחיצות כדין, הנקרא שיש עירוב. והחסרון שבעירוב הוא רק מצד שלא שכרו את רשויות הגוים ומחללי שבת שגרים בתחום העירוב, שהם מבטלים את כשרות העירוב, וזה נקרא "חצר שאינה מעורבת". משא"כ כשהמחיצות אינן שלמות נקרא "כרמלית". ומש"כ כמה פעמים שיש עירוב בחצר, היינו שעשו עירוב פרטי שאין בו גוים ומומרים או ששכרו מהם באופן פרטי, וזה נקרא "חצר מעורבת".

א. הוצאה מבית לחצר: חצר שיש בתוכה כמה בתים, אסרו חכמים לטלטל מבית לחצר, וכן מחצר לבית, וכן מבית לבית, עד שיערבו. וזו היא תקנת עירובי חצרות[1]. ואיסור זה הוא אפילו בכלים שלא קנו שביתה בבין השמשות[2].

ב. טלטול מחצר לחצר: אע"פ שאסרו חכמים להוציא מבית לחצר ומבית לבית, לא אסרו להוציא מחצר לחצר, משום שתשמיש כל החצרות שוה, וכולם נחשבים רשות אחת[3]. ודוקא לגבי כלים ששבתו בחצר, אבל כלים ששבתו בבית אסור להוציאם מחצר לחצר[4].

ראשית נבאר בעזה"י מה מוגדר חצר ומה מוגדר בית, ומתי קונים שביתה, ואח"כ את דיני ההוצאה מזה לזה.

ג. מה מוגדר חצר: חצר הוא כל מקום שלא משמש לדירה, והם חצרות הבתים, גינה, פרדס וכדומה[5], מבוי [כל הרחובות][6], גג [שאינו מקורה][7],

---

1. לשון השו"ע סי' שס"ו ס"א. ושם כתב מבית לחצר, ופשוט שה"ה מחצר לבית כמבואר בסי' שפ"א ס"א ובהרבה מקומות. ובטעם התקנה נחלקו הראשונים, ברש"י (עירובין דף יב: ד"ה חצרות ודף כא: ד"ה שלמה) מבואר שהתקנה היתה שלא להוציא מרה"י לרה"י, ומה שאסור להוציא לחצר משותפת הוא משום שיש בה גם רשות חבירו, ונמצא מוציא מרשותו לרשות חבירו. וכשיטתו כתב המשנ"ב (סי' שס"ו סק"ב ובשעה"צ סק"ג). אבל הרמב"ם (פ"א מעירובין ה"ה) כ' שתקנו שיהיה אסור להוציא מרשות שחלוק לעצמו לרשות שיד כולם שוה בו, כמו שאין מוציאין מרה"י לרה"ר, עכ"ל, והיינו שהתקנה היתה לאסור הוצאה לרשות משותפת שהיא דומה לרה"ר. ובאחרונים כ' לדון דנפק"מ דלרש"י ודאי שאסור להוציא מבית ראובן לבית שמעון שאינו רשות משותפת, שזה עיקר הגזירה, משא"כ לרמב"ם שהאיסור הוא להוציא מרשות פרטית לרשות משותפת שדומה להוצאה מרה"י לרה"ר, א"כ בהוצאה מרשות פרטית לרשות פרטית שלא שייך הטעם לא אסרו. ועי' בביאור הלכה (סי' ש"ע ס"ג ד"ה או) שדן בזה, והעלה שגם לרמב"ם אסרו גם מבית לבית, וכ"כ לדינא במשנ"ב (סי' שס"ו סק"ב).

2. תוס' עירובין דף צט: ד"ה לא, לגבי מי גשמים שירדו לגג של ראובן, דאסור לשמעון להכניסם לביתו [אע"פ שמותר להכניסם לגגו], דיש איסור על מעשה הוצאה מרשות לרשות.

3. משנה דף פט. וכר"ש, שו"ע סי' שע"ב ס"א. ועי' רש"י דף צא. ד"ה וקרפיפות שביאר דאין רשות מתחלקת מחמת שינוי בעלים, אלא בתים לחודייהו מפני שהם תדירות לדירה. כלומר דתשמיש דירה תדיר הוא צנוע ומיוחד לכל אדם לעצמו, ולכן בדירה של אדם אחר גם השימוש במקום חלוק מהרשויות האחרות, ולכן מוגדר כשתי רשויות, משא"כ חצרות. וכ"כ המשנ"ב סי' שע"ב סק"ג, וסי' שע"ג שעה"צ סק"ד.

4. משנה דף פט. ושו"ע סי' שע"ב ס"א. וצ"ב מהי הסיבה שכלי ששבת בבית אסור להוציא מחצר לחצר, בשלמא להוציא מחצירו של ראובן לחצרו של שמעון, י"ל ששביתת בית ראובן מסתיימת בסוף חצירו, ולכן כשמוציא מחצירו לחצר אחרת נחשב שהוציא את החפץ ממקום שביתתו, אך בפוסקים מבואר שגם מחצר שמעון לחצר של לוי אסור בכלי ששבת בבית. ונאמרו בזה שני ביאורים, א' שכלפי כלי בית אין כל החצרות רשות אחת, אלא כל חצר היא רשות בפני עצמה, ולכן כל הוצאה מחצר לחצר היא הוצאה מרשות לרשות. ב' כיון שהכלי שבת בבית ראובן כל מקום שימשיך נחשב כהמשך להוצאה מבית ראובן, וכשמעביר מחצר שמעון לחצר לוי נחשב שמוציא מבית ראובן לחצר לוי, ואסור להוציא מבית לחצר. וכביאור זה (השני) נקטו הרבה אחרונים, כן מבואר בגאון יעקב דף פט. וברע"א שבת דף ק"ל ד"ה בעי, ובגר"ז סי' שע"ב ס"א, ובחזו"א סי' ק"ד ס"ק כ"ה (בביאור השני), כל אלו כתבו דהאיסור להוציא מחצר לחצר הוא משום דחשיב מוציא מביתו של ראובן לחצר אחרת. ואילו בחזו"א בביאור הראשון נקט שעצם ההוצאה מחצר לחצר נחשב הוצאה מרשות לרשות כלפי כלי ששבת בבית.

5. שו"ע סי' שע"ב ס"א גגין חצרות וקרפיפות, ובסימן שנ"ח כ' מהו קרפף כגון גינות ופרדסים שלא הוקפו לדירה. ובנידון דידן אפילו הוקפו לדירה [שלא עשאום ככרמלית] מ"מ יש להם דין חצר, דעכ"פ אינם בית.

6. ביאור הלכה רס"י שע"ב ד"ה גגין, משנ"ב ס"ק י"א, וסימן שפ"ח סק"ב, וכן בסימן שס"ו שעה"צ ס"ק כ"ו.

7. שו"ע סי' שע"ב ס"א דגגין הוי חצר, ובמשנ"ב סק"א כ' דהיינו דוקא שאין עליו קירוי למעלה, דאילו על תקרה שהיא תחת גג בכלל עליית הבית הוא וכבית דמיא. ומשמע מדבריו שאפילו שאין שם דיורים

מרפסת פתוחה[8], חדר מדרגות או לובי של בית משותף[9], וכן כל שטח שאינו מיועד לדירה כמו מחסן, מקלט[10] וכדומה. וכן בית הכנסת כיון שאין ראוי לדור בו מחמת קדושתו[11]. וראה עוד בסעיף הבא בדין חדרי הבית, ובית שלא אוכלים בו.

ד. מה מוגדר בית: עיקר הבית הוא החדר שאוכלים בו סעודות שבת[12]. שאר החדרים שבבית שלא אוכלים בהם, למשנ"ב הם טפלים לעיקר הבית וכולם נחשבים בית אחד[13], ולחזו"א דינם כחצר[14].

חדרים שאין בהם ד' אמות על ד' אמות, יש מסתפקים שאף לדעת המשנ"ב דינם כחצר, ויש אומרים שדינם כבית[15], ולדעת החזו"א אפילו אם אוכלים בהם דינם כחצר[16]. בית הכסא שבבית, אע"פ שאין בו דע"ד לדעת המשנ"ב דינו כבית, ולדעת החזו"א דינו כחצר[17].

יש שכתבו שיש מקומות שאין כל החדרים נחשבים בית, כגון בבנין של ישיבה וכדומה, אע"פ שהכל בנין אחד לא מסתבר להחשיב הכל כבית דירה אחד המחולק לחדרים, אלא כל חדר נידון לעצמו[18].

בית שבעליו נסעו לשבת ובשבת זו לא אוכלים בו, וכן אורחים שהגיעו לשבת וקיבלו דירה לישון בה ואוכלים בבית אחר, אין דירה זו נחשבת כבית, אך יש אוסרים להוציא ולהכניס אליה[19]. ואם האורחים אוכלים בדירה זו, יש שכתבו שדין הדירה כבית[20].

ה. קניית השביתה: מבואר בגמ' שכל כלי משתייך למקום בו הוא היה בכניסת השבת, והיינו בבין השמשות[21]. כלים שהיו בבית קנו שביתה ונהיו כלי בית, וכלים שהיו בחצר קנו שביתה ונהיו כלי חצר. ולדעת החזו"א אפשר לקנות שביתה נוספת באמצע שבת[22].

שלש אפשרויות מצינו שדבר לא קנה שביתה:

א. גשמים שירדו בשבת[23].

ב. אדם אינו משתייך למקום בו הוא נמצא, ואינו קונה שביתה לפי מקומו[24]. אבל תינוק קטן [שאינו הולך או זוחל] מבואר בפוסקים שקונה שביתה כפי המקום שנמצא בו, ויש חולקים[25].

דינו כבית, אמנם יש לומר שמדובר שמחובר לבית ולכן טפל לבית, כדין חדרי הבית לקמן. וכן משמע בשו"ע הרב (סי' שע"ב ס"א). וע"ע בסעיף הבא שלד' החזו"א כל חדר שאין אוכלים בו אינו כבית. וע"ע במשנ"ב שם שדוקא כשהגג לא בולט מעבר למחיצות הבנין, דאילו בולט הוי כרמלית.

8. שאינה ראויה לתשמיש דירה אלא כחצר, וכמש"כ החזו"א בהל' מזוזה יו"ד סוס"י קס"ח שמרפסת דינה כחצר [אפילו שא"צ מקום פיתא]. וע' שער הציון סי' שע"ג סק"ד. ומש"כ דוקא פתוחה, דאם היא סגורה אפילו רק בתריסים דינה כשאר חדרי הבית, שנחלקו בזה המשנ"ב והחזו"א כדלקמן בסעיף הבא. ויש לעיין במרפסת המשמשת למחסן, ראה לקמן. ובנתיבות שבת (פכ"ו סוף הערה י') צידד שבזמנינו כל מרפסת שבדירה, אפילו שאינה מקורה, משמשת לתשמישי הבית ודינה כבית, והניח בצ"ע. [מרפסת המוזכרת בשו"ע (סי' ש"ע ס"א), הכוונה למשמשת לחדר מדרגות כמבואר במשנ"ב שם].

9. כיון שאינו מיועד לדירה אינו כבית, וגם אינו טפל לחדרים שבבית [לד' המשנ"ב] כיון שהוא משמש לרבים. וע' חכמת הלב פ"א הערה י"ד שדן אם נחשב כמבוי או כחצר. וע"ע שם בעמק החכמה סי' כ"ו סק"א דיש מי שרצה להתיר כיון שהוא כבית שער, ודחה דבריו דעכ"פ אינו כבית, וגם הבית שער דרבים צריך עירוב כמש"כ החזו"א סי' ל' סק"ב. וחדר מדרגות המשמש ליחיד מסתבר שלד' המשנ"ב אם הוא בתוך הבית דינו כבית, וכמו שכתב המשנ"ב לגבי גג. וע"ע בסעיף הבא בדין פנימיה.

10. כ"כ בחכמת הלב פ"א ס"ו. ולענ"ד יש להסתפק בזה לפי משנ"ת דגג מקורה אע"פ שאין דרים בו בפועל ד' המשנ"ב שדינו כבית, והיינו עכ"פ כמשנ"ת באופן שמחובר לבית שטפל לבית [כגון חדר מחסן בתוך הבית], א"כ יהיה דינו כבית משום שטפל לבית, ורק אם מפסיק ביניהם רשות שדינה כחצר כגון חדר מדרגות, לא שייך שיהיה טפל לבית ונידון לעצמו כחצר. וע' עירובי חצרות מכתב י"ט בתשובה אות א' שחילק כעין זה בדעת הרשב"א. ואפשר לחלק שגג מקורה בדרך כלל משמש תשמיש דירה, משא"כ מחסן אינו משמש לדירה.

11. משנ"ב סי' שס"ו סק"ל. והנה המשנ"ב (שם ס"ק כ"ט) ביאר שאינו ראוי לדירה מפני קדושתו שאסור לאכול בו, ובמג"א שם כ' שאינו דירה כיון שאין דרים בו. וצ"ל שהמשנ"ב רבותא נקט, ובאמת גם בית רגיל שלא אוכלים בו אין לו דין בית, וע' בהערה הבאה. ויש לעיין בשטיבלאך שאוכלים בהם, דלכאו' ייחשבו דירה לכו"ע, כיון שסוברים שמותר לאכול בהם. וצ"ע בבית כנסת שעושים שבע ברכות בעזרת נשים [דבית תלוי באכילה ולא בשינה כבסעיף הבא], וא"כ ייחשב בית באותה שבת.

12. שדירה לענין שבת היא רק מקום שאוכלים בו, כדקי"ל מקום פיתא גורם, ולא כל דירה אפילו שישנים או מבשלים בה. כן מבואר בחזו"א סי' צ' ס"ק מ"א (וסי' צ"א סק"א). וכן נקטו אחריו (חכמת הלב, ערובי חצרות, ועוד ספרים ומורי הוראה). ולכאו' יש לחלק שדין זה נאמר לענין איזה דירה אוסרת (שו"ע סי' ש"ע ס"ה), שלא מספיק בית אלא צריך גם דיורים כדי לאסור, ודיורים הם רק אותם שאוכלים במקום בשבת, אבל לאשוויי שם בית לומר שתשמישו חלוק מתשמיש חצר כמ"ש רש"י, מהיכי תיתי לומר שתלוי באכילה באותו מקום, הרי כפי שנתבאר הסיבה לחילוק בין בית לחצר הוא משום שבית משמש בתדירות לדברים צנועים, וזה שייך בשינה לא פחות מבאכילה, וגם י"ל שתלוי בדרך תשמישו כל השנה ולא דוקא בשבת, ובפרט כאשר נסעו מהבית לשבת אחת מסתבר שנשאר תשמישו כבית. ומ"מ שאלתי הרבה ת"ח, ונקטו בפשיטות דתלוי במקום פיתא ובאותה בשבת. ולכאו' המקור להבנה זו היא מהחזו"א, ולשיטתו גם בשיור לעיר שלעניני עירוב רק כשאוכלים בשבת נחשב בית, ושם דבריו הם דלא כשו"ע ומשנ"ב (סי' שצ"ב ס"ג). וע' בגאון יעקב (דף עד. ד"ה לר"ש) שצידד שמקום שראוי לדירה דינו כבית לענין כלים ששבתו, אע"פ שאין דרים בו. וכן באבן העוזר נקט שחורבה לרש"י דינה כבית.

13. כן מבואר במשנ"ב סי' שנ"ה ס"ק ל"ד דבית הכסא שבבית דינו כבית, ודבריו הם גם דברי רע"א והבית מאיר, וכן פשטות כל הפוסקים כולם. וע"ע במשנ"ב סי' שע"ב סק"א דגג מקורה דינו כבית, ומשמע אע"פ שאין אוכלים בו. ויש לחקור מהי הסיבה שכל חדרי הבית דינם כבית, האם באמת הדין בית הוא רק על מקום שאוכלים בו בפועל, אלא ששאר חדרי הבית טפלים לו, או שהם בית מחמת עצמם כי משמשים לתשמישי הדירה. ובספר חכמת הלב (פ"א הערה ס"ח) חקר וצידד כצד שלישי, שהחדרים טפלים רק מכיון שמסתכלים על כל הבית כיחידה אחת, שהחלוקה הפנימית אינה מחלקת ומבטלת דין בית משאר החדרים. ולפי"ז כתב נפק"מ בבנין של ישיבה שאין כל הבנין יחידה אחת, אלא חדר האוכל הוא מחלקה נפרדת מחדר הפנימיה, ואי אפשר לומר שזה בית אחד עם חלוקה פנימית, וכיון שלא אוכלים בהם דינם כחצר. ולטעם שכתבנו שטפל למקום שאוכלים, נראה שגם חדרי הפנימיה טפלים, והענין הוא שהכל דירה אחת [עכ"פ כשמחוברים בבנין אחד]. וכן נראה ממש"כ המשנ"ב שגג מקורה שאין אוכלים בו דינו כחדרי הבית, ולדברינו יתכן שגם חדרי שיעורים ואולי גם ביהמ"ד, כיון שמשמשים עם החדר אוכל, דינם כבית [אפילו שאינם ראויים לדירה מצד עצמם, מ"מ הם טפלים לדירה, כמו בית הכסא שאינו ראוי לדירה. אא"כ נאמר שבית המדרש משמש לדבר שאינו קשור לדירה, ואינו משתייך לחדר אוכל ולדירה].

14. בחזו"א סי' צ' ס"ק מ"א וסי' צ"א סק"א נקט בפשיטות שכל חדר נידון לעצמו, ולכן חדר שאוכלים בו הוי בית, וחדר שלא אוכלים בו הוי חצר. ויש בזה קולא להוציא מחדרי הבית לחצר כדין מחצר לחצר כמ"ש החזו"א שם, ומצד שני יש בזה חומרא גדולה הרבה יותר, שאסור להוציא מחדר שאוכלים בו לשאר חדרי הבית כל כלי שלא שבת בבין השמשות בבית זה, כלומר שהובא בשבת ע"י ילדים שסומכים על עירוב, או בדרך מלבוש, כגון כובע וחליפה שהיו מונחים בבין השמשות מחוץ לבית [שהורידם בבית הכנסת בשעת הדרשה בליל שבת, וכדומה].

והוסיף החזו"א שאם הניחו פת העירוב בחדר שאין אוכלים בו, אפשר שנעשה בית, כיון שדנים את בני החצר כאילו דרים בו. וכמו"כ אם ההול פתוח במלואו לחדר שאוכלים בו בשבת, דינו כבית מפני שהכל חדר אחד [ואז אי אפשר להעביר מחדרי הבית לחדר מדרגות].

ולמעשה בפוסקים מבואר בענין זה דלא כחזו"א, כמ"ש בהערה הקודמת, וכ"כ בשאר ספרים (נתיבות שבת פכ"ו הערה ז', חכמת הלב פ"א הע' ס"ט), ועי' עירובי חצירות (עמ' תנ"ב) שכתב שאף תלמידי החזו"א אינם מקילים כדבריו, ואחד מגדולי הפוסקים הורה שבמקום זה אין צריך להחמיר כדבריו.

15. בספר חכמת הלב (פ"א סכ"א והערה ע') הסתפק בזה ע"פ מה שהסתפק הביאור הלכה סי' שס"ג ס"ג ד"ה ד"א לגבי הנחת הפת של עירובי חצרות שצריך להניחו בבית, אם הניחו בחדר שאין בו דע"ד הנמצא בתוך בית גדול שיש בו דע"ד, אם אמרינן סלק ההיקף הקטן וכאילו מונח בתוך הגדול, או לא דבעינן ראוי לדירה, וכיון שיש לו מחיצות צרות אינו ראוי לדירה ואין מניחין בו, והבה"ל הניח בצ"ע. ולפי"ז כ' החכה"ל דה"ה לענייננו אפשר שחדר כזה לא מיקרי בית אלא חצר אף למשנ"ב. ובסוף הפרק שם נקט להלכה שנחשב חצר, וכתב כמה נפק"מ שאסור לטלטל בתוך הבית מחדר שאין בו דע"ד לחדר שיש בו. ובספר עירובי חצרות מכתב י"ט (עמ' ת"ס) השיב על דבריו שאין לדמות הדבר לעניננו, דשם צריך להניח הפת בחדר שראוי בעצמו לדירה, שהרי דנים כאילו כל בני החצר דרים בו. משא"כ בעניננו שסובר המשנ"ב שכל חדרי הבית נטפלים לחדר שאוכלים בו, א"צ שיהיה ראוי לדירה בפני עצמו, וסגי בזה שמשמש לדירה עם שאר הדירה. וכן שמעתי מכמה ת"ח שאף חדר פחות מדע"ד טפל ודינו כבית לד' המשנ"ב.

16. חזו"א סימן צ"א סק"ב.

17. דעת המשנ"ב מבואר בסימן שנ"ה ס"ק ל"ד, ובסי' שע"ו שעה"צ ס"ק כ"ה, וכמו שביאר החזו"א סי' צ"ו סק"ה את דעת המשנ"ב. והחזו"א תמה עליו דהא גרע מבית התבן דהוי חצר, כל שכן בית הכסא שאינו ראוי לדירה. ובדעת המשנ"ב צ"ל דאזיל לשיטתו שכל חדרי הבית נטפלים למקום האכילה, ובפרט כשמשמשים לשימושי הדירה, לכן אף אלו שאין ראוי לאכול בהם נטפלים למקום שאוכלים בו. ומש"כ אע"פ שאין בו דע"ד, היינו דבזה גם החכה"ל הנ"ל מודה (כמש"כ שם בהערה ע"ג) כיון שלפי תשמישו א"צ דע"ד, וכמו שהוכיח החזו"א ביו"ד סי' קס"ט סק"ב שאלמלי זה שבית הכסא אינו עשוי לכבוד היה חייב במזוזה. [ומ"מ אין בזה סתירה לדעת החזו"א כאן, דבמזוזה א"צ מקום פיתא, משא"כ כאן].

18. חכמת הלב פ"א סכ"א בבינת הלב, והוסיף דלא מיבעיא שביהמ"ד וחדרי השיעורים דינם כחצר, אלא גם חדרי הפנימיה שישנים בהם והפרוזדורים שאינם סמוכים לחדר אוכל חשיבי כחצר, כי אינם חטיבה אחת עם מקום האכילה רק מחולק לחדרים, אלא שתי מחלקות. ועמש"כ בזה לעיל סברא אחרת שנראה שבהרבה מקרים י"ל שהם טפלים למקום האכילה ודינם כבית. ועוד כ' דה"ה בבתי מלון ובבתי חולים. ולכאו' בבתי חולים, בכל קומה יש גם חדר אוכל בפנ"ע, וכל הקומה היא בית אחד, ובודאי שגם לפי סברתו הפרוזדור וכל הקומה לא גרע מחדרי הבית שאין דרך לאכול בהם ודינם כבית לדעת המשנ"ב. אמנם אם כל אחד אוכל בחדרו הפרטי, וכל חדר נחשב בית בפנ"ע, נעשה הפרוזדור כדין חצר מטעם אחר, משום שהוא בית שער לכמה דירות [וכמש"כ בעירובי חצרות מכתב י"ז עמ' תמ"ד]. ובבתי מלון אם יש אנשים שאוכלים בחדרם, דין החדרים שלהם כבית.

19. מש"כ אינה כבית, אף לדעת המשנ"ב, כיון שאינו מקום פיתא באותה שבת. אלא שכיון שהיא בבעלות של אדם שאינו דר בה ואינו מערב, נחלקו רש"י ותוס' (בעירובין דף פה.) אם מותר להוציא ולהכניס ממנה לחדר מדרגות ולהיפך. ועיין בביאור הלכה (סי' שע"ו ס"ג ד"ה וביניהם) שהביא שיטות הראשונים בזה, ומשמע שמצדד כשיטת התוס' שמותר. וע' בחכמת הלב (פ"ב הערה ס"ח) שהאריך להוכיח מהי הכרעת המשנ"ב בזה [וכ' להחמיר כרש"י], וע' בעירובי חצרות (עמ' כ"ג) מש"כ על דבריו. ומ"מ לענין טלטול הכלים שהיו בדירה זו, מחצר לחצר, יתכן שלרש"י אסור. שו"ר בנתיבות שבת (פכ"ו הערה י"ז) שהסתפק בזה, וכתב שמסתבר שמותר וצ"ע. ובאמת באבן העוזר [סי' שס"ו לגבי המקומות שבביהכנ"ס] נקט שדין חורבה כבית [דאל"כ היה מותר לטלטל ממקום למקום כדין מחצר לחצר], וזה תלוי בגירסאות בגמ' בעירובין (דף עד.) דילמא אתי לאפוקי "מאני דחצר" לחורבה, כגי' רש"י, או "מאני דבתים" לחורבה כגי' תוס'.

20. לכאו' כיון שאורחים אלו אינם קבועים (שהם פחות מל' יום) ואינם אוסרים כמבואר בשו"ע (סי' ש"ע ס"ח), אין דירתם דירה לענין שבת, וא"כ אינו בית כפי שנתבאר שהגדרת בית תלוי בדין מקום פיתא בדיני שבת וכנ"ל. אבל בחכמת הלב (סימן כ"ח) כתב לחדש דכיון שמה שאינם אוסרים היינו משום שדיורם טפל לבעה"ב הקבוע (כמבואר ברמ"א סו"ס ש"ע), אין הפשט שכאילו הם דרים בדירת בעה"ב ולא בדירתם, אלא אדרבה דירתם היא דירת בעה"ב, וכאילו בעה"ב אוכל בב' מקומות, ושפיר נחשב מקום פיתא ויש לזה דין בית. והנה אם ננקוט כך דהוי מקום פיתא, צריכים לערב ויוצאים בעירוב של בעה"ב, ואם הבעה"ב לא עירב דינם ככל בית שלא עירב, ואסורים להוציא מהבית לחדר מדרגות. אבל אם ננקוט שמקום האירוח כמאן דליתא, שעיקר דירתם בבית בעה"ב, והמקום שאוכלים בו נחשב כדירה בלא בעלים, א"כ לשיטת התוס' מותר להכניס ולהוציא אפילו אם לא עירבו, ולשיטת רש"י אסור עד שיערב בעה"ב [ואם בעה"ב לא באותה חצר או היקף העירוב יכולים לערב בעצמם, שהרי הם אוסרים מצד עצמם ואינם כאורחים].

21. בגמ' מבואר שכלים ששבתו בבית, כל השבת נשאר דינם ככלי בית, ואסור לעשות הוצאה המנתקת אותם מהבית, וכמו"כ כלים ששבתו בחצר, נקבע לכל השבת שהם כלי חצר. והזמן שקונים שביתה הוא בבין השמשות, כמבואר בביאור הלכה סי' שע"ב ס"א ד"ה לחצר ע"פ הבית מאיר לגבי בגדים שלבש כל בין השמשות. ומשמע שאינו תלוי בזמן שבעליו מקבל שבת (קונטרס ערבתם).

22. דעת החזו"א מבואר לקמן, והיינו שכלי חצר שהביאם לבית שוב אסור לטלטלם מחצר לחצר.

כלי ששבת בכרמלית, הסתפק בחכמת הלב (פ"א הערה נ"ח) אם קנה שביתה ככלי חצר, או שאין לו שביתה כלל. ונפק"מ להכניסו מחצר מעורבת לבית (כדלקמן סעיף ז'). אבל ודאי שאם הגיעו לחצר שאינה כרמלית, מותר לטלטלם מחצר לחצר כדין כלי חצר.

23. תוס' עירובין דף צט: ד"ה לא. ומותר לטלטלם מחצר לחצר, כיון שאינם כלי בית, וכן מותר להכניסם מהבית לחצר כשיש עירוב, אך לא במצב שהביאם מחצר אחרת, כדלקמן סעיף ט"ו וט"ז. ועי' בהערה הבאה.

24. כן מבואר מדברי הב"מ (סי' שמ"ט), והעתיקו הבה"ל (סי' שע"ב ד"ה לחצר), שבגדים שאדם לבוש בבין השמשות אינם קונים שביתה, וטעמו משום שטפלים לאדם והאדם אינו קונה שביתה.

25. כן מבואר בדברי רע"א המובאים בבית מאיר סי' שמ"ט דאסר לטלטל תינוק למילה יותר מד' אמות כיון שדינו ככלים ששבתו בבית, ואף הבית מאיר לא נחלק עליו אלא אם מותר לטלטל כלי בית

ג. בגדים שהיה לבוש בהם בבין השמשות, אינם קונים שביתה, מפני שהם טפלים לאדם, ומותר לטלטלם מחצר לחצר[26]. אם אח"כ פשטן בבית באמצע שבת, דעת החזו"א שהם קונים שביתה ונעשו כלי בית, אבל רבים חולקים עליו וסוברים שאין קניית שביתה באמצע שבת[27]. אם היה לבוש בהם רק בחלק מבין השמשות, יש להסתפק אם לדונם לקולא שלא קנו שביתה[28].

ומכל מקום הבגדים שאדם לובש, אף אם הם קנו שביתה אין עליהם איסור הוצאה, ויכול לצאת כשהם עליו מפני שהם טפלים לאדם. אך כשמטלטל אדם אחר [כגון שמטלטל ילד קטן] שיש עליו בגדים שקנו שביתה, יש מתירים ויש אוסרים[29].

לפי"ז מותר לטלטל ילד או תינוק [שהולך] מחצר לחצר כנ"ל, אך מכיון שברוב המקרים החליפו לו בגדים או טיטול שלא לבש אותם בבין השמשות וקנו שביתה בבית, יש אוסרים לטלטלו מחמת טלטול הבגדים. אלא אם כן מדובר בליל שבת בזמן שעדיין לא החליפו לו שום בגד. ואם הקפידו להלבישו רק בגדים ששבתו בחדר מדרגות, מותר לטלטלו מחצר לחצר, אך לא מחצר אחרת לבית שבתוכה אף כשיש ערוב.

דיני ההוצאה

כלים ששבתו בחצר אחת

ו. כלים ששבתו בחצר א', מותר לטלטלם בתוך החצר ומחצר לחצר [ולכל המקומות המוגדרים כחצר כגון חדרי מדרגות ומרפסות], אפילו החצרות אינן מעורבות, משום שכל החצרות רשות אחת הן[30]. וכן מותר להעבירם במבואות [רחובות] המוקפים במחיצות כדין, אפילו אם בחלק העירובי חצרות אינו מתוקן כדין[31].

ז. הכנסתם לבית אחר, כגון שהעבירום לחצר ב' [שאינה מעורבת עם חצר א'], אסור להכניסם לבית שבתוך חצר ב', אפילו אם בתוך חצר ב' יש עירוב[32]. ואפילו אם יעשה את ההכנסה בב' פעמים ע"י שיניחם בינתיים בחצר ב', אסור להכניסם לבית שבחצר ב'[33].

ח. הוצאתם מהבית האחר (שבחצר ב'), לחצר, בין אם העבירם לבית ההוא בהיתר, דרך מלבוש, או שהעבירם באיסור, אסור להוציאם לחצר[34], ואם בתוך חצר ב' יש עירוב [או שהיא חצר פרטית], יש להסתפק אם מותר להוציאם לחצר[35].

לפי האמור בג' סעיפים הנ"ל, ניתן להניח עגלה בחדר מדרגות מבעוד יום, ויהיה מותר לטלטלה מחצר לחצר [כשאין בה דברים ששבתו בבית בבין השמשות]. אך בשום אופן לא להכניסה לבית במקום אחר, אפילו אם יש שם עירוב מהודר ביותר. וגם אם מישהו הכניס בטעות לבית האחר, נחלקו הפוסקים אם מותר כשיש עירוב להוציאה מהבית לחצר. [וראה עוד פרטים לקמן].

ט. כלים שיצאו מהחצר לחצר שאינה מעורבת, והחזירום, לא איבדו את שביתתם, ואם יש עירוב בחצר א' מותר להכניסם לבית. רק לא יכניס בבת אחת מחצר ב' לבית, אלא יניח בחצר א' ואח"כ יכניס לבית. ולדעת החזו"א (לעיל סעיף ה') אסור להכניס כלל[36].

כגון המניחים את העגלה בחדר מדרגות, ומטלטלים אותה למקום אחר כדין כלים ששבתו בחצר, אזי כשמחזירים לחדר מדרגות של ביתם ויש בבנין עירוב פרטי, יכולים להכניסה לביתם בב' פעמים כנ"ל. והוא הדין כשילד טלטל עגלה, והגדול אינו סומך על העירוב, יכול להכניס מהחדר מדרגות של ביתו לבית [אבל בבנין אחר שהעגלה לא שבתה בו בבין השמשות, אסור כמבואר בסעיף ז'].

כמו כן כלים שהוכנסו מהחצר לבית, והחזירום לחצר, לא איבדו את שביתתם ומותר לטלטלם מחצר לחצר שאינה מעורבת. רק לא יוציא בבת אחת מהבית לחצר שאינה מעורבת, אלא אחרי שיוציא מהבית לחצר א' [המעורבת עם הבית] יניח, ואח"כ יעביר מחצר לחצר[37]. ולדעת החזו"א אסור כנ"ל.

לפ"ז יש מניחים את העגלה בחדר מדרגות בבין השמשות ועושים עירוב פרטי בבנין, וכך יכולים גם להכניס אותה לבית וגם לטלטלה מחצר לחצר, רק צריכים להיזהר להניח בינתיים. [אמנם מצוי שע"ז טועים לטלטל בקבוקים וטיטולים ששבתו בבית, וצריך לזה זהירות יתירה, עד כדי שיתכן שעדיף לא להשתמש בהיתר זה].

כלים ששבתו בבית שבחצר א'

י. כלים ששבתו בבית שבחצר א', אסור להוציאם מהבית לחצר שאינה מעורבת [אפילו לחצר א'], מצד איסור הוצאה[38]. ואם עירבו, מותר.

גם אם הוציאו אותם לחצר, כגון שהחצר מעורבת ומותר להוציא לחצר, או שאינה מעורבת והוציאום דרך מלבוש, או שיצאו מעצמם כגון ע"י הרוח וכדומה, בכל אופן אסור להוציאם מחצר א' לחצר ב' [כיון שאינה מעורבת עם הבית שבו שבתו הכלים, הרי זה הוצאה][39].

וכן אם יצאו לחצר ב', אסור להעבירם לחצר ג'[40], ואפילו להחזירם לחצר א' אסור[41]. ואפילו אם הגיעו לחצר המנותקת מהבית ששבתו בו ע"י שיש ביניהם רה"ר, בכל אופן אסור להעבירם מחצר לחצר[42].

לפ"ז כשעושים עירוב פרטי לבנין, מותר להוציא מהבית לחדר מדרגות, אפילו שבעירוב הכללי לא שכרו מהגוים והמומרים, אבל בכל זאת אסור לטלטל כלים אלו [שהיו בבית בבין השמשות] מחדר מדרגות לרחוב, או לחצר אחרת, אפילו שהרחובות מוקפים במחיצות העירוב השכונתי.

יא. להכניס מחצר ב' לבית שבתוכה [באופן שהעבירום לשם בהיתר דרך מלבוש, או באיסור], אם אין בחצר ב' עירוב, ודאי אסור[43]. אם יש בחצר ב' עירוב, רק לא עירבו יחד עם חצר א', נחלקו הפוסקים אם מותר להכניס לבית [וכן הדין לגבי להוציא מהבית לחצר][44].

כגון כשמישהו [שסובר שאפשר לסמוך על השכירות מהממשלה] טלטל לחדר מדרגות של בנין ההורים או מקום האירוח וכדומה, ויש

בתוך אותה חצר עצמה, אבל בזה שהתינוק דינו ככלי בית מודה. ובספר חכמת הלב (פ"א ס"ח) נקט שאף תינוק לא קונה שביתה, וציין בהערה כ"ב לדברי הבית מאיר הללו. וכונתו שכיון שהבית מאיר כותב שבגדים וצואה טפלים לאדם, כל שכן אדם עצמו, ועל כרחך שהוא חולק על רע"א גם בזה, וכיון שהבה"ל סי' שע"ב ס"א הביא את דברי הב"מ לגבי בגדים, ה"ה לגבי תינוק. ולא ניחא ליה לחלק בין אדם שהולך בעצמו לתינוק בן ח' יום כדמיירי התם שהוא מונח ככלי. ולדבריו קשה למה הבית מאיר לא העיר את זה על רע"א שם. ועכ"פ ברע"א מפורש שקונה שביתה, ואין ראיה שהבית מאיר חולק ע"ז, וא"כ נקטינן כרע"א, וכן שמעתי מורים.

ושיעור הקטן מאיזה גיל לא קונה שביתה כגדול, עי' בעמק התשובה (ח"ג סי' י"ט) שנקט שהוא משעה שיש לו דין חי נושא את עצמו, וזה מגיל שיכול ללכת ע"י דידוי (לרוב הפוסקים, עי' סי' ש"א סמ"ח בבה"ל). אבל במגילת ספר (קונטרס עניני עירובין סי' ו' סק"ד) כתב שאפילו יודע רק לזחול, כבר אינו ככלי שלא יוצא ממקומו. וכך שמעתי ממורה הוראה.

26. ביאור הלכה (סי' שע"ב ס"א ד"ה לחצר) בשם הבית מאיר, והיינו אם פשטן בחצר, אע"פ שאינם נעשים כלי חצר מותר לטלטלן מחצר לחצר. ומבואר בזה ב' דברים, א' שבגדים שלבוש בהם לא קונים שביתה. ב' שכלים שלא קנו שביתה מותר לטלטלם מחצר לחצר, ומוכח מזה דאין השביתה בחצר מתירה לטלטל מחצר לחצר, אלא השביתה בבית אוסרת, וכן מבואר בתוס' (דף צט: ד"ה לא) לגבי מי גשמים שירדו בשבת ולא קנו שביתה מותר לטלטלם מחצר לחצר, וכן מבואר בגאו"י דף פט., ודלא כאו"ש (פ"ב ממילה ה"ו) שחידש שרק אם קנה שביתה בחצר מותר לטלטלו מחצר לחצר.

27. החזו"א (סי' ק"ד סקכ"ה) חידש (ע"פ תוס' הנ"ל) ששייך לקנות שביתה באמצע שבת. אבל כבר הוכיחו דברשב"א ובריטב"א (דף צט:) מבואר שאין כונת התוס' כדבריו, וכן העיר ע"ז בשונה הלכות (בהערות שבסוף הספר לסי' שע"ב) בשם הגר"י שפירא זצ"ל. וכן בשו"ע הרב (סי' שע"ב ס"א) מבואר שלא כדברי החזו"א, עי' חכמת הלב (פ"א הערה נ"א ובעמק החכמה סי' ל"א) ובשאר ספרים. ומה שמפורש בדברי החזו"א שקונה שביתה באמצע שבת, מדובר בכלים שלא קנו שביתה עדיין, אך בתו"ד שכ' "ואע"ג דשמעון לא קנה שביתת החפץ בדירת בית אלא בחצרי", משמע שגם כלי בית דראובן קונים שביתה באמצע שבת בחצר שמעון, וכ"מ ממש"כ "דלא בקידוש היום תליא מילתא". והם דברים מחודשים מאוד, ולא מצינו עוד מי שסובר כחזו"א בזה. ואף החזו"א עצמו סתר משנתו בסי' צ"א בסק"א שכ' שחצר שהפכה באמצע שבת להיות בית (בית שהלכו בעליו וחזרו בשבת), דין הכלים נשאר ככלים ששבתו בחצר. ויש שיישבו סתירת דבריו (עי' עירובי חצירות עמ' תנ"ג).

28. עיין חכמת הלב (פ"א הערה כ"ב) שרצה לחלק בזה ע"פ המבואר בביאור הלכה סי' רס"א ד"ה שיעור וסי' שמ"ב ד"ה בין וסי' תפ"ט ד"ה וכן, דמספקא לן אם בין השמשות הוא כר' יהודה או כר' יוסי, ואף בדרבנן אין להקל בביה"ש דר"י, דלפ"ז י"ל שאם היה לבוש רק בתחילת ביה"ש י"ל ספק ספיקא להחמיר שקנה שביתה, שמא כר' יוסי ואף אם כר' יהודה שמא קונה בסופו ואז לא היה לבוש, אבל אם היה לבוש בסוף ביה"ש אע"פ שלא היה לבוש בתחילתו אפשר שיש להקל, שיש ספק ספיקא הפוך.

29. גמ' דף צא. בכומתא וסודרא, וכ"כ המשנ"ב סי' שע"ב ס"ק ט"ז, ובבה"ל ד"ה לחצר. ודוקא כלפי האדם שלובשם, אבל כשמוציא תינוק עם הבגדים שלובש, תלוי במחלוקת הראשונים במוציא את החי במיטה, שברמב"ן (שבת דף צד.) מבואר שהמיטה טפילה לגמרי, ואין בה איסור הוצאה אפילו מדרבנן, וכן נקט החזו"א (סי' קי"ב ס"ק י"ג). אבל בריטב"א (עירובין דף צה:) מבואר שמדרבנן יש איסור על הבגדים, וכ"נ ברש"י, וכ"נ בגאון יעקב. ולכן דעת החכמת הלב (פ"א ס"ט) להחמיר שיש דיני הוצאה על הבגדים, וכתב שכך הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ובעירובי חצירות עמ' תנ"א צידד להקל כשיטת הרמב"ן וכמ"ש החזו"א שאין בהם הוצאה בפנ"ע, וכשמותר להוציא את התינוק אין לחוש על בגדיו, אבל לגבי העגלה כתב שגם לרמב"ן אינה טפילה, וכן יש עוד מורים להקל בבגדים.

30. שו"ע (סי' שע"ב ס"א) גגין וחצרות וקרפיפות כולן רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן, שמותר לטלטלם מזה לזה אפילו הם של בעלים הרבה ולא עירבו יחד, עכ"ל. וגם אם כל חצר עירבה לעצמה, שכלי בתיהם מצויים בחצרותיהם, לא חיישינן שיעביר גם את כלי הבית מחצר לחצר (דקי"ל כשמואל שלא גזר) כמ"ש השו"ע שם.

31. משנ"ב סי' שפ"ח סק"ב.

32. תוס' (עירובין דף צט: ד"ה לא) שאפילו מי גשמים שלא קנו שביתה אסור להעבירם מגג ראובן לגג שמעון ומשם לבית שמעון, וכל שכן אם שבתו פשיטא דאסור להביא לבית. והטעם משום שהכל נחשב הוצאה אחת מחצר א' לבית שבחצר ב', והרי הם אינם מעורבים יחד. וכן פסק בשעה"צ (סי' שע"ה סק"ח) שאם העביר מים מחצר חבירו לחצר שלו אסור להכניסם לבית.

33. דבתוס' הנ"ל מיירי שעומד בגגו שלו, והוי הנחה אפילו אינו עומד לפוש (כמבואר במשנ"ב סי' שמ"ו סק"ו שהעומד על האיסקופה ומעביר הוי הנחה). וכן מבואר להדיא במשנ"ב סי' שע"ב ס"ק כ"ה בפירות שע"ג הכותל והביאם לחצרו הפרטית, אסור להכניסם לבית, כיון שהם כלים ששבתו בחצר שאינה מעורבת עם בית זה. וכן מבואר בחכמת הלב (פ"א ס"ח ועמק החכמה סי' ל') דמה שחידש שמותר בב' פעמים, היינו דוקא בכלים שלא קנו שביתה כגון תינוק ובגדים שלבוש בהם, ולא בעגלה ובקבוקים וכדו'. [ומש"כ הגר"ז (סי' שע"ב סס"א) דמותר בב' פעמים, היינו כשחזרו לרשותם, כגון כלי חצר שיצאו לחצר אחרת וחזרו לחצר המעורבת עם הבית ששבתו בו כדלקמן סעיף ט'].

34. משום איסור הוצאה מבית לחצר כשאינו מעורב, כפי שנתבאר לעיל סעיף א'. [וכ"כ בגאו"י דף פט. ד"ה הא].

35. בחכמת הלב (פ"א הערה ס"ב) העיר להסתפק בזה לפי הטעם שהאיסור להכניס לבית הוא משום שכל העברה מרשות לרשות, נחשבת הוצאה חדשה מהרשות שבה שבת הכלי בביה"ש לרשות אליה הכלי מוכנס, א"כ בכה"ג כשמוציא מהבית לחצר כלים ששבתו בחצר הרי מכניסם לרשות המיועדת להם, שכל החצרות רשות אחת, ומצד עצם ההוצאה ג"כ אין איסור כיון שהחצר מעורבת עם בית זה. אמנם דייק מהגר"ז (סי' שע"ב סס"א) דמשמע שאסור אף בכה"ג, וביאר הטעם שכיון שלהכניס מהחצר לבית אסור, נמצא שהם נחשבים כשתי רשויות, וממילא יש איסור הוצאה מרשות לרשות אע"פ שלא שייך הטעם.

36. מש"כ שלא איבדו שביתתם, כ"כ שו"ע הרב (סי' שע"ב ס"א בסוגריים), והוסיף שצריך להניח, משום שאם לא יניח יש כאן הוצאה מחצר ב' לבית שאינו מעורב עמה, וזה אסור אפילו בכלי שלא שבת. ומה שחידש שע"י הנחה נחשב שני מעשים, יש לעיין מדברי התוס' דף צט:, אלא שהתוס' דיברו בכלי שלא קנה שביתה, משא"כ כאן שהכלי קנה שביתה בחצר א' אפשר דשאני, וכן הלכה להתיר. ולדעת החזו"א שכלי קונה שביתה באמצע שבת, הרי כלי זה קנה שביתה נוספת לחומרא בחצר או בבית שהיה בו בינתיים, ונאסר.

37. היתר זה הוא דוקא בכלים שקנו שביתה, אבל כלים שלא קנו שביתה ראה לקמן סעיף ט"ז שיש אוסרים.

38. שחכמים אסרו להוציא מבית לחצר השייכת לכמה בתים, שו"ע סי' שס"ו ס"א. ואם היא חצר פרטית מותר, ודינה כחצר מעורבת.

39. מפורש במשנה שההיתר לטלטל מחצר לחצר שכל החצרות רשות אחת, נאמר רק בכלים ששבתו בחצר ולא בכלים ששבתו בבית. ומש"כ אפילו אם הוציאום לחצר שיש בה עירוב, כן מבואר בגמ' שרב גזר בכה"ג גם לכלים ששבתו בחצר שמא יוציא גם כלים ששבתו בבית כיון שהם מצויים בחצר, ושמואל לא גזר, אך עכ"פ את כלי הבית אסור להוציא אף בכה"ג. וכ"כ המשנ"ב סי' שע"ב ס"ק ט"ז. ומש"כ אפילו הוציאום דרך מלבוש לחצר שאינה מעורבת, גם זה כ' המשנ"ב שם, וכמבואר בגמ' דף צא. בכומתא וסודרא, והחידוש בזה שאפילו שלא היה מעשה הוצאה מהבית, מ"מ ההוצאה מחצר לחצר אסורה מחמת שהכלי יצא מהבית (כפי ב' הביאורים שנתבארו לעיל).

40. דלגבי כלי בית לא אמרינן כל החצרות רשות אחת אפילו בכה"ג שהתנתקו מהבית, כ"כ בגאו"י דף פט. וביאר דבתר שביתה אזלינן, וכמאן דמפיק להו מביתו דראובן לחצר של לוי דמי. וכ"פ בחזו"א סי' ק"ד סקכ"ה (ע"ש ב' ביאורים), חכמת הלב פ"א הע' נ"ו. וראה לקמן סעיף י"ג מה הדין כאשר חצרות ב' וג' מעורבות.

41. חזו"א שם. והטעם הוא כיון שאסור להוציא מחצר ראובן לחצר שמעון, הרי הם שתי רשויות, ויש איסור הוצאה מרשות לרשות אע"פ שבעצם מחזירם לרשות שבה שבתו (חכה"ל סי' כ"ט סק"ג).

42. כ"כ בחכמת הלב פ"א סט"ז, ובהערה נ"ח דייק מהתורי"ד דף צא. דאסור, וכן מבואר בבית מאיר סי' שמ"ט ובדברי רע"א שם.

43. משום איסור הוצאה הנזכר לעיל סעיף א', דרבנן אסרו להוציא מבית לחצר משותפת, עד שיערבו.

44. הגאון יעקב דף פט. ד"ה פשיטא הסתפק בזה, ובב"מ סו"ס שמ"ט משמע שמותר, אבל הגר"ז סי' שע"ב ס"א אוסר [וכן מבואר בחזו"א סי' ק"ד ס"ק כ"ה מטעם אחר, שקונה שביתה באמצע שבת, כנ"ל סעיף ה']. יסוד המחלוקת היא האם העירוב עושה את ביתו וחצרו של שמעון כרשות אחת ממש, או

עירוב בבנין ההוא, נחלקו הפוסקים אם מותר להכניס לבית. ולענין הטלטול בתוך חדר המדרגות, ראה לקמן.

יב. לענין טלטול הכלים בתוך חצר ב' או ג', אם החצר אינה מעורבת, יש אוסרים לטלטלם יותר מד' אמות, ויש מתירים לטלטלם בכל אותה חצר[45]. ואם בחצר יש עירוב, או שהיא חצר פרטית [רק שהיא חצר אחרת שאינה מעורבת עם הבית שבו שבתו הכלים], מותר לטלטל בתוכה בכולה[46].

אבל אם הכלים הוכנסו לתוך בית, אפילו שאינו מעורב עם הבית ששבת בו, מותר לטלטל בכל הבית[47].

לפ"ז יש שכתבו להתיר טלטול בתוך הרחובות המוקפים בעירוב [לפי המתירים טלטול בתוך אותה חצר] בלי להכניס לבית [כגון כאשר ילד הוציא עגלה מהבית לרחוב, ובאים לעזור לו ברחוב, ואח"כ הוא יכניס לבית], ויש חולקים ואוסרים מטעם אחר, משום שבזמנינו חלק מהחצרות פרוצות, ולכן גם הרחובות נאסרים, ואין לטלטל בתוכם אלא פחות מד' אמות. [כאשר העירוב אינו כולל שכירויות][48].

יג. לטלטל את הכלים ששבתו בבית, מחצר לחצר, כששתי החצרות של אותם בעלים, או כששתיהן שייכות לאותה רשות משותפת [כגון בחדר מדרגות מחדר לחדר, אע"פ שנחשבים כשתי חצרות מ"מ שתיהן שייכות לאותם בעלים משותפים], יש שכתבו שנחשבים חצר אחת, ולדעת המתירים לטלטל בתוך החצר, מותר גם באופן זה[49]. ויש להסתפק אם מותר גם לטלטל מחצר לחצר של שנים שעירבו זה עם זה[50].

טלטול בתוך חדר מדרגות מקומה לקומה, יש אומרים שהכל חצר אחת, ותלוי במחלוקת בטלטול בתוך חצר. ויש אומרים שכל קומה היא חצר בפני עצמה, ואסור כדין טלטול מחצר לחצר[51].

דין זה מאוד מצוי, למנהג הנפוץ שהאשה או הילדים מטלטלים על סמך העירוב, והגדולים לא מטלטלים, וכאשר נכנסים לבנין ויש בו עירוב פרטי מהודר, עוזרים להעלות את העגלה במדרגות. ולהאמור יש להחמיר שרק מי שסומך על העירוב יכול לעזור, מכיון שע"פ רוב יש בעגלה כלים ששבתו בבית אחר. [וכן לגבי הטלטול ד' אמות בחדר מדרגות עצמו, נחלקו הפוסקים כנ"ל בסעיף י"ב].

יד. כלים שהוציאום מהבית [שבחצר א'] לבית או לחצר אחרת שאינם מעורבים, והחזירום, לא איבדו את שביתתם, ואם יש עירוב בחצר א' מותר להוציא מהבית לחצר כאילו לא יצאו. וכן מותר להכניסם מחצר א' לבית, רק לא יכניס בבת אחת מחצר ב' לבית, אלא יניח בחצר א' ואח"כ יכניס לבית. ולדעת החזו"א (לעיל סעיף ה') אסור בכל האופנים[52].

כגון כשמישהו [שסומך על העירוב] טלטל את החפצים מהבית למקום האירוח, והחזירם חזרה לתוך הבית, ויש עירוב בבנין זה [הבנין שבו שבתו הכלים בבין השמשות], לא נאסר להוציאם מהבית לחצר. וכן אם החזירם רק לחצר [ואם החצר אינה מוקפת לגמרי, צריך שיחזיר לתוך חדר מדרגות], מותר להכניסם לבית. [אמנם מצוי שע"ז טועים לטלטל גם בקבוקים וטיטולים או ממתקים שהילדים קיבלו וכדו' שלא היו בבנין זה בבין השמשות, וצריך לזה זהירות יתירה. עד כדי שיתכן שעדיף להשמר לא להכניס ולהוציא מה שהגיע מחוץ לחצר].

כלים שלא קנו שביתה כלל

טו. כלים שלא קנו שביתה כלל, כגון בגדים שהיה לבוש בהם בבין השמשות, מותר לטלטלם מחצר לחצר[53], ואסור לטלטלם מהחצר לבית או מבית לחצר, כדין כלים ששבתו בחצר[54]. ויש אומרים שאם הכניסם לבית באמצע שבת קונים שביתה ונאסרים כדין כלי בית, אך רבים חולקים ע"ז שאין קונים שביתה באמצע שבת[55].

טז. הוצאת חפצים ע"י ב' אנשים: יש שכתבו להתיר לטלטל תינוק [באופן שהוא במצב שאינו קונה שביתה, כדלעיל סעיף ה'] מהבית ואח"כ מחצר לחצר, וכן להכניס לבית אחר, וזה ע"י שאדם אחד רק יוציא מהבית לחצר [באופן שיש בחצר זו עירוב פרטי], ויניח, ואח"כ מותר לאדם אחר להעביר מחצר לחצר [אפילו שהחצרות האחרות לא מעורבות], כי כלפי האדם השני אין קשר למה שהכלי יצא מהבית, ואח"כ אדם אחר יכניס בחצר האחרת [שיש בה עירוב פרטי] מהחצר לבית[56].

אך גם לדעת הסוברים כן, זהו דוקא בכלים שלא קנו שביתה כלל [כתינוק הנ"ל ובגדים שלבש כל בין השמשות], אבל כלים שקנו שביתה, או בבית או בחצר, ודאי שאסור להוציא ולטלטל אפילו ע"י אדם אחר, כיון שכל הוצאה נוספת מתייחסת למקום שביתת הכלי[57]. ובדין זה מאוד מצוי לטעות בו.

לעומת זאת יש אופן המותר דוקא בכלים שקנו שביתה, והוא כאשר יצאו ממקומם וחזרו למקום שביתתם, שמותר לטלטלם לפי דיני מקום שביתתם ע"י שיניחם בינתיים במקום שביתתם. ופרטי דינים אלו מבוארים לעיל סעיף ט'.

לא. וצ"ב טעם המתיר, הרי בכלי חצר מבואר בתוס' דף צט: דמי גשמים ששבתו בחצר ראובן והעבירם לחצר [גג] שמעון, אסור להכניסם לבית שמעון אפילו שמדובר בחצר פרטית שאין איסור הוצאה, בכל זאת נחשב הוצאה מהמקום שהכלים היו לפני כן, וא"כ גם כאן הכלים שבתו בבית שאינו מעורב עם חצר ב', והוי הוצאה מהבית שבו שבתו, ומה מתיר שיש שם עירוב. וצריך לחלק שכלי חצר שהעבירו לחצר אחרת לא התנתקו מרשותם, דכל החצרות רשות אחת, ולכן אם מכניסם לבית הרי יש בזה הוצאה מהמקום ששבת בו, ואפילו שבחצר שמעון יש עירוב, דנים כמוציא מהמקום שהיו לפני כן, משא"כ כלי בית שכבר עברו לחצר ב' והתנתקו מביתם, סובר הבית מאיר שדנים את ההוצאה כלפי חצר ב' שנמצאים בה. וצ"ע. שוב מצאתי שמבואר להדיא בשעה"צ (סי' שע"ב ס"ק כ"ה) שאסור, שכ' לגבי בית שעירב עם שני בתים, שכלים של בית בחצר א' שטלטלם לבית האמצעי, אסור להוציאם לחצר ב', אפילו שיש עירוב, וכלים של הבית האמצעי מותר להוציא לחצר ב'.

45. הביאור הלכה סי' שע"ב ס"א ד"ה שמא כתב שיש לדון בזה, מי נימא דלא אסרו אלא ההוצאה מרשות אחד לחבירו, אבל בחצר זו גופא אף ששבתו בבית לא אסרו בטלטול, אחר שכבר הוציאן לשם, בין שהוציאן בהיתר ע"י מלבוש ובין שהוציאן באיסור, או אפשר דכיון שאינה מעורבת ורשות כל בני החצר שולטין עליה עשאוה כעין רה"ר, ואסור לטלטל אף בחצר זו גופא יותר מד' אמות. וכתב אח"כ מצאתי שיש בזה מחלוקת בין הפוסקים, דהאבן העוזר רס"י שס"ו אוסר, וכן מבואר ברשב"א בעבוה"ק, וכ"מ ברמב"ם, אכן ברש"י שבת דף קל: ד"ה מותר מבואר שמותר, ורע"א כתב שאסור, והבית מאיר סי' שמ"ט תלה דין זה במחלוקת הראשונים. ובסו"ד בביאור הלכה וכן במשנ"ב שם ס"ק ט"ז הניח הדבר במחלוקת. ובחזו"א סי' ק"ד ס"ק כ"א וכ"ב צידד כדעות המתירות.

46. בספר חכמת הלב פ"א ס"כ בבינת הלב כ' להסתפק אם האוסרים מודים כשהחצר מעורבת [אלא שאינה מעורבת עם הבית שבו שבתו הכלים], או שהיא של יחיד, שלא שייך הטעם שכתבו שרבנן עשו חצר שאינה מעורבת כרשות הרבים, וא"כ הוי כבתוך בית שמותר וכדלקמן. ובאמת מבואר להדיא בבית מאיר סוס"י שמ"ט שגם לאוסרים מותר בכה"ג, משום שחצר מעורבת דומה לבית המבואר בהמשך הסעיף. וכ"כ בשונה הלכות בהערות לסי' שע"ב דין ב' מסברא דיליה. ועיין בביאור הלכה הנ"ל שכשאסר כתב "בחצר שאינה מעורבת" [אך מה שהתיר להדיא הוא רק בתוך בית כדלקמן].

47. בביאור הלכה שם הביא דהאבן העוזר הנ"ל אסר גם בכה"ג, וכן רע"א כתב לאסור, אך הבית מאיר חלק עליהם שדוקא בחצר שלא עירבו שרשות רבים שם שייך הטעם הנ"ל דאפשר שעשאוהו כרה"ר, אבל בבית לא שייך לחלק בין תוך ד"א לחוץ לד"א, ואף הגרע"א משמע שלבסוף הודה בזה לבית מאיר. וכן במשנ"ב שם ס"ק ט"ז סתם להיתר. ומה נחשב לבית, ראה מה שנתבאר לעיל סעיף ד' שלד' המשנ"ב היינו כל חדרי הבית מלבד מרפסת פתוחה, ולד' החזו"א רק החדר שאוכלים בו. וגם למשנ"ב אין להוציא למרפסת פתוחה שאין לה דין בית, עין לעיל.

48. בחכמת הלב (פ"א ס"ח) כתב להתיר, כיון שכל הרחובות שייכים לכולם והרי הם חצר אחת [וסמך על החזו"א שצידד כמתירים לטלטל בתוך החצר אפילו כשאינה מעורבת], אבל בעירובי חצירות (עמ' תנ"ז) השיב על דבריו, שאמנם כולם כחצר אחת, אך כיון שהמציאות היא שחלק מהחצרות אינן גדורות במחיצות י' טפחים כדין, וכיון שלהכניס מהרחוב לחצר [כלים אלו ששבתו בבית, שהילד הוציא] אסור לכו"ע, א"כ החצר היא מקום האסור כלפי הרחוב, והרחוב נאסר מדין פרוץ למקום האסור, כמבואר בגמ' (עירובין דף פ"ט, ותוס' דף מב: ד"ה לא), ובשו"ע (סי' שע"ד ס"ב ומשנ"ב סק"ח) בשתי חצרות הפרוצות זו לזו. ועיין לעיל כיצד מותר לעזור לילד כמה פעמים שכל פעם פחות מד' אמות.

49. חכמת הלב (פ"א סי"ז) שלענין דיני טלטול דנים לפי הבעלות, ואין המחיצות מחלקות להחשב רשויות נפרדות. והוכיח כן מתור"פ דף כג. ותורי"ד דף צא. מהדות"ל ד"ה הוא, ושכן מוכח בב"מ סי' שמ"ט בסופו, וברע"א סי' שנ"ה ס"ג, ובחזו"א סי' פ"ו סק"ח, ובלשון המשנ"ב סי' שנ"ה ס"ק ל"ד. [ובשעה"צ סי' שע"ב סק"ט שהסתפק בכגון זה בהוצאה מקרפף לקרפף של אדם אחד, נראה שאין להוכיח מדבריו לכאן, דמבואר שם שהסתפק רק לדעת רש"י ולא לרמב"ם, ומוכח שהספק הוא מחמת שלרש"י קרפף שונה, אבל בחצר וחצר יהיה מותר].

50. חכמת הלב פ"א סי"ח, ע"ש בהערה נ"ח ובעמק החכמה שם סי' ל' שתלוי בגירסאות בתורי"ד. ויש שדימו דין זה למש"כ הב"מ שמותר לטלטל בתוך חצר מעורבת יותר מד"א, אף לאוסרים בחצר שאינה מעורבת. וא"כ גם שתי חצירות שעירבו ייחשבו כאחת. אמנם לכאו' אינו דומה, כיון שכאן יש הוצאה מרשות לרשות, ואע"פ שעירבו מ"מ הם בעלויות שונות, והעירוב אינו עושה אותם שותפים בבעלות. וזה דומה יותר להוצאה מחצר לבית שיש בזה מחלוקת באחרונים אם העירוב מחשיב אותם לרשות אחת, ואמנם הבית מאיר התיר גם בזה, אך הגאו"י הסתפק בזה, והגר"ז [והחזו"א] אוסר. וצ"ע.

51. בספר חכמת הלב (פ"א ס"ז) כ' להתיר מקומה לקומה, כיון שכל הקומות שייכות לכל הדיירים, וחידש ששתי חצרות ששייכים לאותה רשות משותפת [אע"פ שלא עירבה] הכל חצר אחת היא, והמחיצות שביניהם לא מחלקים אותם לשתי רשויות. אבל למעשה גם אם נקבל חידוש זה, וגם אם ננקוט שהכל בבעלות כולם [שכידוע נחלקו בזה בתי הדין בדורינו], מ"מ בדרך כלל הקומות הם רשויות שונות, כי הרשות לענין שבת היא לפי מי שיש לו דריסת רגל, ולא מחשיבים מה שבממונות יש לדיירים התחתונים זכות בקומות העליונות, וכמ"ש החזו"א במכתב להגר"ש שקופ זצ"ל (הנדפס בחזו"א סוס"י קי"ד), ונמצא שהקומה העליונה שייכת רק לדיירים שגרים בה, והקומה שתחתיה שייכת גם לעליונים וגם לדרים באותה קומה, ולכן הוצאה מקומה לקומה היא הוצאה מחצר לחצר (כ"כ בעירובי חצרות עמ' תנ"ז).

ודע עוד, שבאופן זה [כלים ששבתו בבית ויצאו לחצר] אסור להעבירם מחצר לחצר, היינו אפילו אם הניחם בחצר ואדם אחר מעבירם, כמבואר בפשטות בגמ' [דחצר שיש בה כלים שיצאו מהבית אסור להעבירם לחצר אחרת], ומה שיש מתירים בב' פעמים, היינו דוקא בכלים שלא קנו שביתה כלל, עי' לקמן סעיף ט"ז.

52. מש"כ שלא איבדו שביתתם, כ"כ שו"ע הרב (סי' שע"ב ס"א בסוגריים), והוסיף שצריך להניח, משום שאם לא יניח יש כאן הוצאה מחצר ב' לבית שאינו מעורב עמה, וזה אסור אפילו בכלי שלא שבת. ומה שחידש שע"י הנחה נחשב שני מעשים, יש לעיין מדברי התוס' דף צט:, אלא שהתוס' דיברו בכלי שלא קנה שביתה, משא"כ כאן שהכלי קנה שביתה בבית שחצר א' אפשר דשאני, וכן הלכה להתיר. ולדעת החזו"א שכלי קונה שביתה באמצע שבת, הרי כלי זה קנה שביתה נוספת לחומרא בחצר או בבית שהיה בו בינתיים, ונאסר.

53. מבואר בביאור הלכה סי' שע"ב ס"א ד"ה לחצר, וכן מבואר בתוס' דף צט. ד"ה לא לגבי גשמים שירדו בשבת. ומבואר דאין מה שקונה שביתה בחצר מתיר טלטול מחצר לחצר, אלא השביתה בבית אוסרת, וכל שלא שבת בבית מותר. וראה לעיל סעיף ה' שיש ג' אופנים שדבר לא קונה שביתה.

54. דכשלא עירבו יש איסור הוצאה, וכשעירבו, אם באו מחצר אחרת, אסור להכניסם לבית כמו שחידשו בתוס' דף צט: ד"ה לא, ואינו משום איסור הוצאה מחצר זו [שהרי עירבו], אלא משום שנחשב הוצאה אריכתא מהחצר הראשונה לבית, והחצר הראשונה אינה מעורבת עם הבית. והחזו"א סי' ק"ד ס"ק כ"ה הבין שהטעם משום שקונה שביתה באמצע שבת בחצר הראשונה, אבל בראשונים שם מבואר להדיא דאין קונים שביתה באמצע שבת, אלא הטעם דהוי הוצאה אריכתא וכנ"ל.

55. כמבואר בהערה הקודמת ולעיל סעיף ה'.

56. כ"כ בספר חכמת הלב פ"א ס"ח ט', ובעמק החכמה שם סי' ל"ב, וחידש כן מעצמו ע"פ קושיא למה ר"ש הוצרך לאסור להוציא מחצר לחצר כלים ששבתו בבית, הרי גם כלים שלא קנו שביתה אסור מחמת שנחשב הוצאה מהבית כמ"ש תוס' (בעירובין דף צט:) וכנ"ל, ועל כרחך שכלי בית אסור אף בהניח בינתים כי לעולם שביתתן עליהם, משא"כ כלים שלא שבתו האיסור רק באופן שנחשב הוצאה אחת מהבית, אבל בהניח הוי שתי הוצאות נפרדות שכל אחת אין בה איסור [כשהבית והחצר מעורבים, ורק מחצר לחצר אין עירוב]. וע"ש שנתקשה שבתוס' מבואר שאפילו באופן שנחשב כמונח בינתיים אסור, ודחק לחלק בין נחשב כמונח למניח בפועל, ולמעשה התיר רק בשני בני אדם שכל אחד עושה רק פעולה אחת. אך אחרים חולקים על חידוש זה, ועי' בספר עירובי חצרות עמ' ת"נ שתירץ את הקושיא הנ"ל [ומש"כ החכמת הלב שם שהגר"ז התיר בכה"ג אפילו באותו אדם ע"י הנחה בינתיים, לכאו' זה אינו, דמבואר בגר"ז שדיבר בכלי ששבת, וכונתו לדין אחר שכתבנו בסעיפים ט' וי"ד].

ומכל מקום בהוצאת תינוק שיודע ללכת, מסתבר להתיר בלאו הכי, כיון שבאדם שהולך בעצמו אין קשר בין מעשה טלטול אחד לשני, שכשמניחו אחר שהוציאו והוא הולך קצת בעצמו נגמר המעשה הראשון, והטלטול שאח"כ מחצר לחצר הוא בפני עצמו, כך שמעתי מהגר"מ לובין שליט"א. [ובתינוק שאינו יודע ללכת או לזחול, בלאו הכי צידדנו לעיל שקונה שביתה, וממילא לא שייך היתר אף בב' אנשים].

57. כפי שנתבאר בהערה הקודמת כל ההיתר בנוי על חילוק בין כלים ששבתו לכלים שלא שבתו. וכן מפורש בחכמת הלב שם שהתיר רק בתינוק והבגדים שהיה לבוש בביה"ש, ולא בעגלה ובבקבוקים וכדומה, ולא בבגדים שלא לבש בביה"ש. וההסבר בזה שכלים ששבתו אסורים, או משום שכל הוצאה נחשבת כמוציא ממקום שהכלי שבת בו, או שההסבר משום שכלפי כלים ששבתו בבית כל חצר היא רשות בפנ"ע, וההוצאה מחצר לחצר הוי הוצאה מרשות לרשות.

58. בקיצור זה לא נכנסנו כל פעם לפרט כל השיטות, והננו מציינים אותם כאן. א' דעת החזו"א שכלי קונה שביתה באמצע שבת, וכדמשמע בדבריו דהיינו גם בכלי שקנה שביתה בביה"ש. לפ"ז יוצא כמה

סיכום ודוגמאות מהמציאות השכיחה בימינו

לאור הדברים שנתבארו ישנם הרבה מקרים שכיחים שיש להזהר בהם[58]: **א'** במקום שאין עירוב לרחובות כלל, והוציא בגדים בדרך מלבוש. **ב'** במקום שיש לרחובות עירוב של היקף מחיצות, ולא נעשו שכירויות כדין. **ג'** אנשים שסומכים על העירוב רק לילדים ולא לגדולים.

א. מקום שאין עירוב לרחובות כלל: פשוט שכאשר אין עירוב אסור לטלטל שום חפץ מחוץ לבית, ואפילו כלי ששבת בחצר, וגם לילדים אסור[59], אופן ההוצאה והטלטול המותר הוא רק בדרך מלבוש.

אמנם ראוי לעשות עירוב פרטי בבנין, כדי שיהיה אפשר להוציא מפתח לנעול את הדירה[60], וכן להעביר מדירה לדירה באותו בנין, וכן לטלטל בתוך חדר המדרגות, אך גם כשיש עירוב אסור להוציא מחוץ לחדר מדרגות.

אם החצר מוקפת מחיצות, גם היא מותרת, אך בדרך כלל (בעירנו ב"ב) רוב החצרות אינן מוקפות לגמרי במחיצות בגובה י' טפחים[61]. וכן קומת הכניסה (לובי) לפעמים אינה סגורה לגמרי, ואין לטלטל בה, אלא מקומה ראשונה ומעלה.

בגדים שהוציא בדרך מלבוש ופשט אותם במקום אחר [מצוי מאוד בטלית, בכובע וחליפה]:

אם היו מונחים **בבית** בזמן בית השמשות: **והביאם לבית אחר** ופשט אותם, מותר לטלטלם בתוך הבית, אך לא להוציאם ביד לחצר, מרפסת פתוחה, חדר מדרגות (אפילו יש שם עירוב). **הביאם לחצר** [כגון חדר מדרגות] ופשט אותם, אסור להכניסם ביד לבית, ולא להעבירם לחצר אחרת. ולגבי טלטול בתוך אותה חצר, נחלקו הפוסקים אם מותר לטלטל יותר מד' אמות. ואם החצר ההיא מעורבת, מותר לטלטל בתוך החצר יותר מד' אמות, אך לא להכניסם לבית (אפילו מעורב עם החצר).

אם היו מונחים **בחצר** [כגון בית כנסת ומרפסת פתוחה או חדר מדרגות] בזמן בין השמשות: **הביאם לבית**, ופשט אותם, מותר לטלטלם בתוך הבית, אבל אסור להוציאם לחצר. אמנם אם הבית מעורב עם חצר או חצרות, יש אומרים שמותר להוציאם לחצרות המעורבות, רק לא להכניסם חזרה לבית. **הביאם לחצר אחרת**[62], אם היא סגורה במחיצות מותר לטלטל בכולה, וכן להעביר לחצרות נוספות המחוברות במחיצות טובות כדין, אבל לא להכניסם לבית אפילו הוא מעורב עם החצר ההיא. [בתים המעורבים עם החצר הראשונה שבה שבת הכלי, כגון שיש עירוב בתוך הבנין, מותר להכניס לבתים ומהבתים לחצר].

בגדים שהיה לבוש בהם כל זמן בין השמשות, דינם ככלים שהיו בחצר בבין השמשות.

ב. מקום שיש לרחובות היקף מחיצות, ולא נעשו שכירויות כדין[63]: יש להקדים שבעיקרון אין מה להאריך כ"כ בפרטי הדינים במצב כזה, כיון שבשום אופן אסור לטלטל כלים ששבתו בבית מחצר לחצר, וכל מה שהיה בבית לא שייך שיגיע למקום אחר. וכן דברים שטלטלו מחצר לחצר אסור להכניס לבית שבו מתארחים בכל מצב לכו"ע.

הסיבה שבגללה הוצרכנו לפרט דינים של כלים שכן הגיעו למקומות האחרים, היא מכיון שהרבה נותנים לילדים לטלטל במקומות כאלו, על סמך מי שמתיר דבר זה, ואומרים שהגדול יטלטל מחצר לחצר והקטן יכניס לבית, ובענין זה יש פרטים רבים שמצוי להיכשל בהם, כי הרבה דברים לא השתנה דינם גם כשמישהו אחר הוציאם, ואסור לגדול לטלטלם כדלהלן. [רק חשוב לציין שהפוסקים שיודעים את המשמעות ההלכתית של שכירות מהממשלה, אומרים שאף לילדים אינו פשוט לסמוך על כך, ואכמ"ל].

הציור המדובר לקמן, הוא הציור האקטואלי בעירנו, שזוג צעיר גר בקצות העיר שיש היקף לעירוב ולא נעשו בו שכירויות, והולך עם הילד בעגלה אל ההורים הגרים במרכז העיר ששם יש עירוב שנעשו בו שכירויות [ובבנין של הזוג ובבנין של ההורים נעשה עירוב פרטי מהודר].

לגבי כלים ששבתו בחצר, כגון עגלה שהיתה בחדר מדרגות או בחצר בבין השמשות, וכן בקבוקים וטיטולים שהיו שם: מותר לטלטל את העגלה בתוך כל חדר המדרגות, ומקומה לקומה, אף אם לא עירבו, אבל לא להכניס לבית. ואם עשו עירוב פרטי לבנין מותר אף להכניס לבית [באותו בנין שבו שבתו בבין השמשות].

מותר לטלטל את העגלה לרחובות ולחדרי המדרגות שבתוך היקף העירוב, אם ההיקף כשר וראוי לסמוך עליו[64].

להכניס את העגלה לדירה שבבנין אחר, אסור, אפילו אם באותו בנין יש עירוב פרטי לבנין[65]. ואפילו לאדם אחר [שלא הוא העביר את העגלה מחצר לחצר] גם כן אסור להכניסה לדירה[66].

אם הכניס לבית ההורים וכדומה [בהיתר או ח"ו באיסור[67], מותר לטלטל בתוך הבית, ואסור להוציא לחצר או לחדר מדרגות.

לגבי כלים ששבתו בבית, כגון בקבוקים בגדים וטיטולים שהיו בבית בין השמשות, וכן עגלה אם היתה בבית בין השמשות: מותר לטלטלם באותו בית[68]. ואם יש עירוב פרטי בבנין, מותר לטלטל גם לחדר מדרגות[69], ובחצר אם היא סגורה בגדרות כראוי ע"פ הדין. אבל אם לא עשו עירוב פרטי בבנין, אסור להוציא לחדר מדרגות, ולא לדירות השכנים[70].

אם החפצים יצאו לחצר או לחדר מדרגות [בין בהיתר ובין ח"ו באיסור[71], ואפילו באופן שיש עירוב פרטי בבנין], אסור לטלטלם מחצר לחצר, או מחצר לרחוב [ומקומה לקומה בחדר מדרגות, ראה הערה[72]].

לגבי הטלטול בתוך אותה חצר, נחלקו הפוסקים אם מותר בכל החצר, או רק באותם ד' אמות שהחפץ נמצא. והמשנ"ב הביא את המחלוקת ולא הכריע, והחזו"א צידד כדעת המתירים[73]. ולפ"ז יש שרצו להתיר לטלטל את הדברים ברחובות עצמם אחר שיצאו לרחוב [בלי להכניס לחצר], ויש חולקים[74].

להכניס מהרחוב לחדר מדרגות של הבנין שבו מתארחים[75], אסור, כיון שזה טלטול מחצר לחצר. וכן לטלטל מקומה לקומה, ע"פ רוב אסור כי זה טלטול מחצר לחצר כמו שנתבאר לעיל. ואם נעשה עירוב פרטי בבנין ההוא מותר לטלטל בתוך חדר המדרגות, ואפשר שגם מקומה לקומה מותר, ונחלקו הפוסקים אם מותר להכניס לדירות שבבניך[76].

מהו הפתרון המקסימלי שאפשר להתיר: שיניח את העגלה [והבקבוקים והטיטולים] בבין השמשות בחצר [או חדר מדרגות], ואז מותר לטלטל אותה ברחוב ולהכניס לחדר מדרגות [שבתוך היקף העירוב], ובשום אופן לא להכניס אותה לבית שבבנין האחר [אפילו אם באותו בנין עשו עירוב פרטי[77]].

והנה לגבי העגלה יש בזה תועלת, אבל לבקבוקים והטיטולים אינו מועיל, שהרי אין משתמשים בהם בחדר מדרגות, ולכן דברים אלו צריך להכין מערב שבת אביזרים חילופיים במקומות שרוצים להתארח בהם.

התינוק עצמו, אם הוא בגיל שיכול לצאת מעצמו מהבית [אפילו רק ע"י זחילה[78]], אינו קונה שביתה, ולא דנים היכן היה בבין השמשות, ולכן כאשר יצא לחצר מותר לטלטלו מחצר לחצר. [אך לא כשיש בידו חפץ ששבת בבית, ויש אוסרים גם כשלובש בגדים או טיטולים ששבתו בבית].

אבל להוציאו מבית לחצר או מחצר לבית, רק אם יש עירוב במקום ההוא מותר[79], ואם אין עירוב באותו מקום אסור להוציאו[80], אלא יניחנו סמוך לפתח שיצא מעצמו, ואז יטלטלו.

תינוק שאינו יודע אפילו לזחול, דינו ככלים שקונים שביתה כפי מקומם (כפי שנתבאר לעיל סעיף ה'), ואין שום פתרון להוציאו ולטלטלו.

חומרות גדולות, שכל פעם שהכלי נכנס לבית אחר או חצר אחרת מקבל גם חומרי מקום שהגיע לשם, ונשאר עם חומרי מקום שיצא משם. וזהו דין מחודש שבכמה ראשונים ופוסקים מבואר שלא כדבריו, כמבואר לעיל סעיף ה'. ב' דעת החזו"א שחדרי הבית שאין אוכלים בהם אין להם דין בית, נתבאר לעיל שבמשנ"ב סי' שנ"ה ס"ק ל"ד וכן בראשונים ובאחרונים כתבו דהוי בית. [והרוצה לסמוך על חזו"א זה, יש בזה אמנם קולא שמותר להוציא מחדרי הבית לחצר באופנים שמותר להוציא מחצר לחצר, אך יש בזה חומרא גדולה שבעתיים, שאסור להעביר בתוך הבית, מחדר שאוכלים בו לחדר אחר, כל כלי ובגד שלא היה בביה"ש בתחום עירוב הבית, כמו שהאריך בחכמת הלב סוף פרק א' בהרבה דוגמאות]. שיטת החזו"א בשני דינים אלו לא הובאה בדוגמאות דלהלן, שכאמור יש להקל בזה כדעת רוה"פ, והרוצה להחמיר יחשב לעצמו כיצד לעשות למעשה.

דבר נוסף שהזכרנו לעיל סעיף ד' דיש מסתפקים שאף המשנ"ב מודה בחדר שאין בו דע"ד שדינו כחצר ולא כבית אע"פ שהוא חלק מחדרי הבית, וגם בזה שאלתי כמה ת"ח ופשיטא להו שדינו כבית, וע"כ לא הבאתי חומרא זו כאן.

59. שכיון שאינו מתוקן במחיצות דין המקום הוא כרמלית, ואין מטלטלין בו יותר מד' אמות, וכמבואר במשנ"ב סי' שע"ב ססק"א, סי' שפ"ח ססק"ב, ועוד, ופשוט.

60. ללא עירוב, אי אפשר לנעול במפתח, אף אם ישאירו את המפתח בארון חשמל, כיון שמקום המשקוף הוא וצריך מנעול מספרים [או עם חגורת מפתח באופן שמשאירים אותה מחוברת לגוף, או שפותחים אותה רק תחת המשקוף וחוזרים ולובשים מיד, ויש בזה פרטים רבים]. לכן חשוב לעשות עירוב פרטי בבנין.

61. כתבנו בפתח העירוב ח"ב שבדיני מחיצות יש פרטים רבים מאוד, ואם אין מחיצות גמורות לכל החצר ממש, אין לסמוך על עומד מרובה ופי תקרה וכו' אלא ע"י ת"ח הבקיאים בהלכות עירובין. והבאנו שם מדבריהם שרוב החצרות שנבדקו היו צריכות תיקון.

62. כלומר שאינה מעורבת עם החצר הראשונה שבה הכלים שבתו. וכאמור בסעיף זה מדובר שאין עירוב לרחובות.

63. כגון העירובים העירוניים [שכידוע דעת רוב פוסקי הדור שכיום השכירות מהממשלה ומהמשטרה אינה מועילה, ומה שלא עושים שכירות פרטית, זה מחוסר ברירה]. וכן יש מהעירובים השכונתיים שידוע שלא נעשו שכירויות. ויש לשים לב שלפעמים גם בעירובים שעשו שכירויות יש לחוש שלא מפקחים ע"ז תדיר, כיון שהדברים משתנים מאוד. כמו"כ מלבד זה יש מקומות [בפרט בסוגי עירובים שלא מדקדקים בשכירויות] שגם במחיצות יש קולות גדולות, וגם הפיקוח על המחיצות קשה מאוד, ולא בכל מקום שאומרים שיש עירוב פירושו שהדבר מותר לכתחילה או בדיעבד, שלפעמים העירוב נעשה רק להציל את המטלטלים מאיסור, וממילא כבר מוכרחים לומר שיש עירוב כשר, וצריך לדעת לשאול בצנעה למבינים.

64. כאן מודגש החשש לתקינות המחיצות, משא"כ בשאר המקומות שמדובר במחיצות חצר פרטית אין החשש כ"כ גדול.

65. כמבואר לעיל סעיף ז', כיון שהעגלה קנתה שביתה בחצר שאינה מעורבת עם בית זה, לכן ההכנסה לבית היא הוצאה אחת מחצר הראשונה לבית של אחר.

66. כמבואר לעיל סעיף ז' וסעיף ט"ז שגם החכמת הלב (פ"א ס"ח ט') שחידש להתיר בשני אנשים, לא אמר אלא בכלים שלא קנו שביתה כלל, לא בבית ולא בחצר, דהיינו תינוק ובגדים שלבוש, משא"כ עגלה וכדומה שקנו שביתה בחצר.

67. דרך היתר בעגלה לא כ"כ שייך, אבל בבגדים [שהיו בחדר מדרגות בבין השמשות] שייך דרך היתר בדרך מלבוש, שלובש את הבגדים בחדר מדרגות ופושטן בתוך הבית. ויש לשים לב שגם לילד קטן אסור לטלטל כשאין איזה שיטה שמתירה וראוי לסמוך עליה, ומשהגיע לחינוך חייבים לחנכו, וחינוך לאיסורים הוא מגיל שיודע מה זה "אסור" (משנ"ב סי' שמ"ב ס"ק ג'), והפוסקים ביארו שזה בגיל 3-2 (עי' שבתא דינוקא פרק י' סעיף כ'). ולכן מה ששייך שילד הכניס, היינו כגון שלא ידע שאסור, אבל באמת אין זה דרך היתר.

68. בכל החדרים, וגם למרפסת פתוחה, וגם לפי החזו"א. כיון שכל המקום שייך לבעלים אחד הוי כבתים וחצרות מעורבים, ומותר לטלטל מזה לזה [כלים ששבתו באותה רשות בעלים].

69. בקומת הכניסה של חדר מדרגות מותר לטלטל רק במקומות הסגורים, אבל אם כניסת הבנין פתוחה לגמרי [שהיא פרוצה במלואה], אין העירוב מועיל למקום זה ואסור לטלטל בו. בקומות העליונות בדרך כלל המדרגות מועילות להחשב כמחיצה, ויש לבדוק כ"מ לגופו.

70. אפילו לא דרך חצר וחדר מדרגות, כמבואר לעיל שבכלל תקנת חכמים לאסור הוצאה מבית לבית כל זמן שלא עירבו.

71. כמו שנתבאר לעיל.

72. בדין מקומה לקומה נחלקו מחברי זמנינו אם נחשבים שתי רשויות והוי טלטול מחצר לחצר, כמ"ש לעיל. ולאוסרים אסור אף אם הניחם בחצר ואדם אחר מעבירם לחצר אחרת, כמ"ש שם. אמנם גם לאוסרים מקומה לקומה זהו רק כשאין עירוב פרטי בבנין, אבל כשיש עירוב [ואין גוים ומומרים, או ששכרו מהם כדין] ודאי מותר, שהרי הבנין מעורב עם הבית שבו שבתו הכלים. ואינו דומה לאופן שהגיע לבנין אחר שיש בו עירוב, שיש אוסרים כדלקמן.

73. נתבאר לעיל סעיף י"ב.

74. נתבאר לעיל סוף סעיף י"ב, שבחכמת הלב רצה להתיר כיון שכל הרחובות הם מבוי אחד, שכל הרחובות שייכים לכולם. ובספר עירובי חצרות (מכתב י"ט עמ' תנ"ז) השיב ע"ד שיש הרבה חצרות אחרות שפרוצות לרחוב [שהגדרות הקדמיות ע"פ רוב פחות מי"ט], והוי כשתי חצרות הפרוצות זו לזו דאסור לטלטל בהם כלי בית (כמבו' בסי' שע"ד ס"ב וסק"ח). [נידון זה שייך רק כאן בכלים ששבתו בבית וכנ"ל, ולא במה שנתבאר לעיל בכלי חצר, דכלי חצר מותר לטלטלם אף לחצר אחרת, ולא איכפ"ל שנפרצו זל"ז אם בסך הכל ביחד הם מוקפים, כמבו' במשנ"ב שם].

75. ה"ה שאסור להכניס לחדר מדרגות של אותו בנין שבו שבת הכלי, כמשנ"ת לעיל, אלא שסידרתי הדברים לפי המציאות המצויה כשלוקחים את הדברים מביתם לבית אחר.

76. כפי שהתבאר לעיל סעיף י"ג דהוי כלי בית שהגיעו לחצר אחרת המעורבת עם הבתים שבה, שיש להסתפק אם מותר לטלטלם מחצר לחצר המעורבת [וזה הנידון בטלטול מקומה לקומה], ויש מחלוקת אם מותר להכניס לבתים.

77. כ"כ בספר חכמת הלב ס"ט ד"ה כל. והוסיף שם שלדעת החזו"א יהיה מותר להכניס לבית לחדר שלא אוכלים בו, אם הכניסה אינה פתוחה ישר לחדר שאוכלים בו סעודות שבת. אבל כבר כתבנו שמי שמיקל בזה, מלבד שהיא קולא נגד הרבה פוסקים, יוצא ג"כ חומרא גדולה, שאסור להעביר מחדר זה לשאר חדרי הבית כלים שהגיעו ממקום אחר, ואפילו כובע וחליפה [וזה דבר שמאוד קשה להזהר בו].

78. עי' משנ"ת לעיל סעיף ה', ומגיל זה י"ל שגם לרע"א כבר אינו משתייך למקומו ואינו קונה שביתה. וכך שמעתי ממורה הוראה להקל מגיל זה.

79. אפילו שאינו מעורב עם המקום שהיה בו בבין השמשות, כיון שאינו קונה שביתה. ובאופן זה שמישהו הוציאו בידיים, אין להמשיך לטלטלו מחצר לחצר, אלא ע"י אדם אחר, כלומר שהמוציא מהבית לחצר יניח, ואדם אחר יטלטלו מחצר לחצר. וזה לפי ההיתר של החכמת הלב, ומסתבר שכאן מותר גם לדעת החולקים כמ"ש לעיל סעיף ט"ז בהערה.

80. מצד איסור הוצאה, שגם להוציא אדם גדול אסור, משום הוצאה מרשות לרשות.

ג. מקומות שסומכים על העירוב השכונתי לילדים ולא לגדולים: כלפי הילדים מותר כל העברה מבית לחצר ומחצר לבית, במקומות שנמצאים בתוך תחום העירוב [כמובן שגם עבור ילדים צריך עירוב שאפשר לסמוך עליו ע"פ דין[81]].

כלפי הגדולים נוהגים כל הדינים המבוארים באות ב', ואפילו שהילדים הביאו את העגלות והתינוקות והבקבוקים בהיתר [שסמכו שמותר], בכל זאת הגדולים שאינם סומכים על העירוב צריכים לנהוג בהם כדברים שהגיעו מחוץ למקום שביתתם, כמבואר לעיל אות ב' (ראה שם פירוט הדינים).

ולכן כשהילדים הכניסו לבית מותר לטלטל בתוך כל הבית [בין כלי בית ובין כלי חצר][82], אבל אסור להוציאם לחצר ולחדר מדרגות, אפילו שיש עירוב פרטי באותו בנין [בכלים ששבתו בחצר תמיד אסור, ובכלים ששבתו בבית כשיש עירוב, מחלוקת כנ"ל].

וכשהילדים הכניסו לחצר או חדר מדרגות: אם אין עירוב פרטי באותו בנין, אסור לעזור להם להכניס לדירה, ולא להעלות מקומה לקומה, ולגבי לטלטל בתוך חדר מדרגות או חצר מוקפת מחיצות, המשנ"ב מסתפק והחזו"א מיקל. ואם יש עירוב פרטי באותו בנין, מותר לטלטל בתוך חדר מדרגות, ואפשר שאפילו מקומה לקומה. ולגבי להכניס לדירות, אם הם כלים ששבתו בחצר אסור, ואם הם כלים ששבתו בבית תלוי במחלוקת האחרונים לעיל סעיף י"א.

כללו של דבר: כלי שלא היה באותו עירוב[83], אסור להוציאו מבית לחצר ומחצר לבית. לגבי מחצר לחצר תלוי אם הוא כלי בית אסור, ואם הוא כלי חצר מותר.

וכשבמקום שנמצא עכשיו יש עירוב בנפרד, זה מתיר לטלטל בתוך אותה חצר, ואולי גם מחצר לחצר, ומחלוקת אם מותר גם להכניס כלים ששבתו בבית מחצר לבית, אבל אסור להכניס כלים ששבתו בחצר.

דוגמאות נוספות שכיחות[84]

הדוגמאות מותאמות לפי הנהגתינו שהגדולים לא סומכים לטלטל בעירוב מהטעמים הידועים, וזה נוגע גם למי שמטלטל באופן שבין ביתו לבית הכנסת או למקום שהולך אליו, יש שטח שאינו בתוך העירוב. משא"כ כשהכל בתוך העירוב ומותר לטלטל מכל המקומות לבית, אין נפק"מ.

1. כובע ששבת בחצר, כגון שהניח מראשו בבית הכנסת בזמן בין השמשות, נהיה כלי ששבת בחצר, ואין להכניסו מחדר מדרגות לבית אף כשיש עירוב פרטי בבנין (כדלעיל סעיף ז').

וכן על דרך זו כל דבר שהיה בבין השמשות מחוץ לדירה, כגון עלונים שבבית הכנסת, וחפצים שילדים אספו מהרחוב. וכן מכוניות בימבה שהיו בחצר או בחדר מדרגות [של בנין אחר שאינו מעורב עם הבית], אסור להכניסם לבית, למרות שיש עירוב פרטי בבנין.

2. טלית גדול שהיתה בבין השמשות בבית, אסור לטלטלה מחצר לחצר שאינה מעורבת. ובתוך אותה חצר, מחלוקת ראשונים וספק בביאור הלכה, והחזו"א מצדד כמקילים (לעיל סעיף ד'). ולכן יש מקפידים שלא לטלטל אותה בבית הכנסת, אלא לובשים בתוך ד' אמות למקום שהניחוה. ועכ"פ אסור להעביר מחצר לחצר, דהיינו מביהכנ"ס לחצר אחרת[85].

וכן שלא לטלטלה מחדרי מדרגות לבית [או מקומה לקומה] אף כשנעשה עירוב פרטי לבנין [כשמדובר בבנין אחר שלא שבת בו].

3. בבתי חולים, בתי אבות ובתי מלון. לחדרים של החולים והמתארחים שאוכלים בחדרם יש דין בית, ולחדרי מדרגות, והרבה פעמים גם לפרוזדורים שבקומות[86], יש דין חצר. ואם כן לטלטל דברים מחדרי מדרגות והפרוזדורים לחדרים הפרטיים, הרי זה הכנסה מחצר לבית, ואסור כשאין עירוב[87]. [אלא אם יש צורך לחולה שיש בו סכנה מותר, או ע"י גוי לחולה שאין בו סכנה]. ויש להאריך הרבה בענין בתי חולים ובתי מלון ואכמ"ל, ואי"ה יבואר בפני עצמו.

דיני מומר ומי שאינו מודה בעירוב, ודין חילונים בזמנינו

הקדמה: יש שלש אפשרויות לקיים תקנת עירוב חצירות ולהתיר לטלטל מהדירה שגרים בה, והם: עירוב בפת, ביטול רשות, ושכירות.

ישראל שגר בדירה בתחום העירוב, יכול לערב, או לבטל רשות, ויש אומרים אף להשכיר את רשותו [וכן הכרעת המשנ"ב סי' ש"פ ס"ק י"ג[88]].

גוי, אינו יכול לערב ולא לבטל רשות, אלא רק להשכיר את רשותו.

ישראל מומר כגון מחלל שבת בפרהסיא, דינו כגוי, ואינו מערב או מבטל רשות, אלא רק משכיר את רשותו.

מחלל שבת בצנעא, אינו מומר ואינו כגוי, ולכן אין דין שישכיר את רשותו, אלא יכול לבטל רשותו, ומכל מקום לערב אינו יכול, כי עירוב ניתן רק למי שמודה בעירוב (משנה דף סא: ושו"ע סי' שפ"ה ס"א). אמנם יש אומרים שיש מצבים שלא נחשב שאינו מודה בעירוב, ויכול גם לערב.

מחלל שבת בפרהסיא

א. ישראל מומר, כגון המחלל שבת בפרהסיא, דינו כגוי, שאין רשותו ניתרת בעירוב חצירות [השתתפות בפת] או ביטול רשות, אלא צריך לשכור רשותו כמו ששוכרים מגוי[89].

נחלקו הפוסקים אם דינו כגוי גם לקולא, ונפק"מ לשני דברים עיקריים, א. לענין שאינו אוסר כישראל, כגון חצר שגרים בה ישראל אחד שומר שבת ומומר, שאילו היה כגוי אינו אוסר אלא כשיש שני ישראלים, אבל אם דינו כישראל לחומרא הרי הוא אוסר וצריך להתיר רשותו [וכיון שאינו יכול לערב אפשר רק ע"י שכירות]. ב. נפק"מ האם יש בו את מה שהקילו בגוי שניתן לשכור משכירו ולקיטו.

מומר להכעיס בשאר עבירות

ב. בכלל דין זה גם מי שעובר להכעיס, אפילו על אחת מהעבירות שבתורה, ואפילו בצנעא, וכל שכן העובד עבודה זרה, אפילו לתיאבון ואפילו בצנעא, ששני אלו הם מומרים ודינם כגוי[90].

מתי נחשב מחלל בפרהסיא

ג. מחלל בפרהסיא, היינו שחילל שבת בפני עשרה מישראל[91], או כשידע שידעו מכך עשרה מישראל. ואם בפני אדם גדול מתבייש לחלל שבת, דינו כמחלל רק בצנעא ואינו מומר, אפילו שמחלל בפני שאר בני אדם[92].

בזמנינו מצויים חילונים מחללי שבת בפרהסיא, שנמנעים מלחלל במקומות של חרדים מפני כבוד הציבור או שלא לעורר מהומות, יש אומרים שאם במקום אחר ממשיכים לחלל בפרהסיא, דינם כמומר וכגוי, ולא כמי שאינו מחלל בפני אדם גדול שנחשב מחלל בצינעא[93].

ד. המחלל שבת נעשה מומר אפילו מחלל רק באיסור דרבנן, ויש אומרים אפילו מחלל רק בטלטול מוקצה[94].

יש אומרים דוקא אם חילל פעמיים שלש, ויש אומרים אפילו בפעם אחת[95].

81. דמשהגיעו לחינוך לאיסורים צריך לחנכם שלא יטלטלו באיסור. וגיל חינוך לאיסורים כ' המשנ"ב (סי' שמ"ב סק"ג) שהוא בכל תינוק לפי מה שהוא משעה שמבין שאומרים לו שזה "אסור" [ואפילו אינו מבין למה אסור, כמבואר במשנ"ב דשאני ממצוות עשה], וגיל זה הוא משנתיים או שלש (כ"כ בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א, וכ"כ בס' חינוך הבנים לבעל השש"כ, ועוד פוסקים). וגם בפחות מגיל זה, אם הקטן עושה מחמת רצון הגדול אסור כמבואר במשנ"ב סי' שס"ב ס"ק מ"ד. ואמנם כשהקטן עושה לצורכו יש מתירים באיסור דרבנן ע"פ הרשב"א המובא בבה"ל סי' שמ"ג, ודוקא בצרכו ממש כמו אוכל או בצורך מצוה וכדומה.

82. ולדעת החזו"א אסור להוציא ולהכניס מהחדר שאוכלים בו לשאר חדרי הבית.

83. בין אם יש עירוב שכונתי, והגיע משכונה אחרת. ובין אם יש רק עירוב לבנין, והגיע מבנין או חצר אחרת. ובין אם אין עירוב כלל, שאז כל דבר שהגיע מחוץ לדירה הגיע ממקום שאינו מעורב עם מקום זה. ובין אם יש עירוב שהמטלטלים הסתמכו עליו, רק שאותו אדם גדול אינו סומך על העירוב, ממילא כלפיו הדבר הגיע ממקום שאינו מעורב.

84. בספר חכמת הלב (פ"א סעיפים כ"ד-כ"ז) כתב הרבה נפק"מ מאוד מצויות של אופנים שאסור לטלטל בתוך הבית, הבנויות על דינו של החזו"א שחדרי הבית שאין אוכלים בהם בשבת אינם כבית אלא כחצר, וכן ע"פ שיטתו בחכמת הלב שחדר שאין בו ד' על ד' אמות אינו כבית אף למשנ"ב. ולפ"ז כמעט לא מצינו ידינו ורגלינו להינצל ממכשול. אולם ביארנו לעיל (סעיף ד') שלדעת המשנ"ב גם חדר פחות מדע"ד נחשב בית, וגם דעת החזו"א יחידאה היא, ונגד הרבה פוסקים, וי"ל שמן הדין אין צריך להחמיר בזה. ולכן למעשה אפשר לנקוט שבתוך הבית מותר לטלטל לכל החדרים המשמשים באופן רגיל [מלבד מרפסת פתוחה וחדר מחסן שהסתפקנו לעיל], וא"כ הנפק"מ הם רק בהכנסה מחדר מדרגות לבית ולהיפך, או בטלטול מחצר לחצר שאינה מעורבת.

ולכן אם מקפידים שלא לטלטל שום דבר מחוץ לבית [לדירה] בידים, אין מגיעים לחשש איסור.

85. יתכן שטלטול מחדר לחדר בביהכנ"ס אינו נחשב מחצר לחצר אחרת, כיון שאין חילוק בבעלות ובשימוש, אבל כשיש בבנין עוד ביהכנ"ס של חוג אחר יתכן שנחשב חצר אחרת.

86. במקומות שכולם אוכלים בחדר אוכל אחד בכל קומה, א"כ הכל בית אחד, ומסתבר שגם הפרוזדור והחדרים נחשבים בית לשיטת המשנ"ב (לעיל סעיף ד') שכל חדרי הבית שמשמשים לדיורים טפלים למקום האכילה ונחשבים בית, ובמקומות שאוכלים בחדרים הפרטיים, וא"כ כל חדר הוא בית בפני עצמו, ממילא הפרוזדור הוא בית שער לכמה בתים, ובטל ממנו דין בית למרות שהוא משמש לתשמישי הדירות, ודינו כחצר. ויש עוד אופנים ואכ"מ.

87. כן כתב המשנ"ב סי' ש"ע להזהיר ע"ז שיתכן שבתוך בנין אחד יש איסור הוצאה מחדר לחדר ולפרוזדור.

88. אמנם ישראל שונה מגוי, שבישראל צריך שישכיר ביום חול ולא בשבת [שלפ"ד המשנ"ב בזה נחלקו המהר"ם והרא"ש, והם שתי דעות בשו"ע (סי' ש"פ ס"ג)]. והפמ"ג כתב שאם השכיר בשבת מועיל בדיעבד (בה"ל שם). וכן צריך שישכיר בשוה פרוטה. בדעת החזו"א (סי' פ"ט ס"ק ט"ו) יש אומרים שדעתו שלכו"ע (בין למהר"ם ובין לרא"ש) לא מועיל שכירות אלא ביטול רשות, ויש אומרים שסובר שתלוי במחלוקת הראשונים (והם שתי דעות בשו"ע), אלא שנטה להחמיר כשיטות האוסרות. ולפ"ז גם לדעת החזו"א יש מקום להקל כשיטה שיש שכירות בישראל. וכן נקטינן למעשה שמועיל כד' המשנ"ב, וכמש"כ בספר עירובי חצרות (סו"ס ב' ובכ"מ), וכן מורים הרבנים פה עיר ב"ב. אבל בספר חכמת הלב (פרק ד') נקט כדעת החזו"א, ונקט שלדעת החזו"א לא מועיל שכירות מישראל אלא כשיתקיימו תנאי ביטול [גם לד' הרא"ש], ולכן הוא מורה לעירובים השכונתיים בירושלים שלא ניתן לשכור מישראל כלל. והנפק"מ הגדולה בזה היא לגבי שכירות ממנהל ישראל שמשכיר חדרי אירוח [בית מלון או בית אבות] לגויים ולמומרים, שלמתירים ניתן לשכור מהמנהל לאורך זמן, ולאוסרים צריך לשכור כל ערב שבת כמ"ש בחכמת הלב (פ"ו סכ"ג). ולקמן יתבארו עוד כמה נפק"מ מצויות לגבי מחלל שבת בצינעא ותינוק שנשבה, אלא שהחכמת הלב נקט גם בזה כד' החזו"א שאין להם דין כאינו מודה בעירוב ויכולים לערב, שלא כד' הב"י והפוסקים.

89. שו"ע סי' שפ"ה ס"ג.

90. העובר להכעיס אפילו בשאר עבירות, משנ"ב סקי"ד ע"פ שו"ע יו"ד סי' ב' ס"ה. ועובד ע"ז לתיאבון בצנעא, שו"ע כאן ומשנ"ב סק"ג.

91. יש להסתפק האם צריך לדעת שחילל בפועל בפני עשרה, או מספיק שיודעים שעובר בשאט נפש שלא ימנע מלחלל בפני עשרה. והנה אם באמת לא חילל אף פעם בפני עשרה, אינו מומר, כדמוכח ממש"כ תוס' (דף סט. ד"ה כאן) שהצדוקים שנמנעו מלחלל בפרהסיא רק מחמת הפחד מהחכמים, לא נעשו מומרים, ועמש"כ בהערה שבסוף הסעיף. אך הספק הוא כשאין לו מניעה כלל, ואם יארע שיהיה עשרה לא ימנע מלחלל רח"ל, כגון חילונים שקטים שאין להם רכב, וגרים באזור שהחנויות סגורות בשבת, האם יש לחשוש שלא חיללו בפרהסיא [וא"א לשכור מהם אלא לפי תנאי שכירות מישראל], או שמא כיון שעומדים לחלל בפרהסיא דינם כמומר וכגוי. ויש דנים לפ"ז שחילונים שמסתובבים כל חייהם במקום חילוני אינם מחללי שבת בפרהסיא, כיון שהמומרים שביניהם אין להם דין ישראל, ולעולם לא חיללו בפני עשרה מישראל [ומ"מ יהיה להם דין מומר לפי מש"כ החזו"א שכופר הוי מומר אף אם אינו מחלל שבת כדלקמן סעיף ז].

92. משנ"ב סי' שפ"ה סק"ד ו'.

93. בחכמת הלב (פ"ז ס"ד) כתב שאם נמנע מלחלל מחמת פחד מתגובת בני אדם, אע"פ שאמונתו לקויה כ"כ שברור שאלמלי הפחד היה מחלל שבת בפרהסיא, דינו כמחלל שבת בצנעא ולא כמומר המחלל בפרהסיא. והוכיח כן מתוס' (עירובין דף סט. ד"ה כאן) שהצדוקים לא היו מאמינים ונמנעו רק מפחד החכמים, ואמרו שאינם כגויים ממש. אבל לכאו' נראה לומר שדוקא בצדוקים שמחמת הפחד לעולם לא חיללו בפרהסיא, משא"כ במקרה שכ' כאן שבמקומות חילוניים הם מחללים שבת, ורק כשנמצאים במקום חרדי נמנעים, נשאר דינם כמחללים בפרהסיא. ואין זה דומה למי שאינו מחלל בפני אדם גדול, דשם הוא מתבייש מהקב"ה, שאינו רוצה שיראו אותו עובר על דעת קונו [או יותר מזה, שכאשר תהיה לו בושה אם יחלל, מסתלקים תאותיו, וממילא יורד לו הקושי לשמור שבת, ושומר אותה כי הוא יהודי]. משא"כ באותם שנמנעים מחמת טקט אנושי, אין זה שייך לשמירת שבת. וכן שמעתי. שו"ר שבתוס' רבינו פרץ (עירובין דף סב.) ביאר מש"כ שהצדוקים נמנעו מפחד החכמים, שלא היו מקולקלים כ"כ במעשיהם, ומבואר שלא מדובר בפחד גשמי ממהומות וכדו', כי פחד כזה לא מציל מלהיות מומר, והיינו כמשנ"ת.

94. בשו"ע כאן כתב אפילו באיסור דרבנן, ובביאור הלכה (ד"ה אפילו) הסתפק כשמחלל בטלטול מוקצה בלבד. ועי' חזו"א (סי' פ"ז ס"ק י"ב) שכתב לפי שיטתו שהצדוקים היו מזידים [ולא תינוק שנשבה כמ"ש הב"י], דלמדנו מזה שמי שאינו מאמין בדברי חז"ל [ואינו מקיימם], אינו נעשה מומר, והוא כישראל במצוות שהחזיק, רק אינו בתקנת עירוב שהיא דרבנן. וצ"ע.

95. המשנ"ב (סי' שפ"ה סק"ד) כתב שבפעם אחת אינו נעשה מומר, ויש אומרים נעשה מומר. אבל בשער הציון לעיל (סי' שפ"א סק"ב) נקט בסתמא שאפילו בפעם אחת נעשה מומר. והעיר ע"ז בשונה הלכות (סי' שפ"ה ס"ה) ובשאר ספרים, והניחו בצ"ע. [וזו מחלוקת רש"י ותוס' עירובין דף סט.]. ובחזו"א (יו"ד סי' ב' ס"ק ט"ז ד"ה ועיקר) נקט להלכה שבפעם אחת אינו נעשה מומר. ונפק"מ בבחורים נושרים רח"ל, ממתי הם אוסרים.

96. זה דין המשנה בצדוקים, לדעת תוס' (דף סט.) שלא היו מחללים שבת בפרהסיא אך היו כופרים בתורה שבע"פ, ולכן אין דינם כגוי אך אינם יכולים לערב. וכן כתב המשנ"ב (סי' שפ"ה סק"ב), ובזה גם החזו"א מודה שלא מועיל עירוב, כמבואר בחזו"א סי' פ"ז ס"ק י"ב וז"ל, ומהא דנחלקו בכותי מחלל שבת,

מחלל שבת בצנעא מתוך כפירה

ה. ישראל שאינו מומר, ומחלל שבת בצינעא מתוך כפירה, כיון שמפחד לכפור בגלוי, ופירוש הדברים שבתוכו עדיין מקננת האמונה, וא"כ לא פרק עול לגמרי ואינו כגוי, ולכן יכול לבטל רשותו כישראל. ומכל מקום אינו יכול לערב [כלומר, לא מועיל שישתתף בפת], מכיון שאינו שומר שבת, ונקרא "אינו מודה בעירוב", ומועיל לו רק ביטול רשות[96]. וזה המצב הכי בעייתי, כיון שביטול אינו מציאותי כ"כ בזמנינו. [ואפשר רק לשכור לפי השיטות שמועיל שכירות בישראל].

אינו מודה בעירוב

ו. כל מי שדעותיו פסולות עד כדי שמזלזל ומטלטל ללא עירוב, דינו כנ"ל, שלא מועיל שישתתף בפת העירוב [ואע"פ ששומר שבת באופן כללי, אך כיון שאינו מודה בתקנת חכמים של עירוב, אינה יכולה להועיל לו][97].

אינו מודה בעירוב בזמנינו, ודין אפיקורס

ז. החזו"א כתב שאין לחוש שיהיה בזמנינו מחלל שבת מאלו שהוזכרו בשני הסעיפים האחרונים, כיון שאם מחלל בצנעא מחמת שחסר לו באמונה, דינו כמומר אף אם אין לו דין מחלל שבת בפרהסיא, דכיון שהוא אפיקורס דינו כגוי, ואם אינו אפיקורס יכול לערב [כלומר אינו כופר ודינו כבסעיף הבא]. וצ"ע אם דבריו שייכים גם בזמנינו[98]. ויש חולקים על עיקר דבריו[99].

אינו מודה מחמת חומרא

דינו נובע מהדין המוזכר כאן, אך לא שייך לכתבו עם דיני מומר, ואי"ה יבואר בסוף הפרק.

מחלל שבת בצנעא לתיאבון

ח. מחלל שבת בצנעא לתיאבון ולא מחמת כפירה, ודאי שאין דינו כגוי מאחר ואינו מחלל בפרהסיא, אלא שנחלקו הפוסקים אם יכול לערב. יש אומרים שמכל מקום אינו מערב מפני שאינו מודה בעירוב, ודינו כנ"ל, ויש אומרים שנחשב מודה בעירוב ויכול לערב[100].

אומר מותר

ט. מחלל שבת בפרהסיא מחמת שסובר שמותר [כגון ששומר עיקר שבת ומיקל בדברים מסוימים לפי טעותו], אינו מומר ואינו כגוי, ומסתבר שיכול אף לערב[101].

ודוקא כשחושב שמותר ע"פ דיני התורה, אבל אלו שבזמנינו שסבורים שמותר לעבור על חלקים מהתורה בזמנים או במצבים שונים רח"ל, זו כפירה גמורה מחמת תאוה ועצלות. אך יש לדון כששמעו כך מרבנים שלהם[102].

שוגג

י. מי שמחלל שבת בשוגג, אע"פ שמחלל בקביעות מחמת שאינו יודע שמלאכה זו אסורה, דינו כישראל לכל דבריו ויכול לערב[103]. אבל מי ששוגג באיסור טלטול, שאינו יודע שיש דין עירוב ואינו יודע שאסור לטלטל כשאין עירוב, נראה שדינו תלוי במחלוקת הב"י והחזו"א האם מועיל שיזכו לו פת[104].

תינוק שנשבה

יא. מחלל שבת בפרהסיא מחמת שלא לימדוהו, הנקרא תינוק שנשבה, לדעת המשנ"ב דינו כגוי, ומועיל רק לשכור רשותו. לדעת כמה פוסקים דינו כישראל שאינו מודה בעירוב, שאינו מערב ולא משכיר כגוי, אלא רק מבטל [או בשכירות דישראל]. ולדעת החזו"א יכול לערב[105].

למדנו דאינו מאמין בדברי חז"ל אין דינו כמומר, כיון שהוא מחזיק במצוות ומקיימן הרי הוא כישראל במצוות שהחזיק, והילכך שחיטת כותי מותרת, ומיהו לענין לזכות לו עירוב אפשר שאינו בתקנת עירוב, וזה מש"כ אינו מודה בעירוב וכו', דאע"ג דמשמר בפרהסיא ומבטל רשות, אין מערבין עמו. וכ"כ בחכמת הלב (פ"ז הערה כ"ז). ועי' לקמן סעיף ז' שלד' החזו"א דין זה אינו שייך בזמנינו.

97. משנ"ב (סי' שפ"ה סק"ב) כשהזכיר דין הצדוקים (הנזכר בהערה הקודמת) הוסיף דלאו דוקא מכת הצדוקים וכהאי גוונא שאינם מודים בתורה שבע"פ, אלא הוא הדין אם רק אינו מודה במצות עירוב, אינו יכול ליתן חלק בעירוב, עכ"ל. [ועי' לקמן בהערה בסוף סעיף י'].

ולפ"ז יש לדון בדתיים כאלה שהם בדרגה פחותה מאוד שמזלזלים בחלק מהמצוות באמרם שא"צ לשמור כ"כ, עפ"ל, וכן אלו שמונעים מלעשות עירוב [כשאין טענתם מחמת שיש עירוב כללי של הרבנות], שלכאו' כל אלו אינם מודים בעירוב, ולא מועיל לזכות להם פת, אלא שיבטלו רשותם [וזה לא מציאותי], או לשכור רשותם [כדיני שכירות מישראל]. ולמעשה לא חוששים לכך. שו"ר בקובץ תל תלפיות קובץ ס"ח (שיצא כעת, תשרי תשע"ג) בפסקים בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (אות צ') שכתב שצריך לשכור מדתיים כאלו שלא איכפת להם לטלטל במקום שאין עירוב.

98. הנה החזו"א (סי' פ"ז ס"ק י"ג) לשיטתו שאין שכירות בישראל (כמ"ש בסי' פ"ב סק"ח וט"ו), ועמד על כך שא"כ לא יהיה תקנה לעשות עירוב כשיש מחלל שבת מסוג הנזכר בשני הסעיפים הקודמים. והכרייע החזו"א שאין מצב זה אלא בצדוקים שהיו מאמינים בתורה שבכתב רק טעו בשמירת תקנות חז"ל, לכן מצד אחד דינם כישראל, ומצד שני לא מועיל להם תקנת עירוב בפת, אבל בזמנינו אם אינו שומר תקנות חז"ל מסתמא כופר לגמרי והוי אפיקורס, ואף אם אינו מחלל שבת בפרהסיא דינו כמומר וכגוי שאפשר לשכור רשותו. וכ"כ בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג סי' י"ח).

והנה יש בדבריהם חידוש, שאע"פ שאינו מחלל שבת בפרהסיא, אלא רק בצנעא ובדברים דרבנן, ובשאר דברים שומר שבת [שהרי מדובר במקרה דומה לצדוקים], מ"מ כיון שאין לו תירוץ אלא שאינו מאמין בדברי חז"ל, כיון שזה אפיקורסות הוי מומר ודינו כגוי. ודין זה לא נזכר כאן בשאר פוסקים. ועוד צ"ע שהרי אינו כופר גמור, שהרי אינו מחלל בפרהסיא, ובהכרח שיש לו איזה אמונה, ואם בכל זאת דינו כאפיקורס צ"ע מה השיעור, וכי כל מי שחסר לו באמונה השלימה עד כדי שמתעצל לקיים אבל הוא מאמין בעיקרי הדת, האם יהיה דינו כגוי [ועוד מאי שנא מצדוקי. אך פרט זה ביאר החזו"א בס"ק לפני זה (ס"ק י"ב) שצדוקי כופר רק בדברי חז"ל, ובדיני התורה מאמין בכולם, משא"כ סתם מחלל שבת בצנעא אינו מבדיל בין דאו' לדרבנן וכופר גם במקצת דיני התורה]. ולפ"ז מחלל שבת בצנעא [שכתב החזו"א שיכול לערב] היינו רק כשמאמין שיש תורה, אלא שקשה לו לשמור ועובר לתיאבון, אבל אם אומר שלא צריך לשמור הוי אפיקורס ודינו כגוי. ומ"מ נראה שבזמנינו מי שהוא אפיקורס אין לו מניעה לחלל בפרהסיא רח"ל, ואם מחלל רק בצנעא כנראה שמאמין, אלא שאינו מתגבר על תאוותיו כשאין עליו בושה ומורא בשר ודם, וא"כ אינו אפיקורס אלא מחלל לתיאבון, ודינו כבסעיף הבא. ועדיין יש לעיין.

אמנם גם לפי דברי החזו"א, לכאו' בזמנינו שיש רוח רעה של הרבה דעות פשרניות, לכאו' יתכן מאוד מצב דומה לצדוקי, שיש אנשים מסורתיים או קצת דתיים, ששומרים מעט דינים לפי הבנתם, וסבורים לומר שלא צריך להחמיר כ"כ, ולא לטלטל זה רק חומרא, ושאר דעותיהם הכוזבות [ויש ישובים דתיים שלא נעשה בהם עירוב כלל, לפעמים מחמת התנגדות החילוניים שבהם, והדתיים שם מטלטלים], יש מהם שסומכים על רבנים פשרניים וכו' שאומרים להם על הכל מותר, וא"כ הם לא כמומרים אלא ישראלים שאינם מודים בעירוב. והנה אם התגדלו כך מילדות, יתכן שהם תינוקות שנשבו לד' החזו"א, ואינם כצדוקים [ולשאר פוסקים שאין דין תינוק שנשבה בכה"ג, וכן לפוסקים שגם תינוק שנשבה לא יכול לערב, דינם כצדוקי כדלקמן], אבל מי שמעצמו עבר ללכת בעקבות דעות אלו, הרי הוא כצדוקי שחולק בשיטה, והוא כישראל שאינו מודה בעירוב. אלא אם נאמר שבכה"ג הרי יודע האמת, ומה שתולה עצמו בדעות אלו היינו מהשפה ולחוץ כדי שילך אחר תאוותיו שבהפקירא ניחא ליה, וא"כ הוא מחלל שבת גמור לתיאבון [וצ"ע לפ"ז אם מה שעושה כן בפרהסיא, הוי מחלל בפרהסיא].

99. כן מוכח מדברי הב"י והפוסקים (סי' שפ"ה ס"א) שכתבו שאפילו תינוק שנשבה אינו יכול לערב, מפני שעכ"פ אינו מודה בעירוב, למרות שדינו כישראל בשאר דיני התורה. מבואר שכדי להשתתף בפת צריך שיהיה נזהר בפועל מאיסור טלטול בלא עירוב, ולפ"ז גם מחלל שבת בצנעא, אם באיסור טלטול אינו נזהר, אינו יכול להשתתף בפת אלא צריך ביטול כמ"ש בשו"ע שם, או שכירות דישראל [לשיטות שמועיל]. והחזו"א לשיטתו למד גדר אחר בדין אינו מודה בעירוב, וחולק גם בתינוק שנשבה כדלקמן.

100. נחלקו הפוסקים אם מחלל שבת לתיאבון בצנעא, יכול לערב, שבגמ' בעירובין (דף סט:) כתוב שהמשמר שבתו בשוק [ומחלל בצנעא] "מבטל רשות" מפני שאמרו ישראל נוטל רשות ונותן רשות, משמע ממה שכתוב ברישא רק מבטל ולא נותן, שאינו מערב, אבל שבגירסא בחולין (דף ו.) כתוב שהמשמר שבתו בשוק [ומחלל בצנעא] מבטל רשות "ונותן רשות", ודעת הרמב"ם בפיה"מ שנותן רשות היינו עירוב. וברש"י שם כתב "אם לא עירב" נותן רשות, משמע שיכול לערב. וכ"מ בריטב"א ובר"ן (עירובין דף סא:) שצדוקי נקרא מודה בעירוב. ובפסקי הריא"ז כתב שמערב. ובפוסקים מצינו שהפמ"ג (סי' שפ"ה משב"ז אות א') וכן בנשמת אדם (כלל ע"ה אות ח') הסתפקו ונשארו בצ"ע. בשו"ע הרב (סי' שפ"ה) כתב שמערב, ובערוך השולחן (שם ס"א) כתב שאינו מערב משום שנחשב אינו מודה בעירוב. ובחזו"א (סי' פ"ז סס"ק י"ג) כתב שיכול לערב.

וצ"ב למה אינו נחשב אינו מודה בעירוב. וצ"ל שמחלל לתיאבון אינו מטלטל סתם ללא עירוב, אלא כמבואר בגמ' (חולין דף ד. וגיטין דף מז.) שלתיאבון הוא מי שכשיש לו היתר ואיסור בוחר בהיתר, וא"כ איכפת לו והוא מודה בעירוב. ולפ"ז יוצא שאלו שבזמנינו, שמחמת שקשה להם לשמור הם מזלזלים בשאט נפש, ואינם משגיחים כלל על העירוב גם כשאפשר להם, זהו כפירה חלקית, אלא שבאה מחמת תאוותו, ודינו ככופר הנזכר לעיל, שודאי הוא אינו מודה בעירוב, וכן נראה מדברי החזו"א כמ"ש לעיל הערה 11, וצ"ע למעשה. (ועי' בספר עירובי חצרות (מכתב ו' עמ' ת"ד) מה שהשיב לבעל החכמת הלב, שלמעשה צריך לשכור ממחלל שבת בצנעא גם לפי החזו"א, מחשש שהוא אינו מאמין).

101. בביאור הלכה (סי' שפ"ה ד"ה או) כתב שאינו מומר, דאומר מותר שוגג הוא. והקשה בעירובי חצירות (עמ' קפ"ח) מה זה עדיף מצדוקי העושה מחמת מנהג אבותיו שכ' השעה"צ (סק"ב) שדינו כגוי כדלקמן. ותירץ שצדוקי שכופר בתורה שבע"פ בשיטה, לכן מה שמחלל שבת הוי פריקת עול, ויש חשש שילמדו ממעשיו, משא"כ אומר מותר אם יוכיחו לו שאסור יפסיק. ועוד אפשר שמש"כ כאן באומר מותר היינו במי שעובר על מעט מהדינים, אבל אם עובר על כל דיני שבת, אפילו רק דינים דרבנן, לזה לא מועיל שאומר מותר, ודינו כצדוקי.

ומ"מ זה ודאי שאומר מותר היינו דוקא כשסבור שהתורה אומרת שמותר, ועושה כן מכח ידיעתו בתורה, אבל אם סתם חושב שאינו מצווה לקיים, זה לא אומר מותר. והראיה מדין שוגג, שאע"פ שסבור שמותר אינו כאומר מותר וחייב קרבן, מפני שמי שסתם סבור שמותר לא מכח התורה, היה צריך לברר, משא"כ אומר מותר שמכח דיני התורה סבור שמותר. ויש עוד סוג של אומר מותר, שעוקר כל הגוף, עי' שו"ת בית הלוי (סוף ח"א תשובה ג'). וע"ע בהערה הבאה.

אמנם שו"ר שבשו"ע (חו"מ הל' עדות סי' ל"ד ס"ח) כתב שהמחלל שבת באיסור קושר ומתיר אינו נפסל לעדות, כי אינו נראה לאנשים איסור. וזה כעין מש"כ בגמ' (ב"מ דף ה:) לא תחמוד ביהיב דמי לא משמע לאינשי. ולפ"ז איסורים שרבו המזלזלים בהם, אין העובר עליהם נעשה מומר. ויש בזה חומרא גדולה בימינו שיש טועים לומר שא"צ לשמור כל המצוות עפ"ל, ואם נאמר שדינם כישראל ומצד שני אינם חוששים לאיסור עירוב, לא יועיל להם עירוב (כדלקמן סעיף ט"ז) וגם לא שכירות של שכירו ולקיטו, שאינו מועיל בישראל. ואולי יש להקל שהטועים הנ"ל יודעים בתוך ליבם שאינם צודקים, והראיה שאוטמים אוזניהם מלשמוע דעות אחרות, וא"כ יש להחשיבם כמומר שיועיל לו שכירות. וצ"ע למעשה, וזה מצוי.

102. בתשו' בנין ציון (החדשות סי' כ"ג) כתב שלפושעי ישראל בזמנינו שלרובם נעשה כהיתר, אפשר שיש לדונם כאומר מותר. ובשו"ת אגרות משה (אהע"ז ח"ב סי' כ' ענף ד') כתב שאין דבריו נכונים, כי איסור שבת ידוע ומפורסם שאפילו הגויים יודעים שלישראל אסור לעשות מלאכה ביום זה. ומ"מ דן שם (בתחילת הענף) בחזן שהיה מתחזן בשבת ברמקול, ושאר דברים קיים כהלכה, די"ל כיון שרבים הקלו בזה מחמת הוראה של איזה רבנים (רפורמים), אף שהוא טעות, אין להחשיבו לכופר, ואף שיודע שהרבנים היותר גדולים מהם אוסרים, מ"מ חושב שיש צדדי היתר ורק מספק אסרוהו, ומומר לספק אינו כגוי, ע"ש. והנה על מש"כ הבנין ציון, רבו החולקים, אבל באופן זה ששומר עיקר שבת ומורה היתר לחלל כשקשה לו או מפני השלום, ושאר שטויות ע"פ הנהגת רבניהם, יתכן שאינו כמחלל שבת. אמנם יש מהם שיודעים האמת ונמשכים אחרי דעות אלו מחמת תאותם לחיי הפקר.

ומה שהוכיח הבה"ל כאן מתוס' (עירובין דף סט.), קשה דהתם מיירי כשהוציא במקרה כשהיה דחוק לפי שעה, ולכאו' כוונתם משום שבפעם אחת לא נעשה מומר כמ"ש המג"א, והמשנ"ב בסק"ד ציין לדבריו, ואין ראיה לאומר מותר שעובר בקביעות, וצ"ע. עוד העירו שהרמב"ם (שגגות פ"ב ה"ו) פסק שאומר מותר חייב קרבן כשוגג, ולא כאנוס. אמנם זה אינה קושיא שהרי גם שוגג אינו מומר כדלקמן סעיף י'.

שו"ר בקובץ הערות בביאורי האגדות (סי"ב סק"ח) שכ' כעי"ז שאם טועה "מחמת הבנתו בדברי התורה", הוי כאומר מותר, אבל אם בדעת צלולה לא היה טועה, הוי טועה מדעת עצמו ודינו ככופר [וכוונתו אף כשטועה לפרש בפירוש התורה מחמת רצונותיו].

103. פשוט, וכ"כ החזו"א (יו"ד סי' ב' ס"ק ט"ו). ומה שהמסורתיים והדתיים הנ"ל סעיף ו' (בהערה) שטועים וחושבים ששומרים שבת בדברים מסויימים, לא נחשבים שוגג, היינו מפני שהם יודעים שיש עוד דינים ועוצמים עיניהם מלפגוש באמת.

104. נראה דמה שנחלקו הב"י והפוסקים, והחזו"א [המובאים בסעיף הבא] בדין תינוק שנשבה, האם דינו כצדוקי וכמי שאינו מודה בעירוב, זוהי מחלוקת ביסוד דין אינו מודה בעירוב. דלב"י והפוסקים שנקטו כרמב"ם, שאפילו שתינוק שנשבה דינו כישראל לכל דיני התורה, מ"מ אינו מערב מפני שאינו מודה בעירוב, על כרחך הגדר הוא שכל שמטלטל ואינו חושש לעירוב, לא תקנו לו עירוב בפת אלא רק ביטול רשות, ולא עוזר שהוא אנוס מחמת שנשבה. משא"כ לחזו"א שתינוק שנשבה מערב בפת, הגדר הוא אחר, שכל מי שדינו כישראל ואינו כופר בדין עירוב, מועיל לו עירוב, ומי שאינו מודה בעירוב היינו דוקא כצדוקי שעובר במזיד על תקנת חכמים, או מי שאינו מאמין שדינו כאפיקורס, ולא שצריך שיהיה מהמקיימים תקנת עירוב באופן חיובי, רק שאינו מכחיש תקנה זו. ולפ"ז שוגג שאינו מכחיש אלא רק לא מקיים מחוסר ידיעה, לב"י והפוסקים אין לו תקנת עירוב בפת [אלא ביטול רשות, שזה קשה שיתקיימו כל הדינים, ויש לסמוך על שכירות דישראל], ולחזו"א יש לו תקנת עירוב בפת.

105. המשנ"ב סק"א הביא מש"כ הב"י מחלוקת בצדוקים שמחללים בפרהסיא מחמת שמנהג אבותיהם בידיהם, לד' התוס' (סט. ד"ה כאן) שהעמידו דין המשנה כשהיו מפחדים לחלל בפרהסיא, א"כ המחלל בפרהסיא הוי כגוי אפילו כשעושה רק מחמת מנהג אבותיו, ואפילו תינוק שנשבה, וצריך לשכור רשות

יב. מי נחשב תינוק שנשבה [ולא מומר], אדם שנשבה לבין הגויים ואינו יודע שהוא יהודי, או שאינו יודע שליהודי יש מצוות.

השאלה שהתחדשה בדורות האחרונים שיש יהודים שיודעים שהם יהודים ויש מצוות, ואינם מקיימים מחמת שהורגלו בדעות כוזבות שלימדו אותם. החזו"א חידש שכל מי שאם היו מסבירים לו ומשתדלים עימו להחזירו בתשובה, היה שב, הרי זה תינוק שנשבה, אע"פ שידוע שהוא יהודי ויש חרדים ששומרים שבת. וכתב שצריך הכרעת בי"ד על כל אחד אם היה שב לפי שיעור ידיעתו. אבל כמה פוסקי זמנינו נוקטים שכל שיודע מתורת ישראל אינו כתינוק שנשבה, אלא כמומר בשוגג, או כמחלל שבת לתיאבון בפרהסיא, שדינו כמומר[106].

בני צדוקים ומומרים

יג. בני הצדוקים שאינם יודעים צידקת חכמי ישראל, אלא נמשכים אחר מעשי אבותיהם, יש אומרים שדינם כתינוק שנשבה, ויש אומרים שדינם ככופר וכגוי [אם לפי טעותם עוברים על דבר שיש בו חילול שבת][107], אבל בני המומרים פורקי עול, דעת כמה פוסקים שאין להם את הקולא של צדוקים, ודינם כמומרים וכגויים[108].

יד. ילדים קטנים, נקטו הפוסקים שדינם בינתיים כתינוקות שנשבו, עד שיגדלו ויקבלו דעה בעצמם[109].

נושר

טו. מי שנמשך אחר רוח הזמן, אחר חברים רעים או כל מיני פיתויים, אינו כאנוס[110].

לחומרא הוי כישראל

טז. כל מחללי שבת המוזכרים בסעיפים הנ"ל שאין דינם כגוי, דירתם אוסרת כישראל, ולפ"ז יש בהם חומרא מסתם גוי.

א. גם כאשר דר עמו בחצר רק יהודי אחד, צריך להתיר את רשותו ולשכור ממנו[111].

ב. השכירות מאנשים אלו תלויה במחלוקת פוסקים, שלדעת המשנ"ב מועילה לכו"ע, אבל לדעת השו"ע, י"א שאינה מועילה, וי"א שמועילה רק בשעת הדחק. וכן החזו"א צידד שאינה מועילה[112].

ג. נחלקו הפוסקים אם אפשר לשכור משכירו ולקיטו של ישראל, ויש להחמיר בזה. אמנם ברוב המקרים מצרפים את השיטות שהם מומרים או שיכולים לערב, ומסתפקים בשכירות משכירו ולקיטו, והמחמיר בזה תבוא עליו ברכה.

מלבד השכירות יש להוסיף גם לזכות להם את הפת של העירוב, לצאת ידי השיטות שדינם שיכולים לערב.

יז. מחללי שבת בפרהסיא שהוזכרו בסעיפים א'-ד' שדינם כמומר וכגוי, נחלקו האחרונים אם דינם כגוי גם לקולא, ונפק"מ לדין א' וג' שבסעיף הקודם[113].

סיכום למעשה

יח. חילונים בזמנינו שמחללים שבת בפרהסיא, רובם מוטלים בספק אם הם מומרים במזיד ודינם כגוי וצריך דוקא לשכור רשותם, או שהם תינוקות שנשבו שלדעת החזו"א דינם כישראל שמערב, אבל לדעת המשנ"ב גם אם הם תינוקות שנשבו דינם כגוי לענין עירוב, ולדעת הב"י והפוסקים דינם הכי גרוע, שהם כישראל שאינו יכול לערב.

לכן כל מי שגר עם מחלל שבת בפרהסיא, ויש בבנין שתי משפחות שומרי תומ"צ, צריכים לשכור מהמחלל שבת[114].

כאשר יש רק משפחה אחת שומרת תומ"צ, והשאר אינם שומרי תומ"צ, לכתחילה יש להחמיר לשכור ממחללי שבת בפרהסיא[115].

וכן לכתחילה יש להחמיר לשכור אף ממחלל שבת בצינעה, ומתינוק שנשבה[116].

ובכל אלו יש להעדיף לשכור ממנו עצמו ולא משכירו ולקיטו, ורצוי שגם יערב [יזכה לו פת, ובזה יוצא ידי כמעט כל הפוסקים][117]. ולפוסקים כדעת השו"ע יתכן שגם זה אינו מועיל[118].

ואינו יכול לבטל, אבל ברמב"ם משמע שצדוקים יכולים לבטל אפילו אם מחללים בפרהסיא, והטעם משום שעושים כן רק מחמת מנהג אבותיהם בידיהם, וכן תינוק שנשבה מבטל ולא מערב ומשכיר, וכשיטתו צידד הב"י. [כלומר, לד' הרמב"ם הוא ישראל שאינו מודה בעירוב, ולד' התוס' הוא כגוי]. ובשער הציון תמה על הב"י, והוסיף שאפילו אם בכל התורה אין דינו כגוי, אך כאן שחז"ל תיקנו משום שמא ילמדו ממעשיו, זה שייך בכל מי שמתנהג כגוי, אפילו שעושה כן מחמת מנהג אבותיו. ולפ"ז למשנ"ב כל תינוק שנשבה דינו כגוי שמשכיר ואינו מבטל ומערב, ולדעת הב"י וכ"כ הט"ז והמג"א שצדוקי שבמשנה היה מנהג אבותיו בידיו ואפילו מחלל בפרהסיא דינו כישראל, מבואר שתינוק שנשבה הוא כישראל ויכול לבטל ולא צריך להשכיר, ומ"מ אינו מערב [וזו הבעיה הכי קשה, שאין לו דין שכירות דגוי אלא כישראל, שי"א שאין שכירות בישראל, וי"א שאין בו את הקולא של שכירו ולקיטו].

ולדעת החזו"א (סי' פ"ז ס"ק י"ד) צדוקי שבמשנה היה מזיד, ולכן דינו כאינו מודה בעירוב, אבל תינוק שנשבה דינו כישראל שיכול לערב. [והוסיף לתמוה על מש"כ המשנ"ב ששייך כאן את התקנה כי יש חשש שמא ילמוד ממעשיו, הרי חז"ל תיקנו רק בגוי, ומומר מפני שדינו כגוי, ולא בכל מי שדעותיו פסולות ויכולים ללמוד ממעשיו]. והנה החזו"א אומר ג' דברים, א' תינוק שנשבה כישראל, ובזה גם דעת הב"י והפוסקים כן דלא כמשנ"ב. ב' שיכול לערב, וזה דלא ככל הפוסקים הנ"ל שכתבו שמועיל לו לכל היותר ביטול, והוא אינו מודה בעירוב. [וצ"ע מש"כ בחכמת הלב (פ"ז הערה ט"ו) שדעת הב"י והט"ז וכו' כחזו"א שיכול לערב, ומחמת זה נקט כחזו"א לדינא]. ג' מה נקרא תינוק שנשבה, כל שאילו יודיעוהו כראוי [ובזה ע' לקמן]. ודברי החזו"א שיכול לערב קשים גם מסברא, מה שייך עירוב במי שמכריז שהעירוב לא שוה, ואל תעשו, ומטלטל מחוץ לעירוב, א"כ במה הוא קשור לפת, בכך שאם ישכנעו אותו לשוב, הרי זה כמו שיכתוב תפילין בלי כוונה, דלא מהני מה שאם יסבירו לו יכוון. כן שמעתי לתמוה מהגר"מ לובין שליט"א. ועי' שבט הלוי (ח"ו סי' מ"ז סק"ד) שחיפש למצוא היתר למקום שהיו מחללי שבת, וכתב שגם אם נחשיב אותם לתינוקות שנשבו וכדו' זה לא יעזור, כיון שעכ"פ אינם מודים בעירוב אינם יכולים לערב. ועי' מש"כ לעיל הערה 17 בביאור מחלוקת הב"י והחזו"א בגדר דין אינו מודה בעירוב.

ובספר עירובי חצירות (עמ' קפ"ט) כתב בדעת הפוסקים שיש בזה שתי דרגות, א' תינוק שנשבה בין הגוים, שמבואר בב"י שדינו כישראל ומבטל רשותו, אך אינו מערב מפני שאינו מודה בעירוב, וכן משמע משאר הפוסקים. ב' מי שאבותיו פירשו מדרכי ציבור, והוא אוחז מנהג אבותיו, וזה צדוקי שיודע מדרך ישראל אך הולך בדרך עיקש מחמת מנהג אבותיו, שלד' הב"י אינו כגוי ומבטל רשות, ולדעת הש"ך (יו"ד סי' קנ"ט סק"ו) דינו כמומר וכגוי, ולדעת המשנ"ב אף אם בשאר הדינים אינו כגוי, מ"מ לגבי עירובין דינו כגוי. וכתב שם שגם המשנ"ב מודה שבחלק א' דינו כישראל ולא כגוי, ולד' החזו"א שניהם יכולים לערב.

106. החזו"א (סי' פ"ז ס"ק י"ד) חידש וכתב שתינוק שנשבה, וכן כל מי שגדל ללא תורה דינו כישראל, כי הוא בחזקת שאם יודיעוהו וישתדלו עמו "כשיעור ההשתדלות שהוא ראוי לשוב", יחזור בו ולא יזיד לבלתי שוב, "ושיעור ההשתדלות תלוי לפי התבוננות הדיינים כאשר יופיעו ברוח קדשם בהכרעת דינו". ורק אם גם אחר ההשתדלות לא יחזור דינו כמומר. וכתב שבאמת צריך בי"ד לדון על כל איש ואיש בפרט [ולפי"ז יש להחמיר כל זמן שלא הושיבו ב"ד לדון]. אבל בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' קצ"ח) כתב ע"פ הרמב"ם (פ"ג משגגות) ורמ"א (יו"ד סי' קנ"ט ס"ג) שכיון שיודע שהוא ישראל ויש תורה לישראל, אינו כתינוק שנשבה, ואע"פ שלפעמים אפשר להחשיבו כשוגג או כאנוס, מ"מ לא עדיף ממומר לתיאבון, ולכן חילונים בזמנינו גם אם נגדיר אותם כאנוסים מחמת החינוך הרע שלהם, גם אם ניתן להם דרגא של מומר לתיאבון או פחות מזה, עכ"פ אינם תינוקות שנשבו. עכ"ד. וכ"כ בשבט הלוי (ח"ב סי' קע"ב) שאין בזה"ז תינוקות שנשבו, כי מי לא יודע משבת. [וע"ע מש"כ בשבט הלוי ח"ו סוס"י מ"ז אות ד']. וכן כתבו בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (שבות יצחק הל' יו"ט פי"ד ט"ו, ועוד ספרים) שאין לחילונים שבזמנינו דין תינוקות שנשבו. ולפ"ז כל מחלל בפרהסיא אינו מערב [וגם לחזו"א הרי כתב שצריך להושיב ב"ד להכריע אם ישוב כשיודיעוהו, וכל זמן שלא הוכרע הדבר צריך להחמיר ולענין עירוב צריך להחשיבו כגוי]. וצריך לדון אם יש להקל בו את הקולות שבשכירות מגוי.

וע"ע בקובץ הערות (ביאורי אגדות סי"ב סק"ח) בשם הגר"ח זצ"ל שבכפירה לא שייך שוגג, וגם נעביך אפיקורס הרי הוא אפיקורס. וכתב הקובץ הערות שדבריו מוכרחים, שהרי כל הכופרים וכל עובדי ע"ז מוטעים הם, אלא שהקשה א"כ איך שייך דין תינוק שנשבה. וביאר שכללות האמונה מוכרחת, ודעת האדם לא תתן מקום לכפירה, ורק רצון האדם לפריקת עול מטה את שכלו לטעות בדברים פשוטים ומוכרחים, וע"כ שגגתו עולה זדון. משא"כ תינוק שנשבה שמוטעה לומר שמותר לעבוד ע"ז [למרות האמונה באלוקים], הוי שוגג כיון שסבור שעושה ברשות התורה, עכ"ד. ולפ"ז אין דין תינוק שנשבה במי שחי חיי הפקר.

107. כמבואר לעיל סעיף י', שהב"י העמיד בזה מחלוקת תוס' ורמב"ם, והשעה"צ חולק ומחדש שלענין עירוב לכו"ע דינם כגוי.

108. בשבות יצחק (הל' יו"ט פי"ד) דייק מהמשנ"ב (סי' תקי"ב סק"ב) לגבי בישול לאורח מומר, שלגבי צדוקים הביא מחלוקת אחרונים, וסיים שבמומר דינו כעכו"ם, משמע שבמומר לא שייך הדין שמנהג אבותיו בידיו [אלא רק כשהוא תינוק שנשבה שאינו יודע כלל], וכתב שבות יצחק בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שביאר הסברא לחלק בזה, שדוקא הצדוקים שהיה להם דת מסוימת והיו נמנעים מלהתחתן עם אחרים, שייך מנהג אבותיהם בידיהם, שהם אדוקים בדתם, משא"כ מומר שחי חיי הפקר ללא דת אין זה מנהג אבותיו, וטעות כזו אינה אונס כיון שהוא צריך לתפוס עצמו כשרואה יהודים שומרי מצוות, ומה שנשבה ביד יצרו שמונע אותו מלחשוב אינו תינוק שנשבה. ובחוט השני (שבת ח"ד פ"מ סק"ב) הביא חילוק זה מהרמב"ן (ב"מ דף עא.), וביאר דבריו כעי"ז קצת באופן אחר, כי לא היתה שיטה למומרים, וכל מומר ידע שהוא עוזב תורת ישראל ומתדבק בגויים, לכן גם בנים שגדלו בדרך זו אינם תינוקות שנשבו, אבל לפי סברתו כתב החוט שני דמשא"כ בזמנינו שיש כופרים שמחשיבים עצמם ליהודים, והוא מתדמה להיות כיהודי שאינו שומר תורה ומצוות מחמת שכך לימדוהו שכאילו יש כזו דרך רח"ל, דינו כתינוק שנשבה. [ונקט כחזו"א, ועי' בהערה הקודמת שרבים חולקים ע"ז].

109. כ"כ בתל תלפיות בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכ' עד גיל י"ג.

110. אגרות משה אהע"ז ח"א סי' פ"ב ענף י"א ד"ה ואמינא, שבות יצחק (יו"ט עמ' קס"ב), משום שהיה לו להימשך אחרי הכשרים, ומה שנמשך לרעים הוי כמזיד.

111. כלומר, בגוי שבעצם אין דירתו דירה האוסרת אלא רבנן גזרו עליו שיאסור, מבואר (בגמ' ושו"ע רס"י שפ"ב) שאינו אוסר אלא כשגרים באותה חצר [או באותו שטח המוקף במחיצות העירוב] שני ישראלים, אבל כשגר רק יהודי אחד לא גזרו שהגוי יאסור, שאין זה שכיח שידור לבד עם גוי מחשש שיהרגנו. משא"כ במחלל שבת כזה שאין דינו כגוי, הרי דירתו אוסרת כישראל גם ללא גזירת חז"ל, ולכן גם כשגר עמו רק עוד יהודי אחד הוא אוסר כדין שני ישראלים שאוסרים זה לזה. ואע"פ שאינו יכול לערב מאחר ואינו מודה בעירוב, מ"מ פשוט שאוסר, כמ"ש בגמ' ובשו"ע שהוא צריך לבטל רשותו. וכיון שקשה לקיים איתו דין ביטול רשות, צריך לשכור רשותו ולהסתמך על השיטות שיש שכירות מישראל.

112. ראה מה שהתבאר באריכות בהערה שבתחילת פרק זה.

113. בדין מומר נחלקו האחרונים, דרע"א (בהג' לשו"ע סי' שפ"ה) כתב שעשאוהו כגוי רק לחומרא, ואם גר עם ישראל יחידי הוא אוסר, והביא שכ"כ האבן העוזר, וכן משמע בגאון יעקב (ר"פ הדר). וכן מבואר בשו"ת יד אליהו לגבי צדוקי למ"ד דינו כגוי, דהיינו רק לחומרא. אבל הקרבן נתנאל (עירובין פ"ו סי' י"ג אות מ') חולק עליו, וכ"מ ברמב"ם (פ"ב מעירובין הט"ז) לגבי מומר, וכ"כ הנשמת אדם (כלל ע"ה אות ח') אך סיים בצ"ע. וכ"מ בחזו"א (סי' פ"ז ס"ק י"א). והנה לענין מה שדיברו הפוסקים הנ"ל שיאסור במקום שיש רק ישראל אחד, אין בזה נפק"מ לעירובים השכונתיים, כי תמיד יש שני ישראלים, והנפק"מ רק לאדם פרטי בבנין שלו. וראוי להחמיר בזה. ולגבי הנפק"מ השניה לשכור משכירו ולקיטו, כבר כתבנו שמקילים בזה מחמת ההכרח, והמחמיר תע"ב. [ומחלוקת זו נוגעת גם האם אפשר לשכור ממנו בפחות משוה פרוטה (גאו"י וחזו"א), אך זה לא נפק"מ למעשה בזמנינו שאין הפרוטה חשובה, ונותנים יותר בלא"ה. וכן נחלקו אם מועיל ביטול כאשר הוא יחידי כיון שאיסורו רק מדין ישראל שבו. וגם זה לא נפק"מ כעת שאיננו יכולים לעמוד בתנאי הלכות ביטול]. ועי' בעירובי חצרות (סי' י"ח סק"ט, עמ' קצ"ב) ובחכמת הלב (פ"ז ס"ח) שהאריכו בזה.

114. דין זה מוסכם, משום שלרוב הפוסקים דינו כמומר גמור שדינו כגוי, וגם לחזו"א שהחילוניים הם בספק תינוק שנשבה, מ"מ הרי כתב שצריך להושיב ב"ד לדון על רמת הידיעה של כל אחד, וכל זמן שלא הושיבו ב"ד ע"ז צריך להחמיר לשני הצדדים. ובפרט שלמשנ"ב אף אם הוא תינוק שנשבה, מ"מ לענין עירוב דינו כגוי. אלא שבכל זאת יש להחמיר ג"כ שמא דינו גם כישראל לחומרא כדלקמן.

115. דין זה לחומרא משני סיבות, א' יש אומרים שמומר כגוי רק לחומרא ולא לקולא, וא"כ הרי הוא אוסר גם כשהוא יחידי, כמ"ש האבן העוזר והובא ברע"א (על השו"ע סי' שפ"ה ס"ג). וכ"כ למעשה בספר חכמת הלב (פ"ז ס"ח). ב' משום דעת החזו"א שהרבה מהחילונים בזמנינו נחשבים תינוקות שנשבו. [אמנם לחזו"א לשיטתו תינוק שנשבה מערב, ולפ"ז מספיק לזכות פת לאותו מחלל שבת, אבל לב"י והפוסקים שתינוק שנשבה הוי כישראל שאינו מערב, גם כאן צריך לשכור ממנו. וא"כ מצד סיבה זו י"ל שאפשר להקל, כי יש לצרף גם זה שדעת הרבה פוסקים שאינם כתינוקות שנשבו, ואוסרים רק כשיש שתי משפחות של שומרי תומ"צ. ומ"מ כשיש שתי משפחות שאינן שומרי תומ"צ, יש עוד סיבה להחמיר, שמא אחת כתינוקות שנשבו, ואחת כמומר, וגם לחזו"א צריך לזכור מהם].

116. כמבואר לעיל שיש שיטות חשובות שמחלל שבת בצנעא לא מערב, ובתינוק שנשבה ג"כ יש דעות, וגם דעת המשנ"ב שצריך לשכור ממנו כגוי. והטעם להקל בזה הוא ע"פ החזו"א ששני אלו יכולים לערב [וגם לחולקים הרי יש אומרים שבלא"ה לא מועיל שכירות מישראל שאינו מומר, וא"כ השכירות לא תוסיף, רק מי שרוצה להחמיר שלא יטלטל]. אבל לפי הכרעות המשנ"ב ברור שאם שוכרים מהם יוצאים ידי חובה לכו"ע, בין אם הם ישראל ובין אם הם כגוי, כי המשנ"ב הכריע שיש שכירות מישראל, ומועיל אפילו על הצד שדינו לערב.

117. מש"כ שאפילו הוא יחידי צריך לשכור, ולא כמי שדר עם גוי שרק כשיש שנים הוא אוסר. היינו משום הצד שהוא כישראל ודירתו אוסרת, ומצד שני הרי הוא אינו מודה בעירוב ואינו יכול לערב, ולפ"ז יכול רק לבטל רשות, אך זה אינו מציאותי שמחלל שבת יוכל לעמוד בתנאי ביטול [ואפילו בישראל גמור זה דבר רחוק], ולכן הברירה היחידה היא לשכור ממנו שכירות שמועילה לישראל, ולסמוך על הכרעת המשנ"ב (סי' ש"פ ס"ק י"ג) שמועיל לשכור מישראל אם שוכר ביום חול, וכיון שנחלקו הפוסקים אם מועיל שכירו ולקיטו בישראל, יש להחמיר לעשות שכירות דוקא ממנו עצמו. [ומ"מ בשעת הדחק יש

יט. חילונים מסורתיים, יש להם כבוד לשבת, ושומרים משהו, לא נוסעים ברכב, ולא פותחים חנויות, אבל מדליקים אור אפילו בפני עשרה יהודים. יש מהם שטועים ואינם יודעים, ודינם כשוגג או כתינוק שנשבה, אבל הרבה מהם יודעים שהם לא שומרים כמו הדתיים, רק הם מתרחקים מלהיפגש עם האמת, ודינם כמומרים או כמחלל שבת בצנעא לתיאבון[119].

כ. משפחות שנתדרדרו רח"ל ומזלזלים במקצת איסורי שבת, וביניהם שאינם נזהרים מלטלטל במקום שאין עירוב, לדעת המשנ"ב לא מועיל להם העירוב בפת, אלא צריך לשכור מהם (שכירות דישראל)[120]. ולדעת החזו"א, אם לא יזלזלו בפני אדם גדול [וכן המצב בדרך כלל] מועיל להם העירוב בפת, אבל במקרה שיזלזלו גם בפני אדם גדול צריך לשכור רשותו [כשכירות דגוי][121].

כא. נערים נושרים עד כדי שמחללים שבת רח"ל, אם הם מחללים שבת רק כשנמצאים עם חבריהם הרעים, או בתוך ביתם, ומתביישים לחלל שבת בפרהסיא במקום מגוריהם, דינם כמחלל שבת בצנעא שנחלקו הפוסקים אם מערב, או שאינו מערב [וניתן לשכור ממנו שכירות דישראל]. ואם מחללים שבת גם כשרואים אותם תושבים חרדים במקום מגוריהם, רק שאינם יוצאים בגלוי כדי לא לחולל מהומות, דינם כמומר גמור[122].

באופן שהם נמצאים בבית הוריהם, בדרך כלל אינם אוסרים ולא צריך לשכור מהם. אך בשני אופנים הם יכולים לאסור, א' אם ההורים נסעו לשבת והשאירו את הנער בדירה לבד[123]. ב' כאשר נתנו לנער חדר פרטי, שאינו מרשה להיכנס או להכניס דבר לחדרו, יתכן מצב שיאסור[124]. אבל כאשר נערים אלו שוכרים יחידת דיור או חדר, שכיח מאוד שהם אוסרים[125].

כב. עולים מרוסיה, חלקם לא ידעו על יהדותם, והיה דינם כתינוקות שנשבו, אבל כעת שיודעים מיהדותם וממצוותיה ואינם משנים ממנהגם הרע, נחלקו פוסקי הדורות האחרונים אם נשאר דינם כתינוקות שנשבו, וצריך לשכור רשותם[126].

אלו שידעו על יהדותם והיו אנוסים מלקיים, וכעת שיכולים לקיים קשה להם לשנות מנהגם הרע מחמת זקנותם, או מחמת שרואים יהודים שאינם שומרי תו"מ רח"ל, לכאו' דינם כמחללי שבת בפרהסיא לתיאבון, ודינם כמומרים גמורים.

המצב שהתחדש בזמנינו

בדורות קודמים היו שלשה סוגי מומרים, א' מומר גמור שיודע שיש שבת וכופר ומחלל שבת בפרהסיא [בין להכעיס בין לתאבון], שדינו כגוי. ב' אדם שיודע שיש שבת ומחלל שבת בצנעא לתיאבון [רק כשגברה תאוותו ואין לו דרך היתר]. ג' תינוק שנשבה שאינו יודע שיש שבת. ולכן כל אדם שידע שיש שבת והיה מחלל בפרהסיא, היה כגוי.

בעשרות השנים אחרונות נעשו שני שינויים גדולים בענין, עד השואה כל המומרים וההשכלה הארורה ידעו שהם נוטשים את היהדות, והיו להם דעות משובשות, שאלות וחקירות שהביאו אותם לטעות כל כך, משא"כ אחר השואה החלה תנועת הציונות הארורה לפתח דרך של יהודי שאינו שומר תומ"צ בלי הסברים, אלא בהפקרות שהידיעות לא מחייבות לקיים רח"ל. [מלבד מה שעשו בכח להשכיח מהצעירים את יהדותם ע"י הקיבוצים, הם לימדו אותם שהם יהודים, רק שאפשר בלי קיום מצוות], וע"ז הם עמלים עד היום בכל כלי התקשורת, וחורבן זה הוליד מצב של אנשים שיודעים שהם יהודים, ושבויים בדעות משובשות כביכול אינם צריכים לשמור תומ"צ. ובסוג זה התחבטו הרבה פוסקי הדורות האחרונים האם יש כזה תינוק שנשבה, וידועה דעת החזו"א שבאופן שאם יסבירו לו שמה שלימדוהו זו טעות, יחזור בתשובה, דינו כתינוק שנשבה. ודעת הגריש"א והשבט הלוי ועוד שכיון שהם יודעים שהם יהודים ויש תורה ומצוות שהחרדים מקיימים, אינם כתינוק שנשבה אלא כמומר מחמת אונס וכדומה.

בזמנינו נוסף בלבול הדעת והפקרות כ"כ גדולה, שאפילו אדם שיודע שליהודי יש תורה ויש מצוות, ח"ו אינו מחויב לעשות כפי ידיעותיו, וממציא לעצמו דעות כביכול יש דמוקרטיה בתוה"ק רח"ל. כלומר יתכן אדם מאמין באלוקים ויודע שצריך לשמור שבת, אבל בגלל שקשה לו התורה ח"ו לא מחייבת עד כדי כך, או מספיק ששומר שבת בכך שאינו נוסע במטוס, אבל במכונית יכול להקל. אדם כזה אינו כמחלל שבת לתיאבון, אלא באמת חושב שמותר לו רח"ל, וא"כ הוא דומה לתינוק שנשבה. אך גם זה לא מדויק, א' יש אנשים שכך לימדו אותם, ובהם נחלקו פוסקי זמנינו אם הם כתינוקות שנשבו למרות שיודעים שיש שבת. ב' יש שהמציאו כך מעצמם, וצ"ע מה דינם. ג' יש כאלו שאומרים כך רק מלפנים, ובתוכם יודעים את האמת, וא"כ דינם כגוי. [ד' מלבד שלשה ההגדרות הנ"ל יש הרבה "מסורתיים" שבפני רב גדול לא יחללו שבת, מפני שהם לא רוצים שיראו שהם פורקי עול [למרות שתמיד הם טוענים שמספיק לשמור... במקרים שהם בפני רב גדול הם מבררים היטב מה אסור, וד"ל], וא"כ נכנסים להגדרה של מחלל שבת בצינעא].

וכן יש אנשים ששמרו תורה ומצוות, ונשרו מחמת חברה רעה או כלי המשחית הטכנולוגיים וכדו' רח"ל, והם יודעים את כל הדינים והתחנכו שצריך לשמור כל פרט, ובכל זאת עוברים עליהם בתירוצים שונים. בעבר אדם כזה היה מחלל לתיאבון, או כופר בדעה משובשת שהוכיח לפי טעותו, ודינו כמומר ודאי. אך היום הוא אומר שהוא ג"כ דתי בלב, ובזה הוא מקיים ח"ו תפקידו. יש כ"כ הרבה דעות פשרניות שאין להם שום אחיזה, ובכל זאת קונים אותם כ"כ בקלות, שקשה מאוד להגדיר אם הוא מומר לתיאבון או תינוק שנשבה, או שמא כאומר מותר. אם צריך לשכור ממנו כגוי, או שמועיל לו עירוב לחזו"א, או שהוא הכי בעייתי שצריך דוקא [ביטול רשות או] שכירות דישראל, בלי שכירו ולקיטו, שמועיל רק לפי המשנ"ב [ולא לדעה ראשונה בשו"ע, ולחזו"א].

וא"כ ודאי שיש מקום להחמיר מלטלטל בכל עירוב שהוא, שאחרי הכל יש ספיקות הלכתיים שקשה להכריע בהם, ומ"מ רבים הם הזקוקים לטלטל, ולשם כך יש לעשות את המקסימום שניתן לעשות ולהדר. אך מצד שני, הקושי לשכור באופן המועיל לכתחילה גדול מאוד. לגבי אדם פרטי בבנין שלו [אם יש בו גוי או ספק מומר] ראוי להחמיר בכל הדינים הנ"ל, לעשות שכירות ממש ממומר [ולא רק שכירו ולקיטו], ולשכור גם ממחלל שבת בצינעא ותינוק שנשבה, וגם לזכות להם פת, אבל לגבי העירובים השכונתיים שמצוי בהם כמה וכמה דיירים בעייתיים, וקשה מאוד לטפל בכולם בצורה מהודרת, על כן צריכים להכריע עד כמה צריכים להקפיד כדי לצאת ידי שורת הדין.

לסמוך על שכירות משכירו ולקיטו, כיון שיש פוסקים שדינו כגוי וכפוסקים שיש שכירו ולקיטו במומר, וכן מורים בעירנו בני ברק להקל. ואפשר לצרף דעת החזו"א שדינו כתינוק שנשבה ויוצא בעירוב]. ומה שכתבנו שגם יזכה לו פת, היינו לצאת ידי שיטת החזו"א [שמשמע שנקט כשיטות שישראל אינו יכול להשכיר], וסובר שיכול לערב בפת.

בחכמת הלב כתב ג"כ לעשות גם שכירות וגם עירוב, אך כתב שאפשר לשכור משכירו ולקיטו. וזה משום שהיקל כדעת החזו"א בשני דברים, א' שתינוק שנשבה מערב, ב' שמחלל שבת בצנעא מערב, ולכן נשאר לו רק הצדדים שהוא מומר גמור וכגוי או שהוא כישראל ומערב. אך לפי מה שנתבאר דעת הב"י והט"ז והמג"א ועוד פוסקים שגם תינוק שנשבה וגם מחלל בצנעא נחשבים אינם מודים בעירוב ולא מועיל להם עירוב, ומאחר ואינם כגוי אלא ישראלים, צריכים שכירות של ישראל שי"א שאי אפשר משכירו ולקיטו. אמנם החכמת הלב היה מוכרח להקל כך לפי שיטתו שאין שכירות מישראל בגדרי שכירות אלא רק בגדרי ביטול, וכפי שמשמע בחזו"א (סי' פ"ה ס"ק ט"ו) דלא כמשנ"ב הנ"ל, ולפ"ז לא יהיה תקנה לכל אלו שדינם כישראל שאינם מודים בעירוב, אלא רק לפי הקולא של החזו"א שיכולים לערב.

118. כמו שנתבאר אנו זקוקים לסמוך על שכירות מישראל, משום שדעת הב"י שתינוק שנשבה ומחלל שבת בצנעא שניהם כישראל ואינם יכולים לערב, והרי בשו"ע (סי' ש"פ סעיף ג') נראה שפוסק כדעת מהר"ם שלא תקנו שכירות בישראל [שהביא דעתו בסתם ואח"כ י"א], וא"כ נשאר רק ביטול רשות, שזה לא מציאותי שיוכלו לקיים כל תנאי ביטול [שיבטל לכל אחד, ולא יוציא עד שישראל יחזיר, ולא יחזור מהביטול וכו']. ואם כן לבני ספרד לכאו' אי אפשר להתיר רשויות אלו. וקשה להקל שיכול לערב כחזו"א, כיון שהב"י עצמו פוסק שהם כישראל ואינם מערבים. אמנם בכף החיים כתב שגם לשו"ע ניתן לסמוך בשעת הדחק על שכירות מישראל, ולפ"ז יש להתיר אם ישכרו ממנו.

119. אלו שאינם יודעים, אם כשיודיעו להם יחזרו בתשובה, דינם כתינוק שנשבה לחזו"א, ולשאר פוסקים לכאו' כשוגג או כמומר מחמת אונס כנזכר לעיל בדין תינוק שנשבה, וצ"ע. אבל רובם יודעים שצריך לשמור יותר, ולכן דינם כמומרים למרות שהם שומרים קצת, שהרי אפילו המחלל שבת באיסור דרבנן אחד הוי מומר אם מחלל בפרהסיא. ומ"מ הרבה מתוכם לא יחללו שבת בפני רב גדול, שיש להם כבוד לרבנים ולמצוות, והם כמחללי שבת בצנעא לא מתוך כפירה אלא לתיאבון, ונתבאר לעיל סעיף ח' שנחלקו הפוסקים אם מועיל לו לערב בפת או צריך שכירות. ולמעשה, כיון שהם מחללים בפרהסיא וקשה לעמוד על הגדרתם, אם אינם מומרים, וגם שבין אם הם כתינוק שנשבה ובין אם הם מחללי שבת בצנעא יש דעות שלא מועיל להם עירוב, לכן יש לשכור מהם. והכלל בידינו לשכור מכל מחלל בפרהסיא.

120. באופן שמטלטלים גם במקומות שאין עירוב, כיון שבסתמא לא יחללו בפני אדם גדול, דינם כישראל שאינו מודה בעירוב, שאינו יכול לערב אלא רק לבטל רשות, וכאמור זה לא שייך לקיים למעשה, לכן צריך להסתמך על דין שכירות מישראל שמועיל לדעת המשנ"ב, רק י"א שצריך שכירות ממנו ולא משכירו ולקיטו. ואם מחלל בעוד איסורי מלאכות, שדינם כמחלל שבת בצנעא, ג"כ למשנ"ב דינם כנ"ל, כיון שלא נעשים עי"ז כמומר וכגוי, א"כ צריכים עירוב, ומצד שני לא מועיל להם עירוב בפת מחמת שאינם מודים בעירוב, וצריך שכירות כנ"ל.

121. לדעת החזו"א מחלל שבת בצנעא יכול לערב. ולכן לפ"ד אם לא יחללו בפני אדם גדול יכולים לערב. ורק בדרגה שיחללו גם בפני אדם גדול, דינם כמומר גמור וכגוי.

122. כשמתביישים מהחרדים שבמקום מגוריהם, הרי זה כמי שמתבייש לחלל בפני אדם גדול, שכתב המשנ"ב (סי' שפ"ה סק"ד) שדינו כמחלל בצנעא, למרות שבשאר מקומות מחלל בפרהסיא. אבל כשמחללים גם בפני חרדים אלו שהכירום בהיותם שומרי תו"מ, וכבר אירע שחיללו פעם אחת בפני עשרה אנשים או שידעו בהם עשרה אנשים, דינם כמומרים, ומה שנמנעים מלחלול מהומות זהו ענין אישי בעלמא. ועי' מש"כ לעיל הערה 6.

123. כאשר גר עם הוריו כמעט לא שייך שיאסור, דאע"פ שאינו נפטר בעירוב שעשה אביו [דבין אם בעלמא אין בני הבית לא אוסרים מחמת שהם נחשבים מעורבים יחד, זה לא שייך במומר שלא מועיל לו עירוב, ובין אם נאמר שכל אנשי הבית כחד, היינו ג"כ רק כשכולם בני עירוב]. ומ"מ בדרך כלל יש לאביו תפיסת יד בכל הבית, ועוד דמצי לסלוקי, ואפיה ובישול משל בעה"ב. וכ"כ בספר עירובי חצרות (מכתב י"ב עמ' תכ"א). ומבעל החכמת הלב שמעתי שדעתו שאף כשגר עם הוריו אוסר, דנקט שדין תפיסת יד ודין מלמד או סופר נאמרו דוקא כשבעה"ב יותר קבוע מהדייר הטפל עליו, וכאן הבן נמצא בקביעות כמו אביו. וצריך בירור.

אבל כאשר הנער נשאר לבד בדירה, אוסר אפילו כאשר אירע כן שבת אחת, ואין לו דין אורח [להיות טפל לבעה"ב אחר בבנין], שהרי הוא גר שם בקביעות, רק שתמיד אינו הבעלים, וכעת הוא הבעלים [מבחינת הלכות עירוב שא"צ קנין בדירה כמ"ש בחזו"א]. ולמרות שיש להוריו תפיסת יד בבית, או שיכולים לסלקו, אינו מועיל כאשר הם עצמם לא נמצאים בהיקף העירוב. במקומות שמתגוררים נערים כאלו רח"ל, קיימת בעיה חמורה שאי אפשר לשכור מאחד מבני הבית, כדי שלא לפגוע בהם ולהוסיף על צערם הנורא.

והנה מש"כ שאף אם נשאר בדירה באופן חד פעמי אינו נחשב אורח, מכיון שעיקר דיוריו הם קבועים, ורק הדין שאוסר התחדש עכשיו. כ"כ בספר עירובי חצירות (מכתב י"ב שם), וראייתו מדברי המשנ"ב (סי' שע"א סק"ב, וסי' שפ"ג ס"ק א') שמי שנסע מביתו והשאיר בני בית בביתו, אע"פ שהוא אינו אוסר הם אוסרים, ומוכח שלא אומרים שיחשבו אורח מחמת זה שדירתם נחשבת בפנ"ע רק פחות מל' יום. וא"כ ה"ה כשהבן מומר אינו אורח, והוא יאסור לפי מה שהוא [שאוסר כגוי, וצריך לשכור ממנו]. ויש טוענים שאין ראיה, דבמש"כ המשנ"ב הדירה של בני הבית היא אותה סוג דירה של הבעלים [ששניהם דירת ישראל או שניהם עכו"ם], ונחשב המשך לדירתם של כל השנה, משא"כ כשדירת האב הוי דירת ישראל, ועכשיו נעשה דירת גוי שהיא דירת בהמה, בזה לא מחשבים מה שהיה קודם, ולפ"ז אם אירע כך באופן חד פעמי אינו אוסר, ואם רגיל שקורה כך לפעמים אוסר [מדין גוי הרגיל שאוסר בפחות מל' יום כמ"ש בסי' שפ"ד ס"א]. וכן שמעתי שהגר"י זילברשטיין שליט"א הורה שלא להחמיר בזה בשכונתו [אבל צ"ע שלא הגביל זאת באינו רגיל, ולא הסביר סברתו]. אמנם לפי מה שהבין העירובי חצרות שבן בית אוסר לא מצד המשך לדירת הבעלים, אלא מצד שהוא עצמו דר כאן כל השנה, ומה שאינו אוסר כל השנה לא עושה כאילו הוא לא דר כאן, ודין אורח תלוי במציאותו במקום, שזה יש לו כל השנה, א"כ אין לחלק והוא אוסר.

124. כאשר יש לו חדר פרטי ששייך להוריו, יש כמה סיבות להתיר [כגון ע"י תפיסת יד, או שעיקר סעודותיו אוכל בבית הוריו], ובפרט שהרי היו יכולים לסלקו ע"פ דין [ואפילו אוכל בחדרו הרי זה מתבשילי הוריו], רק כאשר הוא אלים ומפחדים לסלקו יתכן שיש דעות שאוסר (עי' חזו"א סי' צ' ס"ק ל"ה במי שדר בחזקה שלא ברשות, וכאן עדיף שהרי על עיקר הכניסה היתה לו רשות).

125. בדרך כלל שוכרים לל' יום, ואי אפשר לסלקם כיון שיש חוזה שכירות לתקופה, וע"פ רוב אין למשכיר חפץ שאינו עומד לשימוש השוכרים שיחשב תפיסת יד. ומ"מ באופנים אלו אפשר לשכור מהמשכיר לפני שמשכיר להם, או עכ"פ להתיר את הבאים בעתיד או מהזמן שעדיין לא השכיר להם, ולגבי הזמן שהם כבר נמצאים צריך לשכור מהם, או להפקיד אצלם חפץ ולשכור מהמפקיד, כמו"כ אם למשכיר יש עכ"פ זכות לשמור שם חפץ אפילו מעל הארון וכדו' נחשב שכירו ולקיטו, ואפשר לשכור מהמשכיר גם על התקופה הזו שכבר השכיר. ופרטי דיני השכירות בדירה שכורה, ראה מש"כ בפרק בדיני השכירות.

126. תלוי במחלוקת החזו"א והשבט הלוי הנזכרים לעיל, לחזו"א כל עוד שאם ישדלו אותם כראוי ישמעו ויקבלו עול מצוות, נמצא שמה שאינם מקיימים הוא מחמת שנשבו בקטנותם ולא לימדום כראוי, וע"כ נשאר דינם כתינוקות שנשבו. אבל לדעת השבט הלוי רק בזמן שאינם יודעים שיש שבת ושצריכים לשמור שבת יש דין תינוק שנשבה, משא"כ כשיודעים רק קשה להם לקיים, אע"פ שזה מחמת שנשבו בקטנותם, הרי זה כמומר בשוגג או באונס, אבל עכ"פ הוא מומר. ולפ"ז למעשה צריך לשכור רשותם, שהרי גם לפי החזו"א הרי כתב שצריך להושיב ב"ד על כל אחד ואחד לדון אם כשישדלו אותו יקבל, וממילא כל זמן שלא מבררים היטב ע"י מושב ב"ד, צריך להחמיר שדינם כמומר.

להלן מובאת רשימת חלקית של ההוראות המקובלות כעת בעירובים שכונתיים מהודרים (לפי מיעוט ידיעתי, וכ"א ישאל לבקיאים בדבר):

א. שוכרים מכל מחלל שבת בפרהסיא, ולא תולים שמא הוא תינוק שנשבה.

ב. שוכרים גם ממחלל בפרהסיא שלא יחלל בפני אדם גדול, וכן ממסורתי שמחלל בפרהסיא בדברים כלשהן, למרות שדינו כמחלל שבת בצנעא. [יתכן משום שקשה להכריע שלא יחלל בפני גדול, או מפני הדעות שגם מחלל בצנעא אינו נפטר בפת העירוב].

ג. מחלל שבת בצנעא, לא מצוי מי שאינו בגדר הנ"ל. [ואם ימצא אדם כזה, לכאו' יש להחמיר כנ"ל].

ד. לא שוכרים ממי שמזלזל במצות עירוב, אם נקרא שומר שבת. [עי' לעיל הערה 10].

ה. שוכרים ממי שהתדרדר וראוהו מחלל שבת במקום חילוני, למרות שאינו מחלל במקום מגוריו [עי' הערה 35].

ו. נערים שהתדרדרו וגרים אצל הוריהם, אם יש חשש שהוריהם יסעו לשבת והם ישארו לבד בדירה, משתדלים לשכור מראש. [ויש מקומות שלא מקפידים, ולא נתברר סברתם].

ז. מקילים לשכור משכירו ולקיטו של מומר [מפני שברוב המקומות מסתמא ישאר מישהו שלא יהיה מוכן לשכירות ממש, ממילא מראש מקילים לסמוך על שכירו ולקיטו].

ח. מורי הוראה בב"ב מקילים שיש שכירות מישראל, ואפשר לשכור ממנהל שומר תומ"צ את כל החדרים בבית אבות, בית מלון, וחדרי אירוח, אף לזמן ארוך [לעשרים או חמישים שנה]. מורי הוראה בירושלים לא מקילים בזה, וכמעט אין להם פתרון אלא שלא להכניס בית אבות ובית מלון בעירוב. [ועי' בחכמת הלב (פ"ו סכ"ג) פתרון ע"י שישכרו כל שבוע מחדש, מאדם שקיבל זכות להניח חפץ בכל חדר].

דין מי שאינו רוצה להשתתף בעירוב (הוזכר לעיל סעיף ז')

כמעט בכל שכונה יש אנשים שאינם רוצים שיעשו עירוב פרטי, מסיבות שונות (כדלקמן), ויש שחששו שהם פוסלים את העירוב [מפני שאינם רוצים להשתתף בפת, או שאינם מודים בעירוב], ויש לצדד שכמעט בכל האופנים אינם פוסלים את העירוב. וטוב לזכות את הפת גם לכל בני הבית של אותם אנשים, שעי"ז יועיל ודאי.

דין המחמירים שאין העירוב כשר

כג. אנשים שמחמירים לא לטלטל בשום עירוב, או בעירוב מסוים, מחמת שחוששים שמא העירוב נקרע וכדומה, או מחמת שמחמירים כשיטות הפוסלות עירוב העשוי בצורה זו, אע"פ שלשיטתם אסור לטלטל בעירוב הזה, מ"מ אינם נחשבים כמי שאינו מודה בעירוב, ולכן אפשר לשתף אותם בפת.

ביאור הדין

בענין זה יש לחלק בין כמה אופנים, **א.** יש אנשים שמחמירים שלא לטלטל מחשש שמא העירוב אינו טוב, ואף כשהעירוב מהודר שאינו כולל רה"ר, וגם יש בו כל ההידורים, בכל זאת הם חוששים שמא ישנם תקלות. אנשים אלו אינם אוסרים כלל, ואין להם דין מי שאינו מודה בעירוב, כיון שהם מסכימים שאם הכל מתוקן הוי עירוב, אלא שנמנעים מחשש איסור. וביותר שבאמת הצדק עמם, כי בסה"כ בהרבה מקומות מהודרים מצאו ומוצאים תדיר דברים שאינם חלקים מבחינה הלכתית, והרבה מהם היו דברים שלא עלו על לב הבודקים.

ב. אמנם יש אומרים שזה דוקא במי שמחמיר מחמת שחושש שמא אירעה תקלה, או שלא תיקנו כראוי, או שלא הבחינו בכל הבעיות כידוע. אבל מי שאינו מטלטל מחמת שנוקט כשיטות הפוסלות, שסובר אף כשהעירוב מתוקן לפי דעת העוסק בעירוב, עדיין יש שיטות שפוסלות את העירוב, אדם כזה אוסר העירוב ולא מועיל אף לשיטות המתירות. ויסוד הדין הוא עפ"י הירושלמי (עירובין פ"א ה"א, דף ד.) עירוב במבוי עקום, ולר' יוחנן תורתו כמפולש ואסור לטלטל בו עד שיעשו תיקון בעקמימותו [בסיבוב], והם לא עשו תיקון שסמכו על ריש לקיש שמתיר, ואמרו שם שר' יוחנן אסר עליהם כדין מי שאינו מודה בעירוב, והיה צריך לבטל רשות. ומבואר שמי שסובר שהעירוב אינו מתוקן כדין, נחשב לגבי המתירים כמי שאינו מודה בעירוב ולא מועיל שישתתף בפת.

ולפ"ז כתב בספר חכמת הלב (פ"ז סי"ג) שאם גרים ברחוב אשכנזים וספרדים, ועשו עירוב המועיל רק לדעת הרמ"א ולא לדעת השו"ע, כגון שיש בעירוב רחובות רחבים ט"ז אמה ולא עוברים בהם שישים ריבוא, שלבני ספרד ההולכים אחר הכרעת השו"ע, לדעת הרבה פוסקים הכריע השו"ע שרחוב כזה הוא רשות הרבים, ולא מועיל עירוב אלא עם דלתות ושערים, יתכן שאין לומר שלאשכנזים מותר לטלטל כיון שלפי הרמ"א מותר גם לספרדים, אלא כיון שלספרדים אסור לטלטל, הם אוסרים גם על האשכנזים, והניח דין זה בצ"ע.

והנה זה חידוש גדול ולא ראינו מי שמחמיר בזה, ותמיד עשו עירובים כה"ג, שסומכים על קולות שלא ראוי לסמוך עליהם אם לא כדי להציל את האנשים שבלא"ה מטלטלים, וכמבואר בתשובות האחרונים בהרבה מקומות, ואף אחד לא ראיתי שהזכיר מדברי הירושלמי. ונראה לענ"ד שהטעם שלא חששו לזה כי האוסרים בזמנינו אינם דומים למה שאסר ר' יוחנן בירושלמי, משום שגם בני ספרד שנוקטים כדעת השו"ע מצרפים להקל בשעת הדחק כשיטת הרמ"א, ויש מהם שמקילים לנשים, ויש מקילים בהוצאה דרבנן כמבואר בספרי הפוסקים הספרדים, וכן לגבי שאר הדינים של עירובין הנתונים במחלוקת, אין בהם הכרעה ברורה, אלא שכל אחד מבין שטוב להחמיר כשאפשר, ולמשל אותם אנשים המחמירים לעצמם, מ"מ כלפי הילדים לא מתחשבים בזה כרשות הרבים או ככרמלית גמורה, אלא לענין חינוך דרבנן סומכים על השיטות המקילות [ועי' מש"כ בענין זה בחוברת "סיור מודרך" ח"א, שבהרבה מקרים הוי דאורייתא מדין ספיה ומדין שביתת בנו ואכ"מ], וא"כ אין בימינו אנשים שאוחזים שהעירוב אינו כלום, אלא שהם נזהרים מחשש איסור, ולכן חל העירוב לפי השיטות המקילות.

משא"כ במש"כ בירושלמי שר' יוחנן אסר מדעתו, וא"כ סבר שהעירוב פסול לגמרי, לכן לגביו לא חל העירוב כלל, והיה אוסר עליהם עד שביטל רשותו. ולו יצויר שיהיה היום מישהו שיכריע באיזה דין הלכה ברורה, ולא יהיה מוכן להקל כשיטות החולקות אף למי שמיקל ואינו הולך בדרכו, או בשעת הדחק גמור, אז יהיה חשש של אינו מודה בעירוב מסוג זה דהירושלמי, אבל כידוע אפילו החזו"א שהיה מורה שאין לסמוך על העירוב בב"ב וכמה פעמים היה מוחה במקילים, מ"מ היה שולח את אנשיו שיעשו עירוב, ואף בעצמו היה הולך לבדוק ולסייע [וסיפר לי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שהחזו"א היה נותן לו לדפוק את המסמרים]. וא"כ אין מצב שנחשב שאינו מודה בעירוב, וצ"ע.

ג. אנשים שמחמירים עד כדי שאינם רוצים לזכות בעירוב פלוני, מפני שהוא מכשיל בכך שמטלטלים מחמת שאומר שעושה עירוב, ואין בעירובו ממש, מסתבר שאין טענתם אלא מן השפה ולחוץ, ובאמת ודאי שאחרי שעשו עירוב ואנשים מטלטלים, גם הם מעדיפים לזכות בפת כדי להציל את הרבים, אפילו אם יועיל רק לפי שיטה אחת. ואם ידברו עמם חבריהם מאנ"ש, יענו בחיוב [כנהוג בכל הדורות להתקין עירוב על סמך קולות, כמבואר בספרי הפוסקים].

דין המקילים שאינם רוצים להשתתף

כד. אנשים שמקילים לטלטל בכל עירוב שהוא, וטוענים בתוקף שאין שום צורך להחמיר ולעשות עירובים שכונתיים, ומונעים את העוסקים בכך, או שמודיעים שאינם רוצים שתחול שותפותם בפת העירוב, יש אופנים שיש להסתפק אם אינם פוסלים את העירוב, אמנם יש לסמוך שברוב המקרים חלה שותפותם בעירוב, וטוב לזכות את הפת גם לנשיהם ובני ביתם.

ביאור הדין

הנה יש לחלק בענין זה בין סוגי האנשים:

א. אנשים דתיים שמפריע להם שמחמירים ועושים עירובים שכונתיים, אחרי שיש עירוב עירוני. הנה ע"פ רוב אינם אומרים אלא מן השפה ולחוץ, ולא שבאמת אינם מסכימים שתחול שותפותם עבור אלו שרוצים תמיד להחמיר.

ב. אמנם יש כאלו שחיים באיזו אידיאולוגיה שגם בתוכם הם קנאים לכל מי שמחמיר, ורוצים למנוע את הדבר בכל דרך שהיא. באנשים אלו יש להסתפק אם דנים לפי מה שהיו מסכימים אילו היו מסבירים להם יפה, שזה לא מחייב אותם כלום, והדבר נעשה בשביל לצאת ידי שיטות מסוימות, שמוסכם על כולם שלשיטות אלו העירוב הכללי אינו מועיל, ולמשל לבני ספרד מודים כולם שהעירובים אינם כשרים לכתחילה, וכן כתבו אפילו הפוסקים המקילים, וכאשר היו מבינים דברים אלו היתה נחה דעתם, והיו מסכימים שתחול גם השתתפותם בעירוב הפרטי, ואם כן אין להם קפידא על המצב האמיתי. או שמא י"ל שדנים לפי דעתם כעת, שכיון שאינם רוצים להשתתף לא חלה שותפותם. ומכל מקום, גם אם נדון בהנ"ל להחמיר, עכ"פ ברוב המקרים אינם אוסרים כדלהלן.

ג. אנשים שמפריע להם שמחמירים ועושים עירובים שכונתיים, מחמת שזה פוגע בהנהגת רב העיר [או שאר סיבות פוליטיות רח"ל], הנה אם עדיין לא מיחו, יש לומר שמערבים עמהם שלא מדעתם, כמבואר בפוסקים (סי' שס"ז ס"א ומשנ"ב ס"ק י"ב) שדעת כמה אחרונים שבני החצר יכולים אף לקחת מפיתם שלא בידיעתם, ועכ"פ באופן שמזכים להם פת של מישהו אחר ודאי אין צריך שיהיה מידיעתם.

ובאופן שמיחו, ואמרו שאינם רוצים להשתתף בפת, הנה כתב השו"ע (סי' שס"ז ס"א) שבאופן שאוסרים על בני החצר אם לא ישתתפו בעירוב [דהיינו שהעירוב מקיף אותם מכל פתחיהם, או שחלק מהחצר שלהם בתוך העירוב], כופים אותם בבית דין להשתתף בעירוב בעל כרחם, ובאופן שעושים בזמנינו שמזכים פת לכולם [ואין צריך בית דין להוציא מהם ממון לפת העירוב], נסתפקו הפמ"ג (שם א"א סק"ג) והחזו"א (סי' צ"ט סק"י) אם מועיל בעל כרחם, או שמא דוקא כשמערבים משלהם תקנו חכמים שחל העירוב בעל כרחם.

ועדיין יש לומר שגם אם אי אפשר לזכות להם ולשתף אותם בעל כרחם, מ"מ מועיל, כיון שלענין זיכוי הפת הוי מילתא דזכות, וזכין לאדם שלא בפניו, הרי הם זוכים בפת וממילא חל העירוב, כמו שמצינו לענין פרוזבול, שמזכה לבעל חובו קרקע, אפילו שכתוצאה מכך לא יישמט חובו, וכמבואר בר"ן שכלפי הזכיה בקרקע לא מתחשבים בתוצאה.

ואפילו שהם מיחו שאינם רוצים להשתתף, ע"פ רוב אינם יודעים שצריך לא לזכות בפת, רק רוצים שלא יעשו לחיים וחוטים וכו', וא"כ שוב י"ל שאין זה מונע מהם לזכות בפת, וממילא חל העירוב.

[וי"א שמועיל מטעם אחר, לפי הרשב"א (קידושין דף כג.) שבדבר שהוא זכות גמור כגון שטר שחרור לעבד, מועיל אף כאשר עומד וצווח, וכ"כ בשו"ת ובחרת בחיים (להגר"ש קלוגר, סי' קכ"ג), שואל ומשיב מהדו"ת (ח"ב סי' ס"ב) וחזון נחום (שם)].

ועכ"פ כיון שזכה בפת ממילא נעשה מעורב עם כולם [או כדין בעה"ב שהיה שותף לשכניו בפת, וכמש"כ הביאור הלכה (רס"י שפ"ב) שה"ה בפת שמזכים לכולם [וגם בחזו"א נראה שמסכים לזה אע"פ שמתחילה הסתפק, כמבואר בדברינו במק"א], ועוד י"ל שא"צ לדין שותפים אלא כאשר אחד התכוון שהפת תשמש לעירוב, חל ממילא עבור כולם, אע"פ שאחד מהם אינו חפץ שזכות זו תשמש לעירוב].

ד. עוד נראה שגם באופן שיודעים את הדין ואומרים מפורש שאינם רוצים לזכות בפת, או שגם אם יזכו בפת הם מקפידים שלא יתנוהו לאחר [וכפי ששמעתי מכמה בעלי בתים מאלו שדעתם הפוכה מדעת תורה, וחכמים המה להרע שמנצלים את ידיעותיהם משיעור דף היומי ללמד את יראי ה' לא להחמיר], מכל מקום נראה שיש עצה ע"י נשותיהם, שבדרך כלל נשותיהם לא יודעות שביכלתם להקפיד וכו' וגם אינן קיצוניות כ"כ, והן לא מחו בענין, וא"כ אפשר לזכות את הפת לנשותיהם, וכיון שאחד מבני הבית עירב הרי זה מועיל לכל הבית, וכמו כן אפשר לזכות לילדים אפילו קטנים, ויועיל לכל הבית. [אמנם עצה זו לא תועיל לאלמן או גרוש שגר לבדו, והוא מאלו שאינם רוצים בעירוב].

ה. עוד יש להסתפק בעיקר הנידון, האם מי שממאן להשתתף בעירוב פרטי מחמת סיבה שהעירוב הפרטי לא נצרך, האם מועיל מה שאילו יסבירו לו את חשיבות הענין בצורה יפה, ויביאו לו את דברי העוסקים באותו עירוב כללי שהוא נסמך עליו, ויאמר לו שכולי עלמא מודים שבעירוב כללי יש אילוצים, ובהרבה זמנים אינו מתוקן כראוי שיהיה לכתחילה, הרי שלבסוף יסכים שעכ"פ מי שרוצה יכול לעשות עירוב נוסף, ונמצא שלפי המציאות האמיתית גם הוא מסכים לערב, אלא שחושב שאינו כן. או שמא כיון שעכשיו אינו מבין שטוב לעשות עירוב פרטי ואינו רוצה לזכות בפת, אי אפשר לערב איתו והוא אוסר [אם לא שנתיר באחד מהדרכים הנ"ל].

העולה מכל מה שנתבאר, שאם מזכים לאשתו ולבניו הדרים עמו, ודאי מועיל. ואם הוא לא מחה בפירוש, מועיל אפילו לזכות לו עצמו, ואף אם מחה בפירוש יתכן שמועיל לזכות לו בעל כרחו [ונסתפקו בזה הפמ"ג והחזו"א כנ"ל], ועוד שיתכן שזו זכות גמור שאינו יכול למחות בה כמ"ש הרשב"א [וכפי שסמך ע"ז הגר"ש קלוגר זצ"ל], ועוד הרבה פעמים אינו יודע למחות בפת אלא מוחה סתם, ואין במחאה זו ממש [שהרי זכיית הפת זכות לו, כנ"ל ע"פ הר"ן, וממילא נעשו מעורבים]. ועוד שיש לדון בעיקר מחאתו, כיון שאם ידע את המצב האמיתי, או שיסבירו לו אנשים העוסקים בעירוב כללי, יסכים להשתתף בעירוב הפרטי. ולכן נראה לכאו' דשפיר אפשר לערב בכל מקום, ואין צריך לחוש שיהיה באופן שאינו בכלל אחד הדברים הנ"ל. אמנם ראוי לחשוב בזיכוי הפת שמזכים גם לבני הבית, ואפשר שזה כלול במחשבה הסתמית שמזכים לכל מי שהעירוב יכול להועיל לו, וזה כולל גם למי שזכייתו תועיל לנו, אע"פ שחושב שלעצמו אינו צריך.

בענין מתעסק בהוצאה במקום שנקרע העירוב, ובגדרי מתעסק, ובענין שוגג באיסור דרבנן

א. ידוע המעשה ששאל הגאון רבי שלמה ברמן זצ"ל בצעירותו, את מרן החזו"א זצ"ל, מדוע כתבו כל הפוסקים שאם העירוב נקרע צריך להודיע לציבור שלא יטלטלו, והאריכו לדון האם יש לומר בכה"ג מוטב שיהיו שוגגין ואל יהו מזידין. והרי אילו לא נודיע שהעירוב קרוע, יסברו המטלטלים שהבתים והחצרות והרחובות כולם הם רשות היחיד, ואין בהעברת ד' אמות ובהוצאה שום איסור, וא"כ אע"פ שבאמת העירוב קרוע מ"מ יש להם פטור של מתעסק, ואינם כעושים עבירה בשוגג, וא"כ ודאי שראוי לא להודיע כלל. והחזו"א לא השיבו ע"ז, אלא במקום תשובה נתן לו כמין סטירה.

ושמעתי מאברכים שרצו לסמוך ע"ז למעשה, שהרי החזו"א לא השיבו, משמע שבאמת כך הוא ואין ע"ז תשובה אלא שלא ראוי לפרסם את הדברים, שא"כ לא יתקנו כלל את העירוב. ולפ"ז אותם אנשים רצו שלא יאמרו לנשותיהם שהעירוב לא ראוי לסמוך עליו, ונמצא שהם יהיו רק מתעסקים בדבר ולא עוברים איסור, ואין בעיה שיטלטלו אפילו ברה"ר גמור כרח' ז'בוטינסקי וכדומה. עכ"ד אלו האנשים. והדבר פשוט שאין דבריהם נכונים כלל, שהרי עכ"פ כתבו הפוסקים שצריך להודיע, והדין מוסכם להודיע אם לא במקום שלא ישמעו. אלא שצריך לבאר הטעם בזה.

ב. והנה בפשוטן של דברים י"ל שהרי כל מתעסק יש איסור דרבנן, ומקור הדבר הוא מתשו' רע"א (סי' ח') שבמתעסק בכל דיני התורה יש איסור דאורייתא, והפטור הוא רק מקרבן דאין למתעסק כפרה דשוגג, ונתמעט מהפסוק "אשר חטא בה", אבל מצד האיסור דינו שוה לשוגג, ובמתעסק בשבת נוסף פטור מחמת שאינו "מלאכת מחשבת", ובזה אין גם איסור מן התורה, ומ"מ מדרבנן יש איסור, והוכיח כן מדברי התוס' (לעיל דף יא. ד"ה שמא). והקשה רע"א כיצד שייך לומר שרבנן אסרו על המתעסק, הרי קודם המעשה הוא תמיד במצב שאינו יודע מהאיסור, דאל"כ לא הוי מתעסק, ותירץ רע"א [על פי מה שביארו האחרונים את דבריו' וכ"כ הגאון רבי אדיר אוירבך שליט"א] שרבנן לא גזרו על המתעסק, אלא על עיקר הפטור דמלאכת מחשבת הכולל כל אופן שלא היתה דעתו על המלאכה, כגון אינו מתכוין, מלאכה שאינה צריכה לגופה, מקלקל, כלאחר יד וכו', וממילא זה כולל גם את המתעסק. [ויש לומר עוד, שיש נפק"מ במה שאסרו את המתעסק שאדם צריך לדאוג להימנע מכך, וזהו דין אל יצא החייט במחטו בערב שבת, ושאדם לא יניח דברים בכיסיו בשבת לפ"ד הגר"א. ועוד נפק"מ לענין לאפרושי מאיסורא כשרואה חבירו עושה מלאכה במתעסק, כמ"ש רע"א שם, וכמ"ש כאן במי שלא יודע שמטלטל במקום שאסור לטלטל].

וכן יידוע ששאלת הגרש"ב היתה שאין איסור דאורייתא אלא דרבנן, ולא שאין איסור כלל. וצ"ל שקושייתו היתה באופן שדברו הפוסקים שיש חשש שלא ישמעו, ודנו שלא אומרים מוטב שיהו שוגגין באיסור דאו', ע"ז הקשה דהוי רק איסור דרבנן. אבל בנשים צדקניות שלנו שאינן חשודות לטלטל באיסור, ודאי צריך להפרישן כדין חיוב הפרשה מאיסור דרבנן.

ג. ונראה לומר עוד שבמתעסק זה יש אפילו איסור דאורייתא, דהנה נחלקו רש"י ותוס' בסוגיין (שבת דף עב:) בדין נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר דהוי מתעסק ופטור, רש"י פירש שנתכוין לחתוך פרי אחד שהוא תלוש, וטעה וחתך פרי אחר שהוא מחובר, דהיינו דוקא כשנתחלפו החפצים, והקשו תוס' דלפ"ז אם נתכוין למחובר זה וחתך מחובר אחר חייב, וקשה מגמ' בכריתות דף יט:, ולכן כתבו תוס' שיש שני

פטורים במתעסק, יש מתעסק בשבת שפטורו מדין מלאכת מחשבת, וזה דוקא בנתחלפו החפצים, שנתכוין לחפץ זה ועשה בחפץ אחר, שהפטור הוא מצד שלא נתקיימה מחשבתו, וזה אפילו בנתכוין למחובר זה וחתך מחובר אחר, והפטור השני הוא מדין מתעסק של כל התורה שנתמעט מאשר חטא בה, ויסודו לפטור מי שלא נתכוין למלאכת איסור, וזה אפילו באותו חפץ, ובזה מיירי הגמ' בסוגיין שנתכוין לחתוך פרי מסוים וסבר שהוא תלוש ונמצא שהוא מחובר, שכיון שלא נתכוין למלאכת איסור הוי מתעסק.

והקשה רע"א דלפ"ז איך משכחת לה שנכנס למקדש בטומאה בשגגת העלם מקדש, הרי כיון שהוא לא יודע שנכנס למקדש כסבור נכנס לבית סתם, הוי מתעסק ולא שוגג. ומזה חידש רע"א שמתעסק הוא רק פטור מקרבן, שהפסוק נאמר בפרשת חטאת, אבל הוי איסור דאורייתא גמור, ולכן בהעלם מקדש ששגגתו עולה ויורד ולא חטאת קבועה, ושם לא נאמר המיעוט, חייבים אף במתעסק. והאחרונים האריכו בדבריו, ואכמ"ל.

והנה המתעסק שבנידון דידן שהיה סבור שיש עירוב והוא מטלטל ברה"י שאינו מלאכה, ונמצא שהוא רה"ר שיש בו איסור דאורייתא, מאיזה מתעסק הוא. לכאו' נראה שכיון שהתכוין לאותו מעשה ואותו חפץ, הוי כנתכוין לפרי מסוים, והיה סבור שהוא התלוש ונמצא שהוא מחובר, דנתכוין לאותו פרי שחתך, דלרש"י אין בזה פטור של מתעסק, ולתוס' הוי מתעסק דכל התורה ולא מתעסק דשבת דמלאכת מחשבת, וא"כ לרש"י הוי שוגג גמור, ולתוס' לפי דברי רע"א הוי איסור דאורייתא אלא שאין בו קרבן.

ונמצא שהמטלטל במקום שנקרע העירוב, אע"פ שאינו יודע מכך ולשיטת תוס' הוי מתעסק, מ"מ לפי דברי רע"א הוי איסור דאורייתא גמור כעין שוגג, אלא שאין לו חיוב קרבן. ולפ"ז שפיר דנו הפוסקים בזה אם אפשר לומר מוטב שיהו שוגגין ואל יהיו מזידין, כיון דהוי איסור דאורייתא, דלפי משנ"ת באמת הוי כשוגג באיסור דאורייתא, לרש"י כדאית ליה, ולתוס' לפ"ד רע"א. וכן מבואר בגמ' במנחות (דף לז:) שהיוצא בטלית עם ציציות והיה סבור שהם כשרות ומותר לטלטלם מפני שהם נוי הבגד, ומישהו גילה שהם קרועות ופסולות והם משאוי ואסור, ומבואר בגמ' שחייב להודיעו אם אירע כן ברה"ר דהוי איסור דאורייתא [ואין היתר דכבוד הבריות בדאורייתא], מוכח שכהאי גוונא הוי איסור דאורייתא בשוגג. ועי' לקמן.

ד. עוד בישוב קושית הגרש"ב, כתבו בשם מרן ראש הישיבה הגרא"ל שטינמן שליט"א (גליון פרי חיים, קס"ה, י"ג חשון תשע"ג), שאמר שאין שייך בזה מתעסק כלל, דמתעסק שייך רק כאשר חסר איזו ידיעה בחפצא של הדבר, כגון נתכוין לחתוך את התלוש ותלש את המחובר וכדומה, אבל כשכל ההבדל הוא חילוק בדין, יש לומר דלא שייך על זה שם מתעסק, שהרי נתכוין לאותה פעולה באותו חפץ. ולפ"ז כיון שהחילוק בין אם הרחובות שבעירוב הם רשות הרבים או רשות היחיד, הוא רק חילוק בדין, ופעמים שאין הבדל בדבר הנראה לעין, כגון לבוד, עומד מרובה וגוד אסיק וכדו', נמצא שהמטלטל במקום זה התכוון לחפץ זה ולפעולה זו, והחילוק רק בדין, וזה לא נחשב מתעסק. עכ"ד.

ולכאורה קשה דאמנם באמת אופני הפטור של מתעסק שהוזכרו הם דברים שהיתה טעות בחפץ, או שהתכוין לחפץ אחר או שהתכוין לפעולה אחרת, ולא כשאינו אלא שינוי בדין. אבל להדיא אמרו בגמ' בסוגיין (דף עג.) כסבור רשות היחיד ונמצאת רשות הרבים, רבא אמר פטור דהוי מתעסק, והכי קי"ל כמ"ש הרמב"ם (פ"א מהלכות שבת ה"ח). ואמנם באמת הרמב"ם שינה מלשון הגמ' וכתב נתכוין לזרוק לכרמלית "ועברה האבן לרשות הרבים", דהיינו שהיה שינוי בפעולה, ולא נתכוין להביא האבן למקום שהגיעה, אבל שאר מפרשים פירשו כפשוטו, שטלטל במקום מסוים שהיה סבור שהוא רשות היחיד ונמצא שהוא רשות הרבים.

ובאמת האחרונים הקשו לשיטת רש"י הנ"ל (דף עב:) שנקט פטור מתעסק נאמר רק כשהתכוון לחפץ אחר, ולא באותו חפץ, הרי כאן התכוון להעביר חפץ זה במקום זה, ומדוע נחשב למתעסק זה שחשב שהמקום הוא רשות היחיד, וע' בראש יוסף שתירץ דבכסבור רה"י הוי כמו נתכוין להגביה את התלוש וחתך אותו מיניקתו, ובאופן שלא התכוין למעשה חיתוך כלל מודה רש"י שאפילו באותו חפץ הוי מתעסק, והכי נמי הטלטול ברה"י הוי העברה בעלמא, והטלטול ברה"ר הוא הוצאה, והוא מעשה אחר לגמרי. וע"ע במגן אבות ובמנחת ברוך ובאבן האזל ובחזון יחזקאל שהאריכו כ"א לבאר דהכא המעשים חלוקים. אלא שבאמת עדיין קשה ממש"כ עוד בסוגיין דכסבור שומן ונמצא שהוא חלב, שידע איזה חפץ הוא אוכל וידע שהוא אוכל, ומ"מ כיון שטעה בדין הוי מתעסק, חזינן שגם טעות בדין הוי מתעסק.

ונראה לבאר וליישב בזה דברי מרן שליט"א, דהנה קשה שא"כ כל שוגג ג"כ הוי מתעסק, שהרי הוא סבר שהדבר מותר, ונתכוין למעשה היתר. ובשלמא בשגגת שבת אפשר לומר שהרי ידע שעושה מעשה איסור אלא היה סבור שהיום לא נצטוינו על כך, אבל בשגגת מלאכות היינו שידע שהיום שבת אלא שהיה סבור שזה מותר, הרי הוי ממש כמתעסק הנ"ל. ועוד קשה מה שהביא במנחת ברוך מהגמ' בפסחים (דף עב.) שמי ששחט בערב פסח שלמים לשם פסח, דנה הגמ' לומר דהוי טועה בדבר מצוה, והקשה המנח"ב שיהיה פטור מדין מתעסק, ע"ש מה שתירץ ומה שדחו תירוצו בקה"י ובשאר אחרונים.

וכתב הקהילות יעקב (סי' ל"ד) גדר חדש, שכל שהאדם עושה מחמת טעות ידיעה או טעות בדין הוי שוגג ולא מתעסק, ורק מה שהאדם עושה מחמת טעות ראיה וטביעות עין, דהיינו שהיה סבור שזה חפץ המותר, זה הוי מתעסק, ולפ"ז תלוי מה היתה הטעות, אם השוחט שלמים לשם פסח היה סבור שהקדישו קרבן זה לפסח, אין כאן טעות בראיה בהכרת החפץ, אלא טעות בידיעת דינו, ולכן זה אינו מתעסק, אבל אילו היו שני זבחים והיה טועה שזה הוא אותו אחד שהוקדש לפסח, זהו טעות בהכרת החפץ וזה מתעסק. ולכן כל שוגג במלאכות אינו מתעסק, כי לא היה טועה בהכרת המעשה אלא בהכרת הדין. משא"כ כסבור שומן ונמצא חלב, היינו שהיה סבור שהוא מכיר בזו שהיא החתיכה של השומן והיה לו טעות בהכרת החפץ, ובאמת א"צ שיהיו לפניו שני חפצים ויטעה בהם, אלא מספיק טעות במחשבה, אך צריך טעות בהכרת החפץ, משא"כ אילו היה לו רק חתיכה אחת שטעה בה שהיא שומן ונמצאת חלב, כיון שטעותו היא בידיעת הדבר ולא בהכרתו כלפי דבר אחר, הוי שוגג ולא מתעסק. וכן הנכנס לבית המקדש כסבור שאינו ביהמ"ק היינו שמכיר את ביהמ"ק ומכיר את הבית כנסת שלו, והיה נדמה לו שזה בית הכנסת ולא ביהמ"ק, אבל מי שלא מכיר את ביהמ"ק וכשנכנס יודע שזה הבית שהוא עומד בו, רק לא יודע את דינו, לא הוי מתעסק אלא שוגג. ע"ע דוגמאות בקה"י שם, וזהו חילוק ברור ונפלא.

ולפ"ז גם במה שמבואר בסוגיין כסבור שהיא רשות היחיד ונמצאת רשות הרבים, היינו דוקא כשהיה מכיר מהי רשות היחיד ומהי רשות הרבים, וטעה שזה המקום של רשות היחיד, ונמצא שזה המקום של רשות הרבים, שהיה טעותו בהכרת המקום, אבל אם אינו טועה בין שני מקומות, אלא מתכוין למקום זה, רק טועה בהכרת דינו אם הוא רשות הרבים או רשות היחיד, זה הוי שוגג ולא מתעסק.

ובזה נראה לבאר כוונת מרן רה"י שליט"א, דהנה לפי דברי הקה"י צריך לומר שמש"כ בגמ' בסוגיין כסבור רשות היחיד ונמצא רשות הרבים היינו באופן שטעה בהכרת עין ובחילוף המקומות, כלומר דוקא כשיודע היכן יש רה"י באמת, והיה סבור שנמצא ברשות היחיד ההיא, משא"כ בכה"ג שיודע שנמצא במקום זה, אלא שהיה סבור שזו חצר ונמצא שזה רחוב, הוי טעות בדין, וזה לא נחשב מתעסק אלא שוגג.

אבל בדברי מרן שליט"א מבואר חילוק קצת אחר, שחילק בין אם צורת המקום של רה"ר חלוקה מרה"י, לבין אם מדובר באותו מקום והשינוי רק בדיני המחיצות. דאילו היה חילוק מציאותי ניכר ביניהם, כגון שהאדם היה סבור שנמצא בחצר מוקפת מחיצות, ונמצא שהוא באמצע רחוב שהוא רה"ר, היה בזה דין מתעסק, ואמנם אינו דומה למש"כ הקה"י, אך מ"מ י"ל דהוי מתעסק כמ"ש הראש יוסף, דהוי כמו נתכוין לחתוך פרי מסוים שהיה סבור שהוא תלוש, ונמצא שהוא מחובר דהוי מתעסק לרבא, כי הוי שינוי בחפצא, וכשהתחלף לו בידיעת החפץ ג"כ הוי מתעסק [ובענין מתעסק זה האריך המנחת ברוך ועוד אחרונים], משא"כ כאשר ברור לכל שזה רחוב, ואין כ"כ שינוי ניכר בין אם העירוב תקין או לא, אין זה כטועה בשינוי בחפץ, בפרט כשאותו אדם שמטלטל לא יודע להבחין בכך אף אם יבדוק בעצמו, וכל ההבדל לגביו הוא דין בעלמא, בכה"ג הוי טועה בדין, ואינו מתעסק כמ"ש הקה"י.

ולפ"ז אתי שפיר מש"כ הפוסקים שאם נקרע העירוב צריך להודיע, מפני שמי שיודע שמטלטל ברחוב אלא שחושב שיש עירוב ודינו כרשות היחיד, זה לא מתעסק אלא שוגג, והטעם או כפי מש"כ הקה"י שאינו טועה בהכרת העין לחשוב שזה מקום אחר, אלא טועה בדין המקום, או כמ"ש מרן רה"י שליט"א כיון שאין כ"כ שינוי הניכר בחפצא והנידון הוא בעיקר בדין, על כן אינו מתעסק בהיתר אלא מתעסק באיסור ושוגג בדין.

עוד נראה שכל הנידון הוא במי שיודע שיש רה"ר ויש רה"י, ויודע שהעירוב נותן דין רה"י. אבל רוב הנשים המטלטלות, והרבה מהגברים אינם יודעים מה העירוב עושה, אלא ידיעתם רק שהעירוב מתיר לטלטל, ובכה"ג ודאי לא שייך מתעסק, דהוי כמי שחושב שהיום חול ונמצא שבת, שחייב חטאת שמינה.

ה. והנה לפי מה שסבר הגרש"ב בקושיתו, שאם המטלטל סבור שיש עירוב, ובאמת העירוב קרוע, הוי מתעסק ואינו עובר איסור דאורייתא [ע' משנ"ת לעיל שגם אם הוא מתעסק יתכן שבמתעסק כזה יש איסור דאורייתא לפ"ד רע"א], הרי מ"מ איסור דרבנן עכ"פ יש בזה לדעת רע"א ועוד אחרונים, וא"כ ודאי שצריך להודיע מצד האיסור דרבנן [ולעיל ביארנו שקושיתו היא כיון שיש אנשים שלא ישמעו לנו, אמרינן מוטב שיהו שוגגין באיסור דרבנן]. ושמעתי אומרים ע"פ דברי הנתיבות הידועים (סי' רל"ד סק"ג) שהעובר על דרבנן בשוגג אינו עושה איסור כלל, וא"כ אין צריך להפרישם, שמי שאינו יודע אינו עושה שום עבירה.

והנה מלבד מה שכבר אמרו רבותינו על דברים אלו, ישתקע הדבר ולא יאמר, ובודאי אין כוונת הנתיבות לומר כן, מ"מ נראה שגם לאותם שהבינו דבריו כפשוטן, מ"מ לא שייך לומר שאין צריך כלל לגלות על האיסורים שאסרו חכמים, שהרי א"כ כל חלב דרבנן יוכל הטבח למוכרו כשומן ולא יגלה שזה חלב, וכן נבילה וטריפה דרבנן ימכרנו בלי להודיע, וזה ודאי אינו [וכידוע מרבותינו שעמדו בזה]. והביאור הוא כי זה עקירת תקנת חכמים ועקירת הדת, שחכמים רצו שאנשים ימנעו מאכילת איסור דרבנן, ולא שיסגרו עינים ולא ידעו שאוכלים איסור, וכל דברי הנתיבות נאמרו דוקא בשני אופנים בשוגג או באופן שלא ישמע כדלהלן.

וגדר הדבר הוא, שחכמים שאסרו חלב מסוים או טריפה כלשהי, מונח בזה שכל אדם שקונה ושאוכל בשר צריך לדעת שאין בו איסור אפילו איסור דרבנן, ואם לא בירר [ע"י עד אחד] אסור לאכול, ואם אכל והיה בו איסור, עבר על תקנת חכמים שאמרו שימנע עצמו מן האיסור ע"י בירור. וכאשר אדם מוסר בשר לחבירו לאכול ממנו, אם האדם שמסר הוא כשר ונאמן, מונח בזה עדות שהבשר כשר, כמבואר ברש"י ריש גיטין, כי אם אינו כשר היה צריך להודיעו. ואם נאמר שבאיסור דרבנן אינו צריך להודיע, ממילא אסור לאכול ממנו עד שנברר באיזה אופן המועיל ע"פ הלכה. וא"כ אם אדם מושיט לחבירו איסור דרבנן ואינו מודיע לו, א' אסור לאכול ע"פ מסירתו בלי עדות בדרך אחרת, ב' המוסר ההוא עשה שלא כדין, או שהעיד שקר או שהכשיל את חבירו לעבור על תקנת חכמים שאמרו שיזהר מלאכול בלי בירור נכון.

אימתי אינו עובר איסור, כאשר בירר נכון וטעה והיה שוגג, כגון שסמך על טבח נאמן והתברר שהוא הכשיל את הקונים [כדמיירי בשו"ע שם, שע"ז דיבר הנתיבות], דכיון שמעיקרא כשר היה היה מותר לסמוך עליו, והוי בירור המועיל לקיום מה שמוטל על האדם. או באופן שרבו הורה להיתר ויש לו שאלה על דבריו [שהביא הנתיבות מגמ' עירובין דף סז:], שכיון שסומך על אדם נאמן סגי בזה בדרבנן, ויכול לסמוך שמסתמא יש לרבו תשובה על שאלתו. בשני אלו אמר הנתיבות [לפי הבנת אותם אחרונים] שאינו עובר עבירה, כי על לא תסור מלשמוע דברי חכמים לא עבר, ומצד החפץ אינו חפצא דאיסורא, ולכן אין לו שום עבירה, אבל באופן שחסר בבירור יש לו עבירה. ולכן באופן שסומך על אדם מסוים שאומר לו שמותר, או אפילו רק שאם היה אסור היה צריך לומר לו אסור, כמ"ש רש"י בגיטין שזה נקרא עדות באיסורים, ורק על סמך זה מותר לנו לאכול, א"כ מוטל על אותו אדם נאמן להזהיר מאיסור דרבנן, ואם אינו מזהיר הוא מעיד שקר, וגם עובר על תקנת חכמים שסמכו על הבירור שלו ואמרו שהוא צריך להודיע על האיסור.

ולפ"ז נמצא שפשוט שבני הבית שסומכים על אביהם בכל ההלכות, ועליו מוטל להגיד אם לטלטל אם לאו, אם ישתוק יהיה כמעיד להם שמותר, כמו המושיט בשר לחבירו, וכמו שלאשה אסור להושיט לבעלה איסור דרבנן, כן אסור לבעל לאפשר לאשתו לטלטל כשחסר לו בבירור דין המקום אם אין בו איסור דרבנן, ואם לא מודיע, לא הוי כדברי הנתיבות שאין איסור בשוגג, כיון שעצם הדבר לטלטל כאשר חסר בבירור, הרי זה חוסר קיום תקנת חכמים, וזה האיסור דרבנן.

דיני שכירות רשות מגוי ומומר

פרק א'

דין מתי צריכים לשכור רשות גוי

א. תקנת השכירות בזמן הזה, וכשאי אפשר לשכור

תקנת השכירות בדירת גוי

א. דירת גוי אינה דירה האוסרת, אבל חז"ל תיקנו שדירת גוי מבטלת את העירוב של היהודים, עד שישכרו מהגוי את דירתו. טעם התקנה, כדי שיהיה קושי לעשות עירוב במקומות שיש גויים, ועי"ז ימנעו מלדור בשכנות עם הגויים ולא יבואו ללמוד ממעשיהם[127].

מדוע השכירות מתירה, מפני שעי"ז רשות הגוי שייכת ליהודי [ויהודי זה מערב עם בני החצר], ומעתה מה שהגוי דר בבית שלו הרי זה כאורח[128].

בזמן הזה

ב. תקנת חכמים נאמרה לדורות, ונוהגת גם בזמן הזה[129].

---

127. מבואר בגמ' (עירובין דף סב.) דקי"ל שמעיקר הדין דירת גוי לאו שמה דירה ואינה אוסרת, אלא היא כדיר של בהמה, אלא שחז"ל תיקנו שיצטרכו לשכור את רשותו, וכל עוד שלא שכרו ממנו אי אפשר לערב. האחרונים חקרו האם חז"ל עשו שדירת הגוי דירה ואוסרת מדרבנן, רק שהיא ניתרת ע"י שמשכיר דירתו ליהודי הגר בעירוב [ומערב], או שגם אחרי התקנה אין דירתו אוסרת, אלא תיקנו שלא יחול העירוב בין היהודים כל זמן שלא שכרו מהגוי. ויש דיוקים מהראשונים לכאן ולכאן, ונפק"מ. [אמנם לשני הפירושים אין דירת הגוי אוסרת כשיש עמו רק יהודי אחד, כי אינו שכיח כה"ג ולא גזרו].

128. רמב"ם, הובא בביאור הלכה (סי' שפ"ב ס"א ד"ה ממנו), ומ"מ אינו ממש בגדרי אורח, שהרי אורח יותר מל' יום אוסר, אלא זה רק נתינת טעם בגדר התקנה. ובחזו"א (סי' פ"ב סק"א) כתב לבאר באופן אחר, שע"י מעשה השכירות ביטלו רבנן את האיסור שאסרו, והוי רק מעשה המתיר רשות הגוי. ומה שכתבנו שהיהודי השוכר מהגוי מערב עם בני החצר, עי' מש"כ לקמן.

129. הבית מאיר (סי' שפ"ב ס"כ) הביא שו"ת גינת ורדים (כלל ג' סי' כ"ב) שכתב שיתכן, ובזמנינו שבלא"ה דרים בין הגויים בטלה גזירת חז"ל, כמו שמצינו לענין ריבית שכתבו תוס' (ב"מ דף ע: ד"ה תשיך) שעכשיו שאנו שרויים בין האומות ואי אפשר לנו להשתכר בשום דבר אם לא נישא וניתן עם הנכרים, בטלה גזירת חז"ל שלא להלוות לגוי בריבית מחשש שילמדו ממעשיו, כי בלא"ה מתעסקים עמהם בשאר משא ומתן, וכן פסק הטור (יו"ד סי' קנ"ט), א"כ ה"ה לענין עירוב. וכתב הבית מאיר שחלילה להקל בזה במקום שכל הפוסקים סותמים להחמיר, ובודאי יש לשכור מהגויים בכל מקום, רק כשאי אפשר לשכור עדיף לערב בלי שכירות מאשר לא לערב כלל, כי קרוב לודאי שהמון העם יעברו ויטלטלו. ובשו"ת חת"ס (או"ח סי' צ"ב) כתב מעצמו כסברת הגינת ורדים שעכשיו לא שייך טעם הגזירה, ודחה דהוי דבר שבמנין ולא בטל. ועי' שו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' מ"ז סק"ד) שכתב שבשעת הדחק גדול יש לצרף סברא זו לעשות עירוב כדי להציל את המטלטלים, ובמקום אחר (ח"ח סי' צ"ז אות י"ד) כתב שצריך לשכור [אף במקום ששוכרים מהשלטונות, כיון שהיום אין להם מספיק סמכות הנצרכת לענין זה], ומ"מ כשאי אפשר לשכור באופן פרטי אין להימנע מלעשות עירוב, דיש לעשות כל האפשר ולצרף סברת הגינת ורדים לסניף, דאע"פ שהחת"ס דחאה בב' ידים ורוב הפוסקים לא ס"ל, והלכה כוותייהו, מ"מ כדאי הוא לסניף בעלמא. ועי' בסעיף הבא.

עירוב ללא שכירויות

ג. כאשר לא ניתן לשכור את רשויות הגויים והמומרים, בכל זאת ראוי לטרוח בתיקון מחיצות העירוב, כדי להקטין את האיסור של המטלטלים, אך חובה להודיע ולציין במקומות בולטים שאין לטלטל על סמך עירוב זה[130].

ב. דין שיהיו שני ישראלים

ד. גזירת חכמים שדירת גוי תאסור, נאמרה רק באופן שכיח, דהיינו שיש לפחות שני ישראלים שדרים בשני בתים בחצר הגוי, אבל אדם אחד לא שכיח שידור עם הגוי [מחשש שיהרגנו], ומילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן[131].

מתי נחשבים שני ישראלים

ה. שני אנשים הדרים בבית אחד, לא נחשבים שנים, אלא צריך שני תנאים להחשב כשנים:

א. רק אם דרים בשני בתים נפרדים, או דירות נפרדות[132].

אם דרים בשני חדרים בבית אחד, אם הם באופן שמצריך עירוב ביניהם, דהיינו שכל אחד דר בנפרד, נחשבים שנים[133].

ב. רק אם אוסרים זה על זה, דהיינו שצריכים לערב ביניהם, אבל משפחה שיש לכל בן חדר או בית, ומקבלים את מזונותם מאביהם [שאינם צריכים לערב כמבואר בסי' ש"ע ס"ה], אינם נחשבים כשנים[134]. וכן אורחים באופנים שאינם אוסרים, אינם מצטרפים להחשב כשנים[135].

שני ישראלים שאינם אוסרים זה על זה מחמת תפיסת יד [שאחד שוכר מחבירו, ויש לבעלים כלים בחדרו של השוכר], יש אומרים שנחשבים כשנים, ויש חולקים[136].

חדרי אירוח ובתי מלון

ו. בבתי מלון ובבתי הארחה, שכל אחד שוכר רק חדר בקומה, הרי זה דירות נפרדות, ואם אוכלים בחדרים נחשבים שנים, ואם אוכלים כולם בחדר אוכל אחד נחשבים אחד[137]. ולפ"ז אם כל היהודים אוכלים בחדר אוכל אחד, נחשבים יחיד במקום הגויים, ולא אסורים אף כשהגויים אוכלים בחדרם [שהגוים נחשבים רבים]. אבל אם אחד מהיהודים אוכל בחדרו, הרי יש כאן שנים [היחיד, והאוכלים בחדר אוכל], והגוים אוסרים עליהם.

מצוי שיש במלון מומרים שיש לחשוש שחלק מהם תינוקות שנשבו, והם מצטרפים להחשב יהודי נוסף, וצריך לשכור מהגויים וגם מאותם מומרים[138].

אדם שנסע לחו"ל לצורך, ונקלע למקום שכולם גוים, מותר לטלטל בכל שטח המוקף מחיצות כהלכה [כגון בתוך בנין בית הארחה, ובחצרות המוקפים][139].

ישראלים וגוים בחצרות נפרדות

ז. אם הישראלים גרים בחצרות נפרדות, שאין בחצר של הגוי שני ישראלים, האם מצרפים את שתי החצרות והגוי יאסור. ויש לחלק בין המקרים:

א. אם דרכי הכניסה לחצרות נפרדים ואין אחד רגיל לעבור דרך חצר האחרת, לא מצרפים אותם, אלא דנים כל חצר בפני עצמה. ולכן בחצרות היהודים מותר לטלטל [ע"י עירוב בינם לבין עצמם]. יש מתירים באופן זה להוציא גם לחצר הגוי [כשאין בה שני יהודים], וכן יכולים היהודים לערב אף כשהחיבור דרך חצר הגוי, ויש חולקים, ויש להחמיר[140].

ב. אם אחת החצרות עוברת דרך החצר השניה, כגון חצר פנימית וחצר חיצונה, שהפנימית נכנסת דרך החיצונה. וכפי שמצוי מאוד בבנינים שלנו, שהקומה העליונה עוברת דרך התחתונה [וה"ה כאשר העירוב כולל בתוכו חצר או דירה של גוי, והפתח שלו רק אל תוך שטח העירוב, וא"כ כלפי הרחוב הוא כחצר פנימית], יש לחלק בין החצרות.

לגבי דין החצר החיצונה, בין אם יש ישראל אחד וגוי בפנימית, וישראל אחד בחיצונה, ובין אם יש ישראל אחד בפנימית וישראל אחד וגוי בחיצונה, ובין אם רק הגוי בפנימית ושני ישראלים בחיצונה, בכל אופנים אלו, כיון שבני הפנימית משתמשים בחיצונה, נמצא שהחיצונה משמשת לשני ישראלים וגוי, וא"כ הגוי אוסר את החיצונה.

אבל לגבי דין החצר הפנימית, אין הגוי אוסר, כיון שאין הישראל שבחיצונה משתמש בפנימית, וא"כ הפנימית אינה משמשת לשני ישראלים וגוי[141].

ואם ב' ישראלים בפנימית וגוי בחיצונה, ואין יהודי בחיצונה, הכל מותר, כי כל אנשי החצר היוצאים בפתח אחד נחשבים אחד[142].

דין הקומות בבנינים בזמנינו

דינים אלו יש בהם הרבה נפק"מ למעשה בזמנינו, כאשר רוצים להתיר לפחות טלטול בתוך הבנין [משכן אחד לחבירו], בבנינים שיש בהם יהודים שומרי תומ"צ, עם שאינם שותומ"צ או גוים [ובדרך כלל הקומות נחשבות חצרות נפרדות[143]], לכן בקומות התחתונות המשמשות לשני יהודים וגוי, אסור לטלטל עד שישכרו מהגוים והמומרים [שבקומה זו ובכל הקומות שמעליה], אבל בקומות העליונות]שהגרים בהם יחד עם מה שמעליהם] אין שני יהודים וגוי, אלא או כולם יהודים שומרי תומ"צ, או רק יהודי אחד והשאר כולם גוים, מותר לטלטל בקומות העליונות בלי לשכור מהגוים [רק לערב כשיש שני יהודים].

ויש חולקים ואומרים שהדינים הנ"ל הם דוקא בחצרות בקומת קרקע, אבל בשתי קומות זו מעל זו אין הגרים בקומה אחת אוסרים על הגרים בקומה האחרת[144].

שני בתים בחצר אחת

ח. שני בתים של יהודים בחצר אחת, נחשבים כשנים כלפי דין החצר [אם יש גוי באותה חצר], אבל כלפי המבוי [הרחוב] כולם נחשבים אחד, משום שכלפי הרחוב סופרים לפי מספר הכניסות מהרחוב. אמנם אם בחצר יש גם גוי האוסר על היהודים לטלטל בתוך החצר אסור לטלטל גם למבוי, מפני שהיהודים עצמם אוסרים זה על זה במבוי, ואי אפשר לערב את המבוי לבד[145].

---

130. כן מבואר בשבט הלוי המובא בהערה הקודמת, וכ"כ בספר חכמת הלב (פ"ו הערה קי"ד), ויש בעירוב כזה כמה תועליות, א. תיקון המחיצות מועיל להתיר לטלטל כלי החצר, מחצר לחצר ולרחובות שבתוך ההיקף, ורק בהכנסתם והוצאתם מהבית יש איסור. משא"כ ללא היקף אסור לטלטלם יותר מד' אמות. [ב. גם לגבי כלי הבית מועיל שאין איסור בטלטול ד' אמות ברחובות, אלא בהעברתם לחצר ולבית, אבל עי' מש"כ בחוברת פתח העירוב חלק א' שלפי המציאות בימינו שיש חצרות שאינן גדורות כהלכה, אין היתר זה, ואסור לטלטל כלי בית ברחובות מדין פרוץ למקום האסור]. ג. איסור טלטול בכרמלית, שזה כולל כל מקום שאין מחיצות העירוב מתוקנים, יותר חמור מטלטול בחצר שאינה מעורבת, דהיינו מקום שנעשו מחיצות העירוב כהלכה, רק שלא מועיל העירוב בפת מחמת הגוים והמומרים כמו שכתב הבית מאיר (שם). ד. כדי להקל על האיסור של המטלטלים לפי סברת הגינת ורדים, ואע"פ שאף אחד מהאחרונים לא סמך ע"ז לדינא, רק לצרף סברא זו כסניף.

131. גמ' דף סב., ושו"ע סי' שפ"ב ס"א. ובכה"ג שיש רק ישראל אחד, מותר אף להוציא מדירת הגוי, וכן להכניס מהחצר לביתו, שכיון שלא גזרו ע"ז אין דירתו דירה, כן מבואר בשו"ע (שם סעיף ג') ובמשנ"ב (ס"ק י"ח), וכ"כ החזו"א (סי' פ"ב ס"ק ט"ז), דלא כדמשמע ברש"י (דף סב: ד"ה אמר).

132. שו"ע סי' שפ"ב ס"א.

133. הפמ"ג הסתפק בזה, שמא דוקא כשהיהודים דרים בשני בתים ממש נחשבים שנים. ובשער הציון (סק"ב) פסק שאם הם אוסרים זה על זה, דהיינו שצריכים לעשות עירוב ביניהם, נחשבים שנים והגוי אוסר עליהם, ע"ש.

134. השו"ע שם כתב שדוקא שנים שאוסרים זה על זה, ובבית יוסף כתב דוגמא לזה בבנים המקבלים מזונם מאביהם שאינם אוסרים זע"ז אף כשאוכלים בביתם הפרטי. והביאו במשנ"ב סק"ג. וכתב בשעה"צ שאע"פ שהדמשק אליעזר תמה מנא ליה, וברמב"ם ובשאר פוסקים נזכר רק כשאוכלים על שולחן אחד, משא"כ בבנים הנ"ל לא הוו כאחד ממש, שהרי כשהעירוב מונח בבית אחר הם אוסרים (כמבואר בסי' ש"ע ס"ה), מ"מ בתשובת הרא"ש משמע קצת כב"י וצ"ע, עכ"ד השעה"צ.

135. שו"ע סי' שצ"א ס"ב, שהמתארחים בעיר של גוים וכל היהודים נמצאים בחצר אחת [אפילו האורחים בחצר אחרת, אך הרחובות מוקפים בחומת העיר או מחיצות כשרות], מותרים לטלטל. וע"ש שדוקא באופן שהיהודים הקבועים בחצר אחת ונחשבים יחיד במקום גוי, אבל אם היהודים בשתי חצרות ונחשבים שנים, הרי כל הגוים אוסרים עליהם לטלטל ברחובות, וממילא גם האורחים שבחצר אחרת לא נטפלים לקבועים שאסורים לטלטל מביתם לבית האורחים, והרי הם כאורחים ללא בעה"ב קבוע, ואוסרים גם זה על זה. [כמבואר בשעה"צ (סו"ס ש"ע) שאורח יהודי לא נטפל לבעה"ב גוי].

136. רמ"א סי' שפ"ב סוף ס"א שאוסרים, ובביאור הלכה הביא שהגר"א הקשה על זה.

137. כמ"ש לעיל בשם השעה"צ סק"ב שאפילו שני חדרים בתוך דירה, אם כל אחד משתמש לבד נחשב כ"א בפני עצמו. אמנם כיון שמקום פיתא [אכילה] עיקר, א"כ אם כולם אוכלים בחדר אוכל ולא בחדרים הפרטיים, הרי החדרים לא נחשבים דירה לענין שבת, ונמצא שיש כאן רק דירה אחת של יהודים.

138. כיון שתינוק שנשבה הוא יהודי, נחשבים שני יהודים וצריך לשכור מהגויים. ומ"מ צריך לשכור גם מאותו מומר עצמו, מפני שדעת רוב הפוסקים שכיון שאינו מודה בעירוב [שאינו מקפיד לא לטלטל במקום שאין עירוב], לא מועיל לו השתתפות בפת, ויכול רק לבטל רשות, שזה כמעט לא מציאותי היום לקיים כל פרטי דיני ביטול. ולכן יש לעשות שכירות, ויועיל לשיטות שיש שכירות מישראל. ודעת החזו"א שתינוק שנשבה יכול לערב, ומ"מ כיון שהחילוניים בזמנינו הם רק ספק תינוק שנשבה, וכמ"ש החזו"א שצריך להושיב ב"ד על כל אחד, ע"כ צריך לשכור. ועי' מש"כ בפרק בדיני מומר, מי נחשב תינוק שנשבה.

139. כיון שהוא יהודי יחיד, אין הגוי אוסר עליו. וגם עירוב אינו צריך, דעירוב הוא כאשר יש שני יהודים נפרדים שאוסרים זה על זה. וכן הדין אם נמצא בבית הארחה של יהודי, וכל הנמצאים שם נמצאים פחות מל' יום [ומתקיימים תנאי ההיתר של אורח כמבואר בסי' ש"ע ס"ח], שאז כולם נחשבים אחד. ומש"כ שמותר רק בתוך הבנין וכדו', כי על היקף המתחם קשה לסמוך, כיון שיש הרבה דברים שבעיני אדם נראה סגור, ובהלכה אינו כסגור [כגון שער הכניסה למכוניות שיש שער ללא צורת הפתח והוא רחב מעשר אמות, וכן מחיצה פחות מגובה י', ופירצה בקרן זוית].

140. שו"ע (סי' שפ"ב ס"ג) שאם יש לגוי יציאה לא דרך חצרות היהודים, אינו אוסר עליהם, ויכולים לערב בחצר היהודים, אך לא ברחוב שמשמש יציאה לגוי. ולגבי להוציא מחצר היהודים לחצר הגוי, השו"ע כתב שיכולים להוציא (כדעת הרא"ש), אך הבה"ל (ד"ה ואין) הביא שהמרדכי אוסר להוציא לחצר הגוי, דרך פתח או חלון נמוך, אלא מותר רק מחלון גבוה י', ועוד אסר גם בחלון גבוה באופן שפתח של שני החצרות הוא לאותו מבוי (רחוב). והביאור הלכה הכריע שיש להחמיר ולאסור רק בצירוף שניהם, דהיינו שגם היהודים וגם הגוי יוצאים מהחצר דרך אותו רחוב, והאיסור דוקא להוציא דרך פתח או חלון נמוך, אבל דרך חלון גבוה י' יש להקל להוציא לחצר הגוי. [וצ"ע שבמשנ"ב סתם להתיר בכל אופן, ולא רמז למה שאסר בביאור הלכה וסתר את סתימת השו"ע]. ודע שהיתר זה הוא רק להעביר מחצר לחצר, אבל ברחוב אסור, כי הגוי אוסר עליהם, כיון שהרחוב משמש לשניהם, ובתנאי שיש שתי חצרות של יהודים או שתי כניסות לבתים נפרדים, אבל שתי בתים בחצר אחת נחשבים כאחד כלפי דין הרחוב (שו"ע סי' שצ"א ס"א).

141. כל סעיף זה מבואר בשו"ע (סי' שפ"ב סי"ז), ויסוד הענין דאפילו שקי"ל רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלה במקומה, דהיינו שלא מחשיבים את אנשי הפנימית שעוברים בחיצונה כמי שגר בחצר החיצונה, מ"מ לענין תקנת השכירות מגוי כן מחשיבים את הדריסת רגל שלהם כמי שדר בחיצונה.

וע' בשו"ע שם שיש מי שאומר שכאשר יש גוי בפנימית אפילו שיש רק יהודי אחד בחיצונה ואין עוד יהודי בפנימית, אסור לטלטל בחיצונה, וביאר המשנ"ב (ס"ק נ"ט) שאע"פ שאין גוי אוסר על ישראל יחיד, כאן חששו שאנשים לא יודעים מי גר בחצר הפנימית, וכיון שרואים ישראל שגוי נכנס בחצרו, יחשבו שיש בפנים עוד יהודי ובכל זאת מותר לטלטל, והרי באופן זה אסור לטלטל בחיצונה כנ"ל. ומ"מ כתב המשנ"ב שלהלכה לא נקטינן כן, כי הרבה אחרונים דחו שיטה זו.

142. כן מבואר בשו"ע סי' שצ"א ס"ב, שכלפי הרחוב או כל מקום שמחוץ לחצר, כל החצר נחשבת אחת, אא"כ יש למישהו כניסה נפרדת כדלקמן סעיף ח'.

143. מפני שיש מקרים שהמדרגות נחשבות מחיצה, וכן המעקה יכול להחשב מחיצה גם על הפתח שבמדרגות, מדין עומד מרובה. אמנם יתכן מצב שלא יהיה כמחיצה בין הקומות, ואז כל הקומות נידונות כחצר אחת, שאם הגוי אוסר בקומה התחתונה, חל האיסור גם על הקומה העליונה.

144. דעת השו"ע (סי' שע"ה ס"א ובסו"ס שפ"ו) שסולם תורת מחיצה עליו רק ברגל המותרת במקומה, אבל ברגל האסורה במקומה הוי כפתח וכחצר לפנים מחצר. וכן לענין גוי מחמירים ג"כ שאוסר אף שמותר במקומו כמבואר לעיל. וכן נוקט המשנ"ב. אבל דעת החזו"א (סי' צ' ס"ק י"ח) [שפסק כבעה"מ בדף פג:] שסולם תורת מחיצה עליו לקולא גם ברגל האסורה במקומה, ולפ"ז אפילו אם יש שני יהודים וגוי באותה קומה, אינם אוסרים בקומות אחרות. ועי' חכמת הלב (פ"ה ס"ד והערה כ"ו) מש"כ להקל גם לדעת השו"ע. אבל דעת הרבנים פה בני ברק [אף ההולכים אחר דעת החזו"א], להחמיר כדעת השו"ע.

145. מש"כ שכלפי הרחוב כל חצר נחשבת אחת אף אם יש בה כמה יהודים, כ"כ השו"ע (סי' שצ"א ס"א). והקשה החזו"א (סי' פ"א ס"ק י"ג) הרי הטעם שביחיד אין הגוי אוסר, מפני שלא שכיח שהיהודי ידור כך מפני שמפחד מהגוי, אבל באופן זה שיש הרבה יהודים בחצר אחת אינם מפחדים, ותירץ דלא פלוג ובכל אופן לא אסרו במי שנחשב יחיד. והנה מש"כ שכל החצר כאחת, היינו כשכולם נכנסים בפתח אחד, אבל אם לאחד הבתים יש כניסה נפרדת לא דרך החצר, הרי הוא נפרד ונמצא שיש שנים.

ומש"כ שאם יש גוי בחצר והיהודים אסורים בחצר, אוסרים גם את הטלטול ברחוב, היינו מדין רגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה. ובאמת בציור זה אין נפק"מ כלפי אותם שכנים, שהרי בלא"ה היהודים אסורים להוציא מבתיהם כיון שאינם יכולים לערב, ולגבי חפצים שלא הוציאו מבתיהם אלא היו מעיקרא בחצר, קי"ל שמותר לטלטלם מחצר לחצר (כמבואר בשו"ע רס"י שע"ב), אלא נפק"מ לאנשים מבנינים אחרים שלא יכולים לערב את הרחובות, וכן נפק"מ לאותו בנין לחפצים שהיו בבית והוציאום דרך מלבוש או בשגגה, שאסור לטלטלם מחצר לחצר, ואסור לטלטלם מהרחוב לחצר כלשהי [ולגבי הטלטול ד' אמות בתוך החצר, עי' בה"ל שם ד"ה שמא שנחלקו הראשונים בזה. ודעת החזו"א כשיטות המתירות, ועמש"כ בפתח העירוב חלק א']. לפ"ז נפק"מ לפי המציאות בימינו, באזור שכל היהודים שבו גרים רק בבנין אחד [או עכ"פ נכנסים מהרחוב דרך כניסה אחת], מספיק שיערבו באותו בנין, ואין צורך לשכור מהגויים שאינם באותו בנין.

סיכום האופנים שלא צריך לשכור מהגוים

א. כאשר יש רק יהודי אחד בכל ההיקף [או בבנין, להתיר אותו בנין].
ב. כאשר היהודים בצורה שלא אוסרים זה על זה [כגון שכולם אוכלים במקום אחד, דנחשבים אחד].
ג. כל היהודים אורחים חוץ מיהודי אחד קבוע [צריך אחד קבוע, דוקא יהודי ודוקא אחד].
ד. כל היהודים בחצר אחת, ובתוכה אין גוי.
ג. איזו דירת גוי אוסרת

בעלים, שוכר, אורח שקיבל רשות או בלי רשות

ט. הגוי אוסר, בין כשהוא בעלים על דירתו, בין כשהוא שוכר דירתו, בין כשהוא גר בחדר בעקבות הסכם עבודה, ובין אם מישהו נתן לו ללא הסכם וללא התחייבות [כגון עובדים זרים המסייעים לזקנים או למוסדות], ובין אם הוא אורח בחינם[146], וכן אם התיישב בשטח הפקר או מקום עזוב[147], ויש אומרים אף כשהתיישב במקום שלא ברשות הבעלים[148]. בכל אלו הגוי אוסר, אם חסר אחד מתנאי ההיתר [כגון שאינו רשאי לסלקו, או שאין בעה"ב עמו], וצריך לשכור את רשותו.

וכל אלו אוסרים בין כשיש להם דירה פרטית, ובין יש להם חדר בדירה, אם בעה"ב לא רשאי לסלקם או שאינו נמצא עמם.

עובד זר שגר בדירת המעביד, בהרבה מקרים אינו אוסר, אך זה לא משום שדיוריו אינם חשובים דיורים, אלא משום שטפל לבעליו [ואם בעליו אינו עימו, יאסור], ודינים אלו יבוארו אי"ה בפרק נפרד.

בעלים ישראל ודייר גוי, ולהיפך

י. הקובע לענין עירוב הוא מי שגר בפועל בדירה בשבתות, ולא משנה מי בעלים על הדירה. ולכן אם המשכיר גוי והשוכר יהודי, לא צריך שכירות [אלא עירוב], ולהיפך אם המשכיר יהודי והשוכר גוי, צריך לשכור מהגוי [או מהמשכיר באופנים המועילים][149].

כמו כן גוי שיש לו דירה ואינו גר בה [או שבשבתות אינו נמצא בה, כדלהלן בסעיף הבא], אינו אוסר[150].

נקבע לפי המצב בשבת

יא. כמו כן הקובע לענין זה הוא המקום שנמצא בשבת, ולא תלוי כלל היכן נמצא בימי החול. ולכן גוי שנמצא בכל השבוע, ובימי שבת אינו נמצא [מצוי בעובדים זרים שמקבלים את יום חופשתם בשבת], אינו צריך שכירות [מלבד מקרים שיש חשש שיחזור בשבת]. ולהיפך אם לא נמצא כל השבוע, ובשבת נמצא בדירתו או בחדרו, צריך לשכור דירתו.

מקום אכילה אוסר

יב. כמו כן הקובע לענין זה הוא המקום שאוכל בו, ולא המקום שישן בו, מלבד במקרים שהיה מעדיף לאכול במקום שישן בו, ומחמת ההכרח אוכל במקום אחר[151].

ולפ"ז אם יש לגוי חדר ללינה בלבד, ובמשך היום נמצא מחוץ לחדרו, ולא אוכל בחדרו את אחת מסעודותיו, אינו אוסר בחדרו אלא במקומות שאוכל. אמנם ברוב המקרים מדובר בפועל שאוכל במקום עבודתו, ומסתמא היה מעדיף לאכול בחדרו בפרטיות, ורק מחמת ההכרח אוכל במקום העבודה, ובאופנים אלו עיקר דירתו הוא מקום השינה ואוסר בחדרו.

תנאים בעצם הדירה

יג. הבית שהגוי דר בו, צריך שיהא בו שטח ד' על ד' אמות, ואם אין שיעור זה אינו אוסר[152]. ודין זה מצוי בזמנינו שנותנים לעובדים זרים חדר מחסן, או שמחלקים חדר מהדירה, ולפעמים אין בו ד' על ד'[153].

יד. אם הגוי מתגורר בפרוזדור שעוברים בו, יתכן שאינו נחשב דירה ואינו אוסר[154].

טו. אין צריך שיהיו תנאי מגורים הנהוגים בזמנינו, כמו מיטה, כסא, שירותים, מטבח, חשמל וברז מים וכדו', אלא שיהיה ארבע קירות ותקרה, ואפילו אם הקירות אינם מאבנים עם בידוד וכו', אלא כעין מחסן שבחצר [מאיסקוריט וכדו'], נחשב מקום הראוי לדירה לענין זה, שאם גוי מתגורר שם ואוכל שם, הוא אוסר וצריך לשכור ממנו את רשותו[155].

אורח

טז. כאשר הגוי מתארח באופן חד פעמי פחות מל' יום, הוא נטפל לבעה"ב [אם יש באותו היקף בעה"ב קבוע], אבל אם הגוי בא ליותר מל' יום, או שהוא רגיל לבוא [אפילו שכל פעם נמצא יום אחד], הרי הוא אוסר וצריך לשכור ממנו.

יש עוד כמה אופנים להתיר מטעם שדירתו נטפלת לבעה"ב (כגון ע"י "תפיסת יד", "מצי לסלוקי"), ואי"ה יבוארו בפרק נפרד.

פרק ב'

דיני השכירות מהגוי

א. מהות השכירות

איזו זכות שוכרים בדירתו

א. מסתימת הגמ' וממשמעות הראשונים הפוסקים נראה ששוכרים את דירתו שתהיה של הישראל, והגוי ימשיך לדור בה כאורח, וזכות זו היא כעין ביטול רשות, שאין צריך זכות להשתמש בפועל. ודעת החזו"א ששוכרים זכות להניח חפץ בדירתו, ומצד שני אין צריך לשכור את כל דירתו[156].

יש המורים בזמנינו לשכור להניח חפץ כדעת החזו"א, אולם מכיון שכולם מודים שלשכור את הדירה בלשון סתמית ["השכר לי רשותך",

[אך צריך שיהיה היקף לעירוב]. וזה מצוי באנשים שנוסעים לחו"ל לצורך רפואה וכדומה, ונמצאים במקום שכולם גויים. אמנם אם יש שם יהודים מומרים ראוי להחמיר, דלחומרא הם נחשבים כיהודים.

146. אם הגוי בעלים, פשוט שאוסר. אם הוא שוכר אוסר כמבואר בסו"ס שפ"ב בספינה, ובעוד מקומות, ואם שכר דירתו מיהודי, יש צד קולא כמ"ש הרמ"א (שם סעיף א'), אך המשנ"ב הכריע שדוקא כשהיהודי יכול לסלקו, ועוד תנאים כמו שביארנו במקום אחר. ואם נמצא מכח הסכם עבודה אוסר, כמבואר (שם סעיף ט"ז ובמשנ"ב ס"ק נ"ג) שדוקא כשיכול לסלקו [ובעה"ב עמו] אינו אוסר. ואם הוא אורח, אוסר כמבואר בשו"ע סי' שפ"ד ס"א. וכל אלו אוסרים רק אם נמצאים לפחות ל' יום, או שרגילים לבוא [ג' פעמים בשנה]. ולכל פרטים אלו יש לתת פרק בפני עצמו, וא"ה יבואר.

147. כן הוכיח החזו"א (סי' פ"ד ס"ק ז') מדין שיירא שחנתה בבקעה, שהגוי שבתוכה אוסר אע"פ שאין לו שום בעלות בקרקע. וכ"כ החזו"א בסי' צ' ס"ק ל"ג. וכן הוכיח בעירובי חצרות (סי' כ"ז עמ' רע"ט) מדברי הבה"ל סי' שפ"ד.

148. עי' שו"ע (סי' שפ"ד ס"א) שאם נכנס שלא ברשות אינו אוסר. אולם מבואר בבה"ל (ד"ה אינו) שההיתר הוא משום שבעה"ב יכול לסלקו, ולפ"ז כל ההיתר הוא דוקא כשבעה"ב נמצא שם [שכיון שיכול לסלק את הנכנס, הוא נטפל אליו], אבל כשבעה"ב לא נמצא בשטח המוקף [במחיצות או בצוה"פ של העירוב] ולא שייך להיטפל, הרי הוא אוסר. ונפק"מ בפועלים שנשארים באתר בניה בקביעות, ואין להם רשות מהקבלן, ויש חולקים בזה.

149. אם המשכיר גוי והשוכר יהודי צריכים לערב, ולא לשכור את רשות המשכיר כשאינו עמהם, כמבואר בדין אנשי הספינה בסוס"י שפ"ב, ואם הבעלים יהודי והשוכר גוי צריך לשכור, כמבואר כמה פעמים בסי' שפ"ב ועוד מקומות שרק אם יש תפיסת יד בבית הגוי או שיש לו דין אורח שאינו רגיל, אינו אוסר, אבל בסתמא אוסר. וברמ"א (שם סעיף א') כתב שבכה"ג אמרינן שלא השאיל הישראל לגוי כדי שיאסור עליו [והיינו שבהכרח השאיר לעצמו מקצת בעלות שתתיר את רשות הגוי], והרשב"א כתב סברא אחרת דלא שכיח שישראל ישכיר לגוי, ולא גזרו רבנן כהאי גוונא. אבל המשנ"ב שם (סק"ז) הביא שהגר"א סובר שכ"ז מועיל רק ביכול לסלקו, וכן פסק לדינא בשעה"צ שם (סק"ו).

150. דמקום פיתא [אכילה] אוסר [כדלהלן], ולא מקום שינה ולא שאר צרכים, וכל שכן מקום שאינו דר בו כלל. אמנם באופן שאוכל בדירה זו במשך השבוע אלא שנסע לשבת, אם יכול לחזור בשבת הרי הוא אוסר שמא יחזור. ועי' פרטי הדינים בזה בשו"ע בסימן שע"א ס"א.

151. כ"כ בחכמת הלב (פ"ה הערה ב') ועוד הרבה ספרים, שיש לדמות דין גוי לדין ישראל שכתב השו"ע (סי' ש"ע ס"ה) שאוסר במקום אכילתו, ולא במקום שינתו [כרב דמקום פיתא עיקר]. וכן מבואר במשנ"ב (סי' שפ"ב ס"ק ע"ה). ואע"פ שדירת גוי לאו דירה ואסרו אותה שמא ילמד ממעשיו, וזה שייך גם כשלא אוכל בבית ההוא, מ"מ האיסור הוא לפי גדרי דירה [גם לסוברים שלא עשו את דירתו כדירה].

אמנם מבואר בגמ' (עירובין דף עב. וביאור הלכה סי' ש"ע שם) שרועים שישנים בלילה בשדה במקום שמירתם, ובאים לעיר לאכול סעודת שבת, כיון שאנן סהדי שהיו מעדיפים שיביאו להם את הפת לשדה, אוסרים שם במקום לינתם. וכן תלמידים האוכלים בבית בעה"ב וישנים בבית רבם, כיון שאנן סהדי שהיו מעדיפים שיביאו להם את האוכל ויאכלו בבית רבם, אוסרים בבית רבם במקום שישנים, ולפ"ז האנשים [גוים ומומרים] שעובדים רוב היום ומחמת זה אוכלים במקום העבודה ולא בבית, אוסרים בביתם למרות שרק ישנים שם, ולא אוסרים במקום עבודתם, כי כל אדם היה מעדיף לאכול בביתו.

152. כמבואר במשנ"ב (סי' ש"ע סק"ד) שישראל הדר שם אינו אוסר, וה"ה גוי.

153. נחלקו הפוסקים האם צריך שטח מרובע של ד' על ד', או אפילו שטח צר וארוך שיש בו כדי לרבע ד' על ד', והמשנ"ב (סי' ש"ע ס"ק) לא הכריע, והחזו"א צידד שצריך מרובע ממש. אמנם לא מצוי שאין בו אפילו כדי לרבע לפי השיעור הקטן [שזה 4 מ"ר], אך כיון שיש מחלוקת אם מספיק כדי לרבע, ובצירוף השיטות שצריך שיעור גדול יש להקל.

154. בגמ' ובשו"ע (סי' ש"ע ס"א) כתבו שהדר בבית שער אינו אוסר, והיינו מבנה הבנוי בכניסה לחצר, שמשמש מעבר ולא שייך לדור בו. וזה אף כשמשמש כניסה לדירת יחיד (משנ"ב שם סק"א), ולא כמי שדר בדירה רגילה רק שהיא משמשת גם למעבר, שאז אינה נחשבת דירה רק כשמשמשת מעבר לשתי דיורים נפרדים ממנו (כמבואר בשו"ע ובשעה"צ שם ס"ק כ"ה). ולכאו' פרוזדור דומה לבית שער הראשון שאפילו משמש מעבר רק לבעה"ב, אינו דירה. ומ"מ פרוזדור שבקצה הבית שלא עוברים בו, נראה שאינו נחשב בית שער, ואוסר.

מעשה במקום שהגוי [השומר] נמצא כל שבת בחניה תת קרקעית, ואין לו חדר, אלא אוכל בחניה או במכונית, וההוראה היתה שהחניה נחשבת בית שער שהאנשים עוברים דרכה, ואינו אוסר.

155. דמבואר בגמ' ובשו"ע שהדר בבית התבן ובית הבקר ובית העצים, שהם מחסנים לשמירת תבן, ומבנה המשמש לפרות, הדר שם אוסר. ולא מצאנו חילוק בתנאי הדירה אלא מצד הזמן שדר בה, או בחסרון במבנה, כגון אכסדרה ומרפסת שחסר במחיצות, וכן בחצר שחסר תקרה, ובבית שער שעוברים בו בפועל. אבל מה שחסר כלי תשמיש, ברז וחשמל, או בידוד, אינם חסרון בדירה.

ויש להסתפק כאשר גוי מתגורר במקום עם קירות רק לא סגור, כגון מה שמצוי שפועלים ישנים בקביעות באתר הבניה שהם עובדים, באופנים שאין להם חדר [קונטינר], אלא ישנים בקומות שתחת הקרקע וכדומה, שאין לחדר דלת והוא פרוץ, ולפעמים יש רק קירות חיצוניים, ומ"מ אינו נגלה לבני אדם, וצ"ע. [והגרמ"ל שליט"א הורה שאוסרים].

156. בענין מהות השכירות, הנה בגמ' (עירובין דף סב.) נחלקו אם צריך שכירות בריאה או שכירות רעועה, וקי"ל שמספיק שכירות רעועה, והיינו שלא צריך שיוכל להשתמש בכל החצר, או לסלק את הגוי. ומ"מ יש להסתפק האם צריך בכל זאת זכות להשתמש בחלק מהחצר, או שגם זה לא צריך. ברמב"ם (פ"ב מעירובין הי"ב) כתב שההיתר לשכור מהגוי אפילו בשבת הוא משום "שהשכירות כביטול רשות היא, שאינה שכירות ודאית אלא היכר בלבד", ולפ"ז משמע שא"צ לקנות מהגוי שום זכות ממונית, ואין זה אלא כעין סילוק רשות שעושה ישראל ע"י ביטול רשות [שגם בזה אין נפק"מ ממונית], וזה מש"כ הרמב"ם (שם הל' י') שהגוי נעשה עי"ז כאורח, והיינו כמ"ש לגבי ביטול רשות (פ"ב ה"א) [ודלא כמי שהוכיח מזה להיפך]. וכ"מ מתוס' (דף סו. ד"ה יפה) שכתבו דלא דמי למקח וממכר בשבת, שאינה אלא כמתנה בעלמא שאין עושין אלא להתיר טלטול. ויותר מפורש בתוס' הרא"ש שם שהוסיף "שאינו קונה שום דבר אלא שוכר כדי להתיר הטלטול". וכעי"ז ברשב"א (עבוה"ק ש"ד סי' ג').

וכן בבית מאיר (סוס"י קל"ז) ביאר שאינו צריך לקנות מאומה אלא שהגוי יסבור שמשכירו, ולכן מותר בשבת, ובשו"ת משכנות יעקב (סי' קכ"ה) כתב שרואה הנכרי "שהישראל עושה דבר שאינו מבין טעמו, ששוכרה הימנו שלא כראוי לשכירות גמורה ודרך הערמה בעלמא". וכ"מ בגר"ז (סי' שפ"ב ס"ח) בתו"ד "שאינו שוכר רשותו כדי להשתמש בה, אלא להתיר הטלטול בלבד". ובחכם צבי (סי' ו') "שכירות המתרת אין בה קנין של כלום וכו', ואינה אלא סילוק רשות בעלמא דומיא דביטול רשות". וכ"מ במג"א (סי' ש"פ סק"ו) לגבי שכירות בשבת, דמותר בגוי ולא בישראל, כי בגוי שאין דירתו דירה ורק אסור משום גזירה, אין השכירות קנין, משא"כ בישראל, מבואר שחלוקים במהותם, שמגוי אינו קונה כלום. ועוד יש להוכיח שגם אם ישכור זכות להשתמש ממש, לא מספיק זכות שימוש בחלק קטן, מדהקשו הרשב"א והר"ן (דף סה:) על הגמ', דמשכיר שמשכיר לעירוב את הרשות המושכרת כבר, הוי כסילק את השוכר, ואם שוכרים רק להניח חפץ אחד במה סילקו, הרי יכול להמשיך כהרגלו, משא"כ למש"כ לעיל הרי עושה שרשותו שייכת לישראל והגוי כאורח, ושפיר נחשב סילוק לענין זה.

אבל החזו"א (סי' פ"ב סק"א) כתב לבאר ענין השכירות באופן אחר בשני הפרטים, "שא"צ לשכור כל החצר כולה, אלא סגי באיזה חלק בחצר", ושהשכירות היא להשתמשות להניח חפץ. בספר עירובי חצרות (עמ' ש"פ) האריך שכונתו אפילו שוכר רק להשתמש בפינה אחת מהבית, אבל בחכמת הלב (פ"ו הערה ד' ד"ה וכ"ה) נקט שכוונתו ששוכר את כל הבית להשתמשות להניח חפץ אחד. וכשיטתו מבואר במאירי (בביהב"ח דף סב. ד"ה כבר) שכתב למ"ד שכירות רעועה היינו "שאפילו לא שכרה אלא לדבר מועט, ולתת שם כלי אחד בלבד, סגי". אבל אין דבר זה מוזכר בעוד ראשונים, ואדרבה מוכח מהם כנ"ל.

במשנ"ב (סי' שפ"ב ס"ק כ"ב) לגבי שכירות בשבת, כתב הטעם כרמב"ם הנ"ל, שהשכירות אינה אלא כביטול רשות והיכר בעלמא. וכן בביאור הלכה (שם ס"א ד"ה ממנו) כתב לבאר ענין השכירות כדברי הרמב"ם שע"ז הגוי נעשה כאורח. אמנם בביאור הלכה (שם סט"ו ד"ה אם) כתב דשותף יכול להשכיר זכות חבירו, דשותפין לא קפדי על דבר מועט כזה "דסגי אפילו אם משכירו רק להניח חפץ אחד", ומזה משמע להדיא כמ"ש החזו"א, ועי' בספר עירובי חצירות (מכתב א' אות ח') שצריך לדחוק דבריו, מפני שבמקומות העיקריים פירש כרמב"ם. ולענ"ד אפשר שכונת המשנ"ב לומר שהשכירות שהיא כסילוק, היא דבר מועט כ"כ כמו להניח חפץ אחד, ולכן שותפין לא קפדי ע"ז, ולא אמר שהשכירות היא להניח חפץ. וצ"ע.

והדברים ארוכים ויש עוד להאריך בזה, ועי' מה שהאריכו בזה בספר עירובי חצרות (מהדורה שניה, מכתב א') שנטה כשיטה שהשכירות כביטול, ואם יפרש ששוכר להניח חפץ לא יועיל אפילו להחשב

כלשון הגמרא והשו"ע] מועילה לכו"ע, על כן רבים המורים לבצע דוקא שכירות על הדירה בלשון כללית[157].

כיצד להסביר לגוי את השכירות

ב. השכירות הסתמית קשה לביצוע, מכיון שהגוי לא מבין מה רוצים ממנו ואיזה פח טומנים לו, מי יודע אם לא תוציא אותו מחר מדירתו[158]. אמנם אפשר לומר לגוי ששכירות זו לא מונעת ממנו שום שימוש, ויכול להשתמש כהרגלו, וכן אפשר לומר שאין לו לחשוש שמישהו יפריע לו מחמת השכירות, כיון שאנו צריכים אותה רק לענין קיום ההלכה, שיהיה אפשר לנו לקחת ילדים בעגלה בשבת. אבל אין לומר לו שהשכירות לא מפקיעה ממנו שום בעלות, וכן אין לומר לו שזה רק מעשה דתי וכדו'.

נושא זה כיצד להסביר לגוי ולסבר את אוזנו שלא ירתע מלהשכיר, בלי לפגוע בכשרות השכירות, זהו הנושא הקשה שבשכירות [וזה מה שחז"ל רצו שימנעו מלגור בשכנותו, שלא ילמדו ממעשיו], ולכן ראוי לקחת מי שיש לו נסיון בדבר, וכן ראוי להתבונן לאחר השכירות אם הדברים נאמרו כהלכה. [מחמת קושי זה מעדיפים בהרבה מקרים להשתמש בפתרון השכירות משכירו ולקיטו, אלא שיש אופנים שאינו לכתחילה, ויש אופנים שאינו מועיל[159]].

שכירות רעועה

בכמה דינים מבואר שהשכירות מהגוי אינה שכירות גמורה, ואף באופנים שאין שום חלות בחושן משפט, מועילה היא להתיר את רשות הגוי, ומכל מקום צריך לעשות את מעשה השכירות באופן ובקנין המועיל[160].

שוכרים זכות בבית או בחצר

ג. צריך לשכור מהגוי את ביתו. ואם שכר זכות בחצרו בלבד, לדעת השו"ע אינו כלום אף לא להתיר את החצר, ולדעת הרמ"א הועיל להתיר את החצר, רק לא להתיר להכניס ולהוציא מבית הגוי[161]. ולכן כשאי אפשר לשכור את בית הגוי, יש לשכור עכ"פ את זכותו בחצרות וברחובות.

יש אומרים שהוא הדין לגבי שכירו ולקיטו שיש לו זכות להשתמש רק בחצר [כגון אנשי משטרה שיכולים להיכנס לחצרות אך לא לבתים, וכן רשות העיריה שיכולה להציב דברים ברחובות ולא בבתים], שלדעת השו"ע לא מועיל, ולדעת הרמ"א מועיל להתיר את החצרות, וכן בחזו"א מבואר שמועיל, ויש אומרים שאינו מועיל אף לדעת הרמ"א[162].

בהרבה מקומות מסתמכים על שכירות באופנים אלו, ולבני ספרד יש להחמיר מלטלטל בהם. ועכ"פ יש להשגיח ולהקפיד באופן ששכרו רק את הרחובות ולא החצירות, שלא תהיה פירצה מחצרות הגוים לרחובות, מפני שאם תהיה פירצה, נמצא שכל הרחובות פרוצים למקום האסור, ואסור לטלטל ברחובות יותר מד' אמות.

ב. פרטי הדינים בעשיית השכירות

שכירות בכסף, ובפחות משוה פרוטה

ד. השכירות נעשית ע"י קנין כסף, ולא ע"י קנין אחר, וכל שכן שלא מועילה אמירה והסכמה בפה ללא קנין.

ה. ניתן לשכור מגוי גם בפחות משוה פרוטה, אבל בשכירות מישראל [לשיטות שאפשר] צריך דוקא שוה פרוטה. ובשכירות ממומר נחלקו הפוסקים[163]. [וכששוכר מישראל שהוא שכירו ולקיטו של גוי יש אומרים שצריך פרוטה].

למי שייכים דמי השכירות

ו. דמי השכירות שייכים לבעל הבית המשכיר, וכאשר שוכרים ממשרת או פקיד וכדומה, הכסף שייך למנהל [הבעלים], ומ"מ אע"פ שהפקיד לוקח הכסף לעצמו אין השכירות מתבטלת. וכן כאשר שוכרים משכיר ולקיט, יש להקל שמועילה השכירות אפילו לוקח הכסף לעצמו[164].

כתיבת שטר, חוזה

ז. אין צריך לכתוב שטר [חוזה] על השכירות, למרות שללא שטר לא ניתן לתבוע אותה בדין[165]. ויש להסתפק אם אפשר לומר לגוי שהשכירות אינה תופסת בבית משפט שלהם[166]. יש אומרים שבמקומות שבניהול בע"מ, ואף המנהל אינו בעלים גמור [כמ"ש בהל' ריבית], וזכותו וקביעתו בנכסים היא רק ע"י חתימת שנים מהמנהלים מיופי חתימה, יש צורך בשטר חתום ע"י שנים, ויש חולקים[167].

שכירו ולקיטו, ובספר חכמת הלב (עמק החכמה סי' ח') שנטה כחזו"א שהשכירות להניח חפץ אחד בכל מקום בביתו.

157. שכירות בלשון סתמית ודאי מועילה לכו"ע, שכן לשון הגמ' (דף סג:, פ.) "אוגר לן רשותך", וכן כתב השו"ע השוכר מן האינו יהודי סתם מועיל, וא"צ לפרש הוא להתיר הטלטול [ומשמע ששוכר את כל הרשות, ולא מקצת ממנה, וגם לא מפרש להניח חפץ, ואדרבה קצת משמע ששוכר להתיר טלטול כעין ביטול רשות]. ולכן עדיף לנקוט בלשון זו, בפרט שכן מבואר ברוב הראשונים והאחרונים המובאים בהערה הקודמת שהשכירות כעין ביטול. ומ"מ לא יפרש שאינו שוכר זכות להשתמש כלל בביתו, שא"כ זה לא יועיל לדעת החזו"א והמאירי, וכ"מ בבה"ל במקום אחד. להכרעה זו הסכימו תלמידי החזו"א פה עיר ב"ב, וכ"כ בעירובי חצרות שהסכים לה הגר"נ קרליץ שליט"א, וכן הורה הגר"י בלוי זצ"ל להגר"מ ברלין שליט"א בבד"ץ. מלבד בעל החכמת הלב שנוקט כחזו"א. [ועי' בארחות שבת (פכ"ח הערה קמ"ב) שכתבו כעין זה באופן אחר, שיעשה את שתי השכירויות, ישכור את כל רשותו בשכירות רק לענין הדין להתיר טלטול, וגם שכירות ממש להניח חפץ כל שהוא בכל מקום בביתו].

158. אילו היו מפרשים שלא ישתמשו בדירתו, וזה רק כאילו שייך לנו, שעי"ז נוכל לטלטל, היה יותר קל לשכור. אבל א"כ לא יועיל לשיטת החזו"א הנ"ל. ועוד שגם לשאר הפוסקים צריך שלפחות הגוי יתכוון להשכיר, שאל"כ אין זה שכירות.

159. שכירו ולקיטו ברשות של מומר, הוא מחלוקת בפוסקים ואינו לכתחילה, אולם עקב הקושי מקילים בזה כדעת כמה אחרונים וכפי שצידד החזו"א שמועיל. וכל שכן שכירו ולקיטו של מי שמחלל שבת ואינו כמומר, כגון מחלל שבת בצנעא, ותינוק שנשבה, לדעת כמה פוסקים כמ"ש בפרק בדיני מומר, וכן יש עוד מקרים שהתחבטו בהם האחרונים, האם מועיל שכירו ולקיטו כאשר קיבל זכות רק בחצר, והאם מועיל שכירו ולקיטו על דיירים שיתחדשו בעתיד, כגון בבתי מלון ובתי אבות, או כל עובד זר שיתחלף.

160. המקומות שמצאנו ששכירות זו אינה גמורה, א. קי"ל שמספיק שכירות רעועה, לשיטת רש"י (דף סב.) לא צריך שהגוי יסכים שיוכל לממש את זכותו ולמלאות את כל החצר בחפציו, אלא מספיק שכירות סתם [היינו לכאו' אפילו ששניהם יודעים שהשכירות לא תבוא לידי שימוש, אמנם לומר ששוכר לא ע"מ להשתמש לא מועיל, כמ"ש בעירובי חצרות סוף מכתב ג']. ב. לא צריך שטר, אלא מספיק שכירות בע"פ , למרות שהגוי יכול להכחיש ולא ניתן לתבוע את השכירות בב"ד ולהבדיל בערכאות. ג. הקילו לשכור משכירו ולקיטו, דהיינו מפועל שיש לו זכות להניח חפץ בבית הגוי, והוא משכיר את כל בית הגוי. אפילו שע"פ דיני חושן משפט אין לזה שום חלות, שהרי אפילו את הזכות להניח חפץ אינו יכול לתת לאדם אחר, מ"מ מספיק מעשה שכירות גרידא לפי תנאי ההלכה. [עי' חזו"א (סי' פ"ט סק"ד) שהתקשה בזה, ומשמע שלמסקנתו שלא שוכרים את כל בית הגוי אלא את הזכות להניח חפץ אחד, מובן הדבר. וצ"ע שגם זכות זו אינו בעלים לתת לאדם אחר, וכן החזו"א (שם סק"ט) הוכיח מזה שא"צ שכירות ממש, וצ"ע]. ד. מותר לעשות שכירות בשבת, ואין בזה איסור מקח וממכר בשבת, כי אינה שכירות קנין אלא כביטול רשות והיכר (גמ' דף סה: ורמב"ם ומשנ"ב סי' שפ"ב ס"ק כ"ד). ובתוס' כתבו דאינו אלא כמעשה להתיר טלטול (שעה"צ). ה. אם שבתו בבקעה או בשטח הפקר, כתב החזו"א (סי' פ"ד סק"ז) שהגוי אוסר, ומועיל לשכור רשותו, אף שאין כאן בעלות ולא שייך שיחשב משכיר, והוכיח מזה שענין השכירות אינו שכירות ממש, אלא שכך תקנו חכמים.

161. השו"ע והרמ"א סי' שצ"א, נחלקו לגבי שכירות משר העיר שיש לו זכות רק ברחובות העיר ולא בבתים, שהרמ"א הביא דברי הריב"ש שמתיר את הטלטול ברחובות ולא את ההוצאה מבתי הגויים, והשו"ע השמיט דברי הריב"ש בזה, למרות שהביא דבריו בב"י, ונקטו הפוסקים שהשו"ע סובר ששכירות כזו אינה כלום. וכל זה כששוכרים מהגוי עצמו, משא"כ בשכירו ולקיטו שיש לו זכות רק בחצר, עי' לק' בדיני שכירו ולקיטו.

162. בב"י (סי' שפ"ב סי"ב) עמד על דברי רש"י (עירובין דף סד.) שישאל מהגוי מקום בחצירו, והקשה איך מהני מקום בחצר בלבד, ותירץ שכל שהשאיל מקום בחצר ולא פירש שבבית לא, כיון שאם למחר יצטרך מקום חצירו, יפנה כליו לתוך ביתו, הוה כאילו משאיל לו כל הבית, וכ"כ בד' רבינו ירוחם, ולפ"ז אם יפרש שנותן רשות להשתמש רק בחצר אינו מועיל. והגר"ז העתיק כמה פעמים בסי' שפ"ב שצריך שיהא שכירו ולקיטו "בביתו", אבל כתב בחכמת הלב (פ"ו הערה ו') שאין מזה ראיה, שהרי גם לדעת הרמ"א אינו דומה שול"ק בחצר, לשלו"ק שבבית שמתיר אף את ההוצאה מבית הגוי. ובדברי הביאור הלכה יש להסתפק, שכתב (בסי"א ד"ה או משכירו) בשם העצי אלמוגים דבעינן דוקא שיהיה לשלו"ק רשות להשתמש "בביתו או בחצירו", ואח"כ (בסי"ד ד"ה ועדיין) כתב שיהיה לו זכות להשתמש בבית ובחצר, ויש שדייקו שצריך גם בבית דוקא. אמנם בחזו"א (סי' פ"ב סק"ט ד"ה משומרי) משמע שמועיל זכות בחצר, שכתב שאפשר לשכור משומר החצר דחשיב כשכירו של כל הדיירים, והיינו שומר שיש לו רשות להשתמש בחצר אע"פ שאין לו רשות להשתמש בבית. וכן כתב (סי' פ"ב סק"ל ד"ה) שאפשר לשכור משוטר שיש לו רשות להשתמש בחצרות ולא בבתים. וכן צידד בספר עירובי חצרות סי' י"ג, ע"ש באריכות גדולה. [אבל כתב (שם עמ' קי"ד) שאותם יהודים הגרים בחצר המשותפת עם הגוי, לא יכולים לקבל מהגוי רשות שימוש בחצרם ולהיות שכירו ולקיטו, דאל"ה לא יצטרכו לשכור לעולם, והטעם שזה לא מועיל כי לא נתווסף דבר ע"י שאלתו]. ובספר חכמת הלב (פ"ו סי"ז) צידד שלכו"ע לא מועיל לשכור משכירו ולקיטו שיש לו זכות רק בחצר, ומחלוקת השו"ע והרמ"א היא רק בשכירות גמורה.

163. שוכרים מגוי בפחות משוה פרוטה, מבואר בגמ' דף סב. ובשו"ע סי' שפ"ב ס"ה, והטעם כי לגבי גוי נחשב ממון שהרי גוי נהרג על גזל פחות משוה פרוטה, וכתב המשנ"ב (שם ס"ק כ"ו) שלפ"ז בשכירות מישראל [לשיטות שמועיל כמבואר בסי' ש"פ ס"ג], צריך לשכור בשוה פרוטה דוקא. ובשכירות ממומר, דעת הגאון יעקב (עירובין דף סט.) שצריך פרוטה כדין ישראל, ודעת התו"ש (שם סק"ד) שמסתימת הפוסקים נראה שמועיל בפחות משוה פרוטה, כי עשאוהו כגוי לכל ענין, ועי' חזו"א (סי' פ"ב ס"ק ט"ו) שהסתפק כעי"ז לגבי צדוקי למ"ד דינו כגוי.

שיעור פרוטה הוא עד 20 אגורות, אך בלא"ה נותנים מטבע יותר חשוב כדי שהגוי לא ירגיש בזיון וימאן להשכיר.

164. במשנ"ב (סי' שפ"ב ס"ק מ"ז) כתב [ע"פ המג"א] לגבי שכירות מגזבר, שאפילו לוקח השכר לעצמו, כיון שמסתמא אין המלך מקפיד על כסף מועט זה. והנה זה טעם אחד בב"י, וטעם שני כתב הב"י שאפילו אם הפקיד גזל את הכסף אין זה שייך לעצם השכירות. וכתב האליה רבה שנפק"מ בשכיר ולקיט, שלפי הטעם שגזלת הכסף לא מבטלת את השכירות, ה"ה בשכיר ולקיט, אבל אם הטעם שבעה"ב לא מקפיד על פועליו בדבר מועט, וכפי שהוסיף הב"י שמנהג המלכים שהפקידים זוכים בדברים קטנים, א"כ אין זה שייך בשכיר ולקיט. אולם המשנ"ב הביא שלדינא היקל האליה רבה גם בשכיר ולקיט. [ויש לתלות דין זה האם השכיר ולקיט שליח של הגוי להשכיר, או שעשאהו כבעלים ומשכיר מכח הזכות שלו, שלפ"ז ודאי שהכסף של השכיר. וצ"ע לפ"ז דמשמע שנקטו דהוי כשליח].

ועדיין יש לעיין כאשר השכיר ולקיט או הפקיד הוא שומר תומ"צ, מה מוטל עליו לעשות עם הכסף, האם צריך להביאו לבעלים. ונפק"מ גדולה כיון שאנו מרבים להשתמש בפתרון של שכיר ולקיט, מכל גוי שקשה לשכור ממנו. וכן במקומות ציבוריים שהבעלים אינו חרדי, מרבים להשתמש בפקידים שיש להם זכות החלטה והשתמשות בחדרים המושכרים. וא"כ מה לכתחילה צריך לעשות עם הכסף, וגם האם אין בכך לפני עור אם ידוע שיקח הכסף לעצמו.

והנה מדברי הא"ר והמשנ"ב מבואר שנקטו ששייך לבעלים הגוי, אלא שמ"מ הוא עדיין לא זכה בכסף [דאין שליחות לעכו"ם] רק זה מגיע לו, וא"כ זה כעין הפקעת הלואתו שמותר לקחת, ועוד שכאן אין לגוי אפילו שעבוד על המעות, ומאחר ופסק המשנ"ב שלקיחת הכסף לא מקלקלת את השכירות מותר לקחת, ואה"נ זה היה ראוי להיות של הגוי [כן הכריע הגרמ"ל שליט"א, והוכיח מהגמ' (דף סד.) שהגוי לא רצה להשכיר ושכרו משלו"ק, ובודאי לא נתנו לו את הכסף לומר ששכרו בעל כרחו]. ועדיין צ"ע בשכירו ולקיטו של מומר.

165. גמ' עירובין דף סב: דקי"ל כמאן דאמר שכירות רעועה בעינן, לדעת התוס' היינו שלא צריך כתיבה, וכן פסק השו"ע (סי' ש"פ ס"ד), ולדעת רש"י היינו שלא צריך שיהיה לו זכות למלאות את החצר בדברים, אלא מספיק שמשכיר, וגם דבריו נפסקו להלכה.

166. לכאורה נראה שאפשר לומר שהשכירות חלה רק ע"פ דיני התורה, ולא לפי חוקי בית המשפט, כיון שעכ"פ יש לו דעת להקנות לפי חוקי התורה. והוה עובדא שהיה צריך לשכור מבית אבות שהיה מנהל אנטי דתי, וביקשנו עזרה מרב המקום, ואמר שיסביר לו שהשכירות היא כמו מכירת חמץ שלא יחשוש שיפסיד משהו, והורו הת"ח שכאשר מתכוין להקנות זה מועיל. ומ"מ כתב בספר עירובי חצרות (סוף מכתב ג', עמ' שצ"ד) שאין לומר לו שלא מפסיד כלום מהשכירות, או שהוא נשאר בעלים אותו דבר, או שזה רק ענין דתי וכדומה, כי אף לשיטת הראשונים שא"צ שכירות עם בעלות בדיני חו"מ, מ"מ צריך עכ"פ שבדיני או"ח שהשוכר יחשב כבעלים והגוי כאורח כמ"ש הרמב"ם, ולצורך זה יש לעשות מעשה שכירות גמור עם קנין, רק א"צ שיוכל לתבוע זכות או להשתמש בה.

167. בשכירות ממפעלים [שיש בהם בשבת שומר גוי] או בתי מלון ומוסדות גדולים, ושוכרים מהפקידים או מתת מנהלים, או אפילו אם שוכר מהמנהל, לפעמים אין תוקף לשכירות של המנהל לחייב את הנכסים ללא עשיית חוזה חתום לפי כללי המוסד. יש מקומות שללא הרואה חשבון או עו"ד אין תוקף לדברי המנהל, למרות שהכל רכוש פרטי שלו [שזו התחייבות כלפי שאר המתעסקים]. וכן יש מוסדות המנוהלים בתקן "בע"מ", שאינם רכוש אישי של המנהל, וללא חתימת שני אנשים מורשי חתימה אין תוקף לפעול בנכסים. יש אומרים שבאופנים אלו צריך לשכור עם חוזה חתום כחוק, ובפרט במוסד בע"מ שאין למנהל בעלות עצמית [כידוע לגבי ריבית] אלא רק יכולת לפעול בנכס, וכיון שיכולת זו מוגבלת בתנאים מסוימים, אם לא עשה כתנאים אין דבריו כלום, ולכן גם בשכירות לצורך העירוב צריך לשכור באופן שיש לשכירות תוקף לפי כללי המוסד (כ"כ בספר חכמת הלב פ"ו ס"ה). אבל יש חולקים דלענין עירוב מספיק שכירות רעועה, היינו אפילו שאינה תוספת בחו"מ אפילו בדיני ישראל,

אע"פ שאין צורך בשטר, רצוי להשתמש בנוסח כתוב, מכמה סיבות, ראה הערה[168].

שכירות בשבת

ח. שכירות זו מותר לשכור אפילו באמצע שבת [ע"י אוכל או חפצים שמותר לטלטלם], ואינה כמקח וממכר האסור בשבת[169], אלא שעדיין היהודים צריכים להתיר רשותם ע"י ביטול רשות[170].

לשון שכירות, שאלה, מתנה, קנין ומכירה

ט. צריך לשכור מהגוי בלשון שכירות דוקא, ולא מועיל אם אומר בלשון מתנה[171], וי"א שלא מועיל גם בלשון קנין ומכירה[172]. ובלשון שאלה, נחלקו הפוסקים[173].

שכירות בעל כרחו

י. צריך לשכור מדעתו של הגוי, ולא מועיל לשכור בעל כרחו, או להניח הכסף לפניו ולומר זה עבור רשותך שיהא לנו רשות לטלטל בחצרך, ואפילו אם היה רגיל להשכיר. אך אם לבסוף לקח את הכסף, נחשב שהתרצה ומועיל[174].

שכירות לפני השלמת המחיצות והנחת הפת

יא. אפשר לבצע את השכירות בין אחרי השלמת המחיצות, ואפילו לפני השלמת המחיצות[175]. ולכתחילה יש לשכור לפני הנחת פת העירוב, ובדיעבד אפשר אף לאחר הנחת פת העירוב, ויש אומרים שבזמנינו אף לכתחילה אפשר לשכור לאחר הנחת הפת[176], וראוי שאחר עשיית השכירות יאמר את הנוסח "בהדין עירובא וכו'" ויצא לכתחילה לכו"ע, ואינו צריך לזכות שוב את הפת[177].

יב. אם שכרו מהגוי לכמה שנים, והסתיים הזמן, צריך לחזור ולשכור, ולכתחילה אף להניח את הפת מחדש כנ"ל[178].

יג. אם עירבו ואח"כ מצאו שיש גוי בשטח העירוב, שוכרים ממנו אפילו בשבת, אך העירוב התבטל כנ"ל. ולכן באותה שבת אפשר רק שכל היהודים יבטלו רשותם לאחד, ולגבי שבת הבאה יחזרו ויערבו[179].

והנפק"מ בדין זה מצויה בזמנינו, שמערבים [מניחים את הפת] לשנה שלימה [מפסח עד פסח], ומצוי שבמשך השנה מתחדשים דיירים גוים ושוכרים מהם, ראוי לאחר השכירות להניח את העירוב מחדש [כלומר, לומר את הנוסח "בהדין עירובא"].

יג. מי שוכר, ועבור מי

מי שוכר מהגוי

יד. האדם ששוכר את רשות הגוי, צריך להיות אחד מבני החצר [או הדרים בתוך היקף העירוב] שמשתתף בעירוב[180]. אולם מי שמבצע את השכירות, יכול להיות גם מי שאינו מבני החצר, רק יאמר לגוי ששוכר עבור בני החצר, ומועיל אף שלא בידיעתם מדין זכין לאדם שלא בפניו[181].

וכך נוהגים היום שבהרבה מקרים מבצע את השכירות אדם מומחה לכך שאינו מתושבי המקום, והוא שוכר עבור [כל] המשתתפים בעירוב של אותו מקום.

טו. באופן ששכר אחד שאינו מבני החצר, ושכר רק לעצמו, לא מועילה השכירות, אך יש אומרים שאפשר לזכות לו את פת העירוב ויועיל בדיעבד לפי שיטות מסוימות, ויש אומרים שהוא יכול להשכיר את זכותו לבני החצר.

לשכור עבור כולם

טז. אין צריך שכל בני החצר ישכרו מהגוי, אלא אם אחד מבני החצר שכר מהגוי, הרי זה מתיר לכולם כשעירבו יחד[182]. ומ"מ לכתחילה שוכרים עבור כל אדם מבני החצר כדלהלן.

כדמצינו ששכירו ולקיטו יכול להשכיר [ועוד ראיות שהביא החזו"א], ולא מיבעיא כשהוא באמת בעלים אלא שיצר התחייבות לאלו שיש להם שיעבוד על הנכסים שלא יזכה נגדם בלי חתימת עו"ד, מ"מ כלפיו הוא חייב לעמוד בדיבורו, אלא אפילו בחברה בע"מ ג"כ א"צ חוזה. כ"כ בעירובי חצרות (עמ' שצ"ג), וכ"כ בחכמת הלב שם בשם הגר"נ קרליץ שליט"א.

168. אע"פ שאין צורך בשטר, רצוי להשתמש בנוסח כתוב, כלומר להראות את הנוסח או לומר מתוכו, משתי סיבות, א' כדי שלא יטעו, בהסבר שבע"פ הרבה פעמים נשכחים פרטים עקב הלחץ בהסכמת הבעל דבר. ב' ניתן עי"ז להרגיע את הבעל דבר, שאינו חותם על המסמך רק מסכים בע"פ ומקבל כסף. ומלבד זאת חשוב למלאות אח"כ את השטר, כדי שיהיה רישום מדויק מתי עשו את השכירות, כי ברבות הימים נשכחים הפרטים, ומצוי שלאחר עשר שנים או יותר, לא זוכרים אם עשו שכירות, או איך עשו כשמתעוררים להסתפק בשאלות הלכתיות.

169. גמ' (דף סה.) ושו"ע (סי' שפ"ג) ורמ"א (סי' שפ"ה ס"ה) שאפשר לשכור בשבת מפני שאינה שכירות גמורה, והמשנ"ב (ס"ק כ"ב) הוסיף שישכור באוכל או כלים, ולא בכסף שאסור לטלטלו. ובי' הטעם שאינה שכירות גמורה, עי' לעיל בהערות, שכמה ראשונים ואחרונים כתבו שבאמת לא קונים זכות ממש בדירת הגוי, והרי רק כעין ביטול. והחזו"א שנקט שכן שוכרים זכות ממש להשתמשות בהנחת חפץ, כתב לבאר (בסי' פ"ב בסק"ז) שאינו שכירות ממש כדמצינו שאפילו גוי ששבת בדרך בבקעה משכיר רשותו, למרות שאין לו שום זכות. ויש מקשים דהחזו"א חזר בו וסובר שא"צ שכירות ממש. ובחכמת הלב (עמק החכמה סי' ח' ס"ק י"ב) ביאר כונתו שכיון שמצינו מקומות שאינה שכירות גמורה, נלמד שלא עצם הקנין מתיר אלא מה שעשה כתקנת חז"ל, ולכן מותר בשבת, ועי' מה שהק' ע"ז בעירובי חצרות עמ' שפ"ו.

170. משנ"ב שם ס"ק כ"ב, דכיון שהעירוב לא חל בכניסת שבת, ואף אם חל [כגון שהגוי בא באמצע שבת] הרי הוא התבטל, ושוב אינו חוזר וניעור לאחר השכירות, כמבואר בסי' שפ"ג, וא"כ היהודים אוסרים זה על זה, ואסורים לטלטל עד שיבטלו כולם את רשותם לאחד מהיהודים, ורק לאותו אדם יהיה מותר לטלטל, ועי' בשו"ע סי' ש"פ בשאר דיני ביטול רשות.

171. כ"כ הביאור הלכה (סי' שפ"ב ס"א ד"ה ממנו) ע"פ רבינו יהונתן (דף סא:) שפירש למה העכו"ם יחשוש שהיהודי עושה לו כשפים כמ"ש בגמ', מפני שיאמר אני רוצה לתת לך חלקי בחצר במתנה, ואינו רוצה עד שאשכיר לו בפחות משוה פרוטה, בודאי לכשפים הוא מתכוין, עכ"ל. מבואר שמתנה לא מועיל. אבל כתב הביאור הלכה שכ"ז במתנה רעועה כשכירות, אבל שאם יקנה לו במתנה גמורה ויכתוב שטר בערכאות, ודאי מועיל, אלא שחכמים לא הצריכו כ"כ, כי הגוי לא יסכים לזה. [והנה גם בכה"ג הגוי ממשיך לדור שם, אלא דמצי לסלוקי, וא"כ זה יועיל רק כשהישראל דר בתוך העירוב, ורק למשנ"ב ולא לחזו"א שצריך גם אפיה ובישול עם בעה"ב, וצ"ע]. ובספר חכמת הלב (פ"ו הערה קמ"א) הקשה בזה על דברי הגר"ז (סעיף ח') שכתב שבשבת לא יקנה ממנו במתנת חינם, משמע שבחול מהני, וקשה מדברי ר' יהונתן.

172. כ"כ בנתיבות שבת (פל"ז הערה ב') שכן משמע מהנ"ל בדין מתנה, וכ"מ בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' ז'), וכ"כ בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג סי"ח בהשמטות). אבל בספר חכמת הלב (פ"ו סל"ח והערה קל"ט) נקט בפשיטות שלשון קנין מועיל, ממה שהרבה פוסקים קראו לשכירות מהגוי קניית רשות, והקשה על האוסרים שהרי גם שכירות היא מקח ליומיה. ולבסוף ביאר שיש לחלק דכמו שמתנה לא מועילה כיון שרצו לשון שהגוי יחשוש בו לכשפים, הכא נמי י"ל שבלשון מקח אין חשש כשפים. ומ"מ יש להסתפק אם אומר לגוי שקנה לו לזמן של חמישים שנה [שהרי מקפידים לשכור לזמן קצוב], והרי מכר לזמן בהכרח זה שכירות, האם מועיל. ושמעתי ממנו שמועיל מה"ט, אבל עדיין יש לפקפק דחשש כשפים לא תלוי בסוג הקנין אלא בלשון שאומרים, וצ"ע.

173. נחלקו בזה רש"י והרמב"ם, והם שתי דעות בשו"ע (סי' שפ"ב סי"ב), כמבואר במשנ"ב שם (ס"ק ל"ט מ'). דעה ראשונה בשו"ע שצריך דוקא שכירות, וכ' המשנ"ב דנכון לחוש לדעה זו לכתחילה. [ומשמע שבדיעבד מהני]. ובמשנ"ב בתחילת הסימן (סק"ו) הזכיר שלשון שאלה תלוי במחלוקת הפוסקים הנ"ל, וסיים וכתב "ולדעה ראשונה שם לא מהני", משמע שכונתו להחמיר יותר לענין לשון שכירות מהגוי, מלענין שכירו ולקיטו שמערב המבואר בסי"ב, וכן ציין שם בשעה"צ לרע"א, וברע"א שם כתב שלכו"ע לא מועיל, וזה לא תלוי בשתי הדיעות. ועי' בחכמת הלב (פ"ו הערה ק"מ) שכתב שבהרבה ראשונים מבואר שגם לדעת רש"י לא מועיל לשון שאלה, ויש להחמיר בזה שלא לשכור בלשון שאלה. וכן סתם בנתיבות שבת (פל"ז ס"א) שלא מועיל לשון שאלה.

174. שו"ע סי' שפ"ב ס"י ושעה"צ ס"ק ל"ב. וביאר דתליוהו וזבין וקיבל דמים זביניה זבינא. וע"ש במשנ"ב (ס"ק ל"א) שכתב הטעם דאין כופין גוי לדבר מצוה, ובשעה"צ (ס"ק ל"ד) כתב עוד כי עיקר תקנת השכירות כדי שלא ידור עמו מחמת שהגוי לא ירצה להשכיר, ואם מועיל לשכור בעל כרחו הועילו חכמים בתקנתם.

175. בדעת תורה (סי' שפ"ב ס"ד) ובכף החיים (סק"ט) כתבו שבריב"ש ובאליה רבה מבואר שצריך לשכור אחרי שתיקנו את המחיצות, ולפ"ז כל שבוע שהעירוב נקרע באיזה מקום, יצטרכו לחזור ולשכור מהגויים ביום שישי אחרי שמתקנים, ולא יועיל מה ששכרו לזמן ארוך. אבל בחכמת הלב (פרק ו' הערה א') האריך שאין ראיה מהריב"ש, ואמנם באליה רבה כתב כן, אבל הוא כתב דבריו בשם הנחלת צבי, ושם אין זכר לזה, אלא כונתו שם נגד מקומות שהסתפקו בעשיית שכירות משר העיר, ולא תקנו את המחיצות כלל, וא"כ גם דברי הא"ר לאו דוקא. וכתב שכנראה הדע"ת והכה"ח לא ראו דברי הריב"ש והנח"צ. ולכן ודאי שאפשר לעשות את השכירות לפני תיקון המחיצות, וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל. וכן העיר בספר נתיבות שבת.

176. בביאור הלכה (רס"י שפ"ב ד"ה צריך) האריך בזה שבגמ' (דף סו.) משמע שצריך קודם לערב ואח"כ לשכור כדי שהשכירות תחול עבור כולם, ובראשונים [רמב"ם סמ"ג ורשב"א ועוד] מבואר להדיא להיפך שצריך לשכור ואח"כ לערב, ומשמע שסברתם שאם יערב קודם, נמצא שהעירוב לא חל בזמן הנחתו, ושוב אינו חל אח"כ מעצמו. ואח"כ כתב עוד שאם מערב קודם השכירות אינו יכול לברך על עירוב, כי אינו יודע אם הגוי יסכים, ואולי לא יהיה אפשר לערב. ובסו"ד הביא מהנהר שלום והחיי אדם שמועיל אף אם עירבו קודם, ועוד די"ל מאחר שהם שותפים בפת יחול ממילא מדין שותפין בפת (המבואר בסי' שס"ו סי"א), ולכן סיים דלכתחילה ישכור קודם העירוב, ובדיעבד העירוב כשר גם כששכר אחרי הנחתו.

ובספר חכמת הלב (פ"ו הערה ב') לומד שמש"כ הבה"ל בסוף דבריו שלכתחילה יקדים את השכירות, היינו רק כדי שיוכל לברך עליו, ולא משום שחשש לשיטות שיש חסרון בעצם העירוב שהונח בזמן שלא היה יכול לחול, ולפ"ז כתב שבזמנינו שברוב המקומות לא מברכים על העירוב [בעירובים הכלליים, מחמת שיש שיטות שאינו מועיל, וגם מחשש לתקלות, ובעירובים שכונתיים, מחשש שמא העירוב הכללי כשר לאיזו שיטה], על כן היום אפשר אף לכתחילה להניח הפת קודם השכירות. וצ"ע דלכאו' המשנ"ב לא דחה לגמרי את דברי הראשונים הרמב"ם והרשב"א, ומש"כ בסוף דלכתחילה "לכולי עלמא" צריך לשכור ואח"כ לערב, היינו גם מצד שלכתחילה חשש לשיטות שאין העירוב חל אח"כ, למרות שהקשה עליהם. ולפ"ז גם בזמנינו יש להקפיד על כך לכתחילה. אמנם בשונה הלכות (ס"ד) העתיק רק את הטעם משום הברכה, וצ"ע.

ומ"מ ודאי שהלכתחילה של הבה"ל שייך גם בזמנינו, שהרי הברכה היא סימן שיש מצוה בעצם הנחת העירוב מחדש, דאם לא היה מצוה לא היה ברכה, וא"כ אע"פ שאיננו יכולים לברך על המצוה, מ"מ יש קיום מצוה בהנחת העירוב מחדש. [ואע"פ שאם לא יניח יחול מעצמו כמ"ש הבה"ל, מ"מ דין המצוה הוא להניח, שכל זמן שלא הגיעה שבת הדבר מוגדר כמו שאין עירוב, ויש מצוה להניח, מצוה דרבנן גמורה שמחייבת ברכה כמו נטילת ידים, וכל פעם ששוכרים מגוי יש מצוה חדשה].

177. כן נראה שבזיכוי הפת ודאי אין חסרון לעשותו קודם השכירות, וא"כ חסר רק הנחה לשם עירוב, וזה יכול לעשות ע"י אמירת הנוסח בלבד, ולכאו' אינו צריך לעמוד ליד הפת, אלא בגמר השכירות יאמר את הנוסח, ויועיל אף לשיטות הראשונים הנ"ל שיש חסרון בעצם העירוב, ויש בזה מצות עשיית עירוב, כמבואר בהערה הקודמת.

178. בשו"ע (סי' שפ"ב ס"ז) כתב שבאופן זה העירוב התבטל וצריך לחזור ולערב, "ואין העירוב הראשון חוזר וניעור". והמשנ"ב שם ביאר וסתם דבריו שאף אחרי השכירות אינו חוזר וניעור. אבל בביאור הלכה (בתחילת הסימן) הקשה על דברי השו"ע, שיחול עירוב ממילא כדין שנים שהיו שותפים בפת, וביאר שכוונתו רק לכתחילה כדי לקיים המצוה ולברך עליה, אבל אם לא הניח חוזר העירוב וניעור, וכן הביא בשונה הלכות על דין זה (סי"ז). וצ"ע למה המשנ"ב סתם דבריו דמשמע שאפילו בדיעבד אין העירוב חוזר וניעור.

179. דין זה מבואר בשו"ע (סי' שפ"ג ס"א) בגוי שבא באמצע שבת, וכתב שהעירוב התבטל ולכן אחר השכירות צריך שיבטלו רשותם. וזה אפילו למש"כ הבה"ל הנ"ל שהעירוב חל גם כשלא חזר והניחו אחר השכירות, כי אין עירוב יכול לחול באמצע שבת אלא רק בבין השמשות של כניסת שבת. [ודלא כראב"ד שחוזר וניעור באמצע שבת]. והנה לגבי בא באמצע שבוע ושכרו ממנו קודם שבת, לא מפורש דינו, אך לכאו' יש ללמוד שג"כ יש מצוה להניח מחדש, כי היה זמן שלא היה יכול להיות עירוב, כמו שביאר הביה"ל הנ"ל סברת הרמב"ם והרשב"א [והסכים עם דבריהם עכ"פ לענין מצוה]. ואפשר שגוי שבא באמצע שבוע ושכרו ממנו קודם שבת, לא היה שעה שאסר ולא התבטל העירוב, ואינו דומה למש"כ השו"ע. אבל ממש"כ השו"ע (ס"ז) בשנגמר זמן השכירות וחזרו ושכרו באותו שבוע צריך לחזור ולערב, ש"מ שגם באמצע שבוע מבטל את העירוב, וצריך לחזור ולהניח את הפת.

180. כמבואר בגמ' (דף סו.) ובשו"ע (סי' שפ"ב ס"ט) חמשה ששרויים בחצר אחת אחד שוכר ע"י כולם, ופירש רש"י שאחד מהם שוכר. וכן אמרו (דף סו.) שוכר כמערב, ומערב היינו רק מישהו מבני החצר. וכ"כ בחכמת הלב (פ"ו ס"ז).

181. כתב החזו"א (סי' פ"ד סק"ז) שאם עשו אחד מן השוק שליח לשכור עבורם מועיל, ואין דין שהוא יהיה מבני החצר. ומש"כ שמועיל אף כשלא עשו אותו שליח, מפני שזכין לאדם שלא בפניו, כן מבואר בשו"ת ובחרת בחיים (להגר"ש קלוגר זצ"ל, סי' קכ"ז) שהשוכרים משר העיר ישכרו עבור כולם, וכן מוכרח דאל"כ הרי השוכר מהשר אינו מבני החצר של כל חצר וחצר. וע"ע בחכמת הלב (פ"ו הערה כ') בזה. אבל הקשה בחכמת הלב שם איך מועיל זכין, הרי צריך שלוחו של בעל הממון, והוא גוי שאינו בר שליחות (כעין מש"כ תוס' ב"מ דף עא: ד"ה בשלמא). והביא שכן הקשה בשו"ת מהר"ם שיק (סי' קע"ט), וכתב שלא מועיל ע"י מישהו שאינו מבני החצר, והחכה"ל דחק שסמכו על מש"כ בשו"ת רע"א (ח"א סי' קכ"ט ד"ה ומ"מ) שהריטב"א חולק על תוס' בדין שלוחו של בעל הממון, והקילו בדרבנן, וצ"ע.

182. השו"ע (סי' שפ"ב ס"ט) כתב שאחד שוכר בשביל כולם, וכתב הביאור הלכה (ד"ה בשביל) שמלשון זה משמע שצריך שקודם יערבו כדי שיהיה שליח של כולם, אבל ברמב"ם סמ"ג ורשב"א

שכר לעצמו ויצא מהעיר

יז. אם שכר אחד מבני החצר לעצמו [דמבואר שמועיל לכולם], ואח"כ עזב את החצר, אם היה שבת ראשונה ועירב עם כולם, נהגו להקל שנשאר היתר השכירות על הנשארים, אבל אם עזב מיד את המקום ולא היה בעירוב אפילו שבת אחת יתכן שאין השכירות מועילה[183]. ויש מחמירים אף כשהשוכר היה בשבת ראשונה.

לפ"ז לכתחילה יש להחמיר שהשוכר יהיה כל שבת בתוך העירוב, וכיון שמצוי שאנשים נוסעים לשבת לעיר אחרת, וא"כ באותה שבת הגוי יאסור עליהם, לכן חשוב שכאשר שוכרים מהגוי ישכרו עבור כל אלו שגרים בעירוב [או שישתתפו בעירוב], וכך ודאי שבכל שבת ישאר מישהו שרשות הגוי שכורה לו.

יח. באופן שכל הדיירים שהיו בזמן השכירות עזבו את המקום, אין להקל שנשאר היתר השכירות, אלא אם שכרו גם עבור אלו שיבואו בעתיד[184].

לפ"ז במקומות שכל הדיירים מתחלפים בתדירות, כגון בתי מלון, בתי אבות ובתי חולים, שיתכן שכעבור תקופה כבר אין שום אדם שהיה בזמן השכירות [וזה יתכן שלכו"ע לא מועיל], יש לשכור גם עבור כל אלו שיגיעו בעתיד לשטח העירוב.

ולכן סידרו בנוסח השכירות שתמיד יאמרו ששוכרים "למשך עשרים [או חמישים] שנה, עבור כל מי שישתתף בעירוב בתקופה זו".

יט. אם השוכר מהגוי לא עשה כפתרון הנ"ל, אלא שכר לעצמו [וכל שלא הזכיר ששוכר עבור אחרים, הרי זה מתפרש רק לעצמו בלבד], והוא אינו נמצא בשבת הראשונה בתוך תחום העירוב, אין שכירותו מועלת וצריך לחזור ולשכור עבור בני החצר, אבל יש אומרים שיכול להשכיר את זכותו לאחרים מבני החצר.

ד. תוקף זמן השכירות, ואם מת או מכר דירתו

שכירות לזמן קצוב, וכשכלה הזמן

כ. ראוי לשכור לזמן קצוב, ולא לשכור סתם בלי הגבלת זמן, משום שיש כמה אופנים שהשכירות יכולה להתבטל כשישתנה איזה דבר, ואם קובעים זמן קצוב, אין השכירות מתבטלת[185] .

כא. מעיקר הדין אפשר לשכור אף לזמן ארוך מאוד, אבל כתבו הפוסקים שלא לשכור ליותר מחמישים שנה, וי"א עשרים שנה, מפני שביותר מכך נראה כחוכא[186].

כב. תוקף שכירות שנעשתה לזמן קצוב, היא רק עד הזמן שקבעו, ולאחר מכן צריך לחזור ולשכור. ואף אם הגוי מסכים שהשכירות תמשיך, צריך לעשות שוב קנין[187]. השו"ע כתב שלאחר השכירות צריך לחזור ולערב מחדש, ודעת הביאור הלכה שזה רק לכתחילה, אבל בדיעבד מועילה הפת המונחת להיות עירוב [ולדעת החזו"א יש אופנים שאינו מועיל, ועיין בהערה][188].

כג. תוקף השכירות שנעשתה בשכירות סתם, השכירות ממשיכה אפילו שנים רבות, כל זמן שהגוי לא חזר בו, ולא השכיר או מכר דירתו כדלקמן. אולם מכיון שיכול לחזור בו, וכל שינוי במצב הדיור מבטל את השכירות, לכן ראוי לשכור לזמן קצוב, כאמור לעיל.

אע"פ שתמיד נזהרים לשכור לזמן קצוב, כמשנ"ת, מכל מקום מצוי שאדם שוכר סתם, כגון דבר מצוי שמחמת הלחץ בשעת משא ומתן עם הגוי שוכחים פרט זה, או שהשכירות נעשתה ע"י מי שאינו בקי בכך. לכתחילה יש לחזור ולשכור לזמן קצוב, מפני שמצויים שינויים במצב הדיורים ויש חשש גדול שלא יבחינו בכך בזמן, אבל זה לא כ"כ קל לפנות שוב, על כן נציין כאן בס"ד את הדינים בשכירות סתם.

הגוי חזר בו מהשכירות

כד. אם הגוי חזר בו מהשכירות, ואינו רוצה יותר להשכיר, אם כששכרו ממנו שכרו לזמן קצוב כגון לחמישים שנה, אינו יכול לחזור בו כל אותו הזמן. אבל אם לא קצבו זמן בשכירות, יש אומרים שיכול לחזור בו אחרי שעברה שבת אחת מזמן השכירות, ויש אומרים אפילו לפני שבת ראשונה[189].

השכיר או מכר דירתו או מת לאחר ההשכרה לעירוב

כה. אם הגוי שהשכיר לעירוב, השכיר אח"כ את דירתו לגוי אחר[190], אם שכרו לזמן קצוב, אין הגוי החדש אוסר כל זמן שלא כלה הזמן שהושכר לעירוב. אבל אם שכרו סתם ולא פירשו זמן, הרי זה מבטל את ההשכרה לעירוב מכאן ולהבא, וצריך לשכור מהדייר החדש[191].

כו. אם הגוי השאיל דירתו [כגון שנתן למישהו לנפוש שם ליום או שבוע אחד], יש להסתפק האם שאלה כשכירות לענין זה, ואם שכרו סתם התבטלה השכירות לעירוב, או שמא כל שלא סילק חפציו לא נעקרה דירת הבעלים, ולא בטלה השכירות הראשונה[192].

כז. אם הגוי מכר דירתו, יש אומרים שהדין כמו בהשכיר, ויש מחמירים, וכן נכון להחמיר לשכור מהלוקח, אף כשהשכירות לעירוב היתה לזמן קצוב[193].

כח. אם מת הגוי שהשכיר והוריש דירתו לזרעו, אם שכרו לזמן קצוב, לא בטלה השכירות ומועילה אף כלפי היורש שיגור שם, ואם שכרו סתם בטלה השכירות, וגם אם היורש מסכים שהשכירות תמשיך, צריך לעשות קנין חדש[194]. [ואין הגוי שיורש אוסר, אלא משעה שבא לגור בדירה, או שעומד לבוא[195]].

פרק ג'

ממי ניתן לשכור את רשות הגוי

מבני הבית ומשכירו ולקיטו, מהמשכיר וממזכיר

השכירות המקורית

א. השכירות המקורית היא מהגוי הדייר, ראש המשפחה שכולם טפלים אליו, רק יש כמה אפשרויות שנתנו חכמים לעקוף אותו ולשכור מהנלוים

מבואר דאדרבה קודם שוכרים ואח"כ מערבים [ע' בזה לקמן], ובהכרח שאינו שליח של כולם, ומ"מ שכירותו מועילה לכולם, דכיון שאחד שכר, כבר נשכרה רשות הגוי לישראל, וממילא הותרו כולם (משנ"ב שם סק"ל ושעה"צ). ובשו"ע הרב (סי"ב) מבואר שהגדר שע"י השכירות נעשית רשות הגוי כרשות של השוכר ממנו, וכיון שהשוכר עירב נעשו כולם אחד. ולפ"ז חייבים שהשוכר יהיה תמיד בתוך תחום העירוב. אבל החזו"א (סי' פ"ד סק"ז) ביאר הטעם כי בעצם דירת הגוי אינה דירה לאסור [כדיר של בהמה], אלא שחכמים גזרו כדי שלא ילמדו ממעשיו, וכשקיימו תקנת חז"ל ושכרו מהגוי, חוזרת דירתו להיות כדיר ואינה אוסרת.

183. באופן שהיה שבת אחת ואח"כ יצא, כתב בחזו"א (סי' פ"ב ס"ק ל"ד) שנהגו שמועיל, ונראה שם שהטעם כיון שבשעה ששכר הועילה שכירותו לכולם. ולפ"ז אם אותו אדם ששכר לא היה בעירוב אפילו שבת אחת, לא שייך טעם זה, והוי כמו ששכר אחד מן השוק שאינו מועיל כנ"ל, ובחזו"א (שם ס"ק ל"ב) הסתפק בזה. ועי' בחכמת הלב (פ"ו ס"ח והערה כ"א) שנקט בהיה שבת אחת דמותר, ומה שהחזו"א סיים (שם ס"ק ל"ד) בצ"ע משמע שזה רק על המנהג האחרון שהזכיר שם. ובלא היה שבת אחת נקט החכה"ל שאינו מועיל. ועי' בעירובי חצרות שכ' לכתחילה להחמיר גם בהיה שבת אחת, מפני דעת הגר"ז שמועיל רק כשמערב באותה שבת.

184. כ"כ בחכמת הלב (פ"ו ס"ח בדרכ"ש ובהערה כ"א) דכיון שהטעם שכתב החזו"א שהמנהג להקל כשהשוכר מהגוי עזב, ביאר החזו"א כי נמצאים אנשים שהיו בשעה ששכרו וחל עליהם ההיתר, וממילא מותר לכולם, א"כ כשאין מאלו שחל עליהם ההיתר אין מנהג להקל. ונפק"מ מצויה בבתי מלון וכו' כדלהלן. ורק אם שוכרים עבור אלו שיגיעו בעתיד, מועיל לכתחילה כמבואר לעיל. ובדיעבד יש פתרון לזכות את הפת לאותו אדם ששכר מהגוי, ויועיל לשיטת רש"י.

185. א. בשכירות סתם הגוי יכול לחזור בו, עכ"פ לאחר שבת ראשונה, ולדעת כמה פוסקים אפילו לא החזיר את הכסף. ובזמן קצוב אינו יכול לחזור בו כל אותו זמן. ב. אם הבעלים הגוי השכיר דירתו לאחר, בשכירות סתם הרי זה מתפרש כחזרה ממה שהשכיר ליהודים לצורך העירוב, ובשכירות לזמן קצוב לא יכול לחזור בו כנ"ל, ומשכיר לגוי החדש דירה מושכרת ואין הדייר החדש אוסר. ועיין לקמן שהתבארו דינים אלו.

דין זה נפק"מ גדולה ומצויה מאוד בדירות שכורות ושכירות בבתי מלון ובתי הארחה ובתי אבות, שכל אלו משכירים בתדירות גבוהה, ואם לא קבעו זמן יתכן שכעבור שבוע כבר נוסף דייר אחד חדש, והשכירות שעשו לא מספיקה.

186. משנ"ב (שם ס"ק מ"ח) כתב, שיעור הזמן הסכימו הרבה אחרונים שאפשר אפילו הרבה, אך לכתחילה טוב שלא לשכור רק עד עשרים שנה. ובספר חכמת הלב כתב שהמשנ"ב כתב בשעה"צ שמקור דבריו משו"ת בית שלמה (ח"א סי' נ"א), ושם מבואר שדוקא כששוכר מי שהוא פקיד וגזבר לא ישכור ליותר דנראה כחוכא, שהרי הגזבר עצמו לא ימשיך כ"כ, אבל בשכירות גמורה נקט החכמת הלב שאפשר עד חמישים שנה, כמ"ש בשו"ת הב"ח החדשות (סי' ד'). וכן כתב למעשה בנוסח השכירות שלו. ועי' בספר עירובי חצרות מכתב ב' (עמ' ש"צ) שנשאל על מה שנקט בספרו ובנוסחאות השכירות רק עד עשרים שנה, והשיב שאמנם כן נראה בשו"ת בית שלמה, אבל שמע בשם הגר"ש ואזנר זצ"ל שבזמנינו כל שכירות מעל עשרים שנה, אף מהגוי או שכירו ולקיטו, היא בחשש חוכא, ולכן נקט למעשה רק עד עשרים שנה. ומ"מ באופן שיש חשש שאחרי מלאות עשרים שנה יהיה קשה לחזור ולשכור, יש לשכור לחמישים שנה.

187. שו"ע סי' שפ"ב ס"ז, ומשנ"ב ס"ק כ"ו.

188. בשו"ע שם כתב שצריך לחזור ולערב, ואין העירוב הראשון חוזר וניעור. וכן סתם המשנ"ב שם ס"ק כ"ז. אבל בביאור הלכה בתחילת הסימן (ד"ה צריך) כתב לחדש שכל זמן שהפת של העירוב קיימת, חל עירוב ממילא, כדין שנים שהיו שותפים בפת, שחל עירוב אפילו כשלא הניחוהו לשם עירוב. ולפ"ז נתקשה בדברי השו"ע כאן, והביא שכן הקשה הבית מאיר, ותירץ הבה"ל שדברי השו"ע הם רק לכתחילה, שכדי לקיים את המצוה של עשיית עירוב, יש כאן חלות חדש וראוי לקיימו ע"י הנחה בידיים [ולברך עליו, במקומות שמברכים], אבל אה"נ מודה השו"ע שאם לא הניח, חל ממילא. [יש מי שכתב שכל הלכתחילה נאמר במקום שמברכים על העירוב, ולא במקומותינו שבלא"ה לא מברכים מחששות אחרים, ולענ"ד גם במקומותינו יש מצוה בהנחת העירוב וקיום תקנת חז"ל, דהרי זה דבר שמברכים עליו, למרות שאת הברכה לא יברך]. אמנם החזו"א (סי' צ' ס"ק כ"ד) הסתפק בזה שמא דין שותפין נאמר רק כשהשתתפו ביניהם שיש איזה קירוב דעת, ולא כשזיכו פת לכולם כנהוג בזמנינו, אבל סיים שהבה"ל לא חילק בזה. ובשונה הלכות (שסו, כג. ושפב, יז) לא הביא דברי החזו"א בפרט זה, מבואר מדבריו שהחזו"א הסכים לבה"ל בפרט זה, ולכן בזמנינו שמזכים את הפת מועיל בדיעבד אף אם לא עירבו מחדש.

ומש"כ בשונה הלכות שם, ובחכמת הלב (פ"ו סל"ו) שהחזו"א חולק על הבה"ל שזה דוקא בשותפים, ולא כשכל אחד נותן ככרו בלי שותפות, אין זה שייך במציאות היום שמזכים לכולם [שו"ר שזה שייך היום באופנים שמסתמכים בישיבות וכדומה על פת שנמצאת במטבח ועתידה להתחלק לכולם, וצ"ע בגדר פת זו]. עוד כתב החזו"א (שם ס"ק כ"ד) שבאופן שנתוספו [או התחלפו] דיירים בשטח העירוב, וכתב השו"ע (סי' שס"ו ס"ט) שלב ב"ד מתנה שמזכים את הפת גם עבור אלו שיבואו בעתיד, זה דוקא בפת שהניחו לשם עירוב, ולא בפת של שותפים סתם אע"פ שמועילה לעירוב. ולפ"ז כתב בחכמת הלב (שם הערה קל"ה) שבאופן זה ששכרו מהגוי מחדש ולא חזרו לערב שוב, והפת מועילה מדין שותפים כנ"ל, אינה מועילה כשנוספו או התחלפו דיירים. ונראה שגם זה לא נפק"מ בזמנינו שתיקנו נוסח מתוקן שבו מפורש שמקנים את הפת להדיא לכל אלו שיתווספו בעתיד (כפי שהבאתי בחוברת "פתח העירוב - מבוא"), וא"צ להגיע לדין לב ב"ד מתנה. [שו"ר שכ"כ בעירובי חצרות (עמ' ש"נ) שנראה שבכה"ג מודה החזו"א שמועיל].

189. כששכרו לזמן קצוב אינו יכול לחזור בו עד שיכלה הזמן, כ"כ המשנ"ב (סי' שפ"ב ס"ק כ"ג), ועיין שם בביאור הלכה (ד"ה כל) שהאריך שיש בזה מבוכה רבה בין המפרשים וזו השיטה המחוורת, ושכן מוכח מהשו"ע סעיף י"ד. וכששכח סתם, קודם שבת ראשונה אינו יכול לחזור בו, כיון שעשו ע"ז קנין כסף, ויש אומרים שכל זמן שהישראל לא עשה חזקה [בהשתמשות] יכול הגוי להחזיר את דמי השכירות ולחזור בו, והמיקל בזה לא הפסיד (שעה"צ שם ס"ק כ"ג). ואחרי שבת ראשונה, דעת הרמ"א שאינו יכול לחזור אא"כ מחזיר את הדמים, כי היהודי התכוין לשלם עבור תקופה ארוכה, אבל הרבה אחרונים חולקים שהזכות ביד הגוי לומר שקיבל את הכסף עבור שבת אחת, ועתה אינו משכיר יותר. ולכן חשוב לשכור לזמן קצוב. ולענין דיעבד אם לא פירש זמן, והגוי חזר בו [אחרי שבת אחת] בלי להחזיר את הדמים, תלוי במחלוקת הרמ"א והאחרונים, ועי' בלשונות השער הציון שם ס"ק כ"ו וכ"ח. ואם מחזיר את הדמים, לכו"ע יכול לחזור [אחרי שבת אחת] כששכרו סתם.

190. וה"ה אם השכיר לישראל לגור שם, ולאח"כ גמר השכירות חזר הבעלים הגוי לגור בדירה, דאם בהשכרה מתבטלת השכירות, גם באופן זה צריך לחזור ולשכור.

191. בשו"ע (סי' שפ"ב ס"ח) כתב שכששכרו לעירוב לזמן קצוב, אינה מתבטלת כשהשכיר לאחר, וגם כלפי הדייר החדש די בשכירות הראשונה, והטעם כיון שהגוי החדש שכר רשות המושכרת ליהודי. וכתב המשנ"ב (ס"ק כ"ח) שמשמע שאם שכר לעירוב בסתם בלי לקצוב זמן מתבטלת השכירות לעירוב, דהוי כמו שחזר בו מהשכירות, ותלוי במחלוקת הנזכרת בסעיף הקודם אם הגוי יכול לחזור בו רק כשמחזיר הדמים (שעה"צ ס"ק כ"ח). בחכמת הלב (פ"ו הערה ק"ל) הסתפק כשהשוכר השכיר עד תום זכותו, כפי שמצוי בבתי אבות וכדו', שמנהל שוכר בנין ומשכיר את הדירות עד תום זכותו בשכירות, לפי מה שהאחרונים החמירו במכר (דלקמן), האם גם בכה"ג נחשב כמו מכר דשאני שכירות שאח"כ חוזרת לבעלים, א"כ בכה"ג לא יחזור לבעלים המנהל והוי כמכר, משא"כ לחכ"ה דשאני שכירות שקנין הגוף נשאר, ה"ה בזה.

192. לכאו' שאלה הוי קנין כשכירות, וזה כחזרה ממה שהקנה אותה לצורך העירוב. אבל יש לומר שכיון שהשאיר חפציו בדירה לא נעקרה דירתו, ולא ביטל את הקנין שלו בדירה, והרי הם כעין שותפים, וא"כ לא בטלה השכירות מהחלק שלו. ואולי התבטלה השכירות מהמקומות שהשאיל ונשארה רק על הארונות ומקומות החפצים שלא השאיל, ואפשר שיהיה תלוי במחלוקת האם מועיל לשכור חלק קטן בבית, דהחזו"א כתב שמועיל, ובהרבה ראשונים מוכח שלא מועיל כדלעיל, וצ"ע.

193. במשנ"ב (שם ס"ק כ"ט) הביא מחלוקת בזה, וכתב בשעה"צ (ס"ק ל') דנכון להחמיר לשכור מחדש מהלוקח.

194. כן פסק המשנ"ב (שם ס"ק כ"ו), שלא כדעת הט"ז.

195. עי' שו"ע סי' שע"א ס"ג שיש אופנים שהיורש אוסר גם קודם שנכנס, כגון שהוא באותה חצר [ובגוי שאין לו איסור שבת י"ל כל שגר בקירבת מקום], הרי זה אוסר מיד. ומ"מ אם דעתו למכור את הדירה או להשכירה ולא לגור בה, ודאי אינו אוסר, דמקום פיתא אוסר ולא בעלות כדלעיל.

אליו, כגון אשתו ובני ביתו, שכירו ולקיטו, משכיר שיכול לסלקו, או שיכול להניח חפצים, ופרטיהם יבוארו בעז"ה להלן.

יפוי כח להשכיר לעירוב

ב. ניתן לשכור מבאי כוחו של הבעלים או של הדייר או המשכיר. כלומר, כשיש איזה פקיד או ידיד של הבעלים [שאין לו סמכות מספקת להשכיר מכח עצמו], אפשר שהוא יבקש מהבעלים יפוי כח [שליחות] לעשות שכירות לצורך העירוב, ואפשר אפילו אם מיפה כוחו בעל פה באמירה בלבד הרווח בזה שהבעלים סומך עליו שזה לא יקלקל לו, ואינו דורש הסבר, והרבה פעמים זה מיקל כאשר הפקיד שומר תורה ומצוות.

שכירות מאשתו ובני ביתו

ג. ניתן לשכור מאשתו או מאחד מבני ביתו, ואפילו בעל כרחו של הבעלים. ויש אומרים שאם מוחה בפירוש באשתו [או בני ביתו] אינו מועיל[196].

שכירות משכירו ולקיטו

ד. ניתן לשכור גם משכירו ולקיטו של הגוי, ואפילו בעל כרחם של הבעלים[197], שחכמים הקילו ועשו את הפועל של הגוי [שמשתמש ברשות הגוי], כבעלים להשכיר זכות ברשות הגוי[198].

בכלל זה גם מי שאינו פועל של הגוי, רק יש לו זכות להשתמש ברשות הגוי להניח חפץ וכדומה, ואפילו רק נותן לגוי לשמור לו חפץ בביתו, יכול להשכיר את בית הגוי כדיני שכירו ולקיטו. ויתר הפרטים מי נחשב שכירו ולקיטו וכיצד יכול להשכיר, ראה בפרק הבא.

שכירו ולקיטו של שכירו ולקיטו

ה. שכירו ולקיטו של שכירו ולקיטו, כלומר פועל של פועל של בעל הבית, אם גם לפועל זה יש זכות להשתמש בבית הבעלים [להנחת חפץ] יכול להשכיר את בית בעה"ב למרות שלא קיבל את הרשות מהדייר אלא מפועל ראשי אחר [שיש לו זכות להכניס פועלים], אבל אם רק לפועל הראשי יש זכות להניח חפץ, ולפועל השני אין זכות עצמאית, אינו יכול להשכיר[199].

גוי שהשכיר אחת מהדירות לישראל

ו. גוי שהשכיר אחת מהדירות שלו לישראל, והגוי עצמו גר בדירה סמוכה או בחדר סמוך [כגון בצימרים בתי מלון וחדרי אירוח], אין השכירות מועילה להתיר את דירת הגוי[200]. וכן אי אפשר לשכור ממנו את דירת הגוי[201].

שכירות משני גויים הדרים בדירה אחת (שותפים)

ז. ישראל וגוי, או שני גויים, הדרים בבית אחד בחדרים נפרדים, באופן שהם שותפים בו [כגון עובדים זרים ששוכרים דירה כמה חברים יחד], לא מספיק לשכור מאחד מהם, אלא צריך לשכור משניהם[202]. וכן הדין באופן שמשתמשים יחד בכל הבית ואין להם חדרים נפרדים, אמנם באופן זה מועיל לשכור מאחד מהם את זכות חבירו, אם חבירו אינו מוחה על כך[203].

אורח

ח. אורח שמתארח בבית הגוי ויכול להשתמש [שימוש כלשהו] בכל דירת הגוי [בחדרים שאוכל בהם בשבת], יכול להשכיר את דירת הגוי [מדין שכירו ולקיטו][204]. ולכאורה יכול להשכיר אף את הזמן שאחרי שיצא מבית הגוי.

פרק ד'

דיני שכירו ולקיטו

ביאור כח השכירו ולקיטו

בביאור יסוד היתר השכירות משכירו ולקיטו, יש לחקור האם חז"ל שאמרו שאפשר לשכור משכירו ולקיטו של גוי, החשיבו את השכיר כשליח של הגוי לפעול אפילו בעל כרחו, או החשיבו אותו כבעלים נוסף על דירת הגוי, ולכן בכוחו להשכיר אותה. ולכאורה הדבר תלוי במחלוקת הראשונים במקרה שהשכירו ולקיטו הוא ישראל, לדעת רש"י בשכיר מערב את דירת הגוי, ולפ"ז מבואר שהוא בעלים, ובעלים ישראל יכול לערב, משא"כ לדעת הרמב"ם שהשכיר צריך להשכיר דוקא, היינו שהוא רק שליח של הבעלים. ויש עוד כמה ביאורים בגדר דין זה, ע' מה שהאריכו בספר חכמת הלב (עמק החכמה סי' ט'), עירובי חצרות (סימן י'), ועוד ספרים.

שכירו ולקיטו משכיר או מערב

א. דין שכירו ולקיטו נאמר בין אם השכיר גם הוא גוי, ובין אם השכיר הוא ישראל. ויש אומרים שכאשר השכיר ישראל דינו לערב את רשות הגוי בפת, ולא להשכיר אותה [ובדרך כלל כיון שהשכירו ולקיטו גר בעירוב ומזכים לו פת עבור עצמו, ממילא חל העירוב גם על רשות הגוי], ויש אומרים שבכל אופן צריך לשכור מהשכיר את רשות הגוי, שאין לה היתר אלא ע"י מעשה שכירות[205]. לפ"ז לכתחילה צריך לשכור מהשכיר את רשות הגוי, ובדיעבד מספיק לזכות לו את פת העירוב[206].

לפ"ז הנהיגו בשנים האחרונות לזכות תמיד את פת העירוב גם למי שהוא שכיר ולקיט של גוי [שיתגורר בשטח העירוב במשך התקופה], כדי שאם יש איזה גוי שלא נודע עליו, יהיה לפחות היתר לפי שיטה זו [אם יש לו שכיר ישראל][207].

מי נחשב שכירו ולקיטו

ב. מי נחשב שכירו ולקיטו, פועל שעקב עבודתו יש לו רשות להשתמש מעט לצורך עצמו ברשות הגוי להניח חפציו. על זה הוסיפו בגמ', שגם כל מי ששואל מהגוי מקום ברשותו להנחת חפץ, דינו שוה לשכירו ולקיטו. וכיום הוסיפו שאפילו רק נותן לגוי שישמור לו חפץ מסוים[208] נחשב שכירו ולקיטו, וזה אופן השכירות הנפוץ בזמנינו לשכירות [באופנים שאפשר לשכור משכירו ולקיטו][209].

בעיקר דין שכירו ולקיטו מבואר בראשונים אופן נוסף, שהפועל היה גר בבית בעליו הגוי וזה היה מקום אכילתו ושינתו, ויש דעות שיש נפק"מ בדבר[210], אך להלכה אין חילוק, ובפרט שכל השכירו ולקיטו בזמנינו הוא דין "שואל מקום" הנ"ל בלבד.

הפקדת חפץ או מפתח

ג. אחד האופנים הנפוצים להחשב שכירו ולקיטו הוא, ע"י שאחד השכנים מבקש מהגוי והמומר שישמרו לו מפתח בביתם, כדי שיהיה לו אם יבוא פעם ללא מפתח[211]. ויש באופן זה חידוש שאינו מבואר בפוסקים, ומכל מקום נוקטים שזה מועיל[212]. ודוקא אם שומר את המפתח באיזה מקום בביתו, אבל אם שומרו בכיסו וכדומה אינו מועיל.

---

196. שו"ע (סי' שפ"ב סי"א) שאפשר לשכור מאשתו, ומשנ"ב (ס"ק ל"ב) דה"ה מבני ביתו. ומש"כ יש אומרים, זו דעת הגר"א (במשנ"ב ס"ק ל"ד) שתלוי במחלוקת לענין עירוב (בסי' שס"ז), אם אשתו מערבת שלא מדעתו. והנה שם הסתפק הביאור הלכה (ד"ה וי"א) אם יש להחמיר כשיטה זו לענין עירוב, וכאן יש יותר מקום להקל משום שרק לד' הגר"א תלוי במחלוקת. וכן סתם בנתיבות שבת (פל"ז) להקל, ושאר מחברים כתבו להיזהר שאם משערים שהגוי יכול להימנע מלהשכיר ולמחות באשתו, יפנו מלכתחילה לאשתו כדי שלא יערבו אותו בענין שלא ימחה. וכל זה דוקא אם מוחה בה בפירוש, אבל אם מתנגד בעצמו ולא מוחה באשתו [אפילו רק מחמת שאינו יודע שהיא משכירה], מועילה השכירות ממנה (חכמת הלב פ"ו ס"י וס"ק כ"ו, וכמבואר בשעה"צ ס"ק ל"ח).

197. שו"ע סי' שפ"ב סי"א.

198. יש אומרים שהגדר שהשכיר כבעלים להשכיר רשות הגוי.

199. משנ"ב (סי' שפ"ב ס"ק ל"ה) ע"פ חיי אדם ע"פ הב"י סי' שצ"א [דלא כמבואר מהב"י והרמ"א שמועיל אף כשרק השול"ק הראשון יכול להשתמש (עירובי חצרות עמ' קכ"ו)], והביאו המשנ"ב גם בסי' שצ"א ס"ק י"ח, שמשרתים של שר העיר יכולים להשכיר רק כאשר הם עצמם יכולים להכנס בשליחות אדוניהם להשתמש בבית. וכ"כ החזו"א (סי' פ"ב ס"ק ל"ד).

200. רמ"א (סי' שפ"ב ס"א), והטעם ביאר החזו"א (סי' פ"ב סק"ה) משום שצריך לשכור זכות בדירת הגוי.

201. משום שרק הדירה הפרטית של הגוי שאוכל בה היא הדירה האוסרת, וכדי להחשב שכירו ולקיטו צריך שיהיה לשוכר זכות באותה דירה, וזה אין לו כששוכר דירה אחרת. אבל אם יש לו מכח השכירות זכות להשתמש בדירת הגוי, ראה בסעיפים הבאים.

202. שו"ע סי' שפ"ב סט"ו.

203. הרמ"א (שם) כתב שאם יש לשניהם רשות להשתמש בכל הבית, נחשבת זכות זו כאילו כל אחד שכירו ולקיטו של חבירו, ולכן אפשר לשכור מאחד מהם גם את של חבירו, אבל האחרונים חולקים דשותפים לא יכולים להשכיר ולהתיר את זכות השותף האחר, כיון שאין אחד שכיר של חבירו [ע"י שמשתמש בהנחת חפץ בדירת שותפו], אלא כח שניהם שוה [ובכל מקום שמניח נחשב שמניח חפציו בדירת עצמו]. וכתב הביאור הלכה (ד"ה אם) דמ"מ אין להחמיר אלא כשהגוי משכיר בעל כרחו של חבירו, אבל בסתמא אמרינן ששותף לא מקפיד שחבירו יתן זכות כזו לאדם אחר, שמספיק להשכיר להניח רק חפץ אחד. [סיום משפט זה כתב הביאור הלכה, משמע מזה ששוכרים להניח חפץ, וצ"ע דלעיל הביא דברי הרמב"ם שהשכירות כביטול, ושעי"ז הגוי נעשה כאורח, והרי זה לא שייך אם שוכרים רק להניח חפץ אחד, ועמש"כ בזה לעיל בהערות בתחילת הפרק].

204. חזו"א סי' פ"ב סק"ט ד"ה ושכירו.

205. שתי הדעות הובאו להלכה בשו"ע (סי' שפ"ב סי"ב), דעה ראשונה, דעת הרמב"ם הרשב"א והריטב"א (דף סד.) בשם הראב"ד, וכן הביא השו"ע בסתם, שהשכיר ולקיט צריך להשכיר את דירת הגוי, וביאר המשנ"ב דלא עדיף הישראל [השכירו] העומד במקום הגוי, ובלי שכירות אי אפשר להתיר רשות הגוי. דעה שניה, דעת רש"י, ותוס' והרא"ש, והובא בשו"ע בשם י"א, שהשכיר ולקיט משתתף בעירוב בפת ואינו צריך להשכיר. וביאר המשנ"ב כי לשיטה זו עצם הזכות של השכיר להשתמש נחשבת כשכירות, דלאו דוקא שכירות אלא ה"ה שאלה, אלא שצריך להשתתף בעירוב כיון שמחשיבים אותו כאילו הוא דר במקום הגוי. [וע"ש (ס"ק מ"ב) שהסתפק שמא גם לערב א"צ [אם אינו גר בפועל], אלא מספיק שדירת הגוי מושאלת ליהודי, והכרייע שצריך לערב כנ"ל].

206. כן הכריע המשנ"ב שם (ס"ק מ"א) דלכתחילה נכון לחוש לדעה הראשונה [שהביא השו"ע בסתם], שצריך לשכור משכירו ולקיטו, ובדיעבד יש לסמוך על הדעה השניה שמספיק לערב עם השכירו ולקיטו. יש אומרים (חכמת הלב פ"ו הערה ל"א) שהמחמירים כדעה א' [כראוי לכתחילה], לא צריכים לחשוש לדעה ב' ולהוסיף ולערב, דכוונת המשנ"ב [והח"א והגר"ז] לומר שהדעה הראשונה היא העיקרית לדינא, שאותה נקט השו"ע בסתם, ואת הדעה השניה בשם י"א, רק שמ"מ אפשר להקל כדעה השניה. ונפק"מ כאשר השכירו ולקיטו אינו מבני החצר, שאינו מערב מצד ביתו הפרטי, האם צריך לזכות לו את הפת מלבד השכירות שעושים ממנו. אמנם לשון המשנ"ב נכון לחוש לדעה הראשונה, משמע שאינה עיקר אלא שצריך לחוש לה, וא"כ ודאי שאם קיים את הדעה הראשונה בשכירות, מ"מ צריך לחוש לדעה השניה ולערב (וכ"כ שם בהערה י"ח, וצ"ע), וכ"כ בעירובי חצרות. והנה יש אומרים שלדעה א' צריך גם להשכיר וגם לערב (ב"י בתי' א' בדעת הרמב"ם) ויש חולקים (ב"י בתירוץ שני וכן נקטו כמה אחרונים וכן נראה שנקט השער הציון ס"ק מ"ה). עוד יש אומרים שלדעה ב' מועיל רק לערב ולא לשכור (חכמת הלב שם הערה ל"א), ויש אומרים שלפי הכרעת המשנ"ב שיש שכירות מישראל מועיל גם לשכור (עירובי חצרות שם). ונמצא שיש שתי סיבות להוסיף ולערב (דעת רש"י, ודעת הב"י בד' הרמב"ם לתירוץ א'), ומצד שני יש אומרים ששכירות מספיקה לכתחילה (דלדעת רש"י יועיל מדין שכירות מישראל שמועילה לד' המשנ"ב. ואת דעת הב"י ברמב"ם לא פוסקים). אמנם בזמנינו שלא גובים את העירוב מהתושבים אלא אחד מזכה לכולם, טוב להוסיף שמזכה לכל מי שהוא שכירו ולקיטו, ויועיל לכו"ע ללא טירחה מיוחדת.

207. פתרון זה פוטר הרבה מהבעיות, כגון עובד זר שנתנו לו חדר פרטי או יחידת דיור, באופן האוסר, ולבעליו יש זכות הנחת חפץ בחדרו. וכן למתגוררים בבית אבות ובית מלון, חדרי אירוח וכדומה, שיש בעלים או אפילו פקיד יהודי שיש לו זכות להניח חפץ. וכן משפחה שנסעה לשבת והשאירה בן נושר או עובד זר לבד בדירה, והרי יש למשפחה זכות להניח חפץ. וכן ישיבות שיש עובדים גוים שאוכלים שם סעודותיהם ביום השבת, והרי יש למנהל המטבח ועוד אנשים זכות להניח חפץ בחדר שאוכלים בו. וכן מי שהשכיר דירה לגוי, והשאיר שם ברשותו חפצים קטנים שאינם משמשים את השוכר. בכל אלו אע"פ שהאדם שנחשב שכירו ולקיטו נמצא במקום רחוק, לדעת המשנ"ב אפשר לזכות לו עירוב. ומ"מ זה מועיל רק לדעה השניה בשו"ע (דעת רש"י וסיעתו), ולכתחילה כתב המשנ"ב לחוש לדעה הראשונה שצריך לשכור מכל אלו.

208. כל חפץ מועיל, אפילו חפץ שאסור לטלטלו בשבת, כי אין צורך שתהיה לו אפשרות להשתמש במקום בשבת [והנחת החפץ בפועל, נצרכת רק לקנין כמבואר לקמן. ודלא כאליה רבה שצריך חפץ שמותר לטלטלו וצריך שיהיה מונח שם בשבת (נתיבות שבת פל"ז הערה ע"ד).

209. פועל שיש לו רשות להשתמש, זה האופן המקורי של שכירו ולקיטו. [שכיר, היינו פועל שכור לכל השנה. לקיט, היינו פועל שכור לקיץ שבו לוקטים את התוצרת מהאדמה. והיה מקובל לתת לו רשות להשתמש בבית בעה"ב (רש"י עירובין דף סד.)]. ואם אין לו זכות להשתמש, אינו יכול להשכיר אע"פ שהוא משרת לבעה"ב (בה"ל שם ד"ה או).

210. נפק"מ שיש דעות בראשונים ששכירו ולקיטו שדר בבית בעה"ב יש לו קצת דיני בן בית, ומועיל אף בישראל לערב איתו במקום עם בעה"ב. עוד נפק"מ ששכירו ולקיטו כזה היה ראוי שיאסור, ואם יש לגוי כמה שכירים יצטרכו לשכור מכולם, אלא שנאמר בגמ' (דף סו.) ששכירו ולקיטו כבעלים רק לקולא ולא לחומרא ואינו אוסר.

211. יסוד ההיתר בזה, משום שע"י ששומר את החפץ ממילא המפקיד זוכה במקום ההוא כמבואר בדברי הפוסקים (ט"ז וקצוה"ח סי' קפ"ט סק"א) בנפקד שרוצה לזכות בחפץ המופקד אצלו בקנין חצר, דאינו יכול מטעם שהחצר שייכת למפקיד. וקונה המקום ע"י שהגוי מניח את החפץ של המפקיד. ואע"פ שהגוי יכול להעבירו למקום אחר, מ"מ בכל רגע יש לו איזה מקום בבית. וע' בהערה הבאה. [רצוי לתת מפתח של מנעול שאינו בשימוש, ולא מפתח של הדירה, מחשש לנזקים].

212. דבגמ' ובשו"ע מצאנו קולא דשאיל מיניה דוכתא למינח ביה מידי, דהיינו שמבקש מהגוי את עצם המקום בדירתו, שאז המקום שייך לו ויכול להכניס שם איזה חפץ שירצה (כמבואר במשנ"ב סי' שפ"ב ס"ק ל"ז), באופן זה נחשב שיש לו זכות השתמשות בבית הגוי והוי שכירו ולקיטו, משא"כ במפקיד מפתח שאין לו שום זכות להניח חפץ אחר, אין זה זכות בבית הגוי, אלא רק הבית של הגוי משמש לו לשמירת חפץ מסויים [ומצד קבלת השמירה שקיבל הגוי, יכול להניח את החפץ בכיס או במכונית,

הפקדת ספר רזיאל המלאך וסגולות

ד. אין להפקיד חפצים של סגולות וכו', ע"י שאומרים לגוי שזה ישמור עליו או על ביתו, משום שבאופן זה משמע שהחפץ משמש אותו, ונחשב ששומר את החפץ לצורך עצמו, ולא כשומר למפקיד[213]. ומטעם זה לא מועיל להפקיד תמונה או עציץ, המיפה את הבית.

הפקדת קופות צדקה

ה. מעשה בשכונה בב"ב שיש בה הרבה גויים ומומרים, וביקשו מארגון צדקה מספר רב של קופות על מנת להפקידם בבתי הגויים והמומרים לצורך העירוב, והמטרה שחפץ זה יתקבל בקלות על דעתם. אמנם יש שפקפקו בזה, כי סתם קופה משמשת את הנפקד לזכות במצוה, ויתכן ויסבירו כך לגוי או שיבין מעצמו, ונמצא שומר על הקופה לצורך עצמו[214].

מנהל או משכיר שיכול להניח חפץ

ו. מי שהשכיר דירה לגוי והשאיר לעצמו זכות להניח חפץ כלשהו בדירה המושכרת, נחשב כשכירו ולקיטו של הגוי[215].

לפ"ז במקומות ציבוריים, כמו בית מלון, בתי הארחה, בתי אבות, מצוי שיש הרבה מומרים או גויים שמתארחים באופן שאוסרים וצריך לשכור רשותם[216]. ומכיון שקשה לעבור בין כל אחד ואחד לשכור ממנו, ובפרט שהדיירים מתחלפים בתדירות [שקשה לשכור מכל גוי ומומר מיד כשנכנס], יש לשכור מהמנהל או מהמשכיר, וזה מועיל לכל החדרים שיש לו זכות להניח חפצים, כדין שכירו ולקיטו. [אמנם היתר זה שייך על הנמצאים כעת בזמן השכירות, אבל כלפי אלו שיגיעו בעתיד עדיין אינו שכירו ולקיטו, ואינו יכול להשכיר מכח זה. ועי' משנ"ת לקמן פרק ו' כיצד יוכל להשכיר].

עובדי נקיון ואנשי תחזוקה

ז. במקומות ציבוריים הנ"ל שיש חדרים רבים המושכרים לאנשים שונים, ניתן לשכור מפועל נקיון ואנשי תחזוקה שיש להם זכות להיכנס לחדרים [הציבוריים והפרטיים] שאוכלים בהם, ואגב עבודתם יכולים להניח חפציהם בחדרים[217], שהרי הם כשכירו ולקיטו של המתארחים[218].

פרטי דין שימוש השכיר ומפקיד החפץ

האם צריך להניח בפועל

ח. כששואל מקום להנחת חפץ, צריך לקנות את המקום, וקונה אותו ע"י הנחת החפץ מערב שבת. ומ"מ לא צריך להשתמש כל הזמן בפועל במקום ההוא, ולכן אף אם אח"כ סילק הגוי את החפץ, עדיין נחשב שכיר ויכול להשכיר, מאחר וקנה את המקום[219]. ולכאורה אם הגוי חזר מנתינת הרשות ולכן סילק את החפץ, אינו מועיל[220]. ובצורה שעושים בזמנינו שנותנים לגוי חפץ לשמור, אף אם לא פירש שחוזר מנתינת הרשות, כל שסילק את החפץ אי אפשר יותר לשכור[221]. [ומ"מ אם שכרו בזמן שהחפץ היה מונח בביתו, וקצבו זמן לשכירות, אינה מתבטלת, כדלקמן]. ודעת החזו"א שלא צריך קנין, אלא מספיק לקבל רשות להניח חפץ[222].

לפ"ז יש להסמיך את השכירות ממפקיד החפץ לזמן ההפקדה, שתיעשה בזמן שיש לתלות שהגוי והמומר עדיין שומרים על החפץ, ואז השכירות מועילה גם לזמן שאחר שיסלק את החפץ (יזרוק לפח או יקחנו לעצמו). אבל אם לא שכרו עד שכבר סילק את החפץ, אין השכירות מועילה[223].

שכיר שהתפטר מתפקידו

ט. אם נסתלק השכיר מתפקידו, אם שכרו ממנו סתם בטלה השכירות, אבל אם קצבו זמן לא בטלה השכירות עד תום הזמן[224]. ולכן צריך להקפיד כששוכרים, לשכור לזמן קצוב, לעשרים או לחמישים שנה, וכך לא תתבטל השכירות תוך זמן זה. וע"ע מש"כ לעיל (פרק ב' סעיף כ') בענין הצורך בשכירות לזמן קצוב.

שכירות מפועלים הממונים לזמן מוגבל

י. מבואר מהסעיף הקודם שלמרות שפועלים עתידים להתפטר במשך הזמן, ניתן לשכור מהם [כשקוצבים זמן] אף לתקופה ארוכה [עשרים או חמישים שנה], כיון שהשכירות נעשית בזמן שהם משתייכים לרשות בעליהם[225]. ויש שכתבו שזה דוקא כשאין התמנותם מוגבלת מעיקרא, אבל אם מעיקרא אמרו להם לזמן מסוים [אע"פ שאם יעבדו טוב יאריכו את הזמן] אי אפשר לשכור מהם מעבר לזמן שהם שכורים[226].

זכות השימוש בבית או בחצר

יא. צריך שהגוי יתן רשות להניח כלי בבית עצמו, או שיתן רשות סתם, שאז אפילו אם בפועל הניח בחצר, כיון שהגוי יכול בעת הצורך להכניסו לבית, ונמצא שגם ביתו משועבד לכך. אבל אם פירש שנותן רשות רק בחצר, אינו מועיל לשכירות דירתו. יש אומרים שבכל זאת מועיל כלפי החצר, ויש אומרים שאינו מועיל כלל[227]. ונפק"מ גדולה בזה לענין השכירות מחברת החשמל ומהעיריה, שאין זכותם אלא בחדר מדרגות ובחצר.

ייחד מקום לשימוש השכיר

יב. אם בעה"ב הגוי ייחד לשכירו ולקיטו [או למפקיד החפץ] מקום מיוחד להניח חפציו, ואין בעה"ב משתמש שם, וגם אינו יכול לסלקו משם, אין שכיר כזה יכול להשכיר את רשות בעה"ב, כיון שאינו כשלוחו בכל הבית. אבל אם חסר אחד מג' תנאים אלו, יכול להשכיר. ודעת החזו"א שדוקא אם ייחד חדר מיוחד, אבל אם יחד פינה בתוך חדר שמשתמש בו אינו יחוד[228].

כשאין יכול לסלק את השכיר

יג. אם בעה"ב אינו יכול לסלק את השכירו ולקיטו, דעת החזו"א שאינו יכול להשכיר אפילו שמשתמשים יחד בכל הבית. ומשמעות הפוסקים שלא כדעת החזו"א[229].

מקום שאינו מועיל לענין עירוב, וא"כ אע"פ שבשעה שהחפץ מונח בבית, המקום בבית כביכול קנוי לישראל להשתמשות, מ"מ אין בזה זכות שימוש לפי רצון המפקיד בישראל]. ומ"מ נוקטים מחברי זמנינו (עירובי חצרות עמ' שכ"ד, חכמת הלב פ"ו סי"ב) שמועיל, וכן מוסכם על דעת הרבנים.

213. מאחר וכל ההיתר בפתרון הפקדת חפץ בצורה שאנו עושים, הוא משום שבשמירת החפץ למפקיד נקנה לו המקום העומד לשימושו כמבואר לעיל, א"כ בכה"ג חסר את יסוד הדבר שהוא כשואל, משא"כ באופן הכתוב בגמ' שחיוב השמירה טפל לשימוש, שיש למפקיד זכות להניח שם איזה חפץ שירצה, והנחת החפץ היא רק מעשה קנין, לא היה משנה איזה חפץ מניח.

214. שהרי בשביל סיבה זו בחרו דוקא בקופות צדקה. ואמנם יש מקום לומר שמ"מ הקופה משמשת גם לארגון שירוויח ע"ז כסף, וזו עיקר המטרה שייצרו אותה, אמנם בכל זאת מצד הדיירים עיקר השימוש הוא לזכות במצוה. [בספר חכמת הלב (פ"ו סי"ב) ציין שאפשר להפקיד קופות צדקה, והת"ח בב"ב לא ניח"ל להתיר את הדבר, אך שוב לאחר דיון חוזר הסכימו שהדבר מועיל, וכן החלו לעשות בשכונת פרדס כץ].

215. כדין המבואר בשו"ע (סי' שפ"ב סי"ח). ויש בזה חידוש שמחשיבים זכות זו כהשתמשות מכח הגוי, ולא כשיור בשכירות שאז הוא שותף התלוי במחלוקת. וע"ע מה שנתבאר בדין זה באריכות, לקמן פרק ו'.

216. פרטי דינים, מתי הם אוסרים ומתי לא, ראה משנ"ת בעז"ה בפרק נפרד.

217. כ"כ בחכמת הלב פ"ט סי"ז. ולכאורה לא מספיק מה שמניחים את הסמרטוט והדלי תוך כדי עבודה, שהרי זו השתמשות לצורך הדייר, ולא השתמשות של הפועל לעצמו, אלא צריך שמרשים להם גם להניח בחדר את המעיל שלהם או צרור מפתחות וכדומה. ואע"פ שלא יכולים להניח אותו למשך שבוע וגם לא למשך יממה שלימה, מ"מ יש להם בכל זאת אפשרות להשתמש מעט, בתנאי שלא יטרידו את המתארחים, ופרט זה יש לעיין בו.

218. ע' בחכמת הלב שם (פ"ט הערה ס') שהביא שבשו"ת מהרש"ם (ח"ה סי' ל"ד) פקפק בזה שהפועלים הם שכירים של הבעה"ב ולא של המתארחים, ולא נחשבים שכירו ולקיטו של המתאחרים, ולבסוף צידד שרק אם בדרך שגם המתארחים משלמים להם נחשבים שול"ק. והובאו דבריו במנחת יצחק (ח"ד סי' נ"ה). והחכמת הלב תמה על דבריו שהרי כתב הרמ"א (סי' שפ"ב סי' י"א) שגם שכירו ולקיטו של שכירו ולקיטו יכול להשכיר, וביאר המשנ"ב (ס"ק ל"ה) שמדובר שמותר לשכיר לקחת שכיר תחתיו שיהיה לו רשות להשתמש כמותו. וזה המציאות בזמנינו. כשאדם שוכר חדר בבית הארחה, הבעלים מתחייב לדאוג לנקיון ולתחזוקת החדרים ע"י פועלים, ואם כפי מה שהוסכם יש להם רשות להניח חפצים בחדרים לצורך עצמם, הרי זה שכירו ולקיטו של המתארחים, ולכן אפשר לשכור מהם.

219. כ"כ המשנ"ב (סי' שפ"ב ס"ק ל"ז) שכן דעת הרבה פוסקים, וביאר הטעם כיון שקנה את המקום להניח בו כשירצה.

220. פשוט שיכול לחזור בו אף אם עשו קנין על הרשות להשתמש, כיון שלא אמר לכמה זמן נותן רשות. וכן מוכח מדין גוי שחוזר מהשכירות. אך אם אמר במפורש שנותן לזמן מסוים ועשו קנין, יתכן שאינו יכול לחזור בו, ומדין שכירות הנ"ל משמע שדוקא כשקנו בכסף אינו יכול לחזור בו מפני שהדמים בידו, אבל אם יחזיר את הדמים גם בשכירות יכול לחזור, וכל שכן כשנתן רשות בחינם שאין בכך שום התחייבות.

221. דהמשנ"ב ביאר הטעם שמועיל אע"פ שסילק את החפץ, כיון שכבר קנה את המקום להניח בו כשירצה. והנה טעם זה שייך בציור המוזכר בשו"ע שקיבל מהגוי מקום בביתו, להניח מה שירצה, שהחפץ הוא רק היכי תימצי לקנין וקונה זכות בשטח, משא"כ בצורה שעושים בזמנינו שלא מבקשים מקום לשימוש, אלא נותנים לו חפץ שישמור, והזכות בביתו מתיחסת רק לחפץ זה, ממילא כשסילק את החפץ הזה בטלה הזכות. ועוד שהרי הזכות היא רק מכח שבאותה שעה שהבית משמש לחפץ הוא קנוי למפקיד (ע"פ הט"ז והקצוה"ח הנ"ל), וא"כ בשעה שמזיז את החפץ ואינו מניחו בבית [אף אם ימשיך לשמור רק כעת מניח אותו בחוץ], אין שום מקום הקנוי למפקיד, ואינו נחשב יותר שכירו ולקיטו.

222. כ"כ החזו"א, וכתב שאם עושים קנין יתכן שמועיל כמו שכירות מהגוי, וא"צ לשכור מהשכירו ולקיטו הזה לכו"ע. ומ"מ בציור שעושים בזמנינו שלא מקבלים רשות להניח כל חפץ שירצה, אלא נותנים לו חפץ לשמור, נראה שגם לחזו"א צריך שיניח את החפץ בביתו, כיון שלא נתן מקום בביתו, וכל ההיתר הוא מכח שכאשר החפץ מונח נעשה המקום ההוא משמש למפקיד (כמבואר לעיל בתחילת הפרק), וסברא זו שייכת רק כשהחפץ מונח, אבל אם יגביהו בידיו ויצא אין למפקיד שום זכות בבית באותה שעה.

223. מצד שני יש להמתין מעט שהגוי יניח את החפץ מידו, כי צריך לקנות את הזכות במקום שהחפץ מונח, וקונים אותו ע"י שמשמש לשמירת החפץ, כמבואר במשנ"ב שם (משא"כ לחזו"א א"צ קנין אלא הסכמה).

224. שו"ע סי' שפ"ב סי"ד. וה"ה אם מת השכיר. והטעם ביאר המשנ"ב (ס"ק מ"ד מ"ה) כי השכירות מהשכיר נחשב כאילו שכרו מבעה"ב, וכאילו עשה ברשותו, וכיון שהשכיר בשליחות בעה"ב אין צורך שהשכירו ולקיטו ישאר בעלים. וכל זה לשיטתו בגדר שכירו ולקיטו שמשכיר את כל הרשות של בעליו, מפני שהוא שלוחו או שעשאוהו כבעלים, אבל לפי החזו"א (רס"י פ"ב) שסובר ששכירו ולקיטו משכיר את הזכות הקטנה שיש לו, וזה מתיר את כל בית הגוי כי כך תקנו חז"ל, לפ"ז היה צריך להיות שברגע שהשכיר התפטר ובטלה זכותו, בטלה זכות השוכר ממנו, ויצטרכו לחזור ולשכור, ומ"מ מבואר בשו"ע שא"צ, וכתב החזו"א ונראה שרמז לב' ההגדרות בדין שלו"ק, או שהוא בעלים להשכיר רשות הגוי, או כשלוחו וברשותו.

225. לשיטות שגדר שכירו ולקיטו שנתנו לו חז"ל אפשרות להשכיר את רשות הבעלים כעין שליחות או שותפות, מובן שמשכיר כפי כח הבעלים אף אם יסתלק אח"כ. ולשיטות שמשכיר את הזכות העצמית שלו, ושכירות במקצת מועילה לכל רשות הגוי, צריך הסבר לדין זה. והחזו"א (סי' פ"ב סק"ט) שהולך בשיטה זו הרגיש בקושי זה, והניח בצ"ע. אולם אח"כ (בס"ק ל"ד) ביאר שהשכירות אינה מתירה מצד עצמה, שהרי מועילה אף כשהגוי אינו בעלים, אלא כיון שקיים תקנת חז"ל שאמרו לשכור הותרה רשותו, לכן זה מועיל גם כשהתפטר להחשיב כאילו שכרו מהבעלים. ויש מפרשים שהחזו"א במקום זה קצת חזר בו, והודה דהוי כאילו שכר מהבעלים, ע"ש בלשונו.

226. דין זה חידש בחכמת הלב (פ"ו סי"ט) מסברא שהרי אין השכירו ולקיטו יכול להשכיר זמן שאינו שכירו ולקיטו, ובשלמא שאינו מוגבל י"ל שיש לו כעת דין שכיר לעולם, ויכול להשכיר לעולם, אבל כשזכותו מוגבלת לא יכול להשכיר על מה שאין לו זכות. ועי' לקמן.

227. מקור הדין מהבית יוסף (סי' שפ"ב סי"ב) שפירש מש"כ רש"י שמניח בחצר היינו בבית ע"ש.

228. שו"ע (סי' שפ"ב סי"ג) שאם ייחד לשכיר מקום בבית אין השכיר יכול להשכיר, כיון שאין לו זכות בכל בית הגוי. והמשנ"ב ס"ק מ"ג כתב שהאחרונים חולקים, והכריעו שא"צ להשתמש בכל רשות הגוי, אלא שיהיה מעורב במקום שגם הגוי משתמש, ולכן אם הגוי ג"כ משתמש במקום ההוא, או שהגוי יכול לסלקו ולהשתמש שם, נחשב שיש לשכיר זכות ברשות של הגוי ומועיל. והחזו"א (סי' צ' ס"ק ל"ז) כתב מטעם זה שדוקא כשייחד לו חדר נפרד, אבל אם ייחד פינה בחדר שהגוי משתמש, נחשב מעורב ברשות הגוי ויכול להשכיר, למרות שלכל אחד יש פינה מסוימת. וכתבו הספרים שמסתימת הפוסקים לא משמע כן (עירובי חצרות עמ' שנ"א). וא"כ זה שהשימוש לא מועיל להחשב שכירו ולקיטו היינו רק, א. שבעה"ב ייחד מקום מסוים שרק בו ישתמש. ב. אין בעה"ב משתמש במקום זה. ג. אין בעה"ב יכול להעבירו ולהשתמש במקום ההוא. והנה הב"י כתב שאם נתן לו מקום ולא אמר שלא ישתמש בשאר הבית, אינו כיחוד מקום, כי כשיצטרך בסתמא אינו למעט שאר הבית, אבל בביאור הלכה כתב חולקים ע"ז, ומשמע שכוונתו להחמיר כמותם.

ע"פ דין זה יש טוענים על השכירות מחברת החשמל, שזכותם בהנחת מוני החשמל קבועה במקום מסוים, ואין הדייר יכול להשתמש במקום זה. ומה שיכול להניח דברים על המונה, הרי זה לא המקום המושאל לחברת החשמל, אלא רק מקום המונה בלבד, שהרי לא קיבלו רשות להניח חפץ ע"ג המונה. ונמצא שיש כאן יחוד מקום שאין הבעלים יכול להשתמש בו, וגם אינו יכול לסלק אותם למקום אחר, אא"כ ישלם דמי העברת המונה, וכל זמן שלא שילם המקום שלהם, וא"כ לא תועיל זכותם להחשב שכירו ולקיטו של הדיירים.

229. השונה הלכות (סי' שפ"ב סכ"ד) דייק מדברי החזו"א (סי' צ' ס"ק ל"ב) שאם הגוי אינו יכול לסלק את השכיר מהזכות שימוש שנתן לו, לא נחשב שכירו ולקיטו ואינו יכול להשכיר. וכתבו הספרים

פרק ה'

שכירות מהממשלה והמשטרה, מהעיריה ומחברת החשמל

ד' גדרי השכירות משר העיר

א. הנה בנושא השכירות מהגויים והמומרים, כתבו הראשונים והאחרונים עצה נפלאה, לשכור מהמושל [שר העיר] את כל בתי הגויים, אפילו שלא מדעת בני העיר, מאחר וכל הבתים שייכים לו, או עכ"פ יש לו זכות להשתמש בהם כשירצה[230]. והדבר מתחלק לארבע דרגות:

א. מושל שהוא בעלים על הבתים והוא משכירם לתושבים [כפי שהיה בתקופת הפריצים שהיו חוכרים מהם את הבתים], אם הוא יכול לסלק את התושבים [למרות החכירה], יכול להשכיר את הבתים לכו"ע[231]. אבל אם אינו בעלים אלא מושל בלבד, או שהוא בעלים רק אינו יכול לסלקם, אינו יכול להשכיר.

אם כדי לסלק, צריך לשלם לתושבים כסף, אינו יכול להשכיר[232].

ב. מושל שאינו יכול לסלק, אך יש לו זכות על פי חוק המדינה להושיב אנשיו או להניח חפץ בבתי התושבים, אפילו יכול להניח רק בזמן מלחמה אך יכול לעשות מלחמה כשירצה, מועיל לשכור ממנו לכו"ע[233], וכן אפשר לשכור ממשרתים שיש בידם לממש זכות השתמשות זו[234].

באופן זה שרק בזמן מלחמה יש לו אפשרות להשתמש, צריך שיהיה לו זכות לפתוח מלחמה לפי רצונו, בלי לשאול רשות מהתושבים, ובלי להזדקק להחלטת אנשי שלטון אחרים, אבל אם צריך שתהיה החלטת יועצי המדינה, אי אפשר לשכור אפילו מכל היועצים יחד כדלקמן.

אם אין למושל זכות להשתמש בבתים, אלא שנכנס בכח שלטונו, ואינו מחוק המלכים, אינו מועיל[235].

ג. מושל שאין לו שום זכות בבתים, אלא יש לו זכות ברחובות, ויכול לסלק את התושבים מהרחובות, לרמ"א אפשר לשכור את זכות הגויים ברחובות ולא בבתים, ויועיל להתיר הרחובות ובתי היהודים, ולא להכניס ולהוציא לבתי הגויים, ולדעת השו"ע אינו מועיל כלל[236].

י"א שדין זה רק כאשר הרחובות הם רכוש המושל, אבל אם אינם רכושו אלא רכוש כלל הציבור, אע"פ שעל פי חוקי השלטון יכול השליט לסלקם, אין שוכרים ממנו[237].

ד. מושל שיש לו רק זכות להניח חפצים ורק בחצרות ולא בבתים, דין זה לא הובא בפוסקים הקדמוניים, אבל כתב החזו"א שהמנהג היה לשכור ממושל כזה[238]. מדין זה נלמד היתר לשכור משכירו ולקיטו שיכול להשתמש רק בחצר, ויש חולקים על עיקר דין זה[239].

החידושים שנוספו בשכירות משר העיר

ב. דין זה שאפשר לשכור משר העיר [המושל], בנוי על כמה וכמה חידושים שלא מצאנו אותם בדיני השכירות ודיני שכירו ולקיטו, וכבר עמדו בהם האחרונים, והניחו בצ"ע[240]. [רוב הדברים הם כששכרו מדין שכירו ולקיטו (דרגה ב' וד' הנ"ל). ומ"מ מה שנהגו להקל היינו דוקא כששכרו לזמן קצוב, אבל שכרו סתם אין להקל[241]].

א. נהגו שגם אם לאחר השכירות נבנו בתים חדשים והתישבו בהם גויים, נחשב שהשכירות הועילה גם לדירות אלו[242].

ב. נהגו שגם דירות שבזמן השכירות דרו בהם ישראלים [ונקטינן להחמיר כפוסקים שאין דין שכירו ולקיטו מישראל], ואח"כ התישבו בהם גויים, הותרו בשכירות זו[243].

ג. ודאי שהיו גויים [או יהודים] שמכרו דירתם לגוי אחר, ואעפ"כ לא התבטלה השכירות ששכרו מהבעלים הראשון[244].

ד. נהגו שהשכירות מתירה גם דירות של מומרים שגרו בערים, ומוכח שמועיל לשכור משכירו ולקיטו של מומר[245].

ה. לכאורה היו גם יהודים המחזיקים במקצת מצוות ואינם מודים בעירוב, שאין מועיל להם עירוב, ומ"מ השכירות הועילה להם[246].

ו. מבואר בחזו"א שהיו שוכרים גם משוטרים שזכותם היתה רק שימוש בחצר, ומוכח ששכירו ולקיטו המשתמש בחצר יכול להשכיר[247].

ז. מועילה השכירות משכירו ולקיטו, אף כשאח"כ עבר מתפקידו, ואף כשגם הבעלים [המושל] עבר ונכנס אחר במקומו[248].

שכירות מיועצי המדינה או בית משפט

ג. כאשר יש לממשלה אפשרות להשתמש בבתים, אך צריך לכך החלטת כמה יועצי המדינה, או הרכב בית משפט, אי אפשר לשכור אפילו במעמד ההרכב כולו[249].

שכירות מהממשלה בזמנינו

ד. לאור האמור ניתן לשכור [שכירות גמורה] רק ממושל שיש לו זכות להשתמש לפחות להנחת חפץ, בבתים עצמם. ואפשר אף כאשר זכותו להשתמש רק בשעת מלחמה, ובתנאי שיכול לפתוח מלחמה על דעת עצמו, ללא צורך בהחלטת גורמים אחרים.

להקשות ע"ז, ע' עירובי חצרות (סי' י"א ס"ו, וסי' י"ג ס"א) וחכמת הלב (פ"ו הערה מ"ו) שקשה משותף וממשכיר ומשר העיר שנחשבים שכירו ולקיטו למרות שא"א לסלקם.

230. הנה הטור (סי' שצ"א) כתב שלא מספיק לשכור משר העיר, אלא צריך לשכור מכל גוי, וכן כתבו המרדכי (עירובין פ"ו סי' תכ"ט) והכל בו בשם מהר"מ מרוטנבורג. והב"י (שם) תמה למה לא יועיל אם הבתים שלו ויכול לסלקם, הרי הוי כמשכיר דמצי לסלוקי שמבואר בגמ' (דף סה:) שיכול להשכיר, ולכן העמיד דברי המהר"מ והטור כשאין הבתים שלו, וגם אין לו רשות להשתמש בבתי בני העיר כלל, ואפילו בשעת מלחמה אינו נעשה ע"פ השר אלא ע"פ יועצי המדינה, והשר רק מקבל מיסים ושופט. ובביאור הלכה (שם ד"ה בד"א) כתב שלשון הב"י שכתב "שאין הבתים שלו" אינו מדוקדק, שאפילו בבתים שלו, אם השכירם באופן שאינו יכול לסלקם ולא להשתמש, דינו כנ"ל. אבל כתב הב"י שאם הבתים של השר ויכול לסלק, יכול להשכיר מדין בעלים [משכיר הנ"ל], ואם אין הבתים שלו אבל יש לו זכות להשתמש, יכול להשכיר מדין שכירו ולקיטו של התושבים. ולדעת הב"ח כוונת המהר"מ היא באופן שדרך השר להשתמש בבתי התושבים, אך לא מדינא דמלכותא אלא מפני שלא מוחים בו, וסובר המהר"ם שהסכמה כזו הניתנת מאהבה או מיראה, או מפני שאינו תדיר אלא פעם פעמיים בשנה, לא מועיל להחשב זכות שימוש, כי זה לא הסכמה טובה.

231. ב"י ושו"ע (סי' שצ"א ס"א). באופן זה מועיל מדין משכיר שיכול לסלק את השוכר, כמבואר בסי' שפ"ב סי"ח. ובאופן שאינו בעלים לא מועיל מה שיכול לסלק את הדייר, כמבואר לעיל, וכן מבואר כאן (סי' שצ"א) בלשון הב"י והרמ"א, כמ"ש בחכמת הלב (פ"ו סכ"ח). ואם הוא בעלים ואינו יכול לסלקם בזמן שכבר חכרו, אינו מועיל כנ"ל (סי' שפ"ב שם, וסי' שצ"א משנ"ב ס"ק י"א). אמנם יכול להשכיר כבר היום מהזמן שתסתיים החכירה והלאה.

232. כ"כ בחכמת הלב פ"ו סוף סכ"ז, ע"פ שו"ת הרשב"א (ח"ה סי' ד'), והרשב"א ביאר טעמו מפני שכל זמן שלא שילם לו לא נסתלק, ואי אפשר להשכיר לאחר. [דכל ההיתר מחמת שבשעת ההשכרה לעירוב הוי כסילקו לשעה והחזירו, וכיון שלא שילם את הכסף לא הוי כסילקו].

233. ב"י ושו"ע שם. באופן זה מועיל מדין שכירו ולקיטו. ואע"פ שכל שכירו ולקיטו צריך להניח את החפץ בפועל, אין זה אלא כדי לקנות את הזכות, וכאן הרי הזכות בבעלותו.

234. שו"ע שם, וביאר המשנ"ב (ס"ק י"ח) דהיינו ממשרתים של אותם ממונים שיכולים להשתמש בבתים, וכן שהמשרתים עצמם יכולים להיכנס לבתים בשליחות אדוניהם, אבל סתם חיילים של אותם ממונים שאינם בתפקיד לבצע שימוש זה, או אפילו ראשי חיילות אלא שאינם ממונים על זה, לא מועיל לשכור מהם.

235. בה"ל (ד"ה שהרי). יש טוענים שבזמנינו אע"פ שהשלטונות מצהירים בחוקיהם שאין רשות לשוטרים להיכנס לבתים, אמנם כאשר יארע איזה צורך דחוף השוטר יכנס, ואע"פ שיתבעו אותו בבית משפט, מ"מ אם השופט בעל שכל בהכרח יפטרהו באיזה טענה, כי בלי זה לא שייך לקיים שלטון, וא"כ זה כאילו מחוקי המלכות ויועיל לשכור מהמשטרה. והדבר צריך עיון אם זה נקרא שהדבר נעשה ע"פ דין המלכות, שהרי תובעים אותו ע"ז וצריך למצוא טענה להיפטר. ומ"מ נראה שתי סיבות שזה לא מועיל, א' לפי התנהלות זו אין ביד השוטר ליצור מצב שיוכל להיכנס, אלא רק במקרה שיארע צורך באופן חד פעמי בבית מסויים, וא"כ זה יותר גרוע ממושל שאין בידו לפתוח במלחמה. ב' אין ביד השוטר להשתמש בבית ההוא, אלא לבדוק ולקחת את הענין החשוד, וא"כ אף אם נחשיב ענין זה לחוק כלשהו, אין זכות זו נחשבת שכירו ולקיטו. וע"ע מש"כ לקמן בענין שכירות מהמשטרה.

236. רמ"א סי' שצ"א ס"א, וזה מדין בעלים כבאות א' הנ"ל, אך כאן זה רק בחצר. והשו"ע השמיט דין זה למרות שבב"י הביא דברי הריב"ש בזה. וכן ביאר בחכמת הלב (פ"ו הערה ק"ד).

237. כ"כ בחכמת הלב (פ"ו סכ"ח), ודייק כן מלשון הב"י והרמ"א שכתב שהרי דרך המבוי של השר ויכול לסלק, מבואר שצריך גם בעלות.

238. מבואר באופנים הנ"ל שהוזכר היתר רק בבעלים על הבתים או הרחובות או שכירו ולקיטו בבתים, משא"כ באופן זה הוא רק שכירו ולקיטו ורק ברחובות. אבל בחזו"א מבואר שמועיל, שכתב (סי' פ"ב ס"ק ט') שנהגו לשכור משוטר העיר, ולאו מטעם שכירות מהמשכיר [מדין בעלים], אלא משום דחשיב כשכירו ולקיטו שיש לו רשות בכל חצר.

239. דעת החולקים ששכירו ולקיטו אינו אלא כשיכול להשתמש בדירת הגוי, אבל אם יכול להשתמש רק בחצר לא מקבל דין שכירו ולקיטו, ואף לפי הריב"ש והרמ"א לא יועיל לשכור ממנו.

240. יש לדון אם אפשר ללמוד מכך לשכירו ולקיטו רגיל, או שמא זו קולא שנהגו בה ואיננו יודעים טעמה, ויתכן שגם דין שר העיר אינו לכתחילה כ"כ, דמצינו שיש מנהגים וותיקים שמסתמכים על קולות למרות שברמ"א וראשוני הפוסקים לא הוזכר שאינם לכתחילה. וצ"ע.

241. כ"כ בעירובי חצרות (עמ' קכ"ז) דבשכרו סתם כל שינוי מבטל את השכירות, וודאי שבשכירות מהמושל היו שוכרים לזמן קצוב, כמ"ש במשנ"ב (סי' שפ"ב ס"ק מ"ח).

242. החזו"א (סי' פ"ב ס"ק ל"ד) עמד בזה, וכתב, וכן כשנתוספו עכו"ם מקילינן, וצריך לומר דחשיב כשכרו כל העיר, וצריך טעם. עכ"ל. [ועי' שבט הלוי (ח"ד סי' מ"ב) שהביא שהפמ"ג (סי' שצ"א בא"א) עמד בזה, וכתב דמהני לומר ששוכרים גם את שיתווספו בעתיד, אבל בחכמת הלב (פ"ו הערה קט"ו) כתב שכונת הפמ"ג לדבר אחר, לשכור עבור יהודים שיתוספו]. והדברים צריכים ביאור, איך חלה השכירות על השטחים שבזמן השכירות לא היו בנויים, ולא היה בהם דין שכירו ולקיטו. ולכאורה יש ליישב, שהרי השטחים הריקים בכל המדינות שייכים למושל וקונים אותם מהמדינה, א"כ י"ל שבשטחים אלו יש למושל דין בעלים, וחלה השכירות מדין בעלים. אמנם עדיין אין זה מועיל על שטחים שכבר נמכרו ורק לא גרו בהם, וכן דירות שעמדו ריקות בזמן השכירות, שבדירה ריקה ושטח ריק שאין בהם דיורים, לא שייך דין שכירו ולקיטו, וגם דין שכירות מבעלים לא שייך כיון שהמדינה כבר מכרה אותם. ובאלו קיימת הערת החזו"א.

243. החזו"א (שם) כתב, ולכאורה לא שייך שכירות משכירו ולקיטו אלא [על] רשות גוי, ולא רשות ישראל, וכשיצא מהבית ונכנס גוי יאסור, וצ"ע. עכ"ל. והנה לכאורה יהיה מוכח מזה שיש דין שכירו ולקיטו להתיר רשות ישראל, וצ"ע דלא נקטינן הכי. ויש מתרצים [בשם הגרצ"א פרידמן שליט"א] שדוקא כאן הטעם שמועיל מפני שהדין שכירו ולקיטו דישראל נועד להתיר דירת עכו"ם, וא"כ התחדש כאן רק שאפשר לשכור משכירו ולקיטו של ישראל, את דירת הגוי שאצלו, אבל לא שיועיל שכירו ולקיטו להתיר רשות ישראל עצמו [דנפק"מ להתיר רשות ישראל שאינו מודה בעירוב].

אמנם בשו"ת גינת ורדים (כלל ג' סי' כ"ב) כתב שהשכירות משר העיר מועילה גם לישראל שהמיר אח"כ, כיון שהשכירות כוללת גם בתי הישראלים המועטים שיהיו נטפלים לבתי הגויים המרובים. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' מ"ב) נקט בביאור דבריו שבתי הישראלים נכללים בשכירות לענין שאם אח"כ יהיה מומר יתפשט השכירות, אע"פ שלא הועיל בשעתו. ונראה כוונתו כסברא הנ"ל דהשכירו ולקיטו מישראל מועיל רק לדירת גוי ומומר שתהיה אח"כ. אבל בספר חכמת הלב (פ"ו הערה קט"ו) הוכיח ממש"כ הגינת ורדים עוד ששכירות שר העיר יתיר אף דירת מי שדינו כישראל שאינו מודה בעירוב. ומבואר שכוונתו שיועיל שכירות משכירו ולקיטו על דירת הישראל עצמו. וצ"ע.

244. בדיני שכירות כתב המשנ"ב (סי' שפ"ב ס"ק כ"ט) שיש מחמירים אם הבעלים מכר דירתו לאחר, שפקעה השכירות, וכן צידד בשעה"צ (סק"ל) להחמיר בזה, וקשה ששכירות משר העיר חייבת להסתמך על השיטות שגם במכירה לא פוקעת השכירות, והיא מתירה את דיורי הלוקח. וצ"ע. והעיר מזה בעירובי חצרות (עמ' קכ"ו).

245. יש דעות באחרונים (אבן העוזר, גאון יעקב, ורע"א) שלא מועיל לשכור משכירו ולקיטו של מומר, דרק לחומרא עשו את המומר כגוי, ולא לקולא, והרי ההיתר של שכירו ולקיטו בנוי על זה שדירת גוי לאו דירה ומועיל היתר כל דהו, וזה לא שייך בדירת מומר שדירתו דירת ישראל, ובענין זה נהגו כיום להקל גם בשכירות רגילה, ע"פ החזו"א [סי' פ"ז ס"ק י"ג] שכתב לחלק בזה, והוכיח דבריו מכאן משכירות משר העיר.

246. בגינת ורדים (הנזכר בהערה הקודמת) כתב שהשכירות מועילה להם, ולפ"ז מועיל שכירו ולקיטו להתיר דירת ישראל, ובחכמת הלב שם תמה ע"ז. ובאמת בחזו"א (סי' פ"ז ס"ק י"ג) נראה שהתקשה בזה, והכריח שאין היום מישהו שדינו כך. ועי' מש"כ בחוברת "פתח העירוב" חלק ב' בדיני מומר, דלכאו' שייך היום מציאות זו, וא"כ צ"ע איך אפשר להסתמך על שכירות משר העיר להתיר את אלו.

247. כן מבואר בחזו"א (סי' פ"ב ס"ק ט'), ומוכח ששכירו ולקיטו בחצר יכול להשכיר, וכן למד בעירובי חצרות (מכתב ז') שה"ה בכל שכירו ולקיטו. ודלא כחכמת הלב שנוקט שלא מועיל כלל לשכור משכירו ולקיטו בחצר, והניח דברי החזו"א כאן בצ"ע.

248. החזו"א (סי' פ"ב סק"ט) התקשה בזה לשיטתו ששוכרים את זכות השימוש של השכירו ולקיטו, א"כ לא שייך שזה יתיר לאחר שעבר מתפקידו. והניח בצ"ע. אבל אח"כ (בסק ל"ד) שוב עמד בזה, וביאר הטעם. ולכאו' משמע שקצת חזר בו, ובאמת השכירות משכירו ולקיטו נחשבת השכירות מהבעלים, ולכן מועיל אף כשעבר מתפקידו, וכמבואר בשו"ע ובמשנ"ב (סי' שפ"ב ס"ק מ"ח). והוסיף החזו"א דאף כשגם הבעלים מת והתחלף ג"כ נשארת השכירות, והביאור בזה כי הרשות הזו כבר קנויה לישראל, וכל מי שיורש או קונה מהבעלים לא יכול לבטל את הזכות כלשהי שכבר זכה הישראל.

249. כן הוכיח בעירובי חצרות (עמ' קי"ט) מדברי הב"י שביאר טעם המהר"מ והטור שאי אפשר לשכור מהשר, מפני שאפילו בשעת מלחמה אינו נעשה ע"פ השר, אלא ע"פ עצה והנהגת יועצי המדינה נעשים כל הדברים, ומדלא כתב הב"י שאפשר לשכור מהיועצים, ש"מ שאינו מועיל. ועוד כתב שכך מסתבר ששר שאינו יכול להשתמש אלא שבסמכותו לתת רשות לשר אחר להשתמש, אי אפשר לשכור ממנו,

לפ"ז דעת גדולי הפוסקים בדורנו, שלפי המצב והסמכויות שיש בידי רשויות השלטון הממשלתיים והעירוניים בימינו, היכולת שלהם להשכיר את רשויות הגויים מפוקפקת מאוד, ולכן צריך לשכור מכל גוי ומומר בפני עצמו[250].

שכירות על הרחובות והחצרות בזמנינו

ה. אע"פ שאין לשלטונות זכות השתמשות בבתים, מכל מקום יש לכמה גורמים זכות השתמשות ברחובות, ולחלקם אף בחצרות, ואפשר לשכור מהם להתיר את הרחובות לפי דעת הרמ"א הנזכרת לעיל, שניתן להתיר את הרחובות אף כשלא מתירים את בתי הגויים.

אמנם דברי הרמ"א נאמרו כאשר יש לממשלה בעלות על הרחובות, וזה לא שייך בימינו שהרחובות הם של כלל הציבור, ולממשלה יש רק זכות כעין גיזברות להחליט על השימוש בהם, מ"מ זכות זו מועילה להחשיב את אלו שיכולים להחליט על השימוש, כשכירו ולקיטו של התושבים שיש לו זכות להשתמש בחצר ולא בבית, ובדין זה יש מכשירים ויש פוסלים[251].

אופנים שלא מועיל לשכור רק את הרחוב

ו. יש אופנים שלא יועיל לשכור רק את הרחוב [בין באופן ששוכרים ממושל שהוא בעלים על הרחובות (אות ב' הנ"ל), ובין באופן שלמושל יש רק דין שכירו ולקיטו (אות ד' הנ"ל)], משום שיהיה איסור מצד חצר הגוי, או מצד היהודים הגרים באותה חצר.

א. כאשר יש חצר או בנין שגרים בו שני יהודים וגוי, ושכרו את רשות הגוי ברחוב, נשאר איסור על אותה חצר, שאותם יהודים אסורים להוציא מבתיהם לחצרם, ורגל האסורה במקומה [בחצר שלה] אוסרת שלא במקומה [ברחוב שיש לה דריסת רגל, כלומר זכות ודרך לצאת]. וא"כ היהודים אוסרים ברחוב ולא מועילה לכך שכירות, ואי אפשר לערב איתם[252]. ולפ"ז דין הרחובות כחצר שיש בה מישהו שלא עירב, ומותר לטלטל ברחובות עצמם, אבל אסור להכניס ולהוציא לבתים.

ב. כאשר לגוי יש חצר שאינה גדורה כהלכה [דהיינו שהגדר אינה גבוהה י' טפחים, או שיש בה פירצה האוסרת], כיון שהשכירות על הרחובות לא הועילה להתיר את חצרו ואסור לטלטל ולהכניס מהרחוב אליה, נמצא שהרחוב פרוץ למקום האסור, ונאסר כולו בטלטול כדין כרמלית שאסור לטלטל יותר מד' אמות[253].

ז. כל האמור בסעיף הנ"ל היינו כשהשכירות הועילה לרחובות ולא לחצרות [כי זכויות השימוש של הממשלה היא ברחובות ולא בחצרות], אבל באופנים שהשכירות מועילה גם לחצר רק לא לבית [כגון בשכירות מחברת החשמל שיש להם זכות שימוש בחצר כדלקמן], אין את שני החסרונות הנ"ל [אמנם יש אופנים שהשכירות מועילה רק לחלק מהחצרות, ושוב שייכים החסרונות הנ"ל בחצרות שלא הועילה השכירות, כמבואר לקמן בדין שכירות מחברת החשמל].

מושל שהודח, ושלטון המתחלף מידי כמה שנים

ח. מושל או מלך שהודח ועבר מתפקידו או מת, אם שכרו ממנו לזמן קצוב, ממשיכה השכירות עד תום הזמן שקבעו. אבל אם שכרו סתם, בטלה השכירות[254].

כיוצא בזה אם שכרו מגזבר או פקיד כלשהו [שמשכיר מכח זכות הממונה העליון ע"פ התנאים דלעיל], והפקיד מת או עבר מתפקידו, אך הממונה העליון נשאר, אם שכרו לזמן קצוב ממשיכה השכירות, ואם שכרו סתם בטלה השכירות, אך אם לא הסתלק לגמרי יש מתירים ויש אוסרים[255].

ט. יש שכתבו שמש"כ הפוסקים שהשכירות ממשיכה לאחר שהודח המושל [כששכרו לזמן קצוב], היינו כשהמינוי של המושל לא הוגבל לכתחילה לזמן, אבל אם מינויו הוגבל לכתחילה לזמן מסויים כנהוג במדינותינו, אי אפשר לשכור מעבר לזמן שעליו מונה. ויש חולקים[256].

שכירות מהמשטרה

י. היו זמנים שבעקבות חוסר האפשרות ההלכתית לשכור מהממשלה כמבואר לעיל, שכרו מהמשטרה, אשר יש לה זכות להיכנס לבתי התושבים בשעת הצורך. אולם כיום גם שכירות זו אינה מועילה, מפני שכל זכותם היא לחפש ענין כלשהו, ולא להשתמש בבית להניח דבר וכדומה[257].

וגם אם יש להם זכות להשתמש להציב תצפיות או לארוב לגנבים ופושעים וכדומה, הרי זה רק כשאירע צורך בדבר, ואין בידם לגרום את הצורך לכך [לפחות ברוב המקומות]. ועוד שבכל אופן הם צריכים לקבל צו משופט, ומי שנזקק להחלטת אחרים לא יכולים להשכיר[258].

לגבי שכירות הרחובות ללא הבתים, הנה לענין מכח זכות המשטרה לסגור רחובות לזמן מה, ג"כ אינו מועיל, כיון שהזכות לסלק את התושבים מהרחוב, יכולה להועיל רק אם הם בעלים על הרחובות כמבואר לעיל. והזכות להשתמש ברחובות ניתן להם רק כשאירע צורך כלשהו, אבל לשימוש סתם אין להם שום זכות יותר משאר התושבים[259].

שכירות מהעיריה

יא. יש ערים בארץ ששכרו מהעיריה להתיר את רשות הגויים והמומרים, מכח שיש להם זכות לשנות רחובות ולהשתמש בהם. שכירות זו היא רק על הרחובות ולא על הבתים, ולכן אינה מועילה לכל האופנים, כמבואר לעיל שני אופנים שנשאר איסור מחמת החצרות, ומכל מקום כלפי הרבה מהגויים מועילה השכירות, ובמקומות אלו נשאר לשכור רק מאותם שלא נכללים בהיתר זה.

והנה מכח הזכות לשנות רחובות, אי אפשר להשכיר, מפני שזה רק כאשר המסלק בעלים על הרחובות, וזה אינו שייך כיום שהרחובות שייכים לכלל הציבור, והעיריה רק מופקדת עליהם לטובת בני העיר. ועוד שאין מי שיכול לשנות בסמכותו האישית אלא בהחלטת הועדות למיניהם, ודין זה מבואר לעיל שאי אפשר לשכור אף מכל הועדה יחד.

אלא ההיתר מכח זכותם להשתמש בהנחת דברים ברחובות, ואמנם מה שיכולים להניח פחי אשפה ומתקנים העומדים לשימוש התושבים, מסתבר שאינו מועיל להחשיבם כשכירו ולקיטו, אלא צריך דוקא דבר שעומד לשימוש העיריה, ויש להם זכות לכך כגון להציב שלטי פרסומת, ומכשירים למכירת כרטיסי חניה וכדומה.

שכירות מתאגיד המים וחברת החשמל

יב. אופן נוסף לשכירות שגם הוא כבר נעשה, לשכור מתאגיד המים, שיש להם זכות בהנחת מוני המים בחצרות הבתים [שכידוע המונה הינו בבעלותם ולא שייך כלל לתושב], וכן אפשר לשכור מחברת החשמל שיש לה זכות בהנחת מוני החשמל בחדרי מדרגות, וכיוצא בזה יש לחברת בזק זכות בהעמדת ארונות חיבור לרשת, אלא שהזכות של בזק היא רק ברחובות, וזכות חברות המים והחשמל היא גם בהרבה חצרות [לא כולם כדלקמן].

יש לציין ששכירות מתאגיד המים צריכה להיעשות בכל עיר בפנ"ע, אבל שכירות מחברת החשמל נעשתה עבור כל תושבי הארץ, ואין צורך לעשותה שוב במקום שרוצים לעשות עירוב חדש.

יג. בשכירות זו נוספו כמה נידונים שההכרעה בהם לא ברורה, ונתונה לחכמי הדור:

א. האם ניתן להחשיב שהמונה משמש את החברה, והתושב נותן להם אפשרות להשתמש בחצרו [כדי לקבל טובת הנאה], או שמא ההגדרה היא שהמונה מושאל לתושב להשתמש בו, שיוכל לקחת מים וחשמל בצורה מדודה, שרק כך ניתן לשלם בעד הצריכה, ורק באופן זה ניתן לקבל שירות. ויש לדון לכאן ולכאן, ואכמ"ל.

ב. צ"ע היכן זכות השימוש של החברה. לכאורה מלבד המונה, מעליו או תחתיו, אינם יכולים להוסיף שום דבר, וא"כ המקום הניתן להם הוא רק מקום המונה, ובמקום זה [בתוך המונה] אין התושב יכול להשתמש, ואף לא יכול להעביר את המונה ולהשתמש במקומו, שהרי הוא קבוע ולכן בזמנינו שהסמכות לבית משפט, והם לא יכולים להשתמש אלא לתת רשות למשטרה להשתמש, אי אפשר לשכור מאף אחד.

250. בעשרות השנים האחרונות שהמדינות נעשות דמוקרטיות יותר ויותר, וכיום אין זכות לאף שר ומושל להכנס לבתים, ואף לשוטרים אין זכות להכנס לבתים [אלא ע"י צו בית משפט וע"י תביעה, שהחסרון בזה שנזקק להחלטת אחרים, וגם אינו יכול להגיש תביעה ללא שאירעה סיבה כלשהי], ואף הזכויות שיש בזמן מלחמה, אינן מועילות מאחר ואין זכות למישהו בשלטון לפתוח מלחמה ללא החלטת גורמים נוספים בשלטון, נמצא שאין אף אחד שעונה על אחת מהזכויות שמוזכרות בראשונים ובאחרונים. ולכן דעת רוב פוסקי זמנינו שאין לסמוך על השכירות מהממשלה, כן דעת מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל הובאה בחכמת הלב (פ"ו הערה קי"ד), שכן הורה משנת תשנ"ב ואילך, לאחר שביררו את הסמכויות של כל גורמי השלטון, ראה"מ, שר הבטחון, שר הפנים, התחבורה, הצבא, המשטרה, העיריה, הממונה על המחוז מטעם משרד הפנים ועוד. וכן הובא בישא יוסף להגר"י אפרתי שליט"א ובדרור יקרא (עמ' תס"ט). וכן בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' צ"ז אות י"ד) שמה שסומכים ע"ז היום זה בבחינת שעושים מה שאפשר להציל את המטלטלים. וכן בנתיבות שבת (להגר"י בלוי זצ"ל מבד"ץ העה"ח, פל"ז הערה צ"ד) נשאר בצ"ע, וכתב שניסה לברר מנהגי השכירות בירושלים בתקופות הקדומות ולא עלה בידו. וכן כתבו בכל ספרי זמנינו, קרית אריאל, ארחות שבת, אשד הנחלים (והוסיף להמציא אפשרות חדשה לשכור מהשב"כ, ודבריו צ"ע). ושאר ספרים. ואמנם אין להימנע מעשיית העירובים, מפני שיש בהם תועלת להציל במשהו אותם רבים שמטלטלים מחוסר ידיעה, ולא ישמעו להימנע מלטלטל, וכן להקל במקרה שטלטלו בשוגג, ועיין עוד מש"כ תועלת בזה לעיל פרק א'. ומכל מקום מי שיודע צריך להימנע מלטלטל בעירובים הכלליים שבהכרח מסתמכים על שכירות זו.

בקריינא דאיגרתא (למרן בעל הקה"י, ח"ב סי' צ"ו) כתב שאין אפשרות לשכור מהמדינה בארץ מטעם אחר, משום שאין להם זכות קנין או שליטה בעצם הדירה, וגם אם בעת מלחמה היה להם זכות להשתמש, היינו מכח שכופים את הגברא לסייע ולהעמיד את דירתו לצבא, משא"כ בדברי הפוסקים שהיה למושל דין דינא דמלכותא דינא והוי זכות בעצם הדירה.

251. דברי הרמ"א הם כשהמושל בעלים ויכול לסלק את התושבים מהרחובות, שיכול להשכיר מדין משכיר דמצי לסלוקי, ובזה חידש הריב"ש שמועיל להתיר את הרחובות אף כשלא שכרו את עיקר הדירה של הגוי, אבל בשכירו ולקיטו המשתמש רק בחצר לא נזכר בפוסקים, וי"א שאינו מקבל דין שכירו ולקיטו [כלומר, אמנם אפשר לשכור רק את החצרות, אך מי שיש לו רק זכות השתמשות ורק בחצר, אינו נעשה שכירו ולקיטו וממילא לא יכול להשכיר], וכ"כ בספר חכמת הלב (פ"ו סי"ד), אלא שבחזו"א כתב שנהגו לשכור משוטרי העיר שיש להם זכות שימוש בחצרות, ומבואר שאע"פ שאין בעלות על החצרות אלא שימוש מועיל מדין שכירו ולקיטו. וכן נקט בספר עירובי חצרות.

252. לא מועילה שכירות להתיר דריסת רגל של יהודי, אפילו לשיטות שמועילה שכירות מישראל [מפני שרק להתיר זכות של גוי נאמר שאם זכות הגוי שייכת ליהודי, והיהודי מערב עם כולם, אין הגוי אוסר, אבל בדריסת רגל של יהודי שאינו יכול לערב, לא יעזור שתהיה זכותו שייכת ליהודי אחר שלא גר איתו בבית]. וגם לערב עם שאר היהודים אינו יכול, מפני שלפני ביתו יש חצר אסורה, ואין לו דרך להגיע לפת העירוב. דין זה כתב בספר עירובי חצרות (סי' י"ד עמ' קל"ו), וכ"כ בקונטרס ערבתם.

253. כ"כ בעירובי חצרות שם. והמקור לכך מתוס' (עירובין דף צ"א).

254. באופן ששכרו מהמושל מכח שיכול להשתמש בבתים או ברחובות להנחת חפץ וכדומה, דהרי כשכירו ולקיטו, דינו כמו שכירו ולקיטו שהתפטר או מת, שכתב השו"ע (סי' שפ"ב סי"ד) שאם שכרו לזמן ממשיכה השכירות עד תום הזמן [כי נחשב ששכר מהבעלים כמ"ש המשנ"ב שם, ועי' לעיל פרק ד']. משא"כ אם שכרו סתם כתב השו"ע שהשכירות מתבטלת. ואם שכרו מהמושל מדין בעלים שיכול לסלק את התושבים, דינו כמ"ש המשנ"ב (שם ס"ק כ"ו וכ"ט) שאם מת וירשו אחר לא מתבטל [כששכרו לזמן קצוב], וכן אם השכיר או מכר, ויש מחמירים במכר, ולפ"ז כתב בחכמת הלב (פ"ו הערה ק"ז) להסתפק האם באופן שעבר מתפקידו הוי כהשכיר או כמכר, וע"ש שהאריך והעלה להקל, אמנם בלא"ה לא מצוי שכירות כזו [מדין בעלים] בזמנינו.

255. אם שכר לזמן קצוב, כתב המשנ"ב (ס"ק מ"ח) שאין שכירות מתבטלת, אבל אם שכרו סתם, דעת הרמ"א (סעיף י"ד) שאם נשאר לו מינוי כלשהו, ואפילו רק מקבל שכר מבית המלך, יכול להשכיר. והביאור הלכה (ד"ה ועדיין) תמה איך יכול להשכיר, הלא עכשיו אין לו זכות השתמשות וחסר בתנאי שכירו ולקיטו, אבל סיים דלגבי מה שהשכיר נראה דלא בטל, כי המלך אינו רוצה לבטל מעשים שעשה, וראיה שעדיין נותן לו שכר. ועי' בחזו"א (סי' פ"ב ס"ק ל"ה) שהשכירות מתבטלת. ואם הפקיד ההוא עבר לגמרי ממשרתו, אף לדעת הרמ"א בטל השכירות. ולכן יש להקפיד תמיד לשכור לזמן קצוב, כדי שלא תתבטל השכירות (משנ"ב ס"ק מ"ח), והארכנו בזה לעיל פרק ב'.

256. חידוש זה שאי אפשר לשכור באופן שמלכתחילה התמנה לזמן מוגבל, כן חידש החכמת הלב (פ"ו סי"ט וסכ"ט), וטעמו מסברא שאינו יכול להשכיר על זמן שאין לו זכות השתמשות. אמנם רבים לא קיבלו חידוש זה, דמצינו הרבה קולות ששכירו ולקיטו משכיר לא לפי בעלותו, וכפי שהקשה החזו"א [גם כשלא הוגבל לזמן] איך ממשכיה השכירות לאחר שמת או עבר מתפקידו, לשיטתו ששוכרים את זכות השימוש של השכיר, ותירץ (בסי' פ"ב ס"ק ל"ה) שמצינו שיש דין שכירו ולקיטו אף בשיירא שחנתה במדבר, שאין לגוי שום קנין במקום ואין שייך שכירות מהשוה"ק, אלא שזה מעשה המתיר, ואם עשה שכירות כתקנת חז"ל הרי זה מועיל כאילו הבעלים השכיר. ולענ"ד נראה עוד שגם כשהמושל מתחלף הרי הממשל נשאר קיים, וחוקי השר שהתפטר תקפים וממשיכים ומחייבים את הבאים אחריו, א"כ הוי כמו שלא מת, אלא התמנה אחר במקומו להמשיך את אותה בעלות, וודאי שתמשיך השכירות.

257. דמבואר בביאור הלכה (סי"א ד"ה או) שצריך שהשכירו ולקיטו יוכל להשתמש להניח חפציו, וחיפוש אינו שימוש.

258. כ"כ בעירובי חצרות (סי' י"ד עמ' קל"ה) שאם יכולים בשעת חירום בעת מלחמה להשתמש אבל לא יכולים ליצור מצב זה בכל עת, לא יכולים להשכיר כמ"ש הביאור הלכה (סי' שצ"א ד"ה שלא), והרי המשטרה לא יכולה לפתוח מלחמה, ועוד שגם אם תפתח מלחמה לא יווצר מצב חירום שיתיר להם להיכנס לכל דירה, בפרט בישובי המרכז וכדומה. ומה שיכולים להעליל עלילת שקר [אם יכולים], הרי זה כמלך שיכול להיכנס שלא ע"פ חוק דינא דמלכותא, ואינו יכול להשכיר כמ"ש הבה"ל (שם ד"ה שהרי). והטעם השני שאינם יכולים להיכנס ע"פ שקול דעת עצמית, אלא ע"פ צו משופט וע"י תביעה, א"כ צריכים גם תובע [ששייך בזה גם החסרון הראשון הנ"ל] וגם החלטת שופט, ואינם יכולים להשכיר כמ"ש הב"י והמשנ"ב במלך שצריך הסכמת יועצי המדינה. ועוד כתב בספר נתיבות שבת (פל"ז הערה צ"ג) שבערים הגדולות שיש בניני שגרירות של אומות העולם, ואין למשטרה שום אפשרות להיכנס לשם בכל מצב שיהיה, לא שייך שתועיל השכירות לשגריר.

259. כ"כ בעירובי חצרות (שם), ומה שכתב החזו"א (סי' פ"ב ס"ק ט') שנהגו לשכור משוטר העיר, היינו באופן שהזכיר שם "שיש לו רשות בכל חצר לצורך הממשלה וליכנס שלא ברשות", וזה היה בזמנים ההם ובמקומות ההם בחו"ל, אבל כיום בארץ ישראל השתנו הדברים ואינו יכול להיכנס לחצרות סגורות, אא"כ יש איזה חשד מיוחד בחצר זו. עכ"ד העירובי חצרות. ויש לדון שמ"מ ברחובות יש למשטרה זכות יתירה, שיכולים לחנות באופן שאסור, אם יש להם צורך בכך, אמנם אין זה זכויות קבועות, ואם יעשה כן בקביעות יכולים התושבים להתלונן ולסלקו, וצ"ע.

ואין רשות לגעת בו שלא ע"י החברה. נמצא דהוי כייחד מקום לשכירו ולקיטו, שאינו נחשב כשכיר בכל רשות הגוי ואינו יכול להשכיר (שו"ע סי"ג ומשנ"ב ס"ק מ"ג). ויש משיבים על טענה זו שכאשר בעה"ב יכול להשתמש מעל ומתחת נחשב שמשתמש יחד עם השכיר, ומועיל לפ"ד המשנ"ב [ולא לפי דעת השו"ע], ועוד שיכול לבקש מהחברה להעביר את המונה[260].

ג. חברת החשמל לא יכולים לקחת את המונה ללא סיבה מספקת, א"כ גם החברה משועבדת לתושב בשימוש זה, ואין זה שימוש של השכיר[261]. וי"ל כיון שאם ירצו לספק חשמל בחינם ללא מונה, יכולים לקחת את המונה, א"כ אינם משועבדים לתושב.

ד. בעשיית השכירות הוסיפו תנאי בחוזה [כדי להניח דעת העו"ד מטעם החברה], ובו כתוב שהשכירות "לא תיצור כל זכויות לשום אדם, אשר לא היו קיימות לפני עריכת השכירות". מלשון זה ניתן להבין שבשכירות לא חל שום קנין, וא"כ הכל בטל ומבוטל. ובספר עירובי חצרות (עמ' ת"א) הביא את הנוסח, ונוסף בשולי הדף שהובא בדיון שהכוונה למעט זכות במוני החשמל עצמם, ולא למעט זכות במקום המונה. אולם י"א שהבהרה בע"פ אינה מועילה כיון שהקנין נעשה ע"ד החוזה, ואין התחייבות מעבר לכתוב בו.

ה. בנוסף למחלוקת הנ"ל האם מועיל שכירו ולקיטו בחצר, יש אומרים שכאן לכו"ע לא יועיל, כיון שגם המתירים היינו בזכות בחצר פרטית, משא"כ בחצר משותפת לגוי וישראל אין למשתמש דין שכירו ולקיטו, ובפרט כאשר יש לשכיר גם זכות מצד עצמו [שהוא גר בבנין זה או בעיר זה]. ועי' מה שהאריך להשיב ע"ז בספר עירובי חצרות מכתב ז' (עמ' ת"ה).

יד. מלבד הנידונים הנ"ל, יש כמה וכמה אופנים שאין המונים נמצאים במקום המועיל או שאין מונה כלל, ולגבי אותם דירות יש לשכור באופן פרטי מהגוי או המומר הדר בהם. ולכן כל מקום שמסתמכים על שכירות מחברת חשמל, אין לסמוך ע"ז אלא לאחר שבדקו את כל דירות הגויים והמומרים אם יש להם היתר, ולאחר ששכרו מאלו שאין להם היתר[262].

א. דירה שאין לה מונה פרטי, אלא לוקחת חשמל מדירה אחרת, והדבר מצוי מאוד בזמנינו, כגון יחידות דיור, דירות מחולקות, עובדים זרים ששוכרים מחסן. וכן כל מקום ציבורי שמתגוררים בו גויים, כגון ישיבה, מוסד, בתי אבות, בתי מלון וחדרי אירוח [באופן שהם אוסרים, כמבואר במק"א].

ב. כאשר המונה עומד ברחוב [בארון שלפני חצר הבנין], כפי שהחוק מחייב בשנים האחרונים, באופן זה אין השכירות מועילה לחצר אלא לרחוב.

ג. כאשר המונה אינו באותה קומה שגר הגוי, כגון שהמונים בקומת קרקע, או בבנינים ישנים שיש שתי מפלסים בכל קומה [ונחשיב כל קומה וכל מפלס כחצר בפנ"ע], נמצא שאין השכירות מהשימוש במונה מועילה לקומה ההיא, ואם יש שם שני יהודים וגוי, הם אסורים בקומה שלהם, ואוסרים גם בקומות התחתונות וברחובות כמבואר לעיל.

ד. דירות שנבנו על הגג, ויש להם מסדרון פנימי, אם במסדרון הפנימי יש שני יהודים וגוי, היהודים אסורים במסדרון ואוסרים בבנין וברחוב מדין רגל האסורה במקומה, אע"פ שיש מוני חשמל בקומה שלפני הגג [כיון שאין זה מועיל למסדרון].

אמנם בכל חמשת כללים אלו יש פרטים רבים, ויש מקרים שאינם אוסרים, ומחמת מורכבות הענין יש לעשות את הבירור יחד עם ת"ח מנוסה בתחום זה.

ה. בנינים חדשים שנבנו אחר שנעשתה השכירות (שנת תשס"ה), שחברת חשמל לא היתה שכירו ולקיטו במקומות אלו[263].

פרק ו'

דיני השכירות בדירות שכורות

שכירות מהמשכיר מדין בעלים שיכול לסלקו

א. מי שהשכיר דירה לגוי, והתנה עמו שיוכל לסלקו [שאם הבעלים ירצה את הדירה, יצטרך לפנותה], יכול המשכיר להשכיר את הדירה לצורך העירוב בלי לפנות את הדייר ובלי להודיע לו[264]. ויש אומרים שזה דוקא כשהמשכיר גוי, ולא כשהמשכיר הוא יהודי [ועי' לקמן אופן אחר שיכול להשכיר]. לפני הזמן, נראה שיכול להשכיר עכשיו לעוד שלושים יום[265].

ב. באופן שהמשכיר לא רשאי לסלק את הדייר לפני תום זמן החוזה, אינו יכול להשכיר מהדין הנ"ל את הזמן המושכר כבר, ומכל מקום יכול להשכיר את הזמן שלאחר תום החוזה, כדי להתיר אם ימשיך הגוי לדור שם או שיבוא גוי אחר.

ג. לדעת החזו"א אפשר לשכור רק כשהמשכיר עצמו ג"כ גוי, אבל לא כאשר המשכיר ישראל. ולדעת שאר הפוסקים אין חילוק, ואפשר לשכור אף ממשכיר ישראל[266].

והנפק"מ בפרט זה גדולה מאוד, לגבי שכירות מבעל בית מלון ובית אבות וכדומה, שאם הוא ישראל לא יכול להשכיר לפ"ד החזו"א. ונחלקו רבני זמנינו כיצד יש לנהוג למעשה[267].

אם המשכיר מומר, דינו כמשכיר גוי[268].

שכירות מהמשכיר מדין שכירו ולקיטו

ג. דין נוסף שהמשכיר יכול להשכיר אף כאשר אין לו זכות לסלק את הדייר, והוא כאשר יש למשכיר חפץ פרטי המונח בדירה המושכרת, ואינו עומד לשימוש הדייר אלא לאיחסון עבור בעה"ב [כגון שמשאיר בגדים בארונות העליונים, או ארגזים במרפסת וכדומה], יש למשכיר דין שכירו ולקיטו ויכול להשכיר את הזמן שכבר השכיר לגוי[269]. דין זה מועיל בין אם המשכיר גוי ובין אם הוא יהודי[270].

שכירות זו מועילה דוקא לזמן שכבר השכיר לגוי, אבל כלפי הזמן שעדיין לא השכיר, כגון לתקופה שיאריך את החוזה, או שיתחלף דייר, לא מועילה שכירות זו [ומ"מ יכול להועיל מהדין הראשון הנזכר לעיל].

ד. אם אין למשכיר זכות לסלק וגם לא להניח חפץ, אינו יכול להשכיר ולהתיר את התקופה שכבר השכיר לדייר, וצריך לשכור דוקא מהדייר בעצמו.

האפשרויות הרבות שמועילה שכירות מהמשכיר

ה. יש הרבה חלקים ותקופות שהשכירות מהמשכיר יכולה להועיל ולהתיר. והדינים תלויים גם בהסכם החוזה עם השוכרים.

א. לתקופה שיבוא שוכר חדש [כיון שעדיין לא השכיר לזמן ההוא, יכול להקדים ולהשכיר כעת לצורך העירוב [ואין חסרון של דשלב"ל], ואח"כ אינו משכיר לגוי אלא מה שנשאר בידו, והרי זו רשות מושכרת ואינה אוסרת]. ב. לתקופה שאותו דייר שנמצא עדיין לא חתם חוזה, ורק אח"כ יאריך אותו. ג. כשאפשר להודיע לשוכר להתפנות מהדירה מיד, או אפילו רק בהודעה שלושים יום מראש, יכול להשכיר להתיר מאחרי שלושים יום מעשיית השכירות עם העירוב. ד. במקרים שהמשכיר יכול לסלק את השוכר מיד, יכול להשכיר מיד [וא"צ שכירות מהשוכר]. ה. במקום שהמשכיר קיבל רשות להשאיר בדירה המושכרת חפצים שלו [שאינם משמשים את השוכר], יכול להשכיר [מדין שכירו ולקיטו]. ו. גם במקרים שאין למשכיר שום זכות בבתים, אך יש לו זכות בפרוזדורים ויכול לתת לדייר מעבר ממקום אחר, יכול לדעת הרמ"א להשכיר את הפרוזדורים, ואז רק דירות הגויים והמומרים אסורים, ודירות היהודים והחצרות מותרים בטלטול.

השכירות למעשה

ו. לפ"ז כאשר יש דירות שכורות המושכרות לגויים או מומרים, בדרך כלל יש לעשות שכירות כפולה, א. שכירות מהדייר, המועילה עם הזמן שכבר חתם חוזה. ב. שכירות מהמשכיר, על הזמן שלאחר תום החוזה [אם יאריך אותו דייר, או שיבוא גוי אחר].

ואם יש למשכיר זכות לפנות את השוכר, או שיש לו זכות להניח חפץ בדירת השוכר, אפשר לעשות את שתי השכירויות מהמשכיר.

והנה לפי מה שהתבאר שיש הרבה אפשרויות שתחול השכירות מהמשכיר, אך אם נתחיל לפרט אותם, יפחד המשכיר שעומדים לנשל אותו מכל נכסיו, וגם יסתבך בהבנת הדברים, לכן אפשר ועדיף לומר לו שישכיר כל מה שבאפשרותו להשכיר ע"פ הלכות עירובין. וכך הוא לא ישים לב כלל מה טמון בזה, ויתכן שלא יפחד.

ז. כאשר שוכרים מהמשכיר גם דברים שחלים מיד, וגם דברים שאינם יכולים לחול מיד [כגון דירות שכבר השכיר וכעת אינו יכול להשתמש בהם], כתבו הספרים שצריך לתת למשכיר שתי פרוטות לקנין, האחת עבור הדברים שחלים מיד, ואחת עבור הדברים שיחולו לאחר זמן[271].

שכירות ממשכיר ישראל

ח. יש שכתבו שהשכירות משר העיר [או כל בעלים שמשכיר דירות] אפשרית רק כאשר הוא גוי או מומר, אבל אם הוא ישראל אין השכירות מועילה עבור גוים שיבואו בעתיד, ויש חולקים[272].

---

260. כן השיב בספר עירובי חצרות (עמ' קל"ז) על טענת המפקפקים. ומש"כ שאפשר לבקש מהחברה להעביר, צ"ע שאינו יכול לבקש ללא סיבה, אלא לצורך הרחבת הדירה וכדומה, וגם אז צריך לשלם אגרה, ומה שאפשר לסלק רק ע"י תשלום לכאו' לא נחשב שיכול לסלק. וי"ל שכיון שמ"מ יכול להכריחם להעביר כשיהיה לו צורך במקום זה, מספיק להחשב שיכול לסלקם, ומועיל לפ"ד המשנ"ב.

261. כן הובא בעירובי חצרות שם.

262. בדרך כלל, המקומות שבדקו מצאו מקרים בודדים שלא הועילה השכירות מחברת חשמל, וכל זמן שיש אחד כזה אין העירוב מתיר לטלטל מהבית לחצר ולרחובות.

263. עיין חזו"א (סי' פ"ב ס"ק ל"ד) שהקשה כעי"ז על שכירות משר העיר, הרי לא היה שכירו ולקיטו של דירות חדשות. ומ"מ גם לפי מה שנדחק שם ליישב ששוכרים את כל המדינה, היינו דוקא בשר העיר שיש לו זכות השתמשות בכל המדינה, אבל חברת חשמל אין לה אלא במקומות שהוגשה בקשה להנחת המונה.

264. שו"ע סי' שפ"ב סי"ח. והיינו בין כשהתנה שיוכל לסלקו כשירצה (משנ"ב ס"ק ס"א) או שכך מנהג העיר (חכמת הלב פ"ו סכ"א, ע"פ ריטב"א סה:), או שנגמרה תקופת השכירות, או שלא שכר לזמן מסוים (שם ע"פ רשב"א בתשובה ח"ה סי' ד'). ויכול לשכור מהמשכיר לכתחילה, וכל שכן מהשוכר (משנ"ב ס"ק ס"ב).

265. ואע"פ שלא אמר לו לצאת בעוד שלושים יום, וא"כ אין עדיין את הדבר שעושה שיוכל לסלקו, מ"מ לא חסר בבעלות ש"מ, וכיון שיש לו את היכולת להודיעו ועי"ז יסתלק זכותו בעוד שלושים יום, מפני שיש לו כח להשכיר את הזמן העתיד. וכ"כ בחכמת הלב (פ"ו סכ"א בבינת הלב).

266. החזו"א כתב כן בכמה מקומות (סי' פ"ב סק"ח וס"ק ט"ו, סי' צ' סקל"ט), ובס"ק ט"ו שם ביאר טעמו, וביארו כוונתו דהחזו"א לשיטתו שיש הבדל בין שכירות מגוי לשכירות מישראל, ששכירות מגוי היא על חלק קטן בביתו להניח חפץ, ובזה ניתרת כל רשותו, משא"כ בישראל צריך לשכור כל רשותו. ובשכירות מהמשכיר ביאר החזו"א (סק"ח שם) שהיא שכירות רק על חלק קטן, ולכן נקט שמועיל רק בגוי ולא בישראל. ולפ"ז כתב בעירובי חצרות (סי' י"ז עמ' קס"ט) שלדעת הראשונים והמשנ"ב שגם בגוי הוי שכירות על כל הרשות, וההסבר כאן הוא ששוכרים מהמשכיר את כל הרשות, א"כ זה מועיל גם בישראל.

267. בשכירות מבעל בית מלון ובית אבות מונח שתי שכירויות, א' מדין בעלים שיכול להשכיר את הדירה, וכך לא יאסרו אף הבאים בעתיד, ועי"ז אפשר לשכור לעשרים שנה ללא צורך במעקב נוסף. ב' שוכרים גם מדין שכירו ולקיטו שמועיל להתיר אם יש דיירים ששכרו חדר ואינו יכול לסלקם, ומ"מ יש לו רשות להניח חפץ כדלקמן בסעיפים הבאים. אך זה לא מועיל לדייר שלא נמצא כעת, וכל שבוע שיבוא דייר חדש יצטרכו לשכור ממנו. ובמקומות כאלו זה קורה כמעט כל שבוע. וא"כ לפ"ד החזו"א כשהבעה"ב ישראל וא"א לשכור מדין בעלים לזמן העתיד, א"כ צריך כל ערב שבת וערב חג לשכור מחדש כדי שיהיה שכירות לדיירים שהתחדשו במשך השבוע, וכך מורה בעל החכמת הלב, וכמ"ש בספרו (סוף פרק ט'). אבל לפי מה שנקטו בדעת רוב הפוסקים שאפשר לשכור ממשכיר ישראל, אפשר לשכור מהמנהל פעם אחת, ומכאן ולהבא הדירות מושכרות לעירוב, וכל החדשים לא אוסרים, וכך נקט בעירובי חצרות (בכל הספר), וכן מורים למעשה הת"ח בב"ב. ועוד נפק"מ גדולה במקומות שאין למשכיר [המנהל] זכות להיכנס להניח חפץ בחדרים המושכרים, וא"כ אין לו דין שכירו ולקיטו, ולמתירים אפשר לשכור כעת שכל המתחדשים לא יאסרו, ורק צריך לשכור מהנמצאים קודם השכירות. משא"כ לחזו"א אין פתרון, אלא מש"כ בחכמת הלב שם שהמנהל יוסיף בחוזה שתהיה זכות למישהו מסוים להניח חפץ בחדרים, ויהיה לו דין שכירו ולקיטו, וכל השוכרים מכאן ולהבא שוכרים על דעת זה, וישכרו ממנו כל ערב שבת וחג כדי להתיר את המתחדשים. [לגבי אלו שכבר נמצאים ואין זכות להניח חפץ בחדריהם, לא מועילים פתרונות אלו בין למתירים ובין לאוסרים, אלא צריך לשכור מכל אחד באופן פרטי או להפקיד חפץ אצל כל אחד. והנפק"מ היא רק כיצד להתיר את המתחדשים].

268. שהרי דירת מומר ניתרת בשכירות רעועה כדירת גוי [ומספיק שכירות במקצת הבית לפ"ד החזו"א], אמנם יש אחרונים שנקטו שרק לחומרא אמרינן שדירת מומר כדירת גוי, אבל הוא גם אוסר כישראל [כמ"ש האבה"ע ורע"א וגאו"א], אבל החזו"א היקל בזה, וכן מצדדים להקל כמ"ש במק"א.

269. שו"ע שם, ומש"כ השו"ע והראשונים שיש למשכיר "תפיסת יד", אין הכוונה לדין תפיסת יד המושכר בשו"ע סי' ש"ע, דשם אין השוכר אוסר כלל וא"צ לשכור, אלא לשימוש כלשהו הנותן דין שכירו ולקיטו (משנ"ב שם ס"ק ע"ו).

270. כ"כ בחכמת הלב (פ"ו הערה ל"ה) שהרי גם ישראל יכול להיות שכירו ולקיטו של גוי, אלא שיש נפק"מ שאם הוא ישראל נחלקו הראשונים אם דינו להשכיר את רשות הגוי או לערב, והם שתי דעות בשו"ע סעיף י"ב, וכמו שהובא לעיל פרק ד' סעיף ב'. עוד נפק"מ כתב שם שאם המשכיר גוי מועילה השכירות גם כלפי התקופה שלאחר תום החוזה הקיים [אם יאריך, או יכנס דייר אחר], כי לזמן שכבר השכיר מועיל מדין שכירו ולקיטו, ולזמן שאח"כ מדין בעלים כנ"ל בסעיף א'. אבל אם הבעלים ישראל, סובר שאינו יכול להשכיר את הזמן העתיד מדין בעלים, דאין שכירות מישראל אלא מה שיכול להשכיר דירת גוי.

271. כ"כ בעירובי חצרות [בחוזה השכירות ממשכיר], ובקונטרס ערבתם.

272. כן חידש בחכמת הלב (סוף פרק ו') לגבי שכירות בבתי אבות ובתי מלון, שהבעלים יהודי שומר תומ"צ, וטעמו כי קי"ל אין שכירות מישראל, ולכן כלפי גוים ומומרים שנמצאים כעת והוו כשכירו ולקיטו שלהם ע"י זכותו להניח חפץ יכול להשכיר, אבל כלפי אלו שיבואו בעתיד שזה מועיל מכח בעלים שע"י שהשכירות מועילה כעת היא ממשיכה אף לאחר שישכיר, ולכן אין השוכר החדש אוסר, ובשלמא כאשר הבעלים גוי שמועיל בו דין שכירות, אפשר לשכור עכשיו להתיר את הבאים, אבל כאשר אין הבעלים ישראל ואין בו דין שכירות א"א לשכור ממנו.

ויש להקשות א"כ גם בבעלים גוי, הרי הבעלים לא דר, והדירה כעת ריקה, ואיך מועיל לשכור הרי במקום שאין דירה אין דין שכירות. ואולי יש שכירות כזו, שהרי תמיד שוכרים לפני שבת אע"פ שמה שעושה את אותה דירה האוסרת זה האכילה בשבת. אבל מדין שר העיר ששוכרים אף דירות ישראל

פרק ז'

נוסחאות השכירויות השונות

ביאורים ודיוקים בנוסח השכירות

עיקרי הדברים

בנוסח השכירות יש לתת דגש על שלושה דברים:

א. השכירות היא בנוסח ש"משכיר את רשותו" למשתתפים בעירוב, בלי לפרט ששוכרים להתיר טלטול, ובלי לפרט ששוכרים להניח חפץ. [לא מזכירים שהשכירות רק להתיר טלטול, כדי שיועיל גם לחזו"א, ולא מזכירים להניח חפץ, שיועיל גם לדעת הראשונים והאחרונים, לכן שוכרים בנוסח הגמ' והשו"ע]. השכירות היא זכות בדירה, וכך הישראל נחשב בעלים, והגוי אורח. אבל לגוי אומרים הסברים פשוטים ומתחמקים, כגון שעי"ז כולנו נהיים משפחה אחת שיש לכולם זכות בכל מקום.

ב. שוכרים עבור כל מי שישתתף בעירוב, אף מי שיבוא בעתיד, כדי שבכל שבת ודאי ישאר מישהו שרשות הגוי שכורה לו. ודבר זה נצרך בעיקר בשכירות בבתי מלון, בתי אבות ובתי חולים, שהמתאכסנים מתחלפים בתדירות, וכעבור זמן מה כבר יתכן שלא נשאר אף אחד שהיה בתקופת ביצוע השכירות.

ג. שוכרים לזמן קצוב, לעשרים שנה, או חמישים שנה, מיום ביצוע השכירות. לא לשכור ליותר מחמישים שנה, ובעיקר לא לשכור סתם ללא קביעת זמן.

פרט זה חשוב ביותר, שאם לא עושים אותו, הגוי יכול לבטל את השכירות לדעת הרבה פוסקים, וכן אם ישכיר דירתו או ימכור תתבטל השכירות, ובשכירות משכירו ולקיטו או פקיד כלשהו, השכירות תתבטל כשיעבור מתפקידו. משא"כ אם קובע זמן, אינו יכול לחזור מהשכירות, ואף אם השכיר [וי"א גם אם מכר] ממשיכה השכירות.

ד. מלבד נוסח השכירות, החלק החשוב ביותר הוא, קנין השכירות, שנעשה דוקא ע"י כסף, ולא בשאר קנינים כמבואר לעיל פרק ב'.

לשם כך יש לתת לפחות פרוטה אחת (כיום בערך 17 אגורות), וכאשר שוכרים ממשכיר שיש לו כמה דירות [כגון בבתי מלון, ובתי אבות בדיור מוגן] יש לתת שתי פרוטות, אחת לקנינים שחלים בעת השכירות, והשניה לקנינים שאינם יכולים לחול בעת זו ויחולו בזמן שיתאפשר ע"פ הלכה [דהיינו דירות שהשכיר כבר ואינו יכול לסלק את הדייר, יכול להשכיר לתקופה שאחרי שיסתיים החוזה הקיים כעת, ועוד אופנים].

דיוקים ופרטי דינים

א. שוכרים את כל הרשות, ולא רק חלק ממנה. [כדמשמע בראשונים, ולא כדמשמע בחזו"א לפי הבנת העירובי חצרות (עמ' ש"פ)].

ב. שוכרים את עצם הרשות, ולא רק זכות להניח חפץ. [כדמשמע בראשונים ובפוסקים, ולא כמ"ש החזו"א (סי' פ"ב סק"א), כמו שהאריך בעירובי חצרות מכתב א' (עמ' שפ"ח - ש"צ) שהסכימו לכך הרבה ת"ח, ולא כמו שנקט בחכמת הלב (פ"ו)].

ג. לא מזכירים שהשכירות רק להתיר טלטול, ללא שימוש בפועל. [כדי לצאת ידי שיטת החזו"א הנ"ל, ובנוסח סתמי ודאי מועיל גם לדעתו, שהרי זה נוסח הגמ' והשו"ע, וכמ"ש בעירובי חצירות שם].

ד. הנוסח הנ"ל מתייחס לשכירות בית הגוי (מקום אכילתו בשבת), ולא רק זכות בחצרו. אבל במקרים שחושש שאינו מסכים להשכיר את ביתו מחשש שיכנסו אליו או יוציאו אותו מדירתו, ניתן לשכור לפחות את זכותו בחדר מדריגות ובחצר וברחובות, ויועיל להתיר [לרמ"א ולא לשו"ע] לטלטל מבתי היהודים לחצרות ולרחובות, רק לא להכניס לבתי הגויים והמומרים.

ה. דבר נוסף שאפשר להוסיף למי שחושש להשכיר, שישכיר רק לשבתות וחגים שבמשך העשרים שנה הקרובות. באופן זה העיר העירובי חצרות להדגיש שמשכיר משנה לפני הדלקת נרות עד אחרי צאת שבת, כדי לאפוקי מדעת הגויים ששבת (סנדי) מתחיל משעה 12 בלילה. [ויתכן שאינו מעכב].

ו. ולשון "שכירות" הוא בדוקא והוא מעכב, ואם אמר לשון מתנה לא מועיל. ולשון שאלה [ששואל את רשות הגוי], מחלוקת. ולשון קנין י"א שאם אמרו לזמן הוי כשכירות, וי"א שהענין דוקא בלשון השכירות שהגוי יחשוש מלהשכיר, וכ"כ בנתיבות שבת.

ז. זמן המקסימום לשכירות, כתב המשנ"ב עד עשרים שנה, שיותר מכך נראה כחוכא. ומחברי זמנינו (חכמת הלב) הוכיחו ממקור דבריו של המשנ"ב שכתב כן רק לגבי שכירות מפקיד של המשכיר שלא מידיעת הבעלים, אבל בשכירות גמורה ובשכירות משכירו ולקיטו אפשר להשכיר אפילו עד חמישים שנה, אמנם לא יותר מזה מפני שנראה כחוכא. ומ"מ הביא העירובי חצרות (מכתב ב') בשם הגר"ש וואזנר שליט"א שכיום אף בשכירות גמורה יותר מעשרים שנה נראה כחוכא, ולכן לכתחילה ישכור לעשרים שנה אא"כ יש חשש שלאחר מלאת זמן זה יהיה קשה לשכור שוב.

יש להסתפק כששוכרים מאדם ששכר דירה לכמה שנים, ואינו יכול להשכיר לעשרים שנה, האם יש צורך לשנות ולהוסיף בנוסח שמשכיר רק לזמן שיכול להשכיר, או אפשר לומר עשרים שנה, וכמה שיחול יחול. [דשמא כיון שעשרים לא יכול להשכיר, לא יחול כלל].

עוד יש להסתפק האם כשיאמר שמשכיר "לכל הזמן שהוא יכול להשכיר", נחשב כשכירות לזמן קצוב, או כשכירות סתם. וכן יש להסתפק אם שוכר "לעולם", האם נחשב כשכירות לזמן קצוב או כשכירות סתם.

ובקונטרס ערבתם (להגר"ש קרביץ שליט"א) הוסיף באופן זה שיאמר ששוכר "לא יותר מחמישים שנה", ובעירובי חצירות (עמ' שצ"ב) לא כתב תוספת זו, וצ"ע.

ח. השכירות "עבור" כל המשתתפים בעירוב. כ"כ בחכמת הלב ובעירובי חצרות. ויש שטענו שלשון זה יכול להתפרש שהשכירות היא למבצע השכירות, ורק יעמוד לשימוש שאר המשתתפים בעירוב, ואין בזה חלות שכירות לכל אחד ואחד, וזה לא מועיל שהרי שימוש לא מספיק להתיר, אלא צריך חלות שכירות למישהו [לפחות אחד] מבני החצר. ולכן טענו שעדיף לומר שהשכירות היא "לכל" המשתתפים בעירוב.

ט. השכירות היא לכל המשתתפים, למרות שמספיק שיהיה מושכר לאחד מהמשתתפים בעירוב, מ"מ כיון שיתכן שהוא יצא לשבת מהעיר, ואז יש לפקפק אם תועיל השכירות לנשארים. ובפרט באופנים שהשכירות היא להתיר בית מלון או בתי אבות וכו' שכעבור תקופה יתחלפו כל אלו שהיו במקום בזמן עשיית השכירות, שבאופן זה יש פוסקים שאינה מועילה, על כן יש לשכור עבור כל המשתתפים כעת ואלו שישתתפו בעתיד, ובכך יצאנו מידי כל חשש.

י. המהר"ם שיק עורר בעיה כשאומרים ששכורים עבור כולם, שהרי נוסח זה כולל גם גויים שאין להם שליחות ואי אפשר לשכור עבורם, ואף אם יאמרו ששוכרים רק עבור היהודים, הרי יש מומרים שי"א שאין להם שליחות ואי אפשר לשכור עבורם, וכיון שחלק מהשכירות לא חלה הוי כקני את וחמור שכל הקנין מתבטל. אמנם מעיקר הדין יש להשיב על דבריו, מכל מקום לכתחילה ראוי לא להכנס למחלוקות.

ולכן יש כמה נוסחאות לצאת מידי חשש זה. בנוסח החכמת הלב (מובא לקמן בהערה) כתב לומר "השכירות היא עבור המעונינים בעירוב". ובעירובי חצרות (הנוסח הארוך דלקמן) כתב שהשכירות היא "לכל מי שיכול לערב שהשכירות מועילה לו", וביאר בספרו שלא הסתפק לומר עבור מי שהשכירות מועילה לו, כי נוסח זה כולל גם מומרים שהשכירות מועילה להם שלא יטלטלו באיסור, ומ"מ י"א שאין להם שליחות לזכות, ולכן הוסיף לומר עבור מי שיכול לערב. ובקונטרס ערבתם כתב ניסוח משופר יותר, שהשכירות היא "לכל מי שישתתף בעירוב", והרי מומר וגוי לא יכולים להשתתף בפת אלא דינם להשכיר ואינם בכלל זה. וכן כתבנו (בנוסח הקצר) דלקמן. שאלה זו של קני את וחמור, קיימת גם לגבי המקומות ששוכרים, כאשר שוכרים ממנהל או משכיר חדרי אירוח, והשכירות אינה יכולה להועיל על כל החדרים, ולכן בנוסח הארוך נוסף סעיף שאם חלק כלשהו לא יכול לחול, לא יעכב מהשאר לחול.

יא. שכירויות שונות: בשכירות משכירו ולקיטו של גוי, יש לפרש ששוכר את המקומות שיש לו בהם דין שכירו ולקיטו, כלומר שיש לו בהם זכות להניח חפץ. ומסתבר שאין צורך לפרש בנוסח השכירות שדין שכירו ולקיטו זה שיש לו רשות להניח חפץ, אלא אם התכוון להשכיר מה שהוא יכול על פי הדין, זה מספיק. ומ"מ ראוי שידע על מה מדובר, ולכן ראוי להסביר שהכוונה למקומות שיש לו בהם זכות להניח חפץ, ואין זה חלק מהנוסח.

יב. בשכירות מאדם שמשכיר דירות או מנהל בית מלון ובתי אבות וכדומה, עושים כמה שכירויות, כלומר מכח כמה דינים כדלהלן, משום שלפעמים חלקם לא תופסים ע"פ הלכה, כגון [א] שכירות על החדרים המושכרים מדין בעלים שיכול לסלקם. אבל במקומות רבים אין למנהל זכות לסלק אחרי שהשכיר, לכן עושים עוד שכירות [ב] מדין שכירו ולקיטו שיכול להניח חפץ. יש מקרים שגם לכך אין רשות, לכן עושים עוד שכירות, [ג] שוכרים את הפרוזדורים שהוא בעלים לסלק את הדיירים ולתת להם דרך אחרת [אלא שזה מועיל רק לפרוזדורים ולא לחדרי המומרים, וכ"ז לפי הרמ"א ולא לשו"ע]. אך לפעמים אין בסמכותו לשנות את הדרך, כגון שהוא תחת הנהלה אחרת, ולכן עושים עוד שכירות, [ד] שוכרים את הפרוזדורים מדין שכירו ולקיטו שיכול להניח בהם חפציו. יש מקומות שאמנם אין למנהל זכות ע"פ הלכה להשכיר כעת, אך יש לו זכות להשכיר את הזמן שעתיד לבוא, כגון את הזמן שלאחר תום ימי החוזה שכירות עם הדייר, או שהדייר יעזוב מכל סיבה שהיא ויבוא אדם אחר, ניתן לשכור כבר עכשיו על מנת שיחול בזמן ההוא, ולשם כך עושים עוד שכירות [ה] שמשכיר את החדרים שיוכל להשכיר בעתיד שיחול בזמן שיוכל להשכיר. יתכן מצב שיש עוד דברים לשכור מהגוי, [ו] כגון לשכור את הדירה שלו עצמו אם הוא אינו שומר תומ"צ.

לאור כל האפשרויות הנ"ל, ומכיון שאם נפרטם יש חשש שישכח איזה פרט, או שהמנהל ימאן להשכיר בראותו כמה דורשים ממנו, לכן כך ניתן לומר באופן כולל והרבה פחות מחשיד, "אני שוכר ממך את כל המקומות שביכלתך להשכיר ע"פ דיני עירובין, וכל שכירות תחול ברגע שתוכל לחול".

נוסח השכירות הארוך

חוזה עשיית השכירות מהדייר עצמו[273]

הסבר:

* מטרת השכירות היא לאפשר את ביצוע עשיית "עירובי חצירות", שמטרתו להתיר לתושבים לטלטל חפצים מחוץ לביתם בשבתות ובמועדי ישראל, כמצות הדת היהודית.
* יש לומר את נוסח השכירות, ואח"כ לתת את הכסף לקנין. ואם אפשר מומלץ לשכור באמצעות הטופס דלהלן, כדי להבטיח שהשכירות תיעשה כהלכה. [אפשר לומר לו מראש שלאחר השכירות הטופס ישאר אצלו, כדי שלא יחשוש להשכיר].

השכירות:

* מר _____ הח"מ משכיר בזאת את כל רשותו.
* תקופת השכירות היא למשך עשרים שנה מיום החתימה על מסמך זה.
* ההשכרה היא לכל מי שיכול לערב שהשכירות מועילה לו, או שתוכל להועיל לו בעתיד.
* יובהר בזאת כי אם השכירות לא תהיה תקיפה או מועילה לגבי חלק מהשוכרים או לגבי חלק מהמקומות, לא יעכב הדבר את קיום ותוקף השכירות לגבי שאר השוכרים ושאר המקומות.
* עבור שכירות זו נתקבל סך: _____ ₪.
* וע"ז באתי על החתום: _____

תודה רבה

חוזה עשיית השכירות ממי שיש לו פועל זר בביתו או בעלים שמשכיר דירתו

הסבר:

מטרת השכירות היא להתיר את רשות הדרים שאינם שומרי תו"מ, שדרים בבתיהם של שומרי תו"מ[274], או שדרים בדירות שכורות, שאוסרים את העירוב. השכירות נעשית על ידי שכירות מבעלי הדירה, כדי לאפשר עשיית "עירובי חצירות", שמטרתו להתיר לשוהים בתחום המחיצות של העירוב לטלטל חפצים בתחום המעורב בשבתות ומועדי ישראל.

השכירות

אני _____ החתום מטה משכיר בזאת את כל המקומות שביכולתי להשכיר על פי הלכות עירובין [והיינו: א' להשכיר המקומות שיש לי בהם דין שכירו ולקיטו (ביאור: מקומות שיש למשכיר רשות להניח בהם או בחלקם חפץ כלשהו). ב' וכן את כל המקומות שיש ביכולתי להשכיר מדין בעלים, בין מקומות שבידי להשכיר בזמן השכירות ובין מקומות שיהיה בידי להשכיר רק בעתיד], באופן היותר מועיל. מקומות שאין ביכולתי להשכיר מיידית, תחול בהם השכירות מיד כשיתאפשר על פי הלכות עירובין הנ"ל.

* משך כל אחת מהשכירויות היא לעשרים שנה מהיום _____.
* כל אחת מהשכירויות הנ"ל, היא עבור כל מי שהשכירות עבורו מועילה כדי להתיר הטלטול בהווה או בעתיד, עד עשרים שנה מהיום.
* יובהר בזאת כי כל שכירות נעשית בנפרד, ואם אחת מהשכירויות לא תהיה תקיפה כלל, או שאינה מועילה לגבי חלק מהשוכרים או לגבי חלק מהמקומות, לא יעכב הדבר את קיום ותוקף יתר השכירויות, או את השכירות לגבי שכר השוכרים ושאר המקומות.
* עבור כל אחת מהשכירויות נתקבל סך: _____ ₪. ובסה"כ _____ ₪.

על כל הנ"ל באתי על החתום _____.

נוסח השכירות הקצר:

שכירות רגילה:

יש להקדים שבנוסח הקצר אין הסבר על השכירות, ואין דגש על שלושת העיקרים שבשכירות (המבוארים לעיל), נוסח זה הוא רק הגומר ההלכתי, ולפניו חייב לבוא הסבר [מסיבה טכנית ולא הלכתית]. בהסבר יש לזכור את שלושת העיקרים, ולא לחרוג להסברים שפוגמים בשכירות כמבואר הכל לעיל.

הגוי והמומר צריכים לחתום, או לומר, או אפילו רק להבין ולהסכים, לנוסח זה:

"אני משכיר/ה את רשותי למשך עשרים שנה מהיום, לכל מי שישתתף בעירוב בתקופה הנ"ל".

אם שוכר ממנו בעל פה, אומר לו בנוסח זה: **"אני שוכר ממך את רשותך למשך עשרים שנה מהיום, עבור כל מי שישתתף בעירוב בתקופה הנ"ל".**

בדרך כלל אדם חושש אפילו לומר בעל פה שהוא משכיר את רשותו, מי יודע איזה פח טומנים לו, בכל זאת חייבים להזכיר לו שמשכיר את רשותו, ולכן חיברנו נוסח קצת פשרני כדלהלן.

שיכנסו בהם גוים, מוכח דמהני, ואמנם החזו"א נשאר בצ"ע ולא כ' ע"ז נהגו שמועיל. ודעת היש חולקים היא דעת הרבנים פה ב"ב, כיון שקי"ל כמשנ"ב (סי' ש"פ ס"ק י"ג) שיש שכירות מישראל ביום חול.

273. נוסח זה שנדפס למעלה נערך ע"י הגר"מ מושקוביץ שליט"א, בעמח"ס "עירובי חצרות".

נוסח השכירות לשיטת הגר"מ רוזנר שליט"א בעמח"ס "חכמת הלב" (ע"פ הנדפס בספרו עמ' 19) הוא כדלהלן:

"אני משכיר לך ולכל תושבי שטח העירוב המעוניינים בעירוב, זכות בביתי (ובבנין ובחצר, במגרשים ובמבואות, אשר לי או שאני שותף בהם, שנמצאים היום בשטח העירוב ואשר יתוספו בעתיד. השכירות

עשיית עירוב לכבוד שבת קודש

"כדי שנוכל לטלטל בשבת קודש, אנו משתתפים כולנו שנהיה משפחה אחת, מהיום למשך עשרים שנה.

וכדי שזה יתפוס על פי ההלכה, אנו נותנים מטבע כסף, שתזכה בו לע"צמך, וכך המקום נהיה מושכר לכל מי שישתתף בעירוב במשך זמן זה".

אחר אמירת הנוסח והסכמת הגוי, יתן לגוי כסף לקנין השכירות[275]. [בשכירות מהגוי מועיל אף פחות משוה פרוטה, לכן בשכירות ממומר יש לצדד כשיטות שמועיל אף פחות משוה פרוטה, אבל בשכירות מישראל צריך פרוטה, בישראל שהוא שכירו ולקיטו של גוי מחלוקת. ומ"מ בלא"ה רצוי לתת לפחות שקל ולפעמים יותר, כדי שהגוי לא יראה את הדבר כזלזול וימאן להשכיר].

שכירות משכירו ולקיטו

כששוכרים משכירו ולקיטו, כלומר שאינו בעלים אלא יש לו זכות להניח חפץ בבית הגוי ע"י שביקש רשות או מחמת שהוא בעל המקום או המשכיר, יאמר המשכיר נוסח זה:

"אני משכיר/ה את [רשותי ואת] כל המקומות שביכלתי להשכיר מדין שכירו ולקיטו [ע"י שיש לי זכות להניח בהם חפץ], למשך עשרים שנה מהיום, לך ולכל מי שישתתף בעירוב בתקופה הנ"ל".

אם השוכר ממנו אומר את הנוסח, יאמר לו בנוסח זה: **"אני שוכר ממך את [רשותך ואת] כל המקומות שביכלתך להשכיר מדין שכירו ולקיטו [ע"י שיש לך זכות להניח בהם חפץ], השכירות היא למשך עשרים שנה מהיום, לכל מי שישתתף בעירוב בתקופה הנ"ל".**

ויתן לאדם שהוא שכירו ולקיטו פרוטה לקנין.

שכירות ממשכיר או מנהל, או מי שיש לו פועל זר בביתו[276]

בשכירות ממשכיר דירה לגוי ומומר יאמר נוסח זה: **"אני שוכר ממך את כל המקומות שביכלתך [עכשיו או בעתיד] להשכיר על פי דיני עירובין, כל שכירות תחול ברגע שתוכל לחול, למשך עשרים שנה, עבור כל מי שישתתף בעירובים האיזוריים במקומות ובתקופה הנ"ל".**

ויתן שתי פרוטות לקנין, אחת לדברים שחלים מיד, ואחת לדברים שיחולו לאחר זמן.

שכירות בחצר בלבד

לכתחילה יש לשכור את הרשות עצמה, כלומר את ביתו של הגוי והמומר, אבל כשאינו מסכים לכך אפשר לשכור ממנו רק את זכותו ברשות המשותפת, כגון חדר מדרגות וחצר ורחוב[277].

ויאמר נוסח זה: **"אני שוכר ממך את חלקך ברשות המשותפת (כגון חדר מדרגות, חצר, רחוב וכו'), למשך עשרים שנה מהיום, עבור כל מי שישתתף בעירוב בתקופה הנ"ל".**

פרק ח'

מאמר הדרכה לעשיית השכירות באופן מעשי עם ביאור הענינים בקצרה

הקדמה

מן התורה מותר להעביר מרה"י לרה"י ולכרמלית, רק לא לרשות הרבים, אבל חכמים גזרו כמה גזירות, **א.** אסור להוציא לכרמלית, והם הרחובות שאינם מוקפים מחיצות, ולהתיר איסור זה יש להקיף את הרחובות במחיצות. **ב.** אסור להוציא מרה"י לחצר משותפת, או לבית חבירו [שמא ילמדו מכך להוציא גם לרשות הרבים האסור מן התורה], ולהתיר איסור זה תיקנו חכמים עירוב בפת, שע"י שמניחים פת השייכת לכולם [ואפשר לאכול ממנה בשבת] בבית אחד במקום אחד, נחשב שכולם דרים בעיקר במקום האחד ההוא, ומתחלקים בדירותיהם בשימושים הנוספים. **ג.** כשיש גוי או מומר לא מועיל לערב, עד שישכרו את רשותו ממנו. טעם התקנה כדי שיהיה קשה לעשות עירוב במקומות שיש גויים, ובכך ימנעו מלדור בשכנותם, וזה כדי שלא ילמדו ממעשיהם.

בכל מקום שעושים עירוב, עושים מיד מחיצות (חלק א' הנ"ל), ומזכים פת (חלק ב' הנ"ל), אך לשכור רשויות הגויים (חלק ג' הנ"ל) לא עושים מיד, מחמת הקושי שבדבר.

באופן שלא שכרו רשויות הגויים והמומרים, אפילו אם שכרו מכולם ורק מאחד לא שכרו, ואפילו אם בתקופת עשיית העירוב שכרו מכולם ואח"כ הגיע דייר חדש גוי או מומר, כל העירוב פסול. חוסר עירנות בדבר זה גורם להכשלת מאות אנשים באיסור.

השכירות היא, שע"ז רשותו שייכת ליהודי [ויהודי זה מערב עם בני החצר], ומעתה מה שהגוי דר בבית שלו הרי זה כאורח[278]. בפשטות שוכרים את רשותו באופן כללי, ולא קונים זכות רק להשתמשות מסוימת, כדי שנוכל להחשיב את הגוי כאורח. ובחזו"א (סי' פ"ב סק"א) נקט ששוכרים זכות להשתמשות להנחת חפץ, ולמעשה נחלקו בזה הת"ח העוסקים בדבר [בעירובי חצירות (עמ' שע"ט באריכות) הוכיח מהראשונים כצד א', ובחכמת הלב (פ"ו ס"ב) נקט כצד ב'], ולכו"ע מועילה שכירות סתם, בלי לפרש איזו זכות שוכרים [כלשון הגמ' והשו"ע סי' שפ"ב ס"ד], ולכן ראוי לשכור סתם, ולא לפרש שהשכירות רק להנחת חפץ[279].

בכמה אופנים הקילו חז"ל שאין צריך שכירות גמורה, **א.** לא צריך שכירות שניתן לתבוע בב"ד או להבדיל בערכאות, אלא מספיק שכירות בע"פ, אפילו שיכול אח"כ להכחיש. **ב.** הקילו לשכור משכירו ולקיטו, כלומר מפועל שיש לו זכות להניח חפץ ברשות הגוי, והוא יכול להשכיר את רשות בעליו, אפילו שע"פ דין אין לזה שום חלות, אלא מעשה שכירות גרידא[280]. [הטעם לקולא זו מפני שידעו חז"ל שלפעמים לא יהיה ניתן לשכור מהגוי, ולמרות שכל מטרת התקנה היא שימנעו מלדור עם הגוי, נתנו פתרון למי שמוכרח לכך]. **ג.** מצינו שמותר לשכור מהגוי בשבת [ע"י חפץ שאינו מוקצה, ואח"כ היהודים יבטלו רשותם], כיון שאין השכירות מהגוי קנין גמור אלא כביטול רשות והיכר בעלמא (משנ"ב סי' שפ"ב ס"ק כ"ב). ומכל מקום צריך לעשות את הקנין בכסף באופן המועיל ובנוסח שכירות המועיל [ולא לומר לגוי שאין לזה שום תוקף בפועל, או שזה רק מעשה דתי וכדומה].

עשיית שכירויות מתחלקת ל-3 חלקים

1) כיצד להסביר לגוי או למומר את מעשה השכירות ולשכנע אותו להשכיר, מה ניתן לומר, ומה לא ניתן לומר.

2) כיצד לבצע את השכירות, באיזה נוסח, עבור מי, ולאיזה זמן.

בנוסף יש לבאר ממי ניתן לשכור, אשתו, בני ביתו, ובאי כוחו. וכן בדירות שכורות, האם לשכור מהשוכר או מהמשכיר, ומה הדין כשיתחלף הדייר.

3) כיצד ניתן לפתור את הדבר כאשר הגוי והמומר לא מסכימים להשכיר, ע"י הפקדת חפץ אצלם.

* יש לציין שיש מצבים שהגוי והמומר אינם אוסרים, ולצורך זה יש ללמוד היטב את הדינים, כי הם מורכבים מהרבה פרטים, ועדיף לשאול תמיד את המתמחים והמנוסים בדבר.

אמר החכם: "כשם שאי אפשר להיות שוחט ע"י לימוד הלכות לבד, ללא שימוש למעשה, כך אי אפשר לדעת לעשות עירוב ע"י לימוד ההלכות לבד, ללא שימוש למעשה". הדברים כל כך מורכבים, שאפילו המומחים הרבה פעמים חוזרים ומגלים פרט נוסף שמשנה את הדין.

בדרך כלל כששוכרים מגוי או ממומר, זה לא חד וחלק, צריכים להסביר, צריכים להרגיע, ועם זאת לדייק ולהקפיד שלא להגביל ולקלקל את חלות השכירות. והרבה פעמים מגלים שהסמכות ההלכתית של המשכיר מוגבלת ואינו יכול להשכיר כלל, או רק עד שיחדש את החוזה וכו'. כל אלו צריכים ידע רב, והדברים שלפנינו הם רק ללימוד ההלכות המצויות למעשה, מתוך הנסיון, ועדיין יש ללמוד לתרגם אותם לכל מקרה בפני עצמו.

1. הסבר השכירות:

כאמור בהקדמה השכירות היא סתמית, שוכרים את כל רשותו [ולא רק זכות להניח חפץ], וכדי לסבר את האוזן השכירות היא כדי שנשתתף כולנו יחד ונהיה משפחה אחת, לכן כל אחד משכיר רשותו לכולם, השכירות אינה גורעת מזכות השימוש שלך, אתה יכול להמשיך להשתמש כרגיל, רק תשתתף איתנו.

יש להיזהר מאד כשנכנסים להסברים, שלא לתת הסבר שפוסל את השכירות, כגון שלא לומר שזה רק מעשה שכירות ואין לזה שום משמעות. באופן זה יתכן שגם אם ישכיר, הרי זה על דעת ההסבר שנתנו לו שאינו תופס כלל. נציין כאן בס"ד כמה נוסחאות שאפשר ושאי אפשר לומר:

1) אנו לא מפרסמים את הזכות שקנינו ממך, ואתה יכול להיות בטוח שאף אחד לא יבוא להשתמש, רק תסכים שיחול הקנין. (מועיל).

2) השכירות לא תופסת מבחינה חוקית רק ע"פ דין תורה, ולא ניתן לתבוע אותה ממך. (מועיל).

3) תשכיר לנו ללא שום מסמך, ואף אחד לא יכול לתבוע ממך, ואתה תוכל אח"כ להכחיש. (מועיל).

4) השכירות אינה גורעת מזכות השימוש שלך בדירתך, אתה יכול להמשיך להשתמש כרגיל. (מועיל).

5) אין בזה שום תוקף בפועל, רק הסכם דתי להתיר לנו לטלטל בשבת. (לא מועיל).

6) אין בזה שום פגיעה בזכותך בדירתך (משמע שאין זכות הישראל חל על זכות הבעלים הגוי, וזה לא נכון, ואינו דומה למס' 4 שאמרנו רק שנשאר לגוי זכות שימוש רגיל).

7) אין בזה שום שינוי, אתה נשאר בעלים. (אע"פ שלא הזכיר שאין בעלים נוסף, מ"מ אמר שאין שינוי).

2. כיצד לבצע את השכירות:

א. השכירות היא בנוסח שמשכיר את רשותו לגרים בשטח העירוב, בלי לפרט ששוכרים להתיר טלטול, ובלי לפרט ששוכרים להניח חפץ. השכירות היא זכות בדירה, וכך הישראל נחשבים בעלים, והגוי אורח. אבל לגוי אומרים שבכך כולנו נהיים משפחה אחת.

ב. השכירות היא עבור כל מי שיהיה בשבתות ומועדי ישראל בשטח העירוב[281] [כלומר עבור היהודים שומרי שבת, ואפשר לומר סתם עבור כל מי שישתתף בעירוב].

ג. השכירות לזמן של עשרים שנה מהיום [מזמן ביצוע השכירות], ויש עושים לחמישים שנה[282]. פרט זה חשוב ביותר, שאם לא עושים אותו, הגוי יכול לבטל את השכירות לדעת הרבה פוסקים, וכן אם ישכיר דירתו או ימכור תתבטל השכירות, משא"כ אם קובע זמן, אינו יכול לחזור, ואף אם השכיר [וי"א גם אם מכר] ממשיכה השכירות.

לסיכום: הגוי והמומר צריכים לחתום, או לומר, או אפילו רק להבין ולהסכים, לנוסח זה:

"אני משכיר/ה את רשותי למשך עשרים שנה מהיום, לכל מי שישתתף בעירוב בתקופה הנ"ל".

אם שוכר ממנו בעל פה, אומר לו בנוסח זה: **"אני שוכר ממך את רשותך למשך עשרים שנה מהיום, עבור כל מי שישתתף בעירוב בתקופה הנ"ל".**

בדרך כלל אדם חושש אפילו לומר בעל פה שהוא משכיר את רשותו, מי יודע איזה פח טומנים לו, בכל זאת חייבים להזכיר לו שמשכיר את רשותו, ולכן חיברנו נוסח קצת פשרני כדלהלן.

עשיית עירוב לכבוד שבת קודש

"כדי שנוכל לטלטל בשבת קודש, אנו משתתפים כולנו שנהיה משפחה אחת, מהיום למשך עשרים שנה.

וכדי שזה יתפוס על פי ההלכה, אנו נותנים מטבע כסף, שתזכה בו לעצמך, וכך המקום נהיה מושכר לכל התושבים, ולכל מי שיבוא לכאן לשבתות ומועדי ישראל במשך זמן זה".

דינים נוספים

צריך לשכור מדעתו של הגוי, ולא מועיל להניח הכסף לפניו ולומר זה עבור רשותך שיהא לנו רשות לטלטל בחצרך, ואפילו היה רגיל להשכיר. אך אם לבסוף לקח את הכסף, נחשב שנתרצה ומועיל[283].

היא) להניח בהם חפץ כל שהוא, ומשך השכירות היא לחמישים שנה מהיום, השכירות היא עבור המעוניינים בעירוב הגרים בו כעת, ולאלו שיתוספו תוך השנים הללו".

ההבדל המהותי בין השיטות הוא, שבשכירות של החכמת הלב נאמר ששוכרים "להניח חפץ כל שהוא", ובשכירות של העירובי חצרות שוכרים סתם את כל הבית, ועי' משנ"ת בזה בפרק ב' סעיף א', והתבאר ששכירות העירובי חצרות היא לפי מה שמוכח מהרבה ראשונים ואחרונים, וגם מועילה לכו"ע.

274. וכל שכן אם דרים בבתים של שאינם שומרי תו"מ, שהשכירות מהם יותר חלקה ע"פ ההלכה.

275. אין צורך להסביר כיצד הכסף קונה, ומספיק שידע שע"י זכייתו בכסף זה מועיל ע"פ הלכה. וגם אם לא מסבירים זה מובן מאליו.

276. באופנים אלו השכירות יכולה להועיל מדין שכירו ולקיטו, ולפעמים אף מדין בעלים שיכול לסלק, וזה עדיף, לכן אומרים שישכיר כל מה שיכול ע"פ הלכות עירובין.

277. נחלקו בזה השו"ע והרמ"א (סי' שצ"א ס"א) לגבי שר העיר, שדעת השו"ע שאם בעלותו רק על הרחובות אי אפשר לשכור ממנו [והשמיט את דעת הריב"ש], והרמ"א כתב שאפשר לשכור את הרחובות וזה יועל להתיר להוציא מבתי ישראל, ורק להוציא מבתי הגויים והמומרים אינו מתיר. ולכן בשעת הצורך אפשר לשכור רק את הרשות המשותפת, אך לבני ספרד הפוסקים כשו"ע בפשטות אינו מועיל. ויש לשים לב שאם שוכרים רק את זכותו ברחובות ולא בחצר, ויש לגוי חצר פרטית [שאותה לא שוכרים], אם היא אינה מגודרת במחיצה בגובה י' טפחים מכל צדדיה, הרי חצר זו אוסרת את הרחובות [מדין פרוץ למקום האסור], עד שישכרו גם אותה.

278. רמב"ם הובא בביאור הלכה (סי' שפ"ב ס"א ד"ה ממנו), ומ"מ אינו ממש בגדרי אורח, שהרי אורח יותר מל' יום אוסר, אלא זה רק נתינת טעם בגדר התקנה, ובחזו"א (סי' פ"ב סק"א) כתב שע"י מעשה השכירות ביטלו רבנן את האיסור שאסרו, והוי רק מעשה המתיר רשות הגוי.

279. עיין בעירובי חצירות עמ' שפ"ט במכתב לחכמת הלב שכתב כמה חסרונות באם שוכרים להניח חפץ, וכן הנוהגים כחזו"א פה עיר ב"ב הסכימו שיש לשכור סתם, ולא רק להניח חפץ כחזו"א.

280. עיין בחזו"א (סי' פ"ט סק"ד) שהתקשה בזה, ונראה שלמסקנתו ששכורים את הזכות של השכירו ולקיטו [אלא כל הרשות], ניחא ליה שמועיל ע"פ דין, וצ"ע שגם זכות זו פועל אינו יכול לתת לאחר.

281. מן הדין מספיק שאחד שוכר לעצמו וכולם מותרים (שו"ע סי' שפ"ב ס"ו), אך צריך שהוא יהיה בתוך תחום העירוב, ואם יעבור דירה או יסע לשבת יתבטל העירוב [וכן לפעמים השוכר מן הגוי הוא אדם שמתמחה בכך ואינו מאנשי המקום], לכן שוכרים עבור כל הדרים בשטח העירוב, שודאי אחד מהם ישאר.

יש מוסיפים [מטעם זה] ששוכרים עבור כל אלו שיגיעו בעתיד לשטח העירוב, אמנם בעירוב של שכונה זה מיותר, ולפעמים אף עושה קושי שהגוי יסכים לך, אבל בעירוב של בתי מלון או בתי חולים שהדיירים מתחלפים, חייבים לשכור עבור כל אלו שיגיעו בעתיד. בנוסח דלקמן כלול גם אלו שיגיעו בעתיד באופן כמעט בלתי מורגש, אמנם ראוי להסביר לגוי שמשכיר לכולם.

282. במשנ"ב (סי' שפ"ב ס"ק מ"ח) כתב לעשות רק לעשרים שנה, שלא ייראה כחוכא, וכ"כ לעשות בעירובי חצרות. אבל בחכמת הלב (פ"ו ס"ג) כתב לחמישים שנה, וסובר שמש"כ המשנ"ב לעשרים היינו רק בשכירות מגזבר המלך, שעד עשרים שנה המלך לא מקפיד, אבל שכירות גדולה המלך יכול להקפיד, ורק מעל חמישים שנה לא לשכור, שבזה יש גם טעם דחוכא. וצריך לומר מהיום כי אחרת אינו מפורש איזה זמן.

283. שו"ע סי' שפ"ב ס"י ושעה"צ ס"ק ל"ב. וע"ש במשנ"ב (ס"ק ל"א) שכתב הטעם דאין כופין גוי לדבר מצוה, ובשעה"צ (ס"ק ל"ד) כתב עוד כי עיקר תקנת השכירות כדי שלא ידור עמו מחמת שהגוי לא ירצה להשכיר, ואם מועיל לשכור בעל כרחו מה הועילו חכמים בתקנתם.

ניתן לשכור מאשתו או מאחד מבני ביתו, ואפילו בעל כרחו של הבעלים. ויש אומרים שאם מוחה בפירוש באשתו אינו מועיל[284].

ניתן לשכור מבאי כוחו של הבעלים או של הדייר או המשכיר. כלומר, כשיש איזה פקיד או ידיד של הבעלים, אפשר שהוא יבקש מהבעלים יפוי כח [שליחות] לעשות שכירות לצורך העירוב, הרווח בזה שהבעלים סומך עליו שזה לא יקלקל לו, ואינו דורש הסבר, והרבה פעמים זה מיקל כאשר הפקיד שומר תורה ומצוות[285].

דיני השכירות בדירות שכורות, ראה לקמן.

לכתחילה יש לשכור את הרשות עצמה, כלומר את ביתו של הגוי והמומר, אבל כשאינו מסכים לכך אפשר לשכור ממנו רק את זכותו ברשות המשותפת, כגון חדר מדרגות וחצר ורחוב[286]. ויאמר נוסח זה: "אני שוכר ממך את חלקך ברשות המשותפת (כגון חדר מדרגות חצר רחוב וכו') בשבתות ומועדי ישראל (ויום טוב שני) משעה לפני כניסת השבת והחג עד שעה לאחר צאתם, למשך חמישים שנה מהיום, עבור כל מי שישתתף בעירוב בתקופה הנ"ל".

3. פתרון כשהגוי או המומר אינו מסכים להשכיר:

בדרך כלל הגוי או המומר חושש מהשכירות, כל אדם מפחד לעשות דברים שאינו יודע איזה השלכות יהיו לו מכך [ובגמ' (עירובין דף סב.) אמרו שחושש שמא עושים לו כשפים]. או שסתם אינו מבין, או שאינו רוצה לשתף פעולה. בכל מקרה ניתן לשכור משכירו ולקיטו [פועל שלו שמשתמש בביתו], והקילו חז"ל להחשיב את הפועלים כבעלים להשכיר את רשות בעליו [וי"א את הזכות שלו ברשות בעליו[287]]. עוד מבואר בגמ' (דף סה:) ובשו"ע (סי' שפ"ב סי"ב) קולא נוספת, שאף מי שאינו פועל ומשתמש ברשות בעליו, אלא יש לו זכות להניח חפץ ברשות הגוי, דינו כשכירו ולקיטו שיכול להשכיר רשות בעליו.

ולפי זה ניתן די בקלות לבצע את השכירות, ע"י שאדם יבקש מהגוי לשמור לו מפתח או כל חפץ שהוא[288], ובזמן שהחפץ מונח ברשות הגוי יש בכוחו להשכיר את רשות הגוי ליהודים שבתחום העירוב, אף לזמן מרובה (בתנאים דלהלן).

השכירות באופן זה יותר נוחה לביצוע, אך יש חילוק בין גוי למומר, שבגוי היא מועילה לכתחילה, ואילו במומר יש פוסלים אותה. לכן כל אחד בבנין המגורים שהוא גר, עדיף שישכור מהמומרים שכירות ממש, אולם בעירוב שכונתי בדרך כלל ישנם כאלו שלא יוכלו לשכור מהם שכירות ממש, ואז יצטרכו להקל כשיטות שמועיל שכירות ע"י הפקדת חפץ במומר, ואם כן אפשר כבר לשכור כך מכולם. [לפעמים עדיף שיעשו מלכתחילה שכירות זו, כי אם יתחילו בשכירות ממש, יתיאשו מהר, ותלוי לפי הענין].

אופן עשיית השכירות ע"י דין שכירו ולקיטו:

א. אדם כלשהו יפקיד חפץ כלשהו בבית הגוי, ללא הגבלת זמן[289]. אין צורך להסביר שזה לצורך העירוב, רק שיהיה ברור שזה פקדון, ולא מתנה ולא לתועלתו האישית[290].

ב. אדם אחר ישכור מהמפקיד [אחרי שהגוי הניח את החפץ ברשותו[291]] את רשות הגוי ע"פ הנוסח, עם הגבלת זמן, לחמישים או עשרים שנה, עבור כל מי שהעירוב יכול להועיל לו במשך תקופה זו[292].

שני חלקים אלו הכרחיים, ואם רק הפקידו חפץ ולא השכירו, יש אופנים שאינו מועיל אפילו בדיעבד[293].

כששוכרים משכירו ולקיטו, כלומר שאינו בעלים אלא יש לו זכות להניח חפץ בבית הגוי ע"י שביקש רשות או מחמת שהוא בעל המקום או המשכיר, יאמר נוסח זה:

"אני משכיר/ה את [רשותי ואת] כל המקומות שביכלתי להשכיר מדין שכירו ולקיטו [ע"י שיש לי זכות להניח בהם חפץ], למשך עשרים שנה מהיום, לך ולכל מי שישתתף בעירוב בתקופה הנ"ל".

יש לציין שגם פתרון זה לפעמים אינו הולך בקלות, יש כאלו שאינם מוכנים אפילו לשמור חפץ, כגון עולים מרוסיא שחושדים בכל דבר, או חילונים אנטיים שאינם מוכנים לשתף פעולה כלל, או סתם מרוגזים על השכנים. ניתן להפקיד את החפץ אצל האשה, ולא רק אצל הבעל שהוא הבעלים [אבל לא שאר בני ביתו], ולפעמים האשה יותר נוחה להסכים[294].

יש להסמיך את השכירות ממפקיד החפץ לזמן ההפקדה, שתיעשה בזמן שיש לתלות שהגוי והמומר עדיין שומרים על החפץ, ואז השכירות מועילה גם לזמן שאחר שיסלק את החפץ (לפח או לעצמו). אבל אם לא שכרו עד שכבר סילק את החפץ, אין השכירות מועילה[295].

דירות שכורות

בדירה שכורה, הקובע לענין עירוב הוא הדייר השוכר ולא המשכיר. ולכן אם השוכר שומר תורה ומצוות, אין צריך לשכור, גם אם המשכיר גוי[296]. ואם השוכר גוי או מומר, צריך לשכור, גם אם המשכיר יהודי שומר תורה ומצוות.

כדי להתיר לתקופה ממושכת יש לשכור גם מהשוכר וגם מהמשכיר. השכירות מהשוכר היא כדי להתיר את התקופה שעליה כבר חתם חוזה, שבדרך כלל אין בכח המשכיר להשכיר לאחרים זכות לזמן זה. והשכירות מהמשכיר היא כדי להתיר לכשיתחלף דייר, וכן זה נצרך אפילו כלפי אותו דייר לכשיאריך את החוזה[297].

השכירות מהשוכר יכולה להיעשות ע"י הפקדת חפץ [דין שכירו ולקיטו המבואר לעיל מס' 3], אבל השכירות מהמשכיר צריכה להיות שכירות ממש[298].

השכירות מהשוכר, רגילה וככל הדינים הנ"ל, עם שלושת הפרטים, רק היא נעשית לזמן שהוא יכול להשכיר, וטוב לפרש בנוסח זה: **"אני שוכר ממך את רשותך למשך הזמן שביכלתך להשכיר, ולא יותר מחמישים שנה מעכשיו[299], עבור כל מי שישתתף בעירוב בתקופה הנ"ל".**

השכירות מהמשכיר יכולה לכלול הרבה אופנים, א' לתקופה שיבוא שוכר חדש [כיון שעדיין לא השכיר לזמן ההוא, יכול להקדים ולהשכיר לעירוב, ואח"כ יכול להשכיר לגוי רק מה שנשאר בידו, וזו רשות מושכרת ואינה אוסרת]. ב' לתקופה שיאריך את החוזה של השוכר הקיים, ועדיין לא האריך. ג' כשאפשר להודיע לשוכר להתפנות מהדירה בהודעה 30 יום מראש, יכול להשכיר מאחרי שלושים יום מעשיית השכירות עם העירוב. ד' במקרים שהמשכיר יכול לסלק את השוכר מיד, יכול להשכיר מיד [וא"צ לשכור מהשוכר]. ה' במקרה שקיבל רשות להשאיר בדירה המושכרת רהיטים או חפצים שלו [שאינם משמשים את השוכר], יכול להשכיר [באופן זה השכירות מדין שכירו ולקיטו].

מכיון שהתבאר שיש הרבה אפשרויות שניתן לכלול בשכירות מהמשכיר, אם נתחיל לפרט אותם יפחד המשכיר שעומדים לרשל אותו מכל נכסיו, לכן אפשר ועדיף לומר לו שישכיר כל מה שבאפשרותו להשכיר ע"פ הלכות עירובין. והוא לא ישים לב כלל מה טמון בזה, ויתכן שלא יפחד. ויש בזה עוד רווח, שאם יש לו עוד דירות במקום אחר, לפעמים השכירות תועיל גם עליהם.

ויאמר נוסח זה: **"אני שוכר ממך את כל המקומות שביכלתך להשכיר על פי דיני עירובין, כל שכירות תחול ברגע שתוכל לחול, למשך עשרים שנה[300], עבור כל מי שישתתף בעירובים האיזוריים במקומות ובתקופה הנ"ל".** ויתן שתי פרוטות לקנין, אחת לדברים שחלים מיד, ואחת לדברים שיחולו לאחר זמן[301].

דירות עמידר דינם כדירה שכורה.

חדרי דיור של עמידר, וכן בתי אבות של דיור מוגן, אף במקומות שיש מנהל שיש לו מפתחות של החדרים, בזמנינו ע"פ חוק אסור לו להיכנס ללא רשות, ולכן אפילו אם בפועל יכול להיכנס ולהניח חפץ ולא ימחו בו, אינו נחשב שכירו ולקיטו[302]. וצריך לברר היטב אם יש לו זכות להניח חפצים שיוכל להשכיר את רשות השוכרים. אמנם בדרך כלל יש למנהל זכות להכניס חפצים בפרוזדורים, ואותם יכול להשכיר מדין שכירו ולקיטו בחצר כדלקמן[303].

---

284. שו"ע סי' שפ"ב סי"א מאשתו, ומשנ"ב ס"ק ל"ב מבני ביתו. ומש"כ יש אומרים, זו דעת הגר"א (במשנ"ב ס"ק ל"ד) שתלוי במחלוקת לענין עירוב (בסי' שס"ז), אם אשתו מערבת שלא מדעתו. והנה שם הסתפק הביאור הלכה (ד"ה וי"א) אם יש להחמיר כשיטה זו לענין עירוב, וכאן יש יותר מקום להקל משום שרק לד' הגר"א תלוי במחלוקת. וכן סתם בנתיבות שבת (פל"ז ס') להקל, ושאר מחברים כתבו להיזהר לפנות מלכתחילה לאשתו כדי שלא לערב אותו בענין שלא ימחה. וכל זה דוקא אם מוחה בה בפירוש, אבל אם מתנגד בעצמו ולא מוחה באשתו [אפילו רק מחמת שאינו יודע שהיא משכירה], מועיל השכירות ממנה (חכמת הלב פ"ו ס"י וס"ק כ"ו, וכמבואר בשעה"צ ס"ק ל"ח).

285. בשכירות ממפעלים [שיש בהם בשבת שומר גוי] או בתי מלון ומוסדות גדולים, ושוכרים מהפקידים או מתת מנהלים, וכן בכל שכירות מחברה בע"מ, לפעמים אין תוקף לשכירות ללא עשיית חוזה חתום באופן שמחייב את המוסד, ובמוסד בע"מ צריך שיחתמו שנים. אך אם יש מנהל אחד שהוא בעלים לבדו [ואינו בע"מ], והפקיד קיבל ממנו רשות להשכיר, יתכן שאפשר לשכור בעל פה.

286. נחלקו בזה השו"ע והרמ"א (סי' שצ"א ס"א) לגבי שר העיר, שדעת השו"ע שאם בעלותו רק על הרחובות אי אפשר לשכור ממנו [והשמיט את דעת הריב"ש], והרמ"א כתב שאפשר לשכור את הרחובות וזה יועל להתיר להוציא מבתי ישראל, ורק להוציא מבתי הגויים והמומרים אינו מתיר. ולכן בשעת הצורך אפשר לשכור רק את הרשות המשותפת, אך לבני ספרד הפוסקים כשו"ע בפשטות אינו מועיל. ויש לבדוק ולשים לב שאם יש לגוי חצר פרטית [שאותה לא שוכרים], והיא אינה מגודרת במחיצה בגובה י' טפחים מכל צדדיה, הרי חצר זו אוסרת עד שישכרו גם אותה.

287. בב"י ובמשנ"ב (ס"ק מ"ד) מבואר שחז"ל החשיבו את השכירו ולקיטו כבעלים להשכיר את דירת הגוי, או כשליח של הבעלים, וכן פשטות כל הפוסקים. ובחזו"א (סי' פ"ב סק"א ד' וט') כתב שהשכירו ולקיטו משכיר את הזכות שיש לו ברשות הגוי להניח חפצים, וע"י ששכרו קצת מרשותו ניתר הכל. אבל אח"כ (בס"ק ל"ד) בדין שכירות משר העיר כתב ששוכרים את כל הרשות.

288. כן כתבו בכל ספרי מחברי זמנינו, ולכאו' יש בכך חידוש נוסף מהנזכר בגמ' ובשו"ע, שכתבו שישאל ממנו מקום שיכול להניח בו חפץ, שאז יש לשואל זכות ברשותו, ואילו כשנותנים לו חפץ לשמור, יתכן שאמנם רשות הגוי משמשת את בעל החפץ, אך אין לו זכות ברשות הגוי, הרי הגוי יכול ג"כ לשמור את החפץ בכיסו או במכוניתו ולא נתן שום זכות בעצם המקום, וצ"ע.

289. האדם המפקיד והאדם ששוכר ממנו אינם צריכים להיות מתושבי העירוב, רק שהשוכר ישכור עבור הגרים בעירוב. וכאמור לעיל (מס' 2 אות ב') מספיק שיהיה בעירוב אחד שזכה ברשות הגוי, אך כיון שכל אדם נוסע פעם מביתו, ע"כ כדי שלא יקרה ח"ו שהזוכה אינו והעירוב יפסל, לכן שוכרים עובר כולם שמתוכם תמיד יהיה אחד. ובמקומות שיתכן שיתחלפו כל הדיירים כמו בתי מלון והארחה ובתי חולים וכו', צריך לשכור גם עבור כל מי שיתווסף בעתיד. ומש"כ שיפקיד ללא הגבלת זמן, זהו משום דעת החכמת הלב ששכיר שמתחילתו מוגבל לזמן יכול להשכיר רק לאותו זמן, משא"כ אם אינו מפרש שמוגבל לזמן יכול להשכיר אף לזמן שאחרי שיתפטר, כלומר לזמן שאחרי שיפסיק לשמור את החפץ.

290. יש מבקשים שישמור מפתח של הדירה, וצריך שיניחנו בבית ולא בכיס. יש שרצו להניח קופות צדקה (כ"כ בחכמת הלב פ"א), אבל יש שחששו שכיון שאומרים לו שזה סגולה לתת צדקה, וא"כ שומר את הקופה לצורכו האישי, ואין זה שימוש של המפקיד שיחשב ע"ז שכירו ולקיטו.

291. רק אחרי שהניח, משום שכתב המשנ"ב (סי' שפ"ב ס"ק ל"ז) שצריך לקנות את הזכות ברשות הגוי, וקונה ע"י הנחת החפץ. [ולדעת החזו"א (סי' פ"ב ס"ק ל"ג) א"צ לקנות אלא די בקבלת הסכמתו].

292. יש כאן את כל ג' התנאים שנזכרו בעשיית השכירות מהבעלים (לעיל מס' 2).

293. שו"ע סי' שפ"ב סי"ב מחלוקת אם צריך דוקא להשכיר, או מספיק שמערב, וכ' המשנ"ב (ס"ק מ"א) שלכתחילה נכון לחוש שצריך להשכיר, ויש אופנים שאף בדיעבד אינו מועיל בלי שכירות, כגון שאינו גר בתחום העירוב ולא זיכו לו את הפת, ובעיקר אם הגוי יזרוק את החפץ או יקחנו לעצמו, בטל ההיתר.

294. לפעמים ניתן לעשות פתרון נוסף, ע"י שנכנסים שנים על מנת לדבר עמו דקה או שתים, ובינתיים מבקשים רשות להניח את השקית שהביאו עמם, ובכך שאלו ממנו מקום והשואל נחשב שכירו ולקיטו, ותוך כדי דיבור משכירים מיד עם הקצבת זמן לעשרים שנה.

295. משנ"ב סי' שפ"ב ס"ק ל"ז. מצד שני יש להמתין מעט שהגוי יניח את החפץ מידו, כי צריך לקנות את הזכות במקום שהחפץ מונח, וקונים אותו ע"י שמשמש לשמירת החפץ, כמבואר במשנ"ב שם (ולחזו"א א"צ קנין אלא הסכמה).

296. שו"ע סי' שפ"ב כיון שמקום פיתא אוסר, ולמשכיר אינו מקום פיתא, יתכן שכדאי בכל זאת לשכור מהמשכיר, כדי שאם ישכיר בעתיד לגוי או מומר לא יאסור [ותלוי לפי הענין, כמה סבירות יש לכך, וכמה עירנות בעלי העירוב לחילוף הדיירים].

297. השכירות מהשוכר מועילה רק לזמן שכבר מושכר לו, אבל אינו יכול להקנות מה שיהיה אח"כ, אף אם לבסוף ימשיך לגור לתקופה נוספת, שהרי כרגע הוי דבר שלא בא לעולם, וקל וחומר שאינו יכול להשכיר לזמן שיתחלף דייר אחר. ולצורך שני מצבים אלו שוכרים מהמשכיר. מצד שני השכירות מהמשכיר, בדרך כלל לא מועילה על השוכר שנמצא כעת, אלא א"כ הוא יכול להוציא את השוכר מהדירה כל רגע [שאז נשאר בעלים ויכול להשכיר לאחר, כאילו סילק את השוכר כמבואר ברשב"א ואכמ"ל], או אם יש לו זכות להניח חפצים בדירה השכורה [שאז יכול להשכיר מדין שכירו ולקיטו]. ומכיון שבדרך כלל לא מתקיים אחד מאלו, אין השכירות מהמשכיר יכול להועיל על השוכר, וצריך גם לשכור מהשוכר.

298. כיון שהמשכיר אינו דר בדירה, ואינו משכיר מה שיש עכשיו אלא מה שיהיה בעתיד כמבואר לעיל, אם כן לא שייך מי שיהיה עכשיו שכירו ולקיטו על הדירה שעדיין איננה. [שהרי צריך שיהיה לשכירו ולקיטו זכות באותו דיור, ולא מועיל שיש לו זכות בחצר אחרת של הגוי כמ"ש הבה"ל (סי' שפ"ב סי"א ד"ה או)].

299. באופן זה נחשב שקבע זמן לשכירות, ועי"ז אין הגוי יכול לבטלה תוך זמן זה. ועי' עירובי חצרות עמ' שצ"ב שהזכיר רק "לכל משך הזמן שביכולתך להשכיר".

300. כששוכרים מהמשכיר שהוא בעלים, ניתן לשכור לחמישים שנה (כמ"ש בחכמת הלב), אבל כששוכרים מבא כוחו או מפקיד, יש לשכור רק לעשרים שנה (כמ"ש המשנ"ב סי' שפ"ב ס"ק מ"ח).

301. אין צורך להסביר כיצד הכסף קונה, ומספיק שידע שע"י זכייתו בכסף זה מועיל ע"פ הלכה. וגם אם לא מסבירים זה מובן מאליו.

302. שאם נכנס ע"י שמכריחם או שמפחדים למחות בו, ואינו מחוק המלכים, אינו מועיל (ביאור הלכה סי' שצ"א ס"א ד"ה שהרי). ואם הם נותנים לו רשות מתוך יראתם [ולא רק שלא מוחים בו אם נכנס], אך בכל זאת אינם רוצים בכך, ואם היו אוזרים אומץ היו מונעים ממנו כפי החוק, לכאו' נחלקו בזה הב"י והב"ח (בסי' שצ"א), וצ"ע לדינא. ומ"מ אם המנהל מבקש רשות להניח חפץ [כגון שנותנים לו להיעשות שכירו ולקיטו בהפקדת חפץ, מתוך הנחה שיותר יקבלו ממנו], י"ל שאין לחשוש שעושים מיראה, וצ"ע.

303. בשכירות זו מתיר לדעת הבית יוסף רק את החצר, כלומר חדרי הגויים והמומרים נשארים אסורים [להכניס להם ולהוציא מהם], אבל הפרוזדורים והקומות מותרים, וכן אינם אוסרים על העירוב הכללי. ולמבואר בחזו"א ולכאו' כן גם דעת המשנ"ב שמועיל גם להתיר את החדרים. לדעת החכמת הלב

בתי אבות שאין בו דיור מוגן, אם כולם אוכלים בחדר אוכל, מספיק לשכור מהמנהל, כיון שיש לו זכות להניח חפצים במקומות אכילתם, ואין צורך שיהיה לו זכות בחדרים. ואם יש שאוכלים בחדרים, וכן כשיש עובדים שאוכלים בחדר נפרד, צריך שיהיה לו זכות גם בכל החדרים ההם.

בתי מלון, יש לשכור מהמנהל את כל מה שיכול להשכיר ע"פ הלכות עירובין, וזה מועיל לרוב הדיירים, אך לחלק זה מועיל רק לאחר זמן, וצריך לברר בכל מקום אצל הת"ח הבקיאים בפרטי הלכות עירובין, ולשכור באופן פרטי ממי ששכירות זו לא מועילה לחדרו[304].

פועל או מנקה שיש לו זכות להניח חפצים בחדרים לצורך עבודתו, יכול להשכיר את החדרים [מדין שכירו ולקיטו[305]].

כאשר אין אפשרות לשכור את החדרים, יש לשכור עכ"פ את הפרוזדורים והחצרות וכל הרשויות המשותפות מהמנהל שיש לו זכות להניח בהם חפצים [ולפעמים גם לשנות אותם]. שכירות זו מועילה לדעת הרבה פוסקים, אך לא לדעת הב"י, ולבני ספרד יש להחמיר שלא לטלטל כאשר השכירות נעשתה באופן זה[306].

עצות מעשיות

באופן כללי יש 3 סוגים באנשים שצריך לשכור מהם, **1.** מחללי שבת שומרי מסורת, ואומרים שהם דתיים בלב וכדומה. איתם קל יחסית להסתדר, רצוי לבוא בשם רב ידוע ומפורסם [כי בדרך כלל הם מכבדים רבנים], ואומרים להם שמשתתפים יחד ונהיים כמשפחה אחת, וזה נצרך לנו לשמירת השבת לטלטל את הילדים ברחוב, ולהשאיל לחם לשכנים, וכדומה. וזכות השבת משפיעה ברכה, ויש לכם חלק במצוה שלנו. (שים לב, בנוסח זה נזהרנו שלא תהיה ברכה מפורשת למומר)[307].

2. גוים, או חילונים שאינם אנטי דתיים, ע"פ רוב אינם רוצים לשתף פעולה בקלות, כי לא רוצים סתם להיכנס לדבר שאינם יודעים מה טמון בו. באופנים אלו ניתן לשכור בקלות יותר, ע"י הפתרון של שכירו ולקיטו, דהיינו שאדם כלשהו יפקיד אצל הגוי או החילוני[308] חפץ, כגון מפתח [אפשר מפתח שאינו בשימוש] וכדומה, ללא הגבלת זמן, ותוך הזמן שהחפץ נמצא בביתו ילך וישכיר את כל רשות הגוי, ויקצוב זמן למשך עשרים שנה, והשכירות היא עבור כל מי שישתתף בעירוב בשנים הללו, ואח"כ יכול לבקש את החפץ בחזרה.

אמנם יש מהדרים לעשות דוקא שכירות ממש, בפרט במומרים שיש דיעות שאין דין שכירו ולקיטו מישראל, והמומר כגוי רק לחומרא. באופנים אלה יש להשקיע סבלנות ולדבר בנחת, שיעשה למען התושבים שיוכלו לטלטל בשבת לפי חוקי תורתינו הקדושה, ואין בזה שום פגיעה בזכויות השימוש שלך בדירתך. ואנו עושים זאת בעל פה ללא שום מסמך, כך שאין לך לפחוד שמישהו יתבע אותך, רק תסכים שזה יחול. ולהגיש מיד את הכסף [שלמרות שהוא מועט, עיניהם מסתנוורות מחימוד הממון], קח את זה ותסכים לשכירות, והכל נגמר.

3. חילונים אנטי דתיים, כמעט לא ניתן לשכור מהם ממש, ומיד צריך לעשות את הפתרון שע"י שכירו ולקיטו, ע"י שיפקיד אצלו חפץ [או אצל אשתו, אבל לא שאר בני ביתו], וכנזכר לעיל. הרבה פעמים הם לא מוכנים לעזור אפילו בשמירת חפץ, ויתכן שניתן לבקש להיכנס דקה לדבר עימו, ותוך כדי לבקש להניח את השקית, ויבוא עם עוד אדם שתוך כדי דיבור ישכור ממנו כדין.

אמנם לפעמים נקראים אנשים העוסקים בעירובין לעשות שכירות באיזה מקום, ולא מתקבל כל כך על דעת הדיירים לשמור להם מפתח, לכן צריך לחשוב על פתרון אחר, כגון חפץ שמצויר עליו נרות שבת, ולומר להם ששומרים אותו בשבילנו כדי להשתתף איתנו בשבת [אך שיהיה ברור שזה פקדון ולא מתנה, ולא לומר שזה סגולה לבית, כי אז הוא שומר את החפץ לצרכו האישי]. ובאנשים אנטי דתיים צריך למצוא תירוץ אחר.

דברים שנמצאו ונידונו בבדיקת העירוב בישיבת "באר יעקב"

1. לחי שהונחו לפניו אבנים גדולות (אבני שפה) כדי להעמידו וליצבו, ויש בהם גובה ג' טפחים, כיון שהם מיועדים לעמוד בקביעות, הם מתבטלים לקרקע. ונמצא שהלחי מתחיל על מדרגה שאין ברחבה ד' על ד' טפחים [ומה שהלחי מתחיל מהקרקע, אינו נחשב לחי כיון שחלק זה כטמון בקרקע], ולכן הלחי פסול למרות שנשאר לו גובה י' טפחים מעל האבנים.

על מנת להכשירו צריך לשפוך חול סביבו שיהיה לפניו שטח ד' על ד' טפחים, ולא יהיה בהם מדרון בשיעור תל המתלקט. וצריך שיהיה שיעור זה לפני הלחי לכיוון פנים, דהיינו לתוך שטח העירוב.

2. צורת הפתח שנבנתה על גבי מפלס עליון, דהיינו החצר התחתונה היא שטח העירוב, ובין התחתונה לעליונה יש גידוד שמונים ס"מ, א"כ יש שיעור מחיצה לדעת הגר"ח נאה, ולא לדעת החזו"א. לשם כך עשו צורת הפתח והניחו את הלחיים בחצר העליונה בקצה החצר. באופן זה נמצא שכלפי החצר התחתונה, עומדת צורת הפתח על גבי מדרגה גבוהה שמונה טפחים לשיעור חזו"א, והרי היא כעומדת באויר ופסולה.

על מנת להכשיר יש להוריד את הכל לחצר התחתונה. אמנם באופן שצוה"פ תהיה סמוכה למפלס, לכאורה יש לפסול אותה כיון שאין יציאה מצורת הפתח ולחוץ, בטל ממנה שם צוה"פ לדעת הגרמ"ל שליט"א שאמר שאין צוה"פ כאשר אי אפשר לעבור בה מחמת שיש מעקה שאין לו דין מחיצה, דאין בו לבוד (כמבואר בדברינו בדין מעקות בטיחות שבקצה המדרכה), ומ"מ כיון שבאמצע צוה"פ דנן יש מדרון שנוח להלך עליו, ושם יש ד' טפחים פתח גמור, מועיל אף כאשר בצדדים יש חסרון בשיעור חלל צורת הפתח, וכדמוכח בחזו"א לגבי פתח שאין בצדדיו חלל י' טפחים, דמספיק שיש באיזה ד' טפחים באמצע חלל גובה י'.

עוד אפשרות היתה לעשות צוה"פ לכיוון החורבה שבמפלס העליון, ופשוט.

3. היה רווח בין שני מבנים, בשיעור כשמונים ס"מ, שבני הישיבה יוצאים דרכו לרחוב שמאחורי הישיבה, ונראה שאין להחשיבם רבים בוקעים כיון שמשמש רק יציאה מהחצר ולא קיצור דרך. ועוד שאין כ"כ הרבה שעוברים שם. ומ"מ לכתחילה נראה לעשות צורת הפתח שמא תשתנה המציאות בעתיד, ואנו משתדלים לעשות את ההיקף מושלם באופן שכל בודק יוכל להבחין אם חסר או השתנה משהו.

4. אחורי חצר זו יש תל המתלקט שהבחורים מטפסים עליה כדי לעבור. ואין לסמוך עליו למחיצה כיון שאינו גבוה כ"כ, ובקלות יכול להתמעט מהשיעור. א. יכול לרדד מגובה י'. ב. יכול להתפזר ברגלי התל באופן שאין ברגליו שיפוע תלול אלא הרי זה כקרקע ישרה, וצריך להתחיל את חישוב גובה התל מאמצע השיפוע שכבר אין גובה י', וכן היה נראה באותה שעה באחד המקומות שבתל. וכבר כתב החזו"א שאין להסתמך על תל המתלקט מחמת סיבות אלו וכדומה.

5. לצורך סגירת החלק האחורי של החצר, כדי להשתמש בשבת במקרר העומד שם, הועלתה אפשרות לעשות צורת הפתח, אלא שלבנין הפנימיה שבצד שמאל יש גגון בולט כששים ס"מ, והוא לא משופע וגם יש לו שתי מחיצות גמורות, באופן זה יש דעות רבות שאומרים בו פי תקרה, ומחמירים שפי תקרה כמחיצה ומחלק את צוה"פ, ולכן יש להרחיק את הלחי מהבנין עד אחרי גמר התקרה, ולסתום עם גדר מהלחי עד הבנין.

לעומת זאת אם יעשו את צוה"פ במעבר הצר הנ"ל למרות שגם שם בולט גג, אינו פוסל, כיון שהוא משופע, ושונה מכל גג רעפים שהרעפים בשיפוע ותחתית ישרה, משא"כ כאן גם התחתית משופעת ולא אומרים בה פי תקרה, וכשר להניח תחתיה צורת הפתח.

6. בהמשך גבול העירוב היתה צורת הפתח קטנה לחבר בין שני בתים, ונעשתה מלייסטים (מקלות ברוחב עשרה ס"מ), והחוט מעליהם, והיו כאן שתי חששות, א' מקום קשירת החוט על וו כלשהו, ולא צמוד לקיר, ונמצא שהמקל שמוצמד לקיר יתכן ואינו תחת החוט אלא תחת הוו, ובאופן זה יש להחמיר, אע"פ שאפשר לומר שהוו יצטרך לקנה העליון, אך יש בזה חשש פתחי שימאי לדעת החזו"א שיש דין שימאי גם בקנה העליון. ב' חשש נוסף שהמקל אינו רחב כ"כ, והחוט עומד כס"מ לפני הקצה, וא"כ יש חשש גדול שהמקל יתעקם מעט ולא יהיה תחת החוט. וכן אם החוט יתנדנד מעט, יצא מכנגד הלחיים ויפסול לדעת החזו"א. לתיקון שתי הדברים התבאר שלא מספיק להזיז קצת את הקרש, כי יתכן שבקלות יחזור הדבר לקלקולו ולא יבחינו בבעיה, אלא יש להוסיף קרש יורת רחב, ולהצמידו על הקרש הקיים כדי שיהיה רחוק מהקיר כל הצורך.

7. בחצר של הרבנית דהגרמ"ש שפירא זצ"ל, אחורי הבנין עשו צוה"פ קטנה מהבנין לגדר, ולא הסתמכו על גדרות המקיפות את החצר, מאחר והגדרות מכוסות בעצים ושיחים יבשים נמוכים, ואין בחלל שתחתיהם י' טפחים, והוי כמו בית שאין בתוכו י' שאין לקירותיו דין מחיצה. ואמנם באמצע החצר יש חלל י', מ"מ י"א שצריך שיהיה צירוף מחיצות, ששתי חלקי המחיצה המשלימים לי' טפחים יהיו סמוכים בתוך ג' או ד' טפחים.

וביותר שכאן השיחים משאירים חלל בשיפוע שאינו יכול להחשב כמחיצה.

8. בצורת הפתח שנעשתה במקום זה, הצמידו קרש דק [עביו כס"מ אחד], ודבר זה שמצמידים את הקרש לעמוד, הוא מועד להיפסל בקלות, ותמיד צריך להימנע ממנו, כיון שמצוי מאוד, וכפי שהיה ג"כ במקום זה, שיש עקמימות מועטת בעמוד, וכמעט ודאי שהסטיה יותר מס"מ, אפילו בעמוד שהגביהו מטר וחצי בלבד, וא"כ יתכן מאוד שהחוט מתחיל שלא כנגד הלחי אלא אחריו לצד חלל צוה"פ, ואין הלחי תחת החוט. כדי להתיר דבר זה יש להרחיק את הלחי מעט מן העמוד, ויש להקפיד על דבר זה תמיד בכל מקום, לא להצמיד את הלחי לעמוד אלא להרחיקו כמה ס"מ. ובמקום שיש עמוד גבוה יש חשש שהעמוד יתעקם גם זה לא מספיק. וראה עוד.

9. בחצר דהגרמ"ש זצ"ל נשאלנו אם ניתן לטלטל באותה חצר אף בלי לסמוך על העירוב של כלל הישיבה. והתשובה היתה, שפתח החצר עם השאר הינו עקום, ונבדק שהעקמימות היא כחמש ס"מ שלפ"ז החלק התחתון של העמודים לא נמצא מתחת הקנה העליון, ובדבר זה כתב החזו"א בספר להחמיר שאין לצורת הפתח כזו דין מחיצה כיון שאין הקנה שוכב על עיקר העמודים שזה הי' טפחים התחתונים. יש מכשירים צורת הפתח במקרים כאלו שהקנה העליון נוגע בעמודים, אבל בעירובים שכונתיים מקפידים על כך. ולכן ההיתר בחצר יהיה רק כשהשער סגור, ומועיל מדין מחיצה. [וא"צ שיהיה נעול אלא שלא יהיה רווח ג' טפחים שהם 24 ס"מ לחומרא].

יש מכשירים פתח שיש לו דלת אף שאין לו קנה עליון כלל, ולפ"ז יש להתיר כאן, אך זו מחלוקת אחרונים ונוקטים להחמיר.

בענין הפירצות שבגדר, אילו היינו משאירים את השער פתוח, היה דין עומד מרובה מהגדר והיה נפגש בשער, אך אם סוגרים את השער יתכן שהעומד מרובה ממשיך בעקמימות ואינו נפגש במחיצה כלשהי. וממילא אין דין עומד מרובה, אמנם נראה שהעומד מרובה יפגש בגדרות של החצר האחרת שבצד שמאל, ויש להתיר אף אם יהיה פירצה בגדר. ויותר טוב למתוח את הגדר קרוב למסגרת השער, שלא ישאר רווח ג' טפחים (24 ס"מ).

10. בשער הגדול, יש רווח בין הדלתות פחות מג' טפחים, ונראה שאף אם יהיה ג' טפחים, מסתבר שאפשר לומר דין עומד מרובה, דודאי לפחות צד אחד פוגש בשער שכנגדו. וטוב להזהר שלא יהיה רווח ג' טפחים, כי יתכן מצב שאף צד לא יפגוש בשני, באופן ששתי הדלתות פתוחות מעט.

11. בכניסה לחניה עומדת צורת הפתח משני עמודי עץ עם לחיים. בבדיקה עם פלס היה נראה שהעמודים ישרים, אך במראה עין ניכרת עקמימות באחד מהם, ואכן בבדיקת הבקבוק נמצא שהעמוד מתעקם 11 ס"מ, והלחי שהיה מוצמד לעמוד לא היה תחת החוט אלא תחת העמוד, באופן זה צוה"פ פסולה. וכאן המקום להזכיר שוב את הנאמר לעיל, להקפיד לא להצמיד את הלחי לעמוד, כי מצוי שמתיחת החוט מעקמת את העמוד. כמו"כ זהירות נוספת, בעמודי עץ שמתעקמים בקלות, יש להעמיד את העמוד מלכתחילה בעקמימות לצד חוץ, שגם לאחר מתיחת החוט רק יגיע למצב ישר, ולא יתעקם לכיוון פנים של חלל צוה"פ.

12. בכניסה נוספת צוה"פ כנ"ל, אך בצד אחד החוט עובר על סיום הקיר, הסתפקו אם צריך להוסיף לחי, וקשרו דיקט שהיה נמוך משיעור י' טפחים, אך האמת שהקיר עצמו יכול להחשב לחי כיון שמדובר שהחוט עובר על אמצע העובי של הקיר, והעובי הוא כמזוזת פתח, ואין באורכו ד' טפחים, והוא כשר לכתחילה. השאלה היתה מכיון שיש בקיר קצת חורים קטנים כדרך יציקת בטון, אולי זה נחשב לפתחי שימאי. ונראה ע"פ מה ששמעתי מהרבנים שליט"א, שמה שזה בגדר נורמלי לפתח חצר, אינו נחשב שימאי, אא"כ בדרך כלל לא משאירים פתח בצורה כזו. ויש מחמירים להחליק את החורים בטיח או גבס [או לצפות במשהו דק ובלבד שיהיה חזק].

13. במקום נוסף השתמשו בעובי הקיר כלחיים של צוה"פ, אך היתה אבן שיש בראש הקיר שבולטת כ-3 ס"מ, והשאלה אם הבליטה נחשבת כגג המפסיק בין הלחי לחוט. שאלתי על כך, ונטיית הדברים להכשיר, מפני שהבליטה נחשבת כחלק מהלחי [מזוזת המשקוף], וממילא אין נידון אם היא מפסיקה, שהרי גם היא הלחי, ומה שהיא בולטת לא עושה חשש פתחי שימאי, משום שאין זה דבר שבור או הרוס, אלא כך הדרך ויופי הקיר. ואמנם בפתח בדרך כלל לא עושים בליטות,

---

ההכרעה היא שאין דין שכירו ולקיטו בחצר, אין שכירות כזו מועילה כדלקמן. [אך יתכן שניתן לשכור את הפרוזדורים גם מדין בעלים על הפרוזדור, במקרה שהוא יכול לשפץ ולשנות את הפרוזדור למקום אחר, וזה יועיל גם לשיטת החכמת הלב, לדעת הרמ"א סי' שצ"א ולא לשו"ע שם].

304. השכירות מהמנהל מועילה לאופנים דלהלן, א' לגוים ומומרים שעדיין לא שכרו, וישכרו בעתיד, ב' למי שאפשר לסלק אותו, ג' י"א גם למי שאפשר להעביר אותו לחדר אחר שלא מרצונו. ד' למי שהמנהל יכול להכנס ולהניח בחדרו חפץ שלא מרצונו. ה' למי שיש להנהלה בתוך חדרו חפצים שמשמשים את ההנהלה ולא את השוכר. ו' למי שלא אוכל בחדרו אלא רק בחדר אוכל הציבורי. ז' להתיר את הפרוזדורים ולהוציא מהחדרים של אלו ששומרים שבת, חוץ מלהוציא מהחדרים של הגוים והמומרים. ברוב השכירויות הנ"ל יש פקפוקים, שיטות או מצבים שאינם מועילים. ולכן צריך לברר בכל מקום לגופו אצל ת"ח הבקי בפרטים המורכבים הללו, ויש לו נסיון בענין.

305. לדעת החכמת הלב פועל ומנקה ששכרו אותו עם הגבלת זמן [לחודש או לשנה וכדומה], אינו יכול להשכיר את הזמן שמעבר לכך [אפילו אם אח"כ ימשיך לעבוד שם]. ורק אם שכרו אותו סתם יכול להשכיר גם את הזמן שאחרי שיסולק מתפקידו.

306. שכירות זו תלויה במחלוקת האם ניתן לשכור משכירו ולקיטו שיש לו זכות רק בחצר, לדעת החכמת הלב (פ"ו סי"ד) שכירות כזו אינה מועילה כלל, אבל לדעת העירובי חצרות (סי' ב' ובמכתב ז') השכירות מועילה לדעת המשנ"ב והחזו"א, רק לא לדעת הב"י, ודעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל נוטה שבני ספרד צריכים להחמיר מלטלטל במקומות שהשכירות באופן זה (שם עמ' ת'). באופן שיש למנהל אפשרות לשנות את הפרוזדורים ולמנוע את הדיירים מלהשתמש בהם, השכירות חלה מדין בעלים, וזה מצד אחד יותר טוב, אך עדיין גם זה לא מועיל לד' השו"ע (סי' שצ"א) אלא לרמ"א שם.

307. מאנשים אלו חשוב יותר לעשות שכירות ממש, ולא רק ע"י שכירו ולקיטו, כיון שהרבה פעמים הם אנשים ששמרו מצוות בילדותם ואינם תינוקות שנשבו, ומצד שני יתכן שאינם מומרים גמורים, שלא יחללו שבת בפני אדם גדול, וא"כ אינם כיהודים (גם לא בדרגת תינוקות שנשבו), ואינם כגוים, ולא מועיל עירוב ולא שכירות של גוי, רק ביטול רשות. ולמצב כזה לא שייך שום פתרון. ולכן אם שוכרים שכירות ממש, יש לסמוך לכתחילה על הכרעת המשנ"ב (סי' ש"פ ס"ק י"ג) כדעת האחרונים שמועיל שכירות מישראל לכו"ע אם עושים אותה ביום חול. [אמנם להבנת החכמת הלב (פרק ד') דעת רוה"פ שאין שכירות מישראל, אלא בגדרי ביטול [שכמעט לא שייך במציאות]. אבל בפשטות דברי החזו"א הם רק לדעת המהר"ם כמ"ש בעירובי חצירות מכתב ו', וכ"כ בשונה הלכות, וכמ"ש במק"א (פתח העירוב, דיני שכירת רשות), ולדעת רוה"פ והכרעת המשנ"ב מועילה שכירות רגילה כמו מגוי. רק לענין שכירות משכירו ולקיטו נחלקו הפוסקים, וצ"ע.

308. אפשר גם אצל אשתו, אבל לא שאר בני ביתו (ערבתם). לפעמים יותר קל לבקש מהאשה, שיותר מתחשבת לעזור, אך לפעמים יותר קשה מחמת שמתרגזת בקלות מהשכנים שעושים דברים וכדו', ואין לה שיפוט ע"פ השכל.

מ"מ ההגדרה היא כנ"ל שאינו שבור, ולא צריך שיהיה דרך לעשות כך בפתחים דוקא.

14. נבדקה אפשרות שמתחם הרבנים יוכשר אף אם יש בעיה בעירוב של מתחם הישיבה, ובמקום אחד היה שני קירות ותקרה, וכיון שהם פרוצים במילואם, הוסיפו בסוף שני פסי ברזל להיות לחיים. השאלה היתה שהם גבוהים מהקרקע שני טפחים, ועובר שם צינור כלשהו, האם אין חשש פתחי שימאי. והתשובה שעד גובה ג' טפחים אומרים לבוד, וכאילו הלחי מגיע לקרקע, וכיון שזה כך כאילו, אין חשש אם בחלק זה יש דברים שאינם יפים לפתח, שהרי אפילו אין שם כלום כשר מדין לבוד [ולבוד הוא ג"כ פסול שימאי אם הוא למעלה מג' טפחים, כגון לחי ממשטח עץ], בהכרח שאין חשש שימאי בג' טפחים התחתונים.

ובענין הקנה העליון, סמכו על סיום התיקרה, והנה לא הדגשתי שזה נכון לפ"ד המשנ"ב (סוס"י שמ"ו) בדין הגגות שלפני הכניסה לבנין, שכתב שאפשר להחשיב כזה דבר לקנה עליון [משקוף], אבל החזו"א חולק ואומר שהקנה העליון צריך לבלוט לתוך הרשות [-שטח המעורב, החצר], ולפי דבריו צריך להוסיף גם קנה למעלה, אמנם לכאורה יש להכשיר מדין פי תקרה יורד וסותם, וכמדומני שהערתי דבר זה, ואיני זוכר מדוע לא נשארנו בזה.

אלו הדברים שנבדקו ונלמדו בסיור בדיקת העירוב בישיבת באר יעקב.

הלכות עירובין המצויים בזמנינו

סימן שפ"ב

גדר התקנה באיסור שבדירת גוי וגדר השכירות

בסימן זה מבואר תקנה נוספת שתקנו חכמים, שהיא מהנושאים המרכזיים בעירוב בימינו. דהנה בכל עירוב יש ב' חלקים, א. להקיף את האזור במחיצות או בצורת הפתח כדי שיהיה רשות היחיד. ב. גם בתוך רשות היחיד אסרו חכמים להוציא מהבית לחצר ולהיפך, עד שיערבו כולם יחד בפת. במשנתינו הוסיפו חכמים שכאשר דר בשטח שבעירוב גוי [או מומר שדינו כגוי] הוא אוסר את העירוב, דהיינו שהגוי גורם שלא יהיה ניתן לעשות את חלק ב' הנ"ל. חקרו האחרונים האם הגדר הוא שתקנו שהגוי אוסר כיהודי, רק אי אפשר לערב עימו בפת [כי אינו בתורת עירוב כמ"ש תוס' דף סב. ד"ה בעכו"ם], וממילא צריך לשכור ממנו או שתקנו שאין היהודים יכולים לערב ביניהם כשיש גוי.

והנה במשניות לא מבואר פתרון לבעיה זו, מה בכל זאת אפשר לעשות כשיש גוי או מומר בשכונה. אבל בגמ' לקמן במשך כמה דפים מבואר שהגמ' ידעה שחכמים אמרו שאם ישכרו מהגוי את רשותו הוא לא יאסור. וכך כותב השו"ע בסעיף א' שצריך שישכרו מהגוי. וגדר היתר זה מבואר ברמב"ם (פ"ב מעירובין ה"י), והובא במשנ"ב (סי' שפ"ב ס"א בה"ל ד"ה ממנו), שע"י השכירות נחשב שהדירה של ישראל והגוי כאורח ואינו אוסר, וכן משמעות עוד הרבה ראשונים. אולם החזו"א (סי' פ"ב סק"א) נוקט שאין בשכירות זו סיבה עצמית להיתר, אלא שכאשר האדם עשה מעשה שכירות, ביטלו חכמים את האיסור שגזרו. וממחלוקת זו יש הרבה נפק"מ בדיני השכירות. ועי' בזה לקמן.

כיצד שוכרים מהגוים והמומרים בזמנינו

נושא זה הוא אחד מהבעיות הקשות בזמנינו, כיון שאנו דרים בהרבה מקומות מעורבים עם גוים או מומרים שדינם כגוים, וזה כמעט בלתי אפשר לעבור ולשכור מכל אחד ואחד. והנה בדורות הקודמים היה פתרון לשכור מהמושל שהיו לו זכויות בבתים, אבל בדורנו שהדמוקרטיה שולטת ואין לשלטונות זכויות בבתים הפרטיים לא מועילה שכירות זו כמבואר לק', ולכן צריך לשכור מכל אחד, וזו בעיה קשה. בעירובים העירוניים שוכרים מהמשטרה או מהמועצה בתקוה שיש מי שמתיר שכירות כזו [ופרטי הדינים אלו יבוארו אי"ה לקמן], ולא מנסים לשכור באופן פרטי, אבל בעירובים השכונתיים משקיעים מאמץ רב לשכור מכל אחד ואחד. ואכן לא בכל מקום אפשר לעשות עירוב שכונתי, אלא רק באזורים שכמעט כולם שומרי תומ"צ.

אמנם יש לציין שיש עירובים של שכונות שעשו רק היקף מחיצות ולא התגברו על בעיה זו, וצריך להימנע במקומות אלו מלהוציא מהבית לרחוב [והיקף העירוב הזה מתיר רק לטלטל בחצרות וברחובות בלי להכניס לבית, ורק דברים שהיו מכניסת שבת מחוץ לדירה שאוכלים בה כמבואר בשו"ע סי' שע"ב ס"א].

דין משפחה אחת בבנין חילוני

סעיף א. הדר עם העכו"ם בחצר אינו אוסר עליו עד שיהיו ב' ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה, אז העכו"ם אוסר עליהם. מבואר בשו"ע שחז"ל אמרו את תקנתם רק כאשר מתקיימים שני תנאים, א. שיהיו שם שני דירות של יהודים, ב. צריך שיהיו במצב שאוסרים זה על זה. לאפוקי אב ובנו כשנחשבים אחד (משנ"ב סק"ב וג'), שאין הגוי אוסר עליהם. וכן כשיש בעה"ב אחד וכמה אורחים באופן המבואר לקמן (סי' ש"ע ס"ח), שאינם אוסרים.

והנה שני יהודים לענין זה היינו שתי משפחות, כלומר שתי דירות, אפילו שבכל משפחה יש יותר משני אנשים. משום שמבואר בשו"ע שדוקא בשנים שאוסרים זה על זה שיש להם דין לערב ביניהם אז הגוי אוסר, ובמשפחה אחת אינם אוסרים זה על זה כיון שכולם אוכלים בבית אחד.

לפ"ז יש נפק"מ מאוד פשוטה ומצויה, אדם שגר באזור שאינו חרדי, או מתחרד, ובבנין שלו הוא היהודי היחיד ששומר מצוות [שהמומרים דינם כגוים לענין זה], אין לו את האיסור שהגוי יאסור עליו, ומותר לטלטל בבנין שלו מהבית לחדר מדרגות ולהיפך [וכן לחצר אם היא מוקפת כהלכה]. אבל להיקף העירוב לרחובות לא מועיל מה שבכל בנין יהיה רק יהודי אחד, כי הרחוב הוא בהכרח משמש לכולם, ונמצא שהוא משמש לשני יהודים שבשני הבנינים, ואפילו הם בשני רחובות והעירוב מקיף את שניהם, כיון שההיקף הוא אחד הרי הם כשני יהודים יחד, וצריכים לשכור מכל גוי ומומר שבעירוב.

יותר מכך מורים פוסקי זמנינו, שגם כאשר יש בבנין עוד יהודים שומרי מצוות, אבל הוא גר בקומה העליונה ושם אין עוד משפחה שומרת מצוות, מותר לו לטלטל בקומה שלו, מפני שהיא נחשבת כחצר פנימית בפני עצמה [באופן שהמדרגות נחשבות כמחיצה, או שיש עומד מרובה על הפרוץ ע"י המעקה, ואכמ"ל].

יהודים בבית מלון שיש בו חילונים

לפ"ז יש דין נוסף באדם שנוסע לבית מלון, ובדרך כלל יש גם חדרים המושכרים לגוים או למומרים, דינו תלוי בחילוקים הנ"ל, א. אם הוא היהודי היחידי ששומר שבת בכל המלון, אין לו איסור לטלטל בתוך המלון כי הוא יהודי יחיד, וא"צ לשכור מהגוים שבו. ב. אם יש עוד יהודים אך יודע בבירור שכולם אוכלים בחדר אוכל אחד ולא בחדרים הפרטיים, מותר לטלטל במלון, כי נחשבים כאחד. ג. אם כל היהודים נמצאים פחות מל' יום, ויש יהודי אחד בלבד קבוע במלון, ג"כ מותר לטלטל במלון, דאפילו שהם שני יהודים אינם אוסרים זה, כי אורח נטפל למי שהוא קבוע. ד. אבל במקרה שיש שני יהודים קבועים [שנמצאים יותר מל' יום], או שאין אף אחד קבוע ל' יום אבל בעל המלון לא גר שם בשבת, הדין הוא שהם אוסרים זע"ז וצריכים לערב (כמבואר בשו"ע סו"ס ש"ע), וא"כ גם הגוים והמומרים אוסרים עליהם.

וכבר הארכנו במקום אחר שבזמנינו כמעט תמיד המצב בבתי מלון הוא שצריך לערב, וממילא הגוים והמומרים אוסרים, ולכן אין לטלטל במלון אלא באותם מלונות שנעשתה שכירות כדין, וכמו שכתב בספר חכמת הלב (פרק ט') ובספר עירובי חצרות (בכמה מקומות).

האם חילונים נחשבים לחומרא כיהודים לאסור

יש לדון במה שנקטנו לעיל בפשיטות שחרדי שגר בבנין חילוני נחשב כיהודי יחידי, ודין החילונים כגוי לענין זה, דהנה קי"ל (שו"ע סי' שפ"ה) שמומר שמחלל שבת בפרהסיא, דינו כגוי לגבי שצריך לשכור ממנו רשות. ויש להסתפק האם זה נאמר גם לקולא שאינו מצטרף להחשב כיהודי נוסף שאם יהיה עוד גוי יאסור עליהם, או שדין זה נאמר רק לחומרא, שצריך לשכור ממנו, אבל לא הפקיעו אותו ממה שהוא יהודי, ולא אמרו שאין דירתו דירה כגוי (לקמן דף סב:).

והנה בהגהות רע"א על השו"ע (סי' שפ"ה ס"ג) הביא מהאבן העוזר (עירובין דף סח:) שלחומרא דירת מומר נחשבת דירה כישראל, ואוסר במקום שיש רק עוד ישראל אחד. אבל באחרונים שאחריהם הביאו שברבינו ירוחם מבואר שאינו אוסר, וכך נקטו כמה אחרונים. ובנשמת אדם (כלל ע"ה סק"ח) צידד להקל, אבל סיים בצ"ע. וכ"כ החזו"א (סי' פ"ז ס"ק י"א) שדינו כגוי גם לקולא. ולכן למעשה מקילים להחשיבו כגוי גם לקולא [ונפק"מ שמועיל לשכור משכירו ולקיטו בהנחת חפץ, שמועיל בגוי ולא בישראל].

אם נאמר כן יוצא שכאשר גרים בבנין חרדי וחילוני וגוי, הנה מצד אחד נחשב שיש כאן שני יהודים וגוי, וא"כ הגוי אוסר, ולאחר ששוכרים מהגוי צריכים היהודים לערב ביניהם. מצד שני החילוני עצמו אינו בתורת עירוב, וא"כ הוא אוסר ואין לו היתר, וא"כ גם ממנו צריך לשכור, נמצא שהחרדי צריך לשכור משניהם ואינו צריך להניח פת. אבל בספר חכמת הלב כתב שלפי צד זה שהוא כישראל לחומרא יועיל לזכות לו פת עירוב, ולפ"ז יש לו היתר ע"י שמזכים לו פת משום ממה נפשך, שעד כמה שדנים אותו כישראל, הרי העירוב מתיר את דירתו, אמנם יש בזה חידוש, שהרי לישראל שאינו מודה בעירוב לא מועיל עירוב, אלא רק ביטול (כמ"ש השו"ע סי' שפ"ה ס"א), וא"כ זה לא בהכרח שעל צד היהדות שבו שאוסר מועיל עירוב, שהרי הוא מומר שלא מודה בעירוב, וצ"ע.

אבל העיר בספר חכמת הלב, שבזמנינו שהרבה ממחללי השבת הם תינוקות שנשבו שדינם כישראל לרוב הפוסקים, א"כ גם לולי דברי האה"ע ורע"א יש לחשוש שהמומרים דינם כישראל. ולפי החזו"א שתינוק שנשבה יכול לערב בפת, א"כ יש להתיר בממה נפשך ע"י שיזכה לו פת של עירוב כנ"ל, שאם הוא מומר אינו אוסר ביהודי יחידי, ואם הוא תינוק שנשבה מועיל לזכות לו פת. אבל לפי הרבה פוסקים שהביא המשנ"ב (בסי' שפ"ה סק"א) שתינוק שנשבה אינו יכול לערב, נמצא שצריך גם לשכור וגם לערב בפת.

יהודי שנסע לחו"ל למקום שאין בו יהודים

יש דבר מצוי שאנשים שנוסעים לחו"ל לצורכי עסקים או רפואה רח"ל, ושוהים בשבת במקום שאין בו יהודים, ולכאורה לפי הדין הנ"ל שהגוי אוסר רק כשיש שני דירות של ישראלים, א"כ כאשר הם לבד או עכ"פ בחדר אחד, יש לומר שמותרים לטלטל בתוך הבנין ואין הגוים אוסרים עליהם.

אולם באמת המציאות בזמנינו שונה, כי אין מקום בעולם שאין בו יהודים, אלא שלדאבוננו הם אינם שומרי מצוות ולכן קשה גם לזהות אותם, אבל יש בכל מקום. וכיון שחילונים שנמצאים במקומות הנידחים ניתן לומר שהם תינוקות שנשבו ודינם כיהודים אנוסים, א"כ הם מצטרפים להיות כשני יהודים, ושוב הגוים האמיתיים אוסרים עליהם, וכיון שאי אפשר לברר אם אין עוד יהודים, יש לחשוש שאסור לטלטל מהפרוזדורים לחדרים [עד שישכרו מהמנהל את הדירות של כולם באופנים המועילים ע"פ הלכה].

שורש התקנה שיהודי לא יגור במקום שגרים גוים ומומרים

משנ"ב ס"ק ה'. והטעם דלא מהני, משום דרצו חכמים לארחוקי דירת ישראל מן העכו"ם והכא בגזירה שמא ילמד ממעשיו. מבאר רש"י שבעצם דירת גוי לאו שמה דירה ואינה אוסרת, אלא משום שחז"ל רצו שיהודי לא יגור במקום שיש גוים שמא ילמד ממעשיהם, לכן הטריחוהו והפסידוהו חכמים לישראל הדר עם גוי שלא יוכל לערב, כדי שיהא קשה בעיניו לגור שם ויצא משם. וכעין זה לשון הטור (רס"י שפ"ב) שמצאו חכמים עילה. והוסיף הגאון יעקב שחכמים לא רצו לאסור סתם לגור עם גוי, כי לפעמים כמעט שאין ברירה, ולכן רק עשו קושי ע"י שאסרו את הטלטול שממילא לא יגורו עמו אא"כ באמת לא תהא ברירה.

מדברים אלו מבואר שבתקנת השכירות מונח בעצם תקנה אחרת, שלא לגור בשכנות עם אדם שמעשיו רעים. למרות שברור שאנו הולכים בדרך אחרת, הוא גוי ואינו מצווה, ואנחנו יהודים עבדי ה', בכל זאת זה משפיע. כל שכן במומרים שהם יהודים בני אברהם יצחק ויעקב, החשש שילמדו ממעשיהם הרבה יותר גדול. וק"ו בן בנו של ק"ו במצב הנורא שבימינו, שיש מקיימי מצוות למחצה לשליש ולרביע, מסורתיים וכו' שבידם טעות מרה, שהם "דתיים בלב" או מסתפקים בשמירת חלק מהמצוות, כמה צריך להתרחק מהם ומסביבתם, וכאמור אוי לרשע אוי לשכנו, טוב לצדיק טוב לשכנו.

ואכן אנו רואים דבר זה בימינו, שהאברכים שמדקדקים ואינם סומכים על השכירות של המשטרה [כהוראת גדולי הפוסקים לקמן], נמנעים מלגור במקומות שיש הרבה גוים או מומרים [אזורים מתחרדים] מחמת שלא יוכלו לטלטל בשבת, ומוסיפים כשאפשר במחיר הדירה כדי לגור באזור חרדי. וכן אברכים ששוכרים דירות פנו לברר היכן העירוב כולל שכירויות. הרי זה ממש מטרת חז"ל, והיא קיימת גם בזמנינו.

בזמן הזה שדרים בין הגוים לא בטלה התקנה

והנה בשו"ת גינת ורדים (הספרדי, או"ח כל ג' סי' כ"ב) ובשו"ת מהר"ם שיק (סי' קפ"ז) דנו לומר שמאחר והטעם כדי שלא ידורו עם הגוים, א"כ בזמנינו שבלא"ה גרים עם הגוים בטלה גזירת חז"ל, כמו שמצינו לגבי ריבית שאסרו להלוות לגוי בריבית שמא ילמדו ממעשיו, וכתבו תוס' (ב"מ דף ע: ד"ה תשיך) שעכשיו שאנו שרויים בין האומות, ואי אפשר לנו להשתכר בשום דבר אם לא נישא וניתן עם הנכרים, בטלה גזירת חז"ל ומותר להלוות לגוי בריבית, וכן פסק הטור (יו"ד סי' קנ"ט), א"כ ה"ה לענין עירוב.

וכתב המהר"ם שיק שאין לדמות דין עירוב לריבית, שהרי מצינו שתקנת עירוב יותר חמורה, דבריבית התירו לת"ח שאין חשש שילמוד ממעשיו ובעירוב לא התירו, על כרחך שלגור עם גוי זה יותר חמור ממשא ומתן. ובשו"ת חת"ס (או"ח סי' צ"ב) עמד מעצמו על סברת הגינת ורדים, ודחה דהוי דבר שבמנין ולא בטל. ובבית מאיר (סי' שפ"ב ס"כ) הביא דברי הגינת ורדים שהיקל בזה, וכתב עליו שחלילה להקל בזה שכל הפוסקים סתמו לאיסור, ובודאי צריך לשכור מהגויים בכל מקום, ומ"מ הוסיף שבמקום שאי אפשר לשכור מהגוים עדיין צריך לעשות מחיצות כדין, שמא סברא זו נכונה, ועוד טעם כי אם לא יתקנו מחיצות עלולים להיכשל גם בטלטול ללא מחיצות כלל, שאיסורו יותר חמור מהוצאה במקום שחסר רק את השכירות מהגוים שאין עירוב הפת, עכ"ד. ועי' מש"כ במקום אחר (פתח העירוב, דיני השכירות פ"א ס"ב בהערה) ארבע סיבות שהיקף המחיצות מציל מחומרת העון.

ועיין בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' צ"ז אות י"ד) שכתב שבאמת בזמן הזה צריך לשכור [אף במקום ששוכרים מהשלטונות, כיון שהיום אין להם מספיק סמכות הנצרכת לענין זה], ומ"מ כשאי אפשר לשכור באופן פרטי אין להימנע מלעשות עירוב, דיש לעשות ככל האפשר ולצרף סברת הגינת ורדים לסניף לשכירות מהשלטונות, דאה"נ החת"ס דחאה בב' ידים, וגם רוב הפוסקים חולקים ע"ז, והלכה כוותייהו, מ"מ כדאי הוא לסניף בעלמא לעשות מה שאפשר.

והנה ברור שעירוב שהוא בבחינת "לעשות מה שאפשר" אינו בשביל לומר שמותר לטלטל בו, אלא בשביל אלו שלא שואלים אם מותר.

אמנם לאחרונה התגלתה תופעה חדשה שאברכים מברדים לפני שקונים או שוכרים דירה, האם יש באותו מקום עירוב מהודר ואין בעיות של שכירות ממומרים, ולפ"ז בוחרים לגור באזור חרדי ולא באזור מתחרד. הנה זה ממש קיום כוונת חז"ל בגזירתם, וכיון שבזמנינו שיש אפשרות לגור באזורים חרדים לגמרי, יש לחשוש שבטל גם סניף זה.

טלטול עגלה לילדים באזורים מתחרדים כשלא שכרו מגוי ומומר

סעיף א. בה"ל ד"ה אז הנכרי אוסר. הבה"ל מאריך להוכיח שגם כאשר הגוי אוסר, פשוט שאינו אוסר לטלטל בתוך החצר והמבוי בכלים ששבתו בתוכם, וכמו בישראל שלא עירב, אלא האיסור הוא להוציא מבית לחצר, או לטלטל בחצר כלים ששבתו בבית. ולאפוקי מדעת המהרי"ל שאסר לטלטל כלל כמו בכרמלית.

דין זה הוא נפק"מ גדולה מאוד, לאברכים צעירים שגרים באזורים מתחרדים, וצריכים ללכת עם הילדים הקטנים להורים, ויש משפחות שקשה להם מאוד, להחמיר ולהישאר בבית. אבל לפי המבואר לעיל שדין זה אינו חומרה, אלא שפשוט בשנים קודמות המצב היה אחרת, שהזכות של הממשלה בבתים היה מספיק בשביל להשכיר, וכיום אינו מספיק, א"כ אין דרך לצאת ולטלטל את הילדים, ואף לטלטל ע"י נשים או קטנים אינו פשוט כלל.

ולפי המבואר בביאור הלכה שהאיסור הוא רק בדברים ששבתו בבית, א"כ יש דרך להתיר דברים מסוימים שהיו בחצר, כגון עגלה שהיתה בחצר או בחדר מדרגות מכניסת שבת, מותר לטלטל אותה בשטחים המוקפים בעירוב, רק לא להכניסם לבית. אבל לגבי התינוק עצמו יש עדיין בעיה שאסור להוציאו מהבית, ולכן ההיתר הזה שייך רק באופן שהילד כבר זוחל או הולך, שאז יכול לעשות את המעבר מהבית [מהדירה] לחצר [לחדר מדרגות] בכוחות עצמו, ובחדר מדרגות מותר להניחו בעגלה שהיתה שם ולטלטלו. ושוב אח"כ לעצור בחדר מדרגות, ולתת לו להיכנס לדירה בכוחות עצמו. אמנם הדברים אינם פשוטים כל כך, ויש בהם הרבה פרטי דינים, ומכיון שהיום הדבר מצוי שיש מקומות

שלא מתגברים על עשיית השכירות, לכן נראה לבאר בס"ד את פרטי הדינים בצורה מעשית.

ג' חלקים בהיתר של עירוב

ראשית יש להקדים שכל הדינים דלהלן אמורים רק כאשר יש היקף מחיצות כשר ומהודר ע"פ הלכה, ובודקים אותו כראוי, ולא במקומות שיש שאלות בכשרות המחיצות וצורות הפתח של העירוב. וביאור הענין הוא, דהנה בכל "עירוב" יש ג' חלקים, **א.** היקף מחיצות, וצורות הפתח ע"י חוטים ולחיים, כדי להפוך מכרמלית שאסור לטלטל בה ד' אמות, לרשות היחיד שמותר לטלטל בתוכה. אבל עדיין אסור להעביר מבית לחצר ולחדר מדרגות או להיפך[309]. **ב.** הנחת פת העירוב עבור כל התושבים, כדי להתיר להעביר מבית לחצר ולחדר מדרגות, או להיפך. ע"י שמניחים את הפת נעשים כולם שותפים יחד[310]. **ג.** לשכור מהגויים והמומרים הנמצאים בשטח העירוב, שאל"כ גזרו חכמים שלא יועיל הנחת הפת הנ"ל באות ב'[311], וישאר הדין כבאות א' שמותר רק לטלטל בתוך החצרות המוקפות [או העירוב המוקף], אבל אסור להכניס ולהוציא מבית לחצר ולהיפך. כמו"כ כלים שהיו בבית והוציאם לחצר בדרך כלשהי, אסור להעבירם אפילו מחצר לחצר[312].

במקרה שלא שכחו יוצא דין מורכב, כל החצרות הם רה"י שאינה מעורבת, ומותר לטלטל מחצר לחצר רק אסור להכניס לבית, ועוד איסור, שכלים שהיו בכניסת שבת בבית והוציאום [באיסור או בהיתר כלשהו] לחצר, נשאר עליהם איסור להעבירם מחצר לחצר.

וזה הדין שאנו עוסקים בו, מחמת שמצוי הרבה מקומות שאינם יכולים לשכור מהגוים והמומרים, ועושים רק את ההיקף שבחלק הא' הנ"ל, ואין להם עירוב בפת שבחלק ב' הנ"ל[313]. [לבירור היכן המקומות, ניתן לפנות ל"מוקד העירוב השכונתי"].

כללי הטלטול המותר בכלים ששבתו בחצר ובבית

כדי לבאר את השימוש בהיתר זה, נקדים לבאר את הדינים בציורים דלהלן: מיקום העגלה בצד ימין, הוא המקום שהיתה כל בין השמשות של כניסת שבת, וכך נשארת שביתתה לכל השבת[314].

העגלה היא דוגמא לכל חפץ שהוא, כגון בקבוק ומוצץ, ביגוד וטיטולים וכל האביזרים. דעת מורי הוראה בב"ב שהוא הדין תינוק שאינו זוחל [וי"א כל שאינו הולך] דינו כעגלה שקונה שביתה (כמ"ש רע"א)[315], לעומת זאת בגדים שהילד [שיודע לזחול] לובש, טפלים אליו אף כשלבש אותם באמצע שבת[316]. וי"א להיפך[317].

בהגדרת חצר, נכלל גם חדרי מדרגות וחדרי עגלות, וכל המקומות שלא אוכלים בהם בשבת. בית, הוא רק הדירה עצמה שאוכלים בה בשבת, וכן אולם שמחות כשאוכלים בו באותה שבת[318].

ולפ"ז נבוא בס"ד לבאר את הדינים בקצרה.

דין כלים ששבתו בבית, ציור 1 - עגלה או חפצים שהיו בכניסת שבת בבין השמשות בבית, אסור להוציאם מחוץ לבית, כאשר העירוב ללא שכירויות[319].

אבל אפשר לעשות עירוב פרטי בבנין [אם בבנין אין גוים ומומרים, או שישכור מאותם שכנים], ואז מותר להוציא מהדירות לחדר המדרגות. וכן לחצר של אותו בנין אם היא מוקפת מחיצות כהלכה, וכן לבנין נוסף שבאותה חצר [כגון שגם בו עשו שכירות], כמופיע בציור. אבל לרחוב אסור להוציא כי הוא משמש גם לחצרות נוספות שלא עירבו מחמת שיש בהם גוים או מומרים[320].

ציור 2 - כלי ששבת בבית כנ"ל, והוציאו אותו לחצר בדרך כלשהי [בין בהיתר דרך מלבוש, ובין ע"י ילד או אדם שסבור שמותר], אסור לטלטלו מחצר זו לחצר אחרת [ואינו דומה לכלי ששבת בחצר דלקמן ציור 3], וכל שכן שאסור להכניסו לבית[321].

בתוך אותה חצר יש מתירים לטלטל, בתנאי שהיא מוקפת מחיצות כהלכה ונפרדת מכל החצרות והרחובות שבצידיה[322]. אבל באופן שהניחו את החפץ ברחוב, אסור לטלטל אף ברחוב עצמו ד' אמות, כי הרחוב לא מוקף כהלכה באופן שיהיה נפרד מהחצרות שבצידיו. [למרות שכל החצרות בתוך היקף העירוב, אך הן אסורות מאחר ובחלקן יש גוים ללא שכירויות][323].

דין כלים ששבתו בחצר, ציור 3 - עגלה ששבתה בבין השמשות בחצר, מותר לטלטלה בכל החצרות שבעירוב, ואסור להכניס אותה לבתים [כדין חלק א' הנ"ל]. ולגבי להכניס לבתים של אותה חצר [אחרי בין השמשות], יעזור אם יעשו עירוב פרטי בבנין [שעשו בו גם את חלקים ב' ג'], אבל לא יועיל להכניס לבתים של החצר האחרת [כי בין החצר למקום השביתה מפסיק שטח שיש בו רק חלק א'].

האפשרות הפשוטה לטלטל ילד בעגלה כשחסר שכירות

לפ"ז יש פתרון להשתמש בעירובים כאלו, ע"י שיעשה כדלהלן.

האפשרות הפשוטה - יקח מערב שבת את כל הדברים שצריך לטלטל, ויניחם בחדר מדרגות או בחצר [מהשקיעה למשך 40 דקות], וע"ז יוכל בשבת לטלטלם לרחובות שבתוך העירוב, לגינה ולבית הכנסת וכל החצרות. אבל לא להכניסם לשום דירה, בין בבנין שלו ובין בבנין אחר אפילו כשיהיה שם עירוב הכי מהודר עם שכירויות [כיון שהחפץ היה בכניסת שבת מחוץ לעירוב שיש בו שכירויות]. אופן זה שייך רק בתינוק שיודע ללכת או לזחול, שייצא מהדירה לחדר מדרגות בכוחות עצמו. אבל כשאינו זוחל שצריך לקחתו בידים, אסור להוציאו. ואפילו אם מישהו אחר יוציא אותו מהדירה לחצר, יהיה אסור להמשיך לטלטלו. וצריך להכין בקבוקים וטיטולים במקום שמתארחים, כי מה שיביאו עם העגלה יהיה אסור להכניס לדירה.

האפשרות המורכבת לטלטל עם עירוב פרטי בבנין

אפשרות מורכבת, שהיא מועילה יותר, אך צריך לאחוז היטב את ההלכה, ולא להתבלבל בין חפצים שהיו בחצר לחפצים שהיו בבית:

א. יעשה עירוב פרטי בבנין שלו [ואם יש באותו בנין גוי או מומר, ישכור ממנו]. ב. יניח את כל החפצים שרוצה לטלטל, בחצר או בחדר מדרגות, במשך כל זמן בין השמשות, וכן יעשה עם תינוק שאינו זוחל, יישבו איתו בחוץ כל זמן זה. ובאותו זמן יהיו דוקא בחצר של הבית המוקפת כהלכה או בחדר מדרגות, ולא ברחוב או בגינה [אפילו שמוקפים בעירוב].

אחרי בין השמשות יהיה מותר להכניס הכל לדירה שבאותו בנין [כיון שבעירוב הפרטי עשו שכירויות]. וכן יהיה מותר לקחת מהחצר לחצר אחרת [כיון שהם כלים ששבתו בבין השמשות בחצר]. ולפ"ז אפשר אחרי בין השמשות להיכנס עם התינוק והעגלה לבית, ואח"כ לצאת עימו לרחוב ולגינה, ולחצר של המקום שמתארחים [כאשר הכל מוקף בעירוב כשר וחסר רק שכירויות]. אבל עדיין יהיה אסור להכניסו לבית שבו מתארחים, אלא צריך להשאיר את העגלה והחפצים בחדר מדרגות, והתינוק צריך להיכנס בעצמו, כגון שיניחו אותו בחדר מדרגות סמוך לדלת והוא יזחל לתוך הדירה. ואין שום פתרון להכניס לבית [לפי דעת מורי ההוראה הנ"ל]. יש מקילים שילד יכניס ויוציא לבית, אך זה מותר רק במקום שחסרון השכירות הוא רק חומרא [כגון שנבדק שיש שכירות ח. חשמל במקום המועיל]. אבל בשכונות שלא טיפלו כלל בנושא יש להחמיר.

אמנם העירוב בבנין לא מועיל שיהיה אפשר להניח את העגלה בבית בכניסת שבת, וכן לא מועיל שילד יוציא אותו, אלא כל חפץ שהיה בבית, ולא בחצר או בחדר מדרגות, אסור לטלטלו ברחובות ובחצרות אחרות, אפילו כשילד או מישהו אחר הוציאו לחצר, כמבואר בציור 2, ואינו דומה לעגלה שהיתה בבין השמשות בחצר. ופרט זה צריך הרבה שימת לב.

ויש להדגיש שהמציאות מעידה שהמכשול מצוי מאוד בעשיית פתרון זה, ע"י שחלק מההוצאה עושים ע"י קטן או אדם שמיקל בטלטול, ואינם יודעים שנשאר אח"כ איסור לטלטלו גם ברחוב בלי להכניסו לבית. ולכן האופן המומלץ שלא להכניס ולהוציא מהבית, לא בביתו ולא בבית ההורים, אלא התינוק יזחל בעצמו ויכנס, ושאר החפצים שרוצים לטלטלם לא יכניסו לשום בית.

פירוט הדינים המעשיים בעגלות ותינוקות

והנה בנושא זה רבה המכשלה, גם בעיר בני ברק וגם בשאר ערים יש הרבה שכונות שלא התגברו על בעיית השכירות מתושבים מומרים, ולמרות שחוזרים ומודיעים בשכונות ההם שאין שכירויות וכל אחד יברר את הדין, אנשים לא יודעים לנהוג כהלכה, ורובם אינם יודעים את משמעות הדברים. והנה כבר ביארנו לעיל את הדינים באריכות בצירוף שרטוטים, אולם ראינו לנכון לפרט בקצרה את הפריטים שרגילים לטלטל, מה מותר ומה אסור, ובמה נחלקו פוסקי זמנינו.

א. עגלה ומשחקים שהיו מכניסת שבת **מחוץ לדירה** שאוכלים בה, כגון בחדר מדרגות ובחצר, מותר לטלטל בכל שטח ההיקף של העירוב, בלי להכניס לדירה. [הטעם מפני שכלים ששבתו בחצר, מותר לטלטלם מחצר לחצר, ואסור להכניסם לבית, שו"ע סי' שע"ב ס"א].

ב. תינוק שזוחל או הולך, אפשר שייצא בכוחות עצמו מהדירה לחדר מדרגות, ואח"כ מותר להרימו ולטלטלו לחצר או לחדר מדרגות אחר. ומשם שוב יכנס בכוחות עצמו לדירה, ולא יכניסו לדירה אף בבנין אחר שיש בו עירוב מהודר. [משום שכתב הביאור הלכה (שם ד"ה לחצר) שאדם לא קונה שביתה, וממילא יש לו קולא של כלים ששבתו בחצר].

ג. עגלה וחפצים שהיו בכניסת שבת (בבין השמשות) **בבית,** אסור לטלטלם בהיקף. וגם אם מישהו אחר הוציאם מהבית, אסור לכו"ע לטלטלם מחצר לחצר (משנ"ב ס"ק ט"ז).

ד. להוציא מהדירה לחדר מדרגות, או להכניס מחדר מדרגות לדירה, אסור בשום אופן, בין חפץ ובין תינוק, ואפילו בחי שנושא את עצמו אסור מדרבנן. [דאפילו כלים ששבתו בחצר אסור להכניס לבית, מצד עצם איסור הוצאה מרשות לרשות (שו"ע סי' שס"ו ס"א, וראה פתח העירוב ח"א ס"א).

ה. תינוק שאינו זוחל, אין שום דרך להתיר לטלטלו מהבית, בלי עשיית עירוב כשר. [כשלא עשה עירוב פרטי בבנין לכו"ע אסור, וגם כשעשה עירוב ראה להלן].

יש מקומות שאברכים עושים בתוך השכונה המוקפת, עירוב מהודר לחצר או לחדר מדרגות שגרים בו, שבתוך העירוב הקטן שוכרים מהגוים והמומרים. במקרה זה הדינים כדלהלן:

ו. עגלה וחפצים שהיו **בבית,** מותר להוציאם לחדר מדרגות [כיון שבבנין זה יש עירוב עם שכירויות], אבל אין את ההיתר לטלטלם בשאר הרחובות כנ"ל אות א'. ואין שום אופן שיהיה מותר כשהיו בבית. [כי רק בכלים ששבתו בחצר הוי כל החצרות רשות אחת, אבל לא לכלים ששבתו בבית (משנה עירובין דף פט. ושו"ע סי' שע"ב ס"א ומשנ"ב סק"ד)].

ז. עגלה וחפצים שהיו **בחצר,** יש אפשרות לטלטלם בחצרות וברחובות כנ"ל אות א', ובנוסף מותר להכניסם לדירה [באותו בנין שהיו בו בלבד], אבל לא לעשות את שני החלקים בבת אחת, וי"א רק ע"י שני אנשים שאחד מוציא מהבית לחדר מדרגות, והשני מחדר מדרגות לרחוב.

ח. להכניס את העגלה לדירה אחרת מחוץ לאותם בנינים [כגון שהולך לבית ההורים], אסור בכל אופן, בין אם היו בבית, ובין אם היו בחצר. ואפילו אם יהיה במקום החדש ג"כ עירוב מהודר. [כיון שמפסיק ביניהם שטח שאינו בעירוב מהודר, לכן אינם מתחברים בעירוב הפת, והוי ככלים ששבתו בחצר אחרת, שאסור להכניסם לבית, בין כששבתו בחצר כמפורש בגמ' ושו"ע (כנ"ל אות ד'), וכל שכן כששבתו בבית שאפילו מחצר לחצר אסור לטלטלם (כנ"ל אות ג')].

ט. תינוק זוחל או הולך, חלק אחד אפשר להוציאו מהדירה לחדר מדרגות, חלק ב' אפשר לטלטלו מחדר מדרגות לרחוב [ובלבד שיהיו בתוך היקף המחיצות של העירוב המפוקח]. ולא יעשה את שני החלקים ביחד (תוס' דף צט: ושעה"צ. ראה פה"ע סט"ו), וי"א שאפילו ע"י שני אנשים אסור [ואינו דומה להנ"ל אות ז' שמדובר בכלי ששבת בחצר]. וי"א שע"י שני אנשים מותר.

י. תינוק שאינו זוחל, אם היה בבית בכניסת שבת, מותר להוציאו לחדר מדרגות [ע"י העירוב הפרטי בבנין], אבל אסור לטלטלו ברחובות [ככלים שהיו בבית, אות ט', וכמ"ש רע"א (בב"מ סי' שמ"ט) שקונה שביתה].

ואם התינוק שהה כל בין השמשות ברחוב מחוץ לדירה, מותר לטלטלו ברחובות שבהיקף העירוב, ואסור להכניסו לבית [כדין כלים ששבתו בחצר].

מקרא:

- מותר לטלטל בכל שטח זה.
- אם עשו עירוב פרטי בבנין מותר.
- אסור לטלטל בשטח זה.

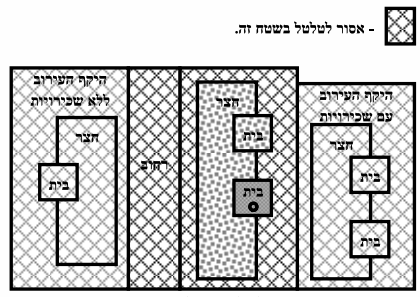

1. מקומות המותרים בטלטול כשהעגלה היתה בבין השמשות בבית

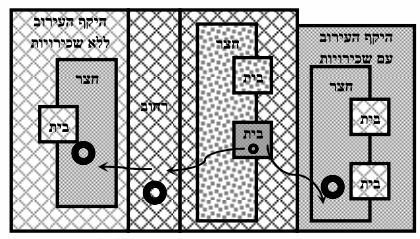

2. מקומות המותרים כשמישהו הוציא את העגלה למקום אחר

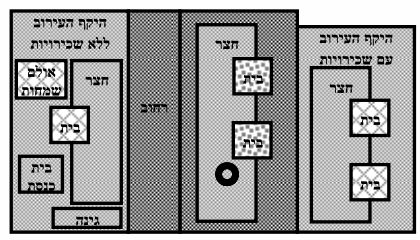

3. מקומות המותרים בטלטול כשהעגלה היתה בבין השמשות בחצר

---

309. שו"ע סי' שס"ח ס"א, ומשנ"ב סק"ב. שמא ידמו ויבואו להוציא מרה"י לרה"ר.

310. שם סק"ג וכמו שהסביר הרמב"ם.

311. שו"ע סי' שפ"ב ס"א, והמטרה כדי שימנעו מלדור במקומות שדרים גוים ומומרים. ומ"מ כיון שלפעמים אין ברירה השאירו אפשרות לשכור מהגוי, וכיון שזה קשה לא ידורו שם אא"כ באמת אין ברירה (גמ' וגאון יעקב).

312. שו"ע סי' שע"ב ס"א ומשנ"ב סק"ג. וקצת יש ליתן טעם, משום שכלי בית מיוחדים לשימוש פרטי וניכר ההוצאה גם כשמוציא מחצר לחצר, משא"כ בכלי חצר לא ניכר אא"כ מעבירם מחצר לבית.

313. כיון שהורו הפוסקים שהיום אין סמכות לממשלה להשכיר את בתי התושבים, כמו"כ השכירות מחברת חשמל אינה מתירה את כל התושבים, ובדרך כלל בכל מקום יש כמה שאינה מועילה להתיר אותם עד שיבדקו ע"פ מומחים להלכות אלו.

314. קניית השביתה היא בזמן בין השמשות, ואין קונה שביתה אחרת באמצע שבת, כביאור הלכה (סי' שע"ב ס"א ד"ה לחצר וכד' תוס' והרשב"א דף צט:), ודלא כחזו"א (סי' ק"ד ס"ק כ"ה).

315. הובא בבית מאיר (סו"ס שמ"ט), והבית מאיר שחלק בכמה דברים לא כתב לחלוק ע"ז, ומש"כ אח"כ שלא קונה רק באדם גדול שנושא את עצמו (עירובי חצרות).

316. הנידון אם המוציא דבר בכלי יש איסור טלטול מדרבנן גם על הכלי, אלא שלא משכח"ל נפק"מ אלא בציור זה. ונחלקו בזה הראשונים והאחרונים, ועי' בספר עירובי חצרות שהאריך להקל בזה.

317. חכמת הלב פ"א ס"ח וט'.

318. סי' שע"ב ס"א, וסי' שנ"ה ס"ק ל"ד. ודעת החזו"א שגם בתוך הבית חדרים שלא אוכלים בהם דינם כחצר, ולא קי"ל כן אלא כמ"ש המשנ"ב. ועי' מה שהארכנו בפרטי המקומות בקונטרס פתח העירוב בזה.

319. כנ"ל וכמ"ש בשו"ע רס"י שס"ו ושפ"ב.

320. דכל שיש היקף פנימי המשמש רק ליהודים או גוים ששכרו מהם, אפשר לערב אותו, ורק השטח החיצון אסור (שו"ע ומשנ"ב בכ"מ, ובסי' שפ"ב ס"ק נ"ח).

321. משנ"ב (סי' שע"ב ס"ק ט"ז).

322. בה"ל (שם ד"ה שמא) הביא מחלוקת ראשונים ואחרונים בזה, ולא הכריע. והחזו"א (סי' ק"ד ס"ק כ"א) צידד כמתירים.

323. עירובי חצרות, שהרחוב נאסר מדין שהוא פרוץ למקום האסור, דהיינו לחצרות שאסור לטלטל ולהעביר לתוכן כלים.

ואם שהה כל בין השמשות בחדר מדרגות באותו בנין, ניתן לעשות שני החלקים ע"י שני אנשים [כנ"ל אות ז].

ויש מתירים לעשות שניהם ע"י שני אנשים כנ"ל, גם כאשר התינוק היה בבית או ברחוב בכניסת שבת (חכמת הלב, שלדעתו הבית מאיר חולק על רע"א).

יש להדגיש שלדעת המתירים צריך כמה תנאים, א. עירוב פרטי בבנין. ב. ע"י שני אנשים. ג. רק התינוק ולא שום חפץ אחר [שדוקא בתינוק סוברים שאינו כלי ולא קונה שביתה]. ד. לדעתם רק אם לובש בגדים וטיטול שלבש מכניסת שבת (או שהיו בחצר), ולא כאשר החליפו לו בגד כלשהו מהבית.

לדעת האוסרים (הגרמ"מ לובין שליט"א, ספר עירובי חצרות ועוד) אין אפשרות לטלטל לאירוח בבית אחר כשהתינוק אינו זוחל. [כי גם אם מותר להוציא מבית א' ע"י הפתרון הנ"ל (אות י' בדרך הג'), עדיין יהיה אסור להכניסו בבית האחר, אף אם יהיה שם עירוב, כיון ששבתו בחצר אחרת]. ורק בתינוק זוחל יש אפשרות פשוטה [אף ללא עירוב פרטי], ע"י שהמעבר מהדירה לחדר מדרגות יעשה התינוק בכוחות עצמו כנ"ל אות ב' [ובטלטול ע"י שני אנשים, נוטים לאסור]. וראה עוד בקונטרס פתח העירוב שהארכנו בביאור השיטות ומקורותיהם.

ד' תנאים בהיתר שלא השאיל ע"ד שיאסור בבתי מלון

סעיף א. ברמ"א. ישראל שהשכיר או השאיל ביתו לאינו יהודי, אינו אוסר עליו, דלא השכיר או השאיל לו ביתו כדי שיאסור עליו. בדברים אלו נראה לכאורה שיש להתיר הרבה מהבעיות שיש לנו עם גוים ומומרים, כגון בבתי מלון ובתי הארחה שיש חלק מהשוכרים שאינם שומרי תורה ומצוות, והם אוסרים על שאר המתארחים היהודים לערב [שברוב המקרים זקוקים לערב כמ"ש במק"א], הרי יש לומר שלא השאיל ביתו ע"מ שיאסור על שאר הדיירים היהודים.

אבל זה לא נכון בהרבה מקרים מכמה טעמים, א. במקומות רבים אין בעה"ב של המלון נמצא בשבת במלון, וכתב הביאור הלכה (ד"ה אינו) שאם בעה"ב לא דר שם בעצמו, אלא השכיר את חצרו לישראלים אחרים ולנכרי, אפשר שבזה לא שייך טעמו של הרמ"א דלא השכיר אדעתא וכו' והנכרי אוסר עליהם, והביא בזה מחלוקת אחרונים, וכתב שהעיקר כחמד משה והברכ"י שהגוי אוסר בכה"ג.

ב. באופן שבעה"ב גוי, לא שייך את הסברא של הרמ"א שלא השכיר ע"ד שאסר, שהרי הוא אינו נאסר. ומה שהשוכרים היהודים נאסרים זה לא מועיל לגבי סברה זו, כמבואר מדברי הבה"ל הנ"ל לגבי מקרה שבעה"ב לא נמצא. כמו"כ דנים פוסקי זמנינו שגם באופן שבעה"ב מומר [שכן המצב ברוב בתי המלון], לא שייך את סברת הרמ"א מהאי טעמא שבעה"ב לעצמו לא חש להיאסר בטלטול בהשכרה לגוי או מומר, וא"כ הגוי אוסר על שאר האורחים.

ג. במשנ"ב הביא את הטעם הנוסף שכתב הרשב"א לדין זה, כיון שאין דרכו של ישראל להשכיר דירתו לגוי בחצר שהוא שרוי בתוכה, ולא גזרו חכמים בדבר שאינו מצוי. לפ"ז יש לדון בבתי מלון ובתי הארחה בזמנינו, שמראשית בנייתם היא למטרת השכרה לכל מאן דהוא, והדרך שבאים בהם מומרים גמורים, א"כ אפשר שבטלה קולא זו, והשכרה כזו נחשבת כדבר שכיח שהיא בכלל גזירת חז"ל. אמנם שמא י"ל שכיון שברוב המקרים שישראל גר בחצר אינו משכיר לגוי, ממילא כבר לא פלוג, ולא גזרו בכל אופן שהישראל דר. אמנם לא מצאנו שחז"ל הגבילו תקנתם בזה שאפשר לומר עליו לא פלוג. ועי' לקמן בבה"ל (סי' שפ"ד ס"ב סוד"ה אינו) שכתב בשם הא"ר שלפי הטעם של הרשב"א, יהיה הדין באכסנאי גוי שהוא אוסר, כי לא שייך הטעם באכנסאות, שהרי זה שכיח. ולפ"ז גם בבתי מלון לא שייך היתר זה, וצ"ע.

ד. לפ"ד הגר"א שצריך גם היתר של מצי לסלוקי כמבואר במשנ"ב, הרי בהרבה מקרים אין לבעה"ב זכות לסלק את השוכרים של בתי הארחה, מהחדר שקיבלו בכניסת שבת, עד סוף השבת.

[כאמור הדברים אמורים באופן שיש צורך בעירוב, דהיינו שהיהודים אוכלים בב' מקומות, ואין שם דייר קבוע יהודי שיהיו טפלים לו מדין אורח, או שיש שני דיירים קבועים].

בנין חרדי שיש מומר בכניסה פרטית

סעיף ג. אם אין לאינו יהודי דריסת רגל על הישראלים, אינו אוסר וכו'. מבואר שאם הגוי אינו עובר דרך החצרות של היהודים, לצורך כניסתו לדירתו, אינו אוסר עליהם לערב יחד. לפ"ז יש דבר מצוי מאוד בזמנינו, שיש בנין מגורים עם הרבה משפחות שומרי תומ"צ, ובקומת קרקע יש מומר שיש לו כניסה פרטית מהרחוב, יכולים לערב את הבנין בפני עצמו, והגוי אינו אוסר עליהם, דאע"פ שיש בבנין יותר משתי דירות של יהודים, ובבעלות הממונית יש גם לגוי זכות בשטח המשותף הכללי, מ"מ כיון שאין לו דריסת רגל להיכנס לדירתו דרך הבנין, אינו אוסר עליהם.

ולפ"ז יש להוסיף עוד במקרה שיש גוי בתוך הבנין, אלא שהוא גר בקומה ראשונה, ובקומות שלמעלה כולם שומרי תומ"צ, מותרים העליונים לערב ביניהם בלי שהגוי יאסור עליהם. ורק מאותה קומה שהגוי גר בה, ומשם ולמטה, אין העירוב יכול להועיל, כי בקומות התחתונות יש לו דריסת רגל להיכנס לדירתו, אבל בקומות העליונות אין לו דריסת רגל, ואינו משתמש בהם ואינו אוסר. [והיינו באופן שיש תיקון מחיצות נפרד לקומות העליונות, כגון ע"י המעקה של המדרגות, עם דין עומד מרובה על הפתח לירידה במדרגות, או לשיטות שהמדרגות נחשבות מחיצה].

מחלוקת איזה זכות שוכרים מהגוי בדירתו

סעיף ד. השוכר מן האינו יהודי סתם, מועיל, וא"צ לפרש לו שהוא להתיר טלטול, וא"צ לכתוב שום כתיבה על השכירות. קי"ל להלכה שמספיק לשכור מהגוי שכירות רעועה, והיינו שלא צריך שהיהודי ששכר יוכל להשתמש בכל הבית והחצר, או לסלק את הגוי.

ומ"מ יש להסתפק האם צריך בכל זאת זכות להשתמש בחלק מהחצר, או שגם זה לא צריך, ברמב"ם (פ"ב מעירובין הי"ב) כתב שההיתר לשכור מהגוי אפילו בשבת הוא משום "שהשכירות כביטול רשות היא, שאינה שכירות ודאית אלא היכר בלבד", ולפ"ז משמע שא"צ לקנות מהגוי שום זכות ממונית, ואין זה אלא כעין סילוק רשות שעושה ישראל ע"י ביטול רשות [שגם בזה אין נפק"מ ממונית], וזה מש"כ הרמב"ם (שם הל' י') שהגוי נעשה ע"ז כאורח, והיינו כמ"ש לגבי ביטול רשות (פ"ב ה"א) [ודלא כמי שהוכיח מזה להיפך]. וכ"מ מתוס' (דף סו. ד"ה יפה) שכתבו דלא דמי למקח וממכר בשבת, שאינה אלא כמתנה בעלמא שאין עושין אלא להתיר טלטול. ויותר מפורש בתוס' הרא"ש שם שהוסיף "שאינו קונה שום דבר אלא שוכר כדי להתיר הטלטול". וכעי"ז ברשב"א (עבוה"ק ש"ד סי' ג'). וכן מבואר בכמה אחרונים (בית מאיר, חכם צבי, הגר"ז), ובשו"ת משכנות יעקב (סי' קכ"ה) כתב שרואה הנכרי "שהישראל עושה דבר שאינו מבין טעמו, ששוכרה הימנו שלא כראוי לשכירות גמורה ודרך הערמה בעלמא". ומ"מ צריך מעשה של שכירות על כל הדירה שלו, כמ"ש שעי"ז נעשה כאורח, וכן מוכח ברשב"א ובר"ן (דף סה:). וכן נראה דעת המשנ"ב שהעתיק דברי הרמב"ם גם לגבי שבת (בסי' שפ"ב ס"ק כ"ב), וגם בהסבר השכירות שנעשה כאורח (בבה"ל רס"י שפ"ב ד"ה ממנו).

אבל החזו"א (סי' פ"ב סק"א) כתב לבאר ענין השכירות באופן אחר בשני דברים, א. שא"צ לשכור כל החצר כולה, אלא סגי באיזה חלק בחצר. ב. השכירות היא להשתמשות להניח חפץ. בספר עירובי חצרות (עמ' ש"פ) האריך שכונתו אפילו ששוכר רק להשתמש בפינה אחת מהבית, אבל בחכמת הלב (פ"ו הערה ד' ד"ה וכ"ה) נקט שכוונתו ששוכר את כל הבית להשתמשות להניח חפץ אחד. וכשיטת החזו"א מבואר במאירי (בביהב"ח דף סב. ד"ה כבר) שכתב למ"ד שכירות רעועה היינו "שאפילו לא שכרה אלא לדבר מועט, ולתת שם כלי אחד בלבד, סגי". אבל אין דבר זה מוזכר בעוד ראשונים, ואדרבה מוכח מהם להיפך כנ"ל. והדברים ארוכים ויש עוד להאריך בזה, ועי' מה שכתבתי במק"א (פתח העירוב, דיני השכירות פ"ב).

נוסח השכירות למעשה

למעשה יש המורים בזמנינו לשכור להניח חפץ כדעת החזו"א (חכמת הלב פ"ו ס"ב), אולם מכיון שכולם מודים שאם ישכור את הדירה בלשון סתמית, "השכר לי רשותך", מועיל לכו"ע, שכן לשון הגמ' (דף סג:, פ.) "אוגר לן רשותך", וכן כתב השו"ע השוכר מן האינו יהודי סתם מועיל, וא"צ לפרש שהוא להתיר הטלטול [ומשמע ששוכר את כל הרשות, ולא מקצת ממנה, וגם לא מפרש להניח חפץ], לכן עדיף לנקוט בלשון זו, בפרט שכן מבואר ברוב הראשונים והאחרונים המובאים שהשכירות כעין ביטול. ומ"מ לא יפרש שאינו שוכר זכות להשתמש כלל בביתו, שא"כ זה לא יועיל לדעת החזו"א והמאירי, וכ"מ בבה"ל במקום אחד.

להכרעה זו הסכימו תלמידי החזו"א פה עיר ב"ב, וכ"כ בעירובי חצרות שהסכים לה הגר"נ קרליץ שליט"א, ושכן הורה הגר"י בלוי זצ"ל להגר"מ ברלין שליט"א בבד"ץ. מלבד בעל החכמת הלב שנוקט כחזו"א. [ועי' בארחות שבת (פכ"ח הערה קמ"ב) שכתבו שיעשה את שתי השכירויות, ישכור את כל רשותו בשכירות רק לענין הדין להתיר טלטול, וגם שכירות ממש להניח חפץ כל שהוא בכל מקום בביתו].

וזה לשון השכירות הקצר המתוקן להלכה למעשה: **"אני שוכר ממך את רשותך למשך עשרים שנה מהיום, עבור כל מי שישתתף בעירוב בתקופה הנ"ל".**

כיון שבדרך כלל אדם חושש אפילו לומר בעל פה שהוא משכיר את רשותו, מי יודע איזה פח טומנים לו, בכל זאת חייבים להזכיר לו שמשכיר את רשותו, ולכן חיברנו נוסח קצת פשרני כדלהלן.

"כדי שנוכל לטלטל בשבת קודש, אנו משתתפים כולנו שנהיה משפחה אחת, מהיום למשך עשרים שנה. וכדי שזה יתפוס על פי ההלכה, אנו נותנים מטבע כסף, שתזכה בו לעצמך, וכך המקום נהיה מושכר לכל מי שישתתף בעירוב במשך זמן זה".

אחר אמירת הנוסח והסכמתו, יתן כסף לקנין השכירות.

בשכירות ממשכיר דירה לגוי ומומר, וכן ממנהל מוסד או בית מלון ובית אבות וכדו' שיש בו מומרים, יאמר נוסח זה: **"אני שוכר ממך את כל המקומות שביכלתך [עכשיו או בעתיד] להשכיר על פי דיני עירובין, כל שכירות תחול ברגע שתוכל לחול, למשך עשרים שנה, עבור כל מי שישתתף בעירובים האיזוריים במקומות ובתקופה הנ"ל".**

ויתן שתי פרוטות לקנין, אחת לדברים שחלים מיד, ואחת לדברים שיחולו לאחר זמן.

וע"ע בדקדוקי הנוסחאות השונות ובפרטי הדינים, במה שהארכנו בקונטרס "פתח העירוב" - דיני השכירות פרק ז'.

באיזה אופן מומלץ לכתוב שטר על השכירות

סעיף ד. ואין צריך שום כתיבה על השכירות. מבואר בשו"ע שאין צריך לעשות שטר על השכירות, דהיינו שאע"פ שבכל שכירות שאדם עושה הוא חותם חוזה, שאם לא כן לא יוכל לתבוע אח"כ את זכויותיו, מ"מ בשכירות מגוי לעירוב לא צריך שטר. וביאר המשנ"ב משום שמספיק שכירות חלושה, ולא צריך שכירות בריאה. כלומר שאפילו אם אני יודע שאח"כ לא אוכל לתבוע ממנו את השכירות בדין, בכל זאת קיימתי בזה את תקנת חז"ל לעשות קנין שכירות, ודירת הגוי הותרה.

למעשה הדין הזה מיקל מאוד בעשיית השכירות, כי אדם סתם מפחד מאוד לחתום על מסמך שהוא מאשר ששוכרים את רשותו, מי יודע אם ילכו עם זה אח"כ לתביעה משפטית, ולכן השכירות בעל פה יותר קלה, אמנם יש מעלה גדולה להשתמש בנוסח כתוב, כיון שלפעמים הגוי או המומר לא מבין כ"כ את המשמעות של השכירות, בפרט שמשתדלים להמעיט את כוחה בעיניו ולשכנע אותו שלא יוציאו אותו מדירתו וכו', ולפעמים אומרים דברים שיכולים לקלקל את הזכות הנצרכת ע"פ ההלכה. ולכן אם עשו את השכירות בעל פה יש הרבה פעמים ספיקות האם הנוסח שאמרו מספיק מבחינה הלכתית. לעומת זאת אם לאחר כל ההסברים אומרים לו שהשכירות תהיה כמו בנוסח הכתוב, הרי זה מועיל בדרך כלל גם אם הוא לא כ"כ הבין, כיון שהסכים לכתוב.

והנה כדי להרויח את מעלת קנין ע"פ הכתב אין צורך לכל דיני שטר, ולכן אפשר לומר בעל פה שהשכירות תהיה כמו הנוסח שבשטר. וכן יש מהעוסקים בשכירות שאומרים לגוי שיחתום על השטר ויקח אותו לעצמו, וזה כמו שהתבאר שהענין בשטר הוא רק כדי שנוסח השכירות יהיה כהלכתו. ומ"מ הקנין של השכירות צריך להיות בכסף דוקא, ולכן אחרי שחתם יתן לו מטבע לקנין כסף על השכירות.

האם מותר לומר לגוי שלא יכולים לתובעו להשתמש בדירתו

לפי המבואר בדין הנ"ל שגם שכירות שאין עליה שטר ואי אפשר לתבוע אותה [וברור שאם יתבעו אותה הגוי יכחיש], בכל זאת היא מועילה להתיר טלטול, שזה נחשב שכירות חלושה, יש לעיין האם מותר להגיד לגוי מראש שעושים איתו שכירות שלא נוכל לתבוע אותה, ולא כותבים שטר כדי שהוא יוכל להכחיש.

והנה מצד הדין נראה שהשכירות מועילה, כיון שגם בכה"ג מתקיים הענין שהעכו"ם חייש לכשפים, ולא צריך יותר ממעשה שכירות עם קנין כהלכה, וכמ"ש רש"י בעירובין (דף סב.) שלמאי דקי"ל שכירות רעועה בעינן, אין צריך שיוכל למלאות חצרו בספסלים ובחפצים, רק שהקנין מצד עצמו יהיה טוב שהגוי משכיר זכות כזו, וא"כ צריך להיות שאפשר לומר לו שיוכל להכחיש.

אמנם יש חוששים שבמקרה כזה אין לגוי גמירת דעת להקנות כלל, שמראש הוא יודע שזה רק משחק, ואולי אין כוונתו להשכיר, ולכן באופן שצריך להרגיעו שלא יוכלו לתבוע אותו במשפט, מותר לומר כן רק אם יפרשו ויסבירו שע"פ התורה זה תופס, רק שאנחנו לא מעונינים לממש את הזכות, אלא כדי להתיר טלטול. ואם רואים שהבין שיש בזה קנין, לכאורה השכירות מועילה.

ואם אומר לגוי שהשכירות רק להתיר טלטול ולא יגרע כלום מזכויותיו בדירה, אינו מועיל כלל, כיון שפירש בדבריו שאינו קונה כלום. וכן אם אמר לו שבשכירות זו לא יוכלו להשתמש בדירה שלו, ביטל בדבריו את השכירות. אלא צריך לומר [אם הוא שואל] ששוכרים זכות להשתמש, אלא שבפועל אנחנו לא מתכוונים לממש את הזכות הזו לצורך השתמשות, אלא לצורך טלטול התינוקות לפי חוקי התורה.

אשה שנפטרה והעוזרת הגויה נשארה לגור בדירתה

סעיף ה. ברמ"א. ומותר לשכור ממנו בשבת. וכתב המשנ"ב (ס"ק כ"ב) שמבואר בפוסקים שבשבת לא יעשה את השכירות ע"י כסף, משום שהוא מוקצה ואסור בטלטול. אלא יתן לו דבר מאכל או כל דבר המותר לטלטל, ויאמר לו זה עבור שכר חצרך. בדרך כלל לא מצוי ששוכרים מהגוי באמצע שבת, כי זה גם לא יעזור כ"כ, כמ"ש המשנ"ב שם שעדיין צריך ביטול. אמנם לפעמים יש מקרים שזקוקים לדין זה וכדלהלן.

הנה מצוי שמגלים בית שיש בו עובד זר גוי, ויש בזה הרבה פרטים מתי הוא אוסר, כיון שבהרבה מקרים הוא טפל לבעה"ב היהודי. והכלל בזה, שאם הוא אוכל בחדר אחד עם היהודי אינו אוסר. ואם הוא אוכל בחדרו, צריך שאלת חכם. מעשה שהיה שהיתה אשה זקינה והיה לה עובדת זרה, שכל זמן שהזקינה היתה שם, היא לא היתה אוסרת כנ"ל, אבל לאחר פטירתה השאירו את הגויה לגור בדירתה, בעקבות הסכם העבודה ע"פ החוק, שצריך לתת לה מגורים עד השלמת הזמן. וא"כ בשעה זו שהזקינה נפטרה ונשארה הגויה לבד, הרי הגויה אוסרת. ואע"פ שיש יורש [ויש לו תפיסת יד, או מצי לסלוקי לדירה אחרת], אבל כל ההיתרים האלה הם רק בזמן שהבעלים היהודי [היורש] גר באותו עירוב, אבל במקרה הנ"ל היורש היה גר בשכונה אחרת מרוחקת, וא"כ הגויה אוסרת וצריך לשכור ממנה.

אמנם יש לדון באופן שנדע שהיא אמורה להישאר פחות מל' יום מזמן שאחרי פטירת הזקינה, האם זה דומה לגוי ששכר דירה פחות מל' יום שאינו אוסר [מדין אורח המבואר בשו"ע סו"ס ש"ע וסי' שפ"ד ס"א], כיון שעד עתה הגויה לא היתה נחשבת כדירה בפנ"ע האוסרת, ועתה דירתה האוסרת היא פחות מל' יום. או שמא אינו דומה, משום שסיבת ההיתר היא מחמת שפחות מל' יום נחשב עראי וטפל לדיירים הקבועים, וא"כ זה דוקא כשכל מציאותה בדירה כאן היא פחות מל' יום, אבל אם היא גרה כאן בקביעות, רק שברוב הזמן לא היה לה דין דירה האוסרת מחמת שהיה ליהודי זכות בדירתה, אי אפשר להחשיבה כדייר עראי. בנידון זה ידוע בשם אחד הרבנים שהורה להתיר, אבל שאר הרבנים העוסקים בנושאים אלו נקטו שנחשב קבוע ואוסר.

מתי מועיל שיש לבעה"ב חפצים בדירת הגוי

והנה במבט ראשון אדם שלא עסק בהלכות אלו שואל הרי זו דירה של יהודי ולא של הגויה. אך התשובה היא שכיון שנותן לה רשות לגור הרי הוא משאיל לה את הדירה, ובפרט במקרה זה שיש לה זכות ממונית שחייב לתת לה דירה הרי זה שכירות, והדין נפסק בשו"ע שגוי ששוכר דירה אוסר, ואפילו כשהוא אורח בלבד ג"כ אוסר כשיש לו חדר לבדו (שו"ע שם).

עוד יש שואלים שידוע להם שכאשר יש ליהודי חפצים בדירה של הגוי, אינו אוסר. אולם ידיעה נפוצה זו מורכבת מתערובת של שני דינים, א. דין תפיסת יד, כאשר יש ליהודי כלים כבדים או שאסורים בטלטול בשבת המונחים בבית הגוי, מועיל להתיר ולהחשיב את דירת הגוי כטפילה מדין תפיסת יד (שו"ע סי' ש"ע ס"ב), אבל זה רק כאשר הוא בעה"ב של הדירה, והוא נמצא בשבת בתוך שטח העירוב, ולא מועיל במקרה שהבעלים גר באזור אחר. [ויש עוד פרטים ואכמ"ל]. ב. דין שכירו ולקיטו, כאשר יש ליהודי זכות להניח בבית הגוי מפתח או חפץ כלשהו [אפי' מותר בטלטול], נחשב לו כאילו הוא שכירו ולקיטו

של הגוי. אבל זה עצמו לא מתיר כלל, אלא צריך לשכור מהיהודי, וי"א שמועיל לערב עם היהודי, ובדיעבד אפשר לסמוך לערב איתו (שו"ע סי' שפ"ב סי"ב ומשנ"ב ס"ק מ"ב), אבל במקרה שלא שכרו מהיהודי, ובפרט כשאינו גר בשטח העירוב ולא זיכו לו את הפת, לא מועיל מה שיש ליהודי חפץ בבית הגוי. [יש לציין שדעת כמה פוסקים שהחפצים הנ"ל צריכים שיהיו דברים שלא עומדים לשימוש הגוי, אלא משמשים כמחסן לבעה"ב, ולכן לא מחשיבים את המיטה והחפצים שהגוי רשאי להשתמש בהם].

עשיית שכירות בשבת, והאם צריך ביטול

והנה בארנו שכאשר הגויה נמצאת לבד בדירה צריך לשכור, אמנם מצוי שהגויה כמעט לא נמצאת בדירה כיון שעובדת במשך היום, וחוזרת בערב לדירתה, וא"כ כאשר מטפלים בשכירות ביום שישי, מצוי שהיא חוזרת רק סמוך לשבת, ויש לדון האם אפשר לשכור ממנה לאחר כניסת שבת, ולפי דברי השו"ע והמשנ"ב הנ"ל מותר לשכור ממנה אחרי שכבר קיבל שבת. רק במקום לתת כסף, יתן לה חבילת שוקולד וכדומה, כמבואר ברמ"א, ששכירות זו אינה שכירות גמורה אלא כעין ביטול רשות והיכר בעלמא, ואין בזה איסור קנין בשבת, ומ"מ צריך לקנות בקנין כסף, ולכן יקח דבר מאכל.

אמנם יש להקשות מה יעזור לשכור ממנה בשבת, הרי כתב המשנ"ב שם שברגע שיש גוי מתבטל העירוב של הפת, ולא יכול לחול באמצע שבת, ואף אחרי שישכרו מהגוי לא יעזור להתיר את העירוב, אלא צריך לבטל רשות של כל היהודים, והנה ביטול רשות אינו דבר מעשי בזמנינו [שמדובר בעשרות משפחות, ובפרט שהמבטלים עצמם אסורים להוציא]. א"כ קשה מה יועיל במקרה זה שישכור אחר שקיבל שבת.

אך באמת יש לחלק בין אם שכר באמצע שבת, לבין מי ששכר לפני השקיעה אחר שקיבל שבת, משום שמבואר הרבה פעמים בהל' עירובין שהעירוב חל בבין השמשות, ואע"פ שקיבל שבת לפני כן, מ"מ יכול לחול עירוב (שו"ע סי' שצ"ג ס"ב), כי הזמן שקובע [לענין הואיל והותרה ולענין שהפת תהיה קיימת] הוא זמן בין השמשות [ומה שמותר לטלטל קודם בין השמשות, הוא משום שבכל זאת העירוב קיים באותה שעה, רק לא נקבע הדין להמשך השבת, וי"מ באו"א ואכ"מ. ועי' שו"ע שם דיש אוסרים להניח אחר שקיבל תוספת שבת, ומ"מ אפשר שיחול כגון כשאדם אחר מניח]. וא"כ אם יזדרז לשכור לפני בין השמשות יוכל לחול מיד עירוב הפת. ואף אם ישכור באמצע בין השמשות אפשר שיחול עירוב הפת, שהרי זה דומה למי שהניח את הפת באמצע בין השמשות דמהני משום ספק בין השמשות בדבר דרבנן לקולא כמבואר בשו"ע (שם, ועי' משנ"ב סי' שצ"ד סק"ב דא"צ חזקת כשרות), וברגע שישכור מהגוי, מיד יחול ממילא עירוב הפת (עי' בה"ל סי' שפ"ב ס"א ד"ה צריך, שהאריך בזה).

שכרו בחיי הזקנה מבתה, ואח"כ נפטרה וירש אותה בנה

מקרה נוסף בענין השכירות כשהזקנה נפטרה והשאירו את הגויה לגור בדירה [יותר מל' יום]. במקום זה היתה שאלה הלכתית מענינת, כיון שעוד בחיי הזקנה היו שבתות שהזקנה נסעה והגויה נשארה, אחד מנכדיה מורה הוראה עורר את השאלה ועשה שכירות מבתה של הזקנה שהיתה מנהלת את הבית, ואע"פ שהיא לא בעלים על הדירה, מ"מ היה לה בעלות להחליט ואפילו לסלק אותה, א"כ יש לה בעלות כעין אפוטרופוס ובכוחה להשכיר את הדירה. [ויש להאריך בדין שכירות מהבעלים די"א שמועיל מדין שכירו ולקיטו, ואכ"מ]. אבל לאחר פטירת הזקנה עברה בעלות הדירה ע"פ התורה לבן ולא לבת, ואף אם יחלקו ביניהם מ"מ מצד דיני חושן משפט הדירה שייכת לבן, וא"כ לכאו' אי אפשר לשכור מהבת.

והנה כאשר שכרו מהגוי ומת ועברה הדירה ליורש, מבואר במשנ"ב (סי' שפ"ב ס"ק כ"ו) שאם בשעת השכירות קבעו זמן לשכירות כגון לעשרים שנה, לא מתבטלת השכירות, אבל אם שכרו סתם ולא פירשו לכמה זמן, מתבטלת השכירות [דכיון שיכול לחזור בו מהשכירות, נידון שינוי הבעלות כחזרה], ואף אם יאמר היורש שרוצה בשכירות שעשה אביו לא יועיל עד שישכרו ממנו. בנוסחאות השכירות המסודרים מפורש שצריך לשכור לזמן מסוים [כמו שהארכנו בקונטרס פתח העירוב חלק ג'], אבל במקרה זה ביררנו שהשכירות נעשתה סתם ללא קביעת זמן, ולכן הורו לבקש מהבן היורש להשכיר מחדש מכח חלקו.

האם צריך שתושב המקום ישכור מהגוי

סעיף ט. חמשה הדרים בחצר, אחד שוכר מהאינו יהודי בשביל כולם. וביאר המשנ"ב שאין צורך שכל בני החצר ישכרו מהגוי, אלא כיון שאחד שוכר ממילא הותרו כולם. מלשון הגמ' משמע שהטעם שמועיל לכולם מפני שהוא שליח שלהם, כעין הדין שאחד מערב לכולם. ובביאור הלכה (ד"ה בשביל) עמד על לשון זה, וכתב שלפ"ז צריך שיערבו ביניהם לפני השכירות, דעי"ז יחשב כשלוחם כמו בדין מערב לכולם, וכן משמע מרש"י (דף סו.), אבל כתב דזה אינו, דברמב"ם וסמ"ג ועבוה"ק מבואר שקודם לשכור ואח"כ לערב. ועל כרחך הטעם שמועיל לכולם משום שכיון שנשכר רשות הגוי לישראל, חל על דירת הגוי היתר.

אמנם בשו"ת גינת ורדים (כלל ג' סי' כ"ב) כתב שאכן זו מחלוקת בראשונים. והגר"ז כתב שגדר ההיתר [כששוכר לפני העירוב], שע"י השכירות נעשית רשות הגוי כרשות של השוכר ממנו, וכיון שהשוכר עירב אח"כ עם כולם נעשו כולם דיור אחד שרשות הגוי מושכרת להם. וכתב החזו"א (סי' פ"ב ס"ק ל"ב ד"ה) שלפ"ז שצריך שישכור אחד מבני החצר שאח"כ יערב עמהם. וכתב עוד שאם אותו אדם יסע לשבת אחת לא יהא עירוב באותה שבת. ומ"מ כתב שאם כבר היה שבת אחת בעירוב נהגו שנשאר ההיתר, ע"ש בסברתו. ועכ"פ באופן ששוכר אחד שאינו מבני החצר משמע שאינו מועיל.

והנה כל זה כשהיהודי שוכר מהגוי לעצמו, אבל אם ישכור עבור בני החצר, מבואר בחזו"א (סי' פ"ד סק"ז) שמועיל אפילו כשהשוכר אדם מן השוק, כיון שהוא שליח של כולם מדין זכין לאדם שלא בפניו. ועי' בחכמת הלב (פ"ו הערה כ') שהקשה דהא בעינן שלוחו של בעל הממון דהיינו בעל הדירה הגוי, ואין שליחות לעכו"ם, והביא שכן הקשה במהר"ם שיק (סי' קע"ט). והעלה שסומכים על רע"א (שו"ת ח"א סי' קכ"ט ד"ה ומ"מ) שיש ראשונים שחולקים שא"צ שלוחו של בעל הממון, ע"ש.

בזמנינו מצוי מאוד שמביאים אדם העוסק בעירובים שיודע את פרטי הלכות השכירות, שילך וישכור מהתושבים הגוים והמומרים, ולפי המבואר כאן אם ישכור סתם לעצמו לא יועיל להתיר את העירוב, אלא צריך לשכור עבור הנמצאים בעירוב.

כמו"כ אדם ששוכר משכנו הגוי כדי שיוכל לעשות עירוב פרטי בבנין, ראוי שישכור עבור כל מי שנמצא בעירוב [או לפחות עבור עוד כמה אנשים], כדי שאם הוא יסע לשבת לא נצטרך להיכנס לשאלות.

ובפרט מי ששוכר בבתי מלון ואתרי נופש ששם מתחלפים הנמצאים כל שבוע, וא"כ אם ישכור לעצמו לא יועיל לבאים אחריו בשבתות הבאות [דבאופן שכולם התחלפו י"א שגם למש"כ החזו"א אינו מועיל].

לכן התקינו בזמנינו בנוסחאות השכירות, שהשכירות תהיה "לכל כל מי שישתתף בעירוב במשך העשרים שנים הבאות". [יש עוד כמה דיוקים בנוסח, כדי להרויח עוד הלכות, והארכנו בזה בפתח העירוב (דיני שכירות פרק ז')].

שכירות בעל כרחו של הגוי, ובאופן שלקח את הכסף

סעיף י. אם שכרו ממנו בעל כרחו אינו מועיל. והטעם כתב המשנ"ב (ס"ק ל"א) שאין כופין את הגוי לדבר מצווה. טעם נוסף כתב בשער הציון (שם ס"ק ל"ד) שעיקר תקנת השכירות היא כדי שהיהודי לא ידור עמו מחמת שהגוי לא ירצה להשכיר בקלות, ואם מועיל לשכרו בעל כרחו, מה הועילו חכמים בתקנתן.

אבל כתב השער הציון (ס"ק ל"ב) שאם לבסוף לקח הגוי את הכסף בלי שהיה מוכרח לכך, נחשב שהתרצה לשכירות ומועיל.

דבר זה מצוי שהגוי או המומר חושש להשכיר את דירתו מחמת שאח"כ יבואו עליו בתביעה ויגזלו את ממונו. והאחראי מטעם העירוב טורח ומסביר שלא יארע לו נזק, והגוי מתרכך מעט, אבל הוא לא משתכנע עד כדי לעשות מעשה. אפשר תוך כדי כך להוציא לפניו את כסף השכירות ולומר לו רק תקח את הכסף והכל יהיה בסדר, וכיון שהוא רואה שנותנים לו כסף תמורת הסכמה בלבד בלי התחייבות בכתב וכדומה, הוא מתרצה עכ"פ לקחת את הכסף. באופן זה לא צריך לחזור ולומר לו שיאמר שהוא מסכים שביתו מושכר, אלא כיון שבתוך אותה שיחה [בעסוקים באותו ענין] ביארו את ההתחייבות עבור הכסף, נחשב כקנין ע"ד המדובר ביניהם, וזה מועיל להתיר את רשות הגוי.

פתרון הפקדת מפתח או חפץ בבית הגוי מדין שכירו ולקיטו

סעיף יב. אם אינו רוצה להשכיר, יתקרב לו אחד מבני החצר עד שישאיל לו רשותו, שיהא לו רשות להניח בו שום דבר, דהוי ליה כשכירו ולקיטו, ומשכיר שלא מדעת הגוי. מבואר חידוש גדול ופתרון נפלא לשכור רשותם של הגוים. חז"ל עשו קולא בתקנתם שאינה לפי כללי המשפט, ואמרו ששכירו ולקיטו שהם פועלים של בעה"ב הגוי, ויש להם רשות להניח חפציהם בביתו, יש להם שייכות בדירה, ויש להם כח להשכיר את דירת בעה"ב שלא מדעתו.

והנה השו"ע כאן מוסיף חידוש שאפילו מי שאינו פועל על בעה"ב, אלא שאל ממנו מקום קטן מדירתו שיוכל להניח בה חפץ כלשהו, ג"כ יש בכוחו להשכיר את דירת הגוי כמו שכירו ולקיטו, ומבאר המשנ"ב (ס"ק ל"ז) שאין צורך שיהיה מונח שם חפץ בפועל, ומש"כ בגמ' ולינח ביה מידי, היינו כדי לעשות קנין ברשות שקיבל, דשאלה ושכירות נקנים ע"י שמשתמש בהם. ולפ"ז כותב המשנ"ב שאף אם הגוי סילק את החפץ מועיל לשכור מהמניח, כי הזכות במקום לא בטלה.

בזמנינו הוסיפו על כך שלב נוסף, שה"ה כאשר נותן לגוי חפץ ומבקש שישמור עליו, והגוי הניחו בביתו, נעשה כשכירו ולקיטו.

אבל לכאורה יש לחלק דמש"כ בגמרא היינו כאשר קונה זכות במקום, וכמ"ש המשנ"ב שאפילו יסלק את החפץ נשאר לשואל זכות במקום להניח חפץ אחר, א"כ מובן שיש לו זכות השתמשות בבית הגוי, אבל כשמפקיד חפץ אין למפקיד שום זכות בבית הגוי, ומותר לגוי לשמור את החפץ בכיסו מחוץ לבית, מקום שאינו מועיל לענין עירוב, וא"כ אע"פ שבשעה שהחפץ מונח בבית הגוי, המקום כביכול קנוי לישראל להשתמשות, מ"מ אין בזה זכות שימוש לפי רצון המפקיד, ויש מקום גדול לומר שאינו דומה לשכירו ולקיטו המחודש של הגמ'.

ומ"מ נוקטים מחברי זמנינו (חכמת הלב פ"ו סי"ב, עירובי חצרות עמ' שכ"ד) שמועיל גם בצורה כזו, וכן מוסכם על דעת הרבנים.

לפ"ז מייעצים להרבה אנשים להפקיד אצל השכן הגוי והמומר מפתח [שאינו משמש באמת לדירה], שישמור אותו לכשנצטרך שמישהו יבוא בלי מפתח, ותוך כדי שהמפתח בביתו משכידים את רשותו ליהודי. ואע"פ שאח"כ לוקחים את המפתח חזרה, כתב המשנ"ב שאם שוכרים לזמן מסוים [כגון לעשרים שנה], לא מתבטלת השכירות כאשר מתבטל מלהיות שכירו ולקיטו, ובאופן זה מועיל לכל הזמן שקצבו. אבל היו מקומות ששכחו לפרש ששוכרים לזמן מסוים, ובאופן זה ההיתר מתבטל כשלוקחים את המפתח. [אמנם כל זמן שהמפתח בבית הגוי אפשר לחזור ולשכור].

אבל נראה שבאופן זה אין השכירו ולקיטו יכול להשכיר אלא בזמן שהחפץ מונח בבית הגוי, ולא לאחר שסילק אותו, דמש"כ המשנ"ב הנ"ל שמועיל אפילו לאחר שסילק את החפץ, היינו רק באופן המוזכר בגמ' ובשו"ע ששואל מהגוי זכות בביתו, ולכן החפץ משמש רק לקנין, משא"כ באופן שאנו עושים שהחפץ הוא זה שמברר את הזכות שיש למפקיד בבית הגוי, א"כ כשהחפץ לא בבית אין למפקיד שום זכות, ואינו יכול עוד להשכיר.

לפ"ז אנו מקפידים כשמפקידים חפץ אצל אותם אנשים שאינם נאמנים על שמירת החפץ, בפרט כשלא מפקידים מפתח אלא דברים שיש בהם שימוש, יש להסמיך את השכירות לזמן ההפקדה, שמא החפץ נזרק לפח, או נלקח לצורך שימוש עצמי. ומצד שני לא לשכור מיד ממש, כי צריך שיניח את החפץ במקום כלשהו, ולא בשעה שעדיין מחזיקו בידיו.

הנה כתבנו כאן כמה חשבונות פרקטיים שיש בהם השלכות הלכתיות, ויש עוד הרבה פרטים שאין כאן המקום להאריך. ולכן צריך להקפיד מאוד לעשות את הדברים בתיאום ובהתיעצות עם המומחים המתעסקים בנושא זה, שיש להם נסיון לחשוב על הבעיות והפתרונות הרבים.

האם אפשר להפקיד ספר רזיאל המלאך וקופות צדקה

יש שהוסיפו פתרון נוסף ע"פ הדרך הנ"ל, מכיון שיש שכנים שלא התחנכו כלל לעשות טובה לאדם אחר, ואינם מסכימים אפילו לשמור מפתח שמא יהיו מחויבים לפתוח את הדלת כשיצטרכו אותו, לכן לקחו ספר רזיאל המלאך המסוגל לשמירה, ושכנעו את הגוי שישמור חפץ זה כי הוא ישמור לו על ביתו. וכמובן צריך לומר שהספר נשאר שלנו, והוא ניתן רק לשמירה.

פתרון זה הובא לפני הרבנים והורו שאין לעשות כן, מכיון שמה שמשכנעים אותו שיסכים היינו שישמור לצורך עצמו, והרי זה כמו שמשאילים לו את החפץ לצרכו, והשמירה שלו היא לצורך עצמו, כמו השואל חפץ שמחויב גם בשמירתו, אך אין החפץ ברשות הבעלים אלא ברשות השואל, ואף אם הנותן יתכוין בליבו שאינו נותן לגוי קניני שאלה, מ"מ אין כונת הגוי לשמור לצורך המפקיד ואינו נותן למפקיד זכות כלשהי. וא"כ בצורה זו לא נחשב שנתן למפקיד מקום להניח דבר, ואינו נעשה לשכירו ולקיטו.

על דרך זו יש שמצאו פתרון אמצעי, שאפשר להסתפק בו להיכן הוא שייך. באחת השכונות בב"ב שיש בה הרבה מאוד גוים ומומרים, הזמינו עשרות קופות צדקה מארגון חסד ידוע, בתקוה שחפץ זה יתקבל בהבנה ובהסכמה גם על הגוים והמומרים (וכ"כ בספר חכמת הלב פ"ו סי"ב). אולם כאן ג"כ באה השאלה הרי מה שהם יסכימו יותר לקבל קופות צדקה, זה ע"י שיאמרו להם שזה סגולה או שמירה לבית, או פרנסה וכו', וא"כ שוב הגוים אינם עושים כן אלא לצורך עצמם. אלא שיש לומר שמ"מ הם שומרים אותה גם לצורך הארגון שלבסוף אולי יקבל את הכסף שבקופה, וא"כ יש נתינת שימוש כלשהו למפקיד את הקופה [ועדיין יש לדון מי הוא שכירו ולקיטו, האדם שהפקיד את הקופה או הארגון, ונפק"מ ממי לבצע את השכירות].

דין לשכור מהאדם שהפקיד חפץ

בשו"ע שם. ומשכיר שלא מדעת האינו יהודי, וי"א שאי"צ להשכיר אלא נותן עירובו ודיו. שיטת רש"י שיש הבדל בין אם השכירו ולקיטו יהודי, לבין אם הוא גוי, שאם הוא גוי צריך לשכור ממנו את דירת הבעלים הגוי, ואם הוא יהודי צריך לערב עם שכירו ולקיטו והעירוב יתיר את דירת הגוי. אבל הראב"ד ועוד ראשונים חולקים, שלעולם אין דירת הגוי ניתרת אלא בשכירות.

האחרונים רוצים לתלות את מחלוקתם בגדר הכח שנתנו לשכירו ולקיטו, לדעת רש"י עשאוהו כחלק מהבעלים על דירת הגוי, ולפיכך אם הוא יהודי אפשר לערב איתו וזה יתיר את הדירה. אבל הראשונים שחולקים סוברים שעשו את שכירו ולקיטו כשליח של הבעלים שלא מדעתו, וכיון שהבעלים גוי אין רשותו ניתרת אלא ע"י שכירות (חכמת הלב סימן ט' אות ב', ועוד ספרים). ובב"י ביאר שיטת רש"י באופן אחר.

להלכה השו"ע (סי' שפ"ב סי"ב) הביא דעה ראשונה בסתם שצריך לשכור דוקא, והוסיף שי"א שאם שכירו ולקיטו יהודי מועיל לערב כרש"י. וכתב המשנ"ב (ס"ק מ"א) דלכתחילה נכון לחוש לדעה הראשונה. כלומר שבדיעבד אפשר לסמוך על הדעה השניה.

לפ"ז יש להעיר דבר שאנשים לא שמים לב אליו, שכאשר מפקידים חפץ בבית הגוי סוברים שגמרו את המלאכה והעירוב כשר. אבל לפי המבואר בשו"ע ובמשנ"ב לכתחילה צריך שאדם אחר ישכור מהאדם שהפקיד את החפץ, ורק אז יחול היתר על דירת הגוי. ויש להוסיף שבאמת כמעט חובה לשכור מהמפקיד, מפני שביארנו לעיל שבלי לשכור ממנו זה אם הגוי יזרוק את החפץ או יקחנו לעצמו או יוציא אותו מביתו, בטל מהמפקיד דין שכירו ולקיטו ויתבטל ההיתר. משא"כ כאשר שוכרים מהמפקיד וקובעים זמן, שוב לא יתבטל ההיתר כמ"ש המשנ"ב (ס"ק מ"ח).

ובספר חכמת הלב כתב עוד להסתפק האם יש דין לכתחילה לצאת גם דעת רש"י, דהיינו שמלבד השכירות גם לערב בפת. ויש לדון בזה אם לרש"י שצריך לערב לא יועיל שכירות, ואכמ"ל. ועכ"פ למעשה כיון שאפשר בקלות לעשות כן, מוסיפים בזיכוי הפת שיהיה בה זכות גם לכל מי שהוא שכירו ולקיטו של הגוים והמומרים שבשטח העירוב. [ויש בזה עוד תועלת כדלקמן].

פתרון להתיר בדיעבד דירת עובדים זרים

לפי השיטות שמתירות לערב עם שכירו ולקיטו, יש קצת פתרון לבעיה הקשה של העובדים הזרים, אשר נמצאים כיום בעשרות בתים של זקנים או מוגבלים וילדים פגועים רח"ל, שיש הרבה משפחות שנותנות להם חדר פרטי שיהיו שם באופן עצמאי, עם כיריים לבשל בהם כפי רצונם, וא"כ יש להם דירה פרטית, אם זה חדר בתוך הדירה

או למטה במחסן, ומלבד שכונות בודדות שהעמידו ממונה לכל בנין אי אפשר לדעת היכן ישנם, וקשה מאוד לשכור מכולם.

אבל לפי המבואר כאן אפשר לזכות את פת העירוב לבני המשפחה, שבדרך כלל יש להם לפחות זכות להניח בחדר חפץ לצורכם האישי, ואף אם אינם זכאים להיכנס לשם ללא רשותו מ"מ יכולים לדרוש ממנו להניח חפץ, וגם בדרך כלל יש שם איזה חפצים שלהם [בתנאי שאינם מושאלים לשימוש העובד הזר], וא"כ הם כשכירו ולקיטו ויכולים לערב את דירתו. אך עדיין במצב שהגוי שכר בעצמו חדר במחסן או יחידת דיור, אין מי שיהיה שכירו ולקיטו, והוא אוסר ופוסל את העירוב, וצריך לזה הרבה שימת לב.

כמו"כ מוסדות המחזיקים עובדים גוים או מומרים במטבח ובנקיון, והם שוהים רוב שעות היום בישיבה עד שניתן לומר שנוח להם שהישיבה תהיה מקום אכילתם, יש לצדד לענין עירוב דירתם בישיבה וצריך לשכור את רשותם, וע"י פתרון זה מזכים את העירוב ליהודים שבישיבה שיש להם זכות להניח חפץ במקום אכילת העובדים. לשם כך הוספנו בנוסח זיכוי הפת לצורך העירוב, שמזכים אותו גם "לכל מי שדינו כשכירו ולקיטו של הגויים והמומרים הנמצאים בהוה או בעתיד בכל שטח העירוב".

אולם כאמור זה פתרון בדיעבד לאותם שאין ידיעה מפורשת שהם במצב שיאסור, או שלא ניתן לשכור מהם, אבל לכתחילה כתב המשנ"ב (הנ"ל) שצריך לשכור דוקא ולא רק לערב. [יש לציין שיש מקרים שאפשר להתיר דירות של עובדים זרים ע"י תפיסת יד או מצי לסלוקי, אך זה רק כשהבעלים נמצא בשבת בשטח העירוב, ואכמ"ל].

האם בזמנינו מועיל לשכור מהממשלה את דירות הגוים והמומרים

סעיף יד. ברמ"א. והוא הדין אם שכרו מגזבר המלך וכו'. הנה בנושא השכירות מהגויים והמומרים, כתבו הראשונים והאחרונים עצה נפלאה, והיא בנויה על המבואר בסעיפים אלו שאפשר לשכור מהמשכיר מדין שהוא בעלים שיכול לסלק את הדייר (סעיף י"ח), או מדין שהוא שכירו ולקיטו ע"י שיש לו זכות להניח חפצים (סעיף י"ב). כמו"כ המושל [הנקרא בפוסקים "שר העיר"] יש לו זכויות כאלו, וא"כ אפשר לשכור מהמושל את כל בתי הגויים, אפילו שלא מדעת בני העיר מאחר וכל הבתים שייכים לו, או עכ"פ יש לו זכות להשתמש בהם כשירצה. דין זה הובא בטור ושו"ע (סי' שצ"א), והדבר מתחלק לארבע דרגות.

והנה יש הרבה פרטים בנושא זה, ואעתיק רק את עיקרי הדברים ממש"כ במק"א (פתח העירוב, דיני השכירות פרק ה'), והרוצה לעיין יראה שם את המקורות והסברות ושאר הדינים.

ד' גדרי השכירות משר העיר

א. מושל שהוא בעלים על הבתים, והוא משכירם לתושבים [כפי שהיה בתקופת הפריצים שהיו חוכרים מהם את הבתים], אם הוא יכול לסלק את התושבים [למרות החכירה], יכול להשכיר את הבתים לכו"ע. אבל אם אינו בעלים אלא מושל בלבד, או שהוא בעלים רק אינו יכול לסלקם, אינו יכול להשכיר. ואם כדי לסלק, צריך לשלם לתושבים כסף, אינו יכול להשכיר.

ב. מושל שאינו יכול לסלק, אך יש לו זכות על פי חוק המדינה להושיב אנשיו או להניח חפץ בבתי התושבים, אפילו יכול להניח רק בזמן מלחמה אך יכול לעשות מלחמה כשירצה, מועיל לשכור ממנו לכו"ע, וכן אפשר לשכור ממשרתים שיש בידם לממש זכות השתמשות זו.

באופן זה שרק בזמן מלחמה יש לו אפשרות להשתמש, צריך שיהיה לו זכות לפתוח מלחמה לפי רצונו, בלי לשאול רשות מהתושבים, ובלי להזדקק להחלטת אנשי שלטון אחרים, אבל אם צריך שתהיה החלטת יועצי המדינה, אי אפשר לשכור אפילו מכל היועצים יחד.

אם אין למושל זכות להשתמש בבתים, אלא שנכנס בכח שלטונו, ואינו מחוק המלכים, אינו מועיל.

ג. מושל שאין לו שום זכות בבתים, אלא יש לו זכות ברחובות, ויכול לסלק את התושבים מהרחובות, לרמ"א (סי' שצ"א) אפשר לשכור את זכות הגויים ברחובות ולא בבתים, ויועיל להתיר הרחובות ובתי היהודים, ולא להכניס ולהוציא לבתי הגויים, ולדעת השו"ע אינו מועיל כלל.

י"א שדין זה רק כאשר הרחובות הם רכוש המושל, אבל אם אינם רכושו אלא רכוש כלל הציבור, אע"פ שעל פי חוקי השלטון יכול השליט לסלקם, אין שוכרים ממנו.

ד. מושל שיש לו רק זכות להניח חפצים ורק בחצרות ולא בבתים, דין זה לא הובא בפוסקים הקדמונים, אבל כתב החזו"א שהמנהג היה לשכור ממושל כזה. מדין זה נלמד היתר לשכור משכירו ולקיטו שיכול להשתמש רק בחצר, ויש חולקים על עיקר דין זה.

כאשר יש לממשלה אפשרות להשתמש בבתים, אך צריך לכך החלטת כמה יועצי המדינה, או הרכב בית משפט, אי אפשר לשכור אפילו במעמד ההרכב כולו (ע' בה"ל סי' שצ"א ד"ה שלא, ובאחרונים).

שכירות מהממשלה בזמנינו

לאור האמור ניתן לשכור רק ממושל שיש לו זכות להשתמש לפחות להנחת חפץ, בבתים עצמם. ואפשר אף כאשר זכותו להשתמש רק בשעת מלחמה, ובתנאי שיכול לפתוח מלחמה על דעת עצמו, ללא צורך בהחלטת גורמים אחרים.

בעשרות השנים האחרונות שהמדינות נעשות דמוקרטיות יותר ויותר, וכיום המצב בארץ ישראל שאין זכות לאף שר ומושל להכנס לבתים, ואף לשוטרים אין זכות להכנס לבתים [אלא ע"י צו בית משפט וע"י תביעה, שהחסרון בזה שנזקק להחלטת אחרים, וגם אינו יכול להגיש תביעה ללא שאירעה סיבה כלשהי], ואף הזכויות שיש בזמן מלחמה אינן מועילות, מאחר ואין זכות למישהו בשלטון לפתוח מלחמה ללא החלטת גורמים נוספים בשלטון, נמצא שאין אף אחד שעונה על אחת מהזכויות שמוזכרות בראשונים ובאחרונים. ולכן דעת רוב פוסקי זמנינו שאין לסמוך על השכירות מהממשלה, כן דעת מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל הובאה בחכמת הלב (פ"ו הערה קי"ד), שכן הורה משנת תשנ"ב ואילך, לאחר שביררו את הסמכויות של כל גורמי השלטון, ראה"מ, שר הבטחון, שר הפנים, התחבורה, הצבא, המשטרה, העיריה, הממונה על המחוז מטעם משרד הפנים ועוד. וכן הובא בישא יוסף להגר"י אפרתי שליט"א, ובדרור יקרא (עמ' תס"ט). וכן בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' צ"ז אות י"ד) שמה שסומכים ע"ז היום זה בבחינת שעושים מה שאפשר להציל את המטלטלים. וכן בנתיבות שבת (להגר"י בלוי זצ"ל מבד"ץ העה"ח, פל"ז הערה צ"ד) נשאר בצ"ע, וכתב שניסה לברר מנהגי השכירות בירושלים בתקופות הקדומות ולא עלה בידו. וכן כתבו בכל ספרי זמנינו, קרית אריאל, ארחות שבת, אשד הנחלים (והוסיף להמציא אפשרות חדשה לשכור מהשב"כ, ודבריו צ"ע) ושאר ספרים.

לפ"ז דעת גדולי הפוסקים בדורנו, שלפי המצב והסמכויות שיש בידי רשויות השלטון הממשלתיים והעירוניים בימינו, אין להתיר עירוב על סמך השכירות מהרשויות, ולכן צריך לשכור מכל גוי ומומר בפני עצמו.

ואמנם אין להימנע מעשיית העירובים, מפני שיש בהם תועלת להציל במשהו אותם רבים שמטלטלים מחוסר ידיעה, ולא ישמעו להימנע מלטלטל, וכן להקל במקרה שטלטלו בשוגג, ועיין עוד מש"כ תועלת בזה במק"א. ומכל מקום מי שיודע את הדין, צריך להימנע מלטלטל בעירובים הכלליים שבהכרח מסתמכים על שכירות זו.

יש לציין שיש עוד כמה אפשרויות לשכור מכמה גורמים [מהעיריה, מהמשטרה, תאגיד המים, חברת החשמל שיש להם מוני צריכה בחדרי המדרגות] להתיר חלקית, דהיינו שחלק מהתושבים הגויים לא יאסרו, אבל אי אפשר לסמוך ע"ז בלי לבדוק את מצב התושבים, אם לכל גוי ומומר נמצא מונה במקום המתאים, או אם החצר שלו מגודרת כהלכה, ויש בזה הרבה פרטים ואכמ"ל, ועיין מה שכתבנו בקונטרס "פתח העירוב" בדיני השכירות (ח"ג פרק ה').

דין בנין רב קומתי שבחלק מהקומות יש גוי או מומר

סעיף יז. שתי חצרות זו לפנים מזו וישראל ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה. סעיף זה [וכן לעיל (סי' שע"ח) לגבי עירוב חצרות בין שני היהודים], עוסק בדיני חצר פנימית וחצר חיצונה, כשהפנימית חייבת לעבור דרך החיצונה, ולכן יש לפנימית זכות בחיצונה לדריסת רגל הנחשב כחלק ממקום דיורים שלה, ולכן הפנימית אוסרת על החיצונה, אבל החיצונה אינה אוסרת על הפנימית, כיון שאין לחיצונה זכות בפנימית, ובתנאי שהחצרות מובדלות במחיצה כהלכה, שלא יהיה פירצה למקום האסור לטלטל אליו [אפילו שאינו אסור בעצמו].

להלכה, פוסק השו"ע שכלפי החצר הפנימית יש לדון עליה בפני עצמה, שאם אין בה שני יהודים וגוי אלא או כולם יהודים או שיש רק יהודי אחד, מותר לטלטל בה. אבל כלפי החצר החיצונה בכל אופן מחשבים יחד עם אלו שגרים בפנימית, ואם יש בסה"כ בשתי החצרות יחד שני יהודים וגוי, הגוי אוסר וצריך לשכור ממנו. ואע"פ שקי"ל (בסי' שע"ח) רגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה, ולא כר' עקיבא, כתבו הרשב"א והריטב"א דלגבי דירת גוי החמירו כר"ע. ולפ"ז כתב המשנ"ב (שעה"צ כאן ס"ק נ"ט) שכאשר בכל חצר יש רק יהודי אחד, מספיק לשכור מהגוי ולא צריכים לערב בפת, כי לגבי עירוב רגל המותרת במקומה לא אוסרת. אך יש להדגיש שמ"מ להעביר מחצר לחצר צריך עירוב, ורק לטלטל בתוך אותה חצר אינם אוסרים.

דין זה מצוי מאוד באדם שעושה עירוב פרטי לבנין שלו, לטלטל משכן אחד לחבירו, או סתם לחדר מדרגות. הנה בדרך כלל הקומות נחשבות כל אחת כחצר נפרדת [ע"י שהמדרגות נחשבות מחיצה במקרים מסוימים, או שהמעקה סוגר מדין עומד מרובה ואכמ"ל], וא"כ הקומה העליונה היא החצר הפנימית. והקומה האמצעית היא חיצונה כלפי העליונה, ופנימית כלפי התחתונה. והקומה התחתונה היא חיצונה לשתיהן.

לכן בקומות התחתונות המשמשות לכל דיירי הבנין, כיון שיש בסה"כ בכל הבנין שני יהודים וגוי, אסור לטלטל עד שישכרו את רשותם ויערבו. אבל בקומות העליונות, וכן בקומות האמצעיות שהדרים באותה קומה יחד עם הדרים בקומות שמעליהם, אין בהם שני יהודים וגוי, אלא או כולם יהודים שומרי תומ"צ או שיש רק יהודי אחד וכל השאר כולם גוים, מותר לעשות עירוב לטלטל בקומות העליונות בלי לשכור מהגוים, ובאופן שיש רק יהודי אחד, גם לערב אינו צריך, ומותר לטלטל מביתו לחדר מדרגות.

והנה דין זה הוא לפי המבואר בשו"ע (סי' שע"ה ס"א), וכן נוקט המשנ"ב. אבל דעת החזו"א (סי' צ' ס"ק י"ח) שבקומות המצויות בזמנינו שאחת גבוהה מחברתה, ויש ביניהם מדרגות כעין סולם, קי"ל סולם תורת מחיצה עליו להקל, והוא עדיף מפתח ביניהם, ואין קומה אחת אוסרת על חבירתה, אלא כל קומה נידונת לעצמה לפי הדיירים שגרים בה. [ולמעשה כיון שהשו"ע והמשנ"ב פסקו לאסור, יש לאסור לפי הכללים הנ"ל].

דין דירת גוי המוקפת בעירוב מכל הצדדים

כמו"כ דין זה מצוי בזמנינו כשרוצים שלא לשתף בעירוב בנינים שיש בהם גוים או מומרים, הנה אם יקיפו אותם בעירוב מכל צד, הם יאסרו על כולם אפילו שיהיו סביבם מחיצות, כיון שהם כחצר פנימית שאוסרת על החיצונה. ואף כשהעירוב רק מצד אחד, אך הם מוכרחים לעבור בשטח העירוב אם ירצו לצאת אל מחוץ למחיצות או מחוץ לעיר, כגון שהיציאה מהבנין פונה לתוך העירוב, הרי הם אוסרים, אלא צריך להשאיר להם דרך לצאת. ובאופן שיש לו יציאה אחרת אך רגיל לצאת דרך היציאה שבעירוב, האריכו הפוסקים בזה, וא"ה יבואר במק"א.

ויש לדון כאשר יש כמה עירובים וכל עירוב הוא רק מצד אחד, אך בסה"כ בכל הצדדים יש עירוב, האם יכול כל אחד לומר שעירובו כשר מפני שיש לגוי דרך אחרת. הנה דין זה מבואר בשו"ע (סי' שפ"ו) שאם הוא רגיל לעבור בדרך מסוימת, אינו אוסר בדרך שאינו רגיל, ואוסר רק בדרך שרגיל בה. אבל אם רגיל בשניהם אוסר בשניהם [כן הדין למשנ"ב ע"פ הפמ"ג שכל שעובר בו ג' פעמים נחשב רגיל, אבל דעת החזו"א שרגיל הוא הדרך שעובר בה יותר, ולפ"ז תמיד הוי רגיל רק באחת].

כיצד לשכור מגוי הדר בדירה שכורה

סעיף יח. אינו יהודי שהשכיר ביתו לחבירו אינו יהודי וכו', אם יפול המשכיר לסלק השוכר תוך זמנו, יכולים לשכור ממנו. כתב המשנ"ב (ס"ק ס"ב) שודאי שאפשר לשכור מהשוכר עצמו, שהרי כל הבית שלו בזמן זה, אלא שאפשר גם לשכור מהמשכיר בכה"ג שיכול לסלקו. והוסיף המשנ"ב בשם הב"י שאפילו אם השוכר נמצא בביתו ואפשר לשכור ממנו, מותר לכתחילה לשכור מהמשכיר.

בזמנינו נראה שחייבים לשכור מהמשכיר, והטעם הוא, כי בגמ' מדובר שרצו להתיר רק לאותה שבת, וע"ז ודאי יפה כוחו של השוכר מהמשכיר, שהרי כעת הדירה ברשותו. אבל בזמנינו שבאים בדרך כלל להתיר לאורך זמן, והרי השוכר שכר את הדירה לזמן מוגבל, שנה או שלש שנים, ויתכן שכעת הוא נמצא בסוף תקופת החוזה ותיכף יתבטל קנינו בדירה, א"כ השכירות שנשכור ממנו לא תועיל אלא עד סיום החוזה, שהרי אינו יכול להקנות לנו מה שעדיין לא קנה בעצמו. ואף אם אח"כ יאריך את החוזה, הרי זה קנין חדש שלא היה בזמן ששכרנו ממנו, ואין הקנין שעשינו יכול להועיל על ההמשך אפילו אם נפרש בשעת הקנין, כי הרי זה דבר שלא בא לעולם [אינו ברשותו]. לכן במצב כזה חייבים לשכור מהמשכיר שבבעלותו גם הזמן שיהיה לאחר השכירות הקיימת, ועי"ז נהיה בטוחים שיועיל לאורך זמן הנקצב בשעת השכירות.

אבל לעומת זאת לא מספיק לשכור מהמשכיר, כי ברוב המקרים לא מתקיימים התנאים המבוארים בסוגייתנו, שלגבי הזמן שכבר הושכר לו צריך שיהיה כח למשכיר לסלקו, ובדרך כלל אין בזמנינו זכות לסלק את הדייר בתוך תקופת החוזה. ולכן למעשה צריך את שניהם, להתיר את ההוה צריך שכירות מהשוכר, ולהתיר את העתיד צריך שכירות מהמשכיר.

משכיר שיכול לפנות את הדייר בהודעה מראש ל' יום

ויש להסתפק בדבר המצוי בזמנינו שמוסיפים בחוזה תנאי שאפשר לפנות את הדייר ע"י הודעה מוקדמת שלושים יום לפני הזמן, האם דבר זה נחשב שיכול לסלקו, או שמא כיון שצריך שיודיע ולמעשה אינו מודיע לו, אין לו את הזכות לסלקו ואינו יכול להשכיר לעירוב [אא"כ יודיע לדייר שיתפנה, ואחרי ההשכרה לעירוב יגיד לו שיכול להמשיך, וזה דבר שלא יסכים לעשות].

ולמעשה הורו הרבנים שנחשב שיכול לפנותו בעוד שלושים יום, כיון שיכול לעשות כן ע"י הודעה בזמן זה של ביצוע השכירות. ולכן יכול להשכיר לעירוב באופן שהשכירות תחול בעוד ל' יום. וזה מועיל אף שאינו מודיע לדייר כלום, דכיון דבידו עכשיו להודיע הרי זה ברשותו ויכול לחול ע"ז קנין. [אבל אין לומר שיחול מיד כיון שהיה יכול להודיע שלושים יום קודם, דלענין זה ודאי שאומרים שאם לא הודיע בפועל אין לו היום את האפשרות לסלקו ואינו ברשותו להקנות].

דין גוי שנסע מביתו לשבת, האם נשאר איסור

סעיף יח. אינו יהודי שהשכיר ביתו וכו'. מבואר בשו"ע בכמה מקומות, שגוי שאינו גר בדירתו אינו אוסר, ורק מגורים אוסרים. ובאופן שהגוי גר בדירתו אלא נסע לשבת או לכמה ימים, נחלקו בזה השו"ע והרמ"א לעיל (סי' שע"א ס"א), דעת השו"ע שאפילו הלך הגוי לעיר אחרת ואין דעתו לחזור בשבת, אם נמצא בתוך מהלך יום הרי הוא אוסר, כיון שיכול לחזור לביתו באמצע שבת, והוי כמ"ש בגמ' דאתי ביומיה אוסר. והרמ"א חולק שאם דעתו שלא לחזור אינו אוסר, אלא רק כשדעתו לחזור בשבת דאתי ביומיה, אוסר [כבר מתחילת שבת (משנ"ב סק"ח), ובשונה הלכות (ס"ב) כ' בדעת החזו"א (סי' פ"ב ס"ק כ"ד) שאוסר רק משעה שמגיע]. והסיק המשנ"ב שאין להקל אלא כשנמצא עכ"פ בעיר אחרת, שאז אם אין דעתו לחזור אינו אוסר אפילו שיכול להגיע תוך יום כדעת הרמ"א.

דין זה הוא נפק"מ מאוד מצויה באנשים שיש להם שכנים גוים, או ה"ה מומרים כיון שדינם כגוים וגם אינם נמנעים מלבוא בשבת, והם נסעו לשבת לעיר אחרת, שלדעת השו"ע יש לאסור לערב את הבנין, כיון שבזמנינו שאפשר לנסוע ולטוס במטוס, כמעט כל מקום הוא בגדר שיכול לחזור תוך מהלך יום. ולדעת הרמ"א כאשר אין דעתו לחזור ונסע לעיר אחרת, אפשר לערב ולטלטל בבנין.

כמו"כ נפק"מ יותר מצויה בעוברים זרים שיש להם יום חופש בשבת, ונוסעים לדירתם הנמצאת בעיר אחרת או בשכונה סמוכה, שלדעת הרמ"א כשנסעו לעיר אחרת לא אוסרים, וכשהם באותה עיר אוסרים עד שישכרו מהם [ויש מקום לדון שבמצב כזה שכל דירתם כאן היא רק לצורך העבודה, ובשבת שאינם עובדים אין שום סיכוי שיחזרו, שמא הוי היסח דעת אפילו בעיר אחת].

מהי הגדרת עיר אחת לדין גוי שנסע לשבת

ויש לדון מה גדר עיר לענין זה, האם הוא לפי ההגדרה ההלכתית המוזכרת לענין תחומין (ראה לקמן סימן שצ"ח) שיש רצף של בתים שאין ביניהם שבעים אמה ושיריים. לפ"ז בני ברק ורמת גן, גבעתיים וקרית אונו ועוד ישובים כולם עיר אחת, והגוי שנסע לשם אוסר. וכן יש נפק"מ לקולא, שיש ערים כמו ירושלים שיש שכונות נפרדות ממרכז העיר, אע"פ שבלשון בני אדם נקראים עיר אחת.

מצד שני שמא י"ל שלגבי דין זה תלוי לפי שם העיר בלשון בני אדם, והסברא בזה כי הענין שאם הלך לעיר אחרת אינו אוסר, משום שכשהולך לעיר אחרת מסיח דעתו יותר, וא"כ אפילו שדינם כעיר אחת כיון שבני אדם קוראים לזה בני ברק ורמת גן שתי ערים יש בזה היסח הדעת.

עוד יש לדון כשהגוי מאושפז בבית חולים באותה עיר, ואין סבירות שישתחרר בשבת לפי מצבו הבריאותי, או שגם אם ישתחרר הוא מוגבל

בתנועה וצריך רכב להביאו, וכיון שבשכונה שומרים שבת והכבישים סגורים לא יוכל להגיע בשבת, האם בכה"ג ישתנה הדין ויהיה היסח דעת גם באותה עיר. ושני שאלות אלו היו במקומנו באחת השכונות, וצ"ע.

דירה שמשכירים לגוי במכירת חמץ, ודירת גוי שיהודי גר בה

ע"פ הדין הנ"ל שגוי שנמצא בעיר, אוסר בביתו אף שאינו נמצא שם בשבת, יש שואלים מדוע הגוי שקונה את החמץ בפסח, אינו אוסר על העירוב, הרי מנהגינו להוסיף במכירה שמשכירים לגוי את המקומות שיש בהם חמץ, ואלו הנוסעים לפסח מדירתם ומוכרים את כל דירתם, נמצא שמשכירים דירתם לגוי, וא"כ הוא יאסור כדין דירת גוי.

התשובה לכך פשוטה. גם מה שגוי אוסר היינו דוקא במקום פיתא שלו, כמבואר בגמרא ובשו"ע (סי' ש"ע ס"ה) שדירה האוסרת היא רק מקום שאוכלים בו. ואמנם בשו"ע מבואר דין זה לגבי ישראל, אבל הוא הדין לגבי דירת גוי כמבואר בכמה ראשונים [שו"ת הרשב"א ח"ג סי' ע"ר, שו"ת הרא"ש כלל כ"א ס"ז, וברדב"ז ובמב"ט], וכן מבואר בחזו"א (סי' פ"ז סס"ק ל"ח) שרק בני החיל יתכן שעדיף להם מקום לינה ולכן אוסרים במקום לינתם, אבל שאר גוי אוסר במקום אכילתו, ולכה"פ מקום לינתו, משא"כ במקום שאינו אוכל ואינו ישן אינו אוסר.

ומה שמבואר בסוגייתינו שגוי אוסר אף כשאינו נמצא, היינו במקום שהוא ביתו שאוכל בו בזמנים שנמצא, וגזרו בזמן שאינו נמצא אטו זמן שנמצא.

ומטעם זה דירה של גוי המושכרת ליהודי, אין צריך לשכור מהבעלים, כי העיקר הוא מי שגר בדירה בפועל [ודין זה מבואר להדיא בסוגיות דף ס"ה ובשו"ע סי' שפ"ב].

סי' שפ"ד סעיף א'. אינו יהודי הנכנס לשם אכסנאות, אם נכנס שלא ברשות אינו אוסר לעולם. ואם נכנס ברשות, אם הוא רגיל לבא אוסר מיד. דין זה נוגע למעשה בזמנינו מאוד במקומות שיש אתר בניה, ויש פועלים ערבים שישנים בבנין בלילות. והנה הפועלים הם עראיים, שהרי חוזרים כל כמה ימים לבתיהם, ומ"מ לפי מש"כ השו"ע כאן יש לחלק שאם הם נמצאים פעם ראשונה או שניה, הם דיורים עראיים ואינם אוסרים. ואם הם רגילים לשהות שם הם אוסרים. וא"כ צריך לבר אם כל פעם הם אותם פועלים. ובאמת הסבירות היא שהם אותם פועלים, כיון שדרך הקבלנים הגדולים לקחת פועלים קבועים לטובת העבודה, וגם פועל מזדמן לא ישאר בבנין, וא"כ הם פועלים קבועים ואוסרים. ואף אם אינם נמצאים שלושים יום ברציפות, הרי כתב השו"ע שגוי שרגיל לבוא אוסר אף בפחות מל' יום.

ובעיקר דין פועלים באתר בניה, היו ת"ח שרצו לטעון שאינם אוסרים מפני שהם נמצאים ללא רשות הבעלים, וכתב השו"ע (שם) שנכנס שלא ברשות אינו אוסר לעולם. אך מלבד מה שיש לדון בדין שלא ברשות, המציאות במקרים אלו שהם נמצאים בידיעת הקבלנים, ברשותם או עכ"פ בהעלמת עין משום טובת הנאה, וא"כ ודאי שזה נחשב נכנס ברשות, ואוסר. ואמנם הקבלן יכול לסלק אותם, ובמצי לסלוקי דעת המשנ"ב שאינו אוסר [והחזו"א חולק ואוסר], אך כל זה כשהבעלים דר בשבת בשטח העירוב, אבל במקרה זה וברוב המקרים הקבלן אינו גר בשכונה וממילא הפועלים אוסרים. ומצד מה שאין שם תנאי מגורים, הרי מצד ההלכה אין צריך כדי להחשב דירה אלא קירות ותקרה, ואף הדר בבית התבן ובבית העצים אוסר (שו"ע סי' ש"ע ס"א).

דין מחלל שבת בצנעא, ואנשים שאינם נזהרים לטלטל כשאין עירוב

סי' שפ"ה סעיף א'. צדוקי הרי הוא כישראל ומבטל רשות, אבל עירוב אינו מועיל וכו'. ובסעיף ג' כתב השו"ע, מומר לחלל שבתות בפרהסיא, אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן, הרי הוא כעכו"ם [שצריך לשכור רשותו], אבל אם אינו מחלל אלא בצנעא, אפילו מחללו באיסור דאורייתא, הרי הוא כישראל ומבטל רשות. הראשונים עמדו על השאלה למה צדוקי אין דינו כמומר ויכול לבטל רשות, הרי הוא מחלל שבת בדברים דרבנן. ותירצו ב' תירוצים, ועי' בבית יוסף (סי' שפ"ה ס"ג) ובמשנ"ב (סק"א), שיש נפק"מ גדולה ביניהם. והארכתי בזה בקונטרס "פתח העירוב" (ח"ב בדיני מומר).

ויש בזה שני נושאים מרכזיים, א. מה הדין בזמנינו באדם שאינו מומר לחלל שבת בפרהסיא, אבל מזלזל בכמה הלכות, וביניהם שאינו נמנע מלטלטל במקום שאין עירוב, כמו"כ מה הדין מומר לחלל שבת בצנעא. דהנה זה ודאי שדינם כישראל, השאלה אם יש להם דין "אינו מודה בעירוב" המבואר במשנה, ולפ"ז אינו יכול לערב אלא לבטל רשות, וכיון שאי אפשר היום לקיים דיני ביטול רשות כמ"ש לקמן, הוי הוא מהוה בעיה לעירוב.

החזו"א (סי' פ"ז ס"ק לד) מחדש שאין בזמנינו מצב של אינו מודה בעירוב, כי מי שכופר היום הוא אפיקורס ודינו כמומר אף כשאינו מחלל בפרהסיא, ואם אינו כופר יכול אף לערב, [וביארנו (בפתח העירוב שם) שהחזו"א סובר שאינו מודה בעירוב היינו רק כשאינו מודה לדברי חז"ל, ולא מתוך כפירה אלא מתוך מחלוקת לש"ש כמו שהיו הצדוקים, ולא בכופר או במי שאינו חושש לקיים].

אבל בדברי הפוסקים בסי' שפ"ה ס"ג (ב"י ט"ז מג"א משנ"ב ועוד) מבואר שתינוק שנשבה למ"ד דינו כישראל, הוא מבטל רשות ולא מערב, למרות שהוא לא חולק על החכמים והוא כאנוס, מ"מ הוא רק מבטל רשות ולא מערב, ומבואר שסברו שכל מי שאינו מקיים בפועל איסור טלטול במקום שאין עירוב, נחשב אינו מודה בעירוב.

ולפ"ז יש בעיה חמורה מאוד בעירובים, מפני שמצוי אנשים שהתדרדרו ומחללים שבת בצנעא, וכן אנשים מסורתיים שאינם מחללים שבת בפרהסיא, אך ודאי שאינם נזהרים מלטלטל במקום שאין עירוב [באופן שגם אם יאמרו לו, לא יקבל להוסיף על מה שהם שומרים], ולפי דעת רוב הפוסקים דינם כיהודי שאינו מודה בעירוב. והבעיה בזה כפולה, מצד אחד לא מועיל להם עירוב בפת [אלא ביטול רשות שזה כמעט לא שייך שיקיים את כל הדינים, כגון שהוא לא יוציא מביתו במשך השבת]. ומצד שני אין לו את הקולא של שכירות ע"י שכירו ולקיטו, שדין זה נאמר בגוי ומומר ולא במי שדינו כיהודי.

והפתרון היחיד הוא לשכור מהם שכירות שלא ע"י שכירו ולקיטו, ולא ע"י הפקדת חפץ, אלא שהם ישכירו בעצם. וזה מועיל לדעת המשנ"ב (סי' ש"פ ס"ק י"ג) שיש שכירות משיראל, אלא שזה מאוד קשה לשכור ממש. [ולדעת החזו"א שאי אפשר לשכור מישראל, לשיטתו הוא מיקל במחלל בצנעא כנ"ל, וא"כ י"ל קצת ממה נפשך]. ובאופן כללי מקילים בנושא זה מחוסר ברירה, ויש לדון בזה טובא.

דין תינוק שנשבה ודין החילונים בזמנינו

הנה החזו"א (סי' פ"ט ס"ק י"ד) כתב חידוש גדול בגדר תינוקות שנשבו, שאם יהודי התחנך בקטנותו שלא לשמור תורה ומצוות, וזו הסיבה המונעת אותו כעת בהיותו גדול, דינו כתינוק שנשבה למרות שהוא יודע שהוא יהודי ויש תורה ומצוות, מפני שהוא עדיין חי בתוך טעותו שא"צ לשמור ח"ו. והמודד לכך הוא, אם כאשר יסבירו לו בהשתדלות הנכונה יחזור מדרכו הרעה. עוד כתב החזו"א שתינוק שנשבה אפשר לערב איתו. ולפי שני חידושים אלו כתב החזו"א שהרבה חילונים בזמננו לא פוסלים את העירוב, משום שהם כיהודים שמועיל לזכות להם את פת העירוב.

והנה במה שכתב שתינוק שנשבה יכול לערב, דעת הב"ח והט"ז ועוד הרבה פוסקים (סי' שפ"ה ס"ג) שאדם כזה מוגדר כמי שאינו מודה בעירוב, שאע"פ שהוא יהודי הוא לא יכול להשתתף בעירוב, כמ"ש במשנה (עירובין דף סא:) לגבי צדוקי שמקיים את הכתוב בתורה ואינו מאמין בדברי חז"ל. ודעת המשנ"ב (בשער הציון שם סק"ב) עוד יותר, שלגבי עירוב דינו כגוי שצריך לשכור ממנו, דכיון שחז"ל תיקנו את השכירות מחשש שמא ילמדו ממעשי הגויים, חשש זה שייך גם במומר מאחר והולך בדרכי הגויים, א"כ הוא בכלל התקנה שצריך לשכור רשותו. וא"כ מש"כ החזו"א שתינוק שנשבה יכול לערב, חולקים עליו הרבה פוסקים, וזו לבד סיבה להצריך לשכור גם ממי שמוגדר כתינוק שנשבה.

אבל גם בעיקר חידושו של החזו"א בגדר תינוק שנשבה, יש להעיר שני דברים, א. בהגדרת מה נחשב תינוק שנשבה נחלקו עליו פוסקי זמנינו, וכתבו והורו שתינוק שנשבה הוא רק מי שנשבה בין הגויים שאינו יודע מיהדותו, אבל היום שהם יודעים שהם יהודים ויש תורה ומצוות אינם תינוקות שנשבו, אע"פ שהם מורגלים למאוס ולדחות חיוב זה מעצמם. כ"כ בשו"ת שבט הלוי בכמה מקומות (ח"ב סי' קע"ב, ח"ט סי' קצ"ח), וכן הורה מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל גם לקולא שאין חיוב כיבוד אב (שבות יצחק הל' יו"ט פי"ד). אמנם דעת הגר"נ קרליץ שליט"א כהוראת החזו"א. וע"ע שהארכנו בזה והבאנו דברי פוסקי זמנינו בקונטרס "פתח העירוב" חלק ב' בדיני מומר.

ב. דבר נוסף שהיום השתנה המצב ממה שהיה בזמן החזו"א בקיבוצים שהעבירו יהודים על דתם, שאז הילדים היו אדוקים בדרך עמי הארץ רח"ל, אבל היום בפרט אלו המתגוררים במקומות חרדיים, הרי הם רואים את הנעימות והאצילות שבדרך התורה, ומבינים בעצמם שזו דרך האמת, ואדרבה הם מחזיקים את עצמם כדתיים ע"י ששומרים איזה דבר קטן, אלא שקשה להם שמירת כל המצוות, וכשמגיעים לדבר אל ליבם אינם כופרים אלא הם אומרים גם אני שומר בלב, או במה שאני יודע, ומשתדלים שלא יסבירו להם דברים נוספים רח"ל [כעין המוזכר בתורה ובגמ' עה"פ ויסעו מהר ה' כתינוק הבורח מבית הספר], וכיון שהם יודעים את האמת הרי הם מומרים לתיאבון, והם אוסרים עד שישכרו מהם את רשותם. וגם אלו שהם אנטי דתיים, הרבה מהם שונאים מחמת קנאתם בהצלחת החרדים, או מחשש שהחרדים ישתלטו עליהם, או ממצוקת המצפון שבתוכם שמבינים את האמת שבקיום התורה והמצוות, ולא מצד שכך לימדו אותם בכפירה. ולכן קשה לומר שהיום הם תינוקות שנשבו.

סיכום הטעמים לחובת השכירות מחילונים שבזמנינו

נמצא שבחילונים של ימינו יש כמה סיבות שצריך לשכור מהם, א. הרבה פוסקים [וביניהם המשנ"ב] חולקים על החזו"א ואומרים שאי אפשר לערב עם תינוק שנשבה. [ואמנם לדעת הפוסקים אפשר שיבטל רשותו, אך זה לא מעשי בימינו, כי צריך שהמבטל שאינו שומר תומ"צ לא יוציא חפץ כלשהו מזמן הביטול, וצריך לבטל לכל אחד, ועוד כמה פרטים שלא שייך שיתקיימו עם כל אחד, ולכן אין ברירה אלא לשכור מהם (וזה מועיל רק לשיטות שמועיל לשכור מישראל כמובא לעיל)].

ב. דעת פוסקי זמנינו שאלו שיודעים שהם יהודים ויש תורה ומצוות, אין להם דין תינוק שנשבה.

ג. גם לפ"ד החזו"א היינו רק במי שחי בטעותו וחושב שהיא נכונה, אבל היום שהרבה מאוד יודעים שהאמת שיש אלוקים ויש מצוות, ובפרט אלו שמתגוררים במקומות חרדיים, ובפרט אלו שאומרים שהם דתיים אלא שמעונינים להישאר בידיעות המעטות שלהם, הרי הם כמומרים לתיאבון, וצריך לשכור מהם רשותם, ואם לא כן הם אוסרים את כל העירוב המקיף את מקום מגורם. [יש לציין שיש אמנם עולים מרוסיה חדשים שעדיין לא יודעים מהיהדות, אבל זה רק בחודשים הראשונים לעלייתם, או באלו שמנותקים מחיי הארץ וגרים במקומות נידחים].

מתי משתמשים בביטול רשות בזמנינו

סעיף א. צדוקי הרי הוא כישראל ומבטל רשות, אבל עירוב אינו מועיל וכו'. בסימן זה ובסימן הבא דיני ביטול, מבוארים באריכות לעיל בסימנים ש"פ ושפ"א לגבי עירוב בין ישראלים ששכח אחד מבני ולא עירב עם האחרים אוסר עליהם, ומה תקנתם יבטל להם רשותו, ויש בהם כמה וכמה פרטים חשובים, כגון שצריך לבטל לכל אחד ואחד ולפרש את כולם, ואסור לאלו שביטלו להוציא מרשותם כל השבת. ובפרט שלא בהלכות עירובין אלא או שמטלטלים על סמך העירוב הכללי או שלא מטלטלים כלל. וא"כ קשה לקיים את הביטול למעשה, וק"ו שבמי שאינו מודה בעירוב זה לא פתרון שאפשר לקיימו.

אבל מצד שני ביטול רשות אינו נצרך כמעט בזמנינו, משום שדוקא בזמנם שכל משפחה היתה צריכה לתת חלק בפת העירוב, אומרת המשנה שאם אחד שכח ולא נתן, כגון שלא היה בביתו בזמן שהסתובבו לאסוף את הפת, משא"כ בזמנינו שהעושה עירוב מזכה פת של עצמו לכולם יחד, א"כ או שעשה עירוב וזיכה לכולם, או שלא עשה עירוב וכולם אסורים עד שכולם יבטלו לאחד, ורק הוא יהיה מותר.

מטעם זה ג"כ כמעט לא שייך לקיים דין זה בזמנינו מפני שגם אם יש מי שמחמיר ולא מטלטל בעירוב הכללי, ונצרך לעירוב פרטי בבנין ושכח ולא עשה, לא יוכל לבקש משכניו שיבטלו לו, מפני שבדרך כלל יש איזה שכן שסומך על עירוב הכללי וכדומה, שאשתו או בנו מטלטלים בשבת, ולא ישמעו למחמירים שלא להוציא כל השבת לקיים דין ביטול רשות. ובפרט שבדרך כלל יודעים מראש שאסור לטלטל, ומתארגנים באופן שאין צורך כזה גדול לטלטל עד שבשביל זה יטריד את כל השכנים לבטל. ומ"מ שייך שיארע דבר כזה, כמו המעשה שהיה שעשו שמחה והניחו חלק מהסירים אצל השכן [מפני שלא היה מספיק כח בגנרטור לכל הסירים, וכן היו צריכים עוד מקרר], והתכוונו לעשות עירוב פרטי ושכחו. במקרה זה לא מספיק שאחד יבטל, אלא כולם צריכים לבטל לאחד. ומפני הצורך הגדול עברו משכן לשכן ובקשו שיבטלו רשותם.

יש עוד מקרה אחד שאנו זקוקים לביטול רשות דוקא, אלא שאי אפשר לקיימו, וזה באופן שיש מחלל שבת בצנעא או תינוק שנשבה, שדעת הרבה פסוקים שדינם כמי שאינו מודה בעירוב המבואר בגמ' לעיל (במשנה דף סא: ובגמ' סט.), שאינו מערב אלא רק מבטל רשות. וכיון שאיננו יכולים לבקש ממנו שיבטל רשות, דהיינו שג"כ לא יוציא מביתו שום חפץ, בהכרח אנו סומכים או על דברי החזו"א (סי' פ"ז ס"ק ל"ד) שהם יכולים לערב ואין בזמנינו מי שאינו מודה בעירוב, או שעושים מהם שכירות [גמורה שלא ע"י שכירו ולקיטו], ומועיל לדעת המשנ"ב (סי' ש"פ ס"ק י"ג) שמועילה שכירות בישראל.

דין מי שלא יחלל שבת בפני הרב הראשי

במשנ"ב (סי' שפ"ה סק"ז) כתב שהמחלל שבת בפני רבים, אבל מתבייש לעשות זה בפני אדם גדול, גם זה לצנעה יחשב. ומקורו מדברי הגמ' (עירובין דף סז.), והטעם בזה כי מוכח שלא פרק עול שמים לגמרי.

והנה לפ"ז כתבו הספרים שהרבה חילונים בזמנינו אינם כמומרים אלא כמחללי שבת בצנעא, כי הרבה מהם נותנים כבוד לראשון לציון או לרב הראשי ולא יחללו שבת בפניהם. אבל נראה שכיום יתכן שהסיבה למעשה זה אינה נובעת מפני כבוד שמים, אלא מפני התנהגות נימוסית שלא לעשות בפני אדם מכובד דבר שהוא פוסל אותו, ולכן צריך לבדוק אם הסיבה היא מפני זיק היהדות המסורתי שבו.

אמנם יש לציין שעצם הדבר לומר על מחלל שבת שאינו מומר אלא מחלל בצנעא, יש בזה מעלה וחסרון, מפני שנחלקו הפוסקים בדין מחלל בצנעא, הפמ"ג (סי' שפ"ה משב"ז סק"א) והנשמת אדם (כלל ע"ה אות ח') הסתפקו האם דינו כמי שאינו מודה בעירוב, וכ"כ בערוך השולחן (שם ס"א), אבל בשו"ע הגר"ז שם כתב שהוא יכול לזכות בעירוב, וכ"כ החזו"א. ולפ"ז לעירובים העירוניים זו קולא שיש להם איזו שיטה לסמוך עליה שמתירה לערב עמו. אבל לעירובים השכונתיים שמהדרים לצאת ידי רוב שיטות הפוסקים [ובפרט שמשמעות הפוסקים והמשנ"ב בדין תינוק שנשבה וכן בלשון הרמב"ם מבואר שכל שאינו מקפיד על איסור טלטול נחשב אינו מודה בעירוב, ואינו מערב], א"כ זה שהוא לא מומר עושה חומרא שאי אפשר לשכור משכירו ולקיטו ע"י הפקדת חפץ.

חילוני שגר בשכונה חרדית ומפחד לנסוע בשבת

בזמנינו מצויים חילונים מחללי שבת בפרהסיא, שנמנעים מלחלל במקומות של חרדים מפני כבוד הציבור או שלא לעורר מהומות, בחכמת הלב (פ"ז ס"ד) כתב שאם נמנע מלחלל מחמת פחד מתגובת בני אדם, אע"פ שאמונתו לקויה כ"כ שברור שאלמלי הפחד היה מחלל שבת בפרהסיא, דינו כמחלל שבת בצנעא ולא כמומר המחלל בפרהסיא. והוכיח כן מהתוס' שאפילו שהצדוקים לא היו מאמינים ונמנעו רק מפחד החכמים, אינם כמומרים ממש.

אבל לכאו' נראה לומר שדוקא צדוקים שמחמת הפחד לעולם לא חיללו בפרהסיא, לכן אינם מומרים, משא"כ החילונים שבזמנינו שבמקומות חילוניים הם מחללים שבת, ורק כשנמצאים במקום חרדי נמנעים, נשאר דינם כמחללים בפרהסיא. ואין זה דומה למי שאינו מחלל בפני אדם גדול, דשם הוא מתבייש מהקב"ה, שאינו רוצה שיראו אותו עובר על דעת קונו [או יותר מזה, שכאשר יש לו בושה אם יחלל שבת, מסתלקים תאותיו, וממילא יורד לו הקושי לשמור שבת, ושומר אותה מחמת שהוא יהודי]. משא"כ באותם שנמנעים מחמת טקט אנושי, אין זה שייך לשמירת שבת. וכן שמעתי. שו"ר שבתוס' רבינו פרץ (עירובין דף סב.) ביאר מש"כ שהצדוקים נמנעו מפחד החכמים, שלא היו מקולקלים כ"כ במעשיהם. ומבואר שלא מדובר בפחד גשמי ממהומות וכדו', כי פחד כזה לא מציל מלהיות מומר, והיינו כמשנ"ת.

ולכן חילונים שבמקום אחר ממשיכים לחלל בפרהסיא, דינם כמומר וכגוי שצריך לשכור את רשותם, ולא כמי שאינו מחלל בפני אדם גדול שנחשב מחלל בצינעא.

הערות והארות

אברכי ורבני הכוללים
"אליבא דהלכתא"

סימן שמ"ה

רה"ר המפולשים משער לשער

בשו"ע סי' שמ"ה סעיף ז' הביא דין רה"ר המפולשים משער לשער, ובב"י הביא דברי רש"י בשבת דף ו' ע"א שכתב דמבואות המפולשים "בשני ראשיהם לפלטיא" (דהיינו מקום שמתקבצים בו לסחורה), ובש"ס שלפנינו הובא במסורת הש"ס גיר' שמפולשים בשני ראשיהם לסרטיא (דרך שעוברים בה מעיר לעיר). וק' למה בשו"ע לא כתב את התנאי הזה, עיין מ"ב סק"ז. וכן משמע ברמב"ם שדווקא דרכים הפתוחים למדבר ולפלטיא, משמע כרש"י. וכן ברמב"ן בעירובין דף נ"ט ע"א.

עוד יש לדון מנלן לראשונים דין זה, האם מסברא או מילפותא מהמדבר (ועיין במגיה על הרמב"ן הנ"ל).

גומא שבתוך המים

סי' שמ"ה סעיף י"ד, בשעה"צ סקנ"ג כתב בשם המאירי שבגומא שבתוך המים הרחבה ד' ועמוקה י' לא הוי רה"י, כיון שבאגם אין המחיצות ניכרות. וצ"ב שבמאירי משמע שהטעם שים אינו רה"י כיון שהמחיצות רחוקות, שאם יעמוד אדם באמצע לא יראה את המחיצות, א"כ גומא שרוחבה רק ד"ט לא שייך לומר שהמחיצות אינם ניכרות. ויתכן שכוונת השעה"צ בגלל שהמים עכורים אין המחיצות ניכרות. אלא שלא נמצא זה במאירי, ויתכן שכונתו למאירי במקום אחר, וצ"ע.

נהר מ"ט לא הוה רה"י

במ"ב סי' שמ"ה סעיף י"ד הביא דעת המאירי והריטב"א בטעם שאין אומרים דנהר יהיה רה"י כיון דאית ליה ד' מחיצות, משום שהמחיצות אינם ניכרות (בריטב"א כתב דכל שאדם עומד באמצען ואינו רואה אותם חשיב מחיצות שאינם נכרות). והוסיף המ"ב שאף בנהר אע"פ שב' מחיצות סמוכות, מ"מ כיון דאידך השנים רחוקות זו מזו כמה פרסאות לא חשיב רה"י.

וק' הרי לרוב הראשונים סגי בג' מחיצות למהוי רה"י מהתורה, א"כ יש ג' מחיצות סמוכות (לפחות בחלק אחד של הנהר) בתחילת הנהר. ויתכן דאה"נ מהתורה זה רה"י, ומדרבנן זה כרמלית כמו שכתב המ"א, וצ"ע.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

אפשר לטלטל או אי אפשר

זכינו וב"ה אכשר דרא, ובכל ישוב יהודי יש עירוב למהדרין. אמנם עדיין בכל מקום יש מטלטלים ויש שאינם מטלטלים, ויש בזה כמה נידונים, וניכנס לנידון שקשור לסימן שמ"ה סעיף ז', והוא האם צריך שיעברו ששים רבוא בדרך בשביל שהיא תחשב רשות הרבים.

האם שייך כיום רשות הרבים

בהרבה מהפוסקים בהלכות עירובין ועוד מוזכר הלשון כיון שאין היום רשות הרבים, אמנם פשוט שגם היום לכל השיטות יש רשות הרבים, רק הכוונה שזה לא ימצא אלא רק בכבישים גדולים בין עירוניים וכיו"ב, ועד לפני מאה שנה מסתמא היה עוד יותר נדיר למצוא [אחר כך מצאתי מבואר כן בכף החיים].

מהי רשות הרבים

כתב הטור סי' שמ"ה: ומהי רשות הרבים, רחובות ושווקים הרחבים שש עשרה אמה על שש עשר האמה ומפולשים משער לשער, "ושש רבוא עוברים בו".

וכתב הב"י בגמ' שבת (ו', א') ואי זו היא רשות הרבים, סרטיא ופלטיא גדולה ומבואות המפולשין, ופירש רש"י סרטיא מסילה שהולכין בה מעיר לעיר. פלטיא רחבה של עיר ששם מתקבצים לסחורה. המפולשות מפני ראשיהם לפלטיא.

רחובות בימינו - רוחבם

מטר הוא בערך אמה ו-4/3 [עיין שיעורין של תורה עמ' ס"ד], ולפי"ז שש עשרה אמה זה תשע ורבע מטר, ולפי"ז אם נמדוד את הכבישים רוב הכבישים כיום הם ברוחב של עשר מטר ויותר, למעט כבישים חד סטריים שהקטנים שבהם באמת יתכן שיהיה בהם פחות בעיה, אבל עכ"פ רוב ככל הכבישים יש בהם שש עשרה אמה.

מה יסוד המחלוקת ומדוע בעצם עדיין אינם רה"ר

אמרינן בעירובין (ו', א') כיצד מערבין רה"ר, ופירש רש"י מהי רה"ר, ששה עשר אמה ועיר שמצויים בה ששים ריבוא, וכן שם בגמ' כ"ט, א' כתב לגבי עיר של יחיד ונעשית של רבים שאינה רה"ר כל שאין נכנסים בה תדיר ששים רבוא, והטעם כיון שאין זה כדגלי מדבר. וכאן מוכח שורש המחלוקת, שלפי רש"י [ועוד כפי שיובא להלן] כיון שהרי צריך שיהיה דומה לדגלי מדבר, ובדגלי מדבר היה ששים רבוא, כל עוד שאין זה דרך של ששים רבוא אינה רה"ר. וכדעת רש"י הביא הב"י עוד ראשונים שסוברים כך, והם הרא"ש, סמ"ג, סמ"ק, תרומה ורוקח.

וכתב הב"י שאין כן דעת הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א ועוד, וטעם מחלוקתם שלא נזכר בשום מקום בש"ס חידוש זה שצריך ששים ריבוא, ולא ימלט שאם כך הדין שיהיה נזכר באיזה מקום.

דעת האחרונים כיצד לנהוג למעשה

בשו"ע הביא דעה זו בשם יש אומרים, ומשמע כפי כללי השו"ע שדעתו להחמיר [עיין יד מלאכי בכללי הפוסקים בכללי השו"ע], אמנם מפרשי השו"ע דעתם נוטה להקל. בט"ז סק"ו [כתב בסוף הס"ק] וז"ל: ורמ"א כתב בסימן שמ"ו שכל רשויות שלנו כרמלית הם, משמע כדעה ראשונה, ובפי העולם מורגל שאין לנו עתה רשות הרבים הוא כדעת הי"א וכו', וע"כ המחמיר יחמיר לעצמו, ואין בידו למחות למה שנוהגים עתה הרבים להקל כנ"ל. וכן במג"א [סק"ז] גם כן דעתו להקל, שהביא המחמירים ואחר כך כתב אך דעת רוב הפוסקים להקל וכו'. ז"א גם דעת הט"ז וגם המג"א להקל, אך שניהם פוסקים כך בגלל שכך נראה שסוברים רוב הראשונים. ובשע"ת סק"ה הביא על נושא זה בשם שו"ת בית אפרים סימן כ"ו להקל, ולשונו בסוף כלשון הט"ז, וכתב: ועיין בשו"ת מהרי"ט צהלון סימן רכ"א על ענין כזה בעה"ק צפת, וכתב שהגדולים לא פקפקו בהיתר הטלטול, ועל דבר זה נאמר על תסג גבול עולם, עכ"ל. והנה כך גם היה המנהג בזמן המ"ב כפי שיוכח לקמן, וכך גם המנהג עד היום.

דעת המ"ב

והנה כתב המ"ב סקכ"ג שמזה שהמחבר כתב דעתו בשם יש אומרים, משמע שאין דעתו כן. ומכל מקום אין בנו כח למחות באותם המקילים, דדיעה זו ג"כ אינה דעה יחידאה. וההסבר בשיטתו של המ"ב נמצא בבה"ל ד"ה שאין, שם ביאר טעמו, ודו"ק [לא דקדקתי בלשון וגם לא הכל העתקתי].

ועתה נבוא להתבונן אודות מה שכתבו המג"א והט"ז דרוב הפוסקים סבירא להו כיש אומרים, שהנה לפי המועתק בב"י אכן כך יוצא, אבל כאשר חיפשנו דבר זה בפוסקים מצאנו עוד הרבה מגדולי הראשונים שמחמירים, וכאן מחשב הבה"ל דעת המקילים ודעת המחמירים, וכן הראיות שיש להם, ומסכם שלפי מה שהביא יוצא שרוב הראשונים מחמירים בזה, ודלא כהט"ז והמג"א, ולכן ירא שמים יחמיר בזה לעצמו.

כבר בדורו של המ"ב נחלקו עליו

הערוך השולחן אשר כידוע היה בן דורו של המ"ב, ואף מביא מפסקיו [עיין בערוך השולחן או"ח בהלכות ציצית אשר מביא מפסקיו] כתב בסימן שמ"ה ס"ז וז"ל: והנה אחד מהגדולים שלפנינו הרעיש העולם על העירובין שלנו [מלשונו "שלפנינו" איני בטוח שזה המ"ב, ויתכן שזה אחד מהאחרונים שציין עליהם המ"ב שאוסרים], והראה בעליל שהאוסרים הם יותר מן המקילין. כאן מונה את הרשימה ולאחר מכן כותב: "אבל עכ"פ מה מועיל האריכות אחרי שהעירובין נתפשטו ברוב ערי ישראל הרבה מאות שנים מקודם, ורק על סמך היתר זה [של היש אומרים], וכאילו בת קול יצאה הלכה כשיטה זו", והאריך בענין והביא הוכחה מענינת וחידוש לדעת המקילין, עיי"ש.

מהי באמת דעת רוב הראשונים

ומצאתי דבר יפה לאחד מגאוני זמנינו בשו"ת עולת יצחק ח"א סימן כ"ח שנשאל על נושא זה, וכתב על מה שכתב המ"ב שהרוב מחמירים, עיין בשו"ת בית אפרים סימן כ"ו שהאריך והוכיח שרובם כן מקילים, ושכן המנהג, והסכים עמו בשו"ת המהרש"ם ח"א סימן קס"ב, וכן בתוס' הוכיח שכן דעת הבה"ג ורב יהודאי גאון ועוד גאונים וכו', עיי"ש. ועיין בספרו שו"ע המקוצר בהל' עירובין שלמעשה הורה להחמיר.

דעת החזו"א

עיין באורחות רבינו ח"א על עירובין שאף שכל העירוב בבני ברק נעשה על פיו של החזו"א, דעתו שבן תורה יחמיר על עצמו, אבל לא מטעמיה דהמ"ב אלא מטעמים טכניים שהיה לו טענות על העירוב [ועיין בחזו"א גופא או"ח סי' ק"ז סק"ז וז"ל: דאחר המשא ומתן יצא לנו מזה דבזה הזמן כל השווקים והרחובות שבכרכים היותר גדולים הם רשות היחיד גמור מה"ת [עיין באורחות רבינו ביאור הענין], והמ"ב סימן שמ"ה האריך שקשה להקל, אך לפי מה שכתבנו ההיתר מחוור ומרווח לכרכים שלנו, עכ"ל.

יעקב הוניגסברג - רכסים

בענין חורי כרמלית

במ"ב סימן שמ"ה ס"ק ע"א מבואר דחורי כרמלית כשרחבים ד' וגבוהים ג"ט עד י"ט דינם כרמלית, ואם לאו דינם מ"פ ואפילו גבוהים י"ט, עכת"ד. ולבאר דבריו י"ל דאם לאו רחבים ד' אבל גבהם ג"ט עד י"ט הוי מ"פ, ומש"כ ואפילו גבוהים י"ט לכאורה מאי אפילו, אדרבא דמעל י"ט ודאי מ"פ הוא, וכ"כ בשעה"צ ס"ק י"ז גבי כלי המחובר לרה"ר. וי"ל דכיון דרה"י חשובה מכח תרתי דגבוה י"ט ורחבה ד', א"כ כשהחור גבוה י"ט לכאורה נחשיבהו לומר אע"פ שאין לו ד', מ"מ חשיבות השניה יש לו דגבוה י"ט, קמ"ל.

ארז לוי - טבריה

יישוב נפלא לקושיית רעק"א ברש"י שבת (ח'.) וביסוד דין אחשביה לענין הוצאה בשבת

שיטות הראשונים שא"צ רוחב בעמוד תשעה ברה"ר

בשו"ע או"ח (סי' שמ"ה ס"י) פסק בדין עמוד גבוה ט' טפחים מצומצמים ורבים מכתפים עליו, דדינו כרשות הרבים **ואפילו אינו רחב ד'**. ובמשנ"ב (סקל"ד) ביאר דאף על גב דבעלמא לא הוי מקום חשוב בפחות מארבעה, כאן דדרך הרבים לכתף עליו אף בפחות מארבעה משוו"ל רשות הרבים. ע"כ.

ולמעשה כמו שכבר ציין בשעה"צ שם (סקל"ח) שהדבר שנוי במחלוקת הראשונים בסברא זו. אכן השו"ע מסתמך ואזיל אשיטת הרמב"ם (פי"ד ה"ח), וכן דעת הר"ן והטור ועוד.

וכבר רבינו הרשב"א ז"ל בחידושיו לשבת שם (ד"ה עמוד תשעה וכו') הביא שכ"כ רש"י והרמב"ם, והקשה וז"ל: ותמיהא לי דהא בעינן הנחה על גבי מקום ארבעה וליכא, וי"ל דכיון דמשום דמכתפי ביה משוו"ל רה"ר, ודרך המכתפין לכתף אע"פ שאין בה ארבעה, לפי שאין מניחים שם משאם אלא נסמכין בו הרי הוא מקום חשוב וראוי לתשמישו, וה"ז כידו של אדם החשובה לו כארבעה על ארבעה לפי שדרכם של בני אדם להעמיד כליהם בידיהם [א"ה עיין פיה"מ לרמב"ם שבת (א', א') באורך]. ועוד, כיון דדרכן לכתף עליו, מחשבת הרבים משוו"ל מקום, ולא גרע מזרק ונח בפי הכלב או בפי הכבשן, כנ"ל עכת"ד.

קושיית רעק"א והב"ח בשיטת רש"י בזה

והנה בגליון הש"ס ובדרו"ח למרן הגר"ע איגר צזוק"ל העיר בדברי רש"י שסותר משנתו, שכאן בדף (ח'.) פסיק"ל דלא אכפ"ל מרוחב העומד כיון שרבים מכתפים (וכפי שביאר הרשב"א), ומאידך לקמן בדף (צ"א:) בדין אסקופה ששנינו במשנה (שם) המוציא אוכלין ונתנן על האסקופה וכו' פטור, אקשינן היכי דמי, אילימא אסקופה רה"ר הא דמפיק מרה"י לרה"ר [וחייב], וכתב שם רש"י ז"ל בד"ה אי נימא אסקופה רה"ר - כגון גבוהה ט' **ורחבה ארבעה** ורבים מכתפים עליו וכו'. וזה תימה מדוע הצריך כאן רוחב ד', וכבר עמד בזה בהגהות הב"ח (צ"א:) אות ב', והניחו בצ"ע.

מקדים הסוגיא בעירובין (צ"ח:) וקושיית הראשונים שם

ולענ"ד יש לתרץ נפלא, והוא בהקדים הסוגיא בעירובין (צ"ט.) דאיתא שם במשנה (צ"ח:) ונפסק בשו"ע (סי' ש"נ ס"ב) לא יעמוד אדם ברשות היחיד וישתין ברה"ר, ברה"ר וישתין ברה"י. וכן לא ירוק, ואמרו שם בגמ' אמר רב יוסף השתין ורק חייב חטאת, ומותיב לה והא בעינן עקירה והנחה מע"ג מקום ד' וליכא, ומשני מחשבתו משוו"ל מקום, דאי לא תימא הכי הא דאמר רבא זרק ונח בפי הכלב או בפי הכבשן חייב חטאת, והא בעינן הנחה ע"ג מקום ד' וליכא, אלא מחשבתו משוו"ל מקום, ה"נ מחשבתו משוו"ל מקום, ע"כ.

ומצינו כזאת עוד בגמ' שבת (ק"ב.) וכריתות (י"ג:) בהיה אוכל ויוצא מרשות לרשות, וחישב להוציא האוכל שבפיו, חייב דמחשבתו משוו"ל לפיו כמקום ד' על ד'. [ועיין היטב ברמב"ם שבת (פי"ג ה"ג) שהביא ב' הדינים ביחד].

והנה הראשונים בשבת (ד':-ה'.) הקשו מדוע א"כ בגמ' שבת (ב':) בדין עקירה והנחה מידו של העני וכן של בעה"ב הקשו בגמ' אמאי חייב, הרי לא הוי הנחה ועקירה ממקום ד' על ד', הלא י"ל דבעה"ב אחשביה לידו של העני וכן להפך ולכן חייב. ונאמרו בזה כמה וכמה תירוצים, עיין מאירי ובעל המאור ועוד.

יישוב התוס' והרא"ש לקושיא זו ונדר אחשביה לשיטתם

אכן בתוס' עירובין (שם) ויותר מפורש בתורא"ש (שם) וברבינו פרץ (שם) כיוונו ליישב זאת, וז"ל התורא"ש: מחשבתו משוו"ל מקום, נראה דדווקא כי האי גוונא שנהנה באותו מקום טפי מבמקום אחר כגון בפי הכלב שיאכלנו ובפי כבשן שתשרף שם, וכן השתין וירק, אבל זרק לתוך ידו של חבירו אפילו במתכוון לא אמרינן מחשבתו משוו"ל מקום אלא דווקא משום דידו של אדם חשובה לו כד' על ד', וכן מוכח בפ"ק דשבת (ה'.) דבמקום אחר אפי' מתכוון אם אין בו ד' לא חשיבא הנחה, ע"כ. וגם הביאור הלכה סי' ש"נ ס"ב (ד"ה וישתין או ירוק) פוסק את התוס' להלכה כצורתו וכתבניתו.

יישוב הריטב"א והרמב"ן בדרך אחרת ונדר אחשביה לדעתם

מאידך בריטב"א שבת (ה'.) כותב ביאור אחר בזה וז"ל: ואיכא דקשי"ל מאי האי דפרכינן בשמעתין דעקירה והנחה דידו לא הוי מקום ד', נימא כיון דאחשביה מחשבתו משוו"ל מקום. ולמה הוצרך רבה ג"כ לומר ידו של אדם חשובה לו כד' על ד', נימא דבלא"ה נמי כל דאחשביה מחשבתו משוו"ל מקום כדאמרי' בעירובין וכו'.

והנכון דהתם הוא דאחשביה למלתא אחריתי דחשיבא, שהרי נתכוון לנקות עצמו מן השתן ומן הרוק, וכיון דאחשביה למלתא אחריתי דחשיב שהרי נתכוון להאכיל הכיכר לכלב או לשרפו בכבשן ועלתה בידו חשיבא הנחה, ולאפוקי היכא דלא שויא ולא אחשבה אלא להנחה או לעקירה בלחוד דמשום הא לא משוו"ל מחשבתו מקום, עכ"ד.

וביתר ביאור ברמ"ך (שם) וז"ל: אבל עיקר הדבר כך הוא, שאדם מחשב למלאכה ועושה אותה כגון זרק בפי הכלב שהוא מתכוין להאכילו, והוא מאכילו, אותה האכילה משויא לפיו של הכלב - מקום. וכן שריפת פי הכבשן לפי שהנחה זו חשובה לו לפי כוונתו יותר ממקום אחר, ודרך הנחה זו בכך, וכן השתנת השתן וירי'קת הרוק שהוא מכוון לנקות עצמו מהן ועושה כך. ומיגו דהוה מלאכה לכך הוה מלאכה לענין שבת שזו מלאכת מחשבת, אבל אם דעתו להניח על מקום שאין בו ד' במה יעשה אותה מלאכה גמורה, הרי אינו מתכוון אלא להניח שם, ואין אותה ההנחה כלום, נמצא שלא מתכוון להניחה שם שאין הנחתו מלאכה, כך מחשבתו אינה למלאכה. תדע, דהא אמרינן התם בשלהי הזורק (שבת ק"ב.) גבי הא דתנן (כריתות י"ג:) אם היתה שבת והוציאו חייב, ואמאי הא אין דרך הוצאה בכך כלומר בפת, אלא מחשבתו משויא ליה מקום, ואי סלקא דעתך כל מילי דחשיב עליה מחשבתו משוו"ל למקום, היכי תנן (שבת צ"ב.) בפיו ובמרפקו פטור, הא מכוון להוציא בפיו, וכן נמי נגר היוצא בקיסם שבאוזניו ושולחני בדינר שבצווארו (שבת י"א:), לר"מ אמאי פטור, לימא מחשבתו משוו"ל הוצאה, אע"פ שאין דרך הוצאה בכך, אלא שמע מינה דשאני מתכוון לאכילה ואוכל דמיגו דמהני מחשבתו לאכילה מהני נמי לשבת לשוויה מלאכה, דדרך מלאכה זו בכך, מה שאין לומר כן דמחשב למלאכה עצמה ולא לדבר אחר שאם אינה מלאכה הרי לא חשב לכלום, כך נראה לי, עכ"ד.

ומבואר בראשונים אלו שיסוד דין אחשביה כדי לאשווי למקום כמקום ד', אינו רק לענין עקירה והנחה זו, אלא גם חשיבות אחרת שאינה בזאת ורק אז יש דין אחשביה (לאכול, לשרוף, להתנקות וכו').

ביאור יסוד מחלוקת הראשונים ביסוד גדר דין אחשביה

ולענ"ד נראה שיסוד מחלוקת הראשונים בסברא זו, שהנראה מתוס' והרא"ש ועוד כל הנ"ל שמיאנו בזה, דאל"כ לא מקשו מידי, הוא במה שיש לחקור ביסוד דין דאחשביה בהשתין וירק, האם החשיבות היא בצורת המלאכה, או האחשביה הוא לענין המקום, והיינו דאם כיון שנצרך לו הדבר מאוד ואין לו דרך אחרת סגי בהאי ליחשב כמלאכה, ואין צורך במקום ד' על ד', או שיסוד האחשביה הוא שכאן המקום הוי כמקום ד' על ד', והחשיבות הוא במקום העקירה וההנחה ולא בצורת המלאכה.

מבאר שהנפק"מ בחקירה זו הוא לענין שיעור "רוק" לחיוב הוצאתו

והנפק"מ בזה נ"ל מה שיש להקשות טובא היאך מתחייב בהשתין ורק, הא בענין שיעור להוצאת משקין כמבואר במשנה (ע"ז:), ושיעורו ברביעית, והכא משמע דבכל שהוא מחייב.

והנה אי נימא דהאחשביה הוא במלאכה כסברת התוס', שפיר י"ל דכשם שיש חשיבות למלאכה זו לענין שיעור מקום ההנחה והעקירה, ה"נ לגבי שיעור הוצאה שפעולה כזו (של הוצאת רוק) חשובה היא לו מאוד, וא"צ בה לא שיעור מקום ולא שיעור כמות של הוצאה, ולכן הכא יתחייב בכל שהוא, וכן מצאתי במאירי עירובין (שם) מפורש תלי"ת.

אכן לפי משנ"ת דהריטב"א ס"ל דאחשביה הוא רק כלפי המקום שאין כאן צורך במקום ד', דהכא אף בפחות משיעור זה הוא חשיב, נר' דס"ל דמיירי הכא בשיש ברוק שיעור (כגון ששתה מים ופלט וכדו'), וכן מצאתי בספר לחם שמים על המשניות ערובין (פ"י מ"ה), וע"ש מה שהוסיף [ובסברתו השניה יש סימוכין לזה משו"ת חכם צבי (סי' קי"ח) ואכמ"ל] (ולקמן יבואר עוד נפק"מ נוספת בזה).

מכריח ששיטת רש"י כהריטב"א והרמב"ן ומיושבת קושיית רעק"א

והשתא יש בקל לענ"ד לתרץ להאי דמקשו רבותינו זיע"א על רש"י הקדוש דדבריו סתרי אהדדי, דלק"מ דבדף ח'. דמיירי בעמוד מונח ברה"ר ושימושו חשוב לכיתוף הרבים כי לכך נועד, שפיר יש לדון אחשביה גם לענין שבת, אך באסקופה שהוא שטח פרטי מן הסתם ואינו מיועד לכיתוף הרבים, א"כ אף דרבים מכתפי בהאי אבל ל"ש לדין אחשביה דבעינן חשיבות ממקו"א וליכא, וכסברת הריטב"א והרמב"ן, והוא הפלא ופלא ומתוק מדבש.

מכריח כהיסוד הנ"ל ברש"י עוד מדבריו בכתובות (ל"א:)

והתבוננתי עוד בס"ד דא"כ יש ליישב שיטת רש"י נוספת על דרך זו והוא ממש כפתור ופרח, דבכתובות (ל"א:) בהיה מגרר ויוצא מגרר ויוצא פטור, שאיסור שבת ואיסור גניבה באין כאחת, וקים ליה בדרבה מיניה, ובעי התם דאפקיה להיכא, אי דאפקיה לרה"ר איסור שבת איכא איסור גניבה ליכא, אי דאפקיה לרה"י איסור שבת ליכא איסור גניבה איכא וכו'. ומשני רב אשי במצרף ידו למטה משלושה וקבלו, וכדרבא דאמר רבא ידו של אדם חשובה לו כד' על ד' - כך היא גירסת רש"י ופירושו (שם).

והקשו עליו בתוס' (שם ד"ה רב אשי) מה ענין חשיבות מקום ד' דלענין שבת לקנין וכו'. ומכח כן (ועוד כמה קושיות) דחו גירסא והבנה זו של רש"י.

אכן להנ"ל א"ש היטב, דהתוס' לשיטתם כל דין האחשביה הוא כלפי המלאכה, ובאמת א"כ אינו ענין לקנין כלל רק לדיני שבת, ול"ש דין עירוב פרשיות כלל, דמה ענין מלאכת שבת לרשות קניינים. אבל לרש"י דין האחשביה הוא כלפי המקום, וכיון שכלפי שבת יש חשיבות לידו שוב אף לענין קניין מהני, ומתוק מדבש ונופת צופים (וע"ע פנ"י כתובות (שם) כעי"ז).

בגדר "דל מהכא" ופשיטות לספיקו של השעה"צ מחידושי רעק"א בסוכה

בשו"ע (סי' שס"ג ס"ה) פוסק דלחי דאי נשיב ביה זיקא לא מצי קאי לא חשיב לחי, ובמשנ"ב (סק"כ) כתב דהוא הדין כשעושין צוה"פ, ומשום דלא עדיף ממחיצה גמורה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה שאינה מחיצה (כמבואר בסימן שס"ב ס"א, וע"ש בבאוה"ל משם התוס' שבת שאפי' עושה אותה בביתו או במקום שאין שם רוח לא מהני), ובשעה"צ (סקי"א) כתב דבאופן זה [שנד ברוח] לכאו' נראה דאפילו הלחיים הקבועים בשני הצדדים אינם מתנענעים עד משך גובה י' טפחים, כאן באופן שקבוע במסמרים וכדו' י' טפחים דלמטה, ורק בגובה למעלה מי' הם מתנענעים עם הקורה שעל גביהן, לכאו' לא מהני משום שיש כאן רק את הלחיים, אבל שאר ההמשך כיון שנד ברוח מתבטל, וא"כ יש כאן לחיים ללא צורת הפתח, ובמקום דבעינן צוה"פ בדווקא כמו בפרצה גדולה מי' וכדו' לא יועיל בכה"ג.

אולם מכריע השעה"צ שבכה"ג י"ל דשפי"ד, כיון דלהסכמת האחרונים (בסו"ס שס"ד) אין קפידא במה שהקנה מתנענע, וכל הקפידא בקורה שעל גבי צוה"פ הוא שלא ינטל ברוח, ממילא בכה"ג יש להכשיר משום שהי' טפחים דלמטה אינם מתנענעים, וקנה שעל גבן לא אכפ"ל בנענועו, וכל שמכוון היטב כנגד הקנים שפי"ד, וכך פוסק השעה"צ (שם).

והוסיף בכהאי לישנא: ומה שהלחיים מתנענעים למעלה [מי' טפחים] דל להן כאילו אינם, וג"כ מתכשר ע"י הקנה שלמעלה, דמהני אפילו רחוק כמה אמות גובה מהקנים שבצדדים, וכנ"ל בסו"ס שס"ב, ע"כ.

ומבואר להדיא שלמסקנת רבינו המשנ"ב זצ"ל אומרים גוד אסיק (כמבואר לעיל ס' שס"ב סקס"ב שדין זה דמהני אף כשאין הקורה נוגעת בקנים מועיל מדין גוד אסיק) אף כשהפוסל נמצא, דאמרינן דל מהכא וכמאן דליתי' דמי, ולקמ' אי"ה יבואר שיש חולקים בזה.

אכן בשעה"צ (בסוסקי"א) מסתפק באופן שהקנה העליון קצר מרוחב המבוי, כגון שרוחב המבוי י"ב אמה והקנה הוא רק י' אמה, והקנים שבצדדים עומדים בשיפוע קצת, והקנה שע"ג קשור עליהם, שבאופן כזה אפשר ודאי להכשיר מבוי בצוה"פ.

רק הספק הוא מה הדין בכה"ג, אך באופן שלמטה י' טפחים קשור ומקובע ולא זז, והלמעלה נד ברוח ונשיב בי' זיקא ולא מצי קאי. ומבאר השעה"צ במקצת את ספיקו וז"ל: בזה יש לכאו' להסתפק אם הקנים שבצדדים מתנענעים אם מהני, דהכא אם תאמר דל החלק שלמעלה בהקנים כאילו אינו לא תהני תו הקנה שעל גביהן, או אולי כיון דעיקר המחיצה שהוא יו"ד טפחים התחתונים עומדים בחזקם ואינם מתנענעים לא אכפ"ל אם העודף של המחיצה מתנענע, ונגרר העודף בתר עיקר המחיצה, וצ"ע, עכ"ד.

והנה לכאו' לא מבואר היטב דיו הספק שבשעה"צ, שבשלמא הצד דלא מהני מובן, דאי נימא דל מהכא א"כ גם קורה אין כאן ולא מהני, אך מה הצד שנאמר שנגרר העודף בתר עיקר המחיצה. והנראה פשוט, שיסוד הספק בשעה"צ הוא בגדרי דין דל מהכא, מי נימא שדין דל מהכא הוא כפשוטו, ואף בעין המציאות חזי' לנותר כמאן דליתיה ממש, או דלמא דין דל מהכא אינו מפקיע להמציאות והפוסל קיים, רק שמדיני ההלכה חזי' לי' כמאן דליתיה [וכמו בדין כתותי מכתת שיעוריה שמבואר בחי' הגר"ח הלוי שבת (פי"ז הי"ב-י"ג) דאף דהשיעור ליתיה, אבל מציאות הפוסל כדקאי קאי, ולכך מהני לחי מעצי האשירה אף שבעינן גובה י' טפחים, ע"ש שאינו מדין שיעור אלא מדין מציאות מחיצה ואשוויי רשות, ולכך שפ"ד, עי"ש].

כך נראה לבאר יסוד ספיקו של השעה"צ שאם דנים דדין דל מהכא הוי כאילו במציאות מה שיותר נחשב כנטול, א"כ הכא בנדר"ד לא יהני דאין לקורה ע"מ לנוח, ואין תואמת מעל גבי המחיצות ממש. אך אם נאמר שדין דל מהכא הוא נדון הלכתי ולא מציאותי, שבמציאות ודאי גם הֲיָתָר נמצא לפנינו, א"כ באופן זה מהני כיון שקורה במציאות יש כאן ויש צוה"פ, ומה שלמעלה בקנים נד ברוח לא אכפ"ל, דמבחינת ההלכה דיינינן לי' כמאן דליתי', וסבר די"ט התחתונים שהם מחוברים ולא זזים כלל ברוח, וצ"ע.

ואם כנים דברינו נלענ"ד שיש פשיטות לספיקו של מרן המשנ"ב בדברי מרן הגרע"א זצ"ל בסוכה (י"ח:), דשם כתב: ונ"ל דלכאו' יש להסתפק במה דקיימ"ל במתני' (ט"ז.) המשלשל דפנות וכו', דאם הסכך גבוה מהדפנות כשר, והיינו מטעם גוד אסיק או חבוט רמי, ואם זהו דווקא ביש אויר בין הדופן הכשר לסכך בגובהו אמרינן דהדופן זה נמשך עד למעלה, אבל באם יש מהארץ י"ט דופן כשר ואח"כ למעלה עד לסכך דופן פסול, כגון עצים גזולים, אם נימא כיון דיש דופן לא שייך לומר מי"ט ולמעלה גוד אסיק, ומתכשר רק ע"י דופן זה, והוי סוכה גזולה [ואף די"ל דדרשא דלכם למעוטי גזולה קאי רק על הסכך ולא על הדפנות, ומדברי השו"ע (סי' תרל"ז) ל"מ כן, וצ"ע. מ"מ פסול משום מצוה הבאה בעבירה] וכו'.

אמנם נראה דליתא וכו', משא"כ בנדון דידן דעכ"פ הצל הזה הוא פסול מחמת עבירה [דגזולה], אף דהסוכה בכללותה לא בא מכח עבירה, דבלא זה היה הסכך כשר, מ"מ כיון שהצל הזה פסול ממילא הוי סכך פסול, והוא הדין לענין דופן הנ"ל, עכת"ד.

ומבואר ברעק"א ב' דינים לסתור דברי המשנ"ב:

א. לא אומרים גוד אסיק כאשר במציאות יש דופן, רק כשיש אויר אומרים, וזה סותר את דינו הראשון של המשנ"ב בשעה"צ (הובא לעיל).

ב. גם אם יש סברת דל מהכא אין זה מפקיע את מציאות קיום הדבר הפוסל, וא"כ ודאי לא יהני בנדון השעה"צ לפי רעק"א להכשיר מבוי באופן זה.

ולא מצאתי כעת מי שהעיר מזה כלום, שלכאו' הדברים מפורשים ברעק"א בתרתי, ודו"ק. וגם יש בזה נפק"מ לנדון מעשי באופן שיש דין לשמוע את קולו של הבעל קורא לצאת ידי חובה כבקריאת המגילה, קריה"ת וכדו', והבעל קורא קורא במגביר קול (רמקול), שיש פוסקים שאומרים שכלפי היושבים קרוב אליו ודאי מהני משום דאמרינן דל מהכא, ואף בלא המכשיר שומעין את קולו, דלהנ"ל להמתבאר בדברי הגרעק"א לא אמרי' הכי, וקיצרתי אך יש להתבונן הרבה בהערה זו לענ"ד, ודו"ק.

רפאל א. הרוש - ביתר עילית

בענין מקום פטור בכרמלית

עיין סי' שמ"ה סי"ז בבה"ל ד"ה חורי וכו' שכ' שאין מקום פטור בכרמלית דוקא כשהכרמלית מקיפו בכל צד, משא"כ הכא (בחור), וק' מסי' שמ"ו ס"א בבה"ל ד"ה ברשויות דהק' איך יש מקום פטור בין הרשויות, ותי' דמיירי בגבוה עשרה, ובב"י לא חילק אלא כ' דא"א להמצא בכרמלית אלא רה"י וכרמלית וכו', והקשו דתיפוק"ל דכיון דלא מוקף מכל צד ל"א דאין מקום פטור בכרמלית דמצא מין את מינו, ועיין בשונה הלכות סי' שמ"ה סעי' ל"ט דתי' דחור שאני, וכוונתו דדוקא בחור שמוקף מכל הצדדים ליכא למימר דהתבטל לכרמלית (ועיין במשנ"ב מהדו' דרשו, וצ"ב כוונתם). אמנם בפשי' הלשון בבה"ל של חור לא משמע דדוקא בחור, אלא כל מקום פטור שלא מוקף מכל הצדדים (עוד י"ל דאם המעלה דוקא בחור ב' שחסום בשאר צדדיו, והרי גם חריץ דהגה"ה בסי"ח מוקף מכל צדדיו ואפ"ה מתבטל), דהנה הציור בסי' שמ"ו הוא כזה*

וא"כ בכה"ג מיקרי שפיר דמוקף בכרמלית, משא"כ בסי' שמ"ה דמוקף רק מצד א'. עוד אפש"ל דהכא מיירי בגוונא שבאמת מוקף מכל צדדיו בכרמלית, ורק כיון שעומד במקום פטור ומעביר לרה"י ליכא למימר דניחוש שמא יניח בכרמלית תוך כדי שמעביר, דהוי ג"כ גזרה לגזרה דגם אם ינוח מ"מ הוי מכרמלית לרה"י.

בדין כרמלית תופסת עד עשרה

עיין בשו"ע סי' שמ"ה סעי' ט"ז דבגג הבולט על מחיצות הבית הוי כרמלית, וכ' המ"ב בס"ק ס"ו דהגר"א פליג דאין שייך שם כרמלית למעלה מעשרה. ולכאו' י"ל מ"ש מימים ונחלים דכ' השו"ע בסי"ח דממיא משחינן, ואפילו שגבוה עשרה מהקרקע מ"מ שפיר איכא כרמלית מגובה פני המים.

ובעיקר דין כרמלית י"ל מש"כ בסי"ח דאינה תופסת אלא עד עשרה, וי"ל מהיכן מודדים העשרה, דלכאו' אם יש עמוד בגובה ז"ט מודדים מעליו ד"ט, או"ד דעד גובה עשרה טפחים דרה"ר איכא כרמלית, וא"כ נמדוד רק ג"ט נוספים, וכך משמע בפשיטות, איברא דמהיכי תיתי [ולכאו' זה תלוי במחלוקת ראשונים הנ"ל דאם מודדים בגג ד"ט ה"נ נמדוד מעל הז"ט ועוד ד"ט, אבל אם אין כלל כרמלית למעלה מד"ט דקרקע ה"נ נמדוד מעל כרמלית רק עד שישלים לעשרה].

נתנאל יעקובוביץ - צפת

סימן שמ"ו

בדין איסקופה

כתב הרמ"א סי' שמ"ו סעיף ב' דיש חשש להכניס מאיסקופה לרה"י אף שיש בה ד', מחשש שמא תהיה פחות מד', ונמצא מכניס מרה"ר או מכרמלית לרה"י, ומוסיף המ"ב שכן יש חשש להוציא מאסקופה לרה"ר אף כשאין בה ד' מחשש שמא תהיה יותר מד'.

ונקשה לי, דלכאו' ברמ"א מדוקדק דלא כתוספת המ"ב, שהרי הרמ"א בתחילת דבריו כתב שאפשר להכניס מכרמלית לגינה ובלבד שיזהר שלא יהא שם איסקופה עם ב' מחיצות וקורה ארבעה, ואם כדברי המ"ב אף בפחות מד' יש לחשוש שמא יהא ד'.

ואין לומר שכל מה שהמ"ב כתב הוא דווקא מחשש של דאורייתא, שהרי להדיא בהמשך דברי הרמ"א מפורש דאף בגבוה ג' יש חשש כיון שהרשויות שלנו הם כרמלית, וצ"ע.

שלמה פרידמן - נתיבות

בענין מק"פ הפתוח לרה"ר או כרמלית (ב') (לסי' שמ"ו)

[כאשר זיכני השי"ת לכתוב בגליון הקודם בסוגיית מק"פ הפתוח לרה"ר או כרמלית, אמרתי לסכם כאן דינים העולים, ויש בזה גם קצת תוספת]

א. (1) בפתוח ברחב ד' ותוך ג"ט ופתוח לכרמלית ליכא למ"ד דנידון כמק"פ, דלכו"ע אף באית ליה ג' מחיצות בטל לכרמלית, ואף שנמצא מן הצד לגמרי וכדינא דבין הלחיים. (2) ובפתוח לרה"ר ומוקף מחיצות לכאו' אינו בטל לרה"ר, אלא שנר' שד' הרמ"א דכ"ז היכא דמה"ת הוא רה"י, דהיינו שיש כאן מחיצות למקום דע"ד כבין הלחיים שמה"ת מצטרף למבוי, אך היכא דמה"ת הוא מק"פ שפיר בטל לרה"ר. (3) וזה לכאו' טעם מח' הגר"א והרמ"א סוף סי' שמ"ו, דלרמ"א כל שאינו רה"י מה"ת והוא תוך ג"ט לרה"ר נעשה כרה"ר, וכגון שכל מחיצותיו למקום שאין רחב דע"ד כבאסקופה והדלת נעולה, ולגר"א אינו כן. (4) וכ' החזו"א דד' הגר"א משום שיש לו ג' מחיצות אף שהם מחיצות למקום שאינו דע"ד, ואף שאינו גבוה י', אך בלית ליה ג' מחיצות מודה לרמ"א ואף באין רחב ד', והיינו דינא דחורים שתוך ג"ט שבסי' שמ"ה סי"ג [ונמצא לפי"ז דבחור עם ג' מחיצות תוך ג"ט ואין רחב דע"ד מחלוקת הרמ"א והגר"א, וי"ע בד' המ"ב בזה, ואולי הוא מפרש ד' הגר"א באופ"א, דהגר"א מודה לרמ"א, ושאני איסקופה שדלת נעול כפתוח, ומה"ת נידון כרה"י וכדלהלן, וצ"ע].

ב. ולא נתפרש להדיא דין אין רחב ד' ותוך ג"ט לארץ, ועי' ביה"ל ריש סי' שס"ג ומ"ב שם סכ"ח דמפו' דא"צ תיקון, ולא חילק בין פתוח לרה"ר לפתוח לכרמלית, אלא שצ"ע מ"ש מחורין שתוך ג"ט לקרקע דכרה"ר או ככרמלית, עי' סי' שמ"ה סי"ג וסי"ז, ושמא המ"ב מפרש דמיירי ברחבים ד' דהיינו שפרוצים ברוחב ד', ובסי' שס"ג באין פתוח ברוחב ד', אך זה צ"ע שסתם טובא, ולחזו"א הא דסי' שמ"ה מיירי בלי מחיצות, וכשיש מחיצות תלוי בפלוגתא דמק"פ הסמוך לכרמלית, אך המ"ב סתם מאוד ומשמע דלכו"ע שריא, דהוא בכלל מש"כ בסי' שמ"ה בסופו דמן הצד לא נאמרה הלכתא דמק"פ בכרמלית ככרמלית, אלא לכו"ע אינו ככרמלית, ולפי"ז למ"ב תלוי רק ברוחב ד', ולחזו"א (1) באין מחיצות כרה"ר או כרמלית, (2) וביש מחיצות ואין פתוח ד' בפתוח לרה"ר כמק"פ, ובפתוח לכרמלית מחלוקת [וברחב ד' כבר נת' לעיל דבפתוח לכרמלית ככרמלית, ובפתוח לרה"ר לחזו"א מחלוקת הגר"א והרמ"א]. ולמ"ב י"ל דלכאו' לכו"ע כרה"ר מדסתם בסי' שמ"ה וכנ"ל, ולכאו' לדידיה בפתוח ברוחב ד' לאין פתוח ברוחב ד' תליא מילתא, ובין פתוח לרה"ר ובין פתוח לכרמלית, כסתימת לשונו בסי' שמ"ה וסי' שס"ג שהחילוק היחיד ביניהם זה אם פתוח ברוחב ד' או לא, ועדיין צ"ע סתימת לשונו בסי' שמ"ה, וצ"ע.

ובמק"א כתבתי לדון עוד חילוק בין עשוי באופן שבני כרמלית ורה"ר משתמשין, לכשאין עשוי באופן כזה אלא משמש בפנ"ע, ולפי"ז בהא תליא מילתא רק באין רחב ד', אך ברוחב ד' בכל גוונא נידון כלחוץ למ"ב, אך גם זה צ"ע מה הגדר והכלל בזה, וגם בזה סתם המ"ב טובא.

ג. (1) גבוה ג"ט ואין פתוח ברוחב ד' לכאו' לכו"ע לאו כרה"ר ולאו ככרמלית, אלא מק"פ [וע' בשונה הלכות סוף סי' שמ"ה שכ"ז כשהוא מן הצד ופרוץ לכרמלית, (2) אך כשהוא מוקף כרמלית לכו"ע (בין למ"ב ובין לחזו"א) תלוי בפלו' דמק"פ בכרמלית שבסוף סי' שמ"ה]. (3) גבוה ג"ט ופתוח ברוחב ד' י"ע, דבחזו"א מבו' דתלוי בפלו' הנ"ל, ובמ"ב צ"ע שהרי לכאו' כללא כייל בסוף סי' שמ"ה דמן הצד ליכא להך פלו' [ולהנ"ל לכאו' מיירי ברוחב ד', דבהכי עסקינן בסי' שמ"ה וכנ"ל, ובזה מחלקים בין תוך ג"ט ליותר מג"ט, אך צ"ע דבסי' שמ"ו מפו' דתלוי בהך פלו', וצ"ל (4) דהתם באסקופה בולטת היא, וב' מחיצותיה לחלל הכרמלית, ולרמ"א שאין המחיצות הללו חשיבות מחיצות [וכמושנ"ב אליבא דרמ"א לעיל] כאן נמצא מן הצד דמי, א"נ לכו"ע דכיון שמחיצותיה בתוך הכרמלית ולא מן הצד תליא בהך פלו', דומיא דלבינה בתוך הכרמלית בגובה ג"ט הנ"ל בשם השונה הלכות [אלא שצ"ע שא"כ צריך לחלק בין איסקופה שבתוך עובי הכותל לאסקופה שמחוץ לעובי הכותל וצ"ע]. והחזו"א לא ניח"ל בחילוק זה, ומכח זה מכריח דאין חילוק בין מן הצד לבאמצע, (1) וכל שיש מחיצות תלוי בפתוח ברוחב ד' דאז שנוי בפלוגתא, (2) ובאין פתוח ברוחב ד' לכו"ע לאו ככרמלית כיון שגבוה ג"ט, (3) ובאין מחיצות אף שגבוה ג"ט וכן בנמצא באויר הכרמלית מוגבה ג"ט שנוי במחלוקת דמק"פ בכרמלית.

ונמצאנו למידים למ"ב כשבתוך אויר כרמלית בכל גווני אם גבוה ג"ט, וברה"ר כמק"פ שנוי בפלו', ואם לאו כרה"ר או ככרמלית, וכשמן הצד ברחב ד' ותוך ג"ט כלחוץ בין ברה"ר בין בכרמלית [זולת היכא דהוא רה"י מה"ת ופתוח לרה"ר], ובאין רחב ד' או גבוה ג"ט מק"פ בכל גווני.

ולחזו"א (1) באויר כרמלית בלי מחיצות כי אם מוגבה ג"ט ברה"ר מק"פ, ובכרמלית פלו', (2) מן הצד בלי מחיצות תוך ג"ט כלחוץ בין ברה"ר ובין בכרמלית, (3) ובגבוה ג"ט ברה"ר מק"פ, ובכרמלית פלו', (4) יש לו מחיצות בפתוח ברוחב ד' ותוך ג"ט ברה"ר מק"פ, ובכרמלית לכו"ע ככרמלית, (5) יש לו מחיצות וגבוה ג"ט ורחב ד', או אין רחב ד' ותוך ג"ט בפתוח לרה"ר מק"פ, ולכרמלית פלו', (6) יש לו מחיצות וגבוה ג"ט ואין רחב ד' לכו"ע מק"פ אף בפתוח לכרמלית.

ולכשתמצי לומר לד' החזו"א יש ב' דברים מבדילים מק"פ מסביבתו או מחיצות בלי פירצה ד' או הבדלת ג', וכלפי רה"ר סגי בא' מהן, וכלפי כרמלית בציורוף שתיהן לכו"ע לאו ככרמלית, ובהעדר שתיהן לכו"ע ככרמלית, ובחדא לחוד גובה ג' או מחיצות בלי פירצה ד' תליא בפלו'.

אבל לד' המ"ב הנך מחיצות אם אינן מועילות מה"ת כמאן דליתנהו דמי, ומעתה באויר כרמלית או בפתוח רוחב ד' תליא מילתא, שבאויר כרמלית תוך ג"ט לכו"ע ככרמלית [וכן ברה"ר], וכן ברוחב ד' אפי' מן הצד ותוך ג"ט, ובאויר כרמלית וגבוה ג' בפלו' שנוי [וברה"ר לכו"ע מק"פ], ורחב ד' ומן הצד וגבוה ג' לכו"ע כמק"פ אפי' בכרמלית [והיינו שרוחב ד' לא מהני רק תוך ג"ט, ואויר כרמלית למעלה מג"ט בכרמלית שנוי במחלו', ואין רוחב ד' ומן הצד לאו מידי, ואויר כרמלית לא בעי רוחב ד', דבכל גווני תוך ג"ט כקרקע, ומעל ג"ט ברה"ר מק"פ, ובכרמלית תלוי בפלו'].

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

אימתי אמרינן פי תקרה

סימן שנ"ח סעיף י"ב. במשנ"ב ס"ק ס"ב כתב בשם האחרונים דאף דלקמן בסי' שס"א ס"ב סתם המחבר דל"א פתיו"ס בשיפוע, הכא אמרינן, משום דהכא דמוקף מחיצות מכל צד הוי רה"י דאורייתא, אלא שחכמים גזרו בקרפף יותר מב"ס, ולכן הקילו בפי תקרה אף בשיפוע, משא"כ התם שנפרץ מחיצה, ל"א פי תקרה אא"כ פיה שווה ולא כשהוא בשיפוע, עכת"ד.

ולכאו' היה אפשר לחלק באופן אחר כמ"ש הב"י עצמו לבאר את דעת הטור שפסק בסי' שפ"א דל"א פי תקרה במשופע, ובסימן שנ"ח פסק כמ"ד שמותר לטלטל בקירה סאה מג' סאין למרות שהתקרה משופעת, ותי' הב"י דס"ל לרבינו דל"א פי תקרה באלכסון, כיון דליכא פה ל"ש לומר פתיו"ס, ומאן דשרי התם לאו מדין פי תקרה אלא משום **דכיון דמקורה לא חשיב קרפף**, ע"כ. וא"כ ודאי אפשר לבאר כן בדעת השו"ע עצמו.

אמנם האחרונים תמהו על חילוקו של הב"י בדעת הטור, שהרי הטור כתב להדיא בסי' שנ"ח דהטעם דמהני במשופע משום דחשבינן כאילו מחיצה בסוף הקירוי (המשופע), ולא נשאר אלא קרפף בית סאתיים, ובפשטות כוונתו מטעם מחיצה, ז"א דאמרינן פי תקרה יורד וסותם (עיין נחלת צבי וט"ז סי' שס"א, ותו"ש סי' שנ"ח ס"ק ל"ו ומאמ"ר ס"ק ט"ז), אמנם בדעת השו"ע עצמו ודאי שפיר מצינן למימר כמו שביאר הוא עצמו, והרי בשו"ע לא כתב כלשון הטור כאילו יש מחיצה, וא"ש היטב לפי' הב"י. ונפק"מ דאף במקרה של איסור דרבנן ל"א פתיו"ס בשיפוע, משא"כ למשנ"ב וכנ"ל.

דוד בארי - ברכפלד

הערה בחפץ שבשתי רשויות

כ' המ"ב בסי' שמ"ו ס"ק כ"ח דכיון דחייש' שמא אין בתקרה ד"ט, לכן יקח המפתח מיד העכו"ם תחת המשקוף ואח"כ יפתח המנעול, ולא יפתח הדלת עד שיסיר המפתח ואח"כ יפתח וכו'. וק' דאכתי מה מהני, הא כיון שהכניס את המפתח לחור המנעול הוי הכנסה לרה"י, דלחור יש דין דחורי רה"י כרה"י (סי' שמ"ה ס"ב), וע"כ מבואר לפשוט הספק שהסתפקנו בחפץ שמונח חלקו ברה"י וחלקו ברה"ר או בכרמלית, שמותר למשוך אותו לרשות אחת.

וק' מ"ש מספר שזה הוי אגודו בידו דאעפ"כ אסור למשוך אליו, וצ"ל דמיירי שאמנם אגודו בידו אבל ידו ברה"ר, ובזה אסרו למשוך אליו, משא"כ הכא שחלק מהחפץ ברשותו יכול למשוך אליו (ובסי' שמ"ט גבי ד"א ברה"ר מסיק דצריך להוציאו לגמרי מהד"א, אמנם התם זה לגבי חיובא).

נתנאל יעקובוביץ - צפת

סימן שמ"ט

אימתי אזלינן בתר המיקל בעירוב

במ"ב סי' שמ"ט סק"ב כתב בשם המ"א שהד' אמות שנותנים לאדם הם אמות מצומצמות, ובמ"א כתב זה בשם הרב"י והרמב"ם. וקשה דהרי הב"י כתב שדעת הרא"ש והרי"ף שמודדים באמות מרווחות. וכידוע דדעת הב"י לפסוק כרוב עמודי הוראה. ובמחה"ש כתב דהמ"א למד שזו דעת הב"י ממה שלא פירש בשו"ע האם מרווחות או מצומצמות, כיון שסמך על זה שנקטינן לחומרא. וקשה שהרי בעירובין אזלינן בתר המיקל.

אדם העומד ברה"י ומטלטל חפץ ברה"ר

שו"ע סי' שמ"ט: מודדים לו ד' אמות באמה שלו. יש לדון באדם העומד ברה"י ומטלטל חפץ ברה"ר, דכתב השו"ע סי' ש"נ דאסור לו לטלטל טפי מד"א, האם אזלינן בתר אמה דידיה או אמה בינונית, שהרי אינו עומד במקום החפץ.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

תיקון בבה"ל סי' שמ"ט

סי' שמ"ט ס"ב בבה"ל ד"ה שמארבע אמות וכו', וצ"ע בטעמו, אי גזר שלא באלכסון אטו באלכסון גם בארבע אמות היה לנו לאסור, ונראה דט"ס וצ"ל אי גזר באלכסון אטו שלא באלכסון גם בד"א וכו', דבאלכסון היה צריך להיות מותר, ורק משום שלא באלכסון דס"ל לרמב"ם שאסור, וכדעת הראשונים שהובאו בבה"ל שלפנ"ז בד"ה הך וכו', ומשו"ה גזר, וה"נ כד"א דבאלכסון מותר ובמישור אסור.

נתנאל יעקובוביץ - צפת

סימן ש"נ

רק מרשות לרשות

במ"ב סי' ש"נ סק"ט כתב שאם השתין או רק מחשבתו משוי ליה מקום וחייב חטאת. וק' למה חייב, הרי הוי מלאכה שא"צ לגופא, עיין ברי"ף ובקרבן נתנאל (אות א'). וכן ק' על הביה"ל בד"ה כרה"ר שהסתפק על יוצא עם רוק בתוך פיו האם איכא איסור דאו' או איסור דרבנן. ויש לדון האם חשיב מלאכה הצריכה לגופה, ויש ליישב דחשיב צריכה לגופה, וצ"ע.

היוצא עם רוקו בפיו

סי' ש"נ ס"ג בביה"ל ד"ה רה"ר דן האם איסור לצאת עם רוקו בפיו הוי איסור דאו' או איסור דרבנן, והוכיח ממה שאביי ורבא נחלקו לענין כרמלית רק לענין אדם השותה ברה"ר וגופו ברה"י, משמע שהכא לכו"ע בכרמלית אסור. ולכאורה יש לדחות דיתכן שהאיסור הוא דרבנן, אלא דהכא זה איסור מחמת שזה דמי למלאכה והוי כשבות, משא"כ לענין שותה אדם וכו' הוי גזירה ולא משום דדמי למלאכה (כמו שחילק הגר"א בסו"ס שמ"ט).

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

סימן שנ"א

בגדרי לבוד [סוגיא דמזחלת שבגג]

סי' שנ"א: לא יעמוד אדם ברה"ר וכו', אבל מותר לקלוט מן האויר אפי' אם ידו תוך שלשה למזחילה, וכ' המשנ"ב סק"ה בשם הלבוש דבידו לא אמרינן לבוד. וקשה דבבה"ל לעיל סי' שמ"ז ד"ה לחוץ הביא פלו' ראשונים בהוציא מרה"י לרה"ר וידו תוך ג"ט אי אמרינן לבוד או לא, וטעם הסוברים שאין לבוד היינו כיון שגופו ברה"י ידו בתר גופו גריר, אבל בלא"ה לכו"ע חשיב הנחה תוך ג"ט, וצ"ע מ"ש הכא.

עוד הביא המשנ"ב מהט"ז כפי שביארו בפמ"ג דכיון דאין עקירה ממקום דע"ד שרי, ובשעה"צ הק' דעכ"פ ליהוי איסור בזה מדרבנן. ובאמת אין משמעות דברי הט"ז כהפמ"ג, דז"ל: ול"ש בזה לבוד דהא עכ"פ אינו מוציא מרה"י ממש, ואין בחיוב הוצאה אלא מוציא ממש מרה"י. ובתחילת דבריו משמע קצת שאינו רה"י ממש כהפמ"ג, אמנם אפשר לפרש כוונתו דאינו רה"י ממש רק חורי רה"י [כהמ"א או כהגר"א] ובזה לא אמרינן לבוד, אמנם בהמשך דבריו כתב שאינו מוציא ממש מרה"י, ומשמע שהוא חסרון בהוצאה, וכסברת הפמ"ג שהק' מאי עקירה מרה"י יש במצרף, ולכך בקולט ודאי שרי ולא אמרינן לבוד, אמנם צריך טעם בזה. ונראה בהקדם דברי הראשונים סוכה י"ז. שכתבו בפשיטות דאין לבוד להקל גבי שני חלקי סכך פסול, ובניהם אויר פחות מג"ט, שאין מצטרף האויר בדין לבוד להשלים לד' טפחים סכך פסול, והק' הרשב"א עירובין ט"ז: ד"ה אי מדין רצפו בלחיים [שם ט': הובא במשנ"ב סי' שס"ג סקמ"ז] דאמרינן לבוד להחמיר, וכן יש להק' לענין קולט ממזחילה דהוי לבוד להחמיר, ולדעת הרר"י [הו"ד בבה"ל מהט"ז והב"ח] אסור, ולהשו"ע בעי טעמים להא דאין לבוד, והא הוי להחמיר [וכן יש להק' מעוד סוגיות], ובמזחילה תוך ג"ט לגג דאסור לצרף. ואשר מבואר דין לבוד, דבפחות מג"ט אין חשיבות מקום לגרע הצטרפות לשלימות הנצרכת, ולכך אינו מגרע בהשלמת הנחת חפץ ברה"ר, ותוך ג"ט הוי מונח להחמיר ולהקל [שבת ח'. בכוורת], וכן במזחילה דהוי תוך ג"ט לגג אינו מגרע מהצטרפותו לגג להשתלם במעלת רה"י, וכן רצפו בלחיים דמצטרפין לשלימות כותל, אבל בב' חלקי סכך פסול שאין בהצטרפותם איזה שלימות נצרכת, דאין ענין הסכך פסול לעצמו רק שמגרע הסיכוך הכשר, לכך ל"ש בזה ענין של לבוד [ורק בב' טפחים סכך פסול ועוד ד"ט סכך פסול ובניהם לבוד נסתפקו תוס', דבזה יש את מציאות הסכך פסול המגרע, רק יש אויר באמצע המגרע צירופו, ולזה אפשר דאמרינן לבוד, אבל בחסר שיעור הפסול בסכך עצמו אין כאן שום מציאות הצריכה שלימות]. ולפ"ז יש לבאר בסוגיין, דהנה הא דחשיב מצרף ידו למזחילה כעקירה מדאו' [כמבו' בבה"ל ד"ה תוך], ורק משום דהמים זוחלין סבר הרמב"ם דלא חשיב שהמים נחו ברה"י, נתקשה בפמ"ג ובגדי ישע מאי עקירה מרה"י איכא הכא [ובמאירי וברר"י מבו' בפירוש דחייב מדאו'], והנראה הטעם דכיון שהמים נזחלים, והוא מצטרף לתנועה הטבעית של המים, חשבינן שמתייחס זחילת המים מהגג למעשיו, כיון דרגע אחרון קודם שהמים בידו הרי הם בגג, ואין צריך בעקירה שיפקיע עמידתו ברה"י, וסגי דיציאת החפץ מרה"י הוא לתוך ידו המוציאתו לרה"ר, וסגי שמצטרף לעקירה הטבעית, ובזה יש לומר דאין דין לבוד לומר שאין פחות מג"ט מעכב הצטרפות ידו למזחילה, דהא במצרף ידו למזחילה מתחדש הצטרפותו לתנועת המים לידון שמעשיו מוציאים המים מהגג, אבל כשאינו מצרף ידו רק קולט מהאויר אין כאן איזה שלימות נצרכת של עקירה לדון שאין פחות מג"ט מעכב מלהיות, ואפשר שזהו כוונת הט"ז שאינו מוציא ממש מרה"י, דדוקא בעקירה ממש יש לדון שיש שלימות של עקירה הנצרכת, ואין פחות מג"ט מעכב, אבל כשאין עקירה רק כשמתחדש הצטרפותו לזחילת המים בזה ל"ש דין לבוד.

ובהנ"ל יש לבאר דעת הרמב"ם המובא בבה"ל ד"ה או, שסובר דמזחילה שתוך ג"ט לגג ובתוך י"ט לרה"ר, מותר לצרף ידו לקבל המים, וצ"ב מ"ט לא אמרינן לבוד למיהוי רה"י, ואסור לעקור לרה"ר. ויש לומר דתוך י' טפחים של רה"ר הוי מקום של שימושי רשות הרבים, וזה קובע בכל שיעורו, ולכך האי מזחלת דבעי למיהוי רה"י בהצטרפות דתוך ג"ט שאינו מעכב מליצטרף לרה"י, אלים שימושי רה"ר לקבוע גדר המזחילה לאפוקי מהיותו נטפל ומצטרף לדין הגג דהוי רה"י, דשימושו לרה"ר יותר עיקר מלהיות נטפל לרה"י. ויש לבאר גם דברי הלבוש שכ' דל"ש לבוד ביד לגג, ונתקשינו מ"ש מתוך ג"ט ברה"ר דחשיב הנחה, דהיינו כיון דהתם נמצא הדבר ברה"ר וחסר הנחה, מצבו מיועד לשלימות של הנחה, וע"י לבוד חשיב מונח, אבל בידו הסמוכה לגג אין שם שלימות בעקירה מהגג עצמו או מהאויר, ואין איזה צורך בשלימות המצטרפת ע"י הלבוד.

אברהם שונברג - גבעת שאול

סימן שנ"ב

בענין איגודו בידו

סי' שנ"ב סע' ב': נתגלגל ראש האחד מידו וכו', אם הכותל משופע בענין שנח עליו אסור לגוללו אצלו, וכן בנח בארץ אסור. והק' הגרע"א מ"ש מכוורת בגמ' שבת ח'. שאם חלק מהחפץ למעלה מי"ט אינו חייב בהנחתו, וא"כ ה"נ אף אם לא יהיה איגודו בידו וגוללו אצלו אינו חייב רק משום שבות.

ונראה דהכא בנתגלגל אם יעזוב הספר מידו כולו יפול לרה"ר, ולהכי ל"ש לומר דכלפי אין איגודו בידו רק פטור ואינו חייב, ולא דמי להתם שעומד ברה"ר וחלקו למעלה מי"ט.

והיינו דוקא ברה"ר שכל פטורו מצד שאיגודו בידו מפקיע ההנחה ברה"ר, ולכך גזרינן אטו היכא שאין איגודו בידו דיחסר הפקעת ההנחה הקיימת, אבל בנמצא באויר רה"ר ולא נח ל"ש לגזור אטו שיפול מידו לארץ לגמרי, והוי איסור דאו' להחזירו, דהתם אין הנחה כלל ואין גזירה סתם שיפול, רק בתורת הפקעת הנחה קיימת גזרינן אטו אין איגודו בידו.

ואפשר דלכך מצריך הרמב"ם פי"ג הי"ד הל' שבת בדין איגודו בידו שיהיה יכול למשוך החפץ אצלו, ולא דמי לכלי שמקצתו ברה"י ומקצתו ברה"ר, דהתם מונח לגמרי ומקצתו אינו ברה"ר, אבל הכא החלק שבידו מצטרף לחלק שנח, כיון שעומד ליפול לאותו מקום אינו מגרע בהנחה הקיימת ברה"ר, דהא באיגודו ברה"י אינו חסרון בהנחה אלא שמפקיע מגדרו שמונח ברה"ר, והכא זה ל"ש אא"כ יכול למשוך להביאו אצלו דבזה איגודו בידו מגרע ההנחה, ולכך אפי' מחזיק מקצת מהחפץ שעומד ליפול למקום שנח כבר, אם אינו יכול להביאו אצלו אין האיגוד בידו מפקיע מההנחה הקיימת ברה"ר וחייב. ועי' בגרע"א עה"ג שלא כ"כ.

אברהם שונברג - גבעת שאול

ספר שנתגלגל

בביה"ל סי' שנ"ב ד"ה בענין הביא דעת הרשב"א בשם הרמב"ן, שאם מונח הספר על שאין רבים מכתפים עליו אסור. וכ"כ בריטב"א. וראיתי בריטב"א שדימה את זה לדברי תוס' שמבארים למה בזורק דבילה ונחה על פני הכותל חייב, אע"פ שאין הדבילה מונחת ע"ג מקום דע"ד, משום שפני הכותל רואה את הקרקע. וקשה לי לפי"ז למה צריך להעמיד בכותל משופע, הרי גם בזורק דבילה ונחה על הכותל חייב אע"פ שאין רבים מכתפים עליו. ויתכן דאה"נ א"צ כותל משופע אלא רק בשביל שזה יקרא הנחה, וצ"ע.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

בדין רבים מכתפים עליו בזיז

כ' המ"ב בסי' שנ"ב ס"ק י"ד דדוקא כשרבים מכתפים עליו, וצ"ב דבסי' שמ"ה ס"י כ' ודוקא בגובה תשעה, ולחד מ"ד מתשעה ועד עשרה אמרי' שהוי רה"ר, אבל בפחות מתשעה כ' המ"ב ס"ק ל"א דל"מ לשווייה רה"ר אפילו אם רבים מכתפים עליו, וא"כ ק' אמאי הכא לא חי' דדוקא בגובה ט'.

עוד יל"ק במש"כ הבה"ל ד"ה אין וכו' שאם נח ע"ג זיז שאין רחב ארבעה הוי מקום פטור ומותר להביאו אצלו, והדבר פלא דכיון דמיירי דרבים מכתפים עליו אפילו אם לא רחב ד' הוי רה"ר כמבואר בסי' שמ"ה. ובסי' שנ"א בבה"ל ד"ה אפילו וכו' כ' דבזיז חיישי' טפי משום דלמטה אין בו מחיצות, ולפי"ז אפש"ל שמשו"ה החמרנו בו שתמיד מהני רבים מכתפים, איברא דמהקו' השניה בבה"ל מוכח שלזיז יש דין מיוחד גם לקולא במקום פטור, וצ"ע.

ועיין בסי' שנ"ג בס"ק ח' דכ' המ"ב דכיון דבני רה"ר משתמשים בזיז לא הוי חורי רה"י אלא כרמלית, ולכאו' אם רבים מכתפים עליו צריך להיות רה"ר, וצ"ע.

נתנאל יעקובוביץ - צפת

סימן שנ"ד

המשלשל חבל לבור למלאות מים

במ"ב סי' שנ"ד סק"ח כתב דהעומד ברה"ר ומשלשל חבל לבור למלאות מים, אינו חייב על הדלי כיון שאגודו בידו, אבל חייב על המים. ועיין ריטב"א הו"ד בב"י שכתב שאם משלשל דלי מהחלון לבור ונפל הדלי, חייב אע"פ שאגודו בידו כיון שהדלי כבד ונח על הארץ. ונראה דאין המ"ב חולק על הריטב"א, אלא דדיבר שהוא אוחז את החבל, והדלי מותח את החבל ולא נח מעצמו. ולשון הריטב"א דהוי כנח, ויש לדון בכוונתו.

זורק לאשפה של רבים

במ"ב סי' שנ"ד סקי"ג לענין זורק לאשפה של רבים דשרי וא"צ עירובי חצרות, משום דאין בה דיורין (בשם המ"א). וצ"ב למה לא העיר את זה כבר בבור. וצ"ל משום שאפשר להעמיד בבור של יחיד, אבל באשפה כתוב להדיא "של רבים". אבל עיין בריטב"א דף צ"ט: ד"ה אמר ר"ה שהק' כן על בור, ותי' כיון שסמוך לבית אחד, ושאר בני העיר אינם יכולים להשתמש, סילוקי סילקו נפשייהו מההשתמשות בבור ואינם אוסרים עליו.

ומשמע מדבריו שללא הסברא הזו היו אוסרים, ולא אמרינן דאין בה דיורין. וכן משמע מהגמ', הו"ד בבית מאיר בריש הסימן, וק' על המ"א. ובאמת צ"ב מה יסביר הריטב"א באשפה דרבים שהרי אין עירוב.

והיה קצת מקום לחלק בין בור דהשתמשות בו חשיבא דיורים, משא"כ אשפה שיש בה פחות שימוש מאשר במים. ואפשר קצת להוכיח מהמרדכי הו"ד בב"י סי' שנ"ה ס"ג שכתב לענין בור שעושים בו בני העיר צרכיהם, דחשיב מקום שאינו מוקף לדירה. עוד עיין בבית מאיר כאן בשם הרא"ש, ובהע' דרשו בשם הגנזי חיים בדין אשפה.

בענין הנ"ל

בביה"ל סי' שנ"ד ס"ב ד"ה ורחבה הביא דברי הפמ"ג שכתב לגבי זורק לאשפה שה"ה אם האשפה אינה רחבה ד"ט, והוקשה לו א"כ למה השו"ע נקט רחבה ד"ט, ותי' משום דהמשנה נקטה גבוה י"ט הוצרך השו"ע להסביר למה דווקא י"ט, לכך כתב רחב ד"ט דהוא רה"י.

וק' דהרי המ"ב סק"ה הביא בשם המ"א שדווקא כשהחלון גם גבוה י"ט מותר, אבל אם נמוך מי"ט אסור כיון שהחפץ שזורק נכנס תוך י' טפחים. (עיין בפמ"ג בשם הב"ח דפליג). א"כ היה לביה"ל לתרץ דבדווקא נקט אשפה גבוהה י"ט, כיון שהחפץ שזורק נכנס תוך י' טפחים.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

באשפה בפחות מי"ט ולא רחבה ד"ט

עיין בסי' שנ"ד בבה"ל ד"ה ורחבה ארבעה דרצה ליישב מש"כ רחבה ארבעה משום דמתני' מיירי באשפה עשרה, ואם לא רחבה ד"ט גם באינו גבוה ד"ט מותר במקום פטור. ולכאו' יל"ק דמ"מ כיון שפחות מי"ט נמצא דהאשפה עוברת באויר רה"ר, ודמיא לס"ק ז' דכשאין החוליא גבוהה ד"ט אסור דמטלטל דרך אויר רה"ר, וה"נ מטלטל ממקום פטור לרה"י דרך רה"ר (ויל"ע אם יש לחלק בין מרה"י לרה"י דרך אויר רה"ר דחמיר, דבשתי דיוטות אסור, משא"כ ממקום פטור לרה"י דרך אויר רה"ר).

נתנאל יעקובוביץ - צפת

סימן שנ"ה

גזוזטרא על פני המים

כתב השו"ע סי' שנ"ה ס"א בענין גזוזטרא על פני המים שעושה מחיצה תחתיה או על גבה, ובב"י הביא דאיכא מחלוקת ראשונים האם עושה מחיצה למעלה מהגזוזטרא, או בענין דווקא למטה מהגזוזטרא, וכתב דהרמב"ם סובר דבענין דווקא מחיצה מתחת לגזוזטרא.

ותימה שבשו"ע העתיק לשון הטור, שהרי היה לו לפסוק כדעת הרמב"ם שהוא מעמודי ההוראה. (וכעי"ז ביורה דעה סי' ר"א סט"ו, שהעתיק לשון הטור אף שהרמב"ם חולק, ויש לדון האם מתכוון לפסוק כלשונו בשו"ע או כדעת הרמב"ם).

ויתכן דהב"י למד בדעת הרמב"ם שמהני מחיצה אף למעלה מהגזוזטרא, כמו שמשמע שהבין הלחם משנה בדעת הרמב"ם, ומה שכתב הב"י וכן כתב הרמב"ם כוונתו על הדין באופן כללי שהעתיק את הגמ' הזו להלכה, ודוחק.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

סימן שנ"ח

חלון לענין פתח ולבסוף הוקף

בביה"ל סי שנ"ח ריש ס"ב כתב דלא מצא שחלון יהוה פתח לענין פתח ולבסוף הוקף. ומצאתי ברא"ש פ"ב ס"י שכתב דחלון (כשהוא קרוב) הוי פתח, ואף שם לא מדבר לענין פתח ולבסוף הוקף, ומ"מ נראה דהוא הדין.

קרפף ששליש ממנה מים ושליש זרעים

סי' שנ"ח סי"א: מים עמוקים מי' טפחים ואינם ראויים לשתיה מבטלים כמו זרעים. יש לדון בקרפף ששליש ממנה מים ושליש זרעים, האם מצטרפים לבטל שם דירה, או שכיון שלכל אחד אין רוב אין מבטל שם דירה.

מקום שלא הוקף לדירה ורוצה לעשותו כמוקף לדירה ע"י צוה"פ

סי' שנ"ח ס"ב: מקום שלא הוקף לדירה ורוצה לעשותו כמוקף לדירה. יש לדון לתיקונו על פי הגמ' בעירובין כ"ד ע"ב, והביאה הב"י בסוף סי' שס"ד (ומשמע שנפסקה להלכה שהרי דינו של ההגהות אשירי מגמ' זו), בענין רחבה שלא הוקפה לדירה שפתוח לה שביל של כרמים שיש בו דיורים, ויש לו דין של מבוי, ובסוף השביל יש כותל, שסובר אביי דיעשה לחי בפתחו (שלצד הרחבה) של השביל של כרמים, ומיגו דמהני הלחי לשביל יהני להחשיב את הרחבה למוקפת לדירה (ובלא המיגו לא מהני כיון שזה פרצה פחות מעשר), אמר ליה רבא יאמרו לחי מועיל לשביל של כרמים דעלמא, דהיינו במקום שאין כותל בסוף השביל שיאמרו שסגי למבוי מפולש בלחי בלבד. ועוד בגמ' שם לעביד צוה"פ לפתח השביל (לצד הרחבה) ויהני מדין מיגו, ודחתה הגמ' שאתו גמלים ושדו ליה לצוה"פ, ומשמע שאילו היו עושים צוה"פ היה מהני.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

בדין המחליף דרך מקום פטור

סי' שנ"ח ס"א: אבל אם דפני הספינה גבוהים עשרה מעם המים וכו', שהרי דרך אויר מקום פטור הוא ממילא וכו'. ועיין בביאה"ל ד"ה אויר שכ' דזהו למאן דמתיר במחליף רשויות (ועיין במ"מ בפט"ו ה"כ), וק' דהא לא נח ובעי' נח, כמש"כ לקמן הביאוה"ל ד"ה וצריכים וכו', וכן במ"ב ס"ק ל' בשם הגר"א.

וצ"ל דהכא מיירי שנח ומשו"ה מותר, א"כ צ"ב מה הק' בבה"ל ד"ה וצריכים וכו' גבי להושיט מספינה לספינה דלא נח, נימא דנח ומשו"ה מותר, ואפש"ל דדוקא בממלא מן הים לספינה חייב לנוח על דופני הספינה (ועיין במרכה"מ, וצ"ב אם זה כוונתו), או"ד אפש"ל דחלק מהקולא בספינה של"ב נח, וצ"ע.

ועיין במ"ב ס"ק י"ז דבספינות שאינם קשורות חיישינן דלמא נפיל ואתי לאתויי מכרמלית לרה"י, ועיין בחזו"א סי' צ"ח סק"ז דהק' דא"כ מאי נפק"מ בין למטה מי' ללמעלה מי', אכתי ניחוש דלמא נפיל, ואמאי התיר הרמ"א בגבוהים מן המים עשרה. אמנם למת' לעיל א"ש, דאם גבוהים עשרה א"כ גם אם נפל מ"מ כשיעלה את זה יהיה מכרמלית לרה"י דרך מקום פטור ומותר, ודו"ק. איברא דבד' הרמ"א בהגה"ה בס"ג דכ' גבי ביה"כ דעובר דרך מקום פטור אע"פ שלא נח כלל, חזינן דס"ל דל"נ כלל נח, ואפשר דה"נ ס"ל למחבר, וצ"ע.

בענין קרפף פחות מב"ס שלא הוקף לדירה

עיין בסי' שנ"ח ס"י: מי שיש לו גינה בחצרו, אם הוא רוב החצר אפילו אין בה אלא בית סאתיים לא יטלטל ממנו ומן החצר לבית, וכ' המ"ב בס"ק ע"ה אלא בית סאתים וה"ה פחות, וכ"כ בס"ק ע"ז דכיון דנתבטל היקף של דירה הרי כל החצר כקרפף דעלמא שאסור לטלטל ממנו לבית וכן מן הבית לתוכה, ואפילו בקרפף פחות מב"ס ואפילו הם של אדם אחד.

ומבואר דמקרפף פחות מב"ס אסור לטלטל לבית (וכן בביאוה"ל ד"ה הזרעים וכו' כ' בסו"ד להקל דוקא בחצר פחות מב"ס שנסתלקו הזרעים ע"ש, ואי נימא דקרפף פחות מב"ס כחצר א"כ אמאי התיר דוקא בחצר).

וק' דבסי' שנ"ט בביאוה"ל ד"ה רחבה וכו' כ' דקרפף פחות מב"ס ולא הוקפה לדירה אפילו לבית מותר לטלטל, דהוא חשיב כחצר שהוקפה לדירה. ושו"ר שהעיר בזה החזו"א סי' פ"ח ס"ק י"ח. ושמא יש לחלק דכשהיו זרעים בתוכו גרע טפי מסתם קרפף, דבכה"ג גם בפחות מב"ס לא יכול להיות לו שם של מוקף לדירה, וצ"ע.

נתנאל יעקובוביץ - צפת

סימן שס"א

בשמעתתא דגג הסמוך לרה"ר [סיכום עם הערות]

א. בגג הגבוה י' מרה"ר הנה לכאו' לכו"ע נידון כרה"י דהוה מחיצת רה"י, וגם לכאו' לא ניחא תשמישתיה לבני רה"ר, וכ"ה להדיא במ"ב ושעה"צ דא"צ סולם [אך ברש"י מבו' שצריך סולם, והב"י לא העתיקו דלא קיי"ל בהא כוותיה, וסברת רש"י דניחא תשמישתיה לכומתא וסודרא דמניחין גם למעלה מי'].

ב. כשאין גבוה י' מרה"ר אך גבוה י' מן החצר, הנה לשי' הרשב"א הוה רה"י מצד שלאחרים הוא עושה, ולשי' תו' אינו רה"י שאינו מובדל מרה"ר י', ונר' לכאו'

דבזה אפי' אם הוא תוך פצימי הרה"י שהפצימין גבוהין י' כלפי החצר כזה* נמי תליא בהך פלו', כיון שיש לו מחיצות י' לעצמו המבדילין בינו לבין הרה"י, וכאילו הוא מחוץ לרה"י, ובעינן לסברא דלאחרים וכו', וכיון שכן תליא בפלו', ולכאו' בהך פלו' נמי פליגי בגדר האיסור מדרבנן ע"י שרבים משתמשים, אי כרה"י שרשות רבים שולטת ודמי לרשות אחרת, והאיסור רק מן הבית אליו, אך בתוכו אפשר לטלטל ד"א וכד' הרשב"א ולשיטתו, וכ"פ הטור והשו"ע והמ"ב, אך לדרך התו' יל"פ דהוא כרמלית, ואפי' אם יש לו ג' מחיצות עשרה כלפי החצר מ"מ הוא כרמלית, שהוא מקום לעצמו שפרוץ ברוח ד' לגמרי, וק"ל [ומהכרעת הפוסקים כאן נלמד הכרעת ההלכה בדין חוליית בור שאין גבוה י' מרה"ר].

והנה בכה"ג לכאו' גם אינו כחורי רה"י [ואין לנו אלא סברת לאחרים הנ"ל השנוי בפלו'], שהרי הוא גבוה י' מן החצר, ולא ניחא תשמישתיה לבני חצר, ורק לבני רה"ר ניחא תשמישתיה, ומ"מ לאחר שעשו סולם נתבטל לרה"י לכו"ע, ובשלמא לרשב"א א"ש בפשטות שהרי הוא רה"י ואזדא לה תשמיש הרבים, אך לתו' ור"מ צ"ל שהך גג נעשה חורי רה"י ואפי' שפרוץ לרה"ר, וטעמא דע"י סולם נעשה מקום תשמיש החצר, ור"ת הוסיף כיון שהוא גג רה"י, ולפמש"כ החזו"א כוונתו שקל לו להטפל לביתו ולחצר ע"ז, ועדיפא מחורין שלמטה מי' דיותר קשה להם להטפל לבית או לחצר מהך גג, ומהכא נלמד דבחורין ליכא דין פרוץ לרה"ר דא"צ שיהא לו מחיצות כלל, אלא שכשרבים משתמשין בו אוסרין אותו מצד רשות חלוקה או שמבטלין ממנו שם חורי רה"י, אך לו יצוייר שיחול עליו שם חורי רה"י לא איכפ"ל שהוא פרוץ לרה"ר, ומשו"ה כשעשה סולם מטלטלין עליו, דנעשה חורי רה"י [ולכאו' באמת מהנ"ל פליג רש"י וס"ל דסולם לא יועיל דישאר כרמלית דהוא פרוץ לר"ה, וע"כ העמיד הסוגיא בגבוה י"ט, אלא דלא קיי"ל כוותי"ה וכנ"ל].

[ויעוי' בדרכ"מ בשם המ"מ שד' הר"מ שהאיסור לטלטל בגג הסמוך לרה"י הוא מצד שהוא כרמלית, אך ברמב"ם אין מפורש דמיירי בכה"ג, אך בפשטות י"ל כן, ובחי' הגר"ח ז"ל כ' דלהר"מ הוא מצד חילוקי רשויות ע"י שרבים משתמשין שם אף שזה רה"י גמור, אך לפי"ז צ"ע דאם הוא רה"י מה"ת אלא שרבים משתמשין אין סיבה שיאסר לטלטל בו בד"א, דאטו רה"י שרבים משתמשים בו נידון ככרמלית, ושמא באמת הגר"ח ז"ל פליג בזה על המ"מ, וצ"ע.

והתבוננתי שבתו' בשם ר"י וברשב"א מפו' דמיירי בגג שהוא רה"י, ואעפ"כ נאסר לטלטל מחמת תשמיש הרבים, דלר"י מיירי במגופפת כדין, ולרשב"א מיירי באופן שעושה מחיצה לאחרים, ואינהו מפרשי באמת שהאיסור רק לטלטל מן הבית אליו, אך ר"ת קאמר להדיא שהוא ככרמלית, וצ"ל משום דפליג על הרשב"א בדינא דלאחרים הוא עושה וכנ"ל [ולד' המ"מ כן גם ד' הר"מ וכנ"ל], וכן נראה מדברי הגר"א ז"ל, ולפי מה שיבו' להלן סק"ב לד' האחרונים החולקים על המג"א או המגיהים בדבריו י"ל עוד באופן שמכל צד אינו גבוה י' כי אם בתוכו [וזה מוכרח לומר דבתוכו עמוק י' כמוש"כ ר"ת להדיא שהוא גג של רה"י], אך לכאו' זה כרמלית רק מצד היותו בלתי ניכר לבני רה"ר, ואולי זה כוונת ר"ת במש"כ שאינו כרמלית מעליא וניתר ע"י סולם, ודו"ק].

ג. וכשאין גבוה י"ט אף כלפי החצר לכאו' לכו"ע אינו רה"י ואינו אלא כרמלית, אך באמת י"ל בזה, דממ"נ אי יש לחצר פצימין י' והבית בתוכו כזה* שכל מחיצות החצר ופצימיו גבוהין י"ט, א"כ החצר בתוך הרה"י, ולכאו' גם אם אין עוד פצימין אך בתוך הבית יש עומק י"ט, ומחיצה פנימית של הבית היא מחיצה ד', הרי ג"כ הגג בתוך הרה"י שמחיצה רביעית של החצר הוא באופן כזה**, וא"כ לכאו' אדרבה לכו"ע ליהוי רה"י, ועוד דניחא תשמישתיה לבני רה"י, דהא הוה תוך י"ט והוא תוך הרה"י, ומהיכא תיתי ליתסר לטלטל עליו, ולכאו' זו סברת המג"א דס"ל דא"צ בזה סולם, והאחרונים פי' כוונתו מצד רה"י שעולה עד לרקיע, אך באמת י"ל דאי משום הא אין עולה עד לרקיע אלא שהוא בתוך רה"י, וכמין אצטבא שבקיר רה"י שאין גבוה י' מקרקע רה"י, אכן באמת י"ל דבאופן הנ' דליכא פצימין י"ל דסוכ"ס אין בני רה"ר רואין בזה חלק מהרה"י, דאין ניכר כלפי רה"ר ועי"ז שולטין בה, ועי"ז נאסר לטלטל עליו מן הבית, ואולי אפי' על גביו, דבאמת כה"ג בעינן לדין חורי רה"י כיון שעל גביו אין ניכר מחיצה ד', ולהכי בעינן סולם להתירו ויועיל סולם להתיר וכנ"ל, וכן מבואר במ"ב, אך באופן הראשון לכאו' הרי ניכרין פצימיו ונידון כרה"י גמור, והרי הוא כעמוד הנמצא בפתח הרה"י דאף שנח לבני רה"ר להשתמש מה"ת דליתסר [אכן עי' בתוס' עירובין פ"ד: בד' ר"י דלשיטתו נאסר ד"ז מהלכות רשויות חלוקות ולא מדיני כרמלית, ושמא כוונתו באופן שגבוה י' מהחצר וניכר שאינו אלא כגג ולא כאצטבא של החצר, ולפי"ז גם ר"י יודה בנידון דידן דלישתרי, ועי' היטב].

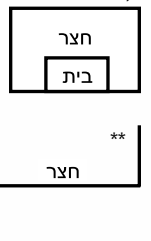

ולדברינו לא איירי מ"א אלא בכה"ג שאין גבוה י' כלפי חצר ועמוק י' מבפנים, הא לא"ה יודה דאינו חלק מהחצר דגבוה י' מהחצר ורה"י שבתוכו אינו עולה לרקיע, והנה ב"י כ' דבאין גבוה י' מהני סולם, והמ"א כ' דא"צ סולם, וצ"ל דהב"י מיירי בגבוה י' כלפי חצר, והמ"א מיירי באין גבוה י' מכל צד וכמוש"נ, ובאמת שגם לו"ד צל"פ כן מטעם אחר דבגבוה י' לחצר אין נוח לתשמיש בני חצר, ובני רה"ר משתמשין, ומה בכך שהוא רה"י דהלא הוא רה"י שרשות רבים שולטת, וליתסר עכ"פ לטלטל מגג אליו, ובהכרח דמיירי כשאין גבוה י' כלפי חצר דניחא תשמישתיה. וי"ל דס"ל דכשניחא לבני רה"י להשתמש לא איכפ"ל מתשמיש רבים, ולשיטתו בדין חורי רה"י למטה מי', ומ"מ בעינן עמוק י' כדי שייחשב הוא והחצר רה"י, דאל"כ הרי גם כרמלית דליכא מחיצה ד', וע"כ בעינן עומק י' דאז החצר פרוצה לרה"י [ועל הגג יל"פ רה"י או מצד רה"י עולה לרקיע, או מטעם שנת' לעיל, וק"ל], ומ"מ האחרונים ז"ל הכריעו דבכל גווני צריך סולם ומהני סולם.

ויל"ע דיש בזה חידוש, דלכאו' הכא אם נצטרך סולם י"ל שזה כרמלית ממש ולא רק כרשות חלוקה, דהא לא שייך כאן לאחרים הוא עושה, ותורת חורי רה"י פקע ממנה בתשמיש רבים, וכשלעצמה לא ניכרין מחיצותיה, וא"כ מנלן דמהני סולם לאשוויי לחורי רה"י, ובשלמא לתו' לעולם כך דינו של סולם, אך לרשב"א דלעולם סולם קאתי כלפי רשויות חלוקות מנלן דמהני גם להתיר כרמלית, ועי', אך למעשה כך מפו' במ"ב עי"ש.

ד. ואם אין גבוה י' משום צד, וגם לא בתוכו עומק י', הרי הוא כרמלית וגם החצר כרמלית, ולא מהני סולם, ואם רבים מכתפים נעשה אפילו רה"ר, כמוש"כ המ"ב ריש סק"א. [ועי' היטב במ"ב שע"ז מיירי תחילת סק"א, ומשא"כ בסוף הס"ק שם מיירי בעמוק י', וע"כ מהני ליה סולם, עי"ש היטב, ודו"ק]. ומ"מ אם יש לחצר פצימין וכציור הנ"ל, י"ל דשפיר יועיל לו סולם, אך באמת אינו מוכרח, דהא ר"ת כ' דמהני כיון שהוא גג של רה"י, וי"ל שזה סברא להטפילו לחצר, אך זה שאינו גג רה"י אולי לא מהני, אך באמת י"ל דהכא עדיפא שהוא תוך הפצימין, ואולי אפי' א"צ סולם וכנ"ל, וק"ל.

הערות במ"ב בסוגיא זו

א. הנה לפי כל האמור אין כאן גזירה אטו עמוד שרבים מכתפין עליו, דיש כאן או סוגיית חילוק רשויות או סוגיית כרמלית ממש, וכמו שנתבאר לעיל, ובאמת דהכא הנידון גם בנמוך מט' טפחים, וכן ביותר מט' אפי' להסוברים דבעלמא רק ט' מצומצמין הוה רה"ר, ולא הבנתי איך למד הגר"א ז"ל מכאן דהלכה כמ"ד דט' מצומצמין לאו דוקא, ע' שעה"צ סק"ח, ועי"ש שכ' דהכא הוה גזירה אטו רה"ר עיי"ש, וזה תמוה מאוד שאי"ז טעמו של דין זה כלל, וצע"ג.

ב. בשעה"צ סק"א כ' דמלשון השו"ע שכ' הרי זה כרה"ר, מוכח דא"צ ט' מצומצמין, ולא הבנתי, שהרי בעצמו פי' בסק"ג שאינו כרה"ר ממש, ובסק"ד כתב שמותר לטלטל בכולו, ולא נאסר רק לטלטל מן הבית לשם, וא"כ אי"ז כרה"ר אלא כמקום שרשות רבים שולט שא"א לטלטל לשם מהבית, וא"כ איך למד מכאן דהשו"ע פוסק דא"צ ט' מצומצמין [וזה כעין הערה א' הנ"ל], וצ"ע.

ג. התבוננתי דאע"פ שכ' לעיל דבבית שעמוק מבפנים י', אף שאין גבוה י' משום צד בחוץ על גביו בטל לרה"י ונידון כחורי רה"י, ומשו"ה מהני ליה סולם, דאעפ"כ כתב במ"ב סוף סק"א דע"י כיתוף רבים אפשר דיהפך להיות רה"ר, וזה חידוש שרה"י יכול ליהפך להיות רה"ר, ומאי שנא מהא דגבוה י' כלפי החצר שכתב בשעה"צ סק"ז דאפי' גבוה ט' כלפי רה"ר לא נעשה רה"ר, וצ"ע [ובאמת שכאן כתב אפשר דהוי רה"ר, ובתחילת הס"ק כתב דהווי ודאי רה"ר, דהתם לא מיירי בעמוק י' מבפנים וכנ"ל].

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

גג הסמוך לרה"ר

סי' שס"א ס"א. בב"י ביאר סוגיית גג הסמוך לרה"ר, וחוץ מפי' רש"י ותוס' הביא פי' ר"ת ופי' הרשב"א, דלר"ת כיון שבתוך הבית איכא י"ט דהוי רה"י, לכן אף שמבחוץ ליכא י"ט והוי כרמלית מהני סולם לסלק בני רה"ר, ובתוס' מבואר משום דלאו כרמלית מעליא, דסו"ס מתוכו יש י"ט. ובפשטות סולם מהני אף כשבני ר"ה מכתפים, וכמבואר בסוגיא בדף פ"ד, אמר ר"פ דלמא במכתפין וכו'.

ועוד הביא הב"י פי' המ"מ בשם הרשב"א, דלא דמי לעמוד ברה"ר גבוה ט' שמכתפין עליו דהוי רה"ר, משום דהכא הגג גבוה מצד החצר י', למה זה דומה לבור בר"ה עמוק ז', וחוליא ג' משלימתו לי', שהחוליא נידונה רה"י אע"פ שאינה גבוהה מר"ה יותר מג', ז"א מה שמועיל סולם לגג להחזירו לדין רה"י גמורה לר"ת משום דתוך הבית הוא י"ט, מהני להפקיע שם כרמלית גמורה מעל גבו למרות שמבחוץ ליכא י"ט. ולרשב"א משום דמבחוץ מצד החצר איכא י"ט דהוי רה"י אף מבחוץ, ואף שמשתמשין בני רה"ר מצד האחר שאינו גבוה י"ט מהני סולם לסלקם.

ויש לדון אי הרשב"א פליג על ר"ת וס"ל דתוך הבית לא יועיל לבחוץ, דסו"ס מבחוץ ליכא י"ט מכל צד הוי כרמלית ולא יועיל סולם, או דלמא מודה לר"ת ורק איירי בגוונא אחרינא, ויותר מסתבר דפליג אר"ת דהרי סתם גג גבוה י"ט, ז"א לכה"פ מתוך הבית איכא י"ט, דלא כתבה הגמ' עמוד אלא גג, ובכל זאת ביאר הרשב"א כיון שמצד **החצר** גבוה ולא ניחל שבתוך הבית הוי רשות היחיד, וכן לא אמר הרשב"א דאיירי בגוונא אף דליכא י"ט בתוכו ורק מבחוץ, משמע שבכ"ג בעי' לי"ט בחצר דווקא ופליג על ר"ת.

וכן בסברא, דהרי במשנ"ב סוף ס"ק א' כתב דיש צד בשם הפרמ"ג דהוי רה"ר גמורה כשמכתפין עליו, ז"א דיתכן דלא אהני לן מה שתוכו י"ט, ואף ע"י סולם לא יועיל.

ועל דברי ר"ת כתב הגהות אשרי דאי היה גבוה י' מבחוץ, אפי' סולם א"צ, ז"א כשיש י"ט מבחוץ עדיף מתוכו.

ובשו"ע נראה דנקט כהרשב"א דכתב שהגג סמוך לרה"ר בתוך י"ט ולמעלה מעשרה לחצר, ולא כתב כר"ת משום שבתוך הבית עשרה. ובמשנ"ב בשם המ"א כתב, דאילו לא היה גבוה י"ט אף לצד החצר לא היה גבוה י"ט אף לצד החצר, לא היה מהני סולם כלל - וזה לפי פשוטו א"ש רק לפי' הרשב"א, דלר"ת מהני סולם אף אי ליכא י"ט מכל צד, כיון דבתוך הבית יש י"ט הוי רה"י. ואם כנים דברינו תמוה המשך דברי המשנ"ב שכתב "שאם הגג נמוך מעשרה טפחים מכל צד ובתוכו עמוק י"ט, כגון שחקק הקרקע בתוכו והשלימו לי"ט, דעת המ"א דא"צ סולם דאין שם כרמלית עליו כלל דהוה רה"י גמור" - דהיינו דמיקל טפי מר"ת עצמו שחידש קולא עצומה שבכה"ג מהני סולם, דלרשב"א שלא כתב כן בפשטות אינו מודה לחידושו של ר"ת, ואדרבה אפי' סולם לא מהני, דרק אם **מבחוץ** איכא י"ט מצד החצר הקיל הרשב"א, ולא משום תוך הבית גופא, וא"כ מהיכן לקח המ"א דין כזה שלא מבואר בראשונים. ותמוה לומר דהיה פשיטא ליה למ"א דלרשב"א פשיטא ליה דהוי רה"י משום דבתוכו י"ט וא"צ סולם, וכל מה דאיירי בסוגיין שבתוכו ליכא י"ט, ומבחוץ רק מצד החצר איכא י' טפחים, וחלק על ר"ת לקולא, דהרי פי' ר"ת אינו אוקימתא בסוגיא, דלא אמר כגון שחקק בו להשלימו לי"ט אלא "כיון דתוכו י"ט", ז"א שזה הפשטות שסתם גג יש בו עשרה טפחים לפחות מתוך הבית, ואי הרשב"א בא לומר דאיירי דוקא דליכא י"ט בתוכו הול"ל כגון דבתוכו ליכא י"ט, ע"כ דלא איכפת ליה לרשב"א כמה יהיה בתוכו, דאף אם בתוכו י"ט לא מהני למבחוץ, ורק משום דמבחוץ איכא י"ט מהני.

וכן הרבה אחרונים תמהו על המ"א וכתבו דודאי טעות סופר הוא, ובפרט שציין למ"מ והגהות אשרי, ושם הרי לא מוזכר דין זה (עיין במחצה"ש, תו"ש, הגהות מקור חיים, כרם שלמה, ובית מאיר), וכ"כ בשעה"צ אות ד' דיש אחרונים שכתבו דלט"ז ודאי צריך סולם, א"כ לא מובן מדוע העתיק במשנ"ב את המ"א כצורתו ולא כתב מיד דט"ס (ובפרט שלכאו' סותר את דינו שכתב בתחילת הסעיף, דאילו לא היה גבוה י' אף לצד החצר לא היה מהני סולם, דהרי סתם בית בתוכו י"ט, ונצטרך לומר דאיירי בבית שאף בתוכו ליכא י"ט, והוי ממש דינו כעמוד ט' שלא מהני סולם ופשיטא).

וצ"ל משום דבפרמ"ג בא"א ס"ק א' לא כתב דט"ס, וכתב בדעת הרשב"א דאפשר דלא פליג על ר"ת דכשיש בתוכו י"ט אפשר דמהני סולם קבוע, אע"פ שבכל צד ליכא י"ט, וכתב זאת על תחילת המ"א שכתב דאילו לא היה גבוה י"ט מכל צד לא מהני סולם - ז"א דהבין את המ"א דאיירי באופן שבתוך הבית ליכא י"ט, ואז לרשב"א אי מהחצר איכא י"ט מהני סולם, ובליכא י"ט בכל צד (אף מהבית) לא מהני סולם - וע"ז כתב דאי בתוך הבית איכא י' טפחים יתכן דהרשב"א יודה לר"ת, וע"כ העתיק המשנ"ב בתחילה את המ"א בדעת הרשב"א, ואיירי באופן שבתוך הבית ליכא י"ט, ובהמשך הפרמ"ג הסתפק בדעת ר"ת אי במכתפין ממש בני רה"ר ע"ג הוי רה"ר ולא יועיל סולם, ומה שכתב בשו"ע משתמשין לאו היינו מכתפין, או אפשל דכשבתוכו יש י"ט על גגו הוי רק כרמלית אף שרבים מכתפין עליו, ולבסוף סיים ובתו"ש הגיה, ע"כ. נראה דהפרמ"ג לא ראה הכרח גמור להגיה דברי המ"א, והבין דאפשר לקיים כמו שכתוב, ונראה כוונתו דאחרי שאמר שיתכן דהרשב"א יודה לסברת ר"ת דמהני מה שבתוכו איכא י"ט, יתכן דלרשב"א מיקל טפי מר"ת וס"ל דאף סולם א"צ, לכה"פ כשאין בני רה"ר מכתפין כיון דתוכו רה"י בוקע ועולה ואף על גגו הוי רה"י, ולא מופקע לומר כן, ולכן לא הכריח להגיה ולומר דט"ס, ורק בסוף סיים דבתו"ש הגיה. ולפי"ז תחילת דברי המ"א והמשנ"ב שכתבו דבליכא י"ט מכל צד לא מהני סולם, ע"כ לומר דאף בתוכו ליכא י"ט, והבינו דמקרה של ר"ת הוא אוקימתא שחקק בתוכו לי"ט. וכן נראה מביאור הגר"א שציין על דברי השו"ע שכתב למעלה מעשרה לחצר, וז"ל: "דאי לאו הכי הוי כרמלית, ולא מהני סולם כמ"ש שבת ז', ב', בית שאין תוכו [עשרה] וכו', אבל השתא כיון שמצד אחר הוא עשרה הוי רשות היחיד כמו בור וחולייתו שבת צ"ט ערובין צ"ט:", עכ"ל. ז"א דהשו"ע פסק כהרשב"א והבין דליכא י"ט בתוך הבית, שהרי ציין לגמ' בית שליכא בתוכו י"ט, ולכן הצריך י"ט מהחצר.

סיכום: ג' צדדים בדעת הרשב"א (וכן לשון השו"ע) במקרה של ר"ת (כשבתוכו יש י"ט ומבחוץ ליכא י"ט):

א. דהרשב"א מודה לר"ת דצריך סולם ומועיל סולם [ולפי"ז הרשב"א איירי כשאין בתוכו י"ט] (צד בפרמ"ג בא"א אות א', וכן אפש"ל להגהת המחצה"ש, וכרם שלמה בדעת המ"א).

ב. דהרשב"א חולק על ר"ת וס"ל דא"צ סולם משום דהוי רה"י מעליא [ולפי"ז הרשב"א איירי שאין בתוכו י"ט] (מ"א - כפי שכתוב בלי להגיהו, וכן העתיקו במשנ"ב אלא שכתב שהאחרונים פליגי עליו).

ג. דהרשב"א חולק על ר"ת וס"ל דלא מהני סולם משום דהוי כרמלית גמורה, ובמכתפין הוי רה"ר גמורה. (אפש"ל כן להגהת התו"ש והגהת בית מאיר, והמקור חיים, שלדבריהם המ"א לא איירי כלל באופן זה [ולפי"ז אפשר לבאר את תחילת המ"א שכתב שליכא י"ט מכל צד לא מהני סולם, כוונתו אפי' שבתוכו יש י"ט]. ובמכתפין דהוי רה"ר, צד בפרמ"ג אף לתוס', והכא מיירי במשתמשין ולא במכתפין).

מסקנת הדברים בביאור המשנ"ב בדעת המ"א: דנקטינן כרשב"א, ואפש"ל דהרשב"א איירי באופן שאין בתוך הבית עשרה טפחים, ואם יהיה בתוכו עשרה טפחים א"צ אפי' סולם (עכ"פ באין רבים מכתפים), ואי ליכא י"ט מכל צד אף מהחצר (וכן לא בתוך הבית) לא יועיל סולם. אלא שכתב במ"ב שהאחרונים לא קיבלו את חידושו של המ"א, אלא ס"ל שכשיש בתוכו י"ט ומבחוץ ליכא י"ט הוי לכה"פ כרמלית מדרבנן, ובפרט כשמכתפין עליו אפשר דהוי רה"ר.

בענין הנ"ל

סימן שס"א סעיף א'. בשער הציון אות ד' ציין שיש שכתבו דט"ס הוא במ"א, וגם הוא לא התכוון לומר חידוש כזה שכשמבחוץ ליכא י"ט ובתוכו יש י"ט א"צ סולם, אלא הגיהו 'דצריך סולם', וכתב שכ"כ תו"ש ומחצה"ש. אמנם יש להעיר דלכאו' התו"ש ומחצה"ש לא כוונו לאותו דבר, ויש חילוק בהגהותיהם, דהמחצה"ש (וכ"כ בכרם שלמה) כתב דצ"ל דהמ"א בא לומר ב' דינים: א. שכשיש בתוכו י"ט למרות שמשאר הצדדין ליכא י"ט מהני סולם. ב. כשגבוה מצד רה"ר י"ט א"צ סולם. ולתו"ש (וכ"כ בהגהת בית מאיר, ובמקור חיים) כלל לא ביאר המ"א מה הדין כשיש בתוכו י"ט, אלא הגיהו שבא לומר רק שכשיש י"ט מרה"ר א"צ סולם, וכמ"ש בהגהות אשרי על דברי ר"ת. (ויתכן דהרשב"א יודה לזה). ולפי"ז יתכן לומר שכשיש בתוכו י"ט, ומכל צד ליכא י"ט מבחוץ, רק לשיטת ר"ת מהני סולם, אבל לרשב"א יתכן שלא מועיל כלל סולם כיון שמכל צד מבחוץ ליכא י"ט, הוי כרמלית מעליא - ויתכן דזה גופא כוונת המ"א בתחילתו שכתב דאי ליכא י"ט מכל צד לא מהני סולם אף שבתוכו איכא י"ט, דלתו"ש מש"כ אח"כ דא"צ סולם קאי אמבחוץ כלפי רה"ר.

(נפק"מ לדינא בין המשנ"ב לדברינו - דלמשנ"ב כשבתוכו יש י"ט ומבחוץ ליכא י"ט צריך סולם, ז"א שמועיל סולם (עכ"פ באין מכתפין לכו"ע), ולדברינו תלוי במחלוקת האחרונים איך להגיה בדברי המ"א, דלהגהת מחצה"ש והכרם שלמה צריך סולם ומהני סולם. אבל להגהת התו"ש והגהת בית מאיר ומקור חיים, המ"א לא איירי כלל במקרה שיש בתוכו י"ט, ויתכן שבמקרה כזה לדידן כהרשב"א יחלוק על ר"ת וכלל לא מהני סולם, ולפי"ז פשוט שבסוגיין בתוכו ודאי יש י"ט כמו בסתם בית, ובזה שלא העמיד הרשב"א אוקימתא דבתוך הבית ליכא י' ס"ל דהעיקר תלוי מבחוץ).

דוד בארי - ברכפלד

פי תקרה מתי מהני

בביה"ל סי' שס"א ד"ה וי"א הביא דדעת הרמב"ם שפ"ת מהני רק להתיר לטלטל בתוך החצר, אבל לא לחייב הזורק לתוכה. ומאידך הראב"ד התוס' והרא"ש סבירא להו דפ"ת מהני מדין תורה. ומשמע שהבין הביה"ל דלדעת הראב"ד פ"ת מהני מדין תורה. והמעיין במ"מ על הרמב"ם (פי"ז הל"ה) ימצא שטעם הפלוגתא בין הראב"ד לרמב"ם היא תלויה במחלוקת האם ג' מחיצות משוות למקום כרה"י, או דבענין ג' מחיצות ולחי, ולא בגדר פ"ת. וצ"ע מנלן לביה"ל לחלוק על המ"מ.

יוסף חיים ירקוני - טבריה

עמוד ברה"ר

בשעה"צ סי' שס"א סק"ח הביא בשם הגר"א שכתב לדייק מלשון השו"ע שכתב דהוי כרה"ר, ולשון השו"ע הוא לשון הרשב"א שסובר כדעת הרא"ש בסי' שמ"ה דעמוד ברה"ר גבוה ט' עד י' הוי רה"ר. ועיין בשעה"צ סי' שמ"ה סקל"ט שכתב דדעת הרשב"א דעמוד גבוה ט' בדיוק הוי רה"ר ולא יותר. וכן הוא להדיא בעבוה"ק לרשב"א ממש סמוך לדין של גג הסמוך לרה"ר (כן הק' במשנ"ב מהדו' דרשו).

ויתכן שלשון הרשב"א הכא לאו דווקא, עיין רש"י שבת דף ו' ע"א ד"ה אינן שכתב דכרמלית דמיא לרה"ר, א"כ יתכן דהכא הוי כרה"ר משום דהוי כרמלית, אע"פ שלצד החצר הבית גבוה י'. (יתכן שלגר"א לא היה עבודת הקודש [כמו שנראה שלב"י לא היה עבודת הקודש], ועיין בסי' שמ"ה ס"י שהגר"א לא ציין בסוברים שעמוד גבוה ט' בדיוק בלבד הוי רה"ר את הרשב"א).

גג הסמוך לרה"ר

סי' שס"א ס"א: גג הסמוך לרה"ר וכו'. הנה לא התבאר איך המקרה בסעיף זה, האם מדובר שמצד החצר יש היקף מחיצה כשרה, או אפי' בלא היקף מחיצה. וברשב"א שהוא מקור לשון השו"ע משמע שהגג אינו מוקף מצד החצר מחיצה, שהרי הק' מ"ש הכא דע"י הסולם מותר לטלטל מהחצר לגג, מכל כרמלית שאינה מותרת ע"י סולם, ות' דהכא הגג גבוה י' טפחים מצד החצר. ואי נימא דהגג מוקף מחיצה למה לו לומר משום שהגג גבוה י"ט, תיפוק ליה שיש לו שם רה"י משום שמוקף מג' רוחותיו מחיצה של החצר, ויש לדחות שסבר הרשב"א שמה שהגג מוקף מחיצות אין סיבה לשנות את גדרי הדין של העמוד, וצ"ע.

ועיין בשעה"צ שהביא מהתוספת שבת והפמ"ג שאפי' אם הגג גבוה י"ט רק מצד רה"ר מותר לטלטל מהחצר אליו, ובהכרח שמדובר שיש מחיצה כשרה

המקיפה את החצר והגג בתוכה מג' רוחות, דאי לאו הכי אמאי מותר לטלטל הרי הוי כרמלית.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

סימן שס"ב

בדין פרוץ מרובה על העומד

בסימן שס"ב סעיף ח' מבואר דפרוץ המרובה על העומד אפי' מצד אחד, מבטלו, ובתנאי שבצד השני יה"ה הפרוץ עכ"פ שוה לעומד (אבל אם הפרוץ שבצד השני מועט מהעומד, אין העומד בטל). וה"ה דעומד מבטל פרוץ בכה"ג הנ"ל.

והנה ילה"ס ספק גדול, היכא דאיכא עומד ד' ופרוץ ג', ושוב עומד ג' ואח"כ פרוץ ה', דמצד אחד יש לדון להכשיר את הפרוץ ג', כיון דמצד אחד יש לו עומד ד', ומצד שני יש לו עומד ג' וכה"ג דינו להתבטל. אכן יש לצדד להיפך, דהעומד ג' דינו להתבטל, דבצד אחד יש לו פרוץ ג', ובצד השני יש לו פרוץ ה', וצע"ג.

וכן ילה"ס במחיצה של ערב, שלמטה ד"ט עומד, ומעל זה ג"ט פרוץ, ומעל זה ג"ט עומד, דמצד אחד י"ל דהג"ט פרוץ בטל ע"י הד"ט התחתונים שעומדים, כיון דלמעלה איכא ג"ט עומדים. ולאידך גיסא י"ל דהג"ט העומדים דינם להתבטל ע"י שמעל הג"ט חשיב דאיכא ג"ט פרוץ, ולמטה איכא ג"ט פרוץ, וצע"ג.

ויש לשים לב שהבה"ל בכונה התרחק מלדבר במקרה הנ"ל, דבסעי' ט' ד"ה פרוץ כ' הבה"ל דאי איכא למטה ג"ט עומד, וע"ז ג"ט ומחצה פרוץ, וע"ז ג"ט ומחצה עומד, הרי הג"ט ומחצה עומד העליונים בטלים ע"י הפרוץ שע"ז. ויש לשים לב למה לא נקט הבה"ל כשיש ד"ט עומדים, ומעליהם ג"ט פרוץ, וע"ז ג"ט עומדים, דגם אז י"ל דהג"ט העליונים בטלים ע"י הפרוץ שמעליהם.

ויש לדון למה נשמט הבה"ל מלצייר ציור כזה, אם בגלל שלא ברירא ליה הדין בזה, או משום דבאופן הזה שיש למטה ד"ט עומדים הרי הג"ט הפרוצים שמעליהם בטלים על ידי זה, וצ"ע.

נתן קצנלבוגן - אשדוד

אילן מתי הוה מוקף לדירה

סי' שס"ב סעיף א' ובמשנ"ב ס"ק י'. ז"ל המשנ"ב סק"י "ואם מילא הקש לשם דירה ממש, אפי' לא נטע האילן לכך, אם רוב הדופן מן הקש הוי מוקף לדירה [מ"א ועיין בתו"ש]", עכ"ל.

ובתו"ש הקשה מדוע נקט המ"א דרוב הדופן מן הקש, דהרי אילולא חיזוקו (לשם דירה) לא היתה המחיצה עומדת ברו"מ, ז"א דלאו מחיצה היא, ובזה שמחזקה לשם דירה אפי' במיעוט שמועיל לה שלא תזוז מהני, דבזה שחיזקו לשם דירה הפכו לדופן גמורה, ומדוע הצריך המ"א שימלא רוב הדופן. ויש להוסיף להקשות דאף אי צריך לחזק רוב הדופן, הרי סגי במה דעודף על י' אמות, והעמידו על י' אמות לשם דירה, וכדכתב בשו"ע סי' שנ"ח ס"ו וכן בסעיף ב', וא"כ מדוע הצריך כאן המ"א ברוב דופן. אמנם הגר"ז כתב דאה"נ דבהיתה המחיצה יותר מי' אמות סגי במה שמחזקה לי' אמות לשם דירה, וסגי אע"פ שאינו רוב או במקרה כשהדופן פחותה מי' אמות כשמחזק רוב הדופן לשם דירה מהני. לפי"ז המ"א איירי באופן שפחותה מי' אמות, ע"כ בעי' שיחזק כל הדופן לשם דירה, אלא שנשאר קשה קושית התו"ש, דאי בחיזוק מעט סגי שלא תזוז ברו"מ מדוע בעי' שיחזק רובה, ולא סגי באותו מיעוט שמחזקה לשם דירה. ועל זה תי' בתו"ש שהמ"א איירי שקודם קשר את הענפים, ורק אח"כ מילא קש ביניהם, ובכה"ג בעי' שימלא הרוב לשם דירה. ולכאו' יש לבאר את דבריו בב' אופנים: א. שבתחילה קשר את הענפים שלא יזוזו ברו"מ ולא לשם דירה, ולכן רק כשממלא האוירים לשם דירה בעי' דוקא ברוב הדופן כדי שיקרא הדופן ע"ש המילוי, דסו"ס רוב הדופן במציאות לשם דירה (אף שלפני שמילא לא היה אזיל ואתי ברו"מ), ולפי"ז אפש"ל דאיירי אף כשלא היה ג"ט בין הענפים דהיה לבוד, והוי בתחילה דופן גמור שלא לשם דירה, בזה שממלא האוירים של הלבוד בקש לשם דירה, וברובו - הופך את המחיצה ממחיצה של דין לבוד למחיצה של קש, והוי כפרץ אמה וגדרה לשם דירה שמהני ביותר מי' אמה לי' אמה או ברובו (כשכל הדופן פחותה מי' אמות).

ב. שקשר את הענפים אף לשם דירה, אלא דעדיין לא מהני אף שתו לא אזיל ברו"מ, משום דהאוירים שבין הענפים הוה ג"ט ולי'כא לבוד, וע"כ בעי' למלוייה, ורק כשגומר את המחיצה יש מחיצה מעליא, ובעי' שאף כשממלא יכוון לשם דירה או ברובו, או ביותר מי' אמה לי' אמה וכנ"ל.

(ואין לתרץ דהרי המ"א ציין לתוס', ובתוס' כתבו "רוב הדופן מהענפים" - דאין ענינו לכאן, דהתם נקטו מילתא פסיקתא דאיירי אף באופן שאזיל ואתי ברו"מ, ולכן הקשתה הגמ' בסוכה על מ"ד מחיצה שאינה עומדת ברו"מ לאו שמיה מחיצה, ואין ענינו לכאן, דאי הצליח להעמידו במיעוט לא מבואר בתוס' שיחלוק).

אמנם הפרמ"ג בא"א אות ב' מבואר שבאופן שליכא ג"ט בין הענפים בעי' שימלא קש ברוב הדופן לשם דירה ואז יועיל, ומשמע דביותר מי' לי' אמה לא יועיל, דז"ל: "וכשעשה מהקש לשם דירה ויש הרוב מהם, אע"פ שאין בין קנה לחבירו ג"ט משמע דמהני, אבל אם יש יותר מג' טפחים בין אחד לחבירו, כל שיש כן רוחב עשר אמות וגדר שם הוה מוקף לדירה, וא"צ הרוב מהם כבסימן שנ"ח ס"ב", עכ"ל.

מבואר בפרמ"ג שהבין במ"א דבעי' דוקא רוב דופן מן הקש לשם דירה, ומפני שאיירי באופן שליכא ג"ט בין הענפים, ומפני שבלא"ה היה כבר מחיצה ע"י הלבוד שלא לשם דירה, תו לא יועיל מילוי של יותר מי' אמות, אלא בעי' שרוב הדופן ממש בכולו יראה שימלאנו לשם דירה ורק אז יועיל. (ויש לעיין אי איירי דוקא באופן שלולא המילוי לא זז ברו"מ, או אפי' באופן שהיה זז ברו"מ וחיזקו ע"י הקש ג"כ בעי' ברובו).

לסיכום בדעת המ"א: **לדברי הגר"ז** איירי באופן שליכא ברוחב הענפים עם מילוי הקש רוחב יותר מי' אמות, ולכן בעי' בכה"ג ברובו, אבל באופן שיש ברוחבו יותר מי' אמות א"צ חיזוק לשם דירה כרוב הדופן.

ולפרמ"ג איירי באופן שיש לבוד בין הענפים, ולא היו עשויים לשם דירה, וע"ז בעי' שימלא הקש לשם דירה ברוב הדופן דוקא אפי' שרחב מי' אמות, ורק באופן שאיכא ג"ט בין הענפים מועיל מילוי לשם דירה ברוחב י' אמות וא"צ הרוב מהן.

בענין ספיה לקטן

סי' שס"ב ס"ז. במשנ"ב ס"ק מ"ד כתב בסוף דבריו "וכ"ז באחרים, אבל אביו מצווה לחנכו ולגעור בו ולהפרישו כשרואהו מחלל שבת אפי' להנאת עצמו, ואפי' באיסורי ד"ס כמ"ש בסימן שמ"ג, וכ"ש שלא יולי'כנו שמה כדי שיבי'אנו אפי' אין החפץ שלו", עכ"ל. ויש לתמוה, דהמעיין בסי' שמ"ג בביאוה"ל שם יראה שהיקל שיתן סידור לבנו שיקחנו לבי'הכנ"ס במקום שאין ערוב כדי שישתמש לצורכו, ואח"כ יטלנו הגדול ממנו, וסמך על הרשב"א דפליג על השו"ע שם, וכאן החמיר המשנ"ב כשו"ע. אמנם י"ל דהתם צורך מצוה, דלצורך תפילה הקיל לסמוך על הרשב"א, משא"כ הכא לדבר הרשות החמיר כעיקר הדין כשו"ע. ושו"ר ב"הלכות שבת בשבתו" להגרמ"מ קרפ שליט"א בח"ד עמוד ל"ז סוף הערה 23 שעמד על זה, ותירץ דבמקום מצוה ושעת הדחק כזה סמכינן ארשב"א והר"ן. או כמו שכתב בחת"ס דלצורך מצוה אין איסור ספייה לקטן, ובהערה 24 הביא את דעת הפרי יצחק שהאריך וצידד דלא הוי צורך מצוה רק הכשר מצוה, עיי"ש.

מחיצה ע"י בני אדם

סי' שס"ב ס"ו משנ"ב ס"ק מ"א. כתב במשנ"ב דאחר שהעמידן לשם מחיצה אסור לומר להם שילכו והוא הולך ביניהם, דקרוב הדבר שירגישו, והקשה ע"ז "ומה דאמרינן דגם כשהם מהלכים מותר, הוא כשמהלכין מעצמן, או שיש להם סיעה גדולה של אנשים שהולכים ואין ניכר מה שהולך ביניהם", עכ"ל. לפום ריהטא היה נראה דלתי' א' האיסור שיאמר להם, ולתי' ב' אפי' אמר להם כל שהם הרבה אנשים ואין ניכר שרי.

אמנם המעיין במקור הדברים יראה דתי' א' הוא מהגר"ז, ותי' ב' הוא מהתו"ש (וכדציין בשעה"צ סקכ"ז וסקכ"ח), ובתו"ש כלל לא התיר לומר להם, דשם הקשה על ההוא עובדא בגמ' איך התירו במהלכים, ותי' וז"ל: "דגם באמצע היו מהלכים הרבה בנ"א, ובתוכם היו נושאים את הזיקי ולא היו מרגישים בזה כלל דהני לא הוו ידעי מהני, אבל וכו' ואדם אחד מהלך ביניהם מוכחא מילתא טפי", עכ"ל. ז"א דכל חילוקו אם אדם אחד מהלך ביניהם או סיעה של בנ"א, ובפשטות ודאי במעצמם ולא באומר להם, ולהחמיר אתא, דלא ס"ל כתי' א' כלל, וכן כתב שם נכדו בציונים.

בענין הנ"ל

סי' שס"ב ס"ו. כתב השו"ע גבי מחיצת בנ"א שאם בתחילה באו שלא לדעת, אע"פ שאח"כ הרגישו אין לחוש. וכתב הפרמ"ג בא"א אות י"ג, וכן כתב בתו"ש, דכ"ז דוקא בעומדים, אבל בהולכים אסור להם להמשיך לילך משנודע להם, דכל שהולכים הוו כמחיצה חדשה שנעשית עתה מדעתם.

בענין הנ"ל

סי' שס"ב ס"ה שעה"צ ס"ק כ"ג. כתב בשעה"צ גבי מחיצת בנ"א וז"ל: "ואם העמידם מע"ש עיין בפרמ"ג בשם עו"ש שמסתפק בזה, ונראה דבשעת הדחק יש להקל", עכ"ל. ולכאו' יש להקשות מלחי שנעשה מאדם, דכתב לקמן בסי' שס"ג בשעה"צ ס"ק י' דהפרמ"ג ביאר את התו"ש שכשיודע שהוא לחי ע"כ דקושרו מע"ש, ז"א דמתיר לעשותו לחי כשיודע מע"ש, והרי לחי משום מחיצה, והכא הסתפק דשמא אסור לעשותו מחיצה ביודע מע"ש.

והיה מקום לומר, דהתם גבי לחי קיל טפי ממחיצה גמורה. אבל יותר נראה לומר, דיש לחלק דהתם דקושרו מע"ש לא גרע ממחיצה של עץ ואבן, דלא משום רצונו אינו הולך אלא משום דקשרוהו, משא"כ הכא דלא קשרו אלא דסמכינן על דעתו שמבין שצריכים אותו לשם מחיצה ולכן עומד, וכל רגע שיכול לילך ולא הולך הוי כממשיך לעשות בעצמו מחיצה בידיעתו, וע"כ שייך להסתפק אי בכה"ג שרי כשנודע לו מתחילה שהוא מחיצה אף שהוא מע"ש.

צורת הפתח לפירצה יותר מעשר אמות

סי' שס"ב סעיף י'. כתב בשו"ע דלדעת הרמב"ם אין צוה"פ מועיל לפירצה יותר מעשר, אא"כ עומד מרובה על הפרוץ. ובמשנ"ב ס"ק נ"ח כתב דבעשר מועיל אפי' פרוץ מרובה על העומד, ואפי' בבקעה, ואפי' כל הד' רוחות ע"י צורת הפתח. ובשעה"צ ס"ק מ"ב ציין לסמ"ג וסמ"ק, וכתב **ואפשר שאף דעת הרמב"ם כן** כמ"ש הרה"מ, עכת"ד.

ויש להעיר דמש"כ דמהני אף ד' רוחות, ואפשר דאף דעת הרמב"ם כן, בב"י מפורש להיפוך, שכתב בד"ה ומ"ש ודוקא וכו' בביאור דברי הרא"ש והטור, וז"ל: "אבל בצוה"פ העשויה כהלכתה לכו"ע מהני אפילו מד' רוחות, וכן נראה מדברי הסמ"ג וסמ"ק שכתבתי בסמוך, **אבל אין כן דעת הרמב"ם**, וכתב הרב המגיד דס"ל דההיא אוקימתא דחייה בעלמא היא וכו'".

ואמנם לעיל הביא הב"י את דברי המ"מ סוף ד"ה ואם עשה, וז"ל: "וכתב עוד (המ"מ) שאפשר דבפרצה י' יודה הרמב"ם דאפי' פרוץ מרובה על העומד כשר אם יש לו צורת פתח", ע"כ דברי הרב המגיד. והוסיף הב"י "ונראה שכן דעת סמ"ג וסמ"ק שכתבו צוה"פ שאינו יותר מי' מתיר **אפילו בד' רוחות אפי' פרוץ מרובה**", עכ"ל.

דאמנם הסמ"ג והסמ"ק עצמם הקילו בתרתי, גם בד' רוחות וגם בפרוץ מרובה, אבל הרמב"ם ס"ל דרק בפרוץ מרובה מהני, וכגון בב' רוחות, אבל כשהד' רוחות ע"י צוה"פ בזה הרמב"ם פליג על הסמ"ג והסמ"ק, ולא ע"ז הביא הב"י ראיה מדבריהם לרמב"ם דרק על הנדון אי מהני בפרוץ מרובה על העומד בצוה"פ של י' הביא ראיה שאף הרמב"ם מודה.

וכן כתב להדיא בדרכי משה הארוך סק"י בדעת הב"י וז"ל: "וכתב עוד (המ"מ) דבפירצה עשר מודה הרמב"ם דמהני אפי' בפרוץ מרובה, וכתב ב"י דדעת הפמ"ג והסמ"ק כדברי הרמב"ם דאין מתירין צוה"פ ביותר מעשר, אבל בהא פליגי עליו, דהם סוברים כדעת ר"י דצורת הפתח מהני בד' רוחות, ואין כן דעת הרמב"ם פי"ו, עכ"ל".

ז"א דל"א דהרמב"ם ס"ל כן גבי ד' רוחות, ורק גבי פרוץ מרובה ברוח אחת או שתים אמרינן דמהני צוה"פ של י' אמות, ולא בכל ד' רוחות.

וצ"ל דכוונת המשנ"ב בשעה"צ רק אריש דבריו, שצוה"פ בעשר אפשר דמהני לרמב"ם אף בפרוץ מרובה, ולא קאי על מ"ש דמהני מד' רוחות דזה רק לשיטת הסמ"ג והסמ"ק, ומסתבר שפסק כן להלכה, דאף שכתב לקמן דנכון לחוש לדברי הרמב"ם - הרי טעמו בצידו משום שגם דעת הסמ"ג והסמ"ק כן, אבל במה שהם עצמם הקילו דלא כהרמב"ם נשאר הרמב"ם יחידי. אמנם עיין ביאה"ל ד"ה 'אבל בבקעה' דאפשר דאף תוס' והרא"ש ס"ל דבבקעה אף בי' לא מהני מכל ד' רוחות, אלא שצידד שם להקל משום הירושלמי והסמ"ג והסמ"ק. וא"כ א"צ להחמיר כהרמב"ם, ולכן הקיל במשנ"ב גבי ד' רוחות בצוה"פ של י', ודו"ק.

צורת הפתח

סי' שס"ב סעיף י"א משנ"ב ס"ק ס"ד. כתב במשנ"ב "ואם הקנה שלמעלה תחוב בין קנה לקה שנחקק קצת בקנים כעין שעושין האומנים, והקנים עודפים למעלה על גב הקנה שמונח ביניהם, מסתפק הפרמ"ג ומצדד בזה להחמיר".

ובשעה"צ סקנ"ב כתב "עיין במקור חיים בסוף תיקון עירובין דמשמע שם לכאורה שמיקל בזה, ואולי ג"כ כוונתו כאותו שלא יצא למעלה מהקנים כלום, רק שאין קפידא במה שהלחיים עבים יותר מהחבל".

ויש להעיר דאמנם המעיין במקור חיים יראה דכ"ז אפש"ל לטעם הראשון שכתב שם, אבל בטעמו השני שכתב דאין שיעור לעובי הלחי **וכאילו נחלק** - משמע מפורש דמהני אף ביוצאים הקנים למעלה, דאי כאילו נחלק ז"א דאמרינן דל מהכא כל החלק שעודף על הקנה עד למטה, וישאר קנה צר ביותר שעליו מונח החבל, דהא אין שיעור לעובי הקנים. (ואילו היה נאסר מטעם אחר הול"ל דיזהר שלא יבלוט). ושו"מ בחזו"א (סי' ע"א ס"ק ט') שכתב להכשיר צוה"פ זה, וכן כתב שלא מצא במקור חיים שאוסר.

דוד בארי - ברכפלד

נידון בענין מחיצות לשם דירה

יש לדון במחיצות שנבנו לשם דירה ונקבעו שלא לשם דירה (כגון מפעל שבנה מחיצות לחצרות של בתים, והלקוח השתמש בהם היקף שלא לשם דירה). ונראה להוכיח מסי' שנ"ח ס"ח: בנה מחיצה ע"ג מחיצה ונבלעו המחיצות התחתונות, שפיר הוי מוקף לדירה.

ויש לדחות דהתם זה נקבע ממילא, משא"כ הכא בזה שקבע אותו שלא לשם דירה הוי כביטול מה"שם" הראשון שלהם, ויש להוכיח מסי' שס"ב ס"ד בענין ספינה דאם כפאה לזפתה אינה מוקפת לדירה, אע"פ שבעלמא ספינה הוי מוקף לדירה.

יוסף חיים ירקוני - טבריה

מחיצה שעשויה לנחת או לצניעות

בב"י סי' שס"ב ס"א הביא דברי הר' המגיד שכתב דמשמע מלשון הרמב"ם שמחיצה שעשויה לנחת או לצניעות אינה מחיצה כלל. ולכאורה יש להוכיח שכך סוברים תוס' בדף כ"ו ע"א ד"ה דבי, שפירשו את המעשה שהיה במחוזא שהיתה העיר מוקפת חומה לשם דירה, ואעפ"כ היה אסור לטלטל בה כיון שהיה בתוך העיר את הבורות שיש בהם את מאכל השוורים, ואע"פ שהיו מחיצות שמקיפות את אותם מקומות מ"מ זה אוסר, דחשיב שנפרץ למקום שלא מוקף לדירה.

ויתכן לדחות דגם דעת כל הראשונים כדעת תוס' שמחיצה שאינה עשויה לדירה אינה חוצצת בפני מקום גדול מב"ס שלא הוקף לדירה. וזה דוחק מסברא, וגם שלא מצאתי מי שכותב כך.

ודע דלשון הגמ' משמע כדעת הרמב"ם שאינה מחיצה כלל, ומאידך גיסא ממה שהדין המחודש הזה שאינה מחיצה כלל לא הוזכר במשנה, וגם שהגמ' לא פירשה אותו, לא משמע כרמב"ם. עוד עיין בר' המגיד על הרמב"ם הנ"ל שהביא ב' גרסאות ברמב"ם, ולפי גרסא אחת מחיצה שעשויה לשמור בתוכה כלים לא הוי מחיצה. וק' שלכאורה זה נסתר מהרמב"ם בהלכה א' שמשמע שמחיצה העשויה לשמור הוי מחיצה, אלא שאינה מוקפת לדירה. ויתכן לחלק בין שמירת כלים שבתוכה לבין שמירת קרקע, ודוחק.

מחיצה ע"י בני אדם

בשעה"צ סי' שס"ב ס"ק כ"ג הביא ההעולת שבת נסתפק במעמיד מחיצה ע"י בנ"א, והודיע להם והעמידם מער"ש (דלפי פי' ר' יהונתן שרי, ומ"מ לא מצאנו את פי' ר' יהונתן בשאר הפוס' לכן ספק אם להתיר זאת), וסיים שיש להקל במקום הדחק. ומאידך בסי' שס"ג בשעה"צ סק"י הביא את דברי הפמ"ג על מה שכתב הרמ"א דעושים לחי ע"י בנ"א ע"י שקושר אותו, והמ"א פי' שצריך לקשור דמדובר שלא הודיעו, ואם לא יקשור אותו הוא ילך, והתוספת שבת הק' על פי' זה, וביאר את דברי הרמ"א שאפי' אם הודיע לו צריך לקושרו מחשש שמא ישכח וילך, וכתב הפמ"ג דמיירי שקשרו מער"ש לכן מותר. ולכאורה קשה שלעיל התיר רק במקום הדחק. (כך הק' במ"ב מהדורת דרשו).

ונראה דל"ק מידי, דבסי' שס"ב מדובר שהאדם לא קשור, והמחיצה נעשית ע"י בנ"א, והוי כחוכא ואיטלולא שאע"פ שזה מחיצה שאינה של קבע אפשר לטלטל על ידה, ועל זה כתבו הפוס' שאינה מחיצה, משא"כ בסי' שס"ג כשקשר את האדם הוי מחיצת קבע, ואין זילותא דשבת אם יתפרסם שהתירו לטלטל באותו מבוי ע"י לחי שאדם היה קשור בו. (מ"מ יש בדברי הרמ"א חידוש שאע"פ שהאדם יכול לפתוח את הקשר וללכת הוי מחיצה).

עומד מרובה מב' רוחות

במ"ב סי' שס"ב הביא דעומד מרובה מב' רוחות י"א דמהני, ואפי' באופן שעשה אמה עומד, ב' אמות פרוץ, ב' עומד ז' פרוץ, ומצד השני גם עשה אמה עומד ב' פרוץ וב' עומד. ובשעה"צ הביא מחלוקת ראשונים האם אמרינן עומד מרובה מב' רוחות, והביא דדעת האור זרוע שאמרינן עומד מרובה מב' רוחות רק במקום שהעומד הוי עומד גמור ולא ע"י לבוד (וכך תי' את הסתירה בסוגיות), והכריע כדעת האו"ז.

ויש לדון האם מה שכתב במ"ב לענין עומד מרובה מב' רוחות, שבכל רוח הוי עומד מדין עומד מרובה, הוי להלכה לפי מה שפסק בשעה"צ, או שעומד מרובה הוי כלבוד, וכמו שבלבוד לא אמרינן עומד מרובה מב' רוחות, אף עומד מרובה מב' רוחות ע"י דין עומד מרובה. (דהיינו הספק מה חשיב יותר כסתום לבוד או עומד מרובה).

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

בענין מחיצה מבנ"א שידעו לאחר שהועמדו

עיין בשעה"צ סי' שס"ב סק"ב מה שהסתפק שאיכא למימר שדוקא בכה"ג שלא שכיח שיתפרדו, אבל באנשים מועטים מסתברא שאין לסמוך על זה דילמא יתפרדו בתוך כך עד שיהיה ביניהם פרוץ מרובה על העומד, אחרי דבעי' שלא ידעו שהועמדו לשם מחיצה.

ולכאו' הדבר פלא אמאי חושש במחיצה של אנשים שיתפרדו, הא מבואר בס"ו דאם באו מתחילה שלא לדעת אע"פ שאח"כ הרגישו אין לחוש, ולכאו' אין נפק"מ בין אם ירגישו או שיודיע להם בעצמו, וא"כ אמאי באנשים מועטים חיישי' שיתפרדו, שיאמר להם שלא ילכו כי כבר עשה אותם למחיצה.

וראיה לדבר דהנה בס"ז כ' יש מי שאומר שלא יעמיד אותם אדם שהוא להשתמש במחיצה זו, אלא יעמיד אותם אחר שלא לדעתו, וכ' המ"ב ס"ק מ"ב טעמם שכשם שצריך שלא ידעו האנשים שמעמידים אותם למחיצה, כך צריך שלא ידע האיש שמעמידים בשבילו בשעה שמעמידים אותם, אבל לאחר שכבר הועמדו לכו"ע לא אכפת כלל במה שידע כדלעיל ס"ו, ומבואר דכמו שבעי' שלא ידעו האנשים שמעמידים אותם למחיצה, כן הדין במי שעושים לו המחיצה, ולכאו' במי שעושים לו המחיצה אומרים לו לאחמ"כ שהמחיצה בשבילו, ולא רק אם ירגיש בדבר, ואעפ"כ מהני.

והיה אפשר לתרץ ע"פ מש"כ בשלחן עצי שטים (ס"ב הוצאה סק"ט) לחלק בין עומדים למהלכים, דבמהלכים המשך הליכתן חשיב עשיית מחיצה, ולפי"ז אפש"ל דמש"כ בס"ו שאין לחוש אם אח"כ הרגישו מיירי דוקא בעומדים.

איברא דאכתי יל"ע מסי' שס"ג ס"ג דכ' הרמ"א דאפילו קשר שם אדם נמי הוי לחי, וכ' המ"ב בסק"ז דמיירי שלא הודיעו שהעמידו לשם לחי, א"כ בודאי ילך לו שלא יעמוד שם כל היום, לכן בעי' קשר. ולפי"ז אם הודיעו לו מהני אפילו בלי קשר, וק' א"כ גם אם לא הודיעו לו מ"מ אחרי שנהיה לחי יודיעו לו ולא ילך, וכיון שעומד אפשר אפילו להודיע לו, ואמאי חיישי'.

והנה בב"י בסי' שס"ב הביא דברי המרדכי בשם ר"מ הטעם שאם קרוב הדבר שידעו שהועמדו לשם מחיצה (כגון שיעשה מהם מחיצה פעם אחרת) הוא

משום שמא ירגישו בדבר קודם שיספיקו לגמור, ואח"ז הביא ד' הריטב"א דמיהו אם באו בתחילה שלא לדעת ואח"כ הבינו אין לחוש לכך, ובמאמר מרדכי ס"ק ה' כ' דלכאו' הריטב"א חולק על מש"כ לפנ"ז בשם הר"מ.

והנה לד' המרדכי א"ש, שגם אחרי שהועמדו אסור ליידע אותם שהם מחיצה, אמנם בשעה"צ אכתי יל"ע מה הסתפק אחרי שהשו"ע פסק כד' הריטב"א, ובד' הרמ"א נמי יל"ע, דאם ס"ל כד' המרדכי ומשו"ה ס"ל שבעי' דוקא לקשור אדם ללחי בסי' שס"ג, א"כ אמאי לא פליג על מש"כ הרמ"א בסי' שס"ג ס"ז דאם אח"כ הרגישו אין לחוש, ודו"ק וי"ל.

בענין מחיצת בנ"א מע"ש

עיין בסי' שס"ב בשעה"צ ס"ק כ"ג שכ' דאם העמידם מע"ש מסתפק הפמ"ג, ונראה דבשעת הדחק יש להקל. ולכאו' י"ל, דבסי' שס"ג בשעה"צ סק"י כ' בשם הפמ"ג דאם הודיע לאנשים שעושים מהם לחי מיירי שקשר בע"ש ולהכי שרי ע"ש, ולכאו' אמאי לא כ' דבמחיצה מע"ש רק בשעת הדחק יש להקל (ושו"ר שבמ"ב מהדו' דרשו הקשו כן). ולכאו' למת' לעיל דיש לחלק בין עומדים למהלכים א"ש, דבסי' שס"ב דמיירי במהלכים משו"ה לא רצה להתיר גם כשהועמדו מע"ש אלא בשעת הדחק, דאכתי כ"ז שמהלכים נעשית מחיצה חדשה, משא"כ בסי' שס"ג דמיירי במחיצה ללחי דעומד במק"א ולא משתנה מצבו מע"ש, משו"ה שפיר יש להתיר גם שלא בשעת הדחק.

בענין מחיצה מבנ"א

עיין בשו"ע סי' שס"ב ס"ו בדינא דמחיצה דאפשר לעשות מבנ"א, ועיין בגליון ע"ב דאחד רצה להוכיח מזה שאפשר לעשות מחיצה מבנ"א אפילו שעתידים להתפזר, א"כ לא שייך לומר נמי דזה שאיש יהרוס מחיצה הוי מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה.

רצונו לדחות דמזה שבבע"ח בע"י כפותים ובבנ"א ל"ב כפותים, ומהני להעמיד לכתחילה אנשים בשביל הפסק לדבר ד"ת נגד מקום שאינו נקי, ע"כ שמחיצת בנ"א זה דין מיוחד, ושמא דוקא בכה"ג אין חסרון דאינו יכול לעמוד ברוח מצויה.

ונראה להביא ראיה לזה מסי' ת"ה ס"ד שמהני מחיצה של בנ"א לגבי תחומין, וכ' המ"ב סק"ח ואפי' אם אורך המחיצות יותר מאלפיים, ולכאו' ק' דמחיצות בנ"א לא הוי היקף לדירה, ואיך מהני ביותר מבית סאתיים, וע"כ שמחיצת בנ"א זה דין מיוחד דל"ב היקף לדירה. ושו"ר שהיו שדחו זאת דמיירי בהיכי תמצי שרחב אמה או שנים, וא"כ אע"פ שארוך יותר מאלפיים הוי פחות מב"ס, ואין חסרון באורכו יותר מפי שניים ברוחבו לפמש"כ המ"ב ברייש סי' שנ"ח סק"ב דאם בשטח הכולל הוי פחות מב"ס מהני אפי' אורכו יותר מפי שנים ברוחבו, וצ"ע.

נתנאל יעקובוביץ - צפת

סימן שס"ג

בגדרי דין קנה ע"ג המזוזות

א. הנה במ"ב סי' שס"ג בשעה"צ סק"א מפורש שצוה"פ שהקנים מתעקמים ונעשה חללו קצר יותר כזה כשר, ולכאו' לפי"ז ה"ה במתרחב יותר כזה דלכאו' ק"ו הוא, שהרי אם בנעשה צר שאין המשקוף ע"ג תחתית הקנה כשר, ומפורש שאפילו כשאינו כנגד הגובה י"ט וכגון שהקנים גבוהים יותר מי', כ"ש במתרחב שהקנים נמצאים גם ע"ג חלק התחתון של הקנה דכשר, וכבר כ' במק"א דגם מרן החזו"א ז"ל פשיטא ליה בזה להכשר, וכבר כ' עוד שבד' המ"ב דס"ל בפשטות כהגר"ח ז"ל יש בזה חידוש גדול יותר מאשר אליבא דהחזו"א, שהרי להגר"ח שגדר התלקטות י' מתוך ד' משום צירוף מחיצות נפרדות בתוך ד' אמות, א"כ הרי אין הקנה עליון ע"ג התחתון, ועכ"פ במתקצר בודאי זהו חידוש גדול לומר שיועיל, אלא דאעפ"כ מפו' במ"ב דמהני, והנה בוודאי אין הביאור בזה משום גוד אסיק, אלא שזה נחשב מונח ע"ג החלק התחתון ע"י שמונח על ראשו של החלק התחתון, דהשיפוע נחשב ראשו של תחתון, וכשמונח עליו מונח על התחתון, דזה כל עיקר דינא דעל גבו שא"צ לעמוד עליו אלא על ראשו, ובכך נחשב מונח עליו.

והנה לפי"ז נראה דבוודאי במתעקם לתוך המבוי או לחוץ למבוי שאין הקנה על חלל הפתח שבין קנים דלמטה בוודאי לא מהני, שהרי אין כאן גו"א לומר שמונח ע"ג חלק התחתון, וכ"ת שיועיל כי יחשב כמונח על גבי חלק התחתון באמצעות המשכם המשתפע, מ"מ לכאו' נראה דכאן לא מהני, דדמי למונח ע"ג יתידות היוצאים ממנו לחוץ דלא מהני, ואמנם במונח ע"ג יתידות היוצאים מהקנים דלמטה אל מעל חלל הפתח שביניהם כזה באמת מהני, וכן באופן כזה וכמפורש בחזו"א דכ"ז מכלל קנה על גביהן, אך ע"ג יתידות היוצאין למחוץ לחלל הפתח לא מהני, וממילא ה"ה במשתפע למחוץ לפתח נמי לא מהני.

[ובהנך גווני דמהני שלא מתורת גוד אסיק אלא מתורת מונח עליו, כבר הכריע החזו"א דבעינן שיגע הקנה עליון בראשי הקנים או ביתידות שהם בגדר ראשי הקנים, דהרי לא שייך גו"א בכה"ג, ולא מהני להתיר בלי נגיעה אלא כשאפשר לומר גו"א, וי"ע דאולי בקנה רחב טפח יועיל גם כשא"א לומר גו"א מצד חבוט רמי, ובחזו"א סתם בזה, וצ"ע].

והנה מרן החזו"א כ' לדון בצוה"פ המתרחב, דלרש"י בשמעתא דביצאתא דמישן לא מהני דהו"ל כגדיים בוקעים תחת חלק השיפוע שיש חלל ג"ט תחתיו, וי"ע אי סברא זו שייכת גם במתקצר, או דנימא דכיון שבין הקנים כגדור ע"י צוה"פ לא שייך בזה סברת גדיים בוקעים תחתיו, אלא שא"כ בגודר שטח ע"י הרבה קנים וחזו א' ע"ג כולם, שהצוה"פ המתרחב במק"א הוא עצמו מתקצר מצדו השני כזה א"כ נימא שלא נתבטל ע"י הגדיים. אך לקושטא דמילתא לא ברירא לי לומר חילוק זה, שהרי כבר נת' במק"א שגדר צוה"פ שהקנים הם המחיצה, והחלל כפתח שבתוכו, וא"כ אינו כמלא בין המחיצות, וא"כ בוודאי שאיכפ"ל מבקיעת גדיים מתחת השיפוע המתקצר כמו מתחת השיפוע המתרחב, ואין שום סברא לחלק ביניהם, ועי' היטב.

והנה מרן החזו"א פסק כתוס', וממילא לא איכפ"ל מבקיעת הגדיים, וכאשר כבר כתב בזה בשונה הלכות בכ"מ, והתבוננתי דלכאו' להבנת החזו"א בגדר מחיצה משופעת א"ש דלא איכפ"ל בקיעת הגדיים, שזה כבקיעה מן הצד, אך להבנת הגר"ח שזה צירוף הרבה מחיצות א"כ חלק מן המחיצות המה מחיצות תלויות שבוקעין תחתם, וא"כ נצטרך לפסוק כרש"י להחמיר [ואם נקבל חילוק הנ"ל לא נוכל ללמוד במ"ב הוכחה למתרחב ממה שהתיר מתקצר, אלא שלא נר' חלוקה הנ"ל, וש"מ שהמ"ב פסק ג"כ כתוס', ועי' עוד במ"ב סי' שס"ו בביה"ל בתחילת הסימן, עיי"ש שפסק כתוס'], וצ"ע בזה.

ב. ובמק"א כתבתי להק' לפי"ז בד' השעה"צ שכ' להסתפק בצוה"פ המשתפע ומתקצר שחלקו העליון מתנדנד, דלכאו' מה הצד להכשיר, והרי ע"י הנדנוד ודאי ישתפע לצד חוץ ג"כ, ורציתי ללמוד מזה דהמ"ב מכשיר במשתפע לחוץ. אך באמת טעות הוא בידי, דהרי בלא"ה תקשי לן שאיך התיר המחצה"ש בקנה עליון המתנדנד, והרי לכאו' יצא לחוץ ויהא מן הצד, ובהכרח שהמחצה"ש ס"ל דכיון שהקנה העליון אינו עיקר המחיצה אלא יצירת הצורה לחלל שבין ב' הקנים שהם הלחיים והמחיצה, ולאשוויי תורת פתח על חלל שביניהם שלא יהא כפירצה אלא כפתח, ולהכי מהני אפי' במתנדנד, א"כ מעתה י"ל דגם לא איכפ"ל מה שלפי שעה יוצא לחוץ או משתפע לחוץ, דאזלינן בתר עיקר צורתו שהוא ע"ג הקנים, ועי"ז מועיל בכל מצב גם בשעה שהרוח מנדנדת ומשפעת אותו לחוץ, וליכא באותה שעה קנה על החלל, דבתר עיקר צורתו וקביעותו אזלינן, אך ממילא פשוט שאין ללמוד מזה למשתפע לחוץ ממש, דבוודאי לא מהני דאי"ז קנה ע"ג חלל הפתח כלל ולא ע"ג הקנים, ומה שהוא כע"ג הקנים ע"י שהוא ע"ג המשכם היוצאים לחוץ לא מהני וכנ"ל.

ובאמת שמרן החזו"א סבר מתחילה להכשיר ד"ז, אך זה רק לפי דרכו בגדר דין מחיצה משופעת שזה מחיצה עקומה, וה"נ הו"ל קנים ומשקוף שהוא צוה"פ משופע, אלא שחזר לפקפק שאולי מחיצה משופעת שמענו ולא פתח משופע, דהו"ל כפתחי שמאי, ורק במתרחב או מתקצר זהו דרך פתח, וכדחזינן לגבי קנה עליון עגול, וכאשר כ' מרן הגרח"ק שליט"א שבזה לא חזר מרן ז"ל לפקפק (עי' במכתבים שנדפסו במדור שיח הלכה סוף סי' שס"ב), אך לד' המ"ב נראה דאין צד להכשיר ד"ז, ודלא כמוש"כ במק"א.

ג. ואמנם הא מיהת למדנו מד' השעה"צ דיש ב' גווני קנה עליון על המזוזות, חדא מתורת גו"א, והוא המבו' במ"ב סקס"ב בכל היכא דקנה עליון אינו נוגע, ואידך מצד שכמונח עליו ע"י שמונח על ראשו, ובהכי מיקרי מונח על גביהן וזה במשתפע כלפי פנים, אך למדנו עוד דכשהקנה עליון ע"ג התחתון אמרינן גו"א אף כשיש בינתיים קנה ממשי שאינו ראוי להיות צוה"פ, שהרי המ"ב לא נסתפק בדינו של מתנדנד אלא לגבי צוה"פ המתקצר שאנו צריכים לדון שהקנה עליון מונח על תחתון באמצעות מה שמונח על חלק העליון של הקנים, ובזה נסתפק אי בעינן כל דיני מחיצה על הך חלק עליון או לא, אך בקנה ישר פשיטא ליה דאמרינן דל מהכא חלק העליון וכמונח על התחתון דמי, ובהכרח דאמרינן גו"א גם בכה"ג, וכבר כ' בבינת שמחה שמזה נפשט ספיקו של החו"ב לגבי כשחלק עליון אינו ישר דלא איכפ"ל מזה כלל, דדל מהכא ולא נדונו כקנה וכמזוזה אלא ככותל וכפירצה וכו', דמ"מ קנה עליון ע"ג מזוזות דלמטה שהם בצורת מזוזה ובתורת מחיצה הוצרך לקני צוה"פ כדין, ושפיר מהני.

ובאמת שלפי"ז פליג המ"ב על האבני נזר סי' רצ"א שכ' לתמוה איך מהני צוה"פ כמין כיפה, הרי יש הפסק בין המזוזה למשקוף הישר שלמעלה, וכ' לדון דאי מצד גו"א אתינן עלה בהכרח שמשקוף עגול כשר, וא"צ למשקוף ישר למעלה, והיינו דלאו דוקא כזה* כשר אלא גם כזה** אך לד' המ"ב אין הכרח לזה, דהא איהו מפרש משום גו"א, וס"ל דגם כשיש הפסק ממשי במה שאין כשר להחשב כמזוזה בינתיים אמרינן גו"א. ובאמת דיש שמדייקים שד' המ"ב שקנה עגול פסול, שכ' בסוף סי' שס"ב בשעה"צ בשם המשכנות יעקב דצריך למתוח החוט, דאל"כ פסול מכמה טעמים, וגם שנעשה עגול כלפי מטה ודינו עי"ז כמין הצד. והנה במשכנו"י מבו' טעם זה ועוד ב' טעמים, חדא דעגול פסול, ואידך דמתנדנד פסול, ומתנדנד כ' שם במ"ב דלא ברירא דפסול, דהמחצה"ש מכשיר ויש פוסלין, וגם כאן מייתי לד' המחצה"ש, וא"כ נשאר רק טעם נוסף דעגול פסול. ואולי אה"נ לא ברירא ליה אי פסול או כשר, ונתכוין לב' טעמים הללו שיש לדון בהם, ורק טעם דיורד למטה פשוט ליה דפוסל וע"כ העתיקו להדיא, וא"כ ליכא הכרעה במ"ב בדין משקוף עגול, ובחזו"א מכשיר, והאבני נזר מכריח דכשר להמפרשים טעם קנה עליון שאין נוגע משום גו"א, אך להנ"ל למ"ב אין בזה הכרח ומספק"ל לדינא.

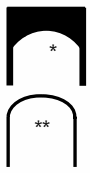

אלא שלפי"ז י"ל"ע בטעם תקרה המפסקת בין קנה עליון לקנים תחתונים, עי' סי' שס"ג מ"ב סוף סק"ו, ושמא י"ל כד' הדברי יחזקאל והחזו"א שחסר בצורת הפתח, אך יותר נר' דיש לחלק בין כותל שממשיך או קנה שאין כשר לתקרה שתקרה הוא דבר המפסיק, דהא חזינן פלו' דרבוותא אי אמרינן גו"א בגג הבולט, עי' ביה"ל סוף סי' שמ"ה, ועי' סי' שע"ד ואכמ"ל, ובהכרח שתקרה הוא גבול הרשות דלמטה, ונעשה כמין רשות אחרת למעלה, ובזה יש יותר סברא שלא לומר גו"א מחיצות דלמטה ללמעלה, וא"כ י"ל דה"נ תקרה מפסקת חמורה, אלא דלהמקילים שם צ"ל כטעם החזו"א בנידון זה, וק"ל.

ב' חצירות הפתוחות זל"ז

בשו"ע סי' שס"ג סכ"ו הובא ברמ"א פלו' אי בב' חצירות הפתוחות זל"ז [ועי"ש מ"ב דה"ה בב' בתים זל"ז לגבי דין ב' בתים] מיקרי ב' חצירות או לא, ועי"ש במ"ב דנקטינן להקל, ושורש הדברים דבמתני' עירובין דף ע"ג מבו' דמיקרי ב' חצירות, ורב קאמר התם ע"ג דלא מיקרי ב' חצירות, ונח' רבוותא איך לפסוק, עי' ב"י שם.

והנה י"ל"ע אם המחלוקת בב' חצירות שיש לכל א' פתח לחוד, ומלבד זה גם פתוחות זל"ז, או כשנכנסים מזל"ז ויש רק פתח א' למבוי, וכי"ב בב' בתים רק פתח א' לחצר, ויעוי' בתו' עירובין ע"ד שמתבאר מדבריהם שפי' דמיירי שיש פתח א' לחצר, וכי"ב בחצירות פתח א' למבוי ונכנסים מזל"ז, ולא עוד אלא שנחלקו שם בתוס' בדין שפתח מחצר או בית פנימי למבוי אחר אי בזה כבר יי"חשב כשניים או לא [ועיי"ש ג' שיטות בזה ואכמ"ל], ולפי"ז מבו' דאם לשניהם יש פתח למבוי מלבד הפתח שביניהם ודאי נידון כב'.

וי"ל"ע אם הרמ"א גם פי' כתוס', ונתכוון להקל גם בגוונא שאין לפנימי שום פתח רק דרך החיצון הפתוח למבוי או לא, דהרמ"א פי' הפלו' כסתימת לשון המשנה שיש לכל א' פתח למבוי, וחוץ מזה פתוחות מזל"ז, ואפי' הכי יש מחמירין אלא דנקטינן להקל, אך בגוונא דאין אלא פתח א' יפסוק להחמיר. וכן נר' שהבין החזו"א סי' ק"י סקי"ט, אלא שמרן ז"ל לא בא לדון מצד דנקרא בית א', אלא מצד שאין לפנימי חצר, ובתו' משמע דלא ס"ל סברא זו דכל דברייהם סובב רק בגדר אי מיקרי ב' בתים או לא, וצ"ע.

והנה ראיתי במ"ב הוצ' דרשו דכ' בשם תוס' שבכה"ג שאין פתח לפנימי רק דרך חיצון, ודאי דהחיצון אינו בית אלא בית שער, ופנימי לבד הוא בית, ונסתייעו מד' תו' עירובין ע"ד. אך במח"כ הרבנים העורכים טעו בזה, דהתו' ביארו ד' רב, ואדרבה להחולקים על רב גם זה מיקרי ב' בתים [ואי כשהרמ"א הביא מקילים פי' ג"כ כתו', עי' מש"כ לעיל]. ועוד שהתוס' נסתייעו משמואל בדין י' בתים זה לפנים מזה, ור' יוחנן פליג על שמואל, ובסי' ש"ע ס"ז נקטינן כשמואל דגם החיצון שם בית עליו ולא בית שער, דבית שער דיחיד שמה דירה, וא"כ בוודאי דלדינא נקרא ב' בתים, וא"כ אדרבה מד' תוס' נלמד דיש מקום לדינא לדונו כב' בתים, וי"ל"פ כן ד' המקילים דפליגי על רב אפי' בכה"ג וס"ל כר' יוחנן, וכדנקטינן בסי' ש"ע וכנ"ל.

אלא שפשוט שד"ז אינו מוכרח, דבודאי י"ל דאף דגם החיצון נידון כבית וכב' בתים לענין הצורך לערב, מ"מ לגבי שם ב' בתים הנצרך שיהא למבוי י"חשב כבית א' אליבא דרב, דאין הכרח שרב כשמואל ס"ל, שאדרבה אילו רב כשמואל ס"ל א"כ לדידן דנקטינן כר' יוחנן ודאי לית לן דרב, אלא ודאי דרב יתכן וס"ל כר' יוחנן דלענין שם ב' בתים הנצרך לתנאי שם מבוי בענין ב' בתים חלוקים (וכאשר מבו' בתו' לא' מהשיטות שם דאף כשאין חיצון בגדר בית שער, עדיין אינן כב' בתים, עיי"ש היטב בתוס'), וא"כ אין הכרח מזה להקל, וחזרנו לספק הנ"ל, וצ"ע לדינא.

בענין רבים ההולכים על המחיצה (ולגבי מדריגות)

הנה המג"א כתב בסי' שס"ג סכ"ט ובסוף הסי' לגבי רבים ההולכים ע"ג התל, או ספינות הנוסעות בנהר ועוברות על המדרון של הנהר ונכנסים משם למבוי, שעי"ז בטל ממנה תורת מחיצה, ובתנאי שיהא ס' רבוא, ובביה"ל בסוף הסי' כתב להחמיר דאפי' בלא ס' רבוא נמי ליתסר, ולא פי' לן טעמו, ולא משמע שתלוי בפלו' דרה"ר כשאין ס' רבוא, אלא משמע דהכא חמיר טפי ונאסר לכו"ע, אך הדבר צ"ב.

והנה במ"ב בסכ"ט ובשעה"צ דן אי הכא דמי לד' תו' עירובין כ"ב: שכ' דבמחיצה ביד"ש מתבטל ע"י שרבים הולכים על המחיצה, או דלא דמי, א"נ דלא קיי"ל כוותיה, וסוף דבריו נר' שבעובדים משם לשטח קטן ס"ל דלא נתבטל תורת מחיצה [וצ"ע שהיה לו להזכיר ד"ז בביה"ל בסוף הסי', וצ"ל שסמך על מש"כ תחילה בסכ"ט, וק"ל], ובב"מ תמה ע"ז דכל ד' תו' לרבנן דס"ל דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא, אך לר"י דאתו רבים ומבטלי מחיצתא דקיי"ל כוותיה בלא"ה מתבטל המחיצה, והוא תימה גדולה, ובפרט שהמ"ב צירף שם ד' הריטב"א שכ' תי' אחר מתי' התו', וכל דבריהם אליבא דרבנן ולא אליבא דר"י, דלר"י בכל גווני מתבטל המחיצה.

והב"מ תמה לאידך גיסא דכל דין ביטול מחיצה הוא רק ע"י שבוקעים בפירצה, ועי"ז ממשיכים ביושר לפירצה שבמחיצה שכנגדו, והתם במבוי לא מיירי בכה"ג, עיי"ש.

ואשר נר' בזה דרבותינו ז"ל ס"ל דכשרבנן מודים בהולכים ע"ג מחיצה שבידי"ש זהו סברא לעצמו שהמחיצה מתבטלת, ולגבי זה א"צ שימשיכו ביושר למחיצה שכנגדה, וכן נראה שהרי התו' דיברו על בבל, ולא כתוב שהיה דרך הרבים המהלכת ביושר מנהר לנהר, ובהכרח דהכא חמיר טפי שהמחיצה שהולכים עליה כמי שאינה, ובזה מודו רבנן, ובזה א"צ שיהלכו למחיצה שכנגדה, ולפי"ז י"ל דבזה גם א"צ שיהא ס' רבוא.

ונר' דהמג"א מחמיר אפי' בתל שבפתח מבוי סתום שאותה מחיצה כמי שאינה, ובזה נח' האחרונים אי נאמר דווקא בס' רבוא או אף בלי ס' רבוא, והמג"א מיקל והאחרונים מחמירים, ועוד נח' אי דווקא בנכנסים משם לשטח גדול או גם כשנכנסים משם לשטח קטן, והמג"א מחמיר והאחרונים מקילים [ובאמת קולת המג"א בלי ס' רבוא צ"ע, אחרי שכאן א"צ גדרי רה"ר, ולדידיה אפי' בנכנסים לשטח קטן סגור]. ומסתברא לכאו' כהמג"א, דהא טעמא דהילוך על המחיצה מבטלו, אך י"ל שהאחרונים ס"ל שזה רק סברא במחיצה הגודרת מקום גדול, דכשלעצמו קלישא [ושורש הפלו' תלוי בדיוק ל' תו' דף כ"ב שכ' לא הוי מחיצה כולי האי].

ובאמת שכו"ע מודו דכ"ז רק במחיצה שבידי"ש ולא במחיצה שבי"א [ורמב"ן וריטב"א הנזכרים בשעה"צ חולקים כל עיקר על סברא זו], ולפי"ז אם הולכים על מדריגות שבידי אדם לא נאמרה סברא זו, ובזה בעינן דווקא רבים בגדרי רה"ר המהלכים ביושר לפירצה שבמחיצה שכנגדה, וג"ז רק לר"י ולא לרבנן, אלא דקיי"ל כר"י כמוש"כ במק"א [והם הם ד' תו' כ"ב בסוף העמוד, ובאשר ביארם בחת"ס סי' פ"ט].

אלא דמספק"ל מאי מעליותא דבידי אדם, אם דווקא כשנתכוונו לגדור הרשות, או ה"ה כשנתכוונו ליישר הדרך על התל ועשו מדריגות, דלכאו' כלפי המחיצה שעי"ז כבידי"ש דמי, ושפיר יתבטל ע"י הילוך הרבים, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

קנה שע"ג צורת הפתח המתנענע

סי' שס"ג סעיף ה. בשעה"צ ס"ק י"א כתב דלמחצה"ש דס"ל דבקנה שע"ג אין להקפיד אם הוא מתנענע, ורק שלא ינטל לגמרי ע"י הרוח, יש להכשיר גם אם הלחיים מעל גובה י"ט מתנענעים יחד עם הקנה שע"ג, ובלבד שבעשרה טפחים התחתונים אין מתנענעין, שמעל י' לא אכפת לן שמתנענעין, דדל מהכא כאילו אינם ג"כ מתכשר ע"י הקנה, עכת"ד - לכאו' צ"ל דהקנים שעד גובה י"ט רחבים, שגם כשמתנענעים הקנים שמעל י"ט עם הקנה שע"ג עדיין נשאר ע"ג י"ט, דאי מתרחק קנה העליון מע"ג הקנים שלמטה בגובה י"ט, תו לא הוי צוה"פ. ולכה"פ ספק, דאולי תלוי בספיקו של השעה"צ במקרה הבא, ואם הכא פשיט"ל שמהני למחה"ש, ע"כ שגם אחרי שמתנענעים לעולם נמצאים מע"ג הקנים שבגובה י"ט.

צוה"פ למבוי פחות מעשרה טפחים

שו"ע סי' שס"ג סעיף כ"ו. מלשון השו"ע משמע דאי יעשה צוה"פ מהני אף למבוי פחות מעשרה טפחים, ומקור הדברים הוא שיטת הרמב"ם בפי"ז הי"ד, והרשב"א פליג דאין צוה"פ עדיפא ממחיצה וודאי בעי' ' טפחים (עיין רשב"א בחי' דף י': וכן בעבודת הקודש בית נתיבות ש"א פ"ג הלכה ב'), והביאו המ"מ והביאו הב"י (אלא שיש ט"ס וצ"ל ואין כן דעת הרשב"א, כן מבואר בפרמ"ג משב"ז ס"ק י"ט ועוד).

והאחרונים התחבטו במאי קמיירי הרמב"ם (והשו"ע), דאי דבכל המבוי ליכא מחיצות י"ט הא הוי כרמלית, ומה יועיל צוה"פ בראשו. ואי איכא במבוי מחיצות י"ט, ורק בפתחו היינו פחות מעשרה טפחים [כגון ג' טפחים הסמוכים לר"ה בפתחו של מבוי (כמבואר במגיה ברשב"א הוצאת אורייתא), או במקורה בכניסתו בפחות מי"ט (חזו"א)], וצוה"פ פחותה מעשרה טפחים, קשה שאלת הרשב"א הרי לא עדיפא ממחיצה שבפחות מי"ט לאו מחיצה היא.

ויש ע"ז (ברמב"ם) ג' ביאורים:

א. הגר"א בביאורו דייק את לשון הרמב"ם שאינו כלשון השו"ע, ומלשונו נראה דאיירי דרק בפתח המבוי אין בו עשרה טפחים [לחזו"א (סי' ס"ה סקנ"ז כ"ח) כגון שמקורה בכניסתו בפחות מי"ט], וכן מבואר לכאו' בפרמ"ג במשב"ז ס"ק י"ט שבכל המבוי היה מחיצות עשרה טפחים, ורק בפתחו ליכא י"ט, וביאר הגר"א שצוה"פ הינה עשרה טפחים ובכה"ג מהניא, למרות שלחי וקורה לא מהני דליכא תנאי מבוי בפתחו, דליכא בו י"ט - לכן לא מהני לחי וקורה אבל צוה"פ מהני. ולפי"ז לא פליג הרמב"ם על הרשב"א - אלא דהרשב"א הבין דהרמב"ם התיר בצוה"פ שהיא פחותה מעשרה טפחים, וע"ז הקשה דמ"ש ממחיצה, ועוד הקשה מצוה"פ עשויה ככיפה שכשאין ברגליה י"ט בעי' למימר חוקקין להשלים לי', דאל"ה לאו צוה"פ היא, וכאן שאין במה לחקוק לכו"ע לאו צוה"פ היא - אבל לגר"א הרמב"ם עצמו נמי איירי שיש עשרה טפחים ולא פליגי. וכן מבואר במאירי ב', א' דאף לרמב"ם דוקא שיש י"ט בצוה"פ (אלא שדן אי ליכא י"ט בכל מחיצות המבוי הא הוי כרמלית, וכן נראה שהבין החזו"א, אלא שנשאר הגר"א על השו"ע בקושיא דשינה מלשון הרמב"ם דמשמע ממנו שבכל המבוי ליכא מחיצות י"ט, וא"כ לא מהני כלל צוה"פ).

ב. ביאור הדברי יחזקאל בסי' ו' אות ה' דהרמב"ם איירי דרק בפתחו ליכא במחיצות גובה י"ט וכנ"ל, אלא שביאר את הרמב"ם כמו שהבינו הרשב"א, דצוה"פ בעצמה פחותה מי"ט ומהניא, וכתב ליישבו דס"ל לרמב"ם דעדיפא ממחיצה כיון שהיא עשויה כפתח, ומה דבעי' לחקיקה בעשויה ככיפה - משום דקנה העליון לא מונח ע"ג ממש, ואה"נ כשהקנה העליון לא נוגע בלחיים שבצדדין לא מהני בפחות מעשרה טפחים, דלא הוי צורה גמורה של פתח, אבל כשהקורה העליונה מונחת ממש על הלחיים כה"ג הויא פתח מעליא, ומהני אף בפחות מי"ט (ועיין ישוע"י סי' שס"ג אות י"ב).

ג. ביאור אבן העוזר וז"ל: "דגם הרמב"ם מודה דבנמוך המבוי מי' לא מהני צורת הפתח, אך מיירי שמחוץ למבוי מכל צדדיו מחיצות גבוהים י', ואז בעי' צ"ה גבוה י"". ז"א דמעמיד אוקימתא שבתוך המבוי ליכא בגובהו י"ט, ומבחוץ יש י"ט, ובכה"ג מהני רק צוה"פ ולא לחי וקורה, ומיהו בעי' צוה"פ של עשרה טפחים. וכן נראה שמבאר את הטור והשו"ע, ע"ש. ולפי"ז אף הרשב"א יודה דבכה"ג שיש בצוה"פ י"ט מהני, דכל מה דפליג על הרמב"ם משום דהבין דצוה"פ עצמה פחותה מעשרה טפחים - דע"ז הקשה דלא יתכן דעדיפא ממחיצה, שבפחות מי"ט אינה מחיצה.

מחיצה פחותה מעשרה במבוי

סי' שס"ג סעיף כ"ו משנ"ב ס"ק פ"ח צ"ג. בס"ק פ"ח ביאר את השו"ע שכתב דבעי' שלא יהיה נמוך מי"ט - שהקרקע שבמבוי אינו נמוך מבפנים נגד הכתלים שיעור עשרה טפחים, נחשב כאילו אין למבוי מחיצות דאין מחיצה פחותה מעשרה, ובשעה"צ סקנ"ט הוסיף בשם אבן העוזר דאפי' אם חוץ למבוי סביב המבוי המחיצות של המבוי גבוהין עשרה טפחים, אך תוך המבוי דהיינו קרקעו של המבוי גבוה יותר מר"ה, ועי"ז אין תוך המחיצה גבוה עשרה.

ובס"ק צ"ג ביאר בדעת השו"ע שמהני צוה"פ, אפי' היה נמוך פחות מעשרה טפחים ג"כ מהני צורת הפתח וכו', ואח"כ כתב אבל הרבה אחרונים הסכימו לדינא דאם היה חלל המבוי נמוך פחות מעשרה טפחים לא מהני צורת הפתח, דאפי' מחיצה לא מהני כל שאינו גבוה יו"ד, וכ"ש צורת הפתח בעלמא. ובשעה"צ סקס"ב ציין שזה דעת אבן העוזר והגר"א והתו"ש, וכדעת המ"מ בשם הרשב"א.

ותמה עליו בחזו"א סי' ס"ה ס"ק נ"ח דבאיזה אופן איירי שהסכימו האחרונים, וביניהם אבן העוזר דלא כשו"ע, דהיינו שלא יועיל צוה"פ, הרי אי איירי באופן שכתב שעה"צ לעיל אות כ"ט דמבחוץ המחיצות יש בהם י"ט, ורק בפנים המבוי נמוך מי"ט, הרי באופן זה אבן העוזר עצמו ס"ל דמהני צוה"פ, וגם בשאר אחרונים לא מבואר דפליגי, ובאמת לא נחלק בזה אדם מעולם, אלא כוונתו בלא תנאי האבן העוזר אלא שכל המחיצות אינן גבוהות י"ט, ובזה ליכא למ"ד שיהא ניתר בצוה"פ.

ונראה דכל תמיהת החזו"א משום דהבין דכל צוה"פ שדיבר המ"ב יש בהם עשרה טפחים, וכל הנידון הוא במבוי שאין בגובהו עשרה טפחים מבפנים ולא מבחוץ או אף מבחוץ, וע"כ תמה ממ"נ, דאי מבחוץ איכא י"ט ודאי דיהני צוה"פ של י"ט, ואי ליכא י"ט מכל צד הויא כרמלית ולא יועיל צוה"פ אף של י"ט.

אבל נראה לבאר בב' אופנים:

א. שכוונת המשנ"ב כמ"ש בתחילה בשעה"צ סקנ"ט דהכא המבוי בתוכו ליכא י"ט ומבחוץ יש י"ט, דאי לאו הכי הויא כרמלית גמורה לכו"ע (וכמו שהקשה הגר"א על השו"ע לפי פשוטו), וכיון שמבפנים ליכא י"ט איירי שעושה הצוה"פ בגובה חלל המבוי, דהיינו פחות מי"ט [וכמו שמבואר ברשב"א בחי' דף י': להדיא שהבין ברמב"ם דצוה"פ עצמה ליכא י"ט]. לפי"ז מש"כ בס"ק צ"ג "היינו דאפי' היה נמוך מעשרה טפחים" - דהיינו המבוי מבפנים, "ג"כ מהני צוה"פ" - היינו צוה"פ שפחותה מעשרה טפחים, וע"ז כתב "והרבה אחרונים הסכימו לדינא דאם היה חלל המבוי נמוך פחות מעשרה טפחים לא מהני צורת הפתח" - דהיינו שנמוכה מעשרה טפחים, "דאפי' מחיצה לא מהני כל שאינו גבוה יו"ד וכ"ש צוה"פ בעלמא" - דאפי' מחיצה שפחותה מי"ט לאו מחיצה, וכ"ש צוה"פ שאינו גבוה מי', ולפי"ז שאינו גבוה לא קאי רק אמבוי אלא על המחיצה והצוה"פ. ולפי"ז מובן המשך דבריו שהביא מהגר"א ששם הדגיש שצוה"פ היה עשוי כדין עשרה טפחים, וז"ל: "אכן אם חלל המבוי היה גבוה עשרה טפחים, ורק במקום פתח המבוי היה נמוך מעשרה, בזה מהני צוה"פ, והוא שהיה עשוי כדין, דהיינו שהיו הקנים גבוהים יו"ד טפחים [הגר"א]", עכ"ל. (אלא דהגר"א ביאר זאת אף בדעת הרמב"ם, ולשיטתו לא פליג הרמב"ם על הרשב"א, והמשנ"ב איירי בדעת השו"ע שהבין שפליגי ופסק כהרמב"ם, והיינו דצוה"פ פחותה מי' מהני).

ואף א"נ דלא כיון לומר כאבן העוזר שמבחוץ יש עשרה טפחים - דזהו אוקימתא, ולפי פשוטו ליכא י"ט בכל המבוי מכל צד, אז איכא ב' חסרונות: א. שלמבוי ליכא מחיצות י"ט. ב. הצוה"פ עצמה לאו גבוהה עשרה טפחים (שיש שחלקו על פרט א' שאי ליכא מחיצות הויא כרמלית וכמ"ש בגר"א, וע"ז אבן העוזר תירץ דמבחוץ איכא י"ט. ויש שתמהו גם מצד פרט ב', דהא ס"ס צוה"פ פחותה מי"ט לא עדיפא ממחיצה, שבפחות מי"ט לא מהני. וזה גופא תמיהת הרשב"א על הרמב"ם, ומובא בריש דברי הגר"א בשם המ"מ, וע"כ בעי' דוקא **צוה"פ י"ט**, וכן הוא באבן העוזר בדוגמתו וכן לגר"א בדוגמתו, דכדי שלא יהיה החיסרון של כרמלית לאבן העוזר איירי מבחוץ י"ט, ולגר"א איירי שבתוכו יש י"ט, ורק בכניסה ליכא י"ט, אבל לתרווייהו הצוה"פ עצמה ודאי **עשרה טפחים** כהרשב"א (ולא כהרמב"ם איך שהבינו הרשב"א).

ואף שדוחק קצת בלשון המשנ"ב, דאי לא נימא הכי חוץ מתמיהת החזו"א, גם אין מובן כ"כ מה שכתב בשם האחרונים "דאם היה החלל נמוך מעשרה לא מהני צוה"פ, דאפי' מחיצה לא מהני כל שאינו גבוה יו"ד, וכ"ש צוה"פ בעלמא", דאי כוונתו שיש בצוה"פ עשרה טפחים - ע"כ כוונתו בכל שכן לומר מחיצה גמורה של עשרה לא מהני, ומש"כ "כל שאינו גבוה יו"ד" - כוונתו דהיינו למבוי שאינו גבוה יו"ד, וכ"ש צוה"פ לא תועיל למבוי שאין גבוה יו"ד. והרי הגר"א תמה **שהויא כרמלית,** ובתחילה הביא הגר"א מ"מ בשם הרשב"א שתמה על הרמב"ם בכ"ש ממחיצה איירי במחיצה פחותה מעשרה שלא מהני, כ"ש צוה"פ שלא מהני.

ולפי מה שנתבאר א"ש, דאף המ"ב איירי נמי על גובה המחיצה שפחותה מעשרה טפחים, וע"ז גופא נקטו האחרונים כקושיית הרשב"א, וכמו שהביא הגר"א בתחילה בשם המ"מ דאפי' מחיצה עצמה פחותה מעשרה לא מהני, כ"ש צוה"פ - לפי"ז יתפרש לשון המשנ"ב "דאפי' מחיצה לא מהני כל שאינו גבוה עשרה", דהיינו המחיצה לא גבוהה עשרה, "וכ"ש צוה"פ בעלמא" - שאינו גבוה עשרה לא יועיל.

ב. ויותר נראה דמש"כ בשעה"צ י"ט הוא דעת אבן העוזר עצמו, ולא ניח"ל לבאר כן את דעת השו"ע, דלפי פשוטו משמעות השו"ע דבעי' שהמבוי לא יהיה נמוך מי"ט, ואם המבוי נמוך מעשרה טפחים, ובפשטות מכל צד מועיל צוה"פ, ומזה שלא כתב המשנ"ב צוה"פ שהיא פחות מעשר, וכן לא הוזכר בשו"ע אלא סתם שניתר בצוה"פ, הבין המשנ"ב דהוא צוה"פ שיש בו עשרה טפחים, ולפי"ז תמיהת האחרונים היא דהויא כרמלית, וודאי דלא תועיל מחיצה עשרה מצד הפתח, וכ"ש צוה"פ אפי' שיש בה עשרה טפחים דלא עדיפא ממחיצה, וכן תמה הגר"א על השו"ע דשינה מלשון הרמב"ם, משמע דלית במבוי עשרה טפחים בכל צדדיו, ונשאר בקושיא - אלא שלדינא ביאר הגר"א ברמב"ם עצמו דאיכא י"ט מכל צד חוץ מצד הפתח, ושם מהני צוה"פ של עשרה טפחים. וכן אבן העוזר ביאר אוקימתא שמבחוץ יש עשרה, רק בתוך המבוי ליכא עשרה, וע"ז ס"ל דמהני צוה"פ שיש בו עשרה טפחים (אמנם אבן העוזר עצמו העמיס זאת בדעת השו"ע, וזה לא ניח"ל למשנ"ב, וע"כ כתב שלדינא ס"ל דמהני).

קורה הגבוהה מכ' אמה

סימן שס"ג סעיף כ"ו משנ"ב ס"ק צ"ח. כתב במשנ"ב שטעם שסגי למעט גובה עשרים אמה בבנין רוחב טפח שתחת הקורה בלבד, משום דקיי"ל דמותר להשתמש תחת הקורה, והעומד על אותו מקום יוכל לראות את הקורה, דהא אינו גבוה יותר מעשרים, ואית ביה משום היכרא, עכת"ד. ובשעה"צ כתב דהוא גמרא.

ויש להקשות דאמנם קיי"ל לקמן בסימן שס"ה ס"ד שמותר להשתמש תחת הקורה, אבל השו"ע הגביל דין זה רק כשפתוח המבוי לרה"ר, אבל לא בפתוח לכרמלית, ולפי"ז כל מה ששייך טעם הגמ' רק במבוי שפתוח לר"ה, אבל בפתוח לכרמלית דאסור לטלטל, לא יועיל למעטו ע"י בנין טפח תחת הקורה, וצ"ע שלא הזכר כאן חילוק זה [אמנם לדעת המ"ב עצמו שם שנוטה להקל שמותר להשתמש תחת הקורה אף בפתוח לכרמלית, ודלא כהשו"ע, לק"מ].

דוד בארי - ברכפלד

מבוי שהוא רחב עשרים אמות

כתב מרן השו"ע סימן שס"ג סעיף ל"ג: "מבוי שהוא רחב עשרים אמות, עושה פס רחב ד' אמות ומעמידו באמצע, וצריך ליזהר שתהא הקורה מונחת על הפס או בתוך ג' טפחים", ע"כ. ולכאורה יש לתמוה למה לא מהני גם ביותר מג' טפחים מדין גוד אסיק, שהרי המ"ב בס"ק קל"ה מבאר שהפס צריך להיות בגובה י' טפחים, וא"כ יש לו דין מחיצה ואמרינן גוד אסיק. ונראה ליישב שבאופן שעושה מחיצה לצורך היכר לא אמרינן גוד אסיק, שהרי יהיה חסר בהיכר, ורק היכא שיש דין מחיצה בסתמא אמרינן גוד אסיק.

משה לנדאו - רמת שלמה

קורה הנמוכה מי' טפחים

בב"י סי' שס"ג סי"ז הביא בשם ר' יהונתן שקורה הנמוכה מי' טפחים צריך להגביה, וכתב ר' יהונתן ללמוד דין זה מהמשנה של לחי שצריך להיות גבוה י' טפחים, וק' מה הדמוי, הרי לחי הוי מדין מחיצה, ומחיצה צריכה להיות גבוהה י' טפחים, אבל קורה הוי מדין היכר ומנלן שהיכר הנמצא תוך י"ט אינו היכר.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

כתותי מיכתת שיעוריה במחיצות גמורות

סימן שס"ג סעיף ח' בדין עצי אשירה שנאמר בו כתותי מיכתת שיעורה, יש לדון האם גם כשבפועל המציאות מתנגדת לביטול השיעור האם גם בזה נאמר כתותי מיכתת. לדוגמא באופן שיש בית עם מחיצות גמורות מכל צדדים, ונבנה כולו מעצי אשירה, האם נאמר שאין כאן רה"י ומותר לזרוק מהבית לרשות הרבים וכן להיפך, או שבאופן כזה היות ובמציאות יש כאן חציצה והמקום גדור נחשב לרשות היחיד. והגר"ח בחידושיו על הרמב"ם פרק י"ז הלכה י"ד נקט בפשיטות שבאופן כזה נחשב לרשות היחיד, ולא נאמר בזה הדין של כתותי מיכתת, וזה לשונו: "אלא ודאי דיסוד הדין הוא דהשיעור מיכתת ובטל מיניה שיעוריה, אבל עצם הדבר איתיה בעיניה ולא בטל", ע"ש.

שצריך שתהא הקורה חזקה כדי לקבל אריח

כתב השו"ע סי' שס"ג סעיף י"ז שצריך שתהא הקורה חזקה כדי לקבל אריח, והסביר במשנה ברורה את טעמו בסקנ"ט שכשהיא בריאה וחזקה לקבל בנין כזה ניכר לכל שלקביעות בנין הונחה לשם, עכ"ד. ובביאור הלכה הביא שזו שיטת רש"י בדף י"ג ע"ב, וכ"כ רבינו יונתן. אמנם ברש"י בדף ג' פירש הטעם כדי שלא תהיה קורה הניטלת ברוח, וכן משמע בפירוש ר"ח. והביאור הלכה לומד שיש כאן טעם שונה, ויש סתירה ברש"י לגבי הטעם, ומביא נפקא מינה בין הטעמים באופן שרחבה ארבעה. ולכאורה יש לתמוה למה לומר שאלו שני טעמים שונים, אפשר לומר בפשיטות שזה אותו טעם, דהיינו שרש"י הצריך שלא תהיה ניטלת ברוח כדי שיהא ניכר שבאה לקביעות בנין, ואין צורך כלל לומר שיש כאן שני טעמים.

הניח שתי קורות, ואין בכל אחת כדי לקבל אריח אלא ע"י שניהם

כתב השו"ע סי' שס"ג סעיף כ"ב שאם הניח שתי קורות, ואין בכל אחת כדי לקבל אריח אלא ע"י שניהם, אם אין בין זו לזו ג"ט מהני ואין צריך להביא קורה אחרת, ויש אומרים שצריך שיהיו קרובות טפח. וביאר במשנה ברורה שדעת הי"א שלמרות שהם בתוך ג' לא מהני, כיון שבפועל אינם יכולות לקבל אריח. ונראה מזה שלשתי הדעות אם היה יכולת לקבל אריח מהני, ולכאורה זה פלא גדול שהרי לבוד מחשיב את הדבר לסתום, אבל אינו מחשיב את זה לאותה קורה, וכאן לא מספיק שלא יהיה ביניהם רווח דהיינו שיהיה סתום או לא צריך שיחשב לקורה אחת, שהרי הדין שצריך קורה שראויה לקבל אריח. ובאמת בביאור הלכה הביא דעת רש"י והגהות מיימוניות שחולקים וסוברים שצריך שיגעו זו בזו, ואולי באמת זו סברתם שצריך שיחשב לקורה אחת, ולזה לא מהני לבוד.

משה לנדאו - רמת שלמה

סימן שס"ד

בענין מבוי עקום ופירצה ד' כמבואות שלנו

הנה במ"ב מבו' דבמבוי עקום נקט להקל במבואות של זמנינו שא"צ תיקון בעקמימות, אך בפירצה ד' מחמיר במבואות של זמנינו, והיה אפשר לומר שזה רק מחמת שבמבוי עקום יש מקום לצרף שיטת ר"י, ומשא"כ בפירצה ד' אין מה לצרף. אך באמת אי"ז כל החילוק, דהרי המ"א בסי' שס"ג סקכ"ג מכריע להקל במבוי עקום במבואות שלנו, ומכריע להחמיר בפירצה ד', עי' סי' שס"ה סק"ג, והנה באמת בכל מבוי עקום יש ב' חלקים, חדא מה דנידון כמפולש וצריך תיקון של מבוי מפולש, והנה זה לכאו' כבר נלמד מדין פירצה דבקעי רבים דלא מהני עומ"ר, ובעינן צוה"פ בראשו או במקום הפירצה, ולר"י זה כל ההלכה דמבוי עקום, ועי' חזו"א סי' ס"ה סק"ח. אלא שכ"ז רק שלהמפרשים טעם פירצה ד' משום שנעשה כמפולש, אך להסוברים שהוא מדין פירצה לא שייכא בפרוץ למבוי, דהוה רה"י הפרוץ לרה"י, אך לכאו' כך עיקר ההלכה שהוא מצד שנעשה כמפולש, עי' היטב בסי' שס"ה ואכמ"ל, וא"כ דין זה שייך גם במבוי עקום. אלא שלרש"י נתחדש דין נוסף של חיוב תיקון בעקמימות שיראו בכל מבוי את התיקון, ור"י פליג על זה לגמרי.

ולפי"ז י"ל דדינא דנעשה כמפולש א"צ לזה תורת מבוי, אלא הוא סברא מחמת חומר בקיעת רבים, וכל שנוח להילוך רבים ומהלכים בו א"צ שיהא לו שם מבוי, והרי האה"ע מחמיר אפי' בחצר ממש אי בקעי רבים, דלהמקילים י"ל לפי שביסודו אינו מיועד להילוך רבים, אלא שהרבים החזיקו בדרך ואינו נראה כרה"ר [וזה סברת המ"ב בארכו לא יותר מרחבו שהוא מקום תשמיש, ולא מבוי הילוך ולא נר' כרה"ר], ומשא"כ מבוי דידן דאף אם אין חצירות וכו' ואין לו שם מבוי, מ"מ נר' כרה"ר, וכמוש"כ המ"א סי' שס"ג שם דלגבי דין סמוך לרה"ר מחמירינן ביה שלא יועיל לו"ק, וחמיר מחצר שארכו יותר על רחבו עיי"ש, ומשום שהוא מקום שנועד ונוח להילוך [וע"כ דינו בשיתוף, עי' סי' שס"ו ברמ"א], אך חומרת רש"י להצריך שיראו את התיקון בכל מבוי, בזה מספקל"ל למ"א שאולי לא נתחדש רק במבוי ולא בכ"מ הילוך רבים. וי"ל שהוא מן החומרות, שמתוך שהקלת בלו"ק וכל תיקונו במילי דהכירא, החמרת שיראה תיקונו, וכל שתיקונו במחיצות במה שגדור סגי, וא"צ שיראה בכל מבוי, וע"כ א"צ תיקון בעקמימות, ולמעשה מספק"ל למ"א בזה, ונקיט המ"ב להקל בצירוף שי' ר"י.

ומרן החזו"א ז"ל כ' דבמבוי עקום נתחדש עוד חומרא יותר מכל דין פירצה ד', דבכל פירצה ד' אם עשה צוה"פ בראשו חזרנו לדין עומ"ר וא"צ לחי נוסף [ויש בזה פלו', עי' ביה"ל סי' שס"ה], ובמבוי עקום גם כשיעשה צוה"פ בב' ראשון לא נימא עומ"ד, וזה מחמת שהרבים מיישרים הכתלים, וכמי שליכא עומ"ר כלל דמי, ולכאו' נר' שע"ז הוא דקשיא ליה למקו"ח ז"ל דנמצא דמה שיש מבוי בהמשך מגרע יותר מאילו לא היה מבוי בהמשך, והיה רק פירצה ד', וע"ז קאתי לחדש שזה לא נאמר רק ביש דיורין בהמשך, וד' מרן ז"ל דלאו בדיורין תליא מילתא, יעוי' סי' ס"ה סק"ח [ומרן ז"ל עיקר תמיהתו עליו במה שמשמע שגם לענין צוה"פ בראשו הצריך דיורין בהמשך, דזה תמוה דתיפו"ל מצד פירצה, אך במה שכ' דלאחר שיעשה צוה"פ בראשו תליא בין דיורין לאין דיורין, אך להתיר בעומ"ר ע"ז לא תמה עליו כ"כ כי אם דאין לזה מקור, אך גם הוא עצמו מספק"ל בשיעור המשכיות המחיצה לדונו כמתיישר עיי"ש], וחומרא זו ג"כ י"ל דבשם מבוי תליא ולא בנח להילוך רבים, ועיי"ש בחזו"א שיש לו צד שצריך שימשך מחיצה ד"א, ולמקו"ח צריך דיורים, והיינו שהוא לא רק מצד ההילוך אלא מהלכות המבוי, ושפיר י"ל דבשם מבוי תליא, ויהא בזה סיבה להקל במבואות דידן, ועכ"פ בכלל ד' המ"ב הנ"ל הוא נכלל, וק"ל.

תיקון טעות במה שפרסמתי בגליון ע"ד בסוגיא זו

א. חומרת המ"א סי' שס"ה בפירצה ד' בראשו הוא הלכה מיוחדת בדין קורה ע"ג הכתלים שנצרך מכותל לכותל ולא מפס לכותל, וכל מש"כ בגליון הנ"ל באמצע סימן ו' טעות היה בידי.

ב. קולת המ"א סי' שס"ג סקכ"ז בעיר המוקפת חומה אינו אלא משום דמיירי שהעיר סגורה ע"י דלתות, ואין שום מבוי שנידון כמפולש לרה"ר או לכרמלית ואפי' לא בעקמימות, וליכא אלא פילוש למבוי שדרים שם עכו"ם, אך עיר מוקפת חומה שאין מבואותיה מכוונין משער לשער, אף שאינן כרה"ר מ"מ דין מבוי מפולש עליהם מדין מבוי עקום אף שהם בתוך הקיף חומה [ומש"כ בענין זה בגליון הנ"ל סוף סימן ה' טעות הוא בידי], שהרי תקנת חז"ל במבוי עקום לדונו כמפולש הוא אפי' כשהוא רה"י מה"ת, ואפי' בעיר מוקפת חומה.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

מבוי העשוי כמין דלית

במשנ"ב סי' שס"ד סקי"ד הק' על מבוי העשוי כמין דלית, מאי גריעא מאם היה מפולש ביושר שהיה צריך רק לו"ק בצד א' וצוה"פ בצד שני, ותי' דכיון דהפילוש באמצע נראה מב' צדדים, צריך שלא יראה לא מצד זה ולא מצד זה.

ויש להקשות הרי בסקי"א הביא בשם רש"י שהפילוש הוא מפולש לחבירו, דומה כאילו הוא מפולש לרה"ר לכך צריך תקון בעקמימותו, א"כ יש טעם אמאי גריעא מאם היה מפולש משני צדדיו ביושר. (וקושיא זו קשה גם על הרא"ש בסי' ו' שהביא את דברי רש"י ואת קושית ותי' המשנ"ב הנ"ל).

ויתכן שדברי רש"י אינם באים ליתן טעם שהצריכו רבנן צוה"פ בעקמומית של מבוי עקום, אלא גדר התקנה שרואים כל מבוי כאילו מפולש לחבירו, ולכך צריך צוה"פ באחד מראשיו של כל מבוי. אבל באמת קשה למה צריך לטעם שהביא המשנ"ב בסקי"ב, תיפוק ליה מצד שכל מבוי נראה כמבוי בפנ"ע, ומה שמפולש לחברו דומה כמפולש לרה"ר. ויתכן לומר שאנשים רואים את ב' המבואות כמבוי אחד ארוך.

עוד יש לומר שהרי ממנ"פ אחד מהמבואות אינו מפולש למבוי השני, שהרי אם השטח בפינה של העקמומית של מבוי א' נמצא שמבוי ב' מפולש אבל מבוי א' אינו מפולש, שהרי הוא פרוץ רק בצדו אבל בראשו הוא סתום. (ואין נראה לדחות ולומר שהשטח שבעקמומית נחלק לשנים ע"י שמותחים קו באלכסון, ונמצא ששניהם מפולשים לחלק של המבוי השני, שהרי כותל אחד של כל מבוי קצר, ואינו ממשיך כמו הכותל השני (החיצוני), ומנלן שזה גם נראה לאנשים כמבוי מפולש).

והשתא דאתינן להכי דטעם התקנה שצריך צוה"פ בעקמומית הוא משום "שלא יראה לא מצד זה ולא מצד זה", אם יהיה מבוי מפולש ישר אבל יהיה על הר, בצורה שהעומד בראש אחד של המבוי לא יראה את הראש השני מחמת שהראש השני מאד נמוך (לא בשפוע ישר אלא בשפוע מתעגל, שמחמת השפוע א"א לראות את הראש השני), יצטרכו להניח צוה"פ גם באמצע המבוי כדי שיראה לעומדים בב' ראשי המבוי.

ועיין בקרבן נתנאל אות א' (על הרא"ש הנ"ל) שהקשה במבוי ארוך מיל אמאי אין צריך צוה"פ באמצעיתו הר שלא רואים את צוה"פ שבראש השני, ותי' דהתם אפשר לראות רק אין חוש הראיה מגעת לשם, "אמנם אם יזדמן אדם שיש לו חוש בתכלית ההטבה יכול לעיין שם, משא"כ במבוי עקום שא"א בשום פנים בעולם לראותו". וזה לכאורה ראיה לחידוש הנ"ל במבוי על הר שמתעגל דאזלינן אחר המראה של העומד במבוי, ובעינן צוה"פ באמצעיתו.

עוד יש לדון במבוי העשוי כמין אות ריש, דהיינו שהעקמומיות שלו אינה חדה כמו במבוי העשוי כמין דלית, האם צריך תיקון במקום שהוא מתעגל, וכן במבוי העשוי כמין קשת. ונראה שהגדר הוא אם מי שעומד בראש אחד של המבוי ולא רואה את הראש השני צריך תיקון במקום שיכול לראותו, וצריך עוד לעיין.

ועיין עוד בביה"ל ד"ה וצריך דהביא מחלוקת הרא"ש בתשובה והמרדכי בשם הר"מ האם כשרוחב עקמימותו יותר מי' אמה יכול להניח לו"ק בעקמימותו, דדעת הרא"ש שאינו יכול ולדעת המרדכי אפשר. ואפשר לומר שעל פי האמור לעיל שלדעת הרא"ש לא מהני לו"ק כשהעקמומיות רחבה מי' אמה, כיון שגדר התקנה היתה כאילו המבוי פרוץ לרה"ר, ולפרצה יותר מעשר לרה"ר לא מהני לו"ק. ולדעת המרדכי טעם התקנה וגדר התקנה הוא שלא יהיה משהו במבוי שלא מראה אחד את ב' התקונים, לכך הצריכו תקון בעקמימות ואף אם העקמימות רחבה מי' אמה, דסוף סוף איכא היכרא.

ולפי"ז המרדכי לא מסכים עם רש"י שגדר התקנה הוא כאילו פתוח לרה"ר. אלא שמצאתי בפרישה סק"ג שהביא שמצא מרדכי בגליון של קלף, ושם כתב גם את דברי רש"י אלו (אצלנו במרדכי זה לא מובא).

וצריך לומר שגם שהמרדכי מסכים עם רש"י שגדר התקנה כאילו המבוי פרוץ לרה"ר, מ"מ רבנן הקילו שלא הוי כממש פרוץ, ויהיה לעקמומית את כל הדינים של פרצת מבוי לרה"ר, והקילו לענין רחב יותר מי' דמהני לו"ק.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

סימן שס"ו

בענין בית שנותנים בו העירוב א"צ ליתן פת

הנה קיי"ל בשו"ע סי' שס"ו ס"ג דבית שנותנין בו העירוב א"צ ליתן פת לעירוב, והטעם מבו' במ"ב לפי שהוא עצמו דר שם, וא"צ עוד לפת בשביל שייחשב שדר שם, ובשעה"צ סקי"א כתב דמוכח בגמ' דאפי' כשאין לו פת ג"כ א"צ ליתן פת לעירוב, וי"ע דבמה חשוב שדר שם אחרי שאין לו פת, ואטו אי קבע מקום פיתא שלו בשבת זו בבית אחר ייחשב ג"כ כדר שם, ושמא כוונתו כשהרשו לו לאכול מן פת העירוב ועומד לאכול את פת העירוב, וכוונתו דא"צ לזכות לו, אבל הלשון לא משמע הכי. ולכאו' צ"ל דמיירי שדר בו כל ימות השבוע, ובשבת זו מתארח בבית אחר שבחצר, ובאופן שאין לזה דין עקירה מביתו, דבכה"ג נחשב שדר בו וממילא א"צ ליתן פת. א"נ י"ל שמיירי שבהמשך השבת יהיה לו פת בבית שהוא מקבל פרס וכדי', אלא שבביה"ש אין לו פת בביתו, וא"א לצרף פת שלו להעירוב, אך כיון שעומד לאכול שם מיקרי שדר בו וא"צ ליתן פת, וק"ל.

וי"ע אי צריכים שלא להקפיד עליו או שיכולין להקפיד עליו, דלגבי דידיה ככמה בעה"ב שקבעו דירתן בבית א', ואחרים מביאין מעיר ולן אצלם, עי' סי' ש"ע ס"ד דלכאו' הבעה"ב שקבעו דירתן יכולין להקפיד זע"ז, דכל חומר הדין שלא להקפיד זע"ז לא נאמר אלא בחידוש שהתערבות ע"י נתינת פת נעשה כקבעו מקום פיתא, וע"ז בעינן שלא יקפידו זע"ז, אך כשהם באמת דרים שם א"צ שיתערבו, דגם בלא"ה הם דרים בתוכם, ושווה כחן בדירה שבבית, ויכולין להקפיד זע"ז ולא איכפ"ל, ולא מספק"ל אלא בכה"ג שמקצתן קבעו דירה, כגון שמקצתן הביאו פת לכאן, אי בכה"ג בעינן שלא יקפידו נותני הפת על הדרים בפועל, ולכאו' להיפך דאותן שקבעו דירתם רשאים להקפיד על כאלו שחשובים כמי שדרים כאן מחמת נותני הפת, וא"כ ה"נ נימא להיפך ג"כ, דיש כאן באמת עירוב לעומת כאלו שדרים כאן באמת, וצ"ע.

והנה בספר חכמת הלב כתב כדבר פשוט שעד כמה שבעל הבית אין דר בתוכו אלא בבית אחר מבתי החצר, א"כ בוודאי צריך ליתן פת לעירוב, דאל"כ במה ייחשב שדר כאן. ובאמת י"ל בזה, דהא חזינן שכשאחד דר בחצר אוסר מחמת כל הבתים שלו שנטפלין לדירתו. אך באמת ד' החזו"א שזה רק אם רגיל לדור בפת בבתים אלו, וע"י שונה הלכות סי' שע"א בהערות שבסוף הספר, וגם אי נימא דלא כוותיה מ"מ אי"ז נחשב שדר שם, אלא שנטפל לדירתו שבבית אחר, ולכאו' לא סגי בזה לעניין לערב ע"י ולגרום שבית שדר בו יהא נטפל לבית זה, וא"כ יצטרך לכאו' ליתן פת לעירוב.

אכן העירוני בשם הרה"ג רנ"ו שליט"א דלכאו' אם יש לו ארונות או שאר דברים כבדים שחשובים תפס"י בבית שמניחים בו העירוב תסגי בזה, דהא חזינן ברישׁ סי' ש"ע שאם מביאים את העירוב לבית השוכר אין השוכר צריך ליתן עירוב, וגם המשכיר א"צ ליתן פת אם יש לו תפס"י אצל השוכר, וא"כ נימא שה"ה כשאין שוכר, אך למשכיר יש תפס"י אצל המערבים, דהיינו שיש לו כלים כבדים וכדו' בבית שמערבין בו תסגי בזה. אך באמת לא ברירא לי סברא זו כלל, דלכאו' י"ל שעם תפס"י א"א לערב, אלא שע"י התפס"י נחשב השוכר כאורח של המשכיר, וכאילו המשכיר דר ע"י השוכר שהוא אורחו בדירה, ודירת השוכר מתערבת עם המתערבים, אך בלא"ה אין למשכיר דירה בבית זו ובמה יתערב. ואע"ג שיש מקום גדול לסברא זו דאולי נחשיב את המשכיר כדר בבית ע"י שכל המערבים הם אורחים שלו מחמת ששאלו מיניה דוכתא ויש לו תפס"י, וא"כ כיון שהם אורחים שלו הרי שזהו דירתו, וא"כ גם הוא דר עמהם, ואין הם אוסרים עליו ולא הוא אוסר עליהם שהם אורחים שלו, ודירת העירוב שלהם היא דירתו, אך מ"מ עדיין לא ברירא ליה דשמא בעינן דירה אמיתית או תפס"י בדירה אמיתית להפטר מליתן עירוב, אך תפס"י בנתינת עירוב לא סגי, שסוכ"ס אין כאן לא דירה בפועל ולא זכות גמורה בפת של העירוב [ומזה שרש"י בדף מ"ט והעתיקו המ"ב כתב וכ"ש בעה"ב שהוא דר שם ממש, אין ראיה, די"ל דבדרך כלל עדיפא מינה קאמר], וצ"ע בזה.

[והעירוני שבחנו"א סי' צ' סקמ"א מפורש שאפשר ליתן העירוב בחדר שאין בעה"ב דר שם, ונהפך החדר למקום דירה, וכלים ששבתו שם ככלים ששבתו בבית, אך מ"מ לא נתפרש להדיא אי מיירי במזכין פת לבעה"ב, או שגם בכה"ג א"צ בעה"ב ליתן פת, וצ"ע].

בענין זיכוי העירוב לאותן שיתווספו לאח"ז

הנה בהא דמערבין על אותם שיתווספו אח"כ, לפו"ר הכונה שמזכין להם עכשיו, וכאשר יבואו לדור יועיל להם, ולא איכפ"ל מה שבהך ב' סעודות יש בעלות וזכות לעוד אנשים מבחוץ שאינם לעת עתה חלק מהעירוב, דבלא"ה אי"ז שיש לכל א' בעלות על מקצת מן העירוב, אלא שיש לכולם זכות בהעירוב כולו, ואפשר שיהא לעוד בנ"א זכות בזה.

אכן מדי המ"ב משמע שהזכייה חל רק לכשיבואו לדור כאן, עי' היטב בלשונו סי' שס"ו ס"ק נ"ד [וז"ל ובדוחק י"ל שכוונתו שזוכים בההתערבות ובתיקון העירוב, רק הם זוכין בשעה שיתווספו, עכ"ל]. וכן נר' שהבין בערוך השלחן שדן לגבי עכו"ם שנתגייר שכמי שזיכו לדבר שלא בא לעולם, ותלה הדבר בפלו' אם גר נחשב דשלב"ל עיי"ש, ולכאו' אם הזכייה עכשיו פשיטא שלא זכה שאין זכיה לעכו"ם, ובהכרח פי' שעושין עכשיו מעשה קנין שיועיל לאח"ז לכשיבא לגור.

אלא שלכאו' הדבר תמוה, דהא בהגבהה ומשיכה אמרינן דכלתה קניינו, וא"א לעשות היום הגבהה שיועיל על לאח"ז, ואולי צ"ל שנידון כאומר מעכשיו ולאחר ל' דמהני אף בהגבהה ומשיכה, ויעוי' בזה בתוס' ורמב"ן ורשב"א בפרק האומר בקידושין ובפרק הכותב במסכת כתובות, ואכמ"ל, ועדיין צ"ע בזה.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

המקפיד על עירובו

שו"ע סימן שס"ו סעיף ה': "צריך שלא יקפיד שום אחד על עירובו אם יאכלנו חבירו, ואם מקפיד אינו עירוב", וכתב בביאור הלכה ד"ה ואם מקפיד שאם בא בשבת ולא רצה ליתן לו אינו בטל העירוב בשביל זה, כיון שכבר חייל העירוב, כן משמע בבית יוסף, ע"כ. ולכאורה תמוה מאוד, שהרי אדרבה נאמר שכיון שמסרב עכשיו לתת לו גילה דעתו שכבר מבעוד יום לא היה ניחא ליה לתת לו את העירוב, שהרי לא אמר להדיא מבעוד יום שמוכן לתת אלא עשה עירוב בסתמא, וא"כ כשעכשיו מסרב לתת מסתבר שגם מבעוד יום לא היה נותן, ומהיכא תיתי לחלק ולומר שחזר בו בשבת והחליט פתאום לא לתת.

משה לנדאו - רמת שלמה

סימן שס"ז

החוזר מעירובו

כתב הרמ"א סימן שס"ז סעיף א' שאדם שרוצה לחזור מהעירוב מהני באופן שאינו רגיל לערב, אבל אם רגיל לערב אינו יכול לחזור והוי עירוב בע"כ, וכתב המשנה ברורה ס"ק כ' שאפילו לדעה א' בסימן שס"ז שבלא דעת אשתו אין בני החצר יכולים ליקח בעל כורחו, הכא קילא מפני שהפת כבר תחת ידם, ובשער הציון סקט"ו כתב שזה דווקא לדעת הרא"ש, אבל לדעת הרמב"ם דלדידיה אין בני החצר יכולים ליטול בעל כורחו אפילו היכא דרגיל אם אינו אוסר, א"כ הוא הדין הכא בעינן רגיל ואוסר, ע"כ. ולכאורה הדבר קשה מאד, שהרי אין סיבה לומר שהרמב"ם לא יסבור את החילוק שכתב במשנה ברורה בין היכא שכבר נתנו את הפת להיכא שלא נתנו, ולמה בדברי הרמב"ם מתעלם השער הציון מהחילוק הנ"ל, וזה איפכא מסתברא, שהרי הרא"ש לגבי בני חצר החמיר יותר מהרמב"ם, וכאן יוצא שהרמב"ם הוא המחמיר.

משה לנדאו - רמת שלמה

סימן שס"ח

הערות בסוגיא דשיעור עירוב

א. מספר הגרוגרות כשמערב רק לצורך טלטול בבנין מגוריו

הנה בסי' שס"ח מבו' שכשמערבים עירובי חצירות ויש פחות מי"ח בעלי בתים, א"צ לערב ע"י שיעור ב' סעודות כי אם ע"י סך גרוגרות כמספר הבעה"ב שבחצר, ולפו"ר ה"ה בזמנינו אותם שאין סומכים על העירוב הכללי ומערבין בבנין שלהם לצורך טלטול בין כל תושבי הבנין, סגי בככר שיש בו סך גרוגרות כמספר התושבים בבנין. אכן באמת נר' שזה אינו, וראוי לערב עם י"ח גרוגרות וכמו שית'.

דהנה יעוי' בביה"ל סי' שס"ו שכ' שאם א' רוצה לעשות בכל ער"ש עירוב מלבד מה שהקהל עושה בער"פ לכל השנה, טוב לעשות כן, אך אין כדאי שיברך, וגם נכון שיעירובו יתן לאחר לזכות לכל בני העיר, דאם ירצה באמת לחלק עצמו מן העירוב יש מקום לומר שיאסור על כל בני העיר. ודבריו צ"ב, דאם באמת מתכוון לחלוק עצמו אמאי אי"ז ודאי שאוסר על כל בני העיר, ועוד דאמאי כ' שאין כדאי שיברך, דלכאו' פשוט שאסור לברך שכבר יצא יד"ח בעירוב של כל העיר, ואי משום ספק שמא נתמעט וכו' פשיטא שאסור לברך כדין ספק ברכות.

ונר' דכוונתו דהיה אפשר לו לעשות עירוב לחצירו לבד, ואין מוציא עצמו מהעירוב המערב את כל החצירות שהוא מדין שיתוף כמבו' ברמ"א ריש סי' שס"ו, והרי מלכתחילה אפשר שכל חצר יערבו לבד, ומלבד זה ישתתפו כל החצירות בשיתוף, אלא שאנו עושים שיתוף ומכוונים שיהא שיתוף ועירוב, שבהך פת גם מערבים החצירות וגם הבתים שבחצירות, ומה"ט לכאו' נר' שאם א' ירצה שחצירו תתערב בפנ"ע שהבתים שבחצירו לא יהיו מעורבים על סמך השיתוף אלא בעירוב לעצמו, י"ל שהוציא בתים שבחצירו מן הכלל, ומקיים מצוות ע"ח בחצירו לבדו בלי להרוס את השיתוף של כל החצירות עם חצירו, וא"כ היה ביכלתו לברך ג"כ, אלא שזה חשש ברכה שא"צ אחרי שמצד הדין א"צ לערב, שיכול לסמוך עירוב בתים שבחצירו על סמך עירוב הכללי. ואולי ג"ז לא ברירא לרבינו ז"ל שהוא בגדר ברכה שא"צ, דשמא כשרצונו לעשות מצוה בעצמו אינו בגדר ברכה שא"צ, ומאידך נר' שחשש שאם לא ידע מה הוא עושה עלול להביא עצמו לידי חלוקה, שמוציא עצמו וחצירו לגמרי אפילו מן השיתוף [ואולי לא ברירא ליה שאפשר להוציא עצמו לחצאים], וע"כ קאמר שיתכוון אף הוא לעשות עירוב לכל העיר [וד' המ"ב ברורה בכמה מקומות שאפשר לכל א' לעשות עירוב לצורך כל העיר, ואף שיש כמה עירובים אי"ז נחשב כחולק עירובו, ודלא כחכם צבי, ואכמ"ל].

וכיון שהכריע רבינו שיתכוון לערב את כל בני העיר [ולהנ"ל יתכן שחשש שמצד הדין א"א להוציא עצמו מהעירוב הכללי לחצאין, או שעכ"פ חשש שמא יבואו לידי טעות], שפיר בעינן עירוב בשיעור הראוי לכל בני העיר, וק"ל.

ב. בשיעור שצריך כל א' ליתן

הנה יש לחקור אם צריך שכל א' יתן גרוגרת, או שיהא עירוב בשיעור גרוגרות כמספר המעורבים, אך כל א' סגי ליה במשהו, ונפקא"מ אם א' יביא כמה גרוגרות והשאר יביאו כל א' קצת.

והנה בלבוש כ' בטעם דסגי לערב לאלף אנשים ע"י שיעור שתי סעודות, דסגי שא' יוכל לקבוע דירתו באכילת ב' סעודות, וכולם נטפלים אליו ע"י שיש להם זכות בזה. ולכאו' צ"ל בכוונתו שכל א' יש לו הזכות שיהא הוא האוכל ב' סעודות הללו אם ירצה, דאל"כ מי הוא זוכה זה, אלא ודאי שהכונה שאחד הוא האוכל, וכולם נטפלים בעצם זה שיש לכל א' זכות בזה שכל הקודם זוכה. ולפי"ז י"ל בליכא ב' סעודות דאין לאף א' חשיבות כזה, שאולי יצטרכו שיהא לכל א' גרוגרת, דאל"כ אין לאף א' חשיבות ב' סעודות, וצ"ע.

והנה במק"א כתבתי לדון דלכאו' א"צ להרשות למי שירצה לאכול את הכל, אלא שיסכים לכל א' לאכול כפי זכותו, ורק שלא יקפיד שיקח כל אחד דוקא את מה שהוא הביא, אלא יסכימו להחליף זה עם זה, ובכך שותפותם נוחה ועריבה שאין כל א' מקפיד על ככרו, וכבר הוכחתי כן ממהרש"ם ח"ג סי' שע"א, ובגמ' לא אשכחן רק או שהמזכה יסכים שהזוכים יקחו, או שכל א' לא יקפיד על ככר שמביא, אך לא כתוב בשום מקום שצריך להרשות לא' ליקח את הכל עד שלא ישאר לו או לאחרים מאומה.

אכן עתה התבוננתי דלד' הלבוש י"ל דבגוונא דמערב בב' סעודות לכולם לא סגי שירשה לכל א' לאכול פירור, דאז ליכא לאף א' שיעור חשיבות, וצריך שירשה לכולם שמי שירצה להיות זה שבא לאכול את ב' הסעודות שכולם נטפלים אליו רשאי, ולפי"ז אולי יש בזה חילוק בין עירוב בסך גרוגרות כמספר הבעה"ב, לעירוב בב' סעודות ליותר מי"ח איש, והפוסקים סתמו בכל זה, וצ"ע.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

סימן שס"ט

הערות בענין מי שנתן מעה לחנווני ואמר לו זכה לי

א. הנה בשו"ע סי' שס"ט מפורש שאפי' באומר לחנווני זכה לי, אם לקח החנווני במעה ככר לעירוב תלינן שקנה בשליחות הזוכה, ולא נתכוון להקנות לו בקניין כסף, ושפיר חייל עירוב, דכמי שמשך העירוב מהמוכר בשליחות הזוכה שבמעה שלו קנה העירוב, וכן הוא להדיא בטור ע"ש. אך יש להעיר שברמב"ם המובא בב"י משמע להדיא דלא מהני, שהרי כתב שאם אמר לו ערב לי לוקח לו במעה זו ככר, ומשמע דבאומר זכה לי לא מהני אם יעשה כן, ובאמת שבל' הר"מ משמע דלא מיירי במזכה עבורו מפתו, אלא שרוצה שמעותיו יזכו לו, ובערב לי מתכוון שיקנה לו מאחר, אלא שפשוט שרשאי לקנות עבורו משלו, דהיינו שיזכה לו החנווני ע"י אחר, אלא דהכא לא מיירי במזכה ע"י אחר דזה מהני גם באומר זכה לי, אך בהולך לקנות לו לא מהני באומר זכה לי, לפי שאז מתפרש שבעה"ב קונה לעצמו שכבר זכה במעה, ומקנה ללוקח בעד מעותיו שנתאכלו אצלו, ורק באומר ערב לי מתפרש שהמעה פקדון וקונה בשליחותו, אך כאמור לעיל הטושו"ע חולקים בזה על הר"מ, וס"ל דבכל גווני מתפרש שקונים לו בשליחותו, וצ"ע על הפוסקים שסתמו ולא הרגישו בזה.

ב. הנה לכאו' לפי' הב"י בטור ושבודאי לכך נתכוון בשו"ע (אלא שהמ"ב פי' ד' השו"ע כדרך האחרונים שכן ס"ל לדינא, וכדברי התומים המפורסמים בענין פי' ד' השו"ע שלא כמו שנתכוון מרן המחבר בעצמו, וכן דרך המ"ב בהרבה מקומות, וע' לעיל סי' שס"ז סקט"ו ולעיל ריש סי' שס"ג ועוד דוכתי טובא, ואכמ"ל), מיירי שלא עשה כלל זיכוי לאחרים, אלא שכולם באו והגביהו ככר שלהם או הביאו ככר משלהם, וכשבא החנווני לערב צירף גם ככר עבור האורח, או שמיירי בככר א' שכל א' הגביה, ולהך לוקח סמכו על זה שזכה בחלק בככר ע"י כספו [ומשו"ה גרס הב"י ברש"י וטור ושו"ע אפילו ערב החנווני וזכה גם לזה, והיינו שלא זיכה לו אלא חושב שזכה כבר ועשה עבורו עירוב].

אך לפי"ז צע"ג מה יועיל לומר ערב לי, דאימתי הוא מעשה הזכייה שזכה ללוקח, ואי מיירי שעשה לו מעשה זכייה הא מהני גם באומר ערב לי, ולומר שנתכוון כשאמר לאחרים להגביהן שיזכו ללוקח רחוק מאוד, דהרי לא דיבר עמהם ולא נתכוונו לכך, וא"כ מ"ש אמר זכה מאמר ערב [ושו"ר שכבר תמה כן בב"מ עיי"ש], וצע"ג.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

סימן ש"ע

בענין בית שער יחיד

הנה בגמ' עירובין (דף פ"ה:) איתא דאמר ר"י בריה דרשב"ש דבכ"מ דין בית לאסור ולהצריך עירוב שווה לדין אפשרות ליתן בו עירוב חוץ מבית שער דיחיד, ונח' רש"י והמ"מ אליבא דהר"מ, דלמ"מ בית שער דיחיד אוסר ואין נותנים בו עירוב, ולרש"י להיפך שאין אוסר אבל נותנים בו עירוב [וסברת המ"מ מובנת מאוד דאינו ראוי כ"כ לדירה, וע"כ א"א להטפיל את כולם לבית זה, שא"א להחשיב את כולם כדרים בו אחר שאינו ראוי לכתחילה לדירה, אך מי שדר בו ואחשביה לדירה מיקרי דירה ואוסר, וסברת רש"י צ"ב, דאי מיקרי ראוי לדירה אמאי הדר בו אינו אוסר. ויל"פ בב' אופנים: א. שבית שער נטפל לכולם, וממילא אין אוסר שאינו רשות עצמי, ולא משום שאי"ז דירה אלא שאין אוסר לפי שנטפל עליהם. ב. ועוד י"ל דלהיפך כששניהם נותנים את העירוב ונעשו כמשפחה אחת, הרי שלגבי דידהו כמו שאי"ז בית שער, דבית שער עיקר החיסרון שאדם אחר שאינו מבני הבית עובר ומפריע להדרים להשתמש, אך כאן הם כמשפחה אחת וממילא מהני, ולב' הדרכים לא יועיל ליתן עירוב בבית שער דיחיד, רק כאשר הוא משמש להמתערבים, ולא כשהוא משמש לאדם מחצר אחרת שאינו מן העירוב, וק"ל].

ורבותינו הראשונים ז"ל הקשו דאיך אפשר לפסוק כר"י בריה דרשב"ש, והא קיי"ל כר' יוחנן (בדף ע"ה:) דבית שער דיחיד אוסר, והנה קושייתם רק לרש"י ולא למ"מ, דלמ"מ באמת לכו"ע בית שער דיחיד אוסר. ואליבא דרש"י נתקשו, ועי' בתוס' וברא"ש דיש ב' דרכים, דלתו' בית שער דבית דיחיד אוסר ונותנים בו עירוב, ודחצר אין אוסר ונותנים עירוב, ודרבים גם אין אוסר עירוב ואפי' דבית, אך לאידך גיסא ס"ל דזה מחלוקת, ולכאו' לפי דרך זו אי קיי"ל כר"י קיי"ל דאוסר ונותנים עירוב, ודלא כר"י בריה דרשב"ש דס"ל שאין אוסר.

ומרן הב"י ברישׁ סי' ש"ע האריך לבאר דהר"מ ס"ל דבית שער דיחיד אין אוסר, ואין נותנים בו עירוב, ומש"כ שרבים דורסים בו כוונתו לבית שער של יחיד שרבים דורסים בו, וכ"כ לדייק משיטת הטור שסתם בסי' שס"ו וריש סי' ש"ע דל"ש דרבים ול"ש דיחיד לעולם אינו אוסר ואין נותנים בו עירוב, וכ' שזו ד' הרמב"ם והרי"ף שהשמיט ד' ר"י בריה דרשב"ש, ושזו ג"כ דעת הך גיסא בראש"ש דזה פלו', ולהכי לא קיי"ל כר"י בריה דרשב"ש. אלא שכבר נלאו כל חקרי לב לירד לסוף דעת מרן ז"ל, דעייש"ש שכ' דהטעם דלא קיי"ל כר"י בריה דרשב"ש משום דקיי"ל כר' יוחנן בהא דעשרה בתים, וס"ל דפליגי ונכהך גיסא בראש"ש, ודלא כתוס' שחילקו בין בית לחצר, וכ"ה בדרכ"מ דלב"י אין חילוק בין בית לחצר, אך אי קיי"ל כר' יוחנן א"כ יש לנו לומר דשל יחיד אוסר ונותנים בו עירוב, ואיך אפשר לפסוק כר' יוחנן ומחמת זה לדחות ד' ר"י בריה דרשב"ש, ולבסוף לפסוק שאפי' דיחיד אינו אוסר ואין נותנים בו עירוב היפך ד' ר' יוחנן.

וביותר ייפלא דהא הר"מ והרי"ף והרא"ש והטור והשו"ע העתיקו לדינא דר' יוחנן (בסי' ש"ע ס"ז) דעשרה בתים וכו' שבית שער דיחיד אוסר, ואיך אפשר לומר דס"ל דל"ש דרבים ול"ש היחיד לעולם אין אוסר, ובמ"ב כ' דשאני בית שער דבית מבית שער של חצר (עיי"ש בסי' ש"ע פ"ז), אך בב"י משמע דלא ס"ל כן לדינא, וכאשר דייק מסתימת הטור סי' שס"ו וריש סי' ש"ע דל"ש יחיד מרבים ול"ש דבית מדחצר, וכן נתכוון לדייק בלשונו בחיבורו שו"ע, אך הדברים תמוהים דא"כ איך פוסק דינא די' בתים, וכ"ז פלא גדול.

והנה לכשנעיין בב"י נר' שמחלק בין בית שער דיחיד שיחיד עובר בו, לבית שער דיחיד שרבים דורסים בו בבואם לבית היחיד, וכאשר פי' לשון הרמב"ם, עיי"ש. ולכאו' נתכוון לחלק בחילוק זה בין הא די' בתים לסתם בית שער דיחיד, דסתם בית שער דיחיד רבים דורסים בו, משא"כ בהא די' בתים דמיירי שרק היחיד דורס בו. אלא שעדיין יפלא, שאם בלא"ה מחלק בין מיני בית שער מי סני ליה חילוקא דתוס' בין בית לחצר, ואף שע"ז י"ל דסתימת לשונות הראשונים משמע ליה דלא חילקו בהכי כי אם בחילוקו, אך מ"מ עדיין יפלא דמ"מ בבית שער דיחיד שרבים דורסים בו מנלן דלא נימא כר"י בריה דרשב"ש לחלק בין נתינת עירוב לבין לאסור מכוחו, ואמאי נדחו דבריו מן ההלכה שעד כמה שלא דיברו על אותו בית שער, א"כ מה"ת שנחלקו, ולמה לן לדחות דברי ר"י בריה דרשב"ש מההלכה, ואמאי פשיטא ליה לב"י דלדינא ליכא ציור שיש בו חילוק בין לאסור או ליתן עירוב, ודבר זה צ"ב.

ונר' לומר בעזהש"י דס"ל לב"י דאם החילוק בין בית לחצר, י"ל דאחרי שבית כדירה גמורה א"כ דחצר דירה ע"י הדחק, ויש בו חילוק בין לאסור ללתן עירוב, אך אם החילוק בין רבים דורסים ליחיד דורס א"כ הרי החילוק שזה נחשב של רבים וזה של יחיד, והיינו שיש בית שער דיחיד שנידון כשל רבים, וא"כ אין סברא לחלק בו בין ליתן עירוב לבין לאסור, וס"ל לב"י דר"י בריה דרשב"ש פליג עם ר' יוחנן בדין בית שער דיחיד, דלר"י בריה דרשב"ש בית שער דיחיד נקרא דירה ע"י הדחק, ושאני בין נתינת עירוב לבין לאסור, אך לר' יוחנן אין כזה כלל אלא דיחיד הוה דירה גמורה ואוסר ונותנים בו עירוב, אלא דס"ל להראשונים ז"ל שיש עוד מחלוקת ביניהם מהו בכלל בית שער דיחיד, דלר"י בריה דרשב"ש כל בית שער דיחיד בגדר בית שער, ולר' יוחנן רק בית שער כב' בתים שרק יחיד

עובר מיקרי בית שער, וקיי"ל כר' יוחנן בקולתו ובחומרתו, דהיינו בין בקולתו מהו בית שער דיחיד, ובין חומרתו מה דין בית שער דיחיד וכנ"ל.

ויעו' היטב בב"י וכפי מה שביאר דבריו בב"ח דכפי הנר' קים להו שיש בית שער דיחיד שנותנים בו עירוב, ומאידך קים להו שמתני' דבית שער אין אוסר בכל בית שער מיירי, והיינו בית העשוי להיות בית שער שרבים דורסים בו בין דיחיד ובין דרבים, ומכח זה חי' ר"י בריה דרשב"ש לבית שער דיחיד אע"פ שאין אוסר נותנים בו עירוב, ור"י דחה דבריו דאין חילוק, וכיון דמתני' בכל בית שער א"כ כל בית שער שהוא מקום דריסת רבים אפי' לבית של יחיד אין אוסר, ואין נותנים בו עירוב, ומה שקי"ל דאפשר ליתן עירוב מיירי בבית שער דיחיד שאינו בגדר בית שער כלל, והיינו שרק יחיד עובר בו.

ויש להמתיק עוד דמש"כ הב"י דסתם בית שער משמע בין דיחיד בין דרבים, אך מ"מ משמע בית העשוי לשמש לשער שהוא מקום העשוי לדריסת רבים ולשמש כהמתנה וכמעבר לבית, וד"ז אינו מצוי רק במקום שרבים צריכים לעבור דרך בית זה, ואפי' בית שער דיחיד לא יקרא בית שער אלא כשעשוי למעבר לרבים העוברים דרכו שזה מקום המשמש כמקום בין החוץ לבית, ונועד לשמש לאחרים הבאים אל הבית שמתעכבים שם עד שפותחים להם מבפנים, וזה החפצא של בית שער, ומידי אחריני אינו בשם בית שער, ומשום הכי באמת לר"י מתני' משמע בכל גווני, אך אינו כולל גוונא די' בתים, דהתם אין החיצון משמש כבית שער לפנימי אלא כבית לעצמו, אלא שהפנימי לא יכול להכנס לביתו בלי לעבור דרך חיצון, ויתכן שבאמת אין הדרך שבית זה ישמש כמקום להתעכבות האורחים וכו' שהם מתעכבים בחוץ עד שיקבלו רשות מכל הי' בתים לעבור דרכם ולהכנס לפנימי, שאין הבתים בית שער ואין משמש מעשה בית שער בעצם אלא שהפנימיים עוברים דרכם, ובזה שאני בין רבים דיחיד וכמושנ"נ שכשזה רק דיחיד כמו שאי"ז בית שער כלל, וכשזה של רבים הרי זה כבית שער, וסוף דבר לר' יוחנן בית שער שהוא משמש כבית שער אפי' ליחיד אינו ראוי לדירה, ובית החיצון לפני בית פנימי יחידי דאוסר ונותנים בו העירוב משום שאי"ז בגדר בית שער כלל, וא"ש היטב ד' הב"י דקי"ל כר' יוחנן מחד, ומה"ט גופא קי"ל מאידך דכל בית שער אפי' דיחיד אינו אוסר ואין נותנים בו עירוב.

ונר' שאין הנידון במספר האנשים העוברים דרכו אם רק אדם א' או רבים, שהרי בה' חבורות ששבתו בטרקלין חזינן שאפי' שיש חבורה בפנימית עדיין הוה בית שער דיחיד, ועיקר החילוק הוא אם זה בית שער העשוי למקום התעכבות אנשים מבחוץ ומשמש להם להתעכב ולהמתין שם עד שיפתחו להם מבפנים, שזה מיועד לתשמיש המפריע לתשמישי דירה, לבין ב' בתים זה לפנים מזה שרק בעלי הבית הפנימי עוברים, ורק עוברים ותו לא מידי, דבזה אם זה רק לבית א' אינו בגדר בית שער כלל, ודו"ק.

ובאמת שאני תמה מאוד על רבינו הגדול בעל המשנ"ב שפסק כתי' התוס' דשאני בית שער דחצר מדבית, דא"כ היה לו לפסוק שבית שער דחצר אין אוסר אבל נותנים בו העירוב, דהא ס"ל לר"י בריה דרשב"ש לא פליג על ר' יוחנן וכמושנ"כ תו' ורא"ש בתי' א', והיה לו לכתוב באיזה מקום חילוק זה, והב"י לא כתבו לפי שיטתו שאין מקום שיש בו חילוק זה, אך המ"ב לא היה לו לסתום בזה ובשום מקום לא הזכיר דין זה, והושמטו ד' ר"י בריה דרשב"ש לגמרי, וצע"ג.

עוד בענין בית שער דיחיד

הנה בעירובין דף פ"ה: מבו' דשווה דין בית להנחת עירוב לדין בית לעניין שיאסור הדר בו על אחרים חוץ מבית שער, וד' רש"י דבבית שער הדר בו אין אוסר ואפשר להניח בו העירוב, וד' הב"י סי' ש"ע להיפך דהדר בו אוסר אך א"א להניח בו עירוב.

והנה סברת המ"מ לכאו' ברורה מאוד, דבודאי אי"ז ראוי לדירה, וא"א להניח בו עירוב ולומר שכאילו כולם דרים בו, וגם א"א לומר שכולם נטפלים לכאן שע"י הנחת העירוב לא ייחשב כדרים בו, שאין דרך לדור בו, אך אם א' דר בו בפועל י"ל דאיהו אחשביה לדירה דהא קמן שדר בו, והיינו שזה מקום שאין ראוי לדירה, אך אפשר להחשיבו לדירה ע"י שדר בפועל.

אך בד' רש"י צ"ל באופ"א, דבית שער כל מה שאינו ראוי לדירה זה בגלל שאחרים עוברים עליו, וכ"ז לגבי מי שדר בפועל ואחרים עוברים עליו שדירתו אינה כדרך דירה, אך לגבי לערב את כולם ולהפכם כמשפחה אחת שכולם דרים בבית שער, א"כ תו לא איכפ"ל שיעברו דרך כאן לשאר בתים, שהרי בבית שער הם דרים ביחד, ואח"כ משם כל א' פונה לביתו הפרטי הנטפל להך בית, ועכ"פ לגבי המגורים המשותפים בבית שער לא איכפ"ל מה שעוברים, שהרי זה כמשפחה אחת שבחדר החיצון אוכלים יחד, ואח"כ פונים כל א' לחדרו לישון, דלגבי עירוב כמו שאי"ז בית שער [ואמנם לפי"ז אם יהא בית שער לחצר אחרת שיש להם דריסת רגל דרך בית שער, זה בוודאי לא יהא אפשר ליתן בו עירוב כשב' החצירות מערבין כל אחת לבדה, וסומכין על דינא דרגל המותרת, וק"ק]. ועי' עוד מש"כ לעיל בסוגיא דבית שער של יחיד בראש דברינו בסוגריים.

בענין סוכת החג

והתבוננתי דלכאו' בסוכה שכ' המ"ב שאין אוסר, זה לכאו' משום שהדר בו דירתו עראי, אך הרי אם יחליט לדור בה בקביעות יאסור, ועי' שעה"צ סק"ג, וא"כ לכאו' הסוכה עצמה ראויה לדירה קבועה, ואם כן תחשב כראויה לדירה ויועיל בה הנחת עירוב, דלזה בתר ראוי לדירה אזלינן. אך באמת נר' שא"א לומר כן, דנת' במק"א דדירת עראי בבית קבוע אוסר בעירוב, ובהכרח שכיון שעשה הסוכה לצורך עראי נחשב כאינו עומד לדירת קבע, וכאילו כל מציאותו עראי, וממילא גם אין ראוי להניח שם העירוב [ועי' בעצי אלמוגים כאן מש"כ לגבי סוכה, ואכמ"ל].

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

בענין בית שער

שו"ע סי' ש"ע שעה"צ ס"ק כ"ו. כתב בשעה"צ בסוף דבריו וז"ל: "אכן אם לא נתנו הפנימים עירובין אפשר דכשם שאסורין לטלטל בחצר, כך אסורים באלו הבתים החיצונים, דאע"פ שאינם אוסרין אסורין, ותליא בפלוגתת רש"י ותוספות בסוגיא דחורבה, ויתבאר בסימן שע"ו ס"ג", עכ"ל. וכוונתו דרש"י ס"ל כל מה שחורבה לא אוסרת רק משום דלית לה בעלים, אבל ביש לה בעלים אוסרת, ולפי"ז כאן שהחיצונים שייכים לבנ"א, אסור לפנימיים לטלטל שם, ולתוס' אף ביש לחורבה בעלים אינה אוסרת.

ולכאו' צ"ב, דבשלמא בחורבה אמצעית כיון שלא ניחא תשמישתיה לתרוייהו, דמשתמשים מהחלון בזריקה, לכן לא הצריכו חכמים לערב שם [לתוס' אפי' ביש לה בעלים, ולרש"י דוקא בלית לה בעלים], משא"כ היכא דהבתים החיצונים הוו כבית שער לפנימיים שעוברים בו ומשתמשים בו ונוח תשמישתייהו למרות שאין לו דין בית, לא גרע מחצר שיד שתיהן שווה בו ואוסרים זה על זה, א"כ מדוע תלה זאת המ"ב במחלוקת רש"י ותוס' גבי חורבה, דהלא הכא תשמישם נוח יותר מחורבה, וצריכים לאסור לכו"ע להשתמש כחיצונים.

וי"ל דכיון שגרים בו בנ"א בחדרים החיצונים, צריכים הפנימיים רשות מהם להניח חפציהם וכדו', ותו לא הוי בנוח כמו בחצר, ושייך לדמותם לחורבה שאינה בנוח, ושייך למחלוקת רש"י ותוס'.

דוד בארי - ברכפלד

סימן שע"א

בענין בעה"ב שאוכל בשבת בבית אחר שבאותו חצר

קיי"ל בסי' שע"א סעיף א' שא' מבני חצר שעקר דירתו לחצר אחרת לשבת אחת חשיבא עקירה, ומשמע שדווקא בעקר לבית שבחצר אחרת ולא בית לאחר שבאותה חצר, ויותר מזה מבו' בסי' שע"א דא' מבני חצר שירש בית אביו אוסר מכח בית אביו ואף שאין דר בתוכה, דכיון שהוא דר בבית שבאותה חצר [וכמפו' בראש ומובא במ"ב סי' שע"א סקי"ב], ולכאו' מבואר בזה שגם אם החליט שלא לאכול פת בבית זה בשבת זו כלל, מ"מ כיון שהוא באותה חצר אוסר, וי"ע אי טעמא משום שאי"ז כהחלטה ועקירה גמורה כל שנשאר בחצר, או שבאותה חצר בטילין לביתו שאוכל בו. ולכאו' מוכרח כצד ב', דהא בהך דיורש שעדיין לא דר מעולם בבית שירש אמאי חשיבא ביתו לאסור מכחה, ובהכרח משום שנטפל לביתו.

אמנם מרן החזו"א לכאו' פי' כצד א', דהנה דעת החזו"א שאפילו באותו בית גופא נחשבים החדרים שאין אוכל בהן אפילו אותן הראויין לדירה כבית שאין דר בו בפיתא וכחצר דמו [יעוי' סי' צ' סקמ"א], ולכאו' אין לך דר באותה חצר יותר מזה, ובהכרח שכל שדעתו ברורה שלא יאכל שם אמרינן דלא נחשב שדר שם אפי' כשנמצא באותה חצר. ובאמת ראיתי בשונה הלכות סי' שע"א בהערות שבסוף הספר שכתב דלהחזו"א צ"ל דהך יורש עומד לדור בבית שירש באכילת פיתא, ולכן אף שבשבת זו אין דעתו לאכול לא חשיבא עקירה ברורה, אך סתימת הפוסקים לא משמע הכי, ומשמע דבכל גווני נטפל לביתו, ואף אם אין עומד לדור בה אלא להשכירה לאחרים וכדו'. ולשיטתם ודאי שכל החדרים שבבית נטפלים לחדר שאוכל בו, וכד' הב"מ המובא במ"ב סי' שנ"ה סקל"ד.

והנה לפי"ז ברור דמש"כ בסי' ש"ע סי"ה דמי שאוכל במק"א וישן במקום אחר, אין אוסר אלא במקום שאוכל, להפוסקים הכונה בב' חצירות נפרדים, דאי לא"ה אוסר בשניהם, אך לחזו"א י"ל אפי' באותה חצר, וכשהדבר מוחלט אצלו שלא לאכול באותו בית, ובמ"ב סקמ"ב שם כתב להדיא דמיירי בחצר אחרת, וכסתימת הפוסקים וכהב"מ הנ"ל.

ומ"מ נר' דגם לחזו"א אם רגיל לאכול בחדר א' ועכשיו אוכל בחדר אחר, תרוייהו כמקום אכילה חשיבי דאין כאן עקירה, וי"ע אם מה שהדרך לאכול בימות החול בבית שמבשלים, ובשבת בחדר הגדול והמכובד, אי סגי בהכי להחשב כעקירה גמורה או לא, ול' החזו"א סי' צ"א סקמ"א משמע דבדרך לאכול כל שבת בחדר זה סגי להחשיבו עקירה מבית שמבשלין ואוכל בו בימות החול, והוא חידוש גדול.

וי"ע לפי"ז בסוכות כשכל בני הבית אוכלים בסוכה, אי הבית אוסר או לא, ולהפוסקים לכאו' בודאי לא נחשב עקירה מן הבית, ואפי' לחזו"א י"ל דכיון שרק בשבת זו אין אוכל שם, ונשים יכולות לאכול אם יצאו בבית, וגם אם ירדו גשמים יכנס לביתו, לא נחשב עקירה, ואדרבה שלד' הפוסקים י"ע דלכאו' קשה להטפיל הבית לסוכה כשהסוכה עצמה אינה מקום דירה, וא"כ אדם זה אינו דר בבית בשבת חוה"מ סוכות, אך מ"מ י"ל שאי"ז דווקא טפילות לבית, אלא שכל בתים שלו בטלים לדירתו שכולם צרכיו, וכל צרכיו בטלים לדירתו, ודירתו מתפשטת בכל בתים שבאותה חצר, ועי' היטב [שו"ר שבספר בצל החכמה פשיטא ליה דחשיבא עקירה מן הבית, מובא במ"ב הוצ' דרשו ריש סי' ש"ע, עיי"ש היטב, ולדידי לא פשיטא לי כלל כיון שנשאר באותו חצר].

ומ"מ נראה שכ"ז לבית פרטי, אך לביהכ"נ גם אם יש לו זכות בביהכ"נ אינו נטפל לביתו שנאמר שדירתו מתפשטת לשם, שזה ודאי מקום צ'יבורי שאינו עומד לצרכי דירה, וע"כ אינו נטפל אליו, וכ"ש לד' החזו"א שנחשב לעקירה אחרי שאין דרכו לאכול שם בשבת, גם אם בימות החול אוכל שם דרך לימודו, וק"ל.

והנה נפק"מ בכ"ז לא רק לענין אם צריך לערב מכוחו, אלא לענין כלים ששבתו שם אי כשבתו בבית או בחצר, דמפו' בחזו"א סי' צ' סקמ"א וסי' צ"א סק"א שעד כמה שנחשב שאינו דר שם נידון כחצר אף שהוא ראוי לדירה, וי"ל דה"נ כן הוא להפוסקים באופן שאינו נטפל לביתו, או כגון שעקר עקירה גמורה לחצר אחרת [ובאמת שזה שנוי בפלו' רש"י ותו' בסוגיא דחורבה, וכבר כ' במק"א דהלכה כתוס', וכאשר הכריעו הגר"ז והמ"ב והחזו"א, ואכמ"ל].

והנה למדנו מד' החזו"א חידוש נפלא, דמש"כ תוס' דבית שאין דר בו לא חשיבא בית לענין כלים ששבתו בתוכו, אף שראוי לדור בו, הנה הוא אפילו כשדר בו בפת כל ימות השבוע, ואפי' בשבת עצמו ישן ומשתמש בו, אלא שעקר מקום פיתא שלו בשבת זו מבית זה, כבר אינו בגדר בית, ומשום דכל שאינו אוסר על החצר אין הבית עצמו נאסר, ונר' הביאור בזה דכל שאינו בגדר רשות חשובה להחשיב את החצר כחצר שבית פתוח אליה, כך גם אינה חשובה כרה"י לאסור להוציא ממנה לחצר או לרשות אחר, שכל תורת איסור טלטול ברשויות בהוצאה מרשות היחיד חשובה שהיא רשות שהאדם דר בה באכילת פיתא לרשות של אחר כיו"ב, או לרשות שכמה רשויות כאלו פתוחים לשם, אך בלא"ה אין חשיבות בחילוק הרשויות, ואין ההוצאה וההכנסה חשובים ליאסר אפי' מדרבנן, ודו"ק היטב.

וכבר נת' שלכאו' האחרונים מודים לחזו"א, אלא שלדידהו לא יצוייר רק בעקר מקום פיתא שלו לחצר אחרת, ונר' דבזמנינו שכל העיר כחצר אחת, אף שהוא רגיל לטלטל רק בבניין זה או בשכונה זו, מ"מ לחומרא צריך לחוש שכל העיר כחצר אחת, וא"כ לד' האחרונים ז"ל לא יצוייר דין זה רק בעקר מקום פיתא שלו לעיר אחרת שאינה מגודרת עם חצר זו כלל, ומה שהיא מגודרת עמה וחלוקים ביניהם בצוה"פ וכדו' כחצר אחת גדולה שחלוקה לב' חצירות, הנה אם שניהם עירבו לכאו' כחצר אחת דמו, ואם אחת עירבה ואחת לא עירבה, וכגון שבאחת יש נכרים וכו' ובאחת עשו שכירות כדין וכו', י"ל אי כב' חצירות דמו לגבי זה או לא, וצ"ע בזה לדינא.

ועיקר הדבר דגם בית הראוי לדירה מותר להוציא ממנו וכו' כלים, כבר אשכחן במסקנת האחרונים לגבי אורח שאוכל בבית בפנ"ע, דכיון שהוא עראי ואינו אוסר על הקבועים גם אין איסור להוציא מביתו, וכמו שהכריע בביה"ל סוף סי' ש"ע, וש"מ שאפי' כשדר בו אינו כבית לגבי להוציא ממנו, והיינו שלא נאסר להכניס ולהוציא אלא רשות האוסרת וכמושנ"נ.

ודע שאפי' לרש"י שבית בלא דירה אוסרת, מ"מ כבר הכריע החזו"א דאם משתמשין בו אחרים תשמיש חשוב של צרכי דירה אזלינן בתרייהו, ונפק"מ שמי שנסע מביתו להיות בשבת בעיר אחרת שהטלטול מביתו תלוי בפלו' רש"י ותו', אך אם נמצא בשבת זו אורח שלן שם, או ששכנים משתמשים שם צרכי דירתם, אזלינן בתרייהו, ולא איכפ"ל מבעלותו של הנוסע כלל, וכשנשארו מבני ביתו בבית בעינן לערב עמהם, ולא איכפ"ל בבעה"ב כלל, וק"ל.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

בדין יורש דירה בשבת

סימן שע"א ס"ג, הנה ע"פ המבואר בסעיף זה יכולה להיווצר תקלה בעירוב בצורה שלא חושבים עליה לתקנה, דמצוי בכמה מקומות שכשיש אלמנה ל"ע ואינה רוצה להכביד אל בניה, שוכרת לה דירה או קונים לה דירה בקירבת בניה באותה שכונה. והנה כשימלאו ימיה והיא בבית החולים שלא באותה העיר, או כשהבי"ח במקום שלא מתחבר לעירוב [כגון ביה"ח הדסה], נמצא שבערב שבת ביתה היה ריק מאדם, והיה בגדר דירה בלא בעלים, והיא בגדר א' מבני השוק.

ואם בשב"ק מתה האשה, ונודע לבנה ע"ז בשבת והוא גר באותה שכונה, הרי ירש את הדירה בשבת, ודירה זו מחוסרת עירוב, ומבואר בסעיף זה דאוסר עד שיבטל כיון שהוא באותה חצר. אך הראני ידי"נ הגר"א פינחסוב שליט"א דיש לזה תקנה עפ"י חידוש גדול של המשנ"ב בס"ק ט"ו, דאפשר לערב אף לדירה בלי בעלים ע"ש [והוא חידוש, דכיון דאין אוסר איך מועיל עירובו].

והנה אם עשו העירוב בשעה שהאשה היתה מבני העיר, בודאי מהני לה הך עירוב, אך כשעשו העירוב בשעה שהיתה בביה"ח, יש צד גדול מאד דלא מהני, דהנה המזכה מזכה העירוב לכל בני העיר ולכל מי שיתווסף בה, אבל לא עולה ע"ד לזכות גם למי שלא יגור בדירתו, ואינו מחשב את הדין הנ"ל.

וכן נפק"מ לעשירים שיש להם דירה א' בארץ ומגיעים רק לביקור בה, ואם מת בשבת ובנו גר באותה שכונה אוסר וכנ"ל, ובזה לא חשבו לזכות לו דאין עולה ע"ד זה.

ואפשר שהוא בכלל המבואר בסי' שס"ו ס"ח דלב ב"ד מתנה, וע"ש במשנ"ב, וצ"ע, ובפרט שיש חולקים שם. [ואין לתמוה איך ידע שמת בשבת, דמאד שכיח שמתקשרים [באיסור] להודיע שיבואו כי עומד למות, ואפי' שלא ירים הטלפון יודע שעות שעה כבר נפטרה, והוא מנהג בהרבה בתי חולין ב"מ. וי"ע דבכה"ג לכאו' א"א לסמוך על חזקת חיים כלל].

והתקנה היותר טובה שכשמזכה יאמר הנני מזכה לכל מי שיועיל זיכוי זה להתיר [ולא יאמר כל מי שיועיל לו, דאין מועיל לו אלא לשאר בני העיר].

דוד מנשה - רמת שלמה

אחד מבני החצר שמת בשבת

כתב השו"ע בסימן שע"א בסעיף ד' וז"ל: אחד מבני החצר שמת בשבת, אם עירב אפילו ירשו אחד מן השוק אינו אוסר, ואם לא עירב אם ירשו אחד מן השוק, כל זמן שאינו בא לדור עמהם אינו אוסר, בא לדור בשבת בביתו מורישו אוסר, וכתב במשנ"ב ס"ק י"ז דאם לא עירב, גם זה מיירי שאין לו בני בית שם. וכתב בשעה"צ ס"ק י"ג וז"ל: דאם יש לו בני בית שם, אפילו אם לא בא היורש לדור בבית ג"כ אסור, דהרי יש לדירה בעלים, ומה שכתב המחבר לדור עמהם לאו דוקא, ולכאורה תמוה מאוד מה שכתב לדור עמהם לאו דוקא, דמשמע דהבין במחבר דלדור עמהם הפירוש הוא עם בני הבית, ועל זה קשה למשנ"ב דהרי מוכרחים לומר דאין בני בית, וא"כ מה כתוב לדור עמהם, ולכן כתב דלאו דוקא, אבל באמת במחבר אפשר לומר כדבר פשוט דלדור עמהם הפשט עם בני חצר ולא עם בני הבית, וזה משמע הפירוש היותר פשוט דהוי עם בני חצר, וצ"ע.

ראובן שיינברגר - רמת שלמה

גוי ששבת במרחק מהלך יום

הנה כיום אין מצוי כלל מרחק מהלך יום, ובטל דין זה לכאו' כיון שיש מטוסים. והנה במ"ב סי' שע"א סק"ד כ' דאף דברחוק נמי איכא למיחש שהלך בחול עד סמוך לכאן ויבא בשבת, מ"מ ל"ח להכי, וע"כ הסברא דתולים שלא "התחיל" ביציאה אלא בליל שבת.

ולפי"ז לכאו' יש ליתן פתח היתר, דבדרך כלל אין מזמין כרטיס טיסה אלא כמה שעות מראש, ואין מצוי שמיד מזמין הכרטיס, ויש לצרף שעות אלו וברוב מקומות יהיה מותר, וצ"ע.

דוד מנשה - רמת שלמה

סימן שע"ב

ב' חצירות שרוצות לערב יחד

מבואר ברמ"א סימן שע"ב סעיף ג' שאם רוצים לערב ב' חצירות יחד צריכים לערב בני חצר אחת, "ואחר כך" יוליכו את העירוב לחצר השניה.

וכתב המחבר דבעי' שהחצר השניה שמניחים אצלה בני החצר הראשונה את העירוב צריך שתערב לעצמה. ובמשנ"ב ס"ק כ"ה הוסיף דבעי' שבני החצר השניה תהיה מעורבת "קודם" שיניחו בני החצר הראשונה אצלה את הערוב, ובשעה"צ סק"ג פי' דאי לאו הכי אין ערוב למפרע.

והעירני חכ"א שליט"א דהנה המ"ב מדמה מש"כ הרמ"א דבני החצר הראשונה המניחים עירובם בחצר השניה, בעי' "שקודם" יהיו מעורבים לעצמם, ו"אחר כך" יניחו את העירוב בחצר השניה, להא דבני החצר השניה ג"כ צריכים להיות מעורבים לעצמם קודם שיבוא אצלם העירוב של בני החצר הראשונה.

והא צ"ע, דמה שמניחים בני החצר הראשונה פת אצל בני החצר השניה ומהני להתירם יחד, הרי זה ככל עירוב שכל בית נותן פת, ואחר שנתנו כולם חל העירוב, ומעולם לא מצאנו מי שיאמר שצריכים כל בתי החצר לתת עירובם בבת אחת, אלא הדרך היא שכ"א מביא בזא"ז, ואח"כ מזכים לכולם ובזה חל העירוב. והכא נמי תתן החצר הראשונה את חלקה בעירוב, ואח"כ יתן כל בית מהחצר השניה, ויזכו את העירוב לבני שני החצרות ויועיל. ומהיכי תיתי לומר דבזה לא יחול העירוב למפרע, דבגמ' לא מבואר רק שהחצר הראשונה צריך שיהיו מעורבין ואח"כ יניחו את העירוב בחצר השניה, אבל דינא דבני החצר השניה יהיו קודם מעורבין לא נמצא בגמרא, ומסברא דנפשיה כתב לה המ"ב.

ונראה דע"כ אשמועי' המ"ב דהעירוב של שני חצירות לא הוי כשאר עירוב שנותנים כמה בתים בחצר אחת להשתתף יחד בחצר שלהם, אלא הוא דין מיוחד של עירוב שני חצרות יחד, וי"ע.

כותל שבין החצרות שאינו רחב ד'

מבואר בשו"ע סימן שע"ב סעיף ו' שאם הכותל גבוה י"ט לשניהם, והוא רחב פחות מד"ט, הוי מ"פ, ולכן מותר לבני שני החצרות לטלטל אליו אף כלים ששבתו בבית, ובלבד שלא יחליפו דלמא יוציא להדיא מבית לחצר השניה. ובמ"ב הביא דלעיל הביא ע"ז המחבר ב' דעות, ומשמע הכא דהרמ"א חשש להחמיר.

ויש להעיר דלעיל בסי' שמ"ו סעי' ג' כתב המחבר דכתלי רה"י הרי הם רה"י, וביאר המ"ב דכיון שהם עצמם "עושים" את הרשות לרה"י, כ"ש שיהיו הם

עצמם רה"י. והנה לפי טעם זה הו"ל למימר בכותל דידן נמי שכיון שעל ידו נחשבת החצר רה"י הוא עצמו נמי רה"י, ואמאי כתב המחבר דהוא מקום פטור.

נתן קצנלבוגן - אשדוד

סימן שע"ד

פתח שנסתם בשבת

בביה"ל סימן שע"ד כתב דאם הניחו עירוב הקודם על שבת אחת ונסתם הפתח לא מהני העירוב המונח, כיון שהתבטל כשנסתם אינו חוזר וניעור משתחשך, משמע דאם לא נתבטל היו יכולים לערב, אף שמעיקר הניחו העירוב רק על שבת אחת. והוא לשיטתו בסימן שפ"ב ד"ה צריך שישכירו על הא דאיתא בשו"ע שם ס"ז דאם שכרו מן האינו יהודי לשנה צריכים לשכור ממנו שוב אחר השנה ולערב, דהוא רק מפני מצוות עירוב ולברך כתקנת חז"ל, אך בדיעבד מהני גם ללא עירוב אם שכרו כיון שהפת מונח ביחד. ואגב חזינן מזה דמצוה לחזר אחר עירובי חצירות (כדאיתא בסימן שס"ו ס"ג), ופירש המשנ"ב (ס"ק ע"ח) כדי שלא יבואו לטלטל באיסור, לא סגי במה שלא יטלטלו באיסור אלא בעי לעשות עירוב כתקנת חכמים, דהא התם סגי במה שהפת מונח ביחד, ועם זאת כתב הביה"ל בסימן שפ"ב דבעי לעשות עירוב כתקנת חז"ל.

אליצור מ. אוחיון - רכסים

סימן שע"ה

נח לאחד וקשה לשני

מבואר בשו"ע סימן שע"ה סעיף ב' דאם תשמיש התל נח לאחד וקשה לשני, נותנים את התל למי שנח לו התשמיש. והנה לעיל בס' שע"ב סעי' ו' כתב המחבר גבי כותל שנח תשמישו לאחד יותר מלשני, דלמי שקשה אסור להשתמש בו אף בכלים ששבתו בחצר. ובמ"ב הביא דהאבן העוזר השיג עליו, דלהוציא לחצר משם שרי אף למי שתשמישו קשה. ולכאורה הוא הדין נמי בנידו"ד תליא בפלוגתא הנ"ל.

נתן קצנלבוגן - אשדוד

ביטול רשות

שו"ע סימן ש"פ סעיף א': ואם דר עם ד' או ה' צריך לבטל לכל אחד ואחד שיאמר רשותי מבוטלת לך ולך, וי"א שדי שיאמר רשותי מבוטלת לכולכם. ובמ"ב סק"ה כ' דלדינא מסיק הא"ר דהעיקר כהי"א דמהני אף גם כשאמר לכולכם.

והנה ידוע דסתם ויש הלכה כסתם, דהדעה שהביאה המחבר בסתם דעתו לפסוק כמוה (כמש"כ המ"ב סי' שס"ג ס"ק קי"ז וסי' שס"ד סק"ח), וצ"ע דהכא פסק המ"ב כהא"ר דפסק כהיש אומרים. אכן שמעתי ד"ל דהיכא דהי"א אינו רק חולק על הדעה הראשונה, לא שייך לכתוב הי"א כדעה ראשונה בסתם, ולא שייך הכלל הנ"ל, וא"ש.

ביטל רשותו מערב שבת

כתב בבה"ל סימן ש"פ סעיף א' ד"ה צריך לבטל לכל אחד ואחד: עיין מ"ב, ואע"ג דהאי דבטיל ליה עירב עם חבירו, כי עירב מאתמול אדעתיה דהאי חולקא לא עירב וכו' [רש"י כ"ו ע"ב ד"ה ה"ג לא נצרכה]. ולפ"ז אם היה הביטול מבער"י קודם שעירב, דכי עירב אדעתא דהאי חולקא נמי עירב, מהני הביטול שביטל לו לבד. החידוש בזה הוא דהיה מקום לומר דאף דע"י הביטול שרי לטלטל, אבל מנא לן דהוי כבעלים כל כך דיש לו כח לערב על הבית שביטלו לו.

נתן קצנלבוגן - אשדוד

סימן שפ"ב

בענין גדר הגזירה בב' ישראלים אוסרים זה על זה

מבואר בגמ' דף סה: אמר רבי יהודה אמר רב ישראל ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה, בא מעשה לפני רבי ואסר, ולפני ר' חייא ואסר, יתוב רבה ורב יוסף בשלהי פירקיה דרב ששת ויתיב רב ששת וקאמר כמאן אמרה רב לשמעתיה כר' מאיר, ומסיקה הגמ' דלעולם אמר דבריו לר"א בן יעקב שרק נכרי במקום ב' ישראלים אוסר משום שבעינן ב' ישראלים אוסרים זה על זה, ולכך פנימי מותר, והטעם דחיצון אסור מבואר בגמ' דס"ל כר"ע דאמר רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה, ומקשה הגמ' אי כר"ע למה לי נכרי אפי' ישראל נמי, היינו דגם ב' ישראלים בב' חצירות פנימית וחיצונה יאסרו זה ע"ז, דהפנימי אע"ג שמותר במקומו אוסר שלא במקומו, ומתרצינן לעולם שעירבו, וטעמא דאיכא נכרי דאסר, הא ליכא נכרי מהני עירובן.

מבואר בגמ' לכאורה דלדעת ראב"י דס"ל דבעינן ב' ישראלים בחצר, אין הטעם רק מפני ששכיח דדייר ישראל בהדי נכרי בכה"ג, דודאי בכה"ג דהם ביחד ולא חייש ישראל לשפיכות דמים, אלא יש כלל שבעינן לראב"י שב' הישראלים יהיו אוסרים זה על זה.

ויש לדון בגדר הדבר אם הוא מטעם שרק במקום ב' ישראלים אוסרים זה על זה נאמרה גזירתו של ראב"י שדירת עכו"ם נעשית שמה דירה ואוסר העכו"ם, או דלמא הטעם משום שלראב"י כל הגזירה היתה שעכו"ם אינו אלא מבטל את עירובן של ב' הישראלים, אבל אין הגדר שעכו"ם אוסר אלא שבמקום שעכו"ם דר עם ישראלים אינם יכולים לערב, ואם גם בלא העירוב לא יהיו אוסרים א"כ אין העכו"ם יכול לאסור.

ובגר"א בסימן שפ"ב ס"ק א' כתב על דברי השו"ע שכתב שבעינן שיהיו שני ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה אז הגוי אוסר עליהם, כתב דבא השו"ע לאפוקי דאותן שאין אוסרים כמו האחים שאוכלים אינו אוסר, וכמ"ש רש"י אם באין לערב אין עירובן מועיל.

מלשון הגר"א משמע שהטעם שבעינן ב' ישראלים אוסרים זה על זה הוא מטעם שגזירת חז"ל בעכו"ם היתה שאין עירובן מועיל והוי חסרון בעירוב, ולא שנכרי אוסר רק שחז"ל גזרו בב' ישראלים.

ולכאורה כן מוכח לשון רש"י בסוגיתנו שכתב וז"ל: לעולם כר"א משום הכי פנימי במקומו מותר וחיצון אסור משום דריסת הרגל דפנימי כר"ע, וכיון דאסר עליה הוו בחיצונה ב' ישראלים אוסרים זה על זה, ומהני נכרי לבטל את עירובן אפי' עירבו, ואי ליכא נכרי כי עירבו שרי. א"כ מפורש ברש"י שהגדר הוא שהנכרי מבטל את העירוב, ולא הגדר שהנכרי אוסר במקום ב' ישראלים.

אבל מדברי התוס' לעיל דף סג: בעובדא דהמן בר ריסתק משמע לא כדברי רש"י אלו, דמבואר שם בדברי התוס' קושיא כמו דלדעת אביי מהני ביטול במקום נכרי כיון שע"י כך נעשים כולם כאחד, והוי ליה חד במקום נכרי, א"כ גם בעירוב נימא שכיון שמערבין הישראלים ביחד יעשה כאחד במקום נכרי, ושוב לא יאסור הנכרי (והיה מקום לומר דכל קושיתם היא שם להבנתם דהמן בר ריסתק היה לו בית פתוח למבוי, ולא היו לו עוד שאר בני חצר, וכל החצרות היו פתוחות זו לזו ועירבו ביחד בחצרות, והמן בר ריסתק לא היה עמהם אלא במבוי, ולכך הקשו דכיון דנעשו אחד בחצר והמן לא אסר עליהם א"כ יעשו אחד במקום נכרי.

אבל אין לומר כן, דהא דחו זאת תוס' דלא חשוב אחד במקום נכרי משום דא"כ לעולם לא היה צריך לשכור, א"כ דבריו מיירי בכל מקרה של ב' במקום נכרי, ולא רק על המקרה המסוים הזה שהיו חצרות פתוחות והיו שותפים עם הנכרי רק במבוי, וכן מבואר להדיא בר' פרץ.

ולכאורה בשלמא אם גזירת חז"ל היתה שבעינן ב' ישראלים אוסרים זה על זה שרק אז דירת הגוי דירה, שפיר הקשו תוס' שכיון שעירבו ולא אוסרים זה על זה ממילא שוב לא יאסור כאן הנכרי, דחשובים אחד במקום נכרי ע"י עירוב כיון שלא אוסרים זה על זה, וע"ז תירצו דא"כ לעולם יצטרכו לשכור, וע"כ דע"י עירוב גופא לא חשבינן להו כב' במקום נכרי דבעצם חשובים כשנים, וסגי בהכי לגזרת חז"ל.

אבל אם נימא כדברי רש"י שגזרת חז"ל גופא היתה שגוי מבטל את עירובם, מה שייך להקשות שע"י עירוב יעשו אחד במקום נכרי כיון שהיא גופא הגזירה שהגוי מבטל את עירובן. ואולי גם לדינא יש חילוק בין ב' הגדרות אלו, דלמה שכתבנו תוס' מיירי עכ"פ גם בחצרות פתוחות זו לזו, והגוי עמהם רק במבוי ולא בחצר, ואע"ג דלא רק בהכי מיירי מ"מ גם בהכי מיירי, ואם נימא דהגדר שהגוי מבטל את עירובן לכאורה כאן לא שייך לומר כן, דהא ודאי עירובן מועיל לגבי עצמם שיוכלו לטלטל מן בתיהם לחצר, אלא דבמבוי יש גוי א"כ לא שייך לומר שהגוי מבטל את עירובן, דהא לגבי עצמם אינו מבטל, ולא מסתבר לומר שלגבי המבוי גם עירובן שבחצר בטל, וע"כ כמו שכתבנו שלדברי התוס' גדר הגזירה הוא שנכרי אוסר אלא דבעינן ב' ישראלים, וחידשו תוס' שעירוב לא עושה כבית אחד ממש לאחשובי כב' ישראלים בבית אחד, אלא לענין גזירת חז"ל שעכו"ם אוסר חשובים כב' ישראלים חלוקים, וממילא אוסר עליהם העכו"ם במבוי.

וא"כ לכאורה פליגי התוס' והגר"א בדעת רש"י בגדר הגזירה של ב' אוסרים זה על זה, לדעת התוס' גדר הגזירה שעשו דירת עכו"ם דירה דוקא במקום ב' ישראלים, ולרש"י הגזירה היתה רק שעכו"ם מבטל את העירוב, ולא עשו לו דיור כדי לאסור את הישראלים אלא רק מקצת דיור לענין לבטל עירוב.

ומיהו נראה דיש לדחות את הראיה מרש"י שכל גדר הגזירה הוא שב' ישראלים אוסרים משום שהגוי מבטל את עירובן, דהא בגמ' מיירי בב' חצרות זו לפנים מזו, וגוי וישראל בפנימית וישראל בחיצונה, דהפנימי מותר ואילו החיצון אסור, ואפשר דס"ל לרש"י דאע"ג דבעלמא גזירת חז"ל היתה לעשות דירת עכו"ם לדירה, וע"י כך העכו"ם חשוב כדייר בחצר ולכך אוסר, מ"מ הכא מוכח לרש"י דלא זה טעם הגזירה, דאם כאן עשו דירתו דירה כדי שיוכל לאסור על דיירי החצר החיצונה, א"כ הפנימית מדוע מותרת, הא כאן גזרו חז"ל שדירת עכו"ם שמה דירה כדי לאסור על החיצונה, וא"כ גם הפנימי יהיה אסור, ולכך כתב רש"י דאף על החיצון טעם האיסור אינו משום שעשו דירות עכו"ם דירה גמורה, דא"כ גם פנימי יהיה אסור, אלא שנתנו לעכו"ם דיור רק לענין לבטל את עירובן ולא דירה גמורה, ולכך בחיצונה דאיכא ב' ישראלים דהא רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה הנכרי מבטל את העירוב, וממילא אוסרים ב' הישראלים זה על זה, אבל פנימית דאין שם אלא ישראל אחד שם הפנימי מותר ואין דירת הגוי אוסרתו, דאינה דירה גמורה אלא דיור לבטל עירוב בלבד.

ונראה להביא ראיה ליסוד זה שלא שייך לחלק את דירת הגוי אם הויא דירה או לא הויא דירה בין הפנימי לחיצון, ולומר דלגבי החיצון דירתו של הגוי חשובה דירה, ולגבי הפנימי לא חשבינן לדירתו דירה, מדברי הריטב"א בסוגיין שכתב בד"ה בעא מיניה שהגוי אוסר על החיצונה משום דשכיח ישראל דדייר בפנימית, דאע"ג דבחצר החיצונה לא דר הישראל עם הנכרי, מ"מ שכיח דדייר מפני הפנימי, והקשה דאי מהאי טעמא היה לו לרב לאסור על הפנימית דאיהו הוא דעביד איסורא דדייר בהדי נכרי, אבל חיצון לא עביד איסורא, ותירץ דכיוון דהגורם לפנימי לדור עם הגוי הוא החיצון קנסינן לחיצון, דלא העכבר גורם אלא החור גורם, ולכך קנסינן לחיצון, ואפי' למ"ד התם דהכא דשכיח איסורא התם קנסינן, שאני הכא דכל היכא דאפשר למקנס במקום שני ישראלים התם קנסינן, דהכי עדיף טפי שלא לחלק בדברי ראב"י.

ודבריו תמוהים, דאם הטעם דקנסינן לחיצון משום שלא לחלוק בדברי ראב"י, א"כ להלכה שרגל המותר במקומה מותרת שלא במקומה, ולא חשבינן כאילו יש לו ב' ישראלים בחיצונה, דאין רגל המותר חשובה דיור בחיצונה, א"כ אמאי לא קנסינן לפנימי הא שכיח דדייר, ועדיף לקנוס אותו טפי מהחיצונה דהוא עביד איסורא. וכן הקשה הגאון יעקב, ותירץ דע"כ דברי הריטב"א קאי למסקנא לדעת הראב"ד, דאין כוונת הגמ' לר"ע דוקא דבעינן אוסרים זה על זה משום רגל המותרת במקומה, אלא כל היכא דשכיח גזרינן אף לרבנן, ולא בעינן אוסרים זה על זה אלא ב' ישראלים דשכיח, ולכך אף לרבנן שייך לא פלוג בדברי ראב"י, דבפנימית יש רק ישראל אחד ובחיצונה יש ב' ישראלים, ולא בעינן אוסרים זה על זה.

אבל לדברינו א"ש דברי הריטב"א, דודאי פשוט לריטב"א דברי התוס' דלראב"י בעינן ב' אוסרים זה על זה, ולכך רק לדעת ר"ע שרגל המותר במקומה אוסרת שלא במקומה יש כאן מקום לגזירה אם לא לרבנן, אלא דהוקשה לריטב"א אכתי כיון שמחמת כן שיש בחיצונה תרי ישראלים עשו את דירת העכו"ם לדירה, אפשר לאסור גם על החיצון, ומדוע לחלק בין הפנימי לחיצון, הא כמו שכלפי החיצונה חשבינן לדירתו דירה נחשוב כן גם לגבי הפנימית ויהיו שניהם אסורים, אע"ג דהפנימית הוא יחיד במקום נכרי ממילא נחלק ביניהם. אלא דתירץ הריטב"א דמ"מ לא רצו חז"ל לחלק בדבר ראב"י, ואמרו דלעולם נכרי לא אוסר במקום ישראל אחד.

אבל ברש"י אפשר דס"ל דא"א לחלק בין החיצונה לפנימית כלל, וכהבנת הריטב"א בשאלתו, ולכך כתב דכאן גזירת חז"ל היתה כדי לא לחלוק בדברי ראב"י שהגוי רק מבטל את עירובן ולא אוסר, ולכך שייך לחלק בין חיצונה לפנימית, אבל בעלמא לעולם הגזירה היתה שהנכרי אוסר כדברי התוס'.

(אלא שבין לביאור הגר"א בדעת רש"י ובין לפי הבנתינו קשה להבין דברי רש"י בהו"א של הגמ' שמיירי לר"ע שרגל המותר במקומה אוסרת שלא במקומה, אלא שלא עירבו זה עם זה, והקשתה הגמ' למה לי נכרי, כתב רש"י למה לי משום נכרי, ישראל הפנימי לחודיה נמי אסר, משמע מרש"י דבעצם אפשר להבין מדוע אוסר הגוי לר"ע, אלא קשה דלר"ע לא צריך שיאסור הגוי גם הישראל אוסר, ולהנ"ל אינו נכון דכאן בפנימית וחיצונה אין הגוי אוסר כלל אלא רק מבטל עירוב, ואם לא עירבו לא מעלה ולא מוריד, ובאמת בגמ' כתב המאירי דלמה לי נכרי פירושו שהנכרי לא אוסר כלל אלא הישראל אוסר, אבל מדברי רש"י לא משמע כן.

ולכך היה נראה יותר דדעת רש"י נמי שהגדר שהנכרי אוסר וחשוב כדיור כאן כדברי התוס', ובעינן ב' ישראלים אוסרים זה על זה משום שכך נגזרה הגזירה במקום ב' ישראלים, והא דכתב רש"י דמהני הנכרי לבטל את עירובם אולי הוא משום דקשיא ליה קושית התוס' מדוע ע"י עירוב לא חשוב כחד במקום נכרי ולא יאסור העירוב, וע"ז כתב דיש כאן עוד תקנה דמהני הנכרי גם לבטל את עירובן, אבל עיקר התקנה היא שנכרי אוסר, וצ"ע.

ולכאורה יש לדון להלכה מה נקטינן בכל החקירה הנ"ל בגדר תקנת חז"ל בב' במקום עכו"ם, אם הגדר שחז"ל תיקנו שבכה"ג דירת עכו"ם שמה דירה, או שחז"ל אמרו שא"א לערב במקום עכו"ם. וכבר הבאנו שהרמ"א פסק בסעיף א' שגם ב' ישראלים שיש להם תפיסת יד זה על זה אוסרים במקום עכו"ם, והקשה עליו הגר"א הא אין אוסרים זה על זה וא"כ מדוע אסורים.

ואולי יש לדחות קושיית הגר"א שגדר של תפיסת יד אין הגדר שבכה"ג לא אוסרים זה על זה, אלא שתפיסת יד הוא עצמו עירוב, שכיון שיש לו תפיסת יד על חבירו חשובים כמעורבים יחד ואין מקפידים זה על זה, וחשוב דיור שלו שם. ואולי מדוייק כן בלשון המ"ב שכתב שתפיסת יד לא גרע מעירוב, וא"כ כמו שביטלו תקנת עירוב ביטלו גם תפיסת יד שהוא כעין עירוב.

ובביאור הלכה הסתפק בסעיף א' האם שייך לערב לפני ששכר מהעכו"ם, ותלה בזה לכאורה מח' ראשונים. ואולי יש לדון שהדבר תלוי בחקירה הנ"ל, דאם הגדר שביטלו תקנת עירוב במקום עכו"ם נראה שא"א לערב לפני ששכרו, שאין כאן עדיין תקנת עירוב, ואילו אם נימא שהגדר הוא שדירת עכו"ם שמה דירה יש מקום גדול לומר שאפשר לערב לפני ששוכרים.

וכן אולי יש לתלות בזה את ספק הביאור הלכה בסעיף ג' דמבואר שם דב' חצרות, באחד ב' ישראלים ובאחד גוי, שאין אוסרים ויכולים לטלטל דרך חלונות לחצר אחרת, והביא הביאור הלכה מהמרדכי דאם יש להם פתח למבוי גרע טפי. ואולי תלוי בהנ"ל, דאם הגדר שע"י כך שמחוברים במבוי דירת עכו"ם שמיה דירה, א"כ יש מקום לומר שעכשיו יהיה אסור גם דרך חלונות לחצר, וכמו שהוכחנו למעלה בדעת הריטב"א שא"א לחלק ביניהם, אבל אם הגדר שע"י דירת עכו"ם לא מהני עירוב, א"כ זה שייך רק במבוי, ולא יאסור דרך חלונות לחצר העכו"ם.

ומיהו בשו"ע סי' שפ"ב סעיף י"ז מבואר דגם בגוי אחד בפנימית וב' ישראלים בחיצונה אוסרים זה על זה, ושם הא קיי"ל דרגל המותרת אינה אוסרת, וא"כ אף אם דירת גוי שמה דירה מה בכך, סוף סוף אינו אוסר. והיה נראה שהגדר הוא שהעירוב לא מועיל, ואז שייך להבין דין זה שלגבי זה כן חשבינן להו כחצר אחת שלא יהני העירוב גם ברגל המותרת, ובאמת בשער הציון כתב דאינו פשוט, וע"כ לדינא צ"ע.

אביעד גורן - מעלות דפנה

בדין שכירו ולקיטו

שו"ע סי' שפ"ב סעיף י' י"א: אם שכרו ממנו בעל כרחו אינו מועיל, אבל מאשתו או משכירו ולקיטו שוכרים אע"פ שהוא מוחה. ומבואר בזה חידוש דין, שאפילו שבדרך כלל כל בני החצר צריכים להיות מעורבים יחד בעירוב, או שעכ"פ יבטל רשותו שבחצר, ואם הוא עכו"ם בעינן שישכיר רשותו לאחרים דוקא, הקילו באופן שיש לו פועל שדר בביתו לשכור את הרשות מאותו פועל, ואף שהוא נגד רצון הבעלים.

והנה זה ודאי שענין זה של שכירו ולקיטו הוא קולא מיוחדת, וכלשון המשנ"ב ס"ק ל"ד שהיתר שכירו ולקיטו הוא משום שמעיקר הדין דירת עכו"ם לאו שמיה דירה כלל, אלא שהחמירו כדי שלא ילמד ממעשיו, ולכן הקילו להיות שכירו נחשב כבעה"ב, עד כאן לשון המשנה ברורה. ועוד יש לעיין בגדר דין שכירו ולקיטו, ואפשר להבין את הדין הזה ששכירו 'נחשב כבעה"ב' בב' אופנים חלוקים:

באופן א' אפשר לבאר שהוא כעין דין שליחות וידא אריכותא של הבעלים, דאמרינן כיון שהוא דר ברשותו והוא פועל שלו ממילא ידו כידו, והשכירות של הפועל נחשב אצלינו כאילו הבעלים עצמו השכיר את רשותו, ואף שבאמת הוא עושה זאת בע"כ, ובודאי שמעיקר הדין אין הוא נחשב שלוחו בזה, מכל מקום זאת היא הקולא וכנ"ל משום שמעיקרא דדינא דירת עכו"ם לאו שמה דירה כלל.

ואפשר לבאר באופן אחר, והוא שאנו דנים את השכיר עצמו כאילו הוא הבעלים, דכיון שהוא הרי גם גר באותו החצר בבית העכו"ם בזה אמרינן שאף שמעיקר הדין הוא לא הבעלים העיקרי, ומעיקר הדין היה צריך לשכור מבעל הבית, מכל מקום הקילו (משום הך סברא דדירת עכו"ם אינה דירה מעיקר הדין) להחשיבו כאילו הוא הבעלים, וע"כ מועיל השכירות שלו.

ובקצרה, האם שכירות מלקיטו מועיל משום שאנו מחשיבים כאילו הבעה"ב השכיר, או משום שאנו דנים כאילו הוא הבעלים וממילא מהני.

וראה בלשון השולחן ערוך שכתב בסעיף י"ג: אם יחד לו מקום בבית שמשאיל לו, כיון שאינו כשלוחו בכל הבית לא מהני, ולשון השו"ע בזה הוא שענין שכירו ולקיטו הוא מדין שליחות של הבעלים, ומשמע כמו הצד הראשון שהיסוד הוא מדין שליחות. אמנם ראה בביאור הלכה שם שהעיר בלשון זו איך שייך לומר ששכירו הוי כשליח, והלא בסעיף י"א מבואר דשכירו ולקיטו מהני אך בע"כ של בעה"ב, כתב הביה"ל דזה לא קשה כיון דסו"ס חכמים עשאוהו כשלוחו, ע"כ. משמע שיסוד הדין הוא משום דהוי כשלוחו, וראה עוד להלן בדעת המשנ"ב בזה.

ומצאנו כמה נפק"מ בחקירה זו, הנפק"מ הראשונה היא במה שכתב בספר עצי אלמוגים אות כ"ד בסי"ד, דהא דמהני שכירו ולקיטו הוא רק באופן שבפועל השכירו ולקיטו גר בבית העכו"ם שבאותו החצר, ויש לו רשות להשתמש בביתו או בחצרו, הא לאו הכי לא מהני. ובפשטות מבואר מזה שבאמת יסוד הדין הוא משום שאנו מחשיבים את השכירו כאילו הוא הבעלים של הדירה, ולכן לא החשיבו כן אלא באופן שבאמת הוא דר בחצר אלא שאינו בעלים, והקילו להחשיבו כבעלים ולא במקום שאין לו שייכות לחצר כלל, אך לפי האופן הראשון שההיתר הוא משום שידו כידו, לכאורה עיקר הטעם תלוי בכך שהוא שלוחו ופועל שלו, וא"כ מאי נפק"מ אם הוא גר כאן בחצר או לא.

וראה בביאור הלכה בסעיף י"ד שמשמע בדבריו כעין הספק הנ"ל, וציין לדברי העצי אלמוגים הנ"ל, ונראה שזהו כוונת הדברים.

עוד יש נפק"מ בדבר זה, דהנה בראשונים ובפוסקים הרחיבו את דין שכירו ולקיטו, והוא על ידי ששוכרים את רשות הדירות משר העיר, ראה בזה בבית יוסף בסימן שצ"א, וכך נפסק להלכה בשו"ע שם, שבמקום שכל צרכי העיר נעשים על פי השר או הממונה שלו ודאי ששכירות מהשר ההוא או משכירו ולקיטו מהני, שהרי יש לו רשות להושיב אנשיו וכלי מלחמתו בבתי בני העיר בשעת מלחמה שלא מדעתם, ע"כ.

והנה לענין המנהג בזמנינו כתב ר' מאיר רוזנר בספרו (חכמת הלב עמוד שנ"ח) שבחודש ניסן לאחר שביררו את הסמכויות החוקיות שיש לכל אחד מגורמי השלטון: ראה"מ, שר הבטחון, הצבא, העיריה, המשטרה וכו', הורה מרן הגרי"ש אלישיב (שליט"א) זצ"ל שאין היתר זה נוהג, ועי"ש עוד שגם מה שמוזכר בשו"ע שמספיק מה שיש רשות בשעת מלחמה להפקיע את הבתים מהתושבים, הרי שבזמן הזה הנוהג הוא שהחלטה למלחמה צריכה ישיבת קבינט, ואח"כ הפקעת בית נעשית בהליך מורכב של בקשת הפקעה משר

הבטחון לשר הפנים, ואישורו מועבר לביצוע של מנהל המחוז, ואם כן נמצא שאין אדם שמרכז בידו סמכות אחת להפקעה זו.

אך דעת הגרשז"א (ארחות שבת פכ"ח סעיף קמ"ח) היתה להקל בזה עפ"י הגינת ורדים, ומשום שגם בימינו אף שאין לאדם מסוים סמכות ליצור מצב חירום, מ"מ לשלטון בכללותו יש סמכות זו. וראה עוד שם לענין שכירות מחברת חשמל.

והנה עוד מצאנו בפוסקים חידוש דין בזה דשוב לא בעינן לשכור מהמלך או השר בעצמו, אלא יכול גם לשכור מגזבר המלך בלבד (כך מדוקדק ברמ"א סי' שפ"א סעיף י"ד), וכתב שם המגן אברהם שזהו גם באופן שאין הגזבר מעביר את הכסף לשר העיר אלא נוטלו לעצמו.

והנה בפרט דין זה של שכירות מגזבר שר העיר מצאנו באחרונים ב' נידונים ששייכים לענייננו הנ"ל, (א) בגזבר שפרש מעבודתו בפועל אבל עדיין מקבל משכורת מהשלטון. (ב) האם צריך לשכור מאנשי המשטרה שיש להם את הזכות בפועל להכנס לבתים, או סגי לשכור מפקידי החיל שיש להם סמכות להכרייע במשפט, אבל אין להם סמכות בפועל להכנס לבתי התושבים. ונפרט את הנידונים.

הנידון הראשון ראה בדברי הרמ"א הנ"ל שמבואר שאף באופן שהגזבר כבר פרש מעבודתו בפועל, אבל עדיין הוא מקבל משכורת משר, גם בזה סגי לשכור ממנו, וכתב ע"ז הביאור הלכה שבאופן זה הרי ודאי אין לו שום שלטון על העיירות, ואפ"ה כיון שהוא מקבל עדיין פרס מהמלך חשיב כעבדי המלך, והוכיח מזה שאין אנו מקפידים אם יש לזה ששוכרים ממנו, רק כיון שלהמלך עצמו יש רשות עליהם והוא אחד מעבדיו יכולים לשכור ממנו.

והנידון השני דנו בו רבות באחרונים, ובחיי אדם (כלל ע"ה) כתב בזה שאין לשכור מפקידי החיל כיון שאין להם רשות על העיר, ורק משרי הפאליציי"א (-משטרה) צריך לשכור שרק להם יש את הסמכות להכנס לבתי התושבים בעל כרחם לעת הצורך.

וכתב הביאור הלכה שב' דינים אלו (של הרמ"א והנשמ"א) אינם עולים בקנה אחד והם סותרים זה לזה, והנה לכשנעיין בזה הרי שהמחלוקת היא בחקירה הנ"ל ביסוד דין שכירו ולקיטו, האם הוא משום שאנו דנים שהשכיר הוא שליח של הבעלים וידו כידו, או שזה משום שהמשכיר עצמו יש לו זכות שימוש והוי כבעלים.

ונראה דשיטת הרמ"א היא שזה מועיל מדינא דשליחות ומשום שידו כידו, וע"כ אין צריך שהמשכיר בפועל יהיה לו דריסת הרגל וזכות תשמיש או כניסה אל החצר, אלא כיון שהוא פועל של אחד שיש לו רשות לכך סגי, ולפי"ז מבוארים דברי הרמ"א דסגי אף אם כבר פרש מתפקידו, וסגי בכך שהוא מקבל פת מבית המלך א"כ הוא נחשב שליח וידו כידו, וכן לפי"ז יועיל לשכור מפקידי החיל אף שאינם יכולים בפועל להכנס לבתים, דסו"ס הם שלוחים של מי שיש בידו להכנס לבתים.

אך דעת הנשמת אדם בזה שיסוד הדין הוא משום שהמשכיר עצמו אנו דנים אותו כבעלים, וזהו משום שיש לו זכות שימוש בפועל בחצר, וע"כ כתב דבעינן דוקא מאנשי המשטרה, וכן לפי"ז לא מועיל אם הוא פרש מתפקידו, כי כל הדין הוא שאנו דנים אותו כבעלים כיון שיש לו שימוש בפועל בחצר, וע"כ אם בפועל אין לו זכות שימוש בחצר לא מהני.

אך באמת יש לעיין שהחקירה בתחילת דברינו היא לענין עיקר דין שכירו ולקיטו, ובזה נראה להוכיח מדברי העצי אלמוגים הנ"ל דבעינן שיהיה לו זכות בפועל של שימוש בחצר, וכמו שלמד מזה הביאור הלכה שאין זה מדין שליחות אלא משום שאנו דנים כאילו הוא הבעלים, אלא שיש דין נוסף של גזבר, והוא דין של שליח של שכירו ולקיטו, ובזה נחלקו אם השליח של השר סגי שיהיה מדין שליח או בעינן שיהיה לו עצמו רשות.

והכי מוכח לחלק ביניהם, דהא דין שכירו ולקיטו מועיל בע"כ של הבעלים, וא"כ אין זה מדין שליחות, אך בגזבר המלך יש לומר שאם יהיה זה בעל כרחו של המלך לא יועיל, וכן משמע מלשון המגן אברהם בס"ק י', עיין שם.

יעקב שטראוס - נוה יעקב

לברך על עירוב קודם השכירות מהעכו"ם

בביה"ל סי' שפ"ב ד"ה צריך בתוך דבריו כתב שא"א לברך על עירוב קודם השכירות מהעכו"ם, דמסתמא לא ירצה העכו"ם לשכור, ע"כ. וק' למה צריך להגיע למסתמא לא ירצה, הרי אפי' על ספק שירצה אין ראוי לברך, כמו שכתב הרשב"א ח"א סי' רנ"ד לענין מצוות צדקה. איברא שק' על הב"י והב"ח שהביא המ"ב בסי' שס"ו סקפ"א שמברך על עירובי חצרות כבר בשעה שמתחיל לקבץ, אע"פ שיתכן שלא כולם ירצו לתת חלק בעירוב.

ועיין חת"ס סי' צ"ט שמשמע מדבריו שברכת העירוב אינה ככל ברכת המצוות אלא ברכת השבח (ודלא כמו שמשמע מהר' המגיד, צוין בחת"ס מהדו' המאור). ולפי"ז אפשר שפחות חיישינן לדברי הרשב"א דלעיל, כמו שמצינו שמקילים בענין הפסק בברכות השבח טפי מברכות המצוות.

הטעם שתקנו חכמים שלא מהני ביטול רשות בעכו"ם

במ"ב סי' שפ"ב סק"ה כתב הטעם שתקנו חכמים שלא מהני ביטול רשות בעכו"ם, משום שהעכו"ם לא ירצה לשכור כשהוא חושש לכשפים, וכך הישראל יתרחק מהגוי. והק' הקרן אורה ועוד מרש"י דף ס"ב ע"א שכתב הטעם שהישראל לא ירצה לגור עם הנכרי כיון שקשה בעיניו ליתן שכר כל שבת, וזה לא כמו הטעם המבואר במ"ב.

ונראה לתרץ דרש"י פי' רק את ההו"א של הגמ', לפני שהגמ' נכנסה לטעמים (כמו שרואים שהגמ' אמרה לפני הטעם של "כשפים" טעם אחר של דלמא אתי לאחזוקי ברשותיה), שהטעם של רש"י זה הטעם הפשוט מסברא.

איברא שמהרא"ש פ"ו ס"א לא משמע כך בהבנת רש"י, כיון שהרא"ש חיבר את הטעם של רש"י עם הטעם של כשפים. (ועיין ערוה"ש וקרן אורה תי' אחרים).

תפיסת יד כשיש שכן גוי

במ"ב סי' שפ"ב סקי"א כתב הטעם לדברי הרמ"א שאם יש ב' בתים של יהודי, ושניהם בבעלותו של אחד מהם, ובבית השני יש לו תפיסת יד, חשיב כב' בתים וצריך לשכור מהא"י, והטעם משום שתפיסת יד לא עדיף מאם עירובו ביניהם שאעפ"כ צריך לשכור, ובב"י כתב הטעם משום שמב' בתים גוי מרתת. ויש להק' שהשעה"צ סק"ג כתב בשם הב"י שכמה אחים המקבלים פרס מאביהם חשובים כבית אחד, וא"צ לשכור מעכו"ם (ולמעשה נשאר בצ"ע), והיה לשעה"צ לציין שזה דלא כרמ"א. ומצאתי במאמ"ר שבאמת זה ב' דעות חלוקות, וכ"ה בביאור הגר"א, אבל דעת המ"ב לא נראה שלמד כהמאמ"ר. ומצאתי דהב"מ כתב דטעם הדין של הב"י באחים שמקבלים פרס מאביהם ואוכלים בבתיהם, כיון דהוי מילתא דלא שכיחא דלא גזרו ביה רבנן, כמו שכתב המ"ב סק"ז בשם הרשב"א (ועי"ש בשעה"צ שדווקא הב"מ לא תי' כך, וצל"ע), כמו ישראל א' שגר בחצר, וניחא.

שוב מצאתי שהדמשק אליעזר תי' שעל ידי תפיסת יד אינם נקראים אחד, שהרי הרמ"א סי' ש"ע ס"ב כתב שאם יש בחצר עוד דיורין כל אחד צריך לתת חלק בעירוב, אע"פ שיש לבעה"ב תפיסה בבתים, משא"כ אחים שאוכלים על שולחן אחד גם אם יש עוד דיורין בחצר אינם צריכים עירוב. וכתב שמה שכתב הב"י ה"ה אחים המקבלים פרס מאביהם ואוכלים בבתיהם לאו דווקא, ובאמת דעתו שאם הם אוכלים בבתיהם אוסר העכו"ם עליהם. ומ"מ זה לא יכול להיות תירוץ טוב בדעת המ"ב, כיון שהשעה"צ סק"ג נשאר בצ"ע על חידושו של הדמשק אליעזר.

שוב מצאתי בב"י ריש סי' שס"ו שהביא שבשבולי הלקט הסתפק בגוי שגר בשיירא או במחנה היוצא למלחמה שרבנן פטרו אותם מעירוב, האם העכו"ם אוסר, ונשאר בספק. והב"י כתב ולי נראה שאינו אוסר, כיון שרבנן פטרו אותם מעירוב אין הגוי אוסר, כיון דהוי כיחיד במקום נכרי. (והמ"ב לא הביא את נידון זה, א"כ לא ידוע מה פוסק בזה, ועיין עצי אלמוגים סי' ש"פ סק"ג שמבאר את דעת השבה"ל). ויש לדון איך זה מסתדר עם דברי הרמ"א שבתפיסת יד הנכרי אוסר.

והנה לתי' המאמר מרדכי שפליגי (המ"כ והב"י) ניחא, כיון דדעת הב"י שלא אוסר הנכרי, והמצאתי כתוב (הרמ"א) פליג. ולתי' שתורץ על פי הב"מ קשה, שהרי לתירוץ זה בכל גווני אוסר, ורק באחים שמקבלים פרס זה לא שכיח, אבל הכא בשיירא אע"פ שזה שכיח זה לא אוסר. ולתי' הדמשק אליעזר ניחא, כיון שבשיירא ומחנה במלחמה אין אופן שזה אוסר, לכך חשיב כאדם אחד שדר בחצר, ואם יש גוי עמהם אינו אוסר. ועיין עוד עצי אלמוגים סי' שפ"ב סק"ד.

ב' חצרות של נכרי ושל ישראל שיש ביניהם חלון או פתח

בשעה"צ סי' שפ"ב סקט"ו כתב בשם הט"ז דהטעם שב' חצרות של נכרי ושל ישראל שיש ביניהם חלון או פתח, אין הישראל אסור לטלטל בחצרו, משום שרבנן לא גזרו כיון שבכה"ג לא חיישינן שילמד ממעשיו. והעיר השעה"צ על טעמו של הט"ז שלא הולכים אחר טעם זה בשלימות, שהרי בבית אחד אפי' יש בו כמה בעה"ב דשייך בזה שמא ילמד ממעשיו, אעפ"כ אינם אסורים. וצ"ל שאין כוונת השעה"צ להק' על הט"ז אלא רק להוסיף שיש עוד תנאים, שאם אין אותם רבנן לא גזרו, כגון כמה בעה"ב בבית א' ששם לא גזרו בגלל הטעם שזה לא שכיח.

לטלטל מחצר אחת לשניה אף שיש חצר אמצעית של גוי

בביה"ל סי' שפ"ב ד"ה "ואין" הביא פי' הב"י במהרי"ו שמותר לטלטל מחצר אחת לשניה, אף שיש חצר אמצעית של גוי, ודווקא כשעירבו ב' החצרות של היהודים, וטעמא משום שדירת עכו"ם כדירת בהמה. וציין הביה"ל לבית מאיר שביאר את הב"י אפי' באופן שלא עירבו ב' החצרות אם מניח מעט בחצר האמצעית, ושרי מדין מחליף ברשויות דרבנן שיש הסוברים שמותר.

ונראה לומר שהביה"ל לא ביאר את הב"י כב"מ כיון שאפי' למ"ד דשרי להחליף ברשויות דרבנן, בב' חצרות שעירבו לא שייך סברא זו, שהרי לא גרע אילו היו ב' החצרות שלא עירבו סמוכות זו לזו שאסור להוציא מאחת לשניה, וכן העתיק הביה"ל סברא זו (בשם הנהר שלום) סי' שנ"ה ד"ה וצריכים.

איברא דהמאמר מרדכי סי' שנ"ב סק"ב לא הסכים עם דברי הנהר שלום, והק' שהרי כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, ויותר מזה שהרי להוציא לחצר שאינה מעורבת זה יותר קל מלהוציא לכרמלית, כמבואר ברמ"א סו"ס שנ"ז לענין כחו.

ועוד יש להק' על הסברא "שהרי אילו היו ב' החצרות סמוכות" וכו', הרי יש לחלק בין ב' חצרות סמוכות לבין מ"פ מפסיק, כמו שאם יש רה"ר סמוכה לרה"י יש איסור דאורייתא, ואם יש מ"פ מפסיק יש איסור דרבנן.

ומ"מ נראה מהביה"ל בסי' שנ"ה שהסכים לסברת הנהר שלום, א"כ יש להק' דהמ"ב סי' שע"ב סקמ"ט כתב על דברי הרמ"א ומכאן מוכח שהרמ"א נקט להלכה כדעות שאסור להחליף ברשויות דרבנן, ושם היה הנידון בב' חצרות שמפסיק ביניהם כותל שרוחבו פחות מד"ט שדינו כמקום פטור, שמותר לעלות לכותל הזה פירות ששבתו בבית, והוסיף הרמ"א ובלבד שלא יחליפו. ולכאורה יש לדחות לפי הסברא שהביא הביה"ל (בסי' שנ"ה) שדווקא כאן אסר הרמ"א להחליף כיון שזה ב' רשויות של ב' אנשים, וצ"ע.

ובעיקר הסברא של הנהר שלום צריך ביאור, הרי כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, ומה הסברא לחלק בין הוצאה מרה"י לכרמלית, להוצאה מחצר שאינה מעורבת לחצר שאינה מעורבת בכלים ששבתו בתוך הבית.

ואולי אפשר לומר כמו שמצינו שכלים ששבתו בבית, אע"פ שהוציאו בהיתר מהבית לחצר אסור לטלטלם לחצר שאינה מעורבת אחרת, אע"פ שכלים ששבתו בחצר שאינה מעורבת מותר לטלטלם לחצר אחרת שאינה מעורבת. והטעם אפשר לומר שגזרו חכמים לא על מעשה ההוצאה, אלא על הימצאות חפץ ששבת בבית בחצר אחרת, ועוד צל"ע בזה (עיין בגר"ז ובחזו"א, הר"ד במ"ב מהדו' דרשו סי' שע"ב ס"ק ט"ז).

לאחר זמן שמעתי ליישב את הקושיא הנ"ל (איך המ"ב הוכיח מהרמ"א, הרי התם מדובר בב' חצרות שלא עירבו), שהנהר שלום דיבר על מקומות שיכולים לערב יחד ולא עירבו כמו בב' ספינות, אבל לא במקום שלא יכולים לערב כמו בב' חצרות שביניהם יש כותל י' טפחים. וכך מדויק במאמר מרדכי (סי' שנ"ג) שהביא את הנהר שלום, עיי"ש.

והסברא בזה אפשר לומר שרק במקום שיכולים לערב ולא עירבו רבנן קנסו שאפי' אם ההוצאה בהיתר, מ"מ אסור מחמת שהחפץ נמצא בחצר שלא עירבה עימה, אבל במקום שלא יכולים לערב רבנן לא קנסו, וצריך לעיין בזה.

מתנה בעכו"ם

בביה"ל סי' שפ"ב ד"ה ממנו כתב בשם ר' יהונתן שדווקא שכירות מהני בעכו"ם, אבל מתנה לא מהני. ומשמע ליה מהא דביאר ר' יהונתן את הטעם שהעכו"ם יחוש לכשפים (ולכן לא ירצה להשכיר), כיון שיאמר בליבו אני רוצה לתת לו מתנה את חלקי בחצר, והוא רוצה דווקא שכירות, בהכרח שיש בזה כשפים. וסיים הביה"ל שאם זה מתנה עם כתיבה מהני.

וצריך להסביר מנלן בליבה"ל לחלק חילוק זה, שהרי משמע מר' יהונתן שהטעם שמתנה לא מועילה זה מחמת שרבנן רצו שיחוש הגוי לכשפים (וממילא לא ירצה להשכיר ולא ידור), והגוי יחוש לכשפים רק כשיראה שבמתנה היהודי לא ירצה, ושכירות הוא רוצה ויגיע לכשפים.

וצריך לומר בדוחק שהביה"ל הבין שרבנן הסתפקו בזה שיכול הגוי להגיע למחשבה שזה מחמת כשפים ע"י אפשרות קטנה, דהיינו שיציע לו מתנה ללא כתיבה ולא ירצה. (שהרי גם ללא החידוש של הביה"ל החשש שיגיע הגוי למחשבה שהיהודי עושה כשפים זה לא בטוח, כיון שלא בהכרח הגוי יציע לו מתנה, והפוך מסתמא הגוי ירצה את כסף השכירות).

ומצאתי בערוה"ש סי' שפ"ב ס"ג שהק' סתירה משולשת בטעם שהצריכו חכמים שכירות מגוי, דבגמ' מבואר משום שהעכו"ם יחשוש לכשפים ולכך לא ישכור, וברש"י כתב הטעם משום שטורח לישראל כל ער"ש לשכור מהעכו"ם, ור' יהונתן כתב את הטעם הנ"ל.

ותי' דהכל טעם אחד שרבנן תקנו שכירות דווקא, ואם הישראל ישכור ביותר משו"פ זה יגרום לישראל לא לדור בחצר כיון שזה יקח לו כל שבת לשכור בכזה מחיר. ואם ישכיר בפחות משו"פ העכו"ם יודע שלפחות משו"פ אין ערך, ואעפ"כ הישראל מסרב ליקח במתנה אלא רוצה דווקא שכירות בפחות משו"פ, והסירוב הזה גורם לו לחשוב שיש פה כשפים כיון שאין ערך לפחות משו"פ.

ומשמע מדבריו שרבנן מלכתחילה תקנו דווקא שכירות ולא מתנה, והטעם צריך לומר שהרי כל השכירות הזו מועילה רק מדין היכר (כמו שכתב המ"ב סקכ"ב), ולכן צריך היכר חשוב עם גמירות דעת ומעשה, ולכך עדיפה שכירות ממתנה.

והשתא דאתינן להכי אתי שפיר דברי הביה"ל אמאי מתנה הכתובה מהני, דהכא הוי היכר טפי משכירות שיש בה נתינת מעות, אבל אין בה כתיבה.

שכיר ולקיט שלוקח את כסף השכירות לעצמו

במ"ב סי' שפ"ב סקמ"ז הביא מחלוקת המ"א והא"ר האם שכיר ולקיט שלוקח את כסף השכירות לעצמו מהני, וקשה שבסעיף י"א בדין שכירו ולקיטו לא הוזכר שלדעת המ"א צריך לתת את מעות השכירות לגוי. (איברא דגם המ"א עצמו לא הזכיר בסעיף י"א שצריך ליתן את המעות לבעה"ב. ולולי דמסתפינא היה אפשר לומר שהמ"א לא חולק, ומה שנקט "אין המלך מקפיד" לאו דווקא נקט את הטעם הזה, אבל הא"ר נקט שהמ"א חולק), וצל"ע.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

כשאין לעכו"ם דריסת רגל

שו"ע סי' שפ"ב ס"ג: אם אין לאינו יהודי דריסת הרגל אינו אוסר כגון שתי חצרות וכו', ופירש המשנ"ב (ס"ק י"ט) דלא הצריכו שכירות אלא היכא שדרים בחצר אחד, וכאן אין להם שייכות בהדי הדדי, עיי"ש. ובשער הציון (אות ט"ו) כתב: ובט"ז כתב דלא שייך בזה שמא ילמוד ממעשיו, אכן לא אזלינן בתר טעם זה בשלימות, דהרי בבית אחד אפילו יש בו כמה ישראלים, דשייך בזה שמא ילמוד ממעשיו, לא הצריכו שכירות מן הנכרי. וכן כתב הוא במשנ"ב ס"ק ב' דאפילו כמה דרים בבית אחד כחד חשיבי. ויש לעיין אי לא תליא בפלוגתת האחרונים שהביא בסוף סי' ש"פ בביה"ל (ד"ה והוא הדין) ברבים הדרים בבית אחד אי חשיבי כרבים לגבי ביטול רשות דלא מהני ברבים לגבי יחיד, דלדעת החמד משה בסי' שפ"א ס"ד כרבים חשיבי, ומדברי שו"ע הגר"ז בסי' שצ"א מוכח דס"ל דכיחיד חשיבי, וצ"ע.

ואולי כאן עכ"פ אין כוונת שעה"צ לזה, אלא דבכל בית מן הסתם דרים בו איש ואשתו ובני ביתם ובזה סגי דלא מסתפי, ולא מסתבר דאז גם תיקנו חז"ל שכירות רשות מעכו"ם אלא בגוונא דדר ישראל יחיד לבדו ערירי לא תיקנו, וע"כ דלא פלוג.

מ"מ סתימות המשנ"ב בס"ק ב' נשמעת דבכל גוונא שדרים בבית אחד כחד חשיבי. וכן מוכח מדבריו לקמן בסעיף י"ז בביה"ל (ד"ה ושני ישראלים) שכתב דמיירי בדרים בשני בתים, דאי בבית אחד כחד חשיבי, משמע דדומיא דדרים בשני בתים דהיינו שתי משפחות, אם ידורו בבית אחד כחד חשיבי.

ונראה לפרש דגבי אורחים דתליא בחשיבות סגי אף ברבים הדרים בבית אחד (ואולי אף באיש ואשתו, וצ"ע) לדעת החמד משה. אך גבי עכו"ם יש לומר דלעולם בבית אחד לא שכיח, דיכול להשגיח שיצא האחד ודלתו סגורה ואז יהרגנו, וצ"ע.

ויש לציין לעוד מקומות דאזלינן בתר עיקר הטעם, בשער הציון סק"ו הביא מבית מאיר שהשיג על דינא דרמ"א דישראל שהשכיר ביתו לאינו יהודי אינו אוסר וכו', דהא לא מקיימא תקנתא דרבנן בהכי דהא ילמד ממעשיו דזה שכיח. אמנם אינו ראיה דס"ל דלא שייך לחדש דין אם לא יתקיים עיקר התקנה, אך כאן כוונת שעה"צ רק לומר דאם הוו חשיבי דרים ביחד דילמא לא הוה מקילינן מחמת שאין את סיבת התקנה, שהרי לא אזלינן בתר טעם זה בשלימות, אלא תלוהו בשני בתים הדרים עם העכו"ם. ולקמן בשעה"צ ס"ק ל"ד גבי שכירות מעכו"ם בעל כרחו דלא מהני, כתב בשם התוספת שבת ועצי אלמוגים דאי אפשר דיהני על כרחו בזה, דכל עיקר תקנת השכירות היה כדי שלא ידור עמו ומשום דעכו"ם לא מוגר, ואם מהני בעל כרחו מה הועילו חכמים בתקנתן (ושם הט"ז גופיה לא פירש כך, אלא דאין מדמין שכירות לעירוב).

ולקמן בשו"ע סעיף י"ז הביא דעת הרמב"ם שאפילו אינו יהודי בפנימית וישראל אחד בחיצונה אוסר (בשם יש מי שאומר), ובמשנ"ב (ס"ק נ"ט) ביאר ויש מי שאומר וכו', דאע"ג דבכל מקום ישראל אחד עם עכו"ם אינו אסור, סבירא ליה דהכא גרע טפי, דבחצר שהוא לפנים מחצר לאו כולי עלמא ידעי מי ומי דר בו, ויחשבו כי דרים בו גם ישראל מלבד עכו"ם, וכי חזו דמטלטלי בחיצון אתו למימר דשרי בלי שכירות במקום עכו"ם. ובשעה"צ (ס"ק ס"ב) אחרונים. ואפשר להסביר עוד קצת טעם לסברא זו, דעיקר הטעם דלא גזור ביחיד הדר עם העכו"ם אע"ג דאיכא למיחש דילמד ממעשיו, משום דהוא מילתא דלא שכיחא, דמסתפי לדור עמו ביחידי, כדאיתא בש"ס, ובזה שדרים כל אחד בחצר בפני עצמו ואין לו עליו רק דריסת הרגל לא מסתפי כולי האי, ולהכי גזור ביה שמא ילמוד ממעשיו כיון שעל כל פנים עובר תמיד דרך חצירו.

ובסימן שפ"ה בשעה"צ סק"ב כתב דמסתברא דגבי עירוב עם צדוקי המחלל שבת לא מהני מנהג אבותם בידם כמש"כ הב"י, דכל עיקר הטעם דלא גזרו בעכו"ם כדי שלא ילמד ממעשיו, א"כ גם בצדוקי שייך זה דהא עכ"פ מתנהג כעכו"ם, ומאי עדיפא לן משום שמנהג אבותיו בידו, עכ"ל. וציינו שם (במהדורת "דרשו") לחזו"א (סי' פ"ז ס"ק י"ד) וז"ל: ומה שטען שסוף סוף שייך שלא ילמד ממעשיהם אין זו טענה, דלא אמרו חכמים אלא במי שדינו כעכו"ם ולא בכל מתנהג בדרך עיקש, ועיין תוס' ס"א ע"ב ד"ה הדר דלא גזרו בצדוקי וכותי אלא אגב עכו"ם.

ומיהו ליישב מקומות אלו י"ל דודאי לחומרא אמרינן דאי לא מיקיים עיקר הטעם שפיר גזרו אך לא לקולא.

אינו יהודי שהשכיר בית לחבירו אינו יהודי

שו"ע סי' שפ"ב סעיף י"ח: אינו יהודי שהשכיר בית לחבירו אינו יהודי, אם יש לו שום תפיסה בבית שיש לו רשות להניח שם שום כלים, יכולים לשכור ממנו... וברמ"א כתב: וה"ה איש אחר שיש לו תפיסה בבית יכולין לשכור הימנו. וכתב המשנ"ב ס"ק ס"ד: וגם בזה די בשיש לו רשות להניח אפילו אם עדיין לא הניח, וכמבואר לעיל בסעיף י"ב. והנה שם לא הוזכר להדיא בדברי המשנ"ב דאפילו עדיין לא הניח, וכנראה כוונתו ללשון השו"ע שם שיהא לו רשות להניח בו שום דבר. אמנם במשנ"ב שם (ס"ק ל"ז) כתב וקונה אותו המקום במה שהניח בו שום חפץ בערב שבת, ובב"י שכתב שם דה"ה לא הניח כתב דבעי שיקנהו באחד מדרכי הקניות, וצ"ב דלא הביא זאת המשנ"ב שם. אמנם כאן

שכתב דמהני בסתם גם אם לא הניח, ולא כתב בדעי קנין, אתי שפיר דכיון שהיה הבית שלו מתחלה, יכול לשייר לעצמו זכות זו.

אליצור מ. אוחיון - רכסים

ביאור מה צריך הישראל לשכור מהגוי

סימן שפ"ב סעיף א': ואינו מועיל שיבטל הגוי רשותו אלא צריך שישכירו ממנו - הנה יש לדון בגדר שכירות זו האם צריך לפרש לגוי ששוכר ממנו איזה זכות ממונית להניח חפץ בחצר או בביתו, או שיכול לומר לגוי שזה שכירות בעלמא [לצרכי דת] כדי שיהיה מותר לו לטלטל, שיאמר לגוי שזה רק קניין לעשות **כאילו** החצר [או הבית] שייך לי, אבל לא נגרע מזכויות הגוי כלל [ולענ"ד יכול לומר לגוי שאין כאן קניין ממוני כלל אלא קניין [כמו קניין איסור] של השם דירה, ואין לחשוש בזה שמבטל בזה את המעשה שכירות, משום שזו גופא היתה כוונת חז"ל שיקנה בשכירות את השם דירה מהגוי וכאילו הוא אורח, וכמו שיתבאר בסמוך בעזה"ית, **ואדרבה אם ישכור מהגוי את רשותו להניח בו שום חפץ יכול לבוא לידי תקלה, שהגוי לא יתרצה באמת להשכיר** [שיכנסו לרשותו להניח חפצים], **ואז יגיד לו הישראל שאינו מתכוין כלל להשתמש, אלא שצריך 'זכות שימוש' כדי שיהיה מותר לנו לטלטל, ונמצא שהגוי ישכיר זאת שלא בגמי"ד אמיתית ונפל כל ההיתר**, אבל אם שוכר בסתמא על הדרך שביארנו אז יצא מכל חשש, ודו"ק].

ונראה להוכיח מפשטות דברי הפוסקים שאין כאן שום זכייה באיזה השתמשות וכדו', ואין כאן קניין בדיני חו"מ בחצר הגוי, דהנה בסעיף א' כתב השו"ע ואינו מועיל שיבטל העכו"ם רשותו אלא צריך **שישכירו ממנו**, משמע שכוונתו שצריך לשכור ממנו **רשותו**, וכן הוא ל' הטור והרמב"ם. [ול' הרשב"א בעבוה"ק 'שוכר **את מקומו**']. וסתימת הלשון לשכור רשותו משמע שזה שכירות על כל רשותו, דומיא דביטול רשות שכתב השו"ע שלא מועיל שבזה מבטל **כל** רשותו, ועל זה כתב השו"ע דבגוי צריך שישכיר רשותו, משמע שאין השכירות רק במקום כל שהוא בחצר אלא בכל רשותו.

וכן יש להוכיח ממה שכתב הרמ"א שישראל שהשכיר או השאיל ביתו לגוי אינו אוסר עליו, שלא השאיל לו ביתו כדי שיאסור עליו, ואם בשכירות מגוי צריך לקבל ממנו איזה זכות השתמשות ברשותו, א"כ איך שייך לומר לאותו גוי ששכר בית בסתמא שהמשכיר שייר אצלו איזה זכות ממונית או איזה זכות השתמשות, הרי צריך הסכמת השוכר לזה, אלא ודאי שאין כאן שיור ממוני אצל הגוי.

[וכה"ג יש להקשות על מה שכתב הרמ"א שכשהישראל שוכר מהגוי לא אומרים שנכלל בזה שכירות לעירוב, וקשה מאי קמ"ל, וכי היה הו"א שישראל ששוכר דירה מגוי זוכה גם בשימוש אצל הגוי **בתוך ביתו** של הגוי או בחצירו. ועיין ברמ"א בסעיף כ' שכתב שבספינה צריך לשכור רשות מהגוי "או להבליעו בשכר הספינה", ומפרש המ"ב שפירשו לגוי שבשכירות זו שוכרים ממנו ג"כ רשותו, ואם היה כאן איזה זכייה ממונית להשתמש אצל הגוי לא מתאים הלשון 'להבליע בשכר הספינה', דאין זה הבלעה אלא ששוכר **שכירות יותר גדולה**, שמלבד החדר בספינה שוכר גם זכות השתמשות אצל הגוי, וזה לא נקרא הבלעה [אטו מי ששוכר ב' חדרים במחיר של חדר אחד זה נקרא שמבליע את החדר השני בשכר הספינה], אלא ודאי שהכוונה היא שאין כאן זכייה ממונית אלא מעשה שכירות בהלכות עירובין, ולכן הואיל ועושה כאן ב' מעשים שונים בכסף אחד לכן כותב על זה הרמ"א שמבליעו [את השכירות דעירוב] בשכר הספינה, ודו"ק. (בגמרא בעירובין מובא סברא שגוי המשכיר את רשותו **מיפטא פעי'**, ואם הוא משכיר מקום קטן להניח חפץ מה יש לו לצווח על זה, אבל אם משכיר כל רשותו א"ש)].

וכן השו"ע בסעיף ד' שכותב 'השוכר מן הגוי סתם מועיל', ול' הטור היא 'ואין להם תקנה עד שישכיר להם רשותו ושכירות **בסתם שמשכיר להם** מועיל, ואין צריך לפרש **כדי להתיר הטלטול**', עכ"ל. משמע קצת שהשכירות היא סתמית בלא פירוט [ולכן הדבר היה מעלה תמיה בעיני הגוי מה אתם שוכרים ממני, ואשמועינן שא"צ לומר לו מה התועלת שלנו מהשכירות], דאל"כ היו הפוסקים צריכים לכתוב מה הוא כן מפרש לגוי שהוא שוכר ממנו, והיו הטושו"ע כותבים 'ושכירות **ששוכר מקום השתמשות כל דהו סגי**', ואינו צריך לפרש ש**סיבה** שעושה זאת היא **כדי** להתיר לעצמו טלטול', ומל' הטור נראה שהשכירות היא סתמית כדי להתיר טלטול.

וכן מוכח להדיא מסעיף י"ב ששם כתב השו"ע **אם אינו רוצה להשכיר יתקרב לו אחד מבני החצר עד שישאיל לו רשותו, שיהא לו רשות להניח בו שום דבר** [והטור כתב עד שישאיל לו **שום מקום ברשותו ליתן בו שום דבר**], מבואר שדוקא כאן פירט השו"ע שצריך לפרש לו מה שואל ממנו, אבל שכירות היא בסתם בלא זכייה של הנחת חפץ אצל הגוי. וזה לכאורה ראיה עצומה שאם בכל שכירות היה צריך לשכור רשות הגוי להניח בה שום דבר, למה פירט השו"ע דבר זה כאן, היה לו לכתוב בתחילת הסימן ששוכר רשות מהגוי להניח אצלו שום חפץ, ובסעיף י"ב היה כותב השו"ע שאם אינו רוצה להשכיר ינסו לשאול ממנו, אלא מוכח שבשכירות שוכר ממנו כל רשותו.

וכן מסתבר, שהרי בעיקר גדר השכירות כתב הרמב"ם שע"י ששוכרים ממנו "נעשה הגוי כאילו הוא **אורח** עמהן" [העתיקו הבה"ל ס"א ד"ה ממנו], ואם תאמר שבשכירות הוא רק שוכר ממנו מקום קטן להשתמשות איך נעשה הגוי ע"ז אורח שלהם, וכי משום שיש זכות לישראל להניח מחט בארמון של הגוי אז הגוי נעשה אורח בכל הארמון והישראל הוא הבעה"ב, אלא ודאי ששוכר מן הגוי את כל רשותו [לגבי עירוב], ולכן בהלכות עירוב נחשב הישראל בעה"ב והגוי אורח.

וגם מעצם הדין שאפשר לשכור משכירו ולקיטו של הגוי או מאשתו, ואפילו שבעה"ב מוחה, מוכח שאין כאן קניין בחו"מ שאם צריך איזה זכייה ממונית הרי זה אין כאן, אבל אם זה קניין בהלכות עירוב בזה י"ל דהחשיבו חז"ל את השכו"ל כבעלים לגבי זה, ודו"ק.

וכן הא דמותר לשכור מגוי בשבת, וכתב המ"ב בסקכ"ב הטעם "שאינו שכירות ודאית אלא כביטול רשות והיכר בעלמא", עכ"ל. ואם צריך זכייה ממונית אין פשר למילים אלו.

וכן כל הנידון בסעיף ו' האם הגוי יכול לחזור בו, בין כשמחזיר הדמים או כשאינו מחזיר הדמים, ואם היה כאן זכייה ממונית א"כ צריך לדון בהלכות שכירות בחו"מ מה הדין בשוכר מחבירו מקום לזמן או בסתם, ומה פלפלו הפוסקים ומה מועיל שמחזיר המעות, וכי בחו"מ יש כזה דבר לבטל שכירות ע"י חזרת מעות. ועיין בל' הבה"ל בסעיף ו' 'וחכמים עשאו זאת לשכירות גמורה', מבואר שאין כאן שכירות ממש.

וכן ל' המ"ב בסקכ"ב שנותן לגוי דבר מאכל, **ואומר זה עבור שכר חצירך**, ולא פירט המ"ב שאומר לגוי ששוכר איזה השתמשות.

וכן הנידון בפוסקים בסי' ש"פ סעיף ג' האם מועיל בישראל שלא רוצה **לבטל** רשותו אלא **להשכירה** אם מועיל, או דלמא לא תקנו שכירות אלא בגוי, משמע להדיא דשכירות היא ביטול רשות בתשלום.

ובתשובות חכ"צ סי' ו' כתב בזה"ל: "בשכירות המתרת בשבת **אין בה קניין של כלום**, תדע דהא שוכרים בשבת, ואינה אלא סילוק רשות בעלמא דומיא דביטול רשות של ישראל, אלא דבנכרי בעינן דמי **כדי שלא ילמד ישראל ממעשיו**", עכ"ל. ומבואר ככל משנ"ת.

הארכנו בכל זה להוכיח שסגי בשכירות סתמא, ולא צריך להוסיף שום דבר כשבא לשכור מגוי, ודלא כפי שראיתי שיש שכתבו שצריך לפרש לגוי ששוכר ממנו מקום מועט להניח חפץ.

אלא שיש לעיין לפי"ז א"כ אולי לא מועיל כלל שכירות מקום הנחת חפץ אחד להיות נחשב שכירות מגוי, שהרי חז"ל דיברו על שכירות כל רשות הגוי, ומנלן לומר שגם שכירות מקום מסויים בחלקו של הגוי תהיה נחשבת שכירות רשות מהגוי להתיר כל רשותו. אמנם יהיה היתר של שכירו ולקיטו שבסעיף י"ב, אבל לא יהיה בזה את ההיתר הכללי של שכירות מגוי, כך היה נראה לכאורה בפשיטות. והיה נראה ראיה עצומה לזה, דהנה יש להקשות על מה שכתב השו"ע בסעיף י"ב יתקרב לו אחד מבני חצר עד **שישאיל לו** רשותו וכו', ולמה הצריך השו"ע להתקרב אל הגוי כ"כ עד שישאיל לו בחינם את רשותו, ולא כתב שיבקש מהגוי **שישכיר** לו רשותו **או ישאיל לו**, והרי יותר קל לשכור מהגוי מאשר לבקש ממנו מתנת חינם. ואין לומר שהגוי לא רוצה להשכיר משום שחושש לכשפים, שהרי כל הטעם שחושש לכשפים זה משום שאומר לעצמו הרי אני מוכן לתת לישראל את רשותי בחינם, והוא רוצה דוקא בשכר, כך מבואר ברבינו יהונתן [הביאו הבה"ל בס"א ד"ה ממנו, וכן הח"א העתיקן], וא"כ כאן שהוא מבקש ממנו בחינם למה שלא יסכים לתת בשכר, ועכ"פ למה העתיק השו"ע רק את האפשרות של לשאול ממנו מקום [שזה היפך התקנה שרצו שיתרחק מהגוי וציוו עליו להתיידד עמו], ולא כתב גם היתר באופן שישכור ממנו מקום, ומוכח לכאורה שאין היתר בשכירות מקום בחצרו של הגוי להניח בו חפץ, דזה לא בכלל התקנה של שכירת רשותו כולה, ודו"ק, ועיין במה שכתבנו בסמוך לדון האם יועיל לשכור מקום כדי להחשב שכירו ולקיטו.

בגדר ההיתר של שואל מן הגוי מקום

סי' שפ"ב סעיף י"ב: אם אינו רוצה להשכיר יתקרב לו אחד מבני החצר עד שישאיל לו רשותו שיהא לו רשות להניח בו שום דבר, דהוה ליה כשכירו ולקיטו, ומשכיר שלא מדעת הגוי, וי"א שא"צ להשכיר אלא נותן עירובו ודיו - עכ"ל השו"ע. הנה מל' המ"ב בסקל"ט שמבאר את הדעה הראשונה למה צריך לשכור ממנו, ולא מועיל מה ששאל ממנו מקום להחשב כשכר מן העכו"ם, "דלא התירו חכמים בעכו"ם רק שכירות", וכן בסק"מ שמבאר הטעם בדעת הטור דמועיל רק שנותן עירובו ואינו צריך לשכור ממנו, "ס"ל לדעה זו דל"ד שכירות מתיר בעכו"ם, ה"ה שאלה, וממילא שאלתו מועיל בעד כולם", עכ"ל. ולפו"ר נראה שהדין הכללי של שכירות מעכו"ם זה שכירות מקום להניח חפץ, ופליגי הדעות כאן האם אפשר לעשות היתר זה ע"י שאלה בלא נתינת מעות לשכירות או לא.

אבל לכאורה אי אפשר לבאר כן, דהרי לשון הטור היא בעיקר הדין של שכירות מגוי "אין להם תקנה **עד שישכיר להם רשותו**", ואח"כ כתב "אם אינו רוצה להשכיר זה תקנתם שאחד מבני חצר יתקרב אליו **עד שישאיל לו שום מקום ברשותו** ליתן בו שום דבר, ונמצא זה כאילו הוא **שכירו או לקיטו ודר עמו בביתו ונותן עירוב בשבילו ודיו**", עכ"ל. ואם נימא שההיתר בזה הוא ששאלת מקום היא כשכירות, ומה שצריך ליתן עירוב זה רק משום שהוא נחשב כדר בבית הגוי [אבל אין זה מעיקר טעם ההיתר של דירת הגוי], א"כ כל לשונו של הטור לא מובן כלל, שכתב בגדר ההיתר "שנמצא זה כאילו הוא **שכירו ודר עמו** בביתו ונותן עירוב **בשבילו**", והרי לא זה גדר ההיתר כלל אלא רק משום ששאלת המקום בביתו היא כשכירות מקום בביתו, ומה עניין שכירו ולקיטו לכאן, ומה עניין ליתן עירובו בשבילו, אטו ההיתר בשכירות מן הגוי היא משום שהשוכר נותן עירובו בשבילו. וכן בהמשך דבריו כתב הטור "ודוקא כה"ג דמיחזי **כשלוחו**, אבל אם ייחד הגוי מקום בבית לשכירו להשתמש בו אינו יכול ליתן עירוב בשבילו שאינו **כשלוחו בכל הבית**", ומה עניין שלוחו לכאן אם ההיתר הוא דחשיב כשכר מהגוי מקום.

[וכן לשון רש"י [שהוא מקור דעה זו] כתב בזה"ל: "דכיון דהשתא **דייר** ישראל בחצר הנכרי הוה ליה האי ישראל כשכירו ולקיטו של נכרי", ובד"ה חמשה כתב בזה"ל: "כי היכי דשוינהו ליה לשכיר וללקיט **כבעלים** להקל ולהתיר עירוב במבוי זה", עכ"ל. מבואר להדיא שההיתר אינו מדין שכירות. והנה בל' רבינו יהונתן הביא הקה"י שכתב גבי שאיל מיניה דוכתא שמותר, **דחשבינן ליה כאילו שכר הבית של נכרי**, ודייק מזה הקה"י דחזינן שסובר שההיתר הוא דשאלה מהגוי כשכירות. אך לכאורה אי אפשר לפרש כן, שהרי רבינו יהונתן בריש פרקין כתב בגדר הדין של שכירות מגוי שהטעם שהצריכו חז"ל שישכור ממנו רשותו משום "שהנכרי יחוש לכשפים, ויאמר בלבו אני רוצה לתת לו חלקי שבחצר **מתנה, ועם כל זה אינו רוצה לטלטל בו** עד שאשכיר, בודאי לכשפים הוא מתכוין ולא ישכיר לו", וחזינן להדיא דליתן במתנה לא מועיל בתקנת שכירות, ואם שאלה מועילה **א"כ נפלה כל תקנת חז"ל שרצו שהגוי יחשוש לכשפים משום שהישראל לא רוצה לקבל בחינם.** ועוד צ"ע שהרי רבינו יהונתן העתיק את ל' רש"י, וכיון דהשתא **דייר ישראל** בחצר הנכרי וכו' משמע שאין זה משום דשאלת מקום כשכירות. והקה"י כתב ליישב שמביאים ראיה משכו"ל רק לגבי זה שמועיל שכירת מקצת רשות להחשב כשכירת כל הרשות. אך בעצמו כתב שזה דוחק. וגם ק"ל הרי זה נלמד כבר ממה שסגי בשכירות רעועה [שפירש החזו"א שהכוונה השתמשות בחלק מרשותו], ולמה צריכים להביא על זה ראיות משכו"ל. ולכן נראה לי שגם כוונת רבינו יהונתן היא שע"י ששאיל דוכתא הרי הוא כשכו"ל, ובא לבאר הטעם במה שהתירו חז"ל לשכור משכו"ל משום שהחשיבו את השכו"ל כבעלים, וכאילו הגוי אינו בעלים והוא כאורח כאן, וזה כמו ששכר ממנו את רשותו שבזה הגוי נחשב שאינו בעלים אלא כאורח כאן, ודו"ק. (ועיין בש"ס עוז והדר שנוספה שורה בדברי רבינו יהונתן, ולפי"ז מדוקדק מה שביארנו, עי"ש)].

וגם עצם דברי הטור שבעיקר ההיתר של שכירות מקום כתב "שישכיר להם **רשותו**", ורק כשבא לבאר דין שאלת מקום כתב ופירט "שישאיל לו **שום מקום** ברשותו **ליתן בו** שום **דבר**", משמע ששכירות מקום אין צורך בכל הפירוט הזה, דאם תאמר שגם שכירות מן הגוי צריך לפרט ששוכר ממנו שום מקום להניח בו חפץ, היה צריך הטור לכתוב זאת כבר בתחילת הסימן, ולא לסתום ששוכר ממנו רשותו, וכאן היה לו רק לכתוב ש**אם אינו רוצה להשכיר אז יבקש ממנו בתורת שאלה** בלא מתן מעות [והיה לו לכתוב בקצרה ש**גוי האוסר בחצר צריך לשכור או לשאול ממנו מקום להניח חפץ**, ולמה האריך הטור לכתוב סעיף שלם בפני עצמו כדי להשמיע לנו את הפרט הקטן הזה שגם שאלה מועילה]. ומזה שפירט הטור את עיקר צורת השאלה מוכח שבשכירות זה שכירות בעלמא, בלא זכות שימוש ממש.

עוד יש לעיין בדברי רעק"א בסעיף א' על הדין ששוכר רשות מן הגוי כותב רעק"א בזה"ל: "ודוקא בשכירות אבל לא בשאלה, עיין סעיף ט' וסעיף י"ב", עכ"ל. וקשה למה סתם שלא מועילה שאלה, הרי לפי הדעה השניה בשו"ע שאלה היא כשכירות, וא"כ אין הדין פשוט שלא מועילה שאלה.

[גם י"ל ע"ש בל' המ"ב שהביא את דברי רעק"א, וכתב דלדעה ראשונה בסעיף י"ב **לא מהני**, ולכאורה למה סתם המ"ב דלא מהני, הרי מהני טובא שאחרי ששאל ממנו יכול להשכיר רשות לכל בני החצר שזה מועיל אף לדעה ראשונה, ובדוחק י"ל דכוונת המ"ב שלא מהני להיתר ממש אא"כ ישכיר הוא במקום הגוי].

ולכאורה מכל זה היה נראה לומר שההיתר של שואל ממנו מקום בחצרו זה היתר וקולא מיוחדת של חז"ל להחשיב את הדבר הזה של שאילת מקום כאילו הוא שכירו ולקיטו, ועי"ז חייל הקולא הנוספת של חז"ל שאפשר לשכור משכו"ל גם ללא דעת בעה"ב [ודברי המ"ב מקורם מהב"י, והיה אפשר לפרש שמה שכתב הב"י שס"ל לדעה השניה ששאלה לאו כשכירות היינו משום שהוקשה לב"י למה צריך לשאול ממנו מקום ואח"כ להשכיר רשותו, הרי כמו ששכו"ל של ישראל נחשב **בעלים** ליתן עירוב במקום בעה"ב, א"כ חזינן דגדר שכו"ל שהוא כבעלים ויכול לבד להתיר את רשות בעה"ב, א"כ גם אצל הגוי היה לחז"ל לומר שברגע שהוא שאל ממנו מקום ונמצא שהוא כשכו"ל, א"כ סגי שיתן עירוב ותו לא, **שנתקיים כאן גדר של שכירות רשות הגוי, שהרי אם אנו מחשיבים אותו כבעלים נמצא כאילו שכרנו מהגוי רשותו**, שהרי רשותו נחשבת ע"י השכו"ל כבבעלות ישראל, ומדוע הצריכו חז"ל לחזור ולשכור ממנו רשות. ועל זה עונה הב"י דמן הגוי הצריכו חז"ל שיהיה ההיתר דוקא באופן של שכירות ולא באופן אחר, דאין רשות הגוי מתבטלת בקלות כמו רשות הגוי [דומיא דביטול רשות שמועיל בישראל ולא בגוי], והצריכו חז"ל לסלק את הגוי רק ע"י שכירות ולא ע"י שאלה, אבל לעולם מודה הב"י דאין הגדר בשכו"ל כאילו עשו שכירות מגוי, וי"ל (ואולי גם בכוונת המ"ב אפשר לדחוק כן, ועפי"ז יתיישבו כל הקושיות, וצ"ע)]. אבל לעולם גדר ההיתר של שואל ממנו מקום אינו כההיתר של שוכר ממנו רשותו. ולפי"ז א"ש כל מה שדקדקנו, דלעולם בעיקר דין שכירות לא הוצרך הטור לבאר שמשכיר ממנו השתמשות, אלא זה שכירות רשות **כללית** בעלמא, ורק בשאילת **מקום** הוצרך לפרט מה היא. וכן א"ש לפי"ז מה שנקט רעק"א בפשיטות ששאילת מקום לא מהניא, משום שבאופן של סעיף א' שזה שכירות רשות כללית בזה כל הדעות מודות שלא מועיל באופן של שאילת רשותו, ורק באופן של סעיף י"ב ששואל השתמשות ועי"ז נהיה שכו"ל בזה מועילה רק השאלה לפי דעה השניה. ולפמשנ"ת שההיתר של שכירות מן הגוי היא שכירת כל רשותו, וההיתר דשאיל מיניה דוכתא הוא גדר בפני עצמו שהקילו חז"ל להחשיבו כשכו"ל שזהו קולא של חז"ל להתיר דירתו של גוי בזה, אבל אין זה ההיתר של שכירות הרגיל, יש ליישב מה שהתקשה החזו"א סי' פ"ב אות ל"ב בזה"ל: "ויש לעיין לפרש"י למה ליה למימר אחד שוכר ע"י כולן, תיפוק ליה דכיון דשכר הו"ל שכירו כמו שאיל מיניה דוכתא, וכיון שמערב עמהן הותרו מדין שכירו", ולפי דברינו מיושב היטב דההיתר של שכו"ל הוא דין מיוחד, דהואיל ויש לו השתמשות בפועל בחצר הגוי חשיב כדר עמו, והחשיבו את דירת הישראל שמבטלת את דירת הגוי, אבל סתם שכירות דעלמא שהיא שכירות רשותו בלא זכות השתמשות כלל [ואפילו אם נסכים שצריך לשכור השתמשות כל שהיא, אבל בשאיל מיניה דוכתא יש לומר בשיטת רש"י דבעינן שיניח שם חפץ ממש כלשונו הפשוטה של רש"י הואיל ודייר ביה, ורק בכה"ג הו"ל שכו"ל, ושפיר הוצרך הדין של אחד שוכר בשביל כולם באופן שרק שכר ולא הניח חפץ בפועל], וכיון שזה רק מעשה שכירות בעלמא לא חשיב דירה בבית הגוי ולא הוי שכו"ל, ולכן צריך לחדש שהועילה שכירותו לכולם.

האם מועיל שכירות מקום מהגוי להחשב שכו"ל

קשה לי מדוע הצריכו אותו חז"ל **להתקרב אל הגוי ולבקש ממנו טובה שישאיל לו מקום בחצרו** [שזה היפך מכל התקנה שרצינו להרחיק אותו מן הגוי], היה לחז"ל לומר שיבקש ממנו לשכור מקום בחצרו להניח בו חפץ, שזה הרבה יותר קל שהגוי יסכים תמורת בצע כסף מאשר לבקש ממנו מתנות, ולכאורה מוכח מזה שהיה לחז"ל עניין שיתן לו דוקא בתורת שאלה שזה דומה לשכירו ולקיטו, **שהגוי משאיל מקום למי שקרוב אליו להשתמש בחצרו בחינם בלא תשלום**, אבל אם שוכר ממנו מקום לשימוש הוא רק מקלקל את ההיתר שבזה אין כאן שום דמיון לשכירו ולקיטו, משום שלהם הגוי משאיל מקום בחינם. ובזה מיושב היטב מה שכתבו הפוסקים שיתקרב אליו וכו', ולמה לא כתבו את הדין בקצרה שישאל ממנו מקום, וכי צריכים לתת לנו עצות כיצד ישכנע את הגוי להשאיל לו מקום. אבל לפמשנ"ת שזה מעיקר גדר ההיתר שהוא מתקרב אליו ומשאיל להם מקום דומה בזה לשכירו ולקיטו שהם אנשים הקרובים אליו ומשאיל להם מקום בחינם, ולכן כתבו הפוסקים בנוסח זה כדי ללמדנו גדר ההיתר, ודו"ק. [א"נ היה אפ"ל דאורחא דמילתא שכשהוא משכיר לו בתשלום אז המקום מיוחד לו, ואין המשכיר יכול להשתמש שם ולא לסלקו ממקום למקום, ובזה לא חשיב שכירו, וזה קצת דוחק דמ"מ הישראל יכול לפרש לו שרוצה לשכור ממנו מקום שיהיה לו גם רשות להשתמש שם ושיהיה יכול לסלקו, ואדרבה בזה הגוי יותר יתרצה להשכיר, ולמה הצריכו חז"ל שהישראל יתיידד איתו ויבקש ממנו בשאלה].

אמנם לדינא ודאי שכל אופן שהוא משאיל לו החשיבוהו חז"ל כשכו"ל, ולא הצריכו דוקא שיהיה ידיד שלו, דלא פלוג חז"ל בתקנתם, ולכן למדו הפוסקים מכאן לכל אדם שיש לו רשות להניח ברשות חבירו חפצים דהוי כשכו"ל, אבל ע"פ זה רק במקום שיש לו רשות בחינם דבזה לא דמי כלל לשכו"ל אלא דהגוי עושה עסקים בהשכרת חצרו להשתמשות, ודו"ק.

הערות בדברי החזו"א בגדר השכירות מגוי

מה שכתב החזו"א [סי' פ"ב] בשיטת רש"י דלמ"ד שכירות רעועה אז בעינן שישכור מקום מועט בחצר להשתמשות, י"ל ע"ז בזה דלכאו' אם יכול להניח חפץ במקום **מסויים** שהגוי לא יכול להזיזו משם, א"כ למה אין הגוי חושש דלמא אתי לאחזוקי. ואם המקום שיניח הישראל יכול הגוי להזיזו למקום אחר, א"כ לא קנה מהגוי שום זכות, שהרי להשתמש בכל המבוי היה לו זכות גם קודם לכן שהרי הוא שותף במבוי. וגם עצם דברי החזו"א שהקשה על דברי עצמו, דאם קונה רק חלק בחצר נמצא א"כ שהוא שותף עם הגוי, ומה מתיר את כל החצר של הגוי, ותירץ החזו"א דאה"נ, אלא הואיל ועשה כתקנת חז"ל לכן הותר. [וכה"ג כתב החזו"א בסוגיא דסמכינן אשיתוף במקום עירוב, דהואיל ועשו היכר לאיסור טלטול הותרו גם החצרות]. ונקשה א"כ היה לו לרש"י לבאר גדר ההיתר. וזה דבר חידוש גדול דנמצא דחז"ל ציוו עליו לעשות **מעשה שאינו סיבה כלל להיתר**, והיו יכולים לצוות עליו ליתן פרוטה לצדקה כל יום כשגר עם הגוי בחצר, ומה טעם ראו חז"ל להעשיר קופתו של הגוי בשכירות רשותו.

וגם י"ל במאי דקרי לה שכירות רעועה, והרי אין זה כלל שכירות רעועה אלא שכירות **גמורה** בחלק מחצרו של הגוי, ובשאר החצר אין שכירות כלל, ומדוע קראו לזה חז"ל שכירות רעועה, היה להם לקרותה שכירות **מועטת**. וגם ל' רש"י במשנה ששוכרים **רשות** שיש לו בחצר, לא משמע ששוכרים השתמשות ממש, דא"כ היה לו לרש"י לכתוב ששוכרים מקום וזכות בחצרו. [ומה שדייק החזו"א מל' רש"י שכתב דמודהרקי היינו למלאות **כל החצר** בספסלים, ומשמע

דלמ"ד שכירות רעועה היינו לשימוש מועט, לכאורה י"ל דרש"י רק בא לבאר איזה משמעות יש לשכירות בחצר הגוי, הרי החצר היא של כל בני החצר וכולם רשאים ליתן חפציהם בחצר, ואפילו אם אחד נותן חפצים בשטח יותר מחלקו שבחצר יש זכות לזה, שהרי החצר עומדת לשימוש כולם, ולכן הוצרך רש"י לצייר שימוש חריג שאינו בכלל הזכויות הרגילות של בני החצר, ולכן כתב רש"י למלאות כל החצר, אבל לא נתכוין רש"י שמ"ד שכירות רעועה סובר שמשתמש בחלק מהחצר, אלא באמת שאין זכייה ממונית בשכירות זו, שהרי שימוש בחלק מהחצר יש לו בלא"ה [והשכירות היא על כל החצר בלי זכות ממשית], ודו"ק. והנה החזו"א בסי' כ' אות ז' כותב "ועניין השכירות אינו שכירות ממש" [עייש"ה בכל דבריו], ואולי חזר בו ממה שכתב בסי' י"ח ששם כתב דהוי גדר שכירות עם זכות גמורה, וא"כ אולי במסקנת דבריו ילמד החזו"א את כל גדר שכירות כמו שהוכחנו לעיל מל' השו"ע והפוסקים).

ולכן היה נראה לבאר ברש"י עפ"י הרמב"ם בפ"ב מה"ש שכתב בזה"ל: "שוכרין מן הגוי אפילו בשבת שהשכירות כביטול רשות היא, שאינה שכירות ודאית אלא היכר בלבד", עכ"ל. ומבואר בדבריו דשכירות היא כביטול רשות, והיינו דאין כאן באמת קנין ממוני בחו"מ אלא רק קנין שכירות לדונו **כאילו שכר ממנו את כל רשותו** או חצרו רק לגבי דיני עירוב, וזה הטעם דמועיל שכירות משכירו ולקיטו ומאשתו משום שאין כאן ממש גדר של זכייה ממונית, אלא ממעשה שכירות כאילו הישראל נהיה בעלים, וזה הכוונה במה שכתב הרמב"ם גדר שכירות מגוי שהוא **כביטול** רשות. וא"כ מבואר שגם ההיתר של גוי מסתמך על זה שאין זה קנין ממש, אלא הוי כקנין להשיג מן הגוי גדר של סילוק מרשותו בזה שמסכים להשכיר את רשותו אף שאין בזה סילוק אמיתי, שהרי ממשיך להשתמש במבוי כמו שהיה קודם, והרי זה דומה למבטל רשותו דג"כ אין בזה כ"כ משמעות מעשית, שהרי ממשיך להשתמש ברשותו כמו שהיה עד היום, וזה ודאי לא מסתבר שיש גדרים של חו"מ בסילוק רשות שאומר רשותי מבוטלת לכם, ועי"ז מותר להם לטלטל, ואפ"ה מצינו שיש דין להחזיק בחצר ולזכות בביטול הרשות שהוא לא יוכל יותר לאסור בהשתמשותו, והחזקה זו אינה בגדרי חו"מ שהרי בהילוך גרידא בחצר לצורך טלטול חפץ שמונח בידיו אין כאן קנין חזקה כלל, ומוכרח שיש גדרי זכייה **באו"ח** דהיינו לזכות ב**היתר** טלטול [בגדר ביטול רשות עיין בל' רש"י בע"ז דף סד: [ד"ה נותן רשות] שכתב בזה"ל: "כיצד ישראל הנותן רשות אומר רשותי קנויה לך, **וזה נוטלה ממנו** ומוציא לחצר", ומשמע מדבריו דיש גדר של לקיחת הרשות ע"י בני החצר מהמבטל להם. ומסתבר לפי"ז דדבר זה נעשה בגוי ע"י שכירות בכסף. עוד יש לדקדק מהברייתא שם דקאמרה בזה"ל "ישראל נותן רשות ומבטל רשות ובגוי **עד** שישכור", משמע שהשכירות היא גדר של ביטול רשות, רק שצריך גם לשכור. וראה ל' רש"י בעירובין דף סא: ד"ה מעשה שכתב בזה"ל: "וכיון דישראל הוא יכול **לבטל רשותו בלא שום שכירות**", משמע להדיא דהשכירות היא ביטול רשות בתוספת קנין. ואפשר לומר בזה דעיקר ההיתר הוא ע"י ביטול רשות, אלא שרצו חז"ל שיעשה הישראל איזה מעשה שקשה לעשותו עם גוי, ולכן הצריכו אותו לעשות שכירות בכסף שיתן לגוי, ויחשוש בזה הגוי לכשפים ולא ירצה להשכיר. ובזה יש לבאר דעת הראב"ן שהביא השעה"צ בסק"כ שכששוכר בשבת יכול ליתן את כסף השכירות במוצאי שבת, ותמה השעה"צ במאי קנה. ולפמשנ"ת י"ל דלעולם קונה בביטול רשות בדיבור, אלא שבגוי הצריכו חז"ל שיעשה זאת בצורה של שכירות דהיינו נתינת כסף, כדי שיחשוש הגוי לכשפים, אבל לא צריך דוקא **קניין** כסף, ולכן סובר הראב"ן [ופסק הח"א כוותיה, וכן הא"ר בסק"ו העתיקו להלכה] דסגי שיאמר לו שישלם לו לאחר השבת. ועיין במג"א סי' שפ"ב סק"ו שכתב לגבי גוי שחזר בו ממה שהשכיר את רשותו, שאם החזיק הישראל משחשיכה בחצר ואח"כ חזר בו הגוי מהשכירות אינו יכול לחזור, ומבואר שחלות קניין השכירות אינו בעצם נתינת הכסף אלא ב**החזקה בהיתר טלטול**, ומוכח להדיא דשכירות מגוי אינה זכות בחו"מ אלא בהלכות עירובין, ולכן תלויה הזכייה בהלכות ההחזקה ברשות כמו ביטול רשות]. וגם מצינו דעות דהגוי יכול לחזור בו רק אם החזיר את הכסף, ואם זה היה מדיני חו"מ א"כ מה נידון זכויות השכירות בחצר תלויות בהחזרת הכסף, ולכן נראה מדברי הפוסקים שנקטו בפשיטות שאין כאן זכייה ממש, ודו"ק.

הערות בדברי הבה"ל ריש סי' שפ"ב

"יש להוכיח דאף בדיעבד מעכב מהא דאיתא לקמן בסעיף ז' דאם שכרו מן העכו"ם לזמן ידוע דכשיכלה הזמן וצריך לחזור ולשכור שנית צריך לחזור ולערב... אין הוכחה גמורה דיש לצדד ולומר דהתם שאני דכיון ששכרו מתחילה ממנו לזמן ידוע הוי כאילו התנו שאין עושים את העירוב רק לזמן" - יש לעיין דהרי גם כשעושים עירוב לזמן כוונתם כשיכלה הזמן לחזור ולשכור מן הגוי, ומה ששכרו לזמן זה מחמת סיבות צדדיות, אבל למה להם לעשות העירוב רק לזמן באופן שבדעתם להשתדל בתיקון העירוב שכשיצטרכו יחזרו וישכרו מן הגוי [ודוחק לאוקמי את דין השו"ע רק באופן שישכרו לזמן וחשבו שלא יצליחו לשכור פעם שניה בסיום הזמן].

"ומסימן שפ"ג דמבואר שם דהעירוב שעושים קודם השכירות נתבטל כשבא העכו"ם אין ראיה, דהתם כיון שהיה עומד לבוא בשבת אגלאי מילתא למפרע דהעירוב לא היה ראוי להתקיים" - יש לעיין הרי שם לא מתבטל העירוב למפרע, אלא רק מכאן ולהבא [וסברת הפוסקים שם היא רק לבאר למה לא אמרינן הואיל והותרה הותרה], וא"כ הא גופא תיקשי למה העירוב בטל מכאן ולהבא, נימא שהעירוב קיים לגבי זה שיכולים לשכור מן הגוי ולהשתמש בעירוב. ולכאורה חייבים להוסיף כאן מה שהביא הבה"ל בהמשך דבריו את הבית מאיר, שכתב דבשבת עצמה פשיטא שאין העירוב יכול לחול, וזה הטעם דלא שייך לומר שהעירוב קיים עד שישכרו באמצע שבת משום שאחרי שנתבטל העירוב אינו יכול לחול באמצע שבת [וזה סברא בפני עצמה שאינה צריכה לסברת הבה"ל דאיגלאי מילתא למפרע, וצ"ע].

עוד כתב הבה"ל **"י"ל דמה שכתוב בשו"ע שצריך לחזור ולעשות עירוב, היינו רק לכתחילה שצריך להניח עכשיו לשם עירוב אותו הפת ולברך כתיקון חז"ל"** - לכאורה משמע מהבה"ל כאן דהדין לסמוך על פת המשותפת זה רק בדיעבד, אבל לכתחילה צריך להניח עירוב בברכה, ולפי"ז מה שכתוב במשנה בעה"ב שהיה שותף לשכניו א"צ לערב, ופסק הרמ"א דין זה, וכן הדין דהיו מסובין סומכין על הפת שעל השולחן זה רק דין בדיעבד, וזה חידוש עצום שהרי בפשטות כתוב שא"צ לערב, ולא הזכיר אף אחד מהפוסקים שלכתחילה יש חיוב דרבנן לערב ע"ח בברכה, וגם המ"ב לא הזכיר זאת בשום דוכתא, וזה פלא. ועצם פירוש הבה"ל בשו"ע שכתב צריך לחזור ולערב, דאין עירוב הראשון חוזר וניעור, ומקור דבריו בב"י בשם שו"ת הרמב"ן, ואיתא בלשונו "כל שצריכין לחזור ולשכור נמצא **שאין כח בעירובן**, וכשחזרו ושכרו אין העירוב חוזר וניעור, אלא צריכין הן לחזור ולערב", ולכאורה דחוק מאוד לבאר בלשון זה שהכוונה רק דין לכתחילה, אבל לדינא יהיו מותרים לטלטל גם אם לא יחזרו ויערבו, וצע"ג.

ואולי היה אפשר לבאר באופן אחר מהבה"ל, ולומר דיש חילוק בין עירוב שכבר חל ונתבטל שאינו חוזר וניעור שוב, לבין עירוב שעדיין לא חל, שאם עדיין לא חל מעולם בזה החלות ממתינה עד שתמצא מקום לחול ואז חלה שפיר, דאע"ג דבתחילה אינה יכולה לחול, מ"מ לא בטל מעשה העירוב וחל כשמוצא מקום לחול, אבל כשנעשה מעשה עירוב כדין וחל העירוב, א"כ כבר נתבטל המעשה [שנעשה וחל], ולכן אם בטל העירוב אי אפשר להשתמש עמו פעם שניה, משום שכל חלות עירוב צריכה **מעשה עירוב** חדש, ולא מועיל מה שהפת של העירוב קיימת, שהרי צריך מעשה היכר להיתר טלטול. וגם בגדרי החלויות מצינו שחלות שחלה פעם אחת אינה חוזרת וננערת [כגון שטר שנמחל שעבודו, וכגון דיחוי בדבר שנראה ונדחה דחמיר טפי מלא נראה כלל], ובפרט לפי מה שהבאנו לעיל בסי' שס"ז מהסוגיא בדף עא: דמשמע שיש הלכה של מעשה עירוב, ודו"ק.

עוד יש להעיר בזה, דהנה גם אם ננקוט שצריך דוקא שאחד מבני החצר ישכור מן הגוי, מ"מ מסתבר דאם עושים שליח שאחד שלא מבני החצר ישכור מן הגוי, או שאחד מעלמא זוכה להם מדין זכין נראה שמועיל, וכל הנידון הוא דוקא באחד ששכר לצורך עצמו. ואם נכונים דברינו שע"י שליח פשיטא דאחד שוכר ע"י כולם, וכל ההו"א בגמרא שצריך שכאו"א מבני החצר ישכור הוא משום דסד"א דהוי כ**ביטול** רשות שצריך **אמירה מפורשת לכאו"א**, א"נ דאיירי ששכר רק בשביל עצמו [כמש"כ החזו"א], א"כ יש לעיין בראייתו של הבה"ל מלשון הבה"ג "**צריכין** למזמן רשותא מכל עכו"ם דאית ביה והדר ערבי", וכן מל' התשב"ץ "אחר ש**ישכרו** ממנו יערבו הישראלים", עכ"ל. דלכאורה התם הוא שוכר בשביל כולם בשלימותם, וא"כ אין ראיה דפליגי על פשטות דברי רש"י שצריך היחיד לשכור אחרי שיערבו משום שרש"י דיבר כשהוא שכר רק בשביל עצמו, ולכן הצריך שיערבו קודם. אמנם ברמב"ם משמע שאפילו בכה"ג שוכר בשביל עצמו, ואח"כ מערב עם שאר בני החצר.

באיזה אופן מועיל למסור מפתח לשכן גוי ועי"ז יחשב כשכרו"ל

לכאורה היה נראה לדינא לפי דברי המ"ב שהביא את דברי הב"י שכתב שצריך לקנות את אותו מקום באחד מהדרכים שקרקע נקנית בהם, ולכן "קונה אותו המקום במה שהניח בו שום חפץ בערב שבת", א"כ צריך להיות בגדרי קניין חזקה, וא"כ צריך דוקא שהשואל **יניח** את החפץ באותו מקום שבבית המשאיל, אבל אם המשאיל לוקח את החפץ ומניח אותו באותו המקום, א"כ לא מהני זה לקניין חזקה משום שצריך שה**קונה** יעשה את ה**מעשה קניין**, דהיינו את החזקה של הוראת בעלות, ולא יכול המוכר לעשות מעשה קניין חזקה לצורך הקונה, אך שו"ר שזה נידון גדול ומחלוקת עצומה בין רבותינו האחרונים, עיין בקצה"ח בסי' קפ"ט שהאריך בזה [ונשאר בקושיא על הדעה שהמקום נקנה לבעל הכלי]. ועיין בהערות מלואי חושן שציין בזה דעות האחרונים, והביא שרעק"א הוכיח מגמ' דלא מהני, והביא שם בשם ה'ברוך טעם' את הסברא שכתבנו לחלק בין אם הבעלים עושה את המעשה קניין לבין אם השומר מניח את החפץ אצלו [ואם יש חילוק בזה בין שומר יהודי לגוי, עיין שו"ת שו"מ מהדו"ת ח"ג סי' ק"ב], וא"כ צריך לידע שבאופן כזה שלא הוא מניח את המפתח אצל השכן אלא השכן לוקח את המפתח ומניחו באיזה מקום, לפי חלק מהפוסקים לא מהני, ודו"ק.

עוד יש לעיין אם השכן מניח את המפתח באיזה קופסא המיטלטלת, או שיש לו איזה מגירה שבה מניח את המפתחות [והמגירה אינה מחוברת לקרקע], האם זה נחשב ששכר **רשות הגוי**, שהרי אין לו זכות בקרקע הבית אלא באחד ממטלטלי הבית, האם יש כאן היתר של שכירת רשותו כשלא זכה במחובר לקרקע אלא בתלוש מן הקרקע, וצע"ג לדינא.

אמנם לכאורה נראה פשוט שעכ"פ צריך לומר לשכן לבקש ממנו שיניח את המפתח במקום מסויים בביתו, ולא מועיל לומר לשכן שישמור את המפתח אצלו בלי לדבר עמו על שאלת מקום בביתו להנחת המפתח, שאם דברו אתו רק על שמירת מפתח ואינו יודע כלל שבאים לזכות בקרקע מרשותו אין כאן דעת מקנה כלל, וגם אם יניח את המפתח על קרקע רשותו זה רק בדרך שמירה שהוא בוחר לשמור, אבל אין כאן זכייה של הישראל בקרקעו של הגוי, כן נראה פשוט ומבואר בל' השו"ע שהאריך וכתב '**שישאיל** לו רשותו **שיהיה לו רשות** להניח בו שום דבר', וכן הרמב"ם כתב '**ישאל** מן הגוי מקום להניח בו חפציו **והשאילו**', מבואר בדבריהם שצריך לדבר על זה להדיא עם הגוי, ולא מועיל לעשות זאת בערמה שהחפץ יגיע לקרקעו של הגוי ולומר שבזה זכיתי ברשות הגוי [והרי באו חז"ל לתת לנו עצה היאך לשכור מן הגוי, והקילו באופן של שאילת מקום, ואין לנו אלא מה שפירשו חז"ל, שהרי אם היה אופן יותר קל ממה שמפורש [כגון ליתן לו חפץ לשמור בלי לדבר איתו להדיא על שאילת מקום], א"כ היה לחז"ל להשמיע לנו אופן יותר קל כדי שנדע את הדין האמיתי עד היכן אפשר להקל, ולכן נראה שאי אפשר להקל יותר ממה שנתפרש בפוסקים, ודו"ק]. ולפי החזו"א שלומד שאין צריך קניין אלא סגי במה שנתרצה הגוי להשאילו מקום, ג"כ מסתבר שצריך לדבר אתו להדיא אם מסכים להשאיל מקום, ולא יועיל סתם מסירת מפתח לשמירה, ודו"ק.

עוד צריך ליזהר שאם למשל נותן את המפתח לשכן, ואומר לו תשמור על זה עד שפלוני יבוא ויבקשו ממך [והשכן שואל לכמה זמן, ועונה לו הישראל יום יומיים וכדו'], באופנים **שניכר שאין השכן מסכים שזה יהיה אצלו לזמן רב,** שבזה לא יועיל לעשות מעשה שכירות לזמן מרובה בשעה שהמפתח אצל הגוי, ולומר בזה על פי סעיף י"ד שמועילה השכירות אע"ג שסילק את הגוי מהיות שכו"ל, משום שבכה"ג שמהתחלה השכו"ל קצוב לו זמן כתב החזו"א וכן בשו"ת מהר"ם שיק שלא מועיל לשכור לאחרי תום זמנו, וצריך ליזהר בזה. [ויל"ע בדעת המ"ב בזה שכתב בסקמ"ח ובשעה"צ שם שאפשר לשכור משכו"ל **לעולם**, ולכאורה הרי הוי כשכירות לאחר שיכלה זמנו, וצ"ע].

הערות בשכירות מחברת החשמל

שכירות מחברת חשמל יש לדון כשהמונה נמצא בתוך ארון חשמל גבוה י"ט וסגור בדלתות, האם נחשב דינו כחלק מהחצר או שהוא קובע שם לעצמו [ואפשר דשם קרפף עליו הואיל ואין שימושו תדיר כ"כ], וא"כ מהיכא תיתי שזה נחשב שכירות מקום ב**חצר**, ולכאורה הארון הוי כמקום פטור, שהרי אינו רחב ד"ט, ואין איסור לטלטל אליו מן הבית, ואולי לא מהני שכירות של מקום כזה, וצ"ע.

וגם י"ל"ע אם דבר שנמצא באויר החצר למעלה מי"ט שאני שוכרו [כגון כשהציינו עובר באויר חצרו של גוי] זה נחשב שכירות המתירה, שהרי גדר שכירות להחשיב את ה**שוכר כבעה"ב** ואת הבעלים כ**אורח**, אבל כשאני שוכר מקום **באויר** והבעה"ב יושב על הקרקע האם זה מחשיב אותו כאורח אצלי, וצ"ע.

גם יש לעיין האם המונה של החשמל שנמצא שם לצורך אספקת החשמל, שזה הצורה שבה החברה מסכימה לתת שירות, וא"כ אין זה מוגדר שיש לחברה רשות להניח חפצים **שלה** בחצירו של הבעלים, אלא זה כאילו הבעלים מניח בחצרו **לצורך השתמשותו** בחשמל את מה שחברת החשמל דורשת ממנו לשים, דהיינו את החוטים עם המונה, וא"כ זה רחוק להיות דומה לשכו"ל ששם בעה"ב מרשה לו להניח חפצים דידיה [שאין להם קשר לבעה"ב] בתוך רשותו, שזה החשיבו חז"ל שאותו שכו"ל יש לו דיור אצל בעה"ב, אבל כאן שאין בעה"ב מרשה להניח סתם דבר השייך לחברת החשמל אצלו ברשותו, אלא רק את הדבר הנצרך לאספקת החשמל **לשימוש בעה"ב**, בזה רחוק הדמיון לשכו"ל, וצ"ע.

ביאור מה ששכו"ל אינם אוסרים זע"ז

סי' שפ"ב סעיף ט"ז: אם יש לגוי חמישה שכירים או לקיטים דרים ברשותו, אין דירתן חשובה דירה שיאסרו זה על זה - הנה המ"ב סקנ"ג וכן בבה"ל פירש שהטעם משום דמצי לסלוקי, וק"ל א"כ למה השו"ע סתם כ"כ וכתב את הדין על שכירו ולקיטו, ולא פירש את עיקר ההלכה, היה השו"ע צריך לכתוב **כל דייר שיכול בעה"ב לסלקו אינו אוסר**, ולכאורה נראה מוכח מזה שהקולא שאינם אוסרים **זה על זה** היא רק בשכו"ל שנטפלים לבעה"ב, אבל סתם דיירים אוסרים זה על זה אע"ג דמצי לסלוקינהו, מ"מ גם אורחים אוסרים זה על זה, ובאמת הבה"ל לעיל בסוף סי' ש"ע [ד"ה אוסרים זה על זה מיד] כתב להוכיח שאורחים אוסרים זה על זה אף אם מצי לסלוקינהו. וגם מה שכתב הבה"ל [בשם הפמ"ג] כאן בזה"ל "אם שכרו שני ישראלים דירה מעכו"ם פשיטא שאוסרים זה על זה", עכ"ד. ולכאורה מה כוונתו אם הם שכרו באופן שלא מצי לסלוקינהו, א"כ היה לו לכתוב בפשיטות אבל אם לא מצי לסלק את השכירו ולקיטו שאצלו אז אוסרים זה על זה, ומדוע עבר לדבר על ציור אחר לגמרי, ולכן נראה לומר שכוונתו אפילו באופן שמצי לסלוקי אותם, מ"מ הואיל ואין כאן טפילות של שכו"ל לבעה"ב לכן אוסרים הם זע"ז, ודו"ק.

האם יש דין לכתחילה לשכור מהשוכר ולא מהמשכיר

סי' שפ"ב סעיף י"ח: גוי שהשכיר בית לחבירו גוי, אם יכול המשכיר לסלק השוכר תוך זמנו יכולים לשכור ממנו - כתב המ"ב בסקס"ב בשם הב"י דאפילו השוכר מצוי בביתו אם רצה לשכור מהמשכיר שוכר, והב"י דחק בדברי הרמב"ם שאע"ג שכתב "אם לא היה השני עומד ושכרו הישראלים מן הראשון הרי אלו מותרין", שזה לאו דוקא, ונקיט איך שהובא הדין בגמרא. אמנם במאירי בדף סה: כתב בזה"ל "אפילו היה המשכיר רשאי לסלקו **שוכרין מן השוכר, שהרי מ"מ עיקר הבית לשוכר**, לא מצאו השוכר ורצו לשכרו מן המשכיר אם יכול לסלקו שוכרין", מבואר להדיא שסובר דלכתחילה בעינן לשכור מהשוכר, ואם כן אפשר ללמוד את הרמב"ם כפשוטו שבדוקא נקט שרק אם אין השוכר נמצא מותר לשכור מהמשכיר. אמנם לדינא אפשר לסמוך על הטור ושאר הראשונים שלא חילקו בזה, ומשמע דשרי לכתחילה לשכור מן המשכיר, אבל בשיטת הרמב"ם יש להוכיח מהמאירי שלמד כפשוטו.

ובזה יש לדקדק ג"כ חילוק בנוסח ההלכה בין הרמב"ם לטור, שהרמב"ם כתב בפ"ב הל"ד בזה"ל: "גוי שהשכיר מגוי אם אין הראשון יכול להוציא הגוי השני עד שישלים זמן שכירותו **שוכרין מזה הגוי השני שהרי נכנס תחת הבעלים**", והטור העתיק את ההלכה "אם יכול ה**משכיר** לסלקו תוך זמנו יכולים לשכור ממנו, **ואם לאו אין יכולים לשכור ממנו**", ומדוייק שהרמב"ם קבע את ההלכה ששוכרים מן השוכר, ונתן טעם הואיל ונכנס תחת הבעלים, והטור לא ראה צורך לכתוב דבר זה ששוכרים מן השוכר, דלא זה החידוש של ההלכה אלא רק שאי אפשר לשכור מן המשכיר, וזה מבואר היטב לשיטתם שלפי הרמב"ם יש כאן חידוש בזה שעיקר הדין שצריך לשכור **דוקא מהשוכר** משום שנכנס תחת הבעלים, ולכן גם כשהמשכיר יכול לסלקו מ"מ לכתחילה צריך לשכור מהשוכר, שהרי הוא עיקר הדייר שגר כאן ונכנס תחת הבעלים, אבל לפי הטור אין כאן שום חידוש במה ששוכרים מהשוכר, וכל הדין הוא רק זה שאי אפשר לשכור מהמשכיר.

בשיטת הרמב"ם בגדרי שכירות מגוי

נראה שהרמב"ם הולך במהלך אחר בכל גדר שכירות, וסובר שזה קולא דרבנן [גדר של מסירת השם בעלות **דירה**, אולי בגדר קניין שביתה, כמו שיש בעירוב תחומין גדר של קניין שביתה, כך בעירוב חצרות יש גדר של שביתה של 'דירה', וזה מה שצריך לקנות מהגוי (עיין בל' הרמב"ם בפיה"מ ריש פרק הדר: "ומן הדין היה שלא נצטרך עמו לערב **לפי שלא קנה כלום** כדי שנצטרך לקחת ממנו רשות, אבל נתנו לו דירה ואמרו שהוא אוסר, ואין לנו דרך לעשות עירוב עמו עד שנשכור רשותו", עכ"ל. ומה כוונת הרמב"ם שהגוי לא קנה, הרי הדירה בחו"מ ודאי שייכת לו, אלא הכוונה לא קנה שביתה של דירה, והדברים נפלאים. וכמו שמצינו גם בכלים ש**שבתו** בבית או בחצר מושג של שביתה בהלכות עירובי חצרות, א"כ שפיר יש לפרש כן גם בעיקר גדר דירה שזה דבר שהגוי מופקע מלהיות שייך בו, ודו"ק. וכן הדין של קניין שביתה בעירובי תחומין הוא שביתה לדירה. וי"ל בכעי"ז בשיטת רש"י בביצה [דף יז.] גבי עירוב תבשילין, שזה נקרא **מיקני** שביתה וקמחו נאסר, ומבואר בשיטתו דזה זכות בקמח לאפותו לצורך שבת)]. ובאמת אין בזה משמעות מעשית [בדיני ממונות], ולכן דימה שכירות הגוי לביטול רשות, ולכן סובר שצריך אמירה מפורשת לכאו"א הריני מבטל לך ולך ולך, משום שזה קולא דרבנן להיכר בעלמא, ולכן צריך היכר מיוחד לכאו"א [ולכן כתב שהטעם ששוכרים מגוי פחות משו"פ כי זה רק היכר, ונטה מטעם הגמ' שגוי קונה בפחות משו"פ]. ולכן כתב הרמב"ם שלא מועיל שכל הישראלים שבחצר יבטלו רשותם לגוי, ובטור לא העלה כזה צד להשמיענו דלא מהני, ונראה משום שלפי הטור יש לביטול משמעות מעשית, וזה פשוט שישראל לעולם לא יבטל לגוי שיכנס לתוך ביתו, ולכן לא הוצרך הטור לדבר על זה. [ואולי גם מה שהרמב"ם סובר שלכתחילה צריך לשכור מהשוכר, זה משום שהשכירות היא ביטול רשות, והביטול רשות הוא מסירת השם דירה, וזה ודאי תלוי במי שדר בפועל].

האם שייך היום הדין של משכיר דמצי לסלוקי

ראיתי מי שכתב שגם בזמנינו אם יש אפשרות לסלק את השוכר ע"י הודעה של ל' יום מראש, אז אפשר לשכור מהמשכיר שכירות שתחול לאחר ל' יום, הואיל ויש ביכלתו עכשיו לסלק את הגוי לאחר ל', לכן מועיל אע"ג שלא הודיע לו באמת שום דבר. ולכאורה זה **שגגת הוראה**, משום שהרי היום הדירה שכורה לגוי, ואין למשכיר בעלות להשכירה, ואם בא להשכיר את הבעלות שיכולה להתחדש לו עוד ל' יום [ע"י הודעה לשוכר] זה הקנאה של דשלבל"ע שקיי"ל **אין אדם מקנה דשלבל"ע**, וא"כ איך אפשר להתיר שכירות לאחר ל' כשבהלכות קנינים לא מועיל חלות לאחר ל', שהרי אפילו בכסף ששעבוד המעות קיים לא מועיל להקנות דשלבל"ע בהלכה, וא"כ נראה ברור שלא חלה שכירות זו כלל. ואפילו אם נחדש ונקיל כאן דמהני גם שכירות בגדרים של הקנאת דשלבל"ע, מ"מ הרי גם באופן שחל דשלבל"ע הקניין לא יכול לחול היום, אלא שאם משלם לו כסף ושעבוד המעות קיים [ואינו חוזר בו] אז יכולה החלות לחול **בשעה שבא הדבר לעולם**, והרי כל חלות לאחר ל' יום יכולה לחול רק אם כשמגיע יום השלושים שצריך הקנין לחול יש לו את הבעלות, וא"כ באופן כזה שהוא משכיר רשותו לאחר ל' יום, ולמעשה לא הודיע לדייר השוכר שיצא מדירתו, א"כ קיבל השוכר זכות לגור בה עוד ל' יום, וא"כ **כשמגיע יום הל' שבו אמורה השכירות**

לחול, א"כ הדירה כבר אינה של המשכיר ואיך תחול השכירות. ואינו דומה למצי לסלוקי עכשיו שבזה החשיבוהו חז"ל **כעיקר הבעלים השתא בשעה שמשכיר, וחלה השכירות עכשיו** משום שבידו לסלקו נחשב כבעלים, כן נראה פשוט.

העולה לדינא שלמעשה אין דין זה מצוי בינינו, שלעולם אי אפשר לסלק שוכר בהודעה קצרה ומיידית בו ביום.

אברהם יחיאל הלר הכהן - אופקים

אב ובניו הדרים עם העכו"ם

במשנ"ב סי' שפ"ב סק"א כ' דישראל הדר עם עכו"ם אין צריך לערב, דמעיקר הדין דירת עכו"ם אינה אוסרת, אלא דגזרו רבנן דיאסור כדי שלא ידור עמו וילמוד ממעשיו, וכיון דלא שכיח שידור ישראל לבדו עם גוי בחצר אחת אינו צריך לערב, דבמילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן, ולכן בעינן שידורו שם לפחות ב' ישראלים בכדי שהנכרי יאסור.

והנה בס"ג כ' דבמקום שאין הישראלים אוסרים זע"ז, כגון אב ובניו שמקבלים פרס מאיתו, אפי' דרים בבתים נפרדים אין דירת הגוי אוסרת עליהם. ונקשה לכאו' דאם איתא דמעיקר הדין היה צריך הגוי לאסור, אלא דלא גזרו במילתא דלא שכיחא, א"כ אב ובניו דשכיח שידורו עם הגוי ליכא לחששא דחשודים על הדם, א"כ אמאי לא חזר הדין למקורו, דהו"ל לאסור בגזירת חכמים כדי שלא ידורו עמו וילמדו ממעשיו.

יוסף חיים ירקוני - טבריה

בענין שכן גוי ששכר מגוי

בשולחן ערוך סימן שפ"ב סי"ח כתב וזה לשונו: אינו יהודי שהשכיר ביתו לחבירו אינו יהודי, אם נשאר לו שום תפיסה בבית שיש לו רשות להניח שם שום כלים יכולים לשכור ממנו, ואם לא נשאר לו שום תפיסה בבית, אם יכול המשכיר לסלק השוכר תוך זמנו יכולים לשכור ממנו, ואם לאו אינו מועיל אלא אם כן ישכרו מהשוכר וכו', עכ"ל. ובמשנה ברורה אות ס"א כתב וזה לשונו: לסלק השוכר תוך זמנו, כגון שהתנה עימו שרשות בידו לסלקו כל זמן שירצה, עכ"ל. ובאות ס"ב כתב וזה לשונו: יכולים לשכור ממנו אפילו לא סלקו עדיין, שהרי שייר לו עדיין זכות בחצרו וכו', עכ"ל.

ועיין בבית יוסף סט"ז גבי שכירו ולקיטו דלא אסרי אהדדי, הוי אפילו בכגון דמצי מעבירם לחצר אחר, דכיון דמצי למיעבד הכי נמצא דיש לבעל הבית רשות בהם [ואם כן יש לו זכות בחצירו], דמשום הכי לא חשיב יחוד מקום לשכיר והלקיט לאסור.

וכתב בשולחן ערוך דמשום הכי מצי משכיר דידהו להשכיר לבני החצר לענין עירוב, ולפי זה יתכן הכא לענין סילוק, אי תוך זמנו יוכל לסלקו לחדר אחר באותו בית, יכולים לשכור מהמשכיר, דהא בהכי נמי איכא טעמא הנ"ל בבעל הבית של שכיר ולקיט, ושפיר נמי כהא דכתב המשנה ברורה הכא אות ס"ב דיכולים לשכור מהמשכיר משום דעדיין יש למשכיר זכות בחצירו.

ב' חצרות זו לפנים מזו

בשו"ע סי' שפ"ב סי"ז כתב וזה לשונו: ואפילו אינו יהודי בפנימית ושני ישראלים בחיצונה אוסר וכו', עכ"ל. ובביאור הלכה כתב וזה לשונו: ושני ישראלים בחיצונה - פשוט דהני שני ישראלים דיירי בשני בתים, אבל אי הוו דיירי בבית אחד כחד חשיבי, וכדכתבינן כמה פעמים בסימן זה וכו', עכ"ל. וצ"ב אמאי לא אוסר עד שישכרו מהגוי, והא בשולחן ערוך ס"א כתב וזה לשונו: הדר עם עכו"ם בחצר אינו אוסר עליו, עד שיהיו שני ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה אז העכו"ם אוסר עליהם, ואינו מועיל שיבטל רשותו אלא צריך שישכירו ממנו וכו', עכ"ל. ובמשנה ברורה אות א' כתב וזה לשונו: אינו אוסר עליו דמעיקר הדין דירת עכו"ם אינה חשובה דירה, אלא דחכמים גזרו דליאסר עליו כדי שלא ידור עמו וילמד ממעשיו, ולא גזרו אלא בדבר דשכיח דהיינו במקום שדרים כמה ישראלים, אבל לא בחד בית, דלא שכיח שידור בין העכו"ם דהן חשודין אשפיכות דמים, עכ"ל.

ולפי"ז נמצא דבשני ישראלים כיון דשכיח שידורו בחצר שגר שם גוי, בעינן שישכרו מהגוי, א"כ גם כשהם בבית אחד שישכירו מהגוי. [ועיין במ"ב שם אות ב' דכבר כתב את הדין המוזכר בביאור הלכה הנ"ל, וז"ל: בשני בתים, אבל בחד בית אפילו יש כמה אנשים ואוכלים כל אחד בפני עצמו כחד חשיבי, עכ"ל].

ועיין בבית יוסף ס"כ ד"ה ובתרומת הדשן (כמעט בסוה"ד, בסוף הסימן) וזה לשונו: אע"ג דהתירו רבותינו כמה בני אדם בבית אחד דחשיב לא שכיח דמירתת, אבל תרי בתים מירתת כותי מינייהו שכיחי דיירי וכו', עכ"ל. ומבואר דהסיבה לתקנת חז"ל לשכור מהגוי נתקנה רק בשכיח שיגורו בחצר עם הגוי, דלכן שפיר דבדרים כמה ישראלים בבית אחד לא צריך שישכרו מהגוי כי לא שכיח שיגורו כך [וכך נמי יוצא בחישוב עפ"י הטעם דנקט המ"ב דתלוי בשכיח (שם אות א'), דמכך נלמד דטעם הדין דנקט באות ב' בכמה ישראלים שדרים בבית אחד דכחד חשיבי, היינו משום דלא שכיח שידורו כך]. ועיין בהגהות והערות שם אות ס"א דהביא חילוק זה גם בשם הבית מאיר.

ובשער הציון אות ב' כתב וזה לשונו: ועיין בפרי מגדים שמסתפק קצת אם דוקא בשני בתים, או הוא הדין בשני חדרים כיון שאוסרין זה על זה, אכן לדעת המגן אברהם פשוט דשני חדרים חשיבי כשני בתים ע"ש, וכן משמע מהגר"א בביאורו, עכ"ל.

ולפי הנ"ל נראה דפליגי אי שכיח דדיירי כמה ישראלים בשני חדרים, דאי שכיח הכי בעינן שישכרו מהגוי, ואי לא שכיח הכי לא תקנו בזה שישכרו מהגוי, והפרי מגדים מסתפק בזה אי שכיח הכי, והמג"א והגר"א סברי דשכיח הכי, ולכן כשדרים בב' חדרים דינם כדרים בב' בתים דבעינן שישכרו מהעכו"ם.

יהונתן פייזקוב - אופקים

שכר מגזבר המלך לזמן קצוב ועכשיו נתחלף הגזבר

בב"י סי' שפ"ב הביא מתשובת הרשב"א שנשאל האם מי ששכר מגזבר המלך לזמן קצוב ועכשיו נתחלף הגזבר, האם צריך לחזור ולשכור שוב מהמלך, או שסגי בשכירות הראשון ששכר מהגזבר, והשיב הרשב"א שאם שכרו מהגזבר לזמן קצוב א"צ לחזור ולשכור מהמלך אע"פ שנתחלף הגזבר. ודייק הב"י בדברי הרשב"א דדוקא בשכרו מהגזבר לזמן, אבל אם שכרו סתם ונתחלף הגזבר בטלה השכירות הראשונה. והוסיף הב"י דהני מילי שנתחלף הגזבר ואינו אוכל פרס מהמלך השכירות לא בטלה, כיון שלא גרע משכירו ולקיטו שאפשר לשכור ממנו. וכ"פ הרמ"א.

ויש להקשות על חידושו של הב"י, שהרי אין לדמות מקבל פרס מהמלך לשכירו ולקיטו, כיון ששכירו ולקיטו יש לו רשות בחצר משא"כ מקבל פרס.

ועוד יש להק' על הב"י, שהריב"ש בתשובה תכ"ז כתב וז"ל: "יכול האדון להשכיר רשות הכותים, והממונה שלו (של האדון) כמוהו שהרי גם הממונה יוכל מטעמו להניח כלי האדון בביתם, וא"כ חזר הוא להיות בעד האדון ומטעמו כמו ששכירו ולקיטו של כאו"א", והביאו הב"י בסי' שצ"א. הרי להדיא שרק אם הממונה של המלך (או הגזבר בנידון דהב"י הכא) יכולים להשכיר רק אם יש להם כח כמו המלך, ולא סגי במה שמקבלים פרס מהמלך.

וצריך לומר שהריב"ש דיבר על ממונה של המלך (האדון כלשונו) שלא מקבל פרס מהמלך, אלא עושה את ציווי המלך ללא קבלת שכר.

וכן מוכח מהמהרי"ט ח"א סי' צ"ד שבריש דבריו העתיק את לשון הריב"ש הנ"ל, והקשה לפי הריב"ש שאמר שאם אין אפשרות לממונה של המלך להניח כלי מלחמה מצד עצמו אלא רק ע"י ציווי המלך, חשיב הממונה כשכירו ולקיטו של המלך, א"כ כל אדם מאנשי העיר יכול מחמת ציווי המלך להניח כלי מלחמתו של המלך בבתי אינשי, א"כ יהיה אפשר לשכור מכל אחד מאנשי העיר. ותי' המהרי"ט "דבעינן שלוחו ומשרתו שרגיל להטפל בעבודתו של המלך". ואי נימא שהריב"ש דיבר על "ממונה" שמקבל פרס מהמלך, מה דימה המהרי"ט את הממונה לשאר אנשי העיר. וכן מוכח שבהמשך דברי המהרי"ט הביא את דברי הב"י הנ"ל שמהני לשכור אף מגזבר שנתחלף מעבודתו ומקבל פרס מהמלך, ולולא החילוק הנ"ל יש סתירה במהרי"ט עצמו.

ולפי ביאור זה יש ליישב את קו' הביה"ל (שפ"ב ד"ה ועדין) על החיי אדם ששרי החיל שאינם יכולים להוציא את בני העיר מביתם א"א לשכור מהם, והרי הם עבדי המלך, ולא גרע מהגזבר שנתחלף ומקבל פרס מהמלך שאפשר לשכור ממנו. ולפי החילוק הנ"ל ניחא, שהחיי אדם דיבר בגוונא שאינם מקבלים פרס מהמלך אלא עושים מחמת ציווי המלך ללא שכר מהמלך. (ובפרט שבנשמת אדם הביא ראיה לדבריו מהמהרי"ט הנ"ל).

אלא דהביה"ל דחה את דברי הב"י הנ"ל מחמת דברי החיי אדם הנ"ל, ומסעיף י"ב וי"ג שבעינן שיהיה שכירו ולקיטו בכל הבית עיי"ש.

ונראה ליישב את דעת הב"י שכונתו לגזבר שעדין משרת את המלך בבית המלך כמו שכיר ולקיט רגיל, וכן מדויק לשון הב"י שכתב וז"ל: "שהרי הוא שכירו ולקיטו של המלך".

אבל נראה שהרמ"א לא הבין את הב"י שמדובר שהגזבר עדין עובד אצל המלך, אלא רק מקבל פרס מהמלך, שכתב וז"ל: "מקרי שכיר ולקיט", וכן הבין אותו במ"ב ובביה"ל. וכן נראה שהבין הרמ"א ממה שכתב בד"מ לשון ש"לא גרע משכירו ולקיטו", משמע שזה לא ממש שכירו ולקיטו, ולפי הבנתנו בב"י זה ממש שכירו ולקיטו. וכתב הדרכי משה בסוף לשון זה "עכ"ל", ועיין בהקדמה לדרכי משה שכתב שבהרבה מקומות יכתוב על ציטוטים של ספרים "עכ"ל", אע"פ שזה לא כתוב אלא זו רק כוונת אותו מחבר ע"פ הבנת הדרכי משה. (וכן מוכח למי שרגיל ללמוד בדרכי משה). וקצת מדויק בביה"ל שקושייתו על הרמ"א ולא על הב"י, שכתב "ולפי דין זה ההג"ה כאן צ"ע למעשה".

ואפשר שהרמ"א הבין שאכילת פרס מהמלך זה שכל צרכיו מהמלך, ואע"פ שאינו משרת את המלך ואין לו רשות בביתו של המלך מ"מ דמי לשכיר ולקיט, כיון שהגדר בשכיר ולקיט זה שנטפל לאדון או שליח של האדון, כמו שמשמע מהמהרי"ט בתשובה הנזכרת לעיל (הו"ד במ"א ובמ"ב) שחידש שגם עבד מעבדיו הקטנים של המלך חשיב כשכירו ולקיטו כיון שהוא קנין המלך, ומשמע אף אם אין לו רשות בבית המלך, וכמו שהביא מהרמב"ם שפירש שכיר ולקיט משרתו, ומה שהוזכר בסעיפים י"ב וי"ג זה שמקבל רק שכר, ויכול להשכיר בגלל החלק שלו בבית האדון (או שהגדר שמשכיר חלק מהרשות שניתנה לו בבית האדון).

שכירות מגזבר המלך כשנוטל השכר לעצמו

במ"ב סי' שפ"ב סקמ"ז בענין שכירות מגזבר המלך, כתב בשם המ"א ואפי' נוטל הגזבר השכר לעצמו דמסתמא אין המלך מקפיד על זה, והוסיף המ"ב בשם הא"ר שאפי' שכיר ולקיט.

ושורש דבריהם מהב"י שאחר שהביא את דברי הרשב"א שאפשר לשכור מגזבר המלך, ומהני השכירות אף כשעבר הגזבר מתפקידו, הק' הב"י "בשכירות דידן שאינו נופל לכיס המלך וכו', א"כ נאמר כשנתחלף הגזבר לא יועיל השכירות".

ותי' דאע"פ שהגזבר גוזל את המלך לא גרע השכירות כיון שהמלך הוא גוזל, ועוד תי' כיון שאין דמי השכירות סך גדול, ודרכם של מלכים לוותר על מעט כסף, אין המלך מקפיד על זה, והמ"א נקט לעיקר כתי' השני של הב"י, והא"ר כתי' הראשון.

ויש להק', א. למה הב"י הקשה רק על מקרה שנתחלף הגזבר, היה לו להקשות על כל השכירות אפי' כשלא נתחלף. ב. לפי המ"א איך מהני האידנא שכיר ולקיט, הרי השכירות לא נופלת לכיס האדון. ואי נימא שצריך שהשכירות תיפול לכיס האדון, למה המ"א לא העיר את זה, וצ"ע.

שכירים ולקיטים מ"ט אינם אוסרים זה על זה

בשעה"צ סי' שפ"ב ס"ק נ"ה הביא שלפי המ"א הטעם שה' שכירים ולקיטים אין דירתם חשובה דירה כדי שיאסרו זה על זה, משום שלא השאיל להם על דעת שיאסרו זה על זה, ומשמע מלשון השעה"צ שזה טעמו היחיד של המ"א. אבל המעיין במ"א עצמו ימצא שהמ"א הביא ב' טעמים, שלא השאיל על דעת לאסור, ומצי לסלוקינהו, ומשמע מהפמ"ג דבענין ב' תנאים אלו, ותימה על השעה"צ שלא פירש. (וצל"ע בנשמת אדם כלל ע"ג סק"ד).

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

סימן שפ"ג

הטעם דדירת עכו"ם כדירת בהמה

שו"ע סי' שפ"ג: דירת עכו"ם אוסרת עד שישכור. והתבאר לעיל הטעם דדירת עכו"ם כדירת בהמה, אבל חכמים גזרו שדירת עכו"ם אוסרת כדי שלא ילמד ממעשיו. ויש להק' אמאי דירת עכו"ם כדירת בהמה, וללא התקנה של חכמים אינה אוסרת, הרי הסיבה שרבנן הצריכו לעשות ערוב חצרות זה בגלל שהחצר משמשותפת לכל בני החצר דומה לרה"ר, וא"כ מה לי אם יהודי דר בבית של החצר לבין אם גוי דר בבית של החצר, הרי בשתיהם החצר מתייחסת לבתים וחשיב החצר כרה"ר, וצ"ע.

הנפק"מ בין ביטול רשות לעירוב

שו"ע סי' שפ"ג: "יכולים לשכור מעכו"ם בשבת". צריך לבאר למה עירוב אפשר לעשות רק מער"ש, ומשא"כ ביטול רשות ושכירות מעכו"ם אפשר לעשות גם בשבת. ונראה שעירוב צריך לעשות רק מער"ש כיון שבתחילת שבת מגדירים את דין החצר, האם מוגדרת כרה"ר דהיינו שייכת לבעלים הרבה, או כשייכת לבעלים אחד. אבל דין שכירות זה לא מה שמגדיר את החצר, אלא רק גזירת חכמים שלא ידור עם העכו"ם בשכנות, והתקנה מתקיימת גם אם משכיר בשבת.

ולענין ביטול רשות נראה שכל תקנת חכמים שמועיל ביטול זה כעין תקנה בדיעבד למי שלא הספיק לערב בער"ש, ובשביל שיוכל להוציא חפצים מביתו הקילו שיבטל רשותו, ואם לא היו מתירים לבטל גם בשבת היה חסר בעיקר הקולא והתקנה.

ויש להוכיח שביטול זה לא תקנה לכתחילה, אלא רק במקום שאי אפשר לערב, שהרי הגמ' בדף ס"ג ע"ב אומרת שבחצר שיש בה כמה יהודים וגוי אינם יכולים לבטל רשותם ליהודי אחד, וע"י כך לא יצטרכו לשכור מהעכו"ם כיון שזה יהיה יחיד במקום נוכרי, כיון שא"כ ביטלת תורת עירוב מאותו מבוי, מוכח שהיה לחז"ל ענין שיתירו את החצר ע"י עירוב ולא ע"י ביטול, ורק במקום שא"א הקילו חז"ל להתיר ע"י ביטול.

וכן יש להוכיח ממה שהגמ' בדף ס"ו ע"ב אומרת שכל מקום שאוסרים ומערבים מבטלים, אבל במקום שאין אוסרים אין מבטלים, ונראה הטעם כיון שרבנן תיקנו ביטול רק במקום שיש איסור טלטול, לכך רבנן הקילו בשביל שיוכלו להתיר את הטלטול, אבל אם הם לא אוסרים רבנן לא מצאו לנכון לחדש את הקולא של ביטול.

וכן שם בגמ' מקום שאוסרים ואין מערבים (כגון נכרי שבא בשבת לחצר שלא יכלו לשכור מהעכו"ם בער"ש (לחד מ"ד) ולערב) אין מבטלים, ונראה הטעם משום שתקנת ביטול היתה בתור נספח למקום שמערבים ולא עשו עירוב, שרבנן הקילו לבטל, אבל ביטול אינו תקנה בפני עצמה. ומכיון שעיקר התיקון של ביטול הוא למקום שנתקעו ולא עירבו, וזה בעיקר בשבת וכדי', לכך התירו לבטל אפי' בשבת.

עוד יש לתרץ שביטול זה לא "קניית רשות", אלא הסתלקות ממקום דירתו, ורק קניית רשות שזה מעשה אלים יותר ויותר מחודש תלוי בכניסת שבת, שלפי הזמן של כניסת שבת תקנו חכמים, אבל ביטול רשות שזה מעשה לא מחודש (ובפרט לפי דברי המ"א בסי' ש"פ סק"ד שהמבטל רשותו צריך למנוע מבני החצר ליכנס בשביל שיהיה לביטול משמעות), הקובע הוא לא רק ער"ש אלא אפי' בשבת עצמה מהני.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

סימן שפ"ד

אנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים

סי' שפ"ד ס"ב: אנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים, בין בחזקה בין ברצון, אם יש לבעלי בתים באותן מקומות כלים שאסור לטלטלם בשבת, אינם אוסרים עליהם. ובביה"ל הביא קושיית האחרונים, דלעיל בסימן שפ"ב סעיף י"ח כתב השו"ע שתהיה לו רשות להניח שום כלי, וכתב האליה רבה דהתם שאני, דעל ידי זה הוי כשכירו ולקיטו, מה שאין כן הכא שהוא הבעל הבית, ולשוויה לעכו"ם כאורח בעינן שיהיו שם כלים שאסורים לטלטל, וכדלעיל בסימן ש"ע סעיף ב', וכן הסכים החיי אדם, וגם הגר"ז העתיק כהשלחן ערוך. ולא זכיתי להבין מדוע כאן בעינן דליחשב כאורח דווקא, ולא סגי במה שהוא כשכירו ולקיטו, דהא גם שם דר הגוי בביתו של יהודי, וכמו דהתם סגי בזכות להניח משום דלא גרע משולי"ק, ה"ה הכא, ואדרבה אם שם ששכר את הבית ודר בכולו לבדו מהני שכירו ולקיטו, כ"ש הכא שדר עם היהודי ורק בחדר לבדו. וצ"ב. (דברי האליה רבה נמצאים בסוף סימן שפ"ב, וגם שם הדברים סתומים).

והנה בסימן ש"ע סעיף ב' מצאנו דלגבי תפיסת יד בעינן דווקא חפצים שאינן ניטלין בשבת, ואילו לגבי עכו"ם איתא בשו"ע (סי' שפ"ב סעי' י"ב וכן בסעיף י"ח גבי גוי שהשכיר לגוי) דסגי ברשות להניח שם שום דבר, וצ"ב ההבדל. וכבר הרגיש בזה הבית יוסף (סי' שפ"ב על עניינא דסעיף י"ח ד"ה ומה שכתב אם נשאר לו שום תפיסה בבית וכו') וכן כתב הרב המגיד בפ"ב מהלכות עירובין (הי"ד) בשם הרשב"א (עבודת הקודש שער ד' סי' ג') וז"ל: שאפילו לא היה משכיר יכול לסלקו, יראה לי שאם היה לו במקום שהשכיר שום תפיסת יד שהיו לו קצת כלים, או אפילו אין לו אלא שיש לו רשות להניח שם שום כלים, שוכרין אפילו מן המשכיר שאינו גרוע משכירו ולקיטו, עכ"ל, והכי דייק לישנא דרבינו שכתב ואם נשאר לו שום תפיסה, וגם רבינו ירוחם כתב כן, ולא כתבו אם נשאר לו תפיסה משום דא"כ לא הוה סגי כשהיה לו רשות להניח שם כלים, אלא הוה בעינן שיהיו לו שם ממש כלי ושיהיו כלים שאינם ניטלים בשבת כעין תפיסה הנזכר בסימן ש"ע, גם לישנא דמרדכי דייק הכי... וכן דעת ספר ארחות חיים... וטעמא דסגי לן הכא בתפיסה כל דהו יליף לה הרשב"א מדין שכירו ולקיטו, דכי היכי דחזי דלפי שיש להם רשות להשתמש בבית שוכרין מהם, האי משכיר נמי אם יש לו רשות להשתמש בבית לא גרע, אך אכתי לא ביאר הא גופא מדוע ליחשב כשכירו ולקיטו סגי.

ואיתא בריטב"א (ס"ד. ד"ה אמר ליה אביי לרב יוסף בתוך הדברים) וחמשה שכירו ולקיטו שאמרו בכאן אינה ראיה, דהא פירשנו דהא מיירי בשאין להם בכאן לא מקום פיתא ולא מקום לינה, וקולא הוא שהקילו חכמים אצל שכירו ולקיטו של גוי, ומשלך נתנו לך, אבל בישראל דעלמא כל ששרויין לעצמן וייחד להם מקום פיתן או לינתם, אוסרים הם על בעל הבית, אלא אם כן יש לו לבעל הבית שם תפיסת יד בהנחת כלים שאי אפשר לטלטלם בשבת כדאיתא לקמן. וכן כתבו מקצת רבותינו הצרפתים ז"ל. חזינן שהרגיש בדבר וביאר דקולא הוא בעכו"ם.

וטעמא דקולא דעכו"ם איתא ברשב"א (ס"ד. ד"ה אלא) על שאלה אחרת: תמיהה לי היאך נותן זה עירוב, והלא אינו דר שם, ולא מקום פיתא איכא ולא מקום לינה איכא, וי"ל דלגבי ביתו של עכו"ם הקילו דכיון דמדינא מידי לא צריך דדירת עכו"ם לא שמה דירה אלא משום גזירה, לאחר שהחמירו הקילו דאפילו שכירו ולקיטו שאין לו שם לא מקום פיתא ולא מקום לינה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אינו נותן עירוב. אבל הראב"ד ז"ל פירש כי ישראל זה השואל ממנו מקום אינו נותן עירובו, אלא חוזר ומשכיר רשותו במקום העכו"ם כמו שאמרנו דשכירו ולקיטו של אדם נותן עירובו ודיו, והא דרב יהודה לדמיון בעלמא נקטיה, ונכון הוא. חזינן מדבריו דקולא הוא שהקילו בעכו"ם משום דדירתו אינה דירה, ומתחלה פירש דסגי בעירוב לבד, ולבסוף הביא דבעי שכירות, אולם מסתבר דגם זה רק משום קולא דהקילו דבעלמא היכן מצינו דאפשר לשכור רשות מאדם כזה אשר כמעט אין לו רשות כלל. (ומסתמא דלחומרא כגון אם יש גוי שרק מניח כליו בבית ריק שבחצר אין צריך לשכור ממנו).

ויש לציין כאן דהגם שכאן נראה דמודה הרשב"א להראב"ד, ומדבריו נראה שאין צריך כאן ליתן עירוב ורק שוכר, ומימרא דנותן עירובו דלדוגמא נקטיה צ"ל דמיירי בשכירו ולקיטו של ישראל, בזה הרשב"א אינו מודה. דבהמשך (ד"ה הא דבעא) כתב גבי בעיא דחמשה שכירים ולקיטין: וגם בעיא זו גבי שכיריו ולקיטיו של עכו"ם בלבד שייכא ולא בשל ישראל כמו שאמרנו. **וראיתי בענין זה להראב"ד ז"ל דאפילו לישראל**, ולא נתחוור בעיני וכמו שכתבתי. משמע דלהרשב"א לא שייך להסתפק בחמשה שכירין ולקיטין בישראל, דאין דין שכירו ולקיטו אלא בעכו"ם, וא"כ מימרא דשמואל קיימא אעכו"ם ואמר דבעינן עירוב, והכא אמרינן דודאי בעי גם שכירות כבעל הבית, ולאו לדוגמא בעלמא נקטיה.

א"כ בתרתי פליגי, דלהרשב"א בעי גם עירוב וגם שכירות ורק בעכו"ם, דהא מימרא דשמואל מיירי רק בעכו"ם ואמר דבעי עירוב. ולהראב"ד גם בישראל מהני שכירו ולקיטו ומערב ודיו, ובעכו"ם סגי בשכירות, דמה דבעינן בבעל

הבית, השכיר ממלא את מקומו. ומה שהודה הרשב"א להראב"ד, היינו דלא סגי בעירוב כמו שפירש מתחלה.

והנה אם גר הוא בחצר ודאי דסגי במקום דבעי עירוב, בעירובו שנותן בעד ביתו, והנידון הוא במקום שאינו דר כאן, האם בעי עירוב גם בעד בית הגוי אחר דחשיב כגר כאן, או דסגי במה שמשכיר. ובענין זה כבר הביא שער הציון (ס"ק מ"ה) דזה תליא בשני הפירושים של הב"י בדעת הרמב"ם, דלפירוש הראשון לא בעי ולשני בעי. והביא דבלבוש משמע דצריך גם עירוב וגם שכירות, דחש לפירוש השני שבב"י, והמאמר מרדכי מפקפק דאינו צריך לערב, ובאמת פירוש ראשון שבבית יוסף עיקר בדברי הרמב"ם, וכן מוכח בחידושי הרשב"א לסברא זו, וכן פירשו הגר"א והגאון יעקב, עיין שם. ולדברינו ברשב"א גופיה מוכח אחרת, ורק בראב"ד מוכח כך בהדיא.

אח"כ עיינתי בתוך תשובת הרשב"א (ח"ה סי' ה') המובאת בבית יוסף וז"ל: ואמר רבא ליזיל חד מינייהו ולשאיל מיניה דוכתא וליתיב מידי התם, דהוי"ל כשכירו ולקיטו נותן עירובו ודיו. כלומר **וכשם ששכירו ולקיטו של ישראל נותן את עירובו כבעל הבית ודיו**, כך באינו יהודי ששכירו ולקיטו משכיר כבעל הבית ודיו, משכיר כבעה"ב ודיו, ואע"פ שרש"י ז"ל לא פירש כן. וצ"ע, דבדבריו בחידושים מוכח דלא מהני עירוב עם שכירו ולקיטו של ישראל, ונראה לפרש דאם גר בביתו בלינה ואכילה ודאי מהני כדמשמע מדברי הרשב"א שהבאנו, וזה מיירי בישראל דנותן את עירובו, אך כאן דמהני אפילו מנח ביה דוכתא קולא היא דווקא בעכו"ם, וא"כ שפיר מפרש הרשב"א כהראב"ד דלדמיון בעלמא נקטיה, דרב יהודה אמר שמואל מיירי בישראל, וכשיש לו שם רשות דירה, וכאן לדמיון **בעלמא** נקטיה דהא כאן בעכו"ם מיירי, ועוד דאין לו רשות דירה, ואפ"ה מחדש רבא דמהני. ולפי"ז יש לומר דבשכירו ולקיטו של עכו"ם אין צריך כלל עירוב (אלא אם גר שם יערב על ביתו), ושמואל מיירי בישראל בגוונא דיש לו שם דירה, שם בעי עירוב. ורק בדברי הראב"ד המובאים בהמשך משמע קצת אחרת, דמפרש בעיא דחמשה שכירים ולקיטין בישראל, וממ"נ אי מיירי שכשיש להם תשמישי דירה א"כ ודאי אוסרים ובעי עירוב עם כל אחד ואחד, ואם כשרק מניח שם מידי זה לא מהני בישראל, וזה מה שכתב הרשב"א על הראב"ד ולא נתחוור בעיני.

ובבית יוסף העתיקו אחרת קצת, דלא העתיק ישראל אלא בעל הבית ודיו כך בגוי וכו'. מ"מ הדברים מוכיחים דבישראל מיירי, וכן חזינן שהבין הבית יוסף שם. ומדברי הב"י בהמשך חזינן דהא דמהני בישראל היינו בגוונא שאינו מוחה, והקשה דא"כ היכי מייתי ראיה, עיי"ש. אמנם לדברינו נוכל ליישב דזהו דאמר הראב"ד דלדמיון בעלמא נקטיה, דאם לא היתה זכות לשום אדם לערב אלא לבעל הבית, גם כאן לא הוה מקילינן, ורק משום שיש זכות בעלמא אמרינן דכאן הקילו טפי. ובזה מסתבר טפי כדברינו דמייתי משכירו ולקיטו שיש לו מקום דירה שם, ואז מהני אפילו על כרחו, דאי מייתי משול"ק כשאינו מוחה ליכא דמיון כלל, דשם מהני מדין זיכוי או אפילו כשלוקח ממונו דמסתמא ניחא ליה, ואם נימא כדברינו א"ש דכאן רק לא הצריכו כולי האי, וסגי ברשות לאנוחי מידי.

נהדר לענייננו, בבית יוסף כתב כדברי הרשב"א בהא דמהני בעכו"ם שכירו ולקיטו דדירתו אינה דירה וכו' בתוספת ביאור, וז"ל (בענין שכירות בד"ה ומה שכתב וזה תקנתם וכו'): כתב דסגי אפילו לא הניח שם מידי... ומ"מ נראה שצריך לקנות הקרקע באחד מהדרכים שנקנית בהם הקרקע לשאלה. וטעמא דשרו רבנן בכהאי גוונא משום דכיון דדירת גוי אינה אלא כדירת בהמה, אע"פ שהצריכוהו לשכור כדי של ילמד ממעשיו, מ"מ לא רצו להחמיר בו כל כך והתירו לשכור משכירו, משום דהא מיקיימא תקנתא דרבנן, דזמנין שיקשה גם בעיני השכיר לשכור (מסתמא כוונתו להשכיר), או יקשה בעיני בעל הבית להשאיל, ולא דיינ ישראל בהדיה.

א"כ לפי"ז אחר שכתב הריטב"א דזהו גם טעמא דלא בעינן דבר שאינו ניטל, א"כ כשנבוא לדון בעניינא דסעיף י"ח - אינו יהודי שהשכיר ביתו לחבירו אינו יהודי, ונשאר לו שום תפיסה בבית, שיש לו רשות להניח שם שום כלים, ודאי דסגי בזה וכמו שכתב הבית יוסף דילפי"ה מדין שכירו ולקיטו, דכי היכי דחזי דלפי שיש להם רשות להשתמש בבית שוכרין מהם, האי משכיר נמי אם יש לו רשות להשתמש בבית לא גרע.

אך א"כ בעניינא דסימן שפ"ד ס"ב באנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים, בין בחזקה בין ברצון, ויש לבעלי בתים באותן מקומות כלים, בכל כלים סגי דהא מיירי כאן בעכו"ם הנכנס לדור בביתו של יהודי, וסגי במה שיוכל להניח שם שום כלי, ושוב לא גרע בעל הבית משכירו ולקיטו, ומאי נפק"מ אם השכיר גוי בעל הבית כבסימן שפ"ב לבעל הבית ישראל, או בין נכנס בחוזקה לשכירות.

והנה במאמר מרדכי סימן שפ"ד אות ג' (צוין בביה"ל סי' שפ"ד) כתב כלים שאסור לטלטלם בשבת, הקשה הרב עולת שבת ז"ל דלעיל סי' שפ"ב סי"א מבואר דאם נשאר לו תפיסה בבית שוכרין ממנו אעפ"י שלא נשאר לו שם כלי, והניח הדבר בצ"ע. וכתב דדברי הרשב"א ז"ל סתרי אהדדי, דתרתי הדינים כתבום בשמו. והנה בסימן ש"ע ס"ב מבואר דבעינן שיהיו לו שם כלים שאינם ניטלין בשבת לשיהיה תפיסת יד, אלא שהפוסקים ז"ל חילקו בין הך דסימן ש"ע להך דסימן שפ"ב, **והך דהכא דמיא להההיא דסימן שפ"ב, דוק ותשכח**.

ועפ"י דברינו דלעיל דברי מאירים ומשמחים, דמצינו בריטב"א שהחילוק הוא בין עכו"ם לישראל, א"כ ה"ה הכא דמאי שנא. אמנם איני יודע לאלו פוסקים כוונתו, אך יתכן מאוד דלזה נתכוין.

וממשיך המאמ"ר ואעפ"כ לא קשה ולא מידי, דאחר העיון בב"י מקור דין זה נראה דאה"נ דהכא שרי בגוונא דלעיל סי' שפ"ב, אלא שהרשב"א ז"ל כתב בתחלה בסתם וז"ל: דכיון שיש לבעלי בתים באותם מקומות כלים שאסור לטלטלם בשבת אינם אוסרים וכו', ונקט הכי משום דמסתמא הכי הוא דנשארו להם שם כלים. ומרן ז"ל נמשך כאן בשו"ע אחר לשון הרשב"א ז"ל, אבל לא נתכוין לומר דבעינן דווקא שיהיו לו שם כלים שאינם ניטלים, דאה"נ דכל שיש להם שום תפיסת יד שרי וכדלעיל סי' שפ"ב, וכמבואר בדברי הרשב"א ז"ל גופיה, אלא דמכל מקום לא היה לו למרן ז"ל לשנות מלשון הרשב"א ז"ל ולכתוב בלשון אם שנראה לו תנאי, אלא הי"ל לומר כיון שנשארו וכו' כלשון הרשב"א ז"ל. אמנם צריך להבין פירושו, דלמאי הוצרך להזכיר כלל כלים שאינם ניטלים הא סגי בכל כלי, ואולי לרווחא נקטיה, דכעת אין צריך לחידושא דרבא דשכיר ולקיט, אלא סגי בדינא דתפיסת יד דודאי מהני בעכו"ם מכ"ש. מ"מ כך היא דעת מאמר מרדכי לדינא דגם בכל כלי סגי בעניינא דסימן שפ"ד.

אך דעת האליה רבה נשאר עלינו לברר, דחילק דהתם שאני דעל ידי זה הוי כשכירו ולקיטו, והכא הוא הבעל הבית ובעינן לישוויה לעכו"ם כאורח, ומדוע בעינן לזה.

ועלה בדעתי לומר פשוט, דהא השו"ע הביא בסימן שפ"ב סי"ב פלוגתא, ולדעה הראשונה ע"י רשות להניח שום דבר הו"ל כשכירו ולקיטו, ומשכיר שלא מדעת האינו יהודי, ויש אומרים שאינו צריך להשכיר אלא נותן עירובו ודיו. ועיין בב"י שהביא מקור הדברים באריכות, דמרש"י משמע דסגי בעירוב, וברמב"ם איתא דצריך להשכיר, וכבר הבאנו דגם דעת הראב"ד כך, והסכים עמו הרשב"א דבעי שכירות. ומשמע מסתימות דעת מרן דפוסק לדינא כדעה ראשונה דבעי שכירות, וא"כ כאן דבעינן להתיר בלא שכירות כלל כדמשמע מפשטא דמילתא, בענין דליהוי כאורח דלא יאסור, ולזה בעי תפיסת יד ואז אינו אוסר כלל כבסימן ש"ע ס"ב.

ומצאתי אח"כ מפורש כך בחיי אדם שציין הביה"ל (כלל ע"ה סימן כ"ד): ואנשי חיל המלך שנכנסו בבתי יהודים, אפילו בחדרים בפני עצמם, אם יש לבעלי הבתים באותן מקומות שנכנסו כלים שאסור לטלטלן בשבת, אינם אוסרים עליהם. והמג"א סימן שפ"ד כתב דהוא הדין אם יש להם רשות להניח כלים בחדרים אין אוסרים. (והביא ראיה מסימן שפ"ב סעיף ח' (כנראה כוונתו לסעיף י"ח). ולי נראה דלא דמי, דהתם הוי כשכירו, ולענין זה מהני שיכול לשכור ממנו, אבל לענין שלא יאסור צריך דווקא כלים שאסור לטלטל, וכדאיתא בסימן ש"ע ס"ב, וצ"ע), עכ"ל. ותלי"ת שכיוונתי לדעתו הרמה.

ולפי"ז אה"נ דאם ישכרו מבעל הבית היהודי את רשותו של הגוי מחיל המלך, מהני אפילו אם יש לו רק רשות להניח שם שום כלים, ואיני רואה מניעה שיהא שייך לשכור הימנו. וצ"ע דלא משמע כן, ואולי זו כוונת החיי אדם שכתב וצ"ע. וגם קצת דחוק בלשון הביה"ל דהוא הבעל הבית.

והנה הבחנתי בדברי הב"י בשם מרדכי בהא דכאן לא מהני יחוד מקום, ואגב יש לבאר דברי הביה"ל בדעת המג"א דלא פליג.

בסימן שפ"ה שעה"צ סק"ב כתב דמסתברא דגבי עירוב עם צדוקי המחלל שבת לא מהני מנהג אבותם בידם כמש"כ הב"ף דכל עעקר הטעם דלא גזרו בעכו"ם כדי שלא ילמד ממעשיו, א"כ גם בצדוקי שייך זה דהא עכ"פ מתנהג כעכו"ם, ומאי עדיפא לן משום שמנהג אבותיו בידוף עכ"ל. וציינו שם (במהדורת "דרשו") לחזו"א (סי' פ"ז ס"ק י"ד) וז"ל: ומה שטענ שסוף סוף שייך שלא ילמד ממעשיהם אין זו טענה, דלא אמרו חכמים אלא במי שדינו כעכו"ם ולא בכל מתנהג בדרך עיקש, ועיין תוס' ס"א ע"ב ד"ה הדר דלא גזרו בצדוקי וכותי אלא אגב עכו"ם.

ויש לציין דגם המשנ"ב גופיה אינו אוסר בשוגג, כדכתב בהדיא בביה"ל ד"ה או לחלל שבתות. ואולי משום דשם לא ילמד כ"כ ממעשיו כיון שאינו בטוח בדרכו, ורק מפני שאינו יודע עושה.

ואולי גם ראיית החזו"א מהתוס' יש ליישב דלא גזרו על צדוקי ועכו"ם בלחודייהו רק אגב כותי, דהחשש הוא פחות שילמד ממעשיו דעכו"ם עושה זאת כדרך בטוחה, אך ישראל פעמים שיודע הוא שטועה הוא, ורק עושה לתיאבון או להכעיס, א"כ פחות יושפעו אחרים ממנו, ומ"מ כיון שגזרו על עכו"ם כללוהו עמהם. וטענת השעה"צ דזה ודאי יש לכוללו עמהם דהא שייך עיקר הטעם, וודאי הוא גם דומיא דעכו"ם דגם עכו"ם מנהג אבותם בידם.

אליצור מ. אוחיון - רכסים

בענין הנ"ל

סי' שפ"ד: אם יש לבעלי בתים באותם מקומות שנכנסו הגויים כלים שאסור לטלטלם אינם אוסרים עליהם - עיין בה"ל שכתב דבכלים שמותר לטלטלם יש לבעה"ב רק דין של שכו"ל, אבל לא הוי כשכירות מן הגוי, ומסיים הבה"ל דאפשר דיש להקל בשעת הדחק. ולא הבנתי מה צריך להידחק ולהקל בזה, הרי גם אם הוי אותו בעה"ב כדין שכו"ל של הגוי ששרוי אצלו, יכול כל אחד מהבעה"ב להשכיר את רשות הגוי שנכנס לביתו, ואח"כ יכולים כולם לערב, ובזה יש כאן היתר של שכו"ל, וא"כ יש אפשרות להתיר לכו"ע בלא פלוגתא, ואולי כל מה שדן הבה"ל ונדחק להקל זה באופן שעשו עירוב ולא השכירו את רשות הגוי, ונזכרו בזה בשבת שלא שכרו, ובזה בשבת זו אי אפשר להשכיר משום שהעירוב לא יחזור למקומו, ולכן הוצרך הבה"ל לדון אם יש להקל בזה, וכל זה דוחק, וצ"ע.

אברהם יחיאל הלר הכהן - אופקים

בענין הנ"ל

בביאוה"ל סי' שפ"ד ס"ב ד"ה כלים ביאר את דעת המ"א שהביא שיטת הרשב"א דחיל המלך שנכנס בע"כ, לרשב"א שווה לשאר עו"ג ומקרי שלא ברשות (ולא צריך לאסור), ודלא כהשו"ע דס"ל דאוסר, והכריע דאף אם נחמיר בזה, עכ"פ בשיש לו רשות להישראל להניח כלים בחדרם אף כלים שמותר לטלטלם אין להחמיר בזה יותר מהמבואר בסי' שפ"ב סי"ח, דעכ"פ אינו ברשות גמור.

דלכאו' צ"ב, דאי אוסר וכדעת השו"ע בע' דוקא כלים שאינם ניטלים, וכדלעיל סי' ש"ע ס"ה שרוצה להטפיל הדיורים אליו שלא יאסרו זה ע"ז ולא יצטרכו עירוב - בע' דוקא כלים שאינם ניטלים, ואי כהרשב"א הוי שלא ברשות אינו אוסר לעולם, וא"צ להניח אף כלים שאינם ניטלים, והספק אי כהרשב"א או כהשו"ע מה שייך פשרה זו של הנחת דברים שאינם ניטלים.

אלא דהביאוה"ל נקט בלשונו דיש צד שלישי לא כהשו"ע ולא כהרשב"א, אלא דיחשב כאינו כרשות גמור, וע"ז יועיל שיש לבעל הבית רשות להניח אף דבר הניטל בשבת וכרס"י שפ"ב סי"ח שוכר גוי מגוי. אמנם עדיין צ"ב, דהנחת דבר הניטל מהני לענין להטפיל את המניח כדי שיהיה כשכירו ולקיטו של בעה"ב או של השוכר, וע"י כך אפשר לשכור גם ממנו בית חבירו, אבל לא מועיל לפטור משכירות, וכבסי' שפ"ב סי"ב ע"י שמתקרב לא"י ונותן לו רשות להניח חפץ אפי' במותר נעשה כשכירו ולקיטו, וצריך לשכור ממנו לדעת הסתם, אמנם לי"א שם סגי במה שמערב וא"צ לשכור, אבל לדעת הסתם בע' לשכור מהישראל חלקו של הגוי, וכן בסי' שפ"ב סי"ח מהני לענין לשכור מגוי חלק שיש לו אצל חבירו, אבל בלא שכירות כלל לא מצאנו שיועיל.

וי"ל דחידש זאת הביאוה"ל מסברא כיון שאין לו רשות גמורה מהני זכות להנחת חפץ כל דהו להטפיל אותו לבעה"ב (הקבוע והגמור) וא"צ שכירות, אלא בדבריו היה מקום לומר כיון שהוא ספק, או כהרשב"א שא"צ כלל שלא אוסר, או כהשו"ע שאוסר, סמכינן בשעת הדחק על הי"א בסי' שפ"ב סי"ב שסגי בערוב שמערב עמם, וא"צ לשכור ממנו, ה"ה הכא.

דוד בארי - ברכפלד

בענין הנ"ל

שו"ע סי' שפ"ד ס"ב: אנשי חיל המלך שנכנסו לבית היהודים, אם נשאר לישראל תפיסת יד אינם אוסרים. ובשו"ת מהרש"ם ח"ה תשובה ל"ד ד"ה אמנם כתב שאדם שאינו שומר תורה ומצוות ששוכר בית, ויש בתוך הבית חפץ שהוא מוקצה, לא חשיב תפיסת יד כיון שהוא יכול לטלטלו, וחשיב כחפץ הניטל בשבת שלא חשיב תפיסת יד. ולכאורה זה נסתר מהשו"ע הנ"ל, שהרי חיל המלך אינם שומרים תומ"צ, ואפי' הכי מהני תפיסת יד של כלים מוקצה.

ועיין בביה"ל ד"ה כלים שדעת החיי אדם בהבנת המ"א שמהני אף כלים שאינם מוקצה. ועיי"ש שדחה אותו, ומ"מ איכא אחרונים המקילים, וצ"ע המהרש"ם.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

סימן שפ"ה

בענין השכירות שעושים בזמנינו לצורך העירוב

בשו"ע סי' שפ"ה בענין השכירות מן המשטרה או שאר שרים בזמן הזה בא"י, כתבו בשו"ת ישא יוסף להגר"י אפרתי שליט"א ובס' דרור יקרא, ובס' חכמת הלב (עמק החכמה סי' י"ג) בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, דאין בזמנינו סמכות לאף אחד מהשלטון או חברת החשמל והעיריה להשכיר את רשותם של המומרים והגויים. אבל באורחות שבת (ח"ג פכ"ח הע' קמ"ח) הביאו משמיה דהגרש"ז אויערבאך זצ"ל דכיון שלכלל השלטון יש כח ליצור מצב של שעת חירום שיתיר להם שימוש בבתים, אפשר לסמוך ע"ז לשכירות, ובמ"ב מהדורת דרשו (סי' שפ"ב הע' 64) הביאו דעת הגר"נ קרליץ בקונטרס תקנת העירוב (פ"ה) דבדיעבד יש לסמוך על שכירות מהעיריה מחמת מוני המים להתיר את החצירות והרחובות, עכ"פ מבתי הישראל אליהם, ולא מבתי הגוים. וכעי"ז כ' הגר"מ שטרנבוך בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סי' ק"ג) לסמוך על השכירות מראש העיר עכ"פ לענין הרחובות ובתי ישראלים, וכמש"כ הריב"ש הובא בב"י סי"ס שצ"א דכל שיש כמבית על הרחובות אך לא על הבתים, סגי להתיר הרחובות ובתי ישראל מיהא, כדין ביטל רשות חצירו ולא רשות ביתו, אלא שכ' דזה לא ל"מ לחצירות הגוים וכו'. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קע"ז (ב') אות ח') דזה לא מהני להתיר רק הרחובות ששם יש למושל רשות לפתוח ולסגור הדרכים כרצונו, משא"כ החצירות והבתים, לזה צריך שכירות מהבעה"ב בעצמם. ובאמת שכ"כ הח"א (הל' שבת כלל ר"ה סכ"ב) שגם לחצירות זה ל"מ, אך לכאו' למשטרה בשעת חירום יש רשות בחצירות.

אולם עדיין יש שני פקפוקים גדולים בכל השכירות הנעשית, אפי' נימא שיש לשלטון זכות בבתים של התושבים, דהרי שכירות מועילה רק לגוי או לישראל מחלל שבת בפרהסיא שדינו כגוי, ולא למי שדינו כישראל אבל אינו מודה בעירוב, וכגון צדוקי שדעת הב"י שדינו כתינוק שנשבה, וכן פירש המ"ב (סי' שפ"ה) בשמו, וע"ז פסק בשו"ע (שם) שאין מועיל לו עירוב אלא ביטול רשות, וכן בכל מחלל שבת בצינעא דג"כ דינו כישראל, אבל אינו מודה בעירוב, אין מועיל עירוב לפי"ז רק ביטול רשות. ואמנם החזו"א (סי' פ"ז סקי"ג) חולק על השו"ע, ודעתו שמועיל עירוב גם לתינוק שנשבה ולמחלל שבת בצינעא, אבל המ"ב מסכים לשו"ע [ורק הביא חולקים בהגדרת צדוקי, אך אילו היתה הגדרתו כתינוק שנשבה מודו].

וא"כ לדעת השו"ע והמ"ב דינם כישראל שאינו מודה בעירוב, ועירוב לא מהני, וביטול רשות אין כאן. ושכירות בישראל תליא בפלוגתא דהשו"ע (סי' ש"פ ס"ג), ולפי י"א בתרא אין מועילה שכירות בישראל, וא"כ אין להקל בזה אלא בשעה"ד דכה"ג סמכינן אי"א קמא לדידן בני ספרד, ואמנם המ"ב שם מיקל בזה ע"פ המג"א דבחול כו"ע מודו דמהני שכירות בישראל, אך אין זו דעת מרן וכסתמיות דבריו, וכמש"כ הכה"ח בשם הרבה פוסקים ע"ש.

והפקפוק השני שגם אם נימא שמועילה שכירות בישראל, מ"מ הרי אנו לא שוכרים מהישראל [שאינו מודה בעירוב] בעצמו, רק משכירו ולקיטו, והרי הטעם שהקילו לשכור משכירו ולקיטו כ' הב"י (סי' שפ"ב) והמ"ב (שם סקל"ד) דהוא משום דמעיקר הדין אין דירתו דירה, ורק החמירו חכמים משום שלא ילמד ממעשיו, לכן הקילו בזה דשכירו ולקיטו כמוהו, וא"כ בישראל שדירתו דירה מעיקר הדין אין להקל בשכירו ולקיטו, וכמו שהעיר כן בס' מגילת ספר (על הל' שבת בקונט' שבסוה"ס). ובאמת שכבר נסתפקו בזה התוס' (עירובין ע': סוד"ה יורש) והרא"ש (שם פ"י סי' ט"ז) אם יש דין שכירו ולקיטו בישראל, וא"כ דין זה בספק עומד [ועי' בגליון הש"ס לרע"א דף (פ'.)]. ואף שראיתי בס' חכמת הלב (עמק החכמה סי' י"ד) שכ' להכריע דלא מהני שכירו ולקיטו בישראל ע"פ התוראש"ש ותור"פ (עירובין ס"ו.) שכ' שגוי וישראל ששותפים בבית א"א לשכור מהגוי עבור הישראל מדין שכירו ולקיטו, לע"ד אין ראיה מדבריהם, דבתור"פ משמע דר"ל שאינו מועיל כיון שאין שכירות מועילה בישראל כלל, ולאו דוקא משכירו ולקיטו [וסובר כי"א בתרא בשו"ע, ואנן דיינינן להי"א קמא]. ועי' בדברי המגיה לתור"פ שם, ובדברי התוראש"ש אף שהוא הרא"ש שהוא דעת הי"א קמא בשו"ע דמהניא שכירות בישראל.

מ"מ משמע מלשונו שכ' ד"שכירות הגוי" אינו מועיל אלא להפקיע דירת הגוי שהיא גרועה דלא שמה דירה, דדווקא גוי שאין דירתו דירה לא יכול להפקיע מישראל שדירתו דירה, אבל ישראל שכירו ולקיטו של ישראל י"ל דגם התוראש"ש מודה, ואף שיש לדחות שנקט "שכירות הגוי" ולא "שכירו ולקיטו" סתם משום ששם היה מדובר בציור כזה, אבל ה"ה לישראל אצל ישראל, מ"מ כיון שבדבריו ברא"ש כ' לגבי ישראל שכירו ולקיטו של ישראל [בהא ציין לגמ' דשכירו ולקיטו נותן עירובו ודיו, וזה ע"כ בישראל קאי] בלשון ספק דדילמא לא מהני. ובתוראש"ש פירש שיטת ר"י מקינון בפשיטות דל"מ, כדי ליישב דבריו זה עם זה, ניחא למימר דיש לחלק בין גוי לישראל, ודווקא גוי שאין דירתו דירה לא מפקיע מישראל שדירתו דירה, משא"כ ישראל מישראל הוי ספק [וגם בלא"ה יש לדחות שהתוראש"ש כ' כן ליישב דעת ר"י מקינון, וליה לא ס"ל אלא דהוי ספק], ואיך שיהיה דברי הרא"ש בפסקיו עיקר כנגד דבריו בתוראש"ש, וכן מה שהביא שם מהרשב"א והריטב"א שכל ההיתר לקחת עירוב משכירו ולקיטו אפי' שהשכו"ל לא גר בחצר, הוא משום דדירת גוי ל"ש דירה, ולכן בישראל ששמה דירה לא מהני, זה נכון רק אליבא דרש"י ששכו"ל נחשב כמו שהוא הבעה"ב במקום הגוי, ולכן סגי בעירוב שלו ואי"צ לשכור ממנו, וממילא לא מהני כשאינו גר שם אלא בגר שאין דירתו דירה, אבל להרמב"ם ודעימיה ששכו"ל הוי שליח של בעה"ב, ולכן צריך דוקא שכירות, מאי איכפ"ל שאינו גר שם, והרי השו"ע סתם כדעת הרמב"ם (סי' שפ"ב סי"ב), והביא דעת ר"ש רק בשם י"א, ולכן גם זה לא מכריע דלא מהני שכירו ולקיטו כשאינו דר בחצר, אבל חזי לאיצטרופי עם ספיקם של התוס' והרא"ש אם מועיל שכירו ולקיטו בישראל כלל, ולכן באינו דרך בחצר הפקפוק גדול יותר, ועכ"פ בצירוף הפקפוק הראשון דעצם דין שכירות בישראל שנוי במח', ולדעת השו"ע העיקר כהמחמירים בזה, קשה מאוד להקל בזה אפי' בשעה"ד עכ"פ לבני ספרד, ואמנם החזו"א (סי' פ"ז סק"ג) כ' ששוכרים עבור המומרים מהשר או משכירו ולקיטו. וזה היה המנהג גם בזמן הקודם, כמש"כ בשו"ת זקן אהרן וולקין (ח"א סי' כ'). מ"מ כבר נתבאר שקשה להקל בזה, ובפרט שלהחזו"א לא ס"ל מהפקפוק הראשון כיון דלדידיה השכירות אינה עבור מי שדינו כישראל, דלו מועיל העירוב, אלא השכירות עבור מי שדינו כגוי כמומר לחלל שבת בפרהסיא, ואצלו לכו"ע מועיל שכירות, משא"כ להשו"ע והמ"ב.

ולפי פקפוקים אלו אפי' להתיר החצירות ובתי הישראלים גרידא לא נוכל, דסו"ס השכירות נעשית משכו"ל של ישראל, ומה מועיל שיש להם סמכות להניח חפצים בחצירות או לסלק מהרחובות.

וחשבתי לומר דאפשר להתיר עכ"פ החצירות ובתי הישראלים גם בלי שום שכירות מהשלטון, מכח דלפי הנוהג כיום אין בעלי הבתים מקפידים על אנשים לתלות מודעות בתוך חדר המדרגות, אפי' כשהמודעות אינם לצורך בעלי הבתים כלל רק לצורך הצריך, וכגון מודעה שאבד לו חפץ פלוני, או שמחפש לשכור דירה במקום זה וכדו', וא"כ הו"ל כמו שכ"א ואחד מהעיר שאל דוכתא מיניה, ואף אי חשיב כייחד לו מקום לתלות בלוח מודעות דוקא, מ"מ דעת הב"י (סי' שס"ב סי"ג) דכל שלא אמר לו בפירוש שלא ישתמש במקום אחר מהני, דאם ירצה בעה"ב מקום זה יפנהו למקום אחר, והכא נמי אם ירצה להניח מראה וכדו' באותו מקום יפנה הלוח מודעות למקום אחר, וגם בד"כ אין מקפידין גם כשתולים מודעות בקומות הגבוהות על ארון החשמל וכדו' [וגם לגבי בני אותו חדר מדרגות ששם הזכות לתלות מודעה היא מכח בעלותם, מ"מ אין מקפידין ע"ז כששייך שם איזה תשמיש יותר מהמותר להם מכח בעלותם]. וגם להאחרונים שחולקים על הב"י ואוסרים בייחד לו מקום אף כשלא מנעו בפירוש ממקום אחר [הביאם הביאוה"ל שם], מ"מ מקילים כל שזכות בעה"ב לסלקו משם, וה"נ זכותו לסלקו. וכן מצאתי בס"ד להחזו"א (סי' פ"ב סק"ט) שכ' שאם ב' ישראלים שכרו ב' בתים מגוי, והוא מניח להם להשתמש בחצר בדבר שאינו חייב מן הדין, אפשר דהוי כשאיל מיניה דוכתא, וא"צ שכירות רק עירוב ביניהם, וה"נ בנידו"ד [ועי' בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' מ"ז) שכ' דסתימת הש"ס וההלכה מורה דדווקא אם נתן לו רשות, וטעמא נמי איכא בדבר, ולכן כ' החזו"א בל' אפשר, וע"כ קשה לסמוך על קולא זו בלבד, ודלא כשערים מצויינים בהלכה (סי' צ"ב סקט"ו) שהעתיק כן בשם החזו"א להלכה פסוקה. ויש להשיב ע"ד, דהביאוה"ל (סי' שפ"ב סט"ו) כ' דבלא מיחה יש לסמוך על המיואש יותר מן המגיד לו מחמת שאינו מקפיד להחשב שכו"ל, וה"ה בנדו"ד]. אלא שדין שאיל מיניה דוכתא כ' הב"י (סי' שפ"ב) שנחלקו הרמב"ם ורש"י בהגדרתו, דלהרמב"ם הוי כשכו"ל וצריך לשכור מהשואל [ובנידו"ד ה"ז דכולם שאלו ממנו דוכתא וכולם שכו"ל], ולרש"י הוי כשכירות גמורה ואחד שוכר ע"י כולם, וא"כ לדעת הרמב"ם שכוותיה כתב השו"ע הוי שכו"ל, והרי פקפקנו בדין שכו"ל דישראל, וגם לרש"י סו"ס הוי שכירות, ושכירות בישראל תליא בפלוגתא, ולדעת השו"ע העיקר להחמיר בזה, מיהו י"ל דבנידו"ד שנחשב כאילו כולם שאלו ממנו דוכתא, אין אנו צריכים לקולת שכירו ולקיטו גם לפי הרמב"ם, והוי כאילו כולם שכרו ממנו רשות, וא"כ הרווחנו את הפקפוק השני, ונשאר רק הפקפוק הראשון דאין שכירות מועילה בישראל, וכיון שהשו"ע הביא י"א קמא דמהני, והיינו לסמוך ע"ז בשעה"ד, י"ל דיש להקל בזה דא"א לעשות באופ"א, ויתכן שכה"ג אפשר לסמוך ולטלטל גם לכתחילה, דמרן סומך ע"ז בשעה"ד היינו שא"א לערב באופ"א, ולא צריך שעה"ד, שא"א שלא לטלטל [וצ"ע בזה]. וכיון שחשיב שכירות ולא שכו"ל, מהני אף לדעת החכמת הלב (עמק החכמה סי' י') שאין מועיל שכו"ל בחצר בלבד, והביא שכן הורה הגריש"א זצ"ל, וכ"ש להחזו"א שמוכח מדבריו הנ"ל (וכן בסי' י"ח סק"ד) דמהני שכו"ל בחצר, ובאמת שכן דעת הריב"ש הובא בב"י סי' תצ"א, ופסקו הרמ"א, ולע"ד כן אך דעת השו"ע אף שלא הביאו רק בב"י, ומה שהביא החכה"ל מהב"י (סי' שפ"ב) שהק' איך מועיל שכו"ל בחצר, י"ל דלב"י היה משמע בפשיטות דהגמ' קאמרה דיועיל זה גם לבית, אף ששם עיקר רצונם היה להתיר את החצר, ולא משום כן נאמר שהב"י חולק על הרא"ש מדנפשיה בלי הכרח ובלי להזכיר, ודי בזה.

אלא שכ"ז איננו שוה לי לפי מש"כ הב"י ששאילה שאמרו צריכה קנין, והיינו עכ"פ בהנחת החפץ במקום ששאל ממנו. וכן נראה דעת המ"ב (סקל"ז), והרי לא הניח כ"א ואחד מבני העיר בכל חדר מדרגות חפץ, ואמנם דעת החזו"א (סי' פ"ב סקל"ג) שאי"צ קנין, ולדידיה אכן זה עוד קולא שמצטרפת להקל להתיר החצירות ובתי הישראלים אפי' בלי עירוב, מ"מ לדעת השו"ע והמ"ב לא אתי שפיר.

ונמצא שלדעת החזו"א נוכל להקל לטלטל על סמך הסברות הנ"ל, ולא לדעת השו"ע והמ"ב. ועי' בחכמת הלב (פ"ז סי"ג) שנסתפק אם מבוי שיש בו מקצת הנוהגים היתר לטלטל ומקצת הנוהגים איסור, אוסרים זע"ז או לא.

שו"ר דיש לדחות הפקפוק השני, דעד כאן לא כתבו התוס' והרא"ש ששכירו ולקיטו יתכן דלא אמרו אלא בגוי ולא בישראל, זהו לפי הבנתם ששכירו ולקיטו נותן עירובו, היינו ישראל שול"ק של גוי, וכהבנת רש"י, והב"י ברמב"ם, אך להבנת הרשב"א שהביא הב"י הרי כוונת הגמ' לשול"ק של ישראל נותן עירובו ודיו, ואף שהב"י פירש אחרת ברמב"ם, עי' בשעה"צ (ס"ק מ"ה) שהעיקר כהרשב"א. ובאמת שכ"נ מכמה ראשונים בפירוש הסוגיא, הלא המה המאירי (עירובין ס"ד, ב') בשם הראב"ד, וריבב"ן (עירובין ס"ד.) הובא בקובץ שיטות קמאי שם, וכן מוכח מס' הבתים (שער עירובין שער ג') הובא שם, שכ' דרבים מגדולי המפרשים חולקים על פרש"י שאי"צ ליתן עירוב אלא ששוכרין ממנו, וכן נראה עיקר, מוכח דס"ל דלהחולקים על רש"י אי"צ ליתן עירוב, ולפי"ז דברי הגמ' שצריך ליתן עירוב מיירי בישראל שול"ק של ישראל וכהרשב"א, וכיון שלהנך ראשונים יוצא שמפורש בסוגיא שקולת שול"ק נאמרה גם בישראל [ולא מסתבר לחלק בין עירוב לשכירות במומר], וגם לרש"י ותוס' והרא"ש, והב"י בדעת הרמב"ם, שמפרשים אחרת זהו רק סיבה שאין מקור, אך לא ברור שאינו מועיל, וכמו שבאמת נסתפקו בזה התוס' והרא"ש, לכן לא שבקינן ודאן של הנך ראשונים מפני ספיקן של התוס' והרא"ש, ושפיר יש להקל בזה. ואף שהב"י והמ"ב כתבו שטעם קולת שול"ק הוא משום שדירת גוי לא שמיה דירה, וטעם זה לא שייך בישראל, צ"ל שנקטו כן רק לפי המפרשים הסוגיא בגוי, אך למפרשים הסוגיא בישראל גם בלא טעם זה הקילו [או שזהו רק טעם תחילת התקנה להקל כן בגוי, אך אחר שהקילו כן בגוי ה"ה בישראל, שיותר יש להקל בישראל שלא איכפת לן שילמוד ממעשיו מבגוי אף שדירתו דירה].

אלחנן כהן טוויל - אופקים

ישראל שהמיר דוחין אותו אצל פתח פתוח לשכונת הגויים

סי' שפ"ה סעיף ד': ישראל שהמיר דוחין אותו אצל פתח פתוח לשכונת הגויים - ובמ"ב כתב ב' טעמים, חדא דכופין אותו על מידת סדום שלא יאסור עליהם, ועוד דכיון שנתנכר **ורגיל** עם העכו"ם בודאי ניחא ליה בפתח עם הגויים, עכ"ד. לכאורה הטעם של כופין על מידת סדום זה רק בפתח שראוי למעבר רגיל, והטעם של אנן סהדי דבההוא פיתחא ניחא ליה זה אפילו בפתח צר שאין שייך לומר בו מידת סדום, וכן משמע ממקור הדברים ברשב"א. וקצ"ע שהמ"ב קיצר בזה.

הערה חשובה בדין מחללי שבת בצנעא

סי' שפ"ה: ישראל מומר לחלל שבתות בפרהסיא הרי הוא כגוי, ואם אינו מחללו אלא בצנעא הרי הוא כישראל - לכאורה כל זה דוקא כשהוא מומר לדבר זה בלבד של חילול שבת, אבל אם הוא מזלזל בקיום הרבה מצוות הרי הוא מומר לכל התורה כולה מחמת זה שאינו מקיים הרבה מצוות בתורה, וא"כ יש להעיר ביהודים המתגוררים בשכונות מעורבות וכדו', והם מכבדים אדם חשוב ולא מחללים שבת בפניו וכדו', האם אפשר לערב עמהם. וראיתי שיש פוסקים שדנים שזה נחשב מחלל שבת בצנעא, אמנם הרבה פעמים אותם יהודים אינם מקפידים **בהרבה מצוות בתוך ביתם,** ולפעמים עוברים על רוב מצוות התורה רח"ל [שגם אם הוא מניח תפילין אבל אינו מקפיד על גילוח כדין ועל ברהמ"ז כדין, ועל בדיקת בגדים משעטנז ושאשתו תלך בצניעות וכדו', ואפילו אם רק במעט לאוין אינו נזהר הרי כתב הפמ"ג שאם הופקר **בג' לאוין** הרי הוא כמומר לכה"ת כולה], וא"כ אין להקל בזה מחמת מה שהם נחשבים מחללי שבת בצנעא, משום שיש שדינם כגוי האיל ולפעמים הם מומרים לרוב מצוות התורה, וצריך ליזהר בזה.

אברהם יחיאל הלר הכהן - אופקים

מומר למצוות עירוב בלבד חשיב כמומר שאוסר על העירוב

במ"ב סי' שפ"ה סק"ב כתב בשם הרמב"ם שמומר למצוות עירוב בלבד חשיב כמומר שאוסר על העירוב. וצ"ב מנלן לרמב"ם דין זה. ואפשר שהרמב"ם דייק את זה מלשון המשנה בדף ל"א ובריש פרק ו', שלשון המשנה שם שאינו מודה בעירוב. ובפשטות היה אפשר לפרש כמו שפירש רש"י בדף ל"א דהכונה למומר לכל המצוות, אבל כנראה שהרמב"ם למד שאפי' אם הוא לא מודה רק למצוות עירוב הוי מומר. ומ"מ צ"ב הסברא שרבנן קבעו שמומר למצוות עירוב בלבד חשיב כמומר, הרי מומר למצוה אחת משאר המצוות אינו חשוב מומר שצריך לשכור ממנו.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

בענין עירוב או שכירות מתינוקות שנשבו

בשו"ע סי' שפ"ה ס"א מבואר דבני הצדוקים הם כישראל לענין ביטול רשות, ומ"מ אין מערבין עמהן משום דסוכ"ס אין מודין בעירוב, ופשוט שמזה נלמד לכל אותם הנידונים כבני הצדוקים דהיינו שאנו דנים אותם כישראל כיון שנתגדלו אצל הורים ובתי ספר שהטעו אותם ועשקו מהם ידיעת האמת וכו'. והנה יל"ע אי מהני לשכור מהם, ולכאו' ד"ז שנוי בפלו' שבסי' ש"פ ס"ג לגבי לשכור מישראל אחרי שהם נידונים כישראל [וכ"ה להדיא ברא"ש ריש פרק הדר דאי הם נידונים כישראל א"א לשכור מהם], ועיי"ש בשו"ע דמשמע שהשו"ע פוסק לחומרא דיש בתרא להחמיר, ולמעשה נח' בזה המ"ב שם שמיקל, עם החזו"א (סי' פ"ב סקל"ב) שמחמיר. ויל"ע להשו"ע והחזו"א איך מצאנו ידינו ורגלינו בערים שלנו שבוודאי נמצאים שם כאלו שנכללים בגדר תינוקות שנשבו, ועכ"פ דמו לבני הצדוקים וכו' שאין אנו יכולים לערב עמהן, ולשו"ע וחזו"א גם א"א לשכור מהם, וא"כ איך אפשר לעשות עירוב ושיתוף, וצע"ג [וע' חזו"א סי' פ"ז סקי"ג, וצ"ע שלא זכר שם מאותן שדינם שלא לערב עמהן ולא לשכור מהם, שהם לכאו' היותר מצויים, וצ"ע].

ובאמת שאפילו אם נאמר שמהני שכירות מישראל וכהכרעת המ"ב הנ"ל, אך רבים סוברים דלא נתחדש דין שכירות משכירו ולקיטו של ישראל, וא"כ איך נוכל לשכור משר העיר וכדו' שאינו אלא כשכירו ולקיטו של כל אותן תינוקות שנשבו, וא"כ אין אנו יכולים לא לערב עמהן ולא לשכור מהן בדרך השכירות הרגילה, ולא מצאנו ידינו ורגלינו בטלטול כלים ששבתו בבית, וצע"ג.

בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

סימן שפ"ו

עירוב בתבלין

בביה"ל סי' שפ"ו ד"ה ויש אומרים הביא להקשות על דעת הרמב"ם שסובר שמערבים בתבלין, והק' מ"ש מחיטים, ותי' דבשיתוף הקילו שגם בחיטים מערבים. ומ"מ כתב שהשו"ע לא סבר כן, שהרי סתם בחיטים שלא מערבים, ולא כתב יש מי שחולק. (וקצת צ"ב על הוכחת הביה"ל הזו, כיון שיתכן שהשו"ע לא כתב שיש חולקים וסוברים שמערבים כיון שסמך על מה שכתב בענין תבלין).

והוקשה לי הרי הרמב"ם פוסק שאין מערבים בירק שהוא בשיל ולא בשיל, וקשה הרי אפשר לבשל אותו לגמרי, ומה גרע מתבלין שכתב הרמב"ם שמערבים (וה"ה חטים לדעת הביה"ל).

ואפשר לתרץ ע"פ דברי התוס' ביומא פ"א ע"א ד"ה שהפלפלין, שיש תבלינים שנאכלים כמות שהם, ואפשר שכוונת הרמב"ם להתיר לערב רק בתבלינים כאלה. ולפי"ז מיושב שפיר אמאי הרמב"ם לא הביא שאין מערבין בחיטין, וגם למה בירק בשיל ולא בשיל מערבין, אלא שתירוץ זה דחוק מאד כיון שהגמ' השוותה תבלין לחיטים, ועוד קשה שהיה לרמב"ם לפרש שדווקא תבלין שנאכל.

ואפשר לתרץ דלפי הרמב"ם אין מערבין בחיטים כיון שזה לא ראוי לאכילה ללא מעשה דהיינו טחינה ואפיה, ואע"פ שהרמב"ם לא כתב את זה, אבל זה נלמד מכל שכן מירק שבשיל ולא בשיל. אבל תבלין אע"פ שאינו ראוי לאכול בפני עצמו, מ"מ ראוי לאכילה בלי תיקון אלא ע"י תיבול לאוכל, אלא שזה דלא כביה"ל.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

נדר שלא יאכל כיכר אם יכול לערב בו

בס"ו שפ"ו סעיף ח' מחלוקת אם בנדר או נשבע שלא יהנה בככר, אם משתתף בו, ומשמע שבנדר שלא יאכל מותר לכו"ע. וקשה שהתוס' (ערובין ל'. ד"ה ככר) אסרו. וצ"ל שרק בקונם אסרו, ולכן המשיך הרמ"א דבקונם הנאתו או אכילתו לא משתתף. כן למד הגר"א. אבל ללשון הרמ"א לפנינו לכו"ע בקונם אסור, משמע שבנדר בלי קונם אסור לתוס', וא"כ קשה למה השו"ע לא הזכיר דין זה. ומדברי הנהר שלום אפשר לבאר שסבר הרמ"א שרק בקונם אסור לתוס', והרמב"ם מתיר רק בנדר ללא קונם. ואין מחלוקת, ורק בשלא יהנה מחלוקת (לשו"ע), או שחשש השו"ע לדעת התוס' רק בשלא יהנה, ובנדר שלא יאכל מתיר, ואפילו קונם באכילה מותר כרמב"ם. ולכן לא הזכיר השו"ע את דברי הרמ"א, אך לרמ"א בקונם אסור גם לדעת הרמב"ם.

קשה מנין שהרמב"ם פסק דלא כרב הונא, אולי הוא סובר כמותו, ורק בקונם אסור כדעת תוס' (לביאור הנהר שלום ברמ"א). וי"ל מדסתם הרמב"ם להיתר מוכח שפסק דלא כרב הונא האוסר, אבל לענין הדין אסור בקונם גם לדעת הרמב"ם (לביאור הנהר שלום ברמ"א), ולאחרונים מותר (ביה"ל ד"ה ואם), ולביה"ל (ד"ה ואם אמר קונם) שסובר שאין לחלק בין קונם לנדר ללא קונם, ג"כ מוכח שפיר שפסק דלא כרב הונא האוסר גם בלא קונם.

שלמה אקרמן - קרית ספר

האם במקום אמרינן בטלה דעתם

מרן בסימן שפ"ו כתב שבשר חי לא עשוי ללפת, ושיעורו כדי אכילת שתי סעודות, ובשר צלי הוי ליפתן ושיעורו כדי ללפת בו שתי סעודות, וכתב המג"א בסעיף קטן ו' שאפי' יש מקומות שאוכלים אותו בלי פת בטלה דעתם אצל כל אדם, ומביאו המשנה ברורה בס"ק ל"ד, וכתב בשער הציון שמשמע מדבריו שגם באותם מקומות צריך שיעור כדי ללפת שתי סעודות, אולם הגאון יעקב סובר שבמקום לא אומרים בטלה דעתם, ולכן באותם מקומות צריך שיעור של אכילת שתי סעודות. וצריך להבין, שהרי הגמ' במסכת שבת דף צ"ב. אומרת שאם מישהו שגר בהוצל יוציא חפץ על ראשו חייב, כיון שהדרך שם לשים חפצים על הראש, ודחתה שדעתם בטלה לכל אדם, א"כ רואים שבמקום אמרינן שבטלה דעתם אפי' באותו מקום. ובאמת התוס' מקשים זאת מגמ' בדף קמ"ד: שבמקום לא אומרים שבטלה דעתם, ששם כתוב שמי שמקיים קוצים בכרם לר"א עובר משום כלאים, וחכמים סוברים שלא עובר משום כלאים, ורבי חנינא מבאר טעמו של ר"א משום שבערביא מגדלים קוצים לגמלים ולכן זה דרך ומתחייבים משום כלאים, א"כ רואים שבמקום לא אומרים בטלה דעתם, ותירצו תוס' ששם לא אומרים בטלה כיון שזה לא מנהג משונה, שאם היה לכל העולם גמלים גם הם היו מגדלים קוצים, משא"כ מנהג אנשי הוצל זה משונה ולכן בטלה דעתם אצל כל אדם. ונראה לעניות דעתי שבזה נחלקו הגאון יעקב והמג"א בצלי, שלמג"א זה מנהג משונה, ולגאון יעקב זה לא מנהג משונה.

משה מרדכי נתנאל כהן - אשדוד

בענין לערב בדבר שא"א לאוכלו מספק

כ' השו"ע סי' שפ"ו ס"ט דאם אמר על ככר היום חול ולמחר קודש משתתפין לו בה, דביה"ש עדיין לא נתקדשה ודאי, ובשעה"צ (סקמ"ט) דקדק מלשון זה דלענין הקדש הוא קדוש מספק, ואין רשאי לאוכלו, רק דלענין עירוב שהוא דרבנן מוקמינן ליה אזמן הקודם.

וצ"ע דקי"ל בסי' ת"ט (סעיף ו' ומ"ב ס"ק כ"ה) דהמערב בספק טריפה אינו עירוב, מלבד טעם דליכא חזקת כשרות, מטעם דבעי' סעודה הראויה מבעו"י, ובגמ' (ל"ו) אמרי' דאם נתערב לו ככר מותר וככר אסור אינו עירוב מטעם זה, דבעי' סעודה הראויה מבעו"י, וא"כ הא גם בהך ככר שנשבע ממנו אף דאיכא חזקת כשרות, מ"מ הא בשעת ביה"ש אסור לאכול, ומה הועיל לענין סברת סעודה הראויה הך חזקה דמעיקרא משום מילתא דרבנן.

דוד מנשה - רמת שלמה

לשים את השיתוף בחצר שבמבוי

המ"ב בסי' שפ"ו סק"ט כתב שצריך לשים את השיתוף בחצר שבמבוי, אבל אם הניחו את השיתוף בחצר של מבוי אחר שא"א להגיע אליו אלא ע"י טלטול לא מהני, וביאר המ"ב את הטעם משום שא"א להביא את העירוב אצלם. וכן עיין במ"ב סו"ס שס"ה שגם כתב טעם זה לענין עירוב. והמקור לטעם לדין זה הוא המרדכי שהביא הב"י סו"ס שס"ה. וצ"ב הרי בפשטות הגדר בעירוב ובשיתוף שכל בני החצר אוכלים במקום שמונח העירוב, וא"כ למה צריך שיביאו את העירוב אצלם.

אלא דעיין רש"י דף מ"ט ד"ה משום שכתב שכיון שהפת מונח באותו בית, הוי כאילו כולם דרים באותו בית. ולפי רש"י זה אפשר לדחוק שהכונה שמניחים שם את הפת ע"מ לשמור אותה ולאכול אותה בביתם, וחשיב שיתוף עצם זה שיש חדר שעומד לשימוש כולם יחד. אלא דקשה לפי"ז מה הטעם שרבנן הצריכו שיהיה בחצר ד' אמות, הרי לא אוכלים שם בפועל. וצ"ל שחדר פחות מד"א אין לו שם חדר כלל. ועיין ברמב"ם פ"א ה"ו שמשמע שהגדר שכאילו כולם שותפים באותו חדר.

להניח את העירוב במבוי במקום המשתמר

יש לדון האם אפשר להניח את העירוב במבוי במקום המשתמר. ומצאתי בערוה"ש ס"ד שכתב שאפי' במקום המשתמר אין מניחים אותו. וכתב שכך משמע בגמ' וברש"י, וזה כוונת השו"ע. ועיינתי בגמ' וברש"י ולא מצאתי היכן דייק. (ואולי כוונתו ממה שהגמ' הקשתה על הברייתא שהמניח את עירובו במבוי עירובו עירוב, והרי אין מניחים את העירוב במבוי, ותי' הגמ' בחצר שבמבוי, ואי נימא שבמקום המשתמר במבוי אפשר להניח היה לגמ' לתרץ במקום המשתמר במבוי). ומסברא היה נראה שיהני, בפרט שהשו"ע כתב שלא מניחים בגלל שזה לא משתמר, ומשמע שאם זה משתמר מניחים.

עירוב במלח

בשו"ע סי' שפ"ו ס"ה הביא מחלוקת האם מערבים בתבלין, אבל במלח לבדו לכו"ע אין מערבין. ובטעם הדעות שסוברות שמערבין בתבלין כתב המ"ב משום שראוי לתבל בו את האוכל. וק' לפי טעם זה למה לא מערבים במלח, הרי גם הוא ראוי לתיבול האוכל.

וי"ל דנחלקו האחרונים האם אפשר לערב בפלפלין, דהחת"ס או"ח סי' צ"ג כתב שפלפלין בכלל תבלין, ומאידך החיי אדם בכלל כתב שפלפלין אינם בכלל תבלין ואין מערבין בהם, וציין לנקה"כ בסי' ק"ח (ולא מצאתי בנקה"כ ראיה לנידו"ד, וצ"ע). ועוד ציין לתוס' ביומא פ"א: שסיימו שם למסקנא שיש מיני תבלין שעיקרן לטעמא עבידי, ויש מיני תבלין שנאכלין חיין כבצל וקפלוט, ופעמים מתבלים בהם את הקדירה, ועליהם הגמ' בעירובין דיברה, והטעם שהגמ' אמרה שהם לאו בני אכילה הכוונה ללא תיקון קצת כמו חיטים ושעורים שהם ראוים לאכילה ע"י תיקון, אבל מכיון שבלי תיקון אינם ראויים לאכילה אין מערבים בהם.

ולפי דברי החיי אדם בשם תוס' שפיר מובן אמאי אין מערבים במלח (ובפלפלין), אבל מערבים בתבלין, כיון שמדברים בתבלין שראוי לאכילה כמות שהוא, אבל מלח לא שייך לאכול אותו.

אבל מלשון המ"ב משמע שלמד שתבלין זה כל דבר (אפי' שאינו ראוי לאכילה) שראוי לטבל בו את התבשיל, א"כ הדרא קושיא לדוכתא. ובאמת צריך לעיין איך המ"ב פירש "תבלין" דלא כתוס'. ובאמת לשון הגמ' "דתבלין לאו בני אכילה נינהו" משמע כפי' המ"ב ודלא כתוס' (אע"פ שתוס' שם התייחסו ללשון הזאת, מ"מ זה קצת דחוק). ונראה שהחת"ס והמ"ב למדו את הפי' של "תבלין" דלא כתוס', ויתכן שזה הסיבה שהמ"ב פסק כחת"ס (ממה שהביא אותו באחרונה) ודלא כחיי אדם.

עירוב במלח ומים

בשו"ע סי' שפ"ו ס"ה כתב שמערבים במים ומלח, וי"א רק אם הוסיף להם שמן. וביאר המ"ב את הטעם הואיל וראוי ללפת בו את הפת. ועוד בסעיף ו' כתב השו"ע שמערבים בבשר חי, ועי"ש בביה"ל באיזה צורה. ויש לדון בזמננו שאין דרך ללפת את הפת במי מלח, וכן אין דרך לאכול בשר חי, האם אפשר לערב.

ונראה לתלות את זה במחלוקת הטור והרמב"ם לענין כשות, שהטור לא העתיק שמערבים בכשות והרמב"ם העתיק, וכתב הב"י שהאידנא לא אוכלים

כשות ולכך הטור לא פסק זאת, אבל הרמב"ם פסק זאת אע"פ שהיום לא אוכלים, אבל מכיון שבזמן הגמ' בבבל היו אוכלים כשות לכך סובר הרמב"ם שמערבים. ולפי מחלוקת זו יש לדון בשאר האוכלים המוזכרים בשו"ע שהשתנה כמות האכילה שלהם בזמננו מכמות האכילה המוזכרת בשו"ע (למזון ב' סעודות), האם השתנה דין הכמות, אבל יש לחלק, וצל"ע בשורשי הדברים.

ועוד יש להק' שהמ"ב פסק שאין מערבין בתרומה בזמן הזה, והרי בזמן חז"ל היו מערבים, א"כ זה דומה למחלוקת הרמב"ם והטור בכשות, א"כ למה פסק המ"ב (בשם המ"א) כטור ודלא כרמב"ם. ויש לחלק דהכא זה לא ראוי לאכילה לגמרי מחמת איסור, ולא שייך לאכול את זה, משא"כ בכשות זה בר אכילה רק אין דרך בני אותו דור לאכול את הכשות, ועדין יש על זה שם אוכל הראוי לאכילה.

חצירות של זמנינו

שו"ע סי' שפ"ו ס"א: שיתופי מבואות מניחים בחצר שבמבוי. ויש לדון האם חצרות של זמננו נידונים כחצר לענין זה, דידועים דברי החזו"א שהסביר את דברי הראשונים שהביא הרמ"א בסי' שס"ג סכ"ו שבזמנינו אין מבוי כיון שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכו, שכוונתם כיון שחצרות דידן אינם נקראים כחצרות כיון שבזמן חז"ל החצר היתה משמשת לעיקר תשמישי הבית (כיון שהיו גרים במקומות שיש חום גדול), משא"כ בזמנינו שאין החצר משמשת לעיקר תשמישי הבית.

ולפי"ז שבזמנינו אין חצרות, לדעת תוס' שסוברים ששיתוף אפשר להניח רק בחצר ולא בבית, בטל דין שיתופי מבואות כיון שהחצר של זמנינו חשובות כמבוי, ואין מניחים שיתוף באויר מבוי. (ועיין ערוה"ש שאין מניחים אף במקום המשתמר שבמבוי, ויש לברר ראיותיו). וצל"ע.

מ"מ דע שלדעת החיי אדם כלל ע"ג גם בזמנינו לחצר יש שם חצר (כיון שלמד שחצר זה רשות משותפת לכמה דיירים שלפני הבתים, ולא תלוי בסוג התשמישים שעושים בחצר).

עירוב בתבלין

בביה"ל סי' שפ"ו ד"ה ויש אומרים הביא להקשות על דעת הרמב"ם שסובר שמערבים בתבלין, והק' מ"ש מחיטים, ותי' דבשיתוף הקילו שגם בחיטים מערבים. ומ"מ כתב שהשו"ע לא סבר כן, שהרי סתם דבחיטים לא מערבים, ולא כתב יש מי שחולק. (קצת צ"ב על הוכחות הביה"ל הזו כיון שיתכן שהשו"ע לא כתב שיש חולקים וסוברים שמערבים, כיון שסמך על מה שכתב בענין תבלין).

והוקשה לי הרי הרמב"ם פוסק שאין מערבים בירק שהוא בשיל ולא בשיל, וקשה הרי אפשר לבשל אותו לגמרי, ומה גרע מתבלין שכתב הרמב"ם שמערבים (וה"ה חטים לדעת הביה"ל).

ואפשר לתרץ ע"פ דברי התוס' ביומא פ"א ע"א ד"ה שהפלפלין שיש תבלינים שנאכלים כמו שהם, ואפשר שכוונת הרמב"ם להתיר לערב רק בתבלינים כאלה. ולפי"ז שפיר אמאי הרמב"ם לא הביא שאין מערבין בחיטין, וגם למה בירק בשיל ולא בשיל מערבין, אלא שתירוץ זה דחוק מאד כיון שהגמ' השוותה תבלין לחיטים, ועוד קשה שהיה לרמב"ם לפרש שדווקא תבלין שנאכל.

ואפשר לתרץ דלפי הרמב"ם אין מערבין בחיטים כיון שזה לא ראוי באכילה ללא מעשה דהיינו טחינה ואפיה, ואע"פ שהרמב"ם לא כתב את זה, אבל זה נלמד מכל שכן מירק שבשיל ולא בשיל. אבל תבלין אע"פ שאינו ראוי לאכול בפני עצמו, מ"מ ראוי לאכילה בלי תיקון אלא ע"י תיבול לאוכל. אלא שזה דלא כביה"ל.

ואולי אפשר לתרץ שירק שהוא בשיל ולא בשיל גרוע מחיטין ותבלין, כיון שירק שהוא בשיל ולא בשיל הוא מסוכן כמבואר בגמ', ורבנן תקנו שהוא לא יועיל לעירוב, וזה חידוש.

להניח השיתוף בבית

בביה"ל סי' שפ"ו ד"ה ואין הביא דלדעת רוב הפוס' אפשר להניח את השיתוף גם בבית, אבל דעת תוס' שאפשר להניחו רק בחצר ולא בבית, וביארו תוס' טעמם משום דבחצר מנכר טפי וקרובים תשמישים דמבוי זה לזה, ורש"י פליג.

ועוד מצינו מחלוקת תוס' דף ע"א: ד"ה משתתפין ורש"י, דלדעת תוס' בענין לכתחילה לעשות שיתוף מיין, ולדעת רש"י אפשר אף בפת. וביארו תוס' טעמם משום שביין מינכר שנעשה לשיתוף, ולא לעירוב הצריך דווקא פת. א"כ מצינו שרש"י ותוס' נחלקו במחלוקת שורשית אחת.

הטעם שהצריכו רבנן שיתוף

במ"ב סי' שפ"ו סק"א כתב שהטעם שהצריכו רבנן שיתוף הוא גזירה אטו מרה"ר לרה"י, וקשה שהיה למ"ב לומר גזירה משום מרה"י לרה"ר, ועיין פרישה סק"ב מש"כ בזה.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

סימן שפ"ז

בענין שיתוף בלא עירוב

בשולחן ערוך סימן שפ"ז כתב וז"ל: המשתתפין במבוי צריכים לערב בחצרות כדי שלא ישכחו התינוקות תורת עירוב, שהרי אין התינוקות מכירים מה נעשה במבוי, לפיכך אם נשתתפו במבוי בפת סומכין עליו ואין צריכין לערב בחצרות, שהרי התינוקות מכירים בפת, ויש אומרים שאם לא עירבה כל חצר לעצמה אין סומכין על השיתוף וכו', עכ"ל. ובמשנה ברורה סק"ו כתב וז"ל: שהרי התינוקות מכירים בפת וכו', ומיירי שהניחו הפת בבית שבחצר וכו', עכ"ל.

ובשער הציון אות ג' כתב דהטעם משום דאי לאו הכי האיך יועיל במקום עירוב, הלא בעירוב קיימא לן כדצריך להניחו דוקא בבית שבחצר וכו', ע"ש.

ובבאר הגולה אות ג' כתב דדעה הנ"ל הוא דעת רש"י ותוס' ושאר פוסקים ולא כהרמב"ם. ועיין בשולחן ערוך סימן שפ"ו ס"א דכתב וז"ל: ומפני שאינו אלא לשתף החצרות וכו' ואין צריך ליתנו בבית וכו', עכ"ל. ובביאור הלכה כתב וז"ל: ודלא כדעת התוספות שמצדדין דשיתוף הוא דוקא בחצר ולא בבית, עכ"ל.

נמצא דדברי המשנה ברורה בסי' שפ"ז אות ו' דכתב דמיירי שהניחו את הפת בבית שבחצר, אינו שפיר לשיטת התוספות (דהיה הו"א דבזה לא פליגי והוכיח דפליגי).

יהונתן פייזקוב - אופקים

דין פהבכ"ס לשיתוף במקום עירוב

סי' שפ"ז: אם נשתתפו במבוי בפת סומכין עליו שהרי התינוקות מכירין בפת - וביאר המ"ב "מתוך שהפת היא חיי האדם". ויש להסתפק אם פת הבאה בכיסנין שאינה נאכלת לשובע, האם ג"כ היא בכלל פת לפי סברא זו דבעינן מידי שהוא חיי האדם, וצ"ע. [ומצינו סברא זו דפת היא עיקר חיי נפש לגבי גזירת פת כותי, עיין ברמב"ן בחולין דף יג., וגם שם נראה שזה דוקא פת ולא פהבכ"ס].

אברהם יחיאל הלר הכהן - אופקים

נשתתפו במבוי וערבו בחצירות חוץ מאחד

בנשתתפו במבוי וערבו בחצירות חוץ מאחד, יכולין לטלטל גם לר"מ שמצריך עירוב עם השיתוף, כי הטעם שצריך שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות, והרי עירבו. כך כתוב בגמ' עירובין עג: ומובא ברמב"ם (סי' שפ"ז ביה"ל ד"ה צריכין). וקשה למה לא נזכר בשו"ע לגבי שיתוף ביין שצריך עירוב, אך כשעירבו כולם חוץ מאחד מותר, וצ"ע.

שלמה אקרמן - קרית ספר

סומכים על שיתוף במקום עירוב

בב"י סי' שפ"ז הביא בשם ההגהות אשרי פ"ו סי"ט שבמקום מצוה סומכים על שיתוף במקום עירוב, והוכיח מהההוא עובדא דאשתפוך חמימא, ואמר רבה לאביי שנסמוך על שיתוף אע"פ שלא היה עירוב. ויש להק' על הוכחתו שהרי הרז"ה פוסק דסומכים על שיתוף במקום עירוב היכא דעירבו בפת, א"כ אפשר שהטעם שרבה סמך על שיתוף הוא בגלל שעשו שיתוף בפת.

ונראה לתרץ שההגהות אשרי סובר כמו תוס' והמרדכי שהביא הב"י בסי' שפ"ו ס"א, שלדעת תוס' לכתחילה צריך לשתף ביין, ולדעת המרדכי צריך לשתף ביין ורק בדיעבד מהני בפת, א"כ פשוט שבמבוי של רבה עירבו ביין. ועי"ש בב"י בסי' שפ"ו שהביא דלדעת רש"י לכתחילה יש לערב בפת, ולפי דברי רש"י לכאורה אין ראיה שבמקום מצוה סומכים על שיתוף במקום עירוב. (אלא א"כ יהיה הוכחה שרש"י סובר כראב"ד (שפליג על הרז"ה) וסובר שלא סומכים על שיתוף במקום עירוב גם אם עירבו בפת).

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

סימן שפ"ט

אינו יהודי הדר במבוי ויש לו חלון דע"ד טפחים לחוץ המבוי

בשו"ע סי' שפ"ט כתב: אינו יהודי הדר במבוי ויש לו פתח למבוי אסור, אבל אם יש לו חלון דע"ד טפחים לחוץ המבוי, אם יש שם יותר מב"ס דוחים אותו לפתח זה ואינו אוסר. ויש לדון באופן שהחלון גבוה כמה קומות שאי אפשר לצאת דרכו.

ויש לדמות את זה לביה"ל לענין גוי שיש לו פתח לקרפף שאין בו פתח שיכול לצאת דרכו לשוק ולעשות צרכיו, שלא חשיב פתח לקרפף ואוסר. ועוד שבדרך כלל לא מוציאים מהחלון כלום, ומשמע מהפרישה סק"א שדווקא אם מוציא כלים קטנים דוחים אותו לחלון. ועוד דיתכן שמכיון שכלפי חוץ הבית יש יותר מעשרה טפחים גובה חשיב כמחיצה, ולא מהני חלון גבוה מי' טפחים לערב בין ב' בתים והחלון גבוה מי"ט. (והא דהמ"ב לא כתב בסי' שפ"ט את התנאי הזה, מכיון שהכא מדובר בבית, ובית כמאן דמליא).

ועוד יש לדון דהכא לא אמרינן דדחינן ליה אצל חלון, דהשו"ע דיבר על מבוי והכא הוי חצר, ועיין שונה הלכות בשם החזו"א.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

סימן ש"צ

מבוי שצדו אחד גוי וצדו אחד ישראל ובית של ישראל אחר אצלו

סי' ש"צ: מבוי שצדו אחד גוי וצדו אחד ישראל ובית של ישראל אחר אצלו וכו' - וכתב המ"ב "ר"ל חצר", ולא הבנתי למה אי אפשר לפרש את הטור והשו"ע שכתבו **בית** שכוונתם כפשוטו, ולמה הוצרך המ"ב לפרש שהכוונה חצר, שזה דוחק בכל ל' השו"ע שכתב **ובית** של ישראל אחר וכו' וחלון בינו לבין ישראל וכו' להוציא כליו למבוי דרך **בית** ישראל. וזה דוחק לומר שיש חלון במחיצת החצר ושמכניס כליו מהחצר דרך בית חבירו, ואם נפרש כפשוטו אז כל הלשונות אין בהם דוחק כלל, ולמה נטה המ"ב מפשוטו.

אברהם יחיאל הלר הכהן - אופקים

סימן ש"א

לשכור מהגזבר של המלך

בב"י סו"ס שצ"א הביא מדודו ר' יצחק קארו שאפשר לשכור מהגזבר של המלך, והק' הרי זה שכירות מהגזבר של הגזבר, וביאר שהמלך חשיב כבעה"ב כיון שיכול לסלק את הגוי, ע"כ דברי ר' יצחק קארו. וכתב הב"י שר' יצחק קארו הביא ראיה מהריב"ש, והעתיק הב"י את תשובת הריב"ש, ושם מבואר שאם יכול הגזבר של המלך לסלק את התושבים מבתיהם יכול לשכור ממנו. וכתב על זה הב"י דמוכח שיכולים לשכור משכירו דשכירו, כל שלשכיר הזה יש כח לסלק את התושבים, ע"כ דברי הב"י.

וק' שמר' יצחק קארו משמע שאפי' אם אין לשכיר כח לסלק את התושבים מביתם מהני, ומה שביאר הב"י מתשובת הריב"ש משמע שרק אם יש כח לשכיר לסלק את התושבים יכול לשכור מהשכיר, וצ"ע.

יצחק אלחנן חורב - נוה יעקב

סימן שצ"ב

עיר של יחיד שנהייתה של רבים

מ"ב סי' שצ"ב ס"ק כ"א: עיר של יחיד שנהייתה של רבים, אוסר מבוי אחד שלא נשתתף על כולם, דבעיר של רבים אפילו בית אחד נקרא שיור, כ"ש מבוי. וקשה, נהי שנקרא שיור, אבל בלא מצבה אוסר, ומה בא המ"ב לאפוקי. וצ"ל שהמשך דברי השו"ע לא שייכים בעיר של רבים מתחילה, כי בה אפשר לערב לחצאין, וקשה לשון המ"ב.

שלמה אקרמן - קרית ספר

שיור בעיר של רבים

בביאוה"ל סי' שצ"ב סעיף א', ובסעיף ג' במשנ"ב ס"ק כ', הביאוה"ל בס"א דייק מהשו"ע שכתב אפי' חצר אחת ובית לתוכה, דלשיור בעי' דוקא חצר ובית פתוח לתוכה, אבל בית לחוד לא יהני, והביא ראיה מריטב"א כשו"ע שבית לחוד לא מהני. ובדעת הטור דייקו הא"ר והפרישה דסגי בבית אחד בלבד.

ובס"ג הרמ"א כתב רק בית אחד, ונראה שנתכוין לטור. אמנם השו"ע כתב אפי' בית הבקר ובית התבן, והבין כמ"ב שמה שלא אוסר דאין אוכל שם ז"א דלא דירה שם (דעיקר דירה בפת), וא"כ צ"ב דבשלמא הטור והרמ"א דס"ל דמהני בית בלא חצר, ה"ה בית התבן דדינו כחצר בלא בית, ואפי' שלא אוסר, אבל הריטב"א ס"ל דבעי לעולם בית וחצר, וכן בבית הבקר ובית התבן פי' הריטב"א להדיא דמיירי שיש שם בית דירה, ומה שהביאה הגמ' מזה למקום שלא אוסרים ביאר בחזו"א (סי' צ"ה ס"ק י"ד) שצ"ל דמיירי שפיו פתוח למק"א ולא למבוי זה, ולכן לא אוסר. ואם נאמר דהשו"ע כהריטב"א איירי בדוקא בפתוח לו בית דירה וכדביאר החזו"א (אלא שלעיל בס"ג מש"כ אפי' חצר ובית לתוכה נקט לשון הרמב"ם, והרמב"ם באמת אפש"ל דס"ל כהריטב"א, אמנם הכא כתב סתם בית הבקר ובית התבן שא"צ לערב וסתם דפטור, דלא כתב דאיירי שפתוחים למק"א, וע"כ אפשר דאין השו"ע ס"ל כהריטב"א, ולעיל העתיק לשון הרמב"ם לגבי עצם הדין שצריך שיור, ולעולם ס"ל כהטור, וכמו שהרמ"א הגיה בס"ג רק בית אחד, ולדינא מסיק בחזו"א וז"ל: "ולענין הלכה נראה להחמיר בשיור בית התבן בלא דירה".

דקה גובה ד"ט

בשעה"צ סי' שצ"ב סק"כ כתב דלהגהת הגר"א בס"ו מוכח דבדקה גובה ד"ט יהני לחלל יותר מי' אמות, וכבר תמה ע"ז בחזו"א (סי' צ"ה ס"ק ט') וז"ל: "דפשוט דקאי בפתח שהוא י', דביותר מי' הוא פירצה ולא פתח, ודלא כהמ"ב שכתב בדעת הגר"א דמהני דקה ביותר מי', והוא תמוה דודאי פרצה יתר מי' לרשות חבירו אוסר וכו', ולא נחלק בזה אדם מעולם", עכ"ל. **ולפי פשוטו** הגהת הגר"א קאי על הרמ"א בס"ו דאיירי על רחב יותר מי' אמות, וכדהבין המ"ב שבזה מיירי השו"ע בס"ו שעושה צוה"פ, וע"ז כתב הרמ"א או יעשה מחיצה גבוה י' לפתחו, וע"ז קאי הגר"א דט"ס וצ"ל ד"ט.

וצ"ל דהגר"א אין כוונתו לבאר את דעת הרמ"א, דיתכן דהרמ"א גרס י' טפחים בטור, ולכן כתב את הגהתו על יותר מי' אמות, אבל הגר"א התכוון דמקור של הרמ"א דהוא הטור שם הוא ט"ס, דשם לא איירי ביותר מי' אמות. ועיקר כוונת הגר"א לומר דדקה הוי ד"ט, וזה מהני רק הכא דלא רחב יותר מי' אמות.

דוד בארי - ברכפלד

סימן שצ"ג

ע"ח לאחר תוספת שבת, ודין קבלת תוספת שבת

א. בשו"ע סי' שצ"ג ס"ב כ': אחד עירובי חצירות ואחד שיתופי מבואות מערבין אותם בין השמשות, ואפי' אם כבר קיבל עליו תוספת שבת, ויש אוסרים אם קיבל עליו תוספת שבת. וידוע מה שהקשו האחרונים דכאן נקט השו"ע לעיקר כדיעה שמותר מדכתב בסתם את הדיעה שמותר, ואילו בסי' רס"א כ' השו"ע דאחר עניית ברכו אע"פ שעדיין יום הוא אין מערבין, ובביאור הלכה שם הביא שרבים מהאחרונים מחלקים דבסי' שצ"ג מדובר ביחיד שקיבל ע"ע שבת, ולכן מותר, ובסי' רס"א מדובר בציבור שקיבלו ע"י ברכו וזה חמיר טפי.

ובפמ"ג כתב לחלק דבסי' רס"א מיירי בעירובי תחומין, ובסי' שצ"ג מיירי בעירובי חצירות דהוא ביטול רשות וקיל טפי, ויסוד החילוק בין עירובי חצירות לעירובי תחומין מבואר בשבת ל"ד. ברש"י ד"ה בעירובי לגבי בין השמשות, דעירובי תחומין יש לה סמך מן הכתוב גם למ"ד תחומין דרבנן, ולכן אסור בספק חשיכה, אבל ע"ח שאינו אלא בעלמא מותר לערב בספק חשיכה, אלא שלשון הפמ"ג הוא דהוא ביטול רשות וקיל טפי, משמע שהחילוק הוא האם עושה קנין או ביטול רשות (ובשפ"א שבת ל"ד. כ' לדון בדברי רש"י למה עירובי תחומין נקרא תיקון, הרי יותר מסתבר דע"ח הוי תיקון הדירה להתיר להוציא ולהכניס, ותחומין רק מתיר לילך בדרך ומפקיע ממנו את האיסור אך לא תיקן דבר מסוים). ועל עיקר תי' הפמ"ג תמה בביה"ל בסי' רס"א, דשם מדובר בע"ח ולא בע"ת.

ומפורסם וידוע תירוץ הגר"ז והדגול מרבבה דישנם שני אופנים ודרגות של תוספת שבת, יש תוספת שמקבל על עצמו תוספת ואסור לו לעשות מלאכות, וזה בסי' שצ"ג, ולכן שם מותר בתוספת שבת לערב, ויש תוספת שמקבל עליו את קדושת השבת, והוי כשבת עצמה, וזהו בסי' רס"א ששם קיבל ע"י ברכו והוי קבלת קדושת שבת.

ובספר פני שבת סי' רס"א הסתפק לדעת הגר"ז והדגו"מ האם בשביל לקבל תוספת דקדושת שבת צריך דוקא ע"י תפילה וכיו"ב כמזמור שיר, או דגם תוספת זו אפשר לקבל ע"י שיאמר שמקבל עליו תוספת קדושת שבת, וביאור הספק דנכון שהגר"ז מזכיר קבלה ע"י ברכו שאז מקבל עיצומו של יום, מ"מ יש משמעות גם בדבריו שזה ענין של אומדנא בדעת המקבל, דמי שמקבל תוספת סתם אדעתא דתוספת דרחמנא קא מקבל ולא יותר [לשון הגר"ז], אבל כשהתחיל ערבית של שבת קיבל עליו עיצומו של יום ולא תוספת, א"כ יתכן שאם יקבל במפורש קדושת שבת יחול עליו עיצומו של יום גם בלא אמירת ברכו או מזמור שיר.

ובספר שבות יצחק ראיתי שכתב בשם מרן הגריש"א זצ"ל דאם רואה שמתקרב השקיעה ועדיין לא אמרו מזמור שיר, יאמר בפיו שמקבל על עצמו תוספת "קדושת שבת".

ב. דנו האם לאחר שקיבל על עצמו תוספת שבת לשיטות שא"א לערב, האם מהני שאחר שלא קיבל שבת יערב עבורו, בהר צבי שבת ל"ד. הביא שהגר"ס קאפשטיין זצ"ל הרב של ראדין העיר דלשיטת רבינו יואל דמי שקיבל ע"ע שבת מבעו"י לא יכול לערב, א"כ המערב עירובי חצירות לבני העיר אם מעט מבני העיר קיבלו כבר שבת לא יחול העירוב עבורם, ויתבטל ע"י זה כל העירוב גם לאחרים, וא"כ צריך לערב מוקדם, והח"ח אמר שזה הערה.

והרה צבי כ' ללמד זכות בזה דטעמו של רבינו יואל דלאחר שקיבל שבת א"א לערב הוא משום מלאכת העירוב שהוא כמתקן, והעירוב חל בפועל בזמן כניסת השבת כשיתקדש היום, ולא תלוי בקבלה של כל אחד, דהרי אי"ז הופך את המציאות ללילה. וא"כ לאחרים שעוד לא קבלו שבת מותר לערב עבורו, כמו שמותר להם לעשות עבור מי שקיבל שבת שאר מלאכות. אך סיים ההר צבי דבעורוה"ש סי' שצ"ג ס"ד כתב דלדעת האוסרים ע"ח במי שקיבל ע"ע שבת, ה"ה שאסור לאחרים לערב בשבילו, וצ"ע.

יוסף חיים הלוי בירנבוים - קרית ספר

דין עירוב ביו"ט שחל בע"ש

בגמ' ביצה (ט"ז:) איתא ת"ר יו"ט שחל להיות בע"ש, אין מערבין לא ערובי תחומין ולא עירובי חצירות, וכתב האור זרוע (הלכות יו"ט סימן שמ"ג), והובא בהגהות אשר"י בביצה (סימן ז'), דכל זה דוקא למי שלא הניח עירוב תבשילין מערב יו"ט, אבל מי שעירב עירוב תבשילין מערב יו"ט יכול להניח עירובי חצירות מיו"ט לשבת אבל לא עירובי תחומין. ובטעם החילוק בין עירובי חצירות לתחומין ביאר שם, שכל דבר שאסור ביו"ט לצורך היו"ט עצמו, אינו יכול לעשותו לצורך שבת ע"י עירוב תבשילין, וכדמצינו לענין ביצה שנולדה ביו"ט שאסורה בשבת, ולא מועיל בזה עירוב תבשילין להתירה.

הר"ן בביצה (שם) כתב שאין עירוב תבשילין מועיל לערב מיו"ט לשבת, וכתב הדרכי משה (סימן תקכ"ח) בדעת הר"ן דאף שהר"ן גופיה כתב זאת לענין עירובי תחומין, מ"מ משמע מדבריו דה"ה לענין עירובי חצירות דלא מהני לערב מיו"ט לשבת, כיון דכל מה שמועיל עירוב תבשילין זה דוקא לדברים שהם תיקון הסעודה כגון אפיה ובישול, משא"כ הנחת עירובי חצירות ותחומין אין זה מתיקון הסעודה.

טעם נוסף בדעת הר"ן כתב בחידושי רעק"א בביצה (ט"ז:) משום שאין העירוב תבשילין מתיר לעשות לשבת אלא מה שאפשר שיעשה לצורך היו"ט עצמו, וממילא כיון שעירוב תחומין שלא יתכן שתיעשה ביו"ט לצורך היו"ט, שהרי

היא צריכה להעשות קודם היו"ט, לכן אסור לעשותו אף ע"י עירוב תבשילין, וכן מצינו בגמ' ביצה (כ"ב.) דלס"ד לא מהני עירוב להטמנה, משום שניכר שעושה כן לצורך השבת ולא ליו"ט, ולפי"ז כ"ש שאסור לעשות עירובי תחומין שודאי עושה זאת לשבת. והוסיף הגרעק"א דלפי הטעם שעושים עירוב תבשילין משום דאי מיקלעי אורחים חזיא ליה, טעם זה ודאי דלא שייך בעירובי תחומין.

והנפק"מ בין הטעם של הר"ן לטעמו של הגרעק"א, כתב הגרעק"א הנ"ל במה שכתב המג"א (סימן תרס"ז ס"ק ג') בשם המהרי"ל שאסור לחפש בשבת בס"ת את הפרשה שקוראים ביו"ט שחל למחרת, ומשמע שביו"ט מותר לחפש את הפרשה של שבת שלמחרת, כיון דסומכין על העירוב תבשילין, אולם לפי הטעם של הר"ן יש לאסור כיון דאין זה מתיקון הסעודה, משא"כ לטעם שכתב הגרעק"א יש להתיר, משום שאף בזה שייך ההיתר דשמא יבואו אורחים וירצו ללמוד את הפרשה שיקראו בשבת.

והנה לפי הא דמבואר בגמ' עירובין (ל"ח.) הטעם שאסור לעשות עירובי תחומין וחצירות מיו"ט לשבת הוא משום איסור הכנה, ולרש"י יש בזה איסור משום מתקן, ויש איסור נוסף לפי הא דאמרינן בביצה (י"ז.) כיון שהוא קונה לעצמו שביתה, והוי קנין ואסור לעשות קנין ביו"ט, והקשו על כך התוס' בעירובין (ל"ח. ד"ה ור' אליעזר) דלפי"ז שהטעם משום קנין למה צריך להגיע לטעם של הכנה, תיפוק ליה מטעם דאסור למיקני שביתה בשבת ויו"ט, ותירצו התוס' דצריך להגיע לטעם של הכנה משום דאיכא מ"ד בביצה (י"ז.) דאין איסור למיקני שביתה ביו"ט, וכתב לתמוה הגרעק"א (בדרוש וחידוש) דלא מצינו מי שנחלק על איסור זה, וכל מה שמצינו בגמ' ביצה (י"ז.) דעת רב שהתיר מתנה ביו"ט זה מתנה מיו"ט לחבירו, דאין קונה שביתה ביו"ט אלא בחול, אבל ביו"ט גופיה ודאי דגם רב מודה לאיסור זה.

ועוד תירצו התוס' שהטעם של קנין שייך דוקא בעירובי תחומין, שע"ז קונה האדם שביתה ביו"ט, אבל בעירובי חצירות לא שייך טעם זה דקנין, משא"כ הטעם דהכנה שייך בין בעירובי חצירות ובין בעירובי תחומין, ועיין עוד בפני יהושע בביצה שם, ואכמ"ל.

בדעת רבי בגמ' ביצה (ט"ז:) דס"ל שמערבין עירובי חצירות מיו"ט לשבת אבל לא עירובי תחומין, מפני שאתה אוסרו בדבר האוסר לו, ואי אתה אוסרו בדבר המותר לו, ונראה דפליגי רש"י ותוס' בטעמא דמילתא, דלרש"י דהטעם משום מתקן ממילא זה שייך דוקא בעירובי תחומין שאיסורם נוהג אף ביו"ט, משא"כ עירובי חצירות שאינם נוהגים ביו"ט, אולם לפי התוס' לדעת רבי לא מועיל עירובי תחומין משום ששבת ויו"ט הם קדושה אחת, והוי כמניח עירוב באמצע השבת.

וכתב השפת אמת דהנפק"מ לענין דיעבד, דלרש"י שהטעם משום שבת דמתקן ממילא בדיעבד הוי עירוב, ולתוס' שהטעם משום קדושה אחת אף בדיעבד לא הוי עירוב.

השו"ע (סימן שצ"ג סעיף א') פסק שאין מערבין עירובי חצירות ושתופי מבואות ביו"ט שחל להיות בערב שבת, וכתב המשנ"ב (ס"ק א') בשם הפמ"ג שאם שכח ועירב יש להסתפק אם מהני, ובכה"ח (אות ב') כתב שאם חל יום טוב שני בערב שבת ושכח ועירב, הדין הוא שאם לא ידע שאסור לערב ויש איזה צורך בדבר חל העירוב, כיון שאנו בקיאים בקביעות החודש, ויו"ט שני אינו אלא תקנת חז"ל, וגם העירוב הוא תקנת חז"ל, וממילא יש להקל בדיעבד כשלא ידע ויש צורך בדבר.

עוד כתב השו"ע שאם שכר ולא עירב מערב יו"ט, וחלו ב' ימים טובים ביום חמישי ויום ששי, יערב ביו"ט על תנאי, שיאמר אם היום חול יהא זה עירוב, ואם היום קודש אין בדברי כלום, ולמחר יאמר אם היום קודש הרי ערבתי מאתמול, ואם היום חול יהא זה עירוב, ונבאר בקצירת האומר כמה תנאים לתנאי זה:

א. כל התנאי הנ"ל מהני דוקא בב' ימים טובים של גלויות, אבל בב' ימים טובים של ראש השנה לא מהני כיון דהוי כיומא אריכתא, כ"כ השו"ע שם, והרמ"א (בסימן תקכ"ח) כתב שאיסור הנחת עירובי חצירות ביו"ט שחל להיות בע"ש הוא אפילו אם הניח עירובי תבשילין, אולם דעת האור זרוע (בהגהות אשר"י בביצה פרק שני סימן ז') שאם הניח עירוב תבשילין מותר לערב עירובי חצירות ביו"ט, ובמשנ"ב (סימן תקכ"ח ס"ק ג') ביאר את הטעם לסוברים דלא מהני לזה עירוב תבשילין, משום דכל מה דמהני עירוב תבשילין זה דוקא בשביל תיקון צורכי הסעודה.

ב. התנאי הנ"ל מהני דוקא בשכח ולא עירב מעיו"ט, היינו ביו"ט דעלמא ולא בערב שבת, כיון דאם חל בע"ש בכה"ג לא מהני לעשות תנאי. כ"כ המשנ"ב (ס"ק ג').

ג. מה שמערב על תנאי הדין הוא שלא מברך על עירוב זה. ברכי יוסף (סימן תקכ"ז), והובא במשנ"ב (ס"ק ד'). ואף שבמחזיק ברכה (סימן תקכ"ז אות י') הביא דעת הסוברים לברך, מ"מ דעתו כהסוברים לא לברך, וכתב הכה"ח (אות ד') שכן עיקר משום סב"ל.

ד. באמירת התנאי ולמחר יאמר וכו', היינו שאומר על אותו פת ולא על פת אחר, כיון שאם יאמר על פת אחר יצטרך לשמור גם את הפת הראשון שיהיה קיים עד שחשכה ליל שבת, כיון שעל הצד שאתמול היה יום חול וממילא חל עירובו, צריך שיתקיים העירוב עד לכניסת השבת. כ"כ המשנ"ב (ס"ק ו') בשם האחרונים.

אולם הט"ז (ס"ק ג') כתב שהטעם הוא כיון שמצוה מן המובחר לערב באותה פת, הואיל ונעשתה בה מצוה אחת ראוי לעשות בה מצוה אחרת. וביאר בתוספת שבת (ס"ק ב') דאע"פ שיש כאן רק מצוה אחת או ביו"ט א' או ביו"ט ב', מ"מ כיון שהתכוין לעשות בפת הזו מצוה גם זה נקרא מצוה. ועיין בכה"ח (אות ו') שביאר דכיון שהתחיל לעשות בפת זו את המצוה, ראוי שיגמור את המצוה באותה פת.

משה כהן - תל ציון

סימן שצ"ד

ע"ח מצוה לענין ברכה ולענין שבות

בבית יוסף סוף סי' שצ"ד הביא דברמב"ם פ"א הכ"ב נראה דכמו דאמרינן לענין עירובי תחומין דכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בבין השמשות, ה"ה לעירובי חצירות ושיתופי מבואות, שאם היה בביהשמ"ש במקום שא"א ליטלו אא"כ יעבור על שבות דרבנן חשיב ראוי ליטלו, ותמה הב"י דבעירובי תחומין דאין מערבין אלא לדבר מצוה שייך שפיר האי דינא דבמקום מצוה לא גזרו רבנן משום שבות, וכ"כ הרמב"ם פ"ו מהל' עירובין ה"ט דכל דבר שהוא מד"ס ל"ג עליו בביהשמ"ש במקום מצוה או בשעת הדחק, אבל בעירובי חצירות מאי מצוה איכא. ותירץ הב"י ואפשר דכיון שאם לא עירב אפשר לבוא לטלטל באיסור, וכשמערב פורש מאיסור, זה מצוה חשיבא, אי נמי דחשיב שעת הדחק, עכ"ד. ומתבאר מדבריו שמספקא ליה לב"י האם עירובי חצירות נחשב למצוה לענין שנתיר שבות עבורו בביהשמ"ש, או שאין זה נחשב למצוה וההיתר משום שעת הדחק.

ובמור וקציעה כתב לתמוה על הב"י וז"ל: תימה על הרב אוצר בלום לתורה איך לא ידע ולא ראה מ"ש בסימן הסמוך דע"ח מצוה היא, והא מברכינן עליה נמי על מצוות עירוב.

ולכאו' ביאור דברי הב"י הם שודאי סבר שיש במדה מסוימת מצוה בזה, אך לא עד כדי כך להתיר בשביל זה שבות, ובסי' שס"ט כ' בערך השלחן דע"ח לא מקרי כל כך מצוה לגבי עירובי תחומין, כמו שרואים בסי' שפ"ו לענין נדר או נשבע מכבר שע"ת מתירים וע"ח לא, והטעם דאינו אלא לאפרושי מאיסורא שלא יבוא לטלטל באיסור, והארכתי בזה באליבא דהלכתא גליון ע"ד האם אמרי' בע"ח מצוות לאו ליהנות נתנו או לא אמרי', וברמב"ם ריש הל' עירובין כ' מ"ע אחת והיא מד"ס ואינה מן המנין, ובמ"מ פי' דכוונת הרמב"ם דע"ח חשיב מצוה ונכלל בה ג"כ ע"ת, ובספר נחל איתן על הרמב"ם שם האריך לתמוה על המ"מ והכס"מ, וכתב דאין מצוה בע"ח כדמוכח בכמה מקומות, ואם כבר עירב חשיב מצוה ולכן מברכים, וצ"ב.

ובסוגיא דעשאו לאשירה סולם, משמע שאם היה די שיתקיים הפתח רק בבין השמשות היה האילן מועיל בתורת סולם לדעת רבי של"ג על שבות בביהשמ"ש, וכתב שם הריטב"א שאע"פ שרבי לא אמר כן אלא במקום מצוה כעירובי תחומין שאין מערבין אלא לדבר מצוה, מ"מ גם ע"ח יש בהם מצוה קצת מפני דרכי שלום שהוא מביא שלום בין השכנים בחצר ששולחים עירובם זל"ז, וכמסופר בירושלמי שהיו שתי נשים ששונאות זו לזו, וע"י העירוב ששלחה אחת לחברתה נעשה שלום ביניהם, וברש"י שם בסוגיא דעשאו לאשירה סולם ביאר שהספק האם הוי פתח כיון דבאה לו הנאה מזה, וביאר שם הגאון יעקב דרש"י סובר שע"ח רשות הם ואסור לקנותם ע"י איסוה"נ, והספק האם קניית העירוב הוי כהנאה מהאילן עצמו דיוצר את הפתח וע"י מערב, או של"ח שנהנה מהאשירה בקניית העירוב דאריא הוא דרביע עליה, ובדעת הריטב"א שסובר שאף ע"ח מצוה הוא, ביאר הגאו"י שהספק האם יש שם פתח על האשירה כיון שאסורה אף בחול, או דכיון שאפשר לבטל את האשירה דהוי של גוי חשיב פתח.

יוסף חיים הלוי בירנבוים - קרית ספר

סימן שצ"ה

הטעם שאומרים בשיתוף "ומהם לבתים"

סי' שצ"ה: ואומר בזה השיתוף יהיה מותר לכל בני המבוי להוציא ולהכניס מחצרות למבוי ומהם לבתים - והמ"ב בסק"ג התקשה מה הכוונה **מהם לבתים,** הרי השיתוף מתקן את החצרות, ותי' המ"ב [בשם המג"א] דאיירי בדין סומכין על שיתוף במקום עירוב. ולכאורה זה דוחק משום שלשון זה מופיע בראשונים בסתמא בהלכות שיתופי מבואות, ולא משמע שמדברים רק למי שלא עשה עירובי חצרות. וראיתי בהגהות הבית מאיר על המג"א שהקשה דבאמת צ"ע מה הוקשה למג"א בלשון זה, הרי יש להקשות גם על ל' השו"ע שכתב **להוציא מהחצרות למבוי,** הרי כלים ששבתו בחצרות מותר להוציא למבוי גם בלא שיתופי מבואות, ורק כלים ששבתו בבית אסור להוציא מהחצר למבוי, אלא ודאי שדיבר על הכלים ששבתו בבית, א"כ גם מה שהוסיף הרמ"א ומהם לבתים זה גופא כוונתו ליישב שהרי מותר לטלטל מחצר למבוי גם בלא שיתוף, ולכן תירץ שמ"מ כשרוצה להכניס לבתים כלים ששבתו במבוי או בחצר לזה צריך שיתופי מבואות, וא"כ דברי הרמ"א פשוטים, ודו"ק.

אברהם יחיאל הלר הכהן - אופקים

תשובות מהגאון ר"ח קניבסקי שליט"א

יושבי אהלים או מחנה

שאלה: כתב השו"ע (סי' שס"ו ס"ב) יושבי אהלים או מחנה אין מטלטלין עד שיערבו כולם, אבל שיירא שהקיפוה א"צ לערב, וכ' המ"ב (סק"ב) דעת הגר"א דשיירא נקרא פחות מעשרה, ומעשרה בנ"א ואילך נקרא בשם מחנה. ובטעם הדבר כ' החזו"א (ליקוטים ס"י סק"א) ע"פ הירושלמי שנלמד מהפסוק "מחנה אלקים" שאין מחנה פחות מעשרה.

וביארו מפרשי הירושלמי הטעם מפני שאין שכינה שורה בפחות מעשרה, וכ' לפי"ז החזו"א **שהמינים** שאין מצרפין אותם לעשרה לדבר שבקדושה לא משלימים ג"כ לעשרה שבמחנה, עכ"ד.

ויש לדון אמאי נקט החזו"א דוקא מינים, ולא נקט נשים שג"כ לא מצרפים אותם לשכינה, ותו הוי מילתא דשכיחא טפי ממינים, ואולי סבר דבנשים א"צ להגיע לטעם זה, דתיפו"ל משום דאשתו כגופו [וכן כתב סברא זו הערוך השולחן בסי' ש"ס ס"ג], ומיהו אכתי יש מקום להשמיע חידוש זה בבנותיו הגדולות או באשה שאין בעלה עמה, וצ"ב.

תשובה: אשה פשיטא.

בענין הנ"ל

שאלה: עוד יל"ע בדברי החזו"א הללו, דהנה הרמ"א כ' (סי' ש"ס ס"א) דעכו"ם לא מצטרף למנין שיירא, ואם נימא דדעת החזו"א דאף מינים לא מצטרפים לשיעור מחנה, א"כ פשיטא דלא מצטרפים לשיעור מחנה, דמחנה הוא חידוש טפי, וצ"ב.

תשובה: גויים זהירים בז' מצוות, עיין רמב"ם ספ"ח דמלכים דמצוה להחיותן.

בית חרושת שמכונותיה וספסליה מחוברות לקרקע וקבועים שממעטים הבית מד"א

שאלה: כתב השו"ע (סי' שס"ו ס"ג) הבית שמניחים בו העירוב צריך שיהיה בו ד"א על ד"א, עכ"ל. וכ' המ"ב דאז הוא ראוי לדירה. וכתב החזו"א (סי' ק"י ס"ק כ"ח) יל"ע בבית חרושת שמכונותיה וספסליה מחוברות לקרקע וקבועים שממעטים הבית מד"א, וכל שאין ד"א על ד"א פנויות לאו שמיה דירה, עכ"ל. וא"כ לפי"ז ה"ה ארונות הקבועים ומחוברים לקרקע שג"כ ממעטים את החדר מדע"ד, וי"ל האם החזו"א איירי דוקא בבית חרושת מפני שאין המכונות משמשות את הדיירים שם, משא"כ במטבח שבבית הארונות והשיש משמשים את הדיירים, ואדרבא הם חלק מהבית והוא נותן שם לבית, והלכך מסתברא דלא ימעטו את החדר משיעור דע"ד אמות.

תשובה: גם בבית.

שולחן גדול וכבד או מקרר האם ממעט משיעור החדר

שאלה: ובדין זה י"ל ס"ס עוד מה דינו של שולחן גדול וכבד, או מקרר, שמקפיד שלא לטלטלו [ודינו כממחי"כ למבואר במ"ב סי' ש"ח סק"ח], האם הוא ג"כ ממעט משיעור החדר. והנה החזו"א נקט לכאו' שני תנאים, קבוע ומחובר, וי"ל האם הוא בדוקא, וכת"ר בשונה הלכות (סי' שס"ו סוף ס"ק ט"ז) הביא דברי החזו"א בזה"ל: ספסלים הקבועים בקרקע אפשר דממעטים מדע"ד, עכ"ד. ומשמע דהדבר תלוי בקביעות ולא בחיבור לקרקע, ואילו בחזו"א נקט הלשון קבועים ומחוברים, ומשמע דלא סגי בקבוע אלא בעי' שיהיה מחובר ממש, וצ"ע.

תשובה: לא. [כלומר דאלו הדברים לא ממעטים, ול"ד למבואר בסי' ש"ע ס"ב דחפצים שאין ניטלים מחמת כבדן ויש טורח לפנותן חשיבי קבועים, דהתם הוא הנידון לענין תפיסת יד].

המזכה ע"י אשתו במתנה גמורה

שאלה: כתב השו"ע (סי' שס"ו ס"י) אבל מזכה הוא ע"י אשתו אע"פ שהוא מעלה לה מזונות, ויש חולקים, ולכתחילה טוב לחוש לדברי שניהם, וכ' המ"ב דאם נותן לה אחר מתנה ע"מ שאין לבעלה רשות בה מהני, דיש לה יד לזכות לעצמו וכו', ע"ש.

ויל"ד האם יש עיצה לזכות העירוב חצירות באמצעות אשתו, שהבעל יתן את הפת במתנה גמורה לאשתו, והיא תזכה את הפת לכל בני החצירות ע"י בעלה, כמבואר בשו"ע (אבה"ע סי' פ"ה ס"ז) דהבעל שנתן מתנה לאשתו קנתה, ולאשה יש כח לזכות ע"י בעלה אפי' לכתחילה שהרי אין ידו כידה.

תשובה: אין נוהגין.

ערבות על איסור דרבנן

שאלה: כ' השו"ע (סי' שס"ו סי"ג) מצוה לחזור אחר עירובי חצרות, עכ"ל, וכ' המ"ב כדי שלא יבואו לטלטל באיסור, עכ"ל.

יש לדון האם יש להוכיח מכאן שיש דין ערבות גם על איסור דרבנן (דהלא מיירי הכא שעשו מחיצות אלא רק שלא עירבו בפת), והוא חידוש שלא מצאנו כן בשאר המצוות.

תשובה: עיקר שבת דאורייתא.

בענין הנ"ל

שאלה: ובאותו ענין יש לתמוה טובא, דאדרבה הו"ל לשו"ע לכתוב זאת בהל' מחיצות שמצוה לחזור אחר עשיית מחיצות להצילם מאיסור דאורייתא (ובפרט לדיעות דא"צ לתנאי דס"ר ברה"ר).

תשובה: היינו הך. (כלומר דאה"נ צריך לחזר אף על תיקוני מחיצות דכולהו חדא טעמא).

הרוצה לעשות עירובי חצרות בכל ערב שבת

שאלה: כ' הבה"ל (שם סי"ד ד"ה מברך): במקום שנהגו לעשות עירובי חצרות בשביל כל הקהל בערב פסח, ואחד רוצה לעשות לעצמו בכל ערש"ק, לכתחילה טוב לנהוג כן, אך אין כדאי שיברך עליו, עכ"ל.

לכאו' צ"ע לשון המ"ב שכ' שלא כדאי שיברך עליו, והלא הו"ל למימר אסור לברך מפני חשש ברכה לבטלה, וצ"ע.

תשובה: יש מקום להקל.

[א.ה. ואכתי לא נתבאר לנו כ"צ למה יש מקום להקל לברך, הלא אדרבה אם אינו מודה בעירוב הכללי ה"ה נחשב למקפיד שחולק עירובו ואוסר על שאר בני המבוי, ולמעשה יש בזה מחלוקת, שדעת החכ"צ שאוסר, ודעת החזו"א (סי' צ' ס"ק כ"ח) שאינו אוסר, וי"ל].

מהו שיעור הרגיל

שאלה: כתב השו"ע (סי' שס"ז): אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו וכו', אבל פתוח לב' חצרות באחת רגיל לצאת ולבוא תדיר וכו', ברגיל שאוסר מערבת שלא לדעתו, עכ"ל.

ובחזו"א (סי' צ"ט סקי"א) כ': יל"ע כמה שיעור רגיל, אם בשבת אחת או ג' שבתות, עכ"ל. ולכאו' יל"ע על ספיקו טובא, חדא דהשו"ע נקט 'רגיל לצאת ולבוא תדיר', ובפשטות תדיר הוא יותר משבת אחת ואף יותר מג' שבתות (דכ"מ בזבחים בסוגיא דמצוי ותדיר דתדיר הוא יותר ממצוי).

ועוד יש להוכיח מההיא דברכות (מ.) דאמרו הרגיל בעדשים אחת לל' יום, וכת"ר שליט"א בקו' הזכרון (בספר שיח השדה אות י"א) הוכיח משם דהרגיל בזיתים היינו ל' יום יעו"ש, וא"כ ה"ה לענייננו.

תשובה [בע"פ]: **יש לחלק בין הרגיל בזיתים ועדשים לנד"ד, שהעיקר בעירובין הוא הרגילות שלו בדרך הליכתו.**

[א.ה. וע"ע בחולין (דף יד.) דהשוחט בשבת שחיטתו כשרה, וכ' התוס' דבפע"א לא נקרא מומר אלא רק בכמה פעמים, וכ' הרעק"א (שם) שאינו מומר אלא במועד ורגיל לעבור עי"ש, ואכתי יש לחלק].

בענין תפיסת יד

שאלה: כ' השו"ע (סי' ש"ע ס"ב): בעה"ב שיש לו הרבה בתים בחצר והשאילן לאחרים, ויש לו בכל הבתים דברים שאינם ניטלים בשבת מחמת איסור, אין הדרים בהם אוסרים עליו, וכ' המ"ב (סק"ט) דאם היה מותר לטלטלן לצורך גופן ומקומן אפשר שיצטרך בעה"ב להשתמש בהן בשבת או להוציאן מביתו מחמת איזו סיבה, ולא ישאר לו שם תפיסת יד, עכ"ל.

ולכאו' הא תינח לטעם הראשון דשמא יצטרך בעה"ב להשתמש באחד מהכלים הנ"ל בשבת, דהלא כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטל לצורך גופו ומקומו, אבל מש"כ עוד טעם "או להוציאן מביתו מחמת איזו סיבה" לכאו' לפי"ז גם במוקצה מחמת גופו נחוש שמא יטלטלנו ברגלו (לכבד הבית) או בגופו או יטלטלנו מן הצד, ונמצא שלא יישאר לו שם תפיסת יד.

תשובה: זה יש ליזהר לכתחילה.

אברהם שקלאר - מודיעין עלית

מכתבים ותגובות

השכרה כשבעה"ב מוחה או רוצה

נשאלתי מידידי הרה"ג גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א (מח"ס גם אני אודך, ופרדס יוסף החדש על המועדים) בהא דכתב בשו"ע סימן שפ"ב סי"א, אחד מבני החצר ששכח ולא עירב עם האחרים אוסר עליהם, מה תקנתם, יבטל להם רשותו שיאמר רשותי מבוטלת לכם או קנויה לכם וכו', אי צריך אמירה בדווקא או דסגי נמי בלב במחשבה שמבטל להם רשותו, ע"כ.

ואשר היה נראה לומר, דהנה בסוגיא בקדושין מ"ט: דברים שבלב אינם דברים, ובראשונים במקום כתבו להקשות דנלמד מתרומה דמהני דברים שבלב, שמועיל לעשות תרומה ע"י מחשבה ונחשב לכם תרומתכם, ותירצו שבתרומה אין הלב סותר לפה, מה שאין כן כשמכר ביתו בסתם ואח"כ אומר שזה היה ע"מ לעלות לארץ ישראל, כאן הדברים שבלב סותר למה שנאמר בפה, ולכך אמרינן בכה"ג שדברים שבלב אינם דברים, ולפי זה היה נראה דמהני כאן לעשות ביטול רשות בלבו דאין זה סותר לפיו.

אלא דאכתי צריכים אנו ביאור, דהר"ן בתחילת מסכת פסחים כתב להקשות על הא דאמרינן מבטלו בלבו ודיו דמועיל ביטול בלב לחמץ, הרי קיי"ל דברים שבלב אינם דברים, ואף שאין זה סותר לפיו, ולפ"ז זה היה נראה דאין מועיל ביטול רשות בלבו בלבד.

אמנם למעשה כתבו האחרונים דהרשב"א והר"ן לא פליגי, וכוונת הרשב"א בקדושין מ"ט. שמועיל דברים שבלב היכא שאין סותר לפיו רק בגדרי תנאים, אבל לעשות חלות ממש זה לא מועיל בלב, אף שאין סותר לפיו, ואף שבתרומה מהני לעשות חלות בלב אין למדים מכך לכל מקום, דעל עשיית חלות יש מיעוט, וכמבואר בגמרא שבועות דיש עוד פסוק שמועיל בקדשים בלב כל נדיב עולות, ושני כתובים אין מלמדים, ואם כן לכאורה אי אפשר לעשות חלות ביטול חמץ ע"י מחשבה בלב, וזהו שהקשה הר"ן דברים שבלב אינם דברים, ותירץ שהתורה מפקירה והאדם עושה רק גילוי מילתא, ואין זה עשיית חלות ע"י עצמו, ובכאן נראה שכל ענין ביטול רשות קולא שהקילו חז"ל שיכולים לטלטל על ידי כן, אבל אין זה עשיית חלות ממש, וא"כ היכא שאין סותר לפיו מהני ע"י מחשבה בלב, אלא דבעניינו למעשה צריך הוא לומר בפה ענין ביטול הרשות, אם מבטל חצירו או גם ביתו, דאם לא כן מנא ידעינן, ואפשר דעכ"פ יש בזה נ"מ לגבי דיעבד היכא שכן הוציאו וטלטלו חפציהם בשבת, והוא ביטל במחשבתו בלב, ואפשר עוד שכך הוא תקנת חז"ל שיאמר בפיו מפורש שמבטל רשותו, ודיינו שהקילו חז"ל שביטול רשות מהני שזו קולא גדולה, אבל עכ"פ שיעשה זאת בבירור ובמפורש שיאמר עכ"פ דווקא בפיו.

הרב חזקיה דחבש - רב ק"ק שתילי זתים ראש העין, ומח"ס שתילי זתים עם פירוש באר מרים ג' חלקים

בענין מחיצה מכוסה במים

הנה בגליון הקודם הארכתי לבאר דד' המאירי דטעמא דנהר הוי רה"י, משום דמחיצה מכוסה במים מתבטלת, ועוד כתבתי לבאר לפי"ז דינא דסי' שנ"ו דהא דבעינן שיבלוט מעל המים הוא מדינא דמחיצה מכוסה במים בטילה, וכבר כ' שם דד' המג"א דאין מתבטל כמבו' בדבריו סי' שמ"ה וסי' שנ"ו וסי' שנ"ח סי"א, אך לכאו' מדרבנן שפיר מתבטל אם מים מקיפים מכל צד, ועכ"פ שלא להבדיל בין מים למים, כמוש"כ המ"ב בדעתו בסי' שמ"ה לגבי גומא שבים. אך עתה התבוננתי דלכאו' גם מדרבנן ס"ל שלא מתבטל ממנו שם מחיצה, כמבו' בדבריו סי' שנ"ו לגבי מתלקט י' מתוך ד' שגודר בינו לבין החצר, וכן בסי' שנ"ח. אך אולי כוונתו רק לגבי לגדור בין המים שמעבר לשיפוע להיבשה שמחוץ לשיפוע, אך בין מים למים שבב' צדדי המחיצה שפיר ס"ל דמדרבנן נתבטל עכ"פ. ולכאו' כן מוכרח מדינא דסי' שנ"ו דצריך שיבלוט מעל המים, דעכ"פ מדרבנן בעינן הכירא להבדיל בין מים למים.

ועתה התבוננתי דאף שכ' כן בד' המאירי בטעמא דנהר, ובד' כמה מרבוותא בעירובין דף י"ב, אך במ"ב סי' שנ"ח סי"א מייתי לכמה רבוותא דס"ל דמים המכסים את התל אין מבטלים את המחיצה, ורק הריטב"א מחמיר בזה [ובמחיצה המתלקטת י' טפחים מתוך ג' נידון כישרה ונידון כבור, וכמי שאין המים מכסים את המחיצה אלא נמצאים בין המחיצה, שהרי סוכ"ס המחיצה ניכרת, ולא דמי למשופעת והמחיצה ע"ג המים]. ונר' שהמ"ב פוסק להקל, וא"כ המ"ב מוכרח לפרש טעמא דנהר דלא כפירוש המאירי, אלא כאחד מב' הפירושים שהביא שם בסי' שמ"ה, וק"ל.

והתבוננתי עוד דבמחיצה משופעת לביאור הגר"ח ז"ל דיש כאן צירוף הרבה מחיצות קטנות, א"כ חלק מהם מכוסים במים [מלבד במשפע י' מתוך ג' שע"י לבוד יש כאן רק מחיצה אחת ארוכה שהיא כשירה, וכנ"ל בד' הריטב"א], אך לד' החזו"א הנ"ל כבין המחיצות, ואמנם החזו"א עצמו מיקל אפי' בעולה ע"ג ראש המחיצה ממש, ואפילו מדרבנן ס"ל להקל, וכאשר כ' בסי' ק"ג ק"ד וקי"ג דכל דינא דסי' שנ"ו שנוי במחלוקת, ועי' סי' קנ"ו שכ' לחלוק על המ"ב בהבנת ד' המג"א סי' שמ"ה לגבי גומא שבים, עיי"ש.

ובאמת שלא הבנתי ד' החזו"א כה"צ, דאיך נטה מלפרש ד' המג"א כפי' המ"ב דמדרבנן מחמירים במחיצה מכוסה, שהרי באמת כך פסק השו"ע והמג"א סי' שנ"ו, ואם אמת שד' החזו"א להקל כד' הרשב"א, ואף מפרש ד' הריטב"א כן, עיי"ש סי' קי"ג, אך עכ"פ מודה שהשו"ע מחמיר, וא"כ אמאי לא נפרש ד' המג"א סי' שמ"ה כפשוטו וכפסק השו"ע סי' שנ"ו, וצ"ע.

[ומש"כ בגליון הקודם דהחזו"א מודה דמחיצה מכוסה כמי שאינה, טעות היה בידי, שבאמת החזו"א בתחילה סבר להקל ואפי' מדרבנן, וחזר בו להחמיר בסוגריים בסי' ק"ג וסי' ק"ד, ושוב חזר להקל בסי' קי"ג עיי"ש, וחזר בו שם ממה שחזר בו בסוגריים עיי"ש היטב, וכ"כ בשונה הלכות].

בענין חולים שבאו באמצע שבת

במש"כ בעניי בעזהש"י בגליון ע"ה בביני עמודי סימן י' דלכאו' פשוט שחולים שבאים באמצע שבת אוסרים, עיי"ש באורך, העירוני דלכאו' אם בא א' באמצע שבת לדור בא' מן הבתים שיש שם כבר בעה"ב, ובא לדור עמו באותו בית, דלכאו' אינו אוסר, דעד כאן לא דנו בסי' שע"א אלא כשבא לדור בבית בפנ"ע, אך כשבא לדור עם בעה"ב שכבר עירב לא מבעיא אם בא להיות כאורח שלו או כאחד מבני ביתו דוודאי אינו אוסר, דאין לו שום סיבת איסור, אך גם אם בא לדור שם בפנ"ע ולאכול מפת שלו, מ"מ הרי ב' בעה"ב שאוכלים בחדר א' לכאו' א"צ אלא עירוב א', וא"כ כיון שבעה"ב כבר עירב א"כ לא נתחדש כאן סיבת איסור, וכשם שאם היה כאן מער"ש לא היה צריך לערב, וסגי בא' מן הבעה"ב של בית זה, ה"נ השתא לא בא לכאן סיבת איסור באמצע השבת, וה"נ בחולים הבאים לבית חולים שהרי נכנסים לחצר שיש שם כאלו שעירבו, וא"כ לא יאסרו.

ואין לומר דכשיש כמה בעה"ב שאוכלים בחדר א', אם אין עירוב בא אצלם אלא מוליכים עירוב למק"א צריכין ליתן כל א' בעירוב, דזה אינו, דדמי לה' ששבתו בטרקלין ולא פרסו ביניהם רק מחיצות לצניעותא, שכמי שאין ביניהם מחיצות דמי, ועדיפא ממחיצות שאין מגיעות לתקרה דקיי"ל דאפי' מוליכין עירוב למק"א ולדיורין אחרים שבחצר א"צ ליתן אלא עירוב א' שהם כמאוחדים, וה"נ דינא הכי, וא"כ כיון שכבר עירבו על חולים אחרים שבאותו חדר א"כ א"צ שיתן גם הוא עירוב, וא"כ מה בכך שהגיע באמצע שבת שלא נתחדש שום סיבת איסור.

[אלא שא"כ חולה שהגיע לאכול בחדר בפנ"ע שפיר יאסור, אלא שצ"ע אם זה בגדר עומד להיות שלא נוכל לומר בו הותרה, ותלוי לפי הענין].

אכן נר' דהתינח בישראל שראוי לערב שהגיע באמצע שבת, אך אם הגיע חולה שאין מערבין עמו כעכו"ם או מומר וכיו"ב לא מהני סברא זו, דהא קיי"ל דב' שותפין שדרים בבית א' צריך לשכור מכל א' בפנ"ע כמפו' במ"ב סי' שפ"ב סקנ"ב, וא"כ בכל חולה שנתווסף נתווסף סיבת איסור נוספת, וכשעומד לכך לא אמרינן הותרה וכמו שנתבאר באורך בעז"ה.

בגדר הדין דקבעו מקום פיתא במק"א

הנה בעזהש"י הארכתי בעניי בגליון ע"ה במדור הערות בגדר הדין דקבעו כמה בעה"ב מקום פיתא דידהו במק"א, והנה ברצוני לתקן בזה פרט א' שטעיתי בו, והוא במש"כ שם אות א' דאם יש דיורין אחרים בחצר ומוליכין העירוב אל האחרים צריכים כל א' ליתן עירוב, וזה טעות, דהא לא גרע מה ששבתו בטרקלין דכשאין מחיצות מגיעות לתקרה עירוב א' לכולם גם במוליכין לדיורים אחרים, וכפסק השו"ע ומ"ב סי' ש"ע ס"ג [ואמנם אליבא דחזו"א צדקו דברי, אלא שדבריו ז"ל צ"ע, ועי' מש"כ בעניי בגליון הנ"ל בביני עמודי סימן ז'].

ובעיקר מש"כ שם לברר דהכא בעינן שזה יהא מקום פיתא היחידי שלהם בחצר זו שלא יאכלו בשבת זו פת בבית בפנ"ע, וכל אכילת פת שלהם יהא במקום זה וכמוש"כ בערוה"ש, הנה עודני סבור כך, אך מ"מ בטעמא דמילתא התעוררתי דיל"פ שאי"ז משום שכנתערבו, אלא משום שבית זה מוגדר בית של כולם בשווה ואינו מצריך ע"ח, וממילא שאר הבתים שאינם מקום פת נטפלים לבית זה כדין מקום לינה שבחצר שנטפל למקום פיתא שבחצר, וממילא הוא שא"צ ע"ח דאין כאן רשויות חלוקות. ונמצא שהגענו לתוצאה של ע"ח בלי ע"ח, שכמו שאין כאן סיבה לחייב ע"ח שאין כאן רשויות חלוקות, שהרי יש כאן רק מקום פיתא א' השייך לכולם, ובתיהם הנפרדים נטפלים למקום פיתא, ונמצא שנטפל לאותו בית השייך לא' ולא חשיבי רשויות חלוקות. אך באמת י"ל שאנו צריכים להוסיף ולעשותם כמעורבים, דאל"כ הא קיי"ל בסי' שע"א ששאר בתים שבאותו חצר שיש לו בית לאכול אוסרים אף הם, וא"כ צריכים לאחד גם אותם, ולזה בעינן להפכם כמעורבים ע"י שהמקום פיתא דידהו שווה לכולם, וממילא כאילו שיד כולם שווה בכל. אך באמת י"ל שאינו מוכרח, אלא דאחר שבתי הלינה אוסרים רק מחמת שנטפלים למקום פיתא, א"כ כשהמקום פיתא שווה לכולם ואין אוסר אין חילוק הרשויות במקום הלינה לחוד סיבה להצריך ע"ח, ודו"ק היטב.

ומ"מ הא מיהא ברור לי שקולתם חומרתם, שמצד א' יכולים להקפיד זע"ז, ומאידך בעינן שלא יהא להם מקום פת נוסף בחצר זולת זאת, שאל"כ עדיין חלוקים במקום זה, והרי לא נתערבו בדרך אחרת זולת זה מה שאין עוד מקום פיתא מלבד אותו מקום שהם שווים בו וכנ"ל, ופשוט שלא איכפ"ל רק שלא יהא להם עוד מקום פת בחצר זו, אך אם בסעודה אחת יאכלו כל א' בפנ"ע בבית אחר שבחצר אחרת לא איכפ"ל דבחצר זה יש רק מקום פיתא א' שבזה שוים הם, וכל הבתים שבחצר זה טפלים לאותו מקום פיתא, וממילא בחצר זה ליכא רשויות חלוקות.

אלא שכיון שכן חוזרני בי ממש"כ שם אות ג' דלא בעינן מקום פיתא ברצון, דלהאמור אינו כן, דבין אם נאמר שכנתערבו ובין אם נאמר שלאו כנתערבו, אך מ"מ שורש הדבר מיוסד על מה שמקום פיתא אוסר ולא מקום לינה, ושעיקר דירתם במקום פיתא והכל נטפל לזה [או שאינו אוסר כלל וכד' החזו"א], וא"כ כ"ז כשמקום פיתא זו הוא להם ברצון, אך אם היו מעדיפים לאכול במקום לינה ובדיעבד אוכלים בחדר א' כבר אין לו חשיבות, וחזרו מקום לינה שלהם להיות מקום האוסר, וכיון שבזה הם חלוקים שפיר מוגדר החצר כמקום שיש בו רשויות חלוקות וצריכים לערב.

ומש"כ שם דחשיבי כמתערבים אף בלי מעלת מקום פיתא הוא טעות, וכתבתי זאת לפי טעותי הקודמת שיצטרכו ליתן כל א' עירוב בפנ"ע, שזה רק כמו שגבו עירוב ונתערבו, אך כבר נת' שזה טעות, ובוודאי דהכא עדיפא, וטעמא דעדיפותא הוא כמוש"נ לפי שיש כאן רק מקום פיתא יחיד שיד כולם שווה בו, ועי"ז אין כאן רשויות חלוקות, ולזה מוכרחים שיהא לזה חשיבות מקום פיתא שזה רק בכה"ג שזה ברצון וכמוש"כ.

והנני חותם בברכת יישר כחכם ושתזכו להגדיל תורה ולהאדירה בעזהש"י
בן ציון גרינהויז - הקריה החרדית בית שמש

נקרע העירוב אם צריך להודיע לציבור

לכבוד הגליון היקר אליבא דהלכתא!

כיון שראיתי בגליונות הקודמים שדנו בענין כשנקרע העירוב אם צריך להודיע לציבור, ראיתי לנכון לצרף כאן מכתב שזכיתי לקבלו מהגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א בענין זה, וז"ל:

שוכט"ס, לכבוד ידידי הרה"ג החריף ובקי טובא, עיניו כיונים אל אפיקי ראשונים ואחרונים, מו"ה **מתתיהו גבאי** שליט"א מח"ס בית מתתיהו על סוגיות הש"ס.

אחדשת"ה, עוררת בשאלה גדולה המצויה בפרט בימי החורף והגשמים כאשר עירוב מתקלקל ולא ידוע לציבור אם צריך להודיעם, וכדרכך הבאת המצדדים לכאן ולכאן ואלה מקצתם:

גדולי ירושלים היתה דעתם שאין צריך להודיע, שכתוב בספר טוב ירושלים בשם הגה"צ רבי בן ציון ידלר ז"ל שדעת הגאון האדר"ת ז"ל שאין צריך להודיע, וכן כתב בספר נתיבות השבת להג"ר רבי יעקב בלוי ז"ל בשם הג"ר דוד בהר"ן ז"ל, ומהגרש"ז אויערבאך ז"ל בשש"כ ובשולחן שלמה (רע"ו, ט').

ולעומת זאת כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סי' ל"ו) ובחוט שני (שבת ח"ג עמ' קע"ג) שמנהג בכל תפוצות ישראל להכריז לציבור שהעירוב נקרע, אעפ"י שמיעוט שיוצא לרה"ר אינו אלא מתעסק, וגם לא אמרינן לגבי שלא ישמעו להכרזה מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, עיין בדבריהם. - והגר"י זילברשטיין שליט"א בספרו שבת שבתון (סי' רע"ו הערה י"ב) עשה פשרה שבשכונת בני תורה יכריזו.

ופלפלת בחכמה בגדר מתעסק, אם עשה איסור רק שפטור, או שגם איסור ליכא, שאם הוא אסור הגם שפטור יש להודיע שלא יכשלו באיסור בלא יודעים. - אבל אם מתעסק אינו איסור כלל אין צריך להודיע.

ראשית יש לדעת גופא דעובדא של הגדולים הנ"ל היכי הוי שאמרו שאין צריך להודיע, אם בערב שבת קודש שיש עוד אפשרות שלא לצאת לרה"ר, או בשבת קודש (ונדבר בזה בסוף דברינו בס"ד).

דבר זה תליא באשלי רברבא וכבר הלכו בה נמושות, ואנקוט בקצרה בס"ד, וכבר הארכתי קצת בשו"ת משנת יוסף (ח"ז סי' ע"ה). בשו"ת בקי"ז הגרעק"א (סי' ח') כתב (בסוד"ה א"כ) "מתעסק דפטור גם בשאר איסורים, והיינו גם מחטאת אבל מ"מ מיקרי מלאכה, והוי שגגת מלאכה בלא חיוב חטאת". ולהלן (בד"ה ולענ"ד) מתעסק מיקרי ג"כ עבירה אלא שלא חייבה התורה חטאת עליו, עכת"ד. - אבל דעת החוו"ד (במקור חיים סי' ת"ל) מתעסק נחשב כלא עשה כלום. - וכדמסביר האתוון דאורייתא (כלל כ"ד, בתחילת דבריו, ובתחילת ד"ה ואולם) דמתעסק שלא התכוון למעשה נחשב שלא עשה האדם את המעשה כלל ורק כנעשה מאליו, דמה שאיבריו עושים שלא מדעתו אינו נחשב למעשהו "כמובן לכל בר שכל צח".

ובשו"ת עונג יו"ט (או"ח סי' כ') שקו"ט בדברי הגרעק"א, ותוכן דבריו שיש ב' מיני מתעסק: א. שלא התכוון למעשה כלל, והוי כנעשה מאליו [כדוגמת הנשען לקיר והדליק בגבו את הכפתור ונדלק האור בשבת], ודייק כן מלשון הגמ' "מלאכת מחשבת אסרה תורה", ואם אינו מחשב כלל על שום דבר אין איסור. ב. היכא שהתכוון למעשה מותר כגון לזרוק ב' אמות ברה"ר או לחתוך ולהגביה התלוש, שהתכוון לעשות מעשה בידים אלא שלא התכוון למלאכה אסורה, בכה"ג עכ"פ עביד איסורא. ומלאכת מחשבת בעינן רק לחייבו בחטאת, וכאשר התכוון לעשות מעשה ולבסוף יצא מזה מלאכה אסורה, מודה להגרעק"א שעכ"פ עשה עבירה בלא חיוב חטאת.

ובשו"ת לחם שלמה להגאון אב"ד שימלווייא ז"ל (או"ח סי' ז') והאמרי בינה (דיני שבת סי' ז') ג"כ שקו"ט בדברי הגרעק"א, ועיי' בקובץ שיעורים בסוף מסכת פסחים (סי' רט"ו) שהוכיח מהראב"ד בהשגות על בעל המאור בשלהי פסחים דמתעסק בכל האיסורים נחשב למותר. ומשמע מדבריו שבפלוגתת הגרעק"א והחוו"ד נחלקו הראב"ד ובעל המאור, עייש"ה.

א"כ בנידון דידן מי שמוציא מרה"י לרה"ר הרי עושה מעשה ביודעין, אלא שחושב שמוציא לרה"י, וכיון שאין עירוב הוא מוציא מרה"י לרה"ר, וא"כ הוי בגדר מתעסק שיש בו מעשה, הגם שפטור מ"מ יש ענין לשמור על כל אחד בישראל שלא יעשה מעשה איסור, כיון שלהגרעק"א והחוו"ד והעונג יו"ט מתעסק כזה נחשב שעשה מעשה איסור.

וכתב רבינו חיים ויטאל ז"ל (בסוף ההקדמה לעץ חיים) שהרוצה ליכנס לפנימיות התורה יזהר שלא יבוא לידי חטא אפי' בשוגג, שלא יתעוררו הקליפות נגדו לפתותו ולהחטיאו, וכן צריך ליזהר מהקלות כי הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, עכ"ד. גם איתא בספר חסידים שחסיד אחד נתעכב מלעלות לג"ע עליון בגלל שפעם יצא לרה"ר כשהיה בנעלו קצת חול.

אולם יפה כתב הגר"י זילברשטיין שליט"א שבשכונת בני תורה יודיע, כי אצלם לא שייך מוטב יהיו שוגגין. ויש להוסיף עליו שגם שם יש להודיע גם אם אפשר שלא יבואו להוציא לרה"ר, והיינו אם מודיע בערב שבת ויודע לציבור, משא"כ אם יודיע רק בשבת יש חשש שיש כאלה שיקילו לעצמם, או באופן שא"א שלא להוציא כגון זקן שהולך עם מקל ואין לו מי שיעזור לו ללכת בגשם או בשלג, או אשה עם עגלת ילדים שאין לה שום אפשרות להשאיר הילדים שלא בביתם, באופן זה לא יודיע. וי"ל דאפי' למהרח"ו ז"ל הנ"ל לא יחשב להם עון ח"ו כלל, דהוי בגדר אונס.

הגאון רבי יוסף ליברמן שליט"א

מפתחות

סימן שמ"ה

הערות והארות במלאכת הוצאה ועירוב חצירות מקור הלכה עמ' י"ד
טלטול מים שעל גופו ובגדיו מקור הלכה עמ' י"ד
הוצאת קטן בחצר שאינה מעורבת מקור הלכה עמ' י"ד
גומא שבתוך המים הערות והארות עמ' קס"א
נהר מ"ט לא הוה רה"י הערות והארות עמ' קס"א
רה"ר המפולשים משער לשער הערות והארות עמ' קס"א
האם שייך כיום רשות הרבים הערות והארות עמ' קס"א
מהי רשות הרבים הערות והארות עמ' קס"א
רחובות בימינו - רוחבם הערות והארות עמ' קס"א
שיטות הראשונים שא"צ רוחב בעמוד תשעה ברה"ר הערות והארות עמ' קס"א
בענין חורי כרמלית הערות והארות עמ' קס"א
בענין מקום פטור בכרמלית הערות והארות עמ' קס"ב
בדין כרמלית תופסת עד עשרה הערות והארות עמ' קס"ב
ביאור יסוד מחלוקת הראשונים ביסוד גדר דין אחשביה הערות והארות עמ' קס"א

סימן שמ"ו

בדין איסקופה הערות והארות עמ' קס"ב
בענין מק"פ הפתוח לרה"ר או כרמלית הערות והארות עמ' קס"ב
הערה בחפץ שבשתי רשויות הערות והארות עמ' קס"ב

סימן שמ"ט

אימתי אזלינן בתר המיקל בעירוב הערות והארות עמ' קס"ב
אדם העומד ברה"י ומטלטל חפץ ברה"ר הערות והארות עמ' קס"ג

סימן ש"נ

רק מרשות לרשות הערות והארות עמ' קס"ג
היוצא עם רוקו בפיו הערות והארות עמ' קס"ג

סימן שנ"א

בגדרי לבוד [סוגיא דמזחלת שבגג] הערות והארות עמ' קס"ג

סימן שנ"ב

בענין איגודו בידו הערות והארות עמ' קס"ג
ספר שנתגלגל הערות והארות עמ' קס"ג
בדין רבים מכתפים עליו בזיז הערות והארות עמ' קס"ג

סימן שנ"ד

המשלשל חבל לבור למלאות מים הערות והארות עמ' קס"ג
זורק לאשפה של רבים הערות והארות עמ' קס"ג
באשפה בפחות מי"ט ולא רחבה ד"ט הערות והארות עמ' קס"ג

סימן שנ"ה

גזחטרא על פני המים הערות והארות עמ' קס"ג

סימן שנ"ו

בענין מחיצה מכוסה במים מכתבים ותגובות עמ' קע"ט

סימן שנ"ח

אימתי אמרינן פי תקרה הערות והארות עמ' קס"ב
חלון לענין פתח ולבסוף הוקף הערות והארות עמ' קס"ג
מקום שלא הוקף לדירה ורוצה לעשותו כמוקף לדירה ע"י צוה"פ הערות והארות עמ' קס"ג
בדין המחליף דרך מקום פטור הערות והארות עמ' קס"ג
קרפף ששליש ממנה מים ושליש זרעים הערות והארות עמ' קס"ג
בענין קרפף פחות מב"ס שלא הוקף לדירה הערות והארות עמ' קס"ג

סימן שס"א

בשמעתתא דגג הסמוך לרה"ר הערות והארות עמ' קס"ג
גג הסמוך לרה"ר הערות והארות עמ' קס"ד
פי תקרה מתי מהני הערות והארות עמ' קס"ד
עמוד ברה"ר הערות והארות עמ' קס"ד

סימן שס"ב

צורת הפתח הערות והארות עמ' קס"ה
צורת הפתח לפירצה יותר מעשר אמות הערות והארות עמ' קס"ה
בדין פרוץ מרובה על העומד הערות והארות עמ' קס"ה
עומד מרובה מב' רוחות הערות והארות עמ' קס"ה
אילן מתי הוה מוקף לדירה הערות והארות עמ' קס"ה
נידון בענין מחיצות לשם דירה הערות והארות עמ' קס"ה
מחיצה שעשויה לנחת או לצניעות הערות והארות עמ' קס"ה
מחיצה ע"י בני אדם הערות והארות עמ' קס"ה ועמ' קס"ו
בענין מחיצה מבנ"א שידעו לאחר שהועמדו הערות והארות עמ' קס"ה
בענין ספיה לקטן הערות והארות עמ' קס"ה

סימן שס"ג

בדין לחי וקורה מאיסורי הנאה ובדין מצוות לאו ליהנות ניתנו עוד יוסף חי עמ' נ"א
קורה הגבוהה מכ' אמה הערות והארות עמ' קס"ז
קורה הנמוכה מי' טפחים הערות והארות עמ' קס"ז
שצריך שתהא הקורה חזקה כדי לקבל אריח הערות והארות עמ' קס"ז
הניח שתי קורות, ואין בכל אחת כדי לקבל אריח אלא ע"י שניהם הערות והארות עמ' קס"ז

בטעם דסגי בהגבהת הקרקע ברוחב טפח מתחת הקורה שאלות מרפסן עמ' נ"ח אות א'
בענין מק"פ הפתוח לכרמלית שאלות מרפסן עמ' נ"ח אות ב'
בגדרי דין קנה ע"ג המזוזות הערות והארות עמ' קס"ו
קנה שע"ג צורת הפתח המתנענע הערות והארות עמ' קס"ו
ב' חצירות הפתוחות זל"ז הערות והארות עמ' קס"ו
בענין רבים ההולכים על המחיצה (ולגבי מדריגות) הערות והארות עמ' קס"ו
כתותי מיכתת שיעוריה במחיצות גמורות הערות והארות עמ' קס"ז
מחיצה פחותה מעשרה במבוי הערות והארות עמ' קס"ז
מבוי שהוא רחב עשרים אמות הערות והארות עמ' קס"ז
צוה"פ למבוי פחות מעשרה טפחים הערות והארות עמ' קס"ו

סימן שס"ד

איך קיי"ל בפלוגתא אי אתו רבים ומבטלי מחיצות תשו' מרפסן עמ' נ"ח אות א'
תיקון מבוי הפתוח לחצר המעורבת עיון הלכה עמ' י"א
בענין מבוי עקום ופירצה ד' כמבואות שלנו הערות והארות עמ' קס"ז
מבוי העשוי כמין דלית הערות והארות עמ' קס"ז
בענין חלוקות מבואות וחצירות זמ"ז לערב כל א' בפנ"ע ביני עמודי עמ' קי"א
סילוק חצר ממבוי ביני עמודי עמ' קי"א
חצר הרגילה במבוי ביני עמודי עמ' קי"א
חצר שאין רגילה במבוי ביני עמודי עמ' קי"א
חצר הרגילה שאפשר להפכה לאינה רגילה ביני עמודי עמ' קי"א
סילוק חצירות זמ"ז ביני עמודי עמ' קי"א
חילוקי מבואות זמ"ז ביני עמודי עמ' קי"ב
חלוקת מבוי אחד לשניים ביני עמודי עמ' קי"ב
לו"ק באמצע מבוי שאינו מתוקן ביני עמודי עמ' קי"ב
חילוק בין ב' מבואות ביני עמודי עמ' קי"ב
בענין רה"ר שאין מכוון משער לשער ביני עמודי עמ' ק"ט

סימן שס"ו

אמירת ברכה אחת על עירובי תבשילין ועירובי חצירות ועירובי תחומין נתי'ב המנהגים עמ' מ"ט
אם מותר להעביר העירוב לבית אחר לאחר מות בעה"ב תשו' מרפסן עמ' נ"ח
בהדין דבעינן שלא יקפידו זע"ז בעירובי חצרות תשו' מרפסן עמ' נ"ח
המקפיד על עירובו הערות והארות עמ' קס"ח
הרוצה לעשות עירובי חצרות בכל ערב שבת הערות והארות עמ' קע"ח
עירובי חצרות ושיתופי מבואות בפרוסה תשו' מרפסן עמ' נ"ח
בענין בית שנותנים בו העירוב א"צ ליתן פת הערות והארות עמ' קס"ח
בענין זיכוי למי שיתווסף אח"כ שאלות מרפסן עמ' נ"ח אות ג', הערות והארות עמ' קס"ח
המזכה ע"י אשתו במתנה גמורה הערות והארות עמ' קע"ח
יושבי אהלים או מחנה הערות והארות עמ' קע"ח
בית חרושת שמכונותיה וספסליה מחוברות לקרקע וקבועים שממעטים הבית מד"א הערות והארות עמ' קע"ח
שולחן גדול וכבד או מקרר האם ממעט משיעור החדר הערות והארות עמ' קע"ח

סימן שס"ז

החוזר מעירובו הערות והארות עמ' קס"ח
מהו שיעור הרגיל הערות והארות עמ' קע"ח
דין מי שאינו רוצה להשתתף בעירוב ביני עמודי עמ' קל"ט
דין המחמירים שאין העירוב כשר ביני עמודי עמ' קל"ט
דין המקילים שאינם רוצים להשתתף ביני עמודי עמ' קל"ט

סימן שס"ח

בשיעור שצריך כל א' ליתן הערות והארות עמ' קס"ח
מספר הגרוגרות כשמערב רק לצורך טלטול בבנין מגוריו הערות והארות עמ' קס"ח

סימן שס"ט

בענין מי שנתן מעה לחנווני ואמר לו זכה לי הערות והארות עמ' קס"ח

סימן ש"ע

נקרע העירוב אם צריך להודיע לציבור מכתבים ותגובות עמ' קע"ט
בענין מתעסק בהוצאה במקום שנקרע העירוב, ובגדרי מתעסק, ובענין שוגג באיסור דרבנן ביני עמודי עמ' קל"ט
בגדר הדין דקבעו מקום פיתא במק"א מכתבים ותגובות עמ' קע"ט
בענין בית שער הערות והארות עמ' קס"ט
בענין בית שער יחיד הערות והארות עמ' קס"ח
בענין סוכת החג הערות והארות עמ' קס"ט
בענין תפיסת יד הערות והארות עמ' קע"ח
לבוד לחומרא שאלות מרפסן עמ' נ"ח אות ד'

סימן שע"א

בדין בן חצר שהלך לשבות במקום אחר לקט הלכה עמ' נ"ב
בדין מת א' מבעלי הדירות בחצר לקט הלכה עמ' נ"ב
אחד מבני החצר שמת בשבת הערות והארות עמ' קס"ט
בדין יורש דירה בשבת הערות והארות עמ' קס"ט
בענין חולים שבאו באמצע שבת מכתבים ותגובות עמ' קע"ט
חדרי הבית שלא אוכלים בהם מקור הלכה עמ' ל"ו
המחלוקת באחרונים בדין שאר חדרי הבית מקור הלכה עמ' ל"ו
חדרי הבית שאין בהם ד' על ד' מקור הלכה עמ' ל"ו
דין חדר הראוי לדירה שאינו חלק מהבית מקור הלכה עמ' ל"ו
אם יתכן בית ללא מקום פיתא מקור הלכה עמ' ל"ז
מבואר בבה"ל שבנין חשוב ללא תשמיש פיתא אינו בית מקור הלכה עמ' ל"ז
חדר שפעם אכלו בו באופן חד פעמי מקור הלכה עמ' ל"ז
מאי שנא בית אחר בחצר מחדר אחר בבית מקור הלכה עמ' ל"ז

האוסר הוא המקום פיתא שבכל בית מקור הלכה עמ' ל"ז
בענין בעה"ב שאוכל בשבת בבית אחר שבאותו חצר הערות והארות עמ' קס"ט
גוי ששבת במרחק מהלך יום הערות והארות עמ' קס"ט

סימן שע"ב

בדין גגין חצרות וקרפיפות לקט הלכה עמ' נ"ב
ב' חצרות שרוצות לערב יחד לקט הלכה עמ' נ"ג, הערות והארות עמ' קס"ט
אימתי צריכים לערב שתיים דוקא, ואימתי רצו מערבין שתים ורצו מערבין אחד, ואימתי אין מערבין אלא אחד לקט הלכה עמ' נ"ג
כותל שבין ב' חצירות מערבין שנים אם זה רק בכותל ד' ביני עמודי עמ' ק"ן, הערות והארות עמ' קס"ט
במחלוקת המשנ"ב והחזו"א, ובגדר דין הבית שאינו כחצר ביני עמודי עמ' ק"ב
שיטות הראשונים בסוגי המקומות אם הם כבית או כחצר ביני עמודי עמ' ק"ב
בענין חלון או פתח שבין חצירות ובתים והמסתעף ביני עמודי עמ' ק"א
דין פתח שאינו חלון ביני עמודי עמ' ק"ג
בדין חלון בתוך עשרה ביני עמודי עמ' ק"א
בטעם דבעינן שהפתח או החלון יהיו למטה מי"ט תשו' מרפסן עמ' נ"ח אות ב'
בענין פתח גמוך שבין ב' חצירות תשו' מרפסן עמ' נ"ט אות ג'
עוד בדברים הנחשבים כ"פתח" לקט הלכה עמ' נ"ד
מיעוט בסולם ביני עמודי עמ' ק"ז
בענין הסולם שסמכו לזיז תשו' מרפסן עמ' נ"ט אות ד'
תמיהות בענין רוחב וגובה הסולם תשו' מרפסן עמ' נ"ט אות ה'
סולם שאצל כותל שבין ב' חצרות אימתי נחשב כ"פתח" לקט הלכה עמ' נ"ג
מיעוט באצטבא ע"ג אצטבא, ובסולם ששליבותיו פורחות ביני עמודי עמ' ק"ז
חריץ שבין ב' חצרות לקט הלכה עמ' נ"ד
בענין ביטול פירות הראויים לאכילה תשו' מרפסן עמ' נ"ט אות ו'
כלי ששבת בכרמלית מקור הלכה עמ' ל"ד
להקשות על האחרונים שהתירו כלים ששבתו בכרמלית מקור הלכה עמ' ל"ד
הנידון בסברא בגזירת איסור רשויות בכרמלית מקור הלכה עמ' ל"ד
להוכיח מהראשונים שאיסור רשויות נאמר בכרמלית מקור הלכה עמ' ל"ד
גזירת איסור רשויות ברה"י מהתורה מקור הלכה עמ' ל"ד
מקרפף ללא בעלים לבית מקור הלכה עמ' ל"ד
לחוש שנפסל העירוב באמצע שבת מקור הלכה עמ' ל"ה
חוששים שלא שכרו מכל הגוים מקור הלכה עמ' ל"ה
בדין מחיצות שאינם ניכרות וגדרי גוד אסיק ביני עמודי עמ' צ"ז
בגדרי גוד אסיק ובמחיצות שאינן ניכרות ביני עמודי עמ' צ"ז
בדין מחיצות שאינן ניכרות בפחות מד' או בלבוד ביני עמודי עמ' צ"ח
בדין מחיצות גוד אסיק בסוכה ביני עמודי עמ' צ"ח
במח' רב ושמואל במחיצות שאינן ניכרות אי הוי מדאורייתא ביני עמודי עמ' צ"ט
בגדר רשות היחיד בגג תל ועמוד אם הוא מדין גוד אסיק ביני עמודי עמ' צ"ט
בענין השיעור ד' על ד' ביני עמודי עמ' ק"א
בדין תשמישו בקשה לזה ותשמישו בנחת לזה, נותנין לתשמישו בנחת ביני עמודי עמ' ק"ה
דין מקום שתשמישו בקשה כשנתנו למקום שבנחת ביני עמודי עמ' ק"ה
שיטת ר"מ בעמוד ברה"י גזירה אטו תל ברה"ר ביני עמודי עמ' ק"ח
ביאור ג' השיטות במשנה בחילוקי המקומות לענין טלטול מזה לזה ביני עמודי עמ' ק"ח
בא למעטו ביני עמודי עמ' ק"ו
ממעטים בכלים ביני עמודי עמ' ק"ו

סימן שע"ג

שתי גזוזטראות - לערבן יחד לקט הלכה עמ' נ"ד

סימן שע"ד

ב' חצרות שעירבו יחד ונסתם הפתח שביניהם לקט הלכה עמ' נ"ד
פתח שנסתם בשבת הערות והארות עמ' ק"ע
חצרות שנפרצו זו לזו לקט הלכה עמ' נ"ה
שבת כיון שהותרה הותרה ביני עמודי עמ' ק"ד

סימן שע"ו

תינוק בגדיו וצואה שבמעי אדם לענין כלים ששבתו מקור הלכה עמ' ל"ה
המקור והטעם שאדם לא נחשב ככלי ששבת ברשות מקור הלכה עמ' ל"ה
האחרונים נחלקו אם צואה בגופו חשיב ככלים ששבתו מקור הלכה עמ' ל"ו
אם מלבוש קנה שביתה למ"א וסיעתו מקור הלכה עמ' ל"ו
אם למ"א בגדים שלבוש בהם קונים שביתה מקור הלכה עמ' ל"ו
האסור והמותר בחורבה לרש"י ותוס' מקור הלכה עמ' ל"ז
מחלוקת רש"י ותוס' אם אסור לטלטל לחורבה מקור הלכה עמ' ל"ז
משמע בתוס' דשיתוף אינו מתיר חורבה מקור הלכה עמ' ל"ח
האיסור לטלטל מסוכה לסוכה מקור הלכה עמ' ל"ח
בטעם הרמב"ם והשו"ע בענין באר שבשביל שבין ב' חצירות תשו' מרפסן עמ' נ"ט אות ח'
בטעם דמהני קורה רחבה ד' ע"ג בור בין ב' חצירות תשו' מרפסן עמ' נ"ט אות ט'

סימן שע"ח

גדר האיסור ברגל האסורה במקומה מקור הלכה עמ' ל"ט
אם השתמשות הפנימית בחיצונה אוסרת או דחשיבי כחצר אחת מקור הלכה עמ' ל"ט
להוכיח שלהתיר את הפנימית צריך לאחדא לדשא מקור הלכה עמ' ל"ט

סימן ש"פ

ביטול רשות חזרה וחזקה ביני עמודי עמ' קכ"ב
גדר ביטול רשות ביני עמודי עמ' קכ"ב, הערות והארות עמ' ק"ע
ביטל רשותו מערב שבת הערות והארות עמ' ק"ע
האם שאר בני החצר זוכים ברשות המבוטלת ביני עמודי עמ' קכ"ב
בענין הוצאה מבית המבטל לחצר קודם שהחזיקו הזוכים בבית המבטל תשו' מרפסן עמ' נ"ט אות י'

בענין הכנסה מחצר לבית אי בעינן להחשב כאורח תשו' מרפסן עמ' נ"ט אות י"א
שכח ולא עירב מכתבים ותגובות עמ' קע"ט

סימן שפ"א

חזרה מביטול ביני עמודי עמ' קכ"ג
ביטל רשות יחיד אצל יחיד הגהות הגרנ"ק עמ' י"ד
בענין ביטול מבית שדר בו יחיד לבית שדרים שם רבים תשו' מרפסן עמ' נ"ט אות י"ג
ביטל רשותו והוציא מביתו לחצר בע"ש אם אוסר ביני עמודי עמ' קי"ד
מתי חל הביטול ודין חזקה וחזרה מבעו"י ביני עמודי עמ' קכ"ג
האיסור על המבטל להוציא ביני עמודי עמ' קכ"ד
החזקת שאר בני החצר ברשות ביני עמודי עמ' קכ"ג
בענין חזקה ע"י הכנסה מחצר לבית בער"ש תשו' מרפסן עמ' נ"ט אות י"ב
איזה מעשה נחשב חזרה או חזקה ביני עמודי עמ' קכ"ג

סימן שפ"ב

ממי שוכרין

ממי ניתן לשכור את רשות הגוי ביני עמודי עמ' קמ"ה
דיני שכירות רשות מגוי ומומר ביני עמודי עמ' ק"מ
בשיטת הרמב"ם בגדרי שכירות מגוי הערות והארות עמ' קע"ג
לשכור מגוי משכיר כשהשוכר שאפשר לסלקו מצוי בביתוהגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
שכירות מבני ביתו של הנכרי עיין הלכה עמ' ה', הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו, ביני עמודי עמ' קמ"ו
שכירות מאורח של הגוי עיין הלכה עמ' ה', הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו, שיח הלכה עמ' כ"ח
שכירות משכירו של בעה"ב הגויעיין הלכה עמ' ה', הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו
שכירות מעבדיו של בעה"ב עיין הלכה עמ' ו'
שני גויים הדרים בבית אחד אם צריך שכירות משניהם עיין הלכה עמ' ו', הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו, שיח הלכה עמ' כ"ו, ביני עמודי עמ' קמ"ו
נכרי הדר בחצר אם מועיל שיתן לישראל במתנה במקום שכירות עיין הלכה עמ' ד', שיח הלכה עמ' כ"ז
מתנה בעכו"ם הערות והארות עמ' קע"א
שכירות מגוי ע"י שמבטיח ליתן לו אחר השבת שיח הלכה עמ' כ"ז
שכירות מגוי השרוי עמהם בשיירא שיח הלכה עמ' כ"ח
שכירות כשישראל וגוי דרים בבית אחת עיין הלכה עמ' ו'
שכירות מהמשכיר מדין בעלים שיכול לסלקו ביני עמודי עמ' ק"נ
האפשרויות הרבות שמועילה שכירות מהמשכיר ביני עמודי עמ' ק"נ
שכירות ממשכיר ישראל ביני עמודי עמ' ק"נ
לשכור מהגזבר של המלך הערות והארות עמ' קע"ז
שכירות מגזבר המלך לזמן רב האיר המזרח עמ' מ"ג
שכירות מגזבר המלך שתועיל לאחר שנסתלק ממשרתו עיין הלכה עמ' ו'
שכירות מגזבר המלך כשנוטל השכר לעצמו הערות והארות עמ' קע"ד
שכר מגזבר המלך לזמן קצוב ועכשיו נתחלף הגזבר הערות והארות עמ' קע"ד
שכר מאחד מפקידי המלך כשהיה גיזבר ונסתלק ממשרתו ועדיין מקבל פרס הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו
ממונה של המלך שאפשר לשכור ממנו עיין הלכה עמ' י'
שכירות מאנשי חילותיו של מלך הגהות הגרנ"ק עמ' י"ח
שכירות מפקידי חיל שאין להם רשות על העיר הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו
בדברי הח"א שאין לשכור מפקידי החיל עיין הלכה עמ' ו'
דין לשכור מהאדם שהפקיד חפץ ביני עמודי עמ' קנ"ח
שכירות רשות על העיר ממי שאין לו רשות על בתי העיר הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו
שכירות מפועלים הממונים לזמן מוגבל ביני עמודי עמ' קמ"ז
מושל שהודח, ושלטון המתחלף מידי כמה שנים ביני עמודי עמ' קמ"ט
בענין שכירות משר העירעיין הלכה עמ' י', מקור הלכה עמ' י"ד, תשובות ופסקים עמ' מ"ו
שכירות המבוי משר העיר שיועיל להוציא ולהכניס לרשות הנכרי שיח הלכה עמ' כ"ז
ד' גדרי השכירות משר העיר ביני עמודי עמ' קמ"ח
החידושים שנוספו בשכירות משר העיר ביני עמודי עמ' קמ"ח
שכירות מהמשטרה בזמנינו שיח הלכה עמ' כ"ט, האיר המזרח עמ' מ"ג, ביני עמודי עמ' קמ"ט
הערות בשכירות מחברת החשמל הערות והארות עמ' קע"ג
האם בזמנינו מועיל לשכור מהממשלה את דירות הגוים והמומרים ביני עמודי עמ' קמ"ח ועמ' קנ"ט
שכירות מיועצי המדינה או בית משפט ביני עמודי עמ' קמ"ח
שכירות מהעירייה ביני עמודי עמ' קמ"ט
שכירות מהרשויות בזמנינו תשובות ופסקים עמ' מ"ו
שכירות מתאגיד המים וחברת החשמל ביני עמודי עמ' קמ"ט
שכירות על הרחובות והחצרות בזמנינו ביני עמודי עמ' קמ"ט
אופנים שלא מועיל לשכור רק את הרחוב ביני עמודי עמ' קמ"ט

שכירות בכסף ובשטר

שכירות מן העכו"ם אפילו בפחות משוה פרוטה הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו, נתיבי המנהגים עמ' מ"ט, ביני עמודי עמ' צ"ג ועמ' קמ"ג
כתיבת שטר וחתימה ביני עמודי עמ' קמ"ג
באיזה אופן מומלץ לכתוב שטר על השכירות ביני עמודי עמ' קנ"ז
למי שייכים דמי השכירות ביני עמודי עמ' קמ"ג

זמן השכירות

מתי מסתיים זמן השכירות מהגוי שיח הלכה עמ' כ"ח
שכר מהגוי לזמן מסוים וכלה הזמן הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו, ביני עמודי עמ' קמ"ה
שכר מגוי ונגמר זמן השכירות אם צריך לחזור ולערב הגהות הגרנ"ק עמ' י"ד
מה שצריך לערב שנית כשכלה זמן השכירות מהגוי הגהות הגרנ"ק עמ' י"ד
תוקף זמן השכירות, ואם מת או מכר דירתו ביני עמודי עמ' קמ"ה
שכר מהגוי בסתם ומת הגוי הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו
אם היורש אוסר כששכר בסתם ומת הגוי עיין הלכה עמ' ה'
מת הנכרי שדר בחצר תוך הזמן ששכרו ממנו בני החצר אם יורשו אוסר עליהם עיין הלכה עמ' ה'
שכרו בחיי הזקנה מבתה, ואח"כ נפטרה וירש אותה בנה ביני עמודי עמ' קנ"ח

מת המלך תוך הזמן ששכרו ממושל העיר עיין הלכה עמ' ה', הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו
עשיית שכירות בשבת, והאם צריך ביטול ביני עמודי עמ' קמ"ד ועמ' קנ"ח

חזרה משכירות

הגוי חזר בו מהשכירות ביני עמודי עמ' קמ"ה
מתי יכול הנכרי לחזור בו מהשכירות עיין הלכה עמ' ה'
שכרו מהנכרי בסתם והשכיר הנכרי דירתו לנכרי אחר עיין הלכה עמ' ה'
בירור השיטות והכרעת ההלכה בענין עכו"ם ששכרו ממנו וחזר והשכיר ביתו לעכו"ם אחר שיח הלכה עמ' ל"ב
שכרו מהנכרי ומכר דירתו לנכרי אחר עיין הלכה עמ' ה'
השכיר או מכר דירתו או מת לאחר ההשכרה לעירוב ביני עמודי עמ' קמ"ה
אם נתבטל העירוב כשנתבטל השכירות עיין הלכה עמ' ה'
חזרת הבעה"ב מהשכירות בשעה שהאשה אומרת שיהא קיים שיח הלכה עמ' כ"ח
שכר מהנכרי לזמן ידוע אם יכול הנכרי לחזור בו עיין הלכה עמ' ה', הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו
בדעת האחרונים בשכירות לזמן אם יכול הנכרי לחזור באמצע הזמן עיין הלכה עמ' ה'
חזרת הנכרי מהשכירות קודם שבת ראשונה עיין הלכה עמ' ה'
אם יכול הנכרי לחזור מהשכירות קודם שבת הראשונה ע"י חזרת דמיםעיין הלכה עמ' ה'
נכרי שחזר משכירות אחר שבת הראשונה בלא חזרת דמים עיין הלכה עמ' ה'
חזרת הדמים אם מעכב בחזרת הנכרי מהשכירות עיין הלכה עמ' ה'
בדעת הרמ"א דמועיל חזרה מהשכירות ע"י חזרת דמים הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו
חזרה מהשכירות בלא חזרת דמים כששכר משכירו וסלקו הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו
אם בעינן חזרת דמים מהיורש כששכר מאביו הנכרי בסתם - לדעת הרמ"א עיין הלכה עמ' ה'
עירב ונתבטל השכירות אם חוזר וניעור כששכר שנית מהנכרי עיין הלכה עמ' ד', הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו

דיני שכירו ולקיטו

דיני שכירו ולקיטו שיח הלכה עמ' כ"ו, ביני עמודי עמ' קמ"ו, הערות והארות עמ' ק"ע
ביסוד דינא דשכירו ולקיטו ביני עמודי עמ' צ"ה
ביאור כח השכירו ולקיטו ביני עמודי עמ' קמ"ו
מי נחשב שכירו ולקיטו ביני עמודי עמ' קמ"ו
שכירו ולקיטו משכיר או מערב ביני עמודי עמ' קמ"ו
מחלוקת רש"י והרמב"ם אם שכירו ולקיטו מערב או משכיר ביני עמודי עמ' צ"ה
שכירו ולקיטו של הגוי האם משכיר או נותן עירובו האיר המזרח עמ' מ"ג
שכירו ולקיטו של הגוי האם צריך דוקא שיניח אצלו דבר, וכן האם השכירו ולקיטו צריך להשכיר או מספיק לערב הוראת השלכה עמ' מ"ד
במחלוקת הראשונים בשכירו ולקיטו של נכרי אם מערב שיח הלכה עמ' כ"ז
ישראל וגוי הדרים יחד בשותפות אם מקרי הישראל כשכירו ולקיטו עיין הלכה עמ' ו'
בטעם שישראל וגוי הדרים בבית אחד לא הוו כאן כשכירו ולקיטו הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו
ישראל ששכר מקום לדור בבית הנכרי אם דינו כשכירו ולקיטו עיין הלכה עמ' ד'
בדעת המשנ"ב דשכירו ולקיטו שאינו דר בחצר מהני גם כשאינו מערב לדעת ה"א שיח הלכה עמ' כ"ז
שכירו ולקיטו שאינו מבני החצר עיין הלכה עמ' ו', הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו
שכירו ולקיטו שאין לו שימוש בחצר עיין הלכה עמ' ה'
שכירו ולקיטו אם צריך קנין בחצר עיין הלכה עמ' ה'
שכיר ולקיט שלוקח את כסף השכירות לעצמו הערות והארות עמ' קע"א
שכירו שאין הבעה"ב יכול לסלקו הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו
שכירו ולקיטו אם צריכים רשות השתמשות שיח הלכה עמ' כ"ז
שכירו ולקיטו אם צריכים זכות בכל הבית, ואם צריכים זכות בבית שמשכירים עיין הלכה עמ' ו'
שכירו ולקיטו כשיש לבעה"ב זכות שימוש בכל הבית ואינו יכול לסלקם שיח הלכה עמ' כ"ח
שכירות משכירו ולקיטו ביני עמודי עמ' קמ"ו
שכירות מהמשכיר מדין שכירו ולקיטו ביני עמודי עמ' ק"נ
שכירות משכירו ולקיטו אחר שעבר זמן משמרתו הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו
שכירו ולקיטו של שכירו ולקיטו ביני עמודי עמ' קמ"ו
שכירו ולקיטו אם מטעם שליחות הוא בא עיין הלכה עמ' ו', ביני עמודי עמ' צ"ו
האם לד' הרמב"ם השול"ק יכול לבטל ביני עמודי עמ' צ"ו
ביטול רשות אצל שכירו ולקיטו ושואל דוכתא שיח הלכה עמ' כ"ח
הנחת חפציו של שכירו ולקיטו בכדי שיוכל להשכיר עיין הלכה עמ' ו'
דלא אמרינן שכירו ולקיטו להחמיר עיין הלכה עמ' ז'
האם שול"ק דישראל נותן את עירובו ודיו ביני עמודי עמ' צ"ו
רשות להניח כלים שנחשב כתפיסת יד להחשב כשול"ק ולענין שיור למשכיר עיין הלכה עמ' ז'
שכירו שהניח חפציו במקום המושאל לו מהעכו"ם וסלקו אם יכול להשכיר הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו
בטעם ששכירים ולקיטים ישראלים הדרים בבית הגוי אינם אוסרים זה ע"ז עיין הלכה עמ' ז'
שכירים ולקיטים מ"ט אינם אוסרים זה על זההערות והארות עמ' קע"ג ועמ' קע"ד
בטעם דה' שכירים ולקיטים אינם אוסרים זה על זה הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו
שכירים ולקיטים הדרים בבית הגוי אם אוסרים כשמצי לסלוקינהועיין הלכה עמ' ז'
האם מועיל שכירות מקום מהגוי להחשב שכו"ל הערות והארות עמ' קע"ב
אם שכירו קנין בבית כדי שיוכל להשכיר הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו
אם שכירו צריך להניח חפציו במקום המושאל לו הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו

הפקדת חפצים ויחוד מקום

הפקדת חפץ או מפתח ביני עמודי עמ' קמ"ו
פתרון הפקדת מפתח או חפץ בבית הגוי מדין שכירו ולקיטו ביני עמודי עמ' קנ"ח
באיזה אופן מועיל למסור מפתח לשכן גוי וע"ז יחשב כשכו"ל הערות והארות עמ' קע"ג
מנהל או משכיר שיכול להניח חפץ ביני עמודי עמ' קמ"ז
פרטי דין שימוש השכיר ומפקיד החפץ ביני עמודי עמ' קמ"ז
האם צריך להניח בפועל ביני עמודי עמ' קמ"ז

זכות השימוש בבית או בחצר ביני עמודי עמ' קמ"ז
יחוד מקום בבית הגוי שיועיל בשביל להיות שכירו ולקיטו עיין הלכה עמ' ו'
יחוד מקום דלא מהני במקום שאלה ושכירות להיות כשכירו ולקיטו הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו
יחוד מקום כשיש לו רשות השתמשות שם אם מועיל כשכירו ולקיטו הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו
ייחד מקום לשימוש השכיר ביני עמודי עמ' קמ"ז
הפקדת ספר רזיאל המלאך וסגולות ביני עמודי עמ' קמ"ז
הפקדת קופות צדקה ביני עמודי עמ' קמ"ז

כלים ששבתו בחצר ובבית

דיני הוצאה וטלטול כלים ששבתו בבית ובחצר במקומות שאין עירוב חצרות מתוקן כדין ביני עמודי עמ' ק"ל
כללי הטלטול המותר בכלים ששבתו בחצר ובבית ביני עמודי עמ' קנ"ו
כלים ששבתו בחצר אחת ביני עמודי עמ' קל"ב
כלים ששבתו בבית שבחצר א' ביני עמודי עמ' קל"ב
כלים שלא קנו שביתה כלל ביני עמודי עמ' קל"ג

טלטול מבית וחצר

טלטול בחצר שנכרי דר שם עיין הלכה עמ' ד'
נכרי אם אוסר על בני החצר בטלטול עיין הלכה עמ' ד'
טלטול מחצר לחצר שיש שם גוי עיין הלכה עמ' ד'
בדין הטלטול לחצירו של הגוי הדר בפנ"ע [אימתי חצירו חשיבא דירה לאסור להכניס לתוכו] שיח הלכה עמ' ל"ב
טלטול מבית לבית של ישראל שעירבו דרך פתח שביניהם כשיש עכו"ם בחצר הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו
טלטול מבית לבית דרך פתחים שביניהם במקום שיש עכו"ם בחצר הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
טלטול הישראלים דרך פתחים שביניהם או דרך מבוי כשלגוי אין דריסת רגל עליהם שיח הלכה עמ' כ"ז
טלטול מבית לבית הפתוח לחצר שעכו"ם דר בה שלא דרך החצר הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
טלטול מבית לבית הפתוח לחצר שעכו"ם דר בה ושכרו ממנו הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
טלטול מבית לבית של ישראל הפתוח לחצר שדר בו נכרי עיין הלכה עמ' ז'
טלטול מבית לבית הפתוח לחצר שיש שם נכרי ששכרו ממנו עיין הלכה עמ' ז'
טלטול מבית לבית דרך פתחים שביניהם בחצר שיש שם נכרי עיין הלכה עמ' ז'
טלטול עגלה לילדים באזורים מתחרדים כשלא שכרו מגוי ומומר ביני עמודי עמ' קנ"ה
בענין ההיתר הידוע לטלטל עגלה ששבתה בבין השמשות בחדר מדרגות ביני עמודי עמ' קכ"ט
האפשרות הפשוטה לטלטל ילד בעגלה כשחסר שכירות ביני עמודי עמ' קנ"ו
פירוט הדינים המעשיים בעגלות ותינוקות ביני עמודי עמ' קנ"ו
בגוונא דדרים עם נכרי בבנין משותף אם יש לשכור רשותו הימנו, ובענינא דטלטול בחדר מדרגות ביני עמודי עמ' קט"ו
לטלטל מחצר של ישראל אחד וגוי לחצר של ישראל מקור הלכה עמ' מ'
לטלטל מחצר אחת לשניה אף שיש חצר אמצעית של גוי הערות והארות עמ' קע"א
האפשרות המורכבת לטלטל עם עירוב פרטי בבנין ביני עמודי עמ' קנ"ו

דין שיהיו שני ישראלים

דין שיהיו שני ישראלים ביני עמודי עמ' קמ"א
מתי נחשבים שני ישראלים ביני עמודי עמ' קמ"א
בענין גדר הגזירה בב' ישראלים אוסרים זה על זה הערות והארות עמ' ק"ע
ב' ישראלים שיש להם תפיסה א' על חבירו הדרים בחצר עם עכו"ם הגהות הגרנ"ק עמ' י"ד
ב' ישראלים שאינם אוסרים זה ע"ז אם עכו"ם הדר עמם אוסר עליהם הגהות הגרנ"ק עמ' י"ד
ב' ישראלים שאין אוסרים זה על זה הדרים בחצר עם העכו"ם אם חשיב כשנים הגהות הגרנ"ק עמ' י"ד
ב' ישראלים להוציא מבתיהם דרך פתחים כשעירבו ביניהם ויש עכו"ם בחצר הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
שני ישראלים המתאכסנים בפונדק של עכו"ם הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו
שני ישראלים השוכרים דירה מן הנכרי עיין הלכה עמ' ז'
חצרות זו לפנים מזו כשאין ב' ישראלים בחצר אחת עיין הלכה עמ' ז'
אב ובניו המקבלים פרס מאתו הדרים בחצר עם העכו"ם אם חשיב כשנים הגהות הגרנ"ק עמ' י"ד
אב ובניו המקבלים ממנו פרס, וישראל שהשכיר בית שיש לו בו תפיסת יד, אם נחשבים כשנים במקום גוי שיח הלכה עמ' כ"ז
ביטול רשות בב' ישראלים הדרים עם עכו"ם בחצר הגהות הגרנ"ק עמ' י"ד
עירוב בשתי חצרות זו לפנים מזו כשאין ב' ישראלים בפנימית הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
שתי חצרות זו לפנים מזו ואין ב' ישראלים בפנימית אם צריכים לערב הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
שתי חצרות הפתוחות זו לזו באחד דר נכרי ובאחד דרים ב' ישראלים עיין הלכה עמ' ד'
שתי חצרות זו לפנים מזו ונכרי בפנימית וישראל אחד בחיצונה עיין הלכה עמ' ז', האיר המזרח עמ' מ"ג
חצרות זו לפנים מזו וגוי בא' מהם ואין ב' ישראלים בחצר אחת עיין הלכה עמ' ז'
עכו"ם הדר בחצר שדרים בו ישראלים בב' חדרים שבבית אחד הגהות הגרנ"ק עמ' י"ד
חצר של עכו"ם הפתוח למבוי אם אוסר על הישראלים שנשתתפו במבוי עיין הלכה עמ' ד'
ישראלים וגוים בחצרות נפרדות ביני עמודי עמ' קמ"א
ישראלים הדרים בבתים שבספינה של גוי עיין הלכה עמ' ז', הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
ישראלים ששכרו מגוי ודין אכסנאים אצל גוי שיח הלכה עמ' כ"ח
בעה"ב המשכיר בתים לישראלים ולנכרי אם אוסר עליהם הנכרי כשאין הבעה"ב דר עמהם הגהות הגרנ"ק עמ' י"ד
ישראלים בספינה המחולקים במחיצות שאינן קבועות שיח הלכה עמ' כ"ט
עירוב בין הבתים של הישראלים בחצר שדר בה נכרי עיין הלכה עמ' ז'

פרטי דינים בשכירות

מי שוכר מהגוי ביני עמודי עמ' קמ"ד
גדר ההיתר של שכירות מקור הלכה עמ' מ'
מהות השכירות ביני עמודי עמ' קמ"ב
פרטי הדינים בעשיית השכירות ביני עמודי עמ' קמ"ג
תקנת השכירות בזמן הזה, וכשאי אפשר לשכור ביני עמודי עמ' ק"מ
עירוב ללא שכירויות ביני עמודי עמ' קמ"א
ביאור מה צריך הישראל לשכור מהגוי הערות והארות עמ' קע"ב
גדר התקנה באיסור שבדירת גוי וגדר השכירות ביני עמודי עמ' קנ"ה
סיכום האופנים שלא צריך לשכור מהגוים ביני עמודי עמ' קמ"ב
השכירות מהגוי אם יכול להיות גם אחר שעירבו עירוב חצירות עיין הלכה עמ' ד', הגהות הגרנ"ק עמ' י"ד
שכר מהגוי קודם שעירבו עיין הלכה עמ' ד', שיח הלכה עמ' כ"ז
לברך על עירוב קודם השכירות מהעכו"ם הערות והארות עמ' קע"א
כיצד להסביר לגוי את השכירות ביני עמודי עמ' קמ"ג
המנהג למעשה בשכירות מהגוי בזמנינו הוראת הלכה עמ' מ"ד, ביני עמודי עמ' קנ"ה
הערות בדברי החזו"א בגדר השכירות מגוי הערות והארות עמ' קע"ב
דיני השכירות בדירות שכורות ביני עמודי עמ' ק"נ
ישראל המשכיר דירתו לגוי אם הגוי אוסר עליו הגהות הגרנ"ק עמ' י"ד
ישראל המשכיר דירתו לעכו"ם או לעכו"ם וישראל שיח הלכה עמ' כ"ו
שוכר גוי אם אוסר על ישראל המשכירו שיח הלכה עמ' כ"ח
בטעם שישראל המשכיר ביתו לנכרי אינו אוסר עליו עיין הלכה עמ' ד', הגהות הגרנ"ק עמ' י"ד
ישראל המשכיר ביתו לנכרי אם אוסר על בני החצר עיין הלכה עמ' ד'
ישראל שהשכיר ביתו לנכרי אם אוסר על הדרים שם בבית עיין הלכה עמ' ד'
ישראל הדר בביתו של נכרי בשכירות ויש לו רשות השתמשות בכל הבית עיין הלכה עמ' ד', הגהות הגרנ"ק עמ' י"ד
גוי שהשכיר אחת מהדירות לישראל ביני עמודי עמ' קמ"ו
ישראל השוכר מקום לדור בבית העכו"ם עיין הלכה עמ' ד'
ישראל ועכו"ם הדרים בשותפות בבית אחד שיח הלכה עמ' כ"ו
שכירות בעל כרחו של הגוי, ובאופן שלקח את הכסף ביני עמודי עמ' קנ"ח
דירה שמשכירים לגוי במכירת חמץ, ודירת גוי שיהודי גר בה ביני עמודי עמ' ק"ס
אם דירת גוי מעכבת בעירובו שונה הלכות עמ' י"ח
ישראל השוכר דירה בחצר של הגוי מתי א"צ לשכור מהגויהגהות הגרנ"ק עמ' י"ד
אם דין ישראל וגוי הדרים בשותפות תליא בדין שני גויים הדרים יחד הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו
דירת נכרי המעכבת בעירוב עיין הלכה עמ' ד', שיח הלכה עמ' כ"ט
נכרי הדר בחצר שדרים שם אחים המקבלים פרס מאביהם עיין הלכה עמ' ד'
השתמשות עם העכו"ם שדר בחצר בפנ"ע ואין לו דריסת רגל באופן שיש פתח ביניהם למטה מי' עיין הלכה עמ' ד'
להוציא דרך פתחים מבית לבית כשיש עכו"ם הדר בחצר ופתחיהם פתוחים למבוי אחד עיין הלכה עמ' ד'
תפיסת יד כשיש שכן גוי הערות והארות עמ' קע"א
תפיסת יד ע"י שיש רשות להניח הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
שאלת רשות מגוי הדר בחצר שיח הלכה עמ' כ"ז
שאלת רשות מן הגוי האם צריך קנין האיר המזרח עמ' מ"ג
בגדר ההיתר של שואל מן הגוי מקום הערות והארות עמ' קע"ב
בעלים, שוכר, אורח שקיבל רשות או בלי רשות ביני עמודי עמ' קמ"ב
בענין שכן גוי ששכר מגוי הערות והארות עמ' קע"ד
בדין ביטול רשות במקום גוי ביני עמודי עמ' צ"ג
הטעם שתקנו חכמים שלא מהני ביטול רשות בעכו"ם הערות והארות עמ' קע"א
איזו דירת גוי אוסרת ביני עמודי עמ' קמ"ב
תנאים בעצם הדירה ביני עמודי עמ' קמ"ב
איזו זכות שוכרים בדירתו ביני עמודי עמ' קמ"ב
דין דירת גוי המוקפת בעירוב מכל הצדדים ביני עמודי עמ' קנ"ט
מחלוקת איזה זכות שוכרים מהגוי בדירתו ביני עמודי עמ' קנ"ז
האם מותר לומר לגוי שלא יכולים לתובעו להשתמש בדירתו ביני עמודי עמ' קנ"ז
אשה שנפטרה והעוזרת הגויה נשארה לגור בדירתה ביני עמודי עמ' קנ"ז
מתי מועיל שיש לבעה"ב חפצים בדירת הגוי ביני עמודי עמ' קנ"ז
כיצד לשכור מגוי הדר בדירה שכורה ביני עמודי עמ' קנ"ט
עיכוב דירת הנכרי בעירוב ביני עמודי עמ' קי"ג
בהא דגזרו רבנן דדירת נכרי אוסרת שמא ילמד ממעשיו, וביאר דאף ת"ח בכלל האי גזירתא הגם דגבי ריבית לא גזרו רבנן בת"ח ביני עמודי עמ' קי"ד
פתרון להתיר בדיעבד דירת עובדים זרים ביני עמודי עמ' קנ"ח
בעלים ישראל ודייר גוי, ולהיפך ביני עמודי עמ' קמ"ב
שורש התקנה שיהודי לא יגור במקום שגרים גוים ומומרים ביני עמודי עמ' קנ"ה
בזמן הזה שדרים בין הגוים לא בטלה התקנה ביני עמודי עמ' קנ"ה
האם צריך שתושב המקום ישכור מהגוי ביני עמודי עמ' קנ"ח
דין גוי שנסע מביתו לשבת, האם נשאר איסור ביני עמודי עמ' קנ"ט
מהי הגדרת עיר אחת לדין גוי שנסע לשבת ביני עמודי עמ' קנ"ט
חצר שישראל ואינו יהודי דרים בה בבית אחד של ישראל אצל ביתו של זה ופתח פתוח ביניהם האם יכול לערב עמו האיר המזרח עמ' מ"ג
השכרה כשבעה"ב מוחה או רוצה מכתבים ותגובות עמ' קע"ט
לעשות יחיד במקום נכרי בפתח שבין חצירות מקור הלכה עמ' מ'
בחלון בין החצירות לרש"י מותר ולתוס' אסור מקור הלכה עמ' מ'
מהו שכירות רעועה מקור הלכה עמ' מ'
בספר העתים מבואר ששוכר זכות להניח חפץ מקור הלכה עמ' מ'
שכירות מקום מסוים מקור הלכה עמ' מ'
דעת המשכנות יעקב בגדר שכירות רעועה מקור הלכה עמ' מ"א
להוציא מחצר ישראל לחצר העכו"ם שבצדו וממבוי ששכרו מהשר לרשות העכו"ם שיח הלכה עמ' כ"ז
בדעת המג"א בשכירות סתם לאחר שבת הראשונה עיין הלכה עמ' ה'
ישראל ונכרי הדרים בבית אחד שצריך לשכור ולערב עיין הלכה עמ' ו'
חצר שישראל ואינו יהודי דרים בה ובית ישראל אחר פתוח לבית של הישראל שני בתים בחצר אחת עיין הלכה עמ' ז'
מקום אכילה אוסר ביני עמודי עמ' קמ"א
ספינה המחולקת במחיצות שאינן קבועות ביני עמודי עמ' קמ"ב
ב' חצרות של נכרי ושל ישראל שיש ביניהם חלון או פתח עיין הלכה עמ' ז'
ב' חצרות זו לפנים מזו הערות והארות עמ' קע"ד
כשאין לעכו"ם דריסת רגל הערות והארות עמ' קע"א
אינו יהודי שהשכיר בית לחבירו אינו יהודי הערות והארות עמ' קע"א
האם יש דין לכתחילה לשכור מהשכיר ולא מהמשכיר הערות והארות עמ' קע"ג
יבאר דגריע טפי לדור עם ישראל המחלל שבת בפרהסיא מלדור עם נכרי והמסתעף ביני עמודי עמ' קי"ד
שכירות רעועה ביני עמודי עמ' קמ"ג
שוכרים זכות בבית או בחצר ביני עמודי עמ' קמ"ג
לשון שכירות, שאלה, מתנה, קנין ומכירה ביני עמודי עמ' קמ"ד
שכירות בעל כרחו ביני עמודי עמ' קמ"ד
שכירות לפני השלמת המחיצות והנחת הפת ביני עמודי עמ' קמ"ד
שכר לעצמו ויצא מהעיר ביני עמודי עמ' קמ"ה
יפוי כח להשכיר לעירוב ביני עמודי עמ' קמ"ו
עובדי נקיון ואנשי תחזוקה ביני עמודי עמ' קמ"ז
שכיר שהתפטר מתפקידו ביני עמודי עמ' קמ"ז
כשאין יכול לסלק את השכיר ביני עמודי עמ' קמ"ז
נוסחאות השכירויות השונות ביני עמודי עמ' קנ"א
ביאורים ודיוקים בנוסח השכירות ביני עמודי עמ' קנ"א
חוזה עשיית השכירות ממי שיש לו פועל זר בביתו או בעלים שמשכיר דירתו ביני עמודי עמ' קנ"א
שכירות בחצר בלבד ביני עמודי עמ' קנ"ב
מאמר הדרכה לעשיית השכירות באופן מעשי ביני עמודי עמ' קנ"ב
האם חילונים נחשבים לחומרא כיהודים לאסור ביני עמודי עמ' קנ"ה
ג' חלקים בהיתר של עירוב ביני עמודי עמ' קנ"ו
ד' תנאים בהיתר שלא השאיל ע"ד שיאסור בבתי מלון ביני עמודי עמ' קנ"ז
האם שייך היום הדין של משכיר דמצי לסלוקי הערות והארות עמ' קע"ג
משכיר שיכול לפנות את הדייר בהודעה מראש ל' יום בהא דאחד מבני החצר שוכר בשביל כולם עיין הלכה עמ' ה', הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ו, ביני עמודי עמ' קמ"ד
ה' הדרים בחצר שאחד שוכר מהא"י בשביל כולם עיין הלכה עמ' ה'
בדין חמשה שגבו את עירובן א' מוליכו על ידי כולן אם הוא מדין שליחות ביני עמודי עמ' צ"ו
בדינא דחמשה הדרים בחצר דאחד שוכר מהנכרי בשביל כולם, אי בעי לשכור מקודם שיערבו או איפכא ביני עמודי עמ' קי"ז
דין הקומות בבנינו בזמנינו ביני עמודי עמ' קמ"א
בבנין רב קומות ויש שכנים גוים האם אוסרים על השכנים הישראלים הוראת הלכה עמ' מ"ד
דין משפחה אחת בבנין חילוני ביני עמודי עמ' קנ"ה
יהודים בבית מלון שיש בו חילונים ביני עמודי עמ' קנ"ה
בנין חרדי שיש מומר בכניסה פרטית ביני עמודי עמ' קנ"ז
חדרי אירוח ובתי מלון ביני עמודי עמ' קמ"א
יהודי שנסע לחו"ל למקום שאין בו יהודים ביני עמודי עמ' קנ"ה

סימן שפ"ג

כשאין הגוי בבית אינו מעכב שונה הלכות עמ' כ"א
גוי שאינו נמצא בביתו ויכול להגיע תוך יום ע"י רכב האם אוסר הוראת הלכה עמ' מ"ד, ביני עמודי עמ' קי"ז
גוי שהיה רחוק מביתו בער"ש מהלך יום ובא בשבת הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
בטעם שלא אמרינן הואיל אצל גוי שבא בשבת הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
מה דלא אמרינן הואיל והותרה אצל גוי ששב באמצע השבת עיין הלכה עמ' ז'
עכו"ם שבא בשבת ושכרו ממנו אם אמרינן דהעירוב חוזר וניעור הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
מתי אומרים שהעירוב שנתבטל חוזר וניעור עיין הלכה עמ' ז'
בישוב הסתירות מתי אמרינן שהעירוב חוזר וניעור עיין הלכה עמ' ז'
חצר שדר בו עכו"ם שאינו רוצה להשכיר ומת בשבת הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
אם אמרינן חוזר וניעור בעכו"ם מהחצר שמת בשבת הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
אם היורש אוסר כאשר הגוי ששכרו ממנו מת באמצע השבת הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
בדעת האחרונים דבמת בשבת א"צ שכירות מהיורש עיין הלכה עמ' ז'
גוי שלא השכיר ומת בשבת עיין הלכה עמ' ח'
נכרי הדר עם ישראלים בחצר ומת בשבת עיין הלכה עמ' ז'
מת באמצע השבת הגוי ששכרו ממנו הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
שכר מגוי ער"ש ומת בשבת אם אמרינן בזה כיון שהותרה היתר שכירות מהגוי בשבת הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז, עיין הלכה עמ' ז'
בדעת הט"ז שמיתת הגוי מתרת רק אם שכרו ממנו עיין הלכה עמ' ז'
בדעת הראב"ד דאמרינן דהעירוב חוזר וניעור במת הגוי בשבת עיין הלכה עמ' ז'
אי מהני ביטול בין הישראלים כשלא שכרו מבעו"י ומת הגוי בשבת עיין הלכה עמ' ח'
הטעם דדירת עכו"ם כדירת בהמה הערות והארות עמ' קע"ד
הנפק"מ בין ביטול רשות לעירוב הערות והארות עמ' קע"ד
בענין דירה בלא בעלים בישראל ובגוי ביני עמודי עמ' צ"ג

סימן שפ"ד

גוי אכסנאי אם מעכב שונה הלכות עמ' כ"א
גוי אכסנאי אם אוסר כשיכול לסלק את הישראל בעה"ב הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
מתי אכסנאי גוי יכול לאסור על בעה"ב הישראל הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
אופנים שאכסנאי גוי אוסר לאחר ל' הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
בחילוק שבין גוי אכסנאי שאוסר לאחר ל' לבין שוכר גוי שאינו אוסר הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
גוי אכסנאי אם אוסר כשיכול להוציא את הבעלים מהבית עיין הלכה עמ' ח'
גוי אורח שלא בשאלה ושכירות עיין הלכה עמ' ח'
גוי ששכר בית אצל ישראל אם אוסר כשאין בעה"ב דר שם בחצר עיין הלכה עמ' ח'
גוי השוכר בחצר אם אוסר כשיכול הישראל לסלקו משם עיין הלכה עמ' ח'
גוי אכסנאי שבא ע"ד לשבות זמן ארוך הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
גוי אכסנאי שאינו רגיל שבא לזמן של יותר מל' יום עיין הלכה עמ' ח'
בטעם שאכסנאי גוי אוסר בחצר ביותר מל' יום עיין הלכה עמ' ח'
אורח לשלשים יום אם נחשב כבר קבוע עיין הלכה עמ' ח'
אורח בעלמא אם אוסר בזמן מרובה עיין הלכה עמ' ח'
אורח היושב בכל החצר שיח הלכה עמ' כ"ט
אורחים בבית מלון ובעל המלון גוי או אחד מהאורחים גוי האם אוסר הוראת הלכה עמ' מ"ד
אנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים הערות והארות עמ' קע"ד
אנשי חיל המלך הנכנסים לבית ויכולים לסלקו לבעה"ב חוץ מחדר א' שבבית שיח הלכה עמ' כ"ט
חיל המלך אם אוסרים גם בלא מקום פיתא עיין הלכה עמ' ח', הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
חיל המלך אם אוסרים במקום ששר העיר שקנו מידו יכול לסלקם עיין הלכה עמ' ח'
רשות הנחת כלים שאין מועיל להפקיע רשות חיל המלך עיין הלכה עמ' ח'
חיילים שנכנסו לבית הישראל בחזקה ויש רשות לשר העיר להוציאם הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
פקיד המשנה מחוק המלך ומתאכסן בבית ישראל בחזקה ויש בכחו להוציא את הישראל מביתו הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
מה דלא מהני כשיש לבע"ב רשות להניח כלים שלא יאסרו חיל המלך הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
כשיש לבעלי בתים רשות להניח כלים של היתר בבתים שנכנסו שם אנשי חיל המלך הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
גוים הנכנסים בחזקה לבית ישראל ויש לישראל רשות להניח שם כלים עיין הלכה עמ' ח'
בענין משכיר שיש לו זכות להניח חפצים בבית השוכר שאלות מרפסן עמ' נ"ח אות ה'
תפיסת יד בבית שאין מוליכין שם את העירוב הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז
מתי אוסר גוי המתאכסן בבית שבחצר עיין הלכה עמ' ח'
בדעת הרשב"א לענין גוי השוכר בית אצל ישראל עיין הלכה עמ' ח'
בצירוף ב' הטעמים שגוי השוכר בית אצל ישראל אינו אוסר, ובחילוק בין מצי לסלוקי או לא עיין הלכה עמ' ח'
בטעם שכתב הרשב"א דשוכר גוי אין אוסר על משכיר ישראל משום מלתא דלא שכיחא עיין הלכה עמ' ח'
ידון בחידושו דהמג"א ז"ל דגוי שיש לו חוב על הבית מקרי ברשות ביני עמודי עמ' קי"ז

סימן שפ"ה

דין צדוקי וכותי בעירוב עיין הלכה עמ' ט', הגהות הגרנ"ק עמ' ט"ז, שונה הלכות עמ' כ"א
עירוב לצדוקי המחלל שבת בפרהסיא עיין הלכה עמ' ט', הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
ביטול רשות אצל צדוקי המחלל שבת בפרהסיא שיח הלכה עמ' כ"ט
ביסוד דין דירת גוי וצדוקי ומחלל שבת והמסתעף ביני עמודי עמ' צ"ד
האם צדוקי ומחלל שבת הוו כגוי אף לקולא שאינו אוסר ביחיד ביני עמודי עמ' צ"ד
ביסוד הדין דגוי וצדוקי אינו בר עירוב ביני עמודי עמ' צ"ד
חשש דשמא ילמד ממעשיו לגבי צדוקי הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
בדינא דצדוקים כהאידנא לדעתי' דמרן הבית יוסף ז"ל והמסתעף ביני עמודי עמ' קי"ז
בני צדוקים ומומרים ביני עמודי עמ' קל"ז
חילונים המצויים בזמנינו האם יש להם דין גוי שאינם יכולים לערב הוראת הלכה עמ' מ"ד
דיני מומר ומי שאינו מודה בעירוב, ודין חילונים בזמנינו ביני עמודי עמ' קל"ה
דין תינוק שנשבה ודין החילונים בזמנינו ביני עמודי עמ' ק"ס
תינוק שנשבה ביני עמודי עמ' קל"ו
בענין עירוב או שכירות מתינוקות שנשבו הערות והארות עמ' קע"ו
סיכום הטעמים לחובת השכירות מחילונים שבזמנינו ביני עמודי עמ' ק"ס
חילוני שגר בשכונה חרדית ומפחד לנסוע בשבת ביני עמודי עמ' ק"ס
מחלל שבת שדינו כגוי האם אוסר אף ביחיד או לא הוראת הלכה עמ' מ"ד
מחלל שבת שדינו כגוי האם שוכרין ממנו אפילו בפחות משוה פרוטה הוראת הלכה עמ' מ"ד
דירת גוי ומחלל שבת אם אוסר את העירוב תשובות ופסקים עמ' מ"ו
עירוב עם מחלל שבתות כשאומר מותר הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
מחלל שבת בפרהסיא ביני עמודי עמ' קל"ה
מחלל שבת בפעם א' בפרהסיא שיח הלכה עמ' כ"ט
מתי נחשב מחלל בפרהסיא ביני עמודי עמ' קל"ה
מחלל שבת בצנעא מתוך כפירה ביני עמודי עמ' קל"ו
מחלל שבת בצנעא לתיאבון ביני עמודי עמ' קל"ו
הערה חשובה בדין מחללי שבת בצנעא הערות והארות עמ' קע"ו
דין מחלל שבת בצנעא, ואנשים שאינם נזהרים לטלטל כשאין עירוב ביני עמודי עמ' ק"ס
לחשוש על מחלל שבת שמא יתבייש בפני גדול הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
בהא דחידש התורת חיים דבגוונא דמחלל שבת בפרהסיא ומתבייש לחללו קמיה הנשיא מקרי בצינעה ביני עמודי עמ' קי"ח
דין מי שלא יחלל שבת בפני הרב הראשי ביני עמודי עמ' ק"ס
שכירות ממחללי שבתות עיין הלכה עמ' ט'
מחלל יו"ט או יוהכ"פ האם דינו כגוי הוראת הלכה עמ' מ"ד
מומר הרי הוא כגוי ביני עמודי עמ' קכ"ו
גדר מומר ביני עמודי עמ' קכ"ה
דירת מומר ביני עמודי עמ' קכ"ה
מומר להכעיס בשאר עבירות ביני עמודי עמ' קל"ה
פרטי דינים שונים במומר ביני עמודי עמ' קכ"ו
ציונים בעניני מומר ביני עמודי עמ' קכ"ו
דינו של מומר לגבי ביטול רשות ושכירות לענין עירובין נתיבי המנהגים עמ' מ"ט
ישראל מומר האוסר בעירוב והשכירות ממנו הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
ישראל שהמיר אחר ששכרו מגזבר העיר הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
ישראל שהמיר ויש לו פתח לחצר ופתח שני לחצר אחרת שיח הלכה עמ' כ"ט
ישראל מבני החצר שאחר שהמיר פתח פתח לשכונת הגויים עיין הלכה עמ' ט', הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
בן חצר שפתח עוד פתח לאחר שהמיר לשכונת הגויים שיח הלכה עמ' כ"ט
ישראל שהמיר דוחין אותו אצל פתח פתוח לשכונת הגויים הערות והארות עמ' קע"ו
המיר לאחר שביטל רשותו שיח הלכה עמ' כ"ט
נעשה מומר באמצע השבת עיין הלכה עמ' ט'
דין מומר למוקצה בעירוב עיין הלכה עמ' ט', הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז, שיח הלכה עמ' כ"ט
מומר ע"י חילול שבת באיסור דרבנן הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז

מומר למצוות עירוב בלבד חשיב כמומר שאוסר על העירוב הערות והארות עמ' קע"ו
דירת גוי, מומר, ושאינו מודה בעירוב, והמסתעף בעניני מומר ביני עמודי עמ' קכ"ד
דין ישראל מומר כשדר עם ישראל אחד בחצר עיון הלכה עמ' ט'
שכירות לכל העיר שיועיל לגבי מומרים שהמירו בשבת עיון הלכה עמ' ט'
עירוב עם מי שאינו מודה בעירוב עיון הלכה עמ' ט', ביני עמודי עמ' קכ"ה ועמ' קל"ו
אינו מודה בעירוב בזמנינו, ודין אפיקורס ביני עמודי עמ' קל"ו
אינו מודה בעירוב מחמת חומרא ביני עמודי עמ' קל"ו
דין מסור בעירוב הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
אומר מותר ביני עמודי עמ' קל"ו
שוגג ביני עמודי עמ' קל"ו
נושר ביני עמודי עמ' קל"ז
לחומרא הוי כישראל ביני עמודי עמ' קל"ז
דין גר תושב בחצר עיון הלכה עמ' ט'
בענין השכירות שעושים בזמנינו לצורך העירוב הערות והארות עמ' קע"ה
האם שכירות מועילה בישראל ביני עמודי עמ' צ"ה
בגדר דירת גוי דאוסר האם הוי דירה מדרבנן, או דהוי איסור חדש ביני עמודי עמ' צ"ה
הטעם שדירת גוי לא שמה דירה ביני עמודי עמ' קכ"ד
הטעם דלא אמרינן הואיל והותרה היכא דחזר בו מביטולו ביני עמודי עמ' צ"ה
מתי משתמשים בביטול רשות בזמנינו ביני עמודי עמ' ק"ס

סימן שפ"ו

דיני שיתוף בעירוב שונה הלכות עמ' כ"ב
הטעם שהצריכו רבנן שיתוף הערות והארות עמ' קע"ז
מקום נתינת פת של שיתוף עיון הלכה עמ' ט'
מנהג הנחת עירוב בבית הכנסת נתיבי המנהגים עמ' מ"ט
להניח השיתוף בבית הערות והארות עמ' קע"ז
לשים את השיתוף בחצר שבמבוי הערות והארות עמ' קע"ו
להניח את העירוב במבוי במקום המשתמר הערות והארות עמ' קע"ו
הנחת השיתוף בחצר המשתמר הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
שיתוף כשהם בריחוק מקום ודלתות נגעלות ביניהם הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
נתינת שיתוף מבואות בב' בתים עיון הלכה עמ' י', שיח הלכה עמ' ל'
הנחת עירוב בערב סוכות בפת המונחת בבית נתיבי המנהגים עמ' מ"ח
מבוי בעיר שעשו שיתוף בפנ"ע עיון הלכה עמ' ט'
חצר הפתוח לשתי מבואות אם אוסר כשעובר במבוי שלא שיתף עמהם עיון הלכה עמ' י'
בגוונא דהניח השיתוף במבוי במקום המשתמר אי מהני ביני עמודי עמ' קי"ח
שיתוף בין מקומות המרוחקין זה מזה ודלתות נעולות מפסיק ביניהם עיון הלכה עמ' ט'
משותף עם שכניו בסחורה של שני מיני אוכלים עיון הלכה עמ' ט'
חצירות של זמנינו הערות והארות עמ' קע"ז
אם נדר או נשבע שלא יהנה מהאוכל האם משתתפין לו בה שיח הלכה עמ' ל'
האם אפשר להשתתף באורז, תפו"א, חצילים, שעועית (כשאינם מבושלים), וכן בשר חי ודגים חיים הוראת הלכה עמ' מ"ה
בפירוש בשר חי ששיעורו אכילת שתי סעודות שיח הלכה עמ' ל'
פירוש בשר חי לענין שיתוף עיון הלכה עמ' ט'
שם חי לבשר שאינו מבושל כל צרכו הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
חי בירקות ובבשר לענין שיתוף עיון הלכה עמ' ט'
שיתוף בחיטים ושעורים לדעת הרמב"ם הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
האם משתתפים בתבלין הוראת הלכה עמ' מ"ה, ביני עמודי עמ' קי"ט, הערות והארות עמ' קע"ז
בביאור דברי הגמ' למ"ד שמערבין בתבלין הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
האם משתתפים בביצים חיות הוראת הלכה עמ' מ"ה, ביני עמודי עמ' ק"כ
גדר חומץ לענין שיתוף הוראת הלכה עמ' מ"ה
בהא דאין מערבין במלח בפני עצמו ביני עמודי עמ' ק"ט, הערות והארות עמ' קע"ו
עירוב במלח ומים הערות והארות עמ' קע"ו
שיתופי מבואות ועירובי תחומין במאכל שאינו ראוי לאדם מסוים נתיבי המנהגים עמ' מ"ח
בענין לערב בדבר שא"א לאוכלו מספק הערות והארות עמ' קע"ו
שיתוף בירקות שדרכן לאכול חיין הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
שיתוף בכמהין ופטריות הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז, ביני עמודי עמ' קי"ח
שיתופי מבואות ועירובי תחומין בקטניות בימי הפסח נתיבי המנהגים עמ' מ"ח
אם מערבין ומשתתפין בממתקים ביני עמודי עמ' קי"ט
בהא דמערבין לנזיר ביין ביני עמודי עמ' ק"כ
אי הא דאי' בגמ' מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה הוי אף בעירובי תבשילין ביני עמודי עמ' ק"כ
המשותף עם שכניו בכיכרות הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
שיעור שמן לשתף בועיון הלכה עמ' ט', הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז, שיח הלכה עמ' ל'
שיעור מלא הקב לשיתוף בשאר תפוחים הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
שני מבואות שנתנו שיתופן בחצר א' שבמבוי הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
דריסת רגל במבוי למי שאינו משתתף הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
בענין חילוק מבואות זמ"ז ע"י צוה"פ או לו"ק בעיר המוקפת חומה שאלות מרדכי עמ' נ"ח אות ו'
בענין חילוק מבוי ע"י צוה"פ כשיש להם דריסת רגל זע"ז שאלות מרדכי עמ' נ"ח אות ז'
נתינת אחד עבור כל בני המבוי שיח הלכה עמ' ל'
תיקון מבוי בפני עצמו בעיר המוקף חומה עיון הלכה עמ' ט'
חילוק מבואות בעיר המוקפת חומה ע"י לחי וקורה עיון הלכה עמ' ט'
ככר שאמר עליו היום חול ומחר קודש - דינו בבין השמשות עיון הלכה עמ' י'
האם במקום אמרינן בטלה דעתם הערות והארות עמ' קע"ו
האם יש נפק"מ מציאותית מעירוב שכירות וביטול חזקה על בין השמשות ביני עמודי עמ' קכ"ד
ביני עמודי עמ' קכ"ז

סימן שפ"ז

שותפין במבוי צריכין לערב בחצרות שונה הלכות עמ' כ"ג
הנחת העירוב בחצר הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
מקום הנחת הפת לשיתוף הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
האם למעשה עושים גם שיתוף וגם עירוב או רק שיתוף באיזה אופן יועיל נתינת אחד גם לעירוב הוראת הלכה עמ' מ"ה, בינת שמחה עמ' ג'
האם סומכים על שיתוף במקום עירוב שיח הלכה עמ' ל', האיר המזרח עמ' מ"ג, הערות והארות עמ' קע"ז
לסמוך על עירוב במקום שיתוף כשלא עירבו החצרות עם הבתים אלא זע"ז עיון הלכה עמ' י'
בענין שיתוף בלא עירוב הערות והארות עמ' קע"ז
דין פהבכ"ס לשיתוף במקום עירוב הערות והארות עמ' קע"ז
לסמוך על שיתוף יין במקום עירוב עיון הלכה עמ' י'
לסמוך על שיתוף במקום עירוב כשמניחו בחצר עיון הלכה עמ' י'
לסמוך על שיתוף כשלא עירבו החצרות בפנ"ע עיון הלכה עמ' י'
לסמוך על שיתוף כשמתנה בפירוש שיועיל לעירוב שיח הלכה עמ' ל'
להתנות בשיתוף שיועיל לעירוב חצרות עיון הלכה עמ' י'
נשתתפו במבוי וא' מבני המבוי לא עירב עם בני חצרו עיון הלכה עמ' י'
נשתתפו במבוי ולא עירבו בחצירות עיון הלכה עמ' י'
נשתתפו במבוי וערבו בחצירות חוץ מאחד הערות והארות עמ' קע"ז
ידון אם במצרים נהגו לסמוך אשיתוף במקום עירוב והמסתעף ביני עמודי עמ' ק"כ
אחד מבני החצר ששיתפו שלא עירב עם בני חצרו הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
מקום הנחת הפת שיועיל לעירוב ויהא ניכר לשיתוף הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
שיתוף ע"י אחד מבני החצר המועלת במקום עירוב בינת שמחה עמ' ג'
בביאור דברי הרמ"א שהצריכו שיתוף ועירוב כאשר אחד מבני החצר נתן לשיתוף אם הכונה בלא עירוב בינת שמחה עמ' ג'
בטעם דלא בעינן להרמ"א לערב כשאחד מבני החצר נתן לשיתוף בינת שמחה עמ' ג'
בטעם המנהג שלא לעשות רק שיתוף אחד בקמח הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
בענין התנאי שעושין בשעת השיתוף הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
אחד מבני המבוי שלא נשתתף עמהם עיון הלכה עמ' י'
אין מקפידין על פרוסתן שכתב הרמב"ם שאם לא עירבו בחצירות סומכין על שיתוף בשבת ראשונה עיון הלכה עמ' י'
חצרות שלא עירבו עם הבתים ומערבים עם החצרות שיח הלכה עמ' ל'
הוצאת כלי הבתים לחצר אחרת כשעירבו רק החצרות הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז

סימן שפ"ח

דין אם לא עירבו החצרות יחד וגם לא נשתתפו במבוי שונה הלכות עמ' כ"ג
אם עירבו חצירות עם הבתים האם מטלטלים במבוי כלים ששבתו בתוכו האיר המזרח עמ' מ"ג
אם עשו עירוב חצירות ולא עשו שיתוף מבואות האם יכולים לטלטל בתוך המבוי [כלים ששבתו בתוכן בכניסת שבת] הוראת הלכה עמ' מ"ה
טלטול במבוי כלים ששבתו במבוי כשעירבו חצרות עם הבתים ולא עירבו ושיתפו החצרות הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז

סימן שפ"ט

גוי שיש לו חלון פתוח לבקעה או לקרפף שונה הלכות עמ' כ"ג
אינו יהודי הדר במבוי ויש לו חלון דע"ד טפחים לחוץ המבוי הערות והארות עמ' קע"ז
בהא דנכרי הדר במבוי ואית ליה חלון אחורי ביתו הפתוח לבקעה או קרפף דאף דאית ביה דעד"ט אינו אוסר אבני מבוי ביני עמודי עמ' ק"כ
ישראל שיש לו פתח למבוי ופתח מאחוריו לקרפף ושכח ולא עירב והקרפף הוקף לדירה האם אוסר האיר המזרח עמ' מ"ג
ישראל שלא עירב עם בני המבוי ויש לו פתח גם לקרפף יתר מב"ס שהוקף לדירה הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז

סימן ש"צ

מבוי שצדו אחד גוי וצדו אחד ישראל שונה הלכות עמ' כ"ד
להוציא מחצר לחצר שעירבו עמו דרך חלונות במבוי שיש שם גוי הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
טלטול מחצר לחצר דרך פתחים במבוי שיש בו נכרי עיון הלכה עמ' י'
טלטול במבוי שיש שם גוי מחצר לחצר שלא דרך המבוי הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
עירוב עם הישראלים במבוי שיש שם נכרי עיון הלכה עמ' י'
מבוי שצדו אחד גוי וצדו אחד ישראל ובית של ישראל אחר אצלו הערות והארות עמ' קע"ז

סימן שצ"א

דין בטול רשות לאותן ששכחו לערב שונה הלכות עמ' כ"ד
רבים לגבי רבים אי חשיבי כאורחים הגהות הגרנ"ק עמ' י"ח, שיח הלכה עמ' ל"ב
אורחים אצל בעה"ב בעיר של גויים עיון הלכה עמ' י', הגהות הגרנ"ק עמ' י"ח
טלטול לאורחים אצל ישראל בחצר הגהות הגרנ"ק עמ' י"ח
אורחים בעיר המוקפת חומה הגהות הגרנ"ק עמ' י"ח
אורחים אצל בעה"ב בעיר שאינה מוקפת חומה הגהות הגרנ"ק עמ' י"ח
אורחים בעיר של נכרים שאינה מוקפת חומה עיון הלכה עמ' י'
אורחים המתאכסנים בעיר של נכרים בחצר של ישראל הדר שםעיון הלכה עמ' י'
אורחים בעיר של גוים שאין מוקף חומה או שדרים בה ב' ישראלים ולא שכרו מהעכו"ם עיון הלכה עמ' י'
אורח בעיר של נכרים כשרגיל להתאכסן שם עיון הלכה עמ' י'
אורח הרגיל לבוא הגהות הגרנ"ק עמ' י"ח
טלטול האורחים בעיר של נכרים בחצר שמתאכסנים שם עיון הלכה עמ' י'
בענין ביטול זכות במבוי לחצר שלא עירבו הבעה"ב שבה זע"זשיח הלכה עמ' ל"ג
חצר שלא עירבה בעצמה ולא שיתפה עם בני המבוי ומבטלים רשות ביתן וחצרן לבני המבוי הגהות הגרנ"ק עמ' י"ז
חצר שעירבה בעצמה ולא שיתפה עם בני המבוי וביטלו רשות ביתן וחצרןהגהות הגרנ"ק עמ' י"ח
חצר אחת במבוי שלא נשתתפה ובטלה רשות ביתם וחצרם עיון הלכה עמ' י'
חצר המבטלת רשות ביתם למבוי אם דינה כרבים עיון הלכה עמ' י'
חצר שלא נשתתפה ובטלה לשאר בני המבוי רשות ביתן וחצרן עיון הלכה עמ' י'
חצר שביטלה רשות ביתן וחצרן לבני המבוי אם מועיל לשאר חצרות להוציא למבוי הגהות הגרנ"ק עמ' י"ח
טלטול כלים ששבתו בחצר במבוי שיש בו נכרי עיון הלכה עמ' י', הגהות הגרנ"ק עמ' י"ח

סימן שצ"ב

דיני עירובין לעיר שונה הלכות עמ' כ"ד
בדין עיר של יחיד ונעשית של רבים הגהות הגרנ"ק עמ' י"ח, הערות והארות עמ' קע"ז
עיר של רבים ועמדה על חמשים דיורים הגהות הגרנ"ק עמ' י"ח
עיר של רבים שנעשית של יחיד שיח הלכה עמ' ל"א
עיר של רבים המוקף חומה עיון הלכה עמ' י'
עיר שנעשית של רבים ובאים להשתתף כולם שיח הלכה עמ' ל"א
שיור בעיר של רבים הערות והארות עמ' קע"ז
שיור בעיר ברה"ר שלנו שיח הלכה עמ' ל"א
שיור המועיל לשיתוף בעיר של רבים עיון הלכה עמ' י'
שיעור עיר הצריכה שיור בכדי לשתף כולה שיח הלכה עמ' ל"א
שיתוף בעיר שהיתה של יחיד עיון הלכה עמ' י'
שיור המועיל בשביל לערב כל העיר הגהות הגרנ"ק עמ' י"ח
שיור בעירוב ע"י בית התבן הגהות הגרנ"ק עמ' י"ח
כמה תושבים צריך שיהא בעיר בכדי שיצטרכו שיור (נ' או נ"א) שיח הלכה עמ' ל"ג
בהא דמהני להניח בית דאין פתחו לעיר ואחוריו לעיר כשיורביני עמודי עמ' קכ"א
בטעם המנהג שהיום אין משיירין בעיר של רבים אלא מערבים את כל העיר הוראת הלכה עמ' מ"ה
עיר המוקפת מחיצות כדין שיכולים לעשות שיתוף לכל העיר שיח הלכה עמ' ל"א
האם מערבין את העיר לחצאין לרחבה האיר המזרח עמ' מ"ג
בענין לחלוק רה"ר ע"י צוה"פ לארכה או לרחבה שיח הלכה עמ' ל"ג
מצבה לחילוק המבוי כשהיא גבוהה י' טפחים שיח הלכה עמ' ל"א
מצבה לפתח מבוי שלא נשתתף עם שאר העיר עיון הלכה עמ' י'
שיעור מצבה לחלק מבוי שאינה משתתפת משאר העיר הגהות הגרנ"ק עמ' י"ח
חילוק מבוי במצבה שיח הלכה עמ' ל"א
חילוק מבוי בצורת הפתח שיח הלכה עמ' ל"א
דקה גובה ד"ט הערות והארות עמ' קע"ז

סימן שצ"ג

דין עירוב ביו"ט שחל בע"ש ודין בין השמשות לערב שונה הלכות עמ' כ"ה
עד איזה זמן משעברה השקיעה אפשר לעשות עירובי חצירות הוראת הלכה עמ' מ"ה
אם מערב בבין השמשות יוכל אף לברך, או שנאמר ספק ברכות להקל הוראת הלכה עמ' מ"ה
עירב לשנים ולאחד נאכל ביה"ש ולאחד עירב ביה"ש הגהות הגרנ"ק עמ' י"ח
היכא דהיה אמור לעשות עירוב חצירות ונסע חוץ לעירו ונזכר בין השמשות ביני עמודי עמ' קכ"א
עירוב לאחר שקבלו ציבור שבת שיח הלכה עמ' ל"א
עירב לשנים לאחד נאכל ביה"ש ולאחד עירב ביה"ש עיון הלכה עמ' י"א
אם קיבל עליו תוספת שבת האם יכול לעשות עירובי חצירות ושיתופי מבואות האיר המזרח עמ' מ"ג, הוראת הלכה עמ' מ"ה, נתיבי המנהגים עמ' מ"ט, הערות והארות עמ' קע"ז
דין עירוב ביו"ט שחל בע"ש הערות והארות עמ' קע"ז
בגוונא דעירב ביו"ט דחל בער"ש אי מהני ביני עמודי עמ' קכ"א

סימן שצ"ד

ספק עירוב מה דינו שונה הלכות עמ' כ"ו
ספק עירוב כשר, וספק ידים לקולא בירור הלכה עמ' מ"א
עירובי חצירות כשבעל הדירה לא השאיר מפתח נתיבי המנהגים עמ' מ"ט
לבצוע על הפת של העירוב בליל שבת האיר המזרח עמ' מ"ג
ע"ח מצוה לענין ברכה ולענין שבות הערות והארות עמ' קע"ח
בגוונא דנתן העירוב במגדל ונעל בפניו ושכח היכן הניח המפתח ביני עמודי עמ' קכ"א
נאכל או נאבד העירוב אחרי בין השמשות ביני עמודי עמ' קכ"ח
דינו של חלל הפתח מקור הלכה עמ' ל"ז

סימן שצ"ה

דיני ברכת עירוב שונה הלכות עמ' כ"ו
המזכה ע"ח ע"י שליח מתי מברך המנהג וטעמו עמ' נ'
בטעם שאומרים בשיתופי מבואות בזה השיתוף יהיה מותר וכו' ומהם לבתים הגהות הגרנ"ק עמ' י"ח, הערות והארות עמ' קע"ח
בהא דנתן האדר"ת ז"ל מעות עבור הוצאות העירוב דחשש לגזל הרבים דבעי ליעביד בכספו צרכי רבים והמסתעף ביני עמודי עמ' קכ"ב

שונות

בכללא דאין עושין ספק דרבנן לכתחילה בירור הלכה עמ' מ"א
נטילת ידים א. מתיר ב. מצוה ונפ"מ א. במנין המצוות ב. באונן בירור הלכה עמ' מ"ב
בדין 'לט ידיו במפה' בתרומה בטהרות ובחולין ובדין אוכל במגריפה בירור הלכה עמ' מ"ב
בגדרי הכלל דספיקא דרבנן לקולא וגדרי הכלל דהלכה כדברי המיקל בעירוב חקר הלכה עמ' י"א
הא דספיקא דרבנן לקולא האם זה בתורת ודאי או בתורת הנהגה ותלייה מספק חקר הלכה עמ' י"א
ספיקא דרבנן דאית בה תרי קולא דסתרי אהדדי יחד מינייהו לא שכיח אי אזלינן בזה לקולא חקר הלכה עמ' י"ב
תרי קולי דסתרי אהדדי שקולא אחת תוצאה מהחומרא שבצד זה לא אזלינן בתר הך קולא חקר הלכה עמ' י"ב
חילוק בין ספק דרבנן לכל המיקל בעירוב לענין תרי קולות שקולא אחת תוצאה מהחומרא חקר הלכה עמ' י"ג
הוכחות דיש חילוק בין גדר ההלכה דספיקא דרבנן לקולא שזה רק בתורת הנהגה, לקולא לגדר דינא דכל המיקל בעירוב שזה הכרעה כהמיקל חקר הלכה עמ' י"ג
מצוות דרבנן באיסורי הנאה עוד יוסף חי עמ' נ"א
מצוות שגורמות הנאת הגוף עוד יוסף חי עמ' נ"א
מצוות קיומיות באיסורי הנאה עוד יוסף חי עמ' נ"ב
ערבות על איסור דרבנן הערות והארות עמ' קע"ח
ידון בשמיה דלחמן בר ריסתק ביני עמודי עמ' קט"ז
בהא דבן נח נהרג אפחות משוה פרוטה אם זה דייקא כשהיה דרך גזילה ביני עמודי עמ' קט"ז

הכרך השמיני

מסדרת כתבי האר"י ז"ל השלם

שער המצות

דרושי המצות וטעמיהם

שמסר האר"י לתלמידו הרח"ו

מסודרים לפי סדר פרשיות התורה

נעתק ונסדר אות באות בתכלית הדיוק

מתוך עצכתי"ק רבינו חיים ויטאל זלה"ה

והוא המקור הראשון לספר שער המצות

הנדפס בעריכת בנו מהר"ש ויטאל זלה"ה

ספר המכתם

לרבינו דוד ב"ר לוי מנרבונה

על מסכת

ברכות ◆ פסחים ◆ ראש השנה

יוצא לאור עולם מוגה ומתוקן

על פי כתבי יד יחידים

עם הערות וציוני מקורות

ומבוא מקיף על המחבר וספרו

ספרים חדשים בהוצאתנו

ספר

מאמץ כח

שמנה ועשרים דרושים ותוכחות מוסר

מאת

מהר"ר **משה אלמושנינו** זלה"ה

מגדולי רבני שאלוניקי

נדפס לראשונה בויניציאה שנת שמ"ח

ועתה יוצא לאור מחדש בתוספת מרובה מכתבי יד

מפתחות מפורטים, ומבוא מקיף לתולדות המחבר

ב' כרכים מפוארים

ראשונים בסדרת כתבי רבי משה אלמושנינו

ישמח לב מבקשי ה'

הופיע הסידור המפואר

תפלת רפאל

ליום שבת קודש

באותיות גדולות מאירות עינים

עם הלכות ומוסרים מלוקטים

מספרי ג"ע החיד"א זלה"ה

בתוספת תפלות ואמירות

מאת רבינו יוסף חיים זלה"ה

בעל בן איש חי

מסודר ומתוקן בתכלית הדיוק

מהדורת פאר והדר

לא בא כבושם הזה

הופיע ויצא לאור כרך שלישי מסדרת הספרים

שמן ששון

חידושים, ביאורים וציונים על הספה"ק עץ חיים

מאת גאון הקבלה, סיני ועוקר הרים, הרב החסיד

כמוהר"ר **ששון בכ"ר משה** זלה"ה

ראש מדרש חסידים בית אל

נדפס מחדש מוגה ומתוקן בתכלית
עם הוספות מכתי"ק

עם פירוש

שערי ששון

ובו הבאת המקורות וביאור כוונתו
והבאת דברי חכמי הדורות הדנים בדבריו

ובסופו נדפס לראשונה מכ"י ספר

אגן הסהר

להרב המובהק המקובל האלקי
רבי **אברהם גאלאנטי** זלה"ה

סובב הולך על ספרי עץ חיים ושמן ששון
עם ביאור **שערי הגן**

והוא ביאור לדבריו וישובים על השגותיו בדברי
הרב שמן ששון

ניתן להשיג במחיר מוזל לרגל ההוצאה

ירושלים: במשרדי ההוצאה, רח' ר' לוי יצחק מברדיצ'וב 12

בני ברק: רח' טולידנו 6/6 טל': 03-5791824 0504160414

הופיע לראשונה מכתב יד

אסופת גנזים מתורתם של קדמונים
נדפסים לראשונה מתוך כתבי יד גאוני הדורות

ספר חמישי

ביניהם:

האר"י • השגות על פירוש הרמ"ק לסבא דמשפטים

ויכוח בענין פדיון הבן של בת כהן לדורותיו • ר' יעקב חאגיז | ר' גבריאל אישפראנסה | ר' יהונתן גאלנטי

רבי דניאל טירני, בעל עקרי הד"ט • שות"א דינוקא כ"י

צוואות חכמי ישראל [ב] • צוואת ר' בנימין הכהן [הרב"ך], אב"ד ריג"יו | ר' בנימין מרדכי נבון, אב"ד ירושלים | ר' יוסף יהושע קאריו, אב"ד ירושלים

ר' ששון בכ"ר משה, בעל שמן ששון • שו"ת על סדר כוונות התפלות

אגרות רבני ליטא אודות קיבוץ הלומדים בנובהרדוק • ר' יחיאל מיכל עפשטיין | ר' יצחק בלאזער | ר' מאיר מיכל רבינוביץ | ר' חיים אריה ליב (רוטנבורג - מישקובסקי) | ר' יעקב דוד וילובסקי (רידב"ז) | ר' דובער מינקעס | ר' שמואל זנוויל קלפיש | ר' יוסף שלופר | ר' יצחק הלוי בונימוביץ | ר' יוסף זכריה שטרן | ר' אברהם יצחק הכהן קוק | ר' חיים מאיר הלוי גרין | ר' יצחק יעקב ריינס | ר' חיים מאיר נח לווין | ר' חיים יהודה ליב ליטווין | ר' שלמה זלמן סענדר כהנא שפירא | ר' אבא ליב שפירא | ר' שמעון דובער אנאליק | ר' אליהו הלוי פיינשטיין | ר' ישראל לווין | ר' זבולון ליב בריט | ר' דוד טעביל קצנלבויגן | ר' בן ציון שטרנפלד | ר' כתריאל אהרן נאטאן (נתן) | ר' משה בצלאל לוריא | ר' יעקב מאיר גרודזנסקי | ר' שמואל נתן הלוי בוקאנץ | ר' משה שמואל שפירא | ר' מאיר אטלס | ר' שלמה שמריהו מרגליות | ר' אברהם אשכנזי

אגרות ותשובות אל מהרש"א אלפנדארי [ב] • ר' נחום אתרוג, צפת | ר' מרדכי גימפל בארג, רו"מ ישיבת שער השמים | ר' אברהם לוי, מונסטיר | ר' מנחם מענדל כשר, ירושלים | ר' משה קליערס, טבריה | ר' מרדכי ליב רובין, ירושלים | ר' בענדעט רינקעוויטש, גריצא

ר' אברהם משה הלל, אב"ד בגדאד • אגרות, הסכמות, תקנות ופסקי דין [ב]

ר' יעקב ב"ר יוסף חיים מבבל • חידושי אגדות מסכת יומא

ר' ישמעאל הכהן, ר' חיים מנשה סתהון • תשובת דייני צפת בענין מתנה לקטן

מו"מ חכמי בתי הדין בדמשק וירושלים על כשרות גט • ר' יעקב יוסף הררי | ר' אליהו בכור יעקב הכהן טראב | ר' נסים יצחק נדבו הכהן | ר' יוסף יהודה דאנא | ר' יהודה אברהם מערבי חלאק | ר' יוסף מרדכי הלוי | ר' עובדיה הדאיה | ר' יהודה הכהן שאקו

ענייני שחיטה ושררתה בק"ק מרוקו • הרב אברהם הלל

סקירת חיבורים המצויים בכתבי יד מאוצרות חכמי ישראל [ה] • הרב אברהם הלל

להשיג בהוצאת "אהבת שלום" טל: 02-5370970 פקס: 02-5370088

	מלא	הנחה
א		
אביר יעקב | ר' יעקב שמשון שבתי סיניגאליאה	41	22
אדרת אליהו | ר' אליהו הצרפתי	44	25
אהבת שלום | ר' יעקב משה הלל שליט"א	55	38
אהל יעקב • אהל משה (4 כרכים) | ר' יעקב טולידאנו	150	90
אוצר כתבי האדר"ת (8 כרכים) | ר' אליהו דוד רבינוביץ תאומים		
הר המוריה • אזני ירושלים • ילקוט דוד	47	28
זכור לדוד • אחרית השנים	47	28
עיני בנימין • קושט דברי אמת	47	28
מכשירי מצוה • שמר את הדבר • אותו אדבר	44	26
זכר למקדש • זכר דבר • אלה יעמדו • עריכת נר	---	---
מגלת סמנים • תשובה מיראה	47	28
שבת אחים	---	---
תפלת דוד	47	28
אוצר הפירושים למסכת הוריות • שער יוסף להחיד"א	---	---
אוצר מנהגי חסידים – דרכי יואל | ר' יואל טייטלבוים	---	---
אוצרות חיים (35 כרכים) | ר' יוסף חיים בעל 'בן איש חי'		
תהלות יוסף - תולדות רבינו	53	30
בין אדם למקום (2 כרכים)	53	30
שו"ת הוד יוסף	53	30
תשובה • תיקונים	---	---
מכלול חכמת הקבלה (2 כרכים)	---	---
מצוות	53	30
עבודת השם	53	30
מעשה הצדקה	---	---
תלמיד חכם • צדיק	---	---
חידושי סוגיות	53	30
מעלות התורה	---	---
דרכי לימוד התורה	---	---
פרד"ס התורה	---	---
ימים וזמנים - שבת (2 כרכים)	53	30
ימים וזמנים - מועדים (2 כרכים)	53	30
יציאת מצרים	53	30
מתן תורה • ארץ ישראל	53	30
בית המקדש	53	30
הגאולה העתידה	53	30
עם ישראל והאומות	53	30
סדר היום (2 כרכים)	53	30
תיקון סעודה	53	30
תפלות ישראל	53	30
יושר המידות	53	30
אישים במקרא ובתלמוד (6 כרכים)	313	180
אור זרוע | ר' מאיר פאפירש	---	---
אור צח | ר' מאיר פאפירש	---	---
אורח מישור | ר' רחמים אליהו חזן	40	24
אורח צדקה | ר' צדקה חוצין	40	22
אורחות חיים | ר' אליהו הכהן	---	---
אליהו זוטא • ליקוטי אליהו | ר' אליהו הצרפתי	41	25
אמונת עתך • חוסן ישועות • חכמה ודעת | ר' יוסף חיים	44	25
אמרי אברהם | ר' אברהם עמאר שליט"א	50	25
אמת ליעקב • קובץ תורני (7 כרכים)	כל כרך 20	12
אמת מאר"ץ | חו"ר ארם צובא	---	---
אסדר בשבחין | סדר סעודות השבת	---	---
אשר יצוה (2 כרכים) | אוצר הנהגות צוואות ומוסרים		
תלמידי הגר"א וגאוני ליטא	55	30
גאוני ומאורי אשכנז	62	30
ב		
באור החיים | ר' חיים כפוסי	40	24
באר שבע | ר' שלמה יורבורגר	48	30
באתי לגני (5 כרכים) | ר' ששון עבד אל עזיז מזרחי – נותרו כרכים בודדים	25	---
בגדי קודש אשר לאהרן | ר' אהרן פירירא	---	---
בית אברהם • ברכת אברהם | ר' אברהם שטיינר	37	22
בנין אבות | ר' צמח הכהן	---	---
ברוך אברהם | ר' אברהם ברוך מני	40	24
ברוך טעם • ויעש ברוך (3 כרכים) | ר' ברוך א. טולידאנו	138	70
ברית יעקב (3 כרכים) | ר' יעקב טולידאנו		
סדר מועד	41	25
סדר נשים	41	25
סדר נזיקין	41	25
ברכת שלום | קובץ תורני	---	---
ג		
גבורת האר"י | ר' יעקב משה הלל שליט"א	44	25
גדולות אלישע | ר' אלישע נסים ששון דנגור	---	---
גלי הים • שער הכוונות | ר' יעקב משה הלל שליט"א		
ברכות השחר • בית הכנסת	55	30
ד		
דבר המלך | ר' חיים עמרם	41	25
דברי יוסף | ר' יוסף סמברי	63	35
דברי שלום ואמת | ר' שלום עמאר	44	26
דגלי אהבה (3 כרכים) | ר' אברהם מיוחס	250	100
דרושי רבינו משה מאימראן (2 כרכים)		
ספר המעלות	50	30
מדרשו של משה	50	30
דרכי חיים | ר' וידאל קואינקה	50	28
דרך חיים | ר' חיים ויטאל	35	25
דרך חיים • שתי ידות | ר' מנחם די לונזאנו	56	34
דרשות מעבר יבק | ר' אהרן ברכיה ממודינא	44	26
ה		
הבן בחכמה | ר' יעקב משה הלל שליט"א	---	---
קונטרס זו"ן הכלליים וזו"ן הפרטיים	---	15
הגדה של פסח • אוצרות חיים | ר' יוסף חיים	---	---
הגדה של פסח • זמרת הארץ	34	20
הגדה של פסח • זרוע נטויה | ר' יוסף ב"ר אייזיק חבר	44	26
הגדה של פסח • חיים לראש | ר' חיים פאלאג'י	36	22
הגדה של פסח • מלכי בקדש | ר' עזרא מלכי	41	25
הגדה של פסח • מנחת יצחק | ר' יצחק יעקב ווייס	50	30
הגדה של פסח • מעשה ח"א | ר' חיים יהושע אלעזר הכהן חמצי	41	25
הגדה של פסח • מצודת דוד וציון – ויגד לשלמה | ר' שלמה תווינא	60	30
הגדה של פסח • קרבן פסח | ר' חיים עמרם	41	25
הגדה של פסח • שבח פסח | ר' ישמעאל הכהן	41	25
הגדת השל"ה | ר' ישעיה הלוי הורוויץ	---	---
הליכות אלי | ר' שלמה אלגאזי	---	---
הלכות פסוקות | רב יהודאי גאון	---	---
המעלות לשלמה | ר' רפאל שלמה לאנייאדו	44	26
העטרה ליושנה | ר' יעקב משה הלל שליט"א	8	5
הקדמת רחובות הנהר • ביאור אספקלריא דנהרא | ר' יעקב משה הלל שליט"א	55	30
התרגשות הלב | ר' יהושע צבי מיכל שפירא	35	20
ו		
ווי העמודים (2 כרכים) | ר' יצחק טייב	כל כרך 40	24
וזאת ליהודה | ר' יהודה קצין	30	20
ויבחר משה | ר' משה אברהם חרירי	---	---
וישב הים (3 כרכים) | ר' יעקב משה הלל שליט"א	כל כרך 44	28
מחיר מיוחד סט שלושה כרכים		75
וערך הכהן | ר' יעקב הכהן חסיד	40	24
ושבתה הארץ | ר' יעקב משה הלל שליט"א	41	25
ז		
זבחי צדק השלם (3 כרכים) | ר' עבדאללה סומך	187	100
זהב שבא | ר' שמעון אגסי	40	24
זך ונקי | ר' יוסף כנאפו	41	25
זכר דוד (6 כרכים) | ר' דוד זכות ממודינא	238	140
ח		
חולת אהבה | ר' צמח הכהן	47	25
חידושי הגרא"א דסלר	37	25
חידושי הרא"ה (2 כרכים) | רבינו אהרן ב"ר יוסף הלוי		
מסכת ברכות	---	---
מסכת סוכה	41	25
חידושי מהר"א אמיגו | ר' אברהם אמיגו	40	25
חידושי מהריט"ץ – פרק איזהו נשך | ר' יום טוב צהלון	40	24
חידושי מהר"ש גארמיזאן • מסכת חולין	56	30
חידושי רבי ידידיה טיאה ווייל | מסכת נדה	44	26
חידושי רבינו משה מאימראן (5 כרכים)		
פסחים	50	28
ראש השנה • מגילה • מו"ק • חגיגה	50	28
יומא	50	28
כתובות • נדרים	50	28
גיטין • קידושין	50	28
חכמה ודעת | ר' סמחון חלואה	34	20
חמדת דניאל (2 כרכים) | ר' דניאל טולידאנו שליט"א	כל כרך 48	20
ט		
טוב שם | ר' שם טוב הכהן חסיד	36	22
טיב קידושין | ר' יוסף טייב	40	24
י		
יד יוסף | ר' יוסף הכהן	37	22
יו"ד זעירא | ר' יוסף דורי	31	18
יחי ראובן | ר' ראובן דוד נאווי	28	18
ילקוט פטר חמור	37	24
יסודי התורה | ר' שמעון אגסי	12	10
יקהל שלמה | ר' שלמה אליעזר אלפנדארי	45	25
ישועות יעקב • סדר הושענות | ר' יעקב רקח	37	22
ישמח משה • החיים יודוך | ר' יעקב משה הלל שליט"א	44	26
יששכר וזבולון | ר' אהרן עילי הכהן טוויל	31	20
כ		
כלי מחזיק ברכה | ר' ישראל נאג'ארה	31	20
כנסת יחזקאל | ר' יחזקאל עזרא רחמים	34	20
כסא אליהו | ר' אליהו סלימאן מני	---	---
כרם שלמה (6 כרכים) | ר' סלימאן אליהו	---	---
כתבי האר"י השלם (8 כרכים)		
אדם ישר	55	30
אוצרות חיים	55	30
ספר הדרושים	55	30
ספר הכוונות [הישן]	68	40
עולת תמיד	---	---
קהילת יעקב	---	---
שער המצות	55	30
שער התפלה	75	40
כתבי רבי נפתלי כ"ץ (5 כרכים)	---	---
כתבי רבי יצחק פרחי (5 כרכים)	138	80
מרפא לעצם	33	20
מתוק לנפש	33	20
מתוק מדבש • טוב ירושלים	33	20
צוף דבש	33	20
שבט מישור	33	20
כתבי רבי רפאל אנקאווא (4 כרכים)	---	---
חידושי רא"ם		
פעמוני זהב • פעמון ורימון		
קרני ראם		
תועפות ראם		
כתבים חדשים | ר' חיים ויטאל	---	---
כתית למאור | ר' אברהם פינסו	40	24
כתר שם טוב (7 חלקים) | ר' שם טוב גאגין	325	200
ל		
לב דוד • ברית עולם | ר' חיים יוסף דוד אזולאי	53	32
לב מרפא | ר' רפאל מאיר פאניז'יל	40	24
מ		
מאיר טוב (13 כרכים) | ר' יום טוב ידיד הלוי שליט"א (במלאי כרכים בודדים)	כל כרך ---	30
מאמץ כח (2 כרכים) | ר' משה אלמושנינו	125	75
מגילת אסתר • לקח טוב | ר' יום טוב צהלון	47	25
מגילת אסתר • שמן המור | ר' אהרן אביוב	50	24
מדבר קדמות | ר' חיים יוסף דוד אזולאי	53	30
מוסר והתעוררות הלב לתקיעת שופר | הרש"ש, האג"ן		
כריכה קשה	31	20
כריכה רכה	19	10
מורה באצבע • עמודי הוראה | ר' יעקב משה הלל שליט"א	---	---
מהדורה מוקטנת	31	20
מורה באצבע • שערי הקודש | ר' יהושע הכהן מוואלאזין	44	26
מזכיר שלום (2 כרכים) | ר' אליהו סלימאן מני	---	---
מחנה יהודה | ר' יהודה קצין	40	24
מימי שלמה (2 כרכים) | ר' שלמה קמחי	כל כרך 41	25
מכשירי מילה | ר' אליהו שמאע הלוי	38	25
מכתב מאליהו | ר' אליהו סלימאן מני • ר' יוסף חיים	44	26
מליץ טוב | ר' דוד בן ציון לאנייאדו	40	24

שבוע הספר התורני

בהוצאת מכון "אהבת שלום"

כ' סיון - כ"ה סיון

הוזלה מיוחדת עד 70% הנחה

מנהגי ק"ק בית יעקב בחברון | ר' אליהו סלימאן מני --- ---
מנחת יהודה | ר' יהודה בן עטר --- ---
מנחת יוסף • פרי מגדים | ר' יוסף אירגאס 44 26
מנחת סוטה | ר' אברהם בן מוסא 63 30
מן הגנזים • אסופת גנזים וכ"י (5 כרכים)
ספר ראשון 37 24
ספר שני 37 24
ספר שלישי 37 24
ספר רביעי 37 24
ספר חמישי 37 24
מסכת הוריות כת"י פאריש • רש"י ותוס' רא"ש מכת"י 55 30
מעבר יבק | ר' אהרן ברכיה ממודינא --- ---
מעשה אבות | ר' חיים יהושע אלעזר הכהן חמצי 37 22
מעשה אליהו | ר' אליהו סלימאן מני --- ---
מעשה בית דין | ר' אלישע נסים ששון דנגור 37 22
מעשה חושב (4 כרכים) | ר' שמעון הכהן כל כרך 40 24
מעשה נסים | ר' נסים כצ'ורי --- ---
מעשה רב | ר' משה בנימין 37 22
מקבציאל • קובץ תורני (39 כרכים) כל כרך 22 10
כרכים לז-לט 50 25
משמרת הקדש • חמשה חומשי תורה (5 כרכים) | ר' חסדאי אלמושנינו 313 180
משפטי השם | ר' אליעזר חזן 40 24

נ

נאוה תהלה • תהלים | ר' יעקב הרופא 60 28
נחלת אבות • אסופת גנזים --- ---
נער בוכה | ר' אליהו הצרפתי 37 24
נר יצחק • עמודי אהרן | ר' נסים יצחק ארדיט 37 24

ס

סדר הקפות לשמחת תורה 8 5
סוכת שלום • קובץ תורני 18 10
סולח עוונות • סדר סליחות | ר' יהודה טולידאנו 37 22
סידור אור השנים | ר' אריה לייב הלוי עפשטיין 53 30
סידור החיד"א | ר' חיים יוסף דוד אזולאי --- ---
סידור הפרד"ס | ר' אריה לייב הלוי עפשטיין 62 30
סידור השל"ה - שער השמים (3 כרכים) | ר' ישעיה הלוי הורוויץ --- ---
סידור שער בנימין | נוסח ק"ק דמשק 75 45
סידור תפלת רפאל
פורמט רגיל 44 30
פורמט שליח ציבור (2 כרכים) 313 150
כריכת עור מהודרת 312 180
סידור ליום שבת 50 30
סידורי כוונות "אהבת שלום" (8 כרכים)
הגדה של פסח --- ---
הגדה של פסח מקוצר --- ---
חנוכה ופורים • שובבי"ם 75$ 120
חנוכה ופורים מקוצר 19$ 30
כוונות הסעודה • ברכות הנהנין • צדקה • פדיון נפש 112$ 150
ספירת העומר 75$ 120
שבועות 112$ 150
סוכות 75$ 120
ספר הזכרונות | ר' שמואל אבוהב 50 30
ספר החינוך • מעיל האפד (2 כרכים) | ר' דוד פיפאנו 94 50
ספר הליקוטים • ספר הכללים (4 כרכים) | ר' יחיאל היילפרין 187 110
ספר המכתם | רבינו דוד ב"ר לוי מנרבונה
ברכות • פסחים • ראש השנה 50 30

ע

עבודת הצדקה | ר' צדקה חוצין 36 22
עבודת הקודש | ר' חיים יוסף דוד אזולאי 53 32
עד הגל הזה | ר' יעקב משה הלל שליט"א 47 30
עזרת מצר | ר' אברהם פינסו 41 25
עלי נהר | ר' נסים הררי רפול --- ---
עמודי הארזים (4 כרכים) | ר' אליעזר חזן (במלאי ג' ד')
כל כרך 40 25
עץ הדעת טוב (2 כרכים) | ר' חיים ויטאל --- ---

פ

פאת השד"ה (2 כרכים) | ר' חיים שאול דוויך הכהן --- ---
פירוש הרשב"ץ • מסכת ברכות | ר' שמעון בר צמח 50 30
פסקי בן איש חי (2 כרכים) | ר' יוסף חיים
כרך א' - הלכות נדה --- ---
כרך ב' - הלכות בשר וחלב ותערובות 58 30
פרח מטה אהרן | ר' אהרן ישעיה פיש --- ---
פתח שער השמים • בנין אריאל | ר' יעקב משה הלל שליט"א --- ---

צ

צדק ושלום | ר' אליהו משען --- ---
צלח רכב | ר' יצחק אברהם שלמה מג'לד 60 28
צפנת פענח | ר' צמח הכהן 40 22

ק

קדושת אהרן | ר' אהרן ישעיה פיש 37 24
קול אליהו | ר' אליהו הצרפתי --- ---
קול החיים השלם | ר' חיים פאלאג'י 37 25
קורא הדורות | ר' דוד קונפרטי 63 38
קנין פירות | ר' ידידיה רפאל אבואלעפיא --- ---
קצור שלחן ערוך השלם (4 כרכים) | ר' רפאל ברוך טולידאנו --- ---
קציני אר"ץ | ר' יעקב ש. קצין 48 28
קרבן אשה | ר' אליהו שמאע הלוי --- ---

ר

רוח הי"ם (2 כרכים) | ר' יעקב משה הלל שליט"א
ימים נוראים 19 10
פסח • שבועות --- ---
רני עקרה | ר' יעקב משה הלל שליט"א 35 24

ש

שאלו לברוך (4 כרכים) | ר' ברוך א. טולידאנו 200 100
שארית יעקב • משכנות יעקב | ר' יעקב שאול דוויך הכהן 37 22
שדה יצחק (2 כרכים) | ר' יצחק גויטע 110 70
שומר אמונים • מבוא פתחים | ר' יוסף אירגאס 50 32
שו"ת בית ההוראה (3 כרכים) | רבני בית ההוראה 140 80
שו"ת מהר"א אשכנזי | ר' אברהם אשכנזי --- ---
שו"ת מהר"ש כהן מקושטא | ר' שלום הכהן 30 18
שיחת דקלים | ר' אליהו יהושע עובדיה 28 17
שיטה מקובצת עמ"ס חולין | ר' בצלאל אשכנזי --- ---
שיטה על מסכת בבא קמא (2 כרכים) ר' יעקב קאשטרו [מהריק"ש] 112 65
שיר חדש • שיר השירים | ר' יעקב הרופא 47 25
שירת רפאל | סדר סעודות השבת 62 28
שלמי ציבור • שלמי חגיגה (2 כרכים) | ר' ישראל יעקב אלגאזי 83 50
שמחת יום טוב | ר' יום טוב ידיד הלוי 36 22
שמן הטוב | ר' יעקב הרופא 30 18
שמן ששון (3 כרכים) | ר' ששון בכ"ר משה פרסייאדו
כרך א - עץ חיים שער א-י 75 30
כרך ב - עץ חיים שער יא-יז 75 30
כרך ג - עץ חיים שער יח-כד 75 30
שמע שמואל | ר' שמואל עמאר 31 20
שער הגלגולים • בני אהרן | ר' שמעון אגסי 75 45
שער המצוות | ר' שלמיה רפאל משה גאליקו --- ---
שער שמעון | ר' שמעון הכהן דריהם 37 22
שערי תורה | ר' בנימין וואלף לעוו 37 24
שפת אמת | ר' אליהו משען --- ---
שפת הים (5 כרכים) | ר' יעקב משה הלל שליט"א
חנוכה ופורים 44 28
שובבי"ם --- ---
פסח 49 30
ספירת העומר 49 30
שבועות • סוכות • ראש השנה 55 32
שרשי הים (6 כרכים) | ר' יעקב משה הלל שליט"א
שער עיגולים ויושר • שער השתלשלות העשר ספירות 55 30
שער סדר אצילות • שער אח"ף 55 30
שער טנת"א 55 30
שער העקודים 55 30
שער מטי ולא מטי 55 30
שער התיקון --- ---

ת

תהלות ישראל • תהלים | ר' יצחק אברהם שלמה מג'לד 47 25
תולדות האר"י וכתביו (3 כרכים) 112 68
שבחי האר"י השלם | תלמידי האר"י --- ---
האר"י וגוריו | אגרות מהר"ש שלומיל --- ---
כתבוני לדורות | ר' יעקב משה הלל שליט"א --- ---
תורה לשמה | ר' יוסף חיים 65 38
תורת הגלגול (2 כרכים) 112 65
תורת החיד"א השלם (2 כרכים) | ר' חיים יוסף דוד אזולאי
מגילת רות 37 22
מגילת קהלת 37 22
תורת המנחה (2 כרכים) | ר' יעקב ב"ר חננאל סקלי --- ---
תורת יקותיאל | ר' יקותיאל בירדוגו 88 38
תורת משה (2 כרכים) | ר' משה יחזקאל צאלח --- ---
תורת רפאל • קובץ תורני (4 כרכים) 22 13
תלמוד מסכת עדיות | ר' שלמה סיריליאו 63 32
תמים תהיה | ר' יעקב משה הלל שליט"א --- ---
תנא דבי אליהו | ר' אליהו סלימאן מני --- ---
תפלה לדוד | ר' חיים דוד עמאר 35 20
תקנות חכמי מכנאס (2 כרכים) | הרב מרדכי עמאר | חלק ב' במלאי 125 80
תקנת השבי"ם | ר' יעקב משה הלל שליט"א 50 32
תקפו של רפאל | ר' רפאל קצין 28 17
תרומה גדולה | על ספר התרומות 34 20
תרומת הדשן (6 כרכים) | ר' צמח הכהן כל כרך 41 25

ספרים באנגלית

Ben Ish Hai Anthology (11 volumes)		
Between Heaven and Earth	75	45
In The Service of The King	75	45
The Challenge of Wealth and Poverty	75	45
The Dawn of a Nation	75	45
If I Forget Thee	75	45
Israel and the Nation	75	45
Days of Peace	75	45
The Power of Torah	75	45
Entering the Orchard	75	45
Walking in his Ways	75	45
Pillars of Righteousness	75	45
Halachot of the Ben Ish Hai (4 Vol.)	75$	150
Halachot of the Ben Ish Hai (2 Vol.)	38$	80
Faith and Folly | Rabbi Yaakov Hillel	34	20
Mesillat Yesharim (5 Vol.) | Rabbi Yaakov Hillel	250	150
Princely Wisdom | Rabbi Yaakov Kassin	50	35
Rachel's Tent | The Queen Within You | Rabbi Yaakov Hillel	25	15
Roni Akarah | Rabbi Yaakov Hillel	56	32

שבוע הספר

מכירה מיוחדת
של ספרי מכון "אהבת שלום"
תתקיים אי"ה
מיום ראשון כ' בסיון
עד יום שישי כ"ה בסיון

ימים א' ה': 12:00 עד 19:00
יום ו': 10:00 עד 12:00

בישיבת "אהבת שלום"
רח' ברדיצ'וב 12, ירושלים
(ע"י ככר השבת)

הנחות מיוחדות
נצלו את ההזדמנות

לפרטים והזמנות:
הוצאת אהבת שלום
טל': 5370970 02, פקס 5370088 02
ת.ד. 5515 ירושלים

הגליון הבא יעסוק - בדיני תחומין, סימנים שצ"ו - ת"ד

רשימת כוללי הערב "אליבא דהלכתא"

רמת בית שמש - בביהכ"נ "משכן רפאל" רח' נחל שורק 20
בית וגן - בבית הכנסת "מנין אברכים" רח' חיד"א 21
רמת שלמה - בבית הכנסת "אהל יוסף" רח' הרב זוילטי 8
ברכפלד - בבית המדרש "משכן תורה" רח' רבי עקיבא 30
אלעד - בבית הכנסת "היכל זרח" רח' חני המעגל 34
רוממה - בבית המדרש הגדול "משכן יצחק" רח' ראש פינה 6
ביתר עילית - בבית הכנסת "דרכי תבונה" רח' פחד יצחק 12
רמות - בבית הכנסת "מגן אבות" רח' שירת הים 5
תל ציון - בבית הכנסת "בני תורה" רח' אהבת אמת 17
נוה יעקב - בבית הכנסת "שערי תורה" רח' זווין 67
נוה יעקב מרכז - בית הכנסת חניכי הישיבות רח' ויקטור יוליוס
גבעת שאול - בביהמ"ד משכן יחיאל רח' בעל השאילתות 30
גאולה - בבית המדרש "עין החיים" רח' בני ברית 18
בני ברק - בבית המדרש חניכי הישיבות רח' עזרא 60
רכסים - בבית המדרש קטורת תמיד רח' הדקל 36
קריית ספר - בבית המדרש מאור חיים רח' נתיבות המשפט 2
רמת אשכול - מרכז תורני - מעלות דפנה 128
כרמיאל - בביהמ"ד המרכזי "כרם מיכאל" רח' נתיב הלוטוס 11
נתיבות - בבית הכנסת "בית יצחק" רח' שלום בוניך
אופקים - בבית המדרש רינת יעקב רח' תרשיש 23
חיפה - בבית המדרש היכל התורה רח' מקור ברוך 2
אשדוד - בבית המדרש שבט הלוי ר' אליעזר בן הורקנוס 8
קרית יובל - בבית המדרש לתורה ולתפילה גואוטמאלה 18
צפת - בבית המדרש זוהר הגליל רמז דוד 91
מעלה אדומים - במרכז שלום לעם רח' צמח השדה 33
הקריה החרדית ב"ש - בבית המדרש "היכל אברהם" רח' חזון איש
דימונה - בביהמ"ד אהל משה, רח' נתיב הל"ה 2, דימונה
קרית הרצוג - בבית המדרש "אבן ישראל" רח' חי טייב 6
פרדס כץ - בביהכ"ס התאחדות אברכים רח' המכבים 48
מעלות - בבית המדרש "עטרת שלמה" רח' אירים 37
נתניה - בבית המדרש "חניכי הישיבות" רח' יהודה הלוי 35
רמת אלחנן ב"ב - בבית המדרש "בנין ציון" רח' בן זומא 29
רמת הפציה ב"ש - בבית המדרש "מנין אברכים" רח' בן איש חי 10
קטמונים - בבית המדרש "חניכי הישיבות" רח' רבי צדוק 9
נהריה - בביהמ"ד "אור נהריה" רח' רמב"ם 2
טבריה -בביהמ"ד המרכזי "אור תורה" רח' ורנר 20
קרית אתא - בבית המדרש "מעוז חיים" רח' פינסקר 7.
קרית גת - בבית הכנסת "קהל חסידים" רח' גאון הירדן 33.
טירת הכרמל - בבית המדרש "שאגת אריה" רח' ביאליק 5.
אשקלון - בבית המדרש "שמן המשחה" רח' הר מירון 1.
קרית יערים - בבית המדרש "נחלי דעת" רח' אזניים לתורה 7.
בני ברק מערב - בבית המדרש "חניכי הישיבות" רח' הרצוג 31.
פתח תקוה - בבית המדרש "מנין בני תורה" רח' רוטשילד 87.
ירוחם - בבית המדרש "בית פנחס" רח' יצחק שדה 1.

כתובת המערכת: רח' אבן יהושע 24 ירושלים. ת.ד. 50526 , פקס: 02-5370088 כתובת דוא"ל למשלוח הערות והארות: alibadehilchetagmail.com